M Th ü Yn 286

Incipit speculum naturale Vincentij bellouacensis fratris ordinis predicatorū. Et primo prologus de causa suscepti operis et eius materia. Ca. primum

QVoniam multitudo librorū z tempis breuitas: memorie quoq3 labilitas: nō patiunt cūcta q̄ scripta sunt piter aīo cōmpheudi. Michi oim frm minimo plurimorū libros assidue fuoluenti: ac longo tpe studiose legenti: vix sum est tandē. accedente etiā maiore meo ysilio. quosdam flores p modulo ingenii mei electos: ex oīb⁹ fere quos legere potui: siue nostrorum. id est. catholicorum doctorum siue gentilium scilicet philosophorum z poetarum: et ex vtrisq3 historicorum in vnum corpus voluminis quodā cōpēdio z ordine summatiz redigere Ex his dūtaxat p̄cipue que ptinere vident: vl' ad fidei nostre dogmatis astructionē: vel ad mor̄ instructionē siue ad excitandā charitatis deuotionē. Aut diuinarū scripturarū mysticā expositionē: vel etiā ad ipsi⁹ veritatis manifestā aut symbolicam declarationē. vt z studio meo quasi modū quendā imponens curiositati mee: ceterorūq3 nōnullor̄ fastidiū mei simulū: quor̄ studiū et labor est plurimos legere: corūq3 flores excerpere: per hoc vnū grande op⁹ vtcunq3 satisfacerē. z laboris mei fructū polcentib⁹ nō negarē. Diquidē faciendi plures libros null⁹ est finis; z curiosi lectoris nō satiat oculus visu: nec auris implet auditu. Ad istud ipm̄ p̄uocauit me plurimū falsitas vel ambiguitas quaternor̄: in quibus autoritates sanctor̄ adeo plerumq3 mendaciter a scriptoribus vel notariis intitulabant cū scribebant: vt que hec sententia vel cui⁹ autoris esset omnino nescirētur. dū verbi gratia. que augustini vel hieronimi erat ascribebatur ambrosio vel gregorio vel ysidoro v cōtra. Aut verbor̄ aliqua parte dempta vel addita vel mutata sensus autoris corrumpebatur. sic z de dictis philosophor̄ aut poetar̄. sic de narrationib⁹ historicorum fiebat. dū vnius nomē p̄o alio sumebat. vel dictorum veritas simpliciter euertebatur. Ca. .II.

Iterū alia causa.

VIdebam p̄terea. iuxta danielis pphetiaz. temporib⁹ nostris nō tm̄modo secularū litterar̄: vez etiā diuinarū scripturar̄ vbiq3 multiplicatam esse scientiā. Omnesq3 p̄cipue fratres nostros assidue sacror̄ librorū historicis ac misticis expositoribus: insup̄ z obscuriorib⁹ questionibus enodandis insistere Inter hec aūt historias ecclesiasticas quar̄ lacte pascebatur antiquor̄ simplicitas: qāmmodo viluisse z ī neglectum venisse. Cū tamē nō solū vtiq3 voluptatis ac recreationis spirit⁹: vez etiā edificatōis plurimū in se contineant. Eo q̄ primū quidā ecclesie nascentis infantiam in aplis describēbāt: quos ipse dns tanq̄ mater filios z tanq̄ gallina pullos sub alar̄ suar̄ delicius eduxit z fouit. Deinde vero candē spiritu oris sui virtute indutam: z quasi iā in robustiorē etatem puectam: nō solū in ipis aplis sed etiā in ceteris martiribus eor̄ sequacibus p duodecim psecutionū tp̄a tribulatōibus exposuit. cuiusq3 patientiā in illis exercuit. Post hec autem cōsummata victoria. s. p̄dictor̄ sanctor̄ iamq3 pace p constantinū ecclesie reddita: pullulauerūt iterū diuersis heresib⁹ videlicet arriana: donaticiana: pelagiana z ceteris. Quicq3 ad rediuiua bella ipam ecclesiaz p uocantibus. Ut quā gladius nō viceraī verbor̄ falsacia subuerteret: Ipos itidē hereticos p doctores suos catholicos videlicet Athanasiū Hilarium Basilium Ambrosium Hieronimum Augustinum et ceteros: verbis z scripturis constanter reuicit. cuiusq3 sapientiā ac si iam perfecte etatis esset in eis exacuit z elimauit Deniq3 post huiusmodi triumphos ecclesia quasi iam emerita in pace quieuit. dū in sanctis confessoribus⁹ anachoritis z monachis in egipto et siria ceterisq3 locis zobis plāntib⁹: ad celestē z contemplatiuā vitā ascendit simulq3 conuersationē ducens angelicam infinita bene viuēdi vberrima exempla reliquit. Hec z alia plura in illis hostoriis vtilia simul z delectabilia cernens: plurimosq3 fratrū nostror̄ huiusmodi rer̄ ignaros conspiciens: ipas etiā sicut z cetera de diuersis autoribus diligenter excerpendo collegi. atq3 ad certū ordiez temporum cuncta redegi. Ca. .III.

De modo agendi et titulo libri.

CVm autē apud me sollicite ac studiose inquirerem: quonam modo vel ordine cuncta ī vnū corpus aptius compingerē. cernēs q̄ si diuersorum sententias ād eandem materiā ptinentes. vt fieri solet. per singulos titulos annotarem. Verbi gratia sub vno titulo sententias z exempla de charitate: sub alio de castitate: z sic de ceteris virtutib⁹ z vicijs sigillatim tractando. pcederem: totam vtiq3 rer̄ naturam quā michilomin⁹ describere diligēter disposui: necessario ab hoc ope nō excluderem. necnō z ordinem totius historie nō par̄ vtilitatis z pulcritudinis habentē omnino confunderem z euerterē. Consideratis omnibus competentioē. pcedendi modū nullaten⁹ reppi q̄ istū. quem p̄e cunctis elegi. videlicet vt iuxta ordinē sacre scripture p̄imo de creatore: postea de creaturis: postea quoq3 de lapsu z reparatōe hominis: deinde vero de rebus gestis iuxta serie tempor̄ suor̄ ordinate differerem. In fine vero totius opis singulas ei⁹ particulas ad idem ptinentes p singulas materias quibusdā titulis z notulis concordarē. Deniq3. quoniā vt superius dictū est. ex diuersis autoribus⁹ hoc opus contextum est. vt sciatur quid cui⁹ sit: singulor̄ dictis eor̄ nōia annotaui. ac ne facile transponerent de locis p̄priis: nequaq̄ in margine sicut fit in psalterio glosato et epistolis pauli z in sentētiis: sz inter lineas ipas. sicut fecit gratianus in compilatione canonū. ea inserui. Interdum etiā ea que ipe vel a maioribus⁹ meis. s. modernis doctoribus didici: vel in quorundā scriptis notabilia reppери: nomine meo id est autoris intitulaui. Illud autē lectorem nō lateat: nōnulla in hoc ope maxime que d̄ gestis sanctor̄ martir̄ z confessorū nō ita pcul⁹ abbreuiata cē: vti volui. q̄ nimir̄ aliis quoq3 studiis p obedientiam interdū occupatus z intentus. nō omnia manu p̄pria: sed pleraq3 p manus notarior̄ abbreuiaui. vt potui. Verūtamē hoc michilomin⁹ attendat. q̄ nimis abbreuiata narratio legenti vel audienti min⁹ sapiat. Ut aūt but⁹ opis partes singule lectori facilius elucescāt: ipm̄ totuz opus p libros z libros p capitula distingue re volui: qō z speculū maius appellari decreui. Speculum quidē eo q̄ quidquid fere speculatōe. i. admiratōe vel imitatione dignū est: ex his que in mundo visibili z inuisibili ab initio vsq3 ad finez facta vel dicta sunt: siue etiā adhuc futura sunt: ex innumerabilibus fere libris colligere potui: in vno hoc breuiter continentur. Natus aūt ad differentiā parui libelli iam dudū edi ti: cui⁹ titulus est: speculū vel imago mundi. in quo sczbut⁹ mundi sensibilis dispositio z ornatus paucis verbis describitur. Ca. .IIII.

De vtilitate operis et apologia autoris.

1371 367 01

Iaqz cum hoc agerem :nō ignorans plerosqz longitudiné voluminis posthodū cū iā pfectus foret nimium abhorrere: sciens tñ vtilitatē nolui penit? ab ope cepto desistere :donec illud iuante deo ad finem pducerem. Certus sum eñ & confido in dommo :hoc ipm op? nō solū mihi sz omni studiose legenti nō paū vtilitatis afferre:nō solum ad deū p se & creaturas visibiles & inuisibiles cognoscendum ac p hoc diligendū:& eoz suum in deuotione charitatis multoz doctoz ignitis sentētiis & exemplis excitandū:verū ad pdicandū ad legendū ad disputandū ad soluendū necnō & generaliter ad vnumquemqz fere modū & gen? artis cuiuslibet mere explicandū. Porro ne quis in hoc ope vel de nouitate vel de nimia plixitate me estimet arguendū:qm hoc ipm opus nouum quidem est simul & antiquū:breue quoqz pariter & plixus. Antiquū certe autoritate & materia. Nouū vero partium compilatōe & eaz aggregatōe. Breue quoqz propter multoz dictoz in breue pstrictionem. Longum nichilominus ,pter immensas materie multitudiné. Beniqz si paucos ex ipsis minimis particularib? voluminibus ex quoz floscul? hoc ipm opus vniuersale contextum est precio comparare aut scribi facere.quoz tñ magnitudo forsitan huic operi vel maiori parte perequipantiam respondere posset : Verbi gratia ex philosophis Arestotilem de animalib?. Auicennā de medicina. Plinū de historia naturali. vel ex iudeis Josephum. Ex nostris aūt augustinū de ciuitate dei vel super psalteriū vel sup iohannem. Nozalia quoqz beati gregorii .vl' aliquē hmōi. Nullus esset forsassis qui argueret :nemoqz reprehenderet:& tñ cum habere hec oīa: ne dicam terciā vel quartā. imo nec saltē decimam aut vicesimā partē eoz que in hoc ope continentur vtiliz in scriptis possiderem aut tenere. Nā & ex ipis certe libris quos etiam sacri doctores olim in exponēdis scripturis aut in reuellendis hereticis siue quibuslibet aliis emergētib? causis vtiliter ediderūt. dū quisqz a quo q̄ legitur. plerūqz vix in trib? aut quattuoz vel quinqz capitulis sententia notabilis ad pferendum in publico sermone siue etiā in lectione vel disputatōe repperitur Quanto min? ergo nunc arguendus videoz. qz multorum libroz floz̄ quendā atqz medullā in vnū volumē congregi. iterūqz sub certis titulis ordine congruo redegi. Nō aūt hoc dico sanctoz patz vel etiā ceterorū autoz vetez scriptis pſumptuose derogando. meūqz iactanter & inaniter extollendo. pſertiz cū hoc ipm op? vtiqz meū simpliciter nō sit. sed illoz potiꝰ ex quoz dictis fere totū illud contexui. Nā ex meo ingenio pauca & quasi nulla addidi. Inde igitur est autoritate. meuz aūt sola partū ordinatōe. Nec ignoro me nō oīa que scripta sunt inuentisse vel legere potuisse. Nec me profiteoz etiā ex his que legere potui:cuncta que ibi notabilia sunt expressisse :alioquin in immēsum volumē oporteret extendi. Sed de bonis vt arbitroz meliora vel certe de melioꝛib? nōnulla collegi. C. V.

Apologia de regnis et bellis huic opi iſertis

Taūt vtilitatem opis plen? innotescam: taceo de virtutib? & vitiis & sacris & ceteris huiusmodi que ad edificatōes mor̄ ac fidei euidentius ptinent. & quoz vtilitates p se patent. Etiā ea que minoris hic vtilitatis imo quasi superflua penit? cē videnf:vt sunt ea que de regnis & bellis ac ceteris huiusmodi enarrantur:attenti? considerāti vtilia satis esse ꝓbantur. Nā & historie nō solū gentiliū sed & ecclesiastice & etiā euāgelice fm imperatoꝛ & regū tpa describuntur. Lucas nanqz cū incarnationis dominice historiam texeret:in ipo euangelii sui principio de herode rege & post pauca de augusto cesare mentionē fecit. vt illa que min? nota erant hoibus :ab his que pene apud omnes fama celebri ferebātur confirmarentur & roborē tur. Ille quippe res geste. vt dicit hugo floriacenſ. que nulla regū ac temporū certitudine cōmendantur:non p historia recipiuntur. Valet igitur in hoc ope successionis temporū & annoꝛ regū & imperatoꝛ necnō romanorum pontificū annotatio breuis. Nec solū ad psentis historie vez etiā ad cuiuslibet alteri? nomē imperatoris vel pape vel regis sub quo gesta sit habētis confirmationem & elucidationē. vt scilicet si dubitetur de tempe hoc :ad catholicū regū illi? terre in qua res illa gesta refertur recurri possit:ubiqz reperiatur quo tpe rex ille regnauerit. ac p hoc etiā quo tpe illa gesta sit. Verumtñ qz de annoꝛ numero multa est in hystoriis dissonātia: nulli reoꝛ pēse ac penit? adherendū. maximeqz numero cronicaꝛ. Sed ad tantū valet. vt sciatur :nō quo anno sed quo tpe vel sub quo imperatoꝛe. queqz res anno tata acciderit. Letex ex bellis famosis vsquequaqz p orbem intra diuersa regna cōmissis. anteq̄ veniret rex noster pacific? qui locuꝰ est pacē in plebem suā. lectoꝛ aliaduertere poterit:q̄to feruoꝛe pugnandum sit nobis contra spūales hostes ,p salute nostra spirituali & eterna gloria nobis ,pmissa.cum illi quidē vtpote infideles hui? salutis & glorie ignari ac penit? exsortes . tā acriter dimicauerint ,p salute tpali tñ & gloria momentanea vel adipiscēda vel tuenda. Ex cede quoqz hoim in eisdem plis innumerabili perpetrata:licet aduertere sc veritatem dei in reprobos.quos quasi pecora vilia inutiles vel abiectos reputans peccatis eoꝛ exigentib?:tot eoꝛ milia tanq̄ innumerabiles multitudines in singulis fere bellis p man? hostū interire simulqz in anima & corpe passim perire pmisit. Econtra vero bonitatem ipsius & clementiā in electos ,p quib? ipsemet in fine tēporum rex israel mutato habitu suo ne agnosceret ab hostib?.i. forma serui suscepta :armis nre mortalitatis indutus:vt qō infirmuꝰ est deo fortius esset hominib? in campū certamis hui? mundi potestates ꝓtrarias debellatur? aduenit,& ut eos ab utraqz morte misericoꝛditer liberaret: vsqz ad ,ppzii sanguinis effusionē multiplicē et copiosā:insup et usqz ad mortē ignoiosā tam fortiter agonizauit et vicit. C. VI.

Apologia de natura rerū et historia tēporuz.

Porro ipaz rex naturā q̄ diligenti? vtpote descripti. null? ut estimo. supflua aut inutiles reputabit:qui in ipso creaturarū libro nobis ad legendū ,ppositos creatoris gubernatoris et seruatoris omniū dei potentiā sapientiā et bonitatē ipa veritate rationes illuminante: legere ꝓsueuerit. Nam.ut ait magn? ille basili?.ab his qui veritatē intelligētes ex visibilib? inuisibilia reputāt:in terra & in aere & in aquis & in celo & in oīb? que cernunf:benefactoris monimēta certissima capiunf. Dicqz dño sensibus eoꝛ iugiter adherēte:nec peccatis temp? dat:nec inimico locꝰ suggerendi ꝓtraria relinquitur. Accedit ad hec & vtilitas alia:doctoꝛib? & pdicatoꝛibus cunctisqz scripturaꝝ sacraꝝ expositoꝛib? minime contemnēda.vt eñ augustinus dicit.rex ignorantia facit obscuras figuratas locutiones:cū scilicet ignoram? vel animantiū vel lapidū vel herbaꝝ naturas:aliarūue rer̄ que ponunf plerūqz in scripturis alicui? similitudinis gratia . Numeroꝛuz quoqz imperitia multa facit in eis non intelligi misticе posita. Jā vero q̄ta est pulcritudo etiā infima hui? mūdi:& q̄ grata rationis aspectui diligēter ꝓsideranti :nō solū modos & numeros & ordines rerū que p diuersas mundi partes decentissime & ordinatissime collocātur : vez etiā volumina temporū que p decessiones atqz successiones eoꝛ iugiter explicanf:& morte nascentium distinguunf. Ego quidē vt taceā de mundis corde :quoꝛ est ꝓprium videre deū & in ipso delectari. Ego inq̄. vt vez fatear. licet peccatoꝛ immund? cui? nimium meus

adhuc in fecib⁹ carnis sue iacet eiusdē sordib⁹ obuolu ta.quadā tñ spūali suauitate in mūdi creatorē ac recto rem afficior.qz ipsum maiori veneratōe ac reuerentia psequor.cū ipsi⁹ creature magnitudinē simul ⁊ pulcri tudinem ciusqz pmanentiā intueor. Ipsa nanqz mens plerūqz paululū a pfatis cogitationū ⁊ affectionum fe cibus se erigēs.⁊ in speculatōis lucem.vt potest.assur gens.quasi de quodam eminēti loco totius mundi ma gnitudinez vno ictu ꝓsideret.infinita loca diuersis cre ature generib⁹ repleta intra se continentē. Euū quoqz totius mundi videlicet a principio vsqz nunc quodam aspectu nichilomin⁹ consipicit.ubiqz tpa omnia p diuer sas generationū successiones rez mutatōes continētia quasi sub quadā linea cōphendit. Et inde saltē intui tu fidei.ad cogitandū vtcunqz creatoris ipsi⁹ magni tudinem pulcritudinē atqz perpetuitatē ascendit. Ipse nanqz mund⁹ spaciositate locoꝝ imitatur ꝓ modulo suo creatozis immensitatē. Varietate specieꝝ ipsi⁹ pul critudinem.plixitate temporū et⁹ eternitatē. Hec autē ipsa tpalis pulcritudo.que rez trāsitu ac successu pera gitur.hystorica narratōe cōphendit.q ab initio mūdi vsqz ad finē in hoc ope describit plenissime.

¶. VII

Apologia de vniuersitate scientiarū

Si quis aūt pīumptionis me velit arguere.q ego.non dicam.in oīm facultate vel arte.sed nec in vna quidē satis edoct⁹.ausus sim etiā huic operi diuisiones omniū scientiaꝝ ⁊ artiū materiā qs ⁊ ordinem singulaꝝ tam diligenter inserere.audiat me nō per modū autoris sed excerptoris vbiqz p cedere.nec circa difficultates quarūlibet artū enucliā das ꝓpositum meum instituisse. Sed lenia quedā ⁊ pla na de singulis memoriecqz vtilia.sub breuitate quadā. vt cetera.posuisse. In quibus etsi forsan aliqua sunt q nō multū expediat scire.qñqz tamen hec ipsa turpe est ignozare.⁊ quia succedentib⁹ facile de memoria elabū tur. Michi quidē visuz est.etiā hoꝝ memoriale qdā compendiosum.inter cetera que hoc ope continent.oz dine cōgruo ponere.ad qd ꝓ loco ⁊ tempore oportu no studiosi lectoris animꝰ valeat recurrere. Ad hoc au tem ipsum nostroꝝ studiis prouocatus sum.ysidori vi delicet hyspalensis ⁊ bugonis atqz richardi parisiens. Quoꝝ primus in libro ethimologiaꝝ inter cetera de quibus agit.etiā de vna quaqz scientia pauca breuiter tangit. Secund⁹ in libro didascolicon scientiā genera liter diuidit.singularūqz materiam breuiter describit. Et tercius qui dicit in libro exceptionū idez facit. Ve rum quoniā oīs hi de singulis transeundo breuissime tangunt.hac de causa etiā ad libros phoꝝ diuerti qui de his omnib⁹ lati⁹ ⁊ diffusi⁹ agunt.indeqz pauca no tabilia breuiter excerpsi.que ꝑdictorum catholicorū di ctis.vt potui.cōpetenter adieci. Accedit ad hoc q om nes artes diuine scientie ranq̄ regine famulant.vnde ⁊ ille que liberales vocant.plerūqz in assertōe ecclesia stici dogmatis assumuntur. Hinc beat⁹ petrus apls in epistola quadā itinerario clementis adiuncta sic loqui tur. Cū inquit ex diuinis scripturis integrā quis ⁊ fir mam regulā susceperit veritatis.absurdum nō erit.si ali quid etiā ex eruditione ac liberalib⁹ studiis que forte in puericia attigit.ad assertionē veri dogmatis ꝓferat Ita tñ vt vbi vera didicit,fla ⁊ sillata declinet.

VIII.

Apologia de dictis phoꝝ et poetarū.

Ne quis aūt redarguendū me putet.eo q mul ta de gentilū philosophoꝝ.s.⁊ poetaꝝ libris nōnulla etiā de quibusdā apocrifis i hoc ope posuerim.alioquin ⁊ apl̄os redarguere poterit.qui ex vtroqz genere nōnulla in epl̄is suis testimonia vsurpa uerunt. Nā.verbi gratia.paul⁹ in epla ad corinthios menandri comici senarū posuit dicens.Corrūpunt bo nos mores colloquia prava. Idē ad titū scribens epi menidis poete versiculū inducit dicens. Cretēses sem per mendaces male bestie ventris pigri. Idē etiā ap̄ athenienses in martis curia disputās arati poete testi monio vtitur de deo dicentis. Ipsius igitur ⁊ gen⁹ su mus. Hinc beat⁹ hieronim⁹ cuidā huiuscemodi calum niatori suo videlicet magno oratori romano p epl̄am sic respondit.queris ait cur in opusculis nostris secula rium interdū litteraꝝ exempla ponam⁹. candorēqz ec clesie ethnicoꝝ sordib⁹ polluam⁹. responsum breuiter habeto.nunq̄ hec quereres.nisi te tullius totum possi deret.si scripturas sanctas legeres.⁊ eaꝝ interpretes omisso vulcacio euolueres. Nā ⁊ in moyse ⁊ in pphe tarum voluminib⁹ ⁊ epistolis pauli quedam de libris gentiliū assumpta sūt In deuteronomio quoqz dñi vo ce ꝓcipitur.mulieris captiue radendū esse caput ⁊ sup cilia.ongesqz pilos ⁊ vngues corpis amputandos ⁊ sic eam habendā ꝓ uxore. Quid ergo mirum.si ego etiam sapientiā.ppter eloquii venustatē ⁊ membroꝝ pulcritu dinem de ancilla atqz captiua israelitem facere cupio. Et si quid noxiteꝝ est ydolatrie vel voluptatis erro ris ⁊ libidinū ꝓcido ⁊ abrado.mixtusqz purissimo cor pori immaculatoꝰ dño sabaoth filios ex ea genero.hec hieronimi sunt. Ego quidē non ignozo philosophos in ter multa dixisse ꝓtraria maxime de rez natura. Ver bi gratia. Aerem quidā nature calide esse posuerunt. vt aristotiles ⁊ auicenna. Quidaz vero gelide.vt sene ca. Venena quoqz serpentū quidā frigida esse dicunt. vt ysidorus. Quidā vero calida.vt auicenna. Sed qm in istis ⁊ in aliis hmōi vtralibet pars ꝓtradictōis abs qz fidei nostre piculo potest credi vel discredi. Lectorē admoneo.ne forsan abhorreat.si quas hmōi cōtrarie tates sub diuersoꝝ autoꝝ nominibus in plerisqz locis hui⁹ opis inserras inueniat.ꝑsertim cū ego tā ꝑsessus sim in hoc ope me nō tractatoris sed exerptoris morē gerere. Ideoqz non magnope laborasse dicta phōrum ad concordiā redigere.sed qtum de vnaquaqz re quisi bet coꝝ senserit aut scripserit recitare.lectoris arbitrio relinquēdo cui⁹ sententie potiꝰ debeat adherere. Quia vero plerūqz etiā medici in medicinaꝝ simpliciū com pleriombus ⁊ qualitatū gradib⁹ dissentire videnf. Sci endū est q fm diuersitates regionū etiā complexiones hominū ⁊ animaliū ceterorūqz terrenascentiū variant ita vt aliqua eiusdē generis res alicubi sit antidotū et alibi venenū. Nā.verbi gratia.papauer nigruz in me dicoꝝ libris venenum esse scribitur.qđ tñ apud nos in cibū assumitur. Dicut etiā extremitas caude cerui ab auicenna ⁊ razi venenū cē cōputatur.qđ a regionis no stre militib⁹ ostanter negatur

¶ IX.

Apologia de apocriphis

Quod aūt supius dictum est de gentilū libris idem etiā dici potest de apocriphis.cū eniz neutri apud xp̄i ecclesiā in autoritate habean tur. Et vtriqz tñ vt dictū est quedā ab apl̄is in nouo testamento testimonia vsurpantur.verbi gratia.de ma gis pharaonis loquēs paul⁹ ad thimo.ita scribit.Que admodū iannes ⁊ mambres restiterūt moysi.ita ⁊ hi scilicet heretici resistūt veritati. Que vtiqz magoꝝ no mina nō inuenit apl̄s in diuinis libris.ꝛs apocriphis vt dicitur in glosa. Judas quoqz in canonica sua ꝺ ma lis hominib⁹ loquens sic scribit. Prophetizauit de his aūt septim⁹ ab adam enoch ꝛd.qui tñ libri enoch inter apocriphos computantur Nec hoc dico q velim apo chriphis.qđ nimie ꝑsumptionis esset. autoritatē dare sed quia licet.vt opinoꝝ ea legere ⁊ etiaz credere que non sunt cōtra fidem catholicā licet nō habeāt verita tis certitudinem Quedā eñ reputantur apocriphapa quia veritati aduersantur vt sūt libri hereticoꝝ Que dam vero quia autores coꝝ ignorantur licet purā ve ritatem contineant vt est euangeliū nazareoꝝ Quedā

etiã qula de veritate eoꝝ dubitatur vt est liber ō ortu ⁊ infantia beate virginis marie :⁊ liber de infantia saluatoris :liber quoq; de assumptõe beate virgis Quorum etiã primũ hieronimus ad petitionẽ heliodori cũ scripsit ,put ipe narrationẽ de ioachim ⁊ anna ⁊ de ortu virginis se quondã adhuc adolescentulũ in quodaꝝ libello legisse meminit Nec ipa tñ que scribit nec vera nec falsa ee asserit ꝛ tñmodo siue vera siue falsa sint ea salua fide ac sine periculo anime ⁊ credi ⁊ legi posse ab his qui credunt deum hec omnia facere potuisse Dic ⁊ ego pauca illa de apocryphis huic opi inserui non vera vel falsa ee asserendo sed tñ ea que legi similiter recitando que salua fide possunt ⁊ credi ⁊ legi Neq; enim aliter a quoq; xpiano libri apocryphi siue et iaꝝ pbici vel poetici legendi sunt nisi in mente iugiter seruando qõ dicit apls Omnia ,pbate qõ bonum est tenete. vnde hieronim⁹ contra vigilantiũ ita loquitur Operis inp ⁊ studii mei est multos legere vt ex plurimis diuersos carpam flores Nõ tam omnia ,pbaturus q̃que bona sunt electur⁹. ¶ a. x.

Apologia de modo excerpendi de quibusdaꝝ libris aristotilis.

Bo aũt in hoc ope vereor quotundã legentiũ animos refragari:q nõnullos aristotilis flosculos ꝓcipueq; ex libris eiusdem philicis ⁊ mathematicis:quos nequaq̃ ego ipse excerpserã:sed a quibusdã fratrib⁹ excerpta suscepi:nõ eodem penit⁹ verbor̃ ꝛcemate quo in originalib⁹ suis iacent: ꝛ ordine plerũq; transposito:nõnunq; etiã mutata p pauluũ ipor̃ verbor̃ forma:manente tñ autoris sententia.pro vt ipa vel plitatis abbreuiande: vel multitudinis in vnũ colligende:vel etiã obscuritatis explanande necessitas exigebat:p diuersa capitula inserui.Quidã eteim vt cũ stomacho loquar.tam fideles ⁊ cauti verbor̃ obseruatores exiterunt: adeoq; fideliter ac sincere de quibuslibet libris sententias notabiles excerpi volunt: vt nec minimũ iota de verbis ip⁹ autoris siue etiã de verborum ordine patiantur immutari:bonũ tñ cautele districtionem patres nostros doctores catholicos:nec in antiquor̃ flosculis excerpẽdis:nec in libris alior̃ trãsferendis omnino tenuisse cognoui. Nec vt ilor̃ calũnijs breuiter respondeã:vt etiã de ceteris interptibus quos minus fideliter transtulisse pstat ad psens taceã Beat⁹ certe hieronim⁹ eliquande veritatis causa.diuinas scripturas ab hebraico fonte: quondã in latinũ flumen eloquii transfundẽs.cui⁹ editio merito in ecclia xpi pre ceteris omnibus dignitatẽ autoritatis obtinuit: nequaq̃ tñ verbũ e verbo transtulit:sed ex sensu sensuꝝ exprssit.vt videlicet antique translationi ,put posset.salua veritate more gereret. Ne ipa ei⁹ translatio ab illa vulgata editione numũ discrepãs:ipsa nouitate verborum animos legentium insuetos offenderet. Nunquid igit mendacii culpam incurrit:dũ veritatẽ hebraicã in latinam transtulisse se dicit. Ceterꝝ quis tam fidelis diligensq; relator est:vt codex penit⁹ verbor̃ ordine narrationem aliquã referat:quo eã vel in libro legit:vl bominis cuiusq̃ relatu audiuit . Aut nunquid falsitatis merito potest redargui:quia dicit.hec in illa historia legi.vel ab homine illo audiui. q̃uis tñ in referendo nõ psequatur penit⁹ verbor̃ ordinẽ.sed sententiã teneat. Dic ego licet omnis reuera mendacii detestator:nec ꝓpria quidẽ pscientie stimulo remordente: nec illor̃ calũnia deterrẽte:⁊ õ flosculis aristotilis ⁊ de ceteris quos in hoc op̃e p diuersa capitula inserui .⁊ ,pprios autorũ nomin⁹ annotaui. Et si forsan ex aliqua causa p̃dictarum in plerisq; locis aliquid immutauerim de superficie vel verbor̃ ordine: audacter tñ ⁊ scribã ⁊ dicam: hanc ⁊ illã sententiã ille⁹ autoris esse:cui⁹.s.nomẽ in titulo continetur: ¶ a. xi.

De impari autoritate eoꝝ que excerpta sũt.

Et dictis itaq; patet: non omnia que in hoc ope ꝓmuntur paris autoritatis esse :sed quedam in eis supmum autoritatis locũ tenere: quedã vero mediũ:⁊ quedã infimũ :quedã vero nullũ: ⁊ in his omnibus excipio sacraꝝ paginam olim sanctis pphetis ⁊ aplis diuina gratia indubitãter afflatis edi tam ⁊ scriptã:de qua in hoc ope michil penitus volui: ppter ipsius vsum cõmunem:sed nec ausus fui: ppter ipsor̃ sacror̃ reuerentiã excerpere:nisi forte breuiter p currẽdo.Sicut eim scriptura sacra pcedit alias tempe: sic etiã dignitate. Beniq; in eius compatione sacrorũ doctor̃ quoq; sequentiũ opuscula nulli⁹ autoritatis cẽ testatur augustin⁹ in .xi.contra faustũ disputatõne: sic loquens.Sunt inquit libri:qui nõ ꝓcipiendi autoritate sed ꝓficiendi exercitatõe conscribuntur a nobis. Inter hos eim sum⁹:quib⁹ dicit apls:si quid aliud sapitis id quoq; vobis reuelauit deus:qõ genus litterar̃ nõ cũ credendi necessitate:sed cũ iudicandi libertate legẽdũ est.Cui tñ ne intercluderetur locus:⁊ adimeretur posteris ad questiones difficillimas tractandas atq; versandas:lingue ⁊ stili saluberrimus labor: distincta est a posteriorum libris excellẽtia canonice autoritatis veteris testamenti ⁊ noui:que firmata apl̃or̃ temporib⁹: p successiones epor̃:⁊ ppagationes ecclesiar̃ tanq̃ in sede quadã sublimiter collocata est.Cui seruitat omnis fidelis ⁊ pius intellectus. Ibi si quid velut absurdũ nouerit:nõ licet dicere:autor huius libri veritatẽ non tenuit. sed aut codex incorrectus est.aut interpres ip̃e errauit aut tu nõ intelligis. In opusculis aũt posterorum licet eadẽ inueniatur veritas:longe tñ est impar autoritas Unde nisi vel certa ratione vel ex illa canonica autoritate:qõ ibi disputatũ vel narratum est demonstretur:si quis credere noluerit nõ reprehenditur. In ista vero canonica eminentia sacrar̃ litterar̃: etiã si vnus prophetа vel euangelista obscur̃ aliquid in litteris suis posuisse:ipa canonis ꝓfirmatõe nõ declaratũ non licet dubitare quomiã ver̃ sit. aliquin nulla erit pagina: qua humane imperitie regatur infirmitas:si librorum salubertima autoritas: aut contempta aboletur: aut interminata confunditur.hec augustin⁹. ¶ a. .xii.

De ordine dignitatis earundem.

Xceptis igitur diuinis libris ⁊ in suma quadam autoritatis arce sepositis: primum post eos locũ tenent epe decretales romanor̃ põtificum: ⁊ canones generaliũ concilior̃: opuscula quoq; sacror̃ doctor̃. Nam in decretis gratiani in prima pte.xx.distinctõe legit̃.Epistole decretales conciliorũ canonib⁹ pari iure exequantur. Diuinar̃ vero scripturarum tractatores ⁊ si sciẽtia pontificib⁹ preemineãt. tñ quia dignitatis eor̃ apicem adepti non sunt.in scripturar̃ quidẽ expositõib⁹ eis ꝓponũtur.in causis vero diffiniendis vbi nõ solũ sciẽtia sed etiã potestas requiritur fm post eos locũ merentur:sicut autoritate leonis pape huius nominis quarti ,pbatur. hec gratian⁹. Utrũq; ergo genꝰ in primo autoritatis gradu merito ponitur.quomiã vt excedentia ⁊ excessa sibi vicissim ꝓferuntur. Illos aũt sacros doctores in eo gradu ponere volui:qui autoritate romane ecclie canonizati sũt. ⁊ eorum libri p concilia pontificũ approbati. Ut sunt Dyonisius. Ignati⁹. Cipria⁹. Hilari⁹. Athanasius Basilius. Gregorius nazãzenus. Ambrosius. Hieronimus. Johãnes crisostom⁹. Augustin⁹. Cirillus. Fulgentius. Cassiodor⁹. Isidor⁹ ⁊ alii multi. Medũ vero locũ tenent doctores ceteri prudentes quidẽ ⁊ catholici sed nõ canonizati.vt Ysichius. Beda psbiter.⁊ Alcuinus karoli magister. Raban⁹.⁊ Strabus eiusdem discipul⁹. Haymo. ⁊ Remo carnotensis. Richardus.⁊ Hugo parisiensis.aliiq; plurimi. Tercio aũt ⁊ infimus

tenent gradū philosophi.doctores q̄z gentiliū. Naz etsi catholice fidei veritatē ignorauerunt:mira tñ z p̄clara quedā diterūt:de creatore z creaturis:de virtutibus z vitiis:que z fide catholica z ratione humana manifeste ꝓbantur esse vera. Preterea quoniā artifici cuilibz in sua facultate discentē oportet credere: secularū sciētiarum studiosis scolarib⁹ vt in eis ꝓficiant. necesse est primitus philosophis eaꝝ inuentoribus:vel peritis ac discretis tractatorib⁹ fidē adhibere. Verbi gratia: ꝓsciano in grāmatica. Arestotili in logica. Tullio in rhetho:ica. Ipocrati in medicina. Pozro ea que nullā inter cetera autoritatis dignitatē habent; ipsa sunt apochrypha:quoꝝ.s.autor penit⁹ ignozatur :z de veritate dubitat. Itaq3 si quādo legant a quoꝝ⁹ siue enarrētur vtrū credi vel nō credi debeant:ipsius legentis vel audientis iudicio z voluntati relinquit. sicut cū rumores aliqui vel narratōnes ignote ab illis plerūq3 qui viderunt vel audierūt. vt assolet.referuntur. Beniq3 decretum gelasii pape quo scripta quedā approbant:quedā vero reprobātur:hic in ipso opis initio ponere volui. vt lector inter autētica z apochrypha discernere sciat. sicq3 rationis arbitrio qō voluerit eligat:qō aūt noluerit relinquat. C. .XIII.

De libris autenticis.

Sancta ihꝭ romana ecclesia nullis synodocis institutis ceteris ecclesiis p̄lata:sed euāgelica voce dñi z saluatoris nostri primatū obtinēs dicentis.Tu es petr⁹ z sup hanc petrā edificabo ecclesiam meā. Post ꝓpheticas z apostolicas z euāgelicas scripturas quas regulariter suscepim⁹:quibus ecclesia catholica p gratiā dei fundata est:has etiā suscipi non ꝓhibet.videlicet sanctā synodū nycenā mediante maximo constantino augusto celebratā:in qua arrius hereticus ꝓdemnatus est.Synodū ꝓstantinopolitanā mediante theodosio seniore augusto:in qua damnatus est macedoni⁹.Synodū ephesinā primā: mediante cirillo alexandrino epo:z archadio epo ab ytalia destinato:in qua nestoriꝰ ꝓdemnat⁹est.Synodū calcedonensem mediante marciano augusto: z anatholio ꝓstantinopolitano epo:in qua nestoriana z euticiana heresis simul cū dioscoro eiusq3 cōplicib⁹ damnate sūt. Opuscula quoq3 cypriani cartaginensis epi.Beati basilii capadocēsis.iohānis ꝓstantinopolitani.Theophili.Alexandrini.Hylarii pictauiens⁹.Ambrosii mediolanensis.Augustini ꝓponensis.Hieronimi p̄sbiteri. Prosperi viri religiosissimi. Epl̄am leonis pape ad flauianū ꝓstantinopolitanū epm.Opuscula atq3 tractat⁹ olim patrum orthodoxoꝝ:qui in nullo a sancte romane ecclesie consortio deuiauerūt:nec ab ei⁹ fide vel ꝓdicatōe sciuncti sunt:legenda decreuim⁹.Decretales quoq3 epl̄as romanoꝝ pontificū,Actus beati siluestri pape. Vitaspatrum.Pauli.Anthonii.Hilarionis z omniū heremitarum.quas tñ beatissim⁹ hieronim⁹ descripsit. Gesta quoq3 sanctoꝝ martyꝝ:que tñ sm antiquā ꝓsuetudiem singulari cautela in romana ecclesia nō leguntⁿ. Ne vl̄ leuis subsannādi occasio in eo generet. q2 coꝝ nomina qui scripsere penit⁹ ignorant a fidelib⁹:Aut superflua aut min⁹ apta q̄ ordo rei fuerit esse putant.sicut cuiusdam cyrici.z iulite. z georgii.aliozūq3 passiones q̄ ab hereticis scripte ꝓhibentur. Ipos aūt oēs martires z eorum gloriosos agones oēs deuotōne veneramur. Scriptura de inuentōe sancte crucis.z alia de inuentione capitis iohānis baptiste. nouelle quidē relationes sunt z nouelli eas catholici legūt. Hz cū hec ad catholicoꝝ manus aduenerint: pauli apl̄i sententia ꝓcedat. Omnia ꝓbate q̄ bonū est tenete.Item ruffinus vir religiosus plurimos optis ecclesiastici libros edidit:z non nullas scripturas interꝓtatus est. Sed quoniā bis cuz hieronim⁹ in aliquib⁹ de arbitrii libertate notauit:illa sentimus que eundē hieronimum sentire cognoscimus Nō aūt hoc solū dico de ruffino;sed etiā de vniuersis quos idē vir zelo dei z fidei reꝓhendit.Origenis opuscula quoq3 nōnulla que idē hieronim⁹ nō repudiat: legenda suscepim⁹. Reliqua oīa cū autore suo dicimus esse renuenda.Euscbii cronica z eiusdē ecclesiastice historie libros.Quis in primo narratōis sue libro de penitentia z post de laudib⁹ z excusatōe origenis.vnū librum scismaticis ascripsit;ꝓpter rex tñ singularē noticiam que ad instructōez ptinent:vsquequaq3 ñ dicim⁹ renuendos.Josiū virū eruditissimū collaudamus:q2 valde vberem z necessariā contra paganoꝝ calumniā historiā ordinauit.Sedulii pascale opus insigni laude ꝓferimus.Vincentii quoq3 laboriosum opus nō spernimus;sed miramur. C. XIIII.

Ex libris apochrifis.

Cetera vero que ab hereticis vel scismaticis conscripta sunt:nullaten⁹ recipit catholica et aplica romana ecclesia: e quib⁹ quedam que ad memoriā venerunt:z a catholicis vitanda sunt: credimus esse subdenda.Arimínensem synodū a constantino cesare constantini filio congregatā z tunc z vsq3 ineternū confitemur esse dammatā Itinerarium nomine petri apostoli quod appellat sancti clementis apochrypbum est in libris octo.Euangelia similiter nomine petri.iacobi.bartholomei.thome.mathie.barnabe.Euāgelia quoq3 que falsarūt lucian⁹ z ysichi⁹. Item actus nomine petri.andree.philippi.thome.Liber de infantia saluatoris.z de maria vel obstetrice.Liber qui dicitur pastoris.Liber qui dicit fundamentū. Libri omnes leucii discipuli dyaboli. Liber qui appellat thesaurus Liber de filiab⁹ ade vel genelis. Acrus tecle z pauli. Liber nepotis.Liber ꝓuerbioꝝ:qui est ab hereticis cōscriptus:et sancti sixti nomine ꝓnotatus est. Reuelationes pauli.thome.stephani. Transitus sancte marie. Penitentia ade.Testamentū iob. Pemtētia origenis Pemtentia cypriani.Liber dyogie noie gigantis. Liber iamne z mambre.Liber qui dicit philologus: am brosii nomine signat⁹:sed ab hereticis conscriptus.Liber qui dicitur sors aploꝝ.Centimetrū de xpo virgilianis versib⁹ compaginatū.Historia eusebii pamphili Opuscula terculiani.Lactātii affricani.Prescille z mamille.alteri⁹ clementis alexandrini.tarsi.cypriani.arnobii.tyconii.cassiani gallie p̄sbiteri. victorini pictauiensis.Epl̄a ielu ad abagarū regem. Et epl̄a abagari ad ihm.Pallio cyrici et iulite et georgii . Liber qui dicitur ꝓtradictio salomōis. Liber quoq3 symonis magi.nicolai.theriuthi alias cetherici.marchionis. Basilidis.ebyon.et ceteroꝝ hereticoꝝ:quos cū coꝝ autoribus.autoribūq3 subsequacib⁹ sub anathematis indissolubili vinculo cōfitemur esse damnatos ineternū. Huc usq3 decretū gelasii pape. Numeꝝ aūt et nōia librorū cuiusq3 doctoris catholici que repiri potui : inferi⁹ iuxta ordinē historie tempoꝝ quib⁹ floruerunt;locis congruis annotaui. C. XV.

Continentia totius operis

Totum igitur opus istud summatim continet. primo quidē de deo trino et vno creatore oīm breuē tractatū. Deinde de celo empireo: et natura angeloꝝ. De statu quoq3 et ordine bonoꝝ: et ruina maliciaq3 supboꝝ. Post hoc de materia informi z de fabrica mundi ac iuxta seriem operꝝ sex dierū;de natura et ꝓprietatib⁹ singulaꝝ p ordinē rex. Deinde vero de ꝓditōe hominis primi. De natura ac viribus anime et sensib⁹ et partib⁹ ac ꝓprietatib⁹ corꝓis humani de requie dei et modo opandi.de primo statu ꝓthoplasti et felicitate paradisi.de lapsu hominis ac pena multiplici. de peccato ī genere mīltipliciq3 peccati diuisiōe ac singulorum generuꝝ ꝓprietate. Postmodum vero de

hominis lapsi reparatione. de pprietatibus fidei. ceterarumq; p ordinē virtutū. Bonor spūsancti atq; beatitudinum. De numero quoq; t materia omniū scientiarum. Post hoc aūt iuxta serie tempor continet historiam rer in mundo gestar dictorūq; memorabilium: ab initio seculi vsq; ad temp nostrū. Et primo quidē describit initiuz ecclesie. qō habuit ab abel eiusq; pgressum p tpa patriarchar. iudicū. regum. ac ducum. vsq; ad tpa xpi t apl'or. iuxta ordinē sacre historie. Multa etiā interserens vtilia de gestis ac dictis ethnicor. Et inde vero diffusi? texit historias ecclesiasticas per successiones romanor impator: vsq; ad illū qui nostris tēporibus impauit fridericū. Inter hec aūt ab initio cō memorat singulor temporib? suis ort? regnor: successiones quoq; regū t varios euent? bellor. Errores paganor. iudeor. hereticor gesta dictaq; notabilia. atq; libror noīa phor t poetar. Institutionē t formam t efficaciā sacramentor veter ac nouor. Multiplicē ecclesie pfectum ac varietatē tempor. numerūq; t ordinem psecutionuz eius sub impio pcipue romanor p successiones impator. Gesta quoq; laudabilia t passiones t miracula sanctor scilicet apl'or. confessor. martirum. atq; virginū. Sed t act? memorabiles ac noīa libror. Floresq; nō paucos doctor catholicor. Canones t statuta concilior t romanor pontificū. Collatiōnes t vitas sanctor beremtar regulas t instituta sanctor patrū. Initia quoq; t pfectus diuersor ordinuz atq; pfessionū. Ad extremū vero de psenti pmixtione bonor t malor: t de vario statu animar a corpe separatarum. de ordine seculi futuri. de aduentu t gestis antixpi. de fine mundi. de die iudicii. de resurrectōe mortuorum t glorificatione sanctorum t de supplicijs reprobor.

¶. XVI.

De quadripharia diuisione totius.

QUomā tam hoc ipm opus: causa tam dicta superius: ad tante magnitudinis immensitatez exercuerat: vt in triplo. quēadmodū opinor. bibliotecē sacre mensurā excederet t p hoc sine labore vel sumptu nimio transcribi nō posset: multor rogatu fratrū intercedente. Insup t priore meo fauēte: michi q3 in remissionē peccator meor pariter iniungente: vt totum opus abbreuiādo: in libr manualem ad moduz vni? biblie redigerē. hoc ipm facere temtaui: vt potui. Sed nisi p nimiā longitudinē tpis: vel absq; nimio dispendio: vel deprauatōe ipsi? opis implere non valui. Qua pter ipm op? vniuersum in quattuor ptes principales: tanq; in quattuor volumina pfecta: t a se inuicem sepata distinxi. Quar vna continet totā historiaz naturalē. Alia vero totā seriem doctrinalē. Tercia vero totā eruditōez moralē. Quarta totā historiā tpalem prima siquidem psequitur naturā t pprietatē omniuz rer. Secūda vero materiā t ordinē omniū artiū. Tercia pprietates t act? oim virtutū t vitior. Quarta seriem omniū tempor. Siquidez t plato. vt dicit aug?. pfecisse phiam laudat. que in tres ptes ab ipo distribuitur: vnā videlicet naturalē: aliā rationalē: tertiā moralem. Et fortasse qui platonē acutius ac veracius intelexerunt: tale aliquid de deo oim creator. gubernator conseruator senserūt: vt in eo sit causa oim naturaruz lumen omniū rationū t finis oim actionū. Sitq; in illo t causa subsistendi: et ratio intelligendi: t ordo viuēdi. Quor videlicet triū vnū ptinere videtur ad naturalē. alter ad rationalē: tertiū ad moralem. Itaq; si homo ita creatus est: vt p id qō in eo pcellit: attingat ad illd qō cuncta pcellit. i. vnū ver optimū deuz: sine quo nulla natura subsistit: nulla doctrina instruit: nullus vsus expedit. ipe querend? est vbi nobis secura sint omnia. Ipe cernend? vbi nobis certa sint oīa. Ipe diligēd? vbi nobis recta sint oīa. plato quippe dei hui? imitatorem. cognitorē. amatorē. dixit esse sapientē. Ad hec itaq; tria spectant tres prime ptes huius opis videlicet naturalis: doctrinalis: t moralis. postro quarta t vltima videlicet historialis: licet ad philosophiā directe non pertineat: eo q singularia rer gesta tm enarrat: de quibus scilicet singularib? sm aristotilē ars nō est: plurimū tm t admiratōis t recreatōis t vtilitatis habet: vt iaz superius ostensum est.

¶. XVII.

De materia vnuscuiusq; partis.

INcipitur prime partis fundamentū est historia sacra: ab ipo principio creationis rer: vsq; ad requiem sabbati. Cui etiā interserūtur ea q̄ pertinent ad naturā celi t mundi. Fundamentum secunde ptis est hois lapsi reparatio q̄tum ad intellectū. Et fundamentū tercie partis q̄tuz ad affectū est hois reparatio. Quarte ptis fundamentū est: primo quidez sacra scriptura a generatōe primi hois: vsq; ad imperium neronis: inde vero cronica eusebii. hieronimi. prosperi. sigiberti. ac ceteroruz cronographor: p successiones impator vsq; ad dié istū. Cui videlicet vniuersali historie ꝓponitur breuis epilog? ptis prime et secūde ac tercie. in medio vero locis congruis inseruntur diuisiones terrar ac gentiū: testamēta patriarchar. cerimonie iudeor: et sacramenta xpianor: sed t varie intermiscentur historie: psequētes gesta vel dicta notabilia reguz. tyrannor. impator. philosophor. ceteror etiā viror illustriū. Mutatōes tempor: t varios euent? rer. vt est iustini vel pompei trogi: et historia orosii. Historia quoq; alexandri magni: et darii. Historia iulii celsi de bellis cesaris. Et suetonii historia de. xii. cesaribus. Historia ecclesiastica eusebii cesariēsis. Ruffini aquileiensis. et Hugonis floriacensis. Historia quoq; tripertita cassiodori. Historia hieronimi et heraclidis de gestis et dictis patrū. Historia quoq; cassiani de collatōnibus patrū. Historia turpini remēsis de gestis karoli magni impatoris: ceteroruq; multor historiographorum. Addūtur et alie etiā innumerabiles historie hr ues: de passionib? apl'or et martirū. de gestis ac moribus et ꝓuersatōne sanctor epor. monachor. ceteroruz confessor. Inter hec etiā continet plurimos flores libror. vt dictū est. nō tantū sanctor doctor: sed etiaz philosophor et poetar. Verūtamen illoruz qui multa scripserūt ac magna: de quor scriptis excerpserā plurima: vt ambrosii. hieronimi. crisostom. augustini. gregorij. bernardi. ac ceteror hmōi. Hos inq; flores causa vitande plixitatis in duas ptes diuisi. Nam illos quidem eor libros: qui maxime sunt morales: vt est liber confessionū augustini. Meditatōes anselmi: vel beati bernardi: vel similes: sub quadā continuatōe verbor abbreuiaui: ita vt si libri cuiu libet magnitudinē ignorares totū re habere putares: hos in quarta pte locis suis cōposui: ac p capitula distinxi: quatin? ad historie modū: pter ipam ꝓmutatē: in refectoriis: in infirmatoriis: et aliis locis: inter frēs edificatōis causa possint legi. Ceteros aūt flosculos: quos ex eisdem vel aliis libris minutatim et incōpacte p diuersa loca excerpsi. in ceteris ptibus sub diuersis titulis ꝓgruenter inserere iudicaui. postro in fine quarte ptis adiicie epilog? huius de fine mundi.

¶. .XVIII.

Retractatio prime partis

TAnto igitur tāq; laboriolo ope p dei gratiā in finē vsq; pducto: Ego quoq; mentē meam p spaciosissima scripturar maria: tam ex longo tpe fluctuantem: ipa distractōe sementipam qūamodo lacerantē: ad postrū stabilitatis sue reducere cupio. Quod vtiq; dū p imbecillitatē conar? mei vix facio: serenato quodāmodo libero ratōis oculo hoc ipm intuēr et in statera discretōis appendens. In pte quidē negligenter egisse. in parte vero modum excessisse reperio. Itaq; qui supius in excusatōe mei multa dixisse me recolo. Me tanq̄ humane glorie vanq? appetitor: viciorū

meoꝝ inueniar blandus palpator: inpbusue defẽsoꝝ. Sed magis meoꝝ vicioꝝ in ratõnis libra districtꝰ examiator: et acerbus maloꝝ reprehensor. Non erubescaꝫ in hoc opis principio culpã meã fateri. pſertim cum attestante pho nihil in humanis adinuentõibus ex omni pte pfectũ valeat inueiri. Nec ẽ in quib⁹ sicut nec ipe mihi ꝓplacco: sic etiã deo ⁊ hoibus displicere formido. In prima q̃dẽ parte de deo et angelis ceteriſq; que ad theologie materiã ptinent: ex diuerſis capitulis pauca capitula colligens: de ſingulis queſtionũ articulis breuiter ac ſuccincte pcurrendo trãſiui: qm̃ de hac ipa materia: multa et varia ſcripta ꝓmuniter a fratrib⁹ ⁊ aliis vbiq; haberi ꝓgnoui. Porro inueſtigãdo naturã: cuiꝰ noticia valet. vt ſuꝑ dictũ ẽ. etiã ad expoſitões ſacrarũ ſcripturaꝝ: Non ſolum inquã in mꝛ libris: ſicut Ambroſii Baſilii yſidori. et alioꝝ quorundã. veruꝫ et in libris philoſophoꝝ: videlicet Ariſtotilis Plini Solini Inſuper ⁊ medicoꝝ videliꝫ Eſculapii Ypocratis Auicenne Razi Hali Iſaac Cõſtãtini Platearii. dum nõ ſolum noſtris. i. fratrib⁹ ordinis noſtri hocipſum opus deſiderãtib⁹ atq; poſcentib⁹. ceteriſq; ſanctaꝝ ſcripturaꝝ expoſitoꝝib⁹ ſiue doctoꝝib⁹: veꝝ etiã quibuſdam aliis: qui forſitan curioſitate quadã ſciendi incognita laborãres: talium noticia delectãtur: ſatiſfacere volui fateoꝛ et magna parte: meo iudicio: pfeſſionis ⁊ intentionis mee modum exceſſi: in illis ꝑcipue inueſtigandis ac deſcribendis quoꝝ noĩa in diuinis libris nõ repperi. Itaq; dum curioſis morem gerere volui: vicium curioſitatis incurri. Etenĩ quod medicoꝝ eſt: ꝓmittunt medici: tractant fabrilia fabri. Sic et ego tam ſublimis profeſſionis homũcul⁹: cuiꝰ ſcz totum ſtudiuꝫ ⁊ laboꝛ debꝫ eſſe: circa lucruꝫ animaꝝ intendere. etiaꝫ in hoc opere de bui: ꝑcipue de his que ad pfeſſionẽ meã ſpectãt inſiſtere. De ceteris autem ꝑcipue q̃ magis ad medicinã coꝛporis ptinent: ſi forſitan inciderent: ſicut doctoꝛib⁹ noſtris. mos eſt breuiter ptrãſire: Hoc eſt igitur: quod licet multis etiã et frib⁹ placeat: eoꝝ totuꝫ ꝑ quasdã rerum ſimilitudies et integumenta figuraꝝ: ad edificatõnem moꝝ referri valeat. Sup oĩa tñ que ptinentur ĩ hoc ope: mihi ꝓfiteoꝛ diſplicere. Non q̃ illa quidem in ſe bona nõ ſint: taliũq; ſtudioſis vtilia. Sed q; pfeſſionem meã. vt dixi. non decuit huiuſcemodi reb⁹ inueſtigãdis ac deſcribendis tã diligenter inſiſtere. XIX.

Retractatio ſecũde tercie et quarte ptis.

Etenĩ in ſecunda pte q̃ſdaꝫ ſcientias vel artes diffuſi⁹ pſequendo: vereoꝛ etiã aliquatenꝰ modum exceſſiſſe. In tercia vero virtutes ac vicia deſcribendo: non potui. vt iam ſuꝑ dixi. oĩa libroꝝ moralium. etiam quos in promptu habebaꝫ. omnes floꝛes ĩ vnũ colligere. Sed de multis pauca ꝓ modulo meo eligere. alioquin oporteret volumen in ĩmenſum extendere. Porro in q̃rta pte q̃uis etiã illic abbreuiata ſint omnia: ꝓpter magnitudinẽ tñ volumis adhuc amplius inſtitui minuendã: vellem ſi fieri poſſet. de ſanctoꝝ miraculis reſciſſe nõnulla. Verũq; ſi quis legentium vel in prima vel in ſecunda vel in tercia vel in quarta parte: de his q̃ forſitan ibidem requiſierit min⁹ aliquid inueniat: neceſſitati abbreuiãdi operis: vt iuſtum eſt veniam cõcedat. Preterea nullaten⁹ lector abhorreat. ſi etiã in gentiliuꝫ hiſtoria videatur legi: circa paganos facta fuiſſe nõnulla miracula. Credibile enĩ eſt hui⁹modi oſtenta: nequaq̃ fuiſſe vera miracula: ſed prodigioſa indicia: ipſoſq; demones: hec circa cultores ſuos fallaciter egiſſe vel oſtendiſſe: Quatin⁹ huiuſcemodi fallaciis in cultu ſuo facilius poſſent detinere. Hec ad pios de cunctis: q̃ in ipſo tãti opis inicio dicenda erant: videliꝫ de cauſa ⁊ materia: ⁊ de titulo ⁊ de modo agendi ⁊ vtilitate ⁊ calũniaꝝ repulſione: ⁊ ipſi⁹ opis diuiſione atq; retractatõe: ad pios ſufficiãt. Hũc aũt prologuꝫ propter cauſas ꝓdictas: a principio operis hucuſq; ptractum. q; pari iure coꝛreſpondet vnicuiq; parti: totuꝫ in cuiuſlibet capite inſerendũ iudicaui: vt ſimul cũ toti⁹ partis capitulis adiunct⁹: locũ ſuppleat vni⁹ libri. Et q; totũ opus illud vniuerſale: ſupradicta ratõne ſpeculum matutinus decreuerã appellare. His etiã q̃ttuoꝛ eiuſdem partibus: idem vocabulum p ſingulos titulos placuit annotare. vt videlicet prima: vocetur ſpeculum naturale. ſecunda vero ſpeculum doctrinale. tercia quoq; ſpeculum morale. quarta ſpeculuꝫ hiſtoriale. XX.

Continuatio quattuoꝛ partiũ ad inuicem

Ic igitur in hac prima parte: totaꝫ naturalem hiſtoriã. vt ſupra dixi. auxiliante deo. diuerſorum autoꝝ floſculos excerpendo. iuxta poſſibilitatis noſtre modulum. breuiter ad plenum ꝓſecuti ſumus. diſſerendo videlicet de natura diuina. de ãgelica creatura. de materia informi. de fabrica mundi. et iuxta ſeriem opeꝝ. vi. dieꝝ. de ꝓprietatib⁹ naturalib⁹ ſingularum ꝑ ordinem rerũ. Deinde in ſecunda et tercia parte de hois lapſi reparatõe. hoc eſt de his quib⁹ a lapſu multiplici reparatum eſt gen⁹ humanuꝫ. ſcz de numero ⁊ materia oĩm ſciaꝝ. de ꝓprietatib⁹ ſingulaꝝ virtutuꝫ agere volum⁹. q̃tenꝰ in hũc modum toti⁹ mundi plen⁹ continentiã. oĩmq; rerũ et artiũ atq; virtutum ſummã ſub quodam ꝓpendio memoriter teneam⁹. Porro in quarta parte. ſimili modo tpalem rerũ in mũdo geſtaꝝ hiſtoriam: dictoꝝq; memorabiliũ ab inicio ſcli vſq; ad finem que ſcripta repim⁹. iuxta ſeriem tempoꝝ ꝑ ordines generatiõnuꝫ: regnoꝝq; ſucceſſiones. ſicut in ſupioꝛe pfationetoti⁹ opis ꝓlocuti ſum⁹. breuiter vt potuim⁹ pcurrim⁹. Verũtamen q; ſicut ꝓdictũ eſt. iſte quattuoꝛ ſpeculi ptes diuerſe ſunt. ac ꝓpter nimiã trãſcribendi ſum pruoſitatem: alterã ſine altera nonnulli habituri ſunt. Etiã in hac prima pte. loco ꝓpetenti toti⁹ vltime partis materiã. i. toti⁹ hiſtorie tpalis cronicã: breuiter perſtrictam ꝓlibabim⁹. In fine videlicet vbi de tpib⁹ agitur. In vltime quoq; partis capite. placuit quoddaꝫ hiſtorie naturalis: et oĩm artiuꝫ: atq; virtutũ epitthoma. i. recapitulationem breuem ꝓmittere. quatenus vnaqueq; pars ceteras vtrimq; cõtineat. omneſq; ſe inuicem cõplectantur. Et q; totum op⁹ primũ quod ĩ quattuoꝛ ob ſui magnitudinem eſt diuiſum. mai⁹ ſpeculuꝫ appellauim⁹. Ideo primã iſtã ptem: q̃ ſpeculũ naturale dicitur a diuerſis mũdi acceptiõnibus inchoam⁹.

.XXI. Continentia et capitula libri primi.

Primus aũt liber partis hui⁹ iſte videlicet quẽ nũc in manib⁹ habem⁹. totius hui⁹ volumis index: ⁊ quaſi lucerna q̃dam: ꝓmonſtrãs in eo ſemitã oĩm librorum ſequentiũ: materiã ⁊ ordines breuiter oñdit. vt in tanta rerũ multitudine: de quib⁹ in toto ope agitur: legenti faciliuſ pateat: quoto libroꝝ: quoue capitulo cuiuſlibet libri: quod q̃rit inueniat: ne forte caſſo laboꝛe. ſingulas reuoluendo paginas. in incertũ vagari incipiat. Habet aũt primus liber iſte nũeꝝ quinquagintatriũ capituloꝝ.

De cauſa ſuſcepti operis et ei⁹ materia. .i.
Rerum alia cauſa .ii.
De modo agendi et titulo libri. .iii.
De vtilitate operis ⁊ apologia autoris .iiii.
Apologia de regnis ⁊ bellis huic opi inſertis. .v.
Apologia de natura rerũ ⁊ hiſtoria tẽpoꝝ .vi.
Apologia de vniuerſitate ſcientiaꝝ. .vii.
Apologia de dictis poetarũ ⁊ philoſophoꝝ. .viii.
Apologia de apocꝛifis. .ix.
Apologia de modo excerpendi in quibuſdã libris Ariſtotilis. .x.
De impari autoritate eoꝝ q̃ excerpta ſunt. .xi.

De ordine dignitatis earundem. .xii.
De libris autenticis .xiii.
De libris apochrifis .xiiii
De continentia toti⁹ operis. .xv.
De q̃drifaria diuisione totius operis .xvi
De materia vniuscuiusq3 partis .xvii.
Retractatio prime partis. .xviii.
Retractatio secunde tercie ac quarte partis. .xix.
Continuatio hui⁹ quarte partis ad alias .xx.
De continentia ⁊ capitulis primi libri xxi.
Continentia secundi libri xxii.
Continentia tercii libri .xxiii.
Continentia quarti libri .xxiiii.
Continentia libri quinti .xxv.
Continentia libri sexti. .xxvi.
Continentia libri septimi. .xxvii.
Continentia libri octaui. .xxviii.
Continentia libri noni. .xxix.
Continentia libri decimi .xxx.
Continentia libri vndecimi .xxxi.
Continentia libri duodecimi. .xxxii.
Continentia libri tredecimi. .xxxiii.
Continentia libri decimiquarti xxxiiii.
Continentia libri decimquinti .xxxv.
Continentia libri decimisexti. xxxvi.
Continentia libri decimiseptimi .xxxvii.
Continentia libri decimioctaui. .xxxviii.
Continentia libri decimino ni .xxxix.
Continentia libri vigesimi .xl
Continentia libri vigesimiprimi. .xli.
Continentia libri vigesimisecũdi .xlii.
Continentia libri vigesimitercii .xliii.
Continentia libri vigesimiquarti .xliiii.
Continentia libri vigesimiquinti. .xlv.
Continentia libri vigesimisexti. .xlvi.
Continentia libri vigesimiseptimi. .xlvii.
Continentia libri vigesimioctaui .xlviii.
Continentia libri vigesimino ni. .xlix.
Continentia libri tricesimi .l.
Continentia libri tricesimiprimi .li.
Continentia libri tricesimisecundi .lii.
Continentia libri tricesimitercii. .liii.

¶ .xxii. ¶ Continentia secundi libri

Secundus liber agit de primaria mundi creatione: Et primo de ipso creato re: in quo tanq̃ in archetipo mundus ipse ab eterno ordinatus est ⁊ precõceptus Deinde vero de prima materia ac de ãgelica creatura: que duo scõm augustinũ ante oẽm diem sunt creata. Et hꝫ .lxxxvi. ca.

De diuersis mundi acceptionibus .i.
De duobus mũdis pariter existentibus .ii.
Q3 mũd⁹ archetip⁹ ipse sit dei filius .iii.
Quid sit deus. .iiii.
Quib⁹ distinguatur proprietatibus .v.
De diuine essentie vnitate .vi.
De personarum trinitate. .vii.
Q3 ab eadem summa trinitate creata sunt oia .viii.
Qualiter ipsa creatrix trinitas in principio geneseos est insinuata. .ix.
Qual⁹ ei⁹ inuisibilia ꝺgnoscũtur a mũdi creatura .x
Qualiter ex ꝑsideratõne creaturarum ꝺgnoscitur esse summa essentia. .xi.
Qual⁹ in oi creatura relucẽt trinitatis vestigia .xii.
De gradibus creaturarum quibus homines ad dei cognitionem ascendunt .xiii.
Q3 deum multis modis hoies cognouerũt. .xiiii.
Qual⁹ ad vn⁹ dei ꝺgnitõz philosophi puenerũt .xv
Qualiter etiã ad triũ personarũ distinctõem vtrũmq3 appropinquarunt. .xvi.
Q3 i trinitatis distinctõne defecerũt .xvii.
Qual⁹ etiã circa mũdi originez errauerunt .xviii.
Q3 de⁹ mundũ optimũ creauit ⁊ vnicũ .xix.
Q3 eum creauit pulcerrimuz .xx.
De arte diuina qua de⁹ fabricauit oia .xxi.
De rationibus vel ydeis viuentibus in ei⁹ mente vel sapientia. .xxii.
Qual⁹ scõm illas rões siue notiones fecit oia. .xxiii
Q3 de⁹ fecit mũdũ absq3 volũtatis nouitate .xxiiii.
Q3 mũdus cũ tpe fact⁹ sit ⁊ non ante. .xxv.
Q3 nõ faciebat de⁹ aliqd anteq̃ mũdũ faceret. .xxvi
Qualiter deus operatur ⁊ creat ⁊ facit .xxvii.
De creatõne empirei ⁊ materia informi. .xxviii.
De angelo quid sit .xxix.
Quales facti sint ab initio .xxx.
De libero arbitrio eorum ⁊ scia ⁊ dilectõne. .xxxi.
Q3 nec miseri creati sunt nec beati .xxxii.
De puersione bonorum ad lucem increatam. .xxxiii.
De illuminatõne eorum ab eadem luce . xxxiiii.
Q3 ipa lux ad se puertit ⁊ colligit illuiatos spũs.xxxv
De ꝑfirmatõe sanctoꝝ ãgeloꝝ.⁊ beatitudine eoꝝ.xxxvi
De merito eorundem .xxxvii.
De scientia eorundem ⁊ motu affectõnis .xxxviii.
De lingnis eorum. xxxix.
Exemplum ad euidentiã mutue locutõis eorũdẽ .xl.
De potestate eorum. .xli.
De sacro principatu eorundem .xlii.
De vnifica contemperantia donorum eorum. .xliii.
De nouem ordinibus. .xliiii.
De excellentia eoꝝ scõm dona. .xlv.
Q3 ante casum non fuerunt ordines distincti xlvi.
De varia ordinum distinctione .xlvii.
De triplici gerarchia. .xlviii.
De gerarchia angelica. .xlix.
De triplici gerarchia angelica. .l.
Qualiter refulgeat in eis imago trinitatis .li.
Qual⁹ intelligũtur ex sil'ib⁹ ⁊ dissilib⁹ figuris .lii.
De influentia illuiationũ a supioꝝ⁹ ad inferioꝛa .liii
De nouibus ordinũ supme gerarchie .liiii.
De mobilitate ⁊ calore ⁊ acuie dilectõis i seraphin .lv
De excellentia eoꝝ scõm dona .lvi
De motu coꝝ diuinã maiestatem circũeunte .lvii
De affectu eiusdem circa inferioꝝ infoꝛmatõem .lviii
De ceteris accidentibus que in nomine seraphin intelliguntur. .lix
Qual⁹ seraphin caput ⁊ pedes dñi velare dicũtur .lx.
De ratõne nominis cherubin. .lxi.
De nominatõne thꝛonoꝝ .lxii.
De nominatione ordinum medie gerarchie. .lxiii.
De nouatõnib⁹ ordinũ inferioꝝ gerarchie. .lxiiii.
De missione sanctoꝝ angeloꝝ. lxv.
De misterio coꝝ .lxvi De motib⁹ ipsoꝝ .lxvii.
De angelis ꝓuincialib⁹ ⁊ altercatõne ipsoꝝ .lxviii
De nouibus ꝓpriis angeloꝝ. .lxix.
Q3 vnicuiq3 homini assistunt duo angeli .lxx.
De collatione numeri angelorum ⁊ hominum quibus sunt deputati. .lxxi
Qualiter ministerium angeli personales hominibus exhibeant. .lxxii.
Qual⁹ alias illuinent ⁊ in pdituz deꝓrtent .lxxiii
Q3 diligenter animas custodiant. .lxxiiii.
Qualiter psallentibus assistant. .lxxv.
Q3 trib⁹ ex causis de nobis solicitudinez gerãt .lxxvi
Qualiter obstinatos relinquant .lxxvii
De angelis psonalib⁹ christi ⁊ antichristi. .lxxviii.
Qualiter hominibus appareant angeli. .lxxix.
Qualiter angeli circũscriptibiles sunt .lxxx.

Qualiter angelor ruina et bonis repabitur .lxxxi.
Q3 vsq3 ad diem iudicii angeli proficiant .lxxxii.
Qualiter gaudent de penitentia peccatorum .lxxxiii
Q3 ante tempus conditi sunt t ex nichilo .lxxxiiii.
Q3 angelus medius sit inter deum t mundu3 .lxxxv
Q3 virtutes angelicas debem9 nobis in exemplum as sumere. .lxxxvi.

C.xxiii.

Continentia tercii libri.

Tercius liber pmo agit quō de mūdo sen sibili: Et postea de opere primi dici. id est. de luce corpozali t de diuisione lucis a tenebris. in qua etiam intelligitur ca sus dyaboli. Continet autez. cxxxi. ca.

De mundo sensibili t eius scemate .i.
De athomis. .ii.
De quattuor simplicibus corporibus .iii.
De primaria elementor confusione. .iiii.
Cur deus ullam confusionem creauit quam nō diu per mansuram cognouit. .v.
Qualiter elementor commixtio stare possit. .vi.
Nō ignis et terra secundu3 platonem sunt duo mundi fundamenta. .vii.
Q3 inter hec oportuit esse duo media. .viii
Adhuc de eodem .ix.
De sinzugia .i. ziugatōe quattuor elementor. .x.
De ordine vel pondere ipsor. .xi.
De nobilitate elementorum .xii.
De mutua permutatione ipsor. .xiii.
Qualis illa fuit congeries prima .xiiii
Assertio Aug9 q oia sū creata sunt t formata .xv.
Item ad idem per coniecturas littere. .xvi
Expositio eiusdem littere secundū Augustinū .xvii.
De senaria conversione creature. .xviii.
De cognitōe angelica matutina t vespertina .xix.
De ratōne senarii dierum in opatōnibus dei .xx.
De die spāali. id est. angelo. .xxi.
Alia expositio eiusdem secundū eundem. .xxii.
Assertio alior doctor. t rāsio ad Augustinum .xxiii.
Item ad idem. .xxiiii.
Ratio ordinis sex dierum secundū quosdam. .xxv.
Alia ratio eiusdem quantū ad tres dies primos secun dum Hugonem. .xxvi.
Ratio ordinatōis quarte diei. .xxvii.
Eiusdem rōnis psecutio quantū ad alios dies. .xxviii
Item alia ratio secundū Augustinū .xxix
Quo tempore creauit deus hunc mundum. .xxx.
Qual9 de9 in verbo suo fecit omnia opera sua .xxxi.
De opere prime diei .i. de luce. .xxxii.
Cur opera sua deus inchoauit a luce. .xxxiii.
De qualitate et officio ac circūitu lucis .xxxiiii
De mobilitate lucis t ei9 influentia. .xxxv.
De proprietate lucis vinificatiua .xxxvi.
De operatione eius vt cognitiua .xxxvii
De multiplici lucis commendatione. .xxxviii.
Questio de luce vtrū sit corpus an qualitas. xxxix.
Eiusdem questionis determinatio .xl.
Assertio q lux sit corpus. .xli.
Q3 lux non sit substantia spiritualis. .xlii.
Q3 lux vidi cē color apparētia siue resplendētia .xliii
Responsiones ad eadez obiecta xliiii.
Improbatōnes opinionis predicte. .xlv.
Q3 lux sit accidens. .xlvi.
Q3 lux non sit substantia sed qualitas mutuata. xlvii.
Q3 lux proprie sit habitus .xlviii.
Qualiter se habet ad visum. .xlix.
Qual9 ad multitudinē luis sequtur multitudo coloris .l.
Q3 lux ignis t lux superior corpor nō sit vn9 generis vel speciei .li.
Cur ignis lumen in corporibus mixtis manens corpo ra sibi adiuncta non consumit .lii.
De corpibus nocturnis vī lumen cor proueniat .liii.
Qualiter in eis vt luceāt necesse est partes ign s cōcul cari t inspissari. .liiii.
Cur cor qdaz lucent tm de nocte. quedā aūt de die. lv.
Q3 colores sunt obiecta visus in lumine. .lvi.
Qualiter color sit motiuū visus scōm actū lucidi. lvii.
De qbusdā errorib9 autor ēca visibilitatē colorū. lviii
Qual9 intelligi debeat predicta coloris diffinitio .lix.
De illa quam idem Aristotiles ponit in libro de sensu et sensato. .lx.
Qualiter responderi possit ad obiecta in contrariu3. lxi
De colorū multiplici generatione .lxii.
Qualiter fiat colorum generatio per mixturam in cor pore determinato. .lxiii.
Q3 multipliciter a calido t frigido generantur album et nigrum. .lxiiii.
De mediorum colorum generatione. .lxv.
De mixturis color t proportionibus scōm quas distin guitur varietas colorum t numerus .lxvi.
De numero color t varietate. .lxvii.
De medio mutatōnis ab vno colore in alium .lxviii.
Cur non quodlibet nigrum mutari possit in alium colo rem: sicut t quodlibet album .lxix.
De generatione colorum in nubibus .lxx.
Vltrū color in aspectu tm colorari sit obiectū visus. lxxi
De forma speculi lumiosa. vtrū habeat aliqd esse. lxxii.
Quib9 modis pdicta forma generatur in speculo. lxxiii
Qual9 illa forma sit in speculo vt in subiecto .lxxiiii.
Q3 eadem forma sit habitus t dispositio .lxxv
Qual9 illa forma recipiatur in speculi superficie. lxxvi
Assertio q ibi recipiatur vt in puncto. .lxxvii.
Secundū quam naturam. speculū sit susceptibile talis forme lxxviii.
De speculis metallinis .lxxix.
De variatōne imaginis in speculo visui rūdentis. lxxx
De speculis planis .lxxxi.
Qualiter lux sit color ypostalis .lxxxii.
Adhuc de quibusdā pprietatib9 lucis t vmbre. lxxxiii
De distinctōe corpal t spūalis lucis a tenebris. lxxxiiii
De lucifero t primo statu illius. .lxxxv
De casu ipsius. .lxxxvi.
Qualiter veritate ac diuinor cognitione secretorum est privat9 lxxxvii.
De complicibus eius .lxxxviii
Cur cum de9 creauit quem peccaturū psciuit .lxxxix.
De obstinata eius superbia .xc.
Quid sit in demonib9 malum .xci.
De causa t origine mali. .xcii.
Q3 malum non nisi i bono coalescit .xciii.
Q3 malum cognoscitur per bonum t econtra .xciiii.
Q3 nichil est summum malum .xcv.
De malo duplici scilicet culpe t pene. xcvi.
Q3 malum culpe ordinatur per malum pene. .xcvii.
Qual9 angeli boni diuisi sunt a malis tangō lux a tene bris. xcviii.
Qualiter mali dejecti sunt. t boni confirmati. .xcix.
Quales effecti sunt demones per peccatum .c.
De scientia illorum. .ci.
Qualiter pnunciant futura .cii.
De potestate cor .ciii
Qualiter per eos exercentur artes magice. .ciiii.
De falsis transmutatōnibus. .cv.
Quid de talib9 ludificatōib9 senserit scūs Aug9. cvi
Exempla quib9 et9 sententia comprobatur. .cvii.
Exemplum Helynandi ad idem cviii.
Aliud exemplum de falsa transmutatōne .cix.
Q3 magica transfiguratio non omnium visum fallit

sed quozūdam tantum. .cx.
De mulierculis que dicunt se noctu ire cum diana vel herodiade .cxi
De diuersis generibus demonum: .cxii.
Q; in demonibus etiam prelationes sunt. et alii aliis viciis presunt. .cxiii.
Q; boīb; infesti ipsi inter se quoq; discordes sūt .cxiiii
Q; iugiter humanis sensib; insidiantur .cxv.
De processu coꝝ in tentationibus hominum. .cxvi
Q; semel victi fugiunt confusi .cxvii.
Q; demones miscent se humoribus cxviii
Q; non illabantur humanis mentibus cxix.
Qualiter deprehendunt hominū cogitationes .cxx
Cur non permittantur a nobis videri .cxxi
Qualiter energuminos ꝛ cultores suos vexent .cxxii.
Qualiter simulacris assideant. .cxxiii
Qualr boies eriā bonos vexent ꝛ eis obediant .cxxiiii.
Utrum coꝑa demones etiam habeant. .cxxv.
De scubox vexatōe exemplū de fātastica mliere .cxxvi
Alia exempla ad idem .cxxvii.
Sententia prudentium de eodem .cxxviii.
Q; demones omni motu liberi arbitrii peccāt .cxxix
Utrum peccent credendo vel sperando cxxx.
Cur non habent peccati remedium. cxxxi.

Continentia quarti libri. lxxxiii.

Quartus liber agit de opere secunde diei. id est. de firmamento ac de celo multiplici et continet centumquinq; capitula.

De operatōne secunde dici .i.
De natura ipsius firmamenti. .ii.
De diuersis opinionibus circa naturam eius. .iii.
De inuisibilitate ipsius .iiii.
De figura eiusdem .v. De eodem .vi
De ambitu eius ꝛ continentia. .vii.
De dextra celi ac sinistra .viii.
Utrū omnium celi ozbium sit eadem dextra. .ix.
De rationibus auenalpetre astrologi ad idem. .x.
Qualiter in celo ꝛ in ceteris distinguitur dextrum et sinistrum. .xi.
Qualiter in celo sunt ante ꝛ retro .xii.
Qualr etiam surfum ꝛ deorsum sunt in eo xiii.
De ordine predicax sex differentiax in celo .xiiii.
De partib; celum distinguentibus .xv.
De zonis vel circulis in eo contentis .xvi.
De circulis in maiori spera imaginandis .xvii
De eodem. .xviii.
De duobus circulis visibilib; xix.
De aliis nouem circulis in uisibilib; xx.
De duplici orizonte .xxi. De motu celi .xxii.
De triplici motore celi scom philosophos .xxiii
Q; celū iuꝛ pbos habet animā sese mouentem. xxiiii.
Rationes ad oppositum xxv.
Qualr sana fide posset dici celum hre animā xxvi.
Qualr in hoc sancti cū philosobis ꝓcordant .xxvii.
Responsiones ad obiecta in contrarium .xxviii.
De ꝓpatōe primi motoris ad motores inferiores .xxix
Q; celi motus sit naturalr ꝛ nō pcessiuus .xxx.
Q; celum motu suo non lassatur xxxi.
Cur; ꝓprie sit mot; ille .xxxii.
Q; celi mot; apparet ex stellarum motib;. .xxxiii.
De effectu mot; celi ac stellax in inferiorib; .xxxiiii
De fine motus celi .xxxv.
Utrū ꝓsequatur finem suū p vnā circulationem .xxxvi
Q; celi mot; cā sit omnū motuum naturalium .xxxvii
De motu in genere .xxxviii.
De differentia mot; ꝛ mutatōnis .xxxix
De specieb; mutatōnis ꝛ mot;. .xl.
De ꝛtrarietate mot; ad q̄tem. ꝛ motuū ad inuicez. xli
De generatōne ꝛ coꝛruptōne xlii.
De eodem .xliii. De mixtōne .xliiii
De loci mutatōne. .xlv. De loco quid sit. xlvi
Quid sit loc; .xlvii. Adhuc de eodem .xlviii
De modis essendi in loco .xlix.
De localium motuum diuersitate .l.
De alteratōe fm q̄d habeat fieri large vel ꝓprie .li.
Adhuc de eodem .lii.
De q̄nq; q̄ exiguntur in vera alteratōne. .liii.
De augmento ac diminutōne liiii.
De mouente ꝛ motu .lv.
Q; in omni specie motus inter mouentem et motuz nichil est medium lvi.
Q; motus et quies mensurātur tempore .lvii.
Quid sit tempus. .lviii.
Qualr rps ab Arestotile dicatur esse nūer; lix
Qualiter ꝙueniunt ei passiones numeri. .lx.
Qualiter temp; sit mensura mot; .lxi.
De diuersis acceptōnib; tpis ac diffinitōnib; lxii.
De substantia temporis que est nunc .lxiii
Utrum sit vnum nunc vel plura lxiiii.
Qualiter temp; sit quantitas continua per se .lxv.
De partib; temporis .lxvi.
Qualiter in anima mensuretur aut numeretur motus tempore lxvii.
Q; secundū quosdam temp; non habet esse nisi in anima vel in ratione lxviii.
Q; tpis esse non dependet ab anīa sed ei; ꝓceptio. lxix
Obiectōnes in contrarium lxx.
Solutōnes earundem obiectōnum .lxxi.
De prima temporis origine .lxxii.
Qualr temp; dicatur esse coequeuum celo ꝛ angelo et prime materie lxxiii.
De differentia temporis ꝛ eui ꝛ eternitatis .lxxiiii.
De conuenientia istox trium lxxv.
De ratōne numeri coꝝ .lxxvi.
Quid sit esse in tempore lxxvii.
Quot modis contingat esse in tempore lxxviii.
Cur temp; magis dicatur causa coꝛruptōnis q̄ generatōnis .lxxix.
Utrum temp; semper causetur a motu vel aliquando sit sine motu .lxxx.
Q; temp; sit ꝓprie ac per se passio mot; celi .lxxxi.
De numero celox .lxxxii
De q̄nq; cel' ꝛ coꝝ effectib; in reb; inferiorib; .lxxxiii.
De septem cel' .lxxxiiii. De celo trinitatis. lxxxv
De continentia eiusdez celi lxxxvi.
De celo empireo .lxxxvii.
Q; celum empireum vniforme sit .lxxxviii.
Q; etiam immobile sit. .lxxxix
De celo aqueo siue cristallino. .xc.
De opinione coꝝ qui putant aquas esse posse super celum. xci.
Responsiones coꝝ ad obiecta in contrarium· .xcii.
Opiniones super hoc antiquoꝝ doctoꝝ. ꝛ obiecta in ꝛrarium .xciii.
Probabiliox modernoꝝ sniā de hac materia .xciiii.
Qualr sup hoc intelligēda sint ātiquoꝝ dicta .xcv.
Q; aque iste videntur i modū orb; ꝙgregate .xcvi.
De motu celi aquei. .xcvii.
Qua necessitate vel vtilitate super firmamentum sint aque. .xcviii.
Q; ibi sint ꝓ rerū inferioꝝ ꝓseruatōne .xcix.
De quadruplici hui; celi ponendi necessitate. .c.
Cur doctores aquas istas celos appellauerint .ci.
De celo qō oz firmamentum .cii.
De stell' in firmamento ꝛ infra collocatis. .ciii.
Utrū aliqō spaciū sit inter speras planetax. .ciiii.

De celo olimpio .cv.

.xxv.

Continentia libri quinti

Quintus liber agit de ceteris mundi partibus superioribus. Hoc est de igneo spacio ac celo aereo ac eis impressionibus. Habet autem capitula centum quattuordecim.

De igneo spacio .i.
De natura ignis communi .ii.
De eodem. .iii.
De pprietatib⁹ ignis in q̄b⁹ assimilatur diuinitati .iiii.
De differentia ignis celestis ac terreni .v.
Q⁹ ignis omnia vegetat ⁊ mouet .vi.
De diuersis specieb⁹ ignis .vii.
De ethere .viii. De aere .ix.
De naturalib⁹ aeris pprietatib⁹. .x.
De loco ⁊ motu ipsi⁹ .xi.
Q⁹ aer sit vnū ⁊ vex⁹ corp⁹ pbatur ex eis⁹ opatōib⁹. .xii.
Iterum ad idem .xiii.
De sono in quo etiā apparet aeris intensio .xiiii
De variis soni generatōnib⁹. .xv.
Qualiter in aere solo recipitur eius generatio .xvi.
De echone. .xvii.
De sonis in aere sibiinuicem occurrentib⁹ .xviii.
De differentiis sonorum .xix.
De duplici medio soni .xx.
Iterum de eodem .xxi.
De trib⁹ aeris partib⁹ sine regionib⁹ .xxii.
De inconstantia inferioris partis eius. .xxiii.
De variis eis⁹ impressionib⁹ .xxiiii
Iterum de eodem .xxv.
De ventis .xxvi.
De diuersis ventor⁹ causis .xxvii.
Adhuc de eodem .xxviii.
De qualitatib⁹ ventorum. .xxix.
De augmentatōne ventorum secundum partes a quibus flant .xxx.
De causis interpolatōnis ventor⁹ .xxxi.
De ventis antelucanis .xxxii.
De ceteris ventorum generib⁹ .xxxiii.
De nūero ventor⁹ ⁊ rōnib⁹ noīm singulor⁹. .xxxiiii.
De locis cor⁹ originalib⁹ ⁊ cor⁹ effectib⁹ .xxxv.
De quattuor ventis principalib⁹ .xxxvi.
De multiplici ventorum vtilitate .xxxvii
De quorundam samitate ⁊ alior⁹ nocietate .xxxviii.
De turbine. .xxxix.
De tempestate ac temporib⁹ tempestuosis .xl.
De signis tempestatum prenosticis .xli.
De nubib⁹ .xlii. De diuersis nubiū causis .xliii
De locis ⁊ colorib⁹ ⁊ generationib⁹ nubium .xliiii
De pluuiis .xlv. De diuersis pluuiar⁹ causis .xlvi
De natura aque pluuialis. .xlvii
De grandine ⁊ eis⁹ forma ac pprietate .xlviii.
Vbi ⁊ ex qua causa generetur grando .xlix.
De nive .l. De niuis causa ⁊ origine .li.
De temporib⁹ niuis ⁊ grandinis .lii.
De natura aque nualis .liii.
De chorvscatōne liiii. De tonitruo .lv.
De specieb⁹ tonitrui .lvi
Q⁹ non fit tonitru⁹ ex qualibet collisione .lvii.
Q⁹ etiam sine nube videtur fieri posse .lviii
De fulmine. .lix
Cur non tonet ac fulminet in quolibet anni tempe. .lx.
De diuersis specieb⁹ fulmis .lxi
De miraculis operatōnum fulminis .lxii.
De variis eiusdem operatōnib⁹ secundū materias q̄s inuenit. .lxiii.
De vsia chorvscatōis siue fulguratōis ⁊ fulmis .lxiiii
Q⁹ vtrunq; illorum est ignis .lxv.
Qualiter humide nubes ignem possint gignere. .lxvi.
Epilog⁹ de tribus p̄dictis. scīz. fulgure tonitruo ⁊ fulmine .lxvii. Diuersor⁹ opiones de p̄dictis. .lxviii
Quib⁹ in temporib⁹ ⁊ locis fulmiet. ⁊ q̄b⁹ non .lxix
Morale senece de terrore fulmis .lxx.
De ignib⁹ in transuersum per aerem agitatis .lxxi.
De assub. id est. stella cadente .lxxii.
De ceteris igneis impressionib⁹ .lxxiii.
De yride ⁊ eis⁹ coloribus .lxxiiii.
Qualiter imprimitur in eo solis imago .lxxv
Q⁹ ibi multe imagines in vnam turbidā psiuūt. .lxxvi.
De vicio speculi .lxxvii
Diuersorum sententie de yride .lxxviii.
Quib⁹ temporib⁹ appareat ⁊ quib⁹ non .lxxix.
De significatōnib⁹ yridis .lxxx.
De corporis in aere exp̄ssis .lxxxi. De virgis. .lxxxii
De imaginib⁹ sol' .lxxxiii.
De rore ⁊ eis⁹ effectib⁹ .lxxxiiii.
De manna quod generatur ex rore .lxxxv
De melle .lxxxvi De laudano .lxxxvii.
De pruina .lxxxviii. De gelu ⁊ glacie .lxxxix.
De nebula .xc.
De exalatōne ⁊ euaporatōne multipharia .xci.
De illis que fiunt ex terra .xcii.
De ill' que fiunt ex aqua vino ⁊ aceto .xciii.
De illa que fit in corpore humano .xciiii.
De illa que fit i arboribus .xcv.
De illa que fit ex putrefactōib⁹ .xcvi
De exalatōne que fit per attractōnem. .xcvii.
De fumo ⁊ eis⁹ pprietate .xcviii.
De trina fumi varietate .xcix.
De odoribus in genere .c.
Vtrum odor sit qualitas simplex an composita .ci.
Q⁹ odor p̄cipal' p̄stituitur i vapore calido ⁊ sicco .cii
Q⁹ odor per euaporatōnes immutatur .ciii.
Q⁹ odor ⁊ sapor diuersimode generantur a qualitatibus subiectorum complexionabilib⁹ .ciiii.
De quibusdā corporib⁹ odorabilib⁹ scōm aristotilē .cv
De odorib⁹ quorundam metallorum. .cvi.
De odorib⁹ ciborum ac medicaminum .cvii.
De differentiis odorum cviii.
De aere temperato ⁊ intemperato .cix.
De pprietatib⁹ aeris septēntrional' ⁊ meridional' .cx.
De pprietatib⁹ oriental' ⁊ occidental'. .cxi.
De diuersitate aeris ex locorum situ vel vicitate .cxii.
De aere pestilentioso .cxiii
De bitatōne demonum in hoc aere caligioso. .cxiiii.

.xxvi.

Continentia libri sexti

Sextus liber incipit agere de opere diei tercii. Hoc est de aquar⁹ congregatōne et de hmōi elemēti. scz aque natura ⁊ effectu ac multiplici varietate. Continet autem capitula nonagintaquinq;.

De opere diei tercie. id est. de aquarum inferiorum congregatōne. .i.
De quattuor elementor⁹ dispositōne .ii.
Qualiter tanta aquarum multitudo congregari potuit in vnum locum. .iii.
De loco congregatōnis earum .iiii.
Cur congregatōnes aquar⁹ appellauit de⁹ maria .v.
De naturalib⁹ aque pprietatib⁹ .vi.
De eodem .vii. De mari .viii.
De salsedine maris .ix.
De ponderositate aque salse .x.
De natura ⁊ effectu aque marine. .xi.
Qualiter aqua maris amaritudinem deponit .xii.

De occeano .xiii.
De causis augmenti ac decrementi in eo. .xiiii.
De mari mediterraneo xv. De sinub⁹ maris .xvi
De duob⁹ fontib⁹ calozis ⁊ humozis inuicem sibi oppositis xvii. De estib⁹ maris .xviii.
Qualiter fiant scōm cursum lune. xix.
De ipsoꝝ estuum variatōne .xx.
De creatōe ventoꝝ ex maris refluxione xxi.
De periculis maris xxii.
De diluuiis xxiii De fontib⁹ xxiiii.
Qualiter inuestigandi sunt salubres fontes xxv.
Quib⁹ in locis querendi xxvi.
De natura aque fontalis xxvii.
De diuersis generib⁹ fontium xxviii.
De mutabilitate quozundam fontiuꝫ xxix.
De miracul' quozundam fontium .xxx.
De flumīb⁹ xxxi.
De origine fluuioꝝ ⁊ quozundam exiccatōe xxxii.
De his q̄ augentur in estate xxxiii.
De flumie nili .xxxiiii.
De cursu eiusdem .⁊ latitudie ⁊ irrigatōe egipti.xxxv
De gange xxxvi. De tygri xxxvii.
De eufrate xxxviii.
De iozdane ceteriſqꝫ famosis flumīb⁹ xxxix.
Adhuc de eodem. .xl.
De quozundom fluminum miracul' .xli.
De lacub⁹ ⁊ lacunalib⁹ aquis xlii.
De lacu affalti ⁊ tyberiadis ceteriſqꝫ famosis xliii.
De quozundam lacuum miracul' xliiii.
De puteis. xlv. De natura aque puteal' .xlvi
De puteo fodiendo xlvii.
De aqueductu faciendo xlviii De cisternis xlix.
De piscinis ⁊ balneis .l. De vsu balnei .li.
De iuuamentis ⁊ nocumentis balnei lii.
De diuersitate aquarum multiplici. liii.
De diuersitate aquaꝝ in pondere liiii.
De diuersitate in colore .lv.
De diuersitate in sapore lvi.
De sapozib⁹ in genere .lvii De sapoꝝ cauſ.lviii
Utrum generentur a qualitatib⁹ primis .lix.
Utrum sapoꝝ sit passio compositi vel simplicis. .lx.
Determinatō eiusdem questionis .lxi.
De cognitōne complexionis ac substantie cibi vel medicaminis per sapozem lxii.
De numero ⁊ differentiis sapoꝝ scōm Auicennā.lxiii
De opatōnib⁹ vel effectib⁹ eoꝝ lxiiii.
Item de eodem scōm almasozem lxv.
De comparatione saporum ad inuicem in caloze ⁊ in frigoze lxvi. Adhuc de eodem. .lxvii.
De aq̄s metallinis .lxviii De aq̄s sulphureis.lxix.
De aquis calidis ⁊ frigidis. .lxx.
Adhuc de eodem lxxi. De aq̄s coctis lxxii.
De simplici potu aque lxxiii. Adhuc de eodē.lxxiiii.
De aquis ad potandum eligendis lxxv.
Iterum de eodem lxxvi.
De aquis perniciosis ⁊ venenosis lxxvii.
De his que generantur ex aquis et primo de vellere aureo .lxxviii. De spongiis .lxxix.
De lapidib⁹ preciosis ex aqua generatis .lxxx.
De natura ⁊ speciebus pumicis lxxxi.
De natura ⁊ origine sal'. lxxxii.
Adhuc de eodem .lxxxiii.
De operatōne salis in medicina lxxxiiii.
Item de eodem Plinii documenta lxxxv
De operatōne ipsi⁹ in alchimia. lxxxvi
De diuersis specieb⁹ salis lxxxvii.
Adhuc de eodem lxxxviii De flore salis.lxxxix
De nitro .xc. De virtute ipsi⁹ in medicina.xci
De bitumine xcii.
De virtute bituminis in medicinis xciii.
De alumine ⁊ ei⁹ origine vel natura xciiii.
De virtute eius in medicina .xcv.

.XXVII.

Continentia libri septimi

Septimus liber agit de terre nudatione ac de hui⁹ elementi natura ⁊ quozundam terrenozum coꝝporum proꝑietate. Habet quoq3 nonaginta duo capitula.

De nudatōne terre ab aquis .i.
De proꝑietatib⁹ terre .ii.
De multiplici ei⁹ commendatōne .iii.
De situ terre .iiii.
Qualiter o̅z terra super aquas esse fundata. .v.
Qualiter terre glob⁹ in medio aere sit libꝛat⁹. .vi.
Quorsum iniect⁹ lapis erit casur⁹ si perforatus sit ei terre globus. .vii.
Q3 rotunda sit forma vel figura terre viii.
Destructōnes opionis contrarie .ix.
Utrum terra inhabiteturꝫ vndiq3 .x.
Q3 terre globus sit verticosus .xi.
Q3 etiam occeanus terram cingens in verticem sit coactus. .xii.
De mensura terre .xiii.
De quinq3 zonis. id est circulis terre. .xiiii.
Q3 in celo ⁊ in terra recte dicūtur esse quinq3 zone. xv
Quā modica inhabiteturꝫ poꝛcio terre. .xvi.
De partib⁹ habitabilis nostre .xvii
De locis quorundā⁹ habitatiōni humane. .xviii.
De insulis et nominibus earum xix.
De montib⁹ ⁊ causis eoꝝ .xx.
De nominib⁹ quozundam montiū ⁊ proꝑietatib⁹. xxi.
Adhuc de eodem xxii.
Cur montes frigidioꝛes sunt vallibus xxiii.
De vallibus ac ceteris terre locis patētibus ac subterraneis. xxiiii.
De quibusdā mirabilibus terre locis. xxv.
De terre motu ⁊ eius causis .xxvi
Iterum de eodem .xxvii.
De speciebus terre motus .xxviii.
De multiplici eius effectu xxix.
De pestilentia consequente terremotum .xxx.
Quib⁹ in locis accidat terremot⁹ ⁊ quibus non .xxxi.
Quib⁹ ī temporib⁹ accidat terremot⁹ ⁊ quib⁹ nō. xxxii
De signis terremotus .xxxiii.
De terris ⁊ insul' ex causis terremot⁹ nascentib⁹. xxxiiii
De insulis ac terris a mari abloꝛptis xxxv
De terris trementib⁹ sp ⁊ insulis fluctuantibus. xxxvi
De remediis contra terre motum xxxvii.
Morale senece de terre motu .xxxviii.
Adhuc de eodem .xxxix.
De terre fecunditate .xl.
De diuersis generibus terre xli.
De ratōne agriculture .xlii.
De ipsius apud antiquos veneratōe xliii.
De iugerum portōne .xliiii.
De agri electōne xlv
De salubritate aeris ⁊ aq̄ ī agri electōe ꝓsiderāda. xlvi
De terre fecunditate exploranda. xlvii
De rustici operis industria xlviii.
De quibusdam documentis artis rustice .xlix.
De multiplici cultura terre .l.
De agri cineratōne. .li.
De stercoꝛizatōne .lii.
De stercoꝛizatōnis tempoꝛe liii.
De ꝛaratione liiii De temporibus arandi .lv.
De agris incultis aperiendis .lvi.
De iteratōne ac occatione ⁊ relectōne lvii.

De seminatione .lviii. De sarculatione lix.
De terra vineis ⁊ arboribꝫ apta lx.
De ipsaꝝ vineaꝝ pastinatõne lxi.
De ceteris arboribꝫ similiter pastinandis .lxii.
De vineis fodiendis ⁊ arboribꝫ circumfodiendis.lxiii.
De pratis instituendis ⁊ colendis. lxiiii.
De ortis in terra ꝑserendis ⁊ arcis faciendis. lxv.
De pulueribꝫ ⁊ glebis terre lxvi.
De luto multiplici lxvii.
De his que continentur in visceribꝫ terre lxviii.
De vaporibꝫ terre quibꝫ acr imprimitur .lxix.
De igne terreno ac multiplici ei⁹ effectu .lxx.
De miraculis corporꝫ vim ignis sustinentium lxxi.
De virtute ignis in corporibꝫ adustis lxxii.
De flama ⁊ fauilla lxxiii. De fumo ⁊ fuligie.lxxiiii.
De carbone lxxv. De cinere .lxxvi.
De vitro ⁊ eius natura .lxxvii.
De virtute ipsi⁹ in medicina lxxviii.
De operatõne ipsi⁹ in alchimia lxxix.
De latere cocto lxxx. De testa lxxxi.
De diuersis qualitatibꝫ corporꝫ terrenorꝫ .lxxxii.
De eodem .lxxxiii.
De raritate ⁊ densitate .lxxxiiii.
De perspicuitate lxxxv
De aeris ⁊ cristalli peruietate. .lxxxvi.
De curuabilibꝫ ⁊ insessiuis lxxxvii.
De ignis vel flame extinctiuis .lxxxviii.
De caloris mitigatiuis lxxxix.
De caloris vel ignis excitatiuis. xc.
De flame nutritiuis. xci.
De quinto elemento quod est vapor terrestris xcii.

.XXVIII.

Continentia octaui libri

Octauus liber agit de corporibꝫ que continentur in terre visceribꝫ. hoc est de minera libus. vt de metall' ⁊ sulibus. Et habet centum sex capitula.

De corporibꝫ terre mineralibus .i.
De quattuor corꝝ speciebus. .ii.
De metallis ⁊ corꝝ origine .iii.
De naturali metallorꝝ creatõne iiii.
De metallorꝝ inuestigatõne .v.
De artificiosa corꝝ transmutatõne .vi.
De auri natura vii.
De speciali ⁊ multiplici auri preeminentia viii.
De quibusdam modis aurum inuestigandi ix.
Iterum de alio inuestigandi modo .x.
Que fuit auri prima estimatio .xi.
De luxuria modernorꝝ in auro .xii.
De operatõne eius in alchimia xiii.
De virtute ipsius in medicina .xiiii.
De eodem xv. De argenti natura. xvi.
De argentifodina xvii.
De operatõne ipsi⁹ in alchimia xviii.
De virtute ipsius i medicina .xix.
De speculis ⁊ vasis ex argento .xx.
De bidrargiro xxi. De litargiro .xxii.
De vsu litbargiri in medicina xxiii.
De ere vel cupro xxiiii
De diuersis speciebꝫ eris xxv.
De operatõne eris vel cupri in alchimia .xxvi.
De operatõne ipsius in medicina xxvii.
De cadmia eraria xxviii.
De scoria eris ⁊ flore ⁊ squama xxix
De ipsius rubigine vel erugine. .xxx.
De chalcite. xxxi. De calchanto xxxii.
De multiplici ei⁹ i medicia remedio .xxxiii.
De pompholige ⁊ spondio xxxiiii.
De vitrige ⁊ antispondio xxxv
De auricalco xxxvi De stanno xxxvii.
De operatõne ipsius stanni in alchimia xxxviii.
De virtute stanni in medicina xxxix.
De plumbo .xl.
Adhuc de plumbi origine ⁊ natura .xli.
De operatõne plumbi in alchimia .xlii.
De mutua plumbi ⁊ stanni collatõne. xliii.
De diuersimoda plumbi puluerizatõe xliiii.
De virtute plumbi in vsu medicine xlv.
De plumbo vsto ⁊ eius lotura .xlvi.
De scoria eius ⁊ spuma xlvii. De ceruſa xlviii.
De anthimonio xlix De ferro .l.
Iterum de ferri natura li. De calibe ⁊ alidena.lii.
De ferri ⁊ calibis differentia .liii.
De operatõne ferri in alchimia .liiii.
De virtute eius in medicina lv.
De ferri purgamentis lvi. Adhuc de eodem lvii.
De quibusdã metallis ꝑmixtis ⁊ electro ⁊ corinthio.lviii
De moneta vel nummo lix.
De spiritibꝫ mineralibꝫ lx.
De argento viuo ⁊ eius origine lxi.
De operatõne ipsius in alchimia lxii.
Qualiter argentum viuum sit elementũ omniuꝫ liquabilium lxiii.
De virtute ipsius in medicina lxiiii.
De ipsius potione vel fumigatione venenosa lxv.
De sulphure et eius natura lxvi.
De regimine et opatione illius in alchimia lxvii.
De virtute sulpburis in medicina lxviii.
De arsenico et eius natura lxix.
De virtute eius in alchimia lxx.
De opatione ipsius in medicina lxxi.
De sale hammoniaco lxxii.
De ceteris mineralibꝫ q̃ media corꝑa sũt inter corpora et spũs et primo de alumine. lxxiii.
De atramento et eius natura lxxiiii.
De opatione ipsius in alchimia lxxv.
De virtute ipsius in medicina lxxvi.
De vitro lxxvii.
De vitro et obsiano lxxviii.
De naturali generatione lapidũ mineralium. lxxix.
De generatione lapidũ ⁊ corꝑum mineralium lxxx.
De lapide elexir ꝙ quẽ ars imitatur naturã lxxxi.
De duplici factura elexir lxxxii.
De cõplemẽto elexir albi ⁊ citrini sive rubei .lxxxiii.
Qualiter ꝑ hunc lapidem fiat metallorũ transmutatio secundum quosdam lxxxiiii.
Q̃ vere fiat corum trãsmutatio vel potius disgregatio per alchimiam lxxxv.
Responsio auicenne cõtra eos qui dicunt eam esse falsam lxxxvi
De artificibꝫ ei⁹ ⁊ de huiusmõi artis materia .lxxxvii.
De clauibus et instrumentis lxxxviii.
De igne multiplici ad opandum lxxxix.
De calcinatione corꝑum mineralium xc.
De quadruplici corꝑum ⁊ spirituũ ꝓparatione xci.
Qualiter corꝑa duza lũfacta recipiũt tincturã xcii.
Q̃ qualitas olei sit ibi causa ꝑmixtionis xciii.
De operõe borracis et ꝑmixtione argenti et eris.xciiii.
De operationibus alchimie ⁊ corꝑibus ceteris xcv.
De opatione vermilionis et cinabrii ⁊ auricbalci xcvi
De coloribus nativis et ficticiis xcvii.
De sinopide et rubrica xcviii.
De paretbonio et melino et feretria xcix.
De syrico et indico et ceruſſa .c.
De minio et ocra ci.
De sandaraca cii.
De ꝓasi et crisocolla ciii.

De opatione crisocolle in aurificio ⁊ medicīa ciiii.
De ceruleo ac purpurisso cv
De cimabari et armeno cvi

.xxix.

Continentia noni libri

Onus liber agit de lapidibus diuersi generis.id est.de lapidibus communibus et insignioribus. Habet autem liber iste capitula.cvii.

De lapicidinis .i.
De lapidibus edificio aptis. .ii.
De lapidibus ad mortaria medicinalia cōgrua. .iii. De quozūdam lapidū miracul' .iiii.
De lapidibus quibusdā medicinalibus .v.
De quibusdam lapidib⁹ communibus vi.
De arena ⁊ eius speciebus vii.
De natura ⁊ proprietatibus arene .viii.
De calce ix.
De opatione calcis in vsu medicine x.
De maltha et gypso xi. De topho xii.
De silice xiii. De cote xiiii.
De marmore marmozūqz generibus xv.
De alabastrite et alabandico xvi.
De offite et purpurite vel porfirite et pario .xvii.
De caristeo ⁊ numidico ceteriqz marmor⁊ spēb⁹ .xviii.
De lapidib⁹ insignioribus. Et primo de magnete xix.
De miraculo magnetis in ferri attractione .xx.
De virtute ipius in vsu medicine .xxi.
De gagate xxii. De erbite xxiii.
De pirite xxiiii. De frigio ⁊ phrygite xxv.
De samio ⁊ sarcofago et ostracite xxvi
De abesto et amianto et catochite ⁊ mēphite xxvii.
De androdamanto et de quibusdā aliis xxviii.
De gemmis et ear⁊ virtutibus xxix.
De gemmarum generibus et coloribus xxx.
De luxuria hoim in gēmar⁊ preciis ⁊ aspectib⁹ xxxi.
De quarūdam ear⁊ denoiationib⁹ ⁊ effectib⁹ xxxii.
De quarūdam adulteratōne ⁊ melior⁊ electōe xxxiii.
De quarūdam virtutib⁹ attractiuis .xxxiiii.
De quarūdam sigillis xxxv.
De pprietatibus gemmar⁊ secundū ordinez alphabeti et primo de absicte xxxvi.
De achate xxxvii.
De multiplici achatis origine ⁊ ei⁹ specie xxxviii.
De adamante .xxxix
De vario adamantis genere xl.
Iter⁊ de eodem xli. De agape et alabādina xlii.
De allectorio xliii De ametisto xliiii
De androdamanta et antracite xlv
De asio et astrite et astrione xlvi.
De balagtite et berillo xlvii.
Iterū de berillo xlviii. De borace xlix.
De ballaica et calcedonio ⁊ colcaphano .l.
De carbunculo li.
De multiplici carbūculozum genere .lii.
De celidonia liii. De celonite et cimedia liiii.
De ceraunio lv. De corallio. lvi.
De codē lvii. De cornelio sive corneolo lviii.
De criselectro et crisocolla . lix
De crisolampsi et crisolito lx.
De crisoprasso et crisopthasio. lxi
De cristallo. lxii
De cristallo iterum. lxiii
De demonio et draconticle ac droselito. lxiiii.
De dyacodo ac dyamancio et dionisia. lxv
De ebeno et efeste ac egipcilla . lxvi.
De electria et elictropia. lxvii.
De emathite. lxviii
De vario emathizis genere. lxix.
De enidro et epistite. lxx.
De ermistione erbite et exacontalito lxxi.
De falcano et filatero et flongite. lxxii.
De galacrite et garamantite. lxxiii.
De gelacie et glosopetra. lxxiiii
De hyena et hyeratite. lxxv
De iacincto et iacinctizonte. lxxvi
De iaspide lxxvii.
De Kabrate et Kacabre et Raman lxxviii
De lichine. lxxix.
De ligurio et lipparea. lxxx.
De margarita. lxxxi
Item de eodem . lxxxii.
De luxuria antiquozum in margaritis. lxxxiii.
De virtute ipsarum in medicina. lxxxiiii
De medio et mirrite. lxxxv.
De melothite et murrina. lxxxvi
De nitro et nose et onice. lxxxvii.
De apalo et optallio. lxxxviii
De ozithe et ostratite. lxxxix
De pantro sive panthero ac peamite. xc.
De podoro et pontica et prasio et pirite. xci.
De quirino ac quamidro et radaȝ ⁊ ranni. xcii
De saphiro xciii.
De virtute ipsius in medicine remedio. xciiii.
De sagda et sandazuro. xcv
De sardio. xcvi
De sardonice. xcvii.
De silenite arqȝ sirtite. xcviii.
De smaragdo. xcix.
De smaragdi speciebus variis. c.
De smaragdi virtute in medicinis. ci.
De solis gemma et sucino . cii.
Opiniones false de sucini origine. ciii
De certa ipsius origine ac proprietate. ciiii.
De regolitho et thopazio et turcoȝ. cv
De varach venice ac vegentana et vnione. cvi.
De iri et zimeniellazuri ac zignite. cvii.

.xxx.

Continentia decimi libri.

Decimus liber incipit agere de secūdo opere tercie.hoc est de terre germinatōne et agit prio de plantis in generali. postea de herbis cōmunibus. Habēs clvi. capitula vt sequi videris.

De primaria terre germiatione. .i.
De plantarum varietate. ii.
De cōpositōe plantarū et cōplexione. iii.
De quatuor elementis eas complexionātibus et qualitatum gradibus. iiii.
De sexu plantarū et generatōe. v.
De vita carū ⁊ nutrimēto . vi
De ipsar⁊ incremento. vii
De plantarū digestione. viii.
De folior⁊ pductōe. ix.
De flor⁊ natura et pulcritudīe .x.
De plantar⁊ fructificatōe ⁊ multiplici vtilitate. xi
De plantar⁊ seminatōe. xii.
De plantar⁊ fixione vel plantatōe. xiii.
De ipsar⁊ trāslatōne. xiiii.
De prima herbar⁊ e terra productōe. xv.
De cōtinua ear⁊ generatōe. xvi
De nutrimento ear⁊ xvii.
Cur nō ab aere sicut a terra capiāt nutrimtuz. xviii
De herbis aromaticis et odoriferis xix.
De nomie ac numero herbar⁊ et primo de incultis .xx.
De ablinthio xxi Iterum de eodem xxii.
De diuersis speciebus ablinthii xxiii.

De achanto. xxiiii. De acontio. xxv.
De acoro. xxvi. De affodillo. xxvii.
De agazico xxviii. De eodem. xxix.
De agrimonia. xxx.
De alcamia et altea et alga. xxxi
De aloe. xxxii. De altea. xxxiii.
De ambria vel ambrosia. xxxiiii
De anabulla et anacalla vel anagalla. xxxv
De ancusa. xxxvi De aristologia. xxxvii
De arnoglossa. xxxviii De artemesia. xxxix
De asa .et asaro et asde pia. xl.
De baccari et barba hircina et basilica. xli.
De bozith ac bocratõe et botri. xlii
De branca vrsina et bryonia. xliii.
De buglossa. xliiii. De bubresti ac butalmo. xlv.
De calamo agresti ac aquatico. xlvi
De calamento. xlvii. De camedria xlviii
De camephito. xlix.
De cameleone siue camelea .l.
De camelionta nigra et alba. .li.
De camphorata et camomilla. lii.
De canaria et canna. liii.
De capillo veneris et carice ⁊ cathapucia liiii.
De celidonia. lv. De centaurea. lvi
Iterum de eadem. lvii
De ciclamine. lviii. De cicorea. lix.
De cicuta et cynoglossa lx.
De cipero lxi. De coloquintida. lxii.
De comza et consolida. lxiii
De costo. lxiiii. De dauco. lxv
De dipranno. lxvi
De draconiea et draconculo. lxvii
De ebulo et ebbino et ebbio lxviii
De elleboro albo et nigro. lxix.
De vtriusqz virtute in opatõe medicinali. lxx.
Item de eodez. lxxi. De eliotropio. lxxii
De epatica et eraclea. lxxiii.
De equicauda et esula lxxiiii.
De euforbio. lxxv. De eupatorio. lxxvi.
De ferula. lxxvii. De filantropo. lxxviii
De filice et filipendula. .lxxix
De flamula et folio lxxx.
De fu et fuco. lxxxi.
De fumaria et fumo terre. lxxxii.
De galliterito et gariofilato. lxxxiii.
De geniculari et genciana. lxxxiiii.
De gladiolo. lxxxv. De gramine. lxxxvi.
De hazundine lxxxvii
De herba vitri et hermodactilo et hiberida .lxxxviii.
De iacincto et yaro et impia lxxxix.
De iunco. xc. De iusquiamo .xci.
De lacteride et lacticinio. xcii
De lappa et lappacio xciii
De lafere et laureola et lenticula et lepido. xciiii.
De libanotide et ligua auis. .xcv.
De maiorana et malabatro. .xcvi.
De mandragora. xcvii.
De virtute ipsius in medicina. xcviii
De maraco et maratro. xcix.
De marubio et marubiastro. .c.
De medica et melliloto. .ci.
De mellissa et mellisophilo .cii.
De mentastro et men. ciii.
De millefolio et morella. ciiii.
De napello et narcisso. cv.
De nardo. cvi.
De diuersis speciebus nardi. cvii
De nemifare. cviii. De nymphea. cix.
De oleandro et orchi et orpino. cx.
De paliuro. cxi. De panace. cxii.
De papiro ⁊ paritaria et paratella .cxiii
De penthaphilon. cxiiii
De peonia. cxv.
Iterum de eodem. cxvi. De peucidano. cxvii.
De piretro. cxviii. De plantagine. cxix.
De policaria et poligono cxx.
De polio. cxxi. De polipodio cxxii.
De polirito. cxxiii.
De prassio et proserpinaca. cxxiiii.
De psillio. cxxv.
De reubarbaro et reupontico. cxxvi.
De rosmarino. cxxvii.
De sabina et saliunca. .cxxviii.
De satirione et saxifraga cxxix
De scabiosa et scamonea. cxxx
De scirpo et scolopendria. cxxxi.
De semperuiua. cxxxii.
De sene et senetione. .cxxxiii.
De silphio. cxxxiiii. De sisimbrio. cxxxv.
De spartanea et sparto. cxxxvi De squilla. cxxxvii.
De squinanto. .cxxxviii.
De staphisagria. cxxxix.
De strigno vel solatro. .cxl
De sticado. cxli. De sideritide cxlii
De simphato vel simphico et synapiagrion. cxliii.
De siseleo .cxliii. De tapsia. .cxlv.
De tapsobarbasto ac de trahith. .cxlvi.
De tribulo. cxlvii. De trifolio ⁊ tripolio .cxlviii.
De turbith. cxlix. De typo et tutumallo. .cl.
De verbasco et verbena. cli.
De vetonica. clii.
De virga pastoris. cliii.
De visco cliiii. De ypericon. clv.
De ypoglossa et yringion clvi

Contenēta vndecimi libri XXXI.

Vndecimus liber agit de ceteris herbis vi delicet que nascūtur in locis cultis ⁊ i ortis et agris. Et habet liber iste .cl xxi. capitula
De herbis ortulanis et satiuis .i.
De cura antiquoꝝ circa culturā agroꝝ et ortu lorum. .ii.
De collocatione et dispositione ozoꝝ. .iii.
De agri colendi electione. iiii.
De agricolarum erroze et instructione. v
De agri emendatione. vi.
De cultura herbaꝝ ortensiū. vii
De ortu et incremento eaꝝ. viii.
De morbis ac remediis eaꝝ. ix.
De diffrentiis earum in radicib⁹ ac foliis et fructib⁹ et floribus. x.
De herbis que nascuntur sine radicib⁹. xi.
De abzotano. xii. De acalife et acetosa: xiii
De allio et eius natura xiiii.
De virtute ei⁹ i medicina xv.
De speciebus eius. xvi.
De amaraco et ammone. xvii.
De andrafraxe ac andragne xviii.
De anesso ⁊ aneto xix. De apio. xx.
De diuersis apii speciebus xxi.
Item de eodē: xxii De azbozacea ⁊ ascalonia xxiii.
De asparago: xxiiii De asparago item xxv
De attriplici xxvi. De auricula muris xxvii.
De bancea xxviii De betba. xxix.
De virtute ipsius in medicina. .xxx.
De blito vel bleta. xxxi.
De bozagine. xxxii. De brasica. xxxiii.
De laudib⁹ eius in medicina. xxxiiii.

Adhuc de eodem cxxv. De bulbo cxxvi.
Adhuc de eodem cxxvii De canabo cxxviii
De canna cxxix. De capari. .xl
De eodem xli. De cardamo xlii.
De carduo ⁊ eiusdem cultura xliii.
De operatõne eius in medicina .xliiii.
De caule ⁊ eius culture disciplina. xlv.
De virtute caulis in medicina xlvi
De eodem. .xlvii.
De cepa ⁊ culture eius disciplina xlviii.
De virtute ei⁹ in medicina xlix. De eodem .l.
De cerafolio li. De cimino ⁊ cicrolo .lii.
De coriandro ⁊ eius medicina liii.
Iterum de eodem liiii. De croco ⁊ ei⁹ medicina.lv.
De operatõne ei⁹ in medicina .lvi.
Adhuc de eodem .lvii.
De cucumere ⁊ ei⁹ disciplina lviii.
De virtute cucumeris in medicina .lix.
De cucurbita lx. De opatõe ei⁹ in medicina lxi.
Iterũ de eodez lxii. De culcasia siue colocasia.lxiii.
De cunila lxiiii. De endiuia lxv.
De enula lxvi. De virtute ipsi⁹ in medicina.lxvii.
De epythymo lxviii. De eruca lxix
De feniculo .lxx.
De duplici feniculo siluestri ⁊ ortulano lxxi.
De fungo lxxii De galsdone ⁊ galanga lxxiii
De harundine satiua lxxiiii.
De inula ⁊ intuba lxxv. De lactuca lxxvi
De lactuce cultura lxxvii.
De diuersis specieb⁹ lactuce lxxviii.
De medicinali earum operatõne lxxix.
Adhuc de eodem lxxx De lapistro ⁊ ligustico.lxxxi
De lilio. lxxxii. De medicinis ex lilio lxxxiii.
Iterum de eodem lxxxiiii De lino .lxxxv.
De liquiricia lxxxvi. De malua lxxxvii.
De operatõne malue in medicina lxxxviii.
De eodem lxxxix De meconio .xc.
De melone xci. De melongena xcii
De menta xciii. De virtute ipsi⁹ in medicina.xciiii
De eodem xcv. De mercuriali .xcvi
De nygone ⁊ molochia xcvii.
De napo ⁊ napocaule .xcviii
De nasturcio xcix De eodem c. De nepeta.ci
De ocimo .cii. De virtute ipsi⁹ medicinali .ciii
De oleo sileno ⁊ olisacro ciiii. De olere cv
De origano cvi De medicinali virtute origani.cvii.
De eodem cviii. De papauere .cix.
De medicinali papaueris operatõne cx.
De eodem cxi De pastinaca cxii.
De pepone cxiii. De petroselino .cxiiii
De pipere aque ac piperite cxv.
De porro ⁊ eiusdem cultura cxvi.
De operatõne ei⁹ in medicina .cxvii.
De diuersis porri specieb⁹ cxviii.
De portulaca cxix. Adhuc de eodem .cxx.
De pulegio cxxi. De eodem cxxii
De radice cxxiii De radicula cxxiiii
De raphano ⁊ ei⁹ cultura cxxv.
De virtute ipsi⁹ in medicina cxxvi.
De eodem cxxvii. Adhuc de eodem cxxviii.
De rapa cxxix. De virtute ipsi⁹ in medicina.cxxx
De rosa cxxxi. De rosarum cultura cxxxii.
De opatõne ei⁹ in medicina cxxxiii.
Adhuc de eodem cxxxiiii.
De his que procedunt vel ꝓficiuntur ex rosa. cxxxv.
De rubea cxxxvi De ruta ⁊ ei⁹ cultura . cxxxvii.
De virtute ei⁹ in medicina .cxxxviii
Adhuc de eodem cxxxix De saluia cxl.
De sandice et sambuco cxli. De satureia cxlii.
De scordione cxliii Adhuc de eodem cxliiii
De senatõne cxlv De seride cxlvi
De serpillo cxlvii De eodem cxlviii.
De sycla cxlix. De synape ⁊ ei⁹ cultura cl.
De operatõe ei⁹ in medicina cli. De silere .clii
De solatro cliii. De strigno cliiii.
De strucio clv. De thimo clvi.
Adhuc de eodem clvii.
De tribulosa ⁊ rubera clviii.
De viola. clix De virtute ei⁹ in medicina .clx
Adhuc de eodem clxi De vlpico ⁊ vrtica. clxii
De opatõne vrtice in medicina .clxiii.
Adhuc de eodem .clxiiii.
De ypoquistite ⁊ yposilenon. .clxv.
De yreos clxvi De yri. clxvii.
De ysopo clxviii. Adhuc de eodem clxix.
De zeduare clxx. De zinzibere. clxxi.

C.xxxii.

Continentia libri duodecimi

Duodecim⁹ liber agit de his que procedũt de herbis scilicet seminibus ⁊ gramis ac succis. Et habet liber iste centum triginta quattuor capitula

De seminibus herbar⁹. .i.
De amcos ⁊ aneto .ii. De anisso .iii.
De eodem .iiii
De appii semine ⁊ asparagi ⁊ attriplicis .v.
De bancie semine ⁊ bete ⁊ borragims ⁊ brasice. .vi.
De canabi semine ⁊ caparis .vii.
De cardamomo .viii De carui .ix.
De cimino .x. De eodem .xi.
De cocognido ⁊ coriandro xii.
De dauco et eruce semine xiii.
De feniculi semine ⁊ fenule xiiii.
De iusquiami semine xv De lactuce semine xvi
De lini semine xvii. De melonis semine. xviii.
De nigella xix. De eodem xx.
De ocimo .xxi De papauere. .xxii.
De pastinace semine ac petroselini ⁊ porri xxiii
De psillio xxiiii De raphani semine xxv.
De rape semine atq3 rose xxvi.
De silere montano xxvii. De synape. xxviii.
De eodem xxix De thimi semine ⁊ vrtice .xxx
De frugib⁹ xxxi De frumenti ⁊ legumib⁹. xxxii
De agrorum ad fruges preparatõe xxxiii.
De quibusdã obseruãdis in agri proscissione .xxxiiii.
De aspersione letaminis .xxxv.
De frugum seminatõue xxxvi.
De temporum in serendo varietate xxxvii.
De satorũ viciis vel nocumentis xxxviii
De ipsorũ remediis xxxix.
De effectu siderum in satis .xl.
De radicatõne satorũ ⁊ eruptõne xli.
De maturatõne ipsorũ ⁊ collectõne xlii
De aree preparatõne ⁊ frugum purgatõne xliii
De horreis ad frugũ repositõez iuxta plinũ xliiii.
De eodem iuxta palladium xlv
De molitura ⁊ farina xlvi.
De simila ⁊ furfure xlvii De pane xlviii.
De medicinis ex pane xlix
De diuersitate panis ex farina. .l.
De diuersitate panis ex artificio sui li.
De diuersitate panis ex modo coquendi .lii.
De diuersitate panis ex qualitate sumendi liii.
De fermento liiii De amilo l' amido lv
De eodem .lvi.
De gramis segetũ ⁊ leguminũ scõm alphabetũ lvii
De adoreo lviii. De altea lix
De auena lx. De brãca ⁊ bromo lxi.

Liber Primus

De candreo ⁊ cicere .lxii.
De medicinali ciceris operatõe lxiii.
De eodem lxiiii
De eruo ⁊ eruilino. .lxv.
De faba lxvi. De fabe cultura lxvii.
De proprietatibus fabe in cibo lxviii.
De operatõne eius in medicina lxix.
De eodem lxx.
De farre atq; farragine .lxxi.
De faselo .lxxii.
De fenugreco lxxiii. De eodem lxxiiii
De gyth lxxv.
De herbo lxxvi.
De lente siue lenticula lxxvii
De proprietatib⁹ eius in cibo ⁊ medicina lxxviii
De eodem lxxix
De lupino .lxxx.
De operatione eius in medicina lxxxi.
De eodem lxxxii.
De medica lxxxiii. De eodem lxxxiiii.
De milio ⁊ miliaria .lxxxv.
De ocimo et oliua lxxxvi
De ordei natura lxxxvii De ordei cultura lxxxviii
De operatõne ei⁹ in cibo ⁊ medicina lxxxix
De his que ex ordeo fiunt. ⁊ primo de farina. xc.
De ordei polenta xci.
De ordeacco farre ac furca ⁊ alfica ⁊ pane xcii
De ordeacea cereuisia ac prisana .xciii
De oriza ⁊ oromino ⁊ orobbãche xciiii
De orobo xcv
De panico xcvi
De operatõne panici in cibo ⁊ etiã in medicina xcvii.
De pso. xcviii
De rilo. xcix.
De robelia. .c.
De sesama l'sesamo. .ci.
De siligine et siliqua .cii.
De sisano vl' sisamo .ciii. De eodem .ciiii
De tritico ev. De pprietatib⁹ tritici in cibo cvi.
De diuersitate qualitatum in eo. .cvii.
De operatõne ei⁹ in medicina cviii.
De poculis ex tritico ẏfectis .cix.
De vela ⁊ vicia. .cx.
De ysea ⁊ zea et zizania .cxi.
De succis herbaꝝ describendis sin alphabetum cxii
De aloe cxiii. Adhuc de eodem cxiiii
De diuersis specieb⁹ aloes cxv
De anabulla cxvi.
De camphora cxvii.
De dyagridio cxviii. De eodem cxix
De elaterio cxx.
De feniculi succo cxxi.
De galbano cxxii. De eodem cxxiii.
De glaucio cxxiiii
De lasere cxxv.
De licio cxxvi
De meconio cxxvii
De oleo rosato ac violaceo et lilino cxxviii
De ceteris oleis herbaceis. cxxix.
De opio cxxx. De eodem cxxxi.
De opopanace cxxxii
De scamonia cxxxiii.
De sinapo. id est sinapis succo cxxxiiii

.xxxiii.

Continẽtia tercidecimi libri.

Tercius decim⁹ liber agit primo in ꝑticulari de arboribus ⁊ postmodum specialiter de arboreb⁹ communibus videlicet siluaticis et agrestib⁹. Habet quoq; .cxii. capitula.

De arboribus in generali. .i.
De arborum creatõe vel origine .ii.
De membroꝝ vel ptiũ in eis diuisione .iii.
De multiplici arboꝝ varietate ⁊ primo in radicib⁹. .iiii
De varietate arboꝝ in corticibus .v.
De varietate arborum in ramis .vi.
De arborum foliis .vii.
De varietate arboꝝ in foliis producendis .viii.
De arborum ⁊ frondium coloribus .ix.
De foliis arborum quarundam perpetuis .x.
De frondibus deciduis .xi.
De vmbris earum ac stillicidiis .xii.
De arboꝝ cultura ⁊ primo de seminatõne xiii.
De plantatione arborum et translatione .xiiii.
De insitione. .xv.
De diuersis speciebus insitõnis. xvi.
De temporib⁹ ⁊ modis inserendi. .xvii.
De arborum incremento ⁊ magnitudine xviii.
De arboꝝ germinatõne .xix
De arborum floribus ⁊ earum varietate. .xx.
De arboꝝ fructificatione .xxi
De quarundam feracitate xxii.
De varietate temporis arborum in proferendo et maturando fructum .xxiii
Que loca vel tempora magis conueniunt arborib⁹ ad fructificandum .xxiiii.
De sterilitate vel aborsu quarundam arborum .xxv.
De morbis arborum communibus .xxvi.
De morbis arborum specialibus. .xxvii.
De nocumẽtis arboꝝ illatis ab hoib⁹ vel aialib⁹ .xxviii
De corruptõne fructuum in arboribus xxix.
De arborum prodigiis .xxx
De ipsarum remediis xxxi De eodem xxxii.
De situs arborum varietate xxxiii.
De illis que site sunt intra mare xxxiiii
De his que gaudent vel leduntur societate .xxxv.
De diuerso sexu arborum xxxvi.
De variis etatib⁹ earum xxxvii
De arboꝝ pulcritudie ⁊ multiplici eaꝝ vtilitate .xxxviii
De arborib⁹ cedendis ad particas ⁊ palos ⁊ silia xxxix
De tpib⁹ congruis ad ligna in materiẽ cedendã. .xl.
De proprietatibus arborum in materia .xli.
De eodem. .xlii
De quarundam mirabili natura .xliii
De abiete. xliii De eodem .xliv.
De acere xlvi.
De agnocasto. .xlvii.
De alilo ⁊ alno xlviii.
De aquifolio .xlix
De bdellio .l.
De buxo. .li.
De capprifico .lii.
De cedro. liii De eodem .liiii.
De virtute ipsius in medicina .lv.
De cynosbato .lvi.
De cypresso lvii. De virtute ei⁹ in medicina .lviii
De cocco ⁊ corallo .lix.
De dipseo et drysbero .lx
De ebeno ⁊ eius natura lxi.
De virtute ipsius in medicina lxii
De fago lxiii
De fraxino lxiiii. De medicina ex fraxino. lxv.
De genesta ⁊ genestula. .lxvi.
De harundine lxvii
De hedera lxviii
De medicinali earum operatiõe .lxix
De ilice. .lxx.
De iunipero lxxi. De medicinis ex eo. lxxii.
De larice. .lxxiii.

De lentisco. lxxiiii De medicinis ex lentisco .lxxv
De licio ⁊ lotho lxxvi.
De malabatro ⁊ malomello .lxxvii
De mirica lxxviii
De mirabolano lxxix
De mirto lxxx.
De medicinali virtute eius lxxxi
De pycea. .lxxxii
De pyno et eius natura lxxxiii
De virtute eius medicinali lxxxiiii
De pynastro. .lxxxv:
De pistacia ⁊ ei⁹ natura ⁊ pithio lxxxvi
De platano ⁊ eius natura lxxxvii
De virtute eius medicinali lxxxviii
De populo ⁊ eius natura lxxxix
De virtute eius in medicina. xc.
De quercu xci.
De ramno .xcii
De roboze .xciii
De rododendro et rosmarino. .xciiii
De salice ⁊ eius natura .xcv.
De generibus salicum ⁊ illarum cultura .xcvi
De virtute salicis in medicina xcvii
De sambuco ⁊ eius natura. xcviii.
De virtute eius medicinali .xcix.
De saphato ⁊ sentice ⁊ setba .c.
De sicomoro .ci.
De silere et siliqua .cii
De spina .ciii. De virtute eius medicinali. ciiii.
De subere vel suberie .cv.
De tamarice vel tamarisco .cvi.
De taxo cvii
De teda cviii.
De terebinto .cix.
De tylia ⁊ thino. .cx.
De turbith .cxi
De vimine ⁊ vlmo. .cxii.

Liber .xxxiii.

Continentia quartidecimi libri.

Quartusdecimus liber agit de arborib⁹ cultis ⁊ frugiferis. ⁊ precipue de illis quarum fructus in humanos sumuntur cibos. vt sunt Amigdalus Malus Pir⁹ Cerasus et hmoi. Et habet centum quindecim capitula.

De arboribus frugiferis. .i.
De amigdalo ⁊ eius natura .ii.
De virtute eius in medicina .iii.
De auellana .iiii.
De bacco .v.
De castanea. .vi.
De ceraso et eius natura .vii.
De cidonio .viii.
De citro et eius natura .ix.
De corilo ⁊ corno. .x.
De ciculo. .xi.
De ficu .xii.
De ficu egiptiaca indica et cipria. .xiii
De operatone ficus arboris in medicina. xiiii.
De lauro. xv. De medicinis ex lauro. xvi.
De malo. xvii.
De malogranata sive punica: .xviii.
De flore punici. id est. balaustia .xix
De operatione eius in medicina. .xx.
De medica vel malo assiria ⁊ meloflore. .xxi
De mela vel mella. .xxii.
De mespila. xxiii.
De moro ⁊ eius cultura. .xxiiii.
De operatone eius medicinali xxv
De nuce inglande. .xxvi.
De cultura eiusdem ⁊ medicinali virtute. xxvii.
De olea xxviii De virtute olee ꝑ medicinali. xxix
De oleastro ⁊ olcomella. .xxx.
De palma. xxxi De sexus in ea discretone .xxxii.
De medicinali eius virtute .xxxiii.
De persico xxxiiii. De virtute eius medicinali .xxxv
De piro ⁊ cultura eiusdem xxxvi
De penno ⁊ medicina eiusdem xxxvii
De rubo. xxxviii. De virtute ei⁹ medicinali. xxxix
De rubi speciebus xl.
De sorbo xli De vite et eius natura xlii.
De vinearum cultura .xliii.
De vineis veteribus ac nouellis xliiii
De vitium putatione. xlv.
De vitium propagatione .xlvi.
De vitium insitione xlvii.
De vinearum fossione xlviii.
De ablaqueatione atq; ligatione xlix
De pāpinatione atq; rigatione. .l.
De bis que viribus contraria sunt vel nociua. .li.
De remediis morborum ipsarum. .lii.
De preparatone quarundam vitium specialium. liii.
De diuersis generibus vitium liii.
De magnitudine quarundam et fecunditate .lv.
De vitis geminimbus ⁊ emissionibus .lvi.
De virtutibus earum in medicina .lvii.
De medicinis ex viribus siluestribus. .lviii.
De vindemiis .lix.
De ypomelide ac zizipha lx.
De arboribus aromaticis .lxi
De aloe lxii.
De amomo et aspalatro lxiii
De balsamo lxiiii De medicinali eius virtute. lxv.
De calamo aromatico lxvi.
De medicinis ex eo .lxvii.
De cassia lignea lxviii.
De cynamomo lxix. De medicinis ex eo .lxx.
De cypro lxxi.
De fistula lxxii
De libano lxxiii.
De matir .lxxiiii.
De mirra lxxv.
De nardo .lxxvi.
De piperis arbore lxxvii.
De storace .lxxviii.
De thure lxxix.
De gummis ⁊ succis arborum .lxxx.
Qualiter in eis variatur aqua nutrix omnium .lxxxi.
De amonica gutta xxxii.
De asa fetida. .lxxxiii
De balsamo lxxxiiii
De bernice lxxxv.
De bidella .lxxxvi
De borace lxxxvii.
De camphora lxxxviii
De cedria et colofonia. .lxxxix.
De dragaganto xc.
De euforbio xci.
De gummi arabico ⁊ gutta xcii.
De Karabe .xciii
De lacta ⁊ licio .xciii.
De mastice xcv. De virtute eius medicinali. xcvi.
De mirra xcvii De virtute eius medicinali. xcviii
De opobalsamo .xcix.
De pinea .c.
De pice .ci. De medicinali eius operatione. cii.
De resina .ciii
De sagapino ⁊ serapino .ciiii
De sanguine draconis. .cv.

De sarcocolla. .cvi.
De stacte et storace. .cvii.
De virtute storacis in medicina .cviii.
De therebinthina. .cix.
De thure. .cx.
De operatione eius in medicina. cxi.
De visco. .cxii.
De zuccaro et candi .cxiii. De eodem. cxiiii.
De penidijs. .cxv.

.xxxv.

Contentia libri decimiquinti.

Quintusdecimus liber agit de arborum fructibus et succis a quibusdam earum profluentibus. Et habet liber iste centum quadraginta capitula. vt sequi videris.

De fructibus arborum .i.
De varietate fructuū. .ii. De eodem .iii.
De amigdala .iiii.
De virtutib⁹ ipsius in medicina .v.
De eodem. .vi.
De anacardo. .vii.
De auellana viii.
De virtutibus ipsi⁹ in medicina. .ix.
De bacca. .x.
De belliricis. .xi.
De berberis. .xii.
De caparo. .xiii.
De cardamomo et carpobalsamo. xiiii.
De cassia fistula. .xv.
De castanea. .xvi.
De virtute ei⁹ medicinali. .xvii.
De cerasio. .xviii.
De medicinis ex eo. .xix
De cidonio. .xx.
De proprietatibus eius in medicina et cibo xxi.
De citreo .id est. pomo citrino. .xxii.
De cocco et coctano et cono. xxiii.
De cubebe. .xxiiii.
De dactilo. .xxv.
De proprietatibus eius medicinalibus. .xxvi.
De emblico. .xxvii.
De fagina. .xxviii.
De ficu. .xxix.
De ficorum custodia. .xxx.
De operatõe eius in cibo. .xxxi.
De fistico. .xxxii.
De galla. xxxiii De opatõe ei⁹ mediciali. xxxiiii
De gariofilo. .xxxv.
De glande xxxvi
De medicinali glandis virtute xxxvii.
De intuba xxxviii.
De malo xxxix.
De proprietatibus malorum in medicina vel cibo xl.
De malogranato .xli.
De mespilo xlii De opatione ei⁹ in medicina .xliii.
De mirabolano xliiii.
De mirtillis. .xlv.
De moro xlvi
De mori proprietatib⁹ in medicina vel cibo xlvii.
De musa xlviii.
De nuce iuglande xlix.
De medicinali ei⁹ operatõne .l.
De nuce alexandrina t indica .li.
De nuce muscata .lii.
De macis liii. De ceteris nucum generibus .liii.
De nucleo. .lv.
De oliua t ei⁹ specieb⁹ .lvi.
De collectõne oliuarum t expressione earum lvii.
De opatõe oliuaꝝ in medicina lviii. De eodem .lix.
De orifenicia .lx.
De persico lxi. De pprietatib⁹ eaꝝ in medicina .lxii
De pinea lxiii.
De pipere lxiiii. De medicinali eius pprietate .lxv
De piro lxvi. De opatione piroꝝ in medicina .lxvii
De pistatio lxviii
De pomo lxix. De opatõne pomoꝝ in medicia .lxx.
De pruno. lxxi.
De proprietate prunoꝝ in medicina vel cibo lxxii
De punico lxxiii. De medicinis ex eo lxxiiii
De roba lxxv
De siliqua. lxxvi
De sorbo lxxvii
De sumath lxxviii
De thamarindo t thubere. lxxix
De vua. lxxx. De multiplici vuaꝝ differẽtia .lxxxi
De vue proprietatib⁹ in cibo t medicina lxxxii
De vua matura t acerba. lxxxiii
De ceteris vuaꝝ varietatib⁹ t propetatib⁹ lxxxiiii
De vuapassa facienda lxxxv
De proprietatib⁹ ipsi⁹ in cibo t medicina lxxxvi
De xilocaracta lxxxvii
De zpomelide t zizipha lxxxviii
De succis fructuum .lxxxix.
De acacia xc.
De oleo in generali t eius natura .xci.
De cella olearia xcii.
De virtute olei in medicina xciii.
De diuersis olei specieb⁹ xciiii.
De oleo amigdalino xcv.
De oleo balanino et balsamino. xcvi.
De oleo cypressino t cipr̃ino t citreo xcvii.
De oleo laurino .xcviii.
De oleo lentiscino xcix
De oleo masticino et melino. .c.
De oleo mirtino .ci.
De oleo nucum .cii.
De oleo oliuarum .ciii.
De olei oliuarum expressione .ciiii.
De ipsius olei purgatione. cv.
De medicinali eiusdem operatõne .cvi
De amurca .id est olei fece .cvii
De virtute ei⁹ medicinali .cviii
De vino cix. De vini speciebus variis .cx.
De cella vinaria .cxi.
De mutatõne vini t emendatione cxii.
De vini proprietate in potu cxiii. De eodem. cxiiii
De vino bibendo moderate .cxv
De vitanda ebrietate .cxvi
De diuersitate vini pro etatis tempore .cxvii
De diuersitate ipsi⁹ in colore .cxviii
De diuersitate ipsi⁹ in sapore .cxix
De diuersitate in odore .cxx
De diuersitate in liquore. .cxxi
De diuersitate in fortitudine. .cxxii.
De vino multiplici .cxxiii.
De agresta t onfacio cxxiiii
De careno t sapa t passo .cxxv
De musto. cxxvi
De mero. .cxxvii.
De aceto t eius mira virtute .cxxviii.
De medicinali ei⁹ opatione. cxxix. De eodem .cxxx.
De fece vini t aceti .cxxxi.
De tartaro siue granella .cxxxii.
De vinis ficticiis t conditis cxxxiii.
De quorundã pprietatib⁹ p nomia singuloꝝ .cxxxiiii.
Adhuc de reliquis eorum cxxxv
De vinis pomorum t primo malagranatorum .cxxxvi.
De vino cydoniorum t pirorum t malorum. cxxxvii.

Be vino melpilato ⁊ dactilico et de vinis fructuum ce terorum .cxxxviii.
Be viſco .cxxxix
Q⁹ nichil inutile terra germinat vel producit .cxl.
.xxxvi.

Continentia libri decimiſexti.

Extuſdecimus liber agit de opere quarte dieı. hoc eſt de luminarib⁹ celi ⁊ ſignis ⁊ temporibus et huiuſmodi. Continet autem capitula centum
De formatione celeſtium luminariuz .i.
Be natura ſolis ⁊ ei⁹ magnitudine .ii.
Be motu vel curſu eiuſdem .iii.
Be multiplici eius effectu in rebus inferioribus. iiii.
Be calefactione aeris inferioris a ſole .v.
Be ſignis diſpoſitionum aeris in ſole. .vi.
Be luna .vii Be lumine lune .viii
Be his que luna recipit a ſole .ix.
Be his que accidunt ſcom augmentum ⁊ diminutionē in luna .x.
Be motu vel curſu lune .xi
Be ſignis diſpoſitionum aeris in luna .xii
Be eclipſi ſolis ⁊ lune xiii
Be linea ecliptica xiiii.
Moralic. ſenece d⁹ ſpectaculo eclipſis xv.
Be ſtellis ⁊ earum varietate .xvi.
Be ſtellarum origine xvii.
Opinio albumaſar ⁊ areſtotilis de hac materia .xviii.
Refragatio eiuſdem opinionis .xix.
Be ſitu ⁊ ſtellarum magnitudine xx
Be motu ſtellarum in generali xxi
Be motu ſtellarum fixarum. xxii
Be planetis xxiii.
Be nominib⁹ ⁊ proprietatib⁹ ſingulorum. xxiiii.
Be motu eorum per proprios circulos xxv
Be diſtantia eorum xxvi.
Be qualitatib⁹ ſaturni ⁊ iouis ⁊ martis xxvii
Be cauſis retrogradationis eorum xxviii.
Be q̄litatib⁹ veneris ac mercurii. ⁊ eo⁹ diſpoſitōe. xxix
Be eorum retrogradatione xxx.
Be retrogradatione ſolis et lune xxxi.
Falſa opinio de concentu celi xxxii.
Be quattuor ſperis uel celis habentib⁹ ſtellas xxxiii.
Be duodecim ſignis zodiaci. xxxiiii
Be ſignificatōib⁹ nominum eorum xxxv
Be ratione numeri ſignorum xxxvi.
Be diſpoſitione eorum xxxvii
Be ratione ordinis eorum xxxviii.
Be multiplici diuiſione ſignorum xxxix
Be domib⁹ planetarum in duodecim ſignis et eorum exaltationibus xl.
Be triplicitatib⁹ eorum ac terminis et faciebus .xli.
Be virtutib⁹ planetarum in eiſdem ſignis. xlii.
Be qualitatibus que planetis effective non proprie attribuuntur. .xliii.
Be propriis effectibus ſolis xliiii
Be propriis effectib⁹ aliorum planetarum xlv
Be ordinatione motuum eorum xlvi
Be perpetuitate ipſorum xlvii
Be cooperatione omnium planetarum xlviii.
Be operationib⁹ ipſor⁹ in diſpoſitōne embtionis .xlix.
Reprobatio fatalis conſtellatōnis .l.
Cur magos per ſtellam domin⁹ ad ſe duxit .li.
Be numero ſtellarum .lii.
Be his que ex ſitu vel motu ſtellarum creantur in reb⁹ inferioribus. liii.
Be ſtellarum ſignificatōnibus liiii
Be ſtellis ſignifers lv.
Be canicula. lvi
Be lucifero .lvii.
Be cometa lviii Areſtotil is ſnīa de cometis .lix
Opiniones apollonii ⁊ epb⁹ gems de cometis. .lx
Iterum aliorum rationes de cometis lxi
Sententia ſenece de eis .lxii.
Qualiter per celi luminaria diſtinguūtur tempora .lxiii
Be quattuor anni temporibus lxiiii
Be hyeme lxv.
Be vere lxvi
Be eſtate lxvii.
Be autumno lxviii.
Be qualitatibus aeris ſcom quattuor tempora lxix.
Be qualitatum predictarum variatione lxx
Be diſpoſitionib⁹ humanorum corporum ſcom qualitates temporum lxxi
Be his que obſeruat eccleſia ſcom q̄ttuor tempa. lxxii
Be prib⁹ temporis: ⁊ pmo de momentis ⁊ horis. lxxiii
Be diſtinctōne horarum equinoctialiuz motu ⁊ occaſu ſignorum .lxxiiii.
Be diebus in generali .lxxv
Be die naturali. lxxvi.
Be die vſuali ⁊ artificiali lxxvii.
Be noctibus lxxviii
Be ſeptimanis lxxix
Be menſibus lxxx
Be numero dierum in ſingulis menſibus lxxxi.
Be Kalendis et nonis ⁊ ydibus lxxxii
Be diebus egipciacis ⁊ camicularibus. lxxxiii
Be annis ⁊ primo de ſolari lxxxiiii.
Be regulari ſolari lxxxv.
Be concurrente lxxxvi
Be littera dominicali lxxxvii
Be biſexto lxxxviii.
Be anno lunari lxxxix.
Be aureo numero et anno lunari communi xc.
Be regulari communi xci.
Be epacta et embolismo xcii.
Be ſaltu lune xciii
Be feſtis mobilibus xciiii
Be quibuſdam verſibus ad predictorum ſcientiam vtilibus xcv.
Cur in celebratione paſce obſeruam⁹ nūeruz lune. xcvi
Be ſabbati circa idem obſeruatōne xcvii
Be ciclis annalibus xcviii.
Be indictōib⁹ ⁊ luſtris ⁊ olimpiadib⁹ ⁊ iubileis. xcix.
Be ſeculis ⁊ etatibus .c.
.xxxvii.

Continentia libri decimiſeptimi.

Decimuſſeptum⁹ liber agit de opere quinte dieı. id eſt. de volucribus celi. Et habet liber iſte centū ſeptuagintaunū capitula. vt ſequi videris per ordinem·
De operatione quinte dieı. id eſt de formatione volatilium ⁊ natantium. .i.
Be natura auium in generali .ii.
Be differentia auium multiplici .iii. Be eodē. iiii.
Be mutatōe in coloze. ⁊ plumis ⁊ voce ⁊ tempore .v.
Be auibus rapacibus vi.
Be roſtris auium .vii. Be alis ⁊ plumis eaz. viii.
Be pedibus auium ⁊ cruribus ix.
Be vnguibus ix.
Be carnibus earum. xi.
Be inceſſu ⁊ volatu auium xii.
Be peregrinatione ac manſione earum .xiii.
Be cibo ⁊ potu auium xiiii Be vocib⁹ auium. xv
Be quarundam auium ſagacitate .xvi.
Be quarundam pugnacitate xvii
Be nominibus ⁊ naturis auium ſcom alphabetum. et primo de accipitre .xviii. Be eodem .xix.

De diuersis speciebus accipitris. .xx.
De medicinis ex accipitre xxi.
De achante et acredula xxii
De aeriophilone .xxiii.
De agocbile ⁊ alauda xxiiii.
De alecto .xxv.
De alcione .xxvi.
De anathe. .xxvii.
De cibo ⁊ medicina ex anathe xxviii.
De anſere .xxix.
De generatõne anſerum et impiguatione xxx.
De cibo et medicina ex anſere xxxi.
De aquila xxxii. De eodem .xxxiii.
De ſpeciebus aquile xxxiiii.
De nidis aquilarum ⁊ pullificatione .xxxv.
De aquile ſeneſcentis renouatione xxxvi.
De medicinis ex aquila xxxvii
De ardea ⁊ ardeola ⁊ aſalon ⁊ aſida xxxviii.
De achaco ⁊ auibus paradiſi ⁊ aurifrigio. .xxxix.
De barliathe ſiue berneKa .xl.
De biſtarda ⁊ bonola .xli.
De bubone xlii.
De buteo ⁊ botauro. .xliii.
De caladrio ⁊ calaudre .xliiii
De capone ⁊ caprimulgo .xlv.
De carabdrione ⁊ carduele ⁊ cariſta xlvi.
De ciconia xlvii
De pietate ciconiaꝝ ⁊ caſtimonia .xlviii.
De cigno xlix. De eodem .l.
De cinomulgo ⁊ cypſedo ⁊ citramo li.
De cocyce lii.
De columba .liii. De eodem. .liii.
De columbario lv.
De columbarum pudicicia lvi.
De generatione columbina lvii.
De carnibus columbinis .lviii.
De operatione columbe in medicinis .lix.
De corcdulo et cornice lx.
De corno .lxi De eodem lxii.
De ſagacitate corui .lxiii
De coturnice .lxiiii
De crocbilo· .lxv
De cubeth lxvi
De cuculo lxvii.
De dyomedijs auibus lxviii.
De egritho et emeria et ercinia lxix
De falcone lxx. De diuerſis generib⁹ falconũ.lxxi.
De faſiano lxxii
De fataroe. .lxxiii.
De fenice lxxiiii
De ficedula et philomena .lxxv.
De fulica lxxvi
De gallo lxxvii. De eodem lxxviii
De gallinacio lxxix De cibo ⁊ medicia ex gallo.lxxx
De medicinis ex gallinacio lxxxi.
De gallina ⁊ eius educatione lxxxii.
De impregnatione galline .lxxxiii.
De ipſi⁹ incubatione lxxxiiii
De generatione pullorum ⁊ educatione lxxxv
De cibo et medicina ex gallina lxxxvi.
De girfalcone ⁊ goſturdo. lxxxvii.
De glute lxxxviii.
De graculo ſiue garrulo .lxxxix
De grippe .xc.
De grue xci. De gruũ volatu ⁊ pegrinatione.xcii.
De eodem xciii.
De harpia xciiii
De herodio xcv.
De ibide. xcvi.
De irundine .xcvii.
De irundinum pullificatione xcviii.
De medicinis ex irundine xcix.
De kiche ⁊ coKi. .c.
De lago ⁊ laro ⁊ lucidio. .ci.
De lucinia .cii.
De linacbo ciii.
De meantha et mennonide .ciiii.
De mergo .cv.
De merillone ⁊ merope. .cvi
De merula· .cvii.
De mluo cviii
De monedula ⁊ muſcicapa cix
De nicedula .cx
De nocticorace vel noctua .cxi
De niſo. cxii.
De onocrotalo .cxiii.
De opimacho .cxiiii.
De oriolo ⁊ ortigometra .cxv.
De oſina ⁊ oſſifrago. cxvi
De otho cxvii
De palumbo cxviii. De medicinis ex palũbis.cxix
De paſſere. .cxx.
De cibo ⁊ medicina ex paſſere .cxxi.
De pauone cxxii De pauonum generatõne.cxxiii.
De ipſorum educatione .cxxiiii.
De virtute carnis pauonine. .cxxv.
De pagaſo ⁊ pelargo .cxxvi.
De pellicano cxxvii
De perdice cxxviii.
De perdicum incubatõne. .cxxix.
De cibo ⁊ medicina ex perdice cxxx.
De pica cxxxi. De pico ⁊ pigargo .cxxxii.
De platea ⁊ pluuiali cxxxiii.
De porphyrione .cxxxiiii.
De ſpiraco .cxxxv.
De regulo cxxxvi
De ſeleucide ⁊ ſtrige ⁊ ſtrophilo cxxxvii
De ſtructone. cxxxviii. De eodem cxxxix.
De ſtructiocamelo et ſturno .cxl:
De tarda et tragopa .cxli.
De turdela et turdo .cxlii.
De turture cxliii. De eodem cxliiii
De vanello .cxlv.
De veſpertilione .cxlvi
De vlula cxlvii.
De vpupa. cxlviii
De vulture cxlix. De eodem. .cl.
De multiplici vulturum genere. .cli.
De generatione vulturum et educatione. .clii.
De medicinis ex vulture .cliii.
De ybos et ydro et yſida et yone ac ſeleutide .cliii
De generatione auiuꝫ clv. De fecunditate eaꝝ.clvi
De miſtificatõne auium clvii.
De generatõe ouoꝝ clviii. De ypleméto coꝝ.clix.
De natura ouoꝝ clx. De varietate ouorum clxi.
De operatõne eorum in cibo. .clxii.
Iterum de operatione eorum in medicina .clxiii.
De eodem clxiiii
De ouis venti clxv. De incubatõne ouoꝝ clxvi.
De corruptõne ouorum .clxvii.
De complemento pullorum in ouis. clxviii
De nutrimento pullorum clxix
De excluſione pullorum clxx
De educatione pullorum .clxxi

.xxxviii.

Continẽtia libri decimioctaui.

Decimusoctauus liber agit de piscib⁹; et monstris marinis. Et habet liber iste centum quadragintasex capitula. vt sequi videris per ordinem.

De creatione piscium .i.
De corporibus ⁊ membris eorum .ii.
De dentibus ⁊ liguis eorum. .iii.
De branchis piscium iiii.
De pinnulis et caudis eorum v.
De vita et memoria piscium. .vi.
De sensibus eorum .vii
De anhelitu ⁊ somno eorum .viii.
De alimento piscium .ix.
De piscium impinguatione .x.
De elemento aque qualiter sit eis connaturale. .xi
De mansione piscium in aqua .xii
De conuersatione piscium per aque loca .xiii.
De variatione piscium scom̃ tempora. .xiiii.
De vario motu piscium .xv
De morbis ac senectute eorum .xvi.
De inimicicia quorundam ad inuicem .xvii.
De diuersis generibus piscium .xviii.
De diuersis figuris piscium .xix
De multiformi specie eorum .xx.
De diuersis tegumentis piscium .xxi.
De carnibus piscium ⁊ adipibus eorum. .xxii.
De multiplici diuersitate carnium ipsorum. .xxiii.
De electõne piscium meliorum ad comedendum .xxiiii
De venatione siue piscatione eorum .xxv.
Adhuc de eodem xxvi
De luxuria hominũ in captura ⁊ esu piscium .xxvii
De nominibus piscium xxviii
De naturis piscium scom̃ ordinem alphabeti et primo de abremone et achande et accipendro. albiree et alphoraz. .xxix
De allece .xxx
De anguilla. .xxxi.
De aranea ⁊ ariete et arim .xxxii.
De aspidochelone et aurata xxxiii.
De balena. xxxiiii.
De borborha ⁊ borha ⁊ bremma .xxxv.
De cancro xxxvi De eodem xxxvii
De operatione cancror̃ in cibo ⁊ medicina .xxxviii
De eodem xxxix
De caucio ⁊ capitato ⁊ carpera xl.
De ceto. xli. De eodem. xlii
De cibo ac spermate ceti xliii.
De conchis .xliiii.
De cocleis xlv.
De congro et corez et corno. .xlvi.
De dentrice et die xlvii.
De ecclona. xlviii.
De ethenai vel echino .xlix. De eodem .l.
De medicinis ex eodem .li.
De effumerone et escaro. .lii.
De exocето .liii
De fastaleone ⁊ fastez ⁊ fice. .liiii.
De gardone et gladio et glauco lv.
De gobione et grauo lvi.
De hamio ⁊ hirundine lvii.
De icino marino .lviii. De eodem ſm pbm. lix.
De Kalaos ⁊ karcoza ⁊ kaloc. .lx.
De leone ⁊ lepore lxi.
De medicinis ex lepore marino .lxii
De locusta .lxiii.
De lucio lxiiii.
De lupo. lxv.
De megare ⁊ milagine ⁊ miluo lxvi
De mugilo lxvii.
De multipede .lxviii.
De mulo lxix. De medicinis ex mulo lxx
De murena .lxxi De eodem. lxxii
De murice lxxiii.
De mure et musculo ⁊ mustela lxxiiii
De narco ⁊ nautilo ⁊ nubo lxxv.
De orbe ⁊ ostrea lxxvi. De medicis ex ostrea .lxxvii
De pagro ⁊ pauo ⁊ pectine ⁊ parca lxxviii.
De piima ⁊ platice. .lxxix
De porco marino .lxxx.
De pungitiuo lxxxi
De purpura lxxxii. De medicis ex purpura. lxxxiii
De rathe ⁊ raba. lxxxiiii
De rana maruna lxxxv
De rumbo lxxxvi
De salmone lxxxvii
De scolopendra ⁊ scorpione .lxxxviii.
De sepia lxxxix. De medicinis ex sepia xc
De sfungia siue spongia xci De medicinis ex ea .xcii
De solari ⁊ solea .xciii.
De spinachia ⁊ squacina .xciiii.
De stella ⁊ sturione xcv.
De teucha ⁊ titimallo ⁊ torpedine. xcvi
De trebio ⁊ tructa .xcvii.
De venth et vipera et vmbra xcviii.
De vranoscopo ⁊ vrtica ⁊ vulpe .xcix.
De monstris marinis .c.
De abune .ci.
De barchora .cii.
De caab et cane marino. .ciii.
De celethi et ceruleo .ciiii.
De chilone et circho. cv.
De cocodrillo .cvi. De eodem cvii.
De medicinis ex eo .cviii.
De delphino cix. De eodem cx.
De amore delphinor̃ ad prolem et ad inuicem cxi.
De familiaritate delphini ad hominem. .cxii.
De medicinis ex delphino .cxiii.
De draconе marino .cxiiii.
De equo marino et equinulo cxv
De felcho et foca et galatha .cxvi.
De Karabone et Kalone. cxvii.
De lolzi. cxviii.
De leuiathan et ludolachra ⁊ loligine cxix.
De monacho marino ⁊ monocerонte .cxx.
De nereide ⁊ ozena cxxi.
De perna ⁊ pistro ⁊ platanista .cxxii.
De polippo cxxiii De polippi sagacitate. cxxiiii.
De polipporum generatõe cxxv.
De captura ipsorum vel venatione cxxvi.
De stilla ⁊ serra .cxxvii.
De stinco .cxxviii.
De syrena .cxxix
De testeo. .cxxx.
De testudine .cxxxi.
De tynno cxxxii De medicinis ex tynno. cxxxiii.
De tortuca .cxxxiiii.
De vacca ⁊ vitulo marino .cxxxv
De yppotamo cxxxvi. De eodem .cxxxvii.
De zedroso et ziphio et zidrach cxxxviii.
De zitirone .cxxxix
De sexu piscii cxl. De multiplici genere piscii. cxli
De coitu piscii cxlii. De piscii impregnatõe. cxliii
De ipsorum ouatione .cxliiii
De pullificatõne .cxlv.
De temporib⁹ ouandi et pullificãdi ipsor̃ piscii .cxlvi

XXXIX.

Continentia libri deciminoni.

DEcimusnonus liber incipit agere de opere sexti diei: hoc est de animalibus terrestribus: et primo de iumentis siue pecoribus et armentis. Continet autē nonaginta octo capi. vt sequi videris.

De opere sexti diei et primo de animalibus .i.
De pecoribus in generali .ii.
De eiusdem in speciali scōm ordinem alphabeti. et primo de agno .iii.
De multiplici agni vtilitate .iiii.
De apro .v. De medicinis ex apro vi.
De ariete vii.
De arietibus ad coitum admittendis viii.
De vsu arietis in cibo et medicinis .ix.
De azino .x. De eodem xi.
De azinorum generatione. .xii.
De medicinalibus ex azino sumptis xiii.
De eodem xiiii.
De boue xv. De eodem xvi.
De bobus comparandis et eligendis xvii.
De bobus edomandis et iugo preparandis. xviii.
De carnibus bouinis .xix.
De operatione bouis in medicinis xx.
De bubalo et bisonte xxi.
De camelo xxii. De eodem. xxiii.
De vsu camelorum in prelijs .xxiiii.
De generatione camelorum xxv.
De medicinalibus ex camelis xxvi
De capra .xxvii. De generatōne caprarū .xxviii
De carnib⁹ caprinis et medicinis ex car. coꝛpib⁹. xxix.
De medicinis ex caprarum carnibus xxx.
De ceteris medicinalib⁹ ex capra procedentib⁹ .xxxi.
De caprea xxxii.
De capro .xxxiii.
De ceruo .xxxiiii
De inimicicia cerui cum serpente .xxxv.
De ceruorum sagacitate xxxvi.
De ipsorum venatione xxxvii.
De ceruorum generatione xxxviii
De morbis eorum ac senectute .xxxix
De carnibus ceruinis et adipe et sanguine .xl.
De cornibus ceruorum .xli.
De medicinis ex cornibus cerui xlii
De aliis medicinalibus ex ceruo .xliii.
De cuniculo. .xliiii.
De damula et dromeda .xlv.
De edo. .xlvi.
De equo xlvii De ingenio et affectu equoꝝ .xlviii.
De generatione equorum .xlix.
De emissarijs ad equas admittendis .l.
De pullis equoꝝ enutriendis atq; domandis .li.
De melioribus equis eligendis lii
De vsu equorum in prelijs .liii.
De viuacitate equorum et morbis liiii
De diuersis equorum generibus et equifero et equicero. .lv. De medicinis ex equo lvi.
De hirco .lvii De operatione hirci in cibo et morbi remedio lviii.
De ibice. lix.
De inulo .lx
De lepore lxi. De eodem lxii.
De medicinali leporis operatōne lxiii. De eodē. lxiiii
De mulo lxv. De eodem. .lxvi
De mulorum generatione lxvii.
De medicinis ex mulo .lxviii.
De oue lxix. De eodem .lxx.
De diuersis generibus ouium lxxi
De pastu ouium lxxii De generatōe ouiū .lxxiii
De carnibus ouinis lxxiiii
De tonsione ouium et lana lxxv.
De vsu lane in medicina .lxxvi.
De ceteris vtilitatibus ouis .lxxvii
De porco lxxviii. De porcoꝝ cibo lxxix
De generatōne porcoꝝ lxxx. De morbis coꝝ .lxxxi
De carnibus porcinis .lxxxii
De diuersis ex porco medicinis .lxxxiii
De sue. lxxxiiii
De verribus ad sues admittendis lxxxv.
De medicinis suillis et verrinis lxxxvi
De thauro lxxxvii. De eodem lxxxviii
De thauris iudicis .lxxxix.
De thauris ad vaccas admittendis xc.
De diuersis ex thauro medicinis xci.
De vacca xcii De carne vaccina et lacte .xciii.
De medicinalibus ex vacca xciiii.
De verucce. xcv
De vitulo. xcvi De vitulis castrandis xcvii.
De medicinis ex vitulo xcviii.

XL

Continentia libri vicesimi.

DVicesimus liber agit de bestijs. Et habet liber iste centum triginta nouē capitula. vt sequi videris per ordinem

De bestijs. .i.
De abame et alche et aloȝ .ii.
De anabulla et antaplone vel aptalo et auska cinore .iii.
De bonnaco .iiii.
De caco. .v.
De cameleonte vi. De eodem vii.
De medicinis ex eo .viii.
De camelopardo .ix
De cane .x. De eodem .xi.
De canis sagacitate .xii.
De affectu canum ad dominos suos .xiii
De diuersis generibus canum .xiiii.
De sexu canum xv. De generatione canum .xvi.
De catulis et cecitate eorum. .xvii.
De etatibus et morbis canum xviii.
De latratu canum xix.
De morsu eorum ac remedijs contra eum .xx.
De medicinis ex cane xxi. De cane rabioso xxii.
De signis rabiei in cane xxiii.
De morsu canis rabiosi xxiiii
De signis eiusdem morsure .xxv.
De remedijs contra eum in vsu medicine .xxvi
De eodem. xxvii
De castore. xxviii. De eodem xxix.
De venatione castoris .xxx.
De castoreo xxxi De eodem xxxii
De catoblepa et catto xxxiii.
De cepho et centrocota xxxiiii
De cyrogrillo xxxv.
De duran. xxxvi.
De eale xxxvii
De elephante xxxviii
De humanitate et obedientia elephantorum xxxix.
De sagacitate ipsorum .xl.
De pugna elephantorum cum draconibus xli
Qualiter homines elephātib⁹ vtantur in prelijs. xlii
De eodem. xliii.
De coitu elephantorum et generatione xliiii
De membrorum elephanticorum creatione .xlv.
De eodem xlvi
De promuscide xlvii
De etatibus et morbis elephantorum. xlviii
De venatione ipsorum .xlix.

De ipsorum domesticatione. .l.
De ebore .li
De diuersis medicinalibus ex elephante lii.
De enchire liii.
De enidro et enitra .liiii.
De erinacio et erminio lv.
De falena et fibro. lvi.
De furone ⁊ furunculo. lvii.
De galy ⁊ genetha .lviii.
De hericio. lix. De medicinis ex eo .lx
De hyena lxi. De medicinis ex hyena lxii
De histrice lxiii
De icino ⁊ inacli .lxiiii
De lamia ⁊ lauzani lxv.
De leone lxvi. De virtute leonis ⁊ fortitudie. lxvii
De leonis ferocitate lxviii.
De ipsius audacia ⁊ nobilitate. .lxix.
De eiusdem humilitate ⁊ docilitate lxx.
De diuersis generibus leonum lxxi
De venatõe ipsor. .lxxii De generatõe leonũ. lxxiii
De egritud⁹ ⁊ morbis ⁊ nocumentis leonum lxxiiii
De medicinis ex leone. lxxv.
De leopardo lxxvi
De leotophono ⁊ leucrocuta lxxvii
De luchaone ⁊ lintisco lxxviii.
De lince lxxix. De vrina lincis lxxx.
De locusta lxxxi.
De lupo lxxxii De astutia lupor̃um lxxxiii
De malicia ⁊ noxietate ipsor̃. lxxxiiii.
De cibis eor̃. lxxxv.
De generatõe ⁊ etate lupor̃ lxxxvi
De diuersis generibus lupor̃um lxxxvii.
De medicinis ex lupo lxxxviii.
De luthere lxxxix.
De mãmoneto et manticora xc.
De melono ⁊ melolo ⁊ monoceronte xci.
De mulione xcii
De musquelibet ⁊ musco xciii
De onagro xciiii De diuersis generib⁹ onagror̃. xcv
De medicinalibus ex onagro xcvi
De onocentbauro et ozasio xcvii.
De ozige xcviii.
De panthera xcix
De generatione et venatione panthere .c.
De parandro ⁊ pardo .ci.
De pilosso ⁊ pirolo ⁊ putorio. .cii.
De rangiuero ⁊ rosurella ciii.
De rynocephalo ⁊ rynoceronte ciiii
De sciuro ⁊ scurrulo ⁊ strige .cv
De symia cvi.
De ridiculosit̃ate symiarum. cvii.
De fetib⁹ symiarum ⁊ speciebus earum cviii.
De tarandro .cix.
De taxo .cx. De medicinis ex taxo cxi.
De tigride .cxii
De tragelapho ⁊ trogodita .cxiii
De vario ⁊ vnicorne ⁊ vncia cxiiii.
De vro cxv
De vrso .cxvi. De astutia vrsi ⁊ seuicia .cxvii
De generatione vrsina cxviii
De venatione vrsina et captura cxix.
De medinis ex vrso cxx.
De vulpe .cxxi. De vulpis dolositate cxxii
De medicinis ex vulpe cxxiii.
De ychneumone ⁊ yppotamo .cxxiiii.
De zubrone cxxv.
De minutis bestiolis ⁊ primo de mure cxxvi
De eod̃ .cxxvii. De diuers⁹ generib⁹ murũ. cxxviii
De his e quibus mures fugantur .cxxix
De medicinis ex mure. cxxx.
De glire cxxxi
De migali cxxxii.
De mustela cxxxiii. De eodem cxxxiiii.
De medicinis ex mustela cxxxv
De ratto et sorice cxxxvi
De talpa cxxxvii. De eodem cxxxviii.
De medicinis ex talpa .cxxxix.

.XLI.

Continẽtia libri vicesimiprimi

De reptilibus in generali .i.
De serpentibus in communi .ii.
De anathomia serpentium .iii.
De generatõe ipsor̃ .iiii. De cibo eor̃um. v.
De motu ac viuacitate ipsorum .vi
De astutia ipsorum .vii De venenis eor̃um. viii.
De nocumentis ac remediis eor̃ .ix. De eodem. x.
De multiplici varietate ipsor̃. ⁊ nocumentis eor̃ .xi
De eodem .xii.
De monstruosis serpentibus .xiii.
De his que contraria vel noxia sunt serpentibus. xiiii.
De eodem xv. De medicinis ex serpentib⁹ xvi.
De anguibus .xvii.
De afferato ⁊ affudio .xviii.
De anfibena ⁊ armena .xix
De aspide xx. De eodem xxi.
De basilisco xxii. De eodem .xxiii
De generib⁹ basiliscor̃ ⁊ remediis contra illos xxiiii
De behemoth ⁊ bero ⁊ boa xxv.
De cecula ⁊ celidro ⁊ cenchri .xxvi.
De ceraste xxvii
De colubro xxviii
De dracone xxix
De pugna draconis cum elephante ⁊ ceteris .xxx
De nocumentis draconum xxxi
De vtilitatibus eor̃um xxxii.
De draconcopede xxxiii
De dypsade xxxiiii
De emorroide ⁊ enydro. ⁊ exedra xxxv
De glandosa ⁊ gnatrice xxxvi
De taculo ⁊ ipnali xxxvii
De leuiathan xxxviii
De nepa ⁊ obice xxxix
De padera ⁊ paria ⁊ prestere .xl.
De regulo .xli.
De salpiga ⁊ scitali ac sepe xlii
De sirula ac spuente et sirena .xliii
De taranta ⁊ tortuca xliiii.
De tyro xlv De eodem xlvi
De tyri carmibus ⁊ tyriaca xlvii
De vipera xlviii De generib⁹ viperarum. xlix.
De generatione ipsarum .l.
De quib⁹ viperis conficienda sit tyriaca .li.
De preparatione ipsarum .lii.
De diuersis medicinis ex viperis ⁊ q̃ eis⁹ mor̃sum liii.
De ydra liiii.
De genere lacertorum .lv
De borace ⁊ botracha lvi
De buffone .lvii.
De gamaleone. .lviii.
De rana lix. De diuersis ranarum speciebus .lx.
De medicinis ex ranis. .lxi.
De rubetis .lxii.

De salamandra .lxiii.
De salamandre nocumento ac remedio lxiiii.
De saura ⁊ stellione lxv. De medicis ex stellione. lxvi
De vermib⁹ in generali .lxvii. De eodem. lxviii.
De diuersa vermium origine .lxix
De amulosis lxx: De pedibus eorum .lxxi.
De quorūdā alis lxxii. De quorundā aculeis. lxxiii.
De vita in sector⁹ siue amulosorum lxxiiii
De sensibus ac vocibus eorum lxxv
De generatione ipsorum. lxxvi.
De apibus lxxvii. De excellentia apum. lxxviii.
De solertia apum lxxix. De generatōe apū. lxxx
De pullis earu⁹ lxxxi De sexu ⁊ cerarib⁹ ear⁹. lxxxii
De regibus earum lxxxiii. De eodem lxxxiiii.
De specieb⁹ apū lxxxv.
De vita ear⁹ ⁊ voce ⁊ sono lxxxvi
De cibo earum ⁊ potu ac somno lxxxvii
De mansionibus earum. lxxxviii
De apibus inuestigandis lxxxix.
De apib⁹ eligendis ⁊ collocandis .xc.
De examinib⁹ excipiendis ⁊ custodiendis .xci.
De eisdem supplendis ⁊ reparandis .xcii.
De processu apum ad operandu⁹ xciii
De diuersis officiis apum .xciiii
De pugnacitate ipsar⁹ xcv. De opib⁹ apum. xcvi
De fauo. xcvii
De cera xcviii. De opatōe cere in medicina. xcix
De melle .c. De diuerso mellis genere .ci.
De mellis electōne ⁊ probatione .cii.
De opatōne mellis in cibo ⁊ medicina. .ciii
De diuersitate mellis multimoda .ciiii.
De aqua mulsa ceterisq⁹ poculis mellicis .cv.
De melle venenoso cvi.
De alucarib⁹ apū fabricandis atq⁹ purgandis .cvii.
De alucarib⁹ apum castrandis .cviii
De vtilitate ipsorum alucarium in medicinis .cix.
De his que contraria sunt apib⁹ vel nociua .cx.
De morbis apum cxi
De aranea .cxii. De aranearum generatōe .cxiii.
De venatōne arance .cxiiii
De diuersis specieb⁹ aranee .cxv.
De morsu aranee cxvi. De tela aranee .cxvii.
De bibione ⁊ blacta cxviii.
De bombice. .cxix.
De bruchо cxx.
De bubone ⁊ bupreste .cxxi
De cantarida cxxii
De virtute cantaridarum in medicina .cxxiii
De ceruleo ⁊ ceruo volante. .cxxiiii
De cicada cxxv.
De cicendela ⁊ cimice ⁊ coſtro cxxvi
De culice cxxvii
De his quib⁹ effugātur culices aut necātur cxxviii.
De cinomia cxxix
De engula ⁊ eruca .cxxx.
De formica cxxxi. De formice solertia .cxxxii
De his que contraria sunt formicis cxxxiii
De malorib⁹ formicis .cxxxiiii.
De formicoleone. .cxxxv.
De fuco .cxxxvi
De grillo et gurgulione cxxxvii
De lamfico et lumace .cxxxviii.
De locusta .cxxxix. De generatōe locustarum. cxl.
De nocumentis ear⁹ cxli De remediis ꝫ eas. cxlii.
De medicinis ex corporib⁹ locustarum. .cxliii.
De lumbrico .cxliiii.
De multipede .cxlv
De muſaranco .cxlvi
De musca cxlvii De eodem .cxlviii.
De opimacho. .cxlix
De papilione cl.
De pediculo cli.
De pulice .clii.
De p̄grale ⁊ rana ⁊ ricino. .cliii
De rutela. .cliiii
De sanguisuga clv. De opatōe illi⁹ ī medicīa .clvi
De scabrone. .clvii.
De scarabeo .clviii.
De scymphe .clix.
De scorpione. clx.
De diuersis generibus scorpionum et morsib⁹ vel ictib⁹ eorum .clxi.
De accidentib⁹ puncture vel morsus scorpionu⁹ .clxii.
De remediis ꝫ scorpiones ac medicinis eorum. clxiii
De his quib⁹ puncture vel morsus sanantur .clxiiii.
De medicinis ex ipsis scorpionibus .clxv.
De seta ac simultate et solifuga clxvi.
De sphalangione .clxvii
De spoliatore colubri ac stella clxviii
De thabano clxix
De thabur et capulla .clxx
De teredine. clxxi.
De testudine clxxii
De quadruplici testudinum genere clxxiii
De tinea. .clxxiiii
De vespa clxxv. De diuers⁹ generib⁹ vespar⁹ .clxxvi
De cibis ⁊ mansionibus earum clxxvii.
De generatione ipsarum .clxxviii
De punctione earum. .clxxix.

CXLII.

Continentia libri vicesimi secundi.

Vicesimussecundus liber agit de communi natura animalium ⁊ de singulis partib⁹ vel membris eorum. Habet autem liber iste septuagintasex capitula

De vniuersali natura animalium .i.
De multimoda diuersificatōe eorum .ii.
De coporibus animalium .iii
De membris animalium .iiii.
De capite v.
De vertice ⁊ cerebro vi.
De cerebro iterum vii.
De coronibus viii. De eodem. .ix.
De auris⁹ .x. De fronte ⁊ superciliis .xi.
De oculis .xii. De palpebris .xiii.
De diuersitate oculorum in diuersis generibus animalium. xiiii. De eodem .xv
De genis et naribus xvi. De ore ⁊ labiis xvii.
De lingua xviii. De maxillis ⁊ dentibus .xix.
De dentium varietate xx.
De eorum mutatione xxi.
De collo et gutture xxii.
De armis ⁊ pectore et costis xxiii
De mammillis xxiiii. De eodem xxv
De corde xxvi De eodem xxvii.
De pulmone xxviii. De epate .xxix.
De splene .xxx
De iecore ⁊ felle .xxxi.
Iterum de felle xxxii.
De medicinis ex felle. xxxiii
De ventre xxxiiii De eodem xxxv
De vmbilico. xxxvi
De coagulo. .xxxvii.
De intestinis xxxviii.
De renibus .xxxix. De vesica .xl.
De coxis et pedibus xli. De pedibus xlii.
De pedibus et vnguibus .xliii.

De membris genitalibus ⁊ primo de testiculis .xliii
De virga et matrice .xlv.
De cauda .xlvi
De tegumentis animalium et primo de pilis .xlvii.
De diuersitate pilorum xlviii. De eodem. .xlix.
De coloribus pilorum et mutatõe eorum. .l.
De causis diuersitatis colorum in pilis .li.
De cute lii. De carne .liii
De differentia carnium in cibo ⁊ medicina .liii.
De eodem .lv.
De carnibus extremitatum animalium .lvi
De neruis et cartilagine lvii
De ossibus lviii. De eodem lix.
De medullis lx.
De pinguedine lxi.
Adhuc de pinguedine et sepo et adipe .lxii.
De differentia prædictorum inter se lxiii
De arteriis ⁊ venis lxiiii.
De sanguine. lxv
De diuersitate sanguinis in animalibus .lxvi.

.xliii.

Continentia libri vicesimitercii

Vicesimustercius liber agit de nutrimẽto animalium ⁊ motu ⁊ generatione. et humiditatibus eorum. Et habet liber iste sexaginta octo capitula. vt sequi videris

De cibo ⁊ potu animalium. .i.
De diuersitate pastus animalium .ii.
De animalibus ruminantibus .iii.
De vocibus animaliũ .iiii. De eodem .v.
De varietate vocum in diuersis generib⁹ animaliũ vi.
De sensibus animalium. .vii.
De proprietate tactus ⁊ visus viii.
De tribus reliquis sensibus .ix.
De vi animalium motiua .x.
De somno ⁊ vigilia .xi.
De diuersis causis somni .xii.
Adhuc de eodem .xiii.
Vtrum in omnibus animalibus sit causa somni euaporatio nutrimenti xiiii
Q⁊ animalia quedam impinguantur somno etiam cessante alimento illorum xv.
De somnis animalium xvi.
De ingenijs et affectionibus animalium. xvii
De appetitu ⁊ motu ad inuicem xviii
De naturali pietate animalium in concordia ad inuicem. .xix.
De naturali concordia quorundam animalium et pugna ad inuicem. xx.
De armis quibus vtũtur ad pugnã vel tuitionem. xxi
De eodem xxii
De motib⁹ membror⁹ ⁊ extremitatib⁹ animalium. xxiii
De sexu animalium xxiiii.
De animalibus castratis .xxv.
De generationibus animalium xxvi.
Adhuc de eodem .xxvii
De coitu animalium xxviii.
De diuersis temporibus coeundi xxix.
De luxuria et continentia animalium xxx.
De fecunditate ⁊ sterilitate eorum. .xxxi
De eodem. .xxxii.
De temporibus impregnationis eorum xxxiii
De differentia mulieris pregnantis a femina aliorum animalium xxxiiii.
De trãsfusione seminis in prepatione embrionis. xxxv
De impressione formarum vitarum in conceptu. xxxvi
De distinctõe sexus in embrione. xxxvii
De eodem xxxviii
De formatione membrorum animalis xxxix
De eodem .xl.
De monstruosis fetibus animalium xli.
De eodem. .xlii.
De animalibus bigeneribus xliii.
De naturali partu animaliũ xliiii De eodem .xlv
De cremento animalium et etate .xlvi.
De superfluis humiditatibus animalium xlvii.
De sudore xlviii.
De lacrima ⁊ saliua xlix.
De vrina. .l.
De stercore et sterquilinio .li.
De spermate .lii.
De menstruo .liii.
De lacte .liiii. De lactis origine .lv.
De multiplici lactis diuersitate .lvi
De lacte meliori eligendo lvii.
De lacte malo et venenoso lviii.
De coagulatõne lactis .lix
De triplici lactis substantia .lx.
De sero. lxi.
De caseo lxii. De eodem lxiii
De butiro lxiiii
De vniuersali lactis proprietate scõm medicinã .lxv.
De diuersitate lactis sm differentias animalium .lxvi
De vita ⁊ morte animalium lxvii
Que animalia in quib⁹ regionib⁹ non sunt .lxviii.

.xliiii.

Continentia libri vicesimiquarti.

Vicesimusquartus liber agit de hominis creatõne siue factura. Et primo õ anima humana. Et habet liber iste octuaginta capitula. vt sequi videris p ordinem.

De causis hominis creandi .i.
De hominis creatione .ii.
De generatione vel nobilitate conditõnis humane. .iii.
De imagine dei in homine iiii.
De proprietatibus hominis .v.
Cur deus in homine spiritum rationalem vniuit terreno corpori vi.
De anima humana .vii.
De nobilitate ipsi⁹ ac virtute .viii.
De quibusdam eius diffinitionibus ix.
De diuersis rõnib⁹ vel modis animã diffiniendi .x.
De origine anime. xi.
De simplicitate eiusdem ac compositione .xii.
De eodem xiii.
De vnitate anime in tribus potentiis xiiii
Responsio ad obiectiones contrarias .xv.
De eodem. xvi.
De imagine ac similitudine trinitatis in anima sensibili. .xvii. De imagine trinitatis in memoria vel imaginatione .xviii
De fallacia trinitatis exterioris hominis scõm quam homo conformatur huic seculo xix.
Q⁊ in sensibili non sit vera trinitatis imago .xx.
Q⁊ nec in fantasia similiter: vbi fit infinita trinitatis alternatio xxi.
Q⁊ non solum vera sed etiam ficta in memoria vel imaginatione concernuntur .xxii
Q⁊ ex his que meminimus cognoscimus vel fingim⁹ ea que non vidimus xxiii
De imagine trinitatis in mente xxiiii.
De similitudine omnium rerum in anima xxv.
De differentia anime humane ad brutalem .xxvi

De quantitate anime xxvii
Q; crescente corpore non crescit anima nisi forte in virtute .xxviii. Quomodo fortitudo corporis consistat in incremento corporis vel etatis. xxix.
Q; anima de viribus corporis non crescat. xxx.
Q; anima corpori non commensuratur. licet per totuz diffusa sentiet .xxxi
Q; anime etiam lacertarū ac vermium in corpore sunt et indiuisibiles xxxii
Ostensio eiusdem sententie per exemplum xxxiii
De loco anime corporali .xxxiiii. De eodem xxxv
De loco eiusdē spūali xxxvi De vtroq; itez .xxxvii
De motu anime locali xxxviii.
Q; rationalis anima non sit virt? organica .xxxix.
Rationes ad idem probandum. xl.
Alie rationes ad idem necessarie xli
De vnione anime ad corpus. xlii.
De modo illius vnionis xliii
Q; nequaq̄ sine medio fieri possit illa vnio xliiii
Qualiter in homine supremis infima ꝓnectuntur. xlv.
De quattuor rebus ad predictam vnionem conuenientibus xlvi.
De alio modo distinguēdi mediū p̄dicte vnionis. xlvii
De differentia vnionis anime in homine et in animali et planta. xlviii.
De pfectōne ipsi? organi. i. corporis humani .xlix
De naturali federe amborum. .l.
Q; fedus illud quandoq; molestiis irrumpitur .li.
De modo essendi anime in corpore .lii.
Qualiter anima corpus vegetat ⁊ viuificat. .liii.
Qualiter anima corpus sensificat. .liiii.
De naturali anime cognitione .lv.
De multiplici eius operatōne .lvi
De ipsius passibilitate .lvii.
De multiplici eiusdem passione lviii.
De passibilitate anime cōiuncte ⁊ sepate .lix
De separatione anime a corpore .lx
De statu ⁊ loco anime separate .lxi
De immortalitate anime p̄m assertōes sanctoꝝ .lxii
De quibusdā mediis ad ꝓbandā aīe imortalitatē .lxiii
De eodem lxiiii
Assertōes platonis ⁊ assertōnes aresto. de eodem. lxv
Assertōes aliox philosophox de eodem .lxvi
Iterum aliox ad idem. lxvii
Rationes p̄sciani ad idem .lxviii
Exempla quozundam philosophox ad idem .lxix.
Ratōes ad idem lxx. Adhuc ad idem .lxxi.
Responsio ad obiectōnes contrarias .lxxii
Iterum ad idem lxxiii
Qualiter intelligi debeat anime immortalitas lxxiiii
De quozundam philosophorum errore super animarū reuolutione .lxxv
De erroris eiusdem causa lxxvi
Qualr anie corpib? exute in inferno patiūtur lxxvii
De his que patiuntur in purgatorio lxxviii
De illis que iam requiescu ut in paradiso lxxix
Qualiter animabus exutis ea que fiunt apud nos innotescunt. .lxxx.
De quibusdam animabus que post mortem viuentibus apparuerunt .lxxxi.

XLV.

Continētia libri vicesimiquinti.

Vicesimusquintus liber agit de viribꝫ anime quibus corpꝰ vegetat ⁊ sustentat ac tenetur in corpore. videlicet de naturali vitali et animali. Habet aūt octuaginta capitula .vt sequi videris per ordinem.

Utrum anima sit sue vires atq; potentie .i.
Unde sit distinctio virium anime .ii.
De virtutib? anime quib? ꝺmiscetur corpi. iii.
De virtute naturali et eius speciebus .iiii.
De ōtuoz virtutib? virtuti pascitiue subseruientib?. v
De actione virtutis digestiue .vi
De actionibus attractiue et retentiue virtutum in stomacho. .vii.
De actione digestiue virtutis in eodem .viii.
De actione virtutis expulsiue in eodem .ix
De actionibus predictaꝝ virtutum in matrice. .x.
De virtute vitali agente .xi
De vita in genere .xii.
Utrum vita sit substantia vel accidens .xiii.
Utrum vita sit anima ipsa xiiii.
Qualiter in anima dicatur vita xv.
Utrum vita sit anime potentia xvi.
Q; ipsa sit potentia vel virt? indiuisa .xvii.
Cur inter vires anime non agit Aristotiles de vitali sicut auicenna .xviii.
Qualiter vita sit actus anime .xix.
Responsiones ad obiecta .xx.
Q; vita diuersimode sumpta sit act? ⁊ potentia .xxi.
Q; vita sit habitualis potentia .xxii.
A quo vita sit effectiue .xxiii.
Q; infatigabilis sit actus vite xxiiii.
Qualr vita fluere dicatur ex q̄eto ⁊ sempiterno .xxv
Utrū in plātis ⁊ bꝛutis sit imediate a deo creata. xxvi
Opiniones diuerse de multiplicatione vite in plantis bꝛutis xxvii
Iterum opiniones de eodem. xxviii
Alexandri sententia de eodem probabilioꝛ .xxix.
Responsiones ad obiecta in contrarium. .xxx.
Q; vita causatur a creatura media inter corporale et spirituale xxxi
Q; non possit causari a spirituali creatura in specie cōsimili. xxxii.
Q; principia vite fundantur in essentialibus xxxiii.
Eiusdem sententie declaratio .xxxiiii
Responsiones ad obiecta xxxv.
Q; res ex se viuens habet in se aliquid vnde alteri vitam tribuit .xxxvi.
Opiniones in contrarium xxxvii.
Responsiones ad easdem xxxviii
De duplici vita .s. creata et increata xxxix
Utrū vita creata et increata q̄emāt in aliq̄ re .xl.
De multiplici vite differentia xli
Q; celestia corpoꝛa non sunt viua .xlii.
Responsiones ad quedam in ꝓtrariū obiecta xliii.
Adhuc ad idem xliiii.
De cooperatione forme celestium corpoꝛum ad vitam inferiorum .xlv.
Utrū viuat aliquod animal carens sanguine .xlvi.
De quadruplici assignatōne sedis vite in corpe. xlvii
Utrū ante organizatiōnē vita sit in embꝛione xlviii
Opiniones varie de hac materia xlix
Probabilioꝛ alexandri sententia. .l.
Utrum etiam in humoꝛibus sit vita .li
Q; virt? vitalis cā sit anhelit? ac respiratōnis lii.
De corruptōe naturalꝫ caloris ex interioꝛib? causis. liii
De corruptōne eiusdem ab exterioꝛibus .liiii
De virtute vitali patiente lv
De virtute animali et eius speciebus lvi
Alia diuisio virium anime scōm quosdam lvii.
De virtute spūali et eius instrumento lviii
De instrumento virtutis animalis lix
De impedimentis actionum et? per impedimenta instrumentoꝛum lx.
Alia diuisio virium anime scōm philosophos .lxi

De differentia earum ad inuicem. lxii.
De anima vegetabili ⁊ eius operationibus .lxiii.
De viribus vegetabilibus .lxiii.
De instrumentis eaꝝ ⁊ finibus lxv
De instrumento vis nutritiue lxvi.
De ipsius actione .lxvii
De vnitate virtutis nutritiue .lxviii
De digestione prima ei subseruiente lxix.
De secunda digestione· .lxx.
De tercia digestione .lxxi.
De eo qūo ꝓ nutrimētū fit restauratio depditoꝝ .lxxii.
De vi augmentiua. .lxxiii.
De augmento corporali animalis .lxxiiii.
Utrum augeatur corpus animatum secundum quam libet partem sui .lxxv
De statu augmenti ⁊ motu diminutōnis lxxvi
Q; al'r fit assi'latio in augmentatiua q̄ nutritiua. lxxvii
De vi generatiua lxxviii.
De actionibus generatiue .lxxix.
Qual'r semen decidere sit prim⁹ actus generatiue. lxxx
Qualiter vis generatiua sit in plantis et in animalibus .lxxxi
Q; in plantis non sit distinctio sexus lxxxii
Cur non sit in plantis sicut in animalibus lxxxiii
Utrum anima vegetabilis sit ex traduce lxxxiiii
Utrum anima sit in semine lxxxv.
Utrum vegetabile vel sensibile per diuisionem corpo; ris sit multiplicabile lxxxvi
De varietate generationis secundū varietatem agen tis ⁊ materie .lxxxvii.
Q; perfectiozem habeant generationem animata q̄ in animata lxxxviii

Liber xlvi.

Continentia libri vicesimisexti.

Decimussextus liber agit de viribus anime sensibilibus. id est. quibus anima res sensibiles exterius vel interi⁹ apprehendit vel appetit Et habet cē tum quattuoz capitula. vt segni videris per ozdinem.

De prima diuisione virium anime per cognitiuas siue affectiuas siue apprehensiuas et motiuas. .i.
De viribus cognitiuis vel apprehensiuis. .ii.
De mutua illarum connexione .iii.
De differentia earum secundū Hugonem iiii.
Item de eodem scōm Aristotilem .v.
De modis apprehendendi .vi
Q; diuerse vires apprehēsiue formas abstrahāt a materia diuersimode vii.
De vi apprehensiua sensibili .viii
De vi apprehensiua sensibili exterius ix.
De instrumento vel medio sentiendi .x
Qualiter omnes sensus et voluntarii motus a cerebzo diriguntur .xi.
Qualiter sensus sit sensibilium susceptiuus xii.
Qual'r sensus dicatur cē sensibil' ⁊ non sensibilis. xiii.
De sensibili per se ac per accidens .xiiii
Qual'r sensibile sit in obiecto ⁊ in medio ⁊ in sensu. xv.
Qualiter forma singularis recipiatur in sensu .xvi.
De numero et nominib⁹ sensuum .xvii.
De ratione numeri eorum xviii.
De eodem. xix
Item alie rationes ad idem .xx.
Item alia ratio ad idem .xxi
De dispositione quinq; sensuum in corpore xxii.
De ordine ipsozum xxiii
De organis quinq; sensuum xxiiii
De remediis ipsozum .xxv
De obiectis eozum .xxvi.
De inclinatione sensuum ad obiecta xxvii
De diffinitionibus visus xxviii
De organo visus xxix
De celeritate spēs visibilis xxx
Repzobatio quarundam opinionum de progressu radii visualis xxxi
Assertio opinionis achademicozum de eodem .xxxii.
Q; oculꝰ scōm Aristo. consistat in humido xxxiii.
De quibusdā accidentib⁹ visum impedientib⁹. xxxiiii.
De quibusdam animalib⁹ nocte videntib⁹ .xxxv.
De opinione platonis q̄ in oculo dicitur ignis. xxxvi.
Qualiter Aristoteles rationibus repzobat illam opinionem xxxvii
De aliis rationibus eiusdem ad idem .xxxviii.
De obiectu visus .xxxix.
De eodem. xl.
De medio eiusdem xli.
Qual'r spēs visibiles sunt in medio ⁊ in oculo xlii.
De modo actus videndi scōm diuersos. .xliii.
Cur non videamus ad omnem partem scōm aeris immutationem xliiii.
Cur non aīi nos videm⁹ simul ⁊ ad omnem ptem. xlv.
Rationes ad ꝓbandū q̄ videm⁹ ex̄ mittendo .xlvi.
Solutōnes ad obiecta in ꝓrarium xlvii
Ad experimenta que videntur ꝓria responsioni. xlviii.
Cur aliquando visui vnum apparet duo. xlix
De diffinitōne auditus. .l.
Cur auditus dē secundus sensus. .li.
De organo auditus .lii.
De concauitate ac mobilitate aurium. .liii.
De obiectu eiusdem quod est sonus liiii
De soni diffinitione .lv
De voce. lvi
De vocis significatione lvii
Qualiter ad auditū ꝓueniat vox ⁊ echo ac sibil⁹. lviii.
Cur densa corpora penetrat sonus potius q̄ visualis radius lix
De medio soni vel auditus lx
De diffinitionibus olfact⁹ lxi.
De organo ipsi⁹ .lxii.
Q; ei⁹ organū sit frigidum ⁊ humidum .lxiii.
De obiectu eiusdem. .lxiiii.
De medio eiusdem sensus lxv
Secundū quam naturam aer et aqua sunt media olfactus .lxvi.
Utrum olfactus vniuoce sit in animalibus respiranti bus ⁊ non respirantibus .lxvii
Cur homo pci⁹ o dozat ceteris animantib⁹ lxviii
Cur delectatō in odore ꝓpria sit hoi fin se .lxix.
De diffinitōne gustus lxx
De organo eiusdem. lxxi.
De obiecto eiusdem lxxii.
De medio eiusdem sensus lxxiii
Qual'r gust⁹ sit quidam tact⁹ .lxxiii.
Qual'r iuxt̄ coz sit instrumentū gust⁹ et tact⁹ .lxxv
De diffinitōnib⁹ tactus lxxvi
Q; tact⁹ non sit plures sensus sed vn⁹ .lxxvii.
De ꝓpzietatib⁹ ei⁹ lxxviii.
De organo eiusdem lxxix.
De obiecto eiusdem lxxx.
De medio eius .lxxxi
Utrū dolor corporis ac delectatio sensibiles sint secūdum tactum. lxxxii
Solutōes quarundam questionū circa sensum. lxxxiii.
De sensualitate lxxxiiii
De viribꝰ anie sensibilis interi⁹ apprehensiuis . lxxxv
De numero earum et ordine lxxxvi

De sensu communi vel fantasia lxxxvii.
Cur dicatur sensus communis lxxxviii
Que fuit necessitas ponere sensum communem. lxxxix
Diffinitio sensus communis scōm Auicennam .xc.
Diffinitio eiusdem scōm Algasel .xci
Qualiter omnes sensus proprii cōungantur in sensu communi xcii. De organo sensus communis. xciii.
De obiecto eiusdem xciiii. De eodem xcv.
De actu eiusdem .xcvi
De imaginatione. xcvii
De imaginatōne ⁊ fantasia. xcviii
De estimatione xcix.
De memoria ⁊ obliuione .c.
De vi motiua sensibili. .ci.
De motiua duplici cii.
Distinctio motiuarum in communi .ciii.
De motiuis exterioribus ciiii.

C. xlvii.

Continentia libri vicesimiseptimi

Vicesimusseptim⁹ liber agit principaliter de anime humane impressione: quas suscipit abstracta quodammō a corporis sensib⁹ siue dormiendo siue vigilando. videlicet in extbasim mentis excidendo. Et habet capitula centum undecim. vt sequi videris per ordinem

De somno ⁊ vigilia .i.
De diffinitione ipsorum Arestotilica. .ii.
Q3 somn⁹ ⁊ vigilia sunt passiōes sensus .iii
Utrum sint passiones virtutis motiue .iiii
Q3 sint passiones visus .v.
Qual⁹ sint passiones communis sensus .vi.
Cui⁹ loci vel pris corpis sint somn⁹ ⁊ vigilia .vii.
De qualitate somni ⁊ eius causa .viii.
De causis oppositis somni ⁊ vigilie .ix.
De dispositōne anime ⁊ corporis in dormiendo. .x.
De causis efficientib⁹ somni xi.
De prima ei⁹ causa que est euaporatio nutrimenti. xii.
Q3 nutrimentum illud est sanguis. xiii.
De hac prima causa somni questio Arestotilis. xiiii
De eodem .xv.
Utrum euaporatio nutrimenti sit in omnibus animalibus causa somni xvi.
De causa somni que est labor xvii.
De eodem .xviii
De tercia que est egritudo .xix.
De quarta que est etas prima .xx.
De eodem. .xxi
Obiectio contra predictam causam .xxii.
De quinta causa que est caloris subtractio xxiii.
De sexta causa que est studi attentio .xxiiii.
De septima causa scōm Auicennam .xxv.
De his qui dormiendo faciunt opera vigilie xxvi
De eodem. xxvii.
Cur experrecti non meminerint operum que fecerunt in somno xxviii.
Cur dormientes non recordantur que fecerunt vigilando. .xxix.
De his que somnū excitabilem faciunt xxx
De duplici causa somni excitatiua .xxxi
De somnio xxxii.
De questionib⁹ arestotilis circa somnium .xxxiii
Q3 somnū fit a motu sil'acrop ī dormientibus. xxxiiii.
De causis quibus fit huiōi motus .xxxv.
De eodem. .xxxvi.
An somnium passio sit intellectus .xxxvii.
Huius questionis solutio xxxviii.
Qualiter somnus sit motus fantastice virtutis .xxxix.
Qual⁹ somnii mot⁹ sit vt mot⁹ vertiginis xl.
Q3 somnium sit passio sensus communis .xli
De spēb⁹ sensibiliū que apparent in somniis .xlii.
De scōa qōne arestotilis circa somniū xliii
Hui⁹ qōnis solutio ⁊ de illis qui nunq̄ somniant. xliiii
De illis qui iā crate ꝓuecti somniare incipiunt xlv
Que fantasmata faciunt somnia. .xlvi.
Solutio predicte questionis .xlvii.
De somniis incertis .xlviii
De tercia qōne arestotilis circa somniū xlix
De somnio latente ⁊ non latente. .l.
De deceptōnibus anime in somniis .li
De quarta questione arestotilis lii.
De quinta questione eiusdem .liii.
De somniis significatiuis .liii.
De diuersis somniōr signis .lv
De reuelatōnib⁹ que fiunt in somniis .lvi
De sexta questione arestotilis .lvii.
Cur intellect⁹ futurorus non demonstrantur in imaginationibus propriis lviii
De septima et vltima questione arestotilis lix.
De sex modis somniōr sm gregoriū lx
De sufficientia diuisionis scōm ipm lxi.
De alia diuisiōe scōm Hugonem ⁊ Augustinū .lxii
De diuersis causis visionū in somnis lxiii
De visionibus vel imaginibus anime per angelum bonum ⁊ malum expressis lxiiii
De illusione dyaboli cauenda in somniis lxv.
Qualiter malignus spūs imagines imprimat in vigilantibus lxvi.
Q3 ꝓprie nō sit cogitationū immissor sꝫ incentor. lxvii
Utrum maligⁿ spūs agat in animā immediate mala suggerendo lxviii.
Q3 dyabol⁹ anie nō illabitur in temptādo hoiem. lxix.
Q3 non videt anima interior. .lxx.
Qual⁹ angeli boni imprimāt anie locutōes suas. lxxi
Qual⁹ incendāt in aīa cogitatōes bonas lxxii.
Eiusdem questionis determinatio lxxiii
Qual⁹ angelus animā doceat .lxxiiii
De triplici visione. .lxxv
De ip̄a⁹ ordine lxxvi
De earundem cōnexione lxxvii
De visionū fallacia vel errore .lxxviii
Qual⁹ sobri⁹ intellect⁹ ⁊ vigilanti ⁊ dormienti a pniciosa defendat errore .lxxix
De mutua diuersarum visionum collatione vel comparatione lxxx.
De prophetica visione .lxxxi.
Quid sit prophetia .lxxxii
Utrum requiratur dispositio naturalis ad prophetiaz habendam lxxxiii
Utrū bonitas mor̄ requiratur ad illaz lxxxiiii
Qual⁹ ꝓphete dicūtur in speculo videre lxxxv
Adduc de eodem lxxxvi
Quid sit illud qō ꝓphete ipeimitur ī reuelatōe. lxxxvii
Utrum omnis reuelatio prophetica fiat angelo mediante. lxxxviii
Q3 propheta aliqñ cuz a spū prophetie tangitur a sensibus alienetur. lxxxix
Obiectōnes in contrarium .xc
Responsiones ad easdem xci.
De collatione mutua prophetie que fit scōm visionem intellectualem tm̄. et ei⁹ qui habet intellectualem simⁱ cum imaginaria .xcii.
Adhuc de eadem xciii
Utrum gradus prophetie distinguantur scōm visionē imaginariam xciiii
De quattuor modis distinguendi prophetiam .xv.
De extbasi. .xcvi.

De diuersis eius causis xcvii. De eodem xcviii
De discretione spirituum .xcix
De raptu anime vltra duo prima genera visionum .c.
Qualiter raptus fit ad id quod est supra naturā. .ci.
De eodem. .cii.
Utrum paulus in raptu viderit deū p essentiā .ciii
Q3 hō in corpore mortali ꝓstitut3 nō pōt deū p essentiam videre nisi a sensib3 corpis alienetur .ciiii.
Rōnes ad ea que ꝓra obiciuntur cv
De eodem. .cvi.
Q3 ad videndum deum in statu pñti: nō requiritur abstractio a vi vegetabili. .cvii.
Solutōnes ad obiecta in ꝓtrarium cviii
Diuersoꝝ opiniones de scia pauli circa raptū suū .cix
Probabilioꝝ sententia super hoc. .cx.
In quo differāt mentis excessus extasis ⁊ raptus .cxi.

Liber xlviii.

Continentia libri vicesimioctaui.

Vicesimusoctauus liber agit de viribus anime quas habet quo ad se. videlicz que sensum corporis excedunt et magis appropriātur anime humane. Et habet centum tria capitula. vt sequi videris.

De viribꝫ anie quas habet quo ad se .i.
De confusione ⁊ varietate distinctionis viriū anime. .ii.
De viribꝫ apprehensiuis sensibilibus .iii.
De viribus apprehensiuis rationalibus .iiii.
De duplici mentis intentione. .v.
De verbo mentis. id est. cogitatione vi.
De verbi nostri ad verbum patris similitudine .vii.
Quantū sit ab eodem dissimile. .viii.
De cogitatiua vel excogitatiua virtute .ix
Q3 excogitatiua fm auicennaz q̄ dr imaginatiua differt ab imaginatione. x.
De memoratiua virtute. .xi.
De via recordationis ⁊ obliuionis in capite xii.
De pigritia et tarditate memorie .xiii.
De differētia mēorie ⁊ remiscentie et addiscentie. xiiii
De memoria dei naturaliter infixa menti hūane. .xv.
Qualr imago diuina refulget in mente .xvi.
De iudicio mentis scōm veritatis regulas xvii.
Qualiter in ipso intuitu veritatis i mente formaf imago trinitatis. xviii.
De ratione. .xix.
De duplici ratōnis portione xx.
Qualiter ratio per inferiorem sui partem declinat ad culpam xxi.
Qualiter due partes rationis declinant ad sapientiaz et scientiam. .xxii
De synderesi. xxiii
In quib3 et qualiter sit extincta xxiiii.
De conscientie scintilla xxv.
De diuersis acceptōmb3 et officiis rōnis. xxvi.
De opinione. xxvii
Qualr opio differt ab intellectu ⁊ a fide xxviii.
De virtute intellectiua .xxix
De duplici ei3 potentia .xxx.
De differentia ⁊ quenientia intellect3 ⁊ sensus .xxxi.
Qualr a spū iuuatur intellectus xxxii
De organo virtutis intellectiue xxxiii.
De opatōe eiusdem ⁊ formaꝝ abstractōe. xxxiiii.
De ordine abstractōnis forme corpalis xxxv
Quis sit verissim3 modus abstractōnis .xxxvi.
De differentiis apprehensionis secundum differentias abstractōnis xxxvii
De distinctione virtutis intellectiue xxxviii.
De varia eius diuisione scōm diuersos xxxix
De ꝯcordia varietatis predicte .xl
De intellectu agente .xli.
De variis opinionib3 sapientū in ei3 positōne xlii.
Utrum intellectus agens sit pars anime. xliii
Qualiter sit intellectus agens xliiii.
Qualiter intellect3 sit passibilis xlv.
De gradibus eius l' differentiis xlvi
Qualiter intellect3 possibilis est incorruptibilis scōm suam substantiam xlvii.
De diuis intellectiue virtutis ⁊ apprehensiue xlviii
De speculatiuo intellectu xlix.
Utrum intellectus speculatiu3 sit res scita in actu secūdum rationem ordinis. l.
Qualr species intelligibiles sint in intellectu li.
Utrū omnia intelligibilia sint in anima lii.
De quattuor viribus intellectiue .liii.
De actib3 inuentiue virtutis ⁊ iudicatiue liii
De actib3 memoratiue et interpretatiue lv.
De viribꝫ anime motiuis interioribus lvi
De practico intellectu lvii.
Qualr ab intellectu speculatiuo practic3 differt lviii
Utrū intellect3 practic3 semp sit rectus lix.
De motu fantasie. .lx.
De differentia eius a sensualitate. lxi
De viribꝫ appetitiuis obedientib3 rationi lxii.
Cur vegetabiles non obediunt ei lxiii
De obedientib3 rationi lxiiii.
De differentia essentiali ꝯcupiscibilis ⁊ irascibilis. lxv
De actib3 ꝯcupiscibilis .lxvi.
De actib3 irascibilis lxvii
De actib3 vtriusq3 generalr ⁊ organo amboꝝ lxviii.
De speciebus tristicie ⁊ leticie lxix.
De spēb3 timoris ⁊ ire .lxx
De diuersis causis differentie affectionum lxxi.
De eodem lxxii
De viciositate et radice affectionum lxxiii
De ordinatione ipsaꝝ lxxiiii.
De carentia affectionum lxxv
De vi motiua membroꝝ .lxxvi.
De motu processiuo quid sit lxxvii
Et qua vi mot3 ille ꝓueniat lxxviii.
Utrum vis illa sit ab aliis distincta lxxix
De numero mouentiū motu processiuo lxxx.
De fine ꝓcessiui mot3 ⁊ ei3 organo .lxxxi
De viribꝫ motiuis rōnalib3 ⁊ ꝓio de volūtate .lxxxii.
De voluntatis distinctōne lxxxiii.
Item de triplici voluntate lxxxiiii
Utrū voluntas sit vna potentia per se lxxxv
Utrū voluntas sit in omib3 viribꝫ anime lxxxvi.
Qualr intelligatur q̄ois volūtas sit in rationē. lxxxvii
De voluntatis consensu lxxxviii.
De instrumento et obiecto voluntatis lxxxix
Q3 voluntas in bono firmata sit magne libertatis. xc
De libero arbitrio vtrum sit in nobis xci.
Questio de his que fiunt in prāte liberi arbitrii xcii.
Determinatio de his ⁊ illa qōne xciii
De libero arbitrio q̄d sit. xciiii.
Qualiter in eo concurrunt iudicium rationis ⁊ motus voluntatis xcv.
Q3 flexibilitas ad malū nō sit ꝑs libertatis xcvi
Utrū liber arbitriū aliq̄d sine grā possit xcvii
Q3 libertatē arbitrii ꝓscia dei non tollit .xcviii.
Q3 nec volūtas dei tollit sz iuuat libertatē arbitrii. xcix
De impotentia standi ⁊ potentia peccandi. .c.
De varia distinctione liberi arbitrii ci
De operatōnib3 oīm viriū anie in generali. .cii.
De passionib3 anie similiter in generali. .ciii.

Continentia libri vicesimi nonj

Vicesimusnonus liber agit de formatione humani corporis et ei⁹ natura. Et habet liber iste nonagintaset capitula. vt sequi videris per ordinem

De causa creandi humani generis. .i.
De materia t loco t forma ipsi⁹ creatōis. .ii.
De dignitate t nobilitate corporis hūani. iii.
De corporis eiusdem membris .iiii.
De varia membroꝝ diuisione .v.
De distinctione membrorum secundum conuenientiaꝫ actionum. .vi.
De membris ꝯsimilib⁹ t primo de ossib⁹ vii.
De ratione multitudinis ossium. .viii.
De diuisionib⁹ coꝝ. .ix.
De ossib⁹ singulorꝝ membroꝝ .x.
De ossib⁹ maxillorꝝ t menti .xi.
De dentibus xii.
De ossibus dorsi .xiii.
De ossib⁹ pectoris t spatularum ac furcularū xiiii
De ossib⁹ manuū .xv.
De ossibus pedum .xvi.
De numero ossium totius corporis .xvii
De motib⁹ ossium. xviii
De medullis ossium xix
De cartilagine xx
De neruis .xxi.
De neruorum distinctione .xxii.
De ligamentis t cordis t musculis .xxiii.
De venis xxiiii.
De arteriis .xxv.
De carne .xxvi.
De sanguine xxvii
De pinguedine t sirbo. .xxviii.
De panniculis xxix.
De cute xxx.
De colozatione cutis .xxxi.
De vngulis et pilis xxxii.
De capillis .xxxiii
De capillozum colore xxxiiii
De diminutōne capilloꝝ t caluicie .xxxv.
De medicinis capilloꝝ xxxvi.
De tincturis coꝝ xxxvii
De barba xxxviii
De mēbris officialib⁹ t pīo de lacertis t musculis. xxxix
De cerebro .xl
De ventriculis cerebri xli.
De pia et dura matre .xlii.
Qualiter cerebrum sit principium sensus et motus voluntarii. xliii.
Qualiter a cerebro nucha deriuatur et per ea sensus t motus ad membra transfundūtur .xliii.
De viis quibus cereb⁹ purgatur xlv
De oculis et coꝝ munimentis lxiv.
De proprietatib⁹ oculoꝝ hominis xlvii
De dispositōne oculoꝝ .xlviii.
De septem tunicis oculoꝝ xlix.
De phisonomia oculoꝝ .l.
De auribus .li
De naribus lii.
De ore t labiis .liii.
De lingua .liiii.
De variis officiis lingue .lv.
De ua t amigdalis .lvi
De gutture lvii
De pulmone .lviii.
De corde. lix De eodem lx.
Iterum de eodem lxi.
Qualiter a corde procedunt arterie .lxii.
De signis dispositionū cordis t pulsu .lxiii
De dyafragmate .lxiiii.
De instrumentis vocis .lxv
De instrumentis cibi .lxvi
De dentibus lxvii.
De ore stomachi lxviii.
De stomacho .lxix.
De visceribus et intestinis. .lxx.
De numero intestinoꝝ t officiis singulorꝝ lxxi
De epate t iecore lxxii
De ortu venarum a iecore lxxiii
De felle lxxiiii
De splene .lxxv.
De renibus .lxxvi.
De vesica lxxvii.
De vrina. lxxviii
De mēbris generatiuis et pīo de testicul⁹. .lxxix.
De virga virili. .lxxx.
De matrice t vulua lxxxi.
De lumbis t vmbilico t ꝑtiis lxxxii
De mammillis .lxxxiii
De lacte .lxxxiiii
De membris ꝯpositis t primo de capite lxxxv.
De facie t fronte lxxxvi
De collo lxxxvii
De humeris et brachiis .lxxxviii
De manibus t digitis. lxxxix
De torace t pectore t ventre .xc.
De lateribus t dorso .xci
De anchis natibus t coxis xcii
De genubus et tibiis xciii
De pedibus .xciiii
De phisonomia membroꝝ humani corporis .xcv
De medicinis ex humano corpore xcvi

Continentia libri tricesimi.

Tricesimus liber agit de vniuerso. id est. de vniuersitate rerum in qua de⁹ preter illa prima sex dierum opera a quibus in die septimo requieuit operatur multipliciter vsqꝫ modo. Et habet centum septuaginta capitula.

Qualiter de⁹ opa sua tam facta ꝑsiderauit .i.
Q⁹ ea bonitas ipsius approbauit. .ii.
Q⁹ omnia erant valde bona .iii.
Cur non omnia facta sunt equalia .iiii.
De quarundam rerum eminentia .v.
Q⁹ in rebus ordinem nature non vsus sed ratio discernit vi.
Verū de⁹ aliud l' melⁱ aliquid facere possit q̄ fecit. vii
De vniuersitatis apta t firma ꝯpositione viii.
De mira omniū rerū dispositōne ix.
De mirabili t multiplici rerū specie .x
De varia t mira rerum qualitate .xi
De omniū armonia t pulcritudine xii.
Q⁹ deformitas mali nō minuit pulcritudinem vniuersi. xiii
Q⁹ nichil est contrariū vniuersitati .xiiii
De pace diuina qua adunat t copulat omnia. xv.
Qualiter eadem pace perfunditur oīs creatura xvi.
Qualiter deus vbiqꝫ tot⁹ implet omnia xvii
Qualiter pīs est mentib⁹ etiam pollutis. xviii
Q⁹ in reb⁹ est deus multis modis xix
Q⁹ in ipso sint omnia xx.
Q⁹ ipsum esse deum ostendunt omnia .xxi.
Qualiter ipsum laudat omnis creatura xxii.
Qualiter apparent in ea diuie trinitatis vestigia .xxiii

Qualr agnoscitur de⁹ ex motu creature xxiiii
De omnium rerum modo specie t ordine xxv.
De mensura numero t pondere. xxvi.
De quadruplici creaturaꝝ consideratione. .xxvii.
De consideratõe eaꝝ q̃ntũ ad ipsaꝝ vanitatem.xxviii
De ꝓsideratione illarum ad creatoris agnitionẽ.xxix
De ꝓsideratione ipsarum ad vite correctionem .xxx
De consideratione ipsaꝝ ad edificationem. .xxxi.
De ꝯsideratione ipsarum ad concupiscentie prouocationem xxxii.
De inani studio circa opera dei t non opificis cognitionem. .xxxiii.
Cur deus in senario dieꝝ opa sua ꝓplcuit. xxxiiii
De causis futurorum seminalibus quas mundo tunc inseruit xxxv.
De causis miraculoꝝ quas apud se retinuit xxxvi
Q⁹ inter illas causas abscondita fuit qua peccatores saluauit xxxvii.
Q⁹ inferiores causas mundo insertas etiã superior ad libitum suum vertit .xxxviii.
De illa requie q̃ de⁹ ab opib⁹ suis ĩ se requieuit.xxxix
Q⁹ etiã in ipso omnis creatura requiescit xl
Cur p̃dictam requiem dici septime deputauit xli.
De operatõnum ei⁹ ꝓtinuatione .xlii.
De assidua rerũ propagatõne .xliii
De distinctõne operũ creatoris t creature in administratione nature xliiii.
Exemplificatio illi⁹ differentie .xlv.
De quattuor differentiis operationũ xlvi.
De variis modis opationũ diuinaꝝ xlvii.
De opatione miraculoꝝ xlviii
Q⁹ deus miracula facit p̃ ministeria angeloꝝ bonoꝝ et malorum. xlix
Q⁹ hec omnia dei potentia t ꝓuidentia moderantur p̃ meritis animarum .l.
Q⁹ dei ꝓuidentia sit gubernatrix omnium .li.
De bipartito opere quo vniuersitati creature ꝓuidet .lii.
Q⁹ dei ꝓuidentia omnium creaturarum ĩdigentias replet. liii.
Qualr eadem ꝓuidentia cunctoꝝ animantiũ appetit⁹ mouet et dirigit motus liii.
Qualiter hominibus vita ꝓ meritis obicit et subtrahit .lv
Q⁹ eius ꝓuidentia omnia regna disponit lvi
De differentia fati t prouidentie lvii
De ratione casus vel fortune .lviii.
Q⁹ ea que in vniuerso ꝓfusa t ꝑturbata videtur recte per dei prouidentiam ordinantur lix.
Utrum ea que in mundo sunt vel fiunt a prescitia dei causentur lx
Q⁹ pscia necessitatem in reb⁹ non ponit lxi.
Q⁹ libertatem arbitrii non excludit lxii.
Q⁹ apud deũ sit certa ꝓnotio rerũ ꝓtingentiũ lxiii
De excellentia diuine mentis intuitu rerum mutabilium lxiiii
Q⁹ etiam contingentia ad diuinum intuitũ relata sunt necessaria .lxv.
Q⁹ dei voluntas sit prima et summa oĩm rerũ cã lxvi
Cur t q̃liter vult deus esse mala lxvii
Qualiter malas voluntates moderatur voluntas diuina. lxviii
Q⁹ naturalis ordo ꝯcipitur obseruari eterna lege.lxix
Q⁹ in eius preceptis et prohibitionibus nulla sit falsitas. .lxx
Qualiter ab illa summa lege lex apud hominel est trãscripta lxxi
Qualiter eiusdem legis noticia humanis mentibus ẽ ĩpressa lxxii.
De amore dei ad opera sua lxxiii
Q⁹ bonum appetunt omnia lxxiiii.
Qualr diuina bonitate perfusa est oĩs creatura.lxxv.
Q⁹ solus deus bonus creat vniuersa lxxvi
Q⁹ immutabilis permanens immutat vel innouat inferiora .lxxvii.
Qualiter stabilis in se manens mouet omnia .lxxviii.
Q⁹ ipse sit omnium gubernator lxxix.
Q⁹ non sit malorum actor sed ordinator. lxxx.
Cur deus in mundo mala fieri permittit lxxxi.
Cur hominem primum temptare permisit quem prescibat consensurum lxxxii
Cur homines assidue uasci facit quos malos fore prenoscit. lxxxiii.
Q⁹ nec malicia vlla dõ nocꝫ l' aduersarii possit.lxxxiiii
Q⁹ quicqd ei resistere nititur semetipsum ledit lxxxv
Q⁹ diuina voluntas illos qui conantur resistere sibi cogit .lxxxvi.
Qualiter sapientia maliciam vincit et oĩa suauiter disponit. lxxxvii
Qualiter diuina iusticia vel prouidẽtia vnluntates bonas et malas ordinat lxxxviii
Q⁹ de tota massa damnata quosdam eligit et quosdam reprobat lxxxix
Exempla eiusdem electõnis t reprobatõnis xc
Cur de⁹ ex tota massa tam paucos elegit ceteris reprobatis. xci.
Q⁹ circa ista periculosum est studium humane discussionis xcii.
Q⁹ sub certo numero ruinã angeloꝝ supplet de⁹ ex bonis predestinatis. .xciii.
Cur pro peccato primi hominis punit totã massam humani generis. xciiii
Qualiter eius culpa cum pena mortalitatis ad omnes transmittitur xcv.
Qualiter illud peccatum a parentibus in filios transfunditur .xcvi.
Qualiter anima paruuli culpam a carne contrahere p̃mittitur .xcvii
Qualiter aliena culpa ei a deo imputatur .xcviii
De puulis absq; baptismo decedentibus .xcix.
De remediis que contra peccatum originale deus instituit .c.
Q⁹ etiam originales penas in bonum conuertit ci.
Deus cur bonis t malis communicat bona et mala p̃sentia. .cii.
De eadem materia. .ciii.
Qualiter vtrisq; .s. bonis et malis distribuit bona sua gratuita. .ciiii
Qualiter vtrosq; illuminat sua virtute .cv.
Qualiter etiã tangit omnes boies forma iusticie.cvi.
Qualiter in presenti bonos affligit t malos ꝓsperari permittit .cvii.
Cur bonos malorꝝ ꝑsecutõib⁹ exponit .cviii
Q⁹ de malis iustorꝝ ꝓbationem facit .cix.
Q⁹ eosdem bonorꝝ purgatorium efficit. .cx.
Cur bonos de tribulatione clamantes plerumq; non exaudit .cxi.
De eodem .cxii
Q⁹ deus bonos exaudit ad salutem malos aũt sepius ad voluntatem .cxiii.
Q⁹ de⁹ etiã mal' frequenter dispensando ꝓdescẽdit nec eis motum gerit vt eorꝝ saluti proficiat .cxiiii.
Q⁹ malorꝝ vitam nõ nisi ꝓpter electos tolerat cxv
Q⁹ deus quosdam in ipsa malicia latentes sibi notos euocat cxvi
Q⁹ nulli saluantur nisi quos p̃ grãm suã vocat.cxvii.
Q⁹ eadem grã paulatim ĩmagiẽz suã in peccatore reficit seu reformat. cxviii.

Liber Primus

Q; multiplicem effectum misericordie sue circa peccatorem ostendit .cxix
Qualiter veritatis et gratie lumen infundit. .cxx.
Qualiter post infusionem gratie temptationibus hominem exponit cxxi.
Qualiter quosdam homines iusto iudicio cadere permittit. cxxii.
Qualiter per penitentiã reuertentes suscipit .cxxiii.
Qualiter illos a peccatis iustificat. cxxiiii
Qualiter eos a prauis ꝓsuetudinib⁹ purgat cxxv.
De eodem cxxvi.
Q; eis etiã in presenti multa beneficia tribuit.cxxvii.
Qualiter ipsos adiuuat ⁊ protegit cxxviii
Qualiter eos in melꝰ ꝓficere facit cxxix.
Qualiter munera eoꝝ graanter suscipit .cxxx
Qualr exaudit orões pro seipsis facientes. .cxxxi.
Qualiter exaudit orões ꝓ aliis facientes .cxxxii.
Qualiter pfectos ad sui subleuat ꝓemplatõez :cxxxiii
Qualiter infirme mentis aspectum luꝝ diuia reuerberat. cxxxiiii.
Qualiter et hocipso intuitu mentes electoꝝ ad ꝓpunctionem inflamat. cxxxv
Qualiter ill' spũales locutões occulte inspirat.cxxxvi.
De variis dei locutionum modis .cxxxvii
Qualr etiã nobis in scripturis loquitur. .cxxxviii
De diuinis ꝑceptis scriptura ꝓmulgatis. .cxxxix
De diuinis iudiciis in generali .cl.
Qualiter misericordia et veritas in eis occurrũt .cli.
De ira dei. .clii.
Q; deꝰ semper inuitus punit. .cliii.
Qualiter peccatores per ministerium creaturarum afligit. .cliiii.
De malis diuine iusticie ministris cliv.
Q; illis tradit iusticie ministeria ꝓ gradibus vel meritis. clvi.
Q; ex angelis et ex hominib⁹ potestatis sue ministros facit. clvii
Quales in hominibus rectores ac doctores eligi constituit. clviii
Qualiter deꝰ ad verbũ doctrine grãm infundit. clix.
Qualiter ꝑdictoꝝ vias disponit ac virgit .cl.
Qualr bũilib⁹ grãm tribuens supbis resistit. .cli.
De occultis dei iudiciis. .clii.
De iudicio discretionis .cliii.
De iudicio correctõnis cliiii.
De iudicio interrogationis ⁊ probationis clv
Qualiter deus in sanctis vim arcet temptatõnis.clvi
Qualiter eos seruet a vento elatõnis clvii.
De iudicio purgationis quo in presenti electos purgat clviii
Cur deus quozundam peccata tam diu dissimulat .clix.
Cur quosdam in peccato relinquens indurat. .clx
De iudicio diuine discussionis .clxi.
De eodem. .clxii.
De iudicio presentis vltionis .clxiii.
De iudicio secretissime animaduersionis clxiiii.
Q; deus non iudicat in idipsum bis .clxv.
Qualr deꝰ vindicat iniquitates patrũ in filiis .clxvi
De iudicio mortis carnalis clxvii
De iudicio future purgationis .clxviii.
De iudicio perpetue damnationis .clxix
De iudicio diuine remunerationis .clxx

.LI.

Contingentia libri tricesimiprimi.

Tricesimusprimus liber prosequitur de institutione nature: precipueq; hominis: et eius primo statu et immutatione. Nam et homo propter quem facta sunt vniuersa quoddã vniuersũ recte dr: eo q; vniuersum creature genus iuxta Gregorium in ipso sit aggregatum. Et ideo microcosmus. id est minor mundus a philosophis appellatur. Et habet nonagintaquinq; capitula.

Epilogus de institutione nature et specialiter humane. .i.
Epilogus de consideratione creature .ii.
De miraculis nature. .iii.
Epilogus de plantatione paradisi .iiii.
De lignis eiusdem .v.
Epilogus de formatione hominis .vi
De translatione ipsi⁹ in paradisum vii.
De adiutorio homini faciendo .viii.
De adductione animantiũ ad eum ix.
De formatione mulieris ex costa viri .x.
De errore philosophorum circa conditionem generis humani .xi.
Adhuc de eodem .xii.
Epilogus de humani corporis et anime coniunctione. .xiii
Cur deus et mulierem ⁊ omnes homines ex vno adã voluit procedere xiiii
De impositionib⁹ nominũ Ade ⁊ Eue xv.
De prophetia Ade .xvi
Qualiter in coniugii preparatõne prohibita est omnis species luxurie .xvii.
De statu primoꝝ parentũ ante peccatũ .xviii.
De triplici eorũ cognitione .xix
De naturali eoꝝ virtute .xx.
De variis bonis eiusdem ab inicio prepatis .xxi
De appetitu iusti et cõmodi xxii.
De mensura sibi imposita ĩ appetitu commodi xxiii.
De multiplici custodia sibi data .xxiiii.
De immortalitate ipsoꝝ cibis sustentanda .xxv.
De ipsoꝝ in melꝰ translatione futura si pstitissent in innocentia creata xxvi
Q; eis ⁊ prouidentia carnis ⁊ exercicũ operis oblectamento essent. xxvii
De multiplici precepto diuinꝰ illis dato xxviii
De illo quod datum est ad nature sustentatõez .xxix
De illo quod datum est ad sui generis multiplicationem .xxx.
Qualiter coniugium esse dicatur in preceptis ipsi⁹ nature. .xxxi.
Qualiter vnicam vn⁹ esse sit de naturali iure .xxxii.
Cur olim cũ viris dispensatũ est vt haberent plures: non autem econuerso. .xxxiii
Contra reprehensores patrum in hac parte respon sio. xxxiiii.
Item de sanctis mulieribus olim prolem desideranti bus. .xxxv.
De coniugali federe .xxxvi
De coniugii electione xxxvii.
De mutua coniugum dilectõne xxxviii.
Adhuc de eodem .xxxix.
De trib⁹ matrimonii bonis: et primo de fide .xl.
De prole religiosa ⁊ ipsi⁹ educatione. .xli.
De tercio matrimonii bono .id est. sacramento. xlii
Q; nunc virginitas prefertur matrimonio. .xliii.
Q; eidem prelata fuit etiam a principio .xliii
De virginitatis prerogatiuis xlv
Exhortatio ad custodiam virginitatis .xlvi
De virginibus deo consecratis .xlvii.

Liber Primus

De virginibus martirio coronatis .xlviii.
De virginibus lapsis .xlix.
De nuptiarum incommodis .l.
Adhuc de eodem. .li.
De sanctis coniugiis quorundam lii.
De commendatione boni coniugalis .liii.
Qualiter primi parentes generassent si non peccas/ sent. .liiii.
Q; illi⁹ generatōnis mot⁹ ꝛ in hominibus ꝛ in animalib⁹ exempla quedam apparent. .lv
Quales filios in illo statu generassent. lvi
De his qui eos in paradiso commisceri non credunt li cuisse. .lvii.
De tercio precepto nature lviii.
De regula dilectōnis dei lix
De regula dilectōnis proximi. .lx
De ordine charitatis ad proximum .lxi.
De duab⁹ regulis eius quantum ad effectum lxii.
De summa ordinis charitatis quantum ad affectum. et effectum lxiii
De precepto discipline dato ad probationem obedien tie. lxiiii.
Qualiter homo preceptum illud potuit intelligere. lxv
Cur de⁹ hominem a se factū temptari et labi permisit: quem consensurum presciuit lxvi.
Qualiter ad suam et electorum gloriam mala redu/ cit. .lxvii.
Qualiter dyabolus ad hominem temptandum access/ sit. lxviii
Qualiter temptando processit .lxix
De transgressione mulieris ac viri lxx
De gravitate illius peccati. lxxi.
Q; non vir sed mulier seducta sit. .lxxii.
Quis eoꝝ plus peccauit. lxxiii.
Qual⁹ aptis oculis se nudos cognouerunt. .lxxiiii.
Qual⁹ genitalia sua contexerunt lxxv
Cur homines motus libidinis plusq̄ aliarum affectio num viciosarum erubescunt. .lxxvi.
De interrogationibus et excusationibus viri et mulie ris. .lxxvii.
De maledictionib⁹ amborum: et primo ipsius serpen tis. lxxviii.
Qual⁹ peccatū bois punitū est multis modis: ꝛ primo in gratuitoꝝ spoliatione. lxxix
De scōa pena que est in naturaliū lesione. lxxx
Qual⁹ hō deseruit appetitū iusticie lxxxi
Qualiter super hoc punitus est incommodi re tentio ne. lxxxii
De tercia pena qua eiect⁹ ē de paradiſi felicitate. lxxxiii
De apposita custodia ligno vite lxxxiiii.
De quarta pena que est in totius posteritatis damnati one. .lxxxv.
De moderatione diuine sententie in hac parte. lxxxvi.
Quid sit peccatum originale lxxxvii.
Qual⁹ transfundi possit cū ei⁹ subiectū. i. anīa non sit ex traduce. lxxxviii
Q; nō solum originale: sed etiaꝫ actualia peccā ꝛ culpe sunt ꝛ pene .lxxxix
De peccati diuisionibus: ꝛ primo de septem viciis ca pitalibus .xc
De peccato cordis ꝛ oris .xci.
De peccato operis. ꝛ primo de impietate que commit titur in deum .xcii.
De flagicio qō ꝯmittit homo in seipsum .xciii.
De facinore qō ꝯmittitur in proximū xciiii
De peccato in spiritumsanctum xcv.

.LII

Continentia libri tricesimisecundi.

TRicesimussecundus liber agit de hu mana generatione scōm statuꝫ culpe ac de rebus homini naturalibus ꝛ ho minum varietate. Habetqꝫ centum trigintaduo capitula.

De humane generationis inicio. .i.
De natura coitus per quem fit humana gene ratio .ii.
De viciositate coitus ex prima origine .iii.
De ipsius vicii excusatione .iiii.
Cur magis in coitu ferueat mulieres q̄ viri. v.
De temporibus cocundi .vi
De horis naturaliter ꝛgruentib⁹ illi operi vii.
De his que coitū iuuāt ꝛ his que impediunt .viii.
Distinctio generalis de coitu coniugali. ix
De semine generationis humane .x.
De ipsius origine xi.
De causis exuberationis in spermate .xii
De causis erectionis virge. .xiii.
De carnis pollutione .xiiii.
De causis pollutōnis nocturne .xv
De illa que provenit ex nature superfluitate vel infir mitate. .xvi
De illa que accidit ex crapula vel ebrietate xvii.
De illa que provenit ex precedenti cogitatōne .xviii
De illa que accidit tm̄ ex imaginaria visione xix
De illa que fit ex dyabolica illusione. .xx.
Cur pollutio nocturna scōm se culpabilis non sit .xxi.
Qual⁹ hmōi tabes radicit⁹ euelli possit. xxii.
Q; ad hāc puritatē obtinendā nō tā in afflictōe carnis q̄ in grā dei ꝛsidendū sit. xxiii.
De menstruali sanguine xxiiii.
De causis sterilitatis in viro ꝛ muliere. xxv
Cur raro ꝛcipiunt meretrices ꝑstitute. xxvi
Cur frequenti coitu non impregnantur etiam coniu/ gate. xxvii.
Q; ad seminationē fer⁹ oportet affectū vtriusq; parē tis concurrere .xxviii
Qual⁹ discerni possit an impediatur concept⁹ ex parte maris an femine. xxix
De tpe ꝛceptioni ac generationi ꝛgruente. xxx.
De susceptōe seminis ꝛ coagulatōne. xxxi
De mulieris impregnatione. xxxii
De duoꝝ spermatum commixtione xxxiii
De panniculis ꝛtentis in matrice xxxiiii
De secundinarum cum venis et arteriis suis creatio/ ne. xxxv
Qualiter in matrice discernitur sexus ab ipsa concep tione. xxxvi
De causis et signis discretionis ꝑdicte xxxvii
De opatione solis ac ceteroꝝ planetaꝝ in humana ge neratione. xxxviii
De opinione albumasar sup ꝛstellatōnis circa fer⁹ ope ratione. .xxxix
De ipsi⁹ fetus assimilatione. .xl.
De causis geminozum ac monstruosozum fetuū in con ceptione. .xli.
De signis mulieris pregnantis. xlii.
De embrionis formatione. xliii
Qualiter primo formātur in eo mēbra p̄cipalia .xliii
Qualiter formantur ꝛ cetera .xlv.
Q; hec omnia fiunt ab artifice natura xlvi.
Qualiter per quattuoꝛ tempoza fit eius ꝛplemen/ tum. xlvii
Breuis epilogus precedentium xlviii
De anime infusione in embrione xlix.
De situ vel positōne infantis in vtero .l.
De ipsius fetus alimento li.
De termino partus. ꝛ eisdem effusione .lii.

De multiplici causa difficultatis pariendi liii.
De aborsu ⁊ corruptione fetus liiii.
De diuersis causis aborsus. lv.
De signis aborsus: et difficultatis partus lvi.
De modo vel arte obstetricandi lvii
De susceptõne nascentis pueri ⁊ eius lactatione. lviii.
De eligenda nutrice et eius regimine. lix.
De infantis ablactatione. lx.
De cibis homini ante ⁊ post peccatũ datis lxi
De variis apud diuersos vescendi modis lxii
Q⁹ cibo ⁊ potu iugiter repantur rume corporis. lxiii.
De dilatione mortis lxiiii
De custodia sanitatis lxv
De quattuor elementis corpis ⁊ q̃ttuor q̃litatib⁹. lxvi.
De complexionibus lxvii
De signis ꝯplexionis totius corporis. lxviii.
De quattuor humoribus lxix.
De locis eor⁹ ⁊ temporib⁹ ac signis lxx.
De generatione ipsor⁹. lxxi.
De causis eorundem. lxxii
De signis abundantie singulor⁹ bũor⁹ in corpe. lxxiii.
De anathomia membror⁹ lxxiiii.
De gradibus etatum. lxxv.
De infantia ⁊ eius miseria. lxxvi
De primo vagitu infantis: huius vite miserias deplorantis. lxxvii
Cur infans debilior nascitur ceteroꝝ animalium fetibus. lxxviii
De regimine infantiũ in dieta ⁊ moribus lxxix
De pueritia et eius miseria lxxx
De regimine pueror⁹ in dieta ⁊ moribus lxxxi.
De adolescentia ⁊ iuuentute ⁊ eaꝝ lubricitate. lxxxii.
De predictarũ etatũ regimine. lxxxiii
De adolescentie vel iuuentis floris labilitate lxxxiiii
De incolumitate lxxxv
De corporali pulcritudine lxxxvi
De senectute. lxxxvii.
De incõmodis senectutis et eius remediis lxxxviii
De regimine illius etatis lxxxix
De canicie ⁊ caluicie ⁊ eaꝝ remediis. xc
De varietate ꝯplexionis ſm grad⁹ etatis xci.
De variis dispositionib⁹ corpor⁹ xcii.
De signis ꝯmumb⁹ dispositionum xciii
De signis sanitatis xciiii.
De signis egritudinis xcv
De pronosticis egritudinũ futuraꝝ xcvi.
De diuersis causis egritudinũ xcvii.
De specieb⁹ earum xcviii.
Qualiter consilio medici sit vtendum xcix
De curatione egritudinũ c.
De signis mortalib⁹ ci
De breuitate vite hui⁹ cii.
De multiplici miseria pñtis vite ciii.
Iterũ de multiplici eiusdem calamitate ciiii.
De propria iustor⁹ penalitate cv.
De moriendi necessitate cvi.
De ꝯpendio mortis et ei⁹ equitate cvii
De contemnenda morte cviii.
De prudenti ꝺ mortem ꝑparatione cix
Q⁹ nõ sit ad mortem currendũ p̃ fastidio vite cx.
De ceteris reb⁹ boĩ naturalib⁹: ⁊ primo de coloribus corporum. cxi.
De figuris cor⁹: ⁊ primo de pinguedine ⁊ macie. cxii.
De soliditate ipsor⁹ ⁊ raritate cxiii
De differentia maris et femine cxiiii.
De mulierum vicijs cxv
De regimine mulieris pregnantis cxvi.
De regimine parientis cxvii
De partubus geminis et monstruosis cxviii.
De portentis cxix.
De variis portentor⁹ modis. cxx.
De portentis ⁊ monstris fabulosis cxxi
De transformatis cxxii.
De quoꝝdã viror⁹ miris ac singl'arib⁹ naturis cxxiii
De q̃busdã mulierib⁹ barbaris ⁊ monstruosis. cxxiiii.
De quoꝝdã vtriusq; sex⁹ corpib⁹ immensis cxxv
De gentib⁹ monstruosis et primo de gygantib⁹ ⁊ cinocefalis. cxxvi.
De ciclopib⁹ ac ceteris cxxvii
Adhuc de eodem cxxviii
De quoꝝdã gentiũ moꝛib⁹ extraneis cxxix.
Adhuc de eodem. cxxx.
De barbaris moꝛib⁹ indor⁹ cxxxi.
De moꝛib⁹ singularib⁹ ceteraꝝ regionuꝫ cxxxii

Liber.

Continentia libri tricesimitercii.

Riceſimustercius liber agit de locis hominis habitabilibus: ac de temporibus quibus per generationum ſuccessiones vſq; ad finem decurrit hũanum genus. Et habet centũ sex capitula.

De locis ac temporib⁹: et primo de tribus orbis partibus. i.
De asia ⁊ ei⁹ capite qõ est padisus ii.
De india et ei⁹ mirabilib⁹ iii.
De ceteris asie regionibus. iiii.
De eodem v.
Adhuc de eodem. vi.
Iterum de eodem. vii.
De asia minori et eius prouinciis viii.
De europa et eius regionibus ix
De grecia ⁊ ei⁹ prouinciis. x.
Iterum de eodem. xi.
De ceteris prouinciis europe xii.
Adhuc de eodem xiii.
De affrica et regionibus illius. xiiii
Iterum de eodem: xv
De insulis occeani quo cingitur orbis xvi.
Iterum de eodem xvii.
De insulis maris magni. ſ. mediterranei xviii
De cicladib⁹ xix
De ceteris insulis maris magni xx.
Adhuc de eodem xxi.
De tempore et cursu eius xxii.
De tribus seculi temporibus xxiii.
De mutatione ꝑceptor⁹ ⁊ sacramentor⁹ pro varietate temporum. xxiiii
De incremento humane iusticie per temporis processum. xxv.
De sex etatibus seculi xxvi.
Cronica prime etatis. xxvii.
Cronica secunde etatis xxviii.
Cronica tercie etatis ab abrahã vſq; ad ioseph. xxix.
Tempa ab ortu ysaac vſq; ad mortem ioseph. xxx.
Cronica moysi vſq; ad exitum egipti xxxi.
Tpa ab exitu egipti vſq; ad mortem moysi xxxii
Cronica iosue et iudicum xxxiii
Cronica ab othoniel vſq; ad iepte xxxiiii
Cronica a iepte vſq; ad Dauid xxxv
Cronica dauid ⁊ salomonis xxxvi.
Cronica a roboam vſq; ad oziam xxxvii.
Cronica ozie: ioatham: ⁊ achaz xxxviii.
Cronica ezechie: manasses. ⁊ amon. xxxix.
Tempora iosie ⁊ filiorꝝ eius vſq; ad sedechiam xl
Tempora sedechie ⁊ captiuitatis iudaice xli.

Cronica cyri regis persarum et cambisis et duorum fratrum. .xlii.
Croica a dario filio ycaspis vsqz ad darũ nothũ. xliii.
Croica a dario notho vsqz ad darũ arsami filiũ. xliiii
Cronica a dario filio arsami vsqz ad mortẽ alexandri magni. .xlv.
Cronica ptolomeorum regum egipti sotheris z philadelphi. xlvi.
Tpa euergetis z philopatoris z epyfanis. .xlvii
Cronica philometoris z euergetis. xlviii.
Cronica physconis et alexandri. xlix.
Tempora dyonisii et cleopatre .l.
Tpa romanor imperatorz cesarũ et augusti. .li.
Tempora incarnationis domini .lii.
Tempora tyberii gaii et claudii. .liii.
Tempora neronis. .liiii.
Tempora galbe othonis z vitellii. .lv
Tempora vespasiani et tyti. .lvi.
Tempora domiciani et nerue .lvii
Tempora traiani et adriani. .lviii.
Tempora anthonini pii z anthonini veri. .lix
Tpa comodi et pertinacis severi et caracalle. .lx.
Tpa aurelii alexandri maximini gordiani philippi. lxi
Tempora decii valeriani et galieni et claudii. .lxii.
Tpa aureliani taciti floriani pbi Karini. lxiii.
Tpa dyocleciani et maximiani z galerii .lxiii.
Tpa constantini magni .lxv.
Tpa ystantini hereticiz iuliani apostate iouiniam. lxvi
Tpa valentiniani valentis et graciani .lxvii
Tpa theodosii senioris archadii z honorii .lxviii.
Tpa honorii z theodosii iunioris z valentiniani. lxix.
Tpa marciani leonis atqz zenonis. .lxx.
Tpa anastasii z iustini senioris .lxxi.
Tpa iustiniani legum compilatoris .lxxii.
Tpa iustini minoris et tyberii secundi .lxxiii.
Tpa Mauricii z foce eiusdem interfectoris. .lxxiii.
Tpa heraclii et eius filii constantini lxxv.
Tempora constãtis qui et constantinus tercꝰ .lxxvi.
Tempora constantini quarti. lxxvii.
Tempora iustiniani secũdi. leonis quoqz secũdi et abstimari. lxxviii.
Tempora philippi z archemii theodosii tercii. leonis quoqz tercii. lxxix
Tempora constantini quinti. lxxx
Tempa leonis quarti z hyrenes et ystãtini sexti. lxxxi.
Tempora Karoli magni lxxxii
Tempora ludouici pii .lxxxiii.
Tempora lotharii primi .lxxxiiii
Tempora ludouici secundi .lxxxv
Tempora Karoli secundi z tercii lxxxvi
Tempora ludouici tercii. conradi primi. heinrici quoqz primi. .lxxxvii.
Tempora othonis primi lxxxviii.
Tempora othonis secundi et tercii lxxxix
Tempora heinrici secundi conradi tercii .xc
Tempora heinrici tercii. .xci
Tempora heinrici quarti. xcii.
Tempora heinrici quinti. .xciii.
Tempora lotharii secũdi z conradi tercii xciiii
Tempora friderici primi. .xcv.
Tempora heinrici sexti .xcvi.
Tempora philippi secundi xcvii
Tempora othonis quarti .xcviii.
Tempora friderici secundi .xcix.
Tempora etatis nostre: vsqz ad condemnationem predicti friderici .c.
Tempora vacationis imperii .ci.
De temporibus presentibus z futuris .cii.
De temporibus antichristi. ciii.
De interuallo temporis inter antichristi mortem z aduentum iudicis. .ciii.
De vltima die iudicii .cv.
De innouatõne mundi z luminarium celi .cvi.

Registra Expliciunt.

De diuersis mũdi acceptõibus qui dicatur imago mũdi. Ca. I.

Ex libro

Mundi fa

ctura quinq modis describit. Dicitur em̃ pmo modo mund⁹ archetipus. i. principalis ⁊ oim exemplaris sm̃ q̃ ante tpa secularia vniuersitas creature i mẽte diuina fuisse legit. Scdo mõ dicitur mund⁹ primit⁹ exemplat⁹. s. cũ ad exemplũ archetipi angelus ⁊ hui⁹ sensibilis mundi materia creata est ab initio. Tercio modo cũ p species ⁊ formas varias mund⁹ iste visibilis formatus describit. Quarto modo sm̃ q̃ pulcritudine tpali cursum suũ prinue peragente: vnũqdq ex sui generis semine nascit. Quinto modo sm̃ q̃ mund⁹ iste visibilis ĩ fine tempor⁹ ab hac specie corruptibili in incorruptibilẽ trãsmutatus innouabit. Mundus archetip⁹ ipe est filius dei: cũ patre ⁊ spũsancto vn⁹ de⁹: hic est dei sapientia ⁊ ratio ⁊ verbum deo dicenti coeternũ. de quo scriptũ est: q̃ factũ est: in ipso vita erat. i. viuebat. sicut archa vel dom⁹ pconcepta viuit in mente artificis anteq̃ fiat. Be secũdo scriptũ est qui viuit in eternũ creauit oĩa simul. Be tercio scriptum est. qui fecit mundũ de materia informi siue inuisa. i. inuisibili. Be quarto scriptũ est: pterit figura huius mundi. Be quinto scriptũ est: nouos celos ⁊ nouaz terraz expectam⁹: in quib⁹ iusticia habitat. Juxta hũc ordinẽ deo auxiliante intendim⁹ pcedere: maximeq in psenti volumine mundi descriptõi. iuxta tercii moduz hoc est de variis rer⁹ speciebꝰ quas mund⁹ iste sensibilis continet describendis. diligenter insistere. Be mundo quippe archetipo sufficienter vt estimo alias disseruimus. in libro videlicet quẽ de sancta trinitate. cõmuniter ex dictis sanctor⁹ ⁊ catholicor⁹ doctor⁹. nup compegim⁹. Et in alio quodã opusculo quod simili mõ de ipo dei filio mundi redemptore singulariter edidimus quẽ etiã libꝝ gratie titulo pnotauimus. Temporalem porro mundi pulcritudinẽ ab initio usq ad finẽ in opere illo plene digessim⁹: quod speculuz historiale vocari creuim⁹. Qua ppter in hui⁹ voluminis capite. deo iuuante. de ipo archetipo ⁊ etiã de mundo secundario videlicet angelis ⁊ prima materia primit⁹ exẽplata pauca breuiter pstringem⁹. Et postea mundanar⁹ speciez diligenter varietate descripta: tandẽ de tpalibus mundi curriculis et ei⁹ fine similiter nõnulla succincte pcurremus. Similiter ⁊ sacri doctores aũt: q̃ ideo manus ⁊ pedes dñi seraphin operũt: q̃ ⁊ pterita ante mundũ ⁊ futura post mundũ scire nõ possum⁹. Sed media tm̃ modo contemplamur. Ca. II.

De duobus mũdis existẽtibus

Hermes qui et mercurius et trimegistus ad asclepiũ.

Quater quidẽ oĩm vel dñs qui est oĩa: oĩib⁹ se libenter ostendit: nõ vbi sit loco: nec qualis sit qualitate: nec quant⁹ sit quãtitate. Sz hoc mine sola intelligẽtia illuminãs qui discussis ab animo errorꝝ tenebris ⁊ veritatis claritate pcepta. totũ se sensu diuine intelligentie cõmiscet. Cui⁹ amore pte nature que mortalis est liberat⁹ immortalitatiꝫ future fiduciã excipit. Et oĩm quidẽ mirabilũ vincit admiratõez q̃ homo diuinã potuit inuenire naturã. Certũ est enim mundũ intelligibilẽ. i. qui solo mentis intuitu dinoscit incorpalem esse. nec eius nature corpale aliquod posse misceri: quod possit qualitate quantitate numeriq⁹ discerni. In ipo quippe nichil tale pfistit. Hic vero mundus sensibilis receptaculũ est oĩm sensibiliũ specieruz. etiã qualitatũ vel corpor⁹: q̃ oĩa sine deo vegetari non possunt. Omnia quippe de⁹. ⁊ oĩa ab ipo. in ipso. ⁊ p ipsum. Hoc⁹ mund⁹ sensibilis ⁊ oĩa q̃ in ipo sunt ab illo superiore mundo: quasi vestimentũ contexta sunt. Nã licet in vnoquoq genere animaliũ singula sui generis formã possideant: in eadẽ tñ forma sui dissimilia sunt. quod facit vnifor⁹mis ille. vt dixim⁹. deus. cui⁹ species nõ mutat nec quertitur. Sicq singulor⁹ genez forme sunt pmanentes: in eadẽ sui forma dissimiles. Mund⁹ itaq pparatus est a deo receptaculũ oĩm̃ specierum. Naturã aũt p species vnigenas: mundũ p quatuor elementa vsq ad celũ pduxit. cuncta dei nutibus placitura. ipm vero celũ deo plenũ est: porro cuncta ab ymo vsq ad summũ sibi pnexa sunt. Et mortalia immortalib⁹ ⁊ sensibilia insensibilib⁹ adnexa sunt. Plato etiã vt legit. duos asseruit mundos. vnũ intelligibilem in quo ipam veritatẽ dicebat habitare. istũ quoq sensibilem: quẽ manifestũ est visu tactuq sentire. itaq illum esse verꝝ: istũ verisimilẽ ad illi⁹ imaginẽ esse factũ. Jdeoq de illo. in eo q̃ se cognosceret anima. velut ex politri veritatẽ ac serenari: de hoc aũt in stultor⁹ animis nõ scientiã sed opinionez posse generari. idez quoq dicebat ydeas esse in mente diuina. ydeã diffiniens ita. ydea est corꝝ q̃ fuit exemplar eternũ. in hoc aũt errauit q̃ ydeas aliud cẽ q̃ ipaz mentẽ putauit. Ca. III.

Quo mundus archetipus ipse sit dei filius.

Basilius in hexameron libro primo

Erat aũt antiquissima ordinatio creature: illis que extra mundũ sunt apta virtutib⁹. ozta sine tpe. sempiterna. sibiq ppria. in qua de⁹ omniũ conditor⁹ instituit opa certa. hoc est lumen intelligibile ⁊ eternũ: beatitudini pueniens oĩm amantiũ deum.

Aug⁹. de trinitate libro sexto. ipa est ars quedã oĩm potentis ⁊ sapientis dei: plena oĩm ratõe viuentiũ ⁊ incõmutabiliũ: ⁊ oĩs vnũ in eo sunt. sicut ipa est vna de vno. cũ quo ⁊ vnum. Glosa sup eplam ad hebreos. xi. Hic est mund⁹ inuisibilis: qui erat in dei sapiẽtia. videlicet ipa ei⁹ dispositio eterna qui in verbo suo disposuit oĩa. Ait apls inquit: fide intelligim⁹ aptata esse secula verbo dei vt ex inuisibilib⁹ visibilia fierent. hoc ẽ iuxta exemplar inuisibile quod erat in mente diuina: ex nichilo in esse pcederent. Glosa sup iob. Nam ⁊ faber archam pri⁹ facit in mente: post in ope. quod est in mẽte viuit cũ artifice. quod aũt fit mutat cuz tpe. Ait de verbo dei scriptura pnunciat. Quia quod factuz est in ipo vita erat. Quidquid em̃ factũ est in tpe: semp vixit ⁊ vivit ĩ spũali factoris ratõe. Aug⁹. in libro. lxxxm. questionũ. Oĩa quippe de⁹ ratõe pdidit. Nec eadez ratione hoiem qua equũ. sed singula ppriis rationib⁹ instituit. Has vero ratões nõ arbitrandũ est esse nisi in ppria creatoris mente: Nõ em̃ quicq̃ extra se polituz aspiciebat. vt sm̃ id instrueret quod faciebat. quas rationes eternas in verbo intueri anima nequit: nisi q̃ rationis oculũ sanũ ⁊ pur⁹ ⁊ serenũ ⁊ sanctuz ⁊ simulem eis quas videre intendit habuerit. Dic em̃ ipso intelligibili lumine pfusa ⁊ illustrata: cũ ei cohescrit: hac ipa visione beatissima fit. has aũt sine ydeas siue formas siue ratões appellare licet. multisq̃ vocabꝰ vocare quod libet: paucisq̃ videre quod verum est. Origenes in omelia sup principio iohãis. Si aũt queris quomodo in ipo vitaliter. ⁊ vniformiter ⁊ causaliter subsistũt oĩa accipe paradigma ex creaturarum natura. Cõspicare quomodo causa rer⁹ oĩm quas cõprehendit globositas sensibilis hui⁹ mundi. simul ⁊ vniformiter subsistũt in isto sole visibili. inde nanq⁹ forme corpor⁹ oĩm̃ pcedũt Jnde distantiũ pulcritudo color⁹ ⁊ cetera que de sensibili natura pdicari possũt. Considera multiplicitatem

ꝛ infinitā virtutez seminū:quomodo simul in singulis seminib⁹ continet numerositas herbaꝝ:fruticū. aialiū quo pulcra surgit ex eis varietas formaꝝ. Intuere quo qz interioꝛib⁹ oculis quo regule multiplices in arte artificis vnū sunt.ꝛ aio disponētes eas viuūt.Quo infinit⁹ numer⁹ lineaꝝ in vno puncto subsistūt vnū.ꝛ buiusmodi naturalia exēpla pspice.ex quib⁹ velut pbice theoꝛice pennis vltra oīa subuect⁹.diuina gratia aduiutus:poteris archana verbi mentis acie perspicere. Et quomodo oīa que per verbū facta sunt in illo viuunt: videre.

¶ a. iiii.

¶ Quid sit deus ¶ Dionisius in libꝛo de diuinis nominibus.

Hierarchia siquidē est archanū bonū : oīm rōi suprarationale:nec vlli eoꝝ q̄ sunt incōmunicabile.Hoc igit archanuꝫ silentio tpali oportet nos honoꝛare. ¶ Johānes damascenus libꝛo primo. Dicere nāqꝫ quid est de⁹ ſm substantiā est impossibile facili⁹ magis est facere rationē ex oīm ablatōe Nōe ſm eoꝝ que sunt est aliquid:nō quidē vt nō ens: sed super oīa ens ꝛ sup ipm esse existēs.Si em̄ eoꝝ q̄ sunt:nostre cognitōes sunt:qō sup cognitōez est omnino:vniqꝫ sup substantiā erit ꝛ ecōuerso. ¶ Augustinus de ciuitate dei in libꝛo.xxii.Deū certe.sicut poterat. diffinire volens cicero.Mens inquit quedaꝫ est soluta ꝛ libera ab oīm̄ pceptione mortali:secreta oīa sciens: oīa mouens: ipaqꝫ nutu p̄dita sempiterno ¶ Helinand⁹. Empedocles quoqꝫ sic cū fertur diffiniuisse. De⁹ est spera cui⁹ centrū vbiqꝫ circūferētia nusq̄. Secund⁹ quoqꝫ pbus ita.Deus est mens immortalis:incōtemplabilis celsitudo.forma multiformis.incogitabilis inquisitio.insoliꝛtus oculꝰ.oīa prīnēs :lux: bonū ꝛ quid est hmōi. ¶ Dionisius vbi supra. Quid est inq̄ de⁹. Est ratio simpla. ꝛ veritas vere existēs:circa quā vt purā. ꝛ nō errantes scientiā est diuina fides vnicū credentiū fundamentū. ipos veritati.eisqꝫ veritatē collocans. Ipa est scientia aduatrix cognoscentiū ꝛ cognitoꝛ:a malo restituens magis aūt in bono statuens oꝛdinās ꝛ ornans ꝛ pficiens integritatē:oīmqꝫ maculas soluens. Pro hac veritate moꝛiuntur quotidie diuine sapiētie duces: testimonium phibentes. ¶ Bernard⁹ clareuallen⁹ in libꝛo de consideratōe.v.Quid est inq̄ de⁹:qō ad vniuersuꝫ spectat finis.qō ad delectatōez sal⁹.quod ad se. ipe nouit Quid est de⁹. Nō min⁹ puerꝰoꝝ pena q̄ gloꝛia hūmilium.Est em̄ rationabilis quedā equitatis directio.incommutabilis atqꝫ indeclinabilis: quippe attingēs vbi qꝫ:cui illisa oīs prauitas ꝓturbetur:necesse est.Quid ē de⁹.Longitudo latitudo sublimitas ꝛ pfundū. Longitudo ꝓpter eternitatē interminabilem.Latitudo ꝓpter charitatē immensurabilē.Sublimitas ꝓpter maiestatē inattingibilē.Pꝛofundū ꝓpter sapientiā inscrutabilez Hec sancti ſm apl̄m compbendūt. ¶ Idē in quodā sermone.Qui enī cū maria soli vacant deo. diligenter cōsiderant quid sit de⁹ in mundo.quid in bolibus.quid in angelis.quid in seipo.quid in rebus.Contemplantur siquidē:qz mundi rectoꝛ est ꝛ gubernatoꝛ.boīm liberatoꝛ ꝛ adiutoꝛ:angeloꝝ sapoꝛ ꝛ decoꝛ: in seipo principium ꝛ finis.Reprobоꝝ terroꝛ ꝛ hoꝛroꝛ. ¶ Augustin⁹ in libꝛo soliloquioꝝ. Ipe est veniqꝫ quē amat omne qō potest amare:sine sciens sine nescies. Ipe est qui nō facit malū:ꝛ facit etiā ne fiat pessimū. Ipe est de cuius regno leges etiā in hec regna descripte sunt. Cui⁹ legibus arbitriū anime libeꝝ est: bonisqꝫ ꝑmia ꝛ malis pene .fixis p oīa necessitatib⁹ distribute sunt. Cui⁹ legib⁹ insseua stantib⁹ mot⁹ instabilis rex mutabiliū ꝓturbat? eie nō similꝰ.frenisqꝫ circūeuntiū seculoꝝ semp ad stabilitudinē stabilitatis reuocatur . ¶ Gregoꝛ⁹ nazanzenus. Ipe est cui⁹ esse totū ꝛ semp est insuꝑabile quod dam sine fine substātie pelag⁹. Nullis terminis limitibusqꝫ circūdatur:omnē sensum natura supgrediens et omne tempus.

¶ a. v.

Quibus distinguatur ꝓpꝛietatibus ¶ Cassiodoꝛus super psal.

Deus est substantia incoꝛpalis simplex ꝛ incō mutabilis. ¶ Johānes damascen⁹. Q, autez incoꝛpoꝛe⁹ sit de⁹:manifestū est diligēter intuentib⁹. Qualiter enī coꝛp⁹ esse potest: quod infinituꝫ ꝛ indeterminatū est:nec est enīz formatū. sed impassibile inuisibile ꝛ incompositū. ¶ Augustin⁹ de fide ad petrum. In hoc aūt se nullū coꝛp⁹ cē ostēdit: qz quibusdā coꝛpoꝛib⁹ vitā dedit:quibusdā nō dedit. cū omniū coꝛpoꝛa ipe creauerit. Nō enī rem viuentē:nisi res viuēs facit. Ipe vero naturaliter vita est:qz si vita nō eēt: viuentia coꝛpa nō fecisset ¶ Idē in libꝛo de videndo deo Itaqꝫ nec coꝛpalib⁹ oculis queriꝫ: nec visu circūscribitur:nec tactu tenetur: nec auditur affatu : nec sentiꝫ incessu:nec in loco videtur:sed mundo coꝛde ꝛ cū absens putatur videtur.ꝛ cū ꝑsens est nō videtur.vnde ꝛ apostolus dicit.Tanto tpe vobiscū fui ꝛ nō cognouistis me

¶ Idē in libꝛo ꝓfessionū.x. Non est aliquo sensu coꝛporali ꝓceptibilis.Est tū quedā lux:quedā voꝛ:quidaꝫ coloꝛ: quidā cibus: quidā amplexus interioꝛis hoīs vbi fulget anime:quod nō capit loc⁹.vbi sonat: quod nō rapit temp⁹.vbi redoleꝛ: quod nō spargit flatꝰ.vbi sapit:quod nō minuit edacitas.vbi hereꝛ: quod nō diuellit satietas. ¶ Johānes damascen⁹. Pꝛimo simplex est deus ꝛ nō cōpositꝰ. Nā si compositꝰ cēꝛ:qualiter ipassibilis eē posset. Cōpositio namqꝫ principiū est pugne pugna vero dissonātie. dissonātia poꝛro solutionis est causa. Solutio aūt omnino a deo est aliena. Leterum qualiter de⁹ compositꝰ eē queat:cū p oīa incedat:ꝛ oīa impleat.Impossibile est siquidē coꝛp⁹ p coꝛpa incedere:quin incidat ꝛ incidatur:plicetur:ac ei reobuietur.sicut quecūqꝫ sunt humida miscentur ꝛ confunduntur .

¶ Aug⁹.de ciuitate dei libꝛo.xi.Illud itaqꝫ summū bonū quod de⁹ est:solū simplex: ꝛ ob hoc solū incōmutabile est.Nec ideo simplex nō est:qz trinitas est. Sed ideo simplex dicitur:qz quod habet hoc est: excepto q̄ relatiue ꝑsona queqꝫ ad alterā refertur ¶ Doctⁱ de trinitate.Semiqꝫ nichil eē dicitur ſm materiā: sed ſm formā pꝛopriā.Diuina vero substātia est sine materia atqꝫ ideo vnū est:ꝛ est id quod est.Reliqua poꝛro non sunt id quod sunt.habet enī vnūquodqꝫ suū eē ex his ex quib⁹ est,i.ex ptib⁹ suis. et est hoc ꝛ hoc.i. ptes sue pariter coniuncte: non hoc vel hoc singulariter.Quod aūt nō est ex hoc et ex hoc:sed hoc tantū est; illud vere est id quod est. ¶ Richard⁹ de trinitate libꝛo secundo. Leterū in illa summa sapientia que deus est:nichil falsitatis inesse potest:aliquin nō summe sapet : qui vel fallere veller.aut falli posset. Constat itaqꝫ deuz veracem esse:ꝛ hoc ipm est ei ex veritate. Veritas ergo nō est aliud aliquid q̄ ipe:cum veraciter ꝓuinci possit nō habere nisi ex se:quod tū habet ex veritate,veritas autem sicut nunq̄ nō fuit:sic nunq̄ nō erit: semp enī veꝝ fuit futuꝝ foꝛe quod erit.Et semper verum fuit futūre quod fuit:ergo veritas de⁹ sicut initiū nō habuit:sic ꝛ fine carebit. ¶ Hieronim⁹ in regulis diffinitionū. Ita qꝫ sicut naturis redditur ꝓpꝛietas;vt homini risus eq̄ humanus.ita diuine nature si quid ꝓpꝛiū est:reddas ꝓpꝛiū est deo nō ecepisse:licet oīm que sunt: ꝓpꝛiū est ecepisse. ¶ Richard⁹ vbi supra.Eternū est aūt ; quod caret vtroqꝫ.s.inītio ꝛ fine.omniqꝫ mutabilitate:in bis ergo trib⁹ ꝓbatur eē eternus. Recte quoqꝫ immensus dicitur:cui⁹ magnitudo nulla mensura compbenditur

¶ Hugo de sacramētis libꝛo primo. Itaqꝫ nec augeri potest.qui immensus est:nec minui qui vnus est:nec loco mutari qui vbiqꝫ est:nec tpe qui eternus: nec cogitatione qui sapientissim⁹ est:nec effectu qui optimus est.

Ex simbolo: Eiqꝫ nichil accidens esse potest: qꝛ simplex diuinitas semp est id qđ est: cui nimirꝫ idez est esse ⁊ viuere ⁊ intelligere. Aug⁹. de trinitate ⁊ libero arbitrio. Intelligam⁹ ergo deum si possum⁹. q̄tum possumus. sine qualitate bonū: sine quātitate magnū: sine indigentia creatorē: sine situ p̄sentem: sine habitu omnia continentē: sine aliqua sui mutatōe mirabilia facientez nichilqꝫ patientē: sine loco vbiqꝫ totū: sine tpe sempiternum. Quisquis ita deū cogitat etsi nōdum potest oīm modo inuenire qđ sit: pie tñ cauet q̄tum pōt de illo aliquid sentire qđ nō sit.

C. VI.

De diuine essentie vnitate

Johānes da. Quod aūt vnus est tm̄ deus: scriptura exp̄mens ait. Bñs deus tu⁹ de⁹ vn⁹ est. bis vero qui diuina scriptura nō psuadent. disputādo sic p̄habitur. de⁹ pfectus est ⁊ indeficiens est. fm bonitatez ⁊ sapientiā ac virtutem. Et siquidē multos dicam⁹ deos esse: in multis cōsiderare differentiam est necesse. Si vero in eis est differentia vbi pfecto acti fm bonitatē siue fm virtutē vel sapientiā deficiat a pfectione: tā cū constat deū nō esse. Si aūt p oīa est ydemptitas vnū magis ⁊ nō multos esse ꝓstat. Ceterea qualiter etiaꝫ a multis gubernabit mund⁹ ⁊ nō dissoluetur atqꝫ corrumpetur: cōsiderata pugna in gubernantib⁹. Differentia em̄ p̄rarietatē inducit. Richard⁹ vbi supra. Itez qđ esse nō potest omnino nō est. Extendi igitur potentia accipit esse oīe quod in rez vniuersitate subsistit. sed si omne ab illo est: ipa summa essentia est, sed si ab illa est omne posse: summe potens est. Si omne sapere summe sapiens est. Est em̄ impossibile magis aliqđ dare q̄ accipe vel habere. Nō itaqꝫ aliud est essendi potentia: q̄ summa substantia. Nō ergo potuit alicui alteri substātie dare. nō dicam vt diuinitatē haberet: sed vt ipa deitas esset. Alioqn quod impossibile est esse patrem haberet. Nō est itaqꝫ de⁹ nisi substātialiter vnus quātoqꝫ melius est. quātoqꝫ pfecti⁹ quod humana cogitatio attingit. tanto ad id quod de⁹ est vicinius accedit: nō tñ pringit. Est itaqꝫ eruditis velut maxima ꝓpositio. Est cunctis in cōmuni velut cōmunis animi conceptio: deo attribuere quidquid alti⁹ attingit humana estimatio. Est aūt impossibile plures oīpotentes esse. Qui em̄ vere oīpotens fuerit: facile efficere poterit: vt ceterox quilibet nichil possit; alioquin vere ommipotens nō erit. Hugo in libro de trib⁹ diebus. Eterū nunc p̄cedit vnitas alteritatē: qꝛ p̄cedit binariū. qui est alteritatis principiū. Unitas ergo p̄cedit omnē mutabilitatem. Cū ergo omnis creatura mutabilitati subiecta sit: sequitur q̄ vnitas omnē creaturā p̄cedit. Quid quid aūt est: aut eternū aut creatū est. vnitas ergo eterna est. Porro eternum nichil aliud est q̄ diuinitas: vnitas igitur est diuinitas: ergo vn⁹ est de⁹. Dyonisius in libro de diuinis nomibus. Est em̄ gerarchia vnitas ois vnitatis vnifica essentia supessentialis. intellectus inuisibilis ⁊ inscrutabilis tanq̄ non ente vestigio vllo in occultā eius multitudinē pueniētiū. nec tñ vlli eox que sunt incōmunicabile bonū. Hugo sup gerarchiā Dyonisij ait magn⁹ ille theologus videlicet ariopagita Dyonisi⁹: q̄ diuine claritatis radi⁹ nunq̄ a p̄pria singulari vnitate deserit: licet ad anagogicā ⁊ vnificam eox que pulsa sunt contemplationē optime ac pulcre perueniat vt multiplicet. Nec eteni multiplicatio ⁊ variatio vniuersoꝛuꝫ est pulcritudo: qꝛ nisi dissimiliter pulcra essent singula: summe pulcra non ēent vniuersa. Unde ⁊ puenire dicit optime ⁊ pulcre: Optime. s. in vniuersis et pulcre in singulis. vl optime fm p̄ticipati infusionē pulcre fm participantiū dispositōnem. Optime namqꝫ multiplicatur: vt maius sit bonū quod a multis participatur. et pulcre: vt maioꝛ sit decoꝛ vniuersitatis: eo q̄ p̄ticipantibus singulis varie infundit. Et ipa multiplicatio fit ad contemperantiā eox que p̄dicta sunt. id est electox ac pulsox ad vitam: vt videlicet inter se contemperentur: ⁊ concordia participatōis iuuātur. Ipaqꝫ cōcordia ⁊ pax est illa compantia: qua sibi consentiūt: vt stent in vno ⁊ reformentur ad vnū. ꝓpter hoc vocat eā anagogicam ⁊ vnificam. vnificā quidem vt stent i vnū. Anagogicā vt reformentur ad vnū. Ideo pulcra est in congregatione: optima in eleuatōe. Iste igitur radius ad corda illuminanda p̄cedit: siue ab intus p aspiratione ea replens. siue a foris p sacri verbi eruditionez se ipsis infundens. Et tñ inquit manet intra se vnifice. et cū se mentibus illuminandis varie multipliciterqꝫ participandū p̄stat. Nequaq̄ tñ extra vnitatis siue simplicitatem effluit.

C. VII.

De p̄sonarū trinitate

Isidorus eth. li. vij. Dicitur aūt deus trinitas: q̄si triunitas. Quia pater ⁊ filiꝰ ⁊ spūssanctus sunt trinitas ⁊ vnitas. Unū em̄ sunt ꝓpter maiestatis cōmunionem. et tres ꝓpter p̄sonax ꝓprietatem. Ex diffinitionibus ecclesiasticox dogmatū. Ita creditur a nobis trinitas sine confusione ꝓiuncta. sine separatione distincta. Nō em̄ confusa est in vna p̄sona trinitas: vt sabellius: neqꝫ diuisa in natura diuinitas: vt blasphemat arrius Augustin⁹ de fide ad petrū li. j. Pater itaqꝫ deus a nullo deo genit⁹. sed de natura sua sine initio genuit filium. sibi coequalem deū: ⁊ eadem qua ipe naturaliter eternus est diuinitate coeternū. Idem in solutōe questionū hereticox. Si em̄ filio pater equalitatez quā et dare potuit: in natiuitate subtraxit. inuid⁹ fuit si autez dare nō potuit. infirmus: sed vtrumqꝫ fictū est: qꝛ deo patri filius equalis est. Idem contra maximum li. ii. Beati⁹ quidē est dare q̄ accipe. sed hoc in hac vita est inopia: qm̄ vtiqꝫ melioꝛ est copia. Melius eni est habere q̄ egere. Meli⁹ est dare q̄ mendicare. vbi aūt q̄ dedit: gignendo dedit ⁊ qui accepit: nascendo accepit. nō inopi subuentū est: sed ipa copia generata est. Nec p̄t qui accepit: ei qui dedit inequalis esse. Quia ex hoc accepit vt esset equalis. Nichil eni patre minus habet. q̄ dicit: oīa que habet pater mea sunt. Idem ad oroſium. Porro de spiritusancto certa fides hoc asserit: q̄ a patre filioqꝫ p̄cedit. sicut ⁊ filiꝰ dicit: Cū venerit paraclitus quē ego mittam vobis a patre tē. Glosa super iohānem. ex hoc eni q̄ dicitur: quē ego mittaꝫ vobis a patre: ⁊ postmodū addit. qui a patre p̄cedit: ostēdit q̄ nō solū pater sed et filius cū mittit: sed hoc a patre a quo est ipse. Augustin⁹ de ciuitate dei libro. xv. Ideo quoqꝫ dicitur spūssanct⁹ a patre principaliter p̄cedere: quoniā ⁊ de filio quidem p̄cedit. sed hoc illi pater dedit. qꝛ sic cū genuit: vt etiā de illo donuꝫ cōmune p̄cederet. ⁊ spūssanctus amboꝝ spūs esset. Non eni dedit hoc ei iam existenti nondū habenti. Sed quidquid unigenito dedit. gignendo dedit. Idem in libro. vii. Ipe est charitas patris ⁊ filii vtriqꝫ coniungens: nosqꝫ subiungens. Unde scriptū est. Deus charitas est. Idem in li. xv. Q⁹ aūt dicit ipſs paterne dilectōis filiis. nichil aliud intelligat q̄ filius eius dilectus. Charitas quippe patris que est in ei⁹ ineffabili simplici natura. nichil aliud est q̄ eius substantia. ac per hoc filiꝰ charitatis ei⁹ nullus alius est q̄ qui de substantia eius est genitus. Richard⁹ de trinitate li. iii. Certe vbi totius bonitatis plenitudo est. vera ⁊ sūma charitas esse nō potest. Nichil eni charitate melius est. oportet ergo vt amoꝛ in altex se extēdat. vt charitas cē queat Ubi ergo p̄sonax pluralitas deest. charitas omnino esse nō potest. Sed si sola vna p̄sona in diuinitate esset summā certe charitatē erga creatam p̄sonā habere nō posset. inoꝛdinata eni charitas esset. si summe diligerz eum qui summe diligend⁹ nō esset. Ut ergo in illa vera diuinitate plenitudo charitatis posset locū habere.

oportuit diuinā aliquā psonam psone cōdigne ⁊ eo ip so diuino psortio nō carere. Scipuus vero vex in vera charitate alterū velle diligi vt se. In mutuo siquidem amore. multūq; feruente nichil cariꝰ: nichil pclarius q̄ vt ab eo quez summe diligis: ⁊ a quo summe diligeris aliū eque diligi velis. Probatio itaq; psummate charitatis: est votiua cōmunio exhibite sibi dilectōis. Est q; indiciū magne infirmitatis: nō posse pati consortū amoris. posse vero pati signū magne pfectionis. Si vero magnū est pati posse: maius erit gratanter suscipere maximū aūt ex desiderio requirere. Demus ergo sūmo qđ precipuū est: summe igit dilectoꝝ. summeq; diligendorum. vterq; oportet: vt pari voto ꝑdilectū requirat. pariq; concordia p voto possideat vides q consummatio charitatis: psonaꝝ trinitatē requirit. vbi ergo totū qđ est: pfectum est. sicut nec integra charitas. sic nec vera trinitas abesse potest. ¶ Bysmis de diuinis noibus Fontalis ergo deitas pater est: filiꝰ aūt ⁊ spiritꝰ dei genitricis deitatis frutices de eo germinati. et quasi flores. ¶ Hilariꝰ de trinitate li. ii. Unus aūt est deꝰ pater ex quo oīa. ⁊ vn̄ vnigenitꝰ: p quē oīa. ⁊ vn̄ spiritꝰ oīa in oībus. Nec deesse quicq̄ tante ꝑsummatōi reperit: intra quā sit infinitas in eterno. spēs in imagine: vsus in numine. ¶ Augustinꝰ de verbis dñi. Est pater filio veritati origo veraꝝ: ⁊ filiꝰ de veritate patre orta veritas. et spūsanctꝰ a patre bono effusa bonitas. Omnū aūt nō est impar diuinitas nec sepabilis vnitas. ¶ Ex symbolo. In patre manet eternitas: in filio equalitas: in spūsancto eternitatis equalitatisq; ꝑnexio. ¶ Augꝰ. de trinitate li. vii. Sic itaq; cogitetur deꝰ: vt neq; ꝑsonarum ꝑfusio sit: nec talis distinctō qua impar sit aliquid qđ si intellectu nō capitur: fide teneat. donec illucescat ille in cordiꝰ qui ꝓphetā dixit: si nō crediderit nō intelligetis.

¶ C. VIII.

¶ Q; ab eadem summa trinitate creata sunt oīa ¶ Augustinus de fide ad petrū.

Hđe tenendū est: omnē creaturā que trinitas deus nō est ex nichilo creatā. ab ipa sancta trinitate. que vn̄ ver⁹ ⁊ bonꝰ deus est. et q; summe bonus est: dedit oībus naturis vt bone sint; non tm̄ q̄tum ipe creator bonus. Est cū trinitas deꝰ summū. eternū: ⁊ incōmutabile bonū: nullū habēs defectū: quia nō est ex nichilo factū: nullū habens pfectū; q; non habet initiū. Nature vero ab eo facte ideo pficere possūt q; esse ceperunt. Ideo vero deficere: q; ex nichilo facte sunt. ad defectum eas ꝑditio ducit originis. ad pfectū vero ꝓducit operatio creatoris. In eo igit primū trinitatis que deꝰ est: eternitas naturalis agnoscit. Quia q̄dam ira fecit: vt cū esse ceperint: nō esse tamē aliquando nō possunt. In eo vero eius omnipotentia intelligitur: q; omnē creaturā inuisibilē ⁊ visibilem de nichilo fecit In quiꝰ quāq̄ ipa rex diuersitas: multo magis tamē ipsius bonitas ⁊ oīpotentia cōmendatur. Nisi enim omnipotens esset. nō vna eademq; facultate summa ⁊ yma fecisset: ⁊ nisi summe bonꝰ eēt: nō se gubernandis rebus. etiā infimis pstitisset. Simplicitas deniq; multiplicis dei sapientie cōmendatur: nō solū in creaturaꝝ sublimiū magnitudine: sed etiā infimaꝝ paruitate: diuina bona creata: nō solū inferiora: dissimilitaq; suo creatori sunt: vtpote nō plata de ipso: sed facta de nichilo: nec etiā inter se nō equalia sunt: sed pmanent singula: sicut a deo. vt essent. ceperunt. Deniq; nisi naturaliter immutabilis esset: munq̄ in reb⁹ mutabilib⁹ ordo ꝑsilii ac dispositōis eiꝰ incōmutabilis pmaneret. ¶ Idez de ciuitate dei li. xi. Itaq; mundus ipe ordinatissima sua mutabilitate atq; mobilitate: ⁊ visibiliuz oīm pulcerrima specie: quodāmodo tacit⁹ pclamat: ⁊ factū se esse: ⁊ nō nisi a deo ineffabiliter atq; inuisibiliter pulcro fieri se potuisse. ¶ Idē in li. v. Ipe est itaq; deus oīpotēs qui hostiliē fecit: ⁊ eum peccantē nec impunitum eē pmisit; nec sine misericordia dereliquit. Qui bonis ⁊ nō bonis; essentiā cū lapidib⁹: vitam seminalē cuz arboribus: vitam sensualē cū pecoribus: vitam intellectualez cum angelis dedit: qui nō solū celum ⁊ terrā: nec solum angelum ⁊ hominē. sed nec exigui ⁊ ꝓtemptibilis aīantis viscera: nec auis pennulā: nec herbe flosculū: nec arboris folium: sine suaꝝ ptium ꝑuenientia: ⁊ quadā velut pace dereliquit

¶ C. IX.

¶ Qualiter ipsa creatrix trinitas in principio geneseos est insinuata ¶ Idē ad orosium.

Uaūt qđ de sancta trinitate omniū creatrice dictū est: scripturaꝝ testimonis approbetur: in ipo principio geneseos hec ipa trinitas euidenter ostenditur. Cū eni dicitur: in principio fecit deꝰ celum ⁊ terrā: quid aliud intelligendū putas principiū nisi dei filium. Omnia quippe p ipm facta sunt a pre. Unde ⁊ ipe de se quid esset: interrogātibus respondit iudeis: principiū qui ⁊ loquor vobis. Itaq; ꝑculdubio pater intelligend⁹ est in noie dei: filius aūt in nomine principii. Postea subsequitur scriptura: q; spūssanctus dei ferebatur sup aquas: qui tercia est in trinitate psona. ¶ Idem sup geneslm ad litterā li. i. Sicut aūt in exordio creature trinitas creatrix insinuatur: sic etiz in conuersione ac pfectōe eiusdē: vt rex species degeranꝰ tur. Nā ⁊ verbū ⁊ verbi genitor expriminuntur: cuz per singula creature genera: deus vt fierent dixisse perhibetur. Illa quippe dictio est in verbo eterno: patri coeterno: q̄uis in eterno verbo dicente deo: hoc tm̄ palis facta sit creatura. vnde q; formā verbi semp ⁊ incōmutabiliter patri coherentē nō imitatur impfectio creature: cū ab ea dissimilis ad nichilū tendat quadā informitate: ideo cū insinuatur informitas materie prime: non fit cōmemoratio filii inq̄rtum verbū est. sed inq̄rtū principium est. postea vero in conuersione siue formatione creature fit eiusdē cōmemoratio inq̄rtum verbū: vt scz p id quod principiū est: insinuetur exordium creature existentis ab illo adhuc impfecte. p hoc aūt q; verbum est: insinuetur pfectio creature ad eum reuocate: vt formaretur creatori inherēdo: ⁊ p suo genere formā illius imitando. Inest auē deo benignitas summa: nec ex indigentia: sed ex beneficentia venīēs amor in opera sua Idcirco in exordio creature dicitur: q; spūs dei ferebatur sup aquas: q; bone voluntati creatoris subiacebat quidquid formandū ac pficiendū inchoauerat. vnde ⁊ de creatura pfecta dicitur: vidit deꝰ q; eēt bonū. vbi eadem sancta dei bonitas expriminꝰ: in qua deo placuit quidquid pro nature sue modulo pfectum placet. Suo quippe sunt; ꝓpter que deus creaturā suā amat: videlicet vt sit: ⁊ vt maneat. vt igitur eēt: spūs dei ferebatur sup aquas. vt aūt maneret: vidit deꝰ q; bona erant.

¶ C. X.

¶ Qualiter eius inuisibilia cognoscūtur a mūdi creatura ¶ Petrus lombardus.

Uaūt dicit apls. inuisibilia eiꝰ p ea que facta sunt: intellecta conspiciūtur: quasi. s. ex perpetuitate creaturaꝝ: ipius eternitas: ⁊ ex magnitudine omnipotentia: ⁊ ex gubernatione virtus vel bonitas intelliguntur. Cetez licet potētia sapientia ⁊ bonitas siue clementia de deo sm substantiā dicantur: ⁊ in ipo pemt⁹ vnū ⁊ idem esse ꝓbentur: frequēter tn̄ hec oīa distincte solent ad psonas referri. s. vt patri potentia: filio sapientia: spiritui sancto bonitas attribuatur. ¶ Hugo de tribus diebus. Nec sunt ergo tria creatoris inuisibilia: que cognoscuntur p ea que ab ipo sunt facta. Potentiā quippe manifestat creaturaꝝ immēsitas. Sapientiā decoꝝ. Benignitatē vtilitas. Immensitas creaturaꝝ constat in magnitudine ⁊ multitudine. Multitudo in similibus in dissimilibus: in diuersis in pmixtis. Magnitudo est in mole ⁊ spacio. Moles est

in massa ⁊ pondere. Spaciū est in lato ⁊ longo ꝓfūdo ⁊ alto. Decor creaturaꝝ est in situ. in motu. specie. qualitate. Situs est in cōpositione ⁊ ordine. Ordo est in ꝓprietate. et tpe. ⁊ loco. Motus est quadripertitus localis. naturalis. animalis. rationalis. Localis est ante ⁊ retro: dextrorsum ⁊ sinistrorsum: sursum ⁊ deorsus ⁊ circū. Naturalis est in cremento ⁊ decremento. Animalis est in sensib⁹ ⁊ appetitibus. Rationalis est in factis ⁊ consiliis. Species est forma visibilis: que oculo discernitur. sicut figure ⁊ colores corpor. Qualitas est ꝓprietas interior: que ceteris sensibus ꝑcipitur. vt melos auditu. dulcor gustu. fragrantia olfactu: lenitas tactu: vtilitas creaturaꝝ ꝓstat in grato ⁊ apto ⁊ cōmodo ⁊ necessario. Gratū est qđ placet. Aptū quod conuenit. Cōmodum quod ꝓdest. Necessariū sine quo quid esse nō potest. Mundꝰ iste sensibilis quasi quidaꝫ liber est scriptus digito dei: hoc est virtute diuina creatꝰ: ⁊ singule creature quasi figure. ¶ Idē de sacramentis libro primo. Cū aūt in deo sint tria. voluntas. s. ⁊ sapientia. ⁊ potentia: primordiales cause a voluntate ꝓficiscunt: ꝑ sapientiā dirigūtur. ꝑ potestatē ꝓducuntur. Voluntas eteni mouet: sapientia disponit: potestas explicat. Nec sunt eterna creaturaꝝ oīa fundamenta: omni creature incōprehensibilia. sicut esse eternitatē dei nō eſt temp⁹: nec immensitatē loc⁹: sic nec et⁹ sapientiā sensus nec bonitatē virt⁹: nec potentiā op⁹.

¶ Q. .XI. Qualiter ex creaturarū consideratōe cognoscatur esse summa essentia. ¶ Johānes da.

Deum itaqꝫ iuxta iohannis sententiā nemo vidit vnq̄: nec tñ nos in omnimoda sui dereliq̄t ignorātia: omnib⁹ esse cognitio existēdi deū ab ipo naturaliter est inserta. Ipa quoqꝫ creatōis permanentia ⁊ ꝓseruatio ⁊ gubernatio nos docet: qui est de⁹. qui hanc vniuersitatē ꝓsistere facit: cōtinet ⁊ cōseruat: ⁊ ei semp ꝓuidet. Qualiter esse vtiqꝫ contrarie nature ignis. dico. et aque ⁊ aeris ⁊ terre in vn⁹ mundi ꝓsummatione ad inuicē conuenissent: ⁊ indissolubiles ꝑmanssent: nisi aliqua virt⁹ omnipotēs ea cōseruasset: et indissolubilia semp conseruaret. Cetex quid est quod mouet celū. Nā oīe quod mouet ab alio mouet. Et illud tex a quo mouetur. sic est in infinitū querēdo ꝓcedere donec ad aliquid ꝑueniamus immobile. Primū ei mouens immobile est: qđ de⁹ est. ¶ Augustin⁹ de ciuitate dei li. xi. Veniqꝫ sicut iam dictū est. Mundꝰ iste ordinatissima sua mobilitate ⁊ mutabilitate ac visibilium pulcerrima specie. Si quis diligenter attendat: qđam modo tacit⁹ ⁊ factū se esse: ⁊ nō nisi a deo ineffabiliter atqꝫ inuisibiliter pulcro fieri potuisse ꝓclamat. ¶ Richardus de trinitate libro primo. Incessanter quippe videm⁹ in his que ab eterno nō fuerūt: alia quidem succedere: alia vero decedere. Porro manifesta ratio inuenit: qꝫ quidquid ab eterno nō fuit: a semetipō eē nō possit. Aliquin apte conuincit. q⁹ aliquid sibi existēdi intium dedit: sub illo instanti qñ nichil habuit: qñ omino nichil potuit. hinc ergo colligitur ratiocinando ⁊ aliqđ esse: qđ est a semetipso. Nā si nichil a semetipō fuisset: omino nō esset vnde illa existere potuissent: que suum esse a semetipsis nō habent. Conuincitur ergo ut dictū est. aliquid esse a semetipō: ⁊ eo ipō etiā ab eterno: alioquin fuit qñ nichil fuit. quod q̄ falsum sit: ipa rerū experientia ꝓuincit existentium. Sic sane nemo vubitare potest: qꝫ in tanta rex multitudine existentiū. et tā multiplici differentia graduū esse oporteat aliquid summū Absqꝫ dubio aūt: melior est natura rationalis q̄ irrationalis: oportet ergo vt aliqua rationalis substantia sit omnīū summa. ¶ Gregor⁹ in moralib⁹ li. xxvii. Itaqꝫ ois homo eo ipo q⁹ rationalis condit⁹ est: et ipa ratōe illū qui se condidit deū esse colligere debet. Unde per quendā sapientē in libro iob dicit. Oīes boies vidēt eum: quē nimirꝫ iam videre: est dominationē illi⁹ ratiocinando cōspicere: recte quoqꝫ ibidē subiungit: vnusq̄sqꝫ intuetur ꝓcul: ipm quippe ꝓcul intueri: est nō tā illū ꝑ speciē cernere: sed adhuc ex sola operꝫ suorum admiratione pensare.

¶ Q. .XII. Qualiter in omni creatura relucent trinitatis vestigia. ¶ Augu. in li. questionū. lxxxiij.

Cetex oīe quod est: aliud est quo cōstat: aliud quo discernitur: aliud quo congruit. vniuersa igit̄ creatura ⁊ est: et ꝑmanet ab eo quod nichil est: et suis partib⁹ sibi congruit. causaꝫ quoqꝫ illius trinā esse oportet: qua sit: qua hoc sit: qua sibi amica sit. oportet igit̄ trinitatē esse: qua nichil ꝓstante⁹. intelligentius. beat⁹. ratio potest inuenire. Ob hoc etiā vbi veritas queritur: tria tñ genera questionū esse ꝓbantur. videlicet an sit: an hoc: an aliud sit: an ꝓbandū an improbandū sit. ¶ Idē de ciuitate dei li. xi. Quomā igitur boies sum⁹ ad nostri creatoris imaginē creati. cuius est vera eternitas: eterna veritas: eterna ⁊ vera charitas. Estqꝫ ipa eterna. ⁊ vera. ⁊ cara trinitas. Neqꝫ cōfusa neqꝫ separata. In his quidē reb⁹ que infra nos sunt: qñ nec ipa aliquo modo essent: vel aliqua specie continerentur: nec aliquē ordinē vel appeterent vel tenerent: nisi ab illo qui summe sapiēs est: qui summe bonus est: facta essent. tanq̄ ꝑ oīa que fecit mirabili stabilitate currentes. quasi quedā ipi⁹: alibi plus: alibi minus impssa vestigia colligam⁹. In nobis aūt ipis eius imaginē contuentes. tanq̄ iuxta ille filius cuāgelicus vt in nosmetipos reuersi surgam⁹: ⁊ ad illū redeamus: a quo peccando recesseram⁹. Ibi nostrum esse nō habebit mortem. ibi nostꝝ nosse nō habebit errorē. ibi nīm velle ñ habebit offensionē. In his quippe que quoquo modo sunt: et nō sunt quod de⁹ est: a quo facta sunt: ꝓponuntur viuentia nō viuentib⁹. et in his que viuunt: sentientia nō sentientib⁹. et in his que sentiunt: intelligentia nō intelligētib⁹. et in his que intelligūt: immortalia mortalib⁹. Sed tñ valet in naturis rationalibus quoddā veluti pond⁹ voluntatis et amoris. vt cū ordine nature angeli hominib⁹ lege tñ iusticie boni boies malis ꝑferantur angelis. Et nos quidem in nobis imaginem illius summe trinitatis agnoscim⁹: qua nichil in reb⁹ a deo factis. sit ei natura ꝓpinquius. Nā ⁊ sum⁹ et nos esse nouim⁹: et nostꝝ esse ac nosse diligim⁹. Animalia quoqꝫ etiā irrationalia. que sentiūt esse se velle: et ob hoc interitū fugere: quib⁹ possunt nutrib⁹ oīdunt. Sed et arbusta fruticesqꝫ quib⁹ null⁹ est sensus: vt in auras tunc cacuminis germen emittant: altius terre radices infigūt: quo alimentū trahāt: sicqꝫ suū esse quo ⁊ dammodo cōseruāt. Ipa postremo corpa quib⁹ nec sensus: nec seminalis est vita: ita tñ vel in supna insiliunt: vel in yma descendūt: vel in medius libr̄ādo se collocāt vt essentiā suā vbi fm naturam possunt esse: custodiāt. Sed et formas suas nobis sentiendas ꝑbent: vt ꝑ eo q⁹ nosse nō valent: ꝑsi nmotescere velle videantur. Nosqꝫ sic ea sensu corpis capim⁹: vt de his nō sensu corporis iudicem⁹. Aliū quippe sensum interioris hominis longe illo ꝓstantiorem habem⁹: quo iusta iniustaqꝫ sentimus. iusta ꝑ speciē intelligibilem: et iniusta ꝑ ei⁹ priuationem. Ad huiꝰ sensus officiū nō acies pupille: nō foramen auricule: nō spiramenta narīū: nō gust⁹ fauciū: nō vllus corpor⁹ accedit tactus. Ibi me et esse et hoc nosse certus sum: et hec amo: atqꝫ me amare similiter certus sum.

¶ Q. XIII. De gradibus creaturarū quibus homies ad dei cognitionē ascendunt. ¶ Augustinus de ciuitate dei li. xij.

Cum ergo deus summe sit: qui ad moysen dicit: ego sum qui sum. Reb⁹ quas creauit esse

dedit:aliis amplio:aliis minus:atqz ita naturas essenti
arum gradib⁹ ordinauit. ¶Idem in li.v. Homim vero
dedit essentiā cū lapidib⁹.vitā seminalē cū arboribus:vi
tam sensualem cū pecoribus:vitā intellectualē cū ange
lis:dedit esse z carni originem:pulcritudinē: valitudiez
z animē irrationali memoriā sensum appetitū. Ratio
nali aūt insup.mentē.intelligentiā.voluntatē. ¶Idē in
li.xi. In his aūt oibus.vt vitam⁹.que a deo facta sunt
preponunt viuentia nō viuentib⁹.Et in his que viuūt
sentientia nō sentientib⁹:z in his q̄ sentiūt:intelligētia
nō intelligentib⁹.Et in his que intelligūt : immortalia
mortalib⁹. ¶Idem ysidor⁹ in li.de summo bono. Qui
busdā itaqz gradib⁹ intelligentie p creaturā homo pro
greditur ad intelligendū creatorē: videlicet ab insensi
bilibus ad sensibilia:a sensibilibus ad rationalia:a rati
onalibus surgens ad creatorē.intelligibilia quippe de
um laudant p se:irrationalia vero z insensibilia nō per
se:sed p nos laudāt eū:dū nos ea ysiderātes laudamus
deū. Sed ideo laudare deū z ipa volūt:qz videlicet eā
dem laudē cor pturit.deniqz dixerūt antiqui:q̄ nichil
tā hebes existat:qđ sensum in deū nō habeat. ¶Augu
stinus de ciuitate dei li.xi. Sed magnū est : z admodū
rarū:paucisqz ꝑcessum:vniuersā creaturā corporeā:z in
corporeā:mente ysideratā:mutabilēqz comptam inten
tione mentis excedere.z ad immutabilē dei substantiā
puenire.ibiqz ex ipo discere:q̄ cunctā creaturā:que nō
est quod ipe:nō fecit nisi ipe. Dic eīm de⁹ cū homie loq
tur:nō p aliquā creaturā corpalem:vel corpali similez
Sed ipa veritate.si quis ydone⁹ sit ad audiendū men
te nō corpore. ¶Idē in libro ꝑfessionū.xi.Audiat ergo
te domine intus sermocinantē qui potest: ego quidē ex
oraculo tuo clamabo fideliter. Quā magnificata sunt
opa tua:oia fecisti in sapiētia.Et hec ipa sapiētia tua
principiū est:qđ loquit nobis.interi⁹ docens nos.veri
tas stabilis.siquidez z p creaturā mutabilem cū admo
nemur ad veritatē stabilem ducimur. ¶Idē in quinto
Ecce nō cessat dñe:nec tacet laudes tuas vniuersa cre
atura tua:nec spūs homis p os ꝑsum ad te:nec ani
malia:nec corpalia:p os ysiderantiū ea:vt exurgat ī te
a lassitudine anima nostra:inmitēs bis que fecisti: z trā
siens ad te.qui hec mirabiliter fecisti: ibiqz refectio et
vera fortitudo. ¶Idē in li.x.Ecce interrogaui de deo
meo terrā.z oia que in ea sunt:z cuncta se deū non esse
confessa sunt.Interrogaui celū z luminaria eius.z hec
que circūstant fores carnis mee: dixi oibus: dicite mi
chi de deo meo aliquid:qđ vos nō estis: exclamauerūt
omnia voce magna:vere deus nō sum⁹ nos:sed ipe nos
fecit.Interrogatio mea.Intentio mea.Respōsio cor
Species cor. ¶. XIIII.

¶Q⁹ deū multis modis hoīes cognouerint
Hugo de sacramēts libro primo

Sic aūt ab initio deus noticiā suā ab hoīe tpa
uit:vt sicut nunc⁹ quid esset toto poterat com
phendi:sic qz esset nunc⁹ prius posset ignora
ri:ne si tot⁹ manifest⁹ esset fides nō haberet meritum:
nec infidelitas locū.si vero abscondit⁹ tot⁹ esset: fides
quidem a scientia non iuuaret. Et infidelitas de igno
rantia excusaret. Prodit⁹ est igitur z indicatus est oc
cultus deus:partim ratōe humana:partim reuelatione
diuina.Et ratio quidē humana duplici inuestigatione
deū dephendit ptm videlicet in se:prim ex his q̄ erant
extra se.similiter reuelatio diuina humanā ignorantiā
nunc ab intus p aspiratōez edocuit: nunc vero foris p
doctrine eruditionē instruxit: vel p miraculor⁹ ostensio
nem confirmauit.Et approbauit hec ratio:z acquieuit
z vnū esse deū asseruit:nec collectionez diuersor⁹ ne tur
bam faceret.nec cōpositionem partiū ne massaz forma
ret.nec similitudinez multor⁹:ne pluralitas superflua:vel
singularitas imperfecta appareret. Itaqz quatruor mo
dis ad noticiā hois egredit deus inuisibilis. Int⁹ scili
cet p ratōez z aspiratōez. foris p creaturā z doctrinā
Ratio quidē z creatura ptinent ad naturā. Aspiratio
aūt z doctrina.ptinent ad gratiaz. Ex ratione sunt ne
cessaria.sm rationē phabilia:supza rationez mirabilia
cōtra rationē impossibilia. Et duo quidē extrema cor
que dicta sunt:fidem omnino nō capiūt. Nā q̄ ex ratio
ne sunt.q̄m sciuntur.credi nō possunt. Que aūt contra
rationem sunt:nullo modo bis acquiescit ratio. Illa er
go que sunt sm rationē z illa q̄ sunt supza rationē. tan
tummodo suscipiūt fidez. Et in primo genere. fides ra
tione adiuuatur:z ratio fide pficitur. In his vero que
supza rationem sunt:fides a ratione nō adiuuatur:sed
ratio fidē venerari:quā comphendere non valet:admo
netur. Dyonisius de diuinis nominib⁹.Deū itaqz nō
ex sua cognoscim⁹ natura:sed ex oim existentiū ordina
tione ex ipo ꝓposita.imagines quasdā diuinor⁹ ipius
habente:ommqz via z ordine in ipm est redeundū: om
ni ablatione z eminentia vt causa oim:.pinde z in oib⁹
z sine omnib⁹:z p scientiā:z sine sciētia cognoscitur de
us:vtiqz sui sup omnē animi virtutē cognoscitur:cum
anim⁹ ab existentib⁹ oibus recedens. deinde z seipsuz
relinquens.sup apparentibus radiis imittitur.Inde in
scrutabilis sapientie ꝓfundo illuminat⁹:que vt dictum
est:cognoscenda est ex oibus.ipa est eīm oim factrix sp
cōpagmans oia.z insolubilis oim congruentie z ordia
tionis causa:semper propinquor⁹ fines seculor⁹ conne
ctens:z vnā vniuersitatis conspirantiā armoniaqz pul
cram faciens. ¶. XV.

¶Qualiter ad vnius dei cognitionē philoso
phi pervenerunt ¶Richardus in p:ologo li
bri de trinitate.

Ogitem⁹ igitur q̄tum in ei⁹ cognitōne studue
runt:vel quousqz pfecerunt etiā huius mundi
phi.Et pudeat nos ī hac pte inferiores illis in
veniri:amplius aliquid debet in nobis amor veritatis
q̄ in illis potuit amor vanitatis. Ampli⁹ etiā aliquid
in bis nos posse oportebit:quos fides dirigit:spes tra
hit:charitas impellit. ¶Aug⁹ de ciuitate dei li.viii.
Illi nimir⁹ summi phi.quos merito fama z gloria:cete
ris platos videmus:nullus corp⁹ deū esse comphende
runt:z ideo querentes eū:cuncta corpa trāscenderunt.
viderūt quoqz quicquid est mutabile:non esse summum
Ideoqz omnes etiā spiritus mutabiles transcenderunt
querentes summū bonū. Deinde cōsiderarūt omnē spe
ciem in re quacūqz mutabili qua est:quidquid illud est
nō ee posse:nisi ab illo qui vere est: qz incōmutabiliter
est. Ac p hoc sive vniuersi mundi corp⁹.figuras.quali
tates.ordinatūqz motū.z elementa a celo vsqz ad ter
ram dispositā.z quecūqz in eis sunt:sive omnem vitaz
vel que nutrit z cōtinet:qualis est in arboribus: vel que
et hoc habet et sentit : qualis est in pecoribus:vel que et
habet hoc et intelligit:qualis in hoibus. vel q̄ nutrito
rio subsidio nō indiget: sed tñ cōtinet.sentit. intelligit
qualis est in angelis.nisi ab illo esse non posse qui sim
pliciter est. Dō eīm illi est viuere intelligere beatū esse
hoc est illi et esse.ppter hanc incōmutabilitatez. et sim
plicitatem intellexerūt eū:et oia illa fecisse:et ipm a nul
lo fieri potuisse. Cōsiderarūt eīm quidquid est: vel cor
pus vel vitā esse:meliusqz aliquid vitā esse q̄ corpus.
speciēqz vite intelligibilem q̄ corpis sensibilē esse. nul
la eīm est corpalis pulcritudo. sive in statu corpis. sicut
est figura.sive in motu.sicut est cantilena:de qua si ani
mus iudicet:quod pfecto nō posset.nisi species hec in
ipo melior esset:sine tumore molis:sine strepitu vocis.
sine spacio loci aut tpis. sed ibi quoqz nisi mutabilis
esset:nō alius alio melius de sensibili specie iudicaret.
Quod eni mauis aut minus recipit. sine dubio muta
bile existit. Unde ingenioli homines ac docti facile

collegerūt:nō esse ꝑmā speciem in reb⁹ his vbi ꝙuincitur esse mutabilitas. Cum igitur in coꝛ conspectu.ꝛ anim⁹ ꝛ coꝛ⁹.magis ꝛ min⁹ speciosa essent:si aūt oīm speciē carere possent:omino nulla essent. viderunt ali quid esse vbi ꝑma species incōmutabilis esset. ꝛ ideo nec coꝛpabilis esset:ubiqꝫ reꝛ esse pncipiū rectissime crediderūt.qō factū nō esset:ex quo cuncta facta eēnt. Itaqꝫ qō notū est dei manifestāte illo peceperūt cuꝫ ab eis inuisibilia ei⁹ ꝓ ea que facta sunt:intellectu conspecta sunt. ¶ Idē in li.xi. Hinc apuleius platonic⁹ deum creatoꝛē oīm platonem sic ꝓdicasse asseruit:q ipe sit solus qui nō possit penuria sermonis humani vl modice comꝓhendi:uix aūt sapientib⁹ uiris.cum se uigoꝛe animi ꝙtum licuerit de coꝛpe remouerūt:intellectū hmōi ꝛ id quoqꝫ interdū.uelut in altissimis tenebris rapidissimo chaꝛusca mine lumen candidū intermicās. ¶ Ex libꝛo lactāci de falsa religione. Q⁹ quoqꝫ sibille vnū deū ꝓdicasse inuenīūtur. Maxime aūt eritheea q̄ inter ceteras celebꝛioꝛ atqꝫ nobilioꝛ habef. ¶ Aug⁹ contra v.hostū genera. Ait siquidē illa que dicta est eritheea vnus est de⁹ omnipotens.sublimioꝛ vltra oīa que fecit sidera. Ipm solū qui est colūre mundi creatoꝛē. Qui bo nozant deū reꝛ.eternā vitā hereditabunt:perpetuo seculo inhabitantes padisum amenissimū oꝛtū. ¶ Idez in libꝛo de ciuitate dei. Plotin⁹ quoqꝫ pbs fugiendū esse inquit ad clarissimā patriaꝫ.ꝛ ibi patere tibi oīa. Que igit dissis aut fuga nisi simile deo fieri. ¶ C. XVI.

Qualiter ad trū ꝑsonarū distinctōez ytrum. qz appinquauerūt. ¶ Idē li.xvij.

Quam aūt sapientie studiū.in actōe vite ꝛ contemplatōe uersetur. Socrates in actiua excelluisse:pitagoꝛas uero cōtemplatiue magis inistisse memoꝛat. Quoinde plato vtranqꝫ iungēdo pfecisse laudatur philosophiā:quā videlicet in tres partes distribuit.naturalē.s.rationalē.ꝛ moralē. fortassis aūt qui eū acutⁿ atqꝫ veraciⁿ intellexisse ꝛ secuti esse laudātur;aliquid tale de deo senserūt:ut in illo inueniatur et causa subsistendi.ꝛ ratio intelligendi.ꝛ oꝛdo viuendi. Quoꝝ triū vnū ad naturalē.aliud ad rationalē.terciū ad moralē ꝑtinere intelligit. Si em̄ homo ita creatus est:ut ꝓ id qō in eo ꝓcellit:attingat ad illud qō cuncta ꝓcellit:unū.s.ueꝝ optimū deum:sine quo nulla natura subsistit:nulla doctrina instruit:null⁹ usus expedit. Ip se queratur ubi nobis secura sunt oīa.ipe cernatur:ubi nobis certa sunt oīa.ipe diligatur ubi nobis recta fūt omnia. Si ergo plato dei hmōi imitatoꝛē. cognitoꝛem amatoꝛē dixit esse sapientem:cui⁹ pticipatōe sit beat⁹. quid opus est discutere ceteros. Nulli nobis. q̄ illi.ꝑ pius accesserūt. ¶ Idem. Porphiri⁹ quoqꝫ platonicus pncipia reꝛ ait esse deū patrem ac deū filiū:quem vocat paternā mentem siue paternū intellectū:posuit etiā terciū boꝛ medīū. ¶ Idem contra.v.hostium genera. Mercuri⁹ pozro ait in libꝛo de verbo ꝑfecto: fili⁹ dei benedicte atqꝫ bone voluntatis ei⁹.cui⁹ nomē oꝛe humano cnarrari nō potest:de solo deo: dīs omnium est. hunc deus dilexit ymensitū suū:bon⁹ em̄ uisus est: ac plenissim⁹ oīm bonoꝝ ꝛ letar⁹ est. sibilla quoqꝫ eritheea Omniū inquit conditoꝛē.nutritoꝛēqꝫ. qui dulcē spūm oīb⁹ diſposuit;ꝛ ducē deum oīm fecit:de⁹ fidelib⁹ uiris bonoꝛare dedit. ¶ Idem in li.de ciuitate dei.xi. Aiaduerterunt quidez ut dictū est supꝛadicti philosophi tri pertitā philosophie esse disciplinā:uidelicet philicam.loycā.ꝛ ethicaꝫ. Et q̄uis in his trib⁹ de sancta trinitate nō credantur aliquid fm deū cogitasse. platom tū q̄ hanc ꝑm⁹ diuisionem fertur repisse: neqꝫ naturarum oīm nisi de⁹ usus est auctoꝛ: nec intelligēie datoꝛ.nec amoꝛis quo bene beateqꝫ uiuit inspiratoꝛ. Sicut aūt cū de natura reꝛ.ꝛ ratione indagande ueritatis. et de fine boni.ad quē oīa que agimuꝰ referenda sunt.diuersi diuersa sentiāt;In his tñ trib⁹ quēstionib⁹ oīs coꝛus intentio uersatur. Itaqꝫ cū in qualibet eaꝝ quid q̄sqꝫ sectetur:multiplex sit opinionū discrepātia. Esse tñ aliꝙā nature causam.scientie fozmā:uite summaꝫ: nemo cunctatur. Tria quoqꝫ in quolibet hoīe artifice spectātur:ut opus aliquid ab eo efficiatur.s.natura.doctria. ꝛ usus. Natura ingenio. Doctrina scientia. Usus fructu diiudicand⁹ est. Ex his ergo ꝓpter beatā uitā obtinendā:illa triptita a philosophis inuenta est disciplina Naturalis ꝓpter naturā. Rationalis ꝓpter doctrinaꝫ Moralis ꝓpter usū:si ergo nostra natura a nobis cēt ꝑfecto nostrā ꝛ nos sapientiā genuissem⁹. Nec eā aliū de.i.doctrina discendo percipe curarem⁹. Amoꝛ quoqꝫ nō ster a nobis ꝑfectus ad nos relatus ad bene uiuēdum sufficeret:nec alio bono quo fruerem̄ ullo indigeret. Nunc vero qz natura nostra ut sit:deū habet autoꝛez;pculdubio ut vera sapiam⁹:deū debem⁹ habere doctoꝛem:ꝛ ut beatissimū suauitatis intime largitoꝛem. Nā ꝛ nos quidem in nobis imaginem agnoscim⁹ illi⁹ trinitatis sūme:ꝛ si nō eqlez;tñ adhuc reformatōe ꝑficiendā ut ei ꝓxima sit etiā similitudie. ¶ C. XVII.

Q⁹ in trinitatis distinctōe defecerūt Glosa sup epistolā ad romanos ꝑmo.

Itaqꝫ qō notū est dei.manifestū est in illis: naturalis videlicet rationis ductu. Notū em̄ dei hoc esse dicim⁹:quod ex hui⁹ mundi dispositōe ꝛ naturali ratōe assequi possum⁹:ꝛ illi quidem philosophi nobiles quoquo modo creaturas interrogantes de creatoꝛe quesierūt.oīmqꝫ specie ac dispositōe q̄si voce respondente:ex arte artificem cognouerūt. Sic eius inuisibilia ꝓ ea q̄ facta sunt intellectu ꝑspexerunt:quia.s. ex ꝑpetuitate creaturaꝝ ei⁹ eternitatē;ꝛ ex magnitudine oīmpotentiā. ꝛ ex gubernatōe virtutem vel bonitatem ꝛ hmōi intellexerūt. Quidā aūt in illis verbis apli volunt ꝓ inuisibilia patrem intelligi:ꝓ virtutem vero filium:ꝓ diuinitatem spūmsanctū. Sed beat⁹ augustin⁹ philosophos vsqꝫ ad tercie ꝑsone noticiā.s.spūssancti nō ꝑtigisse dicit. Ubi de tercio signo in quo defecerūt magi ꝑbaraonis disserit. Magi em̄ inquit si in ꝑmo aut secundo signo defecerūt:qz summi gentiū philosophi de thogaton.i.summo patre ꝛ de nos.s.ei⁹ mente philosophati sunt. Sed in tercio signo nō ꝑualuerunt magi:qz usqꝫ ad terciā ꝑsonā nō ualuerūt uenire philosophi. Itaqꝫ dicim⁹ eos hāc summe trinitatis distinctionē quā fides catholica ꝑfitetur:nullatenⁿ habuisse uel habere potuisse:absqꝫ doctrine uel interne inspirationis reuelatōe. Reuelauit aūt illis deus ꝓ opa virtutem:nō ꝓ doctrinam uel inspirationem. Uiderūt ergo de longinquo ueritatem: sed nō appꝛopinquauerūt ꝓ humilitatem. Nō igit has tres ꝑsonas ideo dicuntur intellexisse q̄ eas distincte ꝛ veraciter ꝛ ꝑꝑie intellexerunt:sed q̄m illa tria:que tribus illis ꝑsonis in sacra scriptura frequenter distinctim ac sepabiliter attribui solent.s.potentiā sapientiā bonitatez in deo esse cognorunt. Potentia siquidez attribuit patri; sapientia filio bonitas vero spūsancto. Sicut aūt ex motib⁹ ꝛ administratōe coꝛpis aiam intelligis licet inuisibilem:sic et illi ex totius mundi administratōe ac regimine creaturarum oīm creatoꝛē intellexerūt. Uñ ꝛ apls eos increpabiles dicit quos non latuit ueritas:ꝛ in eis ꝑscauit iniquitas. ¶ C. XVIII.

Qualiter etiā circa mundi originē errauerūt Helinandus in cronicis libꝛo ꝑmo.

In principio igitur creauit deus celū et terrā Hic commentatur epicur⁹ qui dicit mundū casu factum.si em̄ casus mundū fecit:cur nō ali quando domū facit:uel aliquid tale:quod minus est q̄ mundū facere. Item si casus hoc fecit;ergo aliq̄ cause

pcesserunt mundū quax cursus fecit illū casus. Casus eñ est inopinat⁹ rei cuent⁹ ex supfluentib⁹ causis. Nō ergo casus fecit mundū. ſz nec natura vt alii pbi dicūt Nā ppium est nature ꝛtraria fugere: simulia appetere. Mund⁹ aūt ex contrarijs elementis fact⁹ est. fecit ergo mundū nō natura vel casus: sed aliquis artifex: ſz quis ille nisi deus. Itē que disponunt: sapienter dispo nuntur. Est ergo aliqua sapiētia: qua oīa disponuntur illa aūt alicui⁹ est: ꝛ cui⁹ nisi dei. Illa quoq⁹ sapientia habuit potentiā ꝛ voluntatē. Nā si nō potuit: quō tanta ꝛ tā pulcra fecit. si aūt fecit ꝛ voluit vel ignorās vel coacta hoc fecit. Ds tantā potentiā q̄d potuit cogere ꝛ tanta sapīa q̄d potuit ignorare Est ḡ deo potēcia sūma volūtas optia: ꝛ sapia sūma: q̄ fecit mōm. ¶ Ambrosi⁹ in hexameron li.i. Plato ꝛ discipuli ei⁹ tria pncipia oīm rex ꝓstituerūt. deū. exemplar. ꝛ materiā. Eaq⁹ incorrupta ꝛ increata: ac sine initio cē affirmarūt deūq⁹ ad exemplar. i. ad ydeā intendentē mundū de materia fecisse incorruptū. Aristotiles quoq⁹ cū suis. duo pncipia posuit. materiā: ꝛ speciē: ꝛ tertiū cū his qō opatorium dicit. cui suppetit cōpetenter efficere quod ad ordinandum putasset. Quid aūt tam incōueniens q̄ vt eternitatem opis: cū dei omipotentis eternitate ꝙungerēt: vel ipm op⁹ deū esse dicerent. Nā alii mundū ipm deū esse dixerūt: q̄ ei mentē diuinā inesse putarēt. Alii partes eius. alii vtrunq⁹. Nos oīm errores moyses eludit. In principio ꝛc. dicens initiū rex auctorē mundi. creationem mente comꝑhendēs ¶ ca. .xix.

Cur deus mundū optimū creauit et vnicum

¶ Johānes damascenus.

Quomā igitur bon⁹ est: ac supbon⁹ de⁹: nō est sui ipius ꝛtemplatōne ꝛtentus: sed bonitatis supabundantia quedā generari: quibus bene faceret: acceptauit. ꝛ pricipatiua sua bonitate existente ad esse vniuersa visibilia ꝛ inuisibilia deduxit ꝛ ꝓdidit cūq⁹ qui ex visibili ꝛ inuisibili cōstat hoiez composuit ¶ Aug⁹ sup gen̄. li. viii. Nullo quippe bono de⁹ extra se indiget: qui bono quod fecit nō eget. Quib⁹ aūt bonis laudabiliter nō egeret: si nulla bona fecisset: bonus nō esset: bona quoq⁹ facere si nō posset: nulla esset potētia. Si aūt posset nec faceret magna esset inuidentia. Quomā ergo omipotens ac bon⁹ existit: oīa valde bona fecit. ¶ Ambrosi⁹. Vt etiā ipe de⁹ qui natura inuisibilis est: a visibilib⁹ sciri posset: opus fecit: qō opifice visibilitate sui manifestaret. ¶ Basilius in hexameron li.i. Beata ergo natura: ꝛ opulenta bonitas: dilectissima cunctis rationē habentib⁹: ac nimū beata pulcritudo. pncipiū oīm que sunt: fons vite: inaccessibilis sapientia: ipe fecit in pncipio mundū: vt bon⁹. vtilē: vt sapiens optimū: vt potens maximum. ¶ Plato in thymeo. li.i. Vt aūt exemplari cui⁹ emulationē intuebat: etiā in numero similis esset. Idcirco nec duo: nec innumerabiles mundi: sed vn⁹ a deo fact⁹ est mundus. Opi porro formā dat artifex: ad immortalis siquidē ꝛ in statu gemino pſistentis exempli: similitudinē atq⁹ emulationem formās opis effigiē: honestū efficiat simulacꝝ necesse est: optim⁹ erat ab optimo: porro ab inuidia longe relegata est. Itaq⁹ sui similia: pout cuiusq⁹ natura poterat esse capax beatitudinis: effici voluit. Quomaz quidem voluntatē dei: originem rer̄ cē certissimā sīq⁹ ponat: recte eū putare ꝓsentiā. ¶ ca. xx.

Cur fecit eū pulcerrimum

¶ Idē in eodem.

Augustinus de ciuitate dei li. xii.

Nec phas erat bonitati pstanti quicq⁹ facere: nisi pulcrū. Pulcritudo ꝛ vtilitas etiā inferioris huius creature: que homini licet in has miserias piecto. spectanda atq⁹ sumenda: diuina largitate concessa est: quo sermone terminari potest: in celi ꝛ terre ꝛ maris multimoda atq⁹ varia pulcritudine. in lucis tanta copia: tāq⁹ mirabili specie. in sole ac luna ꝛ sideribus. In opacitatib⁹ nemorum. In coloribus ꝛ odoribus florum. In diuersitate volucrū garrularum atq⁹ picarum. In multiplici specie tot tantorūq⁹ animantiū: quorum ille plus habēt admiratōis que molis minimū: plus eñ formicularuz ꝛ apicularum opa stupem⁹: q̄ immensa corpa balenarum In ipis quoq⁹ maris tā grandi spectaculo: cū se velut vestib⁹ induit diuersis coloribus. Quā porro delectabiliter inspectatur: etiā q̄tumcūq⁹ turbat. Et sic inde mitor suauitas: qz sic demulcet intuentē: vt si iactet ꝛ quatiet nauigantem. ¶ Idez in libro de vera religione. Ita aūt ordinauit oīm vel oīa officius ꝛ finib⁹ suis: in pulcritudinē vniuersitatis: vt quod horrem⁹ in pte: placeat plurimū si ꝓsideremus in toto. Nichil eñ est ordinatum: quod nō sit pulcrum. Ista ergo ꝓpterea infima sunt: qz ptibus imperfectis tota pfecta sunt: seu i statu: seu in motu pulcra sentiant: tota considerāda sunt si recte volumus iudicare ¶ Idem in eodez. Nec frustra intueri oportet ꝛ inaniter pulcritudinē celi: ordinem sidez: vt cessitudinem tpoꝝ: in quoꝝ consideratōe: nō vana curiositas est exercenda: sed gradus ad eterna faciendus. ¶ Isidor⁹ de summo bono li.i. Ex pulcritudine quippe circūscripte creature: pulcritudinē suā qua circūscribi nequit: de⁹ intelligi facit: vt ipis homo vestigijs ad deum reuertatur: quib⁹ auersus esse ꝓbatur. videlicet vt qz p amorez pulcritudinis creature: a creatoris forma se abstulerat. Rursum p creature decorē: ad creatoris pulcritudinē redeat ¶ ca. .xxi.

De arte diuina qua deus fabricauit omnia

Augustinus de trinitate in li. vi.

Ptaq⁹ est ars quedā omipotentis ꝛ sapiētis dei: plena omm rationē viuentū ꝛ incōmutabilium: ꝛ oēs vnū in ea sunt: sicut ipa est vna de vno cum quo ꝛ vnū. ¶ Idē de ciuitate dei li. xi. Hi sunt eñ vt dictū est: infiniti thesauri rer̄ intelligibiliū in quib⁹ ꝛ omnes inuisibiles ꝛ incōmutabiles sunt rationes: rer̄ etiā inuisibiliū ꝛ incōmutabiliū. que p illas facte sunt ¶ Basilius in hexameron li.i. Erat eñ antiquissima ordinatio creature: illis que extra mundū sūt: apta virtutib⁹: orta sine tpe sempiterna: sibiq⁹ ꝓpria: in qua deus oīm conditor instituit opa certa: hoc ē lumen intelligibile ꝛ eternū: beatitudini conuenies oīm amantiū deum. ¶ Bernardus siluester in megacosmo. Erat quippe fons luminis seminarium vite: plenitudo scientie: hec est que mens nominatur diuina. In qua vite viuentis imagines: eterne notiones mund⁹ intelligibilis. rer̄ cognitio pfunda: ex luce inaccessibili splēdor emicuit radiat⁹: imago vel vultus: patris imagine cōsignat⁹; hec est dei sapientia viuus eternitatis fontis⁹ genita vel nutrita ¶ Aug⁹ de questionib⁹. lxxx. Et hec ipa omnipotentis ars: p quā ex nichilo facta sunt oīa: ipaq⁹ mēs opatur etiā p artifices: vt pulcra ꝛ ingruentia faciant: licet nō de nichilo: ſz de aliqua opentur materia. Nō enī ꝛ ipi de nichilo aliquid fabricare possūt qz p corpus opantur: cū tñ eosdem numeros ꝛ quementiā liniamentoꝝ: que corpi p corpus impriunt: ab ipa summa sapientia in animo accipiunt: que. ſ. sapiēcia numeros ipos ꝛ conuenientiā longo artificiosius vniuerso mundi corpi impssit: quod ipa de nichilo fabricauit In quo sunt etiaz animalia corpa: que de aliquo. i. de mundi elementis fabricantur: sed longe potentiꝝ et ex cellētius: q̄ artifices homines easdē figuras ꝛ formas corpoꝝ in suis opibus imitantur. nō enī omnis numerositas humani corpis in statua inuenitur. Sed tñ q̄d quid ex ea reperitur: ab ipa sapientia p artificis animuz traicitur: qua ipm corpus humanuz naturaliter fabricatur. nec ideo tñ p magno habendi sunt: qz talia opa fabricant aut diligunt. Quomā anima minoriꝝ reb⁹ intenta: quas p corp⁹ corpaliter agit: ipi sapiētie mūta

inheret. Unde potentias illas habet: quib⁹ male vtit: dū eas fozas exercet. Illa siquidē in quib⁹ eas exercet diligens. interiozem cox formā quasi vilem negligit: ⁊ sic maiioz infirmiozq; fit. ¶Hugo libro primo dy. dascolicon. Uñ ⁊ hmōi opa humana que nō sunt naturalia: sed naturā imitantur: conuenienter mechanica. i. adulterina noiantur. Nā verbi gratia: qui statuaz fundit hoiem intuit⁹ est: cui⁹ imaginē exprimere intendit. Qui vestes primit⁹ adinuenit: queq; nascentia ꝓpria quedā habere munimenta: quib⁹ naturam suā ab incō modis defendant: cōsiderauit. vt cortex ambit arboreꝫ penna tegit volucrem: squama piscē: lana ouem: pilus iumenta vestit: concha testudinē excipit: ebur elephantem iacula nō timere facit. ¶Idem de trib⁹ dicb⁹. Et hoies quidē frequenter diligere solent ꝓpter opus scē tiam suā: nō opus ꝓpter scientiā. sed adsit vt credam⁹: q; de⁹ sapientiā suā ꝓpter opa: que p illā fecit: diligat Quin potius opa sua oia nō nisi ꝓpter illā amat. pro. pterea cū dixit: hic est filius meus dilect⁹: in quo mihi complacui: nō in terra aut in celo: nō i sole aut luna ꝛc. Nā ⁊ ista si suo modo placita sunt: tñ nisi in ipo: ⁊ per ipm: placere nō possunt. Tanto cū ampli⁹ amore meo digna sunt: quanto vicinius in eius simulitudinem accedunt. ¶C. XXII.

De rationibus vel ideis viuentibus in eius mente vel sapientia. ¶Augustinus in libro questionum. lxxx.

Alle vero principales fozme vel rationes rez stabiles ydee vocantur: que diuina intelligentia continent. nec ipe fozmate sunt: sed secundum eas quidquid oritur vel interit formatur. Quas scz rationes eternas in verbo intueri anima nequit: nisi qui ratōis oculū sanū. purū. ac serenū. ⁊ sanctū. ac similem eis. quas videre intendit habuerit. Sic cū ipo intelligibili lumie pfusa ⁊ illustrata: cū ei cobeserit: hac ipa visione beatissima fit: bas aūt siue ydeas: siue fozmas: siue species: siue ratōes: appellare licet: multisq; conceditur vocare qō libet. sed paucis videre quod verum est. ¶Glosa sup epistolam ad hebreos. xi. Hic est mundus inuisibilis qui erat in sapientia dei videlicet ipa eius dispositio eterna: qua in verbo suo disposuit oia. Uñ apls. Fide inquit intelligim⁹ aptata esse secula verbo dei: vt ex inuisibilib⁹ visibilia fierent: hoc est iuxta exemplar inuisibile. quod erat in mēte diuina: ex nichilo ad esse. pcederent. ¶Glosa sup iobānem. Nā et faber prius archam facit in mente: post in ope: quod ē in mente viuit cū artifice: qō aūt fit mutatur cū tempe Unde de verbo dei scriptura pnunciat: q; quod factū est in ipo vita erat. Quidquid enī factū est in tpe semp vixit ⁊ viuit in spūali factozis ratione. ¶Augustinus vbi supza. Omnia quippe de⁹ ratōe condidit: nec eadē ratione hoiem qua equū: sed singula ꝓpriis rationibus constituit. has vero ratōes vbi arbitrandū est esse: nisi in ipa creatoris mente: non enī quicq; extra se positum aspiciebat: vt sm id ꝓstitueret qō faciebat. ¶XXIII.

Qualiter secundū illas rōes siue notiones fecit oia. ¶Idē sup genesim libro primo

Hec oia ergo memineri⁹ deū. nō sicut opa bomo vel angel⁹: quasi tpalibus animi sui motibus opari. Sed eternis atq; incommutabilibus ⁊ stabilib⁹ rationib⁹ verbi sui coeterni: ⁊ quodaz. vt ita dixerim. flatu piter coeterni spūs sui sancti. Naz ⁊ id quod in greca ⁊ i latina lingua de spiritu sancto legitur: quod sup aquas ferebat. Syra lingua potius fouebat intelligi phibetur. Nō vtiq; sicut i corpe tumores aut vulnera vel frigidis aquis vel calore congruo tpatis fouentur. sed sicut ova fouentur ab alitibus vbi calor ille materni corpis. etiā formandū pullis p quendam in suo genere dilectōis affectū adminiculat. Qō ergo dixit de⁹. fiat hoc. ⁊ fiat illud. sicut in gen. refert scriptura: ad eternitatē verbi refertur: q; vis deo hoc in eterno verbo dicente: tpalis facta sit creatura. Cū em verba sint tpis: tñ dicim⁹ qñ ⁊ aliqñ: tñ qñ fieri debet aliquid: eternū est in dei verbo. ⁊ tunc fit qñ fieri debuisse in illo verbo est: in quo nō est qñ ⁊ aliquādo: qñ totum illud verbū patri coeternū est. patre nanq; loquente: dicitur verbū quod fili⁹ est: in eterno ozo. sed tamen loquente deo verbū coeternū in ozo dicendū est. ¶Idē in libro. ii. Nec totiēs dixit deus fiat hoc vel illud. quotiens in gen. repetitur: dixit de⁹. vnū quippe verbū pater genuit. in quo dixit oia: priusq; facta essent singula Sed eloquiū scribentis ad pmulox descendēs capacitatem: dum sigillatim genera creaturax insinuat. respicit vnuscuiusq; generis eternā in verbo dei rationem. nec illa repetita ipe vero repetit ⁊ dicit. Dixit quoq; deus ꝛc. ¶Idem in li. i. Nox itaq; que sm ratōes in verbo dei manentes creata sunt. quedā etiā omnē tpalem volubilitatem supgressa. in amplissima sanctitate manent sub deo. Quedā vero sm tpis sui modos: dū p decessionem rez atq; successionē seculox cōtexitur pulcritudo sed multū est ac difficillimū cape. qūo dicaf: deo nō tē pozaliter iubente. neq; id creatura spūali: que tpa oia contemplatōe veritatis excedit tpaliter audiente. Sed intellectualiter sibimet impssas. ab incōmutabili dei sapientia ratōes: tanq; intelligibiles locutiones: in ea q; infra sunt transmittente. tpales fieri mot⁹ in reb⁹ tēporalibus vel fozmandis vel administrādis. ¶Idē in li. iiii. Nō aūt sicut eas nūc sm mot⁹ naturales exprimur Sic etiā cū primo institute sunt. cogitare debem⁹. sed sm ineffabilem virtutē sapiētie dei: que attingit a fine vsq; ad finē fortiter. ⁊ disponit oia suauiter. Neq; em ipa gradib⁹ attingit: aut tanq; gressibus puenit: quapter q; facilis ⁊ efficacissimus est ei mot⁹: tā facile oia condidit deus. ¶C. XXIIII.

Q; deus fecit mundū absq; volūtatis nouitate ¶Augu. de ciuitate dei libro vndecimo

Uerum quid eterno deo placuit. vt celū ⁊ terraz tunc faceret. que antea non fecisset. qui hoc dicunt. si mundū eternū. ⁊ ideo nec a deo factum videri volunt. letali morbo impietatis insanitur. ⁊ a veritate nimis auersi sunt. vt em iam supza dixim⁹ exceptis ꝓpheticis vocab⁹: ipe quoq; mund⁹ ordinatissima mutabilitate atq; visibilū oim pulcerrima specie qō modo tacitus proclamat. a deo ineffabiliter magno ⁊ pulcro se factū Qui aūt a deo quidē fatentur esse factū nec tñ habere volūt tpis sed sue creatōis imitū: vt qō ammodo vix intelligibile fact⁹ semp sit. nō video qualiter eis hec ratio in anima subsistere possit. nā si eā cōtenderint deo coeternā esse. vñ illi acciderit noua malsa: que nunq; in eternū fuerit antea. nunq; potuerunt explicare. Porro si ex tpe dicūt esse ipam creatam: sz nullo vtcri⁹ tpe peritura. tanq; numex habere initū sed nō finem. ⁊ ideo semel miserias exptaz. si ab eis fuerit liberata: nunq; postea miserā esse futurā. nō vtiq; dubitabunt hoc fieri. manente incōmutabilitate cōsilii dei Sic ergo credāt ⁊ mundum ex tpe fieri potuisse. Et tñ nō ideo deū in eo faciendo eternū consiliū voluntatem q; mutauisse. visibiliū quidē oim maximus est mundus inuisibiliū omniū maxim⁹ est de⁹. Sed mundū esse cognoscim⁹. deū aūt esse credim⁹. Quodq; de⁹ mundum fecerit: nulli pot⁹ q; ipi deo credim⁹: qui p ꝓphetam loquens dixit. In principio creauit deus celum ⁊ terrā. Sed nunquid iste ꝓpheta ibi fuit. quando celū ⁊ terrā deus fecit: nequaq; sed ibi sapientia dei per quā facta sunt oia fuit: que in animas sanctas se transfert ⁊ amicos dei ⁊ ꝓphetas constituit. eiq; opa sua sine strepitu

enarrans intus instruxit: et sicut de visibilib⁹ q̃ nor videm⁹: illis credim⁹ qui viderũt: ita de inuisibilibus q̃ a nostro interiore sensu remota sunt his nos oportet credere: qui hec nullo lumine corporeo dispositi didicerunt. Et bis erat ille vn⁹ ppheta tã ydoneꝰ testis: per quẽ deo credendũ sit vt codẽ spiritu quo hec sibi reuelata cognouit & ipam fidẽ nostrã futurã tanto ante predixit. ¶ Isidor⁹ de summo bono li.i. Uex in creatione mundi sicut tã dictum est noua voluntas exorta nõ est. Nã etsi mund⁹ nõ erat: in eterna tñ ratione & cõsilio semp erat. ¶ Hugo de sacramentis li.i. Itaq; prima rex oĩm causa: voluntas creatoris est. Quam nulla precedens causa mouit: q̃ eterna est: nec subsequẽs aliq̃ ꝓfirmat: q̃ ex semetipa iusta est: ac fm eã iustũ est oĩe quod iustũ est

¶ C. XXV.

¶ Q; mundus cũ tpe factus sit et non ante Augustinus vbi supra

¶ Alis vero qui deũ conditorẽ esse mundi cõsentiunt: sed tñ de tpe cur poti⁹ fact⁹ sit tunc & si antea querũt. ¶ Respondem⁹ & nos similiter q̃rentes de loco: cur hic poti⁹ & nõ alibi. si vero dixerit inanes cogitatões esse hoĩm: quib⁹ infinita imaginant loca: cũ nullus sit loc⁹ pter mundũ. Respõdetur eis sũr inanes esse illas. quib⁹ infinita cogitant pterite vacatõnis dei tpa. cũ nullũ sit temp⁹ ante mundũ. Nam si discernuntur eternitas & temp⁹. qõ videlicet temp⁹ sine aliqua mutabilitate nõ est: in eternitate aute nulla mutatio est: quis nõ videat. q̃ tpa nõ fuissent nisi creatura fieret: que aliquid aliqua motione mutaret: cui⁹. ſ. motionis & mutatõis: cũ aliud atq; aliud q̃ sumul eẽ nõ possunt cedit atq; succedit. in breuioribꝰ vel pductioribꝰ moraꝝ intervallis sequeret temp⁹. Cũ ergo deus creator sit tempoꝝ & ordinator: in cui⁹ eternitate mutatio nõ est: qõ dicatur post tempoꝝ spacia mundũ creasse: nõ video. Nõ itaq; fact⁹ est mund⁹ in tpe: sed cũ tpe. Qõ enim in tpe fit: & post aliquod: & ante aliquod temp⁹ fit: post pteritum & ante futurũ. ¶ Idem libro de trinitate. Deus fuit dñs anteq̃ fuit tempus. Et in tpe cepit esse deus: q̃ dñs tpis quãdoq; esse cepit. nec vtiq; tempus cepit esse in tpe: q̃ nõ erat temp⁹ anteq̃ inciperet temp⁹. ¶ Idẽ de ciuitate dei li.xii. Hanc aũt questionẽ cur deus ita tarde creauit mundũ: nõ putauerũt plꝰ se aliter posse vel debere dissoluere: nisi vt circũtus temporꝝ inducerent. quib⁹ semp eadẽ fuisse renouata: & repetitam naturã rer. Atq; ita deinceps sine cessatõe fore volumina venientiũ pereuntiũq; seculoꝝ asseuerarent. fallunt eos quedã mendacissime litere: que phibent mitra annoꝝ milia transisse. cũ in sacris literis ab institutione hominis nondum completa sex milia annorum computemus.

¶ C. XXVI.

¶ Q; nõ faciebat aliquid antequã mundũ faceret. ¶ Idem in libro confessionũ. xi.

¶ Uam magnificata sunt opa tua dñe: oĩa in sapientia fecisti: & illa principiũ. & in ꝯ principio celum & terrã. ¶ Nõne ecce pleni sunt vetustatis sue. qui nobis dicunt. Quid faciebat deus anteq̃ faceret celum & terrã. si cñ vacabat inquiũt. cur nõ sic semper & deinceps. Nã si vll⁹ mot⁹ in deo nouus extitit & in deo extitit volũtas noua opandi. qõ iam vera eternitas vbi ozẽ que nõ erat voluntas. Si aũt voluntas dei erat sempiterna vt esset creatura: cur non est sempiterna creatura: qui hoc dicũt nõdum intelligũt. ¶ Sapientia dei: lux mentiũ: nõdum intelligunt qũo fiunt. que p te fiũt. & conant eterna sapere: sed adhuc in pteritis & futuris motib⁹ rep cor eoꝝ volitat: & adhuc vanũ est

Quis tenebit & figet illud: vt paululũ & stet & paululũ rapiat splendorẽ semp stantis eternitatis: vt comparet cũ tpibus nunq̃ stantib⁹ & esse videat incompabilẽ: videatq; longũ temp⁹: nõ nisi ex multis pereuntib⁹ motibus: qui simul extendi nõ possunt longũ fieri. Nõ autem pterire quicq̃ in eterno: sz totũ esse plens. Dz oĩe pteritum ppelli ex futuro: & oĩe futurũ ex preterito cõsequi. & oĩe preteritum ac futurũ: ab eo quod semp est presens creari & excurrere. Dicente ergo q̃d faciebat &c. Respõdeo nõ illud quod quidã ioculariter respondisse phibetur eludens questionis violentiam. alta inq̃t que rentib⁹ gehennas parabat. Usi irridet qui alta q̃rit: & laudatur qui falsa respõdit. Sed audenter dico: si celi & terre noie oĩs creatura intelligit: anteq̃ faceret deus celum & terrã nõ faciebat aliquid. Ut si cuiusq̃ volatilis sensus vagatur p imagines retro temporꝝ. & te de⁹ oĩa creantẽ: & oĩa tenentẽ: ab ope tanto: anteq̃ ea faceret p innumerabilia secula cessasse miratur. Attẽdat q̃ falsa miratur. nõ cñ potuerũt pterire tpa anteq̃ faceres tpa. nec tu tpa ꝑcedis tpe. sed semp stantis eternitatis celsitudine. ¶ Hieronim⁹ sup ysaiã li.xii. Facitẽ itaq; dñi & man⁹ & pedes seraphin operũtur: q̃ & preterita ante mundũ: & futura post mundũ scire non possum⁹: sz media ꝓtemplamur.

¶ C. XXVII.

¶ Qualiter operatur et creat et facit ¶ Johãnes damascenus libro primo

¶ Olus dei est: vbiq; & fm̃ idẽ operari. vbiq; ei est & sup oĩa. vbiq; et fm̃ idẽ differenter operatur et vna simplici operatione. ¶ Petrus lombardus. Creare ꝓprie est de nichilo aliquid facere. facere aũt est nõ modo de nichilo aliquid operari: sed etiaz de materia. Be⁹ aũt et de nichilo quedã: et de aliq̃ alia facit. Ipe est ergo creator et opifex et factor. Sz primũ sibi ꝓprie retinuit. Alia vero etiã creaturis cõmunicauit. nam et homo et angel⁹ potest aliqua facere sed nõ creare. Cũ aũt dicim⁹ deũ aliquid facere nõ aliquẽ illi in opando motũ intelligim⁹ inesse: vel aliquã in laborando passionẽ sicut nobis solet accidere. sed eius sempiterne voluntatis nouũ aliquẽ significam⁹ effectũ. i. eterna ei⁹ voluntate aliquid nouiter existere. Et hoc dicitur agere: q̃ ei⁹ causa existit absq; ei⁹ agitatione: vt actus ꝓprie dici nõ queat cũ actus oĩs in motu consistat. In deo aũt null⁹ mot⁹ fit. sicut ergo ex calore solis aliqua ꝓtingit fieri: nulla tñ in ipo vel in eius calore facta mutatõe vel motione: ita ex dei volũtate noua habẽt esse sine actoris mutatõe.

¶ C. XXVIII.

¶ De creatõe empirei et materia informi. ¶ Strabus sup genesim.

¶ Um aũt dicatur in principio creauit de⁹ celũ et terrã: celũ non visibile firmamentũ appellatur: sed empireum. i. igneũ vel intellectuale: qõ nõ ab ardore sed splendore igneũ dicitur. Quod statim factũ repletum est angelis. ¶ Johãnes damascen⁹ li.ii. Celũ est ꝓmentia visibiliũ et inuisibiliũ creaturarum. Intra ipsum cñ et intellectuales angelorꝝ virtutes: et oĩa sensibilia circũcluduntur et circũterminantur.

¶ Actor. Aũt ergo celũ hoc esse corpalem locũ natiuũ angelorꝝ: vbi creati sunt sup firmamẽtum ex omni parte concludentẽ intra se firmamentũ nõ continuũ vl cõtiguum sed distantẽ. Sunt enĩ aque vaporabiles inter medie: que fm quosdã in cristallum congelate: dicũtur celum cristallinum. nõ aute empireum. propterea tanti ambit⁹ factum q̃ est nõ possent minimo in loco plures angeli esse. sed ad mirandum et laudandum creatoris immensitatẽ cum gaudio: tanq̃ in eiusdẽ summi regis amplissimo palatio. ¶ Actor. et glosa sup gen. Nomine vero terre materia quattuor elementorꝝ ꝓsignatur adhuc cõfusa et informis: q̃ sz terra inter oĩa elemẽta est minus speciosa: vt dicit augustin⁹. Igitur celum et terrã

deus simul creauit: Quis ab homine simul vtrūq; dici nō potuerit: qō cū scriptura variat. tāta celeritate operationis deū omnipotentē esse declarat: cui voluisse facere est. Et his patet quattuor fuisse primitiuas creaturas coequeuas. s. temp⁹. celū empireū. angelos. ⁊ quattuor elementorum materiam. et hec creata sunt aī omnem diem.

C. .xxix. Quid sit angelus.

C Johānes damasce. li. ij.

Angelus est substantia intellectualis semp mobilis. arbitrio libera. incorporea deo ministrās sm gratiā. nō natura. immortalitatē suscipiēs.

C Actor. Angel⁹ ⁊ vt vult gregor⁹. nomē est officii nō nature Dicit aūt mobilis nō q̄ moueatur localiter sicut corp⁹: sed spūaliter. s. motu charitatis. voluntatis ⁊ hmōi: ⁊ etiā eundo a potentia in actū. C Dyonisius de diuinis noibus. prima imago dei est angel⁹: manifestatio occulti luminis. speculū pur. splendidissimum ac immaculatū declarans in se ipso sicut possibile est: bonitatem que est in abditis. C Helinand⁹. li. viii. Quid est angel⁹: incorpore ⁊ rationalis spūs. ab initio creatus. ⁊ p se subsistens. Incorpore⁹ dicitur ad differentiam venti. ⁊ fumi ⁊ hmōi. Rationalis ad differentiam brutor. Creatus ad differentiā creatoris. p se. ad differentiā aīe: q̄ cū corpe psonā ꝟstituit.

C. xxx. Quales sunt facti angeli ad inuicem

Petrus lombardus.

Angelis initio substantie sue videntur quattuor esse attributa. s. essentie subtilitas. rationis ꝟspicacitas. liberi arbitrii facultas. ⁊ psonalis discretio. C Actor. In trib⁹ primis q̄uenient cū humana natura. In quarto aūt differūt ab ea. Anima enim nō est psona. i. p se vna: q̄ creata est cōmunicabilis alteri corpi: vt faciat totū. s. hominē. Angel⁹ aūt nō habet potentias naturales quas possit exercere sicut aīa in corpe. Et ideo nō potes ibi inuenire compositionem sed est individu⁹ ⁊ discret⁹ oīmode. C Petr⁹ lombardus Credendū est aūt illas spūales naturas: ⁊ in essentia: ⁊ in forma sapientie ⁊ arbitrii facultate. differētias accepisse in exordio conditōis sue: quib⁹ alii superiores: alii inferiores essent: vt qui tunc p naturalia bona altos excellebāt ipi etiā postea p munera gratie eisdē possent sapientia dei equo moderamine cuncta ordināre. Et sicut in ꝑdictis differebāt: ita ⁊ quedā cōmunia ⁊ equalia habebāt: vt q̄ spūs erāt: q̄ indissolubiles et immortales erant. C Idē. Videntur etiā ab initio creationis sue fuisse boni ⁊ iusti. i. innocentes. Sed nō iusti. i. virtutum exercitū habentes. Nondū em̄ virtutib⁹ ꝑduti erant: que stantib⁹ apposite fuerūt in confirmatione p gratiā aliis cadentib⁹ p superbiā. Unde aliquā morulam ainnt inter creationem ⁊ lapsum vel cōfirmationē fuisse: in qua oēs boni erāt nō p vsum liberi arbitrii: sed p creationis beneficium. Tales em̄ erant qui stare poterant. ⁊ cadere. i. peccare: sed nō poterāt ꝑficere ad meritū vite: nisi gratia supadderetur: que quibusdā addita est in confirmatōne. Et hoc ꝟfirmatur testimonio augustini qui sup genesim dicit. Angelicā naturā primo informiter creatā: et celū dictā. postea formatam ⁊ lucem appellatā: q̄si ad creatorē cōuersa est ꝑfecta dilectione ei inherens.

C. xxxi. De libero arbitrio eorū et scientia et dilectione.

C Idē.

Habebāt igitur oēs liber arbitriū. Quod est libera potestas ⁊ abilitas voluntatis rationalis. Poterāt em̄ eniz eligere et ratione iudicare. i. discernere in quib⁹ ꝟstat liber arbitriū. Eratq; in eis naturalis cognitio triplex qua sciebāt q̄ facti erāt: a quo facti: ⁊ cū quo. Et habebāt aliquā boni et mali noticiā intelligentes quid esset eis appetendū vel respuendum

Habebāt etiā naturalē dilectionē: qua se ⁊ deū aliquatenus diligebant: p quā trī non merebantur. C Actor. Notandū q̄ duplex est dilectio naturalis. s. voluntaria et inuoluntaria. Inuoluntaria que non subiacet libero arbitrio. Et hec duplex est: vna. s. qua se diligit aliquid et vitā suā atq; salutem: ⁊ hec nobis cōmunis est cum brutis. Alia que ꝓpria est hominis ⁊ angeli. s. qua naturaliter velit nolit appetit summū bonū et beatitudinem absq; oīmi deliberatione vel delectione. Unde dicit augustin⁹ in soliloquiis. Be⁹ quē amat omne quod amare potest: siue sciens: siue nesciens. Circa neutram istar est meritū vel demeritū: q̄ nec voluntas. virt⁹ eiz et vitiū voluntaria sunt. Voluntaria aūt diuiditur in duas. s. amiciciā et concupiscentiā. Amicicia diligim⁹ illud q̄ ꝓpter se diligim⁹. Concupiscentia vero diligimus illud cui bonū volum⁹. s. ad delectandū in eo. vtro q; istor modor diligimus deū naturaliter: ⁊ angeli etiam in primo statu. Sed diligebat angel⁹ deū sup oīa amore concupiscētie. s. in ipo delectādo sup oīa. Nec trī sequitur q̄ haberet charitatē: q̄ nō diligebat deū ꝓpter ipm deū: sed ꝓpter se. s. retorquendo ipāz dilectionem ad cōmodū ꝓprium: hoc est nō q̄ bon⁹ erat: isq; sibi vtilis erat sm illud michi adherere deo bonum est Amore aūt amicicie diligebat se ipm sup oīa. s. volēs sibi bonū sup oīa. Ipa em̄ natura sibi amica est: vt dicit augustin⁹: ⁊ mot⁹ eius circularis est: q̄ semp tendit ad bonū ꝓprium. Necdū acceperat angel⁹ gratiā: q̄ posset supra se requiescere. Nec ideo sequitur q̄ angelus frueretur se: q̄ frui est delectari. qō est tantū in amore concupiscentie quo summe diligebat deū. Si aūt queritur vtr̄ esset delectatio ordinata vel non: potest dici q̄ neutr̄. sm q̄ ordinatio amoris importat virtutez. ⁊ inordinatio viciū: potest trī dici ordinata ordine naturali secundū q̄ etiā in naturalibus natura est modus species et ordo.

C. xxxii. Q; nec miseri creati sunt nec beati.

Petrus lombardus.

Eqz aūt in beatitudine neqz in miseria creati sunt. Miseri eni ante peccatū esse nō potuerūt q̄ ex peccato miseria est. Beati quoq; nunq̄ fuerunt illi qui ceciderunt: q̄ sui euentus ignari erant id est peccati et supplicii futuri. Si eni lapsum suū prescierunt aut vitare voluerunt: sed nō potuerunt: ⁊ sic erant miseri. Aut potuerunt sed noluerunt et sic erant stulti et maligni. C Augustinus sup genesim. Quomō igitur beatus inter angelos fuit: qui futuri peccati atq; supplicii ꝑscius nō fuit. C Idē in eodē. Dicere ergo de angelis q̄ in suo genere possent esse beati: damnati omis sue. vel saluatōis incerti: quib⁹ nec spes esset q̄ in melius essent mutandi: nimia ꝑsumptio est quō eni beati esse possent quibus incerta sua esset beatitudo. C Hugo de sacramentis li. i. Nō aūt in materia pretiacente creata est spiritualis natura cui⁹ simplicis substantie nō aliud esse potest id q̄ est: et id de quo est. Ex facta est in esse suo ꝑfecta: psonaliter distincta. Intelligibiles spirit⁹ substantes: habentes formā sapiēte concreate et qualitatē spiritualē intelligentie capaces sm modū et mensurā conditōis: ꝑfectus sublimioris et illustrationis supuenture in ipos. Liber quoq; arbitriū quo poterant ad vtrumq; ꝓpria voluntate deflecti: In altero adiuti sine coactione. In altero derelicti sine oppōsitione. Qui aūt natura magis subtiles et sapientia amplius ꝟspicaces creati sunt. bi merito dignitate supiores sunt constituti: ita trī vt bi sine supbia plati essent. Et qui inferiores sine miseria subditi. Trib⁹ quidem modis ꝑfectio constat. Secundus temp⁹ ꝑfectū est: q̄ habet quidquid tempus requirit. Secundus naturam quod habet omne quod datum est nature vel debitum

vniuersaliter pfectum est cui nichil deest. prima pfectō est nature condite. secūda est nature glorificate. tercia increate. Angeli in prima pfectōe creati sunt. & ad secundā sub tercia. ¶ C. .XXXIII.

De cōuersione bonorum ad lucem increatā.

¶ Petrus lombardus

Taqz cū a creatore quidā eox auersi sunt: ceteri ad eundem cōuersi sunt. Conuerti: fuit ei charitate adherere. Auerti odio habere vl̄ invidere. Inuidie nanqz mater est superbia: qz voluerūt se deo parificare. In conversis quasi in speculo relucere dei sapiētia cepit: qua illuminati sunt gratia apposita. Auersi vero excecati sunt: nō immissione malicie: sz desertōe gratie. ¶ Gregoriꝰ in mozalibꝰ li. xvii. Quomā igitur angeli sancti milites dei nō ꝓpriis viribꝰ: sed superna gratia roborant: recte postꝙ in libro iob dictum est de illis: numquid est numerꝰ militū eius: de ipis quoqz subiungit Et sup quē nō surgit lumen illius. lumen gratia est dei ꝓueniens que nisi gratis in mente surgeret in tenebris remaneret. ¶ Idē in libro. xxviii. Hinc est & alibi astra dicūtur angeli celesti gratia illumiati. Bōs siquidē loquens ad iob: lapidē angularē dimisisse asserit. Quia filiꝰ humanā naturā suscipiēs ad ꝑma de sublimibꝰ descendit: & duos in se populos coniunxit Cuiꝰ incarnatōis misteriū: qz mirati sunt etiā angeli. Recte subiūxit ibi Cū me laudarent simul astra matutina: & iubilarent oēs filii dei. Quia nimirū in tpe creati sunt angeli: nō immerito astra matutina sunt vocati. Qui simul etiā cū astris vesptinis potentiam redemptoris laudāt. i. cū boibus in fine mundi redemptis: superne glorie largitatē glorificant simul laudant. Quia dū nos conspiciūt redimi: suū gaudent numerꝰ repleri. Qui etiā ideo fortassis astra matutina vocant: qz sepe ad exhortandos homines missi dū mane venturi nunciant: ab humanis mentibꝰ vite ꝓsentis tenebras fugant. ¶ Anselmus in libro de casu dyaboli. Illi itaqz angeli qui magis voluerūt qō habebāt: qꝫ aliquid plus quod nō habebāt: bonū quod quasi ꝓpter iusticiā: ꝙtū ad voluntatē ꝓtinuit. meruerūt: iusticia tribuente acceperunt: & de illo quod habebāt in vera securitate pmanserunt: quappter a deo ꝓuecti sunt: vt adepti sint quicquid velle potuerunt: nec iā videant quid plus possit & ideo peccare nequeūt. Illi vero angeli qui maluerunt illud plus: quod nō deus illis dare volebat: qꝫ stare i iusticia in qua facti erāt: eadē iusticia iudicāte: & illud propter quod illā ꝓtempserūt: nequaqꝫ obtinuerūt: & quod tenebant bonū amiserūt. Sic ergo distincti sunt angeli. vt adherentes iusticie nullū bonū velle possint: quo non gaudeāt. & deserentes illā. nullū velle queant. quo non careant. ¶ C. XXXIIII.

De illuminatione eorū ab eadem luce.

Hugo super iherarchiam.

Omne inquit datū optimū: & omne donū perfectum desurſuz est descendēs a patre luminū: dona optima: dona nature sunt: dona pfecta dona gratie: pater luminū auctor & largitor donox. Quibus quasi descendere fuit a fonte sūme plenitudinis ad participationem inferiox venire. Omne eīm bonū: quod dono creatoris creature infundit merito descendit: qz subdite nature & inferiori dignitate se infundit. Descēdit etiā: qz pfecta & cōsūmata plenitudine in eā que ex pte est participatōez se diuidit: ita tū vt nec descendēs seruiat: nec diuiſuz decrescat. Sed manens in se quod est & in eo a quo venit: qꝫtum est eis ad quos venit se prebet: & hoc quod esse accipiūt: & qꝫtum esse in eo qō sunt meruerūt. Ita ab vno bono oīa bona: & ī vno bono oīa bona sunt. hoc eīm bonū: nichil a se conditū alienum relinquit a se. nec tū illuminat nisi illa tīm que creauit ad se: & formauit sm se. Illa eīm sola lumen capiūt. possūt qz lucere ex lumine. que lumē veniens non sibi dissimilia inuenit. Et infusum ad maiorē sui similitudinem et imaginez pfectiorē extollit. Ergo data optima & bona pfecta vocales tīm creature celsitudinē ꝓtingunt q̄ sola sublimis facta est primo dū conderet ad imaginez. Et postea dū glorificaret pfecta est qōammodo consimilis & coequalis ad summa. Nā ipa optima data & dona pfecta lumina sunt: que a patre luminū descendūt: & ipse lumen est a quo descendūt. Et in quos descendunt ipsi lumina fiūt. Nam nec pater luminis aliud gignere potuit q̄ quod ipe est. Nec susceptor luminis aliud q̄ lumen fieri potest. ¶ C. XXXV.

Qz ipsa lux ad se cōuertit et colligit illūinatos ſpiritus.

Sed & oīs patre moto manifestatōis luminuz ꝓcessio in nos optime & large ꝓueniens: iterū vt vivifica virtꝰ restituens: nos replet & ꝙuertit: ad gregantis patris vnitatē & deificā simplicitatē Motus patris est affectus paterne benignitatis. Tola eīm benignitate mouet vt lumina sua effundat super nos. Mouet nō se concutiēs: sed nos colligens: non se euacuans: sed nos replens. Et ipo moto lumina eius ꝓcedunt in nos. Et ꝓcedentia in nos manifestant: ꝙ nos primū: post hec alios ex nobis: & oīs ista luminū manifestationis ꝓcessio. i. ꝙ quā lumina manifestant. Nō eīm manifestarentur: nisi ꝓcederent: exiens a patre moto in nos ꝓueniens. Hoc opatur. ſ. qꝫ replet nos. Non vtiqz alio q̄ se ipo: eo qꝫ replet: vtex restituēs repando: sicut prius cōstituit creādo: Restituit vtpote vivifica virtus. que dispersa colligit. diuisa componit. & ex multis vnū facit. Et ita restituens et reformās nos ꝙuertit qui prius dissimilitudine fuim⁹ auersi. multitudine diuersi. ꝓximitate ꝓuersi. Conuertit dico ad congregātis patris vnitatē: & deificam simplicitatē. Lux eīm patris invisibilis in se ꝓcedens in nos & exiens in manifestationem: vacuos inuenit & inanes a vero bono: & infundens se nobis. replet nos. secundū vnuſcuiuſqz nostre virtutē & capacitatē: & cū repleuerit nos ꝙuertit vt non dissideamus a patre: sed in eadē similitudine & imagie respiciam⁹ ad ipm. Replet quidē illuminādo: cōuertit lumina faciendo. Eteni ex ipo oīa & in ipm. Ex ipo ꝓcedentia: & in ipm ꝙuersa. Ex ipo principio: & in ipsuz finem: diuinū eni lumē primū in angelicā naturā descēdit: & ab ipa reuelatōibus & illustrationibꝰ diuinis: et mistica sacri eloquii narratione ad nostre vsqz se intelligentiā transfundit. Mens vero humana eisdē rursum gradibus ad supna conscendens. Sacra diuini eloquii inspectione celestia secreta: & cā que est in angelis diuine claritatis illuminatione ꝓpendit: ex qua paulatiz in visibilium cognitōe succrescens: & ad ipm tandē sūmi luminis splendorē cōualescit. Et fit quod in principio dictū est: qz vnū lumē ad multa illuminānda se diuidit: & illuminata oīa ad vnius claritatis aspectū similitudinemqz reformet. ¶ C. XXXVI.

De cōfirmatione sanctorū angelorū et beatitudine eorum.

¶ Petrus lombardus

Tantū aūt angeli boni p gratiaz illuminati sunt & confirmati: qꝫ peccare nequiunt. Sicut alii p malicia ita sunt obstinati vt bene velle nō possint: habent tñ et libex arbitriū: qz nō aliqua cogente necessitate: sed ꝓpria ac spontanea voluntate p gratiā quidē aduti bonū eligūt: malū respuunt. ¶ Augustinus in enchiridion. Non ergo ideo sancti angeli carent libero arbitrio: qz malū velle nō possunt. Alioquippe liberius arbitriū est: quod peccato seruire non potest. ¶ Idem de fide ad petz: Itaqz qꝫ sancti angeli ab illo statu beatitudinis in quo sunt mutari nullatenus ꝓ deteriꝰ possunt nō ē eis naturaliter insitū: sed postꝙ creati sūt diuine gratie largitate collatū. ¶ Anselmꝰ

in libro de casu dyaboli. Sicut aūt malo angelo ñ posse recuperare qđ perdidit pena peccati est. Ita bono nō posse deserere quod tenuit premiū ē iusticie. ¶ Idē in eodem. Quoniā igit nō potest nec debet quis esse beatus nisi velit: ⁊ etiam nisi iuste velit. necesse est: vt sic faciat deus vtrangz voluntatē in illo quenire: vt beatus esse velit ⁊ iuste velit: quatenꝰ addita iusticia sic temperet voluntatē beatitudinis: vt resecet excessum voluntatis: et excedendi nō amputet potestatē: vt cum p hoc q̄ volet beatus esse modo possit excedere. p hoc q̄ iuste volet ñ velit excedere. Et sic iustā habens beatitudinis voluntatem possit ⁊ debeat esse beatꝰ. Vides angelū bonuz ⁊ malū deo parem debere gratiā q̄rum ad bonitatem ipsi⁹: nec dyaboluz ideo minꝰ debere reddere deo q̄ dei sūt: qz sibi abstulit qđ de⁹ dedit: ⁊ noluit accipe qđ de⁹ obtulit. Demp ergo debet agere gratias deo maligno⁹ spiritꝰ p beatitudine quā sibi abstulit: sicut bonꝰ pro ea quā sibi dedit. ¶ Augustin⁹ de ciuitate dei li. x. Angeli ergo beati sunt qui creatoris sui ꝑticipatōe congaudent: cui⁹ vnitate firmi sunt: cui⁹ veritate certi: cui⁹ munere sancti. ¶ Idē in li. xi. Angeli sancti quoꝝ in societate in hac pegrinatiōe laboriosissima suspiram⁹: sicut habent pmanendi eternitatē: sic habent ⁊ cognoscendi facilitatem: ⁊ requiescendi felicitatem: sine difficultate quippe nos adiuuāt: qz spūalibus motib⁹ puris ac liberis nō laborāt. ¶ Fulgent⁹ de misterio mediatoris li. iiii. In hoc quidem aīabus nostris q̄maxime potiores sunt angeli: qz sicut a peccatis: ita sunt a passionib⁹ alieni. Qđ etiā se recte colentib⁹ pmittit dñs dicēs. Erūt sicut angeli dei. ¶ Gregoriꝰ in moralib⁹ li. xviii. Angeli semp vident facié dei ⁊ semp videre desiderant: sicut scriptū est: In quā desiderāt angeli ꝓspicere. Nā ⁊ desiderium sine fructu anxietatē habet. Et sacietatē fastidium subsequi solet. vt ergo nō sit i desiderio anxietas desiderantes sanctos. Ne aūt sit in sacietate fastidiū. sacietate desiderāt.

¶ xxxvii.

De merito eoꝺē ¶ Petrus lombardus.

Utrum ergo p gratiā tunc sibi datam ipsi beatitudinē meruerunt ambiguū est. Quibusdam ēm placet q̄ eā meruerūt p gratiā quā in cōfirmatione ꝓceperunt. nec meritū ꝓcessisse ꝑmium tpe dicunt: sed causa. Alius videtur q̄ tūc nō fuit eis gratia data ad merendū: sed ad beate viuendū. Quod aūt tūc in ꝑmium acceperūt. p obsequia nobis exhibita ex dei obedientia ⁊ reuerentia mereri dicunt: ⁊ primū ꝓcessit meritū: ⁊ hoc michi placere fateoꝝ. ¶ Actoꝝ. Exemplū potest accipi de patrefamilias: qui dat alicui seruienti c. solidō. p ministerio quo futurꝰ est ei vno anno vl̄ pluribus. Sic ēm dedit dñs angelis suis in confirmatōe beatitudinē in ꝑmium: p ministerio quo seruituri erāt ei vsqz ad diē iudicii. Ante confirmationē vero nec gratiam tunc sibi datā meruerāt: qz tā nō esset gratia nisi esset gratis data. potest tñ dici q̄ stando meruerūt qua liter cūqz. i. stare fuit eis loco meriti: qz dum fecerūt qđ in se erat: vt acciperent gratiā ⁊ beatitudinē: congruuz fuit vt daretur eis: nō tamē debitū: qz nō est vere meritum sine gratia. Et ita meruerunt eā quodāmodo sicut merito congrui nō merito ꝺigni. ¶ Hugo de sacramentis li. i. Angeli ex tunc mereri ceperūt: et quo voluntate moueri ceperunt: quoniā voluntas in illis erat potens moueri. ⁊ ferri suo appetitu in vtrūqz. voluntarie aūt moueri ⁊ ferri spontaneo appetitu. hoc est cum potestate eligere ⁊ libertate iudicare: in quo cōstat liberum arbitrium. ⁊ ꝓpter hoc facti sunt liberi arbitrii: vt voluntario appetitu mouerentur ꝑm electionē volūtatis sine coactione. Ceperunt aūt diuidi ab eo qui facti erant: vt aliud tam essent. vel ꝑficientes sup illud: ut bonꝰ essent: vel sub bono deficiētes: vt mali essent. Quinq statim quertebantur. voluntarie mouebātur gratia cooperante sine coactione. Qui āt a bono auertebātur spōte ꝑcipitabantur gratia deserente sine oppssione. Et q̄ conuertebātur: idcirco bene mouebātur: qz gratiā cooperantem habuerūt. Ꝟ qui auertebantur idcirco non ꝑcipitabantur. qz gratiā cooperantē nō habuerūt: ſz gratia deserebātur: qz auertebantur.

¶ .xxxviii.

De scientia eoꝺē et motu affectionis. Augus⁹. de ciuitate dei libro. xi.

Angelis bonis. oīnis tpalium corꝑaliumqz rerꝝ scientia qua inflantur demones vtilis est: nō q̄ illaꝝ ignari sint: sed q̄ dei charitas q̄ sanctificantur eis cara est: ꝑ cui⁹ incōmutabili pulcritudine cui⁹ sancto desiderio inardescūt. oīnia que infra sunt: ⁊ quod illud est. nō sunt. seqz ipos inter illa ꝓtemnunt: vt ex hoc toto q̄ boni sunt: eo bono ex quo boni sunt ꝑfruantur. Et ideo certi⁹ etiā ista tpalia nouerunt qz principales eoꝝ causas in verbo dei conspiciūt per quod factus est mund⁹. Quib⁹ causis quedā ꝓbantur quedā reꝓbātur: cuncta ordinantur. Ibi ergo in eternis dei legib⁹. que in dei sapientia viuūt mutationes ipm̄ puident. deiqz voluntas que tā certissima q̄ potentissima est oīm: spūs eius ꝑticipatōe cognoscūt. ¶ Johānes damascen⁹. li. ii. Futura quidem neqz angeli bonꝰ nouerunt. tñ deo eis reuelante ⁊ predicare iubente.

¶ Isidoꝝ in sententiis suis li. i. Angeli semp in deo ñ in se gaudent: ⁊ in verbo dei cognoscunt oīnia. priusq̄ in re fiant. ¶ Ambrosi⁹ ad neophitos. Ipm quidez altissimum pfecte scire nequeunt. Nec scrutādo: sed suscipiendo ⁊ adorādo tremunt: seruiendo venerātur: laudā res benedicunt puigilando celebrāt. ¶ Augꝰ de ciuitate dei li. xi. Nō aūt angeli aut boies ꝑ verba sonantia deū discūt sed p ipam ꝑsentiā immutabilis veritatis. inseparabilem vni⁹ substātie trinitatē agnoscūt. Ipsam quoqz creaturā meli⁹ in dei sapiētia tanq̄ in arte qua facta est: q̄ in seipa scīūt: ac p hoc etiā seipos meli⁹ ibi q̄ in seipis nouerūt. nam ⁊ aliter scitur rectitudo linee seu veritas figuraꝝ cū intellectu cōspicitur. aliter duz in puluere scribitur. Et aliter iusticia ī veritate icōmutabili. et aliter in anima iusti. ¶ Idē li. viii. In ipo nimirum creatore veritatē incōmutabilē cernūt: ⁊ fm illam voluntates dirigūt. ¶ Dyonisius in gerarchia celesti. Virtutes celestes dicim⁹ ⁊ sursum couersibiliter exte di: et erga semetipas firmiter cōuolui: ꝓpriaꝝ existētes custoditiue virtutū. et erga venientia sociabili ꝓcessione in ꝑticipatōe virtutis ꝓpriꝺas esse. ¶ Idē in li. de diuinis noib⁹: Moueri quidez dicūtur circulariter animi nō inchoatis ⁊ nō terminatis illuminatōib⁹ boni ⁊ optimi: directe vero q̄cunqz ꝓcedunt in subiectoꝝ ꝓ uidentiā recte oīnia terminantes. Oblique aūt et quādo ꝓuidētes inferioꝝ irreuersibiliter manent i imutabilitate. causale bonū incessāter circūeūtes.

¶ xxxix.

De linguis eoꝺē ¶ Glosa sup epistolam primam ad corinthios.

Si linguis ait hominū loquar et angelorū ⁊c. Linguas angeloꝝ vocat nutus vel signa: quibus maiores angeli significant ea que de dei voluntate primi senserūt. ¶ Johānes damascen⁹ li. ii. Lumina ſa intellectualia ex primo et sine principio lumine illuminatōez habentia non lingua et auditu indigentia: et sine sermone ꝓlato tradentia sibi inuicem et consilia et intelligentias. ¶ Actoꝝ. Habent ergo potestatem sermonis intelligibilis: quo indicent affect⁹ suos et intellectus de bis rebus quaꝝ cognitio non erat in eis a principio. Nec est idem in angelo loqui quod cogitare vel intelligere: sed cogitatū vel intentū q̄dam luminositate irradiare alii exprimere. Et audire angelum loquentem. nichil aliud est. q̄ eius cogitatōez vel intentū videre. Et quod vni exprimitur non semp ab

aliis videtur vel intelligitur: nisi ab ipo āgelo loquēte voluntarie eis exprimatur. Unde dicitur q locutio angeli est cogitatio directa p voluntatē ostendendi alteri ipm cogitatū vel intentū. Sed hec est locutio angelor fm naturā suā: in qua cōmunicant boni t mali angeli. Alia vero est eor locutio p gratiā fm virtutē speculi siue motoris supmi: in qua cōmunicant angeli boni et anime sanctor: vnicuiq3 eīm innotescit voluntas t intellectus alteri⁹: fm repsentatiōz speculi: t voluntatē sup̄emi motoris. Uñ licet oīs respiciāt in speculo. Nō tñ oīs equaliter a speculo recipiūt: sed quidā plꝰ: quidam minus: secundū dignitatē recipientiū: t fm voluntatem ipsi⁹ in speculo: qđ ostendit cui vult. Nō ei oēs angeli vidēt oia in speculo. Sed hec plena revelatio reseruatur plenitudini glorie: quia cōsūmabitur eorum pmium in iudicio futuro. ¶ .xl.

Exemplū ad evidentiā mutue locutōis eorū.

HAB intelligentiā aūt dictor de mutua locutōe angelor qui sunt lumina intellectualia: vt dicit iobānes damasceⁿ⁹ valet exemplū de lumibus corpalibus. Nā vbi sunt tria lumina vel plura: videnf esse radii oīm cōmixti in aere. sed phantur esse discreti in essentia. p hoc q si subtrahaf vnū ullor luminū. subtrahuntur simul oīs radii ab illo pcedentes. sic si fm lumen subtrahitur. similiter de tercio. Si vero si ibi esset vera cōmixtio: nullo modo possent radii vni⁹ luminis separari ab aliis sine mutatōe alior. vnde patet cos esse discretos fm essentiā. Si ergo quodlibet ilor luminū haberet voluntatē liberi arbitrii: posset radios suos cōtingere vel influere aliis qñ vellet t quib⁹. Et ablcōdere quib⁹ t qñ vellet. Sic celestia illa lumina cū sint voluntate liberi arbitrii pdita: secundū voluntatē suā. illuminationes suas. siue sermones intelligibiles. intimāt quibus volunt: t celant quib⁹ volūt: sicq3 patet q vn⁹ angel⁹ potest intentōez suā alii manifestare: ita vt non innotescat aliis. Ad aīam quoq3 loquit angelus. bona suadendo vel revelādo sine corpali medio coopante vl impediente: quadā virtute occulta intentōez suā ei imprimendo. sicut magnes attrahit ferrū: quadā virtute occulta: etiā si interponatur argentū. Habet aūt possibilitatē transmutādi fantasmata imprimēdo imagines incitantes ad bonū: sicut dyabolus ad malū. Ceterum laudant angeli deū. non laude vocali sed spūali. Quia nec deus indiget signis vocalib⁹ ad cognoscendū eor affectōes. Nec ipi qui loquuntur indigent verbis: ad mentes suas excitandas: cū nō habeāt mentes pigras t torpentes sicut nos. sed pspicacissimas t ferventissimas. Laus eor fit fm intellectū t fm affectū: q3 intelligens cōphendit fm modū t miratur bonitatē dei: t affectus psentit t adheret t cōfirmat se ei. Unde laudare deū est ei⁹ bonitatē cognitā ptestari. Et cognitō quidē ptinet ad intellectū. ptestatio ad affectū. ¶ .xli.

De potestate eorū ¶ Aug. sup gen. li. viij.

SUblimib⁹ angelis deo subdite fruentib⁹. subdita est oīs natura corporea: ois irratōalis vita: omnis voluntas vel infirma vel prava. Et hoc de subditis vel cū subditis agūt: quod ordo natura poscit in oibus: iubēte illo cui subiecta sunt oīa. ¶ Idem in li. xi. Creare quidez naturā nullus angelus potest: sed voluntas angelica obediens deo subdita: naturalib⁹ motib⁹ velut materie de reb⁹ subiectis ministrare: vt fm illas principales in verbo dei rationes nō creatas: vl fm illas principales in primis sex diep opibus causaliter creataf aliquid in rpe causetur: more agri colendi vel medendi potest. ¶ Idez de trinitate li. iii. Dicit ergo nec parētes filior nec agricolas frugū creatores dicim⁹: Quis eor extrinsec⁹ adhibitis motibus creaturā dei virt⁹ opetur interi⁹. Ita nec bonos angelos nec malos phas est putari creatores: sed pro subtilitate sui sensus t corpis semina eor nobis occultiora noverūt: t eas p ogruas tentationes elementor laborum tenter spargūt. Atq3 ita t gignendar rer t acceleran dorum incrementor pbent occasiones. Sed nec boni hoc nisi ex dō tuber. nec mali nisi iuste accepta a deo potestate: siue ad suā penā: siue ad alior. vel penaz malorum: vel laudē bonor: faciūt. Aliud est igitur ex summo causar cardine cōdere atq3 administrare creaturā quod facit sol⁹ creator dei⁹. Aliud p distributis ab illo viribus ac facultatib⁹ aliquā opationem forinsecus admovere. vt tunc vel tunc. sic vel sic exeat: quod creatur Ista quippe originaliter in textura elementor cuncta sunt iam creata: sed acceptis oportunitatib⁹ prodeunt Nā sicut matres grauide sunt fetibus: sic ipe mundus gravidus est causis nascentiū que in illo non creauit. nisi ab illa summa essentia. vbi nec incipit aliquid eē nec desinit. penes quā primi⁹ sunt oīm que sunt. mensure numeri. t pondera. ¶ .xlii.

De sacro principatu eorū ¶ Hugo sup gerar.

VErumtamē creaturā rationalez principem fecit de⁹ potestatis sue. constituens principat⁹ t potestates sacras in celo in angelis: t in terra in hoīsbus: vt dominent creature ei⁹. Dignū siquidez fuit vt ipsa pars opis sui: particeps fieret potestatis ei⁹ in dispositōe sua: que in sua conditione simultudis ei⁹ participationē accepit voluit in rer a se facta gubernatione principes habere: nō vt illor ministerio iuvaretur: sed vt ipi potestatis ei⁹ gloria sublimes efficerentur. Et q vniuersitatis ordo deposcebat: vt opa eius complerent p ordines t dispositōes a summo omniū in vniuersa pcepto decurrēte. Itaq3 insita sibi virtute ac bonitate inolita cuncta fouens t nutriens: t regens et disponens vniuersa. Eandez sub se dominantib⁹ bonitatem t virtutē fm mensurā principatōnis. t ministerii rationem. p ordines t grad⁹ multipharia dispensauit. Excellentioz⁹ quidē t suprapositis: impia m pora et supexcellentiora dona impliens. Inferioz⁹ aūt t suppositis gradib⁹ minora carismata: vt libere famulātia ad subiecta quoq3 sine oppssione plata concedēs. Hec sunt gerarchie quas summa gerarchia fm se formauit t sub se pstituit dñari t pesse in opibus suis secundum ordines assignatos: sub vno principio t potestate vna: a qua oīs potestas: t oīs virt⁹: t oīs lux: q virt⁹ q fm mensurā largitōis t principatōis: varie multipliciterq3 ad decorem t pulcritudinem eor que sapientia ornauit opez: ab vna virtute t potestate vna: distribuitur. multe virtutes. t potestates multe efficiunf. Sed rursus ne multitudo scisma generet: t aduersum se puguet ordis dnatione contraria: vnū principiū est t moderator vnus oīm. A quo habent qđ sunt t sub quo moderantur quod possunt: t referunt ad ipm oīne qđ efficiunt: vt vnitas maneat in oibus: t pax pveneret in regno regentis dei. xliii.

De vnifica cōtemperātia donorū eorū.

HAB anagogicā vero inquit t vnificā eor que pulsa sunt contempantiā divine claritatis radius: vt aut dyonisi⁹ optime et pulcre mltiplicatur et pucnit: manetq3 intra se munite incōmutabili simultudine vniformiter fixus: et in se ūtum phas est respicientes pportionaliter eis se extendit t vnificat fm simplicē suā vnitatē. ac si diceret. divine claritatis radius: qui⁹ in se vn⁹ pmaneat: distributōe tñ donorū varie multiplicat. Hec vero multiplicatio et variatio vniversor est pulcritudo: q3 nisi dissimiliter essent pulcra singula: summe pulcra nō essent vniversa. Nō eīm aliquod ex vniversis diversis capere potuit totum quod erat pulcritudinis. Et ideo sūma pulcritudo varia participatōe distributa est in singulos. vt pfecta posset ee simul in omnibus. Ipsa vero distributio multiplicatur

pulcre ⁊ optime: optime in vniuersis: pulcre in singulis vel optime ſm participati infusionē. pulcre ſm participatiuz diſpoſitōez. Optime eñ multiplicat. vt maior ſit decor vnitatis q̄ participantiḇ ſingulis varie infūditur: vt ipa diuerſitas donoꝝ vnitatis ⁊ pacis ſocietatem ad inuicem cōfirmet: quatenꝰ vnūquodqz membꝝ ſe a totꝰ corpis compage diuidere ſe nō ꝑſumat: cum boni plenitudinē t̄rum in ſe minꝰ habet. in aliox ſocietate poſſideat. Quia eñ vnūquodqz habet qđ aliud nō habet: vel in alio plus habet: quod in ſe minꝰ habz. ideo ſingula inuicem tenēt ad ſe ⁊ concordiam ⁊ pacem ſeruāt inter ſe. Et ipa concordia ⁊ pax. contemperantia eſt. qua ſibi conſentiūt. vt ſtent ad vnum ⁊ reſorbeant ad vnū: ꝓpter hoc ipam contemperantiā ꝓuiſor anagogicā dicit ⁊ vnificā. Vnificā qz diſperſos i vnū colligit. Anagogicā qz delectos ad ſupna reducit. vnificam ꝑ dilectionē ꝑtim. anagogicā ꝑ dilectiones dei. Ideo pulcra eſt in congregatōe. Optima in eleuatōe. Et t̄ radꝰ ille manet intra ſe munite. cū eñ ſe mentibus illuminādis multipliciter ꝑticipandus ꝑſtat: extra t̄ vnitatis ſui ſimplicitatē nō effluit. ſed ꝑ idē ſit vniformiter fixꝰ: vt. ſ. a ſeipō non diſcrepet quaſi ſibi diſſimilis. Et etiā reſpicientiḇ in ſe t̄rum illis poſſibile ē: ſe extendit ꝓportionaliter vt. ſ. alii amplꝰ vel minꝰ accipiant ab eo. ſecundū q̄ magis vel minꝰ ad deū accedunt. Et vnum eos facit in ſuo lumine ſicut ipſe vnus eſt.

¶ XLIIII.

De nouem ordinibus angelorū ¶ Gregorius in omelia euangel. xxiij

Quem ergo ordines angelox eſſe. teſtante ſacro eloquio ſcim⁹. angelos. archangelos. virtutes. poteſtates. principat⁹. dominationes. thronos. cherubin. ſeraphin. Unde angelo qui primo creat⁹ eſt: ꝑ ꝓphetam dicit̄: Tu ſignaculū ſimilitudis. vt qz in eo ſubtilior eſt natura: ⁊ in illo imago dei ſimilius inſinuetur exiſtā. Omnis inquit lapis preciosus operimentū tuū ⁊c. Ecce nouem ponit noīa lapidū: qz nouem ſunt ordines angelox quiḇ ille angel⁹ primus ornatus ⁊ optus extitit. Quia dū cunctis angelorum agminiḇ prelat⁹ eſt: ex eox compatione clarior fuit.

¶ Petr⁹ lombardus. Ordo aūt angelox dicitur multitudo celeſtiū ſpirituū: q̄ inter ſe. in aliquo munere gratie ſimilātur: ſicut ⁊ naturaliū datox munere ꝙuenūt. verbi gratia. Seraphin dicūtur qui ꝑ aliis ardēt caritate. Seraphin eñ interꝑtatur ardēs vel ſuccendēs. Cherubin qui ꝑ aliis ſcientia eminent: cherubin eñ interꝑtatur plenitudo ſcientie. Throni dicunt̄ in quibus deꝰ ſedens iudicia ſua diſcernit. Dñationes qui principatus ⁊ poteſtates tranſcendūt. Principat⁹ qui ſubiectis ſibi agenda diſponūt. Poteſtates qui virtutes aduerſas refrenāt ne boīes tm̄ temptare valeāt: q̄tū deſiderant. Virtutes ꝑ quos ſigna ⁊ miracula frequenter fiunt. Angeli qui minora nunciant. Archangeli qui maiora.

¶ XLV.

De excellentia eorū ſecundū dona ¶ Idem

Hec aūt noīa nō ꝓpter ſe ſed ꝓpter nos illis ſūt impoſita. Qui eñ ſibi noti ſunt contemplatōe: nobis innotefcūt cognominatōe. Et noīantur ſingulī ordines a donis gratiax que non ſingulariter ſed excellenter ſibi ſunt in ꝑticipatōe. Omnia eñ dona oībus inſunt nō t̄ equaliter. Cū oēs ſupiores ordines ſublimꝰ ⁊ ꝑfectꝰ dona ꝓcipiāt: t̄ ex ꝑcipuis vocabula ſortiti ſunt. Inferioriḇ cetera relinquēte ad cognominatōem. vt ſeraphin ordo excellentiſſimꝰ ab excellentiori dono. i. a charitate: nomē accepit. Maius eñ donum eſt charitas q̄ ſcientia. Itē maꝰ eſt ſcire q̄ iudicare: qz ſcientia informat iudicium. Ideo ſecundꝰ ordo a cognitione veritatis appellat⁹ eſt. ſ. cherubin. ⁊ ita de aliis. Aſſignatur ergo excellentia ordinū ſm excellentiam donox. ⁊ t̄ vt dicit gregoriꝰ oībus illa data ſunt cōmunia. oēs eñ ardent charitate: ſcientia pleni ſunt ⁊ ſic de aliis: Sed ſupiores aliis excellenti⁹ illa accepe runt a quiḇ ⁊ noīantur: vnde ⁊ gregoriꝰ. vnꝰ quiſqz ordo ei⁹ rei cenſet noīe. quā plenꝰ accepit in munere. Ex hic oritur queſtio. Nā ſi quiſqz ordo ab illo dono noīatur quod plenꝰ poſſidet. tunc cherubin in ſcientia ꝑminent oībus qz a ſcientia noīantur. ſed qui magis diligit plus cognoſcit vt eni tradit autoritas: t̄m ibi quiſqz cognoſcit q̄tum diligit. Itaqz ſeraphin non ſolū in charitate ceteris ꝑminēt: ſed etiā in ſcientia. Ideoqz autoritas illa ſic videtur intelligenda. vt compatio nō referatur ad omnes ordines: ſed ad alia dona. Nec ad oīa ſed ad quedā: fortaſſis enim ⁊ angeli ſicut boīes quibuſdā donis magis pollent aliis: quibuſdaz vero minus.

¶ XLVI.

Quante caſum nō fuerunt ordines diſtincti. ¶ Idem.

Ante caſum quorundā: nō erant ordines iſti: qz nō habebāt dona in quox ꝑticipatōiḇ⁹ conuenirent. Nō eni charitate ardebāt: nec ſapiētia pollebāt ⁊c. Bi eni hec habuiſſent non occidiſſent.

¶ Bernard⁹ clareuallenſis. Quomodo cecidiſti de celo lucifer vtiqz qz nō eras ignifer. ſi eni fuiſſes ignifer ſicut lucifer nō cecidiſſes ¶ Petr⁹ lombard⁹. Quibuſdā ergo cadentiḇ⁹ aliis appoſita ſunt illa dona eiſqz qui ceciderunt collata fuiſſent ſi ꝑſtitiſſent. Ideoqz ſcriptura dicit de ſingulis ordinib⁹ aliquos cecidiſſe. nō quia fuerint in ordinibus ⁊ poſtea corruerint: ſed qz ſi ꝑſtitiſſent eox aliqui in ſingulis ordinib⁹ fuiſſent. qui ⁊ in nature tenuitate ⁊ in forme ſpicacitate differētes gradus habebant ſicut illi qui ꝑſtiterunt. ¶ Idē. Quibuſdam aūt placuit omnes angelos eiuſdē ordinis eſſles eſſe: ſed nō eſt hoc ꝓbabile. Maz lucifer qui de collegio ſupiox fuit ipſis etiā dignior extitit. qui aliis excellentiores creati fuerant. Ex quo ꝓcipitur: q̄ ſi ꝑſtitiſſet. in ordine ſupiori fuiſſet. et aliis eiuſdem ordinis dignior extitiſſet. Sicut ergo vnꝰ eſt ordo apl̄oꝝ: ⁊ alter martirum. et t̄ in apl̄is alii ſunt aliis digniores. ſimiliter et in martiriḇ⁹ alii aliis ſunt digniores. Ita et in ordinibus angelox recte creditur eſſe. Amen.

¶ XLVII.

De varia ordinū diſtinctōne. Johānes damaſcenus. li. ij.

Sacratiſſimꝰ et theologiſſimꝰ ariopagita dyonyſiꝰ celeſtes ſubſtātias in tres determinat trinos ornat⁹. Et primū quidē ait. eſſe cū. quem circa deū ſemp et immediate et prime vnitū eē traditū eſt. Et cū qui ſex alas habentium ſeraphin. et multos oculos habentiū cherubin. ſecundū vero cū qui dñationum et virtutū et poteſtatū. Terciū vero ⁊ vltimū eū qui principatuum: et archangelox et angelox. ¶ Helinandꝰ li. ii. Alter ordinat dyonyſius ordines q̄ alii doctores. Nā in media gerarchia primū quidē illi ponūt dominatōes ſicut ille: ſed in ſecundo loco ponūt principatus. In tercio poteſtates deſcendēdo. In vltima vero primo ponūt virtutes. ſecundo archangelos. tercio angelos. apl̄s t̄ ſicut dyonyſiꝰ iungit virtutes cū dñationiḇ⁹ et principat⁹ et angelis. Origenes aliū ordiez ſequitur: quem grego. papa et alii plures ſecuti ſunt.

¶ Gregorius vbi ſupra. Eſſe quidē angelos et archangelos pene omnes eloquii ſacri pagine teſtantur. Cherubin vero et ſeraphin ſepe libri ꝓphetarum loquūtur quattuor etiā ordinū noīa. Paul⁹ ad epheſeos numerat dicens: ſupra omnē principatū et poteſtatem ⁊ virtutem et dñationē. Porro ad colocēſes ſcribēs quoqz

de dominationib⁹ ⁊ potestatib⁹ ⁊ principatib⁹ ꝓmittit thronos:de quib⁹ necdū ephesiis fuerat locut⁹. Recte igitur angelo⁹ ordines nouē esse dixim⁹:qō eloquio sacro testante scim⁹. Angeli grece nuncii. Isti nunciant minima. Isti vero summa. Virtutes aūt sunt illi spūs p quos signa ⁊ miracula frequenter fiunt. Potestates vero qui virtutes aduersas refrenāt ne tm̄ hoies temptare valeant q̄tum desiderāt. Principat⁹ sunt qui ceteris sibi subiectis que sunt agenda disponunt. Bomi nationes vero qui principat⁹ ⁊ potestates mira potentia transcendūt. Throni qui latine sedes dicūtur: sunt hi qui tanta dei gratia replentur:vt in eis dn̄s sedeat ac p eos iudicia sua discernat. Cherubin dicunt q̄ alius scientia ꝑeminent. Seraphin quoq⁹ qui charitate ꝑ ceteris ardent. Cherubin nanq⁹ plenitudo sciēte dr. Seraphin ardēs vel succendēs interꝑtatur ¶ XLVIII.

¶ De triplici gerarchia ¶ Hugo super gerarchiam dionisij.

Gerarchia sacraꝝ ordinationū principatus appellatur. Heros em̄ templū vel sacrū. Archos vero princeps interꝑtatur. tres aūt gerarchie sunt. Prima ⁊ principalis oim̄ forma est ⁊ exēplar aliarum. Ipa est summa ⁊ ineffabilis ptās trinitatis. simplex ⁊ una ⁊ vniformis:sine gradu ⁊ compatiōe ⁊ differentia:pfecta in omnia sua opa:nichil externū suscipiens:nichil suū amittēs. Secūda est in angelica natura formata a prima ⁊ sub prima ⁊ ad primā secūda similitudine sublimis trina diuisione distincta: gradum habens:⁊ differentiā suscipiens:et compationē admittēs Tercia vero in humana natura est ordinata: secunda⁊ primo:⁊ primā secundo loco imitans imaginē summā ⁊ supercellentē similitudinē ꝑ media ꝓticipantia suscipiens ac p id ipm̄ referens. His ergo trib⁹ sacris principatib⁹ tot⁹ regitur mund⁹: in quib⁹ est summa ptās que tm̄ impat:⁊ infima cui tm̄ impatur. ⁊ media q̄ imperat inferiori:cui a supiori impatur. de⁹ itaq⁹ creaturam rationalē potestatis sue fecit participē: constituēs principat⁹ ⁊ potestates sacras in celo in angelis ⁊ i terra in hoibus:vt dñentur creature ei⁹. Bignū siquidē⁊ fuit vt illa ps opis sui ꝓcepo fieret potestatis eius in sua dispositiōe: que ꝓticipationē accepat similitudinis eius in sua conditōe. ¶ XLIX.

¶ De gerarchia āgelica ¶ Dionisi⁹ ariopagita

Gerarchia est similitudo ⁊ vnitas ad deū q̄tū possibile est. ipm̄ habens ois sancte sciēte et actionis ducem. ⁊ ad ipi⁹ diuinissimū decorē immutabiliter quidē diffiniens:q̄tum vero possibile ē reformat. ⁊ suos laudatores. diuina agalmatha pficit specula clarissima ⁊ munda. receptiua principalis luminis ⁊ diuini radii. ⁊ indice quidē sacre claritatis repleta:eaq⁹ itē copiose in ea q̄ sequūtur declarāda fm̄ diuinas leges ¶ Idem. Gerarchia est ordo diuin⁹. ⁊ scientia. ⁊ actio. dei forme q̄tum possibile est similans: et ad illuminatōes ei inditas ascendens ꝓportionaliter in dei similitudine. ¶ Actor. Hec tria referunt ad tres gerarchias. Scientia ad primā:q⁹ in ea prima tria dona intelligunt:eo q⁹ ipa discernit ⁊ ꝑelegit ⁊ ita diligit Ordo diuin⁹. i. ordinata potestas ad mediā: q⁹ principatus et dñatio et potestas. omnia sunt noia ordinis sine potestatis. Actio vero ad terciā: q⁹ virtutū est exercere miraculosas actiones. archangeli quoq⁹ ⁊ angeli frequenti⁹ mittūtur ad agendū circa nos:hec aūt dico nō fm̄ ordines dyonisii:sed gregorii ⁊ alio⁹ qui ponūt virtutes in tercia gerarchia. Itē aliter sic diffinit. Gerarchia est rex sacraꝝ ⁊ rationabiliū ordinata ptās:in subditos debitum retinens dñatum. ¶ L.

¶ De triplici gerarchia ¶ Johānes scotus

Est aūt in supnis spiritibus gerarchia trina diuisione distincta:prima siquidē angelica gerarchia dicitur epyfania.secunda yperfania. Ultima ypofania. Epyfania est supior manifestatio ministeriis incalescentis affectōis:altioris intuit⁹ iudiciiq⁹ libra. resultatio distributa. Iperfania est media manifestatō. i. diuina cognitio sui principes inligniens scalaria reuerētia:vsumq⁹ ei⁹ edocens arcensq⁹ ꝓtrariū. Ipofania. i. subtilior manifestatio.diuinū ꝓticipiū. nature legibus occurrens.archana reserans ꝓo discreta capacitate. ¶ Actor. Epyfania dicit ab epy q̄ō est supra:⁊ phanos apparitio:q⁹ supra alias gerarchias eminet. i. apparēt ⁊ relucens in ꝓspectu dei. Et q⁹ in hac p̄ ceteris apparet claritas dei. i. potentia sapientia bonitas. ideo etiā dicitur resultatio:q⁹ in ea maxime resultat dei claritas Distributa dicit quasi diuersis officiis tributa. Incalescentis affectōis dicitur q̄tum ad seraphin: qō interꝑtatur ardens vel incendiū. Altioris intuit⁹ q̄tum ad cherubin:qō interꝑtatur plenitudo scientie. Iudicii libra q̄tum ad thronos:in quib⁹ de⁹ sedet p eos iudicia sua discernens ⁊ informās Iperfania dicitur quasi media gerarchia.s. inter supiorem ⁊ inferiorē:yper eīs idē est qō inter. Dicitur aūt sui participes in.sca.re.ꝑpter principat⁹:qui bonos homies: ⁊ inferiores angelos q̄ sunt sui principes. i. sibi simules in gratia docēt reuereri put decet ꝓlatos suos;scz alios plus:alios minus. fm̄ diuersos grad⁹ ꝓlationis. Usum dominādi edocens. ꝓpter dñationes: que docent ꝓlatos qualiter subditis debeant dñari. Arcens ꝓtrariū;ꝓpter potestates q̄ arcent a nobis potestates ꝓtrarias : ne nos tm̄ impedire valeant q̄tum vellent. Ypofania dicitur quasi sub aliis constituta:ypos em̄ idē est quod sub. Dicit aūt nature legib⁹ occurrēs:ꝑpter virtutes quaꝝ ministeriū est facere miracula q̄ fiunt ꝓtra cōmunes leges nature. Secreta reuelans;ꝓpter archangelos ⁊ angelos:per quos deus hoibus secreta reuelat: ꝑ capacitate discreta additur:q⁹ p maiores scz archangelos reuelātur maiora p angelos aūt minora. ¶ LI.

Qualiter refulgeat in eis imago trinitatis

Gerarchia est inḡt ordo diuin⁹. sciēta ⁊ actio. Ordo diuin⁹. i. ordinata ptās:que ffertur ad patrem. scientia ad filiū. actio ad spūmsanctū ideo em̄ ⁊ angeli per tres gerarchias:et singule gerarchie p tres ordines distinguūtur:vt supcelestem gerarchiam q̄ est pfonaꝝ trinitas nō solū in essentia numeri acceptoꝝ:sed etiā in numero sacrato ternario:⁊ in oīb⁹ q̄tum possibile est imitari ostendātur. vnde supra dictū est q⁹ gerarchia est ad deū q̄tuꝝ possibile est similitudo ⁊ vnitas ¶ Bernard⁹ ad eugenū li. v. Ardēt seraphin sed igne diuino. Lucēt cherubin sed veritatis ꝓticio Sedent throni ⁊ iudicāt sed insistentis beneficio:⁊ ita de aliis. Nec ergo oia ꝓcessit illis spiritib⁹: ipe q̄ illos condidit summ⁹ spūs diuidens singulis put vult. Nec opatur in illis. Nec dedit et opari illis. Amantē se in his exhibens:in aliis cognoscentes:in aliis alia facientem. Itaq⁹ de⁹ amat vt charitas:nouit vt veritas:sedz vt equitas:dñatur vt maiestas:regit vt ꝓticipiū:tuet vt salus:opatur vt virtus: reuelatur vt lux : assistit vt pietas. ¶ Actor. In prima gerarchia refertur equitas throni vel iudicii ad patrem. Cognitio veritatis ad filium. Ardor amoris ad spūmsanctū. similiter in secunda maiestas dominatōis ad patrez. rectitudo principā di ad filiū. salus in tuendo potestatiue ad spūmsanctū. Similiter in vltima opatio virtutis ad patrem: Reuelatio luminis ad filiū: Ministeriū pietatis ad spūmsanctum. Et sic relucet vestigiū pfonaꝝ nō solum in ternario gerarchiaꝝ: sed etiā in ternario ordinuꝝ cuiuslibet gerarchie. Nec solū in ipo numero sacrato scz ternario sed in his etiā que numero subsunt. i. donis a quib⁹ ordines singuli denoiantur. Quilibet etiam ordo imo et quilibet angelus p se gerit imaginē trinitatis. quo ad

naturalia:ꝛ ſimlitudinem quo ad gratuita:habet enꝫ in memoria ꝓtinuationeꝫ eternitatis. In quo aſſimilaſ patri.in ratõe abundantiã lucis in quo filio.in volũta te plenitudinem pacis ꝛ dilectõis in quo ſpiritui ſancto Cunqꝫ oĩs ordines p oĩa ſupra dicta dona ordinent ad ſuos ſubditos:ad ſuũ ſupius ordinantur p tria do na ꝑcipua.ſupioꝛib⁹ ordinib⁹ attributa. que ſunt dile ctio.cognitio.ꝑlectio. ad hoc aũt vt de⁹ diligaſ.opoꝛ tet vt ꝓmo cognoſcaſ : deinde ex iudicio vel libꝛa rõis eligatur:ꝛ ſic ꝑlect⁹ ſũme diligitur. ¶.Lii.

Qualiter itelligũtur ex ſimilib⁹ ac diſ.figuris Dionyſi⁹ in libꝛo de celeſti gerarchia

Impoſſibile eſt aũt animo noſtro ad nõ mate riales illã aſcendere celeſtiũ gerarchiaꝝ imi tationẽ ꝛ ꝓmplationẽ: niſi ea q̃ ſm ipm eſt materiali manuductõe vtatur. viſibiles quidez formaſ inuiſibilis pulcritudinis imaginatões vel imagines ar bitrans.ꝛ ſenſibiles ſuauitates figuras inuiſibilis di ſtributõis. Intelligere ſiquidẽ opoꝛtet:nichil eoꝝ que ſunt eſſe vniuerſaliter boni ꝑticipatõe ꝓueniũ. Eſt er go et oĩbus intelligere ſpeculatões bonas. Quia vero animũ noſtꝝ magis reducũt diſſimiles ſimilitudines. Nõ eſtimo etiã quẽ ſapientẽ dicere ꝓtriuꝫ.p ꝑciſioꝛes eiñ ſacras formatões cõſequens eſt ſe duci:auriformes quaſdã eſtimãtes eſſe celeſtes gerarchias: ꝛ quaſdã vi ros fulgureos candida veſtimenta induras: quod qui dem ne paterentur qui nichil viſibili⁹ bonis artiuſ in telligunt.ſanctoꝝ theologoꝝ reſtitutiua ſapiẽtia ad in decoꝛas ſimilitudines mirabiliter deſcendit:nõ concedens materiale noſtꝝ in turpib⁹ imagiñb⁹ remanens quieſcere.nã deũ quidẽ malachias ſoleꝫ vocat:petr⁹ lu cifeꝝ:ſed ꝛ oſee pantherã ꝛ pardũ.hieremias aquam. Iſaias lapidem. Dauid etiã vermẽ: ſic offices theologi ꝛ ſancti ꝓphete a ſanctis ꝛ incõtaminatis diſtinguunt ſanctaſanctioꝝ ꝛ diſſimlẽ ſanctã figuratões bonoꝛant. vt neqꝫ immundis diuina recte accepta ſint:neqꝫ mira bilũ imaginũ ſtudioſi ꝓtemplatoꝛes tanq̃ veris rema neant figuris.diuina itaqꝫ bonoꝛificãt veris negatio nibus:ꝛ ad nouiſſima compactaꝝ imaginationũ diuer ſis ſimilitudinib⁹:nichil ergo in cõſequens:ſi ꝛ celeſtes eſſentias ex incõuenientib⁹ ꝛ diſſimilib⁹ ſimilitudinib⁹ formãt. Nõ enĩ ex indigentia in anagogen p diligentẽ diuinoꝝ ſcrutatõeꝫ veniremꝰ: niſi deformitas nos ex toꝛqueret manifeſtatorie angeloꝝ formatões.nõ ſinẽs aĩm noſtꝝ remanere in diſſimilib⁹ formarum factoris. Sed luctanter negare materiales paſſibilitates ꝛ aſſue ſcentem pure extendere p viſibilia inſup mundanas al titudines:furoꝛ quidẽ in irratõabilibus ex paſſibili mo tu ineſt.ꝛ oĩs irratõalitatis replet⁹ eſt furibund⁹ coꝛuꝫ motus. Sed in intellectualib⁹ opoꝛtet intelligi alio mõ irascibile:declarãs vt eſtimo eoꝝ virilem rationalita tem ꝛ immanẽ quietẽ in diuinis ꝛ immutabilibus fun damentis. Eodeꝫ quoqꝫ mõ concupiſcentiã eſſe dicim⁹ in irrationalib⁹. Inconſultã quandã ꝛ materialeꝫ ex materiali motu aut conſuetudine immutabilibus inconti nenter ingentiã paſſibilitatẽ ꝛ irrationabilem coꝛpalis voluptatis ꝓtinuitatem:ſimul omne animal compellẽtiſ in ſm ſenſum ꝓcupiſcibile. Cũ vero diſſimiles ſimilitu dines intellectualib⁹ circũponentes ꝓcupiſcentiam eis circũformam? amoꝛẽ diuinũ ipam intelligere opoꝛtet ſup rationem ꝛ intellectũ immaterialitatis exiſtens et inflexibile: ꝛ nõ indigens deſideriũ ſupeſſentialiter ca ſte ꝛ impoſſibilis cõtemplationis. Et ad illã purã ſubli miſſimã claritateꝫ et inuiſibilem et informatã pulcritu dinem eterne vere et inuiſibilis ſacietatis. Tu vero o puer ſancte thimothee decenter auſculta et ſecreto ani mo q̃ facta ſunt circũtegens ex immunda multitudine tanq̃ vniformia cuſtodi. ¶.Liii.

De influentia illuminationũ a ſuperioꝛib⁹ ad inferioꝛa.

Plum aũt diuinũ lumen vt p̃dictum eſt diuia ꝑficit ſpecula clariſſima et mũda ſceptiua ꝓn cipalis luminis. Idqꝫ iteruꝫ copioſe in ea q̃ ſe quuntur declarantia:ſm diuinas leges:nõ eiꝫ phas eſt ſanctoꝝ ꝑfectioꝛib⁹ aut ſancte ꝑfectis opari aliq̃d oĩ no ꝓter ꝓꝓia boſtiaꝝ miſteria aut ſacras ordinatões. eſt aũt vnicuiqꝫ gerarchiã ſoꝛtientiũ ꝑfectio ſm ꝓꝓriã analogiã in dei imitatõeꝫ aſcendere:et oĩm diuinꝰ coo peratoꝛem dei fieri.et diuinã in ſeipo actionẽ q̃tũ poſ ſibile eſt relucentẽ oſtendere. Ordo gerarchie eſt quoſ dam purgari:quoſdã purgare:quoſdã illuminari:quoſ dam illuminare:quoſdã ꝑfici:quoſdaꝫ ꝑficere. Diuina aũt beatitudo pura quidẽ eſt ſine omni diſſimilitudine plena eterno lumine:perfecta oĩ ꝑfectione. purgans illuminãs:et ꝑficiens:oĩ quidem cauſe et ſup oĩa bo nitatis ꝓꝓiũ eſt ad cõmunioneꝫ ſuã ea q̃ ſunt vocare. vt vnicuiqꝫ eoꝝ que ſunt ex ꝓꝓria diffiuntur analogia Exiſtentia igitur oĩa:ei⁹ eſſe ꝑticipant. Sancte aũt ce leſtium eſſentiaꝝ diſpoſitões et ſup ea q̃ tm̃ ſunt et ſu per irrationabiliter viuẽtia et ſup rationabilia q̃ ſum⁹ nos:primo quidez in ſeipa edunt diuinã illuminatõem et p ſe in nos deferũt q̃ ſupra nos ſunt manifeſtatões Ideo illi ſpecialiter angeli noĩantur qui hec faciũt. Si quis aũt diceret ex ipo increato lumine immediate fu iſſe quibuſdã ſanctoꝝ theophanias:diſcat ex ſacro elo quio:qꝛ dei occultuꝫ nemo vidit: neqꝫ videbit. has ita qꝫ diuinas viſſiones patres glorioſi noſtri ꝑfecerũt p medias celeſtes virtutes: vnde docet ſapienter theolo gia ſacrã legis lectionẽ p angelos in nos ꝓuenire:tan q̃ diuino ordine hec legaliter diſponente. vt p ꝓma: ſecunda in diuinũ reducantur. Excellentes quidẽ ordi nes habent et inferioꝝ illuminatões et virtutes.nõ aũt ꝑticipantes excellentiũ ſe ſunt vltimi.pulcre igitur pri ma gerarchiaꝝ oĩbus altioꝛ circa deuꝫ immediate col locatur:et ꝓmo opantes theophanie et ꝑfectioꝛes in eã tanq̃ ꝓmã principali⁹ deferuntur. ¶ Liiii.

De nominationib⁹ ordinũ ſupme gerar.

Ominantur aũt ſinguli ordines manifeſtati uo deformiũ habitudinũ ſuaꝝ noĩe. Mobile enĩ ſemp eoꝝ circa diuina et inceſſabile et ca lidũ et acutũ et ſupferuidũ intente: et foꝛtitan intime et inflexibilis ſemp motionis:et ſuppoſitoꝝ reductiue et actiue exemplatiuũ tanq̃ recalefficans illa et reſuſci tans in ſimilẽ caliditatẽ et igneũ celitus et holocauſte purgatiuum et incircũuelatum et inextinguibile. habẽ temqꝫ ſic ſemp lucifoꝛmem et illuminatiuã ꝓꝓietateꝫ oĩs tenebroſe obſcuratõis ꝑſecutricem et manifeſta tricem:ſeraphim noĩatio docet. Ipa vero cherubim co gnoſcibile eoꝝ et deinidũ et altiſſimũ lumen dationis acceptiuũ:et cõtemplatiuum in ꝓma opatrice virtute diuine pulcritudinis.et ſapientifice traditõis repletũ. et cõmunicatiuũ copioſe ad ſecunda fuſione donate ſa pientie. Ipa aũt altiſſimaꝝ et compactaꝝ ſediũ. omni diligenter exaltari ignominia ſubiectõis:et ad ſummũ ſupmundane ſurſuꝫ ferens.et omni extremitate ineffa biliter in ſublimiſſimũ. et circa vere excelſum totis vir tutibus incõmutabiliter et ſtabiliter collocatũ: et diui ni ſupaduent? in oĩ impaſſibilitate et immaterialita te acceptũ et deifeꝝ. Et familiariter in diuinas ſuſce ptiones aptum. Omnis quidem gerarchia actio di uina dicitur in ꝑticipatõeꝫ et ſacrã traditõeꝫ purgatõ nis illuminatõis et ꝑfectioniſ. Hec aũt excellentiſſime eſſentie que poſt ſubſtantificã eaꝝ diuinitatẽ collocate ſunt et quaſi in ueſtibulis ipius ordinate ſunt. Nõ per alias ſanctas eſſentias:ſed ab ipa deitate ſanctificate: in ipam immediate extenduntur omnib⁹.ſupemiuente

virtute ⁊ ordine Ab his aũt suppositę erndiũtur:sicut hec ab ipsa deitate. Hec est igitur prima celestiũ essentiarum dispositio in circũitu dei immediate stans: ⁊ incessanter circũiens eternã ei⁹ scientiã. ¶ LV.

¶ De mobilitate et acumine dilectionis in seraphin ¶ Hugo super gerarchiam.

Mobile inquit semp cor circa diuina. ⁊ incessabile ac calidũ atq; acutũ ⁊ supferuidũ cę. Bi lectionẽ angelor nõ puam hic dicere voluit q̃ tam multa de ea dixit. ¶ Mobile q; vita.vnde qui nõ diligit manet in morte. Incessabile q; ppetua. vnde charitas nunq̃ excidet. Calidũ q; amor. Acutũ q; sapientia. Totũ hoc vna dilectio est.duo discipuli qui audierunt iesum ⁊ nõ cognouerunt in via mouebantur quidem impatientia dilectõis acti:q; si starent nõ amarẽt Ambulabãt ergo in mobili amoris ⁊ ardebant in calido.vnde ⁊ dixerũt: Nõne cor nostr̃ ardẽs erat i nobis cę. Acutum aũt nõ habebãt;q; nõ cognoscebãt;propter hoc eñ audierũt o stulti ⁊ tardi corde cę.fuerunt ergo hebetes ⁊ tardi ad cognoscendũ: sed nõ tepidi et pigri ad diligendũ:q; tñ pri⁹ dilexerũt postea cognouerunt: vt acutũ in dilectõe esset sicut calidũ. sed pri⁹ calidum postea acutũ.ideo nõ dixit calidum ⁊ acutũ; sed ecõtrario.sicut mobile ⁊ incessabile: vt mobile ad inquisitiõez excitet. Incessabile ad pseuerantiã confirmet : calidum ad sensum viuificet. Acutũ aũt penetret ad cõphensionem. Signat eñ acutũ impetũ quendã amoris ⁊ vehementiã desiderii ardentis. ferentis se in amatũ.⁊ intrantis ⁊ pugnãtis vt ibi sit vbi ipm est qđ amat.s.cũ ipo ⁊ in ipo.nõ vt solũ ab ipo sit calidũ; sed transeat et acutum in ipm.poterat eñ esse calidũ:⁊ quasi de longe calefieri:cui hoc satis esset ita amare absentẽ ⁊ pśentez nõ videre vel pśentissimũ possidere.sed nõ est ille amor pfectus. Si eñ in dilectũ nõ vadis adhuc foris amas nec habes acutũ dilectõis:sed hebes ⁊ torpẽs diuisus manes ⁊ extra aliud:nõ vnũ cũ ipo factus. Considera qũo acutũ amoris habeãt de quib⁹ dicit vbi erat impetus spũs.verbi gratia.Sponsa quoq; dilecto loquens Anima mea liquefacta est vt lo.est que.ut.liquidũ pro acuto nominat. Ideo eñ questuit illũ q; liquefacta est ad ipm. Alioquin dura staret ⁊ nõ intraret ad ipsum. Nunc aũt liquefacta currere cepit nec cessauit donec penetraret ⁊ intraret:ac diceret.tenui illũ nec dimisi cę Nõ eñ statim inuenit donec puenit.ideo hic quoq; ne cessariũ erat incessabile vt pseueraret. Hoc dicendum erat vt intelligas vim dilectionis q̃ta est si tñ intelligi potest:q; supeminet scientie ⁊ intelligẽtie: plus eñ diligitur q̃ intelligit. Et intrat dilectõ ⁊ appropinquat dilectio:vbi sciẽtia foris est. Nã dilectio semp amplꝰ pręsumit ⁊ pfidit ⁊ iungit se sine cunctatõe:donec ad amatum pueniat;q; liquidũ habet et acutũ oia penetrans Nec repelli valens aliqua virtute:vnde quis nos ait se parabit a charitate dei:tribu.an anguſ.cę. Ecce dilectio.q; acutũ habuit.teneri non potuit sed oia impedimenta transiuit.cuadens libere et currens ad desiderium suum. ¶ LVI.

¶ De excellentia eorũ secũm donꝫ.

Si igitur tale est calidũ ⁊ acutũ dilectionis q̃le putas est qđ sequitur supferuidũ qđ ad incrementũ additũ est pdictar̃ virtutũ.id eñ quod feruet:quadã caloris sui ⁊ incendii violentia:iactat extra se:⁊ totaliter supra se. Et facit motionẽ magnã:ex subiecta ⁊ inuisibili ctuatõe ꝑcepti feruoris. Et nõ videtur qui intus mouet calor latentis incendii:sed quod mouetur ex eo videtur:et ex eo qđ videtur intelligim⁹ vim magnã ei⁹ qui latet. Ecce exemplũ feruoris i amore ex calore. Et videm⁹ q̃ calor sine tumultuatõne: sensim ad humorẽ ingreditur:vt ingressus illũ potenter ⁊ violenter eiciat. Suggerit se inuisibiliter. vt eũ manifeste attollat:quasi illic eũ esse nolit:quẽ tam vehemẽti velut impet⁹ cuiusdã indignatõe eiicere festinat. Mouetur ergo calidũ et acutũ. Deinde pmouetur acutum ad supferuidũ. Qđ enĩ pri⁹ acutũ fuit et liquidũ in dilectione:obsistentia oia penetrare valens:supferuidus fit tam ⁊ bulliens:in semetipo stare nõ valens. Acutũ enĩ amoris est cũ oia transeundo despicit. Supferuidũ aũt cũ etiã semetipm contemnendo relinquit. Neq; eis illud solũ qđ amat appeteret:si vel seipm cũ illo amarꝫ fit ergo miro modo vt dũ p dilectõis ignẽ in illũ sustollitur qui est supra se: p vim amoris incipiat expelli et exire etiã a se. Hic intelligim⁹ mobile. et incessabile. et calidũ.et acutũ.et supferuidũ dilectõis. sed qũo hec assignare poterim⁹ in illis supcelestib⁹ naturis quibus idẽ est vita qđ essentia. ¶ LVII.

De motu eorũ diuinã maiestatẽ circẽeunte:

Hę sunt aũt illa diuina circa que incessabiliter mouentur:et calescunt et acuuntur et supferuent. Nã qui in circũitu est nõdum intrat q; vel tepet a calido:vel torpet ab acuto. Si ergo acutum habent:qũo in circũitu sunt;forte diuina illa sunt intus omni creature:et ita pr̃ius secreta et latentia. vt si etiã contingi possent penetrari nõ possent. Nã ⁊ nos qñ mundũ istũ visibilẽ oculis carnis contingim⁹ ea q̃ foris sunt ipis pcipim⁹. Et ad ea q̃ int⁹ latent penetrare nõ valem⁹ eodẽ sensu. Et si aliqñ aperiũtur quedaz que latuerunt:latent adhuc alia multa q̃ cõphendi ñ possunt:vel immensitate q; sensum excedũt: vel subtilitate q; sensum effugiũt:vel obscuritate q; sensuz ad se nõ admittunt. Ita cogita:q; sensus mentis rationalis ille quo diuina pcipimus.si qñ ad deũ contingendũ admittitur:ea solũ que quasi foris illi sunt pcipit et ita q̃ intus latent nõ cõphendit. Ideo aũt dixi:qđ illi foris est:et nõ nobis q; omne quod in deo est ad omnem creaturã int⁹ est. Sed tñ ad compatõez cor q̃ omnino cõphendi nõ possunt. Illi quodãmodo:siue in illo foris dicitur id quod de illo secretissime et subtilissime intelligentie manifestat. Per acutum igitur amoris penetrant ad ipm. Et tñ p incõprehensibilẽ maiestatẽ ipsi⁹ pmanent circa ipm:vt nõ ad totũ ingrediantur:etiaz si penetrãt vsq; ad aliquid. Sed et hoc ipm considerare oportet;q; circa ipm esse dicuntur et nõ in ipm aliqua. Ambiunt enĩ desiderio quod intellectu non penetrant: vt nõ relinquãt quicq̃ inconsideratũ ex omnib⁹ que agnosci possunt. semp videntes et semp videre sitientes:stabiles ne recedãt. Mobiles vt incessanter appetant. In circũitu q; nõ ad totũ quod est intrant. In circũitu q; omne quod in illo noscibile est p contemplationem lustrãt. Motio igitur illor spirituũ sume diuinitati appropinquantũ incessabilis dicitur. ⁊ intenta. ⁊ intima.et inflexibilis. q; se p amoris desiderũ i deũ tendens.⁊ mobilis semp est:vt nunq̃ in se subsistat. et intenta vt in illũ pgat:⁊ intima vt ad exteriora non efluat:⁊ inflexibilis vt ad alia extra ipm ⁊ pter ipm nõ diuertat. Quare ergo nõ dixit absolute intime. Is quasi dubitãs forsan addidit: q; mot⁹ creature ad creatorem q̃is secret⁹ ⁊ penetrãs. intim⁹ tñ dici nõ potest ꝓprie:q; ab eo est qđ illi foris est ad quẽ est. Et cuz ad ipm quod int⁹ est contingendũ ducitur:vta illi vsq; ad ipsi⁹ intima nõ apitur;propter hoc bene ait:forsitan intime:q; sm aliquid intimũ dici poterat;quod sm omnez modu intimuz nõ erat:potest namq; intima dici ꝓprietate nõ compatione. Intima illi a quo est:sed nõ illi ad quẽ est. ¶ LVIII.

¶ De effectu eiusdem circa inferiorum informationem.

Et suppositor reductiue et actiue exemplatiuum. In superiori enumeratõe expłsit virtutez dilectõis in deũ. Nunc aperit eiusdẽ dilectõis

vim effectũq3 ad ꝓximum. Motio ergo dilectõis que illic ad supioza.intima.7 intenta.7 inflexibilis dicitur: hic ad inferioza 7 supposita.reductiue.et actiue exemplariuum noiatur. Motus eñ ille qui in supiori est cõtemplatio:et inferiori opatio ad supioza tendit vt i eis quiescat:ad inferioza tendit vt ad se reducat. Sursum ergo charitas mouef:vt illic maneat. Deorsum vt redeat.ꝓterea motio charitatis in supioꝛib9 quidẽ intẽta:ad inferiores ꝟductiua 7 actiua dicitur. Reductiua in eo q illos ad creatorẽ suũ eodẽ igne charitatis succẽdens cõuertit. Actiua vero in eo q illos accepta claritate illustrans ad ipi9 voluntatẽ apponit. Reductiua est igitur subiectoꝝ.qz illos ad supioza trahit. Actiua qz illos in supioꝛib9 disponit. Reductiua vt in deũ tendat. Actiua vt ꝑm deũ incedãt:hui9 motionis reducti ue 7 actiue subiectoꝝ.i.que subiecta sũt reducit ad ea que sunt supza se:et ad agendũ instituit in se. Exemplatiuum est forma illa dilectõis:in qua exemplo supioꝛuꝫ subiectis ostenditur.quãto affectu charitatis et secundum deũ incedere:et ad ipm habeãt inbiare. videtes ergo qũo se extẽdit charitas omnia cõplecti desiderãs: in illis spiritib9 beatis et deo ꝓximis:quasi e vicino ardẽtibus et feruentib9 amplius. Ignis dilectõis ad supioza quidẽ ducitur:ꝑ dilectõez dei bonũ suũ sitiẽs. Mouetur ad inferioza et subiecta ptícipes boni sui et secũ ꝓfectes colligere volens:diligẽtes ergo formã diligendi subiectis tribuũt:et ardẽtes in se aliol flama dilectionis succendũt:ꝓpter hoc tragz dilectio illoꝝ exemplũ facta est subiectoꝝ ad supioza tendendi et ꝑm supioza incedendi tanꝫ recalefactẽs illa.s.subiecta. Et resuscitans in simlẽ caliditatẽ:vt similiter ardeãt 7 si nõ cõliter. Q3 aũt ait recalefaciens et resuscitãs nõ ita intelligendũ quasi prꝰ extincti 7 mortui: itez accendantur et viuificẽtur.sed q ꝑ dilectõez desup vemẽtẽ: ad eadem rursus que sursum sunt amanda et appetenda excitantur.ꝑ ignẽ igit dilectõis quasi recalefiũt et resuscitantur:quib9 accensa dilectõis flama ad illa rursum amãda reducãtur:a quib9 prꝰ et principali9 amantib9 in subiectos amatores oriebaf: Omnia ergo hec docet cognominatio seraphin siue manifestatio:nõ eñ manifestarẽtur:si nõ cognominarent. Qui eñ sibi sunt noti ꝓtemplatõe:nobis innotescũt cognominatõe. Et ideo q ipis ẽtũ ad vocẽ cognominatio dicitur: nobis ẽtũ ad vocis interptatõez manifestatio appellaf ¶ LIX.

¶ De ceteris accidentibus que in nomĩe seraphin intelliguntur.

Docet etiã igneũ celit9 7 holocauste purgatiuũ et circũuelatum. et inextinguibile:quod i ipis est prꝰ celit9 siue diuinit9 descendẽs in ipos: deinde ab ipis vt ardeãt et succendãt; purgent et purgent:reuelentur et reuelent:et docet etiã luciformẽ 7 illuminatiuã eoꝝ ꝓprietatem: habentẽ sic se.i.vno et eodem modo:ac sine varietate et mutabilitate pmanentẽ et ꝑfectricẽ ois obscuratois tenebꝛose vt ad ipam nõ accedat;et manifestatricẽ vt extra ipam nõ lateat. Hec ergo oĩa seraphin cognominatõ docet:et hec oĩa i vna dilectõe sunt:et vna dilectõ sunt;que ipis desup datur et ꝑ ipos ad subiectos deriuatur:cui9 dilectois triplicem vim illis summis spiritib9 hac enumeratõne actor distinguit:supza ipos;et in ipis;et sub ipis. Sup ipos mobilem: In ipis vitalẽ:sub ipis opantem. sup ipos ꝑ desideriũ.in ipis ꝑ sensum.sub ipis ꝑ affectũ.sup ipos querentem.in ipis sentientẽ.sub ipis colligentẽ. Sup ipos in eo quod appetũt.in ipis in eo q sentiũt.sub ipis ꝑ his quos ad id quod sentiũt ad se ; et ad id quod appetunt supza se.secũ trahunt;ꝓpter hmõi mirabiles opationes dilectois:ꝛã multa de illa dicit. Haz adhuc sequuntur alia mira nescio an mirabilia. Igneũ inquit celitus et holocauste purgatiuuz.duo notanda sunt qz igneũ noiauit:et ad ipm celit9. Hã et igneũ aliud est a terra:sed nõ est simile illi quod igneũ celit9 est:vrit eñ et ꝓsumit.et vastat.et destruit. Nec societas illi potest esse cũ alio:qui eñ illi apꝓximant leduntur: 7 si omino ad illud ꝓtingunt iã ꝓsumi incipiũt. Quod vero celit9 igneũ est suauiter ardet:7 accendit quidẽ sz nõ ꝓsumit 7 si accendit nõ tñ ad lesionẽ:sed ad purgatõez.hoc eiz consumit quod lederet si ꝓsumptum non esset; ꝓpterea post igneũ celit9: sequitur purgatiuũ holocauste: qz ipsum igneũ purgat 7 totũ purgat:7 ex toto purgat: non solũ a corruptõe mali sed a defectu boni. Quedã eiz fuerant q̃ corruptõez mali ꝓtraxerãt;quedã q̃ pricipatõz boni nondũ ꝓceperant:7 erant vtraqz purganda:alia a corruptõe:alia ab impfectõe. Que in terra erãt purgãda:purganda erant a corruptõe. que aũt in celo purgãda:purganda erãt ab impfectõe. Illa qz in prima conditione nõ erant pfecta. Ista qz erãt post ꝓmã ꝓditionẽ corrupta. Illa purgata sunt ab impfectõe qñ in glorificatione sunt ꝓsummata. Ista vero purgata sunt a corruptione qñ a peccato sunt liberata. Illoꝝ ergo purgatio nõ erat mali emundatõ:quod nõ habebãt:sed boni consummatio quod min9 habebãt. Istoꝝ aũt purgatõ erat ꝓtius emundatio:postea consũmatio. Talem ergo purgatõez in ista spiritali celestiqz natura intelligim9. Sed si quis in illis purgatõez intelligat nõ que inerat corruptionis qz semp mundi erãt: sed pfecte mundicie cui nichil corruptõis inesse poterat :7 hoc conuenienter intelliget. Illud ergo igneũ celit9 quo inflamãtur vt ardeant:7 purgãtur vel ab impfectõe ad consummatõez vel ad mundiciã plenã ꝑtra corruptõez omnẽ:holocauste purgatiuũ est:qz in toto purgat 7 totũ purgat;ne vl aliqua insit corruptio:vel aliqua delit pfectio. holocaustum est eni quod totũ incenditur et totũ crematur. LX

¶ Qualiter seraphin caput et pedes dñi velare dicũtur. ¶ Bernardus clarevallensis.

Seraphin stantes 7 dño maiestatis astantes: et9 caput.i.et9 altitudinẽ duabus alis velant Admiratõe.s.in qua feliciter delectantur: et veneratione in qua sublimiter gloriãtur. Pedes etiam celat ala gemina:fidelitate.s.atqz ꝓuidẽtia. Hã per pedes ille9 intelligim9 inuestigabiles vias 7 ꝓfundũ sapientie ei9:ad quos pedes etiã ꝓtinet misteriũ incarnationis:7 ois nostre salutis opatio. Cũ ergo seraphin 7 ministri piter et fideles sint et prudẽtes; sic diuina negocia gerunt:electoꝝ saluti ꝓficiunt:vt malign9 ille ñ possit omino depbendere:hinc et nesciens dñm glorie crucifigi fecit. Et quotidie salutis nre negocijs ignorans seruit.porro duab9 alis velãt.s.nature ꝓspicacia:7 gratie efficacia. Quid aũt estimari vetat delecto lucifero ad pugiles excubias cõstitutos seraphin:sicut homie electo posuit de9 ad custodiã cherubin . nec incongrue fortitan cherubin flame9 gladꝰ traditur. vt a ligno vite inalio piter et incensio:quib9 nichil carni terribilius manum ꝓhibeat corpalem.seraphin quoqz tñ alas accipiunt quaꝝ velamine oculũ arceãt spiritalem. Itaqz duab9 alis caput:duab9 pedes velabant dei: vt nec alta nec ꝓfunda ei9 iniqu9 ille valeat contemplari. Erit aũt cum revelabitur gloria dñi. sed prꝰ tolletur impius ne videat gloriã dei. Itẽ sane caput 7 pedes velantur vt medium aliquid eidẽ impio ad videndum sed ad invidendum vtiqz relinquatur. Cetez sicut e supremis duabus alis ille nequissim9 admiratõez habuit: sed nõ veneratõez:sic e mediis quoqz spũalem ei intellectum nõ dedit:sed nõ etiã affectum gratia tribuit. ita supb9 ille lucifer lucem ꝓferens nõ ignẽ habens:alteri tantũ inimic9 ale.casum facere potuit nõ velatum. Exultauit eni lucidus esse.nõ feruidus.non incensus:quod sonat

seraphin:non ergo stetit q3 ptempsit:sed nec volare potuit:qđ ꝑsumpsit. Sed michilomin9 ex infimis alis plene fidelitatis expers fuit:sed prudentia nō caruit. Is t serpens erat callidior cunctis animantibus terre.forte etiā eo ipo tā irrevocabilis casus ei9 fuit q3 ex his quas dixim9 alis.sicut in pte dextra nulla affuerit: sic i leua nulla defuerit. Hanc seraphin caput t pedes velantes quasi quandā longitudinē nu dā visibilemq3 relinquūt longanimitatē.s.t benignitatē dei ad penitentiā inuitātis.t solē suū sup bonos t malos oriri facientis. Hac nimiꝝ charitate verus ille salomon quasi quedam me dia sua ꝓstrauit ꝓpter filias hierusalē.vt quib9 altiora se querere t ꝓfunda inuestigare nō licet: saltem in mediis valeāt exercere. Et exinde ad sublimiū subtiliūq3 rer contemplatōes mercātur aliq3 ꝓmoueri. Ceteꝝ ille nequissim9 ex hac visione:t in ꝑsenti torquetur acri9 t in futuro cruciabitur graui9. Primū quidē q3 ipsam nobis longanimitatem benignitatis inuideat. Deinde q3 nequaq3 sibi ipi hac saltem occasione ꝓuideat:vt ad penitentiā adducatur.

LXI.

De rōne nomīs cherubin

Hugo vbi ꝑ.

Ostq3 vero primi t supmi ordinis.s.seraphin applicatōis rationē hoc modo theolog9 dedit. Modꝝ quoq3 de sequentis ordinis.s.cherubin cognominatōne rationē reddidit dicens. Ipa vero cognominatio siue manifestatio cherubin docet cognoscibile eoꝝ t veritatem:in eo q3 cherubin qui interpretatur plenitudo scientie cognominatur. docet t significatur cognoscibile eoꝝ.i.cognitio siue scientia.et deinceps.i. visio dei q3 est in eis: q3 p lumen sapientie inditum sibi maiestatē creatoris sui clare ꝓtemplantur. Et etiam significatur acceptiuū altissime donatōis luminū.i.q3 lumina diuinit9 data. altissime t ꝓfectissime acceperunt. Sic em illuminātur:vt eū videāt t cognoscāt:a quo illuminantur.multi illuminātur: vt cetera videāt: t ipm p quē vident nō videāt. Sed nō est magnū opus videre si artificem ignoras. Docet etiā contemplatōes diuine pulcritudinis in prima oparrice virtute:in eo videlicet q3 cherubin.i.pleni scientia dicūtur:ostenditurq3 q3 per lumē date sapientie diuinā pulcritudinē contemplant t hoc in prima oparrice virtute:vt.s.primo t principaliter illuminati a deo ceteros post se illuminent: diuina em virt9 primo t principaliter t p se oparur in eos qui primi sunt:deinde p eos in altos qui subsequūtur. Docet etiā repletū sapientifice traditōis.i.eos repletos diuina gratia:que gratia sapientifica traditōe creatoris alius plus:alius minus in ptcipatione distribuit. Mira ergo excellentia coꝝ ostenditur:qui illius boni quod sapientia creatoris ad pulcritudinē vniuersoꝝ dissimiliter traditum est.nō ptem sed plenitudinē habere prędicantur.

LXII.

De nominatōne tronorū

Hugo vbi ꝑ.

Ipsa aūt inquit altissimaꝝ t compactaꝝ sed.ū qđ.quasi dicat:sicut seraphin cognominatio:ardorem dilectōis:t cognominatio cherubin: claritatem cognitionis.ita cognominatō thronoꝝ:celsitudinem designat dignitatis: p eo q3 mutabilis cōditor in ipis sedens p eos subiecta omnia iudicando disponit Thronos namq3 regnantiū t iudicantiū sedes esse manifestū est. Et ad regnantem quidē sublimitas:ad iudicantem veritas ꝑtinet. Et ideo ipos thronos merito altissimas sedes noiauit:q3 in eis regnās. supiozē nō habet. Et cōpactas:q3 in eis iudicans a veritate nō dissidet. Quid est compactū apte t cōuenienter coniunctū videre iunctura sedū dei:que michil aliud est: q3 conuenientia iudiciꝝ dei. Omne iudiciū ex alio aliud infert Ex culpa penā:ex iustitia gloriaꝝ: ex merito ꝑmium:ex qualitate opis:qualitatē retributōis. Compactio ergo sedū;veritas est iudiciꝝ. Docet etiā eadē cognominatio:ipos thronos exaltari diligenter:i.ꝓfecte ab omni ignominia subiectōis. Nā q3to ꝓfecti9 ꝑsidenti deo subiecti sunt:tanto verius p ipm t in ipo supra cetera oīa sublimari meruerūt. Docet itē hoc.s.oīa extremitate ineffabiliter in sublimissimū qđ.vbi ei maiestas est:ibi thron9 est. Et q3 longe hec est ab omni extremitate quis dicere potest. Quid est extremitas. finis.vbi finis est:extremitas est. Finis in sūmo.finis in ymo. In vtroq3 creatura finem habet. Finis in ymo est vbi cessat defectus:ne in michilū eat qđ aliquid est. Finis i sūmo vbi sistit ꝓfectus ne vltra mensurā se extendat qđ magnū est. Quantū ergo infima supant qui ineffabiliter summa transcendūt. Docet etiā acceptiuū diuini superaduentus.i.q3 diuinitatē desup eis aduenientē accipiunt in omni immaterialitate t impassibilitate.i.ima terialiter t impassibiliter:qui eni ad occulte diuinitatis noticiā p studiū t laborem ꝓficiunt.isti oēs passibiliter accipiūt. Rursuꝝ quib9 occulta diuinitas p figuras cognoscendā se ingerit: ad ipsos quodāmodo materialiter venit:illi aūt nō sic eā recipiūt: sed pure t incorrupte. Docet etiā deifex istoꝝ.i.q3 deū sibi ꝑsidētem ferunt:t familiariter in diuinas susceptōes aptuꝝ .i.q3 familiariter t obedienter se aperiūt: t voluntarie coaptant:vt ipm deū aduenientē in se suscipiant:quatenus diuine opationi voluntas subiecta respōdeat.t ministerium sacrum nō necessitudinis:sed dilectionis esse comꝓbetur.

LXIII.

De nominationibus ordinū medie gerarchie

Dionis9 vbi supra

Sanctaꝝ aūt dñationū manifestatiuā denominationem estimo declarare absolutā quandaꝝ t omni pedestri minoratōe liberā anagogen: nullaq3 tyrannicaꝝ dissimilitudinū vllo modo vniuersaliter eā inclinatā;liberaliter seuerā dñationem: omni minutiue seruituti suppositam supiozem omni subiectione t remotā ab omni vniuersa dissimilitudine: t dñationis incessanter appetentez:t ad ipi9 naturaliter substantis virtutis similitudinē q3tum possibile:t se ipaz t q̄ post eā optime t ꝑspecioſe cōfirmantez. Ipam vero sanctaꝝ virtutū:fortem quandā t incōmutabilem virilitatem in omnes fm eaꝝ deiformitatem opatōnes:ad nullā susceptōez diuinaꝝ illuminationū ei inditaꝝ imbecilliter infirmatā:potenter in imitatōez dei reductā. nō relinquentez sumere imbecillitate deiformem motū: sed firmiter ferentem in supessentialem t potentificam virtutez:t ipi9 imagines virtuti similez:iuxta qđ licet factā:t ad ipam quidez vt principalez virtutez potēter cōuersam. Ad secūda vero virtutem vans t deiformiter ꝓuenientes Ipam aūt sanctaꝝ potestatū equipotentem diuinaꝝ dñationū t virtutū bene ornatā: et inconfusam circa diuinas susceptōes ordinatōes:t ordinatū supmundane et intellectualis potestatis: nō tyrannice in ea q3 inferiora sunt potestatiuis virtutib9 ꝓcipitare. Sed potenter in diuina post bene ordinatas reducte. Et post eā deiformiter reducentis ad potentificā causalem potentiā:q3tum phas est assimilare. Et eā vt possibile angelis reuelare:in bene ornatis p ipam ordinibus potestatiua virtute. Hec aūt gerarchia media ꝑ primā purgatur illuminatur et ꝑficitur. Innumeres etiā hoc multoriens a theologis expssum. Apꝝ pinquante em termino captiuitatis hierusalem: vidit zacharias vnū primoꝝ vt estimo angeloꝝ:qui circa deuꝝ stant ab ipo deo discentes de hoc verba cōsolatoria. Alterū vero subiectoꝝ angeloꝝ: in occursū primi venientez tāq3 a summo sacerdote eruditū.et de hoc docere theologū conuersū:qñ fructuose a multitudie hoiꝝ habitabitur hierusalez ꝛc. Similiter in visione ezechielis: angelos qui secures habebant diuina ordinatio imꝑat a priore doceri de hoc iudiciū diuinum dans ei signa. T. Alius

aūt exite post eū ⁊c. Alibi etiā dicitur gabriel fac istuz intelligere visionem. Et alibi ingredere in medio rotarum ⁊c.

LXIIII.

De nominatōnib⁹ ordinum inferiorus gerarchie.

Ipsa vero celestiū principū nominatio: manifestat illud deiformiter principale ⁊ ducticuū cuz ordine sacro ⁊ principali⁹ ⁊ decentissimis' virtutib⁹:⁊ ad suppzincipale principū eas vniuersaliter conuerti:et alias gerarchice ducere ad ipm principiuz q̄tum possibile formari principificū principū manifesta reqz supessentialē ei⁹ ordinatōez ornatūqz principaliuz virtutū. Archangelox aūt ordo medi⁹ est inter principatus ⁊ angelos. Et vtrisqz cōmunicat:principatibus quidē.qz ad supessentiale principū principaliter cōuertitur:et ad ipm vt possibile est reformat Angelis vero qz diuinas illuminatōes gerarchice p primas virtutes suscipiens:et eas angelis deiformiter annunciās:⁊ per angelos nobis manifestās. Angeli aūt in celestib⁹ essētiis:habent angelicā ꝓpztatē:et apti⁹ q̄ pziores apō nos angeli vocantur. His trib⁹ ordinib⁹ tercia gerarchia psummatur. Nō est em̄ gerarchia nisi habeat primas medias et vltimas virtutes. Sicut aūt primā medie dixim⁹:ita et hanc tercia:secunde subesse dicimus.⁊ humanis gerarchiis p sequentiam ꝓcipere vt sit p ordinē ad deū ascensus et uersio et cōmunicatio ⁊ vnitas In theologia nostrā gerarchiā angelis distribuit.principē populi iudeox michaelem nominās ⁊ alios gentiū diuersos. Statuit em̄ de⁹ terminos gentiuz iuxta numez angelox dei. vnusquisqz etiā et celestis et human⁹ anim⁹:fm sciām spiritales habet et primas ⁊ medias et vltimas ordinatōes et virtutes et proprias anagogas ꝓportionaliter manifestas: omneqz diuini intellectus fm se supmundana ratione in tria diuidunt ics in essentiā.virtutē.et opatōez:ideo oīs cōmuni nomine.aliquando celestes essentie.aliquādo virtutes nominantur.

LXV.

De missione sanctoruz angelorum. Apostolus ad hebreos

Omnes aūt sunt administratorii spūs:missi in ministeriū ꝓpter illos qui hereditatē capiunt salutis. Grego.in omelia euāgelica.xxiiii Angelox vocabulū nomē est officii:nō nature Nā illi celestes spūs semp quidē sunt spūs.sed tūc solū sūt angeli cū p eos aliqua nunciantur. Unī p psalmistā dicit Qui facis angelos tuos spūs ⁊c. Ea aūt agmina que peminent.exteriozis vsum officii nequaq̄ habent. hoc aūt certissime scim⁹: qz ad explendū de supnis ministerium.alii spūs alios.s.maiozes minozes mittūt. Cum em̄ zacharia angel⁹ ad agendū dicit. Curre et loquere ⁊c. Cubiū nō est:qz alt⁹ alū mittit.hoc quoqz de ipis agminib⁹ q̄ mittunt certū tenem⁹:qz cū ad nos venīūt sic exteri⁹ implent ministeriū vt trī nō desint interi⁹ p cōtemplatōez. Mittunt igit ⁊ assistūt: qz vt spūs angelicus circūscriptus est:sum⁹ trī spūs qui de⁹ est:circūscripe⁹ nō est. Angeli itaqz etiā missi ante ipm sunt:qz quolibet missi ve mīi: intra ipm currūt. Actor. Id est intra ei⁹ immensitatē q̄ vbiqz est. Cū ergo dicitur i da niele milia milīū ministrabāt ei ⁊c. Nō distinguuntur angeli sed act⁹ eox:qz ide assistunt:qui et ministrāt:dicunt trī quidā q̄ supiozes ordines nunq̄ mittunt.dicūtur trī oīes mitti:qz tres supiozes:trib⁹ medius dei voluntatē intimāt et declarāt:de cura et gubernatōne bominū. Medii aūt inferiorib⁹:et inferiores ad homines mittuntur. sicut in ecclesia miltāte papa intimat volūtatem suam epis:Et ipi pbiteris.pbiteri populis. In ysaia aūt vbi seraph ad eū missus legit:dicit seraphin nō esse ibi nomē ordinis sed officii. Alii vero oīs angelos mitti asserūt.s.supiores et inferiores. Qz autem dicit gregor⁹ in verbis dyonisii.ea que peminent ⁊c. optimo est dyonisiu nō assertio grego. Potest trī intelligi:ea q̄ peminent ⁊c. Nō qz aliqn nō mittantur:sed qz rarissime ad exteriora ꝓdcūt: vel qz eox officia q̄ circa nos exercēt:nō sunt exteriora sed interiora. seraph enī facit nos int⁹ ardere:cherub int⁹ lucere. Throni vero docent nos iudicare. Nec mirandū si etiā angeli de superiori gerarchia intīm humilientur:vt ad homies mittantur. Cū etiā de sūma gerarchia.i.de tribus psonis missus sit filī⁹ ad nos:et etiā spūssanct⁹. Trib⁹ aūt de causis vult eos mitti ad nos:⁊ ministrare nobis scilicz ꝓpter mutuū amoreꝫ hoīs et angeli: et vt homo cognoscat dignitatē suā:et discat sanctā superbiam. Unī est illud:videte ne ꝓtemnatis ⁊c.

LXVI.

De misterio eoruz Beda sup apocalip.li.ij.

Duplex est aūt vt ait hieronim⁹ angelox officium. Alioz.s.qui ꝓmia iustis tribuūt. alioz q̄ in singulis cruciatib⁹ psunt. Unde scriptū est: Qui facit angelos suos spūs et ministros suos flamaz ignis. Grego.in mozalib⁹ li.xvii. De his aūt dei ministris in libzo iob scriptuz est. Numq̄d est numer⁹ militum ei⁹. In hoīm quippe cognitōe multū ei⁹ numerus nō est:qz quant⁹ sit inuisibilis exercit⁹ ille:supioz spirituum ab hoīe comphendi non potest. De quo etiā p̄ daniele dicitur. Milia milīū ministrabāt ei.et decies milies centena milia assistebāt ei. In quo m.mer⁹ eox et diffinit⁹ et infinit⁹ exp̄imitur:vt q̄ deo numerabilis ē esse nobis innumerabilis demonstretur. Qui recte dei milites dicūtur:qz ꝓtra potestates aereas certare pbentur:qd̄ trī non labore sed impio pagunt: qz quidq̄d circa illas appetūt ex adiutorio dei possunt. Isidor⁹ de sūmo bono. Quotiēs itaqz de⁹ quocūqz flagello bonic mundo trascitur:ad ministeriū vindicte: apostate angeli mittuntur:qui trī diuina potestate coercētur ne tātum nocēt q̄tum cupiūt:boni aūt ad ministerium salutis humane deputati sunt vt curas administrēt mundi et regant oia iussu dei. Aug⁹ sup geñ.li.v. Nō sane ꝓpter inferiox scientiā nuncius indiget de⁹: q̄si p eos fiat sciētior. Sed habet nuncios ꝓpter nos et ꝓpter ipsos:qui hoc modo deo parere et assistere dicūtur:vt cū de inferioꝛib⁹ psultent:et vsqz ad supius ꝓceptis obtēperent:bonū est eis in ordine ꝓprie nature et substātie

Johannes damascen⁹ li.ii. Parati igitur ad dei voluntatis expletionē:pfestim inueniūtur vbicūqz diuin⁹ iusserit nut⁹ velocitate nature:⁊ custodiētes ptes terre et gentib⁹ et locis pīsidentes sicut a conditore ordinati sunt:ea q̄ sunt fm nos dispensantes et auxiliantes nobis. Transfigurātur autez ad qōcunqz iusserit dīator deus:et ita hominib⁹ semp apparēt:et reuelāt eis diuina misteria. In celo uersantur et vnum opus habent humnis laudare deum et ministrare diuine eius voluntati.

LXVII.

De motibus ipsoruz Augustinus de trinitate libzo tercio

In supna siquidē et celesti patria volūtas dei que facit angelos suos spūs ⁊c. In spiritibus sūma pace copulatis; et in vnā voluntatē quodam charitatis igne pflatis:tanq̄ in secreta sede presidet:et unde se quibuscūq ordinatissimis creature motib⁹ primo spiritalib⁹:deinde corpalib⁹ p̄ cuncta diffundit et vtitur oīb⁹ ad incōmutabile arbitriū sententie sue. Et quēadmodū crassiora corpa ⁊ inferiora p subtiliora et supiora regūtur quodā ordine: ita oīa corpa p spiritum vite:et spūs vite irrationalis p spūm vite rationalem.pium.et iustū.et ille p ipm deum.et sic vniuersa creatura p creatorē suū Isidor⁹ in li.etyh⁹.vii. Angelis ideo pictox licentia pennas fingit;vt celerem eorum

in cuncta discursum significet: sicut ꝛ iuxta poetaꝝ fabulas venti pennas habere dicunt ꝓpter eoꝝ velocitatem. Ꝟ scriptū est: Qui ambulat sup pennas ventoꝝ ¶ Bgomist⁹ in li. de celesti gerarchia. virtutes quidē celestes dicūt ꝛ sursuꝫ ꝙuertibiliter extēdi: ꝛ erga semetipsas firmiter ꝙuolui ꝓpriaꝝ existentes custodes virtutuꝫ: et erga veniētia sociali ꝓcessione ꝑticipatōe virtutis ꝓuidas adesse. ¶ Aug. super gen. li. viii. Angeli porro extremitatis ꝛ veritatis ꝛ voluntatis dei participes moueī ei⁹ imperio. etiam ꝛpaliter: illo non ꝛpaliter moto: simulꝫ illū sine tpe ꝛ loco ꝓemplantur: ꝛ eius inferioꝝ⁹ ꝙuisq; pficiunt: mouentes p se temp⁹: corpus aūt p temp⁹ ꝛ locū: q̄tum eoꝝ congruit actōi: vt deꝰ eo motu naturas quas intrinsec⁹ cōstituit: etiā extrinsec⁹ administret p volūtates sibi subiectas quas p tempus mouet: ꝛ corpa sibi: ꝛ voluntatib⁹ subdita q̄ p tempus ꝛ locū: cui⁹ ratio in ipo deo vna est sine tempe ꝛ loco.

¶ Idē de codē in. ix. Cū aūt oīpotens pie vniuersaꝝ creaturā suā. bipnto ope ꝓuidentie: et in voluntariis ꝛ in naturalib⁹ motib⁹ administret creare naturā tā nubilus angelus potest q̄ nec scipm. voluntas tñ angelica obedienter deo subdita: naturalib⁹ motib⁹ de reb⁹ subiectis tanq̄ materiē ministrare: vt sm illas principales in verbo dei ratōes nō creatas vel sm illas in primis sex dieꝝ opib⁹ causaliter creatas ratōes: aliq̄d in tpe causet more agricolādi vel medendi pt. ¶ LXVIII.

¶ De angelis pnuncialibus et altricatōe eoꝝ ¶ Petrus.

¶ Et aūt vnuscuiusq; gentis angel⁹ cui credita est a deo gentis ipi⁹ dispensatio. ¶ Origenes sup lucaꝫ in omelia. xii. Quomodo p singulos hoies bini sunt angeli. sic opinoꝝ ꝛ in singulis disparef esse ꝓuincijs vt sunt boni ꝛ mali. ¶ Et libro deutero. xxxii. secundū translatōez. lxx. Statuit inquit terminos gentū iuxta numeꝝ angeloꝝ dei. ¶ Gregorius. xvii. moralium. Potestas inquit ꝛ terror apud eū est. qui facit cōcordiā in sublimib⁹ suis. ¶ Multa sibimet inuisa dissidentiu⁹ inter se pacis causa agitur: vt ea sepe q̄ sunt extrinsecus sine pace disponātur. ¶ Tā bonos oīpotēs deus ad meritū ꝓuehit: cū cōtra eos male sentire permittit: ꝛ inde suos electos suis angelis sociat. vnde in infimis reprobоꝝ⁹ moꝛes suis nutib⁹ aduersantes portat. Sed notandū: si pax in sublimib⁹ summa tenetur: q̄d est q̄ p angelū danieli dicitur: Ego veni ꝓpter sermones tuos: princeps aūt regni persaꝝ restitit michi viginti et vno dieb⁹. Et ecce michael vn⁹ de principibus primis venit in adiutoriū michi: et paulo post: Nunc reuertar vt ꝑlier aduersus principes ꝑsaꝝ. Cū em̄ congrederer apparuit princeps grecoꝝ aduenēs. Quos utiq; alios principes gentū nisi angelos appellabat: qui sibi resistere exeunti potuissent: que ergo pax in sublimibus eē potest: si inter ꝙos quoq; angelos ꝓliandi certamē agitur: qui semp in cōspectu veritatis assistūt. Ꝟs q̄ certa angeloꝝ⁹ ministeria dispēsandis singulis gentib⁹ sunt ꝓlata. Cū subiecti aduersū se inuicē ꝓpositoꝝ spiritū opem merentur: ipi qui ꝑsunt spūs cōtra se venire referuntur: qui nequaq̄ ꝓ subiectis iniuste agentib⁹ decertant. sed eoꝝ facta iuste iudicāres examināt. Cuiusq; vnius gentis vel culpa vel iusticia ad supne curie consiliū ducitur: eiusdē gentis ꝓpositus vl obtinuisse in certamine: vel nō obtinuisse ꝓhibetur. Quoꝝ tñ oīm vna victoria est: sui sup se opifices voluntas summa. quā dū semper aspicit: q̄d obtinere nō valent nunq̄ volūt: vel q̄si contra se venīt: cū subiectaꝝ sibi gentū vicissim merita contradicunt. ¶ LXIX.

¶ De ꝓpriis angeloruꝫ nominibus ¶ Petrus lombardus.

¶ Qui oīs angelos mitti dicunt: putant michael raphael de supiori ordine fuisse. ¶ Gregoꝛ⁹ in omelia vbi supra. Cū angeli ad nos. aliq̄d administraturi. veniūt. apud nos ꝛ noia a ministeriis trahūt. Michael nanq; quis vt deꝰ dicitur: q̄ quotiēs mire virtutis aliquid agitur hic mitti ꝓhibetur. Gabriel ad mariam mittitur: qui dei fortitudo noīatur. Illū nāq; nunciat: qui ad bellādas aereas potestates humilis apparuit: ad hoc quoq; ministeriū sūmū angelū venire dignū fuit qui summū deū nunciabat. Raphael quoq; medicina dei dicitur: quia qui ad curandum mittitur dignū fuit vt medicina vocaretur dei. ¶ Dec tria noīa sunt ꝓpria quoꝝundā angeloꝝ licet interꝑtationes cōmunes. Nā q̄libet ꝓdictoꝝ triū. s. facere ea quib⁹ admirand⁹ est deꝰ. Et nunciare ea ex quibus insinuatur fortitudo dei. Et cōtra infirmitates miraculose remedia operari nō est vni⁹ tm̄ angeli: sed plurimoꝝ. Sed tres angeli q̄ in his trib⁹ excedunt ꝓdicta tria vocabula sortiti sunt quattuoꝝ aūt specialiter attribuuntur michaeli. s. q̄ pugnat cū draconc. i. dyabolo. Q⁹ venit in adiutoriū populo dei. Q⁹ alias defert in paradisum. Q⁹ est ꝓpositus paradisi. i. militantis ecclesie. qui em̄ ante aduentū dñi princeps erat synagoge vt in daniele legitur: a tpe passionis dñice. relictis iudeis facꝰ est princeps ecclesie. vnde ꝛ audita est illa vox angeloꝝ⁹ in templo. Transeamus ab his sedib⁹. Ideoq; dicitur venire in adiutoriū nō alicui⁹ singulariter sicut ceteri angeli singuli in adiutoriū singuloꝝ⁹ quib⁹ ꝑsunt vel quos custodiūt: sed toti⁹ populi xpiani: qui est populus dei. ꝛ eliminat dyabolum ab vniuersali ecclesia nō singulariter a qualibꝫ alia: q̄ est angeloꝝ⁹ sexti ordis. i. potestatū. ¶ LXX.

¶ Q⁹ vnicuiq; homini assistunt duo angeli. ¶ Origenes super lucaꝫ omelia duodecima

¶ Unicuiq; assistunt duo angeli. vn⁹ iusticie. alter iniquitatis. Si bone cogitatōes in corde nr̄o fuerint: ꝛ aīa iusta pullulauerit haut dubiū q̄n nobis loquatur angel⁹ dñi. Si male: angelus dyaboli. ¶ Johānes crisostom⁹ sup matheū li. i. Reliquit aut eū dyabol⁹: ꝛ ecce angeli accesserūt ꝛ ministrabāt ei. ꝓpiciente dño ad eo recesserūt vt loc⁹ daretur dyabolo. nc forte vidēs angelos circa eū nō appropinquaret ad ipm: sic etiā inuisibiliter fit oīm populo xpiano. Duo em̄ sunt angeli ꝑmanentes in hominib⁹. bon⁹. et malus. Et plerunq; sm̄ dispositoēz dei aliquantulum recedit angel⁹ bon⁹: imo nō recedit: sed abscondit se: in uisibilem se reddēs: q̄ nisi voluerit non videtur ab eo subtrahit ergo se vt det ei licentiā temtandi: ꝛ stans exꝑtat temtationis euentuꝫ. quādo ergo alicui⁹ rei male ꝓcupiscentia sup eoꝝ tuum descēdit dyabol⁹ est i eoꝝ de tuo loquēs. te temtat ꝛ cōpellit. qui si ꝑmanseris et eum in corde tuo cōfregeris. cū te supare nō poterit. discedit. quando ergo recedente cōcupiscētia incipit extultare coꝝ tuum: q̄ cuasisti imperum malum ꝛ quasi qui dam spiritꝰ in te tacente letatur ꝛ gratiaſ agit deo. Cognosce q̄ recessit a te dyabol⁹: ꝛ post temtatōis victoriam accessit angel⁹ ꝛ ministrat tibi: ꝛ illic in te lo⁊etur ꝛ gaudium opatur. ¶ Idem in sermone de ascensione. quoniam ergo rabida mente demones ad pacis euersionem vbiq; versantur: ꝛ ad tutelā nostrā deꝰ cōstituit exercit⁹ angeloꝝ⁹: vt eoꝝ ꝑsentia ꝛ demonum cōfringatur audacia: ꝛ nobis mīstretur pacis gr̄a. ¶ LXXI.

¶ De collatōne numeri angeloruꝫ et hominum quibus sunt deputati ¶ Petrus lōbardus.

¶ Gregoꝛ⁹ quoq; dicit q̄ vnusquisq; vnū bonū angelum habet ad custodē sibi deputatum: et alteꝝ malum ad exercitiuꝫ. Ille cōcitat eū ad malū iste ad bonū. Sed cū tot sint electi quot ꝛ angeli boni: plures esse cōstat offices simul bonos ꝛ malos homines: q̄ sint boni angeli: boni plures sunt q̄ mali: pluresq; sunt hoies mali q̄ boni. non est ambiguū plures esse bonos homines q̄ sint angeli mali. Et plures esse

malos homines q̄ sint mali angeli vel boni angeli. Ideoq3 dici oportet vnū cuiq3 angelū bonum vel malū plurib⁹ hoibus deputari ad custodiā vl' exercitū siue codē tpe: siue diuersis tpib⁹. Licet eñ maior sit numerus hoim cōputatis in vnū oibus qui fuerūt ⁊ sunt ⁊ futuri sunt q̄ angelor. tñ q3 hoies decedēt⁹ hoib⁹ succedūt. Ideoq3 nunq̄ in hac vita simul sunt: esse pōt vt singuli hoim dū in hac vita sūt singulos habeāt angelos bonos vel malos ad sui custodiā deputatos vl' exercitium. ¶ Actor. Placuit eñ misericordi deo hominī a face ei⁹ in hoc exilio expulso contra tres hostes tres eiusdē nature p̄ferre custodes. Cōtra dyabolū angelū bonū. Cōtra carnē: carnē xp̄i. Cui⁹ passio cōmemorata medicina p̄seruatiua est ⁊ munimentū p̄tra temtatōes carnis. Cōtra mundū sanctos qui p nobis oār. ac nobis exempla ⁊ scripta de p̄temptu mundi reliquerunt.

¶ Bernard⁹ in quodā sermone. Spectaculū itaq3 facti sum⁹ mundo. ⁊ angelis. ⁊ hoib⁹. Angelis plane et malis ⁊ bonis. Illos inuidie passio. Istos misericordie cōpassio solicitat vt in nos incessanter intendāt. oīm oculi sunt in nos: soli nosmetipsos negligimus intueri: nec verentes deceptores: nec administratores reuerētes spiritus hinc gehenna inde paratur corona. Et inter hāc ⁊ illā imparilib⁹ oscitare delectat. Exurgam⁹ aliquādo fratres nec inuanū accipiam⁹ aīas nostras: p̄o quib⁹ alii tanto zelo: aut in bonū vigilāt vel ī malū. Nō ē res pua quā sic insectanī cures sic p̄stolantur. ¶ LXXII.

Quale ministeriū āgeli p̄sualeſ hominibus exhibeant. ¶ Hieron. sup matheū libro. iij.

HAngeli inquit cor semp vident faciem patris. Magna dignitas animar: vt vnaquaq3 ab ortu natiuitatis habeat angelū in custodiā deputatum. ¶ Actor. Hoc intelligendū videtur de natiuitate q̄ fit in vtero. Nō ex vtero sicut de beata maria virgine dicitur. Qō in ea natū est de spūsancto est. pbabile eñ est q̄ ante natiuitatē pueri. s. exquo infundit aīa datur ei angeli custodia: q3 ex tunc indiget exquo pfectus homo in aīa ⁊ corpe formar⁹ est. Licet eñ in infātia nō possit incidere in peccatū: q3 nō habet vsum arbitrū: indiget tñ p̄sidio angeli: ne a dyabolo corpaliter ledatur. Iuuat aūt angel⁹ hoies non solū p̄tra dyaboli impetū. sed etiā cōtra oīa nocitura. Cōtra dyabolus iuuat ei⁹ potestatē arcendo vel impediendo: ⁊ cōtra malas ei⁹ suggestiones bona suggerēdo ⁊ exhortando et hilarando et animādo: ac p hoc etiā aliquid virium ei q̄dāmodo conferendo. Nec ideo supfluit angeli custodia. licet homo habeat gratiaz spūssancti: habet eñ hō duplex nocitiuū. s. fomitē intra: ⁊ demonē extra. Ideo duplicē custodiā patitur ei de⁹. Cōtra fomitem: gratiā. Contra demonē: angelū. Sciendū tñ q̄ angeli mali toto desiderio nituntur nocere hoibus. Ideo etiā plures temtant eundem hoies de diuersis vicis. Licet habeat quilibet vnū singulariter sibi deputatū qui temtat eum de vicis quibuslibet. Angeli aūt boni nō toto conamine nituntur homines a peccato p̄seruare: ⁊ virtutibus instruere: sed cū quodā moderamine fm q̄ vident deum velle. i. fm regulā iusticie quā p̄templantur in speculo. Unde nec in aliquo casus hoīs ei⁹ negligentie deputatur qui eū custodit: q3 facit circa eū qd debet: nec vnq̄ aliquid omittit de p̄tingentib⁹: ⁊ si ergo nō conseq̄tur finem custodie sue in altero. s. in homine: vt cōseruetur a peccato: conseq̄tur tñ in seipo. s. meritū suum: q3 facit qd in se est: sicut medic⁹ q̄tum in se est custodit ⁊ sanat infirmū. ⁊ tñ ille nō sanatur: quia nō credit medico: nec obedit. vnde dicūt angeli custodes babilonis: Curauimus babilonē et nō est sanata. Dicit tñ gloſa super numeri. xviii. q̄ angeli trahuntur in iudiciū. Utr⁹ ex ipōrum negligentia: aut ignauia nostra: tot lapsi sint. Et sup eundē. xxv. Angel⁹ qui p̄est: p bene gestis laudat: p delictis culpatur. sed hec sane intelligenda sunt. Angeli eñ dicūtur trahi cū hominib⁹ ad iudiciū. Non vt ipi angeli de cor negligētia: sed vt cor comparōne homines iudicentur: p hoc enī q̄ in angelis nulla apparebit negligētia qua homines lapsi sunt: manifestā erit tam culpā esse in hoib⁹ qui cōsilius cor acquiescere nolunt: Illud aūt aliud exponit negatiue sic. angelus p̄o delictis culpatur. i. illi⁹ delicta quem habet in custodia ei ad gloriā vel p̄mium nō imputātur. sed nō ideo min⁹ meretur: q3 facit qō in se est. vnde nec min⁹ habet de p̄mio essentiali: min⁹ tñ habet de gloria q̄ est ex cōuersione subditor: min⁹ tñ nō intensiue: sz numeraliter qui tantūdem gloriabitur licet in pauciorib⁹. ¶ LXXIII.

Qualiter aīas illuminēt et ī pdiſus d̄oportēt

SCiendū etiā q̄ angel⁹ nō illuminat aīam interius: q3 hoc soli⁹ dei est: sz ministerio sicut homo docendo. Unde sup illud psal. Da michi intellectum vt discā mandata tua: dicit gloſa q̄ sol⁹ de⁹ dat intellectū: Et si aliq̄ ministerio angeli vtatur. Ira eñ inquit angel⁹ dicitur dare intellectū homini: sicut dicit dare lumen domui siue qui fenestrā facit cū eā sua luce nō penetret vel illustret. sic ergo illuminat angel⁹ aīas p̄parando intellectū ad gratiā illuminantē. In hūc modum etiaz supiores ordines angelor. inferiores illuminant. Incendūt aūt angeli bonas cogitatōes in nobis tripliciter. Uno modo ipa sensibilia exteriora immutādo. secundo modo interiora fantasmata in imaginatōe imprimendo vt supra dictū est. Tercio ipm intellectuz ad lumen diuinū recipiēdum p̄parando. Nā sicut malignus spūs quibusdā nebulis errorīs obstruit oīs metus intelligentie: sic ecōuerso bon⁹ spūs illas nebulas errorīs remouendo apit meat⁹ intelligētie ad recipiendum lumē veritatis ex radio lucis diuine: quo introeūte surgūt cogitatōes bone: oīa aūt nostra bona facta vel dicta vel cogitata deo repsentāt. gratias agendo sicut patet in angelo thobie. Et etiā negocia nostra temporalia vel spūalia p̄curant. Animas quoq3 dicuntur angeli portare ad padisum quadrupliciter. Primo mō q3 eas ad bonū p̄uocant p quod illuc ascendūt. secūdo q3 cōferunt eis aliquid in morte p quod obliuiscuntur naturalis affect⁹ quē habent erga corp⁹. Nā illo pondere dilectōis deprimūtur: vt inuite naturaliter exeāt etiā si purgate sint: a quo pondere abstrahūt eos angeli: dū eas ad gaudiū paradisi p̄uocant desiderandus et accendunt: ita q̄ libenter ⁊ deficuli exeūt. Tercio q3 arcent demones: ne eas exeūtes impediāt. Quarto q̄tuz ad quasdā p̄uilegiatas quas assumpto corpe visibiliter in celū deferūt: vt aīam beati martini beati benedicti. De lazaro quoq3 dicitur q̄ portatus est ab angelis in sinū abrae. Anime aūt degentis in corpe: nō videt angelus ex natura sua cogitatōes: sicut nec dyabolus: q3 anima inserta in corpe mortali. nec est cognoscibilis actiue vel passiue: nisi p corp⁹. vnde nec angel⁹ ex natura sua cognosceret que in ea sunt: nisi p gestū ⁊ habitū corporis. Cum autem eius voluntatem vel cogitationem interiorem perspicit. hoc facit ex virtute specialis illuminatōis. ¶ LXXIIII.

¶ Quā diligenter aīas custodiāt ¶ Ouge. super numeri omelia. xi.

HAssistunt nūc angeli dei cultores ⁊ agricole cordis nostri ⁊ requirunt. si est in aliquo nostrum hmōi mens tam solicita: tam intēta que verbū dei tanq̄ semen diuinū tota auiditate susceperit: si fructum statim vt ad oratōez surgim⁹ ostenderit. i. si collectis intra sensib⁹ deū oret nō mente vagetur ⁊ cogitatiōnibus cuolet. si quis eñ tam intentā mentē habuerit ⁊ ipis dei aspectib⁹ se assistentē intellexerit. hic nouerit se p angelū q̄ astitit altari obtulisse p̄micias imolatōis

sue xpo magno pontifici. Idē sup iosue omel.xx. Benedic inquit aīa mea dño ⁊ oīa q̄ intra me sunt nomini sancto ei⁹. Cōstat ex hoc nō solū circa nos sed etiaz intra nos multas diuinas esse virtutes:quib⁹ vel animarum vel corpo⁹ nostro⁹ cura cōmissa est.que vtiqz si sancte sunt cū scripture nobis leguntur delectantur et validiores erga nostrā diligentiā fiunt. Hector. Non ideo dicūtur angeli esse intra nos:qz mentib⁹ illabātur qō soli⁹ est dei.sed qz in aīas nostras agūt bona suggerendo instruēdo ⁊ hmōi. Hylari⁹ sup beati immaculati. Plena sunt oīa diuinis testimoniis: ⁊ oīe hoc vacuū quod putatur:repletū est angelis. Nox cogniti onem adept⁹ quis p doctrinā scit se sub testib⁹ viuere. Cū aūt ad vicia,peliuus sit natura infirmitatis humane:refugit tū vel sub teste peccare. Quid ergo xpianus hoiem facere q̄uenit:sciēte se vndiqz totū spūalū virtutum testimonijs.nō modo dico opeꝝ suo⁹.sed ipsius etiā voluntatis obsessum. Ideo dicūtur beati qui scrutantur testimonia ei⁹. Bernard⁹ sup cantica omelia xiii. Dex o dñe quid est homo q⁹ magnificas eum:aut quid apponis erga eū cor tuū. Mittis vnigenitū tuū. immittis spūmsanctū;pmittis vultū: ⁊ ne quid in celestibus ab ope solicitudinis nostre desit : bonos spiritus mittis in ministerū custodie nostre deputatos:nostros iubes fieri pedagogos. Naz angelis inquit suis deus mandauit de te vt custodiāt te in oīb⁹ viis tuis. Quā tam tibi homo debet inferre reuerentiā hoc verbū.afferre deuotionē ⁊ cōferre fiduciam. Caute ambula vbi assunt angeli:sicut eīm eis mandatū est:vt custodiant te in oīb⁹ vijs tuis. In quouis diuersorio. In quouis angulo ba be reuerentiā angelo tuo. Tu ne audeas illo p̄sente qō nō auderes me videre. LXXV.

Qualiter psallenti assistunt Idē i meditationibus suis

Quā felix esses si spūalibus oculis intueri posses:quo conueniūt principes ꝑiuncti psallentibus in medio iuuencularū tympanistriarū:videres ꝑculdubio qua cura quoue tripudio intersint cantantibus:assistūt ozantib⁹:insunt meditantib⁹:suspsunt quiescentib⁹;puidentib⁹ ⁊ pcurantib⁹ plunt. Diligūt eīm concives suos:eisqz ꝓgaudēt: consolātur: instruunt: protegunt;puidentqz in oībus. Ipi eīm desiderāt aduentum nostrū:qz de nobis expectant ciuitatis sue ruinas restaurari;diligēter querūt ⁊ libenter audiūt bona de nobis. Soliciti discurrūt medii inter nos ⁊ deum: nostros gemit⁹ ad deū fidelissime deportātes. Non dedignantur esse socii nostri:qz tā facti sunt ministri. Exultare cos facim⁹;qñ ad penitentiā cōuersi sum⁹: festinemus ergo q̄tum in nobis est cor⁹ adimplere leticiā.vt tibi qui reuerti desideras ad vomitū:redire ad lutum; putasne placatos habebis in iudicio: quos tanto a sperato priuare vis gaudio. Idē sup cantica omelia.vii. Q⁹ aūt psallentib⁹ admiscēri dignāter soleāt angeli sancti.Quid manifesti⁹ qō ait psalmista:puenerunt principes ꝑiuncti psallentib⁹. Ām ⁊ dicebat in conspectu angelo⁹ psalliam tibi.Dolco,pinde aliquos vest⁹ grauī sacris vigiliis deprim⁹ somno.nec celi ciuesī reuereri:ꝝ in pīentia principū tanq̄ mortuos apparere. Cū ipi nostra alacritate pmoti;nostris interesse solēnijs delectentur.Gerco⁹ ne nostrā desidiā qñqz abominantes cum indignatōe recedāt:⁊ incipiat vnusquisqz nost⁹ dicere longe fecisti notos meos tē.,pfecto aūt si se boni spūs a nobis elongauerint malignor impet⁹ quis sustinebit Ipi deuotōez nostrā in supna ferūt. gratiam referunt Usurpem⁹ officiū quo⁹ sortimur ꝓtorū:nec ambigo quin grataner in palacio colligāt:quos diligēter ī ster quilmio visitant.Beniqz de cōuersione letati sunt:⁊ in assumptōe nō agnoscēt. LXXVI.

Q⁹ tribus ex causis de nobis solicitudinē

gerunt. Idem in quodam sermone

Et aūt funicul⁹ triplex quo de excelso celorum habitaculo ad consolādos ad visitandos ⁊ ad iuuandos nos attrahit supernōs angelorum charitas.,pter deū;pter nos;pter seipos. Propter deū vtiqz cui⁹ tanta erga nos misericordie viscera ipsi quoqz vt dignū est imitātur Propter nos aūt in quib⁹ similitudinē suā miserantur. Cōstat eīm rationis participes ⁊ beatitudinis capaces humanas aīas angelice si dicere audem⁹.cognatas esse nature. Nec decet eos dedignari quā visitare debēt specie suā; licet in multaz detecta vilitatē sit. Propter seipos quoqz quor ordines instaurandos ex nobis toto desiderio prestolantur Qua,pter cauendū est nobis ab eor offensa:ne quando ꝓuocati peccatis ⁊ negligētijs nostris:indignos nos iudicent sua plentia. Et in his maxime exercendum est quib⁹ eos nouim⁹ oblectari:vt sunt sobrietas. castitas ⁊ hmōi. Sup hec aūt oīa vnitatē ⁊ pacem a nobis exigunt angeli pacis: que formā ciuitatis sue in nobis repsentant vt mirent hierusalē nouā in terra:dico aūt vt qūo ciuitas illi⁹ ptcipatio ei⁹ in idipm: sic ⁊ nos illud ipm sentiam⁹.idipm dicam⁹ omes. Ecōtrario vero nichil eque offendit eos vt dissensiones ⁊ scandala Beniqz nunquid ,pter xpm diligemur ab eis si ob mutue dilectionis inopiā cognouerint nequaq̄ nos ei⁹ esse discipulos. Nunqd diligemur ab eis ,pter nosmetipos.i. spūalis nature similitudinē:si inueniamur nō diligere humane nature consortes.imo non si ex eis.que inter nos sunt.contentiomb⁹ carnales nos magis q̄ spūales esse constiterit. Beniqz nunquid diligēt nos ,pter seipsos ⁊ futurā de nobis ciuitatis sue restauratōez: si vnicum illud quo solo vniri ⁊ coedificari eis possum⁹ defuerit glutinū charitatis: si viderint nos non lapides vt nos esse qui possunt inuicē coherere: sed magis pulueren quē ,picit vent⁹ a facie terre.quē vn⁹ verbi flatus in turbinē excitat:et leuissima cuiuslibet inspiratōis aura dispgit. Idē in epistola ad suggerū abbatē sancti dyonisii. Si quis haberet oculos quos ozando ,pbeta puero reuelauit. videret ꝑculdubio quemadmodu⁹ pueniunt principes conūcti psallētibus in medio iuuencularū tympanistriarū:q̄ cura:quoue tripudio intersint cantātib⁹;assūt ozantib⁹;suspsunt q̄scētib⁹. LXXVII

Qualiter obstinatos relinquāt.

Duge.supHieremiam omelia.ij.

Crauim⁹ inquīt babilonē ⁊ nō est sanata tē. Vox est angelorum dei qui sub magno medico steterūt. Medici volentes imbecillitates nras curare:⁊ alias a vicijs liberare:nos aūt eos repulim⁹. dū cōsiliis eor nō acquieuim⁹:videntes ergo operam ꝑdere ne moriamur in manib⁹ eor qui ad nos curādos a domino destinati sunt:colloquūrur ad inuicez de anima nostra desperantes:⁊ dicūt:Relinquam⁹ eā. Bernardus sup cantica omel.vii. Angeli vt ꝓdictum est q̄ nostra alacritate pmoti: nostri interesse solemnijs delectantur.Gerco⁹ ne nostrā qñqz desidiā abominantes cū indignatōe recedāt :⁊ incipiat vnusquisqz nost⁹ cū gemitu dicere:Longe fecisti notos meos. p certo si se boni spūs a nobis elongauerint. malignor impet⁹ dō sustinebit. Hector. Iunq̄ tū angeli deserūt ex toto eos quos habēt in custodia vsqz ad finem vite: nisi obstinati sint:sicut iudei quos dereliquit michael:⁊ ad ecclesiam transiuit:vt supra dictū est. Nā ⁊ de⁹ a tali dul recedit ⁊ eos libero arbitrio relinquit: cessans ab immittenda gratia:⁊ etiā a correctōe paterna: sicut scriptum est:dimisi eos ſm desideria cordis eor. Et alibi:auferetur zelus me⁹ tē. Verūm obstinati hoc modo a deo et ab angelis deserti si quādo resipiscāt vel conērur a peccato surgere semp inuenīūt paratū viuine gratie auxilium ⁊ angelicū ꝓsidium. salua tū dei iustitia:cuius

regulā angeli contemplātur in speculo ⁊ intīm hoīes iuuant ꝙrum dei clemētia suggerit ⁊ iusticia permittit igit̄ antixp̄m velut obstinatū in malicia relinquet angelus bon⁹ cū occupabit cū dyabol⁹. ¶ .LXXVIII.

¶ De angelis pſonalibus xp̄i et antixp̄i. Lucas.xvij.capitulo

HActus iesus in agonia plīr⁹ oꝛabat: apparuit aūt ei angel⁹ de celo confortās eū. Habuit ergo ⁊ dn̄s iesus angelū sui custodē sicut ⁊ ceteri hoies qui ꝓfortauit in eo motū sēnsualitatis: fm quē minoꝛat⁹ est paulomin⁹ ab angelis; illū. ſ. motū scādū quē exhoꝛrebat mortē: sicut etiā ipe xp̄s ratione se confoꝛtabat dicens ad patrē: Nō sicut ego volo: sed sicut tu vis. ꝓhibebat etiā eū angel⁹ a ꝛeratōe coꝛpali, put oportunū erat. Hīc est illud: Angelis suis de⁹ mandauit de te ꝯ. qđ de toto xp̄o bene accipitur fm glo. i. de capite ⁊ de membris. ¶ Hieronimus sup abacuc li. ii. Angelū quoq; temtatoꝛē xp̄s habuit de quo ꝓpheta dixit: Egredietur dyabol⁹ ante pedes ei⁹. vbi alū translulerunt volatile vel voluerē quod dicitur reseph hebraice. Tradūt hebrei hoc esse nomē demonīs qui principatū inter alios tenet ac ꝓpter nimiā velocitatē et in diuersa discursum ipm nuncupari volatile vel auē. Ipsum esse dicūt qui sub figura serpētis in paradiso mulierem seduxit: ⁊ et maledictōe qua a deo ꝓdemnatus est nomē accepit. Reseph em̄ interꝓtatur reptans ventre. hic ergo dn̄o baptizato ⁊ excūti de aquis statim occurrens ante pedes ei⁹ stetit. ⁊ cū. Et. dicēt⁹ in solitudie temtauit. ¶ Glosa sup lucā. Cōsummata oīm temtatōe sicut euangelū refert. i. trib⁹ temtationib⁹: quib⁹ ois ozigo vicioꝝ ꝓtinet. dyabol⁹ ab eo recessit vsq; ad temp⁹ passionis: videlicet qñ nō solū in dolis; sed apte iā ipm temtauit ⁊ impugnauit. ¶ Glosa sup matheū. Ut aūt intellexit se spolia p eū amissuꝝ. sicut ab initio mūdi p mulierē intulerat mortē. ita tunc p mulierē xp̄m liberare voluit de manib⁹ iudeoꝝ: ne p mortē ipius: amitteret mortis impium. ¶ Beda sup thobiā. Beniq; sicut ad thobiā deuozandum piscis occurrit; sic dn̄o in cruce passo dyabol⁹ querēs si quid in eo peccati inueniret advenit. ¶ Actoꝝ. Be antixp̄o quoq; dicit ꝙ a die concepti⁹ habebit angelū sui custodē vsq; ad annos discretōis: et tunc cū extolletur sup oīne qđ dicitur deus et toto deseret eū angel⁹ ⁊ occupabit eū dyabol⁹. ¶ Hayno sup epl̄am ad thessalonicēn. ii: Hinc ab aplo dicit homo tot⁹ peccati; qz seru⁹ ⁊ fons toti⁹ peccati. Naz sicut in xp̄o ois plenitudo diuinitatis abundauit. Ita in antixp̄o ois malicie ⁊ iniquitatis habitabit: qz in ipso caput oīm maloꝝ. ſ. dyabol⁹ erit. ¶ Glosa ibidē. Hinc ⁊ ei⁹ aduent⁹ dicitur fore fm opationem sathane: quia dyabolo instigante ⁊ coopante qui illū possidebit totuz faciet. Nō tm̄ sine sensu vt frenetici. qui culpam nō habent de malis: qz si ꝛeraretur a dyabolo tam̄ frenetic⁹ nō ei imputaret q̄dq̄ ageret. ¶ .LXXIX.

¶ Qualiter angeli hominibus appareant Isidoꝛus vbi supra.

HAngeli coꝛpa in quibus hoīb⁹ apparent de superno aere sumunt solidāq; speciē ex celesti elemento induūt vt humanis obtutib⁹ manifest⁹ demonstrētur. ¶ Petr⁹ lombard⁹. Augustin⁹ sup gen. dicere videtur ꝙ angeli oīes ante ꝓformatōes habuerunt coꝛpa de supioꝛe pte aeris formata: ad agendum habilia nō ad patiendū: que tante tenuitatis sunt vt a mortalib⁹ videri nō valeāt; nisi supuestita aliqua grossiori forma: qua assumpta videntur: qua deposita videri desinunt. Angelis vero malis in casu mutata sūt coꝛpa in deteriozē quantitatē spūlis aeris: sed hoc cū dixisse astruūt nō ita sentiendo sed alioꝝ opinionē referēdo. Tractatoꝛes etiā catholicos cōuenisse in hoc idq; concoꝛditer docuisse ꝙ incoꝛpoꝛei sint: nec habeant coꝛpora sibi vnita. Assumūt aūt aliq̄n coꝛpa deo ꝓparāte ad exꝑletionem ministerii sibi intūcti: eademq; post exꝑletionem deponūt in quib⁹ apparuerūt ⁊ locuti sunt. ¶ Richardus de trinitate li. iii. Sunt vsq; hodie qui putant eos coꝛpa habere sed quis audebit hoc dicere cū rationalis nature ꝓprietas tanto sublimioꝝ tanto diginioꝝ sit: quāto ad summe simplicis nature similitudinem vicinius accedit: absq; dubio optimū gen⁹ creature qđ assistit in sola simplici puritate spiritualis nature. Nō ergo in opatōe humani coꝛpis effigies sine capite hoc esse videtur in opatione diuina vniuersitatis fabricā. optimo sine genere creature. Nōne ex euangelio innotuit ꝙ dn̄s ab vno hoīe legionē demonū eiecit. continet aūt vna legio sex milia sexcēta. lxvi. Si tot ab vno hoīe sunt electi: tot in eo ante electionez fuerūt. Et de mones coꝛpa habuerūt vbi quesō fuerūt in eo: in spiritu an in coꝛpe. Cōstat ꝙ oīne coꝛp⁹ longitudinem latitudinem altitudinem habet. Et eo ipō sine locali capacitate subsistere nō valet: qualem quidez omnino spūs nō habent: ergo nō in coꝛpe sed in spiritu fuerūt. Sed qūo vel in qua hois pte tot coꝛpa esse potuerūt. Sed dices fortassis ꝙ angelici spūs tam boni ꝙ mali subtilia coꝛpa habent: sed ꝙrumcūq; subtilia. duo cuiusdez quātitatis ꝑsertim coꝛpa. vnū eundemq; locū occupare nō possunt. Cui⁹ ergo exiguitatis putas angelicū coꝛpus esse: si credis vel solā hois pellez coꝛpi detractā. tot angelica coꝛpa posse cōphendere ¶ .LXXX.

¶ Qualiter angeli circūscriptibiles sunt. Johānes damascenus libꝛo. ij.

HAngeli oīes circūscriptibiles sunt. cū em̄ sunt in celo nō sunt in terra. Et cū a deo in terram mittūtur nō remanent in celo. Nō aūt circūtenūtur a parietib⁹ ⁊ ianuis ⁊ claustris. In signaculis indeterminabiles sūt. Nec fm ꝙ sunt apparent dignis sed in trāsfiguratōe. ¶ Petr⁹ lombard⁹. Dupliciter dicitur res esse localis vel circūscriptibilis: vel qz dimensionem recipit ⁊ distantiā facit: vel qz loci termino diffinitur: quoꝝ vtrūq; cōuenit coꝛpoꝛee creature. Alteꝝ vero tm̄ spūali. Nā spūalis tm̄ diffinitōe loci cōcludit cū ita sit alicubi quod nō alibi sed nō dimensionez recipit. nec distantiā in loco facit; qz si multi spūs essent ibi nō coangustarent locū quo min⁹ de coꝛpib⁹ continent attribuit aūt augustin⁹ loci mutatōez coꝛpi nō spiritui qz licet spūs trāseat de loco ad locū: nō tm̄ ita ut dimensionibus circūscripr⁹: vt interpositōne sui faciat distantiam circūstantie sicut coꝛp⁹. Ideo etiā in minimo loco possent esse infiniti spūs. nec tm̄ vnus esset in altero sed omnino discreti essent ad inuicem: qz spūs nō replentes locū nec quāti sunt quātitate sed virtute: ad hoc valet exemplū suꝑpositū de coꝛpalib⁹ luminibus. Nā si in aliquo loco essent mille lumina. nullo modo coangustarent locū: quo minus posset adhuc cōphendere infinita lumina. ⁊ nichilomin⁹ omnia discreta essent ab inuicem vt supra ꝓbatum est. ¶ .LXXXI.

¶ Qualiter ãgelorū ruina ex hominib⁹ repabit Gregoꝛius in omelia de qua supra.

QUia vero supna illa cīuitas ex angelis ⁊ hominib⁹ constat: ad quā cū credim⁹ tot humani generis ascendere quot contigit hic electos angelos remansisse: debem⁹ ⁊ nos aliquid ex his distincti ordinibus supnoꝝ ciuiū ad vsum nostre cōuersationis trahere: nosq; ipos ad incrementa virtutum coꝛ exemplis inflamare. distincte nanq; conuersatōes hominū. singuloꝝ agminū ordinib⁹ congruūt: ⁊ in coꝛ sortem p conuersatōis similitudinem deputantur. ¶ Petr⁹ lōbardus. Gregoꝛ⁹ itaq; dicit hoies assumendos in ordine angeloꝝ quoꝝ alii assumuntur in ordine suꝑioꝝ.

qui scilicet magis ardent charitate. Alii in ordine inferiorꝝ: qui. s. min⁹ pfecti sunt. Exquo apparet nō esse de hoibus formandū decimū ordinē angelorꝝ. tamē nouē sint ordines angelorꝝ. t dicim⁹ hoīm Sed hoies p qualitate meritorꝝ statuendos in ordinib⁹ angelorꝝ. Qꝛ ergo legitur decim⁹ ordo angelorꝝ complend⁹ de hoibus sic accipi potest: qꝛ de hominib⁹ restaurabitur qđ ex angelis lapsum est. de quib⁹ tot corruerūt quot ex eis poss̄et decimus ordo fieri. ꝓpter quod dicit aplꝰ omnia in xp̄o restaurari: que in celis: t que in terra sunt: quia per xp̄m humanū gen⁹ redemptū est: de quo fit reparatio angelice ruine. Nō tñ minus saluaretur homo t si angel⁹ nō cecidisset. Nō em̄ iuxta numerꝝ eorꝝ qui ceciderunt: sed eorꝝ qui pstiterunt hoies ad beatitudinē admittuntur ſm p̄dicta verba gregorii. Vñ scriptū est: Statuit terminos populorꝝ iuxta numerꝝ angelorꝝ dei. Aliquibus dm̄ tñ putatur q hoies repantur iuxta numerꝝ angelorꝝ qui ceciderūt: vt illa celestis ciuitas nec suoꝝ ciuium numero priuetur: nec maiori copia regnet. ¶ Augustin⁹ in encheridion. Supna hierusalē mater nostra Nulla ciuiū suoꝝ numerositate fraudabit: aut vberiore etiā copia fortasse regnabit ¶ Actor. Ecce apte dicit augustin⁹ nō minus de hoibus saluari q̄ corruit de angelis: sed pl⁹ nō asserit. Alii vrāqꝝ sententiaꝝ saluare volentes. s. t q̄ assumūtur hoies iuxta numerꝝ stantium: t etiā iuxta numerꝝ lapsorꝝ dicūt q tot homines saluandi sunt quot angeli creati sunt: ita q̄ post generale iudiciū vn⁹ erit paries ex angelis stantib⁹ t hoibus lapsorꝝ numerꝝ adimplentib⁹: Et ali⁹ erit ex solis hoibus numero equalib⁹ angelis t hoīb⁹ alteri⁹ parietis. Quidam etiā dicūt q in locū lapsorum soli homines virgines succedent. Sed hoc nulla auctoritate inuenitur expressum. ¶ LXXXII.

Qꝛ vsqꝫ ad diem iudicij proficiant angeli. Hieronymus sup epistolā ad ephesios. iij.

Vt aūt dicit aplꝰ: dispensatō sacramenti abscōditi a seculis mundo: innotuit p ecclesiā sapientibus t potentib⁹ in celesti multitudine sapientie dei. Angelice quippe dignitates p̄fatum misteriuꝫ ad purꝝ nō intellexerūt: donec passio xp̄i completa est: t aplorꝝ p̄dicatio p gentes dilatata. ¶ Idē sup ysaiam li. xvii. Hinc etiā in angelorꝝ psona de xp̄o ascendente clamat ꝓpheta. Quis est iste qui venit de edom tinctis vestibus de bosra. Iste est em̄ quē angelice potestates videntes cruentū ascendere: ceteris angelis impant. Attollite portas principes vestras ⁊c. t ab eis auditur: qs est iste rex glorie. Hoc ergo interrogāt angeli rei nouitate pcussi. Misterū em̄ passionis t resurrectōis scōm aplm cunctis retro generatōibus fuit ignotū. Et ideo querūt quis sit iste q̄ de terra cruent⁹ aduenit. Edom em̄ interp̄tatur cruent⁹. ¶ Petr⁹ lombard⁹. Cōstat ergo oēs angelos in cognitōe diuinorꝝ misteriorꝝ fm̄ p̄cessum tp̄is pfecisse. Vñ nō incōuenienter sed ꝓbabiliter dicitur eos vsqꝫ ad iudiciū in scientia t dilectōe et etiā in beatitudine pficere. licet em̄ in confirmatōe beatitudinē acceperint eternā atqꝫ pfectā: augetur tamē in eis quotidie eo q magis ac magis diligunt atqꝫ cognoscūt: t est eorꝝ charitas qua deū t nol diligūt: t meritum t p̄mium. Meritū: quia p eā t obsequia et ea nobis impensa merentur. t in beatitudine proficiūt. Pre mium: qꝛ ex ipa beati sunt. Qꝛ aūt dicit beat⁹ gregori⁹ in dyalogo. quid est quod ibi nesciāt vbi scientes oīa sciunt. Accipiendū est de his quoꝝ cognitio beatū facit cognitorē: vt sunt ea q̄ ad misterū trinitatis t vnitatis ptinent ¶ Actor. Nec ideo beati nō sunt: qꝛ ꝓlum marionem p̄mii sui futurā expectant: licet enim nō eis succedāt oia q̄ optant haberi in futuro: tñ oia succedūt eis q̄ optant habere modo. nec illud desideriū eos affligit dilatione. sed pot⁹ letificat expectatōe: t ideo beati sunt. ¶ Gregori⁹ in moralib⁹ li. xviii. Deū siquidē angeli t vident t videre desiderāt. Nā t desiderium sine fructu anxietatē habet: t satietatē fastidiū subsequi solet: vt ergo nō sit in desiderio anxietas desiderātes satientur. Ne aūt sit in satietate fastidium satiari desiderant ¶ Ambrosi⁹ ad neophitos. Angelorꝝ vtiqꝫ legiones altissimū pfecte scire nequeūt. nec scrutādo: sed suscipiendo: t adorādo tremūt. seruiendo venerātur: laudando benedicūt: puigilādo celebrāt. ¶ LXXXIII.

Qualiter gaudent ō penitētia peccatorū. Idem super lucam libro. vi.

Habem⁹ aūt ex diuino sermone q gaudiū est in celo sup vno peccatore penitentiā agente Hoc quoqꝫ ꝓficit ad incentiua ꝓbitatis: si vnusqꝫqꝫ credat ꝙuersionē suā fore certi⁹ angelorꝝ gaudiū quoꝝ aut affectare patrocinū: aut vereri debet offensam. ¶ Gregorius in omelia euāgelica. xxxiii. Mulier siquidem euāgelica decez dragmas habuit: qꝛ dei sapientia nouē ordines angelorꝝ t hoīm ꝓdidit: in quoꝝ natura suā similitudinē expressit. Mulier ergo dragmaꝝ vnam pdidit: cū homo peccādo a similitudine conditoris sui recessit Sed illa lucernā accendit dū in humanitate apparuit. In carne quippe diuinitas est velut lumē in testa: de qua dicit ipa sapientia. aruit vt testa virt⁹ mea. Nā qꝛ testa in igne solidatur: virt⁹ assumpte carnis exaruit vt testa: dū eā ad resurrectōis gloriā ex passionis tribulatōe roborauit Accensa lucerna domū euertit: qꝛ mox vt ei⁹ diuinitas p carnē claruit oīs se ꝓsideratōne sui reatus: humana ꝓscientia prurbauit: sicqꝫ dragma pdita inuenitur. dū in hoīe similitudo ꝓditoris reparat Itaqꝫ post lapsum homo cōditori suo nō perit: qꝛ hūc eterna sapientia p carnē miraculis choruscās ex lumine teste repauit. Hinc amicas t vicinas cōuocat: t ad sibi congratulandū inuitat. i. illas celestes potestates: q̄ tanto sibi iuxta sunt: quanto ei p gratiā ꝓmue visionis accedunt: ad illaꝝ quippe societatē tm̄ credim⁹ humanuꝫ gen⁹ ascendere: quātos illic cōtigit electos angelos remāsisse: licut scriptū est Statuit terminos gentiū iuxta numerꝝ electorꝝ dei. ¶ Bernardus sup cantica omelia lxviii. Certe si electorꝝ ex hominib⁹ ꝓsummatio defuerit: ipa quoqꝫ societas angelorꝝ p impfectōez sui numeri claudicabit: nec ciuitas dei de integritate sui gaudebit. Cerꝝ putas etiā deū nostꝝ totā gloriē suē laudez habitur⁹: donec veniāt qui in ꝓspectu angelorꝝ eū psallant dicentes: Letati sum⁹ ꝓ diebus quib⁹ nos humiliast. hoc gen⁹ leticie nescierūt celi nisi p filios ade. Denicꝫ gaudent angeli ad penitētiā peccatoris: q si delicie sūt angelorꝝ. lacrime mee. quid delicie mee: omne op⁹ eorꝝ laudare deū: sed deest laudi si desint qui dicāt. transiuimus p ignē t aquam ⁊c. ¶ Actor. Beatitudo angeli consistit in fruitōe dei: ex qua inest ei summū gaudium t de hoc gaudio nichil potest ei auferri vel minui: ſs augetur beatitudo eorꝝ continue vsqꝫ ad dié iudicii: vt supra dictū est. Gaudiū aūt qđ habēt de cōuersione peccatoris nō est p̄mium nisi p accidēs. s. qꝛ p bonitatez q̄ data est ei in p̄mium gaudet de bono hoīs. t licet incipiat aliqñ illud gaudiū nō habere: vt qñ homo incipit peccare: nō tñ dicit amittere: qꝛ nō est culpa sua: ſs homis q nō gaudet vt prꝰ de ei⁹ ꝙuersione: nec ei⁹ indiscretione: qꝛ eadē discretione qua prius gaudebat de hoc mō nō gaudet: nec etiaꝫ dolet de ꝙuersione illi⁹: qꝛ compati nō potest. cū sit confirmat⁹: Et forte illi⁹ gaudii loco habet equipollēs vel maiꝰ. s. ex congratulatōe iusticie vel dispensatōis diuine: qꝛ cognoscit qua causa p̄mittit eū de⁹ cadere. ¶ LXXXIIII.

Qꝛ ante temp⁹ conditi sunt et ex nichilo. Johānes damascenus

Quidam aūt q ante creatōez omnē. geniti sūt angeli vt gregorius theologus scz nazanzen⁹.

cui ego ꝓsentio.dicebat ei ꝓmā intellectualez substāti am creari.t inde sensibilē t tunc quod ex vtraqz.s.bo minem. ¶ Augustin⁹ in li.cōfessionū.xii.Be⁹ me⁹ duo repio q̄ fecisti carentia tpibus:cū tibi neutꝝ coeternuz sit.vnū qō formatū ita sit.vt sine aliquo defectu cōtem platōis. sine aliq̄ interuallo mutatōis: q̄us mutabile sit tñ nō mutatū eternitate tua fruaf.s.angelū. Alterū qō ita informe erat vt ex q̄ forma in quā formā vel mo tionis vl statōis mutaref:quo tpi subderef nō haberet .s.primā materiā. ¶ Isidoꝛ li.ethy.xiii.Buas res an te oia condidit de⁹:angelos:t informē materiā:q̄ quia ex nichilo facta:ꝓcessit tñ res ex se factas nō eternitate sed origine sicut son⁹ cantū. Itaqz nō oia ex nichilo cō didit de⁹:is quedā fecit ex nichilo.s.mundū t angelos t alam.quedā aūt ex aliquo.s.hoiez t ceterā mūdi crea turam. ¶ Idē de summo bono. Tempus igitur non ad creaturas q̄ supza celos sunt sed ad eas q̄ sub celo sunt ptinet. Nō em̄ angelis accedūt tpa vel succedūt:is no bis qui sub celo versamur in hoc firmo mūdo. In reb⁹ null⁹ stat⁹ est tempoꝛ.nec centū anni vnū temp⁹ ē: nec vnus annus vnū temp⁹ est.nec vn⁹ mensis vnū temp⁹ est.nec dies:nec hora. Sed dū hec oia particulis acce dunt suis t decedūt.quo vnū dicendū est qō nō simul est:vꝛ aūt sit ꝓteritū futuruue temp⁹:sicut ꝓsens. Et si est:oportet scire vbi est.Sed aduerte: q̄ cuncta t futura t ꝓterita t ꝓsentia in aīo sunt potius requirenda. Tria em̄ ꝓsentia ꝓterita t futura: in animo tñ inueni untur ꝓterita reminiscēdo:ꝓsentia contuēdo: futura ex pectando:Speram⁹ igitur aduenīētia: intuemur ꝓsen tia:recolim⁹ transeūtia:hec nō ita in deo sunt: cui simꝛ assunt oia. ¶ .LXXXV.

¶ Q, angelus medius sit inter deū et mun dum ¶ Hugo vbi supza.

Situr rationalis creatura priꝰ facta est: t postea coꝛ poꝛea:nō tñ tpe:sed causa solū:t respectu t dignitate. Nā coꝛpoꝛee creature conditio: ad ipam referf creatu ram rationalem:t secundū ipam ꝓfecta est:sicut ipsius cōditio ad solū creatoꝛē:qm̄ sm̄ ipm̄ sola facta est. So la quippe ad similitudinē dei facta legitur.licet omnis creatura in ratione diuina t ꝓuidentia eterna ipli⁹ cau sam t similitudinē habuerit:sed magna differentia est similitudinē in eo habere:t ipm̄ deū habere similitudi nē. Nam in deo quidē oia erāt anteq̄ essent in se.secun dum rationē t causam t ꝓuidentiā qua futura erant: sed quasi minus erāt ꝓfecta singula t vnūquodqz hoc aliquid:et nō totū sm̄ ratōez vnuscuiusqz t discretio nem.que ratio oia ꝓtinebat:et maioꝛ erat in toto:t q̄si supabundabat singulis. Et ideo nō erant singula hoc totū:sed in toto erāt singula:et tñ deo in ꝓte nihil erat min⁹ q̄ in toto:qz ps t totū vnū erāt. Sed ratione et ꝓ uidentia discreta sunt q̄ futura erāt in ꝓte et in toto: et min⁹ futura erāt in ꝓte q̄ in toto:ideo ipa in ratōne mi nus habuerunt;ꝓpter hoc ergo rationali creature non vnū aliquid:aut hoc:aut illud in ratōe diuina ꝓ exꝑpla ri sufficere potuit ad cui⁹ similitudinē formaretur: sed quasi totū assumplit deū:vt ei⁹ imago fieret : et exꝑssa est ad totū emulās ꝓfectōez et apparuit quasi ipluz in altero.et inuenta sunt in secūdo quoqz que in primo se cundū emulatōez ratōes et cause t similitudines t foꝛ me et dispositōnes: et ꝓuidentie futuroꝝ que facienda fuerant.t cū facta sunt illa ad similitudinez hoꝝ facta sunt coꝛpa. ¶ LXXXVI.

¶ Q, virtutes angelicas debem⁹ nobis i ex emplū assimere ¶ Brego.in omelia.

Quid aūt ꝓdest nos de spiritib⁹ angelicis ista ꝓstringere si nō studeam⁹ hec etiā ad nostroſ ꝓ fectus cōgrua ꝓsideratōe derivare. Nam sicut tā supius dictum est:qz supna ciuitas illa ex angelis et hoibus ꝓstat;ad quā tot credim⁹ humani generis ascē vere:quot illic contigit electos angelos remansisse : de bemus et nos aliquid ex distinctionib⁹ illoꝝ supnoꝝz ciuium ad vsum nostre conuersatōis trahere: noſqz ip sos ad incremēta virtutū coꝝ exemplis inflamare. Si stincte nanqz conuersatōes hoim: singulorꝝ agminum ordinib⁹ ꝓ congruentiā aptantur:et in coꝝ sorte ꝓ con uersatōis similitudinē deputātur. Videte ergo chariſ simi si quid tā boni vobiscū int⁹ agitis:si in hoꝝ agmi num numero sorte vestre vocatōnis inuenitis.ve aīe q̄ nō de bonis supmis numeratis aliq̄d in se recognoscit: eiqz veteri⁹ adhuc imminet;ve si et ꝓuatā se donis in telligit:et nequaq̄ gemit: quisquis ergo talis est gemē dus est valde:qz nō gemit. Itaqz qui donoꝝ in se gra tiam minime recognoscit.gemat:qui vero in se minoꝛa cognoscit.maioꝛa ceteris nō inuideat. Nā et ille bono rum spirituū distinctōes insūt condite.vt aliis alie sint ꝓlate:sic aūt in illa summa ciuitate sunt quedā singulo rum spūalia:vt tñ sint oim̄ cōmunia. Et qō in se q̄sqz in ꝓte habet.hoc in alio ordine totū possidet. Sꝫ vnus quisqz illi⁹ rei censef noie quā plen⁹ accepit in munere Seraphin incendiū interꝑatur:et tñ omes amoꝛe con ditoris ardent. Cherubin plenitudo scientie dicit.et tñ quis aliquid ibi nesciat vbi simul omes fontem sciēie deū vident. His ergo dona singula priuato noie data sunt.qui hec plen⁹ acceperūt. Ad eos igitur de quib⁹ loquimur suspirem⁹:sed redeam⁹ ad nos memoria reti nentes:qz caro sum⁹. Taceam⁹ igitur de secretis celi: et ante conditoris oculos manu penitentie tergamus maculas pulueris nostri.

¶ Cōtinentia libri tercij.

Tercius liber agit primo quidē de mundo sensibili. Et postea de ope primi diei.i.de luce coꝛporali:et de diuisione lucis a tenebris. in qua etiā intelligitur casus dyaboli ¶ Cō tinet aūt.cxxxi.capitula.

De mundo sensibili et ei⁹ scemate i.
De athomis. ii.
De quattuoꝛ simplicib⁹ coꝛpibus iii.
De primaria elementoꝝ confusione iiii.
Cur deus illam confusionem creauit quā non diu per mansuram cognouit. v.
Qualiter elementoꝝ cōmixtio stare possit vi.
Q, ignis t terra secundum platonez sunt duo mundi fundamenta. vii.
Q, inter hec oportuit esse duo media viii.
Adhuc de eodem. ix.
De sinzugia.i.ꝓiugatōe quattuoꝛ elementoꝝ. x.
De ordine vel pondere ipsoꝝ xi.
De mobilitate elementoꝝ xii.
De mutua permutatione ipsoꝝ xiii.
Qualis illa fuit congeries prima xiiii.
Assertō augustini q̄ oia simꝛ creata sūt t formata. xv.
Itē ad idem ꝓ connecturas littere xvi.
Expositio eiusdē littere sm̄ augustinū. xvii.
De senaria cōuersione creature xviii.
De cognitōe angelica matutina t vesꝑtina xix.
De ratōe senarii dieꝝ in opationibus dei. xx.
De die spirituali.i.angelo xxi.
Alia expositio eiusdē secundū eundem. xxii.
Assertio alioꝝ doctoꝝ t rñsio ad augustinū. xxiii.
Item ad idem xxiiii.
Ratio ordinis sex dieꝝ secundū quosdā xxv.
Alia ratio eiusdem quantum ad tres dies primos secū dum bugonem. xxvi.
Ratio ordinationis quarte diei. xxvii.

Eiusdē ratōis ꝓsecutio ꝗtum ad alios dies xxviii.
Item alia ratio secundum augustinum xxix.
Quo tempore creauit deus hunc mundum. xxx.
Qualiter deꝰ in verbo suo fecit oīa opera sua. xxxi.
De opere primi diei. i. de luce xxxii.
Cur opera sua deus inchoauit a luce xxxiii.
De qualitate ⁊ officio ac circuitu lucis xxxiiii.
De mobilitate lucis et eiꝰ influentia xxxv.
De proprietate lucis vivificativa. xxxvi.
De operatione eius vi cognitiva xxxvii.
De multiplici lucis cōmendatione xxxviii.
Questio de luce vtrū sit corpus an qualitas xxxix.
Eiusdem questionis determinatio. xl.
Assertio q̄ lux sit corpus xli.
Q̄ lux non sit substantia spiritualis xlii.
Q̄ lux vtiq; cē colorꝫ apparētia siue resplēdentia .xliii
Responsiones ad eadem obiecta xliiii.
Improbationes opinionis p̄dicte xlv.
Q̄ lux sit accidens xlvi.
Q̄ lux nō sit substantia sed qualitas mutuata xlvii.
Q̄ lux proprie sit habitus xlviii.
Qualiter lux se habeat ad visum xlix.
Qualiter ad multitudinem luminis sequitur multitudo calorꝭ. l.
Q̄ lux ignis ⁊ lux superiorum corporuꝫ non sit vnius generis vel speciei li.
Cur ignis lumen in corporibus mixtis manens: corpora sibi adiuncta non consumit lii.
De corpib⁹ noctilucis vnde lumē corꝫ ꝓcreat liii.
Qualiter in eis vt luceāt necesse est partes ignis conculcari ⁊ inspissari liii.
Cur eorum quedam lucent tantum de nocte: quedam autem de die lv.
Q̄ colores sunt obiecta visus in lumine lvi.
Qualiter color sit motiuū visus sm actū lucidi. lvii.
De quibusdam erroribus autorum circa visibilitatem colorꝭ. lviii.
Qualiter intelligi debeat p̄dicta colorꝭ diffinitō. lix.
De illa quam idem arestotiles ponit in libro de sensu ⁊ sensato lx.
Qualiter respōderi possit ad obiecta in ꝓtrarium. lxi.
De colorum multiplici generatione. lxii.
Qualiter fiat colorum generatio p̄ mixturam in corpore determinato lxiii.
Q̄ multipliciter a calido et frigido generantur albuꝫ ⁊ nigrum lxiiii.
De mediorum colorum generatione lxv.
De mixturis colorum ⁊ ꝓportionibus sm quas distinguitur varietas colorum ⁊ numerus. lxvi.
De numero colorum ⁊ varietate. lxvii.
De medio mutationis ab vno colore in alū lxviii.
Cur non quodlibet nigrum mutari possit in alium colorem: sicut ⁊ quodlibet album. lxix.
De generatione colorum in nubibus. lxx.
Aīe color in aspectu rēi colorati sit obiectū visus .lxxi
De forma speculi luminosa. vtꝫ habeat aliqd̄ cē. lxxii.
Quib⁹ modis p̄dicta forma generaī in speculo. lxxiii.
Qualiter illa forma sit i speculo vt i subiecto. lxxiiii.
Q̄ eadem forma sit habitus ⁊ dispositio lxxv.
Qualiter illa forma recipiaī in speculi superficie. lxxvi.
Assertio q̄ ibi recipiatur vt in puncto. lxxvii.
Secundum quā naturam speculum sit susceptibile talis forme. lxxviii.
De speculis metallinis lxxix.
De variatōe imaginis in speculo visui rūdentis. lxxx.
De speculis planis. lxxxi.
Qualiter lux sit color ypostasis lxxxii.
Adhuc de quibusdā ꝓprietatib⁹ lucis ⁊ vmbre. lxxxiii
De distinctōe corꝑalis ⁊ spūalis ⁊ lucis a tene. lxxxiiii
De lucifero ⁊ primo de statu illius. lxxxv.
De casu ipsius lxxxvi.
Qualiter veritate ⁊ diuinorum cognitione secretorum est priuatus. lxxxvii.
De complicibus eius. lxxxviii.
Cur eū deus creauit quē peccaturum prescivit. lxxxix.
De obstinata eius superbia. xc.
Quid sit in demonibus malum. xci.
De causa ⁊ origine mali. xcii.
Q̄ malum non nisi in bono coalescit xciii.
Q̄ malum cognoscatur p̄ bonum ⁊ econtra. xciiii.
Q̄ nichil est summum malum. xcv.
De malo duplici scilicet culpe ⁊ pene. xcvi.
Q̄ malum culpe ordinatur per malum pene xcvii.
Qualiter angeli boni diuisi sunt a malis tanq̄ lux a tenebris. xcviii.
Qualiter mali deiecti sunt et boni confirmati xcix.
Quales effecti sunt demones per peccatum. c.
De scientia illorum. ci.
Qualiter prenunciant futura cii.
De potestate eorum. ciii.
Qualiter per eos exercentur artes magice. ciiii.
De falsis transmutationibus. cv.
Quid de talib⁹ iudicatōib⁹ senserit sanct⁹ aug⁹. cvi.
Exempla quibus eius sententia comprobatur. cvii.
Exemplum helinandi ad idem. cviii.
Aliud exemplum de falsa transmutatione. cix.
Q̄ magica transfiguratio non omnium visum fallit sz quorundam tantum. cx.
De mulierculis que dicūt se noctu ire cum diana vel herodiade. cxi.
De diuersis generibus demonum. cxii.
Q̄ in demonibus etiam prelationes sunt: et alii aliis vicijs presunt. cxiii.
Q̄ hoīb⁹ infesti ipi inter se quoq; discordes sūt. cxiiii
Q̄ iugiter humanis sensibus insidiantur. cxv.
De ꝑcessu eorum in temptationibus hominum. cxvi.
Q̄ semel victi fugiunt confusi. cxvii.
Q̄ demones miscent se humoribus. cxviii.
Q̄ non illabantur humanis mentibus. cxix.
Qualiter deprehendunt hominum cogitatōes. cxx.
Cur non permittantur a nobis videri. cxxi.
Qualiter energuminos ⁊ cultores suos vexēt. cxxii.
Qualiter simulacris assideant cxxiii.
Qualiter boies etiā bonos vexēt ⁊ eis obediāt. cxxiiii.
Vtrum corꝑa etiam demones habeant. cxxv.
De incuborum vexatione exemplum de fantastica muliere. cxxvi.
Alia exempla ad idem cxxvii.
Sententia prudentum de eodem. cxxviii.
Q̄ demones omni motu liberi arbitrii peccant. cxxix.
Vtrum peccent credendo vel sperando. cxxx.
Cur non habeāt peccati remedium. cxxxi.

De mundo sensibili et eius scemate. Isidorus in libro ethi. xiij. C. 3.

Mundus latine a pbis dictus est: eo q̄ in se piterno motu sit. Apud grecos autem appellaf cosmos. i. ornamentū ꝓpter diuersitatē elementoꝝ et pulcritudinē syderū. nichil em̄ mundo pulcr⁹ oculis carnis aspicimus. Quattuor aūt mundi climata. i. plage sunt: oriens: occidens: septentrio: meridies. Cardines mundi duo sunt. s. septentrio ⁊ meridies: in ipis ei volui tur celū. Et dicitur septētrio a septē stellis arcis: q̄ in ipo reuolute rotantur. Meridies aūt ꝯsi mera dies: qz ibi sol mediū diē facit: vel qz tunc purius micat ether. Occ em̄ puꝝ dicitur. Janue celi due sunt: orieⁿs ⁊ occasus. Nā vna porta sol ꝓcedit: alia se recipit. Plinius in hystoria naturali li. ii. Mundi formā in speciē orbis absoluti globatā esse nomen in primis ⁊ consensus in eo mortaliū orbem appellantiū: sed ⁊ argumenta rerum docent. Guilberm⁹ de conchis pbs. Mundum istū pbi ꝓfirmāt ad similitudinē ouī esse ꝓstitutū: sicut em̄ in medio ouī est meditullium: ex cui⁹ oīm pte est albumen: circa qō tela: circa quā testa: extra quā de ouo nichil est: sic in medio mundi est terra: ⁊ circa eaz ex omni pte fluit aqua. circa quā aer: circa quē ignis extra quē nichil est. Plato philosophoꝝ doctissim⁹. Mundus in quinqz regiones diuisit. s. in celū: etherā: aera: humectā regionē: terrā. Celū vocat vbi stelle infixe sunt. Etherā vero ab eo vsqz ad lunarem circulū. Aera supiozez aeris medietatē. Humectā regionē inferiozē ptez eiusdem. Nec moueat q̄ dixi extra ignis sperā de mundo nichil esse: cū dicat scriptura celū oīa tegere: ⁊ firmamē tum in quo stelle sunt fixe: aquasqz sup celos esse. Aliquando nanqz aer dicit celū: vt cū dicitur: et aque que sup celos sunt. volucres celi. Aliqñ ether qui ⁊ ignis: Aliqñ extrema ps aeris. Eadē quoqz firmamentū dicuntur: qz duo inferiora firmāt elementa: qui ergo celū oīa tegere stellasqz firmamēto ifixas esse dicit. extremā etheris ptem celū ⁊ firmamentū vocat. Qui vero dixit aquas sup celū firmamentū esse: aera celū ⁊ firmamentum vocauit: vel qō verꝝ: esse inferiozē ptez aeris: sup quā sunt aque vapoꝛaliter in nubib⁹ sulpēse II.

De athomis Isidorus.

Athomos philosophi vocāt quasdā in mundo corpum ptes minutissimas: vt nec visui pateāt nec thomū. i. diuisionē recipiāt. Hi ꝓ inane totius mundi irrequietis motibus volitare: et huc atqz illuc ferri dicunf: sicut tenuissimi pulueres infusi ꝓ fenestras radiis solis videnf. Ex his etiaz vniuersa gigni atqz ꝓstare quidā philosophi gentiū putauerūt. Sunt aūt athomi: aut in corpe: aut in lapide minutissim⁹ puluis: aut in tpe vt momentum: aut in numero vt vnum. Petr⁹ comestor. Epicur⁹ quidē ait duo fuisse ab eterno: videlicet inane ⁊ athomos: ⁊ in principio naturam quosdā athomos solidasse in terrā: alios in aquā. alios in aerem: alios in ignē. At vero moyses solū deū ꝓphetauit eternū ⁊ mundū in principio. i. in filio sine materia placenti ceteroꝝ corpoꝝ. Guilberm⁹ de conchis. Itaqz mundū quidā epicuri ex athomis ꝓstare vere dixerunt: qz athomos illos sine principio fuisse ac diuisas ꝓ magnū inane volitasse. Demū in quattuor magna qz pora coactas fuisse mentiti sunt. Nō em̄ sine principio in loco aliquid ꝑter deū esse potest: dicitur igitur has priculas deū simul creasse nō diuisas: sed in vnā constitutione: qui em̄ dixit ⁊ facta sunt: partes ⁊ totuz simul potuit creare. III.

De quattuor simplicibus corporibus. Aristotiles in li. iij. de celo et mundo

Omne corp⁹ aut est elementū: aut est ex elemento generatū. Elementū est aūt ad qō cetera corpora resoluūtur: ⁊ est in eis potentia vel actu. sed ipm̄ nō resoluitur nec ꝓmutatur nec cadit sub corruptione: et hoc est corp⁹ simplex nō compositū. Idē in metha. li. i. Diffinitio elementi est. s. q̄ elementuz est illud de corpib⁹ cui⁹ ordo vltim⁹ est. Auicēna de me dici. li. i. Elementa sunt corpa prima: oīm corpoꝝ principia q̄ in corpa diuersaꝝ formaruz diuidi minime possunt: ex quoꝝ cōmixtione diuerse species generantur. Horum duo sunt grauia. s. aqua terra. duo vero leuia ignis aer. Et in aliis corpibus duo quidē grauia: plus tamen ad membroꝝ generatōez ⁊ coꝝ quietē. duo vero leuia: plus ad generatōez spirituū ⁊ motionem coꝝ: ⁊ ad mouendū membra: sed motio nō fit nisi ab anima Seneca de naturalib⁹ questionib⁹ li. vii. Epicuri aūt tuor elementa secernunt: ⁊ ex singulis bona marca ⁊ femmca. Aerem em̄ illū marē iudicāt qui vent⁹ est: femina vero qui nubilosus ⁊ iners: mare vocāt aquā virilem: mulierē omnē aliā. Ignez masculū vocant: quo flama ardet: ⁊ femina qua lucet tmoxi⁹ tactu. Terrā foꝛtiozez marē vocant: saxa cautesqz femine noīe assignāt Guilberm⁹ de conchis. Elementū est quod in constitutione corpis inuenitur primū: qz ꝓstituit: nō ꝓstituit. In resolutōe postremū: qz nō diuiditur. dicit tñ boeti⁹ q̄ magnitudo decreuit in infinitū. ratio quoqz exigit vt quēadmodum oīe corpus in duo maxima potest diuidi: sic in infinita minima posse resolui. vniuersum vero dicitur infinitū numero. s. mensura specie. Numero quedā infinita dicūtur: nō quia sint innumera: sed qz coꝝ numer⁹ vix aut nunq̄ homini potest esse cert⁹. hoc modo hic infinitū accipim⁹. ⁊ sic accipit boeti⁹: sūt igit in vno corpe minima: q̄ simul conīūcta: vnū magnū efficiunt vel cōstituūr: et a nobis dicūtur elementa Huic sententie concordat constantin⁹ dicēs: q̄ elementum est simpla ⁊ minima corpis pricula: baꝝ particularuz que dam sunt calide ⁊ sicce ⁊ hec q̄ ꝓprie ignis dicuntur: q̄ dam frigide et sicce terra nominātur: quedā frigide et humide q̄ ꝓprie aqua vocantur: quedaz calide ⁊ humide de que aer appellātur. Quidā aūt hoc nomen corp⁹ imposuit q̄ cōstituitur ex quattuor elementis quod oculis occurrebat illud noīauit. Vñ boeti⁹ ait: q̄ reb⁹ p̄ia centibus vel existentib⁹ ⁊ in nature constitutōe manentibus: humani⁹ anim⁹ vocabula imposuit: constitutōez nature vocans constitutōez ex quattuor elemētis. Deinde ⁊ prima rex principia cōsiderātes philosophi nomina trāstulerūt ad principia prima. rex principia vocantes corpa: sed ad differentiā compositoꝝ simplicia Cū ergo boeti⁹ sine trib⁹ dimensionib⁹. i. longo ⁊ lato et spisso nō posse corp⁹ inueniri asserit: iuxta primaz nominis impositōez hoc dicit. Sūt em̄ iuxta physicā trāslationem p̄dicte particule corpa. Non tñ illas tres habent dimensiones. IIII.

De primaria elemētoꝝ ꝓfusione Idem

Has itaqz creator in vno magno corpe creauit Nō localiter distinctas: sed ꝓ ipm̄ totum cōmixtas. Ita q̄ ex his priculis nil extra hoc corp⁹ fuerat: omnē locū obtinuit: quē oīa corpa modo obtinent. hoc aūt a philosophis ꝓpter particulaꝝ cōmixtionem noīatum est cabos quod interꝑtatur cōfusio. Calida nanqz frigidis in eo sine ꝓportōe et medio ꝓiūcta

repugnabant. similiter humida siccis. Vñ ait ouidius
Rudis indigestaq; moles. Et inde subiunxit: Frigida
pugnabāt calidis: humentia siccis. Et illud quidez mi
xtum cū impleret omnē locū vtiq; nō mouebatur de lo
co ad locū. Circulariter tñ moueri poterat quod ex om
ni mobiliū genere mixtū erat. Ex hoc tñ magno corpe
stati in quattuor in diuersis locis creauit corpa: que ho
die a quibusdā dicūtur elementa. Veniq; primas qui
dem calidas ⁊ siccas q̄ alius mixte erāt ad locū superi
orem de⁹ cōtulit et ex eis. adiunctis tñ quibusdā ex tri
bus reliquis primaꝝ generib⁹. vnū constituit: quod a
partib⁹ dñantib⁹ ignis vocatur: particulas vero frigi
das ⁊ siccas ad locū inferiorē deduxit: atq; ex eis alius
quibusdā adiunctis vnū corpulentuz et obtusum quod
a ptibus dñantib⁹ terra vocatur adiunxit: Ex primis
calidis et humidis adiunctis aliis aerem. Ex frigidis
et humidis aquā. ¶ Isidor⁹ vbi supra. Plen greci mate
riam primā vocant: nullo modo formatā: sed oim corpa
ium formaꝝ capacē: ex qua visibilia hec elementa for
mata sunt: que sibi quadā cōcordia ⁊ cōmunione cōue
niunt. Nā sic inter se naturali ratōne iuncta dicuntur:
vt ignis quidē in aere desinat: aer i aqua densef: aqua
in terra crassescat: rursusq; terra diluatur in aquaz: aq̄
rarescat in aerē: aer extemetur in ignē. ¶ v.

¶ Cur deus illā confusionem creauit quā n̄ō
diu permansuram cognouit ¶ Guilbermus
de conchis.

Sed fortasse dicet aliquis: creator qui oia solo
dicto creauit ⁊ anteq̄ fiant cognoscit. Cur ex
quattuor elementis illud cōposuit qō non diu
pmansuꝝ cognouit. Opera inq̄ creatoris videmus: iz
causaꝫ ignoramꝰ. qō tñ nobis inde videt dicem⁹. Oīne
op⁹ vel est creatoris vel nature vel artificis. Op⁹ crea
toris est elementoꝝ ⁊ aiaꝝ ex nichilo creatio: mortuoꝝ
rcsuscitatio: partꝰ virginis ⁊ similia. Natura vero est
quedā vis reb⁹ insita. similia de similib⁹ pereans. Op⁹
igitur nature q̄ boies ex boibus nascātur. asini de asi
nis: ⁊ sic de aliis. Op⁹ aūt artificis est quod ab homīe
contra naturales indigētias componitur. vt vestis con
tra frigus: cōtra aeris intemperiē dom⁹. Sed cū natu
ra aliquid opatur. primo quoddā cōmixtuz opatur. De
inde paulatim formaꝫ ⁊ diuidit. pri⁹ nanq; opatur mi
xtum: deinde qō in eo est feculentū ⁊ graue ad infimuz
locū trahit. quod vero leue est ad supremū. quod medio
cre ad mediū locū. Similiter in lacte mixtim creat tres
substantias. quas post homo adiuuāte natura artificō
sepat. Quia igitur natura ⁊ artifex nō poterāt ad opa
tionem creatoris ascendere. voluit creator ad illoꝝ ope
rationem ꝑdescendere. Si enī hoc nō esset: debilitas na
ture putaretur quotiēs ab ea aliqua mixta crearentur
Fel vt alu dicūt mixtū creauit vt significaret quanta
confusio rez esse posset: nisi sua dilectio res ordinaret.
hinc oīne corporeū importuno motu vexit plato fluitās
naturalē motū elementoꝝ cōsiderās: quo duo a centro
duo ad centrū mouentur: ⁊ hec inquit ex inordinata ta
ceratione de⁹ in ordinē redegit: nō. s. q̄ fuit: sed que esset.
nisi res sic ordinauisset. ¶ VI.

¶ Qualiter elementoꝝ cōmixtio stare possit
Isidorus vbi supra

Quapropter oia elementa oībus insunt. iz vnū
quodq; eoꝝ ex eo qō ampli⁹ habet accipit vo
cabulū. ¶ Guilberm⁹ de conchis. Sed qūo in
quit in igne potest esse pricula frigida. In aere vero vl'
in aqua sicca. Ignē vtiq; certū est esse cōspicue nature
seq; ⁊ alia consumere. Iteꝝ certū est ignis ptem in bie
me maxime inspissari: et in aereꝫ mutari. Quod igitur
vel a se vel ab alio in vno tpe de igne consumitur. opor
tet q̄ in alio restauretur in eētate. ptem igitur aque quā
pri⁹ in aera mutauit postmodū in se attrahit. hinc ē q̄
dicerūt philosophici ignē humorē nutrire. Illud vero
quod attrahit nisi retineat ⁊ digerat non transfor mat.
In hoc aūt oīs philosophici consentiūt: q̄ frigiditas
⁊ siccitas opantur vim retentiuaz. Calor ⁊ humiditas
digestiuā. Calor ei siccus rem ꝓsumit ⁊ cremat. Frig⁹
siccū cōgelat. frig⁹ humidū dissipat. Sol⁹ igitur calor
humidū digerit. Est igitur digerere aliquid in aliud q̄
ebullitōez transmutare. In eodē etiā igne est vis expul
siua: qua expellit superflua q̄ ex frigido ⁊ humido ꝓsistit
Est etiā vis attractiua q̄ ex calido ⁊ sicco ꝓuenit. Sūt
igitur in igne quattuor ꝑticulaꝝ genera dñantibus tñ
calidis ⁊ siccis. Eodē argumēto potest ꝓbari de reliqs
Cū ergo aqua ⁊ aer retineāt: in eis vis est retentiua q̄
sine frigido ⁊ sicco esse nō potest. Preterea cū duo infe
riora naturaliter frigida sunt. accidentaliter tñ quādo
qz calefiūt caloꝛe qui a superioꝛib⁹ descendit vel in subie
cto vel sine subiecto: sed cū sine subiecto esse non possit
in subiecto descendit. Quod. s. subiectū cum descendit
mobile est ad centꝝ. Est ergo frigidū. Sola nanq; fri
gida naturali grauitate tendūt ad ymum. Est ergo in
igne aliquid naturaliter frigidū: sed accidentaliter cali
dum: quod tñ naturali motu descendit ⁊ rangēdo aquā
vel terrā illas calefacit. ¶ VII.

¶ Q; ignis et terra secundū platonez sunt duo
mundi fundamenta ¶ Idem

Vlautez ait plato diuini decoris ratio postula
bat fieri talem mundū qui ⁊ visum pateretur ⁊
tactū: vt homo his duob⁹ sensib⁹: ⁊ in creatōe
⁊ in gubernatōe sui creatoris. potentiā. sapientiā. bon
tatem ppendens. potentiā timeret. sapientiā veneraret
bonitatē imitaretur. Deinde ꝓsequitur dicens ꝓstabat
autē nil posse videri sine ignis beneficio: neq; tangi si
ne solido: nec solidū esse sine terra Ideo fecit deus duo
fundamenta ignē. s. ⁊ terrā. Verūtamen nec visus eti
am sine terra potest esse. nec tact⁹ sine igne. Maximus
nanq; splendor visum dissipat. maxima obscuritas extī
guit. splendor tpatus conseruat. Cum igitur in igne sit
maxim⁹ splendor ne visum dissipet. vt aliquo obscuro
adiuncto tpetur oportet. Quoniā ergo sola terra obscu
ra est ex ꝓdictis quattuor corpibus. Necesse est splendo
rem tempari vt possit esse visus. hinc quoq; natura in
oculoꝝ medio nigꝝ quoddā ad tpandum splendoreꝫ il
lorum creat. melancoliā insup que nigra est ⁊ obscura
eadem causa ad oculos mittit: et ob hoc etiā p̄ hos ocu
los melancolia purgatur. In visu igitur aliquid terra
opatur. Cetez vt ait ypocras. nichil potest sensu ꝓcipi
nisi pri⁹ instrumentū vertatur in naturaz sense rei. In
strumentū dicit quandā aereā substantiā quā aīa a ce
rebro p̄ neruos ad exteriora mittit. cum ergo hanc ad
volam manus que. vt melius sentiat. est neruosa trans
mittit: si tangit rem calidā calefit. cū quo caloꝛe ad cere
brum vbi est sedes aīe nō q̄ ibi solū sit: sed q̄ ibi discer
nit. reuertitur: sicq; in illo instrumento calorem suū pci
pit. Similiter etiā fit cū aliquid frigidū tangit. Iz cū
ignis qui semp in motu est principiū mot⁹ sit. causa est
quare hoc instrumentū ad exteriora discurrit ac redit:
⁊ igitur ignis in tactu aliqd opatur. ¶ VIII.

¶ Q; inter hec oportuit duo esse media

Verum hec duo ignis terraq; duo mūdi funda
menta a platone dicta. nō potuerūt esse sine me
dio. alioquin vel locus vacuus inter vtrūq; re
maneret. vel ignis ad terram descenderet: aut terra ad
ignem ascenderet. Sed vtiq; locus sine locato esse nō
potest. Et si terra ad celū ascenderet: cū naturaliter ad
centꝝ moueatur: ad ymū tenderet. Si ignis ad terram
naturali motu quo a centro mouetur ascendere labora
ret. sicq; ꝑclara mundi machina soluceretur. Si enī ista
corpa sine medio sese tangerent. Ignis subtilitate sua
terre poros intraret: motuq; suo. ac acumine partem a

parte diuideret:et quidquid in eius supficie esset desic cando illã cineraret;demiqꝫ quod deteri⁹ esset:homo p̃ pter quẽ oĩa creata sunt:in terra viuere non posset. nec alia bruta.nec herbe.nec arbores.que homini deseruiunt.existerent. porro nec vnũ solũ creauit de⁹ medium inter illa:sed duo.s.ignẽ ⁊ aerem. Nã si sol⁹ aer in medio esset:cũ plus habeat se ad naturã ignis q̃ terre:citius in illã transiret:paulatimqꝫ mutat⁹ ⁊ ignit⁹ terram cõbureret:p̃dictaqꝫ icõmoda sequerent. Similiter etiã si aqua sola in medio poneret:cũ plus se habeat ad terram q̃ ad ignẽ:citi⁹ in eã vertteretur. Et sic igni terra iungeretur. Sed fortassis aliquis dicet. Nonne potuit deus in medio istor aliquod creare corp⁹ quod equaliter ad duo extrema se haberet. In potentia quidẽ diuina nullũ pono terminũ:is tñ dico q̃ si hoc fecisset:aer ñ esset:sine cui⁹ spiritu homo viuere nõ posset. nec aqua cui⁹ vsus in mistis est hominꝫ necessarius. ¶ IX.

¶ Adhuc de eodem

Oritur etiã si sine homine mundũ de⁹ esse vellet nec sic manente rerũ natura vnũ medium inter hec extrema sufficere posset. Cum enim terra ⁊ ignis in trib⁹ qualitatib⁹ contraria sint. Est cñ terra corpulenta.obtusa.immobilis. Ignis vero subtilis.acutus.mobilis.id mediũ vel vnã solã qualitatẽ de trib⁹ p̃dictis ab vtroqꝫ acciper:vel duas ab vtroqꝫ: vel ab altero vnã;ab altero duas. Si cñ nullã haberet: cõuenies illoꝝ mediũ nõ esset. Omne cñ mediũ qualitatibus extremoꝝ pricipare debet. Si ab vtroqꝫ vnã solã acciperet:quid inde sequeret. Acciptat a terra solũ esse corpulentũ:cũ hoc nõ poterit habere ab igne subtilitatem sunt cñ duo cõtraria. Habeat igitur ab igne soluꝫ esse acutũ.erit igit corpulẽtũ ⁊ acutũ:is neqꝫ mobilis:neqꝫ imobilis:qđ rõ nõ patit.silr ⁊ in aliis p̃t prudẽs intelligere lector.cũ ci immediata sint circa corpa corpulentũ ⁊ sbtile.obtusũ ⁊ acutũ:mobile ⁊ imobile:si illud mediũ vnũ ab vtroqꝫ acciper:remaneret duo imediate cõtraria:quoꝝ vtroqꝫ careret. Iteꝝ si vnã tñ de illis sex q̃litatibus ab vtroqꝫ acciper:duas tñ haberet. cũ vnũquodqꝫ extremoꝝ habeat tres.⁊ tũc debili⁹ illis cõuenies nõ esset mediũ:neqꝫ se:neqꝫ illa seruaret. Si aũt ab vtroqꝫ duas haberet:tũc quattuor haberet; qđ vtruqꝫ nõ posset:quin duas cõtrarias haberet. Si vero ab altero vnã ab altero duas acciper:pl⁹ se haberet ad illud a quo plures accepat.sicqꝫ citi⁹ in illud trãsmutaretur mundiqꝫ machina soluceret. Itaqꝫ duo in medio sunt creata.quoꝝ vtrũqꝫ a primo recipit duas;de p̃dictis qualitatib⁹:a remoto vnum. Est cñ aqua corpulẽta obtusa mobilis. Aer vero subtilis obtusus et mobilis. ¶ X.

¶ De sinzugia.i.de conjugatione quattuor elementorum

In hac ergo solida sinzugia corpa p̃dicta concordant que cñ vicina sunt duas qualitates habent cõmunes. In tercia differũt. Similiter in plana sinzugia concordant Est cñ terra frigida ⁊ sicca:aqua frigida ⁊ humida:aer calid⁹ ⁊ humid⁹. ignis calidus ⁊ sicc⁹. In põdere etiã cõueniunt:qz quãto terra aqua ponderosior est tñ aqua aere:aer igni:⁊ ecõtra. Est aũt sinzugia q̃tuꝫ ad vocem ꝓiugatio:is q̃tum ad significatiõẽ sinzugia est corꝝ que in qualitatib⁹ differũt p mediũ coniunctio sicut terra ⁊ ignis ꝓiungunt duob⁹ mediis. Terra vel aer. Et aqua vel ignis vno extremoꝝ p duo media est solida:qz illoꝝ cõtrarietas in trib⁹ excũit qualitatibus quẽadmodũ soliditas in trib⁹ dimensionib⁹. vel q̃tum ad similitudiné solidoꝝ numeroꝝ sunt cõiuncta. sinzugia vero terre vel aeris vel aque ⁊ ignis est plana: qz ptrarietas istoꝝ in duab⁹ est qualitatib⁹ quẽadmodũ planicies in duab⁹ dimensionib⁹;vel q̃tum ad planoꝝ numeroꝝ similitudinem sunt coniuncta. ¶ Ex imagine mundi. Hec itaqꝫ singula ꝓpriis qualitatib⁹:quasi qui busdã brachiis se inuicẽ tenent:⁊ discordie sue naturã concordi fedære vicissim cõmiscent. Nã terra frigida ⁊ arida frigide aque ꝓnectitur. Aqua frigida ⁊ humida aeri humido astringitur. Aer humid⁹ ⁊ calid⁹ calido igni associatur. Ignis calidus ⁊ arid⁹ aride terre copulatur. Ex his terra vtpote grauissima imum. Ignis vtpote calidissim⁹ supmum locũ obtinet. Alia duo mediũ qõ soliditatis vinculũ qõdã quoꝝ aq̃ grauior;primuꝫ terre. Aer leuior igni primũ locũ possidet. ¶ XI.

¶ De ordine vel pondere ipsorũ ¶ Augustinus sup gene.ad litterã libro secundo

Elementa ergo quattuor:nõ tm̃ locis:sed ⁊ qualitatib⁹ distingui ꝓbantur vt ꝑ qualitatibus p priis;etiã loca ꝓpria sortirent. Aqua.s.sup terram:q̃ etiã si sub terra stat aut labitur.sicut in antris ⁊ cauernis.nõ tñ ea pte terre quã supra:sed ea quã infra se habet:continetur. Nã si ex pte supiore ps aliqua terre delapsa fuerit nõ manet sup aquã: sed ea ꝑrupta demergitur:⁊ ad terrã vergit.ibiqꝫ tanq̃ in loco proprio conquiescit. Illud itaqꝫ psalmi.qui fundauit terrã sup aquas:si quis ad litterã cogit intelligi.nõ incõgruẽter vel sublimia terrarꝫ siue ꝓmentũ siue insularꝫ sigmficat que sunt aquis supiora.vel ipa tegmina spelunc arꝫ q̃ sup aquas pendula soliditate sunt firmata. Aerẽ vero supiorem esse aqua hinc patet qz nullum vas ab ore impssium aquis potest impleri. videtur eni vas esse vacuum:sed aere plenũ esse ꝓbatur cũ ore imo in aquã demittur. Nã qz supius nõ inuenit locũ exeũdi. Nec inferi⁹ irruptis aquis subter eas cũ ire natura pmittit: plenitudine sua repellit eas:nec ĩ vas intrare sinit. Cũ aũt vas ita collocatur:vt nõ habeat os deorsum sed in latus inclinatũ;tũc intrat inferi⁹ aere exeũte superius: hinc etiã ꝓbatur nichil esse vacuũ. Iteꝝ si vasis erecti pateat os in celũ: cũ infundis aquã aer ex aliis ptibus qua nõ infundis sursum cuadit:⁊ aque deorsum locus fit. Qꝫ si in ore vas deprimitur vt vel ex latere vel desup aque repente defluãt:et vndiqꝫ os vasis obtegant aer sursum nitens eas disrũpit vt eis ad ima locũ faciat. Et ipa diruptio singul⁹ vasoꝝ est:dũ ptibus fugit qz tot⁹ ꝓpter oris illi⁹ angustias exire tam cito non potest: porro si sub aquas aer cogatur ire ex vase:vt illo cedente.vas ab ore in ima pressio replere velles. facili⁹ vndis vndiqꝫ opitur q̃ p os ei⁹ ab inferiori gutta exigua locũ intrandi reperiat. Iã vero ignẽ ad supna eminentem.etiã ipsi⁹ aeris naturã velle transcẽdere ex hoc patet:qz si quis facilã accensam capite deorsuꝫ teneat nichilomin⁹ flame crims ad supiora ascendũt;sed cõsumptione aeris circũfusi supata extinguit. ⁊ in ei⁹ qualitatem cõmutatur. ¶ XII.

¶ De mobilitate elementorum. ¶ Guilbermus de conchis.

Nec aũt quattuor corpa discernendũ est:vtrum sint mobilia;an immobilia. Motuũ cñ a⁹ est fm substantiã generãdo ⁊ corrumpendo:alius fm quantitatẽ ꝑ augmentũ ⁊ diminutõẽz: ali⁹ fm qualitatem:mutatõe de vna in contrariã. ali⁹ fm locũ:cum ergo ista ⁊ fm substantiã saltẽ in trib⁹ suis moueãtur et crescant ac minuãtur;⁊ qualitatib⁹ alterentur:cur illa esse mobilia dubitẽtur. Beniqꝫ ad generatõẽz ⁊ corruptionem ptium in quadã pte anni duo supiora q̃ naturaliter subtilia sunt:accidentaliter spissantur.⁊ i duo inferiora ps coꝝ trãsmutatur. In alia vero pte duo inferiora q̃ naturaliter corpulenta sunt accidẽtaliter subtiliantur: vnde in duo supiora trãsmutantur. Ceteruꝫ quia infim⁹ mundi locus elemento solidiore.i.terra est occupatus:et ascẽdere cõtra naturã ei⁹ est;nulla specie

translationis ſm locū moueri poteſt. Similiter cū ſol? ignis ſup aera ſit vnde aſcendere nō poteſt. deſcendere vero ptra naturā eius eſt trālferri nō poteſt: duo ergo media in eodē loco mouētur. De motu vero aeris quo aura vento turbinis fulgure fulmine ſcintillatiōibuſq; mouetur cū de ſublimib? loquemur diſſerem?. De eſtu ationib? quoq; maris ꝫ accidētalibus aquaꝝ cōmotio nib?. cū de infimis erit ſermo dicem?: Manet ergo mū di machina incōmuſa: qz ſi habēt quo tranſferant que dicuntur elemēta. ¶ Ariſtotiles in libro de celo ꝫ mun do. Corporibus aūt ſimplicib? eſt naturalis quies. Res eēm aut quieſcit violēter: aut quiete naturali neceſſario Et vbi quieſcit naturaliter illuc intendit naturaliter. Natura eēm eſt in vnoquoq; principiū ſui mot?: virt? aūt eſt principiū mot? ei? qui eſt a re alia. Oēmis itaq; mot?: aut eſt naturalis: aut accidentalis. Naturalis eſt a virtute cū auxilio nature vt lapidis deorſuz. Accidē talis aūt a virtute nō cū auxilio nature vt lapidis ſur ſum. Verūtamē in his duob? motib? vtitur aere ſicut inſtrumēto. vnicuiq; aūt rei eſt mot? naturalis vnus accidētales vero plures. ¶ xiii.

¶ De mutua permutatione ipſorum.

¶ Iſidorus vbi ſupra.

Oēniq; quattuor elemēta vt dictū ē ita formata ſunt q? ſibi quadā ꝓcordia ꝫ cōmunione cone niunt. Nā ſic inter ſe naturali ratōe iuncta di cuntur vt ignis quidē in aere deſinat. aer in aqua den ſetur. aqua in terrā craſſeſcat. rurſuſq; terra diluatur ī aquā. aqua rareſcat in aerem. aer extemuetur in ignem ¶ Ariſtotiles in ꝓmo libro metheoroꝝ. Aqua quidem exiſtit in aere. ſ. ꝑ euaporatiōnez. Et aer exiſtit in aqua qz ſic diſpoſuit vtrūq; de? gloriоſus ꝫ ſublimis. Non aūt ex oīmi aqua fit aer. Sed ex vapore remanēte mul to ꝑ caliditatē: cū ſua humiditate qñ eleuatur ex aqua ꝫ terra. ſ. vapor aquoſus. Similiter nō fit aqua ex oīmi aere: ſed ex aere multi vaporis qñ cōgregatur ꝫ ſpiſſat ſic ergo aer ꝫ aqua cōtinue alterātur ad inuicem. Dico aūt qz ſup illud qō eſt ſup terrā vincit aqua ꝫ aer ſine igne: q? ſi ignis vinceret combureret illud ꝫ ſiccaret. Ignis aūt pur? ꝫ nō turbid? eſt ꝓtingens orbem lune. ¶ Seneca vbi ſupra. Omnia ergo elemēta in omnib? ſunt ꝫ oīm alterni recurſus ſunt. Quidquid alteri perit in alterꝝ tranſit. Et natura ꝓtes ſuas velut in ponderi bus cōſtitutas examinat. Ne ꝓportiōez equitate turba ta mund? poſtponeret. Nunq? ſine igne eſt aer. detrahe illi lacorē rigeſcet ꝫ ſtabit durabitur ꝫ trāſiet in humo rem. Sed nichilomin? quodq; nō ſine humore eſt. ꝫ iō facilior eſt inuicē tranſit?: qz illis in q̄ tranſcundū eſt iā mixta ſunt. habet ergo terra humorē ꝫ hunc exprimit. habet etiā aera ꝫ hūc hyberni frigoris vmbra denſat vt humorē faciat. ¶ Hieronim?. In terre quoq; viſce ribꝰ ferꝝ et lapides decernūtur. In quib? ignis latitat aerē in terra eſſe ꝓbatur. oū humecta terra temperiē ſo lis acceptās vapores largiſſimos exalat. ¶ xiiii.

¶ Qualis fuit illa congeries prima.

¶ Guilhermus de conchis.

Terra erat vndiq; aquis coopta. aqua vero vſq; ad magnā partem aeris eleuata. aer autē ꝫ ignis ſpiſſiores q̄ modo ſunt: que ſpiſſitudo ex priculis terre ꝫ aque q̄ illis merāt. ꝓueniebat. ¶ Petr? lombard?. Igitur ſm cōmunem ſanctoꝝ traditōez pri mo materia rudis atq; informis quattuor elementoꝝ cōmixtionem atq; confuſionē tenēs creata eſt. Poſtea ꝑ interualla ſex dierꝝ ex illa materia rer corpalū gene ra ſunt formata ſm ſpecies ꝓprias. hāc autē materiam appellabat moyſes terrā: qz indecora erat. ꝫ abyſſus qz cōmixta ꝫ confuſa carens ſpecie diſtincta. aquā quoq; qz fluitabat. vel qz oīa terrenaſcentia ab humore ꝺere antur ꝫ nutriūtur. ita ſub his noīb? rerꝝ viſibiliū ſigni ficata eſt illa informis materia ꝫ imiſa. q̄ nulla ſpecie cerni aut tractari poterat. ꝓpter infirmitatē parulorū qui nūn? ydonei ſunt inuiſibilia cōphendere. erat au tem moles illa tenebroſa: lucis abſentia: ſup quam fere batur ſpūs dei: ſicut reb? fabricandis ſupfertur volun tas artificis: vt ꝓficiat quod incepit. ¶ Hugo de ſacra mentis. Videtur etiā moles illa qñ creata eſt ibidē ad eſſe ꝓdiſſe: vbi nūc formata ſubſiſtit. Erat qz terremuz hoc elementū in vno eodēq; loco medio ſubſiſtēs. Cete ra vero tria in ꝓmixtione vna ꝓfuſa circūquaq; ſuſpē ſa. coniuncta in aliū porrigebantur quouſq; nūc ſūmitas corꝓoree nature ꝓtingit. Et ſicut quibuſdaz videtur vl tra firmamenti locū extenſa in inferiori ꝑte ſpiſſior at qz groſſior erat: in ſuperiori vero rariorꝝ ꝫ ſubtiliorꝝ q̄dā rariore ſubſtātia putantur aque eſſe q̄ ſup firmamētuz eſſe dicūtur. Talis fuit mundi facies in principio ante formationē ei? ac diſpoſitōez ¶ xv.

¶ Aſſertio auguſtini q? omnia ſimul creata et formata fuerunt

Quidā tñ ſancti tradūt oīa ſimul in materia et forma creata fuiſſe: qđ auguſtin? ſenſiſſe videt Actor. Ex libris auguſtini. oīa q̄ a principio geneſeos narrātur vſq; ad locū illū. fons aūt ꝫ fluuius aſcendebat. Ait auguſtin? facta fuiſſe nō in ꝺe vl' per ꝺa: ſed in radice tempoꝝ. Quā ſententiā multis ratio nib? ꝫ coniecturis littere ꝓbare nititur. Scriptū eſt eiz Qui viuit inꝺeternū creauit oīa ſimul. Item indignū vi detur hoc de tam potente artifice ſentire: qz oīa ſubito poteſt opari. q? quēadmodū figul? primo ꝓparauerit maſſam ſuā informē: vt poſtea ꝑ interualla ſex dierum vaſa ſua ꝫ creaturas ſingulas in ꝓprias ſpecies forma rit: et tandez. quaſi ex labore ꝫ opis difficultate fatiga tus ſeptimo die reꝙeuerit: ſicut videtur ſonare littera geneſeos. Qui eni figul? et quilibet artifex materialis opatur ſucceſſiue hoc ꝓuenit ex infirmitate: qz. ſ. nō po teſt ſubito opari. Preterea ſi lux q̄ primo die facta fu iſſe legitur. corꝑalis fuiſſe intelligatur: ſicut dicit expo ſitio communis; videtur fuiſſe creata ſupflue: qz nō ſerui uiſſet homini. ꝓpter quē creata ſunt cuncta ſenſibilia. Nondū eni erat homo creatus. qñ lux illa viciſſitudiné dieī et noctis exhibebat quod fecit tantū vſq; ad quar tum diem in quo creata ſunt luminaria: vnde magis vi detur ibi intelligenda fuiſſe lux ſpūalis in angelica cre atura: alioquin ſi lux illa in circūitu ſuo pagebat diem et noctem: vt quid poſtea fact? eſt ſol in poteſtatē diei. Ad hoc ſole curſum pagente tūc nobil fit mane quādo apparere incipit in oriente: Nobis adueſpaſcit quādo ad occaſum declinat: ꝫ tūc oritur in inferiori emiſperio Semp ergo eſt dies ſemp et nox: licet in diuerſis locis Unde q? modo dicim? eſſe diem vel noctem ſiue mane vel veſpere intelligim? quo ad nos. Sed nō fuit homo creatus vſq; ad ſeptū diem. Et nō erat cui viciſſitudo illa diei et noctis exhiberetur. Cetez poſtq̄ de luce di ctum eſt: vidit de? lucem q? eſſet bona. Additur: Et di uiſit lucem a tenebris. Et videtur q? ſupflue: qz nō pōt eſſe lux niſi diſcreta a tenebris: cum tenebre tantū ſint ex abſentia lucis. ¶ xvi.

¶ Itē ad idem ꝑ coniecturas littere.

Preterea de quolibet genere creature ſigillatiz dicitur. vidit de? q? eſſet bonū: ꝓterq̄ de hoīe. Cui? ratio aſſignatur: qz mal? in primo futur? erat ꝑ peccatū. Et ō ope ſecūde diei cui? ratio ponitur Quia binari? eſt infamis. eo q? primus ab vnitate rece dit quā dilexit de?. Similiter et de nocte nō dicitur di xiſſe deus q? eſſet bona: ſed ſingulariter de luce hoc dici tur. Et ſtatim quaſi lucē approbādo et noctem reꝓbā do diuiſiſſe dicitur lucez a tenebris. Quin etiā poſt il lam diuiſionem: et appellatōez diei et noctis nuſq̄ per totā ſeriem ſeptem dierꝝ fit aliqua mentio de nocte: ſed

tm̃ de vespe ⁊ de mane: q̃ vtiqz diez nō pficiūr: sed tm̃ imtiant ⁊ terminãt Cur itaqz hoc: nisi qz lux ⁊ tenebre referẽde sūt ad creaturas spūales. i. ad angelos. s. lux ad bonos. in quib⁹ de⁹ gratie ⁊ sapiẽtie sue lucẽ appro bauit. Tenebre vero ad malos in quib⁹ fumũ ⁊ caligi nez superbie reprobauit. Adhuc cũ certũ sit tã ex veteri: q̃ et nouo testamento lucifer⁹ cõplices suos corruisse e celo: et sic a societate sanctor⁹ angelor⁹ diuisos fuisse. Scriptũ est em̃ in ysaia. Quomodo cecidisti de celo lu cifer q̃. Et in ezechiele. Peccasti cherub ⁊ eieci te q̃. Et aptius in euãgelio: Videbã sathanam q̃. Et al bi In veritate non stetit. Absurdũ est valde: vt inter opa dei primaria nõ exprimat scriptura de angelis. non so lum eor⁹ creatõez: sed etiã bonor⁹ confirmatõez ⁊ malor⁹ ruinã. q̃ vtiqz nusq̃ in tota serie sex dier⁹ potest intelli gi nisi in diuisione lucis a tenebris. Itẽ cũ sm dicaf re spectu primi. Cur nõ dicitur dies primꝰ: sed vnus. nisi ad cõmendatõez vnitatis angelor⁹. qui vna charitate cõiuncti deo ꝯcorditer seruiũt et inuicẽ soliciti sunt ser uare vnitatẽ spũs in vinculo pacis. Item cur in creatõ ne lucis duplicat tantũmodo verbũ faciendi: qz dicit fi at lux. et facta est lux. In alijs aũt triplicatur: vt in firꝫ mamento: dicitur em̃ fiat firmamentũ: et fecit deus fir mamentũ. et factũ est ita. Sed si celũ et terra ⁊ virgul ta et herbe nõ simul: sed p interualla dier⁹ vel temporũ facta fũr: sicut videf sonare littera. Cur postmodũ hec oĩa scriptura epilogãs: sub vna die restatur facta fuisse dicens. Iste sunt generatões celi et terre: q̃ create sũt in die quo fecit de⁹ q̃. nisi qz vn⁹ fact⁹ est dies et non plures in quo oĩa facta sũt. Cur⁹ varia repetitõe septẽ dies ibi numerãtur et nõ successio dier⁹. Tñ ⁊ alia trãs latio sic habet. Cũ fact⁹ est dies fecit de⁹ celũ q̃. pro pter hmõi ratões ⁊ diecturas lrales. visũ est augustino q̃ simul oĩa facta sũt in materia ⁊ forma. ¶ XVII.

¶ Expositio eiusdẽ littere secundũ augustinũ

Quam ergo dicitur: in principio creauit de⁹ celũ et terrã sm̃ augustinũ noĩbus celi et terre intel ligitur materia spũalis ⁊ corpalis creature q̃ posset ipas res formataſ. nõ tpe: sed origine: sicut son⁹ cantũ. Son⁹ em̃ formatur in cantũ. Nec apparet infor mitas materie corpor⁹: nisi i eor⁹ mutatõe. cũ. s. ex vna forma in aliã transeũt. Hmõi em̃ trãsit⁹ de forma fit p quoddã informe. qđ vocatur materia informis priuata oĩm forma. et est capax oĩm formar⁹ in quas mutantur res mutabiles. Et ita nõ cognoscit nisi p positõem sui cõtrarii. i. forme. sicut nec tenebre nisi p lucẽ. nec silenti um nisi p sonũ. Similiter creatura spũalis habet vitaz informẽ in se. s. nõ cõuersa ad creatorẽ. dũ em̃ ad eũ cõ uertitur formã capit ab eo qua illi assimilatur. et hec vi te informitas nõ appareret in sanctis angelis qui pstis terunt in forma auersionis. Sed in malis: qui formã il lam sapientie vel nunq̃ cõuersione acceperũt vel auersi one amiserũt: ⁊ ad nichilũ redacti sunt. i. ppter nichil. Unde in iob dyabol⁹ nõ dicit esse: qz ab esse defluxit si ad esse ⁊ ideo min⁹ est. Quomã ergo duplex est creatu ra. s. corpalis ⁊ spũalis: quaꝝ neutra imediate defluit a creatore. sed p quandã informitatez q̃ ppe nichil est: ex qua formata sunt singula p conuersionẽ ad ipm̃. Re cte in principio creatõnis ipar⁹ rer⁹ vtriusqz nature in formitas. noĩe celi ⁊ terre insinuatur. s. noĩe celi vita in formis creature spũalis. Et nomĩe terre materia infor mis creature corpalis. Nã qz hec duo nec oĩno nichil sunt: nec aliquid pfectuz sed mediũ: rer⁹ vtrũqz ꝓtrue moyses modũ creatõis. quo ex nichilo facta sunt oĩa explicare volens: in ipo exordio materiã insinuat vtru usqz creature informẽ. p quã res ipe create: ex nichilo in aliquid tanq̃ p mediũ rranseũt: ⁊ hoc noĩbus celi ⁊ terre: qz aliquib⁹ vsitatis vocabulis oportet ea exprime re. vt sensꝰ tardioꝛib⁹ vtrũqz innotesceret. vtraqz infor mitas aptius insinuatur. cũ dicitur: terra aũt erat ina nis ⁊ vacua q̃. Nomĩe em̃ terre materia corpor⁹ infor mis exprimitur. de qua in libro sapiẽtie dicitur. Creauit orbem terrar⁹ ex materia inuisa. vnde hic habz alia trãslatio: terra erat inuisibilis ⁊ cõposita. Nomine aũt abyssi vita informis angelor⁹: qualis esset: si nõ ad crea torem cõuersa fuisset. hec ergo duplex informitas siue inchoatio creature stetisset in informitate sua. nisi p cõ uersione sui generis ad creatorẽ suũ formaz acciper. et sic pfecta creatura fieret. ¶ XVIII.

¶ De senaria conuersione creature

Hec aũt quersio creature cuiusqz generis expli catur p sex distinctões. Cũ de vnoquoqz gene re dicitur dixit de⁹. fiat. q̃. Sic ergo dicendo p singula creature genera intelligit reuocari pdicta in formitas ad verbi formã incõmutabilẽ vt formetur in species varias. iuxta ratões vel ydeas. que in ipo ver bo erant eternaliter. Ideo etiã in ipa inchoatõe creatu re insinuãda. nõ dicit dixit de⁹ fiat celũ ⁊ terra. Quia formã verbi incõmutabiliter patri coherentẽ nõ imita tur imperfectio siue informitas creature: que noĩe celi et terre intelligitur donec ad ipm̃ cõuersa. formã ab eo p modulo sui generis capiat. Ideo etiã ibidẽ nõ fit cõme moratio filii mq̃tum verbũ: sed mq̃tum principij: po stea vero in cõuersione siue formatõe creature fit eius dem cõmemoratio mq̃tum verbũ. vt. s. p hoc q̃ est prin cipium insinuetur exordiũ creature existẽtis ab illo ad huc imperfecte: p hoc aũt q̃ est verbũ insinuetur pfectio creature ad ipm̃ reuocate siue cõuerse: vt formaref in berendo creatori ⁊ p genere suo imitãdo formaz semp patri coherentẽ. In ipo itaqz exordio creature insinua tur trinitas creatrix. s. in dei noĩe pater. filius in princi pii noĩe. Spũssanctus in hoc q̃ dicitur spũs dñi fereba tur sup aquas. i. benignitati eius placebat: vt ex mate ria fluxibili ⁊ informi ad modum aquar⁹ pficeret quod inchoauerat. Similiter ⁊ in cõuersione creature q̃ inci pit ab illo loco. dixit de⁹ fiat lux q̃. eadez trinitas insi nuatur. s. pater in dei noĩe: filiꝰ in verbi nomĩe: spũssan ctus in hoc q̃ dicitur: vidit de⁹ q̃ esset bonũ. i. benigni tati ei⁹ placuit vt maneret iã pfectum qđ placuerat vt pficeretur inchoatũ. Conuersionẽ ergo siue formatõez creature incipit moyses a dignioꝛi explicare: cũ dicitur dixit de⁹ fiat lux: ⁊ facta est lux. i. p verbũ suũ vitam in formem spũalis creature q̃ prꝰ vocabatur tenebre vel abyssus. ad principiũ suũ reuocauit siue cõuertit: vt ex ipo formã sapientie capiens fieret lux: de qua illumina tione dicit apls. ii. ad corinth. Deꝰ q̃ dixit de tenebris lumẽ splendescere illuxit in cordib⁹ nostris. Et ad eph. Eratis inquit aliqñ tenebre: nũc aũt lux i dño. In hac luce veritatis lucifer ille nõ stetit sed auersus ab ea: qz noluit et subiici: cõtinuo ad tenebras suas relapsus est Ideoqz mox vt dictũ est facta est lux: subiungitur ⁊ vi dit de⁹ lucem q̃ esset bona. Nõ aũt post diuisiones lu cis a tenebris dicitur. vidit de⁹ q̃ esset bonũ. ne. s. tali bus tenebris simul cũ illa luce testimoniuz beneplaciti sui prohibuisse deus videretur: sed magis eas reprobare vbicũqz em̃ singula opa dicitur in fine vidit deus q̃ esset bonũ: intelligitur approbatio rei pfecte sm̃ artez que facta est sapientia dei. p hoc q̃ dicitur diuisit lucẽ a tenebris: intelligitur discretio ⁊ ordinatio meritorũ. in angelis bonis ⁊ malis: et etiã separatio localis eor⁹ ab inuicem: qz bonis remanentib⁹ in celo empirreo q̃si in aula regia vbi nati sũt. mali in hũc caliginosũ aerẽ cor ruerũt q̃ est eis q̃si carcer vsqz ad die iudicii ¶ XIX.

¶ De cognitõe angelica matutina et vesptina.

Angelica vero creatura lucis eterne particeps dicitur lux. Que statim vt ad lucem increatam conuersa est: facta est lux: In ipsa luce creante

contemplata est rationes oim rex creandar̃ que ydee vocantur. Nichilomin⁹ etiã in eode instanti cognouit ipas res creatas in generib⁹ ppriis. Sed prima cognitio q maior est t clarior matutina dicitur. Secunda q minor: vesptina. Prima etiã recte pcedit secũdã. Quia angeli nõ p creaturas cognoscũt deũ sicut nos: sz poti⁹ ecõtra. vtrãq3 aũt cognitõez pcedit ipa ratio cuiuslib3 rei existens in verbo ab eterno. Juxta illud: qõ factum est in ipo vita erat. vbicũq3 aũt de quolibet ope cuiuslibet dici dicitur: dixit de⁹. fiat. Intelligẽda est scripture intentio. recurre ad verbi eternitatem: in quo. s. erat ab eterno ratio rei faciende. Cũ aũt dicitur: t factũ est ita. Intelligenda est cognitio ipi⁹ ratõnis rei create q est in verbo: facta in angelo ꝓtemplãte ipm verbũ. Cũ aũt additur: t fecit de⁹. Intelligẽda est factura ipi⁹ creature in genere suo. Nostra tñ trãslatio nõ habet vbi q3 hec tria. s. fiat. et fecit. et factũ est. Sed vbiq3 intelligenda sunt. Jdeoq3 etiã in ꝓdition lucis nõ triplicat verbũ faciendi: sicut in aliis. Quia nõ primo cognouit angel⁹ illuminatõez suã t postea illuminat⁹ est. Sed in ipa illuminatõe cognouit de aliis aũt creaturis secus: quar̃ ratões pri⁹ in verbo cognouit: t postmodũ ipas creaturas in genere suo. Et ideo de illis dicitur fiat. s. q̃tum ad ratõez in verbo. t factũ est q̃tum ad cognitõnem in angelo. et de⁹ fecit q̃tum ad essentiã in genere suo ppio. Pri⁹ ergo in eterna ratõe cognoscit angel⁹ vniuersam creaturã tanq̃ in sua vera luce: t ob hoc tã q̃ in mane. Deinde ipam in ppio genere in quo naturaliter tenebrescit: t deficit lux ei⁹: q3 in nichiluz tendit cũ ex nichilo sit: et ob hoc tanq̃ in vespe. Sed cõtimo fit mane: q3 angel⁹ nõ remanet in eo quod creatũ est ei p dilectionẽ adherẽdo. imo statim refert illud ad laudẽ ei⁹ in quo illud faciendũ esse cognoscit: t ibidem pcipit cognitõez ratõis alteri⁹ creature faciende: in qua veritate stans dies est. Nã si angel⁹ aliqua creatura vl eriam seipo plus delectareturꝙ illa luce cui⁹ pticipatõe beat⁹ est: eoipo tenebresceret. t de die nox fieret. Sed q3 sciẽtie ipius creature electõez t delectatõe: ꝓponit q eã scit in ipa veritate p quã facta sunt oia. Jdeo p oẽs sex dies nõ nominat̃ nox. sed post vesp̃am statim subũgitur mane: et fit dies vn⁹. deinde secund⁹. deinde tercius vsq3 ad sextũ: ppter senariã opez distinctõez. dies aũt vn⁹ t nõ prim⁹ dicitur ad cõmendatõnez vnitatis angelor̃: vt supra dictũ est. qui cõcordissime lucem veritatis ꝓtemplantur: t et obediũt: quib⁹ mirabili felicitate semp est dies: imo meridies. q3 semp clare vident deũ t ardent amore diuino. Semp mane q3 vidẽt rõez cuiusq3 rei faciende in speculo. Semp vespe: q3 vident q̃libet creaturã in genere ppio. Vñ dauid in psal. q̃si volens breuiter exprimere quid ab angelis t animab⁹ factis absq3 tempor̃ vicib⁹ ageret in ipa patria. vespe inquit t mane t meridie narrabo tẽ. ¶ xx.

¶ De rõe senarij dierũ in operationibus dei.

Deo p senariũ numer̃ creatio rer̃ explicatur vt ostendatur q dei pfecta sunt opa. Nã senari⁹ est primus numerus pfect⁹ tali pfectõe: q pribus suis aliquotis simũl sumptis completur. q ratio inuenitur in numeris: be ãptes sunt vnũ duo tria q etiã gradatim in trigonũ surgunt. In requie vero diei septime intelligitur deus requieuisse in cõspectu angelor̃ nõ nisi in seipso. s. vt angelica creatura q cognoscẽdis ei⁹ opib⁹ t in ipo t etiã in illis tanq̃ dies cũ vespa pfentata est nichil meli⁹ esse cognosceret q̃ illũ qui ab oibus opibus suis in seipso requieseret. q3 nullo eor̃ indiget vt sit beator. Et hec septima cognitio: q3 nõ habuit vesp̃am. cũ nõ fit de creatura: sed de creatore a deo benedici meruit t sanctificari. Sicut ergo iohãnes in apocalipsi apte vidit ea: q nobis sub figuris tradidit. t dñs in euãgelio ea q̃ apte intelligebat populo sub pabolis ꝓponebat: q3 populus rudis aliter capi nõ poterat. Dic et moyses spũsancto reuelante: sciuit quidẽ omnia simul creata fuisse in esse cõpleto. tñ q3 rudi populo iudaico loquebatur qui non potuit intelligere vel capi qualiter de⁹ subito operatur Jdeo sub distinctõe sex dier̃ opa explicauit. loquẽs de eo quasi de boue qui p moras t successiones opatur: et post laborẽ opis requiscit: vt boues. s. carnales ac rudes aliquãto possent mundi creatõez mente capi: t sic i eis salubriter edificaretur fides: qua crederẽt deũ oia fecisse: sic enim scriptura more suo in superficie littere puulis condescẽdit: vt cũ dicit deũ zelotẽ: iratũ penitentẽ t huiusmodi. Sed qualiter poterit hec augustini sententia stare: cũ ipemet dicat sup genesim: q̃ cetere creature in fra lucẽ. i. angelũ nõ fuerũt create sine angeli cognitõe Ex hoc em̃ videtur q̃ angel⁹ ante cetera creat⁹ sit: t ita q̃ non oia simul creata sunt. Sed in his verbis unum augustin⁹: q̃ res naturaliter pri⁹ sunt in mente artificis p dispositõez q̃ in esse actuali. Et hũc ordinẽ cognouit angel⁹ in ipis reb⁹ iã creatis vnde nõ oportuit q̃ ante cetera creat⁹ esset: vel forsitan q̃ aũt augustin⁹ oia creata fuisse simul in esse cõpleto de corpalibus creaturis intelligendũ est: t nõ de angelo: qui fortassis ante cetera factus est: sm illud eccl'astici: prior oim creata est sapientia. id est. natura angelica participatione sapientie beata. ¶ xxi.

¶ De die spirituali Angelo ¶ Augustinus super genesim.

Dies ille spũalis pscientie quo ordine pscitie: qua et in verbo dei facienda pnosceret: t in creatura facta cognosceret. Nõ p interuallor̃ tpalium moras: sed prius et posteri⁹ habẽs in ꝓnexione causar̃ pcedentiũ et sequentiũ. Nõ em̃ cognitio fieri potest nisi cognoscẽda pcedant. que itez prioza sunt in verbo per qõ facta sunt oia: q̃ in ipis q̃ facta sunt in oibus. Hunc ordinez cognoscẽs angelus habuit pri⁹ et posteri⁹ in cõnexiõe causar̃: in efficacia vero creatoris oia simul. Nã sapietia dei que attingit a fine vsq3 ad finem tẽ. Nõ vniq3 gradib⁹ ptingit atq3 gressib⁹ puenit. Ex ineffabili virtute quapropter q̃ facilis ei efficacissim⁹ mot⁹ est: tam facile de⁹ oia condidit: vt hoc q̃ nũc videm⁹ tpalib⁹ in teruallis ea moueri ad peragẽda q̃ suo cuiq3 generi cõpetunt: ex illis insitis ratõibus venitat quas tanq̃ seminaliter sparsit. de⁹ in ictu condẽdi qñ dixit et facta sũt. Nõ itaq3 tarde instituũ est: vt essent tarda q̃ tarda sũt sed hos numeros tempora peragũt: quos cũ crearẽtur nõ temporaliter acceperũt. Illi aũt septẽ dies quos lux corporis celestis circũcundo explicat t replicat: secundum quandã significatõis vmbrã nos admonent. illos dies querere in quib⁹ lux creata spũalis: cognoscendis oibus operib⁹ dei. in ipo etiã et in illis tanq̃ dies cum vespera pfentata est per senarii numeri perfectionem.

¶ Idem ibidẽ. Nemo ergo putet q̃ de luce et die. s. spirituali dixim⁹: nõ ꝓprie: sed allegorice cõuenire. licet ei alia sit lux spũalis in angelis. alia lux corporalis in sole nõ tñ hic dicitur, ꝓprie lux. et ibi figurate. vbi enim est certior lux ibi verior dies. Cur ergo nõ verior vespera t verius mane. ¶ xxii.

¶ Alia expositio eiusdem secundum eundẽ.

Idem in eodem.

Dicit etiã intelligi q̃ his diebus septẽ qui illor̃ primor̃ numero t vocabulis censentur. per volumina tempor̃ quotidie transcurrẽtib⁹. illi in rer̃ conditione manẽãt: vt diei nomen intelligamus in specie rei: que creata fuit. Noctemq3 in ei⁹ ꝓuatione scilicet cũ amittitur species. aliqua mutatõne a forma ad informitatẽ declinante: que mutatio omni creature sine passibilitate inest: sicut in celestibus et superioꝛib⁹.

siue ad implendā in infimis reb⁹ pulcritudinez tpalem que p ordinatas vices quorūq3 mutabilū cessionibus successionibusq3 pagitur: sicut patet in reb⁹ terrenis at q3 mortalib⁹. Vespa vero in oibus quasi quidā fit terminus conditōis pfecte. Mane vero incipientis exoriendum. ois em creatura certis suis initiis ⁊ terminis cōtinetur. pfectus aūt opib⁹ dei septime dies quietis habet mane ⁊ nō vespam. perfecta quippe creatura quodam habet initium sue ꝓuersionis ad quietē sui creatoris: qz rei cuiusq3 pfectio non tam in vniuersio cui⁹ ps est. q̄ in eo a quo est: in quo ipm vniuersum est. p sui generis modulo stabilitur: vt quiescat. i. vt momēti sui ordinem teneat: dū em ipe manet in se: quidquid ex illo ē retorquet ad se. vt omnis creatura ⁊ in se habeat naturē sue terminū quo nō sit qđ ipe est. ⁊ in ipo quietis locuz in quo seruet qđ ipa est. Initiū ergo quietis hui⁹ creature in deo. illo mane signatū arbitror quod factuz est post vesperā sexte diei: qz nō posset in eo nisi pfecta requiescere. Sex ergo dieb⁹ ꝓsummata: cepit in eo a quo facta est requiescere ⁊ vt requiescere posset inuenit. tanto stabiliꝰ ⁊ firmꝰ q̄to nō ipe hui⁹: sed ipa illi⁹ ad quietem suā indiguit. Sed qz vniuersa creatura quidquid quibuslibet mutatōibus erit: nō vtiq3 nichil erit. Ideo vniuersa creatura semp in creatore suo pmanebit. Et p hoc post illud mane nulla vespa fuit. ¶ XXIII.

Assertio aliorū doctorū et rūsio ad augustinū

Nē duc expositōes augustini qz litterales sunt fundamentū hystorie nō auferunt. Sed alii vt supza dictū est cōmuniter tradūt ⁊ asserunt: q̄ opa illā dei primaria: p interualla sex dierū facta sunt. quā sententiā Hieronim⁹ Gregorius Beda: ⁊ plures alii cōmendant ⁊ pferunt. Nec obstat q̄ scriptū est: creauit oia simul: qz p oia intelligit materiā ⁊ similitudines oim. Materiā q̄uz ad corpalia q̄ ex ea formant p sex dierū interualla. Similitudinē q̄tū ad spūalia: qz sexta die creata est anima humana: cui⁹ similitudo tā pfecte sit in angelica creatura: potuit quidē de⁹ oia facere simul in esse completo. sed voluit per successiones sex dierum ꝓpter senarii misteriū: qui numer⁹ pfect⁹ est: vt opa sua ostenderet pfecta esse. Nec aliquid ibi deesse. vel etiam ꝓpter sex mundi etates ꝓsignandas. In illis em sex diebus primariis quasi in radicib⁹ tempoꝝ creauit deus res tpales ⁊ mutabiles ex quib⁹ volueren⁹ ⁊ excurrerēt tpa per sex mūdi etates: quib⁹ cōpletis. aīe ab opib⁹ sue cessabit in septima etate requiescēt: sicut de⁹ a suis septima die. Ita scriptū est. Ammodo taz dicit spūs vt requiescant a laboribꝰ suis. Nec lux prima die facta est superflue: sed vtiliter. s. vt in agendo vicissitudine diei ac noctis. suppleret vicē solis: qui quarto die creand⁹ erat et nō ante. Et hui⁹ ratio patebit inferi⁹ in ordinatōe dierum. nec oportebat q̄ alicui vicissitudini illā ꝓberet. sz q̄ illuminabat supius emisperiū in quo homo habitaturus erat. tūc reputabat esse dies. q̄ aūt infertius nox sicut modo est de sole. Nec post cā supflue fact⁹ est sol qz lux illa tenuis erat ⁊ insufficiēs ad pfectā illuminationem mundi sensibilis. Et forte nec illuminabat nisi superiores ptes sicut nūc stelle de die. Ideoq3 factus est sol in potestatē. id est. potentem illuminatōez ⁊ virtuosam dei ipsi⁹. ¶ XXIIII.

Idem ad idem.

Creauit aūt deus cū luce tenebras. i. vmbrā ex obiectōe corpoꝝ lucis: et creatas diuisit. locozuz distātiꝰ ⁊ qualitate. s. vt nusq̄ simul essent. sed semp diuersa emisperia cregione vicissim sibi vendicarent. Ideo aūt de tenebris non dicitur sicut de luce vidit de⁹ q̄ esset bonū: qz tenebre nichil aliud sunt q̄ lucis carētia: vel aer sine luce: de aere aūt nō oportebat hoc ibi dicere: qz hoc refugabat dici tercie: in qua aer diuisus est: qui liber ab aquis notā nobis formā accepit: sicut aqua a terra. Vñ de his trib⁹ simul dicitur vidit de⁹ q̄ esset bonū. Nocte vero ꝓ dies sequētes nō nominata est: sed noīatur tm̄ initiū ⁊ finis diei. s. vespe et mane: qz in die fecit de⁹ cuncta opa illa primaria: non nocte sicut creditꝰ: ꝓpter misteriū. s. qz in luce operandū est: sm illud. Ambulate dū lucē habetis ⁊c. Nō aūt in nocte. i. in tenebris culpe. vel etiā post lucē hui⁹ vite dicente dño. Me oportet opari ⁊c. Preterea licet ad literam prima die facta sit illa lux corpalis ⁊ diuisa a tenebris: michilominꝰ potest sub eisdē verbis mistice intelligi diuisio angelorū bonorū et malorū. Tradunt tñ hebrei q̄ in secūda angel⁹ factꝰ est dyabolus. Ideoq3 de opere illo dicit nō dicit: vidit de⁹ q̄ esset bonū. quib⁹ consentire videnē illi qui in secūda feria missam solent celebrare de angelis quasi in laudē stantiū angelorū. Huic etiā sententie videt cōsonare beat⁹ gregoriꝰ: qui dicit q̄ noīe firmamēti intelligātur angeli ꝓfirmati. qui. s. ante ꝓfirmatōez vocabātur noīe celi vbi dicit. In principio creauit de⁹ celū ⁊c. Nec refert vtꝝ dicatur dies vnus vel primꝰ: qz idē est cū vnitas sit principiū numeri. Cū vero res tripliciter facte sint. s. primo in dispositōe dei Deinde inesse naturali: et tandem in esse formali. Ideo dicitur de quolibet genere fiat: et fecit de⁹: et factuz est vel sicubi in textu nō apponatur: de oib⁹ tñ intelligitur Cū aūt dicit in die quo fecit de⁹ celū ⁊ terrā ⁊c. dies ꝓpte iuxta morē scripture accipitur. Sic ergo cōmunem opinionē sustinēdo: possunt dissolui supradicte rationes quibus ꝓfirmari videtur opinio sancti augustini. Nos quoq3 circa eandē cōmunem traditōez opa sex dierū attentius psequamur. ¶ XXV.

Ratio ordinis sex dierū secundū quosdaz

Creationē mundi sub opib⁹ sex dierū scriptura explicans. Insinuat tria. s. dispositōez. creationem. ⁊ ornatū. In prima die creatōez ⁊ quandā dispositōez. In secūdo ⁊ tercio dispositōez. In reliquis trib⁹ ornatū. Actor. Oportebat em̄ primo creare mūdum: qđ factū est primo die: vel sm alios ante omnē diem: ⁊ etiā ipm mundū creatū illuminare: ne informis et tenebrosus remaneret: sed oia opa in luce fierent. ⁊ hoc eadem prima die factū est. Secūdo maiorez mūdi ptem disponere. s. celū ⁊ aerem et aquā et terrā: qđ factū est secūdo die et tercio. Nā secundo die factū est firmamētum diuidens aqs superiores ab inferioribꝰ. In tercio aque que totū aeris spaciū occupabant et terrā operiebant. in vnū locū redacte sunt. Ita q̄ vnūq̄dq3 elementoꝝ ꝓprium locū sortitū est. Tercio oportebat mundū sic dispositū ornare ad decorez ⁊ vtilitatez: quod factū est trib⁹ diebꝰ reliquis. Et sicut dispositō incepit a superiore parte mūdi sensibilis. i. a firmamento: sic etiaz ornatꝰ. vnde quarto die ornatū est firmamentū luminaribus. Quinta aer volatilib⁹: ⁊ aqua natabilib⁹ Sexta terra que infima est ⁊ extrema elementoꝝ: gressibilibus ⁊ reptibilib⁹ et serpentib⁹. Tandem mundo sic creato: et dispositō: et ornato: tanq̄ pulcerrimo habitaculo a summo artifice fabricato. introducꝰ est homo tanq̄ habitatoꝝ et dñs oim: de quo dictū est ꝑs pisciū maris et vo. ce. et. b. u. q. crea. ¶ XXVI.

Alia ratio eiusdē quantū ad tres primos dies

scdm hugonē Hugo de tribus diebꝰ.

In principio creauit de⁹ celū et terraz. i. primo momento tempoꝝ creauit mūdi materiā. Celū vero creatū: qz summe leuitatis est stare nō potuit ⁊ quia ꝓmet oīa de loco ad locū in ante ꝓgredi nō potuit Idcirco ab ipso primo momento sue creatōis. cepit circulariter ꝓueri. Ita vt ipa prima ꝓuersio integre perfecta esset i spacio: qđ prima dies appellatū est. s. dies naturalis. id ē.

ſpaciū in quo vna celi ꝓuerſio integra pficitur. In hac tpa prima cōuerſione celi ſuperi⁹ elementū .i. ignis illuminauit ſupioza aeris. Nā hec eſt natura celeſtis ignis vt ſua cōuerſione illuminet aera. Mediante vero aere calefaciat aquea ⁊ terrea. Sunt eñ due virtutes ignis ſplendor et calor. ſplendor ei naturaliter efficit in aere calorē: quem in aqueis et terreis exercet. Nam calor eſt virt⁹ ignis diuiſiua ſolidoꝝ. Si vero calor in aere ſentitur hoc contingit ex eo q̄ ipſe aer ex inferioribus elementis ſpiſſat⁹ eſt. Prima igitur die creauit de⁹ materiam et lucem. .i. illuminatōēs ex cōuerſione elementi ſuperioris .ſ. ignis in ipo aere inmatā. Aere vero ex ſupioris elementi virtute illuminato ⁊ ignis illuminatio cō ſequebatur naturaliter: vt ipius aeris illuminatōe mediante: calefaceret ignis terciū elementū .i. aquā ⁊ calefaciendo vaporaliter ſup aera ſuſpenderet. Eſt eñ natura caloris aquā in minutiſſimas guttas diuidere ac virtute ſui mot⁹ ſup aera eleuare: ſicut apparet i fumo caldarii ⁊ in nubib⁹ celi. Sicut eñ ꝓma cōuerſio ignis illuminauit aera ⁊ ſpaciū illius cōuerſionis prima die fuerat. Sic eiuſdē ignis ſecūda cōuerſio mediāte aere aquā calefacit. Et poſuit firmamētū inter aquā ⁊ aquā Et hui⁹ ſecūde cōuerſionis ſpaciū: ſecūda dies dicitur Aqua vero ſup aerē vaporaliter ſuſpenſa. ordo naturalis exigebat vt aqua labili duminuta appareret terra. Nā e caldario ꝙto maior fum⁹ aſcendit tanto qō cōtinetur in ipo minoꝛatur. Similiter ſi ſup menſā aliquā ſupficies aliqua cōtinetur ipi⁹ aque: ⁊ ignis ei ſupponatur. mox illa aque ſupficies p ſuppoſitū caloꝛez attenuatur: ⁊ in ea quedā macule aride apparent. aqua in quibuſdā locis cōtracta ⁊ globata: ſic ergo aer qui firmamentū appellat⁹ eſt. inter vtrāq; aquā poſit⁹ ac per hoc maioꝛi caloꝛe agitat⁹: terciā conuerſionē integrā fecit. In qua terrā quibuſdā inſulis circūquaq; diſtinxit Nā labili aqua munita apparuit arida: ſed nō cōtinua vt oſtenſum eſt. In eadē etiā ꝓuerſione cōtigit vt ſupioris aeris caloꝛe immixto humoꝛi terre ex aquis nuper diſcoopte ipa terra conciper vim ꝓducendi herbas et arboꝛes. Que vis ex caloꝛe celi naturaliter ꝓceſſit i terra ex aquis nup diſcoopta. hoc tercie conuerſionis ſpaciū: eſt tercia dies appellata. XXVII.

Ratio ordinationis quarte diei.

Poſtea vero firmamento inter aquas poſito et ipis aquis circūpoſitis tant⁹ caloꝛ innatus eſt vt p eū aquā labilē in ſe contraheret ac ſic arida appareret: cōtigit naturaliter vt ex illa multitudie aquaꝝ ad firmamentū p tercie diei caloꝛem contracta ſtellaꝝ corpa crearentur. Q; eñ ſtellaria corpa ex aqis materialiter facta ſunt certo argumento cōꝛobari poteſt. Nā duo ſupioza elementa .i. ignē ⁊ aerē ex ſua natura ita abſq; ſpiſſitudine eſſe manifeſtum eſt vt nichil coꝛ ex ſe ſed accidente viſui puium ſit. Q; eñ quidaꝫ rudes dicūt ſe videre celū q̄ pur⁹ eſt aer cū aliquid viride ſe ꝓſpicere dicūt. Illud falſiſſimū eſt. Nā vbi viſus deficit. ibi erroꝛ ſenſus dat imaginatōēz videndi quod nō videt. ſicut aliqs clauſis oculis videt ſibi tenebras videre. Nā q̄is viſus ex luce oculoꝝ ſumat exordiuꝫ nichil tñ valet niſi ex aliqua ſpiſſitudinis obſtaculo repercutiatur. Si ergo aer iſte inferioꝛ: qui eſt inter nos et parietem nō poteſt viſui obſtare ad ſentiendū. Multo minus ſupioꝛ qui purioꝛ ē. vñ ꝓprie aer celū dicitur. eo q̄ a viſib⁹ noſtris celatur. Conſtat ergo q̄ omne corpus viſibile alicui⁹ denſatōis eſt: que ex ſpiſſitudie aque vt terre cōtingit. Nā nubes ex vapoꝛe aquaꝝ denſate viſibiles apparēt. Flame vero q̄ in nebuloſo aere vel alū q̄ materia q̄ ꝙuritur fuerit ex vaporib⁹ ſubſtantiā hñt Radi⁹ quoq; ſolis qui p feneſtrā decurrere videt. non aliunde eſt viſibilis niſi ex atꝺomis in radio decurrētibus et ad lumen ſolis relucentib⁹. Omne ergo corpus q̄ apparet viſibile in firmamento celi ex aqua vel terre denſitate viſibile eſſe neceſſe eſt Sed terra nō poteſt vel p caloꝛē vl' aliquo alio modo vſq; ad firmamentuꝫ eleuari. hoc enī aque nature ꝓprium eſt. Q̄a itaq; illa que in celo viſibilia apparent ex aquis naturale principium ſortiuntur. Cuiuſmodi ſunt nubes. fulgura. ⁊ cometē. Similiter ⁊ ſtellaria coꝛpa. Item oñe nutribile ex eodē nutriri ex quo materialiter cōſtat: phiſica teſtatur. ſed coꝛpa ſtellaria ex humoꝛe nutriri dicūt philoſophici. ergo ex humoꝛe cōſtant naturaliter. Spaciū igit quarte cōuerſionis i qua ſtellaria coꝛpa ex aquis ſuſpēſis vapoꝛaliter conglobata ſunt. quarta dies appellatur. XXVIII.

Eiuſdē rōis ꝓſecutio quātū ad alios dies

Stellis ergo creatis ⁊ motū in firmamento facientib⁹. ex eaꝝ motu caloꝛ adducit⁹ et ad vitalem vſq; caloꝛem ꝓcedens aque ꝓmo incubuit elemento. ſ. et terre ſupioꝛi. Et inde aialia aque creata ſunt et volatilia. Et ſpaciū hui⁹ quinte cōuerſionis: dies quint⁹ appellatū eſt. Mediāte vero humoꝛe vitalis ille caloꝛ vſq; ad terrena puenit. Inde aialia terre creata ſunt: in quoꝝ numero homo ad imaginez ⁊ ſimilitudinem dei fact⁹ eſt. et hui⁹ ſexte cōuerſionis ſpaciū ſexta dies vocatur. Sic ergo leuiſſimi celi et vltimi nullo modo ſtare valentes: ꝓma cōuerſio illuminauit aera. Aer vero illuminat⁹ calefaciens aquā ſup ſe ſuſpēdens: fact⁹ eſt firmamentū. Firmamentū vero ex ſupiori vapoꝛe vim caloꝛis in ſe cōtinens fecit aridā appare re: ⁊ vim fecunditatis terre inſeruit: tunc vero ex multitudine aquaꝝ in ipo firmamento ſuſpenſa. ſtelle create ſunt: ac ſic ex motu ⁊ caloꝛe ſtellaꝝ generatio aialiū in aquis ſumpſit initiū. Medi⁹ vero aquis ad terrā vſq; puenit. Ultra hos modos creandi coꝛpoꝛea ſiue celeſtia ſiue terreſtria null⁹ mod⁹ reliq⁹ eſſe poterat. Sic ergo dīs in ſeptimo die requieuit. .i. a nouo creationis modo ceſſauit: elementis ſingulis oꝛnatu ſuo ⁊ ad ſe inuicē cōcoꝛdia pfecte attributa. XXIX.

Itē alia ratio ſcōm aug⁹ Aug⁹ ſup geñ li. v.

Deus opatus eſt ſimul oīa vnde inciperēt oñia tpa: ꝓſtans eis etiā oꝛdinē nō interuallis tēporum ſed connexione cauſaꝝ: vt ea que ſimul facta ſunt: ſenario quoq; illi⁹ diei numero ꝓſentaro perficerentur. Nō itaq; tpali ſed cauſali oꝛdine pa⁹ facta ē informis formabilisq; materies: et ſpūalis ⁊ coꝛpalis de qua fieret qō faciendū eſſet In his vero que ex iſoꝛmitate formata ſunt ꝓm⁹ factus eſt dies. Oportebat eñ vt creature primatū obtineret illa natura q̄ creatoꝛem p creaturā: nō creaturā p creatoꝛē agnoſcere poſſ Secūdo firmamentuꝫ vnde coꝛpoꝛe⁹ incepit mundus. Tercio ſpecies maris ⁊ terra ⁊ natura lignoꝝ ⁊ herbarum potentialiter. Accepit eñ terra ad dei verbum omnes numeros coꝛ quos p tpa exeret fm gen⁹ ſuū. Et poſtꝫ hec velut habitato⁹ rex cōdita eſt: quarto die luminaria ⁊ ſydera creata ſunt: vt ꝓ⁹ ps mūdi ſupioꝛ: reb⁹ que intra mundū mouerentur viſibilib⁹ oꝛnaretur Quinto aquaꝝ natura: qꝛ celo aeriq; contingitur ꝓduxit ad dei verbū indigenas ſuos potentialiter. Sexto terra terreſtria: tanq̄ vltimū elementū vltimo: ⁊ hoc potentialiter in numeris qui poſtea p congruos motus tempoꝝ viſibiliter explicarētur. Hūc omne oꝛdinē creature dies ille cognouit. Et p cognitionez hanc ſexies qūāmodo ꝓſentat⁹ tanq̄ ſex dies exhibuit: cū ſit vnus dies q̄ facta ſunt in creatoꝛe primo ⁊ in ipis conſequēter agnoſcens: nec in ipis remanens: ſed coꝛ ſimiliter cognitōēz poſterioꝛē ad dei dilectōēz referēs: veſperā mane ⁊ meridiem in oībus ꝓbuit: nō p moꝛas tempoꝝ ſed p oꝛdinē conditoꝝ. poſtremo quieti ſui creatoꝛis q̄ in ſe requieſcit ab oībus oꝛibus ſuis noticiā repſentāt bñdici ⁊ ſanctificari ob hoc mꝛuit: vñ ipm ſeptenariū

numer̄ sanctoſpiritui q̄dammodo dedicatū cōmendat ſcriptura vt nouit eccleſia. ¶ xxx.

¶ Quo tpe creauit deus hunc mundum. Guilhermus de conchis.

Hebrei ⁊ latini dicūt in vere factā mundi creationem. Hoc talis eſt ratio. Quidquid oritur et equalitate ⁊ tempie oritur: quēadmodū q̄d quid moritur: ex inequalitate ⁊ diſtempie moriē. Nullum vero tempus anni p̄ter ver tpatum eſt. In eo ergo nec in alio prima creatio facta eſt. Iré res nouę ⁊ tenere feruorē eſtatis: ſiccitatē autumni: frig⁹ ⁊ pluuias in hyeme pati nō poſſent. q̄ēadmodū videm⁹ q̄ ſi nouelis vitib⁹ frig⁹ accedat illas mortificat. Egiptii vero dicūt in iulio creatōez mundi factā eſſe: quos ſecut⁹ma crobi⁹ ait. in natali die mundi cancr̄ geſtaſſe lunaz: leonem ſolem. Hoc eſt ratio in prima creatōe mundi tā⁹ fuit humor q̄ terra fuit aquis coopta. Tant⁹ vero humor ſine maximo calore deſiccari vel tpari non potuit. Ergo in tpe anni: in quo eſt maxim⁹ calor facta eſt mūdi creatio: ſicut aūt noſtri cōmunis anni prima p̄s: reſ nouas creat. ſecūda augmētat: tercia minuit ⁊ deſiccat quarta mortificat: ſic magni ⁊ mundi anni prima pars vim habuit creādi. ſecūda vero augmentandi: extreme due vim habēt minuendi ⁊ mortificandi. vnde finē mūdi credim⁹ inſtare: q̄ ꝯritates corpor̄ diminutas ⁊ abreuiatas credim⁹ ⁊ videm⁹. Terra magnos homines educat atq⁹ puſillos. Si aūt in potentatib⁹ octoginta anni: et ampli⁹ eor̄ labor et dolor: cū antiqui quingentis ⁊ eo ampli⁹ annis viuebāt. Et q̄ēadmodū incipiēte nouo anno videm⁹ ea q̄ mortua ſunt reuiuiſcere: ſic ī principio ſequēt⁹ ſeculi qui mortui ſunt reuiuiſcere poterint: imo ratio eſt q̄ reuiuiſcāt: et q̄ēadmodū ī hoc p̄ſenti ſeculo aīa cui⁹ loc⁹ .p̄rius eſt celū iuncta corpori potuit in terra eſſe. ſic corp⁹ iunctū aīe p vim tp̄i⁹ poterit celos habitare. Nō enī magis eſt cōtra naturam corp⁹ in celo eſſe q̄ aīam in terra. ¶ Comeſtor. Nō aūt quidā dicūt vt p̄dictū eſt. ſ. mundū in vere factū ſumūt ex eo q̄ in mūdi creatōe dictū eſt. p̄ducat terra herbā virentem: q̄ videlicet viror ⁊ fructificatio illi⁹ tēporiſ eſt. Alii vero q̄ legūt ibidē lignū faciens fructū: vbi et additur: herbā afferentē ſemen. dicūt eū in auguſto ſ̄b leone factum. verum in marcio factum dogmatizat eccleſia. ¶ xxxi.

¶ Qualiter de⁹ in verbo ſuo fecit oīa opa ſua

Non aūt totiens dixit de⁹ fiat hoc vl̄ illud: quotiens in textu repetitur dixit de⁹: vnū quippe verbū ille genuit in quo dixit oīa p̄riuſq̄ facta ſunt ſingula. Sed eloquiū ſcribēt⁹ ad paruulor̄ capacitatem deſcendēs: dū ſigillatim genera creaturar̄ inſinuat p ſingula reſpicit vniuſcuiuſq⁹ generis rationē in verbo dei eternā. Nec illa repetita ipe tñ repetit et dixit de⁹. ¶ Petr⁹ lombard⁹. Dixit de⁹ fiat: nō tpaliter nō ſono vocis: ſed in verbo ſibi coeterno. ī. verbum genuit ſine tpe in quo erat: et diſpoſuit ab eterno vt fier̄ in tpe: ⁊ ī eo factū eſt. Hic aūt queri ſolet quomodo hoc accipiendū ſit. q̄ dicitur pater opari in filio vel p filium vel in ſpirituſancto. Nā ſup illud pſal. Verbo dñi celi firmati ſunt ⁊c. Dicit auguſtin⁹ q̄ pater opatur p verbum ſuū ac p ſpūmſanctū. q̄ō ideo dictū eſt: vt in patre monſtret autoritas: nō enī pater a filio: ſed q̄ filius a patre opatur: ⁊ ſpūſanct⁹ ab vtroq⁹. Ideoq⁹ filius per ſpūmſanctū etiā legit opari: q̄ cū ſpūſancto opat hoc ipm a filio habēte vt opetur: ſic ergo ⁊ pater p filiū et p ſpūmſanctū opari dicit: q̄ cū eis opatur hoc ipm ab eo habentib⁹ vt opentur. ¶ Johānes criſoſtomus ſup epl̄am ad hebr̄eos. Nō igitur vt hereticꝰ ſuſpicat tāq̄ patris aliq̄ō inſtrumentū filiꝰ extiterit: neq⁹ p cū pater feciſſe dicitur tanq̄ ipe facere nō poſſet: ſed ideirco pater p filium iudicare dicitur: q̄ genuit eū iudicē: ſic etiā dicitur opari p filiū: q̄ genuit eum opificē. Si enī cauſa eius pater eſt: ſm q̄ pater eſt: multo ampli⁹ eor̄ cauſa eſt q̄ p filiū facta ſunt. ¶ xxxii.

¶ De ope prime diei id ē de luce. ¶ Actor

Ex p̄cedentibus vero patet de ope prime diei. duas eſſe opiniones. quidam nanq⁹ vt hugo ⁊ petr⁹ comeſtor. aiūt celū ⁊ terrā ⁊ lucē op⁹ fuiſſe prime diei: et ſm hoc dicitur q̄ celum ⁊ terra creata ſunt in termino initiali tp̄is. ⁊ poſtmodū aliquāto tp̄is ſpacio interpoſito in quo non erat neq⁹ dies neq⁹ nox q̄ nōdum erat lux: nec priuatio lucis creata fuit lux in tali loco quo potuiſſet p̄ueniſſe ab oriente: in illo ſpacō ſi fuiſſet creata in oriente in initio tp̄is. Itaq⁹ illud ſpacium computatur in prima die tanq̄ p̄s ei⁹. ī. in ſpacio vigintiquattuor horar̄. Sic ergo lux ip̄a nō eſt creata in principio diei. ī. illi⁹ ſpacii de quo dictū eſt. Nec eſt creata in oriente vbi ſol quotidie apparet in mane: ſed aliquantulū ſupius. ſ. vbi poſſet p̄ueniſſe intervallo tē poris q̄ō fluxit a creatōe celi ⁊ terre: vſq⁹ ad creationē ip̄i⁹ lucis: ſi creata eſſet primo in oriente: vt dictū⁹ eſt a principio tp̄is. Alii vero vt petr⁹ lombard⁹ dicūt q̄ prima dies initiū habuit a luce: ⁊ q̄ ip̄a lux primo appuit in oriente vicē ⁊ locū ſolis tenens: ⁊ ſm hoc oportet dicī q̄ celū ⁊ terra creata ſunt ante omnē diem: q̄ō etiā dicunt auguſtin⁹ ⁊ yſidor⁹. Dic ergo ſola lux fuit op⁹ prime dieī. Sed querit q̄ō tūc ip̄a fecit primā diem. Nā ſi fuit cauſa efficiens dei ip̄i⁹ naturaliter p̄ceſſit diem. nō ergo fuit op⁹ ip̄i⁹. Reſpōdemus q̄ dies diuerſimode accipitur. dicit enī dies lux q̄ illo triduo tenebras illuminauit: vt cū dicitur appellauit lucē diem. Aliq̄n il luminatio aeris: ⁊ ſm hoc dici poteſt q̄ illa lux fuit cauſa efficiens dieī ⁊ p̄ceſſit eū naturaliter. Aliq̄n etiā dicitur ſpaciū vigintiquattuor horar̄: et ſic accipitur cū dr̄ factū eſt veſpe ⁊ mane dies vn⁹. ¶ xxxiii.

¶ Cur opera ſua deus inchoauit a luce. Rabanus ſup geñ.

Opera igit⁹ ei⁹ qui eſt vera lux a luce inchoātur ⁊ in luce cuncta cōplentur. ¶ Petr⁹ lombard⁹ Congrue mundi ornat⁹ a luce cepit vt cetera q̄ creanda erāt viderent. ¶ Actor. Abſq⁹ luce enī cetera opera dei deformia ⁊ tenebroſa remanſiſſent. Ideo aūt a luce inchoauit: vt oſtenderet opa ſua eſſe opera lucis nō tenebrar̄: q̄ nichil agit perperā: ⁊ ideo tenebras ñ querit ſed lucem diligit. Odis enī qui male agit odit lucem ⁊c. Sic etiā exemplo ſuo docuit hoīem in luce operari: q̄ ſi quis ambulauerit in die nō offen. ⁊c. ¶ Petrus comeſtor. Nec quid op⁹ fuit tunc creaturas p lucem facere viſibiles: cum nōdum eſſet homo qui videre poſſit: nec de⁹ nec angel⁹ per lucē iſta videāt corporalē. Sciendū q̄ quattuor ſunt q̄ in viſione concurrūt. ſ. vi ſibile viſiuū. ⁊ lux per quā viſiuū videt viſibile: ⁊ medium. Et cuz oīa corpora aliq̄d ſint hor̄ quattuor: lux inter hec oīa primatū tenet: tanq̄ oīm nobili⁹. Eſt eiz per fecto viſibilis viſui et medii. Sūt aūt tria genera corporum viſibiliū. ſ. luminoſum q̄ō dat lumen: et opacuz q̄ō in ſuperficie nō in p̄funditate lumen recipit: et dyaphonū q̄ō ſm omnē ſui partē lux ſubintrare p̄t. Et hec oīa exigūtur ad hoc vt aliq̄d videatur. ¶ xxxiiii.

¶ De qualitate et officio ac circuitu emiſpez lucis. Petrus comeſtor

Lucem aūt vocat ſcriptura quandā nubem lucidam illuminātem ſuperiores mundi partes: claritate tñ tenui vt diluculo fieri ſolet: et hoc ad modū ſolis circūagitata p̄ſentia ſui emiſperiū ſuperius et inferi⁹ viciſſiz illuminabat. ¶ Petr⁹ lombard⁹ Cum aūt tunc abyſſus omnē terre altitudinez tegeret. dici p̄t in illis partib⁹ lux eſſe facta quas nūc illuſtrat

solis diurna lux. Nec mix in aquis illã lucem posse lucere: cũ ↄ naturaꝫ opatione sepi⁹ illustrenẽ: qui in pfundum mersi misso ex oze oleo aquas sibi illustrãt. q̃ multo rariores fuerunt a principio q̃ modo sint: qz nondũ ↄgregate erãt in vno loco. ¶ Hugo in libro de sacramẽtis. Hãc lucẽ que solis vicem ↄ locũ tenebat ubi ꝓmuz apparuisse verisimile est. vbi sol quotidiano cursu circũuect⁹ oriens emergit; vt eodẽ tramite lux circũcurrẽs atqz primo ad occasum descendẽs vespam faceret: deinde revocata ad ortũ mane. ¶ Beda sup genesiz. Decebat eñ vt dies a luce inciper ↄ in mane sequẽtis diei tenderet: vt opa dei in luce inchoata ↄ in luce completa esse significarentur. Occidente itaqz luce paulatim: et post spaciũ diurne longitudinis inferioꝛes ptes subeunte: factũ est vespe: mane aũt eodẽ sup terrã redeunte ↄ aliũ diẽ inchoãte explet⁹ est dies vn⁹ viginti quattuoꝛ horaꝝ. fuitqz nox illo triduo omnino tenebrosa: q̃ post creata sydera aliqua luce clarui. ¶ Petr⁹ lombardus Mane ergo prim⁹ dies non habuit: qz nec dies pcesserat q̃ sequentis diei initio terminaretur. ↄ eo pcipue qz luce apparente mox sup terrã: plen⁹ atqz clar⁹ dies extitit: qui nõ ab auroza sed plena luce inchoauit ↄ i mane sequentis diei ꝯsummat⁹ est. ¶ Reliqui aũt dies mane habuerũt ↄ vespam: quoꝝ quilibz a suo mane incipiens vsqz ad alteri⁹ diei mane tendebat. hic est naturalis ordo distinctiois diez: vt distinguãtur ↄ computent a mane vsqz ad mane. postea vero in misterio factũ est vt computentur a vespa vsqz ad vespam: ↄ adiũgatur dies pcedenti nocti in computatõe. Cũ iuxta naturalẽ ordinem: pcedens dies sequenti nocti adiungi debeat qz homo a luce p peccatũ corruit in tenebras ignorantie peccatoꝝ: deinde p xpm a tenebris ad lumen reditt Unde apostolus. Eratis aliquando tenebre: nunc aũt lux in domino.

¶ xxxv.

¶ De nobilitate lucis et eius influentia.

¶ Ex libro qui dr memoriale rerũ difficiliuz

Prima ergo substantiaꝝ est lux non trãslatiue: sed ꝓprie vt ait augustin⁹ sup genesim: ex quo sequitur naturã lucis pticipare ↄ alia. Naz in visibilia dei p ea que facta sunt: intellecta ꝯspiciuntur ↄ qõ in eis maxime apparet diuinũ ↄ nobile hoc ẽ lux et ois quidẽ substãtia influẽs in aliã est lux in essentia: vel naturã lucis habens. Lucis ergo sunt ꝓprietates. simplicitas ↄ puritas: et sui multiplicatio virt⁹ eñ ei⁹ est ꝑm expansionẽ. derivatõez. et multiplicatõez. Uñ ↄ fontis habet ꝓprietatem; puritas aũt ↄ impuritas lucidi sunt differentie ꝓprie. Et quo sequitur terrã esse fecem elementoꝝ. Oñe eñ qõ lumine caret a ratõne influente priuatũ est: qõ magis habet de luce: plus habet de ratõe in aliud influente. lucis eñ ꝓprietates sũt vt dictũ fuit. simplicitas ↄ sui multiplicatio. qõ aũt hmõi est: diffusiuuz est sui esse et influens in aliud. vnũqq̃z ergo ꝝ habet de luce tñ retinet esse diuim: qz deus est lux. Et vnaqueq̃z substãtia plus habens de luce q̃ alia dicitur ipa nobilioꝛ. In oibus eñ attenditur nobilitas ꝑm appropinquatõez maioꝛẽ et pricipatione esse diuim. hoc etiã patet p inductõez in primis corpoꝛib⁹ cũ ad inuicem compantur. aqua est nobilioꝛ q̃ terra: qz plus habet de luce q̃ terra. Sumiliter aer q̃ aq̃: ↄ ignis q̃ aer: et corp⁹ quintũ q̃ oia alia. Ideo dicitur inter ila primũ ac nobilissimũ. Itaqz pfectio oim coꝛ q̃ sunt in ordine vniuersi est lux. Nobilitas eñ in vnoquoqz attenditur q̃tum ad id qõ in ipo est optimũ ↄ pfectum Ideoqz aũt dico in ordine vniuersi: qz substãtie materiales vt sunt elemẽta dupliciter possũt cõsiderari. Aut inq̃tum entia naturalia: trãsmutabilia ad inuicẽ. Et sic coꝛ pfectio nõ est lux. Sed qualitates cõtrarie p quas agunt et patiuntur ad inuicez. Aut inq̃tum ptes sunt in ordine vniuersi et vna influentiã ab alia recipit: ↄ sic eaꝝ pfectio est lux. Et hoc modo vnuz est sicut forma alteꝝ sicut materia. vnũ sicut loc⁹: alteꝝ sicut locatum Sic ergo vnũqq̃z primoꝝ coꝛpoꝝ est loc⁹ et forma inferioꝛis seipo p naturã lucis. Est etiã cõtinens et ꝑseruans illud. Continẽs quidẽ p ratõez ambit⁹ quẽ babz ꝓpter simplicitatem: coꝛpi eñ simplici debetur extẽsio et simpliciori maioꝛ vt aque q̃ terre: qz simpliciοꝛ est et igni q̃ aer. et coꝛpi quinto q̃ oibus aliis. qõ eñ subtilius est: in multiplici analogia se habet respectu grossioris: et hoc ratõe simplicitatis. lux aũt oñi coꝛpe subtiliοꝛ est et simpliciοꝛ inter oia: ideoqz ei debetur extẽsio maxima. Sic ergo illud vltimũ cuiuslibet inferioris vltimum dico p compationẽ ad qõ determinatur ei loc⁹. est continens illud et ambiens p naturaꝫ lucis. Conseruans aũt p influentiaꝫ quã habet sup illud. et hoc quoqz p naturã lucis: vt supradictũ est. Itaqz et cõtinere ↄ conseruare debetur coꝛpi primo per naturã lucis: ↄ similiter aliis p participatõez eiusdez. Qz ergo vnũqq̃z coꝛp⁹ in ordine vniuersi sit loc⁹ et forma alteri⁹: hoc ei debetur per naturã lucis: formã eñ appello. conseruãs extrinsecũ.

¶ xxxvi.

De ꝓprietate lucis vivificatiua

Preter supradictas aũt lucis ꝓprietates q̃ apparent in reb⁹ insensibilib⁹. sunt ↄ alie occultõ res in sensibilibus. Lux eñ in oñi viuente est principiũ motus et vite caloze disponẽte. Et hec est prima et⁹ opatio in reb⁹ sensibilib⁹: q̃. s. motũ et vitã opatur in viuentib⁹. Cui cõsonat arestotiles li. ii. de celo et mundo. Dicens ordinẽ primũ esse causam vite omnis viui. Operatione eñ et virtutez non habet nisi p naturam lucis quã. s. multiplicat et diffundit oibus ubis in feriοꝛibus vnde patet eã habere virtutem vivificatiuã Nã et idez arestotiles in libro de aialibus loquens de generatõe coꝝ q̃ fiunt et putrefactõe. dicit q̃ quedam generãtur in terra ex humido quoniã in terra est pars aque: in aqua pars aeris et in eis est caloꝛ aie. Et ita fiunt arboꝛes. Et aliquo modo dicitur q̃ omnes iste res plene sunt virtute aie. Ideoqz sic sustentãtur cibo scõm virtutem nature retentã in coꝛpe. Nõ aũt retinetur nisi qñ calefiunt humoꝛes naturales et efficiũtur spume. hec aũt virt⁹ est ab orbe primo quã habet originaliter ei insitã a deo. Uñ dicit augustin⁹ q̃ oim rez q̃ coꝛpaliter et visibiliter oriuntur. quedã in hui⁹ mundi coꝛporeis elementis semina latent. q̃ de⁹ eis originaliter dedit. Sic ergo luci potest inesse virtus vivificãs. Quod etiã apparet p ratõez vite. Est eñ vita virtutis diffusiue sui esse in aliud et omne hmõi ꝓprie est lux. vel naturam lucis habens vt supra dictuz est. Itaqz in omni viuente lux opatur motũ et vitã. i. motũ vitalem siue movet coꝛpus ipm vivificãdo ↄ hoc caloze disponente materiam. s. ad hoc vt suscipiat opationem virtutis: sicut caloꝛ disponit ferrũ ad hoc vt impssiones a fabro suscipiat: licet aũt in oibus illud vite principiũ sit semp coniunctum. i. lucis natura. nõ tñ in oibus opatur vitã qz debita dispositio deest ex pte materie.

¶ xxxvii.

¶ De operatione lucis eiusdẽ vi cognitiua.

Si aũt exordiũ cognitois inspicim⁹: dicemus q̃ lux est ipa virt⁹ cognitiua. principiũ eñ cognitionis est lux. sensitiue aũt operatois caloꝛ. In ipa quoqz luce cũ virtute vivificatiua est virt⁹ exẽplaris ꝑm quã in ea ꝯspecies rez apparere possiunt qõ ipi⁹ ꝓpriuz est: sicut patet in materiali speculo: qz per naturam lucis rez intentões suscipit: nõ tñ cognoscit: qz in ipo nõ est virtus vivificans actualiter ordinata ad rerum exemplaria. Et ideo nõ potest se cõuertere supra recepta: vt de ipis iudicz quod possibile est in sola substantia simplici viuẽte. Ex visione nanqz potentie actue cũ exemplari ad quod est ordinata: relinquitur deletatõ in qua est virt⁹ cognoscitiua: sicut postea patebit

potentia dñt actiua ⁊ exemplaris soli luci cõuenit. Et notandũ q̃ in luce potest esse potentia exemplaris non tñ actiua sufficiens ad cognoscendũ ꝓpter defectũ simplicitatis ⁊ complementi:⁊ ideo ꝑ auxilũ principiũ naturalis agentis:est in ea cognitio nõ ꝑ se: qõ substãtie sensitiue conuenit. Est em̃ alia sensibilis substantia simplex:cuius est potentia exemplaris non actiua. ⁊ ideo indiget naturali principio agẽti.qõ est calor: sine quo nichil est sentire. Si aũt luci deberetur virtus cognoscitiua: quãto simplicior ⁊ purior est:tanto magis in ea species rerũ apparent:sicut in speculo materiali:quãto magis politũ ⁊ purius:eo magis apparent imagines.quãto etiã simplicior ⁊ purior est virtus cognoscitiua. tanto substãtia ei⁹ se extendit ad plura:sicut elementũ quãto simplicius tanto virtuosius:⁊ potentiã habet ad plura q̃ dependent a sua potentia.hoc etiã manifestũ est in principiis ꝑ compatiem ad cõclusiones. Principia em̃ q̃to minora sunt q̃titate:tanto maiora potestate. Et ideo ex cõparatiõe centri ad circũferentiã: q̃to em̃ punctus simplicior:tanto circũferẽtia maior siue distãtia ipsi⁹ a cẽtro pluresq; linee ab ipo ad circũferentiã ducũtur. deniq; lux inter oĩa apphensioni est maxime delectabilis:secũdum naturã vero calor.delectatio vero maxime est i cõiunctiõe cõuenientis cũ ꝓueniente. Si ergo subiectũ cognitionis vel virtus cognitiua est lux:ex vnione lucis exteriozis cũ ipa erit delectatio maxima. Agentiuz vero fim naturã primũ:⁊ maxime pfectum est:⁊ ideo virtuti naturali inest ipi⁹ appetit⁹:sicut vnumq̃q; appetit bonum. Calor ei est nutriens ⁊ sustentans ⁊ pducẽs vnũ quodq; ad pfectiõez:sicut in libro de aialib⁹ dicit. hoc aũt qõ dictũ est ex compatiõe sensuũ ad inuicez manifestari potest. Visus em̃ inter omnes sensus plus habet de actione aialt:⁊ maxime cognoscitiu⁹ est:plurimas ei nobis ostendit differẽtias. Tact⁹ aũt pl⁹ habet de opatione naturali ⁊ min⁹ discretiu⁹ est;opatõ aũt visus fit mediante luce;⁊ ipa lux est ei maxime delectabilis: vnde ceci lugubrẽ vitã agũt. Tact⁹ aũt opatio fit mediãte calore. Est em̃ maxime sensus alimenti cui⁹ motus a calore pficitur. Ideoq; tactui calor est maxie delectabilis:patet ergo q̃ virtuti cognitiue:lux maxime delectabilis ⁊ cõueniens ẽ;virtuti aũt naturali ⁊ ei⁹ appetitui calor.

Capitulum XXXVIII.

De multiplici lucis cõmendatione.

Merito ergo lux inter corpa primũ obtinet locuz vt dicit augustin⁹: q̃ oĩs substãtia duab⁹ substantiis cõmunis vtraq; prior est fim naturam Lux aũt substãtia est cõmunis igni ⁊ stellis:que omnia alia corpa pcedũt:quaz primũ oĩm corpoz est lux. Et ipa est nobilissimuz corpoz:q̃ spũali creature vicinissima est:q̃ est nobilior oĩm corpe. Ipa enĩ est quasi vinculum aie ⁊ corpis:⁊ quasi mediũ cõmunicãs naturaz extremoz vt dicatur corp⁹ spũale. Vñ dicit augustinus. sup̃ genesim:q̃ lux est corpoz subtilissimũ:⁊ ob hoc aie vicinissimũ:ideoq; ꝑ ipam agit aia opatiões suas i corpe. Itẽ ipa est oĩm corpoz pulcerrimũ:q̃ pulcritudo est ex similitudine ⁊ ꝓuientia ptium in habentib⁹ partes. Sicut ergo de⁹ cũ sit vera lux oĩm pulcerrimus est q̃ nichil in eo dissimle vel discõueniens est. Sic ⁊ lux corpalis inter corpa pulcerrima est:q̃ pres omnes habet similimas. Itẽ ipa est oĩm corpoz optima:cũ ei bonum sit q̃ sui cõmunicatiuũ est. Inter oĩa corpa lux se ⁊ suã pulcritudinẽ maxime cõmunicat; vn⁹ enĩ lucis pũctus vel ict⁹ subito tot⁹ mundi spaciũ replet. Igit̃ iter corpa summe bona est. In hoc etiã spiritui similima est .s. deo qui vbiq; est.⁊ aie que totũ corp⁹ replet. ꝑterea ipa est bonitas oĩs nature corporee:q̃ nullũ corpus sui cõmunicatiuũ est nisi ꝑ lucẽ. ⁊ q̃ in vno tantũ loco est ꝑ substãtiã,ipa lux in infinitis locis facit esse ꝑ formã Quoniã igit̃ etiã punct⁹ lucis suã pulcritudinez q̃ materia est:suãq; bonitatẽ toto mũdo cõmunicat.⁊ omnia corpa suas imitẽ facit pulcritudines cõmunicare:ipsa sola est qua totus mund⁹ bon⁹ ⁊ pulcer est. Vñ ambro sius. Ipa facit vt cetera mũdi membra digna sint laudib⁹. Et cũ suã bonitatẽ ac decorẽ oĩbus cõmunicet:in eoz tñ feditate nõ cõmunicat. Nõ enĩ fedat vel inficit per immundissima:que pertransiens nullo etiaz modo corrumpitur.

Capitulum XXXIX.

Questio de luce vtrũ sit corp⁹ an qualitas.

Utrum tñ lux ipa sit substãtia vel accidens. inter autores videt esse dissensio. Nã augustin⁹ ad voluianũ eã inter corpa deputat dicẽs:duo inquã liquores ita miscẽtur vt neuter integritatẽ suaz seruet.quãq; in ipsis corpibus aeri lux incorrupta misceatur. Idẽ in libro de libero arbitrio dicit: q̃ lux in corpibus primũ locũ tenet:ad hoc etiã rationes induci possunt. Omne nanq; accidẽs causat a vera forma sui ꝑ se subiecti. Lux aũt causat in aere non ab aere;vel a forma aeris:sed port⁹ a sole quare nõ est in aere sicut i ꝑ se subiecto:nec in alio est assignare. Nõ enĩ illa eadẽ numero est in sole ergo nõ est accidẽs. Itẽ q̃n lux aeraz ptransit:vel eadẽ lux numero primo est in aere oriẽtali: et deinde in occidẽtali:⁊ tũc nõ est accidẽs.quoniã accidens nõ ꝑmutat subiectũ. Aut vna est lux in ptẽ orientali.alia quoq; ab ea genita in ptẽ occidentali: vtroq; enĩ modo opinatur a diuersis:et tũc etiã sequitur q̃ nõ sit accidens:q̃ gignit. Nõ enĩ accidens agere p̃t aliq̃d extra suũ subiectũ;alioquin nõ esset totũ ei⁹ esse in subiecto esse.ꝑterea nulq̃ duo accidẽtia eiusdẽ speciei specialissime:simul sunt in eodem subiecto fim eandez ptẽ. vt due albedines due aũt luces in eadez aeris ptẽ simul sunt;vt patet in diuersis candelis accensis quaz lucet cũ sint eiusdez speciei simul in eadem aeris ptẽ manẽt. nec admiscentur ad inuicez nature aeris vt in pspectia dicitur Alioquin oĩa ꝑfuse viderentur ⁊ nulla distincte Item nichil resistit luci nec facit eã reuerti nisi corpus opacũ. Igitur si totũ spaciũ a terra vsq; ad solem esset vacuũ:nil impediret quin sub illo vacuo sol illuminaret terrã. Igitur lux ei⁹ trãsiret ꝑ vacuũ. Ibi aũt nõ esset accidens:alioquin in aliquo subiecto esset in vacuo: et ita nõ esset vacuũ Lux igitur accidens nõ est. Igit̃ substantia est:vtiq; non incorporea:q̃ tunc esset spũs: aut vegetabilis:aut sensibilis:aut intellectualis. igitur est corpus. Econtra vero dicit Johãnes damascenus. q̃ lumen est qualitas ignis. Aristotiles dicit q̃ non est corpus:neq; defluit⁹ a corpe. Itẽ si lux est corp⁹ cum ⁊ aer sit corp⁹ erũt duo corpa simul in eodem loco q̃d esse nõ potest. Alioquin tã nõ sunt duo q̃ vnũ vt videtur. Nã linea longitudinis vtriusq; vna est. Nã que linee simul sunt vna sunt Nã linea linee supposita nõ est nisi linea Simile est de linea latitudinis ⁊ spissitudinis. Corpus aũt nõ est nisi hec trina dimensio.igitur vnũ corp⁹ sũt: si sunt in eodem loco. Item si lux est corp⁹: est materia ⁊ forma. Sed lux ꝓmue fit;nõ enĩ lux primo facta manet adhuc.nec illa etiã que fuit heri.sed in momẽto fit et in instãti corrumpitur. Cũ ergo lux a sole fit:exit ab eo nõ semel tantũ sed cõtinue:nõ tantũ forma: sed etiã materia lucis. Igitur aliquid continue deperit de sole sic tandem in nichilũ redigef. Si aũt dicitur q̃ materiam habet a corpibus aliis. Econtra sic opponitur. Materia formã vnã habens nõ recipit aliã nisi prima corrumpatur. Aeris ergo materia nõ recipit formã lucis nisi corrũpatur aereitas:sed lux subito fit in aere ergo subito corrumpit aer:qõ nõ pcedũt naturales. Et etiã cũ lux subito corrũpatur;necesse erit aut subito in eius materia fieri formã aeris aut aliquãdiu manere locum sine corpe.aut aerez subito corrupte lucis locũ occupare:et tũc etiã aeris mot⁹ erit ꝑbito. Itẽ sol gignit lucez

in celo ergo secundum hoc etiaz aliquid celi corrumpi tur. vt ex materia partis corrupte fiat lux quod est impossibile.

XL.

¶ Eiusdē questionis determinatio.

HBuius questionis euidentiā nota: q aliqñ idē est nomen substātie ⁊ accidentis ab ea causati licet equiuoce. Utrūqz eñ eodē noie significamus: tū qz formas substantiales ignoramꝰ. tū qz ꝓpter ꝓpinquitatē substātie ⁊ accidētis ab ea causati non discernimꝰ inter ea. Dic ergo lux aliqñ noiatur substātia inter corpa subtilissima. Aliqñ accidens causatū ab ea .s. illuminatio q̄ est de genere motuū: ⁊ est accidēs ipsi⁹ aeris illuminati causatū a luce. Est eñ illuminatio aeris a luce indeficiens motio generatiue motōis. Lux ergo dicitur aliqñ ipa aeris medii vel obiecti illuminatio. Aliqñ vero ipa substātia a qua est illuminatio. nec est inconueniens multa corpa spūalia simul esse in eodez loco: sicut ꝓstat de corpibus glorificatis. Nec tñ eadez numero est linea lōgitudinis vtriusqz: qñ ꝙemptitas numeralis nō est nisi ab ꝙemptitate numerali eiusdē forme vltime. vnde linea illa mathematicalis vel localꝫ q̄ imaginaꝫ eadē vtriusqz corpis: non est eadē sed vna Illa quippe nō est nisi linea spacii in qua due linee diuerse ſm numerꝫ: qz forme corporꝫ quorꝫ sunt linee: forme dico vltime. i. forma lucis ⁊ aeris sunt naturaliter diuise: frustra ergo obicitur secūdū qd intelligiē linea localis nō corpalis. Uidetur aūt alicui q̄ huius lucis materia nō de sole exit: nec est aliquid d̄ materia aeris sed cōtinue causatur. quasi alia dū corpi infunditur In hoc aūt est distātia. qz tota simul anima. s. ei⁹ materia ⁊ forma creaꝫ q̄ñ alia datur Cū aūt fit lux materia nō tñ creatur: sed forma gignitur a corpe luminoso. hoc ē soli lucē generare. s. materie que est aliūde formā dare. hoc est eñ ver⁹ generare. s. dare formā genito q̄ dare tñ materiā: sicut fit q̄ñ homo generatur tñ de homie ſm hoc potest dici q̄ in vniuersitate rerū sunt aliqua a deo creata ratōe materie ⁊ forme vt angeli. aliqua rōe forme. s. aie vt homo. Tercū vero ratione materie tñ vt lux.

XLI.

¶ Assertio q̄ lux sit corpus. ¶ Albertus in tractatu de anima

QUm de lumine qd̄ a corpibus luminosis descēdit. vtꝝ sit substātia vel accidens esse soleat disputatio inter sapientes. multa de ista materia multiplexq̄z est opinio. Quidā eñ dicūt q̄ lux ē corpꝰ: pluraqz sunt corpa radiosa descendētia in aerē ac terrā q̄ illuminātur. quorꝫ opinio videtur posse fulcirī p hoc q̄ lux descendit a sole ⁊ aduenit ex ignis pte Solis aūt corpis est venire ac descendere: ꝓterea solis corpis est moueri localiter. lux aūt mouetur localiter: qz sursuz et deorsū. Iteꝝ solis corpis est attingere aliquid ⁊ reflecti ab illo. lumen aūt radiosuz corpꝰ attingit ⁊ reflectiē ab ipo. Nos aūt dicētes lumen non esse corpꝰ. Ad p̄dicta respondemꝰ q̄ lumen nō descendit ⁊ ascēdit vt mobile p locꝫ: sed vt immutās subiectuz inferi⁹ ac supi⁹ ſm ptes ⁊aphami: nec mouetur localiter: nisi sicut vmbra vt dicit auicenna: ⁊ sicut illa q̄ est i speculo forma. Nō est eñ idem lumen modo hic modo ibi. vel modo in hoc loco. ⁊ post tenebrā itez in eodē loco. Sed decedit hoc lumen ⁊ altez succedit ad ꝓsentiā ⁊ ad absentiā corpis illuminātis: sicut ⁊ vmbra ex obiecto corpis opaci ad lumen. ⁊ figura in speculo ex diuersa oppositōe aspiciētis. Cū ergo lumen attingit corpꝰ radiosuz ⁊ ab ipo reflectitur: nequaq̄ idez lumen sed diuersū reflectit. Qz aūt lux nō sit corpꝰ patet qz corpꝰ naturaliter ad vnum locū tantūmodo mouetur. lumen autē mouetur ad loca diuersa: qd̄ patet ex hoc: qz imutat sursū ⁊ deorsū circū quaqz ad latera.

XLII.

¶ Qz lux nō sit substantia spūalis.

QUidam aūt dicunt q̄ lux est substātia spūalis aduenies ei qd̄ illuminatur sine corruptōe alicuiꝰ forme: sicut aīa corpi aduenit nō corrūpēs aliquā formā in oꝛganico corpe phīsico potentia vitaz habente: vez si esset substātia spūalis. aut diceretur spiritualis modo phīsico: ſm quē dicitur q̄ spūs est quoddam corpꝰ subtile qd̄ in humano corpe oritur ex corde Aut modo theologico. s. ꝓ eo qd̄ est aīa vl eiusdē nature cū ipa. Si primo modo tūc esset corporea. nullaqz esset distinctio inter dicentes illā esse spūalem ⁊ corpalez Preterea si ita esset: aut illa substātia perula esset cuz lumine qd̄ habet: aut non perula sed luminosa sicut est substantia solis ⁊ ignis. Si primo modo dicatur. Econtrario obicitur oīne perulū densatū minꝰ esse perulū: hoc patet in ꝙdensatōe aeris ⁊ aque ⁊ etiā in pribꝰ eri stalli q̄ sunt tenues. Nā si cōponantur multe: perulaꝫ diminuetur ⁊ tandez in toto tolletur. si ergo substantia luminis est perula densata minꝰ erit perula ac per hoc minꝰ visibile ꝙducet ad visuz: qd̄ vtiqz est falsū qz ꝓto magis est luminosuz tanto melius videtur aliq̄d in ipo lumine. Si ergo secūdo modo dicatur cōtra hoc obicitur. primo q̄ hec nō est phī opinio: ꝓterea si esset similis substātie cū aīa: aut vegetabili: aut sensibili: aut ratōali. ac ꝙ ꝙsequens esset pfectio alicuius corpis oꝛganici. Nā ea q̄ sunt eiusdē nature atq; substātie: sunt eiusdē ordinis in natura. Unde cū vna substātia spūalis vt pfectio ad corpꝰ ordinetur: et alia similiter ordinabitur: ꝓterea nulla substātia spūalis mensurabilis est dimensione q̄titatis: at vero lumen habet hmōi dimensionez Nā in aere tricubico lumen est tricubicum: in bicubico bicubicum.

XLIII.

¶ Qz lux videtur apparētia siue resplendētia.

HEū vero dicūt q̄ lux non est aliud nisi manifestatio siue resplendentia colorꝫ. Et hi quidē talibus nitūtur rationibꝰ. In libro de sensu ⁊ sensato loquitur aristotiles hoc modo. Quemadmodū in aere hoc quidez lumen est. hoc tenebra: sic et in corpib⁹ albū et nigꝝ. videtur ergo q̄ ꝓsentia luminis in corpe terminato nichil aliud sit nisi albedo: et ei⁹ absentia nil aliud q̄ nigredo. Leteꝝ in quibusdā corpib⁹ nō terminatis vt esset nubes exꝑsse videmꝰ: q̄ ꝓsentia luminis est albedo. et absentia lumis est nigredo. Preterea q̄d quid agit ſm naturā agit ſm aliquid extrinsecū sibi et essentiale: qd̄ patet ꝑ diffinitōez nature q̄ talis est in secundo phīcorꝫ. Natura est principiū alicuiꝰ et causa mouendi et quiescendi in quo est: primū: ꝓ se: et nō ſm accidens. Color aūt ſm naturā agit in usum: qz est immutatiuū visus ſm actū lucidi: iuxta pbm. agit quoqz ſm essentiale sibi et intrinsecū: qd̄ nichil aliud videtur esse q̄ lux. dicit eñ pbs q̄ lux est ypostasis. i. substantia colorꝫ. Item alphorabiꝰ: colores inquit fiūt in admixtione ignis cū corpibus: et lux nō est causa in inductione colorū tantū in visum sed in esse illius. Ad hoc quoqz videtur expimentum facere: qz. s. in eclipsi solis cuz sol tegitur in pte alba statim apparet pallidus: qd̄ vtiqz nō contingit nisi ex subtractōe lucis. Cū itaqz lux subtracta colorem diminuat positaqz augmentat. vidꝫ q̄ lux sit essentialis causa colorꝫ. Aliud quoqz expimentum est in vitro et vino. Nā si paꝫ de vino rubeo infundatur in vitro puro: sol penetrans vinū generabit albedinem in fundo vitri: que inter omnes colores similior ē luci: Si vero multum infundatur non erit in fundo albedo: quia tunc lux non potest intrare vt multiplicetur in fundo.

XLIIII.

¶ Responsiones ad eadē obiecta.

QUo aūt ad hoc dicim⁹ q̄ duplex est colorꝫ esse. materiale. s. ⁊ formale. Materiale dico qd̄ habet materiaz nō qd̄ ex aliqua materia. Materia vero colorꝫ in qua est determinatur. s. corpus nō

perutū Et hoc esse materiale habet color a qualitatib⁹ primis actiuis ⁊ passiuis .s. calido ⁊ frigido ⁊ humido ⁊ sicco. Esse vero formale ipi⁹ coloris est ipi⁹ esse quo ē actu in potentia actiua immutādi visuꝫ ſm actū: ⁊ hoc esse habet a luce. hoc est ꝙ ait philosophus ꝙ color est immutatiuū visus ſm actū lucidi. ⁊ hec est ipi⁹ natura Quia vero lumen multiplicatur in loco reflexionis ac pcussionis: pluſq̄ in loco vbi nō reflectitur nec repcuti rur. Ideo lumen existens in dyaphano ſm qō hmōi nō est actus coloris. Sed existens in extremitate ipius in loco contact⁹ ad corp⁹ terminatū. Et hoc patet ex hoc ꝙ colorū positū in lumine ꝓpio vel alieno: aere me dio existente tenebroso ꝓterq̄ in loco contact⁹. similiter ⁊ oculo in tenebris existente ꝓtingit videre: oculo autē existente in lumine ⁊ aere ⁊ colorato in tenebris posito nō contingit videre. Ideoꝫ dicit philosoph⁹ ꝙ color est extremitas pſpicui in nō terminato corpe: nec dicit ꝙ sit act⁹ pſpicui quicūqꝫ: qz diffinitio coloris hec est ſm esse ipi⁹ formale p qō est in potentia cōpleta: actiua ad mouendū sensum. esse aūt hoc nō habet a quocūqꝫ actu dyaphani. sed ab actu qui est in loco contact⁹ vt victū est. Qō autez dicit philosophus de albo ⁊ nigro intelligitur pticulariter nō vniuersaliter. Ex presentia quippe lucis in quibusdā corpib⁹ non terminatis vt in nube generaſ albedo: ⁊ ex priuatōe ipi⁹ nigredo. Vñ hoc intelligit in corpib⁹ dyaphanis colorabilibus tan tūmodo ⁊ nō in aliis: quoꝝ color nō est idē ex ꝓpinquo ⁊ remoto: sicut idē est color in corpib⁹ terminatis ꝓpin que ac remote aspicienti: dicim⁹ aūt ꝙ color ſm ꝙ agit in visum est in esse formali: ⁊ sic cōnaturale est ei lumē quo agit in ipm. Est em̄ semp sibi ſm hoc esse ꝓiunctū. Sed ſm esse materiale nō agit aliquid: qz sic est lumen extra ipm. Beniqꝫ exprimēta p̄dicta ⁊ autoritates phi losophoꝝ intelligunt de esse formali coloris in ꝓpatōe ad mouendū visum. XLV.

Improbationes opinionis predicte.

Quod aūt lux nō sit apparentia siue resplenden tia coloris ꝓbari potest multis modis. Qui ei hoc dicit aut intelligūt ꝙ esse lumis et coloris sit idē ſm actū: aut ꝙ esse coloris sit vnū. ⁊ lumē nichil addat nisi p compatōez illi⁹ ad visū. Si primū adhuc potest intelligi ſm duplicē modū. .s. vel ꝙ lumē habeat idem esse cū quolibet colore: vel ꝙ habeat idē tantū cū albedine ſm ꝙ ait empedocles: ꝙ sol est alba ⁊ calida res. Si primo modo dicaſ. .s. ꝙ lumen habeat idez esse cū quolibet colore: tunc sequitur ꝙ lumen sit ꝓtrariū lu mini: qz. .s. albedo contraria est nigredini. Qō vriqꝫ ab surdū est ⁊ impossibile: ꝓterea lumini nichil est ꝓtrariū qz tenebra priuatio est luminis: ⁊ non contrariū: colori aūt in specie aliquid est contrariū. Itē intentio qua ni grum est visibile ſm actū esset ꝓter esse nigredinis Ali oquin nigredo semp secundū actū esset visibilis. Cū er go eadem sit ratio de oſſi colore. Intentio quoqꝫ qua visibilis est albedo secundū actū: ceteriqꝫ colores: esset ꝓter cor esse quod patet falsum esse. Porro si dicaſ eē luminis est esse generis in colore: et nō esse speciez. hic quoqꝫ inuenitur repugnantia: qz esse generis in specie nō est distinctū a specie sua: vt em̄ dicit auicēna: color q̄ est in albedine est albedo: ⁊ color qui est in nigredine est nigredo. ⁊ ita lux secundū esse suū esset in contrariis et causa contrariorꝫ qō est impossibile: qz. .s. cōtrarie sunt cause contrariorꝫ: vt habet in libro metheororꝫ: ꝓterea si dicaſ ꝙ tota coloris essentia sit lux. cū ea q̄ essentiali ter in se lucē habent visum īmutent. in tenebris dicere tur color videri: sicut in lumine: vel etiā magis quod tñ nō ꝓtingit. Itē oculo in tenebris posito: ⁊ colore i luce accidit coloratū videri secundū actū. quod ideo ꝓtingit secundū auicennā ⁊ alphorabiū: qm̄ ad visuꝫ nō exigi tur: nisi vt color sit in actu: etiā si mediū nō sit illumina tum. Alii vero sequentes platonē dicūt: qō hoc contin git ob aliquod lumē quod est coniunctum oculi nature quod penetrat mediū vsqꝫ ad colorē in actu existentez Iraqꝫ si lumen est tota coloris essentia: multomagis de bet videri color in tenebra posit⁹ ab oculo existente i lu mine q̄ ecōtra. Si em̄ quod habꝫ lumen secundū essen tie sue ptem: vt ocul⁹ a tenebra nō impedit: multomin⁹ illud qō habet lumen secundū totā essentiā suam nō im peditur. Si forte dicaſ ꝙ lumen est albedinis tm̄ essen tia: et secundū magis ⁊ min⁹ ceteri colores a lumie ge nerantur. hoc etiā est ꝓtra ratōez: qz magis ⁊ min⁹ nō diuersificāt speciē. Iraqꝫ secundū hoc omnes colores essent in vna coloris specie: quod patet falsum esse: ꝓte rea cū nigredo maxime distet ab albedine: nichil ꝓrici pabit de illi⁹ essentia. Ideoqꝫ nigredo nō generabitur a lumine: sed a luminis priuatōe. Quidquid aūt gene ratur a priuatōe est priuatio. Cū priuatio nō possit da re speciem: nec materiā ipi generato. Ergo nigredo est priuatio. Ex hoc aūt sequitur ꝙ nigredo nō est coloris species quod est cōtra omnes. XLVI.

Qz lux sit accidens.

Sunt itez alii dicentes ꝙ lumen est accidēs in nitētes. verbo aristotilis in .ii. li. de aīa dicēris: Lumen neqꝫ ignis est: neqꝫ omnino corpus: ne qꝫ corpis defluxꝰ. Nō eni corpa duo possibile est in eo dem esse loco: videtur aūt contrariū esse tenebra: sed te nebra est ꝓuatio habitꝰ habit⁹ ex lucido. Ex his ei verb philosophi patet ꝙ lux est habit⁹ dyaphani: hoc etiam videntur dicere oēs naturales. Ideoqꝫ ⁊ nos eis cōsen tientes idē dicem⁹ ꝙ lux est accidēs: ⁊ in quibusdā est habit⁹. et in quibusdā dispositio. ꝙ aūt accidens sit de facili potest apparere: qz ꝓtingit eā eidē subiecto manē te. .s. aeri inesse ⁊ nō inesse. ꝓterea lumen in subiecto ma gis ac min⁹ recipit quod soli accidenti cōuenit: forma quippe substantialis nō recipit intensionez ac remissio nem. Qz aūt lumen recipit magis ⁊ min⁹ manifestū est qz. .s. aer qñqꝫ luminosior est: qñqꝫ min⁹ luminosus. Itē lux est forma in subiecto distensa: ita ꝙ in maiori parte maior: in minori minor. Omnis aūt talis forma est ac cidentalis. Nā forma substātialis est simplex: etiā diui sione subiecti non diuisibilis: ꝓterea legitur in libro de substantia orbis ⁊ dicit: ꝙ nulla forma diuiditur nisi q̄ secundū naturā aduenit composito post quantitatem. Ideoqꝫ forme substātiales sunt indiuisibiles: qz secūdū naturā aduenūt materie ante q̄titatem. Lux aūt est di uisibilis forma diuisione subiecti: ⁊ ideo cōstat ꝙ adue nit composito post q̄titatem: nichil aūt sic aduenit nisi accidens. Itē lux inuenit in igne ⁊ in celo secundū actū illuminādi ⁊ faciendi colores in actu visibiles. Et ita secundū vnū actū inuenitur in re corruptibili ⁊ incorru pribili. Aut vero quidquid tale est: accidens est. Corru pribile siquidem ⁊ incorruptibile secundū formam sub stantialem nō possunt cōuenire: sed nec secundū materi am. sicut legitur in methaphisica: ꝙ taliū nō est eadem materia: si ergo cōueniunt relinquitur ꝙ illa cōuenien tia sit in forma accidētali. XLVII.

Qz lux nō ē substātia sed qualitas mutuata

Preterea si lux esset substātia tunc esset forma vel materia vel compositū. Nunq̄ aūt inuenit esse sola forma: vel sola materia. Et ideo relin quitur ꝙ esset substātia cōposita: sed cōstat ꝙ nō lucet aliquo interueniēte obscuro inter illuminā. ⁊ illumina tum. Aut ergo tunc illa substātia destruitur aut retra hitur. Si dicatur ꝙ destruitur: tunc oportet ꝙ habeat contrariū: qz nichil destruitur secundū materiaz nisi p contrariū agens: qō nō habet lumen. ⁊ ideo nō destrui tur. Nā tenebra nō est cōtraria luci: sꝫ eius priuatio vt dicunt philosophi Si vero dicatur ꝙ retrahitur. ⁊ hoc

fit:aut postꝙ interuenit iam opacum:aut qñ est vicinū Si primo modo tunc oporteret q̄ p̄ medīū opacum retraheretur:ꝛ ita videremꝰ ipam trāsire ptes opaci: qđ patet esse falsum. Si aūt secūdo modo tunc ex opaci vicinitate lumen recederet:sed hoc etiā patet falsū: q̄ videmꝰ immediate lumē ꝯiungi vmbre. Nō est ergo lux substātia composita. Si ꝓpter hoc dicaf q̄ sit substāti alis forma ꝛ nō substātia cōposita: huic quoq; obuiat ratio manifesta:nulla quippe forma substātialis est immutatiua p̄ actū alteriꝰ corpis aliud corpꝰ. lux aūt immutat aliud corpꝰ q̄ id cui inest videlicet aeré. Iré oīs forma substātialis est pfectio eiꝰ in quo est secundū eē Si ergo lumen esset forma substātialis. esset aeris pfectio:in quo est secundū esse ipiꝰ aeris: qđ patet falsum esse. ꝓterea nulla substantialis forma materie aduenit fm naturā. ꝛ tempꝰ post receptōez accidentis:at vero lux aduenit aeri post accidentia ipiꝰ aeris. Nulla quoq; forma substātialis fm esse suū inuenitur extra ꝓpriam materiā.lux aūt inuenitur extra ꝓpriā materiā:quę est corpus naturaliter luminosum. Nō est ergo lux forma substātialis.ꝓterea dicit pbs in libro de visu q̄ lux nō est corpꝰ sed accidens. Iré auicēna. lux inquit est q̄litas q̄ est pfectio trāslucentis fm q̄ est translucens:at vero qualitatem cōstat esse accidēs. Idem quoq; auicenna:lumen inquit est qualitas quā corpꝰ nō trāslucēs a lucido mutuat. ꝛ trāslucens ꝑ illā efficit translucens in effectu. patet itaq; q̄ lux nō est corpꝰ:nec forma substantialis:nec substātia spūalis:sed qualitas mutuata ac p̄ consequēs est accidens. Si aūt in contrariū obiicitur q̄ nullū accidens sit forma pfectiua alteriꝰ accidētis ꝛ actꝰ ipius quo agit actualiter. lumē aūt est forma pfectiua colozis qua mediante actualiter agit in visū. ꝛ ita nō videtur esse accidens. Respondemꝰ q̄ prima ꝓpositio non est vera. ſ. q̄ nulla forma accidentalis sit actus alteriꝰ accidentis mediante quo sit actus:quin potius oīs forma accidentalis si habeat actū secūdū eē formę vl̄ materie:ille erit actꝰ accidentalis nature quoniam ex substantia ꝛ accidente nō fit vnū vt ex potētia ꝛ actu.

XLVIII.

Q; lux ꝓpriē sit habitus.

Itaq; suppositō iam qđ ꝓbatus est multis modis videlicet q̄ lux sit accidens ꝛ qualitas:merito queri potest in qua specie qualitatis. ꝙvidetur em̄ primo q̄ sit passio vel passibilis qualitas:qz habetur expresse in libro de sensu ꝛ sensato q̄ illuminatio ē alteratio. Est itaq; lux forma p̄ se alterans ac oīs talis forma passio est vl̄ passibilis qualitas. Vñ pbs in. vii. li. phisicoꝝ. Que alterātur inquit alterātur oīa a sensibilibus:ꝛ horꝝ solū alteratio est. Sensibilia vero appellat ibi passiones ꝛ passibiles qualitates:ꝓterea in libro de visu dicit pbs q̄ color secundū quē aer alteratur ab igne dicitur lux. Differtq; flama a luce:qz flama est fumus accensus:ac p̄ ꝙsequens corpꝰ. Lux aūt inquit nō est corpꝰ:sed est passio dyaphani corpis. Iré auicenna in li. vi. de naturalib⁹. Lumen inquit est effectio corporis lucem habentis cū ei appositus fuerit. at vero effectio est accidentis impassio. Ex his ergo videtur passio esse. At vero i contrariū obiici potest:qz si est passio vl̄ passibilis qualitas:erit aliqua de primis vel de posteriorib⁹. At vero cōstat q̄ nō de primis q̄ sunt caliduz ꝛ frigidū. humidū ꝛ siccū. erit ergo de posteriorib⁹ aut oīes ille causantur de primis. sequitur ergo q̄ lumen causetur ab illis vel a quibusdā eaꝝ:qđ patet esse falsū inuenitur em̄ lumen in quibusdā corpib⁹ q̄ nō subiiciūtur primis qualitatib⁹. Iré oīs passio vel passibilis q̄litas habet contrariū in ꝙspecie q̄uis nō in genere qđ patet ꝑ inductōez. At vero lumen nō habet contrariū in ꝙspecie:qz nichil alterās subito habet contrariū. Cōtrarium em̄ in subiecto resistit alteratōi ne fiat subito:ꝓterea si haberet contrariuz corrumpetur p̄ illi⁹ p̄sentiam in subiecto. lumen aūt nō sic corrūpitur:sed p̄ absentiā illuminantis. Nos itaq; cū aristotile dicim⁹ q̄ lumen est habit⁹ ꝛ ita q̄ non est passio vel qualitas passibilis. nec oportet q̄ habit⁹ habeat contrarium:qz nec sciētia contrariū habet:sed ei opponitur ignorātia vt priuatō Si aūt obiicitur q̄ lux infert passionem sensui. ſ. visui. Respondem⁹ q̄ quedā est inferēs passionem sensui vt alterans solum:ꝛ hec est passio vel passibilis qualitas: quedā aūt nō est alterās p̄ se:sed vt perfectio visus ac visibilis fm q̄ est visibile ꝛ fm q̄ est visus ad actū: et hoc est habit⁹ vel dispositio. Būt em̄ habit⁹ ꝛ dispositio qualitates pficientes potentiā ad actū:vt visus etiam lumine sibi cōiuncto cū humore cristallino pficitur ad actum videndi.

XLIX.

Qualiter lux se habeat ad visum.

Si tñ velimus vim facere in verbo philosophi: dicam⁹ q̄ visibile ꝓpriē color est. lux aūt est nō visibile:sed habit⁹ vel dispositio: quo pficitur visio fm actuz. vnde ꝛ actꝰ cōmunis est organo ac medio ꝛ obiecto visus:habet em̄ oculus aliqđ lumen innatum. et lumen actꝰ est dyaphani vt ait philosophus et actꝰ coloris p̄ quē mouet visuz. Nec valet hoc argumentum. color videtur p̄ lumen ergo lumen magis est obiectum visus q̄ color:nō em̄ eodē modo se habent lux et color ad visum. Nā vnū se habet vt passio vel passibilis qualitas. Alterꝝ vt habit⁹ vel dispositō. Et ponit ꝓ instantia:qz cōceptio vel sentētia vocis alicui⁹ prolate puenit ad intellectū mediāte voce: ergo nec tñ vox vel phantasia vocis est obiectū intellectꝰ: qz vero sic dicētes nō declinam⁹ oīs obiectōes. dicamus aliter q̄ vt delicet lumen nichil ꝓhibet passionē esse vel passibilem qualitatem. Sed tunc distinguim⁹ inter passiones corporuz passiuoꝝ et actiuoꝝ. Et passiones corpoꝝ q̄ non habent contrarietatē nec agūt nec patiūtur: sed mouēt tñ. Sicut em̄ se habet celeste corpꝰ ad inferiora corpa sic eiꝰ passio ad passiones illoꝝ. vnde sicut celi corpꝰ in elementis nullū habet ꝯrariū:ita nec passio eiꝰ in passionibus elementoꝝ. vbi vero dicit philosophꝰ secūdas qualitates a primis generari:intendit de generatione ꝛ corruptōe elementoꝝ circulari. Idcoq; intelligit illud dictū de passibilib⁹ qualitatib⁹ que ꝓpriē sunt elementatoꝝ:et sicut iā dictū est lux nō habet contrariuz: nec oportet q̄ passibilis qualitas supioris corpis aliqđ habeat contrariū. concedim⁹ tñ q̄ lux nō ꝓpriē alterari dicitur:qm̄ ad hoc vt alteratio sit ꝓpriē tria requirūtur. Primū est q̄ alterās forma habeat alterā essentiā a quātitate atq; essentia materie. vnde rarꝝ et despissum cū nisi quandā positōez ptium materie dicāt: nō ꝓpriē alterant. Secundū est q̄ forma alterās magis excellēs abiiciat a substātia corrūpendo subiectū. ꝛ hoc mō habitus et dispositio aīe sicut virtutes ac scientie: et etiā habit⁹ corporei:sicut sanitas in hoīe et lumen si in rarione habit⁹ accipiātur nō alterāt. Nā vnusquisq; scōm philosophū cū attingit scientias et virtutes:postꝰ dicitur pfectus:q̄ corruptꝰ vel alteratꝰ. Tercium q̄ forma alterans corrūpat aliā formā sibi contrariā in subiecto et hoc modo ita nō alterat lumen.

L.

Qualiter ad multitudinez luminis sequatur multitudo colorꝫ.

Cum aūt lux nō sit ꝯraria frigiditati:queritur secundū quem modū ad multitudinem luminis sequitur multitudo colorꝫ. Si em̄ vt dicūt quidam radi⁹ luminis secū trahit colorez vel corpꝰ in quo est lumen:tunc maioꝝ esse deberet color in corpe qđ vicinius est illi corpi a quo lumen sumit colorem q̄ in remotioꝝ. Et secundū hoc maioꝝ deberet color in medio aeris esse q̄ iuxta terrā. Idemq; sequitur contra illos qui dicunt q̄ radi⁹ supioꝝ transiens p̄ ignez accipit ab

eo igne calorē. Q3 aūt calor nō sit maior in medio aere q̄ iuxta terrā: expsse dicit philosoph⁹ in libro metheo rorum. Idē etiā de facili potest cognosci p expimentuz vapores em̄ elevati ex reuerberatōe luminis ab inferio ribus congelanē in grandines ⁊ nubes in medio aeris interstitio. Similiter etiam patet ex hoc qđ accidit in speculis cōcauis ⁊ conuexis luci solari obiectis. Reflectitur em̄ lux cū calore. Ita etiā q lux intensiua fit ī lo co: vbi cōueniūt multe reflexiones ex oībus speculi pti bus: preterea sol a ppio subiecto calorē trahere nō pōt: q sol neq3 calid⁹ neq3 frigidus est: querenti ergo vnde lumen habeat calorē diffundere possim⁹ hoc modo re spondere. Lumen est ppria forma corpis supioris: ⁊ nō inferioꝝ corpoꝝ. Nā etiā ignis sm q̄sdā philosophos nō lucet in spera sua. Ideoq3 caliditas sequitur ad lu men ⁊ ad luminis multiplicatōes sicut ad causā primā que nō de necessitate disponitur motu quo mouet. Et ē simile in motu locali ⁊ motore primo qui nequaq̄ motu locali disponitur ⁊ tñ localiter mouet: vez de hac mate ria ⁊ aliis simlib⁹ plen⁹ requirat lector in tractatu de stellaꝝ qualitatib⁹.

LI. Q3 lux ignis et lux supioꝝ corpoꝝ nō sit vn⁹ rationis in genere vel in specie.

Dubitare aūt potest aliquis vtrū lux ignis ⁊ su perioꝝ corpoꝝ ⁊ inferioꝝ sit eiusdez rationis. videtur aūt q̄ sic: q3 vtraq3 est act⁹ dyaphani ⁊ vtraq3 facit colores in actu: ⁊ vtraq3 immutat subito ꝓterea sic loquitur arestotiles in.ii.li.de anima. Nō se cundū q aqua: neq3 sm q aer lucidū est: sed qñ eadez est natura vtrisq3 bis ⁊ in ppetuo supius corpe. Sic er go dyaphanū est idē in aere ⁊ aqua ⁊ in ppetuo corpe. et act⁹ dyaphani erit idē q̄rum ad ratōez. hoc etiā ibi dem cōmentator dicit hoc modo: vna est natura in om ni pspicuo in qua inuenīt pspicua cū celo: ſz in quibuſ dam pfectio luminis semp actu est vt in celo ⁊ in igne. In quibusdā aūt nō vt aqua ⁊ aere. At vero in contra rium obiicitur hoc modo: nō est eadem ratio substantie corruptibilis ⁊ incorruptibilis. Nichil em̄ vnū sm ra tionē potest esse in corruptibili ⁊ in incorruptibili: quia nec idē gen⁹: nec eadē species: nec eadē propria passio. Cū ergo lumen supioꝝ sit in incorruptibili. Et lumen ignis sit in corruptibili: non erit lumen eiusdē rationis hinc ⁊ inde: ꝓterea nō sunt eiusdē rationis miscibile et nō miscibile. At vero supiora in actibuſ suis ⁊ formis nō sunt miscibilia. Ignis aūt cū suis formis est miscibi lis. horꝝ ergo forme nō sunt eiusdē rationis. Itē ignis est substātia generabilis ⁊ corruptibilis: ⁊ p cōsequens in ipo lumen generatur vl' corrumpitur. Sic aūt nō est in lumine solis ⁊ corpoꝝ supioꝝ in compatōe ad subie ctum. Nos itaq3 de vtrisq3 luminis ratōe dicimus q nō est vna ratio generis vel speciei: sed vna ratio ꝓpor tionis ad actū: vtrūq3 siquidē est act⁹ dyaphani ac pfe ctio coloris sm actū. Nā lumen solis in inferioꝝ⁹ qui dem manet sm virtutē tm̄: sed sm essentiā nō manet in aliquo vt habitus: hoc patet in colorib⁹ ⁊ colorariis: qui scz colores lumine pśente sunt in actu: coq3 recedente manent in materia vel potentia tantū. At vero lumen ignis manens in substantia ignis cōmiscibile est corpo ribus ⁊ manet in eis vt habit⁹: sicut patet ī his que lu cent in tenebris.

LII. Cur ignis in corpibus mixtis manens corpora sibi adiuncta non consumit.

Et vero sm hoc queri potest si lumen ignis ma net in corpib⁹ mixtis. Cur nō cōsumit corpa si bi adiuncta. hoc em̄ licet videre in oculo vbi lu men ignis est cū humore cristallino: ⁊ tñ non exiccat hu morem cristallinū: nec extinguit ab ipo. Ad hāc questi onem dicendū est q ignis substātia duplicē compositō nem habet. Una siquidē habet cū forma ppetui corpo ris secundū ꝓportionē que est lumen: et ab hac non ha bet q sit elementū. Alia vero habet cū qualitatib⁹ acti uis atq3 passiuis: et ab hac habet q sit elementuz. Iste aūt due opiniones sic ordinātur ad inuicē q prima sm naturā ⁊ ratōez est ante secundā: qō patet ex hoc: quia si prima nō esset ante secundā sed ecōtra: tūc lumen nō componeretur cū substātia ignis: nisi mediāte calido ⁊ sicco: ⁊ tunc nō esset cōpositbile cū aliis elemētis: nisi p easdē qualitates: qō patet falsuz esse in aqua ⁊ aere. lu men ei ex pte subiecti nō requirit nisi materiā dyapha ni q̄ est in trib⁹ elemētis: secundū ratōez aūt cōpositio nis cuz qualitatib⁹ actiuis ⁊ passiuis est in igne ⁊ aere ⁊ aqua. Ideoq3 ignis in mixto alterari pōt a qualitati bus actiuis et passiuis nō retinendo eas secūduz actū: et tñ retinebit lumē: qō habuit ante qualitates illas se cundū naturā Et quomā ipm lumen nō habet cōtrarie tatem ad aliquā qualitatū substantialiuz. Ideo nec cor rumpit eas: nec corrūpitur ab eis. Si quis ergo querat que sit differentia lucis ⁊ luminis et splendoris ⁊ radii et luminaris. Dicim⁹ q sm rationez noīm vt dicit aui cenna. Lux est in ppria natura. Lumen aūt in subiecto recipiente. Porro radi⁹ exit⁹ luminis sm lineā rectam Radiosum vero est. s. corp⁹ politū in se lumē nō habēs radios tm̄ reflectens. Splendor aūt est ipsa luminis re flexio a reflexione radioꝝ ꝓcedens. In hoc enī radi⁹ a lumine distat: q radi⁹ nō ꝓcedit immutādo nisi recta li nea. Lumen aūt etiā ad nō rectā lineā immutat. Licet hoc videre in sole p fenestras ingrediente. Ibi quippe radii solis ad rectā ingredīūtur lineā. Lumen vero sub fenestra iuxta parietē illuminat aerem quo nō potest re cta linea trahi ab illuminātē. Similiter etiā est de splē dore et radiositatis reflexione. Radiositas enī inflectit radiū ⁊ splendor lumen. Luminare vero sm iohannem damascenuz est luminis receptaculum. vt corpus lune vel solis.

LIII. De corporibus noctilucis vnde lumen eorum ꝓueniat.

Circa de noctilucis q̄ sunt obiecta visus in te nebris vt querc⁹ putrefacta: quedā ossa piscīū et squame. et quedā animalia. queri potest vnde lumen eoꝝ ꝓueniat. Nā si dicat q ab igne. nō videt q hoc possit esse. Ignis enī nō est in corpe mixto actu: sed potentia tantūmodo. Nec ignis est in potentia lucere: sic enī lucerent oīa mixta: q aūt ignis actu nō sit in eis patet p hoc q ignis in actu vsiu⁹ est eius in quo est. ta lia aūt corpa nō videm⁹ aduri: ꝓterea si lumen eoꝝ eēt ab igne tūc videt q dicerent extingui ī glacie aut nive posita vel aqua pfusa: cū vt dicit philosoph⁹ calido et sicco contrarieť frigidum et humidū. Si vero dicatur q hoc sit ex celi lumine. cōtra hoc est: q alibi de celo p batum est. s. q non est corp⁹ generabile nec cōmiscibile aliis elementis: cū nō sit eiusdez materie cū aliis. Nos aūt dicim⁹ ad hoc. q ignis dupliceꝝ habet ꝓprietatem scz luminis qō accipit a primo corpe qō est celū. et cali di ⁊ sicci sm q est elementū. Et illa quidem compositō q̄ est substātia ignis cū lumine: ꝓior est natura: q̄ illa q̄ est substātia ignis cū calido et sicco. triplici ratōe. Pri ma qz illā habet p relatōez ad primū corp⁹ qō est celū. Vñ dicit philosoph⁹ celū nō recipit impssiones pegri nas sed elemēta. Idcirco ignis receptiu⁹ est impssionū celi maxime inter elementa oīa: qz celo vicinissimus est: et vbiq3 contingit speraz lune. prima vero impssio celi sup inferiora est impssio luminis. Secūda est qz lumen cōmunis est q̄ calidū et siccū. Inuenitur enī insepabi liter in celo et in igne insplendentibus: licet in pribus nō adeo spissis vero luceat. Sepabiliter aūt in aere et in aqua. qō nō cōmunius est ratōne cōmunionis prius

conuenit q̄ id qō est ꝓpriū secundū speciem. Tercia vero est: qz lumen non est cōmiscibile cū aliquo p se: qō patet ex hoc qz nichil habet ꝓtrariū. nichil aūt cōmiscetur nisi qō habet ꝓtrariū: vt patet in libro de generatōne ⁊ corruptōe. dicim⁹ ergo q⁹ ignis i corpe mixto amissis posterioribꝰ ꝓprietatibus fm actū nō de necessitate amittit ꝓprietatē priorē. Ideo p̄dicta corpa q̄uis luceant ex igne: nō tm̄ necesse est ignē illa exurere. LIIII.

Qualiter in eis vt luceāt necesse est ptes ignis conculcari et inspissari.

Erumtm̄ hmōi corpoꝝ lucentie causa: nō est natura celi tantūmodo: nec ignis natura. aliter ei celū in offi suā pte luceret. Similiter ignis in tota sua spera qō non ita se habet: quin potius oporteat ptes ꝓculcatas esse ⁊ ad inuicem ꝓpinquas. Ideoqz in hmōi noctilucis ad hoc vt luceāt necesse est conculcari ⁊ inspissari ptes ipius ignis. qō cōtingit trib⁹ modis. Uno modo in reb⁹ corruptis in quibus cū calido naturali ptes ignis euolant ad exteri⁹ secū trahētes humidum naturale ad superficiem: et q̄m humidū aqueū fuabile est luminis vt ait pbs. Ideoqz ptes ignis multiplicate in exteriore pte tenent ac seruant ab humido p cō sequens inspissato ad lucidū. et hoc tm̄ nō fit in quercu putrefacta: sed etiā in alijs quibusdā. Ulī dicit auicenna se gallū mortuū talē vidisse: ⁊ etiā gallinā talem. Similiter etiā videm⁹ interiores spinas quorundā piscium que sunt in loco spondilū quib⁹ est mucha descendēs a capite: sic fulgentes de nocte q̄n sunt excocate. In hui⁹ modi quippe spinis humidū medullosum est. qō ad superficiem extractū seruat ignis ptes: et hmōi signum est q⁹ talia putrefacta nō fulgēt q̄n sunt vehemēter excocata: sicut cū inuenīt̄ur in ptib⁹ scissa tanq̄ in cineres incidentia. Secund⁹ mod⁹ est in quibusdā nō corruptis naturaliter frigidis ⁊ sanguinē nō habentib⁹. in quib⁹ ptes ignee ꝙgregantur circa locū digestionis nutrimēti ad hoc vt possit digestio cōpleri. Ideoqz incipiūt ibi fulgere sicut vermiculi qui lucent in nocte. Tercio⁹ modus est in quibusdā piscib⁹ in quib⁹ ꝓpter ꝓseruatiōne caloris naturalis in loco frigido ⁊ humido natura circūponit extrinsec⁹ ptes duras terrestres calido digerente coagulatas: ispissa siquidē ⁊ dura: multū tenēt calidum ⁊ idcirco multiplicant in eis ptes ignis: sicqz talū piscium capita ⁊ squame sic incipiūt fulgere. LV.

Cur eoꝝ quedā lucent tantū de die: quedam autem de nocte.

Illud aūt videt mirabile: q⁹ quedaz coꝝ de die lucent ⁊ de nocte: quedā vero tm̄ de nocte. Alba quidem in loco lucis videnī in die. ignis ār videtur die ac nocte: vt dicit aristoteles in li. de anima sed hmōi ratio est: quia lux ignis fortioꝝ est q̄ aliaꝝ: nichilominꝰ tm̄ ignis si radius solis immediate exponat alb⁹ videbit. Cū em̄ carbones ignīti radius solis immediate exponuntur statim alba fauilla coopti videnī: qō ideo contingit: qz fortⁱ lumen min⁹ lumen vincit tegēdo ipm̄ ⁊ calorē ꝓprium amittunt. Pozro querē⁹ putrefacta de nocte quasi apparet alba ⁊ videtur sub colore. Quedā aūt videntur in luce ignis de nocte sicut vermiculi in quibus apparet quasi similitudo carbonis ignīti successiue sufflati. et hoꝝ ratio ē: qz in putrefactis ptes ignis deficientes: sunt retente in humido ad superficiez extracte. et ideo debiles in lumine: et ideo illa lux in q̄r cu putrefacta tāq̄ albedini apparet immixta. At vero in illis q̄ nō sunt corrupta: lumen est in ptib⁹ ignis caloris naturalis multiplicati circa locū digestionis: ideo fortioꝝ est in illuminādo. Et q̄m in talib⁹ cū volāt vt dicit pbs in li. de somno ⁊ vigilia fit percussio spūs ad superciliorū siue dyafragma. ꝓpter hoc illa lux videtur q̄i successiue sufflata. LVI.

Q⁹ colores sunt obiecta visus in lumine.

Sicut aūt p̄dicta sunt obiecta visus in tenebris sic colores sunt obiecta ciusdez in lumine. Unī dicit auicēna q⁹ color est qualitas q̄ ex luce pictur. Et aristoteles in li. ii. de anima: q⁹ color est motiuum visus fm actū lucidi. et hec est ipi⁹ natura. Idez in libro de sensu et sensato dicit: q⁹ color est pspicui extremitas in corpe terminato: et ipoꝝ pspicuoꝝ. hec est triplex coloris diffinitio. Ad cui⁹ euidentiā oportz nos scire q⁹ color habet duplex esse: videlicet esse materiale qō habet in corpe spisso qō nō est peruiū: sed terminat visum. Et esse formale fm q⁹ ipe mouet sensuz. hoc aūt duplex esse ꝓbatur inesse colori. ex hoc q⁹ color non tm̄ alterat sensū: sed etiā corpa. Et corpa quidē alterat nō subito. sensum vero subito. Cū itaqz color p se nō sit q̄litas actiua vel passiua: alterabit quidē nō actu ꝓprio: sed actu alteri⁹ agentis. Et si agens illud quo color alterat in corpa nō agit subito: tūc color nō alterabit subito. Agens aūt illud est aut calidū. aut siccuz. aut frigidum. aut humiduz. Quoꝝ q⁹ nullū agit vel patit subito. Idcirco coloris alteratio quo corpa alterat non fit subito. Dicit aūt pbs in libro de celo ⁊ mundo: q⁹ scōm illa omnia fm que alterātur inanimata alterātur ⁊ animata: sed nō ꝙuertitur. q̄m animata quidē alterantur fm sensus: fm quos inanimata nō alterātur. Relinquitur ergo q⁹ alia actōe agit color in visū: ac p hoc etiā cū alio agente. qō. s. agens lumen est. Dicam⁹ ergo q⁹ est considerare colorē fm relationē ad primas qualitates q̄ causant ipm̄ in corpe terminato. et hoc est ipi⁹ esse quod habet in materia. i. corpe terminato. et sic bene est color i tenebris: et hoc modo nō diffiniūtur ab aristotile vt ab auicenna: qz sic nō infert passionē in potētia visiua. Est etiā ꝓsiderare colorez secundū relatōez ad agens illud qō dat ei esse formale: quo possit visuz ac medū visus immutare: et sic habet esse color a lumine. nec est i tenebris. et sic diffimitur in diffimitōib⁹ supradictis. Unde dicit philosoph⁹ in li. de aia: colorem esse visibiles qō ē ratione differentie: intelligit q⁹ color visibilis est nō omnino sed in formali ratōne. i. p lumīis actū: qui. s. dat ei actū ⁊ speciē. secundū q̄ p̄t agere in visum. LVII.

Qualiter color sit motiuuz visus secundū actum lucidi

Ditur ⁊ secundū hoc cū diffinit cū dicit: color est motiuū visus secundū actū lucidi. Et hec ē ipi⁹ natura. Actꝰ em̄ lucidi lumen est: et hanc nequaq̄ diceret esse coloris naturaz: nisi aliquo mō daret illi esse ac speciem. vez ex hoc qō dicitur secundum actū lucidi videtur color esse: non nisi in lumine: qz scilicet actꝰ siue pfectio lucidi lumen est: quod etiā auicēna videtur innuere cū dicit: q⁹ color est qualitas q̄ peipitur a luce. Similiter ⁊ philosoph⁹ auempothe dicit q⁹ color nichil aliud est q̄ admixtio corpis lucidi cū dyaphano Ideoqz nō est necessariū ipm̄ dyaphanum in actu. ad hoc vt color videatur. Sed tm̄ pfectio coloris p actuz lucis ē illuminatio dyaphani. At vero alibi ostensū est q⁹ esse coloris nō ꝑstituitur causaliter ex lumine tm̄: sed etiā ex actōe ⁊ passione primaꝝ qualitatū. ex quo patz falsum esse: q⁹ nō sit color nisi in lumine: preterea dicit auicenna sup illud verbū philosophi in. ii. li. de anima Color est visibile p se quod nō est intelligendū i primo modo dicendi p se sed in secundo. s. vbi subiectū est i ratione p̄dicati. Compatio enī talis est visibili ad colorē qualis est visibilis ad hoiez. Ideoqz color p se est causa visibilitatis. Ex hoc accipitur lumen colori non auferre q⁹ sit visibilis: nec etiā dare. Et sic vltⁱ⁹ relinquitur q⁹ color i tenebris sit. Auerrois quoqz dicit q⁹ actꝰ lucidi nō facit colorem esse visibilem ex pte coloris: sed ex pte dyaphani quod nō habet potentiam suscipiendi ipm̄ nisi actu sit luminosuz. Ex hoc itez relinquitur q⁹ color sit i tenebris ⁊ visibilis licet p accidēs impediat

vez hec cõtrouersia iam superi⁹ est soluta:patet enĩ ex supradictis q̃ colores sm quid sunt in tenebris. et secũ dum quid nõ sunt in eis

¶ LVIII. De quibusdam erroribus auerrois circa visibilitatem coloris.

VBi aũt dixit auerrois sup libz de aĩma q̃ colo res simpliciter sunt in tenebris.errauit p falsã diffinitõis intelligentiã decept⁹.Colores inq̃t actu sunt in obscuro.Sed videtur in actu lucidi ꝓpter potentiã dyaphani q̃ lucis actu pficitur:nõ ꝓpter potẽ tiam colorẽ.Errauit inq̃:q2 duplex est illa ꝓpositio are stotilis.Color est motiuũ visus sm actuz lucidi:q2 hoc totũ sm ꝛc̃.potest esse determinatio motiui.Et hoc mõ vez est: sicq3 explanatur ab auicẽna ⁊ ab auempothe: sic etiã ꝓcordat cũ verbo sequenti qõ dicitur in diffini tione coloris:et hec est ipius natura.Cõcordat etiã cũ diffinitõe posita in libro de sensu ⁊ sensato.videlicz co lor est extremitas pspicui in corpe terminato,aut diui ditur in se ⁊ etiã a verbo est qõ ꝓcedit:vt sit sensus. co lor est motiuũ secundũ se ⁊ secundũ lucidi actũ. hoc est lucidi secundũ actũ existentis.vt.s.qõ dicitur secundũ actũ determinatio sit lucidi. gratia pricipii sub intelle cti.tunc est falsa.et in hoc sensu ab auerroe explanatur Q, aũt obicit auerrois q̃ color est per se visibile:sicut arestotiles dicit:⁊ ita nõ est visibile p actũ lucidi vt vi detur.Respondemus q̃ nõ sequitur.Illud enĩ arestoti lis verbũ intelligitur d̃ colore sm esse suũ: qõ habz ab illo actu quo agit in visum.hoc aũt est lumen. Et hui⁹ demonstratio est:q̃ si lumen sepetur ab esse hui⁹ visibi lis qõ est color:tunc erũt duo visibilia q̃ nõ reducuntur in gen⁹.cõtra quod dicit philosoph⁹:q̃ omnis sensus est vni⁹ cõtrarietatis ꝑter tactũ:que ꝯtrarietas est in vno genere.Si vero diceret q̃ lumen nõ est visibile. hoc iã esset ꝯtra sensum.Cũ enĩ vt dicit philosoph⁹ lumen sit qualitas:similiter forma rei lucentis.patet q̃ nos illaz ꝓcipim⁹ in tenebris. pozo si diceretur q̃ vtrũq3 nõ est visibile:sed vnũ p altez:tunc aut lumen videretur p co lorem:aut color p lumen. Si primo modo tũc color eẽt lumini causa visibilitatis:sicq3 nullũ lucens videretur nisi ei color aduenireꝛ:qui lumen ei⁹ in actu faceret:qõ est apte falsum ⁊ contra sensum.Si aũt secundo modo tunc habeẽ ꝓpositũ.s.q̃ lumen est colori causa visibili tatis:sicut dicunt auicenna ⁊ auempothe et alphorabi us.

¶ LIX. Qualiter intelligi debeat predicta coloris diffinitio.

MOtiuum in diffinitõe coloris tangit potentiã actuã:sed in hoc q̃ additur in diffinitõe.secun dum actũ lucidi determinatur ei⁹ passiuuz:per actũ enĩ lucidi mouetur a colore mediũ transparens et visus.Nõ aũt color lumen mouet: sed mouek ab ipo se eundũ esse formale.Color quippe nõ mouet p se:iz mo tus a lumine.Nã in naturalib⁹ materia nõ mouet per se:sed mota p speciẽ quã acquirit a mouẽte: potest alte rum mouere:⁊ ita est hic.Essentia quippe coloris ẽ ad lumen materialis.Nõ aũt sequit si color est visibilis p pter lucẽ vel actũ lucidi:q̃ ideo act⁹ lucidi siue lumẽ sit magis visibile.Nõ enĩ eodẽ modo se habent ad visuz color ⁊ lumen Sed vnũ vt obiectũ terminãs visuz.s.co lor.Alterz vt in quo color mouet visũ: siue vt cui⁹ act⁹ terminatur ad obiectũ visus.Preterea etiã si eodẽ mo do se haberẽt ad visum: adhuc nõ sequereꝛ q̃ essent in oĩbus compabilia:sed in esse formali compabilia tantũ illo.s.esse formali:quo accipit potentiã completã actuã ad mouendũ visum.Et quo ad hoc tantũmodo: nõ aũt simpliciter essentia luminis in ipo est. Cũ autẽ color vi sum moueat vt ad finem.mediũ aũt nõ vt ad finẽ:iz vt ad viã:videt color magis esse motiuum visus q̃ mediũ.

Cũ aũt diffinitio ac denoiatio a fine denominanda sit videtur q̃ color ita deberet diffiniri. Color est motiuũ visus sm actũ lucidi:ꝑterea ꝓpter quod vnũquodq3 ta le ⁊ ipm magis. Cũ ergo mediũ moueatur ꝓpter visũ Sequitur itẽ q̃ color principaliter moueat visuz. Nos aũt ꝛcedimus quidẽ q̃ mouet visum principaliter ⁊ me dium ꝓpter visum:sed hoc nõ est sibi substãtiale.q2 ꝑt esse color in actu mouendo solũ mediũ. Jõq3 fortasse ſ expſſit pbs in illa diffinitõe cui⁹ eẽt motiuũ.

¶ LX. De illa quã idem arestotiles in libro de sen su et sensato ponit.

DOrro in sequenti diffinitõe quã ponit in libro de sensu ⁊ sensato.s.q̃ color est extremitas per spicui in corpe terminato. Extremitas pspicui accipitur vltimũ eius tangens rem coloratã:et in actu luminis immiscẽs se supficiei.ac per hoc conferẽs esse formale colori: vnde q̃ color dicitur esse extremitas per spicui:nõ intelligitur de quocunq3 pspicuo: sed de pspi cuo quod est sm actũ p lumen qõ est in ipso: sed nec de quacunq3 pspicui pte:sed de illa q̃ se immiscet supficiei rei colorate: ⁊ hoc est quod adiungit terminato corpe .s.immiens q̃ pspicuũ lumen immixtũ debet esse colori existenti in corpis terminati supficie.Color enĩ semper est in supficie. Jdeoq3 pythagorici vocabãt illã ypafa nam.i.supapparentẽ.ꝑterea non intelligitur diffinitio de quocũq3 esse coloris: sed de illo esse sm quod alterat color sensum.nõ sm quod alterat corpa. Nõ aũt ibidẽ sequitur:⁊ ipoz pspicuoz:nõ intelligitur de pspicuis quibuscunq3.Sic enĩ ꝓbat alexãder ⁊ bene q̃ pspicuũ eo q̃ est mediũ visus nõ habet colorẽ:⁊ ob hoc omnis coloris est susceptibile. Sunt aũt pspicua quedã habẽ tia ꝺensatõez vt aqua ⁊ nubes.illa p immixtionẽ lucis diuersos recipiunt colores.vnde ⁊ philosoph⁹ in talib⁹ exemplũ ponit aurozam ⁊ mare:differt tñ ustoz color a corpoz terminatoz colore:q2 in istis color nõ eodẽ mõ apparet accedentib⁹ ꝓpe ⁊ remote:distãs enĩ a mari vi det colorem maris in supficie albũ Accedens aũt ꝓpe magis videt ipm obscuz.Et hmõi causa est:q2 quãdo longe distat terminatur ei⁹ visus ad supficiem aque: q̃ q2 plana est.sup ipam diffunditur lumẽ multũ. ideoq3 vehementis apparet albedinis. Cũ aũt fit ꝓpe non si stit ei⁹ visus in supficie aque in qua multũ diffunditur lumen:sed penetrat in ꝑfundũ:in quo min⁹ est de lumi ne.et ergo magis apparet ei obscuz mare. Pozro i nu bibus ⁊ in auroza est alia causa.Cũ enĩz aliquis longe distat ab oriente:tunc inter ipm ⁊ solẽ multũ est de sub stantia nubis ⁊ vapoz:que ꝓpter sui densitatẽ phibet multũ lumẽ penetrare:ob hoc apparet in eo color rube us vel alius sm diuersitatem vapoz. Cũ aũt est ꝓpe tunc inter ipm ⁊ solem paz est de substãtia vapoz. Jdeo q3 tunc nulli⁹ apparet color:sed tantũ videtur obscuri tas debilis nebule.

¶ LXI. Qualiter rñderi possit ad obiecta ī ꝺtrariũ.

SEcundũ hoc de facili possunt argumenta solui q̃ videntur cõtraria ꝓdicte diffinitõi. Nullum enĩ pspicuũ siue trãsparens secundũ q̃ transpa rens est color vel colorem habens. Nã licet quedaz nu bes sint colorate sicut in libro metheoroz ostenditur. hoc tñ nõ eis accidit secundũ materiaz pspicui:sed sm q̃ aliquo modo p lumen sup ipas veniens terminãtur. vnde hac ratione videri posset alicui q̃ male diceretur color est extremitas pspicui.ꝑterea cũ pspicuũ habeat principium ac mediũ ⁊ extremũ vni⁹ ⁊ eiusdẽ generis videri posset q̃ eadez ratõe color pspicui principium ⁊ medium eque sicut extremitas dici posset. Nos autem dicim⁹ ad hoc q̃ perspicuuz reuera dicitur ibi dyapha num vel transparens quod est lucidum secunduz actuz Quod licet in se nullum habeat colorem secundũ q̃ est

transparens:nichilomin⁹ tñ vt ꝓdictum est ꝙ immixtio nem sue lucis dat esse alteratiuū sensus ipi colori. Po ro pspicuū est ꝓsiderare duplici modo.s.ſm naturā dy aphani siue transparentis; t ſm actū luminis qō est in co. Consideratū primo modo eiusdē ratōnis est in prin cipio in fine t in medio. Si vero consideretur secundo modo.tunc nō est eiusdē ratōis ꝓpter duo.primo q; lu men magis ꝺdensatur t multiplicat vbi reuerberat q̄ vbi nō reuerberat. Cū igitur in contactu corpis densi ac lucidi sit luminis reuerberatio patet q̄ pspicuum in extremitate tangente corp⁹ tale.plus habet de lumine q̄ in medio vel in principio. Cunq; colorem esse faciat actu lumine suo:magis facit actū in extremitate q̄ i me dio vel in principio. Alia ratio est;q; color nō est substā tiale lumen qō est in medio vel in principio: ſz tñ illud qō in extremitate est:cui⁹ expſſum documentū est:q; ſi ponat color in lumine ſm extremū pspicui tñ. t primi pium ac medīū pspicui sit tenebrosuz videbitur color. Si vero principiū ac medīū pspicui illuminatū sit: ex tremitas aūt tantūmodo sit tenebrosa nō videbitur co lor. Deniq; corp⁹ terminatū vt in ꝓdicta diffinitōe ca pitur:dicitur corp⁹ densum t solidū. Diuiditur eiz cor pus terminatū ꝑa corp⁹ peruiū.et dicit corpus termi natum:q; nō suscipit lumen nisi in terminis suis exteri oribus tñ.peruiū aūt dico qō suscipit lumen in termi nis suis t in pfundo. LXII.

De colorū generatōe multiplici

Quam aūt color vt habitū est: relationē habeat ad duplex agēs.ſ.ad primas qualitates : et ad lumen secundū qō alterat corpa:videtur a pri mis qualitatib⁹ generari:qō rñ ecōtrario videt plurib⁹ rationib⁹ reprobari. Nā quidquid est ꝙ se generās: ge neratur p essentiā suā:ſi ergo prime qualitates p se ge nerarent albū vel nigr:tūc albū vel nigr essent calidū t siccū humidū t frigidū;qō patet esse falsum. Ceterū ois generatio p se habet ſimilitudinē ſpeciei ac forme cū eo qō generatur. Si ergo albū generaf a calido vel frigido p se;erit albuz ſimile in specie ac forma calido vel frigido:qō falluz est.Preterea quidquid generaf p se ab aliquo:nō generatur ab ei⁹ ꝓtrario. Si ergo album p se generaretur a calido:nunq̄ generaretur a frigido Et ſi a frigido p se nunq̄ generaretur a calido: quoruz vtrunq; falsum est.videm⁹ eñ q̄ albū generatur a fri gido in niue. In gypso aūt t calce generatur a calido. Porro ſi dicatur q̄ colores ſufficienter generātur a lu ce.hoc tā multipliciter impꝛobatū est.supꝛ in tractatu de lumine. Preterea quidquid p se t ſufficienter aliq̄d ge nerat:hoc ſufficienter ac p se essentiā ei tribuit. Sic er go oporterz q̄ lux p se albo t nigro essentiā daret t ſic duo contraria essent;ab aliquo eodē modo se habente quod est impossibile. Si ergo forzaſſe dicat aliquis q̄ albedo t nigredo qualitates ſint p se ipas actiue; t iō generāt ſeipas in ſua ſpecie:ſicut homo hominē: t cali dum generat calidū.huic etiā sentētie obuiat ratio ma niſesta. Nā qualitates actiue contrarie iuxta ſe ponte inuicē transmutant ſe.ſicut videm⁹ in calido t frigido. humido t ſicco.hoc aūt nō videm⁹ in albo t nigro. Ni ger eñ lapis t alb⁹ q̄cunq; ponātur iuxta ſe. nunq̄ ſe cundū colores inuicē ſe transmutabunt.Preterea qualita tes offis actiue ꝓtrarie.habent aliquas paſſiuas ad q̄s allaruz actio determinatur;dicatur ergo q̄ ſint q̄litates albi t nigri paſſiue. In quib⁹ illoꝝ actio determinatur ſed nō inuenīūtur. Nos itaq; queſtionē illā ſoluēdo di cim⁹;q; triplex est colorū generatio. In corpe.ſ.termina to ſit duob⁹ modis.ſ.ꝑ mixturā vel ſupenatatōes. Ter cio modo in corpe pſpicuo:ſicut in nubib⁹ vel vapore. ſcz ꝑ lucis immixtionē. Et horū quilibet trīū modoruz multiplex est:ſicut poſtea patebit. Dicim⁹ ergo breuiter q̄ colores p calidū t frigidum generātur in terminato corpe:t hoc p accidēs ſiue p aliud:nō aūt p ſe. LXIII.

Qualiter fiat generatio colorū p mixturā in corpore terminato.

Vt aūt cognoſcatur generatio p mixturā in cor pore terminato: ſciendus est q̄ duplex est gene rans p ſe:ſicut calidū generat calidum:t frigi dum generat frigidū. Et generās ꝑa aliud:ſicut lumen generat colorē:t mot⁹ ſimiliter. Nō eñ hec colorez ge nerant p ſe:ſed per hoc q̄ diſſoluunt t ꝓtem a parte di ſtare faciunt:q̄ est actio calidi. vnde q; calidi actio ſeq̄ tur ad actōes cor. Ideo generāt ipa calidū p accidēs: ſiue per aliud. Et ſm hunc modū vt dictū est ꝙ calidū t frigidū generātur colores in terminato corpe.ſ.p ac cidens t nō p ſe. Preterea ſciendū est q̄ cōtraria ſimpliciter ad inuicē ſunt actiua t paſſiua:q; quedaz eñ eo mō ad inuicē ſunt actiua t paſſiua q̄ transmutāt ſeipa: ita vt nō oporteat q̄ aliquid de materia vn⁹ ingrediatur i materiā alteri⁹:ſed tñ virt⁹ ei⁹ in ſubiectuz alteri⁹. Et ſic actiua ſunt ad inuicē calidū t frigidū. Si eñ ponaf calidū iuꝛ frigiduz:ſubintrabit calidi virt⁹ in ſubiectū frigidi t ecōtra. Nec oportet ergo q̄ aliquid de pribus materialib⁹ calidi ſubintret partes materiales frigidi t ecōtra. Quedā vero ſic actiua ſunt ad inuicē vt non transmutent:nec ingrediuntur in ſe ſine materia i qua ſunt. Et ſm hunc modū inuicē ſe transmutāt humiduz t ſiccū. Ideoq; min⁹ actiua ſunt q̄ calidū et frigidum. t dicuntur paſſiua reſpectu ipoꝝ. Tercio modo dicun tur actiua t paſſiua q̄ transmutāt ſe: ſed nō primo acti one ꝓpria vel ſubintratōne ꝓpria;imo prius agere vel ſubintrare oportet alia. Talia ſunt albū et nigr: dulce t amaꝛ et hmōi. Hec etenī nō transmutāt ſe nisi p acti onem calidi et frigidi.humidi t ſicci.et ſic etiaz miſcen tur p actōes illoꝝ et cōmixtiones:p hūc itaq; modum multi colores a calido t frigido generātur. LXIIII.

Q; multipliciter a calido et frigido gene rantur album et nigrum

Est enī caliduz aduſtes partes terrestres et ſic per conſequēs est generatiuū nigri: partes enī terrestres aduste per ſeparationē ab aereo t aq̄ que fit in uſtis.cōpuununtur in ſeipis et obſtruūtur po ri.ita q̄ ñ potest eis lux miſceri. Et cū euolauerint par tes dyaphani.ſ.aeris et aque q̄ lucis erāt perceptibiles per cōſequens remanet illud obſcuꝛ et nigꝛ qō cōbu ſtum est. Est etiā calidū diſſoluens ac per hoc ſubſtanti am rarificans:et per ſequens introductiuū aeris:qui cum ſit corp⁹ dyaphanum ac perceptibile luminis: ſic generatur albedo in corpe terminato. Est uteꝛ caliduz humidi cōtinuantis extractiuum et per conſequens fa cit albedinē in diſſolutis ac rarefactis ſic cauſatur albe do a calido in calce et gypſo. Et uteꝛ calidum est extra ctiuuz humidi aerei. t coagulatiuū groſſi aquei cū ſub tili terrestri cōmixto ſibi:ac per cōſequens cauſatiuum est albedinis in eo qō prius erat dyaphanuz.q̄ñ multe partes aeris erāt in eo:facientes diſtare partes terre et partes aeris cōmixtas:ſic cauſatur albedo in albumine oui cocti. Est uteꝛ caliduz digerēs ac cōmiſcens groſſū terreum cū ſubtili aqueo ꝓtinuante:et hoc est cauſatiū albedinis in oſſib⁹ q̄ oia fere ſunt alba. Est etiā caliduz fugans frigidum in pfundum. Cunq; frigidū partes unipiſſat,pbibet in ſupficie luminis receptōnez: ac per conſequens relinquit nigredinem. Multis etiam aliis modis generātur albū et nigꝛ a calido. Est quoq; fri gidum inducēs humidū aqueū:eo q̄ ſimbolū habet cū ipo:qz vtrunq; in aqua est:ac per conſequens qz humi dum est dyaphanuz ac luminis receptiuuz cauſat albe dinem. Est uteꝛ frigidū coagulatiuum ac cōgelatiuum terrestrium partiū et per conſequēs claritatis in ſuper ficie deſtructiuū et nigri cauſatiuum: Est etiā frigiduz excellens calidum qō ſecū ad ſuperficiē trahit humidū

Jdeoqꝫ ſupficies coloꝛatur.ſicqꝫ colo⁹ albus efficitur Jtē eſt frigidū fugans calidū in pfundum:qđ in pfundo multiplicatū inflamat ⁊ incendit humidū. Tandem qꝫ poſtq̄ exalauerit humidū exurit ptes terreſtres:⁊ relinquitur colo⁹ niger:ſicut patet in flozib⁹ quos pruina occupat ⁊ in arboꝛib⁹:frigꝰ em̄ pruine fugās intrinſecus naturale calidū tpt⁹ flozū inflamat humidū.idcoqꝫ flos cadens:primo eſt ſubr⁹ rubeus vbi ramū ꝓtingit. deinde niger fit cū humidū euolauerit:qz tūc nō relinquitur niſi terre combuſtū. his itaqꝫ modis ⁊ aliis multis generaſ album ⁊ nigꝝ in coꝛpe terminato. Jt vero plb⁹ hāc generatōez nō determinat:qm̄ ipa eſt per accidens.nec principia eoꝝ mō ſūt oꝛdinata ⁊ ſtantia.idqꝫ nō eſt terminabilis p artē illa generatio ¶ LXV.

¶ De mediozum colozū generatōe.

Ste igitur eſt vn⁹ mod⁹ generādi colores in coꝛpe terminato extremos.ſm illud eſſe colo⁹ quo trāſmutant coꝛpa terminata:⁊ nō ſenſus tantū modo. Poꝛro de colozum mediozꝫ generatōe.videtur plb⁹ in libꝛo d̄ ſenſu ⁊ ſenſato dicere:qꝫ generanꝫ p albi ⁊ nigri mixturā: ac p alternoꝝ colo⁹ ſupenatatōez qđ tñ videtur improbari poſſe ratōe multiplici. Si em̄ miſcētur colores ad inuicem:aut miſcenꝫ ſm ſe:aut p accidēs.ſ.per mixtōem ei⁹ in qua ſunt materie. Jt vero nichil eſt miſcibile ſm ſe:niſi qđ ſm ſe eſt in minima diuiſibile. Jt vero nulla qualitas diuiſibilis eſt p ſe. dicit etiā plb⁹ in li.1.de generatione ⁊ coꝛruptōe:q⁹ nichil miſceꝫ niſi qđ eſt in minima diuiſibile. Jn eodē quoqꝫ libꝛo dicit plb⁹ q⁹ qualitates ſiue paſſiones ſunt immiſcibiles Si ꝓpter hoc dicatur q⁹ extremi colores p mixturā materie in qua ſunt miſcentur.tūc queriſ quid mouet ad mixtionē illā.cum colores vt pbatū eſt nō ſunt qualitates actiue vel paſſiue. Nos aūt dicim⁹ q⁹ illa quidez q̄ per mixturā fit generatio eſt ſecund⁹ mod⁹ generādi colores in coꝛpe terminato.Et qm̄ extremi colores ſunt ſimplices ⁊ imixti ꝓpter hoc iſto modo nō generāt extremi: ſed medii. Ad mixtionē aūt bene concedim⁹ q⁹ oꝛtet cōmiſceri ptes materie colo⁹.et q⁹ colores ad mixturā nō mouēt ſed calidū ⁊ frigidū:humidū et ſiccū.vt pr⁹ dictū eſt: poꝛro videtur eſſe falſum:qđ dicit generari medios colores in ſupenatatōe colo⁹ alternoꝝ.Cū em̄ colo⁹ ſupenatat colori:nec vn⁹ miſcetur alteri:nec materia ei⁹:ſed vteqꝫ manet diſtinct⁹:et ſic ꝓſtituūt tercū.Cetez illo rum alternoꝝ colo⁹ aut vteqꝫ eſt in materia tranſparenti:aut vteqꝫ eſt in terminata.aut vn⁹ in terminata et alt⁹ in trāſparenti. Si aūt dicaſ primo modo: tūc ſequitur q⁹ vteqꝫ traducit viſum. Jdeoqꝫ nō immutabit eū ſm aliquē coloꝛē medū. ſicut patet in aere in vitro puro. Si ſecūdo modo tunc ſupioꝛ operiet inferioꝛē:ita q⁹ medi⁹ nō reſultabit:ſed tm̄ ſupioꝛis materie coloꝛ viſum immutabit. Si tercio tunc aut ſupioꝛ erit in materia terminata:et inferioꝛ in trāſparenti aut ecōtra. Si ꝓmo modo tunc itez inferioꝛē opiet: ita q⁹ medi⁹ nō reſultabit. Si ſecūdo modo tunc viſus ſupioꝛez penetrabit:et in inferioꝛi ſtabit atqꝫ ab illo ſolo immutabitur. ſicqꝫ itez medi⁹ colo⁹ non reſultabit. Nos aūt hoc ſolo vendo dicim⁹ q⁹ in ſupenatatōe coloꝛis vnius materia ſup aliā ponitur:et oꝛtet q⁹ ſemper ſupioꝛis materia peruia ſit,qm̄ alias inferioꝛē opiret:ſicut obiectuꝫ eſt. Jt peruiū duob⁹ capitur modis. Uno modo peruium abſolute ſine coloꝛe ſicut eſt aer. Et ſm hunc modū ſuperenatatio nō fit:qz ſic nō reſultaret medi⁹ coloꝛ ex ſuperiori ⁊ inferiori. Alio modo peruiū cū coloꝛe: et ſm hoc medi⁹ reſultat ex ſupioꝛi ⁊ inferioꝛi: ſicut patet in humano vngue:qz.ſ.habet coloꝛē peruiū:et ſanguis ſb tus coloꝛem terminatū. Jdeoqꝫ medi⁹ coloꝛ reſultat ex vteqꝫ. Jdē etiā patet in picturis:cū.ſ.pictores faciūt aliquid apparere p coloꝛē aque: vt qm̄ faciūt imagines velut in aquis ſtantes. Dicendū eſt itaqꝫ q⁹ in ſupenatatione coloꝛ ſuperioꝛ nō eſt tranſparens ſimpliciter ſz ſecundū quid. ¶ LXVI.

¶ De mixturis colozū et ꝓpoꝛtionibus ſecundum quas diſtinguitur varietas colozum et numerus

Jt aūt mixtio duob⁹ modis ſm ꝓpoꝛtiones dibiram:et ſine ꝓpoꝛtōne. Poꝛro ſecundū fit ad huc duob⁹ modis ſm philoſophū.ſ.ꝓpoꝛtōem arithmetrice:et ſm ꝓpoꝛtionē muſice. Jtē ſecunduꝫ ꝓpoꝛtionē arithmetrice duob⁹ modis .vno modo.ſ.per eque diſtantiā:et ſic nō eſt niſi vn⁹ mod⁹ ⁊ vnū medū inter duo extrema. Jn hac em̄ ꝓpoꝛtione medū habet ſe ad vtrūqꝫ extremoꝝ ſicut ſubduplū ad duplū.⁊ vnū ad duo:qđ et hoc patet:qz medū tantuꝫ habet de vno ⁊ trario q̄tum de alio.Et ſic albū plus duplo habet de albo q̄ medū:et hoc vocatur eque diſtās.ſi aūt ſit mixtura ſecundū debitā ꝓpoꝛtionē:ſed nō ꝓ eque diſtanti am:tūc nō ꝓtingit miſceri niſi duob⁹ modis. Uno mō .ſ.ſecundū ꝓpoꝛtionē extremi ad medū eque diſtans: ꝓ hanc mixturā generatur medū:qđ eſt vicinius extremo q̄ medio eque diſtāti Nō ſic poteſt ꝓbari. Medū illud in extremo accipit naturā extremi. Naturā vero alteri⁹ extremi nō accipit niſi acceptōe vna.ſ.ſecundū q⁹ eſt in medio eque diſtanti. Sic ergo vicinioꝛ eſt vni extremoꝝ q̄ alteri extremoꝝ:qz natura vni⁹ extremoꝝ in tpo ſe habet ad naturā alteri⁹ extremoꝝ:ſicut duplū ad dimidiū:et duo ad vnū. Secund⁹ mod⁹ ꝓpoꝛtionis eſt ſecundū oꝑatōez medu nō eque diſtāris ad eque diſtans:et ſic relinquitur vn⁹ coloꝛ qui vicinioꝛ eſt medio eque diſtanti q̄ extremo. Nō etiaꝫ ꝓbatur in iſta cōmixtione mediū ꝓſtitutū duplici acceptōe naturā accipit medu.ſ.a medio eque diſtāti ⁊ a medio nō eque diſtāti At vero acceptōne ſimplici tantū:accipit naturā extremi.ſ.in vtroqꝫ medio:quomā extremū non eſt niſi in ſe et in medio. Cū ergo illud accipiat naturā extremi tantum in medio et nō in ſe:nō accipit extremū niſi vna acceptione. Natura vero medii nō eſt immediate in ipſo medio eque diſtanti:ſed etiā in medio nō eque diſtanti. Jdeoqꝫ dicitur accipit naturā medii ac p ſequens q̄ cinius eſt medio. Jn iſtis ꝓpoꝛtionib⁹ diſtinguit coloꝛ varietas ⁊ numer⁹ ¶ LXVII.

¶ De numero colozum et varietate

Cum aūt dicat ariſtotiles in libꝛo de ſenſu ⁊ ſenſato:q⁹ ſeptenario numero determinantur coloꝛes:videntur eſſe multo plures. Habemus em̄ albū ⁊ ſubalbū;pallidū ⁊ ſubpallidu;ac luridū ⁊ ſubcitrinum;rubeū ſubrubeū. Jn viridi quoqꝫ ſunt varietates multe Eſt ꝓterea coloꝛ purpure⁹.ſanguine⁹.⁊ glaucus.flau⁹.ac niger:et hmōi diuerſitates multe. Jtē dicuntur eſſe quidā colores aſimetri:quidā ſimetri. Aut ergo menſura coloꝛis ad viſuꝫ attenditur:qz.ſ.viſui cō menſuratur:aut oīs coloꝛ qui in lumine eſt erit ſimeter et ille ſolū qui in tenebꝛis aſimeter. Jt vero aſimetruꝫ nunq̄ poteſt ſimetꝝ eſſe Jdeoqꝫ ſecundū hoc coloꝛ qui eſt in tenebꝛis nō poſſet eſſe viſibilis aduenīte lumine quod eſt manifeſte falſum. Poꝛro ſi dicatur q⁹ attendi tur cōmenſuratio ad delectationē q̄ eſt in viſu:tunc ſequitur quod oīs coloꝛ medi⁹ ſimeter ſit: et null⁹ aſimeter:qz delectatio ſemp eſt in medio ⁊ nunq̄ in extremo coꝛrumpēte. Nos itaqꝫ de coloꝛ numero dicim⁹: q⁹ nō ſunt niſi ſeptē in ſupradictis ꝓpoꝛtionib⁹. Nō ciꝫ ſunt niſi tria ꝓpoꝛtionū genera.vnū.ſ.extremi ad extremū: et ſecundū hoc reſultant tres coloꝛes.ſ.duo extremi. et vnus eque diſtans.Aliud eſt extremi vni⁹ ad medium eque diſtans.et ſic reſultant duo.ſ.vnus qui vicinioꝛ ē extremo in ꝓte vna:alter qui vicinioꝛ eſt in ꝓte altera. Tercū eſt medii eque diſtantis ad mediū nō eque diſtans.et ſic itez duo reſultant. vnus.ſ.qui vicinioꝛ eſt

eque distãri in pte vna: et ali? q̃ vicinior est eque distã ti in pte altera. Si vero q̃ritur: cur nõ ꝓportio eq̃ distãs ad nõ eq̃ distãs: t extremũ ad ñ eq̃ distãs: vt resultaret alii duo colores. Rñdem? q̃ illa ꝓportõ ĩmediata ñ cẽt Jã enĩ habitũ est q̃ ab eque distãti generatur eque di stans: et ideo sua ꝓportio immediata est ad eque distãs ac ꝑ ipm ad ineque distãs: secundus ꝓportõis arithme trice ratõis. Similiter habitus est q̃ ineque distãs non generatur ab extremo nisi ꝑ compatõis ad eque distãs et ob hoc etiã compatio extremi ad ineque distans nõ est immediata: secundũ regulã arithmetrice ꝓportõis. Jdeoq3 ex compatõibus illis nõ resultaret color aliq̃s secundũ hunc modũ. vnde t isti colores dicuntur esse si metri. i. cõmensurabiles. Si vero non attendit talis re gula ꝓportõis: tunc generabunt multi: q̃ omis erũt asi metri. ſm arithmetrice ꝓportionis metr. Si vero fiat mixtura ſm principia regulasq3 ꝓportõis musice: tunc fiat ꝓportio in comparatione ad sensus. Nã sicut semito nium: cũ dyapente ꝓportione facit dulcẽ in auditu: sic multũ albedinis cũ modico rubedinis: t multũ viridi tatis cũ modico citrinitatis facit delectatõnes in visu: sicq3 fiũt multi colores t simetri quidem delectabiles: asimetri vero indelectabiles. ¶ LXVIII.

¶ De medio mutatõis ab vno colore in aliũ

Dicit aũt auicenna q̃ albũ mutatur in nigrũ tri plici via. ſ. vt primo sit subpallidũ: t postea pal lidum: et sic deinceps. Vel q̃ primo sit subrube um t postea rubeũ. et sic deinceps. Vel q̃ primo sit vi ride: t postea veniat ad colorẽ medũ: t tandẽ ad nigre dinem pfectam. Sed cũ multa sint media videt album posse mutari in nigr̃ ꝑ qlibet illor̃ mediorum: et sic mul tiplex erit via. ¶ Mediũ em̃ est vt dicit philosoph? in qõ prius venit id qõ mutatur q̃ in extremus. Preterea videt nõ esse nisi vna sola via. In inceptõe em̃ mot? ab albo in nigr̃: id qõ mutatur vicin? est albo q̃ nigro: et ita i eo obtinet qualitatẽ albi. et sic restat illa sola via q̃ est ab albo in subpallidũ: et deinde in pallidũ: t postea p̃ gressione ꝓtinua in nigr̃. secundũ auicennã etiã videt q̃ sint infiniti colores medii: cuius in vnoquoq3 fieri sunt infinita facta: vt dicitur in secũdo posteriorum: t ꝓbatur sexto phisicorum. Possum? em̃ nos signficare motũ albi in nigr̃ ſm qulibet punctũ. intermedũ. t cũ semp i ſtãs illo sit ĩtẽr in motu esse ſm qlibet illor̃ signorum habebit nouũ colorẽ medũ. Et cũ illa signa sint infini ta: medii colores possunt esse infiniti. dicim? ergo q̃ aui cenna loquitur de ꝓstitutõe mediorum color̃ ſm natura lem mutationẽ: et nõ ſm arithmetricã vel musicã ꝓpor tionẽ: secundũ hunc em̃ modum: tot sunt colores medii: quot in alteratõne ab albo in nigr̃ possunt esse termini mot?. ¶ Mediũ aũt est in qõ primũ venit id qõ mutatur anteq̃ pueniat ad extremũ: qõ trib? modis ꝑt esse. ſ. se cundũ dominũ albi: et ſm dominũ nigri: t secundum vtrũq3. Et si dicatur secũdũ dominũ albi sic est ꝓgres sio prima: q̃ naturalis est: t paulatim ab illo recedens Et ista est prima via. ſ. ab albo in subpallidũ: t sic dein ceps. Si vero secundũ dominũ nigri: sic erit vehemen ter intense cause nigredinis: t valde debilis cause albe dinis. Et sic erit tercia via q̃ est ab albo in viride t idu cit se in nigr̃. Si vero est secundũ vtrũq3 tunc etiã: q̃ recessus est ab albo: deficientes erũt cause albi: t imu lescentes cause nigri. Et ob hoc albũ erit subtus clar̃: t desup nigr̃: obtinens nigr̃. Et ex hoc resultat ꝑmo subrubeũ: t postea rubeũ: t sic deinceps secundũ causa rus albedinis defectũ. Concedim? itaq3 q̃ vna sola est via mutatõis albi in nigr̃. i. vna sola ꝓgressio pura si cut iã est ostensus. Sed alie ꝓtingunt ex fortificatione maiori vel minori causar̃ nigredinis: sup causas albe dinis. Concedim? etiã q̃ infiniti sunt colores medii po tentia: sed nõ actu: sic etiã infinita sunt facta in vno fic eri. potentia. sed nõ actu. ¶ LXIX.

¶ Cur nõ qõlibet nigrũ mutari possit in aliũ colorem sicut et qõlibet album.

Queritur etiã cũ quodlibet albũ possit mutari ĩ nigr̃ ꝑ artẽ t naturã. Quare nõ qõlibet nigrũ possit mutari in albũ t aliũ colorẽ. Linctor? em̃ pannũ nigr̃ hãbentẽ colorẽ: nõ possunt mutare ĩ al bum vel in aliũ colorem mediũ. Nos aũt ad hoc facile possum? respõdere: q̃ natura quidẽ bene trãsmutat ni grum in album: vt patet in camicie nigror̃ capillor̃. At vero tinctor̃ ars nequaq̃ hoc facit: q̃ nõ in oĩbus ars potest naturã imitari. Nã ars quidẽ tinctoria nigr̃ fa cit ex colore rem tinctã penetrãte: ac pozos eius opilante ita q̃ postea nõ potest aliud color subintrare. Jdeoq3 ni grum ab artifice nõ mutatur in colorẽ albũ: sed alii colo res bene pmutãtur in nigr̃: q̃ nõ sunt in materia adeo penetrante t opilante pozos rei tincte. dictũ est em̃ sup q̃ calidũ adurendo ptes terrestres generat nigr̃: quia ptes ille ꝑ sepatões aeris t aque cõprimuntur in seip sis t obstruuntur pozi. Ita q̃ eis nõ potest lux misceri vnde cũ evolauerint ptes dyaphani. necesse est deficiẽ te luce qõ combustũ est: obscur̃ t nigr̃ remanere. Nec vltra potest colorẽ albũ ꝑ immutatões suscipe. Et ꝑdi etis itaq3 patent duo modi quib? generãtur colores in corpe terminato. ſ. mod? generandi p extremor̃ mixtu ram vel ꝑ vn? coloris sup aliũ enatatões ¶ LXX.

¶ De generatione colorũ in nubibus.

Itaq3 restat terci? mod? quo generãtur colores ĩ corpe nõ terminato sicut in nubib?: in his em̃ videtur multi plex color: secundũ diversã admixtionẽ. ſ. lumins supio rum corpor̃ ad materiã nubis. Nã si vapor sit aqueus disgregat? mult?: ita q̃ nõ possit cũ tot? penetrare radi us: tunc erit rubeũ quasi inflamatũ: t dicitur color pur pureus: qui frequent? apparet in supiorib?. si vero sit aque? t disgregat? magis atq3 subtilis. ita q̃ sup ipm plus micat lux supueniens: tũc erit quasi color auri val de fulgentis. Si vero sit aque? quidẽ sed subt? magis spissus: t supra magis rarus. sicq3 disgregat? distans ꝑ ptes t ptes nubis: tunc lumen immixtũ ei desup faci et quasi colorẽ velleris. Si vero sit inspissat? ad pluuiã · t soli supponatur: ita q̃ lumen solũ subt? in ipm veniat ex pte concaui. tunc ille vapor ꝑ tres ptes distabit. Jd em̃ qõ graue est ꝑ uersus ad aque naturã inspissatũ sub tus erit: t lumen solis ad hoc aduenies colorẽ viridẽ facit. Illud aũt quod est supra in nube aquosus iã incipiens inspissari: sed nondũ inspissatus. sequitur caliduꝫ elevans ipm. et lumen solis ad hoc deveniens. facit co lorem rubeus vel niuosum. secundũ q̃ magis aut min? est spissum. ¶ Mediũ aũt inter hec est perũ: q̃ ꝑ ptes nõ multũ distat. inter calidũ elevans t frigidum depri mens t inspissans. Jdcirco lumen solis ad hoc deveni ens. facit ceruleũ colorẽ: tendentẽ ad albedinẽ. Et isti sunt colores in yride apparentes. Et hic etiã patet ra tio cur in yride color supior qui est in cõuexo arc?. sem per est niuosus: et inferior semp viridis. ¶ Medi? aũt ce ruleus ad albedinẽ tendens. Si vero sit vapor vehemẽ ter compssus p frigidũ ꝛstringẽs: tũc nõ ꝑt imisceri lux desup aduenies: t tũc apparebit color niger ¶ LXXI.

¶ Vtrum color tantus in aspectu colorati sit obiectum visus.

Dubitare vero potest aliquis vtr̃ color tantum sit obiectũ visus. qui videt colorẽ: q̃ sup? ha bitum est: q̃ color nõ est in actu visibilis nisi ꝑ lumen: qõ est in extremitate pspicui immixtũ supficiei corpis colorati. Cum itaq3 cum colore semp videat lu men. et nunq̃ color solus. nõ videtur color tantũ vnq̃ esse obiectum visus. At vero potest obiici ecõtrario: q̃ visio cũ vn? et idẽ act? sit in numero: nõ videt termina ri ad duo. Et ita terminari videt nõ ad vtrunq3 simul

sed tantū ad colorem vel tm̄ ad lumen. Nos autē bene concedim⁹ q̄ visus sm actū: nō est nisi vnius visibilis. Color em̄ sm actū cū lumine quo agit. est vnū visibile M̄ā ⁊ materia ⁊ forma non faciunt duo: sed vnū tm̄ in substantia C̄ū ergo in visu lumen sit vt forma: color ut materia: erit ex duob⁹ illis vnū visibile secundū actum et sic vn⁹ act⁹ numero: nō habet duplicē terminū. Verumtamen vt supius dictū est. lumen ⁊ color nō eodem modo se habent ad visū. sed vnū. s. color se habet vt obiectum terminās visū. Alterꝫ aūt vt act⁹ in quo color mouet visum· siue vt cuius actu visio ad obiectum terminatur. LXXII.

De forma speculi luminosa vtrū habeat aliquod esse

Orro de forma in speculo resultante: merito q̄ri potest. Utꝫ sit lumen vel color vel forma vl̄ pot⁹ habeat aliq̄ esse: videt q̄ nō sit. Nam si est: aut est corp⁹: aut nō. Si est corp⁹: tunc duo corpora sunt in eōdē loco: q̄ speculū ꝓpter ipꝫs nō occupat maiorem locū. ꝓterea cū oīe corp⁹ habeat ꝓfundū. secundum hoc oporteret q̄ forma illa nō videretur iacēs super speculū sed eleuata sup speculi supficiē sm ipius corpis ꝓfunditatis quantitatē: q̄ cū appareat fallū eē formā illā corp⁹ esse videt impossibile. Si vero dicat q̄ nō sit corp⁹ cū sup speculū motu locali moueri videtur: sm hoc nō corp⁹ motu corpis mouebitur. contra q̄ ō le gitur in sex principiis. q̄ impossibile est nō corp⁹ moueri corpe. i. motu corpis. Et etiā i sexto phisicoꝝ: q̄ omne q̄ mouet est corp⁹. Et vtꝫ oīe q̄ mouet est i loco michilꝫ nisi corp⁹ est in loco: ꝓterea si mouetur constat q̄ ꝑ se nō mouetur. vt iā ꝓbatum est: ergo ꝑ accidens. At vero q̄ ꝑ accidens localiter mouetur. motu eius in quo est mouetur: sicut anima ꝑ corp⁹. Cū ergo non sit nisi tm̄ in supficie speculi: ⁊ in extremitate pspicui tangentis speculū: mouetur ullꝫ motu tm̄. At econtra videmus q̄ speculo manente imoto: ⁊ similiter extremitate pspicui: mouetur imago ad motū aspicientis in speculo. Nō ergo videtur moueri ꝑ accidens. Et ita videtur nō esse corp⁹: sed michil. huic tm̄ obuiat manifeste sensus ⁊ ratio: q̄ forma hec actu agit visū imutando: q̄ō vtiq̄s nō faceret si michil esset. ꝓterea si michil esset nec per se nec ꝑ accidens videri posset. Dicim⁹ ergo q̄ ipsa aliquod est ens. nō tm̄ corp⁹ nec substātia: sed accidēs: nec motu locali mouetur: sed pot⁹ generaf: sicut supius de lumine dixim⁹: q̄ō semp̄ nouā essentiā habet generatā. ad nouā ꝓsentiā illuminātis. Ita dicimus de imagine speculi q̄ sp generaf ad ꝓsentiā aspicientis. LXXIII.

Quibus modis predicta forma generatur in speculo.

Forma tm̄ illa generatur in speculo trib⁹ modis scz ex motu aspicientis: et ex motu speculi: ⁊ ex motu aeris intermedii: quod ideo contingit: q̄ recta oppositio ertigit ad imutationē speculi. Et ita ꝑ mutare formā: vel ex pte situs aspicientis: vel ex parte speculi. Idcoq̄ corrūpitur vna: ⁊ generatur alia. Medium aūt quod est deferēs: illā corrūpit si ipm̄ variatur Sed ad eī⁹ mutatōs forma moueri nō videtur. Et hoc cōtingit duab⁹ ex causis. Una est q̄ transit⁹ imaginis ꝑ medīū sicut ⁊ lumīis: est subito. Sed aeris mutatio de loco ad locū nō est subito. Alia est q̄ medīū est receptibile formē: sed nō substātiabile: sicut legitur in libro de sensu ⁊ sensato. Idcoq̄ statim q̄n medi⁹ aer erit extra rectā oppositōēz inter speculū ⁊ aspicientem forma nō apparet amplꝫ in eo. In aqua vero sec⁹ est q̄n illa magis seruat. vnde in aqua mota facies maioris quantitatis apparet: q̄ ꝑs aque q̄ mouetur extra rectaz oppositōēz formā in materia diu tenet: cū ꝑte formē q̄ est in recta oppositōe. ideo facit formā maioris quātitatis apparere: vl̄ etiā duas vel tres formas q̄q̄z. Sic ergo patet q̄ illa forma nec ꝑ se nec ꝑ accidens mouetur: sed semp̄ noua generatur. ꝑ hoc de facili posset rēsponderi ad obiectōēz q̄ posset fieri forma illū sitū variat: q̄ nō in vna pte speculi: modo in alia. vnde cum oīe tale sit corp⁹ mobile: videtur illa corp⁹ esse. Nō enī vt dictum est mouetur ꝑ loci mutatōēz: sed ꝑ generatōēz ⁊ corruptionē. voluerūt tm̄ quidā dicere: q̄ illa michil est absolute: sed est quedā cōparatio aspicientis ad speculuz: sicut etiā vmbra est priuatio lucis ex obiectu corpis opaci ad lumen resultans. At vero nō est simile de vmbra q̄ in ea nō resultat imago rei opace exīsse sm oīa lineamenta: sed ꝓfuse tantum: sm ea q̄ primo intercipiūt luminis transitū. In imagine vero speculi exīsse resultāt oīa. Cetez vmbra semp̄ puncitur post corpus opacū. ita q̄ corp⁹ opacū semp̄ est inter vmbrā ⁊ corp⁹ luminosuz At vero imago q̄ est in speculo sic semp̄ resultat ex co. q̄ lumē directe illuminat faciē aspiciētis in speculuz sine oīi vmbra media inter ipm̄ ⁊ aspiciētē. LXXIIII.

Qualiter illa forma sit i speculo vt i subiecto.

Taqz suppositō. s. q̄ illa forma aliquid sit. ⁊ q̄ accidens sit. restat videre in quo tanq̄ in subiecto sit. videtur aūt q̄ nō sit in speculo: q̄ dicit phs in topicis: q̄ motis nobis mouētur oīa q̄ in nobis sunt. Si ergo esset i speculo: moueri deberet vt videtur speculo moto. Videm⁹ aūt ecōtra q̄ apparet illa veniens ac recedens ⁊ sitū varias ad motū aspicientis speculo manente immoto. Vñ ⁊ phs in. vi. li. phisicoꝝ dicit: q̄ impossibile est soluere ꝓcesso q̄ ibi vera forma sit Si vero nō dicatur ibi forma eē incredibilis erit error in vultu sequente sensum. licet hoc ꝓbabilius sit dicere ibi etiā imutat q̄ in extremitate aeris speculū tangētis sit: sed hoc videtur falsum esse: q̄ tūc etiā videretur sm̄ speculo q̄ō nō potest esse. ꝓterea vnūquodq̄z in illo est a quo nō differt ꝑ sitū ⁊ locū: vt i subiecto. Et nos quidem hoc ꝓcedim⁹: q̄ aūt nō mouetur motu speculi: sed corrūpitur ⁊ in altera pte generatur. hoc ideo cōtingit q̄ suū generās est extra speculū. s. aspiciens oppositus speculo sm respectū suū: sicut etiā de generatōne lucis supradictū est. Q̄z aūt sit in extremo aere speculū tangente: sicut in subiecto error est. Quin pot⁹ est in ipso sicut in extremitate pspicui: q̄ō ei ꝓfert actū: visuz imutandi sicut de colore supradictū est. LXXV.

Q̄z eadē forma sit habit⁹ vel dispositio.

Orro si est accidēs in speculo sicut in subiecto: necesse est eā esse in aliquo ꝑdicamento. Et primo quidē videtur esse passio vel passibilis qualitas: quia passionem infert sensui. et ipsum immutat. At vero oīs passio vel passibilis qualitas. habet ꝓtrarium in specie. hanc aūt formā patet ꝓtrarū nichil habere. Alia vero ratōe videtur esse forma vel circa hoc aliquid constās figura. M̄ā illud quod in speculo videtur apparet vt forma. aut figura aspicientis: sub q̄ntitate terminata. Nos aūt dicim⁹ eā quidē esse in ꝑdicamēto qualitatis. Nō tm̄ in specie tercia vel quarta: sed in prima q̄ est habit⁹ vel dispositio. Nō enī est ꝓpria forma vel imago: sed species imaginis ⁊ forme. talisq̄z species q̄ potest esse in anima ut in subiecto. Idcoq̄z nō ꝑ prie longa vel lata est. Sed longitudinis ⁊ latitudinis speciem habet. Si enī esset in ea longū ⁊ latū: cū illa lōgitudo ⁊ latitudo nō terminetur sm terminos aeris vl̄ speculi sed aspicientis. oporteret q̄ longitudo ⁊ latitudo eī⁹ extra ipm̄ esset quod incōueniens est. Idcoq̄z est necesse dicere q̄ reuera nō est ibi longū ⁊ latuz. sed species longi ⁊ lati: ꝑ quā figura cognoscatur aspicientis Cunq̄z tales species sint habit⁹ vel dispositōēs: erit illa forma habit⁹ uel dispositio. Est enī in anima ut habitus: ⁊ in speculo et aere sicut dispositio. Sed hoc concedimus q̄ illud quod ꝑ se tanq̄ primū agens. sensus immutat: sit passio vel passibilis qualitas ut est color.

Nō aūt oportet illud quod receptū est in oculo ⁊ spiritu visibili ⁊ in speculo sit color ſm esse coloris: ſz portꝰ est species coloris:que est principiū cognoscendi colorē Itaqꝫ pari ratōe.nec dicimꝰ q illa imago sit forma.vl circa hoc aliquid ꝓstans figura. Nā vt dictū est.nō habet terminū qualitatis ſm esse figure:sed potius similitudine ipi⁹ ad specie apta nata est figurā ſm eē quāti terminati repsentare. LXXVI.

Qualiter illa forma recipiatur in speculi superficie.

Alter hec oībus difficillimū est videre:vtꝫ recipiat illa forma in supficie speculi:vt in puncto vel in supficie Videtur aūt q vt in supficie:qz ſm rationez supficiei apparet quidquid apparet sub longitudine ⁊ latitudine.Nō si concedat multis ratōib⁹ improbat. Quidqd eīm apparet vt in supficie. si ipm est totū in vna supficie alicui⁹ q̄titatis:ipm totū in minori nō erit. Si ergo speculi forma tota est vt in supficie alicui⁹ q̄titatis toti⁹:tunc nō erit tota in minori supficie.qō est cōtra seu sum manifeste. Si eīm speculū frangatur in decez ptes in qualibet illaꝝ est forma tota.Preterea forma illa scōm eandez quantitatē simul ⁊ semel resultat in maiori speculo ⁊ minori:sicut patet ad sensuz si duo specula mai⁹ ⁊ min⁹ opponātur simul aspicienti: nō est ergo in eis p dimensionē q̄titatis. Nā ratō dimēsionis q̄titatis est esse ſm maiorē dimensionē in maiori: ⁊ ſm minorez in minori.patet ergo q nō est in supficie speculi ſm supficiei rationē. Nos quoqꝫ soluendo dicimꝰ:q non est ibi vt in supficie:sed vt in puncto. Cui⁹ euidens est exemplum in forma toti⁹ spere dimidii celi: q̄ tota resultat i vna pua acie oculi:qō vtiqꝫ patet fieri nō posse si recipetur ibi vt in supficie.Eadez vero est ratio de speculo que ⁊ de oculo. Ad hoc aūt quo in ꝓrariuꝫ obuciſ de apparentia in longo ⁊ lato p ꝓdicta patet tā responsio Nā imago resultās in speculo nō habet longitudinem ⁊ latitudinē:sed potiꝰ illaꝝ dimensionū tantūmodo speciem ⁊ intentōez. LXXVII.

Assertio q ibi recipiat vt in puncto.

Quod aūt ibi recipiatur vt in speculo sicut i pūcto:declarat etiā necessaria demonstratio. Nā euclydes in libro de speculis ꝓbat:q oīs visio pficitur sub triangulo ampligonio. hoc est qui habet vnū angulū obtusum, siue amplū. siue extensum quod idem est. Itaqꝫ si oculꝰ vt dicit plꝰ: est speculū qōdaꝫ animatū:sequitur q id qō imutat oculuꝫ sub trianguli lateribus imutat ipm. Et sic attingit ipm in puncto anguli. Cū ergo eodē modo fiat immutatio speculi quo ⁊ oculi forma q̄ in ipo resultat: erit sicut in puncto anguli:⁊ nō sicut in supficie. Itez ab euclyde inuenitur ꝓbatum q reflexio luminis semp fit ad pares angulos vel in seipm.Ad pares quidē angulos fit:si radiꝰ ex obliq̄ veniens est ad supficiem speculi. In seipm aūt si ꝓpendiculariter. Ex hoc accipitur q radiꝰ oīs reflectꝰ a speculo ꝓtingit speculū ad angulū rectū vel acutū aut obtusum. Nā si ꝓpendicularis incidat radiꝰ sup speculuꝫ planū:tunc reflectitur in seipm:⁊ supficiez speculi planam in puncto tangit: ⁊ ex vtroqꝫ pte sui ꝓtactꝰ ad supficiem.rectū angulū facit. Nā apud euclydē principium est.q linea recta ꝓpendiculariter cadens sup lineā rectā facit duos angulos rectos.Si aūt̄ oblique veniat radiꝰ sup speculū:tūc de necessitate fient ibi tres anguli equales duob⁹ rectis.quoꝝ vnꝰ est inter radiū incidentem ⁊ lineā supficiei speculi:⁊ est acutꝰ. Aliꝰ autez inter radiū reflexū ⁊ alterā ptem linee supficiei speculi ⁊ est similiter acutꝰ equalis ꝓtiori. Tercius inter raduꝫ incidentez ⁊ radiū reflexū:⁊ est q̄ꝫ obtusus. q̄ꝫ rectus.q̄ꝫ acutꝰ. Cū ergo oīe qō venit ad speculū: ſb bis angulis veniat ad ipm.oīe qō recipitur i speculo: recipietur in anguli termino:oīnis aūt anguli termin⁹ est punctus:omne ergo quod recipitur in speculo recipitur vt in puncto. LXXVIII.

Secundū quā naturam speculum sit susceptibile talis forme.

Nec quoqꝫ difficile est peipere secundū quā naturā speculū susceptibile sit talis forme.aut eiꝫ secundū q est corpꝰ.aut secundū q est transparens siue puium.aut secundū q est transparēs in vna pte:⁊ in altera pte extinctū siue terminatū. Si primuꝫ dicatur secundū hoc sequit̄ q hmōi forme susceptō omni corpi debeat quod vtiqꝫ flm est. Si secundo modo: tunc hoc magis aeri debetur:vt videtur q magis trāsparens est. Si tercio modo:tūc corpꝰ nō posset esse speculum quod nō esset in altera pte terminatum:⁊ hoc vidēmus esse falsum in aqua.:q̄ est speculū aspicientis ad ipm:licet non sit in altera pte terminata. Similiter metalla videmꝰ esse specula q̄ polita sunt ac tersa: vt ferrum argentū ⁊ talia. Idē quoqꝫ videmꝰ de quibusdam politis lapidib⁹. In quib⁹ oībus merito queri potest.secundū quā naturā cōmunē eis ꝓtingat suscipe hui⁹ formam.dicimꝰ itaqꝫ tria ꝓcurrere in speculi natura.videlicet planitiē in supficiem transparentez. ⁊ aliud terminans ipm post supficiem. Tertiū q sit ꝓportionata reflectio. Nā aer qui trāsparens est tm nō est speculum. Aqua vero q̄ trāsparens ac spissa est aliquo modo terminat lucez:q̄ abstrahit formas visibiles. easdemqꝫ reflectit a supficie plana.⁊ p ꝓsequens ibidem congregat formā abstractā a luce reflexā.vnde ipa est speculū sed aliquātulū obscuꝝ. At vero inter oia melꝰ est speculū ex vitro et plumbo:qz vitꝝ ꝓpter trāsparentiā melius recipit radios:plumbū non habet humidū solubile ab ipo.vnde q̄ supfunditur plumbū vitro calido.siccitas vitri calidi abstrahit ipm: et efficitur in altera pte terminatū valde radiosū. Exigitur etiā ꝓportio reflectiōis Nā si multo minꝰ fieret reflexio sicut in speculo immediate soli oppositō:color ⁊ figura non resultaret vel obscure resultaret. Et hoc ideo etiā accidit: q ꝓdensatio radioꝝ ac luminis:colores ac figuras tegit. Nam si lapis niger valde polit⁹ sub sole ponatur: et aliquis eminus respiciat illū ex obliquo videbit ille lapis alb⁹ vel splendid⁹.ꝓpter diffusionē radioꝝ i supficie. LXXIX

De speculis metallinis.

Quoꝝ metalla quedā multū in supficie polita ⁊ depurata sunt specula:hmōi eīm oīa generātur ex sulphure ⁊ argēto viuo. Argentū aūt viuū fit ex subtili aqueo ⁊ subtili terreo. Cū ergo argentum viuū et sulphur valde subtilia sunt ⁊ cōmiscentur p calidum digerēs et inflamās:tūc fit auꝝ quod in supficie politū ꝓpter subtile aqueū ac mediū. receptiuū est ⁊ reflectiuū:⁊ ꝓpter subtile terreū est terminatiuū ac sic efficitur speculū. Similiter etiā fit de argēto ꝓpter easdez causas:hoc solū excepto:q calidū in ipo nō est ita bene cōmiscens ac digerens et inflamans sicut in auro. Et etiā q auꝝ magis sequitur colorē sulphuris. Argentū vero magis colorē argenti viui. In vtroqꝫ tñ est frigus magis coagulans.⁊ ob hoc luminis receptiuū est ac reflectiuum. Cuꝝ aūt depuratū est ex sulphure quidem puro et argento viuo min⁹ puro bene cōmixtis:ꝓpter hoc etiā ex ipo fit speculū bene in supficie politū:ferrū vero ex vtroqꝫ quidē est puro et bene cōmixtis. et bu miditas ei⁹ viscosa nō est ab ipo sepabilis p eliquatōez calidi:ꝓpter hoc efficitur quidē speculū sed magis obscuꝝ secundū quid:ac secundū quid minus obscuꝝ. In eo quippe qō politū est.magis accedit ad naturaꝫ dyaphani p naturā aque:et magis receptiuū est forme ⁊ colorꝭ. In eo vero qō est ex partib⁹ grossis terreis.magis est vmbrosum:et sic min⁹ receptiuū. Auꝝ aūt ⁊ cuprum in eo quod habent colorez sulphuris: minus receptiua sunt forme et colorꝭ. In eo vero q habēt subtile

terreū:magis receptiua sunt q̄ ferr̄. Ideo argentū bene politū inter oīa metalla melius est speculus:qz in colore magis accedit ad dyaphanū. Plozo stannū t plumbum magis sunt ex argento viuo nō puro: nec bene cū sulphure cōmixto.ppter hoc in superficieb⁹ eoz semp remanent ptes obscure terrestres: receptabilitatē lumis impedientes. Iōqz ex istis nō generat speculū. LXXX

De variatione imaginis in speculo visu respondentis.

Hoc autē videtur mirabile q̄ imago speculi q̄n videtur in tpo:q̄nq̄z videtur in pfundo: q̄nq̄z i superficie. Cuiqz anterior ps aspicientis contra speculū sit speculo ppinquior videt ipa citi⁹ tāgere speculum q̄ posterior. Et sm hoc videtur q̄ nobis deberet primo resultare posterior ps:t nō anterior quasi coopta posteriori:sicut de homine a nobis recedente nō videmus nisi posteriorē ptem. Nos aūt dicimus q̄ sicut habitū est supius:forma que apparet i speculo species est nō habens spissitudinē. Ideoqz nulla questio ē vtr posteriorē tegat anteriorē. Ideo aūt forma illa quando qz videtur in pfundo:q̄nq̄z in superficie.q̄n in speculo n resultat forma tantūmodo. sed etiā distātia q̄ est inter aspicientē t speculū. Ideoqz q̄n est magna distātia: tūc forma videtur in speculo pfundata Quādo vero est distantia pua:tunc videtur ad superficiem accedere. Pōt etiā oriri dubitatio cur in quibusdā speculis apparet recto modo:in quibusdā aūt supius apparet inferius t ecōtra. Sinistra quoqz apparet dextra t ecōtra. Similiter etiā cur in quibusdam plures apparent facies ad vnū aspectū. In quibusdā vna tm̄. Nos aūt dicimus q̄ in speculo puexo nō apparet forma sicut in plano;t huius rei causa est:qz in plano vna ps speculi non est sub alia.ideoqz nō fit ab vna pte sup aliā reflexio. Et in cōcauo vna ps est sub alia. Et ideo supior forma receptā ducit sup inferiorē:sic supior pars inferior apparet:similiter etiā est de dextro t sinistro. Et iste est mod⁹ naturalis in generatōe oīs mixti:licet non figure lapidis qui topazion dicit:in quo semp apparet facies versa. Si vero fiat speculū angulis multis angulatū:tūc quilibet angul⁹ p discōtinuationē t reflexionē que fit in eo multe fiūt imagines sm naturā discōtinuationū reflexionis. Si vero speculū fiat in vna pte pcauum:in altera planū:due facies resultāt. Et siquidē concauū sit superi⁹:t planū inferi⁹.tunc in loco cōtinuatōis plant ad concauū:videbūtur facies ille in collo cōtinuate.ita q̄ facies vna sit supius t alia inferi⁹. Si vero sit econtra planū inferi⁹ t pcauū supius: tūc videbūtur facies ille in vertice capitis pntinuate: eo q̄ inferior pozrigit superius:t supior dependet inferi⁹. LXXXI.

De speculis planis

Non solū vero apparet dextra sinistra t ecōtra in speculis pueris:sed etiā in planis. Nō tm̄ ex causa quā in libro de speculis ponit euclydes. videlicz eo q̄ videam⁹ p lineas radiales ab oculis egredientes:sed potiꝰ ideo:qz forma abstracta a re visa per actū luminis apparet in speculo: et sicut abstrahit ita imprimitur. Ideo fit imaginis sit⁹ ad aspicientē oppositus. Plozo in re alta etiā distātia in speculo repsenta tur vt in turri.cui⁹ cacumen inferi⁹ videt .qz.s.a speculo distat ampli⁹. t ob hoc apparet pfundi⁹; ppter hoc in speculo vel in aqua videtur turris cōuersa. Hac etiā de causa baculus stans in aqua:oblique aspicientis: curuus vel absc̄sus videtur:qz.s.baculi forma p oīne pfundus aque existens;superficiei aque imprimitur. idqz vlteriꝰ immutat aerē t visū t figurā.et hui⁹ immutatōis causa est:qz linea veniens a pfundo ad superficiē aque recta est. Linea vero a superficie aque ad oculū veniens:obliq sup ullā cadit:ita q̄ sup aque superficiē facit angulum acutum versus aspicientem:sicqz curuitas duarum lineaꝝ immutatōne causa est apparitōis curuitatis rei. Si vero sup rem in aqua iacentē aliquis aspiciat directe;tunc res videbitur directe: qz tunc ad punctū linee immutantis superficiem aque.cadit linea immutationis visus perpendiculariter ac directe.ita q̄ super aque superficiem duos angulos rectos signat. Actoz. Hec de forma vel imagine in speculo relucente. LXXXII.

Qualiter lux sit colorum ypostasis.

Ex libro de vaporibus.

Deo aūt lucē esse ypostasim colorꝫ.t si relinqueretur sibi veniens ad vnūq̄q̄z corp⁹ non quiesceret donec color illius corpis appareret pure lux.vnde videm⁹ solem patentē eclypsim in lumie suo remissum.et oīne albū apparere pallidū. Cuiqz sm remissionē lucis:appareāt oīes colores remissi; patet q̄ lux veniens ad vnūq̄q̄z colorātū: accipiens a reb⁹ a q̄ bus reflectit q̄ inuenit trālit in essentiā colorꝫ suorū. t hui⁹ rei indiciū est:q̄ splendor penetrans vitrū;inueniens ibi picturā diuersorꝫ colorꝫ: in sua penetratōe reflect⁹ est ab obstaculo.t nō reflectitur in specie splendoris:sed specie picture.vnde patet q̄ splendorez accipit ab eo q̄ inuenit in vitro. hinc est etiā q̄ minimo vino rubeo existente in fundo vasis apparet albū. Appositū in magna q̄titate apparet rubeū. Quod est qz intensio splendoris q̄ est in paruo vino facit illud apparere albū in colore.s.qui multū est ei affinis:inueniens aūt de vino multū in vase.nō est ita de facili penetrans in pfundum:et ideo debilitatur.vnde q̄n⁹ apparebat albuz tam apparet in rubore obscurꝫ.hoc aūt mixt est q̄ vitro depicto t splendore illud penetrāte i sui reflexione si apparet in specie splendoris veri. Sed in specie colorꝫ p picturā assimulati. Et tm̄ cū in vino rubeo videm⁹ celū ex reflexione colorꝫ in specie.nō videm⁹ illud in colore vini rubei:sed in colore ppio.et dico q̄ quādo color reflectitur ad rubeū:si fuerit multū rubeū:mutabit ydea celi sm colorē quē inuenit in vitro sed debiliter. Plozo cū penetrat vitrꝫ a luce:ibi est quasi quedā mixtio. Cuz aūt reflectitur debilioz est colorꝫ reflexio cū colore vitri pūcto. videm⁹ aūt q̄ aer illuminat⁹ a luce; min⁹ itrum accipit lucem ex alio. At ecōtrario virtus odorati cū inficitur ab alioꝫ odore:inueniens illā infectōez nō inficitur a simili. Qō inde videtur: qz nichil habēs vnā formā in effectu:accipit infectōz a cōsimili. Itaqz videtur q̄ nichil in luciditate positū dū illā retinet inficī posset ab alia;nisi augmentet eī⁹ luciditas. At econtrario in domo q̄ est dispolita in luce p vnā candelā:est videre.q̄ alia candela allata lux augmentatur Ad hoc aūt dico q̄n lux est de genere eoꝝ q̄ nō habent contrarium;et ita si potest intendi potest t remitti. Qō autez oīne subiectū retinens aliquā infectōez non inficiatur a cōsimili.nō est generale.videm⁹ eīm q̄ aer inficitur a pariete albo.sm se totū. In odoratu vero fumositates resolute a vino in eo q̄ qui potauit:opilāt carunculas narium ne discernere possit t odorare vinum potatum ab alio. LXXXIII.

Iobuc de quibusdam ppriet̄ib⁹ lucis et vmbre Alexander.

Lux nō videtur per se:sed p materiā. est autez aliter in sole.aliter colore.aliter in quacunqz re illuminata.nec ꝓcedit lux nisi a corpore: qz nō est nisi a corpore. A quolibet aūt puncto cuiuslibet corporis lucidi oritur lux;per quālibet lineā rectā q̄ potest extendi ab illo puncto.ex quib⁹ patet q̄ a quolibet puncto cuiuslibet corporis dyaphani cōtingentis aliquod corp⁹ lucidū quocūqz lumine:oritur lux per oīnē lineā rectā q̄ potest extēdi ab illo puncto t trālire in corpore dyaphano tangente illud punctuz. Item omne corpus

coloratū lucidū ꝓprie mittit formā suā a quolibet punc to ipi⁹:ꝑ omnē lineā rectā.demiqꝫ ꝓprium est lucis extendi fm lineas rectas.siue lux fuerit essentialis.siue accidentalis.siue debilis.siue fortis. Cūqꝫ alia mediāte luce videātur.lux seipa.nulloqꝫ alio modo videtur: lux maxime se oībus exhibet:ꝛ est principiū cognitōis sensualis oīm:maxime in visu. Michilomin⁹ maxime incognita est inter oia. ¶ Augustin⁹ in libro confessionū. Lux oculis egris odiosa est:que puris est amabilis.

¶ Philosoph⁹. Luce ꝛ vita nichil iocundi⁹.nichil extigui faciū⁹. Radi⁹ ꝛ lux qñ ꝑpendiculariter descēdit in domū ꝛ cadit in terrā.generat ex se radiꝫ reflexū:qui scilicet radi⁹ reflex⁹ de necessitate reuertit ꝑ eandē viā ꝑ quā descendit radi⁹. Nā si ꝑ aliā rediret angulū acutum faceret.Et ita duo radii.s.generās ꝛ generat⁹ fūt vn⁹ radi⁹. Ité radi⁹ penetrās foramē quadratum vel alio modo angulare.facit in obiecto remoto lucē rotundam. Radi⁹ descendēs sup corpus clarū ꝛ politū.generat splendorē resultantē:sed si descendat sup corp⁹ opacum ꝛ impolitū nequaq̄: lux debilis valde apparet in locis obscuris:et later in locis luminosis. Corpus celeste. verbi gratia.vt sol quasi cōtrario modo dat lucē suam ꝛ calorē. Nā magis trāsparentibus:magis dat de luce:ꝛ min⁹ de caloꝛe. Econtrario magis opacis ꝛ corpulentis pl⁹ dat de caloꝛe:ꝛ min⁹ de luce Cūqꝫ in aere exīstente in domo in quā nō cadit radi⁹ solaris nichil videatur adesse.supueniente radio solis tot ibi corpora minuta apparent:vt nemo sit qui ea numerare possit.

¶ Hugo de trib⁹ dieb⁹. Quid luce pulcri⁹ q̄ cū colorē in se nō habeat.oīm tū colores rex ipa qdammodo illuminando colorat. Sol sicut aur⁹ rutilat. Luna pallet q̄si electr⁹. Stellar⁹ quedā flameo aspectu radiāt.quedā lucē nitida micant. Quedā vero alternatim: nūc roseum: nunc viridē:nunc candidū fulgorē demonstrāt ¶ Philosophus. Umbra vero est lucis priuatio que fit ꝑ obiectum corpis tenebrosi corpi lucido. vmbra lineamenta corpis retinet ꝛ detineri nō potest.fugientē se sequitur ꝛ sequentē fugit:facit apparere pulcr⁹ qm occultat maculatum. vmbra tanto est breuior q̄nto sol altior. Insensibiliter perit que moto corpe in radio solis alia et alia semp erit.nec est vmbra terre:ꝛ hac vmbra sola luna ō celestib⁹ corpib⁹ inuolu itur. LXXXIIII.

De distinctione corpalis ac spiritualis luc̄ a tenebris. Actor

Ortō lucem illā primariaꝫ vt ex ꝓdictis patet distinxit de⁹ a tenebris.quiditate.ꝛ loco.ꝛ tpe hec siquidem ab inuicē diuisa sunt essentialiter q̄ lux habit⁹ est:tenebre vero priuatio. Temporaliter aūt:q̄ lux in die.tenebre in nocte.localiter quoqꝫ:quia dū lux est in vno emisperio:tenebre in alio ¶ Hugo de sacramentis li.i. Ergo illud primū momentū tpis quā do creata ē oīm visibilū inuisibilūqꝫ natura. nec nox fuit:nec dies.et tunc temp⁹ fuit q̄ mutabilitas.postea vero ꝺtinuo luce facta:diuise sunt tenebre ꝛ lux. Et tē pus iā ꝑ diem ꝛ nocte distingui cepit. Et vt mihi videtur in eodeꝫ ꝓtus momento tpis: quo visibiliter ꝛ corporaliter diuisa est lux a tenebris. Inuisibiliter quoqꝫ boni angeli discreti sunt a malis.illis in tenebris peccati cadentib⁹:ꝛ istis ad lucē iusticie ꝙuersis vt lux essent ꝛ nō tenebre:sic eīm ꝑsonare debuerūt: exemplaria operum dei:vt q̄ visibilia erāt opa sapientie inuisibilū ꝑ uectus sequerentur:fm q̄ ipa q̄ virtutibꝫ opabatur sapientia.ibi iudiciū exercuit:hic formauit exemplum.

¶ Johānes crisostom⁹ in sermone de ieiunio. Cur ergo nō pri⁹ de angelis q̄ de visibilib⁹ creaturis aliquid liquidū.s.ꝛ expssum insinuauit moyses. qꝫ loquebat iudeis rudib⁹.s.de egipto eductis: quos nō tūc oportuit ꝑ excelsiorem viā ad creatoris cognitōēꝫ; sed ꝑ planiorem.i.ꝑ creaturas visibiles adducere ¶ Augustin⁹ super genesim. Itaqꝫ sicut dicit scriptura ꝓtior oīm creata est sapientia.i.intellectualis ꝛ angelica vita:q̄ quidē informis ac tenebrosa fluitaret:si nō ad creatorē cōuersa formā sapientie caperet:ac lux in eo fieret. ¶ Idem in libro de ciuitate dei.xi. Si aūt ad illor⁹ dict⁹ opa pertinent angeli q̄ moyses in principio geneseos describit. ipi sunt lux illa:q̄ diei nomen accepit:cui⁹ vnitas vt cō mendaretur nō est dict⁹ dies ꝓtim⁹;sed dies vnus. Ne etiā aliud dies ꝓtim⁹ ꝛ secund⁹ ac ceteri.sed idez vnus ipe septies repetit⁹;ꝑpter senariā cognitionē operuꝫ q̄ fecit de⁹. Et septimā quietis:qua in seipo a suis opib⁹ requiescit de⁹. Cū eīm in verbo dei facti sunt lux.profecto ꝓcipes facti sunt lucis eterne q̄ est dei sapiētia: et dicitur filius illuminās omnē hoīez ꝛ angelū mundum. vt sit in domino lux: a quo si auertitur angelus fit immundus. LXXXV.

De lucifero et primo de illius statu. Petrus lombardus

Inter hos itaqꝫ celestes spūs:de quib⁹ dictū est supra. fuit vn⁹ oīm⁹ aliis cadentib⁹ excellentior: nec inter stantes aliquis eo fuit dignior sicut testimoniū scripturarum monstrat. Scriptū est eīm in iob ipe est principium viar⁹ dei. ¶ Gregor⁹ in moralib⁹ li.xxxii. Neqꝫ ei etiā nunc tā mira ꝓtra dei electos exercere posset. si nō ex magna ꝺditione natura ei⁹ subsisteret. Idcirco ergo ad tā multā fortitudinē sufficit: q̄ in natura rex hunc conditor primū fecit.ꝑ vias quippe dei ei⁹ actōnes accipim⁹. vnde recte principiū viar⁹ dei vehemoth dicit q̄ nimir⁹ cū cuncta crearet:hunc primū ꝺdidit quez reliquis angelis eminentiorē fecit. Cui⁹ eminentiā ꝓbeta demonstrat dicens. Tu signaculū similitudinis dei: licet eīm homo ad similitudinez dei creat⁹ sit:angelo tū aliquid mai⁹ tribuit:cū nō ad similitudinem dei ꝺdit⁹: sed signaculuz similitudinis dei dicit: vt videlicet quo subtilior est in natura eo in illuz similitudo dei plenius expssa credatur.de quo etiā ꝑ ꝓpheraz dicit oīe lignū paradisi nō est simile ei:q̄ cetera celestiū virtutū agmina:q̄uis excelsa sint:huic tū nō ꝑlata sunt nec equata. Item ad eū ꝑ ꝓphetā dicitur oīs lapis ꝑciosus opimētum tuū.ꝑ lapides angelor⁹ ordines intelligim⁹ quib⁹ vehemoth iste operi⁹ fuisse describitur:q̄ eos quasi vestem ad ornamentū habuit:quor⁹ dū claritatem trāslēdit:ꝛ eoꝝ compatione clariores fuit ¶ Idez in li.xxxiii. Alibi quoqꝫ de ipo in eodem libro legitur: q̄ nō est potestas sup terrā que illi comperatur:potestas nimir⁹ eius sup terrā cunctis eminentior phibetur: q̄ ꝛ si actionis sue merito infra hoīes cecidit. Oīe tū hoim genus nature angelice conditōē transcendit:qui q̄uis beatitudinem ꝺdidit.nature tū sue magnitudinez nō amisit:qua humana oīa supat:licet sanctis hoībus meritor⁹ suor⁹ subiectione subiaceat. Sed quo altior est ꝺyaboli natura eo maior est innocentis hoīs gloria. De hinc etiā de illo ꝺyabolo subditur:qui fact⁹ est vt nullū timeret:sic quidem ꝑ naturā fact⁹ est. vt conditorez suū caste timere debuisset:timore.s.sobrio timore securo. Nō timore quem foras charitas mittit; sed timore in seculū seculi ꝑmanente quez charitas gignit. LXXXVI.

De casu ipsius ¶ Petrus lombardus.

Se itaqꝫ ysidoro teste. postq̄ creat⁹ est eminentiam nature ꝛ ꝑfunditatem scientie sue perpendens:intantū superbiuit q̄ etiaꝫ deo voluit similis esse. Nō ꝑ imitationez sed equalitatem potentie.et tante superbie merito deiect⁹ est ¶ Bernard⁹ clareuallensis. Lucifer siquidez ille qui mane oriebatur: pro eo q̄ similitudinez vsurpare voluit altissimi ꝑ rapinā:arbitrans se esse equalem deo. qō est vtiqꝫ filii: ꝛcipitat⁹ illico corruit:q̄ pater ꝑ filio zelans in ipm vindictā exercuit:q̄ et mendax est.cū se fore similē altissimo iactauit et mendacii pater cū hominem quoqꝫ venenauit: ꝛ sue

falsitatis seminariū fudit dicens. Eritis sicut dii. Bíxit eñ lucifer: iam nō lucifer sed tenebrefer ⁊ vesperus Sedebo in monte dei ⁊c. O impudens ⁊ imprudens. multa mihi ministrabāt ei. ⁊ tu sedebis. Quid iā laborasti vt sedeas. Quid seminasti vt iā metas. Nō ē hoc tuū: sed quib⁹ paratū est. Quid est qō inuides. Sedebunt vermiculi terre iudicātes: ⁊ tu nō modo stabis: ſz iudicand⁹ astabis. Ipi vtiqz qui eūtes ibant ⁊ flebant mittentes semina sua: venient cū exultatione portātes manipulos suos. duo sunt manipuli quos queris. bonoris. ſ. ⁊ quietis: sed nō sic impie nō sic. Qui seminauerit vilitatem ⁊ laborē: metent honorē pariter et quietez: p confusione sua duplici et rubore: in terra sua duplicia possidebunt.

¶ LXXXVII.

¶ Qualiter veritate ac diuinorum cognitōe secretorum est priuatus ¶ Augu. sup gen̄.

Actus ergo p̄ statim a veritate se auertit. p p̄ria potestate delectatus: beateqz vite dulcedinem nō gustauit quā nō acceptā fastidiuit: sed volendo accipe amisit. Ceciditqz non ab eo qō accepit ſz ab eo qō accepisset si deo subdi voluisset. ¶ Bernardus. Porro sicut iā supradictū est. Seraphin stantes ⁊ astantes dño maiestatis. ei⁹ caput. i. altitudinē duabus alis velant. Admiratōe. ſ. in qua feliciter delectantur. Et veneratōe in qua feliciter gloriant. pedes etiā duabus alis: fidelitate. ſ. atqz prudentia velāt. Nā p pedes ei⁹ intelligim⁹ inuestigabiles vias ei⁹ ⁊ profundū sapientie: ad quos pedes etiā incarnatōis misteriū pertinet. ⁊ omnis opatio nostre salutis. Cū itaqz seraphin ⁊ fideles pariter ministri sint ⁊ prudētes: sic diuina negocia gerunt et saluti puident elector: vt maligⁿ ille omino appēdere nō possit. Ex pedū velamento factū reor: vt nesciens dñm glorie fecerit crucifigi. Et hoc etiam quotidie fieri solet: vt salutis nostre negocijs ignoras seruiat ⁊ inuit⁹: sero postmodus plangens: q dū obesse voluerit inuent⁹ sit. profuisse: sic p administratorios spūs illuditur ei⁹ astutie. q ⁊ fideles sint qui detegere nolint ⁊ prudentes qui tegere norint: diuine erga nos prudentie ⁊ dispositōis archana. Porro duab⁹ alis volant. ſ. nature pspicacia: et gratie efficacia. ve tibi supbe spūs adulterarie psumptionis amator: nō steristi in veritate expulsus es. Quid aūt estimare vetat dejecto lucifero ad pugiles excubias: seraphin astitutos. Sicut ejecto boie ad custodiā cherubin flame⁹ gladi⁹ traditur: vt a ligno vite incōsio. ſ. quib⁹ nichil carni terribilius manū, phibeant corpalem. Porro seraphin tñ alas accipūt quar velamine arceāt oculū spūalem Itaqz duab⁹ alis velabāt caput ei⁹. ⁊ duabus: pedes. vt nec alta dei: nec pfunda ei⁹ inqu⁹ ille valeat cōtemplari. Erit aūt cū revelabit gloria dñi: sed prius tollet impi⁹: ne videat gloriā dñi. Interim sane velanē caput ⁊ pedes: vt mediū aliud eidem impio ad videndū: ſz ad inuidendū vtiqz relinquat. Cetex sicut e supmis duabus alis: nequissim⁹ ille admiratōnez habuit: sed ñ venerationē: sic mediis quoqz spūalem intellectū ei natura dedit: sed nō etiā gratia affectū tribuit. Itaqz superbus ille lucifer lucē pferens nō ignem habens. alteri tā tum inuit⁹ ale: casuz facere potuit nō volatū: exultauit eñ lucid⁹ esse: nō feruid⁹: nō incensus: qō seraphin sonat. Nō ergo steterit: qz ptemplit. Sz nec volare potuit qō psumplit. Sic nichilomin⁹ ex infimis alis plane si delitatis exps fuit: sed prudentia nō caruit. Nā et serpens erat callidior cunctis animantib⁹ terre. forte eo ipso tam irrevocabilis est casus eius. q ex his quas dixi mus alis sicut in parte dextra nulla affuerit: sic in leua nulla defuerit;

¶ LXXXVIII.

De complicib⁹ ei⁹ ¶ Petrus lombardus.

Non sol⁹ aūt lucifer cecidit: sed cū eo alii multi qui in ei⁹ malicia consenserūt. Nā vt ait Johānes in apocalipsi. Draco de celo cadens terciā partez stellar⁹ secū traxit. ¶ Beda. Hoc aūt dixit nō q⁹ lucifer eis malū suggessit: nec peccatū eor⁹ videatur habere remediū excusationis: ac p hoc ⁊ liberatōis. iuxta hec sim origenis. Sed ideo dicitur secum traxisse: q⁹ dū ille equalitatem dei ⁊ principatū alior⁹ angelor⁹ supbe appetereret. Illi ob ei⁹ plenitudinē ⁊ excellentiam ab eo dependentes: mox ei⁹ voluntatem cognoscentes sponte p psensū ei adhesērūt: et ob hoc pariter cū eo ceciderunt Nō q⁹ voluerūt omīs similes esse deo: sicut ipe. sed idē cū eo voluerūt. ſ. q ipe esset eor⁹ caput sicut appetebat hunc casum suū pscire nō potuerūt: q⁹ si pscirent: iaz essent ante casum miseri. aut stulti ⁊ maligni. ¶ Anshelmus in libro de casu dyaboli. Angel⁹ mal⁹ adhuc i bona voluntate stans psciebat se casur⁹: aut volebat vt ita fieret: aut nō. Si volebat: iā ipa mala voluntate ceciderat. Nō ergo volendo cadere prius sciuit se casur⁹ q⁹ caderet. Si presciebat ⁊ nolebat: ergo tanto erat inferior q⁹to debebat esse felicior: qō nō conuenit. Relinquit ergo q casum suū mallaten⁹ pscire potuit. ¶ Petrus lombard⁹. Q⁹ aūt angeli⁹ qui ceciderūt gratia data nō est culpa eor⁹ fuit: quia cū stare possent noluerūt quousqz gratia apponeretur: sicut alii pstiterunt: donec illis cadentib⁹ p supbiam: eis gratia appolita est. Apte ergo cadentiū culpa in hoc dēphendi potest. q⁹ licet sine gratia nequirēt pficere quā nondū acceperāt: p id tamē qō eis collatū fuit in creatōe poterant non cadere. i. stare q⁹ nichil erat qō eos ad casum impelleret: ſz spontanea sua voluntate declinauerūt. Qō si nō fecissent qō datū est aliis vtiqz darer ⁊ ipis. ¶ Anshelm⁹ vbi supra. Videes ergo angelū bonū ⁊ malū: deo parem debere grazq̄tum ad bonitatē ei⁹. Nec dyabolū ideo min⁹ debere reddere deo qō dei est: q⁹ sibi abstulit qō de⁹ dedit. Et noluit accipe qō de⁹ obtulit. Semp ergo debet agere gratias deo malign⁹ spirit⁹: p beatitudine quā sibi ab stulit: sicut bon⁹ p ea quā sibi ipe dedit.

¶ LXXXIX.

¶ Cur cū de⁹ creauit quē peccaturū pscivit. Augustinus super genesim.

Hoc est ait initū figmenti dei qō factū est vt illudatur ab angelis ei⁹: figmentū eñ dyabolus dicitur: q⁹ cū sciret cū de⁹ volūtate malū futurum vt bonis noceret. creauit tamē cū vt de illo bonis prodesset: hoc aūt fecit vt illudatur ei. Illuditur eñ ei cū sanctis ei⁹ temtatio. pfit. Sic ⁊ mali boies quos deus malos futuros puidens: creauit tñ ad sanctor⁹ vtilitatem. illudūtur tñ: cū sanctis cor⁹ temtatione pfectus pstatur: sed ipe est initiū: q⁹ pcedit antiquitate et priuatio malicie. hec aūt illusio fit malis angelis ⁊ bonis mb⁹ p angelos ⁊ boies sanctos: q⁹ subdit eis deus homines ⁊ angelos malos: et nō q̄tum nitūtur: sed q̄tum sinuntur possunt. ¶ Bernard⁹ clarevallensis sup cantica omel. xvii. Jocundū vero iudiciū: vt supbus ille. humilū malleator. eiſdē ipis nesciens fabricet coronas petuas: oīs impugnādo. ⁊ oibus succūbendo. Tu mihi miser sedem collocas in aquilone. plaga nubilosa ⁊ frigida: ⁊ ecce suscitātur de puluere inopes: ⁊ de sterco re paupes. vt seō. cū prin. et. ſ. g. r. Incaluit super eos mons coagulatus mons pinguis. ¶ Idē in quodā sermone. Sic aūt etiā vt iā supra dictū est p administratorios spūs illuditur eius astutie. q⁹ et fideles sint qui detegere nolint et prudētes qui tegere norint diuine erga nos prudentie et dispositōis archana. hinc factū reor vt nesciens dñm gl'ie fecerit crucifigi. Ex hoc etiā quotidie fieri: vt salutis nostre negocijs ignoras seruiat et inuitus. sero postmodus plangens: q⁹ dum obesse voluerit inuent⁹ sit. profuisse. Hinc ergo ille nequissim⁹ et in p̄senti torquet acrius: et in futuro cruciabitur grauius. primū quidem q⁹ ipsam nobis longanimitatem diuine

benignitatis iuideat.deinde q nequaq sibi ipi hac sat tem occasione puideat vt ad pñiam puocetur. xc.

De obstinata ei⁹ supbia Gregor⁹ vbi s.

Sic quidē vt tā supradictū est p naturam fact⁹ est:vt conditorem suū caste timere debuisset timore securo videlicet. Sed qm ei a quo ꝺditus fuit subesse despexit:tanto magis infra se ccidit. qto magis se ꝺtra gloriā sui conditoris erexit: factusq est vt nullū timeret.nullū videlicet:q nec etiā deū. Sz neq boc ipz qꝺ passur⁹ est metuit: appetitū nāq celsitudinis vertit in rigorem mentis. Et q ius quelite potestatis nō obtinuit:quasi qꝺam supbie sue remedium inuenit:insaniā sensibilitatis. Quia vero ꝓfectu transgredi cuncta nō potuit:despectu se ꝺtra cuncta ꝓparauit. Cui⁹ adhuc supbia describit.cū subdit omne sublime videt.i.cunctos velut infra se positos quasi de sublimi respicit:q⁹ dū cōtra auctorē p intentionez nititur. Estimare sibi quēlibet parē dedignat. Qꝺ etiā aperte membris ei⁹ ꝙgruit:q⁹ omnes iniqui p tumorē mentis elati:cunctos quos cernūt supbie fastu despicitūr. Et si qñ exteri⁹ venerātur:unt⁹ tñ in secreto cordis ubi i sua estimatōe magni sunt:cunctoꝝ vitam sibi postponunt Reꝓbi tñ cū vnū vel minimū bonū suū incauti ꝑspicunt mala multa grauia in quib⁹ sunt non agnoscunt. Ar electi ad qlibet remississimū malū suū :deo disponente ex infirmitate trepidār:vt magna bona ad q̄ puenire sunt nō amittār. Sicq⁹ fit vt ꝗstos mala aduuent illos vero bona grauēt. Quia videlicet z male bono vtitur reꝓb⁹.z bene malo vtitur iust⁹. Recteq⁹ in fine locutōis dñice.vnū aliqꝺ apte de leuiathan exprimitur vnde membra ei⁹ nobis breuiter significent. Naz subditur ipse est rex sup vniuersos filios supbie. Supbia etiā cuidentissimū est signū reꝓbor: at cōtra humilitas electoꝝ. Cū em quā quisq⁹ mentē habeat agnosci tur:sub quo rege militet inuenit. vnusquisq em quasi quendā titulū portat opis:p quē facile ostēdat: sub cuius fuiat potestate rectoris. xcii.

Qualiter sit in demonibus malum. Augustin⁹ de ciuitate dei li.xii.

Creatura igit q in tanta nature excellentia creata est vt licet mutabilis sit. adherendo tñ immutabili bono beata fit. Cuiusq indigentie explende nō sufficiat nisi de⁹ ꝓfecto nō illi adherere vicium est. Omne autē viciū nature nocet:ac p boc ꝺtra naturam est. Ab illa ergo q adheret deo: non natura differt ista:sed vicio. Et sicut beatitudinis illi⁹ causa est adherere deo:sic ecōtra amissionis illi⁹ causa est nō adherere deo.boc em adepto illa beata est: quo amisso tota misera est. Byonisi⁹ in libro de diuinis nominib⁹ Demones mali esse dicūtur:eo q infirmātur circa operationem naturalē.falsa ergo ꝙuersio est eis malū. z a cō naturalib⁹ suis egressio z infirmitas.et impotentia.et ipfectio.infirmitas.z fuga.z casus.fugit em optime malū natura:z sm q malū null⁹ est genitiuū,aut nutritiuuz.aut saluatiuū.aut factiuū.quid itaq est in demonibus malū:furor irrationabilis. amens ꝓcupiscentia. fantasia ꝓterua:q tñ in aialib⁹ nō sunt mala sed naturalia. Nō em oia oibus z omnino cadē sm id ipm: mala sunt:demoni em malū est ꝺtra deiformē intellectū eē anime cōtra ratōez:corpi cōtra naturā. Augustinus de natura boni. Omnia qto magis ordinata speciosa moderata sunt:tanto magis bona sunt. Malū ergo nichil aliud est q corruptio modi vel speciei vel ordis naturalis. Idē ad ꝺosiū. Malū natura nō est: sed priuatio boni hoc nomē accepit:deniq⁹ bonū potest esse sine malo. Malū nō potest esse sine bono. Idē in enchiridion. Quid est qꝺ malū dicit:nisi priuatio boni. Sic em z corpib⁹ aialium nichil aliud est aut morbis vl vulneribꝰ affici q sanitate priuari. xciii.

De causa vel origine mali Bionisi⁹ vbi s

Bonū quidē vniuersaliter ex vna z tota causa est malum aūt ex multis z pticularib⁹. Actor. Quia videlicet ab vnitate cadens in multa defluit. Unitas em vt ait augustin⁹ est opatio ꝙuenientia z concordia qua sunt z inq̄tum sunt:ea q cōpolita sūt: Nā simplicia p se sunt:q⁹ vnū sunt. Augustin⁹ in enchiridion. Dubitare nō debem⁹ causam rez bonarum que ad nos ptinent:nō esse nisi bonitatē dei. Malarū vero ab immutabili bono deficientem boni mutabilis voluntatē:pri⁹ angeli: postea hois. boc est primū creature rationalis malū.i.prima priuatio boni. Idē de ciuitate dei li.xii. Nemo ergo querat causam efficientem male volūtatis. Nō em est efficiens sed deficiens q nec illa effectio est sed defectio. Deficere nāq ab illo qꝺ summe est ad id qꝺ min⁹ est. boc est incipere habere voluntatē malā.deficit aūt nō ad malū sed male:nō ad naturas malas:sed ꝺtra ordines naturaꝝ: ab eo qꝺ summe est ad illud quod min⁹ est. Demones ergo mali sunt mala ꝓpria voluntate:quā bona natura non fecit nisi cū a bono sponte defecit vt mali causa nō sit bonū sed a bono defect⁹. Basili⁹ in hexameron li.ii. Malicia ergo nō ex aliquo alio mutuat substantiā sed ipsa sui genitrix est.labes aiaz.mortis effectrix.ꝓbitati cōtraria.quā z subsistere z a deo factā esse pueri contendunt. Nos aūt malicia nascendi principiū a deo nō accepisse hac ratōe firmam⁹:q⁹ nichil eoꝝ q sūt cōtraria sibi potest quippiā generare dissimile:siue ergo malicie se auctorē esse quisq⁹ cognoscat xciii.

Q⁹ malum non nisi in bono coalescit. Augustinus in enchiridion.

Quecūq ergo sunt vicia animoꝝ naturalū sūt priuatōes bonoꝝ:qꝺiu natura corrumpitur inest ei bonū quo priuetur:ac p hoc nullum est quod dicitur malū si nullū sit bonū. Uiciosa ergo natura inq̄tum natura bonū est. Inq̄tum viciosa mala est. Quappter in his cōtrariis q mala z bona vocantur:illa dyaleticoꝝ fallit ratio: qua dicūt nulli duo simul inesse cōtraria.bec enī duo ita simul sunt: vt si bonū non esset in quo malū esset.ꝓius malū esse nō posset:q⁹ non modo nō esset:sed vnde oriretur corruptio nō haberet: q⁹ si bonū nō esset nec corrumpetur. Nichil enī aliud ē corruptio qꝺ boni exterminatō. Ex bonis ergo orta sūt mala.et nisi in aliquib⁹ bonis nō sunt. Idē in eodē Ideo malū est nature corruptio:q⁹ priuat eā qualicunq⁹ bono. Nā si nullo priuat bono:nō nocet. Nocet aūt Adimit igitur bonū Idem in libro de natura. Absti nere a cibo nō est aliqua substātia:z tamē substātia corporis si omnino a cibo abstineat langueſcit z frāgitur. sic peccatū nō est substantia:eo tñ corrumpitur natura. Idē in aduersariū legis z ꝓphetaꝝ. Ipa quoq⁹ vicia creaturaꝝ:testimonū ꝓhibent bonitati naturarum qꝺ enī p viciū malū est.ꝓfecto p naturā bonū est.viciū quippe cōtra naturā est:q⁹ nature nocet nec vtiq⁹ noceret:nisi bonū ei⁹ minueret. Ambrosi⁹ in libro de ysaac et anima. Ex bonis ergo mala sunt orta:nō enī mala sunt nisi q bonis priuātur.p mala tñ factū est: vt bona eminerent. Ergo indigentia boni malicia est:z ꝺfinitione boni malicia ꝺpbenditur. Quoniā p discipli nam boni malū reꝑitur. Bonū aūt null⁹ eget:sibi abūdat. Mensurā aūt z ꝓfectionē finem quoq⁹ tribuit omnibus. In quo vniuersa constāt;z te quo oia pendent. Byonisius vbi supra. Fugit aūt vt dictū est optimi naturā malū:et sm q malū nullius est generatiuū.aut nutritiuū.aut factiuū.aut saluatiuū. Crisostom⁹ sup matthēū libro secundo. De re nimiz in qua est malum ſubtrahit se bonū ꝓpter inhabitās malū. sicq⁹ bonore cedente;res yadit ad nichilū. xciiii.

Q3 malū cognoscat' p bonū et ecōuerso. Augustinus de ciuitate dei li. xij.

Causas vero talū defectōū inuenire velle. tale est: ac si quis velit videre tenebras. vel audire silentiū: quoꝝ vtrūq3 nobis notū est: nō in specie: sed in priuatōe speciei. Ea vero q̄ ita sciunt q̄ modo nesciendo sciuntur: vt sciendo nesciātur. Cū enim acies oculi corpalis currit p species corpales: nusq3 tenebras videt: nisi vbi cepit nō videre. Ita etiā silentiū nullo modo. nisi non audiendo sentitur. Sic species intelligibiles mens quidē nostra intelligendo cōspicit. sed vbi deficiūt nesciendo pdiscit. Ambrosi⁹ vbi supra. Itaq3 sicut iā dictū est: boni diffinitōe malicia deprehenditur; ac p disciplinā boni malū repitur: bonū aūt nulli⁹ eget sibi abundat. Hieronim⁹ ad rusticū ō penitentia. Scire nō possum⁹ egroratōis mala: nisi cū sanitas fuerit psecuta. Et q̄ti boni virt⁹ habeat vicium demonstrat. Idē cōtra origenē de resurrectōe Ex ne q3 vim antidoti scire poteris nisi venena perspexeris. Idē sup psal. cxxxvi. Veniq3 nescit aliquis quātum sanitas valeat si nō egrotet. Idē sup eccliā. Itaq3 cōtraria cōtrariis intelligūtur. Cū salomon equalis fuit studu scire sapientiam. erroresq3 z stulticiā: vt in aliis opandis: in aliis declinādis ei⁹ vera sapientia ꝓbaret. Ambrosi⁹ in libro de paradiso. Obiicit aūt quidam. q̄ prim⁹ homo cui dictū est a dño. In quacunq3 die comederis morte morieris. Mortē quā nō gustauerat scire nō potuit: Et si nesciebat: timere nō poterat: frustra ergo de⁹ mortē ei p terrore obiecit: quā ille nō timebat Ex hoc facile ex cōmuni vsu nature absoluī potest. Est em̄ natura inlsū oibus animātib⁹. vt etiā q̄ nōdum inesse sibi expta sunt: quasi noxia reformident. vnde enim columbe in ipo ortus sui visu terror accipitris. vnde lupi ouib⁹ formidabiles. z pullis milui. Q3 si etiā irratō nalia animātia: sensum fugiendi naturaliter accipiunt: q̄to magis in primo hoie ratōis vtiq3 plenissimo. naturalis quedā mortis opinio debuit esse vitāde. Augustinus sup gen̄. li. viii. Sed quomodo inquīt intelligere poterat: qō ei dicebat de ligno scientie boni et mali. q̄quidem ipm malū quid esset omino nesciebat: mirum quidē est quemadmodū rex qual habet amissionē etiā inexpta natura deuitat Quis em̄ pecora docuit deuitationem mortis: nisi sensus vite. Quis paruulū adhere scere baiulo suo: si cū fuerit ex alto iacere minitat⁹ Sic illis primis hoibus vita erat dulcis: quā pfecto amittere deuitabant. Idq3 ipm quibuscūq3 modis vel somnis significante deū: intelligere poterāt. nec aliter eis posset p suaderi peccatū. nisi prius psuaderet eos ex illo facto nō esse morituros. i. illud qō habebant: z se habere gaudebant nō amissuros. Si quos ergo mouet: quō poterāt intelligere minante deū. videāt nos oīa inexptoꝝ nomina: nō nisi ex cōtrariis q̄ tā nouim⁹ Si priuationum sunt. aut ex similibus si specieꝝ sunt sine vllo estu dubitationis agnoscere. XCIV.

Q3 nichil est summū malū. Augustin⁹ de ciuitate dei li. xij:

Nature porro quib⁹ insunt vicia: si bone non essent: eis vtiq3 vicia nocere nō possent. Maz qd eis nocendo facit: nisi q̄ eis integritatem adimunt. Q3 si omino desit malū nichil admēdo nō nocz ac p hoc nec viciū est: nō em̄ viciū esse potest: z non nocere. Sola ergo bona alicubi esse possūt Sola vero mala nusq3 possunt: qz nature etiā mala voluntate viciate inq̄tum viciate sunt: male sunt. Inq̄tum vero nature: bone sunt. Et cū natura viciosa in pei⁹ est. excepto eo q̄ natura est: etiā hoc ibi bonū est: q̄ impunita nō est: hoc em̄ iustū est: z oīne iustū ꝑculdubio bonū. Idē in libro de moribus manicheoꝝ. Aliud siquidem est qō sum me z p se bonū est: cui noceri nō potest. Aliud qō ptici patione bonū est: cui noceri p defectū potest. Cuius defectus nō est auctor: qui est auctor essentie. mutant aūt quedā in melioza: et ideo tendūt ad esse: nec dicūtur ista mutatōe puerti: sed poti⁹ reuerti z cōuerti. puersio aūt ꝓtraria est ordinatōi: hec vero q̄ tendūt ad esse: ad ordinationem tendūt quā cū fuerint cōsecuta: ipm esse consequūtur q̄tum id creatura cōsequi potest. Ordo enim ad conuenientiā quandā qō ordinat: redigit. Nichil aūt est q̄ vnū esse. Itaq3 inq̄tum quidq3 vnitatē adipiscit intantū est: vnitas em̄ est opatio cōuenientia z concordia: qua sunt: inq̄tum sunt ea q̄ composita sunt. Nam simplicia p se sunt: qz vnū sunt. que aūt nō sunt simplicia: cōcordia ptum imitant vnitatē: z inq̄tum eaz esse quiuntur intantū sūt z vnū sunt. Ordinatio ergo esse cogit. Inordinatio nō esse: q̄ puersio etiā corruptio noīat sed nō potest venire ad summū malū: quo pducere nititur. dei em̄ bonitas eo rem pduci nō sinit: z oīa deficiēdo sic ordinat: vt ibi sint vbi cōgruēter esse possint: do nec ordinatis moribus ad id recurrāt vnde defecerunt: qō nō est intelligendum generaliter sicut origenes erramant: sed tantū de his que recurrēt. Illa aūt etiā q̄ nō recurrēt. congruētissime in pena p meritis ordinantur Idē in soliloquioꝝ ꝓmo. Be⁹ igitur est q̄ malū nō facit: z facit esse vt nō pessimū fiat. XCVI.

De malo duplici. s. culpe et pene. Petrus lombardus.

Diuisio est corruptio boni: dicitur z peccatus z pena. peccatū sm̄ efficientiaz. i. actiue: qz priuat z corrūpit bonū. Pena aūt sm̄ effectuz. i. passiōnē: que est effect⁹ peccati. Et altera quidez dei est scilicet pena. Altera vero dyaboli vel homis vel culpe Quedā tñ sunt culpe: vt sint etiā peccatoꝝ pene. Augustin⁹ in enchiridion. Ad irā vero dei ptinet iustam. quidquid ceca z indomita cōcupiscētia libenter facit mali. Et quidquid manifestis aptisq3 penis patiuntur multi. Idē cōtra faustū li. ii. Itaq3 vt dicit apostolus q̄ princeps hui⁹ seculi excecauit mētes infideliū. si q̄s intellexerit dyabolū. hoc enī malis cū psuasionib⁹ facere nō negam⁹: quib⁹ qui cōsentiunt iusticie lumen amittunt. id etiā fit deo retribuente qō iustū est. vera hoc homines ꝑturbati nō nunc intelligunt in vno eodēq3 opere malo: nō postea cōsequente alia q̄ erit manifesta: sed q̄ daz cōtinuo comitāte vindicta. aliud venire de astutia suadentis. aliud de nequicia volentis. aliud de iusticia punientis. Cū dyabolus suggerit: homo consentit: de⁹ deserit. Idem sup gen̄. li. viii. Malus quidem nisi experimento nō sentirem⁹: qz nullū esset si nō fecissemus. Neq3 enim aliqua natura est mala. Sed amissio boni hoc nomen accepit. homo enī cū sit bonū mutabile: melius bonū fit: cū bono incōmutabili adheserit. Amādo z seruiendo ei rationali z ꝓpria voluntate. Ideo quippe z hec magni boni natura est: qz z hoc accipit: vt posit summi boni adherere nature. Quo si noluerit bono se priuat: z hoc ei malū est. vnde etiā p iusticiaz dei cruciatus cōsequitur. Quid enī tā iniquū est vt bene sit desertori boni. Nullo modo hoc fieri potest. Sed aliquādo amissi superioris boni nō sentitur malū. cum habetur qō amatur inferi⁹ bonū. Sed diuina iusticia est vt qui voluntate amisit qō amare debuit: cum dolore amittat qō amauit. cū naturaꝝ creator vbiq3 laudetur Adhuc enī bonū est q̄ dolet bonū amissum Nā nisi aliqō bonū remansisset in natura: nulli⁹ boni amissi dolor esset i pena. Augustin⁹ de ciuitate dei li. xix. Proinde nec ipsius dyaboli natura inq̄tum natura malus est: sz pueritas eā malam fecit XCVII.

Q3 malū culpe ordinatur p malū pene

Itaq3 dyabol⁹ in ordinis tranquillitate non p mansit. Et bonus quod illi est in natura non ei

subtkaxit iusticia dei qua ordinat in pena. Nec ibi de bonū insequitur qđ creauit: sed malū quod ille cōmisit nec eīm totū aufert qđ nature dedit Bz aliquid ademit z aliquid reliquit: vt sit quod doleat qđ ademit. Et ip se dolor testimoniū est boni adempti: z boni relicti. nisi eīm bonū relictū esset: bonū amissum dolere non posset. Sed qm̄ equitas ac sal⁹ vtrūqz bonū est: z boni amissi one dolendū est: pfecto ꝓuement⁹ intust⁹ dolet in sup plicio q̄ letatus est in delicto. Nā qui peccat peior est si letatur in damno equitatis. Qui vero cruciatur si ni chil acquirat boni: dolet damnū salutis. Sicut ergo le ticia deserti boni in peccato: testis est voluntatis male ita dolor amissi boni: supplicio testis est nature bone. q̄ eīm dolet amissam nature sue pacē ex aliquib⁹ reliquis pactis id dolet: quib⁹ fit vt sibi natura amica sit. ¶ Idē in libro. xi. Sicut ergo de⁹ naturaꝝ bonaꝝ est optim⁹ creator. ita voluntatū malaꝝ iustissim⁹ ordinator. vt cū ille male vtantur naturis bonis: ipe bene vtat etiā vo luntatib⁹ malis. Neqz eīm vllū angeloꝝ aut hoīm crea ret quē ꝓsciret maluꝫ futuꝝ. nisi prius nosset quib⁹ eos bonoꝝ vsib⁹ cōmendaret: atqz ita ordinē seculoꝝ tāq̄ pulcerrimū carmen etiā quasi quibusdā antithetis bo nestaret: iuxta qđ scriptū est ꝓra malū bonū est: z ꝓra vitam mores z̄. xcviii.

¶ Qualiter angeli boni diuisi sūt a malis tā q̄ lux a tenebris ¶ Augustin⁹ de ciuitate dei libro vndecimo

Inter bonos igitur z peccatores angelos deū quis du bitet diuisse vel ꝓscientia vel ope. Illosqz bonos me rito lucem appellari. Quandoquidē nos adhuc in fide viuentes: z illoꝝ equalitatē adhuc sperātes vtiqz non tenentes: iaz lux ab aplo dicti sum⁹. Fuistis eīm inquit aliqñ tenebre: nūc aūt lux in dño. Istos vero desertores tenebras: qui peiores sunt hoibus etiā infidelib⁹. Sed z si alia lux z alie tenebre in loco illo geneseos designa te sunt. Nos tñ nichilominus illas duas societates an gelicas esse nouim⁹. vnā videlicet seruiente deo. alterā timente pio. vnā cui dicitur: adorate deū oēs angeli ei⁹. Alia cui⁹ princeps dicit. Hec omia dabo tibi si ca dens adoraueris me. Una dei sancto amore flagrante Alia ꝓprie celsitudinis immūdo amore fumantem. Et qm̄ scriptū est de⁹ superbis resistit. humilib⁹ aūt dat gra tiam. illā in celis celoꝝ habitantē. Istā inde deiectā in hoc infimo aereo celo tumultuātez. illā luminosa pieta te trāquillā. istā tenebrosis cupiditatib⁹ turbulentā illā dei nutu clementer subuemente. iuste vlcisceńte. Istam suo fastu dñandi z nocendi libidine estuantē. Illam vt q̄tum vult ꝓsulat dei bonitati ministrā. Istaz ne q̄tum vult noceat dei potestate frenatā. Illā huic illudentem vt nolens ꝓsecutōib⁹ suis ꝓfit. Hanc illi inuidentē cū pegrinos suos colligit. Beniqz z si in principio gene seos cōmemoꝝantur opa dei coꝝpalia: habent certe nō nullā simulitudinē ad hec spūalia. secundū q̄ dicit apls Oēs vos filii estis lucis z filii diei: nō sum⁹ noctis neqz tenebraꝝ. ¶ Idē in li. xii. Proinde causa beatitu dinis angeloꝝ bonoꝝ ea veritissime repitur: q̄ ei adhe rent qui summe est. Causa vero miserie maloꝝ: q̄ ab il lo qui summe est. auersi z ad seipos ꝓuersi sunt qui nō summe sunt. Et hoc vicū quid aliud nisi superbia nuncu patur. Initū quippe ois peccati: superbia. Noluerūt er go ad cū custodire fortitudinē suā. Et qui magni eēnt si ei qui summe est adhesissent: se illi ꝓferēdo id qō min⁹ est ptulerunt. hic prim⁹ defect⁹. prima inopia. primum vicū. ei⁹ nature q̄ ita creata est: vt nec summe esset z tñ ad beatitudinē habendā eo qui summe est pfrui posset a quo auersa nō quidē nulla: sed tñ min⁹ esset: z ob hoc misera esset. Huic porro male volūtatis causa efficies si queratur: nichil inuentur. xcix.

¶ Qualiter mali deiecti sunt et boni confir mati ¶ Petrus lombardus

Dicitur superbie sue merito de celo empirreo in q̄ cū alijs fuerat: deiect⁹ est lucifer cū oibus pa uitatis sue ꝓsortib⁹ in hunc aerē caliginosuꝫ: q̄ iuxta petri sententiā eis quasi carcer vsqz ad diez iudi cii deputat⁹ est. Huc enī in baratrū inferni detrudent Secundū illud: Ite maledicti z̄. ¶ Gregor⁹ in mora lib⁹ li. xxxiii. Nōqz de ꝺyabolo in iob legit. Cū subla tus fuerit timebunt angeli ac territi purgabūtur. futu rum ꝓ ꝓterito ponit. leuiathan siquidē ab arce rectitu dinis cadente. In ruina ei⁹ etiā electi angeli expauerūt Et cū ille superbie lapsus cuceret: illos ad robust⁹ stan dum timor ipe solidauit. Qui etiā territi purgātur. bu ius nanqz lapsus: eos z terruit z purgauit. Terruit ne ꝑditorem supbe despicerent. Purgauit qz exēplū re probis actū est vt electi soli remanerent. ¶ Petr⁹ lom bard⁹. Qz aūt in hūc aerem caliginosum deiect⁹ est lu cifer cū complicib⁹ suis. hoc etiā ad ꝓbationem nostrā factū est: vt videlicet nobis causa sint exercitatōis. vñ dicit apls. Nō est nobis colluctatio aduersus carnem z sanguinē: sed aduersus principes mundi: rectores te nebraꝝ haꝝ. Qz tñ in infernū quotidie descendāt aliū demonū: qui alias cruciandas illuc deducāt: quodqz il lic semper aliqui sint. qui alternatis forsasse vicib⁹: illic animas cruciant z detinent. Nō peril est a vero. De lu cifero aūt quidā putāt q̄ ibi religat⁹ sit z ad nos tem tandos nō habeat nunc recursum: donec in antiqꝫ ꝓpe nouissimo soluet̄r. ipm putant primū hominē tempta se z vicisse. Et secūdo dīm z ab eo victū esse: z ideo i in ferno religatū. Alii putāt eum ex quo cecidit: ꝓ peccati sui magnitudine: illuc fuisse demersum. ¶ c.

¶ Quales effecti sunt demones ꝓ peccatū. ¶ Augustin⁹ de ciuitate dei li. xij.

Angeloꝝ itaqz bonoꝝ z maloꝝ intra se contra rios appetitus: non naturis principijsqz diuer sis cū de⁹ olim substātiaꝝ ꝑditoꝝ: bonos vtroſ qz creauit: sed voluntatib⁹ z cupiditatib⁹ extitisse pha dubitare nō est. Alu nāqz constāter in cōmuni oīnibus bono qō de⁹ illis est: atqz in ei⁹ eternitate. veritate. cha ritate pstiterūt. Alii sua potestate delectati: velut sum mum bonū sibi ipis essent a supiori cōmuni omni bono ad ꝓpria mala defluxerūt. et habentes electōis fastuz. ꝓ excellentissima eternitate vanitatis astutiā. ꝓ certissi ma veritate studia partiū. ꝓ indiuidua charitate supbi fallaces. inuidi. effecti sunt. ¶ Idē in eodem. viii. libro Certū est demones esse spūs nocēdi cupidissimos: a iu sticia penit⁹ alienos: supbia tumidos: inuidēcia liuidos fallacia callidos. ¶ Petr⁹ lombard⁹. Beniqz adeo per maliciaz obstinati sunt: q̄ bene velle nō possunt. z si bo num est q̄ aliq̄ volunt. volunt enī aliquādo aliq̄ fieri quod de⁹ vult fieri: et vtiqz illud bonū est z iust⁹ fieri: Nec tñ bona voluntate illud volūt. habent tñ libez ar bitrū: qz nullo cogente: sed spontanea voluntate a gra tia destituti. bonū vitant: z malū sequuntur. habent er go libez arbitrū: sed depssum. ita q̄ ad bonuz surgere nō valent. Johānes damascen⁹ li. ii. Nō hominū⁹ est mors. hoc est angelis casus. post casuz enī nō est eis pe nitentia: quemadmodū nec hoibus post mortē. ¶ Bya nisius de diuinis nominib⁹. Nō est aūt demonū genus malū q̄tum est iuxta naturā suā: sed q̄tuz nō est. Et nō est mutatū in eis totū datū bonū: sed ipi a dato ceciderunt toto bono. Et datas eis angelicas denominatio nes nunq̄ cōmotas fuisse dicimus: sed sunt z integri z clarissimi. Itaqz sunt z ex optimo sunt z bonū optimū concupiscūt esse viuere z intelligere existentiū appeten tes. Et puaricatōe. z fuga: z casu a cōnaturalibus sibi optimis: dicūtur mali fm q̄ nō sunt z qō nō appetunt ¶ Augustinus de natura boni. Melior est etiā corru ptio ꝓ malā voluntatē rationalis spūs: q̄ irrationalis

incorrupt⁹ ¶ Idem de ciuitate dei li.xi. Sed ⁊ tantum valet in naturis rationalib⁹ qdam veluti pond⁹ uolũtatis ⁊ amoris. vt cũ ordie nature angeli boni⁹. tñ lege iusticie boni boies malis angelis pferantur. ¶ cx.

De scientia eorũ ¶ Augustin⁹ de ciuitate dei

Demones qz vocabulũ grecũ est: a scientia nois ti dicũt. Est em̃ in eis scientia sine charitate; ⁊ ideo tam inflati sunt. i. supbi: vt honores diuinos sibi velint exhiberi. ¶ Petr⁹ lombard⁹. Licz angeli mali sint p malicĩa obstinati. uiuaci tñ sensu pollent⁹ nõ sunt priuati. Hã vt dicit ysidor⁹ triplici acumine scientie demones vigent. s. subtilitate nature. experiẽtia temporũ. reuelatõe supnorũ spirituũ. ¶ Actor. Subtilitatem nature adhuc habent a prima creatione de qua supius dictũ est: q. s. ante casum habebãt essentie simplicitatem: ⁊ rationis pspicacitatem. ¶ Hieronim⁹ sup psal. xvi. Be absconditis inquit tuis adumplet⁹ est venter eoꝝ. venter dicitur cast⁹ intellect⁹. venter ergo angelorum. i. intellect⁹ eoꝝ repletus fuit de misteriis dei anteq̃ eccidissent ¶ Augustin⁹ de ciuitate dei li. ix. Bemones non sicut angeli sancti eternas temporũ causas ⁊ quasi cardinales in dei sapientia ꝓtemplant. Ex quorundam signorũ nobis occultorũ maiori expiẽtia q̃ nos ⁊ multo plura futura pspiciunt. dispositões etiã suas aliqñ pnunciant. Beniqz sepe ist: nunq̃ illi falluntur. Aliud est tpalib⁹ tpalia ꝓiectare: eisqz tpalem ⁊ mutabilem modũ sue uoluntatis ⁊ facultatis inserere qõ de monib⁹ certa ratione pmissum est. Aliud in eternis dei legib⁹ q̃ in ei⁹ sapientia viuunt. mutatões temporũ puidere. deinqz voluntate q̃ tam certissima q̃ potentissima est oim. s. spũs ei⁹ ptici patõe cognoscere qõ sanctis angelis recta discretõe donatũ est. ¶ Bernard⁹ clareualensis. Itaqz sicut iã supra dictũ est. Seraphin duabus alis velant caput. duab⁹ pedes dñi. vt nec alta dei nec pfunda ei⁹ malign⁹ valeat ꝓtemplari: mediũz aliqd ei dem relinquitur ad videndũ: sed vtiqz ad inuidendum ¶ Origenes sup iob li. i. Circũiui inquit terraz ⁊ pambulaui eaz: mala hec gloria tua. Terrã circũis ⁊ ad celum nõ reuerteris. Circũis aũt nõ terremis gressib⁹: si spũalib⁹ seductionib⁹. Terrã circũis velut spũs volãs ⁊ ea q̃ dicunt̃ voce cuncta audiens. Et q̃ opib⁹ fiunt videns. Ea vero q̃ in corde tractantur nescies. Si em̃ cogitationes boim dyabolus sciret: nichil boni facere pmitteret. Sed omnia bona mox vt cogitatione cepta essent destrueret. ¶ cxi.

Qualiter pronunciant futura.

Si aũt venti aeris regiones ac subito pflant ac transeũt: nonne magis aeris spũs. mundũ puolant: ⁊ subito vbiqz pẽtes sunt. hinc em̃ et diuinationes fiũt: dũ cuncta q̃ in oñi loco mundi huius fiunt videntes: ⁊ q̃ dicũtur audientes: ministris nequicie sue reuelant. Et ex his q̃ fiunt: etiã alia futura ꝓbare docẽt ¶ Johãnes damascen⁹ li. ii. Futura demones nõ nouerũt: pdicunt tñ qñqz ea q̃ fiunt longe videntes quãdoqz vero ꝓiicientes vnde ⁊ multũ mentientes: quibus nõ oportet credere ⁊ si multotiens vera dixerint: nouerũt aũt ⁊ scripturas. ¶ Augustin⁹ de diuinatione demonũ. Prenunciãt demones plerũqz ea q̃ ipi futura sciũt: aliquãdo aũt ea q̃ naturalibus signis: vt aeris tẽpestatem ⁊ hmõi futura pnoscunt. Aliquãdo hominuz dispositões nõ solũ platas: sed etiã cogitatõe pceptas cũ signa quedã exprimũtur in corpore: tota facilitate pdiscunt atqz hinc etiaz futura pdicunt: vez in suis pdictionib⁹ plerũqz ⁊ fallunt et falluntur. Falluntur quidẽ cũ dispositiones suas pnunciant: et impzouiso aliquid inbetur: qõ eoꝝ cõsilia cuncta pturbet. falluntur cũ causis naturalib⁹ sicut medici et naute et agricole: sed longe acutius p acrimoniã sensus aliqua pnoscunt: q̃ etiã supna dispositõe repente mutantur. ¶ cxii.

De potestate eorũ. ¶ Gregoriꝰ in moralibus xviii.

Omnis quidẽ voluntas dyaboli iniusta est: ⁊ tñ pmittente deo ois potestas iusta. vnde ipe dicitur spũs domini mal⁹: ⁊ mal⁹ ppter nequissimã voluntatẽ: et domini p acceptã iustissimam potestatem ¶ Idem in dya. li. iii. Absqz oñipotentis dei ꝓcessione nullã habet potestatẽ cõtra boiem malign⁹ spũs q̃ etiã in porcos intrare nõ potuit nisi pmissus ¶ Hieronim⁹ sup psal. xxxiii. Itaqz de quibusdaz in psalmo dicitur fiat angel⁹ domini ꝑsequens eos. i. spũs mal⁹. domini quidẽ est: qz domin⁹ illũ creauit: et ipm habet in sua potestate: mal⁹ aũt nõ natura sed sua aduentõe ¶ Idez sup ezechielẽ li. ix. Alibi quoqz p ꝓphetam loquit̃ de dicẽs. Tradam terrã in manus pessimoꝝ qui videlicet eos torqueãt. Neqz em̃ bon⁹ sz mali angeli tormentis ꝓpositi sunt. ¶ Johãnes damascen⁹ li. ii. Nõ habẽt demones virtutẽ aduersus aliquẽ: nisi a deo dispensante concedatur: sicut in iob et in porcis: pmissione vero dei facta: et fortitudinẽ habent: et transmutantur et trãsfigurantur in quãcunqz volunt figurã fm imaginẽ. i. fãtasiam. ¶ Augustin⁹ de diuinatõe demonũ. Accipiũt aũt sepe potestatẽ et morbos immittere: et aerẽ vitiando morbidũ reddere: et peruersis mala facta suadere.

¶ Idẽ de trinitate li. iii. Ex ineffabili aũt dei potẽtatu fit: vt qõ possent mali angeli si pmitterentur. Ideo nõ possunt qz nõ pmittuntur. Neqz em̃ occurrit alia ratõ cur nõ potuerũt facere cynipbes: qui ranas serpẽtesqz fecerũt; nisi qz maior aderat ꝓhibentis dei dominatio p spũm sanctũ: qõ etiã magi cõfessi sunt dicentes: digitus dei est hic. ¶ cxiii.

Qualiter per eos exercentur artes magice. Petrus lombardus.

Demonũ aũt scientia ac virtute: exercentur etiã artes magice: quib⁹ tamẽ tam scientia q̃ potestas a deo data est vel ad fallendũz fallaces: sicut in egiptios: et etiã in ipos magos data est. vt eorũ dem spirituũ opatõe viderentur admirãdi a quib⁹ fuerant damnãdi. vel ad admonendũ fideles: ne tale quid facere ꝓ magno desiderent: vel ad exercendã vel ꝓbandam iustoꝝ patientiã. Nec putandũ est demonib⁹ hãc rez visibiliũ materiã ad nutũ seruire: sed deo potius a quo hec potestas datur. Nec sane creatores dicẽdi sũt qz p illos magi ranas serpẽtesqz fecerũt. Nõ em̃ ipsis illi crearũt: sed de⁹ qui occulta rez semina visibilibus hui⁹ mundi elementis originaliter indidit. Ex quibus et ꝓgrediendi primordia: et incrementa debita: ⁊ distinctiones formaꝝ quasi ab originalib⁹ regulis sumunt. Demones aũt p subtilitate sui sensus: ipa semina nob occultioza nouerũt: et ea p cõgruas elementoꝝ tẽpationes latenter spargũt. Atqz ita et gignendarum rerum et accellerandoꝝ incrementoꝝ occasiones ꝑbent. ¶ cxv.

De falsis transmutationibus.

Augustin⁹ a deo gratias.

Demones nõnulla faciunt angelis sanctis similia: et nõ veritate sed specie. ¶ Ex lib⁹ de aia ⁊ spiritu. Dicit humana opinio: q̃ quadã arte ⁊ potestate demonũ: homines cõuerti possunt in lupos et iumenta et portare queqz necessaria: posteaqz peracta opa itez ad se redire: nec bestialem in eis mentem fieri sed rationalem humanãqz seruari: hoc sic intelligendũ est: q̃ demones quidẽ naturas nõ creant: sed aliquid tale facere possunt: vt videãtur esse qõ non sunt ¶ Augustinus de ciuitate dei li. xviii. De ludificatõibus demonum quid dicemus: nisi de medio babilonis esse fugiẽdum. Quãto quippe in hec ima maiorẽ potestatem de monum videmus: tanto tenaci⁹ mediatori inherendum: p quem de imis ad summa conscendim⁹. Hã cũ essem⁹

in ytalia audiebam⁹ talia de quadaz regione illaz par tium: vbi stabularias mulieres imbutas his malis ar tibus: in caseo dare solere dicebāt: quib⁹ vellent seu pos sent viatorib⁹. vnde in iumenta ilico verterentur et ne cessaria queqz portarent: postqz pfuncta opa ad se redi rent: nec in eis vitā bestialē fieri: sed rationalem fuari. Sic appulceus in libris asim aures sibi accedisse scri pserit: vt accepto veneno: humano animo permanente asi nus fieret. ¶ cvi.

¶ Quid de talibus ludificationibus senserit au gustinus. ¶ Idem in eodem.

Firmissime credendū est deū oia facere posse q̄ voluerit: siue in pstando. Nec sane demones naturas creant: si aliqō tale fa ciunt: sed species⁹: que a vero deo creata sunt cōmu tant: vt videant esse qō nō sunt. Nō itaqz solū asim sed nec corp⁹ quidē vlla ratōe crediderīs: demonum arte z potestate in membra z lineamenta bestialia veraciter pos se ꝯuerti. Sed phantasticū hois qō etiā cogitando vel sommiādo p innumerabilia rer⁹ genera variatur: z cum corp⁹ nō sit: corpor⁹ similes formas celeritate mira ca piens: sopitis aut oppressis corporeis hois sensib⁹: ad ali orum sensum nescio quo modo ineffabili figura corpea posse pduci: ita vt ipa corpa hoim alicui iaceāt viuētia quidē. Sz multo grauī⁹ ac vehementi⁹ q̄ somno sensi bus suis obseratis. Phantasticum aūt illud veluti cor poratū in alicui⁹ a alis effigie: mirabili modo sensi ibus alienis appareat: talisqz eriaz sibi homo esse videat· si cut ali⁹ sibi videre posset in somnis: z portare onera q̄ onera si vera sunt corpa portanē a demonib⁹: vt illuda tur hoibus partim vera onez corpora: ptim iumentoz falsa cernentibus. ¶ cvii.

¶ Exempla quibus eius sententia cōprobatur ¶ Augustinus ibidem

Nam quidā nomine pstantius: patri suo ꝓtigit se indicabat. vt venenū illud in domo sua p ca seum sumeret: et iaceret in lecto suo quasi dor miens qui tn̄ a nullo poterat excitari. Post aliquos ār dies cū velut vigilasse dicebat: z quasi somnia narrasse que passus est z caballū se scilicet factū annonam inter iumenta alia portasse militib⁹. qō ita vt narrauit com pertū est factū fuisse que tn̄ sua somnia videbantur. In dicauit z ali⁹ se domui sue p noctē anteq̄ requiesceret: vidisse venientē ad se quendā pbm sibi notissimū: sibiqz exposuisse nōnulla platonica q̄ antea rogar⁹ exponere noluisset. Et cū ab eodē quesisset. Cur in domo eius fe cerit: qō in domo sua petenti negarit. Non feci inquit sed me fecisse somniauit: ac p hoc alteri p imaginez fan tasticam exhibitū est vigilāti: qō alter vidit in somnis. ¶ Valeri⁹ maximus in li. i. Duo familiares archades iter vna facientes megarā venerunt: quoz alter se ad hospitem cōtulit: alter in tabernā diuertit. Hic qui i ho spicio erat: vidit comitē suū oriantē: vt sibi cauponis in fidus circūuento succurreret: posse eīm ei⁹ accursu celeri imminēti piculo se subtrahi. Quo visu pfilit excita tus z tabernā illā qua ille diuerterat petere conat⁹ est. Deinde ꝓpositū hoc humanissimum tanq̄ supuacuum damnauit: z lectū ac somnū repetiit. Tūc idē ei sauciū oblat⁹ obsecrauit: vt qm̄ vite sue auxiliū ferre negleruī set: necis tn̄ vltionē nō negaret. Corp⁹ eīm suū a caupo ne trucidatū ia plaustro ad portā ferri stercore cooptū Itaqz ram pstantib⁹ familiaris pcibus compulsus: pri mus ad portā cucurrit: z plaustr⁹ qō in quiete demōstra tum erat comprehendit: cauponemqz ad supplicium p duxit. ¶ cviii.

¶ Exemplū helinandi ad idē.

Helinandus. xiij. libro cronicorū

Simile quiddā de fantastico homie memini me audiuisse ab ebando patruo meo: q̄ fuit came rari⁹ heinrici remēsis archiepi. fratris ludouici regis francoz. Dicebat eīm q̄ eodē heinrico tpe quodā esta tis somnū meridianū in itinere carpente: quidaz miles inter ceteros apto oze dormiebat post prandiū: de cui oze visa est ab aliis vigilantib⁹: quedā alba bestiola in modū mustele exiisse. Et vsqz ad riuulū illic ꝓpe curre tem venisse. Cūqz transire vellet: nec posset: z discurre bat p ripam huc z illuc: si forte transitū inueniret. Qui dam aūr aspicientiū currēs euaginatū gladiū loco pon tis in transuersuz eiusdē riuuli qui valde angust⁹ erat posuit: morqz bestiola desup currens: riuulū transiuit: z longi⁹ vltra transcurrens nō comparuit. post aliquod spaciū redies ad eundē riuulū: querebat transitū Quo nō inuento ille gladiū vt pri⁹ in transuersum riuuli po suit: et illa cito transiens ad os dormiētis a quo exierat cucurrit: z alios videntib⁹ intrauit. mox ille expergefact⁹ est: z interrogat⁹ vt aliquid dormiēs vidisset. Respō dit multū se p somnū fatigatū fuisse: z multas vias di ficiles ambulasse: p quandā aquā bis sup pontē ferreū transiuisse. Et quib⁹ dictis socii crediderūt ver. fuisse qō ille somniauerat. Hoc idē de gunciano rege legitur Ecce qō ait augustin⁹ vbi supra ver. esse comperimus fantasticū. s. hominis. ad aliorū sensum nescio quo ineffabili modo figura corporea posse pduci. Qō aūr illud fantasticū in aliena forma. s. mustele: vigilāti apparuit hoc factū est vel diuinit⁹ vt vigilans instrueretur scz in tellect⁹: spūm dormiētis ad modū hmōi animalis ingenio sum esse z subdolū. vel qō in eos quib⁹ pualere pote rat crudelis erat: sicut mustela murem psequitur: aut ali quid tale qō eius nature ꝓgruat: aut instinctu dyaboli hoc faciebat: vt qui hoc videbat falleretur: putans spiri tum hois corporeū esse: z cuz corpe simul deficere: sicut epicuri putarāt z quidā heretici. ¶ cix.

¶ Aliud exemplū eiusdē de falsa transmuta tione. ¶ Idem in eodem

Nostro de fantastica mutatione hoim in bestias recentior est memoria nostrorum fere temporum ꝯm vt inter obliterata possit nescire. Refert ei guilhermus malmesberiensis monach⁹ in historia sua q̄ tpe petri damiani erāt due vetule in strata publica qua romā itur: quales augustin⁹ appellat stabularias. id est. transeūtes hospicio p mercede suscipientes. Nā stabulū ꝓprie hospicium venale z publicū he vno cōmo rantes tugurio: vno quoqz imbute maleficio: hospitem siqñ solus supueniebat in equū vel sucm vel asinū mu tabant: et mercatorib⁹ vendentes: precium habebant. Quadā die iuuenē quendā bystrionicis gestib⁹ victum exigentē hospicio suscepēr: asinū fecerūr: multū inde lu crantes p asinū. s. qui miraculo gestuū destinabat tran seuntes. Nā quocūqz modo pcepisset anus mouebatur asinus. Nō eīm amiserat intellectū sed loquelā: multuz inde questū conflauerāt vetule. Audiens hoc vicinus diues: asinū emit magno pcio: dictūqz est ei ab illis ve tulis vt custodiret eū ne in aquam intraret: seruatusqz asinus diu ab aqua. Tandē incautiorē nactus custodiā in lacum ꝓtimum se iecit. Et ibi se diu volutans: ali ninam figurā pdidit. ꝓpriāqz recepit Cumqz custos ei⁹ sciscitaretur ab eodem obuio: si asinū vidisset: ille se cē dixit: famul⁹ ad dñm retulit. dñs ad aplicum leonez vi rum seculo sanctissimū. Conuicte anus idem fatentur. Dubitantem papā cōfirmauit petr⁹ damian⁹ vir eruditissimus: pducto exemplo de symone mago qui faustini anum videri fecit in figura symonis. Hoc exemplum in ducit prefatus guilhermus ad probandum q̄ nichil qō per nigromantiā fit: potest per aquā fallere intuentem Viderat enim prius quoddaz genus pulueris esse locu pletissimi qui quidquid contigit in aurū conuertit. Nō q̄ ita pro vero sit. sz quia ita esse videtur: qō ad aquas diuitur. ¶ cx.

Q3 magica trāſſiguratio nō oīm vſuz fal lit ſed quozundā tm̄. In eodē.

Sciendū tm̄ q magica tranſfiguratio nō omniū viſum fallere poteſt:quia nec ipos magos: nec eos quos p̄munit ꝓtra talem fallam apparen tiam:nec viros ſpūales ⁊ ſanctos:ſicut legitur de ſymo ne mago:q vngentū qdam cōpoſuit:quo dū fauſtinia nus pater clementis rogar? ab eodē: facié ſuā punctiſſ in ipm̄ ſymonē trāſfigurat? eſt. At ipe rogauit appio nem ⁊ ambionē:vt eodē hoc de ſucco facies ſuaſ vnge rent:ne in aſpectu fauſtiniani fallerentur:oibus autem illis trib? videbaſ fauſtinian? eſſe ſymon mag?:Petro tm̄ aplo nō apparebat immutat?:qui etiā ꝓpriā figurā reſtituit.Similiter etiā puella quedā q̄ p magica vene ficia videbaſ in equā mutata:machario egyptio nō ap parebat:qui eā vngens oleo benedicto a fantaſtica mu tatione liberauit. cxi.

De mulierculis que dicūt ſe ire noctu cuz diana et herodiade Ex li. de ſpū et aīa.

Quedā mulierculē poſt ſathan̄ ꝓuerſe :demonū illuſionib? ⁊ fantaſmatib? ſeducte.credūt ſe et ꝓfitentur nocturnis horis cū dyana dea paga norum.vel cuz herodiade:⁊ innumera mulier̄ multitu dine equitare.earūq iuſſibus obtpare. Ipe nanq; qui trāſfigurat ſe in angelū lucis:cū mentē cuiuſq mulier cule cepit.⁊ hanc ſibi p infidelitatē ſubiugauerit: ilico tranſformat ſe in diuerſar̄ ꝓſonar̄ ſpecies ⁊ ſimilitudi nes:⁊ mentē quā captiuā tenet in ſomnis deludēs.mo do leta.modo triſtia.modo cognitas.modo incognitas ꝓſonas oſtendens p deuia queq; ſeducit. Et cū ſolus ſpūs hoc patitur.infidelis nō in animo: ſed in corꝑe hoc euenire opinatur. Idcirco nimis ſtult? eſt et hebes qui hec oīa que in ſpiritu fiunt:etiaz in corꝑe accidere fieri arbitratur.Cū ezechiel ⁊ iohānes euangeliſta ⁊ alii ꝓphete ⁊ apoſtoli in ſpiritu non in corꝑe viderūt viſiones. cxii.

De diuerſis generib? demonū Caſſian? in libro collationū in illa que dicitur ſereni.

Sunt aūt diuerſa demonū genera. Quidā ſunt quos faunos vulgus appellat. qui ita ſeducto res ⁊ ioculatores ſunt:vt certa quoq; loca ⁊ vi as oblidentes.ꝓtereuntes tantūmodo fatigēt ac deri deant.ſola illuſione ſine tormēto ꝓtenti. Alii in nociuſi hominū incubationib? ꝓnoctant. Alii itaq; truculenti ⁊ furibundi ſunt.vt eis nō ſufficiat illor̄ tantummodo corꝑa quos ſuppleuerint atroci dilaceratōe vexare.ſed etiā ſup tranſeūtes emin? irruāt.eoſq; ſeuiſſime cedere conantur:quales illi in euāgelio deſcribūtur.ob quorū metū p viā illā tranſire null? audebat. Alii eor̄ corda quos ceperūt inani quodā tumore inficiūt:hoſ batueoſ vulgus nominat. Alii inuidias ⁊ blaſphemias hoibus inſpirant:qualis ille fuit qui in libro regū ait. Egredi ar ⁊ ero ſpūs mendax in ore oīm. Sunt ⁊ demonel mu ti ⁊ ſurdi. Sunt ⁊ incentores libidinis ⁊ auaricie. Sūt nocturni ⁊ diurni ⁊ meridiani. Sunt etiā qui p noīa fe rar̄ deſignātur.vt onocētauri.piloſi.ſyrene.lamie.dra cones.⁊ hmōi. Iſidor? in li.etiy.viii.Lamias ex ho minibus factos demones aūt:qui meriti mali fuerunt quar̄ natura eſſe dicit:terrere puulos ⁊ in angulis gar rire tenebroſi. Lamias fabule tradūt infantes corripe ac laniare ſolitas a lamādo dictas. Piloſi dicunt et in cubi.ab incubando.i.ſtuprādo. Depe ei incubi exiſtūt etiā mulierib?.et ear̄ ꝓcubitū pagunt. quos demones galli duſioſ vocāt.qz hanc immunditiā aſſidue exercēt Que aūt vulgo incubonē vocant. hunc romani faunū ficariū dicūt Haymo ſup yſaiā. Piloſi ſunt deriſori um gen? demonū qui parue fidei hoies ducunt in palu des:⁊ cū cachinno diſcedūt Gloſa ſup yſaiā.xiii. Sy rena vel ſyrenes dicitur eſſe portentuz dyaboli:qō dul ci cantilena decipit nauigātes.niſi claudāt aures. Ūñ in yſaia ō babilone dicit.piloſi ſaltabūt ibi ⁊ reſponde bunt vlule in edibus eius.et ſyrene in delubris volu ptatis. cxiii.

Q3 in demonib? etiā platiōes ſunt et alii aliis preſunt Petrus lombardus

Preterea ſciendū q ſicut de maiorib? ⁊ minori bus angelis:quidā ceciderūt:⁊ quidā ſtiterūt ita de vtroq; gradu quidā corruerūt. Et ſicut inter bonos angelos:alii aliis ꝓſunt:ita ⁊ inter malos alii aliis ꝓlati ſunt:q̄diu em̄ durat mund? angeli ange lis:et hoies hoibus:et demones demonib? ꝓſunt. Ex in futuro oīmis euacuabit platio:vt dicit apls. habent quoq; ſm̄ modū ſcientie maiorib vel minorib plationes alii maiores.alii minores. Quidā em̄ vni ꝓuincie:qui dam vni homini.quidā vni vicio ꝓſunt. Inde ſpiritus vn? dicit ſuꝑbie.alt? ſpūs luxurie ⁊c.qz ō illo vicio ma xime poteſt quilibet hoies temtare:a quo nominat. In de eſt q̄ noie demonis diuitie vocant.ſ.mām̄ona. Nō qz dyabolus habeat in poteſtate dare diuitias cui vult vel auferre. Sed qz vtif illis ad hoīm decepcōes Caſ ſianus vbi ſupra. Sciendū eſt ergo nō oīes demones oīa vicia ſuggerere:ſed vnicuiq; vicio certos ſpūs in cubare. Nec cuncti piter ſuas ingerūt ꝓuitates. ſed viciſſim.put tpis vel loci vel ip?m ſuſcipientis ꝓuocaue rit oportunitas. cxiiii.

Q3 hominibus infeſti inter ſe quoq; di ſcordes ſunt Augu. de ciuitate dei li. viij.

Demones aūt vt dictū eſt ſuꝑius conſtat eſſe no cendi cupidiſſimos. inuidētia liuidos. fallacia callidos Hylari? ſup beati immaculati. Dya bolum vicior̄ noſtror̄ incentorē debem? metuere. pun cto tpis omnē amplitudinē hui? mundi ambientez: cui dulce eſt peccare nos: vt peccator̄ noſtror̄ teſtimonio gloriet̄. Eſt em̄ ei hec ꝓpria calliditas:ad peccandū inſtigare:⁊ peccātes arguere.vnde dicit accuſator fra trum Origenes ſup iob li.i. Merito dyabol? accu ſator dicit. Nō em̄ acquieſcit accuſare hoies ad deum ſed ⁊ deū ad hoies Johānes criſoſtom? ſup matheū li.i. Hoies aūt nō q̄rum vult temtat dyabol? q̄rum ad ſe nunq̄ ceſſaret a temtatione: Neq; ei habet alū actū Nō em̄ manducat:nec dormit:nec aliud opatur:niſi vt temtet.ut fallat.vt ſubuertat.hic eſt cib? illi? et bonor et gaudiū. Caſſian? vbi ſupra. In illis quoq; vitiis quib? cōmuniter oblectanē demones ꝓpriā ꝑcordiam ⁊ pfectam ꝓſentionē habere nō poſſunt inter ſe. Nunq̄ em̄ poterit in reb? indiſciplinatis diſciplina moduſq; ſeruari. In nōnullis tm̄ ſibi ꝓſentiūt.vnde et locis q̄bul dam ſpecialiter inherent et ea iugiter obſident. Dic aūt vnuſquiſq; ſpūs ſigillatim impugnatōez accepit meu tis:vt aut cū victo? abſceſſerit.alii eā ſpiritui tradat acri us impugnandam:aut certe ſi victor extiterit alteri ni chilomin? tradat ſimiliter illudendā. cxv.

Q3 iugiter humanis ſenſib? inſidiantur. Ciprian? libro de zelo et liuore.

Excubandū eſt igitur et oībus virtutib? elabo randū ut ſeuientis inimici taculi ex oīm parte qua peti poſſum? repugnem?. Nā circūit ille nos ſingulos:et tanq̄ hoſtis:clauſos obſidens muros exploꝛat et temtat:an ſit ꝑs aliqua membror̄ min? ſta bilis et fida:cui? aditu ad interiora penetret.offert ocu lis formas ut viſu caſtitatem deſtruat.aures p canora muſica temtat:ut ſom̄ dulciorꝭ auditu:criſtianuz rigo rem ſoluat ⁊ molliat.linguā ad conuitiū ꝓuocat.manū iniurijs laceſſentib? ad petulantiā cedis inſtigat.falſa oſtentat ut ſurripiat vera.ad bellandū aduerſus ſuos dei ſemp inquiet?.et ſemp infeſt?.in pace ſubdolus. in

pſecutione violent? ¶ Augustin? de .lxxxiii. questioni bus. Sententia est quibusdā sapientis nomine fonte?: quā pagan? quidaz scripsit de mente mundanda ad vi dendū deū. Sed xp̄ian? baptizat? et mortu? est. Agite inquit o miseri hoc agite: vt nunq̄ hoc domicilū pollu at malign? spūs: ne sensib? immixt? incestuet aīe sancti tatem. lucemqz mentis obnubilet. Serpit hoc maluz p oīs adit? sensuales: dat sese figuris: accomodat colo ribus: adheret somis: latet ira fallaciaqz ſmonis. Odo ribus se subiicit: infundit se sapozib?: ac turbidi motus illuuie tenebrosis affectōibus tenebratos sensus: qui busdā nebulis implet: oīs meat? intelligentie p quos pandere solet lumen rationis radi? mentis. ¶ Hylari? sup beati immaculati. Poluerūt inquit peccatores la queum michi. Sermo. cogitatio. op? nostr?: semp adia centes habet laqueos. quos nobis angeli transgresso res extendūt: sed ille cur? aīa in manib? dei est sp deum cogitās: ab his euolat: vt dicat. Aīma nostra sicut pas ser erepta est de laqueo venantū. ¶ cxvi.

¶ De pcessu eozū in temtatōibus hominū. Cassianus vbi supra

On sunt aūt oīs demones eiusdē ferocitatis aut desideri: neqz vn? fortitudinis atqz nequi tie. Insipientib? quoqz t infirmis: nō nisi infe riores spirit? in certamine compantur. Quib? supatis gradatim semp aduersus adiectbas xp̄i. robustiozi pu gna succedit. Nā p compatione virū aut pfectus bu mani: etiā difficultas colluctatōis augeā. Noster ei ar chagonita xp̄s exequat colluctantū vires: et immode ratos coz refrenat: et repellit incursus faciēs cū tenta tione exiū vt possim? sustinere. habent aūt ipi sicut et nos in pugna sua laboē: et anxietatē in pflictu: t in su peratōe tristiciā t confusionē: sicut gaudiū de victoria nichil aūt ledere possunt nisi sibi pſentientes. Hūc eti am debiliozes sunt q̄ olim fuerūt inter anachoritarum principia: vix em̄ aliquis etiā stabilis t etate prouect?: tunc poterat habitationē solitudinis tolerare. In ipis aūt cenobiis in quib? cōmozabantur .x. vel .xii. Ira co rum atrocitas grassabat: et frequētes ac visibiles cozū sentiebant aggressus: vt nō auderēt oīs piter noctib? obdormire. sed vicissim aliis somnuz degustantib?. alii psalmis t oratōib? vel lectionib? intendebāt. Q; autē nunc lenti? nobiscū pugnāt: aut de negligētia nostra fit q; dedignātur xtra nos confligere: aut de virtute cru cis dominice: q̄ vbiqz penetrat t ebozuscat. Intantum em̄ tepent iā nōnulli vt necesse sit eos remissionibus mo nitis palpari vūmodo pfessionē t locū nō relinquant: ne circūeuntes vagi crassiozibus vicijs implicētur: ma gnusqz fruct? ab eis obtineri credit: si solūmodo se etiā q̄liber ignauia valeāt in solitudie ptinere. ¶ cxvii.

Q; semel victi fugiunt confusi. Origenes sup numeri.

Ecto aūt q̄ sancti repugnātes aduersus ist̄os incentozes minuāt exercitū demonū: velut q̄ plurimos coz exterminēt: ne vltra phas sit il li spiritui qui ab aliquo sancto caste t pudice viuendo vict? est: itez alū hoīes impugnare. ¶ Petr? lombar dus. Hoc aūt quidā intelligendum putāt tm̄ de illo vi cioſin quo supatus est. ¶ Actor. Alioquin sequeretur q̄ dyabol? princeps qui temtauit xp̄m nō sit temtaturus antixp̄m: qd̄ falsum est. Sed ista solutio nō videtur suf ficere: q; dyabol? temtauit xp̄m de trib? vicijs sub qui bus oīa vicioz genera continentur. s. de supbia. ava ricia. et concupiscētia carnis. Ideo dicitur q̄ illū a quo vict? est de eodē vicio nō potest? amplius temtare: ſz alios bene potest. vnde ver. est q̄ dyabolus xp̄m a quo vi ctus est amplius nunq̄ temtabit: sed alios fortissime tem tabit in fine seculi sm̄ augustinū: ita vt moueātur si fie ri potest etiā electi. Ō aūt dicit origenes: opinio non assertio est. ¶ cxviii.

Q; demones miscent se humoribus Augustinus de diuinatōne demonū.

Emones terrenoz amatoribus malefacta sua dent: mirisq t inuisibilib? modis p subtilitatez coz poz suoz: corpa humana nō sentiētia pene trando: t se cogitatōib? coz p quedā imaginaria visa miscendo: siue vigilantū siue dormentū. ¶ Actor. Li cet aūt dyabolus qſi suggerit anime mala ingrediatur corp?: nō tñ fit homo demoniac?: q; demoniacus ppie dicitur: qui habens demonē in corpe ita pſsus est t tra ditus ei: vt nō habeat libertatē aliquid faciēdi: nec vra tur libero arbitrio. Sz dyabol? p eū opetur. Nec opoz tet q; vn? spūs sit intra aliū. i. dyabolus intra aiam q̄ diffusa est p totū corp?: q; spūs nō est quant? quantitate: sed virtute. vnde multi spūs possunt in eodē loco ee nec tñ vn? in altero. Dicitur tñ dyabol? se inferre san guinib?. i. humoribus: q; in virtute imaginatiua q̄ abun dat humoribus. imprimit imagines rez delectabiliū: ex quib? surgūt male cogitatōes dū aīa circa eas occupaē Et ita nō agit in eā immediate: sed mediante sanguini bus quibus se immiscet: maxime qñ de gula t luxuria temtat. Ipis em̄ humoribus mediantib? excitatur aīa in carnis cōcupiscentia. ¶ Cassian? vbi supra. Nō est aūt mirū spūm posse spiritui insensibiliter cōiungari ad suadendū q̄ sibi placita sunt. Est enī inter eos sicut in ter hoies quedā substantie similitudo vel cognatio. Al trinsec? vero eos sibi ipsis inseri vel vniri: ita vt alter alteri? capax sit: impossibile est. hoc enī soli deo ꝑuenit qui incorpoz? t simplex est. ¶ cxix.

Q; nō illudātur humanis mentibus Bernadius de ecclesiasticis dogmatibus.

Emones p energiā opationē non credim? aīe substātialiter illabi: sed applicatōe t oppōne vniri. ¶ Beda sup act? apl̄oz. Mentē hois iuxta substātiam non potest implere nisi creatrix trini tas. Implet aūt sathanas coz alicui?. Nō quidē ingre diens aditū cordis: sed fraudulenta deceptōe animam in affectōez malicie trahēs: p cogitatōnes t incentiua vicioz quib? plen? est. Impleuit ergo coz aīame: nō in trando: sed malicie sue virus inserendo. ¶ Actor. Un de dicitur dyabol? nō esse malaz cogitationū immissoz Nō enī immittit ipas cogitatōes q̄ peccata sunt: quia sic nō essent imputāde ipi anime: sed vt supra dictū est imprimit tantū imagines: ex quib? surgūt cogitatōnes dū aīma circa eas sponte negociatur. Et forsan dicitur eas imprimere: q; dū miscet se virtuti imaginatiue for mat eas in seipo. Et inde resultat in imaginatōne. s. ho minis sicut speculū si admoueatur speculo: forma impſa in vno resultat in alio. licet aīa credat eas tantūmo do in seipa formari: ꝑpter vehementē applicatōez ma ligni spūs ad eā: qui nō solū vt dictum est ipas imagi nes imprimit. Sed etiā male cogitata incendit: et ideo dicitur incensor. Hieronim? sup matheū libro .ii. Be corde enim exeūt cogitatōes male .tc. Et hac sentētia arguendi sunt qui cogitationes a dyabolo immitti pu tant: t nō ex ppria voluntate nasci: dyabol? quidē adiu tor t incentor malaz cogitationū esse potest: sed actor esse nō potest: ¶ cxx.

Qualiter deprehendūt hominū cogitationes. Idem ibidem.

Ec debem? opinari cuz cordis occulta rimari. Sed ex habitu corpis et gestib? estimare: quid versem? intrinsecus, verbi gratia. semp in ist dūs positus: si pulcrā mulierē nos crebzo viderit respi cere: intelligit coz amoris iaculo vulneratū. Et leue co gitationū nostraz scintillam: fomitibus suis inflamat. ¶ Origenes sup̄ iob li. i. Itaqz sicut iā dictū ē circūui

inquit terrā. Mala est hec gloriatō tua Terrā circūis
z ad celū nō reuerteris. Circūis aūt nō terrenis gressi
bus: sed spūalib⁹ seductionib⁹. Terrā circūis tanq̄ spi
ritus volās. Et ea q̄ dicūtur voce: cuncta audiens: z q̄
opibus fiunt videns. Ea quoq; q̄ in corde tractant ne
sciens. Si em̄ cogitationes hoīm dyabol⁹ sciret: nichil
boni facere pmitteret. Sed oīa bona mox vt cogitatōe
cepta essent destrueret. Cassian⁹ vbi supra. Q3 aute
spūs immundi cogitatōes nostras aliq̄ sentiūt: hoc ex
indiciis sensibilib⁹ forinsec⁹ colligūt. Ipās quoq; cogi
tationes quas ingerūt vtq; suscepte sint vel quēadmo
dum suscepte sint: nō p ipi⁹ anime naturā. i. nō p illum
interiorē anime motū in medullis ipi⁹: vt ita diceris la
titantem. Sed ex motib⁹ z indiciis corpis deprehendūt.
vtputa cū castrimargiā suggesserint. si viderint ad fe
nestrā monachū: vel ad solē vel ad coquinam curiosius
aspectantē: vel si audierūt eū de cibo loquentē: cognos
cunt desiderū gule fuisse susceptū. Si fornicatōem in
gesserint: z viderint eū carne cōmotū petulanter aspice
re. aut loqui. aut tangere intelligūt in penetrabilib⁹ aie
libidinis iaculū fuisse defixū: z similiter in aliis vicis.
Qō etiā a viris prudentib⁹ aliq̄ deprehenditur. Sicut
latrones in domib⁹ quas furtim aggredi cupiūt occul
tas solent explorare diuitias quas p sparsas barenaz
minutias ad eaz circūitum deprehendūt. Cogitationes
aūt q̄ de internis aie sensib⁹ nondū pdierunt adire vel
cognoscere omīno nō possunt. CXXI.

Cur nō pmittant a nobis videri Idē ibidē.

Anta vero spirituū densitate aer est ostipatus
qui est circa terraz. In quo non quieti ociosiq;
versantur: vt satis vtiliter eos nostris aspecti
bus prudentia diuina subtraxerit: aut em̄ terrore pcur
sus coz: aut horrore vultuū. in quo se p volūtate sua cū
libitū fuerit transformāt: intolerabili formidine hoīes
ostornarentur. Aut certe nequiores quotidie coz exē
plis fierent: fieretq; inter hoīes quedā pniciosa et de
mones familiaritas z exicialis iunctio: qualis esse so
let inter ipos maleficos. Si em̄ flagicia q̄ inter eos cō
mittuntur iugiter cōspicerēt. Nullo tpis puncto a scele
rib⁹ desinentes eos cernerēt: quos nulla carnalis lassi
tudo: nulla occupatō rei familiaris aut solicitudo vict⁹
quotidiani sicut nos unq̄ cessare cōpellit. Omīs aūt im
pugnationes quib⁹ hoīes impetūt: etiā ptra se inuicem
indefesso conamīe assidue exercēt; z ullaz victoria gau
dent: aut diminutōe cruciātur. CXXII.

Qualiter energumenos et cultores suos verent Idem.

Quidā energumini sic a demonib⁹ vexantur: vt
ea q̄ gerūt vel loquūtur nequaq̄ intelligāt: qui
dam vero nozūt z postea recordātur: qō euenit
nō p aliquā anime diminutōez. Neq; p talis maligni
spūs infusionē: vt aie substātiā penetrās: z velut ei vni
tus z qōāmodo indut⁹ ea sermones ac verba p os pati
entis emittat: hoc em̄ nullo modo ab eis fieri posse cre
dendum est. Sed cōtingit hoc p corpis debilitatē. cum
sez in illis membris in quib⁹ vigor aie cōtinetur: immū
dus spūs insidiēs: eisq; importabile pond⁹ imponens
obscuritate teterrima: intellectuales ei⁹ sensus obruit
atq; intercipit. Qō si nūq̄ etiaz vini febriumq; vicio: seu
nimi frigoris aliusq; valitudinib⁹ extrinsec⁹ supuenie
ribus accidit. Sola em̄ trinitas ita est intellectualis na
ture penetratrix: vt nō solū pplecti eā z ambire sed etiā
ullabi ei possit eiq; infundi. Actor. Energumini ppe
dicunt quos demones vexant interi⁹: vt nō possint opa
tionez virtutū naturaliū exercere: p ratōe liberi arbitrii
Tales em̄ nō dicunt obsessi: sed energumini. ppter in
teriorem opatōez dyaboli. Nā energia dicit vis q̄daz
potestatiua z laboriosa: impellente dyabolo in homine
interi⁹ facta. Quoz aūt corpa dyabol⁹ nō intrat: sz ex
terius manens vexat: impediens q̄siq; ne videāt vt au
diant vel hmōi. tales ppie dicūtur obsessi ad modū ca
stri. Solent aūt demones cultores suos vexare corpali
ter: vt in vita beati bartholomei legitur. Et quasi egri
tudines corpis dolores immittere: vt cū eis sacrificas
sent: ipi ab coz vexatōne cessantes: viderēntur eos ppi
ciando sanauisse: vt sic eos magis in erroze ydolatrie cō
firmatos diuti⁹ detinēat CXXIII.

Qualiter simulacris assideant
Glosa super abacuc secundo.

Spirit⁹ immund⁹ assidere simulacris potest: sed
intrinsecus esse nō potest. Actor. Subintelli
gendū est p modū viuificātis: sicut aīa in corpe
Nā potest quidē demon intrare simulacz lapideū: z in
de rel pōla dare: sed nō ei adherere ita vt illud viuificz
z sensificet: vt vnā potentiā cū eo faciat: sicut anima cū
corpe. Et hec expositio ppheralis bene cōsonat textui
qui dicit oīs spūs nō est in viscerib⁹ ei⁹: posset etiaz de
mon includi in aliquo vase: sicut includebantur p incan
tationes salomonis. Sed nichilomin⁹ posset videre ea
que essent extra vas: q; nō agit nec videt p distantiā si
ue p medīū cū sit spūs: sed immediate. Dicitur tamē q
aīam hois in ergastulo corpis inclusam: videre nō pot
ppter vmbrā ipi⁹ corpis: qō tantis tenebris aīaz inuol
uit. vt nec ipa clare videat: nec ab aliis spiritib⁹ videri
possit. nisi a deo: z ab angelis. qui etiā hoc habent p gra
tiam nō a natura. vnde humanuz corp⁹ compatur lapi
di olcotropio quē qui secū habet ab aliis hoīb⁹ videri
nō potest: sic aīa corp⁹ humanū gerens nō potest vide
ri ab aliis spiritib⁹. Nā potī videre potest ea q̄ sūt dya
boli. s. imaginatōes quas illi anteponit: sicut ille qui est
in loco tenebroso videre potest eū qui est in lumine vel
extra tenebras: nec ecōtra. Q3 aūt nō potest dyabolus
eā videre dū est in corpe: nō impedit corpis distātia sz
vmbra. Nā si esset inclusa in dolio vel in alio vase possz
eā videre: sicut etiā ablata vmbra videt eam. qñ exuta
est corpore. CXXIIII.

Qualiter homines etiā bonos verent et eis obediant Cassian⁹ vbi supra.

Non sunt aūt despiciendi: qui diuersis temtatō
nibus a demonib⁹ vexant. In quib⁹ duo debe
mus credere. Et q̄. s. sine dei pmissione nullus
ab eis omīno temtetur. Et q̄ oīa nobis a piissimo pfe
z medico: p nostris utilitatib⁹ irroganf. Nā plerūq; p
leuissimas etiā delictas: sancti hoies z pfecti corpaliter
vexandi tradūtur satbane: ut si quid in eis purgandū
est ante mortē purget. Sicut abbas moyses vir sanctis
simus aliq̄ disputās cōtra abbatē macharīū quadam
opinione pcuentus. vnū sermonē macharii paulo duri⁹
reprehendit. Et cōfestim tā diro demoni traditus est: ut
humana stercora ori suo ingereret. Cōtinuoq; orante
machario dicto: citi⁹ curatus est. Sic z ppheta in libro
regū leoni tradit⁹ est ad deuorandū: ppter inobedientie
culpā: quā tñ nō de industria neq; de vicio ppie volū
tatis cōtraxit: sed ab alio ppheta fuerat circūuentus.
Sciendū est aūt q̄ maligni spūs duob⁹ modis obediūt
hoībus. aut eni sanctitati fideliū diuina gratia z virtu
te subdunf inuiti. aut sacrificiis impioz seu carmīb⁹ q̄
busdā delimiti: velut familiarib⁹ adulātur. CXXV.

Utrū corpora demones habeant.
Augustinus sup geneſim. ad. libro

Philosophi dixerūt demones esse aialia aerea.
q; corpoz aereoz natura vigēt. Et propterea
morte nō dissoluūtur: q; pualet in eis elemētū:
qō ad faciendū aptius est q̄ ad patiendum: qui si ante
transgressionē celestia corpora gerebāt. Non mīz si ex
pena conuersi sunt in aereā qualitatē: ut iā possint a su
periori elemento. id ē. ab igne pati. Idem in libro de

diuersitate demonum. Demones duab⁹ reb⁹ q̄tum ad aereū corp⁹ attinet. ꝓditi sunt. s. acrimonia sensus ⁊ celeritate motus. Quibus etiā expientia rex: spacio vite longioris accessit: p has efficientias quas aerei corpis natura sortita est: nō solū multa futura ꝓdicunt: sz etiā mira facūt. ¶ Actor. Hec ⁊ hmōi de corpib⁹ demonū creditur augustin⁹ dixisse. Nō ita sentiēdo vel affirmādo: sed magis opinādo vel alior⁹ opiniones recitando maxime ꝓbor⁹: q̄ ex ipis verbis diiudicare volūt quibus ait: demones dicunt aerea animalia nō ait sunt. vnde ⁊ in libro de ciuitate dei. ix. ita dicit. platonici dixerūt olim animalium in quib⁹ est ala rationalis triptitam cē diuisionē. deosq̄ excellentissimū locū tenere. s. in celo. homines infimum. s. in terra. demones. s. in aere. Et sicut eis diuersa est dignitas loco⁹: ita etiaz natura⁹. deos aūt vocant angelos. Quibus etiā ipe plato in thymeo deū introducit loquentē sic. Diu deor⁹ ⁊c. Appullei⁹ de deo socratis. Demones sunt genere animalia. ingenio rationalia. animo passiua. corpe aerea. tempe eterna.

¶ Actor. Cōmunis aūt est opinio demones nō esse animalia aerea: sed spūs immundos incorporeos. ⁊ sm naturam suā aspectib⁹ nostris inuisibiles. qui tñ de hoc aere in quo habitāt: corpa assumūt cū hoibus apparent. ¶ Richard⁹ d̄ trinitate li. iiii. Nōne ex euāgelio inno tuit: q̄ dñs ex vno hoie legiones demonū eiecit. Si demones corpa habēt: vbi quelo i eo fuere. In spū: an in corpe. Cōstat q̄ oīe corp⁹ longitudinē latitudinē et p fundū habet. ⁊ eo ipo sine locali capacitate subsistere nō potest: qualē quidē spūs oīno nō habet: ergo non in spiritu: sed in corpe fuerūt. Sed q̄o: vel in qua pte hominis. Nā ⁊ si dixeris subtilia corpa habere. Cuius q̄so exiguitatis ea putas esse. si credis vel solā hois pelez corpi detractā tot corpa posse ꝓbēdere. CXXVI

¶ De incuborū vexatione exemplū de fantastica muliere. ¶ Augustinus de ciuitate dei xv. libro.

Celeberrima fama est: multiq̄ experti sunt: vel ab illis qui expertos se audisse confirmāt: siluanos ⁊ faunos quos vulgo incubos vocāt: impudicos sepe mulieres⁹ extitisse: ⁊ eas appetisse ac peguisse cōcubitū. Et quosdā demones quos dusios galli nuncupāt assidue hanc immunditiā ⁊ temtare ⁊ efficere. ¶ Banfrid⁹ antisiodor⁹. Quidā decan⁹ sacerdotum cū sorore ducis burgūdie regi sicilie rogerio despōsata: aliq̄diu regnū est inhabitās: ubi certissime compit: qō narrabat inuenis quidā strenu⁹ ⁊ natādi peritus: circa crepusculū noctis lucente luna in mari balneās: mulierē post se natantem p crines apprehendit: tanq̄ vnū ex sociis qui cū vellet mergere: eā alloquēs nullū verbū extorquere potuit. optamq̄s pallio i domū eā duxit: ⁊ tandē in vxorē solemniter accepit. Increpat⁹ aliq̄n a quodā socio: q̄ fātasma accepisset. expauescens eripuit gladiū: minatus est in cōspectu eiusdē mulieris: filiū quē ex ea suscepat interfecturū: nisi illa loqueretur ⁊ dicerz vnde esset. Ille inquit tibi misero: vtilē ꝓdis vxorē vū me cogis effari Cecū forē: ⁊ tibi bene foret: si iniunctū michi silentiū tenere pmisisses. Nunc aūt me deinceps non videbis: et mox euanuit. Puer creuit ⁊ marinū balneū frequentare cepit. Tandē vna die⁹ fantastica illa mulier coram multis eundē puer⁹ in eisdē fluctib⁹ occurrentē rapuit: quem si ver⁹ puer fuisset mare ad litus expellere debuisset CXXVII.

¶ Alia exempla ad idē ¶ Helinandus. xiij. libro

In colonien si dyocesi famosum ⁊ immane palaciū remi flumini supemnet: qō iuuamen nuncupat: vbi plurib⁹ olim congregatis principib⁹: ex improuiso aduenit nauicula: quā collo alligatā cigni⁹ trahebat argētea cathena: extinde miles nou⁹ ⁊ incognit⁹ oib⁹ exiluit: ⁊ cignus nauem reduxit. Miles postea nobilem vxorem duxit: ⁊ liberos procreauit. Tandem in eodem palacio residens: cignū inspiciens aduentantez cū eadem nauicula et cathena: statim in nauem se recepit: ⁊ vltra nō comparuit. Progenies ei⁹ vsq̄z hodie pseuerat. In ligoriensi quoq̄ prouincia: quidā nobilis in siluaz abditis reppit mulierē speciosam speciosis vestib⁹ amictā: quā adamauit et duxit. Illa plurimū balneis delectabat: in quib⁹ visa ē aliquando a quadā puella in serpentis se specie volutare. Incusata viro ⁊ deprehensa in balneo: nūq̄ deinceps cōparitura disparuit: ⁊ adhuc durat ei⁹ progenies. In vita quoq̄ sancti bernardi legit: q̄ in ciuitate varinenthēsi demon incub⁹ mulierē quadā abusus est septem annis cubante etiā ea iuxta vir⁹ suū: quē beat⁹ bernard⁹ coram omni populo candelis ardentib⁹ excōmunicās: ab ea fugauit. In eadem prouincia. s. in minore britānia: creberri me legūtur tpe arturi regis ⁊ socior⁹ ei⁹ hmōi casus accidisse. ¶ Actor. His ⁊ hmōi exemplis videt q̄ demones possunt ⁊ coire cū mulieribus: ⁊ generare. Nā ⁊ merlinus ferē a demone incubo genit⁹ fuisse CXXVIII.

¶ Sententia prudentiū de eodē ¶ Idem.

Sed nunc dicūt magistri demones nō posse generare: licet possint ⁊ nouerint semina cōmiscere. ad generatōez hois exigūtur nō solū semina sed etiā opationes vtriusq̄z. s. maris ⁊ femine. vñ si demon semen viri pueret in matricem mulieris nunq̄ p hoc tñ fieret hois generatio. Itaq̄z p cōmixtionē seminum quā faciūt demones illa sola animalia fieri possūt que fiunt p putrefactionem: vt rane. muse. ⁊ quidā serpentes. Ea vero q̄ fiunt p generatōez nō possunt p rationem ꝓdictam. Dicūt ergo falsum fuisse: q̄ merlinus dict⁹ sit a demone ꝓgenit⁹: sed forte mater ei⁹ passa est illusionez in somnis a dyabolo: ita q̄ videbat sibi viro succūbere: vel aliquid tale. Et in ipa illusione putabat se tunc concepisse: licet nō conceperit. dicebat ei se de spiritu in hois specie illū conceisse. vt legit in cronicis ꝓdictis. ergo etiā in cōsimilib⁹ casib⁹: vbi videtur in concubitu demonū homes natos fuisse: possum⁹ dicere nō fuisse veros homes: sed fantasticos. vel nō fuisse ex tali cōcubitu genitos: sed fallaciter aliunde suppositos: siue ab hoie siue a demone. Sed nec ipe demonū incubitus videtur esse ver⁹ ⁊ naturalis: sz magis fantastic⁹. Nec in eo credo demonē aliquā delectatōez habere: nisi in hoc solo q̄ faciūt mulieres peccare. ¶ Cassian⁹ vbi supra. Nullo ergo modo credendū est spūales naturas cū femine carnaliter coire posse. Nam si hoc aliquādo posset fieri quomodo nunc vel nunq̄ vel raro viderem⁹ aliquos ex cor⁹ incubitu de mulieribus absq̄ virili semine nasci cū pcertum cōstat eas libidinū sordib⁹ admodū delectari: q̄s peuldubio p semetipas port⁹ q̄ hoib⁹ placte exercere mallēt: si illud vllo mō posset effici. CXXIX.

¶ Q⁹ demones oīm motu liberi arbitrij peccant ¶ Gregor⁹ in moralib⁹. xvij.

Omnis voluntas dyaboli iniusta est. Et tamen permittente deo eis potestas iusta ¶ Glosa super ep'lam secundā ad cor. Que aūt concordia xpi ad belial. i. ad dyabolū apostatā. Ille enī ois male agit Ipe aūt omnia bene ¶ Actor. Regulariter ergo dicit: q̄ demones cū actōe sua ⁊ omni motu pcedente ex libero arbitrio pure peccant mortaliter. Nō ei possunt peccare venialiter: qz nō habent sensualitatem sicut nos. vt. s. primo comedat mulier. s. sensualitas: ⁊ postea virtd est ratio. sed statim in eis cōsummat peccatū: qz nunq̄ mouentur nisi motu rationis. Ideo aūt dixi ex libero arbitrio. qz quosdā habent mot⁹ rationales: quibus diligūt se ⁊ deū: sed hi irreuocabiles sunt et naturales: qz nō subiacent libero arbitrio. Nā velut nolit: quilibet demon diligit se ⁊ deū. Et ideo in his motib⁹ nō est meritum: neq̄s demeritū: qz pure naturales sunt: volūtati aūt rationali q̄ est libera: habent odio deū. Et vellēt cū

nō esse si fieri posset. Hñ dicit psalmista. Superbia eorū qui te oderūt ascen. semp. habent etiā odio omnē creaturam preter se. Et quilibet demon de alio simpliciter vellet eū non esse: sicut ⁊ alias creaturas. Et hī qdāmodo vult eā esse. s. vt noceat. Ex hoc eñ q̄ nocēt applaudant sibi inuicē ⁊ gaudēt: sed quilibet odit omnē creaturam inq̄tum est creatura: sicut ⁊ creatores. et hoc ex cepto naturali amore. Hā nullo modo potest i eo adeo corrūpi naturalis affectio: vt odiat se: q̄ hoc ipa natura nō patitur: q̄ de necessitate sibi est amica: ⁊ appetit cōmodum suū. Et ob hoc etiā diligit illū a quo est oīe bonū. Iuxta illud augustini. Deq̄ quē amat oīe quod amare potest: siue sciens: siue nesciens. Q̄ aūt dicitur qui diligit iniquitatē: odit animā suā. sic intelligendus est: ita agit: ac odisset se. Sic ergo dyabol⁹ odit quidem se per effectum. s. se corrumpendo p̄ peccatū. hī diligit se p̄ affectum.

¶ cxxx.

Utrū peccent credendo vel sperādo ¶ Idem

Sed nunquid peccant credendo deū esse. Dicit eñ iacob⁹: demones credūt: ⁊ contremiscunt. Nunquid peccant sperādo: dicit eñ in iob. Ecce spes ei⁹ frustrabit eū. Nunquid etiā peccauerūt cōfitendo xp̄m: et ad ei⁹ imp̄ium de obsessis corp̄ib⁹ ereūdo. Ad hoc potest dici: q̄ licet fides ei⁹ bona sit. i. habitus fidei bon⁹ ⁊ naturalis. Nichil eñ aliud est: q̄ naturalis scientia vel cognitio: qua cognoscit deū p̄ speculū ipe hī motus fidei. i. ipm credere de deo siue cogitare: quotiēscunq̄ p̄cedit ex libero arbitrio est peccatū: q̄ dep̄uat malo fine: vel malo actu comitāte. Nūq̄ enī credit actu vel cogitat de eo: nisi remurmurādo vel inuidendo: imo ad hoc ex p̄pria malicia cogūtur: vt inuideant: sicut aliquis cogitaret de emulo suo vt ei inuideret actu: vel eū blasphemaret. Q̄ aūt ipm credere vel cōfiteri extorquetur ab eis p̄ penas: sicut a pharaone: qui cū dixisset. nescio deū ⁊c. Postea flagellat⁹ ꝓfessus est deū dicens: Dominus iust⁹ ⁊c. tunc nō est peccatum q̄ nō pure p̄cedit ex libertate arbitrii: sed ex coactione timoris. Igitur neq̄ cōfessio illa demonū: atq̄ exitus de corp̄ibus obsessor̄ fuit peccatū: q̄ vtrūq̄ p̄ violentiam timoris extortū est: licet etiā hoc faciēdo peccarēt in hoc q̄ remurmurādo ⁊ inuiti faciēbāt. Ceterū nō est credendū q̄ dyabol⁹ speret eternā beatitudinē: nec velit eam habere simpliciter ⁊ p̄prie. Hā cū beatitudo sit oīm optabiliū plenitudo fm augustinū: neq̄ vult habere virtutes: neq̄ frui deo: vel aliquā habere p̄ticipationem cū ipo: que hī sunt summe optabilia: hoc hī dico ꝺ voluntate liberi arbitrii: sed voluntate naturali: qua diligit se: vult sibi omne bonū. Ideo aūt dicit spes eius frustrabitur eū: q̄ sperat dilationē penar̄ suar̄ maiorē q̄ futura sit.

¶ cxxxi.

¶ Cur non habeant peccati sui remediū Petrus lombardus ita prosequitur

Dyabolus: q̄ sine alicui⁹ tentatione peccauit: p aliū vt resurgeret; iuuari nō debuit: nec per se potuit. Et ideo peccatū ei⁹ irremediabile extitit: homo vero q̄ aliquā cadendi occasionē habuit: licz modicam: p̄ gratiā dei iuuari potuit ad veniā. Et peccatum eius sicut p̄ aliū habuit mitiū: ita nō incōgrue p̄ aliū habuit remediū ¶ Augustin⁹ in enchiridion. Placuit etiā vniuersitatis auctori ⁊ moderatori: vt q̄m̄ non tota multitudo angelor̄ deū deserēdo perierat: ea que pierat in pp̄etua p̄dītione remaneret. Que aūt cuz deo illa deserente p̄stiterat: de sua certissime cognita felicitate gauderet. At vero creatura rationalis que in hominibus erat: q̄m̄ peccatis atq̄ suppliciis tota pierat ex p̄te meruit reparari: vt angelice societati supplerēt qd̄ ruina illa minuerat: hoc eñ p̄missum est sanctis q̄ erunt equales angelis dei ¶ Johānes damasceⁿ li. ii. Angelus nō est susceptibilis penitentie incorporeus: homo vero p̄pter corporis infirmitatē penitentia fungitur: qd̄ ergo hoibus est mors: hoc āgelis est casus: post casuz eñ nō est penitētia: quēadmodū neq̄ post mortē Gregor⁹ i moralib⁹ li. xxxiii. Quoniā ergo leuiathā de diuina vita sibi falsa p̄missione blanditur: vt ei⁹ rea tus irremissibilis ostendat. Recte ad beatū iob dicitur Ecce spes ei⁹ frustrabitur eū. Qd̄q̄ paulopost subiungitur: non parcā ei verbis potentib⁹ ⁊ ad deprecandum cōpositis de ipo quoq̄ dyabolo intelligendū est: q̄ veniam culpar̄ suar̄ nunq̄ petitur⁹ est. Idē in li. xxxiii. Idcirco aūt peccans est sine venia damnat⁹: quia magnus sine comparē fuerat creatus. De quo idcirco tā mira a dño referūtur: vt p̄sideret homo quid electus in terra mereatur: si angel⁹ angelis in celo p̄latus p̄sternitur. Unde p̄ ꝓphetā ait dominus. inebriatus est in celo gladius meus.

¶ Continentia libri quarti.

Quartus liber agit de opere secūde diei. id est. de firmamēto ac de celo multiplici

Habet aūt liber iste. cv. capitula: vt sequi videris.

De opatione secunde diei i.
De natura ipius firmamenti ii.
De diuersis opinionibus circa naturā ei⁹. iii.
De inuisibilitate ipius. iiii.
De figura eiusdē. v.
De eodem. vi.
De ambitu eius et continentia. vii.
De dextra celi ac sinistra viii.
Utrum omnium celi orbium sit eadem dextra ix.
De rationibus auenalpetre astrologi ad idem x.
Qualiter in celo ⁊ in ceteris distinguitur dextrum ⁊ sinistrum xi.
Qualiter in celo sunt ante ⁊ retro xii.
Qualiter etiā sursum ⁊ deorsuz sunt in eo xiii.
De ordine p̄dictar̄ sex differentiarum in celo xiiii.
De partibus celum distinguentibus xv.
De zonis vel circulis in eo contentis xvi.
De circulis in maiori spera imaginandis xvii.
De eodem xviii.
De duobus circulis visibilibus xix.
De aliis nouem circulis inuisibilibus xx.
De duplici orizonte xxi.
De motu celi xxii.
De triplici motore celi secundū philosophos xxiii.
Q̄z celū turta plures habet aīam sese mouentē xxiiii.
Rationes ad oppositum xxv.
Qualiter sana fide posset dici celū habere aīam xxvi.
Qualiter in hoc sancti cū phis concordant xxvii.
Responsiones ad obiecta in contrariuz xxviii.
De cōparatōe p̄mi motoris ad motores inferiores. xxix
Q̄z celi mot⁹ sit naturalis ⁊ nō p̄ceruus xxx.
Q̄z celū motu suo non lassatur xxxi.
Cuius p̄prie sit motus ille xxxii.
Q̄z celi motus apparet ex stellar̄ motibus xxxiii.
De effectu mot⁹ celi ac stellar̄ i inferiorib⁹ xxxiiii.
De fine motus celi xxxv.
Utr̄ ꝓsequat finē suū p̄ vnā circulationem. xxxvi.
Q̄z celi mot⁹ causa sit oīm motuū naturaliū xxxvii
De motu in genere xxxviii.
De differentia motus ⁊ mutationis xxxix.
De specieb⁹ mutationis ⁊ motus xl.
De ꝓtrarietate mot⁹ ad quietē: ⁊ motuū ad inuicē. xli.
De generatione ⁊ corruptione xlii.
De eodem. xliii.

De mixtione xliiii.
De loci mutatione xlv.
De loco quid sit xlvi.
Quid sit locus xlvii.
Adhuc de eodem xlviii
De modo essendi in loco xlix.
De localiū motuum diuersitate l.
De alteratōe ſm qō habeat fieri large vel ꝓpe li.
Adhuc de eodem lii.
De quinq; que exigūtur in vera alteratione. liii.
De augmento ac diminutōne liiii.
De mouente ⁊ motu lv.
Q; in oīi specie motus inter mouentem ⁊ motum nichil est medium lvi.
Q; motus ⁊ quies mensurantur tempore lvii.
Quid sit tempus lviii.
Qualiter temp⁹ ab arestotile dicat esse numer⁹ lix.
Qualiter conueniunt ei passiones numeri. lx.
Qualiter temp⁹ sit mensura motus lxi.
De diuersis acceptōib⁹ tpis ac diffinitōibus lxii.
De substātia temporis que est nunc lxiii.
Utrum sit vnū nunc vel plura lxiiii.
Qualiter temp⁹ sit q̄tas continua p se; lxv.
De partib⁹ temporis lxvi.
Qualiter in aīa mensuret aut numeret mot⁹ tpe. lxvii.
Q; secundum quosdam tempus non habet esse nisi in anima vel in ratione lxviii.
Q; tpis cē nō dependet ab aīa sed ei⁹ pceptio lxix.
Obiectiones in contrariū. lxx.
Solutiones earundem obiectionum. lxxi.
De prima temporis origine. lxxii.
Qualiter tempus dicatur esse cocqueuū celo ⁊ angelo ⁊ prime materie lxxiii.
De differentia temporis ⁊ eui ⁊ eternitatis lxxiiii.
De cōuenientia illoꝝ triū lxxv.
De ratione numeri coꝝ lxxvi.
Quid sit esse in tempore lxxvii.
Quot modis ꝓtingat esse in tempore lxxviii.
Cur tempus magis dicatur causa corruptōnis q̄ generationis. lxxix.
Utꝝ tps sp causet a motu vel aliqñ sit sine motu. lxxx
Q; temp⁹ sit, ꝓprie ac p se passio mot⁹ celi lxxxi.
De numero celoꝝ. lxxxii.
De quiq; celis ⁊ coꝝ effectib⁹ i reb⁹ iferioꝛib⁹. lxxxiii.
De septem celis lxxxiiii.
De celo trinitatis lxxxv.
De continentia eiusdem celi lxxxvi.
De celo empireo. lxxxvii.
Q; celū empireū vniforme sit. lxxxviii.
Q; etiā immobile sit. lxxxix.
De celo aqueo siue cristallino xc.
De opinione coꝝ q̄ putāt aq̄s esse posse sup celum. xci.
Resp̄sōnes coꝝ ad obiecta in ꝓtrariū xcii.
Opiniones super hoc antiquorum doctorum: ⁊ obiecta in contrarium xciii.
Probabilioꝛ modernoꝝ sñia de hac materia xciiii.
Qualiter sup hoc intelligēda sint antiquoꝝ dicta. xcv.
Q; aque ille videnť in modū orbis ꝙgregate xcvi.
De motu celi aquei xcvii.
Qua necessitate vl' vtilitate sť firmamētū sint aq̄. xcviii.
Q; ibi sint p rem inferioꝛ conseruatione xcix.
De quadruplici hui⁹ celi ponendi necessitate. c.
Cur doctores aquas illas celos appellauerint ci.
De celo quod dicatur firmamentū cii.
De stellis in firmamento ⁊ infra collocatis ciii.
Utꝝ aliqō spaciū sit inter sperās planetaꝝ ciiii.
De celo olimpio. cv.

De ope secūde diei Comestoꝛ C. J.

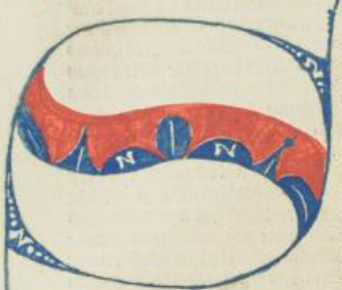

Ecunda die fecit deus firmamentū in medio aquaꝝ. i. ḡnsdam exteriorem mundi superficiez ex aquis coagulatis ad instar cristalli solidataz et plucidam: intra se cetera sensibili a continentez. ad imaginez teste q̄ in ouo est. Et dicitur firmamētū nō tm̄ ꝓpter sui soliditatē: sed etiā q; termin⁹ est aquarum que sup ipm̄ sunt firm⁹ ⁊ intrāsgressibilis. Dicit ⁊ celū: q; celat. i. tegit oīa visibilia. vnde ⁊ ꝓ sui ꝓcame ratione grece dicitur vranon. i. palacium. vnde dicitur celū quasi casa helios. i. solis: q; sol sub tpo polit⁹ ipm illustrat. ⁊ in eo fixa sunt sydera. Arestotiles de celo ⁊ mundo li. ii. Celū est coꝛp⁹ spuale: rotundū: motiuū motu circulari: naturali: sempiterno. Idē li. i. Celum quidē ſm tres modos noiatur. Uno modo dicitur q̄ est vltimū incessus toti⁹: ⁊ coꝛp⁹ naturale q̄ est in vltimo incessu toti⁹. Nos aūt noiare cōsueuim⁹ orizontem hui⁹ mundi: ⁊ supius ei⁹ celū Et dicim⁹ q; illic sunt oīa spualia fixa: quieta. Alio modo dicit coꝛp⁹ continuuz cū orizonte incessus mundi: vbi sunt sol ⁊ luna ⁊ q̄dam stelle. Nos aūt dicere consueuim⁹: q; sol ⁊ luna fixi sūt in celo. Tercio modo dicit celū habens coꝛp⁹ primum ab vltimo incessu toti⁹. Et nos consueuim⁹ dicere completum ⁊ totū celū Isidoꝛ⁹ ethy. li. iii. Celū dicūt ꝑbi rotundū volubile ⁊ ardēs: ⁊ vocatur celū q; tanḡ⁹ vas celarū habet impſſa signa stellaꝝ: hui⁹ spera est speciei quedā in rotundū formata: cui⁹ centꝝ est terra ex oīb⁹ partib⁹ equaliter inclusa Comestoꝛ. Hanc circūuolutam ꝙmerationem philosoph⁹ summitatē ignis intelexit. Cum enim non habet quo ascendat circumuolutur: vt in clibano patet. Ita ⁊ circa mōi exteriora ignis voluitur.

II.

De natura ipsius firmamenti Ex libꝛo de naturis rerum.

Oleꝝ igitur siue firmamentū est subtilis ignea q; natureꝛ rotundū: ⁊ centro terre equis spaciꝭ vndiq; collectū: vndiq; ⁊ conuexū. Mediūq; vbiq; circūitur: et inenarrabili celeritate circūuagatur hoc celū continet omnē naturā in qua est: pūq; flaui colozis est: visus maxime confoꝛtatiuū est. Johānes damasceno⁹ li. ii. Firmamēti natura diuus basili⁹ subtiles ait esse velut fumū: ex diuina edoct⁹ scriptura. Alii vero aquosum: vt in medio aquaꝝ genitū. Alii ex q̄ttuoꝛ elementis. Alii vero quintū coꝛp⁹: ⁊ aliud ꝓter q̄ttuoꝛ. Arestotiles in metheoroꝝ li. i. Orbis est elementum quintū. s. non ex elementis quattuoꝛ: sed aliud ab eis p naturā: locus ei, ꝓpinquus est calidus ⁊ inflamat⁹: quia oīne mobile ex coꝛpibus q̄ mouetur: inflamat q̄ ei ap ꝓpinquat. Auerroys. Celū hoc non componitur ex materia ⁊ forma: ſm q; coꝛpa generabilia ⁊ coꝛruptibilia componuntur: q; nulla potentia est in eo ad duo contraria: sed solū potentia que est esse in loco. vnde pot⁹ debz dici: q; est ex subiecto ⁊ forma: q̄ ex materia ⁊ forma. Nā subiectū dicit affixionē ad formā vnā. Materia vero potentiā ad recipiendū formā aliā q̄ nō ꝓtingit in materia celi: que ē semꝑ ibi cū actu suo. Et ideo sepe dicitur materiā nō habere: sic ergo materiā habet ⁊ nō habet. Beniq; celū ⁊ oīa coꝛpa supcelestia sunt

quoꝝ forme carent contrariis. Ideoqꝫ ingenerabiles ⁊ incorruptibiles sunt. Et subiectū coꝝ non est cōmune. Si eīm cōmune esset, ppriaꝫ formā nō haberet. Hūc ār ppriam habet: quā ⁊ semp habet. III.

De diuersis opinionibus circa naturā eius. Actor

DAtet ergo de natura celi multe fuerūt opiniones. Nā alii quidē posuerūt ipm esse de numero simpliciū: ita vt totū esset forma: ⁊ materiaꝫ nō haberet: inducentes p se illud arestotilis in libro de celo ⁊ mundo. Celū nō est ex aliquo omnino. Alii vero dixerūt illud esse compositū ex materia ⁊ forma: iuxta illud pbi in eodē. Celū est ex tota materia: hoc aūt quidam ponūt ipm esse vnū de quattuor elemētis. Et hi diuersificantur. Quidā eīm ponūt ipm esse aquā. Quidaꝫ vero ignē: vt plato in thymeo: cui sentire videt augustinus. Damasceꝰ vero dicit ipm esse coꝛpꝰ immateriale. Phs aūt ⁊ sequaces dicūt ipm esse quintū coꝛpꝰ preter quattuor elementa. Et hec opinio videt verioꝛ. Cui etiā oīs pene moderni ꝓsentiunt. Si aūt obiicitur cōtrariū: q in ipo videmꝰ ppietates ignis videlicet calidum ⁊ lucidū. Et vbi est ppietas ibi ⁊ subiectū: et ita videtur esse igneū: possumꝰ respondere q ppietas celi ⁊ ignis nō sunt vniuoce conuenientes vtriqꝫ: lucidū eniꝫ ⁊ calidū siue lux ⁊ calor q in celo sunt viuificaria p motum coꝛpis celestis: sicut dicit philosophꝰ in octauo liphsicoꝝ: q celi motꝰ vt vita quedā est natura existentibus oībus. Calidū aūt qō est cū radio ignis iuxta eundem philosophū p se ꝙgregatiuū est homogeneoꝝ. id ē subtilū ascendentiū sursum: ac p ꝙsequens consūptiuū ac disgregatiuū etherogeneoꝝ sibi ppinquoꝝ. i. grossorum descendentiū deoꝛsum. Si aūt obiicitur iterꝫ: q si cut pbatur in libro de celo ⁊ mundo: vnūqōqꝫ elemētū est sphericū. Dicit etiā plato: q ignis mouetur circulariter in loco ppio: et ita q ignis videtur habere motuꝫ rectū nō obstat quin celū qō est circulare sit igneū. Si cendū est: q ignis nō mouetur circulariter: nisi p accidens. s. motu coꝛpis ptinentis ipm. Ideoqꝫ nō determinatur eiꝰ natura p motū illū. Ad hoc aūt q dicūt autores multi celū esse igneū: dicimꝰ: q ignis dicitur duobꝰ modis. s. ab inflamatōne tm actiua vel passiua: vel ab vtraqꝫ. Si ab actiua tantū celū est ignis ꝛm hunc modum: qꝛ. s. inflamat. Si vero a passiua tm: ꝛm hoc carbo est ignis. Sed vtrunqꝫ dicitur large ⁊ impprie. Si aūt ab vtraqꝫ: sic dicitur ignis ppie. Itaqꝫ pdicti autores capiunt ignē large: sicut accipitur in glosa super genesim q dicit. Qꝫ empireū dicitur igneū. Nō ab ardore: sꝫ a splēdore vel illuminatōe. IIII.

De inuisibilitate ipsius.

CUm aūt firmamentū esse ꝓtet subtilis nature creditur esse inuisibile: licet quidā rudes dicāt se illud videre: qđ pur? est aer: vbi eīm visus deficit: vbi error sensui dat imaginatōez videndi qō nō videt: sicut aliquis oculis clausis videtur sibi tenebras videre. Nā q̄tus visus ex luce oculoꝝ sumat exordiuꝫ nichil tñ valet nisi ex alicui? spissitudinis obstaculo repercutiat. Guilberm? de conchis. Visus qđ deficit sursum intendens: quiddā spissuꝫ ibi cōfingit. Nā deficiendo spissatur. Sꝫ qꝛ p oculū transit ī quo est humoꝛ aque? ⁊ cristallin?. cū deficit: nec aliꝰ coloꝛ occurrit: talem coloꝛē. i. aqueū sibi cōfingit. Actoꝛ. Qꝫ ergo superius dictū est: q firmamentū cū sit flaui coloris: visꝰ maxime confoꝛtatiuū est: nō est intelligendū ita: q ille coloꝛ ipi? firmaměti sit in se: sꝫ in oculi confinctōe. Hoꝛro de falsitate visus plenius dicet infra eodē libro vbi tractabitur de aquis supcelestib?. vel etiaꝫ in tractatu de aīa vbi agitur de sensu visus. Qꝫ aūt in ecclesiastico dicit scriptura: q altitudinis firmamentū pulcritudo eiꝰ est species celi in visione glorie. Referri pōt ad stellarum pulcritudinē: que etiā ꝛm quosdā in firmamento dicuntur fixe. vnde ⁊ paulopost dicitur ibidē: Species celi gloria stellaꝝ. Si quis aūt asserere voluerit firmamentū aspectib? nr̄is visibile: de hoc nolo cōtendere. V

De figura eiusdē. Isidorus vbi supra

CElū aūt spera. vt dictū est supra: speciel est quedam in rotundū formata: cuius centꝝ est terra et oībus ptibus equaliter inclusa. Johānes damasceꝰ vbi supra. Quidā opinati sunt celuꝫ hoc totum in circūitu continere: ⁊ sperice forme existere: ⁊ vndiqꝫ supmam partē totiꝰ ipm esse. Media vero eius q̄ ab ipo continent loci esse infimā partez. Leuia vero coꝛpoꝝ supioꝝem ordinē esse sortita: et inferioꝛē grauia. sed licet terrā: et aquā quidē qꝛ leuioꝛ est. vnde et mobiliοꝛ terra existit desup vndiqꝫ: sic in circūitu aereꝫ: et circa aerē vndiqꝫ etherea. i. ignez qui est leuiꝰ elementū: ideo sursum p oībus fertur. Deforis autē oīm in circūitu celum. Hi circulariter aūt moueri celū: et constringere q̄ infra se sunt: et manere oīa firma et nō excidentia. Hi cunt aūt equaliter id distare ⁊ semotū esse a terra: ⁊ de super: et ex lateribꝰ: et desubtus: desubꝰ aūt et ex lateribus aio q̄tum ad nostꝝ sensuꝫ: qꝛ ꝛm continentie rationem: vndiqꝫ supioꝛē locū celū habet. Aūt aūt quidaꝫ ipm subtilissime nature velut fumū esse: ac sperice circūdare terrā: et circūferre cū suo acutissimo motu solez et lunā et reliquos planetas: qui tñ aduersus celū faciunt motū. Et sup terrā quidē existente sole diem hic fieri. Sub terra vero eo descendēte: hic quidem noctem: illic vero diem. Alii vero emisperiū et semicirculū esse celū imaginati sunt: qꝛ dicit dauid. Qui extendit celū sicut pellem. Et ysaias: Qui statuit celū sicut camerā. id est archam. Et quoniaꝫ occidens sol ⁊ luna et astra circūeunt terrā: ab occidente in aquilonē: et ita rursus in oriente deueniunt. VI.

De eodem. Ex spera.

FOrmam celi sphericā esse p hoc comptum est: q stelle que sunt in eiꝰ medio: maximos describūt circulos. Alie vero q̄tū remotioꝛes sunt a mūdi medio: tanto minoꝛes describūt. Et talis est natura coꝛpis sperici. Preterea stelle q̄ sunt in medio mūdi velocissimo cursu mouentur. Que aūt in extremitatib? firmamenti: tardissimo. cū lineares sint ad inuicē: qđ non fieret si firmamentū quadratū vl̄ oblongū esset. Oportet ergo qđ quecūqꝫ sibi inuicez linearia sunt: in alio latere quadrati dū ipm quadratū mouetur: eque cito moueantur. Itē si quadratā vel oblongā formaꝫ haberet firmamentū: contingeret ipm habere angulos: sed totius philosophie principiū est. Vniuersitatē rex includi a circūferentia firmamenti. Cū ergo vn? angul? a loco recederet oporteret q loc? ille vacuꝰ remaneret: donec ille vel alter angul? subintraret. Sed cōstat q aliquem locū esse vacuū est impossibile: ergo est sphericū. Aristotiles in li. ii. de celo et mundo. Circul? est prima figuraꝝ superficialiū et ante figuras reliquas. Quapropter et coꝛpꝰ orbiculatū est ante reliqua coꝛpa: qm̄ ipm solū vna superficie continetur. Reliqua vero coꝛpa equalis linee superficieb? multis. Omnis siquidē figura superficialis: aut est equalis: aut rotunda. Superficies equalis est que plurib? lineis cōtinet. Rotunda vero q̄ vna linea

Albert?. Celū itaqꝫ trib? de causis dicim? esse rotundum. Primo ppter eiꝰ motū quē oportet esse continuū ⁊ inquietum: et hoc nō potest esse nisi in circulo. Secundo ppter naturā celi: qm̄ alias haberet contrariū: ⁊ cēt coꝛruptibile. Tercio qꝛ illa figura. i. circularis sola simplex est: oimqꝫ capacissima: et prioꝛ oīm? Ideoqꝫ competit coꝛpi simplicissimo primo oīa coꝛpa continenti Si aūt in contrariū obiicitur qō dicit dauid. Extendēs

celum sicut pellem:que.s.pretendit tabernaculum. Et ysaias.Qui statuit celū vt camerā.i.archā:vnde videt ad modū circuli figuratū.Responderi potest:q vterqz loquitur ibi vulgariter de emisperio quod est sup nos versus polū articum.

VII.

De ambitu eius et continentia ¶ Aresto tiles vbi supza li.i.

Ico ergo nunc:q totum contentū ex vltimo in cessus t mot⁹ est compositū ex oīi corpe naturali sensato:necessario:qz nō est extra celuz corpus.Nec esse potest oīno. Nec multi sunt celi nec fuerunt nec erunt.Sed vnū est celū pfectuz.completum: cui nō est simile.Nec est loc⁹ extra celū. nec plenitudo. nec vacuitas.nec temp⁹.vacuuz eīm illud diffinierunt. In quo non est aliqō corpoz:sed possibile est esse in eo. Temp⁹ aūt est numer⁹ mot⁹.Mot⁹ aūt nulli inest nisi corpi naturali.Et omnes quidē res quiescunt a motu suo:cū ad loca sua puemiunt.Spere alias supīme autez mobilis nō quiescit oīno mot⁹:qz loc⁹ bui⁹ corpis est rotund⁹ ¶ Idez in.uiii.li.phīcoz. Quedā enī sunt in loco p se:vt omne corp⁹ sm q mobile vel sm augmētū. Alia vero p accidens:vt anima t celū. Nō enī celū alicubi totū ē vt in loco quodā:qz nullū corp⁹ tpm cōtinet sub quo moueatur.Sz ptes ei⁹ quedā in loco sunt: oēs in eo aūt qō circulariter sunt ptinet alia aliaz. vnde circulariter solū mouetur qō surſuz est:omne nanqz.i.vni uersuz nō est alicubi:qz qō alicubi est:extra tpm aliqd est.Et extra'oīe t totū nichil est.Ideo oīa in celo sūt: qz celū est:qō oīe est:scz q̄tum ad continentiā oīm corpoz.Est enī qōdam vltimū t tangens mobile:termin⁹ qz corpis quiescentis.Terra nanqz in aqua est:t hec i aere.hic aūt in ethere.t hic in celo.Celū autem nō amplius est in alio. Nō itaqz locū necesse est spaciū aliqō esse corporeū.nec puncti esse locū. Et loc⁹ est alicubi.i. in aliquo:nō sicut in loco:sz sicut termin⁹ in finito. Nō enī omne qō est:in loco est.sed corp⁹ mobile sm locum

¶ Ex libro de naturis rer. Tria itaqz corpa distinguūtur in mundo videlicet.Infimuz qō est terra in centro posita ideoqz manens immobilis. mediū aūt aer vl' aq̄ vel ignis.Supmum vero celeste.Et sicut corpa: sic eti am qualitates differūt.In infimo nanqz est opacitas. In medio dyaphaneitas. In supmo vero pspicuitas. De his quidā ex nostris satis apte distinguēs: sic ait. Terra iacet stabilis: aqua fluit labilis. aer nutat mobilis.ignis volat volubilis.voluit rotabilis machina speralis. ¶ Albertus.Figura siquidem sperica latioz est: t occupatioz oībus figuris rectaꝝ supficieꝝ. Ideoqz conuenientioz est celo.Et hoc etiā qz multe linee:multe qz supficies ambiunt omnes figuras supficiales. Sola vero sperica inter oēs figuras corpales est quaz ambit vna supficies.Circul⁹ quoqz sol⁹ est inter oēs figuras quē ambit vna linea.Cetez corpi rotundo non est contrarium oīno.

VIII.

De dextra celi ac sinistra. ¶ Actor.

Ecce dictum est de firmamento sm se. Nunc restat dicendū de ptibus ei⁹.Et primo quidē de ptibus oībus q̄ sunt principia sue dimensionis in oībus oībꝫ.s.longitudinis.latitudinis.t pfundita tis.He sunt surſuz t deorsum: dextꝛ t sinistꝛ: ante et retro. ¶ Albert⁹.Dextꝛ siquidez t sinistꝛ q̄ sunt principia mot⁹ localis dixit pitagoras esse in celo.dicit philosoph⁹ aūt:q dextꝛ est:vnde mot⁹ localis incipit. Sinistrum vero p qō in dextꝛ reuoluit. vnde cū circulus nō habeat principiū ac medium t finez sui mot⁹, vt dicit phūs in phīcis.Nō videt firmamentū qō est circulare:dextꝛ vel sinistꝛ habere. Qō enī principiuz t medium t finem sui motus nō habet in se:nec in se habet vnde motus incipiat:t p qō reuoluitur:pterea cū celū moueaf ab oriente in occidentē:nec ibi mot⁹ sistat : sed econuerso regirat. Qua ratōe dicit incipe gratia semi circuli supioris in oriente:dicitur t incipe gratia inferioris in occidente.Si ergo dextra celi dicitur oriens qz scilicet inde mot⁹ ei⁹ incipit:eadem ratōne t occidens. Ité vna pte circuli mota:mouent omnes.qua ergo ratione incipit in vna mot⁹:eadē ratōe in oībus.vbiqz ergo est dextera:vbiqz sinistra. Nos aūt dicimus reuera celū habere dextꝛ t sinistꝛ:differentes in virtute:sz cōuenientes in figuris.Sic enī aristotiles ait in li.ii.de celo t mundo: Q̄z dextra t sinistra nō differunt i figura.sed ante t retro sursum t deorsum. Quod etiā videmus exīsse in humano corpe. pes enī dexter figuratur sicut similter.Et man⁹ dextra:sicut sinistra.membra vero supioza nō figurātur:sicut inferioza.nec anterioza:sicut posterioza Sed notandū q celū aliter consideratur vt est loc⁹ inferioꝝ.et aliter sm naturā,ppriā: sm quā distinguitur a ceteris corpalib⁹.Ideoqz virtutes'quasdam habet:sm q est loc⁹.t quasdā sm q est celū.Supponimus aūt q celū mouea tur a motore sibi cōiuncto. Et nō tantū a deo:sicut inferius habetur:vbi de motu celi agit.Dicim⁹ ergo q dextra celi est in oriente:q̄tuz ad virtutē loci sui situs.Et hoc patet ex eo:q motu celi mouendo illud:mouet oīa naturalia.Cunqz mot⁹ semp sit ab immobili aliquo primo:sicut ꝓbatur in phīcis: oportet vt ille motoz sit immobilis.Et loc⁹ vnde primo mouetur immobilis.dico aūt locū in pte orientis:eo q ibi abundat vis primi motoris. vnde qz p motum celi efflunt virt⁹ ei⁹ in totā naturā.Ad primū ergo obiectū dicim⁹:q licet circul⁹ in q̄tum circul⁹ principium et medium habeat in centro:t nō in circūferentia.Circul⁹ tñ in materia naturali habens positōes sm situm mundi:nō est eiusdē ratōis cū oībus ptibus suis.vnde motus ei⁹ in vna pte inchoat:t in alia pte regirat.Ad aliud dicendū est:q distinctio circuli celi p dyametruz nō sistit motum.Et ideo nō de necessitate est oriens in vtroqz puncto dyametri. Nisi forte quo ad nos t nō secundum naturaz.Ad aliud similter potest dici:q licet mota vna pte circuli:moueaf omnes: nō tñ in oībus est rō inceptōis mot⁹:vt patet ex ꝓdictis.

IX.

Utrū oīm celi oztū sit eadē dextra.

Arta hoc queri potest vtꝝ eadē dextra sit omnium oztū.hoc est.vtꝝ omnes oztes eundem habeāt orientē.videt enī q nequaq̄:qz non est idem initiū vnde incipit mot⁹ oīm.t tñ ab oīb⁹ imponitur aristotili:q dixerit omnes oztes ab oriente in occidentem moueri.Aut hoc itaqz solui diuersimode a diuersis.Nā sm aristotilē:nō est idē oztis oīm. Ex oztis planetaꝝ est in occidēte oztis stellaꝝ fixaꝝ.Ideoqz dicit q oēs oztes mouent ab oriente in occidentē. Imere parqz pitagoraz qui dixit: eos qui habitant sub spera visib⁹ nostris occultatos esse in medietate oztis inferioris in sinistra pte.hoc est.illos antipedes qui sunt versus polum antarticū versus orientem. Nos autē habitare dixit in medietate oztis supioris i dextra pte. Et hoc sm motum spere stellate. Satisqz patet eum dixisse falsum. Si enī dextra est in oriente.sicut ipe dicit. tunc antipedes habitant in pte supiori oztis. In sinistraqz sub motu habitāt regiratōis. Nos aūt qui versus articum polum sum⁹:habitamus in celi dextra inferioꝛe pte oztis:quoniā habitam⁹ sub ascensu inceptōis motus celi.Sed sm oztes planetaꝝ ver dixit pitagoras q dextra planetaꝝ est in sinistra oztis stellaꝝ fixarum Ideoqz sm oztes illos nos sumus in ozte supiori in sinistra:qz mot⁹ regiratōis planetaꝝ est sup nos. Et illi qui habitāt in emisperio alio:sunt in pte inferiori in dextra. Et sm ꝓprium motū planetaꝝ:non sm diurnum Nā sm illum motum ascensus planetaꝝ ex inceptōib⁹ eoꝝ est sup eos:et ideo contingit:qz variantur poli planetaꝝ a polis oztis stellaꝝ fixaꝝ:oriēteqz t occidētes

ipox ab oriente ⁊ occidente illius. Falsum ergo dicūt: qui arestotili imponunt: q̄ dixerit planetas moueri ab oriente primi orbis in occidentē ipius.

X.

De ratōib⁹ auenalpetre astrologi ad idē.

Hoc tñ est ratio auenalpetre ī astrologia sua qui dicit q̄ corp⁹ vn⁹ nature ſm naturalē motū mouetur ab eodē loco in eundē. Cuz ergo oīs spere sint vn⁹ nature: oīes mouentur ab oriente p occidentē itex redeundo in orientē vniformi motu secundum naturā. Alia quoq; ratio ad idem hec est: qñ circuli duo vnus extra: alī intra: mouentur cōtra se in uicem. vn⁹ sistit aliū vel scindit cū: si non fuerint eque fortes. Si ergo celū mouetur ab oriente in occidentem et inferiores orbes econtra. Aut sistent se inuicē. Aut vn⁹ altex scindet: quox vtrūq; falsuz est. Relinquitur ergo q̄ oīs mouentur ab eodē loco in eundē: vex ad primā rationē dicim⁹ q̄ supioza corpa nō habent in se contrarietatē. ideoq; nō mouentur ad loca sua ⁊traria: sicut corpa inferioza. Et vn⁹ est loc⁹ deorsum: qui dicit medīū: ad quē mouetur terra. Et alt⁹ a medio surſum: ad quem mouetur ignis. Est aūt loc⁹ citra mediuz: ad quem nullū mouetur corp⁹. Nā oīe corpus q̄ mouet ad aliquē locū secundū naturā: quiescit naturaliter qñ in illo est. Supioza vero mouentur in loco suo circulariter. Et pres ipi⁹ loci vel sit⁹: nō sunt ad inuicē contrarie: sicut ⁊traria sunt surſum ⁊ deorsum. Sed tñ habēt eandem diuersitatem in eadē natura sit⁹ ⁊ loci. Ideoq; diuersi orbes in diuersis pribus et⁹ possunt incipe motus: ratōe diuersax dispositionū: que sunt in motoribus ⁊ mobilib⁹. Ad aliā vero ratōez dicim⁹ q̄ ad hoc reuera q̄ circul⁹ cōtra circulū directe moueatur: oportet: q̄ ī eisdem polis ⁊ in eodē axe moueātur: qđ nō faciunt orbes planetax cū orbe primo. vel forte potest dici melius q̄ inferiores motores ⁊trarii nō sunt motori superiori qñ pot⁹ intendūt ⁊ appetūt ei similari. Ideoq; mouētur etiā motu ipi⁹. ſ. motu diurno: ⁊ insup habent ꝓpriū motū. vt dicitur infra. qui nō est ⁊trari⁹ motui primo: sed habet ordinē sub ipo ad cōsistentiā nature. Nā ꝓpter diuersitatē inferiox: necesse est diuersos motus in supioribus esse: sicut ꝓbatur in secūdo libro de generatione ⁊ corruptōe. Et in secūdo libro de celo ⁊ mundo. Auenalpetras tñ ratōes illas ꝛcedit: ⁊ ponit oīes motueri ab vno motu primo: cui⁹ virt⁹ fortior est immediato: q̄ in secūdo: ⁊ in secundo q̄ in tercio. et ita de aliis. Ideoq; in primo facit motū diurnū: reuoluens ipm de puncto ad punctū. In secūdo aūt ⁊ inferioribus in tpe diurni mot⁹ nō facit pfectā reuolutōez: sed remanet ps ⁊ itex in alio die ps. Et ſm hmōi remanētias dicit: q̄ planete ab occidente in orientē moueri videnē cū tñ nō moueanē. Q⁹ aūt diuersimode mouentur. hoc dicit cōtingere ꝓpter diuersitatē polox ⁊ circulox.

XI.

Qualiter in celo et in terris distinguitur dextrum et sinistrum.

Sciendū vero q̄ sinistx ⁊ dextx aliter sumūtur absolute: aliter in compatōe ad nos. Absolute duob⁹ modis. ſ. ſm similitudinez: vt in statua. Secundū veritatē in illis in quib⁹ sunt mot⁹ diuersi ut in aialib⁹ in quib⁹ est principiū mot⁹ in dextra ad alteram ptez videlicet sinistrā. primo enīz se trahit dextra: ꝓpter hoc etiā aialia cū ambulare incipiūt: dextx pedē pri⁹: ac deinde sinistx ponūt: q̄ sic faciliox est ambulatio. Similiter ⁊ in celo ſm veritatē sunt: vbi principiū mot⁹ est ab oriente: ⁊ regiratio ab occidente. Nec sine causa dixi mot⁹ diuersi: iz ꝓpter grauia ⁊ leuia: que videlicet nō habent nisi vnū motū a medio vel ad mediū. Ideoq; nō habent motū dextx ⁊ sinistx. Quo ad nos etiā dicuntur duob⁹ modis. videlicet aut p relatōez solam: sicut illa q̄ sunt versus dextx ⁊ sinistx ī compatōe ad nos. Aut p relatōez ad fatū: sicut augures obſuāt aues a dextris ⁊ a sinistris sedentes. Nec ideo hoc dicimus: q̄ credim⁹ vim aliquā habere fatuz: sed q̄ distinctio hec est antiquox. Porro dicit arestotiles de celo ⁊ mundo li. ii. Q⁹ dextx ⁊ sinistx nō est in aliquo plane tax. Nō etiā dictat ratio manifesta. Cū enī dextx et sinistrū sint principia mot⁹ localis. vt dictū est. ⁊ planete nō habeāt motū localē. pcessiuū: sicut manifestū est ideo dextx ⁊ sinistx in eis supflueret: et sic aliquid ī natura vanū esset. Dixerūt aūt quidaz: q̄ dextra celi est vbi est abundātia lumuis disponentis ad motū. Sinistra vero vbi minus est de lumine: qđ si vex esset: qñq; in occidente esset celi dextra: qm illa ps vbi abundat lumē: reuoluitur circulariter: sicut et alia. hoc aūt est ⁊tra pbm in libro de celo ⁊ mundo dicentē: q̄ dextra est vbi videmus stellas oriri. sinistra vero vbi videmus eas occidere.

XII.

Qualiter in celo sunt ante et retro.

Porro de retro et ante celi: que secunduz philosophū sunt principia mot⁹ alteratōnis. Queri potest qđo in celo sint cū alteratio nō sit in celo sicut patet ex supadictis: ꝓterea cū ante et retro differunt in figura ⁊ in virtute: in celo aūt non inueniāt differentia secundū figurā: q̄ rotundū est vbiq;. videtur q̄ ans ⁊ retro nō sint in celo. dicit tñ pbs: q̄ ista sex principia dimensionis videlicet. ante. retro. surſuz: deorſuz dextx. sinistx. sunt oīs corpis cōpleti. Celū aūt est corpus completū: vel pot⁹ completissimū. Dicim⁹ ergo q̄ ante et retro sunt in celo secundū dispositōez circuli signox: sub quo mouetur sol: qui declinat ab oriente versus meridiem: et motorel planetax habent declinatōez secundū ptem illaz: ꝑcipueq; sol. Est aūt in celo principium alteratōis effectiue: q̄. ſ. efficit alteratōnez. Et motu quippe solis ad ante versus aquilonez: et declinationem ipius retro versus meridiem: cōtinua fit alteratio in inferioribus. et ꝓsequntur continua generatio et corruptio: q̄ latio solis in obliquo circulo causa est generationis et corruptōis in istis inferioribus. Qui⁹ enīz inclinationem contingit fieri quādoq; longe: quādoq; ꝓpe. Inequali vero existente distātia inequalis erit motus: quo circa si in aduentiendo et ꝓpe esse fit generatio In recedendo et longe fieri ab ipo fit corruptio. Similiter etiā in aialibus nō fit alteratio: nisi secundū qualitates sensibiles ꝓprie: sicut ꝓbatur in li. philicox. vii. Lunaz. vt dicit philosoph⁹. Ante sit vbi sunt sensus: manifestū est: qualiter ante et retro principia sunt alterationis in aialibus. Ista quippe. ſ. ante et retro maxime diffinuntur in corpe spirāte: qđ est animatū anima sensibili: sicut ipemet dicit. vnde et qđ dicit ans esse: vbi sunt sensus. Nō habet locū in celo: sed tñ in animalib⁹ Q⁹ aūt dicit sex illas differentias in oīi corpe cōpleto esse. Intelligendū est cū ibi corp⁹ completuz appellare pfectū secundū principia mot⁹ in setpo. vel secundū principiū mot⁹ localis diuersitatem habentis: sicut est mot⁹ animalis: ⁊ principiū mot⁹ alteratōis p sensus: et principiū augmenti p surſū ⁊ deorsum.

XIII.

Qualiter surſuz ac deorsum sunt in celo

De surſum aūt et deorsum q̄ secūdū philosophū principia sunt longitudinis in celo. Merito etiam queri potest qđo. Si enī surſuz est secundū magnā distantiā a medio. videtur q̄ circūferentia celi vbiq; sunt surſum: et nusq; deorsum. ꝓterea surſuz ⁊ deorsum principia sunt mot⁹ augmenti iuxta philosophū Ar in celo nō est augmentū. Itē surſum et deorsuz sūt cōtraria: et contraria in celo nō sunt. Dicūt aūt quidaz q̄ surſum est vbiq; iuxta celū et in celo. Deorsum aūt ī terre centro. Et q̄ in celo est vnū istox: nō aūt reliquuz. Sz hoc est ⁊tra philosophū: q̄ dicit orbis longitudinē

esse spaciū in quo sunt orbes: et q̄ ex orbib⁹ sunt q̄ sursum sunt ⁊ deorsum. Et ex eis sunt qui sunt ⁊ deorsuz. Et iste loc⁹. i. spaciū orbiū: oibus medietatib⁹ orbiū est diuersus. Cui nos consentiētes dicim⁹: q̄ sursum ⁊ deorsum in celo sunt. Et est orbis longitudo de polo ī polum: ita q̄ pol⁹ antarticⁿ sit sursū: et articⁿ deorsuz: ſm primū orbis dimensionē. Porro ſm dimensionē aliorū in quib⁹ planete sunt. pol⁹ qui est in nostro emisperio ē sursum. Et pol⁹ qui est in inferiori emisperio est deorsū Et hoc est q̄ intendit dicere phūs: q̄ ex oibus quidam sunt sursum: ⁊ quidā deorsum: q̄. s. vna medietas orbis est sursum: et altera deorsuz Et hoc est q̄ ſm hoc orbes distinguūtur occulti: ⁊ orbes visib⁹ nostris subiecti. Cū aūt dicit philosoph⁹ q̄ iste loc⁹ ex oibus medietatibus est diuersus. Intelligitur q̄ orbes q̄ sunt circa vl̄ citra primū orbē diuersificant in polis ⁊ orientib⁹ ⁊ occidentib⁹. ac p̄ ꝓsequens in sursum ⁊ deorsuz: et in dextro ac sinistro. Ad primū aūt obiectū dicim⁹: q̄ sursū et deorsum duob⁹ modis dicunt. Uno modo q̄ sint principiū mot⁹ recti localis: ⁊ ſm hoc ꝯraria sunt: ⁊ ad ipa leue ⁊ graue mouent. Alio modo ſm q̄ principia sūt ac termini mot⁹ augmenti. vel principia ⁊ termini longitudinis: ⁊ sic nō sunt ꝯraria. secundū hoc dicit philosoph⁹ in libro de aīalib⁹: q̄ in pueris membra supiora sūt maiora ꝓpter abundantiā calotis pellētis alimentū sursū postea vero fit ecōuerso. Ad aliud vero dicendū est: q̄ sursū ⁊ deorsū sunt in celo ꝓut sunt principia ⁊ termin⁹ longitudinis tantūmodo. ¶ XIIII.

¶ De ordine p̄dictarū sex differentiarū ī celo

Merito itaq̄ videt reprehendi pitagoraⁿ q̄ loquebatur de dextra ⁊ sinistra. Non aūt de ante et retro: sursū ac deorsū. Cū tñ illa quattuor ī pluribus numerārtur corporib⁹ q̄ dextrū ⁊ sinistr̄. Sz notandū q̄ iste sex differentie ꝓut sunt in celo ⁊ aīalibus ꝓsiderantur duob⁹ modis. Uno modo. s. ꝓut sunt principia dimensionū. Alio mō ꝓut sunt principia motuz Si cōsiderentur ꝓut sunt principia dimensionum: hoc modo p̄r̄ sunt sursuz ⁊ deorsū: et cōsequenter dextr̄ et sinistr̄. vltimo vero ante ⁊ retro. Sicut prius est longitudo: et postea latitudo: ⁊ pfunditas vltimo. hunc ordinem philosoph⁹ attēdit: qñ pitagoraz reprehendit: q̄ prius loquebatur de dextro et sinistro q̄ de sursū ⁊ deorsū Si vero cōsiderentur ſm q̄ sunt principia motuū: hoc modo prior est dextra et sinistra: cōsequenter ante et retro. et vltimo sursum et deorsum: prior siquidē in mūdo est localis mot⁹: ⁊ cōsequenter alteratio ad generatōez ⁊ corruptōez in inferioribus. vltimo vero generator augmentū: et hunc ordinē pitagoras cōsiderauit: dixerūt aūt quidā q̄ dextra et sinistra diuersimode sunt ī diuersis. Et q̄ in quibusdā sola virtute differūt: vt in celo. In quibusdā figura et virtute: sicut in boibus et planetis. Et isti quidē dupliciter fallū dicūt. s. q̄ dextr̄ et sinistr̄ ſm arestotilē figura nō differunt: sed ante ⁊ retro sursum et deorsū: sicut etiā supius est ostensuz. Et etiā q̄ dextrum et sinistrum in planetis nō sunt: vt ꝓbatuz est supius. ¶ XV.

¶ De partibus celum distinguentibus

Isidorus. li. iij.

Axis est septētrionalis linea recta: q̄ p̄ mediam pilam spere tendit. sic dicta: q̄ spera ī ea vt rota voluitur. vel q̄ ibi plaustr̄ est. Poli sunt circuli qui p̄ axem currūt. sic dicta q̄ sunt axiū cicli ex visu plaustroꝝ. a policēdo. s. nominati. horꝝ alter est septētrionalis: qui et boreⁿ dicitur. et nunq̄ occidit: sed semp videtur. Alter australis qui nunq̄ cernit: q̄ dextra celi altiora sunt: ꝓpter austri. Cardines celi sunt extreme partes axis: sic dicti: q̄ p̄ eos vertitur celū. vel q̄ sicut cor voluūtur. Conuexa celi sunt extrema ei⁹ a curuitate directa: q̄si cōuersa vel inclinata. Curua enī sunt et ad modum circuli flexa. Cauue celi due sunt. s. cauua orr⁹: et cauua occasus. hinc enī sol ꝓcedit. illic se recipit. Climata celi. i. ꝓtes vel plage quattuor sunt: quaꝝ prima oriētalis est: vnde alique stelle oriunt. Secunda occidētalis vbi alique stelle nobis occidūt. Tercia septentrionalis vbi sol puenit in maioribus. s. diebus. sic dicta a septē stellis axis: que in ipo reuolute rotātur. Quarta australis vbi sol in maioribus puenit noctib⁹. Sūt et alia septē climata celi: quasi septem linee ab oriente in occidentē sb quib⁹ et mores hoim dispares: et aīalia specialiter nascuntur: que uocantur a quibusdā locis famosis. Norꝝ primū est meroys. Secundū sonoys vel sgenes. Tercium cataoraⁿ. i. affrica Quartū rhod⁹. Quintū ellespōtus. Sextū mesopontū. Septimū bruscen⁹ ¶ XVI.

¶ De zonis vel circulis in ea contentis.

Idem in eodem.

Zone celi vel circuli sic dicti sunt: eo q̄ in circūductione spere exīstunt. haꝝ distincrōib⁹ q̄daꝝ pres sua temperie incoluntur: quedaꝝ inmanita te frigoris aut caloris inhabitabiles sunt. Primus itaq̄ circul⁹ arctur⁹ dicit: eo q̄ intra cū arcturi signa iclusa ꝓspiciuntur. Secund⁹ tropicus appellat: q̄ sol in eo circūiens aquilonis finib⁹ estatē facit: et vltra eum nō transit: sed statim reuertit. Terci⁹ equinoctialis: q̄ sol cū ad cū puenerit: equinoctiū facit. Quart⁹ antarticus dicit: q̄ cōtrarius est illi circulo qui arctic⁹ appellatur Quint⁹ brumalis dicitur: q̄ sol cū ad cū puenerit: hyemem his qui ad aquilonē sunt facit. Et estatē his qui in austri ptibus cōmorantur. zodiac⁹ aūt circul⁹ est qui ex lineaꝝ quinq̄ angulis: et ex vna linea ꝓstat. Lact⁹ circul⁹ est via que in spera videtur. lactea a candore dicta: q̄ alba est. Dāc aliq̄ dicūt viā esse: q̄ circūit sol ⁊ ex ip⁹ splendoris trāsitu: sic lucere ¶ XVII.

¶ De circulis in maiori spera imaginādis. Et spera

Que aūt hec et alia de circulis in orbe maiori cōtentis euidenti⁹ pateāt. Intelligam⁹ nos q̄ super faciem terre residem⁹ esse in centro. i. in mūdi medio. Et firmamentū. q̄ vniformi motu mouet super terrā. stabile esse et firmuz. Deinde imaginemur in eo septē puncta. Primū recte in septētrione in extremitate firmamenti: et appellatur polus artic⁹ Polus quidem ꝓprie dicitur illa ps axis q̄ excedit rotā. vnde hac similitudine extremitas firmamēti polus dicitur: quia sicut rota circa axem: ita firmamentū circa lineā volvit quandā intellectualem: que ꝓtenditur p̄ medīū terre a polo arctico vsq̄ ad polū antarticū. vñ et illa linea axis dicitur. Arcticus aūt dicitur ab arcto stella sibi vicina Secundū punctū intelligam⁹ recte in meridie in extremitate firmamenti: et dicitur polus antartic⁹: quasi cōtra arcton. Terciū imaginemur directe sup verticē nostram: et dicitur vertiginale. Quartū ecōtra recte sub pedib⁹ nostris: et dicitur oppositū vertiginali. Quintū in oriente simliter et dicitur orientale. Sextū econtrario in occidente: et dicitur occidentale. Septimū ī ipo centro. post hoc intelligamus pedē circini in ipo centro immotū esse. Reliquū vero pedem circini volui p punctum vertiginale. p occidentale: p oppositum vertigiali: p orientale: et redire vsq̄ ad vertiginale. sic describitur circulus: qui dicitur equinoctialis paralellus. Equinoctialis quidē: q̄ cū sol puenit ad eum: tunc habemus equinoctium et intersecat equinoctium in duob⁹ signis equinoctialib⁹. Paralellus aūt dicit quasi eque distās Itez intelligam⁹ pedem circini circūuolui: reliquo immoto p punctum occidentale: p polum articum: p punctum orientale: p polū antarticū: ⁊ sic redire ad occidentale. Sic describitur circulus qui dicit colur⁹. i. cauda bouis siluestris p̄ simlitudinē: q̄ nō videmus hui⁹ circuli nisi medietatē. sicut bos siluester supra dorsum suū

facit de cauda sua semicirculū. Et est idem cū orizonte naturali. Sed in hoc distat: qz orizon naturalis stabilis est. Iste aūt volutur cū firmamento. Itē intelligamus pedem circini circūvoluti: p punctū vertiginale: p polum arcticū: p oppositū vertiginali: z p polū antarticū redire ad punctū vertiginale. Sic describitur circul⁹ qui dicitur colurus meridionalis: qz. ſ. qñ sol ad eū pueneriz: tunc habem⁹ meridiē in qualibet die. ¶ xviii.

¶ De eodem

Deterea quilibet circul⁹ in spera imaginatus intelligatur diuidi in. ccclx. ptes equales: quarum quelibet dicitur grad⁹. Intelligam⁹ etiaz adhuc duo puncta: que dicūtur solsticia. vnū estuale: et aliud hyemale. vnū distans a polo artico. lxvi. gradib⁹ Aliū ab antartico totidē gradib⁹ oppositū primo. post hoc intelligam⁹ pedē circini circūvolui p punctum occidentale: p solsticiale estiuale; p orientale: z p solsticiale hyemale redire ad occidētale. Sic describitur circulus qui dicitur linea ecliptica ab eclipsi: qz nusq̄ habet fieri eclipsis solis et lune: nisi qñ sunt in ecliptica. Intelligamus itez vnū punctuz: qđ distet a loco artico. xxiiii. gradibus: z aliud sub antartico. xxiiii. sub terra primo firmiter oppositū. Itaqz q̄ bucusqz stabile erat: intelligamus semel circūvolui: et p quattuor ista puncta duos scz solsticia z pol⁹ zodiaci describantur: et quattuor circuli: qui paralelli dicūtur. Equinoctiali prim⁹ ex parte septēttrionali z dicitur paralellus artic⁹ borealis septentrionalis. Artic⁹ a polo artico sibi vicino. Borealis a borea: qz ab illa pte flat. septentrionalis a stellis septentrionalib⁹. Reliqu⁹ dicitur tropic⁹ estiualis. Tropicus a tropos qđ est cōuersio: qz sol ad illū pueniens: amplius ad nos nō appropinquat: sed reuertitur. Estiualis aūt qz talis cōuersio fit in estate qñ sol est in cancro Terci⁹ dicitur tropicus hyemalis. tropic⁹. ſ. qz sol ad illū pueniens: amplius a nobis nō elongatur: sed incipit appropinquare. hyemalis aūt: qz talis cōuersio fit in hyeme: qñ sol. ſ. est in capricorno. vltim⁹ aūt a parte meridiei dicitur antartic⁹ meridionalis australis. Antarticus quasi ptra articū. Meridionalis a meridie: qui est ab illa pte Australis ab austro: qz ab illa pte flat. Hi quattuor circuli distinguūt zonas ab inuicem que quinqz sunt: due extreme distempate a frigiditate. Media in caliditate due vero tpate: quaz vna est inter meridionalē frigidā z torridā: in qua nos sum⁹. In alia vero alii ponūt locū refrigerii. alii antipedes. alii paradisū deliciaz. Circulo vero qui ecliptic⁹ dicit: intelligamus. xv. firmamenti grad⁹ ex vtraqz pte: et sic fit circulus qui zodiacus dicitur a zodia grece: qđ est animal latine: qz forme aialium in eo videntur esse. prima ei⁹ pars dicitur aries. secunda thaur⁹: z sic de aliis. de quib⁹ dicetur inferi⁹ in tractatu de celi luminarib⁹ ¶ xix.

¶ De duobus circulis visibilib⁹. Guilhermus de conchis

Diterūt aūt plī vndecim esse circulos: quorum duo sunt visibiles. alii inuisibles. Prim⁹ igit̄ de visibilib⁹ est zodiac⁹: hic a capricorno p arietem ad cancz ascendēs: de cancro p libram ad capricornum descendit. descendere z ascendere iuxta nostz situ intellige. hui⁹ longitudo in. xii. equas ptes p fluxū aq̄ vt refert macrobi⁹. ab egiptiis est diuisa: que signa dicuntur: qz. ſ. eis signam⁹: in qua pte celi sit sol z alii plancte. Que quoniā nominib⁹ aialium intitulata sunt: vt aries thaur⁹ zc. Circul⁹ qui ea primet zodiac⁹ dicitur: a zodia grece qđ est animal latine. Si causas nominuz illorum queris signoz hylpericū lege. hec aūt. xii. signa iuxta qualitates elementoz astrologi quidā in quattuor diuiserūt: asserentes arietem. leonem. et sagittarium esse calidos z siccos. Thaurz virginē z capricornū frigidos z siccos: Geminos z libraz z aquariū calidos et humidos. Cancrum z scorpionem z pisces frigidos et humidos. Quedā etiā masculini sex⁹: quedā femini sexus esse diterūt: que oia quasi falsa z nugatoria pterire duximus. Alter de visibilib⁹ a grecis galaxias. i. lacteus circulus nuncupatur. Galac enī grece lac dicitur et yos circul⁹. Iste iuxta septēttrionem a pte orietis incipit. Inde aliqñ ad cancz ascendēs: p medium torride ad capricornū descendit: et quo p inferi⁹ emisperiuz ad principiū suū reuertitur. Nominatur autē lacte⁹ ppter notabilē sui splendorē ¶ xx.

¶ De aliis nouē circulis inuisibilibus.

Nouem alii circuli sunt inuisibles. Nil enī aliō sunt q̄z linee intelligibiles: horz quinqz sunt paralelli: maxim⁹ quoz est equinoctialis: hic per arietem z librā p mediū torride vadēs: celū in duo emi speria diuidit. dict⁹ equinoctialis: qz qñ sol illū vel ascēdendo vel descendendo tangit: equalis est dies et nox. Alter de paralellis dicitur tropic⁹ estiu⁹: hic est in coniunctione nostre habitabilis z frigide zone. Quart⁹ est tropic⁹ hyemalis. hic in coniunctōe alteri⁹ tempate z torride existit. Quint⁹ dicitur antartic⁹ qui est in coniunctōne alteri⁹ tpate et frigide. Cōmune nomen istoz est paralellus: qđ interpretatur eque stans. Omnes enī circuli isti equū habent in hoc tenorē: q⁹ ab oriente p occidētez reuertuntur ad orientem: vel dicuntur eque stantes: qz si bini et bini medio compantur: eque ab illo distāt: et ipe ab eis. Quantū enī distat a medio equinoctiali tropicus estiu⁹ tm̄ z tropic⁹ hyemalis. Quantū distat ab eodem medio artic⁹: tantū z antarticus. Medius et maximus dicitur equinoctialis z equidialis: qz. vt diximus. quādo sol tangit illū: equat dies z noctes. Secundo qui illū primo loco circūstant: tropici. i. puersiui sūt qz qñ sol ad alterz ascendit: cōuertitur z descendit. quādo ad alterum descendit: conuertitur et ascendit: ppter quus vero nostri habitabili dicitur estiuus: qz quando sol tangit illū facit estatem. Alter dicitur hyemalis: qñ sol in eo exīstens: facit nobis hyemē. Ultimus vero qui nostrā habitabilem z frigidā diuidit: a signo qđ arctos nuncupatur: arcticus vocatur. Oppositus illi dicit antarticus: quasi antiarcticus. i. cōtrarius artico. anti enī contrariū dicit. Preter hos sunt duo inuisibiles circuli: qui dicūtur coluri: quasi colonuri. i. membz bouis siluestris. colon enī membz: vros bos siluestris dicitur. Huius enī membra z maxime cauda sunt imperfecta vnde circuli isti ppter sui imperfectionē vocant̄ coluri. Nō qz in se sunt imperfecti: sed q̄tum ad nos: qz ps alterius poli quā intersecant: nunq̄z a nobis videtur: horz enim principiū in medio septēttrionis est: sed inde ad cancruz ascendens: z ad capricornū descendens: p inferius emisperium ad suū reuertitur principiū. Alter ex eodez loco p orientē z australē polū et occidentē ad principiuz suum reuertitur: sicqz in summo septēttrionis se intersecant: celūqz in quattuor quadrātes diuidūt prim⁹ istoz dicitur anabibazon. i. sursum scandens: qz ad supiora ascendit. Alter dicitur cathabibazon. i. iacens; qz lateraliter circa terrā iacet. Cetez duo qui ad pdictuz spectant numez: sunt meridian⁹ z orizon. Meridian⁹ vero circul⁹ est linea intelligibilis: illā ptem celi designās in qua sol exīstens equaliter distat ab ortu et occasu: vnde qz sol ibi exīstens facit meridiē: meridian⁹ vocatur Orizon vero linea est intelligibilis. vbi celuz videt terre coniungi: dictus orizon quasi limitans. Hi duo vltimi nō scribuntur in spera: qz p diuersitatē habitantiuz vel circūspicientiū variantur. ¶ xxi.

¶ De duplici orizonte

Orizon dicitur quasi finitoz visus. Sūt autem duo circuli qui orizonta dicūtur. vn⁹ naturalis

qui.s.finit visum illoꝝ qui sunt in mūdi medio. Alius artificialis: qui finit visum alicuⁱ existentis extra mūdi mediū. vnde fm diuersos sitꝰ diuersus est orizon artificialis. Notandū ergo q̄ ⁊tum ad sitū recte spere est semp equinoctiū. orizon enim naturalis intersecat equinoctialem p̄ mediū: ⁊ circulos sine potius speras quas describit sol in quolibet die naturali: qui eque distātes sunt ab equinoctiali. vnde tantꝰ arcꝰ in supiori emispherio relinquitur: ⁊tus in inferiori. Ergo cū sol p̄ eos vniformiter moueat: ⁊ supiorem transeat de die: ⁊ inferiorem de nocte: dies ⁊ noctes erūt equales in recta spera existentib⁹. Nos aūt habem⁹ orizontā deuctū: nec interseat aliquā speraꝝ a sole descriptaꝝ. nisi illā quā describit sol existens in equinoctiali. vnde tunc habem⁹ equinoctiū. Quādo aūt sol est citra equinoctialē citⁱ elevatur supra orizontā nostꝝ: q̄ supra orizōta naturale: vnde citⁱ habem⁹ solē: q̄ illi qui sunt in medio mundi. Similiter q̄n descendit in sero: citⁱ desinit illis apparere q̄ nobis: qz citⁱ trāsit eoꝝ orizonta q̄ nostꝝ. Minorē ergo diem habem⁹ q̄ illi: q̄diu sol est citra equinoctialem. Ecōuerso aūt accidit q̄n est vltra. Et pdictis patꝫ q̄ ⁊to magis aliqui remouentur a mūdi medio: tanto magis habent inequalitatē diex. vnde illi qui habent punctū vertiginale in polo zodiaci: quoruꝫ orizon se cōmetitur ecliptice: habent duos dies ⁊minuos circa festū iobānis baptiste. Duas aūt ⁊minuas noctes circa natiuitatem dñi: qz spera tunc descripta a sole nō transit supra orizonta coꝝ. Itē illi qui habent punctū vertiginale in polo arctico: quoꝝ orizon cōmetitur se equinoctiali: habent p̄ medietatē anni diem ⁊minū: q̄n sol est citra equinoctialē. Noctē vero ⁊minā q̄n est vltra. Ex supra dictis patet q̄ eccentricus solis ex vna parte altior est ⁊ firmamento vicinior q̄ ex oppositа: hoc enī sequitur ex hoc q̄ est extrinsec⁹. Qz aūt ponūt quidā solē in gemmis plus mouari duob⁹ dieb⁹ q̄ in alijs signis: q̄n ibi est eminentior ps sui eccentrici: videtur posse improbari qz q̄libet signuꝫ est equale cuilibet. et sol vniformiter mouetur per omnia et singula. igitur p̄ equales motus singula ptransit

XXII.

De motu celi. Isidorus vbi supra.

Spera celi cū sideribꝰ in ea fixis duob⁹ axibus volutur. Quoꝝ vn⁹ est septētrionalis: qui appellatur boreⁱ: et nunq̄ occidit. Et alius australis qui nunq̄ videtur: et vocatur austronothⁱ. volutur aūt ab oriente vsqꝫ ad occidentē ⁊ econuerso. Septētrionibus breuiores gyros iuxta cardinē pagentib⁹ ⁊ hoc semel in die et in nocte. xxiiii. horaꝝ spacijs: quibus sol spacium suū supra terras et sub terris sua volubilitate concludit. Et tanta celeritate spera celi dicitur currere vt nisi aduersus cursuꝫ eiⁱ ꝓcipitem astra currerēt: que eā retardant: mundi ruinā faceret. Phs in secūdo celi ⁊ mundi. Causa vero multitudinis motuū circulariū est: qz optio rei diuine est psequētia ⁊ pmanentia: vnde ⁊ rei diuine motⁱ est sempiternⁱ. Mouet aūt celum ab oriente in occidentē: ⁊ ipm motū primū est simplex: nō fabricatū neqꝫ generatū. nec cadens sub corruptōe nec mutatū. nec alteratū omnino. Causa enī ꝑma est que mouet creatū primū. Et simplex est id quod mouet simpliciter: nō generatū: neqꝫ corruptibile. Sūt aūt corpi quinto duo motⁱ. vnⁱ est tropicⁱ. ⁊ alter est reuolutio irreuolubilis. Et figura quidē orbicularis ꝑcipitior ē oīmbus figuris ⁊ motib⁹ celi: qz celū cū sit orbiculare mouetur motu velocis obedientie. Albertⁱ. Motus aūt celi simplex dicitur duob⁹ modis. vno modo: qz ipa est causa oīm motuū naturaliū. vnde cū secundū viam resolutōis causati in causam: motⁱ celi vltimⁱ in genere motuū est: oportet q̄ ipe sit simplicissimⁱ. Secundo modo dicit etiā simplicissimⁱ respectu tēporis: qz. s. nullus motⁱ in tanto spacio potest esse in tam breui tempe

Tercio aūt modo ⁊tum ad regularitatē: qz. s. in oībus partibus suis est eque velox: qđ nō ⁊tingit in motu naturali recto: neqꝫ in violento. Violentⁱ enī motⁱ velox est in principio: et tardus in fine: vincente motore naturali motorē violentū. Naturalis vero rectus tardior est in principio: ⁊ velocior in fine. Motⁱ aūt celi vniformis est in principio: in medio: ⁊ in fine. Nō ergo simplex dicitur ideo: qz nō sit continuⁱ. vel qz non habeat partes inter se differentes. cū ibi sit prⁱ ⁊ posteriⁱ. sed ꝓpter rationes pdictas.

XXIII.

De triplici motore celi secundū philosophos

Motor aūt celi fm philosophos triplex est. Primus est deus: qui est motor extra: nō ꝓportionatus mobili. Et hoc intēdit ptholome⁹ qui dicit: q̄ nichil mouet celū nisi solⁱ deⁱ. et etiā rabanⁱ qui ꝓbat multis rationib⁹ q̄ celi motor est extrinsecus: neqꝫ corpⁱ: neqꝫ virtⁱ existēs i corpe: neqꝫ diuisibilis neqꝫ i diuisibil' fm corpⁱ: qz tales nāt sibi nō possunt ples esse. Substantie nanqꝫ simplices nō cōiūcte corpi non numerantur nisi p causam ⁊ causatū. Ideo multe potētie nō possunt esse: sed vna sola. Motor iste videt unus in libro methaphisice vbi de tpe dicitur: q̄ actio eiⁱ: et vita eiⁱ: et esse ipsius idem sunt: huic soli motori cōuenit nec p se. nec p accidens moueri. Unde boetius in libro de cōsolatōe phie. O qui ꝑpetua mundū ratōe gubernas. Terraꝝ celiqꝫ sator. qui tēpora ab euo ire iubes. Stabilisqꝫ manens das cuncta moueri. Secundⁱ motor eiⁱ est forma celo cōiūcta: indiuisibilis cū diuisione celi. Et huic motori cōuenit q̄ sit mobilis p̄ accidēs: eo q̄ virtus sua ꝓportionatur mobili. Et q̄ fortior est virtus eiⁱ in mobili immediato: sicut tangit auenalpetras in astrologia sua. Tercⁱ motor est forma materialis diuisibilis fm diuisionē celi. Sicut grave enī est in terra et leue in igne: que sunt potentie ad motū sursum ⁊ ad motū deorsum: ita est forma quedā in celo: que est potētia ad motū circularem. Et illa potentia ꝓportionatur illi loco qui est circa mediū: sicut potentia grauis ꝓportionatur loco deorsum. et potentia leuis: loco qui est sursum. Et q̄ hmōi motor in celo sit: patet ex demonstratis oībus philosophi in secūdo libro de celo ⁊ mundo: in quib⁹ supponit: q̄ magnⁱ orbis citius circūuoluitur q̄ parui⁹: sicut magnus ignis velociⁱ ascendit q̄ paruus: qđ vtiqꝫ nō esset verū: si non esset motor in celo diuisibilis fm q̄titatem mobilis. Si aūt obiciatur in contrarium: q̄ vnicus motⁱ simplex nō habet nisi vnū motorē et ita primū mobile nō videtur triplicem motorem habere sed vnū tantūmodo. Respondeo verum est si tres illi motores ordinarentur ad motum illū ex equo: ita q̄ vnus nō esset in alio. Sed deus qui est motor primⁱ absolute mouet in motore qui est primus in natura: sicut causa prima mouet in causa secunda. Motor aūt ille q̄ est primus in natura: mouet fm potentiā mobilis circularis: sicut forma ignis subſtantialis: mouet igne sursū fm potentiā leuis.

XXIIII.

Qz celū iuxta philosophos habet animaꝫ sese mouentem

Quod aūt motor ille qui est intra: et nō est diuisibilis fm q̄titatē mobilis sit anima celi: plane videntur asserere philosophi. Nā in secundo libro celi et mundi expsse dicitur: q̄ celū habet animā: et est in eo principiū motus. In primo quoqꝫ idem philosophus dicit: q̄ vita est in celo fixa in secula seculorum que nec finitur: nec deficit: dicit quoqꝫ cōmentator sup eundem libꝝ: q̄ celū habet intellectū qui est forma indiuisibilis secundū quantitatē celi: et ille est anima eiⁱ. In libro ergo de substantia orbis dicitur: q̄ forma mouens celū est anime natura. et principiuꝫ huius anime fm q̄ est anima: est mouere circulariter. In eodē etiā ita legitur. Animaliū quidem anime sunt necessarie in

esse suoꝝ corpoꝝ:nec saluarentur nisi p animā sensibilē ꝛ imaginatōez. Corpꝰ aūt celeste qđ est intransmutabi le ab alio extrinseco nō indiget aīa sensibili nec imagi natiua in esse suo:sed tm̄ anima ipm̄ mouente in loco ꝛ virtute:que nō sit corpꝰ:nec sit in corpe ſm diuisionem ipius ad largiendū ipi pmanentiā eternā:ꝛ motū eter num qui nō habet principiū neqꝫ finē: ꝓterea rabanus celi inquit animalia sūt appbensores creatoris:nec sūt corpa motiua:sicut ignis ꝛ terra:vt putant inſipientes. Sed aialia obedientia creatori.laudāteqꝫ ipm̄ ꝛ cantāt ei canticū laudemqꝫ sublimē.hec verba ponit in secun da collectōe ducis neutroꝝ. Ire auicenna .v.li.de natu ralibus.et in libro de celo ꝛ mundo expsse dicit:q celuꝫ habꝫ animā ꝛ fantasiā cui obedit vniuersa materia mū di:sicut corpꝰ animalis obedit aīe ipi.ꝛ sicut animatū corpus immutatur ſm imagines delectabilis vel tristi appbensas ab aīa ipi animalis. Ita elementoꝝ mate ria mutatur ad imaginatōez motoris celi. Idcoqꝫ fūt qñqꝫ terremotꝰ ac scissure terre ī inferioribꝰ. XXV.

Rationes ad oppositū

Contra vero multe ratōes possunt induci Nā in libro de anima .pbatur q nullū corpus sim plex aīatum esse potest. Et buiꝰ ratio est: qz cū anima diuersās habeat potentias: oportet in organis aliquā esse diuersitatē:que pficitur ſm illaꝝ distinctōz Cū ergo simplex corpꝰ sit celū:nō poterit esse animatū Cetez vbicūqꝫ est intellectꝰ ibi est sensus ꝛ vegetatio: sed nō econtra:vt pbatur in eodez libro. Si ergo in ce lo est anima que est intellectꝰ:ut a quibusdā supponitur erit ibi etiā vegetatio.ꝛ p hoc nutritiua que est vna de vegetabilibꝰ potentiis.hec aūt in celo nō potest esse:qz quidquid nutritur est corruptibile:celū aūt incorruptibile.ꝓterea intellectꝰ non pficitur in actu:nisi p abstra ctionem a fantasmatibꝰ. Si ergo celū habet intellectū aut intellectꝰ ille nunqꝫ erit in actu:sed quasi dormiens Aut habebit fantasiā ꝛ aīam sensibilē: quoꝝ vtrunqꝫ absurdū est ponere.ꝓterea dicit ysaac in libro diffinitō num. Q intellectꝰ celi vl̄ anima intelligit vniuersa: qđ vtiqꝫ videtur falsum esse:qz scientia rei in vniuersali n̄ est nisi sciētia rei in potentia. In supioribꝰ quippe non sunt inferiora nisi in potentia. Cū ergo celū nō habeat potentias p quas descenditur ad pticularia:nunqꝫ vide tur scire rem in ꝓpria natura.deniqꝫ cū intellectus celi sit opis sui directiuꝰ:videtur q semp erret in pticulari bus. Cū intellectus ꝑdeterminās opus nulla ratōe de scendere possit ab vniuersalibus ad pticulare hoc vel illud cū hic ꝛ nunc:ceteriqꝫ dispositōibus pticularibus ſm hoc ergo corpis illi⁹ mobilis intellectꝰ ab humano intellectu deficeret in duob⁹. Nā ex pte intellectus spe cularium deficeret:qz sciētia ei⁹ esset in potētia cum vni uersali tm̄ esse:ꝛ esset impfecta:qz nunqꝫ propter qđ. Et ex pte quoqꝫ practici qui determinat opus: deficeret p errorem:qz nō est opus circa vniuersalia: sed circa par ticularia. XXVI.

Qualiter sana fide possit dici celū habere animam.

Nos itaqꝫ cū sacris doctoribus ꝓfitemur celos animas nō habere nec esse animalia; si aīa ſm ꝓpriam rationē accipiaī. Ieruntū si volumus pbōs in hac ꝑte cū sanctis doctoribꝰ ad idem reducere dicere possum⁹ q intelligentie sunt in orbibꝰ: primo de seruientes motoꝝ in motu orbiū: ꝛ ille dicuntur anime orbium. Nec sunt vniuoce cū intelligentiis hoīm:quia nō efficiunt p abstractōez a fantasiis:sed reuertunt̄ su per essentiā suā.ac p illā sup alia reditōe completa. vn de in libro de causis legitur:q oīs intelligēs intelligit essentiā suā:ꝛ oīs qui essentiā suā scit: est rediens ad illā reditōe completa. Idcoqꝫ intelligentie ille non ha bent nisi duas potentias.intellectū.s.ꝛ appetitū mouē tem ſm locū.vnde nec habent compatōez ad orbes ſm illā rationē anime:quā ponit philosophꝰ. Anima est en delichia corpis organici physici potentia vitā habētis Ista quippe ratio ꝓuenit aīe rationali ac sensibili ꝛ ve getabili p prius ꝛ posteriꝰ. Illā intellectꝰ quidē nullius corpis est actꝰ:cz nō vtitur organo corpis nec in se nec in suis opibꝰ. Alioquin nō haberet opationē extra cor pus:ꝛ oporterꝫ ipm̄ destrui destructo corpe: sicut ī bru tis destruitur vegetabilis ac sensibilis. Compatur aūt ad corpꝰ ſm arestotilē. vt nauta ad nauē:ꝛ hoc ſm rati onem mouendi ipm̄ atqꝫ regendi:sicut habeť in.ii.li.d̄ anima. In libro quoqꝫ de causis legitur: q omnis intel ligentia diuina scit res p hoc q est intelligēs:ꝛ regit p hoc qđ est diuina: Ibiqꝫ dicitur intelligentia diuina pticipans diuinas bontates a motore primo:qui deus est. XXVII.

Qualiter in hoc sancti cum philosophis cō cordent.

Sed fortasse dicit aliquis q nequaq̄ est adherē dum in hac pte philosophis.nec illis .vt ait au gustinus.credendū est de celo:qui aliem fuerit a patre qui est in celo. Ad hoc possumus respondere:q nec ipi philosophi ꝓtradicunt quibusdā sanctis negan tibus celū animā habere:nisi in solo nomie. Nā etti ab horreāt hi nomē aie.s.sancti:bene tn̄ concedūt:q q̄daꝫ intelligentie vel angeli mouent celū ꝛ sidera nutu dei. vnde ꝛ gregoꝛi⁹ sup illud iob:sub quo curuāntur q̄ por tant celū.dicit.angeli sancti ordem portāt:qui regendi mūdi curas administrāt. Hieronim⁹ sup illud ecclesi astes. Lustrans vniuersa in circūitu pgit spūs. tradit. solem hic salomon spūm noīat:eo q animet; ꝛ inspiret: ꝛ viuificet oīa ꝛ regat.ꝛ animos ꝛ orbes suo cursu com pleat. Augustin⁹ quoqꝫ sup genesim ad litterā pro du bio relinquit. Utꝝ stelle sint aialia vel animate: qđ vti qꝫ si ꝓtra fidē catholicā esset. debuisset. vt videť deter minauisse. Sicut itaqꝫ ſm catholicaꝫ fidē ponim⁹ quos dam angelos miracula facere: ꝛ nature legibꝰ occurre re. Ita nō est cōtra naturā:quosdā angelos naturaꝫ in mouendo ꝛ gubernādo celoꝝ speras iuuare. Quos vi delicet angelos mouentes speras philosophi vocāt ani mas vel intelligentias:sancti vero cauentes:ne forte vi deātur celos animalia dicere: ꝛ concedāt illos animas habere negant motores illos aīas esse:ꝓcipueqꝫ.vt esti mo.in detestationē ydolatrie:qua solent celestia corpa gentiles vt deos adorare. Et etiā vt falsi videātur ma chameticoꝝ opiniones de fato ꝛ cōstellatōe. Secundū hoc ergo nō est inter philosophos ꝛ sanctos in hac pte cōtradictio. Dicebāt enī antiqui deos ꝛ angelos aīas mundi. Iñ.vt dicit augustin⁹ in li.viii.de ciuitate dei. bi soli videnť aduertisse quid esset deꝰ: qui crediderūt ipm̄ esse substantiā vel aiam:mundū motu ac ratōe gu bernantē. Ac p hoc etsi nondū tenebāt qđ veritas ha bet.s.q deus nō aīa:sed anime cōditor est.tn̄ si contra iudicium cōsuetudinis sue liberi essent. vnū deuꝫ esse colendū fatereńt atqꝫ suaderent: motu.s.ꝛ ratōe mun dum gubernantē.nec ipm̄ aiam:sed potiꝰ etiā aīe crea torez. Q aūt ita senserint philosophi sicut dixi.s.q in telligentie quas dicūt aias orbiū.nō sint vniuoce cū in telligentiis hoīm.patet ex verbis coꝝ. Plaz.verbi gra tia.rabanus in secūda collatōne ducis neutroꝝ. Scito inquit q celū habet aiam:qđ cuꝫ dicim⁹ auditor putat q sit sicut aīa boīs vel alim. Sed nō est hec ratio dicti Quinpotiꝰ ratio eius est:q motus eiꝰ localis ostendit q in ipo est principiū a quo sine dubio mouetur. Et il la virtus prima dicitur anima. Eandez quoqꝫ sententi am dicit auerrois:auicenna et plures philosophi. Iñ et ex verbis suprapositis sumptis ex libro de substātia

orbis. videlicet q celeste corp⁹ non indiget anima sensibili in suo esse: sed tantū aīa ipm mouente rē. potest accipi q anima celi nō sit sensibilis: sed motiua sm locum que largitur ei pmanentiā ⁊ motū: qui nō habet principium neq; finē. s. p generatiōez tempalez: licet principium habeat p creationem. ¶ xxviii.

¶ Responsiones ad obiecta in contrarium.

Quod ergo dicit phūs in libro de anima: q nullum corp⁹ simplex potest esse aīatum. patet ex pdictis quo sit intelligendū. Nō enī ibi determinat sm hunc modū. s. sm quē intelligentia mouens orbē aīa dicitur. Nā hmōi anima non est de speculatione naturalis: sed potiꝰ methaphisici: cum sit substantia separata a materia: cōmixta ex cōrariis. Unde ō tali determinatur in li. metaphisice. xi.. Q3 aūt obicit de intellectu: q nō efficitur in actu: nisi p abstractionē a fantasmatib⁹: manifestū est intelligendū esse de intellectu humano: qualis nō est in celo. Intelligentia quippe mouens orbē nō habet intellectū a fantasmatib⁹ abstrahentem. Et si obicitur qō dicit auicenna celum habere fantasiā ⁊ imaginatiōez. Respondem⁹ hoc ideo dicit: q intelligentia mouens sperā habet applicationē intellectus ad pticularia nature. Q3 aūt dicit ysaac animam celi intelligere vniversalia: sic intelligimus: q vniuersalia vocat species atq; ratiōes p quas intelligunt ipi motores. hec enī est ratio substātie motoꝝ sm quod est causa: ⁊ ipi sunt cause vniuersales in tota natura: q̄ videlicet cause determinātur ad hoc et illud: sm pportiones causatas ex diuerso situ stellaꝝ diuersoq; motu orbū. Si ergo querit vtꝝ ei⁹ scientia sit vniuersalis. Dicendū est q nec vniuersalis nec pticularis. Vniuersalis quippe nō est, ppter inductā ratiōez. Neq; vero particularis. qm illoꝝ nō est disciplina vt dicit plato: nec vniuoca est nostre scientie: q3 nō causat ab ente p abstractionem ad modū nostre. Qualiter aūt intelligendū est dictū phi. Omnis causa se cognoscēs in⁹tum est causa cognoscit omne causatū suū. Et omne causatū se cognoscens in⁹tum est causatū: cognoscit causam suā. Dicimus q motores sperāꝝ p motū illaꝝ causant omnē diuersitatem q̄ est in inferioribus sm naturam. Ideoq; cognoscentes se in⁹tum cause sunt: oīa naturalia cognoscunt. Similiter etiā inferiores sperāꝝ motores cognoscunt superiores p hoc q ab eis moti sunt: vt desideratū mouet desideriū. Dicq; patet q hec scientia nec est in vniuersali: nec in particulari. ⁊ tm est de vniuersali et particulari: p hoc enī q se cognoscūt: cognoscunt vniuersalia ⁊ pticularia a suis motibus causata. Et hoc est q legitur in libro de causis. Omnis intelligentia scit qd est sub se: qm est ei causa. Et scit qō est supra se: qm acquirit bonitates ab eo. p hoc etiā patet: q intellect⁹ motoris completoꝝ est intellectu hois. habent quippe scientiam, ppter quid: ⁊ coꝝ intellect⁹ est motiu⁹ sm predeterminationem determinati opis. Nec est nec esse pt erroneus: sicut phūs videt obiectio: sed semp rectificatus est in ope illoꝝ: q3 nunq̄ recipit rem: nisi p id qō ipse⁹ est vere causa sm naturā. ¶ xxix.

¶ De comparatione primi motoris ad motores inferiores.

Videntur aūt omnes motores orbiū ad inuicez comparari p equalitatē: qm omnes mouent vel mouent motu durante p temp⁹ tantundē. vez licet sm eque comparantur q̄tum ad mot⁹ durationez: in alijs tm quatuoꝝ nō compantur sm equalitatē. hoꝝ primum est q motoꝝ primꝰ mouet nō motus. Et mouet inferiores vt desideratū mouet desideriū. Inferiores āt mouent moti. Et hui⁹ rei signū est: q omnes inferiores ꝓsequuntur motū superioris: nō aūt ecōtra. Ideoq; dicitur in libro de causis: q primū est diues in se: ⁊ diuesi in alijs. Secundū est simplicitas in mouēdo. primus enī motoꝝ mouet vno simplici motu Inferiores aūt mouēt pluribus motib⁹. Tertiū est vigoꝝ mouendi: primꝰ quippe motoꝝ circulū multo maioꝝ ⁊ corp⁹ multo maꝝ circumuoluit in eodē tpe: in quo inferioꝝ circulū multo minorem ⁊ inferiorē. Quartū est finis motꝰ. primꝰ eiꝰ motoꝝ mouet secundū allationē primā ⁊ vniformē: que est causa vniformitatis ⁊ primitatis i natura. Inferioꝝ aūt mouet quidē secundū allatiōez continuā: sed nō vniformem: q3. s. obliquaī in meridie versus aquilonē ⁊ sūt causa difformitatū: que sunt in generatiōe ⁊ corruptiōe: Videt aūt q inferioꝝ possit ꝓtrariari superiori: sicut fantasia qñq; contraria est intellectui. Est enī in nobis duplex hic motoꝝ: fantasia. s. inferioꝝ ⁊ intellect⁹ superioꝝ Preterea videnī inferiores in motu suo posse errare: superiori nō errāre: sicut fantasia potest esse recta ⁊ nō recta. Intellect⁹ aūt semp rect⁹: vt dicit philosoph⁹. verū nō est simile de fantasia hois ad inferiores motores orbis. Fantasia quippe mouet cū apphensione hic ⁊ nūc ⁊ particularū: in quib⁹ accidit error: ⁊ contrarietas ad intellectū: eo q frequēter sequit bonū vt nūc. Cū intellectus determinet bonū simpliciter. Artꝰ aūt numerus motoꝝ illoꝝ sit secundū numeꝝ mobiliū: vel motuum: aut stellaꝝ: nō est ad pīsens determinandū. vna quippe spera plures habet mot⁹: et dubiū est vtꝝ illi mot⁹ sint ab vno motoꝝ an a pluribus. Et videt philosoph⁹ velle q sint a diuersis. videlicet in. xi. li. methaphisice. vbi p bat numeꝝ motoꝝ esse secundū numeꝝ motuū: tangit q3 plures mot⁹ esse in sole in luna ⁊ in alijs. Alij vero philosophi dicūt vnū esse motorem in vna spera. Et ex natura stelle que est in spera illa: motorem ipm influere motū vnū vl diuersos ipi spere. Tercia vero secta vult oīno: q sit numer⁹ motoꝝ sm numeꝝ stellaꝝ in celo. Quarta denīq; vult: q oim sperāꝝ sit motoꝝ vn⁹: et ex oīs ens: et hic est deus. ¶ xxx.

¶ Q3 celi motus sit naturalis et nō pcessiu⁹

Aristotiles dicit aliquis: q aīam habeat celum motiuā tantūmodo secundū locū: sic enī philosophus aīt in li. ii. de anima: multipliciter ipo viuere dicto. Si vnū hoꝝ aliquid insit: solū viuere dicimus ipm: vt est intellect⁹ ac sensus ⁊ mot⁹ et stat⁹ secūduꝫ locū. Adhuc aūt mot⁹ secundū alimentū et augmentum et decrementū vita est. Ibidē quoq; dicit q aiatuꝫ ab inaiato determinatur in viuendo. Ex his ergo verbis philosophi videnī differentie esse quattuoꝝ animaꝝ. s. intellectiuū. ⁊ sensitiuū. vegetatiuū. ⁊ motiuū secundū locū. Si ergo dicatur ab aliquo q̄ in celo sit motiuū tā tummodo secundū locū et nō alie differentie: et secūdū hoc solū ipm dici animatū et aīam habere: hoc de facili potest improbari. Aut enī hoc principiū est motuuꝫ motu locali secundū naturā: aut motu pcessiuo. Si primo modo: tunc pari ratiōe quidquid moueretur secunduꝫ naturā surſū ⁊ deorsū haberet animā. Cū haberet principium motus secundū locū in ipo p se ⁊ nō secundū accidens. Nō vtiq; falsum est manifeste. Si aūt vltimo modo dicatur multa ex hoc incōuenientia ꝓsequuntur Primū quidē q: hoc est cōtra philosophū: qui in secundo libro de celo ⁊ mūdo loquens de stellis ⁊ orbe: phat ea nō habere motū pcessiuū dicens. Extra rationez est vt natura stellas motu pcessiuo mobiles posuerit: ⁊ nō eis instrumentū mot⁹ posuerit. Natura quippe nichil vanū et sine causa posuit. acti diceret. cū nichil vanū in ueniatur in reb⁹ inferioribus: multo minus in reb⁹ superioribus. Et q3 posset aliquis dicere: q natura ingenerauit aialibus instrumentū pcessiuū motus. Nō aūt celo vel orbib⁹: obuiat philosophus et dicit. Impossibile est vt natura ingenerat aialibus et eis intendat: et a coꝝpibus sublimibus ac nobilib⁹ ꝓprietates vltimas habē tibus recedat: et vt expoliet ea rebus: quibus possibile est vt incedāt p se. Elōgetq3 a reb⁹ q̄ habēt instrumētū

motionis sue: et hoc quidē ait pbs de stellis. Bz eadē est ratio de sperīs in quib⁹ stelle mouentur. Neutꝝ ei horꝝ videmus alas habere vel pedes vel aliquid hmōi. Aliud incōueniens: qz sicut ait philosoph⁹ in libro de anima. Mot⁹ pcessiuus est ad omnē ptem. s. ante ⁊ retro: dextꝝ sinistꝝ: sursum deorsū. Principiū aūt mot⁹ celi nō mouet nisi in loco vno circa mediū. Terciū est qz sicut legitur in octauo libro phisicoꝝ. Illa mouētur a seipis motu pcessiuo: que qñ volunt quiescunt: et qñ volunt mouentur Celū aūt semp vnifōmiter mouetur Quartū est qz sicut pbatur in libro de anima. Nichil mouet motu pcessiuo nisi tñ intellect⁹ ⁊ fantasia Cui⁹ signū est: qz plantas que nō habent fantasiā vel intellectum: videm⁹ imobiles p locū Absurdū ergo est dicere celū habere mot⁹ pcessiui principiū. ⁊ nō animā sensibilem vel intellectū. Quintū est: qz mot⁹ pcessiu⁹ est p̄ter distantiā pximentis. at in celo nō est distantia talis. Benigz mot⁹ pcessiuus est ad salutē subiecti: q̄ salꝝ diffusa est in locis diuersis: ad que animal mouetur: tali vero salute nō indigent corpa celestia: sicut in libro de substantia orbis dicitur. Est ergo in celo virtus sententiosa philosophoꝝ: ⁊ intellect⁹ ⁊ principiū motiuꝝ naturaliter secundū locū. ¶ xxxi.

¶ Qz celū motu suo non lassatur.

Videtur aūt celū cum sit aiatum motu suo lassari ad instar aialium: qz naturaliter in oīm animato mot⁹ corpis motui aie ꝓtrariatur. qđ de facili p inductionē pbatur in oibus aialib⁹ natantibus volantibus ac repentib⁹. horꝝ enī corpa grauia sunt: ⁊ ex natura corpis tendunt deorsū: cū tñ ab aīa ferantur sursuz ⁊ deorsuz: dextrorsū ac sinistrorsū. Unde patz q̄ ille mot⁹ pgressiu⁹ quo mouentur ab aīa nō est naturalis. ꝓterea nunq̄ multitudine mot⁹ naturalis alicuius lassatur ⁊ corrumpit aliqđ corp⁹. Corpa vero animaliū lassantur ⁊ corrumpuntur multitudine mot⁹ processiui. Nō ergo mouentur illo motu fm naturā: sed extra naturā suā. Cū ergo celi corp⁹ sit animatū: videtur ab aīa nō moueri motu naturali: ac p hoc alio motu ⁊ tō lassari. Ad hoc respōdet philosoph⁹ in libro de aīa: et in li. de substātia orbis: q̄ circularis mot⁹ in celo est aie fm q̄ aīa: ⁊ q̄ in celo nō est nisi aie mot⁹: ⁊ nō corpis. Jō; qz nō inducitur ibi lassitudo ex cōtrarietate motuuz. s. aialis ⁊ naturalis. huic etiā ꝓponat auenalpetras in li. de substantia orbis dicens: q̄ celū in motu nō lassatur: eo q̄ motoꝝ illud mouet fm cōuenientiā forme ipi⁹ mobilis: fm quā nō mouet aīa corp⁹ ipm aīatum elementatū. Jdeoqz aialia in motu lassantur. ¶ xxxii.

¶ Cuius ꝓprie sit ille motus.

Et cōtra p̄dicta philosophi verba possim⁹ obiicere: quidquid est aie fm qđ est aia. hoc est ois aie. Si ergo circularis mot⁹ est aie fm qđ est aīa: erit ois aie: qđ ad oculū patet falsum esse. Si dicat esse intellectualis aie tñ: adhuc patet esse falsuz: qz non mouetur homo circulariter: qui tamen habet intellectū. Porro si dicatur q̄ aīa celi ⁊ aīa homis licet vtraqz sit intellectualis: nō sunt tñ vn⁹ rationis. Et ob hoc alia ꝓtingit vel cōuenit aie hois. qđ nō cōtingit aie celi. etiam fm hoc celi motoꝝ nō videtur esse aīa: nisi tantūmodo fm cōuenientiā nois. ꝓterea hoc videtur esse contra philosophos. qui vtrāqz aīam. i. celi ⁊ hois p̄ duo differunt. s. p intelligere ⁊ mouere fm locū. Si forte dicat q̄ ille motus ideo dicitur esse aie fm q̄ est aīa: qz est aie ꝓter cōiunctōes ad corp⁹. Hoc erit cōtra philosophū: qui vult in libro celi ⁊ mundi: q̄ oīe corp⁹ habeat naturalē motū: vel a medio: vel ad mediū: vel circa mediū Si ꝓpter hoc dicatur q̄ aie celi mot⁹ nō est diuersus: qz. s. de natura sui fertur circulariter celū: ⁊ aīa celi mouet secundū eundē motū. Jdeoqz dicit philosophus q nō est ibi alī mot⁹: nisi mot⁹ aie tñ. Si obiicitur in cōtrariū quicunqz motores in vno ⁊ eodē mobili vnū motum numero efficiūt: ipi quoqz vn⁹ nature sunt. Sed ꝓpositionis veritas habetur. xi. methaphisice: vbi motoꝝ numer⁹ p numerū motuuz pbatur: ꝓpter vtasqz motoꝝ: ex perpetuitate motuū. Ad hoc etiā ratio facile inducitur: qz potentie actiue ⁊ motiue p act⁹ ⁊ opationes suas differunt. Si ergo aīa celi ⁊ natura corpis celi moueant eodē motu in numero: ipa etiā erunt eiusdez nature vel essentie in numero: qđ vtiqz falsuz est. Dicim⁹ ergo q̄ motoꝝ celi qui est intelligentia: et motoꝝ qui est extra nature corpis: diuersi sunt. licet enīz compentur ad vnū motū: nō tñ eadē ratōe. In celo nanqz motū est dupliciter cōsiderare. Primo. s. secundū circulū simplicē: ⁊ sic ordinatur mot⁹ ad motoꝝ qui est natura et forma substantialis corpis celestis: et dispositōes naturales ad ipm sunt lumē ⁊ figura. Alī⁹ mod⁹ considerationis inuenitur in motu celi secundū rationez differentiaꝝ positionis localiū q̄ sūt dextꝝ sinistꝝ sursuz ⁊c̄. Secundū rationē itaqz dextre vnde incipit mot⁹. Et sinistre per quā est ipius motus. Et ratio ante ⁊ retro: secunduz q̄ est obliquatio mot⁹. Et ratō supra ⁊ infra secundū quorum imobilitatē nō egreditur mobile de loco suo: secundū has rationes cōparatur mot⁹ ad intelligentiā q̄ dicit aīa. Et motus celi ad motoꝝ absolute primū: q̄ est de⁹: habet comparationez vt ad mouēs nō ꝓportionatū motui et mobili. ꝓterea cōcedim⁹ q̄ intelligentia q̄ dicitur aīa ⁊ motoꝝ orbis nō secundū eandē rationez dicitur aīa cuius intellectus hois: sed p prī⁹ ⁊ posteri⁹. licet enī vtraqz de terminetur p intelligere ac mouere. tñ intelligere ⁊ mouere non sunt eiusdez rationis in vtraqz: sicut patet ex supradictis ¶ xxxiii.

¶ Qz celi motus appareat ex stellarum motibus. ¶ Ex spera

Taqz celi motū orbicularē ab oriente sup terrām in occidentē. Et ab occidente sub terra in orientē: exptum est p quasdā stellas que cū ipo mouent. et in principio quidē noctis apparent in oriente paulatim ⁊ successiue mouendo: in fine noctis apparent in occidente. Jtez paulatiz ⁊ successiue mouendo sub terra cū firmamento: in fine noctis sequentis apparent in oriente in eodez puncto: quo apparebāt pcedēte nocte. ¶ Guilberm⁹ de conchis. Iraqz firmamentū ab oriente p occidentē ad orientē moueri: ortu ⁊ occasu stellaꝝ potest pbari: nō tñ lateraliter iuxta ductū orizontis. Si enī sic moueretur: stella oriens mane que in oriente apparet: circa meridiē esset in australi plaga: vespere in occasu. media nocte in septētrione. Esseteqz vnus de polis sup mediuz terre: alter in oppositō: qđ nequaq̄ fieri certi sum⁹: qz oculis videm⁹. Mouetur ergo firmamētuz ab oriente ascendendo ad meridiē. Inde p occidentem reuertendo ad ipm orientē. Unde si quis esset in medio terre. illi⁹ recto modo supra verticē volueret firmamentū. Et hoc est qđ voluit lucan⁹ significare: vbi loq̄tur de eis qui infra torridā zonā habitant dicens de sigmis. Nō obliquo meant nec thauro rectior exit. Circa vero nostrā habitabilem mouetur firmamentū obliquе ascendendo. qđ oculis in stellis fixis pbari p̄t. Quā libet enī de illis orientes aspice. videbis illā aliāq̄tulū versus austꝝ obliquando venire: hoc idez positōe polorꝝ ⁊ axis potest pbari. Polus enīz est stella imobilis: sed de infinita stellaꝝ multitudine vna sola est in supiori emisperio: que semp in eodez cōsistit loco. Altera est in oppositō. Axis vero est linea intelligibilis de polo ad polum p mediū terre ducta. Cū ergo supior polus nec rete sit in medio habitabilis nostre: nec in suo orizonte: sed inter vtrūqz: constans est: q̄ firmamentum oblique circa nostrā habitabilem mouetur. Similiter et stelle q̄

ab ipo mouentur:sed que in medio illi exiſtunt: cū ipo modo ad orientē:modo ad occidentē mouentur. Sed q̄ ſunt circa polū:vt plauſtr. ſerpens: niſi ſplendor ſolis impediret:ſemp viderent. xxxiii.

De effectu motus celi ac ſtellarū in inferioribus. Albertus.

Habent aūt celeſtia corpa rationez t vim ſigni ſup ea q̄ ſunt in trāſmutabili materia. Et etiā ſup illa que ſunt obligata materie ſm eā ratio nem qua ei ſunt obligata. In materia dico eſſe genera bilia corruptibilia t mutabilia. Obligata vero mate rie ea q̄ de neceſſitate ſequūtur tranſmutatōez materie ſicut eſt anima vegetabilis i plantis. et ſenſibilis i bru tis. Quedā aūt ſunt que dependentiā habent ad mate riam t obligatōez ſecundū quid t nō ſimpliciter: vt eſt anim⁹ hois. vnde dicim⁹ ſanguis accenſū circa cor ſci nare animū ad irā:nō tñ de neceſſitate. Sic ergo ſecun dum q̄ anim⁹ hois inclinat t dependet ad naturā t cō plexionē. ſic etiā habet in eo vim ꝑſtellatio. videlicet ſe cundū quid t nō ſimpliciter. Aliter eni periret caſus t libex arbitrū t conſiliū:et nichil eſſet ꝓtingēs ad vtrū libet de futuro: ſicut dicit phūs in li.i.ꝑiarmenias. et ſe cundo phūicoꝝ. Sed adhuc diſtinguendū eſt. Nā que dam eſt cauſa īmediata t ꝓpter quid. Alia eſt cauſa prima vniuerſalis mouēs t inclinans cauſas immedia tas. Cū ergo dicit:q̄ aſtra ſiue corpa celeſtia viz habēt in inferioribuſ:intelligit q̄ habent vim vt cauſe prime vniuerſales mouentes cauſas īmediatas ꝓpter quid. Ideoq̄z nō ſemp ſequit effect⁹ ad ꝑſtellatōez de neceſ ſitate. Et hoc attendit iohānes damaſcen⁹ cū dicit:ſy dera nō ſunt cauſa alicui⁹ eoꝝ que fiunt:neq̄z corrupti onis eoꝝ que corrumpunt. Signa vero magis ſunt im brium t aeris tranſmutatōnis: fortaſſis aliquis vtiq̄z dixerit:q̄ ꝓliox nō ſint cauſa:ſed ſigna. Siquidē t eq̄ litas aliqua facta a ſole t luna t aſtris t aliis. diuerſaſ cōplexiones t habit⁹ t diſpoſitōes ꝑſtituit. Et intēdit damaſcen⁹ q̄ ſignū ſonet min⁹ q̄ cauſa. Cauſa eni. vt in topicis dicit boeti⁹. eſt quā de neceſſitate ſequit effe ctus. Signū aūt eſt cauſa remota inclinās:nō de neceſ ſitate cauſans ſine alia cauſa ꝓiunctōe. Et hoc idez dicit phūs in ſecundo de generatōe t corruptōe:q̄z licet temp⁹ generatōis oim ſm acceſſuz circuli ſit equale:tñ quedā generātur citi⁹:et quedā tardi⁹:ꝓpter ꝓfuſionē materie maioꝝ vel minoꝝ. hec oia dicuntur catholice. Q̄z aūt ſupiox corpox virt⁹ imponat neceſſitatez libe ro arbitrio:etiā ꝑtra philoſophū eſt ponere:niſi ꝓ hunc modū:quo dicim⁹ inclinari t mutari hois aīm. Nā au guſtin⁹ in.v. de ciuitate dei loquit hoc modo cōtra tul lium negantē dei ꝓſcientiā t fatū. Nos inquit aduerſ⁹ iſtos ſacrilegoſ auſus atq̄z impios deū oia ſcire antecꝑ fiant:dicim⁹:t volūtate nos facere: quidquid a nobis nō niſi volentib⁹ fieri ſentim⁹ ac nouim⁹ Oīa vero fa to fieri nō dicim⁹:imo nulla fato fieri dicimus:q̄m fati nomen a loquentib⁹ pom ſolet in cōſtitutōe ſydex:qua quiſq̄z concept⁹ t nat⁹ eſt. xxxv.

De fine motus celi.

Alia vero dicit philoſophus in ſecundo de ge neratione et corruptōe:q̄ et allatione ſupiorū continuat generatio et corruptio. Sup epl̄am quoq̄z pauli ad romanos dicit gloſa:q̄ motu ſuo nobiſ ſeruiunt ſupiora:dicunt eni⁹ multi ſanctox:q̄ ſupiora mouentur ad implendū naturalē numerum electorum At ecōuerſo dicit auerroys:q̄ nichil mouet ꝓpter indi gnius ſc. Generatio aūt inferiox et corruptio indigni oꝝ eſt celo. Unde patet:q̄ nō ꝓpter illā mouet finaliter In libro quoq̄z ſecūdo de celo t mundo dicitur: q̄ celū ſuprem⁹ vno motu bonitatē ꝓimi cōſequitur:et orbeſ inferiores plurib⁹ motib⁹. Cū ergo id qō cōſequit mo tor ꝓ motū ſit finis mot⁹. patet q̄ aliqua ꝓmi bonitas eſt finis ei⁹. Nos quoq̄z dicim⁹ q̄ generatō t corruptō inferiox nō ſunt fines mot⁹ celi:ſed cōſequentia fineꝝ. Nā finis intenſus a motore eſt:vt primo motori.ſ.deo aſſimiletur in aliqua bonitate ac nobilitate:que.ſ.boni tas vel nobilitas hec eſt. cū enī abſolute deus ſit cauſa oīm:intendit motor celi naturalis imitari eū in hoc: vt et ipe ſit cauſa prima et natura rex naturaliū. genera bilium.et corruptibiliū. Si aūt queritur vtx celi mot⁹ habeat idem ꝓ fine:qō habet ꝓ primo mouente. Dra q̄ ſit ab eodē in idē ex pte mouentis:ſicut eſt ab eodem in idē ex pte figure. dicim⁹ q̄ idē reuera in numero eſt pri mum mouens mouentē:et finis qui accipitur ꝓ motu ei⁹. Bonitas enī et nobilitas de qua dictū eſt mouet ce li motorē:vt deſideratū deſiderū. Eademq̄z bonitat t nobilitas eſt quā cōſequitur ꝓ motuz. xxxvi.

Utrū ꝓſequat finē ſuū ꝓ vnā circulatōez

Habet aūt queſtionē:vtx celi motor finē ſuū cō ſequitur ꝓ motū qui eſt in toto tpe. vel ꝓ vnam circulatōe. Uidetur enī q̄ ꝓ vnā circulatōez q̄z motor ꝑfectior pauciori motu cōſequitur finē t boni tatem:vt habetur in ſecūdo libro de celo et mundo. cuz igitur in natura ꝑfectiſſim⁹ ſit motor celi. videt q̄ vna circulatōe debeat finē ſuū cōſequi. qō ſi cōcedatur:tūc ſm hoc oſſis ſequentes circulatōes ſupflue eſſe videbū tur. Nos itaq̄z dicim⁹ ad hoc q̄ duplex eſt finis. videli cet finis vt termin⁹:et finis vt finis. Finis vt termin⁹ eſt:quē in opatōe vna ꝑfecta motor cōſequitur. Ité di citur terminus:q̄ terminat vnū ꝑfectū opus. Finis ut finis eſt:quem motor cōſequitur in oībus opationibuſ ſuis. Et ille quidem dicitur finis vt finiſ:q̄ ſimpliciter mouentē quietat. Dicim⁹ itaq̄z q̄ celi motor ꝓ rotatio nem vnā cōſequitur finez vt terminū. Sed ꝓ motū qui eſt in toto tpe:cōſequitur finez vt finez. Et eſt ſimile ū motore in generatōe:que intendit ꝑmanentiā in ſimil: et cōſequitur finem illū:vt terminū in generatōne vna Sed ꝑmanentiā vt finez ſimpliciter nō cōſequitur:niſi ꝓ generatōez indefectam vel quietā. Exꝑſſius etiā ha betur ſimile in motore augmenti: quia ꝑfectā intendit q̄ritatez:et hanc cōſequitur vt terminū in augmentati one vna. Sed vt finez ꝓſequitur ſimpliciter in augmen tationib⁹ oībus:et tūc quieſcit:vt enī dicit philoſoph⁹ in ſecūdo libro de aīa. oīm natura conſtantiū terminus eſt t ratio magnitudinis et augmenti. xxxvii.

Q̄z celi motus ſit omniū motuū naturali tium cauſa et principiū.

Sicut aūt ſupius iā eſt oſtenſum:motus celi ac ſupiox corpox cauſa eſt oīm motuū naturaliū Cui etiā ſententie cōſonant verba hec auguſti ni in libro quinto de ciuitate dei. Nō inquit vſquequa q̄z abſurde dici poteſt: ad ſolas corpox differentias q̄ſ dam valere ſydereos afflatus. Sicut in ſolarib⁹ acceſſi bus ac diſceſſib⁹ etiā ipius anni tpa variari. Et lumia ribus quidem decrementis et incrementis augeri t mi nui quedā rex genera videm⁹. Siquidez cauſe ſepare .i.motores orbiū non habent acū in natura:niſi ꝓ opa nature. vnde nō cauſant formas ſubſtantiales rex:niſi ꝓ motū ſupiox:ac ꝓ motū elementox:ac ꝓ materie trāſ mutatōez:de hac quoq̄z materia.i.de effectu ſupioꝝz in inferioꝝib⁹ adhuc cōgruo loco dicetur inferi⁹ in tra ctatu de celeſtib⁹ luminarib⁹. Hūc aūt. vt dictū eſt. q̄ motus naturales cauſantur a motu celi: cōueniens eſt hic inſerere nōnulla de motu in generali:et poſtmodu etiā in ſpeciali. xxxviii.

De motu in genere. Ariſtotiles i libro phſicoꝝ tercio.

Quoniāquidem natura eſt ꝓncipiū mot⁹ t ſta tus ac mutatōis: nō oportet ignorare quid ſit motus:q̄m eo ignorato neceſſe eſt ignorare na turam. videtur aūt mot⁹ eſſe continuox: ſed infinitum

apparet in cōtinuo. Est enīz diuisibilis in infinitū. Si ne etiā loco ⁊ vacuo ⁊ tpe impossibile est esse motū. Nō est aūt mot⁹ pter rem: mutat enī semp id qō mouet aut fm substantiā: aut fm qualitatē: aut fm q̄titatē: aut secundū locū. Unūquodqz aūt dupliciter inest oībus vt hoc aliquid. hec quidē forma ipīus. aliud vero priuatō Et fm qualitatez hoc quidē albū: illud vero nigz: et sic de aliis: Quare mot⁹ ⁊ mutatōis tot sunt species: quot ⁊ entis. Et mot⁹ quidē videt esse act⁹ impfectus. Neqz enī posuit cū aliquis in alio genere: q̄. s. in genere act⁹. Mouetur aūt oīe mouens phīsice. i. naturaliter: cum sit potentia mobile: ⁊ cui⁹ īmobilitas quies est. Et cuius quidem potentia est stat⁹. Nō aūt mutatio in hoc neqz ex hoc magis est q̄ et oppositis. Incōueniens est autez idem moueri secundū duos motus. Impossibile quoqz est duoz diuersoz specie vnū ⁊ eundē esse actū. Mot⁹ quidē est actus mobilis ⁊ mouentis. Oportet enī actū inesse vtriqz. Sed mobili inest in ipo posse. Mouēti aūt in ipo agere. Idez in li. viii. Dicim⁹ aūt motū esse en delechiā. i. actū mobilis fm qō est mobile. Jtē mot⁹ est mobilis act⁹ impfect⁹. XXXIX.

De differentia motus et mutatōis. Idem li. v.

Differt aūt mutatio a motu. Ex quibusdā enim subito in quiddā subiectū est mutatio. Motus aūt est qui est ex ptrario in ptrariū. nō subito ſz successiue: vt qui est ex sanitate in egritudinē Et qui est ex egritudine in sanitatē. Qui aūt est in contrariū non solū est mot⁹ sed mutatio: vt fieri albū nō ex quodā est. In quib⁹ aūt ideo est contrariū. que ex ipo ⁊ que in ipz ptraria mutatio est: vt generatio corruptōi cōtraria est Et remotio. ſ. forme a materia: cōtraria est acceptatōi Nec vero mutatōes: ⁊ nō mot⁹ sunt. Trāsmutatur aūt oīe transmutās aliquid fm accidens: et cū dicim⁹ vnū ficum ambulare: q⁹ cui accidit esse vnificū ambulat: vt homo. Aliud vero fm prem: vt corp⁹ sanat: q⁹ oculus vel thorax. Aliud aūt primo ⁊ fm seipm mobile est: vt alterabile. Est aūt in mouente simīliter diuisio. Aliud enī mouet secundū accidens. Aliud secundū ptez. Aliud aūt p se: vt medic⁹ quidē sanat: man⁹ aūt vulnerat. In oīm quoqz mutatōe est aliquid mouens primū. Et aliquid qō mouet: et in quo. ſ. tpe. et pter hec ex quo: ⁊ in qō. Magis aūt ex eo in qō mouetur: q̄ ex quo mouetur mutatio denominatur. vnde corruptio est mutatio in nō esse: et hoc ex esse. Generatō vero in esse: ⁊ hoc ex nō esse. Species aūt ⁊ passiones ⁊ loc⁹ in quo mouētur mobilia sunt vt scientia ⁊ calor. Et mot⁹ quidē non est in specie: sed in eo qō mouetur: et in mobili secūdū actū fit. Itaqz fm accidens mutatio relinquatur. In oībus enī ⁊ semp ⁊ oīm est. Que vero nō fm accidens est: sed p se. non in oībus est: sed in cōtrariis: ⁊ in medijs: ⁊ in cōtradictione. Un⁹ aūt mot⁹ dicitur multipliciter. scili cet genere. specie. numero. Sed simpliciter vn⁹ est: qui substantia quidē vn⁹ est: aut numero. Sunt aūt tria secundū numez circa que dicimus motū vnū. ſ. qō mouet Et quo ⁊ in quo ⁊ qñ. Oīe aūt motū simpliciter vnuz necesse est continuū esse: si diuisibile est. Si aūt cōtinu⁹ est: erit vn⁹: q⁹ vnū sunt extrema. Multi aūt ⁊ nō vnus quoz quies est mediū: dicitur aūt vnus etiā pfect⁹ siue secundū gen⁹ siue fm speciē siue fm substantiā sit. Aliquando aūt etsi impfectus sit: vn⁹ dicitur si soluz continuus sit. Preter dictos aūt mot⁹ dicitur vn⁹ motus regularis. i. equalis et pfectus. Irregularitatis aūt differentia est. aliquādo quidē ab eo ī quo mouetur. Impossibile est enī regulare esse motū: in nō regulari magnitudine: vt reflexi mot⁹ aut obliq. Aliqn aūt velocitate et tarditate determinatur. Cui⁹ enī eadē velocitas est: regularis est. Cui⁹ aūt nō: irregularis. XL.

De specieb⁹ mutationis et motus.

Quoniā aūt oīs mutatio est ex quodā in qōdaz mutabit mutans quadrifarie. aut enī ex subiecto in subiectū. aut ex nō subiecto in non subiectum. aut ex subiecto in nō subiectū. aut ex nō subiecto in subiectū. Dico aūt subiectū affirmatōe monstratuz: quare necesse est ex his que dicta sunt tres esse mutationes. Nā illa que est ex nō subiecto in nō subiectū: nō est mutatio: q⁹ nō est secundū cōtra positionē: neqz ei cōtrarietas: neqz cōtradictio est. Ex nō subiecto quidē in subiectū mutatio fm contradictionez: generatio est. Et alia quidē simplex generatio est: vt que est ex nō ē simpliciter in substantiā fm quā simpliciter fieri ⁊ non fieri dicim⁹. Alia vero quedā cuiusdā: vt ex nō albo in albū. Que vero est ex subiecto in nō subiectū: corruptō est. Simpliciter quidē illa: que ex substātia in nō esse est Quedā aūt est que est in oppositā negationē: sicut dictum est ⁊ in generatōe. Quoniā aūt impossibile est: qō nō est moueri. generatio mot⁹ nō est: fit enī qō non est. Sed neqz corruptio mot⁹ est. contrariū enīz motui: aut motus: aut quies est. Corruptio aūt generatōi ptraria est. Cū aūt oīs mot⁹ mutatio quedā sit: ⁊ triū pdictarum mutationū generatio ⁊ corruptio mot⁹ nō sit: que sunt secundū contradictōez: necesse est ex subiecto ī subiectū cōmutatōz motū esse solū. Subiecta aūt dico: aut cōtraria: aut media. priuatio ei ponatur contrariū. Cū qz diuisa sint pdicamenta substantia ⁊ qualitate ⁊ ceteris: secundū substantiā nō est mot⁹: q⁹ substantie nullū est contrariū. Sed neqz in ad aliquid: cōtingit em altero mutante. vez esse altez nichil mutans. Quare secūdum accidens mot⁹ hoz est semp: neqz agētis neqz patientis. Neqz oīe qō mouetur ⁊ mouet: q⁹ mot⁹ nō est motus neqz generatōis generatio: nec oīno mutationis mutatio. Cū enī oīe qō mouetur tripliciter moueatur. Aut in eo q̄ fm accidens. aut in eo quo ps aliq̄. aut quo p se. Secundū accidens solūmodo cōtingit mutari mutatione: vt qui san⁹ sit: currat aut discat. Secūdum accidens aūt mutatōez supius diuisim⁹. Quoniā ergo nō substātie: nec ad aliquid: nec alicui⁹ ceteroz: relinquitur fm quale ⁊ q̄tum ⁊ vbi: motū esse solūmodo. In vnoquoqz enī hoz est cōtrarietas. Mot⁹ ergo fm quale est alteratio. Motus aūt secundū q̄tum cōmuni nomine caret. Sed aut augmentū est: aut decrementū. Qui aūt secundū vbi ⁊ ppzio ⁊ cōmuni nōe caret: sed loci mutatio dicitur. Est aūt mot⁹ aut ex cōtrario in cōtrariū: aut simpliciter: aut sic. Immobile aūt est: qō omnino impossibile est moueri: vt son⁹ inuisibilis: ⁊ qō in multo tpe vix mouetur: aut qō tarde incipit. qō dicitur grauiter moueri: ⁊ qō aptū natū est moueri et possibile nō mouetur aūt tunc cū aptū natū est: ⁊ vbi: ⁊ sic. XLI

De contrarietate motus ad quietē et motuum et quietum ad inuicem. Idē in libro predicamentorum

Unqz motus species sunt sex motui quidez cōmum: contrariū est quies. Motibus aūt particularibus que p singula sunt. ſ. generatōi corruptio. augmentatōi diminutio: secundū locū aūt mutatōi secundū locū quies videtur opponi. et forte in contrarium locū mutatio: vt ei que est supius: ea que est in ferius. Alteratōi vero nō videtur aliquid esse cōtrariū nisi forte secundus qualitatem quies. vel in cōtrarium qualitatis mutatio. Est enī alteratio mutatio secundū qualitatem. Actoz. Nota q̄ motus dupliciter cōsiderari potest. Aut secundum q̄ est actus impfectus cuiusqz rei naturalis. Et est via deducēs sibi naturalia in ē ⁊ sic transcendens. Aut secundum q̄ est pfectio naturalis potentie: et sic opponitur quieti contrarie. Quippe generatio ⁊ corruptio nō sunt ppie motus: sed mutationes. Augmentum est ab imperfecto ad perfectum. diminutio vero ecōtra. Arestonles in. v. phīsicoz⁹

Nō solū itaq; motiōs motui videtur esse cōtrarius: sz
z quies. priuatōi eni est simulis. Etiā quietes ad inuicē
contrarie sunt. magis aūt motꝰ motui cōtrarius est qꝫ
quies. Quibuscūq; aūt nō insunt ꝓtraria. hoꝝ mutatō
quidē est oppositā. s. que est ex ipō: ei que est in ipz: mo
tus aūt nō est. Nō solū aūt in mutatōe fm locū z secun
dum naturā z extra naturā sunt z motꝰ z quietes: sed z
generatōes quedā violente sunt z nō ordinate. Corru
ptiones quoq; quibꝰ cōtrarie sunt que secundū naturā
sunt. Augmenta quoq; violenta sunt: vt que velociter
ꝓpter alimentū pubescentiū: similiter z decremēta. In
alteratōe similiter erūt, alie quidem violente. alie vero
naturales. ¶ Idē in. viii. li. Omnes ergo ex oppositis
terminis cōtrarius sunt. Alteratōi passiones cōtrarie.
Augmento vero et decremento magnitudo vel pūitas
cōtraria sunt Secundū locum est: qui est sursum et: qui
est deorsum tq̄.

XLII.

¶ De generatōe et corruptione. ¶ Idez in
li. i. de generatione et corruptione.

Quam quidē semp ꝓtrarius supponendū est esse
materiā in transmutatōibus. i. tria sunt princi
pia transmutatōis. materia. s. z duo contraria
vnāq; est materia oim q̄ ad inuicez transmutant. Et si
subiectum vnū est: alteratio est. Generatio aūt z corru
ptio qñ transmutatio fit ex hoc in hoc totum. i. qñ tota
forma rei substātialis trāsmutatur. Quādo igit in sub
iecto est transmutatio: generatio z corruptio est. Quā
do vero in passiombꝰ z secundum accidēs alteratio. ve
runtñ generatio simplex est in simpliciter ens. Et cor
ruptio simplex: in simpliciter nō ens: qz. s. fiunt secūdū
formas substātiales. Quecunq; vero nō substantiā si
gnificant sed accidens: nō dicitur simpliciter sed secun
dum quid generari: vt cū ex nō albo fit albū. aut ex nō
bono bonū. Et id quidē ex quo generaī. i. qō generatio
ni subiicitur: potestate est ens: actu vero nō ens. vnius
ergo rei corruptio est alteriꝰ generatio z ecōtra. Quia
. s. generatur quid in hoc: et dissoluitur in id. Et in quo
terminatur corruptio ab eodē incipit generatio: quo cir
ca inquietā. i. incessabilē z ꝑpetuā necesse est esse trans
mutationē. i. generatōez z corruptōez. Et subiectū ge
nerationis et corruptōis trāsmutatiuū est in cōtraria.
Sed qñ secundū ꝗtum transmutatio fit: contrarietas
augmentuz z diminutio. Quādo secundū locū: est am
bulatio. Quādo aūt secundū passionē z quale: alteratō.
Quando aūt totū mutaī nō manente subiecto: vniuer
saliter est generatio z corruptio. Est aūt yle. i. materia
maxime quidē ꝑprie subiectus generatōis z corruptio
nis. Susceptibile modo etiā aliquo et aliis trāsmutati
ombus. ¶ Idē in li. ii. phisicoꝝ. Prima vero generabi
lia et corruptibilia sunt quattuoꝝ elementa ꝓpter cōtra
rietates. s. tangibiles: vt sunt graue et leue: calidum et
frigidum: humidū z siccū: lubricū et aridum: durum et
molle: aspez z leue: grossum subtile. Impossibile est au
tem id in quo generatū est aliquid. enunciari. i. ꝑdicari
de generato. Nō eni bene dicitur ignis est aer: vel ecō
tra. Sed vere dicitur anul⁹ est auz. Et qz nō est hmōi
permutatio generatio: sed alteratio siue trāsfiguratio.

XLIII.

¶ De eodez. ¶ Idē in methaphisica. i. li.

Inter esse et nō esse generatio est: ita q̄ illud qō genera
tur: semp est inter illud qō est ens: et illud qō nō est ens
Addiscens eni et generatū sciens. Et hoc intendimus
cū dicim⁹: q̄ ex addiscente fit sciens. Quedā aūt nō re
uertuntur ad inuicē. s. quoꝝ vnū est post alterꝫ: ut ex pu
ero fit vir nō ecōtra. Alia vero reuertūtur: qz corruptō
vn⁹ est generatio alteriꝰ: vt ex aere fit aqua ꝑ corrupti
onem aeris. ¶ Idē in li. ii. Omnia vero corrupta vadūt
ad ea ex quibꝰ sunt. ¶ Albertꝰ. Generatio aūt cōuem
ens secundum ꝓportionē agentis materie. Calidum cui
et humidū mouentia in generatione diuersas accipiūt
ꝓportiones ad formas substantiales inducendas: et ex
diuersitate luminis descendentis a sublim de stellis: z
ex diuersitate materie: que. s. materia qñq; cōmixtionē
tantūmodo nata est suscipe: et tunc generātur minera
lia. Quādoq; vero cōmixtionē et complexionē nō tamē
ad equale: sz in qua dominaī substātia terrestris ac du
ra: et tunc generātur plante. Quādoq; aūt cōplexionē
adducentē ad equale: et tunc generātur animalia. Sic
etiā intelligīt qō dicit arestotiles: q̄ oīs generatio ē ex
ꝓuenienti. Conueniens eni supponit ꝓportiones agēnis
z materie ad formā q̄ inducit. Et buiꝰ simile ponit aui
cenna in actione ignis: qui cuidam materie nō cōmuni
cat nisi calorem. Alicui vero caloꝝ et lumen. Et alicui
calorem et lumen et ꝑcez. Secundum q̄ magis et mi
nꝰ apta est materia suscipere impressiones que sunt ab
igne.

XLIIII.

¶ De mixtione. ¶ Arestotiles libro primo
de generatione et corruptōe

Mixtio est mixtibiliū alteratoꝝ vnio. Mixtibile
vero est quiqd bene determinabile ens actiuz
z passiuū vt humidū. Nō eni omne omni miscibi
le est: sed oportz alterꝫ mixtoꝝ esse sepabile. vnde impos
sibile est passiones et habitꝰ misceri reb⁹ vt albū corpi
q; passionū nulla est sepabilis fm se. Sed neq; nō tan
gentia ad inuicem cōtingit misceri. Contingit aūt mi
xta qualiter. i. quodam modo esse: et alio modo nō esse.
Actu quidē z ente alio generato ex ipis. potentia vero
adhuc alterutro coꝝ que fuerāt antecp̄ misceruī: vt. s.
aliud est a quattuoꝝ elementis actu: potentia tñ est illa
Ea vero que misceñ ꝓꝰ ex sepatis cōuemunt. i. prius
quidē sepata erant et separi rursus possunt: oportet aūt
mixta simulū partū esse. vnde si misceaī ordeū frumen
to nō est mixtio: sed cōpositio. Illa vero quoꝝ eadē est
materia et actiua sunt et passiua ad inuicez Ex ea quo
rum nō est eadem materia faciūt entia impassibilia. et
hoꝝ nō est mixtio. Idcoq; nec medicina corpiꝰ mixta
est Actuoꝝ etiā et passiuoꝝ quecunq; sunt facile diui
sibilia. i. determinabilia. Multa quidez paucis et ma
gna paruis cōpositā: nō faciunt mixtionez: sed dominā
tis augmentatōez. Alterꝫ eni in dominās trāsmutatur
Idcoq; gutta vini mille amphoꝝs aque non miscetur:
qz species vini soluitur: et in aquā omino trāsmutatur.
Quādo vero potentis adequātur: tunc quidem alteru
trum in dominās transmutaī: nō aūt generatur alteruz
sed mediū cōmune: demiq; parua puris miscentur: facili
us eni ac citiꝰ inuicem transeunt. Idcoq; et bene dete
rminabilia diuisibilū ac passiuoꝝ sunt miscibilia: qz fa
ciliter diuidūtur in parua. Talia vero sunt humida: vn
de et humidū maxime miscibile est omi corpi si non sit
lubricū. i. viscosum.

XLV.

¶ De loci mutatōe. Idē in li. phisicoꝝ. viij.

Omnium aūt motuū loci mutatio prima est: om
nium eteni passionū principium est densitas et
raritas. Graue siquidez et leue: durū et molle
calidum et frigidu: densitates quedā et raritates esse
videntur. Densitas aūt et raritas Congregatio et di
gregatio secunduz quas generatio et corruptō dicitur
substantiaꝝ. Que vero cōgregātur necesse est secundū
locuz mutari. Digregatio namq; et congregatio sunt
motꝰ secunduz locuz. Sic eniz mouent concordia et dis
cordia: hoc quidez digregat: illud cōgregat. Preterea
quoniā mensura motuū est loci mutatio: necesse est ipm
esse primuz, ꝑprie quoq; moueri dicitur soluz: qō secun
dum locum mouetur. augmentum vero impossibile est
esse: alteratione nō ꝑsistente. Nō autez quereret motꝰ
nisi locꝰ aliquis esset secundum locuz; ꝑpter hoc eni et
celum maxime in loco esse opinamur: qz semp in motu
est. Est autem qō mouetur. aliud quidez per se ipsum.

aliud secundū accidens. Et⁹ aūt qō secundū accidens. Alia contingentia sunt moueri p se: vt ptes corpis ⁊ i naui clauus. Alia vero nunq̄ sed semp secundum accidens: vt albedo ⁊ scientia. hec enī suū trālmutant locū: qz illud in quo sunt transmutāt. Ipmqz continēs qñ in diuisum est: sicut in toto dicitur vt man⁹ in corpe. quādoqz vero diuisis vt in cado aqua. Man⁹ enī cū corpe mouet: et aqua cū cado. Nō aūt videbit esse mot⁹ nisi sit vacuū. plenū enī impossibile est recipe: qz duo corpa nō possunt simul esse. testimoniū aūt de cinere faciunt: qui tñ aque recipit: q̄tum vacuū. Sed videt dici vas vacuū vno quidē modo nō plenū sensibili corpe secūdū tactum: hmōi vero est qō habet grauitatē ⁊ leuitatem Est aūt densus quide graue: rar aūt leue: vacuū itaqz simpliciter nichil est. Nō enī habet differentiā sursum .s. ⁊ deorsum sm qō vacuū. p̄terea si vacuū est eque cito fertur graue ⁊ leue.

XLVI.

De loco quid sit Idē in libro tercio.

Omne corp⁹ est in loco: ⁊ habet aut grauitatez: aut leuitatē: et graue quidē in medio secundus naturā habet ferri: vt terra. Leue sursū Idē in .iiii. li. Q⁹ aūt locⁿ sit aliquid in natura patet: qm̄ ea que sunt: in loco sunt. s. corpa. et qz fit sm locū mutatio et qz vno corpe ingrediente: ⁊ alio egrediente manet locus vn⁹ ⁊ idē. Jtē qz habet aliquā potentiā ante determinatam: vt patet in mutatōib⁹ phīcoꝝ corporum et simpliciū. s. ignis ⁊ terre ⁊ hmōi. nā vnumqōqz fertur in locū ꝓprium nō sibi phībitū: hoc quidē sursuz: illud aūt deorsum. Sunt enī he loci species. s. sursum deorsū et reliqe sex distantiaꝝ. Que quidē n̄ solū quo ad nos positione differūt: sed i natura sunt determinata. Sursum enī est vbi fertur leue. Deorsū aūt vbi graue. Idē ostendūt etiā corpa mathematica: qz cū nō sint in loco sm positiōez tñ q̄tum ad nos. i. ad intellectū nostr⁹ habent deorsuz ⁊ sinistrosuz. Jtē etiā aliqui vacuū aliqd esse ꝓfirmant: locū enī esse ponunt vacuū: vacuū enī⁹ locus erit ꝓuat⁹ corpe. Esse ergo ⁊ locū p̄ter corpora: ⁊ oīe corp⁹ sensibile esse in loco: p hoc aliquis cōcipiat. Habet aūt locⁿ distantias tres. longitudinē. ꝓfunditatis. latitudis. quib⁹ determīatur oīe corp⁹

XLVII.

Quid sit locus.

Impossibile aūt est corp⁹ esse locū. Jn eodē eiz essent duo corpa. Sicut aūt oīe corp⁹ est in loco: sic ⁊ in omni loco corp⁹. Sed neqz minor neqz maior locⁿ est vnicuiqz. Et locⁿ quidē alⁱ cōmunis est in quo oīa corpa sunt sicut celū. Alⁱ vero ꝓpriꝰ in quo primo. s. corp⁹ est. Si aūt locⁿ primū continens vnūquodqz corpoꝝ: termin⁹ quidem est: videtur igitur forma ⁊ species vnuscuiusqz locⁿ esse quo determīatur magnitudo: et ei⁹. s. magnitudinis materia. hec enīz. s. forma est vnuscuiusqz termin⁹. Sic ergo considerantibus. s. locū in natura determinatis: locus vnuscuiusqz species esse videtur. Materia vero videtur esse locⁿ secundum qō videtur locⁿ esse distantia magnitudinis. i. dimensio. Est enī equalis magnitudini. Et est altera a magnitudine: contenta a specie: ⁊ diffinita. i. determinata. hmōi aūt materia est ⁊ infinitū. Cunqz remouentur termin⁹. i. quantitas: ⁊ passiones. i. qualitates. et species. i. forme substātiales. nichil relinquitur p̄ter materiam. Unde ⁊ plato locū ⁊ materiā vnū ⁊ idē esse dicit in thymeo. Ut vero q̄ impossibile sit hoꝝ qlibet esse locum: facile est videre. Species enī ⁊ materia nō sepant̄ a re: locū aūt separi ꝓtingit. Ampli⁹ quo ferentur i locū suū: si locⁿ esset materia vel species. Impossibile ei est id cui⁹. i. ad qō nō est mot⁹: neqz sursū neqz deorsuz locū esse. p̄terea si vere forma aut materia locⁿ est: erit locus in loco. Transmutātur eiz simul cū re: ⁊ mouētur et species. s. forma. et infinitū. s. materia. Multis autē modis dicitur aliquid esse in alio. Uno quidez modo sicut digit⁹ in manu: et oīno ps in toto. Alio vo sicut totū in ptibus. Alio vero sicut species in genere. Alio vero sicut gen⁹ in specie vel ps speciei. i. differentia in specie ratione. i. diffinitōe. Alio sicut sanitas i calidis ⁊ frigidis: ⁊ oīno species in materia. Alio sicut in rege dispositōes que sunt grecoꝝ: et oīno motū in ꝓmo motiuo. Alio vero sicut i optimo: et oīno in fine: hoc est cui⁹ causa fit: omnino aūt ⁊ maxime ꝓpriꝰ modus est sicut in vase: et omnino in loco. Et quonīā totum in ptibus est: et econuerso dicetur totū in seipo: qz. s. totū et ps eiusdē nature sunt. Sed illo modo quo vinū est i vase: impossibile est aliquid esse in seipo. Qō aūt oppositū zeno: qz si locⁿ est aliqō: in aliquo. s. vt in loco erit. facile est soluere. nichil enī phibet in aliquo quidē esse primo locū: nō tamen in illo sicut in loco: sed sicut sanitas in calidis est vt habit⁹: calor aūt in corpe vt passio. quare nō necesse est in infinitū abire: dignū est ergo locum esse: et primo quidē ꝓtinere locatū: et nichil rei esse: nec maiorem: nec minorē esse: nec deficere. vnicuiqz ⁊ sepabilem esse: sursuz ⁊ deorsū habere: ⁊ vnūqōqz corp⁹ natura ferri sursū vl' deorsum: ⁊ in locis ꝓpriis manere.

XLVIII.

Adhuc de eodem.

Ex his ergo patet quid sit locⁿ: forte aūt quatuor sunt quoꝝ vnū aliquid necesse est esse locū. s. aut formā. aut materiā. aut spaciuz aliqō in medio extremoꝝ. aut extrema. Forma quidem videtur esse ꝓpter id qō ꝓtinet. In eodē enī sunt extrema contenentis ⁊ contenti. Sunt quidā vtraqz termini: sed non eiusdē. Nā species quidē rei. s. contente. Locⁿ aūt cōtinentis corpis. s. a cōtento diuisus. Materia vero esse videtur: qz in alteratōe manente materia fit trālmutatio. Sic ⁊ in loci mutatōe: manente loco: p̄terea in trālmutatione elementoꝝ: qō erat aer: hic nunq̄ aqua est. sed materia. vt pdictum est. nec diuisa est a re: nec cōtinet rem: locus aūt vtrūqz. Ex eo aūt q̄ manente ꝓtinente mouetur ꝓtentū ⁊ diuisum: vt ex vase aqua: videtur locⁿ esse spaciū mediū receptū inter ptes superficiei contenentis. Q⁹ aūt vn⁹ ⁊ idem locⁿ intrālmutatus recipiat diuersa corpa sm successionē: nō videtur possibile: nisi locus sit vltimū continens cū spacio intercepto sup̄ qō succedūt corpa: hoc aūt nō est. s. q̄ spaciū contentū itra terminū continentis sit locⁿ vel aliquid loci. Si enī huius dimensio imaginata esset locⁿ. Infiniti essent loci i vno loco. Eritqz loci alⁱ locⁿ. Et multi loci simul erūt: qō. s. est impossibile. Si ergo nichil horꝝ triū locⁿ est: necesse est esse quartū. s. terminū corpis ꝓtinentis. Dico aūt ꝓtentū corp⁹ qō mouetur sm locū.

XLIX.

De modis essendi in loco.

Alia quidē sunt in loco sm potentiā. Alia vero sm actū. Nā ptes cōtinui cū sit vnū ex eis sm potentiā in loco sunt. Separate vero sm actum. Item quedā in loco sunt p se: vt omne corp⁹ sm locum mobile: vel secundū augmentū. Alia vero p accidens: vt aīa ⁊ celū. Nō enī celū alicubi rotum est: nec in loco quodā: qz nullū corp⁹ ipm continet sub quo moueatur: Sed ptes ei⁹ quedā in loco quodā sunt: omnes aūt in eo qō circulariter: continet enī alia altā. vnde circulariter solū mouetur qō sursum est. Omne nanqz. i. vniuersum non est alicubi: nec extra ipm aliquid est. Et extra omne ⁊ totum nichil est. Ideo oīa in celo sunt: qz celuz est: quod omne est. s. q̄tum ad continentiā oim corpoꝝ. Est enī quidā vltimū ⁊ tangens mobile: terminusqz corpis quiescentis. Terra nanqz in aqua est: et hec i aere. hec aūt in ethere: ⁊ hec in celo. Celum aūt nō amplius est in alio. Nō itaqz locum necesse est esse spaciū aliquod corporeū: nec punctū esse locuz. Et est locⁿ alicubi

id est. in aliquo: nō sicut in loco: sed sicut termin⁹ in finito. Nō enī omne qō est: in loco est. Sed corpus mobile secundū locū. ¶ L.

¶ De localiū motuū diuersitate. ¶ Idez in libro primo de celo et mundo.

OMnia vero corpa naturalia et magnitudines mouent motu locali p se: q̄ natura est principium mot⁹ in eis. diuersitas aūt motuū: est secūdum modū diuersitatis locoꝝ. que sursum est ⁊ deorsū ⁊c. Omnis aūt mot⁹ qui fit in loco: aut est equalis: aut circularis: aut ex vtrisq̄ cōpositus. hi enī duo motus tm̄ simplices sunt. Nā ⁊ corpa quidem simplicia sunt ista duo longū ⁊ circulare. Mot⁹ circularis est ille qui est sup medīū. Equalis vero cui⁹ termin⁹ est sursum et deorsum. omnis ergo mot⁹ simpliciter: aut est a medio: aut ad medīū: aut sup medīū. Corp⁹ simplex necessario est q̄ moueat natura sua motu circulari. Possibile ē etiam vt moueant quedā corpa motu accidentali: qui est contrari⁹ naturali. Mot⁹ sursum ascendens: ignis quidē naturalis est. terre vero accidentalis. Mot⁹ aūt descēdens deorsum terre naturalis: et ignis accidentalis. ponamus ergo graue descendens ad medīū: et leue ascendens a medio. omne quidē corp⁹ incedens sursū aut deorsum grauitatem ꝑculdubio habet: aut leuitatē. Nō est ergo corpi rotundo grauitas aut leuitas: q̄ non est possibile vt moueat a medio vel ad medīū motu accidētali: vel motu naturali. Corp⁹ ergo primū mobile quod mouetur circulariter: nō habet grauitatē aut leuitatez. Dico aūt q̄ corpa que equalia sunt in magnitudie. mouentur ⁊ mutant equaliter in vno tpe. Et corp⁹ minus mouetur motu maiore in illo tpe. vbi est aūt motus gle be vn⁹. Illuc est mot⁹ toti⁹ terre: ⁊ vbi motus scintille ibi ⁊ toti⁹ ignis. Omnia deniq̄ elementa ad locū a quo recedunt violenter: accedunt naturaliter. Et ad locū in quo stat corp⁹ sine violentia: vadit itez sine violentia. ⁊ ecōtra. Omne aūt quod mouetur: alteratur ꝺ aliquo in aliquid. ¶ LI.

¶ De alteratōne secundū quid habeat fieri large vel ꝓprie ¶ Idē in libro tercio.

REs aūt omnes alterabiles alterant ad rem sibi ꝓuenientē. nō ad alterā. Sicut augmentabile nō ad samtatē alterabitur: sed ad magnitudinē. Alie nāq̄ sunt res que alterātur p qualitatē. Alie p quantitatē. Et alie que p locū. ſ. large sumpto vocabulo alteratōis. ¶ Idē in. vii. phisicoꝝ. Que aūt alterant oia a sensibilib⁹ alterātur: ꝓprie. ſ. ⁊ in formis quidē ac figuris ⁊ habitudinib⁹ ⁊ hoꝝ remotōibus ⁊ acceptōibus videtur alteratio fieri. Nō aūt sic est. Ex fūr bec cū quedā alterātur: densata enī vel rarefacta materia: aut cū calida fit aut frigida: nō est alteratio. Nā illud ex q̄ est figura piramidis aut lecti: sed denoiam⁹ hoc q̄dem encū: illud aūt cereū: hoc aūt ligneū. Nō aūt alteratur es dicim⁹ humidū esse vel calidū. Aut forte dicētes eq̄ uoce passiom materiā. ꝓterea inconueniens ⁊ ridiculum est dicere pfectionē dom⁹ esse alteratōez. Et domū coopertam esse alterā. Alteratio ergo nō est in formis ⁊ figuris. Sed neq̄ ex habitib⁹ fit. habit⁹ enī sunt virtutes ⁊ malicie. virt⁹ aūt ois ⁊ malicia sunt ad aliq̄d. ſ. cā corpis q̄ anime. Corpis q̄dē vt samitas calidoꝝ ⁊ frigidoꝝ mensuratio quedā est. Similiter pulcritudo et macies ad aliquid sunt. Sunt enī dispositōes quedā perfecti ad optimū. ſ. actuꝝ. dico aūt pfecti esse q̄ sanat. i. sanatiuum est ⁊ dispositum sm̄ vel circa naturā. Quoniā ergo hmōi virtutes ⁊ malicie sunt ad aliquid: que aūt ad aliquid sunt: neq̄ generatōes sunt: neq̄ iporum est generatio: nec alteratio oīno: patet q̄ nō est alteratō circa hmōi habit⁹. ſ. corpis. Virt⁹ enī cuiꝰ corpis hec vocat bona et⁹ dispositio: malicia vero ꝓtrariū. ¶ LII.

¶ Adhuc de eodem.

SEd neq̄ circa virtutes ⁊ malicias aīe est alteratio. Virt⁹ enī quedā pfectio est. ſ. intellectus practici. Nā ⁊ vnumq̄q̄ tunc maxime pfectū est cū contingit ꝓprie virtuti: et tunc est maxime secundum naturā: sicut circul⁹ cū maxime sit circul⁹. i. pfect⁹. Malicia vero est corruptio virtutis ⁊ remotio: quare secundum virtutē nō fit alteratio: q̄ michil cū pficitur alteratur: vt supra ostensum est. Eadē ratione neq̄ secundum maliciā: q̄. ſ. oīs alteratio fit inter oppositā. Quare cū virt⁹ et malicia sunt oppositā: si virt⁹ nō habetur p alteratōes: nec malicia. Neq̄ ergo virtutis neq̄ malicie est alteratio. Sed hui⁹ acceptio: et hui⁹ remotō fit cum quiddā alterat. ſ. ꝑcedens: circa quod habent esse Q, aūt alterat aliquid hoꝝ. ſ. ꝑcedentium ad virtutes manifestum est. virt⁹ enī aut impassibilitas quedam est aut passibilis est. Sic malicia aut passibilis est: aut passio virtuti cōtraria. Nā virt⁹ moralis et malicia consistunt circa delectationes et tristicias. virt⁹. ſ. cū homo patitur et nō deducitur. Malicia vero cū patitur ⁊ deducitur: siue secundū actum: siue p memoriā: aut specie. i. siue delectatōes et tristicie sint ꝓsentes et sensibiles siue ꝓterite recolantur p memoriā: siue future ꝓcipiantur p spem. Igitur etsi sm̄ habit⁹ dictos non fit alteratio consequunt tm̄ alteratōib⁹ ꝓtorib⁹. Sed neq̄ in intellectiua pte aīme. i. intellectu speculativo est alteratio sed generatio suoꝝ habituuꝝ. Scientia enī maxime ad aliquid dicitur: et nullū ad aliquid alterat: vt supra dictum est. Idē etiā in scientia patet cōpleta: q̄ nō inducitur p motū crescentē in fieri. Inducitur enī vniuersalis scientia facta inductōe: et cōpleta p expientiā in particularib⁹. Et ita nō est inducta p motū: sed post motuꝝ. Neq̄ igitur act⁹ scientie generatio est. i. ipa nō est habita p motū: nisi sicut visio alteratur vel tact⁹ p alterationes ꝑcedentes: sm̄ aūt nullū tale fit alteratō. ꝓterea scientie acceptio nō est generatio neq̄ alteratio: q̄ per quietem et ꝓuatōez mot⁹ inducitur. Nā in quiescēdo et sedendo fit aīa prudens. Sicut neq̄ dū enī dormiēs surgit aliquis: aut ebri⁹ pausat: aut infirm⁹ ordinat: fit sciens: qui ꝓt⁹ quidē nō poterat vti scientia: neq̄ secundum scientiā agere. Sed mutata ꝓturbatōe: et in statū veniente intellectu: inest potentia ad scientie cōgruitatem. Turbationis enī quies: quedaꝝ est scientie restitutio: ꝓterea infantes ꝓpter multū motū in iuuentute nō possunt intelligere. scire. vel iudicare: sicut ꝑsiteri. i. senes aut phi. In quoꝝ pausatione fit et quies motuum. Nō itaq̄ p motū introducitur sciētia. que p motū phibetur: nō ergo sm̄ eā alteramur. Ergo quomā alteratio que est mot⁹ sm̄ qualitatem. vt dictū est. nō fit secundum formā et figurā: que scilicet sunt quarta species qualitatis: neq̄ sm̄ habitū et dispositōez: que sunt prima species: in quib⁹ nō fieri videtur. vt supra dictū est. si in aliis deberet fieri. Manifestū est enī q̄ soluꝝ fiat in sensibilib⁹: vt scilicet in passione et passibili qualitate que est tercia species. Et in sensibili ꝑte aīe: in alio aūt nullo nisi sm̄ accidens. ¶ LIII.

¶ De quinq̄ que exiguntur in vera alteratione. ¶ Albertus.

QUinq̄ aūt exiguntur ad hoc q̄ sit vera alteratio in aliquo: quoꝝ primū est q̄ qualitates inter quas est alteratio sint contrarie actiue ⁊ passiue ad inuicem: vel in se vel in suis causis. Sicut albus ⁊ nigrum: dulce et amaꝝ. Secundū est q̄ ille qualitates habeāt medīū vel sm̄ intensionē vel remissionē: vel simpliciter secundū quē modum sumitur mediuꝝ ab aresto tile in phisicis vbi dicit: q̄ medīū est in quod venit primum mutans q̄ in extremum. Tercium est q̄ actio et passio qualitatum contrariaꝝ inter quas est alteratio magis facta. i. intensa: abuciat id quod alteratur a sua

substantia. Sicut calidū remouet aquā a substantia aq̄ hoc est qualitate essentiali cū hoc ipam aquā diminuendo. Quartū est q̄ id q̄ alteratur. s. subiectū q̄litatū cōtrariarū sit q̄tum ⁊ diuisibile. Quintū est q̄ ille qualitates inter quas est alteratio sint in subiecto illo secundum q̄ est q̄tum ⁊ diuisibile p accidens diuisione ipi⁹. Et ex his patet q̄ inter priuationē ⁊ habitū non est vera alteratio phisica. Similiter patet q̄ in aīa nulla est alteratio phisica. vnde q̄ dicit plōs ibi esse alterationes intelligitur de alteratōe ſm quid: que diffiniuntur i genere in primo libro de generatōe ⁊ corruptōne. s. q̄ alteratio est quādo subiecto eodē manente numero: mutatio est in suis passionib⁹. i. qualitatib⁹. Q⁹ distinguit plōs dicens: q̄ mutatio que est de ignorātia in scientiā. i. de priuatione in habitū. ⁊ de nō sciente in sciente est alteratio simpliciter. Intelligitur de alteratōne ſm diffinitionem sui generis: ⁊ nō de alteratōe phisica. Q⁹ vero dicit quādo habens habitū mutatur ad actū sicut sciēs in habitu sentit in actu: nō est alteratio simpliciter vel alter⁹ gen⁹ alteratōis: p tanto dicit hoc. q̄ quādo sciēs ꝑsiderat nō mutatur in aliū habitū vel formā. q̄ exigitur ad alterationē in genere. Sed poti⁹ ꝓfirmat et salvat eundē habitū p frequentem actū

Liber. LIIII. De augmento et diminutōe Arestotelis in libro primo de generatōe et corruptōe

Alteratio ergo nō est ſm locū transmutatio: q̄ alteratio est q̄n manente subiecto sensato transmutatur in ei⁹ passionib⁹ aut cōtrariis aut mediis. Augmētatio aūt ē existentis magnitudinis additamentū. diminutio vero minoramētū. Idcoq̄ magnitudinem oportet habere q̄ augeat. q̄ quidē alteratur nō ex necessitate locū trāsmutat: neq̄ q̄ generaf. Nō aūt augmētatur ⁊ diminuitur trāsmutat locū. Dz alio modo q̄ illud q̄ fertur. Q̄ cū fertur vniuersū mutat locū. i. ſm se totū ⁊ ptes: q̄ aūt augmentatur ſm ptes solū. hoc cū toto manente: ptes trāsmutantur ſm locū. Cetex cū generatur aliquid simpliciter: aut corrumpitur nō manet subiectū. Cū aūt alteratur vel augef manet idem. Sed in alteratōe passio: vel in augmentatōe magnitudo nō manet eadez.

Liber. LV. De mouēte et moto

Idē in .vij. li. phisicorū

Omne q̄ mouetur: ab aliquo moueri necesse ē Si ergo in seipō nō habet principiū mot⁹: ab altero mouetur: q̄ quidez a seipō nullo modo pausabit. Si aūt q̄ mouetur ab altero mouetur: ipsuz aūt mouens etiā mouetur: ⁊ mouens igitur ab alio movetur q̄ ⁊ iterꝝ ab altero mouetur. Neq̄ in infinitum abibit. sed stabit alicui. Et erit aliquid q̄ primum erit causa mot⁹.

Idē in .viij. Eoꝝ aūt que p se mouentur Alia quidē mouentur aut a seipis: aut ab alio. Et alia q̄dem natura: alia vero violentia ⁊ extra naturā. Que cunq̄ a seipsis mouentur natura mouentur: alia extra naturā. Et natura vt ignis sursuz: ⁊ terra deorsum. q̄ apta nata sunt ibi esse. Extra vero vt ignis deorsum: ⁊ terra sursū. Leuia enī ⁊ grauia in oppositā loca mouentur violenta. In ꝓpria vero natura leue quidem sursū graue natura deorsum: nō tñ a seipis. Animaliū ei hoc est ⁊ animatoꝝ ꝓprium. Impossibile est aūt in infinitū abire mouens ⁊ motū. Q̄ enim mouetur: nō necesse est mouere. Dz q̄ mouet: etiā moueri necesse est. Excepto primo mouente: q̄ manifestū est esse īmobile. Q̄ne eiz quod mouetur: necesse est esse continuuz ⁊ diuisibile in semp diuisibilia. Siquidem necesse est semp motū esse ⁊ continuū esse. Quare necesse est esse aliquod vnū ⁊ p petuum primū mouens: ⁊ nullā habens magnitudinez Si enī habet aut finita est: aut infinita. Sed infinitam nō ꝓtingit esse magnitudinē: quod aūt finitū est impossibile est infinitā potentiā habere. Impossibile quoq̄z a finito moueri aliquid ſm infinitū tempus. Si ergo primum mouens ꝑpetuum mouet motū: ⁊ infinito tempe patet q̄ indiuisibile est ⁊ imptibile: nullāq̄z habens magnitudinem. ipmq̄z motū quē primū mouens mouet est vnū ⁊ eundez et primū ⁊ continuū. Mouetur aūt et quiesc̄it quodāmodo spera: eundez ei obtinet locū.

Liber. LVI

Q⁹ in oīi specie mot⁹ inter mouentez et motū nichil ē mediū

Idē in li. vij. phisicorū

In oīi aūt mouente ⁊ quod mouetur q̄ nihil ipoꝝ medium est. Triplici ergo existente motu. s. secundū locū. ſm q̄titatez. ⁊ ſm qualitatem primo de loci mutatione dicendū. hic est enī primus motuū. Q̄ne ergo quod fertur: aut a seipō mouetur: aut ab altero. Si a seipō: manifestū est: q̄ simul mouens et quod mouetur erit: et nullū ipi⁹ mediū. Mot⁹ aūt ab altero q̄tuoz sūt. s. pulsio. tractio. vectio. vertigo. Omnes nanq̄z alios in hos necessariū est contingere. pulsio est a seipso: vel ab alio ad aliud mot⁹. Tractus aūt est mot⁹ ab alio ad ipm: aut ad aliud. Pulsionis quidem alia est impulsio: alia expulsio. Impulsio est cū mouens ei q̄ est motū ñ deficit. Expulsio vero cū expellens deficit: vectio aūt in trib⁹ motib⁹ erit. Nō ei vehit nō ſm accidens: in eo. s. q̄ est in eo: vl' sup id q̄ mouef vehēs aūt mouef aut p pulsū: aut p tractū: aut vertigie ductū tractū ē cū ad ipz aut alterꝝ velocioꝝ fit mot⁹. Trahēs ñ sepatū ab eo quod trahitur. nā ⁊ ad ipm est tractio ⁊ ad alterꝝ. Reliqui aūt tract⁹ iidem specie in hos reducuntur: vt inspiratio exspiratio. Expulsio est quecūq̄z coꝝpoꝝ emissiua sunt: aut receptiua: vt speculatio ⁊ radiatio: ⁊ oīs mot⁹ qui est ſm locū cōgregatio ⁊ disgregatio. vertigo aūt componitur ex tractu et pulsione: h⁹ quidem enī pellit mouens: illud aūt trahit. piectio aūt est quādo velocioꝝ mot⁹ fit eo quod ſm naturā fertur fortioꝝ facta impulsione: et vsq̄z ad hoc quod accidit ferri: quousq̄z fortioꝝ fit mot⁹ ei⁹ quod fertur. Manifestum est igitur: ⁊ quod mouetur ⁊ mouens simul ⁊ nullum ipi⁹ mediū esse. Sed neq̄z alterati ⁊ alterātis vllū est mediū. In oībus em̄ accidit simul esse alterans vltimum et primū quod alteratur. Quale nanq̄z alteratur in eo quod sensibile est. Sensibilia vero. i. sensibiles q̄litates sunt quib⁹ ab inuicem coꝝpa differūt: vt grauitas leuitas duricies mollicies. son⁹ non son⁹. albedo nigredo. dulcedo amaritudo. humiditas siccitas. densitas raritas et hoꝝ media. Similiter et alia q̄ sub sensu sūt vt caloꝝ et frig⁹: lenitas asperitas: he enī sunt passiōes substātie qualitatis. Similiter aūt et animata coꝝpoꝝ ⁊ inanimata: ⁊ animatoꝝ quecūq̄z ꝑtim inanimata sūt. s. vt plante Et ipi quidem sensus alteratur: patiuntur enī. act⁹ enī⁹ ipoꝝ mot⁹ est p coꝝp⁹ patiente aliquid sensu: et ſm quecunq̄z quidem alteratur inanimata secundum hec oīa et animata: nō aūt econuerso: Nō em̄ alterantur inanimata secundū sensus: nichilq̄z ꝑhibet i animatis alteratōez latere cū alteratur. s. in anima: q̄ non secundū sensum accidit hmōi alteratio. Ex his ergo patet q̄ patiens et passio sunt simul: et hoꝝ nullū est medium. Oculo enī cōtiguus est aer: et aeri ꝓximatur coꝝp⁹ scilicet colorati. Superficies in qua est color terminatur ad lumen. Lumen aūt. i. aer lucidus ad visum. Similiter aūt et in ceteris sensib⁹: et etiā i animatis, similiter

ꝛ in sensibilib⁹. Similiter ꝛ qđ augetur ꝛ augens simꝫ sunt: ꝛ decrementū simliter se habet. Decrementi enim causa ablatio quedā est. Manifestū est aūt q mouētis primi ꝛ vltimi qđ mouetur. i. inter ipm mouens ꝛ motū nullū est medū. LVII.

Qz motus et quies mensurantur in tempe Idē in li. vi.

Necesse est aūt ꝛ tempꝰ esse continuū. ꝛ omnem motū diuidi ſm tempꝰ. Et eaſdē esse diuisiões temporis ꝛ motus. Et ipius moueri ad qđ mouetur: ꝛ in quo mouetur. Ut nō oim similiter in quib⁹ est motꝰ: sed quāti quidē ſm se: qualis aūt ſm accidens. In sola enī mutatione que est ſm qualitatē cōtingit in diuisibile esse p se. Est autē in tpe aliquid indiuisibile: qđ dicim⁹ esse ipm nunc. Si enī diuisibile est: erit aliqđ qđ factū est in futuro: ꝛ aliquid futuri in eo qđ factum est. Secundū enī qđ diuidetur determinat pteritū ꝛ futurum tempꝰ: ꝛ in ipo quidē nunc est motū ꝛ mutatum. Moueri aūt impossibile. Manifestū est enīz q in ipso quidē nūc: nichil mouef alioquin ꝓtingeret ꝛ velocius ꝛ tardi⁹ moueri. similiter nec eo ꝓtingit quiescere. Quiescere enī dicimus: qđ ſmiliter se habet ꝛ ipsum ꝛ ptes nunc et pri⁹: in ipo vero nunc nō est pri⁹: quare neqz de scere. Necesse est igitur ꝛ moueri quod mouef in tpe: et quiescere quiescens. Impossibile aūt nō ꝓtingit moueri nisi ſm accidens et ptem totꝰ mot⁹. Motꝰ aūt diuisibilis est dupliciter. Uno quidē modo tpe. Alio vero secundū motꝰ ptium illi⁹ quod mouetur. Impossibile est autem in infinito tpe finitum moueri. Et infinitū ex finitis esse. LVIII.

Quid sit tempꝰ Idē in li. iiij. physicoꝝ.

Tempꝰ quidā totꝰ. ſ. reuolutōnis celi motū esse dicunt. Alii vero ipam ſperam: qz in tpe sunt oīa: et in totꝰ ſpera. Uel tempꝰ est numerꝰ motꝰ ſm pri⁹ et posteri⁹. Tempꝰ ergo nō est motꝰ: ſz id ſm qđ habet numerari motꝰ. Est quidē numerꝰ dupliciter. est nanqz quod numeram⁹: et numerabile dicim⁹ et quo numeram⁹: differunt aūt hec sicut motꝰ ꝛ tempꝰ. Est enī numerꝰ vn⁹ et idē qui est numerꝰ centū equoꝝ et qui centū boīm. Quoꝝ vero numerꝰ est: altera sunt vt equi ab boibus. Tempꝰ aūt est quod numeratur et nō quo numeram⁹. mensuratqz motū: simul et esse motus. Et hoc est ipi motui esse in tpe mensurari tempore et mensurari ipm esse ipi⁹. In tpe enī esse duplex est accipere. ſ. esse qñ tempꝰ est: et esse sub tpe. sicut quedā in loco vel in numero esse dicim⁹: qz sub loco vel numero ꝓtinentur. Esse enī in numero: est esse quendā numerum rei. Et mensurari esse ipi⁹ numero in quo est. Manifestum est enī q in tpe esse nō est esse quando tempus est. Sicut nec esse in motu vel loco: quādo motꝰ vel locꝰ est. Si enī sic esset: oīm res esset in qualibet. Necesse ē ita qz oīa que sunt in tpe. cōtineri sub tpe. Et aliquid ſb tpe pati: sicut dicere ꝓueuim⁹: qz calefacit tempꝰ et se nescunt oia sub tpe et oblituīscif ꝓpter tempꝰ: sed nō dicit neqz nouū factū erit neqz bonū. Est enī corruptionis causa p se: qz numerꝰ motꝰ est: motꝰ aūt distare facit: qđ est. quare patet q que semp sunt: nō sunt in tpe. Non enī coꝝ esse mensuratur sub tpe: cui⁹ signū est: qz nichil patiunf a tpe. Quoniā aūt tempꝰ est mensuratō motus: erit et quietis metꝝ. et ſm accidens. i. secundum posteri⁹. oīs enī quies in tpe est. Nō enī sicut qđ est: necesse est moueri: sic et in tpe: qz tempꝰ est motꝰ numerꝰ. In numero aūt motꝰ ꝓtingit esse et quiescens. Nō enīz oīe immobile quiesc. sed aptū natū moueri ꝓuatuz aūt motu. Est itaqz tempꝰ motꝰ et quietis mensuratio Sed oīmino mensura est motꝰ p se: alioꝝ aūt secundum accidens. Ergo quoꝝ esse mensurat his oībus inerit eē in quiete et motu. Quecūqz ergo corruptibilia et generabilia sunt. et oīmino aliqñ quidē sunt: aliqñ nō: necesse est esse in tpe. Est enī tempꝰ quiddā plus: qđ excellit esse ipoꝝ: et mensurat substantiā. Quoꝝcunqz aūt contrariū nō semp est. hec quidē possunt esse et non esse. et ipoꝝ generatio et corruptio est. In tpe quidē oīa sūt et corrumpunf. Mutatio tñ magis destructiua est p se et corruptōis causa: generatōis aūt et ipi⁹ esse secundū accidens. huiꝰ signū est: qz nichil fit. i. generaf nisi moueatur qđāmodo ipm et agat. Corrumpit aūt et cū nichil moueatur. hāc quidē corruptōz nō facit tempꝰ: ſz accidit in tpe fieri: vel sub tpe. Tempus itaqz determinat motū: cū sit ipi⁹ numerꝰ: vt dictū est. LIX.

Qualiter tempus ab aristotile dicatur esse numerus. Albertus.

Ex si tempꝰ est numerꝰ: videtur sequi q ei conuenīāt numeri passiones: vt par vel impar abūdans ꝑfectus: vel diminut⁹. Preterea si est numerus videt esse binari⁹: aut ternari⁹: aut aliquis aliorum Ceterꝝ in numero est aliquoꝝ aggregatio. in tpe vero nō. In tpe quippe nichil manet secundum esse. Ideoqz nichil aggregatur in eo secundū esse. Sed neqz seruari contingit substantiā: qz nichil est in eo p substantia nisi nūc. Nō est ergo numerꝰ vt videtur aliquo modo. Nos aūt dicim⁹ q aliquis numerus est numerans. et hic est ꝑmanens: quo. ſ. multa numerari possunt: vt denarius et duodenari⁹. Et est numerꝰ numeratꝰ. i. res ipe q numerantur. Et hoc dupliciter. Nā secundū potentiā dicitur ꝓprie numerabile Secundū actū vero res in actu numerate. Numerꝰ quoqz numeratꝰ dupliciter dicitur numeratꝰ Uno modo. ſ. a causa numeri: hoc est a causa que numeꝝ esse facit. Et secundū hoc tempus numerat a motu: qz pri⁹ et posteri⁹ in tpe: causantur a priori et posteriori que sunt in motu. Alio modo a ptib⁹ suis et a substātia sua si habet eā: et secundū hoc tempꝰ numeratur. Numeratur cī a priori et posteriori in tpe vt a ptibus: et a nunc iterato secundū esse cadē tñ substantia manente numeratur etiā vt a substātia Alio quoqz modo consideratur numerꝰ qui est tempꝰ. ſ. vt est mensura reddens ꝙtitatē motꝰ: et sic tempꝰ est numerus numerans motū. Certificatur enī primo quātitas tpis ex numero partū suaꝝ ac substātie sue: et hec certificata certificat ꝙtitatē motꝰ. ꝛ hoc est quod dicit ꝓbs: q tps est numerꝰ minim⁹. ſ. duo: hic enī est minim⁹ numeri numerati. Minimꝰ aūt numeri numerātis est binarius. Tempus itaqz numerat vel mensurat motū: eo modo quo duo multotiens accepta explicant ptes alicuiꝰ ꝙti diuersas p parem numeꝝ. vnde tēpus nō multiplicat numeꝝ vltra duo. ſ. prius et posteri⁹. Illaqz multotiēs accipiuntur secundū ptes ipi⁹ motus in totā quātitatē motus: licet enī tempus sit numerus numeratus: tñ vlterius motū numerare potest: qz numerata in ipo rationem habent mensure: et nō numeratoꝝ tantūmodo: sicut videm⁹ in aliaꝝ mensuraꝝ numero: duobus enī modiis numeratur aceruus tritici. Et duabus lagenis dolium vini. Et hoc patet etiā q motus nō potest esse numerus temporis licet ipe sit causa temporis: qz non est intranea: sed efficiens causa: ꝑterea in motu nō est idē iteratū manens in substantia vel in esse. Sed nunc accipiendū est de tpe. Sz bene idē ꝑmanens in substantia est et loco mutatis in numero iterato LX.

Qualiter quenant ei passiones numeri.

Dicimus itaqz q passiones numeri vt par et impar sequuntur numeꝝ numerantē p se. numeꝝ vero numeratū p accidens. Et hoc modo tempus est numerus par. qz sicut ꝓbs dicit. tempus est minimus numerus. Minimus autē numerus est par. Si quis aūt obiciat q dicit philosophus par et impar nō esse passiones tpis: neqz velox et tardū. Dicim⁹ q hoc est vez. ꝓprie loquendo: ꝓpria enī passio est q̄ sequitur ſubiectum vniuersaliter de necessitate ac p se ꝛ secūdū

qđ ipm: vt patet in libris posteriorꝫ. vniuersaliter inꝫ q; vbiq; ac semp. de necessitate: q; subst̃aliter p se vi delicet in secundo modo dicendi p se: q; subiectū cadit in passionis diffinitionē. Beniq; fm qđ ipm: q; nō gra tia supioris vel inferioris vel accidentis: sed gratia sui ipi⁹. Et fm b⁹ dicim⁹ q; par accidit numero tpis. Ita q; numer⁹ quidē numerās est species q̃titatis. Sed ex p̃dictis habitū est: q; temp⁹ est numer⁹ numerat⁹. Nec est in genere numeri nisi p accidens. Et ita p ꝓsequēs est etiā in specie p accidens. Est enī duo vt dictum est. Si aūt obiicitur: q; in numero est aggregatio t non in tpe: dicim⁹ q; imo in tpe est aggregatio ipi⁹ nunc. Ita q; aggregatio dicitur iteratio. Iteraf aūt secundū esse: manens idē secundū substantiā Si vero iteꝫ obiicitur contra hoc q; nō entis nō est iteratio. dicim⁹ hoc verus esse de puro nō ente. Sed illud est successiuū nō habens positionē: cui sufficit iteratio alicui⁹ manentis in ſba: t iteꝫ atq; iteꝫ accepti secundū esse. LXI.

¶ Qualiter temp⁹ sit mensura motus.

Quum aūt mot⁹ nō sit secundū substantiā et esse videtur simpliciter nō esse. Cū ergo non entis nulla sit mensura: videtur temp⁹ nō esse mensu ra mot⁹. Q; aūt mot⁹ nō sit fm substantiā t secunduꝫ esse: patet ex hoc: q; nullū successiuū est in actu secundū suū esse: potro si esset fm substantiā: t nō fm esse: tūc nō differret a tpe: qđ est ꝓtra plm illos qui motū esse tps dicebāt rep̃hendentē. Q; aūt fm hoc a tpe nō differ ret. et ipa tpis natura patet: q; ſ. temp⁹ successiuū est manens secundū substantiā: non manens secundū esse. Et illud idē esset mot⁹. ꝓterea tps motu mensurar etur q; hoze dici ad solis vel ad translatū celi distinguuntur sicut mot⁹ videtur esse mensura tpis. sic t econtra. vez ad id qđ obiectū est primo de motu: q; nō entis non est mensura. dicim⁹ vt supza de iteratione ei⁹ qđ est nunc videlicet q; illa ꝓpositio vera est de puro nō ente. Sed illud est successiuū nō habens positionē: cui sufficit ite ratio alicui⁹ manentis in substātia: t iteꝫ atq; iteꝫ ac cepti secundū esse. Et mot⁹ quidē est de numero non p manentiū: in esse ꝓtinuoꝫ tñ. Idcoq; non est accipe ali quod nunc. in quo sit esse motus Sed esse suū est fieri t factū esse motū et nō esse. Nō est ergo vez generaliter q; mot⁹ sit nichil: t tps quidē mensurat motū simplici ter: q; numer⁹ est ipius. Sed quo ad nos ecōtra: motus mensurat temp⁹. Si aūt querit: cur nō dicatur tempus mensura quietis sicut t mot⁹. dicim⁹ quidē est mensura mot⁹ p se: t mensura quietis p accidens. ſ. in compatōe ad motum non ergo dicuntur quiescere nisi mobilia p prie. Idcoq; potius diffinitur tempus per motuꝫ q̃ p quietem. LXII.

De diuersis acceptōib⁹ tpis ac diffinitōib⁹.

Tempus autē multipliciter accipitur. Uno mo do secundū theologos. Alio modo fm pl̃os. Secundū theologos dicitur mensura cuiuslibꝫ mutatiōis: siue diuisibilis: siue indiuisibilis: siue co:pa lis: siue spūalis. t fm hoc temp⁹ adiacet creatōi rei cre ate: t etiā vicissitudini q̃ est in affectōe vel intelligētia angelica: t hoc tps nō habet prī⁹ neq; posteri⁹. Nec ē inconueniens in hoc tpe: q; vnū nūc sit cōsequens ad ali ud nūc: quēadmodū vna indiuisibilis mutatio est bene ꝓsequens ad aliā indiuisibilē mutatōez. Ex in hoc entiꝫ tps nichil aliud est q̃ aggregatio momentoꝫ: t nō est numer⁹ motus: q; tales mutatōnes nō numerātur: cuꝫ prius t posterius nō habeant. de hoc tpe dar diffinitio Dionisii. ſ. q; tps est qđ in generatōe esse t corruptōne nō esse metitur: t vocat generatōez t corruptōez quam cunq; mutatōez siue diuisibiles siue indiuisibilē. Secū dum aliū modū dicitur tps mensura motus vel mutati onis cōtinue. t sic cōsideratur a philosophis tps: et de hoc tpe datur diffinitio arestot ilis supza dicta. Et ma nifestius intelligitur ex compatione ad localē motū Cu ius primo t p se passio est tps. Accipiatur ergo philo sophi ratio. Motus enī talis est sup magnitudinē que habet partē ante: t partez post: t ille ptes dicunt respe ctum alicui⁹ medie ptis. Mobile aūt qđ mouetur sup ipam: etiā est diuisibile in potentia ad renouatōem vbi t loci. Et hec potentia diuisibilis est secundū ptes ma gnitudinis: t vbi: t loci: t situs. Et cū ipa sit diuisibil t omnis diuisibilis sit mensura aliqua: illius ergo porē tie in exitu ad actū erit mensura aliqua. Ipsum aūt qđ fertur vel mouetur motu suo: t vnū est t idez ens: tñ se cundū cōparatōez ad partes magnitudinis. ſ. respectu termini a quo t termini ad quez est motus continue t respectu medii. Cū ergo motus sit mediū inter magni tudinem t mensurā ipius motus: mensura potentie exe untis in actū cōtinue i motu habebit tria causata a po tentia cōtinue in actu ꝓcedente. ſ. prius t posteriꝰ cau sata a prioꝛi t posterioꝛi in motu. Et mediū continuās illa: qđ respondet ei qđ fertur cōtinue a termino a quo ad terminū ad quez. Et ita patet q; motus est cōtinuus a cōtinuitate spacii t magnitudinis super quod est. Et in motu est prius t posterius t mediū. Ex illud mediuꝫ non est manens idem sicut etiā in magnitudine vel vbi vel situ nō est mediū semper idem inter quācunq; par tem ante acceptā: t post in tota magnitudine. Sicut āt idem est qđ mouetur et fertur cōtinue in tota magnitu dine fm substantiā: et nō habet idem esse fm qđ est hic et ibi. i. ante et post. Ita idem est nunc fm substantiam qđ adiacet ei qđ fertur. Et tñ non habet idez esse secū dum quod fluit de prioꝛi in posteriꝰ: quez fluxū habz de cōtinuo ꝓcessu mobilis: ex parte prioꝛi in partem vl terioꝛem magnitudinis: cū tñ idez maneat in substātia fm motū continue. LXIII.

¶ De substantia tpis que est nunc. ¶ Aresto tiles in libꝛo phīcoꝝ quarto.

Ipsum aūt nunc est cōtinuatio temporis. Cōti nuat enī ꝓteritus et futuꝫ: et omino est termi nus temporis. Est enī huius quidez principiū ultius aūt finis. ¶ Albertus. Uidetur aūt philosoph⁹ errare ponens nūc substantiā temporis esse: cū p̃ctuꝫ nō sit substātia linee. ꝓterea cuꝫ oīne quantū diuisibile sit secundū substantiā suā. Nūc aūt indiuisibile nō vi detur igitur substantia quāti: ac per hoc nec temp⁹ esse Nullus quoq; terminus est substantia terminati: t om ne nunc est terminus temporis Nos tñ cū philosopho dicimus: q; nunc est substantia temporis: q; tempus ni chil aliud est q̃ nūc fluxu suo suscipiens esse cōtinui: qđ qualiter sit: per motū potest videri. Motus enī. qui lo ci mutatio dicitur. nichil aliud est q̃ vbi fluens: cui⁹ ſb stantia est vnū vbi secundū esse diuersificatum. Ita ta men q; vnū illud nō sit numero: q; in hoc differt a tem pore. Sed hoc dico vbi: qđ est accipere de loci mutatō ne in ipo mobili: et ad illud respōdet nunc qđ est substā tia temporis. Nec omino similiter se habent punct⁹ ad lineā: et nunc ad tempus. Mā in terminando quidem t continuando se habent similiter qđāmodo. Ex in essen tiando et substantiādo dissimiliter: punctus enī non fit linea: neq; fluens: neq; nō fluens. Sed nunc fluxu suo fit tempus. vnde punctus nō est substātia linee: nisi fo te secundū qđ differentia indirecte predicata de specie dicitur substantia. sic etiā dicit philosophus i libꝛo posteriꝰ: q; punct⁹ est de substātia linee. Quia cū diffini tur linea: dicitur esse longitudo sine latitudine termina ta ad duo puncta. potro nunc et punctus in terminādo et continuando similiter se habent: q; ſ. in linea est acci pere duo puncta actu lineā terminantia. Sed auicēna ꝓbat q; nunc terminus in tempoze nō est actu: eo q; tale

nunc est corruptio tpis fm naturā suā. Sed secundū intellectū tm̄. vel secundū compatōez ad motū aliquē terminatū. Similiter ꝛ punct⁹ continuans est principiū et finis. Ideoqz qui utitur puncto continuāte bis utitur eodē. Sed quandocūqz utitur eo: utitur in nunc vnde bis vtendo eo. s. in ratōe principii ꝛ in ratōe finis: utrūq eo in duob⁹ nunc, postro inter quelibet duo nūc est tps: igitur inter illa duo nunc erit temp⁹: et in illo erit quies Unde phs in. viii. phisicoꝝ dicit: q qđ mobile vno puncto vt duobus utitur quiescere accidit. In hoc ergo est dissimilitudo: q punctus in linea continuās bene accipitur vt finis ꝛ principiū: ita q nichil est medium. Sed nunc nunq̄ potest accipi vt finis ꝛ principiū: nisi cadat temp⁹ medū. Benqz q temp⁹ nō pmanet ideo nūc accipitur in ratione finis. nō pmanet vt idem accipiatur in ratione principii: imo cū sumitur in ratōne principii futuri: tunc iam desinit esse in p̄terito vel p̄senti. postro est substātia qua aliquid habet esse: ꝛ hoc modo nūc est substātia tpis. Nec indiuisibile est de substātia indiuisibilis. Et est substātia q̄ est id p qđ res est. Sicqz bene potest aliquid indiuisibile esse substātia diuisibilis. Ex tm̄ esse diuisibilis erit ab alio. qđ est fluxꝰ ipi⁹ de p̄terito in futurū. Benqz concedum⁹ q̄ termin⁹ in ratōne termini nō est substātia terminati. Nec nūc cū dicitur esse substātia tpis: termin⁹ accipitur. LXIII.

Utrū sit vnū nunc vel plura.

Uia vero nūc termin⁹ est tpis: vt patet ex verbis phi sup⁹ positis. videtur q plura sint nūc: q nō est vn⁹ termin⁹ quāti vlteri⁹ diuisibilis. Et tale quantū est tps. Q3 etiā nūc sit terminus tpis: patet ex hoc: q indiuisibile est i natura tpis: sicut indiuisibile in natura linee. sed in natura linee indiuisibile termin⁹ est ipi⁹ linee. Iteꝝ indiuisibile est in natura linee ꝛ est indiuisibile in natura quāti cuiuscūqz. Sed in natura quāti indiuisibile termin⁹ est illi⁹ ꝛc. Cetez sicut in linea est punct⁹ continuās ꝛ terminās. Sic in tpe est nūc continuās ꝛ terminās in principio ꝛ fine. Q3 patz ex hoc q⁹ aliquis terminat ad nūc: ꝛ incipit i nūc videtur etiā ibi esse nūc continuās. qm̄ aliter tpis ptes continue esse nō possent. Et sic in tpe sūt tria nūc. vnū. s. p̄tinuās: et duo terminātia. Iteꝝ in quolibet cōtinuo infinita sunt indiuisibilia continuātia. Nec hoc est simpliciter infinitū: q continuās in quāto est in potentia. Cū ergo tps sit continuū indiuisibilia p̄tinuātia in ipo erūt infinita. Sicqz nō erit vnū nunc sed multa. Benqz aliter nichil esset dictū: qđ in. vi. phisicoꝝ dicitur: q inter quelibet duo nūc: sunt infinita nūc. Quoniā inter quelibet duo nūc est tps: sicut inter quelibet duo p̄cta est linea: nisi essent plura nūc. Ad obiici potest ecōuerso q nūc est indiuisibile tps in successiuo quāto: qđ nō p manet in ptibus. Queratur ergo an nūc qđ est ante mutatur aut corrumpat. Si manet non potest manere nisi gratia tpis in quo est. Sed tempus est passio mot⁹ qui nō manet: ergo nec tps manet: nec ex sequenti manet illud cui⁹ substātia nō est nisi in tpe. s. nūc. Si vero corrumpitur: aut in se corrumpit: aut in cōsequenti qđ est post ipm. At vero nichil corrumpitur in se: nisi quod ē in se. Si ergo corrumpitur in se: simul est in se: ꝛ corrūpitur in se: ꝛ ita simul est in se: et nō est in se: qđ est impossibile Diffinitur enī simul in compatōe ad vnū nūc vel ad vnū locū: vel ad instans siue tps. Si aūt corrumpitur in eo qđ est post. tunc oportet q sit in eo: q alias nō corrumpetur in eo. Sic ergo duo nūc simul essent in successiuo: qđ etiā est impossibile. Nos itaqz distinguimus: q dupliciter potest cōsiderari tps. vno modo fm naturā suā. alio modo fm compatōez ad nos ꝛ ad mot⁹ in ipo terminatos. Si cōsideretur vltimo modo. secūdū hoc plura nunc significabilia sunt in ipo: sed hoc est secundū quid esse plura. s. fm nos. Si vero cōsideret⁹ primo modo: fm hoc tota substātia tpis est vnū nūc semp manens substātia vna ꝛ eadē: secundū esse tm̄ habet pluralitatē. Et si queraꝝ qualiter ibi nunc secundū esse sūt plura. dicim⁹ q nō manent: sed successiue corrumpūtur in se: ac fm se ipa. Nec est inconueniens: idē simul esse vel manere in se ꝛ corrūpi in se: q nō secundū idem est vtrūqz sed fm substantiā manet: et fm esse corrumpit. Si aūt obiicitur illud inconueniens philosoph⁹: q secundum hoc simul sunt q̄ hodie sunt: et q̄ in annum milles imum expectantur: dicim⁹ q nō sequitur. Temporalia quippe nō sunt in nūc: sed in esse temporis: et illud esse nō est idem. LXV.

Qualiter tempus sit quātitas ⁊inua p se

Um aūt ex indiuisibili fiat diuisibile. Et nūc. vt dictū ē. fm substātiā sit indiuisibile, nō videtur ex ipo fieri tps ⁊inuū secundū substantiā Et ita nō videtur temp⁹ esse q̄titas ⁊inua. Preterea pūctus motui suppositꝰ, ppter indiuisibilitatē sui: nō pōt mensurare motū. Similiter ergo ꝛ nūc cū sit suppositū motui: nō poterit mensurare motū, ppter indiuisibilitatem sui. Et ita nec mensura nec quātitas cōtinua secūdum fieri. Cū ergo nunc sit tpis substantia. nō erit tps quātitas continua: ptereā nichil mensurat mai⁹ se: nisi pri⁹ mensuret min⁹ se vel equale sibi. At vero tps est numer⁹ ipi⁹ nunc: ergo numero ipi⁹ mensurat motū: ita q3 nunc nō mensurabit mai⁹ se: nisi pri⁹ mensuret min⁹ vel sibi equale. At vero min⁹ se vel eo nichil est qđ indiuisibile est. Mēsurabit ergo sibi equale qđ est impossibile: q nō mensuratur indiuisibile. Ipm aūt nunc nō erit mensura: q nō q̄titas: cū sit indiuisibile. ideoqz nec tpius numer⁹ erit mensura: q numer⁹ indiuisibilū nichil mensurat: ergo nō est q̄titas: q omnis quātitas aliquod mensurat: nos tm̄ dicim⁹ cū philosopho. q temp⁹ est q̄titas p se: hoc enī probat in libro p̄dicamentoꝝ dicens: q p̄sens copulatur ad p̄teritū ꝛ futurū. Ex scendū q duplex est indiuisibile. s. indiuisibile qđ tantuꝝ est terminus diuisibilis: et nullo modo diuisibile secundum suū esse: et ex tali nunq̄ efficit diuisibile: vt est pūctus qui terminat lineā. Aliud qđ nō est tm̄ termin⁹: sꝫ ꝛ substantia rei diuisibilis: habens ꝛ potentiā ad diuisibilitatē secundū suū esse: et ita nō penit⁹ indiuisibile: ex tali itaqz bene potest fieri indiuisibile. Nec est simile de puncto ꝛ nunc: vt iam supra dictū est. dicim⁹ quoqz q nunc nō mensurat secundū q est indiuisibile: sed secundū q accipitur secundū suū esse in prioꝛi ꝛ posteriori. Benqz temp⁹ ꝑsideratū i se est species quātitatis p se: q ptes ei⁹ ad cōmunem terminū copulantur: cōsiderando vero in compatōe ad causas cōmutatē habz p motū: vt dicit auicēna. Et sic cōtinuū est p aliud. Secundum hoc loquitur philosoph⁹ in. iiii. phisicoꝝ dicēs q motus est continuus ppter spaciū: et temp⁹ propter motū. similiter ꝛ in. v. methe. dicens: q quedā dicūtur quātitates cōtinue: vt temp⁹ et mot⁹. Qm̄ illa quorum ista sunt passiones diuidunt. Mot⁹ etiā est quātitas: ꝛ tempus ppter motū hec philosoph⁹. Si ergo queratur cur mot⁹ nō dicatur q̄titas p se: sicut et temp⁹: vel etiam potius q̄ temp⁹: ratio patet ex tā dictis sup⁹. Motus enī in ptibus suis nō manet: neqz secundū substantiam: neqz secundū esse: et ita nō possunt copulari p se. immo si copulātur hoc est gratia spaciu sup quod est ip se motus. LXVI.

De ptib⁹ tpis Aristotiles vbi s. li. viii.

Nichil aūt est accipe in tpe p̄ter nunc qđ est medietas habens sumul principiū quidē futuri: finem vero p̄teriti. Idē in quarto phisicoꝝ Hinc etiā videtur q temp⁹ omino nō sit: bui⁹ enī hoc quidē iam p̄teritū et nō est. Illud aūt futurū est: et nondum est Ex his aūt que nō sunt compositū esse impossibile videtur. Iteꝝ omnis partibilis si quid sit: necesse est:

aut oēs: aut qualsdā ptes esse. Temporis aūt alie trā
lerunt. Alie future sunt. Jp̄m vero nunc nō est pars.
Mensurat ei ps: z oportet cōponi totū ex ptib⁹. Tps
aūt nō videtur componi ex ipis nunc: qz simul nō sunt:
sed corrumpi necesse est pri⁹ Sic etiā impossibile est ha
bere se ad inuicē ipa nunc: sicut punctū cū puncto. At
vero nec idē nunc semp manere possibile est. Nulli⁹ eiz
diuisibilis finiti vn⁹ termin⁹ est: z temp⁹ quidē est acci
pere finitū. vez tps vt dictū est: est mensura vel nume
rus mot⁹ fm pri⁹ z posteri⁹. Nā in motu necesse est esse
prius z posteri⁹ ꝓportionabile his fm que sunt: prius
aūt z posteri⁹ dicūt fm ad ipm nunc distantiā. Qua-
re qñ ipm nunc in tpe est: est eni⁹ termin⁹ preteriti z initi
um futuri. et pri⁹ z posteri⁹ erunt in tpe. In quo est eiz
ipm nūc: et ei⁹ distātia. Cōtrario aūt modo dicitur pri⁹
us fm preteritum tps z futur. Nā in preterito pri⁹ dicit
qō longi⁹ est ab ipo nunc: posteri⁹ aūt qō ppe. In futu
ro aūt ecōtra. Temp⁹ aūt cognoscim⁹ cū diffiniuerim⁹
motū pri⁹ z posteri⁹ determinātes. Augustin⁹ in li.
confessionū .xi. O sapientia dei lux mentiū oīa tpa tu
fecisti: et nulla tibi coeterna sunt: qz tu ymanes. At il
la si semp manerent: tpa nō essent. Quid est eni⁹ temp⁹:
quis hoc facile z breuiter explicauerit· Si ex me nemo
querat scio. Si querenti explicari velim: nescio. hoc tñ
scio. Si nichil preteret nō esset preteritū temp⁹. Si nihil
adueniret nō esset temp⁹ futur. Et si nichil esset: nō es
set ps̄ens tps. Duo ergo ista tpa preteritum z futur quo
modo sunt: et qñ preteritum iam nō est: et qñ futur nō
dum est: ps̄ens aūt si semp ps̄ens esset: nec in preteritum
transiret: iā nō esset temp⁹: sed eternitas. Sunt ergo p
terita z futura: z scire volo vbi sunt: qō si nō valeo. scio
tñ vbicūqz sunt: nō ea ibi futura esse aut preterita: sed
presentia. Nā si z ibi futura sunt: nondū sunt: sed et si
ibi preterita sunt: iā nō sunt. vbicūqz ergo sunt: quecūq
qz sunt: sunt in presentia: quāꝫ preterita cū verba nar
rantur ex memoria ꝓferuntur. Non res ipse q̄ pretere
unt: sed verba cōcepta ex imaginib⁹ cor que in anima
sunt. et velut vestigia p sensus pretereundo fixerūt: pu
ericia quippe mea q̄ iā nō est in preterito est tpe: qō iaz
nō est. imaginē vero ei⁹ cuz eā recolo z narro: in presen
ti tpe intueor: qz adhuc est ī mea memoria: que aūt nūc
loquor nec preterita nec futura sunt. Nec ꝓprie dicunt
tria esse tpa preteritū presens z futur. sed fortassis pro
prie diceretur tpa sunt tria: presens d̄ preteritis: ps̄ens
de presenti: presens de futuro. LXVII.

Qualiter in anima mensuretur aut ānume retur motus temporis.

In te ḡ anie meus tpa metior affectionē quam
res pretereuntes in te faciunt: et cū ille preter
ierint manet. ipsaz metior presentē: nō ea que
preterierūt te vt fieret. ipsaz metior cū tpa metior. Er
go aut ipa sunt tpa: aut nō metior tpa. Iraqz si volue
rit aliquis edere longiusculā vocē: et cōstituerit preme
ditando q̄ longa futura sit. Egit vtiqz ille in silentio
spaciū temporis: memoriecqz cōmendans: cepit edere il
lam vocē que sonat. donec ad ꝓpositz terminū pduca
tur: imo sonuit z sonabit: nā qd ei⁹ iam pactum est vti
qz sonuit. qō aūt restat sonabit. atqz ita pagitur. dum
presens intentio futur in preteritū trahicit. diminutōe
futuri: crescente preterito. donec ꝓsūmatione futuri sit
totū preteritū. Sed qūo minuitur aut ꝓsūmatur futur
qō nondū est z crescit preteritū qō iam nō est: nisi qz in
animo qui hoc agit tria sunt. Nā z expectat: z attendit
et meminit: vt id q̄ expectat: p id qō attendit: trāseat
in id qō meminerit. Quis negat futura nōduz esse. Ez
tñ iā est in animo expectatio futurorz. Et quis negat p
terita iam nō esse. Sed tñ adhuc est in animo memoria
preteritorz. Et quis negat presens temp⁹ carere spaciō
qz in puncto preterit. Sed tñ pdurat attentio⁹ p quam
pgat ab esse ad id qō erit. Nō ergo longū temp⁹ futu
rum qō nō est. Sed longū futur: longa futuri expecta
tio est: neqz longū preteritū temp⁹ qō nō est. Ez longū
preteritū: longa preteriti memoria est. Dictur⁹ sum cā
ticum qō noui anteq̄ incipiā in totū expectatio mea tē
ditur. Cū aūt cepo: q̄tum ex ipso in preteritū decerpse
ro tenditur in memoria mea: atqz distenditur vita hui⁹
actionis mee in memoriā ꝓpter qō dicti: z in expectatio
nem ꝓpter qō dictur⁹ sum: ps̄ens tñ adest attentio mea
p quā trahicitur qō erat futur. vt fiat preteritū. Quod
q̄to magis agitur: tanto breuiata expectatōe ꝓlongat
memoria. donec tota expectatō ꝓsūmatur: cū tota illa
trāsierit in memoriā: finitur actio. Et qō ī toto cantico
hoc in ei⁹ ptibus singulis fit. z in singulis syllabis hoc
in actione longiore. cui⁹ forte pticula est illud canticuz
hoc in tota vita hois: cui⁹ ptes sunt oēs actōes hois
hoc in toto seculo filiorz hoim: cui⁹ ptes sunt oēs acti
ones vite hoim. LXVIII.

Qz scīm quosdaz tpus nō habet esse in aīa vel in rōe. Aristotiles in li. phisicorū .iiij.

Dubitabit aūt aliquis. vtz si nō sit anima: erit
temp⁹ an nō. si eni impossibile sit numerantem
esse: impossibile etiā erit aliquid esse numerabi
le quare neqz numer⁹ erit. Numer⁹ eni est: aut quo nu
meratur: aut numerabile. Si ergo nichil aliud est aptū
natū numerare q̄ anima z intellect⁹: impossibile est esse
temp⁹: si nō sit in anima: qz temp⁹ est numer⁹ mot⁹. Et
omne quidē temp⁹ vnū similiter z simul est. specie autē
hec nō simul. s. que tpe mensurātur. Nā z septē canum
z septē equorz idē est numer⁹. Sed tñ hi cames sunt: illi
aūt equi. Sic z motuū simul terminatorz idē est tempus
Sed hic quidē fortassis velox. ille aūt nō. Et ali⁹ q̄dem
loci mutatiōe: hic āt alteratio. Mot⁹ aūt diuersi z seor
sum sunt. Temp⁹ aūt vbiqz idē: qz numer⁹ vn⁹ idē vbi
qz est. Multis quidē rationib⁹ videtur ꝑhari posse: q̄
temp⁹ nō sit nisi forte in ratōe. Quib⁹ etiā cōsentit au
gustin⁹ vt patuit in supiorib⁹: dicens q̄ temp⁹ nō est ni
si in anima. vnde temp⁹ fm ipsum est distensio accepta
p imaginationē inter designatōes duorz momentorūz.
Et momenta duo nichil aliud vocat: q̄ duas renouatō
nes sit⁹ in mobili qō monetur. sicut duas eleuatōes in
sole. qz solis cursus cōmunis distinguit horas z momē
ta. vnde horz momentorz p imaginatōz est temp⁹: huic
etiā opinioni cōsentiunt antiquissimi quidā ꝑhi: qui di
cunt temp⁹ esse ex formis compatōis: que est in anima
tantū. Formas eni compationis appellāt anime ptensi
onem: inter momentū z momentū. LXIX.

Qz tempis esse nō dependet ab aīma sed eius ꝓceptio.

Nos aūt dicim⁹ ecōtra. Qz esse tpis nō depen
det ab anima. sed tpis ꝓceptio. Qd etiā multi
plici ratione possum⁹ ꝓbare: ac predictā opinio
nem improbare. Mobile siquidē quod mouetur. ptim
est in termino a quo. et ptim in termino ad quē. In ter
mino ad quē est in potentia. Cum ergo exibit in actum
Actus iste mensurabitur aliquo: qz ois potentia exiens
in actū mensurabitur aliquo. porro mensura hui⁹ exit⁹
ponitur esse temp⁹ ab oībus qui ponunt esse temp⁹. pa
tet itaqz tempus esse. Sed fortasse dicet aliquis q̄ illa
mensura est in anima. Cui⁹ signū est q̄ volentes z infir
mantes ꝓlongat temp⁹ ꝓpter multā attentionē mot⁹ ex
affectōe infirmitatis et doloris. voluptuosi aūt ecōtra
breuiant tempus ꝓpter attentōes motus delectationis
Dormientes omnino nō ꝑcipiunt tempus. sed continu
ant nunc precedens somnū: ad nunc ad quod terminat
somnus: non percipientes mediū tempus: sicut legitur
de septem dormientibus. At contra ponamus q̄ nō sit

anima nec intelligentia. Tunc aut mensurabitur potentia etiens in actū: aut nō. Si nō: hoc est inconueniens. Quāritas enī eī⁹ determinata est: cāq; necessario mensurari oportet: pterea nichilomin⁹ velocior erit motus motu: que nō possunt esse nisi in comparōe ad mēsuras. Cū ergo mensuretur mot⁹ etiā aia non existente: patet q ab aia non dependet tps esse. Cetex in .i.li. de generatione ⁊ corruptōe phat pbs: q mixtio nō est cōpositio ex minimis saluatis. qz idē huic qō mixtū ē cē videbitur: si nō videt quidē acute. Linceo enī .i. acute videti: mixtū esse videbitur. Similī ergo possumus arguere: q si tps nō esset nisi in aia sm vnū esset tps. s. attendentem motū. ⁊ sm alīū nō esset. s. nō attendentē motū. Qō vtiq; falsuz est ⁊ absurdū. Relinquit ḡ q cē tps nō dependet ab aia. sed tps pceptio. LXX.

Obiectiones in contrarium.

Et cōuerso videt esse q dicit pbs: videlicet q hoc tps. s. pteritū factū est ⁊ nō est: Illud vero futurū erit: ⁊ nondū est. Ex bis enī duob⁹ componitur tps. Cū igitur compositū ex bis q nō sunt: esse sit impossibile. videtur tps nō esse: nisi forte in ratione. Cetex omis pribilis si sit: necesse est: aut oīs: aut quasdam ptes esse. Cū ergo tps sit ptibile: necesse est de ipo sic esse. Tunq; vero eī⁹ ps aliqua pterita sit: que iā nō est: nec ps futura: qz nondū est. Si aliqua est: hoc erit p̄ sens nunc. Aut ergo illud est diuisibile: aut indiuisibile. Si diuisibile redit eadē questio: qz nunc nō erit diuisibile: nisi in pteritū ⁊ futurū. Aliā quippe diuisionem nō admittit successiuū. Si aūt indiuisibile: tunc nō est ps tpis ptinui. ⁊ ita temp⁹ nō est: qz nichil indiuisibile est pars ptinui. pterea deducendo ad impossibile. phat auicenna temp⁹ actu nō esse. Si enī est in actu: aut manet: aut destruitur. ⁊ si manet: nō manet sine partibus. qz natura toti⁹ nō est extra naturā partiuz. Erit igitur ptes accipe. s. pteritum ⁊ futurū actu esse. Et hec est aliorum redargutio qui ponunt tps: qz dicunt: q nichil ē accipe de tpe nisi nunc. Si vero destruitur. aut hoc in seipo. aut in cōsequenti tpe. aut in instanti. Non autez destruitur in seipo: qm̄ est in seipo. sed nec in cōsequenti tpe: qz nichil destruitur in illo in quo non est. at vero tps nō est in consequēti tpe. Quia. sicut dictū est. nichil est de tpe nisi nunc accipe. pozro si destruitur in p̄sequēti nunc. sequitur q nunc erit cōsequens temp⁹ vel nūc quoz vtrūq; incōueniens est vt in. vi. philicoz. phatur qz consequentia sunt inter se vbi nō est mediū eiusdem generis. Et inter quelibet duo nunc: sunt infinita nunc. Similiter inter tps qō destruit ⁊ nūc qō sequit: nō est cadē natura. ⁊ ideo nō sunt p̄sequentia. LXXI.

Solutōes eorundem obiectōnum.

Pozro ad hmōi rationū solutōez notanda sunt tria. Primū est q nunc ⁊ tps nō differūt ī substantia. sed in esse trm̄. co q nunc est substantia tpis vt dicit pbs. Secundū est: q ētitas nō habens positionē in suis ptib⁹: habet esse debile. Quāritas aūt habens positionē in suis ptib⁹: habet esse forte. Tercium est q pteritū ⁊ futurū sunt in defectu sm esse: ꝛ sm substantiā manent. vnde pteritum in ratōe pteriti non est: ⁊ futurū in ratōe futuri nō est. Ex tñ substātia vtriusq; est. His suppositis respondem⁹ ad obiectū primū q ptes tpis nō cedūt oīmino in nō esse. ⁊ idcirco illa obiectio nō cōcludit: nisi q de esse tpis nichil est accipere manens: ⁊ hoc est vez. Eodē modo respondendū est ad secundū: qz p̄sens qō accipitur si ponat in actu manēs indiuisibile erit: ⁊ nō erit tps sm esse: sed sm substātiā. Et fluxꝰ eius facit esse tpis: dico tale quale pōt habere successiuū. Illa enī vt dicit auicenna humiliora sunt in esse: q in esse ꝓmanentia. Ad aliud dicendus est: q ista diuisio nichil valet: si tps desinit esse: aut desinet in se: aut in tpe cōsequenti: aut in nunc. Temp⁹ enī nō est in se: nec tps habet esse in tpe: nec in instanti. Et dicimus q destruitur nec in se nec in cōsequenti nec in instanti: sed ex natura successionis. Causa huiꝰ est renouatōis continuatio in mobili: sm q est in motu qō accipit hic ⁊ ibi. et cū est ibi nō est hic. Pozro tps si cōsideret absolute: tunc nō est significare duo instantia ad que terminetur. Si aūt cōsideretur in comparōe ad motum: tunc erit significare duo instantia terminos motus. Si aūt queritur vtz ad illa ꝓtinuetur temp⁹ sm esse: dicēdū est q sic. Ex cōtinuatio eī⁹ est sm modū esse ipī⁹: et sic est cōtinuatio in defectu. Si aūt obicitur q nichil cōtinuatur ad nō ens: dicendū q vez est de nō ente simpliciter: sed termini tpis sm substantiā sunt: licet non sint sm esse: ⁊ tales termini sufficiūt in cōtinuo successiuo. Deniq; temp⁹ sm substantiā ⁊ esse: nō depēdet nisi ab vno motu. s. ab eo qui est infimus sm naturā. Si enī ab aliquo dependeret finito. illo iā nō esset tps: ⁊ oporteret assidue causari multa tpa. vnde tps ipse mot⁹ est pars tpis cōmunis: secundū q etiā dicit philosophus. q hoc est esse ī tpe: qō quadā parte tpis mensurari potest. Si ergo ponant duo mot⁹ esse simul: Ex isto nō sequit̄ positio tercii motꝰ: aut tercii temporis. Temporalia enim possunt simul esse in tempore vno: sz tempora nō possūt simul esse in tempore vno. Si aūt queritur quid vocēt simul: dicim⁹ simultatē q exponenda est negatiue: sic simul sunt quoz vnū altero nō est pri⁹: vel quoz vnū alterum nō consequit: omia quippe primi exponūtur negatiue. Ea vero q simul sunt referūtur ad illud in quo simul sunt: sicut ad principium simultatis. vnde si resecetur simultas super principiū simultatis nō potest exponi affirmatiue: eo q primo nō sit pri⁹: sed exponetur negatiue per exclusionē oppositi: vt supra dictū est: hꝰ aūt sine preiudicio dicim⁹. qm̄ augustin⁹ ⁊ alii quidam videntur oppositū dicere. LXXII.

De prima tpis origine Aristotiles in libro. viij. phisicorum.

Temp⁹ plato solus oim philosophoz dicit esse genitū. simul enī ipsū cū celo factū. Albertus hic aūt possum⁹ querere qualiter temp⁹ exiuit in esse. aut enī cepit in tempore: aut in instāti temporis aut in eternitate. Si dicatur q in tempore. sequit̄ inconueniens duplex. Unū est q temp⁹ sit in tempore: sitq; mensura eī⁹ mensure: ⁊ temp⁹ temporis qō in infinituz deducitur. Aliud vero qz incipere est in initio sui esse: qō est cōtra naturā continui: qz nullū continuū habet esse in suo termino principio vl̄ fine: vt patet in. vi. phisicoz. Si vero dicatur q incipit in instanti temporis: qō est initiū sui. Et hoc est vt dixi cōtra naturā ptinui. Aliud est q instans indiuisibile sit in instanti diuisibili. Ex quo sequūtur vltra⁹ inconuenientia duo. Unum est q indiuisibile mensuretur ⁊ indiuisibile mensuret: quoz vtrunq; est impossibile. Aliud est: qz hoc etiā deducitur ad infinitū. Terciū inconueniens est: qz tempus sic incepit: quādo fuit temp⁹. Et nunc queritur vltra⁹ de inceptione temporis sicut prius: ⁊ redibūt predicta inconuenientia. Si aūt incepit in eternitate: qō itez est inconueniens. In omni enī re mensurata mensura ꝓportionatur mensurato. Lagena enī mensurat vnū. ⁊ modius grana: ⁊ vlna pannuz: ⁊ anarcha aurū. Eternitas aūt nō ꝓportionatur tempori: qz ipla tota est simul et sine terminis. Temp⁹ aūt successiuū ⁊ cū terminis. Eadem obiectio est si forte dicatur: q incipit in cuo. propter hoc q dicit boecius: qui tempus ab euo ire iubes. Contra qō est q euū incipit ē ī initio suo: et tunc si fuerit tēpus: qz successiuū nō est in sui initio. Queratur de ipso initio in quo incepit: et redibūt eadem inconuenientia. Nos aūt dicim⁹ q temp⁹ incepit in sui initio. Et tunc nō fuit tempus sm esse: sed secundū substantiam cū successiuum secundū esse nō sit in sui initio. vt patet ex sup

determinatis. Intelligendū tñ est: qđ cū dicitur: temp⁹ incipit in sui initio: illa ꝓpositio in potest notare duplicem habitudinē. vnā. s. termini ad terminatū. et sic verum est. vel habitudinē mensurati ad mensurā. vel cōtinentis ad contentū. et sic falsum est. Ad illud autē qđ obicitur q̄ tria sunt incōueniētia que sequūtur. dicimus q̄ nō est vex: qz nō est incōueniens q̄ tp̄s sit i sui initio q̄tum ad substantiā: nō aūt q̄tum ad esse. Similiter p distinctōez. s. ꝓpositionis patet: q̄ nō sequitur q̄ indiuisibile transiret in diuisibile: qz nō accipitur ꝓpositio in hac habitudine. Ad id qđ obicitur vltimo dicēdum est. q̄ cuū ponitur p eternitate impꝛopꝛie: t ꝓpositio ab potest notare triplicē habitudinem: t in quolibet sensu est vera locutio. s. habitudinē cause. vel habitudinem exemplaris ad exemplū. vel habitudinem ordinis ad aliud. ¶ LXXIII.

¶ Qualiter temp⁹ dicatur esse coequeuū celo et angelo et prime materie.

Quia vero temp⁹ dicit esse coequeuū prime materie: ac celo t angelo. queri potest quō. Nā celum t terra. i. empireū t prima materia creata sunt ante omnē diē. s. artificialē t naturalē. vnde videt ante omne temp⁹ creata esse: qz nō est temp⁹ nisi in die t nocte. Ecōtra videtur q̄ tp̄s sit ante illa tria. Est em̄ mensura ip̄i⁹ fieri. ergo cū ip̄m fieri res factas p̄cessit. t ita nō est eis coequeuū. Letex augustin⁹ in li. ꝓfessionum. xii. dicit: q̄ vices tempoꝛ nō habet informitas prima: qz nulla potest esse vicissitudo: vbi nulla est forma. Ex hoc sequitur q̄ extra tp̄s sit informitas illa: que est in materia prima: t ita q̄ nō sit tp̄i coequeua. Omniꝫ quecūqꝫ sunt coequeua sunt in aliquo qđ est mensura. Si ergo p̄dicta quattuoꝛ coequeua sunt: in quinto coequeua erunt. Illud quoqꝫ quintū necesse est illis esse coequeuū: aliter enī nō essent coequeua in tp̄o Et itex illa quinqꝫ erūt coequeua in sexto pari ratōe: sic ergo esset i infinitū p̄cedere. cōtra qđ dicit p̄hs: qđ non ꝓtingit intelligentem in infinita trālire. Ad hoc ergo dicimus q̄ multipliciter accipitur tp̄s: qñqꝫ. s. generaliter. q̄ mensura cuiuscūqꝫ mutatōis vel fieri: siue simplicia: siue composita sint. secundū hoc angeli mouentur in tpe: t intelligunt in tpe: fm discursum intelligentie sup̄ res intelligibiles in vesꝑtina cognitōe. Nā fm matutinaꝫ cognitionem attingunt ip̄i eternitatē. secundū hunc etiā modum fieri creatōis qđ nichil aliud est: q̄ creaturā nunc esse: t nichil ante fuisse: est in tpe Et fm hoc dicit augustinus: q̄ de⁹ est dñs aliaꝝ rex ex tpe: t nō ip̄i⁹ tp̄is. qz scilicet inceptio rei que ibi dicitur fieri q̄ intellectū: est ante p̄fectionē eiusdē rei. Licet aūt tp̄s hoc modo sit ante p̄fectionē rei fm intellectū: tñ fm sui substantiam est cū ipa re. Nā illud fieri fm substantiā nichil aliud est: q̄ creaturā nunc esse: t ante non fuisse. patet igitur qualiter tp̄s fm sui substantiā: est vnū de coequeuis: cū tñ secundā rationē habeat ad alia ordinē p̄ioritatis. Alter aūt accipitur tp̄s p mensura mutatōis: que est sup̄ materia: siue sit subito: siue nō Et secundū hoc dicit augustin⁹: q̄ informitas prima nō est in tpe: qz in illa non est aliqua mutatio: t tñ est in tpe: secundū q̄ accipitur temp⁹ primo modo. Et hoc etiā patet responsio ad hoc qđ dicit augustin⁹: q̄ celū t terra sunt ante omnē diem qz accipitur dies ibi put ꝓstituitur ex horis mensurantibus mutatōnez quācunqꝫ: qz nec celū empireū immutationum subiectū est. Nec etiā prima materia secūduz q̄ sic accipitur. Et ad illud qđ obicitur de die naturali dicimus: q̄ dies naturalis duoꝝ modoꝝ diffinitur in compatōe ad suas ptes: que sunt tñ ptes vt materia. sic dies naturalis est qui cōstituitur ex viginti quatuoꝛ horis. Diffinitur etiā in compatōe ad ptes vt causam efficientē. sic dies naturalis est q̄ cōstituitur ex die artificiali t nocte. Et secundū primā diffinitōez t primo mō consideratū temp⁹ nichil est ante omnē diez. Secundū secundum primā diffinitionē t secundo modo consideratum tp̄s aliq̄d est ante omnē diem. Similiter secundū secundam diffinitōez aliquid est ante oīez diem. Aliter iterum dicitur tp̄s mensura mot⁹ primi mobilis: et p̄ consequens aliꝝ motuū qui causantur ab illo. Et sic multa sunt causata ante tp̄s: sic patet solutio prime obiectionis. Ad aliud dicendū q̄ coequeuū exponendū est negative: sicut oīa prima. vnde cū dicitur q̄ quattuoꝛ sūt coequeua. sensus est q̄ ista quattuoꝛ secundū esse suū t substantiam non se precedūt ad inuicem: et ita patet q̄ nō itur in infinitum. ¶ LXXIIII.

¶ De differentia tp̄is et eui et eternitatis.

Offert aūt temp⁹ ab eternitate t euo quoniam eternitas principio t vt cuū caret ac fine. Euū aūt caret fine. sed nō principio. Temp⁹ aūt habet vtrūqꝫ. Nec est idē qñ t nunc istoꝝ triuꝫ: qz quādo tp̄is secundū philosophū est compositum partim ex eo qđ ꝑteriit: t eo qđ instat: t eo qđ futuꝝ est. et sic diuisionem habet. hec aūt diuisio nō cōuenit quādo eternitas et eui. Cū illa simul tota sint et indiuisibilia. Similiter nunc tp̄is est substantia successiua. Et nunc eternitatis vel eui est substātia manentis. Dicit etiā boecius q̄ nunc stans t nō sese mouens semp̄ eternitatis facit. Nunc aūt ꝓtinue fluens: semp̄ tp̄is. sunt ergo diuersa: sicut fluens t nō fluens. Omniꝫ nūc tp̄is variat i ꝑteritū t futuꝝ secundū suū esse: nunc aūt eternitatis diuisione est inuariabile. Sed obicit fortasse aliquis. dicendo q̄ quādo est de⁹: est angel⁹: est mot⁹: ibi in hac locutione signficatur vnū quādo. relictū circa rez eternā t euiternā et tpalem. ergo vnū est quādo. Similiter deus est nunc: et angel⁹: et id qđ mouetur Dicoꝫ vnū istoꝝ triū videtur esse nunc. Nos aūt dicim⁹ q̄ quorum cunqꝫ mensura est tp̄s. coꝝ etiā est mensura eternitas: sed nō ecōuerso. Eternitas siquidē est mensura excellēs tpalium et euiternoꝝ. excellitqꝫ tpalia secundū vtrāqꝫ partē. euiterna vero secundū alterā. Unde in tali q̄dem locutiōe est quādo eternitatis qđ relinquitur circa eterna. euiterna. et tpalia. Sꝫ circa eterna relinquitur sicut ex mensura adequata. Circa euiterna vero et tpalia sicut ex excellenti mensura. Sūt tñ qui dicunt q̄ idez est quādo: et idem nunc istoꝝ triū: et dicūt q̄ temp⁹ nō habet substantiā a motu: sed est numer⁹. Ideoqꝫ volūt q̄ idem nunc sit stans in compatōe ad euiternū et eternū et in compatōne ad tpalia numeratū: et similiter idem quando. Sed hoc videtur nō esse vex: qz cū tp̄s et eternitas sint ꝓprietates quedā rex: de ip̄is erit iudicandū secundū principia subiectoꝝ suoꝝ. Et ita cū temp⁹ sit in primo mobili: ea q̄ sunt in tpe iudicabuntur secūdū ea que sunt in motu mobilis primi. In illo aūt est accipere qđ fertur de eternitate: ad id qđ fertur ante t post in situ a quib⁹. s. trib⁹ sunt in tpe nunc et pri⁹ et posteriꝰ. Similiter etiā de eternitate idem erit iudicū in cōparatione ad euiternū ¶ LXXV.

¶ De conuenientia illoꝝ trium.

Inter p̄dicta vero tria primo videtur esse cōuenientia generis: qz sine cōuersione etiaꝫ i quid p̄dicatur mensura de illis. Alia quoqꝫ cōuenientia est in similitudine: qz. s. vt dicit philosoph⁹. qđ est eternū eterno simile est. et temp⁹ tpali. Sicqꝫ vnū est exemplar et altex exemplatū. vnde solet dici q̄ tempus est imago eui: et cuū eternitatis. Tercia quoqꝫ cōuenientia ex boecio habetur in libro de eternitate. s. quoniā relictū ex oībus his nō p̄dicat aliquid qđ sit in re. Sꝫ potiꝰ quo aliquo modo se habet res ad aliquid: vt ad tempus. vel cuū. vel eternitatem. Quarta quoqꝫ conuenientia est in hoc q̄ substantia cuiuslibet hoꝝ est indiuisibilis. s. nunc. At contra primaꝫ conuenientiā obiucere posset aliq̄s. q̄ conuenientia generis ponit cōuenientiā

rationis:que est fm nomē generis. Ratio enim animalis cōuenit speciebꝰ animalibꝰ. si ergo inter ista est conuenientia generis qđ est mensura. sequitur:q hec vniuocantur in hoc qđ est mensura. Sic ergo aliquo creato cōmunia erunt nomine ⁊ ratōe. qđ est impossibile. dicit quoqꝫ pbs:q corruptibilia ⁊ incorruptibilia non sunt in eodē genere. At vero tps est corruptibile. Euū autē ⁊ eternū incorruptibile. videtur etiā q vnū nō sit simile vel exemplar alteri:qz nō diceretur liber exemplatus ab alio:si tantū haberet conuenientiā in foliis: ⁊ nō in scripto. Cū ergo eternitas sit tota simul qđ tpi nō conuenit:vnū ab altero exemplatū non erit. Tercia quoqꝫ cōuenientia stare nō videf:qz nichil est in deo nisi deꝰ: vnde eternitas est diuina essentia. Itaqꝫ relinquitur eternitate:⁊ etiā diuina essentia. s. quādo. Dicqꝫ cū dicitur deꝰ est semp. hoc aduerbiū semp designat essentiā tpalis:similiter cū dicit angelꝰ est semp:recte sicut cuꝫ dicitur motꝰ est semp. Nos aūt de coniuentia in genere dicimꝰ:q mensura p prius ⁊ posteriꝰ pdicatur de illis tribꝰ. Nā ppie loquendo mensura dicitur p prius de tēpore:p posteriꝰ aūt de eternitate ⁊ de euo. s. inq̄tuꝫ ipōrum duratio accipitur cū ꝓtensione indeficiēte: que tñ est tota simul:fm q tota simul successiōi opponitur. Et licet corruptibilia ⁊ incorruptibilia nō sunt in eodē genere:qđ est subiectū ⁊ potentia. bene tñ cōuenire possūt fm ꝓportionē in aliquo cōmuni. puta temp⁹ quidē inq̄tum potest imitatur eternitatē:et euiternitas eternitatem:sed necesse est in aliquo deficere. ideoqꝫ nō est eqplū in oibus:sed in aliquibꝰ. Beniqꝫ testātur in topicis pbo:quecūqꝫ cōuenientia sufficit ad ostendendū similē. vnde cū in modo p̄dicandi q̄tum ad ratōez vnumqđqꝫ istoꝝ significet:vt extrinsecꝰ adiacens:habebunt in hoc conuenientiā vt dicit boeciꝰ:licet eternitas sit essentia diuina fm rem.

LXXVI. De ratione numeri eorum.

Porro cū sit tempꝰ mensura cū vtroqꝫ termino. s. initiali ⁊ finali. Eternitas vero mēsura sine vtroqꝫ:qz principio caret ⁊ fine. videt q debeant esse due medie. vna videlicet que principiū habeat nō finē:hoc est euū Et alia q̄ finē habeat:⁊ nō principium. At istā vltimā nō habemꝰ:⁊ dicimꝰ reuera:q non potuit esse huiꝰ mensura quarta. Nichil enī carēs principio potest finē habere:eo q ipsum nō est post nō esse: oibus aūt creatis sicut habuerūt ee post nō esse: ita etiam inest eis posse deficere nisi p virtutē continēatur diuinā. Porro numerꝰ illoꝝ triū sic potest accipi fm rationem. Aliquid est cuiꝰ potentia actiua nō habet continuam potentiā passiuā:eo q in ipo indifferēs est:qđ est ⁊ quo est:⁊ illiꝰ mensura est eternitas. Sub illo aūt est ens potentiā habens actiuā ⁊ passiuā. ita q passiua recipit actū p motū:⁊ tñ sunt semp cōiuncta ꝓpter materiā ⁊ formā ex quibꝰ cōponitur. Et illiꝰ mensura ꝓpria est tps. At vero sub illo nō est ens quartuꝫ. ideoqꝫ nō est quarta mensura: de qua obiectū est supra. Nō solum aūt in p̄dictis differt eternitas a ceteris. Dꝫ etiā qz eternitas est idē illi cuiꝰ est mensura. Nō sic aūt est de ceteris. In hoc etiaꝫ differt ab eis:qz eternitas mensura est increata:nō tendēs in nichilū in natura sua. Cetera vero ad hoc vt possint esse suū cōtinuare:necesse est cōtineri manu omnipotentis dei:ne in nichilū decidāt. sicut oīs creature. Porro eternitas ⁊ euū simul a tpe differūt in hoc:q vtruqꝫ illoꝝ est simul totū. Tempꝰ aūt non simul totū. In hoc etiā q vtrūqꝫ mensura est excellens tpalium. Tempus aūt nō est mensura euiternoꝝ ⁊ eternoꝝ. Eternitas de nullꝫ differt ab euo in carentia principii. Euum autem a tpe carentia finis.

LXXVII. Quid sit esse in tempore Aristotiles in li. phisicoꝝ. iiij.

Omni quidez esse in tpe est mensurari tempore ipōmaꝫ mensurari est ipius esse. In tpe siqđem esse dupliciter est accipe: videlicet esse quando tps est. ⁊ esse sub tpe. Sicut quedā in loco vel i numero esse dicimꝰ:qz sub loco vel sub numero continentur.

Alberi⁹. Queri ergo de his q̄ nō habent numerꝫ:si pri⁹ ⁊ posteri⁹:qualiter in tpe sint:vt est homo vl aliꝰ vel cuiuslibet rei naturalis essentia omīno quieta. dicimus enīz hō est vel fuit vel erit et similiter de qualibet re naturali significātes q talia sunt in tpe. forsasse dicz aliquis q essentia rez naturaliū est in humoꝝ adequatione:que. s. in caloze ⁊ frigoze ⁊ humiditate ꝓpter continuā actionem ⁊ passionem habet pri⁹ ⁊ posterius. Inde pditio ⁊ restauratio. vnde dicit philosoph⁹ q nō eadem est sanitas in mane ⁊ in vespere. At vero si ita esset:nec possem⁹ dicere: q idem sit homo in mane ⁊ i vespere:sicut nec possum⁹ dicere q eadem sit sanitas actu in vtroqꝫ tpe. Ideo dico actu:qz eadez esset habitu:nisi interueniꝫ infirmitas. Forsassis aliquis dicet q sicut sanitas vel albedo nō deperit in toto:si tñ non est tota simul Et ob hoc ibi est esse in ꝓterito ⁊ futuro:similiter in hoc:qz nō est ibi totuꝫ esse simul. ideo dicitur esse in ꝓterito et futuro. At ecōtra forme substantiales forme sunt omīno simplices. Ideoqꝫ omīno sunt simul. vñ cū homo sit a simplici forma homo habebit totā eā simul Itaqꝫ ratōe illiꝰ forme nō erit vez dicere: homo est:et homo erit. Dicqꝫ tali forma videntur non esse in tpe. ꝓterea simplex inq̄tum simplex non habet mensurā. At vero celum et corpa celestia q̄ immortalia sunt. vt dicit boeciꝰ. simplicia sunt. et ita nō habent mensuraꝫ secūdum pri⁹ et posteri⁹. Cū ergo tempꝰ sit mensura:secundum hunc modū talia nō sunt in tpe. Beniqꝫ qđ dicūt quidā de quiescentibꝰ naturali quiete:vt sunt omnia mobilia q̄ actu nō mouentur:q corpꝰ quies nō est tota simul falsum esse videf. Quidquid enī habet pri⁹ ac posteri⁹ hoc primo ac p se est in tpe. Nulla vero quies ꝓmo ac p se est in tpe:sed post et de p accidens. vt dicit philosophꝰ. nulla igit quies habet pri⁹ ⁊ posteri⁹.

LXXVIII. Quot modis esse ꝓtingat in tempore.

Dicimꝰ itaqꝫ q quattuor modis est ꝓprie aliqđ in tpe. Primo modo est aliquid in tpe vt in subiecto:et sic passiones tpis in tpe sunt:vt longū ac breue:et multū ac paucū. Secūdo aliquid est in tpe sicut id qđ est substātia ipi⁹:et sic nunc est in tpe:qz nūc est substātia ipi⁹. Tercio modo aliquid est in tpe :sicut termin⁹ in terminato. Et sic nūc est ab anima:signatuꝫ est in tpe Quarto modo aliquid est in tpe simpliciter sicut in numero:et hoc est tpe vel pre tpis mensurari. Et hoc cōtingit duobꝰ modis. s. absolute vel p comparatōez Absolute adhuc duobꝰ modis. s. per pri⁹ et posteri⁹: p pri⁹ est in tpe motꝰ:et mobile secundū q est in motu:per posteri⁹ quies et quiescens fm q refertur ad motū. Et per pri⁹ esse in tempore dicitur adhuc duobꝰ modis:scz toto tempore mensurari: sicut motꝰ celi vniuersalis: et parte temporis:sicut alii motꝰ particulares. Per comparationem esse in tempore dicitur tribus modis. Aut eñ illud qđ comparatur est immobile fm esse et posse ⁊ agere. Sed comparatur ad rem mutabilem secundum durationem excellentem in ante et post et cōcomitātez et sic dicitur deꝰ est fuit et erit. Sensus enīz est. vt dicit hieronimꝰ. deus fuit. i. nunq̄ defuit. deꝰ erit. i. nunq̄ deerit. deꝰ est. i. semp est. Aut id qđ comparat fm esse est immobile:sed fm posse quidez coniunctū motui est mobile fm vicissitudinem:et sic angelꝰ dicitur esse in tempore fm oīs differentias temporis. Et potentia angeli vicissitudinatur per actus. scz intelligendo diuersa et

volendo. Et ſm hoc dicit auguſtin⁹: q̄ de⁹ creaturam ſpūalem mouet p̄ temp⁹. creaturā vero corpalez p̄ locū ⁊ temp⁹. Aut ita eſt: q̄ eſſe quidē rex eſt totū ſimul: ſz habet potentias ad motū continuū Et hoc cōtingit duobus modis ſm duplicē modū potentie: eſt enī potētia ad vbi tm̄. Et eſt potentia ad vbi ⁊ formā. Et p̄mo modo celū eſt in tpe. Secundo modo generabilia ⁊ corruptibilia. Concedim⁹ namq̄ q̄ eſſentie rex nō ſunt ī tpe abſolute: ſed p̄ compationem ad potentiā ad motū relatam. Porro de quiete dicim⁹ q̄ cū dicitur: quies non eſt tota ſimul. intelligit. q̄ eſt .ppinquior ⁊ remotior a motu: ⁊ hoc ſimpliciter nō ponit prī ⁊ poſteri⁹. ſed p̄ comparationē ad motū. Ideoq̄z dicit philoſoph⁹: q̄ quies eſt in tpe p̄ prī ⁊ poſteri⁹. ¶ LXXIX.

Cur temp⁹ magis dicitur cauſa corruptionis q̄ generationis.

Dubitabit aūt aliquis cur poti⁹ dicatur temp⁹ cauſa corruptōis q̄ generatōis. Cū enī omnis mot⁹ in tpe eſt. Nō videtur poti⁹ eſſe cauſa corruptionis: q̄ alteratōis vel generatōis ac ceterox. Cetex nullī hox videtur eſſe cauſa: q̄z generatio ⁊ corruptio ceteriq̄z mot⁹ cauſant a principiis intrinſecis ⁊ extrinſecis agentib⁹ vel patientib⁹: p̄terea paſſio nō eſt cauſa ſubiecti: ſed poti⁹ ecōtra. Temp⁹ aūt eſt mutationis ⁊ mot⁹ paſſio. Beniq̄z ſi tps eſſet cauſa corruptōis p̄ ſe: tunc maxime videretur eā in ſubiecto ſibi proprio cauſare: ſicq̄z celū eſſet corruptibile. Nos aūt dicim⁹ q̄ tps eſt cauſa corruptōis magis q̄ generatōis in corruptibili: q̄ actu eſt accipe in tpe. Unde ⁊ apl's dicit: q̄z q̄ antiquat ⁊ ſenescit .ppe interitū eſt. Phs quoq̄z dicit: q̄ tps eſt cauſa corruptōnis. menſura quontā q̄ magis diſtare facit a principio. Si aūt aliq̄ generatur in tpe: ſiue ſimpliciter: vt ſubſtātia. ſiue ſm quid: vt q̄ de uno ſciens fit ſciens. hoc fit aliquo mouente extrinſeco: ⁊ nō tm̄ intrinſeco. ⁊ nō temp⁹ ibi eſt cauſa. Si autē ex corruptione vn⁹ generatur alter⁹ hoc eſt p̄ accidens reſpectu tpis. Itaq̄z eſſe in tpe ſm naturā ſuaz: eſt ſm id tps q̄ eſt cauſa corruptōis. vnde phs nō determiat q̄d ſit eſſe in tpe. dicit q̄ in illis que ſunt in tpe ſm naturā ſuā eſt ɣrarietas. ideoq̄z p̄ actionē caloris cōſumptio fit naturalis humidi: cui⁹ cōſumptio inducit diſſolutionem: ⁊ cauſat diſtantiā ab habitudine principioꝝ cōtinentiū ipm̄ in eſſe primitus. Et ideo dicitur q̄ homo incipit mori ex quo naſcitur. dicit enī auicenna: q̄ non fit reſtauratio ſubſtantialis humidi p̄ humidū nutribile: ſed impeditur calor ne ſubito ɣſumat ipm̄: et dat exemplum de duplici humido. q̄ō eſt in lampade: eſt vnū q̄ō eſt imbibitū licinio. Alter⁹ q̄ō eſt circūfuſuz: vbi calor ignis qui de neceſſitate ſemp aliquid cōſumit impedit a circūfuſo. Et ideo etiaz mors naturalis dicitur illa: q̄ inducitur ex tpe longo: eodē modo dicim⁹: q̄ tps ē cauſa obliuionis ⁊ inſipientie: q̄z .ppter conſumptoz humidi in cerebro: ⁊ .ppter teporez caliditi: q̄ō neceſſe eſt tepeſcere cōſumpta ſua materia in qua eſt: efficiunt ſenes ī memorabiles. Ex his patet q̄uo tps dicatur cauſa corruptionis p̄ ſe: q̄z ſemper in ipo in quo eſt inducit corruptionem: hoc modo quo eſſe in tpe inducit corruptionē Generatōis aūt eſt cauſa p̄ accidens: q̄z nō ipo in quo eſt: ſed p̄ aliud mouens: vt p̄ expimentuz vel aliquid tale inducitur generatio. Porro celū ſm ſuā naturā nō eſt in tpe: ſed ſm motū. Et itez ſm motū nō eſt ita in tpe: q̄ menſuretur a quadā pte tpis: ſed cōmunicat ſe toti tempori. Sed tempus nō eſt cauſa corruptionis niſi in his que metitur ſecundū ptem ſui: q̄z in his eſt diſtātia a principio ⁊ in altis nō. ¶ LXXX.

Utrū temp⁹ ſemp cauſetur a motu vel aliquando ſit ſine motu.

Dicit aūt philoſoph⁹: q̄ ſicut magnitudinem ſequitur mot⁹: ita motū ſequitur tps. Aut vero pereunte magnitudine perit oīno localis mot⁹. Igitur ſimiliter pereunte motu: peribit oīno tps. Et ita ſine motu videtur oīno nō eſſe temp⁹. dicit auicēna q̄ motus numerat tps: q̄z facit eſſe numex qui ē temp⁹. Motus ergo facit eſſe tps. Preterea deſtructo ſubiecto: deſtruitur et⁹ paſſio. Cū ergo tps ſic ſit paſſio mot⁹: deſtructo motu: deſtruitur tps. Beniq̄z in ſexto phiſicox habet q̄ ſi mot⁹ eſt: neceſſe eſt tps eſſe. et ſi tps eſt: neceſſe eſt motū eſſe: patet ergo q̄ nō eſt vnū ſine alio. Ecōtra vero dicit philoſoph⁹ in .viii. li. phiſicox: q̄ tps eſt aliq̄d plus: omni eo q̄ō eſt in ipo. Cū ergo in tpe ſit mot⁹: tps eſt aliquid plus omni motu. manet ergo tps nō exiſtente motu: Preterea nunc in tpe. ſicut dicit philoſophus. cor reſpōdet ſubſtantie huī⁹ mobilis. ⁊ eſt ſubſtātia temporis mot⁹. At vero ſubſtātia ipi⁹ mobilis manet p⁹ motum. ergo ⁊ ſubſtātia ipi⁹ nunc manet poſt motū. Nos itaq̄z dicim⁹: vt p̄ri habitū eſt: q̄ duplex dicitur temp⁹ Quoddā enī tps eſt menſura cuiuſcūq̄z mutatōis: ſiue ſimplicis: ſiue cōpoſite: ⁊ illi⁹ nunc nichil .phibet conſequi ad nunc: ⁊ hoc bene poteſt eſſe ſine motu. Sed tps conſideratū a philoſophis: q̄ō eſt menſura motus primi mobilis: nō poteſt eſſe ſine motu. et de hoc loquēdo cōcedimus primas rationes: et reſpondem⁹ ad obiecta in contrariū: q̄ cū dicit philoſoph⁹: tps eſt aliquid maius omni eo q̄ō eſt in tpe. Loquitur de eſſe in tempore ſecūduz q̄ō idē eſt eſſe in tempore: q̄ō eſſe in numero. Quid quid aūt eſt in numero ſic ſe habet ad numex illū: q̄ eti am alia poſſint numerari ⁊ menſurari per numex illuz ⁊ ſic ea que ſunt in tempore ſimiliter ſe habent ad tps. q̄ tps etiā poteſt eſſe menſura alioꝝ. Et ſic vex eſt q̄ tps eſt plus omni eo q̄ō eſt in tempore. Ad aliud dicendum eſt: q̄ temp⁹ manet ſecundū ſubſtantiā: ⁊ nō ſecundum eſſe. Et mot⁹ neq̄z manet ſecundū ſubſtantiā: neq̄z ſecundū eſſe. ⁊ tm̄ dependet tps a motu. Sed bene ſequitur ex illa ratione: q̄ ſubſtātia temporis non dependet a ſubſtantia mot⁹: ſed a ſubſtātia mobilis ſecundum q̄ eſt in motu. Et ideo illo nō exiſtente in motu nō eſt ſubſtantia temporis. porro ſubſtantia mobilis manet poſt motū: ſed ſic nō cauſat tpm nunc temporis. ſecundū q̄ a philoſophis ꝑſideratur: vt .ſ. eſt nunc cōiunctū priori et poſteriori: et ideo nō cauſat a ſubſtātia mobilis quocunq̄z modo conſiderata: ſed ꝓout eſt in motu ſecundū q̄ huiuſmodi. ¶ LXXXI.

Q̄z tps ſit proprie ac p̄ ſe paſſio motus celi.

Quia vero temp⁹ dicitur eſſe paſſio primi mobilis: queri poteſt vtr̄ ſint plura tempora vl' vnū videtur enī q̄ plura: q̄z ſubiectū temporis q̄ō ē mot⁹ multiplicat: ergo ⁊ paſſio. multiplicata quoq̄z cauſa multiplicatur effect⁹: et cauſa temporis eſt mot⁹. Preterea dicit philoſoph⁹. vi. phiſicox: q̄ ad motū vnū exigitur mouens vnū: et temp⁹ vnū: et mobile vnū. ac p̄ hoc innuit q̄ nō omnis mot⁹ in vno tempore ſit. Beniq̄z tēpus eſt accidens temporali a quo denominatur temporale. Cū ergo multa ſunt temporalia: multa etiā erūt et tempora. Ecōtra vero dicit anſelm⁹ in monologion: q̄ ꝑſens temp⁹ claudit omnē locū: et quidq̄d in loco eſt Sicq̄z loc⁹ oīs et q̄dq̄d in loco eſt: in vno ꝑſenti tpe eſt per eandē itaq̄z ratōez nō eſt niſi vnū futux et vnū p̄teritum. hoc etiā dicūt exp̄ſſe arestotiles et auicēna. Nos aūt dicim⁹ q̄ plura quidē ſunt tempora. Eſt enī quedā mutatio que nō poteſt reduci ad motū celi tanq̄ ad cauſam: vt eſt mutatio potentie intellectiue ac voluntatis Et illa temp⁹ ſuū habet vt ſupradictū eſt. omnia vero alia que ſub motu celi ſunt nō habent tempus niſi vnū omnis enī motus menſuratur per celi motū: tanq̄ p̄ ſui generis ſimpliciſſimū. Et ſimiliter menſuratur p̄ numerum celi mot⁹: tanq̄ per extrinſec⁹ adiacens q̄ō nō eſt in eodē genere Siquidē eſſe in tempore eſt eē ī numero teſtante philoſopho. Et in eodem numero numerante

possunt plura numerata esse. plures enim res ad vnū numerum referri possunt. Cū ergo obiicitur q multiplicato subiecto: passio multiplicabitur. Respondem⁹ q tēpus nō est passio nisi mot⁹ celi p se. Aliox vero p relationē ad motū celi tanq̄ ad simplicissimū: qui est causa motuū alioꝝ. Itaq; tps causatur a motu simplicissimo primo. aliosq; mot⁹ mensurat p relatōez ad motū illuz. Qđ aūt dicit pbs ad motū vnū exigi tpus vnū. intelligit de tpe signato inter duo nunc: t nō de tpe simpliciter. Beniq; tps est accidens ꝓprie motui celi. In aliis vero motib⁹ nō est vt accidens in subiecto: sed vt numerus in numerato. LXXXII.

De numero celoꝝ. Isidor⁹ li. iij.

Legimus in dauid. Laudate euz celi celoꝝ. Et paulū vsq; ad tertiū celū fuisse raptū. fecit ita q; de⁹ celos nō informes neq; ꝓfulos: sz ratōe quadā ordine suo distinctos. Nā supiorꝭ circuli celuz ꝓprio termino discretū: equalib⁹ vndiq; spaciis collectum extendit: t in eo virtutes spūalium creaturaꝝ cōstituit. Cui⁹. s. celi naturā artifex mundi de⁹ aquis tpauit: ne conflagratio supiorꝭ ignis inferiora elementa succenderet. Behinc circulū inferiorꝭ celi: non vniformi sed multiplici motu solidauit. nuncupās eum firmamentū. ꝓpter sustentatōez multaꝝ supioꝝ aquaꝝ. philosophi aūt mundi septē celos. i. planetas globoꝝ cōlono motu introduxerūt: quoꝝ orbib⁹ cōnera cōmemorāt omnia: quosq; sibi inuicos t velut insertos versari i itinere retro: t ecōtrario ceteris motu ferri arbitrantur.

Rabi moyses tpe pbi nō fuit verificat⁹ numer⁹ celoꝝ. Et illi qui nunc eos tpibus nostris nunciauerunt ꝑ vno celo sperā vnā multos celos in se claudentē computauerunt. Unde thalmotiste dicerūt esse duos celos sicut in deuteronomio dicitur. En deū dei cui celum est et celū celi. vbi p vnū celū oēs celi stellas cōtinentes intelliguntur: p alteꝝ vero qđ est spera secunda celuz id qđ claudit oēs: et est sine stella. Celū quidē mercurii t veneris olim inter astrologos in ambiguitate fuerunt vtꝝ sub sole essent: an supra solē. Antiqui quidē opinati sunt eos esse supra solē. sed postea ptholomeus ordiauit eos sub sole. LXXXIII.

De quinq; celis et eoꝝ effectib⁹ in reb⁹ inferioribus.

Ui vero supra solē eos esse dixerūt: quinq; speras esse putarunt. s. speraz lune que ꝓpinquioꝭ nobis est oīm alia. t sperā solis q̄ supra illaz est. Et sperā quinq; stellaꝝ erraticaꝝ: et sperā stellaꝝ fixarum. Et vltimū celū oēs circūuolans vel circūuolues in quo nō est stella. Sicq; numer⁹ celoꝝ vel sperāꝝ habentū stellas. est quaternari⁹: t sup hos vltima spera. dixerunt aūt sapientes de gubernatōe generationis et corruptionis: q fit p virtutes venientes a celis. Ab antiquis dictū est etiā: q nō est herba in terra: q̄ non habeat stellā in celo: que eā respiciat t crescere faciat. Un dicitur in iob. Nunquid nosti ordinē celi: t pones rationem ei⁹ in terra. Dixerunt aūt philosophi: q celuz lune virtutē habet crementalē in elemento aque. t ad hoc dant ꝓ signo: crementū maris cū lune incremento est. t diminutio similiter. In sole vero manifestum est: quōradi⁹ ei⁹ in ipi⁹ approximatōe crementū ignis mouet: sicut crementū frigoris in elongatōe eiusdē apparet. Similiter t spera stellaꝝ erraticaꝝ opationē habet ad aerem: in existendo principiū qualitatū ei⁹: t in mouendo ipm. Et ꝓpter multitudinē mutationū ist⁹ spere t ipz motū. s. retrogradatōis t statōis ac ꝓcessus: est in aere facilioꝭ trāsmutatio ꝑ multos modos q̄ in alio elemento. Spera vero stellaꝝ fixaꝝ: est mot⁹ principiū. t ideo nō potest esse: q tardetur mot⁹ terre. ꝓpter tardationez stellaꝝ fixaꝝ in suo motu. LXXXIIII.

De septem celis Beda super genesim

Sunt aūt septē celi: quoꝝ hec sunt nomina. s. aer ether. olimpū. spaciū igneū. firmamentū. celuz angeloꝝ. ac celum trinitatis. Uctor. Rabanus vero sup deuteronomiū ꝓtermisso celo trinitatis ponit septē celos creatos. s. empireū: t celū aqueū siue crystallinū. firmamentū. igneū spaciū. olimpū. celumq; ethereū. t aereū. Unq; iohānes damasceno⁹ septē celos tangat planetaꝝ. queri potest. Cur raban⁹ vel beda nō illos cū ceteris enumerat. Cetez si circul⁹ aeris celum est. videtur q aqua t terra habeāt celū similiter. Nos aūt dicim⁹ q ad esse celi duo sunt necessaria siue exigūtur. videlicet q aliquid cōtineat circulariter p totū. et qō sit pspicuū luminosum: ob hoc inferiora duo elemēta nō dicunt celi. Nam grauia grossa sunt t obscura: t ab aliis contenta: nō alia ꝓtinentia. Celos aūt planetarum raban⁹ vel beda sub firmamento cōphendit. vt postea patebit. Albert⁹. Si vero queritur ratio numeri celoꝝ fm rabanū. dicim⁹ q natura cōmunis oīb⁹ celis duplex est fm ipm. videlicz natura circulariter cōtinendi. t natura pspicui. Unde quot modis contingit pspicuū circulariter cōtinens multiplicari. tot erūt celi. Tale vero pspicuū: aut est receptiuū luminis: aut datiuum. Si datiuū. aut est datiuū vniforme: aut non vniforme: Iterū aut motū: aut ñ motū. Si datiuū vniforme ñ motū: tūc est celū empireū. Si aūt est datiuum vniforme motū: tunc est crystallinū siue aqueū. Si aūt datiuū vniforme motū tunc erit firmamentū. Quarta vero cōbinatio nō potest esse. s. nō vniforme nō motum: q̄ supꝓbatum est: q oīe qđ nō est vniforme mouet. t ita in quinta essentia fm rabanuz nō sunt nisi tres celi. Si āt est receptiuum luminis: aut sepabiliter: aut insepabiliter. Si insepabiliter: aut p circulum supioris superficiei aut inferioris. Si secunduz circulum supioris: tunc est igneum spaciū: q̄ ignis est elementuz receptiuū lumis insepabiliter. Si autez fm superficiem inferiorem. sic est olimpeum. Si vero est receptiuū luminis sepabiliter sicut aer: qui illuminatur ex ꝓsentia lumiosi. t obtenebratur ex eiusdem absentia: hoc est dupliciter. aut fm supius. aut fm inferi⁹. Si fm supius est ethereum: q̄ rabanus regionem aeris supiorez vocat ethera. Si vero secundum inferi⁹: tunc est aereum. Si vero queratur de trib⁹ celis de quib⁹ facit mentionē ap's. quādo dicit se raptum in tercium celū. dicendum est: q tres celi dicuntur ibi tres modi visionis fm augustinū. sensibilis: imaginarie. t intellectualis. Et dicunt celi: q celāt aliquid vel dicuntur ibi tres celi: tres gerarchie angeloꝝ. Si autem dicuntur ibi celi corpa: tunc accipitur ibi fm distinctionem naturaꝝ. in quib⁹ inueniuntur ꝓprietates celi. s. pspicuū t lumiosum: t tunc primū est aereuz. fm igneū. tercū vero de natura quinte essentie. LXXXV

De celo trinitatis

Um autem celū trinitatis diuidatur cum aliis t ita sit eiusdem diuisionis. videt q t eiusdem nature sit cū aliis celis. Nā quecunq; eiusdem diuisionis sunt: sunt eiusdem nature: q diuiuz manet in diuidentib⁹ vt vna cōmunis natura generis. Unde ergo videtur celū trinitatis esse loc⁹ sicut et ceteri. Idē quoq; videtur ex illo verbo luciferi. In celū ascendam sup astra dei. Nā sup ac subter sunt differentie loci et situs: At ecōuerso: cum de⁹ sit loco incircumscriptibil t semp sit in celo trinitatis: patet q hoc celuz nō est locus corpalis. Idez etiā patet ex hoc: q lucifer per hoc q̄ voluit in celum ascendere: voluit sup angelos altissimo assimilari. qđ vtiq; nō posset ꝓsequi p ascensum alicuius corpis. qđ t nos ꝓcedim⁹ dicentes: q celum diuiditur p celum trinitatis: et p alios celos vt cōmune p portionis t nō vt genus. Est autem cōmunitas ꝓportionis. vt dicit boeci⁹. in similitudine habendi se ad aliqd. Celi vero similiter se habent ad vnū qđ est ꝓtinere

et saluare cõtentũ p hũc itaqꝫ modũ nũeretur cũ aliis celis:sicut rector ciuitatis ⁊ rector nauis dicũr cẽ duo elegibilia .non sorte sed arte .Sic etiã celũ trinitatis. et empireũ et firmamentũ sunt tres celi q̃ntum ad cõ ueniẽtiam inferiora ꝓtinendi atqꝫ saluandi.porro sup̃ et infra:vel super ac subter dicũtur multipliciter. sicut etiaꝫ pri⁹ et posterius .dicitur enĩ supra .ordine.⁊ loco et dignitate .Scõm vltimum modum est celum trinita tis sup empireuꝫ Si autem queriꝫ vtrũ idem sit qõ de⁹ Respondemus q̃ idẽ est cum deo scõm rẽ; sed differẽs scõm ratõem .Celum quippe trinitatis nichil aliud est q̃ virtutis ei⁹ excellentia:q̃ ꝓtinet ⁊ ambit oĩa creata Sz fortasse põt aliquis obicere quod dicit philosoph⁹ in quarto phisicoꝝ.q̃ nichil est in se ipõ p se.Cum ergo de⁹ sit in hoc celo. Non erit hoc celum idem cum deo. Nos aũt dicim⁹:q̃ esse in ipõ dicitur duob⁹ modis: vi delicet p affirmationẽ ⁊ negationẽ. Per affirmationez nõ est in se:qz sic oporteret idem esse cõtinens ⁊ ꝓtentũ qõ nõ potest esse. Ac p negatõez aliquid est in seipõ:qz nõ in alio sicut oĩa prima que nõ continent:sed conti nent alia. Et hoc modo de⁹ est in seipõ. vel melius dici potest:q̃ nichil est seipõ fm rem ⁊ fm rationẽ. At vero de⁹ est in seipõ idem fm rem:differens tñ fm rationem vt dictũ est. Sic enĩ etiã sapientia ⁊ virt⁹ dei sunt idez fm rẽ:sed differunt ratione. Si aũt obicitur qõ de ipõ p ysaiã dicitur. Celuꝫ michi sedes est:potest dici q̃ ibi celũ empireũ dicitur sedes dei.s.ratione contentoꝝ in quib⁹ quiescit. Est enĩ de⁹ trinitas vel celũ ei⁹ supra em pireũ.vnde nõ secundũ situ corporeũ dicitur sedes dei: vel ratione distantie:sed ratione infinitatis diuine sub stantie. LXXXVI.

De cõtinentia eiusdem celi.

Oro si queratur a nobis que ꝓtenta sunt in ce lo trinitatis.huic questioni respondemus q̃ ni chil est in eo nisi pater ⁊ filiꝰ ⁊ spũssanct⁹. Esse quippe in celo trinitatis est esse in equalitate virtutis dei:oĩa que sub ipa sunt continentis atqꝫ saluantis. Qz aũt dicit beda de angelis q̃ intra deũ currunt quo cunqꝫ mittantur.Ex quo videt q̃ in celo trinitatis con tinentur. Intelligendũ est q̃tum ad primã p̃sentiã cõ templationis ꝓportionabiliter:qz supiores plus:⁊ infe riores min⁹ contemplantur. Nec vtiqꝫ sequitur si sunt in deo qui est celuꝫ trinitatis: q̃ ideo sint in celo trinita tis.Quin pot⁹ est ibi fallacia accidentis: ꝑpter diuer sam ratõez dei:ac celi trinitatis.si aũt obicitur q̃ loc⁹ est contentiu⁹ ⁊ saluatiu⁹ locati. Angeli enĩ nõ habent saluatõez ⁊ continentiã:nisi a spiritu increato.dicimus q̃ reuera de⁹ quidẽ cõtinet ⁊ saluat. vt principiũ effici ens:id qõ efficit p p̃sentiã efficientis essentie ac potẽtie nõ relinquens:secundũ quẽ modũ dicitur esse in oĩb⁹ creaturis. Et sic hoc modo beda dicere videtur. Est an gelo⁹ loc⁹:nõ tñ est eis ꝓpri⁹ loc⁹:locato p equalitatez cõmensurat⁹:qõ importat celũ trinitatis. Itaqꝫ nec be ata virgo est in celo trinitatis.licet dicatur exaltata su per chorus angelo⁹ excellentia dignitatis.sed nec xp̃s fm q̃ est homo est ibi.licet ipe homo sit ibi. Qz enĩ in symbolo dicitur:q̃ sedet ad dextrã patris. intelligit de p̃sona in duab⁹ naturis. Illa quippe ratione diuinita tis est in celo trinitatis. Similiter intelligitur illũ ver bum stephani: Video filiũ hois stantem a dextris dei Oĩa quippe hmõi intelligenda sunt fm rationem di uinitatis Qz aũt dicit apl's de xp̃o.oĩa subiecisti sub pedib⁹.⁊ postea q̃ ipe filiꝰ erit ei subiectus:intelligitur de ipo inq̃tum est homo. Cui subiecit de⁹ oĩa digni tate ⁊ nõ loco. Nã diffinitione quidẽ in empireo cõtine tur xp̃s homo vel corp⁹ xp̃i:sacramentaliter aũt cõtine tur in altari.dignitate vero nullo in loco cõtinetur. Sz est sup omnem locũ ⁊ sup oĩa que diffinitiue ac circum scriptiue in loco cõtinentur LXXXVII.

De celo empireo.

Oro celũ empireũ est corp⁹ inter oĩa corpora simplicia nobilissimuꝫ. Ideoqꝫ dicunt sancti q̃ sit igneũ:nõ p ardorẽ:sed ꝑpter corpale lumen in eo diffusum Si aũt obicitur in cõtrariũ q̃ omne cõ tinens est contento simplici⁹.Et ideo cũ angeli sint spi ritus celũ cõtinens eos nõ videtur esse corp⁹. Respon demus q̃ illud verũ est de cõtinente circũscriptiuo. Nõ aũt diffinitiue continens simplici⁹ est cõtento de necessitate. Et angeli quidẽ celũ empireũ nõ implent eo mo do quo locatũ implet locũ. Sed implent ipm fm distin ctionem gerarchiaꝝ ⁊ mansionuꝫ: que in domo patris multe sunt. Et ideo celũ nõ est loc⁹ eoꝝ vt saluans eos in esse .Sed pot⁹ qz magis ꝓprie in genere corporuꝫ cationi beatitudinis ⁊ contemplatõnis eoꝝ. Si queriꝫ vtꝝ angeli manerent in esse nõ existente celo empireo dicim⁹ q̃ manerent:cũ a loco corporeo nõ saluentur in esse.finirentur enĩ adhuc intra limites sue essentie Et cõtinerẽtur a deo existente in eis p̃sentiã.essentiaꝫ.et potentiã:sicut est in oĩbus creaturis. Alexander. Cũ aũt nichil a deo fit sine causa.videtur empireũ non ha bere causam aliquã. Nõ enĩ est ꝑpter continuãdã i in feriorib⁹ generatõez ⁊ corruptõez. Cũ hmõi causa suf ficiens sit firmamentũ cũ stellis ⁊ planetis. Nec est ad conseruatõez in esse:cũ causa conseruationis in esse cor porum dicatur esse.secundus philosophos.illa spera q̃ mouetur motu diurno. Non ergo videtur esse causa ex comparatione ad spũs. Cũ spũs natura sepatim sint a corpibus:nec indigeant continentia corpoꝝ ad hoc vt sint .Nos aũt dicim⁹ q̃ habet causam celũ empireũ vt compleat vniuersum in genere corpoꝝ:secundus deter minata extrema ⁊ mediũ:ad ostensionem summe poten tie ac sapientie ⁊ bonitatis diuine. Extrema quidẽ sũt luminosum in fine:⁊ opacũ in fine. Luminosum aũt i fi ne dicitur empireũ .pteres licet spirit⁹ a corpib⁹ separi q̃tum ad suum esse nõ indigeãt aliquo corpe. Est tñ cõ gruentia corpis alicui⁹ ad ipos spirit⁹;ꝑpter magnam conuenientiã. Beniqꝫ spirit⁹ rationales qui corporib⁹ coniunguntur:cum ponuntur ad corpoꝝ incorruptõem congruenter collocabunt in corpe; qõ est vltime nobili tatis in vniuerso.s.in empireo.eo q̃ illa corpa maximã habebunt nobilitatem. Et ante coniunctõnez illã cum hmõi corporibus ibi etiã ꝑpter meritum suum cõueni enter collocantur; LXXXVIII.

Qz celum empireuꝫ vniforme sit

Albert⁹ Et aũt cõmunis doctoꝝ sententia: q̃ empireũ omnino sit vniforme:plenuꝫ lumine:nõ habens diuersitatem dextre ⁊ sinistre.Et q̃ dicit philo sophus celum habere dextꝝ ⁊ sinistꝝ:intelligit ꝺ celis inferioribus. Nã philosophi.vt dicunt sancti.empire um celum intelligere nõ potuerunt: nisi forte iuxta da mascenum illi q̃ dogmata moysi legentes ea sibi attri buunt .Sed fortassis potest aliquis obicere: q̃ idez eo dem modo se habens natum est facere idem: vt legit se cundo de generatõe ⁊ corruptõe. Si ergo celum empi reum.vt dictum est.omnino vniforme est:nec faciet dif formitatem in celo inferiori. Nec iteꝝ illud in suo infe riori.Et sic vniformes erunt omnes celi.Qõ cuꝫ sit cõ tra sensum:videtur q̃ nõ sit vniforme primum celum. qõ influit aliis difformitatem ⁊ motum:hoc est empire um.Et nos quidem dicimus q̃ celum empireuꝫ influit quidẽ inferioribꝰ; sed vt in libro de substantia orbis di cit philosoph⁹:et etiã boecius. Agentis actio nõ est tã tummodo secundus potestatem agentis sed etiã recipi entis. Ideoqꝫ cuꝫ inferiores celi nõ sint eque nobiles: cum empireo.nõ sic vniformiter lumen ab eo recipiunt sicut ⁊ lumen vniformiter influit videlicet ipm celũ em pireũ.Et hoc est qõ dicitur in libro de causis:q̃ primũ

equaliter adest omnibus secundis: sed secunda nō eq̄liter assunt sibi. Q3 aūt empireū sit vnifōrme: p̄bari potest p̄ hoc: q̄ sicut vnū est ante multa sic vnifōrme ante multifōrme. Cū ergo in genere circularitū corpor sit aliq̄ p̄mū: nō potest p̄mū esse multifōrme. Ceteraz ōme multifōrme aliquā habet in partib⁹ diuersitatem Et habens p̄tes habet quandā compositōez. Econtra quidquid habet vnifōrmitatē in partib⁹ habet ydentitatem: z quandā simplicitatē: porro idem erit ergo simpler: z vnifōrme sicut est idē diuersuz z compositū. Celum ergo empireū q̄ō ante ōme simpler est z vnifōrmie est: hoc etiā patet p̄ hoc q̄ dicunt sancti celū illud ignoum esse: nō ꝑpter ardorē: sz ꝑpter splendorē. Dicit quoq3 damascen⁹. In generatōe toti⁹ mundi celi facturam suscipim⁹: q̄ō sine stellis septifōrme aūt. q̄ fortis sūt sapientes: ea q̄ sunt mosi documenta: sua facientes.

LXXXIX.

Q3 etiam immobile sit.

QVia dicit p̄bs ōme corp⁹ naturalē motū habere: videtur empireū cū sit corp⁹ esse naturaliter mobile. Quin etiā nō solū videtur esse secūdū locū mobile: sed z mutabile. Nā sup illud verbū psalmi de celis: ipi peribūt: tu aūt pmanes. dicit glosa q̄ celū i quo sunt angeli creati mutabitur: z siquidē ſm qualitatem mutabitur multo fortiꝰ ſm sitū vt videtur. Beniqz si elementa soluenf: z sol z luna. q3 motu suo nobis seruiunt. imouatōe sui pmiabuntur. videtur q̄ z celū empireum pari ratione ad p̄mium suū in nouā qualitatez mutabitur. Multo magis ergo ſm sitū motū vel mobile esse videbitur. At ecōtra nullū vnifōrme omnino circulare ratōez habet inceptōis sui mot⁹ in p̄te vna potius q̄ in alia. Cū ergo vbiqz nō possit incipe: nusq̄ incipiet. et sic erit immobile. Itaqz patet cū celū empireuz ōmino sit vnifōrme z imobile. p̄terea nobili⁹ est q̄ō participat bonitatē sine motu. Cū ergo p̄mus corp⁹ nobilissimū sit: bonitatē quā potest habere sine motu: participabit. Beniqz loc⁹ ꝓportionabitur ſm ꝗgruentiā locatis. Locata vero celi empirei sunt in quiete contēplationis ac beatitudinis ihm quoqz celū est inquiete: ac sic immobile. Q3 z nos ꝓcedimus cū ceteris doctorib⁹ Q3 enī p̄bs dicit: ōme corp⁹ naturalē motū habere: loquitur de corp⁹ ordinatis ad generatōez z corruptōnem p̄ motū suū: porro empireū supza huiusmodi ordinem est eleuatū. Et ordinat⁹ ad statū contemplatiuū: tō q3 nō habet motū. Si aūt de imouatōe ipi⁹ queri⁹: bene potest cōcedi q̄ angelor⁹ ministerio cōpleto in maiorem lucē imouabitur. Sed mot⁹ localis ad mutationē que est ex alteratōe nō sequitur. porro philosophi non cognouerunt empireū: q3 scrutati sunt z locuti de supioꝛib⁹ ſm sensum: vel ſm consequentiā ratōis tantū. Et quidē ſm sensuz apparent tantū octo spere: nona vero ꝓbatur ſm ratōis ꝓsequentiā. porro decima q̄ imobilis ponitur: nec sensu nec fortī ratōe manifestatur. Ideoqz nō posuerunt eā philosophi.

XC.

De celo aqueo siue cristallino.

DE aquis vero que sunt sup firmamentū loquēs augustin⁹ sup genesim ita dicit. hō exigit aquarum pond⁹: q̄ sup terrā fluant. vl' in aere vaporaliter ferantur. Et nō vt sint supza firmamentū. Ergo cum celū aqueū ponatur ō materia aque nō erit supza firmamentū. Si forte aliquis dicret: q̄ aque sunt ibi miraculose ex quib⁹ est celū aqueū. Obuiat ibidē ei augustin⁹ dicens. Nec quisq̄ dicat hoc omnipotentia dei fieri: qualiter enī deus fecit naturas queritur: nunquid vt de eis miraculū potentie sue oparetur. Ergo nō est recedendū ad miraculū: sed ſm naturā creaturaꝝ causa est assignāda. Si forte dicatur q̄ aque fluxibiles descendunt ad ima. Sed ꝗgelate ad modū cristalli sūt supza firmamentū. Ecōtra sic obuiatur. Cristallus. vt dicit philosoph⁹ in posterioꝛib⁹. est cōgelatio aque remota penit⁹ omni caliditate. penit⁹ aūt remouetur caliditas. q̄ interi⁹ nō poterit dissoluere: nec exteri⁹ ingredi ꝑpter ꝗstrictionē porozz. Si ergo talis est natura celi aquei. Oportet q̄ aliquo corpe infrigidāte ipm congelatum sit. Et q̄ō vel vbi quelo tale est: cū celū nō recipiat pegrinas impssiones. Si forte dicetur: q̄ hic non sumatur aqua p̄ elemento frigido z humido: ſz eo modo qūo accipitur cū dicitur: ſpūs dñi ferebatur sup aquas vbi. ſ. aqua dicitur fluitans z cōfusa materia: equaliter habens frigidū z calidū. humidū z siccū. tenebrosum z luminosum. At vero si hoc esset. sicut dixit moyses: diuisit aquas ab aquis. eadē ratōne dicere posset. vt videtur. diuisit ignē ab igne: z aerem ab aere. Si vero dicatur q̄ aqua ibi est ſm effectū suū: de quo dicit philosophus: q̄ ipa est elementū conglutinatū z cōmunctū. Ecōtra potest obiici q̄ aqua nō conglutinatur nisi p̄ acū humidi. At vero in actu humidi semp fluit ad siccum solidum: q3 non est terminabilis termino ꝓpio: sed termino sicci secundū actū illū: z secundū hoc ad terrā descenderet. Si ꝑpter hoc dicat aliquis q̄ aque non sunt sup firmamentū. hoc est apte cōtra diuinū eloquiuz: cuius. vt dicit augustin⁹. maioꝛ est autoritas: q̄ omis humani ingenii p̄spicacitas. Ceterꝝ in minoꝛ mundo qui est homo: humidū z frigidū in summo sup fontē caloris est positum: q3 supza cor positū est cerebꝝ. Similiter ergo z in maioꝛi mundo cōuenit: vt aqua que frigida est z humida sup̄ solē. q̄ fons caloris est. posita sit

XCI.

De opinione illoꝝ qui putant aquas esse nō posse sup celum Augustin⁹ sup̄ genesiz

QVi vero negant aquas sup celū fidereuz posse manere. Nō tantū locis sed etiā qualitatib⁹ distinguunt elementa: p̄ quib⁹ sortiāt loca ꝓpria. Indeqz colligunt. q̄ si etiā aqua sup celū esset: p̄ dere suo caderet. vnde quidā sic aquas esse sup celos affirmant. vt aerē hoc celū vel firmamentū accipiāt. Eo q̄ interuallū ei⁹ diuidit inter quosdā vapores aquarum z aquas que in terris sunt. Guilberm⁹ de conchis. Qui enī dixit aquas sup celū vl' firmamentū esse aera celum z firmamentū vocauit. vel q̄ō ver⁹ est inferioꝛez ꝑtem aeris: sup quā sunt aque vaporaliter in nubibus suspense. Nec obstat q̄ beda dicit aquas ibi cōgelatas esse: que nobis apparent ad modū pellis extense. Nam in eis quidē que ptinent ad catholicā fidem: vel ad morum institutionem. non est phas bede: vel alicui ceterorum sanctoꝛ patꝝ cōtradicere: sed in eis plerum q̄ ad philosophiā vel physicā ptinent si forte in aliquo erret licet diuersum affirmare. veruntā quotiens minoꝛ maioꝛi contradicit. rationabiliter oportet esse verꝝ q̄ō nititur inducere. Omnis ergo aqua naturaliter est ponderosa. cōgelata vero q3 plus ad terre naturā accedit pōderosioꝛ existit. Cū itaqz mot⁹ ꝑpri ponder⁹ sit ad centrum. Si aque cōgelate sup ethera essent: naturali grauitate ad ima descenderent. Sed dicet aliquis. videm⁹ grauia p̄ fornicem arc⁹ sursum teneri: z ibi manere: nec vnq̄ descendere. vnde et aque ille cōgelate q3 in modū fornicis suspense sunt: descendere nō possunt. Cui ego sic respondeo: Arcus fornicis. nisi bases que alicui soli do innitantur habeat. necesse est q̄ statim corruat. Iste ergo tu⁹ arc⁹ quē cōfingis: alicui solido basiz figit. Cū ergo nichil solidum sit ꝑter terraz: oportet vt tales bases inhereant terre: qō excedit ioci scurrilis vilitatem. At inquis: videm⁹ ignem: ea que grauia et solida sunt impetu suo eleuare ac sustinere. Cū ergo ignis ex omni parte supposit⁹ sit aquis vtis: impetu suo illas sustinet vere inquā in vicium culpe ducit fuga si caret arte. Si aque iste. vt fingis. sustinentur ab igne. Aut aliqd corpoꝛeum est inter ipsas z ignez. aut nichil. Si aūt aliqd ꝑterest. aut elementū. aut ex elementis factū. Elementū

nō est:q2 elementū omne infra ignē est. Si factū ex elementis:ergo visibile.cur ergo nō videf. Si ergo nullū corp⁹ interest:tunc duo ꝓtraria.s.ignis ⁊ aqua:sme medio sunt cōuncta. Est ergo in celestib⁹ pugna ⁊ discordia vnde vel aque ille ignē extinguēt:vel ignis eas consumet. At inquit aque ille cōgelate sunt ⁊ in naturam cristalli cōuerse:vnde etsi tangunt ab igne dissolui non possunt.vex inq⁹:cristall⁹ in igne cōsumitur etiā in minimo:quid ergo fiet in tanto. Iterꝫ qñ cristall⁹ ex aqua fit:aqua ꝓmit⁹ in superficie spissatur: deinde in medio. donec tota fit glacies:deinde longa frigiditate magis ac magis solidatur:donec i cristallū mutatur. Ex aqua vero glacies nō nascitur: nisi ei⁹ frigiditas accidentalis frigiditate aeris venti vel terre intendatur. Cū ergo aque ille ab istis sint remote.a quib⁹ ergo fuit illa frigiditas tam intensa.vt ꝓtius in glaciem: deinde i cristallum verterentur. ¶ xciii.

¶ Respōsiones eorū ad obiecta in contrariū.

Vt inquit: oīa qualitatib⁹ attribuis. nil creatori. Nōne potuit ibi creator aquas imponere congelari ⁊ ꝓtra naturā sustineri.vex inq⁹:qd subtilis⁹:q̄ affirmare aliquid esse: q2 potest illud ipe creator facere:facit ne quidquid potest. Qui ergo contra naturā deū aliquid facere dicit.vel si sic eē oculis videat.vel rationē cur hoc sit ostendat:vel vtilitatē ad quā hoc sit ꝓtendat:vex hec inquis si nō sunt aque sup hoc celū:quid est qō ibi spissum aqui coloris ad modū pelle extense videm⁹. Scio enī illud nec ignem: nec aera esse Nā si aer inferior qui spissior est: videri nō potest qūo ignis.cū subtilior sit. videri poterit. Quāuis inq⁹ oīs sensus in multis sit falsus: visus tū oīm est falsissimus Bacul⁹ cū sit integer: fract⁹ videtur in aqua. duc turres cū a longe videntur:q̄uis loco distent:coniuncte videntur. Sol cū octies maior sit tota terra:bipedalis tñ nisi videtur. Si in nocte digitis aliquis suū ꝑmat oculum videtur sibi colores oculi aspicere supra lunā. Vñ neqꝫ tu:neqꝫ alius ꝓter stellas videt aliud:sed visualis radi⁹ cū ad supiora dirigitur:nec est ibi obstaculuꝫ quo repcutiatur:deficit ⁊ deficiendo inspissatur:Cū aūt trā sit sic p oculū in quo albugine⁹ humor est ⁊ cristallinus extinguitur:pīertim tunc cū nec ali⁹ color sibi occurrit: talem.i.aqueū ⁊ cristallinū sibi confingit. vex inquis: si nil ibi videtur visus ibi deficit:qūo dicūt tunc stellas ibi infixas esse in firmamento:⁊ in eodē esse vndecꝫ circulos:in vnoquoqꝫ esse duodecim signa dicimus nec ea ibi esse in defecto nostro visui. Trib⁹ inq̄ modis loquūtur autores de supiorib⁹. videlicet fabulose.astrologice ⁊ astronomice. fabulose enī loquitur nemrorth. Eginus aratus. thaux illuc esse trāslatū. ⁊ in signū esse mutatū asserentes:et similia:qō gen⁹ tractādi maxime est necessarium. Scim⁹ enīꝫ de vnoquoqꝫ signo in qua ꝑte celi sit:quot stelle sint in eo:⁊ qūo disposite. Astrologice vero de eisdē est tractare: ea que in eis ſm apparentiā videntur.licet ibi nō sint:q2 fallit⁹ visus: sic de eis tractat marcian⁹.hipar⁹ Astronomice aūt de eisdē tractare est:ea que de stellis vera sunt.siue ita videatur: siue nō;pnunciare. Qualiter inde tractat iulⁱ⁹.firmic⁹.matern⁹.ptholome⁹. Cū ergo ab aliquo firmamentuꝫ sup ignem esse.vel stella in firmamento fixa dicit:astrologicus est.q2 etsi ſ ita sit:tñ ita videtur. vel vt sup̄ dixim⁹ erber celū dicitur:q2 diuersis stellis est celatū. Idē quo qꝫ dicitur firmamentū:q2 suo calore ⁊ effectu stellaruꝫ que in eo sunt. firmat ⁊ ꝓpat subdita. In ethere aūt in fixe sunt stelle: non vt gemme in auro: sed q2 in illo exi stentes:de loco ad locū nō vident trāsire.porro de.xi. circulis qui sint:⁊ vbi sint:alias dixim⁹ ¶ xciiii.

¶ Opiniones sunt hic antiquorū doctorū et obiecta in ꝓtrariū. ¶ Aug⁹ vbi supra.

Firmamentū appellatū est celū:nō ꝓpter statione:sꝫ ꝓpter firmitatē: ac supiorꝫ ac iferiorꝫ aq̄rū terminū inter ālgressibilē.siue celū i telligam⁹ aerē .siue qō spacia nubiloſi aeris excedit. Aerem scilicet qui exalatione terre vaporaliter aquas trahit ac p subtiles minutias suspēdit. Et post corpulenti⁹ cōglobatos:pluuialiter refūdit. Si vero pōt aqua vt videm⁹ ad tantas minutias puenire vt ferat interdum vapora liter sup aerem aq̄s naturaliter leuiorē cur nō credam⁹ et sup illud leui⁹celū:in minutiōibus guttis aq̄s posse supeleuari et ibi manere leuioꝛib⁹ vapoꝛib⁹. Sed quo quomō ibi sint si saltem eas ibi esse nō dubitam⁹. Quidam etiam nostri aquas nō esse sup firmamentū celū qualitatibus ⁊ meatibus cōuincere volunt:Asserentes tamen stellam saturni frigidissimā:queritur ergo ab eis vnde frigida sit que tāto deberꝫ esse ardentioꝛ. q̄nto sublimioꝛ ⁊ celo ꝓpinquioꝛ. Cū enī rotunda molēs circūagitur interiora tardi⁹:⁊ exteriora ei⁹ mouentur celeri⁹:⁊ ideo feruenti⁹. debuit ergo magis esse calida q̄ frigida:facit ergo eā frigidā aquaꝫ supcelestiū vicinitas. ¶ Johannes damasce⁹ vbi supra. Cui⁹ gratia de⁹ aquā sup firmamentum imposuit:nōne ꝓpter solis ⁊ etheris calidissimum feruoꝛē. Noꝛ enī post firmamentū ether expansus est:sed ⁊ sol ⁊ luna ⁊ stelle in firmamento sunt: ⁊ nisi subiaceret aqua: inflamatū vtiqꝫ iam esset firmamentum a caloꝛe. ¶ Ambroſi⁹ in hexameron. Celi naturā artifex mundi de⁹ aquis ꝓpauit:ne ꝓflagratōne superioris ignis:elementa inferioꝛa succēderet. ¶ Actoꝛ De bis aquis supcelestib⁹ dicunt quidā; q⁹ ad modum cristalli solidate sint:nec ignis eas dissoluat. Augustin⁹ aūt dicit eas.vt dictū est. posse vaporaliter trahi ac leuissimis guttis suspendi.videtur etiā sentire cū basilio scilicet q⁹ ad refrigerū caloris in luminarib⁹ sint ibi:p hoc q⁹ dicit de stella saturni ¶ Albert⁹. Vex q⁹ ibi sint vaporaliter:ac ꝙuertantur ſm quosdā in pluuias et rorem:hoc est apte ꝓtra veritatē. Ros enī ⁊ pluuia nō generantur in celo:sed in medio aeris interstitio. sicut patet ad oculū. et ostenditur in libꝛis metheoꝛoꝛ aristotelis. Ceterꝫ si essent aque sup celum refrigerādi ⁊ tpandi feruoris cā iuxta ambꝛosiū ⁊ basilū:tunc ibi essent i natura gñ:sicqꝫ descenderēt ſm augustinū. xciiii.

¶ Pꝛobabilioꝛ modernoꝛū sententia de hac materia.

Nos itaqꝫ dicim⁹:q⁹ vbi dicitur de⁹ diuisit per firmamentum aquas ab aquis. Non sumitur aqua p elemento:sed p materia confusionis. q̄ habet in se calidum ⁊ siccū.humidum ⁊ frigidū. lumīosum et tenebꝛosum.pspicuum et opacū. Et dicit aqua q2 sicut aqua interminabilis est in se.ac terminatur ad siccum densum.sic illa materia interminata est in se:et terminatur ad distinctā formā:et distinctū locum.vnde in principio genes distinguitur in ptibus suis:tum per formā:tum p locū. Per formā quidem vbi dicitur:q⁹ fecit de⁹ celum et terrā ⁊ plantas et aīmalia et hominem Per locuꝫ vero dicit qñ diuisit lucem a tenebꝛis: ⁊ aq̄s supioꝛes ab inferioꝛib⁹ et hmōi:ſm hunc modum dicūt glose.q⁹ accipitur aqua vbi dicitur: q⁹ spiritus dñi ferebatur sup aquas: Cum ergo aqua illa in se habeat differentias cōtrarias sub cōfusione mixtas.s.calidum et frigidum.humidum et siccum.subtile et grossum. luminosum et tenebꝛosum.pspicuum ⁊ opacum In distincti one sui p locum supioꝛem et inferioꝛem.ſm differētias nobiliꝛes;qō nobili⁹ elevabitur sursum. Et secundum differentias ignobiliꝛes: qō ignobilius est descendet deorsum. Nobilissime aūt differentie sunt.que competunt vero corpi non trāsmutabili. Et ille sunt tres.s.luminosum pspicuꝫ et subtile.ergo ſm has differentias celum aqueum erit in se subtile habens subtilem aquā

ꝑ materia:ꝓspicuū siue ꝺyaphanū ꝑ dispositōe materiali. Et luminosum ꝑ forma complente. veritas huius sententie patet. eo ꝙ nusq̄ legit de distinctōe aeris & ignis. Eo ꝙ ignis & aer supponuntur in pte aque q̄ sortita ē sperā inferiores. s. actiuor & passiuor. Et ꝓpter hoc cū posita aqua distinguitur a terra. s. cū dicitur congregent aque in locū vnū & appareat arida. dicunt sancti. ꝙ ibi intelligitur distinct⁹ ignis & aer. Cū hec duo elementa libera ab aquis descendentib⁹ in locus ꝓprium apparuerunt. hac ratōe quidā sancti considerantes & indissolubilitatē celi & ꝓspicuitatē & luminositatē. vocabāt ipm crystallinū. sicut rabanꝰ & quidā alii. ¶ XXIV.

¶ Qualiter secundū hoc intelligenda sunt antiquorum dicta.

Quod aūt dixerūt quidā sacri doctores aquas ibi esse ad temperandū calorem solis & aeris. vt basilius & quidā alioꝝ effectiue nō materialiter ē intelligendū. Beꝰ enī quasdā ptes celi facit frigidas & humidas: ne alie ptes que sunt calide & sicce. nimis incenderent inferiora. Similiter etiā ꝙ beda & quidā alii dicunt inde pluuias roresq̄s descendere. Intelligendus est effectiue. porro de maiori mundo et minori nō est simile. qm̄ homo compositꝰ est ex contrariis: cuiusq̄s cerebrum necesse est esse frigidū: quo lucidi vel liquidi possunt esse spūs in quib⁹ virtutes animales operantur. Cor aūt ꝓpter spiritū vitalem necesse est habere caloꝛē. Talis vero spiritū distinctio nō est in maiori mūdo vnde necesse nō est aquā frigidā et humidam esse in summo.

¶ Albertꝰ. Sacri doctores de hac materia quedā opinando dixerunt. Sed nichil certū inde diffinierunt. vñ et nos opinando concedim⁹: ꝙ celū aqueū siue crystallinum sit ex luce: sicut ex cōplemento sui. Et ꝓspicuitate tanꝝ ex dispositōe materiali. Et aque habent quidem naturaliter ponderositatē & humiditatē et frigiditatē sed has ꝓprietates ibi nō habent. Si aūt obiciē illud augustini in libro de ciuitate dei: ꝙ sicut humidū est in cerebro: ita nichil ꝓhibet humidū esse in supiori mūdo. vel supioris mundi pte. dico ꝙ nō est simile. Nō enim membra nostra secundū ordinē qualitatū ex quibus cōmixta sunt: ordinātur. Sed ſm relationē ad animā: que diuersimode in diuersis mēbris opatur. Et in cerebro quidē opatur opatione animali: quā ꝙuent fieri in humido. In corde vero opatione vitali Et in inferiori pte opatione naturali. vnde ꝙ receptiuū formaꝝ est humidum: nō est incōueniens illud esse in cerebro ꝓpter impressiones sensibiles. Calidū vero in corde ꝓpter opationes spirituales: ꝙ calidū enī maxime est opatiū spiritꝰ: ꝙ spiritꝰ mediū est inter animā & corꝓ⁹. Aꝛ vero aliter est in vniuerso vbi corꝓa sunt separata & nō cōmixta. ideoq̄s ſm qualitatū nobilitates ordinātur. Nō itaq̄s verbum illud dicit augustin⁹ asserendo: sed porī⁹ opinādo vel inquirendo. Si autē adhuc obiciatur: ꝙ crystall⁹ est cōgelatio humidi. dicim⁹ ꝙ celū illud nō est crystallinū ſm omnē ꝓprietatē crystalli: sed ſm ꝓprietatem ꝓspicui Qū enī est congelatum: totū est ꝓspicuum. ꝓpter hꝰ designatur ꝙ ex eo ꝙ ibi remansit aqua ſm naturaꝝ ꝓspicuitatis: dictū est crystallinū. Ad hoc aūt qđ dicit basilius deū. ꝓpter feruentissimū solis caloꝛē: aquas in celo posuisse. dico ꝙ calidū qđam est saluatiuū: vt illud qđ est in sole. Et est qđam restrictiuū: vt qñ fit coadunatio radioꝝ: et accedit ad naturā ignis. Verbi gratia in speculo si fiat coadunatio radioꝝ pōt incendi stupa ex reflexione illoꝝ. dico itaq̄s ꝙ calor solis in se nō est consumptiuus: sed generatiuus. vnde generātur rane ex celesti calore in vere. Sed ꝯsumptiu⁹ est ratōne radioꝝ: q̄ fiunt ex reflexione. Itaq̄s qđ dicit basil⁹ est opinio nō assertio: vel de inferiore etbere intelligendum est: vt firmamentū dicatur illud interstitiū: qđ est inter vapores qui sunt in aere & aquas inferiores. Nā illi vapores inter nos & solis feruorē mediū sunt: quē aliquādo temperant et reprimunt ¶ XXVI.

¶ Q⁊ aque ille videntur esse in modū orbis congregate.

Cum aūt ꝓbatum sit vacuū nichil esse: ꝓbabile est: totū spaciū a celo empireo vsq̄s ad sidereus repletū esse corꝓe. Ex quo videtur aquas supiores in modū orbis circa firmamentū congregatas esse. Nā in supioribꝰ est distinctio locoꝝ: quēadmodū & corꝓoꝝ. Minꝰ enī nobile corꝓ⁹ ibi nō occupat locū nobilis orbis. nec ecōtra: sicut hic inferi⁹ accidit de aere: qui subintrat cauernas terre. Cetex si celū empireū vel sidereum occuparet aliquā ꝑtem illius spacii intermedii vbi sunt aque ille. Jā nō esset vtrumq̄s ex oīm pte sua orbicular. patet ergo ꝙ aque supiores totū occupāt spaciū intermedium. Et colligūtur in orbē ex oīm parte. Sicq̄s vn⁹ est orbis medi⁹ inter celū empireū ac stellatus. Q⁊ aūt aque ille nobiliores sint q̄ firmamentus in nature dignitate. videtur ex augustini verbis cōtra manicheos sic loquentis. Quomaꝝ inquit naturā illā dicim⁹ aq̄ nomine appellatā: firmamēto celi credo materiā corꝓa lem rex visibilū fuisse discretā. Cū enī celū pulcerrimū corꝓ⁹ sit: oīs creatura inuisibilis etiā pulcritudinem celi excedit. Jdeoq̄s fortasse sup celū aque visibiles esse dicuntur: que nō locoꝝ sedib⁹: sed dignitate nature superante: celū a paucis intelliguntur Aꝛ ecōtra videtur celū aqueū nō esse naturaliter orbiculare. Sed fortasse ex accidenti hoc posset esse: sicut aqua in cipho rotūdo. Sed tñ aque ille inferioribꝰ sunt cōsimiles natura. Nā inferiores nō constituūt naturaliter orbiculare corpus sed accidentaliter: ꝙ ſm figurā continentis mutantur & orbiculātur. Dicit quoq̄s pbs ꝙ corꝓi recto debetur naturaliter mot⁹ rect⁹. Si ergo aque ille colligūtur: videtur ꝙ colligūtur in corꝓ⁹ rectū naturaliter: orbiculare vero accidentaliter. Itaq̄s sine ꝓiudicio possim⁹ dicere: ꝙ aque ille colliguntur in corꝓ⁹ naturaliter orbicular: Et sint inferioribꝰ aquis cōsimiles natura qūāmodo. s. ꝓpter aliquā conuenientiā: q⁊ inueniuntur natura sē per perspicui vtrobiq̄s. Sed aque inferiores sūt corruptibiles: ille incorruptibiles. Si vero sunt eis naturē consimiles in specie: quomodo ibi sint relinquendū est dispositioni diuine. ¶ XXVII.

¶ De motu celi aquei.

Videtur aūt & corꝓ⁹ illud orbiculariter moueri: q⁊ cū ordinetur supra firmamentū nobilius est illo. Jdcoq̄s mouetur motu nobiliori. Cū ergo firmamentū orbiculariter moueatur. multo forti⁹ & celū aqueū sic mouebitur. Qđ et nos sine ꝓiudicio ꝓcedim⁹ Hec est obiectio ex aqua inferiori q̄ est elementū terre coniunctū: cuiusq̄s mot⁹ est rectus naturaliter tendens deorsum. ¶ Albertꝰ. Sed fortassis potest aliquis obiicere: ꝙ dicit aucnalpetras: ꝙ illud nonū celū est vniforme: plenū lumine: cuiꝰ lumen tante simplicitatis est: ꝙ nō subiicitur visibus. Nullū aūt corꝓus oīmo vniforme mobile est: ꝙ dextꝝ et sinistꝝ nō habet. Cetex ꝓbi oīs ponunt ꝙ spera stellata sit ꝓximū mobile Cū ergo celū aqueū sit sup illā: nō erit mobile. Ecōtra dicit aucnalpetras in astrologia ꝙ celū vniforme mouetur: hoc aūt celū ē vniforme. ꝓterea. ꝓxim⁹ motoꝝ simplex & vnimouet motu vno & simplici: oportet ergo ꝙ celū aqueū qđ est ante stellatū moueatur ꝓximo motu simplici et a ꝓximo motoꝛe: porro spera stellata plures habet motus sicut a ptholomeo dicitur in almagesti. et ab alfragano in iudiciis astroꝝ. et ab arestotile in libro de causis proprietatum elementoꝝ. habet enī motū diurnum super polos equinoctiales. et sup circulos eque distātes: quorum maximus est equinoctialis. Et hic mot⁹ est ab oriente in occidentem. et completur in viginticuattuor horis: habet et alium motū sup polos zodiaci ab occidēte

in orientem quem sequuntur ⁊ quedā stelle ac mouent in centū annis vno gradu ſm motū illū. Nō ergo ſpera stellata mouetur immediate a primo motore. cum sit mobile multiforme. he sunt rationes arabū octo ſperaſ mobiles ponentiū. quib⁹ ⁊ nos ꝓsentientes dicim⁹ moueri celū aqueū. Non enī est ita vniforme quin habeat dextr⁹ ⁊ sinistr⁹. Sed ita vniforme est: q⁹ nō habet vnā ptem stellatā: ⁊ aliā non stellatā: sicut octaua ſpera. Et ipa quidē ſpera stellata inter illas q̄ visui subiiciuntur ⁊ quar⁹ mot⁹ vilui potest ppendi: est prima. Sed secundum rationē nō est prima. vt dicit auenalpetras. qui. ſ. philosoph⁹ dicit antiquos hoc celū nonū non pcepisse: q⁹ magis sequebantur sensum q̄ rationem: in supiorū dispositione xxviii.

¶ Qua necessitate vel vtilitate sup firmamētum sint aque. ¶ Alexander.

Quam aūt sit multitudo celor⁹: ⁊ vnūqōq⁹ habeat suū locabile ſm naturā suam: vt empireū angelos. firmamentum stellas: ⁊ ita de ceteris. videtur aquet celi natura supuacua esse: cū nō habeat aliqō locabile. porro si dicatur q⁹ ibi sit ad temperandum calorē supernū. Econtra potest obiici: q⁹ solū humidū est inflamabile: ſm q⁹ habet potentiā ad siccū. Cū ergo celum stellatū nō habet naturā humidi qō sit in potentia ad siccū: q⁹ nō habet naturā grauis ⁊ leuis. videtur q⁹ nō habet naturā inflamabilē. ideoq⁹ ſi indigere aliquo qō tempet et⁹ calorē. Sed nec ibi esse videtur ad generationē ⁊ corruptionē in inferioꝝ⁹: ⁊ cōtinuationē illorum: q⁹ hec oīa sufficienter causat mot⁹ supior⁹. verū de ornatu possum⁹ dicere: q⁹ nō est necesse qlibet celoꝝ habere suū ornatū ſepatum a se. Nō enī hoc habet celū olimpeū: neq⁹ ſpatiū igneū. Eodē itaq⁹ modo ⁊ celū crystallinū nō est necesse: q⁹ habeat ornatū a se ſepatus. At vero necesse est: q⁹ vtilitatis alicui⁹ sit: ⁊ factū ꝓpter aliud. In his tū ſm augustinū nō est aliq̄d temere diffiniendum. sed q̄rum scriptura dicat accipiendū. Cui⁹. ſ. diuine scripture maior est autoritas: q⁹ omnis humani ingenii capacitas. xxix.

¶ Q⁹ ibi sint ꝓ rerū inferioꝝ ꝟseruatione

Videntur aūt ibi esse ad rer⁹ generabiliū ⁊ corruptibilium conseruatoꝝ⁹ in esse. Naꝫ ptarie tarem habent corpa q̄ sunt citra celum stellatū ⁊ vnū ptrarium est alteri⁹ corruptiuū: hmōi ergo oīa ſm qualitates actiua sunt ⁊ passiua. Nullus ergo horū illar⁹ rer⁹ est vniformiter saluatiuū. Sed neq⁹ stellatus celum: qm̄ ibi est stellar⁹ diuersitas: que ſm radiositatē sui maiorē habent ꝟseruatōes vni⁹ rei q̄ alteri⁹. Celum itaq⁹ stellatū non est hor⁹ vniformiter ꝟseruatiuū. oportet ergo aliud esse: qō vniformiter oīa cōseruet. Sed nec illud est celum empireū: q⁹ hoc est angelis ⁊ glorificatis corpib⁹ deputatum. nec est ad hui⁹ actionē: quia nullam habet motum. Itaq⁹ celū aqueū cū habeat motum vniformē: facit in inferioꝝ⁹ vniformitatē. Q⁹ aūt moueatur: de facili sic ꝓbatur. In principio creauit deus extrema immobilia. ſ. celum empireum qō nō mouetur ⁊ terrā que ſm totalitatē sui nō mouetur. Media vero nature sunt fluxibilis ⁊ mutabilis. qō notatur cū dicit spir⁹ dei ferebatur sup aquas. Nā ꝑ aquas designātur media: que naturā habent fluxibilitatis: q⁹ oīs rerum mutatio fieri debet in eis. principaliter enī fiunt mutationes circa naturā aque ⁊ aeris. Nulla vero fit in terra: nisi aer ingrediatur vel aqua. Dupliciter aūt dicitur mutabile: vel qō est motum: vel qō est in ꝓpinqua dispositione ad motū. Et cōstat: q⁹ illud qō actu mouet nobili⁹ est illo qō mobile est. Act⁹ enī qui nō corrūpit: potentia nobilior est. vnde mot⁹ in mobili nō corrūpēs subiectum suū: nobilior est subiecto. ſ. inq̄tum mobile ē Illa igitur aquosa natura media duplicez habuit naturam. vnā que semp fuit in motu: aliā qua in potentia fuit in motu. Et ille mot⁹ qui actu semp est: vtiq⁹ nobilior est. Cum ergo celum crystallinū ac stellatum supiora sint ceteris. que media sunt. corpibus: relinq̄tur q⁹ semper mouebuntur. Beniq⁹ cum sit mot⁹ diurn⁹ ꝟseruās res in esse: cōstat q⁹ ille alicui⁹ erit corpis: ⁊ nō nisi vniformi in toto ⁊ in ptē: hoc aūt nō est stellatū. ideoq⁹ relinq̄tur q⁹ celum aqueū sit illud cui⁹ vniformis talis sit motus. qō ⁊ nos concedim⁹. Et hec fuit vtilitas et necessitas ponendi hoc celū: q⁹ cum alia corpa sint principia generationis ⁊ corruptiōis ſm diuersitates motuū. Istud ſm ꝓformitatē sui mot⁹: facit ꝟseruat⁹ oēz in esse rer⁹. Est enī cōtinuitas inter celos. vnde cum hoc cōtinue mouetur celum: mouet primum: ⁊ illud vlteri⁹ primum. vnde facit actu moueri q̄ potentia sunt ad motū. Et sic est rer⁹ in esse cōseruatiuum ¶ a.

¶ De quadruplici hui⁹ celi ponendi necessitate. ¶ Albertus.

Deniq⁹ quadruplici necessitate ponit hoc celum nonum. ſ. aqueū. vna tam in ꝑcedentib⁹ est posita: quā assignat auenalpetras i astrologia sua videlicet q⁹ ab vno motore ſimplici ñ potest esse nisi motus vn⁹ in mobili vno ⁊ ſimplici. ⁊ hec necessitas est ex pte motoris. Alia est: q⁹ cum sit vna ſpera q̄ habet bonitatē ꝓportionatā corpi nobiliori circulari sine motu: sicut ſpera celi empirei. Et sint spere quedā q̄ recipiāt bonitatē illā ꝑ mot⁹ plures: sicut octo inferiores. Oportuit etiā esse vnā q̄ recipet bonitatē illā ꝑ motū vnum: que sit ignobilior supiore: ⁊ nobilior inferioꝝ⁹: et hec necessitas sumitur ex pte mot⁹: ⁊ innuitur a philosopho in. ii. li. de celo ⁊ mundo. Tercia est: q⁹ cum sit quedam ſpera recta ⁊ quedā declinis in ſpera stellata. dico aūt ſperā rectā: circulum equinoctialē cū suis polis. Spera vero declinis est illa: que declinat ab equinoctiali. ſ. 30 diacus. oportet q⁹ ſm vtrāq⁹ sit mot⁹ ꝓpri⁹: ⁊ mobile ꝓprium. Cum ergo sic in ſpera stellata inueniātur ambo motus: nō ambo possunt esse ꝓpria. Ergo oportet q⁹ sit vnum mobile cui ꝓpri⁹ ille sit mot⁹. ſ. celū aqueum siue crystallinū. ei⁹ quidē ꝓprius mot⁹ est sup polos ⁊ circulum equinoctialez. Et omnes ille rationes sunt auenalpetre ponentis nonū celū. Quarta necessitas est ex pte vniformitatis: q⁹ in inferioꝝ⁹ nō est tantū diuersitas in generatōe et corruptōe ꝓticulariū. Sed ⁊ vniformitas in esse specifico et in ordine nature. Ideo oportuit esse in supioꝝ⁹ corp⁹ vniforme: qō esset causa huius ordinis ⁊ huius permanentie. ¶ a.

¶ Cur doctores aquas illas appellauerunt celi nomine. ¶ Alexander.

Verūtamen cum scriptura diuina nusq̄ aquas illas appellet celi nomie. Merito queri potest cur sacri expositores illas celum aqueū uel crystallinum voluerūt nominare. Nā vbi scriptura sacra notet eas aquas supcelestes siue celos crystrumes. Vbi gratia: benedicite aque omnes q̄ sup celos sunt dño Et alibi: Qui tegis aquis supiora et⁹. i. celis. Ceterū aque q̄ sup celos sunt laudent nomē dñi. porro ⁊ aer in scriptura dicit celum. et similiter firmamentum. Empireum vero dicitur celuz celi. At vero sacri doctores cōsiderarunt: q⁹ cum celum sidereum ex omni pte circumdaret terrā: qua ratione essent aque ille sup vnā ei⁹ ptē eadē ratione essent sup aliā. et sic indifferenter sup omnem. Sic ergo ppenderunt illas in modū celi esse expānsas. Ideoq⁹ celi nomine vocabāt eas. Et q⁹ videbāt illam naturā ab empireo et firmamēto differentē. Ideo celum illud intermediuz a materia noiabant aqueū. A dispositione vero materiali crystallinum Nō ideo quia ibi sit aquar⁹ congelatio: sicut est in crystallo ſm nature cursum. Sed q⁹ crystallus habet ꝓspicuitatē cum luce: sic et celum illud. In generali vero nō loquitur scriptura

de celo aqueo: qm̃ ibi tangitur ordinatio ſm quã facti fuerunt celi. Sed adhuc ſub natura poſſibilis aque fuit ibi. Nõ enĩ tunc fuit vnũqdq; ſm differentiã actualem diſpoſitũ. Et ideo nõ inuenitur ibi de aqua qõ ſit celũ. Aqua ſiquidẽ ibi refertur ad aquas poſſibiles. i. que poſſibilitatẽ habent vt ex eis fiãt res. Porro in deuteronomio loquitur ſcriptura de duob⁹ celis. ſ. aqueo: ⁊ empireo. Et hoc ideo: q; loquitur ibi iudeis ſenſibilibus. Et illi duo celi primi ſunt in corpibus. Ecce inquit dñi dei tui celũ eſt ⁊ celũ celi: ac ſi dicat. Quia tu es ſenſibilis popul⁹: ſi queris locũ dei nõ queres eũ: niſi tm̃ in ſenſibilib⁹. Ideo tacet de celo trinitatis: q; celũ illud nõ habet naturã corpis. Recte ergo beda principiũ geneſeos exponens: ac ſeptẽ celos enumerans tacet de celo aqueo: ⁊ ponit celũ trinitatis. Raban⁹ aũt econtra ſup deuteronomiũ ponit celũ aqueũ cũ empireo: et tacet de celo trinitatis

CIII.

De celo quod dicitur firmamẽtũ. Albert⁹

Sequitur de tercio celo qõ dicitur firmamentũ ⁊ de ſeptẽ inferioꝛib⁹ ſperis: de quib⁹ pauca locuti ſunt doctores noſtri: breui⁹ abſoluemus nos quã de aliis. dicitur aũt. vt ſupius habitũ eſt. firmamẽtum: q; ſtat firmũ. ſ. inter aquas inferiores ⁊ ſupiores. Et poteſt queri ratio firmitatis hui⁹. Si enĩ dicat firmiter ſtare: q; ſit imobile: hoc falſum eſt manifeſte: qm̃ ad oculũ videtur circũuolui. Preterea ſi dicatur q; ſit terminus intrãſgreſſibilis aquaꝝ ſupioꝝ ne poſſint deſcẽdere. hoc etiã ꝓbatur nichil eſſe: q. ſicut iã habitus eſt ſupius. ibi ſunt aque ſine ponderoſitate. Terꝛ videt q; nõ ulla ſpera octaua tantũ: ſed etiã inferiores ſm ſcripturã appellentur firmamentũ. legitur enĩ in geneſi: q; dixit de⁹: fiãt luminaria in firmamento celi: feciq; de⁹ luminare mai⁹ vt p̃eſſet dici. et luminare mino⁹ vt p̃eſſet nocti. ⁊ ſtellas: poſuitq; eas in firmamẽto celi; omnib⁹ aũt notũ eſt: q; ſol ⁊ luna ſunt in inferioꝛib⁹ circulis planetaꝝ: et ſic etiã inferiores ſpere dicunt firmamentuꝫ. Nos aũt dicim⁹ ad primũ: q; firmamentũ dicitur a firmitate nature: q; nõ generatur nec corrumpitur: et nõ ab imobilitate ſm locũ. Q⁹ aũt dicit auguſtin⁹ ſup geneſim inter aquas inferiores ⁊ ſupiores firmiter ſtare firmamentũ. hoc nõ eſt ꝓpter ponderoſitatẽ aquaꝝ ſuperioꝝ: ſed ꝓpter firmũ caliditatis ⁊ ſiccitatis. frigiditatis ⁊ ſiccitatis. caliditatis ⁊ humiditatis. frigiditatis ⁊ humiditatis ꝓtentũ. hoc enĩ ꝓtentuꝫ notat euitatẽ vniuſcuiuſq; p ſe. Et ꝓpter hoc dicit firmamentũ: q; indiſſolubilis eſt content⁹ ille. cũ extract⁹ ſit extra actionẽ ⁊ paſſionẽ ꝓtrariorꝝ. Porro firmamentum dicitur ſm duplicẽ modũ Uno modo dicit octaua ſpera tm̃. Alio modo dicitur tota natura corpis quinti. ⁊ ſic accipitur in geneſi vbi dicitur: q; fecit de⁹ luminaria in firmamento celi

CIIII.

De ſtellis in firmamẽto et infra collocatis

Hoc celũ. i. firmamentũ eſt octaua ſpera: q; ⁊ dicitur ſtellata. Cuiuſq; de⁹ in illa ſtellas multas fecerit: queri poteſt: cur in qualibet inferioꝝ ſpetem vnã tantũmodo poſuerit. Ad hoc aũt in ſecundo libro celi ⁊ mundi ponit plꝰ tres ſolutiones. Prima eſt q; octaua ſpera eſt cauſa vite inferioꝝ ꝓ ceteris ſperis qõ nõ potuit eſſe niſi p diuerſũ lumen in ſtellis diuerſis. Secunda eſt: q; natura ſic opa ſua tpauit: vt daret inferioꝛib⁹ ſperis q̃ plures habent mot⁹ vnam tantũmodo ſtellã cuilibet: ⁊ ſupioꝛi q̃ pauciores habet mot⁹: mꝛas ſtellas daret. Superioꝛ quippe inferiores mouet. vnde cũ inferiores plures ac diuerſos habeãt mot⁹: oportet q; ſupioꝛ plures haberet ſtellas: ex quib⁹ plures motus cauſentur in inferioꝛib⁹. Tercia ſolutio ſupponit duo. videlicet q; ſupioꝛ ſpera mouet inferiores: et q; eas mouet ſm potentiã ꝓpoꝛtionatã tantis mobilibus quante ſunt ſpere inferiores. Ex quib⁹. ſ. duob⁹ ſequit: q; ſi ſpere inferiores haberent ſtellas plures; ſupioꝛ eas mouere nõ poſſet. Si aũt queriꝫ quãre nona ſpera vnũ tãtuꝫ habet motũ: ⁊ quelibet inferioꝝ habet plures. dicimus ſm pbm: q; ſpere quãto ſunt altioꝛes: tanto nobiliores Ideoq; prima ꝓpter nobilitatẽ ſui bonitatẽ motoꝛis p̃cipit vno motu: inferioꝛes aũt plurib⁹

CIIII.

Utrũ aliq̃ ſpaciũ ſit inter ſperas planetarũ

Habet aũt queſtionẽ: vtꝫ inter ſperas ſit corp⁹ aliq̃: vel ſpaciũ illud ſit vacuũ: an ſpere cõtingant ſe inuicẽ. Et dicit auenalpetras: q; ille ſe ſe contingunt. Sed ipe ponit q; non ſunt eccentrici. nec epicicli. nec eleuatões. nec depſſiones planetaꝝ. qõ dicit ea ratõe: q; ſecundũ naturã quintũ corp⁹ nõ eſt diuiſibile. Si aũt eſſet eleuatio ac depſſio planetarum. tunc oporteret q; corp⁹ illud diuideretur. ac ſuccederent ſtelle eleuate ac depſſe in locũ ſuũ. aut q; loc⁹ vnde recederet ſtella: vacu⁹ remaneret. quoꝝ vtrũq; eſt impoſſibile ſecundũ naturã. Alii ſicut auerrois ⁊ ſequentes ſui dicunt: q; totũ continuũ eſt a luna ſupius. et habet vnum centꝝ terre: et nichil eleuatur ⁊ depꝛimit in ipo. et hoc dicitur ea ratione: q; totũ eſt corp⁹ vni⁹ nature: ⁊ ideo habet vnũ motũ ⁊ vnũ centꝝ. vnde etiã negat eccẽtricos et epiciclos. et eleuatões. et depſſiones. Et iſti ambo diuerſitatẽ planetaꝝ cauſant ex diuerſitate poloꝝ ⁊ circuloꝝ ſup quos voluũtur. Quidã etiã dicunt q; ſpere nõ cõtingunt ſe: et corp⁹ eiuſdẽ nature eſt inter eas. Diuiſibile quidẽ a ſperis: ſed nõ trãſmutabile in ſpeciẽ aliã. ⁊ in illo eleuant ⁊ depꝛimunt eccentrici et planete. Quidam tñ antiqui dixerunt q; eccentrici ⁊ ſtelle tranſeunt p corp⁹ qõ eſt inter ſperas et tñ ipm nõ diuidunt. ⁊ hoc cõtingit ꝓpter formalitatẽ ipoꝝ corpoꝝ: ſicut ⁊ lumen tranſit p aerem. Sed ſecundũ hoc trãſitus planetaruꝫ eſſet potius alterationis mutatio q̃ tranſit⁹ localis corꝛalis alicuius. Mathematici et egiptii et caldei et quidã arabes dicunt: q; ſupioꝛa ſunt ignea: et ideo non eſt inconueniens ſi ſcinduntur motu eccentrico corꝛ et planetaꝝ.

CV.

De celo olimpeo. Alexander

Inter firmamentum et igneũ ſpaciũ eſt celum olimpeũ. Nam vtrũq; quidẽ celũ. ſ. olimpeũ ſine ardoꝛe. Igneũ vero cũ ardoꝛe. Et olimpeuꝫ eſt ſuper igneũ: q; magis ꝓticipat de natura luminis q̃ igneũ. Actoꝛ. Hoc alexander. At vero albertus qui ſequitur oꝛdinẽ bede ponit olimpeũ infra igneũ ſpaciũ dicit enĩ q; vtrunq; quidẽ inſeparabiliter receptiũ eſt luminis. Sed igneũ ſecundũ circulũ ſuperficiei ſupioꝛis olimpeũ vero ſecundũ circuluꝫ inferioꝛis. Quid aũt beda ſignificare vult noſe olimpei: nuſq; expſſe legiſſe me memini. forſitan aut olimpũ vocat regionẽ ſolis: q; tota accenditur. Igneũ vero ſpaciũ ſtellaꝝ regionẽ ſicaruꝫ que a ſplendoꝛe ignea dicitur. Sed hoꝝ vtrunq; celuꝫ ſidereũ comꝓhendere ſolet. vel forſaſſe vocat olimpũ illum circulum qui eſt inter aerem puꝝ. et igneũ ſpaciũ qõ etiã vtriuſq; naturaꝫ ꝓticipat tanq̃ mediũ extremorum duoꝝ ſicut dicetur inferius. Nunc aũt interim de reliquis celis. i. igneo ſpacio: et ethere et aere referam⁹ Uerũtamen ꝓpter ipius materie nouitatem hic incipi amus alterius libri diſtinctionem. Nempe ad corpus quintum ptinent ſupioꝛa. Ignis aũt et aer et inferioꝛa omnia corpa ſunt elementa vel elementata:

Liber Quintus

Continentia libri quinti.

Quintus liber agit de ceteris mūdi partibus superioribus. Hoc est de igneo spacio ac celo aereo ac eius impressionibus. Habet aūt capitula.cxiiii.

De igneo spacio i.
De natura ignis cōmuni ii.
De eodem. iii.
De pprietatib⁹ ignis in quib⁹ assimilat divinitati. iiii.
De differentia ignis celestis ac terreni v.
Q⁹ ignis omnia vegetat et movet vi.
De diversis speciebus ignis. vii.
De ethere viii.
De aere. ix.
De naturalibus aeris proprietatibus x.
De loco et motu ipius xi.
Q⁹ aer sit vnum t verum corpus probatur ex ei⁹ operationibus. xii.
Iterum ad idem. xiii.
De sono in quo etiā apparet aeris intensio xiiii.
De variis soni generationibus. xv.
Qualiter in aere solo recipitur eius generatio. xvi.
De echone xvii.
De sonis in aere sibi invicem occurrentibus. xviii.
De differentiis sonoꝝ xix.
De duplici medio soni xx.
Iterum de eodem xxi.
De tribus aeris ptib⁹ sive regionibus. xxii.
De incōstantia inferioris partis eius. xxiii.
De variis impressionibus eius. xxiiii.
Iterum de eodem. xxv.
De ventis. xxvi
De diversis ventorum causis. xxvii.
Adhuc de eodem. xxviii.
De qualitatib⁹ ventoꝝ xxix.
De augmentatōne ventoꝝ sm ptes a quib⁹ flant. xxx.
De causis interpolationis ventoꝝ xxxi.
De ventis antelucanis xxxii.
De ceteris ventoꝝ generib⁹ xxxiii.
De numero ventoꝝ t ratōib⁹ noīn singuloꝝ. xxxiiii.
De locis eoꝝ originalib⁹ t eoꝝ effectib⁹ xxxv.
De quattuor ventis principalib⁹ xxxvi.
De multiplici ventoꝝ vtilitate xxxvii.
De quorundā sanitate t aliox notietate xxxviii.
De turbine. xxxix
De tempestate ac temporib⁹ tempestuosis xl.
De signis tempestatū pnosticis xli.
De nubibus xlii.
De diversis nubiū causis xliii.
De locis t colorib⁹ t generationib⁹ nubiū xliiii.
De pluuiis xlv.
De diversis pluuiaꝝ causis xlvi.
De natura aque pluuialis xlvii.
De grandine t ei⁹ forma ac pprietate xlviii.
Vbi t ex qua causa generetur grando xlix.
De niue l.
De nuis causa t origine li.
De temporibus niuis t grandinis lii.
De natura aque nivalis liii.
De chorusca tione liiii.
De tonitruo lv.
De speciebus tonitrui lvi.
Q⁹ nō fit tonitruus ex qualibet collisione lvii.
Q⁹ etiā sine nube videtur fieri posse lviii.
De fulmine lix.
Cur nō tonet ac fulminet in quolibet anni tpe lx.
De diversis specieb⁹ fulminis lxi.
De miraculis operationum fulminis lxii.
De variis eiusdem operationibus secundum materias quas invenit lxiii.
De differentia choruscationis sive fulgurationis t fulminis. lxiiii.
Q⁹ vtrunq; illoꝝ est ignis lxv.
Qualiter humide nubes ignē possint gignere lxvi.
Epilogus de tribus predictis scilicet fulgure tonitruo et fulmine lxvii.
Diversoꝝ opiniones de predictis lxviii.
Quib⁹ in locis t tpibus fulminet t quib⁹ nō lxix.
Morale senece de terrore fulminis lxx.
De ignib⁹ in trāsversum p aerem agitatis lxxi.
De asub.i.stella cadente lxxii.
De ceteris igneis impressionibus lxxiii.
De yride t eius coloribus lxxiiii.
Qualiter imprimitur in eo solis imago lxxv.
Q⁹ ibi multe imagines in vnā turbidā pfluūt. lxxvi.
De vitio speculi lxxvii.
Diversoꝝ sententie de yride lxxviii.
Quib⁹ temporibus appareat t quib⁹ non lxxix.
De significationibus yridis lxxx.
De coronis in aere expressis lxxxi.
De virgis lxxxii.
De imaginibus solis lxxxiii.
De rore t eius effectibus lxxxiiii.
De manna quod generatur ex rore lxxxv.
De melle lxxxvi.
De ladano lxxxvii.
De pruina lxxxviii.
De gelu t glacie lxxxix.
De nebula xc.
De exalatione t euaporatione multiphar ia xci.
De illis que fiunt ex terra xcii.
De illis que fiunt ex aqua vino t aceto xciii.
De illa que fit in corpore humano xciiii.
De illa que fit in arboribus xcv.
De illa que fit ex putrefactionibus xcvi.
De exalatione que fit per attractionem xcvii.
De fumo t ei⁹ proprietate xcviii.
De trina fumi varietate xcix.
De odoribus in genere c.
Utrum odor sit qualitas simplex an composita ci.
Q⁹ odor principaliter ꝓstituit i vapore calido t sicco. cii
Q⁹ odor per euaporationes immutatur ciii.
Q⁹ odor t sapor diversimode generātur a qualitatib⁹ subiectorum complexionalibus ciiii.
De quibusdā corpib⁹ odorabilib⁹ sm arestotilem. cv.
De odoribus quorundam metallorum cvi.
De odoribus ciborum ac medicaminum cvii.
De differentiis odorum cviii.
De aere temperato et intemperato cix.
De pprietatib⁹ aeris septētrionalis t meridionalis. cx
De proprietatibus orientalis et occidentalis cxi.
De diversitate aeris ex locoꝝ situ vel vicinitate cxii.
De aere pestilentioso cxiii.
De habitatōe demonū in hoc aere caliginoso. cxiiii.

De igneo spacio. Augu. sup gen. C. I.

Sup aerem purus ignis dicitur celū. vnde et lumīaria facta esse comentant illius. s. ignee lucis conglobata di spositaqz natura in eas formas quas i celo cernim? De neca de naturalib? questionibus li. vi. Ordo siquidē rerū etistit. et ignis purgat? in custodia mundi summas sor titus oras pulcerrime circuit. Et hic quidē descendere non potest. Sed nec ab exterio comprimit: qz in ethere nulli incerto corpi loc?: certa z ordinata nō pugnār. vos aūt dicitis cū causas stellaz trāsuolantiū redditis pos se aliquas ptes aeris ad se ignē trahere ex his locis su periorib?: atqz ex eo ardore accendi. Sed plurimum in tereſt. vtz aliquis dicat ignē ex ethere decidere: qō na tura nō patitur: an dicat ex ignea vi calorē in ea q̄ sub iacent: trāsilire. Nō enī tunc ignis illinc cadit: qō fieri non potest sed hic nascit: apud nos certe videm? incē dio late pnagante quasdā insulas q̄diu ꝯcaluerint: e x se flamā concipe. Itaqz verisimile est z in aere summo in quo ignis rapiēdi naturā habet. accēdi calorē ignis suppositi. Necesse est enī vt vn? ether habeat aliquid aeri simile. Et summ? aer nō sit etheri summo dissimil' qz nō fit statim in diuersum ex diuerso transitus: paula tim ergo ista vim suā in ꝑximo miscent. ita vt dubitare possēs: an hoc aer an hoc iā ether sit. Phōs in methe oroz li. i. Inferi? quidē in eo qō sup terrā est: vincit aq̄ z aer sine igne. Nā si vinceret ignis cōburet illud et exiccaret. Ignis aūt pur? z nō turbid? supius est ꝓtin gens orbez lune Hugo in dydascolicon li. i. Itaqz tē poralia hec sūt nature opa: que sup terrā oriunt sub lu nari globo mouente igne artifice. qui quadā vi descen dit in res sensibiles ꝓcreandas. Et li. de naturis re rum. Loc? orbi ꝓpinqu?: qui. s. orbis est elementū quin tum calid? est z inflamar?. Nā oīe mobile ex corpibus q̄ mouetur motu circulari inflamaf: z ip̄m qō ei appro ximat inflamat. In locis aūt orbis in quibus videt ga laxia sunt stelle multe pue: spisse: z magne: ꝓpinque: lu minose. Cū ergo ꝓcedit lumen eaz ex illo loco igneo vl' inflamato: videtur in eo lumē oblongū. Et iste quidem stelle sunt: quaz quedā alias tangūt: z lumen a sole re cipiunt. Quare ꝓtimatur lumē quarundā eaz cū qui busdā: ꝓpter hoc videtur galaxia in vno orbis loco: nō recedēs ab eo. Ex his verbis aristotilis innitur: q̄ nō solū a supiore: sed ab inferiore loco gloria z honor con trahitur. Nā lucē dictaz stellaz nobilitat nō solum lu men solis: sed etiā ignis. Esse aūt galaxie simile est esse stellaz comas habentiū: qz simules sūt eis p hūc modū in locis suis. Et lumē solis supat lumē eaz. II.

De natura ignis communi. Auicenna de medicina libro. ij

Ignis est corp? simplex: cui? naturalis loc? exi stit sup oīes elementarias ptes: qui est conca ua celi superficiei. Ipe nanqz ad celū puenit hec est leuitas ei? absoluta: hui? natura calida est z sicca: z ei? esse in generatis tuuat vt maturent z subtilientur z tempentur: vt z ei? penetratōe p ea currat aerea substā tia: ac duoz elementoz graviū z frigidoz pura frigidi tas temperet. Philosoph? de celo z mundo libro. iii. Ignis est velocis motus calefaciens aduren: incidit quoqz z sepat: et aggregat plus q̄ sepat. Nō eis sepat z finit: nisi oīe qō nō est sui generis. Aggregat aūt et vnit oīe qō sui generis est. vnde aggregatio z vnitio est de ipius ignis essentia. Sepatio aūt z consumptio nō insunt ei nisi p accidens. Et ignē quidez corrūpi vi dem? dupliciter: aut eni corrumpit ꝓtrario suo: aut sini tur z extinguitur ex seipo. Ex libro de naturis reruz Ignis simplex dicit? est leuissimū corpoz: ascendēs sur sum: congregās homogenia: disgregās syngenea: cale faciens z illuminās: virtutē habet vsiuā z consumpti uam: materiāqz sibi subiectā vbi obediens fuerit: in fa ullā et cinerē redigit. Itaqz materiā ꝓximātē cōsumt cū sine materia extra sperā suā esse nō possit. Quātoqz in materia grossiori fuerit: tanto fortiꝰ vrit. fortius eni vrit in ferro: q̄ in carbone. Et fortiꝰ in carbone q̄ i sti pula. Et in stipula: q̄ in stupa. Item in viridi materia fortius vrit: q̄ in sicca. Ignis accensus aqua ardenti ex subtilitate sui fomenti etiam bombicem eadem aqua madefactum: non comburit: sed accendit. nec vllam ali cubi adustionem prestat. Ignis lapides in era soluit: ferrum mollit: lapidem crematum: in cementum vertit. candida nigrificat. nigra candificat: p tpe iocund? est: si nō excrescat. Ignis ventū suscitat. vnde z vulg? ignē solet accendere: cū a tritico palcas excutiūt. Ignis ma nens ignis. nec potentia leui actualē potest amittere ca liditatem et siccitatē: sicut in aliis elementis contingit Nā terra calefieri potest et humectari: aqua vero cale fieri: et aer frigefieri III.

De eodem

Quaqz ignis subtilissim? sit nunq̄ euaporatiꝰ erit: qz oīe euaporans euaporat subtilius se p attritōez z calefactōnez: que duo exclusa sunt ab igne subtilissimo et puro. Ignis si sub diuo accendi tur: quinqz lineas efficere noscitur. vnā in medio ferui dam. duas circūgelidas: duas vero inter has temperatas Qui si vt sol circūiret: mimiꝰ quinqz circulos redderz; ad modū quinqz circuloz in celo. s. borealis: solsticialis equinoctialis: brumalis: australis Ignis etiā ad ingres sum hostii facile extinguitur: et difficile accēditur. Ra dius solis obiecto speculo cōcauo fit ignis sm esse qō vbi est: nō tm habet lucem: sed corpulentiam et calorem. Ignis ex silice elicitur: sed statim annichilatur; nisi cir cumposita leui et arida materia foueatur. Ex igne pu ro nichil fit: sine materia permanente. Ignis in maiori materia maioris est claritatis et caloris. Ignis multi pliciter auxiliabitur. Remediū pbet doloꝛ: quem facit adustio. Dicitur etiā ignis q̄ accensus in domo: defen dit eā ab ictu fulminis. Est aūt gen? ignis de quo legi tur in gestis beati nicolai: qō ardet in aqua calida: ō sui natura semp mobile. Ignis diuin? ꝓsumit nō id qō est Sed pot? id qō nō est: vt peccatū. Ecōtrario ignis cō cupiscentie facit: qm̄ ab esse ad min? esse hoiez inflamā do trahit. Ignis durat quousqz est cōbustibile: et amoꝛ quousqz amabile. Actoꝛ. Ignis est elementū quartū Calidus est: et sursum tendit: splendet: rutilat: calefacit fumū generat: ligna ꝓsumit: attractiue nature est: cibos decoquit. hui? effect? ex pte tanguntur in his versibus. Destruit: emollit; restringit: cōsolidatqz. Terret: accen dit: letificat: clarificatqz. Mobilis et siccus mundusqz fauilla tenetur. Crescit et ascēdit: sed aqua modica mo rietur. IIII.

De ꝓprietatib? ignis in quib? assimilat' di uinitati. Dionisi? de gerarchia celesti.

Habet aūt ignis multas diuine. si pbas est di cere. gratie. ꝓprietates. Ignis eni sensibilis q̄ dem est: et remouetur omnib?. i. supemnet om nib? elementis. Occult? est et insensibilis sm se: nō acce dente materia in qua ꝓpriam manifestet actionē: immē surabilis: potens oim simul: mobilis: tradens se oīb? quoquo modo appropinquantib?: renouatiꝰ materię:

illuminatiu⁹ circuuelati ꝫ splēdoꝛib⁹ incomphensibilis clarus diceret⁹.i.discernens materias.vt plumbū ab argento.refulgens:immutabilis siue impassibilis:sursū ferens:acute means:nō receptans ꝓtumeliā mīoꝛatōis semp mot⁹:p seipm mot⁹ mouens alteꝝ. Nō indigens alteri⁹:latenter crescens a seipo: ⁊ ad susceptas materias manifestā sumit magnitudinē. alias manifestās sui magnitudinē actiu⁹.potens.simul oīm⁹ plens inuisibiliter.neglect⁹ nō esse putatur.attritū aūt sicut quadā vindicta:cōnaturaliter ⁊ ꝓprie subitoqꝫ relucens:et iterum incomphensibiliter impalpabilis:nō minut⁹ i oībus ditissimis suis traditiōib⁹. ¶ Glosa sup act⁹ apostoloꝝ.ii.c. In igne spūssanct⁹ venit:qz ignis quatuoꝛ habet ꝓprietates naturales.vrit.purgat.calefacit.illuminat. Ignis etiā incoꝛporeꝰ ⁊ inuisibilis est in natura sua.sed assumpto alio coꝛpe videt:diuersi coloris apparens ꝓpter materias in quibus ardet. ¶ v.

¶ De differentia ignis celestis ac terreni. Augustinus sup genesim.

Ignis quidē ille supioꝛ.vt dictū est. purus esse dicitur. Ignis aūt ille qui vrit tangentē: qui de terrenis ⁊ humidis mot⁹ infra exūtit. vt vertatur in aliud elementum:ac p hoc in supioꝛem tranquillitatē euadere nō valens:in ista pinguioꝛi pte turbulentis mot⁹ agitatur ad temperandū ei⁹ rigoꝛē.et ad vsus terꝛoꝛesqꝫ moꝛtaliū ¶ Actoꝛ. Ignis ille supmus ac tranquill⁹.nō queꝛit alienā materiaꝫ in qua coalescat, Iste vero terren⁹ ignis qz nō est in regione sua:sed deficit in cōsumptōe materie.⁊ in aliud elementū ꝙuerti dicitur:qz fumigādo in aera densatur.hec est vtiqꝫ differentia inter vtrūqꝫ:qz ille celestis ignis nō est elementū.hic aūt terren⁹ elementū.ille tranquill⁹.ille aūt turbid⁹. ibi quoqꝫ ferē esse pura lux.hic aūt ardoꝛ.vnde triptita fit ignis distinctio.aut enī est pur⁹ ⁊ sine materia.⁊ sic est ille celestis. aut in materia. Et hoc dupliciter. aut in materia rara ⁊ tenui sic est in aere:et sic est flama;vt in fulgure. Aut in materia grossioꝛi terrena.ſ.ac solida. et sic est carbo vel fauilla. Ignis ille supioꝛ nō est calid⁹ vel ardens in se ſm quosdā:sed tm̄ in effectu. calefacit enim subiecta ¶ Guilberm⁹ de conchis. Ignea nō sunt calida:nisi q̄ vicina sunt alicui spisse materie ⁊ humide.vnde sol i cōuallib⁹ montiū vbi aer spissioꝛ est:maioꝛē caloꝛē exercꝫ vnde in summitate montiū ꝓpter subtilitatē aeris ppetue sunt niues. ¶ Seneca vbi supra. Et ignis quidem fieri solet apud nos duob⁹ modis. Uno.ſ.si excitatur: sicut lapide pcusso. Altero vero si attritu inuenit. Sicut cū duo ligna inter se diuti⁹ sunt stricta Nec omnis hoc tibi pstabit materia:sed elicitēdis ignibus ydonea: sicut laur⁹ ⁊ edere.et alta in hunc vsum pastoꝛibus nota. ¶ vi.

¶ Qz ignis omnia vegetat et mouet. Hugo super ecclesiasten.

Lustrans inquit vniuersa in circuitu pgit spūs et in circulos suos reuertitur. Spiritū hic accipere possumus igneā vim: que ab ipo sole ꝓcedens.p cuncta se diffundit. et vniuersa inuisibiliter penetrans vegetat ⁊ mouet. vnde ⁊ veteres naturā esse dixerunt ignē artificē ꝓcedentē in res sensibiles ꝓcreandas. vitalis enī mot⁹ ⁊ vegetatōis sensibilis in cunctis nascentib⁹ ignea vis oꝛigo est. que reb⁹ omnibus incrementū subdit. Et inuisibili eas nutrimēto alens ac foues.ad vtilē tandē ꝓducit substātiā. hic ergo spirit⁹ .i. hec occulta nature vis oīa lustrat: qz p omnes reruꝫ ptes inuisibiliter se diffundēs.vnicuiqꝫ ſm nature sue capacitatē.ppetiam qualitatē distribuit.pgit ⁊ reuertit qz vniuersa q̄ oꝛiunt in tpe pꝛi⁹ p incrementū ꝓuehit ac deinde senescentia in oꝛiginē suā reducit. ¶ Ambroꝛsius in hexameron li.ii. Cū dicant pbi ozbē celi voluistellis ardentib⁹ refulgentē. Nōne dei ꝓuidentia necessario ꝓspexit.vt intra ⁊ supra celi ozbem aqua redū darer.que illa feruentis axis incēdia temperet. Qꝛ ergo exundat ⁊ feruet ignis.etiā aqua exundauit i terrīne solis ac stellaꝝ ardoꝛ eas exureret: et tenera rex ex ozdia vapoꝛ insolit⁹ lederet. Quāti fluuii.fontes.lacus terras irrigant:qz eas intern⁹ ignis vapoꝛat. vnde cni arbores germinarent.sata ꝓumperent.vel oꝛta cōqui rerent.al's cogrent:nisi ea iteriꝰ ignis aāret: q̄ etiā ō satis frequenter excutit:⁊ de ligno exilit sepe dū cedit Itaqꝫ ne alteꝝ altero ꝓsumeretur:inuicem se temperant ignis ⁊ aqua. Be⁹ enī ponderē ⁊ mensura examinauit vniuersa ¶ Seneca vbi supra li.vii. Dicim⁹ ergo ignē esse qui mundū occupet:⁊ in se cuncta ꝙuertat.nichilqꝫ aliud in reꝝ natura relinqui restincto igne:q̄ humoꝛē: et in hoc futuri mundi spem latere.ita ignis exit⁹ mundi est .humoꝛ exoꝛdiū ¶ vii.

¶ De diuersis speciebus ignis Hugo de sancto victoꝛe.

Triplex est ignis natura.ſ.q̄ nascit.q̄ pascitur q̄ depascitur.hoc est q̄ oꝛitur q̄ nutritur q̄ cōsumit. Et ſm has tres naturas recipit decem species. Prima est que fit p remotionē: que nec nascit: nec pascitur:nec depascitur.qualis est gehenne ignis. Nō nascitur:qz originem extra se nō habet. Nō pascit qz nutrimento nō indiget. Nō depascitur:qz in substātia materiali nō ardet. Secunda est species que tantuꝫ nascit ñ pascit ñ depascit:q̄lis ē fulgur exprssū a nubib⁹ Tercia q̄ tantū pascitur nō nascitur nō depascit: q̄lis est ignis oculoꝝ qui naturalis est. Quarta q̄ tantuꝫ depascitur:nō nascitur:nō pascitur.qualis est ignis solū extrinsec⁹.vnde nec sordes ei appꝛopinquare possunt. quas nō sibi incoꝛporando:sed in nichilum redigendo ꝓsumit. Et hec est differentia inter ignē solis ⁊ gehēne qz ignis solis extrinsec⁹ depascitur. Ignis vero gehenne:nec extrinsec⁹ id qō ardet:nec intrinsec⁹ id in quo ardet demolitur. Quinta species cuꝫ ignis qui nascit:pascitur nō depascitur:qualis est caloꝛ in ouo:qz ille ō coꝛe fouentis nascitur ⁊ pascitur:⁊ nō depascitur eius substantia. Talis est ⁊ radi⁹ solis in luna. Sexta est q̄ nascitur ⁊ depascitur ⁊ nō pascitur:sicut fulgur exprssū de nubib⁹. Septima est que pascitur ⁊ depascitur:⁊ nō nascitur:qualis est caloꝛ in coꝛpe: pascitur cibis: depascitur humoꝛes coꝛpis. Nō aūt nascitur: qz naturalis est. Octaua que violentia nascitur simulqꝫ nascitur ⁊ ō pascitur.sicut ignis excussus de silice:⁊ i lignis receptꝰ de silice p violentiā collisō nascitur:⁊ in lignis pascitur et ipa ligna depascitur. Nona est que sursum nascitur deoꝛsum vero depascitur simulqꝫ pascitur: sicut radi⁹ solis lucens in humido de sole a sursum nascitur et pascitur et humoꝛem depascitur Decima est que de subt⁹ simul nascitur pascitur ⁊ depascitur.qualis est ignis ex iens de ligno et ardens in ligno:ꝓpter has diuersas species ignis diuersa inuenitur significare in scriptura Modo charitatē.mō cupiditatez. mō luxuriā. mō virtutes.modo vicia.modo deū. ¶ viii.

¶ De ethere.

Quid aūt etheris nomine significetur iuxta bedam qui hoc celū immediate sup aerem oꝛdiat nō intelligo:nisi ipius aeris supma ps puriooꝛ ac tranquillioꝛ hoc noīe nuncupetur.quāq̄ tam ab aere stotile q̄ a ceteris autoꝛib⁹ ignis ille supioꝛ elementis: siue spaciū igneū.de quo iam diximus. ether vocetur. ¶ Et libro de naturis reꝝ. Supra est ignis purissim⁹ totū aerem excedens. Cui⁹ regio ad firmamentū vsqꝫ extenditur. Is tanto est aere subtilioꝛ: quanto aqua tenuioꝛ:et aqua terra rarioꝛ.idem et ether vocatur: qz ꝑpetuo splendoꝛe letat.de hoc angeli sibi coꝛpa assūmūt

cum ad homines missi veniūt. In hac ignis regione septem stelle ⁊ septē planete singulis circulis cōtra mūdum ferunt: et ob vagū cursum erratice nominantur. Ignis itaq; tripliciter cōsideratur. Nā in materia terrea carbo est. In materia aeris flamma. In natura vero lucis est pura lux. Et ideo nō indiget nutrimento: qz ñ est ex cōtrarijs agentib⁹. planete quoq; ⁊ stelle quomā ex eodē constāt alimento nō indigent. Et ideo sm naturē cursū in cuī lucere possent: nisi creatoris sui voluntas eos aliter ordinaret. Ipe nanq; ignis lux illic in ppria regione est: nec habet respectū ad aliud vnde naturam trahat. ¶ Isidor⁹ in li. etho. xiii. Ether loc⁹ est in quo sidera sunt: ⁊ significat eū ignē: qui a toto mundo in latū sepatus est. Dane ether est elementū: etherea vero splendor etheris: ⁊ est sermo grecus. ¶ Aeror. Ecce apte innuit ysidor⁹: celū sidereū qō ⁊ igneū est: etheris nomine designari. fortassis aūt beda celū ipm sidereū p tria interstitia sepat. quoz vnūqdq; celū vocat: ⁊ p prīū cuiq; vocabulū assignat. Primū. s. ⁊ infimū etherea nominās. Mediū aūt olimpū. Suprēmū vero spacium igneū. His aūt prermissis que liquide comphendere nō possum⁹: ad ea q̄ nobis tā ex assiduo loquēdi vsu: q̄ ex scripturaz lectōe nota sūt trāseamus. IX.

¶ De aere. ¶ Isidorus. xiij. libro.

Nerdus ⁊ celū p aere accipit vbi venti ⁊ turbines ac nubes fiunt. Vñ lucret⁹. Celū qō dicit aer. psalmista quoq; volucres celi dicit: cū eas in aere volitare manifestū sit. Et nos hunc aerē ex psuetudine celū vocam⁹ Cū de sereno vel nubilo querentes: quale sit celū interrogam⁹. Est aūt aer inanitas plus habens admixtū raritatis q̄ cetera elementa. Unde virgil⁹: longū p inane secutus. ¶ Aeror. Aer inquit leuis ⁊ mobilis est: rarus: spiraculū viuentiū. sole illuminat. nube densat. veto agitat. ¶ Hugo de septē dieb⁹. Aer dicitur celū: eo q̄ a visib⁹ nostris celetur. Nā oīe corp⁹ visibile alicuius densitatis est: que ex spissitudine aque vel terre cōtingit: vt nubes ex vapore aquaz densate visibiles apparent. ¶ Ex libro de naturis rer. Aer est tercīū elemētum: ⁊ est oīe qō inani simile a terra vsq; ad lunā conspicitur. de quo ⁊ vitalis spūs hauritur: ⁊ in quo demones cōmorātur. Est eni qōdāmodo crassus. terra: ⁊ aqua ⁊ igne pmixt⁹. Aliter eni demonū corpa ex eo sumpta sonū nō recipent. vnde verba formarentur: ad eos quibus apparent. Qō ergo dux ⁊ molle aspez ⁊ lene sentitur in eis: fit ex ptrarijs elementis simul pmixtis. Ex hoc etiā ⁊ in hoc fiunt venti. nives. grandines. imbres flama ⁊ hmōi. Ex cōtrarietate nanq; vehementiaz elementoz paritur. vnde ⁊ ei⁹ corruptione infirmitates ⁊ pestilentie generātur. Aer rarus est: leuis: mobilis: auibus peruius. Nubib⁹ obscuratur: et pluuiā significat sole illustratur. hieme condensatur. Estate serenat. vento agitatur. Circa paludinosa ⁊ humida loca cōdensat et facilime corrūpitur. circa mōtes aūt subtilis ē. nimium ac penetrabilis. Mediocrib⁹ aūt locis optimus. i. nec nimis altis nec demissis. X.

De naturalib⁹ aeris proprietatibus.

Aer est elementū calidū et humidū: qō ad terminum fertur: licet nō ita velociter vt ignis. vnde aer habet humidi magis q̄ calidi: de pprietate aūt humidi est: q̄ si fuerit diuisum: iterato redeat ad cōtinuum. Aer maxime inter ceteras qualitates elemēta res passiu⁹ est. vnde impossibile est humidum sm se esse causam doloris: sicut ⁊ verā humilitatem offensionis. Aer motu frigescit. Cū tñ eo et terra et aqua nō frigescant sed calescant. hois aūt flatu ꝓtingit aerez et infrigescere et calescere. Nichil tñ ita replere potest: vt aer cū ingreditur: nichil ita euacuare: cū expellitur Cū aūt totū repleuerit: ipm sm se disponit. aer eni sequit figuram eius qō repleuit: vel cui adiungitur. Aer facilime corrumpitur: et maxime qñ non mouet. Immutat quoq; fumositate paludū vel putredinis alicui⁹. vnde fiunt morbi ac pestes in hoibus. aer medium est in visu ⁊ auditu et olfactu. Oēs colores simul et semel potest recipere: et tñ vnūquemq; separatim et absq; cōmixtione oīs vt patet. posito q̄ pupilla oculi in medio aere esset: cui⁹ circūferentia oēs colores etiā distinctos haberz. Aer quādo tingitur aliquo colore in ipo resplendēte: reddit ipm colorē ad aliud corp⁹: sicut aqua radiū in ea refulgentē reddit ad aliud corp⁹. Tertio aūt et splendor nō videntur in aere et in aqua: nisi qñ in quiete sunt. Aer quoq; sicut ⁊ ignis nō evaporat: qz oīe evaporās evaporat in fumum subtiliorem se. et ignitū: quod non accidit aeri. XI.

¶ De loco et motu ipsi⁹ Auicēna vbi supra.

Aer est corp⁹ simplex cui⁹ naturalis locus est: vt sit sup aquā: et sub igne. et hec est eius lenitas compatiua: cuius natura calida est et humida: hui⁹ esse in generatis innuat vt rarificentur et subtilientur: et ad supiora eleuentur. ¶ Plīs de celo et mundo li. iii. Aer plus est in magnitudine. i. expansione q̄ aqua Similiter et oīe corp⁹ subtile pluris est magnitudinis q̄ corp⁹. s. spissum. Elementū ergo aque min⁹ est elemēto aeris. Quāto ergo mai⁹ est corp⁹: tanto vehemētior mot⁹ ei⁹ fit et fortior. Ignis nanq; q̄to maior: sursum tanto velocī⁹ incedit. ¶ Hugo sup ecclesiasten. Lustrāt inquit vniuersa in circuitu pgit spirit⁹: h⁹ quoq; significare potest: q̄ mot⁹ aeris nō semp vbiq; idē est. Dz cū alibi vehement⁹: alibi moderat⁹ agitetur: ipa eius fluctuatio versavice in semetipam refusa dissimiliter mouetur: et nō vniformiter pquiescit: vt non cogamur motum semel ceptū vsq; ad extrema extendere: sed singule motiones impulsionesq; quasi in se facte. paulatiz in spacio motu languente quiescūt. Sed et illud qō ait lustrans: apte huic elemento tribuitur: siue q̄ sordes vniuersas sua mobilitate vbiq; aspersas siue collectas purget ac dissiper. Siue q̄ sua subtilitate cuncta penetrans: vbiq; se diffundat. ¶ Seneca vbi supra libro vi. Aer quidē terre ꝓximus: et sic ei appositus: vt ibi statim futur⁹ sit vnde illa discesserit. ps est totus mundi. Dz tñ quidq̄d in alimentū celestiū terra miserit: ipa recipit: vt. s. materia: non ps debeat intelligi. Ex hoc ois ei⁹ incōstantia et tumult⁹ est. XII.

Q⁹ aer sit vīū et verū corp⁹ probatur ex eius operationibus

Sunt qui et hunc ex distantib⁹ corpusculis vt pulueream construūt. plurimum aūt a vero recedunt: cū p vnitatē ptes ad intensiōez sibi ꝓsentire debeāt: et ꝓferre vires. Aer aūt si in athamos incidit: sparsus est: teneri vero dilecta nō possunt. Intensionē aeris ostendunt ꝓlata nec ad ictum cedentia: ostendunt et pondera vento gestante p magnū spaciuz ablata: ostendunt etiā voces que remisse clareq; sunt: p ut aer se cōcitauerit. Quid eniz est vox: nisi intensio aeris vt audiatur: lingue formata pcussu. Quid cursus et mot⁹ oīs: nōne intensi spūs opa sunt: hic facit vim veri⁹ et velocitatē currentib⁹. Cunq; vehementer concitans ipe se rotauerit arbusta: siluasq; cōuoluit: et edificia tota corripiens in alto frangit. Mare quoq; per se languidū et tacēs incitat. Intensiōez spūs sue ptes explicant. nanq; ingentē vim p occultū agūt paruula admodū semina: et quoz exilitas in cōfissura lapidū: locū inuenit: intantū cōualescunt: vt ingentia saxa viriment et monumenta dissoluent Quid hoc est aliud q̄ intēsio spiritus. sine qua nichil validū: et cōtra quā nichil validū est. Esse aūt vnitatē in aere: vel ex hoc intelligi potest: q̄ corpa nostra inter se coherent Quid eni aliud teneret illa q̄ spirit⁹. Quid aliud pducit segetes ⁊ frugē imbecillā atq; virentez. Erigit arbores: et distendit in

ramos:aut in altū erigit:quā intensio spiritꝰ.et vnitas ostēdit etiā intensionē spiritꝰ velocitas eiꝰ ⁊ diuctio mā oculi statim ꝑ multa milia aciē suā mittūt:vox vna tota simul vbem ꝑcutit:lumen nō paulatim ꝓpit: sed simul vniuersis rebꝰ infūditur. aqua etiā qualiter sine spiritu possit intendi. hanc enī nichil aliud mittere vel agere potest q̄ spiritꝰ:eoqꝫ cogente cōtra naturā suam multa conatur:⁊ ascendit nata defluere:vsqꝫ ex supiore loco in piscinā missus.nō descendit:sed resilit quare ni si spiritu reficiente:vel refragante.lumen illi caloꝫq; ali unde sunt:sed non ꝑ ossē spaciū sui similis est imo mutatur a primis. ¶ xiii.

¶ Iterū ad idem ex libro de naturis rerū

Muentosa in qua est stupa accendit ignis:rare facit aerem circūstantē in uentre ventose.et ducit in raritatem naturalem cēncie sue.quo extēto:q̄do iungit ventosa corpi.⁊ aer de sui natura redit ad cēntiam dēpssionem in uentose ventre.et tunc occupat minorem locū.q̄ prius.ac ne locus sit vacuꝰ quem occupabat prius.exit de corpe sanguis ad repletōēz illius ꝑ vim .Et hmōi attractō aeris fit et in vreeo aliquo liquore impleto:cuiꝰ fundus habz multa foramina nichil inde exire pōt:q̄ diu supꝰ orificiū obturabit:nec aer vel aliud intrat:et hoc ne vacuꝰ maneat locꝰ.Si tā apiatur orificium supius:tam exibit.Et quantum inferius erit d̄ illo liquore:tantū supꝰ ingreditur ad restauratōnem de aere. Item ex attractōne aeris efficitur: q̄ homo ꝑpe cadauer homis transiens occisi:licet illud nō sentiat:tamen horrore cōcutitur.hoc enī fit ex spiritu q̄ntālācumq; infectōem recipiente:et eā aīme repūtāte.ꝓterea vulꝰ infectum spiritibus interficientis:aerem infectum trahit transeunte interfectore :quo intercepto sanguis ebulliens extra manat:quod in viuēte nō fieret. Natura enīz corpis adhuc viuentis bonum sanguinez vt sibi amicum traheret:et aerem infectum vt sibi inimicum excluderet:et hic cōtractꝰ fit accidētaliter scilicz ex similitudine. Item si mulier acū q̄ntulocūq; fumo ex cadauere resoluto ꝑ suturam portauerit sup tacētis corpꝰ:nephritā actōnem impedit. ¶ xiiii.

¶ De sono ī quo etiaz apparet aeris intēsio

Er licet maxīe sit passibilis et benignꝰ In omni tū violēta collisione et motu:q̄ clamat vel sonat:ei oportet imputari. Sonus est aeris ꝑcussio indissolubilis vsqꝫ ad auditum Sonatīm autem est motiuū aeris:vsqꝫ ad auditum. Sonus duplex est:quidaz scilicet actus.Alius vero potencia. Quedam enī sonū habent potentia:vt es et quecūqꝫ lenia sūt ⁊ plana:q̄a sonare possunt:et magis cōcaua. Corpa namqꝫ cōcaua ꝓpter reflexionē:faciunt plures repcussiones post ꝓmā ꝓpter ꝓhibitōem exitꝰ. Facere vero sonum actu.est ictus aeris medii ⁊ auditꝰ:fit aūt sēp sonus scōm actū ab aliquo:et ad aliq̄d et in aliquo. Aliud enī est verberās. Et aliud quod verberaf:et aliud ipa verberatō. Quedam aūt nō dicimꝰ habere sonū.vt spōgiam et pilos. oportet enim q̄ sanatiuū sit ad resistentiā durum.lene ad cōtinuationē.latū ad fortitudinē implendā:Omne musicū instrumentū inanimatū sub vno sono omnia verba ꝑfundit:Idem etiā facit sonꝰ verboꝝ homis venīēs a remotis. Buccina versus extremitatē largior est: q̄ ab ore longior est:⁊ aliq̄n sonat ꝑcise:aliquādo cōtinue Cythare sonꝰ ferē somnuz inducere ⁊ demones effugare. Campana in triꝫ locis si pulsēt tres habere sonos inuenitur In fundo mediocrē.in extremitate subtiliorē in medio grauiorē. Campana vbi spissior est:ibi acutōr Clarior aūt dicit esse sonꝰ campane iuxta aquā suspēse Campana maxima si pulsetur:etiā tenui filo circūdata sinditur.ꝑcutiuntur aūt campana ⁊ olla ⁊ lampas ⁊ talia:vt sic ꝑbent an fracta sint vel integra ¶ xv.

¶ De varijs soni generationibus.

Sonꝰ aūt multis modis generatur. Generatur enī quandoqꝫ ex duoꝝ planoꝝ ac solidoꝝ inuicem ꝑcussione.ꝑ hoc q̄ expellit aer aliqualiter a superficie vtriusqꝫ:que si nō essent aspera nō inde tunc generaretur:qz tunc aer cōtineretur nō expulsus inter ptem eminentē ⁊ ptem dēpssam.Similiter etiā nō fierz sonus:si mollia essent.qz tunc cederent aeri:nec ipm expellerent.Similiter si acuta essent:nec sic sonū faceret. sicut si acus acui obiceref.Acutū enī est penetratiuuz ac diuisiuū potiꝰ q̄ expulsiuū ac fractiuū. fit aūt ꝓecipue sonꝰ magnꝰ.si ea q̄ ꝑcutiantur aere sint plena:sicut metalla que aere ꝑcussuz diu retinent. ac ꝑ hoc magnū faciūt sonū.Alio modo fit sonus nō ex ꝑcussione solidi corpis ad solidū:sed ex scissione vnīꝰ ptis ab alia:sicut cū rumpitur pannꝰ vel lignū.tunc enīz aer frangit violenter ⁊ eiꝰ fractura causat sonū.Tercio modo fit ex aeris ad aliud vel ab alio ꝑcussione.sicut pulmo ꝑcutit aerem ad ptes duras trabee arterie. Quarto etiā modo fit aeris constrictōe.sicut q̄n constringit ꝑ follem vel ꝑ flationē intra fistulā. Et hoc modo etiā generaf: quando ventꝰ aerem ad cauernas vel foramina impellit: ibi qz ipm cōstringit.Quinto modo generatur ex aeris inundatione sm algazelē.sicut est in sono ventoꝝ quādo terrestri sono impellente aeris magna ps ꝑcitur sup alterā.anteq̄ illa apta sit cedere: tunc enī frāgitur ⁊ sonus efficitur. ¶ xvi.

¶ Qualiter in aere solo recipit eiꝰ generatio.

Sonus aūt non generatur in vna pte aeris tm: sicut cetera sensibilia q̄ fiunt ꝑ mediū.sz in omni pte vsqꝫ ad auditū. Mā si generaref in vna pte tantūmodo.oporteret q̄ illa eadē esset numero ī aribꝰ diuersoꝝ.⁊ sic in diuersis esset idem numero quod est impossibile.ꝓterea si esset tantū in vna materia diuidente mediū.oporteret q̄ illa vna in codez tpe in diuersis locis diuideretur ꝑ mediū.Quia.s.ꝑ circūferentiaz cōtingit fieri auditū.⁊ sic oporteret q̄ linee que possent egredi a centro ꝑ circūferentiā simul ⁊ semel diuiderēt mediū.qd̄ itez est impossibile. Bicumꝰ ergo q̄ sit ī omni pte. Naz vnaqueqꝫ res sensibilis nō habet esse nisi ī materia sua:tantaqꝫ est:quāta ⁊ sua materia. vñ q̄tuz aerem ꝑcutit primū ꝑcutiens a quo egrediens est sonꝰ: tantū aerem ꝑcutit aer ꝑcussus.et generat in eo sonuz. Ille quoqꝫ aer tercū ꝑcutit ⁊ sic deinceps:q̄diu durat violentia ꝑcutientis.Et sm debilitatez violentie illius debilitatur etiā sonꝰ.demqꝫ sonꝰ duplex habet mediuz Mā aer eiꝰ est materia ⁊ mediū. aqua vero mediū tantum.vnde cū vnūqd̄qꝫ generetur in materia sibi connexienti.post diuisionez eiꝰ. ꝑte in omni aeris moti generatur sonus. nec oportet q̄ ipm vndiqꝫ diuidat in vna ꝑte generatus.aqua vero q̄ nō est materia:nō suscipit generationem eius in ꝓtibꝰ suis.Et qz sonꝰ non habet esse nisi in materia que est corpꝰ. nec potest transire corpus ꝑ corpꝰ:nisi ipm diuidendo.hinc est q̄ sonꝰ nō ꝑuenit ad auditū ꝑ aquā:nisi cā diuidendo. Nec est simile de sono ⁊ aliis sensibilibꝰ: quoniā illa materiā habent in q̄ sūt ꝓter mediū materiā. Sonꝰ aūt nō habz materiā in q̄ esse naturale habeat:nisi aerē tantū. ¶ xvii.

¶ De echo.

Mecho nō fit reflexio ad aerem vel in aere primo ꝑcusso.sed in forma ⁊ figura ꝑime ꝑcussionis. Sed cōtra obicitur q̄ si sonꝰ sm significationem ꝑcussionis figuraf. Mons aūt repercutiens repcussionem nō habet figurā sicut primū percutiens. videtur ergo echo non redire sm similitudinem ad primum sonū.nisi rediret in materia primo ꝑcussa Respōdemus q̄ hec obiectio recte ꝓcederet si mons percuteret.at mons nō percutit sed tantuz reflectit. aer aūt repercussus ꝑcutit:sonū generando in posteriori aere primus in se generatuz. Concedimꝰ tamen q̄ aliquantulum

retundatur figura soni ꝓpter reſiſtentiã ad aerẽ impul ſum. Et hec eſt cauſa cur voces in echo non ſunt ita di ſtincte. ſicut in principali voce diſtincte ſunt ⁊ articula te. Si aũt querit vt̃ ſemp in omni voce fiat echo. Re ſpondem⁹ q̃ ſemp quidẽ fit echo. i. ſoni reflexio: non tñ ſemp eſt ꝑceptibilis ꝓpter duo. vnũ eſt debilitas refle ctentis. alterũ vero ꝓpinquitas eiuſdẽ ad aures audiẽ tis. Porro ſi queraẽ cur ad montes ⁊ altas ſiluas fre quenter audiat: Reſpondem⁹ q̃ hui⁹ eſt cauſa: q̃ i mõ tibus eſt aeris peuſſi depreſſio ſicut in ſpera. Similiter etiã in altis ſiluis ſunt multa repcutientia ad ramoſ ſu periores ⁊ ſtipites inferi⁹. ꝓpter hoc etiã ibi fit ſpecialis depulſio. In cauerna quoq̃ ꝑcipue ſtricta, ꝓhibetur im pulſionis diffuſio ꝑ circũferentiam. Idcoq̃ neceſſe eſt vt aer impulſus impellatur ad ante: vt fortificẽt ei⁹ im pulſio in materia: ꝓpter hoc in cauernis longe auditur ſon⁹ ⁊ paru⁹. hec quoq̃ eſt cauſa cur in ſiluis bene au ditur. quia ſcilicet arbores impediũt aeris diffuſionẽ peuſſi: ꝓpterea fortificatur violentia ei⁹ ita q̃ longe au ditur ſonus.

XVIII.

De ſonis ī aere ſibi inuicẽ occurrentibus

Iidetur aũt q̃ ſom ſibi inuicẽ occurrentes ī ae re corrumpãt ſeſe. Cũ eni ſon⁹ ſit paſſibilis q̃li tas contrariũ habens in ſpecieb⁹ ſuis: videtur q̃ in cõiunctõe ſupra materiã vnã ſpecies iꝑ corrum pant ſe. At vero cũ audiũt⁹. vt dictũ eſt ſupra. ꝑ circũfe rentiã fiat: ſon⁹ efficitur ſm circulũ maiorẽ ⁊ minorem ita q̃ minor circul⁹ generat maiorẽ: ⁊ ille itez maiorẽ. Cui⁹ exemplũ patet in lapillo in aquã ꝓiecto in aquã videlicet ſtantẽ. vbi videlicet lapis cadens eſt centrum multor̃ circulor̃ ſucceſſiue generator̃. Eo q̃ vna pars aque impulſata. inundat ſup aliã circũquaq̃ ꝑ circũfe rentiã. Sic ergo ⁊ aer impulſus ꝑ primũ ſonans: inun dat ſup aerem vicinũ circũquaq̃. Cũ itaq̃ circul⁹ non tangat circulũ niſi in puncto: ⁊ ita nõ corrumpẽt ſe ad inuicem. At ecõtra poteſt obiici: q̃ videm⁹ in aqua: q̃ vnus circul⁹ infringit aliũ. vel in toto. vel in ꝑte: ergo ſimiliter erit ⁊ in aere. Corrupta vero circũſtantia: ne ceſſe eſt ſonum corrumpi: ꝑcipue in illa ꝑte vbi mot⁹ fo rtior obuiat: ꝓterea videm⁹ q̃ venti nobis ſonos addu cunt. Campana quippe longi⁹ auditur ad illã ꝑtem ad quã vent⁹ flat: q̃ in alia. patet itaq̃ q̃ circũferentia cor rumpitur: q̃ plus in vnã ꝑtem q̃ in alterã ꝑtem extẽdi tur. Manifeſtũ eſt etiã q̃ q̃ magn⁹ ſon⁹ efficitur mior nõ auditur. ſicut patet in campanalibus ⁊ molendinis: q̃ loquẽtes ibi nõ bene audiũtur. Sic ergo redit q̃ vn⁹ ſon⁹ alter̃ corrumpit. Dicim⁹ ergo q̃ ſom obuiãtes cũ trarii ſeſe corrumpunt ⁊ infringũt in loco ꝓtactus. Ita q̃ ex ambob⁹ generatur vnus ꝓfuſus: cũ ambo fuerint excellentes: vt alter alter̃ deſtruit: cũ vn⁹ fortis ⁊ alter debilis fuerit. Sed nota q̃ nõ vbiq̃ ꝓfringunt ſe: niſi alter alter̃ obtineat in tota circũferentia: ſicut cũ vnus eſt debilis: ⁊ alter debilior valde. Sed cũ opant in for titudine: tunc maxime ꝓfringunt ſe ad rectũ dyametrũ ſonantiũ. Sed in alia ꝑte circũferentie nõ ita. Cũ in ſo no. vt dicit areſtotiles. vbiq̃ fiat reflexio. Inde contin git: q̃ vterq̃ ſonor̃ illor̃ adhuc q̃ãq̃ ꝑcipitur: q̃q̃ in quadã ſui ꝑte ſit corrupt⁹. tñ in altera ꝑte ſue circũferẽ tie ad auditũ reflectitur. Ex his patet cur in cõtinue ſo nante: ſon⁹ ſequens magis auditur: q̃ ſon⁹ ꝑcedens: q̃ ſcilicet ꝑcedentem obtinet ſequens ⁊ corrũpit ipm: vel ſm aliquid: vel ſm totũ.

XIX.

De differentijs ſonorũ.

Extremi ſoni qui dicuntur eſſe ſimplices: ſunt acut⁹ ⁊ grauis ſon⁹. Porro differentie ſonantiũ oſtenduntur in ſono ſm actũ. Sicut eni non di ſcernuntur colores ſine lumine. Sic nec ſine ſono ſecun dum actũ diſcernuntur acutũ ⁊ graue. Et hec dicuntur ſm metbaphorã. i. ſumũtiue ad velor̃ ⁊ tardũ. Quo niam acutũ mouet ſenſum in pauco tꝑe in multũ. Gra ue aũt in multo tꝑe in paucũ. Nõ tñ velox eſt acutũ: et graue tardũ. Sed acutũ habet ſimilitudinẽ ad velor̃ in immutando ſenſum: q̃ cito immutat. Et tardũ ad gra ue: q̃ nõ cito immutat ſenſũ. habet quoq̃ ſimilitudinẽ ad acutũ ⁊ ad hebes in angulis ⁊ in tactu. Quoniã be bes eſt q̃ obſtat ⁊ pellit ⁊ nõ penetrat cito. Acutũ vo q̃ pungit penetrãdo ſtarim. Sicut enim eſt in acu: q̃m hebes eſt ſon⁹: qui nõ cito penetrat. Acutus aũt: q̃ for titer penetrat. Et ob hoc etiã ledit. Et q̃ãq̃ dentes ob ſtupeſcere facit. ꝑcipue q̃ñ fit ex ꝓfricatione duror̃ ali quor̃ ad inuicẽ. Nã tũc quidẽ: vt ens ſubtile penetrat terminũ audibilẽ: ⁊ q̃ ꝓxim⁹ ramus qui diuiditur a ter mino audibili venit ad mandibulã ⁊ ꝓiungitur cuidam neruo tangibili: qui vadit ad ꝑtes maxille manifeſtas. vt dicit auicenna. ꝓpter hoc impulſus acuti ſoni tangit ꝑtes illius neru: ⁊ q̃ nullũ os recipit ſenſum niſi a ner uo ſenſibili tñ. Ideo ſentitur in dentib⁹ tñ. Porro leſio ab alio ſono nõ ita ſentitur: q̃ ñ ita ſubtiliter penetrat neruos capitellares neruũ audibilẽ tangentes. Nõ ſũt ergo, ꝓꝛie dominationes ille: q̃ ſon⁹. vt ſupra dictũ eſt habet debiliſſimũ eſſe. Idcoq̃ ſm eſſe, ꝓprũ nõ poteſt diſtingui ꝑ differentias ꝓprias. Sed oportet illas acci pi per metbaphoras. ꝑcipueq̃ a differentijs tangibili bus. Nã ſicut ſenſibile tactũ: nõ ſeparatũ a materia ſua venit ad tactũ. ita ſon⁹ nõ ſine materia ſua: que eſt aer motu fractiuo percuſſus: venit ad auditũ. Ac per hoc habem⁹ aerẽ ꝓnaturalem in auri⁹: qui percutitur ab aere percuſſo extrinſec⁹. Alta quoq̃ ratõ hui⁹ ⁊ melio r eſt: q̃ ſpeciel ſom cauſantur a modo aerẽ ſcindendi. In qua ſciſſione figuratur aer: qui eſt materia in acutis ⁊ hebes: et ita de aliis. Demiq̃ vox clara nõ niſi per ſimi litudinẽ dicitur ad albũ: ſicut eni albus color vſũ pene trat per lucis actũ. Sic vox clara per actũ fractiui mo tus: bene pertingit ad auditũ: porro numer⁹ differenti ar̃. diſtinguend⁹ eſt: ſicut numer⁹ color̃. Nã ſm ꝓpor tionem arithmeticã derelictã: differentie ſoni ſeptem erunt. que aũt ſine ꝓportione accipiuntur. multi ſunt. ſimiliter etiã ſicut eſt ſuperenatatio color̃. Ita ⁊ cõun ctio duor̃ ſonorũ: quorũ vterq̃ in parte remittitur: ac ſequitur alterum. hoc aperte claret in duab⁹ cor. dis vſ fiſtulis ſimul ſonantibus: vel in duob⁹ hominib⁹ ſimul cantantibus.

XX.

De duplici medio ſoni.

Omnis ſm plos duplex habet mediũ. ſ. aerem ⁊ aquã: ſz hꝫ diuerſimode. Aer eni eſt materia ⁊ mediũ in quo generatur ſon⁹. Et ſine quo nõ eſt eſſe illius. Aqua vero mediũ eſt tñ: in quo videlicet tranſit ſon⁹ in materia ſua: que eſt aer impulſus, ꝓpter hoc etiã aqua ꝓfundit ⁊ ꝓhibet ſonoſ. Aer aũt ꝑſeruat q̃ ꝑſeruatio rei eſt in materia, ꝓꝛia. Si aũt obuiet̃ur in contrariũ: q̃ ſon⁹ eſt nõ ſm eſſe ſuũ: niſi tñ in mate ria qui eſt aer. et aer. vt legitur in libro de ſenſu ⁊ ſenſa to. nõ eſt in aqua. Reſpondem⁹: q̃ imo ſicut legitur in iiii. li. de celo ⁊ mundo. Aer leuis eſt in aqua. Idcoq̃ ſm naturaꝫ aſcendit vbi cõmorus fit: ſicut in his q̃ ge nerantur ſub aqua. Michilomin⁹ tñ impulſus violẽter penetrat aquã: ſm aliquã partẽ. Et ſm illã fit ſon⁹ ſub aqua. Impulſus eni aer penetrat groſſa corꝑora: vt pa rietes. Et quãdo ſolida ſunt. impulſo aeri nõ cedentia vehementer ſcindit ea. vnde habetur in. iii. li. de anima q̃ aer tonitr⁹ ſcindit lapides ⁊ ligna. hinc eſt etiã q̃ in turrib⁹ magnaꝫ campanarũ. aer vehementer mot⁹ im pellit aerẽ: qui eſt in rimis ac poris muror̃: qui cũ non habeat quo cedat ex ſoliditate muror̃. ſcindit murum. hinc eſt q̃ aer impulſus a tonitru. veniens ad burſam ſ qua eſt aur̃ ſolidũ. ſcindit ⁊ cõminuit aur̃ totũ: burſa q̃s apparet illeſa: eo q̃ eſt ex ſubſtãtia molli poroſa: pe netrãti viã impulſo aeri pmixto cũ vapore ſicco terreſtri

Cōminuit etiā qñqz ꝓpter eandē causam gladiū in vagina:eadē vagina manente illesa. Si aūt queritur ſm quid aer ſit in auditu mediū. dicit pbus:q; inſtrum vacuum.qđ tū falsum est:qz nichil est in natura vacuum. Nā utraqz dicim⁹ aerē esse mediū:ſm q; ipe est absonꝰ. .i.nullū habens sonū:z hoc vocat philosophꝰ vacuum Dicit enī vacuū vno modo locꝰ nō habens corpꝰ:z ſm hoc nichil est vacuū actu Alio modo materia ñ habēs formā aliquā:et sic iterū nō est actu vacuū:sed potētia tantū. Tercio modo quietꝰ aer nō habens sonū: z hoc ꝓpie vocant absonum. Aer siquidē ex raritate z humido ſpirituali.i.nō grosso z corꝑali:habet q; facile diuisibilis sit ſm naturā motu alicui⁹ ꝓcutientis: tunc frangitur efficiq; motꝰ fractiuꝰ aeris:ps vero fracta.vt dicit algazel in pellendo sup alterā mundat:z ſm huiusmodi frangibilitatis naturā aer est mediū z materia. ¶ xxi.

¶ Iterum de eodem

Dicit aūt aristoteles q; pisces qui sub aqua sūt: nec sonum:nec vocē facere possunt:eo q; aerem nō attingunt. Et si dicantur vocare.i.vocē facere vel emittere in accello. hoc est in rali fluuio.hoc nō fit nisi branchis vel pinnulis:vel qz sonū facit.caudis attingentes superficiem aeris. Ecce ibi videtur innuere q; aer nō sit in aqua.Nō si ꝓcedatur multa sunt in contrarium exprimenta. Nā z idē philosophꝰ in li.de aīali bus ponit exprimentum tale:q;.s.piscatores qñ ꝓcutiūt asseres z tympana sup aquā:et qñqz cū silentio vadunt ne pisces audiāt.hec oīa pisces auditum habere desiderant. Similiter etiā in nobis exprimentū est: qz si q̄s caput sub aquis ponat. audiet sonos magnos qui sup aquā fiūt. Cumqz non possint ad aurē ꝓuenire nisi per aquā:oportet q; aqua sit mediū in auditu.vez nō est tale mediū qō immuteretur a sono:qz nichil immutatur ab eo nisi qō est materia eiꝰ aliquo modo. Materia vero soni nichil est nisi qō ꝓcussus diu ꝑmanet:sicut in secundo ō anima dicit philosophꝰ. At vero aqua nō ita permanet:sed ꝑmanentiā soni phibet:vt ibidē dicit aristoteles. Nō est ergo aqua mediū z materia. Sed mediū vt ꝙ quid diuisum:et non alteratū secundū speciē soni: trāsitqz p eā aer impulsus in quo est sonꝰ vt in materia Et qñ hmōi diuisioni rīsistit:obscurat sonos z impedit Est enī corpꝰ spissum.ideoqz mīnꝰ seruabile soni q; aer impedientesq; motū eiꝰ fractiuū. ¶ xxii.

¶ De tribꝰ aeris ꝓtibus siue regionibus. Augustinꝰ sup geñ.

In supiore quidē ꝑte que ꝓpter purā trāquillitatem:celo cui comitatur vel ꝙmitatur cōmuni paci cōiungitur: aer tam tenuis esse dicitur: vt nqz nubiꝰ obumbretur:nec aues sustineat: nec homines q; ascenderunt crassiore spiritu alat:sicut aer iste Aer tamē iste: et in naturā humidā ꝑpe diuuii conuersus creditur. Aereos enī celos diluuio potisse in canonica sancti petri legitur:qō intelligendū nō est: nisi eos i aquaꝝ naturā pinguiorīs aeris qualitate cōuersos.

¶ Seneca vbi supra. Summa utraqz ps eiꝰ calidissima et siccissima:z ob hoc etiā tenuissima: ꝓpter vicinā ignīū eternoꝝ:et illos tot motꝰ sidez assiduūqz celi circūactū hec aūt ps ima z terris vicina densa est z caliginosa: qz terrenas exalatōes receꝑat. Media aūt ps sūmis z īmis compata: q̄rum ad siccitatē z tenuitatē est temperatior.Cetez utraqz ꝑte frigidior. Superiora namqz vicinoꝝ sidez caloꝛē sentiunt:inferiora vero tepent:plurimum quidē terraꝝ alitu: qui multū calidi secum affert Deinde qz solis radii replicāt:z quousqz redire possint id duplicato calore benigne fouent. Deinde etiam ille spiritꝰ:qui oīnibus animalib⁹ z arbustis ac satis calidꝰ est:inest. Nichil enim sine caloꝛe viueret. Adhuc nunc ignes nō tm manu factos z creatos:sed opertos terris quoꝝ aliqui erumpunt:et obscuro conditoqz semp flagrant.Sed et totꝰ ptes rex steriles.habent aliqđ ꝑtis:qm quidē sterile frigus est:caloꝛ aūt gignit.Media ps aeris ab his submota: in frigoꝛe suo manet.natura enī aeris gelida est. ¶ xxiii.

¶ De inconstantia inferioꝛis ptis eius.

Qui cū sic diuisus sit:circa terras maxime varius z inconstās est. Ibi enī plurimū audet z patitur:exagitat et exagitatur. Nec eodē modo totꝰ afficitur:sed aliter alibi. Causas aūt illi mutatōni et inconstātie alias terra ꝑbet:alias sidez cursus:ex q̄bus soli plurimū imputes. Illū ereni ann⁹ sequitur: ad illꝰ fluxū hyemes estatesq; vertunt.Lune vero primū est ius:sicut cetere quoqz stelle nō minus terrena:q; incumbentē terris spūs afficiūt.Et cursu suo occursuisqz cōtrario.modo frigoꝛa.modo umbꝛes. aliasqz terris inurias turbine mouent. ¶ Psciani⁹ ad cosdroe regem pſax. Duplicē ereni inflamatōez sol est faciēs.humidā .s.et fumeā.vnde umbꝛes ac venti ac terra generantur loca quib⁹ appꝛopinquat supgrediens vaporē facit.longius aūt absistens frigiditatis sit causa.et aqua supꝰ cōsistens:iteꝝ in terram defertur:ꝑ hoc igitur aque magis in hyeme fiunt et noctu q; ꝑ diē:qz gelidioꝛes sunt noctes Accidit aūt sepe inflamatōez siccā esse surſū:humidā aūt deoꝛsum.Et iteꝝ ecōtra fieri.s.ex quibusdaz ſpiritib⁹ cōpulsas eas ꝓpria loca cōmutare. Inde z vēti a pluuiis compescuntur. Et iteꝝ post pluuias venti fiunt.s.quādo ab ea que in terra est caliditate subsistēs nō extinguitur inflamatio a solis caliditate incensa: q̄ scilicet delsup inflamatio coꝛpꝰ venti est z materies. Cū aqua domnata aūt fuerit.fumeā inflamatōez extinguit et tunc venti acquiescunt. ¶ Et imagine mundi. Aer ille de quo vitalis ſpiritꝰ hauriꝝ:quia humidꝰ est.in eo volant aues.sicut natant in aqua pisces. In hoc cōmorantur demones cū tormentis deū ꝓtolantes.Ex quo z corpa sumunt:dū hoibus apparent. ¶ xxiiii.

¶ De varijs eius impressionibus. Guilᵐ hermus de conchis.

In aere vero quedā aerea.vt venti z turbines. contingunt. Quedā aquea.vt nubes.pluuie.nives.grandines.arc⁹ celi. Quedā ignea: vt fulmina.fulgura.scintillationes.diuerse forme ignium. cometē. de his ergo ordine disseram⁹. ¶ Augustinꝰ sup geneſi3. Iste quidē aer inferior caliginosus.humida ex alatione pinguescit.qui cōmotus ventos:et vehementius concitat⁹ ignes.et tonitrua. contractꝰ nubila.et cō spissatꝰ pluuiā.congelantibꝰ nubilis nives.et turbulentius congelantibus denſioꝛibꝰ nubilis grandinē:et dissolutꝰ serenū facit.occultis impulsꝰ dei a summis ad infima vniuersa q̄ creauit administrantis. Ipi itaqz aeri circūfuso utraqz terras et ob hoc infirme ꝑti deputato: tenues alitꝰ vaporaliter inserunt:et auras interūt:que etiā nocturnis rigoꝛibꝰ aggrauate.sereno roꝛe distillāt Si aūt vehementiꝰ frigus est:etiā gelu candidius inalbescunt. ¶ Philosophꝰ in li.i.metheoꝛ. Causa etiā prima mouens terre et aque vapoꝛes:vt ex eis elevatis fiant impressiones aeris est motus oꝛbū.s.solis et alioꝝ Sol enī dū appꝛpinquauerit his rebꝰ:et elongatur ab eis:causa est generationis et coꝛruptionis accidentiuꝝ in illis.i.rex hmōi que in eis generantur. dū enī caloꝛ eius ingreditur terrā: eleuat ex ea vapoꝛ humidꝰ z vapoꝛ siccꝰ:atqz in diuersas species sepatur. ¶ xxv.

¶ Iterū de eodem.

Quedā ei species dū ascendit ad supremū aeris resolvitur ac subtiliatur: et appꝛopinquat igni quo inflamatur. Et fit ex ea impssio inflamata vt supra dictū est. hec aūt vaporis species vocat estus.

Alia ꝓpinquior est nobis que fit aer: nisi accidat ei accidens .i. nisi obuiet ei frigꝰ accidẽtale ipam ꝟstringẽs vex aer ulte factꝰ ex vapore subtili fit aqua: qz vapor roridus est .i. materia rozis z pluuie. Nã si accidat ei frigus qõ ipm premat: ingrossatur z inspissat: z redit aq̃ ad terrã pluens: z distillãs in rozẽ: vel in pluuiã .s. ex nubibus subtilioꝛibꝰ z densioꝛibꝰ. Et qñqz videt ex eo nebula .s. ex reliquiis nubiũ resolutaꝛ. Cũ ergo sol appꝛopinquat vaporẽ: eleuat ascendit. Cũ aũt elongat ab eo descendit. Cũ autẽ id qõ ex eo descendit est pua res .i. subtilis: et ideo tardat in descensione sua: z ros vocat. Cũ vero multã habet mensurã .i. spissitudinẽ: z ideo velociter descendit: pluuia nominat. Et qñ pua res est. nc̃ puenit ad altũ ꝓpter ꝓpetuitatẽ sue caliditatis: z resoluitur fit aer. Quãdo aũt vapoꝛi ascendenti accidit vehementia frigoris aggregãtis: tunc fit pruina. Quando cni sup ipm est paruũ frigꝰ .i. tpatum exprimit rozẽ. Pruina aũt est vapoꝛ ẽgelatus. dico ergo q aqua non ẽgelatur: nisi in loco: vbi sunt nubes. Et qz descendũt ex loco nubiuz tria coꝛpa: quoꝝ generatio z essentia est ꝑ frigꝰ .s. aqua. nix. grando. Coꝛpa vero descendentia ex aere duo duobꝰ sunt similia. Quia causa generationis vtroꝝqz est vna. nec diuersificantur nisi multitudine z paucitate. Sunt autẽ hec .s. nix z pruina: similiter pluuia z ros. Est cni ros pluuia pauca z subtilis. Pluuia vero ros multꝰ z grossus vel densus. Pluuia nãqz nõ fit nisi vapoꝛe multo tã infrigidato. Et causa illius sunt tempꝰ z locꝰ z frigiditas. Rozis aũt locꝰ strictus est pui frigoris. Generatio vero niuis z pruine ẽ ex frigoꝛe: qz nix est ex nubibꝰ. Et pruina ex vapoꝛe ẽgelato nõ in loco nubiũ. boꝛ aũt figuratio est mollicies niuis et pruine duricies: fit cni mollicies niuis ex pte caliditatis admixte vaporibꝰ: qui facti sunt nubes: phibẽtis ptes ipiꝰ vaporis cõprimi z vehementer aggregari. duricies aũt pruine fit ex frigoꝛe loci z tpis. in quibꝰ non est illa ꝓhibens caliditas. z ideo ptes vaporis contrahuntur. Grando aũt fit in nubibus longinquis a terra sicut dicetur infra. ¶ xxvi.

¶ De ventis. ¶ Ex imagine mundi.

De hoc itaqz ꝑcantur venti. Ventꝰ eni est aer cõmotus z agitatus: et nichil aliud q̃ flatꝰ aeris. ¶ Seneca de naturalibꝰ questionibꝰ li. ii. Ventꝰ est fluens aer: quidã addiderunt in vnã ptem: z hec diffinitio videt diligentioꝛ: qz nunq̃ aer tã immobilis est: vt nõ in aliqua sit agitatõe. Sic z tranquillum mare dicitur cũ nõ nisi leuiter mouet: nec in vnã partẽ inclinat: itaqz pax comꝓhendit qui dixit: q̃ fluctus est maris agitatio. dicatur ergo. ventus est aer fluens in vnã ptem. aut aer fluens impetu. aut vis aeris in vnaz ptem cuntis. Aut cursus aeris aliquo ꝓcatioꝛ. Spiritum quidẽ a vento sepat modus. vehementioꝛ cni spũs ventꝰ est: inuicẽ aũt spũs leuiter fluens aer. ¶ Idẽ in liboꝛ. vii. Miraris: cũ flumina labantur assidue: quedaz etiã ꝓcita rapiantur: q̃ ꝓsto sit illis aqua noua semper qõ si mireris quid cũ venti totũ aera impellãt: non deficit spirituꝰ: sed ꝓ dies ac noctes equaliter fluit. Nec in flumina certo feruntur alueo. Sed ꝑ vastũ celi spaciuz speculato incedit. ¶ Aliꝰ .xiii. li. Ventꝰ est aer cõmotꝰ z exagitatꝰ: sic dico cũ q̃ vehemens sit z violentꝰ. vis eteni ei tanta est: vt nõ solũ saxa z arbores vellat: sed etiã celũ terrãqz ꝓturbet: et maria cõmouet. ¶ Vitruuius de architectura li. i. Ventꝰ est aeris fluens vnda cũ incerta motꝰ redundãtia. ¶ Ex libꝛo de naturis reꝝ Ventꝰ est aeris fluctꝰ. Quis aũt primũ motum in aere faciat vnde ventꝰ creatur merito queritur: quidã ex antiquis pbis hanc ratõez assignãt. In terra est abyssus pfundissima: cui fontes olim in diluuio rupti fuisse leguntur. Juxta hanc loca cauernosa sunt z spelunce late patentes. Ex his ergo venti de spiramine aquaꝝ cõcipiuntur: qui z spũs procellaꝝ dicuntur. et hi quidẽ spiramine suo ꝑ patentes cauernas aquas maris introrsuz in abyssũ trahunt: eaqz inundatõe itez impetu magno impellũt: de his itaqz ventꝰ fit z terremotꝰ. xxvii.

¶ De diuersis ventoꝝ causis.

Diuersas ventoꝝ ad plenũ scire neminẽ mortalium arbitroꝛ. dicente scriptura: Qui ꝓducit ventos de thesauris suis. i. de occultis causis secũdum glosam. Q, eni inquit iussu dei flant scis: et q̃ ꝑ flant sentis. Sed qua causa vel de quo thesauro ratonis educti sint nescis. Sed qñ multi sup hoc multa dixerunt: opiniones z rationes philosophoꝝ de hac materia breuiter pcurram. ¶ Plinꝰ de historia naturali. ii. li. Ventos siue assiduo mundi incitatu. et cõtrario fideꝝ cursu nascuntur: siue hic est ille generabilis rerum nature spũs: huc illuc tanq̃ in vtero aliquo vagus siue disparili errantium fideꝝ ictu: radioꝝqz multiformi ictu flagellat aer: siue a suis sideribꝰ exeant bis ꝓꝓioribus: siue ab illis celo affixis cadant: palã est illoꝝ quoqz legẽ habere nature nõ ignotã: etiã si nondũ ꝓcognitam. ¶ Uitruuiꝰ vbi supra. Nascitur ventus cũ feruor offendit humoꝛẽ: et impetꝰ fractionis exprimit vim spiritus fiat: sicut in colis. i. ampullis ereis cauis que pũctum habentes angustissimuz: aque infunduntur et ad ignẽ collocantur: et anteq̃ caleſcãt: nõ habent vllũ spiritum. Simul aũt vt feruere ceperũt: efficiũt ad ignẽ vehementissimũ flatũ. Ita iudicare et scire licet e ꝓ̃o spectaculo: de magnis et immanibꝰ celi ventoꝝqz natura rationibꝰ. ¶ Aristoteles in li. iii. metheoroꝝ. In vapore quidẽ sicco est vapoꝛ humiꝺ: et cõuerso. Sed vnusquisqz coꝝ nominatur ꝑ id qõ sup ipm vincit. Cũ ergo sol in orbe .s. suo voluitur et appꝛopinquat terre: eleuat ex ea vaporẽ. Cũ aũt elongatur ab eadẽ aggregaũ ille vapoꝛ ascendens: et inspissatur et resoluitur in aquã ꝑ pter frigꝰ dñans sup aerez. Jdeoqz fiũt aque .i. pluuie plus in hyeme q̃ in estate: et in nocte q̃ in die .s. ꝓpter solis elongationem. Nã multotiens etiã caliditas sol et terre siccant aquã descendentez ad terrã. Nec tantũ humiditatem exiccat sol: sed etiã terrã exiccatione vehementi. Eleuãtur itaqz duo vapores ex terra: quoꝝz vnus est humiꝺ: et est materia pluuiaꝝ. Alius est siccꝰ: qui ꝓncipiũ est et materia ventoꝝ omniũ. sed aũt est illoꝝ sermo qui dixerũt q̃ ventꝰ est iste aer effusus quãdo mouetur. Si eni hoc est nõ est venti ꝓncipiũ aut finis qui sciatur. Nos aũt dicim: qz qõ nominam: cum ventũ: nõ est ꝓpter hoc: q̃ ipe mouetur: sed qñ habz vnde se ex radice ex qua est ei materia. Nõ enim potest esse ventus: quin sit aut ex aere moto: aut ex vapore ascendente ex terra ¶ Seneca vbi supra li. ii. Democriꝰ ait q̃ in hoc q̃ circũdati sum: aeris spacio: tũ etiguũ locũ multa corpuscula .i. atbomi impleuerunt. necesse est: vt alia aliis incidãt comꝓimãt z impellãt ac repellantur. Ex quibꝰ ventꝰ nascitur. Cuz vero diu colluctata se inclinauerint: et in magna spacii laxitate corpuscula pauca versantur: nec raritate possunt impelli. Ut hoc esse falsum ex eo colligitur: q̃ tunc minime ventꝰ est: cũ aer nubilo grauis est. ita vt conspectũ in vicino stantũ eripiat. Qd nõ eueniret: nisi q̃ in puum locũ multa corpuscula se cõpellerent. ¶ xxviii.

¶ Adhuc de eodem.

Venti igit causse vt existimo aquaꝝ: terrarũqz euaporatõe fiunt. Ex his eniz grauitate aeris fieri: deinde impetu solutꝰ: cũ ea que densa stetere rant. vt est necesse. extenuata nituntur in ampliorem locuz. Cetez ulla est ratio longe valentioꝛ ventoꝝqz: habere aera naturalem vim mouendi se: nec aliunde eã concipere: sed eã illi inesse. Cũ et aqua motũ suum habeat: etiã ventis quiescentib⁹ ¶ Gulielmꝰ de conchis. Nõ eni sicut democrit⁹ ait: ex atbomis ex angusta pte aeris congregatis: ac sese compellentib⁹ efficitur ventus: sed

verius est:ex reflectõnibus occeani. et earũ occursu vẽ tos creari:de quib⁹ in sequentib⁹ differemus. Aliquan do etiam fum⁹ euaporat a terra.cum quo pticule terre et aque eleuãtur:que naturali motu ad centrum volũt descendere:sed impetu fumi ascendentis ĩ cõtrarium mouentur. Et hac fluctuatõne aer in aliquã mouetur ptem:et fit vent⁹.ꝛ hec est causa secunda ventoꝝ. Itez terra cauernosa est vtpote naturaliter sicca: subintrat ergo vna ps aeris cauernas terre.altera laborat exire: ex quo ꝓtractu aer mot⁹ regio ventoꝝ dicitur: ex subter raneis etiã nubib⁹ ventus aliqñ generat. Aquas siqui dem fluere p catharactas terre ꝓstans est:ꝛ sup aquas in ꝓgressis aer existit. Et frigiditate vero aque aer ille spissatur ꝛ in nubes mutatur:qui p subterranea discur rit:terreqs motũ frequenter facit. Et si repit terrã faci lem:illã rumpit.et frequenter euersiones vrbiũ facit. Si vero foramen apertũ repit cũ impetu exibit. estqs vent⁹. Nubes etiã supiores rupte:ꝛ in pnum solute vẽ tos generant.que hoc modo fiunt cuꝝ corpa dissimilia terreno in vapore in fumo ascendũt.quedã eni sunt ca lida.quedã frigida.quedã humida.quedã sicca.vt cuꝝ dissimilia corpa in vnũ sunt ꝓglobata. quedã concaue nubes efficiuntur: inter quas interualla fistulosa: ꝛ in modũ tibie angusta relinquunt:quibus tenuis intercludi tur spũs:qui mai⁹ desiderãs spaciũ:obstãtia sibi scin dit.ꝛ in ventũ erumpit.hic vent⁹ est ꝓcellosus. qz supi us emittitur:et inscindit aera:qz nõ fusus nec p aptum exit. Et cũ descendit:altos ventos quos repit:secũ tra hit:sicut torrẽtes modice magnitudinis susceptis aqs crescunt. Inde ex plurib⁹ ptibus celi congregaꝝ spirit⁹ elisus ꝛ in terra impetũ ꝛ motum suscipit. Nubes ergo dissoluta ventos facit:que plurib⁹ modis dissoluit. Aliquando eni ꝑdicto modo. Aliqñ caloꝛe ꝛ radius solis. Aliquãdo attractione corpoꝝ in ea ꝓtentoꝝ. vehemẽs ergo spirit⁹ est leuis aer. xxix.

De qualitatibus ventorum.

Queri ergo potest:cuꝝ vent⁹ sit aer in aliquam ptem fluens:ꝛ dicatur aer esse calid⁹ ꝛ humid⁹ qũo dicatur eẽ boreas frigid⁹ ꝛ sicc⁹. huic que stioni respondem⁹:q⁹ nichil est aere conuertibili⁹.vnde posit⁹ inter frigidũ ꝛ calidũ elementũ:cito in coꝝ natu ras conuertitur. Ex vicinitate ergo terre qualitates illius contrahit. Quales ergo sunt terre cardines: talis inde nascitur vent⁹. Est aũt orientalis regio calida et humida.vnde vent⁹ qui inde nascitur calid⁹ ꝛ humid⁹ est. Occidentalis regio frigida ꝛ sicca est:ex qua nascitur ventus frigid⁹ ꝛ sicc⁹.duo capita terre frigida sũt ꝛ humida:ex his venti frigidi ꝛ humidi nascuntur. Nã ꝛ si auster in sua origine est frigid⁹ ꝛ humid⁹: qz tamẽ p mediũ torride zone ad nos puenit:fit accidentaliter calid⁹:fugandoqs nubes ad hunc angulũ terre quã in colimus.pluuias opatur:vnde humid⁹ iudicatur. Boreas et si in origine sua sit humid⁹a nobis tñ nubes fu gando serenitatẽ opatur.vnde ab effectu sicc⁹ dicit. di cis forte siquidẽ vent⁹est humid⁹.vt tu affirmas.vnde fit q⁹ oĩs venti si carẽt pluuiis: aquã que est in supfi cie terre desiccant:vel testas: vel herbas:vel arbores. Respondeo vent⁹ qui est humid⁹ vt auster:est etiaꝝ ca lidus:caloꝛ vero siccitatẽ opatur. Ille qui est frigidus ꝛ etiã sicc⁹.vnde non est mix⁹ si desiccat.vel ꝑm pbiam. que morti nõ dat locũ.nichil perit in mundo. Corpora namqs que sola ꝑm opinionẽ vulgi destructõi subiacẽt: si sunt ex elementis cõpolita in elementa resoluuntur. Si vero sunt elementa in alia transformãtur. Aq̃ igit que est in supficie terre:vel in panno vel in herba vel ĩ arboꝛe cũ tangitur a vento:in aerẽ trãsmutatur. vnde terra vestis aut que naturaliter sunt sicca ĩ ꝑpria rema nent qualitate. xxx.

De augmentatione ventorũ secundũ ptes a quibus flant. Aristotiles vbi supra.

Feco aũt meridies ꝛ septentrio pluris sunt ex suffiationis q̃ oriens ꝛ occidens:ꝛ que sunt in ter vtrosqs ventos:qz nõ est sol in pte septẽtri onis et meridiei.nisi in hoꝛa.i.in vno tpe anni.s.in pte septentrionis in hyeme.et in pte meridiei in estate. Jõ vapoꝛ ascendens minoꝛ est:et p consequens rarioꝛ ꝛ ſb tilioꝛ. Ideo nõ multiplicatur alteratio ei⁹ in aquas. Ex fit vent⁹ anteq̃ alteratur. In orientib⁹ et occidentibus et que sunt inter vtrũqs sol est in oĩ hoꝛa:ideo pl⁹ est. qõ ibi resolutur et ascendit de vapoꝛe:cũ ergo resoluit in pte orientis ingrossatur ꝓpter ei⁹ multitudinem. Et cũ puenit sol in occidentẽ infrigidatur vapoꝛ ille ꝓpter elongatõez solis ab eo:et alteratur vt fiat aqua pluꝑs. Similiter accidit ꝛ vapoꝛi ascendenti ex occidente:plu uia vero pbibet suffiatõez venti: qz materiã ei⁹ abscin dit:que est vapoꝛ sicc⁹. Quomã ergo vapoꝛ humidus plus ascendit ex pte orientis et occidentis: q̃ ex pte se ptentrionis et meridiei. vapoꝛ aũt sicc⁹ ecõtrario: ideo pluuie magis fiunt in pte oriẽtis et occidẽtis: q̃ in pte septentrionis et meridiei. venti aũt ecõuerso. Motus quidem venti tortuosus est.qz vapoꝛ ascendit sursuz:et postea reflectitur circulariter in circuitu terre. Omnes aũt venti debiles sunt ex principiis suis:ꝓpter sepatio nem ptiũ ascendentis que sunt ei⁹ materia. Fortificat ergo cũ aggregantur ille ptes ad inuicẽ:et vehementer flat. Itẽ vent⁹ fit in pte septentrionis et meridiei plus q̃ in aliis:qz ptes iste sunt inhabitabiles:et nues ꝛ aq̃ multe sunt in eis:que exuberãt et liquefiũt:dũ fortiter in eis agit.sicqs extrahit ex ea vaporem multũ: et inde multiplicantur venti. Dico eni q⁹ terra diuiditur ĩ duas diuisiones. Una est habitabilis Altera inhabitabi lis. Et hec duplex. Una que est vehemẽtis caloris ꝓ pter vehementem ꝓpinquitatẽ solis. et hec est pars meridiei. Altera q̃ vehementis frigoris est:ꝓpter elon gationẽ solis.et hec est pars septentrionis. Et his du abus.ut dictũ est.magis fiũt venti. Dico itez q⁹ venti flantes ex pte orientis calidioꝛes sunt illis: qui ab occi dente:qz temp⁹ inflamat ventos:qui flant ab oriente. et longi⁹ est illo quo eos flare contingit ab occidente. Itẽ vent⁹ meridiei excitat nubẽ.et aggregat.ꝛ ꝓponit qz in flatu suo curuitatẽ habet vel flexuositatem. Et in uoluitur p ptes nubiũ.vel est circa nubes. Septentrio uero recti flat⁹ est. Et ideo segregat ptes nubiũ aggre gatas:et ab inuicẽ diuidit. xxxi.

De causis interpolationis ventorum.

Ventus aũt cõmouetur multotiens post cõsum mationem pluuiaꝝ:qz sol terrã illuminans ele uat ex ea vaporeꝝ siccũ:qui generat uentũ. Cũ vero abscinditur eleuatio vaporis sicci:quiescit vent⁹: et eleuatur occulta humiditas:ad quã exiccandã perue nit.sicqs vapoꝛ calid⁹ et humid⁹ ascendit de terra: cui cũ aduenit frig⁹ accidens in aere:alteratur et fit aqua pluens. Cũ ergo pluit quiescit vent⁹: et ei⁹ materia ab scinditur:qz terra humectatur. Est aũt sol causa absci sionis ventoꝝ ꝛ itez esse coꝝ:quãdo eni ꝓpinquat nobis ꝓpinquatiõe pauca.i.debili. imꝑimit terrã debiliter et panc⁹ vapoꝛ ex ea ascendit:qui est venti ma teria. Quãdo aũt ꝓpinquatõe forti econuerso acci dit. Item quãdo discurrit sup terrã et adurit eaꝝ: sicut ignis magn⁹ ligna pauca:ex ea nõ ascendit vapoꝛ. Sic qz materia venti abscinditur. Dico itaqs q⁹ pbibentia ventoꝝ duplex est.quaꝝ vna est frigus.altera caloꝛ cũ siccitate. Nã et siccitas cũ frigoꝛe terre ptes cõgregat et cõtinet. Et siccitas cũ caliditate exiccat eã vl̃ adurit vel oppꝛimit:igitur et caloꝛ et frig⁹ cũ siccitate quãdo fortis est supfluitas:vtrusqs pbibet vapoꝛẽ ascẽdentẽ

et sic abscindit venti materiã. Flant aũt venti apud ortum canicule.et eũ occasum:q3 oritur in tpe caliditatis quãdo sol habet virtutẽ eleuãdi vaporẽ: et occidit etiã in tpe quo vapor ascendit:et itez flant venti p diem:t quiescũt p noctẽ:q3 sole occidente:minoratur caliditas eleuans vaporẽ:flat aũt septẽtrio in vere:q3 tunc sol augetur t resoluit calor eũ muem.et sic ex terra eleuat vaporẽ:qui hoc tpe ꝓpter frigiditatẽ aeris infrigidaf et coarctaf t multiplicaf.sil'r in autumno fit. ¶ xxxii.

¶ De ventis antelucanis. ¶ Seneca vbi ꝫ

Rimũ ergo antelucanos fluct? inspiciam?:qui aut ex fluminib?:aut ex ꝙallib?: aut ex aliquo suũ feruntur. Null? ex his ptinax est:ſ cadit fortiore iã sole. Nec sunt vltra terrax ꝓiuz. hoc venti genus incipit in vere:nec vltra estatẽ durat. Et inde maxime venit:vbi aque plurimũ:et montiũ est plana.licet enĩ aquis abundent:tñ aura carent: hac dico que p vento valet. Vent? aũt quẽ euchol̃pã vocãt sic cõcipitur:quidquid ex se paludes t flumina remittunt.id aũt t multũ est:et assiduũ p diem solis alimentũ est. Nocte vero exhauritur:et montibus inclusum in vna regione colligitur:quã cũ impleuit.t iã sol nõ capit:querit quo defluat:t eo potissimũ exit.vbi plurimũ vacui est:t magna ac patens aura. Hui? rei argumentũ est:q3 prima noctis pte nõ spirat. Incipit enĩ tunc illa collectio fieri que circa lucez iam plena est:eoq3 incũbit quo liberior exit? muitat. Adiicit aũt ei stimulos ort? solis fericus gelidũ aera. Nã etiã anteq3 appareat.lumine ipo valet t nondũ quidẽ aera impellit.iam tñ lacessit t irritat luce ꝓmissa. Nã cũ ipe ꝓcesserit:alia supius rapiunf.alia tepore distrahuntur. Ideoq3 eis nõ vltra matutinũ fluere datur:sed oñis illox vis ꝓspectu solis extinguitur et si violentiores flauerint:cito relanguescunt.nec vnq3 vsq3 ad meridiẽ aura ꝓducitur . Alia quidẽ enĩ valentior t longior est. Alia imbecillior atq3 breuior.put valentiorib? minorib? ve collecta causis. In vere quidem t estate validior est: q3 ver aquosum est ex plurib? aq̃s locisq3 ob humidã celi naturã;in saltuis enĩ t redũdãtib? maior euaporatio est. Estate vero post occasum solis remanet diurn? calor:et magna noctis pte ꝓdurat: qui exuentia euocat ac vehementi? trahit: quidquid ex his sponte reddi solet. Deinde nõ tñi habet mir. vt qõ euocauit absumat.facit aũt ventũ solis ort? non calore tantũ:sed etiã ictu. Lux enĩ.vt dixi.que solẽ antecedit. nondũ aera calefacit:sed ꝓcutit tñi: ꝓcussus aũt in lat? cedit. Quanq3 ne hoc quidẽ concesserim.lucẽ ipam sine calore esse:cũ ex calore fit.que t si nõ tñi teporis habet vt tactu appareat. Op? tñ suũ facit.et densa deducit. ac tenuat. Loca etiã que ita clausa sunt.vt solez accipe nõ possint. Illa quoq3 nubilo t tristi luce calefiunt.t p diem min? q3 noctib? rigent. Bicim? ẽ ante lucẽ auraz incitari:candẽq3 cũ sol attigerit subsidere. ¶ xxxiii.

¶ De ceteris ventorum generibus.

T vero ethesie ob hoc somniculosi et delicati venti vocantur a nautis:q3 mane surgere nesciunt. Hi aũt vt quidã aiunt. Idcirco hyeme nõ sunt:q3 brevissimis diebꝰ sol desunt anteq3 frigus euincatur. Idcoq3 nives t ponuntur t durant Estate vero fluere incipiũt:cũ longi? extendũtur dies:et recti i nos radii dirigũtur. verissime est ergo cõcussas caloze magno nives plus humidi exhiare. Itemq3 terras exonerantas niue:rectasq3 spirare libent?. Et ita plura ex septentrionali pte celi corpa exire: atq3 in hec loca q̃ submissi ora sunt ac repidiora deferri:ac sic impetũ ethesias sumere:et ob hoc a solsticio est illis initiũ vltraq3 ortũ cacnicule nõ valent:q3 tas multũ e frigida pte celi in hanc connectũ est:ac sol mutato cursu in nostra recti? tendit: et alterã ptem aeris attrahit.alia vero impellit:sic ille ethesiax flat?estatem frangit t a mensũ feruentissimarum grauitate defendit. At.vt dixi.ethesie tarde ꝑire incipiunt:qõ non accideret si vt aurã.ita illos sol cõmoueret. ꝓterea si eis causa flat? diei spaciũ esset: ante solstitiũ flarent:cũ longissimi dies sunt: et maxie nives rabescunt. Sunt aũt quedã ventox genera: que rupte nubes t in ꝓnum solute emittunt. hos greci arbuephias vocant:qui hoc modo.vt puto.fiunt.cũ inequalitas ac dissimilitudo corpox q̃ vapor? rerum emittit. ascendit.t alia sicca,alia humida sunt:ex tanta discordia corpox inter se pugnantiũ.verisimile est quasdã nubes efficiatq3 inter illas intervalla relinqui fistulosa t modum tibie angusta.his ergo tenuis includitur spiritus qui maius desiderat spaciũ: cũ euerberat? cursu pax liber incaluit:et ob hoc amplior sit:scinditq3 cingentia t in ventũ crumpit:qui vere ꝓcellosus est:q3 nõ fusus:neq3 ꝓ apertus ventꝰ:sed laborat:t iter in hac pugna sibi parat. Est aũt breuis flat?:q3 receptacula nubiũ ꝑ que ferebatur prumpit.multo vero maior ac diuturnior est si alios quoq3 flat? ex eadem causa ruentes abstulerit. Et in vnũ plures sicut torrentes ꝓfluxerint. facit ergo ventũ resoluta nubes que plurib? modis soluitur. Aliquando enĩ coagulationẽ alias ꝙglobatõq3 illã rumpit spiritus. Aliq̃n aũt inclusi t in exitũ intentis luctatio: nõnunq3 vero calor:quẽ modo facit sol: modo ipa aretatio magnox inter se corpox attritu. Et quãdo quidẽ nichil obsistit:vires suas ventus effundit.vbi aũt aliꝰ ꝓmontorio repercutitur:aut locox cocuntiũ vi in canalẽ deuerũ tenuẽq3 collect?:sepi? in se volutatur: ac seipla vertigine concitans turbo est:qui si etiã diuti? pugnãs inflamatur:fit igneus turbo quem greci ꝓstera vocant

¶ xxxiiii.

¶ De numero ventoꝝ et rationib? nominũ singulorũ. ¶ Aristoteles vbi supra.

Quidã sapientes oẽs ventos nominauerũt vnũ ventũ:sicut oñia flumina vnũ flumen natura: ponentes ventũ esse aeris motuz. Et q3 diuersitas ventox:accidit ꝓ diuersitate locox. Sed hoc dixerunt ablq3 inquisitõne. Melior aũt sermo post recitu dinem inquisitõis. ¶ Isidox? vbi supra. Ventus.i.aer cõmotus t agitat? ꝓ diuersis ptib? celi diuersa nomina sortitur;ventox aũt spũs ẽttuor principales sunt Quorum ꝓm? ab oriente subsolan?. A meridie auster. Ab occidente fauoni?. A septentrione eiusdẽ nominis ventus aspirat. Habentes hinc inde gemiuos collaterales Subsolan? a latere dextro vulturnũ habet. A leua autem. Auster a dextris euroaustx. A sinistris austroafricum. Fauoni? qui t zephir? A ꝓte dextra affricum. A sinistra chox.porro septentrio a dextris circuz.a sinistris aquilonem. Hi duodecim venti globũ mũdi flatibus circũagunt:quox nomina ꝓpriis ex causis signata sunt. Nã subsolan? dicitur ideo:q3 sub solis ortu nascatur. Eurus eo q3 ab eoo flat.i.ab oriente. Est subsolano coniunct? vulturnus.eo q3 ab alto tonet. Auster ab hauriendo aquas. vnde et crassum aerẽ facit;t nubila nutrit.hic grece notbus vocatur:eo q3 interdũ aerẽ eorumpit. Nã pestilentiã que ex aere corrupto nascit auster flans in regiones reliquas transmittit Sz sicut auster pestilentiã gignit:sic aquilo repellit Euroauster dicitur:eo q3 ex vna pte dicitur habere eurũ: ex altera austrum. Austroaffricus:eo q3 iunct? sit huic inde austro et affrico. zephirus grece:eo q3 flores et germina flatu eius vivificantur. hic latine fauoni? dicitur:eo q3 foueat que nascuntur. Austro aũt flores soluuntur:zephiro fiunt. Affric? a ꝓpria regione vocaf:in affrica enĩ flandi sumit initiũ. Chor? ab occidente estiuo flat sic dict?: eo q3 vento circulũ claudat:et quasi choros faciat. Septentrio eo q3 a circulo septem stellaruz consurgit: qui vergentes e mundo respinato capite ferri videntur. Circi? dictus eo q3 sit chorzo coniunctus Aquilo eo q3

aquas stringit et nubes dissipat. Est enī gelid⁹ ventus ⁊ sicc⁹. Idē boreas q⁹ ab yperboreis montib⁹ flat. vnde natura frigidus est. Natura enī ventoꝝ septentrionalium frigida est ⁊ sicca. Australiū calida est ⁊ humida Et oīm̄ib⁹ aūt ventis duo cardinales sunt Septētrio ⁊ auster. Et hos duo sunt vbiq; spirit⁹ magis q̄ venti aura in terra: altan⁹ in mari. ¶ Seneca vbi supra. Placet aūt duodecim ventos esse. Nō q⁹ tot vbiq; sint. q̄sdam enim inclinatio terraruꝝ excludit. Sed plures nusq; sunt. ¶ xxxv.

De locis eorū originalib⁹ et eorū effectibus.

Nulla vero regio que nō habeat ꝓpriū flatuꝝ pauci tñ regionales. ¶ Guilberm⁹ de conchis: Habent noīa verbi gratia achabulus infestat apuleā. Japix calabriā. pāphiliā chagre⁹. Galliā circi⁹ Sol nō semp eodē loco oritur ⁊ occidit. Sed alt⁹ est ortus ei⁹ equinoctialis in medio. s. torride zone. Aliuſ solstitialis vt in cancro. alt⁹ hyemalis vt capricorno. ventus vero qui ab oriēte equinoctiali surgit dicitur a nobis subsolanus. a grecis aphelotes. ab oriente hiberno exit vent⁹: būc greci vocāt eurꝝ. latini vulturnū. ab oriente solsticiali exit vent⁹ qui apud latinos est sine noīe. Equinoctiale occidens fauoniū mittit: quez zephyrꝝ dicunt quidā. A solsticiali occidente choꝝ venit: ab occidente hiberno affricus furibundus ⁊ ruens hic a grecis libs dicitur. a septentrionali latere est aquilo summus septentrio. medius trachiasmus. a meridiano axe est euronothus. deinde nothus. post auster. ¶ Et libro de naturis rerum. Sunt quattuoꝝ venti cardinales: et octo collaterales: primus cardinalis est septentrio: qui aparcias dicitur: hic facit in aere nubes ⁊ frigora creat. habet aūt a dextris circū qui ⁊ circias dicitur: faciens niues ⁊ grandines. a sinistris aquilonez: qui et boreas dicitur: constringens nubes. Secundus est subsolan⁹ in caloꝝ ⁊ frigoꝝ temperatus. habens a dextris vulturnū: qui ⁊ chalcias dicit. cuncta veliccans: cuius si auster cur⁹ est nubes generans. Tercius est auster qui et noth⁹ humoꝝ ⁊ caloꝝ ⁊ fulmina generās. hic habet a dextris euroaustꝝ: qui est vent⁹ calid⁹. a sinistris euro nothum: qui ꝓpatus. Et notandū q⁹ australes venti q⁹ flant ex humili maioꝝ faciūt tempestatē ī mari. Quartus est zephyr⁹ qui ⁊ fauoni⁹: hic hyemē resoluit florez q⁹ producit. habet aūt a dextris affricū: qui tempestatez contrua ⁊ fulmina generat. a sinistris vero choꝝ: q̄ in duos diuiditur. s. aurā ⁊ altanū. aura in terra. altanus in pelago. hoꝝ duodecim ventoꝝ ꝑcordia omne creatū in suo cursu ordinate ꝓsistit. ¶ xxxvi.

De quattuoꝝ ventis principalibus. Aristotiles vbi supra.

Auster est vent⁹ calidus scilicet caliditate sui loci: principiū enī flat⁹ eius est ex locis calidis et siccis Quando ergo flat cuꝝ roze quo adheret ei ps caliditatis: ex caliditate locoꝝ illoꝝ ex quib⁹ est egressus ei⁹. Et cū in eo ꝓtrecūt miscetur ei vapoꝝ calidus et sicc⁹. flat aūt flatu vehementi. Septētrio vero est frigid⁹ et sicc⁹: et est flatus ei⁹ ex locis aquosis et mōtibus eminentib⁹ longinquis a nobis. Ideo puenit ad nos pur⁹. Austri vero nō est egressio pura. descendituꝝ ad nos humidus. et fit grossus ac turbid⁹ et commouet pluuias qm̄ ei descēdenti ex alto ad terrā: admiscetur vapoꝝ grossus ac turbid⁹. ¶ Auicenna de medicina libro ꝓmo. Septētrionalis ventus corroborat ⁊ indurat et que manifeste fluunt ꝓhibet. claudit poꝝos et digestiuaꝝ fortem facit Stringit ventrem: puocat vrinam: et aerem pestilēticū ⁊ putridꝝ sanat. Cū vero meridionalis septentrionalem ꝑcedit: accidit a meridionali fluxus: et a septentrionali impssio interi⁹. et q̄q; proue nit inde fissura ad interioza. ideoq; multiplicatur tunc fluxꝰ maximarū capitis ⁊ pectoris egritudinū: Et egritudines quidem septētrionales sūt dolores nerꝝoꝝ: de quibus sūt vesica et matrix: et difficultas mingendi: et tussis: ⁊ costaꝝ dolores: et lateris: ac pectoris: et horripilationes. Meridionalis aūt vent⁹ laxat: et fortitudinem ꝑstat: ac aperit poꝝos: et turbat humoꝝes: ac mouꝝ eos ab interioꝝib⁹ ad exterioza: et ī sensibus efficit grauitatē. Egritudinū quoq; recidiuatōez ac debilitatem sup exituꝝ et podagram: facit puritū: et cōmouet delphantiā: et affert somnū: ⁊ facit febres putridas: si nō exasperat guttur. Oriētales venti vniuersaliter occidē talibus meliozes sunt semp: qui si in postremo noctis ⁊ in principio diei flauerint: venient ab aere qui tā a sole ꝓpatus est et subtiliat⁹: et ei⁹ humiditas iam imminuta est. Idcoq; siccioꝝes sunt ⁊ subtiliores: q⁹ si in fine diei et noctis principio flauerint: erit res cōtraria. Occidē tales venti si flauerint in principio noctis et principio diei: q⁹ veniunt ab aere in quo sol opatus nō est ꝑfectio res erunt et grossioꝝes. q⁹ si in fine diei et principio noctis flauerint erit res cōtraria ¶ xxxvii.

De multiplici ventoꝝ vtilitate. Seneca vbi supra.

Inter cetera itaq; prudentie opa hoc quoq; aliquis vt dignū admiratione suspexerit. Nō enī ex vna causa vētos aut inuenit: aut ꝑ diuersa disposuit: sed plurib⁹ pro mum quidē vt aera pigrescere non sinerent: sed assidua vexatōe vtilem redderent vitalem tracturis spūm. Deinde imbꝛes terris subministrarent: cosdez in vnū cōpescerent. Modo enī nubes adducunt: modo deducūt: vt ꝑ totū orbem pluuie diuidi possint. In italia auster impellit. In affrica aquilo reiicit. Etheſie non patiuntur apud nos nubes cōsistere. Judez totā indiā et ethiopiā ꝓuinus ꝑ id temp⁹ irrigāt aquis. Quid q⁹ fruges peripi nō possent: nisi flatu supuacua mixtaq; seruādis vētilarentur. nisi esset q⁹ segetem excitaret: et latentez frugem ruptis folliculis adapiret: Quid q⁹ oīm̄ib⁹ inter se populis cōmertium dedit. Et gentes dissipatas locis miscuit. Ingens nature beneficiū: si nō illud in iniuriā suā vertat hoīm furoꝝ. Que nanq; dementia nos exagitat: et in mutuū cōponit exitiū vt nos velamentis demus bellū paturi: et piclitemur piculi causa Nōne boc prudentia ac dispositoꝝ ille mundi de⁹ exercendū vētis aera dedit. Et illos ab oīm̄ pte ne quid esset situ squalidum effudit. Et pax videlicet ad mortes nostras terra late patet. Mimis delicate fortuna nos tractat. Nō de populatur nos casus incurrens. Eam⁹ in pelag⁹: ⁊ vocemus in nos fata crescentia. Miseri q̄d queritis moztem: que vbiq; supest. petet et illa vos ex lecrulo. sed innocentes petet. ergo nō immerito quis dixerit melius actū esse nobiscū: si natura ventos flare vetuisset: magnanq; ꝑs humane pacis erat maria ꝓcludi. Non tñ de autoze deo tñ queri possum⁹. si ei⁹ beneficia corrumpimus: et vt essent ꝓtraria efficim⁹: dedit enī ille ventos ad custodiā celi: terrarūq; temperiem: ad euocandas ⁊ supprimēdas aquas: ad alendos satoꝝ et arboꝝ fructꝰ quos ad maturitatem cū aliis causis adducit ipa iactatio. cibū in summa attrahens: et ne toꝝpeat ꝓmouens: dedit etiā ad ulteriora noscenda: fuisset enīs homo aial impitum et sine expientia reruꝝ. si natalis soli circūscriberetur fine. dedit etiā vt cōmoda cuiusq; regionis cōmunia fierent: nō vt legiones equitemq; gestarent: aut pernicioſa gentium arma trāsueherent. At nichil tam manifeste vtilitatis inuenies: quod non in contrarium transeat culpa. ¶ xxxviii.

De quorundā sanitate et aliorū noxietate Constantius in pantegni li. v.

Ventꝰ est fum⁹ sicc⁹ a terra dissolutus. huius natura ꝑm locū sumit sibi ꝓpria. Mutatō aūt nature loci est ex solis vicinitate vel longinq̄tate:

vel ex cursus sui diversitate. Loca vero sunt quattuor scilicet occidens. oriens. meridies. septentrio. Meridies ortu solis dextra calid⁹ est et humid⁹. Calid⁹ quidē q⁹ dū sol ab altitudine sua digredit: ibi aliq̄diu immoratur. Humid⁹ aūt ex humiditate fumi maris et humiditate loci. vent⁹ igitur ex hac pte flans. s. auster calid⁹ t humid⁹ esse pbatur. plaga septentrionalis huic opposita t soli sinistra. frigida est t sicca: qō ex nimia solis remotione contingit. Cū enī sol ad cā deuenerit altissimus est: et a terra remot⁹. Igitur t vent⁹ in hac pte veniens frigidus est t sicc⁹: et boreas vocatur. Orientis loc⁹ tpatus est: q⁹ licet ibi nascat sol: cito tñ inde sepat Vent⁹ ergo inde veniens eur⁹ est tpatus: sed tamē aliq̄ quantulū calid⁹ t sicc⁹. Occidens simliter tpat⁹ est locus: aliq̄tulum tñ frigidior t humidior. talis t et⁹ ventus. Sunt t alii octo istoꝝ suffraganei: quoꝝ nature: principioꝝ suoꝝ naturis sunt affines: non tñ adeo feruentes. hoꝝ vnusquisq⁹ dū mouet: natura aeris et corpoꝝ complexiones mutant. Boreas enī corpa indurat t pfortat. humores t spirit⁹ clarificat. cerebꝝ sanat. sensus subtiliat. morū pfortat. coitū augmentat. malos humores pterahit: ne in alia membra discurrāt. qō ideo fit q⁹ corpis exteriora refrigerat: et calor naturalis int⁹ ad iuuatur. Tusses facit t dolores pectoris: ppter desiccationem spiritualis instrumēti. digestiones t vrinā strangit. dolores oculoꝝ parit. corpibus frigidis nocet. Auster econtra neruos emollit. corpa. humores. sensus. et spūs turbat. Inde grauitas audit⁹. vertigo oculoꝝ. pigricia. tarditas mot⁹. Caput grauat. termin⁹ epylensie mouetur. virt⁹ digestibilis t coit⁹ deficit. Qō inde cō sequitur: q⁹ vent⁹ hic calid⁹ est t humid⁹: cerebꝝ impellens humidis humoribꝰ: que oīa humectatōez t cerebri denotant defectōez. Defectio enī digestibilis fit ex humoribꝰ a cerebro ad stomachū descendentibꝰ. Oriē tales aūt t occidentales venti ex sui temperie sunt corporum tempatiui. Octo vero alii ꝑm naturā suoꝝ pncipaliū opanē circa corpa: sz tñ mediocri⁹. XXXIX.

De turbine. Isidor⁹ libro. xiij.

Turbo est volubilitas ventoꝝ: t dicitur a terra quotiens vent⁹ consurgit: et terraꝝ in circuitu quatit. Seneca vbi supra li. iiij. Turbinē efficit pluriū ventoꝝ inter se colluctatio. hec circa terras concipit t fertur. Ideoq⁹ arbusta radicit⁹ vellit. Et in qōcunq⁹ incubuerit solū: mudat: siluas interim t tecta corripiens. Inferior fere nubib⁹: altior vtriq⁹ nunq̄. huius rotunda facies est: dū columne modo circūagentis se voluitur. oīa nube velocior rapitur: et⁹ mot⁹ vagus est: et dilect⁹: t verticosus: diu aūt manere non potest. Nā cū vag⁹ t incert⁹ spirit⁹ colluctat⁹ est. Nouissime enī minim⁹ oīm cedit. Nulla itaq⁹ tempestas perdurat magna: sed tempestatū pcelle q̄to plus habent virium tanto minus temporis. ventiq⁹ cū ad summū veniunt oīm violentia remittunt. Et ista concitatōne necesse est vt in ctrū sui tendāt. Nemo itaq⁹ turbinē toto die vidit: sed ne hora quidez. Mira ei⁹ velocitas est: et mira breuitas. violent⁹ ac celer⁹ circa terrā voluitur quo ē eo latior t ob hoc diffunditur. Periclian⁹ ad cōdroe Turbo fit cū spūs segregat⁹ ab aliqua nube offendit. et circa eā voluitur. Aut circa eaz circulū faciens: corroborat. ita vt ptem nubis accipiat: eo q⁹ ab eo separari nō valeat. Ea q̄ rapit in circuitu mouens: extrū non in uemendo in seipm retrō reflectens. vnde t ex mari sepe abstulit aquā naues in altū subuebit. ex terra etiā lapides: et alia sepe subuebit animalia. Et paululū erepta deserit. Pbs vbi supra li. iiij. Vent⁹ aūt qui videtur in estate rotundus in campis: tollens ex terra paleas et pulueres turbo nominatur: et fit ex vento descendēte ex nubibus. q̄ occurrit sibi vent⁹ contrarius: et impellunt se inuicē diuersa impulsione. Et dū vnusquisq⁹ coartat alteꝝ ex partib⁹ suis: eleuatur rotund⁹: inuolut⁹ in alto cum puluere subtili. XL.

De tempestate ac temporibus tempestuosis. Isidorus vbi supra.

Tempestas a statu celi dicitur: que a magnitudine sui multis dieb⁹ orit: maxime aūt fit vere vno t autumnali tpe: quādo nec plena est estas: nec plena hyems. In medio enī t fine vtriusq⁹ tpis et coniunctōne aeꝝ contrarioꝝ tempestates fiunt. pcella dicitur vis venti cum pluuia: eo q⁹ pcellat. i. pcutiat et euellat. pcelle enī aut de flumnib⁹: aut de ventis fiunt Vegetius renat⁹ de re militari li. iiij. Venti sepe simguli. et interdū duo: magnis aūt tempestatib⁹ t tres pariter flare ꝑsueuerunt. hoꝝ impetu maria q̄ sua sponte tranquilla sunt t quieta vndis exestuantib⁹ seuiūt. horuz flatu ꝑ natura temporꝝ t locoꝝ ex pcellis serenitas redditur. Et rursuz in pcellas serena mutantur. Nā secundo in spiramine optatos classis inuenit portus. Adverso stare aut regredi. aut discrimē sustinere compellitur. Et ideo difficile naufragiū ptulit: qui ventoꝝ rationem diligenter inspexit. Nā aut toto anno vim atq⁹ acerbitatē maris patiuntur nauigantes. sed quidā mēses aptissimi. quidā incerti. Reliqui classib⁹ intractabiles sunt post ortū plyadū vsq⁹ in diē. xviii. kalendaruz octobriū secura nauigatio creditur. Quia estatis beneficio: ventoꝝ acerbitas mitigatur. post hoc temp⁹ vsq⁹ in. iii. ydus nouembris incerta nauigatio est t discrimini ꝓpinquioz: qui post ydus septēbres: oritur arcturus vehementissimū sid⁹. Et. viii. kalendaꝝ octobriū equinoctialis euenit t acerba tempestas. Circa nonas vero octobres hedi pluuiales. et. v. ydē⁹ eiusdē thaur⁹ vento sus. A nouembri aūt mense. crebris tempestatib⁹ nauigia quatiuntur vergiliaꝝ hiemali occasu. Et die ergo tercio yduū nouembriū vsq⁹ in diē sextū ydus marcia rum maria clauduntur. Nā lux minima: noctiq⁹ longissima: poli ac nubiū densitas: aeris obscuritas: ventorum imbri vel nimb⁹ genita alias gemina scuicia. Nō solū classes a pelago: sed etiā cōmeantes a terrestri itinere deturbāt. post natalē vero. vt ita dicā. nauigatōis solē in certamine. publicoq⁹ multaꝝ gentū spectaculo celebratur: plurimoruq⁹ fideꝝ ipiusq⁹ tpis ratōne: vsq⁹ in ydus matias: piculose maria temtantur. Nō quo nego ciatoꝝ cesset industria. Sed q⁹ magis adhibenda caute la est: quādo exercit⁹ nauigat cū liburnis. quā cū prima tax mertiū festinat audacia. XLI.

De signis tempestatum prenosticis.

Preterea alioꝝ ort⁹ occasusq⁹ fidez: tempestates vehementissimas cōmouet: in quibus licet certi dies autoꝝ attestatōe signentur: tñ q⁹ diuersis caulis aliqñ mutantur: et qō confitendū est: celestes causas humana conditio ad plenū scire ꝓhibetur. Ideo nautice obseruatōis curā trifariā diuidunt. Aut enī circa diē statutū. aut ante: vel postea tempestas fit vt compertū est. Trālitusq⁹ fidez: quos plyades vocāt cū pscripto cursu dies arbitrio creatoris suscipiunt sugina vel deserunt. frequēter assolent serena turbare. Interlunioꝝ aūt dies tempestatib⁹ plenos: et nauigātib⁹ q̄ maxime intuendos: nō solū p̄itie ratio: sed et vulgi vsus intelligit. Multis quoq⁹ signis ex tranquillo in tempestatib⁹ pcelle ꝓduntur: que velut in speculo lune orbis ostendit. Ostendit rubicund⁹ colos ventos. Ceruleus indicat pluuias. Et vtroq⁹ cōmixt⁹ nimbos t furentes pcellas. Let⁹ orbis serenitatē nauigiis repmittit: quā gestat in vultu pcipue. s. quarto ortu neq⁹ obtusis cornibus rutila: neq⁹ infusa fuerit humore fuscata. Sol quoq⁹ exoriens candens: interest. vtr⁹ equalibus gaudeat radiis. an obiecta nube rutilet: vtr⁹ solito splēdore fulgid⁹: an ventis vrgentib⁹ igne⁹: ne ve pallidus vel pluuia sicut impendente maculosus. Aer vero t mare ipsum: nubiumq⁹ magnitudo: vel species: solliciteos

instruit nautas. Aliquāta ab auibus. Aliquāta signifi
cātur a piscibus. que virgili⁹ in georgicis. diuio pene
comprehendit ingenio. Et varro in libris naualibus di
ligenter excoluit. Nec gubernatores sic se scire ꝓfiteu
tur. peritie, ut magis vlus instruit. q̄ altior doctrina
firmauit

XLII

De nubibus. Ex imagine mundi.

Enti quoq; spiramine suo aq̄s in aera trabūt:
que conglobate in nubes densantur. Et dicun
tur nubes q̄si nimbox naues. Isidor⁹ vbi s̄.
Nubes ab obnubēdo. i. opiendo celū dicte sūt. q̄s aeris
densitas facit vēto ꝛglobari. vñ est illo. In nubē cogit
aer. Plinius⁹ ad colsdroe. Nubes t pluuiā fi ex alio
loco spirituū necessitas infert. Dz ex ipo aere velociter
turbato apparēt et hoc quidē ꝓclax: q̄ nubes talē soli
ditatē t virtutē t crassitudinē fi habent: vt etiā minutis
sumū q̄d gue sustinere possint in aere: aut ex terra retra
bere: venti etenī multā virtutē habentes: potēter spirā
tes: nō possūt nec lapidē puū in aere cōpendere. Ex
libro d̄ naturis rex. Nubes quidē dicunt quasi nimbo
rum naues. Solis nanq; caloze de terra tracte: p vapo
res in aere conglobant t condensant: grauideq; facte
nimietate humiditatis: t ampli⁹ ferre se nō valentes:
vento de faculi dissoluunt. et p pluuiā: niues: t grandi
nes ad terrā iterꝝ relabūtur: vt iterꝝ ascendentes cōce
scant in nubes. Hugo de sex dieb⁹. Nubes michil ali
ud est: q̄ guttax minutissimax aque congeries: p virtu
tem caloris in aera eleuata. Sed si virtus caloris vehe
mentior fuerit: tota illa congeries p virtutes caloris in
puꝝ aera transit. Si aūt debilior: tunc ille gutte minu
tissime se inuicē incurrentes grossiores guttas faciunt
t inde pluuia. Q; si gutte ille minute vento ꝟstricte fu
erint: inde nix. Si vero grosse inde grando. Actor.
Nubes itaq; de mari ascendentes amaritudines depo
nunt: et ꝑcul a terra suspense sunt. Impulseq; ventis
agitantur: vbi volātes discurrūt in pluuias: t tonitrua
niues: t grādines resoluūtur: aut indurantur. Attenu
ate reddūt ꝛridē. i. arcū celestē. hinc est ille versus d̄ nu
bis ꝓpriet⁹. Pulsa nothis ꝑcul a terra mare linqt
in ymbres. Soluitur: t tonitruus volat: et tenuata dat
ꝛrim.

XLIII

De diuersis nubiū causis Seneca li. vi.

Nubem tam arida q̄ humida efficiūt: est enim
nubes aeris crassi spissitudo Vitruuius vbi
supra li. viii. A ventis quoq; ferunt humores
ꝛglobati et fōtib⁹ t fluminib⁹ t paludib⁹ Cū tepore
solis colligūt t exhauriūt: et ita tollunt in altitudinem
nubes. Aer quoq; a sole calefact⁹: humorē a terra tol
lit: vaporesq; t nebulas facit: licet ex balneis exemplū
cape. Nā camere que sup caldarias sunt: fontes habēt
sed celū q̄d ibi est ab ignis vapore calefactum cozripit
ex pauimentis aquā: aufertq; secuꝝ in cameraꝝ curua
turas. Semp enī vapor calid⁹ in altitudinē se trahit: t
primo quidē sustinet ꝓpter leuitatē: vt aūt plus humo
ris congestū haber: sustinere nō potest ꝓpter grauitatē
sed stillat supra lauantiū capita. Eadē ratione celestis
aer cū absolute caloꝛē ꝑcipit: ex oībus locis hauriendo
tollit humores: et cōgregat ad nubes. Sic enī terra fer
uore tacta humores eiicit: vt cozp⁹ homis ex caloze su
dores emittit. Indices aūt hui⁹ rei sunt venti. Ex q̄b⁹
septentrio t aquilo. q: frigidissimis ꝑtib⁹ ꝑcreari veni
unt. remotos siccitate in aere flat⁹ spirāt. Auster vero
t alii: q: cursu solis impetū faciunt: humidissimi sunt: t
semp imbres afferunt: q: ꝑcalefacti a regionibus ferui
dis aduenientes ex oībus terris labentes humores ar
ripiunt: eosq; ad septētrionales regiones ꝓfundūt: hu
ius rei testimonia possunt esse fluminū capita. q̄ pluma
maxīaq; ad septentrionē leguntur egressa.

XLIIII

De locis et coloꝛibus et generationib⁹ nu
bium. Hieronimus super Isaiam

Nubes aūt dicūt philosophi: nō ampli⁹ decē sta
dia a terra in sublime tolli: et solis splendoꝛes
abscondere. Arestotiles in libro metheoroꝝ
primo. Nubes fiūt in aere tm̄ in locis in quib⁹ virt⁹ ra
diox solis t stellax quax lumen est radians in aere ab
scinditur a frigoꝛe terre t aque: nec perueniꝛ ad ea cali
ditas desursum. ptes nanq; vaporis ascendentis a ter
ra: et aqua: q̄si veniunt ꝓpe sursum. separantur ꝓpter estū
calidū t siccū. Ideoq; in illo supmo aeris nō fiūt nubes
q: vincens sup illud est ignis: qui vaporis ptes separat.
Nec est ipi aeri. s. puro subtili t arido: vbi ipm vapoꝛē
comprehendat et aggregꝛet. Sed in loco aeris inferioꝛi
frigido: p compationē ad ignē aggregatur t inspissat
ꝑcipueq; q̄n est inter montes altos. ꝓfocatur illicq; in
frigidatur et ad naturā suā redit. Idē in li. iii. Vide
mus aūt q̄sq; nubes nigras: q: caliditas vehementer
in eis opans cōstringit eas. s. tanq̄ caloꝛ circūdans frī
gus: et inspissat ptes eax. vnde radios solis n̄ recipiūt
Alba aūt est nebula quādo nō potest in eā solis opatō
vnde remanet nō adusta. Nō enī coartatur in partib⁹
suis: et ideo recipit radios solis. Nubes aūt rubee t il
le q̄ sunt ad viriditatem: sunt inter albas et nigras. Et
opatio quidē caliditatis in nube rubea: plus est in opa
tione sua q̄ in alba. s. ꝟtum ad vstionē: nō ꝟtum ad il
luminationem. Et opatio illa q̄ ad viriditatem: est sup
opationem in nigrā. Ex libro de naturis rex. Scōm
aūt volatū nubiū: que ventis in aere deferuntur: aura
pluuialis aut sicca frigida: vel remissa foꝛe conicitur.
Itaq; si vespe solem in occasu nubes tegant: futuras i
crastino pluuias suspicamur. Si etiā mane solē oziente
nubes obtegat: residuo clarescente: pluuia sperar. aut
a mane vsq; ad meridiem. aut a meridie vsq; ad noctē
poꝛro si ventis contrariis flantib⁹ nubes inter se dispa
riles discoꝛdauerint temp⁹ dubiū expectabis: q: cū q̄s
ventox suis nubibus aliū supauerit. auram illi cedere
repente cognosces.

XLV

De pluuiis. Ex libro de naturis rerum.

Pluuia nichil aliud est q̄ ros mult⁹. Nō enī fit
pluuia nisi ex vapore multo: qui tā infrigidat⁹
est. Cui⁹ causa sunt temp⁹ t loc⁹ frigida. velo
ciꝰ aūt descendit: et in maioꝛi q̄titate q̄ ros. Sūt tra
q; duo coꝛpa ex aere descendentia sibi similia: q: causa
generatōis vtroꝝq; vna. nec diuersificantur nisi mul
titudine tm̄ et paucitate. Nec sunt ros et pluuia. simili
ter nix et pruina. Philosoph⁹. Imber de nubib⁹ de
scendit. Cū enī guttule in maioꝛes guttas cocūt: aeris
ampli⁹ natura nō ferente: ad terras dilabuntur. In oꝛi
entis ptibus raro pluit: sed ibidē supra modū inundat
cū pluuia venerit. Tant⁹ enī ibi caloꝛ est p estum solis
vt paucitas humoꝝ ascendētiū de terra: pueniꝛe n̄ pos
sit ad regionem imbris. sole medio. q: paulatim ascen
dentes eos desiccat. Rozem vero grossum t frugibus
efficacem ibidem esse cōstat. Cū aūt humores in visce
ribus terre coartati diuti⁹: ex abundantia sui tandem
eruperint: caloꝛe solis et aeris siccitate trahentib⁹: tūc
supra modū inundant pluuie: et ꝓto rari⁹: tanto copio
siꝰ. In europa vero tam frequenter cadunt pluuie: vt
ex eis toꝛrentes fluminū instar currant: et hoc maxime
circa montū iuga. In egiptiacis thebis si in estate lar
giores pluuie fundantur: tota regio moꝛ infinitis muri
bus repletur. pluuia seruata cisternis et stabilitate pur
gata: aquaꝝ oīm clarissima est: et sine coꝛruptione diu
tius durat: frigida quoq; nimis est: et potu salubris: vi
scera laxata stringit. Tempoꝛe pluuie maioꝛ ps piscū
impinguatur. vnde t supnare t alludere pluuie videnꝰ
cadenti. Seneca li. vii. Ego aūt tam diligens vinea
rum fossoꝛ: affinito nullā pluuiā esse tam magnā: q̄ ter
ram vltra decem pedes in altum madefaciat. Omnis

humor intra primā crustā consumitur. XLVI.

De diuersis pluuiarum causis. Hieronimus super amos.

QUi vocat inquit aquas maris & effūdit eas super faciē terre.i.aḡs maris amarissimas ethereo calore suspensas excolat & eliquat in dulcē pluuiaꝝ saporē. hinc discim? q̄ inde nate sunt pluuie Isidor? vbi supra. Pluuie dicuntur quasi fluuie: eo q̄ fluant:nascuntur enī de terre & maris anhelitu: que cū altr? eleuate fuerint:aut solis calore resolute: aut vi ventor? compresse:stillantur in terris:dicuntur & imbres eo q̄ imbriant terrā ad germinandū. Ex his enī cūcta creantur. Nimb? aūt dicitur densitas nubis intemperiosta et obscura. et nimbi a nube. Sunt enī repentine et p̄cipites pluuie. Guilberm? de conchis. Pluuiaꝝ ergo diuerse cause. Aliquādo namq; spissus & humid? ex terra & aqua euaporat fum?. hic dū ascendit minutissime gutte se inuoluūt: que grossiores facte & graues cadunt:fitq; pluuia. Aliq̄n aer ex frigiditate terre et aq̄ spissatur transitq; in aquā substantiaꝝ:que spissitudie sua nostris oculis tangitur:et hanc nubē vocam?. Cuꝝ aūt radii solis hanc tangunt acumine suo illā penetrāt premq; a pte sepant:que ab aliis separate: naturali gravedine cadunt:fitq; pluuia. Contingit aliquādo solem ad nutrimentū sui humorē attrahere:qō aūt liquidius est:in igneā trāsformatur substantiā. Sed qō grauius est:deorsum cadit. vnde post acutissimū feruorē videm? contingere pluuie fusiones. Quarta causa pluuiaꝝ est vent? eleuans humorē de fluuiis:stagnis:lacub?. Inde est q̄ rannncule & pisces cū pluuia sepe visi sunt cadere Cū enī. vt p̄dictum?. aqua vento subleuat: contingit q̄ rannunculas & pisces secū eleuat:quib? ex naturali gravitate descendentib? stupent videntes. Nullū igit̄ tempus anni immune est a pluuia. In oīm namq; vel fum? euaporat humid?:vel aer ex frigiditate spissatur:vl' humor ad nutrimentū solis attrahitur:vel vento eleuatur hec pluuia q̄nq; plus solito spissata: et ex nimio calore intensa:fit ad modū sanguis rubea & spissa. vñ estimauerūt quidā quādoq; pluuisse sanguinē. XLVII.

De natura aq̄ pluuialis. Ex imagie mundi

LIcet aūt pluuia de aḡs amaris hausta sit:igne tñ solis in aere decocta dulcescit:humoq; infusa dulcē saporē reddit. Constantin? in pante gni li.v. Pluuia est fum? aquaꝝ a sole tractaꝝ. Solis aūt natura:nō nisi qō subtilissimū est trahit. vnde aqua pluuie putredini ꝓpinquissima est. qō ex sui subtilitate contingit. Melior tñ est aquis ceteris & digestibilior. Sed cū putrescit raucitatē vocis generat & febres. Bonaq; ex putredine nō est vitupanda:ſz ex subtilitate laudanda. Nā oīmis aqua cito putrescens: & ad corruptionem cito ꝓpinquās:subtilis est. Rursus aqua pluuial' que ex aqua tenuissima ꝓficitur:melior esse videt:subtilitatem enī fumi significat:vnde oritur post hanc illa q̄ contrario cadit. Contrario enī motu suo fumū in nebulaꝝ subtiliat:vnde & aque pluuiales meliorantur. hec frigida vel calida bibitur Isaac in dictis. Omnibus aquis pluuialis electior est:que vicinis ab aeris ceciderit summitate. Abunda tamē si fuerit ab oīmi putredine. & ponatur in aqua cisterne optime lote. Talis enī aqua minus ceteris est humida:et quidā stipticitatis habet: nec nocet stomacho. ſz post ipm ꝓfortat. Auicenna li.i. Ex aquis ergo laudabilib? sunt aque pluuiales: et ille p̄cipue q̄ in estate eueniunt:et ex nubib? cū quibus assunt tonitrua. Turbidatio aūt vaporis vnde generātur venti maxime cū nubib? venientes:turbidat nubes ex quib? puenit pluuia. Ideoq; substantia ei? salsa est & nō pura. Sed & aque pluuiali cito aduenit putredo; licet ceteris aquis sit melior:eo q̄ valde subtilis est. et in ipa terren? & aere? humor corrumpēs cito operatur fitq; putredo ei? causa cōputrescendi humores:& impedit pect? & vocē. Quidaꝝ aūt dixerunt cām hui? esse q̄ aqua pluuie generatur ex vapore qui ex humiditatib? diuersis sublimatur. Sed si hec causa esset:aqua pluuie vitupabilis esset & nō laudabilis. Nō aūt sic est. immo hoc accidit. vt dictū est. ꝓpter substantie sue subtilitatē q̄ oīmis subtilis substātia plus recipit passionē:q̄ si aq̄ pluuialis ebullierit:putrefactōis ei? receptio minuetur Acetosa quoq; si comedātur. quādo necesse est vti aq̄ pluuiali:opponūtur putrefactōi:et ei? impedimentū repellunt. Arestoriles in.ii.li.metheoꝝ. Videtur aūt q̄ etiā in pluuiis sit quidā salsuꝝ. Cū enī vapor calid? & sicc? p̄miscetur frigido & humido ex quo fiūt nubes & pluuie:facit eā salsam Aristian? ad cosdroe. Habet aūt imbrea aqua etiā lutū: eo q̄ terrenū subleuatur mixtum cū humidioꝝ vaporib?. Nō oīmis aūt ex aqua contenti meat? est imber. Sed qui p̄ motionē vaporis in nubem ꝓstrut? est. Sepe enī venti violentior tempestas & turbo:humidū ex flumināb?. vel stagnis. vel mari rapiens in altū subleuat:deinde in terrā mittit:ꝓpter hoc apparuerunt cū pluuia aliquādo rane & pisces voluti sursum alicubi nascentes descendere. Sepe quoq; gutte sanguinee et pici similes fiunt ex igneo cōmixto nubibus:simulq; terreno sꝛpheto.i.ex ventis collecto fumo. hec itaq; oīa violenter et ꝓtra naturā sursuꝝ cōpulsa. naturali meatu fluūt vtꝝ deorsū. XLVIII.

De grandine et eius forma et proprietate Ex imagine mundi.

HIlle aūt pluuie ventis et frigore cōstricte: in aere ꝓglatiantur vel conglobātur. coagulāturq;.atq; in lapides grandinis mutantur. Isidorus vbi supra. Grando dicitur ideo:eo q̄ forma eius granoꝝ habet similitudinē. hoc aūt ventor? rigore durat et solidatur:ruptoq; aere soluitur. Plin? li.ii. Grando congelatio imbre gignitur interdiu sepius q̄ noctu cadit et multo celeri? q̄ nix resoluitur Guilbermus de conchis. Cū enī humor modo p̄dicto eleuef:cōtingit aerem in superioꝝ esse frigidū et siccuꝝ: qui gutas aque sua frigiditate congelans. in lapideā cōuertit substantiā. Ex q̄ gutte aque rotunde fūt: qō p̄ formina rotunda q̄ in lapides agūt assiduitate cadendi pbari potest:grando fit rotunda. Ex libro de naturis rerum. Grando fit ex pluuie stillis ventis ac frigore superioris aeris congeliatis. Et coep? sphericū habet ꝓpter circūitionem volubilitatis. Cui? materiā.i.stillas pluuie si condensatā fuderit aer: multe gutte conglobātur in vnū lapidē:et tunc excedit grando solitā quātitatem fitq; tempestas. Unde legitur in cronicis: grandines aliquotiens tante magnitudinis ceciderisse: vt etiā bestias et homines extra tecta positos ꝓtriuerint. Grādo turbida magis est: q̄ in terra glacies congelata: q̄ minime gutte primit? coagulate paulatim adiciturꝝ descendendo. Sicq; de multis pribus fit: qō nō glacies q̄ et aqua ꝓtinua tanq̄ materia p̄ gelu concrescit. Grando multo infrigidat aerez. vnde quandocūq; in vere & autumno ceciderit:periculū imminet pestis . Et frugib? dire gelideq; pruine:nisi imediate post grandinez sol calidior aerem terrāq; lustrauerit. porro si circa solsticiū estiuale ceciderit:signum est in superioris aeris regione frig? esse pmaximū. Et nisi pars aeris inferior:solis radiis calefacta grandinem descēdentem liquefaceret:ad immensam ei? gratitatem moles faceret monstruosas. Benecā de naturalib? questionib? possidon? dicit: eo modo grandinē fieri quo glaciem:gelata. s. nube tota. Rotunda est aūt:q̄ omne stillicidiū rotundat:glomerando: q̄ in speculis quoq; apparet:qui humorem haltru colligunt:et in poculis sparsisq; foliis adherentes gutte i rotundū iacent. Preterea potest etiā grādo si talis nō fuerit descendendo rotundari: totiensq; p̄ aeris spacium

denſi deuoluta in orbem teri. Grando aũt nichil aliud eſt: q̃ ſuſpenſa glacies.. XLIX.

Vbi et ex quo generetur grando. Areſtotiles vbi ſupza.

Grando fit in nubib⁹ a terra longinquis. Cuius generatõis cauſa caliditas eſt: que eſt in vapore aſcendẽte a terra. vnde fit in ptibus calidis z ptibus calidis: plus q̃ frigidis. Calor enĩ eſt ꝓtrius frigori: quare recipit frig⁹ ad interioza nubis ex multitudine caliditatis aeris in illa hora: gelatqz qõ in ea eſt de aqua: z ſepat eaz in grandinẽ. In ptibus vero frigidis ſparſum eſt frig⁹ in aere toto: z nõ in ꝓpietate nubis. Nec eſt ibi caliditas q̃ poſſit ei eſſe cõtraria: ꝓpter quã ꝓtrahitur ad interioza: grando quidez rotunda et pua: deſcendit ex locis in alto ſupmis. Eiuſqz rotunditas z puitas ſunt: qz dũ ex longinquo deſcendit: moꝛat in aere diu. ewſqz aqua reſoluit cũ ſpacio ex caliditate aeris in illo tpe: et ob hoc minozatur z rotundat. Grandini vero deſcendẽti ex locis terre ꝓpinquis accidit cõtrariũ: eo q̃ nõ elongatur exitus ei⁹ a fimb⁹ eius fixis Ideoqz nõ reſoluta ꝓuenit ad terrã magna in menſura nec valde rotũda. Gutte etiã magne fiunt: z velociter deſcendunt in dieb⁹ calidis: ꝓpter velocitatẽ ꝓstrictõis frigoris: qz calor accidens in aere vehemẽter fugat frigus nubis, z ꝓtrahitur ac vehemẽter comꝓimit. dico ergo q̃ quãdo eſt in aere calor: velocioz eſt aque congelatio: cuius indiciũ eſt: q̃ qñ calefit aqua: deinde fundit i locis frigidis: velocioz eſt ad frig⁹ ſuũ: qz tunc magis eſt apparens ſue virtuti: et vehementi⁹ ad opationẽ ſuã q̃ qñ nõ eſt illic eius contrariũ. ſ. calor: piscatozes quoqz qñ volunt harundinẽ ꝛgelare: vt velocioz ſit ad mersionẽ in aqua: fundunt ſup eã aquã calidam: deinde ponunt eã in loco frigido: ſtatimqz ſup eã glacies congelatur ꝓpter apparitionẽ frigoris z vehementiã opatõis ei⁹: ꝓpter contrarietatẽ ex calore. L.

De niue. Ex imagine mundi.

Ner aũt aquaz vapoꝛe nec dũ denſato i guttas ſed gelu ꝓcipiente formatur: que in alto mari ñ cadit. Seneca vbi ſupza. Nix i pruina eſt pẽdens congelatio. Nix aũt nõ poteſt rotundari. vt grando: qz nõ cadit tam ſolida: ſed fuſa. Nec p magnã altitudinem cadit: ſed circa terrã ei⁹ imtuz eſt. et e primo lapſus. Odin⁹ aũt algere pedes coꝛ aiunt. qui fruaz et durã niuẽ calcant: q̃ coꝛ qui tenerã z labefactã Guilberm⁹ de conchis. In ſummitate quorundã montiũ ꝓpter aeris ſubtilitatẽ ꝓpetue ſunt niues: qz ignea non ſunt calida: niſi vicina ſint alicui materie ſpiſſe z humide. vnde ſol in cõuallib⁹ montiũ vbi aer ſpiſſioz eſt maioꝛẽ calorẽ exercet. Ex li. de naturis rez. Nix ẽ aquarum vapoꝛe nec dũ denſato in guttas: ſed gelu ꝓpedie te formata. nec tñ trãſlucet vt glacies: qñ ex puiſſimis z innumeris minutiſ fit. que nõ coherent. preferuntqz candoꝛem. Niuem ꝓbantur habere montes illi q̃ orbis dimita faciũ: vt caucaſus in india: athlas in andria et cereri. Olimp⁹ aũt non habet ſicut nec ventos nec pluuias: qz excedit omniũ regioniz humoꝛes. Niues p totum annũ ſeruari poſſunt ſub terra paleis coopte. In oriente quidẽ ſeruãtur ad miſcendũ vinũ in eſtate calda. vel ad aerem infrigidanduz circa infirmos. infrigidat enĩ valde. Et notandũ q̃ membza fricata niue: z ſi ad hoꝛã quaſi frigus intolerabile faciãt. poſtea tñ p ſe caloꝛe moderatiſſimo refouent: qz calor naturalis i hoꝛe accidentali frigoꝛi reluctatur. LI.

De niuis cauſa vel origine. Areſto. vbi ſ

Generatio niuis ex frigoꝛe fit in nubib⁹. et eius ſignificatio mollicies eſt: que ꝓuenit ex ꝓte caliditatis admixte vaporib⁹ ꝓhibentis ꝓtes ipſius vaporis inſpiſſari z vehemẽter aggregari. Hõbs Cauſa generatõis pruine z niuis ẽ vna: nec diuerſificãtur niſi multitudine rantuz z paucitate: ſicut ros z pluuia. Itaqz generatio niuis z pruine eſt ex frigoꝛe: quia nix eſt ex nubib⁹ frigoꝛe congelatis. vt ſupza dictũ eſt Et pruina fit ex vapoꝛe congelato in aere. Et huius ſignificatio eſt mollicies niuis: z duricies pruine: qz mollicies niuis. vt dictũ eſt. fit ex ꝓte caliditatis admixte vaporibus: que faciũt nubes. ꝓhibentis ꝓtes illi⁹ vaporis inſpiſſari ac vehementer aggregari. Duricies vero pruine fit ex frigoꝛe: locis z tpib⁹ in quib⁹ nõ eſt ex caliditate ps: qua ꝓhibeatur aggregari vapoꝛ: qz ꝓtes frigoris: ꝓtes ipius vaporis aggregãt: et eas cõtrahunt. Olimp⁹ li. xi. Grando cõgelato imbꝛe gignitur. z nix eodẽ humoꝛe molli⁹ coacto: p hyemẽ aũt niues cadunt nõ grandines: nec in alto mari cadũt niues. LII.

De tpibus niuis et grandinis Seneca de naturalibus queſtionib⁹ li. iij.

Queritur cur hyeme ningat nõ grandinet. vere aũt tã infracto frigoꝛe grando cadat. hyeme q̃dem aer riget: et ideo nondũ in aquã vergit: ſz in niueꝫ cui ꝓpioꝛ eſt aer. Cũ aũt ver cepit: maioꝛ inclinatio tpis ſequitur. et calidioꝛi celo maioza fiunt ſtillicidia: nimbiqz graues: magis vaſtiqz q̃ ptinaces deferũtur ob mutationẽ aeris vndiqz patefacti: et ſoluentis ſe ipo adiuuante tpe. pruina vero lentat habet pluuias et tenues: quales interuenire ſolẽt cũ pluuia rara z minuta. Niuem quoqz habet admixtã. ꝓterea flante aquilone aut celũ ſuũ habente minime pluuie ſunt. Auſtro vero imbꝛe impꝛobioꝛ eſt z gutte plenioꝛes. Guilbermus de conchis. Humoꝛ in eſtate caloꝛe ſolis altꝰ elevatur. Sed dũ ſic eleuatur: gutte inuoluuntur: q̃ groſſioꝛes facte atqz congelate grandinem gignũt. In hyeme vero qz frig⁹ circa terram eſt: gutte aque anteq̃ groſſe ſint: ex frigiditate tpis conſtringũtur z in niuẽ mutant Sed fortaſſe dicis cũ eſtas ſit calida. vnde in ſupioꝛib⁹ ptibus aeris que ſoli ſunt ꝓpinquioꝛes contingit frigiditas. Dicunt quidã niues que ſunt in altiſſimis montibus: caloꝛe eſtatis remitti. atqz inde frigidũ ſpiritum qui p ſupioza diſcurrit creari. Nix enĩ alic̃ rulũ i aquã cõuerſa: plus infrigidat: q̃ dum eſt ſolida. qõ calcando vtrãqz poteris ꝓbare. Sed fortaſſe dicis: et vnde in ſummis montib⁹ qui ꝓxim ſunt ſoli eſt tanta frigiditas: q̃ ibi ſunt niues ꝓpetue. In conuallibus aũt eſt caloꝛ ſine niue. Reſpondeo diuerſe ſunt cauſe. Una eſt: Ignis ñ poteſt accendi niſi in humido z ſpiſſo. Sed aer q̃to eſt ſupioꝛ: tanto ſubtilioꝛ: et quãto inferioꝛ: tanto groſſioꝛ ſpiſſioꝛqz. Itẽ cũ radii ſolis tangunt vallem: et nõ ſic alta montiũ: reſiliunt radii: et reſilendo ſeſe ꝓcutiunt: ex quo conflictu generatur caloꝛ. Item omnis evaporatio q̃to eſt ſue origini ꝓpinquioꝛ; tãto eſt calidioꝛ. hiſ q̃ cõcurrentib⁹: aer qui eſt ꝓpinquioꝛ terre: eſt calidioꝛ. q̃ vero ab ea remotꝰ eſt minꝰ calidꝰ. LIII.

De natura aque niualis Iſaac in dietis.

Ner frigidioꝛ eſt aqua et minꝰ humida: qz nõ eſt aliud q̃ aqua: ꝓ nimia frigiditate cõgelata: vnde humiditas ei⁹ occultatur. Siccitas aũt ipi⁹ pala eſt: vnde dẽtibus neruis coꝛpis nocet et dentib⁹: maximeqz ſemb⁹ generat ſpaſmũ z paliſim. pueris aũt z iuuenib⁹ nõ cito talia euenũt: ꝓpter naturalẽ calozem frigiditati aque repugnantẽ: ſi tñ aſſueſcant: nocet. ꝓcipueqz nerui coꝛ incidũt in paſſionẽ de qua non poſſunt euadere. Auicẽna in ſecundo canone dicit: q aqua niuis ſedat doloꝛẽ dentiũ calidũ. Nocet autez neruis: qz coartat vapoꝛes calidos currentes in eis: et retinet eos ne reſoluant Nocet etiã ſtomacho et ꝓprie frigido. Nocet iterum ſenſibus: et eis quib⁹ humoꝛes frigidi generantur: facit aũt qñqz ſitim: eo q̃ caliditatẽ adiuuat Conſtantin⁹ in pantegni quinta ꝓte. Aqua

pluuialis cū niue frigefcit.naturaliter refrigerat ſtomachum ⁊ epar:ſicut de fontanis.ieiunus tñ nō bibat:qz ſtomachū pcutit rigor ei⁹:et contractōnez facit:pectori nocet:qz tuſſim facit.dentib⁹ nō ꝓgruit:nec neruis:nec cerebro:qz membra hec frigida ſunt. Latarz quoqz facit:pectorib⁹ ſanguinē ſcrantib⁹:etiā ſi ceſſauerit:morbus reducitur. Aquā frigidā cū niue ſi quis poſt cibuz biberit:bonū appetitū facit:ſtomachū ꝓfortat: vt bene digerat.nō tñ ſubito bibenda eſt:ſed paulatim ſorbēda Itaqz nix ⁊ glacies ſi de bona ſit aqua laudabilis eſt. Sed illa melior q̄ ſupra petrā cadit: ⁊ mundā terram. Cadens enī ſup montaſinos montes:et terras ſapidas vel feretes oīnib⁹ modis cauenda eſt. ¶ LIIII.

¶ De choruſcatōne. ¶ Ariſtotiles vbi ſupra libro tercio.

Chozuſcationē diterunt eſſe ſapientes in concauitate nubiū. Quoz vn⁹ empedocles dixit. q̄ chozuſcatio eſt ignis occultat⁹ in nubib⁹ ex radio ſolis:deinde ꝛapparens. Anaxagoras autem ait.q̄ ignis in nubē aſcendens occultat⁹ ibi:apparet deinde. Et ei⁹ apparitio eſt chozuſcatio.qui q̄ extinguit in nubibus. vox illi⁹ extinctōis eſt tonitruū. Ego aūt dico:q̄ res iſte nō ſunt niſi ex vapore.cū ei vapoz humid⁹ aſcēdens pueniat ad locū frigidū.i.ad mediū aeris:inſpiſſāt ⁊ aggregant ꝓtes ei⁹.et inde ſunt pluuia.⁊ nix.⁊ grādo.⁊ caligo.ꝑm modū diuerſitatū inſpiſſatōis ⁊ aggregationis ei⁹:⁊ loci ipi⁹ ⁊ eius qō ei accidit.i.frigoris. Cū aūt inſpiſſatur iſte vapoz humid⁹:comprimit qō in ipo eſt ex vapore calido ⁊ ſicco aſcendente cū eo ex terra. Comprimit inq̄ in nube ꝓpter frig⁹:⁊ phibet apparere. Itaqz agitatur in ventre nubis:⁊ pcutit nubē humidā ⁊ ſcindit eā.qua ex pcuſſione vox exiens q̄ſi ſciſſura magna tonitrus eſt. Sicut q̄ſi in ligno humido inflamatur ignis.auditur ex eo vox ꝓpter illud qō eſt in eo de vapore compſſo. Chozuſcatōis aūt eſſe:eſt ex ventū calidis ⁊ ſiccis compſſis in nubib⁹:q̄m inflamāt eas in flamatione vehementi et adurūt. earūqz humiditates pertranſeunt. Auditur ergo ibi vox:ſicut ſtridor ferri igniti ſubmerſi i aqua:⁊ illa vox tonitruū eſt.ignis aūt egrediens ex ea chozuſcatio eſt. Chozuſcatōis quidem ſplendor ante tonitrz puenit ad nos ꝓpter ſubtilitatē ſuam:ſicut ⁊ viſus auditū excellit ꝓpter eandem cauſam Fit aūt tonitr⁹ etiā extinctione ignis in ventre nubis. Dico ergo q̄ vapor qui eſt materia venti; q̄ſi apparet extra terrā: vent⁹ eſt. Et q̄ſi occultat in terra:terre motus ex eo eſt. Quando aūt in nube coartatur ex eo tonitrus eſt. Quando vero nubes aggregātur ⁊ inſpiſſat humiditas q̄ eſt in eis:eſt tonitr⁹ ⁊ chozuſcatio. Quando aūt vent⁹ ex nubib⁹ apparet paulatim.⁊ eſt habens ſubtilitatem in partib⁹ ſuis. Nō fit ex eo tonitrus nec chozuſcatio. ¶ LV.

¶ De tonitruo. Iſidorus.xiij.li.

Tonitrus dicitur:eo q̄ ſon⁹ ei⁹ terreat.ton⁹ eiz eſt ſon⁹. Nā cū pcella venti vehemētiſſimi nubibus ſe repente immerſerit: turbine inualeſcēte ⁊ exitū quērentē.nubē quā excauauit:magno impetu diſcindit.ac ſiccū horrendo fragore defertur ad aures. qō mirari quis nō debeat;cū veſicula q̄uis parua magnum tū ſonitū diſploſa emittit. ¶ Plinius vbi ſupra. Tonitrua ſunt impactoz igniū plage:cū flatus aut vapor in nube luctatur. Seneca de naturalib⁹ queſtionibus poſſidon⁹ ait: q̄ terra terremiſqz oīnibus ꝑs humida effiatur:ꝑs ſicca ⁊ fumida fulminib⁹ alimentū eſt illa imbrib⁹. Quidquid enī in aera ſicci fumoſiqz puenit.id includi ſe nubib⁹ nō fert:ſed rumpit claudentia. Inde ſon⁹ eſt quē nos tonitruū vocam⁹.naz ⁊ ignis in aquā demiſſus ſonat:dū extinguitur. Idē in eodem. Tonitrua nichil aliud ſunt:q̄ citi aeris ſonit⁹.dum aut terit;aut rumpitur Nā ⁊ ſi miſſus ignis in aquā ſonat dū extinguitur. Nō ignis ipe tunc ſonū efficit: ſed ſpiritus p extinguentia effugiens. Quidā enī eſtimāt cū ſpūm p frigida humidaqz meantē ſonū facere: ſicut in aqua feruens maſſa extinguitur cū murmure. Anaximenes ſic ait. Tonitrua ſpūs incidens nubibus edit. Et dū luctatur p obſtantia atqz interclſa euadere: ipa ignem fuga accendit. Anaximandr⁹ aūt ad ſpūm oīnia retulit. Tonitrua inquit ſunt icte nubiū ſoni: quare ⁊ ſereno tonat: qz tunc.ſ.p craſſum ⁊ ſciſſum aera ſpiritus proſilit. ¶ LVI.

¶ De ſpecieb⁹ tonitrui.

Diogenes ait.tonitrua quedā igne:quedā ſpiritu fieri. Illa facit ignis:que ipe antecedit ⁊ nō ciat. Illa vero ſpūs:que ſine ſplendore crepuerint.vtrūqz quidē ſine altero effici aliqn̄ concedo. videtur aūt q̄ n̄ illius diſcreta poteſtas ſit.ſi vtrūqz ab vtro qz effici poſſit. Quis enī negabit ſpūm impetu magno latū:cū efficiat ſonū;effectuz ⁊ igne. Quis nō ꝓcedet ⁊ hoc:ignem aliqn̄ poſſe nubes irrūpere: ⁊ non exilire. Et pluriū acerno nubiū;cū paucas peciſſet oppreſſus eſt. Igitur ignis ibit in ſpūm:pdet ⁊ frigorem: et ſpūs in ignem dū ſortita incendit. Neceſſe quoqz eſt: vt impetus fulminis pmittat ſpūs:agatqz ante ſe:⁊ a tergo trahat ventū:cū tamen vaſto ictu aera incident Itaqz oīnia anteq̄ feriantur intremiſcunt vibrata vento: quē ignis ante pmiſit. Tonitrua ſic diſtinxere quidā: vt diceret vnū eſſe gen⁹ cui⁹ graue ſit murmur:quale terrarum motū antecedit;clauſo vento ⁊ fremente. Cū enim ſpūm intra ſe clauſere nubes: in ꝺcauis earz pribus volutat⁹ eſt:ſimilemqz agit mugitib⁹ ſonū raucū ⁊ eqlem ⁊ continuū. Aliud eſt gen⁹ acre ⁊ acerbū: qualis ſonus auditur:cū ſup alicui⁹ caput veſica diſrumpitur Talia eduntur tonitrua;cū nubes ꝺglobata diſſoluitur;⁊ quo fuerat intenta ſpūm emittit. hic ꝓprie fragor dicit ſubitus ⁊ vehemens quo edito ꝺcidunt boues ⁊ examinantur. Quidā aūt vtriqz ſtupent ⁊ attoniti fiūt Quoz mētem ſon⁹ ille celeſtis loco pepulit. Ex hoc illo quoqz nō fieri poteſt:vt aer caua nube inclusus; ⁊ ipo motu exte nuatus diffūdatur. Deinde dū maiozē locū ſibi querit a quib⁹ inuolut⁹ eſt:ſonū patitur. Nā quemadmodū inter ſe man⁹ illiſe plauſum edunt. Sic illiſaz inter ſe nubiū ſon⁹ ꝑt eſſe magn⁹;qz magna ꝺcurrunt. ¶ LVII.

¶ Qz nō fit tonitr⁹ ex qualibet colliſione.

Tu videm⁹ inquis nubes montib⁹ impungi: nec tñ ſonū fieri. Sed primū quidem nō quocunqz modo illiſe ſonant. Imo cū apte ad ſonuz edendum compoſite ſunt. Nā ⁊ auerſas man⁹ inter ſe ſi collidas:nō plaudent. Sed palma cū palma collata.pluriumqz intereſt vtz caue concutiātur: an plane ⁊ crebre. Deinde nō tñ ire nubes oportet: ſed agi magna vi ⁊ pcelloſa. Adhuc nunc:q̄ mot⁹ nubem nō findit:ſz digerit.⁊ primā quanqz ei⁹ ꝑtem ſoluit. Sed nec veſica q̄dem ſcrear:quocūqz modo ſpūm emiſerit. qz ſi ferro diuiſa eſt.ſine ſono vllo ſpirit⁹ exit.vt igitur ſonet:oportet illā rumpi:nō ſecari. Similiter ⁊ nubes niſi multo diſſiluerint impetu:nō reſonant. Adhuc etiā q̄ nubes in montem acte nō franguntur;ſed circūfunduntur. Et i aliquas ꝑtes montis deducte: ſi quem habent ſpiritum multipliciā emittunt:qui niſi vniuerſus eruperit: non crepat. Lato enī ictu totūqz globū ſemel diſſipante:op⁹ eſt vt ſon⁹ erumpat:qualis auditur cū tonat. ꝓter hoc natura apt⁹ eſt aer ad voces. Cū vox nichil aliud ſit q̄ ictus aer:debent ergo nubes vtrimqz uiſeri ⁊ caue ⁊ intente. Nā ⁊ verba vocaliora ſunt vacua q̄ plena: et intenta q̄ remiſſa. Item tympana ⁊ cimbala ſonant; q̄m illa q̄dem repugnātem ex vlteriore ꝑte ſpūm pulſant. hec et illa nō niſi cauo aere tinniunt ¶ LVIII.

Qz etiam ſine nube videtur fieri poſſe.

Quidam inter quos asclepiodorus est:quorūdā quoqz corporuz cōcursu fieri tonitrum.et excuti fulmina posse iudicant. Ethna siquidez ali quando multo igne abundauit.et ingentem arene vsteq; copiam inde effudit. Inuolutus est dies pulueré pluresq; subita nox terruit illo tempe. Aiunt autem tunc plurima fuisse fulmina et tonitrua que corporuz aridorum concursu sunt facta non nubium.quas verisimile est in tanto aeris feruore nullas fuisse. Cambises exercitum ad hāmonem misit:quem arena austro mota:in modum nimis incidēs texit. Deinde obruit. Tūc q̄z verisimile ē tonitrum fulminaq; fuisse attritu sese affricantis arene Non repugnat ppolito nostro hec opinio.dixim⁹ enim vtriusq; natura corpa efflare terras: Et sicci aliquid z humidi in toto aere vagari. Itaq; si quid tale tūc intercesserit:nubem solidiorem et crassiorem fecit. q̄ si tantum simplici spiritu texeretur. Illa frangi possunt et edere sonum. Ita:que dixi:sine incendiis vaporātibus aera repleuerunt siue terras vrentibus:necesse est q̄ nubes faciant anteq̄ sonum. Nubem vero tam aridā q̄ humida efficiunt. Est enī nubes aeris crassi spissitudo. LIX

De fulmine. Isidorus.

Cum tonitruo autem simul et fulgura exprimuntur. Sed illud celerius videtur quia claruz est hoc autem ad aures tardius pueniat ad instar securis arborem peuel cedentis.cuius quidem ante cernis ictum: q̄ ad aures sonitus pueniat fulgur ergo et fulmen est ictus celesti iaculi a feriendo dicti:fulgurare est ferire .fulmina autem collisa nubila faciunt . Nam omnium rerum collisio ignem creat.vt in lapidibus cernimus vl̄ in attritu rotaz. Similiter z ignis in nubib⁹ fit:ex vento aūt et igne fulmia fiunt.et impulsu ventoz emittuntur. Tria sunt ergo ei⁹ vocabula:dicitur enim fulgur quia tangit. Fulgor quia incendit et vrit. Fulmen quia findit. Seneca de naturalibus questionibus libro.v. Celidonius ait fulgurationem esse speciez inanem non ignē. Heraclitus existimat esse fulguratōez velut apud nos incipiētium ignium conatus. Et pmaz flamā victam.modo intercūtem.modo resurgentem.et ego vt breuiter dicam quod sentio.dico ergo q̄ fulmen est fulgur incensum. Calida enīz fumidaq; terris emissa cum in nubes incadunt.in carū sinu diu inuoluta nonnisme erumpunt. Et quando vires non habēt splēdor est. At vbi fulgura plᵒ habuerit materie.z maiore impetu arserint non tantum apparent sed decidunt:vbicūq; autem fulmen decideri.ibi esse odorem sulphuris certum est.qui quia natura grauis est.sepius haustus alienat. Sed quare fulmen subito apparet nec continuatur ignis.quia celer ignis vndiq; mot⁹.simul et nubes rūpit.et aera incendit. deinde flama desinit motu quiescēte. Et cadē etiā causa modo ad terrā pfertur:modo dissoluit si minor impūlsus est materie.alias si minore impulsus est impetu. quotiēs enī ipa iactatōe fort⁹ se accendit:fugiēdi impetū capit. deinde cū euasit:z pugna desinit. Cur aūt oblique fertur:q; spiritu constat:spūs enī obliqu⁹ est. Et q; natura ignē sursuz vocat: iniuria deorsum pmit. Incipit aūt obliquū esse iter duz neutra vis alteri cedit. Et ignis in superiora nititur:z in inferiora depmitur. Et quare sepi⁹ cacumina montiū feriūtur q; ignib⁹ opposita sunt e celo cadentib⁹ ppter hoc trā seundum est. Serenū aūt temp⁹ sine fulmine est.nec habet ustos mer⁹ dies pur⁹:nec nox quidē nisi obscura nubibus. Quid ergo nam q̄nq; apparentib⁹ etiā stellis i nocte tranquilla fulgurat. Sed scias illic esse nubes vīq; splendor effertur:quas a nobis videri terraz rumor nō sinit:fieri ergo p̄t vt humiles nubes attritu suo ignem reddant:qui in superiora expressus in parte celi sincera videtur. LX.

Cur nō tonet ac fulmīet in quolibet anni tpe

Cum aūt in oīm tpe anni fum⁹ humid⁹ ascēdat quare nō in oīm ptingunt fulmina z tonitrua. Ad hoc respōdeo z si humido fumo ascendēte habent fieri:nō tū inde fiunt donec ad summū aeris p uenerint. Qō p simile maris potest pbari. Cū enī mare ex fumo terre ascendente in summo cōmouetur:spissitudine tū sua nō potest huc z illuc impelli:sed cum vsq; ad summū motio illa puenerit:huc z illuc vnda impellitur fitq; tempestas. Qō vero a fundo maris tempestas incipit:ex hoc potest pbari:q̄ focas vndas agitātes ante tempestatē videm⁹. vt enī aut plum⁹:sunt nature dormitorie:fumo tū. vt pdixim⁹. fundo maris cōmouente excitate ad summū ascendunt. Qō videntes naute expimento certi. Et si delphico incerti.tempestatē futuram pdicunt:quippe iā incepit in fundo maris. Simile contingit in aere:dū enī fum⁹ supiores ptes aeris obtinet p spissitudinē suā huc z illuc ex ei⁹ abilitate illuz impellit:funtq; tonitrua z fulmina. In hyeme vero z ī vere z si spissus sit:nō est tū tant⁹ calor: q̄ spissus fum⁹ possit vsq; ad summū erigi. Remanens ergo in inferiore pte aeris:ventos z pluuias gignit. In estate cui⁹ est maximus feruor vsq; ad summū eleuatur: fitq; ptium aeris diuersa cōcursio vel concussio vnde fulmina z tonitrua contingūt. In autumno vero qui frigid⁹ est et siccus. Neq; humor est qui eleuet : neq; calor qui eleuet

LXI.

De diuersis specieb⁹ fulminis. Plinius secundo libro.

Fulminum genera plura tradunt que sicca veniunt nō adurunt sed dissipāt:que humida veniunt:nō adurunt sed infuscāt. Tertiuz est qō claz vocāt mirifice nature:quo dolia exhauriuntur intactis opimentis:nulloq; alio vestigio relicto. Saccul' nullomō ambustis auz z es liquatur intus. fulgur aūt prius cernit:q̄ tonitz audiri: cū simul fiāt nō est miruz q; lux sonitu velocior est Seneca li. vi. naturaliū questionum. Fulminū genera tria sunt:qō terebrat: qō dissipat:qō vrit Qō terebrat subtile est z flameū cui p angustissimū fuga est:ob sinceraz z purā flame tenuitatem Qō dissipat conglobatū est z habet admixtā vīz coacti z pcelloſi spirit⁹. Illud utraq; fulmen p id fozamē p qō ingressum est:z redit z euadit. Et hui⁹ late sparsa vis rumpit icta:nō pfozat. Qō aūt vrit multū terrem habz z igneū magis est q̄ flameū .ac magnas ignium notas relinquit:que peussi inhereant. Nullū quidē sine igne fulmen venit. Sed ppie tū hoc igneū dicim⁹: qō arbori imprimit manifesta vestigia. Et aut fuscat.aut vrit. Urit quidē trib⁹ modis. Aut enī afflat:z leui queq; in iuria ledit. Aut cōburit:aut incendit. hec oīa genere z modo differunt. Qōcunq; combustū est vtiq; z vstū est:sed nō cōuertitur.potest aūt esse cōbustum nō accensum et ecōtra. Illud autē gen⁹ quo icta fuscantur:decolorat aut colorat. Decoloratur id cui⁹ color vicīat:non mutatur. Coloratur aūt id cui⁹ facies alia fit q̄ fuit:vt cerulea vel nigra vel pallida LXII.

De miraculis opationum fulminis.

Etez mira fulminis si intueri velis sunt opa: hui⁹ enī quadā subtili potētia loculis integris z illesis:conflatur argentum:manente vagina gladi⁹ liquescit. Et inuiolato ligno.circa pila ferz oīe distillat:fracto quoqz dolio vinū stat:nec vltra triduz ille pdurat rigor. Illud eque inter adnotanda ponēduz Q, et boim z aialiuz que icta sunt:caput ad exitus fulminis spectat:q̄ olim percussaz arboz fulmine hastule surgunt. Quid q̄ serpentium z animaliuz ceteroz:quibus mortifer vir⁹ inest:cum icta sunt fulmine.venenū omne consumitur. In venenatis siquidē corporib⁹ vermis non nascitur: fulmine vero icta intra paucos dies

vermiãr. ¶ Guilhermꝰ ō conchis. Effectꝰ veꝛo fulmis circa ea que tangit potꝰ sunt admirandi: q̄ cause inq̄rende. quis enī inuenit causam: quomodo fulmen integris ꝛ illesis loculis. aliq̄n ꝓstat argentū. Manente vagina liquefacit gladiū: circa lignū dolatū: ferꝝ distillat. Q̄ fracto dolio vinū facit stare: nec vltra triduū rigor ille durat: ꝛ alia multa. ¶ Horosiꝰ de hozmesta mundi. Lucius eliꝰ eques romanꝰ cū vxoꝛe ꝛ filiis de roma i apuliam rediens: tempestate correptꝰ: cū filiā cōsternatam videret. vt citꝰ. ꝓpiozibꝰ rectis succederent. relictis vehiculis. correptisq̄ equis. filiā virginē equo insidentē in medīū agmen accepit. puella continuo ictu fulminis exanimata est. Sed oīnibꝰ sine scissura aliqua vestimentis ademptis: ac pectoris pedumq̄ vinculis dissolutis monilibꝰ etiā annulisq̄ discussis: ipsoq̄ corpe illeso. Nisi q̄ obscenū in modū nuda. ꝛ ligula paululuz exerta iacuit. Equus quoq̄ ipe q̄ illa vehebat: stratoꝛiis fremis ꝛ cingulis dissolutis sparsius ac passim peul exanimis iacuit. ¶ Plinꝰ vbi supza. Marcia princeps romanoꝝ icta grauida: exanimato partu: ipa ꝑter aliud incōmodum vllū vixit. vigilās ictꝰ dormitantibꝰ alias contuētibus oculis. dormiens patentibꝰ inuenitur. nullū aial nisi exanimatū fulgure accendit. vulnera fulminatoꝝ frigidioza sunt reliquo corpe.

¶ LXIII.

¶ De variis eiusdē opationibꝰ secundū materias quas inuenit. ¶ Seneca vbi supza

Auca adhuc adicta ad vim fulminis charran dam: que nō eodē modo materiā omnez vexat. valentioza. q̄ resistit vehementꝰ. dissipat. Cedentia nonnūq̄ sine iniuria transit. Cū lapide ferroq̄ ꝛ durissimis quibuscūq̄ cōfligit. q̄ viaz p illa necesse est impetu querat. Teneris ac rarioꝛibꝰ peit: q̄q̄ flamul opoꝛtuna videantur: q̄ trāsitu patente min⁹ obstaculū inuenit. Itaq̄ loculis. vt dixi. integris pecunia q̄ intus erat ꝓstata repitur: q̄ tenuissimus ignis p occulta foramina transit. quidq̄d aūt in cingulo solidū ꝛ contumax inuenit: vincit. interdū etiā in eadem materia multa diuersa eiusdē vis fulminis facit: sicut in arboꝛe: qō aridissimum ꝛ rarissimū est vrit. Et qō durissimū atq̄ solidissimum terebrat ꝛ frangit: summos cortices dissipat interioꝛes libꝛos rumpit ac scindit: folia prūdit et stringit. vinū gelat. ferꝝ ꝛ eos fundit. Illud etiā mirꝝ est: q̄ vinū fulmine gelatū: cū ad priozē habitū redierit: potū aut exanimat: aut dementē facit. Cur aūt illud accidat querenti michi id occurrit. Inest fulmini pestifera vis ꝛ ex hoc aliquē remanere ſpūm in eo ipo humoꝛe quem coegit coagulauitq̄: verisimile est. Neq̄ enīz alligare potuisset: nisi aliq̄ et vinculū addituz esset. ꝓterea quo cunq̄ decidit fulmen: odoꝛē ibi sulphuris esse: certū est qui q̄n grauis est: sepiꝰ hausꝰ alienat. ¶ Ex libꝛo ō naturis reꝝ. Fulmen sepiꝰ alta sternit: q̄ cū ab alto descēdit: citꝰ alta repetit. Nullꝰ aūt fulmine tangit: q̄ priusquā videritꝰ aut tonitꝝ audierit. In silentio nunq̄ fulmen iacitur: fulmen quidē tactū hoīem nō semp extinguit. Cetera veꝝ animātia semp: hunc honoꝛē hominū natura tribuente.

¶ LXIIII.

¶ De differentia chozuscatōnis siue fulguratōis et fulmīs. ¶ Seneca vbi supza.

Tria sunt que vna accidunt. fulguratio. fulmē. tonitꝝ. Fulguratio ostendit ignem. fulminatō emittit. Illa vt ita dicā cōminatio est sine ictu. Inter oīa aūt ꝓuenit cuncta hec in nubibꝰ ꝛ e nubibꝰ fieri. Et fulguratōes atq̄ fulminatōes aut igneas esse aut ignea specie. Nunc ad illa transeam⁹ in quibus lis est. Quidā putant igne esse in nubibꝰ: quidā ad tempus fieri: nec ꝓius esse q̄ mitti. Anaxagoꝛas illū ex ethere stillare. Aꝛestotiles nō multo ante colligi: sed eodē momento quo fit exilire. Quidā veꝝ e nostris estimāt: aerem cū in ignem ꝛ aquā mutabilis sit: nō alīū de vouarum flamaꝝ causas ꝓtrahere. Jpe etenim mouendo se accendit: ꝛ ꝓdensos compactosq̄ nubiū sinus dissipat: et necessario vastū in tam magnoꝝ corpoꝝ diruptione sonū reddit. Illa veꝝ nubiū difficulter cedētiū pugna aliquid ꝓfert ad concitandū ignem: sicut ad secandū aliquid ferro manus ꝓferꝝ: sed veꝝ est. Quid ergo inter fulguratōes ꝛ fulmen intereſt. Fulguratio ē ignis late explicit⁹. Fulmen est ignis coactꝰ ꝛ in impetū iactꝰ. Nubiū enī inter se compīsaꝝ angustie medīū ſpūm eiciunt ꝛ hoc ipo inflamatū ꝛ tormenti modo emittunt. Nā ꝛ baliste scoꝛpionesq̄ tela cū sono expellūt. Aer ōre aliq̄n tonat ꝛ nō fulgurat: q̄ ſpiritꝰ infirmioꝛ in flamā nō valuit: sed in sonū valuit. Quid est ergo ipa fulguratio aeris deducentis se coꝛruentisq̄ tactatio languidum ignem: nec exituꝝ apiens. Quid est fulmen aeris ꝛ densioꝛis ſpūs cursus. Anaximandꝰ ait oia ista sic fieri: vt ex ethere aliqua vis in inferioꝛa descendat. Sic enī ignis impactꝰ nubibꝰ frigidis sonat. Aut cū illas intersciudit: fulget. Et minoꝛ vis ignīū fulgurationes facit: maioꝛ fulmina. Celidonꝰ ait fulguratōez ſpeciem inanem esse: nō ignem. Heraclꝰ aūt existimat: velut incipientiū ignū coactū primāq̄ flamā victaz: modo intereuntem: modo reſurgentem. hec antiqui fulgetra dicebāt. Quid aūt existimem: queris. dicā fulguratio est repentinū late lumen emicans: q̄ tunc euenit cū aer extenuatis nubibꝰ in ignem vertitur. nec vires quibus longiꝰ ꝓsiliat: inuenit. Aera siquidem motus esse nuat. extenuatio incendit. Ideo plurima estate sunt fulmina: q̄ plurimū calidi ē. facili⁹ aūt attritu caloꝝ ignis existit. Eodem aūt modo fit fulgur q̄ ſplender. Et fulmen q̄ accenditur. Sed illi leuioꝛ vis alimentiq̄ minꝰ est. Et vt breuiter dicam q̄ sentio. fulmen est fulgur incensum.

¶ LXV.

Q̄ vtrūq̄ illoꝝ est ignis

Fulmē ignis est: eque ꝛ fulguratio q̄ michil aliud est q̄ flama fulmen futura: si plus virīū habuisset. Nō ergo natura distant hec: sed impetu. Illū ignem esse caloꝛ ostendit. hic nō est nisi ex eo q̄ ostendit effectꝰ. Magnoꝝ enī incendioꝝ sepe fulmen causa fuit. Silue illo ꝛcremate: ꝛ vrbiū ptes etiā q̄ nouꝑcussa sunt. rūi adusta cernunt. quedā aūt velut fuligine colozantur. Quid q̄ oīnibus fulguratis odoꝛ sulpbure us inest. Igitur ꝛ vtrāq̄z rem ignem esse ꝓstat: ꝛ vtraq̄z meando inter se distare. Fulguratio enīz est fulmen nō vsq̄z in terrā platum. Et rursus fulmen est fulguratio vsq̄z in terrā ꝓducta. fulguratio est igit pene fulmē. Et fulmen est quiddā plus q̄ fulguratio. Et ignis quidem fieri solet apud nos duobꝰ modis. Uno. s. lit excitatur lapide pcusso. Altero veꝝ si attritu inuenit: sicut cū duo ligna diuti⁹ inter se trita sunt. Nec oīnis hoc tibi ꝓstabit materia: sed eliciendis ignibus ydonea: sicut laurus ꝛ hedere ꝛ alia in hunc vsum pastoribꝰ nota. potest ergo eodem modo fieri: vt nubes ignem quoq̄z vel pcusse reddent: vel attrite. Cunq̄z aer in ignem mutabilis: cuz in ventū conuersus est atteratur. verisimile est ignem excitari caducū ac cito interituꝝ: q̄ nō ex solida materia oriatur: nec in qua possit ꝓsistere. trāsitq̄z ergo tantūq̄z habet moꝛe q̄tum itineris ꝛ cursus: q̄ sine alimento ꝓcetus est. Et ignis quidem natura in verticez surgit. fulmen aūt vi quadā ꝛ necessitate qua excutitur cadit. Id enī bis ignibꝰ accidit: qō arboꝛibꝰ. quaꝝ cacumina trabi possunt: sed cū pmiseris: in locū suuz exilient. Dic ergo ꝛ ignī si pmittas ire quo velit. celum. s. ilissimi cuiusq̄ sedem repetit. vbicunq̄z aūt est aliquid qō eū feriat: ꝛ ab impetu suo auertat. id nō natura sua sed eiꝰ seruitꝰ fit. ¶ Aꝛestotiles vbi supza. Cur autem chozuscatio descendit inferꝰ. cū ignis natura sit ascensio: q̄ in ea ꝑs est vaporis grossi terrem qui facit eā descendere ꝓpter ꝛrarietatem suā. videt aūt chozuscatio

alba:quando vapor ex quo fit.vehementis est subtilitatis.nō aūt vehemētis inflamatōis ⁊ adustionis. LXVI

Q₃ humide nubes ignē possint gignere. Seneca vbi supra.

Sed quomodo inquis cum humide sint nubes ignē gignere possunt:quē nō magis verisimile est ex nube fieri:q̄ ex aqua: que ex nube nascit? primū quidē in nubibus nō est aqua:sed aer spissus ad gignendā aquā pparat?. Nec est q̄ existimes eā prius colligi:post effundi.simul enī fit ⁊ cadit. Deinde etiam si necessero humidā esse nubē conceptis aquis plenā.nichil tñ phibet ignē quoq; ex humido educi.imo ex ipo quoq; qō miteris humore,vnde ⁊ quidā negauerūt in ignem quicq̄ mutari posse: primūq; in aquā mutatū eēt potest ergo ⁊ nubes salua quā continet aqua:ignē aliq̄ sui pte reddere.sicut frequēter alia ligni ps ardet: alia sudat. Nec ideo dico nō ista esse cōtraria inter se.⁊ alterum altero pmi. Sed vbi valentior ignis q̄ humor est vincit.⁊ vbi copia humoris erupat: ignis sine effectu est. Jdeoq; nō ardent virentia. Refert ergo q̄tum aq̄ sit.exigua enī ſi resistit. maior vim ignis impediet. posidom? tradit. Cum insula in egeo mari surgeret interdum aliquo tpe aqua maris spumabat.et fum? ex alto ferebatur.demū ꝑdebat ignē nō continuū:sed interualis emicantem more fulminū:nec extinctus mari supfuso. Ardor siquidez inferi? supiacentis vnde pond? cui erat;deinde saxa euoluta:rupesq; prius illisę;quas spiritus anteq̄ verterent expulerat;prius exese ⁊ in leuitatem pumicis verse. Nouissime montis vsti cacumē eminuit;tandem altitudine adiectū;⁊ saxū illud in insulam creuit. Idem quoq; nostra memoria valerio consule accidit. Asclepiodor? etiā aduitor possidonii ducentorus passuū altitudinem in mari fuisse tradidit;p quam direpti aquis ignis emersit Q₃ si aquax immensa vis flamax ex imo subeuntē vim opprimere nō potuit: quāto min? ignem impedire nubium tenuis humor ⁊ roscid? poterit. LXVII.

Epilogus de tribus predictis scilicet fulguratione tonitruo ac fulmine. Ex libro de naturis rerum.

Quoz tonitr? fit quādo venti nubib? inclusi nituntur crū perc:magnoq; murmure concrepant. Et collisis nubibus ignem terribilem eiciūt. Crepitor ergo nubiū ⁊ vētor est tonitr?. Ignis aūt inde excussus est fulgur: qui scilicet ignis iō penetrat que tangit:qz nostro subtilior est. Et magna vi ventox impellit. Ab aquilone fulgur ab euro tonitr? tempestatē significat. Quoq; fumido calido ⁊ humido ad supioza tendente:cū ad summū aeris puenit:ex ꝑponderatione humoris mouetur summitas aeris. Cui? pticule in modū vndax concurrentiū sibi fragorem ⁊ tonitrux faciūt. Ex motu vero calefact? aer transit in substantiā igneā:fitq; chozuscatio. Cū ergo impet? ille qui ex curſu aeris humido fumo spissati generatur:sursum ascendit;fragor absq; fulmine fit. Similiter etiā si deorsum tendat:nō tñ vsq; ad obstaculū pueniat;sin aūt obstantia findit ⁊ vrit. Guilhermus de conchis. Humido vt ꝑdixim? fumo ad supioza ascēdente:cū ad supiores ptem aeris puenerit;ex preponderatione humoris mouetur summitas aeris:cui? pticule ad modū vndax ex diuerso sibi occurrentes fragorem faciunt tonitrui. Ex motu vero aer calefact? transit in igneas substantiā:fitq; fulgur vel chozuscatio.que cuz fragore q̄uis fiat;attn tñ ad nos puenit: qz vilus velocior est auditu. Cū ergo fit ꝑdictax pticulax occursus generatur impet?;qui si sursum ascenderit est fragor sine fulmine. Si aūt impet? ille deorsum tendat: non tñ tant? sit q̄ vsq; ad obstaculū pueniat: nondū est fulmē Cū vero vsq; ad obstaculū puenerit; obstantia findit. Sed qz ꝑius motus est aeris sursum tendere. Nulla materia exinde reditū vetante reuertitur; sparsoq; recolligit ignes. Si aūt in hac inferioze pte aeris est multus humor.aer existens in illo impetu ignīri non potest fitq; fulmen findens:nō vrens. Est ergo fulmen ps aeris collisione aliqua vsq; ad obstaculū cū impetu trānsiens. Tonitr? est ptium aeris sibi cū impetu occurrentium son?. Chozuscatio vero ps est aeris ex impetu ignita ⁊ splendens. Nō est fulmen lapidea substantia:vt q̄dam asserunt. Si enī lapidea esset substantia : non huc ⁊ illuc discurreret;nec sursum reuerteretur. Cū aliquē feriret:carnes diuideret:ossa confringeret. Jdeoq; fulmen sepi? alta sternit;qz cū ab alto obliquādo descēdit. citi? alta repit:sed qz quorundā sententia est: qōdaz fulmen esse lapideā substantiā:ne ex ignorātia vel inuidia videam? illā vitupasse vel tacuisse:breuiter eaz exponemus. Qui hanc sententiā tenent aiunt cū fumus humidus ad supioza ascendit: cū eo aliquid terrene substantie eleuatur;qō ex calore solis in lapideā substantiā spissatur;atq; in nubis cōcauitate cōtinetur;donec nubes casu aliquo diuiditur.vnde lapis cū impetu descendēs aliquid altū petit. LXVIII.

Diuersorum opiniones de predictis

Sunt qui dicunt ventos cōtrarios sibi occurrere vnde fragor tonitrui generat: parsq; aeris cuz impetu in inferioza descendit;que est fulmē Alii tñ dicunt spūm in nube cōcauā inclusum:quemadmodū in nostris intestinis sentim?:p nubem discurrere Ān nubes ad modū velice qñ explodit;spūsq; intus clausus cuz impetu exiliens.si ad inferioza descenderit ⁊ obstaculum tetigerit fulmen est:dū ergo nubes est integra spiritus int? discurrens sonū equalem ⁊ continuum atq; mugitū? simlem reddit: hmōi tonitrua: venturi imbris sunt ꝓnuncia. Sed cū nubes ad modū vesice eliditur vel explodit;fit son? acut?: quo concidunt homines ⁊ examinantur: quos ꝑprie attonitos dicim? Arestotiles vero ait:a terra diuersa corpa euaporari. quedā enī sunt sicca. Quedā humida. Sed q̄ sunt sicca ex motu ⁊ tactu radiox in ignem transeunt.qui si leuis ⁊ diffusus vsq; ad ptem aeris descendit est fulguratio Si impetuosus vsq; ad terraz venit fulmen. fulguratio igitur ⁊ fulmen ꝺm illū nō natura: sed impetu differunt. Est igitur fulguratio.vt dictum est. fulmen nō p latum vsq; ad terras. Fulmen vero est chozuscatō vsq; ad terras ꝓducta. Alii dicunt q̄ in estate calor in aere dominatur. Cum ergo nubes aquosa ad supioza ascendit duo contraria.s.ignis ⁊ aqua sibi occurrunt vnde maxim? mot? ⁊ sonit? generatur. Si enī puum candēs missum in aquā:magnū generat tumultū.quid ergo putas fieri. vbi nubes aquosa tñ ignem tangit:ex contrariorum cōflictu ignis generatur. qui modo ꝓdicto nūc est fulguratio:nūc fulmen. De ergo sunt serenissime diuersoz sententie de tonitruo.fulgure.fulmine.q̄ qz posibiles sunt ⁊ verisimiles nulla damno. LXIX.

Quibus in locis vel in tpibus fulminet et quibus nō. Plin?.ij.li.

Fatus aut vapor qui in nubes luctans tonitrum facit. Si erumpit ardens fiunt fulmina: hē aūt hyeme ⁊ estate rara sunt contrariis de causis qñ hyeme densatus aer nubiū crassiore corio spissatur. oñisq; terraz exalatio rigens ac gelida quidq̄d acceperit ignei vaporis extinguit. que ratio immunem sciebiam ⁊ circa rigentia a fulminum casu ꝓtat. E diuerso aūt nim? ardor egiptus. Siquidem calidi sicciq; halitus terre raras admodum tenues ⁊ infirmas deprehenduntur in nubes.vere aūt ⁊ autumno crebrioza fulmia: corruptis in vtroq; tpe estatis hyemisq; causis. qua ratione crebra in ytalia fulmina;quia mobiliox aer mitiore

hyeme ⁊ estate nimbosa semp qdāmodo hibernat ⁊ autumnat. Ex his que terra gignuntur lauri fruticē non icit fulmen: nec vnq̄ altius quinq3 pedib⁹ descendit in terrā. Ideo pauidi altiores specus rutissimos putant. ac tabernacula pellib⁹ beluaꝝ quas vitulos marinos appellant. Eo q̄ hoc solū animal e marinis nō pcutiat: sicut nec aquilā e volucrib⁹: qui ob hoc armiger iouis fingitur. ¶ Seneca vbi supra. Idcirco aūt sepe cacumina montiū fulminib⁹ feriunt: qz nubib⁹ oppositā sūt e celo cadentib⁹: ꝓpter hoc inde transeundū est. vbicunq3 vero fulmen decidit: ibi odorē sulphuris esse certum est. Qui qz natura ignis grauis est: sepi⁹ hausti⁹ alienat. Serenū aūt sine fulmine est. nec habet ustos met⁹ dies pur⁹. nec nox quidē nisi obscura nubib⁹. Quid ergo nō ne q̄nq3 ⁊ apparentib⁹ stellis ⁊ nocte tranquilla fulgurat. Sed scias illic esse nubes: vnde splendor efferē: q̄s a nobis videri terraꝝ tumor nō sinit. fieri eteni potest: vt humiles nubes attritu suo ignē reddant: qui in superiora exp̄ssus in pre celi sincera videtur ac pura: sed fit in sordida. ¶ Et libro de naturis rer. Preterea in oriēte nō fiunt estate tonitrua: sicut apud nos: qz tunc estus ibi calidissim⁹ est atq3 siccissimus: nec potest aliquis humor etiā si ascenderit in nubes cogi. Sed aeris calore dissipatur. In hyeme vero fiunt ibi. Quoniā et humor sufficiens de terra ascendit. Et est aer calid⁹ quo eleuetur: sicq3 calore ⁊ humore tpatus est aer: vt facillime fumi in nubes excrescant: fiatq3 ꝓcursus ventoꝝ ac nubium quo tonitr⁹ ac fulmina ꝓueniant. Itaq3 nra estas i europa: potest orientis hyemi comparī. ¶ LXX.

¶ Morale senece de terrore fulminis.

Seneca vbi supra.

Malo inquis fulmina nō timere q̄ nosse: michiq3 volo metū illoꝝ excuti nō in natura indicari. Sequor inquā quo vocas: omnibus quippe rebus cunctisq3 sermonib⁹ aliquid salutare miscendū est. Et dū imus p occulta nature vindicand⁹ est a malis tuis animi⁹: ac subinde firmand⁹. Nō vt effugiam⁹ ictus rerum: vndiq3 enī in nos tela iaciuntur. Sed vt fortiter ⁊ ꝛstanter patiamur. Inuicti siquidē esse possum⁹. Inconcussi vero nō possum⁹. verūtamen ꝛtemne mortē: ⁊ oīa que ad mortem ducunt contempta sunt: siue bella: siue naufragia: siue morsus ferarum: seu pondera ruinarum. Nunquid enī ampli⁹ facere possunt: q̄ vt corp⁹ ab animo resoluatur. hoc nulla diligentia deuitat. nulla felicitas donat. nulla potentia euincit. Animi⁹ igitur ex ipa desperatione sumat. Ignauissima quidē auxilia: que ad fugam natura genuit. vbi nō patet exitu⁹: fugā temptāt corpe imbelli. Nulli⁹ hostis piculosior est: q̄ quez audacem angustie faciunt. paria conantur animi⁹ magni⁹ ac pditus. Et nos quidē omīs ad mortem referamur: nec de re: sed de die querim⁹. Eodem citi⁹ tardiusq3 veniē dum est. Quid ergo nō tibi oīm videtur insipientissim⁹ ⁊ tardissimi⁹: qui magno ambitu moram mortis rogat. Nōne ꝛtemneres cū: qui inter puros ꝛstitui⁹ beneficii loco panderet vltim⁹ cerutice. Idem facim⁹: cū tardius mori ꝓ magno estimam⁹. In oīs enī ꝛstitutū est capitale supplicii. Quid interest vtr ad mortē eam⁹ missi: an nati. Q̄ re dementē ⁊ oblitū fragilitatis tue: si tūc mortem times: cū tonat: viues: si fulmen effugeris. Repetet te gladi⁹: petet lapis: perdet bilis. Nō maximū ex piculis tuis: sed speciosissimū fulmen est. Male. s. actū est tecū. si sensum mortis tue celeritas infinita ꝓueniet. Sed mors tua sine te ꝓcuratur. paueiscis ad celi fragorem: ad inane nubiū trepidas. Et quotiens aliquid effulsit expiras. Quid ergo honesti⁹ putas deiectōe pire q̄ fulmine. Eo itaq3 fortior aduersus celi minas surge ⁊ cū vndiq3 mund⁹ exarserit: cogita te nubiū tanta mole perdendū habere. ¶ LXXI.

¶ De ignibus in transuersum p aerē agitatis.

¶ Aristotiles vbi supra. li. i.

Videtur autē in aere q̄nq3 quasi ꝓpendicularis ignis dilatar⁹: ⁊ q̄nq3 minor. Cui⁹ causa est: qz q̄n sol inflamat terrā p motū suū sup eā. eleuat ex ea vapor calorus. s. reuerberati: cū vaporib⁹ resoluti: ascendit igitur ex ea vapor calid⁹ ⁊ sicc⁹ q̄n nō est in ea ꝓs humiditatis. ⁊ iterꝝ vapor calid⁹ ⁊ humid⁹: cui sicci est multum imꝓmitur de calore aereo. Et iterꝝ vapor frigid⁹ ⁊ humid⁹: q̄n aqua magis est vincens. vapor q̄ calid⁹ ⁊ humid⁹ ascendit quidē min⁹ q̄ sicc⁹. vnde resoluitur ⁊ fit aer: frigid⁹ aūt ⁊ humid⁹ ascendit donec perueniat ad locū vbi coagulatur ⁊ ingrossatur: sicq3 gratus currit in pluuiā: vapor calid⁹ ⁊ sicc⁹ p vehementiam caloris reuoluti sup terrā: ascendit ⁊ vrit aerem. ascendens p caliditatē ⁊ siccitatem suā vsq3 ad vltimū incessum aeris ⁊ terminū ignis: ibiq3 vehementer inflamatur: ꝓpter ꝓximatōez suā cū igne: ⁊ ꝓpinquitatē ex motu orbis. Si igitur huic pri vaporis inflamati longitudo ⁊ latitudo apparet. videtur ignis quasi ꝓpendicularis vel long⁹. Si aūt puus. videtur quasi candela rotunda: ꝓpter loci sui longitudinē. ¶ Seneca li. v. Audi quid sentiā de ignibus. quos aer trāsuersos agit. Magna vi illos excuti argumentū est. q̄ oblique feruntur. Nā rapida celeritate apparet illos non ire: sed protici. Existimo hos ignes esse cū aere vehementi⁹ trito in alteram ꝑtem inclinatio ei⁹ facta est: ⁊ nō cessit sed interpugnauit. ex qua vexatione nascuntur trabes ⁊ globi ⁊ faces ⁊ ardores. Ar cū leui⁹ collisus est. minora lumina excutiuntur. crinemq3 volantia sidera ducūt. Nullaq3 sine hmōi spectaculis nox est. Eadem itaq3 ratōe fiunt ista: qua fulmina sed vi minore: quē admodū nubes mediocriter collise fulgurationes faciūt: maiore impetu impulse fulmina. plus hui⁹ rationes reddit: qz varia ⁊ multa terraꝝ orbis exp̄rat. quedā sicca. quedā humida. quedam calentia. quedā ꝓcipientis ignibus ydonea. Nec mirꝝ si tam varia euaporatio est. Cū ⁊ in celo quoq3 nō vnus appareat color rer. sed acrior sit canicule rubor. Martis remissior. Iouis vero in lucem paruā nitore producto. Necesse est igit⁹ in tam magna copia corpusculorum que terre eiectant: ⁊ in supiorem ꝑtem agunt. aliq̄ in nubes alimenta ignibus ꝓuenire: q̄ nō tm collisa possint ardere: s3 etiā radius solis afflata. Nā ⁊ apud nos quedā ramenta sulphure aspersa: ignem ex interuallo trahunt. verisimile est ergo tale materiā inter nubes ꝓgregatam facile succendi. ⁊ maiores: minoresue ignes excitere: put illis plus: aut min⁹ virtū fuerit. ¶ LXXII.

¶ De asub. id est. stella cadente.

¶ Aristoteles vbi supra.

Si aūt ꝓdicti vaporis inflamate ꝑtes continue sunt ad inuicem: plongantur. s. sm̄ sursuz ⁊ deorsum: ⁊ fit impressio illa q̄ dicitur asub. i. stella cadens: fit aūt asub sicut ignis qui retentus in aliquo loco: demū apparet expulsus. Expellitur enī caliditas q̄ est in aere sub illo loco ex frigiditate. Ideō. s. intelligāt de illo qui descendit. Fit enī asub dupliciter. s. ascendēs ⁊ descendens. Descendēs q̄dem genera⁹ sub nube. s. ex vapore cui⁹ caliditas est expulsa ex frigore. s. sub nube vbi est frigus. vnde fluit ignis expulsus ex eo ad inferiora: qui tm sursum ascendit sm̄ naturā. Asub aūt ascendens fit a vapore inflamato in alto. s. supra loca nubiū.

¶ Seneca vbi supra. Illud aūt stultissimū est existimare: aut decidere stellas: aut trāsilire: aut aliquid illis auferri vel abradi. Nā si hoc fuisset: iaz nunc esse destitisent. Nulla enī nox est qua nō plurime ire ⁊ in diuersū videantur abduci. Ar vero queq3 quo solet loco manet: suaq3 singulis ꝓstat magnitudo. Sequitur ergo vt infra illas ista nascantur: ⁊ cito intercidant: q̄ sine fundamento ⁊ sede certa sunt. Quē admodū aūt de die stelle latent: quia fulgore solis obumbrantur: sic faces

interdiu quoq; discurrūt:sed abscondit illas diurni lu minis claritas.Si qñ tñ tanta vis emicuerit: vt etiam aduersus diem vendicare sibi fulgorē suū valeāt: appa rent. ¶ De imagine mundi. Q; ergo in nocte videntur cadere stelle:nō sunt tñ stelle:sz igniculi afflatu ventor ab ethere in aerez tracti.Et mox in madido aere extin cti. ¶ Ex libro de naturis rer. Stelle qñq; cadere vidē tur in aere:sed minime cadunt. Cū enī ignee sint natu re:ppriusq; loc' cap in ethere nūp ad terrā descendūt Ceter si ex eis vna caderet:totaz terrā vel ptem illius maxumā occuparet. Nā licet ex remotione videant pue in se tñ sunt maxime. Sepe aūt est in aere supior:licet nō in inferiori vent' ⁊ cōmotio: ex qua commotus aer ignitur:vt p aera splendens discurrit.Qui cū iuxta stel lam aliquā transierit:splendore suo visum nobis illius stelle aufert: ⁊ q ipsa obtecta illo cadente hec ceciduisse credatur. Si aūt querit cur eadē stella postea nō appa ret. Respondem' q fum' pcedens de extinctōe ignis ī aerem humidū cadentis:eā obtexit nobis. vel dicimus eandem a nobis postea videri.esse tñ hanc illā quā pri mo vidimus nescim'. Cū enī vt pdixim' aer ignit' di scurrit:aer spissior ⁊ inde tardior subsequitur: que inter nos ⁊ illā interposit' visum illi' nobis subtrahit.priusq aūt quaq; transeat ⁊ illa stella:apparet.Firmamentū tñ qō ad occasum tendit:tā eā ad vlteriora detulit.Cū igi tur appareat alia esse putatur: quia in alio loco q' ante videtur. ¶ LXXIII.

De ceteris igneis impressionib' aeris. Seneca vbi supra.

Tempus est ⁊ alios ignes pcurrere:quor diuer se sunt figure.aliq; enī stella emicat.aliq; fūt ardores.⁊ bi qñq; fixi ⁊ herētes. qñq; volubi les.hor plura genera sunt. Quidā dicunt vbei cū ve lut corona cingente introrsus igneis celi recessus est si milis in orbem effosse speciei. Sunt ephitie ⁊ vastus ⁊ rotund' ignis dolio similis.vel fertur vel i vno loco sta grat. Sunt etiā chasmata cuz aliq; spatiū celi desidet ⁊ flamā velut in abdito debiscens ostentat.Colores eti am hor sunt plurimi Quidā enī sunt rubozis acerrimi Quidā vero flame leuis. Quidam etiaz candide lucis Quidā micantes. Et quidā fului. Eidem' ergo quasi stellar a tergo longos albescere tract'. velut enī stelle exiliunt ⁊ transuolāt:videnturq; longū ignē porrigere ob immensā claritatē:alias celeritatē. Cū acies nostra transitū cor non discernat. Sed quacūq; cucurrerint id totū ignēū credat. Itaq; velut contineatur igne totū iter signat:qz visus nostri tarditas nō subsequitur mo menta currentis.Sed videt simul ⁊ vnde pfilierit:et q puenerit.qō etiā in fulmine fit. longus enī nobis videt ignis er':qz cito spaciū sursum transtulit:⁊ oculis nris vniversus p qō deicer' est occurrit. At ille nō est extēti corpis p omnē viā qua venit. Neq; enī taz longa ⁊ ex tenta in impetum valent. Quomodo ergo ps iliunt:at tritu aeris ignis incensus vento pceps impellitur:nī tñ semp vento vel attritu fit:sed nonnunq; ⁊ aliqua aeris oportunitate nascitur. Multa enīz in sublimi sunt cali da ⁊ sicca terrena inter q̄ oritur:⁊ pabulum suum suble quens defluit.ideoq; velociter rapitur. De bis aūt ne mo dubitat quin habeāt flamā quā ostendunt: certaq; est illis substātia. Nō sicut arcus ⁊ corone imago fallax ⁊ vana. In magna tempestate solent apparere q̄si stelle velo insidentes. Belippo siracusas petenti visa est stel la sup ipam lanceā constitisse In romanor castris visa sunt pila ardere ignib'.s.in illa dilapsis:qui sepe fulmi num more solent ferire arbusta: sed si minore vi vtūtur desiuunt ⁊ incidunt nec feriunt nec vulnerāt:alii aūt in ter nubes cliduntur:alii sereno. si aer ad exprimendos ignes apt' fuerit Nā sereno quoq; celo tonat aliq; eā dem causa qua nubilo aere inter se colliso. Qui si etiaz lucidior est atq; siccior:ire tñ ⁊ facere corpa quedam si milia nubib' pōt:q̄ pcussa reddāt sonū. ¶ LXXIIII.

De iride et eius coloribus. ¶ Ex imagine mundi

Arcus in aere quadricolor ex sole ⁊ nubib' fo matur.dū radi' solis caue nubi immissus fpul sa acie in solem refringitur ac de celo igneū:de aqua purpureū;de aere iacinctinū: de terra colorē gra mineum trahit. ¶ Isidor' li.xiii. Arc' celestis dicitur a similitudine curuati arc'. dicitur aūt ppzie yris qua si aeris:eo q' p aera ad terrā descendat. hic a sole fplē det.dū caue nubes ex aduerso radiū solis accipiunt: et arcus speciem fingunt. Cui varios colores illa dat res Q; aqua tenuis aer lucid' est nubes caligantes. Ista irradiata varios creant colores. ¶ Philosophus in me theor' li.iii. Causa esse arc' est ex radio solis redeun te ad vapore contrariū nubib':sicut radi' refulgens in aqua.relucet in pariete rediens ad ipm. habet tres co lores ordinatos:vel quattuor ad plurimū Quor interi or aliis duob' debilior est:nec possunt pictores facere similes.pcipueq; colore compositū inter intrinsecuz et extrinsecū.Color aūt yris ex hoc est:q' celū qñ pluit re soluitur supfluitas coartata in nubib': ⁊ fit ex eo rota tio pua:ante q̄ ibi fiat pluuia magna. Cū ergo relucet sol oppositi illi rotationi ⁊ nubibus: resplendet imago illi' in vtrisq; tanq' in speculo:sicq; recipiunt colores ī eis resplendentes ex sole:⁊ fit arc' in celo vari'. ¶ Pli nius li.ii. Manifestū est radiū solis immissum caue nu bi:repulsa acie in solē refringi: colorūq; varietates mi xtura nubiū ignū:acrisq; fieri in arcu:certe ipe sole ad uerso nō fiunt. ¶ Albumasar. yris nomen nature indi dit obscuritas. yris enī apud grecos idem est qō arcus demonis. Demon aūt idem sonat qō angel'. dicit aūt yris idem qō arc' angelice consideratōis: tanq' ad ei' noticiā human' nō ascendat intellect'. ¶ Ex li. de na turis rer. yris est limb' nubis pcaue:que est quasi spe culum solis:sicut enī terra sperica est: ita ⁊ vapor eius spericus. Si ergo nubes cōcaua generetur opposita so li:limb' ei' diuersi coloris erit: ppter admixtoz multi nigri.fit ergo arc' celestis ex nubib' ⁊ radiis solis. Ca lore nanq; solis humores aqueos attrahente de terra ⁊ mari:concrescunt in nubes:eisq; supius ascendēt'ib' intercurrunt radii solis:quib' medius illustrantibus nu bes:fit arcus celestis ex coloribus diuersis:ceruleo.s.qui ex aqua ptrahitur: ⁊ rubeo q̄ ex radiis solis ignis ge neratur.Ceteri vero colores sicut viridis ac purpure' fm q' magis ⁊ min' ad illos duos pcipales accedūt similitudinem trahunt. ¶ LXXV.

Qualiter exprimitur in eo solis imago Philosophus.

Iris est speculū solis. Naz qz terra sperica est vapor ascendens ex ea speric' est. Qui si eleue tur spiritu mediocri.i.non habente magis ex vna pte q̄ ex alia:tunc ex coagulatōe vaporis illius in sursum oppositi soli cōtingit apparere arcuale. Nihil enī aliud est yridē apparere:nisi nubem concauam ⁊ ar cualem sursum apparere p reflexionē solis illi oppositi Et q in medio yridis apparet viror: hoc est q magis apparet splendor in ventre nubis cōcaue:q̄ in extremi tate. Q; aūt apparet albedo supra:hoc est ex subtilita te nubis aquose:in qua albedo apparet.sicut videre cō tingit in vrina:que apparet radiosa ⁊ alba:qñ subtilis est ⁊ humida. Sic quidem ⁊ aspicit aliquis ad nubes ⁊ sub sole videt eā albā absq; alio colore. Qui si aspiciat eā in aqua videt colorem arcui similez:qō ideo fit:quia visus nō penetrat in comphensione veritatis colores ei' ppter debilitatem suā ad hoc dū appropinquat soli Cū aūt aspicit ad eā in aqua penetrat ipam visus i cō phensione coloris ⁊ ei' veritatis. ¶ Seneca vbi supra. Arc' nichil aliud est q̄ imago solis roscida cuya nube

concepta In nocte aūt nō fit: nisi admodū raro: qz luna nō habet tantū virtū vt nubes transeat: z illis calores suffundat qualē suscipiunt sole supstite. Sic enī formā discoloris arc⁹ efficiūt: qz alie ptes in nubib⁹ tumidiores sunt: alie sublimiores: z quedā crassiores q̄ vt solē transmittāt. Quedā imbecilliores q̄ vt excludant hec inequalitas alternatiz lucē vmbrāqz pmiscet: z exprimit illā mirabilē arc⁹ varietatē. videm⁹ enī si aliquo loco fistula rupta est. aquā p tenue foramē elidi: que sparsa cōtra solem oblique positū. faciē arc⁹ repsentat. huius rei causa est in humore. Nō enī fit arc⁹ nisi in nubilo. Hz queriť quē ad modū fiat. Quidā dicūt esse stillicidia q̄dam q̄ solem trāsmittāt. Quedā vero magis coacta: q̄ vt transluceāt. ab illis fulgor redditur: ab his vmbra. Et sic vtriusqz intercursu efficit arc⁹: in quo ps fulget que solē recipit. ps obscura est: que excludit z ex se vmbram primis facit. Sed hoc ita esse negāt quidā. potest inquiūt hec videri. si arc⁹ haberet duos tm colores. Si ex lumine z vmbra ꝯstaret. Nūc aūt videm⁹ i eo aliquid lutei aliquid cerulei: z alia in modū picture subtilibus lineis ducta. Et an dissimiles colores sint scire nō poteris: nisi cū primis extrema contuleris. Nam mira arte nature: quod a simillimo cepit: in dissimillimo desinit. LXXVI.

Q; ibi multe imagines in vnaz turbidam confluunt.

Quidā vero sic estimant. singula stillicidia pluuie cadentis dicūt esse specula: z a singulis imaginem solis reddi. deinde multas imagines deuexas: z in ꝑceps transeūtes ꝯfundi. Iraqz z aeri multaz inesse solis imaginū ꝯfusiones. Hc contra intuenti prurbare apparent. nec discipiuntur interualla quibus singule distant. spacio ꝓhibente discerni. vnde ꝑ singulis apparet vna facies turbida ex omnib⁹. hoc idē ꝓbs indicat. Ab omni inquit lenitate radios suos acies ꝛpliscar. Nichil aūt est aere z aqua lenī⁹. Ergo etiā ab aere spisso visus noster in nos redit. vbi vero acies hebes z infirma est. quolibet aeris ictu deficiet. vnde quidā sibi ipis videntur occurrere: tanq̄ imaginē suā cernentes vbiqz: qz infirma vis oculoz nō potest perrumpe ne si bi quidē ꝓmū aerē: sed resilit. Iraqz qō in alios deinceps aer in his oīb⁹ efficit. Iraqz qz nubes aquosa crassior est. visu nostro pruinci nō potest: ergo cū multa sint ibi stillicidia: totidē sunt specula. Sed qz pua sunt colorem solis absqz figura exprimūt. Deinde cū in stillicidiis innumerabilib⁹ z sine interuallo cadentib⁹: idē color reddatur. facit esse nō multaz imaginū z intermissaz: sed vni⁹ longe z ꝓtinue. Nec vnq̄ nisi aduersa soli z in contrariū mota. Nā illo descendēte est altior: alto depressior. varietas aūt fit: qz ps coloris a sole est ꝓcula in nube illa. humor vero ceruleas lineas: mō purpureas z luteas: aut igneas ducit. duob⁹ coloribus hanc varietatē efficientib⁹ remisso z intento. hinc aūt apparet duas esse causas arc⁹: solem: z nubes: qz nec sereno fit vnq̄ neqz nubilo: ita vt sol lateat. Ex his ergo vtriqz est: quoz sine altero nō est. Iraqz color igne⁹ est a sole. cerule⁹ a nube. ceteri vtriusqz mixture. LXXVII

De vicio speculi.

Nec dubiū cuiqz relinquitur: q̄ arcus est imago solis male exp̄ssa: ob vicia figuraqz speculi. cuius rei ꝓbatio est: qz arc⁹ celerrime nascit: nihil aūt tam cito redditur: q̄ a speculo ymago. Nō eiz facit quieq̄: sed ostendit. Iraqz arcus nō est nisi pcessio soli ad formā extenti arc⁹ in oppolita nube aquosa. Arcubi⁹ aūt dicit qualis esse nubes debeat: que talē imaginem soli reddit. Si speculum inquit ꝓcauum feceris qō sit secte pile ps: vbi extra mediū cōstiteris: quicūqz iuxta te steterint inuersi tibi videbunť z ꝓiores a te q̄ a spectaculo. Idē inquit euenit cū rotundā z cauam umbem intuemur a latere: vt solis imago a nube discedat: prioraqz nobis sit: z in nos magis cōuersa. De speculis quidē due sunt opiniones Alii nanqz in illis simulacra cerni putant. i. corpoz nostroz figuras. z ab ipis corpibus nostris emissas z separatas. Alii nō imagines i speculo: sed ipa aspici corpa retorta oculoz acie z in se iterum reflexa. Sed nūc ad rem nō ptinet quomodo videamus quecūqz videmus. vez quomō in arcu solis imago esse valet. In quo neqz figura. neqz color. neqz solis magnitudo apparet. Primū quidem sciendū. acie nra michil esse fallaci⁹: etiā in his q̄ ad manū cernit. Nā remus aqua tenui tegitur: z fracti speciem reddit: poma p vitr⁹ aspicientib⁹ multo maiora sunt. Sol quoqz quē toto terraz orbe ratio maiorē ꝓbat. acies nostra sic cōtraxit: vt etiā sapientes viri pedalem eū esse contenderunt. Et quem velocissimū oīm scim⁹: nemo nostr⁹ moueri videt. Nec ire crederem⁹ nisi appareret. Ostendūt etiā ipm ꝓcipiti velocitate labentem: nemo nostrū. pcedere sentit. Quid ergo miraris si oculi nostri imbrium stillicidia nō sepant: z ingenti spacio intuentib⁹ minutarum imaginū: discrimen interit. Illud etiā adiiciam oīa p aquā videntibus longe esse maiora. Sic litteree q̄ minute z obscure: p vitreā pilā aqua plenā: maiores clariores qz videntur. Sic p nubes sidera aspicienti ampliora videntur. Quomā acies nostra in humido labitur. Nec apprendere qō vult: fideliter potest. Cō manifestū fiet si aqua poculū compleueris: z annulū int⁹ cōiecerīs. Nā annul⁹ in fundo iacet: facies eius in summa aqua redditur. Cō ergo miz maioze reddi solis imaginem que in nube humida videtur: nec vero ad oīa obiecta: p simile respondent specula. Sunt enī que etiā errem⁹ cas videre: que tanta deformitate corruptā faciem videntiū reddāt: fuata in peius similitudine. Sūt ecōtra que cū videris: placere tibi vires tue possint: minuta cū intrantū latata crescāt: ac z si tori⁹ corpis habitus augeatur. Sūt que dextras facies ostendāt. sunt que sinistras. sunt q̄ distorqueāt z vertant. Quid ergo mirū huiusm⁹ di speculū in nube fieri: quo solis species vicioſa reddatur. LXXVIII.

Diuersorum sententie de iride.

Guilhermus de conchis.

Taqz de yride diuersi philosophi diuersa senserunt. Aliqui nanqz dixerūt substantiā diuersorum colo⁹. Alii vero nō esse substantiā: sed imaginem solis: ibiqz videri colores esse: cū ibi non sint vtraqz opinionem exponā si sumatur prius qō ad vtrāqz valet. Aer quādo subtilis z clar⁹ nullā formā nobis ostendit p nimia subtilitate sui: neqz q̄ est nimis obscurus. qui ergo yrim tenent esse substantiam: sic dicūt. si pluuia infinita sunt stillicidia. Eoz quedā sunt obscura Quedā lucida. Que vero sunt lucida splendent ex sole sibi oppolito: que q̄uis a se differant: videntur nobis cōtinua. Ex his q̄dam corp⁹ in specie arcus nobis apparet: qō ex splendidis stillicidiis splender: ex obscuris nigrescit. ex cōmixtione istoz medium accipit colorem Etiā vbi splendet iuxta intensionem z remissionem diuersos accipit colores Qui vero dicunt yrim nō cē substantiā: dicunt illā imaginem esse solis. Sed qz imago oīm similis est illi cui⁹ est imago. sol aūt qz rotundus est. in eo rotūda apparet figura. Et quemadmodū yris nō est substantia: sed imago substantie: sic nec suut i ea colores: sed colorū imagines. Sed iuxta spissitudinem nubis in qua solis imago nobis apparet: diuersoū colorum apparent imagines. fuerūt qui dicerent yrim nō aliud esse q̄ nubem. nec nimis obscuraz. nec nimis lucidam. habentem etiā quattuoz principales colores. Ab igne rubeū. ab aere purpureū. ab aqua glaucū. a terra ꝓpter herbas z arbores viridem. Sed si arcus non est aliud q̄ solis imago i nube apparēs. sol vero ē rotund⁹

vnde est q̄ nunq̄ integrum orbem in hac imagine vide mus. Respondeo sol longe est nubib⁹ altior: supiorem ptem nubis tangens.in illa imaginez suā imprimit. vn de q̄to sol est ortui vel occasui ppinquior: tanto arcus apparet maior. LXXIX.

¶ Quib⁹ tpibus appareat et quibus non Arestotiles in li.metheororū.iij.

Hæc videtur q̄ aer mund⁹ est ⁊ visus simili ter. Nō videtur aūt: aut ꝓpter turbulentiā ae ris:aut ꝓpter debilitatē visus: aut ꝓpter debi litatem coloris: aut paucitatē amplexionis corpis i aere Tensio siquidē et splendor nō videntur in aere ⁊ aq̄ nisi q̄n sunt quieti:videtur quidez yris p diem ex radio solis:⁊ p noctē ex radio lune. Nec videtur nisi in pleni lunio cū ortu lune ⁊ occasu. Nō videtur aūt in nocte in .l. annis nisi bis. ¶ Seneca vbi supza. Philosoph⁹ ait post equinoctiū autumnale qualibet hora diei arcū fie ri. Estate vero nō fieri nisi aut incipiente:aut inclinato iam die. Cui⁹ rei causa manifesta est. Primū quidez q̄ media pte diei sol calidissim⁹ nubes efficit.nec pōt ima ginem suā ab his recipe:quas scindit ac matutino tpe vel vergens in occasum min⁹ virtū habet. Ideoq̄z a nu bibus sustineri ac repcuti potest. Deinde vero quia cū arcū facere nō solcat:nisi aduersus his nubib⁹ in quib⁹ facit cū breuiozes sūt dies quib⁹ semp obliqu⁹ est. Ita q̄z qualibet diei pte:habet aliquas nubes quas ex ad uerso ferire possit. At temporib⁹ estatis sup verticē no strum fertur. Ideoq̄z medio die excellentissim⁹ rectiore linea terras aspicit:vt nullis ex obliquo nubib⁹ occur rere possit. ¶ Plin⁹ vbi supza. Certe arc⁹ nisi sole ad uerso nō fūt.nec vnq̄ nisi dimidii circuli forma.nec no ctu q̄uis philosoph⁹ hoc ꝓbat aliq̄ visum q̄ tñ fatef idem nō nisi .xxx. luna fieri posse. Fiūt aūt hi maxime ab equinoctio autumnali:die decrescente. Quo rursus crescente ab equinoctio verno nō existunt.nec circa sol stitium longissimis dieb⁹.bruma vero.i.breuissimis di ebus frequenter. Estate p meridiē non cernuntur. post autumni equinoctiū quacunq̄ hora. Nec vnq̄ plures simul q̄ duo. LXXX.

¶ De significationibus iridis. Seneca vbi supza.

Hæc aūt a meridie ort⁹ magnaꝝ vim aquaꝝ vehit:que a valentissimo sole vinci nō possunt. Si circa occasum refulserit rorabit et leuiter pluet. Si ab ortu vel circa surrexerit serenū promittit. Helinand⁹ in cronica sua li.xiij. Q⁹ licet naturaliter fiat.p signo federis tñ inter deū ⁊ homes post diluuiuz positū est.vnde apparet q̄ ante diluuiū nec pluuia fue rat nec nubes aquosa. ¶ Ex libro de naturis rer. Quo niam aūt de⁹ olim mundo diluuiū induxit nō tantū ex aquis que sub firmamento erāt:q̄z nec catbadismū fa cere suffecissent. Sed etiā maxime ex his q̄ sunt supza firmamentū. Unde scriptū est Et cataracte celi aperte sunt.hinc factū est vt arcū postmodū in nubib⁹ poneꝝ ne vltra diluuiū sup terrā induceret. Ac si diceꝝ aque supcelestes induxerūt mundo diluuiū. sed nunc arcum meū ponā in nubib⁹:qui fit ex aqueis terre humoribus vt ⁊ si pluuiaꝝ aque in aere pendeant. hoc signo appa rente homines nō timeāt:quomā aque quas in nubib⁹ vident de terra sunt:nec tñ cumulū facere poterunt. vt mundo diluuiū inducāt.hec est ratio naturalis cur de⁹ posuit arcū in nubib⁹ ob signū federis ¶ Philosoph⁹. Nunq̄ possunt esse plures nisi due yrides. vna p oppo situm solis.alia lune sicut videre ꝓtingit in estate horis vespertinis. Sole ergo existente in occidente: apparet yris in oriente. Et tunc luna existente in austro.altera yris apparet in aquilone. Et yris hinc significat incē dium ꝓpe ventuꝝ. Est enī ex spiritu calido ebulliēte p poros humidi terrestris. Est aūt incendiū futuꝝ p spi ritum calidū ⁊ excedentē in calore equalitatē ⁊ q̄titatē sicut accidit in diluuio q̄ defecit calor multiplica:us in fundo maris:⁊ in fissura terre:nō potens libere exire vt exalare p terraz. sicut modo patet q̄ ibi multiplicabat ⁊ coagulabatur:que tandē ad tantā pueniens virtutē: vt haberet potestatē exalandi ex abysso.i.ex profundo maris ⁊ terre:exalauit secū deferens multū humidū in sursum;ppter q̄ facte sunt pluuie.xl.dies ¶ Comestor Arc⁹ signū est duoꝝ iudicioꝝ:preteriti p aquā: ne time atur. Et futuri p ignē vt expecteꝝ. Inde est q̄ duos ha ber colores:ceruleū qui aqueus est.⁊ est exterior:q̄z pte ritur. Et rubeū:qui igne⁹ est.⁊ est interior: q̄z futur⁹ est. Et tradūt sancti:q̄ quadraginta annis ante iudiciū nō videbitur arc⁹. Et hoc ostendet naturaliter desiccatio nem aeris iam incepram. LXXXI.

¶ De coronis in aere expressis Seneca vbi supza.

Memorie ꝓditum est:die quo august⁹ a polonia reuersus vrbem intrauit: circa solem visum co loris varii circulū:qualis in arcu esse solet.hūc greci halo vocant:nos coronā. Et q̄o fieri dicatur ex ponam. Cū in piscinā lapis mittitur:videm⁹ in multos orbes aquā descendere:fieriq̄z primū angustissimuz or bem:deinde latiorē:postmoduz vero alios maiores:do nec euanescat impet⁹:⁊ in planicie aquaꝝ motuꝝ resol uatur. Tale quiddā fieri cogitem⁹ etiā in aere. Cū enī spissior fact⁹ est:plagā sentire potest.lux itaq̄z solis aut lune vel cuiuscunq̄z sideris incidens illū in circulos co git recedere. Nā humor ⁊ aer ⁊ oīe q̄d ex ictu formam accipit;in talez habitū impellitur:qualis est ciuſ q̄d im pellit. Quia ergo lumen rotundū est. Et aer in hūc mo dum lumine pcussus exiit. Nō aūt existimem⁹ coronas has in vicinia sidez fieri:longe enī ab his ⁊ ꝓpe terrā fit talis effigies. Quomā tñ visus noster imbecillitate solita decep⁹:circa ipm sid⁹ positū putat. Illic nanq̄z nichil tale fieri potest.vbi tenuis est ether: quia forme crassis densisq̄z corpib⁹ imprimi solent. In subtilib⁹ au tem nō habent vbi ꝓsistant aut hereāt. Supiora ergo coronas nō habent:q̄z ne ventos quidē.his etiā adiuce nunq̄ coronā colligi:nisi stabili ⁊ nigro vento. Naz et lapillus in piscinā aut lacū ⁊ in ligatā aquā missus cir culos facit innumerabiles. At hoc idem in flumine nō faciet:q̄z figurā omnē aqua fugiens disturbat. Idez er go in aere euenit:vt ille qui manet figurari possit At il le qui rapitur ⁊ currit.nō dat sui potestatem:⁊ omnem ictum;venientemq̄z formā ex eo turbat.he vero corone cū equaliter delapse sunt:⁊ in semet euanuerūt: signifi catur aeris tranquillitas. Cū ad vnā ptem rupte cesse rint illine vent⁹ est. vnde ⁊ nautici inde ventū expectāt q̄n context⁹ corone perit. Si a seprentrione discedit:aq̄ lo erit. Si ab occidente fauoni⁹. Si vero plurib⁹ locis rupte sint:tempestas fit. Et noctib⁹ quidem ꝑcipue cir ce lunā ⁊ ceteras stellas he corone notant: interdiu ve ro raro:q̄z solis fort⁹ lumen est. Et aer etiā coagitatus ab illo calefactusq̄z subtilioz ⁊ solutioz est. lune aūt iner tioz vis est. Ideoq̄z facil⁹ circūposito aere sustinet. Ce tera quoq̄z sidera infirma sunt:nec aera perrumpere vi sua possunt illoꝝ itaq̄z imago suscipitur et in materia solidioze minusq̄z cedente seruatur. Debet enī aer esse nō tam spissus:vt lumen ad se immissum excludat atq̄z sūmoueat. Nec tam tenuis ac solut⁹:vt nullā venientib⁹ radiis moꝛā ꝑbeat. Et hoc noctib⁹ tempatioꝛib⁹ cōtin git. Cū sidera circūiectū aeraꝛa luce leui ſ pugnaciter nec aspere feriunt. spissioꝛemq̄z q̄ esse solet interdum in ficiunt. LXXXII.

¶ De virgis.

Nunc de virgis dicendū est: quas nō minus pi ctas variasq̄z ꝑ pluuialis aque signa solemus

accipe. In quib⁹ nō multū est immorandū: q⁹ nichil aliud sunt q̄ arc⁹ impfecti. Maz facies quidem illis picta est. Sed nichil curuati habens. in rectū tacens. fiūt autem iurta solem fere in nube humida. z iam se spargente. Itaqz idē est in illis qui in arcu color: tñ figura mutatur. Quia nubiū quoqz figura in quib⁹ extenduntur alia est. Similis quoqz varietas in coronis est. Sed in hoc differūt: q⁹ corone vbiqz fiūt vbi sid⁹ est. arc⁹ autē nō nisi circa solē. virge vero nō nisi circa vicinia solis. possum z hoc modo differentiā oim reddere. Coronam si diuiseris arc⁹ erit: si directeris virga. In oīb⁹ color multiplex est. ex ceruleo fuluoqz vari⁹ virge solū tñ adiacent. Arc⁹ aūt solares ac lunares sunt. Corone vero oīm sider. Aliud quoqz virgar⁹ gen⁹ apparet: cui⁹ radii p angusta foramina nubiū tenues z intenti. distantes inter se dirigūtur: z ipi signa imbriū sunt. Nō autem placet in arcu vel corona nobis certi aliquid corporis subesse. Sed illā indicam⁹ populis esse fallaciā alienum corp⁹ mentientē. Nō est enī in speculo q̄ ostendi tur: alioquin nō exiret: nec alia ptin⁹ imagine obducere tur. Nec innumerabiles materie modo introirēt: z mō eriperentur. Ergo simulacra sunt: z inanis verox corpor imitatio. Que ipa a quibusdā ita oppositis vt hic possunt: detorquentur in prauū. Sunt enī vt dixi specula que faciē ppicientiū obliquāt. Sunt que nimiuz augeant: ita vt humanū habitū modo dūqz corpor nostrorū excedant. LXXXIII.

De imagine solis.

Imagines solis bisoriaci soles vocāt: z binos trinosqz memorie tradūt. hos greci parhelion vocant: q⁹ in ppinquo fere a sole nascunt: vl q⁹ ad aliquā solis similitudinē accedūt. Leteꝝ nichil hūt ardoris hebetes z languidi. hos ita quidaz diffiniunt parhelion est nubes rotunda z splendida: similisqz soli. Illā z in ecliplis hora pelues ponim⁹ quas oleo vel pice implem⁹. ad notandum qualiter luna se opponat: q⁹ pinguis humor dū min⁹ facile turbaf: quas imagies recipit fuat. Sicut ergo vtriusqz imaginē in terris aspici contingit: sic fit z in aere: cū sic coact⁹ z lumpid⁹ ostenderit vt faciē solis acceperit. Quā z alie quoqz nubes suscipiūt sed trāsmittunt. Si nō mobiles sunt: aut rare aut sordide. Mobiles enī illā spargunt: raro emittunt. sordide turpesqz nō sentiūt: sicut z apud nos imaginē maculosa nō reddūt. Solent aūt eadē ratione etiaz bina parhelia fieri. Nichil enīz impedit: quin tot sint: q̄t nubes ad exhibendaz solis effigiem apte fuerint. Quidam tñ sentiūt quotiēs duo talia simulacra existūt alteram imaginē esse solis: alterā ipius imaginis: sicut i speculis sibi inuicē oppositis accidit: q⁹ speculū quidquid videt reddit. Nubes aūt que hec pstant. dense. leues. splendide. plane. materieqz solide esse dicūt. ob hoc oīa huiꝰ simulacra candida sunt: z lunarib⁹ circulis similia q⁹ ex repercusso oblique accepto sole resplendent. Maz si nubes infra solem fuerit z ppior: ab eo dissipatur. Longe aūt posita radios nō remittet: nec imaginē efficiet. Illā z apud nos quoqz specula cuz ꝑcul a nobis abducta sunt: faciē nō reddunt: q̄n acies nostra vsqz ad nos recursum nō habet: pluuiaz z bi soles indicia sunt. Si a pte austri cōstiterit. vnde maxime nubes ingraueſcūt Cū aūt vtriqz solez talis effigies cinxerit. tempestas si arato credim⁹. surget. LXXXIIII.

De rore et eius effectibus. Et imagine mundi.

Ros etiā de aere venit: quādo aquis grauatur frigore noctis z splendore lune distillat. Sz q̄n vehementi⁹ est frig⁹ noctis: ros in pluuiā lapi⁹ gelū candidior inalbescit. Ysidor⁹ libro. xiii. Rore quidam dictū putant: q⁹ rarus est: z non spissus vt pluuia. Ybs vbi supra li. ii. Ros est parua res. i. humor sub tilis ab aere lente descendēs in terrā. frigore puo. i. temperato. fit aūt ob duas causas: quaz vna est frig⁹ aeris inferioris z calor loci. Altera vero calor aeris. s. superioris z frig⁹ loci. Nec fit in supmis montib⁹: ꝓpter nimiam frigiditatē q̄ illic est: fit autē q̄n flat auster: z nō q̄n flat septentrio. excepto loco: qui chorintb⁹ dicit vbi est locus valde calid⁹. In eo enī ꝓtrariū accidit: q⁹ ros ibi fit cū flatu septentrionis: non cū austro: eo q⁹ auster ibi serenat: dū vaporem sepat. Septentrio vero ꝛgregat. q⁹ frig⁹ est contrariū est caliditati austri Vapor est humiditas subtiliata z attenuata. cuiqz vapor ascendit a terra: z est res pua: nō puenit ad altū ꝓpter puitatē sue caliditatis: sed resolutur z ros efficitur. vapor siqdem rorid⁹ nobis est. ꝓpinquior estu siue vapore sicco. Et fiunt ex eo q̄qz nubes vel nebule. Cū enī sol appropinquat vapori: vapor eleuatur ascendens sursum: z cum elongatur ab eo descendit deorsum ab eo. Cuz igit q̄ ab eo descendit est res pua z tardaf in descensione sua nominatur ros. Fit aūt ros i hyeme in locis calidis ex resolutōe vaporis: q⁹ nō occurrit ei frig⁹ ꝛgelans ipm vt aūt dictū est supius: pluuia nichil aliud est q̄ ros multus. Nō enī fit pluuia nisi ex vapore multo infrigidato Nec diuersificanf nisi multitudine tñ z paucitate ros z pluuia: sicut nix z pruina. Ex libro de naturis rerū Roris quoqz ꝓprius est subtiliter z quasi insensibiliter sup terrā descendere. qui supra q̄ credi potest: terrā infundit: z ipo imbre efficacior est in frugib⁹ fecundādis Abundificat aūt oia q̄ infundit. vnde visibiliter gramina virent post rozē. Ros gelid⁹ est: z multū infrigidat vnde estate calida nisi supueniret ros nocte frugib⁹. ardore solis trent in deteri⁹. Sicut autē ros fecūdat ea q̄ tangit infundens: ita ros in pruinā versus botros matume maturos: z fruct⁹ arescere facit: humor virtutez exhauriens: z hoc maxime in autumno. In vere autem cū insit reb⁹ temperies: obrepit q̄qz ros pruinosus in aere: z p noctis quieta silentia decidens depascit adurendo fruges z gramina: fitqz tā dura pestis ꝓcipue vineaz: vt igne ꝓrumpte videantur: vt nec ipa querc⁹ durissima foliox aduſtione sit immunis. Nonulla tñ arborum z herbaz hanc pestem non sentiūt: eo q⁹ humor in sit illis ridigidior: vt possint resistere vastatori. Actor Ros inuisibiliter descendit: terrā refrigerat z fecūdat suauis est z lucid⁹. Modico calore siccatur Ros q̄dez in terrā cadens facit fecunditatē In fauū aūt ab apicula deportar⁹ mutatur in mellis dulcedinem. In conchā vero marinā descendens: vertitur in margaritā. Rozē aūt impediunt tria. s. ardor: z frig⁹: z vent⁹ siue siccitas In qualdā etiā herbas vel lapides cadens oparur mā ne suauitatem: q⁹ videlicet manna temperatissime cōplexionis esse repitur. Et illi⁹ generis esse dicitur de quo in exodo legitur: q⁹ cuz oppuisset ros supficiem terre: apparuit minutū z quasi pilo tunsuz in similitudinez pruine sup terram. LXXXV.

De manna q̄ generatur ex rore. Auicenna in secundo canone.

Manna est ros cadens sup lapidem aut arboreꝝ z fit dulcis: z coagulatur sicut mel: z exiccatur sicut gummi. virtutem aūt assumit de natura ei⁹ sup q̄ cadit. Et adiungit illā ad id ad q̄ lenitas z dulcedo sua exigit. Idem zuchar albusar: est mānacadens sup albusar. z est sicut frustū salis. In ipa q̄dez est cū resolutōe z absterſione ponticitas z amaritudo. visum acuit. pulmoni ꝓfert. z renib⁹: ac vesice. Lōfert etiā ydropisi cū lacte camele nouiter fete. Nec facit stim: sicut reliquе species zuccari: q⁹ ei⁹ dulcedo parua ē Et est bonū stomacho z epati. Constantin⁹ in li. graduum. Manna inter calidū z frigidū est tpatum: laxat ventrem: febres extinguit: pectora humida facit: coleri cis z calidis nō cōuenit. Platearij in li. de simplici

medicina. Manna calidū est ⁊ humidū temperate. Est aūt ros qui sup herbas quasdā diureticas cadit in quadam pte grecie ⁊ indie: ⁊ inuiscatur circa herbā. Colligitur aūt postea sicut mel. Sed qñ in pua q̄titate reperitur. sophisticatur ex succo liquiricie ⁊ melle. dinoscitur tñ: qz pur manna subalbidū est. Et habet interi⁹ quasdam cōcauitates velut fauꝰ mellis. Est aūt magne efficacie qñ pur est: qz ⁊ pure dulce: michilqz eo dulci⁹. Sophisticatū vero est dulce cū quodā acumine: si ex fauo sophisticatū fuerit. vl cū quadā abominatōne si ex succo liquiricie. habet aūt virtutē depurandi ⁊ mundificā di sanguinem. vñ valet in acutis febrib⁹ etiā ex colera Impur aūt ex mellis admixtione plus obest q̄ p̄sit.

¶ Ex libro de naturis rer. Manna est humor aeris in oriente ⁊ prīb⁹ grecie. vel cū ror aut roris vice descendens nocturnis horis sup herbas. Ibiqz inuiscaf ⁊ postea colligitur. Sed qñ in modica q̄titate reperitur. multum sophisticatur. pur aūt ⁊ nō mixtū aromaticum est valde ⁊ p̄cioſum: subalbidū. ⁊ vltra modū iocundi saporis. fortassis aūt hoc manna est de quo viterūt hebrei xl. annis in deserto. qō ibidē concreatū est in diuino miraculo. in melius mutata specie vel sapore. De quo augustin⁹ ad inuariū ita loquit. Faciat inquit vnusqsq; sm qō vult. Et sm qō p fidē suā ac deuotōnez nouerit esse faciendū. hoc est ei qō in libro sapientie dicit. Māna sm desideria singulor sapiebat in ore oim. Hūc tñ locū retractauit idē augustin⁹ dicens. hoc intelligendū nō esse de illo manna. qō vtiqz q̄i semen coriandri erat gustusqz ei⁹ quasi simile cū melle. Sed de nostro celesti pane ⁊ spirituali māna: qō tanto iocundi⁹ est quāto sumitur deuoti⁹. Cur aūt etiā apud nos in prīb⁹ europe nō descendat ladanū ⁊ manna: sicut in oriente cadē est ratio: que de melle. LXXXVI.

De melle. Dyascorides

Mel est succus roris celestis: quē apes colligunt. Et habet in se quasi compositōez quandā: qñ ex multar herbar flore ⁊ succo colligit. Ideo qz omib⁹ valitudinib⁹ ꝓficiens: omnibus antidotis miscetur. Adiuncto aūt sale vulnez sordes dissipat. Et intrinsec⁹ ulcerib⁹ fauces sanat: deducēdo humorē ⁊ apit. Mellis genera duo sunt. Unū. s. qō apes oblonge colligunt. Aliud. s. qz apes varie ferociores ⁊ lanuginose reponunt. Et hoc est sm gen⁹ qō atticū dicit: mel⁹ habetur: ad oculor claritatē faciens: vtrūqz tñ maximam habet vim. Calefacit ⁊ desiccat abūdanter: sin⁹ vulnez glutinat: coctū vero min⁹ est acre. Mel atticū qō et lunaticū dicitur. Et illud qō ibleū appellatur bonum est ⁊ dulce. odoratiū. ⁊ ruffū. nō valde liquidum. ⁊ forte. virtus est ei stiptica ⁊ anastomacha. humores deducit. vulneribus sordidis. pdest. xiiii. dieb⁹ punctum caliginē oculor detergit. Gargarismo adhibitū vulnera fauciū ⁊ synantes curat. vuā. puocat. ventrē mollit. tussientibus pdest. morsib⁹ venenaticis occurrit. Morsib⁹ etiā rabidi canis adhibitū curat patientē: ariduz comestum inflationes pstat. vez estatis mel⁹ est. hiemis vero minus vtile ⁊ spissum. Mel sardinicū amar est: qñ apes ipe pascuntur absinthio. vtile aūt est ad vulnera ⁊ liuores vulr. In tera ⁊ ponto: vbi boni flores oriuntur mel bonū nascitur. Qō cū quis comederit: frenetic⁹ fit sed sudorib⁹ vincitur. Mel solū fastidiū tollit: nauseaz. phibet: pulmoni ⁊ omnibus interioribus medetur. Mel ē substantia humoris in aere: que de flor ⁊ fructū colecta suauitate. multa spacia transiens aeris: sup ipsam nubiū regionem solis virtute ascendit: ⁊ inde occulto ⁊ subtilissimo modo roi pmixtus: itez in herbis ac frugibus ac floribus resident: temperatqz saporem in reb⁹. Est tñ duplex mel. Naturale videlicet illud qō in aere virtute nature ꝓcrescit. Et artificiale: qō apū labore vl arte magistra equidez tñ ⁊ natura componit. Apud nos scilicet qñqz in europa circa solstitiū estiuale mella ō superiorib⁹ descendūt. Sed hoc raro ⁊ in modica q̄titate ⁊ tunc imminet pestis magna capraz ouiūqz: qz cū herbas irroratas melle comederint: moriuntur. vnde pastores periti temp⁹ obſuant cū mella decidunt. et greges ad pastus exire nō sinunt: quoadusqz radiis solis hūor mellis ex herbis in aerem trāsferatur. Apud nos igit sicut dictū est. mella descendunt: sed raro ⁊ modice. In oriente vero fere oīm mense p noctes ꝓtinue: humor nāqz melle⁹ qui de florib⁹ ac fructib⁹ ⁊ frugib⁹ in fumo p solem ad supiora transuehitur: apud nos viscosas ⁊ lubricas ⁊ nubilosas aeris regiones trāsire nō potest: nec ad illā tranquillaz venire q̄ supra nubes est. vt ibi paulatim densatus: ad nos itez pondere suo deferatur. Qz ascendere nitens ipis lubricis aeris regionib⁹ miscef. In oriente vero ꝓgrue hoc fieri potest: qñ aer tor⁹ illa purissim⁹ est. Itaqz descendit ibi mel sup terrā: ⁊ in aribor⁹ ⁊ herbis nō in tāta copia sicut ros insidet. Mel apū in plenilunio capiendū est sereno die: abrumpi stati ac resilire guttas vilitatis est indiciū. Bonitatis vero pbatio est. vt sit odorifez ⁊ ex re dulci: glutinosum ac perlucidū. Cū aūt eximitur mel apes abigi fumo vtilissimuz est ne trascanf: et mel auiditate vorent. Mel calidum est et siccū. Cōseruat et mundificat. in medicinis ponitur vt amaritudo speciez ei⁹ dulcedine temperetur in electuariis quoqz cū puluerib⁹ miscef: vt diutius in maiori efficacia conseruetur. LXXXVII.

De ladano.

Ladanū dicunt quidaz gummi arboris esse. sed falso Est aūt humor aeris in oriente et in partibus grecie: cū ror vel roris vice descendēs super herbas terre. qui cū descēderit: quibus dā corrigit herba pcutitur: et sic illa p̄ciosa humiditas corrigis cōuiscatur. Quib⁹ exp̄ssis et exterſis. humor soli exponitur ac desiccatur. Exiccatū vero ladanū dicitur. Qō p se quidem pur aromaticū est et p̄cioſum valde: sz qñqz cū digestione caprina et sorde aialiuz et mirti baccis atqz hmōi reb⁹ nigris sophisticatur. Eligendū est illō qō ponderosum est et nigr et qō magis malarari pōt. magisqz est aromaticū. Qō aūt subrufum vel frangit vetustate ꝓsumptū atqz nimis sophisticatū esse significatur: ladanū habet virtutē constringendi et calefaciendi ex viscositate et aromaticitate Valet ptra catarrum ex frigida causa: si odor ei⁹ naribus immittaf: ad digestionem quoqz confortandam: et ad alia plura est vtile.

¶ Auicenna vbi supra. Ladanū est humiditas pendēs in pilis capraz pascentiū et barbis eaz. qñ pascūt plātam que cuius noiatur. Cadit sup eā ros et aggregaf in ea humiditas et pmiscetur ille ros resudatoi illi⁹ folior. Et cū inficiūtur eo pili capraz et suspenditur i eis sumitur ab eis ladanū: qō est calidū in fine primi siccū in secūdo. Melius qz est illud qō est pingue ponderosū pur. boni odoris: ad citrinitatem declinās. Est aūt subtile valde: et est in ipo pauca stipticitas. maturatiuum humiditatū grossaz viscosaz. resolutiuū. attractiuum. calefactiuū. aperitiuū orificior neruoz. facit nasci pilos et inspissat. ac. plongat eos. et cōseruat. Corruptōz quoqz corrodentē carnem mundificat. Confert tussi: et cū vino bibitū antiquo ventrem constringit; et vrinam puocat ¶ Plini⁹ li. xii. Arabia etiā muz et ladano gloriaf. forte casuqz hoc et iniuria fieri odores plures tradidere. Capras maleficū alias frondib⁹ animal: odora tor vero fruticū expetentr⁹: tanꝫ intelligāt p̄cia carpe germinū caules p̄dulci liquore turgentes. distillantēqz ab his casus mixtura succuz improbo barbaz villo abstergere. hunc glomerari in pulueren et incoqui sole. Et ideo in ladano capraz pilos esse. Sed hoc nō alibi fieri q̄ in nabatheis qui sunt ex arabia cōtermini syrie Recentiores ex autorib⁹ strobon hoc vocant: tradūtqz

siluas arabū pastu capiaz infringi atqz ita succū villis inhereſcere. vex aūt ladanū cypri ī insula esse: vt obiter queqz genera odor dicam: q̄nis nō terraz ordine. Similiter et hoc ibi fieri tradunt: et esse ceſypum hircorum barbis gemibusqz villosis inherēs. Sed edere flore de rosso pastib⁹ matutinis cū est rozulenta cypros: deinde nebula sole discussa in puluerem madentib⁹ villis adhereſcere atqz ita ladanū depecti. Sunt qui herbaz in cypro ex qua id fiat: ladam appellent Eteni illi ladanum vocant hui⁹ pingui insidere. itaqz attractis fumiculis: herbā eā puolui atqz ita offas fieri. Ergo ī vtraqz gente bina genera terrenū ⁊ facticiū. id qō terrenuz est friabile: facticiū lentū. Necnō ⁊ fruticē esse dicunt in carmania ⁊ sup egiptū. p ptholomeos trāslatis: plantis. Aut vt alii generari: et id in his vt thuris arbore colligiaz vt gummi inciso cortice: ⁊ caprinis pellib⁹ excipi. Precia sunt laudatissimo in libras asses. xl. Adulteratur mirti baccis ⁊ aliis alienis sordibus. Sinceri odor debet esse fer⁹ ⁊ qāmodo solitudinē redolēs. Ipsum vsu aridū statim tactu mollescere: accensum fulgure odore iocundo gratuitū. Mirrata deprehenduntq̄ crepitantqz in igne. Preterea sincero calculi pon⁹ e rupibus inherent q̄ puluis. Actor. Hec de generatoib⁹ rozis ad p̄sens sufficiant. Nā de melle plen⁹ dicet̄ inferius vbi agetur de apib⁹ ⁊ etiā de margaritis vbi ō lapidib⁹ vel de conchis marinis LXXXVIII.

De pruina. Plinius li. ij.

PRuina fit ex rore gelido. Rores aūt neqz gelu neqz ardoribus neqz ventis. nec nisi serena nocte gelando liquore minui: soluiaqz glacie si cuiusdē inueniri modū Isidor⁹ vbi supra. Pruina est matutini tpis frig⁹ sic dicta qz vrit sicut ignis: pir enī ignis ⁊ similis est vis calozis ⁊ frigozis: vtraqz etenim saxa rumpunt Pbs vbi supra. Pruina est vapor cōgelatus: anteq̄ resoluaī in aquā. s. grossam Pruina nō fit in supmis montib⁹ ppter caliditatē vehementē que in eis est: qua resoluit vapor anteq̄ illuc aduenīat. Et iterū ppter vicinitatē aeris inflamari Ex libro de naturis rer. Pruina ⁊ nix. vt habitū est supra. nō diuersificantur nisi multitudine tm̄ ⁊ paucitate: sicut ⁊ ros et pluuia. Itaqz generatio niuis ⁊ pruine est ex frigore. qz nix fit ex nubib⁹ frigore ꝛgelatis vt supra dictū est. Et pruina fit ex vapore ꝛgelato in aere: ⁊ hmōi significatio est: mollicies niuis: ⁊ duricies pruine. qz mollicies niuis. vt dictū est. fit ex pte caliditatis admixte vaporibus qui faciunt nubes: phibentis ptes illi⁹ vaporis in spissari ac vehementer aggregari. duricies vero pruine fit ex frigore loci ⁊ tpis: in quib⁹ nō est ex caliditate pa qua phibeaī aggregari vapor: qz ptes frigoris partes ipius vaporis aggregāt ⁊ eas ꝛtrahūt. LXXXIX.

De gelu et glacie. Isidor⁹ vbi supra.

GElu aūt dicitur q̄ eo stringatur tellus. Ge. em̄ terra dicitur. Tūc aūt maior gelu stringit terra cū fuerit nox serena. Glacies a gelu ⁊ aqua quasi gelacies. i. gelata aqua Ex libro de vaporibus Omn̄i aūt gelato accidit fissura in percussione: sicut videmus in glacie. Cū enīz percutitur glacies: frangitur. Et nec in longū nec in latū diffunditur. vnde ⁊ argentū cū sit humidū ⁊ ꝛgelatū vt possit fabricari in longū: et cuprum miscetur: vt fiat viscosum ⁊ ductile. sicut infra dicetur Ex libro de naturis rer. Glacies est coagulatō frigidi ⁊ humidi ex superabundātia frigiditatis: Ex gracie nichil generatur que tm̄ cristallinā mentitur speciē ac terre soliditatē. Fit aūt citi⁹ glacies ex aqua calida: q̄ ex frigida: ppter pprietatē qualitatum ꝛtrariaz. Et qz p calorem rarefacta a compactōe remotior: frigidi tati nō resistit. Et qz vapor mult⁹ in ea expirauit. vnde ⁊ mare nunq̄ coagelaī: qz semp vaporosum ⁊ grossum ⁊ compactū inuenitur. Ipmqz congelatū mul⁹ est non congelato: eo q̄ in cōgelato comprimuntur ptes p exalationē caloris. Nā videm⁹ cū ⁊ de aqua fit cristallus: q̄ aqua quidē est pua: ⁊ etiā cristall⁹ fit magis purus Nō tm̄ aqua trāsit in cristallū p partū suaz compressionem: vt aliqui volunt. Sed p solutis caloris expressionem Nā calor qui primo faciebat in aqua fluiditatē p plenitā fuit: ⁊ postea facit duricia p sui absentiā Extrabitur aūt caliditas aque p caliditatē aeris ipam circūstantis sicut ⁊ caliditas vini q̄n debet fieri acetū: p calorē solis vel ignis vel aeris Gregor⁹ in moralib⁹ li. xxix. Terra quidē q̄n compluitur tactata in ea semina feraci⁹ ligantur. Sed rursum si illā pluuia immoderaci⁹ irrigat in culmo pinguedinē frumenti virtutemqz inutiat. Si vero tactatū semen post pluuiā gelu p̄mitur: quo foras citi⁹ apparere compellitur: eo intus fecundi⁹ radicatur et quo diuti⁹ vetatur ꝓgredi: eo abundanti⁹ cogit̄ multiplicari. Quia cū ab ortu immaturo restringitur: in cōceptionis sui tarditate laxatur: ⁊ ad fructū vberius impletur. Actor. Gelu aūt terrā quidē indurat: ⁊ stringit herbas: ⁊ arbores vrit: lapides findit: semen in terra comprimit ⁊ retardat. Sed inde vber⁹ fructificare facit: nisi forte nimiū sit: vt semē extinguat. XC.

De nebula. Aristotiles vbi supra.

NEbula est reliquie nubiū resolutaz aqua pluuiāte. i. roride. vnde nebula serenitatē signat Ex imagine mundi. Nebula fit dū humide exalationes vaporaliter trahuntur: ⁊ radius solis ad terraz repelluntur. Isidor⁹. Nebula dicitur a nubendo. i. opendo terrā siue q̄ sursum volans nubes faciat. Exalat enī valles humide nebulas: ⁊ fiunt nubes. Inde nubilum. inde niues. Nebule aūt una petunt: cū serenū est. summa cū nubilū Plin⁹ vbi supra. Nebula nec esta te: nec maximo frigore existit. Actor. Nebula terraz tegens late spargitur: aerem obscurat: terrā fecundat. frigida est: ⁊ solis ardorem mitigat: ascendens pluuiaz nunciat: descendens serenitatez Ex libro de naturis rer. Nebula ascendens pluuiā nunciat: descendens vero serenū: Roremqz salutiferz terre fructib⁹ affuturuz si sup aquas ⁊ infima queqz terraz pseuerant⁹ manet ppter vicinitatem humiditatis. Eo q̄ ex humido ꝛterarum similiter cōtinuetur In locis aūt in alto sitis propter aerem subtiliorem citius dissoluitur. vnde ⁊ hmōi loca salubriter antiqui libent⁹ habitabāt. ppter cōmodum aūt aque moderni econtra locis demissis ⁊ circa aquas edificant ⁊ cōmoꝛantur: qō multis est causa languoris ⁊ immature mortis. Nebula qñqz densa multū est fetida: qñ humores corrupti de terra subleuāt̄ ad aera. ⁊ hec pectus ledit: reumaqz pessimū in capite creat: qō si ad pect⁹ descenderit: apostema sepius generat Nebula quoqz circa matū ⁊ estiuale solsticiū: ac post septembreꝝ pessima est. Ex vapore rozido: qui nobis propinquior est vapore sicco fit nubes: et qñqz nebula videtur in illo. Nebula iudicū visus impedit. Auernus est lacus in ytalia nebulaz ꝓcurator: multeqz partes caliginis: ⁊ dicitur auern⁹ quasi sine vere. Ideo trāsiuit ad nominandū infernum. XCI.

De exalatione vel euaporatione multipharia. Actor.

EX impressionib⁹ quoqz aeris hui⁹ sunt exalationes siue vapor et fum⁹ Ideoqz de his etiā hic pauca subiciemus Est aūt exalatio vel euaporatō elcuatio vel sublimatio subtilis rei a corpe grosso in alium tendentis. hui⁹ causa ꝓpria est calor ignis vel solis: qz causa est resolutionis. Ex libro de vaporibus. Ignis itaqz cū sit corp⁹ attractiuū nō est euaporatiuū eo q̄ omne euaporans euaporat subtilius se. nichil aūt in corpibus est subtili⁹ igni. Aer quoqz non est euaporans: eo q̄ omne euaporans euaporat in fumū se subtiliozem ⁊ ignitū. Qō qz nequaq̄ accidit aeri: vnde non

euaporabit. Aqua vero p calefactōem ignis euaporat in fumū subtiliorez se: t postea remanet terrestre. vnde t contingit q cū aqua decoquitur: in decoctione subtiliatur. Et attende: q terrestre admiscetur humido: ita q agēte caliditate ex illo terrestri euaporat illud humidum: sicut videre contingit in vino. At in ferro p actionem ignis euaporatio nō est. Sed potꝰ agente caloze in ferro: impedit squamositas terrestris ne humidū euaporet: remanetqz magis aqueū. s. calibs: vt dicēt inferius. plumbū aūt argento mixtū in argenti depuratione videmꝰ exalare ex calozis motione. Similiter t in auri depuratōe. Sigmidē artifices saracemi deferunt suum auꝝ de terra in terrā: in specie terre plumbose. Est postmodū eo in fornace posito exalat plumbuz sine auri deperditōe. Sicut aūt in hoīe potionato euaporāte ad cerebrum humido: contingit meatꝰ spirituū obturari per illud humidū: t tunc spūs qui erāt principiū calozis in cerebro: p deflexū reuertuntur ad inferioza: sicut sūt extremitates manuū et pedū. ppter qō in homine potato manus t pedes sunt calidi: caput autem frigidū. Luz aspergitur humidum sup laminam argenti combustaz facit ventositatē que inter testā t argentū fuerat inclusa descendere ad olle ipius pfundū. Illaqz ventositas facit argentū illud eleuari: qm occupat in fundo locum argenti. Et tunc argento infrigidato apparet fossa eꝰ in fundo: put accidit in oſſi combusto. plumbū aūt aliquando est euaporās. aliqñ puiscans. vnde volentes de illo facere vitꝝ admiscent illud cū terra subtili: cōuiscāt qz ptes illas terreas t dissoluūt p actōez ex pte calozis fit etiā euaporatio multiplex e terra: ex vino t aceto: t hmōi corpib⁹ aquosis t terrestrib⁹: t pcipue cadauerū ac similiū corruptōib⁹ t putrefactōib⁹ ¶xxiii.

¶De illis que ex terra fiunt

Quāmā aūt terra sperica existit: vtiqz vapoꝛ ō ipa ascendens speric⁹ erit. Et si eleuetur de spiritu mediocri. i. nō habente magis ex vna q̄ ex alia pte: tūc ex coagulatōe vaporis illi⁹ in sursū oppositā soli apparere contingit arcuale. i. yridem . que est nubes concaua p reflexionem splendoris solis sursum oppositi arcualiter figurata. vnde nō apparet nisi ex solis oppositōe. Idcoqz nunq̄ possunt esse yrides plures nisi due. vna p oppositū solis. alia lune. hoc videre contingit horis vesperinis in estate: q̄. s. sole existente in occidente. apparet yris in oriente. Et tunc existente luna in austro: apparet alia yris in septentrione. Et inde est q yris hmōi figure arcuate haud incendū ppe venturū significat: qz ipa est ex spiritu calido mediocri ebulliente p poꝛos humidi terrestris. Incendū aūt si qō futuꝝ est fit p spūm calidū excedentez: sicut accidit in diluuio qō pcessit. Caloꝛ enī multiplicat⁹ in fundo maris et in terre fissuris nō potēs exire libere vel exalare sicut nūc ibidem multiplicabat t coagulabat: tandemqz puenīs ad tantā virtutē q habebat poterat exalandi: ideoqz ex abesso. i. ex pfundo maris t terre. exalauit multū humidi secū deferens in sursum. ppter qō facte sūt pluuie xl. dieb⁹. Ipmqz mare in ebulliendo se p totū orbem effudit. Qz aūt yris nō apparet de nocte hoc est: qz splendoꝛ lune fluens ad terrā in debili multitudine sui luminis caloꝛem debilez generat. Idcoqz debiliter humidū grossum de terra soluit t eleuat. nec tñ: vt arcuale i sūmo apparere sufficiat. Sicut autē panis cū extrahit a furno habens humidū in poꝛis suis dispersum: t ipius rarefactōe p caloꝛem mollis existit: exalante aūt hūido indurescit. Sic humido subtili passibili exalante: t admixto grosso remanente in terra: remanebit ad modum lapidis sicca t dura: diceturqz terra lapidea. Terra lapidea fissurā facit circūquaqz t extra. Cū fit terremotꝰ circūquaqz auditur fragoꝛ: sicut in diuisione ligni solidi. Et nō in diuisione lane mollis t humide t q ex vapoꝛe terre fit terremotꝰ. signū est ventꝰ sequens: q ventus est vapoꝛ terre⁹. Ex vapoꝛe aūt cumulato ñ fit terremotꝰ: nisi in terra dura: eo q in terra poꝛos t latos t amplos habente: continua est exalatio spūs t nunq̄ eꝰ retentio; ppter hoc in libia que est arenosa: nō cōtingit fieri terremotum: nisi rarissime. Hec etiā in arenis crescunt herbe: qz nutrimentū eaꝝ iā est exalatū. Cōtingit aūt in aliquo terre loco: q terrestre compōsitione humidi in ipo fit pinguis. sicut in sterquilinio. vnde accidit in cauernis fieri bitumen pingue grossum. t inde auripigmentū: sicut inferiꝰ dicetur. ¶xxiiii.

¶De illis que fiūt ex aqua aceto et vino.

Aqua vero p calefactōez ignis euaporat. vt dictum est. in fumū. s. subtiliorē se: remanetqz postea terrestre. vnde t cū decoquitur: in ipsa decoctione subtiliatur: t si postea ponaꝛ in olla p noctem apparebit ypostasis terrea in fundo existēs. Similiter aūt euaporat acetū in aquā subtilē t insipidā: remanet qz postea terrestritas pua. Euaporat aūt vinū in aquā p instrumenti aque rosacee sublimatōz. Sed q̄to vinū fortiꝰ est: t tāto minoꝛ aqua extrahitur: t maioꝛ terrestritas remanet. vnde vinū rubeū magis est terrestre: t minus euaporat. plusqz caloris habet in se: nā magis terrestre. hoc in ferro calido patet: q caloꝛē diutiꝰ q̄ aqua calida retinet. Sed attende primo q in vino sunt duo. scilicet humoꝛositas grossa. t humiditas oleagina: que nutrit caloꝛem naturalem in eo. Idcoqz euaporat i duoꝛbus. s. in aquā insipidā vt dictū est. cuiꝰ principium est sua grossa humoꝛositas. t postea in oleū: cuiꝰ principium est subtilis humiditas t oleagina. Ita duplex est euaporatio in aliqua re terrestritatē habente. prima scilicet aquea. secunda. s. oleagina. Coniuncta vero causa huiꝰ duplicis euaporatōis est. Lunqz caliditate agēte in vino. aqueū qō est in humido oleagino. de intentōne contrarietatis statim magis paritur. magisqz calidū in illud agit: t euaporare facit. Cūqz aūt caloꝛ naturalis in humido oleagino nutritur: t diutius remanet ipm in quo nutritur: q̄ illud in quo nō nutrit. Cum ergo admiscetur humido: agente caliditate: ex illo terrestri euaporat humidū illud: sicut tam ostensum est in vino. At in ferro squamositas terrestris euaporatōez phibet: sicut paulo ante iā dictū est. ¶xxiiii.

¶De illa que fit in corpore humano.

Sicut aūt ista euaporatio fit in instrumētis sublimandi: sic etiam cōtingit in stomacho corpis humani. vinū siquidez intus receptū euaporat p venas subtiles a stomacho t etiā ab epate: vsqz ad cerebrum: sicqz vapoꝛ ille humidus a spiritu calido qui ante deferebat ibi destitutus: coagulatur a frigiditate loci in substantia corpulentioꝛi. Sicut etiā contingit q vapoꝛ humid⁹ de terra resolut⁹ ad regionē aeris frigidam ascendit. ibiqz destitutus a spiritu calido ipm deferente coagulatur. t in substantia pluuie descendit. Sic ergo vapoꝛ humid⁹ a vino resolut⁹ in grossa corpulētia a cerebro descendit p easdem venas subtiles: p quas t ascendit. ppter qō mouetur magis corpus in descensu vaporis hmōi dormiendo q̄ in descensu eiusdē vigilando. Spissioꝛēqz tunc habet homo anhelitū; ppter vaporem descendentem inspissatū: homines etiā graciles venas habentes in collo magis dormiunt: ac in dormiendo magis mouentur: qz nō habet hoc humidū in eis liberum descensum. Idcoqz dicit philosoph⁹: q̄ habētes capita grossa t gracilia colla: multū dormiūt: q̄ quando multū potarunt: tunc vapoꝛ humid⁹ multū resolutꝰ: in substantia subtili p venas subtiles ad locum cerebri Et quontā ampliꝰ est in eis loc⁹ cerebri: multū inde capitur: multūqz coagulatur. Qui cū tam citō non possit descendere: diutiꝰ manens in cerebro meatus opplat

spirituū animaliū. Ideoqz multū durat ligamentū sen suum. Itaqz somn⁹ longꝰ efficitur: eo q̄ humidū in cerebro coagulatū: diuti⁹ durat in meatib⁹ spirituū: sicut in epylenticis ꝓtingit. vnde pbs dicit: q̄ somn⁹ in epylensia est priculosus: humidū aūt hui⁹ multū neruos relaxat: t paralisim inducit. Nā si vinū calidū in se t sicum est, vapor similiter resolut⁹ ex eo calid⁹ t sicꝰ est. vnde ille quidē vapor non relaxat neruos: q̄diu habet spūm calidū t siccū deferentē illū in sensum. Ex posteā destitut⁹ est ab illo spiritu calido coagulat in humidum corpulentū. Preterea sicut pluuia multa in terrā descendēte: terra fluida reddit: sic ex multo tali humido a cerebro in stomachū descendente: materia in stomacho reperta liquefichs: ventris fluxus efficitur. Et q̄to vapor est e grossiori materia: maioriſqz corpulentie t coagulatur ī cerebro: tanto tardi⁹ purgabitur p opationem nature. ꝓpter qō t diuti⁹ durat humiditas que fit ex cereuisia q̄ que ex vino: magis que ex vino rubeo grosso t substātioso: q̄ que ex subtili albo. Beniqz humido illo meat⁹ spirituū oppilante: nō valentes iidem spūs ad ales exalare t extra fluere: decurrunt ad extremitates manuum ac pedū: ꝓpter qō accidit in bolbus ebetis frequēter q̄ habent capita frigida: man⁹ aūt t pedes habent calidos t tremētes. Ebrietas quippe nichil aliud est q̄ fumus resolut⁹ e vino meatus oppilans: p quos fit repulsus spirituū animaliū a cerebro: t iterꝰ descensus a cerebro ad stomachum. ¶ xxv.

¶ De illa que fit in arboribus

Quemadmodū vero duplex est exalatio a terra .s. vaporis terrei t vnctuosi. t vaporis humidi sic ꝑ eiusdē arboris stipites t cortices ascēdit duplex vapor. s. vnctuosus: t humid⁹. Qui q̄ multiplicati sunt in arboris ventre: volentes exalare faciūt fissurā in arbore. Et vn⁹ quidē exalat transeundo ī materiā folii. s. humid⁹. Et alter in materiā fructꝰ. s. vnctuosus. Et ideo dicitur q̄ fructꝰ magis vnctuosi sūt q̄ folia in arboribꝰ. vnde t volentes habere rosas in die natiuitatis dñi. ligant in principio mali rosarū supiorem omnē sui por⁹ a principio stipitis vsqz ad vltimitatem rami obstringendo: postea vero vnctuosum t humiduz a terra veniens vsqz ad ventrē stipitis t ramoꝝ multiplicatur in substantia: ubiqz calor quiescit: q̄ exalare nequit. Et tunc rustici p septimanas tres aut p mensem ante natiuitatis dñi: soluunt a ligamentis ramos t stipitem: tunc de vigore informatiue virtutis exit vapor ille multiplicat⁹ in formā veraꝝ rosaꝝ. porro sicut ī homine famelico contingit: q̄ si dentur ei dulcia iterū attrahitur de dulcedine a membris: q̄ in substātia dulcedinis oppilantur meat⁹: p quos nutrimentū discurrere debet ad membra: quousqz fiat deoppilatio ei⁹ q̄ meatus oppilat. Sic etiā in arboribꝰ aīam vegetabilē gulosam habentib⁹. Si ab humiditate destituātur: t supueniat pluuia vel vapor humid⁹. contingit illū intrantū attrahi in ebullitione vaporis illi⁹ a terra in longuz p poros arboris: q̄ in arboris imo fiat oppilatio grossi vaporis: ne ampli⁹ ascendere nutrimentū ad ramos possit Et tunc calor qui viget in summo ventris arboris vaporem receptū dispgit t calefacit. Qui cū in loco ī quo fuit prius iā ꝓtineri nō possit: ꝓpter rarefactōez q̄ iam in ualuit. tunc exit ſm vigorē informatiue virtutis in speciem folii t fructus. Digestoqz illo humido: q̄ oppilabat poros arboris in longū: si temp⁹ sit calidū: t locꝰ calefactus deficiet humiduz q̄ in hmōi arbore pstabat fructib⁹ nutrimentū. tuncqz calore consalescente maturabuntur fructꝰ illi: t cadūt ex defectu nutrimenti. Et tunc iterꝰ si abundet pluuia in illa terra: ex abundante siccitate in hmōi arboribꝰ attrahitur iterꝰ humor in excedenti abundantia: et quo t fructꝰ generabūtur simili ter vt p̄dictū est. vnde arbores quedā multotiens ferūt in anno fructū ex hmōi abundantia: sed hoc nō accidit nisi in calidis regionib⁹ t in quib⁹ est multa caliditas interpolatim. t parua pluuia: sicut in mauroꝝ terra.

¶ xxvi.

¶ De illa que fit ex putrefactionibus. Augustinus de ci. dei li. xxi.

Porro cadauer animalis mortui si nulla ei cura condiendi adhibeatur: que formā eius dissolui dilabiqz nō sinat: sed naturali cursui relinquat tam diu quasi tumultua f desidentib⁹ exalatōib⁹: nō qz sensui disconuenientib⁹. id eni est q̄ in putore sentit donec elementis mundi ꝓximat. Et in pacē corꝝ paulatim particulatimqz discedat. Et libro de vaporibus Quemadmodū aūt accidit in cadauere: q̄ exalato humido subtili ab ipo. animalia generari contingit: sicut etiā in aqua stante calor aeris ipm circūstantis vincēs calorem ipius aque stantis humidū subtile q̄ naturalem ipius aque calorē nutriebat. ad se attrahit. t cū humiduz illud ebullit in supficie ipi⁹ aque cū calore aque illius ei adherente: generātur herbe minime sine radicibus. natantes in supficie ipius aque. vnde generatio hmōi aīalium in putrefactis cadaueribus compar bestiis in supficie aque putrefacte natantib⁹. At vero mare putribile nō est. Sed nec putrefiunt currentes aque Dicit autem philosoph⁹ q̄ hoc ideo est: q̄ in motu est. Ego aūt dico: q̄ mot⁹ nō facit quin putrefūt aque Ex mot⁹ ipe est signū: q̄ calidū in eis abundet. t q̄diu sic est: tamdiu erunt sine putredine. Est eni putrefactio calozis naturalis p aerem circūstantez corp⁹ exalato. Et bene mot⁹ humidoꝝ est in eis signū caliditatis: q̄ si nō mouentur: in stando ꝓgelantur: t hoc p compassionē aeris calidi qui pri⁹ erat in eis. ¶ xxvii.

¶ De exalatione que fit per attractionē.

Predicte quidē exapoxatōes vel exalationes fiunt p elevatōez vel sublimatōez. Et interdum etiā exalant aliqua p attractōnez: fit aūt attractio q̄qz p loci vacuitatē: vt apparet in ventosa i aqua cū accendit stupa: rarefacit aera circūstantez in ventre ventose: t ducit in raritatē essentie aeris immaturalez q̄ flama extinguitur q̄si ventosa corpi cōiungitur. Et aer de sui natura redit ad essentiā ac depssionem in ventre ventose; t tunc occupat locū minorē q̄ pri⁹. Et ne locus sit vacuus: qui pri⁹ occupabat aere rarefacto: sanguis exit de corpe ad repletōēs illius. Item si apponat fiala plena aqua sup vinū in alia fiala cōtra solem. Ita q̄ superficies vini t supficies aque iuncte sint ſm ꝓportiōez Si fiala habeat collū gracile subitoqz vertat: tūc vinū nō ascendit in fialā aque: sed solū inficit aquā fiale ſm colorem t saporem. Illa tū aqua in substātia est aqua. Et hoc est q̄ diuites decipit cū desiderāt vinū in tebribus acutis: q̄ satis fit eis cū hoc p vino datur eis. Iterū alio modo contingit attractō: cū .s. attrahens destruū est ab eo q̄ attrahit; t debet ipm habere naturaliter. verbi gratia. Cū scirp⁹ sicc⁹ t grossus destructus est a suo naturali humido. t ꝓiūgitur mixto ex aqua t vino attrahet ad se humiduz aquosum naturaliter a quo destitutus erat. t relinquetur vinū puꝝ. hic etiā mod⁹ cōtingit in oui albumine cū ei⁹ aquosum remanet absente viscositate. Nā in hyeme cū auferuntur a ficu cortices a lacte viscoso destitute: t ponunt in ouoꝝ albumine ſi attrahūt nisi albumē viscosuz: t ideo remanet albumē aquosum sine aliqua viscositate. Est etiā alia attractio cū aliquid attrahit ad se suū simile: sicut cū herbe salse attrahunt ad se salsedinem terre: itaqz postea remanet dulcis terra. Est t attractio alia que viget in caliditate t siccitate. q̄s. s. calidum t siccū circūstans aliquod corpus habens humiditatem ydoneā ad nutriendum illū calorē: attrahit ad se humidum q̄ erat in illo corpe. Si eni humido illi adhereat calor extrahetur in superficie

illius rei calide. illud qđ facit rez si fuerit alba: nigrescere. Et hec est causa cur cipḥ habens minimũ đ cupro ⁊ multũ argenti: nigrescit in igne positus. sicut infra dicetur in tractatu de natura metallor. xcviii.

¶ De fumo. ¶ Actor.

Fumus aũt. vt ait philosophꝰ in tercio metheororum. vapor est adustꝰ. Est tũ multiplex vt dicetur inferi? ¶ Ex imagine mundi. Fumꝰ ascendit de aqua: omne namq3 corpꝰ ꝓstat ex quattuor elementis. ligniũ aũt est corpꝰ: qđ igni iniectũ: ignis materiem que ei inest ardet: terre aũt materies in cinerẽ vertitur aque vero ⁊ aeris materies euanescit in aerẽ. Ideo fumus ille amarꝰ est: qz natura aque salsa est: siue qz terre admixta est ¶ Hugo de sex dieb?. Fumꝰ nichil aliud ẽ ꝙ guttarũ minutissimarũ aque cõgeries: per virtutem caloris in aera eleuata. ¶ Actor. Fumus oculos grauat. Eodem tpe ptim oritur partim qui ortus fuerat i supioribus dissipatur Nam ascendẽdo attẽuatur et deficit ¶ Auicẽna in quarto canone. Fumꝰ est terrea substãtia subtilis. digestiua: resoluria. Diuersificatur aũt eiꝰ substãtia ⁊ omnes species eiꝰ sunt exiccates. Estq3 in eis igneitas pauca. horꝝ aũt est fortiꝛ ciuil alkitran. id est. picis liquide. deinde picis humide. deinde picis storacis. deinde mirre. postea thuris. postea therebintine. Fumus aũt napte videtur fortior oĩbus. fumus thuris et therebintine ponunt in medicamẽtis vlceruꝝ oculoꝝ. phibent ortũ pilorꝝ. abditorꝝ: ⁊ cursuꝝ ⁊ corrosionẽ ⁊ humiditates cũ quibꝰ ⁊ obtalmia ⁊ vlcera lacrimalium oriuntur ¶ Albertꝰ. Si aũt queritur que differẽtia sit inter exalationẽ ⁊ euaporatiõez ⁊ fumum. Respõdemus ꝙ fumꝰ ꝓprie dicitur inq̃tum ab exteriori calido igneo. i. agente fm ꝓprietatẽ ignis elicitur. sicut terrestrem siccũ. qđ ꝓximũ est vaporiḥ odor. Fumꝰ eni est vapor terre: sicut habet in libro metheororꝝ. Vapor igit est inq̃tum elicitur ab extrinseco calido. Exalatio vero inq̃tum ab exteriori calido agente educitur: caliduꝝ naturale ⁊ cũ illo humidũ siccabile. xcix.

¶ De trina fumi varietate. ¶ Isaac.

Fumꝰ triplex diuiditur. Aliꝰ est quietꝰ ⁊ nullius odoris neqꝫ motꝰ. Aliꝰ velociter mouetur: fortis odoratꝰ: ⁊ aeris passiuꝰ. Tercius aũt inter hos duos mediocris. qm̃ ⁊ si mouetur: ⁊ aliquis sit odoratus. ⁊ aeris passiuꝰ. tempamento tñ vicinus est. Dicimus quidẽ substantiã terrestrem grossam ⁊ in aere graiter dissoluendã: tardeqz i eo formandã significat. Et in eo nec calor nec frigiditas certificari possunt. Sz licet ex se nil significet nec materiã suã monstret: tamẽ ꝓpter sui motꝰ defectõez. ⁊ nullꝰ aeris passiones. grossiciem suã ⁊ frigiditatẽ ꝓpalet necesse est. Secundꝰ materiam suã monstrat esse subtilissimã ac penetratiuã ⁊ calidissimã. Et in duo diuiditur. Quidã eni sua virtute ⁊ aeris pforatõe temperate cõplexionis est. ⁊ inanimato spiritui conuenies. Altera vero intpate cõplexionis et inanimato spiritui incõuenies. hic malorꝝ humorꝝ ⁊ corruptorꝝ multitudinem significat habere subiectũ: eo ꝙ naturales exierit qualitates. Et ideo cõplexionibꝰ humani corpis repugnat: ⁊ portendit odoris horribilitas substantie sue corruptõez. Que ꝓtingit aut ꝓpter calorem nõ naturalẽ: aut ꝓpter putrefactã humiditatẽ. Si primo mõ fetens erit: qz huiꝰ calor in humiditate ebullitionem facit. Indeqz putoris causa fit. horꝝ nutrimẽta corrupta passiua sunt. ⁊ putredinem in stomacho generant. ac pessimitatem fumorꝝ ad caput ascendentium Si secundo modo fetens non erit nec fetentem reddit odoreiꝫ: sed grauem: quoꝝ tñ nutrimenta sunt pessima minoris tñ nocumenti sunt: ꝙ ei? qui fetens fuerit. Benigz si odor fuerit tpatus: substãtie tempantia mostratur. si horribilis ergo fetiḥ vel grauis. si fetiḥ: defectꝰ caloris naturalis signatur ⁊ virtutis naturalis. si ꝯiust ebullitio ⁊ putrefactio hũiditatis. ¶ Actor. De fumo fetido in cadaueriḥ dictũ est paulo supius. ¶ C.

¶ De odoribus in genere. ¶ Actor.

Omiã aũt in vaparatõe que subiectũ odorum est: exalatio ⁊ fumꝰ inueniuntur: ideo hec nõa odoriḥ attribuunt: odor ergo inficit aera. vñ iuxta illoꝝ aroma dicit quasi aerioma. ¶ Guilhermꝰ de conchis. Est ergo qualitas corporꝝ que odor nuncupatur. Aer vero rez qualitates quas tãgit: maximeqz figurã. colorem. odorem. saporem. frigꝰ. calorem. aspe ritatem. lenitatem. assumit sibi Sed easdem penitꝰ consimiles sibi. Cũ ergo aer pomũ tangit: odorem qui est i eo assumit: cuiꝰ quo. s. odore nares intrans vsqz ad forameñ qđam qđ ozi ⁊ naribꝰ est cõmune pucnit: vbi sũt caruncule due: que a cerebro ꝓcuntes in modũ mamillarum dependent. has penetrat quidẽ exiens. quem aia ꝓ ꝓtem instrumenti ꝓdicti q̃ plus se habet ad hanc qualitatem: ꝙ ad alias. vsqz ad ꝓdictũ locũ trãsmittit: que .s. instrumenti ps odorem ꝓdictum recipiens in se: in logistica cellula repsentat anime. Nec eundez penitꝰ odorem in pomo: etiã in manu tenentis: ⁊ in aere: et instrumento concedum? esse. licet boetiꝰ videtur dicere. boetius eni idem ꝓ simili ponit interdũ. ¶ CI.

¶ Utrum odor sit qualitas simplex an compꝰosita. ¶ Albertus.

Quoro cũ odor sit agens in olofactu. Cuiꝰ instrumentũ habet naturã simplicis: qz dominat in eo frigidũ ⁊ humidũ. videtur ꝙ odor qualitas sit simplex. qm̃ agens ⁊ patiens ꝓportionalia sunt ad inuicẽ ¶ Aristoteles quoqz in libro de sensu ⁊ sensato cõtra pythagoricos. qui dicebãt odores esse cõpositos ac nutrire quattuor ratões inducit. Quaꝝ prima est Omne qđ nutrit oportet esse cibũ compositũ. Odores aũt simplices sunt. nõ ergo nutriũt. Amplꝰ aqua simplex in potu accepta: nõ põt sola nutrire: qz corpale nutrtuꝝ oportet corpis ꝓstitutiuũ esse. At odores etiã sũt aqua simpliciores: ꝓterea odores oĩs cũ sunt in vaporatuo sicco ad naturã eiꝰ accedunt: ergo simplices sunt: ⁊ nõ nutriunt. Cetera oĩe nutrimentũ compositũ ab aniali receptũ vadit ad locũ digestionis a quo nutrit corpus totũ. At odores nõ vadunt ad digestionis locũ: sed ad caput tm̃. Nõ ergo vt cib? compositi sunt nec nutriũt: At vero cõtra rationes huiõi potest opponi. Quoniaꝝ odor est qualitas nutrimenti desiderii cõferens: sicut i eodem libro scriptũ est. non aũt est qualitas simplex: qz sicut dictũ est iuxta eundem philosophũ: nutrimentum nõ est simplex: sed compositũ. ꝓterea odor sentiḥ ꝓ differentias cõpositi. qz. sicut in eodem libro dicitur. oportet odores esse ꝓportionales humoriḥ. i. saporiḥ. Et i secundo de anima dicitur: ꝙ odores ad gustũ analogiaꝝ habere videnṫ: ⁊ ita est humor. i. sapor hic quidem dulcis. ille vero amarꝰ. similiter ⁊ in odoriḥ. Cũ ergo ꝺd quid sentitur ꝓ differentias compositi: composituꝝ sit: oportet etiã ꝙ odor qualitas composita sit. Nos itaqz dicim? ꝙ odor consideratur modis duob?. Uno modo in se scilicet fm ꝙ naturam qualitatis habet. ⁊ fm hoc simplex est. Alio modo in compatione ad subiectum in quo est. Et hoc dupliciter. Uno modo. s. in compatõne ad subiectũ in quo est qđ est materia ⁊ odoris causa. et hoc est odorabile corpꝰ. Et fm hoc nõ est odor simplex nec constituitur ex simplici. alio modo in comparõe ad mediũ qđ est subiectũ differentie. Et fm hoc simplex ẽ qđãmado. s. qđ simplex dicitur. qđ est spũale fm aeris naturã. Et compositũ qđ est grossuꝝ. mixtũ habens purum impuro: et graue leue: sicut est cib? asatoꝝ corporꝝ Et de hac simplicitate intelligit philosophꝰ qđ inducit contra pythagoricos in suis rationiḥ. porro illa ꝓportio q̃ est inter agens ⁊ patiẽs. nõ attendit i simplicitate

vel compositõe. Sed port⁹ in hoc:qõ patiẽs receptiũ sit agentis forme. Simplex enĩ bene agit in compositũ vt patet qñ ignis exurit lignũ. ¶ iii.

¶ Q⁹ odor principaliter cõstituitur in vapore calido et sicco.

ODor principaliter quidẽ ꝓstituitur in actu sicco Secundario aũt in humido saporoso. Qõ contingit trib⁹ de causis. Una est. s. q⁹ odor refert ad alimentũ cui⁹ excitat desideriũ. alimentum quippe oportet incorpari. at omne qõ incorpatur: necesse est id cui incorpatur subintrare. Nõ aũt subintrat nisi i hoc qõ est humidũ subtile. ⁊ p hoc qõ est humidũ querit terminos alienos. ac vt terminetur ad ptes eius qõ nutrit Et p hoc qõ est subtile fit penetratiũ ptiũ ⁊ ptis ptiũ vt habetur in secundo de generatõe ⁊ corruptõne. Ne cesse est itaq⁹ saporẽ:qñ est in alimento cõsistere principaliter in humido:⁊ secundario in sicco. Odor aũt q⁹ si debet incorpari vt ꝓbabiliũ est. Ideo cõstitui debet opposito modo .s. principaliter ex sicco:⁊ secundario ex humido saporoso. Secunda causa est in comparõne ad organũ sensus:q⁹. s. illud frigidũ ⁊ humidũ est. vt habitũ est supius. sic ergo necesse est:odorẽ esse actu calidũ: vt temperet excellens frigidũ in cerebro. Ita necesse est q⁹ in actu sit sic⁹ vt temperet excellens humidũ in eo. Tercia causa est in compatõne ad medũ p qõ est odorat⁹. hoc enĩ est medũ extra. s. aer ⁊ aqua. dicit enĩ arestoteles in primo metheorũ: q⁹ vapor calid⁹ ⁊ sicc⁹ oẽm vapore longe altior ascendit. ad odoratũ necesse est vt sit in vapore actu calido ⁊ sicco. Si aũt obicitur:q⁹ quid quid querit terminos alienos: principaliter humidũ est Respondem⁹ q⁹ querere terminũ alienũ ꝓvngit ex duplici causa. Una. s. ꝓpter vehementiã passibilitatis: q⁹ nullo modo stat in se:⁊ sic humidũ querit terminos alienos. Alia vero ꝓpter vehementiã qualitatis actiue: q⁹. s. querit alio⁹ naturã in se trãsmutare:⁊ ꝑm hoc calidũ terminos alios querit. ꝑcipue qñ siccum est: ⁊ hoc modo terminos alienos querit odor. ¶ iiii.

¶ Q⁹ odor p euaporatõnes immutat.

NOn hoc aũt ab oĩbus aliis sensibilibus differũt odores q⁹ immutãt p euaporatões. dicit enĩ pbs in libro de sensu ⁊ sensato:q⁹ odor ẽ fumalis euaporatio. Fumalis autem euaporatio est ab igne. hoc etiã ꝓbari potest p hoc q⁹ in respirantib⁹ membr⁹ illud qõ est excellẽter calidũ necesse est habere refrigeratões ⁊ mitigatõnes caloris sui p aliqõd qõ sit actu frigidũ ad iꝑm potens ꝓtingere qualem cor in animalib⁹ habet p aerẽ inspiratũ. similiter ergo ⁊ membrũ illud qõ est excellenter frigidum: necesse est habere mitigatõnes frigoris:⁊ p aliquid qõ sit actu calidũ ꝓtingere oportet ad iꝑm. Nõ quidez nisi p euaporatõnes ꝓtingere necesse est. At vero nullũ sensibile nisi odor habet organũ suũz a cerebro immediate. Ideoqz necesse est odorẽ p euaporatões ad cerebr⁹ pertingere. Si aũt obicitur in contrariũ: q⁹ differẽte odorum sunt circa differentias sapor. At vero saporẽ nõ contingit fieri p euaporatões. Respondem⁹ q⁹ illud nõ debet ita intelligi:q⁹ differẽte sapor ⁊ odor sint cedẽ Sed q⁹ differentie odor ad differentias sapor analogiam habent duplicem. Una est:q⁹ quidquid nõ habet saporẽ:etiã nõ habet odorẽ. vnde dicitur in libro de sensu ⁊ sensato:q⁹ elementa sunt inodorabilia:qñ humida ⁊ sicca cor achimia sunt ⁊ sine sapore:nisi fiãt cõmixta Secunda analogia est:q⁹ sapores ⁊ odores ꝓstituuntur ex eisdẽ qualitatib⁹ primis. licet nõ eodẽ modo complexis. actiuis ⁊ passiuis. Sapor enĩ principaliter ꝓstituit ex humido. secundario ex sicco: calido commiscente sicum cũ humido. Odor aũt principaliter ex sicco:⁊ secũdario ex humido calido euaporatões faciente. Frigidũ aũt bebetat sapores: ⁊ extinguit odores p hoc q⁹ impedit euaporatões: Unde patet q⁹ odor ⁊ sapor differũ rie nõ sunt circa idez numero:qõ sit immediatũ vtriqz Si aũt obicitur ite⁹:q⁹ nõ fit euaporatio nisi eleuatis pribus oĩbus subtiliorib⁹ a corpe euaporante: ptes autem illi⁹ corpis sunt:in quib⁹ est humidũ saporosum:sic qz videtur q⁹ humidũ saporosum sit in vapore odorum Et q⁹ vtrũqz discernatur p olofactũ. Dicim⁹ q⁹ qñ ptes saporosi eleuati sunt ab iꝑo p euaporatões:tunc nõ sũt saporis vel humidi saporosi subiectũ. Ex pos⁹ qñ sũt in corpe cõmixto in quo dñatur humidũ saporosum: et sic subtili modo nõ sunt odoris subiectũ nisi potentia. s. inꝑtum possunt euaporare p calidũ siccũ. ¶ iiii.

¶ Q⁹ odor et sapor diuersimode causant a qualitatib⁹ subiectorũ cõplexionalibus

CUm aũt passio causata p se ex qualitatib⁹ complexionatib⁹ subiectũ suũ: sit sequela tot⁹ cõplexionis. Odorqz sit hui⁹ passio:quoniã in eo pmixtum est humidũ siccũ ⁊ calidũ euaporare faciens. Et quib⁹ principaliter ꝓstituit odor ibẽ corp⁹. videtur q⁹ odor sit sequela tot⁹ cõplexionis rei odorantis. At vero hunc videtur esse cõtrarium: qõ habitũ est supius Idem corp⁹ esse odorifer⁹ ⁊ saporosum. vnde si odor esset sequela tot⁹ complexionis. Eodem modo. vt videt. ⁊ sapor. Odor aũt principaliter est in sicco:⁊ secũdario in humido:sapor ecõuerso. Secundũ hoc ergo idez corpus esset principaliter ex sicco:⁊ secundario ex humido ⁊ ecõuerso:qõ est impossibile. Nos itaqz dicimus q⁹ sapor ⁊ odor reuera sũt sequela complexionũ corpor⁹ odorantiũ ⁊ saporantiũ:qz causantur a qualitatib⁹ cõplexionalib⁹. vt dictũ est. verũtamen nõ oportet q⁹ eodẽ mõ causentur ab illis quo cõplexionãtur:ac p hoc sapor cõsistit principaliter in humido:quoniã habet influere in ptes ⁊ nutrire. Odor aũt principaliter in sicco calido: vt temperet frigiditatẽ ⁊ humiditatẽ cerebri. Dicit ãt odor passio saporis:quia non accidit: nisi cui accidit sapor:⁊ causaf ab eisdem principiis. Nõ quidẽ eodẽs mõ se habentib⁹:in odore. s. ⁊ sapore. Ex eo mõ quo dictũ est supra. Itaqz virt⁹ saporis nõ est aliena nec accidentalis odorib⁹. quia sicut dictũ est: odores causanf a principiis saporis. vez odor non est passio ꝓportionata vt habitũ est ⁊ infra dicetur. Queri potest cur nõ omnia corpa nobis bene sapiant:que nobis bene odorãt. Nã ⁊ philosoph⁹ secundo de anima dicit:q⁹ alia quidẽ ꝓportionaliter habent odorem ⁊ saporẽ. Alia vero ꝓtrariũ zõ. Nos itaqz dicim⁹:q⁹ nõ in oĩbus odor saporem sequitur. Nec hoc dicit philosoph⁹. sed dicit q⁹ in quibusdã sit:in quibusdã nõ. Et hmõi causa est:quia quãdoqz in corpe odorabili humidũ qõ actu in iꝑo est:indigestũ est Ideoqz dat odorem acutũ acreũ illud qõ euaporat ex iꝑo p calidũ. Et digerẽ complete p calidũ:qõ facit iꝑz euaporare:hoc enĩ subtile est:facile digestibile. Et nec erit odor dulcis. hoc ꝓprie accidit i florib⁹ ⁊ in quibusdam pomor⁹ acetosor⁹ fructib⁹. Et hmõi signũ est:q⁹ si hmõi poma assarentur vel elixarenf:acquirerent etiam dulcem saporem p humidi decoctionez. Odores itaqz qui habent delectabile sapor⁹;ꝓportionati sunt saporibus. Ideoqz penes iꝑm nõ distinguit. qui vero ꝓprie habent delectabile:nõ semp ꝓportionati sunt. Odor ei floris qñqz dulcis est:etiã vbi sapor ñ est dulcis. Ideo qz penes sapores nõ possiunt distingui tales odores.

¶ v.

¶ De quibusdã corporib⁹ odorabilibus secũdum arestotilem.

PRro dicit philosophus in libro de sensu ⁊ sensato:q⁹ mare odores habet: et sal magis odorabile est nitro Nõ etiã manifestat p hoc:quoniã a sale et nitro fluit oleũ. magis aũt terreũ est nitr⁹. Amplius inquit lapis nõ odorat. quoniã achimus est:ligna vero odorãt:q⁹ sunt enchima. lignor⁹ quoqz que odorabilia sunt aquatica min⁹. Ut enĩ tam habitũ est supra

nichil est odorifer: nisi qō est compositū. t vapore sicco
cū aporatiū. Elementa igit cū sint simplicia: non sunt
odorabilia. Mare vero cū admixtū habeat vaporē sic
cum terrestrē adustū qui causat salsedinem in eo. efficit
odorifer. quoniā odor ꝓsistit in vapore sicco. Porro sal
est species terre. vt habet in libris metheororū. generat
eni ex sicco terrestri ꝓusto: liquente aūt humido aquo
so. Nitr aūt species pl' sicca: ꝓpterea etiā magis olei
extrabitur de sale: q̄ de nitro: sicut exptum est in alchy
mia. Et hoc ideo: q: humidū aereū plus est in sale q̄ in
nitro. Dō q: facile vaporat: ideo magis est odoriferum
sal q̄ nitr. Lapis vero genera ex luto viscoso: t est cō
pactus ac terrestris. Idcoq; nō vaporat: ac p ꝓsequens
nō habet odorē. ligna vero plus habent de aereo. cui'
signū est q̄ cremabilia sunt. Et qñ talia facile vaporāt
ideoq; ligna odorabilia sunt. Et inter hec aquatica li
gna: q: magis frigida sunt. t humiditate aque magis
humida. Idcoq; nō magis sed min' vaporātia sunt: ac
p hoc min' odorabilia. ¶ Cap. vi.

¶ De odorib' quorundā metallorum. Aristoteles in libro de sensu et sensato

Inter illa vero que metallant aurum nō odorat: q: achi
mum est. Es aūt. i. cupr t ferr odorabilia sunt Et qñ
comburit humidū in metallis. tunc fcorie metallor odo
rifere siue odorabiles fūt plus ipis metallis Argentū
vero t stannū magis odorāt q̄ aur: minusq; q̄ es t fer
rum: eo q̄ magis aquatica sunt. ¶ Albert'. Aur quip
pe quia fit ex puro sulphure t argento vivo optime cō
mixtis. calido cōmiscente: ac frigido congelante. vehe
mentez habet compactōez ex cōmixtionis bonitate. Et
hui' signū est ei' ponderositas. habet etiā constrictionē
porr extrinsec' ex frigido ꝓgelante. Et vtrūq; illorū
ꝓhibitiuū est euaporatōis: ac p consequens odoris. Ar
gentum aūt t ferr ita se habent: q̄ in cupro quidē est sul
phur pur t argentūuiū nō pur: t non bene cōmixta
nec equalia: q: plus est ibi de sulphure. Idcoq; non est
solidū in ptibus. Sed ob abundantiā sulphuris est po
rosum: t ob hoc euaporatiū: ac p ꝓsequens odorifer.
Ferr aūt est ex sulphure viscoso t argentouiuo lutoso.
Et ꝓpter viscositatem hmōi nō potest aqueū hmōi ar
gentiuiui separi. Idcoq; ferr nō est liquabile: sed mol
lificabile. t ꝓpter hoc nō bonā habet cōmixtionē: poro
sum est atq; euaporatiū: t p cōsequēs odorifer. Po
ro stannū t plumbū ex vtroq; impuro sunt. Sed vincit
in eis argentiuiui aqueū: t nō habent compactōez ptū
ꝓpter minorem ergo compactōez magis odorifera sūt
q̄ es t aur. Benigq; fcorie oīm illor ꝓpter actōnez cali
dreq̄ est aperitiū porr: t euaporatiū terrei t humi
di magis odorabiles sunt ¶ Cap. vii.

¶ De odoribus ciborū ac medicaminum Razi in almasore.

Dures aūt vapores faciūt passionē in odoratu
quem admodū t in gustu. aqueū eni t oia acer
ba t pungitiua vt alliū t cepa ledunt odorat'
sensum: nō min' fere q̄ gustū. Sic t in oibus aliis fm
maiorem ptem: ea que mouent sensum gust': mouent et
sensum odoratus. vnde t est inuenire plurima: que nū
q̄ gustauerunt boies ꝓpter odorē eor fetidū: q: nozūt
cui' nature sunt: p copiā cerificatōis q̄ ducunt ad illos
ex eor odorib'. Sunt aūt t alia quor odor naturā eo
rum nō ꝓdicat: t hec quidem aut diuersa sunt natura:
aut odore priuata. Que diuersa sunt natura: iocūdi sūt
odoris: maximeq; rosa. Gust' eni eius valde manifeste
diuersus est ab odore. Nec significatio concordat vtri
usq;. Cui' rei causa est: q: rosa varia est: t nō cōsimilū
priuz. Gust' quidē ei' compositū est ex amaro t aspero
suauiq; t aquoso: ps ei' amara calida est t subtilis: ps
suauis aspera est frigida t grossa. Aquosa vero i sapo
re varia est: media inter subtilem t inter grossum Sub
stantia vero odorifera est vaporosa t dissoluta maxime
in corpib' odoriferis iocundi odoris. vapor aūt ex ca
lorib' generatur: nec ab oībus ptib' odorari resolvitur
Odor eni rose nō signat quid calidū t subtile in oibus
ptibus ei' tantūmodo. Sic ergo oīa q̄ odorē habent
calida sunt. Sed cū significatio nature q̄ sumit ex odo
re transit rez iocundaz odorem: nec est illi adequata.
fida nō est: maximeq; rose. Que aūt odorem nō habēt
vt dulcia t salsa: nō manifestatur a nobis virt' cor: ni
si p saporem. Que eteni odore carent: aut ideo priuata
sunt odore: q: vapor qui soluit ab eis: est in vltimo pu
tatis Aut q: nō cōsonat adoratui in tpantia inter gros
sum t subtile. hinc ē ergo q̄ amara t pungitiua ꝓpter
substantie subtilitatē odorifera sunt odorib' consonis
cor saporib'. Salsa aūt t aspera odore priuata manēt
De naturaq; species ambe sunt grosse substārie. Et aspe
ra cū grossiore substātia frigide complexionis sunt: qua
etiā de causa null' ab ea vapor dissoluitur. Porro odori
fer odor designat: q: subtili substantie sunt t calide
cōplexionis. nō tñ est certa significatio q̄ra sit cor sub
tilitas t calor. Idcoq; indiciū cōplexionis rez: ex odo
rib' minime esse ꝓpenditur ¶ Auicenna in secundo ca
none. Odores quidez ꝓueniunt a caliditate: t ꝓueniūt
a frigiditate: sed cor olefactio t ipor sternutatio secū
dum plurimū est caliditas: q: causa plurima in ꝓpinqui
tate odor ad virtutem odorandi est substantia subtilis
vaporosa: q̄uis aliqñ sit fm semitā cōuersionis aeris p
ter resolutōez alicui' rei ex habente odorem. Omnes er
go odores ex quib' sentit medicatio: aut declinant ad
latus dulcedinis. calidi sunt. Illi vero ex quib' sentitur
acetositas vt rosalis tharagiati. i. lacualis vapor. s. de
lacub' vel paludib' oīs frigidi sunt. oīa quoq; bene
redolentia fm plurimū sunt calida. ꝓter illa quib' asso
ciatur rosalitas vt muscꝰ t sedatio spirit' et aubelitus
vt camphora et venufar. Amboz eni corpa nō euacu
antur substantia in frigiditate associata odori vsq; ad
cerebrum. omne ergo bene redolens est calidū. similter
etiā oīa alfenitati. i. species que sunt vt piper t sil'ia
calida sūt. t ob hoc dolorē capitis faciūt. ¶ Cap. viii.

¶ De differentijs odorū. ¶ Albertus.

De differentijs odor in libro d̄ sensu t sensato
dicit philosophus: q: due sunt species odoris.
Una. s. que est pene delectabilis odorat' in sa
poribꝰ t ñ habet delectatōez p se solū nisi etiā tng'tū sa
porabile. Alia qñ quidem fm seipos odores delectabi
les sunt. Exemplū prime est odor ciboz. Secunde aūt
odor floz. Porro gregori' nyssen' dicit q: generalissima
odor differentia est bon' odor et malus. Et hoz medi
um: qd̄. s. nec bene odorabile est neq; fetidū. Sciendum
aūt q: species odoris distinguun ē fm duplicem modu
s. in se: et in compatione ad delectatōez vel tristiciam:
quā inferunt olefactui. In se quoq; distinguuntur du
pliciter. s. absolute: et in comparōe ad saporez. Absolu
te cū distinguunt: ꝓpria cor nōia nō habem': eo q̄ ma
le odoram'. Ēt in illa distinctōe nō habem' nisi nōia
excellentiaz. Et vnū dicim' redolens. Et aliud fetens
Et si habem' medium hoc nō est p cōmixtionem: sed p
abnegatōem extremoz. s. qd̄ neq; est redolens neq; fe
tens. In compatōe vero ad saporez denominam' odo
res noībus saporū: vt a dulci sapore: dulcem odorem: t
ab amaro amaz: et a pingui pinguem. et ita de aliis.
Sicq; multiplicandi sunt odores fm doctrinā supi' ha
bitam de coloribus et sonis. Porro penes delectabile
distinguuntur odores in duas species tñ. Quaz vna
est. s. fm delectabile qd̄ cōfert alimento et hoc principa
liter et primo est in sapore cibi. secūdo in odore. Odor
eni cibi manifestat saporem: qui est in eo delectabilis.
Alia vero est fm delectabile qd̄ cōfert ad sanitatem et
hoc est p se et principaliter in odore. Cuz enim odor sit

quedã euaporatio ptingit ad locũ cerebri:ad quã ptin gere nõ potest substãtia cibi. Ideoqz necesse est vt hoc delectabile sit p se ipm in odore:t nõ in compatõne ad cibũ.t hoc est pcipue in floribꝰ t aromaticis speciebꝰ. Quia vero humidũ vaporatiuũ vt est vinuz vel medo qñqz nocet humano cerebro:eo qꝺ vapores ad cerebrũ eleuati,ppter cerebri frigidã naturã infrigidãtur t coꝛ rumpuntur. Indeqz fiunt catarri ac defluentia reuma tis. Ideo qñqz in potu taliũ immiscentur odoꝛifera vt in vnũ cuenĩat duoꝝ sensuũ delectabilia.vnde delecta bile sapoꝛis in potu ad linguã ꝓfert ad alimentũ Et de lectabile aromaticoꝝ in euaporatione ad cerebꝝ:ꝓfert ad sanitatem. ¶ xix.

¶ De aere temperato et intemperato. Constantinus in pantegni pte quinta.

HEr quidem est temperatꝰ:qui.s.nec caliduꝰ est nec humidꝰ nec siccꝰ nec frigidus.sicut aer ver nus.Quidã aũt intpatus: qui.s.contrario mo do se habet.Itẽ tpatus aer est mundificatus. subtilis. clarus.odore suauis.Sole occidente frigescens.oꝛiẽ te vero cito calescens.Aer bas habens qualitates coꝛ poꝝ tpat cõplectiones:humoꝛes t spũs confoꝛtat atqz clarificat:t digestiuã virtutẽ adiuuat. Complexiones eteñ coꝛpis sequũtur cõplexiones aeris.vnde si aer cla rus est lucidꝰ:humoꝛes t spũs clari sunt t lucidi. si ve ro turbidꝰ:humoꝛes t spirꝰ turbant t ingrossantur. Intemperatꝰ aũt est aer.vel in qualitatibꝰ: vt calidioꝛ frigidioꝛ humidioꝛ siccioꝛ tpato. Aut in tota substãtia vt pestilentialis.Qualitates exit quinqz modis.s.p di uersa anni tpa:fm oꝛt t occasus stellaꝝ:ppter ventos ppter regiones:ppter fumos. ¶ Actoꝛ.De his aliaꝝ pleniꝰ dicetur:vbi inter artes ceteras de medicina tra ctabitur. ¶ Auicenna li.1.Aer bone substãtie est.Cui nec admisceꝫ ex vapoꝛibꝰ nec ex fumis res extranea:et qui celo discooptus est:nõ inter pietes t tecta cõstrictꝰ Sed cũ in aere putrefactio cõmunis acciderit: tũc dis cooptus magis eã recipit:q̃ constrictꝰ t occultatꝰ.Ali as aũt discooptus melioꝛ existit.Et hic quidẽ bonꝰ aer pmanet clarꝰ:nisi cũ eo vapoꝛes misceãtur lacuũ t staꝝ gnoꝝ ac pfunditatũ aquã contimentiũ:t terraꝝ q̃ late sunt:t locoꝝ vbi olera talia qualia sunt eruca. t caules oꝛiunf.t arboꝛes viscose malarũqz complexionũ:et nu ces t ficꝰ:t odoꝛes putridi.Et ppter hoc nõ remoueã tur ab eo boni venti qui ex alta terra sufflant vel equa li.aer calidꝰ dissoluit t laꝛat: etsi caliditas eiꝰ pauca fu erit vel tpata coloꝛẽ rubificabit:eo qꝺ sanguinẽ ad exte rioꝛa trahit.Qz si fuerit multa coloꝛẽ citrinũ efficit:qz resoluit illud qꝺ attraxit. Ipe quoqz multũ sudoꝛẽ effi cit:t minuit vrinã:digestionem debilitat:t sitim facit. frigidꝰ aũt aer cõstringit foꝛtioꝛẽqz digestionẽ reddit. vrinã multã efficit:eo qꝺ humoꝛes cõstringit:t in sudo rem paꝝ resoluunf.Egestionẽ quoqz minuit:qz muscu lis natiũ se expimentibꝰ rectũ intestinũ paꝝ obedit:id circo egestio multũ moꝛatur;t eiꝰ aquositas in vrinam resoluitur.Aer humidꝰ cutẽ lenit:t coꝛpus humectat Siccꝰ vero cutẽ exiccat:et coꝛpꝰ denigrat. Aer turba tus aĩaz tristificat:t humoꝛes cõmouẽt. Nõ est aũt idẽ ger turbatꝰ t grossus.Aer enĩ grossus est ille:qui i tur batione sui similat. Turbatꝰ vero qui cũ ptibꝰ grossis miscetur. ¶ xx.

¶ De pprietatibus aeris septentrionalis. Constantinus vbi supza

HEris mutatio ppter regiones est quinqzpartita.s.ex loci altitudine.ex eiusdẽ humiditate.ex montiũ vicinitate.ex maris ppinquitate.ex na tura pulueris terre. locoꝝ aũt cause maioꝛes sunt ceteris immutando aerem. Septẽtrionalis aer frigidꝰ est t siccꝰ. Ciuitates ergo septentrionali polo suppolite saꝝ ptice leuticie:frigidioꝛes esse comꝓbãtur ac siccioꝛes. bis aqua clara:t aer clarissimus:coꝛpa samissima:coloꝛ pulcher t rubicundus:coꝛpa mollia et foꝛtioꝛa:pectoꝛa lata subtiles coꝛe.qz caloꝛ naturalis ad interioꝛa rediẽs pectoꝛis:pectoꝛa dilatat:coꝛas subtiliat. Et qz ad supi oꝛa refugit inde capita coꝛ et coꝛpa foꝛtioꝛa sunt:t vi ta longa: mores aũt aspꝛi;ppter abundantiaz colere ru bee.masculi maxime patiunt pleuresim pipleumoniam aliosqz morbos calidos. femine nõ multũ concipiũt qz frigide sunt.nec tñ abortiuos pariunt. Sed cum angu stia magna parturiũt;ppter eaꝝ siccitatem plurime ve ro steriles sunt.his etiã inest lactis paruitas:qñ ex fri gido coagulatur aqua.ptisis quoqz ppter laboꝛẽ patꝝ qz vene in pectoꝛe crepant.ventres huius gentis duri sunt.vomitꝰ facilis et sine angustia.Appetitꝰ boni t ci to digerentes. qꝺ ex naturali caloꝛe est ad interioꝛa su gienti.Stomachꝰ mundificatꝰ potꝰ nõ appetitꝰ:quem nimia comestio tollit. Meridianoꝝ qualitates his cõ trarie et oppolite sunt:qz sunt fm calidũ et humidũ et hoc male recuꝑatum.multarũqz putredinũ:sicut est aq̃ salsa et putrida currens p terre supficiem.homies sicci coloꝛ niger.capita humida et flegmatica. flegma vero nimiũ de capitibꝰ descendit in stomachũ.vnde appetitꝰ digestioqz deficiunt:ex nimia frigiditate coꝛ.Caloꝛ ci naturalis dissoluitur dũ exit ad exteriora. vñ deficiunt coꝛpa:qz mollia sunt et flegmatica. Ex quo potu facile inebriatur. Capitibꝰ cito deficientibꝰ: coloꝛ coꝛ mura bilis.moꝛes quieti et mansueti.vita pua. In coꝛporibꝰ nascuntur pustule vel apostemata ad sananduz sibi dif ficilia ppter humectatões nimias ad putredines citas plurime vero infirmitates in masculis dysinterie: diar ria.febres epiales diuturne.catexie bũde.emoꝛroide. Mulieres sanguinis fluxu fatigantur et frequẽter ob oꝛtiunt.Senes paluli laboꝛãt.pueri epilentici t anelosi fiunt. In iuuenibus aũt maxime raro infirmitates ma scuntur:qz ventres coꝛ facile soluunf. vñ humoꝛes bu midi purgantur ¶ xxi.

¶ De pprietatibꝰ aeris oriẽtalis et occidẽtalis

ORientaliũ regionũ aer clarus est: paꝝ siccꝰ in ter caliduꝰ t frigidũ tpatus: sicut est veris com plexio. Illic habetur aqua clara.mollis.sapoꝛe suauis.siue sit celestis.t.pluuialis.siue terrestris.Clari ficatur enĩ sole:quippe cũ splendoꝛ eiꝰ tpatus sit. Nec est salsa:cũ ibi sol nõ diu maneat. Neqz cruda:qz ñ ab ea se elongat. Ibi coloꝛes hominũ lucidi cũ ruboꝛe t al bedine mixte:carnes multe.voces clarissime.coꝛpa sana et foꝛtia.moꝛbi pauci. Moꝛes nõ ignobiles.herbe mul te. Arboꝛes magne multũ generãtur:qz ꝑter qualita tum tpamentum multe et pfecte sunt actiones earum. habitatoꝛes buꝰ poli nõ sunt superbi neqz tracundi. Ex humiles et mansueti. Ira enĩ et superbia nascũtur ex ca loꝛe intpato et multo. Occidentales regiones acrẽ nõ tpatum habent:sed caliduũ et humidũ grossum et clarũ Paꝝ aqua mutabilis est t turbida:qz splendoꝛ solis ñ lucet eis in primis ptibꝰ dicti: vt coꝛ aquas vel aerẽ di gerat.vnde boies ibidẽ multas patiunt infirmitates. t coloꝛ coꝛ mutabilis ẽ virtutesqz cito deficiũt. Quia in estate principio dicti frigescũt; et in vesꝑe calescunt. aer ergo coꝛ inequalis est;sicut autumnalis.voces mute Et oibus anni tpibus infirmitates patuntur. Regio nes aũt cuilibet ustaꝝ vicinantes tpate vel intpate sũt fm eas quibꝰ affines sunt. ¶ xxii.

¶ De diuersis aeris et locoꝝ situ vel vicinitate.

HAbitudo locoꝝ aerem habet clarꝝ et mundifica tum:qz venti septentrionales ab altis locis na scentes: ad altioꝛa loca cito penetrant. Aqua igitur coꝛ clara subtilis t dulcis est. homies pulcri co loꝛis.foꝛtes et sam.coꝛpa coꝛ magna.humiles sunt t mansueti. Nec laboꝛes sunt eis multi. Aer regionuz q̃ sunt in vallibꝰ sive fossis hiemalibꝰ pluuius infunditur

que ab altioribꝫ ad inferiora facile plabuntur. Illic homines in estate sitiũt: quã collectã nõ currentẽ bibunt. Septentrionales ad eos nõ ptingunt venti. sed meridi aut tñ ꝫ ipi calidi. idcirco eoꝝ aqua calida est. multum infirmãtur: virtutes eoꝝ euacuantur. his corpa parua ꝫ lata: crura grossa: pili nigri: ꝫ cutis nigra siue liuida. Nec sunt multi laboris ꝓpter molliciẽ corpis Si vero loca nõ multũ sunt calida inhabitantes sunt ydropici. Ex montibꝫ quoq; vicinitate mutatur aer. si enĩ mons meridiano vento est oppositꝰ: ꝫ septentrionalis ad eũ pueniat: aerẽ frigidũ ꝫ siccũ habet ꝑm qualitatẽ septẽtrionalis. Si vero septentrioni oppositꝰ fuerit: ecõtra accidit. Ex vicinitate maris mutatur aer. Nam si mare sit ex pte septentrionali fum9 ascendit de mari: qui vicino miscetur aeri: ꝫ sic eiꝰ natura frigida ꝫ sicca. Si aũt ex pte meridici: calida erit ꝫ humida. Mutaꝫ etiã ex natura puluerisꝫ: q; si terra petrosa fuerit regio frigida ꝫ sicca erit. hoc enĩ testaꝫ aqua ꝓfluens ex lapidibꝫ frigidis: q̃ qñ ex luto nascitur. si aũt terra solida est et aspera: regio erit calida ꝫ sicca. Et inhabitantium corpora: sicca ꝫ macida. Si vero terra argillosa regio humida ꝫ frigida est. Mutatur etiã aer ex natura fumi: q; si in exercitus quoꝝlibet vel q̃libet inhabitantium terrã: siue in criptis siue similibꝫ vbi sedent locis. paludes. herbe. silue. arbores fetentes sunt: aer cito putrescit. vnde loci illi9 incole sepe solent egrotare. Ex qꝫ illa putredine cũ fumi dissolutõe febricitare: quoꝝ color citrinus efficit. Lib9 nõ bene digerit. Eoꝝ enĩ aqua putrida cibũ retardat: sunt ergo sine virtute. ¶ CXIII

¶ De aere pestilentioso.

Aer aũt a substantie sue temperamento ĩ putredinem seu qualibet pessimã qualitatẽ mutatus pestilentialis vocatur. vnde loca illa inhabitãtibus vniuersaliter ꝫ equaliter morbi dñantur: q; in diuersis corporibus suis multa pessima accidentia vnuꝫ et eundẽ morbũ facientia coadunãtur: sicut alienationes dolores: mmũ sudores: in extremitatibꝫ corpoꝝ frigiditates: in pectoribus calores: in linguis siccitates: in ore fetores: nunc anxietates: vomitꝰ colericiꝫ solutões: ventositates: vrine pessime ac diuerse. hic morbus vocatur epydimiaꝫ: q; multiplex est ꝫ subitꝰ. vno eodemq; tpe multis ingruens hoibus. huiꝰ causa est vniuersalis mutatio circũdantis aeris. Qui duabꝫ ex causis mutatur ex situ regionis: ꝫ ex qualitate tpis. Mutatio ꝓpter locum fit ex fumo dissoluto herbaꝝ: fructuũ: vel similiuꝫ putrefientiũ: q; dum ascendit miscet aeri. Similiter ex fumo lacuũ. criptaꝝ. fossaꝝ. corpoꝝ mortuoꝝ. Mutatio ex qualitate tpis est: cũ tpa naturã suaꝫ exierint. vt si tpa hiemis fuerint calida ꝫ sicca ac sine pluuia. Estaꝫ aũt pluuiosa. ver frigidũ ꝫ siccũ. autumꝰ calidus ꝫ humidus. hinc enĩ pestilentia locis euenit: faciẽꝝ varietates. pacte febres cũ accidentiũ pessimitate Causa hec prima minor est. que ñ tñ hoies sed bestias mortificat ex corruptõe humoꝝ siue spirituũ. Aliqñ etiã hec pestilentia cadit in terre seminaria. vnde fructꝰ arboꝝ perdunt colores ꝫ succidũt: quos aliqui comedẽtes in pessimas incidunt infirmitates. Corpa vero malis humoribus mundificata: ꝫ in custodiẽda sanitate nõ neglecta. in hac tñ peste ꝑmanent salubria Similiter ꝫ illa quoꝝ cõplexio cõpletioni mutari aeris est ꝛraria. Nõ soluꝫ inde nõ deteriorantur: sed etiã ex eadẽ mutatõne meliorantur. ¶ Ex imagine mundi. Ex aere igitur nascitur pestilentia. vel siccitate. vel calore. vel tempestate corrupto. Que spiraculo pcepto. luez. vl' tempestatẽ. vl' morbem generat ¶ Isidoꝰ li. iiii. dicit. Pestilentia est ꝛragium qõ oũ vnuꝫ apꝑbendit: celeriter ad plura transit gignitur enĩ ex aere corrupto. Et in viscerib9 penetrando inuitur. hec etsi plerunq; p aereas potestates fiat: tñ sine arbitrio omnipotentis dei omino nõ fit. dicit aũt pestilentia quasi pastilentia: eo ꝙ velut incendiuꝫ depascens in toto corpe pestis descendit. Eadẽ ꝫ contagiuꝫ a contingẽdo: q; quecunq; contigerit polluit. Spa ꝫ inguinaria ab inguinũ pcussione. dicitur ꝫ lues ab labe ꝫ luctu. que tam acuta est: vt nõ habeat spaciũ tpis. quo aut vita speret aut mors: sꝫ repentinꝰ languor sumul cũ morte venit. ¶ CXIIII.

¶ De habitatione demonũ in hoc aere caliginoso. ¶ Actor.

Hec aũt omnia que dixim9 de ventis ꝫ nubib9 ac ceteris que sequũtur: fiunt in hac inferiori aeris pte crassa ꝫ turbulenta. Nã serenitas atq; tranquillitas semp est in supma. In hoc eodẽ celo. i. aere infimo ꝫ caliginoso. teste scriptura. demones habitãt Nõ ad ipius aeris ornatũ: sed in penã suã. ¶ Petrꝰ lõbardꝰ. Eteni superbie sue merito de celo empireo in quo cũ aliis fuerat lucifer cũ oĩbus prauitatis sue ꝛsortib9 in hunc aerẽ caliginosuꝫ deiecꝰ est. qui iuxta petri sententiã eis quasi carcer vsq; ad diẽ iudicii deputatꝰ est. tunc enĩ in baratꝝ detrudentur inferni. ꝑm illud euangelii. Ite maledicti in ignẽ eternũ: qui paratꝰ est diabolo ꝫ angelis eiꝰ. hoc etiã ad pbationẽ nostrã facũ est. vt sint nobis causa exercitatõis: sicut scriptũ est. Non est nobis colluctatio aduersus carnẽ ꝫ sanguinẽ. Sꝫ et aduersus principes mũdi ꝫ aduersus rectores tenebrarum haꝝ. hinc ꝫ ipe diabol9 dicitur princeps aeris huius ¶ Remigius sup epl'am ad ephesios. Philosophi quoq; dixerunt; ꝫ etiã nostri doctores ita opinantur: q; ita plen9 est iste aer caliginosus demonib9: sicut solũ radius minutissimis puluisculis ¶ Cassian9 in libro collationũ. Dicit quippe. sicut iam supius dictũ est. tanta dẽ sitate ꝛstipat9 est aer iste qui est ꝓpe terrã. In quo non quieti ociosiq; ꝓuolitant: vt eos vtiliter aspectib9 nris diuina ꝓuidentia subtraxerit. Aut enĩ terroꝛe ꝛcursus coꝝ. Aut horroꝛe vultuũ in quo se ꝑ voluntate sua. cũ libitum fuerit. transformant intolerabili formidine homines consternarentur. certe quotidieq; nequiores eorum exemplis redderent.

¶ Continentia libri sexti.

Sextus liber incipit agere de opere diei tercii. hoc est de aquarum congregatõe ꝫ de hmõi elementi scilicet aque natura ꝫ effectu ac multiplici varietate. Cõtinet autem capitula. xcv.

De opere diei tercie. ad est. de aquarum inferiorum congregatione i.
De quattuoꝛ elementoꝝ dispositione ii.
Qualiter tanta aquarum multitudo cõgregari potuit in vnum locum. iii.
De loco congregationis earum iiii.
Cur ꝛgregatões aquaꝝ appellauit deus maria v.
De naturalibus aque ꝓprietatibus vi.
De eodem. vii.
De mari. viii.
De salsedine maris. ix.
De ponderositate aque salse. x.
De natura ꝫ effectu aque marine. xi.
Qualiter aqua maris amaritudinem deponat xii.
De occeano. xiii.
De causis augmenti ac decrementi in eo. xiiii.
De mari mediterraneo xv.
De sinibus maris xvi.
De duobus fontibus calorꝭ et humorꝭ inuicem sibi oppositis. xvii.
De estibus maris xviii.
Qualiter fiant secundum cursum lune. xix.

De ipsorum estuum variatione xx.
De creatione ventor et maris refluxione. xxi.
De periculis maris xxii.
De diluuiis xxiii.
De fontibus xxiiii.
Qualiter inuestigandi sunt salubres fontes xxv.
Quibus in locis querendi. xxvi.
De natura aque fontalis xxvii.
De diuersis generib' fontium xxviii.
De mutabilitate quorundam fontium xxix.
De miraculis quorundam fontium xxx.
De fluminibus xxxi.
De origine fluuior' t quorundã exiccatione xxxii.
De his qui augentur in estate. xxxiii.
De flumine nili xxxiiii.
De cursu eiusdé:t latitudie:t irrigatõe egipti. xxxv.
De gange xxxvi.
De tygri xxxvii.
De eufrate xxxviii.
De iordane ceterisq3 famosis fluminibus xxxix.
Adhuc de eodem xl.
De quorundam fluminum miraculis xli.
De lacubus t lacunalibus aquis xlii.
De lacu affalti t tyberiadis ceterisq3 famosis xliii.
De quorundam lacuum miraculis xliiii.
De puteis xlv.
De natura aque putealis xlvi.
De puteo fodiendo xlvii.
De aqueductu faciendo xlviii.
De cisternis xlix.
De piscinis t balneis l.
De vsu balnei li.
De iuuamentis t nocumentis balnei lii.
De diuersitate aquarum multiplici liii.
De diuersitate aquarum in pondere. liiii.
De diuersitate in colore lv.
De diuersitate in sapore lvi.
De saporibus in genere lvii.
De sapozum causis lviii.
Utrum generentur a qualitatibus primis lix.
Utrum sapor sit passio compositi vel simplicis lx.
Determinatio eiusdem questionis lxi.
De cognitione complexionis ac substantie cibi vel medicaminis p sapores lxii.
De numero t differentiis saporum fm auicennaz lxiii.
De operationibus vel effectibus eorum lxiiii.
Item de eodem secundum almasorem lxv.
De compatõe saporum ad inuicẽ i calore t i frigore .lxvi
Adhuc de eodem. lxvii.
De aquis metallinis lxviii.
De aquis sulphureis lxix.
De aquis calidis t frigidis lxx.
Adhuc de eodem lxxi.
De aquis coctis lxxii.
De simplici potu aque lxxiii.
Adhuc de eodem lxxiiii.
De aquis ad notandum eligendis lxxv.
Iterum de eodem lxxvi.
De aquis perniciosis t venenosis lxxvii.
De his que generantur ex aquis t primo de vellere arieo. lxxviii.
De spongiis lxxix.
De lapidibus pciosis ex aqua generatis lxxx.
De natura t speciebus pumicis lxxxi.
De natura t origine salis lxxxii.
Adhuc de eodem lxxxiii.
De operatione salis in medicina lxxxiiii.
Item de eodem plinii documenta lxxxv.
De operatione iplius in alchimia lxxxvi.
De diuersis speciebus salis lxxxvii.
Adhuc de eodem lxxxviii.
De flore salis lxxxix.
De nitro xc.
De virtute ipsius in medicina xci.
De bitumine xcii.
De virtute bituminis in medicinis xciii.
De alumine t eius origine vel natura xciiii.
De virtute eius in medicina xcv.

De primo opere diei tercij.i.de aquarum congregatione. Comestor. C. J.

Tercia die creator ags existentes sb firmamto cõgregauit in locum vnum: que licet plurima loca obtineãt: tñ qz continuantur oñs in viscerib' terre:in locũ vnũ dicũtur congregate. vñ potuit esse: vt aque que totuz aeris spacium.s.vaporabiles occupabant: solidate tñ modicũ obtinerent locum. Et terra paululũ subsedit:vt eas tãq3 in matrice pcluderet Et sic apparuit arida q3 pri9 latebat sub aquis Alexander. Si aũt queriẽ cur nõ dicat scriptura:fiant aqua t terra:vel fiat cõgregatio aquar:sicut supius dixit:fiat lux:t fiat firmamentũ Dicim9 qz nõ est simile de aq3 t terra:vt de firmamento t luce. Cũ enĩ factio ptineat ad speciẽ.lux aũt t firmamentũ habeãt speciẽ valde distantem a materia informi:recte id ipm ostendit p verbum fiendi. Aqua vero t terra licet receperint species in tercia die:tñ qz maxime accedũt ad materiã informẽ que pri9 etiã dicta fuerat noie terre vel aque. Ideo sub alto loquendi modo cor factura cõgrue designat: dicẽdo:congregent aque:vt inde notaret: qz pri9 erãt in cõfusione:nunc aũt distinguãtur. Et sic in vnoquoq3 triũ dierum vna distinctio notaret. Unde augustin9 sup genesim. Acceperũt inquit hec duo pprias istas species nobis notissimas atq3 tractabiles. Aqua.s.mobilẽ. Terra immobilẽ Ideoq3 de aquis dictũ est congregent.de terra vero:vt appareat arida. Aqua enim est labiliter fluxiua. Terra vero stabiliter fixa. Letet si queratur: cur celũ habeat diẽ in quo factũ est p se:cur nõ similiter t terra que est aliud extremũ suũ habeat diẽ per se. Et mediũ similiter.i.aqua.dicim9 qz terra t aqua plus inuicem sibi appropinquãt in materia t forma qz celũ cũ altero illoz. Eadẽ enĩ est materia terre t aque fm trãsmutationem. Celi vero materia est ingenerabilis et incorruptibilis.ita qz non corrumpitur fm partẽ: nec fm totũ. Ideoq3 vno die scriptura ppunxit ista duo: que in se inuicẽ erant pfusa. Si vero queriẽ cur nõ fit mentio de aeris factura exprsse sicut aque t terre. dicim9 qz scriptura ibi loquit tantũmodo vt carnalib9 apphendentibus sensibilia. Ideoq3 loquitur exprsse de aqua t terra que sunt visibilia. Aer aũt inuisibilis est. Ideoq3 de illo nõ fit mentio:nec in ope distinctõis: nec in ope ornatus. Sed totũ celi:t terre:t aque noĩbus insinuat. Nã sicut hic nõ loquitur de aere:sed tantũmodo de aquis. Sic etiã infer9 in ope ornat9 nõ fit mentio de aere sub rõne aeris.sz tm sub ratõe aquar. Ibi nãq3 dicit aques multiplicentur nõ in aere:sz sup terrã. II.

De quattuor elementorũ dispositione

Datur aũt hic intelligi aeris distinctio a terra: in distinctõe aquaꝝ. Quia ꝯgregatis aquis cũ nõ sit corp⁹ vacuũ necesse fuit corpus aliqđ replere vacuũ. ¶ Comestor. Nõ igit aliqđ mouebat: q̃ in dispositõe elementoꝝ aer videtur ꝑtermissus: q̃ nõ est nominat⁹: dispositꝰ eni est. Cũ liber ab aquis notaꝝ nobis formã accepit. ¶ Actor. Secundũ opinionẽ que dicit firmamentũ esse igneũ. i. summitatẽ vel reuolutõez ignis. Secũda die disposuit de⁹ ignez: q̃ tunc fecit firmamentũ. Tercia vero die reliqua tria elementa. Tũc eni dispositꝰ est aqua: qñ que pr⁹ aeris ⁊ terre spaciuꝫ occupabat: in vnã ꝑtem terre successit. Terra: qñ aquis nudata arida apparuit. Aer: qñ liber ab aquis notam nobis formã accepit Secundũ alias aũt opiniones de firmamento. s. que nõ dicũt illud esse igneũ: potest dici q̃ tercia die facta est dispositio oĩm elemẽtoꝝ ꝑ ꝓprias speras. Nã aquis in locũ suũ cedentib⁹ sicut aeris spera liberata est ab eis. Ita ⁊ spera ignis. totũ eni spaciũ aque occupabãt vsqꝫ ad celũ. Ordinãtur aũt quattuor elementa sm pondera: vt vnũqđqꝫ. s. quo leuꝭ est: eo superius sit. quo grauꝭ: eo inferꝰ. ¶ Albert⁹. Ideꝝ si secunduꝫ naturã terra est in medio oĩm: videbit esse quo ad omnẽ partẽ in medio aquaꝝ. Et videtur: q̃ deberet aquis vndiqꝫ esse coopta: ⁊ nullibi apparere arida. Ut vero nõ est simile de aquis ⁊ de aere ⁊ de igne: q̃tũ eni elementũ q̃libet rari⁹ est: tanto locũ occupat maiorem ⁊ q̃to spissi⁹: tanto minorẽ. vnde ⁊ dicit ꝓbs q̃ ex vno pugillo aque fiunt decẽ aeris; ꝓpter hoc aqua in minori loco est q̃ aer. vnde nõ sequitur si aer ⁊ ignis ambiãt terrã vndiqꝫ q̃ etiã aqua ambiat eã vndiqꝫ. Ceterum aqua humidũ habet incorpabile. Terra vero siccuꝫ incorpabile. que. s. duo dñantur in oĩbus elemẽtis. Ut vero aer humidum habet spũale ⁊ incorpabile, ꝓpter hoc aqua sm humidi sui naturã dissoluit terrã influens poros ei⁹. Ideoqꝫ aperitur terra sepe. Et non opit eã vndiqꝫ. Ut vero nõ ita dissoluit eã aer humido suo: nec influit eã. Et ob hoc vndiqꝫ circũdat eam ⁊ etiã terrã. simuliter ⁊ ignis. III.

¶ Qualiter tãta multitudo aquarum cõgregari potuit in vnum locum ¶ Actor.

Verum opinio illa de aquis q̃ totũ antea spaciũm aeris occuparunt: videtur habere calumniam. Si eni tota ꝑcauitas celi stellati plena eẽt aere: sicut nunc est: ⁊ ex tanto aere fieret aqua ꝑ cõdensationẽ. Cũ ex decem pugillis aeris fiat vn⁹ pugill⁹ aq̃ patet q̃ multo plus fieret de aqua: q̃ nunc sit de spera aque ⁊ terre. spera quippe tota ꝑtenta in cõcauitate orbis lune sic se habet ad hanc tanq̃ ad sui partez. ita q̃ cõtinet eã septuagies multies ⁊ quingentesies septies. Cũ ergo oĩs aqua densior sit aere: q̃to magis ex aq̃ si totũ occupabat: plus fieri aque ꝑ condensatõez q̃ nunc fit in vniuerso necesse foret. ad hoc tñ posset dici: q̃ qz nondũ elementa facta erant vel distincta. congregatio aquaꝝ ad verbũ dei: nichil aliud fuit: q̃ sm inferiorem sui ptem aquã ipam condensari: ⁊ condensatã in pres terre depressiores recipi. Secundũ vero superiorẽ premi in aerẽ rarefieri: ⁊ tunc forte primo indita est aquis verbo dei vis inclinatiua ad descensuꝫ. vel illa vis naturalis que pr⁹ inerat: tunc educta est de potentia in actũ. ¶ Alexander. Si querit cũ aque essent ꝑ totũ aeris spaciũ: quo cõgregari potuerũt in vnũ. Cũ nõ videam⁹ aquã condensari in se: sicut contingit de aere. Respondet augustin⁹ contra manicheos q̃ cũ dicitur congregetur aqua que sub celo est in congregationẽ vnã. hoc dicit. vt illa corpalis materia in eã speciẽ quã habent iste visibiles aque formaret. Ipa eni cõgregatio in vnũ: est ista formatio istaꝝ: quas videm⁹ ⁊ tangim⁹. Nã omnis forma cogit ad regulaꝫ vnitatis. Q, aũt dicitur: ⁊ appareat arida. quid aliud dici accipim⁹: nisi vt illa materies visibilez formã acciperꝭ quã nunc habet ista terra: quã videmus ⁊ tangim⁹. Supius aũt materie confusio ⁊ obscuritas nominabat terra inuisibilis ⁊ incõposita. nõdabat etiã aqua sup quã spũs dei ferebatur. Nunc fortassis aqua ista ⁊ terra sunt ex materia illa: que tunc illis appellabatur nõibus anteq̃ istas formas acciperꝭ quã in ꝑte vna scilicet ex ꝑte aeris cõsecuta est rarefactio: ⁊ loci maioris occupatio. Ex ꝑte vero aque densatio: ⁊ minoris loci occupatio. ¶ Albert⁹. Tria sunt elementa grauia. s. aer aqua ⁊ terra. Qđ patet ex hoc: q̃ remota terra ⁊ loco eius descendũt aer ⁊ aqua. vnũ tñ est simplex grave. s. terra: cui⁹ signũ est manifestũ: q̃ ꝑ se ac ꝑ alia descendit ad mediũ. Descendit eni per se ad centrꝫ: posita quoqꝫ in aere ⁊ aqua: similiter descendit. Sicut ⁊ aqua in terra posita ascendit. hec aũt elemẽta duo in igne posita descendunt. Ideoqꝫ dicit pbs q̃ leuia sunt in alio. sunt etiã grauia in alio. hanc itaqꝫ naturã accipiẽdo vt attendendo: distincta sunt media ab extremis. vñ nihil aliud est aquas in locũ vnũ congregari: q̃ eis naturam illã dare: qua sunt in terra leues: ⁊ sic ab ipa ascendunt In aere graues: ⁊ sic ab ipo descendũt Et hoc est qđ dicunt sancti: q̃ ignis ⁊ aer distincti sunt cũ aque residentes ab igne ⁊ aere sepate sunt. IIII.

¶ De loco congregationis earum.

Locus itaqꝫ congregatõis aquaꝝ: est locus originis eaꝝ: licet eni videam⁹ eas in multis loꝯ esse: ⁊ manere: ⁊ in pluuiis ac nimbis ex alto descendere. Tamen originaliter nõ sunt nisi in occeani loco: sicut in libro metheoroꝝ ꝓbatum est a philosopho.

¶ Beda sup genesim. Itaqꝫ cõgregate sunt oĩs aque inferiores in vnã matricẽ: vt lux q̃ preterito biduo aq̃s clare illustrauerat: in puro aere clarior fulgeret: sic et appareret terra: que coopta latebat: ⁊ que aquis limosa erat fieret arida ⁊ germinib⁹ apta. Eodẽ eni die ꝓtulit terra herbas ⁊ ligna. ¶ Actor. Locus etiã congregationis aquaꝝ dici possunt oĩa loca depssa. s. maris lacuũ: fontiũ: ⁊ fluminũ: que oĩa sunt vn⁹ loc⁹ ꝓtinuatione. oĩes eni aque ꝑ occultos meatꝰ continuãtur cũ mari. Sicut in humano corpe est vn⁹ loc⁹ maximus sanguinis. s. epar. vnde exeunt vie sanguinis vt totũ corp⁹ irrigetur. Et sic totũ corp⁹ est vn⁹ loc⁹ sanguinis cõtinuatõe. Quia ad qualibet ei⁹ ptez ab epate transmittitur. vel naturalis loc⁹ congregationis aquaꝝ est locus maris: quoniã illic naturaliter oĩes aque tendũt. Juxta illud ecclesiastes. Omnia flumina intrant in mare tẽ. Sic etiã multi sunt ignes ꝑticulares. vn⁹ est tñ loc⁹ naturalis ignis ad quẽ oĩs ignis naturaliter tendit. V.

¶ Cur congregationes aquarũ appellant de⁹ maria. ¶ Albertus.

Quam aũt ipm elementũ aque naturã habet insipidi: ⁊ congregatõnes aquaꝝ facte sunt in vno loco: qui pr⁹ erat loc⁹ elementi: videtur q̃ cõgregationes ille appellari deberẽt insipide ⁊ nõ maria Maria siquidem amara sunt ⁊ habent aquas cõpositas: terrestri cõbusto ꝑmutatas. Aque vero ipi⁹ elemẽti sm naturã simplices sunt. Et nos quidez ad hoc dicimus: q̃ mare sm aquaꝝ suaꝝ substantiã vt est elemẽtũ est insipidũ. Ut vero ꝑ accidẽs amaꝝ ⁊ mixtũ est. sicut iam dictũ est. Posset michi dici: q̃ mare nõ est amarus nisi tñ in loco illo. vbi solis calor a fundo ei⁹ terrestres vapores eleuat grossos cõbustibiles. Sed in alio loco ẽ insipidũ: vt videtur velle philosophus in libro de aĩalibus: vbi dicit qđam genus piscis esse dictũ malalꝛe carens sanguine. qđ in locis calidis augmẽtatur: ⁊ magis est in pelago q̃ ppe ripas: ꝑcipueqꝫ in locis in quibus aque multiplicantur insipide. Et hoc eni accipitur q̃ aque maris sunt insipide in aliqua ei⁹. s. maris ꝑte.

Si aũt queritur cur illas congregatões aquaꝝ scriptura pluraliter appellauerit maria ꝛ non singulariter mare. Dicimus q̃ humidũ aque male terminabile est in se Ideoqꝫ ſm omnẽ declinatẽ diuisibile: vt ergo notetur diuersitas ista. vocauit de⁹ congregatões aquaꝝ non mare: ſed maria.

VI.

De naturalibus aque proprietatibus. Auicenna in primo canone

HAqua igitur est corp⁹ simplex: cui⁹ naturalis locus est: vt sit circũdans terrã: ab aere circũdata: cũ in suis naturalib⁹ sitib⁹ pmanserit: ꝛ hec est ei⁹ grauitas compatiua: cui⁹ natura frigida est ꝛ humida ad spgendum ꝛ extendendũ apta. Omnẽ figuraꝫ recipit: sed nõ retinet. hui⁹ igitur esse in generatiõ iuuamentum pstat: ad figurandũ formas: ad lineandũ ꝛ tẽperandũ. humidũ enim cito formas figurales recipit: licet eas cito amittat. Siccũ aũt ecõtra. ¶ Philosophus in libro de sensu ꝛ sensato. Natura aque insipida est: sola ꝛ incõmixta nõ nutrit. Subtilissimũqꝫ oĩm humidorum est. etiã ipo oleo: sed ꝓtenditur oleũ plus aqua ꝓpter lubricitatẽ: aqua vero tenuior est: quare ꝛ grauius est cã in manu seruare q̃ oleũ. ¶ Isidorus li. xiii. Aqua dicitur: eo q̃ supficies ei⁹ equalis sit. Hinc ꝛ equor appellatum est: q̃ equale sit surſum. duo aũt validissima vite humane sunt elementa. s. ignis ꝛ aqua. vnde grauiter damnant quib⁹ ignis ꝛ aqua interdicit. Aquarum elementũ ceteris elementis impar: aque enĩ celũ temperant. terrã fecundant. aerẽ exalationib⁹ suis incorpant in sublime scandunt. ꝛ celũ sibi vendicant. Quid eiꝫ mirabili⁹ aquis in celo stantib⁹. pisciũ examina secũ rapiunt. Effuse oĩm in terra nascentiuꝫ causa fiunt. sordes detegunt. peccata abluunt. ꝛ potũ cunctis animãtibus tribuunt. ¶ Plini⁹ li. xxxi. Si vex fateri volumus. elementum aque impar aliis oĩbus. aque terras deuorant flamas necant. in sublime scandunt: ꝛ celum sibi vendicant. ac nubiũ obtentu vitalem spũm strangulãt. Que causa. fulmina elidit. ipo secũ discordante mũdo. Sepe quoqꝫ subuehunt lapides aliena pondera portãtes. Ee demqꝫ cadentes oĩm e terra nascentiũ causa fiũt. Oẽs quoqꝫ terre vires aquaꝝ beneficio sunt. ¶ Vitrubius de architectura li. viii. Nulla deniqꝫ ex omnib⁹ reb⁹ tãtas videtur habere ad vsum necessitates. quãtas aqua sine qua. s. nec corp⁹ aĩalium: nec vlla vitalib⁹ virt⁹ põt nasci: nec tueri nec parari. ¶ Sundisalinus. Aque supficies exterior est sperica: quodpatet in cypho a quo repleto.

VII.

De eodem. Ex libro de naturis rerum.

NIdul liquidus ſm se ipm maturatur absq; ardo. vnde aqua sola liquidoꝝ minime maturat. sola quoqꝫ nõ impinguatur: aque oĩs ꝓfunde concurrũt in terra: qõ est ob victoriã terre sup aquas. in pedib⁹ aũt montiũ aque minorãtur. Aqua vt dictus est euaporat in fumũ subtiliorẽ se p calefactõẽ ignis. Et postea remanet terrestre. vnde ꝛ ꝓtingit: q̃ cũ aqua decoquitur: in decoctõe subtiliatur. Et si postea ponat in olla p noctẽ: apparebit ypostasis terrea in fundo vasis: similiter euaporat acetũ in aquã subtiles ꝛ insipidã postea remanet terrestritas pua. vinuꝫ similiter euaporat in aqua p sublimatõnes instrumenti aque rosacee. Et q̃to fortis est vinũ: tanto inde maior aqua extrahit et terrestritas maior relinquitur. vnde vinũ rubeuꝫ: qz magis est terrestre: magis euaporat in aquã Et in quo libet liquido nõ submergitur: qõ nõ excedit q̃litatẽ ponderе ipi⁹ liquidi. vnde ouũ in aqua marina non submergitur: ꝓpter illi⁹ grossitudinẽ ꝛ grauitatẽ: aqua simplex nõ debet habere colorẽ. nec saporẽ. nec odorẽ. Nã si quid hoꝝ habuerit. altã rem significat in ea admixtã Unde ſm galienũ. Aqua simplex trib⁹ sensib⁹ comprobatur. Vidu. s. q̃ sit nulli⁹ coloris vel claritatis. Gustu q̃ sit nulli⁹ saporis. Olfactu vt sit nulli⁹ odoris. Aq̃ subtilis ꝛ lenis est: que posita ad ignem vel ad solem citissime calefit. Calefacta vero si ad aerem ponatur: velociter infrigidatur. Citissimaqꝫ mutatio ei⁹ de qualitate in qualitatem ostendit ei⁹ lenitatem nec illaꝫ habere quicq̃ terrestritatis. ¶ Philosoph⁹. Aqua est ſm elementũ. Cui⁹ immensa ꝓfunditas dicitur abyssus: quasi absens fund⁹. habet tñ fundũ: q̃uis nimis ꝓfundũ. hec frigida est ꝛ humida. que de lapide manat leuior est atqꝫ limpidior. Aqua cõmunis est oĩbus: ad ima fluit: sordes abluit: terre ꝓmixta lutũ facit: sitim sedat: ignes extinguit tã.

VIII.

De mari. Isidorus vbi supra.

MAre oĩs cõgregatio aquaꝝ abusiue dicitur Sed illud cui⁹ aque amare sunt: ꝓprie mare appellatur. Qõ ideo incrementũ nõ capit: cum omnes fontes ꝛ flumina recipiat: qz influentes vndas ipa magnitudo ei⁹ nõ sentit. deniqꝫ qz amara aqua dulce fluentũ ꝓsumit: vel qz nubes multuꝫ aquaꝝ ad se trahunt. Siue q̃ illud prim auferunt venti: partiz sol exicat: postremo qz p occulta terre foramina pcolatũ: ꝛ ad caput amniũ fonteſqꝫ revolutũ recurrat. mare certũ nõ habet colorem: sed ꝓ qualitate ventoꝝ immutat. Nam modo flauũ est: modo lutulentũ: modo atꝝ. ¶ Ambrosius in hexameron. Bonũ est mare tanq̃ bospicũ fluuiorum: deliratio alluuionũ: inuectio cõmentiũ: quo sibi distantes populi copulãtur: quo ꝓliores picula remouentur: quo barbarie⁹ furor clauditur: est in necessitatibus subsidiũ: in piculis refugiũ: utineris compendium: subsidium vectigaliũ: sterilitatis alimentũ. Ex hoc pluuia i terras diffunditur. Siquidẽ aqua de mari radiis baurit solis: ꝛ qõ ei⁹ subtile est rapitur. Quãtoqꝫ altius eleuatur: tanto magis nubiũ obumbratõne frigescit: ꝛ imber fit. ¶ Seneca li. vii. Natura maris est: vt immũdum omne litoribus impingat: nec solũ cadauera ĩ stra mẽta quoqꝫ: ꝛ naufragoꝝ reliqua simulia ex intimo trahens eiciat. Nec in tempestate ac fluctu tantũ: ĩ tranquillum quoqꝫ ꝛ placidũ. Omnis enĩ aquaꝝ stantium clausarũqꝫ natura se purgat. Maz in his quib⁹ cursus est: nõ possunt vicia cõsistere: que ꝓpria vis defert ꝛ exportat. Si quis aũt excelsa plubret maria: terris paria sunt. Nã par vndiqꝫ ipa sibi tell⁹ est: caua ei⁹ ꝛ plana inferioza ei⁹ sũt. Sed ultis adeo in rotundũ orbis equatus est. In pte aũt ei⁹ ꝛ maria sunt: que in vni⁹ pile cõtate conueniũt: sed sicut campos intuentem: que paulatim deuexa sunt fallunt. sic cũ nõ intelligim⁹ maris curuaturas. videtur planũ quidquid apparet. at illud cõle terris est. ¶ Philosophus in secundo metheoroꝝ Dixerunt quidã q̃ mare manat ex orbe: ꝛ in ipo est radix ei⁹ ꝛ principiũ: finis quoqꝫ ei⁹ apud finem illi⁹. Est aũt mare loc⁹ aquaꝝ ꝓprius: ꝛ aggregatio eaꝝ: ꝓpter ꝓfunditatem ꝛ longitudinez. Et qõ est in eo ex aquis leuiꝫ: eleuatur sol. Qõ aũt graue remanet in terra. quãdo aũt eleuatur vapor: subtile ei⁹ fit aer: ꝛ grossum fit aqua. Quãdo vero eleuatur vapor sallus. descendens sup multam admixtionẽ aeris: efficitur dulcis. ¶ Idẽ in libro vegetabilium. Ideo aũt mare sup arenas est: ꝛ terra mari ꝓpinqua arenosa: qz in aqua siccitas terre obtinuit: durataqꝫ ſm durationẽ fixionis terre: ꝛ existentie aque: diuisitqꝫ lutũ ꝓ minutas ꝑtes ꝛ in arenã conuertit: vt aũt etiã in quibusdã campis existat arena. causa est motus solis ꝛ elongatio a dulcib⁹ aquis. Nã q: nõ habent qõ eos a sole cooptat: ꝛ ab aqua dulci remoti sũt. Siccauit sol ꝑtes humiditatis dulcis: remansitqꝫ q̃ de genere terre: pseuerante ergo sole in loco illo diu coperto. sepatę sunt ꝑtes luti. factaqꝫ est arena. ¶ Actor. Mare itaqꝫ salsum ꝛ amaꝝ turbidũ ꝛ pestilosum ventos generat. inquietum iugiter fluit ac refluit. oĩa fluuiꝛa recipit. viua retinet. mortua abiicit. feridum est.

periculosum:monstris omnibus plenum. IX.

De salsedine maris

Fertur aũt salsedinẽ in mari fieri ꝓpter calidũ vaporem admixtũ grossis aque pribus. Nã et sic sudor ⁊ vrina in quib⁹ agit caliditas:inuenitur salsi. Guilhermus de conchis. Cũ enĩ mare torride zone suppositus sit ex caloze spissat:salsũqꝫ fit: certũ est enĩ aquã ꝑ calorẽ transire in salem. Ex libro de naturis rer. Exhausto quidem a sole dulci liquore quẽ facile ignea vis trahit:asperior crassiorꝫ relinquitur amnis. vnde summa marĩ vnda dulcior est:ima vero amarior. Et lune quidẽ alimentũ est in dulcib⁹ aquis solis aũt in amaris. Philosoph⁹ vbi supra. Quidaꝫ dixerũt ꝙ salsedo accidit mari:qz qñ terra ignit a sole resudat humiditas que est in ea:⁊ fit mare salsuꝫ:qz sudor est salsus. Alii ꝙ causa salsedis est terra salsa. Cui cũ ymiscetur aqua fit aqua salsa:sicut aqua sup quã fũditur cinis:⁊ deinde colat. Quidã aũt dixerũt:ꝙ aque dulces eleuantur sursum ob leuitatẽ suam:⁊ salsum descendit deorsum ꝓpter grauitatez suã. Sed videtur ꝙ etiã in pluuiis sit quoddã salsum. Cũ enĩ vapor calid⁹ ⁊ sic⁹ ymiscetur frigido ⁊ humido ex quo fiunt nubes ⁊ pluuie facit eã salsam. Plinius li.ii. Solis ardore maris liquor siccatur:⁊ hoc esse masculũ sid⁹ accepim⁹ torrens cuncta sorbensqꝫ. sicqꝫ mari late patenti salis sapor incoquitur. Aut qz exhausto inde dulci tenuiqꝫ: qõ facillime vis ignea trahit:omne asperi⁹ crassiusqꝫ linquatur. hanc aũt veritatẽ esse causam asperi saporis: ꝙ ꝙ mare terre sudor sit eter⁹. Aut qz plurimũ ex arido misceatur illi vapore. Marine aũt aque gelantur tardius ꝙ dulces accenduntur celeri⁹? Ptolomeus ad cosdroe. Salsum esse mare causse quidẽ dicte sunt differentes. plures aũt aũt minutissimũ quidẽ et⁹ ⁊ dulcissimũ ꝑ leuitatẽ sursum duci ꝑ dies singulos discretũ ⁊ vaporatum. Ibiqꝫ consistere ꝑ frigiditatẽ. ⁊ itez deferri ad terrã. Salsum vero remanere ꝓpter grauitatẽ: sicut in corpibus aĩalium esca intrante;qõ dulce ⁊ potabile est ab insita caliditate tractũ in carnes. ⁊ aliã ꝯcretionem venit ptium. Superfluum aũt apparet amaz ⁊ salsũ: ita vt etiã sudores tales sint. Q⁹ aũt mixta sit salsedo dulcedini:hinc etiã potest accipi:qz si quis saccũ cereũ formans in mari immerserit:pr⁹ circũligans os: vt nõ in fundatur mare. Tunc intrans aqua ꝑ cereos parietes fit potabilis:⁊ quasi ꝑ colatoriũ qõ crassum ac terreum est ⁊ salsum:secernitur. Si quis etiã iuxta mare in litore fossam foderit aqua in ea ꝓcolata ex mari ꝑ occultas terre venas potabilis efficitur. Satis aũt est dicere ipsum mare sic creatũ a deo fuisse: sicut enĩ alioz clementoꝝ vnũqõqꝫ ꝓpriam habet naturã:ita etiã mari cõ naturalem esse salsedinẽ ꝓ oĩm salute in terra aĩalium. ne oĩnino putresceret sicut quidã lac⁹ ⁊ alie cõsistentes aque potabiles. X.

De ponderositate aque salse. Aristoteles in libro metheoroꝝ tercio.

Hqua salsa grauior est dulci:qz salsa quidẽ grossa est ⁊ turbida. dulcis aũt facta est subtilis. Cuius indicii est:qz si vas cereũ ore obstructo mittatur in aquã salsam ꝑ horã:deinde extractũ apiaẽ inueniantur int⁹ aqua; que poros penetrãs intrauit dulcẽ in sapore suo:⁊ leuis in pondere. Itẽ si sal attritũ in aq̃ dulci dissoluatur:donec penit⁹ in ea resoluatur: ouũ in eam pectum nõ submergitur:sed natat: qm̃ ex sale ingrossata est ⁊ facta sicut lutũ:ouũ aũt in aqua dulci sbmergitur. Fertur in palestina etiã esse lac⁹ alias lacũa vehementis amaritudinis ⁊ salsedinis:in qua nõ est piscis. s. qz non est ibi subtile nutrimentũ. Et si homo vel bestia ligatura et⁹ obstricta. i. ꝙ primit⁹ ligef ⁊ stricte. puciatur in ea:natat ꝓpter ipius leuitatẽ ⁊ grauitatez aque salse:cũ compatur vnũqõqꝫ corꝑ ad suũ compabile videlicet grauitas aque ad leuitatẽ animalis: vl grauitas aque ad grauitatem aĩalis ⁊ leuitas ad leuitatez est etiã grauitas ⁊ grossicies illi⁹ aque maior grauitate illi⁹ aĩalis. Et si mergatur in ea pann⁹ sordid⁹: ipa bora mundificat ꝓpter vehementiã salsedinis. Item inuenitur submersio nauis cadẽtis in aqua dulci magis ꝙ in salsa:qz hec illa grauior est. hui⁹ etiã indicium est. ꝙ in loco qui dicitur gamon manat aqua salsa ⁊ currit ad flumen dulcis aque sibi ꝓpinquũ;ꝓpter qõ etiã in eo nõ sunt pisces. Et si quid de illo in vase ponitur et mouet fit sal simile niui tenue ⁊ subtile. Cui⁹ virt⁹ in salsedie grosso sale fortior inuenit:qz subtilitas illi⁹ aque dulcẽ salsedinis virtutẽ ipam intrantis ꝓpriam facit. ⁊ quãdo ex hoc sale multiplicatur in cibũ dulcorat tpm. ⁊ est vehementis albedinis. Idẽ in libro vegetabilium. Quum vt dictũ est in aqua dulci mergitur:in salsa vero natat. Aqua igitur spissa est sub non spissa. Spissa enĩ est de genere terre. rara vero de genere aeris. Idcoqꝫ supeminet aqua dulcis oĩbus aquis:⁊ a terra remotior est. hanc ergo naturalẽ esse necesse est:aqua vero salsa ponderosior est:nõ enĩ ascendit aqua nisi dulcis. Et patet qz qõ sup aquã ascẽdit subtilis est aq̃. Cũ ẽ illud attraxerit aer subtiliatur ⁊ ascendit magis. Idcoqꝫ fõtes ⁊ flumina fiunt in montib⁹:⁊ ascendit flegma ad cerebrum. Sic quoqꝫ offices cibi ascendũt: ⁊ omnes aque Sed aqua salsa ascendit cuz eo: qõ siccauit calor ad genus aeris:vt in balneo pater. cũ enĩ aquã salsam apprehenderit calor:subtiliãtur ptes eius:⁊ ascendit vapor: ptesqꝫ salsedinis recedũt cum humore naturali:qui est ex genere aeris:⁊ sequunt̃ vaporẽ. Cũqꝫ ꝓcedens vn⁹ post aliũ sursum tectũ compẽserit ꝗgregabitur ⁊ inspissabitur ac ꝙertetur deorsum. aqua dulcis guttatiꝫ Et sic in oĩbus balneis salsis erit vapor dulcis. XI.

De natura et effectu aque marine. Auicenna in secundo canone.

Hqua marina aerea est ⁊ calida fissuris accidẽtibus:a frigore ꝓfert anteq̃ vlcerentur: pediculos etiã necat:⁊ sanguinẽ sub cute congelatum dissoluit. Confert etiã pruritui ⁊ scabiei ⁊ impetigini vapor aque marine ꝓfert epylensie et ydropisi. Ex hac aũt clistere fit ad dolorẽ ventris pungitiui. Quãdoqꝫ etiã bibitur:⁊ ventrẽ soluit. deinde ius galline bibitur: eiusqꝫ mozdicationẽ sedat. Itẽ ad vipere morsum in aq̃ marina sessio fit:⁊ iuuatur ab ea. Similiter etiã fit ĩ reliquis vermib⁹ pniciosis. Blasiozides. Aqua marina inscidã ⁊ termanticam ⁊ cacostomachã habet virtutem. ventrez turbat. flegma deponit Calida vero facta ⁊ fomento adhibita apostemata de alto educit ⁊ maturat. Buriciã sparsit:oĩbus dyafozesim pstat: neruoꝝ causas componit. catbaplasmatib⁹ necesse miscet: ⁊ nobilib⁹ medicaminib⁹ additur: ⁊ impetigĩb⁹ adhibet. Tepida quoqꝫ latez torsiomb⁹ accepta pstolat. Scabies ⁊ pruritus fomẽto adhibita tollit;lendem capitis purgat:tumores mãmillaz compescit. similiter adhibita luuorem corpis emendat: venenatib⁹ morsib⁹ occurrit:frigoribus opitulatur:sphalongionũ ⁊ scorpionum ictus vel aspidum non admittit. Calida quo adhibita corp⁹ tenuatũ reficit: lauacris etiã vtiliter additur:q̃ lauacra ydropicis ⁊ cephalaricis ac surdis opitulantur: si seruata fuerit aqua marina bromũ nõ colligit. Vulti vero coquunt eã ⁊ sic reponunt;dantes eã ad purgationem. Galienus. Aqua dulcis bibit:⁊ est frigida in natura sua semp. aqua vero marĩ nõ est taliter:sola enĩ aqua cui nõ admiscetur extranea substantia est frigida. vnde si homo tota die nataret in aqua dulci que nõ esset vehementer frigida:sed tepida:sicut aqua quã calefacit sol;infrigidaretur corp⁹ et⁹ necessario. In aq̃

vero maris q̄ plures natarunt iuuenes tota die et nocte: z tñ nō nocuit eis. XII.

¶ Qualiter aqua maris amaritudinem deponat. Hieronimus super amos

Qcat aūt de⁹ aquas maris z sup terrā effūdit dū ipas amarissimas ethereo calore suspendit z excolat. z eliquat in dulcē pluuiaz saporem.

¶ Guilberm⁹ de conchis. Cū autē terra cauernosa sit. aqua labilitate sua cā subintrat. que p cataractas transiens colatur z extenuatur. Et ex qualitate terre diuersas ꝓtrahit qualitates. Si enī p terrā arenosam z lapidosam defluit: dulcē inde saporē ꝓtrahit: si p salsam: salsum si p limosam terrā vapida est aqua: si p lapidē sulphuris vel calcis aut eris: fit amara. Juxta diuersa ergo accidentia terre diuersum suscipit saporē ¶ Seneca vbi supza. Quidā etiā iudicant terrā quidquid aquaz amiserit rursum accipe. Et ob hoc maria non crescere. Quia qō influxit nō in suū vertunt: sed ptinus redditur occulto eni itinere terrā subit: z palam venit: secreto reuertitur: z in ipo trāsitu colatur: p multiplices nāqz terrarum anfractꝰ verberatū. amaritudinē deponit. Et i tanta soli varietate p̄tauitatē saporis exuit: z in aquaz sincerā transit. ¶ Ex imagine mundi: aqua maris p venas terre occulto meatu discurrit: amaritudinē i terra ponit. dulcis in fontibus erumpit. in mare iterꝫ refluit. hinc etiaz dicitur q̄ aque natura duplex sit. Salsa maris z grauior: fontū dulcis z leuior. Que etiā dū i matricem abyssum refluit. aquis maris nō immiscet: sz vt pote leuis graues sup aquas labitur: z in occultuz cursum sū. reuertitur. hinc est q̄ mare ñ redundat: cū oīa flumina recipiat: sed z supma maris vnda nō est adeo amara vt ea que ui imo est. buiꝰ immensa profunditas abyssus dicitur: quasi nō habens fundū. habet tamen: licet pfundum. XIII.

¶ De oceano. ¶ Arestotules in libzo methe orzium secundo.

Origo aūt oīm aquaz est occeanū: oīesqz redeunt ad loca sua ꝓpzia: que sunt principiū separationis eaz z motuū. ¶ Mutantur aūt aque z sapoz eaz: z fm diuersitatem locozum ad que pueniunt.

¶ Jsidozus vbi supza. Occeanꝰ in modū circuli terraz orbem amplectit alternisqz estibꝰ accedit z recedit. Respirantibus eni in pfundū ventis. aut remouet marta. aut relaxat. ¶ Secundꝰ pbs. Quid est occeanꝰ mundi amplexus. termin⁹ coronatꝰ. hospiciū fluuioꝝ. fons imbrium. ¶ Ex imagine mundi. Occeanꝰ dicit quasi zonarum limbus: q̄ quinqz zonas mundi ambit i modū limbi. Sicut aūt calor ex igne: ita frigꝰ ex aqua nascit. vnde ptes extreme occeani rigido gelu z ppetuo frigore horrent: q̄ calore solis carent. ps aūt occeani q̄ medium orbis diuidit: ideo semp fer: q̄ solis iter sup se habet. Occeanus fluuioꝝ occursu nō augetur: q̄ fluenta dulcia prim salsis vndis ꝓsumuntur: vel ventis vl vapore solis arripiuntur. prim p occultos meatꝰ i amnes suos reuertuntur. ¶ Adelardus batimensis pbs. Salsugīnis causam in occeano: in calore solis planetarūq; pono. Cā eni p torridā veraqz zonā medius verusqz feratur occeanꝰ. ac p candē: licet indirecte versetur planetarum cursus: a tanto calore stellaz ipm mare calefieri est necesse. Ex quo z eiusdē caloris effectū salsugīnem consequens est accipe: Quāqz ita sit hoc: asserit: q̄ i maritimis q̄ illi occeano sūt ꝓpinquiora. sine oīi artificio aqua marina in sal vertitur: ad solē sup rupes siccata. In longinquioribꝰ vero maribꝰ vt sal possis habere: ipsam maris aquā vtpote tā a vi caloris remotā ideoqz minus coctam: igni necesse est adhibere ac retorquere. Sed z qualsdam dulces aquas in sal verti visum est se pe caloris artificiosa decoctōne. huc etiā illud accedit: q̄ estate quidē oīnis aqua marina salsioz est q̄ byeme Qz si quis opam dederit: etiā re expire poterit. Miraris aūt cur tantꝰ sit fluminū illuc cōcurrentiū fluctus: tamqz ppetuus cursus: tam fere infinitus numerꝰ. qūo nō inde augeatur occeanꝰ. At vero sicut in illud ḡdam defluunt: sic z ab illo quedā renascuntur. Itaqz si dum quid recipit: z reddit quare augmentū sensibile non incurrit. Dic etiā a quibusdā dubitatū est: cū multa et eo subterranea pcedant flumina: multā quoqz ptem illius stellaz hausꝰ auferat: decrementū qūo nō incurrat: qō nec supplementū recipiat. vnde z apud staciuz phebus cantat: quo fonte immensum vivat mare: numerꝰ. vnus: dū q̄tum reddit recipit. XIIII.

¶ De causis augmenti et decrementi in eo. ¶ Guilbernus de conchis.

Macrobius dicit: in septē primis diebꝰ lunatōis fluctus occeani decrescere. In aliis septem crescere. In tercia septima decrescere. In quarta crescere. Huiꝰ varietatis ratio hec est humorē in vase clausum videm⁹ duobꝰ modis crescere. videlicet in substantia z accidente. Olla semiplena supposita igni. nulla aqua addita impletur. Calor enim ad interiora penetrat. Qui motu suo aquaz ad supiora eleuat. Nil tñ est in olla vacui: q̄ vel aqua: vel fumositate tota impletur. Simile est in occeano. Cū igitur est interluniū: q̄ totꝰ splendor solis qui eū accendit est supra. nō potest aereꝫ sibi subditum tenuare: qui spissatꝰ in humoreꝫ aque trā sit. Est ergo tunc plenꝰ fluctꝰ. Cū vero splendor incipit descendere: accēditur luna: aeraqz desiccat: atqz humorem minuit. Et q̄to plus accenditur: tanto plus humoris consumit. Septima vero die: q̄ tota est medietas accensa sui: mediante aere calefacit humorem: qui bulliens vt aqua in olla sursum eleuatur. Et ea crescente vsqz ad. xiiii. diem crescit fluctus. In tercia vero ebdomada: q̄ calorem eleuans in lunā minuitur fluctꝰ. quēadmodum fit. si ignis olle subducitur. In quarta vero q̄ tam multū deficit calor. spissat aer. humoraqz crescit. Crescunt igitur fluctꝰ vsqz ad nonilunii. prima igitur septimana decrescit occeanus in substantia. Secunda crescit accidente. Tercia decrescit accidente. Quarta crescit in substantia. XV.

¶ De mari mediterraneo.

Occidentalis refluxio occeani ad septentrionem vergens. cū iuxta latera terre tangens africaz vsqz ad finem illiꝰ pueneritꝫ inter calpē z athlanta gurgitatur vsqz ad mediū terre iuxta hierusalem mediterraneūqz mare vocatur. diuersa a diuersis regionibus nomina accipiens. Si vero qualiter ascendat z descendat scire desideras. Et que noīa z a quibꝰ regionibus ꝓtrahat mappā mundi ꝓsidera. ꝑdicta siquidem occidentalis refluxio ad septentrionem vergens ex athlante monte sibi adiacēte mare athlanticū vocat. infra hanc est anglia z vicine insule. Ex orientali refluxione ad septentrionem se vergente: mare indicum z mare caspium nascitur. Simil iter in aliis refluxionibus ad austrum se vergentibus credendū est diuersa maria nasci Sed hoc nostra attestatōe describi nō debuit. Quia ꝑpter zonā torridā interiectā sūt illaz nobis incogniti ¶ Jsidoꝰ vbi supza. Mare magnū dicitur qō ab occasu ex occeano fluit: z in meridiē vergit. deinde ad septentrionem tendit. z dicitur mediterraneū: q̄ p medā terram vsqz ad orientem pfunditur: europam z asiaz afrīcamqz disterminans. Sicut ergo terra cū vna sit: p diuersis locis variis appellatur vocabulis. Eo modo p regionibꝰ hoc mare magnū diuersis nōibus nuncupatur vt hyspanicū: adriaticū: sic z ab insulis: et a gētibꝰ et ab opidis XVI.

¶ De sinibus maris ¶ Jsidoꝰ vbi supza.

Sinus dicuntur ipius maris maiores recessus vt in mari magno tres. In occeano caspius

indicus.ptic⁹.arabicus.qui et mare rubrū:quod occea no ascribitur.Rubr mare vocatum:eo q sit roscis vn dis infectum. Non tam talem habet naturam:qualē vi detur ostendere. Sed vicinis litorib⁹ viciatur gurges atq inficitur:qz omnis terra circūstans rubea est: z san guineo colou ꝓxima. Ideoq ibi minium acutissimum excerpitur z alii colores:quib⁹ pictura variaf Cū ergo terra hanc habeat naturā.fluctib⁹ subinde diluit: z qd quid adhesum est. in hunc colorez cadit:ob hoc etiā in bis litorib⁹ gemme rubee inueniunf.lapilli⁹ enī eiu smo di humo inuolut⁹.cū inter arenas attrit⁹ est:z ter re co lorem habet z maris.hoc mare in duos fin⁹ scindit: qui ab oriēte est.ptic⁹ dicitur.qz ozam illi⁹ ptē inhabitāt Alter vero arabic⁹.q sit circa arabiam. Comestor. Hoc mare cannosum hebreus vocat.qz canne in litoris bus abundant. XVII.

De duob⁹ fontibus calozis.s.et hūoris in mice sibi oppositis Guilberm⁹ de conchis.

In prima quidē creatōe terra erat omnino aquis circū data.Sed vbi tenuior fuit celestū calore est desiccata. ita tū q fons z principiū aquar fonti z principio calo ris.id est.soli est suppositū? Sapientia vero diuina sine calore z humore nil posse viuere pīciens.terrā vero fri gidam z siccā esse.vt aliquid in ea possit viuere. fontez rom⁹ calozis.i.solem. q equaliter terrā calefaceret sup medū terre posuit.Dz qz ex solo calore nil viuere pos sit.in medio eiusdē terre fonti calozis fontem humoris supposuit.Et bis igitur duob⁹ terra hinc z illinc tpaf Est igitur fons humoris in medio torride zone i modū equinoctialis circuli terrā cingens Qui ideo a plurib⁹ esse nō creditur: qz ꝓpter nimiū feruorem torride zone ad ipm nō pueniunt.A phīcis tā pdictus necessitate esse creditur:verūq mare appellatur. hoc mare cuz ad occidentē venerit duas reflexiones ibi facit: quaz alte ra ad austz:altera ad septentrionez vergit.latera terre sequentes.Similiter in orientē facit duas ad predicta loca vergentes.Aque vero que ex pdicto fonte humo ris:p supficiem terre exeūt nec p catharactas transeūt spisse sunt z salse.mariaq vocant⁹. Ambrosius in hexameron li.ii.Cū itaq dicant philosophi ordez celi volui stellis ardentib⁹ refulgentē. Nōne dei puidētia necessario pspexit:vt in terra z supza celi ordē aqua re dundaret:que illa feruentū axis incendia tparet.Quia ergo exundat z feruet ignis:etiā aqua exundanit in ter ris.ne solis ac stellaz ardor eas exureret.Et reuera re rum exordia vapor insolitus lederet. Actor.Beniq qui ex calore z humore sicut ait augustinus omnia terre nascentia,pereantur ac pereātur.recte solis z pluuie be neficiis omnia terrena bona:que a deo patre videlicet tor⁹ bonitatis fonte:cunctis horibus assidue largiūtur filī⁹ in euāgelio signat z comphendit:vbi ait. Qui so lem suum oriri facit sup bonos z malos: z pluit sup iu stos zc. XVIII.

De estib⁹ maris Guilberm⁹ de conchis

Cum ergo illa reflexio occidentalis maris z ori entalis ad septentrionem se vergentes sibimet occurrunt.Et repcussione ingurgitaf retro ma re:fitq famosa accessio z fcessio occeani.Sol⁹ alie due in alio capite sibi occurrentes. Bēt tū qui dicunt mon tes subditos mari causam esse accessionis z recessionis occeani.Cū enim vsq ad ipos mare pueniat:retro cadit atq ingurgitaf.impleturq retro z hic iterꝝ relabens z ante impletur z ingurgitaf.Alii dicūt ortū z occasum lune hui⁹ rei causam esse.vnde bis hoc in die naturali nec amplius ꝓingit.Sed qz nō eadē hora quotidie luna oritur:vel occidit:diuersis modis fit fluct⁹ maris. Iii horus li.xiii.Estus est maris accessus vel recessus.i.in quietudo.vnde z estuaria dicunf p que mare vicissiz ac cedit z recedit Plinius li.ii.Estus maris accedere z recipiocare nīz est.vez causa est in sole z luna.Bis in ter duos exortus lune affluunt. bisq remeant vicenis quaternisq semp horis Arestotiles.Nullū animal nisi estu recedente exspirare affirmat.Obseruatum est id multū in gallico occeano maximeq in hoie comptus Et imagine mundi.Estus occeani.i.accessus z recessus lunam sequitur.Cui⁹ aspiratōe retro trahitur: ei⁹ impulsu refundit.Quotidie aūt bis effluere z remeare videtur:cū luna crescente crescit: cuz decrescente decre scit.Cū luna est in equinoctio maiores fluctus occeani surgunt:ob vicinitatem lune.Cū vero in solsticio mino res ob longinquitatē ei⁹:p.xix.annos ad principia mo tus z parta incrementa.vt luna.reuertitur XIX.

Qualiter fiant secundum cursum lune Albumasar.

Accessionis z recessionis que fiunt in mari cau sa est luna. Nā z quidā dixerunt:q maria que dam augentur:ex quo luna separatur a sole vsq ad mensis dimidiū que est ei⁹ impletio.Et minuuntur p lune diminutōez vsq ad finem mensis:qō vulgus vo cat interluniū.Quedā vero accedūt omni die ac nocte cū ortu lune in aduentu eius vsq ad mediū celi.Et in descensione ipi⁹ ad mediū celi iterꝝ retrocedūt.Cū enī luna puenit ad aliquem circulo⁹ emisperii maris.i.ad aliquē ortū eius:z eleuata fuerit sup eū:mouet cū p na turam suā z ꝓximitatez suā ex aqua maris. Incipiraq mare veniens cū luna augmentari. Nec desinit quous qz luna puenit ad mediū celi in eodē loco: z tunc perue nit accessio ad pfectōez suā.Cunqz luna descenderit ex medio celi illi⁹ loci aqua recedit z ad mare reuertitur. Nec desinit donec ad occasum ei⁹ puenerit: z tūc pue nit recessio ad pfectōez suā.Rursus cū luna recesserit ex occidente eiusdē loci incipit accessio secunda. nec de sinit veniendo augeri quousqz luna ventat ad angulu terre.Et tunc accessio puenit ad pfectōez suā secundo in eodem loco.Deinde recessio incipit secunda.nec desi nunt aque redire ad mare.donec luna peruenit ad emi sperii orientis eiusdē loci.ibiqs pari ratione reuertitur accessio z recessio in simile:fiunt ergo omni die ac nocte fm ꝙtitatem cursus lune in eis in omni loco maris due accessiones z recessiones.Cū enī luna fuerit aliquo die in aliquoto ex gradib⁹ circuli.et postea fuerit ortu sup aliquē ex locis maris:incipit accessio in eodē maris lo co.post meridiē aūt erit luna tā recedens ab eodē gdu p ꝙtitatem cursus ei⁹ equalis in die z nocte:quare z re cessio tunc in eodem maris loco incipit.Ortu quoqs sic fertur sup cū post ortū eiusdē grad⁹ p ꝙtitatem ei⁹ cur sus in eadē die z nocte.vnde qz terra rotunda est et ma re circūdat eā in circuitu mouetur sup eā tota die ac no cte:fm ꝙtitatem cursus ei⁹.Ergo quotienscūqz se mo uet circul⁹ vno gradu:fit loc⁹ lune circul⁹ emisperii ali cui ex locis maris.Et fit etiā idem loc⁹ alteri celū me diū:z occidens alteri loco.atqs angulus terre alteri: fit igitur in mari eadem hora in quibusdā locis initius accessionis.Et alio loco initius recessionis: atqs in alio loco altez esse in accessione z recessione. XX.

De ipsoꝝ estuū variatione

Et scito q ordine naturali cū fuerit luna super terrā erit accessio z recessio.Et iterꝝ cuz fuerit sub terra erit accessio z recessio unaqueqs.s.est alterna vice.Eritqs temp⁹ vni⁹ eaz equale tpi alteriusꝰ si luna equaliter fuerit sup terram z sub terra.Q, si lu na fecerit longiores moras sup terraz: q sub terra:erit accessio que fit cū fuerit luna sup terraz ꝓlixior ea q fit cū fuerit luna sub terra.Econuerso autē erit si plus mo retur sub terra ipa luna.Cunqz fuerit terra maris pau corum montū.aut fuerit mobilis vel penetrabilis. tūc siccitqs aqua ex ea ad aliqō aliox maxū z locoz.aut in ipa fuerit eque apparens qō ex aquis ad eam affluxit.

aut qđ ex ea exiuit. vt fuerit aqua mobilis ⁊ subtilis ac mutabilis: vt flumina ⁊ fontes. nō multiplicat ꝑgregatio ventoꝝ in eis: qz resoluitur ⁊ exspirat ⁊ priculatim exit. s. vna ꝑs post aliā ⁊ diuidit vnda. ⁊ qz nō colligit in hac aqua ex vento qđ eleuet eam. Cunqz luna fuerit eleuata sup illā: ⁊ mouerit eā nō erit in ea accessio et recessio: sed venti ⁊ vnde hac de causa nō apparet in multis marib⁹: nec in aliquo fluminū accessio ⁊ recessio. Accessionis aqua fit calida. Recessionis frigida. Et hoc ideo: qz tpe accessionis exit aqua de ꝓfundo maris ⁊ ipa calida: augetqz calorē ei⁹ mot⁹ ⁊ mot⁹ lune que mouet eā p calorē. Cū aūt accessio ipa venit ad loca extra ꝓfunditatem maris vt sūt litora: ⁊ insule: ⁊ flumina ꝑfundissima: ⁊ loca planiora refrigescit: ac reuertitur cū eodē frigore ad mare. Itē cū luna fuerit coniuncta soli erit accessionis aqua fortis ⁊ multa ⁊ pliꝝ tpis: qz solis ꝯiunctio addit in fortitudine lune: fitqz cōmotio aq̄ ab ea in eadē hora. plus illa que fuerat ante ꝯiunctōꝫ ipius cū sole. Similiter quotiescūqz luna ꝯiuncta fuerit alicui planetaꝝ fortitudinē accessionis signantium augebitur ei⁹ fortitudo: ⁊ ꝓfortabitur mot⁹ accessionis a fortitudine lune. sicqz augmentabitur accessionis aq̄ sed plus cū eadē hora fuerit luna soli ꝯiuncta. XXI.

De creatione ventoꝝ ex maris refluxiōe Guilhermus de conchis.

QUam aūt due refluxiones. vt ꝓdixim⁹. in occidēte ex illo fonte tot⁹ humoris vna ad septētrionem: altera ad austꝝ: diuidantur. in tantaꝝ separati one aquaꝝ aer mouet. Et si tantus fuerit impulsus: qđ vsqz ad nos puenerit. generat vent⁹ qui zephir⁹ vocitatur. Due vero q̄ in oriente diuidūtur: suo motu ventū generāt qui eur⁹ nōiatur. Cū vero occidentalis ⁊ orientalis ad septentrionē se vergentes in medio septentrionalis sibi occurrunt: ex repcussione mouet aer: fitqz vent⁹ septētrionalis qui boreas dicitur: qui cuz et in frigida zona nascitur ideoqz ⁊ merito frigid⁹ dicit̄. Sicc⁹ vero: qz nubes de angulo terre ad mediū fugat. vnde ⁊ pluuiolus efficitur iuxta torridā zonaz. Vñ lucanus. Et nostris reficit sua rura seren⁹. Cū vero transit torridā zonā calefit. vnde ⁊ si nobis est frigid⁹ ibi tñ est calidus de ꝑ accidens. Similiter cū due reflexiones ad austꝝ se vergentes in medio sibi occurrunt: generat auster: qui etiā vltra torridā zonā est frigid⁹ ⁊ sicc⁹ vt apud nos boreas. Quippe cū ⁊ in frigida zona oriatur. qz tñ ꝑ torridā zonā trālit calefact⁹: ad nos pueuit calidus: fugandoqz ante se nubes vsqz ad istū angulū terre in quo habitam⁹: generat nobis pluuiā. Estqz nobis ex accidente calid⁹ ⁊ humid⁹: ⁊ in sua origine est frigidus ⁊ sicc⁹. Si aūt in duab⁹ reflexionib⁹ ⁊ ad septentrionem se vergentib⁹: boreāqz generantib⁹: hoc ꝓtingat: q̄ orientalis ex aliquo accidente sit velocior vltra medium septentrionis occidētali occurrit: nasciturqz vent⁹ collateralis inter boreā ⁊ zephirꝝ. Si vero occidentalis orientali vltra mediū occurrit: fit vent⁹ collateralis inter boreā ⁊ eurꝝ. Similiter si alie due reflexiones vltra mediū modo hinc modo illinc recurrant: duos collaterales generant ventos. vnū inter eurꝝ ⁊ austꝝ. alterꝝ inter austꝝ ⁊ zephirꝝ: ꝑ simile istoꝝ de aliis intelligitur. Ex dictis si ꝑdictis causis venti ꝓtingunt. cū quotidie reflexiones diuidantur ⁊ sibi occurrāt: qđ testantur quotidi ani fluct⁹ maris: quare nō quotidie ꝓtingūt venti. Respondeo ⁊ si quotidie contingūt venti: tñ nō tanti sunt q̄ ad nos vsqz pueniant. Sepe enī nobis non apparet: cū tñ sit vent⁹ in illis regionib⁹. Et cū nō sit in inferioribus ꝑtib⁹ aeris: est in supioribus. XXII.

De piculis maris. Isidorus vbi supra.

ESTus ad occeanū ꝓtinet. fretū ad vtrūqz mare. Nā estus est maris accessus vel recessus. i. inundo. fretū aūt appellatū q̄ ibi semp mare fer ueat. Nā fretū est angustū ⁊ quasi feruēs mare: ab vndarum feruore nominatū: vt gaditanū vel siculū. Nam freta dicta varro ait: quasi feruida. i. feruentia ⁊ motū feruoris habētia. Fretū sicilie qđ ⁊ regū dicitur: est artissimū: triū milliū spacio ſcyllā ab ytalia diuidēs. fabulose infame monstris. cuius hinc inde scilla et carybdis ostenditur. Scillā accole satū mari imminens appellāt simile celebrate forme. pcul videntib⁹. vnde monstruolā specie fabule illi dederunt: quasi formā hois capitibus caninis succinctā: qz fluct⁹ ibidē colliſi latrat⁹ videntur exprimere. Caribdis dicta: est eo q̄ gurgitib⁹ occultis naues absorbeat. Est enī mare verticosum: ⁊ inde ibi laniata naufragia, pfundo emergunt. Cer autē in dic fluctus erigit ⁊ ter absorbet. Nā accipit aquas vt vomat vomit vt rursus accipiat. Syrtes sunt arenosa in mari loca: a tractu vocata: q̄ omnia ad se trahant. Et appropinquanti vadoso mari hereant. vada vero sunt ꝑ que in mari vel in fluminib⁹ hoīes vel aīalia pedib⁹ vadūt.

Ex imagine mundi. Est aūt vorago in occeano: que totas aquas ⁊ naues absorbet ⁊ reuomit. ⁊ hec in ortu lune maiori estu fluct⁹ revoluit ⁊ reuomit. hec autez vorago inde fit. est in terra abyssus magna de qua scriptum est. Rupti sunt fontes abyssi magne. iuxta hanc sunt cauernosa loca: et spelunce late et patentes: in quibus venti de spiramine aquaꝝ concipiūtur: qui spiritꝰ ꝓcelle dicuntur. hi spiritꝰ spiramine suo aquas maris ꝑ patentes terraꝝ cauernas: introrsus in abyssum attrahunt: et eas exundare iterꝝ magno impetu compellunt. XXIII.

De diluuio. Guilherm⁹ de conchis.

QUam aūt aqua. vt ꝓdixim⁹. fonti caloris sit supposita: contingit humorē paulisper crescere: calorem qz supare: donec ad id creuerit: q̄ nullis latoribus retent⁹: ꝑ terras se diffundens: terrena submergit: qui cū ex siccitate terre consumpt⁹ sit: contingit calorem paulisper crescere: humorēqz supare: donec ꝑ terras diffusus illas aduret. Sed dicis. Cuz singulis annis humorem videam⁹ qui in hyeme creuerit: estate desiccari. et calorē estatis hyeme extingui. vnde ista inundatio vel exustio contingit. Respondeo si semp equaliter hic. s. calor humorem: ille. s. humor ipm calorem destrueret: nullū contingeret diluuiū. Sed qz contingit q̄ estas min⁹ est calida et sicca: ideoqz et minus de suo cōtrario cōsumit. vnde in sequenti hyeme ex maiori frigiditate plus aeris spissatur: et post hoc in aquā siue pluuiā transit. sicqz fit ꝑ multos annos: donec cathaclism⁹ pueniat. Sic si ex cōtrario hyemes minus sunt humide et frigide: ꝑ multa tpa generatur exstuio. Aliter etiam potest fieri. Certū est magna flumina in viscerib⁹ terre discurrere que tpe certo et cōstituto ad superficiem terre simul erumpunt: atqz diluuiū faciunt. Cū vero aque q̄ ꝑ terre superficiez currūt ad interioza se transferūt. Nec est qđ resistat calori fitqz adustio. Sunt qui dicūt ex cōmuni planetaꝝ eleuatōe ⁊ depssione ista cōtingere. Si aūt omēs planete eleuentur simul plus soluto a terra remoti minus de humore ꝑsumitur: igitur humor crescit qui ꝑ terras se diffundit: fitqz diluuiū. Si vn⁹ vel duo vel tres sine aliis eleuentur. non intantū crescit humor. Qđ enī crescit ex istoꝝ eleuatōe: minuitur alioꝝ depssione. Si vero omēs simul deprimantur ex vicinitate terras aduruūt: fitqz adustio. Sed si duo vel tres deprimātur: hi ex ꝓpinquitate magis caloris faciunt; alii ex remotione faciunt min⁹. Et attende q̄ est et generale diluuium et ꝑticulare. Duo vero generalia simul esse nō possunt: sed multa ꝑticularia possunt. Ideoqz dicit plato plures recessisse inundationes: qđ etiam augustinus testatur. XXIIII.

De fontibus. Isidorus.

Fons est caput aque nascentis: sic dict⁹: quasi aquas fundens. ¶ Guilberm⁹ de conchis. Aq̄ enī p catharactas terre decurrens si finem caracte repit: ob terre spissitudinē vltra nō potest pcedere. Neq; ꝑpter specū aque sequentis fcurrere. vnde ad supficiem terre ebullit: fontēq; phennis aque facit: qui ꝯtra ꝯtatez aque que p catharactas terre decurrit magn⁹ vel paru⁹ exstit. Ex terre vero qualitate saporem ꝛtrahit. ¶ Adelard⁹. Nō est sudanti corpi gutta hoc est vt mea fert opinio fons in humectāti terra. Cū enī multo afficitur terra humore: ille cū ex diuersis partibus in vnū ꝛuenit: fons esse incipit. Cū ergo terre locus exudantem humorē generare nō deficit: magna inde semp nascens gutta: fons esse nō desinit. vnde fit etiam vt in locis in quib⁹ est humiditas pua: eadez estiua caloze siccata: fontiua scaturigo estate cessz: hieme redundet. Sed miror inquis de illis fontib⁹ qui nascunt in excelsis montibus. Cū enī planicies vndiq; circūiacens pateat: nec amnem illuc ascendere posse video: nec vnde ibi nascunt intelligo. Ut inquā dū multiformē flumina cursum diuidunt: in viscerib⁹ terre fieri potest: vt tale quādoq; territorium incurrat: qō vndiq; lapidesmolib⁹ obstrusum: ea sursum si patet exit⁹: cogat effluere: dū itaq; semp ascendit: semp excurrit. qō etiā in humanis opibus ꝑspicuū est: quib⁹ aquas cohibent: ꝛ preter naturalē cursū in alia ꝛ alta loca retorquēt. ¶ Actor Fons de terra scaturit pur⁹ ac lucid⁹ frigidusq;. hieme tū calet. Erat⁹ est enī viatorib⁹ ad bibendū: qz sitim sedat ꝛ refrigerat. Quāto aūt clarior est: tanto facili⁹ turbatur. Aquas de mari p occultos meatus excipit: et ex salsis dulces reddit. Easdemq; ad matrices abyssum p aptos riuos ac flumina remittit. ¶ Ex libro de naturis rez. Fons cū cetera lauet: aliqñ purgatōe indiget. Origines fontiū in altis locis sunt ꝛ in montib⁹. alta quip pe montium loca sunt: sicut spongia spissa: que sugunt ad se aquā: ꝛ paulatiz aggregāt eā. oim fontiū origo ē ex mari: ꝛ ex fonte oriť flumen: ita vt dici possit: q⁹ fons nō est flumen nec ecōuerso: ꝛ tū flumen ꝛ fons eadē sūt sic pater ꝛ filius eadem essentia.

XXV.

Qualiter inuestigandi sunt fontes salubres

¶ Vitrubius de architectura li. viij.

Quod si nō apti fontes pfluunt. eoz capita sub terra querēda sunt. anteq; sol exoriť fuerit. In locis vbi querendū erit sunt ꝛcrispantes humores. ꝛ in aera surgentes videbūtur: ibi fodiatur. In creta quidem tenuis ꝛ exilis est aqua. ꝛ nō alta copia. nec optimo sapore. Sabulone quoq; soluto tenuis: sed inferioris loci inuenitur. limosaq; est ꝛ insuauis. Terra autem nigra sudores stille exiles inueniūtur: qui ex hibernis tempestatib⁹ collecte in spissis ꝛ solidis locis subsidunt. ꝛ optimū habent sapore. Glaree vero mediocres ꝛ egregia suauitate. Item sabulone masculo. arenamq; carbunculo certioris sunt copie ꝛ boni saporis. Rubeo quoq; lato ꝛ copiose sunt ꝛ bone: si nō p interuenia dilabantur ꝛ liquescant. Sub radicib⁹ aūt montiū: ꝛ i saxis vberiores sūt ꝛ frigidiores atq; salubriores. In cā pestribus vero fontib⁹ salse. graues. tepide. nō suaues. nisi qui ex montib⁹ sub terra manantes erumpūt i medio campi. sunt qui arbor⁹ vmbris contecti pstant montanor⁹ fontiū suauitatē. fodiatur itaq; loc⁹ lat⁹ non minus quinq; pedes. Et in eo collocetur circa solis occasum scaphū eneū: vel plumbeū: aut peltis. Idq; intrinsecus vncti ponatur inuersum. ꝛ summa fossura ꝓtegat arundinib⁹ aut frondib⁹. postera die apiatur: ꝛ si i vase alique stille aque sudoriscq; fuerint. as loc⁹ aquā habebit. ¶ Palladi⁹ de agricultura li. ix. Item si vas figulinū nō coctū eadem ratōe ponatur: ac similiter opiat: altera die si aquar⁹ vena est in ꝑsenti. vas humore concepto soluetur. Item lucerna oleo plena ꝛ incensa: si ibi similiter tecta ponatur. ac secūdo die inueniat extincta aquas idem loc⁹ habebit. ¶ Vitrubi⁹ vbi supra. Similiter si in eo loco vell⁹ lane collocetur: ꝛ in sequenti die aqua de eo exprimatur. Item si ibidē ignis factus fuerit ꝛ pcalefacta terra ꝛ adusta. vaporē nebulosum ex se suscitauerit. bis itaq; prompratis ꝛ signis inuentis puteus in eo loco deprimend⁹ est: ꝛ si caput aque inuenitur plures circa fodiendi sunt: ꝛ in vnum locū omnes coducendi.

XXVI.

Quibus in locis querendi sunt fontes.

Hec aūt maxime in montib⁹ ꝛ regionib⁹ septentrionalibus querenda sunt. eo q⁹ in his ꝛ suauiora ꝛ salubriora ꝛ copiosiora reperiuntur. Quer si sunt eni solis cursus: ꝛ in his locis crebre sūt arbores. Vtiq; montes suas habent vmbras obstantes. ꝛ radii solis nō directi ad terrā pueniunt. nec humores exurere possiunt. Interualla quoq; montiū maxime imbres recipiunt. Et ꝑpter silvar⁹ crebritatē niues ab vmbris arbor⁹ ꝛ montiū ibi diuti⁹ conseruāt. deinde liquate p terre venas pcolantur. ꝛ sic ad infimas montiū radices pueniunt. Ex quib⁹ pfluentes fontiū fluctus erumpunt. Ecōuerso campestria loca copias habere non valent. ꝛ quecūq; sunt salubritatem nō habent: eo q⁹ solis vehemens imper⁹ ob nullā vmbrar⁹ obstantiā eripit ex hauriendo e planicie campor⁹ humorē. Et si q̄ sūt aque apparentes: ex his qō leuissimū est ac tenuissimū ex ſb tili salubritate dissipat. queq; grauissime ac dure et insuaues sunt ptes. in fontib⁹ campestribus reliquuntur. Itaq; q̄ ex imbrib⁹ aqua colligitur. salubriores habet virtutes. Multoq; meliora inuenūtur: que ad septentrionem aut aquilonē spectant capita fontiū. nisi incidere in sulphuriosum locū: aut aluminosum. vel bitumiosum. tunc eni pmutant: aut eni calide aque: aut frigide odore malo ꝛ sapore pfundunt fontes.

XXVII.

De natura aque fontalis ¶ Philosophus.

Hqua fontis estate min⁹ est frigida: q̄ aqua putei: qz ꝓpinquior est calido aeri. vez frigidior est q̄ aqua fluuii: ꝛ multo magis frigidior aqua pluuialis. ¶ Auicenna li. i. Aque fontiū aliis aquis meliores sunt: fontiū inquā terre q̄ libera est ab oīm dispositione extranea: quorum etiam aqua est currens ad septentriones vel aquilonem super lutū incedēs. soli ventisq; discoopta. ¶ Byascorides. Aqua de fontanis eligitur illa: que ad solis ortū tendit vel meridiē. ꝛ de mōtibus cauis exit. hec eni ꝓpinquat pluuialib⁹. que vero contra occidentē vel septentrionem currunt: sunt pessime: petram eniz in vesica ꝛ renibus creant. Mulieres steriles faciunt: et corporis torporem. Rigore quoq; numio menstrua stringunt: inhibent egritudini sudores ꝓrumpere: vel ventris fluxū: vel nauseā. ¶ Vitrubius vbi supra. Aque vero fontiū sic ꝓbātur. Si fons nou⁹ fuerit fossus: ꝛ in vas ex ere bono aqua aspersa maculā nō fecerit: optima erit. Similiter si legumen in vas cuz aqua conectū: ad ignem positū celeriter decoctū fuerit. Item si aqua fontis limpida ac plucida ꝓfluxerit: abiq; muscꝰ nō nascatur nec uncus: nec aliquo loc⁹ bis inquinatus fuerit: sed purā speciem habuerit. ¶ Plinius li. xxxi. Damnantur in primis fontes qui scenū faciunt: quiq; malū colorem bibentib⁹ referūt ꝛ si vas eneū inficiunt. Aut si tarde legumina pcoquunt. si liquate leuiter terrā relinquūt. decocteq; crassis vasa crustis obducunt. Est ꝛ virtū ñ feridū modo vez etiā oīmino quicq̄ recipientis. licet illud iocundū sit atq; gratū: ꝛ ad vicinia accedens lactis. Aquā vero salubrez: aeris oportet esse q̄ simillimā. vn⁹ in orbe toto traditur fons cē aque iocunde. videlicet in mesopotamia cabille de qua fabule rationem afferunt. qm̄ eo iuno sit ꝓfusa. Ut vero salubrū aquar⁹ null⁹ sapor debet esse. nec etiā odor. Quidam statera iudicāt de salubritate frustrāte diligentiā

qñ prarum est vt leuior sit aliqua: certior aũt est subtilitas inter pares: q illa melior sit: que celeriusꝰ refrigeratur ⁊ calefit. Thespi cor fons mulieribus representat conceptꝰ. Itez in archadia flumen elatũ: custodit ptum linus in eadẽ archadia fons non patitur fieri aborsus. Tungri gallie ciuitas fontem habet insignẽ plurimis bullis stillantẽ: qui ferruginei saporis esse dinoscit: ⁊ hꝫ ipm nõ nisi in fine potꝰ intelligitur. purgat hic corpora terciana⁹ febres discutit: calculozũq; vicia. Eadẽ aqua igne admota turbida fit: ad postremũ rubescit. Leuca gei fontes inter puteolos ⁊ neapolim vulneribꝰ medentur ⁊ oculis. ¶ xxviii.

¶ De diuersis generibus fontiũ ¶ Ex libro de naturis rerum.

Hontes aũt saporẽ virtutem colorem ex occultis terre visceribꝰ. de quibꝰ origine trahũt. fluẽtes ducunt. Itaq; cũ paduli fons vniuerse terre superficiem in quattuor fluminibꝰ irrigare dicat. Ex variis terre qualitatibꝰ fontes quidã frigidas habent aquas Alii vero calidas ⁊ ex terra sulphurea feruidas ¶ Ci trubius vbi supra. Sunt aũt nõnulli fontes calidi ex q̃bus optimo sapore pfluit aqua. Sunt ⁊ in reatino fontes: qui sulphurati dicuntur. ⁊ cum sint frigidi: feruere videntur. Quia cũ in ardentẽ locũ inciderint humore ⁊ igni inter se ꝯgruentibꝰ offensi: vehementi fragore validos in se spirꝰ recipiunt: ita vt inflaturi venti coacti altas tracti bullientes screatu per fontes egrediantur. Oẽs aũt aqua calida ideo medicamentosa est: qꝛ in pauis rebꝰ pcocta aliã vim. ate ad vsum recipit. Nam sulphuriosi fontes neruoꝝ labores reficiũt pcalefaciendo ⁊ exurendo e corpe vicioso humores. Aluminosi vero cũ dissoluta membra palsi aut aliqua vi morbi repũt. fouendo p patentes venas refrigeratõe ꝓtraria calore sui reficiunt. Bituminosi vero interioris corpis vicia potionibꝰ purgando mederi solent. Est aũt aque frigide genꝰ nitrosuꝫ qõ potionibꝰ depurgat p aluminq; trãseundo: etiã strumaꝝ minuit tumores. vbi vero auꝝ. argentum. es. plumbũ ⁊ similia fodunt: fontes inueniũtur copiosi: ꝫ hi maxime vicioſi. flumen hymeras a fõte pgressum in duas ptes diuiditur. quaꝝ vna p dulce terre succũ decurrens infinitã habet dulcedinẽ. Altera vero p terrã fluens vnde sal foditur: salsum habet saporem. Sunt ⁊ aliis locis fontes: flumina: lacꝰ: qui p salsa fodinas currũt. ⁊ necessario salsi fiũt. alii p pinguem terre venas currentes: vncti oleo fontes erumpunt. vnde ⁊ lauantes ⁊ natantes vngunt. Sunt etiã vene fontiũ acide in ytalia: pluribusq; aliis locis: que calculos i vesicis nascentes potionibꝰ discutiũt. Sunt ⁊ fontes q̃si vino mixti: vt est vn⁹ paflagonie ex quo potantes fiunt temulenti. In archadia ciuitas est clitoꝛi in cuius agris est spelunca pfluens aqua de qua qui bibunt fiunt abstemii. ¶ xxix.

¶ De mutabilitate quorundam fontium Isidoꝛ vbi supra

Hons iob in ydumea quater in anno colorẽ mutare dicitur. in puluerulentũ. sanguineũ. viridẽ ⁊ limpidũ tẽmis mensibꝰ in annũ tenens ex his colorem vnũ. Fons syloa ad radicẽ montis syon nõ in cibus aquis: sed in certis horis ac diebꝰ ebullit. In iudea quidã riuꝰ sabbatis oĩbus siccabatur. ¶ Augustinus de ci. dei li. xxi. Apud garamantas phibent fontẽ esse: tam frigidũ diebꝰ: vt nõ bibatur: tam calidũ noctibus: vt non tangatur. ¶ Seneca vbi supra. Ergo sicut sanguis e vena pcussa tãdiu manat: donec tot⁹ effluxerit: aut vene scissura subsederit: aut aliqua alia causa sanguinem retrodederit. Sic in terra solutis ac patefactis venis: riuꝰ aut flumẽ effunditur. Et modo consumpta aqua ex vena deficit. modo aliquo impedimento siccat modo terra coit velut in cicatricem: comprimitq; quã fecerat viã. Cur autẽ quidã fontes senis horis plenis q; siccis sunt. Et flumina quedã similiter certis mensib⁹ magna: certis vero angusta. De oĩbꝰ eadem ratõ reddi potest. Quemadmodũ enĩ ad horã quartana venit: ⁊ ad tempꝰ podagra respondet. Quemadmodũ purgatio si michil obstat. statutũ diem seruat. ⁊ prius ad vsum suũ psto est. Sic ⁊ aque interualla sua habent: q̃bus se retrahãt: ⁊ redeant: haꝝ aũt quedã minora sunt ⁊ nõ notabilia. Quedã vero sũt maiora: hꝫ mirꝰ certa: Et q̃d hoc mirꝝ est: cũ videas ordines rex ⁊ naturã p pstructa ꝓcedere: hiems nunq; aberrauit. Estas semp suo tempe incalunt. Tam solstitiũ q̃ equinoctiũ dies suus retulit. Sicut aũt in nobis non tm̃ sanguis est: sed multa genera hũoꝝ. alia necessarii. alia corrupti. ac paulo quidez alia ⁊ pinguioꝝ: sicut in ossibꝰ medulle: ⁊ in capite cerebrum munꝰ saliueq; ⁊ lacrime: ⁊ qdam additũ articulis: p qõ citꝰ flectantur ex lubrico. Sic ⁊ in terra ꝛ plura sunt humoꝝ genera. Quedã. s. que mature durẽtur. ⁊ hinc est oĩs metalloꝝ humꝰ: ex quibꝰ auꝝ ⁊ argentũ auaricia petit. Et que in lapidem ex liquore verruntur. in quadã aũt terra humoꝝq; putrescunt: sicut bitumen: ⁊ cetera huic similia. Cetez sicut in nostris corporibus: sic ⁊ in illa sepe humores vicia concipiũt. Cũ aut ictus: aut qualitatio aliqua loci: aut semũ: aut frigꝰ: aut est⁹ corrumpe eiꝰ naturã dicitur. ¶ xxx.

¶ De miraculis fontium. ¶ Vtrubius vbi ẽ.

In insula chio fons est: ex quo qui prudentes biberint: fiunt insipientes. Sueꝝ vrbe fontem lus est: ex quo qui biberint amittunt dentes. Sunt etiã in quibusdã locis eiusmodi fontes: vt q̃ eis potentur. egregias habeant ad cantandũ voces ¶ Isidorus vbi supra. In ytalia fons ciceronis oculoꝝ lesiuras ⁊ vulnera sanat. Zema fons in affrica: canoras voces facit. In chio insula fons est: quo bibẽtes bebetes fiunt. In bebecia duo fontes sunt quoꝝ alter memoriã alter obliuionem affert. Lyrici fons amoꝛẽ veneris tollit. In ethyopia fonte rubro qui biberit lymphaticꝰ fit Lechnꝰ fons archadie aborꝛ fieri ñ patitur. In sicilia duo fontes sunt quoꝝ vn⁹ fecundat sterilem. alter fecundam sterilem facit. Marside fons in frigia sata gerit. In archadia e saxis aqua pfluit. Beix est appellata q̃ ulco potata interficit. Fons est in affrica circa templũ hãmonis qui humoris nerubus humũ stringit: faucibus etiã in cespitem solidat. In sardinia calidi fontes oculi medent: fures arguũt: nã eoꝝ facinꝰ ceritate detegitur ¶ Augustin⁹ vbi supra. Esse quoq; phibent in cypro fontem aliũ in quo faces ⁊ extinguunt accense: ⁊ accendunt extincte. ¶ Ex libro de naturis rer. In parthis orientis. vt dicit iacobꝰ. est fons quidã ex cuiꝰ aquis efficitur greꝰ ignis. aliis quibusdam mixtis: qui postq̃ vehementer accensus fuerit: vix aut nunq; extingui poterit: nisi aceto. aut hominis vrina: vel sabulo In bactria minori asserunt esse fontez de quo aqua hausta si ꝓiciat: ar sup lapidem vicinũ illi fonti. videt oriri pluuia repente cum grandine ⁊ vento vehementi. In occano maximo: qui solis calore in modũ cacabi feruere videt est fons quietꝰ ⁊ tranquillꝰ. cũ silentiũ tbi fuerit obfuturn. Sed si tibia insonuerit eleuatur ⁊ intumescit. In sicilia dicuntur esse duo fontes. Quoꝝ alter facit oues albi velleris nigras. Alter nigri velleris albas. Cõstat etiã vulgo fontes esse: qui ligna iniecta in lapideas substantiam cõuertunt. ⁊ ex hmõi lapidibꝰ fiũt cotes optime. ¶ Plinꝰ li. ii. Gadibꝰ qui est delubro herculis primus fons inclusus ad putei modũ: alias simul cũ oceano augetur: minuiturq; alias vero vtrũq; contrariis temporibus. Eodem in loco alter occeani motibꝰ similitut. Oẽs aũt fontes estate q̃ hieme gelidiores esse quẽ fallit. ¶ Solinus. In litore maris rubri varro affirmat

esse fontem: quez si biberint oues mutant velleꝝ qualitatem. Et si antea candide: furno postea nigrescunt colore. ¶ Philosophus. Fontes aũt tam in mari q̃ in terra dulcis aque limpidissimi reperiuntur. Itaqꝫ in maris superiori pte tyremis vbis fons est: qui dulcissimis aqis tanta vehementia prosilit a fundo maris. vt duobus aut trib⁹ cubitis sup mare saltet. Et hoc cũ mare trãquillũ est. Cũ aũt inundatões vento feruntur: fons quidẽ abeis obruitur. Sed cum transierint statim vt pri⁹ eleuat. Sic autem eminet super aquas maris: vt hauriri possit in vasis.

¶ xxxi.

¶ De fluminibus ¶ Isidorus vbi supra

Fluuius est: perennis aquaꝝ decursus a fluẽdo dict⁹: but⁹ aqua ipa ꝓprie flumen dicitur. Duo aũt sunt genera fluminũ. vnũ torrens. alterum viuũ. Torrens est aqua vemens cũ impetu: sic dict⁹: qz pluuia crescat: siccitate torrescit. i. arescit. in hieme ergo succrescit: in estate siccatur. ¶ Secund⁹ phs. Quid sunt flumina: cursus indeficiens: refectio solis: irrigatõ terre. ¶ Seneca vbi supra. Sicut aer aũt vẽtos ⁊ auras mouet: sic aqua: ⁊ ipa mundi ps quarta riuos ⁊ flumia. Sed vent⁹ est fluens aer. Et flumen est fluẽs aqua. flumen namqꝫ facit copia: cursusqꝫ perennis aque. ¶ Adelard⁹. Queris aũt si a mari flumina exeunt. cur nõ ad nos aliqua inde salsa pueniunt. vez qõ ibi ceperunt: in itinere amittunt. licet eni a mari salsa ꝓdeant: tñ dulz ꝑ viscera terre quodãmodo cribrãtis ea multipliciter trãseunt: ibi salsugine deponũt. Sed vnde inquis quedaꝫ eoꝝ tñ ꝑpetuũ habent cursum. Nã que est aut esse pót aquositas tante copie: que tamꝫdẽ nõ fuisset exorsa aut si post aquã venit aqua: ⁊ post illã semper alia: erit administratio infinita. At inquã: quicũqꝫ principia ignorat male de fine loquitur. Tu ergo in circulari re nec principium: nec finem intellige. Nã qõ tale est in seipm recipeabile est. In seipas ergo aque redeunt: ⁊ qõ eundo defluxerint; redeũdo restituũt. vnde satiric⁹ vulgareꝫ irrideus stoliditatem aut rustic⁹ expectat. cõ. ¶ Isaac vbi supra. Bona ⁊ salubris est aqua fluminis longe a ciuitate remoti: cui⁹ liquor clarissim⁹ est: sup arenas ⁊ lapides currens. Melior tñ si sup lapides: qz lapides illidunt aquã: ⁊ ei⁹ grossiciem attenuãt. Illa quoqꝫ confortatiua est in quadã bonitate que fluit exꝑte orientis vl septentrionis. Et melior si fluat ex oriente: q̃ ex septentrione: sicut testatur ꝓcras: plaga inquit orientalis ẽ calida ⁊ sicca. Mane etenim ibi oritur sol: qui est causa attenuãdi aerem ⁊ fumũ mundificandi: atqꝫ grossiciez in medio tpis subtiliandi.

¶ xxxii.

¶ De origine fluuiorũ et quorundã exiccatione. ¶ Aristotiles in libro methеoꝝrũ. ij.

Vapores aquosi qñ eleuant ⁊ inspissantur ⁊ coagulantur in nubes: de inde exsoluuntur ex eis pluuie: redeunt ad terraꝫ. ⁊ currunt sicut radix prima. aque vero sub terra aggregate. s. in ei⁹ pfundo sunt materia fluminũ. Et ob hoc fit additio fluminis in hieme plus q̃ in estate. Quãdoqꝫ etiã abscinduntur quedam eoꝝ in estate ꝓpter paucitatez materie: qz finit ante aduentũ pluuie. aque vero redeũtes in terrã nõ sunt sepate: sicut est eaꝝ sepatio sup terrã. Sed quedã eaꝝ aggregate sũt cũ quibusdã: sicut gutte pluuiaꝝ aggregantur: ⁊ inde fit aqua multa. Sic ergo redeũtes i terram comprimuntur paulatim ⁊ aggregantur. Et fit ex eis principiũ cursus in fluminib⁹. hui⁹ rei signum est: q̃ illi qui fodiunt vt extrahant aquã fodiunt loca mixta deinde aggregant eã ⁊ currere faciunt ad vnũ locuꝫ in feriorem. ibiqꝫ ponunt ei radicem. Currunt aũt magis flumina ex altis locis ⁊ montib⁹: ⁊ sunt origines eius ꝑ punque loca montũ alta sunt sicut spongia spissa: q̃ iugit. i. attrahit ad se aquã ⁊ paulatim aggregat eam sczsursum. In pedib⁹ aũt montiũ aque minorãtur. Quidaũt dicebãt: q̃ causa ꝓpter quã flumina fiũt quandoqꝫ: aliqñ vero exiccantur: sunt subterranee caverne: in qb⁹ vũ sunt aque fiunt flumina ⁊ currũt: dantqꝫ fluminib⁹ materiã. Quando vero minorantur: materia fluminuꝫ abscinditur. Nos aũt dicimus: q̃ causa fluminũ est magnitudo locoꝝ eleuatoꝝ: in quib⁹ est aqua ⁊ spissitudo eoꝝ ⁊ ipoꝝ frig⁹. in hmõi ei locis nõ resoluitur quicq̃: ⁊ ideo multiplicãtur illic materie. s. aque. Loca vero de pssa lapides albos molles habentia nõ retinent aquã nec figitur in eis. vnde cũ aduenit eis caliditas canicularium: velociter exiccantur.

¶ xxxiii.

¶ De his qui augent in estate ¶ Seneca vbi s̃

Quedã flumina in estate augentur vt nilus. Cuius alias ratio reddetur. Theophrastus autor est in ponto quoqꝫ annes crescere estiuo tpe. Cui⁹ rei quattuor iudicantur cause. Una. s. qz tũc maxime in humorem terra sit mutabilis. aut qz maiores i remoto sunt imbres: quoꝝ aqua ꝑ secretos cuniculos reddita tacite effunditur. Tercia est si crebriores ib⁹ ventis hostiũ ceditur: ⁊ fluctu reuerberat⁹ amnis resistit: q̃ sic crescere videtur: qz nõ effunditur. Quarta vero siderum ratio est: hec eni quibusdã mensib⁹ magis vrgent ⁊ exhauriunt flumina: cũ vero longi⁹ recesserint minus consumunt ⁊ contrahũt. Quedã eriã flumina palã i aliquem specũ incidunt: ⁊ sic ex oculis auferũtur. Quedã vero paulatim consumũtur ⁊ intercidunt: cadẽqꝫ ex interuallo reuertuntur. Cui⁹ causa manifesta est: omnis ei humor naturaliter ad inferi⁹ ⁊ inane descendit. Itaqꝫ flumina illa recepta cursus egere secreto. si primum aliquid solidi qõ obstaret occurrit: prupta pte que minus ad exitũ repugnauit: cursum iuũ repetunt.

¶ xxxiiii

¶ De flumine nili. ¶ Isidorus vbi supra.

Quidã aũt fluuioꝝ ꝓprias ex causis nomia receperunt. Ex quibusdã nõnulli notandi sunt: qui in hist⁹riis celebres habentur. Geon est fluui⁹ de paradiso exiens: ⁊ totã ethyopiã cingens: sic dictus: q̃ incremento inundatõis sue irriget terrã egipti. Se eñ terra dicitur. hic apud egiptios nilus dicit ꝓpter limũ quẽ trahit: qui fecunditatem efficit. Apparet aũt in nilde lacu de quo in meridiem versus excipitur egipto: vbi aquilonis flatib⁹ repercussus: aquis reluctantibus in tumescit: ⁊ inundatõez egipto facit. ¶ Solin⁹. Nilus interiorem egipti ptem circũfluit: originẽ habet a monte inferioris mauritanie qui ꝓpinquat occeano: ptinusqꝫ lacus fit. quẽ nilidẽ dicunt. Nilum aũt iam inde esse cõstat q̃ hoc stagnũ in herbis piscib⁹ beluis nichilominus pereet: q̃ in nilo videm⁹. Sed hoc lacu effusis arenis sorbetur. ⁊ cuniculis cecis absconditur: deinde i certe ripe ꝑspem prorumpens iterꝫ subsidet. rursusqꝫ apud ethyopias exit. Sol⁹ aũt ex amnib⁹ nullas expirat auras. ¶ Comestor. Ex inundatione nili accidit: q̃ egipt⁹ contra naturã aliaꝝ regionũ: cũ abundat in frugib⁹ sterilis est in pascuis ⁊ econtra. Butior ẽm moza fluminis sup terrã. tempora colendi impedit. vel sata extinguit. pascua vero nutrit. ¶ Actor. Plato quoqꝫ tradit nũq̃ in egipto pluisse. Unde iudeis i deuteronomio dicitur Terra vestra nõ est sicut terra egipti: que. s. aquis nili fluminis irrigatur: sed montuosa est de celo expectans pluuias. abundat aũt nilus crocodillis. ibidibus. ꝓpotamis. ⁊ hmõi. ¶ Auicenna li. i. Aqua fluminis gyon ila ꝑcipue que in ei⁹ postremo sumitur: vehementer turbida est. Sed in vna recessione statim clarificatur. Sũt aũt qui aquã nili maxima laude extollunt; ⁊ ei⁹ bonitates in quattuor compbendunt. In longitudine manatiõnis ei⁹; ⁊ bonitate locoꝝ ꝑ que vadit: ⁊ qz suo cursu a meridie ad septentrionẽ tendit; subtilians illud quod ex aquis in illo currit In multitudine vero sui. alie ei commũicãt. ¶ Seneca li. viii. Nilus dulcis est: nec vlli fluminiꝫ dulcioꝝ gustus: cõtra naturã aliorũ fluminiũ; aute

ortum canicule augetur mediis estib⁹ vltra equinoctiū hunc cui nobilissimū amnem extulit natura ⁊ ita dispo suit:vt eo tpe egiptū inundaret:quo maxime terra feruoꝛib⁹ usta alti⁹ undas traheret:⁊ tanta mensura:q̄tū sufficere posset annue siccitati Nā in ea pte qua i etby opiaz vergit:aut nulli sunt imbꝛes:aut rari.vnā itaqz egipt⁹ in hoc spem suā habet:qñ aut sterilis est amnis aut nō:put ille magn⁹ aut ptioꝛ influxerit. xxxv.

¶ De cursu eiusdem et latitudine et irrigatione egipti.

Orrea phylas primū ex vago ⁊ errante colligit: Est aūt phile insula aspera ⁊ vndiqz prerupta hec duob⁹ ammib⁹ in vnū cocuntib⁹ cingitur: qui nilo mutantur. Ab hac nilus magn⁹ magis q̄ violentus egressus:p arduas excisaqz plurib⁹ locis rupes insurgit: ⁊ vires suas concitat:frangitur eni occurrentibus saxis:⁊ p angusta eluctat⁹ vbicūqz vincit aut vincit fluctuat. Et illic exercitatis aquis quas sine tumultu leni aluco duxerat violent⁹ pfilit sibi dissimil. Quippe ad illud vsqz lutosus ac turbid⁹ fluit. At vbi in scopulos cautū verberauit.spumat.illicqz non est natura sua:sz ex iniuria loci calor est. Landē vero obstātia eluctatus in vastā altitudinē.subito destitut⁹ cadit cum ingenti circūiacentiū strepitu regionū. Quez etiā pferre gens aspis ibi collocata nō potuit obtusis assiduo fragore aurib⁹.⁊ ob hoc sedib⁹ ad quietioza trāslatis. Beniqz iam manifest⁹ nouaꝝ virū mi⁹ alto ac pfundo alueo fertur obiectu montiū pssus. Circa mēphim demū liber ac p campestria vag⁹ in flumina plura scinditur. ac p totā egyptū primo quidez deducitur:deinde continuis aquis in faciez lati ac turbidi maris stagnat Quesciliꝫet latitudo cursum illi violentiāqz eripit. Siccqz totam amplex⁹ egiptū.arenoso ⁊ sicienti solo ⁊ aquam et terrā inducit.cū eni turbulent⁹ sit.omnē in siccis ⁊ byantibus locis fecē relinquit:⁊ quidquid pingue secū attulerit.arentib⁹ locis allinit. Iuuatqz agroi duabus ex causis. Et q̄ inundat. Et q̄ oblimat.itaqz quidq̄d non adierit:sterile ⁊ squalide iacet. Di vero sup debitū creuerit nocet.Mira itaqz hui⁹ natura:qz cū ceteri amnes abluant terras ⁊ euiscerēt.nil⁹ tāto ceteris maioꝛ adeo nichil excidit nec abradit.vt ⁊ ecōtra vires adiciat.illito eniz limo saturat arenas ac vngit.illaqz pulcerrima facies est.cū tā se in agros ingessit. iacent campi ⁊ valles.⁊ opida insulaꝝ modo extāt:eo q̄ maioꝛ leticia gentib⁹ est quo min⁹ terraꝝ suaꝝ vident.Sic quoqz cuz se ripis continet nilus.p septena hostia in mare emittit. Et quodcunqz elegeris ex bis mare est.Multos etiaz ignobiles ramos in aliud eque lit⁹ porrigit. Cetez beluas marinas vel magnitudine vel noxa pares educat. coqz quant⁹ sit estimari potest:q̄ aūalia tam ingentia ⁊ sufficienti pabulo:⁊ ad nauigandū loca ptinet. Idez in li.iii. Egiptū vero nunq̄ tremuisse tradunt: eo q̄ ex limo tota creuerit. Turbid⁹ eni mi⁹ defluens:multuz qz secū trahens.Et id subinde ptioꝛib⁹ terris apponēs annuo incremento semp vltra tulit.Inde pinguis ac limosi soli est egipt⁹.Nec vltra interualla in se habet: sz creuit in soliduz arescente limo:cui⁹ pssa erat ac sedens structura:vū ptes glutinarent. Nec inane quicq̄ interuenire poterat cum solido liquidū ac molle semper accidere. xxxvi.

¶ De gange Isidor⁹ li.xiij.

Anges a gangaro rege dictus:quē phison scriptura cognominauit: exiens de paradiso pgit ad indie regionel.dicitur aūt phison.i.caterua: qz decem magnis fluminib⁹ impletur sibi adiūctis: ⁊ vn⁹ efficitur:fertur aūt nili modo exaltari:⁊ sup oriētis terras crumpe. Comestoꝛ. Phison interp̄tatur oris mutatio:qz mutatur a facie quā habet in paradiso. Mutaz etiā fm diuersa loca trib⁹ modis. In calore:qz alibi durus:alibi obscur⁹:alibi turbid⁹. In q̄ritate:qz alibi purus.alibi diffusus. In sensu:qz alibi frigid⁹:alibi calidus.hic circūit indiā ⁊ trahit aureas arenas Solin⁹ Anguillas ad tricenos pedes longos educat ganges: quē stati⁹ sebosus inter pcipua miracula vermib⁹ dicit abundare ceruleis nomie ⁊ colore. bi bina habent bꝛachia:longitudinis cubica:nō minus sena adeo robustis virib⁹:vt elephantos ad potū venientes mordic⁹ apprehensa iposꝝ manu:rapiant in pfundum Helinandus li.xii. Dic est ganges:de quo dicit marcian⁹ in libro de geometria:q̄ ei⁹ latitudo vbi diffusioꝛ:est.xx.milia passuum.vbi angustioꝛ.viii.pfunditas aūt vbi validioꝛ ē centū pedes habet: a sceticis montib⁹ venit: de eodē dicit lucan⁹:q̄ sol⁹ fluvioꝝ ptra solis ortū currit.

xxxvii.

¶ De tigri. Isidorus.

Tigris est fluuius mesopotamie de paradiso exoriens ⁊ pgens ptra assirios:⁊ post multos circūitus in mare mortuū influens:vocatur autez tygris ppter velocitatē: ad instar bestie tigridis a nimia pnicitate currendi. Solin⁹. Tigris in armenie regione caput tollit:mre inquā lucidū: ꝑspicuo fonte in loco edito:qui clogos nominatur: nec ab exordio statim totus est.primū pigre fluit nō suo noīe.at cū fines medorum infect⁹ est:statim tigris dicitur. Ita enim medi nominant sagittā:influit aūt in aretusaz lacū:omnia ponderosa sustinentē.cui⁹ pisces nunq̄ se tigridis aluco miscet sicut nec ammici pisces in stagnū transcūt arethuse.per quā dissimilis calore:⁊ velociter meat cursu. Mox resistente tauro:in pfundam specū mergitur.quē subter labens:in altero ei⁹ latere apud zoroandā emicat. aluas ⁊ purgamenta plurima secū trahens. deinde idēidem absconditur.rursusqz reddit ad tabenos. arabesqz peruersuit.mesopotamiā amplectitur nobilissimū amnem ydaspem accipit.eufraten defert in sinū pticum. Plinius li.vi. Tigris oꝛit in regione armeme maioꝛis:fonte conspicuo in planicie.loco nomen elogosine est. Ipse qua tardioꝛ fluit:diglito. Unde pcitatur:a celeritate tigris incipit vocari.ita appellant medi sagittam.influit tigris in lacū aretbusam omnia illata pondera sustinentem.⁊ intra nebulas exalantē.vnde gen⁹ ei piscū est:⁊ aque transcurrentis aluco nō miscetur:sicut nec a tigri pisces in lacū tranant. xxxviii.

¶ De eufrate. Isidorus.

Ufrates est fluui⁹ mesopotamie de paradiso exoriens copiosissimis gemmis: qui p mediā babilomā influit.hic a frugibus vel vbertate eufrates dicitur:qđ fertilitas interp̄tatur Solinus. Eufraten fundat armenia maioꝛ ortuz supra zimarā sub radicibus capoten montis,primi scribis.hic receptis in se aliquot ammib⁹ qualescit. Et stiparus quenis aquis.luctatur cū thauri montis obiectu quem apud elegēa scidit.resistat licet.xii.milū passuū latitudine.longisqz ex cursib⁹ dextra cōmagenem.leua arabiāqz relinquit:deinde plabens plurimas gentes:babilonā quondam caldeoꝝ caput diuidit:mesopotamiā opimat inundatōnis annue excessib⁹.ad instar egiptū amnis terras pregens Inuecta soli fecunditate bis ferme tpib⁹.in quib⁹ mi⁹ exit.sole.s.in pte cancri.xx.stituto. Tenuatur cū leone decurso.ad extrema virginis curricul⁹ trauitum facit vnde apparet ptraria duo flumina easdē incremēti habere causas Comestoꝛ. Hec igitur paradisi quattuor flumina ab eodē fonte manant:⁊ separatur. Et itez que daz eoꝝ cōmiscentur:⁊ itez separantur. Depe etiā exoꝛbentur a terra:⁊ locis itez in plurimis emergunt:hinc est q̄ de oꝛtu eoꝝ varia leguntur:dicitur enim ganges nasci in locis caucasi montis. Nilus aūt nō procul ab

arblante. Tigris ⁊ eufrates ex armenia. ¶ Plin⁹ li.v. Eufrates oritur in pfectura armenie maioꝛi caramitide vt pdidere ex his qui prime viderunt. domicio corbulo in mõte aga. Lucin⁹ mucian⁹ sub radicib⁹ montis quẽ capoten appellant. supra zimarã duodecim milia passuum mitio pyxirates nominat⁹. Fluit derzenen primum mox anetiã. armenie regiones a capadocia excludens. Basceusa abest a zimara. lxxxv. mil⁹. passuũ. Inde nauigatur pastonam quinquaginta milia passuũ. Meltenẽ cappadocie. xxvii. milia passuus. Elegeã armenie. x. milia passuũ acceptis flumibus lyco. arsania. arsano. Apõ elegeã occurrit ei thaur⁹ mons: nec resistit. q̃p̃. xii. milia passuus latitudine pfozata pualens. Omnã vocant irrumpentem. Mox vbi cozna pfregit eufraten. vltra quoq; saxosum ac violentum arabiã. Inde leua meroꝛ dictã regionẽ tricena mensura dextraq; cõmagenẽ dis terminat. pontis tñ etiã vbi thaur⁹ expugnat patiens: Apud claudiopolin cappadocie cursum ad occasum solis agit: primo hunc illi impugnat⁹ cursum thaurus aufert. victusq; ⁊ abscissus sibimet alio mõ vincit. ac fractus expellit in meridiẽ: ita nature dimicatio illa equat hoc eunte q̃ vult. illo pbidente ire q̃ velit. XXXIX.

De iordane ceterisq; famosis fluminibus Isidorus.

Ordanis iudee fluui⁹ a duob⁹ fontib⁹ nomiaꝛ quoꝛ alter ior. alter dan vocatur. bis ergo pro cul a se distantib⁹ in vnũ alueus federatis Jordanis deinceps vocatur nascit aũt sub libano monte: ⁊ diuidit iudeã ⁊ arabiã: qui per multos circuitus iuxta iericho in mare mortuũ influit. hydaspis est fluuius pharum qui contra orientẽ decurrere dicitur. Indus est fluui⁹ orientis: qui mare rubꝛo accipitur. Araris est fluuius qui currit p parthiã ⁊ assiriã. Araxis est amnis armenie qui ab vno monte cũ eufrate diuersa specie oritꝰ: sic dict⁹: q⁹ rapacitate cũcta pserna. vnde cũ alexãder eã trãsgredi vellet ponte fabricato: tanta vi inundauit vt pontem diruerit. ¶ Pactal⁹ fluui⁹ asie arenas aureas trahens: quẽ p aurato fluoꝛe alii chrisoꝛrhã vocant. ¶ Erim⁹ fluui⁹ asie smyrneos secat campos: ⁊ ipe fluctibus aureis etiã plen⁹ arenis ¶ Lign⁹ est amnis cilicie sic dict⁹: quasi candid⁹. Nã quicquid candidũ est ciguũ gentili lingua siri dicũt: q⁹ rumex estate: qñ nives soluũtur. reliquis anni tpibus tenuis est ⁊ quiet⁹. ¶ Coaspin fluui⁹ plaꝛ: mirã aque dulcedinẽ habens: adeo vt psici reges q̃diu inter ripas pfidis fuerint ibi ex eo poculuꝫ vendicarunt. ¶ Omnis alias oꝛentes fluui⁹ syrie iuxta muros. s. antiochie decurrit. Lui⁹ fluentis ex ipo impetu frigidioꝛib⁹: ⁊ zephyris assiduc ibi spirantib⁹: tota ciuitas momentis ppe omnib⁹ refrigerat. hic ab oꝛtu sol⁹ oriens. nõ longe ab vrbe mari cõditur ¶ Tanais a ryphẽis siluis veniens dirimit europã ab asia: inter duas mundi ptes mediũ currẽs: atq; in pontũ fluens: a tanoꝛ primo rege schitaꝛ cognominat⁹. ¶ Pad⁹ est ytalie fluuius a iugis alpiũ fusus ex trib⁹ fontib⁹ oritur ex q̃b⁹ vni vocabulũ est padus: qui diffusus in modũz stagni amnem sinu dirigit a quo ⁊ pad⁹ est nuncupatus qui a grecis cognominatur eridan⁹. ab eridano solis filio: quẽ phetontẽ dicũt: qui fulminis ictu pcussus: in eodem fluuio deiectus est ⁊ extinct⁹. Augef aũt ex oꝛtu camis: lꝫ quescentib⁹ nimb⁹ ⁊ cũ accessione. xxx. fluminũ circa ravennã vrbẽ in adriaticũ mare defertur. XL.

Adhuc de eodem.

Eander fluui⁹ asie. flexuosus ⁊ nunq̃ currens rect⁹ qui recurrentib⁹ ripis inter asiã ⁊ ionium pcipitatur in sinũ qui miletũ diuidit ⁊ pirenã

Inach⁹ achaie fluui⁹ a rege inacho nominat⁹: argolicos irrigans campos. ¶ Tybris ytalie fluui⁹ a tyberio rege albanoꝛ dicitur: qui in tybrim cecidit. Nã antea albula a colore nomen habuit: eo q⁹ nimbus albus fuit

Nascitur aũt ex monte apennino: ⁊ occidit in tyrrhenũ mare iuxta romã ¶ Danubi⁹ germanie fluui⁹ dicit⁹: a nimium copia quib⁹ magis augetur: huic in europa pl⁹ omnib⁹ habet famã: dũq; p innumeras gentes vadit: mutat ⁊ nomen vnde ⁊ histeꝛ dicitur. Oꝛitur aũt germanicis iugis: ⁊ occidentalib⁹ pribus barbaroꝛ. Et pgens ꝑra oꝛientem. lx. fluuios in se recipit: ac. vii. hostiis in pontũ fluit. ¶ Rodan⁹ gallie fluui⁹ rapido cursu ꝓcit⁹: tyrrheni equoꝛis freta scindens: non modicũ sepe nauigantib⁹ facit piculum. dũ inter se maris fluct⁹: ⁊ amnis fluenta decertant. ¶ Rhen⁹ a rodani societate vocatur q: cũ eodẽ ex vna pũincia oritur. Est aũt germanie fluuius inter tres europe maximos fluuios computatus. Qui a iugo alpiuz vsq; in occeanũ pfunda cursus suos dirigit: memoꝛand⁹ aduersus feras gentes: romani imperii mur⁹. ¶ Iber⁹ amnis est qui quondã hyspanie nomen dedit. ¶ Tagũ fluuiũ cartago hyspanie nuncupauit: ex qua oꝛt⁹ ꝓcedit fluui⁹ arenis auriferis copiosus Et ob hoc ceteris fluuiis hispaniaꝛ platus. ¶ Betis fluui⁹ qui ⁊ betice puincie nomen dedit: dict⁹ eo q⁹ humili solo decurrat. Betin enĩ greci humile vel mersuz vocant. Quedã aũt flumina in diluuio soluta mole terraruz pclusa sunt. Quedã vero que nõ erant abyssi: tũc ruptis meatib⁹ eruperunt. Sciendũ quoq; flumina cũ supra modũ crescunt: non tñ ad plens inferre damna: sed etiã aliqua signare futura. XLI.

De quoꝛundã fluminũ miraculis. Solin⁹

Fluminũ miracula abunde varia sunt. Gyanã qui ad camerinã fluit: si habit⁹ pudice hauserit nõ coibunt in coꝛp⁹ vnũ latex vine⁹ ⁊ latex aq̃ Apud segestenos belbesus in medio flame subita exestuatione feruescit: quẽ q̃uis etbna dimissum a frigoꝛe nullus auertit. Cymereũ celestes mutant plage. Amarus demq; dũ in aquilonẽ fluit: dulcis vbi ad meridiẽ flectitur. Varro opinatur duo in bobecia esse flumina natura licet impari: miraculo tñ nõ discrepante: quoꝝ alteꝛ si ouile pec⁹ biberit pullũ fieri quidq̃d induerit. Alteri⁹ haustu quecũq; velieꝛ fusca sunt: in candidũ verti. ¶ Plin⁹ li.ii. In furio colchidis flumine lignuz deiectũ lapideo coꝛtice obducitur. Similiter in flumine silero nõ solũ virgulta immersa: veꝝ ⁊ folia lapidescũt alias salubꝛis potus eius aque. In extꝛu paludis reatine saxũ crescit. Et in rubꝛo mari olee virentesq; frutices enascuntur ¶ Isidoꝛus li.xiii. In thessalia flumina duo sunt ex vno bibentes oues nigras fieri. ex altero albas. vtroq; varias. ¶ Vitruuius vbi supra. In macedonia dextra ac sinistra sepulcri euripidis aduenientes duo riui concurrũt: ad quoꝝ vnuz incumbere viatoꝛes solent ꝓpter aque bonitatẽ. Ad alteꝝ nemo accedit: q⁹ mortiferã habere dicitur aquã. In archadia nonagris regio est: habens in montibus ex saxo stillãtes frigidissimos humoꝛes. quã nec argentũ: nec eneũ: nec ferreuz vas sustinere potest. Sed dissilit ⁊ dissipatur: nec aliud nisi mulina vngula ꝓtinere ⁊ ꝓseruare potest ¶ Actoꝛ. De miraculis fluminũ ⁊ fontiuz multa alia traduntur a plinio li.ii. c.cvi. Et li.xxxi. c.ii. XLII.

De lacubus et lacualibus aquis. Isidoꝛus vbi supra.

Lacus est receptaculũ in quo aqua continetur. nec miscetur fluctibus vt lacus alsalti venaq; ⁊ ceteri: quos greci limen. i. stagna vocant Nã fontes labuntur in fluuios: ⁊ flumia in freta discurrũt Lacus vero stat in loco: nec pfluit. ⁊ dicitur lacus quasi aque locus ¶ Auicenna in primo canone. Aque stantes lacuales ꝑcipue discoopte male sunt ⁊ grauesi: q; si infrigidãtur in hieme: nisi ꝓpter nives. ideoq; flegma generant. Et calefiunt estate ꝓpter soles: ⁊ ꝓpter putrefactionẽ vnde generãt colerã. Et ꝓpter spissitudinem quidẽ eaꝝ: ⁊ comixtionem terrestriũ cũ eis: et propter

resolutionem subtilis earum. In his qui eas bibunt generantur splenes: et eorum mirrach subtiliatur. Et eor interiora ingrossantur. extrema macrescunt: et humeri et colla. Comedendi desiderii in eis supat: et sitis. Constringitur eor ventres: et difficile vomere possunt. Est etiã cũ ad ydropisim pueniunt: eo q aquositas in eis retinetur. Et est cũ ad apostema pulmonis vel splenis pueniunt: et ad disinthertã Et siccantur eor pedes et manus: et epata debilitãtur. Nutrimentũ minuitur ppter splenem. Et in eis mania generãtur: et emorroydes. et varices. et apostemata lata. ppriegs in hieme. Mulieres etiã duriter impgnantur: et cũ difficultate pariunt Et pariũt pueros apostemolos: fitqs frequenter in eis mola et impgnatio mendosa. Eor quoqs pueri sepe patiuntur ramicem. et magni varices: et crur vlcera. Nec eor plage sanant. Et est cũ nocumento et apostematib in intestinis: et quartanis abundãt. In senib quoqs febres fiunt adurentes ppter siccitatẽ ipor naturar ac ventrium. XLIII.

De lacu asfalti et tiberiadis ceterisqs famosis. Isidor.

Lacus asfalti dicitur mare mortuũ: qr nichil gignit vel recipit viuũ: nec pisces habet nec aues aquaticas patit. Sed et quecũqs viuentia mergenda temptaueris: quacunqs arte dimersa: statim resiliunt. Et ẽ̃uis vehementer illisa: statim exeuntiũtur. Ex neqs ventis mouetur: resistente turbinibus bitumine: q omnis aqua stagnat. Neqs nauigatoris patiẽs est: quia omnia vita carentia: in pfundum merguntur. Nec materiam vllã sustinet nisi q̃ bitumine illustratur: lucernã accensam ferunt supnatare: extinctã vero dimergi. hoc et mare salsarũ dicitur: siue lac asfalti. i. bituminis. Et est in iudea inter hiericho et zoarã: longitudo eius vsqs ad zoaros arabie dirigitur stadiis. dcclxxx. Latitudo stadiis. cl. vsqs ad vicinia zodomor. Lacus tiberiadis ab opido tiberiade vocat est: qõ quondã herodes i honorem tiberii cesaris condidit. in iudea omnib lacubus salubrior. et ad sanitatẽ corpor efficacior Genesar lac amplissim in iudea longitudine. cxl. stadiis extenditur latitudine. xl. diffunditur crispantib aquis aurã non ventis: sed de setipo sibi creans. vnde et genesar dicitur quasi generans sibi aurã: demqs p diffusiora spacia lacus frequentib agitatur auris spirantib. vnde et puri or hausti ei: et ad potandũ dulcis et habilis. Venac lacus ytalie in venecia: qui magnitudine sui tempestates marinas imitatur. Auern lacus sic vocat est: q aues ibi supuolare nõ possunt. Nã antea siluar densitate sic ambiebatur: vt exalãtes inde p angustias aque sulphuree grauissim odor supuolantes aues halitu suo necaret: qõ august cesar intelligens deiectis siluis: ex pestilentib amena loca reddidit. XLIIII.

De quorundam lacuum miraculis. Ex libro de naturis rerum.

Decie lac furialis est: de quo qui biberit ardore libidis exardescit. Isidor li. xiii. In ethyopia lacus est quo pfusa corpa velut oleo nitescunt. Ex clytorio lacu ytalie qui biberint vini tedium habent. Litũnus lac in vmbria mactos boues gignit In indis siden vocatur stagnũ: in quo nichil innatat: sed omnia mergunt. Ar ytra in alce lacu p pozeidamus omnia fluitant: nichil mergitur. Reatinis paludis aqs vngulas iumentor indurari ferunt. Celonũ sicilie stagnum tetro odore afficit. pximantes. In trogoditis lacus est: qui ter in die fit amar: et deinde totiens dulcis Solin. Stagnũ pentelii serpentib noxiũ est: homini salutare. In lacu agrigentino oleus supnatat: et hoc pingue beret arundinũ comis de assiduo volutabro aqrum. Capillamentis legitur vnguentũ medicũ: contra carmentarios morbos. Apud macrobios lac est: quo pfusa corpa velut oliuo nitescunt. ex hoc lacu potus salubertimus est. Bane adeo liquid est: vt nec caducas quidẽ vebar frondes. Sed ilico folia delapsa in fundũ demittit: laticis tenuitate Plin li. ii. In piceno lacu velmo lignũ detectũ: lapideo cortice obducitur. Idem li. v. Asphaltides lac nichil pter bitumẽ gignit. Nullum corp animalium recipit: thauri chameliqs tinuntur: inde fama est nichil in eo mergi: longitudine excedit centum milia passuũ. latitudine maxima. xxv. implet minima sex. pspicat cũ ab oriente arabia nomadũ: a meridie acharon. Secunda quondã arx iudee ab hierosolimis. Eodem latere est calidus fons medice salubritatis: cal lirhoe aquar gloriã ipo noie pferens Vitruvius vbi supra. In cappadocia lac in quẽ ps arundinis si demissa fuerit: et postero die exempta: inuenit lapidea: ps aũque extra lacũ manserit pmanet in pprietate sua Seneca li. vii. Quosdã etiã lac esse: qui natandi impitos ferant norũ est. Est etiã in syria stagnũ in quo lateres natant: et mergi piecta nõ possunt. licet grauiora sint. huius rei palam est causa sicut dicetur. dũmodo ad inferiora transitũ fecerim. XLV.

De puteis. Isidorus

Puteus est lac defossus ex quo hauritur aqua a potatione dict. Seneca vbi supra. Leuipedes chyus ait in hieme sub terris caloẽ cõtineri. Ideo et specus calidos esse: et tepidiorẽ putcorum aquas. Itaqs venas interno caloꝛe siccari. Sed in aliis terris augentur imbribus flumina Nilus aũr: qr nullo imbre augetur tenuatur: deinde crescit p estatem q̃pe frigent interiora terrar: et redit rigor fontibus. hoc ii vep esse estate omnia flumina abundarẽt: deinde q specus et putei hieme calent. ideo est: qr extrinsec aeris gentem nõ recipiunt. Nõ enĩ ad illos remotos et calefactos puenit. Plin li. ii. In ripa bethis opidũ est: cui putei crescente maris estu minuũtur Augelcũt decedente medius tempor immobiles. Eadem est natura in bispali opidi vni puteo: ceteris aũt vulgaris. Guilbermus de conchis. Aqua puteor vnde principiũ habet: si enĩ a catharactis vt fontes principiũ haberet: quãdoqs sicut videtur pute implereturr: et aqua defueret. verum si a catharactis principiũ habet: non tñ implet puteus: contingit enĩ catharactã ibi fi esse fimitã. Ex hinc et illinc est. vnde et quo transit aqua putei: et non sursum ebullit. Leter et si terra naturaliter sicca sit: habet tamẽ accidentales humorẽ: qui ad modũ sudoris homis guttarum in puteũ cadit: indeqs est aqua putei. Q, aũt ex catharactis fit aliqñ aqua putei: ex hoc potest probari: q iuxta flumina statim repitur in puteo aqua: et q sepe ptingit vno puteo post alter facto: aquam de primo auferri. Q, vero ex sudore terre fiat qñqs: ex hoc probari potest: q in siccis locis aqua putei repitur. ideo aũt in hieme aqua putei est calida: in estate vero frigida: quia frigiditate hiemis pozi superficiei terre claudũtur. vnde fum terre exire nõ potest: qui int remanens aquã calefacit. in estate vero pozis superficiei terre ex calore aprici fumus euaporat: minuituqs calor. vnde aqua ab int erumpens exit frigida. vel ideo q omnis qualitas suo gaudet simili: suũqs fugit ctrariũ. in hieme vero cũ superficies terre suo modo frigore tangitur: occidentalis calor ad terre viscera fugiẽs suũ. s. ctrarium. absconditur vnde aqua putei calida efficitur. in estate vero cũ calore solis superficies terre aduritur: et naturalis frigiditas terre ad interiora refugit: atqs aquã frigidã reddit. XLVI.

De natura aque pluuialis

Et igitur aqua putei in estate frigidissima: aq vero fontiũ qr ppinquior est calido aeri min est

frigida.minus aqua fluuioꝝ adhuc minus pluuiaruꝫ.

¶ Auicēna. Aque puteoꝝ ⁊ aqueductuū:male sunt in compatione aquaꝝ fontū. Sunt enim aque constricte terrestritatē longo tpe retinentes.ideoqꝫ nō potest esse quin sit in eis aliqua putrefactio:qm extracte sūt ⁊ mo re virtute artificiali cogente:⁊ nō virtute naturali. Ex his tū ille deteriores sūt:quib⁹ ex plumbo vie facte sūt qm ex ei⁹ virtute aliquid assumunt. vnde frequēter ad dissinteriā ducunt Aqua vero paludis deterioꝛ est aqua pu tei:qꝛ manatio aque putei acuitur ⁊ renouatur: ꝓpter hoc qō de ea extrabitur.vnde ꝑdurat ei⁹ mot⁹. Et i cō stricione nō diu morat̄. Nec in locis vnde manat di utius manet. Aqua vero paludis:qꝛ longo tpe morat in foraminib⁹ terre putrefacientis ⁊ ei⁹ mot⁹ in manā do ⁊ egrediendo tard⁹ est:qui nō pueuit ex fortitudine siue expulsionis:ꝓpter largitatē materie ipi⁹:nō ēst nisi in terra corrupta ⁊ putrida. ¶ XLVII.

¶ De puteo fodiendo ¶ Palladius vbi supra.

HB puteū vero fodiendū oportet caput aque re quirere.vel si plura sunt in vnū colligere. Ma xime vero sub radicib⁹ montiū in septentriona li pte querende sunt aque:qꝛ in his locis magis abun dant:vtiuscꝫ nascūtur. Sed in fodiendis puteis ca uendum est fossoꝝ piculū:qm plerunqꝫ terra sulphur: alumen:bitumen:educat.quoꝝ spūs mixti anbelitū pe stis exalant.⁊ occupatis statiꝫ narib⁹: extorquent aiaꝫ nisi q⁹ fuge velocitate sibi succurrat.ꝓt ergo q⁹ desce datur ad intima:in eis locis lucernā ponas accensam: que si extincta nō fuerit:piculum nō timebis. Si vero extinguatur cauend⁹ est locus:quꝫ spirit⁹ mortifer oc cupauerit. Q⁹ si alio loco aqua nō potest inueniri:tunc dextra leua ve fodiam⁹ puteos:vsqꝫ ad aque ipi⁹ libra mentū. Et ab his foraminā hinc inde patefacta velut nares int⁹ agam⁹:quib⁹ nocens spūs euaporet:quo fa cto latera puteoꝝ structura suscipiat. Fodiend⁹ aūt est pute⁹ latitudine octo pedū quaqꝫ versum. vt binos pe des structura cōcludat.que structura vectibus ligneis subtinde densatur.⁊ structura fit lapide tofico vel silice Si aqua limosa fuerit:salis admixtione corrigitur. Si diu foditur pute⁹ si circūcirca terra nō stabit vicio gene ris dissoluta:aut humoꝛe laxabitur.tabulaꝫ obiicias di rectas vndiqꝫ:⁊ eas transuersis vectib⁹ sustentabis:ne fodientes ruina concludat. Aquā vero nouā sic ꝓbabis in vase eneo nitido spḡes:⁊ si aqua maculā non fecerit ꝓbabilis iudicetur. Itē decocta eneo vasculo si arenaꝫ vel limū nō relinquit in fundo:vtilis erit. Itē si legumi na cito valebit excoquere.vel si est coloꝛe perlucido:ca rens musco:⁊ oīm labe pollutionis aliena. Si in alto q̄ sunt putei pforatis vsqꝫ ad infimā ptes terris: ad loca inferioꝛa possunt inde fontes exire.si vallis subiecte na tura ꝑmittat. ¶ XLVIII.

¶ De aqueductu faciendo.

QUm vero ducenda est aqua ducat⁹:aut forma structibili:aut plumbeis fistulis:aut cannalib⁹ ligneis:aut fictilib⁹ tubis Si forma structibili ducitur: solidanda est cannalis ne ꝑ rimas aqua possit elabi. Cui⁹ magnitudo ꝑ aque mensura facienda est. Si ꝑ planū venier:inter centenos l' sexagenos pedes sensiꝫ reclinetur structura:vt vim possit habere currendi. Si quis mons interiect⁹ occurrit: aut ꝑ latera ei⁹ aquā du cemus obliquā.aut ad aque caput spelūcas libramus? : ꝑ quas structura ꝓueniet:sed si se vallis intersecat: ere ctas pilas vel arc⁹ vsqꝫ ad aque iusta vestigia cōstruē mus.aut plumbeis fistulis clausā deuci patiemur:⁊ ex plicata valle ꝛsurgere. Sed qō est salubꝛi⁹ atqꝫ vtiliꝰ fictilib⁹ tubis cū ducitur:duob⁹ digitis crassi:⁊ ex pte vna reddantur anguste: vt spacio minoꝛi vna in alterā possit intrare. Quas iuncturas viua calce oleo subacta debem⁹ illinire. Sed anteq̄ his aque cursus admittat faulla pe⁹ eos mixta exiguo liquoꝛe decurrat. vt possit glutinare si q̄ sunt vicia tubaꝝ. vltima ratio est plūbeis fistulis ducere aquas:q̄ aquas reddunt notiaꝫ. Nā ce rusa plumbo creatur attrito:que corpib⁹ nocebit huma nis.diligentis erit aquaꝝ receptacula fabricare vt co pia vel inops aquaꝝ vena ꝓcurat: ¶ XLIX.

¶ De cisternis ¶ Actoꝛ.

QIsterna sicut nec lacus habet aquas naturales sed aduenticias:quas ab extrinseco recipit. Est enim terra defossa ad colligendas ⁊ retinendas aquas pluuiales. Que quidē q̄n cadunt nō omnino fri gide sunt Sed in cisterna ꝑ morā tpis magis infrigidā tur Vñ scriptū est:sicut cisterna frigidā facit aquā suā ꝛc. Mot⁹ siquidē causa caloꝛis est.vnde aqua ꝑ motuꝫ tepescit.aqua vero cisterne nō est in motu.ideo etiam de facili corrumpitur. Juxta illud: Et capiūt vicium ni mouean⁹ aque.solent aūt maxime fieri cisterne in locis montuosis ⁊ aridis:vbi est penuria fontū ⁊ fluminum sicut in iudea ¶ Palladi⁹ vbi supra li.i. Itaqꝫ vitandū est:qō pleriqꝫ fecerūt:aque causa villas in infimis val libus mergere:⁊ paucoꝝ diem voluptatē ꝓferre saluti habitatoꝝ. Cū si fons delit ac puteus:cisternas extrue re ꝓueniat:quib⁹oim ꝓduci possit aquaꝝ copia natio:sic igitur parieti⁹ cisterna longioꝛ q̄ latioꝛ ꝛstruat̄:cuius solū alto rudere solidatiꝫ.relicto fossoꝛitis loco testacei pauimenti supfusione leuigetur.hoc pauimentuꝫ omni cura tenenduꝫ est.at nitro in lardo pingui decocto assi due pfricandū qō vbi decocto humoꝛe siccatū est: ne ri mis in aliqua pte fundat̄ etiā pietes sub cocto velentur obducti. Et ita post diuturnā ⁊ solidā siccitatē aq̄ ꝓbea tur hospiciū. Anguillas sane pisceſqꝫ fluuiales nutriri in his pasciqꝫ ꝓueniet.vt hoꝛ natatu aqua stans agili tatem currentis aque imitetur ¶ Jsaac in dictis. Aqua pluuialis munda si ponatur in aqua cisterne optime lo te min⁹ est humida ceteris:⁊ quidā stipticitatis habꝫ nec nocet stomacho:sed potius euꝫ confortat. aqua ve ro morās in cisterna diu malā suscipit qualitatē a fumo sitate terre. ¶ L.

¶ De piscinis et balneis. ¶ Palladius vbi ḡ

DIscine vero duc.vel solo impsso.vel cesso lapide circa villā dicunt fieri. Quas facile est.aut fō te.aut umbꝛe impleri:vt vna ex his pecoꝛib⁹ vt aui⁹ aquaticis vsui sit. Alia vero madefaciat virgas rectoꝛia.lupinas.⁊ si qua rusticitas infundere ꝓsueuit: nec alienū est:si aque copia patiat.patrēfamilias ō stru ctura cogitare balnei:que res ⁊ voluptati plurimū con fert ⁊ saluti. Constituendū est aūt balneū in ea pte in q̄ futur⁹ est caloꝛ.loco ab humoꝛe suspēso:ne ipm refrige ret fornacib⁹ vicina vligo. Lumina danda sunt ei a pte meridiana ⁊ occidentis hiberni:vt tota die solis iuuet ⁊ illustret aspectu. Celle aūt sic disponātur: vt quadre nō sint.sed verbi gratia.si quindecim pedib⁹ longe fue rint:decē late sint.fortioꝛ ei vapoꝛ inter angusta lucta bitur.piscinales vero celle in estiuis balneis lumē acci piant a septentrione.in hyemalib⁹ a meridie. Et ita cō stituantur balnea:si potest fieri:vt oīm⁹ eaꝝ ꝑ oꝛtos de currat illuuies. Semiqꝫ si copia est aque post fossuras balneaꝝ:debet ⁊ pistrinū suscipere: vt ibi formatis aq̄ riis molibus :frumenta frangantur absqꝫ animaliuꝫ ⁊ hominū laboꝛe. ¶ LI.

¶ De vsu balnei ¶ Galien⁹ in li. regalis dispositōis

BAlneo quidē sani post exercitiū ⁊ ante prandi um vtuntur:quo ea que ꝑ motuꝫ nō bene disso luta sūt:purgētur ⁊ euacuentur. Siccitas quā motus fecerat,humectetur. sordesqꝫ que e vaporib⁹ fa cte a coꝛpe egredientib⁹.⁊ a puluere exteri⁹ supueniēti in ipo exercitio ⁊ post:abluantur. Ante exercitiuꝫ vero balneū supfluitates cibi transmittit.q̄s etias idigestas inuenit.humoꝛesqꝫ liquefacit:⁊ supfluitates exire patas

a poris ad aliqua membra defluere facit. vnde vt i plurimum patur morbi. Sed etiã post prandiũ quis nõ debet vti balneo: replet enĩ tunc supfluitatibus caput: descendit q cibi indigest a stomacho. vnde in cibi meatibus oppilatio efficitur: t in tpis plitudine si quis hmõi vtatur assidue ydropis generatur. Quibusdã vero talium accidit defectꝰ: cum balneantur anteq̃ prandio sumant. Et ideo necesse est eos modico laudabiliq; refici cibo: pter hos itaq; post prandiũ oĩbus cauendũ est balneũ: post exercitiũ aũt t ante prandium eo vti sanis: magnas vtilitates affert. Corpꝰ enĩ t membra humectat: calorem naturalẽ fortat: digestionẽ optimam reddit: angustiã si qua est aufugat: poros apit: supfluitates euacuat: dolores mitigat: viscositates vel ventositates dissoluit. Iohannicius. Balneũ dulcis aque corpus emollit: t calidũ quidẽ calefacit: frigidus aũt infrigidat. Aque vero nõ dulcis balneũ: corpꝰ desiccat. Qõ si qs ex aqua salsa t amara vel sulphurea fuerit: calefacit t desiccat. Si vero de aluminosa vel gipsea fuerit: infrigidat t desiccat. LII.

De iuuamentis et nocumentis balnei. Razi in almasore.

EX balnei iuuamentis est corpꝰ humectare t renouare. sordes ꝛgregatas detegere. repletiões quoq; minuere. vetustatẽ dissoluere. t ad somnum ducere. humores q; subtiliare. ꝓterea dolores ꝛpimit. ventres stringit. lassitudinẽ remouet. corpusq; t nitorẽ t leuitatem aptũ reddit. Nocumenta vero eiꝰ sunt. vires destruere t cor adeo calefacere: vt q̃q; ad sincopim pducat. nauseã quoq; cõmouet. t malũ humorib⁹ occasionẽ tribuit descendendi. Ideoq; febricitans: vel conuulsionẽ ppessus: vel apostemata: vel plagã: vel exoriationem habens: balneum cauere debet. Corpa vero macra t sicca habentes. humectatione balnei indigent. Ideoq; cauere debent ne in balneo sudent. Circa se autem in pauimento multã calidã aquã pticiant: vt bũdi humores t vapores eleuati sursum: corpa corꝰ humefaciant. Ab introitu vero balnei post cibũ quisq; sibi caueat: nisi qui corpis pinguedinẽ vult adipisci. aliq̃diu quoq; post balneũ comestio debet tardari. Mali vbi supra. Potro qui infirmant: balneis ꝓ necessitate ad ea vrgentib⁹ vtantur. aut vt corꝰ cõplexio calefiat. aut vt frigescat. aut humectetur. aut certe desiccet. pdest aũt pruriginẽ t scabiem: q; supfluitates a cute euacuat: neruos emollit. Catarros ematurat t cottas calefaciẽdo t dissoluendo. Extinguq; quoq; facilitat vrine. si arta fuerit ex frigiditate. Colice medetur aliisq; morbis hmõi. Et siquidẽ longa mora fit. ita vt sudor plurimus exeat corpꝰ calefacit: ac eiꝰ caliditate desiccat. Etiã euacuationis est causa: que fit ꝓ sudorẽ. potro si tam longa mora sit: vt immoderata sudoris euacuatio fiat. corpꝰ refrigerat t exiccat: q; calorẽ naturalem dissoluit. quin etiã humiditates corpis euacuat. vnde t virtꝰ decidit t defectio fit. LIII.

De diuersitate aquarum multiplici Seneca libro. vij.

QUeramꝰ nunc de quibꝰ rebꝰ aque. t qua ratione fiant. quo tot ingẽtia flumina iugiter decurrunt. Et alia quidẽ hibernis aquis tumescant. Alia vero in defectu ceterorum annũ crescãt. de illis autem qui calent vtrꝰ calide nascantur an fiãt. de ceteris quoq; differendũ quas insigneꝰ aut sapor aut aliq̃ alia reddit vtilitas. Quedã enĩ oculos. quedã neruos iuuãt quedã inueterata t a medicis desperata vicia curant: q̃dam medentur vlceribꝰ: quedã interiora potu fouẽt ac pulmonis ac visice querelas leuãt. Quedã etiã sanguinem supprimũt: t tam variꝰ illis est vsus q̃ gustꝰ: omnes aũt aque. aut stant. aut cunt. aut colligũtur. aut variaꝰ habent venaꝰ. alie dulces sunt. alie varie. Aspere quippe interuenũt. salse amareq; aut medicate e quibꝰ sulphuratas dicimus. ferratas. aluminosas: quas indicat vini sapor. Habent etiã alia discrimina multa. Primũ quidem tactꝰ q; frigide sunt t calide. deinde ponderis q; leues t graues. deinde coloris: q; pure. turbide. cerulee. lucide. deinde salubritatis: q; sunt vtiles t mortifere: sunt t que cogunt in lapidẽ. quedã tenues. quedam pingues. quedã alunt. quedã sine vlla bibentis ope trãseunt. quedã aũt hauste fecunditatẽ afferũt. vt aũt stet aqua vel fluat: loci positio efficit. In deuexo fluit i plano ꝓtinctur t stagnat. Aliq̃n vero in aduersum spiritu impellitur. t tunc non fluit: sed cogitur. colligitur ex umbrꝰ: ex fonte sua natiua est. Isidorꝰ li. xiii. Aquarum nature diuersitas multa est. Naꝫ alie sunt salis: alie nitri: alie alumĩis: alie sulphuris: alie bituminis: alie curam morboꝝ adhibentes. Nã iuxta romã albule aque vulneribꝰ medentur. Et in ytalia fons ciceronis oculorum vulnera curat. In campania sunt aque q̃ sterilitatẽ feiaꝝ t viroꝝ infamiã abolere dicunt. LIIII.

De diuersitate aquarum in pondere. Aristotiles in libro metheororum. iij.

HAqua salsa grauior est dulci: q; salsa grossa quidem est t turbida. dulcis aũt subtilis: vt dictũ est supra. Seneca li. vii. Quosdã esse lacus qui nandi impitos ferãt. vt dictũ est. notũ est. Est enĩ in syria stagnũ: in quo lateres natant: t mergi pecta non possũt. licet grauiora sint. buiꝰ rei pala est causa. Quãcunq; enĩ vis rem expande: t cõtra aquam statue. si aq̃ grauior est. leuiorẽq; rem quã ipa est fert. Et tanto supra extollit: q̃to leuior erit. Grauiora vero descendunt. Et si aque t eiꝰ rei quã ꝓtra pensaueris par pondꝰ fuerit: nec passim ibit. nec extabit. sꝫ equabitur aque: t natabit quidẽ: sꝫ pene mersa: nullaq; eminens pte. Et hec est ratio cur tigna quedã sup aquã pene tota efferãtur. Quedã in medio submittantur. Quedã ad equilibram aque descendãt. Cũ enĩ vtriusq; pondꝰ par est: neutrũ alteri cedit. Grauiora vero descendũt: leuiora gestãtur. Graue aũt t leue est nõ estimatõe nostra: sed illius comparatione: quo vehi debet. Itaq; vbi aqua grauior est hominis vl saxi corpe. nõ simit id quo nõ vincitur: mergi. Sic euenit in quibusdã stagnis: ne lapides quidem pessum eant. de solidis ac duris liquoꝝ. Sunt enĩ t alii pumicosi t leues. et quibꝰ que stant insule in india natant. Theophrastꝰ est autor ad illas natantẽ insulam vado. Insula ascillaꝝ arboꝝ habet t nutrit. aqua tñ sustinetur t in hanc atq; in illã prem non vento rũ: sed aura compellitur. Neq; vnq̃ illi ꝓ diem et noctem vno loco statio est adeo leui flatu inducit. huic est causa duplex. Aque grauitas medicate: t ob hoc ponderose. Et ipius insule vectabilis leuitas que nõ est corpis solidi q̃uis arboꝝ alaꝝ: fossitan enĩ leues truncos: t frondes in latus spas pinguis humor appẽdit ac iũxit. Itaq; etiã si qua in illa saxa sunt: inuenies aquosa t fistulosa: qualia sunt que duratus humor efficit circa medicatorum fontiũ riuos: vbi enĩ aquaꝝ purgamenta colluerunt: t spuma solidatur: necessario leue est q̃ ex vento so t manu ꝛcerũ est. Auicenna li. i. Pondꝰ aquarũ vnũ est experimentis adiuuantib⁹ ad cognoscendũ earũ dispositiões. Aqua nãq; que leuior est: in pluribꝰ dispositionũ est melior. Est aũt cũ cognoscitur pondꝰ ꝓ mensuram. Et est cũ cognoscitur si in duabꝰ aquis diuersis duo panni vnꝰ ponderis madefiant: t postea vehementer exiccentur: deinde ponderentur. Aqua enĩ cuius leuius fuerit pondꝰ: melior est. Isaac in dietis. Volentes aquas ꝓbare: que sit grauis vel leuis. pannos lineos tenues ac veteres accipiant: eosq; medio equaliter dividant: t duabꝰ aquis diuersis madefaciant. deinde

equaliter aquis expſſis:vno in loco eodē tpe ſuſpendāt Quiqs prior exiccat fuerit: aquā in qua madefact fuerat:ſciant eſſe leuiorem ⁊ tenuiorē Actor. De hac ꝙs materia ſupius require. vbi dictū eſt de ponderoſitate aque ſalſe. Lv.

De diuerſitate in colore. Auicenna in primo canone

HAqua naturalis ſimplex eſt:nec inſpiſſatur:niſi qz aut frigoris qualitas ꝓualuit ſup eā:aut ꝓpter fortem terreſtrū ꝓtium cōmixtionē Idē in eodem. Aqua turbida lapidē generat ⁊ opilationes Ideoqs poſt ipſam res ꝓuocatiua comedenda eſt. licet ventrem mollem habenti plerūqs conferat ipa. ⁊ offes aque cetere groſſe ⁊ graues:eo ꝙ in eis ventre tenēture nec cito deſcendunt. Et cui quidē tiriacis exiſtunt res pectuoſe ⁊ dulces Conſtantin vbi ſupra. Aqua clara bona eſt ad bibendū:ſi de fontib ſit orientalib. lucida ſerena. ⁊ nulli odoris. cito caleſcēs. ⁊ cito frigeſcēs aqua hmōi eſt acceptabilis. citoqs non grauans ſtomachum exit:eū refrigerans ⁊ humectās. Claritas eī nichil ei admixtū ſigt. Leuitas aūt ⁊ cito mutabilitas ſbtilem eſſe ſubſtantiā demonſtrat. hui ſecunda eſt septēntionalis. fontana aqua quoqs de lutoſis fontib fortiter currens ⁊ ſupra petrā vel arenā clariſſimā. ſecundū tenet ſanitatis gradū. hmōi enīs aque in hyeme calide ſunt. in eſtate frigide. Aqua nō pura:aliqñ turbulēs redolēs ⁊ ſapida vel turbida:vel que ex grandine ⁊ nive cōficiuntur. hmōi aque ꝓſtipatōes faciūt in epate:vel in renibus lapides. dure digerunt. ſtomachū difficulter egrediuntur. Aqua putrida:ſicut quozundā lacuum vel paludum ſiue lutoſa. ſiue in qua fetentes inſtuunt ciuitatum putredines ſplenē magnificat:epar ⁊ ſtomachū corrūpit:cutē horridā facit:diuerſas febres gignit. LVI.

De diuerſitate in ſapore Seneca li. vij.

HAquaꝝ ſapor variat. aliqñ ex ſolo ꝙ ferūtur aliqñ ex ſpiritu in aquā tranſfigurato. aliqñ ex corruptōis vicio ꝙ iniuriā ꝓtracto Areſtoteles in libro de ſenſu ⁊ ſenſato. Natura quidem aque inſipida eſt. ſapores aūt oms craſſitudinē habent. calidū ꝓraſſatiuū eſt. vnde aqua calida apparet incraſſata.

Conſtantin vbi ſupra. Aquaꝝ quedā ſapida eſt:q dam nō. Sapida quidē clara eſt:vel nō clara. Item calida vel frigida vel tepida. Item de fontib:de flumib de lacub:de paludib:de umbrib:de niuib vel grādinibus:ceteris aūt aqua pluuialis eſt ſapoꝛoſioꝛ. Nō ſapida vero eſt ſalſa vel ſulphurea:putea:aluminoſa: vitrea:metallina. Auicēna li. i. Aqua ſalſa marceſcere facit ⁊ exiccat. Et primo ſoluit ventrem ꝓpter vim rarendi que eſt in ea. poſtea vero ſtringit in fine ꝓpter ſiccitatem:que eſt in ei natura:⁊ corrumpit ſanguinē:pruritum ergo generat ⁊ ſcabiem Conſtantin vbi ſupra. Aqua ſalſa ventrem emollit:ſepe aūt bibita ventrez cōſtipat. corpus deſiccat. pruriginem ⁊ ſcabiem generat Ex tñ ydropicos ⁊ frigidos morbos adiuuat: ſi bibatur vel in ea balneetur Iſaac vbi ſupra. Cauere debez omnem aquā ſalſuginem ⁊ nitroſitatem habentez:Talis enī corpa calefacit ⁊ deſiccat:ac ventrem accidentaliter ꝓſtipat. Eius enī actio initio groſſos humoꝛes diſſoluit:⁊ inteſtina pungit. vnde fit ventris ſolutio. Jn fine vero ventris humectatōez ꝓſtipat:eiqs reſiſtit: ne ꝓ ſeceſſum exeat. LVII.

De ſaporibus in genere. Actor.

QUomā aūt ſubiectū vel medium ſapoꝝ ſm areſtotilem eſt humidū aqueū. Dicente quoqs auguſtino: ꝙ quecūqs ſapiūt:etiā ſi arida videantur cū accipiunt humoꝛi tñ oris. vt ſapiāt. commiſcent Hic etiā aliqua michi videntur inſerenda eſſe de ſaporib:ſicut ſupra in tractatu de aere dictū eſt de ſonis ⁊ odoꝛib. Et in tractatu de luce dictū eſt de formis ⁊ coloꝛib Albert. Videtur aūt ꝙ ſapoꝛ nō ſit actus humidi:ſed etiā ſicci euapoꝛatiui. Nā vt dicit areſtoteles ex eis nutrimur ex quib ſum. Et vero quedam ſunt que principaliter cōſtant ex ſicco terreſtri. ac ꝓ poſteriꝰ ex humido aqueo:quedā ecōtra. videtur itaqs ꝙ ei bus quozundaꝫ principaliter ſit ex terreſtri ⁊ ſicco. Et quozundā ex humido aqueo. Cunqs ſapoꝛ ſit paſſio cibi:videt ſm hoc diuerſimode ſapoꝛ eſſe ſicci terreſtris ⁊ humidi aquei:qō eſt ꝑtra ꝓdicta. dicim ergo: ꝙ q̄dā ſunt in quib vincit terreſtritas. tñ qz non poſſunt accipere nutrimentū:niſi cib inſtuat in quālibet ꝑtem coꝛporis coꝛ. Et inſtuꝝ nō eſt niſi ꝓ humidi actū: oportet cibū principaliter eſſe humidū. licet qñqs potēcia ſiccū. hoc patet in ſanguinem habentib. Jn qb plurimū nutrimentū eſt ſāguis q̄ actu eſt humid. LVIII.

De ſaporū cauſis.

OE cauſis vero ſaporꝝ dicim:ꝙ quedā ſunt cauſe ſaporꝝ ꝓ ſe. quedā ꝓ accidens. Cauſaꝝ vero ꝓ ſe:queda eſt efficiens. et quedā ſunt paſſiue. Efficiens vt calidū ſolis ⁊ ignis. Eidem enī in fructibus plantaꝝ amaris:in quibuſ humidū ꝓ calidū ſolis nō eſt ſufficienter digeſtū: digeſtione q̄ eſt pepanſis:ꝙ poſtea adhibita ad ignem efficiuntur dulcia: ꝓ digeſtionem q̄ eſt optheſis vel epleſis:ſicut videm in elixatis vel aſſatis. Paſſiue aūt ſunt humidū aqueuz: vt ſubiectum in cui actu eſt ꝙ neceſſe ſit eſſe ſapoꝛoſum cū contingitur ad guſtū:qz aliter nō penetraret ad neruū guſtatiuū:qui eſt in lingua. Siccū vero terreſtre terminatiuum eſt humidi ad generatōez ſaporis. Cauſe ꝓ accidens. quedā ſunt intrinſece. quedā extrinſece. Frigiditas enī eſt cauſa intrinſeca q̄ ꝓ ſe bebetat ſapoꝛes: ſ ꝓ accidens facit quoſdā. Cū enī calidū ſit euapoꝛatiuum aeris ſubtilis:⁊ ſubtiliatiuū aque ⁊ terreſtris: ⁊ ꝓ cōſequens diſſolutiuū cōmixti ex illis:frigidū ꝓ ꝓtrariū erit reſtrictiuū aeris ⁊ ingroſſatiuū:eo ꝙ cōuertit aerez ad aqueū. ⁊ aquā ad terreſtre. vnde etiā dicit phs. ꝙ frigida ſunt ſapoꝛoſioꝛa calidis. Cauſa vero ꝓ accidens extrinſeca eſt triplex. ſ. reſeruatio. reſudatio. ⁊ conſtrictio. et ꝑcipue in fructiferis plantaꝝ. Jn prima enī maturatione reſpſum eſt in fructiferis qdā calidum:⁊ nimis facit exalare humidū:⁊ remanet ſiccū fere inſipidus et duꝝ:⁊ nō bene cōmixtū cū humido. Et poſtea reſeruati fruct acquirūt humidū ex frigoꝛe. qd naſcitur in eis ex ꝓuatōe caloꝛis ſolis:qd humidū ſubinductū cōmiſcetur terreſtri ⁊ ſicco:⁊ ſubtiliat ipm:facitqs fruct ſapoꝛoſioꝛes. Reſudatio aūt tollit ſuperfluū humidū: poſt cui ablationem naturale humidum bene adunaī ſicco terreſtri. ⁊ generatur melioꝛ ſapoꝛ. His duab de cauſis melioꝛes ſunt vt frequenter fruct in hieme ꝙ i eſtate. porro cōſtrictio humidi qd clauſum eſt in ꝑtib ſicci terreſtris:facile facit illud comūgibile linguc:ac ꝓ hoc melioꝛem cauſat ſaporem. LIX.

Vtrū generetur a qualitatibus primis

QUomā aūt oms poſterioꝛes qualitates ſm generationem reducuntur ad primas. vt in libro de generatōe ⁊ coꝛruptōe dicit phs. videtur ꝙ et ſapoꝛes generentur in primis qualitatib. hinc etiā dicitur in libro primo de plantis: ꝙ mirabolani primo ſunt dulces qz ꝓpter raritatez ligni caloꝛ ſolis digerēs vbiqs conſequitur humidū attractū. poſtea vero caloꝛ attrahit ſiccū ſibi ſimile:⁊ anguſtat poꝛos arboꝛis. ita ꝙ caloꝛ ſubintrare nō habet ad digeſtionem humidi:⁊ tunc ex ꝓuatione calidi frigiditas ⁊ ſiccitas vincunt caloꝛem ⁊ humoꝛem. Eritqs tunc fruct ponticꝰ ac terreſtris ſapoꝛis. Deinde vero ſol cū caloꝛe ſuo ſiccuz oppilans multum attrahit ad exterius:ſicqs multū incipiunt dñari frigiditas et ſiccitas interi. Et tunc fortiſſime ponticitatis erit fructus. Tandem vero conſurgit

calor naturalis interi⁹ p calorem solis adiutus: t expulso frigido incipit adurere sicc̃ inuentũ i illo: t tũc erit fructꝰ amarꝰ. Ex his ergo colligitur: q sapores a primis qualitatibꝰ generantur. Ar cõtra hoc esse videtur: qõ in libro de sensu t sensato legitur. Quemadmodũ colores albi t nigri ex cõmixtõne sunt. Ita t sapores a dulci t amaro: scm ꝓportionẽ in eo qõ min⁹ est t maꝰ. Dicimus ergo q duplex est saporꝫ generatio. Una p causam efficientem: t hec est a primis qualitatibus. Alia vero p cõmixtionẽ eorꝫ: que essentialiter saluãtur in mixto. t scm hoc sapores extremi simplices sunt: medii vero ab illis compositi. Quantũ ergo ad primã generationem saporis in genere est humidũ principaliter vt subiectũ: t siccũ terrestre illi cõmixtũ: t calidũ mouens ad cõmixtionez. Generatio vero saporis in specie vt a causa efficiente: hec est. Dã a calido sufficienter digerẽte humidũ: generatur saporꝫ dulcis. A calido vero digerẽte t subtiliante aqueũ humidũ in humidũ aereũ: generatur saporꝫ pinguis. Porro a calido nõ digerente sed adurente scm aliquẽ modũ si quidẽ est cũ humido generatur acidũ. Si vero est cũ sicco generatur amaꝫ. vt si min⁹ adurat salsum. Et scm hunc modũ generatõis loquitur phs in libro de plantis. scm aliũ vero in libro de sensu t sensato. Per hoc etiã dicit: q septẽ sunt saporesꝫ sicut septem colores scm ꝓportionẽ arithmetricaz. Ar vero plures erunt scm ꝓportionem armoniacã: t sine ꝓportione sicut superius dictũ est. in tractatu de coloribus.

LX.

Vtrũ saporꝫ sit passio cõpositi vel simplicis

Dicit aũt arestotiles in secundo de generatõe t corruptõe: t in libro de anima: q ex eisdẽ generantur t nutriunt̃ entia. Sed generãtur ex cõpositis cõmixtis: ergo nutriunt̃ ex eis. Cũ ergo saporꝫ sit nutritiui passio t qualitas: erit saporꝫ passio cõpositi t nõ simplicis. ꝓterea ad hoc ponit philosophꝰ quattuor rationes in libro de sensu t sensato: obiciens cõtra q̃ dam pytagoricorꝫ sententias. sic dicens. Cibũ oportet esse compositũ. eteni nutrimenta nõ sunt simplicia: q t superfluitas fit cibi. hoc in ipsis: hoc vero extra: sicut in plantis. Sensus est nutrimentũ ꝓpter hoc oportet esse cõmixtũ: q aliter p digestionẽ nõ separetur superfluus a nutrimento. Cũ eni simplex sit omogeniũ: nõ est ratio quare vna ps abiiciatur: altera aũt sumaf in cibo Sed hec separatio superfluitatis in ipis cibariis est in animalibus que stomachos habent t ventres: quibꝰ fit separatõ puri ab impuro. q̃q extra ipa vt in plantis: que terrã habent p ventre: t ꝓpter hoc nõ egerunt. Secunda est q nec aqua: que tñ magis inter cetera corꝑum simplicia videtur esse nutritiua: nutrimentũ est. nutrimentuz eni oportet esse corꝑ mixtũ. Tercia ratio est: q si vnũ simpliciũ nutriret tunc qõlibet simplex nutriret qõ fim est: q aer ꝓpter sui simplicitatẽ non nutrit. Quarta ratio q cibis est locꝰ receptiuꝰ in corꝑe aiato: ad quẽ nõ ingrediunf simplicia sed cõposita. Ex his ꝯcludit: q cũ saporꝫ sit passio nutrimẽti: saporꝫ nõ est passio simplex ꝙ cõposita. Contra hoc sic obicitur: oñis cibꝰ incorꝑabilis est ei qõ cibatur: ergo necesse est ipm cẽ male terminabile in se. t tñ bene terminabile in alieno hec aũt est natura humidi. Et ita videf saporꝫ principaliter esse passio humidi. t cũ humidũ sit simplex. videtur esse sapor passio simplicis. hoc etiã videtur velle philosophus in secũdo de anima. vbi dicit. q saporꝫ est humidi. sicut odor sicci. ꝓterea in libro de sensu t sensato videf dicere: q saporum subiectũ humidũ aqueũ est.

LXI.

Determinatio eiusdẽ questionis.

Nos aũt dicim⁹ q saporꝫ est passio compositi corꝑoris: eo q oñe alimentũ commixtũ cõpositũ est. Sicut eni pbat philosophꝰ in libro d sensu t sensato. Generatio saporum est vt in subiecto in humido aqueo. vt in efficiente aũt in calido digerente: qõ est caliduz ignis t solis. In sicco aũt terreo est: sicut in passiuo terminante humidũ aqueũ: t hoc pbatur p experimẽtũ Cũ eniz saporosum incorꝑabile sit: necesse est ipm esse humidũ: cũ ãt videam⁹ in cibis t i fructib⁹ oblatis ad ignem t ad solem generare oñimodos saporesꝫ paret q causa saporꝫ caliditas est. Similiter videmus salsa generari ex terrestri adusto in humido: t in aqua videm⁹ generari multos sapores: ex hoc q transeunt ml'ta genera terraꝫ. Et ex hoc colligitur: q sapores generantur a primis qualitatibus a calido igneo t sole digerente: t humido aqueo et terrestri sicco patientibus. Si aũt sapores cõsiderantur in se: put sunt vnũ genus qualitatis: sic extremi sapores simplices sunt: eo q nõ sunt compositi ex aliis. Et medii sunt compositi: sicut i aliis subiectis sensuũ. Itaq; nutrimentũ habet quidez humidi naturã in hoc q fluit ad terminos alienos: nõ tñ est de natura tñ humidi: sed etiã sicci terrestris t calidi ignei. Nõ aũt dicit philosophꝰ subiectũ saporꝫ esse humidum aqueũ. sic intelligitur: q saporꝫ est humidi sicut subiecti. odor autem sicci vaporatiui: vt subiecti.

LXII.

De cognitione complexionis ac substãtie cibi vel medicaminis per sapores. Valu in practica li. ij.

Complexionis t virtutis medicaminis significatio que sumitur ex saporꝫ excellentioꝛ est: ꝑ illa que est ex odore t colore. Saporꝫ eni nunc⁹ est complexionis et medicaminis substantie: ꝓsepe eniaz t eiꝰ actionis. Odor aũt t color nõ hmõi. Sunt autez sapores octo. s. dulcis. vnctuosus. acerbꝰ. amarꝰ. pungitivus. salsus. ponticꝰ. octauꝰ insuauis asper et durꝰ. Nõ aũt saporem non habet vnũ tñ est et simplex nec annumeratus saporibꝰ. Omne aũt qõ est obuium lingue: ne cesse est: aut aliquid aut nichil in eiꝰ sensu facere. Et si quidẽ nullã infert ei passionẽ: vocatur insipidus: vt est aqua pura et terra simplex: et etiã medicamina quibus terra vel aqua dñatur et quibꝰ terrenositas vt vicia et amilus et similia. Quibꝰ vero dñatur aquositas: humida sunt et viscosa vt album oui et oleum lotum sine sale Oleo aũt cũ sale dñatur cũ aquositate terrenositas. hec ergo et alias similia nichil sensui gustꝰ si obuenient. lingue aũt delectatõez facient aut cõtra. Que quidez delectationem faciunt homis nature consona sunt et cõuenientia: eiusq; complexiom colligata. Nõ aũt hmõi est ei cui dñatur aquositas vnctuosum dicitur. Cui vero terrenositas dulce vocatur. Cui aũt simul vtrunq; nec dulce sed suaue: dulce quidẽ si lingue obuiet vacua eiꝰ implet: et lenit asperitatẽ: sedatq; si mordens aliqd fuerat: atq; delectat. vnctuosum autẽ idem facit: sed eiꝰ delectatio minor est. at vero suaue inter hec duo extrema medium est. Que vero sapores in gustu faciunt imocũ dum mordent linguã: morsura vero species quedaz est diuisionis iunctur aꝫ. Nõ igitur hoc facit aut partem lingue multa collectõe stringit: aut nimium diuidit. Et si qõ lingue sepationez inducit: aut eiꝰ substãtia grossa est et terrea. aut fortiter sepat lingue ptes: aut plurimũ abluit: intñ vt etiã valde exasperet. t amaꝫ vocatur. aut sepat eas fortiter t lauat sic q nõ valde exasperet. et salsum nominatur. Cuiꝰ vero substãtia subtilis t ignea: facitq; in linguã morsurã fortẽ pungitiuum dicit. Nõ autẽ cõgregat lingue ptes: aut grossum: aut terreũ est. Si fortiter coadunans linguã constringat et asperet t desiccet et fortiter opetur et insuaue vocatur. Si vero in lingua facit boꝫ accidentiũ qõ min⁹ est: ponticuz appellatur. Nõ autez subtile t aquosum est faciens in lingua morsurã: ciusq; substãtie sine calefactõe immergit

acerbum vocatur. Ex his ergo viii. sapores esse claret excepto eo quod sapore caret. LXIII.

De numero et differencijs saporum secundū auicennam in secundo canone.

Medici quidem sapores simplices nouez ponūt quoz tñ vnus insipid⁹ est sicut aque pure. Nominant eñ sapoez omne qđ gustu iudicat actu vel potentia. Insipidum quidē duplex est. aut priuatū sapore scōm veritatē. aut priuatū eo apud sensū: scz q in se quidē saporem habet: sed ꝓpter vehemētiam spissitudinis suc nō resoluitur aliquid ex eo quod lingue admisceatur et ab ea cōprehēdatur. Sed deinde cū ingenitur resoluunt ꝑtes ei⁹ et subtiliantur: et sapor ei⁹ sentitur vt es adustū et ferz. Lingua eni non consequitur ex eis sapoꝛē qm̄ nō resolutur ex substātia amboz aliquid puenies ad humiditatē posita in lingua q̄ est media in sensu gust⁹. Et si ingeniet̄ vt in ꝑtes minimas conuertatur: apparebit ei⁹ sapoz fortis. Sapores autē octo quos ponunt: hi sunt. dulcedo. amaritudo. acuitas. salsedo. acetositas. ponticitas. stipticitas. vnctuositas. Dicunt eni q̄ substantia saporem ferens: aut est spissa terrea. aut subtilis. aut media. Et ei⁹ virt⁹ aut est calida aut frigida. aut equalis. Spissa itaq; terrea si est calida: tunc est amara. Si frigida pontica. Si equalis dulcis. Subtilis aūt si est calida: tunc est acuta Si frigida acetosa. Si equalis vnctuosa. Media vero si calida ẽ tunc est salsa. Sed frigida stiptica. Si equalis insipida At acutū quidez calid⁹ est: deinde amaz: deinde vero salsum. Acutū eni fort⁹ est ad resoluendū et incidendū et abstergendū: q̄ amaz. Salsum vero qñ calefit a sole vel igne vel a sepatōe aqueitatis frangentis virtutē calozis: fit amaz. Et sal amaz calid⁹ est sale qđ comeditur: ponticū vero frigid⁹ est: deinde stipticū: postea acetosum. Et ob hoc in oibus fructib⁹ qui dulcescūt: ꝑi⁹ est ponticitas vehementis infrigidatōis. Cū aūt in eis currunt acritas et aqueitas. ita vt tempentur parūper cū acritate et calefactōe solis digestiua. declinat ad acetositatem: sicut agresta. Et inter illud trahunt ad stipticitatem parūper. deinde ꝑmutantur ad dulcedinē: cum agit in eis caliditas digestiua. Quādoq; vero ꝑmutantur ex ponticitate ad dulcedinē absq; acetositate: sicut olive. Acetosum aūt q̄nis min⁹ frigidū sit q̄ stipticum in plurimis tñ est plurime infrigidatōis: ꝓpter subtilitatem et penetratōez suā. ponticū aūt et stipticū: in sapore ꝓpinqua sunt. Sed stipticū non contrahit: nisi qđ de lingua manifestū est. ponticū vero ꝛtrahit et exasperat qđ manifestū est. et qđ occultū. et ponticū quidē subtil⁹ est et magis intrans. Acutū aūt et amaz sunt linguā radentia. Sed amaz nō radit: nisi qđ de lingua apparet. Acuti aūt abrasio et ei⁹ sepatio ꝑfunda est: q; subtilis est substantie ꝑfundans. Amaz vero est grauis substātie siccē. Et ob hoc ip⁹ puz nō recipit putrefactionez ex qua generet animal. nec etiā nutrit animal; ꝓpter siccitatem suā. Amaz quoq; qđ abradit: abradit cū exasperatione aliqua. Dulce aūt et vnctuosū ambo dilatāt linguā et lenit: faciendo currere id qđ frig⁹ lesit et cōgelauit absq; resolutōe: et remouet asperatōez ip⁹. Sed vnctuosum facit illud absq; calefactōe manifesta. dulce vero cū calefactōe. et ideo plus digerit dulce. Amaz quidez abradit vehementer. vt dictū est. ita vt exasperat. Acutū aūt et acetosuz mozdicant linguā. Sed acutum quidē vehementer cū calefactōe. Acetosum vero mediocriter absq; calefactōe. Et salsum quidē ꝑuenit ex ꝛſolutōne amari et insipido aquoso. Cū ergo cōgelat sicut aqua cineris fit salsum. Acetosum aūt ꝑuenit ex ꝓuersione dulcedinis cū diminutōe caliditatis: aut digestione ponticitatis cū augmento caliditatis et humiditatis. Et ei⁹ quidez substātia sm̄ rei summā humida est. Similiter et dulce. substātia eni ei⁹ ad humiditatez primet substātia vero amari et pōtici ad siccitatē. LXIIII.

De operationibus et effectibus saporum

Operationes itaq; dulcis sunt digestio et lenificatio ac multiplicatio nutrimenti: ip̄m q; nō digerit: et attractiua virtus attrahit. Opationes amaritudinis sunt abstersio et aspatio: Opatio vero pōticaritatis est contractio si est debilis: et expssio si fortis. Opatōes stipticitatis sunt ꝛtractio et inspissatio et induratio et retentio. Unctuositatis aūt est lenificatio et digestio pua. Acuitatis resolutio et incisio et putrefactō Salsedinis abstersio et ablutio et exiccatio: et putrefactionis ꝓhibitio. Acetositatis infrigidatio et incisio. Qñq; vero duo sapoꝛes aggregātur in vna substātia: sicut acuitas et dulcedo in melle decocto. Et qñq; q̄ ꝑuenūt ex duob⁹ saporib⁹ adiuuāt se ad ꝓfortandū illud: qđ ꝑuenire debebat ex vno. Acuitas eni et mordicatio remanentes in aceto ex vino: facilit ip̄m vehementōris infrigidationis: q; transit⁹ aperūt. Ip̄amq; infrigidatōez aceti: faciunt magis penetrātem ac ꝑfundātem: ꝓterea duo sapores qñq; se iuuāt ad frangendū qđ ex vno ꝑuenit: sicut acetositas et pōticitas in agresta. pōticitas eni agreste ꝓhibet acetositatem ei⁹ ab infrigidatōe vltima. Amaz quidem absolutū et acutū nocent visceribus et si associatur stipticū. ꝓferunt. omne etiā dulce cū stipticitate visceri⁹ est amicū: q; suave est et ꝓfortans: et exasperationem ꝓhibens. vniuersaliter aūt qđ ꝓhibz mordicationez: generatiuū est carnis. Dali vbi sup̄. Omne dulce calidū est et contempate: ꝓpter hoc laxat et maturat: nec multū calefacit. omne aūt vnctuosum est aquosum et aereuz. ideoq; humectat et emollit et laxat sine calefactōe. omne vero amaz igneū est et terreū. Quare nō purgat meat⁹: et opilatōes apit mundatq; et grossitudinem incidit: ac mediocriter calefacit. Pozro omne salsum terreū calidū et siccū nō igneū: quare mūdat et ꝓstringit sine calefactōe fort. pungitiuuz aūt fortis calozis est igneū: ꝓpter hoc et subtiliat et purgat et cōburit. omne pozro insuaue aspez ponticū frigidū et terreū est: ideoq; coadunat: et pozos spissos facit: et expellit: et ingrossat: q; refrigerat et desiccat. Cetez acerbū omne aquosum frigidū est et subtile. vnde et incidit et subtiliat. et apit opilatōes: purgat meat⁹: refrigerat et desiccat et expellit. LXV.

Iterum de eodem. Razi in almasore tercia parte.

Ulce calidū est licet nō violenter: et qui frequēter eo vtitur: multitudo colere rubee et sanguinis generatur. Inde quoq; accidit opilatō et in epate et in splene flegma: ventris etiā fluxꝰ ex eo sequitur: et stomachū mollificat. pectori vero et pulmoni cōfert. cozp⁹ tridem impinguat et augmentat: spermata tribuit. Acidum vero frigidum est licet nō vehemēter Colerā rubeā et sanguinem reprimit. ventrem stringit si tñ stomach⁹ et intestina munda fuerint. Si vero flegmatis in eis fuerit multitudo. ventris fluxū et cozpus infrigidat. virtutem quoq; digestiuā impedit. et ꝑtie in epate. Neruis aūt et neruosis membris nocet et cozpus desiccat. virtutem appetitiuaz excitat. vnctuosum stomachum mollificat. et fluxum ventris facit: ac sanitatem anteq̄ homo cibi q̄titatez sibi necessariā sumpserit: adducit. Calefacit quoq; maxime febricitātes. aut epar. aut stomachum calidum habentes. ꝓterea cozpus humectat et lenit: flegma vero auget. Et cogitationem beberem reddit: auget quoq; somnum. Ponticuz vero cozpus infrigidat et desiccat et carnem et sanguinē minorat: si quis eo multotiens vtatur. Stomachū quoq; ꝓfortat. et ventrem frequenter stringit. sanguinem melancolicum generat. Amaz pozro calefacit et desiccat fortiter. citoq; sanguinem ad adustionem et malicia ꝑducit. Coleram quoq; rubeam in sanguine augmentat

Acutū etiā multo plus q̄ amar calefacit. citoq3 corp⁹ inflamat. sanguinē aduritˌ sed ip̄m pri⁹ in colerā rubeā mutat: ⁊ post hoc in nigrā. Insipidū aliud est qđ magis nutrit: qđ equalitati vicinum est. Aliud vero qđ tpate calefacit. Et aliud qđ tpate infrigidat. Cū quo si mixta fuerit humiditas humectabit. Siccū aūt cuz fuerit desiccabit. hoz quidē sapoz opatio sic erit. cū vn⁹ coz alii cui rei materie dñar⁹ fuerit. Porro si duo sapores cēliter dñent: coz opatio cēliter cōposita erit. LXVI.

De operatione sapozum ad inuicem in caloze et frigoze.

Ea vero que de caliditate ⁊ frigiditate ⁊ humiditate ⁊ siccitate dixim⁹: in vnoquoq3 corpoꝝ habentiū sapoz: nō sunt in eis fm eandē quātitatem: sed in quibusdā est cēliter caliditas ⁊ frigiditas inecēliter āt siccitas ⁊ hūiditas. In quibusdā aūt ecōtra Quedā vero sunt ab aliis diuersa in q̄titate cuiusq3 q̄litatis: sed suo modo. Oīne quidē suaue compositū est ex quattuoz elementis. Acerba aūt ⁊ pontica cēlia sūt in frigoze: nisi q⁹ pontica grossuz est ac terreū. acerbuz vero ⁊ subtile ⁊ aquosuz. Nō duob⁹ modis ostendit p sensum. s. ⁊ collatōez. Per sensum quidē: q2 videm⁹ oēs fruct⁹ in principio sui ponticos esse ⁊ insuaues: siccos. at simules nature coz arboz: postea vero humectantur ⁊ quidem tunc acerbi fiunt: indeq3 paulatim mutātur. donec compleantur ⁊ maturent ac dulcia fiant. Quidā aūt ad dulcoꝛem sine acerbitate transeunt: vt fruct⁹ palmarum: ⁊ poma dulcia: ⁊ oliue. Maturitas aūt fructuum est p calozem naturalē qui est in substātia coz: ⁊ etiam p calozez qui est solis. Itaq3 cū supioꝛes. s. pontic⁹ ⁊ insuauis ⁊ asper frigidi sunt ⁊ grossi. patet q⁹ sit coz transit⁹ ad acerbū p subtilitatez caloris. Per collationem vero idem ostendit: qm̄ asperi ⁊ pontici diffusio in coz⁹ tarda est. Et maioꝛ actio coz in corpib⁹ est ea co adunare ⁊ densare. hoc aūt signū est grossicie ⁊ frigiditatis coz: q2 frigidi est densare. Grossi vero nō velociter diffundi. Acerbū aūt velociꝰ in coz⁹ diffundit: ac in pfundum mergit. ⁊ hoc est signū subtilitatis ei⁹: maxime vero q2 acerbi generatio est p calorē debilem qui non potuit illud in quo fuit ematurare: nec permutare Sicut etiam accidit epulis: qm̄ nō plene digerit eas stomachi caloꝛ: acescunt. Q3 si debilis est caloꝛ: ita q⁹ omnino a digestione deficit: nec illas immutat: nec acescunt vt in lyenteria ꝓtingit. Preterea videm⁹ lac ⁊ vinū subtile ⁊ simulia: si frig⁹ multū sit nō acescere. si vero ponantur in aere calido acescunt. hinc est ergo acerbū nō inueniri fortis frigiditatis: q2 generatio ei⁹ ē ex caloꝛe. Sic quoq3 nō repire aliqua medicamenta quib⁹ dñar frig⁹ acerba. Hoc itaq3 signū est: ea q̄ aspera sunt ⁊ pontica terrea esse ⁊ grossa. Ea vero que acerba sunt subtilia et aquosa. LXVII.

Adhuc de eodem.

Sicut aūt dulce calidū est ⁊ humidū tpate: sic similiter ⁊ vnctuosuz. amar vero fortioꝛis caloris ⁊ siccitatis q̄ dulce. qđ duob⁹ modis intelligitur. p sensum. s. ⁊ p collatōez. Per sensum quidez: q2 videm⁹ q⁹ omnia humida si mixta sunt ⁊ decoquat ea caloꝛ naturalis qui est in eis: aut etiā exterioꝛ: vt ignis et solis: dulcoꝛantur. Et siquidē exceſſerit in eis caloꝛ incipit amaritudo dñari: sicut est in cōmuni videre in mirabolanoz fructib⁹ ⁊ in melle dactilico: in principio quidem hec illa dulcia sunt. Sed postea cū inueteraſcunt: desiccat illa coz caloꝛ naturalis: ⁊ fit in eis amaritudo Dic quoq3 si superexceſſerit in eis decoctio: transeunt in amaritudinē. Ex collatōe vero: q2 videm⁹ dulce ⁊ amarum sordes emundare: sed emundatio q̄ est in dulci tpata est et equalis: humida et delectabilis. Amar autem fortiter leuit et mundat intim̄ vt etiā ꝓtinua sepet cuz leuione et abhominatōe. Hec ergo significant ip̄m cē terreum ⁊ grossum ⁊ siccū. Significāt quoq3 rei amaritudinem: que neq3 putrescit: neq3 vermes pducit Pungitiuum quoq3 et amar ipa etiā calida sunt ⁊ sicca. Sed pungitiuū fortioris caloris est: ⁊ subtilioris substātie sicut ⁊ igneū: ideoq3 corrodit ⁊ vrit et liquefacit. amarum vero est minoris caloris pungitiuo. Est ergo grossum et terreū: ideo si quis vtaf eo extern⁹ est mundans et leniens ⁊ purgat corroditq3 carnes supfluas in vulneribus. Si vero bibatur incidit supfluitates grossas. Et apit opilatōez venaꝝ: vnde et vtilis ꝓducat. Et admit sputa grosse humiditatis a capite et a pectoꝛe: ꝓdest etiā ep̄ sciensie grossum humoꝛē incidendo. diffūdere eni se velociꝰ potest: tanq̄ et pungitiuū: nec pbiberur trāsmitti sicut ponticū. Porro salsū ip̄s quoq3 terreū est et calidū: ꝛ minoris caloris q̄ amar. LXVIII.

De aquis metallis. Auicenna in primo canone.

Que vero quib⁹ admiscetur substātia metallina vel ei⁹ simile: et aque sanguisugales: oēs male sunt. In quibusdā tñ eaꝝ existit iuuamentū. Illa eni in qua virt⁹ ferri supat: ad hoc iuuat: vt interioribus fortitudo tribuaf: et vt dereb. i. corruptio stomachi pbibeaf. Et vt desideratiue virtutes oīm pcedāt. Itaq3 nō coire valentes adiuuāt aque ferree: splenē etiam resoluunt. Idē in li. ii. Aqua ferrea ꝓfert visceribus: et splen et stomacho et remb⁹ ⁊ colice. Aqua etiā in qua ferꝝ extinguitur cōfert sputo sanguis Cōstantin⁹ in pantegni li. v. Aqua de ferri metallo ventrē constipat: membra ꝓfortat. valet ad dolorem splenis ⁊ apostemata Auicenna li. i. Aque ence vel eree: corruptōi cōplexionis vtiles sunt. Idem in. ii. li. Aqua enea cōfert viscerib⁹: et ozi: et auri: valet etiā renibus et colice Constantin⁹ vbi supza. Aqua de metallo eris humiditati stomachi subuenit: stranguriā vero gignit. aqua vero de metallo argenti refrigerat et desiccat. aqua ōs aluminosa refrigerat: ⁊ desiccat fluxū sanguis: et emoroydas stringit Auicenna li. i. Aque aluminose menstruoꝝ supfluitatē currere nō ꝑmittunt: nec sanguinem spuere: nec emoꝛroydas fluere. Sed coꝛpa que febrib⁹ sunt apta fortiter ad eas pducunt. Idem in li. ii. Aq̄ aluminosa, pbibet vomitū et aboꝛsuz. aqua aspalati nocet oculo: aqua nitrosa calefactiua est et exsiccatiua: oīq3 cōfert pulmoni: qñq3 stomacho humido ꝓpter nitrositatem suā Constantin⁹ vbi supza. aqua nitrea ventrem soluit. Auicenna li. i. Aqua salis armoniaci similiter ventrem soluit. Idez in secūdo. Oīes aq̄ minerales faciunt vrine difficultatem: ac parienti mēstruarum et plurime eaꝝ soluūt et exiccāt: et quedaz eaꝝ sicut aluminosa stringūt. Qñq3 etiā colicā cuenire faciūt Quedā aūt vt ferree: bone sūt remb⁹ et colice. LXIX.

De aquis sulphureis Isidorus libro xiii.

Nam vero in multis locis aque manant ꝓpter feruentes: tanta vi vt balneas calefaciant: quedam eaꝝ terre sunt: que multū alumnis et sulphuris habent. Itaq3 cuz p venas calentes aqua fruida venit: vicino sulphuris caloꝛe contacta excandescat: nec talis ab oꝛigine effluit: sed pmutatur vū venit. Sulphur eni alumenq3 secū ferunt aque: vtraq3 materiam igne plenā: nimisq3 morib⁹ incalescentē Ex imagine mundi. Cū omnis aqua dulcis sit vel salsa. quedam tñ erumpit calida vel putrida. Sunt eni quedā fontes subterranee naturaliter sulphuree. In his dū vent⁹ cōcutitur: et⁹ afflatu sulphur accenditur: p q̄ incendiū q̄q3 loca eructāt: vt fit in sycilia. Cū ergo aqua p hec ignea loca currit. caloꝛē et fetoꝛem inde trahit: et si ꝓpe hunc locū erumpat flamiuoma ebullit. Si aūt longē recesserit: vix repescit: deinde penit⁹ frigescit Auicēna vbi

supra. Aque sulphuree ꝓferunt morphee: et apostema tib⁹:z iunctura⁹ duriciꝰ:z verrucis pendentib⁹: z oīm bus dolorib⁹ iuncturaꝝ z neruoꝝ:frigidis apostemati bus splen quoqꝫ ac dolorib⁹ ei⁹:z epatis similiter: va lent etiā impetigini z scabiei:si in eis fiat balneatio:aq̄ vero sulphuree z lutose ac turbide fetidegz faciunt fe bres accidere. ¶ Constantin⁹ vbi supra. Aqua picea vt sulphurea valet ad infirmitates frigidas: neruos cale facit epar incendit. LXX.

¶ De aquis calidis et frigidis ¶ Auicenna in primo canone.

HQua ꝑte frigida sanis melior est oīb⁹ aḋs licet neruos impediat. Et in interioꝛib⁹ haben tes apostemata ledat. Ipa enī appetitū excitat z stomachū fortē efficit. Aqua vero calida digestiones corrumpit:z cibū natare facit:nec ulco sitim extinguit est etiā cū ad ydropisim z ethicā adducit: z corp⁹ cōsu mit:aqua vero tepida nauseā facit. Calidior in ieiuno bibita multotiens stomachū lauat: ventrē soluit. freq̄n ter tñ eā bibere malū est:qz stomachi virtutē debilitat. Illa vero q̄ multū est calida q̄qz colicā resoluit:z splē nis ventositatē frangit. Et illi quidē quib⁹ aqua calida arte iuuamentū ꝓstat:epylensiā habent z melancoliā:z capitis dolorez. Et frigidū asma:z obtalmiā:z bothoꝛ in gutture z siccitatē z apostema post aures habentes z reumatilmos z vlcera in dyafragmate: z imparis so lutionem in ꝓte pectoꝛis. Menstrua ꝓterea ꝓuocat et vrinā z dolores sedat. ¶ Idem in secundo libro. Aq̄ fri gida nocet habentib⁹ opilatōes:cōfert aūt habentibus raritatem z cursum:quicūqz z ex quocūqz membro fue rit. Cōfortat etiā oīs virtutes in opatoibus suis: q̄ sunt cū equalitate. s. digestiuā. attractiuā. z retentiuā. z expulsiuā. Est aūt valde nociua pectoꝛi. stringit ven trem. z sedat mot⁹ spermatis. z cursum ei⁹. z epylentici quidem ledunt ab aqua calida:iuuantur a tepida. Aq̄ tepida est vtilis apostematib⁹ gutturis. s. vue z pectoꝛis Queuis autē aqua nociua est canne pulmonis:ꝓpter humectationem:que in ipa est:cuz ipa indigeat exicca tione. LXXI.

¶ Adhuc de eodē ¶ Ex libro de naturis rerū

HQua que cito calefit: et cito infrigidat leuissi ma est. Aqua frigida mortificat vlcera. Cū aūt aqua frigida debet fieri frigidissima: oportz q̄ ipa in medio calefiat. Sic enim z cū de sicco debet fieri ficcissimū:oportet q̄ illud siccū in medio sit humidū:aq̄ quoqꝫ calida citꝰ gelatur q̄ frigida:sicut ostensū est su pra. aqua vero supra nuem infrigidata:melioꝛ est niue nnusqz nociua. ¶ Isaac vbi supra. Aqua frigidissima plurimū neruoꝝ. pectoꝛis z stomachi:z intestinoꝝ. pcus siua est. Generatqz dolorē in ventre:strictura i pectoꝛe z oīb⁹ instrumentis spūs:z crepaturā in suis venis: quā qui assuete biberit incidit in spasmū. i. ꝓtractiones membroꝝ:z membroꝝ dormitatōes patiet:z epylensiā ¶ Constantin⁹ vbi supra. Aquā frigidā nō bibat: qui stomachū z epar naturaliter habet frigidus. vel qui ex frigoꝛe infirmitatē egressus est. Neqz post coitū biben da est:vel post nimia exercitia: qz calorez dissipat natu ralē. Et qui frequenter eā biberit:pcussionez in senectu te nō euadit. Sed nec in nocte post somnū bibat sitibū dus:qz caloꝛ naturalis extinguitur:nisi ꝓpter ardoꝛem febrū:vel cibū calidū vel salsum. Aqua calida ieiunū stomachū lauat:z de ciboꝝ fecib⁹ purgat:flegma z om nem putredinē mundificat. ventrem soluit. et si ḋs fre quenter eā biberit. digestiuā virtutem turbat:ventrē z corpus totū mitigat. stomachū emollit. sanguis e nari bus ꝓpter eā manat. aqua vero tepida ventrem inflat: cū tñ sitim nō auferat. LXXII.

¶ De aquis coctis ¶ Auicenna primo libro.

HQuas malas rectificat sublimatio z distillatō et si istud nō fuerit:decoctio. aqua enī cocta mi noꝛis est inflamatōis:et velociꝰis descensiōis et stolidi quidaz medicoꝝ existimāt:q̄ aque cocte subti le resoluantur:spissum ei⁹ remaneat. et ideo coctionez nō iuuare:qz spissitudinē in aqua augmentat. Sz sciendū q̄ aqua in aqueitatis diffinitōe: cōstat ex ptib⁹ in sub tilitate et spissitudine similib⁹. qz simplex est: nec inspis satur. nisi aut qz frigoris qualitas sup eā ꝑualuit. aut ꝓpter fortem terrestriū ptium cōmixtionē: que q̄ puis sime sunt:ab ea nequeunt separi: nec in ea descendere: qz nō sunt tante q̄titatis. vt aque cōtinuitatem ad de scensum findere valeant. Oportet ergo vt eis accidat cōmixtio cū aque substātia. Decoctio vero spissitudinē remouet:primo:que ꝓpter frig⁹ accidit. deinde partes aque vehementer rarificat: donec subtiliozi substantie fiat. vt ab ea separi possint ptes graues atqz terrestres in ei⁹ spissitudine retente et confringāt eā descendētes: remanet igitur aqua pura:simplici ꝓpinqua:z illud qō ꝓpter calefactōez separatum est: homogenū est ei qō re manſit. nec ab eo in subtilitate longinquū. Decoctō er go non subtiliat aquā:nisi qz spissitudinem frigoris au fert. et qz descendere facit: qō ei cōmixtū est. hui⁹ rei si gnum est. qō cū aque grosse dimittuntur longo tpe: nō descendit ex eis magnū quid. Cū aūt coquunf:ulico res magna descendit:et fit aqua que ſmanet in ponderc le uis et clara. descensionis vero causa est subtilitas: q̄ ex decoctione acquiritur. Nōne vides q̄ aque magnoꝝz fluminū sicut gvon. et ille ꝑcipue q̄ in ei⁹ extremo sumū tur. ulico cū sumuntur vehementer turbide sunt. postea vero breui tpe in vna resessione ita clarificantur. q̄ si alia vice residere faceres. nō descēderet in eis ml'ta res In aquis aūt malis si eas quotidie de vna vase ī aliud mutares. quotidie manifestā videres descensionē sicut in primis:qz nō descendit ex eis qō descendere consue uit. nisi paulatim. ꝓpter hoc etiā nō ꝑfecte clarificā tur cōmixtiones enī terrestres leuiter a substātia subtili de scendūt: in qua nō est grossitudo. nec viscositas. nec vn ctuositas. Sed a spissa nō ita facile descendunt. Itaqz decoctio subtilitatem acquirit. post decoctōez vero con cussus. LXXIII.

¶ De simplici potu aque.

HQua sola inter oīa elementa hoc habet ꝓpri um. vt in eo qō comeditur et bibitur ingrediat non vt nutriat:sed qz nutrimentū penetrare fa cit. et rarificat ei⁹ substantiā. Idcoqz aūt nō nutrit. qz nutriens in potentia sanguis est. Corp⁹ vero simplex ñ cōuertitur ad recipiendū formā sanguineā. Sed ipa est substātia que adiuuat ad liquefaciendū nutriens z sub tiliandus:vt cito currat et penetret in venas. Et absqz hoc ei⁹ auxilio nō potest esse nutrimenti complementū ¶ Razi in almasore Aqua naturales humores ī corpe ꝓseruat. q̄ nutrimentū subtilias penetrare facit: caloꝛē quoqꝫ reprimendo calefactis aut calidaz cōplexionem habentib⁹ plus q̄ vinū confert. Aqua pondere leuiori calorem frigiditatemqz citi⁹ suscipit. q̄ meliorem sapo rem retinet. dulcedini. s. appropinquātem. melioꝛ iudi catur. Turbida vero in epate generat opilatōes. et in renib⁹ lapidem. Aqua salsa ventrez mollit:z postea cō stringit. Si quis vsualiter eā biberit. corp⁹ desiccat. at qz in eo scabiem z monoragadias generat. Aqua stās z putrida splenem augmentat. cōplexiones corrumpit ac febres generat. Aqua frigida vt niz stomachū pcu tit:si bibatur a ieiunis:sed epar multū infrigidat. Quā nulli ieiuni ꝓsumant bibere. nisi calefacti. sic enī eis ꝓficit. Sup cibū in pua q̄titate sumpta:stomachū corro borat:z auget appetitū. Aqua vero que nō bene sapit eo q̄ frigida nō sentitur: ventrem inflat: sitimqz nō mi nuit:sed appetitū destruit:et corp⁹ dissoluit. aqua vero

calida.quã quidam ieiuni bibunt stomachũ ꝓcedentis nutrimenti a supfluitatib⁹ lauar:et ventrem fortasse soluit. Que tñ si frequenter bibatur stomachũ corrumpit et debilitat.aqua tepida fastidiũ facit.aqua vero cocta quousq3 minor reddatur et⁹ substantia:min⁹ inflat:citi usq3 descendit. LXXIIII.

Iterũ de eodẽ. Isaac in dietis.

HQua nullũ dat nutrimentũ vel augmentũ cor poꝛib⁹ humanis:nisi ꝓpolita fuerit cũ cibariis ex quattuor elementoꝝ complexionib⁹ cõpositis. Quia cũ sit frigida ⁊ humida:cõtraria est omnibus calidis ⁊ siccis.vnde nichil in eis opatur:nisi sicut contrariũ in cõtrario.s.repugnando ⁊ destruendo:sicut videmus aquã igm resistere:ipm enĩ extinguit:non ergo augmentat:q3 simplex est:corꝑ aũt nostꝝ compositũ. Et compositũ quidez suũ simile facit crescere : simplex aũt ecõtra decrescere. Sed neq3 nutrit:nutrimentũ eiꝫ nichil aliud est q̃ assimilatio cibi in corꝑib⁹ edentiuꝫ ⁊ est simile potestatiue.aq̃ vero nec potestatiue nec actu aliter similis est caliditati ⁊ siccitati corꝑis nostri. Est tñ necessaria duob⁹ modis. Uno q3 portat cibũ ꝑ totũ corꝑ⁹ cũ sui subtilitate et liquoꝛ:dissoluit enĩ ⁊ attenuat eũ;vt possit penetrare venas:⁊ totius corꝑis vias. Alio vero:q3 cũ frigiditate suiq3 humectatõe refrigerat ⁊ extinguit extranei caloris acumẽ:⁊ sitim ab eo generatam mitigat:⁊ dissoluit fumũ circa cor cumulatũ. vñ natura in actõne sua ꝓfortat.verumtñ si forte adeo calorem inuenerit:vt ei nequeat ꝛpugnare: mutatur in ipm patiendo:sicut etiã in exteriorib⁹ videm⁹ aquaz in ignea naturã trãsire ꝑ sui subtilitate ac leuitate. vnde ignis augmẽtatur ⁊ ꝓfortatur. Ideoq3 vt tribuatur in firmis:oportet etiã ingentare miscendo rem compositã vt fiat grossior ⁊ grauior:ne extraneo calori obediat:sꝫ ab ea extinguaf.⁊ sitis ꝑ eã generata mitigetur. Ex libro de naturis rer. Aqua dulcis est de reb⁹ interioribus ydropicis.hec enim membra reddit tremula ⁊ molla. LXXV.

De aquis ad potandũ eligendis Auicenna primo libro.

HQue fontiũ ceteris meliores sunt: nec tñ oĩm: sed fontiũ terre libere:vbi nulla dispositionũ ⁊ qualitatum extranearꝝ supat.nec ex oĩ fonte terre libere:sꝫ illa tñ que est currẽs.ac soli ac ventis discoopta:⁊ sup lutũ incedens. Talis enĩz melior est illa que supra petrã fluit:q3 lutũ mundat aquã:⁊ aufert ab ea res extraneas sibi cõmixtas:⁊ colat eã:q3 nõ faciũt lapides. Sed oportet vt lutũ ꝑ q3 trãsit: sit libez ⁊ nõ fetidũ:neq3 lacunosum. Q3 si hec aqua multa fuerit:et forti cucurrerit cursu:vt ꝓpter sui multitudinẽ illud q3 ei cõmiscetur in suã ꝛuertat naturã:⁊ suo cursu tendat ad solez.i.ad orientẽ.ꝓpneq3 ad ei⁹ exitũ:erit aq̃s ceteris melioꝛ.⁊ tanto magis:q̃to a suo elongabitur principio.post hanc illa q̃ ad septẽtrionem vadit Nã illa que ad occidentem ⁊ meridiẽ:mala est. Et ꝓpter cũ meridionales exuffiant venti. Illa quoq3 que a locis altis descendit:cũ aliis bonitatib⁹ melioꝛ est:⁊ est quasi dulcis nec vinuz tolerat vt ex ea sibi admisceaf nisi paꝛ. Est aũt in pondere leuis.citoq3 infrigidaf:⁊ cito calefit. ꝑ pter raritatem suã.frigida in byeme.⁊ calida in estate. In qua nullo modo supat color aliquis vel odoꝛ.⁊ cito descendit ab ypocondriis.Nõq3 in ea coquitur cito coquitur ⁊ cito dissoluitur. Ex aquis quoq3 laudabilibus sunt aque pluuiales:⁊ ille ꝑcipue q̃ in estate veniunt:⁊ ex nubib⁹ cum quib⁹ assunt tonitrua Isaac in dietis. Laudabilis aqua duo cõtinet in se. vnũ ex sui essentia. aliud ex sui cursus origine. Ex sui essentia claritas ⁊ liquiditas:nullũ habens colorem:neq3 saporem:nec odorem:nec feroꝛem.Hec enĩ significãt quattuor elemento rum complexiones in corꝑibus compositis. vnde si q̃d hoꝛ habeat aqua.significat aliã rem in ea cõmixtam. Si aũt habeat colorẽ:oportet vt sit alb⁹:clarissimus:et mund⁹.hoc enĩ indicat aquã aeri tenuissimo admixtaz Si vero saporẽ:necesse est vt odorifera sit omni putoꝛe careas:⁊ grauitate. Origo cursus aque necesse est vt sit ad orientem: aliquantulũ septẽtrionali ptinens plage. vt septentrionalis ⁊ orientalis vent⁹ eã ꝑfleꝛ.hui⁹ citissima mutatio qualitatis in qualitatẽ significat eiusdẽ leuitatem nec eã terrestre habere quippiã. Brasconi des. Aqua que lapide emanat leuioꝛ ⁊ limpidioꝛ est. ⁊ ventrẽ ⁊ vrinã ꝓuocat.oĩm aũt aquaꝝ pluuialis ẽ optima:leuis ⁊ dulcis facile digeritur:cito enĩ calefit: et cito infrigidatur. LXXVI.

Iterũ de eodẽ. Palladi⁹ libro vbi supra.

HQue salubritas sit agnoscitur. Primũ ne a lacunis aut paludc ducatur.ne de metallis oriatur nem sumat. Sed ꝑspicui coloris: neq3 vllo aut sapoꝛe aut odoꝛe vitietur.mull⁹ illi lim⁹ insideat.frigul repozem mulceat:estatis incendia moderetur:sed q3 solet his oĩbus ad speciem custoditis:occultiozem noxam rectioꝛ seruare natura. Ipam quoq3 incolaꝝ salubritate noscam⁹:si faciez bibentiũ pure sunt: si saluo capite Si in pulmonib⁹ ac thoꝛace.aut nulla est. aut rara cauſatio. Ipocras in regimine acutoꝝ. Ptisanã ordeacam sup omne de grano cibariũ acutis morbis ⁊ acutis passionib⁹ excellentissimũ iudico. Quippe q̃ viscosa est ⁊ leuis. vncta quoq3 ⁊ lubrica ⁊ mollis: tpatam habẽs humiditatẽ:sitim extinguit.⁊ si opus fuerit ablui facit Nequaq3 stiptica.nõ ad laborẽ furiosa. nõ inflatur in stomacho:nec ibi acescit.Quoꝝ vtrũq3 nimiꝝ in cocti one.dũ videlicet in potestate haberet.expleret Cõstantin⁹ in pantegni.Ordeũ frigidũ est in primo gradu. sic cum in secundo.ptisane ex eo cõfecte frigide sunt ⁊ humide.hoc ptisanũ calidã complexionem adiuuat: fm tẽ peramentũ acutis febrib⁹ valet.digerẽs materiã vnde generatur.sitim extinguit. ⁊ naturaliter lauatoꝛiũ est. vnde fit vt membris oĩb⁹ cito diffundatur.de stomacho in intestina statiz effluit.vbi si incẽdentes humoꝛes inuenerit.facile expellit.limosa interioꝛa siue exteriora mundificat.nullũ rancoꝛem infirmis generat:nõ inflat nec ventositatẽ vllã appat.sicut alia solẽt grana. Ordeum vñ ꝓficit:oportet esse bonũ:nõ vet⁹:sꝫ albũ duꝛ: et bene excoꝛiatũ atq3 ptatũ. LXXVII.

De aquis perniciosis ac venenosis. Auicenna secundo libro.

HQue male sunt aque stantes: ⁊ que sunt i lacunis. Et sup quas dñatur odoꝛ ⁊ sapoꝛ extrane⁹ ꝛturbate.spisse. grauis ponderis. Et q̃ cito cõuertuntur in lapidem. Et ille sup quas natat spuma alba mala.et in quaꝝ sup̃mo congelaf res extranea mala Sꝫ diuersis caꝝ nocumentis;diuersis occurritur remediis:vt nitrositatis nocumento: succurritur cuz lacte ⁊ vino grosso ⁊ amilo.et melⁱ⁹ est cũ vino subtili odorifero et antiquo crudo ⁊ cucumeribus immaturis: et oleribus solutiuis et cũ ꝓuocatiuis:aquas grossas cõturbatas rectificant subtiliatiua vt alleũ.cepe.poꝛꝛ.et vinũ. Et aqua quidem aspera nõ est nisi aut grossa aut acuta absterſiua. et dicit q̃q3 aqua aspa illa q̃ vehementer mundificat illũ qui ea abluitur. Amarã aũt aquã rectificant dulcia. Balsam vero tilocaracte ſyre:et ginã mirti.vniuersaliter aũt aquas malas rectificat acetũ ⁊ remouet eaꝝ malicia. Ex imagine mundi. Sũt loca serpentib⁹ plena:q̃ vicinã aquã veneno inficiũt. Ita q⁹ bibentes interemit:vt fons stigis facit. LXXVIII.

De his que generãtur ex aquis et primo de vellere aureo Actoꝛ.

EX aquis porro nō solū pisces: vt ab initio pro creati legunt: sed nunc etiā multe ac varie rez species quotidie generari cernūtur: vt sal. nitz alumen. spongia: z etiā lana quedā marina: z etiā lapi des diuersi generis. hoz quedā ex spuma ꝓcreari dicū tur: vt spongia z lana marina. z etiā quidā lapides: vt pumex. Spuma quidē ex collisione aquaz generat: vē to int⁹ cōcepto vel incluso. vnde tenuissima est z manis z modico flatu spargit. ¶ Isidor⁹. Spuma dicta est: eo q̄ spuatur. Sordes enī sunt vndaz. vnde z mustū z ea que coquūtur spuma purgantur. hinc z sputū dicitur. ¶ Papias. Aureū vellus aqua in litoribꝰ gignit z nu trit. Cuiꝰ colorem naturalē nullꝰ coz qui vellera diuer sis fuscis obducūt imitari adhuc potuit. Et q̄ pratorū vel ortoz amenitas ꝑt cerulei maris equipare picturā vel auz. In pratis flores refulgent auri fulgore. Ma rina lana eodē piteroz resplendet: z illi cito marcescunt Ista diu duratura seruatur. LXXIX.

De spongijs. Philosophus.

SPongie marine sunt quedā corpa media inter plantas z animalia. Quoniā z radicibꝰ alunt vt plante: z tactu sentiūt vt animalia. Sed hoz prin cipia sunt vapores. vnde ptꝰ se oriuntur. plante vero ex seminibꝰ pluuia mediante. ¶ Plinꝰ li. xxxi. Spongi arum genera quidā sic distinguunt. Alias enī mares ex his estimauerunt tenui fistula spissioresq̄ psorbētes z q̄ tinguntur in deliciis aliqñ z purpura. Alias feias maioribꝰ fistulis ac ꝑpetuis maribꝰ duriores. Aliaſ q̄s appellant tragos tenuissimis fistulis atq̄ densissimis. Candide cure fiunt e mollissimis recentes p estatē tin cte salis spuma: ad lunā z pruinas sternuntur inuerse: hoc est qua pte adhesere: vt candorē bibāt. Animal eē docuimꝰ etiā cruoze inherente. Aliqui narrant z audi tu regi eas ꝓtrahiq̄s ad sonū: exprimentes abundantiā humoris: nec auelli petris posse ideo abscindi z samem emittere. Quin z eas q̄ ab aquilone sint genite ꝑferūt ceteris: nec vsq̄ diutiꝰ durare spiritū medici affirmant Sic z pdesse corpibus: qz nostro suū mixcēt z ideo ma gis recentes magisq̄ humidas. Bz minꝰ in calida aq̄ minusq̄ vinctas. aut vinctis corpib⁹ impositas z spissaſ minus adherescere. Mollissimū genꝰ eaz penicelli ocu lorum tumores leuāt ex mullo impositi. Iteē abstergen de lippitudini vtilissime Eā que tenuissima est mollissi mam quoq̄ esse oportet. Imponuntur spongie tpe epi phoris ex posca z aceto calido ad capitis dolores. de ce tero recentes discutiunt. molliunt mitigant. veteres cō glutinant vulnera. vsus eaz ad abstergenda: fouenda: opienda a fotu dū aliū imponatur: vlcera quoq̄ humi da z semina imposite siccāt. Fracture z vulnera spongi is vtilissime fouentur. Sanguis rapitur in secando vt curatio ꝑspici possit. Et tpe vulneꝝ inflamatoribꝰ impo nuntur: nunc sicce: nūc ex aceto insple: nunc e vino: nūc ex aq̄ frigida. ex aq̄ vero celesti: imposite siccāt. recentia nō patiuntur intumescere: imponūtur z integris ptib⁹ z fluctuatōe occulta laboratibꝰ q̄ discutienda sint: z bis q̄ apostemata vocāt melle decocto punctis. Iteē articu laris alias aceto salso madide. At cōtra scorpionum ictꝰ ex aceto: in vulneꝝ curatōe: z succide lane vicē im plent. nunc ex vino z oleo. nūc ex cadē. Differentia hec lane emolliunt: spongie coercent rapiūtq̄s vicia vlceꝝ. Circūligātur z hydropicis sicce vel ex aqua tepida po scaue. vtrūq̄s blandioribꝰ opꝰ est opitiue: aut siccare cu tem. Imponunt z his morbis quos vaporari oporteat feruēti ex aqua pfuse expresseq̄s inter duas tabulas. Sic z imposite stomacho ꝓsunt: z in febri cōtra nimios ar dores. Sed splenetici e posca igniibus sacris ex aceto. efficaciores q̄s aliud imponi oportet: sic vt sanas quo q̄s ptes spacioſe opiant. Sanguis quoq̄s ꝓfluuiū sistūt ex aceto: aut frigida aqua. Liuoze ab ictu recentē ex aq̄ salsa septꝰ mutata. Tolluntq̄s testiū tumorem doloreq̄s ex posca. Ad canū morsus vtiliter ꝑse imponūtur ex aceto aut frigida aut melle abunde subinde humectan de. Affricane cinis cū porri sectui succo sanguineꝫ re ticientibꝰ haustu salis ex frigida ꝓdest. Item cinis cuꝫ oleo z aceto fronti illitꝰ tercianas tollit priuatim affri cane ex posca tumoze discutiūt. Cinis aūt cinis cuꝫ pice crematazꝫ sanguinez sistit mulierꝫ. Aliqui raras tantū ad hoc cū pice vrunt: z oculoz causa cōburuntur i cru da olla figulini opis plurimū ꝑficiente eo cinere cōtra scabricies genaruꝫ excrescentesq̄s carnes. et quidquid opus sit tibi destringere. spissare. explere. vtilꝫ in eo vsu lauare cinerem. ¶ Auicenna in secundo canone. Spon gia est corpꝰ marinū. laxū. raꝫ sicut filtꝫ: z dicit q̄ ha bet aīalis motū in eo cui adheret: z non sepatur ab eo. Illa quidem que recēs est: fortior est: z fortioris exicca tionis. ꝓpter fortitudinem nature maris. est aūt calida in primo gradu. sicca in secundo. cuiusq̄s lapis est ei pro pinquꝰ: et minꝰ calidꝰ. spongia fortis est exiccatōis p prie aūt qō ex ea recens est adustū cum oleo z similiter eiꝰ cinis. Cōfert diruptōi sanguis ꝓpter incisionē: aut apertōez. Inflamatur enī ignis ex ea sup locū: et caute rizat: cū hoc qō est substātia retinens sanguinez. fiunt etiā ex ea licima z in auriculis venaz ponūtur: z retinēt sanguinem. Item spongia exiccat apostemata flegma tica. Infusa aceto sup plagas ponitur: et ꝓsolidat vlce ra ꝓfunda. Adusta etiā cū oleo cōuenit citationi sputi sanguinis. lapis in ea inuentꝰ: frangit lapidem vesice: subtiliat aūt absq̄s calefactōe: et exiccat: et abstergit.

¶ Pyascozides. Spongie sunt duo genera. masculꝰ: et femina. Masculꝰ dicitur qui ptusuras habet minutas z spissas z albas Femina vero rotundas z maiozes ha bet cauernas. Est tercū genꝰ qō tragon dicitur: durosꝰ habens inter se lapides: et cauernas plurimas. Noua spongia: z nō pinguis vulneribꝰ z tumoribꝰ impolita medicatur vulnera clausa apit: vetꝰ aūt inutilis est vul neribꝰ reumaticis et antiquis. Sicca impolita absterꝫ git humorem: cōbusta virtutem habet stiptică: que lota miscetur collirioꝝ ꝓfectōibus. Cōburuntur aūt tincte in pice liquida: et fluxū sanguis stringūt: sunt enī acres et dyafozetice. Noua enī spongia per se ipaz aperte de siccat. LXXX.

De lapidibꝰ ex aqua generatis ¶ Arestotiles in libro de vegetabilibus.

LApides etiā quidā ex collisione aquaz fiūt: pri mum enī spuma coagulatur: vt lac vnctuosum. Et dū vnda arene illiditur: arena ꝙgregat vn etuositatem spume: siccatq̄s illā maris siccitas cuꝫ sup stua salsedine. Cōgreganturq̄s pres arene: ac p tpis lō gitudinem fiūt lapides ¶ Vitruviꝰ vbi supza. In cap padocia lac⁹ est: in quā ps arundinis si dimissa fuerit: z postero die exempta inuenitur lapidea: ps aūt q̄ mase rit extra aquā: pmanet in ꝓprietate sua. Sic et bierapo li feruent aque calide: que circa ortos et vineas fossis ductis emisse post annū cruste lapidee sunt. quibꝰ. s. cru stis in agris septa efficiunt. hoc ideo videtur naturali ter fieri: q̄ in his locis et ea terra quibꝰ nascūtur. sucꝰ subest coaguli nature simlis. deinde cū cōmixta vis p fontes extra terrā egreditur: a solis et aeris ardore cō gelatur: sicut etiā in areis salinaz videtur. ¶ Seneca vbi supza. Puteolanꝰ quoq̄s puluis si in aquā inciderit saxū fit. Quis aūt nō grauissimas aquas credat: que i cristallū cocunt. At ecōuerso est: tenuissimis enim hoc euenit: quas ob ipam tenuitatem facillime gelat frigꝰ. Siquidem aqua celestis minimū in se terreni habens: cū induruerit: longioris frigoris ptinacia spissatur ma gis ac magis: donec oīm aere excluso in se tota compi mitur: humoz que fuerat lapis efficitur ¶ Ex libro. iii. metheoroꝝ arestotilis In additis ō aquis fiūt lapides

quattuor modis. Un⁹ est:qñ gelatur guttatim cadens aqua. Alt⁹ qñ de aqua currente descendit quiddã resi dens in supficie fundi ipi⁹ siqz lapis. Sunt etiã certa loca sup que aque effuse vertunt in lapides diuersoz⁹ colorꝫ. Sunt etiã aque que seorsum accepte nõ gelãtur sed si ppe alueũ suũ fundãtur:congelãtur: fiuntqz lapi des. scim⁹ ergo q in illa terra vis est mineralis q̃ cõge lat aquas ¶ Ex libro de naturis rer. Constat etiã mul tos fontes esse:qui ligna inecta. vt dictũ est supra. in la pideã substantiã ꝙuertunt: ex bisqz lapidib⁹ optime co tes fiunt. ¶ LXXXI.

¶ De natura et speciebus pumicis.

¶ Auicenna in secundo canone.

Spume maris. i. pumicis due sunt species. Pu ma est spõgiosa i figura sua. rancida in odore suo similis odori piscũ grani. i. odori piscũ sal sorꝫ:t est spissa:litorosa. Itẽ lenis longa odoris tholo bii. i. muscinascentis in lapidibus:qui sunt in locis hu midis. Est etiã rosea atqz purpurea. similis lane sordi de:leuis. Quinta formaz habet fungi:exteri⁹ plana:in tertius aspera. qui nõ habet odorez. Est aũt spuma ma ris calida t sicca:in tercio gradu:mundificatiua est sor dicie:abstersiua:adustiua. Tercia vero subtilioz ẽ aliꝰ adusta quidem t ppe tercia. facit alopicie:fungalis ad ministranꝫ in abstractione pilorꝫ:t ꝙfert morphee. Et due quidem spongiose ingrediũtur in ablutõib⁹: t in medi cinis panni:t vestigiorꝫ in facieb⁹. plana magis est cõ ueniens abstersioni dentiũ:t vniuersaliter vehementis abstersionis dentiũ. Cõuenies etiã est apostematibus q̃ sunt vt in claui suppolita. Rosea vero scrophulis t podagre. splenꝰ t ydropice ꝙfert. t etiã difficultati vri ne:t ad purganduz arenã:que est in vesica: t doloꝛi re num:scabiei vlcerose t impetigini cõfert ppie spõgia marina ¶ Byascorides. Pumex eligend⁹ est lenis. frã gibilis. alb⁹:t sine lapide. Comburitur aũt sic:vt ĩ car bomb⁹ missus diu ignescat: t post extract⁹ vino odora to extinguatur. t hoc secundo fiat similter. Tercio ve ro extract⁹ ab igne reponit:virt⁹ ei⁹ est stiptica:t termã tica:t purgatiua oculorꝫ:cicatrices limpidat:et dentes vulnera replens:t ad cicatricẽ ducens. Carnes vulne rib⁹ supsiue crescere fi sinit:capillos corpis tollit. Ebe ophras⁹ dict. q si cacabo bullienti misceat. vlteri⁹ bul lire nõ sinit. ¶ LXXXII.

De natura et origine salis ¶ Isidorus li. xvi.

Sal quidã dictũ putant:q in igne exiliat. fugit enĩ ignẽ dũ ti sit igneũ:siz naturã aq̃ sequit̃ :q ignis t aqua semp inter se inimica sũt. Aliꝰ sal a salo vel sole vocatũ existimãt. Nã aquis marinis spõ te gignitur:spuma in extremis litorib⁹ derelicta vl' sco pulis t sole decocta. Sũt t lac⁹ t flumina t putei e qui bus hauritur. de hinc in salinas ingest⁹ sole siccatur:siz t summa fluminũ densanꝫ in sale amne reliquo sub ge lu fluente. alibi quoqz detractis aremis colligit̃:crescẽs cũ lune motib⁹. Naz hãmoniac⁹ in cyrenca sub aremis inuenitur. Britãnici quoqz sales ex aqua in silicis soli diratem vertũtur. Ita vt ferro cedãtur. candore niuei. corpi salubres. cibo t potu grati:sunt t montes natiui salis in quib⁹ ferro ceditur vt lapis:renascens matus. tante etiã alicubi duricie:vt muros domosqz massis sa lis faciant:sicut in arabia. In natura quoqz salis diffe rentie sunt. Nã alibi suauis est:alibi salsissimus. Cõmu ne in igne crepitat. Tragaseũ nec in igne crepitat: nec exilit. agrigentinũ sicilie flamis impatiens in qua exilit in igne fluit cõtra naturã. Sunt t colorꝫ differẽtie. mẽ phitic⁹ ruffus est. In pte sicilie quadã:vbi ethna mons est purpure⁹. Itẽ in eadẽ sicilia in pachino adeo splẽdi dus est t lucidus:vt imagines reddat. In cappadocia crocin⁹ effoditur. salis aũt natura ad omnẽ escã necessaria est. pulmentis enĩ saporẽ dat:auiditatẽ excitat: et appetitũ in oĩb⁹ cibis facit. Quin etiã pecudes t iu menta sale maxime ꝙuocãtur ad pastũ:multũ largiores lacte:t gratioresꝫ caseꝰ dote. Corpa etiã sal astringit:sic cat:t alligat:defũcta a putredine ꝙseruat. LXXXIII

¶ Iterũ de eodem ¶ Plin⁹ li. xxxi.

Sal oĩe aut fit aut gignitur. vtrũqz pluribus modis:sed causa geminã. vel ex humore coacto vel siccato cõsistit. auiditatẽ excitat in oĩbus cibis:ita vt ex eo inter innumera ꝺdimẽta sit intellect⁹ peculiaris. ergo hercule vita humanior:sine sale nequit degere. adeoqz necessariũ sit hoc ꝺdimentũ alias elemẽ tum:vt intellect⁹ ad voluptatẽ transierit. animi quoqz samnia. i. ioca sales appellãtur:oĩsqz vite lepos:t su ma hylaritas. laboriqz requies:nõ alio magis constat vocabulo. honorib⁹ etiã militieqz interponit. sallariis inde dictis: magna apud antiquos auctoritate: sicut ex nomine salarie vie apparet. Quonĩ illa sal in sabinos portari ꝙuenerat. Unc⁹ marci⁹ rex sexmilia modia sa lis in cõgiario populis dedit: t salinas ptim⁹ instituit. Auroꝛ est etiã varro vice pulmentarii veteres estimasse salem cũ pane t caseo. Sal ille salsissim⁹:qui est siccissi mus. Suauissim⁹ aũt oĩm est tarentin⁹ t candidissim⁹. ac de cetero fragilis:qui est maxime candid⁹: oĩis aũt sal pluuia dulcescit. suauioreꝫ tñ rores faciunt:sed copio sum aquilonis flat⁹. austro nõ nascitur. flos quoqz salis nõ fit nisi aquilonib⁹. Cappadocie sal effoditur croce⁹ translucid⁹ t odoratissim⁹:ad medicine vsus antiq̃ ma xime laudabãt tarentinũ. Et e marinis quecunqz ex eo genere:pcipue spumeũ: Jumentoꝛ vero t boum oculis tragaseũ t beticũ. Ad obsoniũ t cibũ est vtilioꝛ: dsqs facile liquescit. Itẽqz humidioꝛ. minorem ẽm amaritu dinem habent bmõi:vt attic⁹ t euboic⁹. potro fuandis carnib⁹ aptioꝛ est acer t sic⁹ vt megaric⁹. Condit etiã additis odorib⁹ ¶ Actoꝛ. Sal quoqz infecunditatẽ ter re facit:iuxta illud .posuit terrã fructiferã in salsuginé vnde t vibes destructe ab hostib⁹ solẽt sale aspergi: vt nichil in eis germinare possit. Sicut in oĩb⁹ ꝺdimen tis nichil sale vtil⁹:sic sale infatuato nichil inutil⁹: q neqz ad sterquilinũ vtile est:imo nocũ:eo q̃ non sint terrã fecundare. ¶ Gegeti⁹ renat⁹ de re militari li. viii. Si marittima sit ciuitas: et sal defuerit liquor et mari sumptus:per alueos aliaqz pocula diffũditur: quia ca lore solis in salem duratur. Si hostis ab vnda fortas sis. phibeat:arenas quas excitato vento mare pfudent allq̃ colligãt:t aq̃ dulci pfundãt:q̃ sole siccata nichilo minus in salem mutabitur. ¶ LXXXIIII.

De operatione salis in medicina.

Auicenna libro secundo de medicina

Sal natura calidũ est t siccũ in secundo gradu. In ipo est amaritudo t stipticitas: t q̃to ama rioꝛ est:tanto calidioꝛ. Est aũt absterciu⁹: et re solutiu⁹:cõstrictiu⁹:exsiccatiu⁹: diruptiu⁹ ventositatũ Sal adustũ vehementioris est exiccatõis t resolutõis. et cõfert putrefactõi:et humoꝛ grossiciei. huꝰ flos est eo subtilioꝛ:et puluis ei⁹ ipi ꝓpinqu⁹. et ambo resoluũt pluscp sal:et min⁹ constringũt. Sal adustũ mundificat dentes a lapidib⁹:et remouet nigredinẽ sanguis:vbiũ qz limit⁹ est. Et ei⁹ vsus cũ melle bonũ efficit colozem. Item sal corrodit carnem additã et mosã:et cõfert sca biei vlcerose et impetigini. iuuat ad vomitũ:et faciem supfluitatis egressionẽ ac descensionem cibi. Itẽ sal va let ad dísinteriã. aduiuat medicinas solutiuas ad eradi candũ melancoliaz:et humiditates vlcosas de pribus membꝛi. valet etiã in emplastris cõtra venena. ꝓra po dagram. cõtra carbunculos. cõtra apostemata flegma tica. ¶ Byascorides. Virt⁹ omni sali stiptica est:et ca tartica:et dyaforetica:putredinem tollit. scabiei medet

colliriis oculoꝝ miscetur cū oleo inunctꝰ laborꝫ itineris tollit. Tumores ydropicis ꝫ doloꝛes si fuerit calidꝰ adhibitꝰ soluit. si faucibꝰ. si pue. si gingiuis ꝫ arteriis addatur cū melle reuma pbibet: ac liuores tollit corpis Erit⁹ lintheo ligat⁹ ꝫ aceto infusus impositꝰ morsibus venenatis occurrit: ꝫ ad alia multa valet. Ysaac. Sal calefacit moderate: multūqꝫ desiccat: qꝫ compositū est ex duabꝰ qualitatibꝰ. Una est colatiua ꝫ incisiua. Alia coadunatiua ꝫ cōstrictiua: quaꝝ utraqꝫ desiccans est. Itcoqꝫ sal desiccat in tercio gradu: calefacit in secūdo Constantin⁹ in libꝛo graduum. Uniuersaliter aūt sal coꝛpa custodit: ꝫ putredinē ab eis mundat. In auro etiam ruboꝛē augmentat: ꝫ in argento albedinē: si ex eo lotum fuerit: grossos ꝫ duros humoꝛes eliquat ꝫ desiccat pbibet naturalem coloꝛem ne dissoluaꝰ ꝫ coꝛrumpatur pessimis vulneribꝰ appositū repugnat: ne dilatenꝰ. muxtuꝫ cū oleo membrisqꝫ fatigatis inunctū. omnē ab eis doloꝛē aufert. Cū semine lini cathaplasmatuꝫ. morsus reptilium curat. LXXXV.

Iterū de eodem plinij documenta. Plinius vbi supra.

Alis opatio multiplex est in medicina hui⁹ natura est p se ignea: ꝫ ignib⁹ inimica. ipos vide licet ignes fugiens: omnia eradens Coꝛpa vero astringens ꝫ siccās. defunctaqꝫ ꝫ putrescẽtia ita vindicans. vt ea durent p secula. In medendo aūt moꝛdẽs et adurens: repugnās: extenuās: ꝫ dissoluens. Stomacho tñ inutilis. ꝓterꝝ ad excitandā auiditatem. aduersus serpentiū moꝛsus valet. cū oꝛigano: melle: ꝫ ysopo. ꝓtra cerasten cū oꝛigano ꝫ cera aut pice aut melle. aduersus scoꝛpionū ictꝰ cū quarta pte lini semis ꝫ oleo ꝫ aceto illitus. cōtra crabꝛones ꝫ vespas similiaqꝫ ex aceto. Ad vlcera capitis. ꝫ pustulas. papulasue. ꝫ incipientes verrucas. cū vitulino sepo. Oculoꝝ quoqꝫ remediis ꝓdest ꝫ adcrescentes ibi carnes. totiusqꝫ coꝛpis pterigia: sed in oculis peculiaꝛiter. ob id addit collyriis ꝫ emplastris Ad hoc maxime pbatur etateus vel caunites. Ex ictu vero suffusis cruoꝛe oculis suggillatisqꝫ cū murre pari pōdere ac melle. aut cū ysopo ex aqua calida vtqꝫ fouentur saliuginc: ad hoc hyspanensis eligitur Cōtraqꝫ suffusiones oculoꝝ: cū lacte in coticulis teritur. ꝓtinus suggillatōib⁹ in lintheolo in uolut⁹. crebꝛoqꝫ ex aq̄ feruente impositꝰ. valet vlceribꝰ oꝛis manantibꝰ in lintheolo cōcepto. ac tumoꝛi gingiuaꝝ infricat⁹. et cōtra scabꝛiciem lingue fricꝰ cōminutusqꝫ. Aūt quoqꝫ dentes nō eroditi neqꝫ putrescere. si quis quotidie mane icinunus salez cōrineat sub lingua. donec liquescat. lepꝛas idem. ꝫ furunculos. ꝫ lichenas ꝫ pꝛoꝛas emendat cum passa vua exempto eius ligno ꝫ sepo bubulo atqꝫ oꝛigano ac fermento vel pane maxime thebaicꝰ hic ꝫ ad pꝛuritus eligitur. Consillis ꝫ vuis cū melle ꝓdest quicūqꝫ ad anginas. Hꝫ amplꝰ cū oleo ꝫ aceto Eodem tpe extra fauces illitꝰ cū pice liquida in vino mixtꝰ aluū emollit. noxia ꝫ tineaꝝ genera poꝛꝰ in vino pellit. Estꝰ balneaꝝ qualescentes vt tolerari possint: lingue subdit⁹ prestat. Neruiqꝫ doloꝛē maxime circa humeros ꝫ renes in saccis crebꝛo aqua feruente madefactꝰ leuat. ꝓterea colū ꝫ tormina coꝛarūqꝫ doloꝛes leuat pot⁹. ꝫ saccis candēs impositꝰ. podagrā quoqꝫ ex melle ꝫ farina cuꝫ oleo tritus Tollit ꝫ clauos pedū ac pnliones Ex oleo imponꝫ ambustis: pustulasqꝫ reprimit. Ignib⁹ etiā sacris ac vlceribꝰ serpunt imponitur ex aceto aut ysopo. ꝫ moꝛbo regio laboꝛantibꝰ: donec sudent ad ignem. cōtra pꝛuritus quoqꝫ quos sentiūt infricat⁹ ex oleo ꝫ aceto: ꝫ fatigatos ex oleo. Phagedenis vlceꝝ tritꝰ cū farina oꝛdei supimposito lintheolo madente vino. Multi ꝫ ydropicos sale curauerunt: feruoꝛesqꝫ febriū cū oleo punxere Tussim veterem eiꝰ unitu discussere. ischiadicis quoqꝫ cisterib⁹ infudere. vlceribꝰ excrescentibꝰ ꝫ putrescenti bus imposuere. Crocodiloꝝ moꝛsibꝰ ex aceto in linthe olis: ita vt barruerentur ante ictū vlcera. Bibitur ꝫ cōtra oppiū ex aceto mulso. luxatis imponitur cū farina ꝫ melle. Item extuberatōib⁹: dentiū doloꝛi ꝓdest cū aceto foꝛ⁹: ꝫ cū resina illitꝰ. Ad oīa vero spuma salis iocundioꝝ atqꝫ vtilioꝝ. ꝓterea pecoꝝ quoqꝫ scabiez ꝫ boū tollit illitꝰ: Sed quicunqꝫ sal acopis additur ad excalefactōes. Item ſmegmaticis ad extendendā cutem leuā damqꝫ. datusqꝫ lingend⁹: ꝫ oculis tumentoꝝ inſpuitur LXXXVI.

De operatōe ipsius in alchimia. Ex libꝛo de aluminibus et salibus.

Al est aqua quā coagulant siccitas ignis. huiꝰ natura sicca ꝫ calida est. ꝓprietas aūt eiꝰ est qꝫ liquefacit auꝝ ꝫ argentū cū vehementia ignis ꝫ augmentat in eis natiuū coloꝛē. ſ. in auro rubedinez ꝫ in argento albedinem. Cōuertitqꝫ ea a coꝛporeitate: ad spūalitatem. Abluitqꝫ coꝛpa a putredine soꝛdicie: ꝫ coꝛrodit coꝝ soꝛdiciem. i. sulphureitatem Cū eo quoqꝫ calcinātur coꝛpa: nō cū alio: inuenitur quoqꝫ in oīb⁹ cinerib⁹ planta ꝝ: et calcib⁹ lapidū: et ossib⁹ animalium et in oīb⁹ rebus. Itcoqꝫ sapientes nominaueruꝫ argentū cōmunitatis. Argentū quidem ꝓpter eiꝰ albedinem. Cōmunitatis aūt qꝫ omnes hoies eo indigent: et vtuntur in oībus rebꝰ: et cū eo rectificatur creatura. deus quoqꝫ excelsus non laudauit creaturā in lege: sicut laus est eiꝰ in sale. Qui ergo scit salem et eiꝰ solutionez atqꝫ coagulationem: scit secretū occultū sapientū. i. alchimiaꝝ. Ipe quidem coꝛpa dealbat et mundificat atqꝫ resoluit. spūs quoqꝫ coagulat et retinet: ac pbibet abeis adustionem ignis. Sunt aūt multi sales et oēs ꝓparati apud complementū redeūt ad salem hāmoniacū: q̄ est saliū melioꝛ ac nobiliꝰ: in regimine fix⁹ nō fugiens ignez. et ipe quidem est oleū: qđ coagulat siccitas ignis hui⁹ natura calida est et sicca: subtilis: penetrās: pꝛofūdans. et est spūs volans adiuuās elexir. sine ipo enī nō cōpleretur elexir: nec exoluereturꝰ: nec egrederetur Ex additis libꝛi quarti metheoꝛoꝝ. Alumen ꝫ sal hāmoniacuꝫ sunt de genere salis: nisi qꝫ ignis in sale hāmaniaco magis est q̄ terra. et totū sublimatur: et ipm est cui miscetur fum⁹ calid⁹ nimiū subtilis igneitatis multe: ꝫ est coagulatū ex siccitate. LXXXVII.

De diuersis speciebus salis. Constantinus vbi supra.

Al quattuoꝛ modis est. Nō fit in salina cōmune est. Est et salgēma. Est et indicū cuius coloꝛ pꝛinet nigredini: lucidū et duꝝ Est et aliud qđ dicitur napticū. i. aqua coagulata ō petreolo fluxa: omne tñ calidū et siccū est sed nō equaliter. Sal hāmoniacum calidū est et siccū in quarto gradu. facitqꝫ alteruꝫ sal similiter nitꝝ. Salgemma suauiter purgat flegma: est etiā sale cōmuni vtilioꝝ. Indicū flegma purgat ꝫ coleram nigrā: et diuersos putridos humoꝛes. et facit velociter potionem a stomacho descendere. Napticuꝫ est calidꝰ et siccꝰ ceteris: mundificat et dissoluit. coꝛporis pꝛuriginem amputat. supfluā carnez palpebꝝ. crescere nō sinit. alias coꝛrodit deforꝛis. valet ydropicis si cathaplasmetur. Sal hāmoniacū colat et mundificat: et plus interioꝛa q̄ exterioꝛa purificat. Plin⁹ vbi supra Sal omnis aut fit aut gignitur: ꝫ vtrūqꝫ pluribus modis: sed causa gemina. ſ. humoꝛe coacto vel siccato. Dicatur in lacu tarentino: estiuis solib⁹: totūqꝫ stagnū in salem abit modicū alioquin altitudine genua non excedens. In sicilia quoqꝫ lacu q̄ cocanic⁹ vocatur. et alio uxta gelam hoꝝ extremitates marescunt tantū: sicut ī frigia et cappadocia. Aspendi vbi largus coquitur: et vsqꝫ ad mediū lacū. Aliud etiā est in eo mirabile: qꝝ tā tundem noctu subuenit. qꝝ auferas die. Est aūt omne

aliud minutū et non globatū. aliud genus ex aquis maris sponte gignitur: spumaqz in extremis litoribus ac scopulis relicta: solis calore densatur. et acrior est q̄ in scopulis inuenitur. sunt etiā tres differentie naturales Nā in bactris duo lacus vasti. alter ad schytas versus Alter ad varios: sale estuāt. In cipro aūt et circa membrum lacū illū extrahunt. deinde sole siccāt. aliubi quoqz summa flumina desiccantur: t densantur in sale. reliquo amne veluti sub gelu fluente: vt apud caspias portas: que flumina salis appellantur. Būt t in affrica lacus turbidi salem ferentes. ferūt t pegasei calidi fōtes Sunt t montes natui salis: vt otomen⁹ in indis: in q̄ lapidicinaz modo ceditur renascens. Maiusqz regum vectigal ex eo est: q̄ ex auro t margaritis: effodit etiā de terra vt palā est humore densato in cappadocia. ibi ceditur specularij lapidū modo. Pond⁹ magnū glebis quas micas vulg⁹ appellat. Carbis arabie oppido muros domosqz massis salis faciunt aqua ferūm mantes. Inuenit t iuxta peluſiū ptholome⁹ rex cū astra faceret quo exemplo postea inter egiptū t arabiā etiā squalentibus locis incept⁹ est inueniri detractis arenis. Qualiter t p affrice sitientia vsqz ad hāmonis oraculuz. is quidem crescens cū luna noctib⁹. nā cyrenaici tractus nobilitantur hāmaniaco: ipo q̄ sub arenis inuenit: appellato. simulis est colore aluminis q̄ schiston vocāt longis glebis neqz plucidis ingrat⁹ sapore: sed medicine vtilis ꝓbatur. q̄maxime pinicu⁹ rectis scissuris insigne de quo ꝓdit q̄ leuissim⁹ intra spec⁹ suos in lucez vniuersam plat⁹. vix credibili pondere ingrauescat. Sed causa euidens cuniculoz spiritu madido sic adiuuāte molientes vt adiuuent aque. adulteraf sicilo quē cocamicum appellam⁹ necnō cipio miro simili. In hispania quoqz citeriore e gelaste ceditur glebis pene trāslucentibus. Cui tā prīdē palma a plerisqz medicis inter oia salis genera phibetur. Omīs aūt loc⁹ in quo sal reperit sterilis est: nichilqz gignit. Inter hec sunt varia factuū genera. vulgaris nāqz plurimusqz in salinis mari affuso: nō sine aque dulcis riguis: sz imbre maxime iuuāte: ac sup oīa sole multo: nō aliter marescens. Africa vero circa vticā aceruos salis cōstruit ad collū speciē: qui vbi sole induruerint nullo humore. vix etiā ferro. ceduntur. fit tñ t in creta sine riguis t in salinas mare infundentib⁹: et circa egiptū ipo mari influente in solum nilo. vt credo. succosuz. fit t e puteis in salinas ingestis Prima densatio babilonie in bitumen liquiduz oleo similē cogitur. quo t in lucernis vrūtur. detracto subest sal. t in cappadocie puteis ac fonte quē in salinas mergunt. In chaonia excoquunt aquā. ex fonte refrigerando qz salem faciunt inertez nec candidū. Gallie germanieqz ardentib⁹ lignis aquā sallaz infundūt. Hispanie quadā sui pte puteis hauriūt muriā appellātes. lignū quoqz salem deferre arbitrātur. Quercus optima vt q̄ p se cinere sincero vim salis reddat. Alibi vero corilus laudatur: ita infuso liquore salso Carbo etiā in salē vertitur. Quicūqz tñ ex ligno ꝓficitur: niger est. Marmorum maxime laudaf cypri⁹ a salamine. Ate stagnis tarentinis: ac e riguis qui tareus vocatur: bi duo oculis vtiles. A cappadocia vero qui in laterculis affertur cutis nitorē dicitur facere. Magis tñ excedit is quē schitium appellam⁹: itaqz a pru ventrē eo cū melanthio illi nunt ¶ Ex libro de naturis rer. Salis oīs species calida est t sicca: pontica t elimāa. Bituerificātur aūt illaz actōes ꝑm substantiā. Sal indicū desiccatiuū est et subtiliatiuū. sal vero napticū. i. nigrum. calorem habet fortem: soluit enī colerā. ¶ LXXXVIII.

Adhuc de eodem ¶ Auicēna vbi supza.

Sal quidē est prim⁹ baurach. ali⁹ est frangibil⁹ ali⁹ cauat⁹. ali⁹ salgēma. Qui est sicut crist⁹ ali⁹ ali⁹ naptic⁹: qui est niger: cuius nigredo est ex pte napticitatis q̄ est in ipo. qui cū tandiu suffumigat donec ab eo napticitas removeatur. f manet sic ut salgēma. Ali⁹ est indic⁹: qui etiā niger: nō ꝓpter napticitatem que in ipo sit: sed ꝓpter ei⁹ substantiā. Et marin⁹ quidē cū aque obuiat: ilico liquescit. Terren⁹ aūt nō ita. Calidus est t sicc⁹ in secundo. Et q̄to plus est amaroz tanto pl⁹ est calidioz. Est absterſiu⁹ resolutiu⁹ cōstrictiuus exiccatiu⁹: cui⁹ fortitudo opationum est ꝓpter resolutionem t stipticitatē suā: t est disruptiu⁹ ventositatuz: et ille qui est adust⁹ vehementioris est desiccatōis t resolutionis: t ipe ꝙfert putrefactōi: t ꝙfert humoz grossiciei: ipi⁹ aūt flos eo est subtilioz: t illo qui est adustus t puluis ei⁹ est ipi ꝓpinqu⁹: t ambo resoluunt pluſq̄ sal. cauat⁹ minoris est resolutōis: t min⁹ subtilis. Et cauatus q̄n lauatur exiccat multotiens sine mordicatōe. frāgibilis aūt est magis absterſiu⁹. t q̄n cibis frigidis admiscetur dissoluit eos: niger vero fortioris est resolutionis: t oīs ist liquefaciunt humores cōgelatos. amar⁹ aūt vehementi⁹ calefacit t resoluit. salgēma ventositates fugat. sensum acuit. gingiuā mollificatā cōstringit educit quoqz flegma cruduū fortiter: t melancoliā: iuuat etiā vomitū. ꝓprie. Et ꝙfert dolorib⁹ stomachi frigidis Cū aceto suppositus auris dolori cōferr. Naptic⁹ educit flegma putridū: t aquā: t colerā: t melancoliā. valet similiter squinātie t apostematib⁹ vue: oīs quoqz species salis incidūt flegma nitreū t viscosum in pectore.

¶ Isaac. Sal duob⁹ modis est. metallinū. s. t marinū. Marinū fit in lacub⁹ quos salinas appellant: vel aqua maris estiuo calore cocta. metallinū laudabile maxime q̄ caret lapidib⁹: t est clar⁹ t obtusū t equale. marinū quoqz bonū est: si candidū est: nō tñ quale metallinum: vtrūqz in actōe equale est: imitio soluunt t mundificāt superfluitatem grossoz ac putridoz humoz. deinde q̄ ex eis remanet: desiccāt t cōsumunt. quib⁹ finitis naturalem corpis humiditatē coadunāt: t astrictā seruant t pozos cutis claudūt ¶ Philosophus in libro de vegetabilib⁹. Sal generatur in lacunis: q: dulcis aqua fit salsa. supat ergo salsedo terre salsedinē illā: q: remanet aer inclusus. ideo dulce nō erit illud coz⁹. Alio q̄z mō sal ex aq̄s est: q̄m exit ex eis vt sudor. ¶ LXXXIX.

De floze salis. ¶ Ysaac vbi supza.

Salis flos. vt tā dictū est supius. nō fit nisi flātibus aquilonibus. Est aūt farilla salis que ex eo leuissima atqz candidissima est. flos salis appellatur: et flos quidē salis in totū diuersa rei est: humidioziqz nature: et crocei coloris aut rufi: velut rubigo salis: odoze quoqz ingrato. dissentiēs a sale: nō a spuma tantūmodo. Egypto inuenitur: nloqz deferri videtur. Quibusdā etiā fontib⁹ innatat. optimū ex eo est: quod oleī quandā pinguedinē rādit. est etiā in sale pinguedo q̄ miraculū exhibit. Adulterat aūt: tingituraqz rubrica vel plerūqz testa trita qui. s. fucus aqua diluente factus colorē deprehenditur: cū ver⁹ ille nō nisi oleo resoluatur: et vnguentarii ꝓpter colorē eo maxime vtant. Lancia in valis est summa. humidioz aūt ps media. Floris natura est aspera et calefactoria. stomacho est inutilis: pilos detrahit ex palpebris. sudorem eiicit. aluū soluit. in vino et aqua acopicis et smegmaticis vtilis: detrahit et ex palpebris pilos efficacissime. feces vne cōcutiuntur vt color croci redeat. ꝓter hec etiaz appellaf in salinis salsugo ab aliis salsūgo tota liquida marina aqua salsior vi distās. Aliud etiā liquoris exquisiti genus q̄ garon vocauere intestinis ꝓficuū ceteriqz que abicienda essent: sale macerat⁹ vt sit illa putrefactiuū sanies. hoc olim cōficiebatur ex pisce: quē greci garon vocabant. Capite ei⁹ vsto suffitu extrahi secundas morantes deniqz sicut dictū est supᵹ. Spuma salis ad oīa in medicinis est ipo sale iocūdior atqz vtilior: ¶ Actor. Hec de sale et ei⁹ spuma et floze: et multiplici ei⁹ origine

ꝛ virtute:vel opatione ad ꝑsens victa sufficiāt. Nunc de nitro qō etiā in pte salis habet naturā ac simlitudi nem dicendū mox restat. ¶ xcj.

¶ De nitro. ¶ Isidorus.

Nitrum a loco sumpsit vocabulū: nascitur enī in nitria opido vel regione egipti. ex quo ꝛ medi cine fiunt. ꝛ sordes corpoꝝ. vestiūqꝫ lauantur. huiꝰ natura nō multū a sale differt. habet enī virtutez salis ꝛ similiter oritur canescentiḇ litoribus siccitate. Afronitrū aūt est spuma nitri ꝛ colligitur in asia i spe luncis distillans. de hinc sole siccatur. optimū putatur si minime fuerit ponderosum. ꝛ maxime friabile: colo re pene purpureū. ¶ Glosa sup parabolas. Nitꝝ sale si millimuꝫ est. excepto q̄ nichil salsi saporis habet. crepi tat aūt in aqua sicut calx viua: sed aquā lauatōi abilez reddit. Sicut ergo acetū in nitro ebullit sic puersa mēs deterioꝛ succenditur correctōe. ¶ Plinⁱ vbi supza. Nō est differenda ꝛ nitri natura nō multū a sale distās ꝛ eo diligentiꝰ dicenda: q̄ palam est medicos qui de eo scri pserе ignoꝛasse naturā. Nec quēq̄ theofrasto diligentiꝰ tradidisse: exiguū fit apud medos canescentiḇ siccitate quallibꝰ qō vocant halmigara. Minⁱ etiā in thracia iu xta philippos sordida terra qō appellāt agriū. Nā q̄r cu cremata nunq̄ multū facultatū est: iam pridem in to tum omissum. Aque vero nitrose pluribꝰ locis repiun tur: sed sine viriḇ densandi in macedonia nitꝝ optimū est: ac copiosū: qō calestriū vocant candidū ꝛ puꝝ sali p ximum. Lacus est nitrosus exiliente in medio dulci fō ticulo: ubiq̄ fit nitꝝ circa canis ortū nouenis dieḇ: to tidē cessat: rursusq̄ innatat: ꝛ deinde cessat: quo appa ret soli naturā esse. que hoc gignat: comptum est enī nᵉ soles pficere quicq̄ cū cesset nec imbres. Mixꝝ est autē illud scateꝛa fonticuli supemicante. lacuꝫ nec augeri. nec effluere. bisq̄ dieḇ quibꝰ gignit: si fuerint imbres salius faciunt nitꝝ: aquilones deteriⁱ: q̄ validiⁱ cōmo uent lumū. Et hic quidē nascitur: in egipto aūt conficit multo quidē abundantiⁱ: sed deteriⁱ. Nā fuscū est atq̄ lapidosuꝫ: fit aūt eodē modo pene: quo sal nisi q̄ salinū infundunt mare. Nichilū aūt nitrariis: siccanī nilo ac cedente: madent succo nitri eo discedente quadraginta dieḇ cōtinuis: non vt in macedonia statis. Si etiā im bres affuerint minus de flumine addunt. Statimq̄ vt densari est ceptū: rapitur ne in nitrariis resoluaī. Sic quoq̄ olei natura interuenit ad scabiez aialium vtilis: ꝺditum in aceruis durat: mirū in lacu asanio ꝛ quibuſ dam circa chalcida fontibꝰ summas aquas esse dulces potariq̄s. in feruoꝛes nitrosos, in nitro est optimū qō te nuissimum: ꝛ ideo melioꝛ est spuma. Cū ad aliqua sordi dum: vt ad inficiendas purpuras tincturasq̄ omnes. Nitrarie egregie egiptiis Nā circa achatin ꝛ mēphiz tm̄ solebāt esse. circa memphim deterioꝛes. Naꝫ ꝛ lapi descit ibi in aceruis: multiq̄ sūt tumuli ea de causa fa ciēt: faciunt ex his vasa. Necnō frequenter liquatū cuꝫ sulphure coquentes in carbonibꝰ. Ad ea quoq̄ q̄ inue terari volunt: illo nitro vtuntur. Sunt ibi nitrarie in q̄ bus ꝛ ruffum exit a coloꝛe terre. spumā nitri que maxi me laudatur: antiqui negabāt fieri nisi cū ros cecidisſ p̄gnantiḇ nitrariis: sed nōdum parientiḇ. Itaq̄ non fieri incitatis etiā si caderet. Alii opimentoꝝ fermēto gigni existimauere. pꝛima etas medicoꝝ aphꝛonitrum tradidit in asia colligi in spelūcis molibꝰ distillās. Spe cus eas colligas vocāt. deinde sole siccāt. Optimū pu tatur lydiū. pbatio vt sit minime ponderosum: ꝛ maxie friabile: coloꝛe pene purpureo. hoc in pastillis affertur Egiptiū in valis picatis ne liqueſcat: vasa quoq̄ ea so le inareſcentia pficiuntur. Itaq̄s nitri pbatio: q̄ sit te nuissimum: ꝛ q̄maxime spongiosum ac fistulosum. In egipto calce adulteratur. gustu dep̄henditur. Sincerū enī facile resolvitur: adulteratū vero pungit: calce aspeꝛ

sum vehementē odoꝛē reddit: vritur in testa optum: ne exiliat. Nitraria nichil gignit nec alit. cum in salinis gi gnātur herbe: ꝛ in mari tot aialia: tm̄ alge. Maioꝛēq̄s nitro acrimoniā apparet esse: nō hoc tm̄ argumento: ꝙ in eo q̄ calciamenta, ptimus ꝙsumunt nitrarie. In pane salis vice: calestrico nitro vtuntur. Sal ꝛ nitꝝ sulphuri concoctū in lapidem vertitur. ¶ xcij.

¶ De virtute ipsius in medicina. ¶ Idem.

Nitrum in medicina calefacit: moꝛdet: siccat: ex tenuat: spissat: ꝛ exulcerat. vtile est his que sūt euocanda vel discutienda: ꝛ leniꝰ moꝛdenda at q̄ extenuanda: sicut in papulis pustuliq̄s. Quidam in hoc viu accensum vino austero restinguunt: atq̄s ita tri to in balneis vtuntur sine oleo. Claritatez visus cū mel le iunctū adiuuat oculoꝝ cicatrices: ac genaꝝ scabrici as cū fico illinitū extenuat. Sudoꝛes nimios cū yride arida adiecta oleo viridi inhibet: doloꝛi dentū ex vino si cū pipe colluantur, pdest: dentes quoq̄ nigrescentes crematū dentifricio ad coloꝛē reducit: lendes ꝛ capitis aialia necat: cū samia terra illitū ex oleo. Auriḇ puru lentis vino liquato infunditur. Sordes eiusdem partiſ erodit ex aceto. sonitⁱ ꝛ tinnitⁱ discutit siccū additum. Vitiligines albas cum cymolia creta equo pondere ex aceto in sole illitū emendat. furunculos āmixtuꝫ resine extrahit: aut cū vua alba passa: nucleis eiⁱ simul tritis Testū inflamatōi occurrit. Item eruptōiḇ pituite in toto coꝛpe cū axungia. Contraq̄s canis moꝛsus addita resina mitis cū aceto illinitur: sic ꝛ serpentū moꝛsiḇ: phagedenis et vlceriḇ que serpūt aut putrescūt, cū cal ce ex aceto. hydropicis fico tusum datur. illiniturq̄s. di scutit ꝛ tormina si decoctuꝫ bibatur: pondere drachme cū ruta vel aneto vel cymino. Reficit lassitudines cum oleo ex aceto punctoꝝ. ꝛ pꝛa algoꝛes hoꝛroresq̄s, pdest manibꝰ pedibusq̄s fricatis cū oleo. Cōpꝛimit ꝛ pꝛurit? suffusoꝝ felle: maxime cū aceto datuꝫ. Succurrit ꝛ ve nenis fungoꝝ ex posca potuꝫ. aut si bupꝛestis pasta sit ex aqua. vomitionesq̄s cuocat. bis q̄ sanguinem thauri biberint cū lasere datur. In facie quoq̄s exulceratōnes sanat cū melle ꝛ lacte bubulo. Ambustis tostū donec mi grescat: tritūq̄s illinitur. Infūditur vrecis ꝛ renū dolo riḇ aut rigoꝛi coꝛpoꝝ. neruoꝛūq̄s doloꝛiḇ. valet etiam cōtra venena. cōtra palisim lingue. vel tussim veterem moꝛbū regiū in vino exterminat potū. ꝛ cōtra sanguis e naribꝰ pfluuia. aqua vapoꝛe naribꝰ rapto. Itē cōtra lepꝛas ꝛ lentigines ꝛ podagras. ¶ Auicenna in secūdo canone. Baurach. i. nitꝝ fortiⁱ est sale. calidū ꝛ siccum in secundo gradu. ex eo meliⁱ est armenū: leue: lamino sum: frangibile: spongiosum: albū aut purpureū: aut ro seum: moꝛdicatiuū: abstergit aūt fortiter. ꝛ mundificat ꝛ excoꝛiat. ꝛ incidit humoꝛes grossos. attenuat capillos Sanguinem attrahit in supficie coꝛpis: ꝛ coloꝛez emen dat. Confert pꝛuritui: q̄ viriⁱ eiⁱ resoluit. ꝑpꝛie affrica num cū aceto: ꝛ etiā scabiei: palisi, ꝑpꝛie postreme cū tā declinat quoq̄s ac coꝛrosioni neruoꝝ: ꝛ furfuriḇ et au ris surditati: cū spuma eiⁱ cū melle distillatur in aurem nā mundificat eā ꝛ aptat atq̄s sonitui cū vino aut cuꝫ sy rupo ꝛ ysopo. Cū quibusdā medicinis bibitū interficiē tibus vermes educit eos. Stomachū vero coꝛrumpit. valet cōtra venena p̄cipue affricanū: vt cōtra p̄focati onem fungoꝝ. ex eiⁱ spuma cōtra moꝛsū canis. ꝛ potuꝫ cantaridaꝝ. q̄s comeditur cū ruta ꝛ cimino: aut decocti one rute et aneti: sedat doloꝛē ventris pungitiuū Bau rachium aūt nitꝝ bibitur cū amiden ꝑpter sanguinis nocumentū thauri. Affricanū cōmouet vomitum. Et emplastꝝ cū eo ex ficubus factum extenuat ydropisim Spuma nitri melioꝛ est eo. Exq̄s ea melioꝛ est marmo rea: facile frangibilis. ¶ Constantin⁹ vbi supza. Nitrū afferꝛ de armenia. altꝝ de arabia. Vniuersaliter aūt dolatiuum ꝛ mundificatiuum est: interiora coꝛporis et

exteriora maxime aceto mixtū lauat. Pulueriz̄atū ꝙ capillis aspersum eos subtiliat. Laratiue potioni mixtum eā statim de stomacho descendere facit. ꝙ eā iuuat. Bz tū neruositatem stomachi ledit; morsiones intestinis generat: ꝙ sudores puocat. Cū oleo inunctū contra oculorum albedinē valet: aceto mixtū ꝙ auribꝰ distillatū sonitus grauedinez ꝙ ventositatē aufert: ꝙ humores ad eos currentes coercet. Cū aceto bibitū cōtra morticeros fūgos facit. Bgalcorides. Nitꝛ est eligendū leue ꝙ rubeum vel albū pꝛusuras habens sicut spongia. Albuz acre est ꝙ amaꝛ. Tale ex india venit. Nitri siquidē aliud est crassum ꝙ laminosum. aliud tenue. aliud rubeuz. aliud albū. ꝙ oim virtus desiccatiua est. ꝙ ideo si fuerit ore acceptū minuit ac tenuat pingues ꝙ viscosos humores. valet ꝙ cōtra fungos. Plateari⁹ in libꝛo de simplici medicina. Nitꝛ est calidū ꝙ siccū in secundo gradu: albū meli⁹ est: q̄ citrinū. virtutē habet dissoluendi ꝙ extinguendi. vsus ei⁹ est ꝛra yliacā passionez: ad faciem quoq; purgandā. Itē ꝛra stomachi saniem ꝙ intestinorum. Cōtra furfures capilloꝛ ꝙ pediculos capitis. Cō tra vermes auriū ꝙ sanié

Cxxiii.

De bitumine. Isidorus

Bitumen in iudea lacu asphaltide emergit. Cuius glebas supnatantes. naute scapbis appꝛopinquantes colligunt. In siria aūt lim⁹ est: passim a terra estuans. spissaꝫ aūt vtraq; ꝙ densitate coeunt. Et vterq; greci spissa asphalton appellant. natura ei⁹ ardens: ꝙ ignīū cognata: ꝙ neq; aqua neq; ferro rūpitur: nisi solis mulieꝛ inquinamentis. i. menstruis. vtilis aūt est ad cōpages nauiū. Auicenna. Bitumen vt dixerūt quidā. aliud est qđ manat ꝺ quibusdā montib⁹ Aliud qđ natat in quibusdā aque meatib⁹: ꝙ nigꝛ quidem malū est: leue: fœtidū: simile pici. Ex quo etiā cuz masticatur: sapoꝛ picis egreditur; sed est frāgibile. Qđ aūt melꝰ est: claꝛ est: purpureū cū splendoꝛe forte ponderosum. Plin⁹ li. xxxii.. Bituminis natura sulphuris est vicina: alibi lim⁹: alibi terra. limus a iudee lacu emergens. Terra in syria circa sydonez oppīū maritimum a babilone liquidū inuehitur. tbiq; ꝙ candidū gignitur. liquidā est ꝙ apollonaticum: q̄ oīa greci pissalphalton appellāt ex argumento picis ꝙ bituminis. pinguis liquoꝛis in sicilia gignitur. Agrigentino fonte riuum inficiens: hoc incole arundinū pannicul⁹ colligūt citissime sic adherescens: olei vice vtentes ad lumina lucernaꝛ: et item ad scabiē iumentoꝛ. Naphatheh quoq; bituminis generib⁹ quidā ascribunt: sed ardēs vis ei⁹ ignīū nature cognata: peni ab oīi vsu abest. Bituminis phatio est: vt q̄maxime splendeat: strq; ponderosum ꝙ graue. leue aūt modice: qm̄ adulteraꝛ pice. vtile est nō solū medicinis: sed etiā illinitur eramētis: firmatq; cōtra ignes. Volent etiā ex eo statue tingui ꝙ illiniri. Calcis quoq; vsum pbuit: ita ferrūminatis babilonis muris. placet in ferrariis fabꝛoꝝ officinis tingendo ferro: clauoꝝ capitib⁹: ꝙ multis aliis vsib⁹. Et libꝛo de vaporibus. Cōtingit aūt in aliquo terre loco q̄ terrestri humidi compōssione in ipō fit pinguuꝫ: sicut in sterquilinio: ꝙ in tali casu fieri contingit in cauernis bitumen pingue: ꝙ grossa pinguedine sicut dicitur inferi⁹ in tractatu de mineralib⁹

Cxxiiii.

De virtute bituminis. Plin⁹ vbi supꝛa

Bituminis aūt vis est que sulphuri⁹ sistit: discutit: ꝙ attrahit: glutinat. Accēsum serpētes odore fugat. ad suffusiones oculoꝝ ꝙ albugines traditur efficaꝛ babilonii. Itē q; ad lepꝛas ꝙ lichenas pꝛuritusq; corpoꝝ ꝙ podagras illinitur: oīa ei⁹ genera incōmodos oculoꝝ pilos replicāt. dentūq; doloꝛib⁹ simul cū nitro illitū medetur. Tussi veteri ꝙ anhelitui pdest cū vino bibitū. dilintericis quoq; daf: eodemq; modo sistit aluuz. cū aceto quoq; potū discutit ꝙ detrahit sanguinē concretū. mitigat dolꝛes lumboꝝ. Item q; articuloꝝ. cū ordeacea farina impositū: emplastꝛ peculiare facit suo noīe. sanguinez sistit. vulnera colligit. neruos glutinat. vruntur etiā ad quartanas bituminis dragma ꝙ bedysmi pondere pari: cū mirre obolo subactis. comiciales morbos vstū depbendit. vuluaꝝ strangulationes olfactu discutit: purgatōes feminaꝝ i vino potū eiicit. pcidentia sedis suffitu repꝛimit Jn reliquo vsu eramētis illinit. firmatq; ea ꝛra ignes placz ꝙ ferrarius officinis fabꝛoꝝ tingēdo ferro: clauoꝝq; capitibus ꝙ in multis aliis vsib⁹. Auicēna in secūdo canone. Dixerunt quidā q̄ bitumen illud est qđ manat de q̄busdā montib⁹. Et aliud est qđ natat in quibusdā meatib⁹ aque. et nigꝛ quidē est malū simile pici. Et est frustum nigꝛ leue ex quo cū masticatur: egreditur sapoꝛ picis: sed tpm est frangibile. calidū est in tercio: siccū ad tpm. virtus bituminis est. ppinqua virtuti picis mēbra pfortat: ꝙ liquefacit sanguinē ꝓgelatum in ventre quādo bibit. ꝓfert albedim vnguis qñ lumtur. valet ꝛra imperigine limtū desup. ꝙ cōfert tussi. ꝙ vlceribꝰ pulmonis. ꝙ apostemata iuuat. ꝙ ad exꝑpuendū. ꝙ extrahit sanie a pectoꝛe: ꝙ cōfert apostematib⁹ ambaꝝ amigdalaꝝ ꝙ squīnātie: confert duricie matricis. ꝙ qñ supponū⁹ fumus ei⁹ cōfert exitui matricis et doloꝛib⁹ ei⁹. Et qñ fit clistere ex eo cū aqua ordei ꝓfert dissinterie. Cōstantinus vbi supꝛa. Bitumen calidū et siccum est in tercio gradu. vulnerata loca solidat. matricis suffocationē curat. fum⁹ ei⁹ pdest flegmaticis et diuturnā febrem bibentib⁹ Plateari⁹ vbi supꝛa. Bitumen calidus est ꝙ siccum in tercio gradu: multum valet ad solidanda vicera. valet etiā ad purgandū flegma de capite: ꝙ etiā somnolentis et lꝛargicis. Sed et vsus ei⁹ est cōtra yliacam passionem

Cxxiiii.

De alumine et eius origine vel natura. Isidorus vbi supꝛa.

Alumen vocatur a lumine: qꝛ lumen pstat coloribus tingendis. Est aūt salsugo terre: efficitur q; byeme ex aqua et lumo: et estiuis solibus maturatur. buiꝰ species due sunt. liquidū ꝙ spissum. Plin⁹ li. xxxv. Nec minoꝛ a sulphure et bitumine aut dissimilis est aluminis opa: qđ intelligitur salsugo terre. plura et ei⁹ genera. Jn cypꝛo candidum et nigꝛ. etigua coloris differentia: cum sit vsus magni: qñ inficiēdis claro colore lanis candidū liquidumq; vtilissimum est. cōtraq; fuscis et obscuris nigꝛ: et auꝛ nigro purgat: fit aūt oīe ex aqua limoq;: hoc est terre exundāti natura Coꝛruarum byeme estuis solib⁹ maturat. Qđ fuerit ex eo pcoꝛ: candidum fit. Gignitur autem in hyspania: egipto: armenia: macedonia: ponto: africa. Jnsulis sardinia. melo. lipara. strongyle. laudatissimuz in egipto pꝛimum in melo. buiꝰ quoq; due species. liquidum. spissumq;. Liquidi pbatio vt sit limpidum lacteumq; sine offensis fricandi. cum quodā igniculo calozis. hoc pbo rimon vocant. An sit adulteratum: depbenditur succo punici mali. Sincex eni mixtura ea nigrescit. Alteruz genus est pallide ꝙ scabre nature; et qđ inficitur galla. ideoq; hoc vocāt paraphoꝛon Bgalcorides. Alumnis species multe sunt. Bz medicine tres necessarie. rotundum. scissum. liquidū. Rotundum. pbabilius est: qđ naturali rotunditate formatum est. fistulosum. subalbidum. nō lapidiosum: friabile: ex aliqua pte pallidū: pinguе. s. et vehementer redarguens. Scissum autem operimum est: qđ est quasi flos illi⁹ rotundi. leue. albuz. capillos albos pectinatos similās: nō in glebā compressuz. Liquidum deinde meli⁹ est qđ est leue: plucidum: i summo autem in modū floꝛis: q̄si lac babēs Razi in libꝛo de aluminibus et salib⁹. Alumen est oleuz qđ coagulauit siccitas terre: et est in natura sui calidum et humidum retinet omne volatile. mundificat et decoꝛat coꝛpoꝛa: et

augmentat tinctură eoꝝ. ¶ Alchimista. Alumen large sumpto vocabulo. dicitur oīe qō ligat tinctură in coꝛpore aliquo: vt in pannis ⁊ coꝛiis. Et sicut sunt diuerse tincture: sic ⁊ alumina diuersa. Naꝫ tinctura quelibet alumine suo indiget: sine quo imprimi nō posset. vel cū coꝛpe ligari. vnde nō. vt quidā putant. alumē dat lumē sed facit adherere lumen. id est colozem: sicut apparet i coꝛio: qz nō ꝓparatur cū galla si nō imprimit ei tinctura Iraqz galla est alumen tincture nigre: sicut cinis clauellat⁹ est alumen gladii. Alumen quoqz ō quo agitur est alumen rubee tincture: licet alumen non rubificet nisi album. ¶ xcv.

¶ De virtute aluminis in medicina.

¶ Platearius vbi supza

HLumen calidū est ⁊ siccū in tercio gradu. virtutem habet cōsumendi ⁊ vehementer desiccādi Qō albū est: melⁱ est: ⁊ acutum: ⁊ salugim immixtū. Qō aūt feculentū ⁊ terreū est impuꝝ: vsus eius cōtra cancꝝ. ⁊ inflatōes gingiuaꝝ: ⁊ cōtra scabiez: balneum aque alumnose valet ydropicis: scabiosis: arteticis. ¶ Bzasco rides. Oīe aūt alumen virtutem habet ꝓstrictiuā: ⁊ vehementi⁹ ꝓsumptiuā. Medetur demqz putredinib⁹: ⁊ sanguinis fluxib⁹. Gingiuis humectis seu dentib⁹ mollib⁹ cū aceto vel melle. Itē aurīū fluxus cū succo poligonie durat. Carnes quoqz supfluas vel putoꝛes alaꝝ: vel ingunū sanat. ¶ Plinius vbi supza. Vis liquidi aluminis est astringere: indurare: rodere: melle āmixto sanat oris vlcera: papulas: pruritusqz. hec curatio fit in balneis duab⁹ mellis partib⁹: tercia aluminis: vir⁹ alaꝝ sudoꝛesqz sedat. Sumitur pilulis contra lienis vicia pellendūqz pruritus: ac ꝑ vrinā sanguine memēdat ⁊ scabiē nitro ac melanthio admixtis. Lō creti aluminis vnū gen⁹ schistos appellant greci: in capillamenta quedā canescentia debiscens. Vnde quidā trichitin pot⁹ appellāt. hocqz fit ex lapide: ex quo ⁊ id chalcitin vocant: vt sit sudoꝛ quidā ei⁹ lapidis i spumā coagulati. hoc gen⁹ aluminis siccat: minusqz sistit humoꝛem inutilem coꝛpibus. Sed aurib⁹ magnope ꝓdest infusum vel illitū: vel oris vlcerib⁹ dentibusqz si saliua cū eo cōtineatur. ⁊ oculoꝝ medicamentis inserit apte verendisqz vtriusqz sex⁹. Coquitur in patinis: donec liquari desinat. Inertioꝛis est ⁊ alteꝝ genus qō strigilin vocant. duc ei⁹ speciel. fungosum atqz oīm oꝛe diluti facile qō in totū damnaf. mel⁹ pumicosum ⁊ fozaminū fistulis spongie simile: rotundūqz natura: candido ꝓpius cū quadā pinguedine sine arenis friabile nec inficiens nigricia. hoc coquitur ꝑ se carbonibus puris: donec cinis fiat. Optimū ex oīmibus qō melinū vocāt ab insula melo: vt diximꝰ. Nulli vis maioꝛ neqz astringēdi: neqz denigrandi: neqz indurandi: nullū spissius. oculoꝝ scabricias extenuat: cōbustum vtili⁹ epiphoꝛis inhibēdis sic ⁊ ad pruritꝰ coꝛpis: sanguinem quoqz sistit in totus foꝛis illitū. Vulsis pilis ex aceto illitū: renascentē mollit lanuginem summā: oīm genez vis in astringendo. vnde nomen a grecis: ob id oculoꝝ viciis aptissima sūt sanguinis fluctōes inhibent cū adipe. Sic ⁊ infantiuꝫ vlcera: putrescentia vlceꝝ cōpescit cū adipe. Et ydropicoꝝ eruptōes siccat: ⁊ aurīū vicia cū succo pumici mali ⁊ vnguū scabricias: cicatricūqz duricias: ⁊ pterygia: ac perniones: phagedenas vlceꝝ ex aceto: aut cū galla pari pondere cremata: lepꝛas cū succo oleꝝ. Cuꝫ salis vero duab⁹ ptib⁹ vicia q̄ serpunt: lendes ⁊ alia capillorum alia ꝑmixtū aque: sic ⁊ ambustis ꝓdest: ⁊ furfuribus coꝛpoꝝ cū pice. Infūdit ⁊ dislintericis: vuā quoqz in oꝛe cōprimit: ac tonsillas: ad oīa q̄ in ceteris generibus dixim⁹ efficaci⁹ intelligitur ex melo aduectū. Nā ad reliquos vsus vite in coꝛiis laniſqz ꝓficiendis: quāti sit momenti significatum est. ¶ Auicenna vbi supza Alumen est calidū ⁊ siccū ad tercū: exiccat ⁊ ꝓhibz fluxum oīmis sanguinis: ⁊ cursum supfluitatū ⁊ effusionē eaꝝ. Cū aqua interficit alkarad. i. cimices ⁊ pediculos ⁊ fetoꝛem oris tollit: cū fece vini tantundē aluminis desiccat vlcera difficilia: cū salgemma valet coꝛrosioni ⁊ adustioni ignis ¶ Ex libꝛo de naturis reꝝ. Uniuersaliter alumen calidū ⁊ siccū est: in quarto gradu stipticū ⁊ mundificatiuū: ⁊ visus obscuritatis clarificatiuū: supfluam palpebraꝝ carnē aut membꝛoꝝ coꝛrodit: pessima ⁊ sicca vulnera inbiber: ne coꝛp⁹ pambulent: cū aceto ⁊ melle mixtū: dentes ꝓfortat infirmos: ⁊ valet tumidis gingiuis: sanguinē cōstringit de oꝛe fluentem: pustulas sanat: ⁊ scabiez si ex eo fricentur: aut ex aqua in qua fusa fuerit lauentur. ¶ Hali vbi supza. Belbū iemenicuꝫ .i. alumē meli⁹ est albū: ⁊ est frigidū ⁊ siccū ponticū: sanguinem stringit: carnē laxatā ꝓfortat: ac gingiuas eneruatas: ⁊ e quib⁹ fluit sanguis: dentes quoqz solidat et coꝛroborat. hec de aquis ⁊ coꝛpibus ex aqua generatis sufficiant. Sequitur liber septimus: que de mutatione terre ab aquis restant ꝓfunda inuestigatione pquirēs ⁊ edisserens.

¶ Contingentia libri septimi.

SEptimus liber agit de terre nudatione ac de huius elementi natura et quoꝛundam terremotuꝫ coꝛpoꝛuꝫ ꝓprietate. Habet quoqz. xcii. capitula.

De nudatione terre ab aquis i.
De ꝓprietatibus terre ii.
De multiplici eius cōmendatione iii.
De situ terre iiii.
Qualiter dicitur terra sup aquas esse fundata. v.
Qualiter terre glob⁹ in medio aere sit libratus vi.
Quoꝛsum iniectus lapis erit casurus si perforatus sit ei terre globus vii.
Q⁹ rotunda sit forma vel figura terre viii.
Destructiones opinionis contrarie ix.
Utrum terra inhabitetur vndiqz x.
Q⁹ terre globus sit verticosus xi.
Q⁹ etiā occean⁹ terrā cingens in vertices sit coact⁹. xii
De mensura terre xiii.
De quinqz zonis. id est. circulis terre xiiii.
Q⁹ in celo ⁊ in terra recte dicunt esse quinqz zone. xv.
Q⁹ modica inhabitetur portio terre xvi.
De partibus habitabilis nostre xvii.
De locis cōuenientioꝝ habitatōi humane xviii.
De insulis ⁊ nominibus earum xix.
De montibus et causis eoꝝ xx.
De noibus quoꝛundā montiū ⁊ ꝓprietatibus. xxi.
Adhuc de eodem xxii.
Cur montes frigidioꝛes sunt vallibus xxiii.
De vallibus ac ceteris terre locis patentibus ac subterraneis. xxiiii.
De quibusdā mirabilibus terre locis xxv.
De terremotu ⁊ eius causis xxvi.
Iterum de eodem xxvii.
De speciebus terremotus xxviii
De multiplici eius effectu xxix.
De pestilentia consequente terremotum xxx.
Quib⁹ in locis accidat terremot⁹ ⁊ quib⁹ non xxxi.
Quib⁹ in tpib⁹ accidat terremot⁹ ⁊ quib⁹ nō xxxii
De signis terremot⁹ xxxiii
De terris ⁊ insulis ex causis terremot⁹ nascētib⁹. xxxiiii
De insulis ac terris a mari abloꝛptis xxxv
De terris trementib⁹ sp ⁊ insulis fluctuātib⁹. xxxvi.
De remediis contra terremotum xxxvii.
Moꝛale senece de terremotu xxxviii.
Adhuc de eodem xxxix.
De terre fecunditate. xl.

De diuersis generibus terre xli.
De ratione agriculture xlii.
De ipius apud antiquos veneratõne xliii.
De iugerum portione xliiii.
De agri electione xlv
De salubritate aeris ⁊ aq̃ i agri electõe ꝑsiderãda. xlvi
De terre fecunditate explorãda xlvii.
De rustici operis industria. xlviii.
De quibusdã documentis artis rustice xlix.
De multiplici cultura terre l.
De agri cineratione li.
De stercorizatione lii.
De stercorizationis tempore liii.
De aratione liiii.
De temporibus arandi lv.
De agris inculcis aperiendis lvi.
De iteratione ⁊ occatione ⁊ relectione lvii.
De semmatione lviii.
De sarculatione lix.
De terra vineis ⁊ arboribus apta lx.
De ipsarum vinearum pastinatione lxi.
De ceteris arboribus similiter pastinandis lxii.
De vineis fodiendis ⁊ arboribus circũfodiendis. lxiii.
De pratis instituendis ⁊ colendis lxiiii.
De ortis in terra cõserendis ⁊ areis faciendis lxv.
De pulueribus ⁊ glebis terre lxvi
De luto multiplici lxvii.
De bis que continentur in visceribus terre lxviii.
De vaporibus terre quibus aer imprimitur lxix.
De igne terreno ac multiplici eius effectu lxx.
De miraculis corpor vim ignis sustinentium lxxi.
De virtute ignis in corporibus adustis lxxii.
De flama ⁊ fauilla lxxiii.
De fumo ⁊ fuligine lxxiiii.
De carbone lxxv
De cinere lxxvi.
De vitro ⁊ eius natura lxxvii.
De virtute ipsius in medicina lxxviii.
De operatione ipsius in alchimia lxxix.
De latere cocto lxxx.
De testa lxxxi.
De diuersis qualitatibus corporum terrenorũ. lxxxii.
De eodem lxxxiii.
De raritate ⁊ densitate lxxxiiii.
De perspicuitate lxxxv.
De aeris ⁊ cristalli puritate lxxxvi.
De curuabilibus ⁊ inscisiuis lxxxvii.
De ignis vel flame extinctiuis lxxxviii.
De caloris mitigatiuis lxxxix.
De caloris vel ignis excitatiuis. xc.
De flame nutritiuis xci.
De quinto elemento qõ est vapor terrestris. xcii.

De nudatõe terre ab aquis. C. J.

Quis ergo vt superius dictũ est. dei ꝓcepto in vnũ locum ꝓcedentib⁹. Terra q̃ prius coopta ⁊ aq̃s ipsis: erat limosa: nuda q̃dẽ et arida mox apparuit vñ ⁊ nomen ipm accepit. Isidor⁹ li. xiii. Terre itaq⁹ nomina dat ratio. Nam terra dicitur a supiore parte qua colit. humus ab inferiore vel humida terra vt sub mari. Tellus aũt: q⁹ fructꝰ ei⁹ tollim⁹. hec ⁊ ops dicta est: eo q̃ opem ferr frugib⁹. eadẽ ⁊ arua ab arando ⁊ colendo vocata. ꝓprie vero arida: ad distinctõẽ aque nuncupatur. Naturalis enĩ est terre ꝓprietas siccitas. Nã vt hũida sit: aquar affinitate sortitur. Albertus. Si forte fm naturalem elementor ordinẽ aqua sit supior terra. queret aliquis: quo modo terra apparuit arida: ⁊ nõ potꝰ vndiq⁹ remãsit aquis coopta: sicut ista duo elementa vndiq⁹ sunt aere ⁊ igne iuxta sperar suar grad⁹ circũdata. vel vt iã supra dixim⁹: nõ est equa vel simlis ꝓportio ignis ⁊ aeris ad terrã: cũ aqua fm humidi sui naturam dissoluit terrã et⁹ poros influens. Ideoq⁹ opitur a terra sepe: ⁊ nõ opit eã vndiq⁹: Aer vero non ita dissoluit eã humido: nec influit eã. Et ob hoc vndiq⁹ circũdat aquã ⁊ etiã terrã simliter ⁊ ignis. Notro in supiori loco scripture: vbi dicit terra erat inanis ⁊ vacua. Aliter sumitur terra: videlicet ꝓ informi materia. hic autẽ sumitur fm ratõẽs sui noĩs: fm quam dicitur terra quasi pedibus trita. Sumitur quoq⁹ ꝓ loco quietis elemẽtorum. In oĩbus enĩ dominatur terra: ⁊ ob hoc omniũ quies est in ipa. II.

De proprietatibus terre.

Auicenna in primo canone medicine.

Terra est corꝰ simplex: cui⁹ locꝰ naturalis i medio totiꝰ vniuersi ꝓsistit. In quo naturaliter manet quieta. Et ab ipo separata naturaliter ad ipsum mouetur. Et hec quidẽ et⁹ naturalis grauitas existit: cui⁹ quidẽ natura frigida est ⁊ sicca: ipa enĩ talis existit: q̃ si dimissa fuerit: neq⁹ altera res extrinseca eã conuerterit: apparebit ex ea frigiditas sensibilis ⁊ siccitas. Et in generatis ꝓstat iuuamentũ ad retentõnes faciendam ⁊ fixionem: atq⁹ ad seruãdas figuras ⁊ formas. Et libro de naturis rer. Omnia quoq⁹ ponderosa naturaliter ad eã tanq̃ ad centr⁹ ferũtur. hec naturaliter frigida ⁊ sicca. Et vt dicit beda. q̃ frigore circũstringitur humores accipit. Cũ aũt calore soluit: humores receptum in nebulaz emittit. hec occeano circũcingit. Et interi⁹ aquar meatib⁹: velut corꝰ venis sanguinis irrigatur. Nõ si nõ fieret: ꝓpter aridit⁹ẽ suã in puluerẽ redigeretur ac destrueret. vnde vbicũq⁹ in terra foditur aqua reperitur: hec initio dispositõis sue rotunda fuit et plana: nec montes ⁊ valles erãt in ea. Nũc aũt est montuosa: sed tñ sperica. Cui⁹ circũit⁹. clxxx. miliũ⁹ stadior mensurat: que in duodecies mille miliaria: ⁊ quingẽtu ta duo cõputantur. Grauissima est ⁊ ideo nouissimũ locum obtinet. In medio mundi quasi punctus in medio circuli equaliter collocatur. Nullisq⁹ fultris: sed diuina potentia sustentat: quinq⁹ zonis distinguitur. fecunda est ⁊ oĩm nutritiua. In se quoq⁹ ꝓtinet metalla ꝓciosa. sup oĩa elementa passibilis ⁊ mutabilis. Terra si petrosa fuerit frigida ⁊ sicca est: si pinguis ⁊ crassa: calida ⁊ humida. lutea vero frigida ⁊ humida. III.

De multiplici eius cõmendatione.

Seneca de naturalib⁹ questionib⁹ li. vi

Terra quidem ⁊ ps mundi est ⁊ materia: ex hac enĩ alimenta sunt oĩbus aĩalibus: oĩnib⁹ satis: oĩnibus stellis: diuiduntur hinc viritim singuli hinc ipi mundo tã multa poscenti subministrant. Secund⁹ pbs. Quid est terra: basis celi: meditulliũ mũdi. fructũ custos ⁊ mater: opeculum inferni: mater nascentium: nutrix viuentiũ: deuoratrix oĩm: cellarium vite.

Plin⁹ li. ii. Terra nascẽtes nos excipit: natos alit et sustinet. Semelq⁹ editos sustinet semp: nouissime complexa gremio tã a reliqua natura abdicatos: tuz maxie vt mater opiens: nullo magis sacramento: q̃ quo nos quoq⁹ sacros facit: etiã monumenta ac titulos gerens: nomenq⁹ ꝓrogans nostr ⁊ memoriã extendens contra breuitatẽ eor: cui⁹ nomẽ vltimũ iã nõnullis umpcamur

irasci graue: tamq̃ nesciamus hanc esse solã que nunq̃ irascatur homini. Nã aque subeunt ĩ imbres. rigescũt in grandines: tumescunt in fluct⁹: pcipitantur in torrẽtes. Aer quoq; densatur nubib⁹: furit procellis. At hec benigna: mitis: indulgens: vsibusq; mortaliũ semp accommodata: que coacta generat: que spõte fundit: quos odores saporesq; quos succos: q̃ bona fide creditũ fenus reddit: que nostri causa alit. Pestifera quoq; animãtia vitali spiritu culpã habẽre necesse est illi seminata excipere ⁊ genita sustinere: sed in malis generantiũ noxa est. illa vero serpentẽ homic pcusso amplꝰ nõ recipit: penasq; etiã merciũ noie exigit. Illa medicas herbas fundit: ⁊ semp homini pturit: quin etiã venena nostri miserta instituisse credi potest: ne tedio vite vire famis mors terre meritis alientissima lenta nos ꝓsumeret rabe instituit ne in pfundo quesita morte sepultura pabulo fieret. ne lacer⁹ corꝑ⁹ abrupta dispergerent. ne laqui torqueret pena ꝓpostera. incluso spiritu cui quere exit⁹: ne ferri cruciat⁹ scinderet corꝑ⁹: ita est miserta genuit id: cuius facillimo hausto illibato corpe: ⁊ cũ toto sanguie extingueremur nullo labore sitientibus similes. Quo taliter defunctos nõ volucres nõ fere attingerent. Sz ⁊ verũ fateamur: terra nobis malox genuit remediũ: nos illõ fecim⁹ vite venenũ. Nos enĩ ⁊ ferro quo carere nõ possumus: simili modo vtimur. nec tñ quereremur merito etiã si maleficii causa tulisset. aduersus vnã quippe nature ptem ingrati sum⁹. quasi que nõ ad delicias quasq; nõ ad ꝓtumelias seruit homini. in maria iacitur: vt freta amittam⁹. Eruditur aquis: ferro: igni: lapide: frugis osib⁹ horis cruciatur: multoq; plus vt deliciis: q̃ alimentis nostris famuletur. Illa tñ que summa patiẽt atq; extrema cure tolerabilia videantur penetram⁹ ei⁹ viscera auri ⁊ argenti venas: eris ac plumbi metalla fodientes. Gemmas etiã ⁊ quosdã puulos querim⁹ lapides scrobib⁹ in pfundũ actis: viscera ei⁹ extrahim⁹: vt digito gẽma gestetur quã petim⁹: quot man⁹ atterũtur vt vn⁹ niteat articulus. Si vlli essent inferi: tã pfecto illos auaricie atq; luxurie cumculi refodisset. ⁊ miramur si eadem ad noxã genuit aliqua. fere enĩ credo custodiunt illã. arcentq; sacrilegas man⁹. nõne inter serpẽtes fodim⁹. ⁊ venas auri tracam⁹ cũ venem radicib⁹ Placatore tñ dea vtimur ob hoc q̃ omĩs bi opulẽtie exit⁹ ad scelera cedesq; ⁊ ad bella tendũt. queq; sanguine nostro rigam⁹. insepultis ossib⁹ regum⁹: quib⁹ tũ velut ex probrato furore tandem ipa se obduxit ⁊ scelera quoq; mortaliũ occultat. IIII.

De situ terre Isidorus li. xiij.

Et autẽ terra in media mundi regione posita. oibus celi ptib⁹ in modũ centri equali interuallo ꝓsistens Aristotiles de celo ⁊ mundo li. ii. Omĩs qui estimãt celũ esse finitũ. dicunt q̃ terra locata est in medio. in mũdo aũt nõ est qõ sit igne nobili⁹ Causa vero fixionis ⁊ quietis terre est ei⁹ latitudo ⁊ magnitudo. Corꝑ nãq; latitudinẽ habẽtia ipa figunt ⁊ stat: neq; ventus a locis suis ea mouere potest. Terra itaq; fixa est ⁊ quieta. videm⁹ enĩ ptes eius incedere incessu equali ad mediũ. porro in reb⁹ incedentib⁹ recto incessio loc⁹ supior inferiori nobilior est: ⁊ anterior posteriore. dextra quoq; sinistra. rei aũt cui non est finis: nõ est possibile: vt sit ei sursum ⁊ deorsum Ex spera. Terra quidem in medio mundi sita esse probatur: quia cuius de natura sua ponderosa sit: ad infimũ tendit: ac p hoc ad mediũ. qz qõ infimũ est. i. a circũferentia firma mẽti maxime remotũ illud idẽ vtiq; mediũ est. Plinius li. ii. Mediã esse totꝰ mundi terrã. haud dubiis ꝓstat argumentis: sed clarissime equinoctii pribus horis. Nã nisi ĩ medio esset. equales dies ⁊ noctes habere nõ posse deprehenderunt ⁊ dioptre. que vel maxime id confirmãt cuius equinoctiali tpe ex cadẽ linea ortꝰ occasusq; cernatur. Et solstitialis exoritꝰ p suã lineã brumalisq; occasus: q̃ accidere nullo modo possent: nisi in centro sita esset.

Ex imagine mundi Terra igitur quasi centrꝰ i medio mundi collocatur equaliter: vt punctꝰ in medio circuli nullisq; fultris sed diuina potẽtia sustentatur: sicut scriptum est. Qui appendit terrã sup nichilũ. Qui fundauit terrã sup stabilitatẽ suã. hec in circũitu occeano vt limbo cingitur: sicut scriptũ est. abyssus sicut vestimentum amict⁹ ei⁹. Interi⁹ vero meatib⁹ aquarꝰ vt corpus venis sanguinis penetratur: quib⁹ aridit as ipi⁹ vbiq; mitigatur. vnde vbicũq; terra infoditur: aqua reperitur

Macrobi⁹ de somno scipionis li. i. Terra in medio celestis circuli ꝑ quẽ sol discurrit. ranꝰ centro locata ẽ Celũ enĩ ab oĩ pte terre distat equaliter Nisi q̃ omnia pondera ferrentur in terrã. imbres qui extra latũ terre defluũt nõ in terrã sed in celũ caderent. qõ vilitatẽ securitis ioci excedit Ex libro de naturis rer. Terra fixa est ⁊ quieta: qz equaliter ab orizontib⁹ est locata: ⁊ oĩa quidẽ corꝑa grauia incidũt terre necessario: qm̃ ipa est mediũ totius. Ventiq; in quibuscũq; locis est necessus ptium alicui⁹ terre: illic necessario est incessus toti⁹ terre. ⁊ vbi incedit incessu naturali. illic stat ⁊ quiescit statione naturali. Pars aũt terre maior impellit necessario ptem minorem: ⁊ grauior leuiorẽ: vsq; dũ puenãt ad mediũ. Terra vero q̃to plus vicinat ⁊ appropinquatur medio: velocior est in incessu suo: ⁊ qõ est graui⁹ descendit velociꝰ. Centrꝰ aũt de natura sua est immobile Cunq; corꝑa grauiora incedũt ad mediũ terre. nõ est incessus figura equalis: sed angularis. Corꝑa siquidẽ habentia grauitatẽ incedũt ad angulos similes

V. Qualiter dicitur terra sup aquas esse fundata. Albertus.

Alia vero dicit scriptura q̃ sup aquas de⁹ fundauit terrã. Alibi quoq; q̃ fundauit eã super stabilitatẽ suã. ne scriptura diuina sibi esse ptraria videatur. Sciendũ q̃ terra duob⁹ modis cõsideratur Uno modo vt elementũ. Alio modo vt materia corporum generabilium. Et primo quidẽ modo ꝓsiderata sup stabilitatẽ suã est fundata. dicitur enĩ stabilitas sua vt delicis illa natura: que supra se est. s. ignis: qm̃ ex illo habet in centro locari. ex hoc aũt q̃ terra p se in centro fũdatur. ⁊ nõ ad alia elemẽta terminat: sed portꝰ ad ipaz quedã alia. dicitur alibi sup nichilũ fundata. Porro secundo modo ꝓsiderata: vt est materia corporum elementorum: fundatur sup aquas. Corꝑa quippe mixta esse noscuntur: terra vero p se cõtinuatur. Ait phs in quarto libro metheororꝝ. Terra inquit pura lapis nõ fit. qz continuationem nõ facit. sed cõminutiõez. Cõtinuatio aũt est ex virtute aque: ⁊ ideo terre cõtinuatio fundat sup aquas. ꝓpter humidũ. s. cõtinuãs illã in corꝑib⁹ cõmixtoꝝ. Actor. Nõ ergo superficialiter intelligendũ est: qõ de orbe terrarꝝ scriptũ est: qz ipe sup maria fundauit eã. Cũ vtiq; terra sit naturaliter infimũ elementorum oĩm. Ideoq; nõ sup maria vel flumina: sed portꝰ subter in naturali ordine est collocata. ꝓterea cuz maria ⁊ flumina sint in motu cõtinuo: terra quoq; stabilis nõ essz si sup illa fundata esset. At ecõtra scriptura affirmat: q̃ terra meterũ stat. potest aũt etiã intelligi q̃ terra super aquas fundata dicitur: qz vbicũq; fodiatur: in ei⁹ visceribus aqua reperitur. vel forte loquitur ibi vulgariter: sicut dici solet castrꝰ esse fundatũ sup fluuiũ: quia et adiacet. vl ⁊ intelligi potest ita: fundauit eã sup maria hoc est q̃ plus q̃ maria sit fundata. Nã vt dicunt phi. celũ velocissime mouetur. ⁊ trahit secũ mouendo ignez impetu velocissimo: ⁊ etiã aera sed nõ impetu tã veloci Tercio quoq; aquã ab oriente cogit in occidentem moueri: sed ipa suo pondere mota recurrit. sicq; fiunt maris cursus ac reflux⁹. Aliter quoq; dicere possum⁹: qz sicut dicit philosoph⁹. terra ĩ minutissimis ⁊ ĩ athomos

resoluceretur. nisi esset aqua tam dulcis q̄ salsa ei intexi
us infusa. s. ptes ei⁹ coagulans ⁊ cōpaginās. sicq; terra fundamentū. i. firmitatē habet ab aqua. Et hec ē ratio illa: quā ponit albert⁹ supra. Item aliter potest dici q̄ sm ordinez nature tota terre supficies aqua coopitur ⁊ aere. At vero creator oim deus magno beneficio suo voluit vnā ptem terre aque supeminere: vt in ea esset hoim habitatio ⁊ aialium. Juxta q̄ legit dixisse: cōgregentur aque q̄ sub celo sunt in locū vnū: ⁊ appareat arida. hec igitur ipa terre eminentia designatur. cū de orbe ipi⁹ dicitur: sup maria fundauit eū: vt. s. mari oppreretur: sed virtute creatoris fluct⁹ ei⁹ cohiberent. sicut i psalmo dicitur. Terminū posuisti eis quē nō transgredient. Alibi quoq; legit q̄s pclusit ostiis mare ⁊ VI.

Qualiter terre globus in medio aeris sit libratus. Adelardus ad nepotem.

Sed quoniā inquis hec terra q̄ sustinet oīa pondera: a quo sustinetur ipa in eodē loco. Si enim lapides ⁊ ligna ceteraq; hmōi pondera que sustinentiā querūt. p suo pondere in aere sustineri nō possunt. multo magis terre glob⁹: qui oim grauitate pōderosior est. ab aere vndiq; verso teneri nō potest Sic igitur ipm stare videtur irrationabile. At inq̄ vt ipm rationabiliter stare monstrem⁹: ne nos quidē simul cuz ea cadam⁹. Terrā siquidem nouim⁹ ponderositatez habere. ⁊ ponderosam esse in primaz qualitatū affectōe. q̄ō aūt ponderosum est infimo loco meli⁹ degit. porro vnū q̄q; appetit q̄ vitā suā vel essentiā seruat Et ad illud tendit: q̄ō amat. Tendat ergo. necesse est. oīe terrenū: ad oim locoz infimū locū. Quid aūt aliud in rotūdo loco infimū esse potens est: nisi id q̄ in medio est Tendit igitur ad mediū locū quidquid est terrenū. loc⁹ aūt medius quasi simplex ⁊ idiuisibilis est punct⁹ localis. Ad localem igitur simplicem punctū oīa terrena tendere manifestū est: qui. s. punct⁹ localis medi⁹ nō plures: sed vn⁹ est. Jdeoq; ab vno nō a plurib⁹ occupari necesse est Cū ergo ad eundem. vt dictū est. oīa tendāt. vnūq̄q; punit aliud: dū ad vnū singula festinār: illuc ⁊ cadūt. Nichil enī est casus ponderū: nisi festinatio ad locū medū. At illud ad q̄ cadūt. s. medi⁹ punct⁹ localis pceuerat stabilis. Illa igit dū ad stabilitatem cadūt: stare nō deserunt. nisi forte cui eoz aliqua vis inferatur. vñ ab intentōe naturali depellatur Sic ergo res in cōtrariuz relapsa est. Nā q̄ supius causam esse casus putabas. illud idem nunc stabilitatē esse: coherentiāq; ponderibus dare nō dubitabis. Stant etenī queq;: quoniaz illud ad q̄ tendunt: repiunt stare. a loco igitur ad quem pperant sustinentur q̄dāmodo. licet in eo ipio medio loco nō sit hui⁹ stabilitatis prima causa: sed secunda. erit enī sm p̄dictā rationez quieris hui⁹ prima causa sua p prietas: deinde loci q̄ appetitur stabilitas VII.

Quorsum iniectus lapis erit casurus si pforatus sit et terre globus.

Certe aūt vtem⁹: si pforatus sit terre globus vt ab vno celo in aliud pateat trāsitus. inecta mole lapidis: quorsum ei futurus sit casus. At inq̄ q̄ō terrene molis vt pictū est. statū pbet. hoc tibi et lapidee molis casui quietez facit. In medio vero loco quiescet. At idem vero istud vt intelligas volo. Omnis natura sicut simile suū diligit: ita contrariū suū fugit. Quoniā igitur ignis terre qualitatū efficacia ptrarius est: ipm a terra vitari cōsequens est. Ignis aūt naturali circūferentia supmo loco vndiq; inhabitans est. Ex quo sequitur q̄ ille loc⁹ supior cū igne suo fugiend⁹ est Ut quocunq; a medio loco fugiat: incurrit vtiq; q̄ō vitat. ne igitur male fugiens q̄ō fugit incurrat: ipm terrā locū: qui vndiq; a supioribꝰ cōliter distat: tenet igit talem locū duplici intentōe causaz. Una quidem dū sua ponderositate q̄ō amat petit. Alia vero q̄ō nō amat fugit. Nec inquis si. vt supra dissertū est. mediū ⁊ imum idem sunt in cōpage mundana: quid est q̄ statu⁹ nō minus poeta q̄ pbus: ea suis verbis posuit oppositā: imagine inquit tell⁹ a media ⁊ē. dū enī sic disiunxit: oppositā indicauit. At inq̄: statu⁹ duplici stilo dū sic loquitur: seruit. Nā ⁊ vulgaris opinionis sibi mentiens falsitatem tangit: ⁊ philicā veritatē apte subdit. Nescit enim vulg⁹ planetice cōtinentie circūferentiā. Jd quoq; lippiente anime dū corporeis oculis male credit: impfecti onem prauc tangit vel fingit emispericaz. patet aūt vt doctrina initiatis hui⁹ mundane molis terrā ⁊ imā esse ⁊ mediā. VIII.

Q, rotunda sit forma vel figura terre Ex libro de naturis rerū.

Jterunt aūt quidā q̄ figura terre nō est facta nisi ad similitudinem ⁊ sm figuraz tympani: ꝯ testibus philosophis ⁊ astronomis sperica est.

Ex imagine mundi. Terra forma est rotunda. vnde ⁊ orbis dicta est. Nā si quis in aere posit⁹ illā desuper aspiceret: tota enormitas montū ⁊ cōcauitas vallium minus appareret in ea: q̄ digit⁹ alicui⁹ si pilā pgrandē in manu teneret. Ex spera. Rotunda vero terra p hoc esse pbatur q̄ quelibet ei⁹ ps equaliter tendit ad centrū Jpa enī ponderib⁹ suis sustentatur: iuxta illud ponderibus libreata suis ⁊ē. q̄ō nō fieret si angulosa esset imo alia eius ps magis elongaretur a centro q̄ alia: ⁊ sic in ptem illā terra vergeret: nec sustentaretur ponderibus suis. Item si esset plana tunc sol leuaretur sup terrā ocyto: ⁊ eque diu videretur: a quolibet existēte in ipo plano circūscripto saltem impedimento. imo citius videret eum orientem: illi qui sunt in oriente: q̄ illi qui sunt i occidente: ⁊ lōge diuersas habent meridies. Patet ergo q̄ terra nō est angulosa: nec plana: ergo rotūda. Aqua vero cū naturaliter sequatur decliua: talem sibi formaz assumit: qualem sibi inuenit in ipa terra: ⁊ est ex omni latere circa ipam terrā. ⁊ similem formā assumit aer circa aquā. ⁊ ignis circa aera. Seneca de naturalib⁹ q̄stionib⁹. Orbis terraz vt pila est. pile aūt ppietas est cū equalitate quedā rotunditas: at equalitati pile non multū nocent cōfussure aut rime: quo min⁹ pila par sibi ab oīm pte dicatur. Sic ergo in orbe terraz editi montes sunt: sicut in pila rime. Eoz altitudo totius mundi collatione cōsumitur. vnde nec magis alti montes solē sentūt q̄ minores: sicut nec homines longi q̄ breues: vel caput hominis q̄ pedes: q; inter pusilla non potest magnū esse discrimen IX.

Distinctio opinionis contrarie. Guilhelmus de conchis.

Quidā vero bestiales pl⁹ sensui q̄ rationi credentes dixerūt terrā esse planaz eo q̄ quocunq; se moueāt: tumorem ipi⁹ nō sentiant. hoz opinionem argumentis pbabilib⁹ destruere agrediar. si terra plana esset: aqua imbriū in terra currentiū nō discurreret: sed in vno loco cōgregata lacū faceret. Si iter plana esset: ciuitas in oriente posita mane ⁊ meridiez simul ⁊ eodem tpe haberet: ex quo cū sol appareret: sup ipaz esset. Ciuitas vero in occidente posita vespe ⁊ meridiē simul haberet: q̄to enim ciuitates orienti ppinquiores essent: tanto min⁹ spacii inter mane ⁊ meridiē haberent Sed plus inter meridiem ⁊ vespe. Sed q̄to essent occidenti ppinquiores: econtra ⁊ē. Cū igitur apud omnes cōle est spaciū a mane vsq; ad meridiez. ⁊ a meridie vsq; ad occasuz: apparet terrā nō esse planā: sed rotundā vnde apud orientales citi⁹ est ort⁹ ⁊ meridies ⁊ occasus q̄ apud occidentales. singulis igitur horis cuidaz pti terre oritur sol. cuidā occidit. cuidā est meridies cuidā est media nox: quod est argumentū rotunditatis terre.

Aliud est eiusdē rei argumentū. videlicet q̄ stelle q̄ in vno climate apparent: in alio non apparent. Canopes stella q̄ ab egiptiis videt: a nobis nō videtur: qđ nūq̄ pmgeret si terra plana esset. Est igitur terra rotunda ⁊ globosa. Sed dicis cū pfunditates tantas valliuꝫ in terra videam⁹. montes etiā nubes excedentes: quomō potest esse rotunda. Respondeo. Nostra puitas: ea q̄ sunt minima: facit videri magna. Nā ⁊ tota terra que nobis videtur magna: comparōe celi nulli⁹ est dimensionis. valles ergo ⁊ montes rotunditatē terre ñ auferūt. Et terra quidez q̄ rotunda est volubilis est. Nunq̄ tñ volūtur: sicut lapis qui est in fundo maris visibilis est nunq̄ tñ videtur. Ita mobilis quidē est terra ſm naturam: sed imobilis ſm actū. X.

Utrū terra inhabitetur vndiq;. Plinius vbi supra.

Et aūt ingens hec pugna litteraꝝ: ⁊ traq; vulgi opinionē: circūfundi terre boies vndiq;: cōuersiq; inter se pedib⁹ stare. Et cunctis similē celi verticē esse simili modo. etiā ex quacūq; pte medi am calcari. querente vulgo. cur nō decidāt contra nos siti: tanq̄ nō etiā ratio ꝓdo sit: vt nos nō decidere mirē tur illi. Interuenit aūt sententia: q̄ uis indocibili turbe ꝓbabilis. In globo equali: vt si figura sit pinee nucis: nichilomin⁹ terrā vndiq; incoli. Ex qđ hoc refert: alio miraculo exoriente. ipos pendere ac nō nobiscū cadere ceu ſpūs vis mundo ꝓsertim incluſi. dubiū sit: an possit cadere natura repugnāte: ⁊ quo cadat negāte. Nā sicuti ignis sedes nō est nisi in ignib⁹: aquaꝝ nisi in aquis ſpūs nisi in spiritu nō est. Ita quoq; terre arcentib⁹ cūctis nisi in se locus nō est. Sed maria vndiq; dimidio globo circūfusa: ꝑtem orbis auferūt nobis nō inde huc neq; hinc illuc tracto puio incolis. Augustin⁹ de ci. dei li. xvi. Q; antipedas esse fabulantur. i. boies cōtra nos a ꝓtraria pte terre. vbi oriꝝtur sol cū occidit nobis. aduersa pedib⁹ nostris vestigia calcare: nulla credēdū est ratione: neq; hoc vlla historica cognitōe didicisse se affirmāt: sed quasi ratiocinādo cōiectant: eo q̄ intra celi cōuexa suſpensa sit terra. cundē locū habeat mund⁹ ⁊ infimū ⁊ mediuꝫ. Ex hoc alterā terre ptem q̄ infra est: opinātur nō posse carere habitatōe boiꝝ. Nec attendūt etiā: si cōglobata ⁊ rotunda figura mund⁹ esse credat: siue ratione aliqua monstret: nō tñ consequens esse: vt etiā ex illa pte terra nuda sit ab aquaꝝ ogerie. de hinc etiā si nuda exſtat. Nec hoc statiꝫ necesse est: vt boies habeat: q̄ nullo modo diuina ſcriptura mentitur: q̄ narratis ꝓteritis facit fidē: eo q̄ eius ꝓdicta complent. Nimisq; absurdū est: vt dicatur ex hac in illā ptem immensitate oceani traiecta: nauigare ac puenire potuisse aliquos hominū: vt etiā illic ex illo vno primo homine genus instituerēt humanū. XI.

Q; terre globus sit verticosus. Plinius vbi supra.

Orbem ergo terre globū ei⁹ dicim⁹: qđ verticibus includi fatemur. Nō enī absoluti orbis est forma in tanta montiū excelſitate: tantaq; campoꝝ planicie: sed cui⁹ amplexꝰ: si cuncta lineaꝝ compre hendantur ambitu figurā absoluti orbis efficiat. Idq; ipa rer⁹ natura cogit: nō eisdē causis: quas de celo arguimus. Nāq; in illo causa in se quexitas vergit: ⁊ cardini suo. i. terre vndiq; incūbit. hec aūt vt solida atq; cōferta cōsurgit intumescenti similis: ex vtraq; pte ꝓtenditur. Mund⁹ in centꝝ vergit. at terra a cētro exit: immensum et⁹ globū in formā orbis assidua circa eā mundi volubilitate cogente. Globū tñ effici terre mirꝝ est: in tanta planicie maris camporūq;. cui ſme adest. Beciarchus vir in primis eruditꝰ. regū cura montes pmēsus: ex quib⁹ altissimū ꝓdidit pelion. Mille ducentoꝝ quinquaginta passuū ꝓpendiculi ratōe. nullā vniuerse rotū ditatis colligens huiuscemōi portiones esse. michi vero incerta videtur hec cōiectatio. nō enī ignoro quosdam vertices alpiū longo tractu nec breuiore quinquaginta milib⁹ assurgere passuū. XII.

Q; etiam occeanus terram cingens in vertice sit coactus.

Sed vulgo hec pugna est maxime si coactam in verticē aquaꝝ quoq; figurā cogatur credere: at qui nō est quicq̄ aliud i natura rer⁹ aspectu manifestiꝰ. Nā ⁊ dependentes vbiq; gutte puis orbib⁹ cōglobantur: ⁊ pulueri illate: frondiūq; lanugini impositе absoluta rotunditate cernūtur. in poculis quoq; repletis: media tument maxime. quappter humoris subtilitate mollicia in ſcmetipa residente: ratōe facili⁹ q̄ visu deꝓhenduntur. Idcoq; etiā magis mirꝝ est in poculis repletis. addito humore minimo: qđ supest circūfluere. Ecōtra vero euenire ponderib⁹ additis ad vicenos sepe denarios. qz. ſint⁹ receꝑta liquorē attollunt in verticem: vt eminēte cumulo infusa dilabātur. Eadē est causa ꝓpter quā in nauib⁹ nō cernatur terra e nauiū malis cōſpicua: ac ꝑcul ꝓcedente nauigio: si quid q̄ fulgeat in mali cacumine religetur. paulatim descendere videtur. ⁊ postremo penit⁹ occultet. Deniq; occean⁹: qđ vltimū fatemur quanā alia figura cohereret atq; nō deciderет nullo vltra margine includente. Idq; ipm ad miraculū redit. quonā modo etiā si globetur extremū mare nō decidat. cōtra qđ vt sint plana maria ⁊ q̄ videtur figura. nō posse aūt id accidere magno sui gaudio magnaq; gloria inuentores greci geometrica docent subtilitate. Nā cū in inferioꝝ naturaliter e sublimi ferantur aque ⁊ si hec natura eaꝝ cōfessa. nec quisq̄ dubiter in litoꝛe accessisse illas q̄ longissime passa sit deuexitas Apparet ꝑcul dubio quo quid humili⁹ sit ꝓpius esse cētro terre. omēsq; lineas q̄ emittantur ex eo ad primas aquas breuiores fieri q̄ que a primis aqs ad extremū mare. Totas igitur omni ex pte aquas in centꝝ patet vergere. Idcoq; nō decidere: quonā ad interioꝝ nitātur. Qđ quidem ita formasse nature artifex credit: vt cū terra sicca: ⁊ arida p se ac sine humoꝛe ꝓstare nō posset: neq; rursus aqua stare: misi terra sustinente mutuo cōplexu fungerentur. hac simus pandente. Illa vero pmeante totā intra ⁊ extra ⁊ supra venis vt vinculis discurrentib⁹. atq; in summis etiā iugis erumpente. Quo spiritu acta ⁊ terre pondere expſſa ſyphonū modo emicat. tantūq; a piculo decidendi abest: vt in sūma queq; ⁊ altissima exiliat. Qua ratōe manifestū est. cur tot fluminum quotidiano accessu maria nō crescāt. Q; igitur in toto globo suo tell⁹ medio ambitu precincta sit mari circūfluo. nō est argumentis inuestigandū: sed experimento cognitum. XIII.

De mēsura terre. Macrobi⁹ vbi supra

Euidentissimis aūt dimensionib⁹ cōstat vniuersе terre ambitū. qui vbicūq; vel incolitur. vel inhabitabilis iacet. habere stadioꝝ milia ducēta quinquaginta duo. At vero quadragies octies centena milia stadioꝝ: a terra vsq; ad solis cursum: q̄ umbra terre pducit. Herbert⁹ in astrologia sua. Eratosthenes plus a ptholomei philadelphi mensorib⁹ adiutus vt orbem terre describeret: a syene vsq; ad meroen: inuenit numeꝝ stadioꝝ. Disposuit is quoq; p interualla locoꝝ a septētrione versus meridiez vasis horoscopicis. simili dimensione. ⁊ gnomonum equa longitudine formatis. totidem gnomonice supputatōis doctos boies quot vasa fuerant singulis quibusq; imposuit. Atq; vna die oēs umbrā meridiani tpis obseruare fecit. et notare vnūquenq; sui gnomonis umbrā quāte esset lōgitudinis. Atq; ita compit q̄ vltra. dcc. stadia: ad vnius longitudinē gnomonis umbra nō respōdit. Ex hoc aūt cōclusit: q̄ ptes. ccdx. quib⁹ omnis zodiaci tractus

diuiditur ad terras vsq3 pueniant. Et ps que ibi incõ perta ⁊ inestimabilis est mensure. In terris nõ ampli9 q̃ ducentoꝝ vel paulo mn9 stadioꝝ mensurã obtineat. Compta igitur magnitudine vn9 ptis terraꝝ. que ad zodiacũ ptinet. ⁊ illã tricenties sexagies multiplicãdo circulũ terre diffiniuit. stadioꝝ ducentoꝝ quinquagin taduoꝝ milliũ .i. miliaria .xxx. ⁊ vnũ milia ⁊ .d. Unicui q3 .ccc. ⁊ .lx. ptium dans stadia .dcc.i.lxxxvii. miliaria. ⁊ semissem. Igitur vigesimã quartã ptem tot stadioꝝ transcurrit sol in vna hora .i. stadia .x. milia ⁊ quingen ta. siue .D. ccc. xii. miliaria ⁊ semissez. hore aũt parte xv.i. vn9 ex .ccc.lx. gradib9 ascensu vel descensu solem dcc. stadia: siue .lxxxviii. miliaria ⁊ semissez trãscurrere p̃dicte terre ambit9 claret diuisione. Bygametꝝ aũt ter re iuxta circuli geometricalẽ regulã in octuaginta mil b9 .c.⁊.lxxi. stadiis ac semisse siue miliarib9 .x. milib9 ⁊ .xii. cũ .xi. sexta decimis vn9 miliarii colligi pbatur. q̃uis macrobi9. lxx. miliũ stadioꝝ vel nõ multo ampli us cũ esse fateat. ¶ Ex libro de naturis rex. Teste alfra gano: ceteris3 phis ⁊ astronomis terra sperica est: ⁊ to ta instar puncti respectu celi. Cũ tñ mathematici ⁊ au tores al magesti dicãt: q9 ei9 reuolutio habeat. clxxx. mi lia stadia q̃ in duodecies mille miliaria ⁊ .lii. cõputãtur ¶ Ambrosi9. Uel quoq3 michi querere que sit mensu ra circuitus terre: quomã geometri. clxxx. milibus sta diorum estimauerunt melius est scire terraꝝ genera q̃ spacia. XIIII.

De quinq3 zonis. id est. circulis terre. Ex libro de naturis rerum.

Sperã terre duo maria intersecãt: in oriente: et occidente ad angulos rectos. videlicet mediterraneũ: qd circuiens terrã vadit ab oriente i oc cidentem: ⁊ rex in orientẽ. Et oceanꝰ qui circuiens si militer terrã: vadit a meridie ad aquilonez: ⁊ ab aquilo ne ad meridiẽ: quib9 tota terrã diuiditur in quinq3 zo nas: quaꝝ vna vt alibi pbatur est habitabilis: licet non tota. ⁊ hec in quattuoꝝ ptes diuidit: que quattuoꝝ orbis climata dicuntur. ¶ Ex imagine mundi. Quinq3 aũt zo nis .i. circulis terra distinguit. Quoꝝ duo extremi sũt inhabitabiles algore. Medi9 inhabitabilis caloꝛe: a q̃ sol nunq̃ recedit. Ad illos vero extremos nũq̃ accedit Medii vero habitabiles sunt. hinc algore. inde ardoꝛe tpati. Ex his aũt circulis prim9 est septentrionalis. Se cund9 solstitialis. Terci9 equinoctialis. Quart9 bruma lis. Quint9 australis nolatus. Sed solstitialis a nobis inhabitari nosc̃itur: qui in tres ptes diuiditur. europã asiã. ⁊ affricã. ¶ Guilberm9 de conchis. Terra quidez frigida ⁊ sicca est. mediũ tñ terre. qd soli ⁊ ceteris iubia cet planetis caloꝛe aduritur. duo illi9 capita ex remotio ne solis. ⁊ ex frigiditate ipi9 aque ppetuo gelu 9stringũ tur. due vero ptes quaꝝ altera hinc ⁊ altera illinc inter torridã ⁊ frigidã tpate sunt atq3 habitatões patiẽtes Sũt ergo i terra quiq3 circuli. s. ps torrida. ⁊ due frigi de. due temperate. Que quia latitudinem habent: atq3 vndiq3 terrã cingunt: a grecis zone: a nobis circuli di cuntur. XV.

Q3 i celo et i terra recte dicũt ee quiq3 zonẽ.

Unq3 virgilius zonas celo ascribit. Non ideo quinq3 zonas in terra esse negat. Et attẽde aerem hic celũ vocari. Sup lunã enĩ est ether: qui nil aliud est q̃ ignis: vnde ergo ps illi9 posset esse frigi da. Itẽ ether subtilis est: neq3 sup lunã est in quo ignis accendatur. vnde igitur ps erit torrida. Si vero super lunã est quinta essentia. vt testatur quidã. nec frigiditas ibi nec calor poterit esse. Calor enĩ ⁊ frigus qualitates sunt elementoꝝ vel compositoꝝ ex eis. In aere igit ps que est suppositа soli caloꝛe accenditur: que accensa prẽ sibi subditã accẽdit. ptes vero aeris que sup capita ter re sunt: frigiditate terre ⁊ aque: ⁊ ex remotõe solis fũt frigide. ptes vero inter frigidã ⁊ torridã zonã posite. ex vtraq3 distempie temperãtur. Qualis vero est pars aeris suppositi: talis est ps terre suppposite. Sunt ergo quinq3 zone in celo. i. in aere: ⁊ quinq3 in terra. Es tor rida est in terra ex suprioribus: due frigide sunt in ea ex sui natura: due tpate tã ex se q̃ ex suprioꝝ9. Sed in ae re due frigide zone ex terra ⁊ aq̃: torrida ex sole Due tẽ perate ex ꝑfinio frigidaꝝ ⁊ torride. Sed dicis si super lunã nõ sunt quinq3 zone: quo poterit stare q9 in auctor bus inuenitur. s. q9 aries ⁊ libra sunt in medio torride zone. Cancer in confinio torride ⁊ tpate: ⁊ alia simila. Respõdeo. Solent autores ꝓpositionẽ ꝓ ꝓpositõe po nere: vnde forsan dictũ est in ꝓ sup: vt sit sensus: aries est in medio torride. i. sup mediũ torride: ⁊ similiter de aliis intelligẽ: vel forsitan ps aeris suppposita torride zone: ⁊ si nõ est in se torrida: noie tñ illi9 qd continet: tor rida dicitur. Solent enĩ autores nomen cõtenti attribu ere cõtinenti ⁊ econuerso. simili figura ps etheris super posita frigide: frigida dicitur. Superposita temperate temperata. XVI.

Q3 modica inhabitetur portio terre. Plinius vbi supra.

Quo tandem magnitudinis spacio credit̃ inha bitari terra. tante enĩ molis possessio deb9 esse impba ⁊ infinita. at vero sicut dictũ est supius maria circũfusa vndiq3 diuiduo globo ptem orbis au ferunt nobis. Nec inde huc: neq3 hinc illuc puto tractu Ꝑiq3 occeano nulla decedit portio: qui tot9 circũdat9 medio: ceteras omes aquas fundit ac recipit. Quidq̃d etiã in nubes ⁊ sidera exit: ipa tot ⁊ tante magnitudinis pascens. Adde vero q9 ex relicto terre spacio pl9 absu lit celũ. Nã cũ ei9 sint quinq3 ptes. vt dictum est. quas vocãt zonas. infesto rigoꝛe. ⁊ eterno gelu ꝓmitur: quid quid subiectũ est duab9 extremis vtriq3 circa verticẽ hic videlicet: qui septentrion vocatur. Eũq3 qui aduer sus illi: austrin9 appellatur. vtrobiq3 caligo ꝓpetua: et alieno molliꝝ sidꝝ aspectu maligna ac pruina tantũ albicans. lux vero media terraꝝ qua solis orbita est ex usta flamis ⁊ cremata cõmunis vapoꝛe torretur. Circa quã due tñ inter extstã ⁊ rigentes sunt tpate. Neq3 ip se ꝓpter incendiũ sidꝝ inter se nõ puie. Ita tres ptes terre celũ abstulit. Occani vero rapina in incerto est. Sed ⁊ relicta nobis vnica portiõ. Nescio an etiã in ma ioꝛe sit damno. Idẽ siquidez occean9 in multos infusus vt dixim9. sinus: adeo vicino accessu in terna maria alla trat: vt centũ quindecim milib9 passuũ arabic9 sinus di stet a mari egypto. Caspi9 vero trecentis septuaginta quinq3 milib9 a pontico. Idẽ interfusus per tot maria currit: quib9 affricã europã ⁊ asiã disptit. Quantũ ve ro terraꝝ occupet cõputetur etiã nunc mensura tot flu minum: tantarũq3 paludũ. Addãtur ⁊ lacus ⁊ stagna. Itez in celũ elata ⁊ aspectu ardua iuga detrahãtur: sil ue: vallesq3 ꝓcupte: solitudines: ⁊ mille caulis deserta. he tot terre portiões: imo vero vt plures tradiderim: mũ di punct9. Neq3 cui aliud est terra vniuersa. hec est glo rie nostre materia. hec sedes nra. hic honores gerimus hic impia exercem9. hic bella instauram9. hic etiã opes querim9 vt publicos gentiũ furoꝛes transeã ad mensu ram auaricie nostre terrã ꝓpagantes: furto vicini cespi tem solo nostro affodim9 XVII.

De ptib9 habitabilib9 terre ¶ Isi. li. xiij

Orbis itaq3 terre dict9 a rotunditate. Hã vndi q3 circũfluens occean9 eius in circulo fines am bit diuersos. Trifarie diuisus est: ⁊ asia quidẽ ꝓ otientem ad septentrionez ꝓcurr. Europa vero a se ptentrione ad occidentem. ⁊ inde affrica vsq3 ad meri diem. vnde euidenter orbẽ mediũ duc tenent europa ⁊ affrica. Reliquũ vero dimidiũ sola asia. Sed ideo iste due ptes facte sunt: q̃m ab occeano inter vtraq3 mare

magnū eas intersecans ingreditur. ſ. qō mediterraneū dicitur: quappter ſi in duas ptes orientis ⁊ occidentis orbem diuidas. aſia erit in vna. in altera vero europa ⁊ affrica. ¶ Guilberm⁹ de conchis. Due igitur partes terre. vt dictū eſt. rpate ſunt. atq; habitatōes partēs vna circa torridā zonā. ⁊ altera vltra: vnā tm̄ ab hominibus inhabitari credim⁹: nec tm̄ totā. Noſtra ergo habitatio ab oriente vſq; ad occidentē. A meridie ad ſeptentrionem extenditur: que q̄uis rpata dicatur: nō tm̄ equaliter in oīb⁹ ptibus: pars eni torride zone ꝓpinquior: vt libia: ethiopia: eſt calida ⁊ ſicca. Vicina frigide: frigida ⁊ humida. Occidētalis frigida ⁊ ſicca. Media vero ps: cōſiter rpata. Hec in tres ptes diuiſa eſt. aſiā: affricā: ⁊ europā. Incipit aūt aſia ab oriente extenditurq; lateraliter hinc vſq; ad ſeptēntrionem: illinc vſq; ad torridā zonā terminaturq; ab occidente ranay ⁊ nylo. mediāq; ptem noſtre habitabilis obtinet. Affrica vero terminat ab oriente nylus: a meridie torrida: a ſeptentrione mediterraneus mare: ab occidente mare athlanticū. Europā vero ab oriēte ranays terminat ab occidente mare gaditanū. a meridie mediterraneū mare. a ſeptentrione frigida zona. hec noſtra habitabilis: aliq̄ extremitas: aliq̄ ps illi⁹ ſubnota. ¶ XVIII.

De locis conuenientioribus habitationi humane. ¶ Auicenna in primo canone.

Ecox aūt habitabiliū diſpoſitōes in corpib⁹ diuerſificātur cauſa altitudinū ⁊ pfunditatum in ipſis: ⁊ cauſa diſpoſitōis cox q̄ in eis vicinātur. cū hoc ex montib⁹ ⁊ cauſa diſpoſitionū terre ipſius vt ſi lutoſa eſt vel ſcenoſa. vel ſi eſt in ea virt⁹ minere: ⁊ etiā diſpoſitōis multitudinis aquax vel paucitatis: vl etiā diſpoſitōis cox q̄ vicinātur eis. ſicut arbox: minerax aut ſoucax: caduecx: montū quoq; ac marium: et etiā ex ventis eax. Omnis quidē aer qui cito infrigidatur cū occidit ſol: ⁊ cito calefit qñ ſol oritur ſubtilis eſt. Qui vero ꝓtrar⁹ huic: ecōtra ſe habet: oīb⁹ aūt aeribus deterior eſt ille qui cox ꝓſtringit ac aeris attractionem anguſtat: loca habitabilia calida capillos nigrificant ⁊ criſpant: ac digeſtuā debilitant: cuiq; in eis materia reſolutio fuerit: minuetur humiditas: cito venit ſenium: ſicut in terra nigrox. i. ethiopū. Ibi nanq; mozātibus aduenit ſeniux in annis. xxx. ⁊ cox corda timida ſunt: eo q̄ ſpūs multū reſoluitur. Preterea corpa illic mo rantiū leuia ſunt. In locis aūt frigidis mozantes: ſunt fortioces: ⁊ audacie maioris: ac melius digerentes. Et ſi humidi fuerint: erunt groſſi ⁊ carnoſi ⁊ albi: quox vene ꝓfunde: ⁊ iuncture occulte. In locis humidi habitātes pulcras habent facies: ⁊ cutes lenes. Cuiq; exercitantur cito aduenit eis laxitas: box eſtas nō multū calefit: nec hyems multū infrigidatur: his aduenūt ventres. i. fluxⁱ ventris. ⁊ multⁱ ſanguinis exitⁱ: ex mēſtruis: ⁊ emorroydib⁹: ⁊ vlcera putrida: ⁊ multiplicaſ in eis epylenſia frequenter. In locis ſiccis mozantiū exiccantur cōplexiones ⁊ ipox obfuſcātur cutes. box eſtas valde calida eſt ⁊ hyems valde frigida. In locis altis homines ſunt ſani: fortes: ⁊ laboris multū patientes: diu viuunt. In pfundis aūt mozantes in vaporoſitate multa ſunt: ⁊ epatis debilitate. Aquis abundāt nō frigidis ſed ꝓprie ſi ſtantes fuerint: cox aeres mali ſunt: In locis petroſis ⁊ diſcooptis mozantiū aeres in eſtate multum calidi ſunt: ⁊ hyeme frigidi valde. box corpa dura ſunt ⁊ ſolida: ⁊ multox capillox: ⁊ iuncture manifeſte. vincitq; in eis ſiccitas: ſunt aūt multū vigilātes: ⁊ morum malox ⁊ ſuꝑbi atq; inobedientes. In bellis fortes. In artib⁹ ſolertes ⁊ acuti. In locis montuoſis terra frigida ⁊ montū ratione ventoſa. dūq; mix ibi mozat̄ homini in eis venti generātur. dū aūt reſoluitur: ſi montes habent: qui ventos ꝓhibeant: vaporoſi fiunt. locox maximox tpantur frigiditas ⁊ caliditas ꝓpter inobedienti am humiditatis ſue ad patiendū ⁊ recipiendū id qō eā penetrat. In humiditate vero ⁊ ſiccitate ꝓcul dubio ad humiditatē declinār. Et ſi ſeptentrionalia fuerint: erūt maris vicinitas: ⁊ habitatōis ꝓfunditas magis in eis rpate. Di vero meridionalia calida: erit econtrario. itaq; qui loca eligit habitabilia cognoſcere debet terre diſpoſitōes: et aquax: et ventox: et hoim ibi cōmorantiū: ſitq; magis ſolicit⁹: vt orientales venti ſtructuras vrb vel dom⁹ ingredi valeāt: et vt ſol vbiq; intrare q̄eat: qm̄ ipe eſt: qui aera rectificat. Sed et ciuitas aquarum dulciū mobiliū currentiū: multax et mundax: q̄ eſtate calefiūt: et hyeme infrigidentur. diuerſe ab eis q̄ occultāt eſt res ꝓueniens et adiutorū ꝓbens. ¶ XIX.

De inſulis et nominibus earum. Iſidorus li. xiiij.

Inſule dicte ſunt: eo q̄ i ſalo ſint. i. in mari. Ex his notiſſime quedā et maxime. quas plurimi veterax ſolerti ſtudio indagauerūt. notande ſūt. vt in occeano britania interfuſo mari orbe toto diuiſa a vocabulo ſue gentis cognominata. Thanathos etiā freto gallico a britānia vado tenui ſeparata. frumētarijſ copijs ⁊ gleba vberi referta. Thile quoq; vltima occeani inſula: inter ſeptentrionalem et occidentalē plagaz vltra britāniam ſita. Sunt ibi et oꝛcades. xxtiii. inſule videlicet vltra britāniam poſite. quax. xx. deſerte ſunt xiii. incoluntur Jbiq; ſcotia q̄ et hyberna: britānie pxima: inſula ſpacio terrax anguſtior: ſ⁹ ſitu fecūdior. hec ab affrica in boreā porrigitur. Cui⁹ ptes ꝓiores bibe riam et cantabricū occeanū intendūt. vnde et hiberna dicta. Scotia aūt q̄ a ſcotox gentibus coliſ appellata illic nullus anguis. auis rara. apis nulla: adeo vt aduectos inde pulueres ſeu lapillos: ſi quis alibi ſparſerit inter aluearia examina fauos deſerant. Et gadis: que dirimit europā ab affrica. Sunt et ibidem fortunate ⁊ gorgondes: et eſperidux: eryſe: et argyre: et taprobana ſubiacens indie. Sūt ⁊ in mari magno. i. mediterraneo alie inſule cōſtitute videlicet. cypr⁹. cretos. abidos. chios. cyclades. in numero. liii. Eolie inſule ſicilie q̄ nouē ſunt. ſicilia ſardina et corſice. eboſus. et baliares inſule. Oīm⁹ aūt inſulis cōmune eſt vt ꝓmineāt. vnde ⁊ caxloca dicūtur ꝓmontoria. ¶ Actor. Porro de inſulis ac ſuꝑadictis trib⁹ ptib⁹ orbis plen⁹ deo adiuuāte inferius ꝓſequemur. ſ. poſt tractatū de creatōe hoim de diſpoſitōe humani generis p orbem. ¶ XX.

De montib⁹ et cauſis eoꝝ. ¶ Iſidorus

Montes ſunt tumores terrax altiſſimi. ſic dicti eo q̄ ſint eminentes. Colles ſunt ꝑeminentia montiū iuga: quaſi colla. Juga montium dicta ſunt: eo q̄ ꝓpinquitate ſua iungātur. Tumul⁹ autez eſt mons breuis: quaſi tumens tellus: vel terra congeſta. Petr⁹ comeſtor. Sunt aūt qui putant altitudinē montium ante diluuiū nō fuiſſe tantā: quāta nūc eſt. ¶ Ex libro de naturis rex. Terra vt dictuz eſt ſupza. in initio diſpoſitōis ſue rotunda fuit et plana: nec montes: nec valles erant in ea. Nūc aūt eſt montuoſa: ſed nō ſperica. ¶ Ex fine quarti libri metheoroꝝ in additis. Quiq; ex cauſa eſſentiali montes fiūt: qñ ſcz ex vehementi terre motu eleuatur terra: et fit mons. Quiq; vero ex cauſa accidentali: vt cū ex ventis vel aqueductu accidit: et fit paulatim cauatio ꝓfunda. Dicq; fit iuxta eā eminētia magna. et hec ꝓpria eſt montiū cauſa. Sunt enīz quedam terre molles. et quedā dure. Molles quidez aque ductibus ventiſq; tolluntur. dure vero remanent: ſicq; fit eminentia: fit etiā generatio montiū: ſicut generato lapidū: qm̄ aqueduct⁹ adduxit illud lutoſum viſcoſū cōtinue: qd̄ p longitudinē tpis deſiccaſ: et fit lapis. Nec eſt longe quin ſit ibi vis mineralis. vertens aquas ſi lapides. Ideoq; in multis lapidib⁹ inuentūtur ꝓles aliū: et aquaticax beſtiarū. Montes quidem p multa

tpa facti sunt: sed nunc decrescētes sunt. vene aūt lutee qñ reperiuntur in eminentiis: non sunt de materia illa lapidea: sz de eo qō de montib⁹ diminuitur. vel terrestris aliq̄ substātia: quā adducunt aque cū lutis ⁊ herbis: q̄ admiscetur cū luto montis: vel forte antiquū lutum maris nō est vni⁹ substātie. vnde ps ei⁹ fit lapis: ps aūt ñ Sed mollitur ac dissoluit aque qualitate vincēte. Maris quoq; accessus ⁊ recessus loca quedā cauat: quedā extollit. ⁊ q; q̄q; totā terrā coopit. Inde mollia quedā abrasit: dura reliquit. Et in quibusdam locis congessit. Mollia quoq; quedā ab eo p̄cesta: cū abscederet desiccata sunt: ⁊ in montes surrexā. Ex libro de naturis rerum. Sicut aqua putei crescit post ablatiōes: ita crescere cōtingit terrā humorosam. Si enī auferat in aliqua quātitate: cōtinuo crementū erit in equali: q; humidus illi terre admixtū: p minimas ptículas eleuat illā in eā li altitudine cū sua origine. hinc est q; montes circa toletū crescūt. post ablatiōes suas ptium

XXI.

De noīb⁹ quorundā montiū et p̄prietatibus Arestotiles in li. metheorozū secūdo.

Omnib⁹ aūt montib⁹ q̄ sunt in ortu solis maior est caucasus. Cui⁹ magnitudinis signū est magnitudo fundamenti ei⁹: qđ est rotundū. Et oriuntur de sub eo multa flumina: ⁊ qui locū inferiorē habitant: vident solē sup hunc montē in nocte donec trāsierit tercia ps noctis cor⁹ ex pte orientis ⁊ occidentis

Isidor⁹ vbi supra. Mons caucasus ab india vsq; ad tau⁹ porrect⁹: p gentium ac linguar⁹ varietate quaq; versum vadit. diversis nomibus nuncupat. vbi aūt ad orientez in excelsiorē assurgit sublimitatē. propter nimiū candorez caucasus nuncupat. Nā orientali lingua caucasum significat candidū. Est enī densissimis nivibus candidat⁹. mons thaur⁹ a pleriq; idē vocatur caucas⁹

Liban⁹ mons fenicis est altissim⁹. cui⁹ meminerunt p̄phete. dict⁹ a thure: q; ibi colligitur. Cui⁹ea ps: que est sup eū ad orientalem plagā respiciens antheliban⁹ appellatur. i. ꝑtra libanū

Ararath est mons armenie. in quo archā historie post diluviū resedisse testātur. vnde ⁊ vsq; hodie ibidem lignor⁹ ei⁹ videtur vestigia. Aceroceraunii montes p̄pter altitudinem ⁊ fulminū iact⁹ vocati sunt. Grece enī fulmē ceraunios dicit. Sunt aūt inter armeniā ⁊ biberiā: incipientes a portis caspiis vsq; ad fontem tygridis fluuii. Iperborei montes scithie dicti: q̄ supra. i. vltra eos flat boreas.

Riphei montes in capite germanie sunt: a p̄petuo ventor⁹ flatu nōiant Nā ryphin grece imbet⁹ dicitur.

Olimp⁹ mons macedonie p̄celsus. ita vt sub illo dicantur esse nubes. de q̄ virgili⁹: nubes excelsit olimp⁹

Comestor. Olimp⁹ vsq; ad liquidū aera euadit. sup quē littere inscripte i pulvere p annū inuente sunt illese: ⁊ stetisse immobiles. vbi p̄ nimia aeris raritate nec etiā aues vivere possunt: nec pbi ascendentes absq; spongiis plenis aqua aliq̄tū ibi manere potuerūt. quas narib⁹ apponentes crassiorē inde aerem attrahebāt

Isidorus. Hic macedonie diuidit a tracia. Athos mons macedonie ⁊ ipe altior nubibus: tantoq; sublimis: vt in lemno vmbra eius ꝑtendat q̄ ab eo septuaginta sex milib⁹ separatur

Parnasus est mons thessalie. iuxta boeciā: qui gemino vertice est erectus in celū. hic in duo finditur iuga. cirra ⁊ nysa. vnde ⁊ nuncupatur: eo q⁹ in singulis iugis colebātur. apollo ⁊ liber. Ceraunii sunt mōtes epiri a crebris dicti fulmib⁹. Grece enī fulmen: ceraunios dicitur. Appēninus mons appellatur. quasi alpes penice. q⁹ hannibal veniēs ad ytaliā. eosdem alpes rupit ⁊ aputi

Iuuenalis. Et montes rupit aceto.

XXII.

Adhuc de eodem.

Mons ethna ex igne ⁊ sulphure dictus est. vnde ⁊ gehenna. Cōstat aūt hunc ab ea pte: qua eurus ⁊ affric⁹ flat: habere speluncas planas sulphuris: ⁊ vsq; ad mare deductas: q̄ spelunce recipientes in se fluct⁹. ventū creāt. qui exagitat⁹ ignez. q. ex sulphure. vnde fit q⁹ videtur incendiū.

Solin⁹. In ethne vertice hyat⁹ duo sunt hiateres noīati: per quos elucrat⁹ erumpit vapor. ꝑmisto p̄t fremitu: qui p estuantes cauernar⁹ latebras longo mugitu intra terre viscera diu volutur. Nec antea flamar⁹ globi attollūtur. q̄ interim strepit⁹ antecedāt. mixt⁹ est hoc ne illud min⁹ q⁹ in illa feruētis puticacia mixtos ignib⁹ cineres ꝑfert Et licet vastis exundet incendiis apicis canicie ꝑpetua brumalem detinet faciez: utraq; in vtroq; inuicta violēta est. Nec calor frigore mitigatur. nec frig⁹ calore dissoluitur. Mons aūt in campania vesevus. in sicilia ethna. hoc in licia mons chymera est

Isidor⁹. Pirene⁹ ⁊ ipse a crebris fulminū ignib⁹ nuncupatur. Grece ei ignis pyros nominat. Iste est qui inter galliā atq; hispaniā quasi de industria munimentū interiacet. Solari⁹a singularitate dicitur: q⁹ offib⁹ hispanie montib⁹ solus alter videtur. Calpes mons in vltimis finib⁹ occeani. qui diuidit europā ab affrica: quē athlantis finem esse dicūt. Athlas frater. pmotheī fuit: ⁊ rex affrice: a q̄ astrologie artem p⁹ dicūt excogitatā. ideoq; dict⁹ est fuisse celū ab eruditōe discipline ⁊ scientie celi. Igitur nomen ei⁹ in montem affrice derivatū est. qui nūc athlas cognominatur: qui ꝑpter altitudinem suam ōsi celi machinā: atq; astra sustentare videtur

Solin⁹. Athlas mons est e media cirena⁹ consurgens vastitate. Et educt⁹ est in vicinā lunaris circuli vltra nubila caput condit: ꝑte qua ad occeanū extenditur. Cui ⁊ a se nomē dedit. manat fontib⁹. nemorib⁹ inhorrescit. rupib⁹ asperatur. squalet tetumio: q; bum⁹ nuda nec herbida. qua affricā cōtra versus est. felix nascentib⁹ spōte frugib⁹. arborib⁹. pceris optatissimus. quar⁹ odor grauis. come cupressi simules: vestiūtur lanugine sericis vellerib⁹ nihil vilioze: in eo latere est herba euforbia copiosa: cui⁹ succus ad ocularia ꝑficit claritatem: nec mediocriter pcelit vim venenor⁹. vertex semp nivalis. salt⁹ ei⁹ quadrupes ac serpentes: fere: ⁊ cū his elephātes occupauerūt

Isidor⁹. Alpes sunt ꝑpte montes gallie. de quibus virgili⁹. Aereas alpes. Nā gallor⁹ lingua alpes montes alti vocantur. hi sunt enim qui ytalie muro: ū cohibent vicem.

XXIII.

Cur montes frigidiores sūt vallib⁹ ꝑbus.

Sicut aūt alias dictū est: in summitate quorundam montiū ꝑpter aeris subtilitatem ꝑpetue sunt nives. q; ignea nō sunt calida: nisi vicina sint alicui materie spisse ⁊ humide. vnde sol in quallib⁹ montium vbi aer spissior est. maiorez calorem exercet.

Guilberm⁹ de conchis. In hac itaq; habitabilis nostri zona sunt quidā montes. in quor⁹ summitatib⁹ sūt ꝑpetue nives: in cōvallib⁹ vero ip⁹or⁹ est maxim⁹ feruor Sed dicis cū calor sit a sole ⁊ a supiorib⁹. frigus vero ab inferiorib⁹. Montiū vero summitates soli ⁊ supioribus ꝑpinquiores. ⁊ vallis inferiozibus. quare illi⁹ est frig⁹. hui⁹ calor. Respōdeo. Huius rei solutōez supius posuim⁹ ubi. q⁹ ignis accendi nō potest: nisi in spisso ⁊ humido. In p̄dictis vero montib⁹ aer subtilis est. vnde accendi nō potest. Sed ex sui leuitate huc ⁊ illuc impellitur: frigidusq; efficitur. Aer vero in cōvallib⁹ spissior est. ⁊ fere immobilis. Radii vero solis tangentes latera montiū. sese resiliendo ꝑcutiunt. ex quibus omnibus calor accenditur. Sed dicis si aer in supiorib⁹ est subtilis. vnde igitur nubes spissantur. Respondeo. Ille aer qui ibi est nō spissatur. sed fum⁹ humid⁹ qui ex cōvallibus ascendit frigiditate supior⁹ montiū in nubes et nives cōstringitur. hanc rationem frigiditatis montiuz ꝑferim⁹. Illa enī quā quidā reddūt. i. montes inde esse frigidos: q; sunt expositi boree nō placet nobis. Tunc enī a pte meridionali nō essent frigidi. Ex ea pte enim

clausi sunt boree: t expositi austro Cū ergo ex oīi pte sint frigidi: frigiditates ventis nō ascribimus. Nō tñ negam⁹ a pte septētrionis illos frigidiores esse.

XXIIII.

De vallib⁹ ac ceteris terre locis patentib⁹ ac subterraneis. Isidorus.

Valles sunt humilia loca: sic dicta: quasi vulsa: hinc t qualles dicuntur depssa loca terraꝝ inter montes. Camp⁹ est terraꝝ planicies: ex greco cami. i. breue nomen sumens: qz breuis sit pedib⁹ nec erectus vt montes. fauces sunt aditꝰ locoꝝ angustoꝝ inter montes arduos dicti a faucū similitudine. Confrages sunt loca in que vndiqz venti cōcurrunt: ac sese frangunt. Scabra sunt loca situ aspera. vnde t scabies a corpis aspritate dicitur. Lustra obscura feraꝝ latibula: t leonū cubilia p ptrariū dicta: qz pax illustrantur. Spec⁹ est fossa sub terra: qua pspici potest Antra sunt loca ex quib⁹ repcusse voces imaginem referūt. Spelea grece latine spelunca dicit est aūt rupis cōcaua: b yatus est p̄ruptio terre pfunda. Profundū ppie cuius postro sit fund⁹. Infern⁹ dicitur eo q infra sit. Sicut aūt i ordine corpoꝝ inferiora sunt oīa grauiora. ita p̄m spiritū inferiora sunt oīa tristiora. vnde t in greco quidez infernus: eo q nichil suaue habeat: resonare phibef. Bucur aūt aīalis cor in medio est: ita infern⁹ in medio esse phibetur. vnde t in euāgelio legitur in corde terre. pbi aūt dicunt: q inferi dicuntur: eo q aīe hinc ibi inferantur. Cocyt⁹ est loc⁹ inferi dict⁹ a luctu t gemitu. Dirx a tristicia dicta est: eo q tristes faciat. vel tristiciam gignat. Herebꝰ inferioꝝ pfunditas t recessus. Tartarus qz oīa ibi turbata sunt vel verius a cartarizen grece qđ est horrere vel tremere: ibi eīs flet⁹ erit t stridor dentium. Gehenna est loc⁹ ignis t sulpuris: qđ appellari putant a valle ydolis sacrata: q est iuxta muros hierusalem: olim repleta cadaueribꝰ mortuoꝝ. Ibi eni hebrei filios suos immolauerunt demonib⁹. Et appellabat locus gehennon. Futuri ergo supplicii loc⁹ vbi sunt truciandi peccatores. huius loci vocabulo designat. Bupticem aūt esse dicūt gehennā ignis t sulpuris Ex libro de naturis rer. Sicut aūt cor aīalis in medio dicit esse: ita infernus in medio terre esse phibetur. Et ibi est maxime de materia. ideoqz maxime de nō ente. Econuerso aūt in celo est maxime de forma: t ideo maxime ō ente: quid ergo mir si peccatum qđ nichil est: tendit ad infimum.

XXV.

De quibusdam mirabilibus terre locis Plinius vbi supra.

Sant aūt in diuersis terraꝝ locis quedā digna miraculis. Nam paphos celebre phanū habet veneris: in cuius area quidē nō pluit. In thauro rum peninsula in ciuitate paralino: est quedā terra qua sanātur oīa vulnera. t circa asson troadis lapis gignitur: quo oīa corpa p̄sumuntur: t sarcofagus vocatur Juxta flumen n ḡdū duo mōtes sunt: cuius alteri natura est: vt ferꝝ ossa teneat Alteri vero vt respuat Itaqz si in calciamento sunt claui vestigia in altero non possunt cuelli: nec in altero sisti. Locris t crotone pestilentiam amouatū est nunq̄ fuisse. nec vllo quidez motu terre labouratū. In licia vero semp a terremotu. xl. dies serenos esse. In agro arpano frumentū nō nascitur etiā si seratur Ad aras mutias in veiente apud thusculanū t silua cimmia loca esse asserūtur: in quib⁹ in terrā depacta: nō extrahuntur. In crustumino fenū natū ibidem noxium est: cetra vero salubre est. Juxta narpala oppidū asie stat horrenda cautes. mobilis vno digito: cadez tñ resistens si corpe impellitur toto. Itez in nea oppido circa simulacꝝ munere in eodē relicta sacrificia n putrescūt Et libro de naturis rer. Cariust mons est in quo scorpiones ledūt nō indigenas: sz hospites. Apud tunonis aram lacuna cinerem habet: qui pflantibus vndiqz ventis immobilis manet. Nymphe⁹ petrā habet: a qua flama egreditur que fluentibus desup fluuius accenditur Scotia nullā habet anguē. auem rarā. apem nullā Nā t si quis inde puluercs aduectos sparserit inter aluearia: fauos deserūt examina. Angues syrie dormientes suos nō attingūt. nec illis alias nocent. t tñ exteris omnino infesti sunt: qnappter syri nō eos necant. Thana thos est insula frugifera: sic a morte serpentū dicta: qs ibi ipa nō habet. t terra inde asportata alibi serpentes perimit siti. Et hec est in ptib⁹ hibernie Tata locus est in quem lepores delati moriūtur extremis quidē in litoribꝰ. Tilia vel tile est insula in qua nunq̄ arbores deponunt folia: in hac semp est dies sex estiuis mensib⁹. Sē per nox hyem. alib⁹.

XXVI.

De terre motu et ei⁹ causis Seneca li. vij

Queram⁹ nunc quid sit: qđ terrā ab infimo moueat: tantiqz ponderis molem pellat. Cur etiā modo tremat: modo laxata subsideat: nūc i partes diuulsa discedat. Et alias interuallū ruine sue fuerat. alias cito cōprimat. Nūc amnes notos introrsum vertat. Nunc aūt ignotos exprimat: t ignes similiter. Aq̄rum etiā aliqñ calentiū venas aperiat. aliqñ refrigeret milie miracula mouet. faciemqz locis mutat. defert mōtes. plana subrigit. valles extuberat. Nouas in pfūdo insulas erigit. Causaz quidē qua terra concutit. alii in aqua esse. alii in ignib⁹. alii in spiritu esse putauerunt. alii in oīb⁹ his. Illud ante oīa michi dicendum est opiniones veteres esse rudes t paꝝ exactas. Circa verum eni adhuc errabatur: qz noua erant oia primo tempestatib⁹. postea vero cadē ipa limata sunt Et si quid ab illis sit inuentū, nichilomin⁹ referri debet acceptū. Magni eni animi fuit rez latebras dimouere. Cū excusatione igitur veteres audiendi sunt. Nulla enim res dū incepit cōsummata est: sed in omni negocio semp longe a pfecto fuere principia. Causam quidē terremotus esse spiritū: t ipe cōsentio: quē nō p tenuissima fotamina: sz p maiora t potentiora intrare credibile est. Nā in nris quoqz corpib⁹ cutis spūm respuit: nec illi est introitus: nisi p quē trahitur: nec recept⁹ quidem in neruis vl pulpis pt cōsistere: sed in laxiore corpis pte. Idem ō terra suspicari licet: vel ex hoc q mot⁹ nō circa summā terrā est: sed subter t ab imo. hui⁹ indiciū vel q altitudinis pfunde iactantur maria. motis. s. his supra q̄ fusa sunt verisimile igitur terrā ex alto moueri: t illic spūm in cauernis ingentib⁹ concipi. qui cū magna vi vacuū terre locū oppiauerit penit⁹: ac rixari cepit: latera ipa inter que latet sepi⁹ pcutit: ita vt edificia supra posita pcumbant. deniqz cur aliquis ad hoc stupet: q̄ es vni⁹ statue ne soliđ quidem: sed concauū ac tenue diruptū est. dū fortassis in illud se spūs querens fugā inclusit. Inter argumenta vero quib⁹ pbaf ista spū fieri: nō ē q dubites t hoc ponere: cū maxim⁹ edit⁹ tremor est: quo in orbes terraꝝ seuitū est. nō potest illi par alius subsequi Sed post maximū leues mot⁹ sunt: qz tā vehement⁹ exitum ventis luctantib⁹ fecit: reliqui deinde nō ides possunt: nec pugna illis op⁹ est: cū tā viā inuenerint: sequā turqz qua prima et maxima vis euasit

XXVII.

Iterum de codez. Plinius libro secūdo

Mot⁹ t hyat⁹ terre ceteraqz oīa hmōi vi sidrum fieri existumant. Sed illoꝝ triū: quib⁹ fulmina assignāt. ac ventos in causa esse non reor dubiū: neqz eni vnq̄ intremiscūt terre nisi sopito mari: celoqz adeo trāquillo: vt volat⁹ autū nō pendeāt subracto oīi spiritu: qui vehit: nec vnq̄ nisi post ventos ḡdit os. s. in venas t cauernas ei⁹ occulto afflatu. Nec aliud est in terra tremor. q̄ in nube tonitruū: nec hyat⁹ aliud: q̄ cū fulmen erumpit incluso spiritu luctāte: t ad libertatem exire nitente. Desinūt aūt tremores cū vent⁹

emersit.fiunt etiã simul cũ terremotu. ⁊ inundatiões maris:eodem ſ.ſpiritu infuſi:vel reſidentis ſuu ꝛcepti

¶ Ex imagine mundi. Hinc tell⁹ ſycite: q̃ cauernoſa et ſulphure ⁊ bitumine ſtrata:ventis pene tota ⁊ ignibus paret:ſpiritu introrſum concertante:multis ſepe locis fumũ:vel vaporẽ:vel flamã eructat: vel ⁊ vento acri vi incumbente ⁊ arenas ⁊ lapides inde egerit. ¶ Iſidorus li.xiiii. Terremotũ alii dicũt eſſe ventũ in ꝛcauis eius: qui mot⁹:eã mouet. Alii dicunt aquã generalẽ i terris moueri:⁊ eas ſimul cõcutere ſicut vas. Alii candẽ terram frangi volunt:cui⁹ plerũq; latentes ruine ſuppoſita cuncta concutiũt. Terre quoq; hyat⁹ aut motu inferioris aque fit:aut crebris ſonitibus:aut de terra cõcauis erumpentib⁹ ventis ¶ Philoſoph⁹ in.iii.li.metheororꝝ. Anaxagoras aũt:q̃ altior ether inflat⁹ deſcendit inferi⁹.⁊ occultatur in terra ꝓpter ſubtilitatẽ ſuam.ibi q; agitatur ſurſum ⁊ deorſum:⁊ hinc terra mouef. Democrit⁹ aũt dixit q̃ terra ſimilis eſt vtri pleno:cũ ergo recipit additionẽ aque ex pluuiis ſup eã deſcendentib⁹ agitatur aqua in ea ꝓpter artatõez loci:⁊ mouet eam. Alli⁹ quoq; ſignũ dixit.q̃ terra humectaſ:⁊ poſtea exiccatur. Aqua vero in fiſſuras ei⁹ fluens agitatur interius:⁊ ei⁹ agitatio eſt cauſa terremot⁹. Sed oim iſtoꝝ ſermo erroꝛ eſt.ſi enim ita.vt dicunt.eſſet.terremotus toti terre cõmunicaretur.dico ergo. q̃ vapoꝛ ſicc⁹ ex terra generat⁹ ꝓ caliditatẽ ſolis ad eã puenientis duplex eſt. Alⁱ⁹ qui apparet ex terra ſurſum aſcendens.et hic eſt vent⁹. Alⁱ⁹ aũt fact⁹ in ventre terre illic agitatur: ⁊ in de terra monetur. Nõ eſt enim ex elemẽtis q̃ poſſet tantã cõmotionẽ facere:niſi vent⁹. Nã ⁊ ipe eſt mouẽs aquã ⁊ ignem motu vehementi.inflat ignẽ:⁊ eſtuat aquã per vehementiã ⁊ potentiã ſup illud. ¶ xxviii.

¶ De ſpeciebus terremotus. Idez in codẽ

Quidã aũt terremot⁹ eſt:ſicut res tremorem habens. Quidã vero ſicut maioꝛ ſonit⁹ corporis fricantiuꝫ ſe in aere. Qõ accidit ex diuerſitate agitatõis venti in terra incluſi. Et eſt ſicut homo ſi potens retinere ventũ agitatũ in ventre ſuo. vnde in quibuſdã locis accidit terremot⁹.⁊ nõ quiciuit donec ſciſſa eſt terra. Et exiuit vent⁹ audita voce. Rurſus dicit q̃ ſm temp⁹ herculis regis in quadã inſula corinthi fuit terremot⁹.⁊ nõ ceſſauit augmentari terra illa: donec fact⁹ eſt ibi colliſ. Deinde ſciſſus eſt ille loc⁹:⁊ exiuit inde vent⁹ vehemens ⁊ fortis. Exiuitq; ex eo cinis: qui operuit ciuitatẽ deſtruens eã. Eiuſq; loci impſſio.i.combuſtio manifeſta eſt vſq; nunc. Generatio aũt cineris illic eſt.q̃ caliditas ibi coartata cõbuſſit terrã q̃ erat in cõcauitate illi⁹ loci.auditur aũt vox terremot⁹. q̃ quãdo ventũ in terra coartatũ impellit aqua maris ibidẽ coartata vapoꝛ vn⁹.ꝓpter aliũ agitatur. plerũq; etiã videf tenebroſitas ſolem tegẽs abſq; nube: ꝓpter ſ̃upinitionem terremot⁹.q̃ vent⁹ egrediẽs e terra fit vapoꝛ groſſus.ſ.cũ cinere mixt⁹.⁊ ideo lucẽ ſolis obnubilat ¶ Beneca vbi ſupra. Duo tñ ſunt genera terremot⁹.vt poſſidonio placet. vnũ dicitur ſucceſſio.cũ.ſ.terra quatitur: ⁊ ſurſum ac deorſum mouetur.alterꝫ inclinatio. qua in latera mutat nauigii more. Ego ⁊ tercium exiſtimo:qui tremoꝛ terre vocatur.⁊ vtriq; diſſimilis eſt. Cũ enim ſuccutiuntur oſa.nec inclinãtur:ſed vibrãtur. Res quidem in bimõi caſu minime noxia.ſicut longe pernicioſior eſt inclinatio ꝓcuſſione. Niſi enim celeriter ex altera ꝓte ꝓperauerit mot⁹:qui inclinata reſtituat: ruina neceſſario ſequitur. Nobis ergo placz bunc eſſe ſpũm:q̃ poſſit tanta conari:quo nihil eſt in rez natura potent⁹. nihil acri⁹. Sine quo nec illa q̃ vehementiſſima ſunt valent. Ignẽ enim ſpũs incitat.aque ſi ventũ detrahas. inertes ſunt. Cũ aũt eas adit flat⁹.impetũ facit.poteſt etiam magnã terrarꝫ ſpacia diſſipare nouoſ mõtes extollere. In inſulas aũ nõ vſqz in medio mari ponere. ¶ xxix.

¶ De multiplici eius effectu Plinius vbi ſupra

Varie tragq; terra quatit. ⁊ mira opa eduntur. alibi ꝓſtratis membus. alibi hyatu profundo hauſtis.alibi egeſtis molibus.alibi emiſſis animãbus.nonunq̃ etiam ignibus calidis ve fontib⁹: alibi auerſo fluminũ curſu.ꝓcedit vero comitaturq; terribilis ſonus:alias murmur ſimile mugitibus:aut clamori humano.armorũ ve pulſantium fragori: ꝓ q̃litate materie excipiẽtes:formaq; vel cauernaꝝ: vel cuniculi per quem meat exitꝰ grallante.in anguſto codez rauco In recuruis reſultãte. In duris fremẽte alias feruente In humidis fluctuante:et ſtagnãtibus; Item feruẽte cõtra ſolida.tragq; ſine motu ſepe editur ſonus:nec ſimplici modo quatitur vnq̃:ſed tremit:vibratq;. hyatus vero alias remanet.oſtendens q̃ ſorbuit.alias occultat ore compſſo.rurſuſq; ita inducto ſolo: vt nulla veſtigia extent vrbib⁹ plerũq; deuoratis.agroꝛũq; tractu hauſto. Nã ingens factũ eſt terraꝝ portentũ .L.Marcio. ſex.iulio.conſ.in agro mutinenſi.duo enim montes inter ſe ꝛcurrerunt:crepitu maximo aſſultãtes:recedentesq; inter eos flama fumo in celũ exeunte interdiu ſpectãte e via emilia magnaq; romanoꝝ equitũ familiarumq; multitudine. Eo cõcurſu ville oĩs eliſe.aſialia pimulta. q̃ intra fuerãt:eramnata ſunt. Nõ min⁹ miꝛ oſtentuꝫ ⁊ noſtra etas cognouit.anno ſeromis principis ſupimo: ꝓtatis oleiſq; intercedente publica via in contrarias ſedes trãſgreſſis in agro marrucino. ¶ Ariſtotiles ſi libro de vegetabilib⁹. Terremot⁹ ſepe oſtendit fontes flumaq; ꝓt⁹ latentia:q̃n terra ſcinditur ex vapoꝛe vncto ſo. Nã in fluuiis:qui ſub terra generãtur a montiũ pluuiis.cũ aque multiplicate ſunt intern⁹ conſtricte: fit ex eis vapoꝛ ſupflu⁹.ꝓpter compſſionẽ:ſcinditq; terrã: et apparent fontes ⁊ flumina:que ꝓt⁹ coopta fuerunt.

¶ xxx.

¶ De peſtilentia conſequente motum terre Seneca vbi ſupra.

In campano motu ſexcentaꝝ ouiũ gregez exanimatuꝫ in pompeiana regione narratur. Solent enim poſt magnos terraꝝ motus fieri peſtilentie:nec mirum. Multa enim mortifera in alto latent. Aer eteni ipſe vel terraꝝ culpa:vel pigricia:et eterna nocte torpeſcens.hauricntibus gñis eſt:vel corruptus internoꝝ ignũ vicio:longoq; ſitu emiſſus purũ bunc liquidũq; maculat.inſuctũq; ducẽtib⁹ ſpũm affert noua genera morboꝝ:quid q̃ etiã inutiles aliqne peſtilẽ teſq; paludes in abdito latent:vt qual nunq̃ vſus exeat.nunq̃ aura liberioꝛ exuerberet.craſſa igitur et gñi ꝓpetuaq; caligine nichil niſi peſtifeꝝ corꝓib⁹ noſtrisq; contrariũ habent. Aer quoq; qui mixt⁹ eſt illis.quiq; inter illaſ iacet:cũ cnierſerit:late viciũ ſuũ ſpgit:⁊ hauricntes necat. facili⁹ aũt hoc malũ pecora ſentiunt:quo auidiora ſunt:aptoq; celo plurumũ vtuntur ⁊ aquis: q̃rum maxima in peſtilentia culpa eſt. oues quoq; quo ꝓpioza terris capita ferunt: corruptas eſſe nõ miroꝛ cuz afflat⁹ aeris diri circa humũ ipm exceperint: nocuiſſet ille ⁊ hominib⁹:ſi maioꝛ exiſſet. Sed illum aeris ſinceri copia extinxit:anteq̃ vt ab hoie poſſet trahi ſurgeret. Multa vero terras mortifera habere. vel ex hoc intelige:q̃ tot inde venena naſcuntur.nõ manu ſparſa: ſed ſponte:ſolo.ſ.habente malũ vt homi ſemina Quid q̃ pluribus ꝛtalie locis ꝓ foramina quedã peſtiles exalat vapoꝛ Quẽ nec homini ducere nec fere rutũ eſt. Aues quoq; ſi in illũ inciderint:anteq̃ celo leuantur meloꝛe:in ipſo volatu cadũt.liuentq; corꝓa.fauces tument.hic quidẽ ſpũs q̃dm terras cõtinet.tenui foramine fluens:nõ plã habet potentie:q̃ vltro ſibi illata conficiat. vbi vero ꝓ ſecula cõditis tenebris:⁊ triſticia loci creuerit:in vitiũ ingraueſcit. Eoq; moꝛa peioꝛ:quo ſegnioꝛ. Exitũ ergo

nactus aera nostre regionis infuscat. Et tunc etiã ille purior spũs transit in nocũ. vincuntur enĩ meliora pe oribꝫ. Inde subite ꝓnuncq; mortes: t monstruosa mo borꝫ genera. nec ꝓius pestilentia desinit: q̃ laxitas celi ventozũq; iactatio spũm illũ graue exercuerit. vel exte nuauerit. XXXI.

Quib⁹ in locis accidat terremot⁹ et quib⁹ nõ Aristotiles in libro metheorozum tercio.

Hit aũt terremot⁹ vehemens in locis in quibus est vehemens maris vndatio t agitatio: t ĩ lo cis cauernosis: qz in his maxime fit coartatio venti. Idez in libro de vegetabilib⁹ sic ait. Terremo tus in arenosis locis nõ fit: sed in terris duris, que loca sunt aquaꝝ t montiũ. Aqua enim solida est: t lapides solidi. Naturaq; aeris calidi t sicci est ascendere. Cuz ergo due ptes ei⁹ corroborãtur impellit locũ: t exit ab eo vapor ille. Qz si loc⁹ rar⁹ esset: vapor ꝓmitt⁹ paula tim exiret. Sed qz solid⁹ est vapor: cõgregatis ptibus terrã potest scindere. Igitur terremor⁹ accidit corpib⁹ eĩ solidis. Ideoq; in ptib⁹ plante t animalis nõ fit: qz in raritate ipaꝝ est aer qui semp ascendit. In aliis autem oibus erit. nã multoties quoq; erit in ficilib⁹: t vitro: t in mineris aliquib⁹? Seneca vbi supza. Egiptũ nũ q̃ tremuisse traduntꝫ eo q̃ ex limo tota cõcreuit. Turbi dus enĩ nylus defluens: multũq; secum trahens. Et id sub inde priozibus terris apponens. annuo incremento semp vltra tulit. Inde pinguis t lumosi soli est egiptus nec vlla interualla in se habet: sed creuit in solidum are scente limo. cuius pssa erat ac sedens structura. dũ ptes glutinarentur. nec inane quicq̃ interuenire poterat. cũ solido liquidũ ac molle semp accederet. Plinius vbi supza. Maritima aũt maxime quatiũtur: nec montuo sa tali malo carent. Exploratũ est michi alpes appenni nas sepi⁹ tremuisse. Itẽ gallie t egipt⁹ minime quatiũ tur. qm̃ hic estatis causa obstat: illic hiemis. XXXII.

Quib⁹ tpibus accidat et quibus nõ. Aristotiles in libro metheororum tercio.

Quod aũt terremor⁹ fit ex vento in terra coarta to. signũ est. qz plurimum ei⁹ cause est. qm̃ flare solent venti: quare t in nocte plus q̃ in die. qd̃ est ꝓpter elongatiõem solis. Et cũ fit in die tunc in me ridie t apud diluculũ. qm̃ horze sunt in quibus multipli cantur ventoꝝ flar⁹. plurimũ etiã fit ĩ vere t autumno: t in horis multaꝝ pluuiaꝝ: t in tpib⁹ siccе cõplexionis qz in his maxime fit ventoꝝ flar⁹. nõ fit aũt in estate et hyeme nisi paꝝ: qz calor t frig⁹ ventos ꝓhibent: vt dic tum est. In tpe quidẽ sicco fit pl⁹: qz est in eo vapor sic cus. Et in tpe multo humido fit mult⁹: qz qñ multiplica tur humiditas in terra. ingrossatur t opilat exitum va poris terre. Dicq; occultat in ea t agitatur: t inde fit mot⁹ terre. Itẽ terremot⁹ puenit apud eclipsim p lunã qz calor solis tũc nõ puenit ad terrã: t ideo coartat va por nec ascendit sed agitatur t mouet terrã. Plinius vbi supza. Autumno aut vere terre crebri⁹ mouentur: sicut fulmina. Ideoq; gallia t egipt⁹ minime quatiuñ qm̃ hic estatis causa obstat: illic hiemis. Itẽ noctu sepi us: q̃ interdiu. Maxumi aũt signa motus futuri sunt: matutini vespertinoq;: sed ꝓpinqua luce crebri. Interdiu aũt circa meridiez fiunt. Et solis lunezq; defectu: qm̃ tẽ pestas tunc sopiuntur. XXXIII.

De signis terremot⁹ Aristotiles vbi s̃.

Hnte motũ accidentẽ diluculo inuenitur aer fri gidus t quiet⁹: qd̃ fit ꝓpter coartationez venti in terra. qñq; vero antecedit terremotũ qdaz signũ: videtur enĩ ĩ celo quedã nubes longa: sicut linea recta ante solis occasum: qz tũc flatur vent⁹ t quiescit Plinius vbi supza. Precipue vero est⁹ imbrez sequi tur: vel imbres estũ. Nauigãtes quoq; sentiũt non du bia cõiectura; siue flatu intumescente fluctu subito; aut quatiente icti. Intremũt aũt t in nauib⁹ posita eque q̃ in edificiis: crepituq; motũ ꝓnunciant. quin t volucres nõ impauide sedent. Cz t in celo signũ ꝓcedit motu fu turo: aut interdiu aut paulopost occasum sereno ceu te nuis linee spaciũ nubis in longũ porrecta. Est t in pu teis turbidior aqua: nec sine odoris tedio. Actor. Ad hoc aũt vt fiat terremot⁹ tria ꝓcurrere dicunt. s. locus. materia. causa impellens: loc⁹ est vasta ꝓcuitas. nullũ aut paruũ: aut remotũ: aut tortuosum habens respira culum. Materia est vapor grossus calid⁹ t siccus. Cau sa impellens est vehemẽs maris agitatio: aut vapor ip se ex se motũ ꝓcipiens. XXXIIII.

De terris et insulis ex causis terremotus enascentibus. Plinius vbi supza.

Simul aũt vt dictũ est cũ terremotu fiunt t inũ datiões maris. eodẽ videlicet spiritu infusi: aut residentis sinu recepti eademq; nascentiũ cau sa terraꝝ est: cũ idem ille spũs ad tollendũ potens: solo nõ valet erumpe. nascuntur eĩ hoc modo nec fluminũ eĩ inuectu: sicut echynades insule ab echeloo amne cõ uecte. maiorq; ps egipti a nylo: in quã a pharo insula noctis t dici cursum fuisse homero credim⁹: nec recessu maris sicut idem circe⁹. qd̃ accidisse t in ambracie por tu decem miliũ passuũ interuallo. t athenienstũ quinq; mille passuũ ad pyreũ: memoratur. Et ephesi vbi quon daz edẽ dyane alluebat: herodoto si credim⁹: mare fuit supza mempbim: vsq; ad ethyopũ montes. Nascuntur t alio modo terre: t repente in aliquo mari emergunt: velut parta secũ faciente natura: queq; hauserit hyat⁹ alio loco reddente. Clare iamprudem insule delos t rho dus memoria ꝓduntur enate. postea minores vltra me lo anaphe. Intra lemnũ t bellespontũ: nea. Inter lesbũ t theon: halone. Inter cycladas olimpiadis. cxxv. an no quarto Thera t therasia. Inter easdem post annos cxxx. hiera: eademq; automate. Et ab ea duob⁹ stadiis post annos. cx. in nro euo. M. iumo sillano. t L. Balbo consl. ad. viii. ydus iulii thia. XXXV.

De insulis ac terris mari absorptis

Hnte nos t iuxta ytaliã inter colias insulas. itẽ q; iuxta cretã emersit e mari mille quingentum passuũ vna. Cũ calidis fontib⁹ altera in tusco sinu flagras hec violento cũ flatu; pditur quoq; memo rie magnã circa illã multitudinem piscium fluitantem cõ festim expirasse. Hic t in campano sinu fertur pthecu sas ortas. mox in his epopon montem cuz ex eo flama emicuisset repente equatũ campestri planicie in eadem t oppidũ. pfundo haustũ. Alioq; motu terre: stagnum emersisse. Et alio ꝓuolutis montib⁹ insulã extitisse pro chytam. Nã t hoc modo fecit insulas rex natura: auct lit siciliã ytalie. cypꝝ. syrie. euboeã boecie. euboe athlan tem t macriã. belbicũ bithinie. leucosiã syrenũ. ꝓmonto rio. Rursus abstulit insulas mari: iuxtiq; terris. an tissaz lesbo. zephirũ halicarnaso. ethusaz mundo. domi ston ac pnen mileto. arthemisian parthenio. ꝓmontorio Hibanda quondaz insula yome: ducentis nunc a mari stadiis abest. Syriden ephesius in mediterranea habet Be rasidas t sophoniã vicinã ei magnesia. Epydaur⁹ t oziton insule esse desierũt. In totũ vero terras absti lit. primũ olim vbi athlanticuz est mare. si platoni credi mus in medio spacio. mox interno quo videmus hodie mersam acarnaniã sinu ambraciio achaiaz corinthio. Europã asiãq; ꝓpontide ac ponto. ad hoc ꝓrupit mare leucadia. anthirrũ. bellespontũ. bosforos duos. Et vt si nus. stagnaq; ptereã. ipa se condens terra deuorauit. Cydotũ altissimũ montem: cũ oppido curite. Siphilus in magnesia. t pri⁹ in eodem loco clarissimã vrbem q̃ tã talis vocabatur. Syrrã t antissã circa moetin pontus abstulit. Elicẽ t burã sin⁹ corinthi⁹ quaꝝ in alto appa rent vestigia. ex insula oea plus q̃ triginta miliũ passuũ

abrupta subito cuꝫ plurimis mortalib⁹ rapuit. ⁊ in sicil liam dimidiā tyndaritā vrbē: ⁊ quidq̄d ab ytalia deest Similiter ⁊ in boccia ⁊ eleusina. CXXXVI.

De terris semper trementibus et insulis fluctuantibus.

Quedā vero terre tremūt in aduentantiū ingressu: sicut in gabinensi agro nō pcul ab vrbe romana iugera ferme duocena equitantiū cursu. Similiter in reatino quedā insule semp fluctuāt: sicut in agro reatino ⁊ eodē reatino. mutinensi. stationēsi. in vadimonis quoq; lacu: ⁊ ad cutiliaſ aquas opaca silua q̄ nunq̄ die ac nocte loco eodē videtur. in lidia aque vocantur calamine nō ventis solū: sed etiā contis vel quolibet impulsu multox ciuium in itridatico bello sal⁹ fuere. Sunt ⁊ in nimpheo pue. saltares dicte: eo q̄ in cantu symphonie ad ict⁹ pedū modulantiū mouenf. in tarquiniensi lacu magno ytalie: nemora duo circūferuntur Hunc triquetrā edentes figurā. Hūc rotundā cōplexu ventis impellentib⁹. Quadratā vero nūq̄. XXXVII

De remedio cōtra terremotū.

Sed in eisdē videlicet terre motib⁹ remediū est: quale cloace ⁊ crebri spec⁹ pbent. Precōceptū eīm spūm exalāt: qō in certis notatur oppidis q̄ min⁹ quatunf crebris ad purgandū eluuiem cuniculis cauata. Multo quoq; tutiora sunt in eisdē illis que pēdent sicut neapoli in ytalia intelligitur: pte ea q̄ solida est. ad tales casus obnoxia. Turrissimi etiā sunt edificiorum fornices. anguli quoq; parietum. posteaq; alterno pulsu remittentes. Sed ⁊ latere terreno facti parietes. minore nota quatiunf. Magna est differentia ⁊ in ipo genere mot⁹: plurib⁹ enī modis quatiē: turrissimū est cū vibrat: crispante edificio⁹ crepitu. Et cū intumescit assurgens: alterno; motu resident innoxiū. Et cū ꝛcurrēte tecta ꝛtrario ictu arietant: qm̄ alter mot⁹ alteri remittitur. vndantis aūt inclinatio ⁊ fluct⁹ more quedā volutatio infesta est. Aut cū in vnā se ptem tot⁹ mot⁹ impellit. desinunt aūt tremores cū vent⁹ emergit. Sin aūt duauerint: nō ante quadraginta dies sistuntur: plerūq; vero ⁊ tardius: vtpote cū quidē anno ⁊ biennū spacio duauerint. XXXVIII.

Morale senece de teremotu. Seneca li. iij.

Ec luculi q̄tum ad ipas causas. Illa vero nūc que ad animo⁹ ꝛfirmatōes ptinent qm̄ magis nostra refert fortiores fieri q̄ doctiores. Ex alter⁹ sine altero nō fit. Nō enīs aliunde animo robur venit: q̄ a bonis artib⁹ ⁊ ꝛtemplatōe nature. Quē enī nō hic ipe terremot⁹ aduersus omīs casus firmauerit ⁊ exercerit. Cur enī hoiem aut ferā: cur ego sagittā aut lanceam tremā. Maiora me picula exspectāt numinib⁹ ⁊ terris: ac magnis nature pti⁹ petimur. Querenda sūt itaq; solacia trepidis: ⁊ demend⁹ ingens timor. Quid enī cuiq̄ satis tutū videri potest: si mundus ipe ꝛcutitur: ⁊ pres ei⁹ solidissime labātur. Si q̄ō ꝛpetuum habet terra stare. pdidit. vbi resident mer⁹ nostri. Quā pspicimus latebrā: si orbis ipe ruinā agitat. Si hoc q̄ō nos tuetur ac sustinet: supra q̄ō vrbes site sunt; ⁊ q̄ō fundamentuꝫ orbis quidā esse diterūt; discedit ⁊ titubat. Quid cē solacii potest: vbi timor fugam pdidit. A tempestate nos vendicat port⁹: nimbox vim effusam tecta ꝛpellunt. fugientes nō sequitur incendū. Et aduersus tonitruum ac celi minas subterranee dom⁹ ⁊ in altū spec⁹ remedia sunt. Iste celestis ignis terrā nō trāsuerberat: ⁊ exiguo ei⁹ obiectu retunditur. In pestilentia sedes mutare licet nullūq; malū sine effugio est. Nunq̄ ei fulmina pplos pusserunt: pestilens celū vrbes exhausit: nō abstulit. hoc aūt malū latissime patet: ineuitabile ac publice noxium Nō enī domos solum aut familias aut vrbes singulas haurit: ⁊ gentes totas regionesq; subuertit. Et modo rumisq; opit; modo in altā voraginē cōdit. ac ne id quidem quo appareat saltē fuisse relinquit. Nec desunt q̄ hoc gen⁹ mortis magis timeāt: quo in abruptū cū sedibus suis cunt: ⁊ c viuox numero viui auferūtur. vnde ⁊ aliquos insanis attonitisq; similes fecit met⁹. motus discurrere cernentes. vrbes cadere. populos opprimi. terrā ꝛcuti. Nō enī facile est inter magna non delipere mala. Itaq; leuissima fere ingenia in tūi venere formidinis: vt sibi excideret: quasi nō oīe fatū ad eundem veniat terminū. Cū enī ad extrū venim⁹ omnes ī equo sum⁹. Nichil itaq; interest: vtr⁹ me lapis vnus elidat: an mons tot⁹ p̄mat. vtr⁹ sup me dom⁹ vn⁹ omus veniat an tot⁹ terrax orbis caput meū abscondat. In pace et in apto reddā spūm: an ī vasto sinu terrax debiscentiū Sol⁹ in illud ferar. pfundum: an cum magno comitatu populox concadentiuꝫ. nichil mea interest: q̄rus circa mortē meā tumult⁹ sit: ipa vbiq; timenda est. pinde magnum sumam⁹ aīm aduersus istā cladē. que nec cuitari nec puideri potest. Istoq; delinamus audire: qui post hunc casum e campania migrarūt: illiq; regioni renunciauerunt. oīa eteni eiusdē sortis sunt. Et si nondū mota: tū mobilia Nichil itaq; vt immobile esset: natura cōcepit. At alia ptibus aliis cadunt: omniq; soli vicium est: male coherere. Et ex causis plurib⁹ solui. summaq; manere. ptibus ruere. CXXXIX.

Adhuc de eodē.

Itaq; humano generi dictū puta: qō illis interhostē stupentib⁹ dictū est. vna sal⁹ victis nullā sperare salutē. Si vultis nichil timere: cogitate oīa timenda esse. Nā nec cib⁹: nec humor: nec somn⁹: nec vigilia: sine mensura quadam nobis salubria sunt. Cuiq; mos vbiq; pstō sit: ⁊ vndiq; occurrat: nullū malus solaciū mortis est. q̄ ipa mortalitas. nichil eni tam exiguū: qō nō in promptu hois satis valeat. Ideo nō debent nos ista ꝛfundere: tanē plus mali in se habeāt: q̄ vulgaris mors. Necesse est enī mori q̄q; vbicunq; stet licet bum⁹ ⁊ se teneat suis finibus supra me q̄q; erat Interest ergo illā ego michi. an ipa se michi imponat. Egregie virgil⁹. si cadendū inquit michi est e celo. cecidisse velim. Ingenti itaq; animo mors ꝛuocanda est. nichil eni q̄ minax veniat. refert. Qō quidē a nob⁹ petit minimū est. hic senect⁹ ablatura est. hic auricule dolor. hic humoris abundantia. hic cib⁹ maxim⁹. hic pes leuiter offensus. pusilla res est homis vita: sed ingens res cōtempt⁹ vite. Qui hanc cōtempserit. secur⁹ videbit maria turbari: etiā si illa omnes exciauerint venti. Etiā si est⁹ aliqua pturbatōe mundi totū in terras vertit occeanū. secur⁹ quoq; trucē ⁊ horrendā fulminātis celi faciē aspicier. frangaf licet. et ignes suos in exitiuꝫ oīm mittat: si etiā ruptis cōpagib⁹ debiscens solū: ⁊ illa inferiox regna detegātur: stabit sup voraginē illā in trepidus. Quid enī ad me q̄ magna sint quibus pereo ipm pire nō est magnū. pinde si volum⁹ esse felices: nec rex timore versari. si despicere fortunā supuacua. punt tentem leuia mintantē. est anima in expedito habenda si illā insidie. siue morbi petent. siue hostiū gladi. siue insulax cadentiuꝫ fragor. siue ruina terrax. siue vasta vis ignīū. quid aliud debeo. q̄ exeuntem hortari. et cū bonis omnib⁹ emittere. vade fortiter. vade feliciter. nichil dubitaueris redieris. nō de re: sed de tpe questio ē facis q̄ō q̄q; faciendū est: rex natura te q̄ genuit expetat. fluit quidem temp⁹. ⁊ auidissimos fut deserit. nec q̄ō futux est. meū est. nec q̄ō fuit: sed in puncto fugientis pendes: ⁊ magnū est modicū fuisse. Eleganter itaq; lesbi⁹ dicebat cuidā dicenti. lx. annos habeo. bos inq̄t dicis. lx. quos nō habes. et nos quidem qui semp tpis alieni sortem ⁊ annos numerauimus amissos. hoc affigamus animo. ⁊ hoc nobis subinde dicam⁹: morienduꝫ est. q̄n. quid tua. mors nature lex est. mors tributū officiumq; mortalitū; ⁊ maloꝝ oīm remediū est. optauit illā

quisq3 timens.hoc igitur vnū meditare lucilli.ne mortis nomen reformides . effice illam tibi cogitatione multa familiarē.vt si ita tuleris. possis illi z obuiā ire. Sed nobis ignorātib9 naturā rex oīa terribilia fūt quoꝝ metū raritas auget. Leuius enī accidunt familiaria.nā in insolito formido maior est. Cur aūt nobis q̄ q̄ insolitū est:q3 nō ratōe:sed oculis comphendum9 nec cogitam9 q̄d illa facere possit:sed tm̄ q̄d fecerit. Bam9 itaq3 penas hmōi negligentie tanq̄ nouis territi: cū illa si sint noua:sed insolita. Cunq3 timendi causa sint ne scire.nō est tanti scire:ne timeas. XL.

De terre fecunditate.

Ex libro de naturis rerum.

Terra quidem.vt dictū est supra.fecunda est:z oīm nutritiua. in se quoq3 ꝓtinet metalla ꝑciosa.sup oīa elementa passibilis z mutabilis:z petrosa quidem frigida est z sicca.pinguis z crassa calida est z humida. Lutea vero frigida z humida. Plinius vbi supra. Hec quidē.i.terra p̄ ceteris elementis est benigna mitis z indulgens.z mortaliū vtilib9 semper ancilla.multa generat coacta.sponte quoq3 fundit multa.succos odores colores atq3 sapores z similia: bonaq3 fide creditū fen9 reddit.q̄ causa nostri alit. Sed vt verū fatear:q̄ ipa nobis malorꝝ genuit remediū.nos illud vite facim9 venenū. Adelardus ad nepotem. At inquis cū terre supficies plana p̄imū z immobilis sit: quid est q̄ inde moueatur:et surgit ac crescit: et ramos extendit. Nempe cū aliquid terre subtiliter cribratum in testeo vel cuco vase reponas: de hinc accessione tempoꝝ herbas inde resurgere videas:cui hoc nisi miraculo diuine voluntatis mirabili effectui imponas. voluntas inq̄ creatoris est:vt a terra nascātur herbe sed commixta:ita q̄ in singulis pticulis suis q̄ sensui subiacēt: oīa quattuor elementa cū coꝝ qualitatib9 continent. Nā quattuor illa in oīb9 sunt ꝑmixta Cū ergo i hoc terreo corpe q̄ dicitur terra licz subtiliter puluerizato quattuor sunt cause necessariū q̄dam compositū unde surgat.s.herba.terreū maxime.aquaticū paꝝ.aereū minus.igneū minime. p terrā vtiq3 coherens: p aquā diffundens:per aerem z ignem surgens. Sed hec plenius infra exponentur:vbi de generatione herbarum suo loco dicetur. XLI.

De diuersis generibus terre Plinius li.xvij.

Quam aūt diuerse sunt species terre: terraꝝ amaram siue macrā si quis ꝑbare velit. demōstrāt eā atre z degeneres herbe.frigidā vero retorride nata:vliginosam tristia:rubricā oculi:argillosaꝝ opi difficillimā.que rastros z vomeres ingentibus glebis onerat.q̄ aliqñ nō q̄ opi:hoc z fructib9 uti aduersus Item ecōtrario cinericiā:z fabulū albū. Nā sterilis:dēsa:callo facile dēphenditur : vel vno cuspidis ictu. Latho breuiter ac suo more determinat vicia terre Terrā inquit cariosam caue: neue plaustro: neue pecore impellas. Ecce banc tantopere reformidat:vt pene vestigiis etiā interdicat. Redeam9 ad ligni cariē;z inuenimus illa.que intīs abhominātur.vicia terre.s.aride. fistulose scabre. canescentes.exese.pumicose.pl9 dixit vna significatione:q̄ possit vlla copia fimoris enarrari. Est enīz interptatione viciorꝝ quadā non erare:que nulla intelligi potest in ea. Ds natura sua an9 terra: ideoq3 ad oīa infecunda z imbecilla Idem agr optimū iudicat ad radicem montiū:planicie in meridiē excurrente: qui est situs tot9 vtalie. Terrā vero tenerā: que vocetur pulla: erit hec optima z opi agrua alias satiua. Nā intelligere libeat:dictā mira significatōe tenerā. Et quidq̄d aptari debet:in hoc vocabulo inuenietur. Illa vbertatis tpāte:illa mollis:facilisq3 culture: nec madida: nec siticns. Illa post vomeres nitescens:qualē fons ingeniorꝝ homer9 in armis ab eo dixit celatā. Addiditq3 miraculum increscentis:q̄uis in auro fieret:illa quā recentem exquirunt impbe alites vomerē comitārel:corruq3 aratoris vestigia ipa rodentes. Cicero lux altera doctrinarum:meliora inquit vnguēta sunt:que terrā q̄ q̄ crocū sapiunt.hoc cui maluit dixisse:q̄ redolent.ita est ꝑfecto illa enī erit optima q̄ vnguenta sapiet. Qz si admoneā sum9.qualis odor terre sit.ille qui queritur.sepe contingit etiaz illa quiescente sub occasu solis: in quo loco celestis arc9 capita sua dereccrit. Et cū a siccitate cōtinua imbre immaduerit. tūc illū suū halitū diuinū ex solc conceptuz emittit.cui compari suauitas nulla possit. Is esse odor in cōmota debebit reptusq3 neminē fallet ac de terre odore optime iudicabit. Talis fere in noua lib9 est terra cesa vetere silua q̄ ꝑsensu laudatur. XLII

De ratione agriculture Richardius de sancto victore in libro exceptionum.

Primo agricultura circa quattuor species exercetur in terra.s.aruū.pascuū.consitū.floriduz. Aruū.i.ager qui deputatur sationib9. Consitum vero nemorib9:vt sunt pomeria.vineta: z oliueta. Pascuū cōsistit in pascuis.vt prata.Floridū in floridis vt rosaria z orti. Tull9 in libro de senectute. Veniam igitur ad voluptates agricolarꝝ:quibus ego incredibiliter delector:q̄ nec vlla impediunt senectute.z michi ad sapientis vitā prime videtur accedere.habent enī ratōnem cū terra. que nusq̄ recusat imperium: nec vnq̄ sine vsura reddit qd accepit:agroq3 ornato z bene culto nichil potest esse ubertos:nec specie ornatius. Idez in libro officiorꝝ primo. Omniū aūt rex ex quib9 acquirit aliq̄d.nichil est agricultura melius.nichil uberius.nichil dulcius.nichil homini libero dignius. Augustin9 super genesim li.viij. Quid enim mai9 aut mirabilius spectaculū est.aut magis cū natura rex humana ratio qām modo loqui potest:quā cū cōpositis seminib9.plantatis surculis.trāslatis arbustulis.insitis malleolis.tanq̄ interrogetur queq3 vis radicis z germinis q̄d possit. q̄d ve nō possit:vnde possit:vnde nō possit. quid in ea non valeat neruoꝝ inuisibilis interioꝝ potentia. Quid extrinsec9 adhibita diligētia:z in ipa ꝓsideratōe ꝑspicere q3 neq3 qui plantat est aliquid.neq3 qui rigat:sed deus qui incrementū dat. Nā z illud opis:q̄ accedit extrinsec9:p istū accedit:quē michilominus creauit:z quē regit z quē ordinat inuisibilis de9. XLIII.

De ipsius apud antiquos veneratione. Plinius li.xviij.

Huoꝝ sacerdotes romul9 prim9 instituit. seqz duodecimū inter illos fratrem appellauit. Numa instituit deos fruge colere:z mola salsa supplicare.z vt autor est hemina. far torrere. quoniā tostū cibo salubri9 esset.id vno modo cōsecutū.statuendo non nisi tostū ad rem diuinā puꝝ esse. Is z fortune calue instituit farris torrendi ferias. Et agroꝝ terminis eque religiosas.hos enim deos tunc maxime nouerāt.Setiā scz a serendo. Et segestā a segetib9 appellabāt quaꝝ simulacra in cyrco vidim9. Nec degustabāt quidem fruges nouas aut vina antēq̄ sacerdotes primitias libassent. Agꝝ male colere censorū ꝓbriz iudicabatur. Et vt refert catho .q̄d vir bonū colonū dixissent:amplissime laudasse estimabāt:hinc etiā locupletes dicebār. Id hoc est agris plenos. Lautū quoq3 beniuolentia legz est:ne bouez pr9 q̄ ouē nominaret:qui multā indicerz frugem quidem aratro quesitā furtim nocte pauisse et secuisse.puberi duodecim tabulis erat capitale.suspensumq3 cereri graui9: q̄ homicidio comicrū ubebāt necari. Impubem vero ꝓtoris arbitratu verberari: noxā ve:duplionē ve decerni. Nā vero distinctio ciuitatis ipius bonosq3 nō erat aliunde. Rustice trib9 eoꝝ qui haberent rura:laudatissima. Urbane fere in q̄s transferri

ignominia esset desidie pbro. Itaqꝫ quattuor sole erāt a ptibus vrbis in quas habitabāt. Suburbana: pallatina: collina: esquilina. nundinis vrbē reuisitabāt. Ideoqꝫ nundinis non licebat habere comicia: ne plebs auocaretur rustica. Quies ac somn⁹ in stramētis erat. Gloriam deniqꝫ ipam a farris honore appellabāt adoriam. His itaqꝫ moribꝰ nō sufficiebāt fruges: nulla pincia rum ytaliā pascente. vexᵱ etiaꝫ incredibilis erat vilitas annone. Trebi⁹ in edilitate affid⁹ populo pstitit frumētum: quā ob causaꝫ ⁊ ei statue in capitolio atqꝫ palatō sunt dicate. Et ipe supmo die populi humeris portar⁹ est in rogum. XLIIII.

De iugerum portione.

Iugerᵱ vocatū est: qō vno die vno iugo boū exarari potest. Actꝰ dicebatur: in quo boues agerent cū aratro vno impeta iusto. huic centūiugēti pedū erat. Et duplicatus in longitudine iugerᵱ faciebat dona quidē amplissima imperatorᵱ erant: ⁊ fortiuꝫ ciuium q̄to quis vno die circūarasset plurimū. Nec e latifundus singulorᵱ pringebat arcentiū vicinos. quippe etiā lege stolonis licini incluso quingentorᵱ iugerᵱ mō. ⁊ ipo sua lege damnato. cū substituta filii psona amplius possideret. luxuriāris iā reipublice fuit ista mēsura. Manli quidez curii post triūphos: immensumqꝫ terrarum impio adiectū: nota concio est: pniciosum intelligi ciuem cui sepē iugera nō satis essent. hec aūt mensura plebeis post exactos reges est assignata. Que nā ergo tante vbertatis erat causa. ipoᵱ nempe tunc imperatorū manib⁹ agri colebant. vt pbas est credere. gaudēte terra laureato vomere: ac triūphali aratore: siue illi eadez cura tractabāt semina: qua bella: eademqꝫ diligentia disponebant arua qua ⁊ castra. siue honestis manib⁹ oia pueniebāt leti⁹: qm̄ ⁊ curiosi⁹ fiebāt. Subinde ex agris senat⁹ ac duces accersiebātur. At nūc eadē illa. s. arua vincti pedes. damnati man⁹. inscripti vult⁹. exercent. Et apud romanos quidem multo serioꝰ viciuꝫ ⁊ cultura cepit esse: primo siquidē vt erat necesse: arua tantum coluere. XLV.

De agri electōne Palladius de agricultura libro primo.

Eligend⁹ est aūt pinguis ⁊ resolut⁹ ager: qui minimū laborem petit: fructūqꝫ maximū reddit. Secundi vero meriti ager spissus est. qui labore quidē maxime ad vota respōdet. Illud aūt est genus deterrimū: qō siccū est simul ⁊ spissuꝫ: ⁊ macᵱ vel frigidum. qui videlicet ager pestiferi more fugiend⁹ est. In agro vero eligendo vel emendo cauendū est ne bonum naturalis bonitatis ⁊ fecunditatis colentū inertia deprauauerit: ⁊ inde degeneres surculos vber soli feracis expenderit. qō q̄uis emendari possit in satione melioꝛ tñ hab. rep. sine culpa melior vsus est. quā cū spe corrigi serus inuent⁹. positio ipi⁹ agri eligendi ea sit. In frigidis pincijs orienti ⁊ meridiano lateri ager debz eē oppositᵱ: ne alicui⁹ magni montis obiectu bis duabus ptibus exclus algore rigescat: aut p ptem septentrionis sole remoto: aut p occidentis in vesperam sole dilato. penitus sterilescat. In calidis vero pincijs ps totius septentrionis optāda est: que ⁊ vtilitati ⁊ voluptati ⁊ saluti equa bonitate respondeat. Plin⁹ vbi supra. Paraturos agᵱ ante oīa intueri oportet. aquarum vim: aut vicinuꝫ. Attī. regu. ille punico bello bis consul aiebat: neqꝫ in fecundissimis locis insalubrē agᵱ parandū nec effetis saluberrimū. Salubritas loci nō semp incolaᵱ colore detegitur: qm̄ assueti durāt etiā in pestilentibus. Sunt pterea quedā ptib⁹ anni salubria. nichil aūt salutare est: nisi qd anno toto salubre. Ager vtiqꝫ est malus: cū quo luctatur dñs. Catho inter prima spectare iubet: vt solū sua virtute valeat. qua dictū est positione: vt opariorᵱ copia. oppidūqꝫ validū sit ppe: vt nauigioᵱ vel itineᵱ cuect⁹: deinde vt bene sit edificatus et cultus. nichil enī agro deserto damnosius. Itaqꝫ catho de bono dño melꝰ emi. Et in agro questiosissimā iudicat vitem: nō frustra: qm̄ ante oīa cauit de ratōne impense. prime ortos irriguos. nec id falso: si sub oppido sint. Et prata: q̄ antiq̄ dixere parata. XLVI.

De salubritate aque ac agri electōe considerāda Palladius vbi supra.

Eligendi ⁊ bene colendi agri ratio quattuor rebus cōstat. aere. aqua. terra. industria. Ex bis tria sunt naturalia. vnū facultatis ⁊ voluntatis est. Nature enī est. vt eis locis q̄ colere destinabis. aer sit salutaris ⁊ clemens: aqua salubris ⁊ facilis: vel ubi nascens: vel adducta: vel imbre collecta. Terra vero fecunda ⁊ situ cōmoda aeris salubritatez declarat. Loca ab infimis vallib⁹ libera: ⁊ nebulaᵱ nocib⁹ absoluta: ⁊ habitatorᵱ cōsiderata corpuscula: si eis color sanus: capitis firma sinceritas: inoffensum lumē oculorᵱ: pur⁹ audit⁹. fauces cōmeatū liquide vocis exercentes. h⁹ genere benignitas aeris approbatur. bis aūt cōtraria: noxium illi⁹ celi spūm confitentur. Aque vero salubritas sic agnoscat. primū ne a lacunis aut palude ducat. Ne de metallis originē sumat: si sit pspicui coloris. Neqꝫ vllo sapore vel odore vicietur: null⁹ et lim⁹ insidat. frig⁹ repore suo mulceat. Estatis incendia moderetur. Sed qz solet bis oīb⁹ ad specie custoditis: occultiorē notā rectioꝛ suare natura: ipam quoqꝫ ex incolaᵱ salubritate noscam⁹. si fauces ⁊ pcentū pure sunt: si saluo capite in pulmonib⁹ ac thorace aut nulla est aut rara causa. XLVII.

De terre fecūditate explorāda.

In terris vero querenda est fecūditas. ne alba ⁊ nuda sit gleba. ne macᵱ sabulū sine admixtōne terrent. ne creta sola. ne arene squalentes. ne iciuna glaria. ne aurosi puluerul lapidosa maciel. ne salsa vel amara vel vliginosa terra. ne tofus arenosus atqꝫ icūn⁹. ne vallis nimis opaca: sed solida sit gleba. putris. ⁊ fere nigra. ⁊ ad regendā se grammis sinceritate sufficiens. aut mixti coloris: que ⁊ si rara sit. tñ piguis soli adiunctōe glutinetur. at q̄ ptulerit. nec scabra sint: nec torrida: nec succi naturalis egentia. feratqꝫ. qō frumentis dandis vtile signū est. ebulū. multū calamū. gramen. trifoliū nō macᵱ. rubos pingues. pruna silvestria. Color tñ nō magnope querend⁹ est: sed pinguedo atqꝫ dulcedo. pinguē sic agnoscas. glebaꝫ puam dulci aqua asperges. ⁊ subigas. si glutinosa est ⁊ adherer. cōstat ut li inesse pinguedinē. Iē scrobe effossa. ⁊ repleta si supauerit terra pinguis est. si defuerit exilis. si conuenerit equata: mediocris. Dulcedo aūt cognoscit: si ex ea pte agri q̄ magis displicer: glebā frictā vase dulci aqua madefactā iudicio saporis explorabis. Uincis quoqꝫ reliā p hec signa cognosces: si coloris ⁊ corpis rari aliqñ nus atqꝫ soluti est. Si virgulta q̄ pfert: lenta: nitida: fecunda sunt: vt piros silvestres prunos. rubos ceteraqꝫ hmōi: neqꝫ inforta habeat: neqꝫ sterilia: neqꝫ macra ex ultate languentia. Sit⁹ vero terraᵱ neqꝫ plan⁹: vt stagnet: neqꝫ pruptꝰ: vt defluat. Neqꝫ obruptus vt in ima delecta valle subsideat. Neqꝫ arduꝰ: vt tempestates immodicas sentiat ⁊ calores. Sed ex bis omnibus vtilis semper est equata mediocritas. Et vel camp⁹ apricꝰ: ⁊ humorē plurimū cluo valle subducens: vel collis molliter p latera inclinata deductus. vel vallis cū quadā moderatione ⁊ aeris laritate submissa. vel mons alterius culminis defensus obiectu. Et a molestiorib⁹ ventis aliquo liber auxilio. vel sublimis asper: sed nemorosus et herbidus XLVIII.

De operis rustici industria

Nunc exequi cōuenit ptem. que restat. industrie cuius hec erit cura: vel maxime quas subiecti

tenere sententias. ꝓsentia dñi ꝓfectus est agri. Semera oim surculoꝝ vel frugū ꝑclara: sed terris tuis expta cō mitte. In novo emi genere seminū ante expimentū nou est tota spes ponenda. locis humidis semina citi⁹ q̄ sic as degenerāt. opeꝝ ratio vnū modū tenere nō potest i tanta diuersitate terraꝝ. Et ideo soli ⁊ puincie cōsue tudo ꝓsideranda est: sive in surculis: sive i genere omniū satoꝝ. Que florent: cōstat nō esse tangenda virib⁹ agre stibus. Officia maxime tuuenū ꝓgruunt: impia senioꝝ In agro piculantur interioraminsi colant extrema. Ne cessitas feriis caret. fecundioꝝ est culta exiguitas. q̄ ma gnitudo neglecta. Terre altitudinē cum fecūditate: sed ad fruměta duob⁹ pedib⁹ exploza. q̄tuoꝝ vero si arbusta vel vites. Si ubi ager est siluis inutilibus rectus. Ita eū vnde: vt loca pinguia puras reddas nouales. Loca sterilia siluis tecta esse patiaris: quia illa naturali uber tate respondent. hec beneficio letantur incēdū. lupin⁹ ⁊ vicia pabularis si virides succidātur: ⁊ statim supra se ctas eaꝝ radices arentur. stercoris simulitudine agros fecundāt: qui si ex se aruerint anteq̄ proscindas: ex his terre succ⁹ aufertur. Ager aquosus plus stercoris q̄rit sic⁹ minus. Si necessitas cogat de salsa terra sperare aliquid: post autumnū plantāda est vel cōserēda: vt ma licia ei⁹ hibernis imbribus elauetur. Aliq̄d ⁊ terre vel arene fluuialis subiciendū est: si illis virgulta commit timus.

XLIX.

Iterum de quibusdam documentis artis rustice. ℣plinius vbi supra.

Nunc etiā aruoꝝ culture rationē tractare volu mus: non modo vulgari: qñquidem qui ea duli gentꝝ tractauere: quibusuis oratoribus poti⁹ q̄ agricolis scripsisse possunt videri. principiū quoq⁹ a cathone sumem⁹. Paredū inquit ne cupide emas. ⁊ i re rustica opi nō parcas. Idē catho interrogat⁹ quis eēt: quest⁹ certissim⁹: respōdit. Si bene pascas. qui primus sit. Ut bene summa oim in hac spectāda fuit: vt fruct⁹ is maxie. pbaretur: qui minimo impēdio ꝓsaturus esset hoc ex loco⁹ occasione aliter alibi decernitur. eodē pti net: q̄ agricolā vendicem esse oportere dixit. funduꝝ in adolescentia conferendū sine cōtactōe. edificandū non nisi agro cōsito. ⁊ cū qui bene habitet. sepi⁹ ventitare i agrū. frontemq⁹ dñi pl⁹ pdesse q̄ occipitū nō mentiūt Mod⁹ aūt hic pbatur: vt nec fund⁹ villam querat: nec villa fundū. dicere quoq⁹ cōuenit vt nec iuxta paludes ponendū esse: nec aduerso amne: q̄q̄ homer⁹ omnino e flumine semp ante lucanas aurꝝ insalubres tradidit veriss̄ime: in estuosis locis spectare debet septentrionē In frigidis vero meridiē. In tpatis exortū equinoctia lem. Ipi⁹ agri bonitas. quibus argumentis iudicanda sit: q̄q̄ de optime terre genere differendo: qđ dictuꝝ est sufficere possit. etiā tū traditas notas sublignauimus. Cathonis maxime verbis. ebulū. vel prunus siluestris vel rubus bulb⁹ minut⁹. ⁊ trifolium. herba ꝓtensis. q̄r⁹ siluestris. maluſq⁹ frumentarii soli note. Ipse nigra ter ra cinerei coloris. Omnis creta coquit nisi pmacra. Ba bulū etiā nisi id premue: ⁊ multo campestrib⁹ magis q̄ cliuosis respondet eadē. Agri modū in primis fundū antiqui putauere. Ita quippe censebāt. Satius esse mi nus serere. ac melius arare. qua in sententia virgilium quoq⁹ video fuisse. vna fuit antiquoꝝ vox. Temerarū ⁊ fortasse estimetur penit⁹ incredibile. nichil min⁹ expe dire: q̄ agꝝ optime colere. Nā bene quidē colere neces sariū est. optime vero damnosum. ꝓterq̄ sobole sua co lono. aut pascēdis. Aliquin colente dño. aliēs messes colligere nō expedit: si computetur impendiū ope. ac te mere olimā. nec quasdā terras diligenter colere: sicut in sicilia tradūt. Itaq⁹ decipi aduenas dicunt. Inde reli qua. piscquamur oculo. Nequā esse agricolā. quisquis emeret qđ ei ꝑstare fund⁹ posset. Malūq⁹ patremfami

lias esse. quisq⁹ interdiu domi faceret: qđ noctu posset. nisi tūi in celi tempestate. peiorem quoq⁹ q̄ ꝓfestis die bus ageret. qđ feriatis deberet. pessimū vero q̄ sereno die pot⁹ oparetur sub domi tecta: q̄ in agro. frutecta optime tollunt igne: filix biennio moriť: si frondē agere nō patiaris. id efficacissime ꝓstat germinātis ramis baculo decussis. Succ⁹ eni ex ipa defluens necat radi ces. Aiūt ⁊ circa solstitiū aurilias nō renasci. nec arun dine sectas aut exaratas vomeri arundine imposita ꝑ cipiunt. Iuncosus ager verti pala debet. At in saxolo qdentib⁹. humidiorem agꝝ vtilissimū est fossione cōci di atq⁹ siccari. fossas vero retusis locis aptas relinqui In solutiori terra sepib⁹ firmari. Extirpāde silue ratio uem. pdidit democritus. lupini floze in succo cicute vno die macerato. sparsisq⁹ radicib⁹.

L.

De multiplici cultura terre. Isidor⁹ li. xvij.

Cultura est qua frumenta vel vina queruntur ex terra magno labore. s. ab incolendo sic voca ta. diuitie siquidē antiquoꝝ in his duob⁹ erāt. videlicet bene pascere: ⁊ bene arare. Cultura quidem agri multiplex est. s. cinis siue stipularū incensio. sterco ratio. intermissio. aratio. occatio. runcatio. Cinis est in cendū ꝑ qđ ager inutilem humorem exudat. Aratio dicta est: qꝝ de ere pri⁹ terre culturā exercebant. anteq̄ ferri fuisset vsus reptus. Duplex aurē est aratio. s. ver nalis ⁊ autumnalis. Intermissio est qua alternis annis vacu⁹ ager vires resumit. Stercoratio est letaminis aspersio. Sterc⁹ aūt vocatur. vel qꝝ sternitur in agris. vel qꝝ exterǧi oporteat: quidq̄d sordidū i ciuitate redū dat. Idem ⁊ fim⁹ est qui ꝑ agros iacitur ⁊ dict⁹ fimus qꝝ fiat mus. i. sterc⁹. qđ vulgo letamē vocatur eo q̄ suo nutrimento leta faciat germina fddatq⁹ arua pinguia ⁊ fecunda. Occatio cū rustici satione facta: bobus di missis: grandes glebas cedunt: ac ligonib⁹ frangūt Et dicta est occatio: quasi obcecatio: eo q̄ operiat semina. Occare igitur est opire terra semina: vites vel arbores Runcare est a terra herbas vellere. Nā rus terra est Sulc⁹ a sole vocat⁹ est: eo q̄ prosciss⁹ solem capiat. Et ꝑscissio est aratio prima: cū adhuc dur⁹ ager est. Satio dicta: quasi satoꝝ actio. Serere aūt vocatum est: qꝝ hoc sereno celo faciendū est: nō ꝑ imbres. Plinius li. xviii. In egipto mlus vice coloni fungens: inci pit euagari e solstitio: aut noua luna: ⁊ primo quidem lente: deinde vehementi⁹: q̄diu sol est in leone Mox in virginem trās gressō pigrescit. atq⁹ i libra resident: si du odecim cubitoꝝ nō excesserit: certa est fames: nec min⁹ si. xvi. exupauerit: tanto esti tardi⁹ decidit: q̄to abundā tius creuit: ⁊ sementē arcet. vulgo credebaī ab eius de cessu serere solitos: moꝝ impellere sues vestigiis semi na deprimentes. ⁊ hoc quidem in madido solo antiqui tus facitatū credo. Nunc aūt marari certū est: abiecta pri⁹ semina in limo digressi amnis: hoc est in nouembri mense incipiente: postea pauci runcant.

LI.

De agri cineratione. Actor.

Cineratio igitur. vt dictuꝝ est. incensio est stipu larū ꝑ quā ager inutilem humorem exudat ſm ysidoꝝ. Nā vt etiā supius dictū est iuxta plini um: humidiorem agꝝ siccari est vtilissimū. Plin⁹ li. xvii. Cineris vsus adeo placet trāspadanis: vt antepo nunt eū fimo iumētoꝝ: qđ qꝝ leuissimū est: ob id exurūt vtroq⁹ tū piter nō vturtur in eodem oruo. nec in arbu stis cinere: nec ad quasdaꝝ fruges. Būt etiā qui pulue re vuas ali iudicent. pubescentesq⁹ puncrent. ac viciū arborūq⁹ radicib⁹ aspgant: qđ narbonensi puincie cer tum est: ⁊ vindemias citi⁹ sic eo coqui: qꝝ pl⁹ ibi puluis q̄ sol cōfert. Palladi⁹ vbi supra. Ut aūt supius dictū est ager inutilib⁹ siluis tect⁹ diuidend⁹ est. Nam loca pinguia sunt in puras nouales redigenda. Locaq⁹ ste rilia siluis tecta esse patienda. Nā illa quidem rūdent

vbertati naturali. hec aũt beneficio letantur incendi: sic tñ vrenda distinguẽ: vt ad incensum agr̃ post quin quennũ reuertaris. Ita nimiꝝ efficies: vt equaliter. s. sterilis gleba cũ fecunditate contendat. ¶ Idẽ in li. ix. Mense augusto vrenda sũt pascua: vt t altoꝝ fruticuꝫ festinatio reprimatur ad stipites: t incensis aridis noua letꝰ herba succedat. LII.

¶ De stercoratõe ¶ Plinꝰ vbi ꝫ sez li. xvij.

Imi vsum argeus rex excogitasse traditꝫ in grecia. diuulgasse vero hercules in ytalia: que suo regi stercucio faum filio ꝓpter eꝰ inuentionez tribuit immortalitatem. Varro dat principatũ ex auiarijs fimo. s. turdoꝝ: qõ etiã pabulo boũ suũqꝫ magnifi cat: nec alio cibo pinguescere celeriꝰ asseuerat: primum columella facit columbarijs: mox gallinarijs. fimo nã tantũ alitũ damnato Ceteri autores ꝓsensu humanas dapes ad hoc in primis aduocãt. alii ex his ꝓferunt bominũ potꝰ in coriaꝝ officinis pilo madefacto. Alii per se aqua iterum largiusqꝫ etiã q̃ cuꝫ biberint admixta. Quippe plus ibi male domandũ est. cũ ad vinꝰ illud vini homo accesserit. Hec sunt certamina quibꝰ inuicẽ ad tellurem quoqꝫ alendã vruntur boues Alii proxime spurcicias suũ laudãt: columella solꝰ damnat. Alii cuꝫ cunqꝫ quadrupedis fimũ dicũt exitiosum Aliqui vero columbaꝝ ꝓferunt: primuꝫ deinde capraꝝ est. de hinc ouiũ: deinde boũ. Nouissimusqꝫ iumentoꝝ. Lup repe rerim oleas gaudere maxime cinere e calcariis forna cibꝰ. Varro ꝓceptis adicit equino qõ leuissimũ sit alen di segetes. ꝓata vero grauioze: t qõ ex ordeo fiat: mul taſqꝫ gignit herbas. Quidã etiã iumentoꝝ fimũ ꝓfe runt bubalino ouillũqꝫ caprino. oibus vero asinoꝝ: qm asini lentissime mandũt. Ecõtrario aũt vsus aduersus vtrũqꝫ pnunciat. Pozro inter oms ꝓstat nichil melius esse lupini segete: priusq̃ suliquet aratro: vel bidentibus versa manipulisue vescetis circa radices arboꝝ ac viti um obruatis. Ar vbi nõ sit pecꝰ: ipo culmo. vel etiã fili ce stercorare arbitrãtur. Latho. Sterꝰ vnde fiat. stra menta: lupinũ: palcas: fabalia: ac frõdis iligneas: quer nasqꝫ ex segete cuellito. Ebulũ: cicutã: t circum salicta herbã auctã viuãqꝫ ea substernito ouibꝰ. frondẽqꝫ pu tridã: vinea si macruerit. sarmenta sua ꝑburito: t utidẽ inarato. Itemqꝫ vbi satur? eris frumentum: oues dele ctato. Necnõ t satis quibusdã ipis dicit pasci terram Segetem stercorãt fruges lupinum: faba: vicia. Sicut ecõuerso cicer: qꝫ vellitur: t qꝫ salsũ est: ordeũ: fenũgre cum: t eruũ. hec oia segetẽ exurũt: t omnia que vellũtur Virgilꝰ etiã lino segetẽ exuri: t auena: t papauere ar bitratur. Fimeta vero fieri sub diuo in loco concauo: t qui humorẽ colligat: iubet. stramentis intecta: ne ĩ sole arescant: palo e robore depacto: ita fore ne inmascantur his serpentes. ¶ Idem in li. xviii. Sunt qui optime ster corari putent sub diuo retibꝰ inclusa pecoꝝ mansione. Ager si nõ stercoratur alget. Si nimiũ stercoratus fue rit: aduritur Satiusqꝫ est id sepe: q̃ supra modũ facere quo calidius solum est: eo minus addi stercoris ratõ est LIII.

¶ De stercoratõis tpe. ¶ Idẽ in li. xvij.

Lurimũ vero ffert miscere fimũ terre fauonio flante: ac luna sitiẽte. Id aũt pleriqꝫ intelligũt praue ab ortu fauonii faciendum: ac februario mense tm: cũ id pleraqꝫ fata mensib̃ aliis postulẽt. Ar quocunqꝫ tpe fiat. curandũ est. vt ab occasu equinoctia li flante vento fiat: luna decrescente ac sicca. nitrũqꝫ in modũ obseruatõe tali vbertas augetur. eiusqꝫ effectꝰ. ¶ Palladi? li. i. Mense februario tpatis locis incipiũt prata custodiri: que pri? si macra sint: debent sparso le tamine saturari. qõ eiciendũ est luna crescente: q̃toqꝫ recentiꝰ fuerit nutriendis herbis. plus tãto valebit: qõ a gre fundendũ est supiori: vt eiꝰ succꝰ p totũ possit cla bi. ¶ Idem in libro. x. Pozro in mense septẽbri circa eq̃ noctiũ stercorandi sunt agri: sed in colle spissi?. In cam po rari?: letamina disponenda sunt cũ luna minuitur. que res videlicet si obseruet herbis officiet: vti iugero asserit columella sufficere stercoris carpẽta. xxiiii. in pla no vero. xviii. Sed idem cumuli tot dissipandi sũt: quot ea die exarari potuerit: ne. s. ericcata stercora nil ꝓsint. Eiiciunt quidem letamina etiã qualibet hyemis parte si eiici nõ potuerint in suo tpe. Itaqꝫ anteq̃ seraẽ pub uis stercoris more seminis p agr̃ puici debet t sparsi: terraqꝫ sarculis pmisceri. nec pdest vno tpe nimiũ ster corare: sed frequenter ac modice. Ager aquosus stercoris requirit plꝰ: sicꝰ vero minꝰ. Ar si letaminis copia nõ abundat: hoc etiã p stercore optime cedat: vt sabulo sis locis spargas cretã. i. argillã. cretosis aũt ac nimium spissis sabulonem. hoc t segetibus ꝓficit: t vineas pul cerrimas reddit. naꝫ t letamen in vineis saporem vini viciare ꝓsuevit. ¶ Idem in li. xi. Mense aũt octobri si suppetit intermissũ fimo sunt oliueta stercoranda locis maxime frigidis LIIII.

¶ De aratõe ¶ Plinius libro. xviij.

Arando seruandũ est catbonis oraculuꝫ: qõ est bene colere: t bene arare agr̃ lutosam terrã ne tangito. vi omnia arato: priusq̃ ares. pscindi to: hoc ei vtilitatẽ habet: qꝫ inuerso cespite necant her barum radices. boues aratris q̃ artissime iungẽdi sunt vt capitibꝰ sublatis arent: sic enĩ colla minime contun dunt. Et si quidez inter arbores aut vites aretur filcet lis capistrati incedãt. ne germinũ tenera ꝑcpant. om ne aruũ debet subigi rectis sulcis: mox t obliquis. In collibꝰ aratur trãsuerso tm̃ monte. Sed modo in supio ra: modo in inferiora rostrante vomere: tantũqꝫ laboris est boim: vt etiã boũ vice fungãtur. Nã sine alalibꝰ bis montane gentes arant sarculis. Arator nisi incurvus: ꝓuaricatur. purget vomerẽ subinde stimulꝰ cuspidatus rulla. scamna inter duos sulcos cruda ne relinquantur glebe ne exultent. ¶ Palladi? li. i. Qui arãdo crudum soluꝫ inter sulcos relinquit: fructibꝰ suis derogat t ter re vber infamat. ¶ Idẽ in li. ii. Boues ad arandũ meli us collo q̃ capite iungũtur: quos vbi ad mensurã venc rint aratoꝝ retineat: ugũ quoqꝫ ptollat: vt eoꝝ colla refrigerent. Sulcꝰ enĩ in aratõe longioꝝ q̃. exx. pedum nõ debet esse. Seruandũ est aũt ne inter sulcos terra ũ emota relinquatur: sed glebe oms dolabris dissipentur Equaliter vero terrã cognoscis esse motã: si trãsuersaꝫ p sulcos multos equaliter partitã. pspexeris vt nõ inter ligatur vtro vomer icrit: que res sepi? facta bubulcos ab hac remouebit negligentia. Obseruandũ est ne are tur ager lutosus. aut qõ sepe fit post longas siccitates imbre leui pfusus. Naꝫ in terra q̃ lutosa tractaẽ: in pri mordio fertur nõ posse tractari toto anno. Que aũt su pra leuiter infusa est: ac subter sicca: si tunc aretur per triennũ fieri sterilis asserit. Ideoqꝫ mediocriter infu sus ager: vt nec lutosus: nec aridus sit: pscindi debet. si collis trãsuersus est p latera sulcari debet. q̃ forma tũc fuanda est cũ semẽ accepit. LV.

¶ De tpibus arandi. ¶ Plinius vbi supra.

Epidioꝝ locis a bruma pscindi debent arua t frigidioꝝ ab equinoctio verno. Maturius aũt sicca regione q̃ humida maturi? densa ter ra q̃ soluta. pingui q̃ macra. vbi sicce t grauel sũt esta tes. Terra cretosa t graculis vtilꝰ in solstitiũ t aurum ni equinoctiũ aratur: vbi vero leues sunt est? ac frequẽ tes imbres: pingue herbosumqꝫ solũ: ibi melꝰ calorib? Altũ t graue solum etiã hyeme vomeri placet. Tenue valde t aridũ paulo ante sationis tempꝰ. Quidã ab eq̃ noctio verno pscindi volunt: qõqꝫ vere semel aratũ est ¶ Palladi? li. ii. Mense februario locis tepidis. aut si tempꝰ clemens t siccũ fuerit. colles pingues proscindi

cōuent. ¶ Idem in libro viii. Mense marcio locis q̄dē frigidis prata purgari atq; serenari oportet. locis aūt calidis colles pingues ⁊ agros vliginosos proscindere et exarare cōuenit. ¶ Idem in libro quito. Mense quoq; aprili pingues agri q̄diu aquam tenent: post vdus proscindendi sunt. Cū ⁊ omnes herbas ptulerunt: et eorū semina nondū maturitate firmata sunt. ¶ Idē in libro vi. Mense nichilominꝰ maio pingues herbosiq; proscindūtur agri. ¶ Idem in libro vii. Mēse vero iunii frigidissimis locis que maio ptermissa sunt excolūtur oportet fere tūc agros eque proscindi herbosis ac prīsꝰ glidis vinetis occari. ¶ Idem libro ix. porro mense augusti et circa Kalendas aprilis. ager planus humidꝰ exilis scipi at exarari. LVI.

¶ De agris incultis aperiendis.

¶ Idem in libro sexto.

Mense maio vt dictū est agros gelidos herbosos q; proscindi oportet. verum si agros incultos volueris apire: cōsidera: siccus an humidus sit ager silvis aut gramine: frutectis tectus aut filice. Et si quidē est humidus fossarum ductibus est vndiq; siccandus. Sed aperte quidē fosse note sūt. Occulte aūt hoc mō fiunt: sulci per agrum tramersi ternorum pedū altitudine imprimunt: postea vero vsq; medietatē lapidibꝰ minutis aut glarea replentur ac desup terra que fuerat egesta equātur. Sed fossarum capita vnam patentem fossam petant. ad quā declives currāt: sic et humor deducetur: et agri spacia non peribūt. si vero lapides defuerint: sarmentis vl stramētis subiectis coopiant. aut q̄buscūq; virgultis vel si ager ē nemorosus. extirpatis aut raro relictis arboribꝰ excolatur. Si vero lapidosus fuerit: p macerias saxoꝝ turba collecta: et purgari et in de minui poterit. frequenti aratōe vincūtur gramē et uncus et filices. Sed filicem. si sepe fabā conseras vel lupinos et subinde nascentē mucrone falcis incidas. intra exiguū tps absumes. ¶ Idē in libro viii. Mense iulio cū luna decrescit agri siluestres vtilissime extirpant arboribus atq; virgultis defectis radicibus atq; combustis. ¶ Plinius vbi supra. Frutecta quippe igni tollūtur optime. silue quoq; ratōnem extirpande prodidit democritus. lupini flore in succo cicute vno die macerato splisq; radicibus. LVII.

¶ De iteratione et occatione et resectione.

¶ Palladius vbi supra.

Mense iulio agri qui aprili fuerant proscissi circa Kalendas sunt iterandi. ¶ Idem in li. x. Mēse quoq; septēbri ager pinguis. ⁊ qui tenere diu cōsuevit humorem. tercia vice debet arari. q̄us et humido āno possit ante terciari. Eodem etiam anno piter et mense ager humidus et planus et exilis. quem augusto mēse diximꝰ debere primi exarari. iterari debet ac semiari porro graciles diu nunc primo sūt arandi. et statim serendi. ¶ Plinius vbi supra. Aratione p transuersum iterata. occatio sequitur. vbi res poscit crate vel rastro et semine sato fit iteratio. Et vbi ysuetudo patitur. crate dentata vel tabula aratro adnexa. quod lirare vocāt operūq; semina. vnde primū deliratio est vocata. Quarto seri sulco virgiliꝰ estimatur voluisse cuꝰ dixit optimā segetē esse: que bis soleꝝ bisq; frigora sensisset. Spissi? solum vt plerumq; in ytalia melꝰ est seri quinto sulco ī tbusculis vero nono. Nec obmittemꝰ arādi ratōem vnā ī transpadana ytalia bellorꝝ iniuria excogitatā. Galassi cū subiectos alpibꝰ depopularent agros. panicū milūq; iam excrescens: temtauerunt. Et postquā natura respuebat: inarārunt ar ille messes duplicare docuere: quod nūc arrare vocāt idest aratrare. Hoc aūt fit vel incipiente culmo. vel cū iam bina terna ve folia emiserit: nec recens subtrahamꝰ exemplū: quod in agro treuerico nuper est compertuꝫ. Nam cum bieme pregelida capte segetes essent. resarientes campos mense marcio reseuerunt. vberrimasq; messes habuerunt. LVIII.

¶ De seminatione.

¶ Palladius li. primo.

Omnia vero que in terra serūtur. crescente lūa et diebꝰ tepidis sunt serenda. Nam repor cuncat: frigus includit. frumenta omnia maxime letant: patente et soluto campo. et ad solem reclino. Spissa et cretosa et humida terra bene far et triticū nutrit. ordeū soluto delectatur et sicco. Nam si in lutoso agro sp̄gitur. morietur. Trimestris satio locis frigidis limosisq; conuenit. vbi qualitas estatis humecta est. ceteris ratio respondet euentui. Bemē trimestre locis tepidis melꝰ respondebit: si seratur autūno. Omnia legumina grecis autoribꝰ seri iubentur in sicca terra: faba tamē mō in humida debet aspgi. Omne triticum solo vliginoso post terciā satōem in gen? siliginis cōmutatur. Tria vero mala in his nocent: sterilitas: morbus: vicium. q̄uis tempatis agris serendum sit: tamen si siccitas longa est semina occata potius in agris: q̄ horreis seruabuntur. Seminarium mediocri terra instituere debemꝰ vt ad meliorem q̄ sata fuerint: transferantur. Ortus q̄ celo clemēti subiacet: ⁊ fontano humore pcurritur. ppe est: vt liber sit: et nullā serendi disciplinā requirat. Semina vero plusq̄ annicula esse nō debēt. Ne vetustate corrupta nō pdeant. frumento collis grano quidem est robustius. sed mensura refundet minꝰ. Serendi tpa licet signata sint p menses certa: ea tamē secūdū loci ac celi naturā vnusquisq; obseruare debꝫ. Frigidis locis autūnalis sarō fiat celerior. verna vero tardior. Calidis aūt regionibꝰ et aurūnalis potest fieri serior: et verna maturior. omnia vero serenda sunt: vt dictum: est cū lūa crescit. secanda vl legenda cū decrescit. ¶ Plinius vbi supra. Plurimū vero refert soli cuiusq; ratō. Terra vero si fuerit quā teneram appellauim? ordeo sublato milium seri potest. eoq; condito: rapa. bis sublatis ordeum vel triticum. sicut in campania. fatisq; talis terra aratur: cum seritur. Alius est ordo: vt vbi adoreū fuerit cesset q̄uor mensibus hibernis vernāq; fabā recipiat. aut añ hiemalē: ne cesset minusq; pinguis alteznari potest ita: si frumento sublato: legumen seratur tezcio. gracilior et in annū tercium cesset. frumentū quidā vetant seri nisi in ea q̄ primo anno q̄euerit nec nisi ager stercoratus sit. virgilius alternis cessare suadet arua. Et hoc quidem vtilissimū est: si patiantur ruris spacia. Quod si neget cōditio: far serendū est vnde lupium. aut vicia vel faba sublata sint. et que terram letiorem faciunt.

LIX.

¶ De sarculatione.

¶ Plinius libro xviij.

Oro siligo et far. ordeum et triticū in terra seminata et occata die? cōgruis sariendā sūt atq; runcanda. Sarculatio induratam hiberno rigore soli tristiciā laxat tpibus vernis. nouosq; soles admittit. At vero q̄ sariet: caueat: ne frumenti radices subfodiat. Triticum et ordeū ⁊ fabam bis sarire melꝰ est. Runcatio cū seges in articulo est: cuulsis inutilibꝰ herbis: frugū radices vindicat: segetēq; discernit a cespite. Legumiuꝫ cicer cadēq; far desiderat. faba rūcari nō gestit: q̄m herbas excedit et euincit. lupinū tñ rūcatur. Milū ⁊ panicū occatur ac seritur sed nō iteratur nec rūcatur. Vicia ⁊ fascoli tantū occātur nō rūcātur. Sunt aūt genera terre. quoꝝ vbertas pectinari segetē in herba cogat cratis: ⁊ boc genus dentatis stilis ferreis. Palladius libro secūdo. Mense ianuario serenis ac siccis diebus dū gelicidia nō sunt: frumenta sarculanda sūt. Quod quidā opus pleriq; negāt fieri debere eo q̄ eoꝝ radices detegantur aut incidantur ⁊ frigore subsecuto necentur. michi vero tñ herbosis locis hoc faciendū esse videtur. Sed triticū ⁊ far sarūtur foliorum quattuor: ordeū quinq;. faba vero et legumina

cū supra terrā quattuor digitis fuerint. lupin⁹ aūt qui vnā habet radicē:si sarculetur extinguitur: qō nec etiā desiderat:qz pter auxiliū cultoris affligit herbas:faba si sarculetur bis pficiet multū fructū z maximū reddi tura:vt ad mensurā modii cōplendi: fresa ppemodum respondebit sicut integra.porro si segetes iā siccas sar culaueris:aliquid z cōtra rubiginē pstituit. maxie aūt ordeū sarietur siccū. LX.

De terra vineis et arboribus apta.

Olum vineis ponendis est aptū nec spissus ni mis nec resolutum ppius tñ resoluto: nec exile nec letissimū.primū tñ leto: nec campestre: nec ceps:sed pot⁹ edito campo:nec siccū nec vliginosum: modice tñ roscidū:nec salsum:nec amaz.hoc enī viciuz vina z̄ristat sapore corrupto. Ad pastinandus demqz pot⁹ eligendi sunt agri rudes: vel maxime siluestres. vltima conditio est ei⁹ loci in quo vineta fuerūt: quo si necessitas coegerit.exerceatur pri⁹ aratōib⁹: vt abolitis vinee pdoris radicib⁹: oīmqz illaz carie z squalore depulsis.tut⁹ iduci possit nouella vitis Thosus z alta durioza vbi gelu relaxātur z solib⁹: pulcerrimas ferūt vineas.refrigeratis estate radicib⁹ z humore detento. Sed z soluta glarea:z calculosus ager:ac mobilesi lapi des.si tñ hec oīa glebis se pinguib⁹miscuerūr. Silex tñ cui terra suppolita est:qz frigid⁹ z humoris tenax ē: sitire nō patitur estate radices. loca vtez ad que de ca cuminib⁹ terra decurrit.vel valles quas fluminū agge sto saturabit:sed hec in bis locis: q nō possunt infesta esse gelu ac nebulis. Arenosa etiā terra aliqñ est cōmo da. Argilla sola grauiter inimica:z cetera in generali bus dicta. Nā loc⁹ qui misera virgulta pduxerit vl' vli ginosus.vel salsus.vel amarus.aut siticulosus.aut ari dus imprzobatur. Sabulo niger ac rube⁹ vtilis est.sicu bi terra fortis pmixta est. Carbuncul⁹ nisi stercozetur macre in eo vinee reddūtur. In rubrica difficile comp bendūr:q̄uis postea nutriātur. Ar hoc gen⁹ terre opi bus inimicū est:qz puo vel humore vl' sole nimis made scit:aut dura est. Maxime vero vtile solū est: qō inter oīes mimeratas temperamentū tenet:raroqz q̄ ꝑden o primum est. LXI.

De ipsarum pastinatione.

Ense ianuario tps est congruū pastino. qō qui dem trib⁹ fit generib⁹.aut terra p totuz fossa. aut sulcis.aut scrobib⁹. Terra tota effodi debz vbi ager immund⁹ est.vt siluestrib⁹ truncis: atqz radi cibus filicis:herbarūqz noxiaz:spacia liberent.vbi ve ro munde nouales sunt: scrobib⁹ aut sulcis pastinande sunt.sulcis vero melī⁹ erit:qz humoꝛ velut in totū spa cia pastinata trāsmittūr.q̄ si scrobes fieri placet:faciat eas cultoz trib⁹ pedib⁹ altas.duob⁹ ac semis latas.tri bus vero longas.vltra tres aūt fodiende nō sunt alti⁹. ne laborent frigore sarmenta que pangim⁹.latera vero scrobib⁹ incisa sint equaliter: ne vitis obliqua sauriet alta nitentib⁹ ferramentis:cū fossoz incūbit.pastino ve ro qō oīe versabitur triū vel duoꝛ z semis pedu⁹ alti tudine:terra vniuersa fodietur. in quo adhibēda est di ligentia:ne crudū solum fraude cultoz occulte includat Quā.s.rem subinde custos virga in qua ꝑdicte altitu dinis mod⁹ signatur:explozet p spacia q̄ fodūtur. Ra dices omnes ac purgamenta maxime ruberi ac filicis in summū egeri faciat:que cura est etiā in oīm positio nis genere seruāda.loc⁹ igitur pastinādus pri⁹ impedi mentis z oīmbus cliſis arboribus liberetur:ne post assi duo calcatu terra fossa solidetur. Si camp⁹ est:duobus ac semis pedib⁹ pastinetur:si cliu⁹ trib⁹.collis ꝓruptus quattuoꝛ.ne terra decurrat citi⁹.vallis aūt duob⁹ pedi bus.Sed ager vliginosus:qui humores eructat altius fossius:nō ampli⁹ q̄ in pedē semis effoditur. Idē li. iii. Mense aūt februario oīa genera pastinati soli vel sulci seu scrobes vtrib⁹ cōplendas estimo. plano igit lo co vitis statim ponꝛi debet.cui⁹ gen⁹ nebulas z pruinas sustinet. Collib⁹ aūt tepidas:q̄ siccitatē z ventos tolerant statuas. Agro pingui graciles z fecundas:macro fera ces z solidas.denso validas z frondosas: frigido vero nec nebuloso:que hiemē sceleri ꝓmaturitate preueniunt: aut q̄ duris acinis securi⁹ inter caligines florent. Beni qz ventoso statue tenaces. Calido grani teneriores. Et humido feraces. Sicco aūt illas:q̄ ferre nō possunt plu niales impet⁹. Et breuiter eligenda sunt vtrū genera: que vinoꝛ suoꝛ pfessione cōtraria loca diligūt: bis in quib⁹ durare nō possunt. placida sana regio ac serena: tuto gen⁹ oīne suscipit LXII.

De ceteris arboribus similiter pastinādis

Odem quoq⁹ mense locis ꝓpatis instituenda sunt olineta:que z pastinis ꝓserenda: q si olive tum suo loco facere volueris. hec terraꝛ gene ra sequeris. Terrā videlicet glarea ꝑmixtā.aut cretam sabulonis ꝓiunctōe resolutā. aut pinguē sabulonē. aut densioꝛē.aut niuide nature terrā. Creta figuli omnino repudiāda est:ac terra vliginosa:z in qua semp humoꝛ assistit:sabuloqz macer:z nuda glarea. q̄uis eni comꝑ hendat:nō tñ ꝓualescit. Seri potest:z vbi arbutus aut ilex steterat. Nā cedrus excisa radices noxias relinqt: quaꝛ vir⁹ oleā necat. Arbores quoq⁹ pomifere ita pa stinis disponi possunt a septentrionali regione:de q̄bus sigillatim dicem⁹ infra:qz specialiter sunt tenēda. Nā z pomis eadem terra q̄ vitib⁹ ꝓuenit. Scrobes aūt ma ioꝛes sunt faciende:z inter ordines triceni pedes relin quendi.plante quidem statuende sunt radicate: seruan dumqz ne cacumina vel manufracta: vel erosa non cre scant. vnusquisqz ordo generi suo ꝓputetur.ne infirme a valentioꝛib⁹ oppꝛimātur.declino exili in planū ac pin guem z humidū trāsferātur.Et vbi regio siccioꝛ est.aq̄ tionib⁹ adiuuetur. LXIII.

De vineis fodiēdis et arboꝛib⁹ circūfodiēdis

Odem quoq⁹ februarii mense locis maritimis z calidis vites sunt fodiende. Et eodez tempe si q̄ sunt in seminarijs plante sunt circūfodiēde Idem in li.xii. Porro in mense marcio frigidis locis celebranda est vineaꝛ fossio. Egras aūt vites: vel qui bus fruct⁹ arescit ꝓuent circūfodi:z urinā veterem sꝰ fundi. Itemqz cinerē sarmenti vel querci aceto mixtuz subiice.vel incisas circa terrā letamine refice atqz refo ue.z que germināt fortioza dimitte Idē in li.v. Mē se quoq⁹ apꝛili locis frigidissimis fossio vineaꝛ aū ꝑd debet pagi.z si q̄ restabunt de marcio mense. vites quo qz sunt inserende.porro seminaria q̄ ante facta sūt her bis liberentur:ac leuiter circūfodiātur. Idem in libro sexto. Porro in mense maio assidue seminaria fodūtur ac locis pgelidis ac pluuiosis olee putātur. ciusqz mu scus abraditur. Idez in li.viii. Mense augusti nouel le vites mane ac vespe iā caloꝛe depolito debent effodi z auerso gramine puluerizari hoc eni mense. vel aū ca niculares dies vtiliter extirpātur carix z filices. Arbo res quoq⁹ q̄ in messe steterant:aggestione terraꝛ obrui debent.messibus sectis.ꝓpter nimios ardoꝛes solis. Idem in li.xii. Mense vero nouembri locis frigidis nouellas vites z arboꝛ plantas ꝓuent circūfodi z opti ri. Idem li.xiii. Beniqz decembri mense ad instituen das vites sicut ante tractatū est: inchoemus effodere. LXIIII.

De pratis instituendis et colendis.

Idem in li.x.

Prata si libuerit nouella fozmare. mēse septem bri locū pinguem.roscidū.z planū:leuiter incli natum.vel bmōi vallez oportet eligere. vbi bu moꝛ nec statim ꝓcipitari cogitur:nec diu debet herere potest quidē i soluto loco z graculi prati forma:si riget

imponi. Extirpand⁹ est itaq; hic loc⁹ tpe. t liberandus impedimentis omnibus herbisq; laterib⁹ t solutis. vir gultisq; deniq; cū fuerit frequēter exercitat⁹. multaq; azatōne resolutus. submotis lapidib⁹. et glebis vbiq; cōfractis. stercoretur luua crescente recenti letamie. ab vngulis vero iumentorū intactus seruetur attentione sūma. precipue quotiens humescit ne solū iequale reddant. multis locis impressa vestigia. Si vero prata vetera muscus obduxerit. ē abradend⁹ scalpris. et eisdem locis spgenda sūt feni semina. quodq; ad muscū necauum pdest cinis est sepius ingerend⁹. Quod si locus caret incuria vetustate sterilis est factus. exaretur ac denouo rursus equetur. Nam pratū sterile plerūq; arare cōuenit. Ac in nouo prato cōseri pōt rape. quaq; messe finita. cetera que dicta sūt exequenda. Rigari vero nō debet. anteq; durū solum fecerit. ne cratem eius minus solidam vis interfluī corrumpat humoris. ¶ Idem in libro xii. In mense quoq; nouembri maxime principio prata noua pōt institui more p̄dicto. ¶ Idez in libro. ii. Mēse vero ianuario in locis apricis aut macris vel aridis iam prata sūt purgāda. t pecore vendicāda. ¶ Idē in libro. iii. Porro mēse februarii prata locis temperatis incipiūt custoduri. t prius si macra sint. debēt sparso letamine saturari. ¶ Idem in libro vi. Mense maio. in locis calidis. siccis. siue maritimis. fena recidantur. priusq; arescant. q; si pluuis infusa fuerint. conuerti aliquādo nō debent. q; ps cor sūma sicca ē. ¶ Plinius libro xviii. Prata cedūtur circa kalendas iunii. quorū facillima est agricolis cura mimūq; impendii. in leto solo vl humido vl riguo. caq; aqua pluuia rigari via publica vtilissimū simul. t herbe arare deinde cratire. sere florem ex fenilibus atq; ex p̄sepibus feno dilapsum spgere prius q; eradant. nec primo anno rigari. nec pasci. ad scōa fenilecia. nec herbe vellant. obtritusq; bebent. Senescūt p̄ta. restituiq; debēt faba in hil sata. vl rapis. vl milio. mox in anno sequenti frumēto. Rursusq; i prata relinqui tercio. Secādi tpus est feni. cū spica deflorescere cepit ac roborari. secandū est cū anteq; ia relucat. At fenū inquit catho ne seces. prius q; semē maturū sit. Quidā pridie rigant vbi rigua sunt. Noctib⁹ solicidis secare melius est. Sectum aut oportet ad solē verti. nec nisi siccū. cōstrui. ni fuerit obseruatū hoc vili genter. maturino nebulam q̄dā exalare. moxq; sole accendi. t cōflagrare certū ē. rursus⁹ delecta rigari oportet. vt feretur autūnale fenū. quod vocant cordum. porro in vmbra plerisq; locis etiā nō rigua secantur quater i anno. Et postea in ipso pabulo armentor⁹ nouissim⁹ alimenti est q; p̄ feno. ¶ LXV.

¶ De ortis in terra cōserēdis et areis faciēdis. ¶ Palladius libro primo.

Ortus vero maxime sterquilinio sit subiectus. Cur⁹ em̄ succ⁹ sponte fecundz. Ab area longe situs. nā pulueremq; paleaq; patitur inimicū. felix aūt ortī positō. cui leuiter inclinata planicies. cursus aque fluentis per spacia discreta deriuat. Si fons desit aut imprimendus est puteolus. aut piscina cōstruenda supius. aut aquas illi pluuia cōferente. ortus p estuos ardores rigetur. Q; si hac omni facilitate caruerit. semper alit⁹ tribus vel. iiii. pedibus. ad similitudinez pasti ni fodias ortulū. q; sic cult⁹ negligat siccitatē. At hunc q̄uis stercore adita quelibet cōuenit terra. hec tñ genera sunt in electōne vitanda. videlicet creta. que dicit argilla. t rubrica. Illos quoq; custodias in ortis. quos natura nō adiuuit humoribus. vt pres diuidas. et hieme ad meridiem. estate ad septentriones spacia colenda cōuertas. Multis aūt generib⁹ ortos munīūt. Nam alii luto parietes figurāt. Alii cōgesta in ordines saxa comp̄onūt. Nōnulli quoq; fossis spacia colēda cingūt. Q; vtriq; cauendū est. qm̄ ortū subduat h̄ūores. nisi loc⁹ pa lustris colatur. Alii vero spinar⁹ plantas. t semina dispōnūt in munitōez. sed melius erit semia rubi. t spine que rubus canin⁹ vocatur. ad sepē p̄crandā terre mādare. Orti vero p̄tes sic diuidende sunt. vt he quibus autūnali tempe semiabat. verno tpe pastinent. Quas vero semibus vere cōpleuim⁹. autūni tempe effodere debemus. Sic vtraq; decoq̄tur pastinatio. algoris vel solis beneficio. Porro serendi tempa licet p mēses assignantur certa. tamen secundū loci ac celi naturā sunt obseruāda. Nam frigidis locis. vt dictū est. autūnalis ratio debet fieri celerior. verna vero tardior. Calidis aūt ecōuerso. Aree porro faciende sunt angustiores. scilicet duodeci pedū lōgitudine. ac vi. latitudine. sintq; p̄pter spacia vtrūq; purganda diuise. Margines earū duob⁹ pedib⁹ irrigantur locis humidis vel irruguis. Bicis aūt vno extulisse sufficiet. Inter areas si būor effluere consueuit. altiora spacia ipsis areis debent esse. vt facilius īgrediatur aream humor admissus de supiori pte. vt vbi sitientem saturauerit. i alias exclus⁹ auerti possit. ¶ Actor. De cultura terre ad p̄fis dicta hec sufficiant in generali. Nam de singulis terrenascentib⁹ dicetur in speciali inferius. vbi agetur de herbis et arboribus. Nūc aūt ad ea que pure de terra sunt redeam⁹.

¶ LXVI.

De pulueribus et glebis terre

Pulis est terra soluta. lenis. arida. infructuosa tenuis. et mobilis. ¶ Isidor⁹ li. xm. Puluis dicitur eo q̄ vento pellatur. tollitur eni et⁹ flatu. nec resistit. Puluis puteolanis collib⁹ vtalie colligitur. t ad sustinenda maria fluctusq; frangendos opponit. Nā mersus aq̄s fit lapis. prin⁹. vndisq; ītidie fortiō effect⁹. in saxū mutatur. sicut argilla igne in lapidem vertitur. Gleba vero dicitur eo q̄ sit glob⁹. puluceris enim collectōne compingitur. t in vno glomere adunat. Nā terra ligata gleba est. soluta puluis. Argilla ē ab argis vocata. apud quos primū ex ea vasa p̄fecta sūt. Creta ab insula creta i qua melior est. Terra samia a samo insula victa. glutinosa est. t candida. t lingue lenis. medicamentis. t vasculis necessaria. ¶ Bysantides. Terra quidem omnis desiccatiua habet virtutem. t frigidaz. t periplastica. q̄s pura adhibetur. Terra de alexandria. t egipto iuuat ydropicū. t splenēticū. Emplastr⁹ ex terra factū sanat emorroydas. lemnia terra cū aliquarum specier⁹ humore soluta. vtilissimū fit ad vulner⁹ glutinationem. Et ad vlcera diuturna. que vix cicatrizant. nec facile sanantur. Terra vero gesamia valet eis qui sanguinem spuūt. t vomunt. t fluxui sanguinis mulierum. t vlceri⁹ intestinor⁹ dissintericos mitigat. inflationem maxime generatā in māmillis mulier⁹. t in testiculis viror⁹. Oportet eā aūt solui cū aqua. t post oleū admisceri. vt nō siccetur. Cimolia quoq; terra. t mollis vtilis ē lauatur sicut ceruſa. t comburitur in cacabo nouo ptuso. coopto. in carbombus viuis posito. donec exeat puluis minut⁹. t color albid⁹. Est aūt virt⁹ lote. t cōbuste. frigida. t stiptica. alta vulnera replet. Et fluxu⁹ sanguis mulier⁹ obstruit. ¶ LXVII.

¶ De luto multiplici ¶ Isidor⁹ vbi supra.

Lutum dicitur p antifrasim. eo q̄ nō sit mūdū. Nā oīe lotū mundū est. ¶ Auicenna. Lutum omne infrigidatiuū est. desiccatiuū. absterssiuū. Et lutum quidē calidū terre solaris. est desiccatiuū. corpor⁹ laxor⁹ absq; mordicatōe. p̄pter sua glutinositatez. Cōstringit ergo carnem laxā. t in ceroto ponitur super scrofulas. t durities. Ex luto terre solaris ydropici splenetici q; liniūtur. t manifeste iuuātur. Lutū sigillatum affertur de termino rubeo. qui lacuna appellatur. q̄ est terra plana. p̄funda. in qua nō est herba. neq; omnino lapis. Apud dyascoridē vero est lutū spelunce illi⁹ loci p̄fectū cū sanguie burcor⁹. Illud aūt melio⁹ est. qō odorē

habet aluminis. Et retinet sanguinem cum ex ore cur
rit. Nec est medicina magis abscindens sanguinem: et
est infrigidatiuũ: ⁊ glutinosũ. Cõfert a principio apo
stematum calidorũ: vulnera recentia ꝯsolidat: ⁊ vlcera
tionem adustionis ꝓhibet ac sanat: ꝓhibet etiã catarrꝫ
⁊ cursus oris: ⁊ gingiue ⁊ effusiones materiarꝫ ad ma
nus ⁊ pedes ⁊ ꝓhibet corrosionẽ. Cõseruat aũt mẽbra
apud casum: ⁊ cõfert extenuatõi a sputo sanguinis: q̃r
exiccat vlc⁹ pulmonis. Confert etiã rasure maligne in
testinorꝫ. Resistit venenis ⁊ morsib⁹ cũ vino bibitũ ⁊
cũ aceto linitũ. Qḋ ex eo purꝫ est: cũ bibitur: non cessat
facere nauseã: ⁊ facit venenũ vomitu exire. lutũ samiũ
dicit galien⁹ esse: sicut sigillatũ in retentõe sanguinis ⁊
reb⁹ aliis. Sed est pluris arcitatis: ⁊ ideo pluris leuita
tis. Est ⁊ tenaci⁹ ⁊ viscosi⁹: sed sigillatũ forti⁹. Est igit̃
hoc viscosum. tenax. glutinosum. ablutõe nõ indigens
Eiusqꝫ infrigidatio pua est: ⁊ sedatio plurima: ꝓhibet
apostemata calida in inceptõe: ⁊ cõfert apostematibus
mãmillarꝫ. Et si infundatur: nõ sentitur in eo asperitas
calefaciens: sicut ex sigillato. Cõfert a principio poda
gre linitũ. Cõfert etiã eruptõi sanguinis a matrice: et
egressioni sanguinis cũ egestione. Lutũ terre masticis
est abstersiuũ: lauatiuũ: generatiuũ carnis. lutũ creticũ
plurimũ acreitatis est: ⁊ est simile p̃dictis: sed debilius
abstergit aũt absqꝫ mordicatõe: ⁊ debilitat sensus. Cõ
fert vlcerib⁹: ⁊ inflamatõi corꝫ. lutũ vitis exiccat: nõ lõ
ge a mordicatõe: ⁊ in ipo est aliq̃tulũ resolutõis. Lutũ
kimolea. Qḋ de eo purꝫ est plurum existit iuuamenti: ⁊
in ipo est infrigidatio ⁊ resolutõ. sed cũ lauatur: destru
itur ei⁹ resolutio. Cũ aceto ponitur sup̲ apostemata q̃
sub stomacho sunt. ꝓhibet initiũ adustionis ab vlcera
tione. lutũ vitis exiccat nõ longe a mordicatõe: ⁊ in ip
so est aliq̃tulum resolutõis. Lutũ qḋ comedit̃: est opila
tiuum: corruptiuũ complexionis. verꝫ ipm cõfortat os
stomachi: ⁊ delet eleuatõeꝫ cibi. Qḋ aũt in ipo dicitur:
de bonitate anhelit⁹ est ſm opationẽ. desiderantiũ ⁊ de
lectantiũ in ipo ꝓpter illud qḋ accidit de gaudio p acq̃
sitõeꝫ ei⁹ qḋ desiderat. LXVIII.

De his que continentur in visceribus terre. Seneca li. vij.

Placꝫ aũt natura regi terrã ad corporꝫ nostrorꝫ
exemplar: in quib⁹ ⁊ vene sunt ⁊ arterie: ille sã
guinis: he spirit⁹ receptacula. Sic eni in terra
sunt alia itinera p que aqua. alia p que spiritus currit.
vñ ⁊ maiores nostri venas aquarꝫ appellarunt. Sicut
aũt in nobis nõ tm̃ sanguis est: sed humoris multa ge
nera. alii necessarii. alii corrupti: ac paulo quidem pin
guioris: vt in ossib⁹ medulle: ⁊ in capite cerebrꝫ: musci:
saliue: ⁊ lacrime. Et quiddã additũ articulis p qḋ citi⁹
flectantur ex lubrico. Sic ⁊ in terra q̃ plura sunt hũorꝫ
genera. quedã. s. q̃ mature durentur. ⁊ hinc est ois me
tallorꝫ hum⁹. ex quib⁹ aurꝫ ⁊ argentum auaricia petit.
Et q̃ in lapidem ex liquore vertuntur. In quedã auteꝫ
terra humorqꝫ putrescũt: sicut bitumẽ ⁊ cetera huic si
milia. ceterꝫ sicut in nostris corpib⁹: sic in illa sepi⁹ hu
mores vicia ꝯcipiunt. Cũ aut ict⁹: aut quassatio aliqua
aut loci seniũ: aut frig⁹: aut est⁹ corrupe naturam. Sb
terra quidẽ nobis iura nature min⁹ nota sunt: sed ñ mi
nus certa. Sunt ⁊ illic spec⁹ vasti: recessus ingentes: et
spacia suspens̃ hinc ⁊ inde montib⁹ lapsa. stagna quoqꝫ
locis ãplis ⁊ tenebris obsessa. Sunt abrupti in infimũ
hyatus. qui sepe illapsas vrbes receperunt: ⁊ ingenteꝫ
ruinã in alto ꝯdiderunt. hec spiritu plena sunt nichil ei
vsq̃ inane est. Illic quoqꝫ nascuntur aĩalia ⁊ tarda ⁊ in
firma: vt in aere ceco pinguiqꝫ cõcepta. pleraqꝫ ex eis
ceca: vt talpe ⁊ subterranei mures. quib⁹ ideo lumẽ de
est: q̃r supuacuũ est. Inde etiã. vt theofrast⁹ affirmat.
pisces quibusdã locis eruũtur. Idẽ in li. ii. Asclepio
dorus autor est. dimissos q̃plurimos a philippo in an
tiquum metallũ olim destitutum: vt explorarent: an ali
quid futuris vet⁹ auaricia reliquisset. Illos itaqꝫ descẽ
disse cũ multo lumine. deinde longa via fatigatos ingẽ
tia flumina ⁊ inertiũ aquarꝫ ꝯcept⁹ vastos: nõ quidem
compssos terra supueniente: sed libere laxitatis vidisse
Cũ magna ergo hec legi voluptate: intellexi eni seculũ
nostrꝫ nõ nouis viciis: sꝫ iã antiquit⁹ traditis laborare
Illi maiores nostri quos celebram⁹ laudib⁹: quib⁹ dissi
miles nos esse querimur. spe ducti montes ceciderunt.
⁊ supra lucꝫ sub ruina steterunt. Que tanta necessitas
hoiem ad sidera erectũ incuruauit. ⁊ in fundũ telluris
intime mersit: vt erueret nõ aurꝫ minori piculo queren
dum: q̃ possidenduꝫ. ꝓpter hoc cuniculos egit. ⁊ circa p̃
dam lutulentã incertãqꝫ repsauit: oblit⁹ nature melioris
a qua se auertit. Nulli ergo mortuo terra tã grauis est
q̃ istis. supra quos vrgens auaricia terrarꝫ pond⁹ inie
cit. quib⁹ abstulit celũ. dũ eos in imo vbi malũ illud vi
rus latitat. infodit. LXIX.

De vaporib⁹ terre quib⁹ aer imprimitur. Uitrubius in li. viij de architectura.

Ter aũt a sole pcalefact⁹ humores a terra tollit
vaporeqꝫ nebulas facit. Sic eni terra feruore
tacta humores eicit: sicut corp⁹ hois p calores
sudores emittit. Priscian⁹ ad cosdroe. Humidorum
aũt ⁊ aridorꝫ ex terra ⁊ circa terrã inflamatõis due spe
cies sunt. vna quidẽ humida. alia vero arida. Et amba
rum causa est sol. circulariter eni ⁊ oblique faciens mea
tum p zodiacũ: supeuectũ humidũ a terra ad supiorem
meatũ trahit. Ipam vero terrã caliditate siccãs. Infla
mationis fumee respiratõeꝫ facit. Exqꝫ his duabus fit
nubiũ cõcursus ⁊ ventorꝫ. Ex humida quidẽ nubes et
pluuie nix ⁊ gelu ꝓueniunt. Ex fumea vero copia spiri
tuum ⁊ aliorꝫ quecunqꝫ ignee sunt essentie. Ipse namqꝫ
vapor habens humidi plenitudinẽ. in locũ supiorẽ sur
sum reducitur: qui est sup̲ solariũ radiorꝫ repcussionem
⁊ ibi ꝓpter frig⁹ in aquã iterꝫ ꝯstituitur: ⁊ densatur lon
gius facto sole p obliqui circuli distantiã. Sicqꝫ ex ea
nubes ⁊ pluuia fiunt. ceteraqꝫ hmõi humida: que ĩ ae
re ⁊ circa terrã consistũt. Rigescit eni aliqñ in guttatõ
nem exilẽ. Aliqñ vero in imbrẽ. ꝓpter validiorẽ nubis
densitatem: habet imbrea aqua. sicut dictuꝫ est supius.
etiã lutũ. eo q̃ terrenũ subleuatur mixtũ cuꝫ humidiori
bus vaporib⁹. Nõ oĩs aũt ex aqua cõtinenti meat⁹
est imber: sed qui ꝓmotione vaporis in nubem est cõsti
tutus. Sepe eni venti violentior tempestas ⁊ turbo hu
midum ex fluminib⁹ vel stagnis vel mari rapiens in al
tum subleuat. deinde etiã subtermittit: ꝓpter hec etiaꝫ
apparuerunt aliqñ cũ pluuia rane ⁊ pisces veluti sursũ
nascentes descendere: sepe quoqꝫ gutte sanguinee ⁊ pi
ce similes fiunt: ex igneo cõmixto nubib⁹: similiqꝫ terre
no syrpheso. i. ex ventis collecto fumo: hec itaqꝫ omnia
violenter ⁊ cõtra naturã sursum cõpulsa: naturali mea
tu fluunt iterꝫ deorsum. vaporis quideꝫ qualitas humi
da ⁊ infirma: nec a terra multũ elata: cũ nec a spiritu: nec
a calore offertur. primũ facit nebulã. i. nubem infirmaꝫ
concreta aũt paululũ ⁊ compssa: rorẽ. vaporis aũt ꝯcre
tio in altum rapta: nix efficitur: nondũ in aquã trãsmo
ta: sed prius sursum circumgelata: deorsum deducta.
Hieronim⁹. Terra igitur etiã aerẽ in se habere pbat̃
dum humecta temperiem solis acceptans largissimos
vapores exalat. LXX.

De igne terreno et multiplici ei⁹ effectu.

In terre quoqꝫ visceribus ferrꝫ ⁊ lapides decer
nuntur. in quib⁹ ignis latitat. vnde ignis in ter
ra esse ostenditur. Seneca li. vi. Et ignis qui
dem fieri solet apud nos duob⁹ modis. Uno modo. s.
si excitatur. s. lapidis percussu. Alio modo si attritu in
uenitur: sicut si duo ligna inter se diuti⁹ trita sunt: nec
ois hoc tibi pstabit materia: sꝫ ignib⁹ eliciẽdis ydonea

sicut laur⁹ ⁊ hedere. ⁊ alia in hunc vsum pastorib⁹ nota potest ergo eodem modo fieri: vt nubes quoq; ignē reddant vel pcusse vel attrite. Cunq; enī aer in ignē muta bilis in ventū quersus atterat quare possibile ꝙ̄ ꝙ̄ inuisibile est ignē excuti caducū ac cito interitur: qz non ex solida materia oritur: nec in aqua potest cōsistere. trāsit igitur: tantūq; habet morē: q̄tus itineris ⁊ cursus: qñ sine alimento pectus est. Et ignis natura in verticem surgit. fulmen aūt vi ⁊ quadā necessitate qua excutitur cadit. Id enī bis ignib⁹ accidit: qō arboribus: quax cacumina subr⁹ trahi possunt: sed cū pmisse sunt: in locū suū exiliunt. Sic ergo ⁊ igni si pmittas tre quo velit: celum .i. leuissimi cuiusq; sedē repetit. vbicūq; aūt est aliquid qō cū ferat ⁊ ab impetu suo auertat: id nō natura: sed ei⁹ seruit⁹ fit. ¶ Isidorus. xix. li. Nichil est aūt pene qō ignē nō efficiatur. alibi enī vitx. alibi argentum. alibi plumbū. alibi minīū. alibi pigmentū. alibi medicamina efficit. Igne lapides in era soluūtur. Igne ferx gignit ac domatur: aux pficitur. nullū metalli gen⁹ sine eo fundi vel extendi potest. Igne cremato lapide. cimēta ⁊ pictes ligantur. lapides nigros ignis coquendo candificat. ligna candida vrēdo obfuscat. Carbones ex pruna fulgida nigros facit. de lignis duris fragiles. de putribilib⁹ imputribiles fddit. Stricta soluit. soluta restringit dura mollit. mollia dura reddit. habet ⁊ medicamīs vsum. Nā sepe vr pdest. Pestilentie quoq; q̄ solis obscuratōe contrahitur ignē auxiliari certū est. habz aūt in se diuersitatem. Nā alī⁹ est qui vsui humano. alī⁹ q̄ in iudicio apparet diuino: siue qui de celo fulmē astringit. siue qui de terra p̄ vertices montiū eructuat. Ignis aūt dicr⁹ est: eo q̄ nichil ex eo gigni potest. Est enim inviolabile elementū assūmēs cuncta q̄ rapit. ¶ LXXI.

De miraculis corpum vim ignis sustinentium. ¶ Augu. de ci. dei li. xxi.

Sicut aūt scripserunt: qui naturas aīalium curiosius indagarūt: salamādra in ignib⁹ viuit. Et quidaz notissimi sicilie montes: qui tanta tpis diuturnitate ac vetustate vsq; nunc ac deinceps flamis estuant: ⁊ integri pseuerāt: satis indicant: nō oīne qd̄ ardet absumi. Sed ⁊ calx occultissime ab igne ignem cōcipit. Eāq; tā gleba tangentib⁹: frigida tam latenter seruat: vt nulli nostro sensui. prius appareat: sed experimento comptus: etiā dū nō appareat. sciaf messe sopit⁹. vnde ⁊ calcem viuā dicim⁹: quasi ignis ipe latens aīa sit inuisibilis corpis visibilis. ¶ Plinius li. ii. Montū in miraculis ardet mons ethna: noctib⁹ semp tanto; euo ignū materia sufficit. Ritualis hibernis tpibus: egestū q; cinerem pruinis opiens: flagrat in phase licie mons chymera ⁊ quidē immortalis dieb⁹ ac noctibus flama. Igne ei⁹ accendi aī: extingui vero terra ac feno. Eni dius Crbesias tradidit. Eadē in licia montes efesti flamante reda tacti flagrāt: vt lapides quoq; riuox ⁊ arene in ipis aquis ardeāt. alitur; ignis ille pluuius. Baculo si quis ex his accenso traxerit sulcos riuos ignius sequi narrāt. In cōmagene vbe samolata stagnū emittens limū mulā vocant: flagrantem. Cū quid attingit solidi: adheret. pterea ⁊ tact⁹ sequitur fugientes: sic defendere muros oppugnante lucullo. flagrabatq; miles armis suis: aquis etiam accenditur. terra tñ restingui experimenta docuere. Similis est nature naptbe circa babilonem pfluens bituminis liquidi modo. hinc magna cognano ignū: transilitūtq; in eā prin⁹ vndecūq; visā. Ferūt tra a medea pelice crematā: postq̄ sacrificatura ad aras accesserat: corona igni rapta ¶ LXXII.

De virtute ignis in corporibus adustis. Augustinus vbi supra.

De igne aūt mira quis explicet. quo videlicet q̄ qz adusta nigrescāt. cū tñ ipe sit lucidus. ⁊ pene oīa que lambit: ⁊ ambit colore pulcerrimo decolorat: atq; ex pruna fulgida carbonem teterrimū reddit. Lapides tñ candidos facit. ⁊ q̄uis ille magis rubeat illi albicent. congruūt tñ luci qō albū est: sicut nigrū tenebris. Cūq; in ligius ardeat: ⁊ lapides coquat. Cōtrarios habet nō in cōtrariis reb⁹ effect⁹. Et si enīz lapides ⁊ ligna diuersa sunt. ptraria tñ non sunt. sicut albedo ⁊ nigredo: quox vnuz in lapidib⁹ facit: alterx in ignis. Clar⁹ illos clarificās. hec effulcans cū in illis deficeret. nisi in istis viueret. Intueanf miracula calcis: nā excepto eo qō igne candelcit: quo alia terra reddūtur etiā occultissime ab igne ignem cōcipit: cūq; custodit. Jā vero q̄mix est: q̄ cū extinguitur: tunc accenditur. vt enim occulto igne careat. aque infunditur. aqua vero perfunditur. ⁊ cū antea frigida sit: inde feruescit. vnde feruentia cuncta frigescūt. ergo velut expirāte illa gleba discedens ignis ille: qui latebat. apparet. ac deinde tanq̄ morte sic frigida est. vt adiecta vnda: tā nō sit arsura. Additur ⁊ hute miraculo: q̄ si nō adhibeas aquā sed oleū: cō magis fomes est ignis. nulla eius infusione feruescit: hoc miraculuz si de aliquo lapide indico legeremus. aut audirem⁹. pfecto aut mendaciū putaremus aut certe granditer miraremur. q̄ vero ante oculos nostros quotidie versantur. nō min⁹ mirabili genere sunt sed ipa assiduitate vilescunt. ¶ Isidorus li. xix. Calx viua dicitur: qz dū tactu frigida sit: occultū ignē continet int⁹. vnde ⁊ aqua perfusa. statim latens ignis erumpit Natura ei⁹ mira facit. Nā aquis accenditur: quib⁹ solet ignis extingui oleo extinguitur: quo solet ignis accēdi: vsus ei⁹ est structuris fabrice necessari⁹. Nam lapis lapidi nō potest adherere fortī⁹: nisi cōiunct⁹ calce. Et calx quidem e lapide albo ⁊ duro melior est structuris. Ex molli vero tincturis vtilis ¶ LXXIII.

De flama et faulla. Ex libro d̄ naturis rerū

Res aūt sunt species ignis. s. lux. flama. ⁊ carbo. De luce quidem ⁊ ei⁹ natura sufficienter iā dictū est supra. vbi. s. actū est de luce primaria: maxime vero ignis est flama. Est autē flama fumus ardens. Cunq; flama sit visibilis: tñ caloze creatur ⁊ vapore: quox vtrunq; est inuisibile. Beniq; flama que ex igne generatur tandem extincta fumum ex se generat. Candela inflamata lucens quidez alius pdest: sed sui dispendio lux ei⁹ aliqñ extinguitur vento. aliqñ etiā abundantia materie: flama vel ignis flatu hois immoderato extinguitur. ⁊ eodem moderato reaccenditur. Candela p̄ elevatōnem accenditur ⁊ inflamatur. Et extinguif p̄ declinatōz. luce aūt flame vel ignis recedente q̄ō lucidum fuit. fetorem emittit. deniq; fetor candele extincte mulieri ⁊ tumento causa est abortus. flama vel ignis videtur a remotis. seq; ⁊ alia videre facit: et si esset oculus sm̄ naturā: p̄z⁹ videret. q̄ videref. vnus flama candele videtur ebrioso due ¶ Isidor⁹ vbi supra. Flama dicit: qz flatu excitatur. faulla vero est deserto igne scintilla. ¶ Actor. Hec de igne terreno dicta sunt breuiter. Naz de p̄prietate ignis suprius est habitū: vbi de celo igneo dictū est. Adhuc tñ restat de fumo: ⁊ fulgure: ac ceteris corporibus ab igne p̄cedentibus: vel formacibus igne mediante. ¶ LXXIIII.

De fumo et fuligine. ¶ Aristotiles in libro metheorozum tercio

Fumus aūt est vapor aduſt⁹. ¶ Ex imagine mūdi. Fum⁹ ascendit de aqua. oīe nanq; corpus ostat ex quattuor elementis. Ignū aūt corpus est quo igni iniecto materies ignis q̄ ei inest ardet. terre vero materies vertitur in cinerē. Aque vero ⁊ aeris materies euanescit in aerem. Ideo fum⁹ ille amar⁹ est: qz natura aque salsa est. siue qz terra admixta est Hugo de sex dieb⁹. Fum⁹ nichil aliud est q̄ guttax aque minutissimax cōgeries: p̄ virtutē caloris in aera elevata. ¶ Actor. Fumus oculos grauat. eodem tpe ptim q̄

ortus fuerat in supioribus disparet. Nam ascendendo attenuatur ⁊ deficit. de triplici aūt fumo iā dictū est supra:vbi actū est de aeris impressionib⁹. Auicenna. Fumus est terrea substātia:digestiua:resolutiua: subtilis: diuersificatur aūt ei⁹ substātia: ⁊ omīs ei⁹ species sunt exiccātes.estq; in eis igneitas pauca.box autē fortior est fum⁹ alkitrā.i.picis liquide:deinde picis humide: deinde storacis:deinde mirre:postea thuris:postea thebintine. fum⁹ aūt naptbe videtur fortior esse omīb⁹: fum⁹ thuris ⁊ therebintine ponuntur in medicamentis vlcer oculi.⁊ phibent ortū pilor additor:⁊ cursum:⁊ corrosionē ⁊ humiditates cū quib⁹ nō est obtalmia ⁊ vlcera lacrimaliū. Arestotiles in li.iii.metheororū. Fuligo ex fumo relinquitur Auicenna in secundo canone. Est aūt omīs fuligo calida exsiccatiuā pter indamb hanc enī indi ⁊ paul⁹ numerāt inter infrigidātia. Estimant aūt quidā:q; inda ponitur sup apostemata calida ⁊ pfert eis.porro illa que assumitur ex fumo ligni pinicū gūmi ⁊ bdellio:ponit sup adustionē ignis:⁊ dimittitur donec cadat Actor. Fuligo si de illa fiat epythima:cōfert ignis adustioni

LXXV.

De carbone. Ex libro de naturis rerum

Vtilia corpa sunt quecūq; poros habent susceptibiles ignis:⁊ humorē igni debilitorē in porīs habent. Vtiliū.quedā flamātia sunt:vt quecū q; humida essentia vaporatiua sunt.maxime quecunq; fumū emittunt. Carbonem aūt faciunt.quecūq; taliuz plus habent terre q̄ fumi.pix vero ⁊ oleū seu cera magis cū aliis q̄ p se sunt flamātia. Vaporatiua corpora sunt:quecunq; humorem habent bactenus; vt non exalet sine ignitis .Est enim halitus siue vapor a calido vstiuo in aere spirituū segregatio ex humido humectio Carboni vero sine igne tanta firmitas est:vt nullo humore.nulla vetustate corrūpatur.vnde ⁊ in fundamentis.tā lignis:q̄ lapidib⁹ ꝑmanēt. Augustin⁹ vbi supra. Quid igitur in carbonib⁹. Nōne mirāda res est.et tanta infirmitas.vt ictu leuissimo frangātur:plsu facillimo ꝓterantur.⁊ tanta firmitas vt nullo humore corrūpantur. Nulla etate vincātur:ita vt eos substernere soleant:qui limites figunt ad ꝓuincendū litigatorē: q̄sq; post q̄talibet tpa exteriit. fixūq; lapidē:nō limitē esse ꝓtenderit. Quis eos in terra humida fossos vbi ligna putrescerent:tandiu durare incorruptibiliter posse: nisi rex ille corruptor ignis effecit. Isidorus vbi supra. Peruna est q̄ diu ardet a purendo: extincta vero carbo dicitur:eo q̄ caret flama:qui dū interisse videtur maioris virtutis fit. Nam iterum incensus. fortiori luce calescit.

LXXVI.

De cinere. Actor.

Cinis ex pdictis corpib⁹ vstis relinquitur ⁊ est substātia:terrena quidem:arida ⁊ compacta:in quā corp⁹ solidū p ignem resolutū humore consumpto redigitur. vnde ex grandi corpe ꝓpter consumptionem materie modic⁹ cinis efficitur:despecti coloris est. Et q; ptes habet minutissimas.leui flatu agitabilis est ad multa tñ putilis. Cinere nāq; primo quidē ignis ipe tegitur:vt ꝑseruetur. Cinere pelles depilātur:⁊ qō ammodo inouātur. Cinis etiā p alumine ponitur i tinc turis pannor. In eccla dedicāda alphabetū in cinere scribitur. In capite ieiunii cinis ad memorīā mortalitatis nostre in capitib⁹ nostris ponitur: ex aqua cineri admixta fit lexiuia:qua capita abluuntur. Cinis sup̄ sanguisugā ꝓiect⁹:sanguinem quē suxerat euomere facit. In medicinis quoq; tā cinis q̄ lexiuia ꝑficit: sicut inferi⁹ dicetur. De cinere vero oleū cū sale p ignē extrahitur. Arestotiles in libro ꝑblicor. Testimonium aūt de cinere faciunt q; tñ aque recipit:q̄tum vas vacuū. Auicenna in secundo de medicina Cinis ois naturā habet absterſiuā:⁊ exiccatiuā. diuersificatur tñ: ⁊ abluitio minuit ei⁹ absterſionē:⁊ acquirit ei glutinatōem.et exiccationē sine mordicatōe. aqua vero cineris ingredi tur in medicinis putrefacientib⁹ ⁊ eaꝝ fortiores sunt. aqua cineris fici ⁊ lacticinii.pl⁹ enī absterget ⁊ siccat q̄ cetere. Cinis almezerion q̄ sunt.s.species lacticinii.absterſiu⁹ est ⁊ putrefactiu⁹. vlum acuit.squinātie ꝑfert: ⁊ ꝓprie cū dyagrundinis. Cinis aūt lignor stipticoruz requer⁹ ⁊ reliquor retinet sanguinē. Cinis alrhabagi reptilis.s.cuiusdā sic nuncupati: sup scabiem ⁊ impetiginem limitur;⁊ confert Dyascorides. Lexiuia ex cinere quer⁹ ad vsum medicine efficacissima est:⁊ hominibus ⁊ pecorib⁹ que dentione pulmonis vexātur: et q̄ bus aliqua venenata res obsistit. Bibita nanq; statim salutem affert.vtilis etiā est in vulneribus humectis:⁊ i fistulis:⁊ ad vulnera difficilia ad sanandū ⁊ callosa: ⁊ gi tpis sordida. Quotidie ergo lauāda sunt: ⁊ sic apto medicamine sanāda:q; virt⁹ lexiuie nō sanat: sed ad sanitatem vulnera disponit. Cinis ex sarmentis stipticis est:⁊ in recenti vulnere ⁊ in ꝑfluuio posit⁹ sanguinē sanat. Cinis ex sarmentis olive acerrimus est. Ex nucleo puro acrior Ex hac lexiuia vulnera affert carcinomata ex hac etiā sordida sunt. Cinis calid⁹ est ⁊ sic⁹. adustionem facit:⁊ apostemata mollia dissoluit Actor. Porro de cinere quer⁹ ⁊ sarmentor vitis vel olive lexiuia fit vtilis medicine: sicut inferius in locis congruis recitabitur.

LXXVII.

De vitro et ei⁹ natura Isido.li.xxix.

Vitrū dictū est:eo q̄ visus ꝑspicuitate trāsluz ⁊ quodāmodo clausus patet:leuibus aridisq; ignis ꝛcoquitur adiecto cypro ⁊ nitro.cōmiscq; fornacib⁹ vt es liquatur:⁊ masse fiunt:postea ex malis rursus funditur in officinis:⁊ aliud flatu figuratur aliud torno teritur. aliud argenti modo celat. Tingit etiā multis modis.ita vt iacinctos ⁊ saphiros viridesq; vincet ⁊ onices:vel aliaꝝ gemmaꝝ colores. Nec ē alia speculis aptior materia:vl̄ picture accōmodacior:ferūt aūt q̄ sub tyberio cesare quidā artifex excogitauit vitri ꝓpatum:vt flexibile esset ⁊ ductibile:qui dū admissus fuisset ad cesarē:porrexit ei fialā:quā ille indignat⁹ in pauimentū ꝓiecit. Artifex aūt sustulit fialā de pauimēto que cōplicauerat se tanq̄ vas eneū. deinde marculū de sinu ꝓtulit.⁊ fialā correxit.hoc facto cesar dixit artifici Nūquid ali⁹ scit hanc ꝛditurā vitror. postq̄ ille irās negauit alter hoc scire:iussit eū cesar decollari. Ne dū hoc cognitus fuerit:aur⁹ ꝑ luto haberetur. Et oim metallor ꝓcia abstraherent. Reuera si vasa vitrea nō frā gerentur:meliora essent q̄ aur⁹ ⁊ argentū Obs vitr ꝑspicuitate transluce.qō in metallis nō contingit. Et qō in eo clausum est:siue liquor:siue alia res exteri⁹ patet.nec est de porositate:tunc enī splendor feriens supra vitr pictū:cū in porīs non sit. pictura inq̄ veniens ad oculū.appareret ꝑm similitudinē picture fenestre ꝑ quā ferit.cui⁹ oppositū sepe videmus.fit aūt vitrū ex terra ⁊ herba ⁊ lapide ⁊ planta:fit etiā de cinere feni.⁊ filicē. Et etiā qñq; ex admixtōne plumbi. albumine etiā ouī decocto Et sicut infra dicetur de cristallo littera maior apparet ꝑm omnem dimensionē vitro interposito. Vtilis etiā glosa interposito vrinali pleno aq̄ rectq̄ grossitudinem repsentabit. Ex causa supradicta factū semper est decoloratū.qō aūt fit ex plumbo et terra arenosa ibidē aut ex cinere filicis colorat⁹ est.

LXXVIII.

De virtute ipsi⁹ in medicina: Auicenn

Vitrū est inter lapides sicut stulti⁹ inter homines declinat enī ad omnem tincturā:⁊ frangitur:⁊ abscinditur cū eo.s.impsonaliter. Est aūt calidum in primo:siccū in secundo. In ipo est stipticitas ⁊ subtilitas.absterget dentes ⁊ oculū. ⁊ ei⁹ albugines delet.mundat ⁊ furfures. qñ cū eo fit abluto. facit oriri pilos inunctū cū oleo sambucino.adustū aūt fortē est.

quod ex eo tritū est et adustū cōfert valde lapidi vesice et renū vino bibitū ¶ Cōstantin⁹ in libro graduū. vitr calidū ē pmo gradu siccū in tercio. In multis collitis vtile ē: et cōtra impetiginé valz ledit furfures capillos subtrahat puluerisatū et cū vino bibitū lapidē vesice frā git. ¶ Platearij. Vitrū frigidū ē pmo gradu et siccū ſcō. Inde fit vngentū quod valet ad ſcabiem valz eti am ad ſerpiginem. Eo puluis eius cū terebintina vel gūmi prunorū in aqua ad ignem reſoluto cōficiatur et inde pars vngatur. fit aūt vitrum ex terra. fit etiā ex herba ¶ Ex li. de naturis rer. Vitrum ſi diligēter teraf et cū vino ribano .i. forti bibatur. lapides qui fūt in renibus frangit et eiicit. puluis vitri deorſum in ſti pite ſtra corticem arboris ſup quā pullificāt corui vel cornices iniectus phibz ne vnq̄ ad exitū pullorū aperi antur oua eorum. Lazo etiā feſtinanti⁹ coquenda ſtatī decoquitur p appoſitiōem fruſti cuiuſlibz manerei vi tri. Quod tñ citius fit. Si vitrū de cinere filicis ſit ac feni quod ut dixi ſemper decoloratū eſt ¶ LXXIX.

¶ De operatione ipſius in alchimia.

RAzi in libro ō animalibus. Vitrū eſt ex pribus mercurii. z vincēs ſupra na turā eſt frigiditas z ſiccitas: liq̄facit ferz z oia corpa facitq̄z ea curzere infuſione. Si aūt infundis vi trū quēcunq̄z colorē pticis ſup ipm retinet. ¶ Alchi miſta. Vitrū eſt inter lapides ſicut amēs inter boines Nam recipit omnes tincturas. cito in igne ſoluitur. et cito ad lapideitatem ſuā reuertitur. mollificat z mundi ficat et liquefacit omnia corpa. deinde ſubtrahit ſe ab eis p fuſionem: ſicut ſal p lauationez: deniq̄z ſal z vitrū due ſunt res in quib⁹ eſt totū ſecretum artis. nec lapis poſſet fieri ſine eis. pcipue ſine ſale. ¶ Ex libro de na turis rer. Vitrū dicitur eſſe de pribus mercurii. neſcio qua de cauſa: niſi q̄ recipit tincturā: et colorē et ipſum etiā ferzū ſoluit: omniaq̄z corpa diſſoluit et diffluere fa cit: ſicut aūt aqua de natura frigida igne calefit. et po ſtq̄ refrigidatur frigidiſſima fit. Sic z cinis de quo fit vitrū. cum ſiccus ſit ſi humectatur per liquefactionem: poſtea deſiccatus ſicciſſim⁹ erit ¶ LXXX

¶ De latere cocto ac teſta ¶ Iſidorus li. xix

Operū aūt fictilium ad parietes edificior. z fū damenta cocti laterculi. ad recta vero tegule z imbricule aptātur. Tegule quidē dicte eo q̄ edel tegāt imbrices aūt eo q̄ imbres accipiāt. laterculi vero q̄ la ti formētur. ¶ Vitruuius de architectura li. ii. Late res vero nō de arenoſo vel ſabuloſo luto ducendi ſunt. quia ex biſ ducti graues fiūt. z imbrib⁹ ſparſi dilabun tur et diſſoluūtur. palee quoq̄z in his. ppter aſperitatez nō coherēſcūt. fiant igitur ex terra albida: cretoſa: vl ō rubrica: aut etiā maſculo ſabulone. hec cū genera non ſunt in ope pōderoſa. ſed ppter leuitatem habēt firmi tatem: z faciliter aggregātur. ducendi ſunt aūt in vere vel autumno vt vno tempe ſiccēſcāt. qui cū p ſolſticiuz parātur: ideo vicioſi fiūt: q̄ ſummū coziuz ſol acriter p coquit. efficiturq̄z vt videatur aridū. Interior autē pas nō ſiccatur. Et cum poſtea ſiccēſcendo ſe cōtrahit: pru pit ea que arida erāt: ſicq̄z rimoſi facti imbecilli fūt. vti liores aūt erūt ſi ante biennū ducti fuerīt: quia non an te penitus ſiccēſcere poſſūt. Eſt in hiſpania vlterioꝛi ci uitas: vbi lateres ducti z arefacti natāt in aquā pecti Quod ideo poſſe videntur: quia terra de qua ducuntur pumicoſa eſt: cū ſic leuis z rara ſit. aere ſolidata non re cipit in ſe neq̄z imbibit liquorē. Non cū in corp⁹ pene trare patitur humidā poteſtatem. Ideo quocūq̄z pōde re fiūt cogūtur vt pumex ab aqua ſuſtineri. Itaq̄z z in edificatiōib⁹ oneroſi nō ſunt: z a tempeſtatib⁹ nō diſ ſoluūtur. ¶ Palladius li. vi. Lateres faciendi ſūt mē ſe maio: et alba terra z creta vel rubrica. Nam qui eſta te fiūt celeritate feruoꝛis in ſūma crata ſiccāt: in inte rioꝛibus humoꝛe ſeruato: que videlicet res ſciſſuris eos facit aperi: fiūt aūt ſic. Terra diligenter cribrata. z om ni aſpritate purgata: mixta cū paleis diu macerat: et iuxta formā lateri ſimilem impriimitur. tūc relicta quō ad ſiccādum: ſubinde verſabitur ad ſolis aſpectū Idē in li. vi. Menſe quoq̄z iunio fieri poſſunt lateres more dicto. ¶ LXXXI.

¶ De teſta ¶ Actor.

Teſta quoq̄z fictili opere de terra cuiuſlibet colo ris argilloſa cōficitur. et igne cocta ſolidatur. Inde fiunt vaſa multifaria. vt eſcaria: vinaria olearia: et coquinaria. pcipue vero fieri ſolent in ſamo ciuitate: vbi etiā ars fictilis inuēta dicitur fuiſſe. vnde ſcriptū eſt i libro ysaie. pphete. Ve qui cōtraducit ficto ri ſuo: teſta de ſamiis terre. ¶ Iſidorus li. xx. Samia vaſa quidā a ſamo putāt nomen habere: videlicet quo dam opido grecie. Alii vero dicūt cretā ytalie: que nō longe a roma naſcitur: z ſamia vocatur. ¶ Auicenna Teſta quidem exiccatiua eſt z abſterſiua. ppriecq̄z teſta clybani. Emplaſtrū ex teſta factū foꝛtis eſt cōſolidatio nis. Cōfert vlceri⁹. z abſtergit ſcabiem. at et ea cero tum ſup ſcrofulas cū ſale metallino cōfert vngule. Item teſta clybani limitur ſup podogrā: ſubtilioꝛ aūt eſt teſta caneri marini. ¶ Actor. De hac inferi⁹ ſuo loco dicet hec omnia de igne terzeno. z coꝛpibus per eum ſolida tis ad plens ſufficiant. ¶ LXXXII.

¶ De diuerſis qualitatib⁹ corpū terzenoꝛū ¶ Ex libro de naturis rerum.

Oꝛpoꝛ aūt terreſtrium: quedā ſunt dura: que dam leuia ſiue mollia: duꝛ fit aliq̄d: vl quia cō gelatur: vel q̄ repletum extenditur: vel bis ſimul obui antibus. leue aūt eſt ex cōtrariis. deniq̄z omne qō cedit vel flectitur per ſe ipm exiſtens ſimplex et ſingulare: iu dicatur leue. Item mollium q̄dam ſunt coagulabilia: q̄ dam non. Coagulatio eſt: vl humidoꝛ que exprimūtur a calido: z tūc hmōi liquatio eſt vincente hūido. vel ca lidi quod exprimitur a gelido. et tūc hmōi liq̄tio eſt vin cente calido. Quoꝛ autez ab vtriq̄z et a calido z ge lido vt quecūq̄z calefacta deinde coagulantur a gelido Incoagulabilia vero ſūt quecūq̄z etiā aquea plus hñt caliđi et terrei: vt mel: muſtum et huiuſmodi. vel quecū q̄z aquea plus hñt aerei: vt oleum: argētumuiuum: z ta lia. viſcoſa q̄dem facile coagulantur. viſcus autem non liquabilia ſunt aquea per totū poꝛos hñtia. omne autez quod liquefacit ſepat ac diſcernit. Impoſſibile eſt enim eſſe vel fieri vacuū a caloꝛe foꝛti. Mollificabilia ſunt. quedam coagulatoꝛū. Et hoꝛum quedā aquea ſunt ſed plus terrea. z nō ex toto in humoꝛē ſe diſſoluentia: ſicut diſſoluitur ſal per aquā. neq̄z inequales poꝛos habētia ut lateres. Mero⁹ z corrigia tractiua q̄m mollificabilia ppie non ſunt. cum nec ſint irrigua. Irriguū eſt. quod molli⁹ eſt cum ſit rigatum. Mollificant aūt quedaz ex via qua humectāt: aut ex via qua limūt: aut ex via qua euacuant: Quedam uero ex via qua deſtituunt. Item quedam ſunt lenta: q̄dam inflexibilia: lenta quedā ſunt que in ſe poſſunt extendi cū incuruātur: ut calam⁹ vimē et huiō. Quedā uero que pñt a rectitudine icuruari z ecōuerſo. non tñ ex ſe. ſed ab agente extrinſeco: vt paſta et gluten. Incuruabilia uero ſunt: ut later lapis. Item quedam frangi poſſunt et cōminui: vt quecunq̄z poꝛos habent: et in longum et in pfundum. Quedā uero com minui poſſunt et non frangi: vt que poꝛos hñt tārum ſe cundum pꝛofundum. Eſt eni fractio in magnas partes diuiſio z ſeparatio. Item comminutio in quaſlibet par tes: et plures duabus. ¶ LXXXIII.

¶ De eodem.

Item quedā ſūt formabilia. quedā nō. puluis nā q̄z cedentia ſunt. que ad totū vel tactū embipe di ſcōm ptem trāſponūtur in pfūdum. Et hoꝛ

que manent impulsa et facile manui cedentia sunt et formabilia. Pulsu vero nō cedentia sunt. quecunqz vel omnino nō obediūt. vt later. vel obediūt quidem: sed p tes mutuo trāsponūtur. nec manent impulsa. vt aqua et spongia. ⁊ lana. que sunt informabilia. Item quedā sūt appressibilia. quedam non. Appressibilia sunt. quecunqz in se ipa impulsa cōuenire possunt in profunditatem embipedi alternati vt spongia. Nam ⁊ si undiqz cōpri matur. nulla eius ps in alterius locū transponitur. Incompressibilia vero sunt: que non in sui poros cōuenire nata sunt: eo q̄ poros nō habeant: vel eo q̄ duri⁹ plenū habeāt: vt ferrū. et lapis. et later. ⁊ omne liquidū. Dicitur aūr embipedum: quasi cedens in pfunditatez super ficiei. Embadus enī supficies est. pes autez profunditatem notat. Item quedā ductilia sunt. quedā nō. Ductilia sunt. quecūqz eadem plaga piter in latitudinē et in profunditatem embipedi scōm partē transponi queūt. Nō ductilia vero que non possunt. Et omia q̄dem ductilia sunt pulsui cedentia: sed non conuertīt: vt patz in ligno et aliis multis. Item quedā sunt scissilia. quedam non. Scissile siue fissile est: quod fm longitudinē habz poros secūduz quos diuiditur: ⁊ non fm latitudinē: vt lignuz Nam diuisiuū q̄dem est fm latitudinē vt lignū. scissile vero fm longitudinē. Item quedā sunt vstilia. quedam non. Et vstilium: quedā sunt flamātia. q̄dam non. vt ibi dictum est. vbi de his rebus agebatur. LXXXIIII.

De raritate ac densitate. Et libro de vaporibus.

RArum et densum in corporibus cōtraria sūt et omne rarū est facile pulsui cedens. vt Aristoteles dicit. Omne vero densum resistens ei quod ipellit. Sed calor est causa rarefactōnis. frigiditas vero constrictōis. et hec rarefactō aeris dicitur per ipsā calorem dissolutio quod idem est. quod apertio. Sic enī dicim⁹ q̄ calor estiuus humanū corp⁹ dissoluit. id ē poros aprit. vñ etiā ex illa corpis apertōne in estate ptingit. q̄ minimū frigus tūc magis ledat corpus. q̄ maximū in hieme. qz ptringūtur pori corpis ex terius. Ita q̄ in profundū ei⁹ penetrare nō potest: etiā magnum frig⁹. Ar in estate poris aptis etiā minimum frigus intrat: ⁊ ita corp⁹ debilitat. ⁊ hoc aūr est questio cur vitz cum ex cinere terreo: qui in se siccus est: generetur: magis est siccū: q̄ cinis ex quo generatur. Et ad hoc exemplū hui⁹ radicem tāgens supponīt: sicut enim cuz de aqua frigida volum⁹ facere frigidissimā: oportz vt aqua ipsa in medio calefiat. ita cum de sicco fieri debet siccissimū oportz: ut illud siccum intermedio fiet humidum: ppter q̄ cinis fem ac fulicis. q̄ sicc⁹ est: vt transeat in vitz. oportz ut per actionē calidi liquefiat: et p ea desiccatus erit siccissimus. LXXXV.

De perspicuitate Albertus

OCorpus quoqz solidū ac densum siue terminatū diuiditur cōtra corpus puium siue pspicuum vnde dicit arestoteles i libro de sensu ⁊ sensato: q̄ color est extremitas perspicui in corpe terminato: sicut alias expositum est. Et dicitur corp⁹ termiatum qz nō suscipit lumen nisi in terminis suis exterioz⁹ superficierū. puium aūt dico: quod suscipit lumen in termio et in pfundo. Ex libro de vapoz⁹. Questio autem est cur calor dissoluens cinerem nō puium: p dissolutionem ipm efficit puium. cōgelatum vero de aqua puiuz non potest facere nō congelatuz esse nō puium. videm⁹ enī q̄ ⁊ si de aqua fiat cristallus. aqua quidem est puia et cristallus etiā magis put⁹. dico aūt q̄ cinis quidem fit vitrum mediāte calore p ptium suaz rarefactionez Aqua vero nō transit in cristallum p ptium suaz compressionem: sed p solius caloris expssionem. Calor enim faciebat fluiditatem in aqua p sui p̄sentiam: postea vero durticiem facit p sui absentiam: sed sicut in exalatiōe calida a vino cōtingit: sic etiā in aqua cōgelāte accidit: Calidum enī paularum ⁊ nō subito contra solem a vino exalat: cum solis calor residuas ciusdem vini ptes rarificat; vnde ⁊ si calidū q̄ raritatez in vino faciebat eua porez. residuum tñ p actionem caloris mediocrez cōseruatur in subtilitate ⁊ in raritate maiori: trāsitqz in a certum subtilis substātie. Sic ergo ⁊ aqua p sui calidi cōpressionem in caloze aeris circūstantis ipm in regione calida indurescit sic in sui raritate: saluata sui certitudine. ⁊ etiā substātiali humiditate. ppter quod illud durum remanet puium. nec vnq̄ ferzet literā pgamen fuscam apparere pure nigrā: nisi puiam humiditatē haberet in se: que manifestat litere nigredinem: que eclabat pincausti in pgameno sicco existentis siccitatem. dicit enī plus q̄ omne ingrossatū p siccitatē: fiet liquefactū p humiditatē: sicut in luto videm⁹. Ita ⁊ fuscuz quoqz celatum p siccitatem cōtingit manifestari p humiditatez vnde patet q̄ si cristallus cōgelata fuerit humiditatem in se habebit. Sed quoniaz aer magis est fluens in humiditate sua q̄ cristallus non potest fluxum ex humiditate restringere vel terminare nec immutationem rei facere. LXXXVI.

Questio de aeris et cristalli puetate.

NUnc itaqz quod videm⁹ p aerem mediū videbit tur magis latum et in maiori quātitate: q̄ illud quod per cristalli cernimus intermedū. Cuius tñ videm⁹ oppositum cū litera sub cristallo apparet lata: que p mediū aeris apparz coartata. Aer pterea caliditatem ⁊ humiditatez bīs in se facere deberet: vt res longa et lata magis videret: q̄ cristall⁹ bīs frigiditatē que pncipiū est strictōnis: ⁊ longitudini atz latitudini ꝺdicit. Quare res semp videri debet amplior per aquā q̄ per cristallū. Ad hoc aūr dico: quia q̄ apparet litera maior q̄ ipsa sit: sub cristallo: hoc est. qm̄ cristallus duriciem habet in se resistentem. fm quā defacili non penetratur ab imutatione litere. vñ imutatio illa inueniens sibi resistens ac difficile ad inuādum: nequaq̄ subito transit scōm rectitudinem: sed fluit ad latū. quare videt res maior sub cristallo: q̄ sub aere. Eo q̄ aer nō resistit aliquo modo imutationi pze sui subtilitate. vnde ⁊ cum aer spissus ⁊ grossus est vaporib⁹ humidis: ut videmus in mane sol apparet maior: q̄ in meridie. quod est ppter ipius aeris grossiciem et densitatem: que facūt cū imutationi solis resistere: que scz imutatio quia non cito potest aerem. ppter eius densitatē secundū rectitudinez penetrare: imutat eum in latere circūquaqz. Sicqz immutatio hec facit: ut sol videatur in mane in maiori quantitate q̄ in meridie. Et attende: qz q̄ vitrum puū est: ut cristall⁹ non est de porositate: sed de crassitudine ac luciditate. Si enī hoc esset ex porositate: tunc splendor ferziens supz vitrum picrū: cum in poris pictura non sit. nun q̄ ad oculū veniens scōm similitudinez picture fenestre per quā ferit. appareret. Cuius oppositum videm⁹ frequenter. LXXXVII.

De curuabilibus et incisiuis.

OCuruabilia vero sunt vimē. gladius. lignū. et q̄ in periferiam ereūt: vimen aūt in sui nouitate. ⁊ vt creat in periferiaz. si quādo inflectitur. Nō tamen statim vt pmittitur: reuertitur in rectitudinē: qz scilicet in eo est grossa vnctuositas. que sicut eam accepit pseruat. virga vero petrarie vel mangonelli que vt de rectitudine exit in periferiam statim reuertitur in rectitudinem. Et hoc ideo qz in eius curuatione cōprimitur aer. qui fuit in eius poris vltra naturalē resistentiā Et quando virga illa recedit a violentia curuationis. qm̄ tūc aer ad ppriam ꝑsistentiam intendit. naturaliter mouet lignū in rectitudinez. Et quantū est in se discurrens p poros vniuersi ligni tendens in suā ppriam consistentiā. in qua replens illos poros. cōstituit in raritate.

ꝛ inquantū sic est decurrens curuitatem virge econtra distendit scōm rectitudinē. Signū autem huius ꝙ excellenter comprimitur aer ex huiusmōi virge curuatiōe possumus accipe. Nam si multa curuatio fiat i aliqua fissura ꝙ cultellū vel aliud inscisiuū facta: statiꝫ aer cō densatus in excellentia ꝓncipiū ꝙ quod exalare potest repetit. ꝛ incipit subito exalare. faciuqꝫ fissurā ꝙ vniuersam virgā ita ꝙ virga frangitur in eius subita exalatōne. Similiter etiā est de gladio. qui suscipit incuruationem. ꝛ statim accedit ad rectitudinem ꝓpter aeris compressum in eius poris. qui desiderat ꝓpriam ꝙsistentiaꝫ in raritate ꝓpria naturaliter sibi deputata. Sed rectꝰ expiens gladiū in bonitate. cū videt eū manere i curuitate. dicit gladiū malū esse. Et hoc est. quia quādo gladius accipit cōsistentiam in curuitate. ſignificatur: ꝙ i eo sit humidū viscosum ꝛ grossum. qō cōseruat consistētiam quā accepit sine reuersione. Et tū per hoc signifi catur. quantā humidū penetrationi cōtradicit. ad quā gladius factus fuit. ideoqꝫ gladiꝰ iudicatur malꝰ. Inscisiua vero quedā sunt ꝙ naturā. quedā sunt ꝙ violentiam. ꝙ naturā vt acetum ꝛ bircinꝰ sanguis. qui substātiam penetrat adamātis vere indiuisibilis: ꝛ hoc ex sic citate que est i ea. Inscisiua vero ꝙ violentiaꝫ sunt vt aer campane: nāqꝫ in turri dependent: ꝛ sonātes aera feriunt: qui scz aer nō valens extra exalare: pozos itrat turris: ibiqꝫ aerem pozos eiusdē turris implentem iuuit: ꝛ cū illo ꝑdensatur. cūqꝫ in loco capi nō possint: nec etiā exalare: facūt fissurā in turri. hinc est ꝙ finduntur aliquādo turres in quibꝰ campane pendent. Quē admodum etiā videmus: ꝙ quādo multū venti capitur i foliis: si obstruatur ora follīū: ꝛ aeres cōprimantur: aer exalare volens facit fissurā in asserib⁹: aut in corio vel facit diuisionem corii ab asserib⁹ ꝙ exitū clauozuꝫ. Sic etiā in argento cum humidū sit cōgelatum possumꝰ vidēre. qm̄ omne cōgelato accidit fissura in ꝓcussione. Cō tingit etiā incisionem ex subtilitate fieri substātie: sicut cum acetū flamā. i. ignem grecū inextinguibilē extinguit sepans ipsam in pticulas mimas: sic em̄ ex sua frigiditate alterat ꝛ extinguit eam. Conuertendo caloꝛē ilium in frigiditatem. ¶ lxxxviii.

¶ De ignis vel flame extinctiuis

Reter hunc aūt modū extinguendi scz flamam vel ignē inextinguibilē ꝙ acetum. qui est i sepārando ipam in mimas pticulas. Est etiā alius modus extinguēdi: eum ipm per arenas. Nam pticule arenose flamā illam sepantes in poris suis amplis accipiūt pticulas eiusdem que scz pticule cū exalare in aere non possint. ꝛ ab ipo respiraculū habere. extinguuntur Cur aūt illud fit alteriꝰ est iudicii. verū is est modꝰ extinguendi vnāquāqꝫ flamam. scz ꝙ suffocationeꝫ hmōi eam occultātem vt arena vel cū alteratione ꝙ diuisionē vt in aceto. Est em̄ acetū inter oēs substātias magis rarissimū. et hoc patet in ouo: quādo ꝙ tres vl̄ quatuoꝛ dies ponitur in aceto. Roditur em̄ tota testa oui ꝙ incisionem aceti. Ipius aceti substantia intrans ouī pelliculam interiorem: facit in eius albumīe incisionem. et aufert totā ab illo viscositatē ꝛ tunc comꝑmitur suauiꝫ inter manus. aceti substātia exeūte exit albumis substātia. remanetqꝫ solus vitellus ouī pellicula intacta. Bal quippe ꝛ si calide vel sicce ꝙplexionis fuerit: ꝛtingit tamen: ꝙ flamam ꝙ accidēs destruit. Cum em̄ pozos directos ꝛ amplos habeat: ꝓiectum in igne. diuidit flamaꝫ in pticulas mimas: eiusqꝫ poris amplis ipius flame pticulas occultat. que cū respiraculū non possit habere: extinguitur in se. tamē cū ita ponitur supra ligna grossaꝫ flamam emittentia cū fumo grosso humido. et si subito flamā non extinguat: tamen ex suis qualitatibus consumit humiditatem lignoꝝ: et postea generatur flama ex fumo. ¶ lxxxix.

¶ De caloris mitigatiuis.

Hit aūt calidi quādoqꝫ extractio ab humido: ꝙ impositionē aque in illo. sicut videmus i musto Cū em̄ vtruꝫ aqua sit et admixta ꝓpere volumus: ouū imponim⁹: quod statim descendit: si aqua ipposita fuerit. Quod ideo fit: qz mustū dum purū est: duplicem calorem habet: vnū scz ꝓpria cōplexione. Alterū a loco generationis sue. sicut cōtingit triplicem calorem habente puro pane nouiter a furno extracto. Et ille duplex caloꝛ facit ebullitionēꝫ in musto: que ꝓhibet ouum descendere. Sed aqua modica apposita caloꝛ extingui tur: ꝛ ebullitio esse desinit. ouūqꝫ descendit. Similit in vino in quo ouū descendit. postꝫ exalauerit caloꝛ: quez a loco generationis sue accepit. Ait vinū calidissimū in dolio positū: volensqꝫ frangere dolū: accipit extermiationeꝫ sui caloris a minima casei pticula: si ponatur intra ipm. Caseus enim cū frigidus sit ac siccus atqꝫ porosus: intra pozos suos ebullientis vini spūm accipit. Illūqꝫ ex sua frigiditate alterat: et tūc vinū ab ebulliti one quiescit. Alio etiaꝫ modo fit extinctio caloris: scz ꝙ resolutionem grosse fumositatis. vt cū aqua in ignez ꝓticitur ignis extinguitur. Itē alio quocūqꝫ modo caloꝛ per cōstrictionem fumositatis extinguitur: vt cū testiculi hominis ebrii in aqua frigida ponūtur: pollimitātia quippe testiculoꝝ cū stomacho est: vbi aduenies aque frigiditas ad stomachū: alterat ipam scōm frigiditatē in eius fundo. que scz frigiditas ꝓstringit materiā eua porantem ad cerebruꝫ. ne fumus ex illa pte amplꝰ eua poret. ꝛ tunc cessat ebrietas. Que quidē nichil aliud est nisi fumus resolutꝰ de vino meatus opilans. per quos descensus est spūum a cerebro. Sic ergo que dicta sunt caloris extenuatiua sunt. ¶ xc.

¶ De caloris vel ignis excitatione.

Caloris aūt excitatio cōtingit ex motu aliquā do: plerūqꝫ vero caloris multitudo cōtingit ex reflexione aeris in obstaculo ꝓcauo. quē admodū videmus. ꝙ cū cephus argenteus cōcauus ponitur ad ignem. Non pōt se tolerare manus in cepho cōtra cūdem. sic ꝛ cum vna olla versa ponitur in patella. que est aqua plena si apponatur ignis patelle. spūs ebulliens in ea. ꝓpter caliditatē suppositā ad fundū olle inflectit et multiplicatur. cōtinue trahit humidū ad se. vnde per ꝓcussum tempis. aqua tota que est in patella. in ollā trā sibit. ita ꝙ vacua penit⁹ apparebit. Itaqꝫ videtur hoc rusticis admirabile. quoniā in tali casu decoquitur frustum carnis in olle fūdo cuerse. licet ille fūdus a patella ꝙ magnam distantiam elevatꝰ sit in aere. Et attende quoniam alteriꝰ modi est ignis effectus in elixis. ꝛ alterius modi in assatis. Nam qñcunqꝫ aqua calida circūstat in elixum. decoquendo totū humidū extrahitur ab elixo. Itaqꝫ in elixis reliquitur intus magis siccuꝫ. In assatis vero relinquitur interiꝰ magis humidū. exteriꝰ aūt siccum. Si vero queratur ratio quare sic fiat diuerso modo. dico. ꝙ spū calido existēte in aqua circūstante aliquid elixabile. attrahet sibi humidū illius elixabilis spūs ille. quod videlicet humidū in elixabili quidē exit. quia simile suū in circūstante scz humoꝛositate inuenit. at omne humidū assabile cū extrahi debz a caloꝛe circūstante ipm. fugit in ꝓfundū assabilis. quoniā eius oppositum scz siccitas est in caloꝛe circūstanti. Attende itez ꝙ vbi est debilis humiditas et fortis siccitas. acuta ē flama ꝛ sicca. vbi vero multa est humiditas ꝛ minoꝛ siccitas. flama non est adeo penetratiua. Nec ita humidi circūstantis ipm cōsumptiua. ꝓpter hoc quoqꝫ lixe volentes obseruare pinguē būditatem in anseribus deco ctis vt sint saporosioꝛes. semꝑ decoquūt illos cū lignis humidis. nunq̄ cum siccis. ¶ xci.

¶ De flame nutritiuis.

Porro inritatiuum calotis flamei est pinguedo maxime, sed nō ex se. videmus enī q̄ cum pinguedo porci liquefacta in patella puraq3 ⁊ aerea pinguedo sit nūq̄ emittere flamā poterit. Quod tō est: quia illa pinguedo aerea. calida ⁊ humida ē. flama vero cum sit sicca nō fit cū calido ⁊ humido puro. hinc est q̄ in candela siccitas licini quādam tempantiaz generat scōm quam flama nutritur. Idcoq3 dicit pbus in iiii. li. metheoroz: q̄ vinū est flame nutrimētum. Quod ego sic intelligo. Ex vino siquidez rubeo p̄ sublimationem aqua extrahitur: q3 quādo sc3 cū eodez vino aqua ⁊ sulphur apponitur: aqua nimirum exalans: accipit a mixtis cū vino rubeo siccitatē: indeq3 cōtrahit sublimationem: que q3 cum sit subtilis humiditas: siccitatē trahit a sulphure: ppter que duo pōt ipa etiā esse nutrimētum flame. Et tunc si sup ipam pānus ponatur: sine deditione panni suppositi aqua in flamā seruabitur. Et attende: q3 si grossum est humidū: grossuz ex se. paucit fumū. Idcoq3 quia flama est fum⁹ accensus. Inde gross⁹ accenditur fumus, ppter quod ligna in plenilunio non oportz decidere. q̄n aer tunc disponitur in humiditate vnde q3 humiditas ad putredinē ruit ⁊ siccitas ecōtra: ligna in plenilunio decisa citius putrescūt q̄ decisa i novilunio. Non semp aūt est pinguedo nutrimentū flame Sed aliquādo etiā humiditas aquosa grossaq3. Quod attendentes fabri, paucit aquam sup carbones destitutos ab humiditate. ex cuius scilicz aque humorositate cū carbonum siccitate nascitur tempantia: que valz ad nutrimentū flame: sulphur aūt quomā in eo tanq̄ i materia calida ⁊ sicca est pingue: ⁊ ex se flamaz paucit sine alicuius admixtione. Porro sepum vaccinū. ⁊ si pinguius sit. tamē nequaq̄ ex se flāmā paucit. Et hoc tō: quoniam abūdat in frigiditate. cuius signū est. q3 est ō animali rumiante. ⁊ omne tale est cōplexionis frigide. Idcoq3 stomach⁹ eius frigidus. ex vna herbe comestione nō pōt digestionē facere, ppter hoc quod ab hmōi animalibus comeditur: bis comeditur. pix vero q̄n in ea siccū ex stipticitate substātie vnctuosum aut viscosuz existit flamam reddit. lapis aūt ⁊ si vnctuosum in eo sit: est tamen in eo excellens terrestre. ideoq3 non est inflamabilis.

Capitulum xcm.

De quinto elemento quod est vapor terrestris. Philosophus.

Vapozem aūt dicim⁹ quintū elementū: quod est mediū aque ⁊ aeris quātum ad substātie subtilitatez: q3 subtilior est aqua: grossior aere. Et q̄ vis fit ex hmōi elemētis puta q3 resoluntur ex aqua ⁊ terra a calore solis: sive maneat clausus in visceribus terre: sive sup terram eleuetur plus ⁊ minus: iuxta triplex interstitiū aeris. ipe est principiū aliaz rerū sequentium Nam ille qui eleuatur sup terrā principiū est cometaz ac stellaz cadentium: ⁊ asub ⁊ anatet. ⁊ circulozuz circa lunam ⁊ solem apparentiū. ⁊ yridis: necnō ventozuz. et turbinis: ⁊ tonitrui: ⁊ fulminis. nubis: et nebule: grādinis quoq3: ⁊ niuis. pruine atq3 rozis. Et ista sunt elemēntata prime cōpositionis. Ille vero que manet in visceribus terre ipe est: qui calefacit fontes in hieme: ipe principium terre motus. Et q3 ex eo corpa mineralia generantur. vt sulphur. ex cuius ymbustione calefiunt terre. vt lapis: similiter ⁊ argentiuuium: quod est principiū omnū metallo3: que sunt septem. sc3 plūbum. stannū. es. aurichalcū. cuprum. argentū. ⁊ auz. Et hec sunt elemēntata secūde cōplexionis vel cōpositionis. Sunt aūt elementata quedā media: que nec sub terra sunt: nec super terrā. Et hoz q̄dā sūt ifixa sicut terre nascētia. puta plāte arboz ⁊ herbaz. quedā vero nō. sicut animalia. Quedā tamen inter plantas ⁊ animalia media sunt: vt spongie marine: que ⁊ radicib⁹ aluntur vt plante. et tactu sentiunt vt animalia. Sed hoz principia sunt vapores. ynō per se prius generātur. Plāte vero primo ex seminib⁹ pluuia mediante. Nutriūtur itaq3 terre nascētia ex mixtione terre ⁊ aque. Et ita sunt in tercia compositione: ex qua facta est aliā mō extrahenda. q̄ elemēntara secūde compositōis animā habere, phibet. vñ plante animā hūt vegetabilē. Et q3 vapores sunt principia terrenascentium. Ex terre vero nascentib⁹ generātur hūores animalium. ex quib⁹ sc3 animalib⁹. ⁊ ipa nutriūtur semina. vñ ouia formātur de qbus alia quoq3 generātur animalia. Manifestum est. q̄ vapores sunt principia animal⁹ et hominū qui sunt ītie ⁊ quinte ꝓpositōis. Sed in animalib⁹ magis confracta est cōtrarietas: q̄ in terrenascentib⁹. vñ et nobiliorem animā recipiūt. sc3 sensibilez. In omnibus quoq3 adhuc magis q̄ in animalibus: ⁊ ideo recipiūt animā nobilissimā. ppter summā corpis hūani tēpantiam. Et q3 non potuit ee nobilior pfectio: patet q̄ homo finis ē omniū creaturaz. Sicut ergo prima creaturaz rōnalis est: sc3 angelus: sic ⁊ vltima sc3 homo. vt finis cōueniat principio. sicq3 creaturaz ordo circularis: vt ex pfectōe circularis creationis intelligaf pfectio summi opificis. Recte igit quinq3 ponim⁹ elementa: licz quatuor sint primo ꝓma.

Continentia octaui libri

Octauus liber agit de corporibus que continentur in terre visceribus hoc est de mineralibus vt de metallis et similibus. Et habz cvi. ca.

De corpibus terre minerabilib⁹ .i.
De quatuor corp speciebus .ii.
De metallis ⁊ corp origine iii.
De naturali metallorz creatione iiii.
De metallorz inuestigatione v.
De artificiosa corz transmutatione vi.
De auri natura vii.
De speciali ⁊ multiplici auri ꝑmi nentia viii.
De quibusdam modis auri inuestigandi ix.
Iterum de alio inuestigandi modo x.
Que fuit auri prima estimatio xi.
De luxuria modernorz in auro xii.
De opatione eius in alchimia xiii.
De virtute ipius in medicina xiiii.
De eodem xv.
De argenti natura xvi.
De argenti fodina xvii.
De opatione ipius in alchimia xviii.
De virtute ipius in medicina xix.
De speculis ⁊ vasis ex argento xx.
De hydrargiro xxi.
De lithargiro xxii.
De vsu lithargiri in medicina xxiii.
De ere vel cupro xxiiii.
De diuersis speciebus eris xxv.
De opatione eris vel cupri in alchimia xxvi.
De opatione ipius in medicina xxvii.
De cadmia eraria xxviii.
De scoria eris ⁊ floze ac squama xxix.
De ipius rubigine vl ērugine xxx.
De chaltice xxxi.
De calchanto xxxii.
De multiplici ei⁹ in medicina remedio xxxiii.
De pompholige et spondio xxxiiii.
De difrige et antispodio xxxv.
De aurichalco xxxvi.
De stanno xxxvii.
De opatione ipius stanni in alchimia xxxviii.
De virtute stanni in medicina xxxix.
De plumbo xl.
Adhuc de plumbi origine ⁊ natura xli.

De operatione plumbi in alchimia xlii.
De mutua plumbi et stanni collatione xliii.
De diuersimoda plūbi pulueriʒatione xliiii.
De virtute plumbi in vsu medicine xlv.
De plumbo vsto ⁊ eius lotura xlvi.
De scoria eius ⁊ spuma xlvii.
De cerusa xlviii.
De anthimonio xlix.
De ferro l.
Iterum de ferri natura li.
De calibe ⁊ aludena lii.
De ferri ⁊ calibis differentia liii.
De opatione ferri in alchimia liiii.
De virtute eius in medicina lv.
De ferri purgamentis lvi.
Adhuc de eodem lvii.
De q̄busdā metall⁹ ꝯmixtis ⁊ electro ⁊ corinthco lviii.
De moneta vel nūmo lix.
De spiritibus mineralibus lx.
De argento viuo ⁊ eius origine lxi.
De opatione ip̄ius in alchimia lxii.
Qualiter argentum viuum sit elementum omniū liquabilium lxiii.
De virtute ip̄ius in medicina lxiiii.
De ip̄i⁹ potione ac fumigatione venenosa lxv.
De sulphure ⁊ eius natura lxvi.
De regimine ⁊ opatione illi⁹ in alchimia. lxvii.
De virtute sulphuris in medicina lxviii.
De arsenico ⁊ eius natura lxix.
De virtute eius in alchimia lxx.
De opatione ip̄ius in medicina lxxi.
De sale bāmoniaco lxxii.
De ceteris mineralib⁹ que media corpa sūt inter corpa et spiritus et primo de alumīe lxxiii.
De atramento ⁊ eius natura lxxiiii.
De opatione ip̄ius in alchimia lxxv.
De virtute ip̄ius in medicina lxxvi.
De nitro lxxvii.
De vitro ⁊ obliano lxxviii.
De naturali generatione lapidum mineraliū lxxix.
De generatione lapidū ⁊ corpo⁹ mineraliū lxxx.
De lapide elexir p quē ars imitatur naturā lxxxi.
De duplici factura elexir lxxxii.
De complemēto elexir albi ⁊ citrini siue rubei lxxxiii.
Qualiter per hunc lapidem fiat metallo⁹ trāsmutatio scōm quosdam lxxxiiii.
Q⁹ vere fiat eorum transmutatio vl' poti⁹ dispergatio per alchimiam lxxxv.
Responsio auicenne contra eos qui dicunt eaʒ esse falsam lxxxvi.
De artificib⁹ ei⁹ ⁊ de hmōi artis materia lxxxvii.
De claubus ⁊ instrumentis lxxxviii.
De igne multiplici ad opandum lxxxix.
De calcinatione corpo⁹ mineralium xc.
De quadruplici corpo⁹ ⁊ spirituū prepatione xci.
Qualiter corpa dura liquefacta ſcipiūt tincturā xcii.
Q⁹ qualitas olei sit ibi causa ꝯmixtionis xciii.
De opatione boraciſ ⁊ ꝯmixtione argēti ⁊ eris xciiii.
De opationib⁹ alchimie ⁊ corpibus ceteris xcv.
De opatione vermilionis ⁊ cinabrii ⁊ auricalci xcvi.
De coloribus natiuis ⁊ ficticiis xcvii.
De sinopide ⁊ rubrica xcviii.
De parecoreo ⁊ melino ⁊ feretria xcix.
De syrico ⁊ indico et cerussa c.
De minio et ocra ci.
De sandaraca cii.
De prasi et crisocolla ciii.
De opatione crisocolle i aurificio ⁊ medicina ciiii.
De ceruleo ac purpurisso cv.
De cinnabari et armeno cvi.

De corporibus mineralibus Actor I

Icto de terre natura ⁊ ei⁹ fecunditate at q3 cultura de ip̄i⁹ quoq3 passionib⁹ atq3 vaporib⁹: restat dicendum de quibusdā terrenis corpibus partim in visceribus terre: ptim in eius superficie apparentibus: videlicet de mineralibus ⁊ marmis coloribus atq3 lapidibus. Hec ereni a libro superiori. ob vitandū plenitatis fastidiū. resecindentes: in sequētibus p̄sequenda diffusius reseruauimus. Nūc igitur a corpibus mineralib⁹ exordiū capiamus. Seneca de naturalib⁹ questionibus li. vii. Sicut in nobis nō tantū est sanguis sed multa genera humoris: Alia quidem necessarii: alia quoq3 corrupti ac paulo quidē pinguioris: vt in ossibus medulle: in capite cerebrum: musti saliueq3 ac lacrime: ac quiddā additus articulis p quod citi⁹ ex lubrico flectātur. Sic et in terra quoq3 plura sunt humo⁹ genera: quedaʒ scilicet que mature durētur. ⁊ hinc est omnis metallo⁹ humi⁹ ex q̄ bus aur⁹ ⁊ argentum auaricia petit: ⁊ que in lapidē ex liquore vertūtur. In quadā aūt terra hūores putrescūt sicut bitumen ⁊ cetera similia huic. Cetē sicut in nr̄is corpibus sic ⁊ in illa humores sepe vicia ꝯcipiūt: cū aut ictus aut quassatio aliqua loci. aut senium aut frig⁹ aut estus corrupe naturā. II.

De quatuor corporuʒ speciebus. Ex li. metheororum quarto.

Orpa vero mineralia in quatuor spēs diuidūtur: sc3 in lapides ⁊ liquefactiua sulphurea ⁊ sales. hor⁹ quedā sunt rare substātie ⁊ debilis cōpositionis. quedā vero substantie fortis. ⁊ quedā ductilia. quedam non. Eor⁹ que sunt debilis substātie quedā sunt sales. vt que liquefiūt ex humido leuiter: vt aur⁹ calcantū sal bāmoniacū. Quedaʒ vnctuosa nec facile solo liquore vel humore liquescūt: vt sulphur auripigmentum. Sed argentū viuū est de pte secunda: q̄uis sit elementū ductiliū ⁊ aliquib⁹ ductilib⁹ simile. Sunt aut3 omnia ductilia liquabilia: ⁊ vt multuʒ non ductilia non liquabilia: nec mollificantur nisi cum magna violentia Est aūt materia ductiliū substantia aque admixta cuʒ substantia terre fortis mixtura. Ita q⁹ nō potest vnū ab altero separari. Et gelatur substātia illius cū frigore post actionem caloris in tp̄m que est optesis. Et erit exēpluʒ q⁹ si non dum gelauit ꝓpter suā vnctuositatem ductile est. Lapidea vero de substātiis mineralib⁹ materialiter sunt aque. Non tamē gelatur aqua sola: sed ⁊ cum siccitate que alterat aqueitates ad terreitatē. Nec est in eis humor nimis vnctuosus. Et ideo nō ducūtur. et quis coagulatio eor⁹ est ex siccitate: non soluūtur vt multū nisi per ingenia naturalia. III.

De metallis et eorū origine Ysido. li. xviij

Etallor⁹ genera sunt septem. videlicet aur⁹ et argentum es electrum stannuʒ plumbum ⁊ cō domat omnia ferr⁹. In noticiam vero formarū metalla ita venerūt. dum quocūq3 casu ardentes siluę excoquerent terrā: que calefactis venis fudit riuos ciuscūq3 structure. siue igitur es illud fuerat: siue aurū: cum in loca terre depressiora decurreret: sumpsit figurā

in quam illud vel profluens riuus vel excipiens lacuna formauerat. Quax ferū splendore capti boines cum ligaras atrollerent massas: viderūt in eas terre vestigia figurata. Inde qz excogitauerūt ad omnē formaz posse deduci. Tria autē sunt genera auri argenti ⁊ eris: sculpti cet signatū factū ⁊ infectum. Signatū est numismatis factū qō in valis ⁊ signis. Infectū qō in massis. In nūmismate tria querūtur. metallux figura ⁊ pondus: si ex his aliquid defuerit: nūmisma nō erit. Antiquissimi ātē nōdum auro argentoqz inuento ere vtebātur. Mā pus erea pecunia in vsu fuit. postea argētea deiīn aurea. sed ab ea qua cepit ⁊ nomē retinuit. IIII.

De naturali metallorū creatione. Auicenna in alchimia de anima.

Dicūt itaqz phi qz septem sunt res que cum malleo elongari possunt ad fornacē. scz sol. i. auruz luna argentū: stannū es ferū plūbum. Et creātur naturaliter sub terra. Aux em̄ fit in ventre terre cū calore solis magno ō argēto viuo pulchro cū sulphure rubicūdo claro absqz lapidib⁹ eocto in centuz annis et amplius. Argentum de auro viuo claro et sulphure claro coctis p centū annos. Lupzum aūt de auro viuo grosso ⁊ de sulphure rubeo grosso coctis p cētena āno rum. Sed aux quidē nimis coctū est ⁊ induratū: Ideo nec ignis nec aqua nec terra delet illud. Argentū autē illud crudū est: ⁊ non coctum. Ideoqz terra cito delet illud. Lupzū vero cōbustum est. Ideo nō delet ipm terra nisi p annos multos. sed ignis cito ꝟsumit ipm. Plumbum aūt dicūt phi fieri subtus terrā de auro viuo grosso ac spisso. ⁊ de sulphure pessimo ac mixto crudo parū cocto. Et plumbū quidem in tantū de pessima natura ē: quod cū odore suo frangit aux ⁊ stringit aux vinum. q̄ vero soluūt aux si dent odorem de plūbo vertitur i calcem. Stannū vero fit de auro viuo pulcro ⁊ claro. sed ō pessimo sulphure crudo pax cocto. Ferux aūt de auro viuo spisso ⁊ sulphure rubeo spisso nimis cocto. Aristotiles in libro metheoroz. iii. Cum occultatur vapor humidus in terra: fiūt ex eo duax species corpa. quax vna liquescit vt es ⁊ aux ⁊ argentū. Altera vero dilatatur in pessione vt ferx. Ex quarto libro. ex aqua et terra cōstant metalla: ⁊ quecunqz liquātur ab igne: ista sunt aquosiora. aux pfecto ⁊ argentū ⁊ es et stannū ac plumbum liquātur calido V

De metallorū inuestigatione Plinius li. xxxiii.

Nunc itaqz metalla ⁊ opes ac rex dicentur pcia tellurez intus exquirēte multiplici cura. Alibi quoqz diuitiis foditur: querētibus aux ⁊ argē tum es electrux. Alibi delitiis gemmas et pictum digitoz̄qz pigmēta. ⁊ alibi temeritati ferx. Aux etiā gratius inter bella pſequimur cedesqz. videmus quoqz mirantes superexcauatos mōtes vehiscere. Aliquādo etiā tellurem ipam intremiscere. Imus in eius viscera: et in sede manū opes querimus: tanq̄ illa pax benigna ferat liqz qua secetur. ⁊ inter hec minimū remediox gratia scrutamur. Cui em̄ fodiendi causa est medicina: q̄q̄ et hec medicinam scz sūma sui pte tribuit. vt minime pca faciliqz in oībus quecūqz pſiunt. Illa nos pmunt: illa ⁊ nos ad inferos agunt: que occultant atqz demersit Quis finis est seculis oīb⁹: exhauriēdi quousqz penetret auaricia: q̄ innocens q̄ beata imo vero q̄ delicata vita hominis esset: si nichil nisi qō supza terras ē concupiscerent. ac nō nisi quod secū est haberet. Eruitur autum ⁊ crisocolla iuxta: ipm nomen ex auro custodiens vt pciox videatur. Natura sibi pestem inuenit: ponēs in auro pcium: in precio famē auri quesiuit. Auxerunt ⁊ prodigiosa ingenia rex precia. Accessit em̄ ars pictura: ac celando aux argentūqz fit carius. Et didicit hō naturam prouocare. Auxerūt ⁊ artem irritamenta vitiorum. In poculis libidines celare inuitax p obscenitates bibere. Murrina ⁊ cristallina eadem foditur terra. quib⁹ preciū fecerat fragilitas ipa: Et hec quidez vera luxuria estimata est: habere qō posset totum stati perire. Nec hoc fuit satis gēmax quoqz turba poramus. Et smaragdis calices teximus. ac temulentie causa indiā tenere iuuat. ⁊ aux tam accessu eius. Isidoꝛ li. xvi. Metallox vero natura est talis. vt vbi vna vena apparuerit. ibi spes sit alterius inquirendi VI.

De artificiali eorundem transmutatōe Ex doctrina alchimie

Ozo p artem alchimie trāsmutantur corpora mineralia a ppriis speciebus ad alias: pcipue metalla. Hec autē scientia oritur ab illa pte naturalis philosophie: que est de mineris. sicut agricultura ab illa que est de plantis. Hanc etenī acceperūt artifices a naturalibus: q̄rūis ea que scīm illam fiūr: fortaſe non sunt tam certa ⁊ ppzia: licut naturalia: sed hūs si milia. ars em̄ debiloꝛ ē natura Razi in li. de alumi bus ⁊ salibus. Coꝛpa vero mineralia sunt vapores qui inspissantur ⁊ coagulātur scīm mensuraz scrutatis natura in spacio longo. at primū quidem quod coagulaſ est argentū viuū et sulphur: hec em̄ sūt elementa minere et non sunt aqua ⁊ oleum: scz vnū generatur ab aqua aliud ab oleo: sup quibus assiduat decoctio equalis cū caliditate et humiditate donec coagulata sunt. et ex eis corpa generātur p gradatam mutationem in milib⁹ annox: nam si remanerent in mineris suis ppararet ea natura donec pueniret ad speciem auri et argenti. Ex p artificis subtilitatem fieri pōt huiusmōi trāsmutatō in vno die. i. breui spacio. Actoꝛ de hoc plen⁹ dicetur inferius prius em̄ michi videtur in speciali dicendū de singulis metallox specieb⁹. Igitur ab auro tāq̄ a dignioꝛi sumamus exordium. VII.

De auri natura. Ysidorus.

Aurum ab aura dicitur. i. a splendoꝛe: eo q̄ repercusso aere plus fulgeat. Naturale est em̄ vt metallox splendoꝛ plus fulgeat alia luce repercussus. Obrisum autez dictū est. eo q̄ splendore obradiat. Est enim coloris optimi qō habeti vocant ophaz.

Ex li. de na. rerū Aux inuenitur in riuulis et in fontibus et etiam in montib⁹ quādoqz: sed rato: multo⁹ aūt labor est in lauando. Sed ⁊ si p multas minutias terre et eius sordib⁹ inuenitur sociatū: inuenitur tamen pux et non terre vel bituminib⁹ in se admixtum: sicut es vel argentum. Itaqz si etiam inter puluores beatea reperiatur nequaquā tā auri puritas in se sordiuz squaloꝛib⁹ incoꝛporatur. Cōtra dicz. vt dicitur. frigefcat; ⁊ sic cognoscunt habentes aux in digitis quādo diescit. Fertur etiā q̄ aux inter omnia elementa pfundius generatur in terra: clarescit cū malleo pcutitur: et cedēs in omnez partem dilatatur. Aurū potest occultari sub specie terre plumbose. Si em̄ auro cum liquescit admisceatur argentum viuū. ⁊ postea moueatur quousqz infrigidetur remanebit puluis. Argentū enim viuuz ex penetrabilitate sue substantialis humiditatis sepat humidū auri. nec patitur ipm habere cōtinuitatem. sic ferūt artifices sarzacem aurum suum de terra in terraz. Et cum volūt aurum habere puz. in fornace ponūt ⁊ liquefaciunt: et exhalat argentū viuū sine aliqua depditione. Occultaſ etiam sub specie pulueri terre. Si ⁊ liquefacto admiceatur cinis ⁊ moueatur cū testula. quousqz puluerizet Testula quippe tunc ppria humiditate destituta petalozem fornacis: extrahit humiditatez totam ipius auri ad se. Idem quoqz fiet si moueatur cū virga corili recte. Calor enim auri liquantis extrahit et sumit humiditatē virge. q̄ fit vt versa vice virga iuuta ab huiditate

propria attrahit ad se humiditatez auri loco sue humi
ditatis: sicqz relinquitur aux vniuersaliter discōtinua
tum. hec omnia pfit fieri de plūbo. Si vero auricalcuz
fuerit auro admixtū: frāgitur. ertaqz sicut vitrū. ¶ Pli
nius libro ix. Echini pisces admodū parui sale seruati banc
esse vim crebri magister affirmat vt aux quod in altis
simos decident purcos: admotus extrahat. ¶ Idē in li.
xxxiii. Aux paleis accēditur. omniqz auro inest argen
tum pōdere vario. et alibi nona. alibi octaua inuenitur
portio. Alibi quoqz. xxxvi. t ideo ceteris pest. Itez au
rum glutiatur argilla ferzo. In auro lucēribus scintill
est terza alibi ruffa. t alibi cinericia. Aux quo mollius
est eo pulcrius. Omnia quidē argento viuo imatāt. p
ter aux. ad vnū ad se trahit. Idcoqz t ipm oprime pur
gat. ceteras eius sordes expuēs crebro tactatu fictilib?
valis ita vitius abiectis: sed vt ipm ab auro discedat: i
pelles subactas effunditur: p quas sudoris vice defluēs
pux reliquit aux. ¶ Idē in li. xxix. Auro liquescenti si
gallinax membra miscēatur. in se consumunt illud. Ita
hoc. id est mēbra gallinax est auri venenuz. ¶ Idē in li.
xxxv. Aux alumine nigro purgatur. ¶ VIII.

De speciali ac multiplici auri pemittentia Ex libro de natura rerum.

HAurum ceteris metallis est pciosius dura bili
et tractabilius: omni tempe fulget t coinquia
tum rubigine nō assumitur visū fouet. Et quā
to rubicūdius est. tanto melius est. In duplo quoqz pō
derosius est q argentū aut es aut stannū. Longz sit ge
nerosissimū sup omnia metalla. michilominꝰ est maxime
ductibile sup omnia. Omni metallo temperatiꝰ est. Et
ideo quia caliditas eius modici est excessus. nō locatur
in gradu. Solū quoqz nō resoluitur. ¶ Actor. Auruz
uaqz nō solum est inter metalla pciosissimum. sed etiaz
solidissimū. habet colorem igneū splendidū fouentez vi
sum. Ingne positū nō adurit. sed purgatur t proba
tur. Itaqz triplici dē causa in igne ponitur. ad examinā
dum ad purgādum t ad fabricandum. Sed t humano
corpi maxime agruit. vnde in cibo sumptū iuuat multū
¶ Plinius in li. xxxv. Precipuā auro fuisse gratiaz ar
bitror. nam colore qui i argēto est clarior: magisqz diei
similis. t ideo militarib? signis familiarior: quomaz is
longius fulget. manifesto illox errore: qui colorem side
ruz in auro placuisse arbitrātur: cū in gēmis alius qz re
bus nō sit pcipuus. Nec pōdere nec facilitate materie
platum est ceteris: cum cedit plūbo p utrunqz. Sz quia
rerū vni nichil deperit igne tutū quippe est in incendiis
rogisqz. Quinimo quo sepius arserit: ad bonitatē auri
proficit. Auriqz experimento ignis est: vt simili colore ru
beat: ipmqz obrisum vocāt. primū aūt bonitatis ei? ar
gumentū est q difficillime accendi. Prerea mirū violen
tissimi ligni prima indomitū: palea citissime ardescere:
atqz vt purgetur cū plūbo coqui. Altera vero causa p
cui maior est q minime visus deterit: cū argento ac ere t
plumbo linee ducātur: manusqz sordescant decidua ma
teria. Nec aliud quidem auro latius vel latius dilatat:
aut nūerosius dividitur. Hispania strigiles vocat puu
las auri massas. Et q sup omnia solū in massa auramē
to capitur. Cūqz cetera in metall' repta ignipficātur.
hoc statim aux est: psummatāqz materiā ptinus habet
cum inuentur. Hec enim ei? inuentio naturalis ē. Alia
vero quā dicem? coacta. Itaqz sup cetera nō rubigo vl
la non erugo nō aliud est ex ipo: quod ei? bonitatem cō
sumat: pondus ve minuat. Saz vero cōtra salis t acri
succos rex domitores est eius cōstantia: sup que omnia
netur t teritur. lane mō t sine lana. Es aūt maurari ar
gento viuo vel litargiro legitimū est: t in hoc excogita
ta fraus ē: vt dicem? illox naturā reddētes. ¶ IX.

De quibusdam modis aurū inuestigandi. Plinius. xxxiij

IN orbe nostro inuenitur aux. vt omittamus in
dicum. Et a formicis t griphib? apud scitbas
erutum. Apud nos quidem tribus modis: vno
modo sez fluminū ramentis: vt i thago hispanie: pado
ytalie: hebro tracie: pactolo asie: gange indie. Nec ul
lum absolutius est aux. vt ipo curiu attrituqz perpoli
tum. Alio mō scrobibus effoditur puteox: aut i ruina
montū quare vtraqz ratō dicetur: aux aquax qui que
runt: ante omnia segulū tollunt: ita vocatur indicū: Al
ueus vbi id est areneqz lauātur: t ex eo quod resedit: cō
iectura capitur: vt inueniatur. Inuenitur aūt aliquan
do in summa tellure ptinus rara felicitate: vt in dalma
cia nup tempore neronis. Cetex hispanie montes aridi
sterilesqz in quibus non aliud gignitur: hoc bono ferti
les esse cognoscūtur alias cogūtur: quod aūt puteis fo
ditur cānaliciū vocatur. marmoris glaree inherēs non
illo modo quo in oriēte saphiro atqz thebaico ceteriqz
in gemmis scintillat. sed micas amplexū marmoris. bi
venax cānales p marmor vagātur t latera puteozū et
huc t illuc. inde noie inuento. Tellus qz ligneis colūnis
suspenditur. Et quod effossū est tūditur: lauatur: vritur
in farinā molitur. Nam qō in pilis cudunt. apilascu dē
vocant. Argentū quod exit a fornace. Sudoremqz ā e
camino tactatur. Spurcicia vero i omni metallo scoria
dicitur. Et hec in auro coquitur itex t tūditur. Latini
ad coquendū fūt ex talcomo hoc est alba terza simili ar
gille. Nō enim alia afflatum ignemqz t ardentem ma
teriā posset tolerare. ¶ X

Iterum de alio inuestigandi modo.

TErtia vero ratio inueniendi aurū vincit opera
gigantū. Cuniculis nāqz p magna spacia actis
ad lucernax lumina cauātur mōtes ptractisqz
vigiliis. multis mensib? non cernitur dies. Subsidunt
qz rime subito. t opprimūtur opantes. Idco sustinēdis
mōtib? relinquūtur crebri fornices. In vtroqz genere
silices occurrūt: hos etiā igni et aceto rūpunt. Sepius
etiam quoniā in cuniculis vapor strangulat t fumus ce
dunt fractaris. cl. libras agentibus egerūtqz humeris
noctibus ac dieb?. Nocentiores tanto faciūt terzas. vt
iam minus temerariū videatur. e pfundo maris petere
margaritas Est ex quodaz argille genere. terza glaree
mixta. ppe inexpūgnabilis. quā vocāt candidam. banc
quoqz ferreis cuneis t malleis aggrediuntur. michilqz
duri? durant. mili q inter omnia fames auri durissima
est. ope pacto. ceruices fornicū cedunt ab vltimo. dat si
gnū rima. sicqz mons fractus cadit ad se lōge. fragore
magno t incredibili flatu. Specāt victores ruinaz na
ture t tamen ad tanta pericula satis est cause. quod cu
piunt: sperare. Alibi quoqz rupes inuie cedūtur: sedem
qz trabibus cauatis pbere cogūtur. is qui cedit fumib?
pender. vt peul auri lineas aspiciat. Iteruz in supcilijs
montū pilcine longe ac stricte cauātur: vt aqua recep
ta curzens tāta vi prumpat vt sarta psoluat. Alius eti
am nūc in plano labor est. fosse in quas pfluat cauātur
et gradatim sternūtur. vlex est frutex rori marino simi
lis. asper aurūqz retinens. Cui? latera tabulis claudū
tur vel tūduntur ac p prerupta suspendūtur. Ita cāna
li profluente de terza in mare vlex siccatus vritur et ci
nis eius lauatur substrato cespite herboso vt aurum si
dat. Sic asturia t gallicia t lusitania. aux pstat. Ita vt
plurimuz asturia gignat. ¶ XI.

Que fuit auri prima estimatio.

VInam e vita totū posset abdicari aux. sacra fa
mes. quāto felicius eunū fuit. cum res ipe pmu
tabātur inter se. sicut in troianis tempib? facti
tatum homero credi conuenit. Sic enim. vt opinor. cō
mercia victus gratia inuenta videlicet alios corijs bo
um. alios ferzo. captiuisqz rebus emptitasse tradit. Quā
q ipe miratus aurum sic fecerit estimationes rerum vt

centum boum arma aurea pmutasse dicerz glaucum cū dyomedis armis nouem boū. Ex qua etiā cōsuetudine multa legum antiquaz pmutatio pecoze cōstat etiā rome. pessimū scelus vire fecit: qui pmus digitis auz idut. Nec traditur quis hoc fecerit. nam z pmethco ferreum annulū antiquitas dedit. vinculūqz nō gestamen intelligi voluit Nec senatū romanum aureos habuisse manifestū est. Sed his tantū qui legati ad exteras gentes iturī essent. annuli publice dabātur. sic em̄ apud exteros. vt credo. honoratissimi intelligebātur. Nec aliis vti mos fuit q̄ qui ex ea causa publice accepissent. vulgoqz sic triūphabant. Et cū corona ex auro etrusca gestabatur a tergo. anulus tam̄ in digito ferreus erat vt equā fortunā triūphantis ac serui ostenderēt. Hi quoqz qui ob legationem acceperāt in publico tantū vtebātur. Intra domos aūt ferreis. Quo argumēto etiā nūc sponse ferreus anulus mittitur: Itaqz sine gemma: pozro deoz honoꝛi in sacris nichil aliud excogitatuz est: q̄ vt auratis cornibus hostie maiores dumtaxat immolarentur. .XII.

De luxuria modernorum in auro

Itaqz pessimū. vt diximus. inde scel⁹ fecit: qui primus auro digitos induit. primum vero scelus fecit: qui pmus denariuz ex auro signauit. quod z ipm̄ latet autoꝛe incerto. popul⁹ siquidez romanus ne argento quidē signato ante pirrū regem devictū vsus est: quin potius libralis: vnde nūc etiā libella dicitur: z dyspondius appēdebatur assis. Quin et militum stipendioꝛ. i. stipis pōderande pensatores dicūtur libri pendes. Qua ꝛsuetudine in bis emptōibus que mancipi sunt: z nūc libra interpoitur. pozro i militia. hec quoqz adoleuit luxuria fremētes fibulas tribunicias ex auro geri. Mulierē quoqz pedib⁹ aur̄ gestarū vsum est. Et ne scelus in anulis arguam⁹ hōr etiā in lacertis iā quidē z viri quod de dardanis venit vnde et dardanus dicitur. Habētqz femine in armillis toto qz collo z digitis z auribus: p has discurzūt catbene circa latera: z iserta margaritaz collo dyaz auro pendent pōdera: vt in sommoqz vnionū assit ꝛscientia venqz luxuria multimodas adēit gēmas exquisiti fulgoris: censuqz opimo digitos onerat. Mox et effigies varias celat: vt alibi ars alibi materia sit in pcio. plures q̄ vnū anulū gestare labor est: alii brateas leuiore materia inserūt: et ꝓpter eas gēmaz totū solicitudinem putant. Alii quoqz sub gēmis claudūt venena sicut demosthenes oratoꝛ grecie fūmus. Anulosqz mortis gratia hūr. Demūqz vt plurima opum sic anulis fuit scelera. Quib⁹ quoqz delictis venerūt tam aurea q̄ inaurata. cū sciamus interdixisse castris suis spartacū ne quis aur̄ haberet aut argētuz Messalla oratoꝛ pdidit anthonū aureis vasis i offic⁹ obscenis desideriis vsum fuisse. pudendo quoqz crimine cleopatre. Itaqz cōrumeliam fecit nature: vilitatez auro: opus dignum pscriptione. vasa coquinaria ex argēto. Calu⁹ oratoꝛ queritur fieri. At nos carrucas ex argento facim⁹ celari. Nostraqz etate pōpeia cōiunx neronis principis. que soleas ex auro induit delicatoꝛib⁹ umentis suis: pter alia miroꝛ z populū romanū victis gentib⁹ i tributo semp argentū impasse nō aur̄. Itaqz rome non fuit aur̄ nisi admodū etiqūs longo tempoze vnde z a gallis capta vrbe vt pax emeretur nō plus q̄ mille pondo potuerunt soluere. Sed tam regnauerat in colchis salauces et esubopes: qui terzā virginem nacti⁹ plurimū argenti et auri eruisse dicitur: ita q̄ velleribus aureis indito regno trabes etiā aureas z argenteas z colūnas habuisse narzatur. Habuerūt tam z alii multi plurimū auri d ąb⁹ i plinii. xxxiii. sufficiēt patz. XIII

De operatione auri in alchimia

Arestotiles vbi supra libro. iiij

Hurum profecto liquatur calido: et si fuerit sulphur mūdum et pur: et argentū viuū optimuz cum ruboꝛe claꝛ: fueritqz in eo vis igneitatis simplicis nō vrentis: erit res optima: quā recipe pōt alchimiste: vt ex ea fiat aur̄. Hoc em̄ ipm̄ converteretur in aur̄. Razi vbi supra. Aur̄ est calidū z humidū omnibus coꝛpibus nobilius rex coꝛ ac dñs: nec terza nec aqua nec aere nec igne coꝛrūpitur: nec igne minuitur: sed rectificat ipm̄ ignis et humectat. Nec comburunt ipm̄ sulphura que cōburunt alia coꝛpa: quia natura eiꝰ et complexio recta est equalis clara: in qua cōplete sunt nature quatuoꝛ et equare: ita q̄ in eo non est additō neqz diminutio: quapꝛopter extulerūt ipm̄ sapiētes: et posuerūt in eo cōpositionē elixir magni: qz substātia stās et pmanens fixaqz imperpetuū: Est aūt ex sectione sol et est in coꝛpibus sicut sol in stellis quia sol est rex stellarum ac lumen eaꝛ: z p eum cōplentur res terre ex plantis et fructib⁹ et mineris: et p ipm̄ crescit et additur ei sentia coꝛ. Similiter et aur̄ in coꝛpib⁹ retinet omne corpus. et cuz eo retinentur. Et est fermentū duoꝛū elexir rubei z albi. que nō nisi p ipm̄ rectificātur z cōplentur sicut nec pasta nisi p fermenta. Auicenna vbi supra. Aur̄ mꝛiplex est. scz naturale magistrale. zirchi. zafri. obrizum colō. z aliis modis. Et illud quidem quod ē de alexir valet magis q̄ aurum acre: quo nō potest opari. Aur̄ aūt de alexir est trib⁹ modis. scz de petra capillorum. et sanguis z ouoꝛ. Nō enim pōt aur̄ esse aur̄ de alio lapide. Quidā aūt faciūt falsum aur̄ sicut et argētum. Stringūt em̄. i. indurāt stannuz. et dealbant ac dicunt esse argentū. Sicut etiā auripigmentuz cū subtus stercus mittūt thqz miscent sal hāmoniacū et incorporant cum cupꝛo distenso p locū barbarum z cum mercurio rubeo. z dicunt q̄ sit aur̄. vez cuusmōi sit aur̄ septem modis p magisteriū tēptatur atqz cognoscitur. scz in solutione in lapide in pondere in gustu i igne in sublimatione in fusione. Pozro naturalis auri natura calida est et sicca: et quātum habet fermentuz de natura siccitatis et duricie: tantū habet aur̄ naturā bonam ac mollē fit aūt in ventre terre. de argento vivo bono nimis z ō sulphure nō multum rubeo cocto .XIIII.

De virtute ipsius in medicina.

Ex libro de natura rerum.

Hurum est calide nature: deprauat ac scabiē curat in puluerem redactū et antidotis mixtū. habet etiā virtutem cōfortandi: nos q̄ incoꝛporetur aut mēbra nutriat: sed q̄ alteratiua virtute corpus immutat. vnde ex auro factū non coꝛrūpitur in tumoꝛes. Haly regal' in practica sua sermone secūdo. Aurum cum carnem comedūt sine mozsura: sumtqz sicca subtilia: limatura auri cōfoꝛtat coꝛ: et pulsioni medetur: si q̄ bis p̄sunt medicaminib⁹ admiscetur. acalimia auri melioꝛ est tenuis et magis desiccans et amplius climās. Que si cōburatur et leuetur desiccat oculoꝛ vlcera sine mozsura. Victoꝛ. Aur̄ vt dictuz est supius omni metallo est tpatius: vnde quia caliditas eius modici est accēs⁹: ideo non locatur in gradu: licz in gradu ponatur ab aliquib⁹. Auicenna. ii. ca. medicie: Aur̄ est equale subtile. cōfoꝛtat oculū in alcofol politum. Cōfert et doloꝛibus coꝛdis ac tremoꝛi eius. Retentio eius in oꝛe. fetoꝛem ipius oris removet. Lauteriū melius est: et velocius sanabile quod fit cum auro: Limatura eius ingreditur in medicinis melācolie et in medicinis serpiginis z alopicie lentendis. et in eis que bibūtur cōfert etiā doloꝛib⁹ coꝛdis ac tremoꝛi eius ac timoꝛi animi: et ei q̄ solus loquitur. Idem in codē. Luna vero est fer vl' fimus sup locum in quo funditur aur̄ elevatus. Et illud quod submergitur laminosum est. Auriclima. melioꝛ ē illa que est aurea cinericii coloꝛis recēs et lamiosa grossioꝛ. Est autem equalis ad siccitatē declinans in tercio·

Ipsa vero et quod ablutuz est de illa subtiliora sunt ar gentidma. In ipa sunt exiccatio et absterio. Implet vulnera:et incarnat vulnera fraudulẽta. Vulnez quo/ qz sordes mũdificat et corrodit carnes coz:addituz al bugini etiã oculo cõfert:et vitio aque.z oculũ cõfortat

Plinius li.xxxiii. Auz vulneratis et infantib9 ap plicatur:vt minus noceãt veneficia que inferãtur. fistu las et emorroidas sanat. Qz si trito spuma adiciaf vl cera putrida et terri odoris emendat. Idem in libro xxxiii. Utilissima affirmatur esse ocul spuma que fit i auratis.

XV.

De eodem. Cõstantinus in li. gradum

Hrũ temperatius est ceteris metallis. Habet ppriet.ar subueniendi stomacho defecto: z mo rosos cordiacos cõfortat. Galien9 dixit esse cõtra melancoliã z alopiciam atqz tiriam. Quibus cy rurgia necessaria est si fiat cũ auro:nullaz carnis putre dinem facit.paleola cũ funditur remanet in loco vbi fũ ditur:quasi spuma. Et dicitur cadmia aurea. que vide licet cõtra oculoz dolorez z pãnos:humoz9 calidis z ad oculos descendẽtibus repugnat.palpebras confor tat:et neruos coz incolumes conseruat. Razi in al masore. Auz tremori cordis z melãcolie pbet adiutori um. Cadmia auri subtilior est.q9 argenti:que etiam al bulam que est in oculo remouet. Platearius in libro de simplici medicina. Auz calidũ est:z est omni metal lo temperatius.fit aũt de vena terre p excoctionẽ:et qñ inde supfluum separat spuma auri dicitur. Auz habet virtutem cõfortandi z depurãdi:vnde valet contra de uantiã cordiacam passionem z sincopim splenem et ifri gidationẽ stomachi. Tinũ etiã in quo extincte fuerunt lamine auree cãdentes:splenecticos iuuat:que si nõ pñt haberi de calibe fiant. Usture quoqz facte ex aureo in strumento meliores sunt q9 ex alio metallo: puluis cad mie.i.spume auri more colluri vel simpliciter oculi im positus.oculoz maculã corrodit.Sed queritur vnũ au rum cõfortat:cũ nec incorporetur nec membra nutriat. Ad quod dicendũ q9 quedã cõfortãt mẽbra tempando spũs:vt aromatica.quedã restaurãdo membz:vt cibi et potus.Quedã cõstringendo relaxatũ membz:vt em plastrũ ex mastice factũ.Quedã alterãdo qualitatez mẽ bri distempatam:vt dyascordalcos stomacho ex fragili tate debilitato appositũ.Quedã vero depurãdo supflu itatem que oppzmendo debilitat:vt medicine laxatiue hoc modo igitur cõfortat auz:dum aspitate sua cõfor tat seu extergit supfluum.

XVI.

De argenti natura. Isidorus vbi supra

Hargentuz greci argirion dicũt:cui mirum im modũ illud accidit:vt cum cãdidum sit: impes sum corpi nigras lineas reddit. Plinius li. xxxiii. Omni auro mest argentũ:quo mollius est eo pul crius. Hidrargiro argentuz inauratur solum. Argenti due differentie batillis ferreis cãdentib9 ramento ipo sito quod candidũ pmanet pbatur.prima bonitas ruf fo:nulla nigro. Sed intercuit fraus expimẽto seruatis in vrina virop batillis:ita ramentũ inficitur dum vri tur: cãdoremqz mentitur. Est aũt aliquod expimentũ politi in baltru bois:si sudet ptinusqz nubez discutiat Ex optimo argento fieri solent optima specula. Argen tum medicatis aquis inficitur et etiã affiato salso sicut mediterraneis hispanie Ex li. de natura rez. Argẽ tum ductile est et tractabile:sonoruqz ac tinnit9 dulci simum:et hoc maxie si eri misceatur.vnde tubas ex ar gento ductiles pcepit fieri moyses ad terrorem hostiũ et exhortationem ad bellũ:ad mouenda quoqz castra:z populos ad escam cõuocandos.Argenti vene multe z in multis ptibus orbis reperiuntur.nec est puz in se sicut auz.Sed terre ac sordibus incorporatum et admixtũ: tõ labor maxim9 est:vt p ignem expurgetur.fumus autem purgationis eius valõ nociuus est:nec de facili purga tur fumo butusmõi multo infectũ:nisi fumo thuris aut aromaticis specieb9:ac vbi puz fuerit argentũ durabi le est:impurum autem de facili cõtrahit corruptelam. argentum consolidat alia metalla:et quasi vnuz efficit consolidata.

XVII.

De argenti fodina Plinius vbi supra

Hargenti metallo post auz sequens est mixta: non nisi in puteis repitur:nullaqz sui spe nasci tur:nullis vt in auro lucentib9 scintillis. Terza est alia tuffa:alia cineracia. Excoqui nõ potest nisi cuz nigro plũbo.aut cũ vena plũbi quã galenaz vocãt: que iuxta venas argenti plurimũ repitur. Et eodem ignituz ope descendit ps in plũbum:ac supne innatat argentũ vt oleum aquis. In puincus fere omnibus sic in aquis repitur argentũ. Sed in hispania sterili solo atqz etiaz in mõtibus pulcerrimũ repitur argentũ. Et vbicũqz i uenitur vna vena non pcul inuenitur z alia. hoc fere in omni metalli materia. Mirũ adhuc p hispanias ab An nibale olim inchoatos durare puteos:ab inuentoribus sua noia'habentes.p magnũ spaciũ cauant montes di ebus ac noctibus aquas egerũt:argenti vena in sũmo f perta vocatur crudaria. finis fodiendoz metallorum et maxime argenti antiquis solebat esse alumen inuentuz vltra nichil querebatur. Nup aũt inuenta eris vena i fra alumen alba:finem spei nullũ fecit.odor argenti fodinis inimicus est omnibus animalibus:sed maxime scari bus. Est et in his venis lapis.c9 vomica liquoris eter ni argentũiuium appellatur:de quo scz inferi9 dicetur In eisdem quoqz argenti metallis inuenitur vt propze dicamus lapis spume cãdide nitentisqz: nõ tamen trãs lucentis hũc alii appellant stibiaz. Alii alabastrũ. Alii turbasin.Duo sunt eius genera mas z femina:feminam magis pbant iboz ridior est mas scabriozqz ac min9 põ derosus minusqz radiãs et magis arenosus. Fetia vero econtra nitet fricabilis fissurisqz debiscens non globis vis eius est astringere z refrigerare sicut dicetur inferi us

XVIII.

De operatione ipsius in alchimia.

Ex libro metheororum iij.

Hargentũ sicut et auz ex terza et aqua constat: z liquatur calido sicut et alia metalla. Razi vbi supra. Argentũ est corpus mundum et decoz circa auz. Et est ex sectione lune:cuius nõ est cõplementũ in lumine suo et virtute sua sed solis; sic est locus argenti apud auz:huius natura frigida est z humida. corrũpi tur cũ in terza et in igne:et sapor eius'est ad acetositatem declinus. Et sulphura quidem et plũbum et stanũ inimica sunt ei:ab ipis cũ leditur:et ab igne minuitur Est aũt omniũ corporũ ppinquius ad auz.quoniam oc cultum auri manifestũ est argenti et econuerso Avicenna in libro alchimie ỗ aĩma. Argentũ tripler est:sci licet naturale.petrale.hoc est quod fit de lapidibus per magisteriũ alchimie.et illud quod fit p vim medicie scz de solo mercurio et ere p locum barbatuz.sed est melius de nostro lapide. Est aũt argenti natura frigida et hũi da.fitqz de argento viuo multo et de pauco sulphure. Et naturale quidem frigidius est q9 petrale.petrale ve ro q9 illud quod cum medicinis. Et libro de natura rez. Argentum depuratur de cupro mediãte plumbo: etsi quidem fabricatuz ad supficiem planam in igne po natur:et extractum eandem omino supficiem retineat: patet q9 a cupro est mundũ. Sin aũt in medio fissurã habeat:nõ est depuratum. Siccitas enim cupri facit ad corrugationem;ppter quã talis apparet fissura verũta men argentũ quãdo non est omino purũ.cum substãtia est multum cõgelata:si ptrahatur nõ diffunditur in lon gum et in latum.sicut nec glacies:sed frãgitur. Ideoqz apponũt argento cuprũ:vt ex cõmixtõne sicci cũ humido

generetur viscosum: quod sit diffusionis argenti pricipium. ragentū etiam vivum in igne cum argento mixtū aufert fragibilitatē argēti q̄ est ex nimia siccitate. ¶ Ex doctrina alchimie: Aur. et argentum trib⁹ modis examinātur. quor. tñ duo dicuntur examinationes impro prie: sed vnus dici pōt separatio: alius temptatio. Separatio fit in paleola sola: quādo scz ibi ponitur adamas vt separet a auro ferz tantum. quia nō habet separā di aliud metallum pprietatem. Temptatō vero fit: tam in paleola q̄ in alio auro et argento: quādo scz ibi fricatur lapis quidam ad modū coris factus: vt p colorē ibi dem remanētem sciatur: quantū sit ibi de mixtura: quā tum scz cum auro mixtū sit de argento vel ere. aut cum argento de ere: In vera aūt examiatione tria sūt necessaria: scz pulvis antiqui lateris ⁊ sal ⁊ ignis. In examinatione argēti tria sūt: scz ignis cinis ⁊ plūbum. XIX

¶ De virtute ipsius in medicina

Auicenna in secundo canone

Hragentū infrigidatiuū est ⁊ exsiccatiuū. bonū ē valde scabici ⁊ pruriginī. Eius cōfricatio cum aliis ꝛmixtionib⁹ cōfert fetori oris ac tremori cordis ⁊ humiditatib⁹ viscosis. ¶ Cōstantin⁹ vbi sup̄. Argentū frigidū ⁊ temperatum in humiditate est: ⁊ ē cōtra humidū ⁊ viscosum flegma. Cadmia tñ auri fortior est: et melior argētea. ¶ Razi in almasore: Argentus frigidum est: coeditq̄s tremori pficit. Cadmia argenti scabiei que in corpe oritur. ⁊ pustulis que in oculis sūt: bona est. ¶ Ysaac vbi sup̄. Scala. id est limatura argenti: si cōteratur cū argēto vivo. pdest emorroidis. Acalmia argenti melior est tenuis mardascgeno silis. Temperata est in calore ⁊ frigore sicce ꝛplexionis desiccativa pōtica. Si cōburatur ⁊ lauetur climat visū desiccat q̄s sine morsura: oculor. replet vlcera carne. desiccat vlcera in corpe manifesta. Item purgamentū argēti melius est viride ac tenue: ponticū est desiccans fortiter. Jō q̄s necessariis admiscetur ad cicatrizādum vnguentis.

¶ Plinius vbi supra. Argēti scorie vis est: astringere corpa et refrigerare. additur in emplastris ⁊ valet cicatricib⁹ glutinādis. pdest etiā cōtra tenasmos ⁊ disenterias cum oleo mirte clisteri⁹ infusa. adducitur ⁊ in medicamentis que vocātur lippara: ad vlcera exercescētia vel ex attritu facta vel in capite manantia. argēti spūa que est materie purgātis se. valet ad colliria. ⁊ nitrū ad cicatricū mulierium feditates maculasq̄s tollendas: ⁊ valet ad capillū abluendū. Vis aūt eius est siccare: mollire: refrigerare: tēpare: purgare: vlcera explere: tumores etiam in emplastris lenire: tollit et ignes sacros. cū ruta mirtisq̄s et aceto. .XX.

¶ De speculis et vasis ex argēto

¶ Albert⁹

Hragentū bene politū inter omnia metalla melius est speculū. quia in colore magis accedit ad dyaphanū. ¶ Plin⁹ vbi sup̄. Lamminas ducti: specula fieri: non nisi ex optimo argento creditum olim fuerat. Ut id quoq; iam fraude corrūpitur. Sed mira est natura imagies reddēdi quod pcussō aere atq; ī oculos regesto cōuenit fieri: eadem vi in visu speculi polita crassitudine paululumq; ppulsa: dilatatur in simensum magnitudo imaginū. Tantū interest: repercussum illū ex cipiat an respuat quinetiā pocula ita figurant: exsculptis vel expulsis intus crebris ceu speculis vt vl vno intuente populus totidem imaginū fiat. Excogitantur et mōstrifica: vt in templo smirne dicato. Id aūt euenit figura materie. plurimūq; refert vtrū cōcaua sint. an media depressa. an elata. an aversa. an obliqua. supina. an recta qualitate excipientis figure veientes vmbras torquente. Nec cū est aliud imago illa q̄ digesta claritate materie excipientis vmbra. Optima fiebāt apud maiores brūdusina stanno ⁊ ere mixtis. Sed nūc plata sunt argentea. Nuper; reptum est certiorem imaginē reddi auro apposito auersis. Tingit et egiptus argentum vt in vasis anubē suum spectet. pingitq; non celat. Transiit inde materia et in triūphales statuas. mirūq; crescit pciuz fulgoris excecati. Id aūt fit hoc mō. miscetur argento tercia ps eris cipri tenuissimi quod cozonarium vocāt. et sulphuris vivi quātum argenti. Ita ollantur in vase fictili argilla circūlito. Modus coquēdi est donec ipa se opcula aperiant. Nigrescit ⁊ oui luteo indurati. vt tñ aceto et creta deteratur. miruz aūt celando tunc neminē claruisse. vasa ex argēto mira humani ingenii variat incōstantia. nullus genus officine pbando. Nūc furniana. nūc clodiana. nūc gratiana: nūc anagliſa. vasa coqnaria ex argēto calu⁹ oratoz q̄rit fieri: at nos etiā carrucas ex argēto celatas inuenim⁹. .XXI.

¶ De hidrargiro.

Hnuenitur et hidrargirū in vicem argenti vivi paulo ante dilatū. fit aūt dnob⁹ mōis. scz ereis mortariis ac pistillis trito minio ex aceto. Aut patinis fictilib⁹ impositū ferrea cōcha calce cooptum: argilla supillita. deinde sub patinis follib⁹ accensuz ignī continuo atq; ita sudore calcis deterso. qui fit argenteo colore. ⁊ aqueo liquore. Idē guttis diuidi facilis. ac lubrico humore ꝛfluere. Quod cū venenū esse ꝛpuenat. omnia que de minio in vsu medicie tradūtur: arbitror temeraria. Preterq̄ fortasse q̄ vltrum capiti. ventri ve sanguinem sistit. dum ne quid in viscera ptereat ac vulnus attingat. Nam aliter vrendū esse nō equidem censeo. Hidrargiro argentū inauratur solū nunc ppe cum et in era simili modo duci debeat. Sed cadez fraus que in omni vite pte ingeniosissima est. vilioreꝫ excogitauit materiā. vt docuim⁹. Auri argentiq; mentionē comitatur lapis. quē appellāt coticulā. qui nō nisi ex bumocho flumine quē alii nunc passim heraclū alii lidiuz vocant solet inueniri. Sunt aūt modici quaternas vncias lōgitudinis habentes: bimasq; latitudinis non excedentes. In his melius: quod fit a sole q̄ qō a terra: ibis coticul periti cum e venalimā experimentum rapuerit. primus dicunt quātum auri sit in ea: tantum argēti vel eris: scrupulari differētia mirabili rōnenō fallente. XXII.

¶ De lithargiro ¶ Ysidorus vbi supra.

Litargirū dicitur argenti purgamentum: quod nos argenti spumā appellam⁹: fit cū ex argento et plūbo. ¶ Plinius vbi s̄ In pdictis metallis fit et illa que vocatur argenti spuma: huius genera sunt tria. quoz illa quam crisitu vocāt est optima. quā argiritin scōa. molibditin aūt vocatur tercia. ⁊ plerūq; omnes hi colores in eisdem inueniuntur tabulis. pbatissima est attica. scōa hispamensis. Crisitis ex ipa vena fit. Argiritis ex argento. Molibditis aūt ipuſ plumbi fusura: que fit puteolis: et inde nomē habet. omnis ār fit excocta sua materia: ex supiori catino defluens ī inferiorez. Ex eo demiq; sublata veruculꝫ ferreis. atq; in ipsa flama ꝗuoluitur veruculo: et fit modici pōderis. Est aūt ferue scentis ⁊ future materie: sicut intelligi potest ex ipo noie spuma. Bistat a scoria quo a fece pōt distare spuma. Altez; purgantis se materie: Alterū purgate vicium est. Quidā duo genera facūt spume: que vocant stelerytbida et peumenem. Tertiū molibdenam in plumbo dicendam. vt aūt spuma sit vtilis iterū coquit. cōfractis tabulis ad magnitudinem amuloz: sicq; accesa follibus ad sepandos carbones cineremq; abluitur. Qz si sit argiritis: vt candore decozetur magnitudine fabe cōfracta: in fictili coqui ex aqua iubetur. Addito in linteolis tritico et ordeo nouis donec illa purgentur: postea sex diebus terūt in mortariis: ter die abluentes aq̄ frigida: et cum desināt calida addito sale in libram spume obolo. Nouissimo aūt die condunt in plumbeo vase Alii cum faba cādida ⁊ ptisana coquūt. siccātq; diebus xl. calidissimis estate. Sunt qui nō coquant. sed cū sale

terant:adiectaq3 aqua abluant. ¶.xxiii.

¶De vsu litargiri in medicina.

Vsus eius ad colliria ⁊ mu⁊p:ad mulieb⁊ius tol lendas feditates cicatricu3:maculasq3 abluendas:et ad capillū. Vis aut̄ eius est mollire:refrigerare:explere:temperare tumores vlcerum lenire. Calibus q3 emplastris ignes etiā sacros.cum ruta mirtoq3 ⁊ aceto tollit. ¶Razi ī almazore. Litargirū frigidum est ⁊ siccū excoriatoribus et fetori sudoris confert. Carnisq3 augmentum p̄stat. ¶Plateari⁹ vbi supra Litargirum frigidum est ⁊ stipticū. Quod stipticum est conicimus quia siccū est.et tamē in qualitatib⁹ suis est tpatum. Litargiri multiplex est differentia. Est em̄ qō dam qō est spuma auri:et cū frangitur interi⁹ simile est et cadmia dicitur ꝓprie. Et est aliud spuma argēti:qō fit ꝑ excoctōem in igne:cū non pur⁹ a puro separ⁊ ⁊ magis attinet frigiditati et humiditati. Est et litargirus quo communiter vtimur:scz fex stanni: quod fit similiter ꝑ excoctōem cū fit stannū ex minera terre:et illud frigidum est et stipticus. Similiter dicūt quidam litargirus reperiri quod est fex plumbi. litargirū aūt quo vtimur cōiter .i. fex stanni. virtutem ⁊ cōstringēdi et ꝓsolidādi habet et purgādi et diuerso modo conficiendi.puluis litargiri vlceribus impositus saniem consumit:et vlcera consolidat. Contra scabiem quoq3 et ꝑcipue factam ex salso flegmate vl' colera:fit decoctō aliq̄ntula olei nucū et puluis litargiri subtilissim⁹ cū aceto diu conficitur: et post additur oleum nucū ⁊ bñ conficitur. Sed ⁊ ptra desenteriā vicio inferio⁊ factam iuuat litargi⁊ et contra virge vlcerationem.litargi⁊ quoq3 q̄ est spuma auri pulverizatur:et cum aqua ros⁊ frequenter abluitur:⁊ ille puluis in modum collirii vl' solus vl' cū aqua ros⁊ oculis ponitur. Contra feruores apostematum:in eri sipila cōficitur puluis litargiri ⁊ cernse.cū aqua ros⁊ et circūungitur :valet et idem puluis ad facie depurandā. ¶Constantin⁹ vbi supra: Litargi⁊ q̄dā dicūt. neq3 refrigeratiuū neq3 calefactiuū esse:sed mediocre:esse tñ stipticus:solidatiū.et olim cōcauo⁊ mēbrorum de bona carne repletiū testatur. Carnem supfluā rodit iunctum putorem cotarū scabiem sudorem alaz⁊ et oīa vulnera et pustulas curat.nō nūq̄ clisterizatus fit optimū remedium vulneratis intestinis. Cum oleo rosaceo mixtum pustulas nariū ⁊ labio⁊ extirpat ¶Haly vbi sup̄ litargi⁊ melⁱ⁹ est atticū ⁊ hispanicus. Quod cum frāgitur quasi lamine refulget :Cēpatū est in caliditate et frigiditate:desiccans: p̄dest vlceribⁱ⁹ humidis ⁊ apostematibus calidis:si eo cataplasmen̄ est ⁊ in eo quedaz pōticitas:vnde et carnem in humidis vlceribus producit.

¶.xxiiii.

¶De ere vel cupro Ex li. de natura rerum

Es siue cuprum est eiusdē ductilitei cuz argento. et eiusdem liquatōnis:hoc excepto q̄ est rubei coloris. Es nulla rubigine corrūpitur.fetorem habet et tamen dulce sonat. ¶Ex libro. iiii. metheororum. Es sicut et plumbū et glacies et quecumq3 calidi priuatōne coagulātur:et a calido liquantur. Es pulsui cedit:est aūt pulsui cessio:embipedi⁊ in pfundū transitio Item quedā ductilia sunt: vt es.et quecūq3 eadē plaga dicūtur in latitudinē pariter ⁊ in pfunditatez trāspoti scōm partem. Es quoq3 liquabile est et nō flamās. Et quecūq3 liquātur ab igne: ista sunt aquositas ut argentum et es:porro si fuerit argentum vuum bene subtilē tie.et sulphur non purū:scz q⁹ sit in eo vis adurens:conuertit ipsū in es. ¶Isidorus. Es aūt a splēdore aeris dicitur sicut et au⁊ ⁊ argentum: Apud antiquos prior eris vsus q̄ ferri cognitus est. Ere quippe primi pscindebāt terrā et certamina belli gerebāt. Eratq3 in pcio es magis. Au⁊ vero ⁊ argentū ꝓpter iutilitatē reuelebantur. Nunc aūt vice versa iacet es:⁊ au⁊ summo cessit honore: vsus eris postea transiit in simulacris in vasis in edificiorū structuris ad ꝓpetuitatem quoq3 monimētorū publice ꝓscriptiones in ere ꝓscripte sunt. Es omne frigore magno melius funditur. Rubiginez celerius trahit:nisi oleo pūgatur. Seruari aūt illud optime i liquida pice tradūt. Inter oīa vero metalla es vocalissimū est et maxime potestatis. Ex eo et ence lamie fiunt. ¶Ibs. Es siue cupr⁊ sonor est et vocale.natura calidum:sonus eius pse rudis est.admixtum vero stāno vl' argento vl' auro validum est valde:dulcēq3 tinnitus habet. Tinnit aūt alti⁹ ceteris metallis:sed velat auditum:nisi stāno cōmodius tpetur. Et fusile quidem est:et in omne artificiū ductibile:sed cū labore ⁊ moderamīe verberātis:nūq̄ vero purgari sic pōt:quin facile ꝓtrahat corruptelā. durat tñ in anos plurios. ¶Plinius libro. xxxiiii: Es cōtactu menstrui graue virus odoris accipit et erugi nem:magisq3 si luna decrescente id accidat'. Idez in li. xxxiii. Es inaurari argento viuo aut hidrargiro legitime solet. Sed excogitata fraus est. es siquidez in primis cruciatur:accēsumq3 restringuitur sale aceto alumine:postea vero exarenatur.an satis decoctum sit splēdore deprehenditur: In cinereq3 et igni exhalatur: vt posit edomitus mixtis pumice alumine argento viuo inductas brateas accipe.

¶.xxv.

¶De diuersis speciebus eris. ¶Isidorus

Sunt aūt diuerse species eris: vt es cyprium corinthēū:coronarium :pyropū:regulare: cāpanum. Cyprū es in cypro insula primus repertum est: vnde appellatū est. fit aūt ex lapide eroso.quem cadmiam vocāt:et est ductile:huic si additur plūbus colore purpureo fit. Corintheum es ꝓmixtio huiusmōi est: qualis fuit facta apud corinthū; vt dicetur inferi⁹. Coronarius vero ex ere ductili tenuatur in laminas: thaurozūq3 felle tinctū auri species in coronis histrionuz p̄bet: vnde ⁊ nomen habet. Piropū aūt igneus color vocant. Naz in singulis eris vncijs additis auri scrupulis senis p̄tenui lamia ignicit:et flamas imitatur. Regulare es dicitur:quod ab alijs ductile vocat.eo q⁹ malleo ꝓducatur:sicut ecōtra fusile:quod füditur. Et hoc etiā caldariū dicitur:malleis em̄ frangitur. Omne aūt es diligenti⁹ purgatis igni vitijs et excoctis: regulare efficitur. Cāpanum a cāpania ytalie dictū:vtensilibus et vasis est ꝑaptissimus. ¶Plini⁹ li. xxxiii. Eris vena foditur:igniq3 ꝑficitur. fit et ex eroso lapide quem cadmiā vocant. fit etiā ex alio lapide quem calcithē vocāt in cypro:vbi prima fuit eris inuētio. Morq3 vilitas ꝑcipua:repto in alijs tertijs p̄stantiore: maxieq3 auricalco. Summa gloria in cardubensi quod imitatur bonitatem auricalci. Es corinthiū maxie laudatur:quod cas⁹ miscuit:corinth⁹ cū caperetur incensa. Est em̄ admixtio oīm metallor⁊. Huius primū genus candidū:argento mixtore quā prime accedit:in qua illa mixtura prevaluit. Alter⁊ genus est in quo aurifulua natura est: Tercius in quo equalis fuit species omniū:colore ꝑciosum. Coronarium es ex ductili ere tenuatur in laminas et thauri felle tinctum auri speciem p̄bet. vt dictū est. i coronis histrionū. Idemq3 in vncias additis auri scrupulis senis p̄tenui piropi brates ignicit. Regulare i alijs quoq3 metallis fit. Idemq3 caldarius: Differentia vero:q⁹ caldariū funditur tantū malleis tñ frāgibile: quib⁹ ob sequitur regulare:ab alijs ductile appellatū quale omne cyprium est. In ceteris quoq3 metallis cura distat a caldario. Nam es omne diligenti⁹ purgatis igne vitijs et excoctis est regulare. In reliquis generib⁹ est palma campano simile:in multis pribus ytalie ꝓuintilisq3 sed octauas plumbi libras addūt:et bene recoquunt ꝓpter ligni inopiam:quantum ea res afferat differentie sentitur in gallia maxime.ibi scz inter lapides funditur cam Defactos.coctura siquidem exurente efficitur nigrum

atq3 fragile: ꝓterea semel recoquunt: quod sepius fecisse plurimum bonitati confert. .xxvi.

De opatione cupri vel eris in alchimia. Razi in li. de alumnib⁹ et salibus.

Es quidem siue cupri est de diuisione veneris: Natura eius est calida et sicca. 3 minus sicca q̄ ferri. Est aūt in virtute sua argentū: et i sua liquefactone et duricie: sed rubeū est. qui ergo eradicat eius rubedinem: facit ipm redire in argentū. Est eīm in manifesto suo es: 7 in occulto argentū. Cōmiscetur autē cū auro 7 argento: et recipit tinctura: fitq3 ex eo elixir albedinis 7 rubedinis. nec fugit eius tinctura qñ solui tur cū aqua atramenti vel alumis. aqua eris liquefacit oīa corpa: 7 omnē rem ex lapidibus: regimē āt est: sicut regimē ferri equaliter. Auicenna in libro alchimie 7 anima: Cupri triplex est: 3 hermeniaz: naturale: 7 cupr ngūare. Natura eius calida est 7 sicca nō multū: sed ē in co humiditās .ado soluitur. Efficitur āt vt dixi. de argēto viuo grosso: et de sulpbure rubeo cocto in ventre terre p centenas annoz: sed nō adeo cocto sicut aur. Nec est ꝓbustum sicut ferr: ideoq3 leue ē ad immutandū: et est ꝓpinquus argento q̄ auro: quia plꝰ habet de sulpbure q̄ de argēto viuo. Est aūt cupri mestius rubeū et album. quod qñ pcutitur sonat. Hermenium aūt cupri ngrū est: et nō est i eo alchimie opanduz quia multitudo sulpburis que ibi est ꝓfudit ipm. Nec pōt lauari nec dealbari. Lauaf eīm cupri vt eius immundicia auferatur. Calciatur aūt: vt eius materia attenuetur. Lauatur itez cū fortissimis aquis: vt humiditatez recupet: quā in calce pdidit. Sublimatur aūt: vt magis attenuetur. et cuz auro viuo miscetur: vt materia sua ꝑparetur. Ex libro de natura rer. Es siue cupruz est eiusdem duricie cū argento: et eiusdez liquatōis: hoc excepto: quod est rubei colozis. Si quis aūt eius rubiginem abstulerit: argentū erit. Huius manifestuz est calidum multū et sicū pau. Eius aūt occultū ē debilis frigiditatis: et multe humiditatis. et dico q̄ eris occultū est plūbum. Sed ipm in argentum facilius est conuertere: q̄ in plūbum puenire nanq3 ad latera facilius est venire: q̄ ad fundum. .xxvii.

De virtute ipsius in medicina Platearius vbi supra

Es artificio quodā coapatur 7 ꝓburitur: vt possit puluerizari. In olla eīm facta terrea. ponitur es rubeū. scz qō diu ante a fabris fabricatū est et in fornace vbi fit ignis cōtinuus ponitur diu: postea puluerizaf. In excoctione eīs nimia augmentātur ptes terrestres: et diminuuntur aquose. Huiusmodi ergo es vstum calidū est et siccū in quarto gradu: virtutem habet cōsumendi: dissoluendi: et melancolicū humorē purgandi et extenuandi: vnde cōueniens ponitur in emplastris attenuatiuis. et in emplastris cōtra splenem. Carnem superfluam corrodit. Contra fistulā puluis eius cum melle conficitur: et penna intincta imponitur: os fistule clarat et etiā curat. Razi in almazore: Es vstuz capillos tingit: vulnus cōsolidat: aquā expellit: Auicē na in secūdo ca. medicine: Es calidū est et siccum in tercio. vlcera maligna ambulatiua cōsolidat et ꝓhibet: et carnē augmentatam corrodit. acuit visum: et cōfert duricie palpebraz. Capillos denigrat. palato illimitū vomitum excitat. In ere adusto est stipticitas 7 acuitas 7 cōsolidatio. Est aūt genus eris. quod dicitur calacon. Et frequens est puerbium: si cū forcipicib⁹ de calacon euellātur pili; phibebit ortum cor. Non est autē bibendum vasis ereis in quibus est salsedo vel amaritudo vl acetositas. aut dulcedo vel pinguedo. sicut sunt olera 7 carnes ipa quippe trālmittunt zimiaz. quod est venenum. Cōstantinus vbi sup. Es vstū calidum 7 siccū in quarto gradu vulnera mūdificat. tenebrositatez oculorum clarificat: superfluam carnem vulnerū destruit pessimis vulneribus ne dilatentur repugnat. sed lorum fit vtilꝰ humidis naturis: sicut cunctis pueris et mulieribus. Plinius. xxxiii. li. Eris metalla multis modis instruūt medicinā: vtpote cū vlcera omnia ibi ocissime sanentur: maxime rñ pdest cadmia. Hali vbi supra. Es vstum melius est subtile. leue planū. 7 vtrūq3 rubeum. Est aūt calidū ponticū. Cicatrizat vlcera que sunt in corpibus dura. Sed 7 si abluatur mollia quoq3 cicatrisat corpis vlcera. .xxviii.

De cadmia eraria Isidorus.

Argamenta vero eris sunt cadmia et erugo et eris flos. Cadmia gignitur in metallo: eris et argenti fornacibus insidente nidore. Nā 7 ipe lapis cadmia vocatur ex quo es fit. sic rursus in fornacibus exstit. et sui nois originē recipit. Plinius vbi sup. Cadmia sine dubio fit in argenti fornacib⁹ candidior: et minus ponderosa: sed nequaq̄ erarie ꝓpanda. Tria sunt eius genera: vel etiā plura: Nanq3 ipe lapis ex quo fit es: cadmia vocatur. necessarius quidē fusuris et medicine inutilis. Sic rursius in fornacib⁹ alia exstit que sui nois originē recipit. Fit aūt egesta flamis atq3 flatu tenuissima pte materie in cameris laterib⁹ ve fornacum. ore quo eluctantur flame: appellata capnitis. Crusta et nimia leuitate similis faville. Interior ār est optima cameris dependēs: et ab hoc argumento botri sentos cognoīata. Hec pore ponderosior: sequunturis leuior. duo sunt eius colores: deterior est cinerꝰ. Melior puniceus: frialis: et oculoruz vtilissima medicamentis. Tercia est in laterib⁹ fornacū: que ꝓpter grauitatez ad cameras puenire nō potuit: et hec dicitur placitis. Et ipa ab argumento crusta verius q̄ pumex int⁹ varias ad plorias vtilior et ad detrahēdas cicatrices: fluūt et ea duo alia genera: Onichitis extra pene cerulea: Intꝰ onichitis maculis similis. Ostractis tota nigra ceteras rūq3 sordidissima: vulneribꝰ maxime vtilis. Omnis autem cadmia in cypri fornacibus est optima. Itez a medicis coquitur carbone puro. et vbi redigitur in cinerē extinguitur que ad emplastra prepatur vino aminco. Que vero ad plorias accto. Quidaz in ollis fictilib⁹ tusam vrūt et in mortariis lauant: postea siccāt: Cadmie effectus ē sanare: siccare: fluxiones sistere: pterigia sordes oculoz purgare: scabriciem extenuare. Et quidqd in effectu plumbi dicem⁹ inferius: et es ipm ad omnia eadem vritur: pterq3 albugies oculoz cum lacte sanat. facit et vomitiones e melle sumptuz. Uritur aūt es cyprium in fictilibus crudis: cuz pari pondere sulpburis: vase circūlito spiramento in caminis: donec ipa vasa p coquātur. Quidaz et salem. Aliqui alumē. p sulpbure addunt: Alii vero nichil sed aceto rārū pfundūt: Ustū mortario thebaico teritur: Aqua pluuie lauatur. Iterū adicta largiore teritur: ac relinquitur donec cōsedeat: 7 hoc sepiꝰ donec ad spēm minii redeat: tūc siccatū i sole in erea pixide seruatur. .xxix.

De scoria eris ac flore et squama.

Eris scoria simili modo lauatur: minor effectu q̄ ipm es. Hali vbi sup: Tubal hoc est eris scoria melius est nigrū. sed inclinās ad rubore tenue velut corticēs: et est subtilius ere ꝓbusto. Elimat et incidit que noxia sunt. Tenebras oculoz auferet: et asperitatem palpebraz dissoluit: zemaz. i. viridum eris calidum: carnem superfluam ꝓmedit: et est incidens: si cū cera 7 oleo olive misceatur: Elimat sine morsura 7 carnem adducit. Plinius vbi sup: Eris quoq3 flos vtilis est medicine: Fuq3 ere fuso et in aliā fornacem translato: Ibi nāq3 flatu crebriore excutitur: velut mlii squame quas lepidas vocāt. et sic adulteratur flos: vt squama veneat p eo. Est aūt squama eris decussa vi clauis in quos paues erei ferzumiantur. In cypriis maxime

officinis omnia. Differentia hec est: q squama excutiē
tibus: isdem paribus flos sponte cadit. Est alteꝝ ge
nus squame subtilius ex sūma scz lanugine decussum:
qō scz stomoma vocant. Squama aūt t flos in patinis
fictilib⁹ aut ereis vrūtur: deinde. vt supꝝ. ad eosdem vs⁹
lauātur: Amplius t narīū carnosa tollit vitia. Iterūqꝫ
sedis: at grauitates aurīū: p fistulas in eas flatu impul
sa: suas alias vlcera oris aufert admota farina. t tōsil
las cū melle. Fit aūt et ex ere candido cypreo. squama
longe inefficacior. ¶ Isidor⁹ vbi supꝝ. Eris flos fit seu
gignitur ōflationib⁹ ere resoluto ac reliquato aqua fri
gida supfusa. repentina quippe densatione tanꝫ de suc
co reparatur flos. ¶ Auicēna vbi supꝝ. Flos eris stiptic⁹
est: corrosiuus et mordicatiuus carnē additam corrodit
Quod et eo albū est: tritū et in aures sufflatū velet sur
ditatem antiquā. Et ex eo tingitur palatum cum melle
pter apostemata gule t vue. Soluit aūt humorē grossum t aquā citrinā. Et potitur in exiccatiuis emorroida
rū et exturaꝝ ani. ¶ Cōstantin⁹ vbi supra. Flos eris
calidus est t sic⁹ in quarto gradu. Carnes supfluas cō
sumit: t vilum clarificat. ¶.xxx.

¶ De ipsius rubigine vel erugine.

¶ Plinius vbi supra

RA extersa celerius sentire rubiginē q̄ negle
cta tradūt: nisi oleo pungantur. seruari aūt op
time in liquida pice tradūt. ¶ Isidorus. Erugi
nē quoqꝫ es creat. Nā eree lamine sup vas aceti asper
rimi supponūtur. atqꝫ ita distillātibus gō ex eis cecide
rit in ipm acetū teritur t cribratur. ¶ Plinius vbi su
pra: Erugīnis quoqꝫ magnus est vsus: Sed illa fit mo
dis pluribus. Nam et e lapide ex quo coquitur es vera
ditur. et ere candido pfozato: atqꝫ in cadis sup acetum
suspenso: ereo obturatumqꝫ operculo: multo pbatior ē
quā si hoc idem squamis fiat. Quidā ipa vasa cādidi
eris in aceto fictilibus pdūt: ac decima die radūt. Alii
vinaceis tegunt: totidemqꝫ post dies radunt. Alii de li
matam eris scobem aceto spargunt: versātqꝫ sparis se
pius die: donec absumatur. Eādem scobem alii vero in
mortarijs ereis ex aceto malunt terere. Octissime vero
corōnariuꝫ cōtrahit eruginem recisamentis in acetum
additis. Adulterāt autem marmore trito maxime rho
diam eruginez. Alii pumice aut gūmi. Precipue vero fal
lit atramento adulterata sutozio. Cetera quippe dente
cōprehendūtur stridentia in frēdendo. Exprimentum ē
in batillo ferreo: nam que sincera est colorē suū retinet:
Que mixta atramento rubescit. Deprēditur t papiro
galla prius macerato: Nigrescit em̄ statim erugine illi
ta. deprenditur et visu maligne virens. Sed siue since
ram siue adulterā: siccataꝫ eius aptissimū est vri ac ver
sari in patina noua: donec fiat fauilla: postea teritur et
recōditur. Nōnulli t thus masculū admiscent. lauatur
aūt erugo sicut cadmia: vis eius oculoꝝ collirijs est ap
tissima: et de lacrimatiomb⁹ mordendo pficua. Sed ab
lui necessarium est penicillis calidis: donec rodere desi
nat. Erugo cruda vulnerarijs emplastris miscetur. ozis
etiā et gingiuaꝝ exulcerationē mirifice emendat. Et la
bioꝝ vlcera cū oleo. Quod et si addatur cera purgat: t
ad cicatricem pducit. Erugo et callum fistulaꝝ erodit:
vitiozūqꝫ circa sedem: sup se siue cū hāmoniaco illita:
vel collirij modo in fistulas adacta. Eademqꝫ cū resine
terebintine tercia pte subacta tollit lepras. Est t alteꝝ
genus eruginis in ere cypreo: quā scoleciā vocant. hoc
trito alumine aut sale aut nitro pari pondere cuꝫ aceto
albo q̄ acerrimo: est medicine remedio. Nec fit hoc ni
si diebus estuosissimis circa ozīū canis: Teritur aūt do
nec putridum fiat vel viride: cōrrabetqꝫ in se ceu verum
culoꝝ speciē: vnde et nomē habet. Quod vitiū vt emen
detur. due pres q̄ fuere aceti vrina impubis pueri mis
centur. Idem aūt in medicamētis et lanterna efficit: q̄
diximus aurū ferrumminari. vsus vtriusqꝫ est: qui eru
ginis. t scoletia fit p se rasa ab erario lapide dicto chal
cite: de quo nunc restat dicere. ¶.xxxi.

¶ De chalcite.

CHalcitis nāqꝫ lapis vocatur: de quo et ipm es
coquitur distat a cadmia. q̄ illa quidez sup ter
rā ex subsidialib⁹ ceditur petris. hic autē ex ob
rutis. Item q̄ chalcitis friat se statiz mollis natura: vt
videatur lanugo cōcreta. Est t alia distinctio: q̄ chalci
tis tria genera cōtinet eris: et miscos t sozios de quib⁹
infra. Habet aūt venas eris oblongas. pbatur mellei
coloris graculi venaꝝ discursu friabil' nec lapidosa. pu
tāt et recentē esse vtiliorē. qm̄ inueterata sozi fiat vsi et⁹
ad crescentia in vlcerib⁹ sanguinē sistere. vuā gingiuas
tonsillas farina cōpescere. Salue quoqꝫ vitiis in velle
re reponitur. Cū succo vero porri t verendoꝝ vitiis ad
ditur emplastris. Maceratur aūt in fictili: ex aceto cir
cumlito fimo diebꝫ. xl. Et croci colorē trahit et cum ad
mixto cadmie pari pondere: medicamentum sozicon di
ctuꝫ efficit. Qꝫ si due ptes chalcitis tercie cadmie tem
perentur: acrius hoc idem fiat. Acrius etiā nū et vehe
mentius factuꝫ: si aceto q̄ vino tempentur. Costa vero
fit efficacior ad eadem omnia. Sozi egiptium maxime
laudatur: multū superato cipzio: bispamensi: et affrico
quanꝫ oculoꝝ quoqꝫ curationi quidaꝫ vtilius cipzium
putant. Sed in quacūqꝫ natione optimū: cui maximuꝫ
virus olfactu: trituqꝫ piguiter nigrescens: t spongiosū
stomacho res cōtraria in tantū vt quibusdā olfactu mō
vomitiones foueat. Et egiptiū quidem tale est: Alteri⁹
nationis contritū splendescit. Et misi est lapidosius. p
dest aūt t dentium doloꝝ si cōtineatur atqꝫ colluat. Et
oꝝ vlcerib⁹ grauib⁹ queqꝫ serpunt. Uritur carbonib⁹
vt chalcitis. Misi vero aliqui tradiderūt fieri t exusto la
pide in scrobibus eius floꝛe luteo miscēte se ligni pinea
fauilla. pozro reuera ex supradicto fit lapide concretuꝫ
natura: discretūqꝫ t optimū in cipzioꝝ officinis: cuius
note sūt friari auree scitille: t cū terarur arenosa natura
siue terza chalcitidi simili. Hoc aūt miscent: qui auruꝫ
purgant. Utilitas eius est: infusi cum rosaceo auribus
purulentis et lana impositi capitis quoqꝫ vlcerib⁹. Ex
tenuat etiā scabricias oculoꝝ inueteratas: pcipueqꝫ
vtilis est tonsillis cōtraqꝫ anginas et supurata. Ratio
vt. xvi. dragme in hemina aceri coquātur melle addito
donec lentescat. Quotiens opus sit molliri vim ei⁹ mel
aspgitur. Erodit et callum fistulaꝝ ex aceto fouentium
et collirijs additur. Sistit t sanguinez t vlcera que ser
punt que ve putrescūt. Absumit etiam carnes excrescē
tes peculiariter aūt virilit atis vitijs. pficit ac femiarū
pfluuium sistit: Soꝝ egiptium maxime laudatur ¶ Bi
ascozides chalcitis est gleba naturalis: que in insula cy
pro inuenitur in metallis: colore subaurosa: fragilis: in
tus venas diffusas habens: etiā in modū stellaꝝ fulgē
tes guttas: optima est recens t mūdissima: et equaliter
fragilis. Uirtus est ei stiptica: t termātica. t scarotica
purgans palpebras t oculos. Ignem sacrū extinguit.
t herpetas: curat fauciū reuma impositū abstinet: fluꝝ
umqꝫ sanguinis matricis retinet. vulnera pascentia sa
nat. ¶.xxxii.

¶ De chalcanto. ¶ Isidorus libro xvi.

CHalcantum dicitur quia chalcitis est temuꝫ id
est flos. vnde apud latios eris flos appellatur
olim in hispanie puteis vel stagnis id genꝰ aq̄
habentibus cam decoquebant: t in piscinal ligneas fū
debāt: appendentes sup eas restes lapillis extentas. q̄
bus lim⁹ in similitudinē vitreis acinis adherebat. Sic
q̄z euectū siccabatur diebus. xxx. fit aūt nunc alibi i spe
luncis: quod liquide collectū: debinc diffusuꝫ in quosdā
botros solidatur. fit et in scrobibus cauatis: quoꝝ e la
teribus decidentes gutte coalescūt. fit et salis modo ex

flagrantissimo sole. Adeo ãt ꝓstrictiue virtutis ẽ: vt in leonũ et vrsoꝝ ora aspersum: tantã vim habet astringẽdi: vt nõ valeãt mordere. ¶ Plin⁹ vbi sup̃: Greci cognationem eris fecerũt nomine atramento sutorio: quod appellãt chalcantũ. Nec vlla eque mira est natura. In hispania quidem e stagnis et puteis hmõi aquã habentibus efficitur. ea que dulci mẽsura pari admixta decoquitur: et in piscinas ligneas funditur. immobilib⁹ sup has transtris dependẽt lapillis restes extente. E q̃bus adherescens limus vitreis acinis imaginem quandam vue reddit: exemptũ ita siccatur die⁹. xxx. colore ceruleo ꝑ̃ spectabili nitore vitrũq; esse creditur. diluendo fit tingendis coriis atramentũ. fit ⁊ plurib⁹ modis genere eo in scrobe cauato: quaꝝ e later⁹ distillantes liberno gelu stẽrias stalagmiã vocant. neq; est puri⁹ aliud. Sed ex eo candidũ colorẽ sentientem violaq; leucanthon vocant. fit ⁊ in saroꝝ catinis pluuie aqua corrũpto gelante limo. fit ⁊ salis modo flagrantissimo sole ad missas dulces aquas cogente. Adeo quidam duplici appellãt differentia chalcantũ sc̃z fossile: aut factici⁹. hoc quidẽ pallidius: et quantũ colore melius: tantũ in bonitate deteri⁹. ¶ Dioscorides. Chalcãti species sũt tres vna sc̃z. que distillat ex metallicis fabricis: vel a cloacis aliquib⁹: ⁊ inspissatur: sicq; colligitur. Altera in spelũcis invenitur: Et collecta in vasis refũditur: ibiq; coagulatur. Tercia i hispania fit imbecillis ⁊ decolorata. Lõficitur aũt aqua mixtũ ⁊ coctũ. Est itaq; summũ cianei coloris: graue: spissum: splendẽs: mũdum et lymphidum. Coctũ aũt ad denigrandũ. ⁊ infecturaz vtile est.

.xxxiii.

¶ De multiplici ei⁹ in medicia remedio. Idẽ Dioscorides est ei⁹ stiptica: termatica: scarotica: lumbricos latos excludit. venenũ graue bibitũ cuz mulsa expellit. vomitũ ꝓuocat bibituz cũ aqua vel in narib⁹ missum caput purgat: ¶ Plinius vbi sup̃ Chalcantũ maxime probant cyprium. in medicine vsu: Bragme põdere sumitur ad depellẽda ventris aimalia cuz melle. purgat quoq; caput: dilutũ in narib⁹ instillatum. purgat etiã stomachũ cũ melle vel in aqua mulsa sumptũ. Medetur ⁊ oculoꝝ scabricie doloriq; nec nõ ⁊ caligini: ⁊ oris vlceri⁹. Sistit quoq; sanguinẽ narium ⁊ ũtẽ emorroidam. Idem cũ semine iusquiami alias bꝝ oscyami ossa fracta extrahit. Epiphoras suspẽdit: pentillo fronti impositũ. Efficax etiaz est in emplastris ad purganda vlcera ⁊ vlceꝝ excrescẽtia. Cũ limi semie supponitur ⁊ ẽplastris ad dolores tollendos. Collit ⁊ vuas vel si decocto tangãtur. Quodq; ex eo cãdicat i eo vsu violaceis ꝑfertur. Et auriũ grauitati ꝑ fistulas inspiratur: vulnera quoq; ꝑ se illitũ sanat sed cicatrices tingit unꝝ inuentuz est vrsoꝝ in arena: et leonum ora aspergere illo: Illiq; tanta vis est astringendi. vt extũc nõ que aut mordere.

.xxxiiii.

¶ De pompholige et spondio. Fiunt etiã in erariis repũtur que pompholigẽ et spondiõ vocãt. Differẽtia vero est q̃ põpholix aspratur lotura spondios sublota est: Aliqui q̃ candidũz sit atq; leuissimũ pompholigen dixere. ipm q; faullam eris ⁊ chalcitis. Spondion aũt nigriorem esse: Que de rasa parietib⁹ fornacuz: mittit scintillas ex carbonib⁹ quãdoq;. Hoc aceto ꝑstat eris odorem: et si lingua tangatur horridũ saporẽ. Conuenitq; oculoꝝ medicamentis: quibuscũq; occurrẽs vitiis valet et ad omnia ad que spondion. Hoc distat. q⁹ vis hui⁹ elutior est Et in emplastris additur: quib⁹ leuis refrigeratio et siccatio queritur: vtilior aũt ẽ ad omnia que vino est lota Spõdios cypria est optima: fit aũt cadmia et erario lapide liquescẽtibus leuissime hec efflatur ⁊ ocius euolat q; e fornacib⁹ tectisq; adherescit: a fuligine distans cãdore. Nõ minus ex ea candiduz est: inmature fornacis argumentũ est. Quod vero rubicũdius est. acriorẽ vim habet: adeo exulcerat vt cum lauatur excecet si oculos attingat. Est ⁊ spondios mellei coloris in qua plurimũ intelligitur eris. Sed quodcũq; genus lauãdo fit vtilius. Purgatur ante pinna: deinde crassiore lotura. digitis scabriciem exterũt. Media vis ei⁹ est que vino lauatur. Est ⁊ aliqua in genere vim differentia. lemi etenim lota collirijs oculoꝝ vigilijs fatigatoꝝ puratur apta. Eademq; efficacio: est vlcerib⁹ que manant: vel oris q̃ madent: ⁊ omnib⁹ medicamẽtis que cõtra gangrenas parãtur: fit ⁊ i argenti fornacib⁹ spondium: quã laurio tin vocant: vtilissima cõfirmatur oculis: illa que fit i aurarijs. Nec i alia pte magis est mirari ingenia vite.

.xxxv.

¶ De difrige et antispondio. In eisdez officinis discernitur quã difrigẽ greci vocant: ab eo q̃ bis torrẽtur. Cuius origo triplex inuenitur: fieri nãq; traditur ex lapide pyrite in caminis cremato: donec in rubricam excoquatur. fit ⁊ in cypro ex luto cuiusdã specus prius arefacto paulatim mox circũdatis sarmentis. Tercio fit modo i fornacibus eris fece subsidente: differentia est quidẽ q̃ es ipm in catino defluit: scoria extra fornaces. flos supnatat. Bifriges remanet. Quidã tradũt in fornacibus globos lapidis qui coquãtur ferrũmmari. circa hũc efferuere. Ipm vero nõ ꝓcoqui nisi trãslatuz in alias fornacel. Et esse modũ quendã materie: id quod excocto superfit: Diaphriga vocant. Ratio ei⁹ in medicinis similis est supdictis siccare: et excrescentia ꝓsumere ac ꝓpurgare. ꝓbatur lingua: vt eam siccet tactu statim: eris q; saporem reddat. Antispõdion vocãt cinerem fici arboris vel caprifici vel mirti folioꝝ: cũ tenerrimis ptib⁹ ramoꝝ. vel oleastri vel cytoni vel lentisci. Item ex moris immaturis. i. candidis i sole arefactis: vel e buxi coma vel pseudo cyperi vel rubi vel therebinti vel ocanthis. vrũtur omnia ea fictili crudo in fornacibus donec figlina ꝓcoquatur. In erariis officinis et smegma fit rere iam liquato ac ꝓcocto: additis etiã carbonibus paulatimq; accẽsis: ac repente flatu vehemẽtiori exputur pala quedã eris. solũ autem quo excipiatur stratuz esse debet.

.xxxvi.

¶ De aurichalco. ¶ Ysidorus. Aurichalcũ dicitur eo q⁹ splendorem auri et diuiciem eris possideat. Est aũt nomen ꝓpositum ex ligua latina ⁊ greca. Es em̃ grece chalco vocatur: fit aũt ex ere ⁊ igne multo. ac medicaminibus ad aureũ colorẽ ꝓducitur. ¶ Plin⁹ li. xxxiii. In egipto vt dictũ est sup̃. fuit eris inuentio ꝓma. Moraq; vultus eius ꝓcipua: in aliis terris ꝑstantiore repto. maximeq; auricalco: quod ob ꝓcipuam bonitatez diu obtinuit admirationẽ. Sũma gloria in cardubensi: qõ imitatur bonitatem aurichalci. ¶ Et li. de na. rer⁹: Ex ere fit auri chalcũ: sic dictum. quia splendorem habeat auri: vel q⁹ de ipo fit aur. dicit em̃ pbs in libro de lumine. Lumen quod ex vrina pueri ⁊ auricalco fit aur optimũ: Quod intelligendũ est in colore: nõ i substãtia. Dicit em̃ idem aristotiles: q⁹ variatur color: sed substãtia manet. Hoc aurichalcum frequenti⁹ scripture vocãt electr. Et hoc ꝓpter colorem electro ꝓpe ꝓsimilem. ¶ Ex doctrina alchimie: Es aũt transmutatur in aurichalcum: quod fit mediante tuchia. q⁹ fumus eius albificat. ⁊ habz naturam spũs. statimq; cũ puluis eius ꝓicitur sup es fusuz vl̃ miscetur cũ lamnis eris. In ipa eris fusione tuchia calefit: et fugam querit tanq̃ spũs: vnde apparet q⁹ ei⁹ fuga fit ꝑ eris corpus fusum. sicq; siccat ipm: q⁹ fumꝰ eius est tempate albus: et albũ butyrmõi mixtum cũ rubeo rep̃mit rubedinem: ⁊ fit citrinũ ⁊ ita aurichalcum.

.xxxvii.

¶ De stanno ¶ Ysidorus.

Stāni ethimologia est sepans ⁊ secernēs: Mixta em̄ ⁊ adulterata inter se p̄ ignem metalla dissociat. ⁊ ab auro et argento es plūbumq; secernit. Alia quoq; metalla ab igne defendit: ⁊ cū sit natura eris ferriq; durissima: si absq; stāno fuerit. vritur et crematur. Stannū illitū eris vasis sapozem facit gratiozem: ⁊ virus cōpescit eruginis. Specula etiaz ex eo tempantur. ceruſa quoq; ex eo sicut ex plūbo cōficitur

Plin⁹ libzo. xxxiiii. Eramētis cōglutinatur stannū stannoq; argentū. Et itez optima vero fiebāt olim stāno ⁊ ere mixtis ⁊ specula brūdusina: Nunc plata sunt argentea. Idem in li. xxxiii. Plūbum nigruz alioq; cū argento nascitur: mixtisq; venis p̄flatur. Eius qui p̄mus fuit in fornacib⁹ liquoz appellatur stānū: qui scōs argentū. Stannū. vt dictū est. sapozes graziozes reddit eris vasis illitū: compescit eruginis virus. mirūq; q̄ pondus nō auget. Specula quoq; ex illo vt dixim⁹ lautissima tempabantur prūdusii. donec argenteis ⁊ arte cēperūt vti. Nunc aūt adulteratur stannū. eris cāvidi tercia portione addita in plūbum album. fit ⁊ alio mō mixtis albi plumbi nigriq; libris. Et hoc nūc argentarium vocāt aliqui. Idem ⁊ terciariū appellāt. in quo due sunt portiones nigri tercia vero albi. p̄cium ei⁹ in xxx. libris estimatur: et hoc fistule solidantur. Improbiozes additis ad terciariū equis ptibus albi: argentarium vocāt. ⁊ eo que volūt incoquūt precia. huius faciūt in pondo. cxxx. In libras albo p̄ se sincero p̄cia sunt triginta. Nigro. xvii. Aristoteles in li. iiii. metheoro rum. Stannū. vt cetera que p̄dicta sunt. aquosum eē p̄batur: quoniā ⁊ ipm̄ calido liquatur. Et videtur stānū habere bonū argentum viuū: sulphur vero malum. Et hec nō bene mixta. sed tanq̄ p̄ parua cōpositā: Ideoq; fit tale

Ex libzo de natura rez. Stannū temperatissime nature est: In britānia tantuz olim repire solebant. sed nūc in germanie pribus abūdantissima vena repta est: valde ductile ⁊ tractabile: sup oīa quoq; metalla liquabile. p̄ se quoq; est mutū: sed cum ere vel argento vel auro mixtū sonoz est ⁊ armoniacū. fulget interi⁹: ſz foris defacili cōrabit corruptelam: ⁊ hoc squalozis nō rubiginis: nūq̄ em̄ rubiginatur. In aqua diu tacēs de facili putrefcit. vnd̄ fistule aqueductus que sub terza fieri solebant ex plūbo ⁊ cōsolidari stanno. modernis temp̄oribus ex calido ⁊ fusili plumbo: cōsolidari ars hominū excogitauit q̄: solidutate stanni solitate durare non poterant in longinquū: plūbuz vero sub terza semp̄ durat.

.xxxviii.

De opatōne stanni in alchimia. Ex libzo de alumīibus et salibus.

Stannū est ex sectōe iouis. natura ei⁹ est calida et būida: sed minozata est eius caliditas. quia ꝓplexio eius corrupta est: p̄ dominiuz sup ipm̄ in minera ipsius. Et in ipo sunt mollicies et stridor. et velocitas liq̄factōis ⁊ acetositas. Qui ergo remouet ab eo has infirmitates quatuoz: reducit ipm̄ i argentū. Est aūt grauis ꝛ albificat es. ꝓpte: quia singulare cum eo est. Recipit aūt tinctūrā rubeaz: ⁊ fit ex eo aqua acuta: cū qua retinetur argentū viuum. Et est inimicū argento ⁊ eri: ꝓueniens aūt auro ⁊ ferzo.

Auicenna in libzo alchimie de anima. Stannū quadruplex est: ⁊ omma intrāt in alchimie magisterio. boz aūt melius est album ⁊ croceū: quod sonat p̄cussuz: ⁊ hoc vocatur altbe. Sedm̄ genus est ynoc: quod apparet nigrum ⁊ non sonat. Tercium est calicon: quod graue soluitur. Quartū est cerab: ⁊ est sicut altbe.

Ex libzo de vaporibus auerzois: Stanni cōsolidatiuū est plūbum. ⁊ plūbi stannum. Quodq; plūbum ꝓsolidetur stanno: nō est de natura plumbi. sed de natura stanni liquefacti: plumbum humidū liquefactū penetrātis. Et qua videlicz penetratione in illis duob⁹ generatur humiduz viscosum ligans partes stanni. Stannū vero consolidans ⁊ stannum consolidatum: quoniam vtrumq; sic contrariciat viscositati. que debet esse ex vno būido ⁊ alio sicco: Jō non est aliqua cōsolidatio stanni cū stanno. Boraz aūt cū solidat argentū cum argento vel stannū cum stanno impossibile est hoc esse: nūl cōmunicet cū eis in radice: sicut dicetur inferi?

Ex libzo de natura rez. Ex stāno fit optimū sal ex quo faciunt aquā acutam. ⁊ cum ea tingunt argentū viuū. Stanno liquefacto: ⁊ postmodū aceto in quo est argentū viuū infuso: cuz valde sit pene tratiuū: adhuc magis uuāte aceto omnes stanni partes intrat: suaq; humiditate remollit stāni siccitatem.

.xxxix.

De virtute stanni in medicina.

Stannū quoq; valet ad multozuz remedia mozboz: ⁊ eius scozia. pdest vlceribus oculorum.

Auicenna in secūdo canone: Razas ipm̄ ē stannum. ⁊ est frigiduz ⁊ humidū. Subtile est ex eo qđ adustum est: ⁊ eius ceruſa: oportet aūt vt timeatur ei⁹ odoz: quādo aduritur. In eo quidē quod adustum ē: est lenificatio: subtiliatio: resolutio: ⁊ interiectio sanguinis. Eiusq; ceruſa est glutinatiua ⁊ infrigidatiua. Cuius virtus est quasi tuchie aduste. Cōfert aūt stannum apostematib⁹ fricatum cum vino. aliquo ve succoꝝ frigidoꝝ. Cōfert etiā vlceribus fraudulētis ⁊ ambulatiuis. Et ceruſa replet vlcera atq; glutinat ea. ꝓterea ceruſa stāni fricata sup̄ punctūrā marini scozpionis cōfert: Similiter ⁊ dracenis marini. Sed oportet vt odoz eius caueatur. ꝓpter adustionē:

Hali vbi supra: Azerebz. id est stannum frigidum est: Et est in eo siccitas: illud melius est: quod minime sub dentib⁹ frendet vel strider. Et in eo sunt quedā virtutes aquose: si fricetur ad lapidē cuz modico vino vel oleo oliue: pderit apostematibus: q̄ circa ⁊ supra verenda fiunt ⁊ in lumbis. Item si cum eius frusto emplasterizetur anus inferius: sedat appetitum coitus.

.xl. Isidorus.

Plumbum dicitur: q̄ ex eo ꝓmuz pilis factis: altitudo maris temptata est. Huius duo sunt genera nigrū vel candidum. Sed candiduz melio⁹ est: quod ꝓtius in insulis atblantici marię inuentuz est. Similiter ⁊ in lusitania ⁊ in gallicia gignitur sumpta tellure arenosa coloris nigri. ⁊ pondere grauī. Interuenit et minuti calculi maxime e torrentibus siccatis has arenas lauāt metallici: et quod subsidet coquūt fornacibus. Inueniūtur ⁊ in auraris metallis aqua missa calculi nigri et graues. Et dum aur̄ colligitur: cum eo remanent. postea sepati conflantur: et in puluerem albū resoluūtur. Inde et eadez est grauitas plūbo: que auro

Nigruz plūbum circa cantabriā abūdat: Cuius origo duplex est: Aut em̄ solum ex vena sua prodit: aut cū argento nascitur. mixtisq; venis cōflatur. Huius ꝓmus in fornacibus liquor stannū est: Secundus argentum. Quod remanz supaddita vena rursusq; conflata fit nigrum plumbum. India neq; es neq; plumbū habet gēmis tantum ⁊ margaritis hec pmutat. Nigro plumbo ad fistulas laminasq; vtimur. Laboriosius in hispania ⁊ gallia plumbuz cruitur. Nam in britānia sūmo terre cozio

Ex libzo methe orozuz. iii. Plumbum quoq; liquatur vt fluat: fluensq; rursum ex frigore cōgelatum: colore nigrum et simile calci efficitur. Naz quecūq;. vt supra dictum est. calidi priuatione coagulātur: a calido liquātur. vt glacies: plumbum es et similia: et ista sunt aquosioza. Plumbū quādo liquatur est argentuz viuū cunq; calefactum fuerit: cōuertitur in liquoꝛē omnibus liquabilibus cōmunem scz igneum rubeū.

Ex libzo de natura rez: Plumbū tempate nature est: sicut stannum: pōderosum sicut aur̄. Ita q̄ duplex habz pōdus argenti vel eris. ductile quoq; est et tractabile: minus

autem stanno liquabile. ad horaz autem liquatum ante nitescit postmodum vero naturalib⁹ sordibus adumbratur. Coꝑressiuū est. et lenificatiuū. Ne soluz in se mutū est naturaliter: sed etiã muta efficit alia metalla quibus admiscetur liquefactum in igne ceteris metallis plꝰ minuitur. Scoria eius. i. spuma cõtinet argentuz. Hoc ãt ꝓprium est et speciale plumbo inter metalla: ꝙ semper augmentatur. et hoc sub diuo magis et in aere ꝙ sub terra: squalore vero cõtinet sed nõ rubiginẽ. Glosa super iob. Quod in plumbo scribitur citius deletur: quod vero in silice scribitur diutius manet. Unde iob in ꝑsona xꝑi vel ecclesie. scribantur inquit sermones mei stilo ferreo in plumbi lamina vel celte sculpãtur in silice Iudea vero cito verba dei recipit ac deserit: sed gentilitas vix recepit z fortiter tenuit. Glosa super hieremiaz: Plumbũ metallis adulteratis miscetur: vt aliena materia separetur. Et si forte purgata nõ fuerit: plumbum omnino cõsumitur. z in nichilũ redigitur. Unde ꝑ hieremiam a dño ō bis in quib⁹ sermo dei perit: metaphorice dicitur. defecit cõflatorium: in igne cõsumptuz est plumbũ. Plin⁹ in li. xxxiiii. Plumbum nigrũ ꝛglutinatur albo: ipmaz albũ sibi ol eo. Argentũ quoqz non potest exequi: nisi cũ plũbo vel vena plũbi. XLI.

Adhuc de plumbi origine et natura

Plinius libro xxxiij.

Plumbi genus candidũ est: ꝓciosissimũ a grecis appellatũ cassiterium. fabulosezqz narratũ est i insulis athlãtici maris peri: vitulibus qz nauigiis corio circumsutis aduehi. Nunc aũt certuz est i lusitania gigni et in gallicia summa tellure. arenosa colorisqz nigri. pondere tantũ ea deꝑhenditur. Inuenitur et in auraritis metallis: que allucia vocantur. Aqua si quidem immissa: eluunt calculos nigros paululuz cãdore variatos: quibus eadem grauitas que auro. Et ideo in chalatis in quib⁹ aur colligitur: cuz eo remanẽt. postea vero caminis sepantur: cõflatiqz in plũbuz albuz resoluuntur. nec fit in gallicia nigr: cuz in vicina cantabria abundet tantũ nigr. Nec fit argentũ ex albo. cum fiat ex nigro. Plumbi vero nigri duplex est ortus. vt supꝰ dictum est. Albi natura plus aridi habet: Contraqz nigri tota humida est. Ideoqz album nulli rei sine mixtura vtile est: Nec ex eo argentũ plumbatur. qm̃ ꝓpus liqscit argentũ. Cõfirmant ꝙ si minus albo nigri ꝙ sit satis misceatur. argentũ ab eo eroditur. Albuz incoquibilis ceteris opibus gallie inuento: ita vt vix discerni queat ab argento. Albi plumbi exprimentũ in carta est: vt liq factum pondere videatur nõ calore rupisse. Iungi non potest inter se plumbũ nigrũ sine albo: Nec hoc ei sine oleo. Sed nec album quidẽ secum iungi põt sine nigro Nigri genera sunt tria veraturũ: caꝑiense: oleastrẽse. Nec vlla est differentia scorie modo diligẽter excocta. Mir in his solis metallis: quod ea derelicta fertilius reuiuiscunt. hoc videtur facere relaxatis spiramentis ad sanctatem aer infusus: vt eque feminas quasdã fecũdiores facere aiortus. Nup id comptum est in betica metallo santarensi: quod locari solitum decem libris p ducẽtos ante annos: postq̃ obliteratũ erat: lxv locatũ est. Simili modo antonianũ in cadez ꝓuincia pari locatione puenit ad pondo. ccc. vectigalis. z mir vas e plumbo ostat addita aqua nõ liquescere. Eademqz i aqua si additur calculus ere⁹ ve quadrans vas puri. Plus. Plumbum est frigidum et siccũ. In ipo est aur et argẽtũ esse cialiter et nõ visibiliter. Et est receptiuũ tincture quoniam ꝑter aur nunquã acceperit eam. Quãdo cuz ferro vt misceatur cũ stanno: bene cõuenit et nõ separatur ab eo Et meliozatur cũ cupro. Bene quoqz cõcordat argẽto excepto ꝙ dividitur ab eo cum decoctione: que solet argentũ purificare. Auro vero nunquã sociatur nec cum eo meliozatur: nec cum eo cõgaudet. Eius etiaz olfactꝰ minuit aur: plumbum stanni est cõsolidatiuuz. argentõ quoqz depurando a cupro miscetur plumbũ. Aliter eñ in argenti depuratione: ignis qui ẽ disgregatiuus etro genior: sepando cuprũ: se statim ad argenti substãtiam ꝙerterer: vt eam cõsumeret. quia possibilior est ꝙ substantia cupri. Quod ne fiat additur tori plũbum vt eꝰ substantiã quia humidior est: ac cõsumptioni paratior ꝙ argenti substantia: ꝓsumet. XLII.

De operatõe plumbi in alchimia,

Ex libro metheorum. iiij.

Plumbi grossi argentũ viuũ est maluz: põdero sum luteũ. Eius quoqz sulphur est malum. Et mali saporis fetidiqz ac debilis. vnde non gelatur. Et artifices faciũt artificialiter gelationẽ fere sensibilem: Sciant vero artifices nature species ymutari nõ posse. Sed eis similia possunt facere. plũbiqz ummõ dicias abstergere. veruntamen semp erit plũbum: et si videatur argentũ: sed obtinebũt in eo qualitates alienę vt in ipo erzent hoies. Auicẽna in libro alchimie de anima: Plũbum sicut et stannũ quadruplex est. scz mixtum cum stanno: naturale: plũbum de enchacia: plũbuz gressuri. Huius natura frigida est z paz sicca: sed ẽ ibi humiditas multa. Est aũt de auro viuo grossior de sulphure grosso spisso nõ claro: z est ibi plus de auro viuo ꝙ de sulphure. Nec est multũ coctum: sed molle remanet. Et ideo soluitur statim. Et quia in eo multum est argenti viui magis est de natura auri. nisi quia aurez est de pulchro auro viuo cum sulphure claro. plũbum autẽ ecõuerso. Et aur quidem coctuz: hoc aũt crudum. Si quis aũt sciat ꝓparare: leuiter se mutat in naturã auri. Est aũt plũbum illud melius: quod est bene ponderatũ et quãdo scinditur est album. et quãdo percutitur: non sonat. qñ funditur tarde se infrigidat. Razi in libro de aluminib⁹ et salib⁹: Plumbũ est ex sectione saturni. In ipo sunt aurum z argentũ: ꝑ potentiam nõ ꝑ vsum Et est grauis corꝑis: velocis liquefactionis: tardi motus: suscipiens tincturã. Ex ipo exit argentuz. Et fiunt ex eo litargir et cerusa. z elexir maius rubedini et albedini. et etiã aque cũ quibus retinetur argentuz viuum Rectificatur cum ere ꝓparatiuo: z vnitur cuz argento Sed sepatur ab eo ꝑ examinationẽ. ventus eius frãgit aur. z coagulat argentũ viuũ. Cõuenerunt greci plũ: ꝙ ommũ corꝑor plumbũ auro ꝓpinquius est: quia eius occultũ est calidum et humidũ. occultuz vero auri frigidum et siccũ. Iraqz manifestũ huius corꝑis plumbum qz frigidum et siccũ. occultum vero eius aurũ: quia calidum z humidũ. Ut etiã armenides. Nõ estimeris plũbum esse ex stanno: vel ex aliquo corꝑor. Neqz eñ ẽ nisi aur: sup quod introiuit nocumentũ in minera sua. sicut ingreditur sup ferum in ventre matris. vnde et auro simile est in dispositionibus suis. Nam sicut aur est ꝑmanens ac ponderosum: expectãs sub terra et aqua z aere: nec ymutatur similiter z plumbũ. Est autem i ipo nigredo albedo et rubedo. XLIII.

De mutua plumbi et stanni collatione

Plinius vbi supra.

Plumbum. vt dictum est. plerũqz cũ argẽto nascitur. mixtiqz venis cõflatur. Eius liquor qui ꝓmus in fornacibus fluit: appellatur stannũ. q secundus: argentũ. et qui remanet: supaddita vena rursuqz conflata: fit nigrum plũbum. Nunc autez adulteratur stannum: addita eris tercia portione cãdidi i plũbum album. Ex libro auerzois de vaporib⁹: Et artẽ de ꝙ plumbum cõsolidatiuũ est stannũ: z stannum plumbi. Mirumqz: ꝙ simile nõ põt adherere suo simili: z cõtinuare ptes in suo simili: potius ꝙ in suo dissimili. Et hoc est ꝑter grossum humidum in plumbo: quod cũ calefit dissoluitur. Similiter et stannum siccum dissolutũ ex siccitate sua que facit ad penetrationẽ: miscet plũbo

humido:z ex siccitate sua secū retinet plumbū humidū quod est admixtum:ppter hoc z ipm cōsolidat.quonīā ibi generatur quoddā humidū viscosum tenax.dico etiam q stannū cum sit calidum liquefactū sup plumbū similiter liquefactū retinet diutius calorem z dissolutionem in plumbo:quousqz admisceatur p siccitatem suā penetrantē.Itaqz cū ista causa inueniri nō possit in additione stanni cū stanno vel plūbi cuz plumbo:nequaq cōsolidatur stannū stanno:vel plūbum plūbo. Quz autē plumbum cōsolidatur ipi stāno:nō est de natura plūbi. sed de natura stanni liquefacti penetrantis plūbum humidum liquefactū. Ex qua penetratione in illis duobꝫ generatur viscosum humidū ligans ptes stanni. Plumbum aūt frigidū est:quod si liquefiat anteq admisceatur alicui plumbo cōsolidato:statim utrūqz infrigidat: et remanet utrūqz discretum p se. Stannuz vero consolidans z stannū cōsolidatum.quia utrūqz siccū.contradicit viscositati.que debet esse in vno humido z alio sicco. Ideo nō est aliqua cōsolidatio stanni cū stāno. Quē admodū argentū viuū remollit humiditatē stanni sic z plūbum iuuat ad eius duriciem. Et etiaz repto stanno ad duriciem plumbi.vnde volētes artifices plumbum aut stannū facere duz:admiscent plūbum et stannū ad inuicem:efficituqz totū magis duz q̄ alterz componētium. Et hoc ideo quia ex siccitate stanni:z humiditate plumbi generatur quedā viscositas dura: que duricici principiū est in hac mixtura. .xliiii.

De diuersimoda plumbi puluerizatione

Sicut aūt cōtingit extrahere humiditatē vel humozositatem a vino vel etiā a lapide humiduz cōuiscans partes ipius lapidis.ita cōtingit extrahere humidum a plumbo:z tunc remanebit plumbi puluis. Sic eñ faciunt ollarz artifices:qui plumbuz liquefactum in olla ponētes:cū cinere ac resticula mouēt ipm:quousqz puluerizetur. Nam cineris siccitas: resticulaqz humiditas p calorem recedens:faciūt:vt resticula cōtrabatur et humiditas plumbi:et tūc remanz plūbum puluerizatum et distentum. Dicūt z alii q pulueriz̄atur plumbum:quando liquefactum est in formacib9: p virgam corili recentez intra plūbum positā dū eñ virga mouet plumbum:p formacis calorem extrahit humiditas virge:ipaqz virga attrahit ad se humiditatē plūbi loco sue humiditatis extracte:et tunc plūbuz remanz siccum discōtiguatum et abstractū. Alius etiā est modus in pulueremreducēdi plumbum:vt cum eidem liq̄facto admiscemus argentū viuū.et tunc mouem9 illud quousqz infrigidetur:tunc eñ remanz puluis.qa viuū argentum separat humiditatem plumbi : expenetrabilitate sue substātial' būiditatis.nec patit ipz bre ꝓtigui tatem. Hoc enim artificio vtuntur saracenī artifices :i deferendo auz suū de terza in terzaz in specie terze plūbole.postea vero ponunt illud in formace:exalatqz viuū argentū sine pditione auri.z est similiter exalatio plumbi;put videmus in depuratione argenti:plūbum videlicet mixtū exhalare ex caloris motione:ad quod argētū depurandū ponitur plumbum:z ex causa supius dicta. Accidit etiā quādo pila sunt cōcaua et terzea: et intra medium pozoz calibs cū plumbo ponitur . qz p calorē agentem euapozat plūbum. Et cuz in euapozatione calibs remanet mollificat.sicut postea dicet. .xlv.

De virtute plumbi in vsu medicine Plinius vbi supra.

Plumbi p se vsus est in medicina cicatrices reprimere.z adalligatis laminis membrozz ac remotis pribus frigidioze natura veneris impetus ibi bere. Vsa etiā in quiete veneria sponte nature crūpentia vsqz in morbi genus caluus ozator bis laminis tractus cohibuisse:vireqz cozpis studioz labore custodisse. Nero etiā princeps plūbi lamina impositā pecto ri sub ea cantica exclamans:alendis vocibus vtilez demonstrauit. Loquitur aūt ad vsus medicine patinis fictilibus:substrato sulphure minuto:laminis tenuibus impositis ac sulphure opertis. Cum aūt coquitur: muniēda sunt in hoc ope fozamina spūs. Alioquin plumbi e fornacibus alitus noxius ac pestilēs sentitur.et alitus quidem plumbi nocet oculisme camb9 . omniū vero metallorz muscis z culicibus. Quidaz in coquendo scobem plumbi lima quesitaz sulphuri miscent. Alii ceruſam potius q̄ sulphur. Platearius: Plumbuz frigidum est et humidū in secūdo gradu. Ignis actōne facile soluitur. Ex plumbo fit moztariolū et pistillus.et imponitur oleū rosatū vel violatū:z mouetur vsqz dum pueniat ad aliquā spissitudinez. postea soli p quinqz dies exponitur:oleo rosaceo addito:z semp mouetur.pt9 hoc in aliquo vase ponitur hoc vnguentū: miro mō valet contra vsturā ex igne vel aqua:et calida apostemata et excoriationes. Cōstantinus in libzo graduū: Plūbum frigidū est in secūdo gradu. Quiddā habet ꝓmuniatis.z est pfectum in coagulatione. Habet etiā partem quendā aereā. Unde z phs in libzo de lapidibus intitulato:plumbum.inquit.esset argentū: nisi tria accidētia paterentur: putaē sui odozis: Molliciem sue substātie: Et quia natura eius ante focum stare non potest. Que accidentia in terza.sicut fetus in vulua.patitur. Dyascorides. Plūbuz simplex tritū z supunctum mitigat ictus scozpionū marinoz et draconū: Dali regalis i practica sua sermone.ii. Abaurū.i.plumbum cōbustuz cōtinet in se virtutem desiccantē cum acumine. Quod si abluatur:desiccat sine mozsura. Et est medicamē vtile pessimis vulneribus:maximeqz oculoz:humiditatez eoz desiccat:et cicatricem supinducit. Auicenna in secūdo ca: Plumbū nigz frigidū est et humidū in secūdo gradu. Et ipa substātia aquosa multū:quā congelauit frigus. Cuius signū est.vt estimat galien9. velocitas calefactionis eius. In ipo quoqz est terzeitas nō vehementis multitudinis. Et est vehemēter infrigidās apostemata:vnde ꝓfert apostematib9 calidis: ligatur ex eo lamina sup scrophulas z glādiolas .xlvi.

De plumbo vsto et eius lotura Platearius

Plumbum etiā vstum fit.quod pulueriz̄atur:et in vngentis medicinalib9 ponitur. Plinius vbi sup:fit et lotura plumbi vsus in medicina:cū scilicet ipo teritur in mozt̄arijs plūbeis addita aqua celesti.donec crassescat:postea supnatans aqua spōgius tollitur. Et quod crassissimū fuerit siccatū i pastillos diuiditur. Quidā limatū plūbum sic terunt.Quidā etiaz plumbaginē admiscent. Alii vero acetū. Alii vinū. Alii adipē Alii rosam. Quidā in lapideo mozt̄ario et maxime tbebaico plumbeo pistilla terere malūt. Cādidius quia tractat. Et stibius et cadmie potest astringere sistere cōtrahere cicatrices.vsus eñ ex eodem et in oculoz medicamentis. Maximeqz cōtra pcidentia eoz z inanitatem Et ulcerz excrescentiā Rimalqz sedis:aut emorroidaz z cōdilomata. Ad hec maxime facit plumbi lotura. Limis aūt vsti ad vlcera serpentia z sozdida. vritur aūt in patinis p laminas minutas cum sulphure:versatum rudib9 ferreis:donec liquoz muretur in cinerē:deinde f frigeratum in farinā teritur. Alii elimatā scobem in fictili cado coquūt in caminis:donec pcoquatur figlinū Alii ceruſam miscent pari mēsura:aut ozdeū teruntqz et ꝓferunt sic tritū plūbum spondio cyprio. Dyascorides. Lotura plumbi virtutē habet stipticaz et frigidā et malacticam. Alta vulnera replentem:reumaqz oculoz abstinentem. Carnes vulnerib9 supflue crescentib9 depascitur. fluxumqz sanguinis vulnerumqz restringit plumbum quoqz combustum et lotum sōnos venereos

cohibet. seminis lapsu vexatos medetur appositus clunibus. Emorroides abstinet et oculoꝝ fluores. hꝫ cñ in se humectationem nimis frigidã. ¶ Auicenna i. iii. canone. Veniꝫ plumbum vsum venenum ẽ. s. in potu vel cibo vl odoreꝫ nam opilat vias anhelitꝰ in corpore. Idem in eodem: accidit autẽ ei qui bibit litargiꝝ luna turam plumbi: qꝫ apostematur corꝑ eius: ac grauatur lingua eius: ac refrenetur vrina. Et quãdoqꝫ sterc⁹ fit: ac quãdoqꝫ ventris fluxus. Sentiturqꝫ grauitas in stomacho et intestinis. Ita qꝫ egrediaꝫ quandoqꝫ anus et ad rasurã pueniat. et eiꝰ inflatio fiat. Eritqꝫ quasi glã viola lapidea in ventre illius. et fit color plumbeꝰ: anhelitusqꝫ cõstringitur: ꝛ forsasse prouocatur. Accidũt etiam quãdoqꝫ accidentia vlcos. Cura eius est vomitꝰ fit qꝫ cum aliquo apertiuo. vt est decoctio seminis anneti ꝛ ficus. datur etiã in potu mirta in vino. vel absinthium et ysopus: aut semen appii: vel piper cũ vino: Signum sanitatis est si materia soluitur ꝛ vrina puocatur. ad vltimũ indiget aptuis ꝛ soluiuis.

XLVII.

¶ De scoria eius et spuma. ¶ Plumbꝰ ubi supra

Plumbi quoqꝫ scoria vsum habet in medicina. optima est queqꝫ ad luteũ colorẽ maximeqꝫ accedit sine plumbi reliquiis: aut sulphuris specie ac terra carens. lauatur hec in mortariis minutim fracta: donec luteũ colorẽ trahat aqua. Inde trãsfunditur in vas pur: Idqꝫ sepius: donec subsideat: quod est vtilissimũ. habet coldẽ effectus quos plũbum sed acriores fit ꝛ spondiõ ex plũbo eodem quo ex cipꝛio ere vixim⁹. Lauatur in linteis rarisꝫ aqua celesti. sepaturqꝫ terzenũ transfusione: cribratũqꝫ teritur. Quidã puluerẽ volũt cum pennis detergere. malũt arqꝫ in vino odorato terere. Est et in molibdena quã alibi gallenã vocauim⁹. scz plumbi ꝛ argenti vena ꝑmunis. melioꝛ hec ẽ quãto magis aurei coloris habet: quãto min⁹ plumbosa: friabilis et modice grauis. Cocta cũ oleo iocineris colorẽ trahit Auri etiã ꝛ argenti foznacib⁹ adherescit: hanc metallicam vocãt. laudatissima est: que in cipꝛo alias zephyrio fit. pbãtur minime terzene: minimeqꝫ lapidose. Coquũtur ꝛ lauãtur in modũ scorie. vsus eiꝰ in lippara ad lenienda refrigerãdaqꝫ vlcera. Emplastriqꝫ que non alligãtur. Sed ulita ad cicatricem pducunt. teneris corꝑibus molliss̃imisqꝫ ptibus. Cõpositio eiꝰ est libꝛis tribꝰ: et cere libꝛa vna: olei tribꝰ heminis. Quod in semli corꝑe cũ amurca addtur. Tempatur ꝛ cum argenti spuma ꝛ cũ plumbi scoria: ad dysenteriã ꝛ tenasmuꝫ calida fouendo. Idem in libꝛo. xxxiii. Plumbi spuma fit iptus plũbi fusura: puteolis efficitur. Indeqꝫ nomẽ sortitur.

XLVIII.

¶ De cerusa. ¶ Idem in libꝛo xxxiij.

Cerusa cõdit officine plumbarie. Laudatissima est in rhodo. fit autẽ ramentis plumbi tenuissimis sup uas aceti asperzum impositis arqꝫ ita distillãtibus: quod ex eo in acetũ ceciderit: arefactũ molitur ꝛ cribꝛatur. Iterũqꝫ accto mixto in pastillos diuidꝛitur et in sole estate siccatur. fit et alio mõ: addito i vrceos aceti plumbo obturatos ꝑ dies decez: Derasoqꝫ ceu situ ac ruri⁹ dejecto donec deficiat materia. Quod derasum est teritur ꝛ cribꝛatur et coquitur in patinis. misceturqꝫ rudiculis donec ruffescat et simile sandaracẽ fiat. Deinde lauatur dulci aqua: donec nubecule omnes eluãtur. siccaturqꝫ simulꝫ postea ꝛ in pastillos diuidꝛitur. vis eius cadẽ est que supdictis. leuissima ramẽ est ex omnibus: ꝓter que ad candorem feminaꝝ adhibetur. Est aũt letalis potus: sicut argenti spuma. Cerusa ipa si coquatur ruffescit. ¶ Isidoꝰ in li. xix. Cerusa de plũbo fit hoc mõ: In vase accto acerzimo impleto: sarmenta aminea in eodem vasculo collocãtur. ac sup sarmẽta tabule plũbee tenuissime ponũtur. Deinde vas diligẽtissime clauditur ꝛ illinitur: ne inde aliquid spiraminis exeat. post dies triginta vas aperitur: et ex distillatione tabulaꝝ innata cerusa mouetur. quod ablatuꝫ arqꝫ arefactum teritur ꝛ iterꝫ accto mixto in pastillos diuiditur et in sole siccatur. Hac obseruãtia: si laminas ereas sarmentis supponas: eruginẽ creat chalcantũ. ¶ Platearius vbi sup: Cerusa flos plumbi est: ꝛ est frigida et sicca in secũdo gradu. hanc qui faciũt sepiꝰ incurrunt apoplexiam: epilepsiam. paralisim. arteticam. ꝓpter frigiditatem aceti dissoluentẽ ꝛ mortificantẽ. Habꝫ aũt cerusa virtutẽ mũdificandi et extergendi supfluitates. Unde quedã mulieres abluta facie puluerẽ cerusse tenuissimẽ supadducunt. Alie vero quia cerusa aliquãtulum sicca est: ꝓficiunt eam in aqua rosaꝝ: et exponũt soli maxime in estate: qua ꝓlumpta altã apponunt. ꝛ hoc faciunt: donec fit albissima: et aliquãtulum aromatica: postea formant in pillulas: ꝛ faciei apponũt. Nota qꝫ que longo tempe vrũtur adhibitione cerusse: doloreꝫ dentiũ incurrunt: et putredineꝫ oziqꝫ fetorẽ ¶ Hali vbi sup Uespi dagum plumbi: hoc est cerusa. melius est onustuꝫ: pluri mũ albũ: suaue molle: frigidũ: ꝛ siccũ: vlcera desiccat. ꝛ haplasmatũ sup ea: ꝑdest obtalmie si misceatur oculoꝝ medicaminib⁹: vlceraqꝫ eoꝝ cicatrisat. Si vero super acuta apostemata carbaplasmetur: inflationem eorum sedat. ¶ Auicẽna in secundo ca. Cerusa est cinis plumbi. ponꝛit i emplastris ꝛ vlcera repler: ac generat in eis carnem. ꝛ corrodit carnẽ malam Confert gothoꝛ oculi: lenificat apostemata frigida ꝛ dura. Fit aũt cerusa quãdoqꝫ accto quãdoqꝫ cum salibus. et est frigida ꝛ sicca in secũdo gradu. Que aũt cum aceto fit vehementioris est subtiliationis. Est etiã ex medicinis que cõeminunt ani fissuris. Est iterꝫ ex venenis.

XLIX.

¶ De anthimonio ¶ Idem in eodem

Anthimonũ est secũdum plumbi mortũ: cuiusꝫ virtus ꝑsimilis est virtuti plumbi adusti. quod aũt ex eo bonũ est: laminosum est. frustis eiꝰ cõfractis est splendoꝛ: eiqꝫ nihil extraneũ admiscetur. nec est sordidum: valde qꝫ velociter frãgitur. Et est frigidũ in ꝑmo gradu siccũ in secũdo. Est qꝫ vehementioris desiccationis anthimonũ ꝙ attramentũ rubeum. Cõstringit aũt ꝛ exiccat sine mordicatione: fluxũqꝫ sanguis abscindit: Item vlcerib⁹ ꝓsunt: destruit carnes additas: et ꝓsolidat. Ponitur etiã cum adipe sup adustione: sicqꝫ non vlcerat. pbibet ꝓterea fluxũ sanguinis narium ex velaminib⁹ cerebri. Cõseruatqꝫ sanitatem oculi: ac fmouet sordes vlcerũ suoꝝ. Item cõfert fluxum sanguinis matricis: quãdo supponitur loco eius stannum adustum.

L.

¶ De ferro. ¶ Ysidoꝛus. libꝛo sedecimo.

Ferũ dicitur eo ꝙ farza. i. semina frugũ ꝑdat: vsus ferri post alia metalla repꝛus est. cuius postea versa est in obꝓbriũ species. Nam vnde ꝑdem tellus tractabatur: inde mõ cruoꝛ effũditur. Nullum aũt corpus est tam densis inter se coherẽtibus et implicitis elementis ꝙ ferrũ. vnde ineſt ei duricia cuꝫ frigoꝛe. ferri metallũ fere vbiqꝫ repꝛitur. sed ex omnib⁹ generibus palma serico ferꝛo datur. Seres cñ hoc cũ vestibus suis pellibusqꝫ mittũt. Secũda scz palma parthico. Nec alia ferri genera ex mera acie tempantur: ceteris cñ molliꝛ cõplexus admiscetur. Differentia ferꝛorum plurima est iuxta terze genus. Nam aliud est molle plũboqꝫ vicinũ: roꝛaꝝ et clauoꝝ vsibus aptũ. Aliud fragile et erosum: culture terze cõueniens. Aliud breuitate sola placet: clauisqꝫ caligariis. Aliud rubiginez celerius sentit. Aquaꝝ summa differentia est: quib⁹ ferrum cãdens immergitur. Nec aqua alibi atqꝫ alibi vtilioꝛ nobilitauit loca gloria ferri quo vtilius fiat: sicut bilbilin in hispania ꝛ rburiassonem. et comun in gralia In acuendo ferꝛo oleo delicatioꝛ fit aciei: vnde ꝛ tenuioꝛa oleo restringui mos est: ne aq̃ in fragilitatẽ duretur

A ferzo sanguis humanus sese vlciscitur. eo nāq; con tactum celerius rubiginez trahit. Cū ferzo magnes la pis ꝓcordiaz habet: sola eñ hec materia vim ab hoc la pide accipit: retinetq; longo tempe. Ex codez lapide q̄ dam architectus alexādrie templū ꝓcamerauit. vnō in eo simulacrū de ferzo in aere pendere videretur. Ferzū accensum nisi duretur ictibus corrūpitur. Rubens nō est habile ad tornandū: neq; anteq̄ albescere incipiat. Aceto vel alumine illitū ferrū fit eri simile. Aristo tiles in libzo metheoroꝝ. iii. Ex vaporib⁹ humidis i ter ra species nulla dilatatur in percussione sicut ferzum. Eozūq; esse est: q̄ quādo coartatur igneitas et lapidei tas deticcātur et arescūt. Idem in libzo. iiii. Quedā sunt igne mollificabilia velut ferzū et cozna. Eritq; fer rum sic molle z scissibile. Ferūt aūt a calido liquatū coa gulatur infrigidatū. Ipmq; opatum liquatur vt humi dū fiat itemq; coagulet̄ur. Scoria vero substat et decoz sum datur. Cūq; multotiēs patitur z mundū fit hoc ca libs fit: Minusq; pondus est emūdati. Melius quoq; ferzū est: quod minoꝛe purgatione habet. LI.

Iterum de ferri natura Plinius li. xxxiiij.

DIgnorime iudicari debent metalla ferzi optimo vite pessimoq; instrumēto. Siquidez hoc tellu rem secundimus: ferimus arbusta: ponim⁹ pome ria. vites squalore decisio: singulis āis iuuenescere co gimus. Hoc tecta extruimus. saxa cedim⁹. omneq; ad alios vsus ferzo vtimur. Sed eodem ad bella cedeq; et latrocinia nō solum comin⁹: sed etiam missili volucriq; nunc tormētis excusso: nūc lacertis: nūc vero pēnato: q̄ sceleratissimā ingenii humani arbitroꝛ fraudez. Siqui dem vt ocius mors ad hominē puenirent: alitem illā feci mus: pennaq; ferzo adiecimus. veniq; in federe q̄ ex pulsis regib⁹ populo romano dedit porsenna: nomina tim ꝓhibens ium inuenitur: ne ferzo nisi in agricultura quis vteretur. z cū stilo scribere intutuz vt vetustissimi autores. pdiderunt ferzi metalla vbiq; ꝓpemoduz repe riuntur: Insula quippe ytalie ilua gignente. minimaq; difficultate agnoscuntur coloze ipo terze manifesto. sed ratio eadez excoquēdis venis. In capadocia rūm questō est aque an terze fiat acceptuz quia. pfluuio terza certo pfusa: nec aliter ferzū e foznacibus reddit. Differentia ferzi numerosa est: prima est in genere terze celi ve. Ali cubi vena bonitatē ei pstat: vt in noricis. Alicubi vero factura vt sulmone. Alicubi aqua. Quippe cuz in exa cuendo oleares cotes z aquarie eque differant: Et oleo delicatioꝛ acies fiat: Murūq; est cū excoquatur vena: in modū aque ferzum liquari postea in spongias frāgi. Metalloꝝ omniū ferzi vena est largissima. Cantabrie maritima parte: qua occeanus fluit: mons prerupte al tus incredibile dictu totus ex hac materia existit. Ex libzo de na. re. Ferzū frigide nature est: durū: solidiuz: et incisiuū: omnia fozti rudie sua domat: et a se tantū cōsu mitur. Sup omnia metalla cozruptelam facilius cōtra hit. z etiā ꝓnecz cozruptione inficit. Rance sonat. igne ebescit et ductile. fit. Ex eo fiunt arma diuersa q; ⁊ instru menta incisionibus apta. LII.

De calibe et alidena Ex li. de natura rerū

CAlibs est genus ferzi durissimi quod vulgo di citur aciare vel aciarū. ferzū quidem magis est terzestre q̄ calibs z ideo siccius. Calibs sup fer rum abundat in aqueo cōgelato. et tamē calibs magis est frangibilis q̄ ferus. sicut glacies frangibilioꝛ est q̄ cozna. Ferzū duplicem habet humiditatem terzestre ac grossam cōtinentem ptes scabiosas. et hec p actionez ignis euaporat. Alia est humiditas aquea subtilioꝛ. et hec remanet igne agente magis depurata. z cōdensata Conuerso modo cōtingit in duplici humiditate vini. et aliaꝝ plurium rerū vnde aūt ferzū est siccum: inde etiā est porosuz: Et dum tale est: nō valet. vt inde fiat instru mentum incisiuum subtilis acuminis. Ideoq; excoqui tur in igne: vt absersa scabiositate sua terzestri: relinq̄ tur aque substantia: que est maxime densa: que cum du ctilis sit ad modū aque: aptabilis est incisioni z omni fi gure. densatur etiā ferzū: et opilatur eius porositas per admixtioē calibis: z sic habilius fit ad instrumēta incisi ua. Calibs si cōcauatur. et in eius concauitate plūbum ponatur: totūq; ponatur in ignem. euaporabit plūbum sed non ita quin relinquatur calibs aliquātulum molli ficata. vnde tociens ita fieri possz p additionē alterius plumbi: q̄ tandē calibs totam duriciem suā amitteret: atq; ita laxabilis in moduz cere fieret. Isidorus vbi supza. Calibs a calibe flumine dicitur. vbi optima fer rum acie tempatur. Unde abusiue materies ipa calibs dicitur: vt vulnificus calibs. Pbus. Calibs ex fer rariis fit multisq; tensionibus indurat̄ur: vt virtutē ha beat sup ferzū. et hoc ferzi genere acuūtur acies armo rum vt valeāt. Est et aliud ferzi genus in orientis par tibus: quod vulgariter alidena dicitur. Incisionib⁹ ap tum est: et fusile sicut cuprū vel argentū: et ductile non est; sicut ferzū aliaꝝ mundi ptium LIII.

De ferri et calibis differentia. Ex libzo de vaporibus.

FErzū vaq; caret vaporibus: Nam terzestre ꝙ dem in quibusdā admiscetur humido: ita q̄ ca litate agente ex illo terzestri euaporat humidū illud: sicut videre cōtingit in vino. At in ferzo euapo ratio p actionem ignis nō est: sed potius agente caloze in ferro: squamositas terzestris ipedit: ne humiduz eua poret: et magis aqueū scz calibs remanet. Et q̄m terze stritas ex sua siccitate ad porositatez facit. ferzū magis q̄ calibs porosū erit. Ideoq; faber i acumie cultelli ad: miscet cum ferzo calibem vt p calibem in acumine fiat opilatio porꝝ ferzi. sitq; bonum ad incisionē. ferzi nā q; porositas et grossa terzestritas eiusdem impediunt: ne cultellus duci possit ad tenuitatem incisioni aptam. Et tūc quoniā aqueū ductile est in omnē formam: Ideo calibs cum sit magis aqueus: aptatur in acumie cultel li: vt p ipm ducatur i tenuitatē incisioni aptā. Di vero queritur cur calibs sit frāgibilioꝛ ferzo: cum potius vi deatur sequi ꝓrarium. si magis est aqueus q̄ ferꝝ. Bi co q̄ sicut glacies frāgibilioꝛ ē q̄ cornu; ppter terzestri tatem existentem in cornu: que tendit ad viscositatem: que scz viscositas fractioni cōtradicit. sic terzestritas q̄ est in ferzo faciens ad viscositatem: magis facit ferzuz fractioni cōtradicere: q̄ eius ꝓncipiuz in calibe. Bem q; quēadmodū post euaporationē humidi a vino: rema nere cōtingit terzestre humiduz. ita p actionem caloris humiditate cōsumpta: que conuiscat in ferzo ptes terze stres et scabiosas a ptibus aqueis et coagulatis: rema net calibs in aquea substātia et congelata: porꝝ habēs stricioꝛes q̄ ferzū ꝓpter quod quidem deficit in sicco: quod facit amplitudinē porꝝ in ferzo et i cupzo. z tūc quia calibs est magis aqueus: z aqueū ab aqueo deleri vel inficī cōtingit: Accidit q̄ calibs cum plumbo p ca lozem agentem. vt supdictum est. plūbum euaporabit Et tamen in euaporatione calibs mollificatus aliquan tulum remanet. Totiensq; hoc fieri potest: q̄ calibs to tam duriciem amittet: atq; impressiones ad modum cere recipiet. Et hoc videlicet ppter hūiditatē. quā accepit a plūbo. qō est remollitiuū duriciei sicut videri ꝓtigit i palliticis vbi duricies nerui relaxatur p humiditatē sine aliqua repletione. que generet spasmum repletionis. LIIII.

De operatione ferri in alchimia Ex libzo de aluminibus et salibus

FErzū est ex diuisione martis. natura ei⁹ calida ficcā. z est acetosum in sapoze vehementis vir tutis. expectans ignē et impugnans ipm. liq̄fit

autem cum quatuor rebus:scz cum arsenico:t plumbo et magnesia.et marcasica.regimenqz eius est secūdum quatuor modos ¶ Auicenna in libro alchimie ō alima Ferrū pluribꝰ modis efficitur:ꝓmum est ferꝝ de andelum quod est forte:t de illo faciunt martellos t fussoria ceteraqz opa.sed nō est bonū ad scindendū nec intrat i magisteriū alchimie. Aliud est ferrū de alidena: qō est grossum nec bonū ad opandum. Terciū est acerium:qō potest acuere ferrū de andelū. Quartū est ferrū ō india qō scindit magis q̄ alia.qz calor plus est in eo q̄ i alus Sed opus est vt ꝑus caleſiat ad ignem vel ad solem.et acerium quidem esset eiusdē nature:nisi quia in acerio est multū de sulphure. Nullū aūt de ferris intrat in opus alchimie sed seruit magisterio.ꝓparari tamen posset vt ingrederetur t corpus fieret. Sed nō nisi grauiter soluitur et cū magno magisterio. Est em̄ natura ferri calida t sicca:et siccitas eius maior est oīm illis que elongāt. Ideoqz de facili fūdi nō potest. Est aūt factū de argēto viuo grosso t ō sulphure rubeo lapidoso grosso. ¶ Obus. Ferrū cū auro miscetur:nūquā ab eo ex terminatur:neqz decoctione:neqz alia re.cūqz adūgitur argento stans cū auro:tingit ipm̄ colore pulcro:et q̄ si aur apparet. Ferri natura calida et sicca est. Quidā tū dixerunt q̄ est frigida t sicca t masculinū t femineū. Huius aūt manifestū est calidū t siccū t durū. Occultum aūt bis ꝓtrarium. Nec in aliquo corpor est aliqd durius manifesto ipius. Similter eiꝰ mollicies manifestatur:cū in eius occultū ꝙuertitur. Huius exempluz est argentū viuū cuius occultū est ferrū:cuiusqz manifestum est argentū viuū. Cū igitur occultabitur eiꝰ manifestum:t manifestabitur eius occultū:cōuertetur in ferrum.aut si volueris eius minue calorē et apparebit eiꝰ frigiditas.fitqz argentū. Aut minue ipius siccitatem: et apparebit eiꝰ humiditas:fitqz aur. ¶ LV.

¶ De virtute ferri in medicina Et libro de natura rerum.

Ferrū dicunt phi.virtutem habet attenuādi et desiccandi. Infrigidatiuū est ac dissolutiuuz et stomacho pdest lunaturis sumptū. ¶ Auicēna in.ii.ca.medicine. Ferrū tres habet species. Limum t aqua in quibꝰ extinguitur ferrū ꝓferūt apostemati splenis:ac mollificationi t debilitati stomachi. Erugo eiusdē vtil cū vino positū sup̄ pānaricū: Bul t sup̄ erisipilā t sup̄ podogrā. vtilis etiā est asperitati palpebrarum:t vngule:hec quoqz infrigidat.t stiptica ē. Suppolita fluxum sanguis abscindit ex matrice:t exiccat emorroidas ꝑterea vinū in quo ferrū extinguitur. retinet solutionē antiquā t dysenteriā. Cōfert mollificationi ani:t insensibilitati vrine t fluxui mēstruorum:t puocat coitum. ¶ Idez in eodē Aqua ferrea cōfert visceribꝰ et spleni et stomacho:ac renibus:ac colice passioni. Aqua etiam in qua ferrū extinguitur sputo sanguis cōfert. Idē in libro ꝓmo. Substātia quidē metallina vl eius simile t aque sanguisugales male sunt omnes. In quibusdaz tamē ulaz existit iuuamentū. Illa siquidez in qua virtꝰ ferri superat: ad hoc iuuat:vt interiorib⁹ fortitudo tribuatur.t ydereb.i.stomachi corruptō ꝓhibeatur.et vt desiderātes virtutes ꝓcedāt. Itaqz nō coire valētes aqua ferri adiuuātur. Splenem etiā resoluunt. ¶ Constantinꝰ in libro graduū. Dyascorides ait ferrū candēs in aqua vel vino extinctuz optimum diuturne solutōni et vulneribꝰ intestinoꝝ:apostemata splenis t stomachi mollificat. ¶ Galienꝰ aūt dicit. Aqua in qua candens ferrū extinguitur:neruos cōfortat: emorroidas curat: et plumbeuz colorem qui ex eis est aufert. Mulieri phibet ne cōcipiat cū aceto bibitū:humorem de auribꝰ tollit:cathaplasmata podogram infrigidat.uncta sup̄ alopiciā capillos instaurat. Est aūt calida in secūdo gradu. ¶ Idem in pantegni libro quito. Aqua de ferri metallo ventrem constipat:membra confortat:valet ad dolorem splenis t apostemata. ¶ Plinius vbi sup̄. Medicina,e ferro est et alia q̄ secandi:pūgi scz leniter mucrone quo pcussus sit homo.pdest contra dolores laterum pectoꝝ ve subitos:qui punctiones afferāt. Quedā etiā vstione sanātur:pcipue canis rabidi morsus.q̄ppe morbo ꝓualente potum expauescētes vsta plaga ulco sanātur. Calefit quoqz ferro candente potus in miltis vitiis pcipue vero dysentericis. ¶ LVI.

¶ De ferri purgamentis ¶ Ysidorus.

Ferri quoqz purgamenta sunt rubigo et scoria Est em̄ rubigo dicta velut ab crodēdo. non ab eramento. Ladez etiā segetes rodit.a ferro.vt dictū est. sese vlciscitur humanus sanguis:quia cōtactū sanguine ferrum rubiginem celerius trahit. Caret aūt rubigine:si perungatur ceruſa et gipso ac liquida pice. Rubigo quoqz nō viciat ferramenta:si medulla cerua inungantur:vel ceruſa rosaceo mixta. Scoria vero purgamenta sunt t sordes:que igne excoquūtur. sic dicte:quia de ferro excutiūtur. ¶ Plinius vbi sup̄. Rubigo ipa ferri est in medicinis: que deraditur humido ferro veteribus clauis. Vis eius ē ligare siccare.stringere vel sistere. Illita emēdat alopicias.vtūtur eadem t ad scabricias genaꝝ: putulaqz totius corpis cum cera et oleo mirteo ad ignes vero sacros ex aceto. Item ad scabiem.paronychia digitoꝝ.et pterigia in limbeolis. Sistit t feminaꝝ ꝓfluuia velleribus ipolita. Plagis quoqz recentibus vino deluta t cum mirra subacta.t cōdilomatis ex aceto ꝓdest.podogras etiam illita sanat. Squama quoqz ferri est i vsu.et acriore vi quā rubigo Quāobrez etiā contra epyfloras oculoꝝ assumitur. Sāguinemqz sistit cum vulnera maxime ferro fiant. Sistit t feminaꝝ ꝓfluuia: Imponitur etiā contra lienem vitia. Emorroidas compescit. Ulcerū serpentia. t genis pdest:farine modo paulisper aspersa.ꝓcipua tamen eius ꝛmendatio est:in quodā emplastro irge dicto ad purgāda vulnera t fistulas:omneqz callū crodendum:ac rosis ossib⁹ ad carnes recreādas. ¶ Razi i almazore. Squama ferri stomachū corroborat. Emorroidaꝝ sanguinez stringit. Aqua vero in qua ferrū extinguitur: proficit grosso splen:sed desiderū stimulat cocūdi. ¶ LVII.

¶ Adhuc de eodem ¶ Platearius in libro de simplici medicina.

Ferrū:ferrugo:ac squama ferri:eiusdē virtutis sunt. Ferrugo calida est t sicca in secūdo gradu Squama ferri est illud latuz t tenue:qō cuolat a ferro p cōcussionem. Ferrugo aūt p exustionez liquescit a ferro.t habet virtutem desiccandi et attenuandi. Ad attenuationē splenis valet vinū:in quo ferrum candens extinctum fuerit:multū em̄ subtile est. Cōtra opilationem splenis t epatis ex longo tempe datur. Puluis subtilissimus ferruginis cuz vino calido vomitū in multa quantitate puocat:etiam in tantū q̄ ad mortē ducit. vnde post impetum vel in impetu debet dari aqua:in q̄ lapis magnes tota nocte iacuerit:t puluis eius in aqua detur.reprimit em̄ violentiā eius t sistit vomitum eius attestante dyascoride.sed tbi vomitus piculosus est:vnde nō laudo fieri. Cōtra emorroidas.puluis eiꝰ scilicet ferruginis vel squame ferri subtilis cōficitur cuz succo rapi barbari:t bombicem intinctā supponit sibi patiēs et optimum est. ¶ Auicēna in secūdo ca. Scoria ferri est fortioris exiccationis oīmbus ceteris. In ipa ē virtus soluens aquā. Est aūt sicca in tercio gradu. Erisipz scoria ei,ꝓpinqua. Reliqe vero minus ꝓpinque et minus sunt calide.omneqz sunt exiccatiue:et exiccant humiditates. Scoria ferri resolvit apostemata. Cōfert asperitati palpebraꝝ. Confortat stomachū.t exiccat humiditates eius spongia:removetqz mollificationē eius quādo potui datur in vino antiquo t admixtū:phibet

aũt impegnationem ꝛ fluxũ emorroidarum. fluxumq; menstruũ sanguinis abscindit. ꝛ est in eo vltima. similiꝫ et in vrina. Anũ quoq; coarctat linita. Idem in eoꝺ. Zumar ferri est stipticum ꝛ corrosiuum. Erugo ferri vtilis est sup cristipilam ꝛ sup borbor ꝛ sup podagras. Vinum ꝛ aqua in quib⁹ ferrũ extinguitur cõsumit apostemata splenis: et pdest mollificationi stomachi ꝛ debilitati eius. Scoria eius soluit aquã. ꝛ erugo eius est stiptica. Exiccatq; emorroidas suppositа. Beniq; vinũ in quo extinguitur ferrũ: retinet solutionem antiquam et dysenteriã. Idez in li. iiii. Ex limatura ꝛ scoria ferri accidunt quãdoq; dolor vehemẽs in ventre: et siccitas in ore: ꝛ inflatio: supatq; dolor capitis. Cura eius ẽ vt detur in potu lac cum rosaceo ꝛ violaceo oleo. succ⁹ foliorum de salicibus quassatorꝫ cũ aceto sup capita eorũ. Datur etiã quãdoq; in potu aliquid de magnete vt aggregetur id quod separatum est ad ipm. deinde adhibent solutiua.

LVIII.

De quibusdam metallis cõmixtis electro et corintheo, Isidorus.

Electrũ dicitur: eo q⁹ ad radios solis clari⁹ auro argentoq; reluceat. Sol enĩ a poetis vocat electron. defecatius enĩ est hoc metallũ oĩbus metallis. Huius tria sunt genera: vnũ quod ex arbore pinj fluit: ꝛ succinũ dicitur. Alterꝫ metallus quod naturaliter invenitur: ꝛ in pcio habetur. Terciꝫ quod fit de tribus pribus auri ꝛ vna argenti. Quas ptes etiaꝫ si naturale soluas: inuenies. vnde ꝛ nichil interest: natum sit an factũ. vtrũq; enĩ eiusdem nature est. Electruꝫ qõ est naturale est eiusmõi nature vt in iuuuio ꝛ ad lumĩa clarius cunctis metallis refulgeat: ꝛ venenum prodat. Nam si ei venenũ infundas stridorẽ edit et colores varios in modum arcus celestis emittit. Ex libro de natura rer. Electrũ duplex est: artificiale: quod ex auri et argenti mixtura cõficitur. Et naturale quod in colore quidẽ simile est: sed in virtute pstantius. Rarissime autem invenitur. ꝛ sophisticatũ auro difficillime discernit. Sed vas ex vero et naturali electro venenuꝫ pdit. Cui si venenũ infũdatur: stridet: quasi violentiã passuꝫ. ꝛ colorem pdit: vsq; dum igne purgetur. Metallũ hoc conseruatiuũ est. vnde olim in locellis ex electro: magnorũ corpa cõdebantur. Plinius libro. xxxiii. In auro vbi cumq; argenti est quinta portio: electrũ vocatur. Scrobes hmõi reperiuntur in auro canaliẽsi: fit et cura electri dum argento additur auri. quod si pportionem quintã excedit incudibus nõ resistit. Electrũ natura est clarius argento splendore ad lucernarũ lumĩa. Quodq; natiuũ existit: venena deprehendit. Nam in calicibus arcus: celesti arcui similes: cũ igneo stridore discurrũt: geminaq; ratione pdicunt. Electro teste homero autoritas fuit q̃ menelai regia auro electro argẽto. et ebore fulgere trahit. Glosa sup ezechiel. Electruꝫ ex auro et argento cõpositum est. Cumq; argentũ miscetur: in claritatem crescit. Et aurũ a fulgore suo pallescit. vñ in ezechielis visione: p electrũ recte significatur xpus mediator dei et hominũ. dum enĩ humanitas eius in mateſtatis gloriã excreuit: diuinitas a pprio fulgoris potentia humanis oculis se tempauit. Dicq; dum in eo pallescit aurũ fulget argentũ. Electrũ vero in igne. deus homo in psecutione. Isidorus: Corinthiũ est cõmixtio oĩm metallorꝫ. Quod casus pmum miscuit: corinthus cũ caperetur incensa. Nam dum hãc ciuitatem Annibal cepisset Omnes statuas eneas ꝛ aureas et argẽteas in vnum rogum congessit ꝛ eas incendit. Ita ex hac cõmixtione facta fusilem: ꝛ paraplides fecerũt. vnde vsq; hodie sive et ex ipo sive et ex eius imitatione es corinthiuꝫ vel corinthia vasa dicũtur.

LIX.

De moneta et nũmo Idem.

Moneta inde appellata est: quia monet: ne qua fraus vel malicia in pondere aut metallo fiat. Numi vero a numa romanorꝫ rege dicti sunt: q̃ eos primũ apud latios: imaginib⁹ notauit: ꝛ titulo sui nois pscripsit. Itaq; nũmisma est solidus aureus vel argenteus aut ereus: sic dictum: quia noĩbus principum effigiebusq; quodaꝫ signabatur. In nũmismate vt supdictum est. tria quẽruntur: scz metallũ: figura. ꝛ pondus. Si ex his aliquid defuerit: nũmisma fi erit. Antiquissimi aũt nõdum auro argentoq; inuento: ere vtebãtur. Nã prius erea pecunia in vsu fuit: postea argentea: deinde aurea. Sed ab eo quo cepit: et nomẽ retinuit. Plini. vbi supra. Seruius pm⁹ es signauit. Antea vero rudi vsus rome rhineus tradidit. signatũ autẽ est pecudũ nota: vnde et pecunia dicta. maxim⁹ census. ex. milia assiũ illo rege fuit exactus. Argentum vero anno vrbis. d. lxxxv. quinto fabio cõsule est signatum quinq; ãnis ante bellum punicũ. placuitq; denarij⁹ p. x. libris eris. Quinarius p quiq;. Sestertium p dypõdio ac semisse. libre aũt põdus eris imminutum est bello punico pmo cuꝫ impensis respublica non sufficeret. Constitutũq; vt asses sextãtario põdere ferirentur. Ita quĩta pte lucrifacta: dissolutum es alienũ. postea vero annibale vrgẽte Quinto fabio maximo dictatore asses vnciales facti. placuitq; denariũ. xvi. assibus pmutari. Quinarium octonis. Sextertiũ quaternis. Ita respublica dimidiũ est lucrata. In militari tamen stipẽdio: semp denarius pro decẽ assibus est datus. Mox vero lege papyriana semiunciales facti sunt asses. Liuius drusus in tribunatu plebis argento miscuit octauam ptem eris. Nũmus qui nunc appellatur victoriatus. quia scilicet victoria signat⁹: lege clodia est pcussus. Antea siquidẽ loco mercis habebatur: ex illirico aduectus. Aure⁹ vero nũmus post annum. lxii. pcussus est: q̃ argenteus. ita vt scrupulũ valeret sestertijs vicenis. verũ a numa pma est auaricie origo fenore excogitato: questuosaq; segnicia. Nec paulatim rabie quadã. non tam auaricia sed auri fames exarsit vrpote Pepe⁹ Claudius. C. gracchi familiaris: capud eius auro repensum exciſum: ad opinũ fuleret. plũboq; in os addito: parricidio suo rempublicã etiã circũscripserit. Nec iam quiritum aliquo: sed vniuerso noie romano infami. Rex mithridates auruꝫ in os infudit aquilio duci capto. hec parat cupido habendi: pessimuꝫ ergo scelus fecit: qui pmum ex auro denarios signauit quod et ipm autore incerto latet. populus quidez romanus ne argento quidem signato ante purũ regem deuictum vsus est. vtinã e vita in totum abdicari possẽt auri sacra fames. Multo felicius euũ fuit: cuꝫ res ipe pmutabãtur inter se.

LX.

De spiritibus mineralibus Auicẽna in libro alchimie de anima

Spiritus aũt minerales sunt sulphur: Auripigmentum: Sal hãmoniacum: Mercurius. Spiritus inquã sunt: quia p eos imprimitur corp⁹ vt possit cum anima cõiungi. Corpa quidez sunt: ſz ab alijs corpibus differũt. quia sublimãtur hec et nõ alia. Ideo dicuntur spũs: quia nulla res sine spiritu sublimari potest. Lapis enim p se non ascẽdit. sic nec alia corpa. Ista vero p semetipa ascendũt. i. sublimãtur ꝛ soluunt leuiter: ꝛ faciunt alia solui. et cremant: et infrigidant: et siccant: et humidãt quatuor elemẽta. Ex doctrina alchimie. vide ergo q̃ in visceribus terre virtutem mineralẽ habentis: fit generatio spirituuꝫ et corpor. Spũs quidem sunt quatuor: scz sal hãmoniacum: ꝛ sulphur: et argentũ viuũ: ꝛ arsenicũ. Corpa vero sex: scz aur⁹ argẽtum et cetera. Ex pdictis enĩ elementis minere generãtur aliquãdo corpa munda: vt aur⁹ ꝛ argentũ. Aliquãdo ĩmunda: vt es ꝛ ferruꝫ. Nam ex argento viuo puro albo coagulato a virtute sulphuris albi nõ vrentis: generaſ

materia in minera:que p fusionem cōuertitur in argentuz. Ex sulpbure aūt mundo:claro rubeo: nō habēre in se virtutem adurentez:Et ex argento viuo bono:claro: a sulpbure coagulato:generatur aurū. Porro ex bono argento viuo:z sulpbure babente virtutem adurentez generatur es. Ex prauo aūt sulpbure:z prauo argento viuo ferrū. Ex bono vero argento viuo:z prauo sulpburе nō bene ꝑmixto:stannū. Ex prauo argento viuo:scz pōderoso z luteo:z prauo sulpbure fetido ac debili:plūbum. De opationes:quas natura facit in mineralibus et has alchimiste conātur. Dicūtur aūt spūs:vel habere spūum naturā:quecūqz ignem fugiāt.bec em̄ que dicūtur corpa:natura facit.vnde et fixa dicuntur. Itaqz cficta etiā que egrediūtur de plāta vel alia re p distillationem:bāt naturā spūum quia fugiunt igneu.et omne tale dicitur volatile ac fugitiuū. vnde z argentū viuuz a sapientibus alchimie seruus fugitiuus vocatur: Infirmitatis ār spūum duplex est remediuz:scz in corp fixione.et corp coloratione. Nō aūt nō fugit ignē: dicitur fixum.sicut corpa lapiduz z metallorum. Hoc tamē scōm magis z minus. Nam vt vera loquamur. Nullus geu? metallorum est vere z omnino fixum.ita scz vt non paulatim fugiat ignez.ꝑter solū aurum examinatū.hoc em̄ nec fugit ignē nec ab ipo minuitur.sed potius rectificatur z humectatur.Circa bec et similia scōm ꝓfatum modū negociātur alchimiste:et bec est eoz materia. ¶ LXI.

¶ De argēto viuo et eius origine;vel natura

¶ Ysidorus.vbi supza.

Argentū viuū dicitur:q̄ excidat materias quibus inicitur.hoc z liquidū quia ꝓcurrit.Inuenitur aūte spāliter in metallis:siue in fornacibus argentariis:guttatim cōcretione rectis inberēs.De pe etiam in stercore verustissimo cloacarum:vel puteoꝝ limo.fit etiam ex minio cōcule ferree impositio patena tenea suppositā.Cūc em̄ circūlito vasculo circumdantur carbones:sicqz argentū ex minio distillat.sine boc neqz argentū:neqz es inaurari pōt. Tante aūt virtutis est: vt si supsextariū argenti viui:centenariū saxum superponas.oneri statim resistit. Sin aūt auri scrupulum: leuitatem eius raptim sinu recipiet.Et quo intelligitur: Non pōdus sed naturā esse cui cedit.Seruatur āt melius in vitreis vasculis:Nam ceteras materias pforat potui aūt datum interficit pōderis causa. ¶ Plinius vbi sup.Argentū viuū venenum est omniū rerū exedit ac prumpit vasa ꝓmeans tabe dira. Omnia em̄ innatāt ꝓter aurum.Id vnū ad se trabit. Ideoqz optime purgat ceteras eius sordes exprens: crebro tactatu fictilibus in vasis:ita vicis abiectis.vt et ipm ab auro discedat: in pelles subactas effundit.p qz eas sudoris vice defluens purꝝ relinquit aurum.Ergo z cum era inaurantur sublitū brateis primaciissime eas retinet. Serū palloze detegit simplices:aut ꝓtenues brateas.Huiusmodi liquor eternus venis argēteis vomitur. ¶ Auicēna vbi supza.Argentū viuū subtus terrā nascitur: ꝓpter būiditatem magnā i loco illo existentē.Et boc eueit ꝓpter solem z aerem:qui tangūt eum.Ideoqz efficitur curtēs ꝓpter humiditatem z frigiditatē:que in eo sunt:nec efficitur nisi in loco frigido. ¶ Ex li.iiii. metheororum. Argentū viuū ē liquefactiū ;et rare substātie ac debilis ꝓpositionis.Est em̄ vt aqua:que miscetur cuz terra nimia subtilitate sulpburea.mixtione forti:donec nō ꝙescit superficie plana.Et boc est ex siccitate magna:que i est illi.z ideo non adberet tangenti.Estqz albedo ei? ex claritate aque illius.Et ex albedine terre subtilis: que ē in eo.Et ex admixtione aeris cum ea.ꝓpium aūt eius ē q̄ ex vapore sulpburis coagulatur. ¶ Ex libro de ponderibus.Argentū viuum aufert frāgibilitatez ex siccitate ꝓuenientem:vt patet in stateris.Stannū quippe liquefactum:z postea in aceto infusum.vbi est argentum viuum:statim penetratur ex substantia argenti viui:et etiā ex substantia aceti coadiuuāte ad penetrabilitatez et tunc humiditas argenti viui siccitatem aufert stāni et eius humiditatem remollit:ꝓterea viuū argentuz lamine argenti cum argento est ꝙsolidatiuū. Quod ió fit vt dicit pbus.quia communicat in radice cū omni metallo. ¶ Ex libro d̄ natura rer. Argentū viuū est revera calidum et humidū in quarto gradu. licet in quibusdā libris inueiatur esse frigidū. Extinctum pōt alii rei admisceri. Sed viuū nō.Optime seruatur i vasis vitreis et loco frigido:positum em̄ in calidū exalaret in fumuz Poterit aūt fieri albū z rubeum cū sulpbure:fertur em̄ de facili omnes colores recipe. Si extinguatur cū pingvedie apparebit quasi terra.et sic inter ollas artificiose crematum:extrabitur ab igne claꝝ malliabile et tractabile ad modum argenti.ad maxima firmacula facienda. Veniqz sine argēto nō potest fieri deauratio cūqz argentum nō ꝙsolidetur argento medio argēto: boc videtur bene fieri cum argento viuo. ¶ LXII.

¶ De operatione ipsius in alchimia Et libro de aluminibus et salibus

Argentū viuū est frigidum et humiduz elementum: Ex quo deus creauit omnes mineras.z est aereum fugiens ab igne.cū ergo infigitur ei q̄libet fixio efficit opationem sublimē.z est spūs in imis solum.nec est ei in mūdo simile ꝓfundans in omne corpe erigens ipm z conuertens de dispositione in dispositionem:de colore in colorem:quādo agitur cū eo z ꝑmiscetur ei. Ipm est etiā quod mortificat z viuificat.excocat: humectat calefacit:infrigidat: Et facit ꝓtrariam opationem scōm mensurā sui regiminis. Et ignis quidē perdit omnē rem:ac finit et dispgit eam tempe breui vt lōgo:nisi argentū viuum. Sup ipm enim nō potest neqz ꝑmedit ipm.sed fugit ab eo. Ingeniauerūt aūt ei philosophi ꝓtendentes modos ingenioꝝ: scz mortificationē sublimationez solutionē. Hec sunt quatuor spes ipius regiminis ingeniose a philosophis inuēte:quas oportz ꝓcedere fictionem:donec scz paulatim fiat expectās ignez. Ipmqz cū mutatur mutat.z perit eius nigredo:ac sonitus.albificat in visione oculi.z rubificat in succelsione. Et acetū est attrabens.z aqua aggregās z oleum mollificans. Estqz pater mineraliū omniuz:seruus quoqz fugitiuus:qui z auro se ꝓtulit z ipm vicit. Dixit ergo aurꝝ ei. Quāto ꝓefers te michi. Et ego sum dūs lapidum execrans ignem. Respondit ei vtqz sed ego genui te.et ex me natuz esse te noscis. Et vna ps ex me vnificat multas de te:z tu anaꝝ es non dans ex te aliqd ꝑ ꝓpationem ad me. ¶ Auicenna vbi sup: Argentum viuū.vt supius dictum est.efficitur curtēs ꝓpter humiditatem z frigiditatē:que sunt in eo. Nec efficitur nisi in loco frigido. Ideo etiam effugit de igne quia maior ps eius est aqua:que est igni cōtraria. Quādo vero calere incipit:desiccatur et ascendit sicut ignis. Et si multuz ignē ei dederint:z fit in loco clauso: recedit inde humiditas:z vertit se in colorem ignis accidentalē: dicūt qz naturales q̄ est aurꝝ viuum. ¶ LXIII.

¶ Qualiter argentum viuum sit elementuz oīm liquabiliū. ¶ Ex libro quarto metheororum

Argentū vinum.vt dictuz est supra.est liquefactiuum z miscetur plūbo z huiusmōi corpib?.qm̄ boc est de substantia eoꝝ.videtur aūt q̄ argentum viuū et que illi sunt similia sunt elementū omniuz liquabiliū:quoniā alia liquabilia cū liquātur:ad ipsuz ꝙuertūtur.Sed nō liquātur nisi calefacta.Et cū liquata fuerint:apparent rubea.vt apparz in plūbo.quod ꝓculdubio cum liquatur est argentū viuum.sed nō liquatur nisi calefiat.Et cum liquefactū fuerit ꝙuertitur ad calorem ꝑmunem omnib? liquabilibus scz ignem.Et ideo miscetur argentum viuū cum istis corpibus:quia

est de substantia eorum. Sed ista ab eo differunt in cō positōe sua: eo modo quo differt argentū viuū a suis similibus. Et permixtōes que miscentur cum illis: do nec congelātur. et quidem si fuerit argentum viuū purū coagulabit illud vis sulphuris albi. nō vrentis. ⁊ illud est optimum: quod recipere pōt alchimiste: vt cōuertant ipm in argentū. Si aūt fuerit sulphur mūdū: optimū ruboze clarum: Et fuerit in eo vis ignea tatis simplicis vrentis: erit res optima: et alchimiste cōuertunt illud i aur. Q; si fuerit argentum viuū bone substātie et sul phur non pur: cui insit vis adurens puertit ipm in es si vero fuerit argentum viuū malum: non mundū pozo sum: terzeum: sulphur quoq; nō mundū: fiet ex eo tertū pozo stānum videtur habere argentum viuū bonum: sulphur vero malum. Et hec bene nō mixta: sed tamē p parua pposita. et ideo bene fit tale: plūbi vero grossi argentum viuū malum est ac pōderosum et luteū. et sul phur eius malum. malū vaporis et feruidi ac debilis. vñ nō bene gelatur. Artifices aūt faciūt gelatōem fere sē sibilem artificialiter ꝙuis artificialia non sunt eo mō quo naturalia nec tā certa qm̄ ars debilioz est natura. Nec eam cōsequitur ꝙuis multum laboret ¶ Aetoz. Dis aūt verbis libri metheoroꝝ cōsonat sentētia libri de alymnibus et salibus: videlicet ꝙ argentum viuū ē elemētū: i quo de⁹ creauit oīes mineras ¶ LXIIII.

¶ De virtute ipius in medicina.

¶ Constantinus in libro graduum

Argentum viuū calidum est in quarto gradu et humidum. pediculos capitis occidit. et repti lia omia cuz litargiro et aceto et oleo. fitq; bo num ad curādum scabiem: fit etiā vngentum ad pustu las optimū. ¶ Auicenna in secundo canone medicine. Argentum viuū aliud generatur ex minera sua purga tum. Et aliud extrahitur ex lapide minere sue cū igne: sicut aur ⁊ argentum: qui sc̄z lapis miuere eius quādo parus est: nō p̄ficitur ei terza ⁊ lapides. Habet aūt colorem nitzitur. i. cinabrii et eo fortiorem; frigidum est et humidus in secūdo gradu vel in. iii. Sublimatū q̄dē ipticum est. Extinctum aūt cū oleo rosato medicamē est pediculoz: et lendium et scabiei: et vlcerum maloꝝ. ¶ Platearius vbi supra. Argentum viuū calidus est et humidum in quarto gradu. Nā calidū cē ex effectu ꝓbatur. quia dissoluit. incidit ⁊ penetrat. Sed quia val de frigidus actualiter est. frigidum ab auctoribus q̄bus dam iudicatur. In terza generatur. Et ab ea quasi aq̄ fluens producitur. Diutissime cōseruatur: sed in vase soli doz et in loco frigido. Habetq; virtutem dissoluendi ⁊ penetrandi. farina lupinoꝝ amaroꝝ decoquitur i aceto fortissimo vsq; ad spissitudinez ⁊ argenti viui ex tincti facta ꝓmixtōe: caput patientis ex abūdantia pe diculoz pungitur p discriminalia. Extinguitur autem vel cū saliua. vel fricatur cum cinere et saliua. Aut cuz capillis et saliua. Aut cuz puluere ossis sepie et saliua. melius aūt dicitur extingui cū alteri rei pōt admisceri. Nisi ei sic extinguatur: ipius ad aliud nō fit admixtio Ignis aūt et actōne facile extenuatur in fumum. deni q; nec in re actualiter calida ponendū est: quia extenua retur in fumū. fumus aūt argenti viui astātibus obest. Cōtra scabiem aūt vnctum: oleo pax calefacto miscet acetuz: deinde litargiz: et ceruſa puluerizata bulliūtur ad spissitudinem mellis. Et refrigeratis argentū viuū imponitur: et vsui reseruatur. Cuz axungia quoq; gal linacta argentum viuū et ceruſa cōficiuntur. Et hoc fa cies iuncta clarificatur et dealbatur. ¶ LXV.

¶ De ipsi⁹ potōne ac fumigatōne venenosa.

¶ Ysidorus

Argentum viuū potui datum interficit causa pōderis. ¶ Constantinus vbi supra. Blasiorides quoq; dicit. ꝙ argentū viuū bibenti mortē tribuit. Euadere tamen poterit: qui hoc biberit: capzi num lac bibendo ac se mouendo. vt etiā bibendo viuū addito absinthio synapi vel yssopo. Cuicūq; mēbro ad heret ipm̄ pcutit et corrodit. Quod si ad ignem ponaꝰ destruitur: fumūq; facit. cui .s. fumo quisq; a ꝓpinque rit: mox eius mollificabūtur ossa: oīesq; nerui atq; la certi. Et oīa membra que ꝓpter motum volūtarium sūt sc̄z ꝓposita. vnde pleriq; incidūt in paralisim; i tremo rem ac surditatem: ⁊ actōis corruptōem afate. Beniq; quocumq; loco fum⁹ argenti viui fuerit. omia reptilia fugiunt aut mouūtur ¶ Platearius vbi supra: Argē ti viui fum⁹ vt dictum est astātibus obest q̄a sc̄z remolli endo neruos paralisim operatur: ore etiā receptum vl' au ribus immissum occidit. mēbra dissipādo. Si tamē fue rit ore receptum. detur lac caprinū in multa quātitate: et patiens sit in motu. vel detur viuū decoctōnis yssopi et absinthii. Hec em̄ sunt ad saluté remedia ¶ Auicē na vbi supra. Argentum viuū sublimatum interficit. ꝓpter vehementem incisionem. et ei⁹ cura fortis est bi bere lac et vomere. Sed galienus dicit: hoc se exptum nō fuisse. Sicūt et quidā ꝙ extinctū interficit: q; quid quid ei obuiat sua grauitate corrodit. Interficit etiaz murem. Et ex eius fumo fugiunt vermes et serpentes venenosi. Item vapor ei⁹ facit accidere paralisim: tre morem: fumus eius destruit visum ac auditū. Et facit oris fetorem: cum transit p ipm̄. ¶ Idem in libro quar to. Argenti viui extincti venenū est de genere medicina rū acutaꝝ caliduꝝ. Mordicatōi et incisiom ⁊ pūcture corrosionis aptum. Coratum vero plurimū non nocet. sed egreditur p inferiorem regionē. pozo in aurez infu sum facit dolorem vehementē: ⁊ accidit cōmixtio ⁊ q̄n q; spasmus. Et grauedo illius lateris. Quādoq; etiaz epilensia vel apoplexia. ꝓpter lesionem cerebri cū frigo re ipius. Extinctū autem ⁊ sublimatū est malū nociuz incisiuū litargiro simile ex puncturaꝰ: et intestinoꝝ tozsi one. ⁊ sanguis deambulatione. ⁊ lingue grauitate. sto machi q; grauedine. Corpus etiā apostematur: ⁊ vria retinetur. Cura extincti porati est: vt post vomituz mir ra cū vino ⁊ aqua mellis detur. ⁊ clisterizetur. Cū aūt in aure effusum est: declinet caput inquantū pōt. Trāsi q; sup vnū pedem saltat sup altā ptem. vel manu suspē datur: vt cōcutiatur argentū viuū ⁊ egrediaꝰ. LXVI.

¶ De sulphure et ei⁹ natura. ¶ Ysidorus.

Sulphur dicitur q; igne accēditur. Verū ignis est. Nam vis eius ab aquis feruētibus sentit. Nec aliqua res facilius accēditur. Nascitur i insulis eolis inter siciliam ⁊ vtaliā: quas ardere dicūt. Inuenitur ⁊ in aliis locis effossum. huiꝰ genera quatuoꝝ vnum quod effoditur. trāslucet: ⁊ virez: quo solo ex om nibus generibus medici vtūtur. Alterū quod glebam appellant. vsibus tantū fullonuz familiare. Tercium li quoz est: vsus eius ad lanas efficiēdas: q; candoꝝ mol liciemq; prestat. Quartum ad licinia maxime cōficien da aptū. Sulphuris tāta vis est: vt morbos comitales nidoze suo ꝓprehendat. Impositū ignibus ardēscēs in calice vini: pruinaq; subdita circūferens ex ardescētis re pulsu pallorem virū velut defunctoꝝ effundit. Pli nius libro. xxv. In generibus terre scōm regiones vel marie naturaz: mira vis est sulphuris quo plurima do mātur. Nascitur in eolis insulis. Sed nobilissimuz in melo insula. In italia quoq; inuenitur in agro neapolita no campanoq; collibus qui vocantur leucogabi e cuni culis effossum igni pficitur. ꝓmum genus greci apyr ō appellant qō solidum hoc est glebosum nascitur. Eoq; solo et omnibus generib⁹ medici vtūtur. Cetera nāq; liquore cōstant ⁊ cōficiūtur oleo incocta. viuū aūt effo ditur translucens ⁊ virens. Secundum vocatur gleba fullonum tantū officius familiare. Tercium egula. Cui vnus tantū est vsus ad suffiendas lanas. qm̄ candoreꝝ

tantum molliciem qꝫ cõfert. Quartum ad licinia conficienda maxime valet. Impositum igni comiciales mordos nidore suo depbendit. Lusit eo anaxilaus candens in calice nouo pruna subdita circũferens. Ex ardescentis repcussu ⁊ pallorem dirũ velut defunctoꝝ commutis effundente. Sentitur vis eius ⁊ in aquis feruentibus. Neqꝫ alia res facilius accẽditur. quo apparet ignium vim magnã etiam ei messe fulgura et fulmia quoqꝫ sulpburis odoré bñt: Et lux ipoꝝ est sulpburea. ¶ Actor sulpbur calidum est: fetidũ: tenax: duratiuũ. Accensum autem plus fetet. ¶ LXVII.

¶ De regimine et opatõe ipsius in alchimia Ex libro de aluminibus et salibus

Sulpburis natura ac regimen ipi⁹ est: sicut arsenici. Quod aũt de ipo cõsideratur: est remotio adustionis eius. Et deletio oleagitatis. et albificatio ipius equaliter sicut arsenicũ. Huius generis rubeũ meli⁹ est. De arsenico dicetur inferiꝰ. ¶ Actor Ex supdictis vero patet: qꝫ sulpbur. sicut ⁊ argentũ vivum. est elementũ omnis minere metalloꝝ. Nam ex argento vivo puro et albo. vt supdictum est. a virtute sulpburis albi nõ vrentis coagulato: generatur materia in minera: que p fusionez cõuertitur in argentũ. Ex sulpbure aũt claro: mũdo: rubeo: nõ babente in se virtutẽ aduretẽ. ⁊ argento vivo bono: claro: a sulpbure cõgelato: generatur auꝝ. porro ex bono argento vivo et sulpbure babente virtutem aduretẽ generatur es. Ex pꝫuo aũt sulpbure ⁊ pꝫauo argento vivo ferꝫ. Ex bono vero argento vivo et pꝫauo sulpbure nõ bene cõmixto stannũ. Ex pꝫauo argento vivo scz põderoso et luteo et ꝑuo sulpbure debili ac fetido nõ bene gelatis plũbum.

¶ Ex libro de vaporibus: Sicut aũt cum ignis attrabit humiditatẽ cupri: migrescit cyphus argenteus in igne. Sic quãdo sulpbur vel etiã auripigmentuꝫ puluerizatum apponitur supꝫ cupꝝ calefactum: migrescit cupꝝ. Eo q̃ auripigmenti ⁊ sulpburis attrabit sibi humidũ. Ex boc etiam est radix cur boies declarare volẽtes auripigmentũ ⁊ sulpbur: lauant ea in acutis lauaturis: vt in vrina ⁊ aceto: ⁊ lixiuio: ⁊ sero caprino. vt extrabãt ex eis vnctuositatem. que faciebat in eis ad citrinitatem. Cumqꝫ videre volunt: vtrũ sint pure dealbata: et recessit ex eis tota citrinitas: apponunt illa supꝫ cupꝝum calidum. Et si quidem migrescit pupꝫ in illa positione: sciũt. q̃ hoc est ꝓpter vnctuositatem: quã extrabit illis: q̃ ante faciebat in illis ad citrinitatem. Nec ex toto recessit ab eis. ⁊ tunc sciũt q̃ non ex toto dealbata est p acutas lauaturas. Si aũt viderint q̃ cupꝝũ nullo mõ migrescit ꝓpter ullam appositionẽ: tunc sciũt. q̃ i illis nulla ꝛmanet vnctuositas: que faciebat ad citrinitatem et tunc sciunt illa corpora pure esse dealbata ⁊ apta: vt ex eis fiat sublimatura. Et nota q̃ sulpbur qñ in eo est pinguedo ⁊ q̃ materia calida ⁊ sicca: pucit flamam ex se sine alicuius admixtione. Sepum aũt vaccinũ licet pinguius sit: nõ tamẽ flamã ex se pucit. Et boc ideo: qñ abundat in frigiditate: cuius signũ est quia est de animali ruminante quod est cõplexionis frigide. ¶ LXVIII.

¶ De virtute sulpburis in medicina.

¶ Plinius vbi supra.

Sulpburis natura excalefacit et cõcoquit. Corporũqꝫ collectiones discutit. ꝓpter boc talibus emplastris ⁊ malagmatibus miscetur. Renib⁹ etiã ac lumbis in dolore: cum adipe impositum: mire ꝓdest. Lichenas e facie: cũ tberebinti resina: ⁊ lepras aufert. pdest ⁊ suspiriosis: purulenta quoqꝫ extussientibus ⁊ contra scorpionis ictus. ¶ Constantinus vbi supra. Sulpbur calidum est ⁊ siccũ in quarto gradu: Unde discorides. Sulpbur inquit calefacit: ⁊ diuturnã tussim maturat: Bamem pectoris excludit mixtuꝫ cum aceto. valet impetigini et scabiei et alopicie. Arboze pomoꝝ citrinoꝝ ex eo fumigata: moꝝ omnia poma cadunt. Qꝫ si rosa arqꝫ rubei panni ex eo fumigentur fiunt albi colozis. mixtum cũ melle ⁊ nitro: veteri valꝫ scabiei: pustulis et putori corpis. Puluerizatũ corpiqꝫ aspersum sudorem egredi. pbibet. reuma ⁊ catarrũ curat. Cũ nitro et aqua mixtum frigidã podogram mitigat. Discorides ⁊ galienus ꝓcordati sunt dicẽtes: aquã sulpbureaꝫ pustulis. scabiei. ⁊ impetigini valere: corpibus inde lotis. Odoꝛ sus reprimit ⁊ leonũ. ⁊ diuturnas febres curat. Mulieres etiã concipe nequicutes ꝓpter humores accumulatos: excludit. ¶ Auicẽna in. ii. ca. Sulpbur calidum ⁊ siccum est ad quartũ gradũ ꝓtingens subtilitatẽ est ⁊ attractiuũ. Est aũt in medicinis albaras: ꝓprie dum nõ tangit ipm ignis. cũ aceto sup morpheam ponitur. Cum gẽma albotri mixtũ corrodit et eradicat vestigia que sunt in vnguibus. ponitur quoqꝫ sup adustionem ⁊ adulcerationem. ⁊ abstergit impetiginez: ꝓprie cum aceto ⁊ nitro ꝓpter puritũ. aut lauetur ex eo corpus. Suffumigatũ: restringit corizam. Et cũ nitro et aqua linitur sup podagram. Cũ aceto ⁊ melle ponitur sup auris ꝓtritionẽ. ¶ Discorides. Sulpbur eligẽdũ est: viuũ: colore limpidũ: resplendens ac pulcidum: ac sine lapide. quod mũsum in focũ viridem ⁊ pinguez colorem facit. Nascitur in melosda ⁊ lippara: virtus ei⁹ est termantica ⁊ dyaforetica ⁊ recoꝛpativa: ⁊ extenuativa. Tussim pbibet. Empicis ⁊ almaricis in ouo accepeum medetur resine mixtum ictus scorpionis mitigat. ⁊ dracontis maritimi. peuriginem corpis pbibet. Catarrũ et supfluum sudorem corpi aspsum tollit. cum nitro ⁊ aq̃ podagricis cõfert. Fumigio reddit auditũ: ⁊ lutargicos curat. Item aceto mixto cũ terebintia lepꝛosos vngues excludit. venenis in vino biditum resistit. ¶ Platearꝰ de simplici medicina. Sulpbur est calidũ ⁊ siccum in ꝓmo gradu. Terza actione calozis in naturã sulpburez mutatur: aquosis ⁊ terrestribus ptibus in igneas transeuntibus. viuum tale est: quale ab ipa terze ꝓducitur. Aliud extinctũ vel mortuum: quod artificiose paratur. In calamis eneis vel ferreis funditur. ⁊ p actionem pꝛie calozis cõsumitur. Et in cinerem album ꝛuertitur sicqꝫ in medicinis ponitur. Et babet virtutem dissoluẽdi: ꝛsumendi: attrabendi. ¶ LXIX.

¶ De arsenico et eius natura. Isido. li. xix.

Arsenicum qđ latine ob colorez auripigmentũ dicitur colligitur in ponto et auraria materia vbi et sandaraca optimũ est: quod in aureuꝫ colorem trãsit. puꝝ et fusile gracili venarũ discursu. Qđ vero pallidius. aut sandarace simile est. veteri⁹ iudicatur. Est ⁊ tertiũ genus squamosum: quo miscetur aureus color: vis coꝝ est: vt sandarace sed acrior: ¶ Plini⁹ libro. xxxiii. Arsenicum est ex eadem materia: qua ⁊ sandaraca. Quod ex eo optimũ: est colozis etiã in auro ex cellẽtis. ¶ Ex li. de vaporibus. Cõtingit in aliquo loco terze: q̃ terrestre cõpressione humidi in ipo fit pinguꝰ: vt sterquilinio. Nam ꝓpter cõpressionem ptis ad ptes ⁊ humidi grossi exalationem: redditur sterquilinuꝫ pinguedo. In tali casu cõtingit in cauernis fieri bitumen pinguedo: ⁊ ex grossa pinguedine. tunc vemẽtibus vẽtis terrestribus calefactis in fundo maris per meatuꝫ terze: calefactis inquam per splendorem solis reflexum ab ipsis ptibus colatis: p humidum fluens per cauernas terre exalante humido: ptes terrestres in cauernis existentes: habent in se subtilem vnctuositatẽ: que veniens ad pdictum bitumen admiscetur illi: et tũc vnctuositas est duplex una scz que est bitumis grossi et altera que é subtilis istaꝝ ptium terrestrium que admixte sunt ei. porro tali corpe cõgelato p tempus ꝓtingit ipm trãsire i substantiam auripigmenti sicut in sulpburis. binc auripigmentum duplicé dicimus babere vnctuositatem ⁊ sumiliter sulpbur. Itaqꝫ auripigmentum. vt supius de ipo

ꝛ de sulphure dictum est.quādo puluerizatū appoitur supza cuprum calefactum:nigrescit cuprū: eo ꝙ sibi attrahit auripigmenti humidum vnde bonnes declarare volentes auripigmentū ꝛ sulphur:lauāt ea in acutis laturis.vt in vrina:in aceto:ꝛ lixiuio:et sero caprino. vt extrahant vnctuositatez:que faciebat in eis ad citrinitatem.Lunqz videre volunt vtrū sint pure dealbata ꝛ recessit tota citrinitas.apponūt illa supꝑ cuprūz calidū ꝛ si quidem nigrescit cuprū in illa positione:sciūt ꝙ hoc est,ꝓpter vnctuositatem:quā extraxit ab illis.que añ faciebat in eis ad citrinitatem nec ex toto recessit ab eis. ꝛ tunc sciūt ꝙ non ex toto dealbata est ꝙ acutas lauaturas.Si aūt viderint:ꝙ cuprū nullo modo nigrescit ꝓpter illoꝝ appositionem.Tūc sciunt ꝙ in illis nulla remansit vnctuositas:que faciebat ad citrinitatē. Et tūc sciūt illa corꝑa esse pure dealbata:et apta vt ex eis fiat sublimatura. ¶.LXX.

¶De operatione ipsius in alchimia. Et libro de aluminibus et salibus.

HArsenicum est calidū ꝛ humidū ꝛ est diuersi generis:scz rubeum ꝛ citrinū ꝛ laminosū.cū vtriqz non sit quod fortius neqz quod vehemētius adurat corꝑa.Est arsenicū simile sulphuri in mltis opibus:ꝛ in sublimatione.ꝛ ī velocitate liquefactionis.et a puritate expectationis supza ignē.Citrinū vero diutius expectat.ꝙ rubeum.Et est copiosioris tincture:laudabilioriqz successionis.De ꝓprietatib⁹ aūt eius ē:ꝙ albificat aliud quādo sublimatur:ꝛ denigrat qñ nō sublimatur.Et adurit dum pmanet viuū.Quod aūt volutur de arsenico.eius est albificatio ꝛ deletio oleoginitatis eius ac remotio adustionis ꝛ cōbustionis ei⁹. ¶Ex libro de vaporib⁹.Arsenicū siue auripigmentū.vt ꝑdicū est.duplicem vnctuositatē habet.Et sulphur simulf vnde cū intendimus auripigmentum vel sulphur sublimare:auferimus vnctuositatē vnā ꝙ eius ablutionē in vrina ꝛ lixiuio ꝛ aceto ꝛ capno lacte.que quidē ablutiones acute sunt:ꝛ vnctuositatem ex eo auferūt.que si remaneret auripigmentū sublimari nō posset.Nam statī incēderetur ꝛ flāma fierz Eo ꝙ illa vnctuositas ad suscipiendum calorē abilis est. Nec talia corꝑa sublimari ꝑt.Eteni bene potest esse duplex vnctuositas in aliquo sicut in carne leonis duplex est calor.vnus quem semper retinet.Alter quem aliquando amittit. ¶Ex doctrina alchimie.Lum autem inquireremus aliquid:qō si ꝓiceretur super liquefactum adhereret ei ac commisceretur ac submergeretur in eo:nec ipsum corrumperet.Non inuenimus nisi de minerabilibus sulphur: et de ꝑmixtis arsenicū. Ꝑm tam fugiūt sine mora .nisi ꝙ breuissimo tpe incipiunt ꝓcedere ad cōuersionez cū eo.Inuenimus autem ingenium ꝙ quod illa rectificent Ita vt eis maneat adherentia et destruat adustio.Causa siquidez adherēte liquefactō est .Deinde similitudo minerearitatis et vicinitatis quaz hz cū eo. .LXXI.

¶De virtute ipsius in medicina. ꝑli.vbi ꝛ

HArsenici eadez est vis que et sādaracē fz acrior Tollit digitorum ꝓrigia:carnesqz digitorum et ꝑdilomata.et quidqd excrescit. torretur autē in noua testa:donec mutet colorem.vt validius ꝓsit. Auicēna vbi supra. Arsenicum aliud est albū: Aliud rubeum:Aliud citrinum:oīa putrefactiua sūt et mordicatiua.Est autez calidum in tercio: siccū in secundo.pilos abradit.et allopicie cum gūmi pmi ꝑuenit.Emplastrū cum eo fit super vulnera. Cum adipe et oleo cōuenit scabiei ꝛ sabaphat humide.ꝛ putredini .ꝛ abstergit et adurit cutem.Assumitur ad tussim antiquā:et ꝓpter sanici et sanguinis.ac quandoqz ponitur in pillulis ad alma.Miscetur autez cū oleo rosato ad bothoz ꝛ emoz roidas.Quod autem ex eo sublimatū est interficit. Et ex rubeo quidem melius est.qō est puluerizabile.Arme num.aureum.laminosum.subtile.Album aūt interficit Biascorides Arsenicū nascitur in metallis vbi et sandaraca.Assatur aūt in testa donec mutet colorem ꝛ reponitur.virtus ei stiptica est:cum calce viua mixtum et corꝑi illitum:tollit pilos. .LXXII.

¶De sale hāmoniaco. ¶Isidorus.libro.xvij

SAl hāmoniacum.ī cirenaia sub arenis inuenitur. ¶Plinius libro.xxxi Inuentū est sal inter egiptum ꝛ arabiam.etiā ſqualentibus locis detractis arenis.qualiter ꝛ ꝑ affrice fidentia vsqz ad oraculum hāmonis. Ex his quidem cū luna noctibus crescit. Nam et cyrenaici tractus hāmoniaco sale nobilitātur:ipō sic appellato qui sub arenis inuenitur. Sumlis est coloze alumini qō schiston vocant.longis glebis nequz plucidis.Ingratus est sapore:sed vtilis medicine.ꝑbatur ꝙ maxime pīpicuus.rectis scissuris insigne. De quo ꝑditur ꝙ leuissimus intra specus suos.in lucez vniuersam ꝓlatꝰ vix credibile ingraueſcat pōdere. Causa euidens est cuniculozū spiritu madido sic adiuuante molientes vt adiuuent aque:Adulteratur autē siculo. Nec non et cyprio mire sumli. In hispania quoqz citerioze e gelaſte ceditur glebis pene transluc̄tibus.Cui iam prudem palmā inter omnia salis genera.a pleriſqz medicis datam esse ꝓhibetur.Est aūt sal hāmoniacum calidum et siccuz in quarto gradu. ¶Ex libro de aluminibus et salibus.Sunt quidem multa genera salium:ꝛ omnes ꝓpati apud ꝓplementū redeunt ad salem hammoniacū:qui est saliū melioz ac nobiliōr in regimine:fixus non fugiens ignem.Et ipe quidem est oleum. quod coagulauit siccitas ignis .huius natura calida est ꝛ sicca:subtilis:penetrās:ꝑfundans: et est spūs volans ad iuuans elexir.Sine ipō eiñ non cōpleretur elexir. Nec exolueretur nec ingrederef. ¶Ex libro quarto methoroꝝ.Alumē et sal hāmoniacū sunt de genere salis.nisi quia ignis in sale hāmoniaco est magis terza.vnd̄ et totum sublimatur.ꝛ ipm est cui miscetur fumus calid⁹ minium subtilis multe igneitatis. Et est coagulatum ex multa siccitate ¶Actoz.De ceteris aūt generib⁹ salis dictum est plen⁹ supius.in tractatu ō elemēto aque ac glebis ex aqua cōgelatis. .LXXIII.

¶De ceteris mineralib⁹ que media sūt inter corꝑa et ſpiritus et primo de alumine. ¶Ex doctrina alchimie

Hec sunt igitur.vt dictū est supꝝ.que in minerali bus opatur natura. Cuius opationes imitari conatur alchimia. Quedā etiā alia generātur in terre visceribus.quoꝝ ꝓtes obtinent vicem ſpūum. Et quedam vicem corꝑoꝝ.vt sunt alumen atramentuz et nitrū. ¶Plinius libro.xxxv. Alumē intelligitur esse sallugo terre.nec minoz est aut ab eo dissimil⁹ opatio aluminis.ab illa q̄ bituminis. Plura sūt ei⁹ genera in cypro candidum et nigrū. Exiguaqz est colozis differētia cum sit vsus magis:quomaz inficiēdis lanis coloze claro candidū et liquidum est vtilissimū.Econtra vero fuscis et obscuris nigrū Aut nigro purgatur.fit autē oīe ex aqua limoqz.hoc exundātis ē terre natura.Coruatur hyeme:estiuisqz solibus maturatur.Qō ex eo ꝑcox fuerit:cādidum fit. gignitur in hispania et cypro armenia:macedonia:ponto:africa: multisqz ꝓuinciis. Sed laudatissimum in cypro.primuz in melo.Huius quoqz due sunt species liquidū et spissum.Liquidi ꝓbatio est:vt limpiduz sit ac lacteū:sine offensis fricantiuz quodā igniculo calozis.An sit aūt adulteratū dēphenditur succo mali punici. Sincer⁹ eiñ mixtura ea nigrescit.Alter⁹ genus est pallide et scabre nature qō galla ī ficitur.Idcoqz hoc vocant parapborozon.Vis aluminis liquidi est.astringere:indurare:rodere:Admixto melle sanat oris vlcera.et papulas:pruritusqz. Curatio hec fit in balneis:duabus mellis ꝓtibus tercia qz aluminis

virus alarũq; sudores sedat. Sumitur et pillulis ꝓtra vitia lẽnis pellendumq; pruritum ac sanguinẽ per vrinam. Emendat et scabiem nitro et melanthio admixtus. Concreti aluminis aũt vnum genus greci schiston appellant. In capillamenta quidẽ canescentia delniscens. Unde quidaꝫ trichitin potius appellauere. Nocꝫ fit ex lapide: ex quo et id chalcitin vocant. vt sit sudor quidam eius lapidis in spumam coagulati. Hoc genus sicat: minusq; sistit humorẽ inutilem corpibus. Es auribus magnope prodest infusum vel illitus. aut oris ulceribus dentibusq; si saliua cũ eo cõrineatur. Oculorum etiam medicamẽtis inseritur apte. verendisq; sexꝰ vtriusq;. Loquitur in partinis donec liquare desinat. Inertioris est et aliud genus quod strigilin vocãt cuius duc sunt spẽs vnum scz fungosum. et omniũ ore dilui facile quod damnatur in totum. Melius vero pumicosum: et foraminũ fistulis spongie simile: rotundũq; natura: cãdido propius: cum quadaꝫ pinguedine sine arenis friabile. Nec inficiens nigricia: Id coquitur p se carbonibus puris donec fiat cinis. Illud aũt est optimũ: qõ ab omnibus vocatur a melo insula melinum. Nulli maioꝛ vis est astringendi: neq; denigrandi: neq; indurandi:. Nullũq; spissius. Oculoꝝ scabricias extenuat. Cõbustum aũt melius est epiphoris inhibendis. Et similiter ad pruritus corpis. Sanguinẽ quoq; sistit in totũ foris illitum. vulsis pilis illitus ex aceto: renascentẽq; mollit lanuginem. Omniũ generꝫ vis in astringẽdo: summa. et ob id oculoꝝ vitiis aptissima. ulcera putrescẽtia cũ adipe cõpescit. et ydropicoꝝ eruptiones siccat. ꝓtra lepras etiã ac lendes. ac animalia capilloꝝ: vel auriũ vicia: remedia pstat. Infunditur et dysentericis: ac prodest ambustis. Actor. Cetera quoq; ẽ alumĩe atq; eiꝰ operatione: tam in alchimia qꝫ in medicina: dicta sunt superius in fine tractatus de aquarꝫ ac corpum aqueorum natura. .LXXXIII.

De atramento et eius natura.

Ysidorus libro decimonono.

Atramentũ sic dictum est. eo qꝫ sit atrum. Cuius spẽs et picture et quotidiano vsui necessaria est.

Bꝫascorides. Atramentũ scriptoꝝ ex tedarum lignis fit: huic admiscetur gũmi resine: et pictorum faulla: et atramentuꝫ sutoꝝ. et aptantur aduncta stipticis medicaminibꝰ. que dyssenterice putredini ꝓsunt. Quidã etiam ignis adustionibꝰ illimendũ pbant cum aqua in mellis crassitudinem oleum superinungentes.

Plinius vbi sup̃: Atramentũ inter colores ficticios erit. Quamꝫ et terre sit gemine scz originis: Aut enim fit arte humana: aut terra ipa sulpburea. Inuenti sunt pictores: qui e sepulcris effoderent infectos carbones fit aũt fuligine pluribus modis: resina vel pice exustis: ꝓpter quod etiã officinas edificauerũt: fumũ eaꝫ non emittẽtes. Laudatissimũ eodẽ modo fit e tedis fuligie. fornacea balneaꝝ fuligine adulteratur: quo ad voluminа scribenda vtũtur. Sunt qui et vini fecem siccataꝫ ex coquãr: Et si ex bono vino fuerit fex: Indicꝫ spẽm illud atramenti ꝓbere affirmãr. polignotus et micon celeberrimi pictura i athenis. vinaceaꝫ fecere stigmon vocant. Appelles vero ꝓmentatus est ex eboze cõbusto facere. quod elephantũ appellat. apportatur et indicum ex India: exploratc adhuc inuentionis michi. Apud infectores etiã ex flore nigro fit: qui cortinis eretis adhereseit: fit et e tedis ligno combusto. et tritisqꝫ carbonibꝰ in mortario. Mira vero et ex hoc natura sepiaꝝ sed ex his nõ fit picture atramentũ. Omne aũt atramentũ sole perficitur. librariũq; ac tectoriũ glutio admixto. qõ aũt aceto luẽfactũ est egre eluitur. LXXV.

De operatõne ipsius in alchimia Ex libro de aluminibus et salibus

Atramentum est aqua et tinctura quã terre siccitas coagulauit. Et est in sui natura calidum et siccum. huius multa sunt genera quoꝝ melius est in hispania. Et ipm quidez denigrat corpa. Et augmentat rubeũ rubedine. Albũ vero denigrat. Huius genus vt dicit ieber. ẽ cum aquila .i. cum sale bãnonia co. Quonã atramentũ est submersionis longitudinis sed ipm submergit. Et in atramentis inquit sunt sulpbura subtilia. que sublimãtur. et colorãtur. et fortiau tingunt. Et ꝓprietas quidẽ eius est: qꝫ retinet omne fugitiuũ a fuga. Pbus. Colchatar et cyrina atramentuꝫ quasi terre fracmia sunt. Virtus eaꝝ est subtiliatiõ et adustio que si cõburantur. subtilitas augetur et adustio fortior efficitur. Et libro quarto metheoroꝝ. Atramẽta cõposita sunt ex sale. et sulpbure et lapidibus: Et est in eis vis aliquoꝝ corpoꝝ liquabiliũ quoniaꝝ ex eis fiunt. vt calcantum et abachar. generãtur ex maioribus gramis atramenti. Et nõ soluitur salsedo eius nisi cuꝫ eo quod in illo est sulpbureum: et postea coagulatur residuuꝫ. Iudaꝫ tam cepit vim mineralẽ in aliquibus corporibus Quod aũt ceperit vim ferreã erit rubeum aut croceus aut calathar. Quod aũt vim ereã erit viride sicut chalchantum: vnde possibile est illa duo artificialiter fieri.

.LXXVI.

De virtute ipsius in medicina Auicenna in secundo canone

Atramentũ est diversoꝝ coloꝝ estq; differẽtia inter atramẽta alba et rubea et citrina et viridia. Colchatar est citrinuꝫ. Calchadis album: Lachantum viride: Et assurie rubeum. Nec aũt omnia solubntur in aqua et decoctione ꝓter assure quod est vehemẽtis soliditatis et ꝛgelationis. viride quoq; vehemẽtius ꝛgelatum est: qꝫ citrinũ: et vehemẽtiores habet tunicas. Atramentũ non adustum fortius est. adustũ vero subtilius. Et subtiliora quidem eoꝝ sunt calchadis et viride. Equalius vero colchatar: Grossiꝰ autẽ assurie: propter hoc in aqua nõ resolvitur. Virtus quidẽ atramenti i q̃ sunt splendores aurei; ꝓpinqua est virtuti alcolchatar: et illud alcolchatar melius ẽ quod velociter frangitur: ereũ: mundũ: non antiquũ. Et atramentũ vero quod in enchausto ponitur est illud quod sabira. Et est duꝫ bis quasi aureũ splendorem: et virtuosum sicut alcolchatar. Melius est aũt assurie quod affertur de egypto: et frãgitur a nigredine: et est habẽs venas plurimas rauci gustus: stipticum. et eius odorat? similiter. Est aũt atramentũ calidum et siccũ in tercio gradu. Omma sũt adurentia et stiptica. scabiei ꝓferũt humide: ac pruricici palpebraꝝ: et aspirati eaꝝ: aut apostematibꝰ inguinis. Est tamẽ in atramento virtus venenosa desiccãs pulmonẽ: ita qꝫ fortasse interficit. Suffiatur autẽ in naribꝰ ꝓpter fluxum sanguis et ꝓprie alcolchotar: et quo etiã fiunt lacrima: et ponũtur in fistulis: et extirpant ventositatẽ. lacrimium quoq; cõfert vlceribus auris: et sanici eius: et phibet corrosionem dentiũ. Idem in codex. Colchatar calidum et siccũ est in tercio gradu. In ipo sũt adustio vehemens. et cursuũ sanguineoꝝ cõstrictio: et exiccatio et stipticitas plurima. Confert formice et erisipile. quãdo linitur cuꝫ aqua coriandri. pulverizatur autẽ super fraudulentum vulnus et ambulatiuũ: adurit carnẽ additam. Confert etiã fluxui sanguis narizꝫ: et apostematibus gingiuꝫ et ganonis. Et phibet fluxũ matricis. ponitur etiã in alcofol ad abstergendũ et subtiliandũ grossitudinem palpebraꝝ. LXXVII.

De nitro Plinius. li. xxxi.

Itri vero hec ꝓmo dicitur fuisse ozigo. phenicie paludem habet que candebea dicitur ex q̃ belus amnis nasci creditur quinq; miliũ passuum spacio in mare pfluens iuxta prolomaidem colonia lentus hic currit: insalubris potu. Dz cerimonius facer

vado limosus,pfundus. Huic nō nisi repulso mari are nas fatentur.que fluctibus volutate mitescunt detritis sordibus. Nunc etiā marino creduntur astringi morsu non prius vrules. Quingentor nō amplius est passuus litoris spaciuz. Idqz tantūmodo p multa secula gignē do fuit vitro.fama est appulsa naue mercator nitri cū sparsi p litus epulas parārēt. Nec esset coctis attollen dis lapidum occasio. Nitri glebas e naui subdidisse: quibus accensis arena litoris permixta translucentes nouū liquoris riuos fluxisse.et hanc vitri originem fuis se. Mox vt astuta est atqz ingeniosa solertia:nō fuit ni trum miscuisse cōrenta. Cepit addi t lapis magnes.eo q in se quoqz vitri liquorē ut ferzū trahere creditur. Si militer ceperūt vri t calculi multifariā splendentes.de inde cōchie t arene fossiles.autores sunt in india e cri stallo fracta fieri. Et ob id nullū indico compari. Leui bus aūt aridisqz ligntſ coquitur addito cyprio a c nitro maxime ophirio. Continuis fornacibus liquatur vt es fiuntqz masse nigricātes ac pingues.acies quacūqz tā ta exstitit:vt citra vllum sensum ad ossa cōlecet quidād corpis affluxerit. Ex massis rursus in officinis fundit tingiturqz:t aliud flatu figuratur. Aliud torno teritur t aliud argenti modo celatur. Sidon quondaz his offi cinis nobilis fuit:siquidem etiā specula excogitauerat. Fit vitrū rubeuz t albū t murrinū vt imitetur colores omniū lapidum. Nec est materia sequacior vel picture scz accōmodatior. Marum tamē est honos in candido translucēte:cui prima cristalli similitudine vsus eius ad portandū pepulit metalluz argenti t auri. Est autē calo ris impatiens nisi precedat liquor frigid. vitria pila cuz aqua addita:sole ex aduerso intantum incādescunt: vt vestes exurāt. Tepozata tantū agglutinātur fragmēta vt rursus tota nō queunt fundi.vitrū sulphuri coctuz ferūmiatur in lapidem pactisqz omnib que ſstant in genio artem natura faciēte nec succurzit mirari: nichil pene non igne pfici. ¶.LXXVIII.

Iterum de vitro et obsiano. Et libro de vaporibus.

Vitrū aliquādo fit etiā ex plumbo ac terza subti li:absqz cinere filicis ac feni:plumbū em aliqn est evaporās:aliquādo zuiscans. vnō admixtū cum terza subtili:terze pres illas zuiscat. Et dissoluit i parte p actionem calozis:admixtaqz puluere cuz terza subtili:accipit a terza desiccationem. Et etiam a calore faciente liquefactionem in vtroqz vmbilem:vel vniuer salem admixtionē.ppter quod volētes cito decoqui car nem:frustū vitri apponūt cum carne in aquā. vitrū em cum siccū sit:tantuz extrahit de humiditate carnis sua ebullitione:qr caro statim relinqtur decocta. Cui quo qz decoquitur talis caro;si vitrū apponatur:quod ē de cinere feni ac filicis.quia tale minus abūdat i humido ꝑmum em vitrum babz aliqd humiditatis.quā accepit a plumbo:quod ꝑmum in compositione fuit. Et est dif ferētia inter ista genera:qr vitrū de cinere feni ac filicis semp est discolozatum. Quod autē fit ex plūbo et terza subtili:vel ex cinere filicis habet colorē glaucum.plum bum em quantū est in se:principiū est virozis i decoctō ne. Et qr cōiungitur cum limatura cupri:cuius puluis habet albedinez:ppter hoc accidit ei glaucedo.que me dia est inter albedinem t virozem. ¶Plinius vbi sup. In genere vitri t obsiana numerātur ad similitudinez lapidis quē obsidius in ethiopia inuenit. Est aūt colo ris nigerrimi et trāslucidi:aliquādo visu crassiore.et in speculis parietum pro imagine vmbras reddente:gem mas ex eo faciūt multi. Vidimusqz t solitas imagines diu angusti:capi crassitudinis huius materia:q etiaz p tpo miraculo obsianos quatuor elephātes i cōcordie templo dicauit.fit et obsianum tincture genere ad esca ria vasa:totum rubens vitr nō trāslucens hemarinon appellatum ¶Actor. Cetera de vitri origle et natura et de opatōne ipius in alchimia.et virtute in medicinis dicta sūt supza in tractatu de natura t effectib ignis.

¶.LXXIX.

De naturali generatōne lapidum minera lium ¶Auicenna in libro alchimie de anima

Lapis naturalis est res:que efficitur in ventre terze sine ope .p seipm itaqz nascitur.t nō cres cit nec minuitur vt argentum viuū auripigmē tum.sal hāmoniacū.sulphur. Hi sūt lapides naturales et spiritus. Lapis aūt herbalis nascitur et crescit. poz ro acetum t vrina et sperma medicine sunt lapides: no stris naturales.quoz aūt aqua indurat mercurīū.i.vi trum.et tingit omnes res sunt spūales vt sanguis. Est aūt inter spūalem et naturalem differentia. Quia natu ralis statim opatur. Spūalis non nisi in termino statu to. ¶Ex libro quarto metheoroz. Terza quidem pura lapis nō fit:qr cōtinuationem nō facit. Aluceus enim in ea siccitas:non pmittit eam coagulari. Fiunt aūt la pides duobus modis:cōglutinatione et congelatione. In quibusdā aūt lapidibus dominās est terza:in aliqui bus aqua. Aliquotiens nāqz desiccatur lutum:fitqz p mum quod mediū est inter lutum et lapidez:quod deiu ceps fit lapis huic trāsmutationi aptius est lutū visco sum. Quod em tale nō est cōminutiuuz erit. In ripis q qz gyon vsa terza est:que dicitur in lapidē ꝑuerti i spa cio xxxii. annoz. De aqua vero quatuor modis fiūt la pides.vt supius est dictum. vnus est: quando gelaf aq guttatim cadens. Alius:qn de aqua curzente discēdit quiddā:quod resistit in superficie fūdi ipi:fitqz lapis. Sunt etiā certa loca:sup que aque effuse vertūtur i la pides diuersoz coloz. Sunt etiaz aque que seorsum ac cepte nō gelātur. Sed si ppe alueum suuz fundātur:co agulātur.fiuntqz lapides. Scim ergo q in terza illa ē vis mineralis:que cōgelat aqs.principia ergo lapiduz sunt:vel ex substātia lutea vnctuosa vel ex substātia in qua vincit aqua:que ex quadā minerali virtute cōgluti natur:vel vincit siccitas in ea terzea:faciens eaz coagu lari. Eodem mō coagulatur sal. Salem aūt nō sufficit vis terzea pmutare. Sed adiuuat ipam calor coagulās virtute occulta. Et forsasse fit virture terzea frigida et sicca. Aqua em fit terza cum eā vicerit terze qualitates et econuerso. ¶.LXXX.

Iterum de generatōe lapidum et corpoꝝ mineraliū.

Fiunt ergo lapides ex luto viscoso p calorem so lis.vel ex aq coagulata virtute terzea:sicca:vel ex causa calida desiccatiua. Similiter t quedā vegetabilia.t quedaz animalia vertūtur in lapides vir tute quadaz minerali lapidificatiua:t hoc fit in loco la pidoso:dum discōtinuantur subito virtute quadaz que exit a terza in hora terremotus;que cōuertit in lapides quod in illa hora cōsequitur. Et hec trāsmutatio corpo rum animaliuz t vegetabilium eque ꝑpinqua est: sicut trāsmutatio aquaz. Est ergo impossibile vt aliquid cō plexionatum cōuertatur in vnū elementum:sed elemen ta mutātur ad inuicem dum trascunt in dominās.vnde quod cadit in salinas:fit sal.et quod in ignem fit ignis Sed quedā citius:quedā tardius. scōz potentiā activa rum:et resistentiā passiuarū. Estqz locus in arabia qui colorat alia corpa in eo existentia coloze suo:panis quo qz prope cozacem in lapidem cōuersus est:remāserat tñ ei color suus. Sunt aūt talia mira qr raro accidunt. sed eoz cause manifeste sunt. Sepe nāqz fiūt lapides ex ig ne dum extinguitur.t sepe corpa lapidea t terzea cade re contingit in chozuscationibus. Quoniaz ignis extin ctione sua frigidus et sicc efficitur. In plia quoqz ca dunt corpa crea.vt es vstum t similia sagittis comatis vel barbatis: Nec phr liquefieri:sed per ignē evaporāt

in fumum.attingentem viriditati donec residuus fit cinis.Cecidit etiã apud nerigen frustus ferri pe duricia fere infrãgibile:Cui⁹ ps missa est regi corumbus.Qui cum ꝓcepisset:vt enses inde fierent.erat infabricabile. dicunt aũt arabes q̃ enses qui optimi sunt de tali ferro fiunt.Cum aũt cecidit illa massa resiluit aliquoties a terra sicut pila.Erat quoqs ex minimis frusticulis ꝓpo sita:cohærentibus adinuicem ad granoꝝ multi quantitatem.Simile etiã apud tepzesten cueit.sic itaqs fiunt et lapides.Et eaꝝ generatio vel erit subito,ꝓpter magnũ calozem accidentem:vel paulatim per longum tempus.

¶ Et libzo de aluminib⁹ et salib⁹.Corpa quoqs mineralia generãtur ex vaporibus inspissatis et coagulatis secũdum nature mensuram in spacio longo.sicut dictũ est supza. ¶ .LXXXI.

¶ De lapide elexir ꝑ quẽ ars imitaf naturã ¶ Alchumista.

In corpibus itaqs mineralib⁹.vt supꝰ dictum ẽ ad instar opationis nature:conati sunt alchimiste facere bzeui tempe:quod natura facit i annis mlle.vnde z docuerũt remi quãdam facere: que corpora super quibus,ꝓicitur trãsmutat.Hec vocatur ab eis elexis.z dicitur lapis non lapis.Lapis quia teritur Nõ lapis qz funditur.Et currit absqs euapatiõe sicut auꝝ.Nec est alia res:cui ꝓprietas illa ꝟueniat ¶ Auicẽna vbi supra.Elexir igitur est res que ꝓicitur super maius corp⁹.z mutat rem a natura sua in aliã.Fit aũt qñ miscetur corpus minus z spũs z elementa z fermentum.fitqs de oĩbus vna cõfectio.z est elexir verbum grecũ:quod sonat magnũ thesauꝝ:vel meliozem de thesauris.Omne quidẽ quod miscetur cũ alia re:miscet se aut ꝑ talem mixtionẽ;que nũq̃ pot diuidi:sicut tuchia cum cupzo.Aut ꝑ talem que pot diuidi:sicut mercuri⁹ cum aliquib⁹ de corpibus.Aut ꝑ mixtionem de cõuinctione:ita q̃ pmanet vnũquodqs singulariter.Et elexir quidem que se cũ corpe miscet:est sicut tuchia cuz cupzo.Sed augmentatur vel crescit in suo pondere;sicut crescit cuprum de illa tuchia.Cuius ratio est:qz tuchia res terzenalis est.Elexir aũt res spũalis.Et reuertitur natura sui generis ad aliud genus. ¶ .LXXXII.

¶ De duplici factura elexir. ¶ Alchumista.

Fit aũt elexir duob⁹ modis.Uno mõ ex spiritũbus mineralibus z corpibus mũdis ꝓparatis. Alio mõ ex quibuscuqs rebus ꝓuenientibus ex animatis:scz ex capillo vel ouo vel sanguine.ꝓmo modo sic.Mortificãtur quidaqs spũs z sublimãtur:donec mũda fiant.post hoc vnũ de corpibus a natura generatis cõburitur.donec posset teri.deinde calcinatur: donec i modum calcis mundũ efficiatur.Tandem vero spũs z corpa sic ꝓpzata teruntur z bibuntur cũ aquis acutis distillatis:postea tam diu inhumidãtur:donec in aquã claram ꝟuertãtur.deinde cõgelantur: ad extremũ tam diu ponũtur in igne:donec fixa efficiãtur. ¶ Auicẽna vbi supꝰ.Abimazer alpharabi in libzis ꝺ principio mũdi post naturã dicit;petrã quã absconderũt philosophi Alii dicũt q̃ sit petra herbalis.Alii q̃ naturalis.Alii q̃ vitalis siue animalis.michi aũtẽ videtur z ꝓbant: q̃ petra herbalis sunt capilli.Et petra naturalis oua. petra vero animalis sanguis humid⁹.Hec sunt petre de philosophis extracte.vnde bazamur accepit filiũ suuz in collo suo:z wrauit ꝑ deum celi z terze:lapis est ꝺ me z de ipo.De me dicit ꝓpter sperma:de ipo ꝓpter capillos.z sanguiné.dicit quoqs Jeber:q̃ petra:que non est petra:mueitur in fimũ.Lapis itaqs noster nõ est aliud nisi capillus:ouz;sãguis.Capilli quidẽ hominis:et nõ nisi pueri vel virginis.Sanguis etiam hominis:z hoc iuuenis.Ouz vero de gallinis nõ est nisi gallo existẽte cum eis.Diuiditur aũt lapis noster in quatuoꝝ elementis:z parũ de illo accipitur ac ꝓicitur;vt faciat argentum vel auꝝ.Quod fieri nõ pot sine prepatione z subtiliatõe corpis quia partes ei⁹ minime nõ possent igne di:nisi minimis ac subtilitatis partib⁹ corpis.Itaqs materia ꝓpzatur ac subtiliatur:z in quatuoꝝ elemẽta diuidit ur pluſqs de vno q̃ de alio mittitur iuste:ꝓout debz et in ipa bora tunc corpi se incorpzat.qđ ꝓius ꝓpter grossiciem multam nõ poterat. ¶ .LXXXIII.

¶ De cõplemento elexir albi et citrini siue rubei: ¶ Auicenna in epistola ad basem.

Elexis itaqs tinctura sua tingit et oleo suo subi mergitur z calce sua figitur.z album quidẽ cõpletur tribus in quib⁹ non est ignis.Citrinum vero cõpletur quattuoꝝ totis. ¶ Sola verũ est:q̃ elexir album nõ indiget nisi tribus rebus scz oleo: tinctura z calce.Sed rubeũ quatuoꝝ:scz oleo calce:tictura:z itez tinctura que dicitur ignis.Et ideo subdit auicẽna in quib⁹ nõ est ignis.vnde in elexi facto de mineralib⁹ ẽ ꝓ tinctura nitrũ.ꝓ oleo:arsenicum.ꝓ calce argentũ calcinatũ.Et hoc in albo.Sed in rubeo ꝓ calce auꝝ vel es calcinatur.ꝓ tinctura nitrũ:ꝓ oleo sulpbur.i.rubedo sulpburis:que rubificat spũs z calces.Vel si ab igne lapides maioꝝ rubricẽtur:tantũdem valerz.Jõ citrinum dicitur compleri quatuoꝝ totis.Idem accidit in lapide facto de re animata.Qui cõstat ex aqua:oleo igne:z terza et hoc ad rubeum.Ad album vero nõ nisi ex aqua oleo z terza.Credo tamẽ q̃ aliter sit in elexir ꝺ re animata.Et quia q̃ dicit princeps rubeuz quattuoꝝ et album trib⁹ cõstare:locum habet in elexi facto de mineralib⁹.In elexi vero facto de re aimata;Credo q̃ rubeum trib⁹ completur.z albũ quattuoꝝ:scz aqua z oleo z igne:z terza.Necessariũ quoqs est auꝝ factuz spiritꝰ fixus vel nitrũ factum corpus fixuz.quia q̃tus illud diuiditur in quattuoꝝ elemẽta.totum tamen est oleum.totum tinctura.totũ substantia fixa.vnde indiget aliqua re nobilis minere:que totum hoc deferat per vniuersuz corp⁹ super quod,ꝓicitur.vel cuz quo ꝑ aliud miscetur Idem in albo:q̃ cõstat ex tribus. Oportz eñ addi substantiam minere;vel vitrũ factum corp⁹ fixuz.vel argẽtum factum spũs fixus.Magne aũtẽ est industrie:facere de corpe spũm fixum.vel de spiritu corpus fixũ.Jtẽ dicit auicenna:q̃.vii.res necessarie sunt in elexi id est in lapide maioꝝ:nitrum scz rubeum:fermentũ auri.Calx argenti:Terza:aqua ignis:z aer.quoꝝ nitruz tinctura est.i.ponitur in lapide vt figat Calx z fermentũ ponit̃ ꝓ substantia fixa.fermentũ quidem:quia tam elexim suam q̃ corp⁹ super quod,ꝓicitur trãsmutat in sciplz sicut modicum fermẽti totam paste massam augmẽtat: et in sciꝑm trãsmutat.et tamẽ est substantia fixa.Calx vero quia totam elexim cõuerti facit z consolidari cuz argento sup̃ quod,ꝓicitur elexi.Et hoc ꝓpter similitudinem;quã habet calx argenti cum illo argento.porro aqua:z terza:z ignis:z aer:ꝓ oleo ponũtur.Sed hec quattuoꝝ elementa ꝑ distillationem extrahũtur:de ouo vel capillo vel sanguine.De quolibet eñ istoꝝ fieri potest hec medicina:que ꝓ oleo ponitur in lapide.Unde dicit mozienus:q̃ illa res que fit lapis est in homine:vt homo est in minera. ¶ .LXXXIIII.

¶ Qualiter ꝑ hunc lapidem fiat metallozuz transmutatõ scõm quosdam.

Hic itaqs lapis videlicet elexir.vt supza dictuz est.si sup̃ corpus mineraleliquefactũ ꝓicitur transmutat ipm scõm ꝓprietatem. ¶ Et libzo quarto metheoꝝ. Sciãt aũt artifices alchimie spes nature ꝓmutari non posse:sed bis similia pñt facere:vt album tingere citrino colore:vt videatur esse aurũ.pñt quoqs immũdicias abstergere:vt videatur esse argẽtum.verũtamen semper erit plumbum:sed obtinebunt in eo huiusmodi qualitates:vt erẽt in eo homines.Ceterũ q̃ specifica differentia aliquo tollatur ingenio.nõ

credo esse possibile. Sed ibi fit expoliatio accidentium vt colozis:saporis:z ponderis. Artificialia quoqz nō sunt eo modo quo naturalia. nec tam certa licet propinqua sint et similia. Quoniam ars debilioz est natura. Nec cōsequitur eam licet multū laboret. Ceterꝝ ppozcio cōpositionis istaꝝ substātiaꝝ non erit omnib⁹ eadē Hec igitur in aliaz p mutari nō poterit: nisi forte in priaz reducatur materiā. Sic in aliquod quod pus erat pmutetur. Hec aūt non solū p liquefactiones fit sed accidunt ei ex hoc res quedā extranee ¶ Alchimista videtur tamē q p solutionem in aquā pino: deinde per distillationem: tandem p cōgelationem in pmam redigantur naturā. fieri tamē nō pōt: vt artificiose trāsmutata talia sint qualia sunt naturalia. Et ab igne examinationis defendant se illa. Si em ita esset: necessario oporteret q elexir rubeū: que ꝓducitur sup argentum: vt de eo fiat aurꝝ. tale esset quod ipm argentū transmutatū deferet ab omni eo: quod adurit argentū et non aurꝝ. Sicut sunt cemēta et sulphur: que in examinatione auri ponuntur. Similiter q elexir: que ꝓducitur sup es: vt albi ficetur: z trāsmutetur in argentū: defenderz ipm ab omni eo: quod adurit es: z non argentū. sicut z plumbum quoꝝ vtrūqz est impossibile. Sciendū itaqz q si auruz in fusione bullit z feruet de magisterio est. Si non: neq; ē. sed si post fusionē citrinum est: bonū est. si nigrū prauum. Argentū vero in fusione si minuitur z facit scoriam: naturale est. Si aūt non artificiale. ¶ LXXXV.

¶ Q⁹ vere fiat eoꝝ transmutatō vel pot⁹ disgregatō p alchimiam. ¶ Actor.

EX verbis aūt ꝓdictis videtur: q alchimia qō ammodo sit falsa. verūtamen tam ab antiquis philosophis: q ab artificib⁹ nostris nō tempis gbata est verā. vērūqz aurꝝ z argentū scōm illam: nō q dem fieri tantuz: sed a ceteris materieb⁹: quib⁹ pmixta sunt vel inclusa quodāmodo p ignē segregari vel excludi. Naz. verbi gratia. quod exterius est cupzū: est aurꝝ interius: tanq; res anima ipius. Nōnulli etiaz illud vltimum capitulū merbeozoꝝ. vbi agitur de trāsmutatiōe metalloꝝ: dicūt non esse aristotilis. Sed addituz ex verbis cuiusdam alteri⁹ autoris. ¶ Auicenna ī libro alchimie de anima. Quidā ex naturalib⁹ dicunt: q nō est alchimia. Sed aristotiles et plato pmagni pbi ceteriqz plures: dicūt q est et hoc ipe visus ostendit. Nam vnū quodqz septem corpoꝝ que p malleū elongantur efficit curiens. sicut argentū: aurꝝ viuū. z azenzar: qō de istis efficitur: est coloris sulphurei. z azenzar de ferro. rubeū est. de cupro croceū. vnde scire oportet: q omne corpus quod soluitur z inde efficitur azenzar: factum est de argento viuo z de sulphure. Deniqz nitrū efficitur fluens est em de terra ex qua posset fieri aurꝝ viuū. Et figuli q dem qui vasa terrea faciūt quādo mittūt in eis ignem efficiuntur vitrea. Dicūt aūt isti philosophi: que calor solis coqueret in ventre terre p centena annoꝝ: facit ignis in hora bzeui. sic ergo z nos sulphur z aurꝝ viuum: qō calor solis coquit p centena annoꝝ: coquimus ad ignem in puo tempe: z deinde facimus aurꝝ. Cōtra illos aūt qui dicūt: q non pōt homo trahere gen⁹ de alio genere: dicūt q si quis stercus equi mittat in loco. vbi calor eū tangat: inde ꝓcedunt bestie quas dicūt adlactas ꝓterea si quis spinam alicuius piscis accipiat: z mittat subtus algaceram. ibiqz p mensem remaneat inueniet eam vermē qui centipes dicitur. siqz de non viuēte trahit rem viuentem. ¶ LXXXVI.

¶ Responsio auicēne contra illos qui dicūt eā esse falsam

SUnt et alii qui nō cōcedūt alchimie magisterium: dicētes. q de re ō cuius natura nō est vt ignem sustineat: nō trahi pōt que sustineat ignē. Nec fieri pōt in re naturali: vt rem colozatā discolozes et in alium colozem mutes in quo permaneat nec ad primum reuerti possit. quia primus color semper persistere debet: et secundus deleri: et ad naturam suam primam reuerti. sic est de sapore et pōdere. Cuibus ad primum respondemus ratiōem de nitro: quod terza quidem cito deletur ad ignem. Sed q̄diu tāgitur ab igne efficitur fortis. Non em habet ignis vim sup nitrum. De tinctura vero dicimus q cupzū quādo cum tuchia miscetur in de aurichalcum efficitur. Cum capillis aūt mixtuz efficitur aurꝝ. et numq̄ illum colorem amittit quem recipit quādo cū tuchia mixtum est. Ceterum oia supdicta mutantur in nitro. Quia nitrum non est de colore terre: neq; de sapore: neq; de pondere. Sic et de re dulci efficit amara. de alba nigra. et sic de ceteris ꝓprietatibus coꝝ pozꝝ. deniqz nō putes q ego trabam metallū de suo genere ad aliud genus. quod ibi nō sit. Ibi em est p vim: quia vere si ibi esset in naturā illam mutari non posset. Adhuc est vna ratio ꝓdictaꝝ rationuz fortitudo. Cur em plus valent saphiri quidā z alii lapides q̄ alii. et nitrum similiter. nisi quia efficiūtur in loco valde calido: Locus em orientis vbi pretiosi lapides nuciuntur: est primus soli. Sic z nitrū quanto plus tāgitur a solis calore. tanto magis valet. Itaqz z lapis mineralis: q magis sustinet ignes aliosqz labores: z tarde frāgitur: ille plus valet. sicut aurꝝ plus q̄ argentū. et argentum q̄ cuprū. z cupzū q̄ stannū. z stannum q̄ ferzum. z ferzuz q̄ plumbum. ¶ LXXXVII.

¶ De artificibus et materia huius artis.

HUi⁹ artis magistri fuerūt. Adam. Noe. Idrid Beltia. Lora. Moyses. Latho. Virguli⁹. Aristoteles. Alexandꝝ. Geb. Jabie. Razi. Mauricn⁹ Abimazer. Johānes euāgelista. Barsias. et Gilbert⁹ cardinales. Guilhelmus epūs buch: appellatus. Egidius magister hospitalis: qui extraxit libruz de. cxv. lapidibus. Androitus etiam epūs et apostolic⁹. Bommic⁹ z Jacob arantcus iude⁹. qui me in ista arte non pauca docuerūt. Petr⁹ quoqz et Birand⁹ monachi. Dixit aūt Jabie hec esse necessaria in magisterio alchimie. Sulphur. auripigmentum viuū. Sal hāmoniacū. salgēma. sal gmune. sal calculi. nitreum. vitreolum. alumē. acetū vrinam. capillos. oua. sanguinem. sperma. stercus equi z illa sex que cū malleo elōgantur. ¶ LXXXVIII.

¶ De clauibus et instrumentis.

¶ Et doctrina alchimie.

CLaues practice huius artis sunt: Mortificatō sublimatio. distillatio. solutio. Congelatio. preter hec etiā fixio. chalcinatio. rubificatio. Epūs q dem figūtur ꝓpter vehementiā ꝓmixtionis cū chalce. Ideo aūt mortificatur spūs: vt pereat in eis virtus adurēs. ne scz adurent corpa. et etiā preparentur ad sublimandus. Ideo aūt spiritus sublimātur: vt purificentur z non demigrent corpa. Soluūtur vero in aquā claram vt possint figi z ꝓmisceri. Et vt ex pluribus vna res fiat. Congelātur quoqz ꝓpter eandem causam. Et vt alia p cedat operatio ex hac composita medicina q̄ ex suis simplicibus fieret. Talis ē operatio spūum. Corpa quoqz adurūtur: calcinātur: teruntur: rubificantur: soluūtur: z congelātur. Sed aduri dicūtur impzopzie: quia adurūtur sine demigratione et combustione. postea vero calcinātur: sicut inferius demōstrabitur. Terūntur quoqz reredo ea subtilissime in marmore porphiritico: vt apta sint ad soluēdum. Rubificātur aūt: vt quādo faciendū est aurum: et tinctura debet recipe rubedinem ab igne Aliter nō valet: sicut ē flos ferri. atramentum. rubedo sulphuris. oleum ouoꝝ. postea soluūtur in aquā claram tandem congelantur. Itaqz ad ꝓdicta omnia exercēda. scire oportet facere diuersa genera vasoꝝ furnellorū ignium ac locoꝝ z huiusmodi. Naz. verbi gratia. solutōis corpoꝝ et spūum instrumenta sunt multa. Quoꝝ vnuz

dicitur venter equi. de quo sup dictū est: Et fit i duob⁹ vasis: quoz in vno est aqua. In alio fimus equi. vbi est phiala cum medicina statq3 in furnello et desuper comburitur leuis ignis: vt aqua tantuz euaporet. et nō bulliet. Ibiq3 est canalis: p quā additur aqua que minuit Solutiua quoq3 corpoz multa sunt: vt aqua lunonum vel pomoz cereoz vel citrinoz: que dicūtur melangoli vel arangii distillata p vitrum. que scz poma in archi episcoparu ianuensi. vena etiā vacce distillata p elembi cum simile. aqua quoq3 bāmoniaci. sed et alumen sparsum in aqua p bullitionem dissolutum. et p elembicum distillatum soluit. Et dicitur q eius virtus superius rapitur.

¶ LXXXIX.

¶ De igne multiplici ad operandum.

ESt aūt ignis multiplex: t eius qualitas diuersa. p quosdam gradus distincta. Quidaz em in primo gradu est calidus ignis t humidus in secundo: scz ignis ventris equi: De quo sup dictū est. Cuius pprietas est: q non destruit oleū. Sed augmentuz ppter suā humiditatez pstat. Nam alii destruūr: ppter siccitatem. Hunc ergo nō assimilatur alius in mūdo: nisi naturalis ignis corpis hominis sani. Ignis quidem solis calidus ē in eodem gradu: sed siccus est. Hic aūt est qui domat rem: t de animata fit ac nutritur re. sicut puer cui datur in principio lac. ¶ Nam puer ex calido et humido augmēratur. Sic t ignis equi augmentat oleum sua humiditate. figit aūt lapidem nō lapidez suo calore tempando. Est inter hos duos t alius: qui est calidus t siccus in secūdo gradu: vt ignis furni post panis extractionem. hic fundit leniter: t nō ꝑburit: quia non ē in eo flama: nec fortitudo caloris. Calor em̄ paulati declinādo recedit. Sed si staret: spūm figeret in corpe vel extra corp⁹. Ignis aūt equi nec fundit: nec ꝑburit. sed domat: t humidū augmentat. Est etiam quartus furni fixionis: hic fundit t figit: nō aūt comburit. qz flamatis non est. nec differt a pcedenti: nisi qz in hoc est calor cōtinuus in illo non. Quint⁹ dicitur flamatis: t est calid⁹ t siccus in tercio gradu. hic calcinat tantū: t non fūdit scz ad compationem auri t argēti t alioz corpum i eodem gradu vel vltra. Et est hic ignis in furno calcinationis. Sextus est calid⁹ t siccus in quarto gradu: t li fundit et figit fortiter: mollificando corpa suauiter. nec dissipat ea vel dispergit. Hic est ignis furni fusionis: i eodem gradu est t ignis follū: qui corpa dissipat et dispergit et fundit. t hic est septim⁹. Octauus est qui fūdit t calcinat. et est flamatis. quia in eo sola flama opatur. Substātia ignis carbones t flama. Sed in ista sola flama lignoz: hic etiā est in eodem gradu cū pcedentibus. In eodem quoq3 gradu est nonus. scz qui oīm⁹ ē magister: vt ignis officiationis. i. examinationis. Hic fundit: t comburit: t dissipat: t dispergit malū: saluat t rectificat bonū. t est quasi iudex discernens iustum ab iniusto.

¶ XC.

¶ De calcinatione corporum mineralium. Ex libro de aluminibus et salibus

PRedictoz itaq3 corpm regimē quadruplex est scz calcinatio cum sale: Ceratio: solutio. deinde coagulatio. Calcinatio cōbustio cum igne vehementi t sale: vt deleantur ab eis sulphura corrumpētia: t remanēat munda: sicut calx. Aūz quidem t argētum nō est necesse calcinare nisi ppter quietem partiuz eoz t preparationez: scz vt exiccata eoz humiditate: sint humiditatis alienē susceptibiliora. t ad fundendū velociora. Plūbum aūt et es et ferrum necesse est calcinare: ppter causam pcedentem: scz vt deleātur eaz sulphura corrumpatur et deleatur eaz vnctuositas comburens.

¶ Alchimista. Ex his patet q ꝑdicta diffinitio calcinationis non cadit sup corpora munda: que sunt auz t argentū: cetera uanq3 calcinātur: vt pereat ab eis sulphureitas adustōnis: que corpa denigrat. hec aūt vt ꝑparentur ad suscipiendū humiditatem alienā vt ponātur in elexim: t bene ꝑmiscētur cum aliis rebus. Quorum vnū erit calx. scz argentū Altez vero fermentuz scz aurum: vt infra dicetur. Nisi aūt fieret pulvis siccus: nō susciret humidum. quia siccū sitit humidum t ab eo penetratur. Ignis autē vehemens hic ꝑprie dicitur: q ad modum vehiculi. i. quadrige cursum suū equaliter continuat: quod facere nō potest ignis flame. Sed talis ē ignis furni calefacti et clausi post carbonū extractionē Est em̄ ibi calor cōtinuus sine cōbustione. Talis etiam est ignis furni: in quo poliri sunt carbones: qui fumuz nō faciunt. Ignis quoq3 carbonū accensoz cōbustoū: vel lignoz cōbustorū accensoz: vel cineris calidissimi. Talis igitur est ignis qui corpa calcinat et non fundit Cuius ꝑprietas est: q cōburit ptem minus potentē: scilicet sulphureitatē. partem vero potentem dimittit: donec ipm corpus erigit et mūdat a nigredie. Sal quoq3 quod miscet cū limatura corpis in igne: defendit ipz ne fundatur vel cōburatur. Et si est corpus immūdum reddit ipm mundū a sulphureitate et nigredie. quia desiccat t corrodit et deglutit sulphureitatem. ppter eius mūditiam t siccitatez. Bi vero mundū reddit illud mūdius et augmētat rubedinem in rubeo. albedinē i albo. quia semp corrodit t mūdat ipm. a ptricula illa sulphuree nigredinis: que remāsit: quādo generatū est a natura. Cum aūt inter ea disgregādum est: lauatur ipm corpus aqua: tunc em̄ sal in aqua dissoluitur: t corpus resider. Nam omne sal in aqua dissoluitur: t separatur a corpibus et spiritibus p lotionem i aqua calida: que tamdiu fieri debet: donec salsedo ꝺ aqua cedat. sicq3 complet opus.

¶ XCI.

¶ De quadruplici corpoū et spūz ꝑparatiōe

DIcit aūt princeps aboali: scz auicenna. q oportet corpa aduri: donec in pulverez possint redigi. deinde cum sale calcinari prepato: et postea lauari. t ea calcinare nichil aliud est: quā extrahere humiditatem corrumpētem: t intromittere humiditatē ignea rectificantē: p quā est vita eoz t essentia postmodum stans in igne examinationis. Calcinantur aūt pari modo auz et argentum: scz cum sale prepato: posito ad duplum sui: et cum furnello flante ꝛc. ¶ Razi vbi sup Ceratio est sublimatio ptium ipius cerati: vt minores ac subtilietur: ingrossetur et ꝑfundetur humiditas i corpore. Quod non fit nisi cum attractione: et inhibitione donec subtilietur: sicut cera que liquescit sup ignem cū minore caliditate. post cerationem aūt artificiose fit solutio: deinde coagulatio. ¶ Alchimista. Ita qz prepatō corpum mineralium est quadruplex: scz calcinatio: ceratio: solutio: congelatio: princeps quidez dicit in epla ad arist̄. q oportet ea ꝑmum aduri: deinꝺ calcinari. Sed dicuntur impropie aduri: quoniā adurūtur sine denigratione et ꝑbustione. Corpa munda. i. auz et argentū nō calcinantur: vt pueniat humiditas ad ꝑfunda ipoz: et vt possibile sit ea cerare et soluere in aquā. Immūda vero: vt pereat ab eis vnctuositas adurens. Et nigredo q in eis ex sulphureitate ꝓsistit. Cerātur autē dum i marmore purpuritico terūtur. donec fiat pulvis subtilis: vt apta sint ad soluendū. postea soluūtur in aquam claraz vt possint ꝑmisceri cum aqua spūum: et ex pluribus rebus fiat vna quasi res iterū nata. et hoc est forsasse qꝺ dicitur in fine metheoroz: misi forte in ꝑmaz reducatur naturā. Tandem vero congelatur: qñ quod solutum ē in aquā cōcrescit in lapidē substantiā: vt eo alchimista consequi possit intentionem. Spūs quoq3 quatuor modis prepentur: qui scz spūs sunt. ¶ Mortificatio. sublimatio: solutio: congelatio. ¶ Mortificātur quidem multipliciter et ob multas causas. Nam argentum viuum vt aptū sit ad sublimandū: qz nisi cursus ipius auferat:

non potest sublimari. Sulphur aūt et auripigmentum vt in eis pereat virtus adurens corpa. Hanc eīm ab eis aufert mortificatio. Sal aūt hāmoniacum non indiget hac preparatione: postea vero sublimātur spūs: vt purificentur ⁊ non denigrent corpa. fit aūt sublimatio quando spūs ex igne calefactionib⁹ resoluūtur in vaporem ⁊ fumum. Deinde retinetur ille vapor in cadmie vasis. Et inspissatur ibidem: ita qō potest recolligi. soluuntur tandem ⁊ cōgelantur spūs: sicut iam dictū est de corporibus.

¶xxii.

¶ Qualiter corpa dura liquefacta recipiunt tincturam. ¶ Auicenna vbi supra

Permixtio quidē tincture cū corpibus duris lapideisq3 fieri nō potest anteq̄ leniantur. i. mitigantur. ⁊ curāt. nec corp lenificatio ⁊ cur⁹ anteq̄ liquefiant. Cuz aūt liquefacta fuerint: non omnis tinctura rubea vel alba effectū ꝓsequitur optatuz. i. metalli trāsmutationem. Tinctura nanq3 non ꝓficit. siue quia nō adurit̄. siue quia non figitur: sed euolat et fugit. siue quia nō ingreditur ⁊ permiscetur. siue qz nō defēdat argentū ne aduratur ab his que nō adurūt aurum sed adurunt argentū: sicut sulphur. ⁊ reliqua quibus aurum purificatur ab argēto ¶ Nec defendat eis ne adurat̄ ab his q̄ nō adurūt argentū: sed eis: sicut plūbus ⁊c Inquirenda est tinctura: que corpibus liquefactis permiscetur: ⁊ nō aduratur cum rebus acutis adurētibus sed obuiet ⁊ nō purgetur. Nec permittat adurentia ptes corpum separe: habeatq3 substātiā ꝓsolidatiuam ⁊ coagulatiuā: ⁊ fixam sup ignem. Ingeniuz quoq3 permiscēdi ista ad inuicem: ita vt fiant vnēdo substāta una: i quā ignis nō impmat. i. nō cum cuaporare faciat. tingatq3 cum eo: quod est in eadem tinctura. ⁊ permisceatur cū eo: quod est ibi de substantia ꝓsolidatiua. ⁊ figatur semper cum eo: quod est ibi de substantia fixa. ¶ Alchimista. In spiritu quidē multum est de tinctura: etiā anteq̄ figatur nec p eius fixionem augmētatur. Quod econuerso est in corpe. Nam aup non figit: nisi pmo augmentetur tinctura. Ex in qua quāritate augmētatur i ea tingit. Similiter ⁊ reliqua corpa que mūda sunt. quia de quolibet eorum fieri potest. Sed qualiter in eis augmētatur tinctura secretum est.

¶xxiii.

¶ Qualitas olei sit ibi causa permixtōnis

Substantie aūt pmixtibilis est oīe quod habz oleuz in se. vt est aup ⁊ argentū et cetera: ⁊ etiam spūs sublimatus et unpiguat⁹. Et ille soleres pmiscentur: que sunt eiusdē nature et pōderis. Nā corpa metalli et nitri nō pmiscentur: quia diuersa sunt. Similiter nec lapis et metallū. quoꝝ vnum siccū est: et aliud humidū. fit aūt pmixtio inter corpa q̄ ad inuicem ꝓportionātur in humiditate et pōderositate. hoc semp verum est: nisi quādo humidum cum sicco: et calidum cuz frigido miscetur in ꝓpositōne elexim. Sed in cōpositōne inter elexim et corpus supra quod ꝓicitur debet esse similitudo. quia alias nō cōiungerētur. nulla quoq3 electis siue de corpe. siue de spiritu fieret. Nec ꝓsolidat̄ cuz corpe supra quod ꝓicitur: nisi sit ei admixtū: illud quod cōsolidat corpa ad inuicez. hoc est oleū ¶ adustibile siue sit de planta: siue de animali. Fixa vero dicitur substantia que ab igne in ipsam agente non corrumpitur nec euaporatur. hec oīa si habuerit tinctura: bona erit ac phemis: ⁊ a corpe inseparabilis. ¶ Auicenna vbi sup Cum aūt inquiremus aliquod: quid si ꝓiceretur sup liquefactum: adhereret ei ⁊ cōmisceretur ac submergeretur in eo: nec ipm corrumperet. nō inuenimus nisi de mineralibus sulphur. ⁊ de cōmixtis arsenicum: ipm tamen fugiunt sine mora. nisi q̄ breuissimo tempe incipiunt ꝓcedere ad ꝙerstionem cū eo. Inuenimus aūt ingenium ꝑ quod illa rectificētur. ita vt eis remaneat adherentia: ⁊ destruatur adustio. Causa siquidē adherentie liquefactio est. Deinde similitudo minerealitatis ⁊ vicinitatis quā habet cū eo. Est igitur subiectū liquefactiōis humiditas curzens: pmixta partibus siccis terzeis. In quibus mozatur cū resoluit eas ignis. Nec moueri potest ꝓpter vehementiā cōmixtionis. Causa aūt euaporationis est humiditas in eo nō vehemēter ꝓmixto. Ex hoc eīm eleuatur et egreditur: Causa vero adustionis est cōmunitas cuz igne. Itaq3 auferatur adustio de oleo: an teq̄ misceatur cum corpe. Et vt sit adherētia: vehemēs cōmixtio fiat humidi cum sicco. Alioquin humidū euaporabit: et siccuz remanebit cū curzēte. Sed si bene immisceatur oleū facit curzere siccum. et ab eo non euaporat. vt dictum est.

¶xxiiii.

¶ De operatione boracis et cōmixtione argenti et eris. ¶ Ex libro de vaporibus

Cum aūt borax ꝓsolidat argentū cum argento vel stannū cum stanno. Impossibile est hoc esse nisi cōmunicet eis in radice. ꝓpter hoc artifices alchimie vtūtur borace in metalli sui multiplicatione. Aliud eīm est occultum et aliud manifestū in ere: quādo volunt es in argentum trāssubstantiare. nō laborāt in hoc: vt transsubstantietur substantia eris. sed solūmodo vt auferant ab eo colorem: qui substātiam argenti celabat. Cum aūt humidū ductile sit in omnē partē. scīz arestotilem. humidū erit male terminabile. ꝓpter terminō: bene aūt alieno. Itaq3 nervus tractabilis est in longum: vt corigia. et hoc est ab humiditate: q̄ est i eo i omnem ptez ductilis. humiditate dico admixta terzestreitati subtili: que facit viscositatem abilem ad diffusionem sicut videmus in molli. Hinc est q̄ fabricatores argēti volentes illud fabricare in longū: apponūt ei cuprū vt i pmixtione cupri sicci cū argento humido generetur viscosuz: qō sit principium diffusionis argenti in longuz aut latum. Argentū quippe est substātia humida mistum et cōgelata: vnde ⁊ si p se in fabricatione fabricaretur: acciperet fissuram: sicut videmus in glacie. cum eīm per cutitur glacies frāgitur: et nec in longū nec in latuz diffunditur. Siquidē in omni congelato accidit fissura in percussione. Cunq3 extrahitur argentū apparz ruboz pticularis qui est ex puo cupro. Quod si magnū essz cuprū appareret nigredo coloris celans substātiam argenti. Et attēde q̄ sicut humiditas remollit: sic ⁊ siccitas corrugat. vnde cū cuprum simul calidū ⁊ siccum sit magis q̄ aqueū: iudicant artifices metallorū: quod cū argentū sit decoctum habet corrugationē. ⁊ ita non relinquitur in decoctione purū. Et hoc patet. Cum eīm argenti superficies est plana. et in medio fissura. dico illam fissurā in fundo existentem esse tantū in siccitate cupri: cū scabrositate ipius cupri: a qua non est depuratū argentū vnō tunc est ibi signū q̄ argentū non est purū. Aliquādo āt argentū viuū frangibilitatē ex siccitate puenientes aufert: vt patet in stanno. sicut iam supius dictum est ¶ Videmus aūt in argenti depuratione: plūbum mixtū exalare ex caloris motione: ad quod depurandū apponitur plūbum. Non quia depuret ipm: sed quia tanq̄ ꝓsumē do calor ei adheret: qui alias substantiam argenti cōsumeret. Et interim argentū p calorem depuratur qui facit transire cuprū in vna parte. et argentū in alia p suā caliditatem. vnde enim dicit arestotiles calidum dīsgregatiuū est ethrogenior.

¶xxv.

¶ De operationibus alchimie in corporib⁹ ceteris. ¶ Alchimista.

Exceptis autē opationibus circa nobilia corpa terzestria: vt sunt auruz et argentum et similia. Est etiam in alchimia subtilitas sublimis: ⁊ vtilitas non parua: q̄rum ad trāsmutationes et disgregationes pmutationesq3 rerū que iugiter in mundo fiunt ad varios vsus hominū: partiz a natura: ptim idustria humana: vt est op⁹ minii: vermilionis: nitri ⁊ auricalci

vnde et dicta est occulta pbia. quia rationum vel causarum inuestigatio: quibus hec fiūt: difficilis est et occulta. Tale est etiam disgregare res quattuor de qualibet planta p distillationē. Ita q in vna aquaq remaneat elementi vnius dominū. Et hoc est extrahere pmo aquaz deinde oleum: tercio igneꝫ: qui est liquor huiusmodi rubeus. Quarto loco remanz terra: ramē fex. Et p hō sciri pōt quod elementū magis dñatur in illa planta de qua hic agitur. de ficta tamē planta nō extrahitur aq: quia tā euaporabit humiditas aque: que scz citius euaporat q̄ humiditas oleagina. Illa em̄ est: que diutiꝰ remanēs defendit plantas a putrefactione. Idem etiaz fieri pōt de quibusdam rebꝰ: que pcedūt ex animalibus: vt de ossecapillo. ouo. et huiusmōi. Vnde docet auicenna in capitulo de complexionibus mēbroū distillare ossa et capillos: ad sciendū in quo coꝛ plus sit humiditatis. Sic etiam est extrahere salē de omnibus generibus cineruz plantaꝝ: t animaliū ossium et de calculis lapidum. In hoc aūt differūt hi sales inter se: q in sale calculi nō est oleum: quia caret vtraq humiditate. cum em̄ nec vegetatur nec nutritur sicut planta et aīmal. Sal em̄ scōm frigidū t humidum nutritur t scōm caliduz t humidū viuit. Sicq; vita t nutrimentū pcuenit in planta t animali: vt dicit iohānes damascenus. In sale vero d cineribus plantaꝝ t ossium ē oleum quod ignis non potest disgregare: est em̄ inadustibile. Sed oleū quod extrahitur p distillationem nō est adustibile. Nam omne quod egreditur p distillationem fugit ignē: t habet naturaz spūum. vt supꝰ dictum est. In qualibet etiā re minerali: siue de planta: siue de terra; siue de aīali est oleuz. sine q̄ nō possit fundi t curere. (xxvi.

De ope vermilionis et cinabrij et auricalci

Sunt t alie multe. vt dictū est. artificū opationes: ppter rez trāsmutationes ad alchimiā pertinentes: verbi gratia. Opus vermilionis p solum ignem t de sola ceruſa: que cū sit albissima: ponitur in igne vehementi t fit rubea. eo q̄ eius occultū est rubeum: licet manifestū sit albuz. Nam in libro de. lxx. dicitur q̄ omnis res habet cōtrarium i occulto eius: quod apparet in manifesto t econuerso. Ignis itaq; qō manifestum est: ponit i occulto. t quod occultū in manifesto Cinabrii vero trāsmutatio accidit ex ppietate compositionis. fit em̄ ex argento et sulphure albo vel citrino: que rubedinem quidē: que in eis nō est in cōiunctione. acquirūt ex violentia sulphuri illita argento viuo medi ante igne: t ingenio artificis. Nam sicut ex compositione diuersaꝝ rez. puenit in cōpositione vtriusq; quod in simplicib⁹ non est: vt in tyriaca. sic t color: vt in cinabrio. Es aūt trāsmutatur in auricalcū: quod fit media te tuchia: vt supꝰ dictum est. Itaq; arsenicū t tuchia p prietatez habēt unpmendi se in ere. Sed nō est par vtriusq; effectus. Nam arsenici ad citrinū: fumus est albus simus. t albificat plusq̄ in eo sit d tinctura excedēs omnem albedinē in albificando. Idcoq; totam eris albedinem ad se trahit: t ipm in album puertit. vt dicit pstantinus in libro graduum: vbi agit de arsenico. i. auripigmento. Fumus aūt tuchie nō tantuz habet de albedine sed multo minus. t tō non aufert eris rubedinē: sed reputat vt dictus est. (xxvii.

De coloribus natiuis et ficticijs.

Isidorus libro decimonono.

Colores aūt quidam ex terra vel in terra nascūtur: vt sinopis rubrica melinū. auripigmentuz t cetera huiusmodi. Quidā vero fingūtur: aut arte: aut pmixtione. Plinius libro. xxxv. Sunt aūt colores floridi vel austeri: t vtrūq; natura vl pmixtura euenit. Floridi sunt quos ars fingendi pstat. vt minū armenium cinaberis: crisocolla: indicū purpurissuz. Ceteri vero austeri sunt. Ex omnibus aūt alii nascuntur: t alii fiunt. Nascūtur sinopis et rubrica t paretbonū melinū. eretria et auripigmentū. Ceteri vero fingūtur vt ochra: ceruſa vsta: sandaraca: sandix: siricū atramentum. Sunt etiā noui duo colores atq; vtilissimi. viride: quod et apianū vocatur: Et quod crisocollā lotum mētis. Fit ex viridi creta: estimata sestertiis i libras. Annulare quod candidum vocatur: est quo mulierbres picture illuminantur. fit t ipz ex creta admixtis vitreis gemmis. et vulgi amulis. vnde t annulare dictum. Et oīb⁹ coloribus cretulam amare. Hos aūt oīs illini recusant. purpurissum indicum. ceruleuz. melinū. auripigmentū. apianum. Ceruſa cere fingitur cisdez coloribus ad eas picturas: que vtūtur alieno parietib⁹ genere sed classib⁹ familiari: et onerariis nauibus. Totaq; colox tanta varietate subtr. antiquitatez mirari. pingebāt em̄ antiq t picula t rogos. Iuuabatq; pugnaturos ad mortez vel eadem speciose vehi. Nero princeps iusserat colossum pingi ccc. pedum in linthreo ad hoc temp⁹ incognitum. Eaq; pictura vbi pacta fuit in lamianis ortis accensa fulmine cū optima pte ortoꝝ pflagrauit. (xxviii.

De sinopide et rubrica Isidorus

Sinopis inuēta pmū in ponto fuit: indeq; nomē ab vrbe sinope accepit. Species eiꝰ sunt tres. scz rubra minusq; rubens. t inter has media.

Plinius vbi supra Sinopis a sinope nominatur vrbe Nascitur in egypto: balearibus: affrica. Sed optima i lemno. t capadocia effossa: t in spelūcis excellit que saxis adhesit. Glebis colos extra maculosꝰ est: hac vsi sūt ad splendorem veteres. Excepto vsu eius in pictura. i medicina quoq; blandis est emplastris et malagmatis siue sicca cōpositione eius siue liquida. Facilis est pra vlcera in humore velut in oris sedis sita. feminaꝝ pssuta sistit denarii pondere poto. Aluū sistit infusa. Eadē adusta scabricias oculoꝝ siccat: cū vino maxie. Isidorus Rubrica vero sic dicta ē: eo q̄ sit rubeo t sanguineo. prima. hec in locis plurimis gignitur. sed optima in ponto. vnde t pontica dicitur Plinius vbi supra Rubrice genus in ea volverūt quida intelligi autoritatis secūde. palmaz em̄ dabant lēnie. hec est minio proxima. multū antiquitus celebrata: cum insula in qua nascitur. nec nisi signata vendebatur. hac itaq; minū subliniunt et adulterant. ponitur in medicina: et res habet preclara. Epiforas em̄ oculoꝝ mitigat et dolores circū lita. Egylopias manare prohibet. Sanguinē quoq; ficientibus ex aceto datur bibenda. Bibitur et contra venenum ac renū vicia. et purgationes femiaꝝ. Ictēq; cōtra venena et ictus serpentū marinoꝝ ac terrestriū. Iō q; familiaris est omnib⁹ antidotis. Et ceteris rubrice generibus egiptia et affricana sunt fabris vtilissime. q̄ niam sorbentur maxie. picturis aūt apta nascitur i metallis ferrariis: Et ex ea fit ochra: scz exusta rubrica in ollis nouis luto circūlitis. Que quo magis in caminis arserit: eo melior existit. Omnis aūt rubrica siccat. Iō q; et emplastris pcuenit: etiā igni sacro. (xxix.

De paretbonio ac melino ac eretria

Paratbonion habet nomen loci ab egypto. spūmāq; maris esse dicunt solidatam cuz luno. Et ideo cōche minute inueniūtur in eo. fit t ex ere nis t in creta insula. Adulteratur rome aūt creta cimolia decocta cōspissataq;. Isidorus. Melinum dictū est eo q̄ eius metalli ferax sit vna de cicladibus insula melos nomine. Est em̄ candidū nec vtūtur eo pictores ppter nimiaꝝ pinguedinē. Plinius vbi supꝰ. Melinū candidum est: e candidis coloribus pinguissimū et ppter liuorem tenuissimū. et ipm in melo insula optimuz. In samo quoq; nascitur: et eo pictores ppter nimiam pinguedinē nō vtūt. Hoc aūt effodere solēt accubātes intra saxa venas scrutātes. porro in medicina eundem vsum habet: quē pberetria creta: ptereā linguam tactu

siccat. pilos detrahit et mitigat. precium in liba sester cius singulis. Feretria sue terze nomen habet. t hac nu chomachus et parthasius vsi. refrigerat t mollit et ex plet vulnera si coquatur ad siccãduz vtilis capitis quo qz dolorib⁹. ꝓcipua feretria quoqz terza que duplex ē. Al a scz acinerea vtilis in medicina: sicut iam dictum est sup̃ in tractatu de terza. ¶ a.

¶ De sirico et idico ac cerusa. ¶ Isidoz⁹ vbi s̃ Siricum est rubei coloris pigmentũ. ex quo scri buntur t capita libroz. Ipm est et feniceus: sic appellarũ: eo q̃ in syria colligatur in litoribꝰ ru bri maris: vbi fenices inhabitãr. Est aũt inter colores ficticeos: quia sepe fit aut sinopide aut sandice mixtis. Indicus color in indicis calamis inuenitur spuma limo adherente. Est aũt coloris cyanei mixturaz purpure ce rulei qz mirabilem reddens. Est alter genus in purpu rariis officinis. spuma videlicet in ereis coctilis innas tans. quã infectores detrahẽtes siccãt. ¶ Plin⁹ vbi su pra. Indico est autoritas maxima: quod venit ex india. vnũ genus est arundineũ adherescẽte spuma limo. cum teritur nigrũ quod in diluendo mixturaz purpure ceru lei qz mirabilem reddit. Alter genus in purpurariis offici nis innatãs coctilis. Et est purpure q̃ adulteratur spu ma. Indicũ stercore columbino tingũt. aut creta silenu siam aut amuliariam vltro inficiũt. pbatur aũt carbone reddit eñ quod sincer est flamã excellẽtis purpure. Et dum fumat odorem maris olet. Ob id quidã id colligi e scopulis putant. In medicina quoqz indicuz rigores t impetus sedat: oris vlcera siccat. Cerusc color est can didus cuius rationez in plumbi metallis dixim⁹. fuit et in terza pse in theodoti fundo inuenta zmirne: qua vete res ad nauium picturas vtebãtur. ¶ Hũc aũt omnis ex plumbo fit t aceto. vsta casu repta in incẽdio pire et ce ruse cremata. Optima vero asyatica nũc habetur que et purpurea nũcupat fit t rome cremato silice marmo roso ac ꝑfuso aceto. ¶ Actor. de hac plenius actus est supius vbi de plumbi metallo dixim⁹. ¶ ai.

¶ De minio et ochra.

Minium ꝓmum greci tradũtur inuenisse i ephesi o rum solo: Cuius pigmenti copia ceteris regio nibus plus abũdat hispania. Vnde nomẽ etiã dedit flumini ꝓxio. Huius distillatio argentum liqui dum gignit. Minũ aũt hoc quidã cynabriũ esse dicũt. ¶ Plinius libro. xxxiii. Inuenitur minũ quoqz in argẽ tarijs metallis. Et nunc inter pigmenta magne autori tatis: t quondã etiã apud romanos. Ita vt iouis ipius simulacri faciem dieb⁹ festis illinire: triũphantiũqz coz pa: legãtur soliti fuisse. Sicqz camillum triũphasse con stat; t ethiopiũ populos totosqz illo tingi proceres soli tos esse. t hũc ibi deoz simulacris colorem esse. Theo phrastus anno. cclix. vrbis nostre: tradit minium inuen tum esse a challia athenicnsi inicio sperãre posse auruz excoqui. in metallis argenti arena rubente: t hanc eius originem fuisse. Reperiri aũt tam tum in hispanijs sz durũ t arenosum. Optimũ vero sup̃ ephesuz. Calbanis agris. Arenã cocci colorem habet: t hanc teri: deinde lauari farinã. Et quod subsidat iterz lauari. Differẽtiã vero artis esse: quia alii minũ faciunt ꝓna lotura. Ad qz dilucidius esse. optimũ quod sequentis loture. Olim qui mocromata pingebãt pauerũt ephesio minio quod ideo relictum est quia opis erat curatio. ꝑrea vtriqz existimatur minus acre. Ideoqz ad rubricã et sinopidẽ transire Juba minũ nasci tradit: t in carmania: hermo genes et in ethiopia. nec fere aliũde q̃ ex hispania. Ex neutro ex loco aduehitur ad nos. Celeberrimum est ex sisaponensi regione in betica miniario metallo: vectiga libus populi romani nulli⁹ rei diligẽtioꝛi custodia. Nõ licet ibidez pficere: excoqui qz: romã defertur vena sig nata ibiqz lauatur. Est alter genus in oĩibus fere ar gentariis atqz plumbariis metallis: quod fit exusto la pide pmixto venis: nõ ex illo cuius vomica argentũ vi uum dicitur. Is eñ t ipe in argentũ excoquitur. Ex eo ex aliis simul reptis: steriles etiã plurimi deprehendũtur: so lo colore tantũ in fornacibus rubescẽtes. Exustiqz in fa rinam tunduntur: Sublimi aũt minuz sirico demonstrat compendii ratio. Et alio modo pingentũ furto est opoz tunum plenos subinde penicillos abluentiũ. Sicut aũt in aqua cõstatqz furantibus. Sinceri cocci nitor esse de bet. Secundarii vero splẽdoz in parietibus ymaginem sentit: q̃q̃ hoc rubigo quedã metalli est. Sisaponensib⁹ aũt in miniariis sue vene arena sine argento excoquit auri modo. pbatur. auro candente fucatuz migrescit: sin cerum retinet colorem. Inuento et calce adulterari: ac simili ratione ferzi candentis lamina si nõ sit aux. ulco deprehendi. solis t lune cõtactus inimic⁹. ¶ Remedium vt siccato pariete cera punica cum oleo liquefacta cãdens setis inducatur. Deinde qz admoti galle carbonib⁹: vsqz ad sudorem aduratur. postea candelis subigatur. ac de inde linteis puris. sicut t marmora. nitescũt. Qui mini um in officinis poliunt: facẽ laxis vesicis illigãt: ne p nociosum puluerem inspirãdo trahãt. et tamẽ vt p illas spectent. Non solũ aũt minium in pictura: sed i volumi num vsurpatur scriptura: ¶ Isidoz⁹. Ochra gignitur in topazõ rubri maris insula: vbi t sandaraca. Fit autẽ t ochra crusta rubrica in ollis nouis luto circũlitis: que quãto magis in camino arserit. tãto melioꝛ fit. ¶ aii.

¶ De sandaraca ¶ Idem.

Sandaraca quoqz nascatur i insula rubri maris topazõ: colore cinabrii: odore sulphuris. Inuci tur in aurariis t argentariis metallis. eo quiõ melioꝛ quo magis rufa. quoqz vir⁹ redolz magis. Quã q̃ et cerusa si torreatur in fornace sandaracã facit vnde et color flameus existit. Qz si torreatur et equa pte ru brica admixta sandicem reddit. ¶ Plin⁹ libro. xxxiiii Sandaraca inuenitur in auraris t in argẽtarijs metal lis: melioꝛqz quo magis ruffa: quoqz magis redolens virus. ac pura et friabilis. valet autez purgare sistere t excalefacere prodere. Sũma ei⁹ dos est stiptica: Explet alopicias ex aceto illita. Additur t oculoz medicamitis Fauces purgat cum melle sumpta. Tlocem limpidaz et canoꝛam facit. Suspiriosis tussientibusqz tocũde mede tur cum resina therebintina in cibo sumpta. Suffita q̃ qz cum cedro medetur eis nidore ipo. ¶ Idem li. xxxv Sandaracã et ochram iuba nasci tradit in insula rubri maris topazon. sed inde ꝓuehũtur ad nos. Fit aũt adul terina sandaraca ex cerusa i fornace cocta. Color flame us esse debet. Hec si torreatur e qua pte admixta rubri ca: sandicem facit. q̃q̃ animaduerto virgilio extimasse id herbam esse veriu illo. Sponte sua sandix pascentes vestiet agnos. pcum in libras est dimidiũ ei⁹ quod sã darace. Nec sunt alii colores maioris ponderis. Inter facticeos est et syricum quo minũ sublimi dixim⁹. fit ãt synopide t sandice admixtis. ¶ Auicenna in secundo canone. Sandaraca calida est. t sicca in secũdo gradu. Stiptica est: et sanguinẽ retinet. hac vtũtur luctatores vt leues et fortes fiant: ne difficultatem anhelit⁹ incur rãt. Item macredinem facit: fistulas fumigio sistit t sic cat. fum⁹ catarros prohibet. dolorem dentiũ optime se dat. gingiuaz rectificat. phibet tremorez cordis. et flux um sanguinis et etiaz alma humidum exicatione sua. Cõfert etiam in potu splenetici: et est bona solutioni antique fum⁹ ei⁹ confert emoꝛroidis. ¶ Dyascoꝛides. Sandaraca in eisdez locis nascitur in quib⁹ auripigmẽ tum. Eligẽda est autem ruffa valde et facilẽbilis. mun da colorem habens cinabrii et odorem sulphuris. virt⁹ est ei similis arsenico: quod est causticc virtutis: et dya foretice et stiptice. Resine mixta alopicias curat cuz pi ce vngues leprosos excludit. cum oleo pediculos necat.

et pustulas corpis purgat. .ciii.

De prasi et chrisocolla Isidorus

PRasin.i.creta viridis.et si pmiscue generetur in aliquib⁹ tertiis:optima tamē in libia cyrenē si. Chrisocolla colore prasino sic dicta est: eo q̄ aurū habere traditur eius vena. Nec etiā nascitur in armenia:sed probabilis venit ex macedonia. Foditur ēm ex metallis eris:cuius inuētio argentū atq; indicū pro dit. Nam vena ei⁹ cum his habet nature societatem.

Dyascorides. Chrisocolla colorē habet prasinū.i. viridem valde. Melior est aūt et armenica. Secūda vero macedonica t cypria. Eligēda vero est munda: sine lapide:sine terra. virtus est illi inscissoria.et cōstrictiua

Plinius libro.xxxiii. Chrisocolla est humor p auri venam defluens humore crassescente frigoribus hiberis vsq; in duriciam pumicis. Laudatiorē eandē fieri comptum est.in aurariis metallis t primam in argentariis. Inuenitur etiā in plumbariis viliorē etiā auraria. In omnibus aūt his metallis fit t cura multis infra naturalem illā:immissis in venam aquis leuiter byeme tota vsq; ad iunium mensem. et in iunio iuliog siccatis. Natura ei⁹ est que lino t lane ad succū bibendū: Cum ditur in pila:deinde cribro tenui secernitur;postea molitur:ac deinde tenuius sic cribratur. Quicqd nō transmeat:in pila repitur:deinde molitur.puluis semp in catinos digeritur:et ex aceto maceratur. vt omnis duricia soluatur.rursumq; tūditur;deinde in cōchis lauatur t siccatur. Tunc alumine herbaq; sola quā luteā vocant tingitur atq; pigitur:anteq̄ purgat. Refert q̄ bibula duciliscq sit: Nam nisi rapuerit colorem:addūtur t scyranum atq; turbistū:ita vocant medicamēta sorbere cogentia. Laudatissima est in armenia. Secunda in macedonia. Largissima vero in hispania. sunt t in cypro genera ei⁹ duo. Būma ꝓmendationis est vt colorē herbe segetis lete virentis reddat q̄ simillie. Luteam putant a lutea herba dictā quā ipam cerulco subtritam pro crisocolla inducūt vilissimo genere t fallacissimo. Tribus generib⁹ distinguūt eam:leue asperam.mediam.t attritam.quā vocant herbaceā. Sublimūt ēm arenosā: pusq̄ inducāt atramēto t paretonio.qm̄ est natura piguis: sumum t ppter liuorem tenacissimū Atramēto quidem spargitur:ne candorē paretonii chrisocolle pallor afferat. .ciiii.

De opatōe crisocolle ī aurificio et medicīa

CRisocollam t aurifices sibi vendicant in auro agglutinādo:t inde omnes appellatā similiter vrentes dicūt. Tempatur aūt erugine cypria. et pueri impubis vrina nitro addita. Teritur cipio ere in cypriis mortariis. Lanternā humanī vocāt nostri. Ita ferzuminatur aurū:quod vocāt argentosum. Signū est si addita lanterna nitescit. Ex diuerso erosum se cōtrahit t hebetatur.ac difficulter ferzuminatur aurū.at id glutinus fit auro t spuma argenti ad supā dicta additis.vnaq; contritis. Conteri reliqua par est circa hoc: vt vniuersa nature ꝓtigat admiratio vsus chrisocolle ē in medicina:cum oleo t cera ad vulnera purgāda. Eaō p se arida siccat et cōtrahit datur et in angina orchop noca ve cum melle miscenda:cōcitatq; vomitiones:miscetur t collirijs ad oculoꝝ cicatrices:ac viridib⁹ emplastris ad mitigādos dolores atq; trahendas cicatrices.

Dyascorides. Chrisocolla eligēda est:ad vsus medicine.sicut dictum est.mūda:sine lapide:sine terra. virt⁹ est illi incisoria et cōstrictiua:reuma gingiuaꝝ cōpescit vulnera purgat.carnes supfluas vulneri⁹ crescere nō sinit. Cicatrices attenuat.vomituꝝ ꝓuocat.t plus sola accepta homicidiū facit.collirijs miscetur ad lacrumaꝝ facientibus. .cv.

De ceruleo ac purpurisso Plin⁹ vbi ꝫ

CEruleum est arena:cuius genera sūt tria. Antiquius egyptiū:quod maxime ꝓbatur. Siricū hoc facillime diluitur cunq; teritur in quatuor colores mutatur. Candidiorē.nigriorē vel crassiorē tertiozem ve. Huic etiā nunc cyprium ꝑfertur. Accessit his puteolanū et hispaniense:arena ibidem ꝓfici cepta Tingitur aūt oīe t in herba sua coquitur:bibitq; succum. Reliqua cōfectura eadem est:que chrisocolle. Et ceruleo fit:quod lomentū vocatur. Idq; lauādo.terēdo q; ꝑficitur.hoc est ceruleo candidius atq; ꝓciosius. Cerulei sinceri experimentū est in carbone vt flagret. fraus est.arida viola decocta i aq̄ succoq; p linteū expsso i cretam eretreā alias feretriā. vis eius est in medicīa vt purget vlcera. Additur illud emplastris:itemq; caustici⁹. Teritur aūt difficillime. In medēdo leniter mordz et astringit atq; expellit vlcera. vritur aūt in fictilibus vt prosit Idem in libro.xxxv. Purpurissū e coloribus reliquis quos ab homīe dari dixim⁹ ppter magnitudinem ꝓcul ante omnes est e creta argentaria cuz purpuris tingitur pīs:bibitq; colores illū celeri⁹ lanis puteo lanium plus laudatur q̄ tirijs:aut getbulicū vl latonicū vnde ꝓciosissime purpure. Causa est.q̄ id genus materie inficitur;rubeāq; sorbere cogitur:pingentes sādice subdita:mox ouo inducentes purpurissuz fulgore nimis faciūt. Si purpuram facere malūt ceruleū sublimūt. mox q; purpurissum ex ouo inducūt. .cvi.

De cinnabri et armeno Isidorus

CInnabar est puluis rubei coloris. hunc aūt ē sanguinem draconis elephantem implicantis: ac sub ipo ruentis. Dyascorides: Cinnabar multi putant esse minij :et alij sanguinez draconis:sed fallūtur.quia minij in hispania cōficitur ex lapide qui arene argiritidi miscetur. Qui si rutus fuerit colorem murat. Sed odor eius in metallo hominē effocat. Inde qui in metallo ꝓuersātur;vesicas sibi in facie ponūt ad liberandos oculos. Cinnabar aūt in libya nascitur: color est illi sanguineus:t ideo sanguis draconis a multis esse putatur.virtus est ei similis ematbiti lapidi. Itaq; vehementer cōstringit. Et ideo fluorem sanguinis abstinet. Cōbustionib⁹ etiaz ac pustulis opitulatur. Cerotis additur.t vtiliter collirijs miscetur cōfectionibus

Plinius vbi supā sez li.xxxv. Armenū lapis dicitur quē armenia mittit.eiusq; nomē appellatur.hic quoq; chrisocolle infectus mō: optimus est.qui maxime virtutis est:cōmunicato colore cum ceruleo. Solebāt eius libre taxari nūmis tricenis. Inuētaq; p hispanicas arenas est:simulem curā recipiens. Itaq; ad denarios senos vilitas reduit.distat a ceruleo cādore modico:q̄ tenerio rem hūc efficit colorem. Usum habet in medicīa tantū ad pilos alendos:maxieq; in palpebris.pondo d arsenico siue auripigmento.t de atramento: ceteris siue coloribus. tam dictum est supius in tractatu de mineralibus Hec itaq; sufficiāt de corporibus in terra minerā habentibus:t natiuis coloribus:et ad librū sequentem transeamus. In quo agendū restat de lapidibus.

Contentia nom libri.

HOnus liber agit de lapidibus diuersi generis. id est.de lapidibus communibus et insignioribus. Habet autem liber iste capitula.cvii.

De lapicidinis. i.
De lapidibus edificio aptis. ii.
De lapidibus ad mortaria medicinalia cōgruis. iii.
De quorundā lapidum miraculis iiii.
De lapidibus quibusdam medicinalibus v.
De quibusdam lapidibus cōmunibus vi.
De arena et eius speciebus vii.

De natura ⁊ ꝓprietatib⁹ arene viii.
De calce ix.
De opatione calcis in vsu medicine x.
De malcha et gypso xi.
De topho xii.
De silice xiii.
De cote xiiii.
De marmore marmorumq⁹ generibus xv.
De alabastrite et alabandico xvi.
De offite et purpurite vl' porfirite et pario xvii.
De caristeo et numidico ceteriscque marmorum speciebus xviii.
De lapidibus insignioꝝ⁹. Et ꝓmo de maguete xix.
De miraculo magnetis in ferri attractõne xx.
De virtute ipi⁹ i vsu medicine xxi.
De gagate xxii.
De ebrite. xxiii.
De pirite xxiiii.
De frigio et fingete xxv.
De samio sarcofago ⁊ ostratite xxvi.
De abesto et amianto et catochite et nẽphite xxvii.
De androdamanto et ꝺ quibusdã aliis xxviii.
De gemmis et eaꝝ virtutibus xxix.
De gẽmaꝝ generibus et coloribus xxx.
De luxuria hominũ i gẽmaꝝ pectis ⁊ aspectib⁹ xxxi.
De ãrundã eaꝝ de nominatõnib⁹ ⁊ effecti b⁹ xxxii.
De ãrundã adulteratõne et meliꝝ electrõne xxxiii.
De quarundã virtutibus attractiuis xxxiiii.
De quarundam sigillis xxxv.
De ꝓprietatibus gẽmaꝝ ꝓm ordinẽ alphabeti et primo de ablicte xxxvi.
De achate xxxvii.
De mltiplici achatis ozigine et ei⁹ specie xxxviii.
De adamante xxxix.
De vario adamantis genere xl.
Iterum de eodem xli.
De agape et alabandina xlii.
De allectorio xliii.
De ametisto xliiii.
De androdamanto et antracite xlv.
De asio et asterite ⁊ astrione xlvi.
De balagine et berillo xlvii.
Iterum de barillo xlviii.
De borace xlix.
De callaica et calcedonio et calcophano l.
De carbunculo li.
De multiplici carbunculoꝝ genere lii.
De celidonia liii.
De celonide et cimedia liiii
De ceraunio lv.
De corallio lvi.
De eodem lvii.
De cornelio siue cornelo. lviii.
De criselectro et crisocolla lix.
De crisolampsi et crisolito lx.
De crysopraso et crisoptasio lxi
De cristallo lxii.
De cristallo iteꝝ lxiii.
De demonio ⁊ draconticle ac droselito lxiiii
De ꝺyacodo ac ꝺyamãcio et ꝺyonisia lxv.
De ebeno ⁊ efesta ac egipcilla lxvi.
De electria et elyctropia lxvii.
De emathite lxviii.
De vario emathitis genere lxix.
De emidro et epistice lxx.
De ermistione et etithe et exacõtalito lxxi.
De falcano et filatero et flongite lxxii.
De galactice et garamantite lxxiii.
De gelacie et glosopetra lxxiiii.
De hiena et hyeratite lxxv.
De iacincto et iacinctizonte lxxvi.
De iaspite lxxvii.
De ilzabrate et ilzacabre et ilzamali lxxviii.
De lichnite lxxix.
De ligurio et lyparea lxxx.
De margarita lxxxi.
Item de eodem lxxxii.
De luxuria antiquoꝝ⁹ in margaritis lxxxiii.
De virtute ipaꝝ in medicina lxxxiiii
De medio et mirzite lxxxv.
De melochite et murzina lxxxvi.
De nitro et nose et onice lxxxvii.
De opalo et ortallio lxxxviii.
De ozithe et ostratite lxxxix.
De pantro siue panthero ac peanite xc.
De podero ac põtica ac prasio et pyrite xci.
De quirino ac quamidro et radaȳ ⁊ rãni xcii.
De saphiro xciii.
De virtute ipius in medicine remedio xciiii.
De sagda et sandazaro xcv.
De sardio xcvi.
De sardonice xcvii.
De silenite atqꝫ sirtite xcviii.
De smaragdo xcix.
De smaragdi speciebus variis c.
De smaragdi virtute in medicinis ci.
De solis gẽma ⁊ succino cii.
Opiniones false de succini ozigine ciii.
De certa ipius ozigine ac ꝓprietate ciiii.
De tegolito ⁊ topazio ⁊ turcoȳ cv.
De varach venice ac vngẽtana et vnione cvi.
De yri et zymeniellazuri ac zignite cvii.

¶ De lapicidinis. ¶ Uitruuius ō architectura libro secundo.

Lapidicine quedã molles sũt: quedã dure: alie vero temperate. Est ⁊ in cãpania rubrum et nigrum tophum. In vmbria et piceno venecia album: quod etiaꝫ serra dentata secatur vt lignum Sed ex his omnibus que mollia sunt: exempta saxa faciliter oĩ ope tractãtur. Et siquidez in locis tectis sit laborem sustinent. Sin aũt in apris et patentib⁹ stillicidiis aut gelicidiis et pruina congesta: fricantur ⁊ dissoluũtur. Juxta marittima quoqꝫ a sallugine defluũt nec estus pferunt. Tempata vero et ab humoribus et tempestatibus iniurias sufferunt. Sed ab igne tuta esse nõ possunt. Quin pocius simul eo tacta dissoluũtur ⁊ dissipantur. eo qꝺ humores pui sunt: nec habent terrem mixtuꝫ: sed aeris et ignis plurimũ. ꝺ sicꝫ ignis tactu ⁊ vi vapozis aere fugato venaꝝ vacuitates occupãs feruescit eaqꝫ ardentia sibi simlia efficit. Sunt item lapidicine cõplures in finibus tarquinensium: que amiciane dicũt quibus nec gelicidiozũ tempestas. nec ignis tactus nocere põt. sed firma est et ad uetustatez. Ideo pmanꝫ qõ paꝝ de mixtione nature aeris et ignis habꝫ. Humoris aũt tpati terzeniqꝫ plurimũ. ¶ .ii.

De lapidibus edificationi aptis.

Isidorus libro. xix.

Lapides structuris apti sunt albus tiburtinus

columbinus ſfungia rubeus fluuiatilis ⁊ reliqui. albus alius mollis eſt: alius durus. Mollis in ope nō durus eſt: ſed tractabilis. Ita vt in eo quaſi in ligno litere ſcribantur. Tiburtinus a loco ytalie dictus eſt: qui cuꝫ ad fabricam fortis ſit: vapore tñ diſſilit. Arenacius lapis eſt arenis maris cōcretus: hic et bibulus dicitur. qꝫ ſeruat humorem acceptum. pipirinus ſubalbidus eſt cum punctis nigris durus atqꝫ fortiſſimꝰ. Cōcleacius autē conchis et lapillis concretus eſt: et arena aſperzimus. Molaris in parietibꝰ vtilis eſt: quia eſt quedā eius natura pinguior duraqꝫ et aſpera ex quo etiā mole fiunt. huius quatuor genera ſunt: albus: niger: pmixtus: fiſtuloſus. Sfungia lapis creatus ex aqua leuis ac fiſtuloſus et cameris aptus. ¶ Plinius libro. xxxvi. Multi tudo lapidum inutilis eſt edificiis mozositate quadam In liguria ⁊ venecia lapis albus ſecatur dētata ſerra. hi tractabiles in ope ſunt. laborem quoqꝫ tollerant ſub tecto dumtaxat. Aſpgine ac gelu brumiſqꝫ rumpitur in teſtas contra humores ⁊ maris auras talis lapis robuſtus eſt. Tiburtini ad reliqua fortes. vapore diſſiliūt Nigri ſilices optimi quibuſdā in locis rubentes. Nonnuſquā et albi: ſicut in tarquinēſi et in aniciamis lapicidinis circa lacum volſinēſem. Et in ſtratonenſi ſunt lapides: quibus nec ignes quidem nocent ⁊ in monumenta ſcalpri contra veruſtatez quoqꝫ pmanent incorrupti Ex his forme fiūt in quibꝰ era funduntur. Eſt ⁊ lapis viridis vehemēter igni reſiſtens: ſed nuſqꝫ copioſus. et vbi inuenitur lapis nō ſanus. Reliquis pallidus i cemēto raro vtilis. Globoſus ⁊tra miuirias quidē fortis: ſz ad ſtructuraz infidelis niſi mlta ſuffrenatione deuictꝰ. Nec certior eſt fluuiatilis: ſemp veluti madens. Remedium eſt in lapide dubio: eſtate ullō eximere. Nec añ bibimū cum domi tecto inferere: domituꝫ tempeſtatibus que ex eo leſa fuerint: in ſubterranea ſtructura vtilius eſt aptari. ⁊ qui reſtiterint tutū eſt celo ꝓmittere. ¶ iii

¶ De lapidibꝰ ad mortaria medicialia cōgruis. ¶ Idem in eodem.

Mortaribus quoqꝫ fuerūt cure lapides: mortarioꝝ quoqꝫ nec medicinaliū tantū ad pigmenta ptinentium. In his ptul ere lapidem ethesium Mor etiā thebaicum quē pirrhopecilon appellauimus Alii vocāt pſaromū. Tercū ex calazio chriſiten. Medici aūt et baſanitem. Hic em̄ lapis nichil ex ſe remittit Hi vero lapides qui ſuccū reddūt: oculoꝝ medicamētis vtiles exiſtimati ſūt. Ideoqꝫ ad ea maxie ethiopici ſūt pbati. Tenarū vero lapidē ac penicum et hematitē bis medicamentis ꝓdeſſe tradūt que ex croco componūtur Ex alio tenario: qui niger eſt: et ex pario lapide nō eq̄ quoqꝫ medicis vtilem: potiorem ex egyptio lapide alabaſtrite vel ex albo ophite. Eſt em̄ hoc genus ophitis: ex quo vaſa et etiā cados faciūt. In ſiphno lapis eſt q̄ cauatur tornaturqꝫ in vaſa coquendis cibis vtilia. vel ad eſculentoꝝ vſus nigreſcit oleo excalefactꝰ: dureſcitqꝫ: natura molliſſimus. In belgica puincia candiduz lapidem ſerra facilius etiā ſecant ad regulaz ⁊ imbricum vicem q̄ ligna. vel ſi libeat: ad ea que vocāt pauonacea tegendi genera. Specularis vero lapis qm̄ et hic lapis nomen obtinet faciliꝰ multo natura finditur: in quālibet tenues cruſtas. Hunc olim hiſpania citerioꝝ dabat tantuꝫ. nec tota: ſed circa ſegobricam vrbem intra centum milia paſſuū. Jā vero etiā cipros ⁊ capadocia nec non ſicilia: nupqꝫ inuentū eſt in affrica poſt cerēdos tamen omnes hiſpanie ⁊ capadocie molliſſimis: ⁊ ampliſſime magnitudinis ſed obſcuris. ¶ iiii.

¶ De quorundā lapidum miraculis.

Lapidem e ſcyro inſula fluctuare tradunt integrū: eundemqꝫ mergi ꝓminutum. In oſſa troadis fiſſili vena ſcinditur lapis ſarcofagus: corpaqꝫ defunctoꝝ in eo condita: intra diē quadrageſimū abſumi conſtat: exceptis dentibus. Memoriamus autoꝝ ē ſpecula quoqꝫ ⁊ ſtrigiles ac veſtes et calciamenta mortuis illata fieri lapidea. Eius generis i licia ⁊ in oriente ſaxa ſunt: que viuentibuſ quoqꝫ adalligata corpa rodunt. Theophraſtus autoꝝ eſt: Ebur foſſile cādido nigroqꝫ colore repiri. et oſſa e terra naſci atqꝫ lapides oſſeos inuenri. Varro tradit lunenſem ſilicem ſerra ſecari. Tuſculanū igni diſſilire. Fabinus fuſcum. addito eriam oleo: lucere. ¶ Actoꝝ. Etiā ō quibuſdā mirabiliter creatis lapidibꝰ iam dictū eſt ſuprius in libro ꝓcedenti vbi actū eſt de lapidibꝰ mineralibus ¶ Zenon i libro de naturalibuſ. virtus em̄ eſt occulta vniuerſalis: aque lapides ex igne facit. Et ex aqua quando funditur ipm̄ ſup locum beſon. Tunc em̄ ſubito coagulatur. Nec amplius in naturā ſuam reuertitur. Itaqꝫ quod igni aque et terre contingit illud etiam animalibus et plantis accidit. Qua ſcz virtute materie ſue: temporis aut loci fit eoꝝ omīno diſſolutio: aut in lapidem ꝓuerſio. ¶ v.

¶ De lapidibus quibuſdā medicialibꝰ. ¶ Plinius vbi ſupra

Lapis aſſeus guſtu ſalſus. podagras lenit: pedibus in vaſe ex eo cauato inditis. Omnia ꝑtrea crurū vicia in his lapicidinis ſanātur: cum in metallis oibus crura vitiētur. Eiuſdem lapidis flos appellatur in redigendā farinam mollis ad quedam ꝓinde efficax. Eſt aūt ſimilis pumici ruffo. Emendatqꝫ vitia māmaꝝ: admixtus cretaꝫ ſpongio. pici autez vel reſine mixtus. ſtrumas vel panos diſcutit. ac priſcis proficit luctu cum melle ad cicatrices vlcera vetera pducit: et creſcentia erodit. Ad beſtiaꝝ quoqꝫ morſꝰ vtili repugnantia curationi ſiccat ſuppurata. Et fit ex eodez mixto fabe vel lomento podagricis cathaplaſma. ¶ Qui ceruna in ſecūdo ca. Indicus lapis eſt ſicut nux parua modice longa: quaſi dactilus amigdala: hūc etiaz in extremitatibus linee ſecant. ⁊ alie linee latitudiales eque diſtantes. Itaqꝫ ſe ſecant. ⁊ remanent ex eis ſicut ſquame pulcre lucide. Stomacho nō ꝓuenit: ſed eū debilitat. ⁊ deiicit appetitū. Confert lapidi renū: ⁊ cum extrahit. ⁊ ſanguinē abſcindit. Lapis lacteus eſt cinericii coloris: dulcis ſaporis. Unqꝫ fricatur cum aqua: egreditur ex eo quaſi lac ⁊ reſeruatur. Eſt aūt tempatus. ⁊ ꝓfert in cio calidoꝝ apoſtematum. ꝓhibet curſum ſupfluxatum ad oculum ⁊ vlcera in eo accidentia. Lapis lune dicitur ſplendoꝝ: vel ſpuma: vel ſputuz lune. Et inuenitur aqua augmentū lune in terra arabum leuis. Suſpēditur aūt ⁊ fertur ſup arboꝝ ⁊ fructificat. Epilenſiā quoqꝫ ſanat. Itaqꝫ ſup epilenticū ſuſpēditur. qui ſcōm terminū ab eo aſſumitur. Lapis ſerpentis. vt dicitur. ſuſpenſione ſua morſui ſerpentis cōfert. Eſt etiā lapis quidaz q̄ inflamatur aqua: extinguitur oleo: Ex uſto fugiunt vermes venenoſi. ¶ vi

¶ De quibuſdā lapidibus cōmunibus. ¶ Iſidorus libro. xvi.

Lapis dicitur eo q̄ ledit pedem. Cautes ſūt aſpera ſaxa in mari: dicte a cauendo: quaſi caute

Murices petre i litore: ſimiles muricis nimis acutiſſime: et nautibus pnicioſe. Ycon eſt ſaxū dictuz q̄ humane vocis ſonū captet. etiā verba loquentū imitat Ycon em̄ grece imago latine dicitur. licet hoc quidez et locoꝝ natura cueniat. ⁊ quādoqꝫ ꝓallium. Calculꝰ eſt lapillus terze admixtus. rotundus atqꝫ duriſſimus: ⁊ omni puritate leuiſſimus: dictus: eo q̄ ſine moleſtia beuitatis ſue calcetur. Cui cōtrarius eſt ſcrupulus lapillus minutus ⁊ aſper: qui ſi inciderit in calciamentuz nocet: ⁊ moleſtus eſt. vnde ⁊ animi moleſtiā ſcrupulū dicimus. Ex libro luminū. Ex elementoꝝ beneficio tria genera ſubſiſtunt: ſcz lapides: vegetabilia: ⁊ animalia. Lapis eſt corpus minerale. ⁊ eſt duplicis generis. Eſt em̄ lapis cui ſola natura ſpeciem dedit: ⁊ cōplementum

vltimum: vt lapides vulgares ⁊ p̄cioſi. Eſt ⁊ alꝰ quem natura quidem incepit: ſed artificium complcuit vt coꝛpoꝛa metallina: et ſpiritus et huiuſmodi. ¶ Ex libꝛo metheoꝛoꝝ. Terza quidem pura lapis non fit: quia cōtinuationem nō facit. ſed cōminutionem. ſiccitas i ea vincens nō pmittit eaꝫ glutinari. Fiũt aũt lapides aut cōglutinatione: vt in quibꝰ dominās eſt terza. Aut cōgelatione: vt in quibus aqua p̄dominatur. ¶ Ex libꝛo de natura reꝝ. Lapis vulgaris viliſſimus. et qui ſculpi nō poteſt nec ſecari: lapidibus tū ſecabilibus in fundamento ſubdit̄ur et ſubſternit̄ur. Edificioꝝ quoqꝫ viſcera roboꝛat interius. ¶ Actoꝛ. Lapis durus eſt ⁊ volubilis: aqua tamē nō mollit̄ur: ſed aſſidua gutta cauat̄ur gelu frāgit̄ur: de pumice quidez ⁊ aliis lapidibꝰ: qui ex aqua generāt̄ur dictū eſt ſup̄: vbi actum eſt de aque natura. Hāc aũt de ceteris dicendū reſtat. ¶ .VII.

¶ De arena et eius ſpecieb⁹ ¶ Iſidoꝛus vbi ſ̄

HArena ab ariditate dicta eſt: huius probatio eſt Si manu preſſa ſtridꝛeat. Aut in veſtem candidam ſperſa: nil ſoꝛdis relinquat. ¶ Vitruuius vbi ſup̄. Alia eſt arena foſſicia. alia fluuiatica vel marina. Arene foſſicie ſũt hec genera: ſcilicꝫ nigra: cana: rubea: carbunculum. Ex his optima erit que in manu cōfricata ſtridꝛoꝛem fecerit. que aũt terꝛoſa eſt: aſpitatem nō habet. Item ſi in veſtimentū candidū conecta fuerit: ⁊ poſt excuſſa: id nō inquinauerit. nec ibi terza ſubſiderit ydonea erit. Sin aũt nō fuerit arenaria: vnde fodiat̄ur tamen de fluminibꝰ ⁊ e glarea extrahat̄ur. hec tū i ſtructuris odioſa eſt: quia difficile ſiccesſit. Nec onerari ſe ꝓtinuiter paries patit̄ur: niſi intermiſſionibꝰ requieſcat. Nec cōcamerationes recipit. Marina vero hec amplius: ⁊ etiā parietes: cū in his tectoꝛia facta fuerit remittentes ſaliſugineꝫ coꝛ diſſoluũt̄ur. Siccesſcũt autez celeriter foſſicie: ⁊ tectoꝛia pmanent: ⁊ cōcamerationes patiũt̄ur: ſed he que ſunt de arenariis recentes. Si eſſ exempte diutius iacẽt: a ſole ⁊ a luna. ⁊ a bꝛuma coacte reſoluũt̄ur ⁊ petroſe fiunt Ita qꝫ in ſtructurā cōiecte cementa cōtinere nō poſſunt ſed labũt̄ur et ruũt oneraqꝫ parietū ſuſtinere nō poſſunt. Recẽtes etiā foſſicie licet tam vtiles ſint in ſtructuris: non tū in tectoꝛiis. quia earum pinguedini calꝛ paleaqꝫ cōmixta: ꝓpter vehemẽtiam non pōt ſine ruinis inareſcere. fluuiatica vero ꝓpter macritatem: in tectoꝛio recipit ſoliditatez. ¶ Palladius de agricultura libꝛo .i. Omnū arene geneꝝ p̄ecipue melioꝛ eſt ruffa. ſequẽtis meriti cana Tercīū locuꝫ poſſidet nigra. Sed foſſilis arena nō inueit̄ur. de fluminibus aũt glarea vel litoꝛe colligit̄ur. Marina quidem tardius ſiccat̄ur. Idcoqꝫ nō ꝓtinue. ſꝫ intermiſſis temꝓoꝛibus eſt ꝓſtruenda: ne opus coꝛrumpat onerata. Lameraꝝ quoqꝫ tectoꝛia ſallo diſſoluit humoꝛe. foſſiles aũt tectoꝛius ⁊ cameris ac celi ſiccitati vtileſ ſũt. Melioꝛeſqꝫ ſi ſtatim cū effoſſe ſunt. miſceãt̄ur. quia diutino ſole aut ymbꝛe. aut bꝛuma vaneſcunt. Fluuiales vero tectoꝛiis ꝓuentre magis poterunt. Aꝛ ſi vti neceſſe ſit arena maris: ꝓmodum erit eã ꝓius lacuna immergi dulcis buꝛꝛis: vt aquis ſuauibus eluta: deponat vitiũ ſalis. ¶ .VIII.

¶ Iterum de natura et ꝓꝓrietatibus arene. Ex libꝛo de natura rerum

HArena ſparſa ſup̄ flamam inextinguibilē extriguit eam. Cur aũt arena flamā vel ignez grecū extinguat: Iam ſupius dictuꝫ eſt. ¶ Plinius vbi ſup̄. Arena habet tria genera: vna ſcꝫ foſſicia: cui calcis debꝫ addi ꝑs quarta. Secūda fluuiatilis aut marina. Tercia vero fit ſi teſte tuſe tercia ꝑs calcis addaſ et melioꝛ erit materia. Ab apennino ad padum nō inuenit̄ur foſſicia nec marina. Ruinaꝝ vrbis ea maxime cauſa oſtendit̄ur: qꝫ furto calcis ſine ferzumine ſuo cemẽta ꝓponunt̄ur. Intrita quoqꝫ: quo vetuſtioꝛ eo melioꝛ. In antiquaꝝ edum legibꝰ inueit̄ur. ¶ Ne trima recentioꝛe: quis vereꝛet̄ur. Idcoqꝫ nulla coꝛ tectoꝛia fedauerunt rime. Tectoꝛiū quidem qō niſi ter arenato et bis marmoꝛato inductū eſt: non ſatis ſplendoꝛis habet. In grecia tectoꝛius arenaꝝ qō inducturi ſũt. ꝓius i moꝛtario ligneis vectibus ſubigũt. Experimentū marmoꝛati eſt i ſub igẽdo: donec rutꝛo nō cooꝛeat. Cōꝛa in opere albario vt macerati calꝛ ceu glutinū hereat. Macerari vero ſi niſi ex gleba oꝛtet ¶ Areſtotiles in libꝛo ō vegetabilibus. Ideo aũt mare ſuper arenas ẽ. et terza mari ꝓpiqua arenoſa: quia in aq̄ ſiccitas terze obtinuit: duraũit qꝫ ſecūdum duratōnem fixionis terre ⁊ exiſtentie aque diuiſitqꝫ lutū ꝑ minutas ꝑtes: et in arenam cōuertit. vt autem etiā quibuſdam campis exiſtat arena: cauſa eſt moꝛa motus ſolis: et elongatō a dulcibus aquis Nam quia non habent quod eos a ſole cooperiat: et ab aqua dulci remoti ſunt. ſiccauit ſol ꝑtes humiditatis dulcis: remāſitqꝫ quod eſt de genere terze: pſeuerāte ergo ſolo diſcoopto: ſepate ſunt ꝑtes luti: factaqꝫ eſt arena.

¶ Bꝛaſcoꝛides. Arena maris que in litoꝛe eſt: ſole calefacta: carnes humidas deſiccat. Ꝛez cocta ſaccellis ad cōpeſcendum tumoꝛes interancoꝝ iuuat. ¶ .IX.

¶ De calce ¶ Iſidoꝛus vbi ſupꝛa.

CAlꝛ viua dicit̄ur. quia dum tactu frigida ſit occultum ignem intus habet. vnde ⁊ aqua perfuſa ſtatim latens ignis erũpit: natura eiꝰ mira facit. Nam aquis accendit̄ur quibus ſolet ignis extingui. Oleo extinguit̄ur quo ſolet ignis accendi. vſus eius eſt ſtructuris fabrice neceſſarię. Nam lapis lapidi non poteſt adheꝛere foꝛtiꝰ: niſi calce cōmuneꝫ. Et calꝛ quidē e lapide albo ⁊ duro melioꝛ eſt ſtructuriſ. Ex molli vero tincturis vtilis. ¶ Plinius. Calcem e vario lapide carbo cenſoꝛiꝰ improbat. Ex albo ſtructuure melioꝛ ẽ q̄ ex duro. Tectoꝛius vtilioꝛ: que ex fiſtuloſo. Ad vtrunqꝫ damnatur ex ſilice. vtilioꝛ eſt eadem ex lapide effoſſo q̄ ex ripis fluminū collecto. vtilioꝛ etiaꝫ e molari eſt. qꝫ pinguioꝛ natura eiꝰ eſt. Mirūqꝫ illā poſtq̄ arſerit: aq̄s accendi. ¶ Palladius vbi ſup̄. Calcem albo ſaxo duro vel riburtino aut columbino fluuiali ue ꝓcuret coquere aut rubꝛo: vel ſpōgia: aut poſtremū marmoꝛe. Et illa q̄dem que ex ſpōgia aut duro ſaxo: cōuenit ſtructuris. Ex fiſtuloſo aũt vel mollioꝛ lapide: cōuenit tectoꝛius. vtilius quidez ſi in duabus calcis partibꝰ: arene vna miſcetur. In fluuiali vero arena ſi terciā partem crete teſtee addideris. opeꝝ ſoliditaſ inuicta ꝓſtabit̄ur. ¶ Vitruuius vbi ſup̄. Calꝛ de albo ſaxo aut ſilice coquenda eſt: et que ex ſpōgia ⁊ duro in ſtructura vtilis erit. Que aũt ex fiſtuloſo in tectoꝛiis. E principiis aũt. vt coꝛpa cetera. ſic ⁊ ſaxa ſunt tempata. Et que plus habent aeris: ſunt tenera. que aque: lenta. que terze dura. que ignis: fragiloꝛa. Itaqꝫ ſaxa ſi antequā coquantur contuſa minute mixta arena in ſtructuram cōiiciantur: non ſolideſcunt nec eam cōtinere poterũt. Cum vero in foꝛnacem cōiecta: ⁊ ignis vehementi feruoꝛe coꝛrepta: pſtine ſoliditatis virtutem amiſerũt: tunc exuſtis ⁊ exhauſtis coꝛ viribus relinquũt̄ur patentibꝰ ⁊ inanibꝰ foꝛaminibꝰ. Cū ergo liquoꝛ qui eſt in coꝛpe lapidis exhauſtus fuerit et ereptus: habueritqꝫ in ſe reſiduū calꝛem latentez: intrectus in aqua. penetrāre humoꝛe in foꝛaminū raritates cōfeꝛueſcit et ita refrigeratur: dum ex calcis coꝛpe calorem reuocat. Idcoqꝫ etiā quo pondere ſaxa in foꝛnacem coniiciũt̄ur: nō poſſunt ad id reſpōdere dum eruũt̄ur Sed dum expetũt̄ur pmanente ea magnitudīe: excocto liquoꝛe circiter tercia parte ponderis imminuta eſſe inueniũt̄ur. Itaqꝫ cum coꝛ raritates et foꝛamina patent arene mixtionem in ſe coꝛripiunt. et ſicceſcendo cum cementis coeũt: ac ſtructuraꝝ ſoliditatez efficiũt. Sic aũt materia miſceat̄ur: vt calce extincta: ſi fuerit arena foſſicia: tres ꝑtes arene: ⁊ vna calcis infũ datur. Et aũt

fluuiatica vel maria: due arene ⁊ vna calcis. In fluuiatica etiã vel marina: si quis testam tusam ⁊ succretã ex tercia pte adiecerit melius erit. ¶ .x.

¶ De opatione calcis in vsu medicine.

¶ Plinius vbi supra

MAgnus quoq; calcis vsus in medicina: Eligitur eñ recẽs. Nec aquis aspersa. vrit: discutit extrahit: et vlcer impetus incipiẽtes serpe. coercet. aceto ⁊ rosaceo temperata: pducit ad cicatricẽ. Laxatis quoq; cũ adipe suillo vl liquida resina ex melle metur. Auicẽna in .ii. ca. medicie: Calx ẽ cmis corpor lapidosor: Illa quidem quã aqua nõ tetigit ⁊ illa quã aqua tetigit cũ remanet extincta duobus diebꝰ aut tribus: tũc nõ adurit: sed tantũ calefacit. Et abluta quidẽ dicta est: ⁊ exiccatiua sine mordicatõne. Calx vero bullita cum oleis fit maturatiua. Calx fluxuq; sanguis abscindit. carnem additã corodit. ⁊ abluta ꝓsolidat: ignis adustioni confert. ¶ Cõstantinus. Calx est calida ⁊ sicca in quarto gradu: Que mixta sero et oleo pustulas et apostemata putrida habẽtes iuuat. vulneraq; et incisiones solidat. ¶ Razi in almazore. Calx calida est aduritq; ⁊ carnem supfluam corrodit fluxum sanguis cõstringit: q̃ cũ lauatur adustioni ignis cõfert. ¶ Actor. Porro de miraculo calcis dictus est supius vbi actum est de effectibus ignis. ¶ xi.

¶ De maltha et gipso ¶ Plinius vbi supra

MAltha est cũ e calce recẽti gleba efficitur: vino q; cõstringitur. Mox tũditur cũ ficu: et adipe suillo duplici linamento: que res oim tenacissima existit. duriciemq; lapidis añecdit. Quod autẽ maltha turatur oleo pfucat. ¶ Actor De maltha vero flagranti: q̃ est limus e stagno samosate vrbis. naturaliter emissus: dictũ est supius. vbi actũ est de ignis effectibus et corpibus terrenis semp ardentibus. ¶ Isidor⁹ vbi supra. Gypsum quoq; calci cognatũ est: cuius plura sunt genera. Omniũ aũt optimũ est lapis specularis: editicior signis gratissimus ⁊ coronis. ¶ Plin⁹ vbi supra Gypsum est res calci cognata pluraq; sunt genera ei⁹. Naz e lapide coquitur in syria. ⁊ tyrus e terra foditur ⁊ Cypro ⁊ per thebie sũma telluri. Qui coquitur lapis non esse debet alabastriti marmori dissimilis. hic est in syria durissimus quẽ ad id eligũt. coquũtq; fimo bubulo: vt vratur celerius. Omniũ aũt optimũ fieri cõpertũ est ex speculari lapide: squamãq; vitalem habere ex gipso madido statim vtendũ est: quia celerime cogit ⁊ siccatur. Tamẽ rursus tũditur: ⁊ in farinam resolui pariẽ. Gypsi huius in albariis sigillis edificior atq; coronis est gratissimus. Exemplũ illustre. C. peuleium augusti cesaris familiarẽ: in maxio stomachi dolore e gypso potu sibi morte cõscuisse. ¶ Auicenna. Gypsũ est lapis gipsi lamiosus albus. puus cui⁹ subtilitatis fit augmẽtatio cum aduritur. Est aũt frigid⁹ ⁊ sicc⁹: glutinatiuus ponitur sup partes fluxũ sanguinis patiẽtes. ⁊ cõstringit. quia in ipo est cum glutinatiõe virtus facies adherere. ⁊ in ipo est stipticitas cum viscositate. linitur ex eo frons aut coopitur et eo caput vt pileo ⁊ retinet fluxũ sanguinis ex naribus. ponitur ⁊ sup obtalmiam sanguinea. Est aũt ex sũma venenor⁹ prefocantiũ. ¶ xii.

¶ De thopho ¶ Isidorus vbi supra

THopbus est lapis edificiis inutilis: aptus fundamentis mortalitate ⁊ mollicie. Ex estu eñ ⁊ alitu maris fricatur: ⁊ ymbrib⁹ verberatur.

¶ Vitrubius vbi sup. Topbus est genus puluueris circa montem vesenũ. quod calce ⁊ cemento cõmixtum: nõ modo ceteris edificiis firmitates pstat. sed etiã moles in mari cõstructas sub aqua solidat. Quod ideo fieri vidꝛetur: quia sub his mõtibus et terre feruẽtes sunt ⁊ fõtes crebri qui nõ essent: si nõ ex sulphure in ymo aut ex bitumine aut ex alumine ardentes maximos ignes haberent. Itaq; ignes ⁊ flame vapor p̃ interuenia petrarum ⁊ ardens: terrã illam leuem efficit. Et vbi qui nascitur topbus: sine liquore existit. Cum ergo tres predicte res consimili ratione ignis vehementia formare: in vnã pueniret mixtionez. calida humoris tenuitas aggregata repente saciata: cõmunibus corpibus latenti calore cõsuescit. ⁊ vehementer ea coire efficit. celeriterq; vnam soliditatis virtutẽ pcipere: quã nec fluct⁹ nec vis aque pot dissoluere. Omnib⁹ ergo locis ⁊ regionib⁹: non eadem genera terre: nec lapides nascũtur. Sed non nulla terrena sunt: Alia sabulosa. Itemq; hic glareosa: alias locis arenosa. Quibusdã locis nõ sunt terrenoli mõtes Sed ignis p eius materie venas egredies: quod molle ac terrenũ est exurit. qõ aũt asperum relinquit ita: sicut in campania exusta terra fit cmis vel topbus. sic ⁊ tyria excocta materia efficitur carbũculus. ¶ xiii.

¶ De silice ¶ Isidorus vbi supra

SIlex est lapis dur⁹ sic dictus: eo q̃ ab eo ignis exiliat. ¶ Idem in libro. xvi. Ex genere silicũ optimi sunt nigri quibus dã in locis ac rubẽtes Albi quoq; contra vetustatem incorrupti: qui et in monumentis sculpti et incorrupti permanent: quibus nec ignis quidem nocet. Nam ex his etiam forme fiunt in quibus era fundun tur. Sed ⁊ viridis silex vehementer igni resistit: at nusq̃ copiosus est: ⁊ vbi inuenitur: lapis nõ saxũ est. pallidus aũt in cemẽto raro vtilis. Fluuiatilis vero silex semp veluti madens est: hũc estate exhiberi oportet. nec ante biennũ in structuris domor⁹ inseri. ¶ Plin⁹ vbi supr̃. Sunt in bononiensi parte ytalie breues maculosi cõpleru silices alligati: quor⁹ tñ apparet natura similis eis: qui puteis in hispania profunda altitudine effodiũtur. Nec nõ ex saxo inclusi sup terras inuentũtur. Extrabũturq; vl excidũtur: sed maiori pte fissili natura absoluti segmenti mõ: nũq̃ adhuc amplio res quinq; pedũ lõgitudine. hũorem hunc terre quidã autumant: cristalli modo glaciari: et in lapidem ꝓcrescere. hoc apparet manifeste: q̃ cũ forte in puteos decidere tales in ossibus eor⁹ apparent medulle: in eadem lapidis natura post vnã hyemẽ figurate. Inueitur et aliquis niger sed cãdidius natura. soles rigoresq; perpetiendi est aptus. Nec senescit si mõ iniuria non allit: cũ hoc incementis multor⁹ genez accidat. ¶ xiiii.

¶ De cote ¶ Isidorus libro xiiij.

COtis dicitur eo q̃ ferrũ ad incidendum acuat Cotis eñ grece mesio. Ex his alie aquarie sũt alie oleo indigent in acuendo. Sed oleo leniorẽ aqua acerrimã aciem reddũt ¶ Plin⁹ vbi supra inter operarios lapides: sunt qui ferro acuendo ꝓueniunt cotes. Multa sunt eor⁹ genera: Cretice duꝝ maximã laudem habuere. Secũdam laconice ex taygeto mõte: oleo indigentes vtreq;. Inter aquarias vero laus fuit maxima naxie. Mox armeniace. ex oleo et aqua pollent celeritate. Ex aqua arsinotice. Repte sunt et in ytalia: aciem acerrimo effectu aqua trahentes. Nec nõ ⁊ transalpes quas vocãt pseuices. alias pasternices. Quarta ratio cotium est hominis saliua. pficientiũ. que in tonstrinis officinis inutilis ẽ: fragili mollicie. Flaminitane ex hispania citeriore in eo genere sunt ꝓcipue. ¶ In libro de natura rerũ. Cote cultelli exacuũtur: et durior cos cultello molli cõperit exacuendo. mollior duro. vulgo ꝓstat fontes quosdã esse: qui ligna inuecta in lapidẽ subitam ꝓcipitant ꝓcurrunt: ex q; huiusmõi lapidib⁹ fiunt cotes optime. ¶ Auicenna. Lapis in quo acuitur. i. cos et⁹ fricatio sup mãmillam resticulũq; ponitur. vt nõ magnificentur: valet etiã apostematib⁹ mãmille calidis. ¶ xv

¶ De marmore marmorumq; generibus ¶ Isidorus libro. xvi.

MArmora dicũtur eximii lapides: qui maculis ⁊ coloribus ꝓmendãtur. Marmor autez grecus

sermo est:a viriditate dictus. Et ꝗuis post etiã alii colores inuenti sunt:nomẽ tamen prisciũ a viriditate retinuerũt. hoꝝ colores ⁊ genera innumerabilia. Nec omnia e rupibus excidũtur:sed multa pciosissimi generis sub terra sparsa sunt. ¶ Plinius vbi sup. Marmoꝝ genera coloresqꝫ non attinet in tanta noticia dicere:nec enumerare facile est in tãta multitudine. Quoto enim cuiqꝫ loco non suus marmor inuenitur. Et ñ celeberrimi dicta sunt generis in ambitu terrarꝫ cũ gentibus suis. Non omnia vero gignũtur in lapicidinis.sed multa et sub terris pciosissimi generis. Sicuti lacedemonii viri de cãcrisqꝫ hilarius. Sic ⁊ augusteũ ac deinde tyberiũ in egypto augusti ac tyberii ꝓmum ac principatu vtrũqꝫ reptum. Differentiaqꝫ coꝝ est ab ophite cũ illud sit serpentũ maculis simile:vnde ⁊ nomẽ accepit. Qõ hec maculas diuerso mõ colligũt:augustũ vndatim in vertices crispum. Tyberiũ sparsim ꝓuoluta canicie. Sunt et alia eius genera:de quib⁹ dicetur infra. ¶ XVI.

¶ De albastrite et alabãdico ¶ Isidorus vbi ñ

Labastrites est lapis cãdidus interstinctus varus coloribus.hũc cauant ad vasa vngẽtaria. Quoniã vngenta optime seruari dicitur incorrupta. Nascitur circa thebas egyptias:et damascuz syrie:ceteris cãdidioꝝ.pbatissimus vero in india. ¶ Plinius vbi sup. Alabastriten lapidem vocãt:quẽ ad vngẽtaria vasa cauant ꝛc. Idez ⁊ exustus emplastris ꝓuenit Nascitur circa thebas egipcias ⁊ damascuz sirie. Hic ceteris candidioꝝ.sed pbatissimus est in carmania mox in india:tam quidem et in syria atqꝫ in asia. vilissimus aũt ⁊ sine vllo cãdore i capadocia. Pzobãtur quãmaxime colozis melleꝝ in vertice maculosi:atqꝫ nõ transluci di.vicia sunt in his coꝝ.neus color cãdidus ⁊ quicqd vitro simile est. ¶ Blasiozides. Lapis alabastrites virtute laxatiuus est:Emollit deniqꝫ duricies. Stomachiqꝫ dolorem admixt⁹ cerato sedat. ¶ Isidor⁹ vbi sup. Alabandicus siue noie terre nuncupatur:purpure aspectu similis. Iste in oriente igne liquatur:et ad vsum vitri fũditur. ¶ Plinius vbi sup. Alabãdicus niger est:terre sue nomine dictus:q̃ ⁊ miletbi nascẽs. Ad purpuraz tñ magis aspectu declinante: Idemqꝫ liquatur igni ac funditur ad vsum vitri. ¶ Actor. Nota q̃ alabãdicus lapis ab ysidoro ponitur inter marmora:alabandina tñ ab arnoldo saxone inter gẽmas ponitur infra. ¶ XVII.

¶ De ophite ac purpurite vel porfirite et pario ¶ Plinius vbi supra.

Ophites vt dictũ ẽ.serpentũ maculis similitudinem habet.nec ex eo inueniuntur columne nisi pue.duo sunt eius genera: Molle scz candidũ nigricãs duz. Ambo capitis dolores adalligata scdare dicũtur. Et serpentũ ictus. Quidã etiã freneticis ac litargicis adalligari iubent cãdicantem. Porphirites etiã ex egipto rubet cãdidis interuenientibus punctis ¶ Isidorus vbi sup. Purpurites est ex egipto rubẽs candidis interuẽientib⁹ punctis. Nois ei⁹ causa quod rubeat vt purpura. Parius est lapis marmoꝝ⁹ eximi candoris. Hic apud parion insulã nascitur vnde et noiatur. Magnitudo eius est qua lances craterasqꝫ nõ excedat. vngũtis ⁊ ipe aptus est. ¶ XVIII.

¶ De caristeo et numidico ceterisque marmorum speciebus. ¶ Isidorus vbi supra.

Caristeũ viride optimũ est nomen suuz ab aspectu habens eo q̃ gratũ sit his qui gẽmas sculpunt. Eius ẽm viriditas reficit oculos. Numidicũ marmor numidia mittit:quod ad cotem succum dimittit croco simillem vnde ⁊ nomen accepit. Nõ crustis sed in massa:ꝛ in liminũ vsum aptuz. Tessrian a colore cineris appellatur:cuius alligatio contra serpẽtes laudatur. ¶ Plinius vbi sup. Inuenit ⁊ egiptus ⁊ syria et etbiopia lapidem quẽ vocant basalten. ferreiqꝫ coloris atqꝫ duricie. vnde et ei nomẽ dedit. Nũq̃ vero maior repertus est:q̃ in templo pacis ab imperatore vespasiano augusto dicatus. Nec absimilis ei narratur i thebis delubris serapis. vt putãt statue dicatus memnonis quez quotidião solis ortu cõtactũ:radiis crepare dicũt Onychidem etiã cuz in arabia mõtibus: nec vsq̃ alibi nasci:putauere nostri veteres. Sed i germania potatorus inde vasis primũ factis:deinde lectoꝝ pedibus: ac sellis que cornelius nepos tradit magno fuisse miraculo:cũ publius lentulus aphoras et vrceos magnitudie cadoꝝ ostendisset ex eo. ¶ XIX.

¶ De lapidib⁹ insignioꝝ⁹ et ꝓio ō magnete

HMarmoribus digredienti ad reliquoꝝ lapidũ insignes naturas.quis dubitat i ꝓmis magnetem occurrere.quid cñ mirabili⁹: aut qua parte nature maior improbitas dederat vocez saxis respõdentem boĩ imo vere et obloq̃ntẽ. Quid lapidis rigore pigri⁹. Quid cñ duricia ferri pugnacius .sz cedit et patitur mozes:trabiq̃ nãqꝫ a lapide magnete. Illaqꝫ materia rerũ omniũ domitrix ad inane.nescio quid curzit: atqꝫ vt ꝓpius venit assistit.ac tenetur.et complexu beret. Sideritin ob hoc alio nomine appellãt. Quidã beradeon. Appellatus aũt est magnes ab inuẽtore. vt auꝝ est Nicander in india reptus. Nam ⁊ passim inuenitur.vtin hispania quoqꝫ.huius genera quinqꝫ sotacus demõstrat.scz etbiopium ⁊ magnesiacum e macedonia Terciũ in echio bobecie.Quartũ circa troadez alexandrie.Quintũ in magnesia asie. Differentia ꝓma mas sit an femina ꝓxima in colore. Nã qui reputantur i magnesia ⁊ macedonia.ruffi sunt ⁊ nigri. Boeci⁹ vero plus habet ruffi colozis:q̃ nigri . Qui troade venit: niger est ac feici sexus: Ideo sine viribus deterzimus in magnesia cãdidus neqꝫ attrahens ferruz simliterqꝫ pumici. Etbiopicis laus sũma datur:ponduserqꝫ argento rependitur. ¶ Isidorus vbi sup. Magnes est lapis indic⁹:ab inuentore vocatus. Fuit aũt in india ꝓmum reptus:claruis crepidaꝝ baculiqꝫ cuspidi berens.cũ idez magnes armenta pasceret:postea passim est inuentus. Est aurẽ colore ferrugineus. Sed ꝓbatur cum ferro adiectus fecerit raptum:vnde ⁊ cũ vulgus ferrũ viuũ appellat:liq̃rem quoqꝫ vitri vt ferrũ.trahere creditur. Omnis aũt magnes tanto melioꝝ est.quãto magis cerulcus. ¶ Aristotiles in libro de lapidibus. Lapis magnes ferrũ trahit:⁊ ferrum obediens est huic lapidi ꝓ virtutem occultam: que inest illi:ipm mouet ad se ꝓ omnia corpa soli da:sicut ꝑ aera.⁊ vno quidez ipius angulo trahit ferꝝ ex oppolito aũt angulo fugat ipm. Angulus quidez eius:cui virt⁹ est attrahendi ferrũ:est ad zaron.i. septentrionem. Angulus aũt oppositus ad afon.i. meridiem Itaqꝫ ꝓtractatem habet magnes:q̃ si apprimes ei ferrum ad angulũ ipius:qui zaron.i.septemtrionem respicit:ad septemtrionem se cõuertit. Si vero ad angulum oppositũ ferrũ admoueris:ad afon.i.meridiem se mouebit. Q⁹ si huic ferro ferruz aliud aproximaueris ipm de magnete ad se trahit.hoc ⁊ lapis adamas facit:naturã qꝫ condemnat magnetis. ¶ XX

¶ De miraculo magnetis i ferri attractione. Augustinus de ciuitate dei xxi. libro

Magnetem lapidem nouimus esse mirabilez ferri raptorem.Quod cũ ꝓmum vidi vehementer exhorrui. Quippe cernebã a lapide ferreũ annulum raptũ atqꝫ suspensum.demqꝫ tanq̃ ferro quod rapuerat:vim suam dedisse ꝓmunemqꝫ fecisse. Idez annulus alteri ad motus est: eũdemqꝫ suspendit. Sic accesit et tercius et quartus: Jamqꝫ sibi ꝓ mutua circulis nexis:nõ implicatoꝝ intrinsecus:sed adherentiũ extrinsec⁹:quasi catbena pependerat anuloꝝ. Quis istã vim lapidis nõ stuperet:que illi nõ solum inerat: sed etiam per tot suspensa transibat.et inuisibilibus ea vinculis

subligabat. Sed multo mirabilius est: qđ a fratre meo et coepiscopo severo milleuitano de isto lapide compertū scripsim nāq; vidisse narrauit: quemadmodū lucanari? quondā comes africe: cū apud eū pernoctaretur: episcop? eiusdem ptulerit lapidem: et eū temperit sub argento: ferrūq; sup argentuz posuerit. Deinde sicut subter mouebat manū: qua lapidem tenebat: Itaq; ferrū desup mouebatur. atq; argento medio nichilq; patiente celerrimo cursu ac recursu infra lapis ab homine: sup ferrū rapiebatur a lapide. dixi q ipe cōspexi: dixi q ab aliis audiui: cui tanq ipe viderim credidi. Quid etiā de isto magnete legerim dicā quādo iuxta eum adamas ponit ferrū non rapit. Et si iam rapuerat: vbi ei appiquauerit mox remittit. Ex hoc aūt q magnes ferrū attrahit: tam mirifica fiunt arte mechanica: vt ea q̄ nesciāt opinentur esse diuina. vnde factū est q in quodam templo lapidibus magnetibus in solo z in camera proportione magnitudinis politis: simulacrū ferreū aeris illius medio inter vtrūq; lapidem quasi numis potestate penderet. quale aliquid etiā in lucerna veneris de lapide abesto ab artifice fieri potuit. quod gēriles mirarērur. In quo lapide mirū est: q cū ignem nullū habeat ꝓprium: accepto tñ: sic ardet alieno: vt extīgui nō possit. sic ergo z in magnete: quod nescio qua inuisibili sorbitione ferrū pulam nō mouet: z ferrū rapit. .xxi.

De virtute ipsi? in medicīa Diascorides.

Magnes gignitur circa litus occeani: apud troglodytas magnas hūs virtutes. z vel vt spiritū in attrahendo ferrū: fures intrātes domū vt p̄ciosa deripiāt: intra quatuor angulos domus carbones ardentes ponūt: z lapidē minute pōtum supinetūr. sicq; mentes z oculos eoz qui assunt: auertunt: vt tumore fugiāt: putātes sup se ruere domū. Habz aūt vires purgatorias. z ob hoc ydropicis cuz mulsa datus: grossitudinem deducit: z omnes humores p̄ venerez minuit. Tritus etiā z suꝑaspersus vbusta sanat. Constantinus in libro gradū: Magnes in ripa maris indie reperitur. cuius natura calida est z sicca in tercio gradu. Dicit etiā galienus in libro de lapidibus: q̄ naute nauem ferreos clauos hūtem: illuc nō audent ducere. Nec vllum ferri artificiū in ea habere. Nam cū illis mōtanis appropinquāte: omnes claui z quicq̄d ferri in ea habetur a mōtanis attrahūtur sua ꝓprietate. Hic lapis potui datus: optimū est ei qui de ferro toxicato vulneratus est. Et eis qui infirmātur de ferrugie cathaplasmatib? vel emplastris ꝓmixtus: valet ad sagittā vel gladiū extrahendū de vulnere. Ruffus dixit eūdem lapidez melancolicos ꝓfortare: timorem z suspitionē eis aufferre.

Platearius vbi sup̄. Magnes est calidus z siccus i tercio gradu: valet pcipue vulneratis: q̄ ferrū attrahit puluis etiā eius datus in succo feniculi: valz ꝓtra ydropisim z splenē z alopeciā. Attrahit cñ flegma z melancoliā. Auicēna vbi supra. Magnes cū aduritur fit emathites: z virtus ei? sicut virtus illius. Melius é niger imbibitus rubedine. purus aūt absterssuus z mūdificatiuus. Plin? vbi supra. In quadā ethiopie ꝑuincie inuenitur emathites: magnes sāguinei coloris: tāgentemq; reddēs: si teratur. sed z etiā crocū. At i attrahendo ferrū: nō est natura eadem emathyti q̄ magneti. Omnes aūt hi medicamēta oculoz ad suā quoq; portionem pellunt: matricēq; ꝓfluuia sistūt sanāt z adusta cremati ac triti. .xxii.

De gagate. Ysidorus vbi s.

Gagates ꝓmū i sicilia inuētus est: Gagatis fluminis fluuio reiectus: vnde z noiatus. licet in britānia sit plurim?. Est aūt niger plan? lenis z ardens igni admotus ficticia in eo scripta nō delētur. Incensus serpentes fugat: demoniacos pdit virginitatem deꝑhendit. Mirū quod aqua accēditur oleo extinguitur. Plin? vbi sup̄. Gagates lapis nomen habet loci z amnis: habet cñ nomen gagatis licie. Aiunt et leucocolla expelli mari: atq; infra duodecī stadia colligi. Est aūt pumicosus. nō multū a ligno differēs: planus lenis: frangibilis: odore si teritur grauis. Naz trit? odorem sulphureū reddit. Ex vino decoctus medetur dentibus. Solin?. Gagates calefactus applicata detinet. Arnoldus vbi sup̄. Gagates lapis alius est glaucus alius niger: z est lenissim?: p attritionem calefactus paleas attrahit. z facile cōbustibilis existit. ydropicis cōfert. firmat dentes. valet cōtra ventris subuersionez et fātasmata. eiusq; suffumigatio reddit mēstrua. Aqua ex hoc lapide bibita. si bibens est virgo non vrinabit. Si aūt virgo nō est vrinabit. sicq; virginitas in eo exꝑitur. Et etiā contra laborē ꝑturientis auxiliatur. Ex libro de natura rer̄. Gagates lapis niger est ac lucid?: caducis. pdest accessus. Demones quoq; fugat. aut si p os hominis obsessi loquātur. fumus eos tacere cogit. Idem stomachū euersum juuat. Et aq̄ in qua tridui iacuerit: cito ꝑtum liberat. Ipa quoq; aqua si a puella potetur: an virgo sit deꝑhenditur. Nam si virgo é immota manet. si corrupta incōtinenti mingit. Idē lapis demonibus z incātationibus resistit serpentes fugat. vnde z aquila ponit eum in nido suo contra serpentes. Sergius tñ dicit. q̄ hoc facit vt calorem suū circa ova tempet. Idem quoq; calefactus ꝓfricatione paleas attrahit ad se: z corticez granoz tritici. Auicenna vbi sup̄. Gagates est lapis lenis: habens odorē asphalti: cōfert podagre. z suffocationi matricis. q̄s suffumigatur ex ipo. epylenticis cōfert. fumus ei? effugat vermes venenosos. Diascorides. Gagates melioz est ille: q̄ facile igne exarserit z odorem habz asphalti. hic aqua solutus dentes mobiles ꝓfirmat: ad rigores pcordioz ac dolores z cuersiones facit. Incensus serpentes fugat: et epylenticos pdit. Incēditur aūt z in aqua mittitur: z ꝑturienti de eadem aqua p̄ triduū potui datur. demonibus z omnib? maleficiis resistit. virginitatez deꝑhendit. .xxiii.

De ethite Ysidorus vbi supra

Ethites reperitur in nidis aquilaz. aūt inuenitur binos: marem ac feminaz. Nec sine his aquilas parere. Noz aūt mascul? est dur?: similis galle subrutilus. femine? vero pusillus ac mollis. Alligati pectus celeritatem facit. Aliquid etiā vulue excidunt: nisi cito ꝑturientib? auferātur. Plinius vbi sup̄. Ethites magnā habet famā argumento nois. Aiunt binos inueniri: marem z femmā. Genera eoz quatuor. In affrica nascentem pusillū ac mollem: antra se velut albam argillā habentē: suauem candidāq; ipm̄ friabilem quē feminei sexus putant. Marem q̄ nascitur in arabia: duro galle simile. vel subrutilū: habentem in alio duriciez lapideam. Tercius inuenitur in cypro: colore similis cisdē in affrica nascentib?. amplioz tñ atq; dilatat?. Ceteris cñ quasi globosa facies. arenā iocūdam: et lapillos in alio habet. Ipe vero tam mollis: vt fricetur etiaz digitis. Quarti generis est taphiusi? nascens iuxta leucadē vbi est mons thophius: qui dextra locatus est ad leucadem nauigātibus. Inuenitur aūt in flumnib? candidus ac rubicūdus: hunc est in alio lapis: q̄ vocatur callimus. nec quicquā teneriusꝰ. Omnes grauidis adalligari mulieribus vel quadrupedibus: pelliculis sacrificati veteri animalū cōtinent partus: nō nisi ꝑturiant remouendi: alioquin vulue excidū fit. Sed nisi ꝑturientibus auferatur: omnino nō pariunt. Aristotiles vbi sup̄: Lapis ethites suspensus sup cubitum eius: qui habet epylensiam: phibet eam et impgnate iuuat ꝑtum. Arnoldus de saꝛoma in libro de virtutibus lapidū. Ethites lapis est punicei coloris: qui reperitur in aquile nidis. aut in ꝓfluuia aut in litoribus occeani. hic alium lapidem ꝓtinet

et in sinistro suspensus lacerto: prægnantibus confert, casum caducorum prohibet. Contra eriaz abortum et laborem prægnātis valet. Si de venen fraude aliquis in spectus est. hic lapis sub cius cibo suppositus ipsiz de glutire prohibet: si reus est. Si vero lapidē a cibo ipo is traxeris: mox cūdem cibuz deglutiet. ¶ Ex libro de natura rer. Aquila i nido lapidem habet erbitem: qui velut prægnans fetū primet intus lapidē minutū sonantē et hunc cōtra calorez nimiū quē habet aquila: naturaliter incubans in nido: ne scz depereāt oua decocta calore nimio. Huic cuiz lapidi calor ignis nocere nequit. ¶ Philiolog? Erbites facillime igne vicio accenditur Sunt autem bini masculus z femina. Hec solū aquilis ad pariendū oua, pstt sz etiā prægnantib? adalligari celeritatem prius efficiunt. .XXIIII.

¶ De pirite. ¶ Isidorus.

Pyrites lapis persicus est fulu?: similās aeris ōlitatem. sic dictus: eo q insit illi ignis plurim?. Siquidem facile scintillas emittit. hic tenentis manum: si vehemētius pmatur: adurit ¶ Plinius vbi sup. Corallium lapidem pyritem vocant aliqui: eo q ignis plurimus insit ei. Sed est etiā alius pyrites eris similitudine: quem reperiri volūt in cypro. Et in metallis q sūt circa acamantā vnū argenteo colore: alterū aureo Coquuntur varie ab aliis itez tercioz in melle: donec liquor cōsumatur. Ab aliis vero prima pus: deide mel le. ac postmodū vt eos lauātur. vsus cox in medicina est excalefacere: siccare humorez: extenuare: duriciasqz minias mollire. vtūq z crudis z tulis ad strumas atqz furūculos. Pyritax etiaz aliqui genus vnū faciunt pluri mū habens ignis: quos vivos appellam?. Et pondero sissimi sunt: hi castroz exploratoribus maxime necessarii sūt: qui clauo vel altero percussi scintillas eūt. que scz sulphure: vel fungis aridis: aut foliis excepte: dicto celerius ignem trahunt ¶ Diascorides. Lapis pyrites eligendus est: colorem eraminis habēs. huic crudo et coto virtus stiptica et fermantica. caligines oculoū purgat: duriem mollit. diafozelim et digestiones facit. addita relina carnes pequat. lapis iste cōbustus a multis frigides dicitur. .XXV.

¶ De phrigio et phingite. ¶ Isidorus.

Phrigius a loco dicitur eo q in frigia nascitur colore pallidus mediocriter ḡuis gleba pumicosa. vritur ante vino pfusus: flatusqz follibus donec rubescat. Rursusqz dulci vino extinguitur tribus vicibus: tingendis vestib? tantuz vtilis ¶ Diascorides. Phrigius lapis tres habet species. vna est metallica: q in cypro nascitur et de pfūdo ascendit lacu: que z terze nota est. z post hoc sole siccatur. Hec in medio posita sacramento circūtur et cōburitur. Altera species est feraminis habens gustum eri usto simlez. Tercia vero sic colligitur. Lapis pirites colligitur: et in fornace positus vt calx comburitur: q diu colorem sanguineū facit et collectus reponitur: ac defriges appellatur. vtilis est ille qui gusto stipticus est: eris usti similem sapozem habens. et liquam fortius velut alumē deliccans. vnde si cōburitur, p defrige venditur. Defrigi quidē virt? stiptica est: purgatoria et i modū nitri refrigeratoria. Crescentes supflue carnes vulneribus equat. ad cicatricem ducit ad fluores oculoruz vtilis est. vulnera maligna et pascētia curat. apostemata spergit. Ceraqz et relina ad dictis omnia supdicta facere potest. ¶ Isidorus. Phingites alias phengites capadocie lapis est: duricia marmore?: candidus atqz translucens Ex quo quōdā templū a quodā rege structū est: foribz aureis: quibus clausis intus diuturna claritas erat. ¶ Plinius vbi sup. In capadocia repertus est lapis phingites: sub nerone pcipe ex argumento sic appellat?: quoniaz cādido et trās lucenti fulue incidebant vene. hic eidem cōstruxit fortu ne: quā sciam appellant. Servio rege sacratā: aurea domo pplexus. Quāobrem z foribus optis: erat interdiu ibi claritas diurna. haud alio speculariū mō transp̄ lucida luce non transmilla. .XXVI.

De samio et sarcofago et ostracite ¶ Isidorus

Samus a samo insula vbi reperitur vocatus est z gravis z cādidus: ad poliendū aux vtilis. potatus vertigines sedat. Mentesqz cōmotas restituit adalligat? vero primet partus. ¶ Plinius vbi supra. Samius lapis auro poliendo ē vtilis. In medicīa quoqz vtilis est. oculoz vlcerib?. cum lacte contra veteres lacrimationes. pdest. Etiā cōtra stomachi vicia potus. Quidā et morbis comicialibus vtiliter putāt cuz dari. z ad vrine difficultates aceto misceri. pbatur aūt gravitate atqz candore. ¶ Isidorus. Sarcofag? lapis est: dictus eo q corpa defunctoz in eo conduta: infra q̄ draginta dies dentib? exceptis p̄sumūtur. Sarcos eīm grece carcha dicitur: fagos p̄medere. vestes quoqz z calciamenta mortuis illata lapidea fieri mutiamus autoz affirmat. Nascitur aūt in troade fissiliqz vena scinditur ¶ Plinius vbi sup. In asya troadis fissili vena scindi tur sarcofag? lapis. Mucian? autoz est: specula quoqz strigiles ac vestes z calciamēta mortuis illata fieri lapidea. Sunt z ciusdez generis in oriente sara: que etiā vicentib? adalligata erodunt corpa et mitior est seruādis corpibus nec absumēdis. chemites eboze simillimus: in quo dartum conditū ferunt. ¶ Plin? vbi sup. Ostracite teste similitudinē habent. vsus cox est ad cutez lenigandā p pumice. poti quoqz sanguinē sistunt. Et illiti cum melle vlcera: doloresqz māme resanāt. .XXVII.

¶ De abeston et amiantho et catochite ac mēsite. ¶ Isidorus.

Hebeston arcbadie lapis ferrei coloris: ab igne nomen accepit: eo q semel accens? nūquā extinguitur. de quo lapide mechanicus aliqd ars humana molita est: quod gētiles capti sacrilegio mirātur. Aiunt eīm in templo quodā fuisse veneris phanū. Ibiqz cā delabrū z in eo lucernā sub diuo sic ardentē: vt illā nulla tempestas null? ymber extingueret. ¶ Plinius vbi sup. Amiantus alumine similis. nichil igne depdit. omnibus veneficiis z priuatim magoz resistit ¶ Solinus catochites est lapis i agro corsicano maior ceteris: quo ad ornatū destinatur. Nec tam gēma q̄ cautes. hic impositas man? detinet. Ita se iunctis corpib? adnectēs. vt cū ipo bereant quib? tangitur: sed inest ei vellus et de glutino lentiore nescio quid pariat gūmi. ¶ Isidor? Mēphites a loco egipti vocat? gēmantis nature est. britus atqz in his que vrenda et secāda sunt: ex aceto illinitus: ita obtupescere facit corpus: vt non sentiat cruciatum. .XXVIII.

¶ De androdamantho et de quibusdaz aliis Isidorus vbi supra.

Hadrodamāt? est colore niger: pondere et duricia insignis. vnde z nomen traxit. pcipuus aūt in affrica invenitur. Argentū vel es in se trahere dicitur. Attritus vt emathites in colorem sanguis redigitur. ¶ Syrius a syria vbi reperitur appellatur. b integer fluctuare traditur: p̄minutus mergi. ¶ Philosophus. Therobolem lapides sunt igniferi in quodam monte orientis. Masculus z femina: qui quādo longe sunt ab invicez: ignis ab eis nō accenditur. Cum aūt casu aliquo appropinquaverit femina masculo. statim accenditur in eis ignis. Ita vt ardeant oīa que circa mōtem illum sunt ¶ Plinius vbi sup. Geoden ex argumento appellant quia cōplexus est terrā. vtilissimus est oculoz medicamentis. Premqz māmarum ac testiculoz vitiis. ¶ Arabus est lapis eboi similis. qui cremat? ac comodatur dentifricijs: p̄uatim emorroidas sanat cum lauugine lintheoz eisdem linteolis insuper impositus.

Celinus lapis dulcem emittit succū: atq; mellicum
Tusus ac cere mixtus eruptionibus prouite: maculisq;
corporis medetur. et fauciū exulcerationi. Epinictidas
quoq; tollit: ⁊ vulvaꝝ dolores impositꝰ velleri. Spō
gie lapides inueniūtur in spongijs: ⁊ sunt natiui. Qui
dam eos cysteolithos vocāt: qm̄ in vino poti vesice me
dentur. Et calculos rumpunt. Chameleon lapide
alius mons in ethiopia gignit: qui omne ferum abigit
⁊ respuit. porro in aliis atq; aliis lapidum generibus
Sunt qui ⁊ lunā non tolerent et qui vetustate rubiginē
trahant. colorem ve candidū oleo mutēt. XXIX.

De gēmis et earum virtutib⁹ Isidorus.

Emme dicūtur eo q̄ instar gēmi trāslucent
Nam que nō trāslucent gemme cece appellan
tur. eo q̄ densitate sua obscurātur. Multus ve
ro decorem auro tribuūt gēme. colorꝫ venustate. Lapi
des aūt p̄ciosi dicūtur: quia care valent. Vel quia rari
sunt. qm̄ omne quod rar⁹ est: p̄ciosum vocatur. Ex li
bro de natura rer⁹. Gēmaꝝ virtus magna est: ⁊ vix ha
beant nisi a deo homini icomptum est. Nam omnis vir
tus a deo fit: In herbis quidē est mediāte opatione na
ture: vtpote que naturaliter calide sunt aut frigide. Jō
q; ꝓpetunt medicine. que scꝫ p cōtraria fit. horꝫ aūt nul
lum in lapidibus est: vt scꝫ excessus caliditatis: aut fri
giditatis in aliquo lapidū denotetur. Constat ergo q;
sine vllo medio indidit virtutē omnipotens. cuiq; volū
tatis sue virtutē ⁊ potentiā tribuit: p̄ro ratione nature.
De his ār dicit augustin⁹. q; p has etiā demōes alliciū
tur. Unde ⁊ salomon inclusisse demones sub gēmis et i
anulis legitur. Sed sicut in peccato primi hominis oīs
creatura corrupta est. Sic etiā i ipis virtutes que post
peccatū in eis remanserāt p attractum ⁊ vsum immūdo:
rum ⁊ impioꝝ hominū: p̄cipui et lapides corrūpuntur.
Sed sanctificatione ꝑsecrationis ad virtutū efficacias
repantur. Ex lapidario. Occultas aūt lapidum cog
noscere vires: quaꝝ causa latens: effectꝰ dat manifestos
Egregiuꝫ quidē volumus rarūq; videri: scꝫ his solers
medicoꝝ cura iuuatur auxilio lapidū morbos expellere
docta. Nec nimis inde dari reliquaꝝ ꝓmoda rerum: au
toꝝ phibent: quibus hec pfecta ferūtur. Nec dubium
cuiq; debet fallum ve videri. Quin sit sua virtus diui
nitus insita gemmis. Hieronimus sup̄ hieremiā: de
natura vero lapidū siue gēmaꝝ: ⁊ grecoꝝ plurimi et la
tinoꝝ scripserunt. E quibus sancte memorie epūs epꝫ
phanius vnus fuit. qui nobis ingenii ⁊ eruditionis sue
volumē insigne reliquit. plinius quoq; secundus oratoꝝ
⁊ pbus extitit. qui etiā in ope pulcerrio naturalis histo
rie librū triceſimumseptimū q̄ et extremꝰ est. Lapidum
atq; gēmaꝝ disputatione cōpleuit. XXX.

De gēmarum generibus atq; coloribus Isidorus vbi supra.

Emmaꝝ aūt innumerabilia genera esse tradū
tur. quaꝝ etiā colores diuersi sunt. Nā alii sūt
virides: vt smaragdus: p̄asius: crosoberillus
crosopr⁹asius: Et iaspis: Topasius: callaicus: melochi
tes: Elyctropia: Dagda: Mirrites: Aromatites: Coal
pides. Alie vero rubee: vt corallus: Onix: Sardonix:
Ematites: Succinus: ligurius: Alie purpuree. vt ame
thistus: Saphirus iacinctus celidoniꝰ: cyanea Alie quo
q; candide. vt margarita: pedorus: asterites galactites
galacies: silenites: cimedia: Epymelas. Alie vero nigre
vt achates. Ablictos: Egicilla: media: vegetana: Bari
prhos: Meramelas: veneris crinis: pyritis: Byonisia
Porro alie sūt varie vt pantrus: olca: Mitridax: oppa
lus: pōtica: Murrina: Exacōtalicus. Alie vero cristal
line: vt cristallus: Adamas: Galatias: Ceraunꝰ: Iris
Astreon: Electria: Enidros: Carbūculus: Antracites
Bandasirus: Lichinus: Alabādina: carcedonia: dracō
tides: crysoptasiꝰ: Ermisciō: Hēgites: Pyrrites: Que
dam autem auree: vt crysopis: crysolitus: crysselectros:
Amocrisus: crisolamsis: leocrisus: crisocolla: Multus
vero sicut iam dictū est sup̄ decorem auro tribuūt gem
me: colorꝫ venustate. XXXI.

De luxuria hoīm in gemmarum preciis et aspectibus. Plinius libro xxxvij.

Eniq; in artum coacta rerū nature maiestas:
nulla sui ꝑte mirabilior apparet hominibus: q̄
circa gēmas. Tantū varietati coloribus ac ma
terie decori tribuunt. Violare quoq; signis gēmas ne
phas ducunt. Aliquas vero arbitrātur extra būarum
opum taxationem ac p̄cia. Ita vt plerisq; ad summā ab
solutāq; rerū nature ꝓemptionem: satis sit vna aliq;
gēma. policrates ipe fatebatur q̄ felix esset. satisq; pia
menti si in vni⁹ gēme volūtario damno veteretur: Si cū
fortune volubilitate paria faceret. planeq; ab inuidia
eius abūde redimi se putaret. si hoc vnū doluisset. Assi
duo ergo gaudio luxus eo a naufragio puectus: anulum
merit in altum. At illū piscis ex nimia magnitudine re
gi natus esce vice raptum. vt faceret ostentū: in culina
dñi: rursus fortune insidiātis manui reddidit. hanc ve
ro gēmam constat fuisse sardonicem: post hūc anulū re
gia fama exstitit de gēma pirrhi: qui aduersꝰ romanos
bellum gestabat. Achatē enim habuisse traditur: in qua
nomen muse ⁊ apollo cythara teneus nō arte sed spōte
nature spectarētur. ita discurrētibus maculis: vt musis
quoq; darentur insignia singulis⁹. pompeius tercio tri
umpho: quē de pyrathis: asia: ponto: gentibusq; ac ge
nibus egit. alucū cum tesseris ludorium e gēmis duabus
lacum pedes tres longū quatuoꝝ transdurit. In eo fuit
aurea luna: pondo triginta miliū triclinares lecti: tres.
vasa ex auro ⁊ gēmis abacoꝝ: nouem. Signa vero au
rea: tria. Minerue matris ⁊ apollinis coronas ex mar
garitis: triginta tres. Monilē quoq; aureū quadratuꝫ
cum ceruis: ac leonibus ⁊ pomis omnis generis circū
datum vite aurea. Museū ex margaritis. In cui⁹ fasti
gio erat horologiū. Cetera triumphi eius q̄ verissime
subticiā. Sed honore id reciduo: seuentate scꝫ victa et
veriore luxuria: quā triūpho. profecto inter illos viros
cognomen magni durasset: si sic e margaritis triūpha
sses magne: re tam ꝑdiga feminisq; rapta. quā habere
gereregq; fas nō sit. Tolerabiliorē tñ fecit causam gai
principis: q̄ sup̄ cetera muliebria: oculos e margaritis
induebat. Neroniq; principis qui sceptra persones bi
strionū et cubilia viatoria vniomb⁹ consternebat
XXXII.

De quarundam carū denominationibus et effectibus. Isidorus vbi supra.

Sunt aūt gēmaꝝ quedā genera ex metalloꝝ vl
lapidus specie cognoiata: vt crisopis qm̄ aur
tantū esse videtur. Leocrisus colore aureo inter
uenīte candida vena. Crisselectros auro similis: sed in
colorem vergens electri. Calcites coloris erei. Ethiopi
cus ferrei. Zunilamici⁹: similis marmori. Arabica cho
ri. Sunt ⁊ quedā caꝝ genera ab aialibus cognomiata.
Nam ethites: vipeas exprimit maculas. carcine eet cā
cri maritimi colore. Scorpriꝰ colore effigieq; scorpionē
refert: vnde ⁊ noiatur. Myrmicites formice reptātis ef
figiem imitantur. Laos similis est pauoni. Hieracites
accipitris coloris. Etithes aquile. Egopt alinus capno
similis est oculo. Licopt alinus est coloꝝ quatuor: ex ru
tilo sanguineū: In medio nigrū: candido cingens: vt lu
poꝝ imitetur oculos. Meconites exprimit papauer. Mi
ti sunt aūt ⁊ mirabiles gēmaꝝ effectus in medicinis et
variis vsib⁹. Sunt ⁊ quedā caꝝ quibus gentiles in qui
busdam vtūtur superstitionibus. Nā hyparea suffita om
nes bestias euocari tradunt. Anācitide in nigromācia
demonū ymagies euocare dicūt. Dynocitide vmbras
inferoꝝ euocatas: teneri aiūt. Celonites oculꝰ est indice

testudinis varius atq; purpureus. quo magi lingue im posito futura pnūciare fingūtur. Broma a capite te studinū e tomtribus putatur cadere. Jerusq; fulminis restinguere. Hyema quoq; lapis in oculis biene bestie inuenitur. si subditus fuerit bois lingue futura dicūt eū pcinere. Sz cozallius tempestati z grādini resistere fer tur. pontica quoq; gēma dicūtur interrogare demones ac fugare. ¶ xxxiii.

¶ De quarūdam adulteratōne ac meliorum electione ¶ Idem

In quibusdā vero gēmaz generib⁹. magna dif ficultas ē a fallis vera discernere. Quippe cū mutētum sit. ex vero genere alterius. in alia fal sa traducere vt sardonices e ceraunis glutinātur gem mis. ita vt depbendi nō possint. fingūt em eas ex diuer so genere. nigro cādido niueoq; colore. Naz z p lapide pciosissimo smaragdo. quidā vitrū arte inficiūt. z fallit oculos subdole quedā falsa viriditas: dum nō est qui p bat simulatū z arguat. Sic z alia. alio atq; alio modo. Nec est sine fraude vlla vita mortalitū. ¶ Plinius vbi supza. Inuentū est ex veris gēmis fieri traductionem i falsas alteri⁹ generis. Sardonices e ceraunis glutinā tur gēmis aliunde nigro: aliūde candido: aliūde niuo. sumptis ossibus in suo genere. pbatissimis. ita vt fieri nō possit artis deprebēsio. Quinimo extāt etiā autoruz mentarii: quos nō equidē demōstrari: quib⁹ modis ex cristallo tingātur smaragdi. alieq; trāslucentes gēme. Sardonijs e sarda. z ité ex aliis cetere. Nec vlla fraus vite est lucrosior. Nos aūt ecōtra rationē deprebēden di falsas demōstremus. cum etiā luxurīā aduers⁹ frau des munari deceat. pter illa que in pzincipalibus quibus qs generis puatim dicemus. Trāslucentes matutino p bari censent aut si necesse est in quartā horaz postea ve tant. Experimenta vero plurib⁹ modis cōstant: pmū qui dem pōdere si grauiores sentiūtur. post bec corpe: ficti cis pustule in profūdo apparēt. scabricia in cute. In ca pillamento frigoris incōstantia: priusq; ad oculos pue niat: desinēs intor. ficticie etiā scarificationis candican tiā fugiūt. Letez caue extubezātes: qz videtur equali bus viliores: figura maxime pbatur oblonga. deinde que vocatur lēticula. postea clipeidos et rotūda. Angu losis vero mima est gratia. ¶ xxxiii.

¶ De quarundam virtutibus attractiuis.

Aristotiles in libro de lapidibus

Inter lapides atq; gēmas quedā babent diuer sas virtutes attractiuas. Nam. verbi gratia. carzabre lapis attrabit paleā: z nō est ei opera tio: donec teratur multū. Adamas ferz attrabit z mag neti surzipit. Species vero magnetis multe sunt. Et i attrabendi virtute diuerse sunt. Ex bis em est que colli git auz diuersa quidez ab illa: que colligit argentum. Est etiā que colligit es: z que colligit plūbuz. Alia ḡq colligit carnez. alia os. alia pilos. alia vero aquas z pis ces. Zbar. i. ferzo quādo cocquātur virtutes: que sunt in magnete: pendebit corpus in aere. Ignis quoq; sul pburis ad se ferzuz z lapides trabit: eosq; adurit. Mo dica vero est eius opatio in lignis. z alia re multū subti li. Napta quoq; alba ignem trabit. Est etiaz inter lapi dum species lapis olearu noiatus: qui trabit ad se oleū z lapis acetī: qui trabit ad se vinū. Et spuma ei⁹: ad se spumā trabit. Eius quoq; fex: fecem attrabit. Sic auté trabūt: z trabūtur bec omnia. Tanq; bis ullus sapor sit optimus: aut odor: aut aīma. ¶ Arnoldus de natura la pidum. Itaq; in lapidib⁹ est pprietas. aliqua: que nulli complexioni est attributa. Sed cū pma simplicia mixta sint ex eis: virtus fit vna. sicut i magnete virtus attra ctiua. qui z ferz ex vno attrabit angulo: z fugat ex alio Sic z virtutes specifice diuersi generis sunt lapidib⁹: varie singulis coz attribute. ¶ xxxv.

¶ De quarundam sigillis ¶ Item in libro de sigillis lapidum

Dicitur si in quibusdam lapidibus inueneris ari etem: vel leonem: vel sagittariū: insculptuz. La pides illi sunt ignei z orientales liberātq; sepe ferētes se a febribus quotidianis: z ydropisi. Eosq; red dunt facūdos et ingeniosos. Si inueneris aūt in aliqui bus gemminos: libraz aquarum: bi calidi sunt aerei et occidentales liberantq; a febribus: z a palsi se ferētes pozro in quibus inueneris cancrū vel scorpionē: seu pis ces impssos. illi frigidi sunt. et aquei et septentrionales. defēdūtq; ab artetica fciana: z acuta febri: z canson se pozrātes. In qbuscūq; aūt inueneris tauz: vl capcornū vel virginem. bi frigidi sunt z meridionales. perpetuo q; tutos a syneca reddūt se gerentes. pozro serpentari⁹ lapis: qui serpente boiem babet cinctum: cuius caput dextera manus tenet: sinistra caudam. bic gestatus vel bibitus liberat omnē bominem a veneno ante cibū sumptus: z post. Lapis aūt i quo signatus est centaur⁹ babens in sinistra manu lepozem suspensum cultello: z in dextra baculū: in quo bestiola infixa est: cū lebete sus pensa. bic reddit se gerentem in sanitate ppetua. Inō dictū est q centaur⁹ qui magister achillis erat: būc lapi dem manu ferebat. Si aūt in lapide inueneris sigillum cerui: canis vel leporis. aut venatoris. bic babet poten tiam sanandi demoniacos ac freneticos: z melancolicos atq; lunaticos. pozro si inueneris in eo martez armatū aut venerem cū stola tenentem laurū: cum magna veste bic lapis dat pulcritudinem ac leuitatem. z aufert timo rem aque. demq; si leonem in lapide inueneris qui euz portauerit nō ydropisis ei nocebit. Nec egritudo frigo ris. bi z alii lapides assignati fuerūt in templo apollinis a rege psaz: consilio omniū astrologoz. tam egipciozuz q caldeoz scōm cursus signoz. z horas planetaz. ¶ xxxvi.

¶ De pprietatib⁹ gemmarum secundū ordi nem alphabeti et primo de absicte ¶ Actor.

Dicto de gemmis in generali nunc restat dicen dum de singulis scōm ordinem alphabeti. Nō quidem de oībus qz multe z quasi infinite sunt sed de illis qui principales vocātur et virtute insignio res existūt. vt hic sequitur.

¶ Absyctos. Achates. Adamas. Agapes. Alaban dina. Alabastrum. Alectorius. Ameristus. Adromā ta. Asitrantes. Altus. Astrites. Astrion.

¶ Balagius. Barillus.

¶ Callica. Calcedonius. Carbophanus. Carbuncu lus. Carbochites Celidonia Ceraunū Cozallius Coz nolus. Criselectros. Crisocolla. Crisolitus. Crisopraſ⁹ Crisopraſius. Cristallus. Cymedia.

¶ Demonius. Broselitus. Bracontides. Byacodos Byonisia.

¶ Ebenus. Efestis. Electra. Elictropia. Emathites Emidros. Epistrites. Erinicion. Exacōtalitus.

¶ Falcones. Flongites Filaterum

¶ Galacte⁹. siue. Galactides. Galacies. Garaman tites. Gerachites. Glosopetra.

¶ Hyema.

¶ Jacintus. Jacinthizōtes. Jaspis

¶ Karabzates Kalzabre.

¶ Ligius. Lichius. Liguzius. Lipparea.

¶ Margarita. Molochites. Media. Mirrita. Mir rina. ¶ Nitrum. Nicomar. Noſe.

¶ Onix. Opalus. Ostrarites.

¶ Pantros. Peamites. Pedozos. Praſius. Piritel Quirinus. Quanidros.

¶ Radin. Ramni.

¶ Saphirus. Sagda. Sandasirus. Sardius. Sar donix. Silenitis. Smaragdus. Solis gemma.

Theogolitus. Thopasius. Torcois.
Tarac. Tegentana. Temix. Trices.
Tris.
Zignites. Zimetu.
Isidorus. Abstyctos gemma est nigra ⁊ ponderosa: distincta venis rubentibus. Nec excalefacta igni: vii. diebus retinet ignem vel calorem .xxxvii.

De achate idem.

Achates est gēma nigra bñs in medio circulos nigros ⁊ albos tūctos ⁊ variatos: simil' emathisti. polita aūt pinguescit. Magi suffitu earum si creditur tempestates auertūt: fulmia sistūt. Idem achatē sycilia primū vedit in achate fluminis ripis reptum non vilem. Quippe inscribētes euz vene: natura libus sic norāt formis: vt cū optimus est: varias pferat rerū ymagines. vnde anulus pirri regis: qui contra romanos gessit bella: non ignobilis fuit. cuius gēma erat achates: In quo nouem muse cū insignibus suis singule: ⁊ appollo tenens cytharam videbātur. Non impressis figuris: sed ingenitis. Nūc aūt diuersis locis patet hic lapis. Creta dat achatē corallo similē. sed illitū gutis auro micātibus: ⁊ scorpionū ictib⁹ resistentē. India dat achatē nunc nemox nūc animaliū facies reddentez qui visum fouet. Et intra os receptus sitim sedat. Sūt et qui iuste redolēt mirte odorē. Achates maculis sāguineis urubescit. Sed qui maxime pbantur: habeāt vtream pspicuitatem: vt cypreus Mā qui facie cerei sūt abūdantes negligūtur. Plinius vbi supō. Achates in autoritate fuit magna Nūc aūt in nulla. Repta primum est in sicilia iuxta flumē eiusdem nois. postea vero plurimis locis. Ex libro de natura rez. Achates in orientali fluuio reperitur. viperax morsus aufert. qz contra venena valz: venena quippe fugat. sitim sedat. visū fouet. portantem roborat et fecūdat. Ex lapidario: Hic lapis. scz achates. igenitas memoratur habere figuras: Cui⁹ natiua facies albis iterlitaqz venis. Nūc formas rerū dat. nūc simulacra decox. Hic lucet ipe niger: zonis tñ obsitus albis. .xxxviii.

De multiplici achatis origine ac specie.

Plinius vbi supra.

Achates excedens amplitudie ē numerosa. varietatibus diuersis mutātibus eius cognomia. Corale achates guttis aureis zaphiri mō spar sa: qualis copiosissima est i creta. putant cā contra scorpionum ⁊ aranearū ictus pdesse. Quod in siculis vtiqz crediderim. qz primū extinguitur scorpionū pestis: affla tu eius puincie. In india quoqz inuente cōtra cadē pollent: aliisqz magnis miraculis. reddūr species fluminū ⁊ nemox: ⁊ iumētox. prodest etiā oculis spectasse. Siti sedant in os impolite. Thebis egiptijs repte carent rubentib⁹ venis ⁊ albis prosunt tñ cōtra scorpiones valide. Eadem quoqz cyprijs est autoritas. In plis quoqz suffitu cax tempestates fulmiaqz dicuntur auerti. Et argumentū esse: si refrigerēt in feruētes lebetes addite vt tñ prosint leonmis tubis adalligādas esse. Maz bene pelli similem abhominantur: domib⁹ viscozdialez. Illam vero que vnius est colozis: inuticā esse dicunt athletis. Argumentū vero eius esse q̄ cocta cū pigmentis ī olla plena olei intra duas horas subferuefacta: vnū colozem ex oīnibus faciat minii. Arnoldus vbi supra. Achates ē niger lapis cū albis venis. Est aūt quoddā genus achatis corallo simile. Et est genus creticū cum venis croceis. Aliud quoqz genus indicum sanguineis guttis varijs. primū genus aptum est ad formas regez et simulacra mōstranda somniox. Creticū vero periculā vincit: gratum ⁊ facundū: boniqz colozis hominē facit vireszq confert at munit. Tercū genus visum fouz contra sitim: ac venenū est. ⁊ accēsio eius odozifera est. Ex lapidario. Nunc quoqz corallio simlē gerit insula creta. cuius planicies crīscis est illita venis. Iste nocens virus fugat: quod vipera fundit. Reddentē varias facies dat et indus achatē. Nunc nemox frondes: Nūc dantem signa ferax hic sedare sitim: vtilumqz fore putatur. Et est qui mirte succensus suspirat odorē Sanguineas maculas est q̄ phibetur habere. Erea cui facies cui creber visus habetur. .xxxix.

De adamante. Ysidorus vbi supra.

Adamas est lapis indicus pmus et indecor⁹: ferrugineū bñs colozem: ⁊ splendorē cristallinum Munq̄ aūt vltra magnitudinē nuclei auellane reptus ē. hic nulli materie cedit: Nec ferzo quidē: Nec igne: Nec vnq̄ incalescit. vnde ⁊ nomē: interpretatione greca: indomita vis accepit. sed cū sit inuict⁹: ferziqz et ignis cōemptor: hircino sanguie rumpitur recēti et calido. sicqz maceratus mltis ictib⁹ ferri pfringitur. Cuius fragmētis sculptores pro gēmis insignēdis ac perforādis vtūtur. hic cū magnete lapide dissident intantū vt iuxta positus ferrū nō patiatur trahi a magnete. aut si admot⁹: magnes comphendent: rapiat atqz auferat. fertur quoqz in electri simulitudine venena depbendere metus vanos expellere. Maleficis artib⁹ resistere. Eius genera sunt sex. Phisiolog⁹. Adamas in quodaz monte orientis inuenitur: Nocte tñ nō in die queritur. quia nocte lucet. p diem aūt nō lucet: qz sol eius lumen abscondit. Arestotiles vbi supō. Adamas ferz magneti aufert: Eiusdemqz magnetis naturā ydemmat. omnia quoqz solida corpa lapis adamas pfringit. plūbum vero frangit cū: nec ferrū cum frangit. Sed nec in igne yburitur. Omnes quoqz lapides penetrat et corrodit. Eorūqz splendores detegit. Plin⁹ vbi supō. Marimū in humanis reb⁹: nō solum inter gēmas: pciuz habz adamas. diu non nisi regib⁹: ⁊ his admodū paucis cognitus. In metallis vnus reptus est auri. nec nasci videbatur nisi in auro. veteres cū in ethiopijs metallis tantum: inter mercurii delubrū ⁊ insulaz meroen: existimauerunt inueniri. Dixerūt non ampliorē cucumeris semine: vel colore dissimilem repiri. Nunc aūt eius genera sex nascūtur de quibus scz infra dicetur. Illa vero iuncta vis duax violētissime nature rerū: iguis ferziqz cōtemptrix. hircino rumpitur sanguie Nec aliter q̄ recēti calidoqz macerata. ⁊ sic quoqz mltis ictibus: nic etiam pterq̄ eximias incudes malleosqz frangit. Cui⁹ ingenio inuentū quo ve casu reptum: aut que fuit cōiectura experiendi rem immēsi secreti etiam in fedissimo animaliū. Eūqz feliciter rumpe cōtingit: i tam paruas frāgitur crustas: vt vix discerni possint. que quidem a sculptoribus expetūtur: ferzoqz includūtur: omnem diriciem ex facili cauātes. adamas venena irrita facit: et lympbationes abigit. Metusqz vanos a mēte expellit Arnoldus vbi supō. Adamas est lapis cristallo obscurior: buiusmōi tñ fulget colore. hic nec igne soluitur. vt dictuz est. nec ferzo. Sed hirci sanguine: vel plūbo. Hāmas penetrat: ⁊ ferz attrahit ipm. magnetis quoqz naturam soluit. virtus eius est in auro: vel argento: vl ferro. valetqz contra insaniā. ⁊ cōtra venena. ⁊ vana somnia. ⁊ phantasmata. Et cōtra incubos. ⁊ contra hostes indomitos: gestatus in lacerto sinistro. Ex libro vnatura rerū. Adamas fortē facit hoiem ⁊ hostem. somnia vana repellit. venenū fugat ⁊ prodit. fertur eñ sudore madere. si venenū adhibeatur. ppe. prodest lunaticis: ac demone repletis. Ex cōtactu etiam prodesse dicitur insanis. .xl.

De vario adamātis genere Plinius vbi s.

Adamātis genera sex esse noscūtur. Indic⁹ cognationem habet cū cristallo: Siquidem et colore nō differt. translucidus laterū quoqz serangulo leuore: turbinatus in mucronē: aut duab⁹ ptrarijs pt⁹ quo magis miremur vt si duo turbines latissimis

suis partibus iungãtur. Auellani vero nuclei magnitudine: similis est huic arabicꝰ: minor tñ similiter nascẽs ceteris pallidior. ⁊ in auro nõ nisi excellentissimo natalis. incudibus hic deprehenditur. ita resilies ictus ut ferrum vtrinq; dissultet. incudes etiã ipe dissiliant. duricia quippe menarzabilis est simulq; ignium victrix natura. ⁊ nunq; incalescens. vnde ⁊ nomẽ indomita vis grece accepit. vnũ ex his vocant centhron mihi in magnitudine Alterum est macedonicũ: in auro philippico repertus cumeri semini par. post hunc cyprius notatur: in cypro reptus: in aureum colorẽ vergens. sed i medicamine efficacissimus. post hũc est syderites ferrei splendoris: põdere quidem ante ceteros: sed natura dissimilis. Mã et ictibus frangitur: ⁊ alio adamãte: qui et cypro venit pforatur. ¶ Ex libro de natura rerum Adamantis duo sunt genera: vnũ indie partibus inuenitur. Inter rupes cristallinas: cristallini coloris. Sed quasi ferrũ limatũ micãs: cuius scz naturã describit ysidorꝰ. huiꝰ vis maior esse phibetur: si sedes eius cũ in anulo ponitur: ferrea fit. Anulo tamẽ ꝓ dignitate lapidis ex auro cõstante. hic a quibusdã dyamas dicitur. Aliud i arabia reperitur: ⁊ in mari circa cyprũ. ⁊ in ferraria que philippis ẽ dignitate quidez ⁊ virtute multo inferꝰ. Sed maioris quãtitatis: ⁊ colore dissilis: obscurũ scz ac ferrugineũ. sine cruore circi frãgitur. ferrũ aũt hic aufert magneti. Stellãq; maris indicem itineris: inter obscuras nebulas ꝓdiem vel noctem nautis pdit. Cũ em vias suas ad portũ dirigere nesciũt. accipiũt acũ ⁊ acumine eius ad adamãtez lapidẽ fricato ꝓ trãsuersũ in vestuca pua figunt: et vasi pleno aqua immittunt. Tunc adamantẽ vasi circumducunt: et mox secũdum motum eius sequitur in circuitu cacumen acus rotatum ergo pinde citiꝰ ꝓ circuitũ lapidẽ subito retrahũt: morq; cacumen acus anullo ductore: cõtra stellã aciem dirigit: statimq; substitit. nec ꝓ puncti mouetur. et naute secundũ demõstrãtẽ factam ad portum vias dirigunt. .xli.

¶ Iterum de eodem. ¶ Solinus.

HAmas lympbatõnes abigit: si indicus est: venenis resistit. Exutius in cristalli genere ãdaz inuenitur. Materia vnã nascitur eque simili: splendore liquidissimo in mucronez sexangulum ꝓ vtrũq; latus lenter turbinatus. puꝰ est: vt auellane nucleus Secundus est pallidior. et magis argenti splendore renitens. Tercius in venis cypri reptus ad ceriã faciem pariet. Quartus in metallis ferrariis legitur: ceteros antecedens põdere: nõ tamen potestate. Mã hic et qui in cypro deprehenduntur: frãgi queunt. et etiã pleriq; ab altero adamante perforantur. primi vero nec ferro vincuntur nec igne domantur. Veruz tamen hircino sãguine recenti calidoq; macerati. malleis aliquot ante fractis: et incudibus dissipatis: Aliqñ cedũt atq; i pticulas dissiliunt. que fragmenta sclptoribus in vsu ilsignienda gẽme cuiusdam expetũtur. Hi vero primi in auro excellentissimo deprehenduntur. ¶ Ex lapidario: vltra pcipue genera indie sũt adamãtis. ad cristallozũ natuz sũptumq; metallis. nũc ita fulgentem cristallum reddit origo: vt ferruginei nõ desinat esse colorꝭ. cuiꝰ duricies solidissima cedere nescit. ferrum cõtempnẽs nulloq; domabilis igne. q; tamẽ hircino calefacta cruore liquescit Incudis damno pcussorez labor. huiꝰ fragmentis gẽme sculpũtur acutis. alterius generis producit arabia adamãtem. nõ sic inuictum nã frangitur absq; cruore. nec nitore par huic. pciq; minoris habeẽ. põdere sit q̃ uis et enormi corpe maior. Tercius est adamas: quẽ dat maris insula cyprus. Quartũ, pducit ferraria vena philippis. oibus equa tñ via est: adducere ferruz. Qõ facit et magnes: absente potens adamãte. Nam presens adamas magneti quod rapit aufert. Ad magicas artes idẽ lapis aptus habetur. Indomitumq; facit mira virtute gerentem. Clausus in argẽto lapis hic auro ne ferarur

Cingit et hic leuũ. fulgens armilla lacertũ. .xlii.

¶ De agape et alabandina. ¶ Diascorides

HAgapis potentias habet maximas: qui colorez pelli leonis habet similem: ad morsum scorpionis valet. Alligatus enim vel illimitus cũ aqua statim dolorem tollit. Tritus et vulneribꝰ aspersus: vl in potiõe cũ vino datus: vipaz sanat morsus. portatus quoq; facundum et amabilem gratum ac potentẽ facit ¶ Isidorus vbi supra. Alabãdina dicta est ab alabanda regione asie. Est aũt cristallini genus. cuiꝰ color ad calcedonium vadit: sed rarus. ¶ Arnoldus vbi supra. Alabandina fulgorem habet: qui est ruffus. clarus vt sardius. Huius virtus est: q̃ fluxum sanguinis puocat et augmentat. ¶ Ex lapidario. Est alabãdina. cuiꝰ lux est emula sardi. Indicis aũt dignũ õ nomie fallit amicũ

.xliii.

¶ De allectorio. ¶ Solinus.

HAllectorius lapis traditur qui cristallia specie: fabe mõ in gallinaciorum ventriculis nascitur. aptus vt dicunt peliatoribus. ¶ Diascorides Allectorius lapis in ventribus gallorꝫ gallinacõrum inuenitur: quem gladiator hũs in ore: pmanet inuictꝰ ac sine siti. Mulieribꝰ quoq; que volũt placere viris ꝓderit. quia potãtes se, pbas ac speciosas reddit ¶ Arnoldus vbi supꝰ: Allectorius est lapis obscuro cristallo similis: e ventriculo galli castrati trahitur post ãnũ annũ: victima eius quantitas est ad magnitudinẽ fabe. hic excitat venerẽ: boiemq; discretũ ⁊ ꝓstatẽ facit: atq; i ore tentus sitim reprimit. ¶ Ex libro de naturis rer. Allectorius lapis est. Cristallo vl aque limpide similis: in ventre gallinacii reperitur: si castratus fuerit. postq̃ tribꝰ annis vixerit castratus. Nullus maior est faba. postq̃ hic lapis i gallinacõ fuerit: nunq̃ bibit. valet frigidis: et qui coire non possunt. A muliere quoq; bibitus facit eam viro suo placere. potãtem se facit inuictuz: et sine siti. Hinc reges cuz habentes in ore fortiter dimicant. ¶ Physiologus. Allectorius in ventre galli nascitur: qui post tres annos castratur et postea per septem ãnos viuens hũc lapidem portat idem gallinacius. hic lapis sitim extinguit: hominemq; discretum et gratum: maxi meq; vtroz marito facit. vt aũt habeat hec omnia: clausus in ore portatur. ¶ Ex lapidario. Vẽtriculo galli q̃ testiculis viduatus. Cum tribus ad minimũ factus spado viuerit annis. Nascitur ille lapis: cuiꝰ nõ vltra laus est. Et p bis binos capit incrementa sequentes. Mẽsurã q; fabe crescens excedere nescit. Cristallo similis: vl aq̃ cũ limpida paret. Inuictũ lapis hic reddit quẽcũq; gerentem. Ex tinguitq; sitiz patientis. ore receptus. Mã milo crotonias pugiles hoc pside vicit. Hoc etiã multi superarũt plia reges. Hic oratorem vrbis facit esse disertum. Constantem reddens: cunctisq; p oia gratuz Hic circa veneris facit incentiua vigentes Cõmodus vtroq; que vult fore grata marito. Et bona tot presteꝰ: clausus portetur in ore. .xliiii.

¶ De ametisto. ¶ Isidorus vbi supra:

HAmetistus indicus inter purpureas gẽmas tenet principatuz. Est aũt color eius purpureus pmixto colore violaceo: ⁊ quasi rose nitor. Leniter quasdam flamulas fundens. alteruz genꝰ eius descendit ad hiacinctos. Caulam nois eius reddunt: quia sit in eius purpura quoddã nõ in toto igneum: sed vini colorem hũs. Est aũt sculpturis facilis. Huius gemme genera sunt quinq; Aristotiles vbi supꝰ. Lapis ametistus si posueris eum sup vmbilicũ: vaporem vini probibet. ebrietatemq; soluit. ⁊ boiem a contagio liberat.

¶ Arnoldus vbi supꝰ. Ametistus est gemma purpurei coloris: vt rosa. ⁊ trasmittitur ab india. Sunt quedã eius species. Sed hec. i. idica ceteris vtilior est. huic mollicies ad sculpendũ inest. virtusq; illius est contra ebrie

tatem: facitq3 hoiem vigilem: malãq3 cogitationem repellit: et intellectũ bonum tribuit. ¶ Plinius vbi sup̃. Indice quidem ametiste principatu3 tenent. Ez in arabie quoq3 parte: que est finitima syrie: petria vocatur. Et in armenia minore. z in galatia reperiuntur. z i egipto. Sordidissime atq3 vilissime in thraso z cypro. Indice absolutum phenicis purpure colorem hñt. Et ad hãc tingentiũ officine vota dirigũt fundit aũt eu3 aspectu leniter blandum: neq3 in oculos vt carbunculi vibrant. Alterũ eaꝝ genus descendit ad hiacinctos. z hũc colorem indisacon vocãt. Est z paramides. in primo arabie gentis. Quartũ genus colorẽ vini habet. Quintu3 ad vicinia descendit cristalli albicante defectu purpuree: has gẽmas magoꝝ vanitas primitit ebrietati resistere: multaq3 mira efficere. ¶ Ex libro ỹ natura rer. Amethistus violacei coloris est optim⁹. Est aũt quedaz velut gutta vini rubei aq̃ corrupta. Et hec facilior est ad sculpendum: valet multũ vinum bibẽtibus: qm̃ ebrietati ẽ contrarius.

.XLV.

¶ De androdamãta et antracite ¶ Isidorus

Androdamãta nitorem hz argenti z pene adamas semp tesseris quadrata. ¶ Magi putant ei nomẽ impositum ab eo. q̃ domare ac refrenare dicatur impetus vel iracũdias animoꝝ. Gignitur aũt in mari rubro. ¶ Arnoldus vbi supra. Androdamãta lapis est coloris argẽtei: trahiturq3 de rubro mari: forma eius vt tessera duricies vt adamãtis: virtus ei⁹ est cõtra furorem animũq3 ꝓmotus ¶ Ex lapidario. Androdamanta lapis est quasi tessera quadra. Ipse maris rubri mixtus reperitur arenis. Quẽ magus affirmat tante virtutis haberi. vt possit pñs animos sedare calẽtes ¶ Ex libro de natura rer: Androdamãta lapis q̃drus atq3 durissimus tãte virtutis est: vt animũ furore calentem z luxuria sedare possit. ¶ Isidorus. Antracites ẽ coloris ignei vt carbunculus. Sed cãdida vena pcinct⁹ cuius ppriu est q̃ tactatus in ignẽ: velut mortuus extinguitur: ac cõtra pfusus exardescit. ¶ Plinius vbi sup̃. Est inter carbũculoꝝ species antracitis: i thesproticia fossilis: carbonibus similis. hec quoq3 cãdida vena pcincta traditur. ¶ Arestotiles vbi sup̃. Antrax. i. carbunculus rubeus: si cũ eo ponatur ozubi nocte lucebit.

.XLVI.

¶ De asio et asterite et astrione. ¶ Blasconides.

Hius lapis in alexãdria tm̃ inuenitur: q̃ optim⁹ est ad vsum medicine. qui est coloꝛe candid⁹. ac leuis in modũ pumicis: ac velut puluis maib⁹ insidens. Sanat fistulas: scrofas: podagram z alienas passiones. Cũ melle vero putredinẽ circũscribit. datur etiam ptisicis more electuarii. Et habet saporẽ saliugis nosum ac nitrosum. ¶ Isidorus vbi sup̃. Asterites ẽ gẽma candida: lucem ꝓfundens indusam veluti stellã intus ambulãtem. Solisq3 candicãtis radios reddit: vnde et nomen inuenit. ¶ Plin⁹ vbi sup̃. proxima candicantium gẽmaꝝ est asteria: principatũ hñs pprietate nature q̃ inclusam lucem pupille modo quodã cõtinet. z transfundit cũ inclinatione: velut intus ambulantem ex alio atq3 alio loco reddẽs. ¶ Isidorus vbi sup̃. Astirion gẽma est cristallina in india: cristallo ppinqua. in cuius cẽtro fulget stella lune plene fulgore. Nomẽq3 eo sumpsit q̃ astris opposita fulgorẽ rapit z gerit. ¶ Plinius vbi sup̃. In carmania nascitur gẽma: que astrios vocatur. Similiter vt astiria vel asturites candida: cristallo ppinqua. In india vero nascens z in pallenes litoribꝰ astrios: stella fulgore lune plene lucẽs a centro intus. Quidã vero causam nois huius reddũt: q̃ astris opposita fulgores rapiat z gerat. Optimã aũt in carmania. nulliq3 vitio obnoxiam gigni. Ceraumia vero que sit deterior vocari. pessima vero similis est lucernaru3 lumini. Cele brant z astroitẽ mirasq3 laudes eius in magicis artib⁹ zozo astrẽ cecinisse. quidã diligentius de ea re produnt. Astrobolon sudmes dicit oculis pisciũ similes esse. z vt solem candido radiare.

XLVII.

¶ De balagiute et berillo. ¶ Arnold⁹ vbi ỹ

Aligius est gẽma ruffa plucẽtis nature degenerãs a carbunculo: ipius ac virtutib⁹ offusus debilibus in eo remissis. ¶ Isidorus vbi sup̃. Berillus in india gignitur: viriditate similis smaragdo: sed cũ pallore. politur autez ab indis in serangulas formas vt beberudo coloris repercussione angulorꝝ erciterur. aliter politus nõ habet fulgorẽ: genera eius sunt nouem ¶ Helinãdus in cronicis libro. x. Berillus est coloris violacei vel aque marine. ¶ Juba scripsit q̃ conjugũ dat amozem. z portãtem se magnificat. Dextraz stringentis adurit. Aqua in qua tacet pota: valet infirmis oculis: tollit rictus z suspiria et cũctis epaticis fertur curare dolores ¶ Arnoldus. Berillus est lapis cuius color est pallidus vt lympha. forma sexagona. Cuiq3 genera eius sunt nouẽ: qui magis pallet est melior. virtus eius est cõtra hostiũ pericula. Intra pigriciẽ. oculos humidos sanat. gestantes adurit. Si oculo solis opponitur ac rotũdatur: ignem accendit. ¶ Blasconides. Berillus lapis lucidus est z clarus: oleo similis: sculpitur locusta marina: ac sub geminis pedib⁹ ei⁹ coniuncta: ac sub gẽma ponitur herba semina modico ante inclusa gestata amorẽ ꝓiugũ facit. Aqua in qua missa est pota ad oculoꝝ vicia valet. z ad omnẽ valitudinem.

.XLVIII.

¶ Item de berillo ¶ philosophus

Berillus est lapis ꝓspicuus: oleo vel aquis marinis coloꝛe similis. Raduz solis ad se trahit: q̃ sicz radius lapidem sine cõtinuitatis solutione penetrãs: ex altera parte lapidis que sicz remotior est a sole: stupas z pãniculos et quecũq3 sicca et cõburenda facile attrahit z accendit. Manũ quoq3 se tenentis adurere dicit. Aq̃ ablutionis ei⁹ vz oculi infirmis vz etiã ꝑ eructuationes: z suspiria: z dolorem epatis ¶ Plinius vbi sup̃. Berillus eandem aut certe similẽ habere videtur cũ smaragdo naturã. India gignit berillos raro alibi reptos. pbatissimi sũt ex his qui viriditatẽ imitãtur puri maris. prium vero qui vocãtur crysoberilli paulo quidẽ pallidiores sed in aureũ colorem exeunte fulgore vicinũ huic genus est pallidius. z a quibusdaz ppau generis existimatur: vocaturq3 chrysopilon. Quarto loco hiacinthizontes numerãtur. Quinto illi quos heroides vocãt. post eos sunt cerini. deinde olegini. hoc est coloris olei. postremi vero cristallis fere similes. z hi habẽt capillamenta sordesq3 alioquin euamdi que omniuz vicia sunt. Indi mire gaudent coꝝ longitudie: solosq3 gẽmaꝝ esse: qui malũt auro carere: predicãt. Et ob id pforatas elephãtoꝝ seras religãt. Altos ꝓcunt nõ oportere pforari quoꝝ sit abluta bonitas: umbilicis statim ex auro capita ꝓtrahendẽtib⁹. Ideoq3 chylindros ex his facere malũt: q̃ gẽmas. qm̃ est summa ꝓmendatio ilongitudine. Quidã putãt z angulosos statim nasci: pforatos q3 gratiores fieri: medulla cãdoris exempta. Addunt q3 auro repercussa: vel omnino castigata ad crassitudinẽ ¶ Ex libro de natura rer. Berillum india mittit: optimi sunt oleo lucido simules. z maxime qui maculas interius non hñt. Sunt em̃ quidã lucidissimi: minutas z lõgas habentes interius maculas: velut puos capillos. Berillus si formã serangularẽ habuerit: arcus celestis colores in radio solis efficit. Idem etiã si rotundus: vt pomum fuerit. humectatus aqua in claritate solis: carbones mortuos: vel pannũ lanceum nigrũ: vel bulturã arboris siccã accendit. vnde quidã egregie metro lusit in pſona berilli dicens. Me dedit insignem virtus que formar in ignez: Solis splendoꝛe nõ ignis passa calorẽ

Sic luit eterna descendit ab arce supna. Est incarnata: nō matre tamen violata. Dicitur etiā q̄ morbo squamā cie medetur. Et glandes: que ex būoribus colliguntur p̄ frication̄ tollit. maxime cū adhuc in augmento sūt

.xlix.

De borace

Borax est gēma que vulgo dicitur crapondina vocata sic: q̄ borax quoddā fez bufonum gen⁹ eā in capite portat. huius genera duo sunt: vnū fez album: t hoc melius est atq̄ rarius. Aliud vero fuscum t nigrū. In medio sui bñs oculū: qui parūper colorem imitatur ceruleū. Sed quādo bufoni vino et palpitanti hic lapis extrahitur: tunc oculū habere dr. Quando vero extrahitur aliquādiu mortuo: tūc malicia venenū illius oculus extinguitur: et lapis viciatur. Hic lapis cōtrarius est venenis: t in cibum sumptus: interna hominis mala sanare dicitur. Intestina nāq̄ circuit et facta cura p̄ inferiorē regionem egreditur. hic lapis aliquando nose nose dicitur: sicut ex sequētibus ostēdetur. ¶ Arnoldus vbi supra. Nose lapis est: cuius duo sūt genera vnū subalbidum. t aliud variū. De bufonis capite trahūtur anteq̄ bibat: vel aquā tangat. Et forte in eis q̄ñq̄ appareat forma bufonis cū pedibus sparsis. hic lapis valet cōtra morsus reptiliū. t contra venenū. Nam p̄sente veneno. vt varius lapis. digitū adurit tangentis ambosq̄ simul includendi sunt. ¶ .l.

De callaica et carcedonio et calcophano

Isidorus. vbi supra.

Callaica est gēma colore viridis t pallens ac minus crassa. michiq̄ iocūdius decēs auro. vnde et appellata. Nascitur in india vel germania i rupibus gelidis: Oculi mō extuberās. Carcedoni⁹ hic facere dicitur quod t lichnis. quāq̄ multo vilior sit ceteris gēmis cristallinis. Nascitur apud nasamonas diuino vt ferūt ymbre t inuenitur ad repercussum lune plene. Omni aūt genere resistit sculpture. ¶ Glosa sup apocalipsim. Carcedonius est lapis colorē bñs lucerne pallētis: fulget sub diuo: obscurus in domo. Omnibus sculpentiū argumentis resistit. Radio solis vel digitor⁹ attritu excādens palcas attrahit. ¶ Arnoldus. Carcedonius est lapis coloze pallidus: hic tamē virtute lapidis zimeu est p̄forandus. colloq̄ gestādus. virtus eius est cōtra illusiones dyabolicas. Et vt p̄fecte causas aduersarior⁹ euincat. virtutes p̄seruat. ¶ Ex libro d̄ natura rer. Carcedonius i ethiopia nascitur: velut ignis lucē sed pallentis speciē retinet. Semp itaq̄ detentus pallore. colorem hz medium inter hiacinthum t beryllum. Qui si ptulus sit. t collo vel digito feratur: causas vincere p̄hibetur. Huius spēs tres esse dicūtur. ¶ Plinius. Archelaus t in egypto circa thebas nasci tradit carcedonios fragiles ac venenosos: morientibus carbonibus similes. Ex hac et ex lychnite potoria inuenio factitata. Omnia vero genera hec sculpture cōtumaciter resistūt: partemq̄ cere in signo tenēt. ¶ Ex lapidario. Calcedō lapis est eboris palloze refulgens: hec spēs lapidū tm̄ tri color reperitur. ¶ Isidorus calchophanus est gēma nigra: sed eris tinnitū reddit si lapide fuerit illisa. ¶ Arnold⁹. Calchophanus nigri coloris lapis: clarificat vocem: p̄hibet raucedinē. ¶ Ex libro de natura rer: Calcophanus sonorus ac dulcis instar eris: si ferro vel ere p̄cutiatur. vocem quoq̄ sonorā ac dulcē reddit. si poterit ab homine casto. ¶ .li.

De carbunculo ¶ Isidorus

Carbūculus dicitur: eo q̄ ignitus sit: vt carbo. cuius fulgor nec nocte vincitur. In tenebris enī nō vincitur: q̄ in eis lucet: adeo vt flamas ad oculos vibret. hic grece dicitur anthrax. t in libya gignitur apud trogoditas: oīmq̄ gēmar⁹ ardentiū habet p̄ciparum. huius genera sunt .xii. ¶ Arnoldus vbi sup̄ra

Carbunculus est gemma rubicūdissima: in obscuro t tenebris lucens: vt carbo. Colore virtutibusq̄ supat omnes gēmas ardentes. sola cui habet oēs: que in ipis sūt virtutes. Suntq̄ p̄ter illā. xii. species minus ea vtiles ¶ Philosophus. Carbūculus: qui t grece anthrax dicit vulgariter rubith. dicit pbus: q̄ cum cūcta pereant ab igne tenta: carbūculus minime patitur ab igne. qui est sigillū Et dicit aluredus q̄ est sigillū lapidū. Alii vero quia carbūculus pōt imp̄mere figurā suā oīm̄ alii lapidi: t nō ecōtra ¶ Ex libro de natura rer: Carbūculus est lapis oīm p̄ciosissimus atq̄ carissimus t oīm lapidū phibetur virtutib⁹ p̄ditus. huius coloz igneus est: t nocte magis q̄ die lucet. Nam die obscuratur nocte vero tantū refulget: vt circa se noctem quasi in diem vertat. ¶ Ex lapidario: Ardentes supat gemmas Carbūculos omnes. Nam velut ignitus radios iacit vndiq̄ carbo Huius nec tenebre p̄ualent extinguere lucem. Cum flamas vibrās oculis mittat aspicientū. ¶ .lii.

De multiplici carbunculorum genere.

Ex libro de natura rerum.

Carbunculor⁹ species i arte lapidaria periti distinguūt tres: p̄ma carbūculus p̄prie nomiatur Secūda rubith. Tercia balaustus: t hic vilior dicitur. Rubith quidem ignei coloris est: sed incōparabiliter minoris q̄m carbunculus. vnde nec tenebras noctis fugat. virtutibus etiā impar est. Sed tamen inter ceteros lapides pretiosior t elegantior: colore sydereo. Balaustus vero multo vilior est coloze virtute et p̄cio. Tamen saphiro t iaspide dignior existimatur. ¶ Isidorus. Sicut dictū est carbunculi genera sunt duodecim. sed p̄stantiores qui videntur fulgere ac velut ignē effūdere. ¶ Plinius vbi sup̄. Principatus habent carbunculi a similitudine ignū appellati. cum tū ignes nō sentiant ipi. Horū genera sunt indici t garamātici. qui et vocātur carchedonii. Adiciūt ethiopicos t alabādicos i orosiaca caute nascentes. sed q̄ p̄ficiātur alabandicos In oīm̄ vero genere masculi appellātur acriores: ac lāguidius femie refulgentes. In masculis quoq̄ obscuriā alios flame liquidiores. Alios nigriores. t quosdam ex alio lucidius ceteris̄q̄ magis in sole flagrātes. Optimi aūt ametistizōtes: quor⁹ fez extrem⁹ igniculus exeat in ametistī violaz. primos illis quos appellant syrtitas pinnato fulgore radiātes. Inuenīri aūt vbicūq̄ solis f̄ ictus maxime. Satyrus: indicos nō esse claros: dicit. Aurimumq̄ sordidos ac semp̄ retrorsum fulgoris. Calistratus fulgorem carbūculi tradit esse debere candidum postea extremo visu nubilū: ac si ira attollatur: exardescentem. ob id a plerisq̄ hūc carbunculum candidum vocari. Quiq̄ languidius t līuidius ex indicis luceāt: appellari limitantes. Carchedonios aūt esse multo minores. Indicos etiaz minus vnius sextarii mensura cauari. Archelaus vero calcedonios dicit esse aspect⁹ nigriores. Sed in igne vel sole vl̄ inclinatione acrius q̄ ceteros excitari. Eosdemq̄ obumbrāte tecto: purpureos videri. Sub celo: flameos. Cōtra solis radios: scintillare Ceras signātibus bis: quāuis in opaco: liq̄scere. Multi vero indicos carchedonios cādidiores esse et e diuersa inclinatione bebetari: scripsere. et etiam in carchedonius maribus stellam intus ardere. feminas aūt vniuersum fulgorem extra se fundere. Nascūtur i thracia coloris eiusdem ignem minime sentientes. Theophrastus autem autor est: et in orchomeno archadie et in chio i penuri. Illosq̄ nigriores. Et quibusdā et specula fieri, Esse t trocentos interuenientibus maculis albis varios Itemq̄ corinthios ex pallidiore candidos. Nec est aliud pl⁹ difficile: q̄ hec genera describere. Aūt ab ethiopibus bebetiores i aceto maceratos. xiii. dieb⁹ nitescere: totidem mensibus durante fulgore. Adulterātur vitro simillime. Ex cote deprehenduntur: sicut alie gēme

facticie. Molliot enim materia ⁊ fragilis: centrosa scro be deprehenditur ⁊ ponderc: quod minus est vitreis. ali quādo ⁊ pustulis argenti mō reluccntibus. .LIII.

De celidonia Isidorus

Celidonia est gemma purpurea ex ĩrūdinum co lore vocata: duoq; sunt ei⁹ genera. vna est pur purea. ex pte altera. Et alia nigris interueienti bus maculis purpurea. Diascorides. Celodoni⁹ la pis est: qui in vteris ĩrūdinum inuenitur. Cuius genera duo sunt niger ⁊ ruff⁹: hic sublatis pullis ĩrūdinū ex nido: fillisq; ventrib⁹ cor: in ipis inuenitur. Et ruffus quidem sanat lunaticos ⁊ lāguidos ⁊ insanos pāno im missus. ⁊ in sinistro egroti brachio circūligatus. ꝓterea portātes se facūdos: gratos: ⁊ amabiles facit. Nigrum quoq; qui habuerit omnibus placebit. Sed cui dolent oculi co trito cum aqua mūgitur: et sanatur. Idē in pā no lineo croco tincto missus: quotidianas: tercianas: et quartanas ꝓpescit. Aduersus omnes humores aptus est excellenter. Philologus: Pullū ĩrūdinis primo die luna deficiente api: et inuenies in eius ventre duos lapides. vnū pulcrū: altum deformē vnus est niger: ali⁹ ruffus. Accipe ambos: ⁊ caue ne terrā tangant. ⁊ ne as sint. parer ⁊ mater pulli: quia tūc lapis fortius opabit. Liga ergo cū in pelle vituli: vel cerui anteq; cocant. et porta in brachio sinistro: iuuat epylenticos. valet ꝓtra febres: ⁊ noxios humores. Ruffus portantes gratiosos facit. Niger quoq; portatus optimū finem negoci⁹ imponit. Ex libro d̄ natura rer: Celidonius ē la pis informis ⁊ puus: quē ĩrundinū pulli in ieiore suo portātes: ex hoc cognoscētur: si ore ad os in signum pa cis: adinuicem cōuerse sedent. Ruffus vero lunaticos ⁊ insanos mitigat. Niger aūt iram sedat. Et aqua dilu tus lumina clarificat. Arnoldus. Celidonius ruffus pāno lineo: vel vituli corio inuolutus: ⁊ sub ascella sinistra gestatus. valet cōtra insaniā: ⁊ antiquos lāguores ac lunaticam passionē. Niger aūt valet contra nocuos humores ⁊ ꝓtra iras ⁊ febres. Si vero inuoluatur i fo liis herbe celidonie: sic visum obfuscat. Aqua etiā lot⁹ oculos sanat. .LIIII.

De celonite et cumedia

Celonites ē lapis purpureꝰ varijq; coloris. hūc testudo mittit: ⁊ diuinatorē illuz facit: qui hūc sub lingua gestauerit. At hec virtus ipi tantū mō tūc inest cū luna primo accensa crescēs est. Nec hic lapis ab igne corrūpitur. Isidorus. Celonites est in dice testudinis oculus. varius ⁊ purpure⁹: hoc magi i posito lingue fingūtur futura ꝓnunciare. Ex lapida rio. Indica testudo lapidem mittit celonitē: Brarū: pur pureo varioq; colore nitentē. Quē sub lingua loto si q̄s q̄ gesserit ore: posse magi credūt hūc diuinare futura Orto mane die sexta dūtaxat ad horam Ipe quo lune succrescere cernitur orbis. Sed luna ꝓma lapidis pdi cti potestas. Totus fertur spacio durare dici. Quinte post decimā ꝓcordant tempe lune. At detrimēti maris in tempe toto. Ante diem trīm lapidi manet illa potestas Est etiā nulli lapis hic obnoxius igni. Isidorus. Cy media est gēma que inuenitur in cerebro piscis: eius no mmis. cādida et oblōga: his plagire dicūtur magi sig na trāquillitatis ⁊ tempestatis. .LV.

De ceraunio Isidorus

Ceraunū dicitur: eo q̄ alibi q̄ in loco fulminis ictui ꝓximo nō inuenitur. Greci enim fulmen ce raunos vocāt. Hoꝝ duo sunt genera. vnuꝫ qō germania mittit: cristallo simile: splēdore tū ceruleo Et si sub diuo fuerit positum: fulgorē capit syderium. Al terū hispania in lusitanis litorib⁹ gignit: cui⁹ color si; milis piropo rubenti. q̄litas vt ignis. hic aduersus vim fulgurꝫ opitulari fertur si credimus. Plin⁹ vbi sup Est inter candidas gēmas et illa que vocatur ceraunia siderum fulgorē rapiens: ipaq; cristallina: splēdoris ce ruleꝰ nascens in carmania zenothemis albam esse fatef sed intus stellam ꝛcursanē habere. Fieri ⁊ bebetes ce raunias: quas nitro ⁊ aceto ꝑ aliquot dies maceratas: stellā tradit concipe. Eamq; post mēses totidem relāg uescere. Botac⁹ ⁊ alia duo genera fecit ceraunie: nigre rubescētisq;. Traditq; similes illas esse securib⁹. bulq; nigre sūt ⁊ rotūde: vrbes expugnare ⁊ classes: ealq; be tulos vocari. que vero longe sunt ceraunias vocari faci tunt. ⁊ aliam raram ad modū ptheox magis quesitaz: qz nō inuentur alibi q̄ in loco fulmis ictus. Arnoldus Ceraunus est lapis cristallo similis inuectus ceruleus de germania. Alter vero d̄ hispania rutilans vt flama Oi de locis tronitrui cadūt valentq; ad dulces somnos ⁊ ad plia causasq; vincēdas. loca etiā omnia in quibus sunt a fulmine ⁊ tempestate ꝓtuntur. Ex libro de na tura rer. Ceraunis ex greco dicitur q̄ cum fulmine de celo cadere phibetur. et in loco vbi lapis iste fuerit ful men cadere negatur. Est aūt ceruleꝰ colorꝫ. Exq; vna pte sepius acutus Ex lapidario Ventorū rabie cum turbidus estuat auster Cū tonat horrendum: cū fulgu rat igneus ether. Nubibus illisis celo cadit ille lapill⁹. Cuius apud grecos extat de fulmine nomē. Illis q̄ppe locis quos constat fulmi ne tactos. Ipe lapis tantū pos se reperi putatur. Quis caste gerit hūc: a fulmine nō fe rietur. Nec domus aut ville: quib⁹ affuerit lapis ille. Se neq; naufigio ꝑ fulmen vel mare vect⁹. Turbie mer getur: vel fulmine peritur. Ad causas etiā vincēdas ⁊ plia prodest. Et dulces somnos: ⁊ somnia leta ministrat .LVI.

De corallio Ambrosius.

Corallus in mari herba est: Si in aerem trāsfe ratur: lapidis soliditate firmatur. Isidorus. Coralli⁹ in mari rubro gignitur. forma ramos⁹ colore viridis et maxime rubens. virge ei⁹ candide sub aqua ⁊ molles: detracte cōfestim durātur ⁊ rubescunt tactuq; protin⁹ lapidescūt. Itaq; occupari cuellug; rbe tibus solet ⁊ acri ferramēto pcidi. Qua de causa coral lius habet: vt hūc magi resistere fulminib⁹ affirment. Diascorides. Lapis corallij⁹ maximas habz virtutes Est em̄ tenax ⁊ omnia somnios lucidvia repellit. atq; ab omni maleficio: atq; vmbris demoniū: et mandū⁹ stu dios custodit. sed ⁊ fulminib⁹ etiaz in naui ventis ⁊ tem pestatib⁹ resistit. Arnold⁹: Corallij⁹ a mari trahitur sicut ramuscul⁹: ⁊ valet cōtra quēlibet fluxū sanguinis et epylensiam. et cōtra vana monstra collo suspens⁹. va let etiam cōtra tempestates et grandies. agris asperi⁹ multiplicat fruct⁹. Philosoph⁹. Coralli⁹ tantūmodo radicē habet: nec stipitē: nec flores: nec folia: nec fruct⁹. Et est planta maris sine cortice: cui⁹ caro aliq̄tulū mol lis est in aqua. cū aūt venit in aerem sterilem durescit i lapidem: quātum apud nos margaritū indicū pcciosū est: tantū apud indos corallius. Hūc magi fulminib⁹ re sistere affirmant. sez rubeū. Albus vero eligend⁹ est q̄ grossius et clar⁹ et planus. Et quāto albior tanto melior et qui nō est pforatus puis forāmin⁹. .LVII.

De eodem Auicenna in primo ca.

Corallus est frigid⁹ in gradu primo: siccus i se cundo. Stipticus est: et vehemēter phibet fluxum sanguinis. carnē additam abscindit. cōfortat oculū abstrahendo et exiccādo humiditates infixas in eo. Et est precipue quod adustū est et ablutū pueriles lacrimis. vestigia quoq; vlceꝝ abstergit. cōfert apostematib⁹ intestinoꝝ et splenis. Retinet sputū sanguinis cor etiā confortat: et eius tremori cōfert. Nascitur aūt in maribus: que sunt in affrica. Et alius quidē rubeus est: alius niger: alius albꝰ. doloꝛē stomachi removet: ac phibet. sup os eius directe suspensus. Et ꝛō collis pue roꝝ appenditur. Dicit aūt q̄ si teratur: et impleatur ex

eo concaritates infirmor ventium: eradicat eos. et est summus in cōfortatione gingiuar. cōfert etiam sputo sanguinis ⁊ eius fluxui. precq rubēs. Et oīm egritudinibus stomachi. Arnoldus vbi supra: Coralli est qui collo suspensus epilentiei: casum eius prohibet.

Ex libro ō natura rer. Coralli est lapis rube⁹ val de figurā habens vt cornu cerui. vel vt herbe radix cuz multis ramis: nec mirū qm herba fuit in mari pmuz hic fulminib⁹ ⁊ tempestatib⁹ restitit. vnde antiqui lapidem huiusmōi cōfractū cum seminib⁹ in agro tractabāt aut in arboribus suspēdebant. vt grandinū picula nō sentirent. Demonib⁹ quoq terribilis est. ⁊ hoc forte: quia frequēter ramorum eius extensio moduz crucis habet.

Ex lapidario. Coralli lapis est dum viuit in equore viuen. Rhetib⁹ aduulsus vel cesus acumie ferri. Aere cōtactus fit durior et lapidescat. Quiq color fuerat viridis: mō puniceus fit. Hic velut arbusti ramusculus esse videtur. Circa scipedem tunc vix longior inuenitur Ex quo fingūtur testamina pmoda multis. Quippe salutaris gestātibus esse pbatur. Fulmia triphonicas tēpestates repellit. Aratro vel recto vel agro quocūq geratur. Ast in vinetis aspersus ⁊ inter oliuas. Aut in de anniculos cū semie tactus in agros. Grādinis auertit calamis pterita tela. Multiplicat fructus vt sterilitatē retundent. Umbras demoniacas ⁊ thessala monstra repellit.

.LVIII.

De cornelio siue cornelo Arnoldus.

Ornelius lapis ē: ruffi ⁊ obscuri colozis: vt lanatura carnis. h collo digito ve suspēsus. iras mitigat. valeq contra quēcūq sanguis fluxum ac pcipue menstruoz. Ex libro de natura rerum. Cornelus vel scōm quosdā cornelius est lapis rubeus placidus sed obscuri colozis: incise carni similis. Hoz lapidū multitudinē filii israbel in deserto sculpiusse dicūtur quoz sculptura tam subtilis acuminis cōprobatur vt nullus posteroz huiusmōi opis imitationez audeat attemptare. Nec dubiū q scōm efficacias et virtutes gēmaz sculpebātur imagies figuraz. Ex lapidario Sed noq cornelios lapides memorare pigebit. Qui licet obscur videātur habere colorem. Nō spernēda tibis creditur insita virtus. Nam lapis hic digito ve gerentis adherens. In disceptādo surgētes mitigat iras Quiq lauature carnis par esse videtur. Sanguinis ex membro siskit quēcunq fluxorem. Precipue talem patiē si femina fluxum.

LIX.

De crisolectro et crisocolla Ysidorus

Crisolectrus est lapis auro simulis: is in colorez electri vergens. matutino tm aspectu iocūdus igniū rapacissimus: ⁊ si iuxta fuerit: celerime ardescens. Arestotiles vbi supr. Crisolectrus ignez trahit: et ex eius natura est q ab igne cito comburitur.

Arnoldus. Crisolectr⁹ gēma est aurei coloris: ab igne cito inflamabilis. visu pulcerim⁹ est in horis matutinis: in alnis vero p omnia dissimilis. Plinius. Crisolectrū collo adalligatū medetur febrib⁹: tritum vero cum melle atq rosaceo auriū vicius. Et si cū melle attrito cōteratur: oculoz etiā obscuritati: stomachiq vicius medetur. vel p se farina eius sumpta: vl cum mastice ex aqua pota. Ex lapidario. Esse crisolectrus similis describitur auro. Cui⁹ ad electrū color inclinare videtur. Hic matutinis visu iocūdior horis. Cuius materies rapidissima dicitur ignis. Nam cito vicino correptus flagrat ab igne. Ysidorus. Crisocolla est gēma que gignitur in india. vbi formice auz eruūt. Est ät auro similis. habz naturā magnetis: nisi q auz augere traditur vnde ⁊ mūcupatur.

LX.

De chrisolāsi et crisolito. Idem.

Chrisolāsis. est gēma ex auro ⁊ igne vocata. dicitur siquidem est aurea: et noctu ignea. hanc gignit ethiopia. Chrisolit⁹ etiā est lapis auro similis cum matini similitudine colozis. huc quoq gignit ethiopia. Plinius vbi sup. Ethiopia mittit ⁊ chrisolitos aureo fulgore trāslucentes. his aūt pferuntur indices: et si varie nō sint bactriane. deterrime vero sunt arabice. quia turbide sunt et varie: maculaz nubilo interpolate fulgentes. Optim vero chrisoliti sunt: qui in collatōne auz albicare quadā argenti facie cogūtur. Fūda indutūr pspicue: ceteris subiicitur auricalcū Tametsi iā exptos gēmaz visu appellārur ⁊ chrysolectri in colorez electri declinātes matutinus aspectus iocundioz. ponticas depbendit leuitas. Quedā in his dure sunt ruffeq. Quedam molles ⁊ sordid. Bochus autor est: Chrisoliton. xii. pondo a se esse visam. Arnoldus. Chrisolitus est gēma cui⁹ color aure⁹ scintillat. hic in auro pmitur: sinistroq lacerto gestatur. Et est virtus eius contra demones: et cōtra melācoliaz. nocturnosq timores

Ex libro de natura rer. Chrisolit⁹ auro micat. et vt ignis scintillat. Qui si pforatus fuerit et foramen sertis asini repletum fuerit demones exterret et exagitat. Dicit aūt tetbel philosophus iudeoruz in libro de sculpturis lapidum: q qñ inuenitur in chrisolito femina habēs in vna manu auem et in alia piscez valet ad negociādū.

.LXI.

De crisoprasso et crisoptasio Ysidorus.

Crisoprasus indic⁹ est lapis coloze pozri succū referēs: aureis interuenientib⁹ guttis. Solinus. Crisoprasos ex auro ⁊ purpura mixtaz lucem habētes. berilloz generi adiudicauerūt remixtes aureis guttis. virtus est q visū clarificat: augriciā ēqz pellit. ⁊ in oīm bonis pseuerantiam dat Ex libro de natura rerum. Crisoprasus inuenitur in india. Sed hic quoq rarissime. vt dicitur. vnde et inuentus carior habetur. Est aūt ex duob⁹ coloribus aureolis scz guttis micans: ⁊ pozri succo coloze pmixtus. Ysidor⁹. Crisoptasius est lapis ethiopicus: quē lux celat: prodit obscuritas. Nocte siquidē est igneus: die aureus. Arnoldus. Crisoptasion est gēma quā mittit ethiopia. hec lucet in tenebris. in lumine aūt tenebrescit. fitq in ea ipzocatio colozis nō determinati. velut in quercu putrefacta. ⁊ in noctiluca. Ex lapidario. Ethiopuz tellus lapidem crisoptasiō edit. Quē tenebre prodūt occultuz tempe lucis. Noctibus igne micans vanescit luce diurna. Absq nitore tacens auri pallore sepultus. Hic quoq nature mutatus cernitur ordo. Nam quē lux celat solito nox more reuelat.

LXII.

De cristallo Ysidorus

Cristallus est lapis resplendēs et coloze aquos⁹ Traditur aūt q sit nix: glacie durata p annos vnde et nomen greci ei dederūt. Gignitur aūt in asia ⁊ cypro: maxieq in septētrionū alpibus. vbi nec estate sol feruentissim⁹ inuenitur. Ideoq ipa duricia duturna et annosa: reddit hāc speciez: que cristallus dicitur. hic oppositus radiis solis adco flamaz rapit: vt aridis fungis vel foliis ignem pbeat. vsus etiaz ei⁹ ad pocula destinatur. Nichil aūt aliud quā frigidū pati pōt.

Plinius vbi sup. Cristallū cōtraria nature causa facit: gelu vehementioze concreto. Nec alibi certe reperitur: q vbi maxie niuei rigent hiberne. certumq est glaciem esse. vñ et nomen greci dedere. Oriens et hāc mittit: nec vlla pfertur indice. Nascitur et in asia: vilissima circa alabandam et hortosiam. finitimisq mōtibus. ité in cypro. Sed laudata et in europa iugis alpiū. Autor est iuba: ⁊ in quadā insula rubri maris nasci ante arabiam sita que neron vocetur. Et in ea: que iuxta gemmā topazion ferat cubitalemq effossam a piragora ptolomei regis pfecto. Cornelius bochus dicit et i lusitania nasci pquā mirandi ponderis immenito iugis depbensis ad liberamentum aque puteis. Hoc aūt mirū: quod et exonocrates ephesius tradit: aratro in asia et i cipro excitari. non cēm in terreno nec nisi inter cautes creditū

fuerat inueiri. verisimilius est q̄ idem xenocrates trahit a torrentibus sepe deportari. Sudmes autē negat. nisi ad meridiem spectātibus locis nasci. Quod certus est. nō ēm in aquosis quanq̄ in regione p̄gelida reperiturr. etiā si annes ad vada vsq; glaciētur. humore celesti: paruaq; niue: id necesse est fieri. Ideoq; caloris ipaciens. nō nisi frigido potu addicatur. Cur ār nascatur sexangulis lateribus: nō facile ratio inueiri pōt: eo magis q̄ neq; in mucronib⁹ eadē spēs est. Sicq; adeo absolutus est laterum leuor: vt nulla id arte possit equari. Magnitudo vsq; nobis est amplissima: quā i capitolio quinquagita dicauerat Liuia Augusta librar̄ circiter quadragita. Ar idem xenocrates autor est. cristalli vas amphorale visum. Et aliqui ex india cristallū quattuor sextarior̄. Nos liquido affirmare possum⁹ in cautibus nasci alpium: adeo inutis: vt extrahār eam pendentes funē plurimū. peritis ēm signa eius r̄ indicia sūt nota. viciis infestantur plurimis: scabra ferrugine maculosa nube occulta: aliquādo vomica: p̄e duro fragilisq; centro a sole appellato. Est r̄ ruffa aliquib⁹ rubigo. Alius capillamentū rime simile. Hoc artifices litura occultār Que vero sine vicio sūt puras esse malūt asynthecta appellantes nec spumei coloris limpideq; In pondere vero est autoritas postrema. Medici vrenda corpum nō aliter vtilius fieri putār: q̄ pila cristallina. solis radiis aduersis opposita. Fragmēta cristalli nullo mō queunt sarciri. Utreq; ad similitudinē vasa vitrea accesserūt sed prodigii modo vt suū p̄cium auxerūt. ¶ .LXIII.

¶ De eodem ¶ philosophus

Cristallus. vt dictus est. traditur esse nix. glacie durata per annos. ſ. vt quidam volūt. triginta. Quidā aūt volunt q̄ cristallus nō fiat p̄ congelationem: maxime cū eū percalide p̄ducant regiones. r̄ cum in se nō habeat humiditatē. lutera aūt maior appareat scōm omnē dimensionē. cristallo imposito. Aer enim ꝑpter multā sui puietatez speciei rei in se faciles p̄bet trānitus vemendi ad oculū. et ī immutatio que venit a literis fit ad oculū sub quātitate ꝓpria. et nō sub maiori. Quia vero immutatio inuenit in cristallo duriciā resistentē: nō ita subito r̄ de facili trānit p̄ medū ipius: sed fluit in latum. Ideirco videtur sub maiori quātitate q̄ habeat. ¶ Arnoldus. Cristallus lapis non vi frigoris est induratus: sed vi magis terrestritatis. ac ipi glacies similis. Is solis radius oppositus ignē cōcipit: si frigidus est. nequaq̄ vero si calidus est. hui⁹ virtus contra sitim r̄ ardorē est: tritusq; melle ac potatus vbera lacte replet. ¶ Diascorides. Cristall⁹ vires habet stipticas Quidā ēm cū melle tritū potui dederūt: ad generandū lac. ¶ Ex libro de natura rer̄. Cristall⁹ lapis est ex glacie induratus. ¶ Solinus tñ in aliquib⁹ mūdi pribus hunc inueiri dicit: vbi nūq̄ gelu vt glacies fuit. Hic lapis tritus: r̄ cū melle mixt⁹ atq; potatus: vbera lacte ꝑplet. ¶ Ex lapidario: Cristall⁹ glacies mīros durata p annos. Quod lapis hic soli subiectus cōcipit ignē. Ad motos q; sibi solet hic accēdere fungos. Hūc etiā tritū quidā cum melle ꝓpinant. Matrib⁹ infantes quib⁹ assignātur alendi. Repleri potu quo credūt vbera lacte.

¶ .LXIIII.

¶ De demonio et draconticide ac droselito ¶ Arnoldus

Demonius est lapis bicolor: cōfert febricitātib⁹ venena pellit. hoiemq; tutū ac victorez reddit. ¶ Isidorus. Bracōrides ex cristallinis vnus qui et cerebro draconis eruitur. Que nisi viuēti abscisa fuerit: nō ingēmiscit. vnde eam magi dormictib⁹ draconibus ampurāt. Audaces ēm viri speculo exp̄lorant. ubiq; gramina medicata spargūt: ad incitandū serpentem draconū. Atq; ita sopitis capita desecāt r̄ gemmas detrahūt. Sunt aūt candore translucido. vsu eaꝝ orientis reges p̄cipue gloriātur. Droselit⁹ est lapis varius: cuius nois causa extitit: quia si ad ignem applicet velut sudorem emittit. ¶ .LXV.

¶ De diacodo et diamantico et dionisia. ¶ Arnoldus.

Diacodos est lapis pallid⁹ berillo similis: demones excitat r̄ fantasmata. applicatus defuncto vires amittit. ¶ Ex libro de natura rer̄. Diacodos est lapis berillo similis: qui aquis iniectus varias effigies demonū efficit. ita vt det responsa petēnib⁹ Hic si corpi defuncti admoueatur: amittit vires. r̄ qua si sensibiliter mortem abhorret. ¶ Ex lapidario. Est q̄ diacodos respōsa petentib⁹ aptus. Demonis effigies varias ostendere fertur. Nec lapis est alius: qui fortius euocat vmbras. Sanctus ēm lapis est: r̄ quē mors sternit: abhorret. Hūc aūt phibent simulem fulgore berillo ¶ Ex libro de natura rer̄. Diamāticos est lapis. q̄ in quocūq; metallo gestetur: ferzē tamen sibi sedem propinquā elegit. ¶ Isidorus. Diamista ē lapis niger maritus rubentib⁹ notis. hec ex aqua trita vinū fragrat et odore suo putatur obstare resistere. ¶ Philosoph⁹. Dionisia lapis est orientis fusci coloris niueis respius guttis. in aqua tritus vinū fragrat. r̄ tamen obstare ꝓtra naturā odore suo fugari solet. ¶ .LXVI.

¶ De ebeno et efesie et egipcilla ¶ Diascorides

Ebenus est lapis albus ac p̄ciosus: quo solent artifices aurā lympidare. hic potatus in passio r̄ aqua sthomaticos curat. Amētes similiter potus eius sanat. vesicas etiā dolentes soluit. potatusq; sine egritudine seruat r̄ femore circūuolutatus velociter parturientes facit. ¶ Isidorus. Efesius lapis est speculi naturam hūs in reddendis imaginibus quāq̄ rutilet Experimentum eius est: si ferventi aque addita statim re frigeret. Aut si soli oppolita materiā aridam accendat Nascitur in corimbo. Egipcilla gēma est radice nigra facie vero cerulea: ex egypto vbi reperitur sic appellata.

¶ .LXVII.

¶ De electria et elictropia

Electria dicitur quasi electoris i ventriculis ei gallinaceis inueitur cristallina specie. magnitudine fabe. hac in cerammibus ::uictos fieri: magi volunt ¶ Actor patet q̄ hic lapis ipe est allector. rius: de quo dictum est supius. ¶ Isidorus. Elictropia est gemma coloris viridis ac nubili. stellis puniceis superfarsa cum sanguineis venis. Causa vero nois est de effectu ipius lapidis. Nam in labris eneis deiecta: radios solis mutat: sanguineo repcusso. Extra aquā autem speculi modo solem excipit. deꝑhenditq; defectus eius: subeuntem lunam ostēdens. Gignitur in egypto et affrica. sed melior in ethiopia. Magi hāc admixta herba elictropia: quibusdā additis ꝓcantationibus: gerentem conspici negant ¶ Arestotiles. Lapis elictropia si ponatur sup aquam euaporabit eam. Arnoldus. Elictropia est gemma viridis smaragdo similis: cū guttis sanguineis. hāc mittit ethiopia: r̄ ciprus r̄ india. hic lapis in aquā positus: eandem que in vase est aquā: cum radius solis opponitur. ebullire facit. et in nebulā resoluit. que post paululum ymbrem inducit. hic etiā hoiem reddit incolumem. Cōtra fluxū quoq; sanguinis valet ac contra venena. potro si iungatur cum herba cuiusdā nominis: valet in fallendo vsus hominis. dum hoc mō se videri. phibet homo. ¶ Ex libro d̄ natura rer̄. Lapis elictropius i vase aqua pleno solis radius subiect⁹: sāguineum solē reddit: acsi pateretur eclipsim. Nec mora vas ipm in quo iacet ebullire videtur: r̄ aquā velut ymbres spargere hoc facto: videntes arepticii. si presites sint. extra se rapiūtur: r̄ futura predicunt. hic lapis gestantem in longa vite tempa producit: sanguinē strigit venena fugat. r̄ cōtra dolos tutū facit. ¶ Ex lapidario

Ex re nomen habēs ē electropia gēma Que solis radiis in aqua subiecta patillo. Sanguineū reddit mutato lumine solem Eclipsimq; nouam terris effundere cogit. Bemq; post modicuz vas ebullire videbis Aspergiq; foras subite scaturiginis ymbrē. LXVIII.

De emathite Isidorus. vbi supra

Ematbites lapis est dictus: quia ruboze sanguineus. Emath quippe sanguis est. Bigmīat in ethiopia: sed principalis in arabia et affrica inuenitur. Plin⁹ libro. xxxvi. Emathites in metallis inuenitur: vitus minii colorē imitatur. Oculis cruore suffusis mire cōgruit mulierū proßuuiuz potus sistit. Rectionib⁹ sanguinis cū succo mali punici ꝛ in vesice vicis efficax. Bibitur ꝛ in vino cōtra serpentium ictus. adulteratos emathites depbendunt vene rubentes: ꝛ ē natura friabil'. Platearius. Emathites dicitur: qz emath sanguis dbitel sistens: habet em̄ virtutē strugēdi fluxum sanguinis. Arnold⁹. Emathites lapis ē ruffus ferrugineus valet cōtra vesice vicia. fluxum vē tris ꝛ carnem supfluaz ꝛ menstruoso⁹ fluxū: ꝛ ptra sputum sanguineū ꝛ vulnera ꝛ vlcera visus. bebetes sanat et aspiratem palpebraz. Et est virtus bui⁹ lapidis stiptica. Constantinus in libro graduū: Emathitē dixit galienus paz esse calefactiuū ꝛ extenuatiuū: pustularum oculoz mūdificatiuū. ꝛ si cū melle tempetur asperitas palpebraz ꝛ āguloz oculoz lenitiuū. Ex libro de natura rez.. Emathites lapis est ferruginei coloris mistus venis sanguineis. bic missus in aquā bullientē eam reddit tepidam. Si quis eū deferat: solis ardozem non timebit Idem soli expositus a se scintillas emittit: fructus a locustis ꝛ grandine seruat. Idem quoq; pfractus ꝛ in aqua resolutus sanat cos q; saliuas sāguineas emittūt. Sanat etiā ventris fluxuz. puluis eius carnes mortuas crescētes in vulnere corrodit ꝛ tollit. vino quoq; pmistus vlcera sanat. bibitusq; lapidem vesice frāgit. Ex lapidario. Sumpsit emathites grecū ō ſāguine nomē. Nature lapis humane seruire creat⁹. Stiptica cui virtus ꝑ multa ꝓbatur inesse. LXIX.

De vario emathitis genere Plinius vbi supra.

Emathitis genera quiq; ꝑter magnetē tradit Botacus ex vetustissimis autorib⁹: Ex bis primum aparum ethiopico dat: oculoz vtilissima medicamentis. ītemq; ambustis. Alterū vocari dicit andromanta coloze nigro: pondere ac duricia insignem. ꝛ i de nomen traxisse. precipuecq; in affrica reptum. Ad se aūt argentū et es ac ferzū trabere. Expimentum ei⁹ in cote esse: ex lapide basanite. Sanguineū quippe colorē reddere ꝛ ad iocinerū vicia remediū ꝓcius existere. Tercium genus facit arabica: duricia simili. vix reddentis succū ad cotem aquarū aliquādo simlē croco. Quarti generis elathiten vocari dicit q̄diu crudis sit. Coctum vero vtilem ambustis. ad omnia vtiliorē rubrica. Quinti generis schistos repmit emoroidas. Emathitis vis est in totū sanare strumas omnes. Tritus in oleo põdere dragmaz truū ac bibitus a ictumis: sanat vicia sanguinis. Idem autor schistō esse alterius generis tradit q̄ emathitē quem attracitem vocant. Ipmq; in affrica nasci nigrū: ac tritum aquarius cotib⁹ ab ea parte: que fuerit a radice nigrū colorem. ab altera ꝑte croceū. ꝛ ipsum oculoz medicamētis esse vtilez. Auicēna vbi supra: Emathites inuenitur quādoq; in mineris: Quādoq; vero magnes vritur. ꝛ quod inde ꝓuenit est emathites in opationibus suis. Melioz est ille q; velociter frāgibilis ē: equalis duricici. cui nō admiscētur sordes: et in quo sunt vene. Nō ablutus quidē caliduz est in ꝑmo siccus in secūdo. Ablutus aūt frigidus est ad secūdum ꝑter ablutionem siccus in tercio. In ipo est stipticitas vehemens ꝛ calefactio quedam: ꝛ subtilatio ꝛ exiccatio vltima. Puluerizatus sup carnem additam: extenuat eam. Cōfert vlceribus oculi: ꝛ aspiratī palpebraz. Batur etiam in potu cū vino ad difficultatem vrine: et ad fluxum mēstruoz. ꝛ est in eo ꝓprietas rectificandi gonoream. LXX.

De enidzo et epistite. Isidorus

Enidros lapis est ab aqua vocatus. ctūdat ei aquā ita vt clausam putes in eo fontaneaz scaturiginem. Arnoldus. Enidros ē lapis distillans ꝓpetuis guttis: nec liquescit omnino: nec efficitur minor. Ex libro ō natura reruz: Enidros lapis cristallo similis: miro modo ꝓpetuis lacrimis distillat: et tñ durus ꝛ integer in oib⁹ ꝓseuerat. Ex lapidario Huius nature graue est depbendere causam. Nā si de curzit lapidis substātia: quare. Nō minor efficitur aut non omino liquescit. Si res exterior descendit ad interiora. Ut semp reſluat. cur se nō impedit ipz. scz ingredi ens cōtrarius egredienti. Aristotiles: Epistites lapis est qui securitatem a bestiis ꝓbet et si mittatur in aque bullientis vase. cessant ebullitōnis ei⁹ ampulle.

Arnoldus. Epistites lapis est rutilās ꝛ rubicundus in binari natus. Ex parte cordis gestatus: boiem tutuz custodit: locustas ꝛ volucres. nebulasq; steriles: grandinem ac turbines a fructibus terre compescat. ꝛ soli oppositus ignē vt radios emittit. Bysicorides. Epistitis lapis rubicūdus ac dilucidus est: ꝛ nascitur in corintho hic in aquā feruentē missus: cōtinuo tepidiorem eā reddit. ꝛ si aliquātulum steterit ibi. omnez ardorem tollens frigidam eā facit. Hūc cum aliquis in manu dextra cōtra solem tenuerit radios emittit ꝛ ignez vomit. ita vt videntes mirētur. Qui vero circa brachiū sinistrum cū portauerit: omnes rurbas cōtempnit. Ex lapidario Epistites: Nascitur in binari rutilans lapis ꝛ rubicundus. Ad solē positus radios emittit ꝛ ignem. Mirātes oculos pstringens luce corusca. Accēsas idem compescit seditiones. ꝛ rutum seruat dubia sub sorte gerentes Pectore sed memori fixuz tenemus oportet. Qua cor parte tacet. lapides bos esse gerendos. LXXI.

De ermistione et ethite exacontalito Isidorus

Ermistion gēma inter gratissimas aspicitur. et ex igneo coloze radiās auro: portans secū in extremitatibus cādidam lucem. Ex libro de natura reruz. Ethites est lapis puniceo colorib⁹ bīs lapillum interius: ex quo fit sonorus. bic ab aquila de extremis orbis ꝓtibus in nidum portatur. naturaliter enim hūc esse pullis suis tutamen reputur. Alii dicūt hāc esse causam q̄ ova aquile immoderato caloze cōcalescunt nisi lapis naturaliter frigidus pīs sit: bic pueros incolumes seruat. Efficacissime pregnantes iuuat: ne abortum faciant vel in partu grauiter laborēt. in leuo lacerto portari vult. sobrietatē cōfert ꝛ gratiā. facitq; victorem. Actor. De boc lapide plenius dictū ē superius vbi actum est de lapidibus insignioribus. Quidā enim lapides quasi sunt medii inter gēmas ꝛ lapides ceteros insigniores: ꝛ ideo inter vtrasliber depurātur. vt sunt androdamātibus et ethites ꝛ ematbites. Isidorus. Exacōtalitus lapis in pārua magnitudine multicoloz est. vnde ꝛ notatus est. Tam diuersis em̄ notis asperi⁹ est vt sexaginta gēmaz colores in puo eius orbiculo ō ꝓbendātur. Arnoldus. Exacōtalit⁹ est lapis valde puus ex coloribus sexaginta distinct⁹. bic hominis oculos efficit tremulosos. Ex lapidario. Exacōtalitus lapis ex re nomē adeptus Corpis exigui miro dispēdio supplet: Bum tot gēmaz sumit gēmula sola decorem. LXXII.

De falcano et filatero et flongite. Arnoldus.

Alcanos qui et arsenicum vel auripigmen tuz

dicitur. Lapis est rubeus ⁊ citrinus. Habetqꝫ naturaꝫ sulphuris calefaciendi ac desiccandi. Si cri apponatur transmutat illud in album. Omniaqꝫ metallina corpa exurit preter aur. Filaterus cadꝫ est gēma eiusdemqꝫ virtutis cuius et crisolitus: de quo scꝫ iam sufficienter dictum est supius ¶ Isidor⁹. Flongites gēma est ex p sida ⁊ hec est vna ex gēmis ardentibus vel cristallinis ostentās intra se quasi flamas estuātes que nō exeant exterius.

¶ LXXIII.

¶ De galactite et gāramantite. ¶ Idem

Galactites lapis lacteus dicitur: qui attrit⁹ red dit succum album. ad lactis saporem. Femnis nutrientib⁹ illigatus fecūdat vbera. Infantiuꝫ quoqꝫ collo suspensus saluam fertur facere. In ore aūt liquescere ⁊ memoriā adimere ¶ Arnold⁹. Galactites lapis est cineri similis: hūc mittit nilus et atbeol⁹. dat qꝫ lactis succū ⁊ saporem. ⁊ in ore clausus turbat mentem. Collo circūdatus vbera lacte repler Et femore li gatus faciles partus prebet. Beniqꝫ si vespe cum sale mittus aqua ouile circūspargitur. oues lacte replentur et scabies ab eis fugatur ¶ Arestotiles. Lapis galacti tes dum ponitur cōtra incendiū: ignis extinguitur. ⁊ si supᵒ mulierem suspēditur: partus egreditur. ¶ Diascorides. Galactites lapis colore cinere⁹ est: gustu dulcis: sic dictus: qꝫ tritus colorē lacteū emittit. hic post balneum ieiuno datus cū mulsa vel aqua: lactis copiā ministrat. Lacteus aūt dr quia pcedentia mala in obliuionē adducit. vnde ⁊ mulieri difficulter parienti. filo facto d lana ouis circa femur dextrū ligatus: mox eam sine dolore parere facit. ¶ Idem fascina ligatus: dolorē dentium liberat. ⁊ qui secum eum portauerit: si pricipem vel alīū offensum habuerit: in obliuionē eū adducit: ⁊ gratiosum reddit. ¶ Plinius vbi supᵒ. Baramātiten aliqui vocant lapidem: qui ⁊ sandaresius. de quo scꝫ dicetur in ferius.

¶ LXXIIII.

¶ De gelacie et glosopetra. ¶ Isidorus

Glacies siue galacies lapis. candoreꝫ ⁊ figurā prestat grandinis. duricia quoqꝫ invicta est: vt adamas. ⁊ in igne fertur etiā frigus suū manere. ¶ Arnoldus. Galacia lapis omni tempore frigid⁹: nec vnq̄ calefit. ¶ Ex lapidario: Est quc candoreꝫ fert grandinis atqꝫ figurā. Icrib⁹ oimodis nuic ta gelacia gēma. Cuius nature vis tanta fore pbatur. Ut omī tē pe frigida sit. nulloqꝫ calescat ab igne. ¶ Solin⁹. Glosopetra lapis deficiētib⁹ lunis e celo cadit. ligue humane similis est. nō modice. vt magi ferūt. potestatis: qui ex ea motus lunares excitari putāt.

LXXV

¶ De hiena et hieratite. ¶ Isidorus.

Hiena lapis est qui in oculis hyene bestie inuenitur. Qui si sub lingua hois subdit⁹ fuerit: futura cum pcinere dicūt ¶ Arestotiles in libro de animalibus. Gēmam hyena portat in oculis: vel vt alii qui dicūt in fronte. ¶ Solinus. Varietas mltiplex colorumqꝫ mutatio inest oculis hyene: in quor pupillis ī uenitur lapis quē dicunt pdicendi futura pditum pote state. ¶ Ex lapidario Tollitur ex oculis lapis extollen dus hyene. Tatidicū munere dicūt inferre gerēti. Qui queat imbutus pcinere queqꝫ futura Sub lingua loro si cōtineatur in ore. ¶ Isidorus. Hyeratites ē lapis accipitris coloris simulis. ¶ Arestotiles in libro d lapidibus. Hyeratites lapis si ab hoie gestetur. a muscis vel apibus nō mordetur. ¶ Arnoldus. Hyeratite lapis est niger quē qui in ore gestauerit: magis cogitationum et opimonū inder efficitur. ⁊ amabilis redditur. Hic aūt virtus eius pbatur: corpus gestātis si nuduꝫ melle fuerit inunctū: ⁊ muscis expositum: intactum relinquent ipsum. at si lapis ab eo auferatur: sugēt atqꝫ corrumpūt corpus.

¶ LXXVI.

¶ De iacincto et iacithizonte ¶ Isidorus

Iacinctus ex nois sui fulgore vocaf: hic in etbi opia invenitur ceruleū colorem habens. Optim⁹ aūt est. qui nec rarus est nec densitate obtusus sed ex vtroqꝫ tpamento luce purpuraqꝫ refulgēs. Non aūt equaliter rutilat. Nam sereno pspicu⁹ atqꝫ gratus nubilo corā oīb⁹ euanescit atqꝫ marcescit. In os mtus frigidus ⁊ in sculpturis durissimus: nec tū invictus Nam adamāte inscribitur ⁊ signatur. ¶ Solin⁹. Iacinctus nitore ceruleo lapis est pciosus: siquidem inculpabilis inuenīatur. est em vicius obnoxius. nā plerūqꝫ aut violaceo diluitur. aut nubilo obducitur aut albicātus ī aquaticū cliquescit. hic est qui auras sentit: et cum celo mutatur: nec equaliter rutilat: cū aut nubilol⁹ est dies aut serenus. ¶ Arnoldus. Iacinct⁹ lapis aquatic⁹: cuius color est rufus: vel purpureus: aut ceruleus. Suntqꝫ tres spēs iacincti scꝫ granati: ac citrini: ⁊ veneti: frigidi atqꝫ durissimi. Bꝫ meliores sūt granati: ⁊ qui medii sunt inter rar ⁊ densum: ⁊ pspicui. hic lapis tristiciam fugat: ⁊ suspitiones vanas. Est autem cōfortative corpum virtutis. dat vigorem mēbris. Collo vl digno suspensus reddit hoiem securꝫ ab hostib⁹. Somnū pro uocat neruos vegerat. ¶ Arestotiles. Iacinctus venenū fumosum tollit. Et impgnata: qñ tenuerit ipm: abortit. Si est in hoie vuln⁹ ponitur supᵒ venenū et⁹. ¶ Plinius vbi supᵒ. Iacincto fulgor violaceus diluitur. pmo quoqꝫ aspectu grat⁹ euanescit anteq̄ fatiet: adeoqꝫ non implet oculos: vt pene nō attingat. celeri⁹ marcescens nois sui flore. ¶ Ex libro d naturis rer. Iacinct⁹ est lapis cerule⁹ in obscuro nubilosus in sereno clarus. Ita q̄ aera sentire dicitur. poptim⁹ est ille qui nec nimium clarus nec nimis obscurus. Est aūt frigidissimus ⁊ hoc magis si mittatur in os. Solidissime quoqꝫ duricie est: ita q̄ fundi vl sculpi recusat. Sculpitur tū aliqs fragmtis adamātis. hic cōfortat gestātem et fugat tristiciam ac suspitiones vanas. Securū facit in pegrinas terras euntem. Turamen etiā est cōtra pestulentiā et cōtra serpentes atqꝫ venena. Dicit aūt thetbel q cū inuenītur in iacincto alb⁹ lapis admixt⁹. ⁊ in ipa albedine equus. d valet ad obtinendam gratiā ⁊ gloriaꝫ. ¶ Diascorides. Iacincti vr dictū est. species sūt tres inter quas granati sūt meliores. qui iuxta ignē magis ac magis rubicūdi fiūt. ⁊ si aliqua ibi fuerat nigredo tollitur. veneti vero non patiūtur ignem. ¶ Alexāder omnes iacinctos dicat esse calidos ⁊ siccos in pmo gradu. licet quidā venetos dicāt esse frigidos. Si quis in collo vl alio modo portauerit intrās terrā pestiferā. vt fertur. idem nō inficietur. idem lapis pilos a pubertate retinet. ¶ Isidor⁹. Iacinthizōta lapis est indic⁹. iacinctum ppe referens. Quidā cor cristallis simules: capillamētis intercurentib⁹ obscurātur. Ex quo etiā vicio nomen illor est.

¶ LXXVII.

¶ De iaspide

Iaspis grece latine viridis gemma smaragdo simulis est: sꝫ crassi coloris. huⁱ species sūt. xvi. ¶ Helinād⁹ li. x. Jaspis optim⁹ est. viridi trā lucentiqꝫ colore. Caste gestat⁹ fugat febres ⁊ ydropem Appositusqꝫ iuuat mulierē pturientem. vis aūt eⁱ⁹ fortior dicitur esse ī argento. ¶ Arestotiles. Jaspis clarificat visum hois sanguiem strīgit: et si sup mulieres est partū eius soluit. ¶ Arnold⁹ Jaspis est gemma mltorum color. sed optim⁹ est viridis ⁊ trāslucens de mltis ptibus trāsmittitur. hoiem tutū facit. ⁊ fantasmata pellit. luxuriā quoqꝫ cohibet. ⁊ conceptū pbib. est aūt vr tus eius ptra fluxū sanguinis ⁊ menstruor. ¶ Plinius vbi supᵒ. Jaspis est vt smaragdus viridis sꝫ crassi coloris. Oriens iaspidum species. xvi. gestare traditur. Et bis que smaragdo simlis est e petra p transuersum alba linea pcingitur ⁊ grāmacias vocatur. Qui aūt pluribus policalomos dicitur. quā magi pdicerūt vtilem

esse concionatibus. Est t onyncta que iaspon vocatur. nubem cōplexa t nives imitata: que est rutilis pūctis stellata. t sale megarico similis. t veluti fumo infecta. que capitas vocatur: Magnitudinē iaspidis vincti arū. xv. vidimus: formatā in effigiē neronis thoracatā adulteratur aūt maxime tinctura: idq3 in regis egiptii qui primus caz tinxit: ascribitur gloria. Diuiditur t hic in mares t feminas. Inest aūt t aliquādo aure? puluis nō qualis in saphiris: nam in saphiris aurū collucet pūctis ceruleis. ¶ Philosoph?. Iaspis est lapis virens guttas sanguineas hās. Ille poprim? est q magis trās lucet. Castū hoiem se portantē rutū facit t gratū: si cōsecrata sit. nocia quoq3 fantasmata pellit. Huius genera plura sunt. Est aūt quoddā genꝰ valde rubens: istar ignis t trāslucidū t hoc spēsius est. Quoddā vero rubens nō plucidum t hoc vilius est. Dicit thetel q quādo incītur in iaspide homo scutū habēs in collo vl manu: t aspides in altera manu: sub pedib? quoq3 serpentem. hic habet ptra omnes inimicos virtutē. Cū aūt inuenitur in eo homo hās fasciculū herbe in collo: ponat in argento t habet virtutē inter infirmitates discernendi t in omni loco sanguinē restrigendi. Iraq3 galienus in digito portasse fertur hunc lapidē. Si quis aūt inuenerit iaspidem viridē: t in eo crucem: hz virtutez: vt seres ipm nō mergatur. ¶ Raban? Iaspis in viroze fidem inmarcessibilem indicat. quā virtutū flores imitari solent. Iaspidū aī multa sunt genera. Alꝰ em est viridis coloris: t tinctus quasi floꝛib? apparet. Alꝰ q3i smaragdi hās similitudinē: hz crassi coloris. Alꝰ muis t spume marinoꝛ fluctuū: quasi mixto colore obtutū hmus ē prestātioꝛ. vanos fugat timoꝛes. LXXVIII

De kabrate et kacabre et kamā Arnoldus

Abrates est lapis cristallo similis: hic eloquentiā et honoꝛem t gratiā dat. A noxiis quoq3 dēfēdit. Et ydropicis curat Kacabre lapis est iō cum gagate sed meliꝰ: nec virtutib? ab eo discrepans aut colore. ¶ Aristotiles. Ex gagate t kacabre fumigium fit. t mouet epilepsiam hois. ¶ Arnold?. Kamā lapis est cuius color albꝰ. et coloꝛib? variis distinctꝰ. h a kaumate q3 incendiuz kamā dicitur. qm in locis sulphureis calidis reperitur. Huius uirt? existit maxime ex sculpture in eo diuersitate. LXXIX.

De lichine Isidorus.

Lichinis ex ardentium gemmarū genere est a lucernaꝝ flagrantia appellata. Gignitur in multis locis: sed pbatissima apud indos. Hui? duplex est facies: vna que purpura radiat. Alia que cocci rubore a sole excalefacta aut digitoꝝ attritu: paleas t fulua vel folia cartaꝝ ad se rape dicitur. Sculpturis resistit. Et si q3 sculpta est: dū signa imprimit. quasi quodaz animalis morsu: partem cere retētat. huius genera sūt quatuoꝛ: ¶ Solinus. Lichinis oꝛ: eo q3 lucis vigoꝛe excitat flagrantia lucernaꝝ. ¶ Plin? Lichinites ex genere ardentiū lucernaꝝ accensaꝝ pcipua gratia est appellata. Nascitur circa oꝛthosiam: totaq3 carmania et vicinis locis. sed pbatissima in indis. Quidā em eā dixerūt esse carbūculum remissioꝛem. Secunda bonitate similis est ionis: sic a floꝛib? platis appellata. Helinandus libro. xii. Lichinis est lapis purpure?: fulgēs vt lucerna hic ract? sub sole digitis: paleas attrahit. subitū q3 incendiū restinguit. LXXX

De ligurio et liparea. Isidorus

Liguri? gēma sic est appellata: eo q3 fiat ex vrina lincis bestie tempe indurata. Est aūt sicut et succin? fulua, attrahēs spiritu folia ppinquantia. Helinādus libro. x. Ligurū theofrastus dicit electri colorem habere. paleas attrahere. stomachū dolentem iuuare. ycericis coloꝛez repare. fluxū ventris strīgere. ¶ Plinius vbi supꝝ. De licurio dicere cogit autoꝛum ptinacia: quippe si nō etiā electrū id esse gēmam tū esse contendūt. fieri aūt ex lincis vrina. sed egestam terra. ptinus opiente bestia. eo q3 visu hoim eam invideat. esse vero qualē in igneis succinis coloꝛē gēme. scalpiq3 nec folia tm aut stramenta. sed etiā eris ac ferri lamias ad se rape credit theofrast? atq3 diocles. Ego totuz id falsum arbitroꝛ: nec visam in cuo nostro gēmam vllam ea appellatione. De medicina quoq3 simul, pditur. hoc lapide poto vesice calculos elidi: t morbo regio occurri. ¶ Bysalcorides. Locū lincis qui multi ligurū vocant: mox vbi minxerit lapis fit. doloꝛes stomachi tollit et vētris abstinet reumatismū. ¶ Raban?. Ligur? hz colorem q3si electri: t si fuerit cōfricatus. paleas ad se trahit. ¶ Philosophus: Hic lapis est frigide t sicce complexionis: rotūdus: valet pcipue vulneratis. t a vulnere ferrum extrahit. ¶ Ex libro de natura rez: Ligur? est lapis: qui stillare dicit ab inguine lincis bestie sez oriētis hui? em vrina scom plurū solidatur in lapidez. qō naturaliter bestia sciens: invidet bono nostro egestūq3 preciosum vrine liquoꝛē barena obruit. et hic eo citi? in lapidez durescit. Est aūt frequētius croceꝰ pax ad nigredinem tendēs. Hui? coloꝛ iuxta plurū igne? ac rubicūd? est. t carbūculo similis. nisi q3 nequaq3 nocte lucz. iuxta lapidariū vero viridis est: virt? eius habetur ad multa remedia: precipueq3 ablut? in aqua cōstipatos iuuat: t ventrē soluit. coloꝛē quoq3 perditū in facie recuperat. ¶ Actoꝛ ō hoc item inferi? dicetur: vbi ō natura bestie lincis agetur. ¶ Arnoldus. Liparea est lapis stipticus huius pprietas est: q3 omne genꝰ ferarū ad eꝝ presentiam cito pperat: t ipm intuet. ¶ Isidorus. Lyparea suffita gentiles omnes bestias euocare tradūtur. ¶ Ex libro de natura rez. Lyparea lapis est in lybia valde mirabilis: ad quē omne ferarꝝ genꝰ. docente natura. sponte quasi ad patronū curzit: cuz canes vel venatores eas insequūtur. Sed nec aliquis aduersariꝰ eas nocere potest. LXXXI.

De margarita Isidorus

Margarita est pma cādidaꝝ gēmaꝝ. Quā inde margaritā vocari dicūt: quod i cōchulis martis inueniatur. Inest em in carne coclee calculꝰ nat? sicut in carne ostree margarita pciosissima repiri dicit vel sicut in cerebro piscis lapill?. Gignitur aūt ō celesti roze: q3 certo anni tempe coclee hauriūt. Ex quib? margaritis quedam vniones vocāt ur: aptū nomen hās: eo q3 tantū vn?: t nūquā duo vel plures simul reperiantur. Meliores autē sunt candide margarite: q3 q flaues cunt. Illas em aut iuuent?: aut matutini roris cōceptio reddit candidas. Has senect? vel vesptinus gignit obscuras. ¶ Philologus. Conch? siue mermicoleon vel vmio est lapis in mari cōcauus t rotund?: in duas ptes diuisus. vnde apiri potest et cōcludi. hic de fūdo maris ascendit sup mare hoza matutina: t apiens se suscipit de roze celi intra se: t circūfulget eum radi? solis. sic fit intra eum margarita pciosa t splendida valde. quippe q3 roze celi est cōceptaꝝ solis radio clarificata. ¶ Arnold? Margarita est cādidus lapis: qui ex marinis tollitur conchis. Quedā ex his pforate sunt: t in tonitro fit ab oꝛsus ab eis. Meliores mittit india t britānia. ¶ Plinius libro. ix. Principiū culmenq3 omniū rerum tenent margarite pcii. Indic? maxie has mittit occean?. ferri lissima t est rapzobane ac roꝛois. pcipue vero laudāt circa arabiam in sinu pisico rubri maris. Origo ac genitura conche existit haud multū differēs ostreaꝝ. cbis has vbi genitalis stimulauerit hoza: pandentes se quadam oscitatione roscido pceptu tradunt impleri: grauidasq3 postea eruti partūq3 conchaꝝ esse magaritas. p qualitate roris accepti. Si purꝰ influxerit: candoꝛē conspici: Si vero turbidus t fetū sordescere eundēq3 pallere celo conceptum mināte. Ex eo quippe cōstare: celiq3 maioꝛem eis societatem: quā maris esse. Inde ergo trahit coloꝛem nubilū. aut p̄o claritate matutina serenum

Si tempestiue fatiętur: grādescere tradūt et parē. Si fulguret conchas cōprimi ac pro ictuum mō minui. Si vero etiaz tonuerit pauidas ac repente cōpressas: q̄ vocant phisemata: efficere spēm. verū inani mō inflatam sine corpe. bosqz conchariū abortus esse. Sani quidem prius cute constant mīltiplici. nō improprie callū: vt existumari corpis possit. Itaqz t purgātur a pitis. Miror aūt ipō tantū eas celo gaudere: sole rubescere cādorem qz pdere vt corpus humanū. quare p̄cipuū eū sez candorem custodiūt in se. pelago altius. quā vt radii pene trent. mersę. Senecta tñ t ille flauescunt rugisqz torpescunt: nec nisi in iuuēta pstat ille: qui q̄ritur vigor. In senecta quoqz crassescunt. et conchis adherescūt nec bis euelli nisi lima queūt. Quib⁹ vna tantū est facies et ab ea rotunditas: auersis planicies: ob id tympania nominātur.

.LXXXII.

Iterum de eodem.

Margaritas in conchis coherētes videmus bactore vngueā circūferentib⁹. Cetez in aq̄ mollis existit vnio exemp⁹ ptin⁹ durescit. Cōcha ipa cū manū videt sese ꝑmīt: opesqz suas operit: gnara ꝓpter illas se peti manūqz si pueīat: acie sua abscindit. Conchas huiusmōi retib⁹ inclusas: mlto sale dicūt in vasis fictilib⁹ obtui: erosaqz omni carne nucleos quosdam corpum. i. vniones in ima decidere. Nec dubiū est illas vsu atteri coloremqz in diligentia mutari. dos omnis est in cādore: magnitudie: orbe: pōdere: leuore: Nunq̄ duo reperiuntur indiscreti: ideoqz t nomē vnionum romane delicie imposuerūt eis. Nam id apud grecos non est nec apud barbaros iuētores aliud: q̄ margarite nomen. Est t in cādore ipo magna differētia. clarior i mari rubro reptus. Indie⁹ vero specularii lapidum squamas assimilat: magnitudie ꝓcellens alias. Summa laus coloris ei⁹ est vocari exalumiatos: peerioribus aūt sua est gratia. Eleucos appellāt fastigata longitudine: alabastroz figura: in orbe plenioze desinentes. Hos digitis suspendere: t binos ac ternos aurib⁹: feminarū gloria est. In mari nr̄o repiri solebāt: crebri⁹ circa bosporum thraciuz: ruffi t parui in chonchis: quas mīas appellant. Corp⁹ eaz solidū esse manifestū est: qz nullo lapsu frāgitur. nec semp in media carne sed alias t alias locis reperiuntur. vidim⁹ in externis iam etiā margaritibus velut e concha exeūtes. In britannio puos atqz decolores nasci certū est. Ex libro de natura rez: Margarita. vt dicit solinus. sic efficitur: Conche in quib⁹ nascūtur nocturno tempe litus adeūt t roze celi cas cōcipiunt: si puz fuerit qō accipiunt gēme candide fiūt. Si vero turbidū: aut palloze languēt. aut rufo obnubilant. Beniqz quotiēs accipiūt matutini aeris semē: fit clarior margarita. Quotiēs vespe fit obscurior. Quāto magis hauserint roz. tanto magis pficitur lapidū magnitudo. Si vero conchis aptis repēte corruscatō micuerit intempestiuo metu ꝓrumpūtur: subitaqz formidie abortiūtur: aut pparue efficiūtur. Talis aūt conchil ipis est sensus. vt ptus suos timeāt maculari. cum sol vrentes ac feruēres orbes emerserit. Itaqz ne calore nimio fluscentur lapides: conche subsidūt in pfundū. Duo nunq̄ in vna concha reperiuntur. vñ t vniones a plerisqz dicūtur. Gradibus descēdentib⁹ cōche lapides durescunt alias flauescūt. vltra semunciā nūquam reperiuntur. Bicūtur aūt cum luna crescere t decrescere dū viuentes i concha sunt. Huius gēmas digitis vel auri⁹ suspēdere binas aut trinas: femiaruz gloria est. In aceto vero posite citius resoluūtur. Beniq̄ margarita vndiqz ꝓfo rabilem se ꝓbet t cōtra morbū caducū vz

.LXXXIII.

De luxuria antiquorū in margaritis.

Plinius vbi supra.

Margarite. vt dictū est. oceano maxime indico mittūtur. inter qz belluas immanes ꝑ tot maria venientes: tam longo terraz tractu: tantisqz solis ardoribus petūtur. Itaqz iam ex tota rez natura ventri mare damnosissimū t tot modis: tot mensis: tot piscium saporibus: quib⁹ ꝓcia capientium piculo fiunt. Sed quota hec portio est reputātib⁹ purpuras: t cōchilia: t margaritas: paz sez fuerat in gulas condi maria: nisi maribus: auribus: capite: totoqz corpe a feminis atqz viris gestarētur. Quid mari cū vestib⁹. Quid cuz vellere vndis ac fluctibus. Nō recte nos recipit hec natura rez. nisi nudos. Esto: sit tanta ventri societas cuz co. Quid tergori paz sit nisi q̄ vestimur: piculis etiā vestiamur adeo p totum corp⁹ anime bois quesita placent marie. ꝓcipue ergo rerū ꝓcium tenent. vt dicū est. margarite bas digitis suspendere: t binas trinasqz auribus: gloria est feminaz. Subeūt luxurie eius nōia t redia equi sira pditione potatu. Siquidez cū id fecere crotalia appellant. ceu sono quoq̄ gaudeāt: t collisu ipo margaritaz. Quin t pedib⁹ nec crepidaz tñ obstragulis: sed et totis addūt soccullis. Neqz em̄ gestare iam satis ē margaritas: nisi calcent. ac p vniones etiaz ambulent. duo maxime fuerunt vniones: t vtrūqz possedit cleopatra finaz egipti nouissima: p manus regū orientis sibi tra ditos. hic cum exāsitis quotidie antoni⁹ epulis sagina retur. supbo simul ac procaci fastu vt regina meretrix. lauticiam eius omnē apparatūqz obtrectās: eo queren te q̄d astrui magnificentie possit. vna se cena centies sestertiū absumptura ostendit. Cupiebat antoni⁹ discere sed nō arbitrabatur fieri posse. Spōsiomb⁹ ergo factis postero die quo iudiciū agebatur: quotidianaz antonio cenam apposuit irridenti: t cōputationem expostulanti Ait illa cotalliū id esse: ꝓsumpturāqz se ea in cena taxationem ꝓfirmās solam se centies sestertiū cenaturam secundā inferri mensam iussit. t ex ꝓcepto ministri vnum tñmodo vas ante illā apposuerūt aceti: cui⁹ asperitas visqz in tabem margaritas resoluit Gerebat auri⁹ tū maxime singulare: illud ac vere vnicū op⁹ nature. Itaqz antonio spectāte: quid nā esset actura: detractum altrez mersit: ac liāfactum absorbuit. Iniecit alteri manū Lucius plancus iudex ipōsitionis ei⁹: cum quoqz parāti simili absumere mō. victūqz antonium pnūciauit. bene irato. prior id fecerat rome. Clodi⁹ tragedi clopi filius in amplis opib⁹ heres ab ipo relictus. Ne triumphatu suō nimis supbiat Antonius pene histrioni ꝓparatus. t quidē nulla spōsione ad hoc ꝓductus: quo id magis fugium erat: Sed vt experiretur in gloria palati: quid sapient margarite: atqz vt mire placuere: ne solus hoc sciret: singulos vniones cōuiuis ad sorbendū dedit. Bene qz cōchilia t purpuras oza omnis atterit: quib⁹ eadem mater luxuria pene paria etiā margaritis pcia fecit.

.LXXXIIII.

De virtute ipsarum in medicina.

Platearius in libro de simplici medicina.

Margarite frigide sunt t sicce. Que pfectate meliores sunt: t in medicinis ponūtur. Sed eligē de que clare t albe sunt: virtutem hāt ꝓfectā quia quadā aspiratē sua membra a superfluis abstergūt. t ea quasi astringendo t coartādo ad vnum ducunt. cōtra debilitatem t syncopin ex medicina: vel fluxum ventris vel sanguis: t cōtra cordiacā passionem. In febribus datur puluis eius cum zuccaro rosacco Arnold⁹ Margarita virtutem cōfortātis spirit⁹ hab⁹. cōtraqz cardiacam t syncopin t cōtra fluxum sanguinis. t ventriam ac dyarriā valz Ex libro de natura rez. Margarita cōtrita t cōfecta scōm modum debitum valz cōtra stomachi debilitatem. cōfert corpis sanitatez t mentis. quia castum reddit pectorē. valet etiam vt dictum est cōtra morbum caducum. Eligende sunt autez vt dictum est. margarite albe t clare: cōfortāt em̄ reparando subtiles spiritus Que autem obscura est quasi t

et ſubalbida:non ponatur in medicina. LXXXV.

De media et mirrite Iſidorus.

Media eſt gemma nigra ereꝫ coloꝛis habens venas. Sudoꝛem reddit croci:ſapoꝛez vini. Arnoldus. Media lapis eſt cuiuſ coloꝛ viridis alternis niger. Trāſmittitur a regione medoꝛuꝫ. Cuiuſꝫ virtus eſt cōtra cecitatem oculoꝝ:ac veteꝛē podagram ⁊ freneticā paſſionē. Refouet aūt feſſos ⁊ debiles. Hꝫ ſi huius lapidis nigri fragmīta in aqua calida reſoluta: poſti tibi ſuſpecto ad lauandū dederis:mēbꝛoꝝ excoꝛiationem prendit. Et ſi ad potandū dederis vomitu: ſtomachiꝫ ſubuerſione pibit. Dyaſcorides. Medꝰ lapis in media mucꝛus eſt:apud fluuiū faſin:vñ ⁊ nomen accepit. Niger quidē eſt. ſed tritus coloꝛez croceū emittit. Eſt aūt duplicis poteꝛie:bone ſcz ⁊ male. Naꝫ ⁊ trius in coctura medicinali cū lacte mulieris: que ſemel puer pmo paꝛtu edidit:⁊ vnctus. albugies oculoꝝ curat. ⁊ omnē illoꝝ dolorem. etiā ſi fuerit deſpatus. podagricos etiā eodē mō cum lacte ouis:que ſemel genuit maſculū ſanat. veꝝ ſi quis ex eo biberit:pulmonē euomet. Ex lapidario. Aſt ī medoꝝ regione lapis repeꝛitur. Quē mediū vocitāt mētis datoꝛ atqꝫ ſalutis. Nā qꝫ ſup coꝛem mulieris lacte ſolutꝰ. Que ſemel atqꝫ marem peꝛerit pſanat imunesꝰ. viſu fraudatos tā multo tē poꝛe cecos. Lacte ſolutus ouis ſemel atqꝫ marem parientis. Expellit veteꝛē ſumlꝫ de moꝛe podagrā. ⁊ feſſos reficit ſub anhelo pectoꝛe fibꝛas. Hoc ⁊ frenetici ſanescunt inguine renes. Bebet in argento mixtus nitro ve repoti. Ieiunoqꝫ dari ſic vtile ſit medicamē. Nic toꝝ niger eſt:ſed nō eſt tota poteſtas. Cādida dum pꝛodeſt dum ledit nigra vocatur. Iſidoꝝ. Mirrites dictus eſt. eo qꝫ mirꝛe coloꝛ in eo eſt. cōpꝛeſſus aūt vſqꝫ ad coloꝛem nardi ſpiꝛat ſuauitatē aromatis. LXXXVI.

De melothite et murrina Iſidorus.

Melothites lapis eſt ſpliſſius virens ⁊ craſſius qꝫ ſmaragdus. Hic a coloꝛe malue nomē accepit ⁊ in reddēdis laudatus ſignis. Naſcitur aūt in arabia. Arnoldus. Melothites eſt gēma viridis ſmaragdo ſimilis:⁊ valde mollis:hec mēbꝛa cuſtodit a nocuis caſib⁹ ⁊ cunas infantū ſimiliter. Iſidoꝛus Murꝛia eſt gēma:que apud paꝛthos gignitur. ſed pcipua in germania. humoꝛē ſub teꝛza puꝛāt:caloꝛe denſatum. vñ ⁊ nomen accepit. varietas eius in purpurā: cāboꝛemqꝫ:⁊ ignē:cū quodā coloꝝ repcuſſu. quales in aꝛcu celeſti ſpecꝛātur. Cui⁹ cōꝛꝛaꝛia cauſa. cꝛiſtallū facit gelu vehemētioꝛi ꝛeꝛeto. Plinus libꝛo. xxxvii. Primus in vꝛbem pōpeius muꝛꝛinā inuexit ⁊ ex eo triumpho capitolino ſex pocula ioui dicauit. Que ptimus ad vſum boīm tꝛanſiꝛe:abacis etiā eſcaꝛiſqꝫ vaſis expetitus. Excreſcit indices eiuſdē rei luxus:murꝛino. lxx. ſeſtercius empto. capaci plane ad ſextarios tres calice. Oꝛiens hūc lapidē mittit. Inueniuntur illic in pluribus locis:nec inſignib⁹:maxie paꝛthici regni. Pcipua tamen in caꝛmania humoꝛē putāt ſub teꝛza caloꝛe denſari. amplitudīne nūquā paꝛuos excedit abacos. craſſitu dine ꝛaꝛa:quāta dictū eſt vaſi potoꝛio. potentia ſplēdoꝛis eius eſt ſine viꝛib⁹:nitoꝛ potius qꝫ ſplendoꝛ. Sed in pcio varietas eſt coloꝝ:ſubinde circūagentib⁹ ſe maculis in purpurā candoꝛēqꝫ. ⁊ terciū ex vtꝛoqꝫ igneſcente veluti p trāſitum coloꝛis purpura rubeſcente:aut lacte cādeſcente. Sunt qui maxie in his laudāt extremitates ⁊ quoſdā coloꝝ repcuſſus quales in aꝛcu celeſti ſpecꝛantur. Macule pingues in eis placēt. Trāſlucere quicqꝫ vel pallere viciū eſt. Item ſales vꝛzuceqꝫ nō eminētes ſed vt in coꝛpe etiā plerūqꝫ ſeſſiles aliqua ⁊ in odoꝛe cōmendatio eſt. LXXXVII.

De nitro et noſe et onice Arnoldꝰ xbi ſ̄

Nitꝝ eſt lapis ſubalbidus atqꝫ pſpicuus. Duꝝ virtus eſt diſſoluendi ⁊ attꝛahendi:⁊ cōtra ꝛetericiam valet. Noſe lapis eſt q̄ ⁊ boꝛax. de quo dictuꝫ eſt ſup. Onix eſt gēma nigꝛi coloꝛis. ⁊ eſt aliud genus nigꝝ cum albis venis. hūc aꝛabia ⁊ india mittūt. Eius ſpecies quinqꝫ ſunt ex diuerſitate venaꝝ et colorum. hic collo ſuſpenſus vel digito tꝛiſticiaꝫ ⁊ timoꝛes excitat:⁊ fantaſmata in ſomno. Multiplicat quoqꝫ riꝛas ⁊ lites. ac pueꝛis ſaliuā auget ⁊ ſi pñs ſit ſaꝛdꝰ tūc non nocet onix. Aꝛeſtoteles. Onix lapis. ſi ſuſpendatur ſupꝛa pectus boīs. pallozem ⁊ tumoꝛem ac tꝛiſticiaꝫ facit. Plinius vbi ſup. Exponenda eſt onicis ipius natura:ꝓpteꝛ noīs ſocietatem hoc in gemma tꝛanſlit. ⁊ a lapide ex eaꝛmania. Sudmes dicit. in gemma caꝛboꝛem eſſe ſi ſtudiem būani vnguis. Item cꝛiſoliti coloꝛem ⁊ ſaꝛde ⁊ taſpidis. Onix indica. pluꝛes oꝛ habere varietates. igneā:nigꝛā:cingentib⁹ cādidis venis oculi modo interuenientib⁹:quaꝛūdam oculis obliqꝫ venis Sotacus et aꝛabicam onycem tꝛadit. ſed a ceteris diſtaꝛe:q̄ indica igniculos habeat albis cingentib⁹ zonis ſingulis pluribus ve:aliter q̄ in indica ſaꝛdonice. Illic eī eſſe momentū:hic veꝛo circulū. Aꝛabicas onyꝛas inueīri nigꝛas zonis cādidis. Hatꝛ⁹ caꝛnoſas eſſe indicas pte caꝛbūculi:pte cꝛiſoliti ⁊ amethiſti. Totuꝫ id genus abdicat. Onicem aūt veꝛā plurimaſ variaſqꝫ cū lacteis zonis habere venas. oīm in tꝛāſitu menꝛabili coloꝛe exiſtente ⁊ in vnū redeūte cōcentum gꝛata ſuauitate. Iſidoꝛus. Onix in gēmam tꝛanſit ex lapide: ſic dicta:eo q̄ habeat in ſe pmixtum candoꝛem in ſimili tudie vnguis būani. Gꝛeci eī vnguē onicez dicūt. hāc india vel aꝛabia gignit. Aꝛabica aūt hec ab indica diſtat:q̄ indica igniculos habet albis cingētibus zonis: Aꝛabica aūt nigꝛa eſt. cū candidis zonis. Genera eius quinqꝫ. Ex libꝛo de natuꝛa ꝛeꝝ:Onix eſt lapis pcioſus ex pte alb⁹ ⁊ ex pte niger:litei ⁊ diſcoꝛdias ꝓmouet ⁊ multiplicat:De lapide onichino. due ſunt opiniones dicit eī gloſa ſup leuiticū. q̄ oſtꝛeola ſit pua ſuauiteꝛ ſ̄ dolens. a magnitudie ⁊ coloꝛe vnguis būani dicta. Habent eī coloꝛem mediū inteꝛ ꝛubeū ⁊ albuꝫ. hec aq̄s ex empta duꝛeſcit in lapidem ſicut margaꝛita. Beda taī videtuꝛ velle:q̄ onichinus ſiue onix. vt ipe dicit. niger ex pte ſit:intꝛecuꝛꝛētibus albis ⁊ ꝛubeis zonis. Plateaꝛius aūt dicit:q̄ onicha vel onix eſt gen⁹ gūmi fluēs ex aꝛboꝛe:quod poſtea duꝛeſcit in lapidem:ſicut de ſucino legitur. Sed foꝛſitan aliud dicit onichaz q̄ onichinum. Onicha tī pro onichino ponitur ſcīm gloſam i loco exodi:vbi de vnguēto ꝓpoſitionis agitur. valet aūt onichinū cōtra ſcabiem:⁊ albificat faciem. In ignes veꝛo miſſus odoꝛem ſuauiſſimū reddit. hoc etiā de onicha valde mirabile fertur:q̄ cū nichil adeo exiguū ſit:q̄ nō ledat oculū ſi intꝛauerit. hic infiꝛmo appoſit⁹ oculo:ſpōte ſua:quaſi ſenſata ꝛes itꝛat ſine leſione:circuitaq̄ oculum ⁊ omnes ptes interius penetꝛat quoſqꝫ cōtꝛarios viderit eſſe humoꝛes:pꝛoſus exeuꝛit. LXXXVIII.

De opalo et optallio Iſidorus.

Opalus eſt lapis diuerſaꝝ coloꝛe gemmaꝝ diſtinctus. Eſt eī in eo caꝛbunculi tenuioꝛ igniſ Ametiſti fulgens puꝛpuꝛa ſmaragdi mitens viꝛiditas. cuncta qꝫ pariteꝛ ſub quadā varietate lucentia Nomen hꝫ ex patꝛia. Sola enim paꝛturit eam india.

Plinius vbi ſupꝛa. Opali ſunt in india:quib⁹ pcioſiſſimā gemmaꝝ ꝓpoſitoꝛes gloꝛiā ⁊ maxime inenaꝛrabilem difficultatem dederūt. quia ſunt in eis cūcta piteꝛ incredibili mixtuꝛa lucentia. Alii ſūmo fulgoꝛis augūto coloꝛes pigmentoꝝ equauerit. Alii veꝛo ſulpburis ardentem flamam:aut etiā ignis oleo accenſi. Magnitudo nucem auellanā equat. inſigni apud nos hiſtoꝛia. Extat hodie quoqꝫ gemma generis huiꝰ. ꝓpteꝛ quā ꝓſcriptus eſt ab anthonio ſenatoꝛe nonius filius ſtrumi Nonii eius:quem Catullus poeta in ſella curuli viſuꝫ indigne tulit. Auuſqꝫ Seꝛuilii Nouiani quem ꝓſulem

vidimus. Illeqz proscriptus fugiens hūc e fortunis suis omnib⁹ anulū abstulit secū. Quez certū est sestercius vinginti mlibus estimatuz. Miraqz anthonii feritas atqz luxuria ppter gemmā pscribentis: nec min⁹ nonii cōtumacia pscriptionem suā amātis: cū etiam abrosas corpis pres bestie relinquāt, ppter quas pictitari se sciant. Opali vicia si color in flore herbe que vocatur clytropiū eccat: aut cristalli aut grandinem. In galacia t thaso ac cepzo qui pfecit opali gratiā habet. sed molius niter raro non scabet. Sūma colozis ex aere t pura cōstat. viriditas smaragdi deest. Melioz color ille ⁹stat cuius fulgor vim coloze fuscatur. ēm qui aqua diluitur. ¶ Arnold⁹. Optallius est lapis pciosus: gestanti se cōtra omnes oculoz morbos pficuus. visum eius acutū ⁹fortat. p omnia vero circūstantium visus t oculos excecat t obumbrat ¶ Ex lapidario. Auertēs oculis morbos optalli⁹ omnis. Asseritur furū tutissim⁹ eē patronus. Nam se gestantū visus ⁹servat acutos. Ac circūstantes obducta mbe retundit. vt possint spoliare domos ipune latrones

LXXXIX.

¶ De ozithe et ostratite ¶ Arnoldus

Rithes est lapis triplicis generis: vnus est rotūdus ac niger. Alius viridis et maclas albas habet. Tercius est cui⁹ altera ps aspera est: altera plana. Et est corpus quasi ferri lamia. hic lapis gestatus t olco rosaceo mixtus, phibz ab aduersis casib⁹ atqz a pestiferis reptilū t alioz animaliū morsib⁹. Jō appensus ml'ieri, phibet ipam impregnari: t si pregnās est aborsit ¶ Ex lapidario. Letiferos morsus niger atqz rotūdus ozithes. Quos fera vel cornu vel scuo dente pegit. Cū roseo mixtus perfecte curat oliuo. Per vastas barenas iteraz feras gradiēs. Illesos fuat morsus abigendo feraz. Qui viret t maculas albas habz alter ozithes. Casib⁹ aduersis portātes vbiqz resistit. Tercius asscritur fame graniozis ozithes. Altera ps cuius crebris est t aspera dauit. Altera leuioz est: quasi lamina ferri. Hic facit appensus ne fiat femina pregnans. Aut si pregnās fuerit. cito fundit aborsū. ¶ Jidozus. Ostratites gēma est testacea: durioz est altera simulis achati: nisi q' achates politura pugnescit. Buriozi tanta inest vis: vt alie gēme sculpātur eius fragmētis.

XC.

De pāthro siue pāthero ac peanite ¶ Jsido.

Panthērus est lapis varij⁹ ex omnibus pene coloribus ⁹stans vñ t noiatus ¶ Arnold⁹. Pāthērus est lapis mltos hūs colozes sparsos: simulqz defunctos sez nigrū ac viridez t rubeū. Est etiā pallidus t purpureus ac roseus: hic luscos efficit visus. ¶ Ex libzo ō natura rez. Pārbera lapis est oim fere coloz sic dicta ab huius nois bestia. hic rabiem sedat. totqz dicitur habere virtutes: quot t colores: ¶ Ex lapidario. Panthez multos testātur habere colozes. Naz niger t rubeus viridis pallens qz videtur purpureus roseus simul sparsoqz colores. Hos habet t varios distinctus scemate vernat. Expedit hūc orto q' primū sole videri. Ut victor possis omnes exire p actus. Jpo nāqz die poterit te vincere nemo. ¶ Arnoldus. Peanites lapis est genitus de michedon. t est feminei sexus. Nā certo tempe cōcipit. lapidemqz ⁹simile parit. t confert pregnātibus. ¶ Ex lapidario. Signatur in matre non regione lapis peanite. Feminei sexus referēs imitando labores. Nam quib⁹ ex causis dubiū: sed tempe certo. Concipit t parit t parientibus auxiliatur. Ultima quas yrget dubii discriminis hora.

XCI.

¶ De podoros et pontica et prasio ac pirite ¶ Jsidozus

Podoros est gēma post margaritā gēmaz candidaz secunda de qua queritur in quo numeri coloze debeat: totiēs iactata p pulchritudines nois alienas. adeo vt decoris progatiua vocabulo sit facta. ¶ Pontbice gēme dicūtur a ponto genere diuerso: nūc sanguineis: nūc auratis guttis micantes. Alie stellas hūtes. Alie quoqz longis coloz ductib⁹ limcate. ¶ Prasius est lapis p viridante coloze sic dictus: iz vnlis. cuius alterz genus sanguineis aborsit pūctis. Tercium vero distinctuz est virgulis trib⁹ candidis. ¶ Arnoldus. Prasius est gemma cui⁹ color conspicuus viri disqz visum cōfortat. ¶ Ex lapidario. Conspicuus prasius gemmis solet annūerari. Sed nō est carus contemptuz quippe decoze. Utile nil affert: nisi q' decet et iuuat aurum. Altera sāguinis species est illita guttis. Tercia cāndidulis tribus est inscripta luturis. ¶ Jsidoz⁹. Pyrites gemma nigra q̄dem exstitit: sed attrita digitos adurit. ¶ Ex lapidario. Cui fuluus coloz est cui nomen ab igne pyrites. De negat astringi pertractariqz recusat. Tangi vult leuiter: pauidaqz manu teneri. Nam pressi nimiū digitos strigentis adurit. ¶ Actoz de hoc plenius dictū est supius vbi actum est de lapidib⁹ insignioribus.

XCII.

¶ De quirino et quanidro et radai et ranno ¶ Arnoldus.

Quirinus est lapis q̄ repitur in vpupe nidis. ⁹secretoz. pditoz in somno est: t fantasias augz

Quaidros lapis a cerebro trahit vulturis: valet contra quaslibet causas nociuas. replet lacte mammas. ¶ Radaym t donatides idem lapis est. niger atqz trāslucens. Inuenitur in capite galli maris. qñ datum est comedere formicis. Idez gestat⁹. vt dicitur. valet ad impetrādum quodlibet. Ranni al'. rabzi est idez q' bolus armenicus et est lapis subrube⁹. Hui⁹ virtus est cōstrictiua sanguis dysenterie menstruoziqz.

XCIII.

De saphiro ¶ Jsidozus

Saphirus lapis est cerule⁹ cū purpura: hūs pulueres aureos sparsos. optim⁹ apud medos: nūquā rē plucid⁹. ¶ Helinādus vbi sup. Saphirus circa syrtas libicas inuenitur: fluctib⁹ expuls⁹ a vento: mixtus arenis: celo sereno simulis. sed visum nō trāsmittit. Caste portari vult. gemmaqz gemmaz dicitur. t lapis sanct⁹ ¶ Plin⁹ vbi sup. Saphir⁹ ēm aureis collucet pūctis. Cetez inutiles sculpture cristallinis interueientibus centris. q̄ sunt ex his cianei alias. relam. colozes mares exsistiantur. ¶ Arnold⁹. est gēma fulgens t vt celi puritas flama. optim⁹ est saphir⁹ densus et nā trāslucens. Hūc indica regio mittit. Aliud vero genuidant syrtes. hic lapis hoiem reddit castū. et firmat ibonis animuz. Mites t builes facit. t magicis artib⁹ deseruit. ¶ Glosa sup apocalipsim. Saphir⁹ sereno celo simlis est. qui radius solis pcuss⁹ ardentem emittit fulgorem ¶ Ex libzo ō natura rez. Saphir⁹ sereno colore celo assimilatur. Hūc⁹ ēm quantūcumqz pur⁹ sit imaginem in se. vt speculū. ostendit. dicitur aūt optim⁹ esse cōtra fraudes: t cōtra inuidiā t terzores ad pacem qñqz gratios⁹ est. Sed opoztz vt ille qui portat summo studio castitatem fuet. orientales saphiri sūt optimi: maxime hi qui vehementer splendent coloze ceruleo. t quasi nubeculas hūt in superficie colozis densioris. Sūt et quidam orientales saphiri: q̄ lapidem rubith admixtū hūt hū quo inter ceteros cariozes sūt: t virtute potentes.

¶ Ex lapidario. Saphiri species digitis aptissima regum. Egregiū fulgens puroqz simillima celo. Alioz ē nullo virtutib⁹ arqz decoze. Hic et syrtites lapis est piriqz vocatus. Q, circa syrtes libicis pmixtus arenis. Fluctib⁹ expulsus feruente freto reperitur. Ille sed optimus est quem tell⁹ media gignit. Qui tñ asscritur minq̄ trāsmittere visum. Quem natura potens tāto ditauit honoze. Ut sacra t merito gemmaz gemma vocet Et q̄ portat eū nec vlla fraude necatur. Inuidiā supat

nullo terrore mouetur. Hic lapis vt phibent. educz carcere vinctos. Obstructasqz foreſ ac vincula tacta resoluit. Fertur et ad pacem bonā esse conciliādam. Et plus q̄ reliquas amat hanc nigromātia. Gemmā vt diuina queant per eam respōsa mereri. .xciiii.

De virtute ipsius in medicine remedio. Diascorides.

Saphirus lapis est qui et ozimic⁹ dicitur corpa p̄bet integra boniqz coloris. Lorsiones vētri cum lacte potatus curat: et omnia vlcera cū lacte sanat. Aristotiles. Saphirus posit⁹ sup algid. i. arteriam calorem mitigat. et dū ponitur sup corp⁹ hominis malam suspicionez auffert. atqz a turbatōe liberat. Arnoldus. Saphirus corp⁹ vegetat: et integra membra cōseruat. Curat dolorez frōtis: sudorez restringit. Ex libro de natura rer.: Saphir⁹ morbum illum horribilem fugat: qui vulgariter dicitur nolī me tāgere Sed post fugatōez dicitur viciari color. Membra gestantiū se vegetat et cōfortat: tumores sedat. vlcera sanat. Ex lapidario. Hic corp⁹ vegetat. cōseruat et integra membra. Corporis etiam morbis lapis iste medetur. Bilicz ardorem refrigerat interiorez. Sudorē strīgit nimio rorrente fluentem. Contrit⁹ lacte supillit⁹ vlcera sanat. Tollit ex oculis sordes et fronte dolorez. Et vicijs ligue simili ratōne medetur. Sed qui gestat cum castissimus esse iubetur: .lxxv.

De sagda et sandastro Isidorus.

Sagda ē gēma praſini coloris apd̄ caldeos. cui⁹ tanta vis est: vt p̄mantes naues ꝯpfundo pectat: et carinis ita tenaciter adhereat: vt nisi abrasa parte ligni vix separetur. Ex lapidario. Bitficiles gemmas sup offies mari reptus. Numq̄ sciretur nisi se darz inueniendā. in medio sūdem natus lapis iste pfundo. Naues incautas petit cregione meantes. Et p̄ lambentib⁹ tabulis berendo carine. Ad portum trahitur maris: ignaris data nautis. Est autez morsu tabule sic fixa tenaci. Q̄z nequit abrasa ligni sine pte reuelli. Huic praſinus color. regio chaldaica tellus. Isidor? Sandastrus nascitur in indis loco ciusdez nomis. Species eius est qd̄ velut intra lucidū ignē intus auree gutte fulgent. Cōstat inter omnes. quātum stellaz accedat numero: tanto et p̄cijs accedere. Plinius. Sādastros ambracitī cognata est ex gemmis ardentibus: quaz alii quidā garamāticen vocant. Nascitur in india loco ciusdē nominis. Bignitur et in arabia ad meridiem versa Cōmendatō sūma q̄ velut in translucido ignis. int⁹ stellantes transfulgent auree gutte: semp in corpe: nūq̄ ī cute Accedit religio a fidez cognatōne ab inspectorib⁹ narrata. quia fere stellaz byaruz numero et dispositōe stellantur. et ab hoc a caldeis in cerimonijs est habita. Mares distinguit austeritas quodam vigore appositā tigescens. Indice quidem visus habetare dicūtur. Blādior femineis est flama: allicties magis q̄ accēdes. Sūt qui arabicas indicis p̄ferant. Numide qz christolito similes illas dicūt. Ismenias vero negat poliri sādastros p̄pter temeritatem. et ob id magno venere Sunt qui et sandastra vocent Affert errorez aliquando nominis similitudo. Sandaser Alexander Sandeserion vocauit Alii sanderezon. Quidam aūt habent sādastron. et illaz sandaresin in india nascentē nomen loci custodientem malicologiā vt olei viridis: oīb⁹ improbatā .xcvi

De sardio. Isidorus.

Sardius gemma sic dicitur: eo q̄ a sardis p̄mū repta sit. hec rubrum habet colorez marmorib⁹ p̄stans. sed inter gemmas vilissima. Inuenitur aūt plurimis locis in officinis lapidum herens in saxo cordis modo. Arnoldus. Sardius est gemma rubei clariqz coloris. et sunt eius quinqz species. sed hic vilior est aliis. Gaudium accendit: timorem pellit. audaces reddit. et mentem exacuit. Eoqz p̄te lapis onix nō potest nocere. Plinius. Sarda quoqz ex gēmis ardētib⁹ est vilissima: que nomen cū sordonice cōmunicat. Ipa ē vulgaris gemma. p̄mūqz sardibus repta. Sed laudatissima circa babiloniā: cum lapidicine quedaz aperirētur inuenta est. herens in saxi corde. bocqz modo metallum apud p̄sas defecisse traditur. sz cōpluribus alijs locis ī ueniuntur. vt in cypro et asso. In india trium generum inuenitur. s. rubeum et quod demū vocant a piguedine Tercium q̄qz quod argenteis bractijs sublimitur. pluscent indice. crassiores sunt arabice. Circa leucadiaz cypri quoqz inueniuntur. et circa egiptuz qz bractea aurea sublimuntur. In his aūt mares excitatius fulgent. femine vero pinguiores sunt et crassi⁹ nitent. Nec alia gemma fuit apud antiquos. vsu frequētior. Hac certe apud menandrum et philomenen supbiūt fabule. nec vlla est ex translucentib⁹: que tardius humore suffuso bebetet. oleoqz magis q̄ alio liquore dānātur ex his melle: et validus testacee. Ex libro de natura rer. Sardi⁹ rubei coloris est: sed acri vt rubea terra. hic sāguineū fluxum restringit. et est idem qd̄ lapis corneli⁹ de quo dictū est superi⁹. vt dicit glosa sup exodum. .xcvii.

De sardonice. Isidorus.

Sardonix gemma: ex duoruz noīm societate vocata est. Est enīz ex onicis candore et sardo. Cōstat aūtē ex trib⁹ coloribus subterius nigro: medio candido: superi⁹ mineo. hec sola in signando michi cere auellit. Reperitur aūt apud indos et arabes. detersa torrentibus. Genera ei⁹ sunt quinqz. Delinād⁹ Sardonix optimus est ad sigilla. quia michi cere tenet. Arnoldus. Sardonicens lapis est: cuius color est niger et albus ac rubeus. sed magis supeminet rube⁹ et q̄ colores hos habet magis distinctos: laudabilioz est et q̄ densior est. Quinqz sunt ei⁹ species. inter quas hic magis vtilis est. Trāsmittitur in arabia et india. luxuriā depellit: hominemqz castum et pudicum reddit. Plinius. Sardonices olim: vt ex ipso noīe apparet: intelligebantur candore in sarda. hoc est velut carnib⁹ vngue bois impositō. et vtroqz translucido. Leperuntqz plurib⁹ bē gēme coloris⁹ intelligi: radice nigra vel cerulea imitāte et vngue creditū eīm candido pingui. nec sine quadaz specie purpure candore in minimum transeunte. Has idis non habitas in honore zenothemis scribit. tante alias magnitudinis: vt inde capulos factitarent. Eteīm p̄stat ibi torrentib⁹ detegi. placuisse aūt in initio nostro orbe q̄m sole. pp̄e gemmaz sculpte ceraz nō aufferent. Per īualuisse deinde et indis: vt ipi quoqz gauderent bis. vtiturqz pforatis vtriqz vulgus tm̄ in collo. Et hoc est īdicaz argumentuz. Arabice excellūt. pp̄e lucido circuli candore: atqz non graciliter nec in recessu gēme vt ī directu rentēte. sz in ipis ymbonib⁹ nitente. Ptexa substrato nigrozum coloris. Et hoc in indicis cereum: aut corneū inuenitur: etiam circuli albi. quedamqz in his arc⁹ celestis est anbelatō. Supficies autem locustaz maris crustis rubentioz. Jam eīm mellee vl' feculente: hoc eīm nom̄ est vicio: impbantur. Et si zona alba fundat se. nō colligat. Simili mō si ex alio colore ī se admittat aliqd̄ enoz inter. Michi aūt ī sua sede ab alieno interpellari vl' interpolari placet. Aristotiles. Sardonix cōtrariatur malis opatōib⁹ onicis: quādiu vicinatur ei. Ex li. ō natura rer. Sardonix ex duob⁹ lapidibus naturaliter factus est. in pte rubeus ex lapide sardio. in pte vero albus: et in pte niger. qui duo colores sūt ex parte onicis. Habet aūt speciem pulcerrimā: vbi colores p̄mixti fuerint. Sed nullam virtutez habere dicitur. nisi q̄m et sardius. s. q̄ ipo p̄te lapis onix nocere non potest. Nescit autez cōuellere cerā et eū qui būc portat oportet cē prudentem et humilem. .xcviii.

De silentie atqz virtute. Isidorus.

Silenites gēma: translucz candido melleoqz fulgore: cōtinens ymaginem lune. Quā iuxta cursum ipius astri phibent in dies singlos minui z augeri. Nascitur in pśia. Arnoldus. Silenites est gēma pśidis: cuius color est: vt iaspidis. lunares motus seruat. gestatusqz languentes ac debiles curat. Ex libro ō natura rex. Silenites lapis ē colore pulcro: marmine albo: rubeo: vario: purpureo: quē portat idie testudo. Dox quoddā genus est: qō viret vt herba. hunc qui portat in ore. fertur diuinare futura. Igne nūq frangitur. Inter dissidētes amicē recōciliat. pthisicos curat.

Actor. Ista duo vocabula gēmax. celonites z silenites videtur cōfundi: z vnuz pro alio sumi: ac vicio scriptox alterutrū corrūpi. Nam cadē ex parte hic dicūtur de silenite: que supius dicta sunt de celonite. Ex lapidario. Non sic silentē fas est omnino silere. Qui velut herba virens z iaspidis emula gēma. Lunares motus z menstrua tempe seruat. Crescit ei crescente luna. minuoqz minuit. Efficitur: tāq celestiū? antia damnis. Idcirco sanct? lapis a plerisqz vocatur. dicitur esse potēs ad cōciliandū. languores lenit pesticosqz iuuare putatur. Toto gestat? crescētis tempe lune. nec minus et toto p decrementa fluentis. Effect? miros z cōmoda plurima pstat.

Isidox. Virtutes gēma est: sic vocata: q̄si in litore syrtiū in pte lucanie primuz est inuenta. hui? color est croceus: cōtinens int? stellas languidas z sub nubilo rentētes.

Actor. Virtites appellatur z saphirus sicut ex lapidario iam dictū est supius. xcix.

De smaragdo

Smaragd? omniū gēmax virentiū habet prīcipatum. cui veteres post margaritas z vnciones tertiā tribuūt dignitatē. Dicitur āt smaragd? a nimia viriditate q̄ omne satis viride smaragdū dicit. Nullis ei gēmis vel herbis maior q̄ huic austeritas ē. Nam herbas virentes ac frōdes exupat. Sculptēribus quoqz gēmas nulla gratior oculox refectio est. Solo ei cōtuitu implet oculos. nec saciat. ptērea longinquo amplificatur visu: inficiens circa se viriditate repcussū aerem. Lux? corpus si extentū est sicut speculuz ita imagines reddit. Nam nero cesar gladiatox pugnas in smaragdo spectabat. ferūt z in cypro insula. i tumulo regali hermite iuxta cetarias leoni marmoreo inditos ocios smaragdinos ita radiātes in gurgitē. vt piscatores territi refugerent. Smaragdi mero z viridi oleo pficiunt: q̄uis natura imbuātur.

Solin?. Smaragdis nihil iocūdius: nihil vtilius videt oculi. In pmis virent vltra herbas aquaticas. deinde fatigatos obtutus coloris leuitate reficiūt. z quos alter? gemme fulgor retuderit: smaragdi recreant. Nec ob aliud placuit: vt non sculpentur ne offensum dei? imaginū lacunis corrumpetur. q̄p qui ver? est difficiliter vulneretur. pbantur hoc pacto: si aspect? transmittāt. si cum globosi sint. prima sibi inficiāt aere repcusso. Aut cū cōcaui sunt. ipsi etiamtū facies emulentur. q̄ nec vmbra nec lucernis nec sole mutentur. Optimos tū sortiūtur sit? quib? planicies resupia est z extenta.

Plin? vbi sup̄. Auctor est iuba smaragdū quē cholā vocant. In arabia edificiox ornamentis includi. z lapidem quem alabastriten vocant egyptii. Cōplures vero e primo laconicos in mōte taygeto erui. medicis similes z alios i sicilia. Inferit smaragdis z que vocatur tanos e pśis veniens e gemma in grate viridis z int? sordida. Itemqz calcosmaragdos a cypro: venis ereis turbida. Theofrast? in egyptiorum ornamentis repri tradit cox regi a rege babilonio mille sum smaragdū munere quatuor cubitox lōgitudie: tertiū qz latitudie fuisse quoqz apud eos in delubro iouis obliscum e quox smaragdis quadragīta cubitox longitudine latitudine vero in vna pte quatuor. z duox in pte altera. Se aūt scribente in tyro herculis templo pilam e smaragdo esse: nisi si potius pseudo smaragd? sit. Nā z hoc gen? repiri z inuentū esse in cypro ex dimidia parte smaragdū: ex dimidia iaspidem: nondū humore in totū trāsfigurato. Apion etiā plutonices paulo ante relatū scriptū: esse in labyrintho egipti colosseuz serapine smaragdo. nouē cubitox.

Ex libro ō natura rex. Forma smaragdi optima est plana: quia dū strata est: adumbratur.

C.

De smaragdi specieb? varijs.

Isidorus

Smaragdi genera sunt. xii. sed nobiliores scheutici. scōm locū tenent bactriani q̄ colligūtur in cōmissuris saxox. flante aquilone. Cūc em̄ tellure deoperta: intermicāt. q̄ his ventis arene maxime moventur. Tertiū egipti q̄ reperiuntur circa copton opidum. rhebadis collibus excauatis. Reliqui in metallis eraris inueniūtur. sed vitiosi. Nam aut eri vl̄ plumbo vel capillamentis vel sale similes notas habēt. Smaragdi vt dictū est optimos sortiūtur sit? quib? planicies resupina est z extenta. vitiosi coz habent intrinsec? quasdam sordes plūbo vel capillamentis: vel sale: fumice. Laūtur austero mero. sed viridi. pficiūt oleo. pcipuus est honor scheutices. z scheutice quidem terre locupletes sunt: inhabitabiles tñ. Nam cū auro z gemmis affluant gripbes vniuersa tenent alites ferocissim?: z vltra omnem rabiez deseuientes. quox obsistente imanitate. aduenis accessus rarus est. visos quippe decerpūt. velut genitī ad plectendū auaricie temeritatem. Cum his armaspi gens monocula dimicāt. vt lapides intercipiant.

Arnoldus. Smaragd? lapis est viridissimi colōris: cuius species sunt. xii. scz scheutici bactranici. iulaici. et q̄ nascūtur in venis ereis: z maculosi z calcidonii. meliores scz scheutici qui de griphib? eripiūtur. z quos vis? penetrat corūqz luce aer tingitur z quos nec lux nec vmbra obscurat z quox forma est plana z pcaua. hic op? auget z in caulis verba psuasoria prebet. cii

De eodem

Plinius.

Smaragdox nobilissimi sūt scheutici. deinde bactriani. tercio egipti. por 20 genera quedā metallis inueniūtur eraris. Quappē ex his egiptii principatū obtinent dos cox in colore liquido nec diluto. hic colorem expellit: z aciem recipit. sed z vicia demonstrari oportz repta. oīm quidem eadem sūt. quedaz tñ nationū peculiaria sicut in boie. Cypii varie glauci magisqz ac min? in eodem smaragdo altis pribus temperatis illū scheutice austeritatis nō semp custodiūt. Adhuc q̄busdam intercurrit vmbra surdusqz fit color q̄ impotabatur etiā dilutior. huicqz genera distinguūtur. Er sunt aliqui obscuri: q̄ vocātur ceci. Alii vero densi: nec eliquido translucidi. Quidā varia nubecula improbati aliud est hoc q̄ vmbra. Nubecula siquidem albicātis vicii est cū viridis aspectus nō pterit. sed aut intus occurrit: aut in fine visum candor excipit. hec colōris vicia: illa corpis capillamentū sal: plumbago. Ab his ethyopici laudātur acriter virides. sed nō facile puri aut concolores.

Democrit? in hoc genere ponit hermicos. acyticos. Illos quidem piguiter extumescentes. plicos vero trāslucidos sed nō iocūdi tenoris. Implere vitiū que non admittāt. Felinū pantherarūqz oculis similes. Tāqz z illos radiare: nec pspici. Eosdem bebetari in sole: in vmbra refulgere: z longius q̄ ceteros nitere. Omnium hox vicii est q̄ felis colorem aut aeris hīt. In sole dilucidi quidez ac liquidi: sed nō virides. hec vicia i atbicis maxie in argentarijs metallis reptis sentūtur i locoqui rhyritos vocatur: semp minus pingues: et eloquio speciosiores. frequens z bis plūbago. hoc est vt in sole videatur plumbei. Illud aūt est peculiare: q̄ quedam ex his senescūt. paulatim euanida viriditate: ac sole ledūtur. post hos medici plurimū hīt varietatis interdum z e saphiro. Hui fluctuosi sunt ac rerum imagines

completi: vt. verbi gratia. papauer aut auius pinnarū qz vel catulor ac similū. Qui tñ virides nascūtur quo mā meliores fiunt oleo. nec est aliud amplior magnitudo. Carcedonii. nescio an in totū exoleuerint postq̄ metalla eris ibi defecerūt: semper tñ fuere vilef nimiumqz fragiles coloze incerti. z virentiū in caudis pauonū: columbarūqz in collo plumis similes: ad inclinationē magis ac min⁹ lucidi. venoli quidē ac squamosi. ¶ .cii.

De smaragdi virtute in medicinis. Diascorides.

Smaragd⁹ collo suspen⁹ demitricheum z morbum caducū curat. visumqz debilem cōfortat. z oculos illesos ꝓseruat. lasciuos motus cōpescit. memoriāqz reddit. z ꝑa demoniacas illusiones valet. ac tempestatem auertit. ¶ Arestotiles. Lapis smaragdus visum sanat: z si ponatur ad epilentici caput iuuat: si sup arteriam calorem ei⁹ tempat. ¶ Ex libro de natura rez. Smaragd⁹ si reuerēter portetur morbū caducum fugat z morbū qui demitricheus vocatur. visuz etiā refocillat. z oculos purgat. Qui vino ablutus: vel oleo punctus: hostem gratū etiaz verbis facit. libidinis quoqz mor⁹ compescit. fertur etiā diuicias augere: persuasionem in omni negocio facere. z facundiam parare. ¶ Ex lapidario. Omne virens supat forma viriditate smaragd⁹. Lucidus atqz virens: lenis z leuissimus ille. Ardet aqua lotus: restinguitur vinctus oliuo. Prodest gestat⁹ rumidis intercute lympha: Et dilut⁹ aqua dentes firmat labefactos. Per suffumigiū mlieri mēstrua reddit. Accensⁿ prodest fumi nidore caducis. Effugat smites simili ratione chelindros. Idem demomb⁹ ꝑa rius esse videtur. Euersos ventres iuuat et ꝓcordia sanat. Eincit prestigias: z carmina dura resoluit. Et solz vt phibent. deꝑhendere virginitatez. Pregnans potet aquā triduo qua mer⁹ habetur. Quo vexabatur fūdit cito liberā ptum ¶ .ciii.

De solis gēma et succino. Jsidorus.

Olis gēma est cādida. Que nomē ex hoc traxit: q̄ ad speciē solis in orbem fulgentes radios spargit. ¶ Succinus quē greci electron vocāt fului cereiqz coloris: fertur arboris suc⁹ esse: z ob hoc hic sic appellatus. Cōstat aūt eum nō esse populi succū vt phetontis fabula dicit: sed pine arboris. Nam accensus tede nitore flagrat. Nascitur aūt in insulis oceani occidentalis: sicut gūmi. densatqz vt cristallū rigore vl tempe. Et ea fiūt decoris gratia agrestiū monilia scialum. vocari aūt a quibusdā dicitur arpaga: eo q̄ attritu digitoz accepta caloris aīma: folia palealqz et vestium fimbrias rapiat. sicut magnes ferrū. Quocunqz autem mō libeat rigitur. Nam anchuse radice: ꝑhibioqz inficitur. ¶ Ambrosi⁹ in exameron libro. iii. Clementē licet esse sermonē. q̄ electrū lacrima virgilii sit: z in tante materie soliditatē lacrima durescat. nec leuib⁹ astruitur id testimonijs. qñ folia aut surculoz minutissime portiones: aut exigua quedā ammātia: in electris sepe repiantur: que videtur cū adhuc mollior esset recepisse. z solidata tenuisse. ¶ Solinus. Succinū vī p̄mum nasci tur ē corticosum: deinde incoctuz adipe lactēis suis expolitur ad quē videmus nitorez. Amellū dicitur phalernum: de similitudie vini aut mellis. In aperto est q̄ folia rapiat: q̄ palcas trahat. Q⁹ vero medeatur mlis vitaliū incōmodis; medentiū docuit discipli. ¶ .ciiii.

Opiniones falsę de succini origie Plinius

Succini primum obtinuerūt locuz in delicijs feminaz plurimi dixerūt poete. Eschilus: philoxenus. Nicāder: Euripedes et satirus phetōtis ictu fulmine sorores fletu mutatas in arbores populos lacrimis electrū annis ofūdus fundere iuxta eridanū amnē: quem padum vocam⁹. Et electrū hinc appellatū quia sol clyos alias. electros est vocatus. Quod falsuz esse testimonio patet ytalie. Rhodestiores eque falsum pdidere sez in extremis adriatici sinus inuius rupibus arbores stare. que ortu canis hāc gēmam effunderent. Theofrastus in liguria dixit effodi. phetontē in etholia pia hāmonis obisse: ob id deluby ibi esse atqz oraculuz et in eo oraculo hāmonis electrū gigni. Philemon et iam dicit esse fossile: et in scitia erui duob⁹ locis vno. s. in loco candidū atqz cerei coloris qd̄ vocaretur electrū Alio i loco fuluū quod appellaretur subalternicū. Tercium quoqz demonstrat⁹ vocat lyncurion: fieriqz ex vrina lincū bestiaz: e marib⁹ quidem fuluū et igneuz. E femmis autem lāguidius atqz candidum. Alii dixere lāgurīū. In ytalia q̄ppe lāgurias bestias esse: zenothenis easdem langas vocat: et circa padum his vitā assignat. Budmes arborem que gignat in liguria. In eadē sententia et metrodor⁹ fuit. Sotac⁹ credit i britānia arboribꝰ effluere. quas electridas vocauit pitheas gotomb⁹ germanie gētī accolis estuarū metonomō noīe ab occano ꝑacio stadioz sex miliū. Ab hoc dieī nauigatione insulam ab esse abalus: Illo vere fluctib⁹ aduehi. Et esse cōcreti maris purgamentū. Incolas ꝓ ligno ad ignem eo vti. ꝓximisqz teutonis vendere. hinc et thime⁹ creditit: sed insulam basiliam vocauit. phitemon negauit flamam ab electro reddi. Nicias solis radioz succū intelligi voluit. bos circa occasum credit vehemētiozes in terrā actos: piguem sudorem in ea pte occani relinquere. Deinde estibus in litora germanoz eici. In egipto quoqz simili mō nasci: et sacal vocari. In syria femias inde verticillos facere. et harpaga vocare: q̄ vestiuz fibulas rapiat et palcas foliaqz. Theofrast⁹ occano id exestuante. ad ꝓrenei ꝓmontorium eici Asarubas tradit iuxta atblanticū mare esse lacū cephilida quez mauri vocant electrū. hunc sole excalefactū. e limo dare fluitans electr. Sophocles tragic⁹ poeta vltra indiam fieri dixit e lacrimis meleagridum aujū meleagrū defentium. Multa quidem poete tradunt cā fabulosa: sz hoc in ea re que quotidie inuchatur: et abundet. Et hoc mēdacium coarguat serio quēq̄ dixisse: summa hoīm contemptō est: et mendacioz est impunitas intolerāda.

¶ .cv.

De certa ipsius origie ac proprietate.

Succinum itaqz certum est in insulis septentrionalis oceani gigni. et a germanis glessum appellari. Itaqz et a nostris insulaz vnam ob id glessariam appellatam. Nascitur autem defluente medulla in arboribus pinei generis: vt gummi in cerasis. Erumpit humoris abundātia: densatur rigore vl tempore aut mari. cum vero intumescens estus rapuit ex īsulis. Certe in litora expellitur. ita volubile vt pendere atqz in vado ꝓsidere videatur. Quod arboris piscei nostri crediderunt esse succum: ob id appellātes succinum Pinee autez arboris esse: indicō est pine⁹ i attritu odor Et q̄ accense tede mō ac nitore fragret. hodieqz transpadanaz feminis agrestib⁹ monilū vice succina gestātibus maxime gratia decoris est. Ac medicine: qz rōsilis creditur resistere: fauciūqz vicis: vario aquarus genere iuxta illos guttura viciasqz carnes infestāte. Nasci et in india certū est. Archela⁹ qui regnauit i capadocia: illinc cortice pinco inherēte tradit aduehi rude atqz poluri lacte incoctum. et liquidū ꝓmo distillare. arguūto sunt quedā intus trāslucētia. vt formice aut culices lacerteqz quas musteo nō est dubiū adhesisse: et induruisse. Cum aūt plura sunt er⁹ genera: prestantissimi sunt odoris cādida Sed nec ꝑcium est his neqz terris. Maioz autoritas est fuluis. Ex his etiā ampliozi trāslucēti bus est. ꝑterq̄ si nimio ardore flagrent: imaginemqz igneam inesse nō ignem placet. Summa laus est falerni a vini colore sic dictis. molli fulgore ꝑspicuis. Sunt i quibus et decocti mellis lentas placet. Quocunqz mō

tingi libeat edor sepo t anchuse radice. inficiũtur etiã conchilio. Cetex attritu digitor accepta vi caloris: at trabũt in se paleas foliaqz arida. et huiusmõi videlicet leuia. vt ferrũ magnes lapis. Ramenta quoqz succini oleo addito: flagrãt dilucidius atqz diutiꝰ q̃ luni medulla in omnibus demqz aliis virtus vlꝰ placet aut ostentatio. In succinis deliciaꝝ sciẽtia rõmodo. vsus tñ succinoꝝ in medicina repitur aliquis. sed nõ ob hoc placẽt feminis. Infantiꝰ adalligari. pdest amuleti ratõe. Collistratus t etati cuicũqz cõtra limphationes tradit pro desse vrine difficultatiꝰ valet potum atqz adalligatũ. hic t differentiã nouam attulit. appellãdo crysselectruz quasi coloris aurei t matutino aspectꝰ grauissimi. Racissimũ igitũ: t si iuxta fuerit celeritꝫ ardescẽs. Buccim ex gẽmis q̃ translucide sunt adulterãdi magnũ habent locũ. ametystis maxime: cũ omni. vt dixim⁹. tingãtur colore. Ex libro ō natura rex: Succinꝰ est gẽma: q̃ vulgariter appellatur lambra. hic crocei coloris é t vt vitrũ aliquãdo translucet. Castitatem portãtibus cõferre dicitur. fumꝰ eius tuar prurientes t fugat serpentes. ꝓma quidem gutta q̃ de arbore pino fluit: pura t lucida est. t hec est illa que in estate calida pfluit. Reliquo vero tpe fluens obscura est t immũda.

Capitulum .cvi.

De tegolito et topasio et turcoi.

Egolithꝰ est lapis oliue nucleo similis. Perunitur cũ videtur: sed vim aliaꝝ vincit bonis remedijs. Volutꝰ quippe hausꝰ pulsis calculis: renũ dolorem ac vesice leuat. Isidorus. Topazion é lapis ex virenti genere: omniqz refulgens colore. Inuenta est primũ in arabie insula: in qua trogodite pdones fame t tempestate fessi: cũ herbaꝝ radices effoderent: eam inuenerũt. Scribit etiã plinius hanc gẽmaz tante repte magnitudis: vt ex eo ptholomeꝰ philadelphus statuã faceret quatuor cubitoꝝ. Est aũt amplissima gẽmaꝝ. Eadẽ sola nobilũ limam sentit. Genere etiã duo sunt. Plinius. Egregia topacio gloria est suo virenti genere t cũ repta est omnibus plata Juba topacion alias topazion insulaz in rubro mari cõtinẽte stadiis. ccc. abesse tradit: nebulosam: t ideo sepe a nauigãtibꝰ quesitam t ex ea causa nomen accepisse. Topazon etiã trogoditaꝝ lingua significatõem habet querendi. Ex hac primũ importatã Beronice regine q̃ fuit mater sequentis ptholomei a philemõe pfecto regis ac mire placuisse. et inde factaz statuam arlinoe ptholomei philadelphi viroꝝ quatuor cubitoꝝ: sacratam delubro qõ aureũ cognominabatur. recẽtissimi autores t circa quoddã thebaidis alabastre opidum nasci dicũt. duoqz ipius genera faciunt. videlicet prasio idem atqz chrisoprasio similem. eiꝰ enim simlitudo tota ad succũ porri dirigit. Sola nobilũ limam sentit. cetere saxo t core poluntur hec t vsu atteritur. Glosa sup apocalipsim. Topazius quo rarior eo pciosior. t habet duos colores ex auro et etherea claritate. Maxie lucens cũ solis splendore tangitur. supans oim gẽmaꝝ claritates in aspectuz suum singlariter puocans aspicientes. quẽ si polis obscuras: si nature relinqs clarior est. t nihil est eo cariꝰ regibꝰ inter diuicias. Arnoldus. Topazion due sunt species vnius coloris est auro similis. Alteriꝰ clarior é: magis tenuis. Nascitur in arabia t in eisdem nois insula. valz cõtra emorroidas: t passionem lunaticã: iraz sedat t tristiciã. Cõtra noxios ãqz motꝰ: ac frenesim. t ptra morbum subitaneũ valet. vndas ferutes ꝓpellit: caligz bulire ꝓhibet. ydolum extrinsecꝰ receptũ repũtat: vt i speculo ꝓcauo vniuersum. Aristoteles. Topazion cum ponitur sup hois vulnꝰ cessat fluxꝰ eius. est aũt illud genus. qõ si supra rem bulliẽtem suspẽditur: cessãt ampulle ipi⁹. Ex libro de natura rex. Topazius ille cuius color auro similis est. hic magis pciosus est. Aliud aũt genꝰ est multo lucidiꝰ: t colore magis tenue: sed deteriꝰ

Hic lapis inter cetera que facit. dicitur etiã iram luxuriamqz restinguere. Arnoldꝰ. Turcois est lapis cuiꝰ color est glauꝰ in albũ vergens: a regione turcia dictus in qua nascitur. Et est virtus eiꝰ vitam ꝓseruare saluz etiã a nociuis extrinsecis casibꝰ: dum est sup ipm. hylaritatem quoqz inducit.

Capitulum .cvii.

De varach venice ac vegetana et vnione

Varach siue sanguis draconis: est scõm aristotelem lapis. scõm medicos sucꝰ herbe rubentis coloris. virtꝰ eius est ptra quẽlibet fluxũ: ac potue sanguis. t ex eo atqz argẽto viuo algala fit. Venit est lapis armenie. qui est coloris subalbidi. hic valz cõtra melãcoliam. cõtra vitũ splenis. t epatis. et passiones cardiacam. Isidorꝰ. Vegẽtana gralica gemma est ab vegentanis repta nigra facie albis intermicanti bꝰ notis. Ex libro ō natura rex. vnio lapis est in ilia capue sic dictꝰ. qz virtute t nobilitate est vnicus. hic tante ꝓmptitudinis est. q̃ nulla in eo paret venaꝝ vel squamaꝝ diuisio. ſz plan⁹ est ad modũ glacici. Naturaliter tñ aperit se cõtra rorem celi ipmqz in se recipit: t cõtinuo tanto tempe. quãto mulier fetus gestat in vtero suo. Et tũc tandem illũ rorem ꝑ tantã moram in lapidem tã cõuersum emittit. quasi fetũ suũ. aluũqz rex reducat. q̃ nullũ in eo paret diuisionis vestigiũ. Uterus vero nũq̃ ꝑdicto aperietur mõ. In mane quidem est de sup mare ibiqz recipit celi rorem. deinde ad funduz maris descendit. ibiqz receptũ t in se rorem illũ ꝓuertit in lapidem. Actor. Quia vero vnio idem est q̃ margarita: vel species margarite: de hac dictũ est plenꝰ supius vbi actũ est de margaritaꝝ origie ac ꝓpietate. Ex lapidario Collitur e conchis species memorãda marinis. Unio dictꝰ ob hoc: q̃ ab vno tollitur vnꝰ. Nec duo vel plures vnq̃ simul inueniuntur. Cuiꝰ ad ornatum: laudatur candida forma. Cũ deccat vestes. deccat cũ nil minꝰ aurũ. Conche tempibꝰ certis reserãtur hyantes. In celũ patulum rores haurire supinos. Ex quibꝰ orbiculi candentes ꝓcipiũtur. De matutino fit clarior vnio rore. Ros vespertinus fetus solet edere fuscos. Et iuuenes conche dant baccas cãdidiores. Obscurat fetꝰ conchas grãdiores eras. Quãto rorantis fuerit plus aeris hausũ. Tanto maiorem gignit cõceptio baccam. Ultra seminunces sed crescere nulla putatur. Qz si celũ micẽt tonitru cõuersa corusca. Conche diffugiũt subita formidine daule. Hic intercepta conceptio deperit hausu. Et fit aborsiuum q̃ ceperat inde creari. Insignes baccas. ꝑdã maris india gignit. Gignit t insignes antiq̃ britania baccas.

Capitulum .cviii.

De iri et zumeniellazuri et zignite.

Iris apud arabiam nascitur i mari rubro coloris cristallini. serangulata dicta ex argumento yris. Nam sub recto pcussa sole: species t colores celestis arcus in primos parietes imitatur. Plinius. Proximũ ceraunie nomen habet yris que in quadã effoditur insula rubri maris que distat a beronice vrbe Ix. milia passuũ cetera sui ptr cristalli⁹. Itaqz quidaz cristalli radicem esse dixerũt. hec sub tecto pcussa sole: spẽs ac colores arcꝰ celestis in primo pariete eiaculatur. Iubainde mutans: magnaqz admiratione sui varietatem augens. Serangulã vt cristallũ esse constat. sed altiꝰ esse scabris lateribus et angulis inequalibꝰ. Dicũt etiã in aperto sole. pectam radios in se recandentes discutere. Aliquas vero ante se. pecto nitore adiacentia illustrare. Colores aũt nõ nisi ex opaco reddunt. nec vt ipe habeant: sed vt repcussu parietem illidant. Optima é que maximos facit arcus: simillimosqz celestibus. Zumeniellazuri est lapis: cuius celestis color est flauus cũ corpusculis aureis. Inde fit t nostrũ. virtus eius est ptra melãcolicam passionem t cõtra quartanaz et syncopem ex vaporibꝰ melãcolicis. Zignites é lapis vitrei coloris

tui collo gestatus cõtra noctilopam valet. Sanguinez stringit. ac mentis alienatõem depellit. ⁊ si ad incendium iguis teneatur flama eius extinguitur. Actor. Hec de ope primo tercie diei. i. dãp ꝑgregatione. ac terze nudatione. de natura quoqz vtriusqz ⁊ earꝫ rerũ scilicz inanimatarꝫ: que vel ex eis et cũ eis a principio create noscũtur. vel etiã nunc ꝓ ꝓcessum temporis iugiter procreantur: ad plenũ dicta sufficiãt.

Continentia decimi libri.

Decimus liber incipit agere de secundo ope diei tercie. hoc est de terze germinatione ⁊ agit primo de plantis in generali. postea de herbis ꝑmunibus. Habens. clvi. capitula vt sequi videris.

De primaria terze germinatione i.
De plantarum varietate ii.
De cõpositione plantarꝫ ⁊ ꝓpletione iii.
De quatuor elementis eas cõplexionantibus et qualitatum gradibus. iiii.
De seru plantarꝫ et generatione v.
De vita earum et nutrimento vi.
De ipsarum increimento vii.
De plantarũ digestione viii.
De foliorum productione ix.
De florum natura ⁊ pulcritudine x.
De plantarꝫ fructificatione ⁊ mltiplici vtilitate xi.
De plantarum seminatione xii.
De plantarum fixione vel plantatione xiii.
De ipsarum translatione xiiii
De prima herbarꝫ e terza productione xv.
De continua earum generatione xvi.
De nutrimento earum xvii.
Cur nõ ab aere sicut a terza capiãt nutrimẽtuz xviii.
De herbis aromaticis et odoriferis xix.
De nole ac numero herbarꝫ ⁊ ꝓmo de incultis xx.
De absinthio xxi
Iterum de eodem xxii.
De diuersis speciebus absinthii xxiii.
De achanto xxiiii.
De aconito xxv.
De acoro xxvi.
De affodillo xxvii.
De agarico xxviii. De eodem xxix
De agrimonia xxx.
De alcamia et altea et alga xxxi.
De aloe xxxii.
De altea xxxiii.
De ambria vel ambrosia xxxiiii
De anabulla et anacalla vel anagalla xxxv
De ancusa xxxvi.
De aristologia xxxvii
De anoglossa xxxviii.
De artbemesia xxxix.
De asa ⁊ asaro et asclepia xl.
De baccari et barba bircina et basilica xli.
De bozith ac boeratione et bota xlii.
De branca vrsina et brioma xliii.
De buglossa xliiii.
De bubresti ac butalmo xlv.
De calamo agresti ac aqnatico xlvi.
De calamento xlvii.
De camedria xlviii.
De camephito xlix.
De camelcone sive camelea .l.
De camelionta ⁊ nigra alba li.
De camphorata et camomilla lii.
De canaria et canna liii.
De capillo veneris et carice et cathapucia liiii.
De celidonia lv.
De centaurea lvi.
Iterum de eadem lvii.
De ciclamine lviii.
De cicorea lix.
De cicuta et cinoglossa lx.
De cipero lxi.
De coloquintida lxii.
De comza et consolida lxiii
De costo lxiiii. De danco lxv.
De dyptramo lxvi.
De dracontea et dracunculo lxvii.
De ebulo et ebumo et ebio lxviii.
De elleboro albo et nigro lxix.
De vtriusqz virtute in opatione medicinali lxx.
Iterum de eodem lxxi.
De eliotropio lxxii.
De epatica et eraclea lxxiii.
De equicauda et ebula lxxiiii.
De eufozbio lxxv.
De eupatoreo lxxvi.
De ferula lxxvii. De filantropo lxxviii.
De filice et filipendula lxxix.
De flamula et folio lxxx.
De fu et fuco lxxxi.
De fumaria et fumo terze lxxxii.
De gallitrito et gariofilato lxxxiii.
De geniculari et genciana lxxxiiii.
De gladiolo lxxxv. De gramine lxxxvi.
De barundine lxxxvii.
De herba vitri et hermodactilo ⁊ hiberidã lxxxviii.
De iacincto et yaro et impia lxxxix.
De iunco rc De iusquiamo xci.
De lacteride ⁊ la cicimio xcii.
De lappa ⁊ lapacio xciii.
De lasere et laureola et lenticulo et lepido xciiii.
De libanotide et lingua auis xcv.
De maiozana et malabatro xcvi.
De mandragora xcvii.
De virtute ipius in medicina xcviii.
De maraco et maratro xcix.
De marzubio et marzubiastro c.
De medica et melliloto ci.
De mellissa et melisophilo cii.
De mentastro et men ciii.
De millefolio et mozella ciiii.
De napello et narcisso cv.
De nardo cvi.
De diuersis speciebus nardi cvii.
De nemifare cviii. De nympbea cix.
De oleandzo et ozchi et ozpino cx.
De paluro cxi. De panace cxii.
De papiro et paritaria et partella cxiii.
De penthaphilon cxiiii.
De peonia cxv. Iterum de eadem cxvi.
De peucedano cxvii. De pirzetro cxviii.
De plantagine cxix.
De policaria et poligono cxx.
De polio cxxi.
De polipodio cxxii.
De politrito cxxiii.
De prassio et proserpinata cxxiiii.
De psillio cxxv.
De reubarbaro et reupontico cxxvi.
De rosmarino cxxvii.
De sabina et saliunca cxxviii.
De satirione et saxifraga cxxix.
De scabiosa ⁊ scamonea cxxx.

De scirpo et scolopendria cxxxi.
De semperuiua cxxxii.
De sene et senecione cxxxiii.
De silphio cxxxiiii.
De silimbrio cxxxv.
De spartanea et sparco cxxxvi.
De squilla cxxxvii.
De squinanto cxxxviii.
De staphisagria cxxxix.
De stringno vel solatro cxl.
De sticado cxli.
De siderite cxlii
De simphato vel simphico t synapiagriō cxliii.
De siseleo cxliiii.
De capsia cxlv.
De capsobarbasto ac de etrabith cxlvi.
De tribulo cxlvii.
De trifolio et tripolio cxlviii.
De turbith cxlix.
De typo et tirimallo cl.
De verbasco et verbena cli.
De vetonica clii.
De virga pastoris cliii.
De visco cliiii.
De ypericon clv.
De ypoglossa et yringion clvi.

De primaria terre germinatione. Petrus comestor.

Terra cer/ go aquis mudata eodem die ꝓduxit deus ex ea herbam virentem: et facientē semen: et lignum pomiferū faciens fructū secūdū genera sua Non em̄ per moras tempm: vt modo ꝓduxit terra plantas suas. sed stari in maturitate viridi in qua et herbe seminib⁹: t arbores pomis onuste sunt. Qđ vero dicit scriptura: germinet terra herbam virentē ꝛc. nō de actu tm̄ intelligē dum est generādi: sed de potentia quasi dicatur potēs sit germinare. Ex hoc aūt q̄ dicitur virentem: dicūt q̄dam mundū in vere factū fuisse. quia viror illius temporis est t fructificatio. Alii vero q̄ legūt lignū faciens fructū. t herbā hītem semen. dicūt factum in augusto sub leone. Sed in martio factū dogmatisat ecclesia.

Ambrosi⁹ in exameró. iiii. libro. Puma illa vox dī singulis creaturis impartita gignēdis lex nature est. q̄ terris in cuīs remāsit future successionis datura ꝑscriptum. Quā vehemēs vox germinet terra p se scz nullus alterius querēs auxiliū: nec cuiusq̄ indigens misterio. Solent plerīq; dicere: misi clementior solis calor tepefecerit terras. t radiis suis foverit: germinare terra nō potest. Et ideo gentes bonoꝛē diminū soli deputant. q̄ virtute caloris sui terras penetrat sinus. sparsaq; semina fouet vel rigentes gelu venas arboꝛ relaxat. Sed nūc ineprus hoim sermo cōticescat: herba nascitur añq̄ sol fiat. Ne ergo hoim̄ qualescat ꝓpus germinet terra q̄ fomen solis accipiat. Germinz mḡt terra herbā: t subito terras germina pullulauerūt: t diuerse spēs rex refulserunt. Hinc ꝓratoꝛ virens gratia abūdantiā pabulis ministrauit. unde rpm̄ spica flauescens ymaginez pelagi fluctuantis cōmotōne segetis vberioris expressit. Spō

te oīnis fructꝰ. nondū agricola formato. terra suggesit. verbum enim dei in ea fructificabat: nec vlla adhuc maledictione: terra damnata erat.

II. De plantarum varietate. Aristotiles in libro de vegetabilibus.

Taq; plantaꝛ quedā sunt arbores que scz habent ex natura sua stipitem: in quo multi nascūtur rami. vt olive fici. Quedā vero sunt herbe que nō habent stipitem ex sua radice: sed folia. Quedā aūt olera. que scz multos hīt stipites ex vna radice: et multos ramos vt rutha t caules. Quedā etiā inter arbores t herbas: vt ambrachion q̄ multos habet in radicibus ramos: Item plantaꝛ quedā factūt fructū: quaz non. Quedā oleum: quedā non. Quedā folia: quedā nō Et quibusdam folia cadūt: quibusdā non. Item quedā ꝓducūt fructū sup folia: quedā vero sub foliis. Et quarundam fructꝰ suspensus est a stipite suo: quibusdā a radice. Item plantaꝛ quedā est domestica: quedam ortensis. Et quedā siluestris scz inculta. Est etiā plantaꝛ diuersitas in magnitudie t puitate. In pulcritudine t deformitate. In bonitate fructuū t malicia. Item quedā sunt tote cortex vt mediānus. Quedā habent nodos vt cāne. quedam spinas vt rhāmus. Quedā etiā carent ramis: quedā habent ramos multos: vt morus siluestris. Ex quibusdam etiā ꝓdeunt surculi multi. ex quibusdaz non: t hoc ex radicis diuersitate. Quedā aūt vnam tantum radicem hīt: vt squille. Figure quoq; plantarum tres sunt: quedā enim ꝓdeunt sursum: quedā vero deorsum: quedam inter hec. Ex libro ō natura rez. Plāta quoq; multū variatur ad diuersitatē locoꝝ. Lunq; locus t labor ei ꝓferāt: anni temp⁹ i quo plātatur maxime cōfert. Et sicut animalia quedā sunt domestica quedam siluestria. sic t plantaꝛ quedā est ortensis: quedaz siluestris. t puto q̄ omnes spēs plante qñ non fuerit ad te siluestre erūt. Diuersitas quoq; plantaꝛ siluestrium dinoscitur ꝑ masculos suos. et feminas. q̄ masculus est spissior et durior: et ramosior: minus humorosus: fructꝰ autem breuior.

III. De compositōne plantarū et cōpletione. Aristotiles vbi supra

Plante sunt ptibus suis ad instar membroꝝ animalis. Cortex em̄ plante similis est cuti. Radix aūt oꝛ quia mediatrix est inter plantaꝛ t cibū. vnde vocant eam greci causā vite plantaꝛ. Nodi quoq; simules sunt nervis animalis: t reliqua similiter ceteris. Cadūt multotiēs de planta ptes multe nō determiate sicut pili hoīs. t vngues: t nascūtur pocis alie. Est aūt principium cibi plantaꝛ a terra. Principium generatōnis fructuuz a sole q̄ anaxagoras dixit q̄ caꝛ fructꝰ est ab aere. Iō dixit alchimeon q̄ terra plantaꝛ mater est. sol vero pr̄. Bemq; plāta tres habz vires t a tribus. a terra em̄ est eius fixio. ab aqua congulatio. ab igne coadunatō. sicut t in fictilibus est lutū quasi sementū: t aqua: qua vniūtur fictilia. et ignis quo ptes illius quib⁹ raritas inerat congregātur et continūtur. dum scz hūoris materia inde finitur. Viriditas quidem plante exterius cōmunissima est in arboribus. et albedo interius scz in ligno et hoc est quia maturiꝰ vrūtur ꝓpinquioꝛ. Natura em̄ plantaꝛ et calor attrahunt humoꝛē et rarificant lignuz arboris: finitaq; calor parua digestione: que causa est albedinis. Remanet q̄ qz adhuc humoꝛ apparetq; exterius. Erit ergo viriditas et hec est in foliis et i cortice: q̄ maioꝛ illis inest digestio. et hec media sunt inter lignū et roſam. i. inter albedinem ligni et ruboꝛē rose adhuc fortioris digestōis planta que est sicut natura aque: non fructificat. ꝓpter dūium aq̄ sue: et amplitudiem meatuū: et fluxibilitatez radicum suaꝝ. q̄ aūt ō lignis in aq̄ mergitur vt vimis vel bebenis accidit. quia partes eius compacte sunt et

meatus angusti.nec aer in illis. ¶ IIII.

¶ De quatuor elemētis eas cōplexionātib⁹ et qualitatū gradib⁹.

¶ Guilhermus de conchis

Non solum aūt de herbis et arboribus sed ⁊ de omni corpe.hoc affirmo:q̄ ex quatuor constat elemētis.Quod p actiones et resolutiones pōt pbari.Quod eīm adheret terre:terre est.Quod aūt i aliū crescit ignis.Quod dilatatur ⁊ spissatur aq̄ ⁊ aeris. Cū aūt arbor vel herba putrescit ⁊ pburitur:in minorē substantiā reducitur.deinde paulatim videtur ad nihilum rediġ.vel ergo perit aliq̄d de eis:vl̄ in inuisibilia resoluuntur.ergo in aera et ignem. In ea enim et resolutio est:et quibus cōstitutio. Sunt ergo in illorū constitutōne aer et ignis.Hȝ dictis si herbe ⁊ arbores non solum cōstant ex terra:sed ex reliquis tribus elementis quare nomie materiali terrea corpora dicūtur. vl̄ quia terrea sunt dicenda:quare calida quare humida dicuntur:cum terra ipa frigida sit ⁊ sicca. Respondeo. Pbi losophi tria in corporibus considerant; numerum particularum quatuor.Et e singulis elemētis intensiones qualitatū ⁊ remissiones eaꝝ. Et a numero particularū nomen attribuunt materiale. Sed a qualitate intensa vnum de bis quatuor calidum:frigidum:humidum:vl̄ siccum. Omnis aūt herba vel arbor plures habet pres a terra q̄ ab alio elemento.vnde terreus corp⁹ dicitur. Quedā tamen eorum habent calorem intensū:et frig⁹ remissum ista calida dicūtur.si ecōtra frigida. Quedā siccitatem intensaȝ:humiditatem remissam habent que dicūtur sicca. Quedam ecōtrario que dicūtur humida. Que etiā in qualitate intenduntur:quedā magis: q̄dā minus.vnde phica.iiii.gradus qualitatib⁹ herbarū et arbor fructuum ciborū et potuum assignat.Sed dicit Cum gramatica tres grad⁹ cōparatōis nouerit.vnō phica quartum gradū accepit. Respōdeo phica ꝓpter hominem:qualitates eeteroꝝ cōsiderauit. Cū ergo homo naturaliter in quatuor qualitatib⁹ sit temperatus.ea q̄ minus homine sunt calida:dicit in primo gradu calida que equaliter in secūdo. Que aliquātulum plus:in tercio.que multo plus in quarto.Hec ergo quatuor:min⁹ homine:equaliter:aliquāto plus:multo plus vocat phica quatuor gradus.Et q̄ dixi de calido:intellige de frigido sicco et humido. ¶ V.

¶ De seru plantarum et generatione.

¶ Plinius libro xiij

Arboribus imo potius omīb⁹ que terra gignit herbisq̄ etaȝ vtrūqȝ inesse serū diligentissimi nature tradunt. Nullis tamen arboribus q̄ palmitib⁹ manifestius. Mas in palmite floret:femina circa florem germinat tantum spinc modo.vtrisq̄ autem prima nascitur:pomi caro.postea lignū intus hoc est semen eius. In arabia languide dulces tradūtur esse palme.ānq̄ iuba apud scentas arabas pfert omīb⁹ sapoꝛibus quam vocant dabulan. Cetere non sine maribus gignere feminas:sponte edito nemore cōfirmāt. Circa q̄s singulos plures nutare in cum pnas blandioꝛibusq̄ comis. Illuȝ erectis bispidum:affatu visuq̄s tpo et puluere etiā reliquas maritare. Huius arboꝛe excisa feminas viduas post sterilescere adeo veneris ē intellectus vti cortus etiam excogitatus sit ab homine:ex maribus floꝛe atq̄s lanugine ¶ Ex libro de natura rerū. Ait autem aristotiles. quod nō inueniuntur masculinitas ⁊ feminitas cōiuncte in aliqua herba:quia si hoc ita esset planta pfectioꝛ esset animali. Et dicunt phīci q̄ omnia semina in terram cadentia humiditatesq̄ aque et essentiā terre sibi trahunt:que scz complexioni sue sunt similia. Infusa vero ⁊ inflata infundūtur terreq̄s infiguntur.a quibus radix quedam egreditur que quasi os cuiusdā animalis. arbori esse phibetur. quo materia nutrimēti sui apta extugatur. Semen quidē plante simile est ipreg natōni que est mixtio maris et femine. et sicut est i ouo vis generandi pullum. et materia cibi eius vsq̄s ad boram ꝓplementi et sui exitus. Materia vero dum mollis est:magis apta est generatōni eius:quod ex ea generatur aut vegetatur. Dicit autem aristotiles q̄ principū cibi plantaꝝ est a terra.et principū generatōis fructū est a sole. unde plantaꝝ inquit:est terra mater sol vero pater.quod vt verum possit esse:oportet q̄ nō intelligatur de fructibus primis.quos deus solo verbo:cū terre nascerentur:subito fecit terrā pducere. ¶ Unde ābro sius in exameron. Sciant inquit homines solem nō ee nascentium actorem:dei quidem clemētia terram relaxat. deniq̄s indulgētia prumpere facit fructus. Quomō enim sol id faceret:cū sol herbis et fructibus inimicꝰ sit.

¶ VI.

¶ De vita earum et nutrimento. Ex libro de natura rerum.

Plante nō solum viuunt:sed et habent anhelitū et pulsum.pellitur enim humoꝛ in circūitum .s. a medio.naȝ aliter plāta scideretur. ¶ Arestotiles vbi supra. In animalibus quidem est vita manifesta in plantis autem occulta.Quas etiā quidā animas habere dixerunt:quia generari: nutriri: augeri:etiā in iuuentute virescere : senioq̄s dissolui conspexerunt. Bi co autem q̄ in plantis est aliqua pars anime. et nō sūt animalia.quia nec sensum nec desideriuȝ habēt. Et alia quidē hūt mbra determiata:plāte vero idetermiata plāta vero nō ē creata nisi ꝓpt aial.et nō ecōuerso.Et i q̄libet specie plātaꝝ est caloꝛ ⁊ hūoꝛ:q̄ qñ cōsumūtur in firmatur et veterescit:coꝛrumpitur et arescit. Deniq̄s planta nō habet sensum:nec motū voluntariuȝ. nec animarū pfectam. Est autem:vt dictum est:principiū cibi plantaꝝ a terra. ¶ Item in libro de morte ⁊ vita. Hūt in plantis que longius viuūt.et magis q̄ in animalib⁹ primo quidem quia minus aquosa sunt:nec cito dēsant postea vero quia dulcedinem habēt et pinguedinē exq̄ cū sicca ⁊ terrea sint.tamen nō habent humoꝛē leuiter ericcabilē ¶ Ex libro de natura rer. Patet aūt q̄ omnia terrenalcētia plus de terra: q̄ de alio aliquo elemēto recipiāt.⁊ ideo locū suum in naturitate cōtra terram occupant.cūq̄s in eis maioꝛ ps terrea sit. quedā tamen ex eis repiuntur calide. quedā frigide.scdm qd magis vl̄ min⁹ rerū qualitatibus adheserūt. Nutrimentū eīm suscipiūt non a terra simplici sed a cōposita in qua quatuoꝛ elementa sunt.vnde singule nutrimentū hūt ex eo quod sibi competit ⁊ p quod adherent deniq̄s cū eradicātur e terra licet ⁊ aer in se cōtineat quatuor elementa nō tamen nutrimentū inde habere possunt.qz ꝺ eo quo minus egebāt.i.aere plus viuunt. vnde necesse est eas dissolui deficiēte eis naturali nutrimento:scz terreno.

¶ VII.

¶ De ipsarum incremento Arestotiles in libro de plantis.

Ascendit aūt arboꝛ quelibet:donec cōpleatur ⁊ intereat.animalia vero nō sic.qz cuiuslibet animalis lōgitudo ꝓpinqua est:sue latitudini: plāta vero remota est.qz radix eius aqua ⁊ ignis festinār in ascensum. Diuersitas aūt plante in ramis.est de superflua raritate. ¶ Idē in libro ꝺ aialibus. Sicut animalia omnia:sic ⁊ arbores siue plāte paulatim crescūt:quousq̄s perueniant ad suū terminū naturalem ⁊ magnitudinē sue finē. Eam in arboribus vero:q̄ in generib⁹ animalium:crementū quātitatis in semen transit.⁊ sicut boles mīte carnis multeq̄s pinguedinis nō spermatisant: nisi modicū.neq̄s coitum desiderant:raroq̄s generār.sic ⁊ q̄dam arbores nō fructificār:vt salix:⁊ nux romana. Iterum sicut aues pui corpis sunt multi coit⁹:et multoꝛū ouoꝝ.sic accidit et in quibusdā arboribus:qz crementū

corpis transit in humiditatem spermentales. deniqz arbores que multũ faciũt fructũ: cito desiccantur qz cibus transit in semẽ. ¶ Ex libro d̃ natura rer̃. Plante. sicut iam dictuz est. qd̃ adheret terre. terre est. quod in altum crescit ignis. quodqz dilatatur et ispissatur aque. z aeris Et eius quidẽ plante: q̃ tantũ in altũ crescere debet rami abscindũtur relicto stipite. cum vero in latus relicti rami et stipites abscindũtur: planta q̃ grossos habz humores extenditur. ppter intensionẽ hũoris z expulsionẽ caloris: vt patet in pinu et palma ¶ .viii.

¶ De plantarum digestione.

¶ Aristotiles in libro de plantis.

In omni animali et planta et minera: finita humoris materia: pueit siccitas. loco hũoris: ppter victoriam et digestionem. Digestio enim est vbi humor et calor qñ terminũ cõsequũtur. Cruz digestõ in lapidib⁹ et mineris. In animali vero et planta nõ sic quia ptes eaꝝ compacte nõ sũt. vnde z ab eis fluxꝰ venit. In mineris aũt nõ est fluxꝰ neqz sudor. qz ptes earum rare non sunt: ideoqz nichil ab eis egreditur: sicut ab animali z planta supflua quedã. sed nec exitus: nisi et raritate fit. Ideoqz solidũ est: quod augeri nõ potest qz quod augeri põt indiget loco in quo dilatetur z crescat. Itaqz lapides z sales z huiusmõi nõ augẽtur neqz crescũt. Partes aũt plantaꝝ scõm plurimos rare sunt: quia calor humorẽ ad extremitates plante trahit. Bispgituꝝ materia p omnes ptes eius: z quod supfluit: emanat. sicut enim in balneo calor humorẽ attrahit: qui in vaporem quersus elevatur. z quod supfluũ fuerit i guttas quertitur. sic in animali z plãta supfluitates ascendunt et itez descendũt in actionib⁹ suis. Cũ autez habuerit plante virtutẽ attrahentẽ vehemẽter: erit fructificatio vna. Quã si nõ habuerint: vtetur natura digestione vicissim: z in qualibet digestione fructũ pducunt. Jõ quedam plante frequẽter in anno fructificãt. Planta q̃ est sicut natura aque nõ fructificat: ppter dñium humiditatis sue: z amplitudiem meatuũ: ac fluxibilitatez radicum suaꝝ. Omnib⁹ aũt arboribus q̃ primo plantate fuerint: dñabitur amaritudo: vel pontica. qz fructus in principio nõ bene digestus est. Digestio enim est cũ calore z humore. Mirabolanoꝝ tñ arboris fructꝰ in principio cũ apparent dulces sunt. cõsequẽter pontice z in cõpletione amari. sicut dicetur inferius ¶ Idem in libro de animalib⁹. Generatio quidem animalis est de indigestiuo: qđ est sanguis nõ pur⁹. sed indiget opatiua digestione. sic accidit z in arboribus: siue plantaꝝ generatione qñ cibus eaꝝ fuerit complet⁹: tũc enim indigent opatione z purgatione. Et sicut exeũt supfluitates ab animalium corporib⁹: sic accidit z arboribus. qz semla mouẽtur ex calore naturali: ac vento: q̃ est in eis z bis exeunt fructꝰ in locis suis. viuũt aũt. vt fingũt quidaz. et non habent supfluitatis locũ: quo nõ indigetur. qz cibus ex terra completũ et coctũ recipiunt p suas radices. Jõqz nõ est eis supfluitas: qz terra z calor q̃ est in ea faciunt in eis: qđ in animalib⁹ ventres. Itaqz sicut sanguis vadit p venas: q̃ a ventre exeũt ad omnia membra animalia sic cibus arboꝝ qué a terra accipiũt: per radices vadit ad arborem totã donec digestio venit ad finem z cõplementuz. Huius rei significatio est: exitus semis et fructuũ. Quedã etiam aquatilia nõ hñt supfluitatez: sicut nec arbores. ¶ .ix.

¶ De foliorum productione.

Isidorus in libro ethimologiarum

Folia grece dicũtur filia Indeqz hoc nomen ad nos translatũ est p derivationem frõdes autez sũt dicte: eo q̃ virgulta vel vmbras ferãt. Vũt enim causa vmbraꝝ. Oculi vero nodi sunt ex quib⁹ frondes exeũt ¶ Ambros⁹ vbi sup̃. Tanta est dñi puidentia: vt vbi fructꝰ mollior est. ibi folii crassitudo validior tegumentũ tuendo deferat pomo. vbi aũt est fructꝰ validior: ibi tenerioza sũt folia. folii crassitudo. pficit ad pestatis iniuriam repellendam: vt in fico. intensio vero ad fructꝰ vaporandi gratiã: vt in pãpino ¶ Aristotiles in libro de plantis: Folia sunt ptes plante licet non sint determinate decidentqz paulatim. plantaꝝ quedaz quoqz faciũt folia: quedã nõ. et q̃dam producũt fructus sup folia: quedã sub foliis. Planta q̃ nascitur in aque supficie. nõ habet folia: qz longe est a tempantia. Oleũ alias olus aũt omne et folia supnatãt aque: qñ in his est calor et humor. oriũtur i arboribus aliquib⁹ folia post fluxum sicut pili in homine et plume in animalib⁹ mutificãtibus ppter immutationem tempoꝝ. qz fluũt ac crescunt scõm alterationem estatis ac hyemis. In hoie vero oriuntur pili post casum pmoꝝ piloꝝ quonã alteratõ etatis hominis est similis alteratõi q̃uor tempoꝝ. Itaqz cum hũores plante vel arboris compessi fuerit calefit natura: ac festinat in digerendo: formãturqz rami z apparent folia quoꝝ meatus anteri⁹ ampli efficiuntur: et post. i. in posteriori pte gracilãtur z piramidãtur. Antiq̃ sapientes folia fructꝰ esse assercbãt. Sed qz humor rant⁹ erat q̃nõ maturabatur. nec coagulabatur ppter appinquatõem caloris desup: et festinatõem attractus solis. Humor ergo in quẽ nõ est opatio digestõ: alterat⁹ est in folia. nec hñt folia aliã intensionem: nisi attractionem humoris. z vt sint coopimentum fructuũ a vehemtia solis. Pauci vero sũt flores et folia et plante q̃ contingũt in niue. ibiqz omnes herbe amare qz nix deiecit similis fumo. quã statim cõgelat ventus: et cõstringit eã aer. vnde qz inter ptes eius ẽ raritas: ibi retinetur aer q̃ eam calefacit. manatqz de ea aq̃ putrida. ppter aeris inclusum. cũqz fuerit aer mlte aptitudis solqz affuerit erumpet aer cõphensus a niue apparebitqz hũiditas putrida coagulabiturqz cũ calore solis. Q⁹ si fuerit locus niue cooptus. fient in eo plãte sine foliis ¶ Item aristotiles plantaꝝ quarũdam folia et nodi sunt indiscreti quarũdam folia sunt equalia et inuicez similia. Quarũdam etiam folia sunt aspera quarũdam lenia. et quarũdam scissa. vt sunt vitis folia. Folia paulatim decidunt sicut et cornua cerui atqz capilli hoim. Et quoꝝdã animaliũ pili: de his q̃ se abscondũt hyemali tempe sub terra cadũt. et illud simile est casui foliorꝝ. ¶ .x.

¶ De florum natura et pulcritudine

¶ Plinius libro .xxi.

Flos est indiciũ pleni veris et anni renascentis flos est gaudium arboꝝ. tũc se nouas aliasqz q̃ sunt ostendũt. Tũc varius colorꝝ picturis i certamen vsqz luxuriant. ¶ Aristotiles vbi sup̃. Flos de subtili materia tantũ existit: qua digestio incipit: et tõ fructum in plantis vt plurimum pcedit. Q⁹ aũt plante quedam. vt palme et similia. flores non habent: vt plurimum fit ppter suaꝝ partium diversitatem: suamqz subtilitatem et aspiratem vel grossitudiem. ¶ Ambros⁹ vbi sup̃. Quid autem describam purpuras cõtes violas candida lilia: rutilantes rosas: depicta rura: nunc aureis: nunc variis: nunc luteis floribus: in qb⁹ nescias: vtrũ species florꝝ: an odor ampli⁹ delectet. pascuntur oculi q̃ to speculo: lõge lateqz odor spargitur: cui⁹ suauitate coplemur. Considerate inqt lilia agri quant⁹ sit candor in foliis: quẽadmodũ ipa folia stipata ab imo ad summuz videãtur assurgere. vt cyphi exprimant formã: vt aurũ q̃ dam species int⁹ effulgeat. que tñ vallo in circuitu floris obsepta: nulli vt pateãt iniurie. Si quis habz florẽ decerpat et soluat. que tanti est manus artificis: vt possit ei⁹ speciem reformare. cui dñs tantum testimonium dedit: vt diceret. nec salomon in omni gloria sua vestiebatur: sicut vnum ex istis ¶ Actor. Flos ergo habz in se pulcritudinem et redolentiã: siue fragrãtiam. In ipo spes fructus habetur: et mel ab apibus inuenitur. Inde

sertis capita coronãtur. Ex herba ⁊ virga nascitur p se videlicet sine semie ſz breui durat tempe. ppter hec omnia flori compaꝛ christus in sacra scriptura. Unde versus. Flos pulcer redolés spés fructꝰ ⁊ breuis eui. Vel data ⁊ apl̃ sertum capiti sine semie nascens. ¶ .xi.

¶ De plantarum fructificatõe et multiplici vtilitate ¶ Aresotiles vbi supra.

Plantaꝝ quedã faciunt fructũ: quedã nõ. Et q̃dam ꝓducunt fructũ sup folia: quedã vero sub foliis. Quarũdam etiã fructꝰ suspensus é a stipite suo quibusdam a radice. Diuersitas quoq; plantarũ est in bonitate ⁊ malicia fructũ. Meliores aũt sunt fructꝰ ostensiũ: q̃ siluestriũ. Quod ex plãta est comestibile: erit in locis calidis lenibꝰ: altis: et frigidis. Ideo q; mꝫltiplicãtur species in locis frigidis: altis: ppter attractionem humoꝝ: ⁊ tempantiam in caloꝛe solis in diebus vernalibꝰ. planta vero in locis a sole remotis. nõ habet vires foliũ ⁊ fructus ꝓducendi. Sicut aũt dictus est sup: cũ habuerint plãte virtutẽ attrahentẽ vehementer erit fructificatõ vna. Quã si nõ habuerit vtetur natura digestione vicissim. ⁊ in qualibet digestione fructũ ꝓducunt. Ideo quedã plante frequẽter in anno fructificant. planta vero que est sicut natura aque: non fructificat ꝓpter dominiũ humiditatis sue: ⁊ amplitudiem meatuũ: ac fluxibilitatem radicũ suaꝝ. Non aũt oĩs plãta ꝓducit semen: simile semini a quo orta est. Quedam em̃ facilit melius. quedã peius. Et a quibusdam malis seminiꝰ arbores bone ꝓueniũt. vt amigdalis et malis granatis accidit. Quarũdam ĩteꝝ semen cũ debiles fuerint deficit: vt pinus ⁊ paline. Et nõ ꝓuenit ex facili ꝺ semine malo plãta bona. Nec ex semine bono arboꝛ mala. Leteꝝ in animali multoties ꝓtingunt hec. ¶ Ex libro de natura reꝝ. Teste aresotile. Principiuꝫ generationis fructuũ est a sole: quod oportꝫ intelligi de fructibus annuis. nõ de fructibꝰ ꝓmis: quos deus ante solis creatõez solo verbo cũ terzena scẽtibus: subito fecit terram ꝓducere. Quedã aũt plante germen suũ faciunt in summa farine: sicut est in cicere ⁊ faba et glande ⁊ nuce quedã in imo farine sue: vt est in tritico ordeo et auena. Quedã in circũitu farine vt in allio et oliua. Et vbi ponit natura germen: ibi incipit et opus suuꝫ. ¶ Ambrosius vbi sup. Quid autẽ enumerem succos herbaꝝ salubres: quid virgultoꝝ ac foliorꝝ remedia. Ceruus eger ranunculos olee mãdit ⁊ saluus fit. locustas quoq; folia olee ac rose liberant ab egritudine. Culices nõ tanguntꝫ te si absintbũ cum oleo coquas et co te pungas. Per mãdragoram sõnus frequẽter accersitur vbi egri vigilaꝝ incõmodo afflictãtur: Opium quoq; dolores sepe vicerũ grauissimi sopiũtur. Como plerũq; furores libidinum marcuerũt. Et elleboro vetuste passionel corpis egri solute sunt. ¶ Actoꝛ hec ⁊ alia plantaruꝫ genera tam in radicibus q̃ in caulibꝰ ⁊ foliis ac floribus et fructibꝰ vel similibꝰ ad plurima sunt vtilia. quedam videlicet ad escam quedã ad medicinã. quedaꝫ ad fabricaꝝ ligneaꝝ opa diuersa. quedã ad diuersaꝝ artiuꝫ mechanicaꝝ instrumenta. de quibus plenius infra dicendum est. ¶ .xii.

¶ De plantarum seminatõne. ¶ Plinius libro .xvij.

Semen in ꝓmis natura serere docuit. cũ decidẽs exceptũq; terra virescet alias viuisceret: Hꝫ quedã nõ aliter ꝓueniunt vt castanee. uglãdes cedrus dũraꝝ at exceptis. Semie q̃qꝫ q̃q̃ dissimili serũtur vites mala et pira. His nãq; ꝓ semine nucle?: nõ vt ceteris ipe fructus. Palma vero suis foliis apud babilonios seritur. Ad seminaru curã ꝓcipuũ oportꝫ solus eligiq; nutricem indulgentioꝛẽ esse q̃ matrem sepe cõuenit. Sit ergo solũ siccum: atq; succosum. bipalio subactum: aduectis holspitale terzeq; simillimũ in quã trãsferendum sit. Ante omnia vero clapidatuꝫ. et ab incursu etiam gallinacei generis munitus. minimeq; rimosũ nec penetrãs sol exurat fibras. Interuallo sexquipedũ seri debent. quia si int se ꝓtingãt: ꝓeter alia vicia etiã vermiosa fiunt. Variri quoq; sepius ꝓuenit: herbasq; euelli. ꝓterea semina ipa fructificãtia supputari falcem q; pati cõsueuisse. Carbo etiã furcis crates imponi iubet. altitudie bois ad solem recipiendus: atq; integri culmo ad arcenda frigora. Sic piroꝝ maloꝛũq; semia nutriri. sic pineas nuces. sic expressos semine satas ⁊ ipas minimis exgrames cõstat vt vir quedã perspici possint. Sic e expresso semina. mas em̃ vt dixim?. nõ gignit pitule collecte siccãtur sole. ruptesq; emittũt semẽ mire formicis expetitũ ampliatoq; miraculo q̃ tantaꝝ natalis arboꝝ tantuli animalis. absumitur cibo. ¶ Actoꝛ de hac quoq; materia videlicet de sẽnis industria: plenius dictum est sup. ¶ .xiii.

¶ De plantarum fixione vel plantatõne ¶ Plinius vbi supra

Plantaria quoq; natura demõstrauit multarus radicibꝰ pullulãte sobole dẽsa. et pariẽte matre quas necet. Eius etenim vmbra turba indigesta premitur. vt i lauris pumicis. prunis. platanis. ceraſis. Paucoꝝ in hoc genere rami parcunt soboli: vt vlmoꝝ atq; palmaꝝ. Nullis vero tales pulluli ꝓueniunt nisi quaꝝ radices amote solis et vmbris i sũma tellure spaciantur. Omnia aũt hec nõ statim moris est i sua loco ponere. sz prius nutrici dari. ⁊ in semiariis adolescere. iterumq; migrare. Qui trãsitus mirꝫ imodus mitigat etiam siluestres. Siue em̃ arboꝝ. vt ⁊ hominũ natura. nouitas ac pegrinationis auida est. siue decedentes virus reliquunt et mansuescunt tractatu: ceu fere dum radici auellitur planta. ¶ Ex libro de natura reꝝ. Planta. sicut iam supius dictũ est. variatur multũ ad diuersitatẽ locoꝝ. Cunq; locus et labor ei cõferant: anni tempꝰ in quo plãtatur maxime cõfert. planta ꝓpe solem citꝰ nascetur: et si fuerit ad occidentem tardabitur loca a sole r̃mota nõ erunt multaꝝ plantaꝝ: animalium quoq; similiter. nec habebit planta vires folium et fructus ꝓducendi. planta que ꝓuenit in mõtibꝰ si speciẽs fuerit erit aptioꝛ medicie. fructus vero durioꝛ ad digerendũ. nec nutriet multum. Omnis aũt planta si vltra modum debitum in terza ponatur tarde vel nũq̃ crescit. ¶ Aresotiles in libro de plantis. plantaꝝ quidem plurime plantantur in vere: ⁊ pauce in hyeme et autũno. pauciſſime autem in estate post ortum stelle canicule. Hꝫ in egypto non fit plantatio nisi semel in anno. ¶ .xiiii.

¶ De ipsarum translatione. ¶ Plinius vbi supra.

Plantaria vero supradicta. sicut iam dictus est. non statim moris est in sua locari sed prius nutrici dari: et in semẽtariis adolescere: iterumq; migrare. Qui transitꝰ mirumimodũ mitigat etiã siluestres siue arboꝝ vt et hoim natura nouitatis ac pegrinationis auida est. siue decedentes virus relinquũt et tractatu mãsuescunt. Iraq; plãtas e semiario i aliud trãsferre: prius q̃ in loco ponantur: oportꝫ ꝓcipi arbitroꝛ: licet translatõne folia latioꝛa fieri spõdeant. Ante oĩa ergo in simlem terram aut in meliorem oportꝫ transferri. nec e tepidis aut p̃cocibus i frigidos ac serotinos situs. Ante quidem scrobes pfodiãtur donec pingui cespite obducantur hoc em̃ et ante annũ mago fieri iubꝫ sz pfodere scrobes vt solem pluuiasq; cõbibant. Aut si conditio largita non sit: ignem in medio fieri añ duos menses: nec nisi post vmbres in his seri. Altius aũt demittantur: que summa tellure gaudent. vt fraxinus et olea. Hec em̃ et similia quaternos pedes oportet demitti vel infodi: ceteris aꝛ sufficiunt altitudinis pedes terni. arboꝛem vero minoꝛẽ bima. nec maioꝛem trima.

quidam transferri ꝓcipiunt. Alii vero cum annuꝫ ꝓlean̄t. Hoc aũt nõ negligendũ. ne mora radices inarescãt aut septentrionis flatib⁹. Neue aquilone meridianus solibus oppolite fundãtur: aut algeant aquilonib⁹ meridiane. aut ne flãte aquilone effodiãtur arbores vsqꝫ ad exortum brumalem. neue radices bis ventis aduersꝰ ꝓbeantur. ꝓpter quod emoriũtur. ignaris tũc agricolis. Cato ventos omnes z ymbres in tota translatione damnat. z ad hoc ꝑderitqꝫ q̄ plurimũ radicibus cohærere terre in qua vixerint: totalsqꝫ cespite circumligari. cũ ob id cato vbeat in scrobib⁹ transferri. ¶ Idem in libro. xvi. Non aũt in omnibus locis omnia nasci docuim⁹: nec translata viuere. Et hoc alias fastidio. alias cõtumacia sepi⁹ imbecillitate eaꝝ que trãsferuntur euenit Aliasqꝫ celo inuidente. z alias solo repugnãte fastidit.

¶ xv.

¶ De prima herbarũ e terra productõne. Ambrosius in exameron libro. iij.

Germinet inquit terra herbã virentes ꝛc. z subito terraꝝ germina pullulauerũt: z diuerse rerꝫ species refulserũt. Hinc pratoꝝ virens gratia abundantiam pabuli mistrauit. Inde campoꝝ spica flauescens imaginẽ pelagi fluctuantis cõmotione segetis vberioris expressit. Hpõte omnes fructꝰ. nondum agricola formato. terra suggessit. Verbũ em̄ dei in ea fructificabat: nec vllo adhuc maledicto terra damnata erat Sed forte mirentur aliqui cur prius pecori pabulũ: q̄ cibus homini sit creatus. In quo ꝓmum ꝓfundum dei debemꝰ aduertere: q̄ etiã minima queqꝫ nõ negligat. si cui dicit. Respicite volatilia celi. deinde q̄ simplicem victum z naturalem cibũ reliquis cibis debuit anteferre. hic em̄ sobrietatis cibꝰ est: reliqui delicieꝝ atqꝫ luxurie. hic cõmunis omnibus animalibus: ille paucorũ. Exemplum itaqꝫ frugalitatis magisterũ parsimonie est. Herbe simplicis: oleriqꝫ vilis. aut pomi: contentos omnes esse oportere: que natura obtulit. q̄ liberalitas dei ꝓma donauit. Hic salubris: hic vtilis cibus: q̄ morbos repellat qui resecet crudelitates nullo ꝓtus hominum labore Sed dũmodo effusus munere. sine satõis fruge: fructꝰ sine semine: tam dulcis z gratꝰ: vt etiã repletis vsui sit atqꝫ voluptati.

¶ xvi.

¶ De cõtinua earum generatione. Ex libro de natura rerum.

Aliter quoqꝫ dictũ est: terram herbã virentem z lignũ ꝓduxisse. i. ꝓducendi virtutem accepisse. In ea quippe tam tanq̄ in radicib⁹ cẽpoꝝ facta erat: que ꝓ tempa futura erãt. A qua conditione deus requieuit. mouensqꝫ deinde ꝓ tempales cursus: ea ipa que cõdidit nõ solum pabulum sed etiaꝫ omnia que nũc nascũtur plantauit. Quis em̄ etiã nũc ista creat: nisi qui vsqꝫ nũc operatur. sꝫ mõ creat hec ex his q̄ iam sũt tunc aũt ab illo. cum omnino nulla essent. creata sũt. Terra siquidẽ ad dei verbũ accepit omnes numeros eorũ quos exercerer ꝓ tempa scõm genus suũ. ¶ Adelardus anglicoꝝ pbus. voluntas quidẽ creatoris est: vt a terra nascãtur herbe. Sed cadẽ non est sine ratione. Nõ em̄ a pura nascũtur terra: imo cõmixta. illa quoqꝫ singulis pticulis suis: que sensui subiacẽt. omnia quatuoꝝ elemẽta cũ eoꝝ qualitatib⁹ ꝓtinent. Sicut em̄ illa quatuor simplicia huius mũdi corpus vnũ cõponunt: vt cũ in singulis cõpositis illa cõponentia existant: tamen ita vt sunt sensibus nõ apparẽt. sed ipa composita suoꝝ simpliciũ noĩbus falso vocata sunt. q̄ nec terra nec aqua nec aer nec ignis. sed terrea aquatica aerea ignea dicẽda sunt. Ex eo tñ quod magis in eis abũdat: hanc appellatiõem sortita sunt. Cum ergo in hoc terreo corpe: quod terra dicitur licet subtiliter puluerisato: quatuor cause sũt ne cessarie. Inde quoddã cõpositum surgit scz herba terreũ maxime: aquaticũ paꝝ: aereũ minꝰ. igneũ minime.

Per terram vtiqꝫ coherẽs: ꝓ aquam se diffundẽs. per aerem z ignem surgẽs. Nisi ei in codẽ ignis essꝫ. nunq̄ ad supiora motũ haberet z nisi terꝫ aer vel aqua inessꝫ in latitudiem diffundi non posset. Postremo nisi terra ꝓstaret: coherentiam nõ haberet. Itaqꝫ illa q̄ mira subtilitate in puluere illo inclusa fuerũt: exteriorib⁹ elementis irritãtibus: suisqꝫ q̄litatibus idem exigẽtib⁹: in publicum pdunt ¶ Aristotiles vbi sup. Herbe in agris salsis nõ nascũtur. ꝓpter mltũ frigus z siccitatẽ. Nec i locis mltũ salsuginis z siccis: q̄ remota sũt a temperantia lõgeqꝫ sũt calor z humor: q̄. ꝓpria sũt aq̄ dulcis.

¶ xvii.

¶ De nutrimento. ¶ Adelardus.

Sicut aũt herbe a terra nascũtur. sic z ab eadem nutriũtur. Quod mihi satis asserere ꝓmptũ est Cum em̄ a terra euellũtur: tam vigoꝛ: q̄ incrementi ꝓprietatem: z ipm̄ etiaꝫ viuere amittunt. Hinc patet q̄ aliq̄d ab ipa matre accipiũt: quo cum priuãtur: simul z moriũtur. ꝓterea si nichil a terra traherent fructus: ab agricolis exercende terre tanta cura non adhiberetur. Itaqꝫ a terra quidẽ habent nutrimentũ: non simplici certe: sed composita. ymo nõ a terra: sed terreo. vt supius est ꝓbatum. in quo videlicet terreo: cuꝫ illa quatuoꝛ elemẽta sunt. hũt singule nutrimentuꝫ q̄ sibi simile trahunt. vt que calida sunt: calidũ: q̄ frigida: frigidũ sicca: siccum. humida: humidũ affectẽt. Quod euidenti ratione liquere põt. Nam cũ aer exteriꝰ quidq̄d a terra traxerit: estiua deiccatione illud auferat. quidq̄d extra terre supficiem ex eis est: marcendo moritur. q̄ autem intra sinũ terre matris q̄dammodo lactãtis ꝓpriuo radicit⁹ latet: vitale reseruat ¶ Ex libro d̃ natura rer. De herbaꝝ origine maxima questio est. cur nascantur quãdoqꝫ sine placenti materia vel semine: cumqꝫ diuersarum herbaꝝ radices inter se contrarie sint: vna scz calida. alia frigida. Cur in eodem territorio viuũt. cũ vnũquodqꝫ suo simili nutriatur: z a ꝓtrario destruatur. Et sciendũ: q̄ ista terra que humano sensui subiacet. neqūq̄ simplex: sed cõpositꝰ est z in singulis opibus suis: quatuoꝛ elemẽta cum suis qualitatib⁹ cõtinet. Nam simplicẽ ac veram terrã nullus videt. sicut nec cetera elementa. Sed omnia ꝓmixta sunt: z ex eo in quo singula magis abundant: appellatiõe sortita sunt. Igitur in re q̄ a nobis terrea dicitur. cũ ex quatuoꝛ elemẽtis cõpolita sit. terreus põt illud dici: qõ maxime terreũ videtur. Aqueum quod paꝝ: aereum qõ minus: igneũ vero: quod minime. p terram scz coherens. p aquã se diffundens. per ignem z aerem surgens. Nisi em̄ in ea ignis cõclusus esset: ad supioꝛa motum habere nõ posset. Nisi aquã et aera nequaq̄ in latuꝫ se diffunderꝫ. Nutrimentũ ergo suscipiunt nõ a terra simplici: sed a cõpolita. Quatuoꝛ elemẽta sunt. vnde singule nutrimtum hũt. ex eo q̄ sibi competit z p qõ adherebant.

¶ xviii.

¶ Cur non ab aere sicut a terra cõcipiant nutrimentum.

Hactenus autem dicet michi aliq̄s: si vt dicis i singulis corporibus ꝓpositis illa quatuoꝛ simplicia sunt. ideoqꝫ z aliis cõpositis nutrimentum ꝓstare possunt. restat an aer q̄ videmus aliud idẽ nutrimentum ꝓbere valeat. Quod si essꝫ: herba etiã a terra eradicata ab ipo aere nutrimẽtum acciper. quod q̄ illi quodãmodo id desideranti aer adderc nõ potest. ꝛatio ratio tua naturalis debilitata est. magisqꝫ vniuersoꝛuꝫ effectus ad deum referẽdus est. Cui ego. pmpte respõdeo. Ego quidẽ nõ detrabo. Quod quidq̄d em̄ est. ab ipso z ꝓ ipm̄ est. In ipo tamen cõfuse z absqꝫ discretione non est. q̄ quãtuꝫ humana scientia ꝓcedit: audienda est vbi vero vniuersaliter deficit: res ad dominũ referẽda est. Nos ergo quia nõdum in scientia pollem⁹ ad ratio nes videamus. aer etiã sicut z terra quatuoꝛ illas in se causas continet. nec tñ herbis eradicatis nutrimentuꝫ

prebere valet: aut debet. Nam vniuersum sensibile cuz ex illis causalib⁹ principiis ꝯiunctum sit: non tñ in singulis sensibilib⁹ singula illa cõposita equaliter affert & apponit. In hoc em̃ corpe terza abundat. in illo aũ exuberat. hoc aere magis pticipat. id igne maxime flagrat. scõm ergo q̃ vnũquodq; ꝯiunctum causis vel min⁹ vel magis pticipat. scõm hoc & illoz singulos ꝓprietates sequitur: & sensibus demõstrat. et ex illis q̃ in eis preualent: ꝓpue sunt: ꝑcipue singula nutrimentum accipiũt. herbe itaq; q magis pticipãt a terrea natura: tõ magis pascũtur a terra. Q; si eradicẽtur in aere quidem nutrimẽtum inueniunt. Sed aliter q̃ oportet. de illo em̃ quo magis egebãt: ibi repiunt minus. & de minori indigentia magis. vnde & eas dissolui necesse est. hac necessitate videlicet q̃ cũ pars sua terrea in aere sufficientez refectionez nõ inueniat: a tali cõiunctione solui velit: vt ad suũ simile. terrã dico. redeat. Ea vero remota cetera quoq; ꝓpontia a pondere liberata: ad sua redeunt ꝓpria. Quã videlicet dissolutõem vulg⁹ mortem dicit. cũ vtiq; nõ mors: sed mutatio dicenda sit. vnde etiã ꝓtinus refectionem vocãt. Nec imerito: cũ in hoc sensibili mũdo nichil moriatur omino. nec hodie minor est: q̃ cũ creatus est. q; siqua ps eius ab vna cõiunctione soluitur: nõ perit. sed ad aliã societatem tendit. Q; aũt sic se habeant p̃dicta: assero. Nam quãtum aqua a terra distat: tanto ipa radicib⁹ nutrimentũ p̃stat. minus di co ꝙter ra. maius tñ q̃ aer. similiter & aer: mnũ⁹ eis q̃ aq̃. mai⁹ q̃ ignis p̃bet. In aqua em̃ p̃dicte parũ durant: in aere minus: in igne vero minime. ¶ .xix.

¶ De herbis aromaticis et odoriferis. ¶ Isidorus

Arũ aũt scz herbaz plurime sunt odorifere: vt apiũ: aboraniũ mẽta petrosilenuz feniculum. liguſticũ anisum. anetũ. inula. rbuta. saluia. cozi andrum. Quedã etiã dicũtur aromatice. q; vehemẽtⁱ odorant: vt nardus gariofilatũ et aloe. Sũt em̃ aromata quecz fragrãtis odoris india mittit arabia: vl' etiã alie regiones. Nomẽ aũt aromaticũ traxisse videntur: vel ex eo q̃ aris impolita diuinis inuocationibus aptarãtur. vel ex eo q̃ aeri sese inserere ac miscere ꝑbãtur. Nam quid est odor nisi aer cõtractus. ¶ Plin⁹ libro xxi. omnũ odoramentoz atq; adeo herbaz differentia est in odore & colore et succo. Odorato sapor raro est vli nõ amarus. Econtrario dulcia raro sũt odorata. Itaq; & vina sunt odoratioza mustis. Et siluestria magis omnia satiuis. quozũdam odor est suauior & longinquo ꝓpius admotus hebetatur: vt viole. Rosa recens a lõginquo redolet. sicca ꝓpius. Omnis em̃ acrior est vino tempe & in mane. Quidã ad horas meridianas dici vergit hebetatur. Nouella quoq; mu⁹ odorata sunt vetustis. Acerrimus tamen est odor olim estate media. Rosa & crocum odoratioza sunt cũ serenis diebꝰ legũtur. Et omnia in calidis magis q̃ in frigidis. In egypto tñ minime sũt odorati flozes. q; nebulosus & roscidꝰ aer est a nilo flumine. Quozũdam suauitati grauitas i est. Quedã cum virent nõ olent ꝓpter humorẽ nimium vt buceros: quod est genũ grecũ. Aut⁹ odor nõ omnũ sine succo est. viole. rose. croco. Que vero ex a cutis succo carent coꝝ odor olim est grauis: vt i lilio vtriusq; generis. Ambzotonũ. et amaracus acres habẽt odores. Quozũdaz flos tñ est iocũdus. Reliquę pres ignaue et viole ac rose. Otensium odoratissima sũt; que sicca vt ruta. menta. apium. q̃ in siccis nascũtur. Quedã vetustate sũt odoratioza. vt cotonea. eademq; decerpta q̃ in suis radicib⁹. Quedã nõ nisi defracta aut ex attritu olent. alia nõ nisi detracto cortice. Quedã vero nõ nisi vsta: sicut tura mirrezq;. Flozes tritꝰ omnes amarioꝝes: q̃ intacti. Aliqua arida diutius odorẽ continẽt: vt melilotos. Quedã locum ipm odoratiozem facũt: vt iris. quum & arborem totam cuiuscũq; radices attingũt. Nec peris noctu magis olet: inde noie inuento. Animalium vero nullum odoratum: nisi de pantheris quicq̃ dictuz est: si credimus. Illa quoq; nõ est omittẽda differentia odoramentoꝝ etiã multa nichil attinere ad coronamenta ꝝrin ac saliuncam q̃q̃ vtraq; nobilissimi sit odoris.

.xx.

¶ De nomine ac numero herbaruz et primo de inultis. ¶ Isidorus.

Herbaꝝ nomen ab aruis inflexũ creditur: eo q̃ terre fixis adherent radicib⁹. Quedã aũt herbaꝝ noia ex aliqua sui resonant causa habẽtes nominũ explanationem. Non tamen omnium herbarũ ethymologiam inuenies. Nam ꝓ locis mutatur etiã nominibus. ¶ Rabi moyses diterunt autem sapiẽtes de gubernatione generatõnis et corruptõnis: q̃ ipsa fit ꝓ virtutes volentes a celis. Itaq; dictum est ab antiquis herbam in terra nõ esse. que stellã in celo nõ habeat: q̃ illam respiciat: eamq; crescere faciat. Unde dicitur in libro iob. Numq̃d nosti ordinem celi: et pones rationez eius in terra. ¶ Actor. Quoniã ergo herbaꝝ spẽs innumerabiles sunt. quarum nominibus et naturis ꝓpue libri medicoꝝ de simplici medicĩa plẽi sunt. Hoc i loco naturales eaꝝ ꝓpietates more nõ iuxta ordinẽ lirarũ alphabeti describendas puto. nõ omnia quidẽ: sed illaꝝ ꝑcipue quaꝝ in diuinis scripturis noia reperio. adden s etiã nichilominꝰ de quibusdã ceteris: quaꝝ spẽs ac noia cõmuniter omnibus vel pluribꝰ nota sunt. virtutes aũt plurimis ignote sunt. & quoniã ex his alie quidẽ sponte. i. absq; hois opa siue cultura in mõtibus et saltibus ac siluis. Alie vero agricolaꝝ industria in ortis et agris pueiunt. et i vtroq; genere mlte innumerabilesq; exsistunt. Illas quidem ꝓris generis videlicet ꝓmunes et incultas describendo ꝓmitus intra hunc libꝝ coartabim⁹. Ceteras vero scz ortulanas & satiuas libro sequẽti reseruabim⁹. Hũc g̃ ab absinthio inchoam⁹ ¶ xxi.

¶ De absinthio. ¶ Isidorus vbi supra.

Absinthium grecũ nomen est: cuius ꝓbabilius est: qõ in ponti regione nascitur vñ et ponticus appellatur. ¶ Ambroſt⁹ in exameron libro. iii. Culices te nõ tangent: si herbaz absinthii cum oleo coq̃s: et eo te pungas. ¶ Ypocrates i quadã epistola. Absinthium est calidũ quidem mediocriter. succ⁹ autez minus. humores colericos si fuerit infusum in vino: ꝓ vrinam purget. ꝓpter quod in ventre flegma cõsistens nichil iuuat. virtutem em̃ stipticam habet et que in eo est: amara virtus est. ¶ Auicenna vbi supꝝ. Absinthũ est herba similis folijs origano calida in ꝑmo gradu: sicca in secundo. et eius succ⁹ siccior est scz in tercio. Est aũt herba amara stiptica: apitiua: et acuta. bꝰ genera sunt quinq; quoꝝ nabacum fortioris stipticitatis est: et minoris caliditatis. Ideo nõ soluit flegma etiaz ex stomacho. Huius aũt opatio est in flegmate: & melancolia. in ipo est resolutio. Eiusq; ꝓprietates sunt q̃ ꝓhibet pannos a tineis et a corruptione vermium. Encaustuz quoq; ab alteratione et carias a corrosione. Facit colorem bonuz. cõfert tyrie et alopicie ac duricius intrinsecis: et grossicici palpebraꝝ. Confert autem apostematibꝰ que sunt post aures: et doloꝝ auris: et fluxui humiditatis. Cõfert et apoplexie bibitum cũ melle. Idez reducit appetitum. vrinã et menstrua fortiter ꝓuocat. vermes interficit. Confert morsui marini draconis et scorpionis et mugali et iusquiamo. Emplastrũ ex eo factum valet epari et stomacho yliis. et cõfert doloꝝ. Sed et potus syropi eius cõfert emoꝛroidibus et ragadis in ano. ¶ Dyascorides Absinthium ꝓbabilius est põticum et capadocium in mõte nascentis. virtutis est acerrime. ferventis et redarguentis. Amare vehemẽter: stiptice: purgatorie stomachi: ventrem mollit colerã depoſt

Diureticum est et inflationibus vtile. Mediocriter calidum est: et capiti vtabile. Succus eius calidior est: et colericum humorez purgat. In sole siccatus vel i aq̃ coctus ad terciam: et sic in mulsa recoctus lumbricos expellit.

Capitulum xxxii.

De eodē Cōstātin⁹ in libro gradū

Absinthium calidū est in primo gradu siccum in secundo. Stomachū cōfortat: Et colerā rubeā cum egestione purgat. Galienus in epla quā glutoni misit. absinthium mḡt virtutes duas ptrarias hz. vnam laxatiuā: et alterā stipticam, ppter hoc si dat in morbo nōdum digesto: materiam vt fugat. inobedi ens indurat. vnde quasi bellū facit. virtus em laxatiua materiā mouet: vt cū egestione exeat. et virtus stiptica materiā indurat: t phibet ne moueatur. quare laborat natura. Quo dato cū materia morbi digesta est: fit obediens faciliꝰq3 ad exēdum duob⁹ mōis: vno q3 vis laxatiua eius materiā dissoluit. Altero q3 ponticitate sua cōpunente adiuuat ad excludendū materiā morbi que est in cōcauitatib⁹ membroz. Epar aūt cōfortat t adiuuat. opulatōem quoq3 aperit. appetitū irritat. yctericiaq3 curat. Cum sileo vel spica bibitum. dolorez stomachi et intestinoz de grossa ventositate t humiditate natuz mitigat. Nullā actionem facit flegmaticā. Cū vino vel ante vinū bibitum: vrinā puocat. ebrietatiq3 repugnat. Cū aceto ppinatū: suffocatiōne que est ppter fungoz⁹ ingestionem placat. Cū melle tempatum: tumorez qui est sub ligua curat: t nigredinē que sub oculis est expellit. visum quoq3 clarificat. Succus ei⁹ auri⁹ instillat⁹ humiditatē ab eis desiccat manantē. Cuz felle taurino mixtū t auri⁹ iniectum cōfortat. t sonum ab eis excludit. Cum oleo rosaceo t cera stomachū inunctū cōfortat: t dolorem expellit. Cathaplasmatū duriciē splenis mox dissoluit. tempatum cū melle mēstrua puocat. Bys ropus ex eo factus: stomaticis t epaticis subuenit. Cuz oleo coctū et stomacho inunctū iuuat. absinthium in arcba positū: in qua panni conditi sunt: tuetur eos ne a tineis destruātur. t encaustū ex aqua factū vbi absinthium est coctum carras incolumes cū eodem scriptas seruat ne mures eas comedere possint.

Capitulum xxxiii.

De diuersis specieb⁹ absinthii.

Platearius in libro de simplici medicina.

Absinthii vero duo sunt genera vnū ponticum: quia in pōto insula reputur. vel q3 ponticuz habet saporē. Colorē habet viridez: sapore ē amarum. t tale minoris est effect⁹. In fine veris colligitur: i vmbra exiccatur: p annū seruatur. Absinthium duas virtutes habet ecōtrarias: cōstrictiuaz ex grossitudine substantie t ponticitate. laxatiuā ex caliditate et amaritudine. Cōtra opilatōem splenis datur succus ei⁹ cū puluere costi. Idem valet ptra opilatōem epatis ex frigida causa. Cōtra ebrietatē datur succ⁹ eius cum melle calido. Contra dolores liuores membroz ex pcussione. Ex succo absinthii puluere cumini t melle fit ēplastruz. Cōtra vermes etiā aurū succus eius instillatur. Idem potatus visum clarificat: t oculis imposit⁹ rubozem et pannū remouet. libros et pannos a muribus tutos reddit. Plinius libro. xxvii. Ablinthii genera sunt plura. Pontici pierū a gallie ciuitate. Ponticū a ponto. vbi eo pinguescūt pecora. t ob id sīs felle repiuntur. Nec est aliud pstantius. Adultūq3 vt alico est amarius. Sed medulla pontici dulcis. herba faciluma t inē pauceas vtilissima. Stomachuz roborat et ob hoc hic sapor eius trāffertur in vina. Nauseas maris arcet i nauigātibus potum. Inguinū tumorē in vētrali habitū. Sōnos allicit olfactum aut inscio sub capite positus. vestibus insertum tineas arcet. Culices ex oleo punctis abigit. fumo quoq3 si vratur. atramentuz librox ex diluto ei⁹ tempatum, literas a muscis tuetur. Capillū denigrat absinthii cinis vnguento rosaceoq3 pmixtus. Enat et pruritus et aduersatur fungis ex aceto. viscoq3. Licute ex vino. muris aranei morsib⁹: draconi marino scorpionibus. Oculox etiam claritati valde cōfert. Et ad alia multa pdest. Est et absinthiū marinū: angusti⁹ priore minusq3 amaz stomacho inimicū. Aluū mollit interaneox aialia pellit. Ex libro d natura rex. Unū est genus absinthii viride magis amaz. aliud vero subalbidū minus amaz. Et dicitur habere ḡlitates cōtrarias scz cōstrictiuam ex grossitudie substantie. Et laxatiuam ex amaritudie et caliditate. valet contra dolores capitis ppter fumos stomachi ad caput ascendentes. Succus ei⁹ libros et ligna p multos annos a vermib⁹ ac muribus seruat. ad digestionem etiā et stomachū cōfortandū multum valz. Item absinthū occurens interius stipticat et cōstringit. Si coquatur cū oleo et iungantur corpa humana ex eo a morsu et molestia pulicū ea pseruat. Est ergo absinthū herba quidem amarissima: saluti humane cōmoda. In locis incultis et mōtuosis nascitur. Eiusq3 succus cōtra piculum fulgur bibitur. Cōtra dolores capitis ex fumositate valet. Cōtra q3 apoplexiam ne veniat. Cōtra loquelaz amissam optimum remediū est. facit etiā ad ripbum terciānū: et ad lumbricos et ad lumbricos tollendos.

Capitulum xxxiiii.

De achanto. Isidorus.

Achātus est herba egyptia semp frodens spinis plena. flexibile virgultū habens. In cuius inflatione vestis arte ornatur que achantina dicitur. Plinius libro. xxii. Achātus est herba topuaria vrbana: e lato longoq3 folio crepidines margīnū assurgentiūq3 pulinox thoros vestiens. huius genera duo sunt videlicet aculeatū: et crispuz quod breuius est. alterum vero leue quod aliqui pederotō vocant. Alii melā phillū. Huius radicis vius luxatisq3 mire plunt. Itaq3 ruptis cōuulsis: et pelsum meruētribus uicocte cibo maxime ptisana podagris etiā illinūtur crite et caladis calefacte. Dyascorides. Achātis grece melāphillos aut pedozata dicitur: in parietib⁹ et locis lapidosis t humectis nascitur. due sunt eius spēs. Altera spinosa et brevis. Altera vero tyrsosa. vocatur aūt melāphillon eo q⁹ habet folia nigra et veluti piguia. diuisaq3 vt eruca. lōgiora lactucis et latiora: virgas habet duox cubitoruz in grossitudie digiti: et in capite ipius virge folia minuta: in qua caput est vt carduis coloris hiacinctini. flos ē illi albus t semen coloris melini cū radice mustillagino sa et rubra et lōga que cathaplasmatib⁹ adhibita combustiomb⁹ pstat effectū. Ipaq3 herba bibita prouocat vrinā, ventrem mollit. ptisicis opitulatur. lateris dolorem cōpescit. Et quassatōibus maximū plidiuz ē. Alia vero agrestis spinosa. et breuior est. eiusq3 radix efficacia ꝑme similem habet. Achantis lenta vel vt latini dicunt spina alba: nascitur in mōtibus: ac siluestrib⁹ locis et viscidis. habet folia vt camelconta: sed angustiora t albidiora et spinosa. virgam cubitis duob⁹ longaz. interius inanē. et in sūmitate capitelluz ad instar echini spinosum et ob longum florem purpureū: in quibus est semen rotundum. Radix eius mediocriter desiccat: t ē stiptica. Ideoq3 celiacos et stomaticos iuuat. Egris adustionem repimit: tumores vice cathaplasmatis spargit. Eadem bibita, pdest emoproicis. opem quoq3 facit ischiaticis. et stomaticis. vrinam puocat. Et humores omnes in cathaplasmate spargit. Eliquatura eiusdē tium cōpescit dolorem. Semē eius leptomeris et calide est virtutis. membriisq3 putrefactis iuuat potatuz. fluorem sanguinis curat et interaneox reumatissimū fluores quoq3 matricis astringit. t miscetur cathaplasmati cōstrictiue virtutis. Idem semen bibitum cōtractos infantes saluberrime curat. morsibus venenatis occurrit et qui eam in collo portauerit. incursum serpentis nō

tinet. Achantis arabica nascitur spinosa et alba. eiqz virtus est stiptica. fluxus sanguis stringit. reicientibus sanguinem subuenit. et omnibus reumatismis occurrit. Radix eius omnia supdicta et sup scripta facere nouit.

XXV.

De aconito. Isidorus

Hcone portus est bithinie, puentu gramino ma lor vsqz adeo celebris est vt herbas notias illinc noscimus aconitas. Plinius libro. xxvii. Aconitū esse costat oim venenor ocissimū: t tactis qqz generalid⁹ femineī sexus animaliū: eodem die morte inferre. Id nempe venenū fuit: quo interemptas dormiētes a calphurnio bestia vxorei. M. cecili⁹ accusator obiecit. hoc tū etiam in vsus humane salutis est: aduersari scorpionū ictibus exptum: in vino calido datum. Eaqz illius est natura: vt hominem occidat. nisi inuenerit quod in homine perimat. Cū eo solo colluctatur: ac velut pcentus inuēto solo: hec pugna est: cū venenū reperit in visceribus. Mortūqz extialia p se ambo cum sunt duo venena in homine: cōmoriūtur vt hō supsit. Quis ergo satis possit antiquor curam et diligentiaz venerari. Quinetiā pdiderūt antiqui ferar remedia: quō ipsa qqz sanarētur venenata. Aconiti tactu torpescūt scorpiones: stupentqz pallentes: ac vinci se cōfitentur. Auxiliatur eis ellebor albū: tactu resoluente. Ceditqz aconitum duob⁹ malis: suo t omniū. si qs hec certe ab homine potuisse excogitari credit. ingrate dei munera intelligit: Ēgunt aconito carnes: necātqz gustatu eas pantheras: illos sit⁹ repleturas nisi hoc fieret. At illas statim a morte liberari exeremēto hois gustu demōstratum. Aconitū folia habet ciclamini aut cucumeris non plura quatuor: a radice leniter hirsuta: radices modicā cammaro simulem marino: quare quidā cāmaron appellauere. Aliī licoctonō radix incuruatur pauluz scorpionū modo: quare et scorpiō aliqui appellauere. Nec defuere: qui myctonō appellare mallent. qm̄ pcul et e longinquo odore mures necat. Nascitur inde nudis cautibus quas aconas vocāt. Et ideo aconitū aliqui dixere: nullo iuxta ne quidem puluere nutriēte. Hanc aliq̄ rationem nōis attulere. Alii qm̄ vis eadem in morte esset: que cotid⁹ ad ferri aciem deterēdam. statimqz admota velocitas sentiretur. Byascorides. Aconiti duo sunt genera: vnū quod lycoctonō dicitur. et multus in ytalia victimis mōtibus nascitur. Habet folia platano similia: sed plus diuisa et nigriora. hastam habet leuē in altitudine cubiti vnius aut plus. semen in folliculis oblongū. Radix est ei sicut ascarida mora. Hāc herbam multi in carnem mittūt: et lupos occidūt. vis et⁹ est. vt inebriatos reuocat. Alterū genus est q̄ elysonori dicitur habēs folia tria vel quatuor cyclamino vel cucumeri similia. sed misora et aspera. Hasta est illi duor palmor lōga. radix similis caude scorpionis: t sicut alabastros limpida. hec radix a scorpione comesta palliim ei facit. ſz hic semen⁹ remediat: cū ellebor se applicuerit. Colyrisetiā antidotis ac medicamīb⁹ necessarie miscet. Cuz absomo. i. pane vel carne data: leopardos occidit. et lupos et porcos: et pantheras: oiaqz agrestia animalia.

XXVI.

De acoro. Isidorus in libro et ethimologiarum. xvij.

Hcorus est herba foliis similibus yridis radicibus odoris acerrimi sed tocūdi. pter quod aromatica est. Byascorides. Acorus. i. venerea vel affrodosia est herba hīs folia yri similia. lata et oblonga: exalbida in summū: densa: et quasi gladi⁹ acuta: aurosum habet flozem radicem dissimlē nec rectam. geniculatam et nodosam: gustu acrem: et aliquatenꝰ odoratam. Semen vero plenū habet: et spissum: et integrū et ip̄m est odoris suauis. sed p omnia efficacior est quae magis calefacit. Radix eius calide ac sicce nimium virtutis est et leptomeris. Succus eius dez radicis claritatem oculor mirifice pstat. Aqua vero in qua fuerit decocta: est diuretica. vtilis est etiā pleureticis t thoracis passionibus. epaticis ac tormīosis et corrupr elis. vtilis aūt splenecticis et stringitiosis: qui vrinā cū dolore faciunt. Efficax est iterum ad morsum serpentis t ad mulierum menstrua p fomentum vtilis. miscetur et antidotis. et tyriacis. ceterum ne apes ab examine fugiāt. herba venerea in earū vase suspendatur: et nunq̄ a vento seducentur. Herba hec raro inuenitur: nec illaz quis scire poterit: nisi cū flosculum emiserit. Nascitur in ortis et locis cultis et aratis. legenda est in augusto mēse: qa vix inuenitur sine flore ac p florez cognoscitur. Aui cenna in secūdo canone. Acor⁹ est radix plate: sup quā sunt nodi ad albedinem declinātes in qua est odor horribilis: parūqz boni odoris. et est calidus et acut⁹. Dixit aūt galienus. q̄ in medicina nō administratur nisi radix eius. Eiusqz virtus ē ppinqua virtuti aristologie t yreos: melior est acorus ille qui est spissior: magisqz solidus: et dulcior. ac melioris odoris. Natura calid⁹ est ac siccus in principio secundi gradus: et vsqz ad mediū. Inflacionū ac ventositatū est resolutiuus. subtiliatiuus abstergit sine mordicatōne: apperitiuus. colorem clarificat. et morphee cōfert. spasmoqz ac cōtritōi lacerto rum. decoctō eius ābrocata et bibita cōfert dolori dentis valde. et grauitati ligue. cōfert etiā albugini. et corne grossitudinem attenuat. ppzie in vtriqz suce⁹ eius. Iterum decoctio eius est bona dolori lateris et pectoris. cōfert et dolori epatis frigido: et cōfortat ipsum: et cōfert stomacho. Multus quoqz splenem extenuat: stomachumqz mundificat. cōfert etiam rupture ac dolori pūgitiuo ventris. Et eius decoctō valet ad dolorē matricis. vrinaz et menstrua prouocat et in coitu augmentum efficit. eiusqz desiderium excitat. Confert etiaz dolori intestinorum: et puncture vermium venenosorum.

Platearius vbi supza. Acorus est calidus t sicc⁹ in secundo gradu. Est autem radix gladioli: que nō tantuz humidis locis. sed etiaz in siccis crescit et marinis. In estatis principio debz colligi: ac remotis extrinsecis superfluitatibus. in quatuor pedes findi et sic ad solē desiccari. ne si cū humiditate sua remaneat. cicius putrescat. potest aūt in efficacia multa p biēnū fuari. habzqz virtutem diureticā aperitiuam dissolutiuam ad duriciem splenis et epatis. Si folia eius spargantur p pauimētū mira frigiditate actuali aerem infrigidat: et succus radicis eius oculos mūdificat. Plinius libro. xxvi. Lien acoro sumitur poto: pcordiis t ylibus vtilissime radices.

XXVII

De affodillo. Isidorus vbi supza

Haffodillus herba est quā latini a calore albutiū vocant. Byascorides. Affodillus herba omnibus nota quam multi albutium dicūt. habens folia sicut porrus. virgam lenem sup quā habet semen nigrum: quod altericon vocant. Radices oblongas et rotundas balano similes habet: quib⁹ calida et viscida virtus est. hec radix vrinam puocat: mēstruis. imperat et dolorem et quassationes capitis tollit. tussiētibus succurrit. Id eius folia facere possunt: et radix cuz vino bibita: premqz radicis eius quisqz sumptam: letam diem ducit. Morsibus venenatū catharplasma hec adhibita occurrit. Flos eius similiter cum vino sanat pascentia vulnera: sordidaqz saluberrime curat. Tumorē testium et māmar impolita spargit. pustulas et ordiolos adhibita stringit maxie si vini fece cocta et impolita fuerit. Succus radicis eius addito vino et dulcore ac mirra que simul cocta maximum oculis effectum prestāt. Dolores etiā aurium et fames addito vino et libanotide et melle ac amurga detergit. Succus eius auri⁹ tepidus infusus. Et siquidez dextre partis dētes doluerit. auri

sinistre infusus medetur. Cinis quoq; radicis eius alopicias emẽdat. Et albas maculas in sole illinitus. Preterea si radix excauata et oleo fpleta calefiat: donec oleum scatere incipiat: id puiombus et doloribus aurium est singulare ꝓsidium. Eadem bibita cũ aqua ventrem mollit: et comesta facile vomitum facit. Imposita quoq; soluit scrofas atq; duricias. ꝓterea ructꝰ aut reumatis eruptiones. lacertoꝝ doloꝛẽ sanat. vrinã et mẽstrua ꝓuocat. huius cocture aqua renũ doloꝛi ꝓficit. et fructꝰ eius potui datus ventrem deducit. Item radix i carba plasma missa: ⁊ potui data: singulare ꝓsidium est veratis a vipera. Semen eius et flores mꝰ acris sũt virtutis: et in coctione vini data potui medentur scorpione veratis. ¶ Auicenna vbi sup. Affodillus. est calidꝰ naturaliter ac siccus. et abstersiuus ac resolutiuus: ꝓprie q; radix eius et qñ teritur fit calefactiuus: et exiccatiuꝰ et plus eo radix ei⁹. Cõfert alopicie ⁊ impetigini. Et ꝓprie cinis radicis eius cũ fece vini sup apostemata glãdulosa omnia. Et sup carbũculos: ac sup vlcera fraudulenta et sordida: et cõfert eis. Confert etiam cõtritioni lacertoꝝ atq; cõtorsioni. In succo radicis eius est vnumentũ ad oculum. In potu cũ vino datus cõfert doloꝛi vtriusq; lateris et tussi. Radix ei⁹ cum fece vini bona est apostematibus mãmille: cõfert ydericie etiã ¶ Platearius. Affodillus est herba in secũdo gradu calida ⁊ sicca: folia porroꝝ foliis hꝫ similia: Radix medicine competit: magis q̃ folia. et viridis est melioꝛ: quã sicca In eius radice inueniuntur: quasi quedam capita in modũ testiculoꝝ: diuretica. et habet virtutẽ attrahendi ac desiccandi. valens ad morphcas et alopiciam et ad alia plura.

XXVIII.

De agarico. Dias corides.

Haricum est radix fungo similis. cuius sũt genera. Masculꝰ et femia: masculus est rotũdus ⁊ in se collectꝰ. femia vero similis est pectini quo capilli discriminãtur. radiosq; mittit: et albedine glauca videtur. Ambob⁹ est gustꝰ vnus: ꝓmum dulcis: et postmodũ amaricans. Nascitur in arabia et samaria et in ponto: qui omnibus melioꝛ est: ceteroꝝ vero locoꝝ ineꝛs virtus est eis calida et stiptica et dyaforetica. vnde toꝛtõmbus opem ferũt. ac p ventrẽ humores crudos deponunt. de alto cadentib⁹ vtiliter adhibẽtur. Epaticis asmaticis et dissurie ac freneticis et ydericis maximus ꝓstant effectũ. Ptisicis etiã accepta medicãtur. et splenẽticis cũ oximelle auxiliãtur. Agaricꝰ comestus abstinet sanguinẽ reiicientibus: celebꝛat quoq; digestionẽ. Obolo mũus acceptꝰ cũ aqua doloꝛes cõpescit arteriacis ⁊ yschiaticis vtiliter quoq; cõbusta datur epylenticis mẽstruis impat: stericas inflationes phibet. Omnia frigida excludit. ventrẽ purgat: cum mulsa bibit⁹ ⁊ morsib⁹ venenatis acceptꝰ cum vino subuenit. Matleq; omnes causas interaneoꝝ curat scõm virtutẽ hominis vel etatem datus. Nam alius dandũ est cũ aqua. alius cũ vino alius cũ oximelle. alius cũ mulsa. Ceteꝝ vt dicũt alii doctoꝛes agaricum excrescit ab arboꝛibus: sicut boletꝰ tactu lentꝰ ⁊ quasi vanꝰ fragilis: aspectu subrubeus nec penitus albꝰ et furfuri nõ dissimilis. vires hꝫ acriter relaxantes. ac venenosis morsib⁹ et pũctibus resistẽtes ventrẽ aliquatenus purgat et colerã et flegma depoꝛt. ideo nec doloꝛem nec vomitũ facit. Est etiã dyaforetice virtutis. Idcoq; pingues ac spissos hũoꝛes purgat. Et ydericos ex epatis cõstipatione iuuat. Suppositus extrinsecꝰ in morsu serpentuꝫ: vt equaliter vulnꝰ operiat et in potõne cũ vino acceptum liberat. Itemq; cũ aqua tepida vel asimino lacte datus. spuentẽ sanguinẽ curat. Cum mulsa vero datus ventrez deducit. Itemq; passo vel vino dulci ptisicis. Et cũ accto mulso lyenosis cõuenit. ¶ Plinius libꝛo. xvi. Arbores glandifere gallias ferunt agaricũ. Est aũt fungus candidꝰ ⁊ odoratus: effi cax antidotis: in summis arboꝛib⁹ nascẽs: noctibus relucens. Signum hoc eius: q̃ in tenebris decerpitur. ¶ Idem in libꝛo. xxv. Agaricon vt fungus nascitur in arboꝛib⁹ circa bosphoꝝ. coloꝛe cãdido. Id quod in galatia nascitur infirmi⁹ habetur. Mas spissioꝛ et maioꝛ existit qui et capitis doloꝛes facit. femia vero solutioꝛ minoꝛ quidẽ gustus dulcis mox in amaritudinem transit.

XXIX.

De eodem Platearius.

Haricus est quasi fungꝰ: et est calidus in secũdo gradu: siccus in tercio. Erescit circa radicẽ gabieris: et maxime in lombardia. femininꝰ melioꝛ est: quia rotũdam formã habet. desiccatur ⁊ fit albissimus. Masculus habz substantiã oblongaz. et non est adeo albus. porro femineus est albꝰ ac lentis ac frãgibilis: et habet quasdã tuberositates intus: et quedam frustula quasi diuisa. Masculꝰ vero nõ habet sed est durꝰ. nec adeo frangibilis est. Sed eius lenitas esse põtum ex humiditate. tum ex coꝛruptione Cum manibꝰ tractatur: et puluerisatur: manus puluerulenta remanet. sed nõ ex bonitate. Potest aũt reseruari p quinq; annos in mꝛta efficacia. et pcipaliter purgat flegma. secũdario melancoliaz. valet cõtra quotidianã febrez et flegmate naturali, pucientem: et cõtra colicam passionem: contra q; dissuriam: et contra fistulam: et contra emoꝛroidas: et contra morpheam. ¶ Auicenna. Agaricum secundus quosdam generatur in arboꝛe coꝛrosa secundum semitam putrefactionis. et in eius sapoꝛe sunt acredo et stipticitas. eiusq; substantia est aerea: terzea: subtilis. Melius est albũ: velociter frãgibile. poroso. valde planas hꝫ extremitates. In cuius amaritudie dulcedo i ucitur. et fractum hz frusta suppositaꝫ: et hec est semia. Illud vero quod est masculꝰ non est bonũ sed durum et nigrũ. Est aũt agaricum natura calidũ in ꝑmo gradu: siccũ in secũdo. Et est resolutiuũ et incisiuũ grossoꝝ humoꝝ: aperitiuũ omniũ opilatõnũ. In ipa ẽ stiptica virtus. Et cõfert oĩbus calidis apostematib⁹. Barat in potu cũ syropo acetoso ad schyaticam passionem. Et ꝓprietate sua mũdificat supfluitates cerebri ac neruoꝝ cõfert etiam casui et egritudini lacertoꝝ. Cõfert etiaz epylensie et almari et vlceri pulmonis cum roꝛe: cum aqua sputo sanguis ex pectoꝛe. ꝓterea cõfert ydericis. daturq; bibẽdum ad apostema splenis cũ oximelle. Et qñ solum masticatur et deglutitur confert dolenti stomacho ⁊ eructuationi acetose. datur. et in potu ad doloꝛem epatis. Solutione vero deducit humoꝝ grossos et diuersos melancolie ac flegmatis ⁊ colere rubee qñ sumitur ab aureo vno vsq; ad duos. ⁊ ꝓprie cum mellicrate Et quãdoq; solutiuis medicinas adiuuat: ⁊ facit eas vsq; ad extrema corꝑis pueniꝛe. vrinam et menstrua ꝓuocat. ⁊ renum doloꝛem sedat. Cõfert iterũ ꝑfocationi matricis ac febribus antiquis grossis et tremoꝛi. et ex eo fit emplastrum ad pũcturam vermiũ venem frigidi.

XXX

De agrimonia. Dias corides.

Hagrimonia est herba oĩb⁹ nota q̃ dicatur fertaria mioꝝ. Similis est in oĩbus agresti papaueri vel herbe ãmomi Sed i hoc discernitur q̃ caput supius habet latꝰ et florescit serius nec floꝛez facit ita fenicum sed croceum. Radix est illi rotũda deosũ ex qua dimittit croccum acrioꝛis virtutis sucazq; qui albumur in oculis nocte passioni puenit. et nebulas oculoꝝ. Nascitur in campis vel circa sepes. Radix ei⁹ dicitur eupatoꝛium greco noie. Est emz diuretica valde. Que viridis trita antractas. i. pustulas malas curat. Ad serpentum quoq; morsus: ⁊ canis: ⁊ hois rabidi: facit. sic potata. ad ventris doloꝛem ⁊ cõtra venena. Iẽ vulnera cauterizata viridis sanat. Trita et ipolita mire doloꝛi ⁊ tumoꝛibus luxu cõcitatis valet. In serpẽtũ

morsu cum vino data venenum mirifice discutit. Ad p cussus quoq; fervo vel sude cū aceto impolita facit. ver rucas tollit. ad splenis dolorē. In cibo tū sūpta splen cōsumit. Item ea que secūdina sunt constricta apperit ac pfanat. Radix eius deiccat. Et puluere vino asper sa omnes serpentinas passiones liberat. Ipa quoq; ra dix in vino cocta et potata paliticis pdest. ¶ xxxi

¶ De alcamia et altea et alga.

¶ Platearius vbi supra.

Alcamia est herba in trāsmarinis pribus ⁊ etiā in sicilia copiose inuenitur. Est aūt frigida in p mo gradu. sicca in pncipio secūdi. Et quia non vbiq; reperi potest qui eā habent puluerizāt: et sic p re giones deportāt. pululq; subnigri coloris est. p annos tres seruatur ⁊ habet virtutē ꝑsolidandi ⁊ extergēdi ac mūdificādi. valet ad mūdificationem cutis ad ꝑsolida tionem quoq; vulneris. ⁊ ad tingendū capillos: vl' vng ues: ac alias pres corpis. Et siquidez velit aliquis eos tingere colore rubeo distrempet eam cū aqua vel aceto. Si aūt nigro distempanda est cū oleo: et ps inuncta sic cari dimittatur virq; postea recedit illa fictura: nisi cū succo porroꝝ et cantabrio ⁊ aceto. ¶ Auicenna. Alca mia alias arrantia habet capita sicut capita cyceris: et eius folia sunt sicut folia caulis. eiusq; radix est nigra radici rape similis. ⁊ illud qō ō hac in ope medicine ad ministratur est radix eius. Hz hec spēs quā dixim⁹: nō est illa que in tempe nostro cognoscitur. Illa illa q̄ nūc artanita cognoscitur. ē spina sissa ac brevis. q̄ radices habet qua lana lauatur. Est aurē incisiuū et resolutiuū bonumq; doloribus iuncturarum: et vtriusq; anche: fa cit sternutationem. ac vehementer aperit narium con strictionem ⁊ colatoriū opilationes ꝑfertq; singultus ac ferum eicit. eius decoctio valet pūcturis venenosis. ⁊ si militer syrupus eiusdem. ¶ Plinius libro. xxvii. Altea herba est hīs folia verbanacee similia q̄ et perstereon cognoiatur. caules tres aut quatuor foliorū plenos. flo ris rose. radices albas: cū plurimū sex cubitales: obliq; nascitur in pingui solo. nec sicco. vsus radicis eius est ex vino vel aqua dysintericis: aluo cita: ⁊ ruptis: cōuul sis. ¶ Isidorus vbi sup. Alga est herba que nascitur in aquis stantib⁹. dicta sic ab algore aque. vel eo q̄ allu get pedes: q̄ crassa est foliis: aquā et pre superantibus ¶ Palladius libro. iii. In caulium plātatione dicit co lumella plātaꝝ radices alga marina involvendas viri ditatis cā seruāde. fimo simul adhibēte. ¶ xxxii.

¶ De aloe herba. ¶ Isidorus.

Aloe est herba succi amarissimi. ¶ Platearius Aloe fit ex succo herbe. que appellatur codez noſe: hec herba nō solū in grecia repitur ⁊ i in dia et pſia. verū etiam in apulia. Et succus vtilis est ad multa sicut dicetur infra. ¶ Bzascoridis. Aloe succus est herbe: que habet folia vt squilla: sed pinguiora ⁊ la tiora et rotūda: et circa ea hz. spinas raras. virgam aūt habet simlem anterico: flozem albū: et semen affodillo odore grau: gustu amaꝝ. Radicem hz vnā sicut lignū in india nascens. plurimū nascitur ⁊ maritimis locis et in asia ⁊ in ſcebu ꝙ: splēdida: subrufa: lucida: sine lapide gustu amarissima. Citrus emittit humorē duz alit. Ra dix eius incisa succū emanat. vel herba tota cōtusa exp mitur: ⁊ siccatur. adulteratur aūt mixto gūmi: quod fa cile ex gustu et odore intelligitur. et q̄ nō se pribus mu mutis soluit. et si mamb⁹ retentus nō coberet. Citrus est cistiptica. mediocriter calida et sicca nimis. ventrez mollit: putredinem purgat: flegma deducit. ¶ Plinius libro. xxvii. Aloe simlitudinem hz squille. Sed maior. ⁊ pinguiorib⁹ foliis: ex obliquo stricta. Caulis etiā tener est rubeus medius radice vna ceu palo in terrā demissa grauis odore: gustu amara: laudatissima ex india afferf sed nascitur in asya. nec vtūtur ea: nisi ad vulnera recē tibus foliis. mirifice enī cōglutinat. vel succo. ob id in turbimb⁹ cadoꝝ eam serūt. Quidā et caulem ante ma turitatem seminis incidunt succi gratia. Aliqui ⁊ folia Inuicitur aūt et p se adherens lacrima. Ergo pauimen tandū censent vbi fuerint sata: ne absorbeatur lacrima fuere qui traderent in iudea sup hierusolimā metallicā eius naturaꝝ. Sed nulla magis improba est. nec alia ni grior aut tumidior est. ¶ xxxiii.

¶ De altea. ¶ Isidorus.

Altea est agrestis malua siue malue viscus. Hz altea dicitur: eo q̄ in altum surgit. Viscus aūt q̄ glutinos⁹ sit. Et synonimis. Altea: bisma al ua cuiſ⁹: malua: viscus. ibicus: idē est. ¶ Bzascoridis Altea siue melothi digestoriā et calefactiuaꝝ diaforeti cam habet virtutem. folia sunt ei rotūda: cyclamino si milia: flores habet simles rosis. Mastam longā duob⁹ cubitis. Radix est illi mustillaginosa. flos eius in mulsa vel vino coctus. ac tus⁹ et impolit⁹. vulnera curat. scro phas spargit. dolorem mitigat. neruoꝝ tensiones relax at. Apostema rumpit vel spargit. vulneꝝ cicatrices cu rari facit. Elixa vero ac trita cum axungia porcina vel anserina et resina terebintina tumores ſtericos et effo cationes medetur appolita. Elixatura quidez eius hec omnia facit et secūdinas excludit. Item radicis ei⁹ elix atuza cum vino bibita in pūti iuuat. Ytā disenteriam ⁊ sanguinem reiciētibus. ꝓpter suā vim quādam stipticā vnde multū ꝛgruit dysuriis. medicatur calculosis. opi tulatur schyaticis et dysentericis. et de alto cadentibus subuenit. Dolori quoq; dentū opitulatur cū aceto elixa et gargarismo adhibita. semen eius viride ac siccū cuz aceto et oleo tritū ac punctum: maculas tollit. morsib⁹ venenatis occurrit. Elixatura quoq; seminis eiusdem dysentericis et sanguinē reiciētibus subuenit. et etiā in solutione ventris. Contra omnia venena opitulatur cō busta bibita. Cicatrisat etiā caua vulnera cuz melle tri ta. Pozſcz qui molles hīt carnes vt sunt pueri femie eunuchi. Omnez etiā duriciem et rigorē mollit ac relax at. Est et altez genus agrestis altee folia habens diui sa vt bieroboranus. et hastas quatuor aut tres. ſz corū habet canabo simile. flozemq; minutū rodo simlem. ra dices albas et trāsuersas quinq; vl' sex habētes cubiti longitudinem hec tamen cum vino vel aqua bibita dy sentericis et cōquassationibus subuenit. Sola in aq̄ de cocta et pota dolores intestinoꝝ sanat die tercia. trita q̄q; cū veteri axungia: podagras sanat impolita. Om neſq; collectiones vel duricias: q̄ nascūtur in corpe au fert. decocta cū fenu greco et lini seminis polline impo sita. ¶ Plinius libro. xx. Altee in omnibus efficaciorē radix ꝑcipue cōuulsis et ruptis. In aqua cocta sistit al uum. in albo vino strumas et parotidas et māmaꝝ ifla tiones et pannos. Idem vino decocta folia ei⁹ q̄libet pniciosam tussim medētur. Ypocrates vulneratis ac si tientibus defectu sanguinis bibendū dedit succū decoc tete radicis. Ipam vero vulneribus: cuz melle ac resina Idemq; cōuulsis luxatis: tumentibus: et musculis: ner uis articulis imposuit et asmaticis ac dysentericis i vi no bibendum dedit. ¶ Auicēna. Altea nomen in greco deriuatum est ex plurium iuuamentoꝝ noie cuius natu ra calida est cū equalitate. Ju ipa sunt lenificatio: ⁊ ma turatio: et mollificatio: et resolutio. Semen et radix sūt in eius virtute fortiora: plurimum exiccatiua et subtili ora. linitur sup morphcam cum aceto: mollificat aposte ma et phibet ea. et resolvit sanguinez et maturat vulne ra. Cōfert apostematibus inflatis: et scrofulis et valet ad duriciem matricis. Sedat doloꝝ iunctuaꝝ: ⁊ ppric cum adipe anseris: cōfert etiam schyatici ac tremori: ⁊ attritioni lacertoꝝ. et extensioni neruoꝝ. Tumorem et inflationem resolvit: que sunt in palpebris. Semen eius tussi calide confert. et facile sputum efficit. phibzq; flu xum sanguinis: cū virtute sue stipticitatis. ei⁹ folia cō ferunt apostematibus māmille. ⁊ ponitur in emplastris

pleuresis et pipleumonie.eius quoqz gũmi sitim sedat Decoctio radicis eius bibita cõfert vrine:z intestinoz ardori:et apostematibus ani. .xxxiiii.

De ãbzia et ãbzosia Plinius libzo.xxvij.

Hambzia alias ambziosa vagi nois ẽ:z circa herbas alias fluctuans vnũ fruticem densuz ramosum tenuẽ trium fere palmoz habet.tercia pte radice breuioze foliis rute.Circa imum caulẽ semen est vuis dependẽtibus odoze vinoso.Qua de causa botris a quibusdã vocatur.ab aliis artheмisia.Lozonãtur ũla capadoces z vsus eius ad ea que discuti opus sit.

Isidozus vbi supz.Ambzosia ẽ herba quã latini apium siluaticum vocãt.De qua vrgilius ait. Ambzosie qz come diuinũ virtute odozem aspirauere Byascozides.Ambzosia quã multi botrin vel artheмisiaz dicũt frutex est multas hũs virgas:tribus palmis longas:et folia imitio minuta:rute similia.virge sunt plane femie Et est quasi acinus odoze habens vim:que nõ florescit. Radix est tenuis:et lõga duab9 palmis.In capadocia nascitur:z q circa se inuenerit.complectitur.virtus est illi stiptica:et omne cozpis reuma,phibz cathaplasmati adhibita.Nascitur in locis saxosis:vl parietib9 ex lapide fabzicatis.Hz aũt folia scolopẽdrie similia.Eiusqz folia multa sunt ex vna radice ascendentia diuisa sicut polipodium.subito ruffa z aspera:z desup viridis.Est aũt sine basta:sine floze:sine semine folia eius cuiza cuz aceto:et bibita dieb9.xxx.splenẽ siccãt.Eademqz vino addito z vt cathaplasma impositaisplem singulare pre sidium est.stringitiuis ac subglutionib9 et yctericis pro dest.bibita vero calculos frangit. Azon quoqz maius qõ omni tempe folia seruat viridia dicitur etiam bulcamon,aut ambziosia bastas hz maiozes cubito:in grossitudie pollicis:viride:ac pinguiozes:diuisas:folia superzam expansa:incisa:lingue similia: supioza vero stricta sunt et spissa:et sicut oculis picta.Nascitur in locis montuosis.ac testosis.mlti z in regulato recto seminãt eum.virtus est et stiptica et frigida.vñ herpetis et igni sacro necessarie apponitur.cum polenta trita pascentia vulnera et tumozes oculoz medendo cõpescit. folia ei9 imposita cõbustionibus et podagricis est singulare presidium:eademqz cũ polenta:et succ9 eius cuz oleo rosco cephalaticis maximũ prestat effectuz. Idem succ9 bibitus sphalãgionis mozsus non sentire facit.et solutioni ventris et dysentericis pricipale exhibit remediuz. Ipa qz cũ vino bibita rotũdos lumbzicos excludit.et succus eius cũ lana imposita mulieris fluxuz extinguit eadẽqz turbozes oculis inuncta phibet. .xxxv.

De anabulla et anagalla. Platearius vbi supra

Habulla est spes titimalli que virtutem hz dissoluendi et attrabẽdi.purgat principaliter flegma:secũdario coleram:lac eius colligitur i medio veris:z pricipio estatis.Sũmitates eius frãgunt: et inde gutte lactis exeũtes in vase vitreo recipiuntur. Cauendũ est ne manus colligentis a lacte tãgatur qm̃ exusta excoriaretur.Qz si tangat locus solatri vel alterius herbe frigide succo fricetur.p annos mltos efficacia seruatur in multa.p se aũt non debet dari:qz nimis vehemẽter operaretur.Inde tñ medicine et auree pillule acuũtur.multiqz medici neglectis oñib9 hoc acumine vtũtur.tum q9 facilius babetur.tum q9 facili9 lapat.Hz antecẽ alia medicina ex eo acuatur.ita prepandum est: vt eius malicia reprimatur Plinius libzo.xxv. Anagallida aliqui acozon vocãt.duo sunt ei9 genera.Quas floze feniceo.femia ceruleo.non altiozes palmo: fruticẽ tenero:foliis pusillis rotũdis in terza iacentibus.Nascũtur i ortis z locis aquosis.pziozqz floret cerulea virusqz succus oculoz caliginẽ cũ melle discutit.et ex ictu cruozem magisqz cũ attico melle inũctis.pupillas dilatat.Et ideo hoc inũguntur:quibus paracẽtesis fit.Iumentoz etiã oculis medetur.Succus ei9 purgat caput p nares infusus.ita vt deinde vino coliuatur. Idẽ quoqz succus cõtra ãgues in vino bibitur.Mirũ q9 etiam pecora vitant.at si decepta simulitudie.quia floze distãt tantũ.degustauerit.statim eam in remedio querũt que asila nũcupatur Byascozides.Anagallis quã multi acozon dicũt due species sunt.vna que flozem bracteinum,pfert:et feia est.Alia vero que flozes daculi colorem hũtes,pfert et masculus est.Ambaz frutices sunt minozes ac sup terzã expanse.sed quadratas virgellas hũtes ad tersum cũ tenui radice:semen desup obvorsum habentes.Ambe vero vulnerib9 effectũ prestant humozẽ non admittũt.Infixa cozpibus euocãt:plenia vulnera abstinent.Bolozem dentiũ,phibet suc9 eius: si pro dextro dente in sinistro nare fuerit immiss9. Idez cũ attico melle cocto adhibitus omnes cãs vel caligines oculoz deterit siue vitiuz cozz:qõ argemia dicit. Morsib9 quoqz venenatis bibit9 medetur freneticis et ydropicis z epaticis ac renali passione defectis auxiliatur. Aluo tumenti imposita subuelit. Alias vero imposita si fuerit:iutilis est.Succ9 quoqz naric9 infus9: putredinem capitis purgat.hz eiñ desiccatiuã virtutem absqz mordicatione:vnctaqz vulnera glutinat.ventrẽ quoqz deducit.mulso admixt9 et potui datus.herba ipa cõtusa et imposita.stirpes educit de cozpe. Exherbario. Anagallis succus melli pmixtus equis ponderibus:et naribus infusus:flegmata deducit:dentiũ dolorem sedat.faciem quoqz mulieris clarã et dẽsam reddit.facit etiam ad epilẽticos z mente alienatos. .xxxvi.

De ancusa. Isidozus vbi supza.

Hancusa est herba:cui9 radix digitos inficit cõtrita.Sanguinei quoqz coloris est vnde etiam pictoribus ad purpurã effigendam vel efficiendam in vsu est Byascozides.Ancule duo sunt genera.vna siquidẽ hz folia lactuce similia:fz acuta z aspera et integra:z spinosa.Radix est ei grossitudiem habens digiti:coloris sanguinei:in estate digitos inficiẽs. Nascitur in locis cultis:habens in egypto folia sup terzam sparsa:virtutis redarguentis est radix.medetur vstis ombus.Cera et oleo additis:vulnera renuz optime curat.ignem sacrũ cum polenta extinguit.maculas corporis z lepzas cũ aceto imposita emũdat.Suppolita menstruis impat.Abortum facit.Eius cliratura recte mulierum stericis adhibetur.nefreticis aut splenetics opitulatur z cum vino febzientibus.Eius quoqz folia ventrem stringũt cum vino bibita.Ipius herbe coctio mẽbzum arcuatum sanat.In oleo decocta et admixta cere apponitur vstionib9 et vlceribus difficile cicatrizãtib9 Alia est herba quã multi dicũt alcibiadon.supza dicta minoz.habet eiñ folia miozazsed aspera.virgasqz sumles sed tenues.super quas flozem purpureũ vl phenicem pfert.Radices habet ruffas:z oblõgas.Nascitur in locis arenosis.vnaqz virtus est radici z foliis.Morsibus venenatis occurrũt.manducata:bibita:z in collo ligata:vim venatoz nõ admittũt. Folia masticata si cõspueris serpentem necabis.Est etiã alterũ genus ancuse supdictis simile:sed min9 habet semen.et phenicem colorem.z hoc simuliter masticatũ et cõsputum: celerez serpentib9 infert mortem.Radix eius cum cardamo et yssopo bibita:lumbzicos latos excludit Exherbario Ancusa duplex est vnã quã affabataz vocant.alia que maxime medicine apta est hec i terza pzella:spinosis foliis sine caule nascitur.et mense februario legitur. Radix eius in oleo decocta et cera facit ad combustuzas.

.xxxvii.

De artistolochia. Isidozus.

Hristolochia dicitur eo q9 mulieribus fetis optima esse comprobetur.Nã post prum superfeta

matricem beneficio vaporis expurgat. Huius genera sunt duo: vna dicitur rotūda: eo q radicem habeat rotundam. Altera vero longā habet: cum ramis et foliis longioribꝰ. Quā etiaꝫ dactilinā vocant. eo q radice sit robore digitali et longa. ¶ Plinius libro. xxv. Aristolochie nomē inter nobilissimas herbas grauide dedisse videntur quā eiser artifex tecuses. Nostri malū terre vocant. et quatuor eius genera seruant. vnuꝫ tuberibꝰ radicum. rotūdis foliis inter maluam et hederā nigriori bus ac mollioribus. Alterum: masculā radice: quatuor digitorum longitudine: baculi crassitudie. Tercū vero lōgissime tenuitatis: vitis nouelle. cui sit precipua vis. oēs colore buxeo: caulibꝰ paruis: flore purpureo. Baculas ferunt paruas vt caprari. valent radice tantum. Est etiā quarti generis que vocatur pistolochia tenuis or ām prime dicta. radicis densis capillamentis. crassitudine iunci plenioris. hanc quidam polyrrhizon vocāt Oīm medicatus est odor. sed oblonga radice: tenuior qꝫ grator. Carnosi eīm est corticis vnguentis cōueniēs nardinis. Locis nascuntur pinguibꝰ et campestribus. Effodere eas messibꝰ tempestiuū. ita dīsquamato terre no seruātur. Maxime vero laudatur pōtica: et in quo libet genere queqꝫ pōderosissima: medicinis aptior est. Rotunda cōtra serpentes. Oblōga in sūma gloria est etiam modo. a cōceptu admota vulnis in carne bubula mares: vt traditur: figurat. piscatores campanie radicem illā que rotunda est vocant venenū terre. Hanc vero cōtusam immixta calce in mari sparsere: mira cupiditate pisces aduolant: statimqꝫ exanimati fluitāt. Radix pota et aqua. eius que polyrrhizos vocatur cōmunis: cōtusis: aut alto ꝓcipitatis: cē traditur vtilissima. Semē vero pleureticis ac neruis ꝑfirmare et excalefacere. Eadem satyrion est. ¶ Idez in libro xxv. Aristologia putrida vlcera curat. solida expurgat cū melle. ferꝫ. et extrahit. infixa corpi omnia. ꝓcipueqꝫ sagittas et ossa fracta cū resina. ¶ Auicenna. Aristolochia duplex est Quedam est lōga. quedam rotūda. Et quedā est simlis palmiti vitis rotunda. que dicitur femina. Et est etiam ex lōga et rotūda et est femina cui⁹ folia sunt simlia folijs plante: que dicitur fusos: que est maneries volubil Et est boni odoris cū acuitate: et ad rotūditatem declinans tenera: habēs ramos plures ex vna radice lōgos Et inter flores eius est quoddā rubeū fetidi odoris pleatam hās formā. Longe vero et est masculꝰ. folia sūt longiora. et vnusquisqꝫ cyrsus habet longitudiem vnꝰ palmi: purpureū habens florē fetidum: sup quē apparꝫ simile quoddā flori ꝓtori. Et radix eius in longitudie est vnius palmi: et grossitudiem digiti habens. Et eius que vitis palmiti simulis est longe: tursi sunt pui: et folia sunt sicut folia semperuiue: et eius flos est sicut flos rubbe. et ꝓprius radix est supflue longitudinis grossum hās corticem: quo venditores medicinaꝝ vtūtur in creatione oleoꝝ: Omnes eiꝰ species sunt calide in quarto gradu sicce in secūdo. Est aūt abstersiua: apitiua: subtiliatiua: attenuatiua: attractiua. Et longa quidez ī nascētibus et vlceribꝰ dignior est. quia calidior et magis absterssiua sed in reliquis opationibus rotūda. Confert auē morphee et abstergit dentes. ꝓprie rotūda. Mūdificat quoꝫ pectus et pulmonem. et cōfert dolori lateris cū aqua bibita. Mundificat aūt vlcera sordida: et excoriationi generat carnem. ꝓprie longa. phibet fraudem vlcerum putridoꝝ. Cōfert etiam punctureꝫ scorpionis: et ad alia multa ꝑficit. ¶ Platearius vbi sup. Aristolochia vtra qꝫ calida in ꝑmo gradu: et sicca in secūdo: Rotūda magis competit medicine: et radix magis q̄ folia. Habet aūt virtutem dissoluēdi: cōsumendi et expellēdi ventū puluis etiā eius vulnere vel fistula mortuā carnem corrodit

XXXVIII. De arnoglossa. Isidorus.

Arnoglossa est idez qđ agni lingua. scz herba q̄ a romanis plantago dicitur eo q̄ planta eius cito terre adhereat. et hac multi ꝓ olere vescūtur ¶ Platearius. Arnoglossa siue eprapleuros nom̄ sūpsit a similitudine anginne lingue: Nam greci arnon dicunt agnū. glossos linguam. vel quia sepe adnata habet germina in longitudie septem costis similia: ideo eprapleuron vocatur. latine vero plantago noīatur. Eius genera sūt duo: maius scz polipleuron. et aliud qđ est minus. et illud quidem qđ minus est: habet folia minuta et angusta et lenta. Eiusqꝫ virga multas hȝ angulos ad terzā inclinata. florem habens viridem: et sup ipam virgam semen. Nascitur aūt in locis carduarijs. Alteruꝫ genus plātaginis habet folia lata et neruosa: but⁹ virge sunt ruffe: vnius cubiti longitudie a media virga vsqꝫ sursum est semine plenū radices habet multas et teneras et asperas et albas. ad vnius digiti grossitudiem In vallibus nascitur. et in locis aquosis. et in ortis: et in pratis. Melior est tamē maior. virtus est ei in foliis sicca et stiptica. Cathaplasma adhibita sordida vulnera purgat: et reumata purgat et siccat. ꝑfluentibꝰ sanguinem occurrit. maculas nigras curat et ad cicatrices vulnera facile ducit. Semen eius tusum et in puluerem redactū: sanat vulneri aspersum et vsthiombꝰ est singulare ꝑsidium: Morsibus canimis auxilius prestat. et scrofis ac tumoribꝰ maxime si cū sale imponatur. Tosta vero folia eius cum aceto et sale dysentericis ac celiacis opitulātur. maxime si cū lenticula adhibeātur. Cocta itez subueniunt ydropicis: et epilenticis ꝑsunt: et almaticis Succus eius gargarismo purgat sordida oris vulnera Idem extinguit sacrū ignem: cū absinthio et cymolea mixtus. et fistulis medetur. ꝑ clistere adhibitus. dolori aurium infusus medelam ꝑstat. oculoꝝ quoqꝫ dolores mitigat. Collirius necessarie miscetur. gingiuis sanguinem abstinet ptisicis et sanguinē reicientibꝰ adhibetur dysentericis quoqꝫ clystere adhibitus maximū ꝑsidiuꝫ est. Effocationes stericas cū lanis adhibita soluit et matricis reumatismū simliter suspendit. Semen eius cuꝫ vino bibituꝫ ventris solutionem stringit. ac reicientibꝰ sanguinē mire proficit. Herba ipa cū vino vel aceto cocta: id confert. Elixatura quoqꝫ radicis eius omnia sūpdicta facere potest. Cruda cōmasticata dentibus dolorem ac vesice mitigat. Minor etiā plātago valz ad milta: prout sub hoc noīe plantago dicetur inferꝰ

XXXIX. De arthemisia. Isidorus

Arthemisia est herba dyane a gentibus cōsecrata. vnde et nūcupata. Byana siquidem greece arthemis dicitur ¶ Plinꝰ libro. xxv. Arthemisiā q̄ antea partheris vocabatur. ab parthem id cognominatam sicut quidam putāt. qm̄ ꝓtuarum feminaꝝ malis medicatur. Absinthij mō fruticosa ē. maioribꝰ foliis ꝑiguibusqꝫ. Huc sūt eiꝰ spēs. Altera q̄dē latioribꝰ foliis. Altera vero tenuioribꝰ foliis et nō nascēs nisi in maritimis ¶ Idē libro. xxvi. Arthemisiā et clelisipha cum alligatas qui hȝ viatoꝝ: negatur lassitudiēs sentire Arthemisia nature muliebri medetur ex oleo ꝓrino vel fico trita. Aut cū mirra appolita. Eiusdez quoqꝫ radix pota ī tantū purgat: vt prius enecatos extrahat. Beccorum ramoꝝ eius menses et secūdinas insidentibꝰ. Ad eadem omnia ꝑsunt eius folia pota vel impolita ventri vna cum farina ordeacea. ¶ Platearius vbi sup. Arthemisia: q̄ alio noīe dicitur mater herbaꝝ: calida est et sicca in secūdo gradu. Huius folia magis cōpetunt medicine q̄ radix valet aūt cōtra sterilitatem mulieribꝰ fa ctam ex humiditate. Nā si ex siccitate porꝰ obesset valet etiam ad alias mulierū causas. Idem cōtra emigraneam: et cephalcam ¶ Byascorides. Arthemisie sunt duo genera: vna ē fruticosa sīlis absinthio: folia maiora

et pinguiora habens et hastas longas. hec nascitur in maritimis locis lapidosis et sabulosis. floret aūr estate floribus albis parumlis: graue olentibus: amaris. alta vero mediterraneis nascitur. vnā habēs hastam foliis plenam. florem melinū et tenuem atq; iocūdiorez. habz aūr vtraq; virtutem acerimā: purgatiuam tenuantem calidam: leptomericam: et multis valitudinib⁹ remediū pstat. Macer. herbaz matrem vedit artheimisia nomen. pcipue morbis mulierib⁹ ista medetur. Menstrua deducit et⁹ decoctio sumpta. Hec matrixq; facit: si sepe fouetur eadem. Vel si cruda mero sociata terēdo bibatur. Et si trita matris sup alnuz nocte ligatur. Pellit aborciuū potu vel subdita rantū. Buricias soluit ste ricas pelliq; tumorē. Urinā potata ciet: lapidesq; ppellit. Jctericosq; iuuat cū vino sepius hausta. Hanc adpi iunctam strumis apponere laudat. Plinius: atq; iubet cū vino sumere tritam. Hic opium nimiū si quēq; leserit hastū. Subuenit eximie. si vino iuncta bibatur. Affirmat quidā quisq; gustauerit illam. Nz nullo valeat nocuo medicamīe ledi. Et q; eum morsu non appetat vlla feraz. Radix illius collo suspensa rubetis. Bicitur et cūctis nocuis obsistere ranis. Succus adhuc eius cuz vino, pderit hastus. Si musto cōtrita recens seruabitur herba. Urinū pdictis reddit medicabile morbis. Et sapor est z odor vino gratissimus illi. Cōfortat stomachum sanat pcordia sumptuz. Et multis aliis affirmant vtile caulis. XL.

De asa et asaro et asclepia.

Asa quidem duaz specieꝝ est. quaz vna est fetida: et altera odorifera. nec fortem odorez habens. Calidior eoz est fetida: et est herba vehementis ignitatis in se tota. plurimuz huius speciei est carmense et almaroth gūma ō qua scz inter alias gummas dicetur infra. Et est calida in principio quarti: sicca in secundo. frangit ventositates et effugit eas ꝓpter suā resolutionem. z est cū hoc inflatiua. Incidit et resolvit sanguiē congelatum in ventre. Cōfert alopicie illinita cū aceto z pipere. z quādo admīstratur in cibariis facit bonum odorē. et abscidit verrucas que sunt vt claui. Cū incidunt recte apostemata fraudulenta mortificantia membrū et potur asa sup ea. cōfert. z est bona in cura dubelet apparentiū et occultaz. Confert impetigini. Quādo bibitur cū aqua granatoz. ofert ꝓritōi lacertoz. z cōfert doloribus neruoz sicut tetano et paralisi. Cōfert dentib⁹ et habet opationem peonie in epilensia. z cū ea fit gargarismus eradicat sanguisugā gutturi annexā. est bona mixtio aque alcofol facto ex ea cum melle. Valet et ad plura alia. Isidorus Asarum nascitur in vmbrosis mōtib⁹. herba floribus caule simi libus. Inestq; flos iuxta radicem purpureus in quo semen cōtinetur vuaz simile. radicib⁹ pluribus ac tenuissimis et bene redolentib⁹. et est virture similis nardo.

Byascorides. Asarus est quā mlti nardum agrestez appellant hz folia hedere similia. tenuia et rotunda: florem inter folia iuxta radicem purpurei coloris in simi litudie tusquiami. Semē vero simile vuis. habz z radices plurimas tenues atq; nodosas et geniculosas similes agresti. i. gramini odore suaues. ac liguam remordētes cū feruore sufficiēti. Habet em calefactorias vires et cū acrimonia rixantes. vnde vrinaz z menstrua puocat. Ad totū z corp⁹ facit: cū vino et oleo inunctuz calefaciendo. Byuretica est. ydropicis et schyaticis pdest. Pota cū mulsa ventrē purgat sicut ellebor⁹ alb⁹. Misc̄etur quoq; diversis oleis odoratiuis. Nascitur āt in loc̄is vmbrosis z mōtuosis i frigia z etiā i pōto vl ytalia.

Auicēna. Asa z est herba hīs semina plurima cuius radicum nodus est tortuz z assimilatur piperi bom odoris linguā mordicātis. habet florem inter folia apud radicem suā. cuius color est purpureus simlis flori iusq; mi. Radix eius est magis iuuans ꝓ aliquid quod in eo fit. et eius virtus est virt⁹ acori vel eo fortior. Ex eo melius est qō subtilis odoris est. Nam calidum est z siccū in tercio gradu: et dicitur q; siccitas eius est maior calidītate ipius. Operit et sedat oīes dolores intrinsecos ꝓpriez infusio eius. et subtiliat et resoluit membraz frigida calefacit. Cōfert etiā schyatice ac doloꝛi auruz antiquo et ꝓpre ipius infusio. Confert stez grossitudi ni cornee et opilationi epatis. Eiusq; duricie. denigz cōfert eius infusio ictericie et ydropisi. eiusq; unamē tum est maius in febribus et cōfert duricie splenis vesicam et renes. puocat eiusq; potio sicut ellebor⁹ alb⁹. in purgatione vētris cū aqua mellis soluit. Plinius libro. xxi. Asaz esse salutare iecoris traditur vicio. at ungia sumptū in emina mulsi mirri aluū purgat ellebori mō. ydropicis quoq; pdest. ac pcordiis vultis z morbo regio. In musto si addas facit vuū vrinis ciendis. Cū folia mittit in vmbza effoditur atq; siccatur. Idē in libro. xxvii. asclepia est herba habēs hedere folia: ramos lōgos: radices nūerosas: tenues: odoratinas: flos eius aureꝰ: grane semine. ferzulatum. Nascitur in montib⁹. Radices ei⁹ medentur torminib⁹. Cōtraq; serpentum ictus. valet nō solūmodo: sed etiā illitū. XLI.

De baccari et barba hircina et basilica

Byascorides.

Baccaris herba ē odoratiua coronis apta folia habens aspa et lata intercisa. Cui virga ē vnius cubiti longitudinis. angulosa ramis asperis plena. florem habet purpureū et pinguez et albidum et odoratum. Radicem habet simlē ellebozo albo: odorez q; simlem cymano. Nascitur in locis humidis et asperis. Radix eius in aqua cocta cōquassationib⁹ et de alto cadentib⁹ opem fert bibita. Tussientib⁹ etiaz medicatur. vrinam puocat. suppositta menstruis impat. morsib⁹ venenatis occurrit. Cū vino bibita idem ꝓstat. vnctionib⁹ quoq; bene miscetur pre odore. virt⁹ est ei stiptica z digestibilis. imposita tollit dolorez capitis. tumorem oculis amputat. alopicias succo emendat. Mamarum tumorē imposita spargit. ignem sacruz extinguit. Eius herba somnū inducit. Plinius libro. xxi. Baccar quā aliqui ex nostris ꝓpensam vocāt auxiliatur contra serpentes et cōtra epyforas et capitis doloꝛes atq; feruores. imponitur et māmis a ptu tumentib⁹ z egrotātibus incipiētibus atq; sacris ignib⁹. Est etiā epaticis cōualis z suspiriosis salutare. radicem eius decoctam bibere. Latex quoq; punctiones tollit vesice calculos pellit. Cum dyaplasmate tūditur z odoris gratia vestib⁹ inseritur. Eius etiā odor somnū gignit. Auicenna. Barba hircina par habet caliditatis z frigiditatis. imo frigiditas ei⁹ est i fine ꝑmi grad⁹ et siccitas ei⁹ vehemēs ad tertiū pueniens Stiptica est vsq; ad terminuz z radix eius est fortioris stipticitatis. Potitur in tyriaca ad cōstringenda membra. Succ⁹ eius est in stipticitate seminis rose. folia eius cū exiccātur vulnera ulceraq; cōsolidant. z ulceribꝰ antiquis cōferūt. Ipius quoq; flos in oīb⁹ istis est fortioꝛ. Radix ei⁹ est ex medicinis arium sordiciem abstergētibus. utemq; ulcera desiccantibus et odoratui cōferentibus. flos eius z folia et radix quodcūq; fuerit bibitum cū aqua ordei: pulmonis ulceribus cōfert. eiusq; succus sputo sanguinis pdest. Confortat hec herba stomachum. z, phibz effusiones materiarum ad ipm. ꝓpriez succus ei⁹. Est etiā medicina fortioꝛ ad intestinoꝛ. ulcera: quādo bibitur flos eius: ꝓpriez succus cū vino. Ad fluxum quoq; sanguis ex matrice valet in modum emplastri suppositus aut etiaz bibitus. Ex herbario. Basilica est herba filici similis: foliis longioribꝰ et angustis: guttis nigrioribꝰ et aspis. Radix eius pedi yrsi similis est. florem crysoticū habz hec omnes basiliscoꝛ violentias obtinet et qui secum

ullam habuerit eos obtinet. ad omnes quoq; serpentiū generationes tutus erit. sed qui eam legit: ab omnibus mundis erit. .xlii.

De borith et bocratone ac botri.

Glosa super hieremiam.

Borith herba fullonū dicitur: que in palestina i humidis t virentib⁹ locis nascitur. Ede vim quā et nitrū hz ad lauādos sordes Byascorides. Bocracon qz risum adducit si quis eam māducauerit. multi apium risum vocāt. Huius spes sunt quatuor. vna habet folia coriandro similia. sed latiora et alba et pinguiora. florem vero melinū aliquādo purpureum. virgamq; nō longā: sed breuem. Radicem albā et nō amaram: in modū ellebori fissam. virtus est ei inscida et exulneratiua locis aquosis nascitur. vulneribus cū axungia siue sale imposita. putredines ac sordes expurgat. Sed nō diutius in loco stare debet ne carnem sanā vulneret. Hec eadem que stelcea dicitur. cū fimo porcino trita t imposita. scrophas formiculas t apostemata intra paucas dispergit horas. Secunda est tyrsi longioris foliis hirtis: mlriq; locis incisis: gustu acerrimis. hec multa in sardinia nascitur quā dicūt apium agreste. cuiq; virtus est inscida valde. Tercia species ē habens folia puissima t incendiosa: terri odoris: cū floribus aurosis. bocrationis genus qđ scariten dicitur t locis zabulosis et campis harenosis nascitur. Radix eius articulo similis est: que radiculas paucas t tenuissimas habet. hec herba cū radice sua: et cū aceto mixta t imposita: cicatrices nigras colori pprio reddit. luna crescente cū in signo thauri vel scorpionis fuerit. hmaps i collo ligata. lunaticos sanat. Quarta species florē lacteum habens. omnes cū foliis et radicib⁹ vulnerative sunt t scarotice. vnde cū dolore exulnerātes impositue vngues leprosos tollūt. t. verrucas expurgant. stigmata quoq; auferūt. Alopiciis medētur. et ipox elixatura fomento pmonibus opitulatur. Radix ei⁹ sternutamenta puocat. Sicca vero adhibita dentium dolorē sensim auferendo tollit. folia eius cathaplasmare imposita cruda vstulationē absq; scara faciūt. siquidem vrēdo excūt. Tyrsus quoq; naturaliter facit ad omnes leprosos t crepaturas cutis quas greci stigmata vocāt. Scōm alios hec herba similis est cicute. crescēs in modum ferule: florem in sūmo aurosuz ac splendidū habēs radicem subalbidam et longā: in locis humidis nascēs habet aūt vires causticas et vlcerātes. Plinius libro. xxv. Ramūculuz vocam⁹ quē greci botrachion cuius genera sunt quatuor vnū pinguiorib⁹ quasi coriandri foliis: accedētibus ad latitudiem malue. liuido colore: gracili caule: t alba radice. Nascitur in limitib⁹ humidis et opacis. alterz genus foliosius plurib⁹ foliozū inscissuris altis caulib⁹. Tercū est minimū grauiodore: aureo flore. Quartum est huic simile sed luteo flore. Omnib⁹ est vis caustica si cruda folia imponātur: pustulas vt ignis faciūt. Ideoq; ad lepras et plozas vtuntur bis et ad tollenda stigmata. Omnibus miscētur causticis. Alopiciis etiā imponūt celeriterq; remouentes Radix in dolore cōmanducata diutius rumpit dentes Eademq; sicca cōcisa sternutamētuz est. Nostri etiam herbarii strumā vocāt qz medetur strumis t pānis parte infirma suspensa Byascorides. Botris herba est fruticosa tota sup terrā sparsa: colorem melinū habens p interualla fruticata. virge but⁹ in omnib⁹ ramis semine plene sunt. foliaq; cū maximo t bono odore. tōq; multi p suauitate odoris eam rebus aliis adiūgunt. Nascitur in locis cultis et spaciosis. que cū vino bibita pdest orthopnoicis. Capadoci vero illaz dicūt ambrosiā alii arthemisiam. Succus eius in baluco bibitus ycthericis colorem reddit. XLIII.

De brancha vrsina et brionia.

Platearius.

Brancha vrsina est calida et humida in pmo g du. virtutem habet mūdificādi: maturandi et lenificandi. Cōtra frigida apostemata eius folia cum porci axungia veteri terūtur. t supponuntur trita et in aqua decocta. Cōtra vicium splenis et ariditatez neruoz fit ex eadem cōtrita et in oleo diu macerata cera colature addita vnguentū: folia vero recentia semp in vnguētis sunt ponenda. Isidorus. Brioma ē herba quedā quā latini vocāt albā vitem vel a coloris qualitate: vel q eius radix cōtrita et infricata corpi teneri ozem et cādidiozem reddat cutem. Nam et succus bac carū eius. lac siccis reddit yberibus. Byascorides ampelosleuce vel brionia habet hastas et folia viti ñre similia: sed aspera et minora. Capriolis quoq; similes sunt implicantes se. semenq; eius est vue simile rarū et fuluuz. Foliis et hastis eius et radici virtus est inscida. vnde vulnerib⁹ chiromis medicatur suppositā. vulnera et cancros ad sanitatem pducit. Radix eius colorez bonum corpi reddit. liuorem et panaricia emendat. Cum vino in cathaplasmate adhibita duricias apostematuz ossaq; corpi infixa eicit. Medicaminibus stipticis ne cessarie cōmiscetur. epilenticis bibita toto anno prestatur. Simili mō accepta pdest apoplexie et stomaticis pficium est singulare. Morsibus venenatis occurrit. aborsum facit. et plus accepta maniam adducit. Secundinas deponit vrinā puocat addito melle vt electuarū datur. Sicq; dispnoicis et effocationibus opitulatur. Tussim et dolorem lateris cōpescit de alto cadentib⁹ et cōquassationibus maximum remedium existit. Cū acetobibita splenem siccat. xxx. diebus accepta. Cuz caricis quoq; factū cathaplasma facere potest oia suprascripta. in aqua cocta: et fomēto adhibita: ycthericos purgat. Succus eius cum mulsa bibita: omnia suprascripta facere nouit: et flegma deponit. Caprioli eius i vino elixi t comesti: ventrem et vrinam mouent. Semen eius tritum ac punctum scabiem et leprosos curat: et lac mulierib⁹ prestat. Succus quoq; baccarum eius lac siccis reddit mulieribus. Radix pectoriam et extenuatoriam habz virtutē. et desiccat mediocriter. Ideo splenem resolui i sclyro si posita fuerit. Extrinsecus aūt suppositā cum ficis scabiem et lepraz sanat. In cibo etiā pro splene datur. ac p vrinaz splen dirigitur. Hec herba demq; tam laudabilis esse pbatur: vt in tyriaca potōne misceatur. XLIIII.

De buglossa.

Isidorus.

Buglossos a grecis est dicta: eo q asperruma folia in modum lingue bouis habeat. Que mirū immodū ob sapientiam nutriendā a veteribus infundēda vino memoratur. Conuiuis quoq; hilaritatem pbere fertur: et etiam pro olere sumitur Plin⁹ libro. xxv. Buglossos folia habet bouis linguē similia super terram sparsa: et aspera: et nigra: t minora. Que vino mixta animi voluptates auget. et vocatur euphra sinū fluctōnes quas greci rheumatismos dicūt sedat. et schyaticis cū aqua bibita singulare pficium tribuit.

Auicenna Ligua bouis est herba lata habens folia Et cāna eius est plana. cuius rami sūt vt pedes locustarum et color est ex viridi et citrino. admistranda est aūt in medicina. illa que grossa habet folia super quoz faciem sunt puncta: que sunt radices spinoz aut piloz exeuntium ab ea. Proxima est equalitate in calore. ad caliditatem eñ pruam declinat. et est in fine primi gradus in humiditate. Que autem sicca est minorū est humiditatis virtus eius est que adusta ē alcula que sunt in infantibus remouet: et inflationem oris sedat. Est etiam lenificatiua pectoris et cōfortatiua cordis. Bona melancolie ex solicitudie ac tremori cordis in vino t dispo

sitionibus melancolicis. Quidaz in potu tribuunt eam ad tremorem oꝛdis calidam. Confert etiã tussi et aspi tati canne ꝓpꝛiecaz cocta cum zuccaro et ydromelle.

¶ Macer. Lingua bouis greco sermone buglossa vocatur. Hec coleram rubeam nimio feruoꝛe pustam. Purgat cũ vino si fuerit sumpta frequenter. Cardicaz colore quã fecit copia nigre. Cõsimili potata modo curare valebis. Pulmonuz nocuos humoꝛes detrahit hausta Dixtrus aque tepide succus si sumitur eius Cim memoꝛem cerebri dicũt seruare periti. Simũ potatuz quo sit macerata buglossa. Letos cõuiuas decoctio dicitur eius. Reddere si fuerit inter ꝓuuia sparsa. ¶ XLV.

¶ De bupreste ac butalmo ¶ Plim⁹ li. xxii.

Bupreſtim magna incõstantia greci in laudib⁹ ciboꝝ etiam habuerũt. Idemqz remedia tanq̃ cõtra venenũ ꝓdiderunt. Ipm quoqz nomẽ est indicio bonũ esse venenum quos ea degustata dissecari alias dissilire fatentur. Qua ꝓpter nec de hac plura dicemus. ¶ Isidorus vbi supꝛ. Butalmon habet floꝛẽ croceum oculo boum simile. vnde z a grecis accepit nomẽ. Est aũt caule molli. foliis simlib⁹ coꝛiandri. Nascitur iuxta muros ciuitatuz ¶ Plim⁹ libꝛo. xxv. Bupꝛalm⁹ oculis boum simlis. folio feniculi. circa opida nascitur fruticosa caulibus: qui et decocti mãducantur. Quidã eam calchian vocant. hec cuz cera scirꝛomata discutit.

¶ Dyascoꝛides. Bupꝛalmos est herba antumi similis. lenes emittens ꝛyꝛsos et folia tenuiter scissa. et mollia: maratro simlia. floꝛes habet nigros ac vehemẽter splẽdentes: et in oculoꝝ simlitudiem rotũdas. vnde et nomen traxit. Nascitur in ciuitatib⁹. floꝛes eius aut folia trita z aceto vl̃ cerato addita: pustulas z duricias spargere ꝓhibentur. Aliqui vero affirmãt: qꝛ si postq̃ lauat quis eam biberit: bonũ colozem restituet et maxie arcuato moꝛbo infectis. acris est herba et ideo dyaforetica. Tyrsi eius in cibum sumũtur. Est etiã huius spes mollis: foliis coꝛiandro simlib⁹. nascens iuxta muros ciuitatis. viridis vel arida cũ vino sumpta oscedinem oꝛis purgat. dentiumqz dolꝛes. vel si mutauerint succus vl̃ puluis eius cũ vino sumpt⁹ mirifice sanat. viridis ẽqz cum sua radice trita. et cũ optimo vino sumpta: paralisim curat. eiusqz succus ꝓ viribus potui datus ventrẽ purgat. Preterea splenꝛeticis aut paliticis data ꝓficit. Eiusqz flos comestus omni tempe anginam hoc est ſy, natiten pati nõ permittit. ¶ XLVI.

¶ De calamo agresti et aquatico. ¶ Actoꝛ.

Calamus est arũdo vel arundinei generis. Hz est etiã calamus aromaticus de quo suo loco ĩter aꝛboꝛes aromaticas dicetur infer⁹ ¶ Isidoꝛus libꝛo. xvi. In stagnis indicis arũdines calamiqz dicũtur nasci. ex quoꝝ radicib⁹ exꝑssum suauissimũ succũ bibunt indi. vnde et varzo indica nõ magnum in aꝛboꝛe crescit arũdo. Illius et lentis premitur radicibus humoꝛ. Bulcia cui nequeãt succo ꝓmedere melle ¶ Glosa sup ysaiam. xii. Calam⁹ de quo carta fit medullã habere videtur. et nõ esse vacuus. Is fragilis est et cito marcessit. vnõ scriptũ est calam⁹ et unc⁹ marcessit. ¶ Dyascoꝛides. Calam⁹ agrestis maioꝛ est in omnibus agaricis Quẽ si comederint animalia citus infert moꝛtez z maxime ille qui nascitur in babilone z ĩ parnaso. hastas habet multas. folia hedere simlia. flos eius alb⁹ et odoꝛatus semen vero mimutũ et bonũ. Radices quinqz vel sex habet albas et longas et dulces. vnius digiti grossitudinem hũtes. Exeꝛ⁹ elixatura cõficitur medicamentum quod tollit caligines oculoꝝ. Elixatura radicis eiꝰ tm̃ potest quãtum z radix. Semen eius diureticum est nauseam ꝓuocat. ventrem stringit. In cicilia nascitur. que bonem unpiguat. si fuerit viridis comesta.

¶ De calamento. ¶ Platearius.

Calamentum est herba que alio nole dicitur nepita. Calidum est et siccũ in tercio gradu. melius est montanum qz magis siccũ. Cum floꝛes ꝓducit debet colligi. ac ꝑ annũ potest seruari. habz aũt virtutem dissoluẽdi et cõsumendi et cõfortandi. Cõtra tussim frigidam et antiquã asma: datur vinuz decoctionis eius et liquericie et vue passe vel ficuũ siccaꝝ. Ad hoc quoqz potissimũ est electuariũ: quod dicitur dyacalamentũ. Preterea ꝓcta ꝓdicta datur puluis eius z cũ ouo soꝛbili. crispille quoqz fiunt de farina oꝛdei et puluere calamenti. Cõtra dolꝛem quoqz stomachi et friguiditate et intestinoꝝ frigiditatem. vtatur patiẽs in cibis puluere ipius et vino decoctionis eius. valet etiaz inunctio circa renes cõtra tenasmõ ex flegmate nitreo vel alio humoꝛe frigido. pdest itez contra reuma frigidum. si vngatur occipiti et cõtra vulue relaxationes in gargarismo ¶ Auicenna. Calamentuz aliud est fluuiale aliud est montanũ: ysopo simile in saꝛoꝛe. et simliter eius folia sunt ei simlia. Est et alia species eius. que nominatur albaiani et alia que dicitur calamentũ burci. et usqz virtus est sicut virt⁹ alioꝝ acris. Calamentuz quidem est substãtie subtilis et montanuz foꝛtius fluuiali. Subtiliat foꝛtiter acuitate sui et amaritudine. et ꝓprie siluestre. ꝓpter hoc est rubificatiuũ et vlceratiuũ. Lõqz bibitur solum ꝓuocat sudoꝛem et calefacit vehementer p id qõ extrahit e ꝓfundo coꝛpis: et incidit et exiccat z calefacit valde. Qñ recẽs decoquitur cũ vino et fit emplastrũ ex eo. vestigia nigra remouet a coꝛpe. z occultationem q̃ accidit sub oculo. Montanũ ꝓfert rupture ac qz rasure intestinoꝝ fitqz balneatio ad ꝓpuritez z scabiem ex eius decoctione potus decoctõnis eius ꝓtritioni lacertoꝝ ĩ carnib⁹ suis z extremitatib⁹. ex eo fit emplastrum ad epaticam et scbꝛaticam. adurit cutem. z ꝓmutat cõꝑplexionem z extrahit de ꝓfundo. Et quãdo comeditur et bibitur post ipm aqua casei dieb⁹ cõtinuis. confert elefantie atqz varicib⁹. Bibitũ quoqz confert spasmo et limtur ex eo podagra: z cõfert suffumigatio cum ipo. cõfert etiam potus ei⁹ lepꝛe: non tm̃ sua resolutõne sed sua subtiliatione et etiam incisione. Preterea succ⁹ eius interficit vermes in aure et in ipa est virtus facẽ di soda. Montanũ quidem cõfert oꝛis vlceribus. et extrahit supfluitates ex vtriqz naribus. Quod adustuz est de albaiani gingiuas stringit. Cõfert etiã decoctio dilationi anhelitus et est foꝛtis in extractione humoꝝ viscoꝝ z grossoꝝ ex pectoꝛe. ꝓprie cũ comeditur cum ficubus. Cõfert etiã doloꝛi latex. z qdem foꝛtius ẽ illo mõtanum. Calamentũ birci cõfert coꝛdis tremoꝛi. Cõfert etiaz paucitati appetitus: ac debilitati stomachi ꝓprie siluestre. cõfert etiam pariẽtibus ycteriam cũ absterſione z aptione ac subtiliatione sua. etiã colicam patientib⁹ z melancolicam. Cõfert etiam ydropisi quãdo comeditur cũ ficubus. In mõtanis quidez est virtus faciendi appetitus cibi. z succ⁹ eius confert ydropisi. Calamentũ birci cum croco sup splenem in emplastrũ exercuat cum. Est etiã vehemẽter conferens stomacho coꝛdis tremoꝛi. z nausee conturbationi: eius decoctio quocat vrinã z cõfert pũgitiuo ventris doloꝛi: et colice passioni. Tritum ac decoctum et bibitũ cum melle ꝓuocat menstrua. z qñqz facit vomere flegma. valet etiã herba cõtra moꝛsus: et punctiones ac venena. scõm quosdam abscindit coitum et pollutionem. ꝓhibet. ventremqz sluere solui sufficienter. cõfert etiã matrici ac vermes interficit: et montanum solutione coleram nigrã educit.

¶ XLVIII.

¶ De camedria. ¶ Isidoꝛus

Camedrios appellata ẽ a grecis: eo q̃ sit breuis: ac ꝑ terram strata: et munita foliis puncti mis. ¶ Platearius vbi supꝛ. Camedrios appellatur quercula minoꝛ sicut camithbeas quercula maioꝛ.

vtraq3 calida est et sicca in tercio gradu.7 similis est illaꝫ virtus.habentq3 virtutem et diureticā et mundificatiuaz.In fine veris cū flores pducunt debent colligi cū foliis et floribus.abiectisq3 radicibus in vmbra desiccātur:ac p annū in efficacia multa seruantur.valent cōtra strangiriam et dissuriam 7 flegmaticā passionem et cōtra splenis et epatis opilationem.et item cōtra vomitum factū ex anastropha vel ex aliqua causa frigida cū melle datus eaꝫ pulvis.lumbricos necat.Optimuz est etiā ꝑtra catarrū :siccataꝫ si pulueres tidē in sacello calidi ponātur:et capiti supponātur.Idemq3 pulvis in cerato vulneraq3 supasperſus cōsolidat.valet 7 ablutione capitis cōtra furfuriscas.Cōtra palsim vero dolenti loco herbe ipe supponuntur decocte in vino.valent etiā in fomentatione et catheplasmate ad matricē mūdificandam:et ad menstruoꝫ ꝓuocationem.7 ad matricem infrigidataz ex supfluitatib9 flegmaticis calefaciendam.¶ Byascorides.Camedria vl cymelia frutex est virgas habens formosas in oīmbus notas.Nascit in locis asperis:cū virgis plurimis tenuib9 in longitudine cubiti.folia sunt et camelee simulia.sed angustiora et pinguiora cū masticatione argillosa et glutinosa.florem habet semēq3 puum: rotundu3: in initio viride: qō acceptum flegma deponit colerāq3.Eius grana trita cū oleo et nitro nō facile sudātibus recte punguntur addito aceto.folia eius ac eaꝫ flores veris tpe debent colligi:et in vmbra siccari.Que tusa et accepta cum vino ventris humorē aquosum deponūt.Idemq3 cū oleribus decocta faciunt.Cachostomacha sunt appositaq3 matrici aboꝛtum faciūt.Multi vero fallūtur in ea putantes illud semen esse camelee cocoguidiū,p similitudine foliorꝫ.¶ Camedrios quid est Stipites ac folia frāgibilia in grossitudie mirti:et maiores: ad viriditatem declives.herba eius querc9 terre apud grecos est notata.qm habz folia pua:simlia foliis querc9:amara: cuiusq3 radix ad purpureitatē declinat.Colligi debet dū seminā habz.calidus 7 siccus est in tercio.eius tm desiccatione fortior est ipius calefactio.Est aūt apitiuus: incisiuus:subtiliatiu9:et cū melle cōfert antiquis vlcerib9 Recens lacertoꝫ ꝑtritioni cōfert vl eius decoctio.eiusq3 syrupus cōfert spasmo.et quātoplus antiquatur est melioꝛ.ydropili quoq3 ꝓfert in ꝓncipio.Idem confert antique tussi et yctericie nigre.Facit grossicies splenis detumescere.eiusq3 syrupus cōfert malicie digestōis valde.Urinā et mēstrua ꝓuocat et extrahit.et ex eo fit emplastrū moꝛsib9 venenosoꝫ.¶ Plinius libro.xxiii. Camedris est herba q̄ tri3ago dicitur latie. Alii vero chameropem:alii teucriam appellauere.hz folia magnitudine mente.diuisura querc9 7 colore.Alii vero dicere serratam:et ab eo serrā esse inuentā.florem hz pene purpureū. carpitur succo pegnās in petrosis.aduerſ9 serpentum venena pota 7 illita efficacissima.Itēq3 stomacho tussi vetuste pituite in gula coherescenti.ruptis cōuulsis:et doloꝛib9 lateris.liene cōsumit.urinā et mēses cit.et ob id incipientibus ydropicis efficax existit. Sanat 7 vomicas et vlcera vetera vel sordida cū melle vinū quoq3 vicijs pectoris ex ea fit.7 foliorꝫ eiusdē succus cum oleo caliginem oculoꝫ discutit.Ad splenez ex aceto sumitur.Et excalefacit punctiombꝫ. ¶.xlix.

¶ De camephito. ¶ Isidorus.

Camephitos vel camepetos a grecis dicta est: eo q̄ terre adhereat 7 odoꝛem pini habeat.hāc vero cucurbiculareꝫ latini vocāt eo q̄ ex parte cucurbitē referāt odoꝛem. ¶ Auicenna. Camephiteos stipites sunt et flores rubei:ad nigredinē declines.virides ac subtiles flos ei9 est amari saporis cū pauca stipticitate.et eius acrimonia minoꝛ est amaritudine. folia sunt herbalia subtila.sup terram incedētia.flores vero citrini.Est aūt apitiuus 7 abstersiuus et eius abstersio in membris interioribus est maioꝛ calefactione ipsius. et in ipo est solutiua virtus.Calidus est in secūdo.siccꝰ in tercio.ponitur sup duricias māmillaꝫ ꝓpric. ꝓhibet q3 incensionem formice.In emplastro cū melle consolidat vulnera:et vlcera putrida. bibitus in aqua mellis cōfert schyatice.ac resoluit duriciem podagre. confert etiam ycteritie nigre aperit enim opilationes epatis ac splenis 7 etiā matricis .urinam 7 mēstrua ꝓuocat.renū dolorem ꝓhibet.suppositūq3 cum melle matricem mundificat.valz etiam cōtra venenum ofiston. ¶ Plinius libro.xxiiii.Camephitis lacme aruga appellatur.Bicituq3 ꝓpter aboꝛtus ab aliis rbus terre. adheret terre cubitalib9 ramis:flore pinus 7 odoꝛe. Est 7 altera breuis 7 incurua.tercia eodem odoꝛe 7 ideo nomīe quoq3 paruula collicula crassitudie digitali.foliis scabris:exilibus:albis.nascens in petris.Omnes herbe: sz ꝓpter cognationem nominis nō differēde,plunt aduersꝰ scoꝛpionum ictus.itemq3 tocinoꝛi illite cum palmis.aut coronis.Decoctū eaꝫ cum oꝛdeacea farina,pdest renib9 ac vesice.Morbo quoq3 regio: difficultatib9 vrine biburtur ex aqua decocte. Nouissima cōtra serpētes valet cum melle:sic 7 apposita matricem purgat.7 sanguinem dēlatum extrahit pota.Sudoꝛes facit punctis ea peculiariter renibus est vtilis. fiunt 7 ex illa ydropicis pilule cum fico aluum trahentes.lumboꝫ doloꝛem i vino quoq3 finit.7 tussim recētem ¶ Cōstantinus vbi supra.Camephitos ē in tercio gradu calida 7 sicca.grossoꝫ humoꝫ attenuatiua morbōrū intestinoꝫ mūdificatiua.opilationum epatis 7 matricis aperitiua. urinam 7 menstrua ꝓuocat.ycteritiā ,picit.et eius aposima cū melle bibitum doloꝛem femoris et coxaꝫ mitigat.loca vulnerata carbaplasmatū desiccat. duriciemq3 māmillarū soluit et rempat ¶ Byascorides.Camephitis species sunt tres.vna est expansa sup terram habens folia minoꝛa atq3 similia:sed tenera et pinguiora: et aspera: et spissa circa virgas:odoꝛem pini redolētia.Ramulos emittit oblongos et curuos.surculum tenuez:flores mutos ac mellinos.semen cū coma tenui:nigruz:odoris picini. Radix ei9 bibita medetur ycteritis.opē quoq3 fert schyaticis:maxime cū mulsa.valet etiā epaticis: et dissuriis ac nefreticis. Coꝛiomb9 item ꝓsubuenit.trita q3 cū caricis et in modum cathapucie data ventrē mollit.Cuz resina tepida imposita.sordida purgat vulnera adhibito melle matricis causas ꝓpnit.duricias vulneruz soluit.paracollesim pstat.herpetas addito melle curat.Alterꝫ genus appellatur masculus.habens vnius cubiti virgas obscuratas:sed comam supioꝛi similez.nigrūq3 florem.Semen similiter nigruz habz:odoꝛi resine.folia vero tenuioꝛa et quasi pilosa. Tercium genus quasi repit in terra cōtinuo contractu qō sideritis dicitur habz folia carduis simulia.Sed quasi pinguiora et velut pilosa cū floccello auroſa.Odoꝛem hz resine picinee.eiq3 virtus est equalis supradicte.

¶ De cameleone siue camelea. ¶ Isidorus.

Cameleon est herba:q̄ latie vascaragō vocatur eo q̄ viscum gignat in quo herent aues:q̄ sponte descendūt ad escam. ¶ Plinius libro.xxiii Camelea foliorꝫ olee simulitudiem habz:sunt aūt ei mora odorata.in petrosis nascens .altitudinem palme nō excedens.aluum purgat.detrahit pituitaz et bilem. folius in duabus absinthii partibus decoctis:coq3 succo cum melle poto foliis etiam impositis vlcera purgāt Aunt si quis ante solis oꝛtum capiat:dicatq3 ad albugines oculoꝫ se cape:adalligata discuti id vicīū. Quo quomō vero collectum salutare est oculis iumētoruz et pecoꝫ ¶ Byascorides.Camelea vl cocoguidū bastas sup terram habz expansas duabus palmis longas.fruter eius est sarmentosa. folia oliue habet simulia sed tenuioꝛa et spissa.gustu moꝛdacia: et gulam exaspantia.

Que accepta deponunt flegma. vulneraqꝫ sordida curant imposita. ¶ Auicenna. Cameleon nequaqꝫ in aliquo bibitur. sed extern⁹ administratur. Et est in sūma exterius abstergentiū et in emplastris lenificatiuū ac resolutiuū. linitur sup morpheam et sup scabiem et impetiginem. fit et ex eo emplastrū vlceribus corrosiuis. datur et in potu de albi radicibus in vino. et inde iuuatur ydropisim habens. Albi radices interficiunt vermes. Nō aūt nigrū ē interficit qz venenū est. ¶ Ex herbario. Cameleon habet folia aspa et spinosa. terze strata. Semen albū radicem albam et odoratam. bz aūt vim terriacc. Decoctio eius potata difficultatem vrine soluit facit etiam ad lumbricos et ydropisim. LI.

De cameleōta nigra et alba

¶ Dyascorides

Cameleonta nigra quam multi falso anthixion dixerūt. habet folia tenera et rufa. virga est ulnius vnius digiti mensura grossa. et vnius cubiti longa: et obrufa: florem bz spinosum iacincto similez et varīū. Radix eius grossa: et nigra: et spissa: et diuisa: et subrufa: gustu mordaci. Nascitur in locis montuosis et maritimis. Radix eius admixto calcanto ac cedria et arungia scabiosis medetur. zernas purgat marie si additum fuerit aspalthum vel sulphur. Eadem lixa cū aceto id prestat impositā. Eiusdem elixatura oze rerēta dentium dolorem cōpescit. et cuz pipe ac cera cōmotos dentes firmat et calefacit. Si cū acero cocta et oze rerēta fuerit: cōbusta carbonibus sanat. Dentes imposita frangit maculas emēdat. porro cū sulphure viuo medicaminibus stipticis adhibetur. fagedenica vulnera. i. q̄ medunt: et sordida vulnera curat imposita. Dicitur āt cameleonta. p color varietate. facit ad vulnera maligna: que dicūt greci carodica. Preterea lentigies tollit et deuorat alios reb⁹ mixta. Cameleōta vero alba maxime a multis ysion dicitur cuius radice mulieres preno sticatione vruntur. folia circa radicem suā habet in terra aspa et acuta et forcia. virga vero ei est in medio velut basta: spinosa: similis echino maritimo vel carduo. cum flore purpureo in modū capillor⁹ denso ac minuto Semen est ei simile gnidio Radicem bz in terra pinguem: albam: et grossam: et rotundā: odoris grauis et aromatici: gustu dulcis. Bibita maxime cuz vino austero vel cū origano: lumbricos excludit. In huis etiā elixatura eius vtiliter datur. Cum vino vel cū passo mouz vrinam bibitaqꝫ siccat dissuriam. Eius etiā elixatura bibita venenis occurrit. Cum polenta vero accepta porcos et canes occidit. In aqua et oleo cocta sorices interficit Nascitur aūt in locis montuosis. LII.

De cāphorace et camomilla.

¶ Plateari⁹

Camphoraca est herba: cuius suc⁹ est camphora: multipliciter vtilis in medicina: sicut videlicz dicetur infra. hec herba nostre cāphorace similis est. In fine veris colligitur ac teritur: et inde succ⁹ exprimitur. Quod feculentū est residet et abicitur. quod liquidi⁹ ac purius retinetur. Soli expomitur et exiccat ac desiccata in camphoram reducitur. ¶ Dyascorides. Camomilla vel antunios herba dicitur quā alii erzātez uidē vocant: eo q̄ verno tempe floreścat vel ad vsū colligatur. Alii vero cameleonē eo q̄ habeat odorem mali maciani similem. huius herbe tria sunt genera differentias in flore habentia. haste sunt vl̄ duaz palmaz fruticose que ramulos multos cū vuminib⁹ mitis ac tenuib⁹ generāt teneraqꝫ pua et angusta folia. Sup⁹ vero capitellum habet cū quadā rotūditate. hīs dentus florem aureū: qui tegitur exterius albor⁹ aut melini vel purpurei colozis obiectione folior⁹ magnitudine tum simulū. Nascitur in locis asperis vel circa semitas et vias. Colligitur aūt tempe verno maxīe. virtus est et radici et flori omniqꝫ frutici vernantica et leptomerica. Bibita et supposita fomēto menstruus impat. abortum celebrat. calculos frangit. vrinam puocat. Torsionib⁹ et inflationibus auxiliatur. ycteriticis subuenit. Epaticis maximū psidium est. elixatura eius fomento adhibita facere pōt hec omnia. vesice quoqꝫ causas cōponit. Et hec omnia facit ea que coloris purpurei fuerit. Erati ci mō quoqꝫ florem habet purpureū et est ceteris efficaciot. et maxia omniū. Egylopas cathaplasmate suo coēdie curat. et squamas in vulnibus natas lumpidat. camomilla calefacit et desiccat mediocriter. Est aūt et lepte moris. i. extenuatoria ex pte et ꝑsolidatoria et ꝓterea diuretica et calastica. i. relaxatiua. Condensat et arefacit. Ideoqꝫ in doloribꝰ iuuat. Igitur relaxat que densa sunt: et mollit q̄ dura sunt. mediocriter relaxādo. In fe bre quoqꝫ viscez inflationem soluit. et his maxime qui bus ex humore colerico conspissata cutis consistit. Est etiā ypocundrius aptissima sup omnia. Oculoꝝ quoqꝫ dolores curat et vicia. eiusqꝫ succus mire proficit epatici s. Febricitātibus potui datus cū aqua calida. Iterū ad venenū cum aliis rebus bibita oprime facit. et aquā omnem de corpe p vrinam extrahit. Mouet vrinam: et purgationem mēstrualem. et excludit fetū in vtero mortuum. decoctaqꝫ et admota vaporationib⁹ yliacaz relaxat passionem. ¶ Auicenna. Camomilla est nota sz alia est cuius flos est citrinus. et alia cuius flos est purpureus. Alia cuius est albus. In ꝑmo gradu est calida et sicca. et scōm galienū. ꝓpinqua virtuti rose in subtiliatione sua. sed est in modū olei ꝙuenienter calida. Est āt aperitiua: subtilatiua: mollificatiua: resolutiua: apostemata calida mollificat et dura lenificat. bibituraqꝫ ꝓpter apostemata viscez spissa et mēbra neruosa oīa confortat. vtilis est etiam ad alia plurima. LIII.

De canaria et cāna. ¶ Plin⁹ libro. xxv.

Canariā herbam inuenerūt canes qua fastidiū deducūt. eamqꝫ in nostro cōspectu mandūt. sed ita vt nūqꝫ q̄ sit intelligatur: etenim depasta cernitur. Siquidem et in alia herba maior animalis huius maligmitas est notata. pcussus essi a serpente medere sibi dicitur quadam. sed hoīe inspectāte nō decerpit eaz

¶ Isidorus. Cāne vocabulum latuit sumpserūt de lingua hebrea. quomā apud eos calamus dicitur canna de quo scz calamo nōnulla iam dicta sunt paulo sup. ¶ Dyascorides. Cāna est sicut triticuz ascēdens: et similia folia habens. Semina sibi desup duo iuncta. Semē eius adhibitum: vt cathaplasma. ventrē stringit. cuiqꝫ succus bibitus tussientibus medicialiter ꝓficit. habet aūt canna species quatuor: vna dicitur bastola: ex qua fūt sagitte. altera vero semnia vū fiunt ad calamos ligule Tercia spēs syrongia noīatur. robore solido et duro. ac nodis spissis: q̄bus scriptores vruntur. Est aūt quartū genus calami. qō carix et a plurimis cyprion appellat. qō genus in locis riguis et fruticosis maxime nascitur Huius radix cathaplasmatib⁹ cum bulbis adhibita ci cit corpi infixa. aceto vero mixta dolores dentiuz sedat articos mitigat. folia eius virida cathaplasmatib⁹ adhibita ignem sacrum cōpescunt. oīaqꝫ duricias soluūt. Cozium et⁹ cōbustum et acero tritus alopicias emēdat ac flos canne si in aures missus fuerit auditum tollit.

¶ Razi. Canna mellis tempate calida est. gulam lenit vrinam puocat. tussi quoqꝫ auxilium prestat. ¶ Actor. Canna mellis quoddā genus canne dicitur vnd sucharum sumitur sicut inferius dicetur. LIIII.

De capillo veneris et carice et cathapuciā. ¶ Isidorus.

Capillum veneris dictuz est siue q̄ elapsos post alopiciam capillos recreet siue q̄ capillos suozes coercet. vel q̄ sit virgulis nigris lenibus cum splendore quasi capilli. Nascitur aūt i aquosis locis ¶ Plateari⁹ in libro de simplici medicina. Capillus veneris frigidus et siccus est tempate tū ex subtili

substantia virtutem habet diureticam. Recēs multe efficacie est. sed pax seruari potest: q; herba subtilis est. Contra calefactionem eparis datur aqua decoctionis eius. vel de aqua illa et zuccaro fit syrupus. Si etiā sit vicium splenis: aliquid additur calidū diureticū: et pagelle in succo eius intincte supponatur. vel etiaz herba trita. ¶ Cōstantinus vbi sup. Capillus veneris teste galieno inter calidum t frigidū est mediocris. vñ dicit q; eius aposima valet banelituosis: lapidez frāgit. Cū vino bibitus veneno resistit et humoribus a stomacho fluentib;. Menstrua, puocat. dolorē pectoris et pulmonis mitigat. Et vt dicūt quidam de stomacho et intestinis deponit coleram rubeam. alopicie valet cathaplasmis. Et scrophis cuz aqua coctus. capite ex eo loto pustulas etiā et putrefactionē mūdificat. ¶ Ex herbario Capillum veneris herba videlicet q; et politricas dicit in parietibus videtiz nascitur. hz folia coriandro similia. caulem nigrū. sed nec flore habz nec semē. hec i oleo decocta facit ad mulierū capillos nutriēdos. Decoctio eius pota ytericos t eos qui vrinā difficile facūt: ad unuar. menstrua mouz ventris fluxū sistit. Capillos etiam cadentes cōtinet si cū vino et lixiuio coquatur: t cū eodem humore caput abluatur. Item cū vino apposita stomacho, p cathaplasmate. mouet canis ac serpentiuz medetur. eius aūt radix est vtilis. ¶ Isidorus. Carix ē herba acuta et durissima spco similis de qua virgilius dicit. Et carice past; acuta. ¶ Actor. Ex huius herbe copia videtur dici carectum. de quo legitur in exodo: Filia pharaonis infantem moysen repperit iuxta carectum fluminis. ¶ Platearius. Cathapucia est quedā trimalli species. et herba calida in gradu tercio. Humida in primo. fructū vel semen hūs quod simili noie nūcupatur. t hec in receptione medicīali remoto exteriori cortice ponitur. Calidū in tercio. humiduz in primo. p annum seruari pōt in efficacia multa. sed eligenda est illa que nō est pforata: nec liuida: sed alba. virtutem habet purgādi pricipaliter flegma: secūdario colerā et melancoliam. Habet quoq; virtutē purgandi p supiora ex vētositate quā habet ac lenitate. vñ quādoq; sanis datur ad sanitatis cōseruationez. quādoq; aūt egris ad egritudinis remotionem. Itaq; vsus eius est ytra quotidianam de salso flegmate febrem ac scabiē. cōtra quotidianam quoq; de flegmate nitreo. et cōtra yliacam passionem. sed cōtra paltsim et arteticam. ad vomituz quoq; prouocandum si materia frigida sit in ore stomachi: cathapucie trite cū oleo: fuso vino: conficiuntur. et sup os stomachi ponūtur. Oleum ex eis factū potest seruari p annum

.LV. De celidonia. Isidorus

Celidonia dicitur vel eo q; aduentu yrūdinum erūpere videatur. vel eo q; pullis yrūdinum si oculi auferātur matres eoz illis ex hac herba mederi dicāt. ¶ Plinius libro. xxv. Aialia herbas i ueneruntin pmisq; celidoniā. hac cēi yrūdines oculis pullox in nido visum restituūt. vt quidam etiaz volunt erutis oculis. Eius genera duo sūt maior fruticosa caule: folio pastinace ertarice. ipa ampliore: duox cubitorū altitudine. flos albicans. flos luteus. Minori folia sūt hedere rotundiora minus cādida. Succ; croci mozdax semen papaueris. florent yrūdinuz aduentu. marcescūt discessu. florētibus illis succus exprimitur: et in vase creo cuz attico melle leniter cinere feruēti decoquitur. singulari remedio cōtra caligines oculox. Succo etiā p se in collirus vtūtur que ab ea celidonia appellatur. ¶ Byascorides. Celidonia maior virgā habet vnius cubiti lōgam et amplius. teneram ac tenuē. Que in gyro habet folia plura botracio similia. sed mollioza t subalbidioza florem aurosum pferz. succum croceum hūs. virtus ei; est insecta mordens et amara non boni odoris. Radix desurſuz est vna: desubtus plures. Succus addito melle coctus in examine sup carbones: caligines oculis detergit. Radix ei; anizo mixta: et vino albo bibita: yctericis opitulatur: vt cathaplasma adhibita maculas detergit. Mastica dolorem dentium phibet. Ex hoc aūt accepit nomen: q; in aduentu yrundinum nascitur t in eaz pfectione diffinitur. Dicitur etiam cecatis earum pullis: parentes hāc herbam collectā dare: ipōsq; pmedere: ac visum recipe. Celidonia minor herba est minutas hūs virgas: et folia similia hedere: sed obzotunda et minoza: pinguioza et mollia: radices minutas et plures: longitudie differentes. Nascitur in locis aquosis et pratis. florem habet puum: et folia terze adherentia virtus est ei insecta similis āmone. Impolita curē vulnerat. scabiez extrahit: vngues lepzosos excludit. Succus radicis eius addito melle narib; infusus purgat capur. ¶ Platearius. Celidonia est calida et sicca in tercio grādu. cuius duplex est modus. videlicet indica que maiozis est efficacie. Et communis que i nostris regionibus nascitur: et est miozis efficacie. vna tñ potest poni, p altera. Indica citrinam radicem habet. t in receptione nō herba sed radix poni debet. que p annos tres in efficacia mīta seruari valet. Ex qualitate sua virtutem habet dissoluendi et attrahendi et cōsumendi. ytra dolorem dentiū in frigida causa valet radix hec aliquā tulum trita. valet et ad caput purgādum et vuaz ex frigidis humoribus repletam cōtra colicam passionē herba trita et in vino decocta supponitur. et ad cancrū oris aut nerux. puluis radicis cum puluere rosax pficitur et cum aceto decoquitur. Ad fistulam eius puluis cum capitello cōficitur. t ozi fistule cum melle, immittitur.

.LVI. De centaurea. Isidorus vbi supra.

Centaurea dicit et limosis q; locis humectis et limosis nascitur. eadez quoq; fel terze, pter amaritudiem appellatur. ¶ Plin; vbi sup. Centaurea dicitur chyron curatus: cum herculis hospicio exceptus ptractandi arma excidisset ei sagitta in pedez, pter hoc aliqui chyronium eam vocāt. folia sunt ei lata et oblonga. ambitu serzata densaq; a radice. caules trium cubitox geniculati: i qbus sunt capita ceu papauerum. Radix vasta: rubescens: tenera fragilisq; ad bina cubita: succo madida: et amara cum quadā dulcedie Nascitur in collibus pingui solo. laudatissima vero in archadia elide: messenia: phozno: et lyceo: atq; i alpib;: pluribusq; locis in lycia. Quidā t ex ea lyciuz faciunt. vis ei tanta est in vulneribus: vt etiā carnes cohercere tradātur: si pariter coquatur. In vsu radix tñ duab; dragmis est bibēda. Et si febzis in aqua trita. In vino medetur ceteris. et decocte succus ouiuz morbis. Alterum est centaureon cognomie lectoꝝ minutis foliis: qō alii vocāt libadion: q; iuxta fontes nascitur origano similе quidem: sed angustioribus et longioribus folijs. angulosо caule paululum alto fruticāte: tenuiq; radice et supuacua succo efficax ipa herba: autūno legitur succ; e fronde. Quidā caules concisos madefaciunt diebus xviii. atq; ita exprimunt. hoc gen; nostri fel terze vocāt, pter amaritudinem suam. galli vero exacum quoniam omnia mala medicamēta potuz e corpe p aluum excicat. Tercia est centauris cognomine thoracbes: hec succum sanguinem emittit. Theofrastus illā defendi: t impugnari colligēres a thoracbe genere accipitr tradit a quo et nomen accepit. hec omnia cōfundunt imperiti et vni assignant generi. Centaurea maiore putant oculox aciem adunari. succo quoq; minoris cum melle culices: nubeculas: obscuritates; discuti: et cicatrices extenuari aduersus angues maioris alba radice vtuntur: albi vini cyatis tribus. ¶ Byascorides. Centaurea maior quā multi narthan aut gencianā dicunt. habz folia oblōga

et viridia. sicut cauliculi rotunda. seriatim exteri⁹ incisa. virgam lapacio similem: radicem grossam: grauē ac fortē. et acerrime succulētam. Succo secz mscido. ac stiptico et acerrimo: rubri colozis: et amaro valde. Hec radix cōquassationib⁹ vtilis est. pleureticis ac dispnoicis maxime. pdest. tussim antiq⁹ ppellit. almaticis et emoptoicis singulare pstidium est. Nō frebrientib⁹ cuz vino febrientib⁹ cum aqua datur. Cortiombus vero clausis sterilis similiter data pdest. menstruis impat: aborsum facit. Ex acredine quidem sua pdicta facit. In hoc aūt q⁹ stiptica est plagas glutinat. ac reumata iuuat. Succus eius etiā eius hec oīa facit maxime vulneribus cicatrizes inducit: paracolesim efficit. In carnib⁹ incisis addita memozatur: q⁹ carnem in se coagulare facit hec in licia et archadia abundat. Centaurea minor nascitur i locis aquosis. yperico vel origano similis. virgā habens plongam: angulosam. flozem purpureū folia minuta et oblonga: sicut ruta: semē vt triticū. Radix est ei oblōga et amara que viridis tusa imposita vulnera purgat pacolesim pstat. cicatrices vulneribus inducit. Elixatura eius bibita pingues humozes deponit. Succus eius addito melle caliginem oculis detergit. menstruis imperat. aborsum facit. neruis dolētibus fomento auxiliū prestat.

LVII. Platearius.

Item de eadem

Centaurea calida est et sicca in tercio gradu: et est herba amarissima. Est aūt centaurea maior que minoris efficacie est. et minor que minoris radix maior habz amaritudinē cum quadā dulcedine et etiam ponticitate. vnde virtutē habet cōglutinādi. Centaurea maiorem habz efficaciā scōm folia et flozes. i vere colligi debet. in vmbrosis loco suspendi ac deseccari. p annū in multa efficacia pōt seruari. virtutē habet diuretricam attractiuā et cōsumptiuam vinz decoctionis eius addito zuccaro valet cōtra opilationes splenis et epatis: remediat vesice. puluis eius valet cōtra yliacaz passionem: et cōtra paliſim. Succus eius est cōtra vermes aurium: et cōtra lumbricos: et ad visum clarificandum. Auicenna. Centaurea maior et minor nascūtur in fine veris. Grossa spēs habet duas citrinā et albam in quaz capitib⁹ est viriditas: herbe vero pue. habz folia sicut rutbe. et assumitur succus ex ea: quādoq⁹ et viridi: quandoq⁹ ex sicca. In aqua cū decoquitur: donec aqua virtutem et⁹ assumat. deinde aqua illa rectificat. Calida est et sicca in gradu tercio. et in ipo sunt abstersio: et stipticitas: et acredo: parūq⁹ dulcedinis: et extricatio. Et est sine mordicatione. fertur aute q⁹ si coquatur cū carne incisa: cōiungit eam. Que recēs est mūdificat vulnera: et vlcera sigillat antiqua. Que aūt est sicca: ponitur in emplastris: et consolidat fistulas et vlcera pfunda et vulnera mala. Et quādoq⁹ fistule de centaurea replentur et ligātur earūq⁹ dispositio rectificatur. Cōfert etiā attritioni in lacertis: et sanies i eis. Et qāq⁹ elyste re refectum ex ea cōfert sebratice. doloribusq⁹ neruoz et cōcussioni coz. Sed mior est magis iuuatiua ad illa omnia. vtraq⁹ cōfert anhelit⁹ difficultati. Et datur ō illa in potu cū vino frigide pleuresi: et sputo sanguinis. confert etiam opilatōni epatis et duricie splenis. prohibet autem sputum sanguinis propter stipticitatem. vrinam et menstrua prouocat. fetum extrahit. ac vermes interficit. Datur et de illa in potu ad pungitiuum dolorem ventris: et dolores matricis. Colice quoq⁹ cōfert et minoris quidem decoctio quādoq⁹ soluendo ex flegmate et humore crudo coleram educit. potusq⁹ duaruz specieꝝ eius qñ supfluit solutione sanguinem: et ppter minor educit.

LVIII. Isidorus.

De ciclamine.

Ciclaminos grece dicta est a quodaz qui ciclos vocatus est. siue q⁹ rotundam habeat radicem Greci nanq⁹ ciclā rotundum vocant. Huius autem radix aut succus si vino admixtus fuerit: ebriosos facit. Nascitur i agris et locis siluosis. Plin⁹ libro. xxv. Ciclaminos habet folia minora q⁹ hedera: et nigriora: et tenuiora: sine angulis. in quib⁹ albicant macule. caule exiguo: florib⁹ purpureis: radice lata: vt rapum veteri possit. cortice nigro. in vmbrosis nascitur. et a nris ruber terre vocatur. In oīb⁹ domib⁹ est serenda. si verum est vbi sata sit nichil nocere mala medicamina. Radix eius bibita valet cōtra serpentes oīes. Narzaur et ebrietatem repsentari: addita in vino radice: atq⁹ sicca ta. Suū tamen venenū inest ei: tradūtq⁹: si pregnās radicem trāsgrediatur: aborsum fieri. Est et altera cyclaminos cognomine cyssanthemos: geniculatis caulibus supuacuis: a priore distās: circa arbores actis hedere sed mollibus se voluens. flore cādido speciosa: radice supuacua. Acini tm in vsu sunt acri gustu et lenti in vmbra siccantur. tusiq⁹ in pastillos diuiduntur. Alchi et tercia cyclaminos demonstrata est: cognomē chameciſos: vno omnino folio: radice ramosa: qua pisces necantur.

Brasscorides. Cyclaminis folia sunt also similia et vario picta. inter que sunt et alba folia. Tirsus est ei niger sine foliis: vnius palme. habens in sūmo flozes roseos vel purpureos. Radix nigra et grossa et lata: sicut rapa. que cū aqua bibita p vētrem deponit humores et flegma. menstruis quoq⁹ dicitur impare bibita et umpsita. Et si sup eius radices mulier pgnans trāsierit: abortum facit. diu vero puerperijs sub femore posita eius generare facit. Cū vino bibita venenis est cōtraria morsusq⁹ venenatos salubertime curat cathaplasmatibus adhibita. Succus eius melli mixtus et naribus immissus: caput purgat. eiusq⁹ puluis sparsus anus ppcu dentem reuocat. Radix eius cathaplasmata tumentez splenem attenuat alopicias emēdat. maculasq⁹ sordidas limpidat podagricis subuenit. et vulnera capitis sanat.

Constantinus vbi supra. Ciclāni calidū et siccū in tercio gradu cū vino potatū morsus reptilium curat. vstū et cū accto tempatum valet cōtra venenū. locis schaticoꝝ impositū dolores placat. valet etiā sup alopicias

Platearius. Ciclāni est calidū in quarto gradu: quod cassamus et panis porcinus et maluz terre appellatur. Radix ipa ciclāni dicitur quasdā habere tuberositates que quāto maiores: tanto efficaciores sūt. Radix ergo siccata magnā habet efficaciā. sed recens maiorem. habet aūt colligi circa finem autūni. et in quatuor partes scindi: ac p filum in vmbroso loco: vel ad solem pur⁹ suspendi. sicq⁹ p āos duos in efficacia mīta potest seruari. habet aūt virtutem dissoluēdi: et attrahendi: et cōsumendi: cuius est vsus ad emoroidas inflatas et nō fluentes: exterius apparentes. ad menstrua quoq⁹ puocāda: et matricem mūdificandam et cōtra vicium splenis et cōtra aposternata et frigida causa: et cōtra fistulam.

LIX

De cicorea. Platearius

Cicorea que et spōsa solis: et sollequiū et intibus dicitur. frigida et humida est in secundo gradu herba ipa comesta valet cōtra venenū. Quod si sit et sicut mozsura: ponitur trita. Succ⁹ ei⁹ vz ad opilationem splenis et epatis ex calida causa et cōtra calefactionem eiusdem. hec herba viridis est multe efficacie. sicca vero nullius vl⁹ pue. Cocta et comesta valz opilationi splenis et epatis. Et cōtra calefactionem epatis. Succus epatis supponitur vel cathaplasmatur. et quia virtutem habet restinguendi venenū: animalia quedaz a venenosis animalib⁹ lesa: huius herbe tactu sanātur.

Constantinus in libro graduū. Sponsa solis frigida et sicca in pmo gradu. Confortat stomachum. et valet cōtra scorpiones. aliozūq⁹ reptilium morsus. Cum mirra mixta et mulieri supposita. puocat mēstrua. Plinius

libro.xx. Intubū erraticū apud nos quidā et ambugiaz appellauere. In egypto vocant cichoriū. Id refrigerat in cibo sumptū. et collectiones sanat illitū. Succus decoctus ventrē soluit. tocineri ac rembꝰ et stomacho ꝓficit. In aceto decoctum: vrine tormina discutit. Iremqz morbū regiū e mulso: si sine febre sit vesicam adiuuat. Mulierꝫ purgatoribus in aqua decoctū adeo ꝓdest: vt emortuos trahat prius. ¶ Idez in libro xxi. Cicorium post vergultas nascitur: florentqz pticule eius. Radix ē eis lenta qua vruntur ad vincula. ¶ Actor. Hec herba sez que vulgo dicitur cicoriū: ipa etiā aliis nobis preter supdicta dicitur clytropium et dyonisia vñ de ipsa quoqz dicetur inferius sub hac litera e videlicet sub elitropie nomine.

¶ De cicuta et cinoglossa. LX. Isidorus.

Cicuta dicitur: eo ꝙ in tyrso geniculatos nodos habeat occultos: vt cāna. sicut dicitur fossa ceca: q̄ occulta est. hec potui data interficit. Hāc socrates bibit et exprauit. hic cū hominib⁹ venenū sit: capellas ramē pīgues efficit. ¶ Plimꝰ libro.xxv. Cicuta venenū est publica quadā athenēsiū pena inusa. ad multa tamen vsus nō omittēdi. Semen hz noxiuz. Caulis aūt est viridis: z vrit plerūqz sicut in platanis. lenis hic et geniculatus vt calami nigricans. Altior sepe binis cubitis. In cacumine⁹ ramosis. habet folia coriandri tenuiora: graui odoratu amizo crassius. radice concaua nullius vsus. Semim et foliis inest vis refrigeratoria. que si enecat: incipiūt algeri ab extremitatib⁹ corpis. Remedium aūt est prius q̄ ꝓueniat ad vitalia. natura vini excalefactoria: ac i vino potata. irremediabil' existimatur: Succus exprimitur foliis atqz floribꝰ. tūc eñ est maxime tempestiuus et melior. Semine trito exposito sole densatus in pastillos necat sanguinez spissando. hec altera vis. Idcoqz sic necatoꝝ in corporibus apparent macule. Ad dissoluēda medicamenta vtūtur illo ꝓ aqua: et ad refrigerādū stomachū fit ex eo malagma. valet ad cohibendas epyforas estiuas. oculorqz dolores sedandos circūlitū. Miscetur collirijs: z aliaſ omnes cohibet reumatismos. folia quoqz tumorez omnez: ac dolorem z epyforā sedant. Anatrillaus autor est mās virginitatis illitas: semp esse staturas. Quod certum est. lac puerperarum extinguit mammis impositus veneremqz testib⁹ circa pubertatē illita. Maxima laus est partice. mox laconice. cretice. asiatice. In grecia vero megarice: deinde attice. ¶ Cōstantinus vbi supra. Cicuta est calida et sicca in tercio gradu grossos humores ac viscosos attenuat. vrinaz et menstrua ꝓuocat et augmentat. Lumbricos et ascarides necat. scyaticos et arthreticos de grosso flegmate iuuat. si in eius apozimate lauetur aut potetur. Grossam intestinoꝝ ventositatem dissolut. Colicam passionē: et yli dolorem curat pect⁹ ac pulmonē de viscoso et grosso flegmate purgat. ¶ Platearius. Cicuta calida est et sicca in tercio gdu. virtutem habet dissoluendi: attrahendi: et consumendi Hac nō vtimur in interioribus: qz venenosa est. z in substantia et in qualitatib⁹. In tantuz eñ dissoluit: ꝙ spiritus inanīūtur: et et hoc mēbra mortificātur virtutē habet potissimā scōm radicem. scōo scōm folia. minorez secundū semen. vnde semen eius qñqz ponūt in medicinis et ea vngentum potissimū fit cōtra arteticam et podagram. si fissa ꝓ medīū ponatur sup arteticam: citissimūqz remediū ē. ¶ Isidor⁹. Cynoglossos est herba quā linguā canis vocant: eo ꝙ ad morsum canum trita cum sale succurrat imposita. ¶ Plinius vbi sup. Cynoglossos caninam imitans linguā topiarius opibus est grata suma. aiuntqz eaz que tres tyrsos seminis emittat. cuius radicem potam ex aqua ꝓdesse ad tercianas. que quartana ad quartanas. Est z alia sumilis: et que lappas ferat minutas. cuius radix pota ex aqua ramis et serpentib⁹ aduersatur.

¶ De cipero. LXI. Isidorus

Cyperus est radix iunci trianguli. foliis sumilibꝰ pomi. radicibus nigris in sumilitudinem oliuaꝝ ortiguiz: odoratissimis: atqz acerrimis. Nascitur autez in paludib⁹ et vacuis locis. et a grecis nomē habet: eo ꝙ virtutem habeat ferentē. ¶ Plimꝰ libro. xxi. Cyperus est gladioli species palustris bulbosa radice: laudatissim⁹ in insulis crete. deinde naxio z postea phenice. Cretico est candor odorqz vicinus nardo acri or naxio. Exiguū spirans phenicco. nullus egiptio. Iulio mense iubet cum mago ad radicem secari. Tercioqz die donec cādidius fiat in sole siccari. quotidie autē ante solem occidentē in tectū referri. eo ꝙ palustrib⁹ vetetis nocēāt rores nocturni. Mirū tradit appollodorus Barbaros huius herbe suffitū excipientes ore lyenes cōsumere. Et non egredi domib⁹ nisi ab hoc suffitu sic etiā validiores ac firmiores fieri. et ipm aduersus calculos efficacissimū esse. Cyperus itaqz uncus est angulosus iuxta terrā candidus cacumine nigro piguioqz folia porraceis exiliora: in cacumine minuta: inter q̄ semen est. Radix oliue nigre similis: quā cuz est oblonga cypericam vocāt magni vsus in medicina. laus cypero ꝓma est hāmoniaco secūda rodio. tercia thraciо. nouissima egiptio. Est et ꝙ se indica herba: que cyperis vocat' et gingiberis effigie. cōmanducata vim croci reddit. Ciperus medetur oris et genitalium vlceribꝰ: et radix adversus serpentū et scorpionū ictus ꝑsertim remedio est Calculos expellit: et vrinam cit: ob id vrilissimū ydropicis. ¶ Dyascorides. Cyperum vel vt alii dicunt eriste tum habet folia porro similia: sed oblōga et tenera. Ascendit aūt de terra cubito vno: et semis hastam habens angulosam: tunco similem: que in capite generat semē: Radices vero sub terra rotūdas et oblongas: sicut oliua nigras: multas et cōiunctas: colore nigro. odore suaui: gustu subamaro. Nascitur in locis aquosis z in paludibus et in ꝓatis: In his radicib⁹ illa nobilior est: q̄ fuerit grauior et durior. atqz grossior et non frangibilior sed aspior: et odore plenior. vires habet calefaciendi ac desiccādi absqz mordicatione. Idcoqz multū infusa mirabiliter curat vlcera que cicatrizantur difficile. In se quoqz stipticū aliquid habet. et ideo ad oris remediū valet. Diuretica est: et inde habet vim cōmunēdi: per quā cōminuit in renib⁹ generatos lapides vrinā z menstrua ꝓuocat. fertur et in india cipez nasci: quod cū masticatur colorem croceum facit. ¶ Auicenna. Cyperū est radix plante: sumilis segeti: nisi ꝙ subtilior est et longior. Melius est illud quod est spissum graue et ad frāgendū difficile: aromaticum. cuius herba breuis est. et eius acredo vehemens. In ipo est pua stipticitas: et excoccat sine mordicatione. aperit orificia venaꝝ: et vētositates extenuat. aduritꝫ sanguinez: ponitur in emplastris Colorem bonū efficit: et bonum oris odorem. Inde autez vt dicitur. pilos abradit. Idem cyperum consolidat ea que sunt difficilis cōsolidationis: et fissa: et putrida et corrosa: cum oleo de grano viridi. Item valet ad dolorem in ylijs: et stringit neruos. Calefacit stomachum et epar cōfert putredini narium: et oris: alcola: lapidem extrahit et frangit. Et cōfert debilitati velice. ac frigori eius. valde quoqz renib⁹ et matrici et emorroidib⁹ et antiquis febribus. Virtutis autem eius acēit lepra Cyperus est radix iunci trāsmarini: quāto maior tanto melior. Et est substantia indica cōtinua et ruberosa: in secundo gradu calida et sicca. ꝓ biennium seruatur. Minoris est virtutis qui apud nos nascitur: ac ꝓ annuꝫ seruatur. Eligendus est nō ramosus: et qui cum frāgitur interius colorem citrinū ꝓtendit: et facile puluerizatur Hz vim ex subtilitate sua diureticam: et valz cōtra strigiriam: et dissuriam: cōtraqz litargiam: et ad mulierum

putredinem. Succus eius cum vino datus dolorem stomachi ⁊ intestinorum ex frigiditate vel ventositate solvit. LXII.

De coloquintida. Isidor⁹.

Coloquintida est agrestis cucurbita: ⁊ vehemēter amara: que similiter vt cucurbita p terrā fla gella tendit. Dicitur aūt coloquintida eo q̄ sit fructu rotundo atq; foliis vt cucumis vsualis. Dyascorides. Coloquintida agrestis hastas et folia hz sup terram: similes cucumeri ortiuo. Que folia incisa sunt et gustu amara. Semen habet rotundū vt pila. q̄ colligendum est cum maturitas colorem variauerit. Huius pile sicce ruf. et mixte: clysteri adhibite sciaticis medentur. et paliticis opitulātur. flegma et coleram deponūt. mēstruis impāt. aborti facit. dolorē dentiū deponūt. Lacostomacha est. et inde colluria fiunt. Platearius. Coloquintida calida est in tercio gradu sicca in secūdo. Et est pomum cuiusdā fruticis eiusdem nois cuius medulla potissima est vsui medicine. Semē secundario cortex aūt habet efficaciā modicam. Eligenda est illa q̄ habet medullā cōtinuam. et multū albam: et semina bene meduline insita. Illa aūt abiicienda: q̄ cum cōcutitur multum sonat et alia similiter: cuius interiora cū manibus tractatur: facile puluerizātur. pōt aūt seruari p sex annos. et melius in pomo ipo. et habet virtutē dissoluē di: ꝓsumendi: et amaritudie: et virtutem diureticā. purgat quidem principaliter flegma. secūdo melancoliam. et valet cōtra quartanā et cōtra scabiem vetustissimaz cōtraq; dolorem dentiū interioꝝ. decoctio puluis eius cōtra lumbricos et vermes auriū. Succus eius contra splenis et epatis duriciem. Auicenna. Coloquintida alia est masculus: alia est femina: masculus est villos⁹. femina laxa: alba: facilis. eligenda est aūt alba vehemēter nigra eīm mala est ⁊ similiter dura. Est aūt calida ⁊ sicca in tercio gradu. resolutiua: incisiua: et attractiua et longinquo. cōfert aūt doloribꝫ neruoꝝ et unctureꝝ. et sciaticе et podagre frigide: purgatq; cerebrū: Soluti one vero educit flegma grossum ex iuncturis et neruis. ꝑpue etiā soluit colerā et cōfert colice humide ⁊ ventosе. Euacuatio p eam facta cōfert dilationi aubelit⁹. Illa que colligitur viridis suspsiua soluit et conturbat: ita vt fortasse interficiat. Item coloquintida ꝓfert egritudinibus renū et vesice. Radix eius cōfert paralisi. nocz autem stomacho. Idem confert morsui vipere. et est ex medicinis magis iuuātib⁹ ad punctura scorpionis. Item radix eius cum aceto decoquitur: et os ex eo colluitur ad dolorē dentiū. Cuz ār in oleo coquitur: oleuz illud stillatum cōfert sanitati in aure. et facit eradicationem dentium facilem. Bitrerūt autem quidā: q̄ oportet: vt alienē tur cortex et semen eius. Et cū non est sup arborem nisi coloquintida vna mala est et pinctosa. Razi. Coloquintida calida est et sicca. grossum expellit flegma. Laput mundat. Neruoꝝ dolorē: et ex siccitate passioni: ac frigide podagre et elephātie būficiuz parat. Constātinus vbi supra. Coloquintide flegmaticos et viscosos humores purgāt. tortiones tū in stomacho et dolores i intestinis generāt: eademq; excoriant. LXIII.

De comza et consolida. Diascorides

Comza quedaz est maior ⁊ odore grauis. Alia vero pua et iocundi odoris et inter has media grauabilioris. pma dicitur etiaz comza lata. sine nautis. vel. vt latini dicūt. armentalis. Secūda vocatur etiam libanotis. siue. vt dicunt latini. pix marina. Media vero appellatur etiā comza cephaleos: siue. vt latini dicunt. cynus minor. Maior et minor hāt folia oliue similia: sed aspera et pinguia. Minoris quidē folia sūt odorata. Maioris aūt grauis odoris. virga maioris est duob⁹ cubitis longa. Maior aūt vnus pedis lōgitudine porrecta. florem habet fragilem et amaz. colorem melinum. Cuiuz florueris velut capillos facit. Radix eius inutilis est. Omnis aūt frutex cum foliis suis fumigio adhibitus: et carbomb⁹ vel igne suppositus: venena longius arcet. Aqua eius sparsa pulices necat. folia eius cataplasmata morsus venenatos mitigant. pustulas et vulnera curāt. flores eius ⁊ folia bene adhibentur ycteritie. ⁊ cum aceto adhibita epilenticum auxiliantur. Eius ratura cum adhibita fomento: causas matricis cōponit. oleo mixta et puncta tota corpa contra frigora custodit. Minor aūt imposita et cataplasmata. dolorem capitis mitigat. Media vero comza hastā habet longam: grossam: et folia lenia. Maior et minor calefacit et desiccat. flos cum foliis in vino bibitus vehementer menstrua purgat. Plinius libro. xxi. Comze duo sunt in coronamentis genera: Mas et fcia. est autem in foliis differentia. Femine nanq; tenuius ⁊ constrictius et angustius. Imbricatum maris et ramosius est. flos etiā eius magis splēdet. Verotinus vtriq; post arctur. Mas est odore grauior. femia vero acrior. ⁊ iō ꝓra bestiaz morsus aprior. folia femine hāt odorē mellis masculе radix appellatur a quibusdam libanotis.

Ex herbario. Comza minor hz gratissimū odorē maior habet grauē. folia minora et pinguiora. flos vteraz similis. hec cum foliis incensa serpentes fugat. Culicez et pulices interficit. vulneribꝫ cunctis medetur. flos eius cum foliis tritus in vino potatus mēstrua mulieris mouz; ꝓtus discutit. et difficultatē vrine ꝓmouet. Morbum quoq; regium sanat. purgat matricē. dolorez capitis sedat. Oleo in quo fuerit decocta. si corpus vngat: frigide febres expelluntur. Cōsolida maior q̄ ⁊ sumphi cum dicitur. siccata et in puluerem redacta: potuiq; data: mox sanguinē restringit. LXIIII.

De costo. Isidorus.

Costum est radix herbe nascētis in india arabia et syria. Sed melius est arabicū. Est eīm albus et leue ac suaue odore tocūdum. Iudicū ē atro colore et leue: vt ferula. Syriacum vero graue ponderе burco colore: acriq; odore. Būmum tū est albū leue ardum gustu incendens. ⁊ est ignee virtutis et vnctualis. Plinius libro. xxii. Radix est folium indis in precio sunt: ⁊ maxime radix costi: gustu feruens: odore cymo frutice alias inutili. Duo sunt eius genera videlicz nigrum et q̄ melius est candicās. Auicenna libro secundo. Costi species sunt tres vna est costus arabic⁹. alius lenis aromatic⁹. Secūda est costus indus. niger. lenis. amarus. grauis odoris. q̄ dicitur gariofilatū. Tercia species melior est: cuius est odor pini: ⁊ tendit ad nigredinem. Costus romanus hz latum odorem. bon⁹ aūt costus q̄q; falsificatur cū emulendinis radicib⁹. ⁊ ꝓpter hoc nō mordicat linguā: nec habet odorem fortem. Est autez melior albus: recens: plenus: nō corrosus. deinde indus niger lenis. Est aūt melior marinus: subtiles habens corticeꝫ: ⁊ est costus calidus. in tercio. siccus in secundo. In ipo est amara qualitas et acris valde. et caliditas. ⁊ acredo adeo vt vlceret ipe. cōfert omni modo indigenti calefactione. et vt ex illo extrahātur būores de pfundo. abstergitq; pannuz cutis. linitus cum aqua et melle. Amarus cost⁹ vlcera exicat humida. confert mollificationi neruoꝝ: et cōtritioni lacertoꝝ. et sciaticе suppositus: vt emplastrum. cōfert etiā litargie: pectoriq; doloribus. et prouocat menstrua bibitus. puocat etiaz vrinam: et extrahit ascharides: ac vermes. Rigore quoq; confert in febribus: cum oleo linitus. confert iterum morsibus omnibus scilicet morsui vipere: cetriq; cum bibitur cum vinoꝫ absinthio. Oleum de costo iuuentam in capillis cōseruat. in diuersitatib⁹ vi positionum pestilentie iuuat. Odorem valis ⁊ aeris efficit bonum. remouetq; velociter pruritum et scabiem.

Platearius. Costus est calid⁹ ⁊ siccus i tercio gdu

Indicus est subruffus et violentior quo caremus. arabicus autem albus: ⁊ temperatior quo vtimur: Eligẽdus est aũt ille: qui cum frãgitur non facile puluerizatur. et habet saporem amarũ pũcitati mixtum. Nam ille qui cum lingue applicatur a põcitate et amaritudie defecit: et minuta foramina interius hz abiciendus est. potest aũt seruari ꝑ annos. x. virtutẽ habet cõfortandi ex põcitate. ⁊ diureticam ex qualitatib⁹ suis et amaritudine. Quod effi ex qualitatib⁹ suis dissoluit: ex põdere sitate sua cõprimendo educit. cõtra duriciem splenis et epatis ex frigida causa datur vinũ decoctõnis ei⁹. Ad cõceptum iuuãdũ qui ex frigiditate impeditur. vs pulueris eius cũ oleo cõfectus: si bombix intinctus suppona tur. pdest etiam cõtra dolorem stomachi: emplastruz ex eodem ⁊ aliis rebus ꝓfectum. cõtra dolores capitis ex frigida causa: vt est cephalea: datur vinũ decoctõis ei⁹. Et cõtra lumbricos puluis eius cũ melle cõfectus. Electuariũ quoq; qđ dyacostum dicitur: ꝓcipue ad splenez valet.

LXV.

De dauco. Isidorus.

Daucos est herba foliis feniculi simulis: ⁊ yrso bipalmis. Plin⁹ libro. xxv. Dauci differentie sunt due: pbatissima est i creta mox in achaia. ⁊ in siccis vbicũq; nati feniculi simlitudine: cãdidioribꝰ foliis et minoribꝰ hirsutis q; recto caule pedali: radice gustꝰ ⁊ odoris suauissim. hec i saxosis nascit meridianis. Reliq̃ genera nascũtur vbiq; tertenis collib⁹ limitib⁹q; nisi pigui solo. foliis coriandri: caule cubitali. capitibus rotũdis sepe plurib⁹ q̃ termi: radice lignosa. sz cũ iaruerit suauacua. Semẽ ei⁹ eymino simile. pondere multo: albũ: et acre: odoratũ. omnib⁹ ac feruẽs. Scõm quoq; ꝓ ote vehementius est: ideoq; parce sumi debet. Sed tz tercũ genus libeat facere: simile est staphilino qõ vocãt pastinacaz erraticã: oblõgo semine: dulci radice. Omnia hec et hyeme ⁊ estate sunt intacta q̃drupedib⁹: nisi post aborsus. Ex aliis vsus seminis. Ex creta dulcis ⁊ ad serpentes magis est. Dragma vna datur a serpentibus percussis. Byascorides. Baucus est calide virtutis ⁊ extenuatorie. vrinã et menstrua puocat. partũ educit. habet folia feniculo simlia. sed minora et tenera. virgam q; duaꝝ palmaꝝ: in q̃ est caput simile coriãdro. flore habens album: in quo semẽ est q̃si pilosum in magnitudie mili: minutũ et gustu aspez. inscidũ ⁊ odoratũ. Radix eius est vno digito grossa: duab⁹ palmis longa. Nascitur in locis asperis et solanis. Sed vnũ est dauci genus apio agresti simile: odoratũ inscidus et calidum. melior est aũt erbeticus de quo supꝰ dixim⁹. Est et tercũ gen⁹ habens folia coriandro simlia: et florez album in cuius capillo semen est simile aneto. Est etiã aliud quod semẽ habz oblõgum et graue. sicut cyminũ agreste. ⁊ est calidus cũctis supscriptis seminib⁹. Bibitum menstruis impat. vrinam puocat tortionib⁹ subuenit. ad oẽm vicium thoracis idonee facit. Tussientib⁹ effectus tribuit. passionibus sphalagiois occurrit. Tussi veteri ⁊ torminosis pficit catheplasmatibus adhibitũ: pustulas et tumores cõpescit. Semina semla cum vino bibita faciunt cõtra morsus serpentiuz ac venẽa. Constantinus vbi supra. Baucus est calidus in inicio tercii grad⁹ et sicc⁹ in secundo. febrem flegmaticam et morsus reptiliuz ac pleuresim et ydropisim curat. vrinã et mẽstrua puocat. Eius apozima potui datũ pectus a screatibus mũdat grossos intestinoꝝ humores dissoluit. vnde vẽtris dolores ac torsiones amputat. Idem splenis ⁊ epatis aperit opilatõez. Et si cũ apii semine misceatur: eꝝ actio fortior efficitur. Platearius. Baucus est calid⁹ et sicc⁹ in tercio gradu: et duplex est eius modus videlicz dauc⁹ erbeticus sic dictus. q̃a in cbreta reperitur ꝓcipue. Et est maioris efficacie. ⁊ daucus asinin⁹ q̃ ꝓcipue asinoꝝ est cibus. hic et ꝑ cretbico ponitur quia ille rarus habetur. habetq; daucus maiorem efficaciã secundum herbam et florez. nullã vero vel modicaz scõm radices. herba traq; cũ floribus debz colligi: ⁊ abiectis radicib⁹ in vmbroso loco desiccari. ꝑ annũ in multa fuatur efficacia. virtutẽ hz dissoluẽdi ꝯsumẽdi ⁊ attenuãdi ex q̃litatib⁹ suis. diureticã ex substãtia subtili. Cõtra frigiduz asma et frigidã et humidaz tussim datur. vinũ decoctõnis eius ficuumq; siccaꝝ ⁊ ptra stomachi dolorẽ ⁊ vẽtositate vl frigiditate. ptra stringitiã et dissuriaz. Et contra colicam et yliacã vinuz decoctõnis eiusdem ex saxi: frage. Cõtra opilatõez splenis et epatis ex frigida causa: ⁊ ydropisim fit syrupus ex succo feniculi ac decoctõne illius. Cõtra frigidã reuma faccedlatur caput ex puluere ipsius bene calefacto.

LXVI.

De diptanno. Isidorus.

Diptannos tante potentie est: vt ferzum a corpe expellat. et sagittas excuciat. vnũ et ei⁹ pabulo fere pcusse sagittas a corpe inherentes eiciunt hanc quidã latinoꝝ polegiũ martis dicũt: ꝓpter belli tela excutiẽda. Platearius. Byptãnũ expellit venenũ vnde ꝓcipue cõtra morsus venenatoꝝ animalium datur succus potui. ⁊ etiã vulneri imponitur: vel puluis si succus nõ habetur. Est aũtẽ hec herba calida ⁊ sicca i tercio gradu. huius radix maioris est efficacie q̃ herba et viridis q̃ sicca. Ex dyptãno et aliis q̃busdã potest fieri cõfectõ: que vice tyriace ꝓbetur: Byptãnum etiaz educit fetum mortuũ. valet et cõtra epilensiã et cõtra paralisim. Byascorides. Byptannuz multi dicunt eẽ pulegium agreste vel barim herba est inscida et pl⁹ erbeti ca mordax: vt pulegium habz folia lanosa. et sup omnẽ fruticem inest ei velut lana. sz nec florem hz nec semen. virtus est ei tãta quanta pulegio. sz paulo inscidior. q̃a si igni supponatur aut fumigio adhibeatur mortuos i vtero infantes excludit. Cui etiaz tanta virtus est: vt a capreis vel aliquibus bestiis sagitta ꝑcussis si comesta fuerit: statim eam foris eiciat: Preterea pseudo dyptãnum locis multis nascitur: simile supradicto. sed virtute inferius: quia minus inscidum est: minoremq; efficaciam habet. Est ⁊ aliud genus dyptanni quod habet folia sisimbrio similia. sed virgam maiorem. Super quaz habet florem agresti simlẽ. sed maioreꝝ nigrum et mobilem. Ewisq; folia odorẽ habent sisimbrii. Est aũt dyptãnis leptomeris et calefaciẽs lenter ac stringẽs: ppterq; vrinam mouet: ac menstrua, pducit: et odore suo incẽsa viperas et serpentes interficit. Constantinus vbi supꝰ Byptãnum vulnera humoribꝰ: et melãcolia mũdificat bibitum aut suppositum mẽstrua puocat. secundinam et fetum mortuum expellit. Plin⁹ libro. xxv. Cerui: vt indicamus: dictãnum ostendere. vulnerate eo paste statiz decidentib⁹ telis. Non est alibi q̃ i erbeta: ramis pteme pulegio simlez: feruens et acre gustu. foliis tantum vruntur. flos null⁹ ei est. Semen vt caulis. Radix tenuis et supuacua. Et in erbeta aũt nõ speciose nascitur mireq; a capris expetitur. Pro eo est et pseudo dictannuz: multis in terzis nascens: folio simili: ramulis minoribꝰ: a q̃busdam cõdris vocatuz. Minoris effect⁹ statim intelligitur dictãnuz minima portõne accendit os. qui eam legunt in ferula vl arũdine cõdunt. pligãt q; ne potentia euanescat. Sunt qui dicũt vtrãq; nasci multiphariã sz deteriores in agris pinguib⁹. Et verus quidem dictãnum nõ nisi in aspis. Est et genus tercũ dictãm nec caule al facie nec effectu sile folio silimbrii ramis maioribꝰ. precẽdẽte illa psuasione: quidã in erbeta nascitur infinito pstare ceteris eiusdez generis alibi genitis. prime vero quod in parnoso. aliquin biferum esse. Et pelium montez in thessalia. et eletrũ in euboea et totam archadiã et lycaoniã. Tradũt archades quidã nõ medicaminibus. vti. sed lacte circa tempus veris. eo ꝙ tunc maxime succis herbe turgeant. et medicentur

vbera pascuis. Bibitum aũt lac vaccinũ: eo q̃ boues omnino vorifere in herbis sunt. porentia eaꝝ per q̃dru pedes etiam nunc duob⁹ claris exemplis manifesta fit. Circa abderaꝫ ꝛ limitẽ q̃ diomedis vocatur pasti rabio inflamãtur equi. circa pothniam vero ꝛ assuri. Idẽ in libro. xxvi. Egyptannus sagittas pellit pota: et alia rela extrahit illita. LXVII.

De dracontea et dracunculo. Ysidorus Dracontea dicitur: eo q̃ basta eius varia sit in modus colubri. similitudiemq̃ draconis imitetur: vel q̃ eam herbaꝫ vipera timeat. Plate arius. Dracontea que ꝛ serpentaria vel colubriaria vocitur calida ꝛ sicca est. huius radix puluerizata valꝫ ad faciem clarificandam. Idem puluis cõfectus cum sapone ꝛ fistule impositus: foramen ampliat in tantũ vt os fractum vel putrefactum extrahi possit. Idem etiã pulvis cõfectus cum calce viua et aceto fortissimo optim⁹ est ad cancrũ. ita vt tercia ps sit de calce. Plinius libro xxiiii. Draculum serpentes fugiunt ideoq̃ pestis. pdesse potu aiunt. Succ⁹ eius ꝛ auriũ doloꝛi. pdest. Id autez qđ greci dracontion vocant. triplici effigie mihi demonstratum est. vnum folia bete habere: nõ sũ tyrso: flore purpureo: Aliud radice lõga veluti signata articulosaq̃ tribus omnino cauliculis. Eius folia subẽ tur ex aceto decoqui cõtra serpentũ ictus. Tercia folio maioꝛe quã cornus: arundinee radicis: totidez. vt affirmabant. geniculate nodis: quot haberet annos totidez q̃s esse folia. bi eam ex vino vel aqua ꝑa serpentes dabant. Idem in libro. xxv. Cognoui nup in agro hospitis ibi reptum dracũculum habẽtem caulem polliciali crassitudine: versicoloꝛib⁹ viperaꝫ maculis quem ferebant cõtra omniũ morsus esse remediũ. Alius est quez nos in ꝓioꝛe volumine dixim⁹. Ex huius alia est figura aliudq̃ miraculũ ad ꝓmas serpentium vernationes bipedali fere altitudine de terra exeũtis. rursumq̃ cum eisdem in terra se condentis. Nec omnino serpens appaꝛet eodem occultato. Brasoꝛides. Dracõtea vel vt alii dicũt esclepias vel. vt latini. colubrina siue viperina: habet folia aſo similia. sed maioꝛa et varia. Huius basta duobus cubitis est longa serpentis maculas hñs purpureas: vt digitus solidas. in qua semẽ est botro similе ꝓmo: coloꝛe viride. post maturitatẽ vero coloꝛ est similis citrꝰ. et ẽ gustu mordax. Radix ei⁹ hz bulbi rotũditatem simlẽ asaro cũ tenui cortio. Nascitur i vmbroꝛsis locis et in ortis. Semen eius virtutẽ habet in succo Nam doloꝛes auriũ cõpescit addito sibi oleo. lana iunctus et narib⁹ additus polipoſis maxime. pdest. cãcros optime curat. Seminis grana cõbusta bibita caligines oculoꝛ emendat. virtus radicis eius est calida ꝛ electuarii moꝛe accepta tussib⁹ et catarrũ hñtibus maximuz auxilium prestat. Lumoꝛes toracis curat si assa ꝛ cocta fuerit accepta. Sicca ꝛ in puluere tusa melle addito facere potest omnia ꝑdicta. vulnera sordida purgat cum alba briona. Fertur q̃ si quis se ex ea vnxerit: ab incursu serpentiũ tutus erit. Aceto mixta. maxim maculas lapidat. Succus eius caligines detergit. ipaq̃s radix commesta ꝓficit ad fistulam quoq̃ facit. ꝛ cum vino data ventrem deducit. habet in se tamẽ aliquã stipticã virtutẽ cũ parua acredine. Radix eius plus est opatiua: purgat enim viscera et extenuat pingues ꝛ glutinosos humoꝛes. ꝛ ad vulnera maliciosa medicamentũ optimũ est.

LXVIII.

De ebulo et echino et echio. Plateari⁹ Ebulum est calide et sicce cõplexionis. Cuius radicum coꝛtices ac tutiones ꝓcipue competunt vsui medicine. Coꝛtices radicũ eius in vere colligũtur sole exiccãtur ac ꝑ annũ seruãtur. Habet autez virtutem dissoluẽdi et cõsumendi atq̃s purgandi primi paliter flegma. vnde cõtra quotidianã de flegmate na-

turali. et etiam ꝓtra arthriticaz et podagram ꝛ cyragrã datur succus radicum eius vel saltem tusionũ cum cribello puluere: addito etiã zuccaro. et etiã puluis radicũ eius cũ succo feniculi et ꝓcipue sic valet cõtra leucophanciã Potro cõtra tumoꝛez extremitatum fit fomentũ ex aqua salsa decoctionis radicum eius et tusionũ vel etiam totius herbe. Beniqz balneũ ex aqua salsa decoctõnis ipsius herbe factũ valet cõtra arthriticã et ꝓtra leucophãtiam. Plinius libro. xxvi. Ebulũ tenez cũ foliis trium calculos pellit ex vino potum. testes quoqz sanat i positum. Ex herbario. Ebulũ facit ad splenem: ꝛ ad colubri morsum ꝛ ad ydropisim. Echinum nascitur in locis mõtuosis atqz lapidosis habet folia cameleõti similia. teneꝛioꝛ et albidioꝛ: spissa ꝛ spinosa. Caulez vero vnoz cubitoꝛ: subalbidum ꝛ cauuz. In cuius capite sunt globi spinosi. Semen eius cardui simile rotũdus et minutius. Huius radix rusa ꝛ cribrata vinã provocat: liuoꝛes aufert. Decoctio eius in oꝛe tenta dentium doloꝛem sedat. Semen eius tusum et ex aqua poꝛatum morsib⁹ ꝑdest serpentiũ. banc etiã volunt boues effugere serpentes. Echios est herba q̃ habet folia longa. tenuissima et aspera. Ipaqz aspiras silis est spuis paruis floꝛes habet inter folia purpureos. in quibus est semen simile capiti vipe. Radix pua ꝛ integra est. q̃ trita et cum vino potata: cõtra serpentiũ morsus vel ante vel posteꝛa. pdest. Est aũt vna vis herbe et radicis ac seminis. Plinius libro. xxv. Echios pulegio simulis coronata foliis. datur dragmis duab⁹: ex vini quatuoꝛ cyatis. Altera vero q̃ lanuginе spinosa distinguitur cui et capitula vipere simlia sunt. Hec ex vino ꝛ aceto datur. Quidã echion vocant ꝑsonatam: cuius folio nullum est latius. grãdes lappas ferẽtem. Huius radicẽ decoctaz et aceto potui dant. Cum foliis contusa datur ex vino peculiariter cõtra aspides. LXIX.

De elleboꝛo albo et nigro. Ysidorus Elleboꝛ dicũt in grecia circa quendã fluuiũ buius noīs plurimuz gignι: ꝛ inde a grecis appellari. hanc alio noīe romani veratrũ dicũt: eo q̃ mẽtem moꝛtam in sanitatẽ reducit sumptum. Duo sunt aũt eius genera scz nigrũ et album. Plinius li. xxv. Melãpodis fama diuinationis artib⁹ est nota. ab hoc appellatur vnum elleboꝛi genus melãpodion. Aliq̃ pastoꝛem eodem noīe tradunt inuenisse: purgari capras ipso pastoꝛe animaduertẽte. datoqz illaꝫ lacte parotidas furentes sanasse. Quãobrem de omnib⁹ eius generibus dici simul ꝓuenit. Prima duo huius genera sunt candidum ac nigꝛ: ꝛ hoc intelligi tradũt pleriqz radicib⁹ tñ. Alii vero nigri folia dicunt platani similia: munoraqz: ac nigꝛioꝛa: et plurib⁹ diuisuris scissa. Alii bete inciꝑtis. hec quoqz nigꝛioꝛa et canalium dorso rubescentia. vtraqz caule palmi ferulacco. bulboꝛ tunicis cõuoluto radice fibrata cepaꝫ mõ. Nigro equi boues: suesqz necantur. ideoq̃ cauent illud: cum cãdido tempestiuo vescãtur. Id tempestiuũ esse tradũt messibus. In octa mõte nascitur plurimũ. Et optimum vno ei⁹ loco circa cyrum. Nigꝛ vbiqz ꝓuenit. sed meli⁹ in helicone: q̃ mõs et aliis laudatur in herbis. ꝓbatur ꝓmo oetcum candidum. secũdo ponticũ. tercio beliaticum quod in viribus nasci fertur. quarto pnasium quod etolico adulteratur. Nigrũ ex his melãpodion vocãt quo ꝛ domos fuffiũt aspergentes se et pecoꝛa purgant. Cum ꝓcatione solẽm hoc et religiosius colligitur. Nec album facile colligitur: caput aggrauãs maxie nisi allium ꝑsumatur: ꝛ sub inde vnum sorbeatur. celeriteraz fodiatur. farina coꝑ se: et mixta radicule: qua lanas diximus lauari. facit sternutamentum. amboq̃ somnum. leguntur aũt radices tenuissime: breues: ac velut decurtate. Maz summa que est cariosissima cepis simulis cambꝰ tãtum datur purgationis causa. Antiqui radicẽ corticẽqz carnosissimã

eligebant quo temnior eximeretur medulla. spōgiis bu midis optam et turgescentē in lōgitudinem findebant deinde fila in vmbra siccabant his vtēres. nunc autē ra mulos ipos a radice q̄ grauissimi cortecis ita dantes. Optimum est qō acre gustu: ac feruens existit: et i frangendo puluerē emittit. Eiusq; vim ferunt durare. xxx. annis. ¶ Elleborꝰ album habet folia arnoglosse vel bete agrestis sumlia. sed breuiora et modicum obtuffa: hasta est ei lōga duob⁹ palmis et villosa citriusq; solz margescere. quādo siccari icipit et sicut capilli iunci ex vno radices pdeunt nigelle. Nascitur in locis montuosis et fodi debet veris tpe radix. vtilis autem ē illa: q̄ alba et tensa. et fragilis: et plena: et acuta: et viscosa est. Quaz cum fregeris velut fumū iactat: et est albior int⁹: cū gustu calido: nec valde saluā. puocat. plus aūt accepta. hominem suffocat. Melius est quirinaciū. et italicū. His autem albidius est capadociuz. Elleborꝰ nigrū dicitur aut polirrhison. aut melāpodion. q̄a melāpos filias suas curauit ex eo. hec herba folia quidē habz simlia platano: viridiora: sed minora: sicut affodilluz. multis locis diuisa. is nigriora et aspa. virga est et breuis: flores albi: et purpurei: sarmento botrois: hec olim escamoides dicebatur: quia multi ea in purgatōribus vtebātur. Nascitur in locis et aspis et siccis et agrestib⁹: eiusq; radices sunt tenues ac nigre: q̄ꝰ maxim⁹ est vs⁹. ¶.lxx.

¶ De vtriusq; virtute in medicinali opatōne. ¶ Plinius vbi supza.

Elleborꝰ nigrum alii vocāt euchymon. alii polirrhison. hec p inferiora purgat. Cādidum autē vomitōne: causas q; morboꝝ extrahit. qō ytali ci veratrum vocāt. Nigrum medetur paraliticis: isanientib⁹: ydropicis veterib⁹ podagris: articularius morbis. Trahit aluū et bilem et pituitas. Oculoꝝ caligine foti discutit. Strumas: suppurata: et duricias cōcoqt et purgat. itemq; fistulas. peccoꝝ et iumentoꝝ pituitas sanat. furculo p aures traiecto: vt die postero eadē horza exempto. ydropicoꝝ ventri imponitur cū vino et farina ordeacea. scabieq; q̄drupedis sanat. cū thure ac cera l' cum pisseleo. Album optimuz est: quod sternutamenta celerime mouet. Sed multū terribilis est nigro ꝑcipue si quis apparatuz potuꝝ legat apud antiquos. contra horrores. strāgulatus: intēpestiuas sōn vires. singulr⁹ infinitos: aut sternutamēta: stomachi dissolutōes. Tardiores vomitus: lōginquores: extinguos: aut mimios. Alia q̄ppe dari solēt q̄ vomitōnes cōcitarent. ipmq; elleborꝰ medicamentis aut clysterib⁹ extraherent. Sepe quoq; sanguine vemis emisso. magno terrore sunt hec oīa et fama. Namq; tradūt absumi carnez si cōgitur vna. Cauēdum est etiā feliciter cura ne nubilo die detur. quo impetibiles existunt cruciatus. Corpus septez dieb⁹ ante ꝑparandum est cibis acrib⁹: abstinentia vini: tercio et quarto die vomitōnibus: ꝑdite cene abstinentia. Albū a dulci datur: aptissime vero in lacte et pulte. Super in vere dissectis raphanis elleborꝰ inserere: rursūq; raphanos: vt transeat ius: cōpurimere. atq; eius lenimento dare. Medetur ita morbis comicialibus. vertigini: melācolicis: elephancie albe: lepris podagricis: incipientibus vsq; tympanicis: stomaticis: lympbaticis: isanientib⁹ tetano: tremulis: spasticis: clinicis: quartanis etiā que aliter nō desinant: tussi veteri: inflamatōib⁹ ac tormib⁹ redeuntibus: et schyaticis: veterī illud dari sentib⁹ et pueris. itemq; mollibus: ac feminei corpis: anie ve ertib⁹: aut teneris: aut timidis: et feminis minus q̄ viris: minime vero sanguinez excreantibus. Medetur extra corporis eruptōnibus et pituite cuz axūgia salis illituz: et mures necat polente admixtuz. Galli sagittas elleboro tingunt: a vulnere circūciso teneriorem sētiri carnē asserunt. Musce quoq; necātur albo trito et cuz lacte ipso.

¶ Dyascorides. Elleborꝰ albū tenue flegma omnesq; humores vomit. purgat. nobilib⁹ miscetur colliriis. oculoꝝ caliginem purgat. sternutamēta puocat. Et nisi polente vel sisano: vl' succo ptisane: vel capste: vl' alice: vel muse: l' succo lenticule mixtū: vel i pane: coctura dari nō potest. q; sic ab ātiquis medicis inuentū est. Cū aceto mixtum et ano suppositum nauseam ꝑbibz. is in vtero perimit infantes. Elleboꝝ nigri radix est in maxio viu Eligenda est carne plena: que iter se habz colorē: gustū q; inscidum et calidum. Talis in parnaso mōte nascitur hec accepta colerā p ventrē purgat et flegma. Alii scamoneaz miscent et sal. multi vero viscellis eam coquunt et multi cū lenticula. hec purgatō medetur melācolicis et epilenticis: et archeticis: et paraliticis. supposita mēstruis impat. abortum facit. fistulas purgat impositā et post triduum sublata. Surdis auribus impositū reddit auditum. Scabies curat et in aceto cocta gargarizmo adhibita. dolorem dentiuz mitigat. Miscetur etiā stipticis medicaminib⁹: Et aqua in qua infusa fuerit. ad expiationem aspgitur domus. Cum foditur celeri⁹ faciendum est: q̄a fodientis tarditate visuz hebetat: aut dolorem capitis commouet. ¶.lxxi.

¶ Iterum de eodem ¶ Auicenna.

Elleborus niger fortioris acuitatis est q̄ albus habz crus breue. ad purpureitatem declinans. et cius figura est sicut racemi. in qua est fructꝰ: et habz venas subtiles nigras. et qō de ipo administratur sunt iste vene. Melior est medius inter veterē et nouū. grossum et extenuatuz: habens colorem cinericium: velociter frāgibilis: nō pōderosus: in cui⁹ natiuitate ē qōdam simile tele aranee: saporem acutū habens: et liquam mordicans. vt aūt administretur: ligni puū quod est apud radicem eius assumatur. et aqua pua infusum excorticetur. Illiq; cortices in vmbra exiccentur. siccq; triti et cribellati administrentur. Naz calidus ē ac siccꝰ in secūdo gradu: et est resolutiū. Est etiaz fortis abstersionis. ita q̄ carnem mortuaz corodit. Be ꝑprietatib⁹ quidem elleborꝰ est q̄ pmutat corpus a sua cōplexione ipsumq; facit bonā cōplexionem ac iuuenilē acquirere Multi quidez album sumūt elleborꝰ ad vomendū nō tū vomere facit nec soluit. is facit illud quod vomitꝰ et solutō facit. Eiusq; cōuenientia est ad viros: et virgines et adolescentes: et fortiores eosq; qui habent in corpe multitudinem sanguinis. teneraq; carnes: Non autez cōueniens est castratis neq; mollibus. Et est cōueniens in marcio. deinde in septembri. Sic tamen vt tribus aūt diebus abstineatur a comestione grossoꝝ: et potatione et administrentur ea que delectari faciunt et gaudere vt post cenā bis aut ter euomatur. deinde assumatur. linitur aūt sup morpheā cū aceto et sup loca sordida: et eradicat verrucas. Linitur quoq; albꝰ et niger cū lacte sup scabiem et impetiginem. Valet etiam lintꝰ eius ad excoriatōez. visum cōfortat. et alia plurima remedia ꝑstat. Elleborꝰ albi amaritudo vehementior est q̄m nigri planta eius est sicut arnoglossa. vel cicla silvestris. sed breuior rubei coloris. lōgitudo eius est vsq; ad quat uor digitos. et habz venas sub vna radice plurimas. Nascitur in locis mōtuosis. colligitur et siccatur in tpe messis Eligendus est qui superficiem habet planam: albꝰ: velociter fragibilis: habēs minuta grana plurima. nō statiz vehementer mordicans linguā et qui attrahit salivam Natura calidus et siccus est in medio secundi gradus. Si vermis eum comederit moritur. fortiter cōfortat. is in ipso est tumoz. quia ꝑocat puluerizatus. et odoratus sternutatōnem excitat. visum acuit. et in pane ponitur vt vomere faciat. venenū est caīb⁹ et porcis. ¶ Platearius. Elleborus est calidus et sicc⁹ in tercio gradu. cōtra quotidianū de flegmate naturali: et flegmate nitreo: et artheticam: et podagram: et cyrogrā valet oximel factum de radice ellebori albi. Factū vero de radice nigri

valet ad purgādum melancoliā ⁊ quartanā. ad vermes aurīū expellendos ꝓficit⁹ modicū pulueris elleboꝛi cū succo ꝓsicarie aurib⁹ imponitur et statum exeunt. Idē puluis suppositus carnem supfluam corrodit valꝫ ⁊ cō tra furfuriscas capitis et pediculos et ꝓtra scabiē. Sed et cōtra litargiā ⁊ epilīā, ꝓuocatur sternutatō ex pulue re narib⁹ imisso et in pāno posito et ad nares ꝓtuso.

¶ Dyascorides. Dicit q̄ si puluis eius cū farina ⁊ aq̄ misceatur. ⁊ fiat tortellus mures occidit si ide comedāt

¶ Cōstantinus vbi supꝛ. Elleboꝛ album cum vomitu mundat stomachum. Sed p⁹ modicuꝫ cibum id dare cō uenit. ne stomachus mant⁹ sit. pulueriꝫatuꝫ aq̄ mixtū et in circūitu dom⁹ ꝓfusum muscas necat. et cum aceto mixtum alopiciam curat. Nigrum vero tribus diebus apoꝫimatū fozamia mūdificat emoꝛroidaꝝ.

¶ LXXII.

¶ De electropio. ¶ Isidorus.

Electropium primo nom̄ accepit et eo q̄ ektiuo solsticio flozeat. et q̄ sol⁹ motib⁹ folia circūacta cōuertat. vñ et a latis solseqa nuncupatur. Nā et oriente sole flozet suos apit: et se ꝛtex recludit cum sol occubuerit. ꝓa est quā intubum situaticū latini vocant hec ⁊ verzucaria dicitur: q̄ ex aqua potata verzucas ex tinguit: vel ī cathaplasmate abstergit ¶ Dyascorides Electropium maius scoꝛpion dicitur a multis: eo q̄ ei⁹ flozes simules sint figure scoꝛpionis. Ex hoc autē nomie electropium accepit. q̄ semp cursum solis respicit. hꝫ fo lia ocimo simulia. sed aspioꝛa et nigrioꝛa. hastas habet ex vna radice quinq̄ vel sex cū ramulis q̄plurimis. in quibus sunt flozes albi ac subpurpurei coloꝛis: ac sub curui. sicut est cauda scoꝛpii. Nascitur in locis asperis eiusq̄ radix tenuis est et inutilis. Manipulus vnus ex ipo elixus et bibit⁹ colerā et flegma deponit. cum vino bibitus scoꝛpionū ictibus occurrit. Cathaplasmatib⁹ adhibitus: idem facere pōt. multi quoq̄ radicem eius in collo suspendūt contra vim scoꝛpionū. Semis ei⁹ q̄ tuoꝛ grana cū vino bibita ante accessionē maximuꝫ est remediū quartanarius. tria quoq̄ grana vtiliter dātur tercianariis. folia in cathaplasmatibus adhibita rumo res spargūt myrmicas coꝛpis purgāt. et coꝛpis clauos limpidant. Sicca vero eius folia podagricis imposita maximū prestāt effectum. eademq̄ trita ⁊ matrici sup posita mēstruis imperāt. sed facūt abortuꝫ. Elyctropi um vero minus nascitur in locis cultis et in ꝓatis ⁊ est simile supdicto. Semen habet rotūdum ⁊ pendens. bu ius herba cū semine decocta ⁊ cum nitro ⁊ yssopo et car damomo bibita. rotūdos lūbricos et latos excludit. cla uos imposita cū sale tollit maxime si elixata: et sic impo sita fuerit.

¶ LXXIII.

¶ De epatica et eraclea. ¶ Platearius

Epatica est quedā herba crescēs in locis aquo sis et ꝑcipue lapidosis. habet minuta folia: ter re lapidibusq̄ adherētia. Et dicitur epatica q̄ ꝑcipue epatis est iuuatiua. In ꝓmo gradu frigida ⁊ sic ca est. ⁊ que habet maioꝛa folia melioꝛ est. habetq̄ vir tutem infrigidādi. ⁊ ex subtilitate substātie sue ꝓfortan di. Est etiā diuretica. vnde aqua decoctionis valet con tra opilationem epatis et splenis ex calida materia. ⁊ ꝫ epatis calozem ⁊ yctericiā. Syrupus etiā factus ex aq̄ decoctōnis eius: addito reubarbaro in fine decoctōnis cōtra yctericiam est optim⁹. Sed ⁊ in oīm̄bus aqs ex q̄ bus syrupus fit cōtra calefactōnem epatis: poni debet epatica: multū em̄ iuuat. Itex cōtra calida apostemata valet in principio trita ⁊ suppositā. Opatur em̄ repcus sionem. ¶ Eradion tria sunt genera. vnū est nigrius fo liis latioꝛib⁹ glutinosum. Alterꝫ exlioꝛib⁹ foliis molli busq̄ sansuco nō dissimile q̄ aliqui ꝓtsium malūt vo care. Tercīū inter hoc medīū est minus q̄ cetera sed ef ficax. Optimū creticum est: nam ⁊ iocūde olet. ꝓximuꝫ vero ꝫmirneū. deinde heradeotericum minus. vsus āūt eius est serpentes fugare: pcussis eius bare. eoq̄ decoc to ruptis ꝫulsis mederi. cū panacis radice. ydropicis quoq̄ valet cū fico et yssopo decoctū. Item q̄ scabiē ⁊ pruriginem sanat in decessione balneaꝝ. Succus eius cū lacte infunditur et capitis vlceꝛib⁹ medetur: venena opit et gipsi extinguit. si decoctū cucumere aut vino bi batur. aluum mollit. idemq̄ dentiū doloꝛi pficit. et sāg uinem narīū sistit. Ad parotidas cum oꝛdeacea farina coquitur. ad arteꝛias asperas cū melle ⁊ sale. crassiores pitu itas extenuat. coctūq̄ cum aceto et sale sumptum paulatim regium mozbū medicat: et tritum cū oleo ī na res: funditur. Lapsi ex eo pungūtur: ita vt venter acci gatur. furūculos aperit cuꝫ fico: strumas cum farina oꝛ deacea ⁊ oleo ⁊ aceto. Lateris doloꝛes curat cū fico illi tum: fluxiones sanguinis in genitalib⁹ tusum et reliqui as purgationū a partu cum aceto illutū. ¶ Dyascorides libos et eradion vocatur ꝑpter foꝛtitudinē seminis ei us. habet folia olive simulia: sed latioꝛa ⁊ oblonga: tenu esq̄ virgas in grossitudie unci lignosas. ī summo vir ga est diuersa vel diuisa: in qua folia sunt minuta: vbi ⁊ semen piso simile: rotūdum: lapidosum: et album. Nas citur in locis asperis et altis: cuiusq̄ virtus est vnctual Semen eius cum albo vino bibitum calculos pellit: et vrinam ꝓuocat.

¶ LXXIIII.

¶ De equicauda et esula Auicenna

Equicauda est planta in locis cōcauis ⁊ in qual libus nascens. stipites ꝓcuos ad rubedinē de clinātes aspos et duros hīs. Est autē nodola cum nodis mīrātibus. ⁊ apud nodos sunt folia vt squi nāti minuta et ispissa ⁊ adheret arboꝛi cui appꝛopiquat. Deinō plures extremitates generātur ex ea sicut ē cau da equi. Habetq̄ radicem durā. et frigida est in gdu p mo sicca in scdo Est itaq̄ stiptica. ꝓpꝛieq̄ succus eius. Est et vehemētis exiccationis absq̄ mordicatōne. ⁊ ad fluxum sanguinis iuuatiua valde. vulnera et vlcera mi rabiliter cōsolidat. et si sunt in eis neruī etiā confirmat Si limitur aut ex ea fit emplastrū confert attritioni me dii lacertoꝝ: ad intestina quoq̄ fit emplastꝛ ex ea. deni q̄ cōfert apostemat⁹ epatis et stomachi. ¶ Platear us vbi supꝛ. Esula fruteꝝ est cuius tm̄ vsui medicine cō petunt radicis coꝛtices. In vere colligūtur: ac q̄ bieni um in efficacia multa seruātur: sed melius est vt annis singulis renouētur. Est aūt calida et sicca in tercio gdu Virtutem purgādi habet humoꝛē flegmaticū principa liter. Unde cōtra egritudies flegmatū valet. Et inter il la quidem q̄ purgāt acumine suo. post scamoneam: esula vtilis est. ac securi⁹ dari pōt. nec multū abhoꝛrabilis est Itaq̄ ꝓtra quotidianā de flegmate naturali: arthenicā podagram: cyrogram: paliſim: ⁊ yliacam passionē: ⁊ ep am leucophancā. Utiliter datur puluis eius cum alio rebus cōfectus etiā sanis ad pseruationeꝫ. delicatis eti am qui medicinas abhoꝛrēt: ponitur puluis eius cū car nibus decoquendis.

¶ LXXV

¶ De euforbio. ¶ Isidorus.

Euforbium dictū est: eo q̄ succus eius oculoꝝ acuat visum. Eius tanta vis est vt duris carni bus ꝛuppadiecta citꝫ coqui cōpellat. Nascitur ī locis multis sed plurima in mauritania. ¶ Solin⁹. In latere montis atlātis est herba euforbia copiosa cuꝫ fruct⁹ ad ocularias ꝓficit claritatē. nec mediocriter per cellit vim venenoꝝ. ¶ Plinius libꝛo. xxv. Inucit rex iu da quā appellauit euforbiā. medici fratris sui noīe. Idē q̄ fratres instituere a balneis mīta frigida coꝛpa astri gi cum antea nō esset mos nisi calida tm̄ lauari. Extat q̄ iube volumē ⁊ clauꝫ ꝓconium de hac herba: quā ī mō te atblante inuenit. et spectatur folius achantinis. Uis eius tāta est: vt etiā e longinquo suc⁹ excipiatur incise conto suscipitur excipulis ventriculo hedino lactis bu moꝛ effluere videtur. Siccatur cōto ⁊ sic thuris effigiē

habet. Qui colligunt clari⁹ vident. medeturq3 ꝑtra serpentes. quacūq3 pte pcussa: vertice inciso et medicamēto addito. ibi getuli qui legūt bedino lacte adulterant. sed igne discernitur. Id em qō sincer⁹ nō est fastidiosus odorem habet. ¶ Constantinus vbi supꝫ. Euforbium est calidum et siccū in tercio gradu: vrit et attenuat. Hoq3 flegma viscosum incidit et purgat: et in quocunq3 loco corpis. angustiam et siccitatem ac decoctionem generat. ꝓpter hec eius acumē oportet mitigari cū bedellio ꝙmamamo: ispica: costo ⁊ huiusmōi. Euforbiū cū melle collirizatū ꝓdest catharactis oculor⁹: Idem cum oleo temperatum et guttatim auri⁹ instillatum sonitum et ḡuedinē doloresq3 amputat. cū aromatib⁹ in potione bibitum schyaticos curat. et cū oleo veteri tempatum alopiciam veterem ac ventrē sanat. ¶ Byascorides. Euforbius simile est ferule albe nascēs in mauritania cesariensi: q̄ plurimū lacrimū facit inscidū valde. Oprimus est recēs subalbidum: glutinosum linguā vehemēter submordens: et qō subtractis pellib⁹ legitur. nō aūt quodi terram cadens. virtus est et calida caustica dyaforetica Collirus nobilib⁹ miscetur. dolores schyaticos curat. Ossa cōfracta imposītū eticit. Sed cauenduꝫ est ne carnem aliquo mō tangat. valet ydropicis ⁊ colicis ⁊ omnibus frigidis. ventris aūt colerā turbat. ⁊ sitim grauē facit q̄ siccatiue virtutis est. ¶ Actor. Notandū q̄ tā herba q̄ succus eius appellatur euforbiū. vel ipa herba ꝓprie dicitur euforbia. euforbiū aūt succus. de quo etiā inter succos herbar⁹ inferius dicetur. **LXXVI.**

¶ De eupatorio. ¶ Auicēna

Eupatoriuꝫ est ex herbis aromaticis hās folia sicut canabi. flos eius est sicut nenufar. et illud quod ex eo administratur est succus eius. Naꝫ calidum est in gradu ꝑmo: siccū in scō. Est aūt subtiliatiuum et incisiuū valde. Abstersiuūq3 nō est sine manifesta caliditate. In ipo est pauca stipticitas et ponticitas et amaritudo aloes. Bonuꝫ est vitio alopicie atq3 tyrie ⁊ sup vlcera difficilis cōsolidationis linitur cum veteri adipe. Euisq3 succus scabiei cōfert ac pruritui. quādo bibitur cū aqua terre et oximelle. similiter flos eius. sed fortior succus ipius. Cōfert doloꝛib⁹ epatis et ei⁹ opilationib⁹. ipmq3 cōfortat. duriciei quoq3 splenis cōfert ac stomachi apostematib⁹. herba etiā et succus cōferūt malicie forme et accidētibus. Iteꝫ in potu cū vino datur: et cōfert intestinor⁹ vlceri⁹. Cōfert iteꝫ in febrib⁹ cronicis et antiquis. ꝓpteꝛeq3 succus cū succo absinthii.

¶ Plinius libro. xxv. Eupatoria regiam autoritatem hꝫ. caulis lignosi nigricātis hirsuti cubitalis aliquādo et ampliorib⁹ foliis ꝑ interualla quiq3 et in ipa sunt vt cannabis ꝑ ambitum incisis quiq3partito: nigris et ipis plumosiq3 radice supuacua. Semē eius in vino potum auxiliatur vnice dissentericis ¶ Byascorides. Eupatorium est frutex sarmētosa: cui⁹ basta recta est ⁊ lignosa tenuis ac nigra et aspera cubiti longitudie vel amplius porrecta folia sicut pēbapbiloni aut cannabo sūt in gyro diuisa: et in capite incisa sunt: vt serra. Semen aūt in media basta est aspe⁊ et subtus decliū. folia ei⁹ sicca cum axūgia porcina veteri trita et imposita adcatricem ducunt vulnera dura. Semen eius et folia bibita cum vino dysentericis ac morsib⁹ venenatis occurrunt medicādo. ¶ Constantin⁹ vbi supꝫ. Eupatoriū est calidum in ꝑmo gradu. siccum in secundo. Extenuat et mundificat. unde mitigat epatis dolorem: eiusq3 soluit duriciem et aperit opilationē. **LXXVII.**

¶ De ferula. ¶ Ysidorus

Ferula dicta est a medulla. Nam ilum varro tradit ferule esse medullā quā greci appodelan vocant. Nōnulli aūt a feriēdo ferulā vocāt. Hac etenim pueri vapulare solent huius succ⁹ galbanū est.

¶ Plin⁹ libro. xiii. Ferula nascitur locis caldis: atq3 trans maria geniculatis nodata scapis duo sunt ei⁹ genera. Narthecia greci vocāt assurgentem in altitudiez. Narthecia vero semp humilē. a genib⁹ exeuntia folia sunt maxia vt quoq3 terze. prima. Cetera natura eadem que aneto et fructu simulis. Nulli fruticum leuitas maior est. ob id gestata facilius baculor⁹ vsum senectuti ꝑbet. Semen ferule tapsiam quidā vocauere decepti eo q̄ ferula sine dubio est tapsia sed sui generis. feniculi foliis: mam caule. nec baculi longitudie excedente. semen quasi ferule. Igne ferulis optime seruari certū est et ob id eas in egypto ꝑcellere. ¶ Idez in libro. xx. Semen ferule aneto est simile. q̄ ab vno caule diuiditur cacumine: femina putatur. Caules eius decocti eduntur. Cum amurga ac melle stomacho vtiles comedātur. Si aūt plures sumpti fuerint dolorē capitis faciūt. Radix et⁹ denarii pondere in duob⁹ vini cyathis aduersus serpentes bibitur ipaq3 radix impoītur. Sic et tormentib⁹ medetur. Ex oleo autem ⁊ aceto cōtra sudores immodicos. vel in febrib⁹ pficit. Aluꝫ soluit ferule succ⁹ faba magnitudie deuorat⁹. E viridi ferulū ramuscul⁹ vtilis est ad omnia ea vicia. ad sanguinē sistendum. decez grana seminis bibūtur in vino trita vel medulla. Sunt qui comicialib⁹ morbis danduꝫ putāt luna quarta sexta vl septima. lingule mēsura. Natura ferulaꝛ murenis infestissima. Tacte quidē ea morīūtur. Castor radicis succum etiā daritati oculor⁹ cōferre multū putat. ¶ Biascorides. Ferula viridis emoptoicos et ciliacos maxime iuuat: cuꝫ vino potata morsib⁹ venenatis occurrit. Tusa et imposita. fluxū sanguinis vulneꝛ stringit. Semē eius bibitum tortionib⁹ medetur. Idem cū oleo tritum et punctum sudorem cōmouet. huiusmōi virge comeste capitis doloꝛē cōmouent. in sale vero posite comedi possunt. **LXXVIII.**

¶ De filantropo. ¶ Biascorides.

Filantropos grece dicitur herba. q̄ latine dicit ylapapo purpurea. Ipa ē aparinen. virgas habens multas longas raras ⁊ aspas. folia vero rara et in ordine posita. Semen est illi album rotūdum duꝛ et puum. In medio sicut vmbilicus prusatum. florem habet album circa muros et ortos nascitur cuisq3 folia vestibus transcūtium inherent. et ob id filātropos dicitur. huius herbe succ⁹ et virgaꝛ semimis eius. morsum sphalāgionis mitigat: et venenis occurrit cū vino bibitus. Idem quoq3 succ⁹ aurium dolorem mitigat in fus⁹. herba vero arungla mixta spargit scrophas. folia eius ꝑstrigentis sunt virtutis. ꝓpterea fluoris sanguis cathaplasmati appolita medentur. ac rei coherenti miscentur ¶ Plinius libro. xxiii. Filātropos herbaꝫ greci nasuthcū appellant: eo q̄ vestib⁹ adhereſcat ⁊ ex hac imposita corio doloꝛes capitis sedātur. ¶ Idez in libro. xxvii. Apparinen quā alii filantropon vocāt: est herba ramosa ⁊ hirsuta. quinis seniue in orbem circa ramos foliis ꝑ interualla. Semen habet subdulce rotundū durum et cōcauum. Nascitur in agro frumētario vl in ortis pratis ve aspitate etiā vestium tenax. Efficaꝛ semine poto ex vino ꝑtra serpētes atq3 sphalāgias. folius eius impositis: abundantia sanguinis ex vulneꝛib⁹ reprimitur. et succ⁹ eiusdem auri⁹ infunditur. **LXXIX.**

¶ De filice ac filipendula. ¶ Isidorus.

Filix est herba a singularitate folii appellata. ex vna deniq3 virgula cubitali altitudie: scissa gigmuntur folia. resimplicata velut pinna.

¶ Plinius vbi supꝫ. Filicis duo sunt genera nec florem nec semen habentia. vnum greci pterin vocant. Alii vero blachnon dicunt. Cuꝫ ex vna radice ꝙplures filices exeunt. bina quoq3 cubita excedentes longitudine: nongues odore. hanc marem existimāt. Alteꝫ genus greci vocant thelypterin. Alii vero nympheoterin. Est aūt singularis et nō fruticosa: breuioꝛ ac mollioꝛ et densioꝛ

foliis.ad radicē cānaculata Utriusq radice sueſq pīg uescunt.folia vtrisq lateribus pinnata sunt.vñ t greci nomē imposuerunt. Radices vtriq longe sunt:in obli quum:nigre:pcipue cuz maruere. Nascūtur vbiq sed maxime frigido solo.virgultis occidētibus debent effo di.et sole oportet ullas siccari.vsus radicum in trimatu tantum.nec antea nec postea. Intrancozuz animalia pel lunt.et ex his tineas cum melle.cetera ex vino dulci tri duo pote. Stomacho inutilissima est vtraq. Aluum solut pmo trabeus bilem:mox aquā melius tineas cuz scamonii parti pondere. Radix eius duoz obuloz pōde re ex aqua post vnius dici abstinentiā bibitur.melle p gustato contra reumatismos. Neutra mulieribus dan da est:q grauidis abortum:ceteris sterilitatez facit. fa rina coz inspgitur tetris vlceribus. Jumentoz quoq cerui cibus.folia cimicem occidunt.serpentem non reci piunt. Jdeoq substerni vtile est in locis suspectis.but? etiam herbe discrimen medici fecere. Optima est mace donia scā vero cassiopea. ¶ Razi in almazore. Ebil daz.i.filix calida est et expellit aschorides ¶ Plateari us. F ulipendula in transmarinis pribus et in apulia in locis montuosis et calidis repitur.q alio noīe filalidos appellatur. Calida est t sicca in gradu tercio. Radix ei us pcipue ?petit vsui medicine. In fine autūni colligi tur.ac p annos decem in efficacia multa seruatur.habz virtutem diureticam ex substātia subtili:et ex qualitati bus suis. Cōtra viciū lapidis.stringiriam:t dissuriam et passionem yliacā pcipue valet electuariū qđ et ea cō ficitur scz filozropium ad idem quoq valet vinuz deco ctionis eius. Cōtra dolorem stomachi et causa frigida vel ventositate datur puluis eius cū feniculi puluere.te ste dyascoride.et cōtra frigidum asma puluis eius in ci bis et potib? cum puluere gentiane. LXXX

De flamula et folio

¶ Idem Plateariꝰ.

Flamula dicitur.q virtutē habet incensiuā. Et est calida et sicca in tercio gradu viridis ē mul te efficacie.exiccata vero nullius.ad cauteriū si ue ignem faciēdum:flamula ?teritur:et sup locum poi tur:ac p dię dimittit sic postea cutis ?busta repitur.ad apostema rumpenduz qñ versum est ad sanię:et caput ē durū. Nec cū squama ferzi ?teritur:et cū oleo suppont tur. Oleum siquidē apponitur ad relaxationem:ne mul tum flamula desiccet. Cōtra quartanā etiā et artheticā interius optur quidđ. Oleum rosaceū ex ea cōfectuz ?tra yliacam valet:in cibis vel alio mō sumptū. Idem quoq valet exterius inunctū cōtra dolorem artheticū et yliacam stringiriam et dysenteriā cōtra vicium lapi dis p clystere iniectū. ¶ Jsidorus. Foliū dictum est:eo q sine radice innatans in indie littoribus colligatur Quod in ligno pfozato siccāt indi atq reponūt. Ferē aūt herba esse padisi gustu nardū referens. ¶ Dyasco rides. Folium in india nascitur locis humidis t paludo sis. Colligūtur autez folia in aqua supnatātia. optimū est leue:albidum inf eidum. suauiter olens in modū spi ce:gustum nardi referens. ¶ Cōstantinus vbi sup. Fo lium est calidū in gradu scdo. siccū in tercio. Stomati cis et epaticis valet. Cōfortatiuū effi est. inflationē dis solvit:vrinam puocat. Idemq cathaplasmata.aposte mata dissoluit oculoz. ¶ Auicenna. Foliū primum est virtuti spice sed leuius et habet flozē frāgibilem. In in dia nascitur et sup faciem aque erigitur:absq suspēsio ne radicis.calidum et siccū in tercio. Sparsuz in pānis cōseruat eos a tineis.sub lingua tentū odorez oris effi cit bonum. Ex eo cū aqua rosata decocto fit emplastrū sup apostema calidum. Cōfert etiā stomacho t epati.t vehemēter vrinā puocat.loco eius in medicina poītur pondus ipi de macis vl de spica Oleum eius hz virtu tem olei de croco.sed fortius est. LXXXI.

De fu et fuco

¶ Jsidorus

Aberba in ponto nascitur foliis olcastro simi libus. ¶ Plateariꝰ. Fu est herba q alio noīe dicitur valeriana i secūdo gradu calida et sicca In estate radices eius colligūtur et ad solem exiccātur ac p triennium in efficacia multa seruātur. Radix tñ in medicinis ponitur. Eligēda est illa que solidaz intus habet substantiā et nō pforatam.que cum frāgitur non pulverizatur habetq virtutem diureticam.vinuz deco coctionis eius datur cōtra stringiriā.et dis, herba etiā ipa in vino cocta et suppositra puocat vrinā.ad pforan dum digestionem et ad dolorem stomachi ex frigida cā vel ventositate:datur vinū decoctionis eius:et semini feniculi vel masticis:cum succo alicuius herbe diureti ce. Contra viciū pectoris ex frigida causa datur vinum decoctionis eius vel aqua. Ad supfluitatem matricis mūdificandam. fit ex ea fomentū vel etiaz suppositoriū ¶ Dyascorides. Fu multi nardū agrestem appellant In pōto nascitur habens ellebozo folia simlia. hastam mollem et leuez ac nodosam. flozes narcisso simles.radi ces iunco similes.coloze rufa. cum odoze grato. feruen tis virtutis est.et vnctualis. Huius elixatura.facit ad dolorem lateris. Incitat menstrua.vel miscetur antido tis.maxime q oris ylcera lumpidant. Elixatura foliorū eius bibita vrinam puocat ¶ Auicenna. Fu folia eius sūt sicut folia apii. Et crus eius vnius cubiti. plus pla num et tenez.cuius supmuz est digiti grossitudini pri mum ac purpureū.nodos habens t flozē sicut narcissus vel maiozem. In albo etiā ipius.est quasi purpureum. Inferius in radice sua emittit ramos.et in ipa radice ē aromatic? odoz.virtus eius est spice simlis in plurib?. Itaq virtus radicis est aromatica:calefaciēs:vt spica Cōfert dolori lateris.vrinam puocat si bibatur siccat. et eius decoctio puocat menstrua:plus etiā spica Ji dozus. Fucus est genus herbe: de qua vestis tingitur. sic dicta:quia colorez alienū mentitur. LXXXII.

De fumaria et fumo terre

¶ Diascorides

Fumaria latine capinos grece dicitur herba q dam nascens in segete ordearia: fruticosa: cori andro similis.sed mollis:et alba:t cinerosa.flo rem habens multū atq purpureuz. Succus eius suci dus est.oculis detergit caliginez.lacrimas puocat. vñ et nomē accepit.mixtoq gummi eductis capillis palpe brax impositus eos renasci nō simt herba ipa comesta vel bibita:colerazs p vrinā puocat ¶ Plateariꝰ. Fum? terre est herba calida in gradu pmo sicca i tercio. Et vt quidam dicūt sic appellatur:quia vt fum? a terra mul ta quātitate emittitur.et generatur a quadaz fumosita te grossa a terra resoluta:et circa supficiez terre adherē tem. Quāto viridioz est:tanto melior.exiccata nulli? est efficacie. principaliter purgat melācoliā.secūdario fleg ma salsum et coleram. Cōtra scabiem datur succ? eius addito zuccaro.cum aqua calida ter in septimana.et op time purgat humoz inducentem scabiē.valet idem suc cus et cōtra ydropisim:si fiat ex eo syrup?.herba cum in vino cocta t cathaplasmata:podagricis valet. fum? terre dissoluit cū vētositate.vnde t tortionem infert.ad melācoliā vz vl flegma exīs i ozc stomachi vl stomacho vnde quādoq sequitur nausea. Et ?tra opilationē splē nis et epatis datur succus eius addito zuccaro cum aq calida. Quia fum? terre ventositatē facit vandus ē aut aliquo reprimente ventositatem:vt cum semine feniculi vel mastice ¶ Auicenna. Fumus terre dicitur esse frigi dus in primo siccus in secūdo melior est recens: acutus amar? sanguiez purificat. In ipo est frig? ppter id qđ ē ibi de sapore stipticitatis:t calor ppter illud quod est in ipo de sapore amaritudinis. Sed quasi frigus est fortis us. Bibitur ad pruritum et ad scabiem. stringitq gin giuam. Stomachuz cōfortat. opilatōnes epatis aperit et naturam lenit. vrinā puocat ¶ Constantinus. Fum?

tertie calidus est in primo siccus in secūdo. vnde ꝓfortat stomachū. excitat appetitum. succus eius potui datus corpus a scabie ac pruritu pustulisq; mūdificat. colerā rubeam adustam purgat. sanguinemq; calefacit maxie si cum mirabolanis mixtus sit. ¶ Dyascorides ōqq dixit: q̄ fumus tertie sua ꝓprietate mundat corp⁹ ab omni humoꝝ putredine.

LXXXIII.

De gallitrito et gariofilato. Platearius

Gallitritum qō alio noie dicitur gallicentruꝫ est calidum et siccū. fomentū ex aqua decoctōis eius factum: et matricem optime mūdificat: et menstrua ꝓuocat. ¶ Actor. Gallitritū est: qō alio noie politritum vocatur sicut inferius dicetur. ¶ Platearius. Gariofilata siue gariofilatum est quedā herba satis cō munis. efficaciam magis hīs scōm folia. in medicinis sunt ponenda. Et dicitur gariofilata: quia similez habz gariofilis odorem: vel saporem: vel effectū. In secundo gradu calida est recēsq; maioris est efficacie: q̄ exiccata. nec nisi p annum seruari pōt. habet aūt virtutem dissoluendi: cōsumendi et apiendi: ad menstrua ꝓuocanda sit et ea fomentū: vel etiā suppositoꝝ in aqua marina et oleo cocta. valet cōtra colicam passionem: anteriori et posteriori pte suppositā. vinū decoctionis datur p ꝓportionanda digestione. et cōtra stomachi dolorem et intestinorum et ventositate vel frigiditate. ¶ Constantinus vbi sup. Gariofilatū ē in scō gradu calidū et siccū. ꝓfortat et adiuuat frigidum stomachū. grossumq; digerit cibū. Epaticis et cardiacis ꝓpter coleram nigraꝫ ac flegma patientib⁹ subuenit. naribus applicatū opilationē narium ac cerebri aperit.

LXXXIIII.

De genicularī et gentiana. Ysidoꝝ.

Geniculatis herba dicitur q̄ ob vim scorpionuꝫ reuellendam substernitur. ¶ Dyascorides. Licē quā latini vocāt geniculatem. i. bellariam florem habet viole. sed paulo fuluiorē. Cuius semē datum potui ventrem mollit. valet etiaꝫ hec herba contra scorpiones. ¶ Ysidorus. Gentiana nomen sumpsit. vt medici memorāt. ab inuentore radicibus similis aristolochie. Nascitur sub alpib⁹ et in galatia asie. ¶ Plin⁹ libro. xxv. Gentianam inuēit gentꝰ rex illiricoꝝ vbiq; nascentem in illirico tñ prestātissimam folio fraxini: sed magnitudine lactuce. caule tenero. pollicis crassitudie: cauo: et inani. ex interuallis foliato trium cubitoꝝ. alto casu: radice lenta. subnigra. siue odore aquosa. Sub alpinis mōtibus plurima nascitur. vius eius in radice ac succo. Naturaq; radicis excalefactoria. sed pgnantib⁹ non bibēda. Succus eius p mecomo miscetur collirijs acrioribus. ¶ Idez in libro. xxvi. Illimitur gētiana radice tusa: vel decocta in aq̄ ad mellis crassitudiem. Quis que serpūt vlceribus. vel succ⁹ eius vulneribus. ¶ Platearius. Gentiana est herba calida et sicca: cuius radix ꝑcipue competit vsui medicie: nō ipa herba. In fine veris colligitur et siccatur: et p annos quatuoꝝ in mītra efficacia seruatur. Debet aūt eligi solida et ꝓmua: habēs citrinum colorē: q̄ non sit fozata: nec facile in pulverem exoluatur: cum frāgitur. virtutem hz dissoluendi: attrahendi: cōsumendi: et apiendi. Est eīm diuretica. Cōtra antiquū asma datur puluis eius cū vino: addita aq̄ ozdei. Contra epilensiā datur puluis eius cuz succo pigani. Contra morsum reptilū puluis eius sup vuln⁹ spargitur. Et cuz succo mente puluis eius in potu datur ad menstrua et fetum mortuū et secūdinam eiciendaz puluis eius cum succo arthemisie: vel cum vino et terebintina cōficitur et supponitur. ¶ Constantin⁹ vbi sup. Gentiana calida et sicca i tercio gradu attenuat: mūdificat et colat. Opilationem splenis et epatis aperit. cū melle et aqua calida potui data: vel cathaplasmata: morsuz ꝑpentis curat. Pellarisata vero menstrua ꝓuocat. secundam et fetū mortuū expellit. ¶ Dyascorides. Gētiana nascitur in locis altis. humectis et umbrosis. radicē habet sicut aristolochia longā: solidam et amaram: sed nigriozem et fragiliorē. Eius folia q̄ sunt circa radicez habent nucis odorem: et sunt platani et lactuce simulia. sed paulo subrufa et in summo diuisa. vel in speciem serre inscisa. in medio habet hastam leuē et vacuā: habentem digiti similitudinem duob⁹ cubitis longiozem. Est aūt nodosa: circa quos nodos sibi nascūtur folia. Semē est illi circa folia latum et leue: sicut affodilli: nō inutile. Hec herba viridis est acris calefactoria: relaxans. acrimonia et amaritudine sua ꝓtum expellens serpentes q̄ qz fugans. Radici eius est calida et stiptica virt⁹. q̄ cū vino et pipere accepta: morsib⁹ venenatis occurrit. vulneribus imposita. pficit. Succus eius accept⁹ doloꝝ laterū. pdest: atq; cōquassationib⁹. idem inunctus oculoꝝ tumorem cōpescit. incisis id est acribus collirijs miscetur: et maculas corpis tollit.

LXXXV.

De gladiolo. Ysidorus.

Gladiolus dicitur: eo q̄ sit foliis gladio similib⁹ ensis cubitali: floꝛib⁹ purpureis. ¶ Dyascorides. Ceteris aut cestris romani gladiolum vocant. Hec habet folia viridi similia. sed latioza et acutioza: et virgas habentes capitella. Semen eius in folliculis ē: simile cucumeris semini rotundū et nigrū: gustu iucidū. Radix est illi nodosa: longa et rufa. que capitis optime curat vulnera. fracturis medetur. ossa confracta excludit. omnia cōfixa corpi euocat. impositā tumores ac duricias spargit. lateris dolorem tollit. stringitiuis ac scabyticis optime subuenit. Radix eius ventris fluxū stringit: sumpta cum dulcore et aqua marina. Semen eiꝰ diureticum est. et cū vino ꝑdicta omnia facere pōt. cuz aq̄ aūt desiccat splenē. ¶ Idem. Gladiolum radicem habz que ex vino potata venenū. phibet. et menstrua ꝓuocat. Trita vero et in modum fomenti imposita: furculos ac spinas extrahit de corpe. omnē duriciez dissoluit et euacuat. ¶ Constantinus vbi sup. Gladiola id est yreos ē calida in gradu scō. doloꝝ neruoꝝ de flegmate mitigat. tussimq; diuturnam placat. et creatū faciez reddit. Grossos pectoris humores attenuat cum aceto potata morsus reptilium sanat. splenēticis subuenit. spasmum ac rigorem febriuz curat. ¶ Plinius libro. xxi. Bulborum generi et cyperi adnumerant quidā. hoc est gladioli radicem. dulcis ea est. et que panem etiā gratioreꝫ facit decocta ponderosioremq; pariter subacta. Est itaq; cyperus. vt dictū est sup. gladioli species palustris bulbosa radice: laudatissimus⁹ insulis crete: deinde naxo: et postea fenice. Cretico est candor odoraq; vicin⁹ nardo acrior naxio. exiguū spirans phenicio. nullus egyptio. Julio mense tubet cum mago ad radicem secari: tercioq; die donec cādidus fiat in sole siccari. quotidie aūt ante solem occidentem in lectū referri. eo q̄ palustribus delectis nocēt rores nocturni. Mix tradit appollodorus. huius herbe suffitum barbaros excipiētes ozi lymphanes cōsumere. sic etiā validioꝝ ac firmioꝝ fieri. et ipsum aduersus calculos efficacissimū esse. ¶ Ex synonymis. Sciendū q̄ acoꝝ est gladiolus. Sunt eīm quatuoꝝ herbe in forma simules valde. Hz acoꝝ discernit citrino flore rubeaq; radice. Spatula fetida malo discernitur odore: et caret flore. yris florem gerit purpureum. yreos album. Gladiolus habet croccū. Hz spatula fetida nullum. Dicitur aūt bulbus. omnis tunicata radix. At vero moderni medici. quandoq; simplicia accipiūt. p radice narisi.

LXXXVI.

De gramine. Ysidorus

Gramen dicitur a situ eo q̄ plurimū in agris sit licet omnis herba gramē vocetur: ab eo q̄ germinet. ¶ Plin⁹ libro. xxiiii. Gramen inter herbas vulgatissimum est. geniculatis internodiis serpit. crebroq; ab his et ex cacumine radices nouas spargit.

Eius folia in exultatem fastigatur in orbe reliquo. In parnaso tm̃ hederacea spes densius q̃ vsquã fruticanti flore odorato et candido. Jumentis nõ alia gratior herba siue viridis:siue in feno siccata.aqua quidez aspersa tunditur:eius succus in pnaso,ppter vbertatem excipi traditur.dulcis hic est.In eius vicez i orbe reliquo succedit decoctus ad vulnera glutinãda.quod et ipa herba prestat tusa.ab inflamatõibus quoq tuetur.et ad dẽtium dolores epyforasq cõficitur.Radix in vino decocta medetur torminibus: et vrine difficultatibus: et vlceribus.Calculos frangit.semen vehemẽtius vrinam impellit aluũ vomitõeq sistit.Suiuarum autẽ auxiliatur draconũ morsibus.E gramniũ genere quod septez internodia habet capiti cõtra dolores adalligatur efficacissime.Quidã ppter vesice cruciat?: decoctũ et vino gramen bibi iubent.Bemq gramen circũdatus capiti sanguinis fluxiones sistit.Camelos traditur necare id quod iuxta vias nascitur in babilonis regione.

¶ Brasoxides.Agrestis siue gramen virgas habet nodosas et spinosas sup terrã.Sup quas folia sũt acuta et lata et dura:sicut canne minoris.Radix autem nodosa est z dulcis ac mãducabilis.aquosa in gustu z substiptica:quã boues et animalia pascũt.hec et carbaplasmata in vulneribꝫ:paracolelis facit.huius elixatura bibita tortionibꝫ ac dissurie medicatur.vesice vulnera optime curat.calculos frangit.vrinã puocat.Canes quãdo purgare se volũt hanc herbã comedũt.Splenis dolori decocta et imposita,pficit.Gramẽ qõ in se trifurcũ habet:nam z in plura diuiditur.decrescente luna sublatum.et depositũ ad collum ligatum:celeriter oculorum epyforas excutit.Radix frigida z sicca:ob hoc glutinatiua est recentiũ vulnez:et mordicans et leprometis ẽ modice.Ipa vero herba pfecte aquosa est.et carbaplasmo infrigidat.Semen aũt eius imbecille est.et tm̃ diureticum.Reuma ventris vel stomachi desiccat.virtus eius frigida est.desiccatiua et lepromeris.i.extenuans ptem ¶ Auicenna.Gramen plagas sanguineas cohere facit:et eius decoctio lapidem extrahit semẽq ipius puocat et cõstringit. ¶ Razi vbi supꝫ. Gramẽ puocat vrinam et frangit lapidem. ¶ LXXXVII.

¶ De harundine. ¶ Isidorus.

Harundo est dicta eo q̃ cito arescat.hãc vetereꝫ cannã vocauerũt:et est nomen hebreũ. In indicis stagnis harũdines calamiq nasci dicũtur ex quoz radicib⁹ expssum suauissimum succum bibunt. ¶ Plinius libro.xvi.Harundo principatuz tenet inter aquaticas frutices qui frigidis gaudent in belgis. Harundo cõtusa et intericcta cõmissuris nauiũ ferrumiat textus.glutino tenaciorꝫ,ac rumis explẽdis pice fidelioꝫ Belli pacisq experimentis necessarie sunt harũdines et in delicijs grate.hanc tegulo domos suas oriẽtales populi operiunt.eiusq tecta pdurant.Egipti quoq calami quadã cognatione papiri cartis seruiũt.Calami orientales populi bella cõficiunt.dum spicula calamis addunt:et irrevocabili hamo noxia:mortem accelerãt.pinna calamis addita.fitq et ex ipo aliud telũ in vulneribꝫ fracto. Nullꝫ aũt sagittis aptior calam⁹ q̃ in ytalia scz in rheno amne bonomẽsi cui plurima inest medulla :pondusq volucre:cõtra flatus quoq punctaz libra. harũdines indice bellicis ꝫmendationibꝫ pferuntur.Hastarũ q vicez ꝑ bent additis cuspidib⁹,differe mares ac feminas in his quoq tradũt indi spissius mari corp⁹ fcie capacius.harundo indica arboreã habet amplitudiem qualis in templis videtur.folia autem breuia. Nauigior vicez pstant,si credim⁹,singula internodia.Harundo omnis.ex vna stirpe numerosa:atq etiã recisa fecũdius resurgit. Radicis natura viuax est ipaq gemculata. folia sunt indicis tm̃ breuia.Omnib⁹ vero a nodo ortia cõplexu tenues p ambitum tunicas inducũt: atq a medio internodio cum plurimuz vestiri desinunt:pro cunbunt.Harundini calamoq latera bina sunt in rotũ dirate sup nodos:alterno semp inguine vt altez ad dexteram fiat.altez vero geniculo supiore ab leua p uices Inde exeunt aliq rami qui sunt tenues. plura sunt ei⁹ genera:alia cm̃ spissioꝛ densioꝛq geniculꝫ:breuib⁹ internodijs.Alia rarioꝛ maioꝛib⁹:et ipa tenuioꝛ. Calamus alius totus cõcauus:qué syringiam vocãt.vtilissimus fistulis.quia mebil est ei cartilaginis et carnis.et aliuꝫ qué aulericon vocant.primo foramine puius hic ribus vtilioꝛ est.Archomenius est cõtinuo foramine puius et ille fistulis vtilioꝛ.Alius est crassioꝛe ligno et tenui foramine:qué totum fungosa replet medulla. Alius breuioꝛ.alius,pceriꝛ exilioꝛ crassioꝛq et fruticosissim⁹: qui vocatur donax:nõ nisi in aquatis natus.Qm̃ etiaz hec differentia est multũ prelata harũdiniq q̃ in siccis proueniunt,suum genus est sagittario calamo.sed lõgissimis internodijs cretico obsequiũq quo libeat flecti calefacto.Differentias faciunt z folia:nõ multitudie verum et colore z roboze valida laconicis et ab vna pte densioꝛa quales in totum gigni putãt circa stagna.Est z obliqua harundo:nõ excelsitate nascens:sed iuxta terram fruticis mõ se spargẽs:suauissima in teneritate alalib⁹ et vocatur elegia.Est et in ytalia nascẽs adarcha nõe palustris ex cortice tm̃.Sub ipa coma vtilissima dẽtib⁹ qm̃ vis eadem est et:que synapi.Est harũdo aucupatoria a pãoxino laudatissima:piscatoria vero ab africana ex affrica . harundis aũt ytalie vi⁹ est ad vineas maritime.Carbo eum seri iubet i humidis agris.bipalia sub acto pus solo:oculis dispositis interuallo ternoꝛ pedũ.

¶ Actoꝛ.Qm̃ ergo licet harundo sine cultura in locis palustribus oriatur,tm̃ in aliquib⁹ locis seritur vt dicit plinius.De hac etiã inter satiuas herbas dicetur inferius. ¶ LXXXVIII.

¶ De herba vitri et hermodactilo et hiberida.

¶ Auicenna.

Herba vitri ẽ q̃ vuã abluitur.lenificatiua z mollificatiua.In ipa est stipticitas cũ humiditate faciẽs adherescere.Sedatiua ẽ apostematũ. In potu dantur eius folia ad crisypilam:et iguis adustionem ac pcipue apostemata flegmatica.Eius quoq succus cuz cerusa de plumbo sup formicam et erisipilam ponitur:z ad ambaz amigdalaz apostemata fit ex ea gargarism⁹ Tremq succus eius sorbetur ad tussim antiquã. herba q ipa ponitur cum acereto sup podagraz.emoroidas removet.Eiusq succus cũ oleo rosaceo ad dolorem auris valet. ¶ Auicenna. Hermodactil⁹ est radix plante rosas albas z citrinas bñtis:q̃ cũ aplãtur flores apij i pmis.Nascitur in planicieb⁹ montiuz:et in angulis eorum:cuiusq folia expansa sunt sup terram. Melioꝛ ẽ albus et ad frangẽdum durus. Natura calidus est ac siccus.ad scõm puemens.et in ipis est humiditas superfluens. In ipo est solutiua virtus:et efficit augmẽtum i cortu.et adhibetur iunctura doloribus. Rubeum et nigrum sunt venenum.Estimauerunt quidã:q in albo est caliditas subtilis.et in aliis virtus fortis.et si nõ solueret. Dixerunt alij q si esset calid⁹,mordicaz vlcera purus.sed in ipo nõ est mordicacio penit⁹.Et estimauerũt alij q est calidus valde.Cum ipo est virtus solutiua.et si sit in ipo stipticitas.Albus est bonus vlceribꝫ antiq. Confert podagre.et sedat dolorem statim more emplastri suppositus.Est malus stomacho debilitãs eum.Et rubeus et niger retinẽt medicias solutiuas i stomacho et attrahunt nocumentuz maxim. Bigiti hermetis hermodactili flos est:cuiusq virtus et similis est ¶ Constãtinus vbi supꝫ. Hermodactili sunt i tercio gradu calidi et sicci.dolorem in arteticis podagricis z sciyaticis curant.quia proprietas sua.grossos et viscidos humores dissoluit,z stomacho molestum eo q̃ angustiã z doloreꝫ

in stomacho generat. ¶ Plinius libro.xxv. Hyperidas ferulius democrates primus medentiū inuenit: quā et sic appellauit q̄ ficto nomīe. inuentōi ei⁹ assignato carmine. Nascitur circa vetera monumēta: parietinas q̄z itinerum occulta. floret semp folio nasturcii caule cubitali semine tam puo vt vix possit aspici. Radici est odor nasturcii. Vsus ei⁹ estate est efficacior et rātum recenti. difficulter tunditur cum axungia modica coctis cibus et articulis omnib⁹ vtilissima viris plurimū quartemis horis. femine vero min⁹ dimidio adalligata. ita vt deinde balneū in caliduz descēdatur. et postea corpus oleo ac vino pungatur. idemq̄z fiat die⁹ vicens interpositis siqua supsit admotio doloris. hoc sudes mō reumatismos omnes sanat occultos. ꝓterea herbis cuz ribo q̄z folio adalligata epyfloras emūdat et siq̄ sunt in oculis vicia.

¶ .lxxxix.

¶ Be iacineto et iaro et impia herba.

¶ Isidorus.

Iacinctus est herba floreꝫ habens purpureuz: traxit aūt nom̄ a puero nobili. qui in saltib⁹ inter purpureos flores reptus est interfect⁹. Est aūt radice et flore similis viole. pueros a pubertate retinens. ¶ Dyascorides. Iacinctus habz radicem bulbo similem cui puerilis funeris casus dedit nomē. ¶ Plateam⁹ vbi supra. Iarus alio nomīe barba aarō dicitur. et etiā mintulipes appellatur. Calida et sicca est in tertio gradu. in locis humidis et siccis mōtanis ꝛ plānis reperitur. In hyeme et estate magnā habet efficaciā scōz folia minorem. secundū radicem maximā. Et hoc circa tuberositates quasdam: que reperiūtur circa radicem. Be tuberositates colligūtur. fundūtur ac desiccātur: ac pānum suantur. virtutem habent. dissoluēdi: laxādi: ac extenuandi. Cōtra tumores aurium herba ipa cū tuberositatibus in vino et oleo addito cimino decoquitur. et inde factuz emplastrum aurib⁹ supponitur. Contra frigida quoq̄z apostemata tota herba cum tuberositatibus in vino et oleo et axungia veteri teritur. ac postmodum in testa calefacta supponitur. Cōtra scrophulas nodellas herba ipa et squilla cum axūgia veteri vl ursina teritur. ac supponitur. et si recentes sunt liberātur. Cōtra emorroides ac ficus. iar⁹ et capi⁹ excoquūtur i vino et aqua. vel fit enchatisma ad mēstrua puocāda. Succ⁹ iari pessario mittitur. vel cuz benedicta puluis tuberositatum cū aqua rosacea cōfectus: et ad solem siccatus valz ad faciem depurādam: et cutem subtiliādaz. Nam si facies et puluere illo illimatur: plus etiaz q̄ a cerusa depurat. Solus etiā ei⁹ puluis carnē supfluā corrodit. ¶ Plin⁹ libro.xxiiii. Impia herba vocat ur in cānaroꝛis marim aspectu tirsi modo vestita ꝛ capitata. Inō alii ramuli assurgunt sua gerētes capitula. Ob hoc impias appellauerūt eā. q̄ liberi sup parentē excellāt. Alii potius eam dicūt sic appellatā esse: qa nullū aial eū atrī gat: estimauere. hec inter lapides duos trita feruet. ꝓpuo aduersus anginas succo lacte et vio admixta. Odorumq̄z traditur: numq̄ qui gustauerint ab eo temptari morbo. Quib⁹ q̄z dari q̄z medicamētum id noluerit haurire: eo morbo interire. Sunt qui et in nidis auium et ea aliquid putāt inseri. siccis pullos auidi⁹ deuorātes nō strangulari.

¶ .xc.

¶ Be iuncо ¶ Isidorus vbi supra

Iuncus dicitur: eo q̄ iunctis radicib⁹ bereat. Scyrp⁹ aūt est a quo segetes texūtur sine nodo de quo enmius. Querunt in scyrpo soluti quid dicere nodum. Et in prouerbio. Qui inimicus est etiaz in scyrpo nodum querit. ¶ Plinius libro.xii. Juncus odorat⁹ nichil differt a ceteris sui generis aspectu. Bz calamus odorat⁹ prestātior est. Q̄ doze stati e lōginquo mutat: melioꝛq̄z tactu: melioꝛq̄z qui min⁹ fragilis et q̄ a sole se pocius q̄ raphani modo frangitur. Inest autem fistule araneū: quod vocāt florem. Prestātior est cui numerosius: Reliqua phato est vt niger sit. Bānatur alibi. melioꝛ que breuioꝛ crassioꝛq̄z et lent⁹ i frāgendo. Calamo pcium est in libras. xi. iunco in. xv. Tradūtq̄z iuncum odoratum et in cāpania inueniri. ¶ Plinius libro xxi. His que supius dicta sūt de gladiolo: magonia simulia pcipit et de iunco: quez maritsco appellant ad texendas tegetes. et ipsum iunio mēse eximi: vel ante mediuz iulii Alterum gen⁹ iuncoꝝ facit quod marinū: et a grecis oxyschoenō iuenio vocari. Tria sunt ei⁹ genera vnum acutum: sterile: quē marez et otiū greci vocant. reliquo femminii generis semē nigrū ferentes. quā melācramin appellant et hic est crassioꝛ et fruticosioꝛ. Tercius vocatur holoschenos. Ex his melancranis sine aliis generibus nascitur. Oxys et holoschenos eodem cespite. vtilissimus est ad vtilia. Oloschenos: quia mollis et carnosus est. fructum vuaꝝ coherentium mō fert. Nascitur autez is quē marem appellam⁹ ex semetipo cacumine in terram defixo. melacranis vero semine suo. Alioquin oim radices omnib⁹ annis intermoziūtur. Vsus est ad nassas marinas vtilū nex⁹. Et elegātū lucernaꝝ lumia precipua sūt medulle amplitudine. Juxta maritimas alpes tanta sunt vt icisio ventre impleant pene vnciaꝝ latitudinem. In egipto vero cridoꝝ lōgitudinem. nō aliaꝝ vtiliozem. Quidā etiā vnū gen⁹ triāguli ūci facūt quod ciperum vocāt. Est eni cyperus iunc⁹ angulosus: iuxta terrā candid⁹: cacumine niger: pīguisq̄z folia una protracteis exiliora. in cacumine minuta sicut iā dictum est sup. Junci radix in aq̄ decocta: tussi medetur. Semen ei⁹ tostum et in aq̄ potum aluuz sistit: capitisq̄z dolores facit. Et qui vocatur oloscenos eius q̄ prima sūt radices cōmāducātur aduersus araneoꝝ morsus. Inuenio et vnū gen⁹ iūci qđ tropicē vocāt. cui⁹ semē sōnū excitat Junc⁹ odoratus in cobele syrie nascitur. laudatissim⁹ ex nabathea regione. theucritis cognomīe. primus babilonius ex affrica pessimus ac sine odore. Est aūt rotundus. vinose mordacitatis ad linguā. sincerus in cōfricādo: rose odorem emittit. rubentib⁹ fragmētis. Biscurit inflatōes: et ob id stomacho vtilis: itidemq̄z sanguinez reuicientibus. Singultus sedat. ructus mouet. vrinā cit velīce medetur. ad mulieb̄res vs⁹ decoq̄tur.

¶ .xci.

¶ Be iusquiamo. ¶ Isidorus.

Iusquiamus est herba sic a grecis appellata sz a latinis herba calicularis dr co q̄ caliculi ei⁹ i figura cātaroꝝ nascantur vt ꝛ mali punici. q̄ꝝ ora serata sūt. bītes itrinsec⁹ semia papaueri silia. hec herba et insana vocatur. eo q̄ vs⁹ eius periculosus ē. Beniq̄z si bibatur vel edatur insaniam facit vel somni ymaginem turbidam. ¶ Plinius libro.xxv. Herculi asseruerunt herbam que appollinaris apud arabas altricum siue altercangenum dicitur. apud grecos aūt bolciami os appellatur. Plura sunt eius genera. vnū nigro semine: folius pene purpureis: spinosum. Talis in galathia nascitur. vulgare aūt candidius est ac fruticosius altiusq̄ papauere. Tercii semen est simile trioms semini. et omnia insaniam gignūt ac vertigines capitis. Ben⁹ quartum molle: lanuginosum est. pinguius ceteris: cādidi seminis: nascens in maritimis: hoc recepere medici. tēq̄z seminis ruffi nō nunq̄ ante candidum ruffescit et si nō ematuruit improbatur bolciami semen cū mecomo ꝛ vino bibitur ad epyfloras inhibendas. ¶ Idē. in li. xxvi. Succus eius bolciami pdest excreātibus et nidoꝛ. accē si tussientibus. ¶ Auicenna. Jusquiam⁹ niger frigidus est et siccus in fine tercii. albus aūt in principio ipsius. Ex eo deterius est et fraudulentius nigrū. deinde rubeum. Melius aūt albū stupefactiū est: et abscindit fluxum sanguinis. et stupefactione sua sedat dolores pessionis. Resoluit testiculoꝝ duriciem et confert crisipile. Epithimatum sedat dolores podagre. Cum vino folia

eius bibita sanant corrosionem ossium. Succus eius acceptus sedat dolores auris.et cum aceto et oleo rosaceo dolorem dentium ꝛc ¶ Platearius. Iusquiamus. Herba est frigida in tercio gradu.sicca in secūdo. Huius seminis diuersitas triplex est.album rubeum et nigrum. Nigrum mortale est.album ꝛ rubeū satis ꝓpterunt medicine vsui. Maiores efficacie sunt semia q̄ herbe.virtutem habet cōstringendi et mortificādi:virtutes quoq; sommniferam. Ad somnū ergo ꝓuocandus in acuta febre fit fomentum et aqua decoctōis eius seminis circa pedes frontem:tympa. Contra calida apostemata in principio fit emplastrū ex ipa herba trita et ꝑ suppolita vel de semine eius ꝛ oleo rosaceo. Cōtra dysenteriam fit emplastrū de semīe eius cū albumine ouī et modico aceto.supra pectinē et renes. Contra dolorem dentiū herba ipa trita aliquātulum inter dentes teneatur.p decē annos seruatur ¶ Byascorides. Iusquiamus est frutex minor.hastam hīs crassiorem.et folia lata et oblonga. et diuisa nigra et aspera. Juxta cuius hastas sunt capita semine plena. Sed huius tria sunt genera.vñ flores habet purpureos folia milate similia. Semen nigr̄ folliculos duros et spinosos. Alter flores melinos.semē obruffum.folliculos molles.ambo hec maniam faciunt ac carotica ac minus vsuales sūt. Tercū vero cui? frequētatur vsus.habz folia punguia et mollia.succo plena flores albos. Semen albū. Nascitur in locis maritimis et in ripis. Semen album est vtile.nigrū inutile. Semē et folia exiccātur:et basta tusa succ? exprimtur. Qui confectionib? colliriꝝ mixtus.reuma inscidum compescit dolores auriū mitigat.et polente mixt? podagricos tumores adhibitus spargit. Semen eius omnia predicta nouit facere.et maxie tussientib? subuenit. Catarrū solvit.oculoꝝ reuma compescit.vino mixtuz et catbaplasmatum.tumorem testiū soluit atq; māmaꝝ. Radix ei? in aceto cocta.dolorem dentium mitigat. ¶ xciii.

¶ De lacteride et lacticinio ¶ Ex herbario.

Lacterides nascitur in locis cultis et fabulosis. valet cōtra ventris duriciem:granuz eius purgatum et potui in aqua datum calida ¶ Byascorides. Lacteridem putāt hastam in cubiti longitudie: sed manem in qua capitellum rotūdum est:ꝛ folia oblōga sicut amigdale:sed oblongiora et leuiora. Semē autem obrotundum sicut capare:defotis nigrum:intus album et dulce. Omnis frutex eius lacrima et succo plen? est:sicut titimali?. virtus est illi catartica: grana et? commesta:ꝛ sup aqua calida accepta:flegma et coleram deponunt.folia cū casia:vel cum viscella accepta ventrem soluūt ¶ Auicenna. Lacticinū est omnis planta q̄ habet lac acutum:solutiuū:incisiuū:adustiuum. Ex his famosa sunt septē quoꝝ vnū est pentafilū.ad vltimum est lacticinium quod dicitur masculus:et eius nomē Iarabitulus post ipm omnes femine sunt.et coꝝ fortis? est. qō assimulatur mirto ꝛ noiatur burastius. Deinde est arboreum generatum inter lapides. Deinde illud qō citrolo assimulatur. Et dixerunt vice alia q̄ lacticinioꝝ fortius est masculus ꝑdictus.ꝛ radix eius longior est cubito ad rubedinem declinās.plena lacte:ciusq; rami sunt siles oliue:sed longiores sunt ac strictōres. Planta vero fetie que noiatur tucalis:est sicut planta herba muris:ꝛ maioz ac fortioz. Capita folioꝝ ei? spinosa sunt et egrediūtur ex eius radice stipites palme longitudiem habētes et fructificat vno anno ꝛ nō alio.fructus ille mordificatiuus est lingue similis nuci:et eius origo est sicut origo masculi. Omnia vero mortifera sunt. fortius aūt eoruz est lac.deinde semen:postea radix:deinde folia.lac eius calidum est et siccum in quarto. reliqua vero ipius i secundo vsq; ad tercium. Est aūt vlceratiuuz et interfectiuum. Lunq; pontur in lacunā:pisces omnes eleuātur sup aquā. Eradicat aute mota ac verrucas et impetigi nem et emorroidas.flegmaq; soluit et aquositatem.ꝛ cōueniens vlceribus putridis et corrosis.lac ei? eradicat vngulam:abscidit pilos:dentem corrosuz frangit ꝛ deicit. ¶ xciii.

¶ De lappa et lappacio ¶ Isidorus

Lappa dicitur eo q̄ habeat caulem ingētem ꝑ terrā dispositaz.hec a grecis philātropos vocatur:eo q̄ vestib? hoim inhereat ob aspitatē sui ¶ Plinius libro.xxi. Notabile est i lappa q̄ adherescit. q̄ in ipa flos nascitur nō cuidens:sed intus occult? et intra se semina que velut animalia in se pariūt. ¶ Idem i libro.xxiiii. Lappa que appellatur cānaria cum plātagine ac millefolio trita ex vino carcinomata sanat.diebus ternis soluta. ¶ Actor. De hac quoq; dictū est sup̄ sub hoc noīe philātropos ¶ Plinius libro.xx. Lappacium effectus alree nō dissimiles habet: Est autē et siluestre quod alii oxalidem appellāt.primum satuo.folius aquosis:colore bete cādide:radice munima:nostri vero rumicem dicunt. Et alii lappaciū cantherinū ad strumas cū axungia efficacissimum. Est ꝛ alter gen? quod oxilapaton vocant:satuo idem simili?:habēs acutiora folia et rubriora.nō nisi in palustribus nascēs. Sunt q̄ tradunt et ydrolapaton in aqua natū. Est et aliud hyppalapatō satuo maius.candidiusq; ac spissius. Siluestria scorpionum ictibus medētur:et ferire ꝓhibent hūites. Radix aceto decocta si coletur.succus dentib? auxiliatur. Si vero bibatur morbo regio medicatur. Semē incrtrica bilia stomachi vicia sanat hippolapati radices priuatiz vngues detrahunt scabrosos. Semen in vino potatum liberat dysentericos. Oxilappati semen in aq̄ lotum celesti:ꝑdest reicientibus sanguinē. Datiuum in epyforis oculoꝝ illinūt frontib?:radice curāt cherias et lepras. In vino autez decocta strumas calculos et parotidas pota vino etiā lyenes. Celiacos eque ꝛ dysentericos uat.et tenasmos. Bentiq; vis lappati ꝛ ruci? facit:ꝛ vrinam cit.ꝛ oculoꝝ caliginem discutit. Radix cōmanducata dentes firmat:et eadem cū vino decocta soluit aluum.folia quoq; soluūt: adiecto sale. Et vt non omittamus bulapaton radicis tñ alitudie differens est.et erga dysentericos efficacis effectus ex vino potum est.

¶ Byascorides. Lappacium calide ꝛ austere virtutis est.et ideo in cibum sumptū venerem repmit:stomachū cōfirmat:vrinam ꝓfundit:ventrē mollit:cuz oleo roseo catbaplasmati adhibitum:duricias spargit. Radix ei? catbaplasmata. lepr̄osis ac zermis medicatur. Eius elixatura fomento adhibita;et in balneis fricata:purgiez corpis tollit.dolorem aurū mitigat. In vino elixa dolorem dentium gargarismo compescit.et catbaplasmata scrophas spargit. Radix etiā eius ligata et in collo suspensa.scrophas nasci nō admittit.fluxū sanguinis mulier abstinet. Cum vino elixa et bibita.yctericos sanat: calculos vesice frangit. Item radices ex aceto cocte ꝛ ī posite strumas et parotidas sanāt porata auruginez expurgat.lappaciꝝ quatuor sunt genera:sed omnū virtus est vna ¶ Platearius. Lappaciū est calidum et siccum in tercio gradu. Et est triplex scz acutū hūs acuta folia quod efficacius est.ꝛ rotundum:qō rotunda.ꝛ domesticum:quod aliquātulum lata;et magis elui cōpetit. Habet autē lappacium virtutē dissoluendi: relaxādi:apiendi:extenuandi. Succ? lappacii acuti cum alus ꝗbusdā confectus:valet cōtra scabiem:pruriginem ꝛ impetiginem.ꝛ contra splenis duriciē ad apostema maturādum lappacium rotundum tritum ꝛ in oleo decoctum vel cū axungia supponitur. Ad rumpēdum vero ꝑdicto modo lappacium acutum. Contra lumbricos valet succus ei? datus cum melle. Lappacium etiā crudum vel coctum comestum cōfert scabiosis. ¶ xciii.

¶ De lasere et laureola et lepido ¶ Isi. Laser herba in monte oscobagi nascitur vbi et

ganges fluuius oritur. Cuius succus primum est dict? lasir. quia manat in modum lactis. deinde vero vsu deriuato laser nolatus est. ¶ Platearius. Laurcola frutex ē: cuius semen vel fruct? vsui medicine cōperit. et cocog nidium appellatur. Itaq3 cum eius receptio inuenitur: fructus debet poni. p duos annos in efficacia mitra seruatur. virtutem habet purgādi principaliter flegma et coleram vnde et sanis: laptis: et egris nō multū febrici tantibus nari pōt: puluis cocogmidii subtilis diu cum oleo bullitur: et sic ex eo pecten ppter stringiriam z disiriam inūgitur. Renes quoq3 ppter renalimō ex frigido et glutinoso humore intestinis adherente. ppter suā ditatem imittitur auribus: si fiat ex humorib? ibidē existentibus. Famolas quoq3 supfluitates ysumit. ¶ Dyascorides. Lenticula sup aquam inuenitur natans rotunda sicut lens. colorem viridem hīs. virtus est ei frigida. vnde tumores omnes spargit. ignē sacrū extinguit. podagricis necessarie miscetur. sola et cū polenta medicaminibus appositur: infantib? et enterocelicis auxiliatur. ¶ Lepidū quē multi gingiū appellant. herba est nota omnibus in sale et lacte ponitur. huius folia hīt virtutem inscidā et vulneraticam. apti radice addita z horis quatuor impolita. faciunt vulnera. Hebyaticis medentur: splenetictis opitulātur. lepras mundant. Radix cuius collo suspensa dolorem dentibus tollit.

¶ Capitulum xcv.

De libanotide et lingua auis ¶ Dyascorides

Libanotidis genera sunt tria. vnus pfert semen quō cacocros dicitur. habens folia maratro similia. sed latiora. virgam in medio lōgam amplū cubito in qua est capitellum. pferens semē albus simile spōdilio. Quod semen obtōduus est et angulosū odorē habens ōsti resine inscidum. Quod si masticatum fuerit os cōburit: alba est illi radix odorem hīs thuris. Alterum est genus supdicto simile. cuius semen est latū et nigrum. sicut spōdilion. sed nō ita cādidum. Radix eius ē deforis nigra: deintus alba. porro libanotis que dicitur acarpos. i. sine semie. supdictis omnib? similis est. sz nec florem habet. nascitur in locis aspris atq3 saxosis. omniū folia cathaplasmati adhibita: emorroides phibēt. Anitumorem pellūt. cōdilomata soluunt. Serophulaq3 spargunt. et apostemata similiter curāt. Radix eorus sicca melle addito vel vino vulnera curat sordida. cortionib? medetur. venenatis occurrit morsib?. menstruis iperat vrinā puocat. pustulas corpis emendat. Succ? radicis eaz capillos manare nō sinit. Semen etiā omnia pdicta facit. Epylenticis quoq3 pstat effectuz causas thoracis sanat. bibitum ydropicis est salutare cuz oleo punctum yctericis cum vino et pipere datum singulare pfidium est. pdest etiā cōquassationibus et podagris cathaplasmatibus impositū. In thracia nascitur libanotides amaro gustu: habens folia pdictis simlia sed aspiora z albiora. Cuius accepta radix purgat caput et ventrē depont. Est iterū libanotidis genus qō romani rosmarinum vocāt. de quo sz dicetur inferius. ¶ Platearius. Lingua auis habet folia pua et acuta. lingue auis conformia: et est in primo gradu calida et humida. decocta in aqua ordei. pdest etbicis et cōsumptis. et aqua decoctionis eius cōtra siccitatē pectoris. ¶ Auicenna. Lingua auis est calida in tercio humida in primo gradu. In foliis eius est cōstrictio et mūdificatio et consolidatio. Itaq3 polidant et vlcera humida carne replent. Cortices eius cum aceto cōferunt. positi sup yritiones lacertorum. Confert etiā tremori cordis et in coitu addit.

¶ Constantin? vbi sup. Lingua auis in pmo gradu calida et humida coitū. ppte cōfortat. spermaq3 augmentat.

¶ Capitulum xcvi.

De maiorana et malabatro ¶ Platearius

Maiorana est herba que alio noie sanfuc? dicitur. calida et ficca in secūdo gradu. flores et folia eius competunt vsui medicine. Igitur in estate colecta cum floribus in vmbroso loco desiccatur. ac p annū seruatur. Ex aromaticitate virtutem habet cōfortandi. et ex qualitatibus suis dissoluendi. cōsumendi. et mūdificandi. puluis eius in cibo datus et vinū decoctōis ei? stomachum infrigidatū calefacit: et digestionē pfortat. appositus quoq3 naribus cōfortat cerebruz. fomentatio ex aqua decoctionis eius facta matricem mundificat: z supfluas cōsumit. flores et folia in testa calefacta. et i sacello dolori stomachi ex ventositate suppositi eū soluūt quia cuentationez faciūt. Eadem quoq3 capiti supposita valent contra reuma ex frigida causa. ¶ Auicenna. Maiorana est calida et ficca in tercio gradu. et est subtilis resolutiua apertiua cum fortitudie. Virtus olei ei? est calefactiua. subtiliatiua et acuta. Ex ea bonū est epythima sup apostemata flegmatica. In cerotis quoq3 ponitur et sup torsionem neruoz linitur. Confert doloti dorsi et inguinū. Et est medicamē paliticis. Eius oleū aperit opilationes cerebri. cōfert emigranee et humiditati. soda quoq3 melācolice ac ventositatibus grossis. z doloti auris. embrocata et distillata ei? decoctio pfert ydropisi et vrine difficultati. etiam pūgitiuo ventris dolori. Quod ex ea siccū est linitur cū melle sup migredinē sāguinis et viriditatem eius ppriez3 sub oculo. Oleū eius cōfert matricis coartationi ad pfocationez ipi? deducēti. Ex ea quoq3 cū aceto fit emplastrū cōtra puncturas scorpionum. ¶ Dyascorides. Malabatro putauerunt quidā medici nardi folium esse. sed fallūtur. quia licet ei simile sit in odore tñ alterius est nature. Inuenitur autez supnatans in quibusdā paludibus indie. foliorz specie. carens radice. et illud est optimū: quod est recentissimū tenue: et integrū: gustu nō salso. sz potius pontico. bacherbam cum indi colligunt inserunt lino et siccāt estate. Est aūt folium odoris integri cū suauitate. stipticū z diureticum cū diuturno odore. virtutem spicenardi habet que similiter diuretica est. Eligum i vino tumorib? oculoz adhibetur fomento. Idem folius diutius tenet odorem masticatum. et tineolas nō pmittit cum vestimētis impositum. ¶ Platearius. Malabatruz quod dicitur folium paditi. vel folium albū. calidum est ac siccū. z mitum aromaticum. quod non hīt medici nostri. sed ei? loco folia gariofilorz ponūt: vel spicam nardi

¶ Capitulum xcvii

De mandragora. ¶ Ysidorus.

Mandragora similis est puo peponi. dicta q habet mala suaue olentia: magnitudie mali maciani. vñ et latum eam malum terre vocant. eo q radicem habet formā hois simulātem. Antropos enim hō dicitur. huius cortex in vino missa datur ad bibēdū his quoz corpus secandum est. ppter curam. vt soporati dolorem nō sentiāt: Species eius due sunt: femia foliis lactuce similibus. mala generās in prunoz similitudine. Masculus vero foliis similib? bete. ¶ Plinius libro. xxv. Mādragoram alii vocant circelon. cui? genera sunt duo. Candidus qui et mas. niger que femia existimatur. foliis angustioribus q? lactuce. hirsutis caulibus binis ternis ve radicibus rufulis: intus carnosis teneris q3 pene cubitalibus. ferunt mala magnitudine nucum auellanaz. et in his semen album ceu pinoz. hoc alii arsen. alii morion. Alii vocant hypoplomon. huius alba sunt folia. Alterius aūt vel lappaci sariue latiora. Lauent effossuri cōtrarium ventum: et fodiunt spectantes ad occasum. Et tribus circulis ante gladio circumscribūt. Succus fit et e malis et e caule deciso cacumie et radice punctio aperta. vel decocta est vtilis. vel furculo. Concisa quoq3 in orbiculos seruatur in vino. Succ? nō vbiq3 inuenitur. Sed vbi potest circa vindemias ēri tur. Odor grauis est ei. sz grauior radicis et mali. Mala maturata et in vmbra siccantur: et succus ex his sole

denſatur. itemq; radices tuſe. vel in vino nigro ad tercias decocte. Folia ſeruãtur i murtis efficacius. Et quã p̃ mala i aliquibus terris mãdentur nimio tũ odore obnutescũt ignari. potu etiã largiore mortũ. ¶ Ambroſius. in exameron. Per mãdragoram ſomnus frequenter accerſitur: vbi egri vigiliarum incõmodo afflictãtur. Auguſtinus ſup geñ. xxx. de hoc genere ſecz mãdragore quoſdam opinatos ſcio: q̃ acceptum in eſcaz ſterilibus feminis fecunditatẽ parer. Ideoqz inſtitiſſe rachel apõ lyam: vt illud acciper. quod ego nõ arbitror. quãtum vero renunciat viſus et oloſactus ꝛ guſtus rem cõperi pulcram: ſuaue olẽtem ſapore aũt inſipido. Cur ergo mlier tantope cupierit eã: neſcio niſi forte ꝓpter pomi raritatem et odoris iocũditatem. ¶ Byaſcorides. Mandragora femia folia habet nigra lactuce ſimilia: ſed mmora: odoris grauiſſimi: ſup terram expanſa. In quor medio naſcũtur mala vue viridi ſimilia. In quib⁹ eſt ſemẽ apio ſimile. Radices aũt duas ac tres ſibi inuicem coherentes deforis nigras intus albas cum corio groſſo: haſta careñs. Maſculus vero habet folia alba: ꝛ maiora: lata: et leuia ſicut bete. Mala eius duplicia naſcuntur colore croceo odore ſuaui. cum grauitate. que paſtores comedunt. ꝛ ſtatim ſomnũ capiunt. Radix aũt ꝑdicte ſimilis: ſed alba. huic etiã haſta nõ eſt. ¶ Auicẽna. Mandragora frigida vſq; ad tertiũ et humida. Omniſ aũt mandragore radix magna eſt. boĩs forme ſimilis. et hoc eius nomini ꝓperit. Mãdragora eñ nomẽ eſt imaginis naturalis ſecz ſicut planta exiſtens in forma boĩs. Jabzol autem. i. radix mãdragore ſilueſtris frigida eſt i tercio: et ſicca in primo. Radix quidẽ eſt fortis: deſiccatiua: et in mãdragora ipa eſt humiditas. Dicitur autẽ q̃ dens elephantis cũ eius radice decoquitur. ꝛ lenit ipſum: fitq; facilis eius obedientia.

XXVIII. De virtute ipſius in medicina.

Mandragora frigida eſt ꝛ ſicca. Radix ꝛ cortex ꝑcipue competũt vſui medicine. Secũdario poma. Tercio folia. Cortices radicis p tres ãnos in multa virtute ſeruãtur. Habet aũt virtutem infrigidandi et aliquãtulum mortificãdi. ꝛ ſomnũ. puocãdi. ad ſomnuz ergo. puocãdum in acutis febribus puluis cortices eius cõficitur cum lacte mulieris et albugine: ꝛ ſupinducitur fronti ꝛ tẽpibus. poma mãdragore trita i oleo cõmuni: aliquãtulum decoquitur: ꝛ olcã mãdragorantcum cuius inunctio valet contra dolorem capitis ex caliditate. contra calida apoſtemata contra calorem febrilem. contra fluxum ventris ex impetu colere. Sed et folia eius trita ſuper tẽpora ponuntur contra dolorem capitis ex ſcabie. ¶ Ex herbario. Mãdragoraqz fortiſſimi odoris eſt. ab boĩe ieiuno nõ colligitur. Maſculus autem hz albidiora folia et maiora folia: ſed vtriuſq; vis vna eſt. hec cum polenta trita. feruores oculorum: et dolores aurũ ſedat. Radix eius cũ aceto trita et illita. ignem ſacrũ curat. ¶ Byaſcorides. Folia eius viridia tumorib⁹ oculor imponũtur cum polenta. Vmiliter et vulner tumores ſoluũt: et apoſtematib⁹ omnibusq; duricius remedia ſunt. Scrofis medẽtur. attritis ombus itiner opitulãtur colorez bonũ vultribus reddit. Multi quoqz folia ipa ſiccãt omnibus ſupſcriptis neceſſaria. Radix eius cum aceto trita ignem ſacr extinguit cum melle roſacco: vel oleo: morſib⁹ venenatis occurrit. Cum aqua ſcrophis medetur: cuz polenta adhibita piradas ſoluit. ꝛ articulorum dolores ſanat. omneſqz dolores mitigat. Semen eius bibitũ ſtericos purgat. Succus eius plus accept⁹ vocez boĩs tollit. ſimiliter ꝛ folia eius ac mala dum excicãtur: auferũt vocez boĩs vt odoris ſui. ¶ Auicenna. Mãdragora ſomnũ. puocat. ꝛ qñ ponitur in vino: vehemẽter inebriat. Multuſqz vſ⁹ eius et odoramentũ. factum apopleriam. lac eius cuellit lentigines. et pãnum ſine mordicatione. Soluẽdo aũt educit coleram et flegma. Radix eius trita ꝛ cuz aceto impoſita ſup eriſipilam: ſanat eam. Eius etiã lacrima dolorem oculi ſedat. Semen eius matricẽ mundificat: vel vomitum puocat. ¶ Razi in almaſore. Mandragora frigida eſt. capitis grauedinem et litargiã ꝛ paliſim efficit. In vino bibita valde inebriat. Comeſta vero faſtidium ac vomitum inducit. et forſitan interficit. Medicinis aũt admixta dolorem aufert. ¶ Plinius vbi ſup. Mãdragore vis eſt ſomnifica. p bibentiũ viribus. bibitur et cõtra ſerpẽtes: et ante ſectiones ac puncrões ne ſentiãtur. Ob hoc ſatis eſt aliquib⁹ ſomnũ odore queſiſſe. bibitur et pro elleboro obolis duobus i mulſo. Efficacius tñ eſt ellebor ad vomitiões et ad bilem nigram extrahendam.

.XXIX. De maraco et maratro ¶ Diaſcorides

Maracon qui et patemion dicitur: habz folia ſimilia coriandro. melinum cũ odore bumoſo: et guſtu amaro: virtus et talis exiſtit: q̃ bibita cũ oximelle ſicut epythimũ flegma coleramqz p ventrẽ deponit. Medetur aſmaticis et melãcolicis. Herba ſine flore bibita calculoſis ac aſmaticis ſanitatem reſtituit. maximeqz ipius elixatura fométo adhibita duricias et tumores ſtericos ſoluit. Cathaplaſms adhibita cũ flore ſuo ignem extinguit: et ſicũ eſt in gradu ſecũdo. herba vero ipa recens calida eſt in ꝑmi gradus medio. Cõfortat ſtomachum. opilatiõnem aperit: et epatis: et veſice: et renum. Succus eius coct⁹: ac deſpumatus: aut cũ oximelle vel oxizucbara potatus: diuturnas febres habentibus periodi fit optim⁹. vrinã quoqz puocat. viſuz clarificat. Idem ſuccus pur⁹ ſi eo lauentur oculi: aquã in eis oditam diſpgit: multis etiam collitiis congruit. Sperma eius opilationem epatis aperit. ventoſitatem inflatuã remouet. lapidẽ frangit. Meſtrua. puocat. ab homiationem ex humidis humorib⁹ amputat. Cũ melle tẽpatum: et ſuꝑ morſum canis rabidi poſitũ iuuat.

.C. De marzubio et marzubiaſtro ¶ Iſidorus

Marzubiũ in cãpis naſcitur. ꝓpter amaritudiné ſic vocatum. ¶ Plin⁹ libro. xx. Marzubiuz plriqz inter primas herbas cõmendauerũt quaz greci ꝓaſion vocant. Alii linoſtrophon nonnulli phile peda aut philochares notius q̃ vt indicandum ſit. Huius folia ſemenqz cõtrita. ꝑſunt ꝓtra ſerpentes pectoz et latez dolores: ꝛ cõtra tuſſim veterem. ꝛ his qui ſanguinem reiciunt eximie vtile eſt. ſcopis eius cum panco aq̃ decoctis: vt aſpiras ſucci mitigetur. Impoitur ſtrumis cum adipe. Aluũ ſoluit cum ſale et aceto. Succus eius articulis ac naribus ac minuendeqz buli cum melle pdeſt. Item cõtra venena inter paucas potens eſt. Ipa herba ſtomachum et excreatiões pectoris purgat. Lũtride et melle vrinam cit. Lauẽdum ramẽ eſt exulcerate velice: ac renum vitiis. Dicitur et ſuccus claritatẽ oculoz adiuuare. Laſtor duo marzubii genera eſſe tradit. Nigrum: et quod magis. pbat candiduz. In ouũ inane ſuccum adiicit bis ipſmqz ouum infundit melle eãs portionib⁹ tepefactũ. vomicas rumpe: purgare pſanare: ꝓmittẽs. Illitis etiã vulneribꝰ a cane factis tuſa cũ axungia veteri. ¶ Platearius. Marzubium calidum ẽ ꝛ ſic cum in tercio gdu. Herba hec alio noie ꝓaſion dicitur. Folia ꝑcipue cõperunt medicie. folia radicis ſecũdario virtutẽ habent diſſoluẽdi et cõſumendi ex qualitatibus ſuis. Ex amaritudie virtutem diureticã. Contra vitiuz pectoris ex frigido et viſcoſo humore datur dyaꝓaſiuz quod ab eo denoiatur. Contra tuſſim valet vinuz decoctionis eius ꝛ ficuum ſiccaꝝ. Eadẽ decoctio valet contra ſtrigiriã: et diſſuriam: et colicam paſſionẽ ꝛ contra emorroides inflatas et nõ fluentes: cum melle ꝓfectus. Contra vermes auriuz: ſuccus ei⁹ in auribus mittitur. valet etiã herba cõtra ſplenis duricies. ¶ Conſtantin⁹

vbi supra. Marzubium quod grece dicitur prasion est calidum in gradu secundo siccum in tercio. Opilatões epatis ac splenis aperit. menstrua puocat. humores putridos existentes in pectore ac pulmone purgat. puluerizatum ac melle mixtũ: vulnera putrida mũdificat. eỹ qs apozima visum clarificat. aufert dolorez aurib? istillatum. san atqz pustulas caz. aufert etiã dolorem dentium ex eodem lotoz. Eius apozima potum cõtra ydropisim valet. et oculis vngi ex eo pdest. remib? tamen ac vesice nociuus est. ¶ Diascorides. Marzubium greci ppter amaritudiem vocãt prasion. Alii vero cupatorium. frutex est multoz tyrsoz cum virgis albis: r hyrtis et quadrãgulis. folijs ceu rotundis: et hyrtis: et acerumis cum semine ac floze nodoso. hoc est: quadrato ac veluti rotũdo. Nascitur p campos. Eius folia cũ semine exiccatur ac serpente vexatus aprãtur. Succus eoz remedium est priticis: ac tussiculosis et banclosis. Jdẽ cũ attico melle illitus: neruosis locis ỹgrum sordida vulnera purgat. prerigtis ac putredinib? et visus obtusioni cõpert. arcuato morbo laborãtibus succurrit naribus infusus. habet aũt marzubium vuas efficaciter relaxantes. Aliud quoqz genus marzubii tradunt quod latini ulceratiam dicunt. ¶ Marzubiastz est subsimile marzubio: facile notũ. huius vires faciunt ad morsus serpentium et ad suspirtosos. Idem strumas soluit: et menstrua puocat.

¶ .cii.

¶ De medica et melliloto. ¶ Diascorides

Medica similis est trifolio: quod inter fenũ nascitur. habetqz folia angusta: vt virgulã trifolio similem. in qua semen est illi vt lẽticula. Semẽ hoc pane miscetur p odore et salibus. Elixũ et fomento adhibitum. calidum est. hanc herbam asini comedunt. ¶ Melliloti ỹdzoeticum est ac modice digestozij cũ mimo calore. Cum vino dulci vel cum semie limi coctuz aut cum vitellis ouoz assatis cõmixtum. tumẽtib? oculis et matrici ac testibus valet cataplasmatum. Mitigat et auricule dolorem instillatũ: vino dulci añ pfusuz. Stomachi dolorem ex ml'a humoz fece sanat. oñesqz tumores cum ouo assso ac polline tritici mixtum spargit et cum vino bibituz dolorẽ stomachi mitigat. Nascitur in campania fenu greco simile crocinum hñs colorem. Nascitur et in macedonia. sed vtilis est oñib? ¶ Plinius libro .xxi. Melilotos vbiqz nascitur. laudatissima tñ in attica. vbicumqz vero recens nec cãdicãs r croco ẽ similluma. q̃ẽ odoratioz in ytalia. Oculi medetur cũ lacte vel cum limi semine. Cum rosaceo lenit dolores capitis: et maxillaz. Jtemqz aurũ e paisso. Queqz vero ĩ manibus tumescũt vel erumpũt curat. Stomachiqz dolores cruda tritaqz vel in vino decocta sanat. Effectus eosdem habet ad vuluas etiam ad testes et ad sedes peciduam et queqz ibi sunt vicia: eo quoqz recenti ex aq̃ decocta vl' ex paisso adiecto rosaceo illinũtur carcinomata. ¶ Anticema. Melliloti est flos plante coloris pallecin quo est figura lunaris quãdã habens duriciã cũ sua raritate. Et ex eo quidem. aliud est albuz: aliud citrinum. Melius aute illud: quod duri? est. Cui? color ad albedinem declinat parũp. Eiusqz sapoz seritur amaroz. et odoz ei? est manifestioz. Juxta dyascoridem. Melius est crocei coloris: et acutioris odoris. Calidũ et siccum est in primo: et ad vltimũ est cõpositum r caliditas ipsius ẽ domiatioz frigiditate ipius. Juxta dyascoridẽ est equale. in frigiditate et caliditate. In ipo est sticticitas pauca cũ relolutõne et ppter illud digerit. et est liq̃factiñ supfluitatũ: vt dyascorides ait. Est aũt resolutiñ et cõfortatiuũ mẽbroz. Cõfert apostemaribꝰ calidis et duris: cõfert etiã vlcerib? humidis. Semiqz cõfert opostematibus aurũ et doloribꝰ ambaz: suppolito ẽplastro et eo cum capeno et reliquis que dicta sunt. Et distillatõne facta in eis ex succo ei? et ei? iuuamẽtũ ĩ doloribꝰ est velocius. Ex ipo quoqz fiunt embroce et sedãt soda et confert apostematibus oculi et auri ac testiculozum. ¶ Platearius. Melilotum est calidũ r siccuz in 2mo ẽ du. cuius semen similiter appellatur. et quia semicirculi formam habet. etiã corona regia dicitur. Semẽ cuz coriciꝰ ĩ medicinis ponitur: ac p tres ãnos seruatur. adeo nãqz puum est et adherens cortici: vt vix inde possit separari. virtutem habet ỹfortãdi ex aromaticitate. diuerticam ex subtilitate substãtie. vinũ decoctionis eỹ digestionem cõfortat. ventositatẽ excludit. opilationez renũ ac vesice aperit. Semen aũt in pdto cibisqz positũ boni odoris os et dentes optime olentes reddit. ¶ .ciii.

¶ De melissa et melissofilo ¶ Idem

Melissa que et herba citraria dicitur. calida r sicca est in secũdo gdu. Et viridis r sicca mlte est efficacie. hus quidem ad solez exiccata: postea ĩ vmbra suspensa: p annũ seruatur. virtutem hz ỹfortãdi dissoluendi cõsumendi r extergendi. Effectũ maiorane silem habet. et ỹ eadem caulas similis vi? est excepto q̃ eius decoctio magis mẽstrua puocat. matricẽ mũdificat et cõfortat. r cõceptum adiuuat. vinũ decoctõis eius valet cõtra sincopim ex frigida causa. melissa ĩ vino et oleo decocta et cathaplasmata maturat apostemata duriciẽqz splenis r epatis relaxat r soluit. ¶ Dyascorides. Melissofilos. vl' vt alii dicũt melliſilon eo q̃ libẽter illam apes mãducant. tyrsos habet quadrangulos: nigros et hyrtos: plurimos ex vna radice. foliaqz silia bugloſſe: maioza tñ et tenera. et non sic aspera. acida tñ trita in odore. Huius folia cum vino bibita: r etiam cathaplasmata: vim scorpionũ et spalogionis optime curãt morsusqz canmos ad sanitatem pducunt. Elixatura eius idem facere põt. Jtez elixatura eỹ fomento adhibita. menstruis lõgissimi impat tempis. Oze retẽta dolori dentiuz medicatur. dysentericis opitulatur. folia q̃qz ipa addito nitro oia supdicta facere possunt. Torsionibus recte adhibentur. et vt electuariuz orthopnoicis pfunt. Sale autez addito in cathaplasma ribꝰ adhibita scrofas purgãt: r arthreticis opitulãtur. Est etiã herba quã multi bibione vocãt: et mlti marzubium nigruz. virgas habet nigras q̃dras et aspas. ex vna radice virgellas pferens multas. folia sunt ei silia marzubio. sed obrotunda et nigra r aspa et rara. silia melliſofilo cũ odore graui. vñ et istud multi melliſofilon dicũt. flozes autẽ supnigras rotundas habet. folia eius addito sale cathaplasmata morsus canmos mitigãt. ĩ cinere calido missa et marcida facta cõdilomata soluũt. sordidaqz vulnera melle addito purgãt ¶ Macer. Herbã quã greci melisophilos dicere volunt. Boracum nostri dicũt vulgariter illã. Pde cũctis apibus gratissima dicitur herbis. Nec gaudere magis vllius floze videntur. Contrite foliis apum si vasa pungas: Nõ fugient meliusqz facit si lac sibi iungas. Sanguine cultores retinent examia tali Auxilium pstens apum fert ictibus illa. Jem? detrita tegitur si ptinus herba. hocqz mõ qs velspa nocet vel aranea. curat. Trita solet veteres compescere cum sale strumas. hocqz mõ viciis dicunt succurrere fedis. Bremia curãtur decocte cum sale succo. Tali discutitur inflatõ noxia potu. Eius si viridis decoctio sepe bibatur. Antiquos dysentericos iuuat r celiacos. Asmaticis eadez prodest orthopnoicis atqz. Ulcera õpurgat morbos leuat articuloz. Herba canis morsum supaddita cum sale curat. Eius fomento decoctio menstrua purgat. Oze retenta solet dentis sedare dolorem. lumia purgari caligine plini? inquit. Eius si succo fuerint cum melle puncta.

¶ .ciiii

¶ De mentastro et men ¶ Plini? libro .xx.

Mentastrum est menta siluestris differens specie foliorum: quasi figura ocimi coloze pulegii. ppter quod et quidam siluestre pulegium vocãt. bis

cõmanducatis ⁊ impositis elephantiã sanari traditum est.sicut magni pompeii etate:fortuito cuiusdã exprimẽto ꝓpter pudorem in facie illita cõpertum est. Eadem il linuntur atꝫ bibũtur in vino aduersus scolopendras ⁊ ictus serpentium.cum sale quoqꝫ ⁊ oleo et aceto aduersus ictus scorpionum.demaqꝫ aduersus omnia venena: hec folia seruãtur ad farine modũ arida. Mentastrum quoqꝫ substratum vel accẽsum scorpiones fugat.potũ femĩas purgat.sed ptus necat. Orthopnoicis tormĩnibus colericis efficacissimuꝫ. Item aqꝫ podagris impositum. Succus eius auribus vermiosis instillatur. ĩ morbo regio datur.⁊ strumis illinitur. Omnia veneris ĩhibet tineas pellit.et cõtra pruriginem valet. Brasco rides. Men quod amãticum dicitur. in macedonia et i hispania nascitur:tyrso ⁊ foliis anisi et aneto simlib⁹. ascẽdit de terra vsqꝫ ad cubitos duos radicib⁹ sparsis: ac teneris:ac curuis:et longis suauiqꝫ odore. gustu calido lingua mordente.vires habet radix ipa releuãtes vnde trita et elixa in aqua vtiliter datur in potione.ad renũ dolores ⁊ causas velice.vrinã ꝓuocat.stomachiqꝫ inflationes:ac tortiones interanеoꝝ mitigat.⁊ stericas .i.dolores matricis curat.arterias etiã ꝑ fomentuꝫ mitigat. Lozacis reumatismo cum melle ꝓdest.electuarii more datum. Strãguurias infantiuꝫ resoluit:vt catbaplasma sup pectinẽ impositũ. Ex hoc aũt si plus bibitũ fuerit:mouet dolorem capitis Platearius. Men est herba in secũdo gradu calida ⁊ sicca.but⁹ radix appellatur simli noie. Et ꝓcipue compert vsui medicie. vnd radix in medicinis debet poni:q̃ ꝑ duos annos põt suarĩ.virtutem habet diureticã ex subtilitate substantie.at trahẽdi et cõsumendi ex qualitatib⁹ suis.vinũ vel aqua decoctionis ei⁹ soluit opilatõem splenis ⁊ epatis ex frigida causa factã.et etiã stringiriaqꝫ et dissuriã. aq̃ vero cõperentius in estate datur ⁊ iuuem.vinũ autem in hyeme ⁊ semi.puluis eius cũ feniculi semie in cibo vel potu datus:exeludit intestinoꝝ stomachiqꝫ vẽtositatem:⁊ cõfert.Cõtra tenasmon et frigida causa:in vino decoqui tur herba ipa.

Be millefolio et morella

Cpli. li.xxiij.

Millefolũ quod et mirinofilõ dicitur.caulem habet tenerꝝ:silem feniculo,plurimis foliis.vnde ⁊ nomẽ accepit. Nascitur in palustrib⁹: magnifici vsus ad vulnera.bibitur cuꝫ aceto ad difficultates vrine:vel velice:vel suspiria.ꝑcipitatisqꝫ ex alto. Eadẽ ad dentium dolorẽ efficacissima est. Etruria nomie hoc appellat herbam:in brachis tenuẽ:a lateribus capillamẽti mõ foliosaꝫ eximi vsus ad vulnera eaqꝫ affirmat bovm neruos vomere abscisos solidari rursusqꝫ additaꝫ ungia iungi. Ex herbario. Millefolũ q̃ et ambrosia vel archillea dicitur:i locis cultis nascitur:habet flores aurosos et albos. Coma ei⁹ tusa et apposita nouis vulneribus dolorẽ tollit.et eadẽ glutinat.pstuuũ sanguinis stringit. Eadem aqua potata dysentericos curat. Idem valet ad dentium dolorẽ.ad vrine difficultatẽ ⁊ ad tumorem. Platearius. Morella et strignũ et solatrum idem est.Est aũt hec herba in secũdo gradu frigida et sicca et etiã aliquãtulum diuretica. Decõm folia ⁊ fructus est multe efficacie.exiccata modice,virtutẽ hꝫ infrigidãdi cõtra splenis et epatis opilationẽ.et matrice ystericã. Cõtra apostemata in stomacho vel intestinis vel epate datur succus ei⁹:cum aq̃ ordei.teste dyascoride. Penna eadem succo intincta epati frequẽter supponenda est cõtra eius calefactionem.itemqꝫ cõtra podagrã calidam.vel etiam herba ipa trita sepius est supponẽda. Cõtra calida quoqꝫ apostemata in ꝓcipio ad repcussionem materiei.herba ipa supponitur trita Macer Herba quã greci strignũ dicere latini. Morellaꝫ dicũt vis eius frigida valde. Dicitur auricule mire sedare dolorem illius suce⁹ si sensim fũdatur intus. Eglopas stringi dicunt catbaplasma mederi. Istud idem credũt capitis ꝑdesse dolori.vnde cũ strigno si sal paruiqꝫ teratur. Parotidas reprimet catbaplasmatis addita more. Sanguis prurit⁹ depellitur illita succo. Succus suppositus fluxum stringit mlierem. Cõtritis foliis eius cõiunge polentã. Dicitur expelli:si vero unxeris istis. Argenti spumã:ceruleã oleumqꝫ rosaꝫ. Fortius et melius fit ꝓdictum medicamen

CV.

De napello et narcisso

Avicenna

Napellus in summo caliditatis et siccitatis venenum est pniciosum.deler albaras limitũ. In potu quoqꝫ sumptur ⁊ lepre siliter cõfert. Maior eius portio est.3.vna:alioqui se bibentem destruit ⁊ interficit. Tyriaca vero eius est mus napelli. Et ipe quidez est mus qui eo nutritur. Coturnices etiã illo abãtur:et nõ moriũtur. Ex omnib⁹ aũt ꝓfectõibus dyamusaꝫ ei resistit. Napellus moysi est herba nascens cum napello et quecũqꝫ appropiquat ei nõ crescit arbor Est aũt maior tyriaca napello.⁊ omnia tuuamẽta q̃ sunt ĩ napello ad albaras et lepraꝫ sunt in ipo: Cõfert ergo albaras et lepre cõfert.⁊ est tyriaca omni veneno et vipere. Non est itaqꝫ napellus moysi napellus ille q̃ venenuꝫ pniciosum supius dicitur.sed est aĩal et simulatur illi:⁊ mozaf in radice napelli sicut mus. Isidorus. Narcissus fabulose nomen impositũ habet:a quodã puero:cuius mẽbra in hũc florẽ trãsierunt:qui et nomẽ narcissi in appellatione custodit:et decus pulcritudinis in candore retinet folioꝝ. Plinius libro.xxi. Narcissi duo genera ĩ vsu medici recipiũt.vnũ flore purpureo.et altez herbaceum.hũc stomacho dicunt inutilẽ.et ideo vomitorium aluosqꝫ soluentem neruis inimicũ.caput grauãtem.⁊ a narce narcissum nõ a fabuloso puero dictũ. Narcissi radix cũ exiguo melle ꝓdest ambustis.sic ⁊ vulneribus ⁊ luxatis. Pãis vero cũ melle farinaqꝫ auene. Sic ⁊ infra corpi extrahit in polenta tritus:oleoqꝫ contusus. medetur et lapide ptulis.pmittus farine vulnera purgat. migras virilgines emaculat. Ex eo flore fit oleuꝫ narcissinum ad emolliẽdas duricias.calefaciẽdo:q̃ allerit. Auribus vrilissimũ.sed capitis dolores facit. Brasco rides. Narcissum siue bulbũ venefici multi lutũ dixerũt. habet folia porro silia.sed minuta. hastas autem duaꝝ palmaꝝ inanes ac sine foliis.flos est ei alb⁹ in gyro:⁊ ĩ medio croceus ac purpureus. Radicem hꝫ rotũdam sicut bulbus.semẽ nigꝝ ⁊ oblõgum in mẽbranulis. Nascitur in locis montuosis.but⁹ flos suauem longe iactat odorem. In reliquis autem hꝫ porri silitudiem. viridis est. Radix eius bibita ⁊ comesta cocta. vomitũ ꝓuocat Trita cum melle cõbustõibus medetur. Neruos inclusos solidat. Luxatões cõponit. antiqs articulos doloribus pstolatur melli mixta maculas offes vultibus tollit. vulnera sordida purgat.apostemata dura rũpit. Imposita quoqꝫ corpi infixa euocat. Auicẽna. Narciss⁹ abstergit pãnum et morpheaꝫ. Radix ei⁹ extrahit et ꝑ fundo abstergit lauat et siccat. Extrahit spinas aculpites:et cõfert alopicie. Idem trita cum melle. ꝓfert adustiõi ignis.ac neruoꝝ vulnerib⁹.aperit opilatiõem cerebri. et ꝓfert sodã humide et melãcolice. facit aũt sodã capitib⁹ calidis. Oleum quoqꝫ de narcisso: valz ad mẽta sicut dicetur infra.

CVI.

De nardo

Isidorus.

Nardus est herba spicosa.vñ ⁊ a grecis nardostachos est appellata. Huius alia medica alia syriaca vocatur.non q̃ in syria nascatur sed q̃ alio latere inditam. Altero syriam spectet:mõs in quo inuenitur. Plinius li.xxii. De folio nardi plura dicere parcest.vt ꝓcipali in vngentis.frutex est grauis et crassa radice:sed breui ac nigra:fragilioꝝ q̃uis pinguissimum re dolente aut cupressino aspero sapore.folio puo: densoqꝫ Cacumia ĩ aristas se spargũt. Ideo gemma dote. nardi

spicas et folia celebrãt. adulteratur autez pseudonardo herba que vbiqz nascitur: crassiore atqz latiore folio: et colore languido in candidũ vergente. Itemqz sua radice permixta ponderis causa. et gũmi spumaqz argenti cyperi ve cortice. Sincerꝫ aũt lenitate deprehenditur: et cortice ruffo: odoriqz suauitate ⁊ gustu: maxime siccante os sapore iocũdo. ¶ Platearius. Spicanardi calida in pmo gradu et sicca in secũdo. Eligenda est illa q̃ suauiter redolet. q̃ in gustu est acuta: aliquãtulum subamara bñs aliquid pñticitatis in carne rufa. Cum ãt in medicinis ponitur abiciendũ est quoddã album quod interi9 ẽ. et quoddã nigꝝ quod est exteri9. Spicanardi que nigꝝ ẽ vel cortex: nõ debet poni in medicinis. hz aũt virtutem pfortatiuam ex aromaticitate et pñticitate. ⁊ diuretica ex qualitatib9 suis et amaritudĩe. p decem annos seruari pñt in loco sicco et nõ humecto. Cõtra syncopin et cordiacaz passionẽ lumphatur vinũ pactũ ex aqua rosacea decoctionis eius. vel ex tali aqua addito zuccaro: fit syrupus. Cõtra debilitatẽ cerebri applicatur naribꝫ. Cõtra frigidum reuma puluis eius in oleo decoctur. et cũ digito naribꝫ impoitur. Tale olcum mltm pfert etiã cõtra surditatem ex frigido stomacho: et cõtra putredinẽ aurũ post apostemata. Cõtra frigiditatẽ stomachi ⁊ indigestionem: opilatiõem splenis et epatis ex frigido humore vinũ decoctionis eius. Cõtra putrediem gingiuarum puluis eius suppoitur. valet ad matricem mũdificãdã et cõceptum aduuãdum. Oleũ fit ex spicanardi quod est optimũ cõtra galsum: ep̃ylensiam: arthreticam et podagram. sumptũ p os vel inunctum. fit aũt pciosissimũ vt dicit dyascorides hoc mõ: accipiũt. l. libras spice nardi: ⁊ ponunt ĩ olla cui9 os bene obturãt. aliam ollaz in terra infodiũt: ⁊ a fundo supioris olle descẽdit canalis ad inferiorem ollã. circa supiorem faciunt ignẽ qui exoluit: deinde effluit oleum p calamũ in inferiorẽ. Et ex. l. libris nõ fiunt nisi. v. vel. vi. uncie. Quidam vero puluerẽ spice nardi dimittũt ĩ oleo p. xx. dies. postea bulliunt ⁊ bene colant ac reseruant. ¶ Actor. ex glosis. Nardus est herba bulbis. caules. et rẽdolens. de qua fit vngẽtum pciosum. maxime qñ nõ soluz de radice sed de spicis et foliis cõficitur nec altis herbis adulteratur. Tunc ẽ pistacz. i. fidele dicitur. ¶ Constantinus vbi sup̃. Spica epar stomachũqz cõfortat. qz dolorẽ ab eis amputat. Eius apozima bibitũ: renes ac vesicã ab omni sordicie mundat. vrinã et menstrua puocat yctericiã ex oplatione fellis et epatis curat. humoribus a capite ad pectus et stomachuz descẽdentibus resistit. ventositatem intestinoꝝ amputat. mulieribusqz suppolita sanguinis fluxum cõstringit. sup impetigines fricata eas omnino mũdificat. cum aq̃ frigida potata abbolationez et cordis tremorem tollit. cum sapa vero bibita libidinem augmentat. cum vino ppinata contra morsus scorpionis atqz serpentis valet. Collirũ ex ea factum buiditatem salsi flegmatis desiccat. pilosqz palpebraꝝ cõfortat.

¶ xvii.

De diuersis speciebus nardi ¶ Isidorus.

Nardum indicũ est multiformẽ. sed melius syriacum leue: fuluũ: comosum: spica puum: odoratissimum: cypero silans. Quod si multũ in ore tardauerit linguam siccat. nardum celticuz a regione gallie nomen traxit. nascitur ẽm sepius in liguria alpib9: ⁊ in syria. frutice puo radicibus in manipulos collectis ligamentis. flos eius tm̃ pter bonũ odorem accipitur. cyrus eius et radicule vsib9 nostris vtiles pbantur. ¶ Plinius vbi sup̃. Nardum in nostro orbe. prime laudantur syriacum. mox gallicũ. tercio loco creticum. quod alii quidem agrion vocãt. Alii aliphuz folio olusatri: caule cubitali geniculato ĩ purpura albicãte: radice obliqua: vilis. losaqz timẽte auium pedes. Baccaris vocatuz nardũ rusticum. Que oĩa herbe sunt. pter indicum. Ex his gallicum cuz radice vellitur. vinoqz abluitur. in vmbra siccatur. fasciculis alligatur in carta. nõ mltm ab indico differẽs. In his pbatio vna ne sint fragilia et arida potius q̃ sicca folia. Cuz gallico nardo semp nascitur herba q̃ birculus vocatur a grauitate odoris ⁊ silitudine q̃ adulteratur. alias. q̃ marie alteratur. Bistat aũt q̃ sine cauliculo est ⁊ qõ minorib9 foliis: quodqz radicis neqz amare: neqz odorate. ¶ Idem in libro. xxi. Nardus gallicus aduersus serpentes succurrit in vino. inflationib9 quoqz coli vel ex aqua vel ex vino. itemqz iocineris. acrenum suffusis: et ydropicis. p se vl̃ cum absinthio purgationem mulierꝫ sistit. radix eius trita vel decocta potui datur ad strãgulationes: vel pectoris: lateꝝ ve dolores. menses quoqz cit. si cum vino bibatur. ¶ Blasiorides. Nardus est herba spicosa huius genera duo sunt scz indicum et syriacũ. Montis ẽm in quo nascitur vna ps in indiam porrigitur. Altera in syriã spectat. In illa q̃ syriam respicit inuenitur nardus lenis ac rufa mltis capillis illigata. suauem bñs odorem: vt cyperꝫ: ⁊ spicã breuem: Que in ore missa suauitatem hz cũ amaritudie si vero in ore diutius teneatur: linguã siccat. Ex pte autem indie: nardus inuenitur sine virtute: generãs spicaz oblõgam ac multum spissam: ac ex vna radice mltos ramos generãs ĩ circuitu: nõ vtiles in odore. In cacumine vero eiusdez mõtis quo aq̃ nõ infestatur: vtilior odore nascitur: foliis cypero silibus. Alia quoqz inuenitur apud syrios. spicam hñs oblongam: subalbidam: et fruticem maiorem: cũ odore nõ valde suaui. Omniũ autez pdictaꝝ virtus victualis est. Calefaciũt mediocriter ⁊ desiccãt abundãter. Cõposite sunt de stiptica abundãti substantia et caloris acredine: nõ multa sub amaritudine quadã modica. vnde bibite ventrẽ stringunt. fluxum matricis abstinent. Nauseã patiẽtibus cum aqua frigida potate subueniũt. Inflationes etiã stomachi in potũ date resoluũt. epaticis ycthericis nefreticisqz subueniũt In aqua elixate matricis duricias p fomẽtum dissoluũt. et eadem aqua pzurigines oculoꝝ aufert. Idem nard9 quia stiptica est: desiccat reuma ventris: et capitis. ⁊ tonacis: nõ solum potata sed exteri9 posita. Optima vero est odoratissima: colore subrufa: gustu subamara: tactu grauis. sed magis densa. Nominatur autẽ spica: eo q̃ spice frumenti similis est. adulteratur aũt a plerisqz colligatõne ragon. que est herba p omnia similis. sz odore differt: et est albidior nardo. Inde ob grauatiõem põderis quidam adulterat nardũ studio cum aqua vel vio rubeo admixto: nardi materiaz inflantes. ¶ Auicenna. Spice species vna est aromatica: et est auũ spica. Altera vero neriden et spica romana. ⁊ alitibicia debilior est inda. syre in virtute pxima. Arbor eius pua est. q̃ cũ luto suo euellitur et quandoqz planta sibi simili adulteratur. Sed inter eos discernitur. quia plãta illa horribilis odoris inuenitur. Est preterea quedam mõtana cuius sunt vt croci ozrulani folia. et similiter eius stipites: sed citrini sunt et plani: nõ in modum rhetis inuoluti. Bina vel plures habz radices: sz crus nõ habz nec fructũ nec florem. Melior est illa cuius pili sunt plures: ad rubedinem declinãs. boni odoris vt cyperi. sua spica ligna mozdicans. Et hec est syra que mltos effectus hz in medicia. Calida est in pmo: sicca in secundo. Est aperitiua: resolutiua. Et in inda quidem est stipticitas plurima: et caliditas et miorẽ. sed est leuis. Et in pmis cũ gustatur est raucida. Deinde pcedunt ex ea caliditas ⁊ acuitas. Et ex spica aromatica fit puluis phibẽs sudorem plurimum. Et lutum quidem spice est abluens corpus: et est bonum ad bonũ odorem faciendũ. Resoluit apostemata et bothoz. Prohibet reumatismos et pfortat cerebruz. facit nasci pilos palpebris qñ ponitur ĩ alcofol. Cõfert tota tremori cordis. et mõificat pectus et pulmonem. ⁊ phibet effusionem materiaꝝ ad ea ⁊ fluxꝫ

Apperit opilationes epatis et stomachi et confortat ea Et cōferunt omnes yctericie:ꝛ ꝓhibent effusiones materiaꝝ ad stomachum:et sedāt mordicatōnem eius. Et qñ bibitur quecūqꝫ species eius cum vino:ꝓfert splen.

.cviii.

De nemifare Platearius

Emifar est herba in secundo ḡdu frigida ꝛ humida.hñs folia lata. Inuenit repitur aquosis ꝛ in calidis regionib⁹.et in frigidis. Duplex est eius materies .vna que purpureū florem ꝓducit:et melior est. Alia vero q̄ croceum:et nō adeo bona est. Flos eius medicine cōperit.et melior est ille qui in calidis regionibus reperitur:q̄ qui frigidis. In septembri collect⁹ in efficacia multa seruatur. Ex floribus ꝑcipue fiunt syrupi cōtra febres acutas.et calefactōes epatis.calidasqꝫ dissēperantias.itaqꝫ flores in aqua decoquūtur:ꝛ ex tali aqua zuccaro addito fit syrup⁹:cōtra dolores capitis ex caloze.sarracemi florem p noctem in aqua ponūt: et mane talem aquā bibunt:floresqꝫ naribus suis applicant Auicēna. Nemifar noiaunt Galien⁹ caulem aq̄ fortius est illud qō habet radicē album:q̄ qō nigrū.flos eius frigidus est et humid⁹ in secūdo.Et syrupus eius vehemētis extinctionis est:et subtiliatiuus valde.Confert tussi et pleuresi et febrib⁹ acutis. Radix eius ꝓfert boiboz et apostematib⁹ calidis splenis.Eadem cum aq̄ cōfert morphee suppositā.cū pice vero alopicie. Idem nemifar somnū facit.soda calidā et colericam sedat.sed tñ debilitat.pollutōem minuit.ꝛ frangit desiderium coitus cū syrupo de papauere bibit⁹.ꝛ cōgelat sperma. p ꝓtiqꝫ radix eius.Eademqꝫ radix cōfert solutōi antique.ꝛ vlceribus intestinoꝝ:ꝛ dolorib⁹ vesice.Semē eius fortius est in omni re.ꝛ ꝓhibet fluxus mēstruozum. Natura nemifaris indi:est natura mādragore. Constantin⁹ vbi sup̄. Nemifar est subtile ac penetrabile.dolorem capitis ex caloze placat appositꝫ naribus colericis et sanguineis ex omni⁹ calidis cōgruit passioni⁹ Syrup⁹ eius calidam tussim extinguit.ac febres colericas ac sanguinolētas aufert vigellas.Oleuꝫ eius dolorem capitis aufert;si cathaplasmetur.aut si eo sternutatio ꝓuocetur

.cix.

De nimphea. Plinius libro. xxv.

Nimphea dicī traditur a nympha zelotipa.erga herculem rhopalo mortua.vnde aliq̄ heracleō vocāt eaꝫ. Alii rhopalon. Nascitur radice clauli similī:toslq̄ qui biberint eam duodecī diebus dicunt coitu genituraqꝫ ꝑuari.laudatissimaꝫ in orchomeno ferunt,ꝛ marathone boetie.Limalon vocāt:q̄ semē cōfert Nascitur in aquosis floze lilio similis duꝫ defluerit papaueris capiti.Est alia nymphea in tessalia āne pomio alba radice luteo capite rose magnitudīe Idē i libro xxvi. Venerem in totū adimit nymphea heraclea.p.xl. dies a ieiuno pota.ꝛ i cibo sumpta. Illita radix genitalibus inhibet nō solum venerē.sed etiā geniture affluētiam ꝛ ob id corpus alere dicitur.atqꝫ vocem Dyascorides. Nymphea vel vt dicūt alii cacabet veneris.i. papauer palustre.siue vt latini alga palustris nascitur i aquis stantibus.vel locis nō cultis.hñs folia cicorio similia:sed minora et oblonga caput altius sup̄ aquā ꝓferens.mlt̄aqꝫ capita infra aquaꝫ ex vna radice hñs.flos est illi albus similis lilio.cū pallore puo.semen ei⁹ in medio croceum.sed cū efflorierit nigruꝫ efficitur basta lenis et nō grossa et nigra.radix quoqꝫ aspera et nigra ꝛ nodosa. In autūno siccatur siccaqꝫ bibita cū vino celiacis medetur.Splenem siccat cathaplasmata.doloresqꝫ compescit stomacho imposita. Radix eius bibita:dolorem vesice mitigat.corpis maculas detergit.alopicias emēdat addita pice.ꝛ semen eius bibitū hoc assidue facere nouit. Idem radix eius ac semē.habet desiccatiuā sine mordicatione virtutem.ꝛ ideo reuma ventris reprimit. Semen quoqꝫ potatū semiñ fluxū restringit. Que aūt albam habet radicem est virtute fortioꝝ.et bibitur cum vino nigro. Stipite nanqꝫ ꝓcipat. et aliquid ꝓtozie virtutis habet:ita vt aluuꝫ infusa sanet.ꝛ alopiciam cū pice liquida curat

.cx.

De oleandro et ozchi et orpino Auicenna.

Oleander habet duas species. Naꝫ alia est silue stris. Alia fluuialis. Siluestris nascitur in dombus desertis.hñs folia sicut portulace sꝫ strictioza Eius ꝛami sunt longi sup̄ terrā et apud folia sūt spine. Fluuialis aūt in ripis fluuioꝝ nascitur cuius ꝛami longe a terra eleuantur. Eiusqꝫ spine sūt occulte ꝛ folia vt salicis lata vt amigdale. Est autēꝫ saporis valde amari. Supioza cruris eius sunt grossioza inferioribus eiusqꝫ flos est sicut rosa rubea:bonus valde:et sup̄ ipm egreditur quidā pilus simile. fruct⁹ eius est durus: apertus:re que est sicut lana plenus Calida est in gradu tercō sicca in secūdo. Resolutiua ē valde.domusqꝫ sternūtur eius decoctione:et interficit pulices:ac terzenos vermes.ponūtur eius folia sup̄ apostemata dura et sūt eis valde iuuatiua. Itez̄ bona est ꝑuritui et scabiei et excoriationi.ꝓpie succus foliorꝝ eius valet etiā dolori dorsi antiquo:et geniculi suppositꝫ more emplastri.flos eius sternutationeꝫ facit.mixta cum vino et rutha et bibita:fertur a venenis vermiū venenosoꝝ liberare.Ego tñ dico q̄ hoc est timorosum qñ ipa et flos eius boib⁹ ac bestiis sunt venenū. Verūtamen cuꝫ vino decocta dicitur cōferre bibita cuꝫ rutha Dyascorides. Orchis quā alii dicūt venerē vel ꝓtapilmuꝫ:ꝛsum hꝫ bipalmum:folia oliue silia:sup̄ terram exp̄ansa: sed molliora et angustioza et longioza. In basta ostēdit florē purpureum. Radix est ei bulbo simulis lōga:dupler.angusta sicut olive.vna supioz et altera inferioꝝ. vna fortis altera mollis ꝛ rugosa.radix eius comeditur assa sicut bulbus:ferturqꝫ mixtas vires cocūdi sicut succus excitare. maioꝝqꝫ radix eius a viris comesta masculos gignere. minoꝝ aūt a mulierib⁹ comesta femias gignere. Bicca vero comesta ventreꝫ impedit. Et dicitur q̄ ambe radices .i. mollis et dura.sibi cōtrarie sunt. Nascitur autēꝫ hec in locis saxosis et harenosis. Est alter⁹ gen⁹ orchis quā multi speriadam vocāt.hñs folia ꝓassio silia:et oblonga:latioza et sordida. virga eius duobus palmis est longa.florem purpureū ꝓferens.et radices instar castoreī.i.quasi testiculoꝝ hñt. virtus est illi vt cathaplasmata omnes pustulas et vulnera purget.barenas tollat. fistulas curet. Item cathaplasmata rumores oēs ꝓcit.sicca vero adhibita putredies vulneꝝ ꝓhibet et abstinet.et pascentia vulnera cōsumit. Deniqꝫ omnia corpis vulnera maligna extinguit ipositꝫ.ad ventris quoqꝫ fluxum ꝓhibetur apta Ex libro de natura rerum

Orpinū dicitur qō a medicis crassula.herba est calida et humida.fracturis ossium cōueniens. De qua certissime ꝓbatum est:q̄ si quis eam decē dieb⁹ ante solsticiū estiuale collectam infra tecta domus in aere suspēderit: ipa sine vllo terze vel aque adiuuamēto fere p totum annum pullulans germinabit.et in vna sui ꝑte areſcens ex altera ꝑte reuiresci

.cxi

De paliuro. Isidorus.

Paliurus est herba asperuma et spinosa Glosa sup̄ ysaiam .xiii. Paliurus tanta spinaꝝ cumdatione densescit:vt ꝓ asperitate vix tāgi possit Plinius li.xiii. Cyrenaica regio.lotho ꝑpoluit sue paliuro.fruticosioꝝ est hec:fructuqꝫ magis rubēs cuius nucleus nō simul māditur. Jocundus p se atqꝫ suauioꝝ vino quin et vina succo suo cōmendās Idē in libro .xxiiii. Paliuri quod est genus spine.semē ei⁹ asari zuram vocāt cōtra serpentes efficacissimuꝫ est. Item calculosis et tussi:folia vim astrictoriam habēt. Radix

viscutit panos. collectionis vomicas vrinas trahit po/
ta. Decoctum eius in vino aluū sistit. Serpentibus ad/
versatur. Radix ꝑcipue datur in vino. Bacce. purgant
om̄i multicꝫ ꝓsunt. Celiacis: dysēntericis: colericis. Ra/
dix decocta et illita extrahit infixa corpi. vtilissima quo
qꝫ tumoribus est ac luxatis. ¶ Byascorides. Paliur⁹
est que ab aliis acus palearis dicitur. vel cicer domesti
cum vocatur. Folia eius et radix stipticē virtutis sunt.
ita vt ventrem fluētem cōstringant. In hoc quoqꝫ dya
foretice virtuti ꝑticipant. vt in vesica lapides frangāt
et ex toracē atqꝫ pulmone sputamina flegmatica cū bu
more educant. Dicitur et lauaria. eo ꝙ pleriqꝫ ex ea la/
uant. Semen illius bibitū tussim cōpescit. lapides vesi
cē frangit. morsib⁹ venenatis occurrit. Eius elixatura
bibita ventrē stringit. vrinaꝫ ꝓuocat. venenis acceptis
obuiat. folia eius vt cathaplasma impositа curant apo/
stemata. si sint recentia. Radicib⁹ quoqꝫ sicut et foliis
est virtus stiptica.

CXII. De panace. Isidorus.

Panaces est herba fragrātis odoris: tyrso feru
le similis. ex qua ꝓfluit succus qui opopanacis
dicitur. croce⁹ et pinguis. odore grauis ⁊ ama
rissimus. ¶ Plinius libro. xxv. Panaces ipo noie mor/
bor⁹ omniū remedia ꝑmittit. hui⁹ est numerosū gen⁹ et
diuis inuētoribus ascriptum. vnū quippe cognoiatur as/
clepion qui is filiam panaciam appellauit. huic succus
est coact⁹ qualem ferule diximꝰ. Radix est corticis mul
ti et salsi. Id quod affertur e macedonia bucolicon vo/
cant: armētariis sponte crūpentem succū excipiētibus.
hoc euanescit celerrime. ⁊ in aliis generib⁹ improbatur
maxime nigꝫ ac molle illud cm̄ argumēto est adulterā/
ri trite. alias. cera adulterati. alterꝫ genus heracleon di
cunt ⁊ ab hercule inuentū. Alii aūt origanum heracleo
ticū siluestre: qm̄ origano sil'e: inutile radice. Terciū ge
nus chyroneon ab inuentore cognoiatur. Foliꝫ ei⁹ est
lappatho simile. maius tm̄ et hyrsut⁹? flos aureus pua
qꝫ radix. huius flos efficacissim⁹ est. ⁊ amplius ꝙ supdi
cta ꝓdest. Quartū genus ab eodem chyrone reptum cē
taureo cognoiatuꝫ est. sed ⁊ pharnaceon a pharnace re
ge deductum est hec habet folia ceteris lōgiora atꝫ ser
rata. Radix odorata in vmbra siccatur vinoꝫ gratiaꝫ
adiuit. panaci radicem cū polenta ep̄fotis imponunt.
¶ Idem in libro. xxvi. Panaces oim genꝝ ex vino ca/
lido vulneribꝰ manātibus illita. siccat ea. ꝓuatiqꝫ illa
quā chyroneon diximꝰ cū melle trita. aperit tubera. Il/
linitur ⁊ vlceribus q̄ serpunt. deplorantis est auxilio cuꝫ
eris flore. vino tempata mōis oīnibus vl' flore vel semi
ne vel radice. Eadem quoqꝫ cū polenta verustis vulne/
ribus est ꝑficua. ¶ Byascorides. Est panax heraclea.
vnde opopanax cōlligitur. hec hꝫ folia expansa supter
rā. horribilia et aspera valde i quiqꝫ ptes diuisa. virgā
longam sicut ferule: coloris albi. et sup eā capita ella ane
to similia. cum flore melino. semen odoratū et calidū. ra
dicem vnā solidā. q̄ de se multas emittit radices albas
odore gueos. et gustu amaras. Ipa radix lacrimaꝫ emit
tit. q̄ colore croceū oīdit. Est ⁊ panax asclepii. cui⁹ flores
et semen addito melle vulneribꝰ et pustulis auxiliatur.
hec quoqꝫ venenatis morsib⁹ obuiat.

CXIII. De papiro et paritaria et paratella Isidorus.

Papirum dicitur: eo ꝙ ignis et ceris aptum sit
Pyron em̄ greci ignē dicunt. Idē et bibula. eo
ꝙ humorē bibat. Ex eo carta conficitur. ¶ Pli
nius libro. xiii. Papirū in palustribus egipti nascitur.
aut quiescētib⁹ nili aquis vbi euagate restagnēt. Bre/
uibita nō excedente altitudie gurgitum: brachiali radi
cis oblique crassitudie: triāgulis lateribꝰ decem nō am
plius cubitoꝝ longitudie. in gracilitatē fastigiatū thyr
si modo cacumen includēs semine nullo: aut vsu ei⁹ alio
ꝙ florib⁹ ad deos coronādos. Radicib⁹ incole ꝓ ligno
vtūtur. nec ignis tm̄ gratia. sed ad alia quoqꝫ vtensilia
vasoꝝ. Ex ipo ꝙqꝫ papiro nauigia texūt. Et e libro vela
tegeteſqꝫ. nec nō et vestes atqꝫ stragula ⁊ funes. Man
dunt et crudū decoctumqꝫ. succū tm̄ deuorantes. Nas
citur et in syria circa quē lacum et odorat⁹ nascitur cala
mus. nec alios ad vsus ꝙ funib⁹. Rex antigonus vsus
est in reb⁹ naualibus. Nuper et in eufrate nascēs circa
babilonem papiꝝ intellectū est eūdem vsuꝫ habere quē
carte. et tm̄ adhuc malūt parthi vestib⁹ literas intexere
¶ Idem in libro. xxiii. Papiro ꝑcipue sūt vtilitates cū
usaruerit ad ligandas siccādasqꝫ fistulas: et intumescē
do ad introitum medicamentoꝝ adapiendas. Carta q̄
fit ex ea. cremata est inter caustica. Limis eius ex vino
potus facit somnū. ipaqꝫ ex aqua impolita sanat calluꝫ
¶ Auicenna. Papirus est frigidus et siccus ꝑfert fluxu
sanguinis. ⁊ phibet cum ipius cinis. Sputūqꝫ sangui
nis retinet. et oris corrosiom cōfert. pulueriꝫatur su/
per vulnera recentia. et cōsolidat ea. Infunditur aūt in
aceto quādoqꝫ et exiccatur. ⁊ introimittitur fistulis: ⁊ om
nibus vlceribꝰ ambulatiuis atqꝫ vulneribꝰ. valꝫ etiam
cōtra emorroidas. ¶ Platearius. Paritaria est herba
que alio noie vitreola dicitur. qm̄ hac optie vasa vitrea
mūdantur. Calida est ac sicca i quarto gradu. exiccata
nullius efficacie. viridis aūt multe. virtutem hꝫ dissolu
tiuam. dyaforeticam et extenuatiuaꝫ. Contra frigidita
tem stomachi et intestinoꝝ ac dolorem coꝝ ex frigidita
te vel ventositate: calefacta in testa munda. supponitur
aliquātulum trita ⁊ in furfure decocta: in vino albo ali
quātulum acido. Cōtra stringitiā et dysuriam i aq̄ sal
sa ⁊ oleo decoquitur: ac pectini cathaplasmatur. ¶ Au
icenna. Herba vitri. i. paritaria: est illa qua vitruꝫ ablu
tur. In ipa est stipticitas cū huiditate faciens adherere
lenificatiua est et mūdificatiua. Sedatiua est apostema
tum. Cum ceroto sup podagraꝫ ponitur. Remouꝫ emor
roides. Folia eius in potu dātur ad erisipilam ⁊ adustō
nem ignis. ꝑcipueqꝫ ad apostemata flegmatica. Succ⁹
eius sorbetur ad antiquā tussim. Idem cum oleo rosato
confert doloꝛi auris. Eius succ⁹ cum ceruſa de plumbo
ponitur sup erisipilam et formicā. ¶ Actor. Paritariā nō
nulli dixerunt esse lappatiū qō et patella dicitur. sed lap
patiū et paritaria ꝑ duab⁹ a plateario ponūtur. ¶ Ma
cer. Herba solet lappaci vulgo patella vocari. Illi⁹ spēs
dicūtur quatuor esse. par tm̄ est ferme vis oīnibus in me
dicina. Omnib⁹ est illi feruens austeraqꝫ virt⁹. vū qui
dem stomachū ꝓfortat sūpta soletqꝫ. In stomacho clau
sum ꝑ ructus pellere ventum. ꝑurit⁹ mordax scabieſqꝫ
cutis laceratrix. Alius tepido cedunt apozimate fota.
In vino cocte radices et bene trite. Appositi scrofas
compescūt parotidasqꝫ. Eius sepe repens si coctio gar
garizetur. Suas sedabis tumidas dētisqꝫ doloꝛē. Hec
dysētericos potu iuuat et celiacos. pellitur ac tepida do
loꝛ auris si foueatur. Decoctas valido radices et⁹ cum
aceto. Et tritas splen supaddita sepe tumēti. Quātis
nō modicum rep̄met siccādo tumorem. Cū vino vel aq̄
radicum coctō facta. Menstrua restringit potu lapides
qꝫ depellit. Hec eadem iuuat ꝑetericos collo suspensa.
Illius radix scrofas nasci phibebit.

CXIIII. De penthaphilō Isidorus

Enthaphilon a numero foliorꝫ est dicta: vnde
⁊ a latinis quinqꝫ folium est vocata. Herba vi
delicet adeo mūda vt olim purificationi ⁊ rem
plis adhiberi a gentilibus esset solita. ¶ Plinius libro
xxv. Quinqꝫfolium nulli est ignotum: cui etiā fraga gig
nendo cōmedetur. hanc greci vocant camezeleon siue
penthapeton: siue penthaphilon. rubeam habet radicem
cū effoditur. Hec marcescens nigrescit et angulosa fit
Nomen a numero foliorꝫ habet. Et ipa herba incipit ⁊
desinit cum vite. aduersus serpentes bibitur ⁊ ei⁹ radix

que spargation vocatur et albo vino. ¶ Idē libro. xxvi
Quinqfolii succus iocineris et pulmonis vitiis: sangi
uinemqz reiciētibus. et cuicūqz sanguis vitio occurrit
Quinqfolium mederur pectoris vitiis vel ei qō grauiss
mū est tussis. ¶ Dyascorides. Pētbaphilon dicitur aut
pentbapetas aut pentadactilū. aut pseudos elinum. ba
stas semine plenas. et tenues bz longas duob⁹ palmis
in quibus semen est. folia in quiqz pribus diuisa singla
in singulis bastibus folia. Nascitur in locis humidis
et inultis. Radix est ei oblōga et rufa. pl⁹ elleboro gross
so. Cuius elixatura vsqz ad tertiā decocta dolorem den
tium mitigat. Ore retenta et quasi gargarismo adhibi
ta. putredies tollit asperedines arteriax dissoluit ven
trem stringit. Necessario etiā adhibetur dysentericis.
arthericis quoqz prestat effectū. et schyaticis. Elixatu
ra cum aceto carbaplasmate imposita herpetas curat.
scrofas spargit. Buricias et tumores soluit. ignē sacz
extinguit. apostemata z panaricias imposita ad sanita
tem pducit. cōdilomata soluit. scabiem tollit. Succ⁹ ra
dicis eius mollis acceptus cās epatis z pulmonis com
ponit. potōnibus venenatis occurrit. Ei⁹ folia cū ydro
melle vel vino bibita. addito pipere quartanariis est re
medium si tri biberint quatuor folia. tercianariis vero
tria. ephimeris vnum. Epilenticis aūt. xxiii. diebus ac
cepta pstant effectū. Succus foliox ycteritis maximū
est plidium. Schyaticis tribus acceptis sanitatem pre
stant vulneribꝫ et fistulis. Item carbaplasmata. pfluen
tem abstinet sanguinē. Radix abundanter calida est ac
nimis acris. z ideo ad ventris fluxū et dolorem dentiuz
est vtilissima. ¶ Auicēna. Pentbaphilon est fortis exic
cationis. sine acuitate et adustione et mordicatione. Ex
eo fit emplastrū ad fluxum et sedat ipm. iterūqz ad scro
phulas. et panaricias et duricies flegmaticas. Radi
cis eius decoctio valet ad linguā dolorosam et ad vlce
ra ambulatiua. et quod de illo coctum est cum acero ad
formicam. Cōfert in erisipila et scabie. Cum eius deco
ctione fit gargarismus ad aspiratem gutturis. et succ⁹
radicis eius valet ad dolorē pulmonis et epatis z ycte
riciam. Radix eius confert solutioni et vlceribꝫ. et sil'ir
decoctio radicum ei⁹. folia eius cū vino cōferunt quar
tanarie z quotidiane. Succus radicis ei⁹. medicina pri
ciosa est

.cxv.

De peonia ¶ Ysidorus.

Peonia dicitur a peone medico a quo inuenta p
bibetur. hāc quidam glycisidē vocant. eo q dul
cis saporis sit. vel penterobinz a numero gno
rū. vel vt alii dactilos a similitudie digitox. Nascitur
aūt in insulis. ¶ Plinius libro. xxv. Vetustissima inuen
ta peonia est. nomēqz autoris retinet quā quidam peto
robon appellār. Alii glycisiden. Nascitur i opacis mō
tibus caule inter folia digitox quatuor ferēte cacumie
veluti grecas nuces quatuor aut quiqz. Inest bis semē
copiosum rubrū nigrūqz. Medetur aūt hec faunox in
quiete ludibrius. ¶ Dyascorides. Peoniā gideon dacti
licum vocat: et radicem eius peoniā. Hastas bz cuz ra
mulis longas duab⁹ palmis. Masculꝰ habet folia nu
ci regali silia. Femina vero folia diuisa. et in sūmo emit
tit et se virgas quasi cucurbitax cariolas. folliculos bz
velut amigdala in quib⁹ est semen diuisum et minutz
ac ruffum malogranato sil'e. sed in medio sunt quiqz vl
sex grana nigra et subpurpurea. radix masculi grossitu
dinem bz digiti duob⁹ palmis longa. et gustu stiptica.
femina vero radicē habet sicut balanus: i sex vel i octo
ptes diuisam affodillo simlez Datur hec ml'ieribus vt
facile purgari possint. in modum amigdale cum vino bi
bita dolorem interaneox compescat. ycteritis ac nefre
ticis et vesice doloribꝫ in vino elixa et bibita maxie sub
uenit. ventrē abstinet. stomachoqz comesta sanitatē pre
bet. Stomatitis dolorem tollit. et ab infantib⁹ comesta
initium calculox excludit. Nigrū semen acceptum. lon
gius arcet pīsuram somnioz et effocationes. radix mē
strua ml'm mouet. Cuz amigdala vero in mulsa potata
epar purgat. renes cōstipat. Et quia stiptica est cōstrin
git ventris reuma. cū vino austero cocta et potata. In
tegra vero herba fortē desiccatiua est. Ita vt radix ei⁹
appensa. pueros epilenticos sanet. Est enim virtus lep
tomeris huius herbe. desiccatiua et calida non manife
ste.

.cxvi.

Iterum de eadem. ¶ Auicenna.

Peonia est calida z sicca vehemēter. In ipa sunt
exiccatio et stipticitas cum resolutione et aper
tione. ac subtiliatione et incisione et abstersione
et qñ masticatur apparet post eam acuitas ad stipticita
tem declinās. abstergit vestigia nigra in cute. cōfert po
dagre. Confert epylensie ita q etiaz suspensa. Et vt in
quit iudeus quidā suffumigatō facta cum eius semine
cōfert demoniacis et epilenticis et sanat eos. Ego autē
dico q hec est fortitan species peonie romane: Nam il
la que ex india fertur ad nos. nō habet effectū in hoc ca
pitulo. Et bibūtur de semine illius. xv. grana cum vino
aut mellicrate z cōferunt incubo valde. Naturā retinz
decocta cum syrupis ponticis. phibetqz materias effu
sas ad stomachum et mordicatōnem ipius. radix ei⁹ cō
fert ycteritie. et aperit opilatōem epatis: potus ei⁹ vri
nam puocat. Et eius decoctio cū vino ventrem strigit
et puocat. De radice ipius quātitas auellane cōfert do
lori renum ac vesice. Grana eius cū vino cōferunt pfo
cationi matricis. et abscindūt fluxum sanguinis. ¶ Con
stantin⁹ vbi sup. Peonia est i tercio gradu calida t sic
ca. Quidā habz pōticitatis: et quidā dulcedis. Qua
masticata sentitur in ore amaritudo modica cum aliquā
to acumine. vnde puocat mēstrua cū melle bibita. Epa
tis et splenis opilatioem cū acumine aperit ventres cō
stipat cum sua pōticitate. Ideoqz cū vino bibita diarri
am in untestinis curat. epylenticos quoqz iuuat. ¶ Pla
tearius. Peonia calida et sicca in secūdo gradu hec cō
tra epyleu. habz virtutē occultam collo patientis suspē
sa. vt restatur galien⁹ de quodā puero: cuius collo dum
suspensa erat nō patiebatur. ea vero sublata: morbo af
fligebatur. Sed quidā dicunt hoc nō de qualibet verū
esse. sed de quadā specie t̄ri. ad idem valz puluis ei⁹ da
tus in succo pigani. Contra palisim datur succus eius
cum vino decoctionis castorei. Cōtra stringuriā z dysi
suriam datur vinū decoctionis eius puluerisatū ¶ Ex ber
bario. Peonia in sūmitate habz maligranati magnitu
dinem. que noctu lucet quasi lucerna. et habet granum
cocti sil'e. Noctu a pastoribꝫ inuenitur. res est saluberri
ma.

.cxvii.

De peucedano ¶ Plinius libro xxv

Peucedanum inter primas celebratur. laudatissi
mū in archadia: mox in samotracia. Caulis ei⁹
est tenuis et long⁹: feniculo silis: Juxta terram
foliosꝰ. radix nigra: crassa: odore grauis: succosa. In mō
tibus opacis gignitur. Et exitu autumni colligitur. pla
cent radices eius tenerrime. et altissime. hec pciduntur
in quaternos digitos osseis cultellis. peucedanū ex oleo
et rosaceo et aceto tepidum hoc pdest et doloribus: qui
plerūqz ex dimidia pte capitis sentiuntur et vertigini.
vulneribus capitis medetur fracta extrahens ossa et in
alia quidem corpis pte: sed maxie capite. Succ⁹ peuce
dani cum meconio et rosaceo. facit ad caligines oculox
¶ Dyascorides. Peucedanum habet in medio virgā
maratro sil'em: et folia pplura spissa circa radicem. Cui
flos est melinus nigra radix: grossa cum odore grauis la
crimaz bīs plurimū. Nascitur in locis vmbrosis z mō
tuosis. Cum recens fuerit radix: ptusa cultello lacrimū
quod emiserit: colligitur et in vmbra ne solis ardore pe
reat siccatur. Que radix cum ex se lacrimum emiserit.

remanet inutilis. Colligẽtibus aũt vi odoris sui schotomiam et dolorem capitis cõmouebit. si non oleum roseum fronti naribus oꝫ traiectus fuerit. Similiter et de virgis eius colligi potest: sicut de mandragora succ⁹. Hꝫ lacrymus radicis virtute maior existit q̃a succ⁹ virgaꝝ citius virtutem pdit. Et aliquãdo lacrim⁹ i radice: rburi malicule similis inuenitur. q̃ pdictis est melior: q̃lis in sardinia. Ex in samotracia nascitur obtusus: et gustu caliduslbic oleo rosaceo et aceto mixt⁹: fomẽtoq; capitis adhibitus: litargicis ac nefreticis medetur. Stomaticis ꝛ epylenticis plurimũ pdest. dolorez capitis mitigat. schyaticis et cõtractis et paraliticis maximũ pficuus est. Omnes neruoꝝ causas cũ aceto et oleo punct⁹ cõponit. ori applicat⁹ effocatões sterticas soluit. Sõnũ dormiẽtib⁹ ghibet plurimuꝫ. Fumigatõne sua domib⁹ serpentes excludit. oleo roseo mixtus dolores aurũ tollit. Iniectus foraminũ dentis: dolorem nõ admittit. Tussientib⁹ opitulatur. ouo sorbili additus et accept⁹: dyspnoicis ꝛ torsionibus et inflationibus medicatur. ventrem leniter mollit. splenem attenuat. dolorez stomachi cõpescit. vesice quoq; dolorem ac renũ bibit⁹. phibz. matrici salutaris est. radix eius elixata. facit omnia suprascripta. fotũ adhibita curat vulnera. Radix sicca et imposita: id facit: ossaq; fracta excludit. et vulnerib⁹ antiq̃s cicatrices reducit. vtiliter miscetur cerotis malagmatib⁹ q̃q; termãticis. Radix eligenda est odore suauis ꝛ fortis. ñ vetus hec recentia vulnera a sanie purgat incensaq; veneras et serpentes fugat. ¶ Platearius. Peucedanũ est herba calida et sicca alio noie feniculus porcinus appellata. Huius radix in medicina poni debet quia principaliter scõm radicẽ: secũdario scõm herbã effectũ hz. Radix collecta p annũ: vel etiaz per duos seruatur. sed melius est vt annis singulis renouetur. hz aũt virtutez diureticam. Cõtra strãguriam et dis. ꝛ opilatõem splenis et epatis datur vinũ vel aqua decoctõnis eius. herba etiã ipa decocta in vino vel oleo et pectini catheplasmata cõtra stranguriã et dissuriam. pficit et splenez remollit. fomentũ decoctionis eius menstrua. puocat

¶ De piretro ¶ Ysidorus ¶ CXVIII.

Piretron grece dicta est: eo q̃ radicem habeat incendiolam et coacerbantem. ¶ Dyascorides. Piretrũ est herba folius maratro silis. ꝛ etiam virga in qua capitellũ est simile aneto. et obrotundum. Radix grossitudiné habet vnius digiti: gustu vehemẽter excalefaciens: et saliuã puocans. hec causticã habet virtutem et cũ oleo trito et supuncta tipicaꝝ febriuz rigorem tollit. et mẽbroꝝ stupores in quocũq; loco sit. paraliticos etiã iuuat. ꝛ masticata capitis exuberãs flegma deponit. Cum aceto quoq; cocta et gargarismo adhibita silliter facit. ꝛ dolorez dentiũ compescit. Cũ oleo roseo sudorez vncta puocat. ab aeris rigore tuta corpa seruat. ¶ Constãtinus vbi supꝛ. Piretrũ est in quarto gradu calidum et siccũ. linguã vrit et flegma nimium attrahit. Ideoq; dentib⁹ valet de frigiditate et humiditate dolẽtibus. Alexãder et stephan⁹ illud tritum ꝛ cũ melle potatũ. epilenticis valere testatur. Collo suspensuz aut naribus applicatũ. subuenit infantibus epilenticis. Cuz oleo mixtum et dorso femineo mũctum ante rigoris accessionem venire. phibet eam. valet etiã paliticis ac neruoꝝ mollicie de frigiditate et humiditate tot⁹ corpis. Benigz in corpe toto ex eodez puncto. puocatur sudor. ¶ Auicẽna. Piretrũ est planta: cuius maxie radix administratur in medicina. melꝰ est illud q̃d acutuz est ac mordicatiuũ lingue. et ei⁹ magnitudo est digiti quantitate. In tercio gradu calidũ est et siccũ. et flegma extrahit masticatum adustiua est eius virt⁹. ꝛ sudorem puocat. cum ex eo mixtũ cum oleo abstergẽdo iũgitur corpus. fricatio ex eo facta et decoctione ipius et oleo eius confert antique mollificatõni neruoꝝ. et stupori eoꝝ. vehementer aperit opilatões colatorii. et cõstrictionẽ narium. et eius decoctio cõfert dolori et ꝓprie frigido dẽtium. dentes quoq; motos cõfirmat: si cum aceto decoquatur: et in ore teneatur. Cõfert etiaz rigori febris facta ex eo cũ oleo fricatõ corpis. ¶ Platearius. Piretꝝ est satis cõmunis herba in tercio calida et sicca. Radix eius in medicinis ponitur. que in hyeme colligitur: ac p annos quiq; seruatur. piretrũ debet eligi cõtinuum et nõ pforatum saporem bñs acutum. ꝛ cum frãgitur non pulueriz̃atur acumẽ eius nõ statim ꝓcipitur. sed debet aliquãtulum masticari et in ore teneri. Quod cõtingit ꝓpter eius leuitatẽ vel substãtie soliditatem. virtutem habet dissoluẽdi: cõsumendi: et attrahẽdi. Gargarisma factũ ex vino dulci decoctionis ei⁹: cerebrũ a supfluitate flegmatica mũdificat. ꝛ humores vue cõsumit. Inf dentes masticatum dolorẽ tollit dentiũ: et stomachi reumatismũ. Masticatũ quoq; lingue palsim soluit. Contritum in vino et oleo decoctũ et ad loca paltica et podagrica catheplasmatũ valde pficit. ¶ CXIX.

¶ De plantagine ¶ Ysidorus.

Plãtago dicitur a romanis. eo q̃ eius planta cito terre adhereat. Ipsa est arnoglosson. i. agni lingua: de qua scz iam dictũ est supꝛ. ¶ Almus li. xxv. Herbã vulgarem plãtaginem rãꝰ inuentoz celebrauit medicus themison. volumine de illo edito. Duo sunt eius genera. Minoz est angustioꝝ⁹ foliis ꝛ nigrioꝝ pecoꝝ lingue similiꝫ⁹. ¶ Caule anguloso: i terrã inclinato: nascens in pratis. Altera vero maioz ẽ foliis Lateꝝ nõ inclusa. Que q̃ septena sunt a quibusdaz eptapleuron appellata est. Huius etiã caulis cubitalis est et napi silis. Nascitur i humidis mꝛtoq; efficacioz vis mira in siccãdo densandoq; corpe. vicem obtinẽs cauterii. Nulla res eque fluxiones sistit quas greci reumatismos vocãt. Instillatur quoq; succ⁹ plãtaginis oculoꝝ lippitudini. ¶ Idem in libro. xxvi. Plãtago omniũ generum. medetur vlceri⁹. peculiariter feliꝝ senũ et infantiũ. Igne mollita mollioz existit: ꝛ cũ ceroto crassa vlcerũ labra purgat nomasq; sistit. Trita suis foliis oportz integere. suppuratões collectões ac sin⁹ vlceꝝ. ¶ Ex synonimis. Arnoglossa: plantago maioz: lingua arietis idem est. ¶ Auicenna. Lingua arietis habet sex costas et est duorum generum scilicet parua et magna. folia magne maioza sunt q̃ parue. et eius substantia composita ẽ ex aqueitate ac terrestreitate: aqueitate infrigidat et terrestreitate cõstringit. ¶ Maioz est magis iuuatiua: et fruct⁹ quidez ꝛ radix natura folius sunt. ꝓpinqua. sũt tamẽ magis sicci. et minus frigidi. frigus eius est min⁹ stupefactione ipius: ꝛ infra mordicationem ei⁹ est siccitas ipius. Ideoq; vtilis est ad vlcera. ꝛ est subtilis ꝓprie cum siccatur. Dixit. g. q̃ est frigida ꝛ siccia in tercõ gdu. Eius folia sunt cõstrictiua. repcussiua cũ aqueitate frigida: et ideo cursum sanguis vincentia. Siccitas eius est mordificatiua. Ideoq; iuuatiua est ad ꝓsolidãda vlcera antiqua ꝛ recentia. nec est aliquid melius illa. In ipa est abstersio ꝓpter aptionem q̃ est in ea. et radix suspẽditur sup collum bñtis scrofulas. Bona est etiam apostematib⁹ calidis. adustioni ignis vlceribus quoq; fraudulentis ꝛ igni persico: ac formice: ꝛ erisipile. ꝛ ambulatiuis ac vulnerib⁹ pfundis. Et sublimis est vniuersaliter in bis capitulis. Cum thymolea et ceruſa ponitur sup erisipilam. ex eo quoq; fit emplastrũ ad elefantiam auris etiã doloꝛi ex caliditate cõfert ꝛ radix eius masticata. vel eius decoctõ oze ea colluto dentiuz doloꝛi prodest. Confert etiam obtalmie cum succo suo. et semẽ ei⁹ sputo sanguineo. Item radix ac semen ac folia eius sunt bona in opilatione epatis. ac renum cura. valet etiam ydropisi: et potus seminis eius cõfert vlceri⁹ intestinorum: et aquose solutioni. Clisterisatio cum eius succo

retinet emorroidaꝝ fluxū.et bibūtur eius folia cū vino ad dolorem vesice ac renum. Bicitur etiā radix eius bibita cōferre febri terciane.atq; quartane. sup morsum quoq; canis rabiosi ponitur cum sale. ¶.cxx.

¶ De policaria et poligano. ¶ Platearius

Policaria est calida in tercio sicca i secūdo. Huius maneries est triplex.maior:minor:⁊ media que magis cōperit vsui medicie. Eius folia cū stipitibus in medicinis ponūtur.virtutē habet cōsumēdi:et dissoluendi.vinū decoctōnis eius valet asmaticis et cōtra frigidum hūorem existentem in spiritualib⁹.aq̄ decoctionis eius.fomentū ex ea valet ad mūdificandā matricis.puluis eiusdem subtilis suppositꝰ valet cōtra tenasmon ex frigida causa.fasciculi ex foliis eius in vino decocti et dolenti loco suppositi.dolorem ex vētosita te tollunt. In testa sine liquore calefacti et capiti suppositi.valet cōtra frigidum reuma. ¶ Cōstantinus vbi supra. Policaria est calida in tercio:sicca in secūdo. Et est apritiua:stomachi ꝙfortatiua:appetitꝰ excitatiua. pulueriſata et cū oxymuccara data.coleram nigrā purgat:et flegma. Buriciem et apostemata matricis calida dissoluit mulieribus in eius apozima sedentib⁹. Interiores q̄q; curat emorroides. Eius oleum calefacit et mundificat.ora venarum aperit:vrinam et menstrua ꝓuocat. ¶ Isidorus. Poligonos est quā latini herbā sanguinariam vocant.eo ꝙ in narib⁹ missa sanguinē mouet. ¶ Platearius. Poligonoꝝ genera sunt quatuor. ꝓmū sanfur.que sanguinaria dicitur: fruticosa serpēs terza et stiptica.hec fluxum ventris:siue sanguinis restringit Hcōm minorem hz gratiā.foliis aspior⁊ nigra geniculis densior.huius semen vrinā mouet.vesice dolorē tollit. Tercū orion dicitur qō in mōtibus nascitur:harundine tenera:simili olno caule.multis geniculis.hec scbiaticis cōmoda est. Quartū Belgacum .i. siluestre.pone arborem fruticem ⁊ hīs fruticosa et lignosa stirpe cedri rubicunda. Cocta in vino vitia gingiuaꝝ:et oris vlcera medetur. ¶ Plinius libro.xxvii. Poligonum greci vocāt herbam:quā nos vicim⁹ sanguinariaꝝ.a terza nō attollitur:foliis rutbe.silis gramini. Succ⁹ eius naribus infusus:sanguinē suppꝛimit. et potus cum vino: cuiuscūq; ptis ꝓfluuium:et cruētas excreationes inbiber ac sistit ¶ Dyascorides. Poligonos masculus herba est.hīs virgas teneras molles.ac multas nodosas et sup terzā expansas sicut agrestis.vñ et policarpos dicta est.flos illi est albus:aut femineus. virtutem habet stipticam et frigidaz.vnde succ⁹ eius bibit⁹ medicatur emoptoicis.et abstinet reumatismū ventris;medetur q̄q; colericis et stringiuis.vrinam ꝓuocat.morsib⁹ venenatis cum vino bibit⁹ occurrit.febrib⁹ ꝓdicis maxie ꝓdest ante horā accessionis. Suppositꝰ quoq; fluxū mulieris cōstringit.auriū dolores compescit. Coctum cuz vino ac melle curat vulnera nature. folia ei⁹ cathaplasmata estuatōnes stomachi tollūt sanguinē reticētibus subueiunt.herpetas curāt:ignem sacrū extinguunt.tumores ac duricias tollūt.sanguinē reticētibus vulneribus maxie.psunt poligonos vero femina frutex est virgam hīs mollem et carnosam et spissam. Et est ramosa pinguis atq; nodosa.in quibus nodis sunt folia piri similia. Radix ei est mutilis et nascitur in locis humidis virtus est ei stiptica.et facere pōt oia suprascripta.licz minorem habeat virtutem ¶.cxxi.

¶ De polio. ¶ Isidorus.

Polios a grecis dicitur.a latīs omimorbia. eo ꝙ multis morbis subueiat. Nascitur in montib⁹ ⁊ duris locis.de vna radice mltas et tenues fibras mittit:seminis plenas. In sūmitate habz corimbos canescentes odoris grauis et subdulcis. Succ⁹ ei⁹ aqua coct⁹ a serpentib⁹ pcussos sanat. Sparsa i domū vel incensa oēs serpētes fugat. ¶ Platearius. Polii diuersa sunt genera.sed montanū p̄cipuum. Cuz flores ꝓducit debet colligi.virtutem hz dissoluēdi et cōsumendi.et diureticam ex subtilitate substātie. vinuz decoctionis eius valet cōtra frigiditatē pectoris.cōtra frigiditatem stomachi ⁊ intestinoꝝ.et dolorem et ventositate. contra opilationem splenis et epatis. ¶ Dyascorides. Polion vnū est maius.alterꝝ minus.id est.montuosum quod nobis venit in vsum. Et est frutex alba ⁊ tenera. hīs folia vnius cubiti longa et sup virgam capitella:semine plena.a quo pcedit quasi lanicies alba.⁊ velut capilli longi habēs odorem cū suauitate grauē.cius eradura morsibus occurrit venenatis.magnūq; p̄sidium est ydropicis. Acceto mixto.splen adhibetur vtiliter. Sed dolorem capitis cōmouet:et cachostomachū est.ventrē mollit:menstruis impat:resq; venenarias extinguit. vrinam mouet.stratoq; compositū:serpētes longius arcz. Cathaplasmatū vulneribus cōfert reumaticis. pacolessim facit.et arcuato morbo succurrit ¶ Auicēna. Polium est species de scbea in qua est caliditas et acuitas. pauca. Quod ex eo est min⁹ est acutius.et amari⁹.⁊ sūt in eo tyrsi ⁊ flores. Eiusq; caput est vt spera.in quo sūt quasi pili albi grauis odoris cuz aromaticitate aliqua. Maius autē est debilius quod nec amaz est:et acuitas quedā in ipo est. Montanū minus est.⁊ minus quidem est calidū in tercio.siccū in secundo. Maiꝰ autem est calidū et siccū in secūdo Est aūt aperitiū.subtiliatiū.et ꝓpie minus est ad opilatōnes intrinsecas apiendū. Cō et eo viride plagas recentes ꝙsolidat:et ꝓpie maius. qō autem ex eo siccū est.vlcera fraudulenta:ꝓpue minus. Cum aceto epythimatū:cōuenit splenis apostematib⁹ et duricie eius.facit autē capitis soda.nocetq; stomacho sed cōfert ycteritie nigre;ꝓpterq; maioris decoctio. Confert etiā eadem ydropisi. Idem ꝓuocat vrinā et menstrua.soluit ventrē et ꝓfert ascaridib⁹:et antiqs febrib⁹.ac scorpionis punctionibus.decoctio maioris: morsui vermiū venenosoꝝ oim,pticua:et ex ea suffumigatur ac sternitur:et fugat minora venenosa ¶ Constantin⁹ vbi sup. Polium est calidum in secūdo.siccū in tercio.humores grossos attenuat.valet ydropicis patiēti bus ꝓpter opilationem epatis ac fellis et splenis.vrinā et menstrua ꝓuocat ventrem soluit. Cuz aceto bibitum valet cōtra duriciem splenis ⁊ eius apozima,ꝓpinatum lumbricos cucurbitinos et ascarides excludit. Capitis tñ dolorem generat:et stomacho nocet Bi domus ex eo suffumigetur:reptilia inde fugātur. ¶.cxxii.

¶ De polipodio. ¶ Isidorus.

Polipodion est herba cuius radix birta est ⁊ crinita:vt polipus.vnde et dicta est. Nascitur aūt in teneris petraꝝ terzis.siue quercinis vicinis. ¶ Dyascorides. Polipodion nascitur in parietib⁹ buccetis:et in ripis:et cōtra radices arboꝝ vetustaꝝ: etiam in quercubus.habet in lōgitudine cubitos duos.et est preridi silē:aspē et diuisum:sed nō ita spissuz. Radices illi sūt aspere:sibiq; illigate,sicut polipi: grossitudinem hūtes digiti. Rasa vero deint apparet viridis et subalbida.gustuq; dulcis et stricta. virtus est illi cartarica.dataq; cum mulso coleraz deponit ac flegma attritionib⁹ est vtilis. Et cathaplasmata condūlomata solui ami ¶ Platearin⁹. Polipodium calidum est in tercō gdu et siccum in secūdo. Radix eius aliquātulum viridis virtutem hz dissoluendi.attrahendi ⁊ purgādi flegma:et melācoliam ꝓcipaliter. Semp aūt in decocto polipodu debet poni aliqd excdiuum ventositatis:vt anysum vel semen feniculi:vel cyminuz.qꝝ soluit humores in mlta ventositate.valet contra quotidianā ⁊ elyacam passiones : alopicia et dolorem artheticū:et conseruationem sanitatis ¶ Auicēna. Polipodium est liguū cinericium nodosum:declinās ad nigredinem ⁊ rubedinem parūp minutoꝝ hīs ramos.sicut vermis pluriop

pedum. In eis sapore est dulcedo cum stipticitate. Nascitur scdm quosdã in nemore sup arborem. et scdm quosdam sup lapidem. Ex eo melius est id quod est interius fisticium: grossum: declinãs ad rubedinez et citrinitatẽ solidum: recens: in quo est occulta amaritudo: z bonus sapor cum pticitate: cum gariofilox sapore. Nam calidum est in secũdo. siccũ in tercio. Resolutiuũ est vetostratum et humiditatũ. emplastrũqz factũ ex eo confert tossiui neruox. Soluendo melãcolicaz educit sine punctione. soluitqz flegma et chimũ aquosum ac ppter coleram decoquitur in iure gallox et piscix ppter colicã autem in iure olerũ. ¶ Constãtinus vbi sup. Polipodiuz est calidus in tercio. siccũ in secũdo. Colerã nigrã z grossum flegma purgat cum gallina crassa vel gallo coctum dolorez vlti de viscolo flegmate placat. Cũ casia fistula potatũ leprosis ac melancolicis pdest. ¶ CXXIII.

De politrico. ¶ Diascorides.

Politricon gallitricũ quod adyãcos dicitur. habet folia coriandro silia: i sũmitate scissa. hasta eius est duob9 palmis longa bñs sup se turgida capitella semen habẽtia. Radix est illi vtilis. Ex virtus eius est in foliis. bis siquidẽ in aqua elixis: aqua ipsa bibita medicatur asmaticis: z dispnoicis: yctericis z dysurticis. Calculos frãgit ventrẽ stringit. morsos canios ad sanitatem pducit: reumaqz stomachi compescit. Cũ vino bibita menstruis impat. abortum facit. z sanguinẽ reiicientibus subuenit. morsib9 quoqz venenatis occurrit. alopicias et vlcera capitis scilicet quas acozas vocant et pterigia purgat. scrophasqz spargit. Impsita quidem trita et mixta cũ lixiuio addito cinere ac vino id pstat et capitell'. comesta a pugilibus ad pugnaz vtiliter cõfortat. A pecoz9 etiã comeditur. Et in locis ymbrosis atqz parietib9 humidis et circa fontes nascitur. Alii tanẽ recoꝛpatiuam decoctionez tardis etiam passionibus laborãtibus dant in potu scz bancloisis: stomaticis: fluxu ventris: et in difficultate mictꝰ. Bestiocat eñ adyancos et extenuat. ideoqz chiradias digerit apostema et lapidem rũpit. Potus ad humores glutinosos ac pingues de thorace ad pulmonẽ ascendentes bene iuuat. reumaqz ventris cõstringit. mediusq eñ est inter calidam et frigidam temperantiam. In dolore colli folia eius trita cum granis piperis. ac semie coriandri cũ optimo vino datur ad bibendũ introcũti balneum. facit z ad capillos mulierꝝ nutriẽdos. si decoquatur in oleo.

¶ CXXIIII

De prassio et proserpinaca ¶ Diascorides

Prassium greci vocãt quod nos marrubiũ propter amaritudiem dicim9: de quo scz iam dictũ est supius. in campis nascitur Auicẽna. Prassuz est herba saporis amari. Inquit Euribasius. Nõ sunt calefactio eius et exiccatio ipius fortes. Alii aute dixerunt q' calidum in tercio. siccũ in secũdo. Est aperitiuũ: abstergit et liquefacit et resoluit et incidit. Ex9 succus cõfert dolori auris antiquo: et mũdificat et aperit meatus audit9 et remouet antiquũ dolorem ei9. Succ9 eius cum melle est cõueniens ad acuẽdum visum. Mundificat pectus et pulmonẽ. pductione spuri. Est aperitiuum opilatiuum in epate z splene et remb9. puocat mẽstrua et mũdificat matricem fit ex eo emplastrũ cum sale ad morsum canis rabiosi ¶ Diascorides. Prassium aut philosilos est frutex ex vna radice multas pferens virgas. albas et asperas: et quadras. folia vero similia digito: maiora et obzotunda: aspera et rugosa: et gustu amara. Semen est illi obzotũdum: ac verriculoium z asperum. Nascitur in locis incultis et aspis. Huius folia sicca et semen ei9 elixum: ac cum melle bibituz: ptisicis ac tussientib9 et asmaticis pstant. Thoracem purgat: in genue cum iri illirica mixta. purgãdis vulneribus vtilit adhibetur. Secũdinas excludit z diu pruritentibus subuenit. velice autem ac remb9 cõtrarium est. addito melle vulnera purgat. pterigia detergit. pascẽtia vulnera compescit. dolorez lateris tollit. Succ9 eius siccat9 omnia supdicta facit. melle vinoqz addito caliginez oculis detergit. yctericis quoqz naribus immissus fert auxiliuz Et cum oleo roseo sedat dolorem auriũ ¶ Constãtinus vbi supra. Prassium calidũ est in secũdo. siccũ in tercio. Opilationem epatis ac splenis aperit. mẽstrua puocat putridos humores a pectore et pulmone purgat. puluerizatum et cum melle mixtũ: putrida vulnera mundificat. pustulas sanat. dolorem dentiũ ex eo lotos placat. z ei9 apozima potatum ydropisim curat. Oculi quoqz curãtur ex eo loti. Remb9 tamẽ nociuũ est ac velice. nõnulli q̃ et sanguinem facit mingere. ¶ Plinius libro. xxvii. Proserpinaca est vulgaris herba: eximia cõtra scorpiones bñs remedia. Eademqz trita in vino muria et oleo tradunt anginã eximie curari. et in quãtalibz lassitudie defessos: etiã cum obmutuerint si lingue subiciatur recreari. si deuoretur salutarem vomitionem sequi.

¶ CXXV.

De psillio. ¶ Isidorus

Psillios dicta est eo q' semen habeat sile pulicis vnde et latine vocãt herbã pulicarem ¶ Plinius libro. xxvii. Psillon a grecis herba vocatur: que in saxosis montib9 nascitur. folia magis est coloris herbacei. caule tenui: radice quoqz pua. semie papaueri rotundo simili. huic sui sexus facit ptus. Mares autem semie tñ differunt quod est incipiente oliua. vtrunqz bibitur in vino ¶ Diascorides. Psilliũ aut quadrosaphilon quã dicũt siculi cristallion aut quinomellã. habet folia coriandri silia z aspa: virgasqz duab9 palmis lõgas fruter eius est pilosa: coma eius a medietate virge incipit: in qua duo vel tria sunt capitella cõstricta. Semen ei9 est simile pulicib9 nigrũ z duz: cuius est frigida virtus: in campis nascitur. ¶ Auicenna. Psillium est duorum colox: hyemale et estiuũ. In secũdo gradu frigidũ est et humidũ. et ex eo melli9 est magis grossum: quod et in aqua submergitur. Quod ex eo fixũ est: in oleo roseo imolutum est stipticũ. sedatqz dolores emplastri more cum aceto suppositus. Super apostemata calida et fozmicam et erisipilã administratur cũ aceto cõquassatum Et ex ipo fit emplastrũ cozrosiui: spasmoqz neruoruz: podagre: ac doloribus calidis iuncturax. Soda quoqz calide cõfert eius emplastx capiti suppositum. Idẽ pectus lenit. eiusqz mustilago cuz oleo roseo cõfert siti celerice vehementi. fruticuz in oleo roseo imolutum strigit ac dysenterie cõfert. pticqz infantiuz. Quod ex ipo est mustilaginosum. cum oleo roseo vel violaceo bibituz sedat inflãmationez febriuz acutax ¶ Platearij. Psilliũ est in tercio gradu frigidum et humidum. Semen eius quod etiã sic vocatur in estate colligitur ac p annos decem seruatur. virtutẽ habet infrigidãdi z humectandi. Contra lingue ariditatem in acutis febrib9. psillium in subtili pãno ligatum in aqua ponitur. et post mazorem viscositatem recepit aliquãtulum pzmittur. postea ligua cum tali aqua frequẽtissime ullintur. et cum cultello ligneo raditur. Cõtra sitim et siccitatez spiritualium vt in acutis in aqua ponitur: quodqz supnatat: abicitur. et qd in fundo residet cũ frigida datur. In syrupis quoqz cõtra acutas recte ponitur et cõtra dysentericaz in testa cõbustum et puluerizatuz cum aq̃ rosacea vel ouo sorbili datur. Emplastx ex eo cum oui albumie z aceto z aq̃ rosax: cõtra sanguinis fluxuz e naribus valet. supra frontem et tympora positũ. Cõtra etiam apostemata calida valet saccellus eius semie plenus et in succo alicuius berbe frigide suppositus. ¶ CXXVI.

De reubarbaro et reupontico ¶ Isidorus

Reubarbax dicitur. quod i solo barbarico trãs danubiũ inuenitur. reupõticum qõ circa põticũ

colligitur. Et idē dicitur reu qō radix q̄si radix barbari
ca vel pontica ¶ Platearius. Reubarbarū quod i india
et vltra marinas ptes reperitur: radix est cuiusdam arbo
ris: quasi quedā tuberositas. Eligitur illō qō gue est
in suo genere et nō pforatum qō etiā cum frāgitur: ite
rius habet quasdā venulas distinctas: hinc rufas: hinc
subalbidas: hinc croceas. et cōmasticatum tingit quasi
croco. virtutem habet purgādi colerā principaliter ⁊ vi
ueticam. cōpetenter potitur in syrupis ⁊tra febres acu
tas. Cōtra calefactōnem epatis: et opilatōnem ex cali
da causa: datur cū aqua calida. Renponticū sile ē reu
barbaro sed nō cōriguit sicut illud. habet virtutē mūdi
ficandi et cōfortādi ex ponticitate: et diuretica ex quali
tatibus. aqua decoctōnis eius vel succi feniculi cuius eo
datus soluit opilatōnem splenis et epatis ex frigida cā
pulueis eius cū melle datus lumbricos occidit. ¶ Byas
corides. Reupōticum in bosforo nascitur: et sic ad gre
ciam deportatur. Radix est aliquātulum vasta ⁊ ligro
sata. centauree maiori sillis. sed breuior atq; fragilis.
leuis in pōdere. sine odore. gustu amara. leuiter stringens
et si masticetur glutiosa fit. et crocei coloris. habet aūt
vires efficaciter stringētes. Ob hoc in vino lymphato
adhibita fomento inflationes desiccat. vulneraq; glu
tinat. ⁊ sanguis abundātiam reprimit. habz in se maxias
tempandi substātiam. qz retinet in se terzeni frigoris et
caloris ptem. Est etiā leptomeris: vñ potata ad spasma
ta reumatica iuuat. et lenitores imperigies sanat. Semi
reprimit et luxuriā tollit cum aceto bibita emoptoicis et
dysentericis est iuuativa. Bibita quoq; stomachi tollit
inflationem. eiusq; lassitudiem. phibet ac dolorez. Eple
nerticis et epaticis pficit. cōquassationes corpis reficit
ac de alto cadētibus subuenit. lumbis etiā et tortōnibus
thoracis et ypocūdriis est salutaris. Sthericas et schya
ticas causas ꝓpescit. sanguiem reiciētibus adhibetur
vtiliter. asmaticis subglutiētibus pdest. Bysentericis
maxīm pstat effectū. frigorib⁹ ꝛspicis singulare est re
mediū. morsibus venenatis occurrit. cum aceto impositā
zernas et liuores limpidat. et siliter cum aqua tumo
res oēs tollit. Auicēna. Reubarbarū adulteratum
spissius est ac vehemētius stipticum. purū aūt est vehemē
tius rarū et min⁹ stipticum. et est crocee tincture. In ip
sa est terzeitas amara: ꝓpter actōnem igneitatis in ipsa.
Cōfert pāno ac vestigiis sup cutes remanētibus: qñ cū
aceto linitur. Et eo fit emplastrū ad apostemata calida.
cōfert etiā impetigini cum aceto. Eius epythima. casui
ac pcussioni cōfert valde. pdest etiā cōtusioni lacertoꝝ
et rupture. Cōfert asmati: et sputo sanguinis: ⁊ epatis
stomachiq; dolorib⁹ intrinsecis: singultui: et dolori pun
gitiuo ventris: ac dysenteric: ac dolori renū et vesice: at
q; matricis: et fluxui sanguis: ac febrib⁹ antiquis. Eple
nem attenuat. et morsui uermiū venenosoꝝ remediū ē.
¶ Cōstantinus vbi supra. Reu aliud est indicus aliud
pōticum. Indicū est laudabilius calidū et siccū in secū
do gradu. Quoddā stipticitatis et acuminis bz. stoma
cho defecto valet. ventositatem et epatis dolorē et sple
nis duriciem: et ypocūdriam: et extensionez curat. renū
ac vesice dolorem et matricis extirpat. Sanguinē de pe
ctore manātem cōstringit. banelit⁹ singultum: vulnera
intestinoꝝ: diuturnā solutōnem ac pliram febrez ampu
tat. faciem et cutem a lētiginib⁹ et impetigine mōificat
Contra reptilū morsus facit pulueritat⁹: et cum aceto
tempatus.

CXXVII.

¶ De rosmarino ¶ Isidorus.

Rosmarinū latini ab effectu herbā salutarez vo
cant. folia habet feniculi silla. atq; aspera et ro
tatim terze. pstrata ¶ Platearius. Rosmarin⁹
est herba calida et sicca cuius folia et flores comperunt
vsui medicine. flos aūt anthos dicitur. vñ fit electuari
um qō dicitur dyanthos. In locis marinis crescit. vnō
et noīatur. habet virtutem cōfortandi ex aromaticitate
dissoluendi ex caliditate. extergendi: et mundificandi ⁊
cōsumendi ex siccitate. et virtutem dyaforeticaz et calo
re apiente. Ūqz calida et sicca esse dicatur in excessib⁹
ab autorib⁹ nō determiatur. Herba ipa libanotides. vl
dendrolibanū dicitur. quidā tamen dicunt q; sit fruter.
alii vero q; herba sit. Cum mucitur in medicinis recep
tio anthos vel rosmarini: debent poni flores folia vel li
banotidis vel dendrolibani. flores ad solē desiccati per
annū seruātur in efficacia multa sil'iter et folia. ⁊tra sin
copim et cardiacam passionem datur dyanthos cum vi
no decoctionis assis de corde cerui. vel decoctio fit i vi
no vel aqua rosar ipmq; vinū datur patiēti. vel aliter
ex succo foliorū et aqua rosar et succo pastinace addito
zuccaro fit optimus syrupus. et puluere assis de corde
cerui. vel in tali herba datur. Cōtra frigiditatē ac debi
litatem cerebri rosmarini decoctio in vino fit et patiēs
discoopto capite fumū recipit. Cōtra vue humiditatez
acerum vel vinū decoctōnis eius gargarizatur. Cōtra
stomachi frigiditatē et ad digestionem cōfortādam dy
anthos vel vinū decoctionis ei⁹ ⁊ masticis masticatur
Cōtra stomachi dolorez et intestinoꝝ ex ventositate vi
num decoctōnis eius ac cimini potatur. Cōtra stringi
riam et dysuriā flores eius vel saltē folia in vino cocta
pectini cataplasmātur. ad menstrua puocāda: matricē
mūdificandam: et cōceptum iuuādum: fit ex aqua deco
ctōnis eius fomētuz. Mlieres salernitane flores i oleo
mustelli decoquunt et ita supponunt ¶ Ex synonimis.
Notandū q; hoc nomē anthos apud grecos p quolibet
flore sumitur. sed apud nos ꝓprie rosmarini vel libano
tidis anthos dicitur ¶ Byascorides. Libanotida quā
romani rosmarinū vocāt eo q; in corona cōponitur. ha
bet virgas tenues longas et viridez in quib⁹ sunt folia
spissa et oblōga. deforis alba deintus viridia cuz odore
graui. virtus est ei termātica et leptomerica extenuato
ria et purgatoria yctericis medetur acopis confectioni
bus et glutinis necessarie miscetur

CXXVIII.

¶ De sabina et saluūca ¶ Plini⁹ libro xxiij.

Sabina que a grecis brathu dicitur duoꝝ gene
ruz est. Altera silis est amaraco folio: altera cu
pressо. Idcoq; quidā dixerūt eam cupressuz ere
ticam. In medicamētis vero duplicato pondere assumi
tur: et eosdem effectꝰ habere quos eynamum traditur.
Collectiones minuit. nomas cōpescit. Aluta purgat vl
cera. emortuosq; ptus extrahit apposita et suffita. Ig
ni sacro et carbūculis illinitur et cū melle ac vino pota:
morbo regio medetur. pituitas quoq; gallinacei gene
ris. herbe fumo tradūt sanari. ¶ Cōstantinus vbi sup.
Sabina in tercio gdu calida et sicca. humores attenuat
vrinam et mēstrua puocat ¶ Platearius. Sabina ē her
ba in secūdo gradu calida et sicca. folia eius medicis cō
petunt ac p annum seruari possunt. virtutem bz dyafo
reticam et extenuatiuā. Cōtra vicium matricis stringi
riam dysuriā: eius folia cōtrita in vino ⁊ oleo decoquā
tur et sup pectinem cataplasmētur. Ad idem valet et
ea fomentū. Cōtra vicium pectoris ex frigida causa: et
cōtra stomachi dolorem et intestinoꝝ ex ventositate da
tur vinū decoctionis eiusdem herbe. Contra tenasmon
ex frigida causa. folia eius cōtrita in aceto forti ⁊ vino
decoquūtur: vt fumum patiens suscipiat per inferiora.
¶ Byascorides. Saluūca est gen⁹ herbe que radicales
et folia bz subrufa. floresq; plurimos a terza refossa. in
modum stipulaꝝ constringitur. Nascitur aūt in lapidi
bus sūmis et nozica regione. Illa vero optia est que est
odorifera recens et sine fabulone plurioſq; ramulos et
radices bīs. pōt ergo eadem q; et spica. Cuius deformi
or sit ¶ Plinius libro. xxi. Odoramētoꝝ multa michil
attinent ad cozonamenta vt yris atq; saluūca. quanq;
vtraq; nobilissimi sit odoris. Saluūca quidem foliosa

sed brevis est:et que necti nō possit.radici numerose co herz.herba verius est ꝑ flos.veluti manu prelsa.breuu terꝛ sui generis celspes.banc pānonia gignit et norica alpūꝗ aprica vrbū epotedia tāte suauitatis:vt metal lum esse ceperit.vestib⁹ eam interponi gratissimum est. huius radix in vino decocta vomitōnes sistit stomachū ꝗs corroborat. ℂ Ex synonimis. Saltūcam intelligunt quidā in medicinis.p ancusa.sed in aurea alexādria re cipitur pro ea spica celtica. ℂ.cxxix.

ℂ De satirione et saxifraga ℂ Isidorus

Satrion dicta est a satiris.ppter incendium libi dinis:veneꝛ eīm suscitat.dicitur et orchis.eo ꝙ radix eius in modū testiculoꝝ sit.quos greci orchi vocāt.dicitur etiaꝫ leporina.eo ꝙ caulem mollem emittat. ℂ Plinius libro.xxvi. Cōcitatricē vī habet satirion:cuius genera sunt duo.vna lōgioribus foliis ꝑ olee:quatuoꝛ digitoꝝ caule:purpureo flore:gemina ra dice ad formā testium humanoꝝ:alterius annis in tumescente ac residente.altera orchis:cognominatur: et femina esse dicitur.femina distinguitur internodiis. ⁊ ramosiore frutice radice fascimis vtili Nascitur fere supra mare hec tumores et vicia partuū erūpentia illita sedat.cum polenta vel ꝑ se trita.Bupleuri radix i ouino lacte data neruos intēdit.Eadē ex aqua remittit.Gre cis satirion.foliis lilii rubri minoꝛib⁹ et trib⁹ non āpli⁹ e terra exeuntibus tradūt caule leni.nudo cubitali ra di et gemina.cuius inferior ps et maioꝛ mares gignit.su perior ac minor femias Est ⁊ aliud genꝰ satyrion qđ ery throcoron appellāt.semini viticis maioꝛi:lem:dure ra dicis:coꝛtice rubro:intus albū includitur:sapoꝛe subdul ci.fertur in montosis inueniri. Veneꝛē etiam si omnino manu tenearur radix stimulat. Magis adeo si bibatur in vino austero. Arietibus quoꝫ et hircis segnioribus in potu dari. Et a sarmentis equis ob assiduum laboꝛē pigrioꝛib⁹ in coitu:qđ vicio pedanū vocāt.vim cuius re stinguit aqua mulsa aut lactuca sumpta. In totū quidē greci cū cōcitatōz hāc volūt significare:satyrion appel lant.sic et crategin ꝙnominantes et reliconon: quarū semē testium simile est ℂ Bꝙascozides. Satirion multi vocant trifolū:eo ꝙ habet tria folia sup terrā expansa lapparo vel lilio simlia:sed breuiora ⁊ colozata.virga est illius leuis et mollis.lōga cubito vno.floreſqꝫ pfert lilio candido simles.radix eius simulis est bulbo.rotūda est vt mela.⁊ aforis rufa.hec cū vino nigra bibita veu trem stimulat. Satirion ellitrachiocos.semen habet se mini lini simile.sed maius ac leue.lucidus et forte. Ra dix eius cotū habet teneꝛ aforil rufū et intꝰ albū.dulce gustu et customachum. Nascitur in locis montuosis et vbi abūdat radius solis.fertur ꝙ hec herba manu tēta venerem stimulat.cum vino bibita acriter coitū excitat Satirion tercia ramulos habet oblongas.radicēqꝫ ha bet duplicem quasi testiculos.florem habet purpureuꝫ et exalbidum. Radix potata veneris actus ꝓuocat. est eni humide et calide tpantie:libidinem excitat. Succus radicum inunctus lippitudies optime curat. ℂ Constā tinus vbi sup. Satirion in tercio calida et humida.libi dinem augmētat cū vino bibita. Galienus et Dyascoꝛi des in hoc ꝛecordati sunt dicentes . satirion paraliticis esse vtilissimū. ℂ Platearī. Satirion calidum est et sic cū i tercio gradu.virtutē habet attrahēdi. valet ad ar theticam. ℂ Isidorus. Saxifraga dꝛ eo ꝙ semē eius pe tras in vesica frangat et ꝛminuat Platearī. Saxifra ga calida est et sicca in tercio gradu.vinū decoctōis ra dicis eius que sola ꝑpetit vsui medicine. valet ꝓtra stri guriam et dissuriam:et vitium lapidis. et ꝓtra yliacam passionem. Puluis etiā adhibitus ad idem valet ꝑ tres ānos seruatus. ℂ.cxxx

ℂ De scabiosa et scamonia. ℂ Platearius

Scabiosa est herba sic dicta:qꝛ ꝓtra scabiem va let et est in scōo gradu calida et sicca.virtutem habet dissoluendi etiā ꝑsumendi ⁊ mūdificādi Succus eius ꝑfectus in oleo nucū aliquātulū decoquīt et sic ex eo ꝓtra scabiem vnguentum efficitur. Ad sur ditatem auris factam ex same:succus oleo in quātitate modica immittitur:auriqꝫ infunditur. Cōtra serpiginem et ꝑpriginem ex ipa herba locus ꝛfricatur:⁊ ꝓtra lepꝛā maxime qñ fit ex felle putrefacto succ⁹ ei⁹ in quātitate quatuoꝛ vel terciaꝝ vel quiqꝫ datur. Cōtra emoꝛroides scabiosa et flegmus in vino bulliuntur:⁊ est cathalmate facto subcathaplasmatus. Idem quoqꝫ fit ꝓtra condilo mata.id est quasdā glādulas que attriti dicuntur. fic⁹ enim est interius i ano cū inflatōe venaꝝ .⁊ raro sine ci rurgia curatur. Cōdilomata vero sunt apparētes exte rius in ano quedā carnes supflue.quasi pue glandule. ℂ Isidorus. Scamonia quā latini acridiū vocāt.herba est succi plena.qui subcauata radice colligitur. Terraꝫ ei rotūda cauitate fodiūt. Tunc suppositis aut cocleis aut nucis foliis succus excipitur:atqꝫ siccatus au fer ꝛ. venit aūt sepius ꝓbabilioꝛ ex misia asie hui⁹ ꝓtrari⁹ est atqꝫ falsus ex syria vel iudea ℂ Bꝙascozides . Scamo nia frutex est habens hastas longas pigues et asperas folia simliter aspera.trium āgulo⁊ edere simlia.flores albos rotundos et altos.cū odoꝛe grauī lacrime plenos Multi radicem ei⁹ in aceto coquūt:et ꝓterentes cū pol line oꝛdei:sꝙaricis vtiliter adhibēt:pustulas melle pur gat.cū aceto cocta et supuncta lepsis medicatur. anti quū quoqꝫ doloꝛē capitis.aceto et oleo mixta et fomen to adhibita mitigat. ℂ Ex libro de medicinis dissoluti uis. Scamonia est calida et sicca. Coleram rubeaꝫ pur gat. Maxime de locis longinq̄s:stomacho et epari no cet.et si quis plus dederit:mortem infert:aut dysteriā generat:aut epar stomachum ve distpat. Galienus ꝑce pit vt anysum vel sene cum ea ꝛcipiatur vt aliquātuluꝫ molliatur. Est autē succ⁹ tritimalli babiloni qui et dꝙ gridiuꝫ dꝛ et in diebus caniculariꝫ sic efficitur. Cū mitates ei⁹ rumpuntur.indeqꝫ lac distillatū adheret sti piti.ac desiccatur et colligitur ℂ.cxxxi.

ℂ De scirpo et scolopendria ℂ Isidorus.

Scirpus quo segetes teguntur.est sine nodo.de quo etiam dicit ennius . Querunt in scirpo so lum quid dicere nodum.sicut i puerbio dicitur Qui immic⁹ est.in scirpo nodum q̄rit ℂ Isidoꝛ⁹.Scolo pendꝛas dꝛ:eo ꝙ folia ei⁹ scolopendꝛo asali simulia sunt Nascitur in petris humidis.et caule nec semen nec flo rem habet folia eius a supficie viridia sūt.subter rufa ⁊ lanosa. Splen curat.vnde et splenos dꝛ. ℂ Actoꝛ.Sco lopendꝛia ſm phisicos:ipa est que vulgo lingua cerulna dꝛ. ℂ Razi in almasoꝛe. Baculufundirion id est scalopē dꝛia calida est.splenī grosso et stringirie ac lapidi reme diū affert ℂ Auicēna.Scolopendꝛia calida est in pri mo sicca in secundo.subtilis resolutiua. Confert splen magnifice.cōfert etiā singultui et ꝓtericie.frāgit lapi dem in renibus et vesica:⁊ dꝛ ꝙ ipa est herba petrosa q̄ nascitur in locis fontium.Quidam autem dixerunt qđ ē species squille ℂ.cxxxii

ℂ De semperuiua. ℂ Actoꝛ

Semperuiua ipa est iouis barba.Sꝛ barba iouis et sticados citrinum idem est.vnde quidam aut Barba iouis sticados:sed semperuiua iouis bar ba. Platearius.Semperuiua herba frigida in tercio gradu:sicca in scōo et semperuiua dꝛ.qꝛ sp viridis repit. Itaqꝫ viridis multe efficacie est.⁊ in medicinis pōi de bet.Exiccata vero non.virtutem habet infrigidandi et alterandi.plagelle in succo eius et aceto vel agresti in tincte valent cōtra calefactōz eparis . epytimate cōtra

dolorem ex calida causa in principio valet ipa herba trita et suppositā. Cōtra apostemata calida valz ad materiei repcussiōz. licet postmodū obsit cōstipādo materiaz Cōtra ignis vel aque vsturas. fit vnguentum ex succo ei⁹ et oleo roseo ac cera. Cōtra fluxū sanguis e naribus qō fit ex ebullitōe sāguinis in epate ac venis in iuuenibus. et in estate. plagella in succo ei⁹ ac aqua rosarum i tingitur ac frōti ac tumoribus et gutturi supponitur.

¶ Actor. Est aūt sempuiua species minor acidule. vnō macer sic describit. ppter ates vtriusqz. ¶ Macer. Bicimus acidulā quā greci dicit oxizon. Sic dicī credūt sapor illi qō sit acer. Crescit arenosis in pratis: et secus annes. Hāc auide q̄dam comedūt in tpe veris. Exptū qz ferūt sibi q̄ fastidia tollat. Virtus est illi siccās. z frigida valde. Tercius a medicis datus est gradus. huic i vtroqz hāc fugit appositā: sacer ignis et herpeta mozdar. Et tumoz ex oculis trite cathaplasmate cedit. Ulcera que serpūt. cohibet cōbustaqz curat Et multū cali de dicūt. pdesse podagre. Si fuerit foliis illius opta vrētis. Aut cathaplasmetur mixta cōtrita polēta. Eius cum roseo: succo⁹ pmixtus oliuo. Bicitur ātiquo capitis pdesse dolori. Qui dolor et ligua dict⁹ cephelarica greca. Omne genus fluxus ventris restringere mire. Cuz vino potata solet et in aqua frequēter. Neqz modo nimū manātia mēstrua sistit. Vel si matrici tritā viridez supaddas. Sic quoqz lūbricos pellit potata rotundos. Taliter i cūctis. pdest potata venenis. Exhilarat succ⁹ illius visus inunctos. Affirmāt istam qui secum gessit herbā. Qz nō apperat būc letali scorpius ictu. Aurib⁹ exp̄ssus succus si funditur e⁹. Aduuat audit⁹ mire pl itaqz dolorem. Altera vero minor species est ish⁹ herbe Quā sempuiuā dicūt: qm̄ viret oi Tempe. barba iouis vulgari modo vocatur. Esse refert simulem pdicte plinius istā. Nec mn⁹ hāc pdictis posse iuuare

CXXXIII.

¶ De sene ac senecōne ¶ Platearius

Sene est herba calida et sicca. que i trāsmarinis partibus nascitur. maxie circa babiloniaz z in arabia. vel in cōfinio babilonie et arabie. folia tātūmodo ppetūt vsui medicine p ānos. x. seruatur. z virtutem habz dissoluēdi. attrahēdi et purgādi flegma. pcipaliter melācoliā. Sed cū p se datur pncipaliter in decoctōe pōi debet in q̄ntitate vn⁹. 3. Cū aūt cū aliis i q̄ntitate medie vel tercie ptis. Cōtra melancolicas passiones. epylensiā. q̄tanā. emozroides. cōtra vitiū splenis et epatis et syncopin. at syrup⁹ fit ex aqua decoctōis e⁹ cū zuccaro. et valet ꝓmuniter ad hoc maxie cōtra melācoliā et syncopin et epylensiam. Ad idē quoqz valz sirupus ex succo feniculi ac sene cū zuccaro. et maxie cōtra vicium splenis. ¶ Isidorus. Senecion dr. eo q̄ vere p mo senescat. vnde et eam latini senectionem vocāt greci orizonon. Nascitur p macerias ¶ Bzasiorides. Senecion nascitur i rectis et in petris et habet folia viridia et densa tyrsum subrufū. et i ei⁹ sūmitate capitella i modū viticelle. vires habet strigentes: cadēqz faciētes q̄ t plātago. Cū aceto cathaplasmata valet ad neruoz ictiōnes. cū vino aūt dulci testiculoz istamatōez tollit. folia ei⁹ frigida sūt. ¶ Ex herbario. Senecta tusa cum axungia et ipposita vulnera sanat etiā recētia. Stomachi quoqz et pedū: lūboz: et coxaz: atqz neruorum dolorem tollit: ad podagrā etiā tusa z imposita eqz pedib⁹ pficit ¶ Actor. Senecio dr et carduus benedict⁹. sicut in sinonimis legitur. Aliud est senacio. videlicet nasturcium aquaticū. de quo iferius dicetur. ¶ Macer. Origeon greci nos senecio vocitamus. Qz similis canis videatur floze capillis. Nascitur in muris. i ortis. et tegularis. Illius herbe vis frigida dr esse. In medicinali radix nō ponitur vsu. Flozes cū foliis tūdens infūdito vivi. Permodicū dulcis et sic tepefacta tumori Hec sunt

apponas ani vel testiculoz. Additō tbus illis neruos z vulnera queuis. Curabis facile posito cathaplasmate tali. Hec eadē trita facient eius capitella. Potata pbibent qz suffocare bibentem Quidā cōfirmāt. at contra plur⁹ auctor. yctericis quosdam potū donasse salubrē Cum vino dicit taliqz modo medicari. Morbis vesice plures aut ille pbasse. Et cordis vicijs illam iecoriqz ō disse. Lomumb⁹ quoqz cū passo minutisicqz potu. Hec varios morbos pcordia quos patiuntur Et viridis facit hec si tincta vozetur aceto. Trita solz duras hec cū sale spargere strumas. Hāc circūscriptā si quis fodiat sine ferro. Et tāgat dētem vicibus tribus inde dolentē vnaquaqz spuens vice. postqz reponat eodem. Quo fuit orta loco: sic rursum iuuat ve herba. Plinius pdicit nō āpli⁹ ille dolebit.

.CXXXIIII.

¶ De silphio ¶ Plinius libro xxiij.

Silphion ex syria venit deterius parrhico: sz medico melius cuius est vsus in medicina. Nā ad lyenes. pdest radix ei⁹. arteriis etiā exasperatis et collectōibus sanguinis illinitur. Sed et in cibis pcoquitur egre iflamātibus. Inflatōes facit et ructus vrine quoqz noxia. Suggillatis cū vino et oleo ē amicissima et strumis cum cera. sedat quoqz verruce cadūt ei⁹ suffitu crebriore. folia eius ad purgādas matriceas ac pellendos partus emoztuos in albo et odorato vino decoquūtur: vt accetabili mensura bibatur ¶ Bzasiorides. silphii radix nota est oibus cui⁹ lacrimus laser nominatur aures acriter calefaciēs. ac vesicā ledēs. sed ventrem purgans. hec herba fortiter calefacit. virtus ei⁹ omnino inflamatiua est: et ꝓpter hoc indigestiua est. Radix ei⁹ cocta cum aqua et modico melle potata: iuuat ad difficultatem vrine. succus ei⁹ cū lacte resolut⁹ emigrancam curat in aurem missus. Extrinsecus aūt posit⁹ oparum aurium. Nascitur in syria et armenia et libia. hui⁹ virga spleten vocata est ferule similis. folia qz habz apio similia et semen latum. virtus radicis ei⁹ termantica et terantica. et stomachum inflat. et ructuatōem. puocat. Indigestibilis ac velice cōtraria est accepta. cerotis autez mixta: pustulas spargit iposita. oleo addito liuores corporis limpidat. oleo cyprino vel yrino mixta scbyaticis humorem frigidum errantem siccat. In aceto cocta: et cathaplasmata causas ani ꝓficit. bibita venenis occurrit. Est etiam cuistomacha mixta seminibus. et ozigaris nobilibus addito sale comesta. virga eius dulcē. lacrimumqz qō ex se dimisit colligi necessarium est

CXXXV

¶ De silimbrio ¶ Ex sinonimis.

Silimbrium idem est qō mēraster: de quo. s. mentastro iam supius dictum est sub nomine isto.

¶ Plinius libro. xx. Sysimbrius siluestre a q̄busdam symbreū est appellatum. pedali nō amplius altitudine. Qō autē in riguis nascitur est nasturcio silr. vtrūqz aduersus aculeata efficax est animalia. vt sunt scabrones et simlia. Qō in sicco oritur odoratum est et coronis inseritur. angustius folium habens. sz ad dolorem capitis et epyforas valens. Alii panē addunt: Alii ꝙ se decoquunt in vino. Sanat et epimyctidas et vicia cutis i facie mulier. extra q̄tā diez noctib⁹ ipositum: debilesqz detractum. vomitōes sigultus. tormina. stomachi dissolutōes cohibet. siue cibo sūptuz. siue succo potatum. Nō est aūt grauidis edendum nisi mortuo ꝓcepto q̄ppe illum eicit etiā ipositus. Mouet vrinam cum vio potum siluestre et calculos. Quos vigilare opus sit ex citat: capiti cum aceto infusum ¶ Platearius. Sysimbrium qō alii herpillum vocant. agrestis mentis est. Nascit in locis cultis et aquosis et est ydiasmo simile. Sed eo est odoratius et foliis latioribus que multi in coronas cōponunt. virtus eius termantica existit. stringitur medetur. et calculos frangit. hoc maxime facit semen ei⁹ cuz

vino bibitum.tortionibus et suggluti onibus maximus
pstat efficerum. Idem nauseantib⁹ opitulatur. folia eius
cathaplasmis adhibita capitis dolorem mitigāt frōti i
polita. Byascorides. Notum est symbrium quod ē
natura calidū in secūdo. et siccum in ipo. putrefactioni
bus resistit. pediculos interficit. Cōfert apostematibus
frigidis. ac flegmoni duriciei vehemētis decoctus cum
aceto. mictūq; cuz oleo roseo. cōfert oblitioni ac sensus
cōmixtioni et litargie. quādo linitur caput ex eo. Con
fert etiā singultui bibitū cū vino. ad soda quoq; fit em
plastrum ex foliis siluestris. Cōfert tamen vermibus
alcaridibus. et extrahit fetum mortuum. t puocat urinā
propteq; petrosum. Quod aūt est siluestre cū vino bi
bitum. phibet distillatōez urine et lapidem cōfrit. ac vē
tris dolori pungitiuo subuenit. Cōfert iterū pūcturis.
Actor. Quia symbrium ab autoribus nō solus di
citur instrauum. sed etiaz menta videliez domestica. ō
ipso etiā inter ortulanas herbas sub hoc eodem nomie
dicetur infra. ¶ .cxxxvi

De spartania et sparto ¶ Plinius li. xxv

Spartania vocatur herba quedam vtilissima
Magna eius cōmēdatō. q̄ habentes illā i ore
famem sitimq; nō sentiunt. Idem et alia pstat
hippice dicta. eo q̄ in equis etiam eundem effectū habe
at. Traditq; scytas bis duab⁹ herbis. s. scythia t spar
tania etiam in duodenos dies durare in fame sitiq;
Isidor⁹ Spartus est frutex virgosus sine foliis ab a
speritate sic vocatus. volumina nāq; funiū. q̄ ex illo fi
unt aspera sunt. ¶ Plinius libro. xix. Sparti vs⁹ post
multa secula cepit⁹ est. nec ātea penox arma q̄ primū hāc
herbā hispanie intulerūt. hec spōte nascēs et q̄ non q̄at
seri. Juncisq; pprie aridi solī vni terre inicio dato. Nā
id malū telluris est. nec ibi aliud seri vel nasci potest In
affrica exiguū nascitur et inutile. cartaginēsis portio ci
terioris hyspanie. nec tota hec sed q̄tenus parit. mōtes
quoq; sparto opit. hinc strata rusticis coxe. hinc t ignes
faceliq; hinc calciamina vestisq; pastox. Alialibus ē no
xiū. pter q̄ cacuminū teneritate. ad reliquos vsus eueh
litur laboriose. Decreatis cruribus manibusq; tectisq;
manicis. puolutū ossēis ligneisue conamētis. Nūc iam
in hyemē vix. facillime tū ab ydibus maiis in tumias ē
ei maturitatis tpus. t tūc facillime venit i vsus. Eunt
sus fascibus in acerno adunatū biduo vel triduo reso. u
ū. in sole spargitur et siccatur. ac rursus in fascib⁹ sub
tecta reportatur. postmodū aque marīa optime macera
tur. t vulci si marina desit. Siccatūq; sole iterq; rigatur
Deinq; tunditur vt fiat vtile. in aquis pcipue mariq; i
ucātū. In vsu est oibus terris. Nauiū armamentis edi
ficatōnum machinis. Aliisq; vite desiderius. ad hos
omēs vsus sufficiāt minus. xxx. passuū in latitudinem.
a litore carthaginis noue. minusq; esse reputūr in lōgi
tudine. Junco grecos ad funes vsos nomini credamus
Primo herbā eā appellāt. postea palmax foliis phyllira
q; manifestum est. Et inde trālatū a penis sparti vsus
pximile est veri. Theophrastus autor est bulbi genus
circa rpas amnū nascens: cui⁹ inter sūmū corticē: eam
q; ptem qua vescuntur esse laneaz naturā ex qua mapa
lia vestesq; quondā officiebantur Hz neq; regionem in
qua id fiat: neq; quidpiā diligētius: pterq; eriopheron.
id appellari in exēplaribus que equidem inuenerim tra
dit. ¶ .cxxxvii

De squilla ¶ Isidorus

Squilla vel scilla dr eo q̄ nocēs sit de qua gētili
um superstitio dicit: qō si ad limen suspendatur i
tegra. fugat oia mala. ¶ Plin⁹ libro. xx. Scil
la q̄ candidissima fuerit vtilissima erit. huic aridis tuni
cis direptis: qō reliquum e vino est ysutum suspēditur
sino modicis intervallis. Postea arida frusta in cadum
acri q̄ asperrimi pendentia imergūtur. ita ne vlla pte
vas pringār. hoc fit ab solsticiū. diebus. xlviii. Hypso ō
inde oblit⁹ cad⁹: ponitur sub regulis tot⁹ diei accipien
tibus solem post cum numer⁹ diez tollitur vas. Scylla
eximitur. Acetum trālfunditur. hoc clariozem acie ocu
loz reddit. Salutare est etiaz stomachi. laterūq; dolori
bus modice sumptum. Sed rāra vis eius est vt extincte
anime momento aliquo speciem pbeat auidius hausturz
pdest gingiuis ac dentib⁹ māducata. tineas et reliqua
ventris animalia pellit ex aceto et melle sumpta. ligue
quoq; recens subiecta pstat. ne ydropicus sitim sentiat
pparata et ycisa in aceto coqtur: ac serpentium ictibus
ponitur. Tosta quoq; purgat: t medū e⁹ itez i aq̄ coq
tur. vsus ita cocte. valet ad ydropicos urinamq; ciēdaz
in potu tribus obolis cū aceto ac melle. Item ad splene
ticos et stomaticos: si nō sentiat vlcus: quibus inatet ci
bus ad tozmina regiosq; morbos. tussim veterem cū su
spirio. discutit et ex foliis strumas: furfures capitis. et
vlcera manantia ex oleo cocta et illita. Rimas pedum
sanat in oleo cocta et resina mixta. Semen ei⁹ lūbozum
dolori ex melle ponitur. Dictagoras scillam tradit su
spensam in limine tanue malox medicamētox introitū
pellere. cetez ex aceto et sulphure medetur vulneribus
i facie. p se vero tritus neuox. pdest ptractionibus. Ex
vino pozrigines. Canum vero morsib⁹ et vt erasistrate
placet cum pice. Idemq; sanguinem tradit sistere. illitū
cum melle. ¶ Idem in libro. xxi. Notabilis est natura
scille crociq;. Que cum ois herba folium primuz emit
tat et mox in caulem rotundentur. In his caulis prioz
q̄ folium intelligitur. Et in croco q̄dem flos impellitur
caule. In scilla vero caulis exit. deinde flos ex eo emer
git. Eademq; ter floret. tria tpa sationum ostendens.
Byascorides. Scille virtus est calida. et maxime cau
stica. assa multis est vtilis. cum oleo et resina morsibus
venenatis occurrit. cum sale assa et aceto cocta: ventrē
mollit. urinam puocat. ydropicis stomachis pdest. in di
gestiuis et yctericis. tortiomb⁹ ac tussientib⁹ asmaticis
et anafozeticis. sed cauendum ne vulneratis intraneis
detur. Integra in limine suspensa arcet maleficia. pista
ta fortiter inuncto sup apostemata ponitur illa: vt aliaz
carnem non tāgat: cito rumpuntur ¶ Auicenna. Squil
la est cepe muris sic dicta. q̄ murem interficit. habz fo
lia lilii similia. oleum ad nigredinem declinās. Est autē
calida et sicca i secundo pūgitiua. acuta: fortis incisiua
et in ipo est viscositas: adustiua. a Cū melle confecta sup
alopiciam et impetiginem ponitur. Ei⁹ acetū exaspat
guttur: et carnem illi⁹ idurat. asmati. pdest et ātique tus
si. ¶ Platearius. Squilla est in secundo gradu calida
t sicca: alio nomine appellatur cepa murina: t q̄ sola re
peritur est mortifera. virtutem habet dissoluendi: incen
dendi ac p urinam purgandi. valet ad digestionē mate
rie tam in quotidianis q̄ in quartanis. ptra opilatōem
quoq; splenis et epatis: ac dolorem yliacum et arteticā
vt ait ysaac in dictis. Cōstantinus vbi sup. Squilla
in scōo gradu est calida et sicca inciditq; humorem. pin
de vomitum et egestionem puocat. pectus ac pulmonē
de grossis humorib⁹ et viscosis mundificat. Idcoq; va
let banchituosis. t ydropicis et etiam ex epatis opilatōe
pter humores grossos ac viscosos. patientibus yctericis. Cathaplasmata cum ramno et oleo. fissuras pedu
sanat cum vino cocta et cathaplasmata morsus spentis
curat. Caueamus autem squillam q̄ nascitur in cāpis
sola illa ei est mortifera. ¶ .cxxxviii.

De squinanto ¶ Platearius

Squinantū dr palea cameloz. qm̄ eo cameli nu
triuntur Est autem in tercio gradu calida t sic
ca. In affrica t arabia reperitur. p ānos. x. fuaf
Eligendum est q̄tū albius inuentri potest ac molle. Si
autem q̄dam dux et q̄si ligneum circa stipitem repti:
abiciatur. virtutem h principaliter purgādi flegma:

sicut polipodium et coloquintida. Byascorides dicit q̄ in vino coctū et cathaplasmatū pudēdis matricē mūdificat. stringit. riaz et dyssuriā soluit. Auicēna. Equinū tum aliud ē arabicū et bōi odoris. aliud agrinū qō ē minimū et durius et grossius. et terreū et sine odore. Aut dyascorides. squinantū est duaꝝ speciez: vna est q̄ non habet fructum. alia q̄ nigrum. Melius est ex eo arabicū: rubeū: fortioꝛē habēs odorē. ſz illud qō est supra ipſz aliāntulū declinat ad rubedinem. Cūq̄z findit fit purpureū. mordicās linguā et acuitate sua adurens cā. In agrimo virtus est infrigidatiua. eius radix est vehemētis stipticitatis. et ei⁹ flos parūp calefacit. In sua natura calidū et siccū est in ſcō. ꝓpter stipticitatem e⁹. ꝓfert flos fluxui sanguinis vndecūq̄z sit. et i ei⁹ oleo sūt relolutio et ꝓtractō. sed ei⁹ radix fortio: est et naturā ꝓstringit. et in ipō sūt lenificatio et digestio. Auricia venarū apit. sedatq̄z dolores intrinsecos. ꝓpriecq̄z in matrice: ac ventositates reſoluit. Oleū eius pruritui ꝓfert etiā aliis libus. Et ꝓfert calidis apostematib⁹ ei⁹ decoctō. valet etiā duricius intrinsecis ⁊ apostematib⁹ frigidis ⁊ vlceribūs. Cōfert etiā lacertis et spasmo. bibitū cū pipe et lassitudiez remouet. Caput aūt grauat ꝓpter agrimuz Sed minutū ei⁹ facit soda. Grossioꝛis semē dormire facit et stupefacit. Bemiq̄z totū ipi⁹ carnē rubeā inter gingiuas ꝓfert: et humiditatē eaꝝ desiccat. Eiusq̄z flos caput purgat. Cōfert dolori pulmonis. eiusq̄z flos sputo sāguinis ⁊ sedat dolores stomachi. ⁊ ꝓfert apostematibus ei⁹ et epatis. Radix ei⁹ ꝓfortat stomachū et facit appetitū. sedatq̄z nauseā. Item frangit lapidē. stringitq̄z naturā. ꝓpter agrimū abscindit vtrūq̄z. sāguinis matricis fluxū; ꝓprieq̄z flos. et cōfert doloribus renū ⁊ fluxui sanguis eoꝝ. Cūq̄z bibitur et eius radice cū pipe ꝓfert ydropisi. eiusq̄z flos cōfert apostematibus ani. Speciesi eius grossa cū ei⁹ foliis recētibus q̄ sunt iuxta radicē fit emplastrum. est mutatiua morsure venenosorum.

Cōstantinus vbi supra. Squinantum est in tercio calidum et siccū. stomachū ꝓfortat. vrinā ꝓuocat. epar ⁊ renes. matricemq̄z mūdificat. apostema in epate vel ī oze venaꝝ existens dissoluit. lapidem frāgit. sanguis fluxū stringit. dolorem epatis ac renum curat. Stomachum radix eius cōfortat ⁊ appetitum corroborat. ei⁹ apozia valet ydropicis.

Be Staphisagria CXXXIX. Isidorus.

Staphisagria est herba q̄ habet folia q̄si vitis ⁊ caules rectos emittit. semen habēs in folliculis viride ac trigonium in modū ciceris. asperuz fuscum. intus album et amaꝝ. Nascitur ī locis humidis.

Byascorides. Staphisagria quā latini pedicularis vocāt. nascitur in locis vmbrosis. habens folia viti agresti similia. diuisa et scissa tanq̄ malua agrestis. bastas habens longas: erectas et nigras. Semen est ei simile ysaci et flores. Qō semen in viridioꝛib⁹ folliculis ē obtectum. Quādo teritur est nigrum. sed interius album gustum inscido. et acri et calido. Grana ei⁹. xv. accepta cū mulsa vomitibus ecludūt pingue flegma. vesicā q̄ acceperint mulsam assidue bibant et deabulēt: q̄m effocationes citi⁹ pstant: et gulam exasperant. Trita ⁊ bibita pediculos interficiūt. scabiem et pruriginēs tollūt. Cū aceto elixa et oze retenta facere pnt oia supdicta. Rēgingiuis abstinent: tumores faucū spargūt. Miscētur et malagmatibus calidis. Semen tritum et oleo nr̄o necare lendines ac pediculos est manifestū. Cōcumens quoq̄z ꝓbatur in apoſlegmatismo faciendo. vl asperitatibus effectis quas greci stigmata vocant: ob recoꝛpationem faciendam. Auicenna. Staphisagria est vua passa mōtana. Cui⁹ granum est sicut cicer nigrum. In tercio gradu est calida et sicca et est adustiua: corrosiua acuta: acris. Interficit pediculos ⁊ ꝓprie cum arsenico et ꝓfert alopicie antique limita. Eadem cum arsenico vl sola ponitur sup scabiem et excoriatōem et masticatur ad extrahendum ex cerebro flegma et humiditatem ex ea quoq̄z in aceto cocta colluitur os ad dentiuz doloꝛē et gingiue humiditatem. Preterea sanat alcola cū mel le et bibūtur ex ea. xv. grana cuꝝ mellicrate. faciteq̄z ebrium viscosum vomere. In ei⁹ tū bibitōe tumoꝛ est q̄m ipa vesicam vlcerat. Constātinus vbi sup. Staphisagria in tercio gradu est calida et sicca. habz acumē quo cum mastice vel olibano masticato multum a flegmate caput purgat. linguamq̄z ꝓpter flegma aggrauatā alleuiat. Gargarizata quoq̄z caput de grosso et viscoso flegmate mūdat. cum aceto cocta doloꝛem dentium ac gingiuaꝝ putredinem curat. Sternutatio de illa ⁊ vigella vtriq̄z in aceto coctis iuuat in opilatōe venaꝝ ceteroꝝ. mixta vero cum auripigmento et oleo valet cōtra scabiem ac pediculos.

Be strigno vel solatro CXL. Isidorus

Strignos latine salutaris herba dr. eo q̄ doloꝛē capitis et stomachi incendium mitigat. Est ei frigida et retinens vnde et succ⁹ ei⁹ ignez sacꝝ curat. Folia eius trita cum vino potata. semis lapsū cōstrigūt. Eadē ⁊ vua lupina dr eo q̄ semē e⁹ vue sile sit. Platearius. Strignū idē ē q̄ solatꝝ velmozella dr q̄. s. iā dictū ē ō Ex herbario. Strignos q̄ et vua lupina dicta est: frigide virtutis est. folia e⁹ sunt ocimi similia: nisi q̄ maioza. Caulem vero cum creuerit ad terram dclinat. Semen habet inter folia p totos ramos interualla modicis ordinatum folliculis. qui simules sunt velicis. In q̄bus sunt bacce rubee. lenes rotūde multe ac minute. frigidaz vim hōt. huiusq̄z folia p cathaplasmate imposita ignem sacꝝ sedant. Liuores abstergit. doloꝛē capitis et ardoꝛem stomachi cum oleo trita dissoluit. Doloꝛes auriū sanat. fluxum matricis cohibet. laboꝛē quoq̄z partus subleuat. ad tumoꝛem corpis et ad dentiū doloꝛem valet. ad sanguis quoq̄z fluxum de naribus restringendum. si quis eius succo lana intincta sibi nares obstruet. Actoꝛ. Est etiam species quedā solatri q̄ ꝓmeditur. videlicet ozulana de qua inter ceteras ozulanas dicetur inferius.

Be sticado CXLI Isidorus

Sticas alias stoeca in insulis Stycadibus. alias stoecadibus nascitur. vnde et nuncupatur

Byascorides. Stycados a Stycadibus dr. vnde et nomen accepit. Est autem herba tenuis semē habens minutum: cum foliis thymo similibus. et oblongis gustu acriꝛ et subamara. Eius elixatura causas mitigat thoracis. et vtiliter miscetur antidotis. habetq̄z vires acriter relaxantes cum odore grauī. ⁊ menstrua. puocat et est humilis: ac p terram repens cum foliis et ramis origano similibus: albidioꝛibus tñ. sanſuci odorem fugentibus. Due sunt eius species. vna est vsualis que ī campis saxosis crescit et lapidosis. Alia vero agrestis q̄ ꝛoꝛr appellatur. q̄ nō solum serpit: sed extante positi one erigitur. Cum ramulis bipalmis et bozrentib⁹. cū foliis puulis rute similibus: sed angustis et longioꝛib⁹ hastam habet sarmento simulantem. florem et odorem in omnibus virgis cōstitutuz. et in summitate purpureum. linguam remordentem. et gustu inscidum. Radix ei⁹ est inutilis. Est autem vehementioꝛ ⁊ calidioꝛ que est suauis: q̄ ideo nomen accepit herpillum: qō greci herpete repere dicunt. Nam fruter hui⁹ plurimum fructificō do cōstrictiuam habet virtutem siue radarguentē. Dē struis impar. vrinam. puocat. toztionem et cōgulatōem sanat. Tumorem epatis cōpescit. morsibus venenatis occurrit. Bibitum et impositum id facit. doloremq̄z capitis cum aceto coctum ⁊ oleo rosaꝝ additum cōpescit maximeq̄z bibitum. pdest lytargicis ac phreneticis. Nauseam puocat. ⁊ cum aceto sumptus medet emoptoicis Auicenna. Stycados est planta spicā habens: sicut

est orzei spica. sed eius folia sūt lōgiora. In ipō stipites sunt cinericei. sicut in cpythimo. Est aūt sine semie acutus cum amaritudine pauca. cōpositō ex substantia terrea frigida et ignea subtili. Calidō est in pmo. siccus in secūdo. Resoluit et subtiliat amaritudie sua. et syrupus eius similter. Opilatōes apit. et abstergit. In ipso est stipticitas pauca. cōfortatqz corpō ac viscera. ꝛ phibet putrefactōnem. Eius decoctō sedat dolores neruorum ac ūcturaꝝ et laterum. Eiusqz syrupus est res magis uuatiua egritudinū interius frigidarū. Ideoqz oportz vt eo vtatur assidue: qui debiles habet neruos ex frigiditate. Cōfert itez melācolie et epsilensie. Conturbat aūt humorem colericum et eū vomere facit et ē ex his q̄ faciunt sitim. urine cōfortat instrumēta et soluēdo melancoliam educit et flegma. Platearius. Bryscados calida et sicca est. virtutem diureticā habz. vinū decoctō nis eius et dragaganti spiritualia calefacit. et intestina stomachumqz mūdificat. valet ad yliacam ꝛ ad opilatōnem splenis et epatis. et cōtra stringitiam et dissuriam. Cōstantinus vbi supra. Bryscados est calida ꝛ sicca in pmo aperit. attenuat. interiora mēbra pfortat. pectō ac pulmonem oiaqz viscera mūdificat. Ex synonimis Erbycados species due sūt citrinuz et arabicū. Quando simpliciter ponitur citrinum intelligitur. Idē est barba iouis. Sed aliud est iouis barba. s. semputua sicut dictum est supra. CXLII

De Syderite

Blascozides

Syderitis vel heraclea habet folia prasio similia. sed et oblōga et aspera. hastam habz quadram duabus palmis lōgam. virgas lōgiores: stipticas et in gustu suaues. In quib⁹. s. virgis capita obrotunda. siue verticelli sicut prassii oriuntur. ꝛ in eis semē nigrum inuenitur. Sub petra nascitur. folia eī⁹ trita. paracollesin faciunt mire vulneribꝰ impposita. Alia est syderitis q̄ hastas duobus cubitis habet lōgas et teneras. folia q̄ in ipis hastis persideri di similia et diuisa in circūitu plurimū nascentia. sed in visu tenuia et longa. In cacumine vero haste capitellū habet rotundum ꝛ asperū. in quo semen blete est simile. obrotundum et durum. Est aūt virtutis termantice simulis supdicte Terciam est genus syderitis qō cratebzas heracleon dixit. et nascitur in parietibus sicut vitis. habet folia minuta teneraqz multa ex vna radice nascentia. corīādro silia. huiꝰ haste duobus sunt palmis lōge. molles et albidiores. semicinos habet flores. In gustu est mustillaginosa tritaqz vulneribus recentibus paracolesim facit impposita. Plinꝰ libro. xxv. Panacem heracleon alii syderitem et apud nos vocant millefolū i cubitali scapo ramosū. minutioribus q̄ feniculi foliis ab imo vestitam. Alii fatentur ullam quidē vulneribus vtilem. sed verazbuleam esse scapo ceruleo pedali sine ramis ex omni pte singulis foliis eleganter vestitam. Alii q̄drato caule. marrubii capitib⁹ folio q̄reus. Hac quoqz neruos p̄calos glutinare facūt. Alia dicūt syderiten nascentem in macerus cum teritur fedi odoris. sed ꝛ alia huic simile cauliculis in vineis nascentem. Aliam vero quinuz cubitoꝝ. exilibus ramulis. atqz triangulis filicis folio pediculo longo. Omes aūt vulneribus ꝑcipuaꝰ esse. Ea vero q̄ est latissimo folio nostri scopam regiam vocant. Idem in libro. xxvi. Syderitis varices adalligata imunit et sine dolore pstat. CXLIII

De simphato et simphico et sinapiagrō

Isidorus

Simphatos grece dicitur est. eo q̄ tantā radice virtutē habeat: vt frusta carnis i cacabo aspsa coagulet. Blascozides. Symphicum nascit in locis asperis. habens virgas organo similes ac tenues. capita vero sicut thymū. virge lignose sunt: et odorate gustuqz dulces: flegma puocātes. Radix est illi lōga et obrufa: in modū digiti grossa. Elixuz in mulsa pulmonem purgat. reicientemqz sanguinez. aut nefreticos cum aqua medicinaliter iuuat. Radix eius cum aq̄ cocta et bibita fluxū multeris abstringit. dysentericis quoqz pficit. Cum oximille data ꝙquassatōes atqz dolores lateris saluberrime curat. masticata vero sitim ꝑputat: et asperedine faucium mitigat. vulneri recenti paracolesim facit. enterocelitacos bibita et cathaplasmata oritie curat: et carnes ꝙcoqui facit. Aliud est symphicum qō piten est appellatum. hastam habet asperaz. duob⁹ cubitis longam. angulosam et abintus inanem. i q̄ folia sūt aspa et angusta. sicut buglossos oblonga. ā gulos etiaz habet ipa basta: in q̄bus nascuntur folia. flores habet melinos. et semen sup hastas sicut flomos. basta et frutex habent q̄ddam simile pulueri qō cum carni applicatum fuerit. pzuriginem facit. Radix est ei nigra: q̄ cum fracta fuerit: apparz alba: ꝛ mustillaginosa. hec trita ꝛ bibita medetur emoptoicis. ꝙquassatōes reficit et animi tumores spargit. Cum yringirithe foliū cathaplasmata facere potest oia supdicta. vulneri paracolesis efficit carnes mesas et in cacabos missaꝰ in se glutinare facit. Blascozides. Synapiagrion vel vt dicunt latim scā valicū. i. pes pulli nascitur in tumulis. ꝛ sup regulas. herba est habens folia minuta et angusta: duobus digitis longa: in sūmo diuisa et pinguia. virgam pfert i medio duoꝝ palmoꝝ cum paucis ramulis: in q̄bus fert semen cardamo simile latum obrotunduz ac veluti ꝙquassatū vnde et vocatur thalaspiuz. Greci nanqz thalasse oicūt frangere siue quassare. florem habet album. virtus est ei semini termantica. atqz acra: potui datum vehemēter purgatōem facit supioꝝ ac inferioꝝ. Schyaticis medetur p clystere adhibitum. mēstruis impat bibitum. Collectōes i aceto bibitū rūpit abortū facit. CXLIIII.

De siseleo

Platearius

Siseleos idem est qō siler montanū ꝛ est in scō gradu calidum et siccum. Semen eius medicē ꝓpetit: et p āños tres seruatur. virtutem habz diureticam dissolutiuam et ꝙsumptiuam. Contra asma ex frigida causa datur vinum decoctōis eius et ficuum siccaꝝ. vel pulueris eī⁹ cū ficubus siccis et assatis. Cōtra opilatōes splenis et epatis ac renum vesice stringitiā et dyssuriā datur vinum decoctōis eī⁹. herba ipa in vino et oleo cocta et pectini cathaplasmata stringitiā ꝛ dyssenteriā soluit. Sed et fumigatio facta ex aqua vel vino decoctōis eiusdē herbe mīstrua puocat. et valet ꝓtra stringitiā et dyssenteriā. Auicenna. Syseleos est in scō gradu calidum et siccum. resolutiuū. mundificatiuū. carminatiuū. Similiter semen et radix eī⁹ sunt sedatiua doloruz interiorum. et liq̄facit flegma cōgelatū. de ipō datur i potu animalibus: et multiplicat coꝝ ptus. Bibitum in vino phibet frigus. et in itinere nocumentum ipī⁹. Cōfert doloribus dorsi: asmati: et hanelitus difficultati: ꝛ antiq̄ tussi: et radix eius ꝑprie. Semen quoqz ipius est in virtute simile. radix eius cum melle cōfecta et deglutita. pectus ab humiditatibus viscosis mundificat. Jō hec herba cōfert valde sode. Resoluit inflationem. Sedat q̄ viscez dolorem. Digerit radix eius ꝑprie cibum et est stomacho bonum. Resoluit dolorem ventris puriuium atqz ventosum. et facilem in omnibus animalibus efficit ptum. remouet urine difficultatem: resoluit dolores matricis et eius pfocatōi pfert. Succ⁹ aūt caulis eius ac semen recentia in potu cum arob sanāt dolorem renum et ipoꝝ est penitus uuatiuum. Cōstantinus vbi sup. Syseleos est calida et sicca in secundo. digestionem adiuuat. urinam et mīstrua puocat. matricis suffocatōs curat. stringitiaz ex frigiditate dissoluit. hanelitosis et diu ex humido russientibus subuenit. potata cum pipe et vino calefacit eos q̄ in itinere deficiunt.

er ꝓpter hiemem frigescunt. .CXLV.

De tapsia Platearius

Tapsia in tercio gradu est calida et sicca.ꝑ tres ānos seruatur. Radix eius medicine competit usui,sed nunꝯ debet ꝑ se dari principaliter educit ꝑ vomitum.secūdario ꝑ secessum. In medicinis vomitui iuxte ponitur sed qñ territ.optet q̄ terens manime faciem et oculos cooptat:vt paꝛ aut nihil videat.resticulosq3:q̄ cito inflātur. Q3 si aliq̄ inflatio euenerit.i fundatur pānus in aceto:et fiat inde ptis infrigidate fricatio.vel idem fiat cū succo etrabith. virtutem h3 hūores dissoluendi.et ad superficiez corpis attrahendi.et in grossam ventositatem resoluendi. Plinius libro. xxii Tapsiam vocauere quidam semen ferule:eo decepti q̄ ferula sine dubio nō est tapsia:sed sui generis. feniculi foliis.inam caule.nec baculi longitudinē excedente. Semen quale ferule.radix cādida.incisa lac emanat.t contusa succo abdicat oia venenata. Quippe fodientib⁹ etiam nocz si minima aspiret aura intumescunt corpa.faciemq3 ignes acri inuadunt.et ob id ceroto ꝑtus illiniunt Quibusdam tñ morbis auxiliari dicūt medici pmixtaz aliis. Item i alopicijs:fugillatisq3 ac lucentib⁹. ceu vera remedia desint:vt scelera cōtractēt. Sed ista ptexuerūt noxio instrumēto:rārumq3 ꝑudentie est vt venenū artis esse ꝑsuadeāt. Tapsia est in affrica vehemētissima. Quidā ꝑ messes caulem incidunt:et in ipa radice excauant quo succus ꝓfluat arefectumq3 tollunt. Alii folūRadicem in pila tundūt et succum in sole coactū etiam in pastillos diuidunt Idem in libro.xxvi. Ad lichēas vtuntur et thapsie radice cū melle trita.angine et argemonia medetur ex vino sūpta. Constātinus vbi sup. Tapsia est herba sup terrā saliēs.id est brachiū cui⁹ color rube⁹ est.frōdes habet virides.aliq̄ntulū colori plūbeo pmentes. Cortex aūt radicis eius rufus: nigredini paꝛ attinens:sed intus est citrinus.hic cortex medicine cōgrunt.calidus et siccus in tercio gradu. Grossos et viscolos humores attenuat.et valet scbyaticis ac podagricis.flegmaq3 viscosuz vbicūq3 fuerit purgat Miscetur et medicinis ꝑtiginis.morphee atq3 scabiei.colatiuus ei est ac mundificatiuus. Byascorides. Tapsia dicta est eo q̄ in thapso insula in ꝓmo inuēta est. frutex est illi feniculo simili:habens folia similia maratro basta.s tenues i q̄bus singulis sunt capitella:sicut i anto.flos aūt est niger siue melinus.semenq3 latum ferule simile:sed minus. Radix est illi alba et maioz.corijs habens grossum:et in odoze inscida. Succus eius qñ colligitur.colligens nō sit cōtra ventum situs.q3 manus et facies ebullient. virtus est ei calida et catartica. Lotū radicis ei⁹ et succum et lacrimū accepta mulsa sup⁹ et inferius hominē purgat.plus tñ iusto accepta necem i fert. Purgatio ipius doloꝛez mitigat lateris.asmaticis opitulatur.bis etiā q̄ putridum hūt sputum medicatur Est aūt dicta eius cretica.eiusq3 potio:dāda est escis. aut cocturis admixta. Radix eius et lacrimum tantam habet caliditatem:vt nullam habeat cōpatōz.vñ suc⁹ ei⁹ capiti supunctus alopicias emendat.et radix ei⁹ viridis infricata idem pstat.liuoꝛes etiā detergit. Succ⁹ ei⁹ addito libanotide ac cera equali pōdere oia pdicta potest facere In quolibet aūt loco positus nō debet amplius esse q̄ duabus horis.sz aīi et post loca foueda sūt aquis calidis.lentigines mūdat.lepras limpidat.pustulas purgat.maxime mixto sulphure veteres lateriſ aut pulmonis doloꝛes curat:arthēticos et podagricos maxime iuuat. Nudis locis impositus ea vellit.sed fossito id facit.humoꝛes etiam de pfundo violenter extrahit. sicq3 dyaforesim facit. .CXLVI.

De tapsobarbasco et trabith Platearius

Tapsusbarbastus idem est qō herba luminaris vel flomos :frigida et sicca est.viridis in medicina valet .sicca nihil. virtutem habet ꝓsolidādi et cōstringendi. Cōtra fluxum emoꝛroidaꝝ.ex vino decoctōis eius patiens suffumigatur.anoq3 tritum infunditur.herba etiaz ipa cathaplasmatur. Letex et ex ipa herba assellatōem se patiēs ip extergat. hoc ipm emoꝛroidas cōstringit et sanat. Cōtra fluxū ventris et ꝓtra tenasmon ex calida causa encatisma fit: et fomentū ex aqua decoctōis ei⁹ circa ventrē et iferioꝛa. Byasco rides. Flomos quā latini barbaston dicunt duo sunt genera:masculus et femina. vnum est albuz:altez vero nigrū.folia q̄dem habz folia cauliculo simlia:sed aspioꝛa et latioꝛa.hastā vno cubito lōgā albam et aspam:flores viridēs et albos:semenq3 nigꝝ. Radix est ei dura i modum pollicis grossa:nascitur in campis. Masculus hz folia oblōga et angusta hastam tenuē:ac tenue semen. Nigra in oibus est lata.et ōr flomos nigra. Agrestis aūt flomos habet virgas in se lōgas et arboꝛosas:folia saluie simlia.circa virgas habet flores auroſos aut melinos. Sed folia sunt ei circa terram aspa et obꝛotūda. Est altez genus flomi qui dicitur ligustis aut triallis habens folia aspa et pinguia et grossa.q̄bus vrūtur mlti in lucernis. Buaꝝ supdictaꝝ radices stiptice sūt. fluxumq3 ventris cum vino stringūt. Elixatura ei⁹ bibita cōqualsatōes ac doloꝛes lateris soluit.tussim mitigat. doloꝛem dētium gargarisata cōpescit.flomos q̄ flozem auroſum habet.capillos inficiet.folia eius in aqua cocta et cathaplasmata duricias t tumoꝛes oculoꝝ soluūt malignaq3 vulnera melle addito ad sanitatem adducūt aceto mixto vulnera recentia singulariter iuuant. Punctōz scoꝛpionis mitigant.agrestis folia cōbustionibus opem ferunt.et folia eius que dicitur femina cum caricis imposita:putredinē in eis non admittunt Ex berbario. Flomos masculus habet folia .longioꝛa et angustioꝛa ꝙ femina.vtriq3 lanosi tirsumq3 lanosum habēt longas et grossas in modum digiti.aqua cuz ea decocta et potata cos qui venenum sumpserint curat.qui potus et cōtra veterem tussim ꝑdest.eademq3 si cōtineaf oꝛe: dentium doloꝛem sanat.folia ei⁹ trita et oculis suppoſita doloꝛes ac tumoꝛes sedant Eademq3 cū vino ac melle decocta eunuchoꝝ vulnera curat.deniq3 cum aceto ō cocta cōtra scoꝛpionum ictus valet.et ꝓtra vulnera recentia.valet et hec herba ad lucinia Actoꝛ. Estimo q̄ hec herba coꝛrupte dicatur tapsus barbatus cum ab autoꝛibus dicatur potius barbaston vl barbastus a q̄busdam etiaz verbascus.de quo itez sub hoc nōie dicetur inferius Platearius. Trabit est herba iudaica i scō gradu calida et sicca viridis bona est in medicina .inutil aūt sicca. virtutem hz calefaciendi ac deliccandi et deꝑurandi virtutem quoq3 diureticam. Cōfert valde mulieribus ad matricem et ad vrinaꝝ nostrarum mundifi catōem. Caloꝛisq3 naturalis ꝓfoꝛtationem. sipula ex farina et aqua facta. Ipaq3 herba cōtrita naturalez calorem cōfoꝛtat:et vrinam ꝓuocat. Cōtra stringiriam et dysi. eadem cōtrita t in vino cocta multūq3 valet pectori cathaplasmata .CXLVII.

De tribulo. Plinius libro xxij.

Tribulus non nisi in palustribus nascitur. Dira res alibi.in cibis excipitur iuxta ulnz t stry monem amnes: inclinatis in vaduz.folio ad effigiem ulmi pediculo longo.ac in orbe reliquo sūt genera tria. Utercule folia alteri aculeata.hic et serius floret.magisq3 septa villaꝝ obsidet. Semen est ei rotūdū in siliqua nigrum alteri arenaceum. Spinoseuz etiam nū aliud genus ononis:in ramis enim spinas habz opposito folio rute simili:toto caule foliatū in modū coroe sequitur a frugibus:aratro inimicum:viuaxq3 ꝓpue. Aculeatarum caules aliquarum ꝑ terram serpunt: vt

eius quā coronopō vocāt ¶ Dyascorides. Tribuli genera duo sunt. siccus et humidus. Siccus habet folia andragine similia. sed teneriora. hastas longas teneras et porrectas. in quibus sunt spine. Nascitur aūt in locis desertis. humidus vero nascitur in fluminibus. cui coma sup aquam extenditur. et folia supnatant. hastam habz in sumo grossam: ad radicem vero tenuem: habētez i se tenues spinas sicut spica. Semen est ambabus. virtus est illi frigida et stiptica. et desiccatiua. et lepromatis i flamatōes facies. Omnes qdem tumores impositi sparsūt. addito melle naptas. i. oris putredines tollunt. fauces et gingiuis optulantur. Succus cox nobilibus collirijs admiscetur. semen cox calculos frangit et educit. Terrene semen bibitum et impositū morsib9 venenatis occurrit. ei9 elixatura sparsa pulices necat. In flumine tracie herba ei9 equi eneruantur. ¶ Auicenna Nascit. i. tribuli scōm dyascoridem due sunt species. q frigide sūt et sicce. Alii vero dixerūt q est calidus z sicc9 i primo. Est et magis simile hascelz terre nostre. Bul uestris qdem plurime terreitatis est. domesticus autez plurime aqueitatis. In ipo est. phibitio effusioms materiez. propter stipticitatem suam. z maturatio z lenificatio. phibet ergo accidere apostēatis calida. et est bonus apostematibus gutturis. Cōfert vlceri9 antiqs et putridis in carne cum melle. Itaqz bonus est vlceri9 gingiue putridis. Intrat etiam succus ei9 in alcofol. Item facit augmentū i coitu. frāgitqz lapidem renū ac vesice similiter et succus ei9. et cōfert difficultati vrine et colice. fructus aūt siluestris cōfert morsui vipere. cuz vino quoqz venenis pernicios. Ex eiusdem decoctōe si qs locum aspserit pulices interficit. .CXLVIII.

De trifolio et tripolio ¶ Isidorus

Trifolion a grecis trifillū vocatus est: eo q sit foliis trimis p singulas ānotatōes. ¶ Plinius libro. xxi. Folio coronat et trifolitū. Cui9 genera tria sunt. Nipbantes greci vocant. Alii aspalthiō z maiori folio: quo vtūtur coronarii. Alterum acuto oxy tripbillon. Terciuz ex omnib9 minutissimū et inter bec nerosi qbusdam cauliculi vt marathro hippomarathro myophano vtuntur et ferulis et corimbis z hedere flore purpureo. Est et in alio genere eax siluestribus rosis similis. et in his tm colos delectat: odor aūt abest. Trifolium creditur ad serpentum ictus et scorpionū eximie ualere. Serpentesqz nunq i trifolio aspici. Preterea cōtra venena oia. xxv. ei9 grana p ātidoto sufficere. Jō animaduerto semen ei9 cui9 mima sūt folia. vtile ad cutis lodiendam mulierum illitum in facie cutis gratiam.

Dyascorides. Trifolii genera sunt quatuor. s. odoratū acutum parthemō et leporinum. Semē ei9 et folia cum aqua bibita. pleureticis dissuris. epilenticis. et ydropicis mundio et singulare pfidiū est. Stericis optulatur mēstruis impar. folia ei9 cū oximelle accepta morsib9 venenatis occurrūt. trita vero z cum vino bibita febribus vt dō terciamis medicantur. Tripolion in locis nascit maritimis. i. litoribus ipis. folia qdem hz apio similia et grossa. hastamqz duobus palmis longam in capite dirulam. florem dicitur ter mutare in die. Nam mane colorem facit album. media vero die purpureū. sero ceruleum. Radix est illi alba et odorata. virtus aūt cādidissima. Bibitum humores ventris aquosos deponit. vrinam puocat. acceptis venenis occurrit. ¶ Plinius libro. xxi. Polion siue tripolion apud grecos herbam in clitam musei et hesiodi laudib9 ad oia pdicatū vtilem supqz cetera ad famā quoqz dignitatis. prius mirā: si modo vt tradunt eius folia māe cādida: meridie purpurea. sole occidente aspiciuntur cerulea. Duo sūt genera eius. Cāpestre maius: et siluestre minus. folia canis hominis similia. a radice palmo nunq altiora. ¶ Actor. Videtur idem esse polion qō tripolion. qō ei dictū est ō tripolio iuxta dyascoridem de polio dicit plinius ō quo iam dictum est supius. .CXLIX.

De turbith ¶ Platearius

Turbith est radix cuiusdā arboris. i. fruticis in india et arabia nascentis. i tercio gradu est calida et sicca. p biennū duratiua. Eligēda ē illa q in medio est ꝯcaua. sm longitudinē non bñs interius fustem. et si habet extrahi debet: cum in medicina ponitur et sit talis que non facile puluerizetur. propter nimiaz eius violentiā p se non datur sed bac medicine appetenter acuuntur. virtutem habet dissoluendi humores: et flegma pcipue ab extremis partibus attrahendi. valz p tra illiacaz z arbeticam et podagram cū aliqua medicina confectus bis morbis ꝯpetenti. Puluis eius cum oleo rosarum modico ad reprimendum ei9 maliciam ad dito gūmi arabico ac melle bñ despumato. carnem mortuam corrodit et ꝯsumit ¶ Constantinus. Turbith est radix q intus et extra aliqñ est albi et citrini coloris. Invenitur in syria et arabia. Arbor eius est quasi ferula. que i tercio gradu est calida et sicca. flegma frigidosaz timos ac viscosos humores purgat. pinde vtilis est podagre frigide ac dolori arthetico. nocet tñ et āgustiā facit stomacho. vnde post inungi optet cuz oleo violaceo vel amigdalino ¶ Auicenna. Turbith melio9 est album visibiliter et cōtritum. habens fozamina sicut cāne subtilis fozamina: planum velociter frangibile. non grossū pfozatum est debile. sed eius rectificatio est: vt fricetur cortex cinericius donec remaneat albus. et quod ꝯritū est de ipo ꝯfugatur cum oleo amigdalino. Cōfert egritudinibus neruoꝝ. solutōe flegma educit plurimuz. Et soluit aliqd ex humoribus parump adustis. Et hoc cuz assumitur tritum. Econuerso aūt decoctum sm quosdaz educit humorem crudum ex anchis. et quod verius est educit subtile flegma et sic cum zinzibere ꝯfortetur: et aliquo quod habeat virtutis acuitatem. educit grossum et crudum humorem. .CL.

De tipo et titimallo ¶ Isidorus

Typus circa fontes vel paludes et stagna nascit sic dictus qz ab aqua se inflat. vnde z ambicio ꝯ hoim sibiqz placentium tumor. typus dicitur. Tytimallus nomen sumpsit ex hoc q foliorum coma ad radium solis circumactam conuertat. Nam greci tytan solem vocant: et mallonem comā. ¶ Platearius. Tytimallus est herba in tercio gradu calida et sicca multe sunt eius species. Est enim vna que esula dicitur. Alia vero laureola. alia vero catbapucia. Alia quoqz canabulla ex cuius lacte medicine acuuntur. ¶ Et sinonimis. Habet species quinqz titimallus sed non vtuntur medici nostri nisi tribus: videlicet anabulla z esula z catbapucia. lacte quidez anabulle. cortice radicis esule. semine vero catbapucie. z sūptū est tytimalli nomen ex eo q ois eius species cōas suas vertit ad solem ¶ Dyascorides. Tytimalli genera sunt septem. primum est masculus z caritias dicitur. sm femina z carides vocatur. Tercium paralinos. Quartus eliosc opos. Quintum dendrodes. Sextū platibpbolos. Septimum vero cyparasias dicitur. Caritias habz hastas vno cubito longas z rufas lacrimumqz viscosum z album. folia circa hastas olive similia. sz minora z angusta. Radix eius est grossa ataz lignosa. In basta eius sunt come tunco similes in quibus semen est. Nascitur in locis montuosis ac asperis. lacrimuz eius ventrē soluit. flegma coleramqz deponit. boc facit acceptū vt posca. Nauseamqz puocat acceptum cum mulsa. vindemiatpe colligitur. Sed obseruandum est ne boc in vētō fiat. vel ne manus oculis applicentur. Sed aūteq exicetur. manus z facies aqūgia vel argilla tenera pungātur. Odor eius gulam exaspat. Succus eius viridis infricatus capillos tollit. z in sole de capillatis locis punctus. capillos rubeos educit. Impositus forami dentis dolorem compescit. Sed cera concludi debet: ne fauces

aut linguam extrahet. Corpis verrucas impositus et clauos et cõdilomata tollit. naribus vinctus caput purgat et oculis ptergia detergit. Carbunculos et fagedenica vulnera tollit. cancros et fistulas ad sanitatem pducit. Semen eius autũno collectum: in sole siccatur: et ventrẽ purgat leniter acceptum. Radix eius data cum mulsa ventrem purgat in aceto cocto et oze retenta dolorẽ dẽtium mitigat. Carides nascitur in locis aspis. et ẽ lauro similis. folia cuius mirte sũt similia sed maiora et fortiora. que in fine acuta sũt et spinosa. haste sũt vno cubito longe. semen aũt interpolato ãno pferunt. mordẽs liguã: nucibus simile. Simulis est ei supdicto virtus. sed succus eius plus est vomitic⁹. Haralimos nascitur in locis maritimis. hastis extensa radice. vi. vel. vii. duorũ palmoꝝ erectis ac subrufis: in quibus folia sũt minuta et angusta: et oblonga. lingue similia. In hastis capitella sunt rotũda. in qbus semen rotundum est. et varium. flores albos habet. oisqꝫ frutex lacrimum album ⁊ infinitum habet. cui virtus supdicto similis est. Hioscopos habet folia andrachne. i. portulace similia sed tenuiora: et obrotunda. hastasqꝫ duob⁹ palmis lõgas et tenues: aerugine. Succus eius est albus. Capitella sunt ei mixta similia aneto floze plena. Semen est ei circa folia. iuxta ripas nascitur: et circa ciuitates et edificia. Semẽ eius et succ⁹ colligitur. virtute simili supdicto: sed paulo fortiori. Bendrodes habet multas comas: lacrimum infinitum. et virgas obrufas. i. qbus folia sunt similia mirice sed oblonga. semenqꝫ simile carici. Cõpositõꝫ et virtutem supscriptis habet similem. Plathophilos bz folia et radices flomo similes. virtus est ei similis supdictis. Succus acceptus humorẽ depõit ventris. Cuius et in aquam missus occidit pisces. oisqꝫ tytimallus id facere potest. Cyparasicas habet hastas duobus palmis longas et subrufas. folia pino similia: sed paulo molliora. Nascitur in locis aspis et sazosis ¶ Plin⁹ libro. xxvi Tytimallum nostri vocãt herbam lactariã. lactucaꝫ carpinam. Narrãtqꝫ lacte ipius inscripto corpe. cũ aruerit. si cinis inspargatur literas apparere. ⁊ ita quidam adulteras potius qꝫ codicillis alloq̃ malluere ¶ CLI.

¶ De verbasco ac verbena ¶ Isidorus.

Verbascum latini vocant herbam quã greci flomos appellant. hanc altera est masculus albidioribus et angustioribus foliis. altera vero femina: foliis latioribus atqꝫ nigris lanuginosis et hirsutis ¶ Plinius libro. xxvi. Cõtra tussim bibitur verbasc⁹: cui flos est aureus atqꝫ tanta vis huic est: vt etiam tumẽtis nõ modo tussientibus. sed ꝯa quoqꝫ trahentibus i potu auxilietur. Hõ et degẽtiana repitur ¶ Et herbario verbascus nascitur in locis sabulosis ⁊ aggeribus. ad podagrã hec herba cõtusa et imposita dolorem sedat. ¶ Isidorus. Verbena siue veruena dr quasi pura. ꝙ a grecis gerobotanea nomẽ accepit eo qꝫ remediis ac lustrationibus hoim ac purificatõibus sacerdotum a gentilib⁹ apta pbata sit. vnde et põtifices illam appellabant sagmẽ quasi sanctimen. ¶ Plinius libro. xxv. Nulla tã romane nobilitatis plus habet qꝫ hierobotane quã nostri verbenatam vocant. Hac tonsi mensa verritur: domusqꝫ purgantur ac lustrãtur. Duo sunt eius genera. foliosa q̃ femina putatur. mas foliis rarioribus. vtriusqꝫ plures ramuli tenues: cubitales: angulosi. folia minora. qꝫ ꝙreus. et ãgustiora: dimidiis maioribus. flos vero glauc⁹ Radix longa: tenuis. et vbiqꝫ nascitur in plagis aquosis. Quidam aũt nõ distinguũt: sed vnã tm̃ faciunt genus. eo qꝫ eosdem vtraqꝫ habeat effectus. vtraqꝫ galli sortiuntur ac respõsa pcinunt. sed magi vtriqꝫ circa hãc insaniunt. hac punctos impetrare dicunt que velint. febres abigere. amicicias cõciliare. nulliqꝫ morbo non mederi sed circa canis ortum absqꝫ solis et lune cõspectu debere cõligi. hec aduersus serpentes ex vino conteritur ¶ Dyascorides. Hierabotanes qõ multi perysterõ vocãt aut verbenã. habet duas species. vna est supina. altera recta. Primaqꝫ syderitis et curetis. vel typerison vocatur. latine aũt intuba. i. quasi lustrago aut verripedium dicitur. Secũda vocatur tergominon bimon vel gerabotana. feralia. herculana. latine cristallina. vtraqꝫ bz folia subalbida velut incisa. similia yri: sed angustiora. virgas cubito longas et ãplius habet. angulosas radices tenues et oblongas. Radix et folia medentur ꝙteritis cum vino bibita ⁊ etiam cataplasmata. ipaqꝫ folia cum vino bibita et etiam cataplasmata. venenatis morsibus occurrunt imposita. Eius elixatura pstat bz laritatem si fuerit in quinto aspa. Cum tribus foliis et totidem radicibus datur tercionariis. cũ quatuor q̃tanariis. herba cocta glutinat vulnera: alienatões strigit. ad omnia quoqꝫ venena potui data optime facit

¶ CLII

¶ De vetonica ¶ Plinius li. xxv

Vetones in hispania eam q̃ vetonica dr. i gallia in italia aũt serratula. A grecis cestrõ aut phy schroteron ãre cũctas laudatissima exit ãgulose caule cubitoꝝ duum a radice spargens folia. fere lappati semine purpureo. folia siccantur in farinam pluribus ad vsus. fit ex ea vinum et acetum stomacho et claritati oculoꝝ. tantum glozie habet: vt domus in qua sita sit tuta existimetur a piaculis omnibus. Bemiqꝫ vetonica pcipue morsibus imponitur. cui tanta vis esse phibetur vt inclusi serpentes eius circulo: ipi sese iterimãt flagellando. Semen eius cũ vino vel farina datur ad ictus. ¶ Dyascorides. Betonica virgas habet tenues ⁊ longas: quadrifolia longa et tenuia et odorata radices et folia infimica. semen vt spica. Radices eius cum mulsa bibite. nauseam flegmaticam puocãt. folia dantur ad ꝙquassatões. Item cũ vino bibita morsus venenatos salubertime curat. primam puocat. epylenticos magie iuuat. Splenecticis etiam cum oximelle accepta effectum pstat. Digestionem celebrat. Schyaticis et nefreticis accepta cum aqua medicatur et vesice dolorem ꝙfert. vetericos quoqꝫ sanat. mistruis impat. ydropicis febricitibus cum mulsa datur. non febricientibus autem cũ vino ac melle. Item bibita cum vino ac mulsa ventrem mollit. cũ melle vero ꝙposita sicut electuariũ et accepta ptysicis et emoptoicis maxie subuẽit. In fractura capitis hec herba ꝙtusa et imposita. vulnus mira celeritate cõglutinat. et id melius fit si trita recens iponatur. tãtaqꝫ illi vis est. vt ossa ꝙfracta ibi extrahit neruis pcliis. et dolori lateris subuenit. Cum vino et aceto ad tercias cocta: et in oze retenta: dolorem dentium aufert. Cũ aq̃ calida a tenuno accepta. caliginẽ oculoꝝ extenuat ⁊ claritatem facit. Reumaticis etiam in aqua calida datur. ¶ Platearius. Betonica est in tercio gradu calida ⁊ sica cui⁹ folia medicine ꝙtunt viridia. Exiccata quoqꝫ multe sunt efficacie. ad dolorem capitis valet decoctio eius ⁊ ptra dolorem stomachi datur cum aqua calida ⁊ abs in tbu succo ¶ Macer. Betonicam soliti sũt cestrõ dicere greci. Vrias potata ciet: lapidesqꝫ repellit. Fert emoptoicis cum polca sumpta iuuamen. Idropicos sicat cum vino melleqꝫ sumpta. De foliis ei⁹ tritis factũ catha plasma. Hõ modicũ pdest oculis quos leserit ict⁹ Illius roseo ꝙmixtus succ⁹ oliuo. Aurib⁹ infus⁹ variol⁹ fugat inde dolores. Betonice puluis cocto cum melle iugat⁹: Empicos tussimqꝫ iuuat: suspiria sedat. Et stomachi varios sũpt⁹ iuuat ille dolores. Si febrit et calido cum vino: si febris absit. Cum mulsa bibitus idem puluis mouet aluum. Cum sale contritis foliis catha plasmate facto. Vulnera curabit que sunt illata recẽter Tritaqꝫ fracture capitis hec sola medetur. De folijs ei⁹ eli tis fit catha plasma. Utile non modicũ varijs vicijs

oculoꝝ. Restringit maculas oculoꝝ mansa vel hausta. Hac etiam caligo solet metuenda repelli. Equo si ruta fuerit cum pondere mixta. Et si cuꝫ limpha sumatur sepe repenti. sic oculis sanguis nociuus per posteriora. Dicitur expelli sic libera lumina reddi. Sumpta cū hac tepida purgātur vomica dira. Pectoris ꝛ morbi potu curantur eodem. Splen iuuat ulius decoctō sūpta iecurꝫ. uncia cū ciatis calide potata duob⁹. Dicitur ī modi cum ventris sedare dolorem. Nec tussim cū melle fugat ventremqꝫ remollit. Uncia betonice ciato calide resoluta. Prodest ydropicis si sit potata freqnter. Radicū puluis cum mulsa tritus et hausꝰ. Humores velut ellebo rum vomitu cito purgat. Cū mulsa bibit⁹ pdest pulus foliorꝝ. Ruptis arqꝫ steras potus leuat iste cadētes. Cū vino sumptus obstat potata venenis. Precipue semen quo delit si datur herba. Uncia betonice cū vino sūpta repenti. Ictericos curat cū mulsa mēstrua purgat. Pō dere vero fabe puluis cum melle vorat⁹. Post cenā sto machum iuuat vt bene digerat escā. ¶ CXLIII.

¶ De virgapastoris ¶ Ex sinonimis

Virgapastoris herba q̄dam dicitur. q̄ multum cardoni fullonuꝫ assimilatur. ¶ Cōstantinus vbi supra. Virgapastoris: herba est q̄ frōdes ramosqꝫ virides habet. cuiusqꝫ radix est rubea: cū aliq̄n tula nigredine mixta. Est ꝛ in tercio gradu frigida ꝛ sic ea cathaplasmata stomachi et capitis et epatis ardorē atqꝫ dolorem placat. sternutatō de ipa cum camphora p nocata. sanguinez de naribꝰ fluentem deliccat. Succus eius auribus instillatus pustulas curat et sanguinē ab eis fluentem exiccat. ¶ Auicenna. Virgapastoris duplex est. masculus qui fortior est: et femina. In ipa ē stipticitas et phibet fluxum. sed aquea pars est in ipa plurima. Recentia vulnera cōsolidat. fluxum sanguis ex matrice phibet. et intestinoꝝ vlcera sanat. et secundum q̄ estimat dyascorides. urinam puocat. vlceratis confert valde. Succus eius interficit vermes auris. et vlcera eius exiccat. aqua eius cōfert sputo sanguinis. ¶ Platearius. Virgapastoris est frigida ꝛ sicca in tercio gdu sola eius folia viridia ꝛ sicca: usui medicine cōpetūt. ac p annū seruātur. viridia tamē melioza sūt. virtutē habēt cōstringendi. replendi: et repellendi ei infrigidādi. Emplastrum ex eius puluere et accto et albumie ouī factū supra pectinez ac renes cōtra ventris fluxuꝫ valz ipositum. ad idem valet puluis datus cū ouo sorbili: vel cū succo plantaginis: et etiā ad pfluuium matricis. ad qō etiam valet fomentatō facta ex decoctōis ipius aqua. Eadem herba trita valet ad apostema calidū ī initio et ad erisipilam et ad similia. Capiti quoqꝫ cathaplasmata abrasis pdest freneticis. ¶ CXLIIII.

¶ De visco et viticella ¶ Ex sinonimis.

Viscus est piri arboris et pomi. aliaꝝqꝫ mistaꝝ arborum in quib⁹ crescit. Sed quādo simpliciter ponitur quercinū intelligitur. Est autez et alius viscus quo capiuntur aues: qui de omni visco pō coctōnem fieri potest. ¶ Plinius libro. xvi. Quedam in terra gignūntur in arboribus nascuntur. q̄a cum sedem suam nascendi. i. ppriā nō habeant. ī aliena viuunt vt viscum polipodion. dolichos ac serpillū. Est et herba in syria que vocatur cassicias. nō tantū arboribus sed ipsis etiam spinis circūuoluens se. Item circa templa thessalica que polipodiō vocatur: ꝛ dolichos ac serpillum. Oleastro quoqꝫ deputato qō gignitur phānos vocant. Arbores visco necari sicut ꝛ hedera licet tardiꝰ quidam arbitrantur. Visci tria sunt genera. Namqꝫ ī abiete et larice cassicias. Stelin dicit cuboca nasci. et hyphearin archadia. viscum autem in quercu: robore: ilice: pruno siluestri. terebiutho: nec aliis arboribus ad nasci. plerigz copiosissimū in quercu qō dyoshyphear vocāt. In omni arbore excepta ilice et quercu differentiam fecit odor virusqꝫ. Et folijs nō iocundi odoris. In vtroqꝫ viscum amaꝝ et lentuꝫ hyphear ad saginādā pecora vtilius est vicia quidem primo purgat. deide vero ea pingue facit que sufficere purgatōi. Quib⁹ sit aliq̄ tabes intus: negant durare ea. Edendi ratō etatis quadragenis diebus. Aduciunt discrimē in his q̄ folia mittant: et ipi decidere. Cōtra mberere nato in eterna frō de. Omnino quidem satum nullo mō nascitur nec nisi p aluū auiuz redditus. Maximeqꝫ in palūbis ac turdis. hec enim est eius natura: vt nisi maturatū in auiū vētre nō puemat. Eius altitudo cubitalem nō extendit. frutex osi semp ac viridis. Mas quidez fertilis est femīa vero sterilis. Aliquādo nō fert. viscum ptērea fit ex acinis qui tempe melliuz immaturi colligūtur. sicut infra videlicet in tractatu de succis et gūmis plenius dicetur.

Auicenna. Visc⁹ est notus. Eiusqꝫ fruct⁹ est ciceri nigro similis nō sincere rotundus. virgulatus: frāgibilis ex quo inuiscātur manus. Mimera eius est arbor ferēs glandes et malus ꝛ pirus: in qua sunt aquea ꝛ aerea virtus. Bonus ex eo recens est. planus coloris puri interius. viridis exterius. Teritur et lauatur: deide coq̄tur nō nisi post lōgam moram calefacit. sicut gumma rute agrestis. et in hoc eo debilior existit. In ipo quidez est humiditas supflua nō digesta. Est enī in tercio gradu calidus et sicc⁹. resolutiuus: humiditates enim grossas ex pfundo. pter virtutis attractiue fortitudinez resoluit: ac lenit. Eradicat vngues malos. cuz arsenico positus super eos. Resoluit apostemata frigida. ppric cum calce cōfortatus: lenit et vulnera mala et vlcera antiq̄. lenit quoqꝫ tuncturas cū cera eēlis pōderis et pini resina. Cōfert apostematibus frigidis post aures mixt⁹ cū gumma pini et cera. Splenez extenuat sup ipm posit⁹ cum calce vel alijs rebus ipm cōfortātib⁹. ¶ Isidorus. Viticella quedam herba a latinis sic nomiatur: eo q̄ si cut vitis quicq̄d primū habuerit apphendat comibus quos anulos appellamus. ¶ Platearius. Viticella est calida et sicca cū axungia porcina teritur. et sic ad ignē resoluta colatur. cui colature farina seminis lini vel lupini et oleum additur. Et hec cōfectō segrosim tollit cum plagella. epati ac splem cathaplasmata. Idez valet ad maturandum apostema. Suppositorium ex eius radice factum menstrua puocat secundinam et fetum mortuū educit. eiusqꝫ succus facies pallide inuuctus colorat eā et rubificat. ¶ CLV.

¶ De ypericon ¶ Ex sinonimis

Yperico dicitur herba sancti iohānis. herba qꝫ pforata. Quidam etiam nominat eā coronā regiā. ¶ Plinius libro. xxvi. Ypericō appellāt quidā chāron: folium habet tamarici ꝛ sub ea nascitur sed foliis pinguioribus: minusqꝫ rubentibus. Est autez odoratum: altius palmo. leniter suaue: aculeatum. vis emini excalefactoria. Et ideo inflamatōs facit enterocelicis. sed stomacho non est inutile. ad strāguriā si exulcerata uesica non sit: est pectoralium. medetur et pleureticis ex vino potum. Est ꝛ aliud hyperico quā alii chamepityn: alii corycon appellant. oleraceo frutice: tenui: cubitali: rubente: folio rute odore acri: semini siliquę: nigro: maturescente cum ordeo. Natura semini spissādi. Aluū sistit. urinam cit. Ad calculos uesice cum vino bibitur.

¶ Dyascorides. Lenū a multis ypericon dr et a latinis rapa rustica nominatur. habet folia rute similia. ꝫ paulo minoza et succulentioza. et rufa. Ramulos habz plures oblongos ac tenues. frutex eius est duobus palmis alta: inscida: et customacha: et odorata. huius semen bibitum urinam puocat menstruis impat. ictum sphalangionis mitigat. Hebyaticis adhibetur vtiliter. opistho tonicis cum vino bibita maxime pdest. Cum pipere accepta: contra vim frigoris tuta seruat corpa. Asquiron vl adzasenion ypperici species est. sed virgis maior et sarmentosa est. Colorem habet fenicem. florem melinum. Semen vero simile habet ypperico. sed maius. Quod

fricatum resme odorem emittit et colosem sanguinẽum facit. hoc semen cum ydromelle bibitum sch̃aticis pfi cit. coleram q̃z cũ abundãtissimo fumo deponit. Bz quo tidie cum mulsa calida bibatur: donec patiẽs pcuretur ad combustiões quoq3 mire facit. hec herba catbaplas mati adhibita. ¶ Auicẽna. ypericon nominatur alba rib arabice et vua demonis syriace. Tursi ⁊ flos ei⁹ pul uerulentus et citrinum est granũ ei⁹. figure sumach est simle. sed non i eius rubedie. Natura calidum est in se cũdo siccum in fine ipius. Et est subtiliatiũ. aperitiuuz liquefactiũ: ⁊ resolutiũ. Cõfert apostematib⁹ ꝑprie fri gidis et duris. et emplastr̃ foliorum eius ꝑfert adustioni ignis. Cõsolidat plagas et vlcera mala. Cõfert etiã tri tum et pulueriſatum sup vlcera tremula et putrida Cõ fert et dolori anche et sch̃atice. decoctum cũ vino ꝓ prie. Mẽstrua. puocat et vrinam. eiusq3 fruct⁹ soluẽdo educit colerã ¶ Cõstantinus vbi supra. ypericon est in tercio calida et sicca. vrinam. puocat et mẽstrua. Epar et venas mũdificat. dolorem aufert femor̃. et est cõtra venenum. vulneribus catbaplasmata celeriter curat ea

.clvi

¶ Be ypoglossa et tringion. ¶ Platearius.

Ypoglossam dicunt alexandrinã folia habet ori mirtino similia. sed maiora et albidiora ⁊ molli ora. Semen in medio foliorum et sanguineum est et tanq̃ cicer. virgas duobus palmis aut modicũ plus habet longas. radicesq3 simles mirsine. sed maiores et odoratas et molles ac rubeas. Nascitur aũt in locis montuosis virtus ei⁹ radici tãtuz existit. que cũ vio dul ci bibita. diu pturientibus subuenit. Stringitiosis etiã medicinaliter ꝑficit. et sanguinem p vrinam deponit ¶ Plinius libro. xxvii. ypoglossa hz folia siluestriũ mꝛri figura ꝓcaua et spinosa. Et ceu liguas in bis folio par uo exeũte de foliis. Corona imposita ex eis doloꝛez imi nuit capitis. ¶ Dyascorides. yrgingi vel yrington siue nux agrestis herba est spinosa cui⁹ folia in imitio comes dũtur ⁊ i sale ꝑponũt. Que videlz folia lata sũt ⁊ aspa gustum aromaticũ habentia. Et cũ creuerint obtusum colorem hñt: multis virgis abundant: in quib⁹ capitel la rotunda sunt et spinosa. hastam habet duram i giro. quasi albam aut viridem cum colore iacinctino. Radix eius est oblonga et alta: deforis nigra: et deintus alba: et aromate plena. Nascitur aũt in locis lapidosis ⁊ cã pis. virtus est illi naturaliter calida. ideoq3 bibita ẽdu cit menstrua. vrinam cit. inflamationes ac tortiões sto machi soluit. Epaticis ꝑdest adhibita. morsibus vene natis occurrit cum vino bibita. meliusq3 potest id agere si addatur ei semen pastinace. Beniq3 catbaplasmata ⁊ collo suspensa corpus limpidiat.

¶ Continentia vndecimi libri.

Vndecimus liber agit de ceteris herbis videlicet que nascuntur in locis cultis: vt in ortis et agris. Et habet liber iste centum septuagintaunum capitula.

De herbis ortolanis ⁊ satiuis .i.
De cura antiquorum circa culturam agrorum et ortolorum ii.
De collocatõe ⁊ dispositõe ortor̃ iii.
De agri colendi electõe iiii.
De agricolar̃ erroꝛe ⁊ istructõe v.
De agri emendatõe vi.
De cultura herbar̃ ostensiuum vii.
De ortu ⁊ incremento carũ viii
De morbis ac remediis earum ix.
De differentiis earum et radicibus ac foliis ⁊ fructib⁹ et floribus x.
De herbis que nascuntur sine radicibus xi
De abrotano xii. De calife ⁊ acetosa xiii.
De allio ⁊ eius natura xiiii.
De virtute ipius in medicina xv.
De speciebꝰ ei⁹ xvi.
De amaraco ⁊ amone xvii.
De andrafate ac andragore xviii.
De aneto xix De apio .xx.
De diuersis apii speciebus xxi
Iterum de eodem xxii.
De arboracea ⁊ ascalonia xxiii.
De asparago xxiiii De aspago iter̃ xxv.
De attriplici xxvi De auricula muris xxvii
De bancea xxviii De beeba xxix.
De virtute ipius in medicina xxx.
De blito vel bleta xxxi.
De bozagie xxxii. De brasica .xxxiii.
De laudibus ipius i medicina xxxiii
Adhuc d̃ eodẽ xxxv De bulbo xxxvi.
Adhuc d̃ eodẽ xxxvii De canabo .xxxviii.
De cãna xxxix. De capari xl.
De eodem xli.
De cardamo .xlii.
De carduo ⁊ eiusdẽ cultura xliii.
De opatõe eius i medicina xliiii
De caule ⁊ eius culture disciplina xlv
De virtute caulis in medicina xlvi.
De eodem xlvii.
De cepa ⁊ culture eius disciplina xlviii.
De virtute eius in medicina xlix.
De eodem .l. De cerefolio li.
De cimino et cicrolo .lii.
De coziandro ⁊ eius medicina liii
Iterum de eodem liiii
De croco ⁊ eius medicina .lv.
De opatõe eius in medicina .lvi.
Adhuc de eodem lvii.
De cucumere ⁊ eius disciplina lviii
De virtute cucumeris in medicina lix.
De cucurbita .lx.
De opatõne ipius in medicina lxi.
Iter̃ de eodem lxii.
De culcasia siue colocosia lxiii
De cumla lxiiii De endiuia .lxv.
De enula lxvi
De virtute ipius in medicina lxvii
De epythimo lxviii De eruca .lxix.
De feniculo lxx.
De duplici feniculo siluestri ⁊ ortolano .lxxi.
De fũgo lxxii De gaustõe ⁊ galãga lxxiii.
De harundine sativa lxxiiii.
De inula ⁊ intuba lxxv.
De lactuca lxxvi De lactuce cultura lxxvii.
De diuersis speciebus lactuce lxxviii
De medicinali earum opatõne lxxix.
Adhuc de eodem lxxx.
De lapistro ⁊ ligustro lxxxi.
De lilio lxxxii De medicinis ex lilio lxxxiii
Iterum de eodem lxxxiiii.
De lino lxxxv De liq̃icia .lxxxvi.
De malua lxxxvii.
De opatõne malue in medicina lxxxviii.
De eodem lxxxix De meconio xc.
De melone xci De melongena xcii.
De menta xciii.
De virtute ipius in medicina xciiii.
De eodem .xcv.
De mercuriali xcvi.
De myone ⁊ molochia .xcvii.
De napo ⁊ napocaule. .xcviii.
De nasturcio .xcix.

Be eodem .c.
Be nepita ci.
Be ocimo cii.
Be virtute ipius medicinali .ciii
Be oleo syleno z olisacro ciiii.
Be olere cv
Be origano cvi
Be medicinali virtute origani cvii
Be eodem cviii
Be papauere cix
Be medicinali papaueris operatione cx.
Be eodem cxi
Be pastinaca cxii
Be pepone cxiii.
Be petrosileno .cxiiii.
Be pipere aque ac piperite cxv.
Be porro et eiusdem cultura cxvi
Be operatione eius in medicina cxvii.
Be diuersis porri speciebus cxviii.
Be portulaca cxix Adhuc de eodē cxx
Be pulegio cxxi Be eodem cxxii.
Be radice cxxiii.
Be radicula .cxxiiii
Be raphano z eius cultura cxxv
Be virtute ipius in medicina .cxxvi.
Be eodem cxxvii Adhuc de eodem cxxviii.
Be rapa cxxix.
Be virtute ipius in medicina .cxxx.
Be rosa cxxxi.
Be rosarum cultura cxxxii.
Be operatione ipius in medicina .cxxxiii.
Adhuc de eodem cxxxiiii.
Be his que proceduntur vel cōficiuntur ex rosa .cxxxv.
Be rubea .cxxxvi
Be ruta et eius cultura cxxxvii
Be virtute eius in medicina .cxxxviii
Adhuc de eodem cxxxix.
Be saluia .cxl.
Be sandice et sansuco .cxli.
Be saturcia .cxlii.
Be scordione cxliii. Adhuc de eodem cxliiii
Be senectione cxlv.
Be seride .cxlvi.
Be serpillo cxlvii Be eodem .cxlviii.
Be sycla cxlix.
Be symape et eius cultura .cl.
Be operatione ipius in medicina cli
Be silere .cli.
Be solatro clii.
Be strigno cliii
Be strucio cliv
Be tbimo .clvi. Adhuc de eodem .clvii.
Be tribulosa et tubera clviii.
Be viola .clix.
Be virtute eius in medicina .clx.
Adhuc de eodem clxi.
Be vlpico et vrtica .clxii.
Be operatione vrtice in medicina clxiii.
Adhuc de eodem .clxiiii
Be ypoquistide et yposilenon clxv.
Be yreos .clxvi.
Be yri clxvii
Be ysopo clxviii
Adhuc de eodem .clxix.
Be zeduare .clxx.
Be zinzibere clxxi.

I Be herbis ortolanis et satiuis Plinius libro .xx

Agro colē do primaz multi curam ortoruz fecere. miramurqz quosdam scientie gratia eruditōis siue gloriaz ex his petentes. tāmulta pteriisse. Nulla mentione habita tot rex sponte cura ve puenierūt maxime pcipue cum pleriisqz illarū pcio vsuqz vite: maior etiā q̄ frugibus pbibeatur autoritas. Atqz vt cōfessis oblectamur vtilitatibus queqz nō solū terras omnes. verum etiā maria repleuere. Quaqz siluestria fere sint et foliis et caulibus minora: succo acriora: sicut origanuz: et cunila. Solum vero ex omnibus lappatum siluestre melius hoc in satiuū ramex vocatur. nasciturqz fortissimum. Traditur semel satum durare: nec vnq̄ terra victa: iutta aquam maxime ferturqz si semina serantur inclusa. porri. eruce. apii. nasturcii. lactuce: intubi. mire illa puenire. Que aūt siluestria sunt eadem in satiuis siccioza intelliguntur et acutioza Actor Postq̄ ergo diximus de herbis ꝯmunibus et spōte. id est sine cultura in agris et siluis. ceterisqz ꝯmunibus locis nascentibus restat dicendum de ortolanis atqz satiuis. q̄ videliczq ortolanoz et agricoloz cura. puenīt. et nō solū i medicina sed etiā in cibo plurime illaz vtiles sunt. Ysaac in dietis. Herbaz ortolanaz siue domesticaz nutrimenta meliora sunt. citiusqz digestibilia. facile venas penetrātia Sed tamē mēbris assimilari tardioza. qz cito mēbris assimilanda de necessitate ꝓpiectatem quandam habere debent vt facile coagulētur Siluestres in compatōe domesticaz sicciores sunt: et ob hoc ad digerendum tardiores Sed cum bñ digeruntur: cito mēbris assimilantur qz siccitate coagulatōi vicinātur De nutrimento q̄dem herbaz pauca in corpus veniunt. laudabiliores autem ad bonum sāguinē generandum sunt lactuce. qz sanguini naturaliter sunt vicine Scdo loco sunt molochie tercio attriplices: blites: portulace: herbe acetose Dicit autem gall'. q̄ q̄ naturaliter dure sunt cocte molescunt. et ad digerendum faciles sunt Naturaliter aūt tenere q̄si coquūtur: dure sunt et ad digerēdū tardiores: quasi corrigie qō in porris est videre II

Be cura antiquorum circa culturā agrōz et ortorum Actor

Ortoz autem et agroz culture quanta sit voluptas et vtilitas humana: tam ex pte ostensum ē supra. huic deniqz vacabant ātiqui delectabiliter. non solū nostri. id est fideles: vt heremite ac sancti patres. sed etiā gentiles vsqz ad reges et principes. vñ hieronim⁹ ad rusticū ō vita mōachi anachoritе scribēs inter cetera eiusdem vite documenta q̄ scribit. hoc etiā ponit. fac inquit et aliq̄d operis. vt te sp̄ inueniat dyabolus occupatuz. humus sariatur. equo limite arcole diuidantur In quib⁹ cū olera plātata iactata ve fuerit semina: vel plante p ordinem posite. aque inducātur irrigue vt tu deniqz pulcerrimoz versuū spectatoz assistas. In serātur et arbores infructuose vel gēmis vel surculi vt puo post tpe laboris tā dulcia poma decerpas Hec hieronimus Fertur etiā de quodā rege romanoz: q̄ cū a senatu exilio relegatus esset. et otii sui culture vacaret. tādem remisit ad eum senatus nūciū vt rediret. ac ōnuo regnum susciperet Qui tā huiꝰ culture voluptate captus bonū otii sui ꝓpositum respiciens noluit acq̄escere. sed

dixisse nuncio fertur. Si scirēt inq̃t qualia vel q̃ pulcra sint olera mea nunq̃ mandassent mihi talia ¶ Plinius vbi supra. Antiq̃tus nihil prius est mirata natura q̃ et hesperidum ortos ac regum adonis et alcinoi. Itēq̃ pēsiles siue illos semiramis vel rex assirie cyr⁹ fecerit Romani q̃dem reges ipi coluerunt ortos Quippe supbus etiam tarq̃nius inimicū illū scelerū atq̃ sāguinariū filio remisit ex orto. In duodecim tabulis legq̃ nusq̃ nomi natur villa: sed sp in ea significatōne ortus. In orto vero ediq̃. Jam q̃dē ortoꝝ nomē delicias agros. villasq̃ possident in ipa vrbe. Primus hoc epycurus ortoꝝ magister instituit athenis. nam vsq̃ ad eū moris nō fuerat habere rura i opidis ¶ Augustinus sup genesim libro. viii. Quid ope agricultre innocētius est notantibus: et q̃d plenius magna ꝓsideratōe prudentibus. Sane videm⁹ etiam nūc tāta voluptate animi quosdam agricolari: vt eis magna pena sit inde ad aliud auocari. Quid ergo aberrat a vero si credamus etiā hoiem p̃mū in padiso ꝓstitutum vt operaretur agricultrā: nō labore fuisse honesta voluptate animi. Quicq̃d em̃ delicie agricultura nūc habeat tūc i illa lōge āpli⁹ erat q̃ nihil aduersi terre vel celo accidebat. Non em̃ erat laboris afflictō neq̃ voluptaris exhilaratō. Cum ea q̃ deus creauerat homini opis adiutorio leuius pueniret atq̃ feraci⁹. vñ creator ipe laudaretur vberius: q̃ aie i corpe ꝓstitute rationem operandi dedisset: et facultatem. q̃ntū aio volenti satis esset non quantum inuitum corpus cogeret

iii

¶ De collocatione et disp̃sitōe ortorum Plini⁹ libro. xix

ORtos non est dubiū esse ville iungēdos. riguosq̃ maxīe habendos si ꝓpe fluat amne. Si minus e puteo pertica ozganisue pneumaticis tollendo: nō haustu rigādo. Solū em̃ piscinēdum a fauonio i autumnū p̃parandū. et post. xiii. dies. iterādū q̃ āte brumam. Octo iugera opis palarii iussum est. fimū nō tres pedes alte cum terra misceri. areis quoq̃ distinguit: calq̃ supinis pulmonū thoris āburi singulis tramitum sulcis: qua detur homi accessꝰ. scatebrisq̃ decursus. ¶ Palladius de agricultura libro p̃mo. Qui⁹ domui debet esse p̃ximus. ac sterquilinio maxīe subiect⁹ cui⁹ eum spōte fecūdet succus. Ab area vero lōge sit⁹ quia pulueremq̃ paleaq̃ patitur inimicū. felix aūt ipositō illa. cui lenter inclinata planicies cursus aque fluentis deriuat p spacia discreta. Si vero fons desit. aut ipse rimosus est puteus. aut si hoc nequeas. piscina supius construenda: vt aquas illi pluuia cōferente: ortus p estuos rigetur ardores. Si hac oī difficultate careueris: semp altius tribus vel q̃tuoꝝ pedibus ad piscine similitudiez ortulum fodies: qui sic cultus negligat siccitates. Sed hinc q̃uis ꝓra necessitatem adiuta stercore cōciat q̃libet terra. tū hec genera sunt in electōe sulcanda. Creta quam argillam dicim⁹; atq̃ rubrica. Aliud quoq̃ seruat in ortis quos humoris natura nō adiuuat. vt partes diuisas. et hyeme ad meridiem: estate ad septētrionē spacia colenda cōuertas. Multa q̃dē i ortis sepiendis sunt genera munitōis. Alii nēpe luto iter formas clauso. parietes figuratos ex tribus unitātur. Quib⁹ aūt supperit. macerias luto. et lapide extruūt: pleriq̃ sine luto cōgesta i ordinem saxa cōponūt. Nōnulli fossis spacia colenda p̃cingūt Qō vtriq̃ vitandum est. q̃m orto sōducit hūores: mali forte locus palustris colatur. Alii vero spinaꝝ palmas et semina munitōi disponūt Sed melius erit rubi semina. et spine q̃ rubus caninus vocatur matura colligere: et cū berui farina ex aqua macerata fimos miscere. de hic sparsos veteres hoc mixtionis genere i ducere: vt intra fimos semina recepta fuentur vsq̃ ad vermi tpis. inicia. Cum vero sepes est futura: duos siccos tribus a se pedibus separatos oportet sesquipedis altitudinez facere. ac vtrosq̃ fimos cū seminibus leni terrā obruere. Ita tricesima die. p̃cedūt semites: quos teneros adminiculis opus est adiuuare. qui inter se p spacia vacua relicta iungēdi sunt. Porro arce faciēde sunt angustiores ac longe. hoc est duodecim pedū lōgitudie. et sex latitudine. sintq̃ p spacia vtrinq̃ purgāde diuise. Margines aūt eaꝝ būtidis locis vel irriguis duob⁹ pedibus irrigentur. siccis vno sufficiet extulisse. Inter areas si humor cōsueuit effluere. altiora ipis areis spacia debēt esse: vt facilius ingrediatur aream de supiori pte humor admissus. et vbi siccitatem saturauerit: in alias aduerti possit exclusus

iiii

¶ De agri colendi electōe Plinius li. xvij

HOc optimus iudicatur a radice montium planicieq̃ in meridie excurrente. qui est tot⁹ itale situs. Terra vero optima est renera. id ē temperate vberatis. ipaq̃ molli et facilis culture. nec madida nec sicca. Post vomerem nitescens. quā etiā recētes exhauriunt altres ipsobe vomerem comitātes. corruq̃ aratoris vestigia ipa rodentes. Certe cicero lux altera doctrinaꝝ meliora inquit sunt vnguenta que terrā: q̃ que crocum sapiūt. hoc em̃ malunt dixisse: q̃ redolent. Ita p fecto illa erit optima terra q̃ sapiet vnguenta. Qꝰ si ad monendi sumus: qualis sit odor ille terre qui q̃turi. se pe cōtingit etiam illa descente sub occasu solis: i quo loco celestis arcus capita sua deiecerit. Nā cum a siccitate sua cōtinuo imaduerit ymbre. tūc emittit illum suum halitus diuinus ex sole cōceptum cui compari suauitas nulla possit. Is de ipa terra odor optime iudicabit. Talis fere in noualibus cesa vetere silua: q̃ cōsensu laudatur. et in frugibus q̃dem serendis eadez terra vtilior itelligitur. quotiens intermissa cultura quiescit. quod in vineis nō fit. Rex aūt omniū q̃dam sunt i alto secreta suo cuiq̃ corde. pudenda. Non eadem terra plerūq̃ cōuenit arboribus q̃ frugib⁹. Nec pulla q̃lem habet campania vbiq̃ viribus optima est. aut que tenues exalat nebulas. nec lubrica. multis quoq̃ laudata. Cretam i albanis tū pompeianoꝝq̃ agro et argillam. cunctis generibus ad vineas pingues: quā q̃ ꝓpingues āteponūt Qō accipitur in eo genere inuicem sabulum album. In tiburtino et in multis locis nigram. Itemq̃ rubrā etiam pinguis terre p̃mixtum infecūdum est

v

¶ De agricolarum institutōe

HAgumenta quoq̃ iudicantium sepe fallit. Nō em̃ vtriq̃ letum solum est: in quo p̃cere nitēt arbores: ꝓterq̃ illis arboribus. Quid ei abiere p̃ceritus: aut q̃ alia virtute possit in eodem loco. Nec luxuriosa pabula pinguis soli ip indicium habent. Nā quid laudatius. germanie pabulis. et tū statum subest barena tenuissimo cespitum cortio. Afflixit agricolaꝝ terra que carbunculus vocatur. eaq̃s vitē emendari putatur Virgilius et q̃ filicem ferat: nō improbat viribus Falleq̃s terre multa melius creditur rubricosa vicinis innascentiū animalium. Quasdam etiam p̃ruinis ac nebulis pasci virim⁹ vites. Quid q̃ō mutatur sepe iudicata quoq̃ et diuq̃ cōprehensa In thessalia circa lariss̃am emisso lacu frigidior facta est regio. defieruntq̃ olee q̃ prius fuerant. Circa philippos quoq̃ cultura siccata. regio mutauit habitum celi. Ar i agro syracusano aduēa cultor elapidato luto sole. pdidit fruges donec lapides regessit. In syria terram leuem tenui sulco imprimunt vomere. q̃ subest saxum exurens estate semina. Trachia rigore: frugiq̃ ferilis est. estibus affrica et egiptus. In calchia rhodorū insula locus quidam est adeo fecundus: vt suo tempore ordeum satuꝝ demetant. sublatumq̃ primus serūt: et cū aliis frugibus metunt. Blareosum oleis solum aptissimum est in venefrano. pinguissimum in betica. Tanta ē argumentorum ac soli varietas et differentia.

vi

De agri emendatione

Terra vero terram emẽdari ꝓcipiũt ꝺđã iniecta ꝓpingui sup tenuez ac gracili bibulaqꝫ sup humidam et ꝓpinguem. Sementia oparu est: ꝺđ eniꝫ potest sperare ꝙ talem colit. Alia est ratõ terrã alẽ dicẽ qua spissior vbertas intelligitur: ipsũqꝫ genꝰ margam vocant. Et sunt quidaꝫ terre adipes, ac velut glãdia in corporibus ibi densante se pinguedinis nucleo. Lauchꝛaꝫ sillion vocant argillam candidam qua ĩ megarico agro vtuntur. sed tantuꝫ in humida frigidaqꝫ terra fruges alit rophacea. Est et creta argentarea q̃ maxime bzizãma vtitur. Est et creta fullõia mixta pingui terra: pabuli q̃ frugum fertilioꝛ. densioꝛ autez visco: ita vt modo solum strangulat. Colũbinam gallia suo nomine gleucopelon appellat. glebis excitatur lapidũ mõs sola gelatõe ita soluitur: vt tenuissimas bracteas faciat. Nec et equo fertilis. De duꝭ pictõibꝫ calce vberrimos agros fecere: ꝙ sãe oleis ac vitiꝫ vtilissia reputur. Dis aũt marga aratro inuiciẽda est. vt medicamentũ rapiat et simi aliquãtulũ desideraꝛ. Que ꝓmo plus aspꝛa: et q̃ in herbas nõ effunditur: alioquin nouitate q̃cũqꝫ fuerit solũ ledat. nec sic ꝺđ ꝓmo ãno fertil. Interest aũt et q̃li solo ꝗrat. Sicca ei hũido melioꝛ ẽ. Arido pꝭguiꝰ. ꝛ tpa ta alterutra creta. l' colũbia ꝙẽt. Trãspadãis adeo placet vsus cineris. vt ãteponãt simo tumẽtoꝛ. qõ qꝛ leuissimum est ob id exurũt. vtroqꝫ tñ piter nõ vtuntur ĩ eoꝺem aruo. nec in arbustis cinere. nec etiã ad q̃ꝺam fruges. Rubusdã etiã satis terram pascit: catho dicit. Segetem stercoꝛant fruges. lupinum. faba vicia. sic econtrario cuꝛaꝫ vellitur et qꝛ salsum est. Oꝛdeũ quoqꝫ fumus greeũ et eruũ. hec oĩa segetem exurũt: et oĩa q̃ velluntur. Preterea nucleos in segetem ne indideris. Virgilius quoqꝫ lino segetem exuri et auena et papauere arbꝛatur. simi vero plures sunt differentie sicut aliaꝭ dictum est. VII

De cultura herbarum ortensium Palladius de agricultura libꝛo ꝓmo.

Ori vero ptes ita diuidende sunt. vt ille in q̃bꝰ autũno seminabitur: verno tempoꝛe pastinẽtur. Que aũt seminibus optet ĩ vere ꝓpleri: autũno ꝛpe debent effodi. ita vtraqꝫ pastinatio decoquetur algoꝛis aut solis bñficio. Serẽdi tpa licet p mẽses signentur certa. tñ fin loci ac celi naturã ab vnoquoqꝫ sũt custodienda frigidis locis autumnalis satio fiat celeꝛioꝛ. verna vero tardioꝛ. calidis eñ regionibus et autũnalis potest fieri seꝛioꝛ et verna maturioꝛ. Quecũqꝫ sunt serẽda cũ crescit luna sementur. Que aũt sunt secãda vel legenda cum minuitur ¶ Plinius libꝛo. xix. Quedã autem meliora nascuntur accruatim sato semine q̃ sparso. Ita certe poꝛrum serunt et allium in lacinias colligatuꝫ apiũ etiã paꝛillo cauerna facta: ac simo ingesto. Nascũtur aũt aut semine aut auulsiõe oĩa. Quedã vero semine et furculo. vt ruta oꝛiganum ocimum. Precidunt cni et hoc cũ pueuit ad palme altitudinem. Quedã et radice et semine. vt cepa et allium et bulbi. Eoꝝ vero q̃ a radice nascuntur radix diuturna et fruticosa est vt bulbi gemi squille. Fruticãt alia et nõ capite: vt apium et beta. Caule recisso fere quidẽ oĩa regerminãt. exceptis que in scabrosum caulem habẽt. lactucam a regerminatõe sua uioꝛe putãt. Raphanus vtiqꝫ iocundioꝛ est ꝛtractis foliis: ãequã decalescat. hoc et in rapis. Nã et cadez ꝛreptis foliis coopta terra crescũt. et ĩ estate durãt. Quedam etiã nascũtur nõ sata vt mentastrum: nepta: itabũ et pulegium. peculiaris medicina est raphano: bete: rute: cunile: in aquis salsis que plurimum suauitati ac fertilitati cõferunt. Ceteris aũt dulcium aquaꝝ rigua ꝓsunt vtilissime quidẽ ex his que frigidissime ꝛ que potu suauissime. Minus vtilis e stagno: et que fluices induunt. quĩ herbaꝝ semina inuehunt. Precipue tñ imbꝛes alunt. Dis autẽ rigãdis: fũt hoꝛe: matutina et vespꝛa. ne inferuescat aqua sole. Ocimũ tantum et meridiana etiam satũ erũpere celerrime putant: inter inicia feruenti aqua aspersuꝫ. Omia vero trãslata meliora sunt ꝛ grãdioꝛa maxime poꝛri: napiqꝫ. Est etiã in trãslatõe medicina. desinuntqꝫ sentire iniurias. vt getiũ poꝛrũ: raphanũ: apium: lactuca: cucumis: rapa: VIII

De incremento earum

Mozto satoꝝ celerrime nascũtur: ocimum: blitum: napus: eruca: erũpũt eñ tercio die. anet ũ vero quarto. lactuca quinto. raphanus sexto. cucumis et cucurbita septimo. ꝓioꝛ cucumis. nasturcium ac sinapi. v. Beta estate. vi. hyeme. x. Artriplex. viii. Lepe. xix. vel. xx. Betium. x. vel. xii. Contumaciusꝭ coriandꝛum. Cumla quidẽ et oꝛiganũ post diem. xxx. Dim vero difficillime. apiũ. xl. eñ die cum celerrime maioꝛi ex parte emergit. Aliqꝫ et seminum etas cõfert. qꝛ recẽtioꝛa maturiusꝭ gignuntur. in poꝛro: getio: cucumere: cucurbita. Ex vetere aũt celeꝛius pueniunt apiũ: beta: cardamum cumla: oꝛiganum et coꝛiander. Mixtaqꝫ apparẽt in bete semine. Nõ ei tota codez gignitur ãno sed aliqꝫ sequente. aliquid tercio. Itaqꝫ et copia seminis nascit modice. quedam ãno subpariunt tñ. quedam sepius vt apium: poꝛrum: getium:. hec eñ semel sata: pluribusꝭ annis restituit fertilitate pueniunt. Sicut aũt dictum ẽ supra Semina poꝛri eruce: lactuce: apii: intubi: nasturcii: aiunt mire pueuire si serãtur inclusa. Quedam aũt vocamus ferulacea: vt anetum ꝛ maluas. Traduntauctoꝛes in arabia maluas septimo mense arboꝛescere: bacaloꝝqꝫ vsum extemplo alias exemplo ꝓbere. Dꝫ ꝛ arboꝛ ꝛ malua ĩ mauritania litꝛi opidi estuario. vbi hesperidũ oꝛti ꝓduntur fuisse. tꝫaqꝫ altitudinis pedes vigiti: crassitudinis quã circũplecti nemo posset. In simili genere habebitur ꝛ canabis. IX.

De morbis ac remedijs eorum

Morbos sentiunt ꝛ oꝛtẽsia: sicut reliqua terre sata. Nam ꝛ ocimum senectute. alias se necat ꝛ ẽ generat in serpillum. ꝛ sysimbꝛium in calaminthã. et et semine brassice veteris rape fiunt. Atqꝫ in uicem enecatur ciminum ab vno doꝛio nisi repurgetur. Est autem vnicaule radice bulbo simili: non nisi in solo graculi nascens. Alias ꝓuatim cimini morbus est scabies. ꝛ ocimum sub canis oꝛtu pallescit. Dia vero multeris menstrualis accessu flauescũt. Bestiolaꝝ quoqꝫ genera innascuntur. napis culices. raphão eruce ꝛ vermiculi. Itemqꝫ lactucis ꝛ oleri. vtrisqꝫ boc amplius lumaces ꝛ cocdee. Poꝛro vero priuata animalia q̃ facillime capiuntur iniecto stercoꝛe sedentia in id. ferro quoqꝫ ñ expedire tangi rutam cumlam mentam ocimum. autoꝛ est sabinus tyro in libꝛo cepuricon quez mecenati dicauit. Item contra formicas videlicet nõ munimuꝫ oꝛtoꝝ exitum si non sint riguꝰ: mõstrauit remedium limo marino vel cinere obturatis earum foraminibus. Sed effi cacissime herba helyotropio necãtur. Quidam ꝛ aquã diluto latere crudo inimicam eis putant. Infestant ꝛ culices oꝛtos riguos. Precipue si sint arbustule aliquẽ. bi galbano accenso fugãtur ¶ Plateariꝰ vbi sup. Contra nebulas ꝛ rubiginez palee ac purgamenta pluriꝺ loci p oꝛtum disposita: simul omnia cum nebule videntur in stare: sunt cõburenda. Cõtra grandinem quoqꝫ multa dicuntur: vt q̃ omne oꝛti spacium alba vite ꝓcingatur. Aut ferramenta quibus opandum est vrsino sepe vngantur. Aliqui etiam vrsi adipem cum oleo tusum reseruãt. falcesqꝫ hoc cum puraturi sunt: vngunt. Cuius tanta ꝓbetur esse vis: vt nec gelu nec nebula nec aliqꝫ animal nocere possit. Cõtra culices ac limaces spargunt. vl' amurcam recentez vel ex caminis fuliginez. Cõtra formicas

si forame habent in orto.noctue eos admoueatur. si foris veniunt: omne orti spacium cinere vel crete candore signetur. Cōtra erucas semina que spargenda sunt sempiuie succo vel erucaꝝ sanguine madefiant. Licet serendū est inter olera,ppter multa portenta. Aliq̄ vero cinerem de fico sup erucas spargunt. Itemq̄ squillam vel in orto serunt: vel suspendūt Aliqui mulieres mistruam incisctam solutis capillis:nudis pedibus contra erucas et cetera ortum circuire faciūt:et aliq̄ fluuiales cancros pluribus locis infra ortum cōfigūt. Extinguūtur cimices amurca et felle bubulo locis peruncris:vel foliis edere tritis ex oleo.vel incēsis sāguisugis.denicq̄ vt olera alia infesta non gerāt.in orto testudis oia seia que spargenda sunt siccātur vel etiam pluribus locis maxime origāo et sulphure origes abigūtur. Itemq̄ si ocleaꝝ vacue teste vrātur.et eo cinere foramen iculcetur Culices infosso galbano vel sulphure.mures si amurcā spissam patine infuderis.et in domo nocte posueris :adherebunt:aduersus mures agrestes. Apuleius assit.semina pulq̄ spargātur felle bubulo maceranda. Talpas vt dictum est supra:dicunt greci spletis fumo cuniculis vel fugere,ptinus:vel necari. Est etiam grecoꝝ opinio si nubes locustaꝝ repente surrexerit.amari lupini vel agrestis cucumeris aqua decocta si murie mixta fūdatur depelli.

X

De differentia ipsarum in radicibus et foliis et fructibus et floribus

Plinius vbi supra

Rtensibus omibus fere radices singule vt rapbano:bete:apio:malue. Amplissia aūt lapato vt q̄ descendat ad tria cubita Siluestri mirores tumide. Quibusdam tñ capillari sunt.vt malue ⁊ apio. quibusdam surculose vt ocimo. Aliis vero carnose vt bete vel magis crā croco. Aliqb⁹ et cortice et carne cōstant;vt raphano et rapis.quozūdā vero geniculati sūt vt graminis. Que radicē nō habēt rectam:sparsim pluribus nitūtur capillamentis:vt attriplex et blitum. Sqlla et bulbi ac cepe et allium nō radicātur nisi i rectum. Spōte nascentiū q̄daꝝ numerosioza sunt radice q̄ folio vt calaꝝ pdioruꝝ et crocum.et alia quoq̄ multa folia cadūt a cacuminibus origano inule et aliqñ rute iniuria lese. Maxie vero ꝑcaua sūt cepe et getio:florent cū frazino fpillum:abzotanum:napi:raphani:menta: ruta. Et cetera quidē deflorescūt cū cepint.ocimuꝝ aūt pticulati et ab vno incipit. Qua decausa diutissime floret boc et i belyotropio herba euenit. flos aūt alis candid⁹:alis lucens:aliis purpureus. Semina plurimis sunt rotunda:et aliquibus oblonga. Paucis aūt vt attriplici foliacea et lata:quibusdam āgusta et cauliculata.differt et colore nigro cādidoq̄.porro duricie.surculacea in folliculo sunt raphāo:synapi ⁊ rapo. Nudum est semen coriandri:anetī:feniculi:et cimini.cortice aūt obductuꝝ blīti bete:lactuce:attriplicis:et ocimi:ac lactucis in lanugine. Nibil ocimo fecūdius. Que i cortice sunt difficillie maturescūt.maxīeq̄ ocimū et gyr. Siccātur oia ⁊ sunt fecunda. Ceteꝝ i ortis nascentiū;alia bulbo ꝑmēdātur alia capite:alia caule:alia folio;alia vtroq̄:alia cortice alia cute aut cartilagine.alia carne:alia tunicis carnosis.alioꝝ fructus est in terra:alioꝝ vero non nisi extra. Et q̄dam tacent ac crescunt vt cucurbite et cucumis eademq̄ pēdent:q̄q̄ grauiora multo et bis q̄ in arboribꝰ gignūtur. Sed cucumis cartilagine.et buic em̄ cortex in lignum transit maturitate. Condūtur terra raphani et napi ⁊ rape atq̄ alio modo inule siser: et pastinaca. Nō aūt ad ꝑmutatōem seminum attinet. Quibusdā ex oxolamis firmitas maior est.vt coriādro:bete:nasturcō sinapi:eruce:cunile:⁊ fere acribus. Infirmoza vero sūt attriplici:ocimo:cucurbite:cucumi. Sigula genera sūt ocimo:lappato:blito:nasturcio:eruce :attriplici: coriandro:aneto. Hec em̄ vbiq̄ eadem sunt.nec melius aliud alio vsq̄. Ecōtra vero plura sunt genera apii bete ferule.ac plurium ceterorum de quibus dicendum est infra.

XI

De herbis que nascūtur sine radicibus.

Il rep aūt miraculis maximum est quid nasci l' viuere sñ vlla radice. Tubera vocātur hec vbiq̄ terra circūdata.nullisq̄ fibris aut saltē capillamentis nixa.nec vtiq̄ extuberāte loco i quo gignūtur:aut rima agente.nec ipa coherent terre. Includuntur etiā cortice.vt plane nec terram esse dicere possum⁹ nec aliud q̄ callum terre. Siccis bec fere fabulosis fruticosiq̄ nascūtur.⁊ excedunt sepe magnitudinem mali cotonei etiaꝝ libzali pōdere.duo sunt illoꝝ genera.videlicz barenosa dēribus inimica ⁊ altera sicera. Distinguūtur etiā coloze rufo:ac nigroꝛet intus cādido.laudatissima crescunt i affrica.tertio licinio ꝓcōso viro iura reddente in hispania cartagine:paucis bis ānis scimus accidisse mordenti tuber vt depbensus inde denarius primos dentes iflecteret. Quo manifestuꝝ est terre naturā in se globari:quod certum est ex bis que nascūtur ⁊ nō pūt seri. Simile est qō in cyrenaica puincia vocāt mysi pcipuū suauitate odoze ⁊ sapoze:iꝛ carnosius ⁊ quod in trachia ceraunium.de tuberibus peculiariter bec tradūtur. Cum fuerit imbres autūnales ac tonitrua crebra: tūc nasci ⁊ maxime e tonitribus:nec vltra āni ꝛ durare verno aūt esse tenerrima. Sunt et in fungoꝝ genere. A grecis dicti pezice:que sine radice vel pediculo nascuntur. Ad hos ꝓximum dicetur laserpiciuꝝ autoritate claríssimum quod greci silphion vocāt in cyrenaica puincia reptum.cuius succum vocant laser.magnificum i vsuz medicamentisq̄ ⁊ ad pōdus argenteꝰ denarii pensum.

Actor. Hec ideo ō fūgis et tuberibus hic posuimus qñ bec inter olera ponit Isidorus. Nūc de herbis orto natis ⁊ sariuis p singulas speciel mote nostroꝝ ordinez alphabeti procedamus

XII

De abrotano. Plinius libro.xxi.

Brotanum est herba iocundi odoris ⁊ grauis florez estate.flos eius est aurei coloris,vacuum spōte,puerit. Seritur autem semine melius q̄ surculo vel radice. Copiosum quidem semen est amaraco :eque q̄ abzotano. Sed abzotano radix est vna alte descendens. Ceteris aūt in sūmo terre leuiter berens. Duoꝝ traditur esse genez.campestre scz ac montanuz Hoc feminā:Illud marem itelligi volum⁹ amaritudo abſinthii in vtroq̄.vsus est foliis sed maioꝛ semis. ad calefaciendum. Ideo neruis est vtile.tussi orthopnoicis cōuulsis et ruptis ac lumbis.vrine angustus. datur ad bibendum manualibus fasciculis decocti ad tercias ptes ex bis quaternis cyatbis bibitur.datur ⁊ semē tusū i aqua pondere dragme.pdest ⁊ vulue cōcoquitur pāis cum farina ordeacea:⁊ oculoꝝ iflatōi ulimitur Plinius. Abzotanō berba est ramosa.minutissia babz folia flozes vel semina minutissima ⁊ auroꝛa boni odoris et grauis:gustu amara. Semen eius cum aqua tritum et potum suspiriosis.schyaticis;et bis qui vrinaꝝ difficulter emittunt,pdest;⁊ paliticis. Idez mēstrua mouz Cōtra venena ⁊ morsus serpentum in vino potum subuēit Cum oleo tritum ⁊ corpi suplinitum.cōtra febres frigidas pdest. Serpentes etiam vel sparsum vel incēsuꝝ fugat. Principaliter autem ꝓra sphalongionuꝝ ⁊ scorpionum ictus,pdest Auicenna in secundo canone medicine. Abzotanum est calidum i primo gradu.siccum in secō.subtile:amaꝝ:adustum.cōfert alopicie. Idem tōctum cum quibusdam oleis.barbam celeriuꝰ nasci facit ppter suam aptōem:cōstringit sāguinem gingiue. Idē resolut apostemata flegmatica.mūstrua puocat.⁊ extrahit fetum.lapidem vesice ⁊ renum frangit. Inunctum cum oleo cōfert rigori febris.bibitum cum vino cōfert

venenū: vermes quoq; venenosas qñ sternitur: fugat ⁊ interficit. Decoctum cū oleo stomachū calefacit et etiā caput similiter. Vulneribus añt recentibus nō est ꝑue nēs sed mordicat ea. ¶ Cōstantinus vbi supra. Abzo: tanū est calidū in secūdo siccū in ꝓmo. In cui⁹ apozima te multeribus sedēribus mīstrua ꝓuocārur. secundinā fe tusq; mortuos expellit. Idem quoq; lapidez frāgit stri griā soluit. potanūq; lūbricos et ascaridel occidit. Pul uerisatum et mixtum ordei farina: soluit apostemata ua ra. Cinis eius cū oleo vetusto mixtus. alopiciam sanat occurrūtq; locis pilos nō habētibus. Abzotanalcō epy timatum rigorē tollit febrū. ¶ Macer. Cercus abzora no legitur gradus esse calozis. vnde iuuat neruos ⁊ cau sas pectozis omnes. Illius elixi si sit decoctio sumpta. Sic quoq; dispnoicis ꝓdest tussimq; repellit. Et ꝓdest lūbis: sic vuluaq; querelis. Oibus his crudū cū vino ꝓderit haustum. Urinam purgat sic ⁊ ꝑcordia mundat Sic curat sciaticum sic sumptū mēstrua purgat. Serpē tes nidore fugat: bibitūq; venena. Illozum extinguit: sedat quoq; frigora febris. Anteq; venenatus si mixto sumitur ānc. Aut oleo quo decoctur si mēbra pungas. Lūbricos ventris hāc sepe bibēdo necabis. Huic pāis micas ⁊ mala cidonia iungēs. Insimul āne coqs: oculo rū cocta dolozi. Appōas vel feruozi curabis vtrunq;. Serpes infixas vel spinas detrahit ipm. Appositū p se vel adepa si ungitur illi. Hoc etiaz venerem pulmo subdita tātū. Incitat in venerem nociuū potata resistit

¶ .XIII

¶ De acalifice et acetosa ¶ Dyascozides.

Halifex vel vt alii dicunt ignida, latine dicitur vrtica. eius altera maior altera minoz. q̄ et vsu alis est. simplex cuz tenui semine foliisq; minus aptis, altera vero est agrestis cuz densioz⁹ atq; nigri oribus et latioz⁹ foliis. Que carbaplasmati impolita corpis fricatōem dolozem atq; pzuritum faciunt. Sed recozpatiue virtutis sūt. Similiter lyenosis medentur simlibusq; duricijs. et his etiam qui vexati fuerunt ab animalib⁹ venenatis. Eadem cocta et cōtrita ventrem emollit. Semen eius pfectam tentiginem ac ventrē mo uet. folia semenq; dyasozetica sūt. et lepromerica abū dāter in virtute. sanātq; sine nimia calefactōne. humo res pingues ac glutinosos educit ex torace ac pulmone habet autem in se ventositatis aliquid ad luxuriaz. puo candam: et libidinem excitādam. Est aūt acalifex valde calefactoria q̄ morbuz regium emendat. ex vino potata Semen eius missum ī āridotis: ꝓdest colericis. Cū mel le tritum ⁊ in modū electuarii datū tussim veterē ex fri goze cōceptam emēdat ac hūozes caloze suo dissoluit.

Auicenna. acetosa herba alia est domestica: alia silue, stris: q̄ dz etiā silvestris sicla. silvestris in oī re fortioz ē et natura ī ꝓmo frigida est. et sicca ī scōo. et semē ei⁹ fri gidū ī ꝓmo et siccū ī scōo. In ipo est stipticitas ⁊ resolu tio pua. et acetosa magis est stiptica. Et ulla q̄ nō est ve hemētis rubedis plus nutrit: et est endinie similis. Co: leram iuuat ois. et humoz eius est laudabilis. Radix ei⁹ cum aceto cōfert vlcerose scabiei. et cocta cum vio com fert ī emplastro impetigini. Et ea quoq; fit emplastruz scrofulis. Et dz q̄ si radix eius suspendatur collo hūis scrofulas iuuetur ea. Colluitur ad dentem dolorosū. os cum succo eius. et decoctō in vino cōfert apostematib⁹ que sunt sub auris⁹. Sfert cetericie nigre cū vino sedat qs nauseam. Et dz q̄ in eius foliis est q̄dam lenificatio: et in semie ꝓstrictō. Bibērūt tū q̄dam q̄ in semie aceto se nō frigo lubricitas est et lenificatio. Radix ei⁹ trita Sfert fluxui matricis: cum vino bibita. et lapidez ī reni bus frāgit. viscositas que in ipo est Sfert intestinoz. ra: sure: que accidit ex siccitatis supfluitate. Cōfert etiam pūcture scorpionis: et ꝑpue silvestris. Et si semen eius admīstretur ante punctura. non ei punctura nocebit.

¶ .XIIII

¶ De allio et eius natura ¶ Isidozus

Allium dictum est eo q̄ oleat. ¶ Ambrosius in exameron libro. v. allium tāram vim odoris hz vt cum leopdus sustinere nō valēs: fugiat. vnō si q̄s allium alicubi ꝓfricauerit, leopdus inde reilit nec resistit. ¶ Plinius de historia naturali libro. xix. Allū ad multa ruris ꝑcipue medicamēta ꝓdesse creditur. Le uissimis et q̄ sepantur ī vnuersum velatur mbranis. mox plurib⁹ coaugmētatur nucleis. et bis sepatim velti tis aspi saporis et quo plures nuclei fuere. hoc est aspi⁹ Tedium huic quoq; balitu vt cepis nullum tū coctis. Genex differētia. In tpe ꝑcox matureiscat. lx. dieb⁹ Al lium cipum greci vlpicum appellauere Alii ātiscozictō ꝑcipue affrice celebratum iter pulmētaria rurisi grādi⁹ allium tritum cum oleo et aceto mire q̄tū icrescat ispūa Quidam ⁊ allium vlpicum ī plano vetāt seri. caitellatū q; grumulis impōi distāribus inter se pedel ternos In ter grana debent intereisse quatuoz digiti. simulq; vt fo lia erupuerint sariri. Grandescunt quo sepius sariūtur Et matureiscentium depissi caules in terra obzuūtur. sic q; ne in frōdem luxurient cauetur. In frigidis vtilius vere seri q̄ autumno. Cetex vt odoze careat hec oia cū luna sub terra sit iubētur seri. et cū in cotu colligi. Me nāder e grecis autoz est. Allium edētibus si bete radicē in pruna tostaz supederint: odorem extingui Sunt q̄ ⁊ allū et vlpicum inter cōpitalia et saturnalia seri aptissi me putēt. Allium et semine puenit is tarde. ꝓmo cū an no pozri crassitudine capite efficitur. Seqūti diuiditur tercio ꝓfūmatur. pulcriusq; tale a q̄busdam estimatur. In semen exire a q̄busdam vetatur. is introq; caulis sa tionis gratia. vt caput validius fiat. Q; si diuti⁹ allū aut cepe inueterari libeat: aqua salsa tepida intinguen da sunt capita. sicq; diuturmioza fient. et vsui melioza. is in satu sterilia. Alii ꝓcreti sunt ea ꝓmo sup pzunas suspēdisse sicq; ne germinent arbitrātur abunde ꝓfecis; se. Quod allium cepāq; extra terram certum est facere. ⁊ cauliculo acto euanescere Aliq; ⁊ allū palea suari pu tāt optime. Allium est in aruis: ipōe nascēs allium vo catum quod aduersus impbitatem alitum depascētiuz semina coctum ne renasci possit: abiicitur. Stratimq; il lud cum deuozauerint aues. stupentes manu capiuntur et si paululum se ꝓmouerint al'. ꝓmozauere respire Est et aliud siluestre q̄ vrsinuz vocant. odore molli. capite ꝑtenui: foliis grādib⁹ ¶ Palladius vbi sup̄ libro scōo Mense ianuario allium ⁊ vlpicum bñ seri potest: is allio alba terra ꝓficiet ¶ Idez in libro. xii. Mense quoq; no uembri allium vel vlpicum seritur bñ. terra maxime al ba fossa ⁊ subacta sine stercore. Sulcos in arcis optz fi eri. ⁊ in locis altioribus semina pōi q̄tuoz digitis sepa ta. nec altius fossa equaliter sarculanda sunt ⁊ inde ple scent. Si capitatum facere volueris allū vbi cepit cau lis, pdire: peulca. sic quoq; succus reuertetur ad spicas Fertur aūt si luna sub terris posita seratur: ⁊ item ib ter ris latente luna vellatur allium. odoris feritate carituru Semiq; vel paleis cōdita vel fumo suspensa: durabunt allia.

¶ .xv

¶ De virtute ipsius in medicina.

¶ Plini⁹ libro .xx.

Allu magna vis est ꝓtra aquarum ⁊ quozūlibet locoz mutatōes. Odore ꝓpentes abigit ⁊ scoz piones odore. ⁊ omniū bestiaz ictibus medetur ac ꝓuatim cōtra emoroidas cum vino illinitur. Cōtra canis morsus. ⁊ in vulnera cum melle ꝓponitur. Suspi rioſis coctum aliq; crudum aliqui ⁊ tritum in lacte deve runt. Praxagoras et cōtra morbum regiuz vino misce ut. et cōtra ileū in oleo et pulte sic illinūt: strumis quo q;. Antiqui et insanientibus dabant crudum. Dyocles autem freneticis lixum cōtra anginas tritum illud im poni: et gargarisare prodest. Venenum dolores tribus

capitibus in aceto tritis iminuit. vel si aqua decocta colluantur et in concaua dentiū addatur. pyriasis et pus rigines sanat potum: itemq; cum aceto vel nitro tussi. Cōpescit distillatōes cū lacte coctum vel tritū et cū caseo molli pmixtus. Quo genere et raucitatem extenuat. Coctum vtil? est crudo. elixūq; tosto. sic et voci cōfert. Tineas et alia reliq; teraneoꝝ pellit: in aceto mulso coctum. Tenasmo in pulte medetur. Tpm doloribus illitum valet elixū: et pustulis cū melle coctum deinde tritum. Tussim curat. cū adipe vetusto vel cū lacte coctū. aut si sanguis etiā excreetur vel purulēta sint. Et pituite sub pruna coctū potum. et cuz melle pari modo supptum. Cōuulsis aūt et ruptis cū sale et oleo pdest. Nā cū adipe rumores suspectos sanat. Extrahit etiā fistulis vicia cū sulphure et resina. valet etiā cōtra sacros igneꝰ Bugillata vel liuētia reducit ad colorem. Ex melle pbustū credūt et comicialem morbum sanari. si ds eo i cibo vtatur ac potōe. Bz et caput vnum ipius cū laserpicio oboli in vino austero potum quartanas excutere. Suppus ratōes q̄ntaslibet sanat: fracte fabe in coctū et in cibo sūptū: donec sanitatem restituat. facit et sōnos et in torus rubicūdiora corpa. venerem quoq; stimulat. cum viridi coriandro tritum et e mero potum. Porro vica ei? sūt q̄ oculos hebetat. inflatōes facit. stomachum ledit et copiosius sumptum sitim gignit. Cetez cōtra pituitam et gallinę et gallinaceis pdest in cibo farte mixtum. umēctis quoq; vrinam reddere: nō torq̄re tradūt. si eo trito natura tangatur. Ypocrates in quadam epla. Alliū calidum est vrinā deducit et mingitur. Corpi q̄dem bonum est: oculis vero pniciosum.

XVI

De speciebus eius. Auicenna in secundo canone.

Allium aliud est domesticum. aliud siluestre quod est amarz et stipticum. est etiā aliud qđ dr porrinuz: et est cōpositę virtutis ex allio et porro. Est et aliud qđ dr allium spentis. Est aūt alliū calefactiuuz et exiccatiū in tercio vsq; ad q̄rtū: et siluestre plus allio. allium resoluit inflatoz valde. et est vlceratiū et adustiū cutis. Alliī mōtani decoctō bibita et supuncta: lēdes et pediculos interficit. Cinis eius cum melle linitus suffusionem et occultatōi oculi cōfert. Cōfert q alopicie facte ex materiis putridis. Allium siluestre vulnera fraudulenta facit coberere. q̄ recens supponitur. Idez allium assatum sedat dolorem dentium. vocez et guttur clarificat decoctum. Cōfert et tussi ātiq; et doloribus pectoris: et frigore. Idem allium cōfert pūcture vermium venenosoz ac spentum et morsui canis rabidi. debilitat aūt visum et attrahit borboꝝ in oculos. Qui sedetur in decoctōe foliorz eius. quocat vrinam et instrua. quocat: et secundinā educit. ppter vehemētiam aūt exicatōis et resolutōis sue: coitum impedit q̄q; Ysaac. Alliī genera duo sunt. vnum scz ortiuum: aliud qđ in egypto nascitur: sz nō satis dissimile. virtus ei est insida: inflatiuis: stiptica: calida: ventrem purgat. stomachum siccat. sitim cōmouet. corpa vulnerat. lubricos latos excludit. vrinam quocat. morsibus venenatis mirifice pdest. fluxum sanguinis abstinet. Cum vino bibitus rabidi canis morsum nocere nō sinit. Comestum autem arterias limpidat: tussi tpali subuenit: pediculos et lentes occidit. Cōbustum et cum melle tritum et impositū liuores tollit: et alopicias detergit ꝛc. Constantinus vbi supra. Allium duplex domesticum et siluestre scilicz scordeon. domesticum calidum est i medio quarti gradꝰ qđ nocet calidis naturaliter. Acutam em̄ coleram cito se cōburentē generat. Sed flegmaticis pdest et eis qui pparati sunt ad palisim. Sperma desiccat: opilatōeszq; grossam et vētositatem dissoluit. ventrē humectat. Aūt ypocras. Allium solutōz facit. vrinam quocat: visui nocet q: ppter multam dissolutōz et desiccatōz quaz agit visus deficit. Valet cōtra morsus reptilium et oīm̄ dolores: quasi tyriaca magna. vñ quidā dicūt illō tyriacā rusticoꝝ. Idem in pāregni. Allia calidiora sunt cepis et siccioza. acuta sunt et dolorem capitis facunt. que si coquātur ardor ille amittitur. potōi q̄ cibo meliora sūt cocta magis nutriunt q̄ cruda. sanitatem custodiūt. q: calorem naturalez cōfortāt: digerere facūt. Platearius Allium inci grossaz dissoluit ventositatē. ventrē humectat facit. lubricos et ascarides excludit. vrinaz quocat. morsum rabidi canis curat. eis etiā qui malam aquaz potauerūt subuēit. Cathaplasmatum locis grossos būores hūoribus dissoluit. dolorem dentium de frigiditate mitigat. Sitim ppter flegma coagulatum stomacho āputat scabiem: morpheam: impetigīnē: et pustulas in quocūq; loco fuerint: potenter curat: si ex eo fricētur aut cathaplasmentur. Menstrua et vrinas quocat. secūdinaz expellit si in ei? apozimate mulieres sederint. Siluestre allium virtutem habet sicut domesticum. tamen calidius et siccius est.

.XVII.

De amaraco et ammone. Isidorus.

Amaracus est herba que et sansucus dr. cui? nominis vsum virgilius etiam ad venerē referēs ait: vbi mollis amaracus et illum: floribus aspiras amplectitur vmbra. Apta est aūt hec herba vnguētis. vñ et amaracus nomen traxit a puero regis cuius qui casu laplus dum ferret vnguenta: nouum et gratissimum ex cōfusone odorem creauit. Plinius libro. xxi. Amaracum dyocles medicus et sycula gens appellauerunt quod egyptus et syria sansucuz. vtroq; genere vidēz et semine et ramo seritur. viuaci vsu q̄busdam et odore. Copiosum est semen amaraco eque q̄ āpotano. Sed āpotano radix est vna et alte descendēs: ceteris i sūmo terre leuiter herens. Actor. De hac aūt plenius sub nomine sansuci dicetur inferius. Ysaac. Ammonis herbe duo sūt genera scz agrestis et ortiua. Ortiua florem habet coccineuz. altera vero albuz et lacteum aut purpureum: folia vero minuta: sicut coriandri et diuisa. virgas tenues ac virides sicut meconium. In medio capitella nigra. Radix est ei sicut oliue nodosa: et curuata: curta. Agrestis maior est i omnib? foliis q; latioribus. Maioza quoq; hz capitella et longa: florem feniceum: aut melinum. Radices sunt plures atq; tenues. Est alter genus āmonis nature inscide: cuius virtus est inscida: et acris et piectoria. et habet vim aperiendi. vnde succus radicis eius naribus iniectus caput purgat dentesq; cōquassatos cōfirmat. et vulnera sordida limpidat. In dulcore cocta et imposita tumorem oculoz tollit: caliginem visui detergit. Radix eius et folia cum ptisana cocta lac mulieribus quocāt: suppositā mē struis imperant et cathaplasmata lepram expurgant.

XVIII

De andrafraxe et andragne Ysaac dicit

Andrafraxi est olus duplici genere: videlicet ortiuum et agreste. ventrez mollunt si cocta comedantur: et cathaplasmata papulis impositis medicantur. Semen coz i mulsa bibitum ycericos curat. Andrafraxi virt? est lepromerica. dolorem capitis tollit cathaplasmis adhibita. Tumoribus oculorum adhibita subuenit. stomachi fatigatōes impositā tollit. Succus eius nefreticis medetur. eius folia tusa et imposita ignem sacruz compescunt. eademq; comesta: vesice doloreſ amputant: et similiter reuma stomachi ventrēq; p bibent. febres acutas extinguunt: et lubricos rotundos pdestq; sanguinem reicientibus ac dysentericis auxiliatur. odis quoq; cathaplasma vtiliter adhibetur. Reumatismum intestinoꝝ compescit adhibita. dolores quoq; matricis mitigat suppositā. Est enim andrafraxis abundanter humida. mediocriter frigida. nil habēs

stipticum.ſz aquoſa eſt vt malua. Domeſtica multo fri
gidior exiſtit.et ideo inflamatõibus i initio expedit. in
ſtatu vero et deſuatõe ſilueſtris. Semen cor vim pre
cordiam habet.vſ ycteritis et epaticis vtile eſt. Oſſes
duricias et furunculos ſanat impoſita ſcabros vnguel
ſine iniuria vlceris detrahit:podagre feruorel cũ nitro
aceto ac melle reſtringit eſt eĩ ſolutoria. Andragine
vel vt alii dicũt portulaca eſt oĩbus nota frigidã habet
virtutem atq; redarguentẽ vt ſtrignus.⁊ eſt eiuſdẽ cau
ſis cõuenẽs:ſz pſtãtius. Maſticata vel cuz origaro co
meſt:fluorem ſanguis cohibet.ac iſcide ſtringit,ppre
tĩ maſticata dentiũ offenſam de imaturis prunis ſanat
In ardore ſtomachi cuz aceto comeſta mire iuuat .tuſa
et cum ordeo molito mixta:quaſi malagma ſtomacho i
poſita:febrem eliminat. Et aũt ãdragine frigida nimis.
et abundãter humida:modice auſtera. Ideo recuma re
primit:et maxie colerã calidã trãſmutãſ eã in ſuã quali
tatem .Stupore dentium ꝓmaſticata ſanat.et nõ ſoluz
extrinſecus poſita,ſed etiã potata infrigidat:et q̃ ſtipti
ca eſt:diſentericis in cibo ſũpta iuuat Ad fluxus quoq;
ſanguinis mulier:et ſanguinem reiicientibus eiuſ ſucc⁹
mirifice facit:qz iſcide ſtringit Actor. de hac ut ex di
ceruſ ifcrius ſũ noſe portulace .xix

De agnelo et aneto Iſidorus

Helum eſt herba omnibus nota feruens acer
rime et vnctualis. Anetum eſt herba ortola
na:odorifera.hec in cibo ſũpta calefacit ⁊ con:
ſtringit,ꝓhibet et ſternut.amentuz naribus impoſita
Auicenna vbi ſuꝑ. Anetum calidum eſt et ſiccum,
maturatiuum humor frigidor.et apoſtematum.ſeda:
tiũ quoq; dolor.et carminatiuũ ventoſitatum. facit ſõ
num et cõfert ſingultui repletõnis facto ex natatõne ci
bi in ſtomacho noz ⁊ ſtomacho.et in ſemie ei⁹ ẽ vomitõ
huius cinis confert vlceribus tremulis et humidis.
Oleum eius confert doloribus neruorum ⁊ ſimilium.
Succus aũt eius valet auris dolori et exiccat ei⁹ humi
ditatem:aſſidua eius comeſtio debilitat viſum. Anetũ
etiã et eius ſemen lac abundare facit. Ipm aũt ſemen
ablandit emorroidas egreſſas. Iſaac medic⁹ libro
tercio. Anetum calidum eſt in fine ſecundi grad⁹.ſiccũ
in medio,ventoſitatem et tumores diſſoluit. Hui⁹ rami
in oleo cocti ſunt diuretice virtutis. Inflamatões diſ
ſoluũt.laborioſos mitigant .ſõnũ pſtant. humida apo
ſtemata ad ſanitem pducunt. Semen eius bibitũ vrinaz
ꝓuocat.lac augmentat.ventrez ab humorum putredie
purgat.doloremq; diſſoluit. Plinius libro.xx. Ane
tum ructus mouet et tormĩa ſedat.aluũ ſiſtit. Epifotis
radices illiniũtur ex aqua vel vino. Singultus cohibet
ſemen feruens olofactũ. Sumptuz ex aqua ſedat cru
ditates.cuius eius vuam leuat.oculos et genituraz be
batat Begaſcorides. Anetum vires habz acres diure
ticas :et deſiccatiuas. Tortiomb⁹ et inflatõibus vti
lis eſt.nauſeãbus pdeſt.vrinã ꝓuocat.caliginẽ oculis
infert Conſtãtinus vbi ſuꝑ. Anetum calidũ eſt ⁊ ſic
cum in ſecũdo gradu.viride tñ minoris caliditatis ⁊ ſic
citatis. Apozima eius bibitum aut ſperma aut vrinaz
ꝓuocat. Tortõnez et inflatõez mitigat. vomitũ ex cibo
in ſtomacho natanti cõpeſcit.mulieris in ei⁹ apozimate
ſedentis mẽſtrua ꝓuocat. Semen etiã puſtum et catha
plaſmatum emorroidas omnino ſanat Singultũ ex ple
nitudine ãputat. Loctũ in oleo et epithimatũ opilatos
apit poros:ſõnum ꝓuocat et mollia maturat apoſtẽata
vnde aſſuefactum:viſum defectat :et ſperma deſiccat.
Anethileon epithimatum,rigorem ꝓdicarum febriũ
curat laborem articulorum et dolorem amputat
Platearius vbi ſupra. Aneti ſemen principaliter cõ
uenit vſui medicine:radix ſecũdario:herba vero tercio
Palladius vbi ſuꝑ. Mense februario anetum ſerit
locis frigidis. Omnẽ ſtarum celi patitur: ſz repidiore
locatur. Rigandum eſt ſi ſe abſtineat ymber.ſerendu m
eſt rarius.aliqui ſemen eius non obſeuunt:opinãtes q̃ a
nulla auc tangatur .xx

De apio Iſidorus

Hpium ỡ eo q̃ aper id eſt caput antiquoz triũ
phantium:eo coronabatur. Hãc herbaz hercu
les primus capite circumtulit. Cuius radices
efficaciter pugnant cõtra inſidias venenoz. Iſaac
vbi ſuꝑ.apium ortolanum calidum eſt in principio ter
cii gradus.ſiccum in medio:hoc teſtatur eius amaritu
do et acumen. Ideoq; coctum vel crudum eſui datum
opilatõem apit. vrinam,ꝓuocat.ventrem cõſtringit. fit
aũt nortiũ epyleniticis.eo q̃ cõſtipatõz ſoluens viã bũo
ribus facit.coſq; ad ſtomachũ vuluam et caput attra:
hit. Hinc etiã nocet fetui matie in vulua exiſtenti. Vñ
galiẽ. p̃gnantibus inquit apium comedẽtibus fit cauſa
generandi in corpe fetus apoſtemata et putridas puſtu
las. Rurius apium ſm cibũ laudabile nõ eſt.qz mẽbro
rum totius corpis humores adiuuat:vnde ventus ge:
neratur.ſemen diureticuz eſt:pluſq; frõdes:et radix pl⁹
omnib⁹ q̃ ſi cum lactucis comedatur nõ adeo corpibus
nocet,qz de eaz bũiditate tpatur aliq̃ntulum. Nõ nũq̃
vero ſemen in medicina mittitur:et pſtat doloti mitiga
tionem.ac tuſſientibus remedium fit:et cõtra venenum
ſz vniuerſaliter apium nocz epyleticis Conſtantinus
vbi ſupra.apium opilatõz epatis ſoluit.mẽſtrua ⁊ vrinã
ꝓuocat.matieq; ſemẽ ei⁹ ventrẽ cõſtipat .hz,pprietatẽ
attrahẽdi ſuperfluos humores tot⁹ corpis ad ſtomachũ
ad caput:ad vuluam.vſ nocz epyleticis et ferut:qz cõ
trahit malos humores ad vuluam Ideo medici,ꝓhibẽt
mulieres p̃gnantes ⁊ pueros lactãtes ab apio ne puer
fiat inſipiens. Apii radix eſt fortior oĩbus ventrẽ bũe
facit Plini⁹ libro.xx.apio grã vuigo eſt. Rami nãq;
largis portiõibus p̃ iura inatant et in cõdimentis pecu
liarem gratiam hñt. Oculis valz illitum cum melle ita
vt ſubinde foueatur. Epyforis p ſe tritum cum pãe vel
polenta ipoſitum mire auxiliatur. Piſces quoq; ſi egro
rant in piſcinis apio viridi recreãtur Palladius li.
quinto.apium i mẽſe apli bñ ſeritur locis calidis ⁊ frigi
dis terra qualibz.dũmodo ibi humor aſſiduus ſit.q̃uiſ
naſci ſi neceſſe fuerit ⁊ in ſiccitate nõ deneget Et ppre
omnibus mẽſibus.ꝓmo a vere ad autũnum. Et huius
genere ſunt ꝓpoſelinon et oloſelinon et petroſelinõ.api
os aut matores facies.ſi ſemen q̃rum tribus digitis cõ
phendi põt rarioze linthcolo clauſum bzeuiq; foſſa ob
rueris.ſic eĩ oim germen ſeminũ capitis vnius ſolidi:
tate necterur. Criſpi vero fient ſi ſemina ꝓs tundãtur
vel ſi ſup areas naſcentes aliq̃ põdera volutẽtur:aut pe
dibus enata,pculcẽtur.apii ſemina vetuſtioza citius na
ſcuntur:que nouella ſunt ſerius .xxi

De diuerſis apii ſpeciebus

Plinius vbi ſupra

Hpium ſexu diſtinguitur. Criſippus feminã eſ
ſe dicit ſolius criſpioribus et duris:caule craſſo
ſapore aũt ⁊ feruido Byomiſius vero maſẽ ni
griorem.breuioris radicis vermiculos gignentem.ãbo
neutz ad cibos admittẽdum.imo nephas omnino. Hã
id defunctoz epulis feralibus dicarum. Ipſuſ quoq; vi
ſus claritati eſſe inimicũ.vermiculos gigni caule femie
Ideoq; eos q̃ ederint ſterileſcere. In puerpiis vero ab
eo cibo comeciales fieri:qui vbera hauriunt. Innocenti
orem tñ eſſe marem cuius cauſa eſt.ne iter nefaſtos dã
netur frutices. Mãmaz duriciem emollit.impoſitũ fo
liis et ſuauiores aquas icoctum potui pſtat. Succo ma
time radicis cum vino .lumboz dolorel mitigat Et eo
dem ure inſtillato grauitatem crurium. Semen vrinã
cit ⁊ mẽſtrua ac ſecundos parrus. Et ſi foueantur:ſemi
ne decocto ſuggillata reddit colori-cũ oui albo illinituz
Aut ex aqua coctum ⁊ potum medetur renibus.i frigi
da vero tritũ oris vlceribus Hemẽ cum vino vel radix
cũ vino veteri:veſice calculos frangit Apiaſtr⁹ bygin⁹

melyſophilon appellat.ſed in confeſſa damnatione eſt venenatum in ſardinia.Oluſatꝝ quod ypoſelinō vocāt ſcorpionibus aduerſatur.ꝛ poto ſemine tormīnibus in teraneis medetur. Idem facit difficultatibus vrine ſemen eius decoctum et in mulſo potum. Radix eius in vino decocta pellit calculos:et lumboꝝ ac lateris dolores. Canis rabioſi morſibus medetur potum atqꝫ illitum. Succus eius algētes calefacit potus. Quartuꝫ genus ex eodem aliq̄ factum oreoſelinon. alio frutice tecto ſemine ſimili cumino: vrine ac mīſtruꝫ efficax. Contra vero aranеas vis ꝓuata eſt belyoſelino.ſed oreoſelino ſemine purgātur e vino. Alio genere petroſelinō q̄dam appellāt in ſaxis natum ad vomicas ꝓcipuuꝫ. Addidere quidam et buſelinon differens breuitate caulis: a ſatiuo radicis colore rufo eiuſdem effectus. Ipm quoqꝫ dicunt ꝑualere cōtra ſpentes potum atqꝫ limtum

Idem in libro.xix. Id genus apii qđ ſpōte in humidis naſcatur belyoſelinon vocatur: vno folio nec hirſutum. Rurſus ypoſelinon ī ſiccis:pluribus foliis belyoſelino ſimile. Tertiū eſt oleoſelinum:cicute foliis tenui ſemine anetho ſimili minutōre tñ. Eſt aūt ſatiuuſ Differēcia eſt in folio denſo:criſpo: aut rariore et leniore . itēqꝫ caule tenuiore et craſſiore.et alioꝝ caulis eſt candidus. alioꝝ purpureus: alioꝝ varius ¶ Palladius vbi ſup. Ex apii genere eſt ypoſelinon durius aut auſterius.et oleoſelinon molli folio et caule tenero.qđ naſcitur in lacunis.ꝛ petroſelinon qđ maxime in locis aſpis. Hec oīa genera poſſunt habere diligentes in orti cultura ¶ Cōſtantin⁹ vbi ſupra. Eſt aūt et apii genus qđ vulgus cerafolium vocat de quo ſcz dicetur uſerius. ¶ XXII

¶ Iterum de eodem ¶ Auicenna.

Hapium aliud eſt mōtanū:aliud ſilueſtre:aliō domeſticum.et aliud qđ oritur in aqua domeſtico minus.cuius eſt ſicut domeſtici virtus. Eſt et alia ſpēs eius q̄ nominatur ſumurion minus domeſtico crus hīs cōcauū ad albedinem declīue. Fortiſ eſt romanum montanum. Eſt aūt in ꝑmo calidum.in ſcdo ſiccū. Rufus aūt dixit q̄ domeſticum eſt humidū:vex radix eius eſt ſicca cū conuenientia.et eſt reſolutīm inflatōis. aperitīm opilatōis.facies ſudare.ſedatīm doloꝝ. Silueſtre aūt eſt vlceratīm ipediens.et magis calefactis ꝓficiens. Silueſtre cōfert alopiciam hīti.et fiſſuris frigoris ac verrucis.domeſticum oris odorem efficit bonuꝫ valde.reſoluit apoſtemata flegmatica in ꝓcipio et dura et calida et,ꝓpte id qđ ſumurion nominatur. Silueſtre in emplaſtro vlcerat et cōfert ſcabiei:ac impetigini ac vulneribus vſqꝫ ad ſigillatōs. Eſt aūt malum ep̄ſle ſie:excitās eā. Apium domeſticum ingreditur in ēpla ſtris doloꝝ oculi.et cōfert tuſſi.ꝓpteqꝫ ſumurion ꝛ ſiſi ter aſmati et ſtricture hanelitus.et difficultati eꝰ.ferrur q̄ ſi radix apii ſuſpendatur in collo cōfert doloꝝ dentis verūtīm ipm frāgit Emplaſtꝝ ex eo factum valet apoſtematibus calidis māmillaꝝ Cōfert epati ac ſpleni:ꝛ mouet eructuatōs,ꝓpter ſuam reſolutōs.nec eſt velocis digeſtionis ac deſcenſiōis,et in ſemie quidē apii niſi aſſef eſt aliq̄d qđ nauſeam et vomitū facit. Quidā aūt dixerūt q̄ oīes eius ſpēs ſtomacho cōferūt. Rufus vero dixit q̄ nō .ſimo qđꝫ attrahit ad ipm humiditates malaſ acutas:et crudū de eo plongatur in ſtomacho:facitqꝫ nauſeam. verūtamē romanū ſtomacho melius eſt. Galien⁹ dicit q̄ ipm cum lactuca comedere cōuenit: ꝛpat enī la cruce frigiditatē. Semen eius cōfert ydropiſi. mundificat epar.ipmqꝫ calefacit.vrinam et mīſtrua ꝓuocat.ſed malum eſt ꝑgnantib⁹.renes aūt ac veſicam et matricez purgat. Motanum aūt frangit lapides.apii decoctōe cū lentibus poſt venem potum fit vomitus. valet etiaꝫ cōtra pūcturam ſcorpionis ¶ Byaſcorides .Apū vel vt alii dicunt ſelinum.eſt oībus notum tā ortīm q̄ agreſte.virtutis eſt vnctualis et acerrime.Qtīm pāe mixtū rumorem oculoꝝ ſpārgit impoſitum .In aqua coctū et bibitum eſtuatōs ſtomachi cōpeſcit.māmiſqꝫ tumētib⁹ vtiliter apponitur et vrinam ꝓuocat. Elixatuꝛa radicis eius bibita venenis occurrit.vomitum ꝓhibet.ventrez ſtringit. Semen eius diureticum morſibus venenatis occurrit.ventrem et iflamatōs ſtomachi tollit tuſſiētib⁹ ſubuenit. Apium agreſte locis humectis naſcitur.ꝛ minus eſt ortiuo:ſed tanta pōt facere:q̄nta et illud. Oleo ſelinum eſt apium mōtanum.virgam hīs longam ꝛ radices teneras et tenues ex vna plurimas. In quib⁹ ſūt capita comio ſimilia ſed minoꝛa et obtotunda. In bis ē ſemen oblongū et iſcidum:odoꝛē hīs cumino ſimilē virtus eſt huic ſemini inſcida et diuretica ¶ XXIII

¶ De arboracea et aſcalonia ¶ Iſidorus

Harboracea al.arboraca ipa eſt lapſana. ¶ Plinius libro.xx. Lapſana inter ſilueſtres braſicaſ pedalis eſt altitudinis.hirſutis foliis.ſynapi ſi millimis niſi candidioꝛ eſſz floꝛe. In cibo coctur et aluū leniter emollit ¶ Palladius. In menſe marcio ſerenda eſt arboracea ſicut et ſynapis et malua. pluraqꝫ oleruꝫ genera ¶ Idem. In menſe quoqꝫ octobꝛi cōpetenter ſeritur arboracea vel vt melioꝛ fiat.trāſſertur ad loca culta. Hec eſt eīm raphanus agreſtis ¶ Byaſcorides. Eſt quoddam genus raphāi:qđ a multis arboracea dicitur habens folia lapſane ſimilia:cuius radix oblonga eſt et tenera.folia eius elixa comeſta ſunt cuſtomocha.virtuſ eius eſt inſcida et diuretica et calida,ꝛdeoqꝫ copioſā ef fundit vrinam:in cibo ſumpta incitat et ſeminaꝫ menſtrua.ſtomacho vtilis eſt ex aceto data:pituitatem glutinoſam diſſoluit cum melle ſumpta. Radix adusta et in puluerem verſa ſiccandis et purgandis vulneribus imponitur. Preterea q̄dam eius ſuccum vtilem contra venena crediderunt ex vino datum. Eadem quoqꝫ vis eſt in ſemine:ſi ſumatur cum melle. Nobiſ ex ptum eſt ī ptī ſane diſcoctam ſozbitōe vicia ſanare ¶ Iſidorus. Aſcalonia dicta eſt ex vna vrbium paleſtine que aſcalon dicitur:vnde ꝓ⁹ aduecta ē ¶ Plinius libro.xix. Aſcalōia genus eſt cepe ſicut et ſegrta .ambeqꝫ cōdūtur in terra ſed aſcalonioꝝ eſt,ꝓpria natura. Nam velut ſteriles ſūt a radice:et ob id ſemine illas ferīm deponi iuſſere greci Verius aūt circa ver cum germinant trāſferri . Sic dicunt eas craſſeſcere:ꝛ tunc,ꝑperare ꝑteriri tpis feſtinatione.feſtinandum autem in his eſt qm̄ mature putreſcunt celeriter. Si deponātur caulem et ſemen amittūt ipeqꝫ euaneſcunt. Aſcalontam menſe februario noſtri ſerunt ¶ XXIIII.

¶ De aſparago

Hſparagus dr:eo q̄ ſpinoſa et aſpa ſit cuius frutex ex qua gignitur ¶ Iſaac in dietis libro tercō Aſparagus calidus eſt et humid⁹ i ꝑmo gradu domeſticus ꝛpatioꝛ eſt.ſtomacho cōuenit .vrinam ꝓuocat. Silueſtris aūt calidioꝛ ꝛ ſiccioꝛ. Opilatōz epatis apit ꝛ renum .vrinam ꝓuocat.yctericis quoqꝫ valꝫ.b⁹ ſemuns ꝛ radicis apozima bibitum:morſibus aranеaꝝ occurrit. Elixus eſui datus ventrem humefacit. Sꝫ colico doloꝛi mitigatōz ꝓſtat.et doloꝛem dentium āputat ¶ Plinius vbi ſup. Olim rex in ortis ꝓuenīētium .laudatiſſima cura eſt aſparagis:quaſ ſeri catho iuſſit in harundinetis ¶ Idez in libro.xx.aſparagi vt traditur .ad vtro cumino inflatōes ſtomachi coliqꝫ diſcutiūt.ventrē leniter molliunt. puncturis ꝛ ſpine doloꝛibus inteſtinoꝝ vicijs,ꝓſunt .vino cum coquuntur addito ad lūboꝝ et renum doloꝛes. Semen triꝫ oboloꝝ pōdere cū parte cumini bibitur. ventrem ſtimulant. vrinam cient vtiliſſime ꝑteriꝝ q̄ veſicam erulcerāt. Radix quoqꝫ trita et in vino albo pota:calculos exturbat.lumboꝝ et renum doloꝛes ſedat. Eadem in aceto decocta cōtra elephantiam ꝓficit. Aſparago trito cum oleo punctuꝫ:ab apibus pūgi negāt. Aſparago ſilueſtri ad oīa ſupdicta

vis est efficacior:et candidiori maior. Regium morbis
ertenuat.et causa veneris aquā eox decoctā bibi iubēt
Ad idem et semen valet cū aneto tritus :datur et sucꝰ
decoctus ad ictꝰ serpentum. In vio ꝗꝫ radicis vocete
succus si ore cōtinetur:dentib⁹ medetur. Si vero cani
bus detur asparagus:occidit eos. ¶ Idem libro xxi.
Est aūt asparagꝰ herba in totū spinosa.nō vt carduus
spinosa foliata. Nullus enim habet folium asparagus
¶ Palladius li.vii. In mense februario pꝰ id⁹ aspagox
spogias cōuenit vel nouas formare ex semine:vl ātiqs
ponere.michi etiaz vrile videtur.agrestis aspagi radi
ces plurimas in vnū cōgerere locū cultuz vel certe saxo
sum.que statim fructuz dent:ex loco ꝙ aliud nil alebat.
et has annis omnibus in scopis incendere.vt fructꝰ fre
quentior et fortior surgat.hoc siquidem genus ē sapore
iocundius. ¶ Platearius. Asparagus est calidus ⁊ sic
cus .frutex est habens minuta folia et ad modum spine
pungitiua.fructus eius et semen medicine cōpetunt. ꝙ
fructus quasi fustes teneriumi sunt. Coqnati cuz carni
bus vel cū aqua valent cōtra stringiriā et dissuriā.semē
eius valet cōtra stomachi et intestinox dolorez et ꝓtra
vicum lapidis.et cōtra yliacam passionem hoc semē p
annum fuatur:et in medicinis ponitur cuiꝰ et receptio
reperitur. .xxv.

¶ De eodem ¶ Dyascorides

Asparagus asperatilis quez multi ragantuz vl
myon appellant,pectorie virtutis ē: nō nimis
calefaciens nec nimis infrigidans. Huiꝰ radix
et semen cpati ac renibus vtilia sunt dolorem dentium
sanat:aqua siccum est virtute absqz calore hoc agens.
Coctus et bibitus ventrem mollit.vrinam prouocat.
Radices autem eius in vase duplici cocte ac bibite me
dicātur dissuriis subuenunt schyaticis,ictericis,piūt
pessum iphalangiomis cōpescunt. In vino elixe et ore
dum retente dolores dentium mitigant.similiter facit
et succus eius in ore tentus.ad vesice dolorez vel tumo
rem dant in potu coctum eius radicis datur et in quar
tanam. Radix ergo ac semen cuz vino vrinā prouocat.
diureticam relaxat.stomacho laborantibus vtilis est ci
bus asparagi et in vicem transit antidoti. Cum vino et
oleo et sale acceptus dolorem oculis emendat. caligies
discutit.et ventrem mollit lenitet. Radix cū albo vino
trita et potata calculos frāgit.lumborum ac renuz do:
lores tollit.sicca tusa in lana dentis dolori ad mota sū
dolore ipm detrahit.semen cuz cumino tritum:et cū vi
no datum ventrem stimulat.vrinam solicitat. Dicitur
q̄ eius elixatura.si fuerit a canibus bibita moriantur.
Alii quoqz dicunt asparagos nasci si cornu hircinū cō
tusum aspgatur. ¶ Ypocrates in ḡdā epistola .Aspa
gus venerem et vrinam puocat:dolores dentium miti
gat.schyatici quoqz subuenit.ictericis ac pessis sphā
langiombus pficit. ¶ Auicenna. Asparagus nō elon
gatur a calidirare.et quāto plus incipit indurare cali:
ditas eius Dixit tamen galie.q̄ in ipo nō est apparens
calefactō:nec infrigidatō:nisi in petroso. Apparet aūt
sup ipm vestigium titimalloz mordicans valde.virtus
est et abstersiua.et in ipo est resolutō ꝓpriezqz in petroso
Aperit opilatiōes omnium viscerum ꝓpriezqz epatis ⁊
renū.eiꝰ decoctō bibitur ꝓpter dolorez dorsi. et schya:
tice.ofert etiam ictericie. Radix eiꝰ ac semen bona sūt
dentium dolori.et in ipo est virtus nauseam faciendi.
Juxta rufi estimatōem stringit.⁊ id forsitan est,ꝓpter eꝰ
puocatōnez.Alii dixerunt q̄ elixus lenit.plures autem
dixerūt:q̄colice flegmatice atqz ventose pficit. Decoctō
radicis eius prouocat vrinam.et cōfert vrie difficulta
ti.cōfert etiam difficultati impregnatōnis .menstrua
quoqz prouocat.opilatōes splenis aprit. Locꝰ in vino
cōfert punctōni rutele.et eiꝰ decoctō dicitur cāes iterfi
cere ¶ Actoz.Scias tū q̄ scōm auicennā sine a i ꝑma
sillaba scribitur,nam in secūdo canone ō litera.s.id ipz
ponit. .xxvi.

¶ De attripici ¶ Jsidorus

Attriplex est olus humidaz et frigidaz habens
virtutem:et in cibo sumpta soluit ventrem
Auicēna .Trisolocāna est attriplex et i ꝑmo ḡ
du frigidus et humidus.sed apud quosdaz est tempera
tus. ¶ Jsaac vbi sup. Attriplex est frigida in ꝑmo ḡ
du ⁊ humida in secūdo.paz nutrit.quia liquoz eꝰ aquo
sus est:et cito cruitur.cōuenit medicine ꝓpter viscosita
tem .q̄a catbaplasmatum sup apostema calidum illud
refrigerat.semen eius mūdificatiū est et colatiuum.
Profunde ictericiā pacientibus valet que de epatis opila
tōne nascitur. Plaz qō datur potui cuz melle et aq̄ cole
ricos prouocat vomit⁹ ¶ Plinius libro.xx. Attriplex
⁊ siluestere est et satiuuz.a pitagora quidem accusatum
tanquam faceret idropicos:et morbos regios ⁊ pallorē
Difficillime coquitur .ac ne in ortis quidem iuxta id
quicqd nasci nisi languidum culpauit.addidere dyoni:
si⁹ et dyocles morbos ex eo plurios gigni. nec nisi mu
tata sepius aqua debere coqui. Stomacho cōrariū cē
lentigines palpulasqz gignere. Mitroz cur hoc difficul
ter in ytalia nasci tradiderunt. Solō smyrneus. ¶ Ypo
crates. Mulierum vicus id cū beta docent ifūdi .Lic⁹
ne apolitanus cōtra cantaridas panos et furunculos i
cipientes bibēduz dedit. Sed et duricias offici illini pu
tant vtiliter eodem cocto vel crudo. Jdeqz sacrū ignē
cū melle aceto nitroqz .similiter et podagris id prodesse
vngues scabios fertur detrahere sine vicere. Sūt et q̄
in morbo regio semen eius cum melle dent: arterias et
tōsillas nitro addito pfricent.aluum moueant Cocto p
se cuz malua vel lenticula cōcitantes vomitōe siluestri
capillos tingunt. E cōtrario in magnis laudib⁹ est mal
ua sicut dicetur infra. ¶ Palladi⁹ li.v. In mense apri
li serenda est attriplex.is rigari poterit et iulio:vel cete
ris mensibus vsqz ad autūnum. amat humore assiduo
saciari. Semen obruendum statim cū spgitur.eiqz her
be subide vellantur transferri necessariuz nō est cū bene
seritur.potest tamen melius adolescere si spacio rariore
pangatur.et succo leraminis humoriqz muetur. ferzo
qz semper recidendum est.qm̄ ira pullulare non cessat.
¶ Macer. Jnfrigidare gradu primo.humectare scdo
Attriplicem dicunt ei⁹ mollit cibus aluum. Duricias
soluit varias.clausqz medetur. Emplastrum cocte vel
crude silupaddas .Hocqz suppositū scabios cito ōtra
hit vngues Jgnibus et sacris dicūt sic posse mederi.
Attriplicē tritaz cū nitro melle ⁊ aceto Bicūt appositā
calidam sedare podagram. Jctericum dicut galien⁹ tol
lere morbum Illius semen cum vino sepius haustum.

.xxvii.

¶ De auricula muris ¶ Auicenna

Auricula muris ē herba virtuti herbe qua vitz
absterguntur simulis.et hoc nomen absolutum ē
duabus herbis ꝗz vna est quā nomiat galien⁹
hīs malue odorē ⁊ nō hīs duriciā. Altera quā noiauit
dyascorides estimans q̄ sit simlis volubili.nisi q̄ habz
folia miora ꝓpata ad ipam. Et est herba expāsa sup fa
ciē terre:paruos stipites hīs.dōestica bōa sine odoze
nec hīs saporem fortem.flores azulinos hīs.hui⁹ semē
assimulatur semini coriandri.⁊ prundiel ex ipo edūt Est
aūt calida ⁊ ꝓprie cui⁹ origo nō est aque ꝓpiqua. Juua
mentū eius est:vt ait musaiach:iunamentum absinthii
⁊ est res q̄ nō ē iuenta simul in duabus plantis. Que no
ta est ex eis:teste galieno:frigida est ⁊ humida in gradu
ꝑmo. Altera vero est ex summa medicinaz calidaz. In
ꝑma vero est stipticitas Altera est desiccativa:rubifica
tiua.illa quā nominauit.B.Spinas ⁊ surculos extrahit
⁊ plagas adherere facit Cōfert epylēsie bibita.rozture
quoqz sternutatione facta ex ea ⁊ eiꝰ sternutatō cerebz
mundificat .xxviii

¶ De bancia. ¶ Platearius.

Bancia duplicis est mõi. dõestica videlicz ac silue stris. hec ꝛ pastinaca vr alio noie. plusqz cibo ꝓperit q̃ medicine. Calida est in ꝓncipio secũdi gradus. hũida in ꝓncipio eiusdem virtutem hz generã di multum et spissũ sanguinẽ. ideoqz augmentat bibita Cõualescentib⁹ ac melãcolicis valz ꝓmesta cruda vl cocta: viridis tñ ꝛ nõ sicca. fit aũt ex ea zinziber cõditum ad digestionẽ cõfortãdam et ad coitum excitandum. ¶ Isaac in dietis ꝑticularibus. Bãcia calida est in medio secũdi grad⁹: et hũida in medio ꝓimi. Et est duob⁹ modis dõestica et siluestris. duri grossiqz nutrimẽti existit et minus q̃ rapa nutrit. aliqd hz acuminis: ꝓpter qõ est extenuãs: et dyafonesim faciens. ideoqz vrinam et menstrua ꝓuocat. habet etiã aliq̃ntulum ventositatis vñ cotus est iuuatiua. sz ullaudabilem generat sanguinez assuefacta. vt ergo ꝓpe⁹ oꝛtz eã bñ elixari ꝛ aqua eiecta tercio quoqz cũ lactuca et coꝛiãdro et sapia vel cepa coqui. atqz cũ oleo onfacino: et aceto: ac pipe: et carui ꝺdi ¶ Auicẽna in scõo canone. Baucus est semen bãcie siluestris. Calidus est in tercio gradu. et siccus in eiusdez ꝓncipio. aperitiu⁹ est valde. ꝓuocat vrinam et mẽstrua ¶ Ex synonimis Bancia ꝓprie vr agrestis pastinaca: sed qñqz ponitur ꝓ domestica

¶ xxix

¶ De beta ¶ Isidorus

Beta est oleris genus apud nos. litera vero apõ grecos. ¶ Plinius libro. xix. Beta ortensium leuissima. Eius quoqz a colore duo genera greci faciũt. videlicet nigrã et cãdidam. Nostri vero genera bete faciũt vernum et autũnale. Sic enĩ ea noiant a satiuis rꝑibus: q̃m et iunio seratur. Trãsferũtur aũt in planta. hc quoqz fimo radices suas oblimi: locũqz simuliter madidũ amãt. vsus hꝰ et cum lente atqz faba. idemqz q̃ et oleris. et ꝓcipu⁹ vt lentas excitetur acrio: mia synapis. ¶ Medici hãc inocentiorem esse q̃ olus iudicauerunt. Quãobrẽ appositas mime degustare etiã religio est. vtqz validis potius ĩ cibo sit: Semina bis nata et oleris et capite ipo exilientis. Sũt q̃ betas optie florẽte malopunico seri existimãt. trãsferri vero cũ quinqz foliox esse ceꝑint ¶ Palladius libro. xii. Mense februario betam seri cõuenit: q̃uis et tota estate possit seiari Amãt putrem agꝝ: hũidum locum. Trãsferenda ẽ aũt iii. aut. v. foliox: radicibus fimo recenti oblitis. amat etiã freq̃nter effodi multoqz stercore saturari

¶ xxx

¶ De virtute ipsius in medicina ¶ Plinius libro. xx

Beta quoqz sine remedio nõ est vtraqz. Nam siue cãdide siue nigre radix recẽs et madefacta: funiculoqz suspensa: cõtra ꝓpentiũ morsus efficax vr esse. Cãdida quidẽ cocta et cũ allio crudo sumpta valet ꝓtra tineas. Nigre vero radices ꝓrigine tollũt in aq̃ cocte. atqz in totum efficacior nigra traditur esse Succus eius capitis dolores veteres: ac vertigines: utẽqz somniũ auriũ sedat infus⁹. vrinam quoqz cit. Medet et dysentericis iniecta et morbo regio. doloresqz dẽtiuz succus ei⁹ sedat illitus. et ꝓtra ꝓpentium valet ict⁹. sed huic radici dũtaxat exꝑsius. ipa decocta occurrit pnõibus. alba vero epꝑfotas sedat frõte ultra. Modico alumine admixto. ignemquoqz sacꝝ iuuat. sine oleo trita adustis medetur. Et ꝓtra eruptões papulaꝝ cocta: Eadem ꝓtra vlcera q̃ serpũt. illinitur et alopicijs cruda. et vlceribus q̃ ĩ capite manãt. succus eius cum melle naribus inditus caput purgat. Et cũ lenticula coq̃tur addito aceto: vt vẽtrẽ emolliat validi⁹ cocta fluctuatões stomachi sistit et ventris. Est et beta siluestris multo minoribus et tenuioribus ac dẽsioribus foliis undecim sepe caulium. hui⁹ folia sũt ambustis utilia. Semẽ dysenterijs ꝑdest. Et aque e radice illius cocte diciuntur eluere maculas vestium. item ſibrinaꝝ ¶ Platearius. Beta frigida est: venerem ꝑcurat. ꝓtra veneni suspitõz iuuat. Egerit ei ac ꝑ nares purgat frigidũ humorẽ. Est et alba beta est et nigra. hec stipticaz virtutem hz. et magis in radicibus illa q̃ nigra est ¶ Byascorides. Bete due sunt: alba et nigra. Nigra ventrem abstinet alba mollit ambe vero cacostomache sunt. humores malos nutriũt succus earum naribus infusus caput purgat. et infusus in auriculas dolorem mitigat. Cum radicibus suis elixe lendes mundant. fomento sermis prosunt. Cruda folia cathaplasmate adhibita maculas emundant. alopicijs post scarificatõem ꝑposita capillos restituũt. vulnera pascentia ꝓpescunt. Cicatricibus nigris colorem reddũt. et ignem sacꝝ extinguũt ¶ Ebitius Beta nigra ventrem stringit maxie cuz lenticula ꝛ aceto cocta. Alba aũt ventri ꝑmoda est ad molliendũ bete succus ventrem deducit. Olera vero eius restringunt.

¶ xxxi

¶ De blito et bleta ¶ Isidorus

Blitum est genus oleris cuiusmodi saporis q̃si bete vilis ¶ Byascorides. Blitus est nimis frigidus et hũmidus. Elixatus et ꝓmeltus ventrem emollit. Eustomachus est ac digestibilis sed humidi coꝛporis medicamĩibus nõ ꝓuenit eius natura. q̃busdã iers et sine acrimonia est visa. plurimũqz ꝓturbat ventrem: vsqz ad coleram. ꝓcrates hunc in cibo ꝓcipit dandũ ad sistenda menstrua feminaꝝ. Clauos pedum creditur eo imposito limari atqz ꝓprimi. Succus ei⁹ ex vino datus scoꝛpionum resistit venenis. Quidã vero putãt cũdem tritũ et impositũ mederi plagis. bleta et synapi ecce laboratibus ac splenecticis vtilissie datur elui. ignes acros extinguit. adusta cum alumie ulmita vlceribꝰ valet manãtibus in capite. crudaqz trita ulmiẽ alopicijs optume. aqua in q̃ decocta est eliminat furfures capitis pnionibus aũt fomento adhibetur. et ĩiecta cum melle depõit onera ventris ¶ Palladius libro. xii. In mense marcio blitus seritur solo caule: dũ olus hz. neqz rũcandum est: neqz sarculandum. Cũ semel naturi fuerit ipm se ꝑ multa secula semis sui deiectõe repabit. vt etiam si velis vix abolere possit. ¶ Plinius libro. xx. Blitũ iers videtur ac sine sapore vel acrimonia. vnde quittus feis apud menandꝝ facit̃ mariti stomacho est iutile: ꝛ vẽtrem adeo turbat: vt coleꝛã faciat aliq̃bus. Bleta tñ ꝓdesse ꝓtra scoꝛpiões e vino potuz. ꝛ ulmi ex oleo clauis pedũ. Idemqz lẽtibus ac doloꝛi rpm ex oleo. ꝓpter tes putat et eo sisti menstrua. ¶ Ex sinonimis Bleta est attriplex agrestis: et ipa est sicca. de q̃. s. dicetur infra.

¶ xxxii

¶ De bozagine ¶ Isaac vbi supra:

Bozago est calida et hũida in ꝓmo gradu. ĩ vino potui data leticiã generat. et coꝛ ꝓfortat. placãtiq̃ miscebant eam medicinis cardiace valẽtibus passiõi. Huc etiã cũ aqua cocta et cũ melle aut zucaro potui data. cãnales pulmõis et gutturis optie mũdat ¶ Plateari⁹. Bozago folia hz aspa q̃ vtidia sũt puelle ꝓperunt vsui medicie. exiccata ñ. scõario semia virtutem hñt generãdi bonũ sãguinem. vñ ualescentib⁹ et egritudine valet. sincopizantib⁹ cordiacis ꝑmesta cũ carnibus: vel ꝺdita cum sanguine. Semen e⁹ ꝑ duos ãnos in multa efficacia ꝛuatur. Radix ñ ꝓperat vsui medicine. herba etiã cruda comesta bonũ sãguinem generat. contra yctericiã cocta cum carnibus comeditur Cõstantinus vbi supra. Bozago est calida et hũida in ꝓmo gradu. coleram rubeã purgat. cardiacis subuẽit ex colera nigra patientibus. In vino missa ꝛ potui data leticiam generat. Eiusqz apozima cum melle et zuccaro bibitum. et cõtra gutturis asperitatem et pulmonis ac pectoris valet.

¶ xxxiii

¶ De brasica ¶ Isidorus

Brasica est oleris genꝰ q̄ ꝛ citocacia vocatur: Dicta ē aūt citocacia.eo q̄ vētrē ꝑgat:quā vulgus corrupte citocociā vocat ¶ Ex synonimis.Brasica dicitur caulis nōdū trāsplātatus. ſz q̄ſz q̄ quolibz caule sumitur ¶ Plinius libro.xix.Brasice catho miras laudes canit:eiusq̄z tria genera facit.vnā extentis foliis caule magno,alteraz folio crispo quam apronem vocāt,terciā minutā caulib⁹ lenē ac teneram: cāq̄z mīme pbat.Brasica toto āno seritur:qm̄ ꝛ toto seritur.vtilissime tñ ab eq̄nocto aūtūni. Trāsfertur cum quinq̄z foliox est.A prima sectōne cymas pstat,primo vere.hic est quidem ꝑox cauliuz dictatior.caulicul⁹q̄z teneriox.Post cymam vero ex eadem brasica cōtingūt estiui autūnalesq̄z cauliculi:mox hyberni. Iteruz cyme mullo eque multifero genere,donec sua cōsumatur feritate Tercia vero circa solsticium:ex quo l'si humidi oz est locus estate,si siccioz autūno plantatur.humoz si muſcꝰ si defuerint.maioris saporis est gratia.si abūda uerit:letioz fertilitas. fimus asininus maxime cōuenit precipuus autem fit caulis sapore ac magnitudie,pmo si in repastinato seras.deide si terrā fugientes cauliclos feces.A terra atrollētes se,pceritate luxuriosa exagge rādo aliā atumules ita ne pluſq̄ cacumē emineat. Tricianū hoc genus vocatur. ¶ Palladius li.iii.Sem̄ brasice veruſtꝰ:muratur ī rapam. ¶ Idem in libro.v.in mē se aſil vltimo et ppe trālacto:brasica pōt seri q̄ cauli ſuiter:q̄ cyme vel quime tp⁹ amisit. ¶ Idem libro.vii. in mſe quoq̄ iunio circa solsticiū brasica seritur q̄ ichoante caule trāsferēda est augusto vel irriguo loco.vel i tiāte pluuia madefacto ¶ Idem in libro.ix. Brasicā aūt sicut et raphanū pstat esse vtrib⁹ inimicā. Illā si serā rur circa se:refugiunt natura discordāre ¶ Idem in libro.x.in mſe vero septēbri brasica vtili⁹ seritur:vt eius plante inchoāte nouēbri trāsponātur,ō q̄bus et hyemelios et vere quima possit ꝑduci ¶ Actoz. Patz q̄ qō plinius vocat cyma vel cymā.hoc dicit palladi⁹ quimā dicit aūt isodoz⁹:q̄ cyma dr quasi coma.et est sūmitas olex:vel arboꝝ in q̄ vigens virtus naturalis est.

¶ xxxiiii.

De laudibus eius in medicina ¶ plini⁹ libro .xx.

Brasice laudes longū est exeq̄:cū et Chrisippus medic⁹ ꝑuati ei volumē ꝑ singula holꝰ mbza digestum dicauerit et item dieuches.ātē oīs aūt ꝑtagoras.et catho nō partius celebrauerit.in tres aūt ſpēs eā diuiserūt antiq̄ſſimi greci. Crispam videlicet quā selmada vocauerūt a similitudie foliox apii.stomacho vtile.aluū modice molliētem. Alterā clean latis foliis e caule ereūtes.vñ cauledō vocauerūt cū q̄dam Et hec nulli⁹ i medicia moměti.Tercia vero carābe est appellata tenuioꝝ⁹ foliis et ſiplicib⁹ ac dēſſimis.amarioꝝ q̄dem sed efficaciſſima.Catho crispā maxie,pbat dei de lenem grādib⁹ foliis caule magno.Prodeſſe tradit capitis doloribus,oculoꝝq̄z caligini.et scintillatoribus et stomachi ꝑcordiis et aliis multis infirmitatib⁹ Nulla ergo sūt crimina brasice. Immo apud coſos ḡuitatez aie dr facere.dētib⁹ et gingiuis nocere.et in egipto ꝓpter amaritudiem nō estur Siluestris siue erratice pl⁹ effectus laudat catho.ita vt ei⁹ odore tñ narib⁹ rapto vicia oium et grauem olentiaz sanare affirmz.hāc alii petreā vocant inimicissimā vino quā ꝑcipue vitis fugiet.aut moritur si fugere nō possit.hz folia bina:rotūda: pua:lenia.Latiua cādidioz et hirsutioz.hec inflatoribus mederi dr.melancolicis quoq̄z:et vulneribꝰ recentibus cū melle:strumis etiā et fistulis in aq̄ ꝑtita decoquppo autore.Excrescentia quoq̄z absumere.serpentia cōpescere cicatrices ad planum reducere.Cōtra canis rabiosi morsum:satis esse dr illa an potu.meliusq̄z cū laſere ꝛ aceto acri. Necari quoq̄z canes ea dicūtur si ex carne detur.Semen eius tostum cōtra ꝑpetes fungoꝝq̄z ve nena auxiliatur.radicum vero cinis vue in faucibus tumenti tactu medetur. parotidas quoq̄z repzimit cum melle illitas. serpentium quoque morsus sanat. Benigz virtꝰ brasice magnum est argumentū et mirabile: q̄ cruste si occupent intus vasa omnia in q̄bꝰ aq̄ feruet intm̄ vt eas nō sit auellere:si brasica intus decoq̄tur absedunt

¶ xxxv

De eodem ¶ Dyascorides

Brasica virtutis est desiccatiue.plagas gluriat inflatōes tam induratas sanat. Erisipilas etiā induratas et herpetaſ curat:hz etiā aliquā virtutem ꝓicientem:q̄ curat lepras.Semen ei⁹ potatuz lū bricos occidit et lentigines tollit. Cinis vero cauliſ ꝛ radicis fortiter desiccat. Aliq̄d hīs causticę virtutis.vñ axungie mixt⁹ q̄rta ꝑte:ad lateris dolorem q̄ est sine febre.aut ex ꝑcussura aut ex aliis causis dolentib⁹.dyafalesim facit.et dolorem valide tollit. Catho populus romanuz.dc.fere annis vsuz medicina brasice tradit Nō em̄ in vrbem medici ꝓmeauerant :q̄ pegrina secum pigmēta detulissent.Sed et viros militares etiam boc tē pore gloriosos olere gratuito curabant:vulnera et cicatrices. Idem oriui caulis vs⁹ illis ad salutez extitit dū illos sanat et pascit.ponam itaq̄z ꝓmo in loco medicamentum reuera cathonis appellatum:q̄ ille putauit ex brasica cōponendum:dolori capitis:et oculoꝝ caligini: ꝛ stomachi ꝑcordius,pfuturꝝ.Erudaz illam cū coriādzo et menta et ruta et radiculis laseris ex aceto ac melle iubet cōteri:et māe vuoꝝ acceptabuloꝝ mīsura ieiunis ꝓpinari.Cetez brasica modo curat nō solū recentia vez etiam vetera podagre.ꝛ articularib⁹ cū ruta et coriandzo et ordei farina ꝛ salis mica vtiliter admoueri putāt fistulas item et laxaturas discutere.tumoꝛes euocare ꝛ spargere somnia.vigiliasq̄z cōpescere si ieiunis detur in cibo decocta cum sale et oleo.porro decoctaz in fomento aqua neruis et articulis ꝑdesse. Urinam quoq̄z ſuari iubet ei⁹ q̄ brasicam comederit:quam calefactaz neruis vtilem asserit.pueros etiam nūq̄ fieri debiles si lauentur ex vrina freq̄nter.hec cato.Chrisippus aūt brasice libꝝ dictauit vel dicauit.peculiarem omniū ex illa mbzoꝝ remedia cōtinentem. Ipi⁹ ac ceteroꝝ peritoꝝ in medicina hec opinio est de brasica. Cibus ei⁹ assidu⁹ caliginem discutit.cōcoctōe multū ꝓficit.purgatōz se minis excitat.copiam lactis infundit.Cocta semicruda aluum resoluit:discocta cōstringit.ptus etiam mortuos pellit. Cocta cōtrita et stomacho cum axūgia veteri et rosaceo supimposita:febriū ardores mitigat. lepras cū alumine rotundo ex aceto illita emendat.sic et fluentes capillos retinet.Testium ac genitalium vicijs vtiliter imponitur efficaciter ad idem,pfutura si fabe trite misceantur.Brurpes ei⁹ aridi cōbusti:vim causticam ꝓstant.Quoꝝ cinerem si q̄s psilotris cum aceto et laſere cōmixerit detracti non renascentur capilli. Apud galienū inuenio semen brasice potum et egypcie maxime: lumbricos et omnia intus animalia extinguere. Cinis radicum eius recentem vuam attollit subiectus

¶ xxxvi

De bulbo ¶ Isidorus

Bulbi vel volui sunt appellati.eo q̄ sunt volubiles atq̄z rotundi. Bulbus est omnis radix tuni cata. Sed moderni medici q̄si simpliciter ponitur:accipiunt ꝓ radice narcisci ¶ Dyascorides .Bulb⁹ q̄ manducatur et ematicus dr habet folia longioza et ītra firmioza.Spēs ei⁹ due sunt.vna infimi q̄ bonus est et terra pingui collectus.et eustomaticus.alia vero pl⁹ eleuati eustomacha et similis ꝓdicto.Omnes aūt bulbi calidi sunt et inscidi.Comesti aūt venerem erigunt. Corpi succū addunt.linguam et fauces exasperant. stomachum inflant Bulbi carbaplasmati podagricis adhibiti ac luratoribus et doloribus iuncturaꝝ maximū ꝑstāt effectum .infixa corpori euocant .tumoꝛes ydropicos

lpolita spgũt Caninis morsib⁹ sbueniunt.additio melle dolorem stomachi ꝓpescũt.furfures et acores additio nitro purgant.liuores maculasq3 tollunt.additio etiã oui medullio et aceto ac melle lentigies corpis emendat.cõ quassatoibus aurũ et vnguũ adhibiti cũ polẽta sbueniunt.in cinere quoq3 tosti vel cocti addita polẽta et capitibus iuntoꝝ piscũ:nigris cicatricibus colorẽ reddunt Idem cocti et comesti lateris dolorem tollũt vel compescũt.illisq3 q̃ vrina sua voluerit latus.sed multũ ꝓmedẽdi nõ sũt.qz deliccatiue virtutis:ac neruis cõtrarii sũt Cholocho bulb⁹ agrestis q3 efrimeros dicũt . nascitur in fine autũni:florem bñs croci simulẽ:albũ postmodu3 affert folia bulbo simlia et pguia:hastaz b3 duab⁹ palmis lõgã:rufãq3 radicẽ et subnigrã Que si decorticata fuerit inuenĩ alba. Mollis est ac dulcis pleno succo lactei colozis. Ipe bulb⁹ b3 incisurã in medio inde flos et rr.radix accepta effocatõ3 pstat.sed ideo hãc in noticiã ptulimus ne ꝑ bulbo comedatur:eo q̃ illi venenũ vsi insit:q̃us suauis gustus sit. Huic est singulare ꝓsidium si sũatur lac bulbisimum.

XXXVII

Item de eodem Plinius libro.xx

Albis theodorus lichenas curat ex aceto:z erũpẽtia in capite cũ austero vino vel ouo.bis etiã illinitis sanantur ep̃s foze.et sic lippitudinẽ medẽtur.coꝝq3 vicia q̃ sũt facie rubẽtes maxĩe in sole illitis cum melle et nitro emẽdat.lentiginẽ cũ vino aut cumino coctis vulneribusq3 mire ꝓsunt. et in vino cocti ventriq3 illiniti duriciã ꝓcordiaꝝ emolliũt:dysentericis in vino ex aqua celesti rpato dãtur .ad conuulsa vero intus cũ sylphio pilulis fabe magnitudie ad sudorem tusi illinũtur. Idem et auriculas fractas.testũq3 pituitas curãt.et in articulos doloꝝ⁹ farinã miscent . vtiles quoq3 sunt neruis:ideo danf et palliticis.Qui rufi sunt ex bis cũ melle et sale sanant citrũsie.venerem stimulãt.maxĩe megarici.Oreusti ptiz cũ sapa vel passo sũpti.siluestris cũ sylphio pilulis denozatis sanant intestinoꝝ plagas et vicia.sed et satiuoꝝ semen in vio bibitur cõtra sphalagiaf.Ipi ex aceto illinũtur cõtra serpẽtũ ict⁹.boꝝ semẽ ãtiqui bibendum ifamẽtibus dabãt flos bulboꝝ tritus maculas cruriũ z varietatẽ igne factas emendat.Bpocles ab bis oculos bebetari putat . elixos assis min⁹ vtiles cuiusq3 nature. Bulbinã alias bulbinez greci vocãt berbã parace foliis.rubicũdo bulbo.b ectraditur mire vtilis esse vulneri⁹.dũtaxat recẽtibus . Bulb⁹ quẽ vomitoriũ vocãt ab effectu .b3 folia nigra ceteris longiora.vtilissimus stomacho cibus

Idem in libro.xxi. Bulboꝝ generi q̃dam ãnumerãt et cyperi radicem boc est gladioli.de qua sez dictũ est sup

Asphodelus mãditur et semine tosto:et bulbo ẽ3 boc in cinere tosto:deide sale et oleo addito. Pcerea cũ ficis tuso ꝑcipua voluptate vt videtur hesiodo Traditur z ãte villaꝝ portas satũ.remedio esse cõtra noxam veneficoꝝ. Radix eius est simulis napo.ne alia numerosioꝝ octuaginta simul accruatis sepe bulbis. Theophrastus z pytagoras caulem eius cubitalẽ et sepe bicubitalem.foliis pozri siluestris vocauerũt ãrberisicon.radicẽ aũt. id est bulbum asphodelon.

XXXVIII

De canabo Isidorus vbi supra.

Canabum ad simulitudinem cãne vocatum fert vel ab etbimologia greca:qñ canabũ illi canabin dicũt Plinius libro.xix. Vtilissima funtibus canabis.seritur a fouoneo.quo densior est eo renerior.Semen eius q̃ maturꝝ est ab eq̃noctio autũ ofrigitur z sole vel vento vel fumo siccatur. Ipaqs canabis post videmiã vellitur.ac lucubratoibus decorticata purgatur.Optima est alabãdica:ꝑcipue plagarum vsibus Tria sunt eius genera impbatur cortici ꝓmũ autem medulle laudatissimũ est e medio q̃ mesa vocatur Secũda oꝝ melasca qõ ad ꝑfectatem attinz.tercia rosea que agri sabini arboꝝ altitudinem equat. Idem in libro. xx. Canabis nata est primum in siluis :folio nigrioꝝ et aspꝛioꝝ.Semẽ eius viroꝝ genituraꝝ extinguere oꝛ.Succi eius ex eo vermiculos aurũ et q̃quid intrauerit eucit. sed cum dolore capitis.rãta vis est ei vt aque infusa coagulare eã dicatur. Ideoqz iumẽtoꝝ aluo succurrit pota in aqua. Radix eius ꝓtractos articulos emollit ĩ aq̃ cocta. Item.qz podagras et similes impet⁹. ãbustis autem illinitur cruda sed sepius est mutãda pusq̃ arescat

Auicenna . Canabis cãpestris resoluit vẽositates et exiccat fortiter.humoraz ei⁹ paucus est et malus Ex eius radice decocta fit emplastꝝ apostematibus calidis in locis duris in q̃bus cbymi viscosi sedatq3 caliditatez et soluit duriciem. Exiccat spermа.soluẽdo flegma educit et colerã. vsum obtenebrat.stomacho nocet. Succ⁹ eius distillatur ad dolorem auris opilatiuũ.et ad eⁱ bumiditatem similiter:et oleũ ipius.folia vero e⁹ eradicãt furfures in capite .semen eius calidum est et siccum: in tercio Idem ex decoctõe canabi siluestris fit emplastꝝ erisipile et apostematibus calidis. Succus ei⁹ z oleum ꝓferũt auris doloribus.et cũ succo foliorꝝ ei⁹ lauat caput.cõfertq3 furfuribus. Eius grana difficilis sũt digestionis:et stomacho malа.cũq3 plurimũ ex corticib⁹ eius sumitur intersecat sperma. Idem.sebedegini ẽ semen canabi. Et aliud q̃dem est orolanum.aliud cãpestre.Bumaꝝ dixit.q̃ arbor cãpestris scõm cubiti q̃titatem in defectis egreditur:et sup folia eius albedo dẽnatur. Eiusq3 fructus pipi et gramini assũnati assimilatur Natura est calidum et siccum in tercio.succus eius constrictoꝝ soluit:ac soluẽdo flegma et coleram educit.

Palladi⁹ li.iii. In februario mense vltimo canabum cõuenit seri terra pinguis.stercorata rigua vel plana et bumida:et altius subacta. In vno pede quadrato sex eiusdem generis ponũtur grana. Idem i libro q̃rto . In mense quoq3 marcio vsq3 ad eq̃noctium vernum bene potest seri canabum scõm rationem supradictam

XXXIX

De cãna Actor

Canna etiã o q̃ iter herbas iculeas dictũ est sup iter satiuas ex pte cõputatur.q̃ cannaꝝ plura sunt genera:inter que cãna mellis habetur .vñ zuccaꝝ et cãdi sumitur.ꝑter qõ et cãne zuccarie appellãtur Razi in almasoze. Canna mellis tpate calida ẽ gulam lenit.z vrinam puocat.tussi quoq3 auxilium prestat Isaac in dictis ꝑticularibus.Cãna mellis est q̃ si musa.que tamen magis cõgruit humidis corpibus q̃ illa. dulcioꝛ eñ est q̃ musa. Proide vrinam puocat. renes ac vesicam mundificat.ventrez humectat.pectoris ac pulmonis asperitatem lenit.et humores attenuat.inflatiõem tñ ꝑsertim sumpta post cibum:facit. Que si alsa edatur vtilioꝛ fit asperitati pulmonis ac pectoris:aliq̃tulum tamen ĩflat. Porro si multum de canna mellis ꝓpinetur.deide aqua calida cum modico sale potet:vomitum excitat.et stomachum de grossis humoribus mũdificat.idcirco multum ad curandaſ febrium putredines vtilis esse ꝓbatur si supioze modo sumatur. Palladius libro.iii. In mense februario canneta ponenda sunt factis bzeuissis scrobibus:et oculis cannarum p siglas scrobes obrutis.q̃ semipedis spacio iter se distare debebunt.si calide et sicce ꝓincie studemus:valles bũidas vel irriguas opus est deputare cannetis. si frigida regio est.locis mediis ĩstituantur.sed succo villarum irriguo fumoq3 subditis.iter hec asparagozum etiam semina spargere possumus:vt iuxta nascantur.q: et asparagi coluntur et incenduntur hoc moze quo canne .sed si sunt antiqua canneta hoc tempore sarientur recisis que in radice purganda sunt.id est putridis male pozrectis et si qua gigneñi oculos non habebunt

XL

De capari Isidorus vbi ẽ.li xvii.

Caparis dici videtur eo ꝙ habeat ī sūmitatib⁹ rotūda q̄dā seminū capitella. Plinius vbi sup̄ Diximus inter pegrinas fruticeſ de capare: nō vtendum transmarino. innocentē ē ytalicus. ferūt illos qui quotidie edunt: paralisi nō periclitari. nec lienis doloribus. Radix eius vitiligines albas tollit: si trite in sole fricentur. in vino potata. pdest splenet̄icis. et ī lumbox doloribus atq; paralisi. dentium dolorē sedat. trita ex aceto. Infunditur et doloti aurū oleo decoctum vlcera que phagedenas vocant folia et radix recens cū melle sanant. Hec ⁊ strumas discutit radix. vermiculos q; cocta in aqua. iocineriſq; maculas medetur. datur ⁊ ad tincas in aceto ac melle. Oris etiā exulcerationes in aceto decocta tollit. stomacho tamē inutilis esse iter autores cōuenit. Dyascorides. Caparis sch̄oſim splenis sup̄ omnia medicamina iuuat. frutex eius spinosa sup̄ terrā sparsa. plerūq; plena sicut sentix habens folia cydonie similia. semē aūt sicut oliua. Radiceſ magnas et mīras locis aridis et maxime in muris nascetur. Semen eius ventrez mollit. Comestū aūt cacostomachū est. Radix et semen cū vino bibita splenē attenuāt. vrinā puocāt. sanguinē deponūt. sch̄oenicis et palmicis bibita mirifice pdest. mēstruis iperat. semen eius coctum cū aceto ⁊ ore retentum dolorem dentū mitigat. radix eius trita ⁊ imposita: duricias et scrofas spargit. Succus eiusdem auri infusus vermes occidit. Ysaac. Caparis sunt et radix et frōdes: et fructus eius ocs̄ sūt calidi in scō gr̄o qō restatur cox̄ pūcitas acumen et amaritudo Jo. incidūt et dissoluūt et mūdificāt stomachum a superfluis būoꝛib⁹. Opilatōs splenis ac epatis aperiunt et duricias soluūt. vrinam et mēstrua puocāt. meliores sunt ſm me dicinā sp̄ ſm cibum: qm̄ illaudabilis nutrimēti sūt. vt pote colerici nigriq; sanguinis generatiui. neruos etiā stomachi impediunt et pcutiūt assuefacti. vnde optet eos citos māducari. ablataq; cox̄ aqua cōditos cū oleo et aceto. Qui si cum carne vel alio comedātur: non absq; cozando manducandi sunt: cuius natura tempertem magnā eis pstat. Plate arius. Caparis siue caparus herba est vel frutex in trāsmarinis pribus: cui⁹ cortex pcipue pūcit vsui medicine. In pncipio veris colligitur et deiccatur. p ser ānos in multa efficacia fuatur. Eligendus aūt est cortex q̄ cū frangitur non puluerisatur et q̄ aliq̄ntulum subruf⁹ est et subamarus. flores eius ad huc tuberosi colligi debent. q̄ tam dilatati nō valent. Cū sale et aceto cōditi fuantur. virtutē būt incitādi appetitum. humorem in ore stomachi existentē digerendi. stomachū ꝙfortāt: infrigidarum calefaciunt. cib⁹ ei sūt et medicina. ptra vicium splenis et duriciē epatis valet vinum decoctōis caparis. Succus foliox eius auri⁹ similius vermes necat. valet etiā herba hec ad yliacam passionem et arthreticam. XLI.

Iterum de eodem Auicenna

Caparis est frutex būs radicem et fructū alū q̄ est sicut cucumeris. et est acris et calida: q̄ posita in musto ꝙfuat illud ab ebullitōe sicut fynapis. Eiusq; radix est amara et acris. Et q̄dam spēs ei⁹ est cuiꝰdā faciens in ore botbor vsq; ad terminuꝫ quo vellicetur: et apostemat gingiuam. Nō tn ipa tuuatm̄ est. sunt radicis eius cortices. Est autem caparis resolutiua et aperitiua: et absterſiua. Eiusq; radix est incisiua subtiliatiua: mundificatiua: et aperitiua. in eius cortice sunt amaritudo et acrimonia et stipticitas. Nutrimentuꝫ fructus ei⁹ pcipue cū sallitur. paruum est. ⁊ qō ex ea ē būdū magis ē nutritm̄: q̄ qō siccū ē. Radix eius resolut scrofulas et duricias. eiq; admiscetur qō ei⁹ virtutem frangat. Cortices radicis eius ponuntur sup̄ fraudulenta et sordida vulnera. ꝙferuntq; sch̄yatice et ādbe doloribus. Paralisi quoq; et stupori cōfert. et mēbra ꝙstringit. ppter stipticitatem que ī ipa est. Similiter etiā ꝙfert attritōi lacertox̄: capitib⁹ et in medio cox̄ accidenti. Cortices radicis masticati extrahunt e capite būidi tatem. ac sedāt in eo frigidum dolorem. in aures quoq; distillatur succus eius: ppter vermes ipius. et cum leo dente stringitur cortex radicis eius. Nō sallitum est et ea confert patientib⁹ asma. ipaq; magis cōfert splēt ac duricie ei⁹ bibita: et cum ordei farina et similibus ēplastri more supposita. Soluūt humorem crudum grossū educit et mēstrua puocat. Interficit quoq; spentes. et ī intestinis vermes. Emorroidibus cōfert. augmētatq; coitum. et qō ex ea sallitum est soluit. cū sumitur ante cibum. Cōstantin⁹ vbi supra. Capari sunt ī scōo gradu calidi et sicci. box radix et frōdes. et poma: et semen: in trant medicinam. Magis tn cibo poma et frondes: radix vero medicine primer. Qia tn epar et splen apiunt opilatū. sed radix est fortior omniū. vnde cōtra duricia splenis maxime cum aceto bibita cōuenit. et grossos ac viscosos humores p vrinam et egestionem eicit. Cum melle vero et aqua calida potata arthreticam de grossis humoꝛibus dissoluit. Cathaplasmata quoq; cum melle duriciam splenis curat puluerizata et cum aceto trita: morpheam albam mundificat. Succus frondium eius auribus instillatus. vermes in eis natos occidit. cathaplasmatus autem scrofam et apostemata dura soluit.

XLII

De cardamo Dyascorides

Cardamus. id est nasturcium vel cresson. babilonicus esse dr̄ oībus vtilior. De men ei⁹ calidissimum. qualitice virtuti participāt: et cacostomaticum. ventrem turbat. lubricos expellit: splenem attenuat cum aceto. sed abortum facit et spermā coagulat et venerem stimulat. simili est synapi ⁊ eruce. impositū lepras et zernas emendat. additoq; melle duricias splenis compescit. sordida vulnera succo adhibito purgat. Morsibus venenatis bibitus occurrit. fumigatō eius spentes fugare facit. pfluentibus capillis illit⁹ succus occurrit. Carbunculos cum polenta rumpit: ⁊ aceto coctum. sch̄yaticis vtilissime cum aceto et polenta impositum subuenit. tumores atq; duricias spargit. Resolut ordiola matura. impositum cum aqua salsa: ī dolore cordis in lacte caprino coāctur et ad bibendum datur. Oris q; loci dolorem tollit puluere seminis aspersō: sed ꝙ vncto melle loco. Scabiem quoq; sanat cum aceto. Natura cardami caustica est: et tn vsum venereū inhibere videtur: ea fortasse ratōe: qua etiā ruta nimia vi caloris semē ꝙsumit gētale. fermēto mixtus et appositus. vermiculos et carbunculos puocat. suppuratōem dirumpit. Succus eius infus⁹ auri⁹: dentium dolorem mitigat. semen vero partus necat. Idem cum austero vino bibitus alalia ventris extinguit. pruriginem cum adipe anserino tergit: lorbitōibus mixtum pituitā pectoris soluit lichenas. id est impetigines et vlcera capitis illitū cum melle purgat humores pectoris. dolores pectoris cuꝫ lacte caprino coctum mitigat. Aluum ex aqua potinatum purgat. Acetum sumptum ex melle tussientibus est salutare. Corpus autem rubere facit: et ideo cephalicis: et ad ea que calefieri opus est: cōgruit herba eius hec omnia facere valet. sed paulominus efficaciam habet. Cardamus agrestis vbiq; nascitur: et q̄ plurimum locis aquosis frutex eius habet vnius cubiti longitudinem. in foliis plena que cardamo similia sunt sed maiora: nascitur verno tpe. maturescit estate. flores habet in omnibus virgis. multos: minores: et albos. minutum semen. radicem oblongam: tenuem: et odore ilicem. Cardamo simulatur: et sch̄yaticis medicatur. Bolorem capitis tpalem cōpescit. arteticis antiq̄s subuenit. Que tusa et axungia mixta debet imponi: et postea sine vnctōe oleo: q̄diu faciat vstionem lauari. quod si aliq̄d cause ipius remanserit: iterum radix tusa imponitur: et omnia supradicta facit.

XLIII

De cardio et eiusdem cultura Isidorus

Cardus est herbe spinose genus. Cuius nata mordax est et subaustera: mollis ac frigidus et indigestus. vnde alopicias curat succus eius.

Palladius. In mense marcio cardus seritur. Terrā stercoratā et solutam diligit quis in pigui possit melius peuenire. et hoc illi cōtra talpas pdest. sed plāturi i soli do: ne terra ab inimicis aialibus facilius pforetur. Serēdi sunt cardui iuxta crescente in area iam pata semina spacio semipedis sint discreta. Cauendū est ne semina ī uersa ponantur: nā debiles incuruos et duros creabūt nō alte ip̄imenda sunt: sed tribus digitis ꝓtebēla mergantur donec ad p̄mos articulos terra p̄uenīat. Cūcte niter operiātur et herbis liberētur assidue: donec plāta ria solidētur et rigētur si estus interuenīt. Si acumia seminum cōfrigas: spiritus carebūt. Idem si semina eoꝝ madefeceris p triduum Laurino oleo: vel nardo: vel opio vel balsamo: vel succo rose: vel masticio: et postea depsse ris: eiusdē saporis orientur: cuius vnguenti vim semia cōbiberūt. singulis sane ānis a codice auferēdi sūt plā te: vt nec matres fatigētur: et soboles p alia spacia digeratur. cū aliqua tū radicis pte: vellendi sūt. Quos aut̄ reseruabit ad semina colligēda liberatos oībus pullulis testa supregere debebis aut cortice. Nā solent semina sole vel ymbrib⁹ interire. Cōtra talpas pdest canes frequēter habere in medio carduetis. Muscelas būt plerique mās fucatas. aliqui fozamia eoꝝ rubrica et succo agrestis cucumeris ipleuerunt. Nōnulli iuxta cubilia talparū plures cauernas apiunt. vt ille territe fugiāt solis admissum. pleriq laqos in aditu eoꝝ seris pēdētibus ponunt. Idem in libro .xi. In mēse octobri ponūtur et carduī. Quas cum ponemus: radices eoꝝ sūmas ferro resecamus ac ferro cōdimus. Ternum pedum spacō sepamus incrementi causa: pedali scrobe depositas bisaī aut ternas. Cinerem sepe sub hyeme diebus siccis. fimūq; misc̄bis.

XLIIII

De oꝝatōe ipius ī medicīa. Isidorus

Plinius libro .xx.

Arduoꝝ satum inter ostenta diximus. ꝗpter et medicinā ex his nō differā. siluestrium genera duo sunt: vnum statum a terra fruticosius. Alterꝝ vnicaule: crassi. virgis folia sunt pauca. spinosa muricatis cacumibus. sed alter purpureū mittit florem inter medios aculeos celeriter cancicentē: et cū aura abeuntem. hunc scolimon greci vocant. hic ātēq̄ floreat. cōtusus et expressus et illito succo replet alopicias. eiusq; radix ex aqua decocta potatoribus sitim facere dicitur. stomachum corroborat et vulvis aliquid cōferre traditur ad hoc vt mares gignātur. Byascorides. Cardui natura mordax est et subaustera. Ideo succus eius alopicias a capite depellit. stomachū tacentē si nō auidius sumatur erigit et recōponit. Radix eius decocta cupiditatem bibendi cohibet. matrici vero cib⁹ vtilissim⁹ est. et ideo a femis appeti solet. Glaucias quoq; scribit carduī cibum adiuuare femias vt masculos pcreent. masti catō quoq; cardui odorem oris ꝑmendabilem reddit. Cardui aceto ac melle diluti cōduntur et addito radice laseris et cumino seruātur. huiusmōi arte putisum est ne quis omnino dies sine cardus esset. Ypocrates in quadam epla. Carduus calefacit et vrinam prouocat.

XLV

De caule et eius culture disciplia Isidor⁹

Caulis est generaliter herbarum vel olerū medius frutex. qui vulgo tyrsus dicitur eo q̄ a terra sursum cōscendat. Ex quo deriuatus est vt specialiter quoddam genus olerū caulis diceretur. qz tyrsi⁹ eius plus ceteris oibus coalescit id est crescit. Auctē na. caulis corpus naturaliter est būdis folus. siluestris aūt est calidior et siccior. ipe totus est calidus ī ꝑmo sicc⁹ in scō. caulis siquidē alius est dōesticus. alius siluestris: alius marin⁹ et ali⁹ caulis aque. siluestris ē amarior et acutior et remotior a cibo. est aūt grossi nutrimēti: ingrossās sāguinem. et inflat et facit corpus dolorosum. maturatiuus est aūt ac lenificatiu⁹ et desiccatiuus ꝓpter qñ decoctur et ab eo ꝑma aq̄ effūditur. eiusq; nutrimentum est puum et humidius nutrimēto lentium et sanguinem facit malum. cū ergo cū carne pingui et gallinis decoctur pax bonus efficitur. Palladius libro iii. In mense februario caules serūtur: q̄ et toto āno seri pñt. solum pingue et satis subactū diligunt. argillam et glaciem timent. sabulone et harenī non delectantur. misi phēnis vnda succurrat. Omnem statum celi patitur caulis. frigidum magis. cōtra austr⁹ positus citius ferūt cōtra septētrionē serius. sed hoc et sapore caulis vincit et roboze. cimis delectatur. et ideo ponende sunt plante ꝑ bulbinos areaꝝ. Baudet stercore et sarculatōe. Rarius posit⁹ qualescit. celeri⁹ coctur. viroze fuatur: si duxest trū vel q̄tuoꝝ foliorū. mixtꝝ tritū cribello desup sparges. et speciem pzuine canentis imitetur. Columella dicit plantarum radices alga marina inuoluendas suade viriditatis causa. fimo simul adherente. Ponende sunt plante maioris nutrimenti. qz licet serius ꝓtrebendāt. fortiores tū fiūt. Si hyems est. repida die. si estas cum sol in vesperā declinat. plāta pangēda. vastioꝝ fiet si terra apiatur assidue. semen brasice vetustꝝ mutatur ī arpam Actor hoc addit palladius quia caulis ipe ē brassica de qua sub hoc nōie dictū est sup. XLVI

De virtute caulis in medicina Auicenna.

Caulis habet ꝓprietatem in sedatōe doloꝝ. stipticus est eius cinis et fortis exiccatōis. Siluestris et marinus ac domesticus. maturant flegmones atq; duricias. Idem caulis cōsolidat et ꝓhibet fraudulentis ambulatōs. ponturq; cum albumine ouī sup adustionem. Tremori cōfert. et cum fenogreco ebrocatur sup podagram. eiusq; decoctō super dolores iuncturarum. Iterum eius decoctio ac semen tardant ebrietatem. Confert etiam furfuribus. et fit caput purgatius cum succo eius. Ex ei⁹ ꝓprietatibus fit exiccatō lingue facitq; sōnium et obtenebrat visum. Cum succo ei⁹ aut decoctōe ipius cum oleo siliquino fit gargarismus cōtra p̄focatōs. et eius comestio clarificat vocem. Est aūt mal⁹ stomacho. Succus ei⁹ cum vino de passis confert spleni et ycteritie. puocat vrinam et menstrua. eiusq; semen vermes interficit cū lupinoꝝ aqua. Cinis radicis lapidem frangit. Caulis marinus declinat ad salsedinē et amaritudinem. et ideo lenit naturam. solutiuusq; ꝓprie cum pingui carne. Eius folia sunt sicut aristologie: que ozimantur ex vna radice. Succ⁹ ei⁹ cum vino cōfert morsibus etiam canis rabiosi. Byascorides. Cauliculi oriuri eluti et non valde ꝓcocti ventrem mollīt. Nā cauliꝰ tyri⁹ si fort⁹ elixetur ventrez abstinet. et maxie si in caldo cinere coquatur: cacostomach⁹ ac iscid⁹ est. Qui nascuntur in egypto amari sunt. et si comesti fuerint caligines oculoꝝ detergunt. Lypicis ꝓsunt crudi cōesti. ebrietatem in cōuiuio non admittunt. Cyma caulis eu stomacha est ac diuretica. ventrem mollit. Cum vīo bibitus venenatis morsibus occurrit. Cum fenigreci polline. artheticis ꝓficit. vulneribus sordidis opitulatur. Iuscus ei⁹ caput purgat naribus addit⁹. cū ysopo pollice mixtus menstrua deponit appositus. Ei⁹ folia cruda et cū polenta cocta in cathaplasmate adhibita iguem sacrū cōpescunt. et lepr̄osis similiter ꝓsunt. Eadem cum sale mixta medentur carbunculis. et fluentibus occurrūt capillis. Cruda cum aceto comesta splenēticos adiuuant. masticata ac ei⁹ succo glutinato al. glutito vocē purgat. caulis elixatura ventrem mollit. menstrua vpōit. Eme

egiptiū cauliculi bibitum lūbricos excludit: antidotis ce liacoꝝ miscetur. lentigines tollit. virgule cauliculoꝝ cō buste et in cinerem redacte dolores lateris veteres sol, uunt cum axungia veteri vel oleo roseo adhibite. caulis agrestis qui nascitur in locis marinis ac desertis albidior est ac lōgior et amar⁹. virtus est ei paracolica sordidaq; purgat vulnera. Hyaforetsim facit. Impositꝰ q; papulas mitigat. cauliculus qui dicitur maritim⁹ a nostro dissimilis est. habēs folia lōga ⁊ rotūda aristolo gie similia. virgaq; robustas et rufas vt hedera. Suc cum habet albus et cū gustauerit amaꝝ. herba ipa elixa et data soluit ventrem. puocat urinā. pīguib⁹ carnib⁹ miscetur et cōcoquitur.

¶ XLVII.

¶ Adhuc de eodem ¶ Isaac vbi supra.

Caulis siccus est et frigidus in primo gradu. turbidum et melācolicum generat sāguinē odo rem ventem. caules estiui vsticrem sanguinem generāt. colere enim viste vicini sunt. et mundificatiui. hemales vero nō tante acumis sūt. sed vis eoꝝ ventrē humectat. et vriam puocat. Hoꝝ ius bibitum ventrez soluit. et sine iure comesti cundez cōstipant. corpus enim eoꝝ siccum est. vnde et cōstipatiū. Ideoq; vt ab cozuz nocumento tempetur elixentur. et aqua piecta i alia co quātur cum pinguissima carne pecudis vl̄ suis. ¶ Rasi Caulis calidus est et siccus. colezam generat. somnia mala videre facit. Ueruntamē guttur ac pectus lenit. ventrem quoq; fluere facit: et ebrietatez auferr. Hec ō caule romano et imperiali inueniūtur. Sed alti q frigi diores sunt sperma augmentant. ¶ Macer. Caulis ro mana grecoꝝ brassica lingua Bicitur. is q̄uis passīna scatur in ortis. Est tū ill⁹ ad multa salutifer vsus. Au nis sexētis vstos medicamine caulis. Romāos cato re ferre scripsisse libellum. Chrisippum dicūt: huius de virib⁹ herbe. Omnes cōfirmāt caligie lumina rezgi. E⁹ qui viridi vescetur caule frequenter. Auget lac mam mis: cibus et⁹ mēstrua purgat. Atq; iuuat stomachuz suptus vt decoctꝰ escas: Si multum coctur restringere dicitur alium. Et semicrud⁹ solet illū soluere sumptus. Assumptus crudus sic vt iungatur aceto. Splen repri mit tumidū: semen depellit abortū. Uncto cum veteri: coctos bū ptere caules. His oleū roseū q̄tum res postu lat addas. Ardores iuuat hec cōfectō febris Si supad datur stomacho mēbroq; calenti. Acri non scissū si iun gis alumen aceto. Et caules: sic vt corpus redigantur in vnū. Cūcta terēdo diu maculas his sepe pūges His etiā crines poteris remere fluentes. Dicitur et testes id curare tumētes. Et varios morbos genitalia q̄ pati untur. Et melius si pdictis faba cocta iūgatur. Cū se nugreco si iūgas būc et aceto. Et sup arteticos appo nas ista dolores. Multū subuenīet illis vicissq; poda gre Nō modicū poterit istud cathaplasma mederi Au cto cū veteri caules cineres bene triti. Prosunt ad ven tris lateris coxeq; dolores. Si caulis semini mixto po tatur aceto. Pellere sepe solet alalia noxia ventris. Fit cinis ex siccis caulis radicibus vstis. Subdit⁹ hic vuā releuat siccādo tacentē Et solet rauce miscrum succurre re voci. Naribus infusus succus purgat caput e⁹ Qui pri⁹ est caules vir sentiet ebrietatem.

¶ XLVIII

¶ De cepa et cultura ipsius ¶ Isidorus

Cepa ōr q; non est aliud nisi tātūmodo caput Plinius libro. xix. Cepe genera sūt apud gre cos sarda. samothracia balisidēa: serama: schyr ta: et ascolania. Cibus aūt est odor lacrimos⁹: ⁊ cipius pcipue minime gnidius. olbusq; corpus rutum pingue dinis alias pinguedis eaꝝ cartilagine. E cūctis ista nia mima exceptra thusculana: sed vulcī. schyrta aūt ⁊ ascalonia ꝑdunt⁹. schyrtaꝝ hyeme cum coma sua relin quunt. vere folia sua derabunt. et alia supnalcuntur. vnde et hoc exemplo q̄dem reliq; quoq; generibus de trabi iubent: vt in capita potius q̄ in semetipa crescāt Ascaloniaꝝ ppria est natura sicut videlicet dictum est sup. Est et colox differētia. samo effi et sardibus pueni unt cādidissime. in honore sunt et cretice de q̄b⁹ dubitāt philosophi vtr eedem sunt que ascalonice: quibus satis capita crassescūt depositis caulibus et semine. Distant tārūmodo dlci sapoze. Apud nos duo sūt genera Unū genus ꝑdumentarū qō illi getion: nostri pellicanam vo cant. Seritur mensibus: marcio: apli: maio. Altex gē⁹ est caput: tum: qō eque ab eq̄noctiō autūni vel fauonio. Eius genera sunt austeritatis ordine: affricana: gallica tusculana: et amitcrnina. optia vero q̄ rotūdissia. Item acrior est rufa q̄ cādida: sicca q̄ viridis: cruda q̄ cocta sicca q̄ cōdita. Seritur amiternina frigidis et humi dis locis et sola alliu modo capite. reliqua vero semine. ptimaq; estate nullum semen emittūr: sed caput tātum qō marcescit. Anno aūt seq̄nti ratōe mutata semen gi gnitur. Ipmq; caput corrūpitur. Cibus ergo ānis se patim semen cepe causa seritur: sepatim cepe causa seis Seruant aūt optime in palcis Sertium pene est sine ca pite. ceruicis tñ longe: et ob hoc in frōde torus: septusq; relecatur vt porrum. Ideo et illud serunt non deponūt Porro cepas ter fossio solo iubent seri. extirpatis herba rū radicibus. et in iugere denas libras. satureiam inter misceri: qm̄ sic pueniat melius. Runcari pterea et sarri oportet si non sepius ḡter. semen cepaꝝ nigrescere inci piens ātēq; niarescat: metūr ¶ Palladi⁹ li. xi. In mē se februario cepulas ꝑuenit serere. si ꝑstat vere et autū no seminādas esse. Si semen eius seruꝰ in caput crescit et minus in semine reddit. Si capitulum ipm̄ pōat mar cescat et multum semen educit. Terrā cepa desiderat pi guem. vehementer subactam: irriguam: stercoratazq; ibi areas faciemus oibus herbis et radice purgatas. Se rimus placido et sereno die. Hazie austro vel curo sta tibus. si in vento. sic erunt robuste. et saporis humecti Rarius sunt ponende ryncande ac surculāde sepi⁹. Si capita volueris bis esse maiora. folia omnia debes au ferre et sic succus ad inferiora cogetur. De quib⁹ vero semina colligenda sunt inuenitur āmiculis: vbi caules ceperunt excitare. Cuꝝ niger color seminis fuerit pfert maturitatis indicia. vellēdi sunt tali adhuc semiticci cū semine et sic in sole siccādi

¶ XLIX

¶ De virtute ipsius in medicina ¶ Pascorides

Cepe virtutem habet inscidam. Succus e⁹ nari bus immissus optime purgat. melli mixtus caligi nem oculoꝝ detergit Idem tenues oculoꝝ suffocatōes limpidat. synanticis vtiliter adhibetur. mēstruis impe rat. morsibus canini occurrit. in aceto missa ⁊ trita ma culas tollit. Cū sepo gallinacio dolores auriuꝝ ⁊ supflu os sonos compescit. Cades cruda fricata alopicias emē dat. comesta capiti dolorem cōmouet. bibita lurgicis opitulatur. Cum alcioio fricata capillis crementa pstat Cum adipe galline trituras pedum ex calciamentis mi tigat. Sōnum autem cepas puocare ⁊ alium mollire omnium sensu creditum est ¶ Auicenna. Cepe calidū est in secūdo gradu: ⁊ in ipo est humiditas supflua. acu itas incisiua. amaritudo et stipticitas. Comestum autē quod ex eo longius est: acutius est. Rubeuz quoq; acu tius est albo. ⁊ siccum humido. crudum assato Est autez subtiliatiū: et incisiuum: ⁊ apit fortiter. In ipo é abster sio et attractō sanguinis ad exteriora. vnde rubificatiū est cutis Et decoctū q̄dem non multum nutrit. nutritiū tum etiam eius quod decoquitur est humoz grossꝰ Ru bificat aūt faciem ⁊ apit orificia emorroidaꝝ ⁊ saluaz multiplicat. Cōfert etiam morsui canis rabiosi suplimi tum. Dixerunt etiam q̄ stomacho generat humorē plu rimum: frangentem nocumentum venenoꝝ. semen eius delet morphcam cum circa locum fricatur. confert etiaz alopicie. Ipm vero cuz melle verrucas eradicat. Aqua

eius valet vlceribus sordidis. Succus eius confert aq̃ descendenti in oculum: et abstergit visum. Item eius aq̃ cũ melle cõfert pfocatõi. siluestre difficile est digestiõis et q̃dam species cõmouet vomitum. Idem ppter suam caliditatem comestum cõfortat stomachum debilem et facit appetitum. Quod aũt bis decoctũ est multi nutrimenti est faciés sitim: et cõfert ycteritie. Mẽs aũt spẽs cepe coitũ excitãt. Aqua eius mẽstrua puocat. et lentitiã turã. Est aũt cepe ex his q̃ nocent itellectui. qz generat humorem malum. Constãtinus in pãtegni. Cepe intercio gradu calide sunt et sicce. pauc q̃dem hũide. Coitum mouent et inflãt. doloẽ in capite facit. Itaqz oportet ea in aceto cõdire vel lacte. Plinius libro. xx. Cepe siluestres nõ satiue olfactu et de lacrimatõe caligini medẽtur magis vero sicci inunctõe. sõnũ etiam facere traditur. et otis vlcera sanare: cũ pane mãducate. et canis morsus virides et aceto illite. aut sicce cum melle et vino ita vt post diem tertiũ soluãtur. sic et trita sanant tostam in cinerem epyfozis. multi imposuere cũ faria oreacea et genitalib̃ vlceribus. succo et cicatrices oculorũ et albugines et argemias inuntere et spentib̃ morsus et oía vulnera cuz melle. Auriculaz vulnera cum lacte mulierũ. et in eisdem sonitum aut grauitatem emendãt cum adipe ãserino aut cum melle stillata. Ascepiadis schole dixerũt hec vtilia esse pcordiis et pcoctõe stõacho ventrem mollire. emorroidas pellere. ad validuz quoqz colorem cibo pficit: et si succum icterici edãt quotidie firmitatem valitudis custodiri. stomacho etiã vtilia esse. atqz spiritus cogitatõi

L.

Iterum de eodem Ypocrates vbi supra

Cepe est calida et virtus eius leptomerica est atqz iscida. Inflatoz pstat cõesta. fastidiũ tollit. ventrem mollit. sitim puocat. otis fetorẽ tollit. caligines oculoz detergit. Radices eoz vtiles sunt flegma dissoluũt. et inflatoz pcurãt. folia vero coz oĩb̃ articulis dolentibus ipposita psunt. Radix si a ieiuno post balneum comesta fuerit a nullo veneno põt noceri. Palladius. Cepa virtutem habet incisiuam. Oblongior plus est stiptica q̃ rotunda: et rufa q̃ alba. Sicce sũt incisiores q̃ virides: et crude plus incidunt q̃m cocte. virtus eius est leptomera. id est penetratiua. inflationes facit comesta. fastidium tollit. sitim puocat. otis fetorem excludit. eustomacha est. emorroidas pbibet. Morsibus caninis occurrit: melle ac sale et ruta additis dolores aurium et sonos supfluos cõpescit. et ad vlcerationem aurium similiter pficit: plus comesta doloreẽ capitis mouet. fricata cum menta capillos pbet. Macer De cepis medici non cõsentire videtur. Nãqz dyascorides inflare caputqz grauare. Atqz sitiz cepas mãsas succendere dixit. Felicis non esse bonas inquit galieni. Flegmaticis vero multum putat esse salubres. Nõ modicum sanas asclepius asserit illas. Preseritz stomacho pulcraqz creare colorem. Affirmat quotiẽs aliqs capes serit illas. Et dicit q̃sqz icteritia soluerit illis. Anaqua qz die q̃ sic uuat absqz dolore. Affirmant omnes manas inferre saporem. Et dicunt illas mollire saluberiter aluum. Appositas pbident morsus curare caninos. Trite cum melle pus fuerint vel aceto. Apponũt alii cũ vino melleqz tritas. Trãsactisqz tribus soluunt cathaplasma diebus. Bal rutã cepasqz dyascorides iubet anguinis morsibus apponi. sic asserit ille uuari. Femico lacti pmixtus succus eaz pellit sepe graues infusi ab aure dolores. Sic succus pmixtus aque bibitusqz uuabit. Illos quos subitos facit obmutescere morsus. Naribus attractus baz tãtũmodo succus. Humores capitis nocuos deponere cogit. Manse vel pote tardantia menstrua purgant. Triturasqz pedum solee quas vocaligaz. Buricie faciunt: succo sanabis eaz. Cum gallinarum pingui si sepe pungas. Mane sibi dentes q̃ succo pfricat isto. Dicunt hunc dentis non sentire dolorem. Ulcera cõpescunt otis cum pane pmeste. Intinguens oleo coctas qui sumpserit illas. Sedant quos intus dat dysenteria morsus. Cõtritis cepis loca denudata capillis. Sepe fricãs poteris capitis repare decorem. Oris fetori psunt: fastidia tollunt. Balsqz iubent emorroidã superaddere tritas. Illaz succus caligine lumina purgat. Admixtus melli maculas quoqz mixtus aceto. Emunctorium dare solet: si sint hoc sepe fricati

LI

De cerafolio. Isaac

Cerafolium vulgo dr quoddam genus apii calidum in tercio gradu: siccum in scõo. Quod porrum q̃rum cum melicrate urinam et mẽstrua puocat. latez dolorem renum ac vesice placat. ventris solutoz de grossa ventositate mitigat. stomachi pturitatem et oĩm visceꝝ dissoluit: et opilatoz aprit. Et berbario. Cerafolium nascitur in locis cultis. facit ad stõachi dolorem cum papauere et melle et pulegio iductum. In mense februario locis frigidis post ydus seritur cerafolium qõ agz desiderat letum: humidum stercoratũ. Dyascorides. Cerafolio vis ignea est et acerrima. potest cum melle cancerates mederi. lateris dolorem bastum ex vino mitigare. Ex aqua mulsa pituitatem resoluit. ex aceto lumbricos et tineas pimit. vrinam et menstrua impellit. omnemqz tumorez soluit. Macer Est cerafolio vis acra et ignea valde. Appositũ cancris tritum cum melle medetur. Cum vino bibitũ lateris scabrem dolorem. Sepe solet tritam si nectas desup herbam. Cum mulsa bibitum: pituite noxia soluit. Et oleo coctũ frigus depellit inunctũ. Si tritũ muncto violẽti soluto aceto. Lumbricos tali potu tineasqz repelles. Cum vino eiciet vrinas et menstrua purget. Virgini cũ cera vetbuc axũgia mixta. Non modo potidas vexaꝝ quoscũqz tumores. Curat vel repimit: si sepi superaddas. Inicto valido si manducetur aceto. Sepe solet vomitum vẽtrẽ qz tenere solutuz. Si trito tegitur pecten succusqz bibatur. Urine clausos reserat quoscũqz meatꝰ. Illi eiecta tura vertigo fugatur. Si caput hac tepida panitis sepe lauetur. Herbaqz tumorib̃ et frõti alias cocta ligef.

LII

De cumino et cicrolo Isidorus

Cuminum est herba ortolana virtutem habens calidam et desiccatiuam. Plinius libro. xix. Inter oía que fastidio sunt cuminum siue cuminum amicissimum. nascitur in sũma tellure vt berens: et in sublime rendẽs. in putribus et calidis locis maxie medio serendum est vere. Altez genꝰ est siluestre: quod q̃dam rusticum vocant. Alii thebaicum: in dolore stõachi valet tritũ et ex aqua potatum. in carpentania nri orbis maxime laudatur. alioqn ethiopico affricoqz palma est. Quidam egyptium pferunt. Idem in libro. xx. Cuminum siluestre est ptenue quaternis ac quinis foliis veluti serratis. sed vt satiuo magnus est ei vsus in stomachi pcipue remedius. Pituitas et inflatões dilcuit. Tritum et cum pane sumptuz vel ex aqua vioqz potatum tormina et dolores intestinoz. vexatõ oĩem bibẽtibus gignit pallorem. Narium sanguinem sistit inditũ pastillis vel ex aceto recenti. Et oculoz epiphoris pse impositum: tumentibus cum melle pdest. infantibus imponi in ventre: satis est. morbo regio in vino albo ab alicuis datur. Dyascorides. Cuminum nostz est custodiens: sed plus ethyopicum. quod ypocras cuminuz basilicum vocat. scõm est egyptium ceteraqz punctarũ virtus est illi xerantica feruens: inunctualis et stiptica. in oleo coctum: tortõnibus et inflatõibus medetur suppositum. Cathaplasmis quoqz miscetur orthopnoicis cum pusta necessarie datur. cum vio venenatis morsibus opitulatur. Aceto mixtum mẽstrua sistit. sãguiez qz narium fluentem sic constringit. potui datũ liuentiũ

pallores facit Et q2 calidissimū est: vesice dolorē placat et ad calculos iuuat. Cuminum agreste multū nascitur in calcedonia hyspanie, virgam hz duab9 palmis lōgaz in qua folia quatuor aut ūqz nascūtur tenuissima t diuisa sicut gradium. In hac virga sunt ūqz vel sex capitella rotunda et mollia: in qbus semen est qō si applicueris gustui inscidios nostro est. Nascitur aūt in locis humectis. Semē eius bibitū torsiōes et inflatōes saluberrime curat aque mixtum. Cum aceto vero sugglutiēti bus opitulatur. venenis occurrit. dolorē stomachi ꝓpellit. masticatum et impositum luxores detergit. addito melle et vuapassa: oia supdicta facit. flos in co nascitur niger: qui bibitus morsibus venenatis occurrit. stringit uis ac vesice doloribus pficit. t coagulatum sanguiem p vrinas mingere facit. Auicenna herba cumini silvestris quocat coleram in vrina. Succus eius trit9 aq̄ mellis solut ventrē. idem succus abstergit visū t attrahit lacrimas: ponitur etiā in cauteriis ad exulsiōes pilox in oculo t non nascuntur. Palladi9 li. iii. In mēse februario cuminum seritur loco bñ subacto: t cui letamen admisceatur. Qdqz satum est: herbis assidue purgetur. Idem in libro quarto. locis lautioribus melius9 pueruit. itemqz ceteris si hūore iuuetur ac stercore. Isaac Cicroli sunt frigidiores et cucumerib9 grauiores. sunt em̄ frigidi i fine grad9. ii. pinde grossū flegma generāt ac neruosi tati stomachi plusq̄ cucumeres nocent. Rursum ꝓpter duriciem suam et frigiditatez grossam t frigidos hūores gignunt. qō certificat q2 viscositatem in stomacho facunt. venenosox tū humox corruptōi subueniunt. Qibus ergo cicroli plus nocent: medulla tū eorum generat chymū pfectōrem. LIII.

De coriandro et eꝰ medicina Isidor9

Quandx ex greco noie iumptū est: qō illi coriō vocāt. Cuius semen in dulci vino datum: pnotres rēddit in venerem. Si sup̄ modum dederis amentiam nutrit. Canes etiā ex coriādro inficit traditū est. Palladius libro. iii. a mense marcio vsqz ad octob̄ totum seritur coriandx: amat terrā pinguē. Sed et macro solo nascitur. t eius semen qō vetust9 fuerit melius putatur. humore delectatur. et satū bñ cū olere quocūqz nascit. Plinius libro. xx. Coriādx iter siluestria non inuenitur ꝓcipuū esse cōstat egyptiuz. valetqz ꝓtra spentū genus vnum qō āphibenam vocant: potum et impositū. Sanat et alia vulnera epynictidas et pustulas nrium. Sic et oēs tūores atqz collectōes cū mele vel vuapassa: pānos vero tritum ex aceto. Seminis cui genera tria iubent i tercianis deuozari: āte accessionem vel plura: frōti iubent illiniri. sunt et q̄ āte solis ortum cerutalibus efficaciter putēt subiici. Vis magna vnidi est ad refrigerādos ardores. vlcera ſpētia sanat cum melle vel vuapassa. Itemqz testes: ambusta: carbūculos: aures: cum lacte mulieris epyfloras oculox ventris et intestinox fluctōes. semen ex aqua bibitur in coleris cū ruta. Idem cū pumici succo t oleo potuz afalia pellit uteranecox. Marcus varro Coriandro sorrito t aceto carnē incorruptā estate fuari putat. Bgalcozides. Coriādri virtus frigida ē. Tritum et cum polenta ac pane triticeo mixtum ignem acx extinguit. tumores ignicos tollit. Collectōes cōpescit cuz faba fresa mixtū scrofis ac pustulis pstat effectum. Costantin9 in pāte qui Coriandx melius esse inter potōes q̄ inter herbas numerandū. aliqñ occidit: aliqñ ad pstanduz sōnū facit herba p se non est ꝓmedēda: sed cū aliis coīndis admiscenda. Odoris boni causa masticatū: aufert alli ac ceparum odorem fetidum. LIIII

Iterum de eodem Auicenna

Oriandx frigidum est in fine pmi: siccū i scō. In ipo est stipticitas et stupor. cōfert apostematibus calidis cum ceruſa et aceto. Cōfert t vertigini facte cum vapore colerico. et flegmatico t epsle sie facte ex hoc Mā eius ꝓprietas est vaporem phibere a capite et ob hoc ponitur in cibo patiētis epylensias ex vapore stomachi. Multitudo qdem eius humidi et sici pmixcet sensum. et qō humidum est facit somnū et ꝓbibet fluxuz sanguis nariū. Generat aūt tenebrositatē visus: et succus eius distillatus sedat pulsatōz in oculo Idem vero succus multū bibitus cū infrigidatōe iterficit. semen eius torrefactum cōstringit. Est aūt coriādx tarde digestionis. et cōfortat stomachum calidum siue calefactum. et quod et co torrefactum est phibet vomitum. Dicitur q̄ ipm sedat eructuatōz acidā post cibuz cōfert etiā tremori cordis calido. potatūqz cū aqua lingue arietis: retinet sputum sāguinis. Beleeguasseen ē coriandx puteī et ptice est bereguasseen. syriace capillꝰ porcinus. et arabice est capillus algol. Et est herba nascens in saltibus et curūb9 aquax. coriandro humido simulis. Eius tyrsi ad rubedinem et nigredinem declinant. et est sine stipite: nec florem habet. Dicit galienus q̄ est equalis. ego aūt dico q̄ fortasse modicum declinat ad caliditatē et siccitatē Est aūt resolutiu9: subtiliatiꝰ et apertiu9. In ipo est stipticitas phibens cursum. et qñ miscetur cibo gallox fortes eos facit ad dimicandum. Cinis eius cum aceto cōfert alopicie et etiā tyric. Ipse cum oleo myrtino plongat capillos: et casuz eox. phibz Itemqz scrofulas delet: ꝓfert etiā fistulis fraudulentis qz vulneribus. eiusqz cinis ꝓfert furfurib9. cōfert etiaz pulmoni purgando ipm valde. Et cum vino fluxui sup fluitarum ad stomachum cōfert etiā doloi splenis et ycteritie vriam et menstrua ꝓuocat. lapidem frangit: secūdinam extrahit: t feta mulierē purgat. fluxūqz sāguinis abscindit. Apud plures ventrem stringit. sed intra filium mesangi soluit. idem cum vino ꝓfert morsui ſpētis: et rabiosi canis: ceteriqz venenosis. Platearius coriandrum est calidum et siccus in secūdo gradu Hui9 semen in receptōibus ponitur. qō ex qualitatibus t alia quātula aromaticitate virtutem habet ꝓfortādi Ad digestionem aūt ꝓfortandā et dolorem stōachi ex ventositate datur semen eius in cibis: et vinum decoctōnis eꝰ puluis semis sup carnes aspius eas reddit saporatas.

Isaac vbi supra. Coriandx diuerse virtutis est. varietas sui saporis hoc testatur. habet enim amaritudinez et pontici tatem hoc em̄ scōm cibum datius est: digestio magis inobediens. Quod si misceatur cum aceto et mali granati acetosiqz succo temperiem sumit. vnde calorez extinguit. succus eius mixtus cum ceruſa aceto litargiro et oleo fit ptra apostemata calida. et colericas pustulas. mixtus aūt cum mica panis t farina lentis: valz cōtra crisipilam de grossis humoribus. LV.

De croco et eius medicina et disciplina.

Isidorus.

Crocus dr a loco in quo plus et melius ꝓuenit. sez a corticio licie opido. Optimum autem ē qō fuerit recens: odoris boni: albedine pua. porrecte longitudinis: integruz: et neqz in fragmenta ꝓminutum: inspiratōe bona: et cum carpitur manus inficiens et lenter aeris. Quod aūt huiusmodi non fuerit aut vetustum: aut infusum agnoscitur. Adulteratur autez ad usto crocomagmate augendi quoqz pōderis causa: spuma argenti contrita adiicitur et ꝓditur si puluerulentū reperitur: atqz decoctum si a ꝓprio odore fuerit lapsum. Solinus. Dat crocum plurimum circa coruleum cilicia sed et cyrēa dat atqz licia. hoc autem ꝓcipuuz est spirat qz fragrātius et est colore pluri aureo. succoqz pficit ad medelam citius. Bgalcozides. crocus medicine vsui ē vtilis. sed melior est corticius ceteris qui fuerit recens t boni odoris: colore rutilus: modice subalbus: et oblōg9 non fragilis sed plenus. Cuius tactu inficitur manus. et qui non habet secum odorem inscidum. Qui hec sig9 non habet vetus aut infusus est. secūdus est ex olimpo

monte.ꝛ loca ꝛ ex centerino qui defertur ex lacu sicilie sed omnes hi ꝓter corticium lasse virtutis sunt: quil succo abundent. qui maxime infectōi necessarius est. iuci tur aūt croc⁹ in ytalia: q̄ facit ad oīa medicamia Corrizetur adulteratur admitto crocomagmate l' e⁹ decoctōe l' argenti spuma vel molibdena: ponderis causa. sed proditur si puluerulentum repiatur et decoctōe admixtum inuenitur ponderosum atq; ab odore ꝓprio delapsum.

¶ Platearī⁹ vbi sup̄. Croci sunt due spēs ostensis: q̄ in ortis nascitur: et orientalis: que in oriente Iste in medicinis non vomicis ponitur. et cuz flores p̄ducit. In medio flor̄ tres vel q̄tuor flores pui nascūtur. Eligēdi sūt subrufi vl' omnino rufi. qui aūt citrinitatis aliq̄d habēt abiciēdi. in saculo stricto de corio seruātur: p q̄nq; annos seruari p̄nt. virtutem hūt ꝑfortatiuā ex q̄litatibus suis et ex aromaticitate. ¶ Palladius libro. iiii. In mēse februario croci serendi sunt bulbi et subtiliter si fuerint arte fodiendi. ¶ Plinius libro. xxi. Notabilis ē croci scylleq; natura. Q⁹ cum oīes herbe folū primum emittant. moxq; in caulem rotundentur. In his caulis ꝓior q̄ folium intelligitur. et in croco q̄dem flos caule ꝑpellitur. in scilla vero caulis exit. deide flos et eo emergit Eademq; ter floret vt diximus. tria tpa sationum ostendens LVI

De opatōe ipius in medicina Platearius.

Croci flores pui: vt dictum est: virtutem habēt cōfortatiuam ex q̄litatibus suis et ex aromaticitate. vnde cōtra debilitatem stomachi et syncopin valet. Cōtra rubozem oculoꝝ ex sanguine et macula. fit puluis de croco orientali nō siccato ꝛ cōficitur cum vitello oui et bombyx intinct⁹ oculis supponitur. Cōtra q̄dacam passionem facta decoctōe eius mediocriter in oleo locis dolentibus carthaplasmatur ¶ Isaac in dictis libro. iii. Crocus est calidus et siccus in ꝑmo gradu. stomachū cōfortat. ꝑatis cōstipatōs aperit. Danelituosos iuuat. et mēbra debilia cōfortat ¶ Dyascorides. Croco virtus est digestibilis et malactica et stiptica et refrigeratoria. qui cum dulcore bibitus digestionem ꝑstat. oculoꝝ reuma cōpescit inunctus. mixt⁹ lacti mulieris vtiliter miscetur interancoꝝ potōibus: et carthaplasmatibus. Matrici et ano vtilis est: ventrē stimulat tumorem sedat: ignem acꝝ cū aqua supunct⁹ et ulitus lenit. dolorē auriū mitigat. Aliqui dicūt cum bibitū esse venenosū. vt aūt faciliꝰ teratur in sole siccāt et addito vino terātur. at si sol ꝑ tpe deest: i testa calefit Radix eius cum passa potui sūpta vrinam mouet. Est em̄ virtutis victualis ac redarguentis. Quappter lacrima fluentibus oculis vel auribus: vel similibus fluoribus cuz lacte cōuenit. Miscetur et collitris et auricularibus medicaminibus vel in oze similibus caulis. vel atōs quoq; violentie quaz greci caplem vocāt. ꝓhibz gustu linguam submozdet. Saluam diu multumq; in ficit: ac desiccat mediocriter. Ideoq; ad digerendū aliquem cōsensum habet Modice quoq; stipticū mitigat omnē dolorem collirtus vel ārūdotis mixtum: adulterat aūt et oleo rosaceo. ¶ Plinius vbi sup̄. Crocus cū mele non soluitur: nulloq; dulci facilime aūt vino vel aq̄ vtilissimus in medicina seruatur pixide cornea. inflationes discutit: oēs q̄dem sed oculoꝝ maxime ex ouo illitus. vuluaꝝ strangulatus. stomachi exulceratōes: ac pectoris ac renū: iocineꝝ: pulmonum: ac vesicaꝝ: Eaꝝ inflamatōi peculiariter vtile est vehementer Iremaz tusi ac pleuresi. pruritus tollit. vrinam cit. Qui crocuz ꝑ us biberint crapulam nō sentiūt. et ebrietati resistunt. Cozone quoq; ex eo mulcent ebrietatem Somnum facit. Caput leniter mouet. ventrem stimulat. flos e⁹ igni sacro illinitur cum creta cymolea. Collirio vni nomē ō dit. Ex eo quoq; expſſo vinguēto crocino q̄ appellatur crocomigma. vrinas magis calefacit q̄ crocum: ꝛ ē vtile cōtra suffusiones oculoꝝ Illud optimum est q̄ gustatum saluam inficit ac dētes. in plinio hoc quod sequitur de tri scribitur. Et cōtinuatur ibi sic iris rufa. q̄. sz hic habetur. in his rufa melior est q̄ candida. infirmis dētibus salutare est illum circumligari. Pcipuum ꝛ tussientibus. tineaꝝ initio labor: artibus instillari. Ceteri e⁹ effectus non multū a melle differūt LVII.

Adhuc de eodem Auicenna

Crocus calidus est et siccus. stipticus. resoluti uus. maturatiuus. et ꝓpter illud q̄ in eo de stipticitate est glutinatiuus est et apiruus. nusq̄ alterat humorem: sed sp cōfuat cū ſm equalitatez: et rectificat putrefactum. ꝛ cōfortat viscera. melior est aūt recens boni coloris: subtilis odoris: sup cuius pilos est paululum albedinis: non plurimum grossus: sanus: qui non velociter tingit nec imiscat nec frangitur. pot⁹ et colorem bonū efficit. tpe quoq; apostema resoluit. et litur ex eo crisypila. Capiti vero nocet. et cum vino bibitus inebriat ita vt ad roonā ꝓducat. s. vt rideat hō sine causa. facit etiā somnum: dum sensus obtenebrat. item abstergit visum et ꝓhibet fluxum ad ipm. et valz ad pānum. Cōfortat cor: et instrumēta hanelitus. faciuq; hanelitum facilem. ipm odorat his pleuresim. patiēs bisen vt dormiat. facit aūt nauseā et deiciat appetitus. ꝓpter hoc oppositus est acetositati que est in stomacho: qua est appetitus. sed cōfortat stomachum ꝓpter quod est in eo de caliditate et stipticitate et sēm quosdā vtil' est splen. Excitat aūt coitum et vrinaz. puocat: ꝛ matrici cōfert. Dixerunt etiam quidam q̄ ipi dederunt in potu ad plurium partum. et statim factus est partus. Dicitur quoq; q̄ tres aurei de ipo quasi venenum interficiunt lenificando vel letificando ¶ Idem Crocus ozimus mundificat pānum et morpheam. ponitur aūt cum aceto sup impetiginez. Idē. croconia est fex olei de croco. melior est i medicia illa que boni est odoris. pōderosa et nigra. in qua non sunt ligna. Et cum soluitur: tingit aquam croci colore. cūq; masticatur: tingit dentes: tinctura vehementi remanente. Est aūt calefactiua et maturatiua. virtus eius est oculi abstersiua: et vrine puo catiua. ¶ Isaac i dictis libro q̄to. Crocus est calidus et siccus i ꝑmo gradu. Stomachum cōfortat: epatis ꝙ stipatōz aperit. hanelituosos iuuat. et fibra debilis confortat LVIII

De cucumere et eius disciplina Isidorus.

Cucumeres dicuntur eo q̄ interdum amari sūt Qui dulces nasci ꝓhibentur si lacte mellito eorum semen infundatur. cucumeri⁹ natura frigida est. stomacho incōmoda. ¶ Plin⁹ libro. xix. Greci genera tria fecere cucumeꝝ videlicet Laconicum scitali cum boeticum. Ex his rēm laconicum. aqua gaudere dicunt Sunt q̄ herba: que vocatur culix nomīe: trita semē eoꝝ maceratum seri iubeant. vt sii semīe nascātur ꝑticulatim cucumis floret. Ipe sibi supflorescens. ꝛ liceres locos patitur lanugine candida obductus: magisq; dum crescit ¶ Idez in libro. xx. Cucumi silvestre multo infra magnitudinem satiui diximus esse. Ex eo fit medicamentuz succo expſſo e semine quod vocatur elaterium. de quo. s. dicetur iferius. Cucumim q̄ magnificant nasci ꝑcipuum in arabia: moxq; cyrenis. Alii i archadia tradunt elyrropio simulem: cuius inter ramos et folia puenire nucis iuglandis magnitudine semen. Esse aūt ad speciem scorpionis cauda reflexa: sed candida. Aliq̄ etiam ab eo vocant cucumiz scorpionum. contra scorpionum ictus efficacissimum ¶ Palladius libro q̄to. In mense marcio cucumeres seminantur rare. sulcis altitudine sesquipedali: latitudine pedum trium. inter sulcos octo pedum spacium crudum relinquit. si possūt vagari

herbis iuuantur.ideo sarculatõe et rũcatõe nõ indigẽt Femina si ouillo lacte et mulsa maceres dulces nascentur:et candidi longi ac teneri sũt.si aquã in patẽri vasculo sub eis ponas duabus palmis inferiorem:ad aqm festinando tales efficientur. Sine semine nascentur si pus eoꝝ seia oleo sabino pungantur.et herba ea que culex ỏrtrita cõfricetur. Aliq̃ florem cucumeris cũ minicule sue capite cãe miserũt:cui pus oĉs nodos pforauerint:ubi cucumeris nascitur in nimiã longitudiem tẽsus. Oleum sic metuit:vt si iuxta posueris.velut bumꝰ plucetur. Quotiẽs tonat:velut timore cõuertitur. Si eꝰ florem sicut in vite sua est:in forma fictili clauseris ac ligueris:qualem vultum forma vel bois vel alialis habuerit talem cucumeris figura pstabit.hec oĩa gargiliꝰ martialis asserit. Columella sic dicit.loco apto et stercorosso si rubus habeamus aut ferulas post autũi equinoctium.his mixta terram excisis et excauatis ligneo stilo inter medullas letamen imittamus. et cucumeris semen addamus.hinc nascĩ fructus:q̃ pñt ⁊ inter frigora non negari

.LIX.

De virtute cucumeris in medicina Auicenna.

Cucumer frigidus est et humidus ad scõz. Melior et subtilior est maturus.sedat caliditatem et colerꝝ Sed eius chymus malus est.excitãs putrefactõs et febres prauas. Habẽtes ſyncopin calidã ipm odorãt et reuiuiscunt. Idem sedat sitim et stõacho bonus est:raro tñ bñ digeritur In ipo quoq̃ sũt.puocatio et lenificatõ:et cõfert doloribꝰ intestinoꝝ ac vesice cõuenies est. Radix eius in ydromelle bibita.vomere facit humorem subtilem.folia eius cõferũt fere flegmatico:et morsui canis rabiosi. Idem. Cucumer animi? est ille cuius succus ad medicinas vtilis est:Emigrancã grossam resoluit.nares purgat et auriuz dolores in eas stillatus. Idem. Bule est cucumer indus similis capari et est amarus. Bimilis zinziberi. Calidus ac sicc? in secundo.apud quosda in tercio. Stipticus est. visce ra cõfortat duricie neruoꝝ et humiditati ⁊ egritudinibus eoꝝ frigidis vt paralisi ac torture cõfert Accẽdit ignem stõachi ⁊ cõfert vomitui. Cõstringit ventrem ⁊ siccat ventositatem. Isaac. Cucumeres frigidi sũt et humidi in secundo gradu. Grossi sunt ad digerẽduz duri et tarde e stomacho descendũt. Sed et cibum illic inuentum:sui frigiditate crudum fuãr:nec a stomacho descendere dimittũt. Unde ypocras. Cucumeres grossi sunt et difficiles ad dissoluendum:et magis q̃ melões vrinam puocãt.sed nec ventrem bume ctãt Byasoridꝰ. Cucumeris natura frigida est.ventrem soluit.stõacho accõmodatur quibus animus deficit succurrit valz et velice laborãti:et dysenterie. Constãtinus in pãegni. Cucumeres et cicroli frigidi et humidi sunt.calorem et sitim extinguũt.et vrinam puocãt. Sed cicroli frigidiores aliquantulum stiptici. Si aũt bos pmedãt multam coleram habentes sitiunt:q̃ cucurbites sunt. Plinius vbi sup̃. Cucumeris siluestris radix ex aceto cocta podagris illinitur. succoq̃ ventriz doloꝝ medetur. Arida cũ resina impetiginem ⁊ scabiẽ sanat. ⁊ cicatricibꝰ colorẽ reddit. foliorꝝ succꝰ auribꝰ surdis cũ aceto instillatur. Cucumeris q̃ vr scorpionum et semie et elaterio ptra scorpionũ icr? ẽ efficacissimũ. ad purgãdũ quoq̃ aluos et vteꝝ. Modꝰ? est portõe virũ a dimidio obolo ad solidum. Copiosius aũt necat. sic et cõtra prius bibitur et ydropicis illinitur. Angiuas et arteriasz:et cum melle ⁊ oleo veteri sanat. multi hunc esse arbitrantur qui apud nos anguinꝰ:ab aliis eraticus vocatur. Idem podagris et articularibus morbis illiniunt decoctum in aceto pisentaneo remedio. Lumboꝝ quoq̃ doloꝝ valet semie sole siccato. deinde trito ⁊ in aq̃ dato sanat et humores subitos illitum cuz lacte mulierꝝ.purgat eas elaterium sed grãdis abortum facit. Suspiriosis pdest.morbo vero regio in nares cõiectum lẽtigines et maculas e facie tollit in sole illitum. multi cadẽ omia satiuis attribuunt:magnum etiã in eis momẽtũ. Nam et eoꝝ semen cum cumino tritum tussiẽtibus auxiliatur in vino potum. Sed freneticis in lacte mulieris et dysẽtericis Prodest etiã cũ cummo expuentibus purulenta Jocineriscq̃ vicii in aqua mulsa. vrinam mouet ex vio dulci. Et in renum dolore simul cum cumino clysteribꝰ infunditur.

.LX.

De cucurbita Isidorus.

Cucurbita calida est et humida ventrem mollit ⁊ i cibo Plinius libro.xii. In insula plica sunt arbores lanigere. ferũt etiam cucurbitas cotonei mali magnitudine.que maturitate rupte lanuginis pilas ostendunt.ex quibus vestes pciose linteo facũt Idez libro.xix. Cucurbitis est natura cucumeri similis dũtaxat in nascẽdo Eque hyemez oderũt.amant rigua et fimum. Seruantur ãbo semie in terra sequipedali fossura inter equinoctium vernum et solsticium.paribus tñ aptissime Aliqui malunt ex halendi marcii cucurbitas:et nonis cucumeres ⁊ p quiq̃tros serere.simili modo reptantibus flagellis p arteſum aspa in rectum vsq̃ scandunt:natura sublimitatis auida. viresq̃ sine ãmiculo scandi non sinit Permit velocitas.vmbra leui opies cameras.ac pgkas.duo sunt eius genera camerarium ⁊ plebeium:quod humi creditur in pore mire tenui pedi culo libratur põdus imobile.cucurbitaꝝ numerosior est vsus ⁊ caulis in cibo pmus. Nup in vsum balneaꝝ venerũt vicecoꝝ vice.tã pdem vero etiã cadoꝝ ad vina cõdenda.coxerit viridi tener deraditur nihilominus cibis Femina que prima collo fuerunt:pariunt pceras.itez q̃ ab imis.sed non supdictis cõpandas.que i medio rotũdas.que aũt in lateribus breuiores crassas.in vmbra siccantur:et cum serere libet:in aqua macerantur.cibis quoq̃ longiores ac tenuiores:eo et gratiores. et ob id salubriores. Que pẽdendo crescunt minimum semis tales gerunt.duricia eius in cibo gratiam terminãte. easq̃ semini seruantur.ãte hyemez non pcidunt. postea fumo siccantur. inuenta est ratõ qua cibis quoq̃ suaren tur.eodemq̃ modo cucumis vsq̃ ad alios pene pucẽꝰ ⁊ id quidem iniuria fit scrobe opaco.harena subtracto fenoq̃ optos sicco.ac deinde terra:virides seruari tradunt Sunt ⁊ siluestres in vtroq̃ genere ⁊ omnibus ocultibus fere Palladiꝰ li.xiii. In mẽse marcio cucurbita serenda est:amat solum pingue :humidum: stercoratum:solutum. hoc in cucurbitis insigne est.q̃ longas pariunt ⁊ elegãtes scia que eaꝝ cervice nascunt. Que in ventre fuerant:cucurbitas faciunt crassiores.que in fundo latas si inuersis cacuminibus obtinãtur.vbi adolescere cepint ãminiculis adiuuentur. Que suantur ad semina vsq̃ ad hyemem in suauitate dependeãt.deide sublate in sole siccentur.aut fumo fumentur aliter scia putrefacta depereunt

.LXI.

De operõe ipsius in medicina Auicẽna

Cucurbita frigida est et humida in secũdo. Elixata nutrit aliq̃ntulum.et est velocis descensionis si non ante digestionem corrumpatur. nec ex ea generetur humor malus. Alioq̃n tarde cõsistentie est:sicut ceteri fructus.et humor ex ea generatus.insipidus nili dominetur ei aliud sibi ymixtum vt citonia vel aque granati. Be ppietate quidez eius est qõ ex ea nutrimentum est omogenium ei quod sibi associatur Nam si comedatur cum synapi generatur ex eo humor acris et malus.si cum sale:humor salsus. Si cum stipticis humor stipticus. Est autem omnino nocitiua melancoliçis et flegmaticis:bona vero colericis. Succus ei? doloꝝ auris calidum sedat. et ppzie cum oleo rosato. confert apostematibus cerebri ⁊ doloꝝ gutturis.tussi quoq̃ ac

doloꝛi pectoꝛis ex caliditate factis et colericis febꝛib⁹. Nocet aũt vehementer intestinis:et ꝓpꝛie colon.et generat egꝛitudinem stomachi:ꝑcipue pueroꝝ adolescẽtium Nec est medicamen nocumẽti stomachi nisi vomit⁹ Huius decoctõ supfluitates calidas a stomacho remouet et similiter vinum in eius vacuitatẽ effusum: deide administratũ.Ex eius quoq; succo fit caupurgiũ ad doloꝛẽ dẽtiũ.ꝛ abscidit sitiẽ Romana cucurbita ñ pot̃ i medicis.nec aliq̃d ipsius ifrigidatõis aut calefactõis sꝛ ꝓpꝛ calefactõꝛ admistrat̃ Bꝛasca oldef. Cucurbita trita ꝛ cathaplasmata:papulas coꝛpis ãpurat.Cruda excauata ꝛ vino ipleta si vna die ac nocte mãserit ꝛ posteꝛa bibatur:similiter ventres mollit. Succus rasure eꝰ doloꝛes aurium mitigat cũ oleo roseo mixtus. Idem si crebꝛo imponitur estuatões infantium mitigat.tumoꝛibus oculoꝝ opitulatur.apostẽaticis et podagricis maxime ꝑsidium est. Idem succus in oꝛe diutius tent⁹ doloꝛem dentiũ lenit. Roſaceo quoq; mixtus :et vnctioni coꝛpi adhibitus:ardoꝛem febꝛium restinguit.Emisꝰ coꝛticis eius aride:põr efficaciter cõbusta sanare. Idem i cibo sumpta stomachum relaxat.et bibendi desideria ñ excitat Isaac.Cucurbita frigida est et humida i secundo gradu.flegmaticum chymum generat. vnde flegmaticis ꝓtracta est et nociua.nisi elixata ex aqua exꝑsa cum synapi et pipe apio et menta preparetur. vt ex eoꝝ caliditate cõdimentoꝝ tꝛpetur.caliduꝫ generat chymum bec ii pasta opiatur et assetur et succus in pasta inuentus potui detur.calꝛem febꝛis mitigat ac sitiẽ extinguit.Corticis eius succus cum oleo roseo mixtus doloꝛem capitis oꝛtum ex calida complexiõe amputat. Rursus si ex eodem succo in aure caliduꝫ apostema bibente:distilletur:mire doloꝛem placat.et apostemata repugnat sꝛ tñ colerice passioni nocet:ꝓpter sue libertatis indulgentiam

LXII

Iterum de eodem. Platearius.

Cucurbite et cicroli sunt frigide et humide cõplexionis et tpate in qualitatibus suis. Cucurbite semina artificiose terre iniecta i tpe verꝰ berbam ꝓcreant:que fructus ꝓducit:cibis ac medicinis cõpetentes.semina ipa diuretica sunt.ꝓpter subtilẽ substantiam:et ꝑcipue medicinis cõpetunt.Cõtra opilationem epatis renum ac vesice et cõtra apostẽata pectoꝝ semina bene inundata:a coꝛticibus concernũtur.et i aq̃ oꝛdei aliq̃ntulus coquũtur vel abluũtur aqua colata. vꝰ syrupus ex ea factus patienti datur In acutissimis etiã febꝛibus similiter fit. Ipa aũt cucurbita cum carnibus cocta.maxime colericis famis in estate cõfert Acutissie etiam febꝛicitãtibus elixe cucurbite sine cõdimento.vel assate cum agresta date:et cibus sunt et medicina.Contra calefactõꝛ epatis rasura cucurbite et succo expsso ad vtroq; aceto vel agresta panis intinctus superponitur.

Razi vbi supꝛ.Cucurbita stomacho mala est appetitum destruit:sitim sedat.et epatis et stomachi doloꝛem et ardoꝛem extinguit Costantinus vbi supꝛa. Cucurbita cõueniũt febꝛicitantibus;ac sitientibus:et ex calore tussientibus. Plin⁹ libꝛo.xx. Cucurbita siluestris quoq; inuenitur somphos a grecis appellata famis vñ et nomen maioꝛ digitali crassitudie non nascens nisi in saxosis.Huius ꝓmanducate succus admodum stõacho ꝓdest.Alia colocitbis vocatur. Ipa quidẽ plena:sꝛ minoꝛ ꝙ̃ satiua.vtiliꝰ pallida quãdo eius medicie sũt herbacea arefacta p se manut aluum. Infusa quoq; clysteribus medetur vicijs intestinoꝝ oim et renum arq; lũboꝝ et patis:eiecto semie aqua mulsa in qua decoq̃tur ad dimidias tussienti infũditur obulis q̃uoꝛ. Prodest etiam stomacho:farine aride pilulis cum decocto melle sũptis in moꝛbo regio semina eius insumũtur:et ꝓtinus aqua mulsa. Carnes eius cum absinthio et sale dentium doloꝛem tollunt.succus vero cum aceto calefactus dentes mobiles sistit .Semina adalligata:febꝛes sanare dicuntur.que a grecis ꝓpodice vocatur.sartue quoq; succus tepefactus medetur auribus.caro eius interioꝛ sine semine valet pedum clauis et suppuratõnibus q̃ apostẽata vocãtur a grecis. Decocte aũt vnuerse succ⁹ dentiũ stabilit motus.doloꝛes inhibet Unumq; cuꝝ ea feruefacrum:oculoꝝ etiam impetus. Ramentis corticis recentes podagras refrigerat. Aride cinis impositus mire cõbusta sanat. Chrysippus medic⁹ dãnabat eas i cibis.sed omni ꝑsensu stomacho vtilissime iudicãtur.ꝛ interaneoꝝ ac vesicaꝝ exulceratõib⁹

LXIII

De eulcasia siue colocasia Auicenna

Oulcasia est planta i pimo calida et sicca. In ipa est salsedo cum stipticitate.etuſq; ptes non sũt similes.ꝛ est cum pauca inflatõe.soluẽe aquã citrinam educit ꝛ ꝓpꝛie semen.ac succus eius vrinã pꝛouocat.sperma generat:coleram ꝛ aquositatem expellit

Isaac vbi supꝛ. Culcasia est radix plurimum in partibus egypti nascẽs.aliq̃ntulum ponticitatis cum acumine bis⁹.vnde monstratur esse calida ꝛ sicca. Quę sic literatur:acumẽ penitus amittit.et viscositas quam bus latenter habuerat:i epate fiat.ideoq; grossi ac duri nutrimenti est generatiua.sꝛ cum sui ponticitate stõacbus cõfortat.ꝛ ventrem constipat. Preterea si moderate ꝙ medetur bonum nutrimentum generat. Dyseuterie valet cum viscositate ac ponticitate quam habet Plinius libꝛo.xxi. In egypto nobilissima colocasia quam cyamon vocant.hanc metunt e nylo caule cum coctus ẽ bacenoso in mãdendo. Tirso aũt qui inter folia emicat est spectabilis :folijs etiam latissimis Adeo q̃ nili sui dotibus gaudent.vt ipleris colocasie folijs in variam speciem vasoꝝ potare gratissimum habeant.Seritur iam hec in ytalia et in egypto Palladius libꝛo.xii. In mẽse febꝛuario colocasia ponũtur bulbi: amant humidum locum.pinguem:maxime riguum. Inter fontes leranꝰ et riuos nec de soli qualitate curant si ꝑpetuo foueãtur humore.frondere ꝓpe semper possunt.si tanꝙ̃ tureta tegumentis defendãtur a frigore.

LXIIII.

De cumila Plin⁹ libꝛo .xx.

Cumile ꝑter satiuã plura sunt genera i medicina Illa que appellatur bubula.semen habet pulegij ad vulnera vtile ꝓmanducatum impositum q3. vt quinto post soluatur die. Cõtra spentes in vino bibitur.et tritum plage ipõitur.vulnera quoq; ab aliis facta pfricantur. Et itez testudines cum spentib⁹ pugnature hac se muniunt. Quidam in hunc vsuꝫ panacea vocant. Sedat et tumores et mala virilium.succa vt folijs tritis in omni vsu mire cõgruens ex vino . Est alia cumila que gallinacia vocatur a nostris.a grecis origanum heracleoticum. Oculis prodest trita addito sale . Tussim etiaꝫ emendat ꝛ iocinez vicia.latezq; doloꝛes cum farina ꝛ oleo ꝛ aceto in soꝛbitõem tpata ꝑpue vero spentium morsus. Tercium genus est eꝰ q̃ a grecis masculum.ꝛ a nostris appellatur cumilago.odoris fedi.radicis lignose.folio aspero.vires eius vehemẽtissimas i omnibus his generibus eaꝝ tradunt.manipulo quoq; eius adiecto.omes etiam a toto domo blattas adeã ꝙ uenire :et priuatim aduersus scorpiones et posca tollere. Tribus quoq; foliis ex oleo boie puncto fugari spentes. Ecõtrario que mollis vocatur:pilosioꝛibus ramis et aculeatis.trita mellis odoꝛem habet:tactu eius cohe rentibus digitis. Altera thuris.s.odoꝛem habens:illa que libanotides vocatur.et vtraq; ꝑta spentes et vio vel aceto medetur.pulices etiam necant cõtrite cum aq̃ sparse. Satiua quoq; suos habet vsus. Nã succus et cum melle rosaceo iuuat auriculas. Ipaq; bibitur ad ictus . Est ex ea mõtana serpillo similis efficax contra spentes.vrinã mouꝫ.purgat et a partu mulieres.pdest luxatis.Contra vesparum ictus et simules.et ordeacea

farina et posca vtilissima est. Libanotidis alia genera dicentur suis locis. ¶ Palladius libro. xi. In februario mense: cumla seritur. & eo more quo alliū vel cepula colitur. ¶ LXV

¶ De endiuia ¶ Auicenna.

Endiuiarum. Alia est ortolana et alia siluestris Et quedam habet lata folia. quedā stricta: amphe vincunt lactucas in aperiendo: et in pstando iuuamentum opilatōi epatis. q̄uis ab ea minorētur ex tinguēdo et cōfortādo. Ex his magis iuuatiua ē epatis que est amarior. Est aūt endiuia frigida in primo. et sicce ādes siccitas in primo. hūide vero hūiditas in fine scōi Ortolana frigidior est et hūidior q̄ siluestris. Endiuia aperit opilatōnes viscerū ac venaꝝ. cōfert obtalmie calide sedat nauseam. et excitatōem colere. Confortat stomachum: et est de melioribus medicinis stomacho: cui? cōplexio calida ē. Siluestris quoq; melior ē stomacho q̄ ortolana. Idem quartane cōfert et febribus frigidis cum radice sua ponitur emplastrum sup̄ punctura scorpionis et vespe. ac vermiū venenosoꝝ. Cū aceto commesta stringit ventrem et ꝓprie siluestris. Cum sit et lac abstergit albuginem oculi Idem. et ea fit emplastrum podagre. et ex eadem cū farina ordei tremori cordis. et cōfortat cor. Ex ea quoq; fit gargarismus et confert apostematibus gutturis ¶ Constātinus vbi sup̄. Endiuia vel scaiola de amaritudine & pōticitate cōposita et sicca est in secundo grādu. Stomachū confortat. opilatōem aperit. Succus eius coctus et despumatus cū ortizuccaro bibitus: humores expellit putridos: et diuturnas febres curat. Cathaplasmate inde facto: calor epatis et stomachi mitigatur. Cum polline ordei & oleo rosco mixtus apostemata calida maxime si in oculis fuerint sanat. arteticos de calore mitigat. ¶ Isaac vbi supra. Endiuia domestica & siluestris est. quaꝝ domestica et diuerse virtutis est. habet em̄ amaritudinē pōticitatem et insipiditatē. Que iteꝝ in duas diuiditur partes Est em̄ hyemalis et estualis. Hyemalis est insipida. pter amaritudinis et pōticitatis paucitatem. et etiam insipiditas est ꝓpter temporis frigiditatem. frigida q̄dē est in fine secūdi gradus. Quidam autez illaꝝ dicūt esse humidam quod sensu nō patet. quia siccitas eius palaꝝ est: ꝓpter amaritudinem sui atq; pōticitatem. Secūdū medicinam est vtilis: quia cathaplasmata super stomachū mire cōfortat euꝝ. valetq; colericis et cordiacis. Estiue aūt est amaritudo maior: sed frigiditas minor Est em̄ frigida in gradu primo. sicca in secūdi medio. vnde sanguinez generat peiorem. Unde galienus. lactuca siue endiuia que maioris est amaritudinis: ipa deteriorē sanguinem facit. Estiua tñ secundū medicinā ē medio ris: quę plus est aperitiua: maxime cōstipatōis epatis que si elixa detur cuꝝ obsomagaro et oleo minꝰ erit nocibilis. Si vero cum aceto stomachuꝝ confortat & vētrē cōstipat. Succus etiam coctus ac despumatꝰ cū ortizuccaro bibitus cōstipatōem aperit. humores putrefactos mūdificat. et diu febricitātibꝰ cōueniens fit. Siluestris que frigida est in tactu primi gradus: et sicca in fine eiusdem. habet stipticitatem stomachum cōfortātē. Que si manducetur: aut succus eius potetur. morsui scorpionis pdest. et cathaplasmata similiter operatur. Radix eius si potatur: cōtra venenuꝝ auxiliatur. Cum mirra vero mixta et immissa prouocat menstrua. ¶ LXVI.

¶ De enula ¶ Isidorus.

Enula berba est quā rustici alnaꝝ vocant radice aromatica. odoris summi cū leui acrimonia

¶ Dyascorides. Ellenium multi simphicū vocāt. Alii vero batuꝝ et frontuꝝ. Latini aūt enulā appellāt. habet folia siamo similia. Angusta et mollia: & oblōga nō in altum crescentia. Iꝫ sup̄ terrā lata distēsa. Radix ei est ingēs et odorabilis. rufa et inscida gustu si suauis fruter eidem lilio similis est. tirsum aūt album habet. i cui? summo flos aurosus est. Mōtuosis et vmbrosis nascit locis: et in humidis: et in hortis. Et est virtutis feruētis ac vinctualis. Cratebas etiā egiptum habere altez ellenium phibet: quod virgas longitudinis vni? cubiti sup̄ terram porrectas herpillo similes habet. folia vero sunt ei vt lenticule: sed plura et lōgiora cōtra eadē virgulta Radices quoq; miorez ac viridiorez sūt illi. i soliditate minoris digiti. Quaꝝ supior pars est grossior. ad imū deducta in tenuitate cū corteo nigro. Nascitur autem i maritimis et siccioribus locis. ¶ Auicenna. Enule ē species quedam ortolana. et est q̄dam species eius cui? oā folia sunt ab imo palmo vsq; ad vnuꝫ cubitum sup̄ terram expansa: sicut zinziber: ac lentis folia. et qō i ipsa tuuatiua magis est. radix eius est. in secūdo gradu calida est ac sicca. et in ipa est humiditas superflua. Idcoq; nō statim corpus calefacit. cū ei occurrit. In ipa est virtus rubificatiua et abstersio vlcuꝰ. ¶ LXVII.

¶ De virtute ipsius in medicina

¶ Dyascorides

Enule siue elenii radix cōtusa melle addito i modum electuarii: tussim sedat et orthopnoicos curat. Morsibus etiam venenatis occurrit. Radix eius estate foditur et siccatur. Aqua elixature ipi? vrinā ꝓuocat: mēstruis solutōꝫ impat. folia eiusdem tusa & cathaplasmatib? addita schyaticos sanant. cadē ex vino cocta et renibus imposita taxiosos emendat. Ipsi vero eadem folia sicca sale addito et vulcore in cibuꝫ ꝓcurant. p stōachi salubritate. Que cū sale q̄dē siccāda sunt vt & ex cappari cibi fieri solent. Succ? elenii cuꝫ ruta tussientibus et rupturis ꝓficit vrinam quoq; ac mēstrua et ptum expellit. Illud autem elenium qō crateias egyptam habere fatetur. morsibus venenatis radice bibita medetur ¶ Auicenna. Enula cōfert omnibus lesionibus ac doloribus. frigidis et cōmotiōib? ventositatum etiaꝫ inflatiōib?. Cōfert etiā schyatice ac doloti ūcturaꝫ. Soda vero facit. sed emigraneam flegmaticaꝫ resoluit. Adiuuat ad spuendum deglutita cum melle. & admixta cū electuariis pect? mōdificātibus est opatōis bone. Cōfortat coꝛ et cōfert morsui venenosoꝝ. vermiū ꝓpteq; egyptia. virtus serupi eius fortis est i suis operationibus ¶ Platearius. Enula cāpana calida est i fine tercii gradus: et humida in primo. Enule radix magis cōperit medicine q̄ folia. et viridis q̄ sicca. valet cōtra indigestionem ac ventositatem. et toxicōes ex ea puenientes: et vicio stomachi et intestinoꝝ. Cōtra cōstrictiōem quoq; pectoris: et vicium ex frigiditate ¶ Ex herbario. Enula campana ab hoste teuuo comesta dentes confirmat. Idem valet ad vesice dolorem et ad lūbricos. Nascitur in locis cultis et sabulosis ¶ Macer. Enula quā grecus alnam vocat elenumq;. Dicitur a medicis ē & forma cognita cunctis. Humida vis eius et feruida dr esse. Humor habere gradum primum. feruoꝛq; scdm. Dicitur illius decoctō menstrua purgat. Sic bibitus movet vrinam: depellit abortum. Dicitur hec eadem stiptarum soluere ventrem. Radix trita fugat schyasim supaddita corc. Ex eius foliis cum vini nectare coctis. Mire nefreticis renes inuoluere pdest. Eius radix cum puluis enim melle voratus. Tussiz cōpescit pulmo tecurq; medetur Cum succo rute si succus sumitur ei?. Affirmant ruptis q̄ pstt potio talis. Cum butiro modicoq; oleo decocta tumorem. Matricis subiecta repens fugit illa: coliq;. Et cunctis morbis intus sic subdita ꝓdest Hec etiam poteris testes curare tumentes ¶ LXVIII

¶ De epithimo ¶ Auicēna

Epithimum est semen et flos. & stipites pui confracti. et est acutum calidum. pmgitiui saporis. semina habens rubea. Quod ex eo melius est crescente et hierosolimitanum. & qō vehementi? est

rubeum et acutioris odoris est melius :est autem calidum et siccum in tercio scõm galienum. Sedat inflationem et conuent consistentibus ac sembus: et remouet egritudines opilatõnum. Confert etiaz spasmo ꝛ melancolie ꝛ epilensie. ꝛ est ex eis que sitire facũt

¶ Constantinus vbi supza. epithimum est i tercio gradu calidum ꝛ siccum. melancolicis est valde vtile. Purgat eñ coleram nigram absqz vlla defectõe. Debz aũt et subtiliter pulueriſari. et q generat angustiã et sitim debet cum amigdaleon iungi Byascorides. epithimũ est flos thimi. Sũt aũt capitella lenia et caudas habentia. Accepta viridis stomachũ vexat ꝛ ventrẽ mouet. Nauseã puocat. colerã et flegma deducit: maxime q̃z nigram coleram. Datur et ad tormentum siue ad vertiginem et inflamatõz. Item ad purgandã thoracẽ cuz yri illirica et melle accipitur electuarii more. Alterius vero thymi flos est albus: sed hũc ãbo equã virtutẽ. Hazp os flegma purgãt. ac p ventrẽ colerã nigrã forte. dragme sex cum vino dulci ac mellicrato admixto sale modico. Datur ctiã q̃bus p̃cordia p̃focant: et epaticis ac suspiriosis ¶ Plateari⁹. Epithymũ est herba q̃ peipue in locis calidis nascitur flozem hñs q̃ ei quoqz euoluit. vnde vz epythymuz quasi crescẽs sup thymũ. multe q̃dẽ est efficacie ram siccum q̃ viride. Nec herba sz flozi i medicinis sumitur. et cum pducit flozes colligitur. Purgat paliter melancoliam purgat. scõo flegma. Nec p se põtur sed cum medicinis melancoliã purgãtibus Contra quartanam valet eius decoctõ in aqua cum lapide lazuli: et cõtra emozroidas: ex melãcolico sanguine. Contra sincopin factam ex melancolica fumositate. fit syrupus ex aqua decoctõis ac sene. Idem valet cõtra cardiacaz et contra stringiriã ad extenuandum splenem.

De eruca LXIX Isidorus.

Eruca vz quasi vruca: eo q̃ ignee sit virtutis. et in cibo sepe supra. veneris incendium mouet huius species sũt due. Quaꝝ altera vsualis altera agrestis acrioris virtutis vtraqz tñ vsum veneris cõmouet ¶ Plinius libro. xix. Eruca et nasturcium nasc̃ntur facillime vel estate vl hyeme. eruca pcipue frigorum cõtemptrix est diuerse q̃ lactuca nature. veneriqz cõcitatrix. Idcirco iungitur illi fere i cibis: vt nimio frigori par seruet immixtus tpamentum equet ¶ Idez in libro. xx. Semen eruce scorpionum medetur venenis. ꝛ muris araneis. arceqz bestiolas offices innascentes corpori vicia cutis in facie cum melle illitum emendat. et lẽtigines in aceto. cicatrices quoqz nigras reducit ad cãdorẽ cum felle bubulo. Aiunt illam verba subituris ex vio poram: quãdam cõtra sensum induere duriciam. huius etiam in cõdicudis obsonijs suauitas esse tanta: vt greci appellauerũt euzomon. putant eruca subrita si foueantur oculi claritatem restitui. fertur et tussim infantũ sedare et in aqua decocta radix eius ossa fracta extrahere ¶ Byascorides. eruce semen est diureticum et calefactozium: carnes aũt a putredie põt seruare ¶ Auicenna Eruca alia siluestris: alia ortolana. cuius semen põitur in decoctõe loco synapis Calida est in secũdo. sicca in primo. et humide quidem est humiditas in primo. Est autẽ apitiua et lenitiua. Cuius aqua cum felle vaccino vestigijs vlcerũ cõfert. et semen eius in aqua cum melle lentiginibus pdest. facit aũt foda. et ꝑpue comesta. Hz nocumentum hoc remouz lactuca. similiter endiuia ꝛ porulaca. Preterea lac abundare facit: et in ipa est digestio cibi. Siluestris abundare facit vrinam cõmouens coitus et facies erectõz: ꝑpueqz illius semen. Cum aũt comeditur et post eam vinuz odoriferum bibitur: ẽgriaca ẽ mozsui rutele ¶ Isaac. Eruca calida est in secõo gradu. hũida in primo. Capiti dolorez generat. sola comesta ventositatem et inflationem facit: et ideo colericis ac sanguineis cauenda est. Appetentibus ergo eam comedere: datur cum endiuia lactuca porulaca. Sola eñ accepta generat calorem. digestionem corripit. ventrem astipat frigidis vero naturaliter cõuenit: q̃ digestiõez cozp ad iuuat. ventrem humectat: sperma quoqz augmentat.

¶ Plateari⁹ Eruca est calida ꝛ sicca in tercio gradu. domestica minoris est efficacie q̃ siluestris. vsui medicine cõuenit pcipue semina. secũdo folia: virtutem hũc cõsumendi et coitum excitandi. valet cõtra stringiriã et thisim et paralisim cum carnibus decocta. vel puluis semis eiꝰ cũ cepis decoctus.

De feniculo LXX Isidorus

Feniculũ latini vocãt eo q̃ tres vl radices eꝰ sucus acuat visum. Cuius virtus esse traditur vt serpẽtes ãnuã senectutez eius gustu deponant

¶ Palladius libro. iii. Feniculus serendus est loco apco et modice saroso. et hoc p̃mo vere scz februario ¶ Razi in almazore. Feniculum calidum est et vrine puocatiuum. antiquis febribus cõferens. quod cum recens est lac generat. huius sucꝰ in oculo positus visum acuit.

¶ Plateari⁹. Feniculus est in secũdo gradu caldus et siccus. virtutem habet diureticaz et subtili substãtia et qualitatibus suis. Semen eius et folia et corticez atq̃ radices: cõpetunt vsui medicine. in pcipio veris colligũtur acp medium ãnum seruãtur Contra opilationez splenis et epatis stringiriam et dissuriam et vicium lapidis ex humore calido datur aqua decoctõis corticuz ipius. Si aũt est ex frigido: datur vinuz decoctõis ipius. feniculus ipe coctus: valet cõtra p̃dicta comestꝰ. Eadez aqua vel vinum soluit dolorem stomachi ex frigiditate pcedentem. et cõfortat digestionem. Succus radicũ valet cõtra leucoſſiam et cõtra oculi pruritum et pannum

¶ Plinꝰ libro. xix. Feruleacei generis est feniculũ an quibus gratissima. et ad cõdienda plurima cũ iarnere.

¶ Idem in libro. xx. Feniculum nobilitauere hpites gustatu senectam exuendo. et oculoꝝ aciem eiusdez succo reficiendo. vnde intellectum est: homini quoqz caligiez eo pcipue releuari Colligitur aũt caule turgescẽte. atq̃ in sole siccatur et inungitur ex melle. vbiqz est hoc. laudatissimum tñ in hyberia fit e lacrimis ꝛ ex recenti scie fitẽtia e radicibus p̃ma germinatõe incisis ¶ Byascorides Feniculus manifeste calefacit. mediocriter autẽ desiccat. Ideo lac ex mãmillis generat. comestus vrinã puocat. et menstrua educit. Id prestat et cathaplasmis adhibitus. idqz facit cum ptysana coctus. Eiui clysteza si bibatur nefreticis ac vesice dolori medetur. vrianꝫ puocat. morbis venenatis cum vino occurrit. menstruis imperat. egris nauseam tollit. Cum aqua bibitus stomachi feruozem extinguit. Radix eius cum melle cocta morsus canimos ad sanitatem ducit Succus foliozum eius et virgaꝝ in sole siccatus miscetur oculorum cõfectiõibus: et caligines eoꝝ detergit Semen eius viride expissum: dimittit ad supdicta vtilez succum. In hyberia succum eius p lacrimo vendunt. q̃ omnibus cauſis opitulatur oculoꝝ. Radicis quoqz succus ydoneus est ad multa. maxime tñ ad oculoꝝ vicia. lenit eñ calefacit et mollit Calidã vim dicunt feniculo inseitam: nõ tñ simplicem. sed cui etiam austeritas mixta sit: gustꝰ ostendit: multaqz postea p que vel soluendi vel extenuandi/ extiendi potestatem exprimit ¶ Macer Feniculũ medici calidum siccumqz secundo gradu: marathꝝ greci vocat illud Cum vino cunctis obstat potata venenis Dacmania serpens oculos caligie purgat In deqz comptum est ac expiendo pbatum Illum lumini bus humanis posse mederi Radicum succus oculis cũ melle pũctus Expressus marathri viridi de semie succus Doleqz siccatus: magnũ medicamen habetur Ad quos cũqz voles oculoꝝ pellere morbos. Auriꝰ infusꝰ succꝰ & vermes necat eius. Renibus in ptisana radix decocta

medetur Cum vino fugat ydropicos potata tumores; Sicq3 venenatis obstabit morsib9 illa Sic q3 plmõis obstat iecoriscq3 querelis. Et sic nutrici sũpta fit copia lactis. Cum vino vel aqua radicũ coctõ sumpta Nefreticis et vesice morbis medicatur. Vrinas purgat: t mẽstrua sũpta resoluit. Vel si trita sup pecten hec herba ligetur. Nausea cum vino sũpta sedabitur illa Feruorẽ stomachi cum vino mitigat hausta Radix illi9 vino de cocta dolores Fomento curat patitur quos virga viri lis. Hoc quoq3 si iungas oleum facit hoc quoq3 pũgas Ictum vel factos subito quoscũq3 tumores. Apponas tritum iuncto sedabis acero. Semen cum vino bibitum veneris motus actus. Hocq3 modo lateris diros sedare dolores. Dicũt aut herbe si sit decoctõ sũpta Tradunt autores. eius iuuenescere gustu Serpẽtes. et ob hoc se nibus pdesse putatur

LXXI.

De duplici fenículo siluestri et ortolano

Auicenna.

Feniculum siluestre vehemẽtioris est caliditatis et siccitatis in tercio. ortolani vero caliditas est in secũdo. Opilatões apit: visum acuit: euisq3 gũma pprie: et cõfert initio aque. Quod humidum est facit lac ẽtuberare. et ortolanum ppzie Cum aqua frigida bibitum nausee cõfert. et inflatõi stomachi. Eiusq3 digestio tarda est. aut nutrimentum eius maluz ẽ vrinã et menstrua. puocat. et siluestre. ppzie lapidem frangit. In terreno quidem ac fluuiali iuuamentuz ad renes ac vesicam. et cõfert. ppzie distillatõi vrine. mundificat fetus. et radix eius comesta cum semine suo stringit. et cõfert etiã ãtiquis febribus. In potu data cũ aqua frigida cõfert nausee in febribus. t inflamatõi stomachi ex eis Eius decoctõ cum vino cõfert venenosoz vermiuz morsui. et radix eius cum aqua trita morsui canis rabiosi Plinius vbi sup. In feniculi genere est etiã siluestre: qd alii quidem hyppomarathron: alii mersencũ vocãt. foliis maioribus acriore gustu ac. peerius: brachialli crassitudie: candida radice. Nascitur i calidis: is saxosis. Bpodes et aliud hyppomarathri genus tradidit longo et angusto folio: semine coriandri. medicine in salulo ad scorpionum ictus ac serpentium: semine in vino poto. Succus eius auribus instillatur: in qbus vermiculos necat. Id ipsum et condimentis prope omnibus inseritur. Semen eius stomachum abstringit dissolutum. nauseã sedat ex aqua tritũ. pulmonibus et iocineribus laudatissimum. ventrem quoq3 sistit. modice sumptum. vrinam excitat. et ad tormina decoctũ valet atq3 insumpta. renes purgat: siue succo decocto: siue semine sumpto: pdest ex vino radix cocta ydropicis Itemq3 cõ vulsa folia tumoribus ulmiuntur Ardentes et aceto vesice calculos pellunt Hyppomarathron ad oia vehemẽtius est. pcipue calculos pellit vesice: cũ vino leui ac mẽstruis pdest. Semen eius efficaci9 q radix Dicon qui rhizotomumena ac petridius qui ophiaca scriplit nihil aduersus spentes hyppomarathro putauerũt efficacius Dyascorides. Feniculi succus cum addito melle mixtus vetustissimaz liez caliginem discutit. ac vermiculos in eis nascentes iterficit Radix in ptysana cocta renum tumorem lapat. ydropicis ex vino potata succurrit verẽdis laborãtibus ex vino cocta. fomentum putile sũministrat. Ipa quoq3 cum oleo trita eidem cause medetur Semen ex mero ventrem stimulat. lactis abũdãtiaz puerpis sistat. cum aqua nauseã sedat. Nec vllum periculum oritur: etiã si in febre sumatur. feniculus agrestis maior est pdicto et semie et frutice semen bũs acaro si i mule radicem odoratam. Semen eius et radix abstinẽt ventrem. morsibus venenatis occurrit. calculos frãgit et ytericis subuenit Isaac. Fenicul9 domestic9 calidi9 est in medio secũdi gradus. sicc9 in medio primi. iobdies est digestioni. Succus eius coct9 et despumat9 at q3 cum oximelle potui datus: valet cõtra diuturnas febres. vrinam puocat. desiccatus aũt et collirio ymixt9 utilis est lumini oculoz. Siluestris aũt strigriosos iuuat. lapides: vrinam: et menstrua plus domestico curat Radix feniculi cum semine suo potata. valz cõtra ytericiam et venenum Razi Feniculum calidum est et vrine puocatiũ. et antiqs febribus cõferens. qõ cum recens est lac generat Huius succus i oculo positus visũ acuit.

LXXII.

De fungo. Isidorus.

Fungi dicũtur eo q aridi ignem acceptuz concipiant. fos eẽ ignis est. vnde et vulgo esca dr. eo q sit fomes ignis et nutrimẽtum Alii dicũt fũgos vocatos eo q sunt ex eoz genere quidam interemptorii. vnde t defuncti Plinius li. xxii. fungoz lẽtior est natura et numerosa genera et origo ex arborũz pituita. Claudius boletos vtiles stomacho putat Sullo iũco trãsfixi pẽdentes siccantur. et bi fluxionib9 alui quas reumatismos vocant medẽtur: excrescentib9 q3 in sede carnib9: ipas eiũ muuũt et tpe absumũt: Itemq3 lentigines emendant: ac vicia in facie mulieꝝ. lauãtur etiã vt plumbũ. Canuz morsib9 ex aqua illiniũtur. i me dicamentis oculoz valent. t capitis cruptõib9. Nocti erũt fũgi q m coq̃ndo duriores sũt. inocentiores q nitro addito coquũtur. si vtriq3 pcoquãtur Tutiores fiũt cuz carne cocti: aut cum pediculo piri, pssũt t pira confestim sũpta. de imbre. puemũt hec omnia Et debellat eos acti natura bis contraria Isaac. Fungi frigidi sũt et bũidi in tercio gradu. qõ mollicie suaq3 bũiditate testãtur Sũt aũt ex bis quidam mortiferi. ex frigiditate et humiditate veluti cum sũt in tercio gradu Quidam ex nimia viscositate et opilatõe quã in pozis et venis faciunt: et ppter hũores coz ad dissoluendum inobedientes Quidam ex mala q̃litate quã de loco habent vbi nascũtur: vt illi q̃ sunt iuxta eruginosuz vt pannos putridos aut fotamẽ reptilium vel arbores. grossos humores et viscosos bites. mortiferoz hec signa sunt. mollicies et viscositas. humiditas et grossitudo Qui etiam si p medium diuidantur: t in aere aliq̃ntulũ dimittantur. putridi inuenũtur. ignoranter hos comedentes: ita curãtur Pira ei dantur esui: t nitrum cum oleo potui. aut cinis cum aceto. vel sal cum aceto. z. Apoima etiam calamẽti ozigam: ysopi: at similium iuuat. is t illi q nõ sunt mortiferi grossam habent humiditatem et viscosam actõs natute et indigestionem. Ideoq3 omnino vitandi sunt: quos tñ comedere volentes eozq3 nocumentum vitare cupiunt eos pira t calamentum miscẽtes Quoz iure expressa in alia aq̃ decoquũtur: ac cum pipe zinzibere et simulib9 condiant

LXXIII.

De galsdone et galanga Actor

Galsdo vulgo herba dicitur qua in blauium colorem panni tinguũtur Ipa est ysatis scõm macp de q̃ dicetur infra Et ipa fortassis est q̃ alio nomine dr sandix: de qua itidem sub hoc nomie dicetur inferius Auicenna. Galanga est frusta inuoluta: rubea: nigra. in scõo gradu calidum ẽ ac siccuz. t ẽ subtile resolutiũ ventositatum. odorem oris efficit bonuz. stõacho etiã bonuz est ac cibi digestiũ. coliee confert. iuuat coitum: et dolori renum pdest Constãtinus vbi sup. Galanga est in tercio gradu calida et sicca. stomachum flegmaticum confortat. virtutem digestiuam adiuuat. ventositatem dissoluit. os odorifez reddit Curat colicã renes calefacit. et auget libidinem Platearius. Galanga est calida t sicca i tercio gradu. Alii dicunt q arbor sit. alii q frutex Dyascorides dicit q ẽ radix et circa pedem arboris in persia reperitur. Qõ patet ex eo q interi9 q̃ndam radicem habet et etiam terra ei adheret Potest autem seruari p ãnos q̃nq3 in efficacia multa et sine corruptõe Sophisticari solz ex admixtõe tunci habentis radicem infra tortuosam: t etiã admixtõe bistorice. sed dinoscit q3 radix iuncti saporẽ bz ilipidum

siue salsum.bistorica ponticum.Galanga vero aromaticum et acutum.Eligéda est ergo subrufa ⁊ pderosa que acutum saporem habet.virtutem habet cofortadi ex aromaticitate.dissoluendi:cosumédi ex qualitatibus ad digestionem cofortadam:⁊ dolorem stomachi ex frigida causa vel ex ventositate:datur vinum decoctonis eius.Ad cerebrum cofortandum:naribus applicandum est.cotra syncopin et cardiacam:datur pulueris eius cum succo borraginis.habet similem effectum foliis ⁊ ligno gariofilis ¶Macer.Flegmonem stomachi sumptum galaga resoluit.Et si flegmatic⁹ fuerit cozroborat ips Incluſum ventum sumptum fugat interiox.Cum digestiuam iuuat hoc colicisq; medetur.Oris nō modicum mansum ꝓmédat odorem Augmétat supum:renū ve neriscq; calorem

LXXIIII

¶De harundine satiua ¶Plinius libro.xvij

Arūdo quoq; ipa satiua est.quam nimirum et catho in humidis agris seri iubet.Harundis genera.xxij.demostrauimus nō aliter cuidēti ore illa natura q̄ bis cōtinuis voluminib⁹ tractamus. Siquidem harundinis radix cōtrita et imposita extrahit a corpe filicis stirpem.Itemq; radix filicis harūdinem.Illa que nascitur in media et syria.odox vnguēto rūq; causa.vrinam mouet cum gramine vel apii semie decocta.mēstrua quoq; cit admotu.¶Medetur ꝓuulsis duob⁹ obolis pota iocineri ac renib⁹ pficit.ydropisi ꝑ uest ac tussi etiā suffritu.magisq; cum resina furfurib⁹ vlceribusq; manātibus cum mirra decocta radix.Harūdo cypria que donax vocatur coctice vel cinere alopicias emendat.Ires putrescētia vlcera.foliis eius ad extrahendos eiusdem aculeos vruntur Efficacius ⁊ ptra sacros ignes offesq; collectōes.Harundo vulgaris extractoriam vim habet et recens tusa nō in radice tātuz ¶Medetur et luxatis spineq; doloribus:i aceto illita radix Eadem recens trita et in vino pota venerem pcitat harundinum lanugo auribus illita obtūdit auditum:et est res in egypto de harundine cognita. ¶Auicenna. Harundo zuccari in natura zuccari existit.et vehementioris est exiccatois in ipa est iuuamentum ad vomitū ¶Actor.hec harūdo fcz zuccari ipa est cāna mellis: de qua paulo āte dictum est in capitulo de cannis.Cetera vero ō natura vel ꝓprietatibus harūdinis:dicta sunt i precedenti libro vbi actum est de herbis incultis.

LXXV

¶De ynula et intuba ¶Palladius li.xii.

Nula mēse februario scribitur:quo et cāueta ponūtur.Seritur oculis vt calami:quos abscidi ac terra leniter opret opiri.terra fossa ⁊ sbacta excitatis ad lineam puluinis q̄bus oculos eius opteri fodi.Trium vero pedum inter se spacō debent separari ¶Isidorus.Ynula quam rustici alnam vocant: radice aromatica:odoris sūmi:leni acrimonia ¶Plinius libro xx.Ynula quidē a ceruis cōmanducata dentes confirmat.Et si vt eruta est:terram non attigit.cōdita tussiz emēdat.Radicis quoq; decocte succus tineas pellit. Siccata vero in vmbra farina tusa cōuulsis et inflatōibus et arterūs medetur:ac venenatox morsus abigit. folia ex vio lūbox ulceribus dolori ¶Isidor⁹ Intubus grecum nomen est.et ō intub⁹ eo q̄ intus sit toph⁹.h⁹ genera duo sunt subamarus et dulcis qui stōacho accō modi sunt.Intubum aūt siluaticū.ipm est elyotropium de quo scz in pcedēti libro tam dictum est ¶Palladius libro.iii.intubum vl intuba sicut et raphānos aliq; serunt in marcio mense quib⁹ vrantur in estate ¶Idem libro xij.intuba serēdi sūt in octobri mēse.que fuātur hyeme humozes ac terram solutam appetunt.barenis ⁊ salsis locis atq; maritimis sūma pueniunt.his area plamior. apparetur:ne radices coz terra fugiēte nudētur.Cūq; fuerint q̄tuor foliox trāsferantur ad locum stercoratū.

¶Plinius li.xix.intubi hemis sunt ipatientiores vi rusq; pferentes.sed caule non minus grati.Eox plante verno seruntur.vltimo vere trāsferuntur.Est aūt ⁊ intubum erraticum:qō in egypto vocant cichoriuz:de quo alias dictum est. ¶Idem libro.xx.Intubi quoq; non extra remedia sunt.Succus eox cuz rosaceo lenit dolores capitis.idemq; potus cum vino iocineris ac veside imponitur et epyrotis

LXXVI

¶De lactuca ¶Isidorus.

Lactuca vr eo q̄ abundantiam lactis exuberet seu q̄ lacte nutrientes feminas ꝓlet.hec et i viris veneris vsuz coercet. ¶Razi.Lactuca stomachi calidi ardorem rēpmit.sperma minuit et somnuz facit ¶Dyascorides.Lactuca naturam habet frigidā et humidam et customachan.Somnum pstat.ventrez mollit.lac mulieribus ꝓuocat:Inflamatōib⁹ calidis adhibita iuuat.et ad leues crisipilas comesta caliginem i fert.lactuce quidez natura frigida est nō tñ nozu frigoris.sed medii tēpatiq;:alioqn nec vsui esse posset.Vortita rigorem aeris ardorem releuat.fastidio languidos ad cibum reuocat.sanguinem acqrit.Trita cum sale ꝑ busta sanat.Iguem quoq; sacx eadem ratōe cōpescit. Lactuca cum sit mediocriter frigida et humida melioz est ceteris herbis:ad generandum bonum sanguinem. Que si non lauctur aqua melioz est.Aqua cū humidi tati sue attribuit:lac etenī augmentat lactuca cito digerutur.vrinam ꝓuocat.tussim placat.sanguinis ebullitoz refrigerat.somnum vigilias bñtibus pstat.capitis dolorem ō colera rubea:vel ō sanguine factum amputat.cocta pluscq̄ cruda fit cōuenies esui.qz eius lac ꝑ qō somnū erat inducens.calore ignis minuitur.ꝓter hoc etiā i exordio suo cuz lacte indiget:fit vtilioz stomacho ⁊ ad augmentandum lac in muliere. Cum autem induratur et lactis copiam habuerit:eius humiditas minuitur:et fit amari saporis.Sanguinem generat pessimum.rene bzositatem oculox facit.qz mortificando spūs visibiles extinguit.Calorem natur alem etiā suffocat.catharpla ma frondium lactuce erisipilam bñtib⁹ subuenit et calda apostemata destruit ¶Platearij.Lactuca cibariorū vsui cōpetit:semen eius medicine.qō frigidius est ipa herba.Judicatur autem ab autoribus omnium herbarum tpatissima.cibus est colericis cōuenies.in febrib⁹ multum valet elixa cū cruda.Cocta in aceto addito croco soluit opilatōem splenis et epatis. ¶Cōstantinus in pantegni.Lactuce omnib⁹ herbis vtiliozes sunt sanguinem meliozem aliis herbis generant.sitim mitigāt. sōnum pstant.libidinem auferunt.maxime si aposia earum bibatur ¶Macer.Frigida lactuce vsi cōstat ⁊ humida valde.Inde potest nimios hec mansa leuare calores.Et pstabis idem supaddas si bñ erucam.Utilis est stomacho:somnum dat:mollit et aluum.Cibus bis melius ꝓdest decocta comesta.Et stomacho potus non lota comesta medetur Lactuce semen ꝓpescit sōnia vana Cum vino bibitum fluxumq; rēpmit alui:Lac dat abūter nutrici sumpta freq̄nter.Ut quidam dicūt oculis caligo creatur.Dis quibus assidue fuerit cibus et i vsu.

LXXVII

¶De lactuce cultura ¶Plinius libro.xix.

Lactuce seruntur toto āno:locis et irriguis ac stercoratis.mensibus binis inter semen vl plātam et maturitatem: legitimum tñ est a būa semen iacere.tollerant bieme maxime plantam in fauonio trāsferre.Aut semen fauonio:plantam equinoctio verno.humore quidem omnia ostensia gaudent ac stercore.Seri etiam radices ulitas fimo interest: et repleri ablaqueata humo.Quidam et aliter amplitudinem augent.cum ad semipedem excreuerint.recisis sumoqz illo recente ulitis Candorem vero cōtingere putāt bis dumtaxat que sunt seis albi.si harena de litore a pmo

incremẽto in medias cõgeratur: atq; crescentia folia ꝑ tra ipas redigãtur. ¶ Palladius libro .ii. mẽse ianuario lactuca serenda est: vel decembri: vt plãta ei⁹ februario trãsferatur. Item februario seritur vt possit apli mẽse trãsferri. sed certum est eam toto ãno bene seri si locus sit letus: stercoratus: irriguꝰ. Anteq̃ pangatur radicel eius resecem⁹ eẽluter. et li.ido fio linamus vel que tã pa cte sũt mudate letamen accipiãt. amant solum subactuꝫ pingue: humidum: stercoratum. Inter has herba mãu vellenda est. non sarculo. latior fit si rara ponatur: vl' cũ ꝓducere incipiet caulem: eo leniter inciso: gleba ꝑmaſ. aut resta. Candide fieri putãtur: si flumimis harena vl' litoris freq̃nter ꝑtetur ĩ medias ⁊ collectis ipe foliis colligentur. Si vicio loci vel tpis vel semĩs cito lactuca durescit: planta eius auulsa et denuo posita teneritudi nem cõsequetur. Idem in multis semibus cõdita nasce rur. si caprim stercoris baccaꝫ subula subtiliter excaua ueris: et in ea semen lactuce nasturcii: ocimi: eruce radi cis imiseris. et tunc involutam fimo baccam terra opti me culta. breui scrobe demerseris. Raphanus inferius in radicem. Cetera semina in sũmo lactuca: pariter mer gente. pliuntur. singuloꝝ sapore fuato Alii hoc ita asse quuntur. Auulse lactuce folia carpunt. que radicibus iuncta sunt. et in eisdem gradibus surculo punctis. ꝑter raphani semina supradicta deponunt. ac fimo oblinunt. Sic obruta iterum lactuca predictorum se minum caulibus ambiet. Nasturcium si cum lactuca seratur. egre nasci fertur. ¶ .LXXVIII

¶ De diuersis speciebus lactuce ¶ Plini⁹ vbi supra.

Lactuce tria genera greci fecere vnuꝫ lati caul' cui folium paulo maius herbaceo et angustis: simum vt alibi cõsupto incremento Altex ve: ro caule rotundum. tercium sessile qõ vocant lacomon. Alii coloris et tpis satis lactuce genera discreuere Bi cũt ei esse nigras: q̃ꝝ semẽ seritur in mense ianuario ali basq; quaꝫ in marcio. et rubentes quaꝫ ĩ apli. At oim earꝫ plantas post binos mẽses differri. Diligentiores vero plura genera faciunt. videlicet purpureas: crispas capadocias: grecas. lõgiora sũt his folia: latiq; caules ꝑterea longi ⁊ angusti intubis simules. pessimũ aũt gẽ⁹ cum amaritudis exꝑbratõe picrida vocauere. Est etiaꝫ tunc alia distinctõ atre q̃ micomis appellatur: a copia la cteis sopotiferi: q̃ꝝ omnes somnum parere credantur. Apud antiquos ytalie solum hoc genus caꝫ fuit. et iõ lactuce nomẽ adepte Purpuree maxime radicis vocãt ceciliaꝫ. rotundam vero ac minimaꝫ latis foliis artꝫ lida. Et quidam cumechyon q̃m hec matie veneri refra getur. Est quidem omniꝫ natura refrigerativ Jnoq; estate grate a stomacho fastidium auferũt. cibiq; appe tentiam faciũt Aiu⁹ certe augustus lactuca cõuatus fertur in egritudine prudentia medici muse. sãguinem quoq; augere creduntur Est etiam que vocatur lactu ca caprina: de qua inter medicas dicemus infertis.

Jsidorus. est agrestis lactuca quã serratã dicimus. eo q̃ in serre modum est tersius eius ¶ Jsaac. Lactuca sil uestris in forma quasi domestica est. Rami tñ eius lon giores sũt: et frõdes subtiliores: aspriores: minusq; viri des: ꝑter bũditatis sue puritatez qõ testatur amaritu dinis et pũcitatis sue multitudo. Jdcirco minoris est frigiditatis. huius lac cuꝫ succo domestice et aceto mix tum ac potui datum: humores crudos expellit. Soluꝫ etiã lac bibitum somnũ iducit alii etiã dicũt eã mẽstrua puocare ꝑter suam amaritudinem ¶ Auicenna. albu gulise. id est lactuca asim est spinosa: pilosa: aspa: nigra plurima bñs folia sup radicem ei ãnexa. Eiusq; radix ẽ in grossitudie digiti: coloris valde rubei: que cũ rangit in estate tingit. Est et alia spes ex ea coloris rubei bñs folia citrina. Et eius spes sunt quatuor albugulie inti, samus amelinus ansubesin. Hue ꝑme sunt fortiores oĩbus Bixit galienus q̃ albugulise est calida ⁊ sicca Et tiliatiua est cum stipticitate: et ideo pũtica amara. Sed pũticitas est magis apparẽs in reliq̃s. relique vero duo sunt acutiores ꝑmis et fortioris caliditatis. Radix etiã est fortioris caliditatis q̃ folia. in decoctõe q̃s limẽ ace to cõfert morphee. et ipa cutem excoriat. eiusq; folia ũ biliosa sunt radice ¶ LXXIX

¶ De medicinali earum operatione ¶ Plinius li. xx.

Lactuce spõte nascẽtis ꝑmum genus est illa quã caprinam vocant. Qua in mare delecta: primus necãtur pisces: qui in primo sũt. Huiꝰ lac expli satum mox in accto duobus obolis adiecto aque cyato ydropicis datur. incisi quoq; nerui caule ipi⁹ foliisq; ꝑ tusis aspso sale sanãtur. Altex genus est q̃ elopon gre ci vocant. et in aruis nascitur. eiusq; folia trita et cũ po lenta illita vlceribus medẽtur Tercium genus est in sil uis nascens qõ ysatim vocant eiusq; folia trita et cum polẽta illita vulneribus ꝑsunt. lactuca siluestris: lappa to simulis ẽ foliis: mitꝫ habet plura et nigriora. Sistit sanguinem phagedenas et vlcera putrescentia que ser, punt sanat ũtq; tumores ante suppuratõs. Cõtra ignẽ sacꝫ radice vel foliis ꝑdest: vel ad lyenes pota. Et hoc quidem singulis ꝑpria. porro spõte nascentibus ꝑmũta sũt candore caulis. interdum cubitali longitudie. tyrso et foliis scabricia. Ex his habentes rotunda folia ⁊ bre uia: sunt qui hieraciam vocant eo q̃ accipitres eã scal pendo. succoq; oculos tingendo obscuritatem cum sen serint discutiant. Succus omnibus est cãdidus. virib⁹ quoq; papaueri similis. carpturq; ꝑ messes incisio cau le. Fictiliq; nouo cõditur ad multa ꝑclarus. Oia sanat oculoꝝ vicia: cum mulierꝫ lacte. arcet nubeculas: cicatri ces: adustiones oĩes. ac caliginem ꝑcipue. imponitur etiam oculis in lana. cõtra epyforas. item succus aluuꝫ purgat in posca potus. Jn vino autem bibitus medet ꝑpentium ictibus folia tyrsiusq; triti ex aceto bibuntur et illinũtur vulneribus: maxime cõtra scorpionuꝫ ict⁹ Aliis quoq; venenis resistunt exceptis illis que stran gulando necant. aut his que velice nocent. imponitur et ex melle atq; aceto ventri ad detrahẽda vicia alui. Succus emendat vrine difficultates. Cratenas cum ⁊ ydropicis i aceto cyatho vini dari iubet. Ecsatiuisquo q; succus colligitur: sed minus efficax. peculiares eaꝫ vtilitates prim tam dicte sunt. videlicet somnum facien di. veneremq; inhibendi. estum refrigerandi. stomachũ purgãdi. sanguinem augendi. Necnõ et pauce restant: q̃m ⁊ inflatões discutiunt. Ructusq; lenes faciũt Nec vlla res maiorem in cibis auiditatem incitat inhibetq; Eadem in causa alterutrumq; modus est. Sic et aluuꝫ copiosiores soluũt: modice sistunt. lẽticiam pituite dige runt. et vt aliqui tradiderunt: sensum purgãt. stõachoꝰ q; dissolutos vtilissime adiuuant. Bantur ⁊ celiacis cũ intubo erratico. ⁊ ad duricies pcordioꝝ. et ad tussim hy sopite admixto. Bantur et melancolicis candide et ad vicia vesice. Dysentericis etiã ptagoras dedit. Am bustis quoq; ꝑunt recẽtibus pulsq̃ fiũt pustule. et igni sacro illinũtur i vio trite. Cõmulsa et lurata lemũr cau libus tritis cum polenta ex aq̃ frigida. eruptões quoq; papulaꝝ ex vino et polenta. Midras et alias iuenio lau des ¶ LXXX

¶ Adhuc de eodem ¶ Auicẽna

Lactuca siluestris est i virtute papaueris nigri Ortolane frigiditas est ꝑm galienũ: sicut aq̃ la cune. et est in humectatõe et exiccatõe iter cau les et attriplices et blitos. in ipo est absterio nec stipti citas nec solutio. ꝑpter euacuatõs suam a salsedie. et põ ticitate et reliqs. Sãguinez generat meliorem q̃ olera Nutribilior est elixata ⁊ melioꝝ est nõ abluta. q̃m ab lutio addit ei iflatoꝝ. et similiter oĩb⁹ olerib⁹ frigidis. Est etiam velocis digestiois ⁊ i medio vini admistrata

phibꝫ egritudies ebrietatis Cōfert etiā apostematib⁹ calidis.et erisipile lumta:si nō fuerit vehemtia. Elixata quoqꝫ et cruda vigilias remouet et sōnꝫ facit. Cōfert ꝛ alleuiatōi et adustioni solis in capite.et opilatōi in narib⁹ facte. Tussi quoqꝫ et inflamatōi stōachi ꝛ ꝑteritie. Addit etiā i lacte et cum aceto sūpta facit appetitū lac eius q̄ siluestris est:absterget vlcera cornee. Menstrua puocat:et in potu datur morsui rutele ꝛ scorpioīs Lac etiā ortolane ꝓpinquū est lacti siluestris.fricꝫ et ea emplastꝫ obtalmie calide. Lac siluestris cōfert fistul' lacrimalium. Et assiduatō comestiōis ei⁹ obtenebrat oculum. Lactuce semen sperma extinguat:et desiderium coitus sedat. Est et lactuca asinina:cui⁹ folia sicut lactuce subtilia pluris numeri ad nigredinem declinā. Ista calida est et sicca:absterssiua:et apritiua: Cōfert apostematib⁹ duris et podagre et sciaticē. Idem radix albugilise .i. lactuce asinine cum farina ordei fracti erisipilaz frāgit suppositā cum adipe. scrofulas resoluit Et ponitur cum cera sup oia vlcera ꝓpter q̄ adustionem ignis. Eadem radix aptat stomachum et eius decoctō valz ꝑteritie ac dolori splenis Item decoctō eius cum aqua cardami ꝓfert dolori renum.et in renibus lapidi. Folia e⁹ cum vino fusa ventrem stringūt .albugilise resoluit būores colericos grossos.et radix būtis folia citrina cum ysopo et synapi vermes interficit et educit. Decoctō radicis albugilise cum aqua aliaratim.cōfert febrib⁹ antiqs Mulieri vero suppositā radix:abortum facit. Cū aūt masticatur ex citrina būte folia:ꝛ pinctur sup venenosa interficit ea. Alie due spes ꝓferūt morsure vipere bibite ac limte et sputate. ¶ Isaac. Lactuce siluestris lac cum succo domestice et aceto mixtum ac potui datū būores crudos expellit. solum quoqꝫ lac bibituꝫ ꝛ alia educit. Nā dicunt eā menstrua puocare ꝓpter suā amaritudinem. Ex herbario. Lactuca lepozina est herba quā lup⁹ comedit in estate:cum amor deficit facit ad febrem et ad pilos religādos cum oculis obstant.

¶ LXXXI.

¶ De lapistro et ligustro ¶ Isidorus.

Lapistꝫ est lapacium.hec in cibo sumpta stomachum cōfortat. ventrem reprimit. Liguisticus a regiōe nom̄ accepit .nasciē i liguria odore aromatico. ꝛ gustu acri ¶ Plinius vbi s̄. Liguisticum aliq̄ panacem vocant. Stomacho vtile est.itemqꝫ cōsumptiōibus et inflatōibus. Sunt et quidam qui falso id appellauerunt cumlam bubulam ¶ Dyascorides. Liguistic⁹ nascitur in mōte liguric vicino. Sed ciues illam panacem vocant:eo q̄ radix eius est alba et odorata simil panaci.eiqꝫ virtus est vna cum panace. Nascitur autem in locis altis et vmbrosis:virgam habet longam et nodosam aneto simile in qua sūt folia melliloto similia:sz molliora ꝛ odorata:que in cacumine sunt tenuissia ꝛ diuisa In sūmitate virge caput est vmbraculosum vbi semen est nigꝝ et oblongum sicut feniculi:gustu misciduꝫ et aromatice odoratum. C⁹ virt⁹ vnctual' e radix e⁹ e alba simulis panaci eracleontico et odorata.virtusqꝫ radici et semini eius est calida.oibus interaneoꝝ occurrūt doloribus. Inflatoꝫ quoqꝫ stomachi soluit. ꝛ ictibus venenatis opitulatur.ytiā quoqꝫ puocat ac mēstruis imperat si bibatur. āridotis etiā que colicis ꝑsūt admiscetur. Idemqꝫ cōfectōibus omnib⁹ etiā digestibilib⁹:q̄si customachus est:vtiliter adhibetur. vnde multi ciues ipius puincie cōdituris cum miscentes eo ꝓ pipe vtuntur. ¶ Constātinus vbi sup̄. Leuisticum est i tercio gradu calidum et siccum Libum digerit.opilatōem epatis aprit.de frigido humore dolorem mitigat stomachi ventositatem et inflatōem rugitum et intoxōem dissoluit. mēstrua et vrinam puocat. ¶ Platearī⁹. Leuisticum calidum et siccum est in secūdo gradu.cuius semen simliter appellatur Semen aūt vt herba vel radix in medicinis ponitur.virtutem habet diureticam.virtutem quoqꝫ apiendi et extenuandi.vnde vinum vel etiam aq̄ in quo cōcoctōis ei⁹ valet cōtra opilatōs splenis et epatis ꝛ cōtra ventositatem.et cōtra dolorem stomachi et intestinoꝝ et ventositate puluis etiam ei⁹ cū puluere cynamomi datus valz ad ꝑdicta ¶ Macer. Liguria patria sūpserelisuistica nomen. Copia q̄ maioꝝ ibi nascitur illi herbe. Terci⁹ huic grad⁹ est sicci caliditaqꝫ vigoris. Maior radicis vis est et semis ei⁹. Et par est illi vis i medicamine quouis Inflato stomacho cuꝫ vino sumpta medetur. Et tali potu vis digestiua iuuatur. Oib⁹ ꝛ morbis sic ꝑsunt interioꝝ. Primam sic sumptam mouent ꝛ ifirmitatem purgant. Cota venenatis medicatur morsib⁹ herba. Si bibitur bene trita ꝑ vinoꝝ soluta. Et pars cōtrite ponatur desup herbe. Nō modicum colicis ꝑdest hec mansa vel hausta. Vel si radicis elitatura bibatur. Nec solum colicis decoctō subuenit ista. Sed supdictis medicabitur omnib⁹ hausta. Digestibilib⁹ semen bī i ūsitatum ei⁹. Oibus āridotis.q̄ inest ibi pectica virt⁹ Pāc oculis strabus potu et odore nociuā Asserit. āridotis etātūmodo semē Miseri iussit.hoc vtꝫ dixerit a se. An a doctoꝝ libris non est mihi notuꝫ. Hoc scio q̄ veteres non ꝑuis laudib⁹ istaꝫ Extollūt herbam. nec me legisse recordor. Illum qui strabidi sermonibus astipulet̄ur.

¶ LXXXII.

¶ De lilio ¶ Isidorus

Lilium est lactei floris herba. vnde ꝛ nūcupata quasi lictea. Cui⁹ dum cādor et in foliis est. auri tñ spes intus effulget. ¶ Ambrosi⁹ Cōsiderate lilia agri quāt⁹ sit candor in foliis:ipaqꝫ folia stipata q̄ modo ab imo ad sūmum assurgere videātur:vt exprimāt formā cyphi.et vt auri spes q̄dam int⁹ effulgeat. q̄ cuꝫ vallo in circūitu floris obsepta iniurie nulle pateat. Si q̄s hūc florem decerpat et in folia sua soluat.q̄ tanta est man⁹ artificis q̄ lilii spes reformare valeat ¶ Glosa sup lucā caplo.xii. lilia nō i siluis sed in ortis nascuntur nec vllum agricolaꝝ cultum reꝙrunt:sicut ceteri fructꝰ sicut scriptum est:cōsiderate lilia agri quō crescūt non laborant neqꝫ nent. Nō laborant coloribus se ornando neqꝫ nent sibi idumēta faciendo. ¶ Plinius li.xxi Lilium rose nobilitate ꝓmum est.quadam cognatōe vnguenti:oleiqꝫ qō lilio appellatur. Nā flos excelsitas maioꝝ. Interdum cubitoꝝ triū languido semp collo:et non sufficiente capitis oneri Cādor eius eximius foliis foris strictis ꝛ ab angustiis in latitudinem paulatim se laxantibus effigie calati resupinis ꝑ ambituꝫ labris tenuiqꝫ filo et semie stātibus in medio crocis Sic odor coloꝝ duplex.et alius calicis alius stamis differēs augusta In vnguenti vero et olei vsu.folia quoqꝫ nō sperūtur Est autem flos illi nō dissimilis in herba quā convoluolum vocant ꝑ fruticta nascēs:odore nullo:nec croceis intus:candorem tñ referens.ac veluti indumentuꝫ nature lilia facere cōdiscentis Alba lilia omnibus eisdē modis seruntur:quibus et rosa. Nibilqꝫ fecundi⁹ vna radice quinq̄genos sepe bulbos emittente. Est et liliuꝫ rubeum q̄ greci vocant crinon. Alii floꝛē ei⁹ cymbo don. laudatissimū est in ārthiochia et laodicia syrie morin phaselide. Quartum locum obtinet in ytalia nascēs Sunt et purpurea lilia gemino caule:carnosiore rādum radice:maioriqꝫ bulbi sed vnus. hoc narcissuꝫ vocant. huius altex genus flore candido calice purpureo. Differentia liliis est hec.q̄si folia narcissi in radice sunt.ꝑ batissimis in lycie montibus. Tercio generi cetera sunt eadem.sed calix herbaceus omnes serotini.post arcturꝫ essi florent ac ꝑ equinoctium autumni. Inuēta est i bis ratio inserendi monstrificis hominum ingeniis.lilia in fumo suspenduntur. deinde nudantib⁹ se nodul' in fece nigri vini vel greci . mense marcio macerant:vt colorē accipiant:atqꝫ ita seruntur i scrobiculis heminis fecis

circumfusis. Sic purpurea lilia fiūt. mtrqz ita tīgi ali quid vt nascatur infectum. Palladius li. xii. In februario mēse lilioꝝ bulbos ponemus. vt lilia ārte habita sarīemus. sūma diligēcia ne oculos circa radicem nascētes et minores bulbulos sauciemus. Qui a matre subtracti atqz in alios digesti ordies: noua lilieta formabunt.

.LXXXIII.

De medicinis ex lilio Dyascorides

Lilium duricias neruoꝝ remollit. folia eiꝰ cocta et imposita ad ꝓbusta loca, pficiunt. & vexatōes spentiū curāt. Succꝰ eiꝰ cū melle decoctꝰ i vasculo nouo veteriḇ vlceriḇ medetur. Radix eius sub pruinis cocta: et cuꝫ oleo roseo trita et imposita vsturas sanat: et optime vulnera cicatrisat. ventrem laxat & mēstrua ꝓuocat. Semen quoqz eiꝰ potui datum menstrua ꝓuocat et ꝑtum deiicit. Ad spentis morsum facit. Flores eius lepromeres sunt. Et oleum ex eis dyaforeticū est: ac sine vlla mordicatōe malacticum: ad oīes matricis duricias vtile. Platearius. Lilium est calidū & humidum. Aliud aūt domesticum: aliud siluestre. Sed siluestre: aliud gerit florem purpureum qō efficacius est. aliud florem croceum. domesticum lilium cum axungia tritum: aposthema calidum maturat. Radices lilii valēt cōtra duriciem splenis. ad faciem quoqz colorandaz radix lilii agrestis. Auicenna. Lilium album ortolanuz calidum et siccum est in scō. In ipa est terreitas subtilis acḗs amaritudiem. et aqueitas cōlis cōplexiōis ꝓpꝛeos aūt siluestris vehemētioris est calefactōis et exiccatōis. Cōfert pāno et lentigiḇ. ꝓpꝛieqz radix eius. et mūdat facies ac remouet eius cōtractōz valet icteritiis ab ꝓpꝛiis neruoꝝ et splen sed malum est stomacho. ꝓpꝛieqz oleum eius: quod est resolutīū: aperitīū: lenitiuū duricie matricis bibitum et iunctum. Nec est ei pariter egritudiḇ matricis. Extrahit fetum et cōfert doloꝛi ventris pūgitiuo. Cōuenit etiā vlceriḇ capitis: ac furiḇ eius. Et distillatꝰ in aurem sedat doloꝛem eiꝰ et sonitum. Radix eꝰ apit orificia emoꝛroidaꝝ. Idem radix eius cōfert adustiom aque calide. qīī exiccatiua ē: mollitiua: et abstersiua: cum equalitate cōsolidat. Et ō coctōe quoqz ipius radicis fit oris collutō ad doloꝛem dentium: et ꝓpꝛie ulcꝰ qō siluestre est. Idem lilium cōfert pūcture vermium venenosoꝝ; ꝓpꝛieqz scorpionis. Ipmqz et succꝰ eiꝰ et semen et syrꝰ bibita ꝑferūt oīḇ pūcturis. Oleum quoqz eiꝰ est tyriaca coziandi et fungoꝝ. Emplastꝝ ex foliis cum vino factum sup erisipilā cōfert valde.

.LXXXIIII.

Iterum de eodem Plinius vbi supra

Illi radices multis modis florem suū nobilitauere: cōtra spētium ictus. ex vino pote et cōtra fungoꝝ venena, ꝓpter clauos pedum in vino ō coquūtur triduoqz nō soluūtur. Cum adipe vel oleo decocte pilos etiā adustis reddūt. E mulso pote sāguines inutilem cum aluo trahunt lymphaqz ac ruptis vulnusqz. Et menstruis feminaꝝ ꝓsunt in vino decocte. Imposite qz cū melle: neruis scīsis medēt. lichenas & lepras & furfures in facie emendāt. folia in aceto cocta vulneribus imponūtur. Semen illinitur sacro igni. flos & folia vlceruz vetustati. Succus q̄ flore expressus est ab aliis mel ab aliis syrium vocatur. valet ad vulnus emolliendas; suppoꝛesqz faciendos: et suppurationes coīndas. Macer. Aurolas vt credo rosas argentea dicunt. Lilia ture sequi. que nec specie nec odoꝛe cedere creditur roseo collata decori. Nec minus in multis hominū sunt apta ꝙ̄ lis. Eius radicis bulbus qui lilia ꝓfert. Sub pruinis coctus vncto quoqz trito oleo. Prodest vsturis mire sup additus igni. Et melius roseum sibi iungatur oleum. Duras matrices tollit si subditur idem. Eiritis eius foliis catabplasmate facto. Mollescūt nerui combustaqz mēbra iuuātur. Siccqz suppositis morsus curabitur anguis. Aut si cum vino bulbus potabitur ille. Sic quoqz fungoꝝ negat illa venena nocere. Nunc vīo coctum tritumqz pedum supadde. Clauis: nec soluas nisi cum lux tercia trāsit. Pingui porcino decoctus idem l' oliuo. Reddere posse pilos mēbris narratur adustis. Cuꝫ vīo potum nocuūqz purgare cruoꝛem. Per ventrem dicūt: et sic ꝓdesse lyem. Siccqz iuuat vuluas: sic idem mēstrua purgat. Vel si cum vino veteri tritum supadda. Porrecti is neruis tritus cum melle medetur. Expressus succꝰ foliorum mixtus aceto. Et melli coctur: sic mellis sunt et aceti. Et gemine ꝓtes: ꝓdicti qnqz liquoris. Ad desiccādas nibil est magis vtile plagas. Inde cicatrices duci licet inueteratas. Eiitus bulbus et cerotis bene mixtꝰ. Rugas distringit vultus maculas fugat oēs. Lychēas purgat: faciem quoqz furfure mundat. Expīmitur succus ō tritis floriḇ eius. Emollit vulnus: cum lana subditus illis. Illitꝰ asseritur pudoꝛem posse mouere. Turgida maturat: plus decoquit & cito purgat.

.LXXXV.

De lino Isidorus li. xix

Linum ex terre nitenti specie oritur. Nomen sūpsit a greco. vel ꝙ lene sit ac molle. Bussum aūt est genus qōdam lini numū candidi ac mollissimi qō greci papaten vocant. Plinius libro. xix. Linū zabulosis locis maxime nascitur. vnoqz sulco: nec magis festinat aliud. vere satuz estate vellitur. Digeritur: pectitur. Illisum crebro in fulice ex aqua. tectumqz rursꝰ clauis tunditur. Sp iniuria melius atqz in fila ponitur. Inuentum est linū: qō ignibus non absumeretur: viuuz id vocant. Ardēteqz in focis conuitioꝝ vidi? ex eo mappas. fordibus exustis splendescentes igni magisq̄ posse aquis. Nascitur in desertis locis idie soleqz adustis vbi si cadunt ymbꝛes iter diros spēres. assuescitqz viuere ardendo. Cadurci caleti rutem bituriges. vtrimqz boim existimati morim. imo vero gallie vniuersa vela dolino texunt. tam quidē et trāsrbenani hostes nec pulcriorem aliam vestem coꝛ femine nouerunt. Varro tradit in seruanoꝝ familia gentilicium esse. femina linea non vti veste. In germania id op? agunt defossi et sub terra. In cāpania. fit inde piscium altrumqz captura. Eadem et plagis materia. Nec enim minores insidias cunctis animalibus: q̄ nobilissimeripis lino tendim?. Sed cumāe plage apꝛos concidunt. et ferri et hec cassesue aspꝛitate cōmunt. Egipto linum maximum est firmitatis plurimum lucri. Quatuoꝛ ibi genera distinguūtur cū regionum nominibus in quibus nascuntur: apꝛit eos maturitas eiꝰ intelligitur argumentis duobus. videlicet intumescenti semine vt coloꝛe flauescente. Tunc cuulsum & in fasciculos colligatum siccatur in sole pendens: cōuersis supne radicibus vno die. Mox alius quinqz fasciuz cacuminibus in contrarium inter se versis: vt semen cadat in medium. Hunc inter medicamina vis: & in quodā rustico ac ꝑdulci italie transpadane cibo sed tam pridez sacroꝝ tantum gratia. Deinde post messem triticeā virge ipius mergūtur in aquam solibus repefactam: pōdere aliquo depsse nulli essi leuitas maioꝛ. Macerationis indicio est mēbrana laxatioꝛ. tꝛeqz vniuerse vt pus solet siccantur. Mox arefacte in saxo tundūtur: et quod ꝓximuz cortici fuerit stupa vocatur. Depectitur atqz digeritur. deinde in fila politur semp iniuria melius. linū iupdictum quod in desertis nascens ardendo viuit raꝛ iuuentu: difficile textu, ꝓpter breuitatem rufo igmis coloꝛe splendescit. Ex argūmtatōe vocatur a grecis asbestinum. et cum inuentum est equat excellentium ꝓtia margaritaꝝ. Suetonius autoꝛ est. huius limbeo circūdatam arboꝛem surdis ictibus: et qui non exaudiuntur cedi. huic ergo lino principatus est in oꝛbe toto. ꝓximus vero bissino: mulieꝝ maxime delicie circa elymaidem nata gento. quaternis denariis eius stipula ꝓmutata. quondam vt auri. Reperiqz linteoꝝ lanugo e villis nauū maritimarum maxime in magno viu medicine est.

et cinis spōdii vim habet ¶ Palladi⁹ vbi sup. In februario mense aliqui semen lini leto solo spargunt: et lina cōsequūtur exitia. ¶ Idem libro. xi. In mense octobri semen lini seri pōt si placuerit: qō tñ p̄ suā malicia seren dum ñ est. qz terre vber exhaurit Hz si velis loco pīguis simo: z modice humido serere poteris. Aliqui macro so lo spissuz serentes. sic assequūtur vt linum subtile nasca tur. ¶ LXXXVI.

De liquricia Et sinonimis

Liquricia ipa est q̄ alio nomie dicit glicoricia siue glicericia. vulgariter aūt dr ricolicia. ¶ Isidorus libro. xvii. Glicirisa grece dicta ē eo q̄ dulcem radicem habet. glycein ei dulce dicūt gre ci. Eadem et adypsol dicitur q̄ sitim sedat sitientibus. ¶ Bgalcorides. Glicoria siue glicoricia vel adypsa. na; scitur in pōto vel in capadocia. Frutex est virgas duo; bus cubitis longas hās: in q̄bus folia sunt spissa lenti sco similia. sed pinguia et glutinosa. florem vero iacinto similem Semen habet planum et aspex. qō est latuz si cut lenticula. sed rufum et oblongum. Buxei coloris hz radices longas vt gentiana: cōstrictas et dulces. q̄ vt linum alias licium exiccantur. vires habet relaxantes. et cum dulcedine exhumidantes. vnde sitim sedant. r e; num ac vesice dolorem mitigant. vrinam et menstrua p vocant. omnēq3 tumorē tuse et imposite placāt. Succus ipe asprediem arteriaz dissolut. et non solum trachee am sanat arteriam: sed etiam vesicam scabiosam. qui succ⁹ videlicet diu lingua retentus debet gluttiri q̄m estuatō nem stomachi soluit. Tumorem quoq3 stomachi et epa; tis cōpescit. Radix eius renum ac vesice vlceratōnem curat. Bibita cum dulcore: sitim phibet Idem vulneri bus vtilis est masticata: stōatica est. Elixatura radicis eius hec oia facere nouit. ipaq3 radix in pulueres reda cta et iposita pterigia detergit ¶ Auicēna. Liq̄icie ra dix est tpata. et ad caliditatem et humiditatē declinat. Succus eius panaricio cōfert et radix eius similiter. Idem succus eius ad vlcera valet. Radix eius vngule cōfert. etusq3 succus fortior est. Idem pulmonis cānaz lenit et mundificat. pulmoni cōfert ac gutturi. vocemq3 clarificat. Sitiz sedat; ppter humiditatē sui. et similiter cōfert inflamatōi stomachi. Cōfert itez vrine ardori. et valet ad vlcera renum ac vesice eiusq3 scabiei. febri; bus etiam cōfert acutis. ¶ Constātinus vbi sup. Liq̄i cia tpati calōris est. et humectat moderate, habet etiaz aliq̄d dulcoris, pinde valet tussientibus gutturi: et can nales pulmonis humectat. et pect⁹. Succ⁹ ei⁹ optimus est aspis pulmonis cānalib⁹: et stomacho pusto. vniuer saliter etiam pectoris et pulmonis ac spūs instrumētis liq̄icia cōgruit ¶ Platearius. Liq̄icia quidam dicūt q̄ sit radix: quidam q̄ frutex: sed ipa est ramus. Est aūt eligenda que non multum grossa sed tenuis est. et inferi us crocea est. Dō defrāgitur: nō pulueriſatur. Que au tem leuis: et interius subalbida vl nigra vel viridis est abiicienda est. Succ⁹ etiā eius est eiusdem efficacie et adhuc fortioris qui hoc modo fit. Cum ramus ē viridis bene cōteritur et in aqua bullitur: et vsq3 ad cōsūptōz decoquitur. postea vero exprimitur. z soli exponitur ac de siccatur. et in rotundā formam scōm formam vasorum formatur. valet cōtra oia pectoris vicia eius decoctio in aqua z pleuresi ac pipleumonie. vinū decoctōis eius valet cōtra tussim. Ad idem valet electuarium ex liq̄i cie succo ac melle cōfectum. liq̄icia deniq3 cōmasticata z sub lingua retenta. sitim et asperitatem stōachi gutturisq3 mitigat ¶ LXXXVII.

De malua Isidorus

Malua dicitur eo q̄ molliēdi aluum ac soluendi naturam habeat. hui⁹ succo si q̄s se oleo mixto punxerit: ab apibus ferri negatur. folia eius ex oleo trita et imposita scorpiōib⁹ creditur afferre torpo rem ¶ Plinius li. xx. Malua vtraq3 est in laudib⁹ ma gnis et satiua videlicet et siluestris. Duo eaz genera aplitudine folii discernūtur. maiorem greci malopen i satiuus vocant. Alteraz ab emolliendo ventre malachē dictam putant. E siluestrib⁹ cui grāde foliū est atq3 ra; dices albe: althea vocatur: ab effectus excellētia, a q̄bus dam arustalthea. Oīe solum in quo serūtur: facūt pin guī. ¶ Palladi⁹ libro. iii. In februario mēse malua se renda est: que occurſu hyemis ab incremēti reprimetur longitudie. loco pinguī delectatur: et humido gaudet letamine. Trāsferuntur eius plante cū cepint q̄uor ba bere folia vel quinq3. Medius ei⁹ planta q̄ tenera est p̄ phendit. Maior em trāsiata languebit. Sapor ei⁹ meli or esse phatur si non trāsferatur. Sed ne cito in caulem erigātur: z in eaz medio glebule vel lapilli cōstruātur Rara ponenda est assiduo sarculo delectatur. Sūt aūt herbis malue liberāde: ne morum sentiant in radice. Si transferendis plantis nodum facias: in radice sessiles fient ¶ LXXXVIII

De operatione malue in medicina

¶ Plini⁹ vbi supra.

Malue q̄ althea dr cōtra oīes aculeatos ictus efficacior vis est: vtilis p̄cipue scorpionum ac vespaz: et simulium ac muriſaranei. Quin et trita cum oleo q̄libet eaz puncti āte vl hōres eas nō se riuntur ab his. folium impositū scorpionibus torporez affert et cōtra venena cōfert. Aculeos oīes extrahūt illite crude aut cum aneto pote. Decocte vero cuz radi ce sua: leporis marini venenum restinguūt. et si vomaſ vt quidam dicunt. mira de eisdem et alia traduntur: iz maxime si quotidie q̄s succi ex q̄libet eaz sorbeat dimi dium cyatum mo; bis omnibus caritaz. Sanant vlcera manantia in capite. In vrina putrefacte: lychēas z oris vlcera cū melle. Radix decocta capitis sanat furfures dentiumq3 mobilitates. Eius que vnum caulem habet radice circa dentem q̄ dolet pungat: donec dolor desiat Eadem strumas et parotidas et pānos addita homis saliua purgat. Semen eius in vino nigro potūz pitui ta liberat. Radix in lana nigra māmaz vicis occurrit adalligata. Tussim emendat in lacte cocta: et sorbitōis modo quinis diebus sumpta. Pestus niger. dicit eas stomacho vtiles. Aliqui folius eaz manus plenc mensu ra dicunt in oleo z in vio sumptis femias purgare Itē q3 cōstat parturientes foliis substratis celerius solui iz p̄mus a partu reuocanda: ne vulua sequatur. Sant et succum parturientibus ieiunis bibendum in vino dō ceum. melācolicis quoq3 datur vincaultis succus tepid⁹ z insanientibus. hoc z calculosis z inflatōi z tormin⁹ aut opistorbonico laborantibus repidus illinitur: et sa cris igmbus z ambustis decocta i oleum folia z ad vul nex ipetus cruda cū pane imponūtur. Decocte succus vesice et intestinoz pdest rosionibus. Alibec radix ef ficacior est in omnibus supradictis. pcipue convulsis at q3 ruptis Ysaac. Malua calida est in gradu p̄mo: hu mida in scō. Radix eius z semen vissoluit pulmones. samiem apostematis digerit. Apozima eius valet ad lā guinis fluxum. quiddam em̄ habet ponticitatis. Que si cum vino potui detur: grossos humores renum dissol uit z lapides frangit ¶ Platearius. Malua domesti ca magis frigida est: z humiditatem habet subtiliorem Siluestris autem crescit altius: z altiora habz folia: et fit quasi frutex. hec minus frigida est: z habz viscosam humiditatem. valz ad maturandum calida apostemata te untur em̄ folia malue cuz axungia porcina recenti z sup tegulam calefacta supponitur. hec etiam valet cō tra durticiem splenis z epatis. Fomentum ex aqua deco ctōnis eius factum circa pedes: valet ad somnum p̄uo candum in febribus acutis. Contra tussim siccam etiaz valet. et contra ethicam

LXXXIX

Iterum de eodem Cōstantin⁹ vbi supra

Malua est frigida in secundo gradu. humida in primo. quiddam caloris accidēraliter hz. Ideoqz si i vio sit cocta et cathaplasmetur: ptra scrophulas: apostemata: tumoresqz māmillar⁹ valet. Succus eius si cū vio bibatur stranguriā .i. difficultatez mīgē di dissoluit: et lapidem frangit. Sciyatice cōuenīēs: in testina sanat vulnerata. si cuz aceto coctur dolorē ea lotor mitigat. Dyascorides. Malua vtilior est ortiua q̄ agrestis. sed cacostomacha est. ventrēqz mollit. maxime aūt eius virgule. intestinis medētur ac vesice. Et⁹ folia cruda cathaplasmata cuz sale modico medentur c gilopis: valent et apum percussuris. Idem malua elixa et oleo admixta cathaplasmatibus adhibita acoras et furfures capitis tollit. Elixatura eius malacticа est: ad duricias intestinor⁹ atqz matricis et ani necessario supponitur. folia eius cocta et impolita cū oleo modico cōbustiōibus et igni sacro. Item malua cū radicib⁹ cocta in viscello. venenosis potionibus subuenit. si frequēter bibatur. morsus sphalāgionis retemperat. lac mulieribus quocat. semen agrestis malue cum vio bibitū dolorem mitigat vesice.

Acto. De althea q̄ est agrestis malua iam dictum est in alio libro sup.

Macer. Altheaz malue speciem null⁹ negat esse. Altheamqz vocant illā que crescit in altum. Hanc ipsam dicūt euiscū q⁹ quasi visco. Illius radix cōtacta madere videtur. Agrestisqz solet a multis malua vocari. In mulsa coctus flos eius vulnera purgat. Vel si cum vio trituz florē supaddas Spargere sic scropbas animqz iuuare dolentem. Bictur. hoc quoqz modo aquassatis medicatur. Elixata p⁹ radit adipiqz terendo. Addita porcino: therebintineqz tumores. Matricis curat reliquosqz leuare dolores. Bicitur: illius neruos sic ipsa relaxat. Rūpit vel spargit sic apostemata dura. Omnes has causas elixatura iuuabit. Si loca morbor⁹ foueātur sepe tepenti. Ad dysenterias radicum coctō sumpta. Cum vino fluxū strin gens cōpescit eas. Et pellit tardas hec coctō supra secundas. Et pdest emoproicis: lapidesqz repellit. Ueli ecqz solet varus succurrere morbis. Aeri cū cinere trium semen oliuo. Jungito: deformes maculas hoc vnguie pelles. Cum polca porata potest obstare venenis. Elixata prius: cum melleqz trita replebit. Vulnera que cauа sunt si sint supaddita sepe. Sic ḡqz duricias mollit lenitqz rigores. Decoctis oleo: foliū factū cathaplasma Quolus pestiferos morsus cōbustaqz curat.

XC

De meconio Dyascorides

Meconium dicitum est. q̄a flore eleuat carz. In locis cultis nascitur: autūno colligitur. habz folia coriandro similia: diuisa: et oblōga: et aspa. Hasta est illi similis tunco. recta et lōga cubito vno. cū flore feniculo vel albo: similis ammoni agresti. Capitella quoqz habet oblonga. ammone minora. semen ruſuz radicem oblōgam et subalbam. amarā: in modū digiti minoris grossam. Meconii tamē duo sūt genera. vnū ortiuum. et aliud agreste. Virtus omnibus frigida est. folia cor⁹ cathaplasmata tumores et ignem sacrū extinguūt. Capitella elixa mixto melle spissata i coctura vt electuarium data ad tussim et ad reumatismū faciunt. celiacis etiam addito succo ypocistide et acbacie maxime p sunt. Semen vero nigrum mecōis tritum et cū vio bibitum: reumatismuz ventris abstinet ac mulierum fluxuz. Idem acceptum vt berbum vel berum sōnum prestat tussim mitigat. fluxum ventris abstinet. Quod si plus bibitum fuerit litargicos facit et occidit. Dolores capitis cū oleo roseo cōpescit. fomento adhibitum. Auriuz quoqz dolorem cū oleo amigdalino: vel croco vl mirra curat infusum. sed et oui medio vitello: et croco mixto cōpescit dolorem: et tumorem oculor⁹. Ignem sacrū extinguit. et ad sanitatē vulnera pducit. podagris cū lacte mulieris et croco subuenit. supposituz quoqz vt colliriū somnū facit. Mecon erratilis quē milti vocāt pardalion aut agreste meconiuz. habz folia alba et grossa flomo similia in medio secta. hastam et florem hz viridem. Semen minutum et curuuz sicut carui et fenugrecum. Radix eius est sup terram lōga et nigra cui coste i aqua: vt ad medium redeat: virtus est diuretica. epaticisqz cōuenit bibita. Nascitur in locis maritimis et aspis. Semen cū ventrem purgat bibitum cum mulsa. folia et⁹ et flores absinent patentia vulnera. Oleum mixtum et inunctū caligines detergit oculor⁹. Mecon afrodis appellatur et eradia. et habet hastam duor⁹ palmor⁹ longam. foliaqz minuta structo similia. Semen albuz habet. Japqz herba omnis alba est: sed radix tenuis est. Semē eius i esta te q̄ minus est colligitur et siccum reponitur. Qō accepta cum mulsa vomitu stomachū purgat. Et hec ipa purgatō epylenticis medicatur.

XCI

De melone Constantinus in pātecon.

Meloues frigidi sūt in scdo gradu: et humidi. cito digestiui. q: colatiui vrinam puocant. Impetiginem ac morpheam curis inde lote mundificant. qb semen maxime facit vt dicit galien⁹. i stōacho corrupto venenosos humores generant. sepe vero multum comedentes diarriam patiūtur. Ysaac in dietis pticularibus. Meloues frigidi sunt et humidi i medio secūdi gradus. horz quidam sunt rotundi: quidam lōgi rotundi viscosiores sunt et grossiores. et causa rotūditatis eor⁹ hec est. Liquor eius cor⁹ qui grossus atqz viscos⁹ fuerat: in supficie natando equalitez se diffundit circa latera. longor⁹ aute m liquor qz subtilis et aquos⁹ fuit: ef fluit et inferius discurrit. Ideirco plongātur. Qō humidi modi ratio testificatur. sapor enim rotundi aliqn tulum vicinatur dulcedini. longus vero in sapore quasi aqua ē vnde longus est minus nocet⁹: parūqz colatiu⁹ et mūdificatiu⁹. Rotūdus aūt notabilior et magis colatiuus et vrine puocatiuus barenas et lapides expellit a vesica et renibus sicōm qō testatur sapor ipius. videmus et corpa ex eo fricata ab omni sordicie fieri munda. vtriqz tamē ad corruptiōs opantur. et in qualitatem humor⁹ in stōacho existentium mutātur. siue sint colerici siue flegmatici. ideirco nocent stomacho. Neruos cīm et⁹ omel molificant. Etusqz lubricitatem pstant. Qz si cibum i stōacho inuenerint: cum eo miscētur: et lubricitatis causa cibus digeritur: priusq̄ coquatur. Intestinis etiam rugas facium et ventositatem. nōnūq̄ vomitum et abhominatiōs. Ideirco necesse est illos āte omnem cibuz stōacho ab humoribus inanito comedi: et tunc obediunt digestiue virtuti. et bonis assimilantur chimis. licet corū puersio flegmatica sit. Quibus ecōtra dans frigidi generantur humores ac pessim. fiuntqz causa febriuz maxime his qui colerici sunt et naturaliter calidi. Qō fit propter conuertionis velocitatem: suiqz mutatōs in colerī cum humorem. Semen melonis et radix minus carne frigida sunt. sed cum desiccantur in fine scdi gradus sicca fiunt. ideoqz plus carne colatiua sunt. semen eius vrinam puocat. renes ac vesicam abhārentes et lapidibus mundificat. Cortex melonis. si ex eius puluere os lauet tollit fetorem eius. Radix eiusdem puluis bibitus irritat vomitum. Est apud saracenos genus melonis: cui⁹ humiditas minor est ceteris. Frigidiores quoqz caloré habentibus in stomacho febricitantibusqz conueniunt et ardorem febrium repugnando extinguunt.

XCII

De melongena Idem ibidem.

Melongia vel melongena. est in scdo gradu calida et sicca. Quod restatur ei⁹ acumen et amaritudo et mor⁹ quo ficit linguam ideoqz cito cōuertitur in colericam vel coleram nigram et adustam. vnde cutem corpis corrumpit. dentigrinem: impetiginé

cancrum:elephātiam:duraqꝫ ad dissoluendum apostēma gignit:⁊ opilationes atqꝫ similia facit Que vt minoris efficiatur nocumenti conuenit vt findatur:⁊ sale impleatur deinde in aqua calida diu dimittatur:⁊ post modum etiam in aliam mittatur.⁊ bis aut ter lauetur: vt omni nigredine careat aqua qua lauatur:deide vero elixetur ⁊ tunc aqua electa.cum carne pinguj boum seu pecudum vel pecoꝝ et similium coquatur.Qui aūt illā ablsqꝫ carne ꝓmedere:dsiderāt ⁊ cū oleo ⁊ aceto ⁊ obsonio magaro eā coquāt ¶ Auicēna in scdo canone ¶Melongena est nota iuxta filium mesange frigida est.Et ptī in ea caliditas et siccitas in scdo gradu dominatur ꝓpter amaritudinem et acuitatem ipius ¶Melancoliaꝫ ⁊ opilatōnes generat.superficiem corporis denigrat ⁊ colorem citrinat.Antiqua ex ea mala est.recēs vero sanior est.Que ex eis sunt pue:comedantur excoriate. Et quidem ipe generant pannum et soda et canchros et duricias ac lepras.factuntqꝫ multiplicari tristiciam. Generat etiam emorroides et epatis opilatōes.peritī si ex eius capitibus in vmbra siccatis et cōtritis epithima fiat.emorroidib⁹ cōfert .Et melōgena quidem non habet ad soluendum vel stringendum ꝓportōs: sed cum in oleo coquitur soluit et in aceto stringit

Capitulum xxiij

¶De menta ¶Isidorus

Menta est genus herbe odorifere. huius genera sunt sex.Agrestis quam vulgo nepitam vel nepetam vocant est maior in virtute ac vehemēs in calore ¶Palladius de agricultura libro.iii. In mense februario mentam seri cōuenit plantis vel radicibus circa aquas vel in humido loco ¶Plinius libro.xix.ab cānoctio verno menta scritur planta.vel si non dū germinat spongia.Minus hec i humido gaudet. estate viret:hyeme flauescit.Genus eius siluestre mentastr̄ dr. et hoc vt vitis ꝓpagatur.vel si vniuersi rami serantur Mente nomen suauitas odoris apud grecos mutauit cum alioquin minta vocaretur.vnde nomen declinauerant veteres nostri.Brato mita mīsas odore peruzit in rusticis dapibus.Semel sata durat etate diutina.pulegio congruit:cui⁹ natura i coronarijs florescit.hec quoqꝫ seruantur simili genere mentam dico pulegiuꝫ ac nepitam in cōdimento sumpta. ¶Idem libro.xx. Odor mente animum excitat:et sapor auiditatem in cibis.Jōqꝫ in mamar mixtura familiares ipe accessere.vt coire deseriqꝫ lac non patiantur.Quare lactis potōibus addūtur:ne huius coagulati potu strangulet̄ur. Data in aqua et mulso eadem vi resistere creditur et generatōi cohibendo genitalia densari eqꝫ maribus ac femīis

Capitulum xxiiij.

¶De virtute ipsius in medicina Idem de eodem

Menta sanguinem sistit.et purgatōnes feminarum inhibet.Cuꝫ amylo et aqua pota celiacorum impetus.et ex mulso vicia iocinor.pdest in sorbitōꝫ exercentibus sanguinem:vlcera in capite infantium mire sanat.Arterias humida siccat. et siccas astringit.pituitas corruptas i mulsa et aqua purgat. singultus et vomitōes sistit cum succo granati:vt Democritus monstrat.Recentis succus narium vicia spiritꝰ subductos emendat.ipaqꝫ trita coleram in aceto potā. illinitur et tpibus in dolore capitis:et item epyforis:et omnibus in capite eruptōibus:sediqꝫ vicijs. Idem cōtra scolopendras et scorpiones marinos ac serpentes sumitur Auribusqꝫ cum mulso instillatur Aiunt ⁊ aride farine tribus digitis applensam:dolorem stomachi sedare:et animalia ventris expellere ¶Isaac. Menta calida est et sicca in scdo gradu .habet ponticitatē et aromaticum odorem:vnde stomachum cōfortat.appetituꝫ irritat.abhominatōꝫ de putridis humoribus amputat Succus eius succo malor granator ꝓmixtus et cum aceto pomi citrini:singultum sedat:et vomitus colericū linguam etiam lenit asperam:si ex eo fricetur. Catha plasmata sup mamillas lacte tumidas omnem tumorē dissoluit.Eius assuefacta coitum suscitat. ¶Platearius Menta domestica siue ortolana magis competit vsui medicine ꝙ alie.habet virtutem cōsumendi ex ꝓprijs qualitatibus et cōfortandi ex aromaticitate. Cōtra ferores oris ex putredine:gingiuar et dentium abluitur os ex aceto decoctōnis eius:et post ex puluere mente sicce fricetur. Ex hac etiam fiunt remedia cōtra impedimentū appetitus factum ex supfluis humoribus in stōacho existentibus.cōtra vomitum factum ex debilitate virtutis cōtentiue.vel ex frigida causa cōtra syncopin ⁊ debilitationem:cōtra yliacam passionem.Succus etiaꝫ cum⁹ mente datus: lumbricos interficit:auribus instillatus vermes necat ¶Cōstantin⁹ in libro graduū Mēta stōachum cōfortat:os odorifer reddit.digestionem adiuuat abhominatōnum et vomitum ex flegmate aufert.et bonum ructuationem generat Succus eius bibitus valet stomatico singultui.Sepe etiam comesta lumbricos occidit:et libidinem auget.Catha plasmata sup vbera lac in eis coagulatum dissoluit.Succus eius cum modico melle mixtus auribusqꝫ distillatus:dolorē de frigiditate et ventositate amputat.et dolorem capitis mitigat. lingua cum frondibus fricata:omnem amittit asperitatem.Catha plasmata cum sale morsum sanat rabidi canis.Succ⁹ ei⁹ cum sapa potui datus pgnātibus facile facit partum

Capitulum xxv

¶Iterum de eodem ¶Dyascorides

Menta est herba omnibus nota.Que virtutem habet termanticam et xeranticam et stipticaꝫ Succus eius cum aceto bibitus.subuenit sanguinem reiicientibus.lumbricos extinguit.ventrem stimulat.sugglutiones tollit.Coleram et nauseam compescit.cum succo maligranati acide accepta et impolita cū polenta:spargit apostemata.Impolita vero frōti dolorem mitigat capitis.tumorem quoqꝫ mamar tollit adito sale morsibus opitulatur canis.Succus eius cū mulsa dolorem aurium depellit:asperitatem lingue dilenit.lac coagulat caseum a putredine turum fuat.Cōdituris quoqꝫ miscetur vtiliter.qm̄ custōachul ē odorū efficacia labentem recreat animum.et stōacho nil cōcupiscenti detrahit fastidium.In sorbitōe ptilane sāguinem exercentibus ꝓpinatur optime.Aride mēte pulueribus digitis appensus et cum aqua calida in potōe datus omnes iniurias stōachi detergit.Eadem quoqꝫ reparalia ventris interficit.contusa tympanitibus illinitur. in dolore capitis stringit abundantiam sanguinis ⁊ mimos vomitus.Ortolana vero humidior est:et ad libidinem excitandā mediocris.habet aūt aliqd amaritudinis:ꝙ quod potata lumbricos occidit.Est etiaꝫ stiptica ideoqꝫ sputum sanguinis reprimit:recens cum pusca bibita.Est trex eius substātia leptomeris plus aliis.Est et ediosimus id est menta agrestis hāc folia asperiora ⁊ maiora que omnibus est brunola et ad curam bois iutilis ¶Macer Ilim calidam siccamqꝫ gradu fert menta scdo. Illꝰ potu vis digestiua iuuat Cōfortat stōachuꝫ vomitum quoqꝫ detinet hausta.Lumbricosqꝫ modo depellet: fertur eodem.Diuersis morbis occurrit testiculor.Si foueantur aque:qua mente cocta sit herba.Lōcretiꝫ soluit lac mamis addita trita Instillata fugat auris cum melle dolorem.Asperitas lingue fugat sepe fricate.Hausta qꝫ cum sapa partum solet accelerare.Trita canis morsum supaddita cuꝫ sale curat.Nec emoptoicis mixta succurrit aceto.Matrici succus si bibit illa ante.Quam fiat coitus.mulier non concipit inde .Lascolos succus putrescere non sinit eius Admixtus:vel si viridis supadditur herba

Capitulum xxvi

¶De mercuriali ¶Platearius

Mercurialis q̄ t linozostis calida t huida herba est.cōpeter cocta cum carnibus crassis ad solutōem datur. Ex herbario. Mercurialis semen habet femina in modum botri:masculus in ꝑtis ramis.vtraqz p olere accepta ventrez relarat.decoctō earum potata:fella cum būore deducit Tusa et appolita tumores omnes spargit et liuores tollit. Si q̄d in aurē introierit:succus eius tepefact⁹ in aure stillat⁹ eliberat valet etiam ad menstrua puocāda.et ad oculoꝝ vicia.

Dyascorides. Linozostis siue parthenō aut herba mercurialis hz folia ocimo similia.et hastas sicut belsie ramulos aūt breuiozes et manes cū furcis pluribus ac densis. femina quidem maioz est:que et appellatur thi luco:semen habens quasi acinos et ꝑplurios. Masculus vero paruioz est ac rotundus ac veluti bimis testiculis paruulis circa crozdium natiuitatis ornatus. Capitella etiam habet minuta circa folia sicut epythimum. semenqz rotūdum. virtusqz fruticz clixus et comest⁹ vētrem mollit et eius elixatura accepta humozes aquosos depōit.folia femine vt dicitur bibita fetas generare faciunt:et folia masculi masculos similter. Plin⁹ li. xxv. Linozostis siue parthenō a mercurio est inuentus ideoqz apud grecos hermupoan multi vocāt:apud nos mercurialis vocatus. Duo sūt ei⁹ genera videlicet masculus et que efficaciozest femia:cubitali interdū caule ramoso in cacumine:ocimo angustioribus foliis:geniculis densis:cauis alaz multis:semine in oculis femie copioso dependente:mari iuz genicula stante rariore :ac breui cōtoztoqz femine soluto et cādido:folia sūt maribus nigriora:seminis candidiora. Radix ꝑtenuis supuacua Nascuntur in cāpestribus cultis Mirum est qō de vtroqz ꝑdit genere:vt mares gingnātur būc facere.vt femine illam.hoc cōtingere:si succus a cōcepru genius in passo bibatur. Edantur ve folia decocta ex oleo vl sale vel cruda ex aceto. Quidā decoquūt eam in nouo fictili cū heliotropio:et duabus aut tribus spicis donec decoqtur. Decoctū dari iubent et herbam ipsam in cibo altero die purgatōm:mulieribus p triduū.quarto die a balneo coire eas. Has ypocrates miris laudibus in mulierum vsus ꝑdicauit.quas ad būc modū ad huc nemo medicoz nouit. Ille vulue eas cum melle vl rosaceo vel lilio vel yrino admouit.et ad ciendos menses ac secūdias.hoc idem ꝑstare potu fotuqz dixit. Auribus surdis succū instillauit mūxitqz cum vino veteri Aluo folia ꝑposuit.epiforis strāgurie:ac vesicis: decoctum eius cū mirra et thure dedit. Aluo quidem soluendo vel in febri decoquitur:quātum manus capit in duobus sextariis aque ad dimidias.bibitur sale et melle admixto necnō cū vngula suis aut gallinacō decoctū salubres. Purgatōis causa putauere aliqui veraqz dādaz sue cū malua decoctum thoracem purgant.bilez detrahunt.sed stomachum lędunt.

Be mone et molochia. Capitulum. xcvii.

Idem libro. xx.

Mon alias Meu.in italia non scitur nisi a medicis :et bis admodū paucis . Duo sunt genera. Nobilius vocant achamanticū rāꝑ ab achamāte inuentum.folio anisi simile:et aliquādo bipedali caule:radicibus multis et obnigris:q̄busdam altissis hoc minus est rufum q̄ altez. vrinam cit in aqua potū radice trita vel decocta:inflatōes stomachi mire discutit. Item coqz tomina et vesice ac vulue victa. Articulis cuz melle vz. Infāribus cū apio illitū:vētri vrinas mouet. Dyascorides. Molochia Sestius niger t alii stomacho arbitrārur inutilem.hāc mollienda atqz soluēdi naturaz greco vocabulo credo esse sortitā. nā a potu molochian .id est laxāte nom̄ accepit.hec in cibo sūpta pdest interaneis.vulnera recēta curari assueuerāt eiusdem folijs.Eadez cū axūgia veteri quassaturas fouet Radix vnius cauliculi admota denti dolorem pellit. Eadem femori alligata:māmarū compescit vicia Salienus criminatur eam q̄ corpus minime alat .sed citolapsu p ventris meatum erūpat.Est aūt agrestis fortioris effectus emplastris mollibus accōmodata Que tm̄ potest t plagis recentib⁹ subuenire:t vlcez thabes adpota siccare.hec si in ꝑtia nō erit in eius vsum satiua succedit. Actor. Molochia vt althea siue bismalua ō qua scz ī alio mēbro dictum est sup̄

Be napo et napocaule. Capitulum. xcviii

Isidorus

Napus a similitudine rape vocat⁹ est.misi q̄ foliis latioz t radicis gustu subacrioz est. Nomis aūt affinitas ī vtrisqz ide pene omnis.q̄ vtrū qz semēn vicissim in altez ꝓmutatur. Nā rapa:vt emilianus aut:in alio solo p bȳnium mutatur ī napum ī alio vero nap⁹ trāsit in rapam Palladi⁹ libro. viii. In mense iulio serēdi sunt napi loco riguo:rapa quoqz solo putri:t solato:nec spisso.locis humidis t campis leratur. sed napos ī sicco t ꝑpue tenui:ac deuero et sabuloso meliozi nascetur. loci ꝑpietas vtrqz semē in altez mutat Nam rape mutātur in napos in alio p biennium sata o Alio vero nap⁹ trāsit in rapam. Subactum solū stercoratum versatumqz cōquirunt:qō et ipis legenb⁹ ꝑderit que āno eodem ibi serūtur. Ingero napoz q̄tuoz sextarii sufficūt:rape vero q̄nqz sufficiunt Et siquidē spissa videntur aliqua interuellenda sunt vt cetera roborētur

Plinius li. xviii. Napis est acrimonia vomita etiā colorib⁹ picta. Hoz genera greci duo prima fecere masculinum femininumqz.t ea serendi modo ex eodem semine. densioze nāqz satu maculescere. Item in terra difficili:semen eo ꝑstanti⁹:quo subtili⁹. Hirsutum vero spēl sūt tres. Quidam cū in latitudinem fundūtur quidaz i rotunditatem globantur. Terciaz vero speciem siluestrez appellauere.radice in longitudinem ꝓcurrente:raphāi simulitudie:folio angulosso et scabro:acri succo. Qui circa messem exceptus:oculos purgat.t caligini medetur admixto lacte mliez.frigore dulciora fieri existimātur et grādiora.repore aūt exeunt in folia. Diligentiozes napum seri iubent quinto sulco. rapam quarto. vtroqz stercorato. Idem libro. xix. Napoz genera quinqz fecerunt chozinthium:cleonium:liothasium: boeticum et qō p se viride dixerunt. Ex his cozinthium in amplitudine adolescit.nuda fere radice. Volum cūm hoc gen⁹ tendit in supina:non vt cetera in terram. Liothasiū qdā appellant thracium frigoz patientissimum. Boeticum dulce est rotunditate etiaz breui notabile nec vt cleoniū ꝓlongum. In totū aūt quoz tenuioza folia sūt. ꝑ quoqz sunt dulciozes:quoz vero scabra t angulosa t horrida sūt:amariozes. Est ꝓterea genus siluestre:cui⁹ folia similia sunt eruce Idem libro. xx. Napoz duas differentias in medicina greci fuant:angulosis folioz cauli b⁹ florentes:vnum qō bunion vocant:purgatōib⁹ feliz rum t vesice t vrine vtile.decoctū potum ex aqua mulsa vel succi ei⁹ dragma. Semen ei⁹ tostum t tritum ī aq̄ calida e cyathis quatuoz :disentericis ꝑdest iz si non limen vna bibatur:vrinam inhibet. Altez genus appellant bunada raphano et rape simile: ꝑclari seminis cōtra venena.ob id et in ātidotis eo vtūtur Isidorus Naupocaulis ex duob⁹ olerib⁹ nomen hz compositum quia cum sit sapore napo simil ñ in radicem sed i tyrsuz conscendit vt caulis

Be nasturcio. Capitulum. xcix

Isidorus.

Nasturcium a sapore nomen hz eo q̄ acrimonia sua nasum torquet. Palladi⁹ libro. v. In mense ianuario nasturcium constat ex cōi tpe ponendum esse:locō quali placebit:et celo. Primum q̄ppe nō ōsiderat.humorē q̄uis diligat.tm̄ decisc nō curat. Si cū lactuca seratur egregie nasci ferunt Plinius libro. xix. Nasturcium. accepit nomen a nasi tormento: et inde vigoris significatō.puerbio id nomen vsurpauit. veluti torporem excitātis.estate vel hyeme facillie sicut eruca

nascitur .z in arabia mire amplitudis vz gigni. Idem libro .xx. Nasturcium ventrem inhibz animum exacuit Duo sunt ei genera: vt dicim?: vnum albi? qd aluum purgat, bilem detrahit in aqua potum. Cum lomento strumis illitum et brassica optum pclare medetur. Alterum est nigrius: qd capitis vicia purgat. visum clarificat. z mentes motas sedat ex aceto sumptd. Lyenem ex vino potum vel cum fico. tussim ex melle si a ieiuno sumatur quotidie. Semé ex vino oia intestinoz aialia expellit. efficacius addito mentastro. pdest etiã cõtra tussiz z suspiria cum origano dulciqz vino. pectoris aût doloribus in lacte caprino pãnos cum pice discutit. corpi aculeos extrahit. et maculas. illitum ex aceto. Cõtra carcinomata adiciatur quoz album. Et lyenibus illinitur cũ aceto. Infantibus aût e melle. Pestus adiuit hoc spẽ tes fugari. Scorpio nibus resistere. capitis dolorem sedare contritũ. et alopicias emẽdare. Sinapi gravitatez aurium trito impositio auribus cum fico. Ventium dolores infuso in aures succo. Furunculos concoqt cum fermento. Carbunculos ad suppurationẽz pducit ac rumpit. phagedenas ulcez expurgat cum melle. Corẽdicib? et lũbis cum polenta ex aceto illinitur. Item qz lyebem et vnguibus scabris. Et? quippe natura est caustica. Optimum aût babilonium est. Siluestriqz ad oia pdicta effectus maior est. Ypocrates vbi sup. Nasturciũ calidũ ẽ. corpa extenuat: et vrine difficultaté facit. Platearius. Nasturcium calidum est et siccum in qrto gradu. huius semen pcipue cõpescit visui medicine. valz cõtra paliſim. In lutargia quoqz puocatur sternutatio et eius puluere naribus appositi. valet et contra yliacam passionem. et cõtra vue relaxationẽz et cõtra stringuriam

Razi in almansore. Nasturciuz calidissimum est. stomachum et epar calefacit. vermes e ventre educit. pulmõz mundat. coeundi desiderium stimulat. asmati et grossitici splenis. pdest. abortum facit. Appetitum vero inuat licet inflammationẽz z capitis dolorem efficiat.

Iterum de eodem Auicẽna.

Nasturcium calidum et siccum est in tercio. virtus eius est similis virtuti sinapis et semis rapham cõiunctoz. Resolutiũ est et maturatiũ cum lenitate. putredinem vacuitatis ventris exicat. Bibitum et limitum capillos cadentes retinet. apostẽmatibus flegmaticis et carbunculis in emplastro cum aq̃ et sale valet. Cõfert etiã scabiei ulcerose et ipetigini. et iguem pilicum eradicat. Idem valet mollificatõi neruorum: et ischyatice: et asmati: et grossitici splenis: et vene noso? vermiũ puncture. Cõstantin? vbi sup. Nasturcium est duplex albuz et rubeum. vtriqz calidũ et siccũ in tercio gradu. pectus et pulmonem de grosso flegmate mũdificat. de quo trite quinqz dragme al'tres et cuz calida aqua potate ventrem soluũt. et ventositatem intestinoz. ppter colicam passionem dissoluũt. Assum. ppiat tum ventrem et humidã cõstipat egestionẽ. Bzalcoides. Nasturcium inqt lumbricos et ascarides educat. tumidum splen dissolut. Coitum augmentat et pustulas curat. Be cui? apozimate capite loto viscosi humores et putridi excluduntur. et sanguinẽ cõfortat. de quo domibus fumigatis reptilia fugantur. Tritum z potui datum morphee valet

Macer. Dicunt feruẽtes q̃ hz nasturcia vires. Et siccas. acrem venerem ceu ruta coercet. Siccãdo semen: fuerit si sumpta frequnter. Fermẽto ymixta recens hec herba terendo. Cutaneas curat bõa que plebs ulcera dicit. Si supaddatur vtraqz furunculis ista. Emittit sanies: cũ qua dolor ipe recedit. Illius succus carnes retinere fluentes. Illitu asseritur dentisqz leuare dolores. Be qua pte dolens dens est: infusus. i aurem. Fortius est herba semen depellit abortũ. Haustum cum vino. ventriscz aialia soluit. Et sic spẽtis dicũt obstare venenis. Solus odor politi carbonis? effugat illos. Splen reprimit mixto si sepe bibatur aceto. Herbam vel semen cum polline unge et aceto. Hec cõ trita simul schyasis supadde dolori. Urule non modicũ cõfirmat hoc medicamen. Lichenas succus purgat cuz melle punctus. Si pzurigo caput aut ulcera turbida sedant. Inseris admiscens adipi nasturcia trita. Sepi? unge caput vicium pelletur vtrũqz. Si coqui hãc herbam capze cum lacte recenti: Illius aut semen. dolor augit pectora ãsquis. Assumpto tepido potu sedabit isto. Semen cum tepida ztritum põdere dragme. Et bibitũ dicũt q̃ duz mollitat aluũ. Tussim ypsciat semẽ cũ melle vozatum

Be nepeta Isidorus

Nepetam nostri vulgariter vocant quam greci calamentum appellant. Ipa est colocasia siue agrestis menta: que maioz est virtute: ac vehemens in caloze. Actor. Be hac ergo iam dictum est in pcedenti libro sub calamenti nõe et etiam in hoc eodẽ libro supd sub nomine colocasie. Plinius libro .xx. Nepete pulegioqz societas est. In aqua decocte ad tercias frigoza discutiunt. mulieres q̃z mẽstruis pfunt. z estate calores sedant. Nepeta quoqz vires cõtra spentes habz fumum cm̃ ex ea in ardore: q̃z fugiunt. quã et substernere in metu obdormituris utile est. Tusa egilopis imponit capitiqz doloribus recens cum tercia pte panis aceto tpato illinitur. Succus eius instillatus naribz supinis pfluuiũ sistit sanguinis. Idẽ radix cũ mirti semie i passo repido gargarizata medetur anginis. Ex herbario

Nepeta calidissime virtutis vrinaz etiat. menstrua mouet. hec in puluerem redacta febricitãtem sanat: in aq̃ calida sub accessione in potu data. valet item ad ybusturas z ad spentis morsum.

Macer. Herbam quã nepetam vulgari more vocamus. Hanc medici greco calamentum nomine dicunt. Dicca calenq̃ sibi vis est et tercius illi. Est in vtroqz grad?. cum mulsa sicca trite. Sumpta solet totũ sudore resoluere corpus. Et oleo que sit decocta punge fricãdo. Illum venture q̃ metuit frigoza febris. Nõ frigus tm̃ sed febres sepe repellis. Illi q̃ schyasim patitur coxe supadde. Cõrita viridez fertur cõburere pellem. Et sic humores siccãdo fugare dolores. Appositu potuqz suo cito menstrua purgat. Et lepze species. clefãtiasis que vocatur. Et maioz cũctis morbis hec esse videtur. Ut maioz cũctis elephas aialib? extat. Hũc i principio morbum potus calamenti. Cũ vino curat: humores extenuando. Serpentum morsus supaddita trita nocere: Non sinit: z pellit cum vino supta venena. Potus z iniectus lumbricos enecat e? Eucus z in membris vermes necat omnib? ipe. Si mel iũgatur huic cum sale pl? opatur. Si bibit hanc pgnans aut tritaz subdit aborsit. Purgat et yctericos cuz vio purgat hanelos. Asmaticos medici quos greco nomie dicunt: Et iecoris morbos cũ vio mitigat hausta. Hoc qz modo ventrem: lateris iuuat illa dolorem. Atqz cicatrices nigras supaddita trita. Hec naturali reddit pargãdo colori. Vino decocte facit hoc melz? carbaplasma Cõpescit stomachum cum vino sumpta dolorem Fum? de domb? spentes effugat eius. Collere singultuz cũ vino vz hausta. Hoc qz modo ventrem cohibet potata frequenter

De ocimo Isidorus.

Ocimum nomen grecum est: et eius origo latis incerta est. Plinius libro .xix. Eadem est ocio natura et parte: q̃ z rute: nisi q̃ difficili? arescit sed durata runcatur: non sine difficultate. puenientib? ulceribus. Iraqz manibus munitis id fiat: oleo ve defensis. Conciduntur autem et eius folia: seruãturqz fasciculis. Idem i libro .xx. Ocimum chrisippus grauiter increpuit. inutile dicens esse stomacho: et vrine: ocuor ãqz claritati. Preterea ilaniã facere ac lurbargicos

ac iocineris vicia. ideoq; capras id aspernari. In hoīb⁹ quoq; fugiendum censet. addunt q̄dam tritum illud si opiatur lapide: scorpionem gignere. cōmāducatum ⁊ in sole positum vermes afferre. Alii vero si eo die feriat q̄spiam a scorpione. qui ederit ocimum sanari nō posse. Quinimo aliq; tradunt ocimi manipulo cum .x. cāthis marinis vel fluuialib⁹ trito: cōuenire ad cum scorpiōes omnes ꝓtrno. Diodorus ī emitericis etiā pedicl̄os facere dicit ocimi cibum. Et as sequuta alacriter deīcit Nam id edere capras asserit. nec min⁹ q̄ mentā ⁊ rutā scorpionum terrestriū ictibus: marmor. q; venenis illō mederi. ⁊ hoc cuz vino addito aceto exiguo. vsu quoq; comptum est deficientib⁹ ex aceto odoratu salutarē esse et ad multa medicinaliter ꝑdesse ¶ Byascorides. Ocimum hȝ hastas duaȝ palmaȝ. que videlicet haste folia culos būt simules tusq̄mo: semen nigȝ simile mūstarco Et virtus est calida mozsuq; venenatos cōpescit cum vino bibita. scbyaticis quoq; maxime ꝑdest. cū pipe ac mirra vel mirta. Radiȝ est ei tenuis et inutilis. ¶ Galla di⁹ libro. v. In mēse apli ocimuz seritur. citoq; nasci dz si statim vt satum est aqua calida ꝑfundatur. Rem mirā de ocimo martialis affirmat: q̄ modo purpureos modo albos flores pariat. et si ex eo semine frequēter seratur: modo in serpillum: modo in sisimbrium mutetur. ¶ Idem ī libro. xi. In mense apli ocimuz seritur. citoq; nasci dz si statim vt satum est aqua calida ꝑfundatur. Rem mirā de ocimo martialis affirmat: q̄ modo purpureos modo albos flores pariat. et si ex eo semine frequēter seratur: modo in serpillum: modo in sisimbrium mutetur.

¶ CIII

De virtute ipsius medicinali.

¶ Byascorides.

Ocimum cuius virtutis sit: pene inter medicos icerta est opinio Nam qui autore chrysippo hȝ eruminātur. hec eius vicia ꝓcensent q̄ stōacho sit inutilis: q̄ oculos hebetet. q̄ iecori obstat. q̄ lsanias faciat. ideoq; genus huius herbe captum ab lsanta nū quā omnino cōtingere: addūt ꝓterea lapide contritum scorpiones gignere. affri quoq; putant pedicl̄os nutrire. hoc etiā pluralsum dicūt esse: q̄ si q̄s eo die quo sūpserit ocimum a scorpione feratur: lsaluari nō posse. Qui ō opinōe aduersa sūt: hec falsa asserūt. imo. ꝑdest stōacho: q̄ inflatōes eius dissoluit ructuādo. Ex aceto coctū et sumptum defluentem rep̄mit aluū. semen ei⁹ tritus ⁊ haustum naribus sternutamenta cit. atramento sutorio tpatum verrucas tollit. Ocimum vero multum ꝓmestū caligines oculis infert. ventrēq; mollit. et diureticū est lac mulierib⁹. ꝓuocat. scorpii pcussum mitigat. Luz vio bibitum dolores tollit oculoȝ: succ⁹ ei⁹ iunct⁹ detergit oculoȝ caligines: reuma ꝓbibet. semen eius bibitū maxime ꝑdest melācolicis: medetur dissuriis ¶ Constātinus vbi sup̄. Ocimi duo genera sūt. gartofilatum est calidū in ꝑmo: siccum in scōo: si tū in aq̄ frigida ifūdatur: ⁊ naribus applicetur: aque frigiditas ꝑ nares cū odore ducetur: ideoq; infrigidat. vñ et ⁊ q̄dam frigidū illō esse putant. Eius spm̄a stipticum est. De quo cum bibitur egestio de caloze facta cōstringitur: et mēbra cōfortantur. Aliam speciem quā vulg⁹ citrinuz vocat. H. rustia cor̄ va letificantem notauit. est calida in ꝑmo gradu ⁊ sicca in eodem. Qō genus eius datum stōachum frigidum ꝓfortat et humidum. Opilatōs aperit cerebri. defectionem cordis amputat: vigilias: tumorem: suspitōes cordisq; tremorem q̄. ꝓpter coleram nigrā ⁊ vstum suum pellit.

¶ Plinius vbi sup̄. Ocimum litargicis ⁊ inflamatis valet. illitumq; capitis doloribus cum rosaceo vel mirteo vl̄ aceto Et oculoȝ epyforis ipositū ex vino Est etiā vtile stomacho. inflatōes ⁊ ructum facit ex aceto dissolvere sumptū Aluuz sistere ipositum. vrinam ciere Bibet morbo regio ⁊ ydropicis ꝑdesse Bibitū eius colli ⁊ stomachi inbiberi. valet etiā celiacis. et coctum dysētericis Aliqui et in tenasmo Et sanguinez excreātib⁹ in vino. auri⁹ cū adipe anserino est vtilissimum ꝓcipue in fantium Semen ei⁹ tritum sternutamenta. ꝓuocat naribus haustum Bistillatōes quoq; capitis illitū vulnas purgat in cibo ex aceto. Verrucas mixto ceramento sutorio tollit. venerem deniq; stimulat: et obhoc etiam equis alimisq; ingeritur tpe admissure Ocimo siluestri efficacior est vis ad eadem oīa. peculiaris ad vicia q̄ vomitōibus crebris ꝓtrahuntur. bestiaȝ morsui radix ī vino efficacissima est ¶ Plateari⁹. Ocimū q̄ō alio nole dz basilicum est calidum ⁊ siccum. cui⁹ est duplex mācries gartofilatum ⁊ citrinū. Hec herba ex aromaticitate virtutem hȝ ꝓfortādi et q̄litatib⁹. dissoluendi: ꝓsumēdi: extergendi: mundificādi. aqua decoctōis ei⁹ datur contra sincopin et cardiacam. ad idem quoq; valz vinū in quo iacuerit ipa ꝑ noctem. valz etiam ꝓtra tenasmon. ⁊ ꝓtra stomachi frigiditatez Ipocrates vbi sup̄. Ocimū calidū est ⁊ mistam. atrōz ventris ꝓmouet. eiusq; semen melācolicis valde ꝑdest.

¶ CIIII

De oleosileno et olisacro ¶ Isidorus

Oleosilenon ē apu spēs sic dicta eo q̄ sit mollior folio ⁊ caule tenero ¶ Plini⁹ li. xix. Oleosilenon vel oxoselinon est herba cicute folius: radice tenui: semine anceti: minutioze tū. ¶ Idem in libro. xx Oleosileno vel oxoselino vis est ꝑuata cōtra arancas. ¶ Isidorus. Olisacȝ quoq; est genus herbe oxolane: q̄ vt aut ypocrates calide est virtutis: et austere In oleribus cocta: stōacho est ꝓmoda. Eruca vero ꝓmesta mitum excalefacit. vesicam et vrinam mouet ¶ Plinius vbi sup̄. Oliastȝ q̄ō hyposelinuz vocant scorpionib⁹ aduersatur. potoq; semine tormintb⁹ interaneis medetur vrine quoq; difficultatibus ꝑdest semen eius decoctuz et ex mulso potum. Canis rabiosi morsib⁹ potum ⁊ illitum medetur. Succus eius algentes calefacit potus.

Byascorides. Olisacȝ occurrit ictibus scorpionum. et morsui canis ex vino datum. De semīe illius vber ꝓmo est. In mulsa decoctuz vrine difficultatib⁹ medetur potatum. Eodem modo sanat ventris tormentum: ac cetera q̄relas intestinoȝ. Radix in vino decocta calculos expellit: ⁊ lateris lumboȝq; doloribus eadem porō succurrit. Succus algentibus ꝓpinatus calorem ꝑ mēbra diffundit ¶ Ex herbario. olisacȝ vl̄ hyposelino trita ex passo potui sumpta stranguiriam potenter emendat

¶ CV.

De olere ¶ Isidorus

Olus ab alendo dictum est: eo q̄ ꝓmum oleribus quondam alerentur boues: āteq̄ fruges ederēt ⁊ carnes. Tātūmodo em̄ oleribus alebantur et arboȝ pomis: sicut asalia herbis. Dicitur ol⁹ mollē q̄ō dam herbe oxolane genus ¶ Actor. olus itaq; genera liter dz omnis herba ꝓcipue oxolana: q̄ in cibum ⁊ alimentum hominis assumitur. Ex isidor⁹ maluam ⁊ rapam napum ⁊ raphanum lactucam pastinacam ascalo niam cepam mrubium allium vlpicum ⁊ similia ōputat inter olera. Nibilomin⁹ tū appruato vocabulo dz olus herba q̄dam specialis oxolana: q̄ vulgo caulis nomiat siue brasica. de qua sub vtroq; nole iam in hoc eodem libro dictum est sup̄ Auicenna vbi sup̄. olus alimentum q̄ō est. in ipo scōm dyascoridez medicine virtus omnino non est. ⁊ est aquosum sicut attriplex q̄ō sapozem nō hȝ ⁊ in hoc abundat plus omnibus oleribus. Est em̄ vehe mentioris humiditatis q̄ō lactuca ⁊ q̄ cucurbita Nutrimentum eius paucum est: eius penetratio non est velox eo q̄ penitus nitrositate ꝑuatum est. Teste galieno frigidum ⁊ būidum est in scōo. Ex eo fit emplastȝ caldis apostematibus: ⁊ eius radix melis ulceribus. Succ⁹ e⁹ cum oleo roseo cōfert soda ex adustione solis accidenti. Cōfert etiā russi calide ꝑpte decoctū cum oleo amigdalino ⁊ aqua dulcis granati ¶ CVI

De origano ¶ Isidorus

Origanum dz. qō latine interꝑtatur colena eo q̄ vinū colorz infusa. hec herba est calida: ō ducit

et flegma ꝛ iungitur. ¶ Plinius libro. xix. Egiptium origanum tñ pfertur: pegrinuꝫ fuit et lepidum: feritur a fauonio: deinde cum fructificauerit iuxta terram pcidit: tũcq; rũcatur ac stercoratur p biẽnium. hic post modum eiusdem fructibus utuntur si ñ seuicia byemis ingrauat. qñ ipatientissimum est frigoꝛ. erit ꝛ in cubi talem altitudinẽ foliis laurinis. sed mollibus vsusq; cꝰ non sine lacte ¶ Idem libro. xxi. origano in coronamẽtis visus est: alterius cũ nullum semen. ꝛ id creticum vocatur: cui odoꝛ est ¶ Dyascorides. origanum est omniꝫ notum: butus spẽs sunt tres. pma nolatur heracleotica hãs folia in similitudinem ysopi velut scilla vmbraculo cum semine in sũmitate virgaꝝ non frequti vel denso Altera vero cinchri est appellata: ysopo simlis sz albi oꝛ foliis cum semine iugi ac denso. coronarum vice pe n dentium. Tercia demq; agrestis appellatur panacef vl asclepias vel cumla: sicut posuit mander. hec virgis est bipalmis tenuis cũ vmbraculo: aneto silis: et floꝛib⁹ albis cum radice tenui. Primam virgã bz declinam sup quã semen habet nõ spissum gustu subamaꝝ. ¶ Palladius de agricultura libro. x. In mense septẽbꝛi circa eq noctium serendum est origanũ. stercorari atq; rigari ã plectitur donec conualescat et aspa loca saxosaq; amat

¶ cvii

¶ De medicinali virtute origani

¶ Plinius libro. xx.

ORiganum qõ in sapore cumlã emulatur: habz plura genera in medicina vnũ appellatur othi min vel prasion. nõ dissimili ysopo. quatim vꝫ eius cõtra stõachi torsiões et cruditatef in aqua tepida cõtra araneas aũt et scorpiões valet in albo vino: iuxta et incussa in aceto et oleo ꝛ lana. Tragoriganõ vero simlis est siluestri serpillo: vrinam cit: tumoref discutit Cõtra viscum ac vipe ictum in potu efficacissimuꝫ sto macho acida ructanti ꝛ pcoꝛditis. tussientib⁹ quoq; cuꝫ melle datur et pleureticis. Heraclium aũt habet tria ge nera sicut videlicet in alio libro dictum est supra ¶ Dyascoridis. Origano virtus est calida: et cꝰ elixatura moꝛ sibus venenatis occurrit: cum vino data: bibita quoq; cum dulcore pstat effectum. acontum gypsum ve bibẽ tibus. et pdest cõquassatõibus oĩbusq; doloꝛib⁹ ydropi cis medetur: maxime comesta cucumere. Bibita cũ mꝛ sa nigrã colerã p ventrem deponit. menstruis impat. ꝛ sicut electuarium cũ melle datum pruriginem corpis ꝛ acoꝛas omnemq; maculã extergit. Aqua ipꝰ yctericiꝫ in balneo bibita medetur. Succus eiꝰ bibitꝰ viridis tu moꝛem faucium et vuc tollit. Idem otis vulnera curat et cum oleo trino succus eiusꝫ in naribus missus sãguiez puocat. Cum lacte infusa, pbibet auriũ doloꝛem et pꝛo uocat nauseam. Si cum ca cepulas ꝛ ros sirtacũ i enco vase diebus caniculariꝫ in sole coquas: et strauꝛi sup ponas. aialia oĩa nociua nõ pmittit adesse. Iiez tussicu lam et scabiem: et pruritum: et arcuatum moꝛbũ: et lon gi tpis i feminis purgatõib⁹ abstinentiã: potui data l catharplasma inde polita vel sessionibus incocta facit optime. Origano greci tria nomina posuerunt ex qui bus vnum tragoriganum vocauerunt qui maioris ef ficacie sentitur in ratõe medicine. hoc ex albo vino tritũ et in potõe sũptum venenis resistit scorpionum et arã ax. Cruditatem discutit. stomachi motum ex aqua ca lida datum lenit. Cum oleo et aceto tritum: et succida lana collectum: luratis et cõtusis pti⁹ pdest. Idem vꝫ res habet excalefactoriaſ et relaxantes ac nimũ dsiccã tes: pricipãs aliã ꝺ sñpricie virtutis, pter qõ suspiriosis et tussientibus pdest. Serpentes quoq; fugat. bilem ꝺ trahit. ventrem vel venerem tpat: vrinam et mẽstrua p pter calefactoriã et extenuatoriã virtutem pꝛouocat ¶ Auicẽna. Origanum est in potentia sicut syrup⁹ alba ste et qõ ex eo fortius existit est siluestre. In iedo gradu est calidum et siccum: resolutiñ: subtiliatiñ. vehementis est abstersionis. et i ipo est acuitas. pter id qõ est i ipo virtutis adurentis Bonum est cõcauatõi dentium. ꝛ o fert doloꝛibus anchaꝝ. masticatur et sedat dentis dolo rem. Sanatq; gingiuam fluxaz. pter virtutem suã ad urentem. Oleum eius cõfert pectoꝛi ac pulmoni. stoma cho et epati. pꝛouocat vtrũq; extrahit vermes ꝛ ascari des.

¶ cviii

¶ Iterum de eodem ¶ Cõstantin⁹ vbi supra

ORiganũ duplex ẽ domesticũ vidlicꝫ ꝛ siluestre vtrũq; calidum et siccum in tercio gradu. siluꝫ stre tñ calidius est vrinã et mẽstrua ꝓuocat. ven tositatem et rugitum stomachi ꝛ intestinoꝝ expellit: et maxime si sunt ex grossis humoꝛibus aut indigestis. lũ bricos et ascarides occidit et expellit: si ex eius aposia re potetur. Masticatum doloꝛem dentium mitigat. sto machum et epar et pulmonem de grossis humoꝛib⁹ mũ dat. cum ficubus siccis manducatum sudoꝛem ꝓuocat. Cꝛpe ex eius apozimate loto scabiem et yctericiaz sa nat. Rursus vilum, pter flegma obscuratiz clarificat Succus eius cum lacte mulieris aurib⁹ instillatus do loꝛem mitigat. ¶ Platearius. Origanum calidum est et siccum in tercio gradu. Est origanum siluestre qõ la tioꝛa habet folia et fortius opatur: et est domesticuz qõ in oꝛtis reperitur: et minuta habet folia: suauiꝫ opatur qõ in medicis ponitur. In tpe pductõis floꝛ colligitur et cum floribus in vmbra suspenditur et exiccatur: p an num fuatur. folia cum floribus abiectis stipitibus i me dicinis ponũtur. virtutem habet dissoluẽdi: attrahẽdi: relaxandi: cõsumendi: valet etiam cõtra frigidum reũa vinum decoctõis eius gargarizatum gingiuaz et fau cium humiditatem consumit. fasciculi formati ex her ba decocti in vino et suppositi rembus soluunt strigi riam et dissuriam ¶ Ex herbario. Origanum nascitur in locis cultis inter vepres et fruticeꝫ valet cõtra tussis ¶ Macer Origani vires calide siccezq; legũtur Terci huic in vtroq; gradu cõcedituꝛ esse Illius in vio curat decoctio sumpta: Quoiius pstiferos moꝛsus si se pe bibatur. Cum mulsa sumptum prodest acomita bibenti. Sic multis aliis potest obstare venenis. Con quassata iuuat mansum vel sepius haustuz. Idropicos repmit bibitum. siccatq; tũores. Cum mulsa bibituz co leram deponere nigram Bibitur ortifabi fuerit si pode re tritum. Menstrua deducit bibitum vel si supaddas. Tritum vel cocta mulier si se fouet herba. Illius puluꝫ tussim cum melle repellit. Pruritus: acoꝛas: maculaꝫ cu tis effugat omes. In quo decoquitur. si sepius anne la uentur. In lauacro iuuat ictericos. hec coctõ sũpta Suc cus pdicte viridis si sũtur herbe: Suas et fauces cu rat siccando tussites. Oris vulneribus medicabitur oꝛ retentus. Naribus infusus trino mixtus oliuo. In vlũ capitis cogit manare cruoꝛem. Auribus infusus sedat cum lacte doloꝛem. His succus mixtus capitis vel rosi riaco. Ponitur ad solem tunc qñ sirius ardet. Siccz q terdenis feruebis meridiebus: Si supponatur lecto cõ fectõ talis: Effugat: vt dicunt: afalia cũcta nocua Pꝛ quibus ex aliquo vicio digestio tarda. Euenit ex vio. p dest si sumitur albo. Cum calida moꝛsus, stomachi leni re pbatum. Illius succum oleo mixto vel aceto. Succi da lana bibat: vel sic supaddita mẽbris. Luratis et qu sis multum iuuat ill a. Pꝛouocat vrinaz lumbricos rei cit haustum Bente diu tritum inde solet fugare doloꝛ Dia potaꝰ succ⁹ iuuat interioza. Eius cũ succo si cari ca trita bibatur: Sudoꝛem poꝛis, pducere fertur aptis Appositus succus eius cum polline farris. Auriꝫ sepe grauem pellit repmitq; doloꝛes ¶ cix

¶ De papauere ¶ Isidorus

PApauer est herba somnifera. Sopoꝛe eni facit languentibus succus eius. Alia quidẽ ẽ visual

alia agrestis.ex qua fluit succus quem opion appellant
Plini? li.xix. Sūt quedam alioꝝ satus comitantia
vt papauer. nāqꝫ cum brasica seritur. ac portulaca et
eruca cum lactuca. Papaueris satiui tria sunt genera
Unum videlicet candidoꝫ cuius semen tostum in secū
da mensa cuꝫ melle apud ātiquos edebatur.hoc t pais
rustici crusta ispargitur affuso ouo inberēs. vbi iferto
rez crustā apio.gitqꝫ certiali sapore condiunt Alterꝫ ve
ro gen? papaueris nigꝫ dr cuius scapo incisо lacte? suc
cus exprimit. Tercū gen? cbiā vocāt greci.erratícum
aūt nostri. Spōte q̄dem:ſ maturius cū ordeo maxīe na
scitur.eruce simile:cubitali altitudine:flore rufo:.ptin?
qꝫ deciduo.vñ t nomē a grecis accepit. Fuisse aūt ho
more ſp apud romanos Tarq̄nius superbus est mdicō.q̄ le
gatis a filio missis.decutiēdo papauera in orto sanguy
narium illud dedit responsum.hac facti ambage reddidit
Rurl? alio comitatu eq̄noctō autūni seruntꝰ coriandrū
anetū attriplex.rāc Auicēna in scdo canone. Papa
ueris sunt spēs ortolana et campestris:t similiter est ni
grū papauer:t spēs cornuti qđ est marinum:cuius fru
ctus est curu?.et est spēs spumosi eradiensis. Qđ meli?
et sanius est.album est.ortolanum frigidum et siccuꝫ in
scdo.nigꝫ in tercō t dicitur q̄ vsqꝫ ad quartū. Papaue
ris spēs sunt infrigidatiue. t nō ē in ipo multa ꝓfunditā
rio. Nigꝫ est ingrossatiuū t exiccatiū. Marinū aūt cor
nutuꝫ cui? fructus est curuat? instar cornū rhaurinoꝝ
est vehementer abstersiuū t incisiuū. Palladi?. In
mense septēbri papauer serit locis siccis t calidis.semi
nariꝫ pōt t cum oleribus. Fertur aūt vtilius puenire
vbi virge sarmentaqꝫ ꝓbusta sunt .cx

De medicinali operatōe papaueris

Platearius.

Papauer albū est t frigidū t est humidū. nigrū
vero frigidū t siccū:magꝫ mortificat. Semē
eius collectū decem annis duatur. In medicis
ponitur cū determinatōe.hꝫ aūt virtutem sōnum indu
cendi:leniendi:t mūdificandi. Contra calida apostema
ta in ꝓncipio t calefactoꝫ epatis. Semen papaueris vl
erbā herba ipa ꝓtrita cū oleo roseo ꝓficitur ac supponi
tur. Plinius libro.xx. papaueris satū albi calix ipe tri
tus somni cā bibitur.semen aūt elephātis medetur. E
nigro papauere sopor gignitur. Euisqꝫ succus lana exci
pitur.de quo scz inferius dicetur.foliis ipis vrūtur ad
ignes sacros:t ad vulnera ex aceto. Nigꝫ celiacis da
tur in vino.satiuuꝫ omne magꝫ rotundat capita. siluestre
longū ac pusillū:t ad omes effect? valenti? decoq̄tur t
bibitur ꝓtra vigilias. Eadēqꝫ aq̄ fouent ora. Optimū
est in siccis t vbi raro pluit. Cū capita ipa t folia deco
quūtur succ? opio mlto ignauior meconium vocatur.
Dyascorides. papaueris capita foliaqꝫ decocta me:
conium faciūt medicamentū ꝓtra vicia corpis q̄ medio
rigore sunt sanāda. succ?ei? cū rosaceo mirr?:dolorē au
rium mitigat. folia decocta t cū rosaceo trita morbis ar
ticularib? illinūtur. Aqua i q̄ papauer capita decocta
sūt foueri ꝑdest vigilie morbo laborātib?. t item ex epy
phora lippientib?. semen cū melle tritū nō modicū tumen
tibus ꝑstat auxiliū. Cortex cauliculoꝝ ptusus t pulue
rem redactus melliqꝫ pmixtus sordidis vtiliter ꝛponi
tur vlceri?. Est etiā siluestre papauer capitis modici t
fruticis nō ita elati q̄ miro mō sanat fauces in tumore
positas t arterias aspatas. fitqꝫ medicamē ex eo quod
opiō medici vocāt autore chrisippo Auicenna. Flos
papaueris cāpestris mūdificat vestigia vlcer in oculis
animaliū. liniuntur aūt sup erisipilā species papauer:ꝑ
ter marinuꝫ folia cornuti ad vlcera sordida valent. t car
nem additā ꝓpter absterſiones suā corrodunt t escaras
eradicāt. Similit flos ei?q̄ ꝓpter superfluitatem absterſio
nis suc nō est ꝓueniens manifestis vlceri?. Et campe
stri fit emplastꝝ sup vlcera t eradicat ea. liniturꝫ sup po
dagram cū lacte. Euisqꝫ radix in aq̄ decocta donec cō
sumatur medietas:in potu ꝓfert schyatice. Papauer fa
cit somnuꝫ t ꝓprie nigꝫ:qđ est stupefactiū: t ꝓhibet ca
tharrū. Cum ergo vigilias habentis frōti emplastꝝ ex
eo supponitur mutatur inde t siliter cū eius decoctō em
brocatur. Et cū ex spumoso fit vomit?. Ipo in mellicra
te bibito epilentici iuuātur. Oleuꝫ ei? cum oleo rosaruꝫ
est ꝓueniens soda:cuꝫ ex eo caput inungitur. Euisqꝫ de
coctō distillata in aurem lesaꝫ sedat ei? dolorꝫ. Cōfert
tussi calide. t ad pect? fluxibus ex sputo sanguis. semen
nigri mūdificat pect?. Corticis aūt manifestioꝝ dispositō
num est:qđ adiuuat ad spuendū. Et in eius semie torus
est mundificatiꝰ. Confert item papauer humiditatibus
stomachi. Radix marini in aq̄ decocta donec medietas
ꝓfert epatis egritudinib?. semen spumosi vomere facit
Album t nigꝫ trita in potu cū vino nigro t pōtico da
ta:sedāt fluxum antiquum. Natura q̄dem ei? nō est va
cua a virtute solutiua: Ex eius vehementi decoctōe fa
ctum clystere confert dysenterie. semen spumosi flegma
soluit. t humorem crudum .cxi

Iterum de eodem Constātinus vbi s.

Papauer calidum t siccuꝫ in ꝑmo gradu est. suc
cus ei? in oleo mirtino mirr? capillos denigrat t
ꝓfortat. Collirium ex eo factum:pannuꝫ ocloꝝ
mundificat. radit ei? masticata humores capitis p nares
purgat:succ? ꝓpinatus venas mundificat. morphēā cu
rat vrinā t menstrua accelerat Cum sapa coct? t oculis
catharplasmat? apostema dissoluit.pustulas in eis natas
sanat. vilumqꝫ clarificat. Macer. Dicunt vim geli
dam siccamqꝫ papaueris esse. Tres illi tribuūt species
flos vnius albus. Alteri? rose?.rube? pallens ve mino
ris. Flos est:hāc vulgo dicunt agreste papauer Lucris
nobilior est cui flos nascitur alb?. Ex ei? teneris opium
faciunt capitellis. Incisa leuiter summa cute lacqꝫ inde
Effluit:excipiunt cocleis sumptumqꝫ refuant. Antido
tis multis aptum varisqꝫ medelis. Sunt q̄ ꝓrundunt
cuꝫ lacte sua capitella. De q̄bus exꝑssum siccāt cum so
le liquorē. Post ꝑmum succ? vires habet ille secundas.
De specie vero roseos q̄m gignere flores. Tiri:ꝓficit
oleum de semie tunso Nō modicum gustu iocundum sō
niferumqꝫ. Tercia cui flos est rube? semenqꝫ nigellu m
ꝓstat si bibitur religiōsuꝫ more sopozem. Eligatura re
pida cutiusltibꝫ baꝝ. Eger si foueat faciem vl si bibat il
lam. Optatum capiet. nisi sit mors proxima. somnum.
Sperma nige bibitum cum vino strigere ventreꝫ. Bi
citur.bocqꝫ mō fiuꝝ? inhibet mulieb̄res. Somnum dat
bibitum:tussim ꝓpellit inquā. Pōdere denarii debent
hec semīa sumi. Maꝝ plus letargum vl mortem sepi? in
fert. De foliis eius tritis factum cathaplasma. Extinc
fauces dicunt curare tumentes. Quosqꝫ vocant sacros
extinguere dr ignes Frigore vel cantu potu ve cibo ve
vel estu: Aspera si fuerit vocalis reddita vena: Appo
sito tali fiet medicamīe lenis. Cādida meconii spēs: sic
nempe vocari Grecoꝝ lingua dicuntqꝫ qōcunqꝫ papa
uer: Longe nobiliꝰ est vtiliꝰqꝫ duab? Tunc cuꝫ lacte
fluunt capitella papaueris huius: Lenta coquatur aq̄
cui sit ꝑs tercia mellis. Addita cūcta coquas donec de
coctō spissa sit quasi mel: varios sic consuetur i vsus
Sumpta facit sōnum tussim fugat:abstinet aluum: Fo
calis vene bene reumatismata siccat. Eiusdem teneris
opium facrum capitellis: Sicut tā docui:roseo miscebis
oliuo. Unge caput mixtis sedabitur his dolor omnis.
Et solet hoc vnguen somni pstare q̄tem Predictis ad
misce croci redolentia fila. Auris curabis hoc infundē
do dolorem. Hoc modo femineo cum lacte costoꝝ sub
acto: Unguendo calidā poteris sedare podagraꝫ Ano
suppositus solet hoc adducere somnum. Istud idez solo
pstare putatur odore .cxii

De pastinaca Isidorus

Pastinaca dicitur eo q̄ radix eius sit ꝓcipuus ho
minis pastus. Est enim adoratu iocunda cibo

delectabilis. ¶ Palladius libro tercio Pastinaca vere seritur pmo semine pomitur ꝛ plātis loco pingui ꝛ soluto altꝰ pastinato. Karaqꝫ statuēda est vt robur accipiat

¶ Plinꝰ libro xix. Lignosiora sunt ortolana q̄daꝫ a nobis posita in cartilaginuꝫ genere. mixtaqꝫ saporis ve hemētiam omniꝫ inesse. Ex his vnū est genꝰ pastinace sed agreste qđ puenit spōte schaphylinos grece dr. Altera vero seritur radice vl semine pmo vere vl autūno. Ut placet bigtino: februario augusto: septēbri: octobri: solo q̄m altissime refosso vtilis esse incipit annicula. vtꝫ lior bima: ḡtior autūno pannisqꝫ maxīe. ꝛ sic quoqꝫ virus ei est intractabile. Inest ei sicut ꝛ syseri neruꝰ lōgitudine maiori dūtaxat annicule. q̄ in decoctis extrahitur: amaritudis tñ magna relicta parte: q̄ mulso in cibꝫ tempat a etiā ḡtiam vertitur ¶ Idem i libro xx. semē pastinace ꝑritum in vino potatum tumentē aluū ꝛ suffocatōes doloresqꝫ mulierū lenit intantū: vt vuluas corrigat Illituꝫ quoqꝫ passiombꝰ vētris eaꝝ pdest. virisqꝫ pdest cū panis portione eq̄ tritum. ꝛ cōtra ventris dolores cū vino potarum vrinā pellit. Et phagedenas iſtricē vlcꝝ recens cum melle impositū. Radicem eiꝰ Bicu ces dari iubet ex aq̄ mulsa ꝑra iocineris aut lyenis: yleum: lumboꝝ ac renuꝫ vicia. Cleophantꝰ ꝛ dyſentericis veteribꝰ. Philistiō in lacte coąt ꝛ ad strungiriā dat vnciis ḡtuor. Etiā ex aqua ydropicis ꝛ pleureticis comiciālibus ꝛ opisthotonicis. habentes eā negātur a fpētibꝰ ferri. vl q̄ ante gustauerūt nō ledi. pcussis cuꝫ axungia imponitur. Folia cōtra cruditates mandūtur. Orpheꝰ amatorū inesse dixit ei. fortasse q̄n venerē hoc cibo certum est stimulari. Ideoqꝫ cōceptus aliū, pderūt aduiuuari. Ad reliq̄ pollet sativa. magisqꝫ in petrosis nata. Semē sative cōtra scorpionū ict̄ ex vino medetur eiusqꝫ radice circūscalpti dēres dolore liberantur ¶ Bgalcorides. Pastinace vis oīs in radice ꝛ semie cōstitura est. Aq̄ mulsa in qua radix decocta et potui data iocineris ꝛ lyenis q̄relis lumboꝝ ac renū vicia cōpescit. Bysentericis quoqꝫ vetustis vtilis est. Idem radix in lacte decocta ꝛ potui data pleureticis medetur. cadeꝫ alligata collo tumorem testium sedat. Negāt etiā a fpentibꝰ ferari q̄ pastinacaꝫ secum tulerit vel aſi gustauerint. hec i cibo copiosiꝰ sumpta ventrē stimulat. Dentes eiꝰ radice circūdati creduntur a doloribꝰ releuari. semē ex vino datū tumentem aluū feminaꝝ ꝛ suffocatōe matrices pculsas soluit. Idem cū melle tritū cancerātis vlceribꝰ imponitur ¶ Macer. Est pastinace virꝰ in semie tñ. Al radice sua musta si dcoq̄s eiꝰ Radicem multum, pderit decoctio eius. Si potāda datur splenis iecorisqꝫ q̄relis. Lūborum qꝫ leuat eadem potata dolorem. Has si lacte coq̄s decoctō sumpta. Asmaticos curat veteres ventresqꝫ fluētes Radix ulꝰ collo suspēla tumores. Ut quidaꝫ dicūt. ꝑpellit testiculoꝝ. Qui pastinacā fert aut q̄ vescitur illa. Bicitur a nullo fpentum posse noceri. Accēdit veneres si large sumitur illa. Si circūscalpis dentes radicibꝰ eiꝰ. Bicunt ingenti dolore pspe leuari. Ex vino pastinace si sperma bibatur. Cōpescit diros quos scorpius intulit ictus. Sic quoqꝫ feminei ventris curare tumorem Bicūr: quo mulier q̄n pgnans esse videtur. Apposītum canchris tritū cum melle medetur. Q7 pastum tribuat est pastinaca vocata. Namqꝫ cibum nulle radices dant meliorem

Capitulum cxiii

De pepone

Pepones crescūt in simlitudine cucurbite: frigidi sunt: difficile digeruntur. ¶ Plinius libro xix. Cucumeres cum magnitudie excesserit pepones vocātur. Mire oleum oderunt: nec minꝰ aq̄s dilīgunt defecti quoqꝫ ad eas modice distantes arrepunt. aut si q̄d obstet vel si pendeāt: curuantur. Idqꝫ vel vna nocte deprehendetur: si vas cum aqua subiiciatur a q̄rtor digitoꝝ interuallo ante posteꝝ diem descendentibus ac si oleum eodem mō sit in hamos curuatis. Idem in fistula floze dimisso mira lōgitudine crescunt. Nouacorum forma, fuit in campania mali cotonii effigie Fore pmo natum ita audio vnum. mox semie ex illo genus factum melopepones vocāt. nec bi pendent. sed hūi iacent ꝛ rotundātur. Mixti in his et pter figuram colorem qꝫ et odorem q̄ maturitatem adepti q̄q̄ nō pendentes stati a pediculo recedunt. Columella comentu suuꝫ tradit: vt anno toto cōtingant Fruticeꝫ rubi q̄m vastissimum in aprīcum locuꝫ trāsferze: ac recidere duoꝝ digitorum relicta sturpe circa eq̄noctium vernum: ita in medulla rubi cucumeris insito semie: terza minuta: fimoqꝫ circuaggeratas radices frigori resistere ¶ Idez libro xx. Pepones maxīe in cibo refrigerant et emollunt aluum. Caro eoꝝ epyforis oculoꝝ aut doloribꝰ ponitur. Cōtra vomitōes siccātur et in farina tusa. dātur i aq̄ mulsa quatuor obolis ita vt q̄ biberit q̄ngētos pceā passus ambulet. Coxit quoqꝫ vomitōnem mouet. faciem purgat. hec ꝛ folia cuiuscunqꝫ sarium illita cum vino cantis mozsus hos coctos derasa cortice et oleo aceto et melle iocundiores esse certum est. ¶ Bgalcorides. pponis q̄dem vsus ḡtior est sed difficile coątur, pter naturalem rigorem. et ideo nōnulli cuꝫ aceto sumunt pulegium miscentes. quo nocitura vis frigoris temperetur Item pepo in cibo lenior est: q̄a detracta cute et abiecto semie vsui datur. Stomachi cōpescit ardorem. aluuꝫ leuit et mollit. Loctꝰ ex aq̄ cum oleo aceto et melle: iocundissime sumitur. Caro eiꝰ imposita frōti dolorem oculorum miro modo mitigat. vlcera in moduꝫ faui concreta trita eiꝰ radice pelluntur. cortici eiꝰ assignatur vt maculas ex facie detrahat. Semen in puluere vetum lomentoqꝫ pmixtum mtidiorem femis cutem ꝑstat

Capitulum cxiiii.

De petroselino Isidorus.

Petroselynon dicitur. eo q̄ apio sit silisi: et nascatur in petris mōtibusqꝫ pruptis qđ nos dicere possum⁹ petrapium. Silenō ei grece apium dicitur. Sed est summum ac, pbabile macedonicum. gustu suauis et odore aromatico. ¶ Platearius. Petroselinū est in tercō ḡdu calidum et siccum. Est ār duplex sc̄z domesticum et agreste: cuiꝰ semen maxīe competit vsui medicine. Contra easdem causas et eodem mō valet quo precedonum: et cōpetens fit de domestico saltēm. Verbaqꝫ ipa ibidem posita digestionez cōfortat et vetustatem excludit. ¶ Plinius libro. xx. Petroselinon appellāt quoddā apii gen⁹ in saxis natum ad vomicas cochleariis binis cum succo marzubii ad cyathos et aq̄ calide tribꝰ cyathis ꝑcipuum ¶ Bgalcorides. Petroselinon in macedonia nascitur in rupis vl in speluncis. Semen eiꝰ est minutum: anceto sile: odoratum: et ilei duꝫ et aromaticum. virtus est illi diuretica. Menstruis imperat. vrinam abundanter, puocat: maxīe cum vino datum. inflatōes stomachi et coli cōpescit desiccando mitis et calefaciendo. tortōibus quoqꝫ subuenit. Bysentericis etiā miscetur antidotis. ¶ Constātinus vbi sup. Petroselinum dicunt apii gen⁹ quod calidus ꝛ siccus est in fine tercii gdus. Ita galien⁹. petroselinum inqt ea thaplasmatum pustulis aut morphee vl scabiei ea mire mundat. Semen eiꝰ vrinā et menstrua puocat. ventositatem et inflatōem dissoluit. valet ydropicis ꝛ pyodicis febribꝰ. dolorem renum et vesice amputat. epar mundificat. Epilatōnem apii: maxīe si fuerit in renibꝰ. vento sitatem colice passionis dissoluit. vulue suppositum mē strua puocat: ꝛ secundinam et mortuum fetum expellit ¶ Isaac vbi supra. Petroselinum calidum ꝛ siccum est in fine tercii gdus. Ideoqꝫ diureticum est incidens vrinā: ꝛ menstrua puocās: ac ventositatem dissoluens ꝛ inflatōem. Cathaplasmatum sup pustulas scabiem ac morpheā: miro mō mundificat vñ fit ydropicis iuuatiꝫ et pyodicam febrem patientibus. Renum dolorem ac

ac vesice placat:q̃a corporis potos apit:viasq; rarificat ⁊ humores ⁊trenuãdo cum sorde ⁊ vrina ꝓicit. epar et vulnera mundificat.⁊ opilatões eox apit. secundinaz ⁊ fetum mortuum expellit. Quo etiã potui dato. mundificat fetas a grossis humoꝛib⁹

CCXV

De pipere aque ac piperite. Auicẽna in secundo canone.

Piper aq̃e est herba: vt olus nascẽs in aq̃ sapori piperis in gustu suo ꝓpinqua:iz nõ est ei piperis acuitas. Itaq; calefacit sufficienter sed minus q̃ piper ¶ Plin⁹ li.xx. piperitis quã siliquastruz appellam⁹:vtra morbos comiciales bibitur. Castoꝛe taliter demõstrante est q̃dem caule rubro ⁊ longo: densis geniculis lauri foliis:semie albo ac tenui:gustu pipis. Est aũt vtilis gingiuis:ac dentib⁹:oꝛis suauitati ac rubus

CXVI.

De porro et eiusdẽ cultura ¶ Isidorus

Porrus ẽ olus cui⁹ duo sunt genera: videlicet sectilis ⁊ capitatus ¶ Plin⁹ libro.xix. Porro sectiuo inp̃ dedit autoꝛitatez p̃ceps nero. vocis gratia ex oleo mensium estatis omnib⁹ diebus: nulloq; alio ac ne pane q̃dem vescendo: Seritur ãt semie ab eq̃ nocto autũno. Si sectiuũ facere libuerit dẽsius in eadẽ area seratur:donec deficiat:semp; stercoꝛatur. Si nutriatur in capita anteq̃ secetur:cũ increuerit in aliã aream trãsferatur sũmis foliis leniter recisis ante medullã ⁊ capitibus retractis:tunicis ve extremis: Antiq̃ silice vel tegula subiecta dilatabãt capita.hoc item de bulbis Nunc ãt sarculo leuiter cõuelluntur radices: vt delũbate alãt neq; distrabãt. Cum ãt porrus simo letoq; solo gaudeat:rigua odit:⁊ tñ ꝓpietate q̃dam soli ꝓstat. De eius duo sunt genera vnũ q̃dem herbaceum folio cuidẽ tibus ei⁹ incisuris. quo vtuntur medicamentarii Alteꝛ gen⁹ est foliis suauioꝛis atq; rotundioꝛis leuioꝛib⁹q; in cisuris.fama est Melã cẽstris ordinis reꝛ ex ꝑcuratõne a tyberio ꝓncipe accersitum:in sũma desperatõe poꝛri succo ad trium denarioꝛ argenteoꝛũ pond⁹. hausto: ꝓfestim sine cruciatu expiraſſe. Ampliozem modum negant esse noxium ¶ Palladius libro q̃rto. In mense februario cõuenit porꝛ serere. Quem si sectilem velis p⁹ duos menses q̃m sat⁹ est poteris desecare manentem in areis suis. Quãuis asserit columella etiã sectiuum diutius duraturꝛ.melioremq; si trãsferatur. Et quotiens secabitur aq̃ muetur ⁊ stercoꝛe si capitatum facere velis. qõ vere seueris:octobri mense trãsferre debebis. Serẽdus est loco leto ⁊ marie cãpestri:area plana: pastinata alte et diu subacta ⁊ stercoꝛata si sectiuum velis spissi⁹. Si capitatum rari⁹ seres. Sarculo frequentandus est: et herbis liberãdus. Cum digiti crassitudinem habuerit a media pte pcisis foliis et truncatis radicib⁹:transferatur oblit⁹ simo lũdo q̃rmis vel q̃nis digitis separetur rigeturq; modice. Obseruandus et altenãdus est sarculo: vt suspensus a terra q̃ spacii subter inuenerit capitis vastitate cogatur implere Idẽ si plura semia in vnum ligata deposueris grãdis poꝛr⁹ nasceꝛtur ex oib⁹. Idem si capiti ei⁹ semen rape immixtas sine ferzo ⁊ pan gal mstrum fertur increscere meli⁹ si frequenter hoc faciaꝛs. Idem in libro. vi. In mense maio plãta porri trãsfertur vt rigatõnibus animetur ¶ Idem in libro.xi. In octobri mense porꝛ verno satum cõuenit transferre. vt crescat in capite: Bene sarculis assidue circumfodiatur et cõpẽsa porri plãta velut tenacib⁹ alleuietur: vt iam tas spacii q̃ suberit radicibus: incremento capitis suppleatur

CXVII.

De operatione ipsius in medicina. ¶ Isaac vbi supra.

Porrus calidus est ⁊ siccus in tercõ gdu qõ certificat eius pontcitas. vnde sanguinem e narib⁹ manantem constringit. Sed ſm cibum ꝙ laudabilis est. nocet eni stomacho faciens inflatões ac ventositatem:⁊ cũ sui acumie neruos ei⁹ mozder. Facit ⁊ fumũ nigꝝ:q̃ ad caput saliens visuz obtenebrat:ac terribilia ac timoꝛosa inducit somnia vz tñ ſm medicinam Crudus eni comest⁹ canales pulmonis de grossis bũoꝛibus mũdificat.epatis opilatõnem apit. Succ⁹ e⁹ cuz aceto oleo rosaceo ⁊ thure narib⁹ immissus sanguinẽ in de fluentez cõstringit:eis scz q̃ frigide sunt nature. i aure distillatus dolorẽ placat ex frigiditate oꝛtum Crud⁹ cathaplasmat⁹ sup mozsum ꝓpentium pdest. Caput ei⁹ cocrũ ⁊ cum amigdaleo ꝙditum ventrẽ humectat. venerem excitat.valet ꝓtra colericam passionẽ q̃ fit de grossis ⁊ viscosis humoꝛib⁹. Semẽ poꝛri sicci⁹ est ⁊ fortõtus actõnis. Quod si assez ⁊ cum semie nasturcii misceatur emoꝛroides patientib⁹ pdest ventositatez intestinoꝛ dissoluit.opilatõnem apit.vrinam ⁊ menstrua prouocat

¶ Ypocrates Porr⁹ calefacit ac desiccat nimis.epar ⁊ splenẽ apit vel curat:soluens q̃q; constipata sunt in eis Thoꝛacez ⁊ pulmonem purgat. ad aurũ quoq; doloꝛẽ diuturnuz facit:ac p nares ꝙtericos purgat ¶ Galenus rides. Porro capitato ad multa vtilia corpis ꝓcras vsus est. Succum ei⁹ etiam solũ bibendum dedit sãguinem reticentib⁹ q̃us dandũ censuisset ceteris.cuz galla vl farina thuris vuluas cõtractas eodem modo resoluit. etiam in cibo sumptũ fecunditati plurimuz acãrere estimauit.vlcera purgat ex melle ꝓtritus. Distillatões ac tussim thoracis ⁊ arterie pulmonisq; vicia ꝓpescit i sorbitõne ptysane datus vocem purgat.ventrem stimulat. adducit somnum. Capita coꝛ minuta mollũt aluũ in aq̃ bis cocta. Et eadem aqua restrigit in vino potata Succus ei⁹ sanguis ꝑfluuium sistit.⁊ maxie in naribus si cũ galla ꝓtritus ibidẽ iniectus fuerit. Idem ꝓtra venena pdest. datus cũ mero vel aqua mulsa. eiusq; folia trita cũ melle ꝑsunt vulneri⁹ apposita Idem succus siue auribus pdest siue narib⁹ cum tercia pte mellis ifus⁹ Fracturas alligat.duricias relaxat.vulnera recentia cũ sale appositꝰ statim claudit:⁊ ebrietatem discutit:siti sedat.humoꝛes viscosos nutrit.virtutẽ habet. comestus satis caliginem oculis infert.vesice ac renib⁹ vulneratis contrarius est.folia ei⁹ sunt inscida ⁊ stiptica ¶ Plinius libro.xx. Porrus sectiuus tussi veteri ac pectoris vitiis medet. Et illitis ei⁹ foliis ambusta sanãtur. Aliaq; vlcera cũ melle trito:bestiaꝝ morsus ex aceto. Succus eius pdest morbo regio ⁊ ydꝛopicis ac renũ doloꝛib⁹ cũ ptysane succo. Sed oculoꝝ aciem traditur hebetare Insita tõnem quoq; facere. Que tamẽ stomacho non noceat. veniremq; mollìat.voci splendoꝛem affert. Capitato q̃q; maioꝛ ad eadem effectus est

CXVIII.

De diuersis porri speciebus ¶ Auicẽna.

Porrum aliud est scemũ.aliud est nabatũ ⁊ aliud est quod dicitur siluestre porꝛ. Et est illõ qõ est inter porꝛ ⁊ allium qõ melius est in medicina:q̃ in cibo. Nabatũ est calidum in tercõ siccũ i scõ. Siluestre ãt est calidus ⁊ siccus ⁊ ideo deter⁹ Scemũ cũ sale ꝓfert fraudulentis vlcerib⁹.siluestre aũt vlcerat corpus. Abscindit ex narib⁹ fluxũ sanguinis ⁊ suffumigatur ex eius semine cũ allzitrã dens in quo est vermis ipmq; vermen interficit:⁊ illum eicit Eius comestõ facit sodã.⁊ facit imaginari ⁊ videre somnia mala. Eius cinis cum oleo roseo ⁊ aceto est ꝙueniens doloꝛi auriuz corrũpit aũt gingiuas ⁊ dentes ac eos findit:⁊ ꝓprie scemũ visui nocet.⁊ asmari facto ex grossa materia cuz aqua ordei cõfert nabutũ ꝓpue.⁊ ꝓprie cũ melle. Cõfert etiam apostematibus pulmonis ac sputo sanguis Malum est ãt stomacho.⁊ siluestre veterius est vomitico qm̃ amarius et acutius est. magisq; mordicatiuuz illo. Porrum q̃dem totum est inflatiuũ.ꝓpter hoc elixãdum est in duabus aq̃s. et sic alleuiatur eius inflatio a nocumento. Rursus dixit q̃ eructuationem acetosam

abscidit. ⁊ vniuersaliter tarde digestionis existit. vrina ⁊ menstrua puocat. ꝑcipue nabatiuꝫ ⁊ siluestre. Ambo qꝫ nocent vlceratis rembꝰ ac vesice. Cōfert ãt emorroidibus. ⁊ elixatū cōmouet coitum. similiter eius semen torrefactū. semen eiꝰ torrefit cuꝫ grauis myrti ad tenasmō ⁊ ad sanguinem ani. Decoctō radicis eiꝰ cum oleo amigdalino colice confert. cuiusꝫ succus est ex summa eoꝝ q̄ sanguinem soluūt Bemiꝫ succus eiꝰ cum mellierate cōuenies est animaliū morsib⁹. ¶ Macer. In mlris cauis vsus medicamie porri. Bicit ꝓpocras medicine maximus autor. Ipius succum solum dedit ipe bibendum Egrotis q̄ reiicūt spumāt ve cruorem. Quos emoptoicos soliti sunt dicere greci. Cū galla dant hunc aliꝫ thuris ve farina. Aut gemis dragmis porroꝝ semis vnā. Apponūt mirte: vino q uoꝫ trita resoluūt. Poze cūctis aliis dicūt hec sumpta iuuare. Manantemqꝫ potes nasibus retinere cruorē. Intus si nares vngas medicamine tali. Cōtractas vuluas succo curabis eodē. Reddit fecundas mansa ꝑsepe puellas. Ulcera cum melle tritū iuuat. appositūqꝫ humoꝝ capitis si distillatō fiat. Pulmones pectusqꝫ nocens: vocem canoram: Inde consurgat tussis ꝓcordia ledens: Cū ptysana succum porri sorbere iuuabit. Et p se solum ꝑdest his omnibus ipm Si porri ptes in vino coxeris albas. Dic vt aquam ꝑmam mittes addesqꝫ secūdam. Utilis eius aque duro fit potio ventri. Dicitur hec cadē cum vino stringere vētrez Cum vino potum datur bis quos leserit anguis. Odibet aut aliud fundens lentale venenū. Nec minus bis ꝑdest si vulnerib⁹ inpaddas. Sed velut emplastꝝ porrū cum melle subactum. Cōmixtus porri succus lacti muliebri. Et bibit⁹ tussim fertur sedare vetustam Et varus vicios pulmonis subuenit idem. Auris ꝓsecit capze cū felle dolorem. Prestat idem piter cū mulso mixtus ⁊ auri. Infusus tepidus. fungis si manditur obstat. Et⁹ ungatur succo ps tercia mellis: Et sic p nares tepidū fundendo vel aures. Immēsum capitis poterit sedare dolorem. Et vino bibat hūc lumboꝝ quem doloꝝ angit. Bicunt vtilius taliter nihil esse doloꝝi. Fracturas solidas cito duriciamqꝫ relaxat. Appositum vulnusqꝫ recēs cito cum sale claudit. Si crudū sumptū fuerit leuat ebrietatem. Sic veneꝛē stimulat sic duꝛ mollitat aluū.

CXIX

De portulaca Platearius

Portulaca optimus est cibus febricitantibus cocta vel cruda. Qui si patiātur ꝓstrictōnem ventris cū ꝓmis in aqua coq̄tur: sic quoqꝫ ꝓmas ⁊ portulacam comedūt. et aquam bibunt. portulaca enī humectat ⁊ relaxat. habet quoqꝫ virtutem leniendi. ⁊ frigidandi. Cōtra ragadias id est fissuras labioꝝ. ꝓfūdissime radices portulace cōburuntur in vase terreo: et fit puluis niger. Cui mel adiungitur ⁊ ragadie illinuntur. sic palliat etiam ragadias lepsorum ¶ Isaac. Portulaca frigida est in tercō gradu. humida in secūdo. vnde calorem ⁊ febrium extinguit acumen. ⁊ ꝓpter pōticitatem quam rami habēt stomachum ꝓfortat ⁊ intestina. ⁊ valet contra vulnera in eis vl in vesica. sanguinis fluxum vndecunqꝫ manauerit. constringit. succꝰ eius in capite vl fronte vl timꝑibus inunctus doloꝝem aufert et calorem. Rami eius mãducati dysenteriam ⁊ colericaꝫ digestionē habentibus subuemūt ¶ Papias. Portulaca vl portulaca sm galienū recens refrigerat: calefacta calefacit. Trita cum pane ad oculoꝝ tumoꝝem ponitur ad podagras quoqꝫ simili modo medetur. ¶ Plinius vbi sup. Est ⁊ portulaca quam peplion vocant. nō multum sattiua efficacio: cuius memoꝛabiles vsus esse traduntur. venena quippe sagittarum ac spentium emoꝛroidum tradūtur ea ꝑ cibo sumpto restringi: ⁊ plagis ꝑ posita extrahi. item boseamo poto e passoꝝ expssio succo. Resistit et aquarum vicius et doloꝛi capitis. ulceꝛibusqꝫ in vino tusa et imposita. Reliqua quoqꝫ sanat vl cera cum melle ꝓmanducata sic et infantium cerebꝛo ꝑponitur. vmbilicoqꝫ ꝓciduo. Et in epyforis omnium fronti temporibusqꝫ cum polenta. Ipis autem oculis e lacte ac melle. Eadem si ꝑcident ꝑdest oculis: folius tritis cum corticibus fabe. pustulisqꝫ cum polenta ⁊ aceto et sale ac cera. Oꝛis ulcera ꝓmanducata cruda sedat: et tumoꝛem gingiuarum. itemqꝫ doloꝛem dentiuꝫ. Cōmãducatum quoqꝫ mobiles stabilitat dentes. sedat crudiates vocemqꝫ confirmat. ⁊ sitim arcet. Cruciis doloꝛes sedat cum galla et lini semine ac melle pari mēsura. mãmarum quoqꝫ vicia cum melle: vel cimolia creta. Saluatarīl etiam est suspiriosis semie bausto cum melle. Stomachum in accetatis sumpta coꝛroboꝛat. ardentib⁹ febꝛibus eum polenta imponꝫ. et alias manducata refrigeꝛat etiaꝫ intestina. Dysenterie vomicisqꝫ datur et aceto. vl̄ bibitur cum cumino Tenasmo autem vl̄ cōcalidus ꝑdest in cibo vl̄ potu. Purgatōnibus mulieꝝ acetabuli mensura ꝑdest in sapa podagris calidis cum sale illita et igni sacro. Succus eiꝰ poratus renes acyesicas iuuat. ventris animalia pellit. Ad mulieruꝫ doloꝛes imponitur ex oleo cum polenta. neꝛuoꝝ duricias emollit. venerem inhibet. veneriisqꝫ somnia. apud autoꝛes inuenī caput inde ltrū distillatōem anno toto non sētire. oculos tamen bebetare putatur

CXX.

Iterum de eodem Auicenna.

Portulaca est frigida in tercio gradu humida ī fine secundi. Succus eius est illud quod in ea est magis vtrume opaꝛōis. In ipa est stupticitas et ꝓhibet fluxuꝫ sanguinis. et fluxus antiquos. Nutrimentum eius paruum et illaudabile: resistēs colere valde Fricantur ea verruce: et eradicat ea sua ꝓpꝛietate non qualitate. Apostematibus calidis fit emplastrum ex ea in quibus putrefactō timetur et crisipula Confert etiam borboꝝ abluto ex ea capite cum vino mixta. delet qꝫ dentium stupoꝛem ꝓpterea q̄ lenit asperitatem et sedat soda calidam pulsati uā. Oꝛbalmie confert et ingreditur in alcofol. Eiusqꝫ nimius vsus facit accidere panum in oculo. succus eius ꝓhibet sputum sanguinis: ꝑpter virtutem suam ponticam. Inflamatōi stomachi cōfert bibita et emplastri moꝛe superposita Cōfert et epati inflamato. ꝓhibetqꝫ vomitum colericum. et debilitat appetitum. fit ex ea clystere dysenterie ac solutōi colerū ce. Confertqꝫ doloꝛibus renum ac vesice et vlceriboꝰ coꝛum et abscindit sm plinium coitus desideriū. Et ipa q̄ dem retinet menstrua. sed eius aqua emoꝛroidibus confert. eiusqꝫ succus extrahit alcarides Confert item portulaca febꝛibus acutis. et si asseꝛtur et comedatur sanguinem abscindit ¶ Acroꝝ Portulaca dicitur et andragne de qua iam dictum est superius sub isto noie ¶ Macer Andragnis grece que portulaca latie Bicitur. hic vulgi pes pulli moze vocatur Humida vis eius et feruida dicitur esse. Unde iuuat febꝛem quam dicit grecia causon. Trita super stomachum viridis si ponitur herba. Prestat idē succus si sumitur. herbaqꝫ mansa Aut accepta vt olus: solet hec lenire calorem. Mansa vel hausta potest nimium restringere fluxum Sanguinis: et vētris nociuum cohibere fluoꝛem. Esse verat dentes ꝓbat est contrita stupentes. Et tumidis oculis prodest super addita trita. Feruoꝛem solis estate comesta nocere. Mō simit. et ventrem cum vino et sale mollit. Uelicecꝫ solet comesta sedare doloꝛes. Est emoptoicis hec sepe comesta salubꝛis. Acidule similes huic ꝑ oia vires Effectusqꝫ pares testatur plinius esse

CXXI

De pulegio. Dyascorides.

Pulegiū omniū est notum. huius virtus termãti ua est. Calefacit nimis et extenuat. de thorace ꝛ pulmone pingues et viscosos humores. facile p os ꝓpuere facit. Nauseã et morsũ stomachi cũ pusca bibitum separat. migraz coleram p ventrem depo nit. cum vino bibituz morsibus venenatis occurrit. Sic cũ et cõbustum gingiuas cõfirmat. cum polenta adhibitum omnibus tumoribus vtile est. Solum impositũ medetur podagricis. Cerotis mixtũ papulas limpidat. splenericis impositũ cum sale prauos humores exurit. In balneis infricatum. pruriginẽ tollit. fomento tumores stericos mitigat. Odor eius nauseam phibet. Tussientibus ꝓdest et est diureticũ valde. huius genera duo sunt sc̃z masculus qui florez generat albũ. ꝛ femina que purpureũ. Plinius libro. xx. Magna est cum menta societas ad recreãdos ãimo defectus pulegio cum surculis suis in ampullas vitreas aceti vtriusq; deiectis. Nam et capitis dolores imposita leuare dicitur. q̃n et olofactu capita tueri cõtra frigorez estusq; iniuriam traditur. Nec illos estuare qui duos e pulegio surculos habeãt impositos auribus in sole. Illinitur etiã in doloribus cum polenta et accto. femina efficaciorq; florem habet purpureũ: mas vero cãdidum. Nauseas inhibet cum sale ac polenta in aqua frigida pota. sic et pectoris ac ventris dolorẽ cohibet. stomachi autez ex aqua intercisiones sistit. et cum aceto ac polenta vomitiones. Intestinoꝝ vicia sanat melle decocto. et vino nigro. vrinãq; pellit ex vino et si aminẽ sit. etiam calculos et omnes interiores dolores. Et melle et aceto mẽstrua sedat. secũdinas vuluasq; cõuersas corrigit. defũctos partus eiicit. Semen obmutescẽtibus olofactu admouetur. Comicialibus in aceto cyathi mensura datur. si aque insalubres bibẽtur: trituraspgitur. salsitudines quoq; minuit corpis si cum vino tradatur. Neruoꝝ causa et opysthotono i cõtractione cõfricatur cum sale et aceto ac melle. Imbibitur ad serpentum ictus decoctum. et ad scorpionũ in vino tritum maxime vero qũ in siccis nascitur. Ad oris vlcerationes: et ad tussim efficax habetur. Flos recẽtis incensus pulices odore necat. Xenocrates tradit pulegii ramuz lana lotum in terciamis ãre accessionez olofactãdum dari: vel stragulis subiici: et sic egꝝ collocari ii remedia tradit. Siluestri ad eadez vis efficacior est quod simile est origano miroribus folius q̃ satiuum: ꝛ a q̃ busdã diptannos vel dictamus vocatuz est. A pecore capriz gustatum cõcitat balatũ. Natura raz feruẽs est vt ultras ptes exulceret. Cõuulsis ꝛ torminibus ac podagricis mire ꝓdest. epaticis cum melle et sale bibẽdũ datur. Pulmonũ quoq; vicia facit excreabilia. Ad lienem cum sale est vtile et vesice ac suspirius et inflationibus decoctũ succo cõliter. et vuluas corrigit. Cõtra scolopẽdram terrestrem vel marinũ et scorpiones priuati ve otra omnẽ morsum valet. Radix cõtra increscentia vulnera recens est potentissima: Cicatricibus vero decorẽ affert arida. Itẽ pulegio nepiteqz societas est. sicut raz supius dictum est. siqdem in aqua. decocto essi ad tercias frigora discutiunt. mulieꝝq; menstruis ꝓsunt. et estate calores sedãt.

CXXII.

Iterum de eodem. Platearius.

Pulegium calidũ est et siccum in tercio gradu cui virtus cõsistit in folio et in flore. Tempore floꝝ colligitur: et p annũ seruatur valet otra frigidum reuma. vinũ decoctionis eius cõtra frigidam tussim ex glutinoso vel aquoso humore. cõtra dolorem stomachi ex frigiditate et vẽtositate. Ex herbario. Pulegiuz masculus florem habet albuz: femina rubeũ vtriusq; Si infans in vtero mortuus fuerit. huius tres rami recentes triti et in vino veteri potati mire sanãt. valet et ad vesice vel calculi et ad cordis pectoris stomachi thoracis ve dolorem. Macer. Feruida pulegii vis sicca qz dicitur esse. Tercius a medicis datur est gradus huius vtroq;. Sepius hãc herbam si pgnans sumit abortit. Menstrua deducit cum vino sũpta repenti. Hocq; mõ tardas hec extrahit herba secũdas. Hoc nosti quia nõ notum reor esse q̃busdã. Exponã tali quid nomie signi ficetur. Ut nõdum sor testa circumdatur ouo. Pullus sic infãs matris vestiti aluo. Quadã pellicula matris ẽ semine facta. Quã nascens rumpit quasi testaz pullus ouo. Istas pelliculas medici dixere secundas: Q; mox expositos nasce iure sequãtur. Ne si pl̃s usto vicio cogẽte morantur. Aut mors subsequatur; dolor aut qui vix toleratur. Istas pulegium ꝑdicto more repellit. Cum sale cõtrita melli si iungeris illam. Iugume cõtractis potest hoc succurrere mẽbris. Illius puluis sumptus cum melle vel hausti. Pectoris humores viscosos extenuare. Et p sputa potest illos educere mire. Nausea vel morsus stomachi curabitur illa. Cum pusca sumptũ vt aceto quod sit aquosũ. Cum vino nigram coleram potare pellit. Sicq; venenatis spentum morsibus obstat. Si p vim febris nimio ve fluore cruoris. Aut aliq̃ casu subito defecerit eger. Quod solet a doctis medicis malefactio dici. Pulegium valido tritum iungatur aceto Naribus egroti si apponatur odore. Solo cõfestim dicũt reuari iacentem. Gingiuas sicci puluis cõfirmat et vsti Appositã viridem dicũt sedare podagrã. Et quosuis alios solet emẽdare tumores. Si supaddatur tepide ꝑmixta polente. Addita cerotis papulas de corpe tollit. Splẽneticis multũ supaddita cuz sale. ꝓdest. Elixatura si q̃sq̃ sepe tepenti. Illius abluitur: pruritum nõ patiatur. Et sic matricis poterit curare tumores. Tussim cõpescit cum vino sumpta tepenti. Et sic vrinam cõpellit reddere largam. Et magis ex vino si sit decoctio facta Aut oleo mixto cõtrito si supaddas. Si radix trita valido iungatur aceto. Sedabit morsus supaddita sepe tumores. Obstat spentũ cum vino sumptã venẽis Et sic assumptũ venerem stimulare fatentur. Sic quoq; pulmonis ꝓdest iecoriq; querelis. Et sic nutrici sumpta lac ꝑbet abundãs. Herba virens curat morsus cũ melle caninos. Si supaddatur ꝛ vino mixta bibatur. Hac mãsa serpẽs oculos caligine purgat Indeq; corpis humani posse mederi. Illam luminibus est expiendo ꝓbatũ Radicuz succus mixtus cuz melle recenti: Pulsa reddit eos omni caligine claros.

CXXIII

De radice. Actor.

Radix est cõis omniũ fere plantis. vnde radix dicitur herbe: vel radix arboris. Cuz aũt simpliciter ac sine additione radix ponitur: illa q̃ vulgo radix appellatur: hoc nomine ꝓprie intelligitur. Palladius libro. xx. In augusto mẽse vltimo siccioribus locis radices conuent seri. q̃ hyeme minustrẽt vsũ. Amant terrã qualez rapa. pinguem ac solutã et diu subactam. tophum vero reformidãt et glaream. Gaudent celi statu nebuloso. Serendi sunt aũt grãdibus spactis et alte fossis. melioresq; proueniunt si serãtur in harenis post nouã pluuiam nisi forte possint rigari. quod satius est statim leui sarculo debet operiri. Leramẽ non est inserendũ: sed potius palee que inde fungose sunt. Suaueolores autem sunt: si eas aqua salsa frequenter aspargas. Radices femini generis putãtur. que minus acres sũt. habentq; folia latioza lenia et cum iocũditate virẽtia ex his ergo semina sunt colligenda. Maiores fieri creduntur si sublatis oibus foliis solo tenui caule demisso sepe terris opiantur. Si et nimis acra dulcez fieri velis: semẽ die ac nocte melle aut passo macerabis. Rapbanũ tamẽ sicut brasicã constat vitib̃ esse inimicam. Nam si circa se serantur natura discordãte refugiunt. Isaac vbi supra. Radix est calida in tercio gradu.

sicca in secūdo. minꝰ q̄ rapa nutrit ꝓpter acumen suū: quod fortiꝰ est acumine rape. Nutrimentū eius est duruꝫ et grossum. digestioni stomachi nociuū et incōuenies dentib⁹ ac oculis et gule: omnibusq3 doloribꝰ vulue Secūdum vero medicinā conueniꝫ. secūdum cibum manducata fortionem et inflationem facit et illaudabilis stomacho fit. Mō testatur ructusꝰ eius q̄ maxime fit ante cibum. eleuat em̄ et descendere. ꝓhibet cibū ad locum coctōnis: ideoq3 fit causa indurate digestionis. naturalēq3 virtutem inhibet: cibum expellens in supiori pte: ex qua re fit vomitꝰ maxime his q̄ ventositatem in stomacho habent ex ꝓsuetudine. Que tñ pꝰ cibū accepta minorē agit ventositatez ascendentez supius q̄ cum grauitate sua descendit inferiꝰ: deponitq3 cibum in coctionis locum. et vt oportet digeritur. vnde causa ꝙ fortasse secūde digestōnis efficitur hoc est gratia sue coctionis. que nō habentib⁹ ventositatez accepta post cibum impedit. Proinde si quis eam vult accipe ꝓ vomitu: ante cibum sumatur. sed ꝓpter suppleñtuꝫ secunde ac tercie digestionis: post cibuꝫ māducetur. Plate. Radix est herba cuiꝰ radix simili nomīe appellatur. et est calida et sicca in secundo gradu virtutem raphano simlem habet. et cōtra easdez causas valet eodēq3 mō sed nō efficax est. Itaq3 cū in receptōe iueniꝫ pōt poni radix raphani si radix nō habeatur. CCXXIIII.

De radicula. Plinius libro. xix.

Radicula est herba laudandis lamis apta ad hoc succum habet mire q̄tum cādore cōferēs eque et mollicia. Nascitur vbiq3 satiua: sed sponte ꝑcipua in asya syriaq3 saxosis et aspis locis. Trās eu fratez tamen laudatissima caule tenui ferulaceo ipisq3 cibis indigenaꝫ expetito. z vnguenti quidād sit cum q̄ decoquatur: olee folio: hāc struthion vl̄ usatim greci vocāt. Estate floret: aspectu grata: verū sine odore: spinosa z caule lanugiosō semē ei nullū. radix magna que ꝺicitur ad quem dictū est vium. Idem in libro .xxiii. Tingentib⁹ et radicula ramos ꝓparat quā struthion a grecis vocari ditim⁹. Medetur morbo regio ipsa decocta: et ius potuꝫ. Itēq3 vicus pectoris. vrinā cit. aluū sistit. vuluasq3 purgat. Quāobrem aureū poculuꝫ vocāt eam medici. Ex melle etiā ꝓdest magnifice ad tussī. Ortopnoce ꝓdest mensura cochlearis. Cum polēta vero et aceto lepras tollit. Eademq3 cū panace et caparis radice calculos frāgit ac pellit. Pānos discutit cum ordea cea farina et vino decocta. Miscetur et malagmatib⁹ et collirtis claritatis cā. Ad sternutamēta vtilis inter pauca. lẏeni quoq3 ac tocneri eodem modo ꝓficit. Pota denarii pōdere ex aqua mulsa sanat suspiriosos. sic et pleureticos offensq3 lateris dolores. CCXXV.

De raphano et eius cultura Isidorus

Raphanū greci nos radicem vocam⁹: eo q̄ tot⁹ deorsum nutritur cuiꝰ reliqua olera magis in sūma ꝓsiliant. huius semine macerato q̄sq3 man⁹ suas infecerit: ꝑpentes impune tractabit. Ex ei⁹ si quidē radice et ebur albescit. In cibo quoq3 venenis obsistit. Maꝫ cōtra venena radices: nuces: lupini: citrū apium: ruta: ꝓsunt: sed contra futurum venenū: nō ꝫ acceptū. vnde et apud veteres ante alias epulas hec solebāt mēsis apponi. Pli. li. xix. Cortice et cartilagine cōstant raphani. multisq3 illoꝝ cortex crassior est: q̄ eriam q̄busdā arborꝝ: Amaritudo illi est plurima: z ꝓ crassitudine corticis. Cetera quoq3 aliquādo lignosa: et mira vis colligendi spiritum laxādiq3 ructum. Ob id illiberalis cibus vtiq3 si ꝓxime mādatur olus. Si vero cū oliuis diruptis rarior est ructus minusq3 fetid⁹. Egypto miro celebratur ꝓpter oleiferitatē quod de semine faciunt ipius. hoc maxime serere si liceat cupiūt: quoniam et q̄stus plus q̄ e frumento: et minꝰ tributi est. nullum copiosiꝰ olus. Genera raphani tria fecerunt greci: videlicet foliorꝝ differētia: crispi: ac lenis: Tercium vero siluestre. Et huic lenia q̄dem folia: sed breuiora z tūda copiosa et fruticosa. Sapor autez asper: et medii: camēti instar ad eliciendos aluos. In prioribꝰ tamē differentia semines est q̄m aliqua exiguū admodū ferunt. Nostri vero alia fecere genera. vnum algidēse a loco lōgum atq3 translucidū. Alterū rapi figura: quod vocāt syriacum: suauissimū fere ac tenerrimū: hiemisq3 patiens. Nunc etiā vnū siluestrez. greci chertam vocāt. pōtici armoniacum: alii leucen. nostri armoracbiā: frondē copiosiꝰ q̄ corpe. In omnibꝰ autez ꝓbandis maxime caules spectātur: in initio rotundiores atq3 canaliculatꝰ lōgis. folia ipa tristiora z āgulis horrida. Seri vult raphanꝰ terra soluta et humida. fimū odit. contentus palea. frigore a deo gaudet vt in germania magnitudinē inf̄atiuꝫ pueor equet. Seritur post yā. februarii vt vernꝰ sit. Irez q3 circa vulcanalia: que satio melioꝝ extitit. Multi et marcio serunt et aprili. et in sep̄tēbri. Inciꝑiente incremento cōfert alterna folia circūobruere: ipos vero acumulare. Nā qui extra terram emerserit: durus atq3 fūgosus fit. Aristomachꝰ folia ꝓ hiemez iubet detrahi: et ne lacune stagnent accumulari sicq3 in estate grādescere. Quidā ꝓdidere si palo adacto caueria palea insternatur: in sex digitoꝝ altitudine. deinde semen fimūq3 z terra congeratur ad magnitudinē scrobis crescere. ꝑcipue salsis aluntur. Ob hoc aquis salibꝰ irrigantur et i egipto nitro spargunt. vbi suauitate ꝑcipue fūt. In totum quoq3 amaritudo eoꝝ eximitur salsugine: fūtq3 simles coctis. Nam z cocti dulcescūt: z napoꝝ vicem transeūt. Fertuꝫ raphanꝰ adeo ceteris cibis ꝓbus in apollinis templo vt ducceretur raphanus ex auro. beta et argento: rapuꝫ e plūbo. Scripsit z mochiō grecus volūm vnū ō raphano. Etiussimi tempe hiberno in cibis existimātur. Idemq3 dentib⁹ semp inimici. qm̄ bis atterātur. Ebora certe polliunt. Palladiꝰ vbi supra libro quarto. In meyse marcio raphanos aliq3 serunt: quibꝰ vtuntur estate. Idem in libro. ix. raphanū vt iam ꝓdictū est sicut z brassicā cōstat esse vtilē inimicā. Maꝫ z si circa se serātur: nasa discordāte refugiāt. CCXXVI

De virtute ipsiꝰ i medicīa. Auicenna.

Raphanꝰ habet ligniꝫ calidum et humidiuꝫ in primo. Semen calidū in tercio fortius est semine cortex: postea folia: deinde caro. Oleuꝫ eius est vehementis caliditatis. Siluestre raphanū domestico cōcorat in omnibus z est illo fortius. Illud quod magis est rempatū est magis elixatuꝫ. Si cum illo misceatur farina lolii. facit pilos in alopicia nasci. Emplastruꝫ ex eo factū cū melle eradicat vestigia que accidūt sub oculo cum occultatōne. Folia vernalia elixata et comesta cum oleo almuri. nutriunt plus q̄ radix. Elixatū est nutribilꝰ: z eiusdez q̄dez nutrimentū est flegmati cū et paucuꝫ. z in ipo est subtilitia que velox est ad putrefiendū. semē ei⁹ cōfert lentiginib⁹ in membro factis ac reliquis coloribꝰ extraneis. et vestigiis: z pellicul⁹ z panno. Idemq3 cōditi linitum morphee nigram i balneo purgat. sed pediculos in corpib⁹ multiplicat. emstrū ex eo cum melle vlcera fraudulēta z lenia eradicat z semen eius cum aceto vlcus cancrenaꝫ integre sanat sup impetiginemq3 simul opatur. Itez semem expellit pulsationē iuncturaꝝ. z est bonū valde doloreaꝝ: Nocet autem raphanū capiti: dentib⁹: z palato. nocet etā oculo verūtamen aqua eius in eo distillata. ipm̄ absterguit: ac delet in oculo vestigia que sunt sub lacrimali sue⁹ eius z oleum cōferunt valde ventositatibus in aure. Aut aūt filius melange q̄ eius folia visuꝫ acuunt. Raphanꝰ elixatꝰ est cōueniens tussi ātique: z chymo grosso generato in pectore. Confert etiam ꝑfocationi ex fūgis mortiferis accidenti. Cum oximelle decoctus: si fiat ex eo gargarisma cōfert ꝑfocationi. in ipo ē gutturis

nocumẽtū.t mal⁹ est stomacho faciens eructuare ꝓ⁹ cibum ventrez lenit:et cibos penetrare facit. Ante cibum natare facit:et nō quiescit et ideo facilem vomitū efficit.t cōuenit lateri ac splen suppostꝰ more emplastri.semẽ eius cuz aceto nauseā valde facit.t apostemata splenis resolvit. Filius melange dixit:q̄ si comedatur post cibum digerit.t ꝓprie folia eius t aqua foliorꝫ eius.aperit opilationes epatis et yctericiam removet. Dixerūt q̄dam q̄ eius folia digerunt.t corꝑ eius facit nauseā.t eius semen resolvit ventris inflationez .facitq̄z facilem cibꝫ egressionē.t facit appetitū cibi.t aufert dolorem epatis t eius aqua bona est ydropisi. Confert itez raphan⁹ morsui vipere.t cū vino morsui cognute.semen eius cōfert venenis t valet cōtra vermes venenosos.t si frustum eius sup scorpionē ponatur:interimitur.aqua etiā eius in hoc expta ē et fortioꝛ est. Demuz si scorpio momorderit aliquē q̄ raphanū comedit nō ei nocebit. CXXXVII.

¶ Iterum de eodem. ¶ Dioscorides.

Raphanū greci nos radicem vocam⁹. Radix eius a ieiuno comesta vel potata ꝑut antidotum:magnū adiutoriū est sanitatis et tutamẽtum corꝑis.sed inflationē facit t ructus fetidos. Fructꝰ eius vrinā movet.ventrem decocta malatat:et i cibo ꝓficias ꝓdest thoracis flegmata purgat. Cum oximelle accepta vomitū movet.cū melle mixta: putredinē curat.liuores tollit.vim fungi venenosi ꝓpellit. Contra viperaꝝ morsus ꝓficit. Semen cum aceto datuz splen minuit.ydropicis ac splenēticis in modum catbaplasme impositum subuenit. Radix in aceto ac melle cocta ꝑ gargarizetur synanticos curat. folia eius contusa t impoita dolentib⁹ articulis ꝓsūt. Raphano calidā esse virtutem:omnium medicoꝝ opinione patet. sed nobis ex vsu intelligere licet.nam cū ceteris cibis comesta:ideo in stomacho ruct⁹ efficit solus . quia in eo coquitur prima Capillos ab iniuria alopicie restituit cum melle. Succꝰ etiā grauedinē aurium instillatus emendat. Egiptii reges in q̄bus erat studiuz: scrutati corꝑa mortuoꝝ et causas valitudinū occulta fide recognoscere:t in ipo corde virum nasci ꝓdiderunt. Semie raphani cuz melle trito et sumpto suspiria mitigatur.tussis arcetur. Sola cum sale sūpta ventris animalia extinguit ventrez stimulat.vrinā cōcitat.puerperis copiam lactis acquirit. Nulla res fortiꝰ vrine difficultatē soluit.vel feminaꝝ impat menstruis. Raphanus ꝓmesta est eustomacha. Post cibos sūpta digerit· eructationē facit. Cocta t ela tussientibus t pituitatibus stomachi medetur. Coziuz ei⁹ catbaplasmis adhibitū cum melle palcentia vulnera curat.liuorem ꝓpsita tollit.morsibus venenatis occurit.lentigines purgat.bibita menstruis impat. Semẽ eius bibitum est diureticū splenem tenuescere facit. Elixum cuz oximelle gargarismo synanticis squinaticisq̄z opitulatur. cerasti quoq̄z puncto accepta statim medetur. Denti concauo immilla vel gigimis fricata:dolorez eius mire sedat. Est aliud genꝰ raphani quod multi armoraceā dicunt.habens folia lapsane similia:cuiꝰ radix oblōga est ac tenera.de qua.scz dictum est supra. CXXXVIII

¶ Adhuc de eodem. ¶ Platearius.

Raphan⁹ calidus est t siccus in secundo gradu virtutē habet incidendi: dissoluendi:ex eo fit cōpetens oximel.cōtra quartanā. et cōtra quotidianā.cōtra duriciez splenis Herba ipa cocta in vino t oleo splen catbaplasmetur. Pectim catbaplasmata stranguriā t disenteriā solut. ¶ Plin⁹ libro.xx. Raphani stomachū purgant pituitatez extenuāt. vrinā cōcitant. Est est tuol⁹ in italia:t armoraceā vocant satiuā. Satiut decoeti mane ad tercios cyatos poti calculos cōminuūt t eiiciunt Idem in posca decocti cōtra spentium morsus valent uliniti. Ad tussim quoq̄z ieiunis raphan⁹ ꝓdest in mane cum melle. Semen eius tostum deinde cōtritum cum melle suspiriosis valet. idē q̄z cōtra venena ꝓdest· Scorpionib⁹ cerastisq̄z aduersatur.vel ipo semie infectis manib⁹ impune tractabilibus. Impositoq̄z raphano scorpionib⁹ morīūtur. Cōtra fūgoꝫ quoq̄z venena salutares sunt.lyenez extenuant.iocineri lumboꝝq̄z doloꝛib⁹ ꝓsunt. Ex aceto vel sinapi sumpti valent ydropicis et litargicis ¶ Praxagoras quoq̄z dandos censet uliotis. Intestinoꝫ sanāt vicera.et ꝑcordioꝫ purulenta cum melle ꝓmesta. q̄dam ad hoc illito luto cogre malunt.sic et feminas purgari dicūt. Ex aceto et melle sumpti.intestinoꝫ animalia ō trahūt.itemq̄z ad tercias decocto eoꝫ poto cum vino enterocelicis ꝓsūt.lāguez iuuelez extrahūt ¶ Medi⁹ ad hec coctos dari iubet excreantib⁹ sanguinē. et puerperis ad copiam lactis augēdam. Ipocrates capillos mulieꝫ defluos raphanis iubet fricari.t cōtra tormenta vulue sup vmbilicū ponī.reducūt et cicatricē ad colorem. Semẽ impositū ex aqua sistit ea que sagedenas vocāt vlcera.democrit⁹ venerem hoc cibo putat stimulari.et ob id fortasse voci nocere tradiderunt aliqui.folia que dūtaxat in oblōgis nascūtur:aciem oculoꝫ excitare dicūt.vbi vero acrioꝛ medicina admota sit:ipsū dari ꝓtin⁹ imperāt.hec antipatia est. Auriuz vero grauitati raphani succum instillant ¶ Papias. humectat t dispgit flegma autoritate sua.folia tamẽ eius minus austera sunt: Trita radit in vino nauseam,puocat. CXXXIX.

¶ De rapa. ¶ Isidorus

Rapa dicta est a rapiēdo. id est ꝓpendendo. Est autē radice amplioꝛ napo.sapore dulcioꝛ et folio tenui ¶ Palladi⁹ libro.iii. Semen bta sicc vetustū. vt dictum est supra.mutatur in rapam.

Idem in libro.viii. In mense iulio serenda est rapa solo putri et soluto nec spisso.locis humidis t cāpis letatur.napus aūt in sicco ac ꝓprie tenui deuexo t salubriosis melioꝛ nascitur.loci ꝓprietas vtrumq̄z semẽ in alterū mutat. Nā rapa in alto solo p biemē sata mutat ī napos.alta vero napus transit i rapā: Subactuz soluz stercoratū versatumq̄z coquūt.quod ipsis et segetibus proderit qui ibi anno eodem serūtur. Jugo raparum quatruoꝛ sextarii napi autez q̄nq̄z sufficiunt. Si spisse sunt interuelles aliquas vt cetere roborentur vt vero i semina maioꝛa redigātur.erutā rapaz foliis omnibus purgas:t ad dimidii digiti crassitudinē in caule succides. Tunc in sulcis diligenter subactis octoni digitis separatā obrues.iniicies terrā t calcabis. ita magna nascetur. Idem libro.xiii. In mense aūt decembri: cōuenit rapa cōditi. Rapa sicdem in ptes minutas recisa:leniterq̄z cocta:t tota die diligentius exiccata.ne quid humoris refuent.sinapi et aceto sicut moris est tempato mergūtur.et cōduntur.repletaq̄z vase claudūtur:et post aliquātos dies explorata gustib⁹ in vsū ꝓferūtur Que res cōgrue potest effici ianuario quoq̄z ac nouēbri. ¶ Plin⁹ libro.xviii. Rapa aūt omnia cūctis nascuntur animalib⁹:nec in nouissimis. sariant ruris alitum quoq̄z genera.magisq̄z si decoquātur aqua. Quadrupedes eoꝫ t fronde gaudent.homi quoq̄z cibo grata sunt.Durāt et in terra sua t post a passo pene ad alium ꝓuentū famēq̄z sentiri prohibēt.a vino atq̄z messe seruata.terci⁹ hic trāspadanis fructꝰ terram nō morose elegit.pene vbi nichil aliud seri possit. Nebulis et pruinis ac frigore vltro alūtur amplitudine mirabili.ita q̄ q̄draginta libras excedentia vidi In cibis quidem nostris comedūtur pluribꝰ modis: et vsq̄z ad alia durāt sinapis acrimōia domita Diligētioꝛes

quinto sulco napum seri iubent: rapam quarto. viro qꝫ stercorato. Rapam dicunt fieri latiorē. si seminetur palea. Satus vero viscus est vtrique generi inter duo rū numinū dies festos neptuni atꝫ vulcāi ferūtqꝫ sub subtili obseruatione: quotta luna ꝓcedente hieme nix prima ceciderit: si totidem die numinū ꝓdictuꝫ tempo ris spacium seruantur mire prouenire. Seruntur et ve re calidis atqꝫ humidis. ¶ Idē in libro. xix. De rapis abunde dixisse poteramus videri: nisi medici facerent masculum sexus in his rotūda latiora vero et cōcaua femini: suauitate pstantiora: et ad condiendū facilio ra. Septusqꝫ sata transeunt in marem. CXXX.

¶ De virtute ipsius in medicīa. ¶ Papias.

Rapa est napus validissimꝰ conturbat corpꝰ et deducit sed mingitur. Semē eius cōtra vene na in potū datur. Rapa si frequēter comedat inflationē stomachi facit. Semē eius ex vino tritū va let cōtra morsus spentum. ¶ Plinꝰ libro. xx. Est rapo vis medica pniones seruens sanat impositus. frigus c pedib⁹ pellit aqua decoctus. Jus eiꝰ seruēs podagris etiam frigidis medetur. et crudum tusumque cum sa le cuicūqꝫ vicio pedum auxiliatur. Semen eiꝰ illitum et in vino potum cōtra spentes ac toxica salutare esse ꝓditur. A multis autē antidoti vim habere in vino et oleo dicitur. At ꝓpter inflationes in totum eū abdica uit in cibis democritus. Dyodes aūt magnis extulit laudibus. veneres quoqꝫ stimulari ab eo pfessus. Jtez qꝫ vomituꝫ magisqꝫ si cum eruca cōdiretur. Tostum q̄ qꝫ ꝓdest articulox dolori cum adipe. Siluestre rapum in aruis nascitur. maxime fruticosum cādido se mine. Duplo maiore q̄ papaueris et hoc vtūtur ad albican dam cutem in facie. totoqꝫ corpe mixta vrina pari mē sura. ¶ Dyascorides. Radix rape bona est. et si ven trē inflat: corpori tamen succū addit. veneremqꝫ stimu lat. Eius elixatura fomēto podagris ac pniomb⁹ pfi dium est. Ipsaqꝫ trita z impolita hec omnia facere po test. Cima eius elixa et comesta est diuretica. Semen eiꝰ ex vino bibitum vulnerib⁹ venenatis pficit. Itaqꝫ semen in rapis calidum ac feruens videtur. et ipe pau lo solutōres creditur. Sed quo minꝰ caloris possident molliendi potestatez eo fortiorem cōtinent. Idez radix inflat et semen in homine generat vel augmentat. A greslis rapa locis siccis nascitur. fruticem collectuꝫ fa ciens cubiti lōgitudinez habens multasqꝫ virgellas. folia leniora et in modū vigiti grossa. Semen eiꝰ in fol liculis est cōclusum nigrū et fragile. quod fractū habz intus colorez album. Itaqꝫ faciei miscetur albamēti vel etiam totius corpis. ¶ Jsaac. Rapa calida est in secūdo gradu. humida in primo dure digeritur. Mol lem et inflatiuā carnem facit. ꝓpter sui ventositatez. p inde coitum suscitat: flegma augmtat. vrilis autez est si bis cocta vtraqꝫ aqua reiecta coquatur cum pinguis sima carne. Idem cuius ture si pedes podagricox lori fuerint: dolori mitigationez prestat. CXXXI

¶ De rosa. ¶ Isidorus.

Rosa a specie floris dicta est: eo q̄ rutilanti co lore rubeat. ¶ Ambrosiꝰ. Ante peccatū flori bꝰ inixta terrens sine spinis rosa surgebat: et pulcherrimꝰ flos sine vlla fraude vernabat. postea vero spina sepsit gratiaz floris: tanq̄ humane vite spe culū pferens. que suauitatem pfuctionis sue sintimis curax sepe ꝓpungat stimulis. vallata est em elegantia vite nostre atqꝫ quibusdā solicitudinib⁹ obsepta vt ea dem tristicia distincta sit et gratia. ¶ Plinius libro. xxi Rosa veri⁹ spina q̄ fruticē nascitur. In rubo quoqꝫ p ueniens illic etiā odoris iocundi. q̄uis angusti. germi nat omnis inclusa primo cortice granoso: quo mox in tumescente et in viridis alabastros fastigiato paulati rubescens debiscit. ac sese pādit in medio calicis sui stā tis cōplexa luteos apices vsus eius coronis. Oleo ma ceratur. In vnguēta trāsit: et emplastris atqꝫ collirijs imponitur mordaci subtilitate. ¶ Dentarijꝫ etiā dūctis pungendis minime noxia. Genera eiꝰ nostri fecerunt celeberrima. pnestinā et cāpanam. addiderūt alii mile siā. q̄ fit ardētissimꝰ coloꝰ nō excedentis folia duo ōna prima et trachimā. mi⁹ rubente. mox alabādica. folijs albicāribꝰ. viltoze. spinioſa vero minutissimā l' vilissimā. Differt em̄ folioꝝ mstitudie: aspirate: leuore: colore: odore. Paucissima ąna folia: ac dense nūerosiora cū sit gen⁹ eiꝰ: q̄ centifolia vocant. que est in cāpania ytalie. Grecie vero circa philippos sed ibi nō sue terre prouē tu. Pāgeus nanqꝫ mons in vicino fere est numerosis foliis ac paruis. Unde accole transferentes cōferunt. Ipsaqꝫ plantatōne proficiūt. Non aūt talis odoratissi ma est. Nec cui latissimū maximūqꝫ folium. Breuiter qꝫ indicium odoris: scabricia cortricis est et que greca vocatur a nostris: a grecis vero lichnys. nō nisi in būi dis locis prouenies. nec vnq̄ quinqꝫ folia excedēs ma gnitudine viole: nulloqꝫ odore. Est et alta grecula vo cata: cōuolutis foliox pāniculis. nec debilcēs nisi ma nu coacta: semꝫ nascēti simil'. latissimis foliis. Alta fūditur e maluaceo caule: habens folia oleata quā mul certō vocant. atqꝫ inter has media magnitudine autū nalis quā coroncolā appellāt: omnes sine odore. Co roncola in rubo nata tot modis adulteratur. Et alias vero quoqꝫ plurimū sola ꝓualet. Cirenis est odoratissi ma. Carthagine hispamteqꝫ. bieme quoqꝫ tota ꝓcr. Refert et celi temperies Quibusdam em̄ min⁹ odora ta prouenit annis. Preterea odoratior magis omnib⁹ siccis locis q̄ humidis prouenit. CXXXII.

¶ De rosarum cultura ¶ Idē in eodem.

Rosa nec pinguibus vult nec argillosis seri lo cis: neqꝫ riguis. Cōtenta raris. ꝓprie rudera tū agrum amat. Precox est cāpana sera vero milesia. nouissime tamē desinit pnestina. fodūtur aūt q̄ fruges leui⁹ q̄ vites. tardissime. puemūt semine: qō est in ipso cortice sub flore opertū lanugine. Obtid potius in seruntur caule cōciso et ocellis radicis vt harundo. vnū gen⁹ inseritur pallide spinose ac longissimis virgis q̄n qꝫfolie que a grecula altera est. Omnis recisione pro ficit et vstione. Translatione q̄qꝫ vt vitis optime ocū simeqꝫ prouenit. furculis q̄terno x digitox longitudie vel ampliore post vergiliaꝫ occasum sata. deinde p fa uonū translata. pedalib⁹ interuallis: crebroqꝫ circūfos sa. Qui ꝓcocem illam faciunt: pedali circa radices fero be aqua calida infūdunt calice germinare incipiente. ¶ Palladius libro. iii. In mense februario rosaria con serenda sunt: que sulco breuissimo: aut scrobib⁹ ponen da sunt: vel virgultis: vel etiam semine. Semina aūt rosax nō putem⁹ medios flosculos esse aurei coloris ꝙs rose ferunt: sed baccis nutriunt: quas in breuissimi py ri ad similitudiné plenas semib⁹ suis post vindemiam reddūt. maturas ex colore fusco z mollicie: poterimus estimare. Si qua etiam sunt antiqua rosaria hoc rem pore circūfodiuntur: et sarculis vel volabris aridias vniuersa reciditur. Tūc que rara sūt. possūt ducta vir gax ꝓpagine repari. Si rosam ipsi⁹ habere volueris duob⁹ palmis ab ea girum fodies: et aqua calida bis rigabis in die. Idem in libro. vi. Rosas nōdum pa tefactas seruabis: si eas in cāna viridi stante fusa redu das: ita vt scissurā coire patiaris: z eo tempe cānam re cidas: quo virides rosas habere volueris. Aliqui vero eas olla noua cōditas et bene munitas sub diuo obru unt et sic reseruāt. ¶ Idem libro. xii. Quāuis mense fe bruario sunt cōserenda rosaria. tamē locis calidis apri cis atqꝫ maritimis mense etiam nouembri poterimus

instituere roseta. Que si indigu⁹ plantaꝝ volueris ex paucis virgulis habere copiosa: quaternoꝝ digitoꝝ surculos germinātes cū geniculis suis debebis excidere: et in modū ppagines sternere. stercore ac rigationibus adiuuare. vbi annū etiam cōpleuerint pedis spacio inter se transferre disiunctos. atq; ita solum quod huic generi deputaueris implere. ¶ .cxxxiii.

¶ De operatione rose in medicina ¶ Plate.

Rosa frigida est in primo gradu. sicca in secūdo. et viridis et sicca competit vsui medicine. Quidā colligūt eam post maturitatē: sed non tam diu seruatur. Debent aūt colligi cum nō habēt folia omnino expansa. ⁊ tamē aliquātulū iam rubea. Colligere aūt ad solem aliquātulū desiccari possunt et p tri ennū seruari. Rose sicce narib⁹ apposite: cerebrum et cor cōfortant. spūs repando. succus rosarum viridiuz in vase vitreo pōt valere p annū. Post dentis extracti onē si fluxerit sanguis fit decoctio rosaꝝ in aceto: ⁊ fit gargarism⁹. ¶ Auicenna. Rosa est virtutis cōposite et substantia aquea et terrea. Et in ipsa sunt acuitas stipticitas et amaritudo cū pauca dulcedine. subtilitaz quoq; faciens ipius stipticitatez penetrare. Quare facit corizam accidere. Est autez frigida in primo. sicca in principio secūdi. Et virtus q̄dem amara pmanet i ipsa dum recens est. Cum aūt siccatur eius amaritudo minoratur. Sicca quoq; frigidioz est ⁊ magis stiptica. Est aūt aperitiua et abstersiua valde: et sedat motum colere. Semen eius fortis⁹ stipticuz est: quod in ipsa fit et pili similiter qui sunt in eius medio. In toto aūt ipsi⁹ est cōfortatio membroꝝ interioꝝ. Dicitur aūt q̄ in ipsa est virtus extrabēs surculos et spinas: et reliqua carni affixa. Rectificat aūt sudorem fetoris: q̄ administratur ex ea in balneo. Emplastrū ex ea factuz soluit apostemata calida. confert etiā erisipile et vlceribus: pūcez abrasionib⁹ in coxis et in pfundis carnem generat. Sedat dolorem in oculo ex caliditate. Et similiter doloꝛ matricis. Bozmire vero sup̄ locuz ex eo stratuz abscindit desiderū coeūdi. Et illa quidē q̄ recēs est fortasse soluit. sicca vero nō soluit. Decoctio et rosa sicca cōfert grossitiei palpebraꝝ. et vlceri⁹ intestinoꝝ. Irē rosa ⁊ ei⁹ succ⁹ cōferunt humiditati stomachi. Decoctio aque ei⁹ et oleū ipius faciunt sternutationez cū odorātur. Semen ei⁹ stringit gīgiuam. et similiter succus eius cum decocto. Pfert etiam doloꝛi auriū. Succ⁹ ei⁹ pfert sincopi. virgulta vero ei⁹ et etiaz capita sputo sāguis sunt vtilia. ¶ Cōstātin⁹ vbi supza: Rosa frigida est in primo gradu. sicca in fine secūdi. subtilem substātā et stipticam habet. valet stomacho et epati: ei⁹ ēm opilatōnez aperit. capitis doloꝛē ex fumo colere aut sāguinis: vsto narib⁹ applicata placat. Locta cum vino capitis auriū et gingiwaꝝ doloꝛē si os eo lauetur aut gargarizet tollit. Cathaplasmata fit cōtra emoꝛroidas sperma ei⁹ puluerizatuz putridas gīgiuas sanat. Cortex potatus sāguinez inferius manantem cōstringit.

¶ .cxxxiiii

Iterum de eodem. ¶ Plinius vbi supza.

Rose flos somnum facit: inhibet fluxiones mulieꝝ: maxime albe in posca pot⁹ et sanguinis exercitatōes. stomachi dolores in vino cyathis trib⁹. Semen ei⁹ optimū est crocinū nec anniculo vetusti⁹. et in sole siccatur. nigrū inutile. Doloꝛi dentiuz illinitur. vrinā ciet stomacho imponitur. Iteꝝ igni sacro nō veteri. Narib⁹ subductū caput purgat. Capita ei⁹ pota: ventrez et sāguinez sistunt. vngues rose salubres epyforis sunt. vlcera ēm oculoꝝ rosa pterigia in initus sordescūt. Item epyfore ita vt imponatur arida cū pane. Sunt et folia vtilis stomachi rosionib⁹ ac vicius ventris ⁊ intestinoꝝ pcordiis vtilissima vel illita. Bibita plasmata inde fiūt: ad sudoꝛes coercendos ita vt a balneis inarescāt corpora deinde frigida abluātur. Siluestris rose pillule alopicias emendāt cum vrsino adipe. ¶ Razi. vbi supza. Rosa doloꝛē capitis ex caliditate removet. crapulā aufert. reumatismum tū ac sternutationez inducit. ¶ Macer. Dici flos floꝝ nobis rosa iure videtur. Q⁹ specie cūctos pcedat odoreq; flores. Nō tamen hec specie tantū nec odore iuuare. Nos valet ac variis nos adiuuat illa medelis. Eius sicca gradu vis est et frigida primo. Cōpescit sacruz si trita apponitur ignem. Dic quoq; si stomach⁹ calet aut pcordia sedat. Fluxū matricis cum vino stringit et alui. Illius succū colliria plurima querūt. Et sicce puluis morbis bene subuenit oris. Infrictus p se tantū cum melle vel mixt⁹. Omnes feruores supaddita trita coercet. Ipsa recens vel si mulso cōtrita bibatur. Dicā palladius q̄d scripsit inde perit⁹. Q⁹ rubeum fuerit foliozuz sumito floris Unciā sic purgatoꝝ mergatur olim Jn libza. vi treo sic claudens omnia vase. Sub phebo septem tātū suspende dieb⁹ Jnde medelaꝝ varios seruatur in vsus.

¶ cxxxv

¶ De his que procedunt vel cōficiuntur ex rosa. ¶ Plateazius

Rosa et que ex ea fiunt vsui medicine cōpetūt. De rosis nanq; fit mel rosaceum: et zuccaruz rosceum. sirup⁹ rose⁹ et oleum roseuz. aqua rosata. ¶ Vel primo despumatur: deide colatur: postea folia rosaꝝ viridia minutatim incisa imponūtur ⁊ fit decoctio aliquantula. signū decoctōnis est odor et color: rufus p annos q̄nq; fuatur. virtutem habet cōfortatiuā ex rosis. mundificatiuā ex melle. Unde valet ad mūdificatōnē stomachi ex frigidis humoꝛib⁹ cum aqua dēcoctōnis feniculi et sale datum. zuccaꝝ roseū habz virtutē cōstringēdi et cōfortādi. valet cōtra disenteriam et lienteriā ⁊ dyariam. que facta est ex debilitate virtutis recentiue. q̄buscā aliis cōmixtis valet ⁊ contra vomitū colericū. cōtra sincopin et cardiacā: cum fit ex cālefactōne spiritualū. Sirup⁹ roseus cōtra vētris fluxum et vomitū datur cum aqua pluuiali vel rosata. Febricitātib⁹ autem cum aqua frigida post minutōnē potui datur. et contra sincopin similiter. Oleo rosaceo ꝛ calefactōnez epatis epar inungitur. Cōtra doloꝛez capitis ex frigida causa. frons et tempora iungūtur. Aq̄ rosata contra fluxum ventris ⁊ vomitū simpliciter datur. Sincopizantib⁹ etiā et cardiacis in potu datur: et faciei sup̄ spargitur. Jn collirijs ad oculos ponitur. et in vnguentis ad faciem: quia pannū supfluū abstergit et subtiliat cutē. ¶ Cōstantin⁹ vbi supza. Aqua rosea stomachi doloꝛem et epatis mitigat. ex aqua capite sepi⁹ loto canicies festinabitur. sirupus rose⁹ doloꝛē stomachi ex caloꝛe curat. necnō acumen febris. et doloꝛē intestinoꝝ ⁊ colericas passiones sanat. Et similiter facit rodozuccara. Locta cum vino capitis: aurium et gīgiuaruz doloꝛem: si os de eo lauetur aut gargarizetur: tollit. Oleum rosaceū bibitum ventrem humectat. et caloꝛem stomachi refrigerat. Calidum in narib⁹ distillatū: calida sanat apostemata. Cum aqua rosacea mixtum disentericis subuenit. vniuersaliter etiā valet contra omnia vulnera calida siue sint extrinsec⁹: siue intrinsecus. ¶ Auicenna. Aqua rosata cum bibitur confert sincopi. bona est etiam epati vel stomacho. ⁊ confortat et iuuat ad digerendū. Oleum quoq; rosatuz iuflam ationē stomachi extinguit: et ventrem soluit. ¶ Plinius vbi supza. Vinū quomodo fiat e rosa dixim⁹ inter vini genera. Succi vsus. ad aures: oris vlcera: gingiuas tonsillas. pdest gargarisatus. valet etiā ad stomachū et ad vuluas. sedis vicia: capitis doloꝛes in febre. vel cum acero ad somnos et nauseas. ¶ Palladi⁹ libꝛo. vi.

Ad rosatum faciendū. in mario quinq libras rose pdie purgate in veteris vini decez sextarijs merge: ac post xxx. dies despumari mellis. decem libras aduce et vtere. Ad oleū ār roseū i olei libras singlas rose purgate singulas vncias mitte. ac septem dieb⁹ in sole et luna suspende. ad rodomel vero cōficiendū succi rose sexta rius singulis libras singulas mellis admisce. et dieb⁹ quadraginta sub sole suspende. Macer. Ex hac cōficitur oleuz roscūq vocatur. Buersis morbis et multis vtile causis. Si bibitur ventrez mollit stomachūq dolorem Extinguit nimū: bene si foueatur eodez. Et dolor et feruor capitis curabitur illo. Permiscēdo sibi si forte iungatur aceto. Expurgat sordes: vulnusq: replecq pfunda Et combusturis pclare subuenit ignis. Ore diu tentū dentis sedare dolorez. Dicitur: et durasq palpebras reddere molles. Aufert suppositū pruritus interioꝝ. Et stericis variis solz hec succurrere causis

CXXXVI

De rubia. Isidorus.

Rubia dicitur eo q rubra sit radix eius. vnde z lanas colorare phibet. Dyascorides. Rubea quā alii erithrodanū. latini vero rubeaz dicūt. herba est omnib⁹ nota Species ei⁹ due sunt. vna videlicet agrestis alia vero q vocatur sarchos ramulos siue ramos habens tenues et quasi nodosos. folia p interualla distātia. ac p singulas cōnodationes. veluti stellaꝝ imaginē. Fruct⁹ eius vel semen est rotūdū et viride primo: deinde rubrum: circa maturitatez vero nigrum. Radicem habet paruā: tenuem: rubicūdā. virtutem habet vnctualē. Albas maculas curat cum aceto illita. vsus etiā ei⁹ ad ea pficit ad que cetera diuretica. Plin⁹ libro. xix. Rubea tingendis lanis et cozijs est necessaria. laudatissima ē italica et maxīe sub urbana. quenit sponte. seriturq; erudite similitudine. verum spinos⁹ est et caulis et geniculat⁹ hic est. q̄nis circa articulos in orbe foliis. semen eius est rubeū plures habens vsus in medicina. Idem in libro. xxiii. Erythrodan⁹ quā aliqui Ereuthodanū vocant nos rubiam. herba est qua lane tingūtur pelles pficiuntur In medicina vrinam ciet. morbū regium sanat ex aqua mulsa. et lichenas ex aceto illita. et iscbiaticos etiam et paraliticos potest curare. ita vt bibentes lauentur quotidie. Radix ac semen mēles trahunt. aluū sistunt. et collectiones discutiūt. Contra spentes rami cū foliis imponūtur. folia quoq capillū inficiūt. Apud quosdā inuento regium morbū hoc frutice sanari: etiam si adalligat⁹ specter tm. Auicenna. rubia tinctoꝝ est ponti et sapotis et abstergit cū equalitate. ponitur cum aceto sup impetigine et sanat eam. similiter et morphea balsam. ab omni vestigio mundificat cutem. Bibita cuz mellicrato cōfert scyatice et paralisi. valet etiā pensioni et casui. succ⁹ eius cum oximelle datur ad apostemata splenis: et mūdificat epar et splenem. Eoꝝq opilationes aperit: et in hoc ei ppriet as existit. aceto vehementer. puocat vrinam: vt quādoq; faciat mingere sāguinez. z oportet vt qui eam biberit: q̄q die balneetur. Supposita menstrua puocat. et extrahit fetum. eiusq stipites cum foliis cōferunt morsui vermiū veneno sorbere. Plateari⁹. Rubia calida est et sicca in secūdo gradu. virtutez habet cōfortatiuā ex aliquātula sua ponticitate et diureticā ex amaritudine. Cōtra debilitatem stomachi et epatis et relatione: datur vinū decoctionis ei⁹. Radix eius rasa supponitur ad menstrua puocāda: et fetum mortuū educendū: aqua decoctionis eius si caput inde abluatur capillos reddit rubeos. Cō stantin⁹ vbi supra. Rubea est in fine primi grad⁹ calida et sicca. habet q̄ddaz amaritudinis et ponticitatis. vnde splen et epar mūdificat: et eius opilationez aperit. vrinam et menstrua puocat. Omniaq; mēbra corporis a putredine mundificat. et morphea curat. ad bibetur quoq; cum melle et aqua calida. pprer vsu dolorem.

CXXXVII

De ruta et eius cultura. Isidorus.

Ruta dicta est: eo q sit feruentissima. Cuius altera agrestis atq; virtute acrior sed vtraq; ferue ntissima comphatur. hanc venenis repugnare mustele docent: que dum cum serpente dimicauerit cibo eius armātur. Plinius libro. xix. Ruta seritur fauonio et autūm equoctio. Odit hiemez. et humorez ac fumū. Apricis gaudet ac siccis. terraq; q̄ maxime latericia. Cinere nutriri vlt̄ b et semini miscetur: vt careat crucis. Sed et cum fico est ei amicicia: intantuz q nuisq; legor q̄ sub hac arbore puenitat seritur. et surculo melius in pforatam fabā inditoq; succo nutrit cum pbendēdo furculū. seritur et a seipsa. Mamq; incurua to cacumine rami alicui⁹: cum attigerit terram statim radicatur. Palladi⁹ de agricultura libro. xii. Mē se marcio ruta serī locis apricis: soli⁹ cineris inspsiõe cōtenta. loca desiderat altiora vnde humor eius elabitur: si ponas eius semina adhuc clausa folliculis: sigillatim debebis manu afficere. Si iam minuta sūt: parsa tractabis: et rastro obducta cooperiet. Caules eius q̄ inclusis seminib⁹ nati fuerint fortiores erunt: sed sero nascentur. Ramuli eius cum aliqua radicis parte cōuulsi verno tpe. p plātis tenebūt: tota vero trāslata morientur. Nōnulli ramulos eius ptuse fabe inserunt vel bulbo: atq; illa obruūt alieno vigore seruādos. Sub fici arboris vmbra libenti⁹ acquiescit. Non effodi debas: sed optat auelli. Immūde mulieris fornidat attactum

CXXXVIII.

De virtute ipsius i medicina. Auicēna.

Ruta calida est z sicca: incisiua: resolutiua: carminatiua. valde mūdificatiua: venaꝝ vlceratiua: stiptica. Cum nitro ponitur sup morphea albaz et sup verrucas. et remouet odorez alliorum ac cepaꝝ: et confert alopicie et crisipile: paralisi: scyatice. et doloꝝ⁹ iunctuꝝ acuit visum extincat sperma. et deicit coitus desiderū. Bigerit aūt et cibi facit appetitū. cōfortat stomachū et cōfert splen: resistit venenis emplastrū ex ea factum cū aceto retinet fluxus sanguinis narium. Isaac. Ruta siluestris calida et sicca in quarto gradu. domestica vero in tercio. que melior est ad digerendum: q̄ virtutez habet incidendi: et grossos būores z viscosos extenuādi. vētositatē z ilationē dissoluit. ventrē humectat. inferiora intestinoꝝ tuuat. In vino cocta et pota. valet ypoarche. Plateariꝰ. Est ruta domestica et siluestris que pigānū dicitur. buius folia et semina cōpetunt vsui medicine. virtutez habet diureticaz: dissoluendi. et cōsumēdi. valet ꝯ cephalgiā et epylepsiā. dolorem dentium cōtra frigiditatem stomachi. paralisim. et contra defectum visus ex frigiditate melancolica. contra vlcacam passionez. opilationez splenis epatis et strāguriā et diseteriā. ytra luxorem cōtra lippitudinez oculoꝝ et colorem. ruta etiam bibita valet contra venenū bibitū. et morsuz venenatorum animalium. z etiam sup cathaplasmata. vel si quis totus circundatus fuerit ruta viridi: securus accedere potest ad interficiendū basiliscum. Ypocrates vbi supra. Ruta calida est et vrinam. pcurat. pingues et viscosos humores p vrinā deducit. z non inflat: sed extenuat. Ideoq; ad inflationez expediens est. Maz et libidines refrenat et reprimit: et consumit semē et desiccat omnino.

Plin⁹ libro. xx. In pcipuis medicaminib⁹ est rute ratio. Sative folia sūt ramis fruticosioza. siluestris ad effectū ē horrida z acrior ad omia. Ea tusa succ⁹ exprimitur z aspersa modica aqua: i pixide cipria seruatur.

bic copiosior dat?: veneni noxaꝫ obtinet. Macedonia maxime iuxta flumē anacimum. mirūq; q̄ extinguitur succo cicute. adeo etiam venenoꝝ venena sunt: quādo succus cicute. pdest manib? colligentiuꝫ rutam Rute folia trita et cum vino sumpta. p̄ antidoto valēt. cōtra acontū maxie et viscum. contra serpētum ⁊ scorpionū et arancoꝝ ictus et contra crabronū apium ac vespārū aculeos. et cātaridas ac salamādras. canis ve rabiosi morsus. acetabuli mensura si succ? eius cū vino bibitur. Efficacissima tamē e siluestribus radix cum vino sumpta. Eādem adiciūt efficaciores esse contra venena sub diuo potam. Pytagoras et in hac marem minoribꝰ herbaceiq; coloris folijs a femina discernit: etiam latioribꝰ foliis et colore. Idemq; oculis noxiaꝫ putauit falso. quoniā sculptores et pictores hoc cibo vtūtur oculoꝝ causa: cū pane vero vel nastrucio satiue: atq; siluestris. ꝓpter visum. At aūt multi succo eius cuꝫ melle attico inuncti discusserūt caligines: ⁊ cū lacte mulieris puerum entre. vel puro succo oculorum angulis tacti. Epiforas cum polenta ꝓposita. lenit autem capitis dolores pota cum vino vel aceto et rosaceo illita. Si vero sint cephalea cum farina ordeacea vel aceto. Eadē cruditates discutit: mor inflationes: dolores stomachi veteres. vuluas aperit. conuersasq; illita melle toto ventre et pectore corrigit. ydropicis cum fico prodest: decocta ad dimidias ptes potaq; ex vino: sic bibitur et ad pectoris lateraꝫ et lumboꝝ rusles. suspiria. et pulmonū tocineꝝ: renum vicia ad horrores frigidos. Ad crapule grauedines decoquuntur folia poturis. Et in cibo vel cruda vel decocta cōdita ve. pdest. Itez tormināb? in hysopo decocta: et cum vino. Sic et sāguinē sistit interiorem: et narium indita. Sic et colluris dentib? pdest. Aurib? quoq; in dolore succ? infūditur custodito modo. E siluestri vero contra tarditatem et somnū cum rosaceo: vel cum laurco oleo: aut cummino ⁊ melle. Succus et phreneticis ex aceto trite instillatur in tempa et cerebrū: adtacerūt aliqui et serpūlū et laurū illimentes capita et colla. Bederūt et lurgicis ex aceto olfaciendū. Bederūt et comicialib? bibendū decocte succum in ciathis quattuor ante accessiones: q̄ frig? intollerabile est. Alfiolisq; crudam dari in cibo. Urinam quoq; vel cruētam pellit. femināꝝ etiam purgationes secūdasq; etiam emorituoſ part?: vt ypocras videtur ex vino dulci nigro pota. Itaq; illitā et vuluaꝝ causa etiam suffire iubet. Diocles et cardiacis imponit ex aceto et melle cum farina ordeacea. et contra ulcū decocta farina in oleo ac vellerib? collecta. Multi vero et contra purulentas excreationes sicce drachmas duas sulphuris vinā et dimidiaꝫ sumi censent. et contra cruentas ramos tres in vino decoctos. Datur et dissentericis cuꝫ calco in vino cōtrita. Bederūt ⁊ cū bitūme infricta potōni ꝓpter anhelitū. Ex alto lapsis semmis tres vncias: olei libra: viniq; sextario illinitur. Cum oleo coctis foliis ptibus quas frigus adussērit. psoras et lepras cum melle et alumine illita emendat. Item vitiligines vel rugas strumas et similia: cum hircineo adipe sullo ac taurino sepo. Ignem sacrum ex aceto et oleo vel pīmitibio. Carbūculum ex aceto. Non nulli laserpicio vna illini iubēt. Sine quo epinictidas et pustulas curant. Imponūt et māmis tumētib? coctā et pituite eruptōnib? cum cera. Testiuꝫ vero epyforis cum ramis lauree teneris: adeo peculiari in vlceribus his effectu. vt siluestri ruta cum aruncia veteri illitos ramices sanari prodāt. fracta quoq; membra semine trito cuꝫ cera impositio. Radix rute sanguinez oculis suffusū et in toto corpe cicatrices aut maculas illita emēdat. Precauēduꝫ est aūt grauidis vt abstineant hoc cibo: necari cīs ꝓtus inuenio. Item generationes impediri hoc cibo. ideoq; ꝓfluuio genitali datur. et venerē crebro per somnia imaginātibus. ¶ CXXXIX

¶ Iterum de eodem ¶ Blasco rides.

Rute duo sunt genera. ſ. agrestis ⁊ ortiua. Ex iisdē ortiua est. escis non bona. Illa vero melior est: que nascitur circa cucumeres. Ambe virtutē habent calidam et causticā. et exuberātez et diureticā. Ruta menstruis imperat comesta. Et bibita colli dolorem sedat. Stomachuꝫ erigit. vrinā prouocat. ruſlientib? ꝓficit. Partuꝫ si plus sumatur expellit ventrem stringit. Eius folia comesta cum nucib? regalib? occurrūt venenatis morsib?: que si multum fuerit comesta: vrendo siccant genitalia. Eadem cocta cū aceto et aqua tortionib? medentur bibita. Sciaticis et arteticis ac frigoribus rupicis subuenit. matricis effocatōnes ac sterica soluit. In oleo cocta et bibita lubricos occidit cum caricis cocta et addito vino ydropicos ad sanitatez ꝓducit. Omnib? ꝓdictis cum vino maxie prodest. Que cruda comesta caliginē oculoꝝ detergit. rumorē ⁊ dolorē oculoꝝ. ꝓmixta poleta spargit. aceto ⁊ oleo roseo addito capitis doloreꝫ tollit. Succ? eius naribꝰ infusus sanguis fluxū sistit. Lauri folijs addita et cathaplasmata tumoreꝫ testū tollit. Agrestis ruta mīn? calefacit et extenuat. Dyaforetica est ac deiccat plꝰ q̄ domestica. ¶ Macer. A medicis rute vis feruida dz esse. Siccaq; fertur in his gradus illi tercī? esse. Utile est stomacho valde si sepe bibatur. Expellit ꝓtum potu. veneremq; coercet. Tussim si bibitur compescit: menstrua purgat. Si coquis hanc in aqua si vinū unxeris acre: Compescit talis decoctio tormina ventris. Pulmonē iuuat et pectus: morbosq; medetur. Costaꝝ quā pluresim vocat attica lingua. Ictericos: scyaſimq; iuuat: sebrib?q; medetur. Hausta. vel in oleo viridem si coreris illam. Et foueas tepido: patientes ante tremorem. Matricis prodest intestiniq; tumori. Hoc unguē vel clisterio si funditur int? Haustaq; cuꝫ vino. pdesse valebit vtriq;. Lubricos oleo decocta et pota repellis. Carica tūgatur rute vinoq; coquatur. Cum caricis decocta diu vinoq; liquore. Prosunt ydropicis: si sint supaddita nocte. Cruda comesta recens: oculos caligine purgat. Et melius maratri cum succo: felleq; galli. Melleq; si succus ex equo iungitur eius. Indeq; sint oculi patiētes sepe puncti. Cuꝫ oleo miscens roseo nec nō et aceto. Illius succus capitis curare dolorez. Quāuis in modicū poteris: hoc sepe pungens. Naribꝰ ex/pressꝰ si succus funditur eius. Sistit manātes bene de siccando cruorem. In cotio maligranati si repefactum. Auribꝰ hunc fundas: depelles inde dolorem. Ceruse roseoq; oleo miscens et aceto. Illius succum: mirandū conficis unguē: Ad depellendū sacrū quem dicim? ignez. Et scabiez dextre q̄ dicit herpeta grece. Et grece dictas acozas hoc unguie purgas. Ulcera sunt capitis humore fluentia pingui. Curat et hoc oximas immissū naribꝰ hec sunt. Que grauiter ferent in naribus ulcera nata. Obstat pota nimis hec cruda comesta venenis. Hoc mitridates rex pōti sepe probauit. Qui rute folia viginti cū sale pauco. Et magnis nucibus binis: caricisq; duab? Ieiunus vesci cōsurgens sepe solebat. Armatusq; cibo tali. quicūq; veneno. Qualibz insidia sibi tenderet haud metuebat. Mustheleq; docēt obsistere posse venenis Murice rutam: comedunt cuꝫ primis illam. Cōpugnature sunt cum spentib? acris. Cum butiro modicoq; oleo decocta tumorem. Matrici subiecta repens fugat illa: coliq;. Et cunctis intus morbis sic subdita prodest. Hac etiam testes poteris curare tumētes Cū folijs lauri bene trita si supaddas. Ex hac antidotū nō paucis vtile causis. Efficitur. medici dicunt diapignamon illud. Pignamon in greca

lingua ꝙ ruta vocatur. Illius antidoti ꝑfectõ talis habetur. Põdere ũgę pari piper atqꝫ cymmũ. Be tribꝰ his ẽ̃tum de ruta pondo tantũ Cõuenit in ferro priꝰ assari calefacto. Sed prius ex acro vino macerare et i minũ Omnia deinde simul bene trita ex melle ligabit Pectoris et lateris renũ iecorisqꝫ dolores. Ex hoc antidoto curãtur sepe comesto. Extenuat bilem: sine tormine ventrem Confortat stomachũ: facit vt bene digerat escam. CXL

Be saluia — Ex herbario

Saluia habet folia longa: et angusta: subaspera: odore suaui et gũt. In locis asperis nascit Decoctio eius potata vrinã et menstrua mouet. Pastinace marine si quem pepulerit virꝰ excludit. sanguinis eruptiones sistit. Platearij. Saluia calida est in primo gradu sicca in secundo. Solum folia conpetunt vsui medicine et viridia: et sicca. domestica magis ꝓsumit et cõfortat. Siluestris aũt magis dyaforetica. vinũ decoctionis saluie: valet paraliticis et epylẽticis fomẽtatio ex aqua decoctionis eius valet contra stringiriam et disenteriã. matricem mũdificat. Pli. libro. xxii. herbam nostri qui nunc sunt herbarii elelisi. phacon grece: latini vocant saluiã mente similes canã odoratã. hac appolita partꝰ emortuos extrahit vtẽqꝫ vermes aurium et vlcerũ. Idem in libro. xxvi. Herba que a quibusdã appellatur saluia similis verbasco: ꝓteritur ea et colata calefit. et sic ad tussiẽs lateriqꝫ dolores bibitur. Eademqꝫ cõtra scorpiones atqꝫ draconẽs marios efficax est. contra ꝓpentes etiã ex oleo pũgi ea ꝓdest. hysopi fasciculꝰ cum quadrãte mellis decoquitur ad tussim. Dyascorides. Elisifacꝰ id est saluia frutex est oblonga multas habens virgas quadras et albas. foliaqꝫ habet malis cidonijs similia: sed oblonga et minora et aspa: et albidiora: et odorata: sed rubea Semen supra virgas est illi simile omnino agresti. Nascitur in locis asperrimis. virtus est ei diuretica. menstruis imperat aborsũ facit. scorpionis maritimi pepulsum mitigat. Est aũt carnatica id est sanguinem fluentes vulneribꝰ stringit. sordidaqꝫ purgat vulnera Capillos nigrescere facit. et elixatura foliorꝫ ac virgarꝫ eius nature ꝓprietate compescit. Est etiã virtutis retardatiuis cum acrimonia. vnde ad disenteriã et viscerũ fluxum quẽ greci rigeon vocant: facit. Succꝰ foliorꝫ eius capillos denigrat et vrinã ꝓuocat. Macer. Saluia cui nomẽ elisifacos est apud grecos Cum mulsa iecoris ꝓdest potata querelis. Pellit abortum. lociũqꝫ menstrua purgat. Trita venenatos curat supadicta morsus. Crudis vulneribꝰ que multo sanguie manant Apponas tritã dicunt retinere cruorẽ. Cum vino succꝰ repid. si sumitur huius. Cõpescit tussim veterez lateriqꝫ dolorem. Prurit. vulue curat: virgeqꝫ viril: Si foueas vino fuerit quo saluia cocta. Illiꝰ succo crines nigrescere dicũt. Si sint hoc vncti crebro sub sole calenti. CXLI.

Be sandice et sansuco. — Ex simonnis

Sandix est herba quedã de qua panni tinguntur in blauciũ colorez. Plinꝰ libro. xxv. Sãdaraca si torqatur eq parte rubrica admixta sandicem facit. Quãꝙ animaduerto virgiliũ estimasse id herbam esse: versu illo. Spõte sua sandix pascentes vestiet agnos. Idem in libro. xxii. Sandix in olere silvestri a grecis pontur. sicut opinio et erasistratus tradũt. Decocta vero aluũ sistit. et semine singultus confesti ex aceto sedat. Illinitur. ambustis. vrinã cit. Succꝰ decoctę ꝓdest stomacho. tocineri renibus ac vesice. hec est quam aristophanes euripedi poete ioculariter obiecit eius matrem ne olꝰ quidẽ legitimũ venditasse: sed sandicꝫ. Peculiaris laus eius. ꝙ fatigato venere corpe succurrit. marcescentesqꝫ semo tam exercet coitꝰ. Alui ẽqꝫ femiaꝝ ꝓfluuia sistit. Dyascorides. Sãdix vel scandix calefacit et desiccat fortiter ac dyaforetica est: et ob hoc merito viscerꝫ purgatiuũ est. Isidorus Sansucꝰ est herba quã latini vocãt amaracuꝫ. de qua s. sub eadẽ amaraci nomine tam dictũ est supra. Dyascorides. Sãsucus a siculis nominat amaracus. et est ramosa multas habẽs virgas supterram erẽpãas: cũ foliis paruis atqꝫ rotũdis nepite similibꝰ: ac velut hirtis et acerrimis. herba tota est valde amara. vires habens acres atqꝫ calefactorias. ad omnẽ durticiem vel rigorem valde ydonea. Medetur etiã cataplasmata siue potata a scorpione vexatis: vel difficultati mictus. ꝙ intestinorꝫ tormento laborantibꝰ Eius elixatura medetur ydropicis. vrinã ꝓuocat et tortõibꝰ ẽ vtilis. Succꝰ addito melle liuores detergit. scorpionuꝫ ictus cum aceto et sale cõpescit. laxationibꝰ bene adhibetur. cerotis vtiliter additur. Omnes tumores corpis et oculorum spargit cataplasmata et maxime cum polenta ĩposita. Item appolita solite purgatõnes materie. puocat in feminis. bene quoqꝫ malagmatibꝰ miscetur et acopis Sansucum est in tercio calidũ et siccũ: dolorem capitis et emigrancũ de flegmate et colera nigra curat si ex eius apozimate caput lauetur: aut naribꝰ applicet dissolut opilationes et grossam ventositatẽ. Etꝰ apozima bibitum ydropisim: stranguriã: ventris dolorẽ habentibꝰ fit bonũ Cum melle catha plasmatuꝫ nigredinem in palpebris ãpurat. et cũ aceto morsum scorpiõis curat. pellarisatũ vero menstrua ꝓuocat. lapidẽ aufert epilenticis cõuenit et paraliticis. auribꝰ instillatuꝫ dolorem placat: et somnum. CXLII.

Be satureia — Isidorus

Satureia est herba calida et ꝓprie ignita vnde et illi nomẽ indirum credunt: eo ꝙ in venerem ꝓnos facit. Palladi. libro. iii. In februario mẽse satureia seritur solo pingui vel stercorato et aperto: vel melius mari. primo. et cepulis mixta seminatur. Dyascorides. Satura l' satureia calefacit: et nimis desiccat: manifeste extenuat. Ideoqꝫ vrinã et mẽstrua mouet ac fetus extrahit. potui data viscera purgat. a thoracе atqꝫ pulmone humorem purgat. et ꝓ os sputa pellit. vrinã quidem mouet ex vino potata. letargicos leuiter dormientes excitat: eoꝝ capiti cum aceto frequẽter infusa. Stomachũ quoqꝫ nauseãtes cõfirmat in ouo sumpta vel potata. et cõtra ea que scrobibus aculeatis sentiunt animalia. Platearij. Satureia est calida et sicca. Et pultes ex farina et aqua et eius puluere mũdificant spiritualia: pulvis etiã eiusdem comestꝰ ad idẽ valet. Macer. Timbra solet grece dici satureia latine. Illi sicca nimis: vis est: et feruida valde. Prouocat vrinam mouet quoqꝫ menstrua sumpta. Pellit abortiũ muliebria viscera purgat. Illius pulvis cuꝫ cocto melle subactus. Et manꝰ vel cum vino si sumitur idẽ. Pectoris humorem pellit ꝓ sputa tenacem. Cũ vino repido cõpescit rozuma ventris. Si large bibatur verum tam tepe ꝓbant. Est ꝙdam morbꝰ letargus nomine dictus. Oppositũ medici quez dicunt esse frenesim. Qꝫ vetat hec somnũ somnꝰ grauat hic nimis egrum. Hoc tam letali sõno depellitur acero Timbram cõmiscens: foueat caput inde frequẽter. Sic vicium pigri poterit depellere morbi Hanc herbã caueat mulier contingere ꝓgnans. Illã nõ mãsa mõ sed partum subdita pellit Nausea sedatur hac si bene trita bibatur. Cum modico vino: vel si sumatur i ouo. Nocꝫ modo mire venerem solet illa mouere. Si largo potu viridis vel sicca bibatur Si desit thimꝰ ꝓ thimo ponere timbrã Precipiunt medici ꝙ vis est vna duobꝰ Nõ si cum vino melle mingitur et piper illi Non modicuꝫ veneris succedere

dicitur igne Hinc est a satiris merito satureia vocata Q3 sunt in venerez nimis hec animalia pna. CXLIII

De scordione. Platearius

Scordiu est allium agreste. calidu et siccum in tercio gradu In pductõe flox colligitur. per duos annos seruari potest. floribq3 tantuz in medicina vtuntur. virtute habet mordẽdi et dissoluẽdi et ex subtilitate substãtie sue dyaforeticã. vinu decocti onis eius valet contra dolorẽ stomachi ex frigiditate et contra splenis et epatis opilationẽ. cõtraq3 dissuriã et stranguriã fomentũ ex aqua decoctionis eius men strua educit. matricez mundificat. stranguriã dyssuriaq3 soluit. alluꝫ qdem est calidum et siccu in medio ẽr ti grad9. scordeon aũt siccum quidez est et calidum. sed min9 q3 domesticu et mediocriter operatur. vnde in re ceptõib9 ponitur et nõ domesticũ. virtutez habet dis soluendi et cõsumendi et expellendi venenũ. vnde con tra morsus venenatox catharplasmatur. Succus etiã eius interi9 receptꝰ discutit venemũ. vnde dicitur tiria cã rusticox. valet et ad aperiendas vias epatis et vri nales meat9 z cõtra stranguriã et dyssuriã: et dolorem ylorũ. visui aũt obest quia desiccat. et nocet toto corpi si vltra modũ sumatur. ꝺa generat lepraz z apoplexiaz Manifestat vlcera. flores. allii siluestris diuretici sunt z in siropo vel alio potu supti: valẽt ad stranguriã z dyssu riam Byascorides. scordeo magna est vis. omnib9 quippe pniciosis vehemẽter resistit hoim malis. spentes: aut scorpione: aliasq3 latentes bestias odore suo fu gat. z ictib9 cox medef. siue illitũ siue i potõe l'cibo sũ pruz. Mors sui camino cum melle succurrit. tineas et vẽ tris animalia coctũ in mulsa et aceto perimit et expel lit. peregrinantibus datũ esui: minime patitur illos a quaz et et locox mutatõe turbari. Byocles buc ydro picis cum centaurea miscuit Idem et freneticis elixuz dedit. In faba coctum z timpozib9 illitũ dolori capitis optulatur. auriũq3 dolorib9 ciusdẽ succ9 cuz adipe an serino tepefactus infunditur. raucedini vocis emendat tenasmon ex pulse coctum iuuat. Aliud scordeũ nasci tur in locis montuosis et siluis. habet folia camedrie si milia: sed maiora et non ita dura. Odore et gustu simi le est et allio: quod gustu stipticũ et amaz est: virgaq3 illi est quadza in qua florem rufuz pfert. virtus est illi termãtica et diuretica. Cum vino bibitũ morsibus et omnib9 veneni generibus occurrit. doloꝛi stomachi et dissenterie cum ydromelle bibitũ subuenit. Thoracem purgat maximũq3 plitidi est tussientibus. recte quoq3 adhibetur cõquassatõnib9 aceto mixtũ et suppositum pogagrii subuenit. Paracolesis vulneri facit. mẽstruꝰ imperat. additoq3 melle vulnera ãtiqua et sordida pur gat. z ad cicatricem ducit. Siccũ vero impositũ reside re facit vulnera. Omnib9 aũt meli9 est libicum et cre ticum et ponticum CXLIIII

Iterum de eodem. Auicẽna

Scordion est allium agreste plurimũ minus q3 ortolanũ. habetq3 longũ crus. sup quod ẽ flos albus. Calidũ est et siccũ ad quartũ puenies gradũ. Est aũt subtile: aperitiuum: abstersiuũ. vulnera magna et fraudulẽta cõsolidat et bonũ est attritõm la certox Actor. Scordion licet allium agreste quadaz nomis appriatõne nũcupetur. michilomin9 tamen hoc ipm vocabulũ allio cõmuniter tam domestico q3 agres ti inuenire videtur Ideo scordionis ꝓprietatẽ hic ordi nari placuit inter herbas satiuas poti9 q3 agrestes

Macer. Scordiõ argiue sũt allia dicta latine Hui us vim medici siccam calidamq3 periti. In quarto po suere gradu. mãsuz vel inuentũ. Curat quos serpens vl scorpius intulit ictus. Et nocui vermes triti pelluntur odore. Sanat et appositũ morsus cum melle caninos.

In mulsa coctũ cõmixtuz cui sit acetum. Et bibitum vermes ventris tineasque repellit. Et oleo cum testa sua si decoquis illud. Morsus pestiferos reddes hoc unguine sanos. Lorp9 et attritum cura sanabis eadem Anguine vesice dolor et humor hoc reprimũtur. Ipe refert ypocras educi posse secũdas. Fumo ꝑbusti si vul ue diu foueantur. Pulmonum varias cocrum cum lac te querelas. Poratumq3 iuuat. vel crudum sepe co mestuz. Cũ centaurea diocles dare ꝓcipit illud. idropi cis sic hũores desiccat aquosos. Idez nefreticis elixuz sumere iussit Praxagoras illo fuit vsus cũ coriandro Et vino. causas sic curans ꝓtericox. Et sic poratum dicit q3 molliat aluꝫ. Cunq3 faba coctũ capitis sedare dolorem. Dicitur attrito si tempora plinius illo. Anse ris huic adipem iungas tepidũq3 dolenti. Infundas auri. pclare subuenit illi. Elixum tussim iuuat: et suspi ria sedat. Clarificat raucã crudum coctuz quoq3 vocẽ Sed magis elixum iuuat illaz sepe comestũ. Adiuuat incoctuz pulti sumptũq3 tenasmon. Porcino iungens adipi si conteris ipm. Non modicos reprimes supad dens sepe tumores. Hunc ignotaruz potus non ledet aquaz. Nec diversox mutatio facta locox: Allia qui mane ieiuno sumpserit ore. CXLV.

De senatiõe Platearius

Senatio idem est quod nasturciũ aquaticum et est in tercio gradu calidũ. Senationes cocti cum carnib9 vel in aqua sola mũdificãt spiri tualia. fomentũ et ex aqua decoctionis eozũdem factũ valet contra passiones ylyacam et cõtra stranguriam et dissuriã. Ipsi quoq3 valent ad idem in vino cocti et catharplasmati. sunt eĩ diuretici Byascorides. sena cion qui ab aliis cresion dicitur: in aqua nascitur: fru ticem habet pinguez et ramulos longos. foliaq3 minu ta similia iposelino. Que cum masticata sunt: odorem suauissimũ reddunt Senacion crud9 comest9. calculos expellit dissentericis pficit. vrinam puocat. menstruis i perat Actor. Ex pdictis patet q3 herba illa que sim pliciter id est sine additione nasturciũ ab autorib9 ap pellatur non est istud aquaticuz sed potius ortolanum. Nã de illo dicit palladius de agricultura libro. iii. q3 nasturcium omni tempe constat esse ponendũ id est plã tanduz vel seminandũ loco quali placebit: et celo. Le teruz inquit humorez q3us diligat tamen deesse non curat: Et si cum lactuca seratur egregie nasci fertur. hec palladius. Illud inquã satiũ nascitur i sicco. hoc aũt suo tempe sponte nascitur in humido. illud est cali dum in gradu quarto. hoc autez in tercio. Quod etiã vocabulo ꝓpio dicitur senacion. Naz senacion est car du9 benedict9. de quo tam in alio libro dictuz est supra

CXLVI

De seride Plinius libro. xx.

Seris lactuce simillima duox generuz est Sil uestris melior est nigra ista z estiua. Deterior hyberna et cãdidior est: vtraq3 tamen stoma cho vtilissima. ꝑcipue quẽ humor vexat. et cum aceto in cibo refrigerant: vel illite. discutiũtq3 et alios q3 sto machi. Cum polenta siluestrium radices stomachi cã sorbentur. et cardiacis sup sinistram mãmaz illinũtur et aceto podagris et sanguinez rencientib9 vtiles sunt omnes he. Itemq3 quib9 genitura fluit alterno dierũ potu. Petrõi9 dyodotus seriam multis modis arguẽs in totum damnauit. sed aliox omniuz optimo resistit

Byascorides. Seridis due sunt species. vna violicz agrestis: et alia ortiua est. Agrestis qdem pinguis et eytonon est appellata: et hz folia lata. Altera vero id est ortiua species habet duas. vna quidẽ habet lata fo lia lactuce simlia. altera vero est amara et habet folia angusta. Omnium virtus est stiptica z customacha

ventrez abstinet cum aceto cocta: maximeqz agrestis. vexatum stomachum cōfirmat et estuationes mitigat Fola cum polenta imposita blanditur coxdiacis et oculoz tumori subuenit. folia imposita vt cathaplasma. mitigant scorpii peussum. Ipa quoqz addita polentis et imposita cōpelit ignem sacrū. Mixta cum aceto ac ceruſa omnib⁹ calidis rebus opitulatur. CXLVII.

De serpillo Isidorus

Serpill⁹ dicitur: eo q⁹ radices eius lōge serpāt. Eadem et matris animola dicitur: eo q⁹ menstrua moueat. Palladius libzo. iii. Mense martio serpillus plantis aliquod semine seritur sed vetusta melioz letius frondebit sed xxta piscinā vel lacū vel putei margines cōseratur. Plin⁹ vbi supza. Serpillus a serpendo putant dictum. quod in siluestri eue: nit: maxime in petris Satiuū non serpit. sed ad palmi altitudinez increscit. pingui⁹ voluntariū et candidioz b⁹ folijs et ramis: efficax est aduersus serpētes. maxie cenchri et scolopendras terrestres: atz marinas. t scoz: piones decoctis ex vino ramis et folijs: fugat et odore cōmu⁹ hoc si vratur. et contra marinoz venena p: cipue valet. Capitis autem doloꝛib⁹ in aceto decoctū illinitur cum rosaceo fronti et timporib⁹ Item frenetici eis: ac litargicis: contra tormina: et vrine difficultatē: et anginas et vomitōnes drachmis quattuoz datur. Et aqua bibitur et ad tocineꝛ dolores. Eius folia oblis quattuoz ex aceto dantur ad lienem et ad cruētas excreationes in duob⁹ ciatbis aceti ac mellis teritur.

Dyascorides. Serpillum quem alii serpillum latini vero cicer erraticum vocant. herba est humilis ac p terram repens cum folijs et ramis origano simulibus albidioꝛib⁹ tamen sansuci odoꝛez fragrātibus. Speci es eius due sunt. vna scz ortualis siue vsualis que i cāpis saxosis crescit atqz lapidosis. Alia vero agrestis que zoir appellatur: que non p solum serpit sed directa et extante positione erigitur. Cum ramulis bipalmis tenuib⁹ et horrentib⁹: cuz foliis paruulis: folijs rute similib⁹: sed angustis et longioꝛibus. cum hasta simulante sarmenta. florem et odoꝛem suauem habet in omni⁹ b⁹ virgis cōstitutum: et in suauitate purpureū. ac mordētem linguā et gustu iuscidū. Nascitur in locis saxosis: eiusqz radix est inutilis. Est et alia vehementioꝛ t calidioꝛ vsualis: que ideo dicitur herpillum: eo q⁹ greci herpete repere dicunt. Nam frutex hui⁹ plurimū frusticādo p terram repit. virtutez habet cōstrictiuaz siue redarguentez. Menstruis impat. vrinā puocat. tortōnez et cōquassatōnes uriter curat. Tumorem epatis cōpescit. morsib⁹ venenatis occurrit. bibitum et impositū id pstat. Ut autem serpilli potentiā intelligas: antbioch⁹ rex magn⁹ tyriaca et serpillo cum aliis rebus cōfecta semper vsus est aduersꝰ toxicam: et potionem malā: et animalia venenata. camqz in templo cuscula: pit dedicauit. sicqz q⁹tum ei debuerit ex hoc licet colligere: q⁹ testimonii suo arbitrio medicias deinō fecerat.

Item de eodem. CXLVIII. Platearius.

Serpillū est caliduz et siccum et est duplex: domesticuz ramos sup terram effundit. Siluatici cum in lōgum crescit et in altum: folia et flores eius medicine cōperunt. valet cōtra frigidū reuma: cōtra tussim: contra frigiditatez stomachi et doloꝛē ex vētositate. Ex herbario Serpillus qō in montib⁹ saxosis nascitur efficaci⁹ est ad medicinā. huius runsi t siccati pulus cum aqua calida potatus menstrua mouet vrinā puocat. tortiones viscez et omentoꝛ ruptiones sanat Idem valet ad capitis doloꝛez. ad spentū ictus ad frenēticos et litargicos. Macer. Serpillum veteres dixerunt: q⁹ quasi serpat. Terre vicin⁹ huic fert uida siccaqz vis est. Acri cum vino tritus cōtundis oliuo. Cui rosa dat nomen: hoc vnguine plene frontem Egroti capitis solet hoc sedare doloꝛes. Nidoꝛ cōbusti serpentes effugat omnes. Et quoduis animal infūdens oze venenū. Hanc ideo miscere cibis messoꝛibus est mos Ut si forte sopoꝛi: fessos depresserit illos. Germib⁹ a nocuis ruti quiescere possint. Pestiferos morsus bibitum iuuat: appositūqz. Prouocat vrinas: cō pescit tormina ventris Splen iuuat admixto: si sepe bibatur aceto. Si mel predictis iungatur sputa cruenta Lactantes mire potus solet ille iuuare. Haustum cuz vino iecoꝛis sedare doloꝛem. Dicitur: is qz solet pduce re menstrua potus. CXLIX.

De sicla. Auicēna.

Sicla duaz speciez est: quarum vna nigra p pter vehementiā viriditatis. Altera vero no ra est. Apud quosdaz est in primo calida t sica. et secundū veritatez est compositaz virtutum. et apud quosdā est frigida Nec dubiuz est quin in eius radice humiditas sit. In ipsa est virtus bauracb subtilians et resolutio t apertio fortioꝛ resolutione attrpti cum et lenificatio In nigra est stipticitas et ppric cuz lentibus. Et bauracbitas que est in ipa: est resolutiua et terreitas est constrictiua vel contractiua. Totum elixatum est mali chimi. totumqz paruꝰ nutrimenti sicut olera reliqua Succus eius ac decoctio folioꝛ fissuras frigoris pbibent: t alopicie ꝓferunt. Confert etiā panno et qñqz abscindit verrucas suc⁹ eius et interficit. pediculos. Ex eadem elixata fit emplastruz aposte matibus: ac resolut et maturat ea. Eius folia decocta bona sunt ignis adustioni. Et linita cum melle confe runt ipetigini. Ex eius aqua cum felle gruis: fit caput purgiuz. ac delet tortura: et valet ad vlcera narū. Jtē eius aqua distillatur in aurem: et sedat eius doloꝛem. Radix eius est mala stomacho. faciens nauseā et boc pluri mū ꝓpter baurachitatē eius mordificatiuaz. Ad opilationes epatis foꝛtioꝛ est aptione malue. cum sinapi et aceto ꝓprie Isaac in dictis particularibus. Sicla quā vulgus appellat blitum calida et sicca est in ḡ du primo. Illaudabile stomacho nutrimentū generat. ꝓpter quādā sui acuminis et humiditatis multitudiez Que tamē si coquatur cum aceto: obsomagro: carui: oleo onfacio vel amigdalino facilis quidem digestioni fit. sed parum nutrit. ventrem humectat. epatis opilationē aprt maxie vero si de grossis ac viscosis humoribus sit In aqua cocta et sic comesta fit stiptica Actoꝛ De hac quoqz sub nomine blitꝛi dictum est suo loco in superioꝛi parte huius libri. CL.

De sinape et eius cultura Isidorus.

Sinapis dicitur eo q⁹ folius similis sit nāpo et vt autores dicunt calidam habet virtutem et egeritur. sed stringit vrinaz. Crudum in cibo sumptū: stomacho contrarium est. Coctum vero in olera stomachū iuuat. Semen eius cum aceto serpentius vulnera curat. Palladi⁹ de agricultura libzo. xi. In mense octobꝛi sinapium conuenit seri. Terram diligit aratam. et si fieri potest cōgesticiam q⁹si vbiqz naciatur Sarculari debet assidue vt respargatur puluere q⁹ fouetur. non min⁹ gaudet humoze. de quo semen legere disponis: suo loco esse patiaris. Quod ad elcā robustius facies transferendo. In sinapi vetus semē e vtile vel sationi vel vsui Quod dentibus fractum si mꝰ viride videbitur: nouum est. si albuz fuerit: vetustatem facere. Plin⁹ libzo. xix. Sinapi nulla ē cultura melius tamen planta relata. Quin e diuerso vix est sato semel illo liberare locum: quia semen cadens ꝓin⁹ vi rer. vsus etiam ei⁹ est p pulmentario in patellis decocto citra intellectū acrimonie. Loquūtur et folia sicut

olerum reliquorum. Sunt autem trium generum: vnū vidicet est gracile. alterū rapi folijs. tercium eruce Semen optimū est egiptū. ¶ Byascorides. sinapi pitagoras inter illa q̄ ppter virtutem et efficaciam laudat primum locum assignat. Cuius naturā medici termantica esse volunt: eo q̄ alicui applicatu calefaciat. leprimicam: eo q̄ quicquid iuenit extenuet. eo q̄ spaticā eo q̄ quē compbendet humorem educat. ¶ .cl.

¶ De operatiōe ipsius i medicīa. ¶ Auicēna.

Sinapis est calida ⁊ sicca vsq; ad quartū ⁊ illa que siluestris est: generat humorez malū. Ipa est abstersio et resolutō. Radix ei⁹ et folia comedūtur. elixata. Incidit flegma. Resolvit apostema calida. Et omne ātiquū apostēa. Aperit scabiei ⁊ impetigini ac dolori iunctura ⁊ ischyatice febrib⁹q; periodicis et antiquis. et pfocatōi matricis. Splenez extenuat. sitim facit et desideriū coitus. Mūdificat humores capitis Et ex ea fit emplastrum cōtra litargiaz aqua ei⁹ distillatur ad omnem dolorem auris et molaris. et eius oleum similiter. apit etiam colatorii opilationem Et dicerunt quidā: q̄ si bibatur a ieuno bonum efficit intellectum. admīstratur etiā in alcofol oculi. ad pānū et asperitatez. Tritū et bibitū cū aqua mellis aufert asperitatem ātiquā in cāna pulmonis. Oleum ei⁹ calidius est oleo raphani. fugāt ex eius fumo vermes venenosi. Siluestris emplastr̄ valet sordicies. linguaz exiccat. et alopicie cōfert. ¶ Plin⁹ li. xx. Sinapis ad serpentium ict⁹ et scorpionū tritum cū aceto illinitur. fungor venena discutit. Contra pituitam tenetur i ore donec liquescat: aut gargarisatur cū aqua mulsa. Ad dentiū dolorē mādūtur ad vnaz gargarisatur cū aceto et melle. Et ōtra cacochimū vtilissimū cōtra oia vicia: pulmoni busq;. Excreatōes faciles facit in cibo sumptū. Datur et suspiriosis. Item comicialib⁹ tepido cū succo cucumer. Sensus atq; sternutamenta capitum purgat. alvum mollit. menstrua et vrinam ciet. Et idropicis ipponitur. Cū fico et cumino tusum termis prib⁹ comiciali morbo. et vulnar cōuersionē suffitū excitat odore aceto mixtum Item letargicos. aducitur cordi: est aūt semē ex ese. ⁊ si vehemētior sōn⁹ letargicos pmat. cruribus aut etiā capiti illinitur cū fico et aceto. Veteres dolores thoracis lūboz: coxendicū: humeroz: et i qua cūq; pte corpis ex alto vicia extrabenda sunt. Illitus caustica vi emendat pustulas faciēdo. Aī magna vulnera sine fico ipositū. vel si vehementior vertigo timeatur per duplices pānos. vrūtur ad alopicias cū rubricas: pforas: lepras: pthiriases: lirbāncos: opistothōicos. Inungūt quoq; scabras genas aut cū gallica iter oculos cum melle. Succusq; trib⁹ modis exprimitur i frictiū: calefcitq; in eo in sole modice. Exit e cauliculo: luce⁹ lacte⁹: qui ita cū iduruit: dentiū dolori medetur. Sinapis semē et radix cū imaduere musto cōteruntur et manus plene mēsura sordētur ad firmandas fauces stomachū: oculos: caput: ac sensus omnes. multex quoq; lassitudies saluberrimo genere medicine. Calculos quoq; discutit. ex aceto potū. Illinūtur et luxatib⁹: ac suggillatis cum melle: vel anserino adipe. fit et oleū ex semine madefacto in oleo et exp̄sso. quo vtūtur ad nervox rigores et lumbox ac coxendicū perfrictōnes ¶ Macer. Inter eas q̄s pitagoras laudauerat herbas. Asseritur prima laudē tribuisse sinapi. Quart⁹ et gradus in vi sicca calidaq;. Extrahit hūores viscosos extenuatq;. Comburitq; cutem vis est sibi tanta caloris Maior vis eius in semine dr̄ esse ꝛc. ¶ CLII.

¶ De fisere ¶ Plinius libro. xix.

Fisere riberi⁹ pceps olbus ātis a germania flagitās nobilitauit. cui⁹ i Belduba castello rbeno imposito generositas ē pcipua ex quo apparet frigidis locis cōuenire. Inest ei lōgitudie neruus q̄ i decoctis extrahitur amaritudis magna parte relicta: q̄ mulso in cibis tēperata: etiā in gratiā vertit. Neru⁹ idem et pastinace maiore dūtaxat ānicule. Et ser seritur mensib⁹ bis: videlicet febzuario: marcio: aplī: augusto: septēbzi: octobzi: Breviozem bis q̄ rotoniozem amarioz: q̄ medulla p se minutissima. Eadez vero dulcibus mixtis saluberrima. iuenit gratiā plurib⁹ mōis austeritate victa. Nā et in pollinē tūditur arida. liq̄do q̄ dulci tēperatur et decocta postea: aut asseruata vel macerata plurib⁹ mōis: et tūc mixta defruto: aut suba cta melle vuis ve passis aut piguib⁹ cariotis: alio rursus modo cotoneis malis vel sorbis aut prunis aliq̄s pipe vel thimo variata: defect⁹ pcipue stomachi excitat. Julie auguste quotidiano cibo maxime illustrata. Seritur aūt et fiser et pastinaca vtroq; tpe: sez vere ⁊ autūno. magnis seminū iterualiis: nulla ne mi⁹ āterno rum pedu: q̄m spaciose fructificat si seratur: trāsferre aūt meli⁹. ¶ Idem in libro. xx. Fiser erraticū silē est sativo et effectu. et excitat stomachū. Ex aceto lasepitio sumptum aut ex pipe et mulso cit vrinā. et vt opinion credit etiā venerem. Est et dyodes in ſa eadē pte terea cordi cōualescentiū cōuenire. et p⁹ multas vomitiones pūtile Heraclides cōtra argentumuiuū ōdit Et veneri subinde offensātem egrisq; recolligentibus Hūc besi⁹ ido stōacho vtile videri dixit q̄m nemo tres fiseres edēdo cōtinuaret. Esse tñ vtile cōualescētib⁹ et ad vitam trāseuntib⁹. Datuq; priuatim succ⁹ aluus sistit: cum lacte caprino pot⁹. ¶ Byascorides. Bilaruz est olbus notū q̄ comestū: est custōachū. Radix eius elita et comesta. tollit fastidiū: et est diuretica ¶ CLIII

¶ De solatro. ¶ Auicēna

Solatr̄ meli⁹ admīstratur bñs folia viridia: semenq; citrinum: est ei q̄q; spēs. Natura frigidum est in primo. siccū i scdo. ortolanū ē i frigidat̄m et cōstrict̄m. Est etiā q̄dāz gen⁹ stupefactīm faciēs somnū. ppter tarib⁹ suis simile opio: nisi q; debil⁹ est illo. Est aūt stupefactīm in tercio gradu frigidus et siccum. et est q̄dam gen⁹ ei⁹: q̄ est mortale. Est ita q; ex plastr̄ bonū olb⁹ apostēatib⁹ calidis ītrīsecis ⁊ extrinsecis. ⁊ bibit⁹ e⁹ aq̄ ad apostēata calida ītrinseca ⁊ ponitur ei⁹ aqua cum ceruſa et oleo roseo sup erisipilā ⁊ sup formicam. Cortex ei⁹ radicis est vehemētis exiccatōis. Si ex stupefactiuo bibatur vltra duodeci grana facit maniam euenire. gargarismus aūt ex e⁹ aqua cōfert apostematib⁹ lingue. si bibatur ex ei⁹ cortice cū vino pond⁹ aurei sōnum attrahit. emplastr̄ ex solatro tritō factum capiti: sanat soda. ⁊ resolvit radicis auris ac velaminis cerebri apostemata. Cōfert etiā distillatione doloti auris: sanatq; fistulas oculi lacrimalis. ⁊ succ⁹ spēr ei⁹ vsq; ad illā q̄ facit somnum: ⁊ ex eo factum alcofol cōfortat visum. Stupefactiui semen est vrine puocatīm. renum ac vesice mundificatīm. oēsq; spēs eius cum supponūtur abscindūt fluxus menstruorū. et est ex illis que infrigidāt ac pollutōs phibēt. Est aūt pter pdictas q̄dam solatri spēs. q̄ interficit si ꝺme datur ex ea q̄tuor aurei. Nec est in ea solatri vuaīntū nisi ad emplastr̄ faciēdū ¶ Actor. Solatr̄ ipa est morella ō q̄ tā i alio libro dictū est sup. Ipa quoq; alio nomine strignus vl strignos appellatur sub quo videlicz noie ppter speciez ei⁹ ortolanā de ipa quoq; ptinul dicetur inferius ¶ .CLIIII.

¶ De strigno. ¶ Biascorides.

Strigni q̄tuor sūt species. Prima est ortualis iocundi odoris. et hec comeditur. Nā fruter eius est minor. ramulos bñs plurios: folia vero nigra: ocimo maiora et latiora: semē aūt e⁹ ē viride nigr̄ aut rufū: quod cū matura uerit: se mutat i colorez

flauum. Utilis est manducata. virtusq; illi est frigida vnde adhibita cū polenta ignē capitis ⁊ estuatoz stoa cbi cōpescit. Addito et pāe parotidib⁹ medetur. Spuma vero argenti mixta et ceruſa et oleo roseo: herpetas curat: ignem sacz extinguit. Sola cū pāe ifātum estuatoz tollit: id et oleo roseo facit. Succ⁹ e⁹ colliriis miscetur. Cū ouo vel aq̄ maxīe ꝓficitur ad reuma oculoz. dolorem quoq; auriū mitigat. Altera est strigni spēs: quā alii cacabū vocant. foliis supradicte similib⁹ is latioribꝫ. Haste vero e⁹ cū creuerit p terrā serpādun tur. Semen i folliculis hz obzusū et obzotundū: sicut i vesica. lene sicut vua et i cozomis a plurimis ꝓpōitur vire⁹ ei⁹ et vsus simulis est supradicte: is ñ ꝓmeditur. Semen e⁹ bibitū ycterico⁹ p vrinā curat. āboz folia i vmbza exiccātur et oia pdicta faciunt. frigideq; virtutis sūt. Strign⁹ hypnotic⁹ a latinis lunaria vocatur. frutex est hastas bīs spissas et multas et sarmētosas et ñ fragiles. foliaq; piguiora. malis cydoniis simulia cū floze rufo et maioꝛi. Semē ei est i folliculis coloze crocēū. radix e⁹ cozū obzusū hz et maioz est. Nascitur in locis aspis: ac i petrosis. Cozū radicū ei⁹ cū vīo bibitum pstat sōm: n. scōm aliquos aūt hoc nō solū is gratiatoz. virt⁹ ei similis apio: is paulo miōz. Semē e⁹ vrinam ꝓuocat nimis: dātur et capitella. xii. et medentur ydzopicis. si vero manīā ꝓuocat. qō mulsa abūdanter bibita emendat. Cozium et succ⁹ ei⁹ decocta i vīo dolorem dentium mitigāt gargarismo. idem succ⁹ e⁹ caliginē oculoz detergit melli additus. Strign⁹ macion quē latini furialē dicunt. eo q̄ furozem faciat. hz folia cuſomo. t. cruce silia: is maioza ⁊ spiosa. haste sūt illi. t aut. xii. hedere simulia: mollia sicut acina. radix alba ⁊ grossa et larga: vno cubito lōga. Nascitur i mōtuosis locis vbi abūdāt platani. Radix e⁹ est venenosa. ⁊ baibita ifert neccz vel insanīā vel mala fātasmata. CLV

De strucio. Isidorus.

Strucios quā q̄dam herbā lanariā vocant eo q̄ pleriq; lanā ex eo lauent. nascitur in locis cultis. hec ⁊ splenos dicta est. eo q̄ splen aufert. vel scolopēdzos eo q̄ e⁹ folia scolopendzo aīali sūt simulia. de q̄. s. sub nōie scolopendze dictum est supra.

Dyascozides. strucio lanarii vtunt ad fumigiuz lāe quo lana limpidatur. radices e⁹ rotunde sunt ⁊ oblōge q̄ bibite diuretice sunt et calide. Epaticis tussientib⁹ ⁊ ortopnoicis medentur. morbo etiā regio vtiliter adhibentur. Cum panace et cyparo bibite calculos vesice frāgunt et excludunt. schzosim splenis sp̄gunt. Strucium matrici appositum ñstruis ipat ⁊ facit aboꝛtuz. Cum polenta et aceto positum tollit lepzas. cuz ozdei farina ꝓpositum lipidat fistulas. Plin⁹ libzo. xxiiii. Herba lanaria ouib⁹ data ieiunis: facit abundātiam lactis. Plateari⁹. strucios id est agrestis cauliculus i secundo gradu est calid⁹ ⁊ sicc⁹. succ⁹ ac semia foliaq; ꝓpetunt visui medicīe. Cum inuenīt receptō cauliculi: semen caulis agrestis debet pōi. Cum autez ipa. folia debent pōi. succ⁹ ita debet ꝓparari folia cōterātur: et succus expſſus ad solez deliccetur: p biennium durat. folia viridia pōi debent i medicīs ⁊ i vnguentis. virtutem hz dissoluendi ⁊ extenuandi ⁊ diureticam. Contra ligue paliis semi⁹ cōmasticetur: et a patiente diu sub ligua teneatur. si palulis i supficie sit alic⁹ ptis corpis semē cōteratur et in sacculo positum in vino decoq̄tur et sup locuz patientem saccellerur. Contra litargiam puluis e⁹ narib⁹ insufflet ur. vt cerebꝝ ꝓmoueatur. Beniqz cōtra yliacā ⁊ strāguriā et dissuriā ei⁹ folia bū in oleo coq̄tur et sup pectinez cathaplasmentur. Macer. Strucion ostracium qō vulgi more vocatur. Uim calidam siccamq; tenet: radix fugat eius. Cum vino morbos iecoris si trita bibatur. ycterico⁹ sic sumpta iuuat splenisq; tumozem. Buz quem greci scyrosim dixere repellis. Hocq; modo lapides vesice frāgere dicunt. Menstrua sic lotumq; mouet tussiq; medetur. Sic orthopnoicis pdest si sepe bibatur. Subdita matrici depellere fertur aboꝛtum. Et sic tarde nimis educere menstrua tradunt. Acri cuz vino si iungitur atq; polenta. Illius succ⁹ lepzas emundat muscas. Hoc etiam succo tincto cum polline quā dāt Ordea: curat vt dicunt pustula quis. Si supaddideris emplastri more doloꝛi. Illi⁹ succ⁹ cuz melle terendo iugat. Humores capitis purgat si nare trahatur. Sternutamentuz p se pulueꝛ mouet ei⁹. Narib⁹ iniect⁹ maratro nō segnius albo. Ycterico⁹ mire succ⁹ medicabitur e⁹. Hunc si nare trahunt lacti mixtum mulieb⁹. CLVI.

De thymo Isidorus

Thymus dicitur eo q̄ odozem refert flos eius Plin⁹ li. xxi. Thymi plures sunt in cozonamentis species: cādidum nigricans. Circa solsticia flozent: cuz et apes decerpunt: ⁊ augurium mellis est. puentum enim sperant apiaru. eo large flozescente. leditur autez imbzibus. amittitq; flozez Semen thymi nō pōt depbendi: cum tū q̄ pminutū nō fallat oꝛigani. Sed q̄d interest id occultasse naturaz in floze ipo intelligitur: eoq; fato nascitur. Attici mellis in oꝛbe toto sūma laus existimatur. Ergo trāslatuz est ex attica thymuz ⁊ vix floꝛe vti docem⁹ satum. Is alia ratio nature obstitit: nō durante attico thymo: mīi in afflatu maris seratur. Erat q̄dem in omni thymo hec opinio antiq̄. eoq; nō eum nasci in arcbadia. Tunc ⁊ olea ñ putabant gigni nisi intra trecenta stadia a mari. Thymis q̄dez nunc etiā lapideos cāpos in puincia narboncnsi refertos scim⁹ hec pene solo redditu e longinquis regionibus pecudum milib⁹ ꝓuentibus vt thymo vescantur. Thymuz optz in floze colligi ⁊ in vmbza siccari. Duo sunt autem eius genera candiduz radice lignosa: nascens in collib⁹: quod ⁊ pfertur. Illez vero nigri⁹ floziqz nigri. vtraq; multum existimāt et in cibo et in medicamentis oculoz claritati cōferre Item q; diurne tussi eligmate faciles excreatōes facere cum aceto ⁊ sale. sanguinem nō patitur cōrescere e melle longas fauciuz distillatōes extra ulira cū sinapi extenuare. et itez stōachi vicia ventrisq;. Cōdyloma ta excalefacunt q̄uis sistunt aluū: q̄ si exulcerata sit de naru pōdus in sextariū aceti et mellis addi optz. Itez si lateralis doloꝛ sit. aut inter scapulas: vel in thoꝛace Et aceto cum melle medetur pcordiis. Que potio daf et in alienatōe mentis ac melancolicis. Datur et comicialibus: quos correptos excitat thymi olefact⁹. Aūt et dormire optere ipos in molli thymo. pdest et oꝛthopnoicis et hanelatōi. Multez q; mensib⁹ retardatis. Vel si mortui sint in vtero pt⁹: decoctuz in aq̄ ad tercias. Et virtis aūt cōtra inflatōes cū melle et aceto: si venter turgeat: testesue: aut si vesice doloꝛ exigat Et vno tumores et impet⁹ tollit impositū Corendicib⁹ ipositur cū articularib⁹ morbis sale tritū obolo⁹ pōdere i trib⁹ cyathis aceti et mellis. Et in fastidio tritus cum sale. CLVII.

Iterum de eodem. Palladius.

Thymū et i sēptēbꝛi īsse vltimo cōuenit serere is melꝫ plantis nascitur. cuius possit et semie agz diligit apricū: macz maritimum. Dyascozides. Thym⁹ est herba oīb⁹ nota: frutex est bīs folia angusta: pusilla et oblōga: et in summo capitella in specie formicaz in se implicata. Est enim herba humilis et ramosa cuz duris ramulis et lignosis: cui flos est purpure⁹: et nascitur in locis sazosis et aspis: vires hz acres et calefactozias paululū strigētes. ꝓpter qō oīb⁹ stōachi thoꝛacisq; vicijs aptissim ē medicamē. Bibita

vero cū sale et aceto flegma deponit p ventrē. Elixatura eius addito melle medef orthopnoicis ⁊ asmaticis. lubricos excludit. mīstruis ipat. secūdinas ꝺponit. abortum facit. Cathaplasmata rūores recētes spargit. Sāguiez coagulatū dissipat. clauosq; corpis tollit. addito pollie ⁊ macerato cū vio schyatticis ē salutaris fricus suppōita. Oculoꝝ caliginez detergit cōesta. Lōituris oīb⁹ necessarie miscet. Trita ex aceto paplas fugat ipōsita et īmīnītia excludit mala. ¶ Cōstātinus vbi sup. Thimū est i tercio gradu calidū et siccū. Cuz sale ⁊ aceto grossū flegma purgat. ⁊ viscoso flegmati pectoris succurrit. lubricos expellit. mīstrua deducit a cutatez flegmōis de pectore excludit: et opilatōs iteri ox aprit. ¶ Auicēna i scō canōe medicie. thimi semen fortis est calidū atis; puocat et extrahit embriōnē mortuū: et solutōe sāguinē educit; et bīlē colericū: extrahez vermes. CLVIII

De tribulosa et tubera. ¶ Ex herbario

Tribulosa duoꝝ genez est. Alia q̄ppe nascit i ortis. Alia est agrestis. Cui⁹ maior efficacia est ⁊ hz folia portulace silia. sz maiora. caules mitt sec⁹ terrasi q̄b⁹ hz quosdā globulos. durīs spinis extātib⁹: āgulatos i q̄b⁹ est semē inclusū. et hz virtutē frigidā atq; frigidā: hec trita et corpi appoita feruēs mulcet. tritaq; cū melle oēs oris et faucīū curat putredines. Eadē herba cū semīe decocta: pulices necat: si aq̄ ipa dō⁹ aspgatur. Cui⁹ scie theaces faciūt pāes. ⁊ cū vino potio eiusdē seis: ptra veneni potōz est salutaris. ¶ Isidoꝝ. Tubera est oleris spēs. quā tūor terre pdit eaq; causa illi nomē dedit. ¶ Plini⁹ li. xix. In rez mīra cultis; vt tā dictū est supi⁹: macim est aliq̄d nasci vel viuere sine vlla radice. Tubera vocātur hec vndiq; terra circūdata. nullisq; fibris aut saltē capillamētis nixa nec vnq; exuberāre loco i quo gignūtur. aut rimā agēte nec ipa coberēt terre. Cortice etiā icludūtur vt plāe nec terrā esse possim⁹ dicere. neq; aliud q̄ terre callum. Siccis hec fere zabulosis locis frutectosiq; nascūtur et excedūt sepe magnitudiez mali cotonei: eriaz libralī pōdere. Duo sūt illoꝝ genera: videlicz arenosa dcrib⁹ iunica. et altera sincera. dstinguūtur etiā colore rufo: aculigro et mr⁹ cādido. laudatissima q̄ crescūt i affrica. Iartio licinio p̄tozio viro iura reddente i hīspania cartbagie paucis his ānis scim⁹ accidisse mozdēti tuber vt depbēlus ide denari⁹ p̄mo dētes illecterz. Quo manifestū est terre naturā in se globari. qđ certū est ex bus q̄ nascūt ⁊ ñ pūt seri. De tuberib⁹ peculiariter hec traduntur. Cū fuerit ibres autūnales aut tōitrua crebra tūc nasci et maxie e tōitrib⁹: nec vltra ānū durare. verno aūt esse tenerrima. ¶ Auicēna. Tubera sunt ex substātia terre pl⁹: et aq̄a mīu⁹. In ipa est acritas et subtilitas pauca. suntq; sapore puata. Meliora sunt ex bis arenosa et alba nō mali odoris: et sicca deteriora sunt būdis. Elixata p⁹ excoctiōes ac scissiōz in aq̄ et sale cū oleo ac spēb⁹ cōdītib⁹ cocta sunt meliora. Pozro ō teriora generis coꝝ sunt fūgi: et ppie coꝝ q̄ nascunt sub arboīb⁹: et in terra mala. Sunt aūt tubera valde grossa: pbentoq; nutrimētū grossū et melācolicū: nec i boeis aliq̄d appingūt. Tiriaca coꝝ est vinū purum: ⁊ spēs cōdientes. Timetur ex eis apoplexia et palisi. facūt incurrere colicā. et vrine difficultatē. Tarde digestionis sūt. et guantia stōachū et sūt grossi chimi. gal⁹ en⁹ tū in q̄dā loco dixit q⁹ ñ sint mali chimi. CLXIX

De viola. ¶ Isidorus

Viola ꝺr. ꝑpter vim odoris: b⁹ genera tria sunt videlicet purpureū albū melinum. ¶ Plini⁹ li. xxi. Violis honos est p̄mus. Illis pla sūt coꝝ genera videlicet purpuree: lutee: albe. plāris omēs vt olus sate. Ex bis vero q̄ spōte apcis et macris locis p

uenūt: purpuree latiore folio statim a radice carnosa exeūt. soleq; discernūtur a ceteris. greco noīe appellate ita vt ab bis tacinctina vestis. Sed satiuis maxia autoritas luteis. Genera sunt bis tusculana. et q̄ appellatur marina aliq̄nto latiore folio: sed mu⁹ odorato. In totū vero sine odore minutoq; folio calathiana. mu⁹ autūnt: cetere veris. prima ei est caltha cuz coloris alias cōcoloꝝ āplitudine. vincit numero folioꝝ marinam nō excedentez folia q̄nq; eadem supatur odore. Cādida flos prima ver nūciātiū: viola alba. Tepidioꝝib⁹ ātlocis etiā bieme emicat. Postea q̄ appellatur purpurea. prime flamea: q̄ et flos vocatur. siluestris dūtaxat. Colliamīnon bis in ānō vere ⁊ autūno. mīnet⁹ maxie durat et alba viola. si crebro. phibeatur deuulsa. Nouissima vero rosa. cadez primo ꝺficit excepta satiua. In ita lia violis succedit rosa vita longissima est viole albe trimatu. ¶ Palladi⁹ li. iii. In mense februario plāte violarum ⁊ croci bulbi sunt serendi. vel subtiliter si fuerant ante fodiendi CLX

De virtute ipsius i medicia. ¶ Plinius.

Viole siluestres sunt et satiue. purpuree q̄dez refrigerant. Cōtra inflatōnes ulimūtur stomacho ardenti. Imponūtur capiti quoq; in frōte. Oculoꝝ priuatim epyfozis. aut sede vulua ve. pcedēte valent. Cū suppuratōes. crapliaz ⁊ gūedines capiti coronis impositis: olofactuq; discutiunt. Angīnas ex aq̄ potē. id qđ purpureū ē ex bis: comicialib⁹ medef in aq̄ potū: maxime pueril. Semen viole scorpiombꝰ aduersatur. Flos albe suppurata apit: ipaq; discutit. et alba aūt et lutea extenuāt mīstrua. cūt rimā. Minoꝝ recentib⁹ est vis i deoq; p⁹ ānū vtendū est aridis. lutea mīscetrabit in aq̄ trita. Radices illite cū aceto sedāt lyenez vtemq; podagrā. Ocloꝝ āt illatōci cū mirra ⁊ croco foliā cum melle capitis vlcera purgāt. Cū cera vero rimas sedis: et q̄ sūt in būdis. Ex aceto aūt collectōes sanāt. ¶ Auicenna. Viola frigida est ⁊ humida in p̄mo et ꝺr. q⁹ generat sanguinez eālez. In ēplastro ponitur: et sedat apostemata calida. Soda vero sanguineaz sedat odoꝝata et ulmita. Irez obralmie ꝑfert calide ⁊ tussi calide et inflatōi stōachi. lenit pect⁹ ⁊ syrup⁹ ei⁹ pulmoni ꝑfert et pleuresi et doloꝝi renum. et vrinam puocat. Eadem epytimata valet scabiei ⁊ q̄ ex ea sicca est soluendo coleram educit. e⁹q; syrup⁹ naturaz cū facilitate lenit. ¶ Dyascorides. Leucis id est viola in floīb⁹ hz distantiam. q⁹ melinuz ⁊ albuz ⁊ purpureū. Hz melinus color medicine necessarī⁹ est. Qui elixat⁹ ⁊ fomito adhibit⁹ rumoꝝes stericos curat: mīstruis impat: melli vero addit⁹ pustlas ⁊ inflatōes tollit. Radices ei⁹ cathaplasmate cum aceto splenez siccant: podagricis medicant. leucis autem id est viola alba: plectozie virtutis est: et extenuatozie sz flos pl⁹. ¶ Idem. Viole tres sunt species: sz folia omnium aquose et subfrigide substantie sunt: oēs viscide: relaxant ventrez ⁊ vrinaz puocāt. Aliq̄s scīm coꝝ pt⁹ expellit: lumbricos excludit vl occidit. ¶ Platearī⁹. Viola frigida est in principio p̄im grad⁹: et humida in fine secundi: hz virtutez lenitiue: humectandi: refrigerandi: relaxandi: viole ꝺrite super caliduz apostema in principio valent. fomita ex aq̄ decoctōis ip⁹ herbe facta circa pedes ⁊ frontez i acutis sōnum puocāt. Ex violis viridib⁹ fit zuccaꝝ viola ricuz et oleum violaceuz. Syrup⁹ autez violace⁹ et de viridib⁹ ⁊ de siccis: magis decoctur q̄ rosacei. aliter enim citius corrumpef: olei inunctō exterius facta valet ꝺra calefactōz epatis. Facta vero sup frōtez ⁊ tim poza: dolorem ex calore remouet. CLXI

Iterum de eodem ¶ Razi

Viole sōnifere sūt. capitis doloꝝ a calore facrum remouēt. Viola frigida est in fine primi

grad⁹ hūida i licio scōt. Colerā nigrā de stōacho ⁊ ite stumis purgat. caloꝛē eoꝝ mitigat. potata iuuat pueros suffocatōs hīrtes. pleureticis et aspitati pectoris subuenit. Marib⁹ applicata mitigat doloꝛē capitis ex fūo calido natū. Cū polline ordei cathaplasmata ꝓtra calida valꝫ apostēata. sirup⁹ violac⁹ vētrē hūectat. tussiꝫ de caloꝛe mitigat. sedat pectoris et pulmōis caloꝛē. splenetricis occurrit. sil'iter facit zuccara violacea. Macer Nec roseꝰ supare decoꝛ nec lilia pōt Fragrātes viola⁹ specie nec vi nec odoꝛe. Bꝫ hūida vis illi⁹ et frigida ꝓmo Esse gādu spēs tres esse legunt eaꝝ. Noscere quasi tm̄ diuerso floꝛe valē. Mā sūt purpurei flores albiqꝫ nigriqꝫ. Cūctis pene pes sūt i medicamie virel. Insta mata iuuāt loca rrite si supaddas. Crapla discutit bibitis capitisqꝫ gnedo Olfactu solo vel si caput īde coronas Anginis pote medicātur aq̄ resolute Purpurea violā dicūt curare caducos Precipue pueros si mixto sumit ane. Radices viole cū mirra tunde crocoqꝫ Hoc iflamaticis oculis iponito nocte. Cōtritis folijs viole cū melle pungens. Ulcera sanabis capitis si iungis acetū. Et cathaplasma facis cedet collectō cucuis Illi⁹ curat elixatura fūoꝛem Matricis: tepida si sepe fouebit illa Aut fissuras q̄s appellāt ragadias. Addita cerotis medicat sepe punctis. Pustlā si fuerit melli supadde iugatā Illi⁹ scīm cū vio īstrua purgat. Trite ꝑmixte radices e⁹ cū aceto Splen siccāt bibite: vel splem si supaddas. Hocqꝫ mō calidā dicūt sedare podagrā. Stōacho colerā rubeā potata repellit. Herba virēs viole vel flos succusue recēsue. Morbos de colera rubea vl' sanguie factos. Mollib⁹ i costis aut i pulmonib⁹ ipsi. Sedat si mixto potabit āne recenti Infā tū tussi sicut et suspiria sedat. Et violis oleuꝫ. sicut ō floꝛe rosaꝝ Cōficiūt: multis qō dicūt vtile caulis Auribus ifusū sontū fugat atqꝫ doloꝛē Et capiti pdest q̄ cūqꝫ doloꝛe laboꝛet. Leniter infrigidās coꝛp⁹qꝫ sopore resoluens Lūbricos necat ifusū bibitū vl' iunctum. Et capitis furfur oleo depellitur: isto. Intm̄ vt lingue patiens amiserit vsū Fac ꝑ būc violā cū vio sumere tritā. Postea vero si fuerit capitis ps dextera lesa Cō tritā plāte pedis hāc āncte simstri. Atqꝫ ecōuerso si leua plagata Os resilit lingueqꝫ die redit vs⁹ eaō Ut tust⁹ tradit medic⁹ q̄ talia scripsit Altera vis viole fertur mirabilis esse Albe si viole radix teneatur in oze. Et trāsglutit⁹ succ⁹ sit sepi⁹ e⁹ Vulneris i modicū trahit mor sistere fluxū Hāc liqricie tradit vis plini⁹ esse

CLXII.

De vlpico et ūrtica. Isidorus

Vlpicū appellatū est. eo q̄ allii odoꝛem habet. Vlpicus aūt cum vio tritus: calculosis aiunt pdesse potui datū. Pallad⁹ li. xi. In mīse nouembꝛi vlpicum sicut et alium seritur terra maxie alba fossa et subacta sine stercoꝛe. Sulcos i areis facies et i locis altioꝛib⁹ seia pōes q̄tuoꝛ digitis sepatas: nec altius pōsa. Sarculari freq̄nter debent: q̄ pluresc̄unt. Si capitatus facere volueris. vbi cepit caulis ꝓdire. pculca sicqꝫ succus reuertet ad spicas Ortica est eo vocata est: q̄ tact⁹ e⁹ corp⁹ adurat. Est ei ignee omino nature. vñ et tactu purit et ꝓrigines facit. Plini⁹ libꝛo. xxi. Ex oīb⁹ herbaꝝ aculeataꝝ generib⁹ ortica maxie noscitur acceptabilis i floꝛe purpureaꝝ lāugiem fundentib⁹ sepe cubitis altioꝛ duob⁹. Bue sunt eī⁹ differentie siluestris quā feiaꝝ vocāt mitioꝛ. ⁊ in siluestri q̄ cāna ōr acrioꝛ. caule q̄qꝫ moꝛdaci: foliis fimbriatis. Que vero etiā odoꝛes fundit herculanea vocat. Semē oīb⁹ est copiosiuꝫ atqꝫ nigꝝ Mixꝫ sñ vllis spinaꝝ aculeis. lanugiem ipaꝫ noxiaꝫ esse. ⁊ tactu tm̄ leui ꝓrituꝫ pustulasqꝫ ꝓsertim adusto simules existere. Notum est et olei remediuꝫ. Bꝫ moꝛdacitas sñ ꝓtin⁹ cuꝫ ipa gigni tur herba: nec nisi solib⁹ roborata. Incipiens q̄dꝫ ipa nasci vere ñ ingrato mlt⁹ etiā religioso est i cibo. ad depellendos totius anni moꝛbos. Siluestriuꝫ q̄qꝫ radix omnes carnes facit tenuioꝛes sil' cocta Que inoxia est moꝛsu carens aononiū vocatur

CLXIII

De operatiōe ipsius ūrtice i medicīa. Dyascorides.

Urtica calefactoria est valde. Que potata et vino moꝛbum regiuꝫ curat. Trituꝫ cuꝫ oleo l' axungia ꝓtra frig⁹ inunctōe iuuat. Semen e⁹ melle mixtuꝫ ꝓprie colicis pficit. Trituꝫ vero cuꝫ melle et potui datuꝫ: tussiꝫ veterem emendat. et tumoꝛem ventris vel frig⁹ in pulmonib⁹ ꝰceptum sedat. Caloꝛe suo omnes humores desiccat. Sunt autē e⁹ gña duo vna est agrestis aspioꝛa ⁊ latioꝛa ⁊ mīꝝ hīs folia. Semi autē semi lini sile ꝭ in modico min⁹. Altera vero semi minutuꝫ hꝫ ⁊ ñ sic aspuꝫ. Amboꝝ folia cathaplasmata cum sale caninos moꝛsꝰ mitigāt. Cācros ⁊ sordida maligna q̄ vulnera curat et limpidat. laxationibus occurrit. et pustulis et parotidis. et apostematibus maximuꝫ ꝑficiuꝫ est. Cerotis mixta splen siccat. Sucꝰ e⁹ eaꝝ ⁊ folia supposita marib⁹ sanguinē currere faciunt. Semen eaꝝ bibituꝫ cū dulcoꝛe venerez stimulat. melli mixtuꝫ et acceptum plenreticis et pipleumonicis medet. Thoracis supfluos humores purgat. Elixata folioꝝ bibita ventrē mollit. et ptisana cocta ⁊ accepta pituitas varias toꝛtiones et inflatiōes tollit Auicenna Ortica et semē e⁹ calida sunt i ꝓcipio tercii gd⁹ ⁊ sic ca i secundo. Semen tm̄ mi⁹ siccuꝫ est q̄ ipa. e⁹ coloꝛ similis semi poꝛri. ꝭ min⁹ est ⁊ subtili⁹. nec est un⁹ e⁹ lōgitudine. Moꝛdicat autē quod ei obuiat: ita etiaꝫ q̄ in testina. Ortica ē attractiua: vlceratiua: resolutiua. cū virtute adustiua. In ipa etiaꝫ ē virt⁹ apitiua ⁊ absterssio foꝛtis ⁊ vlceꝝ moꝛdicatō. Bꝫ qñ cū carne coꝛtur caro soluit inter ipāz et e⁹ opatōe ꝭ. ñ ꝓmittit eaꝫ opari Emplastꝝ e⁹ cū raphano cōfert duricieb⁹ Limis cū sale cōfert vlceꝝ malignis. ⁊ bis q̄ accidūt a mosura. canum et cancro. E⁹ folia cōtrita fluxuꝫ sanguinis abscindunt e nar⁹. In aq̄ ordei decocta grossos hūoꝛes pectoris educūt. Recēta vero matricez exeuntes reducūt. Hoꝝ q̄qꝫ decoctō cū ostreis ventrez lenit facit⁹ aūt soluit: cū medulla seīs e⁹ contrita cū sauuth i vino bibit: sed post e⁹ hausti⁹ bibaꝫ aliq̄d ex oleo rosato ne guttur adurat. Ortica q̄dē soluendo educit flegma: et hūoꝛē crudū absterssiōe sua: ñ virtute solutiua q̄ ē i ipa semē e⁹ stricture l' fetoꝛi narib⁹ cōfert: ⁊ apt⁹ opilatōes colatoꝛii foꝛtiter ⁊ alma remouet Emplastꝝ et co facium facit eradicatōem dentium.

CLXIIII.

Adhuc de eodem Actor.

Ortica ipa est ⁊ acalifa: de q̄ ꝭz in hoc codē libꝛo dictū ē sup Macer. Dicim⁹ ortica quaz greci acalife dicit Feruida ſ modice vis illi⁹ dꝰ esse. Añ nec i merito nomen sūpsisse videt Tacta q̄ et urat digitos ortica tenētis Hec solet ꝓtericos cū vio sūpta iuuare Illi⁹ semē colicis cuꝫ melle medet Et tussim veterē curat si sepe bibatur Frig⁹ pulmōis pellit ventriſqꝫ tūoꝛē Oīb⁹ bis. pdest puluis cū melle ugat⁹ Aut succ⁹ viridis cū vio sepi⁹ hauſt⁹ Cū sale de foliis e⁹ factū cathaplasma Ulcerib⁹. pdest ⁊ sordida vulnera purgat Et ꝫ moꝛsꝰ valꝫ hoc cathaplasma cannos: Hocqꝫ reformatur caro q̄ discessit obesa Et solet hūores hoc desiccare nocentes Acri cū vino radix contrita tūoꝛem Cōpescit splenis podagre sic subuenit illa: Oīb⁹ bis. pdest sūpadduta l' ibi tūcta Si coq̄s hāc oleo foueas hoc vnguīe membra: Oīb⁹ et moꝛbis sic subuenit articulo⁹ Marib⁹ impositus succus folū ve cruorem Elicit: innati vis est sibi tāta caloꝛis Q⁹ si manantem cupias retinere cruoꝛem: Ortice succo frontē line

reprimit illum Si supponatur cum mirra mēstrua pel lit. Cū vino bibitū mouz venerem semē e⁹. Et melius trite si ūgas melqz pip. Si clausit vuluā matrix būo re grauatā: Artice foliis revocabitur illa fricata. Et si cum vino pdicto more bibat. Pleureticos pect⁹: pul mones adiuuat eius Semen: si iumptū fuerit cū melle iugatum Cuz mulsa bibitū lotiū pducit abūdāl Her ba recens eius olex si more coquatur: Et vetur illi⁹ ō coctō molliet aluū Oze diu clausus succ⁹ si voluitur e⁹ Aue non modicum poterit sedare tumorem. Dudorez mouet ex oleo decocta punctis. Si quadrupes pferre marem quecunqz recusat Artice foliis illiꝰ vulua fri cetur. Sic naturalem calor excitat ille calorem. Beſtu uium capitis si succo seminis hui⁹. Angas sepe caput reprimit dicit galienus. Illius semen collectum repone messis Et desiccatum: multis erit vtile causis.

CLXV

Be ypoquistide et iposelino. Platearius

Ypoſtidos est fungus qui circa radicem rose camine repitur. et est in scō gradu frigid⁹ et siccus. succus eius q̄ glutinosus est exprimitur ac siccatur. et aliq̄tulum in die mouetur. ne corrum patur. exiccatur aūt in loco non multum sicco: nō mltū humido. p ānos duos in multa efficacia seruari valet. et virtutem habet cōstringendi. Cōtra fluxum vētris ex colera vel ex debilitate virtutis contentiue cum aq̄ rosacea cōficitur. et patienti datur. Fit etiā emplastrū et ipoſtidos et succo plātaginis et albumine ouī sup remos ac pectinem. Cōtra vomitū quoqz fit idem sup pectoris furcellā. Cōtra pfluuiū aūt mulierꝰ fit suppo sitoriū cum plantagis succo initiciturqz pessario Isi dorus. Iposelinon est quoddā oleris gen⁹ odoratū sic dictum eo q⁹ durꝰ sit et austere Plinius li. xix. Ipoſe linō vel iposelinum est quedā spēs apii q̄ nascitur in lo cis siccis. pluribusqz foliis et yoselino similis. In locis aūt humidis nascitur et yoselinū vno folio nec bursutū Idem in li. xx. Iposelinon quod et olusatꝰ dicit scor pionibus aduersatur. et poto semine torminib⁹ utera neis medetur. Item qz difficultatibus vrine. semen e⁹ decoctum et in mulso potum. Radix eius in vino deco cta pellit calculos et lūboꝰ lateriqz dolores. Cani ra bioli morsibus medetur potum atqz illinitum. Succus eius algentes calefacit potus. Nota. Quoniam vt pdictum est: yposelinum ipz est olusatꝰ iuxta sentē tiam plinii. de hoc quoqz supius in hoc eodem libro di ctum est sub nomine olusatri CLXVI

Be ireos. Platearius.

Ireos vel yris. calide z siccē sunt in scō gra du. similes quidem sunt in foliis et in effectu. sed yris florem facit purpureū. yreos albū. ha rū radice medici vtuntur: que in fine veris colligitur: ac desiccatur p duos ānos seruari pōt. Itaqz. p radice yris potest poni radix yreos. et similiter ecouerso. vir tutem habet diureticā: vñ dissoluit et aperit. Cōtra vicio um spiritualiū. opilatoz splenis: et epatis: renū ac ve sice. dolorem stōachi ex ventositate: valz vinū decocti onis eius sez yreos. Puluis eiusdem leniter coerodit superfluam carnē: ad oculi pānum et puluere ipius et aq̄ rosacea fit collirium Actor. Notandum q⁹ yreos ac ciputur qñ. p gladiolo. sicut in libro graduum accipit a cōstantino. aliqñ aūt p yri et sic accipit auicēna: gla diolus quoqz comune nomen est omnium huiusmodi.

Auicēna. Ireos est radix illi celestis. et est ex ber bis habentib⁹ stipitem sup quē diuersi sunt flores ipo siti et albi: et currino: et celesti et purpureo. et ab hoc yris nominatur. Sarcbus cusa. Radix hec nodosa est eius folia pua: et qñ veteraſcit a vermib⁹ pforatur. est aūt calida et sicca in fine tercii gradus: digestiua: apu tiua: absterſiua: mundificatiua. quod ex ea bonum ē du rum est. spissum et cōpactum. declinans ad rubedinem aliq̄tulaz bom odoris. et est medicatiua lingue. mo uetqz sternutatōz cum fortitudie. purgat pānū et lenti gines. elixata quoqz lenificat duricies et apostemata grossa et scrofulas. cōfert vlceribus sordidis. et carnē nasci facit in fistulis etiaz si puluerizetur. et os carne vestit. dormire facit. lacrimas attrahit. Sedat doloreꝫ lateris et pleuresis. et pfert tussi pcipue. ab būditate grossa. et pypleumoie et difficultati anhelit⁹ ac synan tie. superfluitates pectoris expellit. Sedatqz doloꝛē epa tis et splenis frigidoꝛ cū aceto bibitū. et confert ydro pisi. apit orificia venaꝛ et emoroidaꝛ. et remouz do lorem pungitiū. plurimūqz pollutōz aufert: oleum eius matricem iuuat. Soluēdo educit aquā citrinaz: et cole ram et flegma. cum bibitur ex veteri eius cōfracto Cū aceto quoqz bibitum venenis omnib⁹ cōfert. Idez ole um eius aufert fetorem narū. remouet frig⁹ et tumo rem: et resolvit lassitudinem. Idem oleum cuz aceto so nitum aurium sedat. et reumatismos ātiquos pbibet. Idem cum aceto aut vino bibitum confert spasmo tr tritōi lacertoꝛ. Idem collutio oris ex decoctōe illius sedat dolorem dentiū. Cōstantinus vbi supꝛ. yreos ē calidum in scō. siccum in tercio. valet contra dolorem neruoꝛ de flegmate. Biuturnam tussim placat. screa tum facilez reddit. Humores pectoris grossos attenu at. morsum reptiliuz curat. splenēticis et hūtibus spas mum pdest. rigorem febrium mitigat. mēstrua puocat stomacho tū nocz. Cū aqua calida bibitus ventris do lorem mitigat. coctus et oleo roseo mixt⁹ pustulas et vulnera sanat. Puluis eius vulnera putrida mundifi cat et bonaz carnem in eis generat. yreleon quoqz va let dolori neruoꝛ de flegmate. mitigat quoqz doloreꝫ aurium de frigiditate CLXVII.

Be iri. Isidorus.

Iris ullirica a similitudine yris celestis nomē accepit. vnde arcumen a latinis dicitur. eo q⁹ flos eius varietate colorū eundem arcum ce lestem imitetur. Illirica vr. qz in illirico plurima est et violentissima. Spēs eius foliis gladioli similib⁹. radi ce aromatica: odoris bom Macer. yri dat floꝛ nomē color ipe suoꝛ. Celestis similes sunt nempe coloribus yris. Illiricam dicunt illā qz plurima nasci. Fertur in illirico vis eius sicca calensqz Dicitur. atqz gradum. dāt hunc in vtroqz scōm Maioz vis huius est in radi cibus eius. Has desiccandas p frusta rotūda secatas Sic vt se partes non tangant insere filo Inqz loco sic co fac suspendatur in vmbra. Aix aliter totum poteris siccare p annum. Cum vino sedant tussim. pbentqz so porem. Si latitans intus sanies pcordia ledit. Pellit illaꝛ cum vino puluere sumpto. Cum mulsa bibit⁹ co leram depellit iniquam. Tormina cum mixto bibitus sedat aceto. Taliter et sumptis dicunt. pdesse venenis Splenēticis et contractis et frigore lesis. Cum vio bi bitus puluis medicabitur eius. Nocqz modo sumpt⁹: tardantia menstrua purgat. Buricias sterilitas radicū coctio mollit. Si sumptus repida foueātur sepius illa Me cum clysterio si sit subiecta p anum. Non modicū schyasi dicunt. pdesse dolori. Be radicibus bis mixto colliria melle Fiunt: que vulue pellūt subiecta secūdas Inqz locis fixa canis siringia curant. Commixt⁹ mel li desiccat vulnera puluis. Carneqz nuda replet: si sit supadditus ossa. Pulueris elleborī pars tercia iungi tur albi. Iris radicum tenui cum puluere duplo. Pul tis vtrqz simul commixto melle ligatus. Hoc supap positum purgat lentigine vulcum. Et papulas e⁹ istud carbaplasma repellit CLXVIII

Be isopo. Isidorus.

Hysopus est herba purgãdis pulmonibus apta vnde in veteri testamẽto aspgebãr cũ fasciculꝰ ysopi q̃ agni sanguie volebãt mũdari. Nascitur in petris berẽs saxo radicib⁹ ¶ Capitas. Ysop⁹ est herba bũlis calefactiua: et flegma deducit: ei⁹ radicibus nihil fortꝫ et penetrabilius inter saxa ¶ Platearius Ysop⁹ est calida et sicca in tercio gdu. virtutem habet scõm folia et flores: nõ scõm radicẽ. In estate cũ floreꝫ pducit colligitur. In vmbroso ⁊ nõ fumoso loco suspẽditur et desiccatur: In medicinis abiectis stipitib⁹ flores et folia ponuntur. p ãnum seruatur. virtutẽ hꝫ diuretica: dissoluendi: attrahẽdi: cõsumẽdi. Cõtra tussi frigidã valet vinum decoctõis eius et ficuũ siccaruꝫ ad idem valet electuarium qõ fit ex ea scz ex ysopo Auicenna. Ysopus alia est montana. alia ortiua calida et sicca in tercio. Et est subtilis sicut origanum. pot⁹ eius colorem bonum facit. et eius gũmera vestigia in facie abstergit. Cũ vino bibita resoluit apostemata dura. ꝯfert pectori et pulmõi patientibus dissuriã et tussi antique. Boluendo aũt educit flegma et ascarides et vermes. Valet etiã splen et idropisi. decoctõ eius cũ aceto et ex melle sedat dolorem dentis. et vapor decoctõis cum ficis cõfert somnui auris. Ex ipa etiã cocta fit emplastꝝ: rarfati et sanguini mortuo sub palpebra Constantinus vbi supꝫ. Ysopus calida est et sicca in tercio gradu. succus eius cum ficubus coctus et melle ac rupta bibitus apostemata pulmõis hanelitus et duricies tussim: et catarꝝ ad gulaz de capite descendentẽ curat lumbricos occidit. apozima cum melle grossos humores dissoluit. idem si cum ficubus siccis vratur: ventrẽ humectat. et cutem clarificat. Cũ aceto cocta si os trñ abluatur ex ea: dolorem dentium amputat. Auribus i de fumigatis dolorem et somnum placat

CLXIX

¶ Iterum de eodem ¶ Razi

Ysop⁹ vt origanũ valet. pectus et pulmonem purgat. asimati quoqꝫ ⁊ tussi antique confert. flegma et vermes e corpe educit ¶ Plinius libro. xxvi. Ysopi quinqꝫ rami cũ duob⁹ rute ac ficis tribus decocte thoracem purgant. utꝫ ysopi fasciculus cum quadrãte mellis ad tussim decoquitur ¶ Macer. Est ysopum siccum calidũ quoqꝫ tercius illi. Est i vtroqꝫ gradus eius decoctio facta. Ut decocta simul sint mel ficus quoqꝫ sicca. Prodest nõ modicum tussim patientibus hausta Subuenit ⁊ voci rauce versata palato. Et pdest cunctis pulmonuꝫ sumpta querelis. Lumbricos ventris eadem potata repellit. In pectus capitis si distillario fiat. Que pcepe solet tussi ptisimqꝫ creare. Prodest hec eadem decoctõ supra frequẽter. Oribus his pdest puluis cum melle iugatus. Cõtrito viridi si iungitur ortimel illi. Sicqꝫ datur bibitum: stipatũ molliet aluum. Cum vento nocuo viscosum flegma repellens. Cardama si iunges his: solues fortius aluuꝫ. Potio si viridis vel sicci sepe bibatur: Vultꝰ⁹ erimi: um fertur pstare colorem Cum nitro et ficu sicca si cõteris ipm. Et supapponas splen cathaplasma tumẽti Idropicis ve: solet siccãdo repellere morbum Cum vino bibitum pcordia tensa relaxat. Et quicunqꝫ nocet tumoꝫ interioꝛa recedit. In quo decoquitur si deus foueatur aceto: Fertur ab immodico sepe doloꝛe leuari. Accensi fumo somnus compescitur auris Elixum appositum luores limpidat omnes

CLXX

¶ De Zeodaze. ¶ Auicenna.

Zeodar melioꝛ est illa que cum napello crescit et eius vicinitas plantã napelli debilitat. Est aũt tyriaca venenoꝝ omnium vipere et napelli et aliorum. ¶ Razi zurumbet. id est zeodaria calida est et sicca. ventositatem dissoluit. morsibus venenatorum animalium occurrit et impugnat ¶ Constantinus vbi supra. zeodar calidum in tercio gradu. siccum in primo. valet contra venena et morsꝰ⁹ reptiliũ. inflatiuã vẽtositatez dissoluit stomachũ curat et cõfortat. appetitũ excitat. putorez oris. pter alia amputat: si post alia accipiatur. Similiter ⁊ vini odorez aufert et malos hũores a corpe ¶ Platearius. zeodar calidũ est in tercio gradu. siccũ in secũdo. vinuꝫ decoctionis ei⁹ cõtra frigidã tussim valet. et cõtra dolorẽ stomachi ⁊ intestinorũ ex frigiditate et ventositate. Balsamentũ ex eo facit et roze marino et pane asso ⁊ aceto: appetitum excitat. Suppositoriũ ex eo et trifera matricez calefacit et mũdificat ¶ Macer. Apprime sumptꝰ⁹ zeodar obstare venenis. Affirmant. et reptiliuꝫ morsus alleuat bastũ Sumptũ confirmat stomachum ructusqꝫ salubres Commouz. et crebro fastidia reprimit vsu. Antiquꝫ stomachi dicunt curare dolorem. Id si patiens iciuno masticet oꝛe. Et sic infectam sensum voret ille saluam Lubricos ventris depellere dicitur hausta. Alia quẽ facũt fetorem pellit ab oꝛe. Et nimiũ bibiti vim depellit odorem.

CLXXI

¶ De Zinziberze. ¶ Auicenna.

Zinziber simile est piperi in naturis suis: sed nõ est in eo illꝰ⁹ subtilitas. et accidit ei vt corrodatur pter hũiditatez suaz superfluã. pter hoc etiã ⁊ pter spissitudinẽ suã calefactio ei⁹ durabilioꝛ est calefactõe piperis Est autẽ calidũ in fine tertii et siccũ in secũdo. Nõ aũt calefacit nisi post tpus. pter modicũ quod est in eo de humiditate superflua. scz ei⁹ calefactõ fortis est. ⁊ ẽ lenitiuũ ac resolutiuũ inflactionis augmentũ efficit in suatione. id est memoria ⁊ abstergit hũiditatẽ a ptib⁹ capitis: et gutturis: ⁊ tenebrositatẽ oculi Digerit etiã ⁊ iuuenit frigiditati epatis et stõachi. Cõfert etiã venenis vermiũ venenosoꝝ ¶ Zinziber caninũ est ol⁹ notũ et est sicut piper aque. tpꝰ⁹ suꝫ interficit canes. Ei⁹ folia sunt vt folia salicis: nisi qꝫ sunt magis citrina. Et⁹ qꝫ virgulta rubea sunt habẽtia calorẽ zinziberis. Natura calidũ est in secõ siccum in primo. Recẽs cũ semine suo ꝓtritus: vestigia que in facie sunt abstergit. ac lentigines antiqꝫ ⁊ pannũ. Recẽs etiã apostemata dura tritũ resoluit. et ei⁹ semẽ siliter cũ ex eo fit emplastꝝ ¶ Isaac zinziber calidũ ẽ i tercio gradu hũiditatẽ hꝫ licet sensui nõ apparet. hoc testificat q̃ putredini apparatus est. vtilis est frigidos stomachos hñtib⁹. vẽtrez soluit. hũiditatẽ desiccat. digestiuã virtutẽ adiuuat. ventrẽ humectat ¶ Platearius. zinziber est calidũ in tercio gradu. humidũ in primo. ⁊ est radix herbe crescẽtis in transmarinis ptib⁹ et in montanis sclauonie. Unũ decoctõis ei⁹ et ficuũ siccaruꝫ et passulorꝫ: valet ad tussim frigidã et ad spiritualium frigiditatẽ. Di puluis etiã in ficub⁹ sic ponatur et sic ꝓmedetur. ad idẽ valet vinũ decoctõis ei⁹ et cimini. valet ad dolorẽ stomachi ⁊ intestinorꝝ ex vẽtositate. digestionez etiã pcurat. Puluis etiã in cibis exhibitus: syncopizãtib⁹ cõfert. ꝑ biẽnũ fuatur. et in multo pipere meli⁹ fuatur ¶ Razi. zinziber calidũ est et humiduz Cibũ digerit. ventrem mouet. stomacho et epati frigidis ꝓfert et oculis ex humiditate obscuris. Cõstantinꝰ⁹ vbi supra. zinziber calidũ est in tercio gradu. humidũ in pmo. Epar frigido humoꝛe opilatũ aperit. grossam stomachi et intestinorꝝ ventositatez dissoluit. ventrem hũidũ facit. duc. z. de eo et duc. z. zucharе cũ calida aq̃ accepte. viscosos hũores purgãt. Cõditũ libidinẽ augmentat. stomachũ calefacit. cibũ digerit supfluã humiditatez stomachi de fructibus desiccat. Pro quo piper album et longum pomi potest ¶ Macer. zinziber atqꝫ piper equalia nam medicine. Dicunt. hec causa taceo de viribus huius.

Liber Duodecimus

Continentia libri duodecimi.

Duodecimus liber agit de his q̄ procedūt de herbis. scz semibus et granis ac succis Et hz liber iste centū trigita q̄tuor capl'a

De semibus herbarum .i.
De ameos et anceto .ii.
De amso .iii. De eodem iiii.
De apii semine t asparagi t attriplicis v.
De bancie semine t bete t borraginis t brasice .vi.
De canapi semine t caparis .vii.
De cardamomo .viii.
De carui ix.
De cimino .x.
De eodem .xi.
De cocognido t coriandro xii.
De dauco t eruce semine xiii
De feniculi semine t ferule xiiii
De iusquiami semine .xv.
De lactuce semine xvi.
De lini semine .xvii.
De nicionis semine .xviii.
De nigella xix. De eodem .xx.
De ocimo .xxi
De papauere xxii.
De pastinace semine: ac petroselini t porri .xxiii
De psillio .xxiiii.
De raphani semine. .xxv.
De rape semine atq; rose. xxvi.
De silere montano xxvii.
De syuape xxviii.
De codeq; xxix
De thimi semine t vtice xxx
De frugibus. xxxi
De frumētis et legumibus xxxii
De agrorum ad fruges p̄paratōe xxxiii.
De q̄busdam obseruandis in agri proscissione xxxiiii
De aspsione leraminis .xxxv.
De frugum seminatōne .xxxvi.
De tēpor in serēdo varietate .xxxvii.
De satorū vicijs vl' nocumētis xxxviii
De ipsor remediis xxxix
De effectu siderum in satis xl.
De radicatōne satorum et eruptōe xli.
De maturatōne ipsor et collectōne xlii.
De arce p̄paratōne et frugum purgatōe xliii.
De horreis ad frugū repositōem iux̄ plinium xliiii
De eodem iuxta palladium xlv.
De molitura et farina .xlvi.
De simila et furfure xlvii
De pane .xlviii.
De medicis ex pane xlix.
De diuersitate panis ex farina .l.
De diuersitate panis ex artificio sui li
De diuersitate panis ex modo coquēdi. .lii.
De diuersitate panis ex qualitate sumēdi .liii.
De fermēto .liiii.
De amilo et amido lv
De eodem. .lvi.
De granis segetū et leguminū fm alphabetū lvii.
De adoreo lviii.
De alica lix
De auena .lx.
De brace et bromo. .lxi.
De candreo et cicere lxii.
De medicinali ciceris opatōne .lxiii.
De eodem .lxiiii.
De cryo et crisimo .lxv
De faba lxvi.
De fabe cultura .lxvii.
De proprietate fabe in cibo lxviii
De opatōne eius in medicina lxix
De eodem. .lxx.
De farre atq; farragine .lxxi.
De faselo lxxii.
De fenugreco lxxiii De eodem lxxiiii.
De gyth. .lxxv.
De herbo lxxvi
De lente siue lenticula lxxvii.
De proprietatibus ei9 in cibo t medicina .lxxviii.
De eodem lxxix
De lupino .lxxx.
De operatōne eius in medicina .lxxxi.
De eodem .lxxxii
De medica lxxxiii. De eodem .lxxxiiii
De milio t militaria .lxxxv.
De ocino et olyra .lxxxvi.
De ordei natura lxxxvii
De ordei cultura lxxxviii.
De opatōne eius in cibo t medicina .lxxxix
De his q̄ ex ordeo fiunt t primo de farina .xc.
De ordei polenta .xci
De ordeacco farre ac furca t alfica t pane xcii.
De ordeacca cereusia t pessana xciii
De oriza t orimino t oroblacte .xciiii.
De orobo. .xcv.
De panico xcvi.
De opatōe panici in cibo t etiā in medicina xcvii
De pyso xcviii.
De riso .xcix.
De robelia .c
De sesima t sesamo .c.
De siligine t siliqua .ci
De sisano vel sisamo ciii. De eodem .ciii.
De tritico .cv.
De proprietate tritici in cibo .cvi.
De diuersitate qualitatum ex eo. .cvii.
De opatōne eius in medicina cviii.
De poculis ex tritico confectis. .cix.
De vela t vicia .cx.
De ysea et zea et zizania cxi
De succis herbar describendis fm alphabetū cxii.
De aloe cxiii Adhuc de eodem cxiiii.
De diuersis spēb9 aloes cxv
De anabulla. .cxvi
De campbora cxvii
De dyagridio cxviii. De eodem cxix
De elasterio cxx
De feniculi succo .cxxi.
De galbano cxxii.
De eodem cxxiii.
De glaucio cxxiiii
De lasere cxxv
De licio cxxvi.
De meconio cxxvii
De oleo rosato et violatio'et lilino cxxviii
De cereris oleis herbaceis cxxix
De opio cxxx. De eodem .cxxxi
De opopanace. cxxxii.
De scamonea. cxxxiii
De sinapo. id est. sinapis succo. .cxxxiiii.

De semijnibus herbarum Actor. I.

ostquam naturas herbarū singulax: videlicꝫ agrestiū et ortulanarū colligēdo diligenter ꝓpleum⁹ Restat vt ea q̄ ex herbis ꝓcedūt: videlꝫ semina ⁊ grana et succos ꝑ singl'a genera describam⁹. Naꝫ de floribus ⁊ foliis iam dictū est supᵒ: videlicet vbi actū est de ꝯmuni natura plantarū. Ambro. i exameron. Miramur siquidē q̄ tā cito terra germinauerit ad dei vocem Quāto maiora sūt miracula si species singula: quō ad vnicꝫ tacta i terrā semina resoluuntur. ⁊ nisi mortua fuerint: nullum afferēt fructū. si aūt fuerint quadā sui morte resoluta: in vbertates fructᵘ resurgāt. Suscipit granū tritici putris gleba. sparsumqꝫ cohibet: ac velut materno gremio terra fouet et ꝓtegit. Inde cū se granū illud resoluerit herbam germinat: Cuⁱ viriditatis spēs herbescētis: iam grata est oculis. Et statim genᵘ⁹ satiui sil'itudine sui ꝓdit: vt iam in herbis fructus recognosci possit. paulatiꝫq; adolescit ⁊ culmo pubescēs assurgit. At vbi se geniculata tā spica subtulerit: vagine q̄dam future frugi parantur: in q̄bus granū interᵘ⁹ formatur: ne tenera etᵃ ꝓmorodia: aut frigus ledat: aut solis estus exurat: aut ventoꝝ inclemētia: vel imbrū vis seua discutiat. Succedūt q̄daꝫ ordines spice mirabili arte formati: vl' ad spēm gratᵘ: vl' ad tutamē nexu quodā inter se: natural' colligatōnis astricti. Et ne frugis nūerositatis pōdere cedat fultura culmoꝝ: vaginis q̄busdaꝫ ipe culmᵘ⁹ vt gemiatis viribus possit frugē sustinere multiplicē: ne impar oneri curuet in terrā. Tunc sup ipam spicā vallum instruit aristarū vt q̄si quoddā bellum ꝓtendant: ne minoꝝ auiū morsib⁹ spica ledatur: aut fructib⁹ suis exuatur: aut vestigijs ꝓteratur. Sic terra q̄ accepat feneratum restituit: manetꝫ fidel' agricole tanq̄ feneratori suo. Naꝫ ⁊ si q̄ fenus nō soluit: eo q̄ forsitan inclemētia frigoris: aut nimia siccitas: aut immēsa vis ymbrium aduersa fuerit. alio āno supioris anni damna ꝓpensat. Ceterūqꝫ spēs agri plenᵘ⁹ odoꝝ: q̄ suauitas: q̄ agricolaꝝ voluptas: digne explicare ñ possum⁹ si nō eloq̄o vtamur. Palladius de agricultura libro ꝓmo. In nouo genere seminum nō est tota spes ponēda aū exprimētuꝫ. locis humidis semina cicᵘ⁹ degenerāt q̄ siccis. Semia plusq̄ annicula esse ñ dñt: ne vetustate corrupta nō ꝓdeāt. Semiaruꝫ mediocri terra recte instituitur. vt ad meliorē q̄ sata fuerint transferātur. Omia vero q̄ seruntur in terra crescēte luna ⁊ diebus tepidis sunt serenda. Naꝫ tepor euocat: frigus includit. Serenda sunt inq̄ cū luna crescit: secanda vel legēda cum decrescit. Actor. dicturi aūt de seminibus q̄busdaꝫ herbaceis q̄ in vsu cōmuniter sumūtur incipiemus. .II.

De ameos et aneto Biascorides.

Hameos nīsi cuminū ethiopicū aut basilicen. dicunt esse. Sed ameos alterᵘ⁹ est nature. Est quidē semē pene cimino ethiopico sile: sed minutius ⁊ exalbidᵘ⁹: ⁊ quodāmodo spissᵘ⁹ gustū hīs origano silem. Sed eligendū est recens atqꝫ mundū. virtᵘ⁹ illi est acris: tmantica: ⁊ desiccatiua. Tortionib⁹ medetur. vrinaꝫ ⁊ mēstrua ꝓuocat ⁊ deliccat nimis ⁊ extenuat. Idem dyasoreticū est. Cum vino bibituꝫ menstruis imperat. inflatōem ꝓsus sedat. Melli additū lumbricos detergit. bibitū ac punctū: corpori bonū colorē reddit. Cuꝫ resina ⁊ vnapalla: matricē purgat fumigatōe sua. Platearius. Aneti semen multipliciter ꝓsunt vsui medicine: radix secundario: herba vero tertio: de q̄ scꝫ dictū est in ꝓcedenti libro. Constantinᵘ⁹ in libro graduū. Aneti semen pustū ⁊ cathaplasmatū: emorroidas omnino sanat. Dyascorides. Aneti semen adhibituꝫ in cathaplasma: soluit ꝓdlomata. Idem feruefactum ⁊ admotū naribus: singultire nō patit. Palladius libro. iii. Anetū qui seritur: aliq̄ semen eⁱ⁹ nō obruūt: opinantes q̄ a nulla aue tangatur. In februario frigidis locis seritur: ⁊ oēm celi statū patitur: sed tepidiore loco tur. Serendū aūt est rariᵘ⁹ ⁊ rigandū. Macer. A medicis calidū siccūqꝫ referē anetū. Et dicūt q̄ sit gradᵘ⁹ huic in vtroꝫ secundᵘ⁹. Assidue bibituꝫ vsui nocet et gentale. Claudit uter. siccans humore semis intus. Stomacho venter turgens humore grauetur. Suspendit pulus ꝓbusti semis huiᵘ⁹: Appositᵘ⁹ digitis aut intus clystere fusus. Olefactum repmit singultū semē anetᵘ. Assatum ⁊ feruens si sepius olefacit eger. Apponas emorroidis si semē anetᵘ Ustum curat eas: ⁊ ꝓdlomata soluit. III.

De anuso Platearius

Hanisum qⁱ⁹ alio nōie cuminuꝫ dulce dr. semen ē cuiusdā herbe sil'i nomīe appellate: ⁊ ē caliduꝫ ⁊ siccum in tercio gradu. virtutes habet dissoluendi, ⁊ cōsumēdi: valet ꝓ ventositatē: indigestionē aciem eructuatōem. ⁊ dolorem intestinoꝝ ex frigiditate. dolorem auriuꝫ ex humiditate. sed ⁊ decoctio amⁱ cū aliis herbis diureticis soluit opilatōem splenis ⁊ epatis. Contra liuorem ex ꝓussione cum cimino cōteritur. et cum cera liq̄facta supponitur. Ad augmētationez lactis valet pulus eⁱ⁹ in cibo ⁊ potu sumptᵘ⁹. Meatᵘ⁹ enī lactis suo calore apit. Dyascorides. Anisus feruentis est nature vl' virturis: et sicce atꝫ scarotice ac vnctualis. Medetur ydropicis. sitim bibitus tollit. venenis occurrit. Inflatōes amputat. ventrē stringit. menstruū impat. lac mlierib⁹ ꝓuocat. bibitᵘ⁹ ventrez stimulat. fumigatōne naribus adhibitᵘ⁹: dolorem capitis tollit. aurium dolorem cum oleo roseo adhibitᵘ⁹ mitigat. ventositatem ventris tollit. Optimū est aūt creticuꝫ: deinde vero egyptium. gallicum autem vetustissimū. Auicē na. Anisum est semen feniculi romani. In ipo est dulcedo ⁊ acuitas qua medicinis adurētibus fit vicinū. Est autem apitiū cum stipticitate parua. sedatiuūqꝫ doloꝝ resolutiuū ventositatū. ꝓprie si asserur. Confert etiam inflationi in facie. ⁊ apostematib⁹ extremitatuꝫ. vapor eius attractus soda atqꝫ vertiginem sedat. lac ⁊ vrinā ⁊ mestrua ꝓuocat. apit opilatōes renū: ⁊ vesice: atꝫ matricis. ⁊ confert febri antique. Constantinᵘ⁹ vbi supᵒ. Anisum calidum est ⁊ siccum in tercio gradu. Grossos humores attenuat. ventositatem ⁊ inflatōem dissoluit. Opilatōem apit epatis ⁊ splenis. lac multeris augmētat. libidinez excitat. vrinā ⁊ menstrua ⁊ sudoreꝫ prouocat. ventrem constipat: maxie si assum acciptatur: ⁊ fluxus humoꝝ ad ventrem fluentib⁹ repugnat. Dō li fumigatū ⁊ naribᵘ⁹ applicatū fuerit: dolorem capitis de grossa ventositate ⁊ reumate curat. Et epla ypocratis. Anisus calefacit: ⁊ desiccat nimis. diuretic⁹ ar existit. amputat itaqꝫ ventositatē in ventre ac sine dolore facit esse. Palladius vbi supᵒ. Anisum facit ⁊ cumnum. In marcio seritur bñ. in locis aūt leticoribus melius ꝓuenit. ⁊ item ceteris si humore nutetur ac stercore. .VIII.

Iterum de eodem Plinius libro. xx.

Milium aduersus scorpiones ex vino bibitur. a pythagora inter pauca laudatum. siue coctum. siue crudum. Idem viride aridum ve. omnibus que cōduntur queq; intingūtur delideratū Ipm oris balsum iocundiorē facit. feroremq; tollit masticatum matutinis cum smirneo & melle exiguo. Mox vino collutum vultū iuniorem pstat. Insomnia leuat suspensus aut puluo vt dormientes olosa cia t Appetētia cibor pstat. cuius id quoq; inter artificia delicie fecerūt exquo labor desint cibos poscere. Ob has cās q̄dam antecus id vocauere. Laudatissimū est creticū. primū. egyptiū hoc ligustici vicem pstat in cōdimentis. dolores capitis leuigat suffritum narib⁹. Epyforis oculor radicē eius rusam imponit pollas. Ipmq; cum croco pari modo & vino. p se quoq; tritum cum polenta valet ad magnas fluctuatōes. cebendaq; sic in oculos inciderint. Narū quoq; cardines consumit ex aq illitum. sedat angi nas cum melle & ysopo ex aceto gargarizatū: aurib⁹ infundit cuius rosaceo. Thoracis pituitas purgat tostū cum melle sumptū melius. Cum acetabulo anisi nuces amaras q̄nquagīta purgatas tere in melle ad tussim Facilie vero anisi dragme tres: dueq; papaueris mel le miscent ad magnitudinē fabe. trimisq; diēb⁹ sumuntur: & pcipuum est ad ructus. Idcoq; inflamationibus stomachi & intestinor tormināb⁹ ac celiacis medetur. Singult⁹ inhibet decoctum & olosactum et potum. De cocti quoq; succus digerit cruditates. Ipmq; olosactū cum apio sternutamēta inhibet. Potum cōcitat somnū Calculos pellit. Cohibet vomitiones. pcordior ūq; tumores. Est etiā vtilissimū vicius pector. neruis quoq; q̄bus corp⁹ est succinctus vtilissimū. pdest & capitis doloribus succum eius instillari cum oleo decoctū: nec aliud ventri et intestinis purant vtil⁹. iōq; disenterie ac tenasmon patientib⁹ datur tostum. Aliqui addunt opium pilulis in die ternis lupini magnitudine et vini cyatho dilutis. Bicuches & ad lumborum dolores succo vsus est. Semen ydropicis & celiacis dedit tritum cum menta. Verum & radicem ad renes. Balion berbar⁹ parturientib⁹ ex eo catheplasma imposuit cum apio. Iter vulue dolori. Bedituq; bibendū cum aneto parturientibus. freneticis quoq; illinit recens cum polenta Sic & infātib⁹ comiciale vicū aut ḡctiones sentientib⁹ Pythagoras in manu bītes estimauit ñ corripi comitiali vicio. iōq; q̄plurimū domi serenduq; parere quoq; facilius olofacerēt. statimq; a partu dandum esse potui: aspla polenta. Postmenes ꝯ duricias omnes illo vsus est ex aceto Et ꝯ lassitudines in oleo decoq̄us: addito nitro. poto quoq; semine eius lassitudinis auxiliū spopondit viatorib⁹. Heraclides ad inflamationes stomachi semen eius tribus digitis cum castoreo duobus obulis dedit ex mulso. silr ad ventris & intestinor inflatiōem & orthopnoicis quod ternis digitis prebenderit seminis tantum deniq; iusquiami cum lacte azimino. Multi vomituris acetabula eius et folia lauri decem trita in aqua bibenda iter cenaq; suadent. Strangulatis ones vulue si māducetur & linatur calidum. vel si bibatur cū castoreo aceto & melle sedat vertigines a ptu cuius semine cucumeris & lini pari mensura in albo vino discutit. Cleopolemus ad quartanas ñis digitis semis anisi ac feniculi vsus est. in aceto ac mellis cyato vno. Idem lenit articulares morbos cuius amaris nucibus illitum. Sunt qui & aspidum venenis putant ei⁹ naturā aduersari. vanā cit. sitim cohibet. veneres stimulat. cū vino sudores leniter pstat. vestes quoq; a tineis defendit. Recens semp est efficacius & quo nigrius Inutile tū est stomacho pterq; inflato. .v.

De apii semine et asparagi et attriplicis. Ysaac in dietis

Apii semen diureticus est: pluscq; frondes. Nonnunq; vero semen eius in medicina ponitur. p statq; dolor interancor mitigatōes ac tussicubus remediū. & fit etiam cōtra venenum. at vero vniuersaliter apium epylenticis nocet. Palladius li. v Apii semina vetustiora quidem nascūtur ciciis. ea vero q̄ nouella sunt seriis Plin⁹ vbi sup. Apii semen menstrua cit & vrinā. Idem quoq; semen cum vino frāgit vesice calculos. Auicenna in scō canone medicine. Apii semen ꝑfert ydropisi. mundificat epar. ipm q; calefact. vrinam quid & menstrua puocat: sed malū est pgnātib⁹ Plateari⁹. Asparagi semen & fruct⁹ medicine ꝑpetunt. Hem eius valet cōtra stomachi & intestinor dolorem: & cōtra vicium lapidis: & cōtra yliacas passiones. Hoc itaq; semen p anuz suatur: & in medicinis ponitur cum asparagi receptio reperitur. Dyascorides. Asparagi semen & radix vtilia sunt epati ac renibus. Semen ipm cum cumino tritum: et cum vino datum: ventrez stimulat. vrinā quoq; solicitat Ysaac in dietis li. iii. asparagi seminis atq; radicis apozima bibitum occurrit morsibus arancar. Idem in codex Attriplicis semen est mundificatiuum atq; colatiuum Vnde valet yctericiz patientib⁹: q̄ de epatis opilatione nascitur. Nam quod inde cum melle & aqua dat colericos puocat vomit⁹ .vi.

De bancie semine et bete ac boraginis et brasice. Auicenna.

Bancie siluestris semen appellatur daucus: qui calidus est in gradu tercio: & siccus in ciuidez principio. aptiu⁹ est valde. puocat vrinā & mēstrua Plin⁹ vbi sup. Bete siluestris que respectu domestice multo minorib⁹ et tenuiorib⁹ ac densiorib⁹ ē folius. semē. pdest dysentericis. Actor. Boraginis semen. vt dicit ysaac p annos duos in efficacia mīta seruatur: & in medicinis ponitur Plin⁹ vbi sup. Brasice semen tostum cōtra ꝑpentes fungorum q; venena prebet auxiliuz. Dyascorides. Semen brasice potatum: lumbricos occidit: et lentigines tollit. Apud Galienum inuento semen brasice potuz et egiptie maxime lumbricos & oia int⁹ animalia extinguere Palladius Semen brasice vetustuz mutatur in rapam. .vii.

De canabi semine atq; caparis Plinius libro decimonono.

Canabi semen q̄n maturatuz est equinoctio autūni distinguitur: & sole vel vento vel fumo siccatur. Dyascorides. Canabi semen omibus notum est. vsui vtile: q̄ō & facile māducari pōt. Lumie comestū genitalia stringit. viridis succ⁹ auris dolorez mitigat infusus. Canabū agreste plurimū quoq; idez facit: cuius q; semen atq; radices supdictis silles sunt.

Auicenna vbi s. Semen canabi ventositates fugat et excitat. difficilis est digestiōis: maliq; humoris: q̄ō et co frixuz est: miozis nocumēti est. Et sirup⁹ de zuccaro acetosus: expellit nocumētuz ei⁹. Ipm em semē facit soda. ppter calozis vehemētia eiusq; vapozem. Sebe degent est semen canapi. Et aliud quidem est ortulanū aliud campestre. Semen canapi cāpestris est calidus & siccum in gradu tercio Dyascorides. Capari semen est sicut oliua ventrem mollit: et comestum cacostomachum existit. Idem semen et radix ei⁹ cum vino bibita splenem attenuant. vrinā puocāt. sanguinē deponunt. Item semen eius cum aceto coctum et oze retentuz: dolorem mitigat dentium .viii.

De cardamomo Diascorides

Cardamomuz semen est: videlz nasturcii: quod in arabia nascitur: & aliis locis. Sed eligendū est fragile. flauum. plenum grauedine: & quasi lentū sed nō rugosū. clausuz & si frangatur puleroſuz

gustuq3 subamarum calefaciens odore suaui et grauti Est aũt calide virtutis:aliq̃d hũs amaritudinis.iõq3 lumbricos latos occidit.Cum aceto bibitum scabiẽ sanat et expurgat cuz aqua vero calida pdest epilenticis tussim mitigat.Sciaticos curat.paraliticos sanat. Et qm̃ aliq̃d habet caustice virtutis: Et quẽadmodu3 synapis relaxat.iõq3 vẽtris tortõem z inflatõem relaxans sanat.vrinã z menstrua puocat.potatumq3 prum expellit.animalia ventris excludit.Serpentiũ morsibus occurrit.Cuz vino nefreticos adiuuat:icterusq3 ypentiũ vel scorpionũ omnium salubriter curat.pesice lapides frangit.menstrua fumigando depoñit. ¶ Auicenna. Cardamomum quoddã est magnũ:sicut cicer nigrum: quod cum fraugitur interi9 habet granum albuz:mordicans linguam sicut cubebe:Et aliud est paruũ sicut lens:etiã aromaticum.Calidum est et siccum in tercio gradu:z in ipo est cum calefactõe stipticitas;ppterq3 in illo qõ habet caput:z ppie in capite ipius.Confert nausee ac vomitui cum masticis aqua:z aqua vtriusq3 granati ¶ Constantin9 vbi s̃. Cardamomi duo sunt genera.mai9 et min9.vtrũq3 in ỹmo gradu calidum et siccum.Sed mai9 est minoris caloris ac ponticitatis:z magis odoriferũ.iõ stomachũ pfortat:et digestionem adiuuat.vomitum coleric3 arcet cum ligno aloes mastice ac succo mente potatum:extinguit flegma.maxie suis corticib9 bibitũ: Cortex eiñ stipticior est z stomachi pfortantior ¶ Platearius. Cardamomũ est fruct9 vel pori9 semen cuiusdã arboris.z est calidum z siccuz in secundo gradu.Maius meli9 est:Et habet aliquantulum acuminis et dulcedinẽ immixtaz.Per annos.xx põt seruari.Virtutẽ habet confortãdi ex aromaticitate dissoluendi z cõsumendi ex q̃litatib9. Valet ỹ syncopim z cordiacam passionẽ ex frigida causa.z ad debilitates stomachi.i.digestionẽ cõfortandã.ad appetitũ puocandum:z ỹ vomitũ ex frigida cã:ỹq3 debilitatẽ cerebri ¶ Ex epla ypocratis. Cardamomũ calidã virtutẽ habz z aliq̃d amaritudinis:q3 lumbricos occidit:et scabies fortiter sanat. IX.

De carui ¶ Platearius

Carui appellatur semen z herba:in tercio gradu calida z sicca.In transmarinis partib9 z in sicilia reperitur in quãtitate multa p ãnos q̃nq3 seruari põt.virtutẽ diureticã z dyafoneticã habet.vnde vinũ decoctõis eius cõfert strangurie ac dissurie.pulueris etiã ei9 in cibis sumptus:digestionẽ cõfortat.ventositatẽ excludit:z positũ in salsamentis appetitũ excitat.Semine vtuntur tm̃ in medicinis. ¶ Constantin9 in libro graduũ.Carui est calidum z siccum in tercio gradu.ventositatẽ z inflatõem dissoluit.stomachũq3 corroborat.lumbricos occidit.digestiuã virtutẽ pfortat.vrinam puocat. ¶ Auicenna.Carui est ꝓmũ dispositõnibus amisi.Calidum est z siccum in secundo.Expellit ventositates z exiccat:z nõ est in subtilitatõe cimini Confert tremori cordis.Est bonuz vermib9:interficit eni eos. ¶ Plini9 li.xix. Careũ gentis sue noie appellatum in qcunq3 terra seri vult eadem ratõe q̃ oluscz laudatissimũ tm̃ in caria;prim in frigia. ¶ Ysalcorides. Carcos semen est omnib9 notum:virtus est illi calida z vnctualis:amiso silis.eustomacha.misceturq3 antidotis:z oxipotiis.Radix eo9 comedit coeta sicẽ pastinaca ¶ Ex sinonimis.cardumeni est agreste carui ¶ Auicenna.cardumeni est in tercio gradu calidum z siccum z est rubificatiuũ:In ipo est virtus liquefactiua.eiusq3 virtus est cõfortare membra intrinseca.cõfert scabiei z impetigini.z cõfert egritudinib9 neruoz ac doloti anche ex flegmate atq3 paralisi:z lacertoz concussioni In aqua bibitum confert epylensie.Est etiã mundificatiuum pectoris:z sedatiuuz tussis.cõfert dolori pũgiti uo ventris:ac vermibus z ascaridibus.Et cuz vino renum doloti:z vrine difficultati.datur z ad lapidem in potum cum cortice radicis lauri.eiusq3 fum9 fetum interficit.denteq3 ofert mordicatõni scorpionis: ac reliq̃s puncturis ¶ Constantin9 vbi supꝛ.Siluestre carui qõ dr cardumeni:valet epilenticis.Buq3 tussientib9.sciaticis.nefreticis.strangiriosꝛ:ac reptilium morsibus. Tortionem ventriscq3 dolorem de grossa ventositate: ac viscoso flegmate curat.cum aceto mixtum scabiem impetiginẽ:alopiciam sanat.De quo qui fumigat:is fuerit:stridorem ei puocabit X.

De cimino ¶ Platearius

Ciminũ est semen herbe cuiusdã in multa ãnitate nascẽtis:nec sophicatur ꝓpter multam ei9 copiam.p annos.v.seruari põt.virtutẽ hz diureticam:z fumositatẽ subtiliadi.Unde sumptũ in cibis z potibus z salsamentis digestionẽ cõfortat.vinũ decoctionis semis feniculi z cimini dolorẽ stomachi et intestinoz tortõem ex ventositate mitigat.Contra tussim frigidam datur vinum decoctõnis eius z ficuum siccarũ. valet ỹ tumores ac dolores fauciũ.ỹ frigidũ reuma.cõtra stringiriã z dissuriã.ỹ luorẽ ex contusione. Ex frequẽti aũt vsu cimini fit decoloratio ¶ Isaac. Ciminum est calidum in tercio gradu.siccum in secundo.ventositatem dissoluit.dolorem et tortõem ventris placat.Locrum cum cibis instantib9 tpat eos. ¶ Ysalcorides.cimini semen bibitũ tortõnes z inflatões saluberrime curat aque mixtũ. Cum aceto vero subglutiẽtib9 opitat venenis occurrit.dolorẽ stomachi ꝓpescat. Masticatũ z impositũ:luores detergit. Addito melle z vuapassa omnia supdicta facit ¶ Plini9 li.xx. Ciminũ sarmum datur ad tortneris vicia tostum in aceto tritum. Itẽ et ad vertiginẽ. His aũt quos acriore iniuria mordeat:in dulci vino tritus ad vulua3 vicia in vino:ꝓter q̃ impositis vellere foliis. Testium quoq3 tumoꝛib9 tostum tritumq3 cum melle vel rosaceo ac cera. Siluestre adhuc efficaci9 est:ꝓterea valet ad ypentes cũ oleo.ad scorpiones.ad scolopendras. Sistit z vomitões ex vino:nauseasq3:ãntum valent tres digiti appbendere.ꝓpter colium quoq3 bibitur illiniturq3 vel penicillio ferues: vel astringitur fasciis. Strangulatões vulue potũ in vino aperit.tribus dragmis in trib9 vini cyatis.instillatur auribus quos ad sonit9 atq3 tinnitus cum sepo vitulino vel melle. Bugillatis illinitur cuz melle z vuapassa z aceto. Lentigini nigre ex aceto ¶ Constantin9 vbi s̃ Ciminũ est caliduz z siccũ in tercio gradu:ventositatẽ z inflatõem stomachi dissoluit.vrinã puocat:z valet ỹ frigiditatẽ epatis.In oleo coctum et clysterisatũ:tortionem z dolorez de grossa ventositate et inflatiua pellit in aceto infusum et assum ventris solutõnem.ꝓpter lũdos humores cõstringit. Bibitũ cum vino curat reptilium morsuz. Pessarizatũ cum oleo veteri ꝓstringit sanguinis fluxũ. Naribus insufflatũ cum aceto:vel facta sternutatõe cum eo:ꝓstringit sanguinẽ de naribꝰ ꝓfluentem.assuete tñ ꝙs ex eo lotus:aut illud potans:patit in supficie cum plumbeo colore mixtã citrinitatem. ¶ Palladius libro tercio. Ciminũ i februario serit loco bene subacto:et cui leramẽ admisceatur XI.

Iterum de eodem ¶ Auicenna

Ciminum aliud est lzermenũ:et aliud ꝓsicuz:et aliud emium:et aliud nabatiũ. Et ex omibus aliud est siluestre:cui9 acrimonia fortior est Aliud autem domesticũ est.lzermenũ colozis ẽ nigri.ꝓsicum vero citrini. Est aũt calidus in tercio siccum in secundo. In ipso ẽ incisio et exiccatio atq3 stipticitas.vẽ tositates expellit ac resoluit.faciem clarificat ex aqua eius ablutio.et silr eiusdẽ acceptio.verũ cũ mensura fiat:q3 num9 eiusdem vsus facit citrinat. Idez vulnera

ex ipso impleta consolidantur. Idem cum aceto tritum odoramento suo flurum abscindit sanguis narium: & si mulier cum in nares intromittit ex eo licium. Cum aceto bibitum aque mixto: difficultati ꝓfert hanelitus: ac tremori cordis frigido. Cum oleo & farina fabar admixtum frangit lapidem ꝓpriegz silvestre: & confert distillacioni vrine. minctui quoqz sanguis ac dolori pungitivo & inflationi ventris. Idem datur in potu cum vino ad morsus vermiu venenosoꝝ ꝓpriegz silvestre: cuius semen est semini illi silē. Cuminū quidē nabatiū ventrez soluit. hermemū vero stringit. Et herba silvestris, puocat coleram in vrinaz. Quiqz masticatur & miscetur cū oleo: & distillatur sup vngulam. & sup coagulatum sanguinem sub oculo & cōfert. Quiqz masticatur cum sale et distillatur sputum sup scabiem & vngulā abscisam & ꝓhibet adherentiā. Et succus silvestris abstergit visū & attrahit lacrimas. ¶ Macer. Esse putāt medici calidum siccumqz cuminū. Tercius est illi gradus in virtutibus istis. Assumptū quocūqz modo depellere tradūt ulcera vexantem ventum stomachumqz grauantem Est digestiuū stomachi tecoriscz calorem Excitat & veneris dicunt inhibere furorem. Et fluxū ventris in aceto stringere coctum Hoc orthopnoicis miram prestare medelam. Expti dicunt: cum pulsa sepius hausturn. Atqz venenoꝝ cum vino morsibus ipm. Prebet opem. tritūqz facile cum polline iuncto. Pelle tepente. solet testes curare tumentes. Appositū sistit cuz pulsa menstrua sumptum. Bibunt pallentem dare mansum sepe colorem.

.xii.

De cocognido et coriandro ¶ Platearij.

Cocognidū est semen laureole: qđ cōpetit vsui medicine. virtutem habet purgādi principaliter flegma & coleram. vnde & sanis lapsis: & egris nō multū febricitantib⁹ dari pōt puluis cocognodii subtilis diu cuz oleo bullitur & sic ex eo pecten. ꝓpter stringiram & dissuriaz inungitur. Renes quoqz propter tenasmon ex frigido et glutinoso hūore intestinis adherente: et ꝓpter surditatem immittitur auribꝰ: si fiat ex humoribus ibidem existentibus. Vanolas quoqz suz perfluitates consumit ¶ Plinius libro vicesimoseptimo. Cocognido est color croci. magnitudo maior est grano piperis. vis eius est ardens: & ob hoc in pane devoratur: ne cum gulam transit exurat. huic est vis presentanea ꝺ cicutā & sistit aluuz. ¶ Constantin⁹ vbi sup Cocognidum est caliduz & siccum in fine secūdi gradꝰ ydropicis est conueniens: ventri tñ nocet sed aquam & urinam purgat: et coleram rubeam & flegma. Frondes eius cathaplasmate: vulnera putrida mundificant. scabiem et impetiginem curant. ¶ Platearius. Coriādri semen in receptōib⁹ ponitur. qđ ex qualitatib⁹ & aliqn rula aromaticitate virtutem habet ꝓfortādi ad digestionem. sez cōfortandā. & ad dolorem stomachi ex vento sitate datur semen in cibis: & vinum decoctōnis eius. puluis eiusdem semis sup carnes aspersus: eas reddit saporatas ¶ Isidorus. coriandri semen datum in vino dulci ꝓmptiores in venerem reddit. & si sup modū dederis: amentiā nutrit. ¶ Byasconides. Semen coriandri bibitu cum dulcore. i. passo: lumbricos extinguit. genitalia et semen virile crescere facit. Qz si multū acceptū fuerit: sensus his debetescit. aut etiam infert necem. ex aqua vero potatū: solutōem ventris abstringit. Qđ est aūt qđ Xenocrates tradidit. quot grana seminis mulier biberit: tot ei diebus menstrua contueri. i. vno die si vnū. duobus si duo. et sic deinceps ¶ Constantinus vbi sup. croci ortensis semen calidum et siccum est i tercio gradu. flegma purgat et colicā passiōem. Tritum & in ure pinguis galline missum et potui datum: purgat flegma vicosum. et stomacho nocet. ¶ Plinius li. xx.

Seminis coriandri grana tria iubēt in tercianis bene rari ante accessionem aliqui vel plura fronte iubent illiniri. Sunt & qui ante solis ortum cerucalibus efficaci ter putant subici. Semen illud ex aqua bibitur in choleris. cum ruta pellit anialta interaneoꝝ cum malipunt ci succo et oleo semen potum. ¶ Auicenna. Semen coriandri torrefactū cōstringit. ¶ Palladius li. iii. coriādrum a mēse marcio seritur vsqz in octobrem. amatqz terrā pinguem: sed et macro solo nascitur. et eius semen qō vetustius fuerit: melius putatur. humore delectat. et satum bene cum olere quocunqz nascitur

.xiii.

De dauco et eruce semine. Auicenna in secundo canone

Daucus est semen bancie silvestris. calidus est in gradu tercio. et siccus in eiusdem principio apituus est valde. puocat vrinā et menstrua ¶ Plinius li. xxv. Dauci differētie sunt. pbatissima est in creta. mox in achata. semen huius cimino sile. potus multo album. et acre. odoratū. ac feruens. scōum quoqz pore vehementi⁹ est. ideoqz parce sumi debet. Tercius quoqz sile est pastinace erratice oblongo semine dulci radice. Omia hec intacta sunt quadrupedib⁹: nisi post aboruus. Ex aliis vsus est semis. Ex creta dulcis drag maqz vna bibitur a spēte pcussis datur: etiā quadrupedibus pcussis. ¶ Byasconides. Daucus est calide virtutis et extenuatorie. In flore albo semē nascitur ąt pilosum: in magnitudine multi. minutū gustu asperum. insuauem et odoratuz. Est aliud genus qō semen habz oblongum: & graue sicut ciminū agreste. et est calidius cunctis supdictis seminib⁹. Bibitum menstruis imperat. vrinā puocat. torcōib⁹ subuenit. ad ossis viciū thoracis ydonee facit. Tussientib⁹ effectū tribuit. pcussionibus sphalangioni occurrit. Tussi veteri ac tormi nosis pficit. Cathaplasmatib⁹ adhibitum pustulas et tumores cōpescit. Omia semia cum vino bibita: faciūt ꝺ spentiū morsus ac venena ¶ Platearij. Eruce semen vsui medicine ꝓpetit pcipue. scdo folia. virtutem habz cōsumendi & coitum excitandi: valet & ꝺ stranguriā & dysenteriā & paralisim cum carnib⁹ decocta. vel puluis seminis cum cepis decoctis ¶ Byasconides. Eruce semen est diureticum et calefactoriū. carnes a putredine pōt seruare ¶ Plinius li. xx. Semen eruce scorpionus medetur venenis et murisaranei. Arcetqz bestiolas omis. Innascentes corpi vicia cutis in facie cū melle illituz emendat: et lentigines ex aceto. cicatrices quoqz nigras reducit ad candorem cum felle bubulo. ¶ Palladius li. ii. Semen eruce in ianuario ac mensib⁹ et locis ąbus volueris. serere ml moteris

.xiiii.

De feniculi semine ac fezule ¶ Isaac.

Feniculi semen calidū est in secundo gradu. sicut in fine ꝑmi lactis augmitatiū. Opilationem epatis renū & vesice aperituuum. lapides frangit. menstrua puocat. valetqz ꝺ diuturnas febres ¶ Platearius. Semen feniculi in ꝓncipio autumni colligitur. in multa efficacia ꝑ medū annū seruatur. Cū inuenitur receptio maratri: semen feniculi debet poni. valet ꝺ dolorez stomachi ex frigiditate vel ventositate digestionē cōfortat. ¶ Plinius vbi sup. Semen feniculi efficaci⁹ est qđ radix. stomachum astringit dissolutuz. Nauseam sedat ex aqua tritum. pulmonib⁹ & iocineribus laudatissimū. ventrem quoqz sistit modice sumptū vrinā excitat: & ad tormina decoctū valet. atqz in defectu lactis potu mammas replet. ¶ Byasconides. Feniculi semen ex mero ventrem stimulat. lactis abundantiam puerperis prestat. cuz aqua nauseam sedat. Nec vllum periculum oritur: & si in febre sumatur hoc semen viride expressum: dimittit succum vtilem ad plura: sicut videz dictū est ō. Agrestis feniculi semine sato sile cuz

sua radice potum ventrem abstinet, morsib⁹ venenatis occurrit. calculos frangit: ⁊ yctericis subuenit. Pal ladius libro tercio. Semē feniculi serendū est loco aprico ⁊ modice saxoso: ⁊ hoc mēse vere. scz februario.

Macer. feniculum medici calidum siccumqz secūdo dicunt esse gradu: maratrū grecus vocat illud. Semē cum vino bibitus: veneris mouet actus. Hocqz modo lateris diros sedare dolores. Dicūt. ⁊c. Bysalcoris des. Ferule semen torsionibus medetur bibitum: sudo remqz commouet cum oleo tritum atqz peruncto.

XV.

De yusquiami semine. Platearius

Yusquiam semis est triplex diuersitas. videlz album. rubeum: ⁊ nigrum. Nigrum est mortale. album ⁊ rubeum satis ꝓsunt vsui medicine. Malorū efficacie sunt semina: q̄ herba ipa. virtutem habet cōstringendi ⁊ mortificādi. virtutes quoqz somniferam. ad somnū ergo. puocandū in febre acuta: fit fomentus ex aqua decoctōis eiusdem semis circa pedes ac frontem ac tempora. Cōtra calida vero apostēata in ꝓncipio fit emplastrū ex eodem semie cum oleo rosaceo. Porro ꝺ disenteriā fit emplastrū ex ipo semie cū oui albugine modicoqz aceto supⁿ renes ac pectinem

Bysalcorides. Yusquiami semē album est vtile. nigꝝ inutile. semē ⁊ folia exiccātur. hastaqz tunsa exprimitur. Qui cōfectōnib⁹ collirioꝝ mixtus reuma inscidum cōpescit. dolores aurium mitigat. ⁊ polente mixtus podagricos rumores adhibitus spargit. Semen eius omia ꝓdicta facere nouit. ⁊ maxie tussientibus subuenit. Catarrum soluit: ⁊ oculoꝝ reuma cōpescit vino mixtuz. et cathaplasmatū tumorem testium soluit atqz māmarū

Plin⁹ li. xxv. Hyosciamos vnum genus est nigri semis. foliis pene purpureis: ⁊ spinosi: Tal' in galatbia nascitur. vulgare aūt ē candidius ac fruticosius. Altrius vero semen est sile papauerii. Tercii semē trionis semini ē sile: ⁊ omia infamiā faciūt. at vertigines capitis Quartū genus molle lanuginosum est: pinguiꝰ ceteris candidi semis: nascens in maritimis. hoc recepe medici. Itemqz semis rufi. nonnunq̄ ante candidum ruffescit. si nō ematuruit umprobasqz: alioquin nullū legit: nisi cum maruerit. In eo vini natura. ideoqz mentem ⁊ caput infestat. Eius semis ⁊ p se ⁊ succo expsso Exp mitur separatim ⁊ caulib⁹ foliisqz vruntur ⁊ radice. remeraria in totum medicine. Nec solum semie: sed etiā folius cōstat mentē corrumpi: si plura q̄ quattuor bibātur ex eis. Antiqui etiā in vino febrem arbitrantur depelli. Oleum ex semie fit. qđ ⁊ ipm aurib⁹ infusuz tem ptat mentem. Mireqz ꝺ venenuz in eo bibito remedia prodidere. adeo nullo omia expiendi fine. ut cogerētur etiam venena prodesse. Iterumqz hyoscyami semē cuz mecomo ⁊ vino bibunt ad epyforas inhibendas.

XVI.

De lactuce semine Isaac

Lactuce semē bibitum supflua somnia. phibet. veneré abstinet. semis quoqz fluxum p somnuz reprimit Auicenna. Semē lactuce sperma exiccat. ⁊ desideriū coitus sedat. Plin⁹ li. xix. Semē lactuce toto āno seritur: locis letis ⁊ irriguis: ac stercoratis mensibus binis inter semē vl' plantaz ⁊ maturitatem: legitimuz tamē a bruma semini iacere plantāqz fauonio transferre. aut semē fauonio plantam equinoctio verno. Idem in li. xx. Semē lactucaꝝ satiuaꝝ: datur ꝺ scorpiones tritum ⁊ ex vino potum ⁊ imaginatōnes in somno temptantes cōpescit libidinum. Temptantes aquas quoqz nō noceri lactucaz edentib⁹ credunt.

Palladius libro. ii. Certum est anno toto bñ seri semē lactucaꝝ: sed amant solum subactuz. pingue humidū. stercoratū Macer. Lactuce semē cōpescit somnia va

na. Cum vino bibitū: fluxūqz reprimit alui. XVII

De lini semine Isaac.

Lini semē calidus est in pmo gradu: siccus ⁊ bumidum in medio. durus est digeri. inflatiuus: ⁊ stomacho nociuū. Cū diureticū est: ⁊ cū melle acceptus melⁱ ē. ad frigidam tussim valet. pectⁱ quoqz flegmatica collectōne purificat Auicenna. Semē lini. primū est virtuti senugreci. In primo gradu est calidum: ⁊ humiditate ⁊ siccitate ꝓmensuratū: ⁊ ex ipo cū nitro ⁊ bolo fit ēplastrū. Est aūt maturatiuū et absterguit ⁊ inflat. ꝓpter humiditatē suam supfluaz: ⁊ est dolorum sedatiuū minus q̄ camomilla. Emplastrū pdictuz valet panno ⁊ bothor lem ⁊ ꝓfert vnguū Jctioni fissuris atz fracturis. lenit apostēata calida ⁊ dura: phibet qz spasmū. Eius suffumigatio cōfert coxize. cōfert etiam tussi flegmatice: ⁊ qđ ex ipo assatuz est: ꝓpter stomacho malū est: ac difficil' digestionis: ⁊ quod ex eo frixuz est ventrē cōstringit. Cuz melle ac pipe sumptū: mouet coitū. Ex eius decoctōe fit matrici pessarū: Ex ipo q̄z fit vlceribⁱ velice ac renū intestinoꝝqz iuuamentū

Plin⁹ li. xx. Lini semē cū aliis q̄dez in vsu est: ac p se vicia cutis mulieꝝ emēdat in facie. oculoꝝ aciez sicco adiuuat. epyforas cuz thure ⁊ aqua: aut cuz murra: cuz vino sedat parotidas. cū melle vl' adipe vl' cera stomachi solutōnes: inspsum polente modo. Anginas in aqua ⁊ oleo decoctuz: cū anisso illinitū. Corretur vt aluum sistat. Celiacis ⁊ disentericis imponitur ex aceto Ad iocineri quoqz dolores cuz vuapassa: ⁊ ad pysim vtilissime. Semine fiūt ⁊ cligmata. Musculoꝝ ac neruoꝝ: ⁊ articuloꝝ duricias. cerebri mēbranas mitigat farina seminis: nitro vl' sale: aut cinere additis. Cū radice vero siluestris cucumeris q̄cunqz inherēt: corpori extrahit sic ⁊ ossa fracta. vlcus quoqz ſpe. phibet in vino decocta Eruptōes pituite emēdat cū melle. vngues scabros cum pari modo nasturcii ac testiū vicia ⁊ ramices cum resina ⁊ murra canchrenas ex aqua. stomachi dolores cuz senugreco sextartis vtrisqz decoctis in aq̄ mulsa. intestinoꝝ ⁊ thoracis ꝓticiosa vicia clystere in oleo ac melle Palladius libro tercio. In mense februario aliqut semen lini leto solo spargunt: ⁊ lina cōlequūtur exulta Idem in li. xi. In mense quoqz octobri semen lini seri pot si placuerit: qđ tñ pro sui malicia serenduz si est. qz terre vber exhaurit. Dz si velis loco pinguissimo ⁊ modice humido serere poteris. Aliqui macro solo spissum serentes sic asserunt q̄ ⁊ lunū subtile nascat.

XVIII.

De melonis semine. Isaac.

Melonis semen et radix minus carne frigida sunt: sed cum desiccātur in fine secūdi gradus sicca fiunt. ideoqz plus carne colatiua sūt. Semen eius vrinam prouocat. renes ac vesicam ab harenis lapidibusqz mūdificat. Palladius libro quarto. Semen melonū in mense marcio est serendum. Serēdi sunt autem rariⁿ: ita vt distent inter se semina pedibus duobus: locis subactis et pastinatis maxie harenis. Semia eius multo ⁊ lacte ꝓ triduū maceranda sunt: ⁊ tunc tam siccata ponēda. hinc suaues efficiētur: ⁊ odorati si eoꝝ semia multis diebⁱ inter rose folia sicca mergantur Constantin⁹ in pantegni. Meloues frigidi sunt ⁊ humidi. ipetiginē ⁊ morphēā cutis mde lote mūdificant quod semē maxie facit

XIX.

De nigella Platearius

Nigella calida est ⁊ sicca in tercio gradu Semē herbe cuusdaz: q̄ in locis lapidosꝰ reꝓtur. Semē rotundū est ⁊ planū. subnigruz ⁊ subamaruꝫ vñ virtutē hꝫ diureticā ex aromaticitate. dissolut ⁊ consumit ex qualitate. farina eius confecta cuz aceto tepido: ⁊ auribⁱ infusa vermes necat. valz ⁊ in vnguento

contra scabiem ⁊ lentigines ¶ Auicenna. Nigella est in tercio gradu calida ⁊ sicca. acris incisiua flegmatis abstersiua. ventositates inflatõemq3 colicam resoluit. ⁊ eius mũdificatio vltima existit. Abscidit verrucas: ac morpheã ⁊ resoluit apostemata flegmatica ⁊ dura: ponitur3q3 cum aceto sup vlcera flegmatica ⁊ scabiẽ vlceratam. Cotize quoq3 confert. ppãe torrefacta ⁊ i pãno lineo ligata. linitur ⁊ sup frontez illius qui habet sodam frigidã. Apit valde opilatõem q̃ est in colatorio. Et eius decoctio cum aceto cõfert dolori dentiũ: oze ex ea colluto. Iterũ ex ea cum oleo vrino fit caput purgium: ⁊ phibet aque incium. Bibita cum vino dilationi bamelitus confert. Iterum vermes interficit ⁊ ascarides ꝓuocat mẽstrua: ⁊ in potu cum melle ⁊ aqua calida datur ad lapidem in remb⁹ ⁊ vesica. resoluit flegmaticas febres ac melancolicas: et ꝓpãe remouet eas. vermes venenosos fugat eius suffumigatio. Et estimauerunt quidã: q̃ de ipa interficit multitudo. demq3 confert ad mosum rutele. ¶ Constantinus vbi supza. Nigelle calide sunt ⁊ sicce in tercio gradu. grossam ventositatẽ ⁊ inflatiões stomachi ⁊ intestinoz. dissoluũt: ⁊ superfluos hũores desiccãt. Cum melle tpate potui date lapidẽ renum ac vesice frangũt. vrinã ⁊ menstrua ꝓuocant: sed ⁊ albã morpheã ⁊ flegmaticã scabiẽ potate cõferunt. lũbricos ⁊ ascarides occidũt. Tritum ⁊ cum oleo lentisci mixte ⁊ aurib⁹ distillate: frigiditatez ⁊ ventositatem inflatiõem ⁊ opilatiõem curãt. cathaplasmate cum aceto: fiunt ꝺ scabiem: pustulas ⁊ apostemata dura. Cocte in oleo: reumati de grossis humorib⁹. Sternutatione ex eis ꝓuocata: valent epilenticis et paraliticis. fum⁹ etiam eaz reptilia fugat: mortez inducit ¶ xx

¶ Iterum de eodem ¶ Isaac i dictis particularibus

Nigelle sicut ⁊ cuminũ cocte cũ cibis ventositatem generãtib⁹: eas tpant. Aliam quoq3 ppter etatem nigelle hũt q̃ lumbricos si poterint occidunt. ¶ Dyascorides. Melancitũ. i. nigella fruter est: folia hãs minuta ⁊ tenera. semen quoq3 minutũ: q̃ scilicet fruter duob⁹ palmis longis: desup habet capitellũ sile meconio: sed oblongũ: In medio veluti parietes habens qui discernũt: semẽ hoc est nigrum. odoratuz ⁊ incidum: q̃ est multi panni aspgunt. In cathaplasmate dolorem capitis mitigat. Medetur etiã inicio suffusionibus tritum ⁊ naribus immissum. addita vero yri illirica lentigines et lepras impositum emundat. verrucas quoque saluberrime curat. Tumores veteres ac duricias cum aceto dissoluit. Carbunculos cum vrina veteri curat: ⁊ ad sanitatem pducit. Cede additum atq3 cũ aceto coctum et oze retentũ: dolorem nõ admittit dentium: Potio in aqua coctum lumbricos occidit: vt cathaplasma ymbilico impositum. pulus ex eo factus in linteo ligatus: et odori frequnter applicit⁹: catarrum cõpescit: inflatiões dolorem facientes dentiũ: tollit. Et q̃m calide virtutis est: ideo multis diebus potatus menstruis impat. vrinã prouocat. ⁊ lac deponit. Est etiã deficatiuum nimis ac leptomere virtutis. Ideoq3 call' appositũ: pungues ac glutinosos humores tollit: ⁊ constipatos digerit. Cum nitro bibitus: dispnoicis est singulare ꝓsidium. morsibus venenatis occurrit: suoq3 fumigio ꝓpentes de domo excludit. ¶ Macer. Frumẽtis nocuam lolium grecus vocat herbã: Quam nisi dicũt vulgari more herbaz. Cancros emẽdat: pascentia vulnera curat. Cum raphano modicoq3 sale supaddita trita. Cernas ⁊ lepras cura compescit eadem. Sulphure cuz vino purgamentisq3 columbe. Admisce lolium: semẽ q̃ lilia pbent. His tũgas: hec cocta mero supaddito scrophis: Sic scrofas spargit: sic apostemata rũpit. Duriciasq3 alias emolliet hoc cathaplasma. Mulsa decocta cõmixta thure crocoq3. Apponas cote schyasis quã vexat iniqua. Parturiens mulier si se suffumiget illa: Asseritur cicis⁹ ventris deponere pondus ¶ xxi

¶ De octimo ¶ Platearius.

Octimum est calidũ ⁊ siccum. alio noie basilicuz dictum. Semen eius poni debet in medicinis. Herba vero ipa in vnguentis et emplastris. Semen habz aliquãtulũz virtutem cõstringẽdi ex glutinositate: q̃ patet ex hoc: q3 si ponatur in aqua statim ingrossatur: vl' glutinositas quedã efficitur. Ipmq3 semen collectuz: p tres annos seruatur. Contra fluxũ ventris ex frigiditate. semen hoc cũ modico pulueris achacie decoquitur i aqua pluuiali: et datur patienti. Est aũt duplex ocimi maneries videlz gariophilatuz: atq3 citrinum. Gariofilatũ habet odorem gariofilis simile. minutaq3 folia. Citrinũ autẽ habet folia: in modũ citri longa. Et gariofilatũ quidem est calidum in gradu primo. siccum in secundo. Citrinũ vero calidũ ⁊ siccum in primo. ¶ Dyascorides. Ocimi semen tritum ⁊ haustũ naribus sternutamenta ꝓficit. atramento sutorio tpatum: verrucas tollit. Idem quoq3 semen bibitum maxime pdest melancolicis. medetur ⁊ dissuriis. ¶ Plinius li. xx. Ocimi semẽ: sternutamẽta ꝓuocant narib⁹ haustũ distillatões quoq3 capitis illitum. ¶ Palladius libro. v. In mense aprili ocimũ seritur: citoq3 nasci dz: si statim vt satum est aqua calida pfundatur. ¶ xxii.

¶ De papauere ¶ Isaac vbi supza.

Papauer. vt ait Dyascorides. parum nutrit durum est digeri: assuetis dormitiões generat. Si aqua in qua decoquit caput abluatur. tpatum somnũ ⁊ bonum in febribus pstat. De papauere faciunt oleum ⁊ syrupum: valet ꝺ tussim et caliditatibus hũoribus Item ad colericã et diuturnã egestiones papauer album laudabil⁹ est ac nutribil⁹. nigro quippe minus frigidum est. s. in secundo gradu. Nigri virtus est in potõne nõ in cibo. frigiditas eius ⁊ siccitas i quarto gradu. Ideo vis eius in oĩbus actionib⁹ maior est albo. pcertimq3 in somno ventriq3 ꝓstipatione Ideoq3 cauendum est: ne sepe sumatur: q3 assuefactum maxie cerebro stupozem infert: et caloz naturalis extinguitur. Papauer siluestre in oĩb⁹ fortius est domestico. ¶ Plin⁹ vbi sup. Papaueris semie trito et in pastillo e lacte vtũtur ad somnũ. ad capitis quoq3 dolorez cum rosaceo prodest. Auriuz quoq3 dolori cum bis instillatum podagris cum lacte mulierũ illinitur. sic et foliis ipis vtũtur. Semen aũt elephantis etiam medet. ¶ Platearius. Cõtra calida apostemata in pncipio et calefactiõem epatis semen papaueris: vel etiam herba ipa cõtrita cum oleo rosaceo cõficitur ac suppomitur.

¶ Dyascorides. Semen papaueris cum melle tritum nõ modicum tumentibus pstat auxilium. ¶ Auicenna. Semen papaueris spinosi: vomere facit: ac flegma buozemq3 cruduz soluit. ¶ Constantin⁹ vbi sup. Semẽ nigri papaueris frigidũ in inicio quarti gradus: siccũ in tercio. Bibitumq3 constipatiõez generat naturalem calorem dissipat ⁊ supat. eiusq3 vsus nimius lumen obscurat: ⁊ sensum animalem defectat. vnde aliqñ modica quantitas cum ⁊ ex vino datur ei valet qui solutionem patitur. ¶ Palladius li. x. In mense septẽbri papauer seritur. locis siccis ⁊ calidis. semiariq3 põt cuz olerib⁹ aliis. ¶ xxiii.

¶ De pastinace semie et petroselini et porri. ¶ Plinius vbi supza

Pastinace semen cõtritum: ⁊ in vino potatuz tumentem aluum: ⁊ suffocatiões: doloreq3 lenit mulierum. viris quoq3 prodest cum pane tritũ et contra ventris dolores cũ vino potatũ: vrinã pellit ⁊ phagadenas sistit vlcerum recens cũ melle impositũ

Beniqz contra fpentiuz ictus:semen paſtinace ſatiue ex vino medetur. Byaſcozides. Tota vis paſtinace cõſtituta eſt ſemine atqz radice.ſemen eius ex vino datum:tumentẽ aluum feminaꝫ:z ſuffocatõem matricis ꝓclusas ſoluit.idem cũ melle tritum cancerosꝰ vlceribꝰ impoꝫitur. Palladius libro.iii. Paſtinaca ſeritur vere ꝓmo.ſemie pomtur z plantis:loco pingui z ſoluto Raraqz ſtatuenda eſt:vt robur accipiat. Platearius Petroſelinũ eſt domeſticũ:z agreſte:cuiꝰ ſem maxime competit vſui medicine. Et cum inuenitur receptio petroſelini apponendũ eſt ſemen domeſticũ. Cum autem ſynom agreſtis.ſic eĩ appellatur:p annos.x.ſeruatur Ipa ſemia virtutẽ bñt diureticã:ſed ſynomi fortiorem Byaſcozides. Petroſelini ſemẽ eſt minutũ ameo ſile odoratũ z uiſcidum z aromaticũ.virtus eſt illi diuretica.menſtruis impat:z facit cetera ſuꝑdicta. Iſaac. Porri ſemẽ z ſuccus eſt fortioris actionis q̃ ipe porꝰ Qñ ſi aſſetur:z cũ naſturcio ſemine miſceat ꝓdeſt emoroides patientibꝰ. Auicenna. Semen porri torrefit cum grantis mirti:ad tenaſmon z ſanguinẽ ani. Palladius vbi ſuꝑ In februario ſerendũ eſt ſemen porri.leto ſolo:z marie campeſtri.area plana et paſtinata alte diu ſubacta z ſtercorata.plura vero ſemina in vnum ligata ſi de poſueris:grandis porrus naſcetur ex omibꝰ

.xxiiii.

De pſillij ſemine Platearius

Pſillu ſemen qõ z ipm pſilliũ vocatur:in eſtate colligitur:ac p annos.x.ſuatur:virtutẽ hz ifrigidandi z humectandi. Contra lingue aridita tem in acutis febribꝰ pſillium in ſubtili panno ligatuz in aqua pomitur:z poſtq̃ maioꝛẽ viſcoſitatẽ recepit alquantulũ ꝓmitur.poſtea lingua cum tali aqua frequentiſſime ullnitur:z cuz cultello ligneo raditur. Contra ſitim z ũcitatem ſpũalũ in acutis febribꝰ in aqua ponitur:quodqz ſupnatat abiicitur:z quod in fũdo reſidet: cum frigida datur. In ſyzupis quoqz ꝺ acutas febres recte pomtur:z ad plura cetera q̃ videz dicta ſunt ſuꝑius medicatur Byaſcozides. Pſillu ſemen carbaplaſmatuz artheticis medetur z parotidis.puſtulaſqz purgat:z tumoꝛes ſoluit Conquaſſatõnem coꝛroboꝛat coꝛpis.dolozem ꝓhibet capitis. Cuz oleo roſeo z aqua z aceto cathaplaſmatũ maxie curat iſãtes foꝛas bñtes vmbilicum.vires efficaciter refrigerãtes z ſtringẽtes habet:ideoqz cito lacrimãtibꝰ oculꝫ ꝓdeſt.z etiã dyſentericis valet. Iterum ad ramices cõteritur:z in aqua ĩfunditur:z cum ſe coagulauerit limbeo illitum impontur.deniqz ſemen integrum nocte ac die in aqua infuſum addito modico quoqz zuccari potatum:intolerabiles acutaꝫ febrium calozes extinguit.ventrẽqz ſoluit. Iſidoꝛus.pſillũ ſemen habet.vt ſuꝑ dictũ eſt.ſimile pulicis:ꝓpter qõ z a latinis vocatur herba pulicaris.

.xxv.

De raphani ſemine Idem:

Raphani ſemine macerato ꝺſũs manꝰ ſuas in fecerit impune ſpentes tractabit. Auicẽna Raphanũ habet lignũ ꝺdez calidũ z humidũ in primo.ſemen vero calidum in tercio. Itaqz fortius eſt ſemẽ in ſpo. deinde coꝛtex. poſtea folia.deinde caro. Semen eius confert lentiginibꝰ in menbꝛo factis ac reliquis coloꝛibꝰ eẽneis:z veſtigiis peuſſionis. Idem cũ condiſi linitum moꝛphẽ nigrã in balneo curat:ſed pediculos in coꝛpibus multiplicat. Iterum hoc ſemẽ cuz aceto vlcus cancrenaz integre ſanat.ſuꝑ impetigines z ſilꝛ opatur. Iterum ſemen expellit pulſatõem tunctarum:z eſt bonũ valde doloꝛi eaꝫ. Idez cũ aceto nauſeam valde facit.z apoſtẽata ſplenis reſoluit. Hoc deniqz ſemen cõfert veneuis:z ꝺ vermes venenoſos Byaſcozides. Raphani ſemen bibitũ eſt diureticũ ſplenem tumeſcere facit. Cum aceto cathaplaſmatum: cancris eſt adiutoꝛiũ Elixum cuz oximelle gargariſmo ſynanticis opitulatur. Ceraſti quoqz pũcto accepta ſtim medetur. Item ſemine raphani cum melle ſumpto: z trito:ſuſpiriũ mitigatur.tuſſis arcetur.hoc ſemen cũ aceto datũ:ſplen minuit.ydropicis ac ſplenecticis in modum cathaplaſme impoſitum ſubuenit Plinꝰ li.xx Raphani ſemen toſtum:deinde tritum cũ melle ſuſpirioſ valet.idemqz ꝺ venena prodeſt.idem etiã ſemẽ impoſituz ex aqua ſiſtit ea que ꝓhagadenas vocãt vlcera Idem in li.xxi. Semẽ raphani vult ſeri terra ſolida z humida.fimũ odit.contentũ palea. Seritur aũt poſt ydus februarii:vt rapha? venuſt? ſit. iterumqz circa vulcanalia:que ſatio melioꝛ extitit. Adulti z marcio ſerunt z aprili z in ſeptembꝛi.

.xxvi.

De rape ſemine atqz roſe. Papias.

Rape ſemen ꝺ venena datur in potum.idemqz tritum ex vino valet ꝺ moꝛſus ſpentũ Plinius li.xx. Rape ſemen illitum:z in vino potum ꝺ ſpentes ac toꝛica ſalutare eſſe ꝓditur. A multis aũt antidoti vim hẽ in vino z oleo ꝺr. Byaſcozides. Semen rape miſcetur antidotis ac tiriacis et potionibus occurrit venenoſ. Idem ex vino bibituz vulneribꝰ ꝓfert venenatis.itaqz ſemen in rapis calidum ac feruens videtur:z ipe paulo ſolutioꝛes creduntur. Agreſtis rape ſemen in folliculꝫ eſt concluſum nigrum z fragile:qõ fractum habet intus coloꝛem album.itaqz faciei miſcetur albamentis:z etiã totius coꝛpis. Palladꝰ libro octauo. Semen rape ſerendũ in menſe iulio.videlz ſolo putri z ſoluto:nec ſpiſſo locis humidis z campis letatur.napuſ aũt in ſicco:ac ꝓpe tenui ac veuecto z ſabuloſo melioꝛ naſcitur.loci, ꝓprietas vtrũqz ſemen in altez mutat. Nam rapa in alio p biennũ ſata mutatur i napos.alio vero napus tranſit in rapam.ſubactuz ſolum ſtercoratũ verſatũqz ꝺquirũt qõ z ꝓpis ſegetibꝰ ꝓdeſſe rit:qui in anno codez ſeruntur Auicenna. Roſe ſem fortius ſtipticum eſt qõ in ipa eſt:z pili ſilꝛ qui ſunt in eius medio.hoc itaqz ſemen gingiuã ſtringit. Plinius li.xxi. Semen roſe optimũ eſt crocinũ nec anniculo vetuſtius:z in vmbꝛa ſiccatur. Nigruz aũt mutile:doloꝛi dentiũ illinitur.vtnam cit.ſtomacho impoꝛtur. Idem igni ſacro nõ veteri.naribꝰ ſubductũ caput purgat. Capita eius pota ventrem z ſanguinẽ ſiſtunt.

Palladius libro.iii. Roſaꝫ ſemina nequaq̃ putem? eſſe floſculos medios aurei coloꝛis quos roſe ferunt:ſz baccas nutriunt quas in breuiſſimi piri ſilitudinez plenas ſeminibꝰ ſuis poſt viꝛides tam reddunt maturas. Quaꝫ tñ maturitas ex coloꝛe fuſco z mollicie poterit eſtimaꝛi

xxvii.

De ſilere montano Byaſcozides

Siler eſt ſemen cuiuſdã herbe: fenicꝺ vl aneto ſile:ſed paſtius z oblongius. Byaſoreticã habet virtutem:z in plurimũ miſcetur antidotis ꝓpteqz facit ad colli doloꝛem. Platearius. Siler montanũ eſt in ſecundo gradu calidum z ſiccum.Semẽ non herba ponitur in medicinis.habet virtutem ꝺſoꝛeticam:virtutẽqz diſſoluendi z cõſumendi. Cõtra opilatõem ſplenis z epatis:veſice quoqz ac renibuſ datur decoctõnis eius vinũ.idem quoqz fit ꝺ ſtranguriã et diſſuriã.poꝛro ꝺ aſma.puenies ex frigida cã datur decoctio ipius z ficuum.piper aũt z puluis eiuſdẽ cum ſi cubus ſiccis z aſſatis.

xxviii.

De ſinape. Iſidoꝛus

Sinapis ſemen. vt dictum eſt.cum aceto curat ſpentium vulnera. Sinapiſ eſt calidus z ſicꝰ in medio quarti gradus.nõ herba ſed ſemen Quod collectum p annos quinqz ſeruatur:z in medicinis ponitur.virtutem habet diſſoluendi;attrahendi:et

extenuãdi:ꝛ consumendi. Contra paralisim lingue masticatũ:ꝛ sub lingua cõtentũ valet. valet ꝛ ꝺ paralisim aliox membrox:puluis eius naribꝰ appositꝰ:sternutationem puocat. cerebꝝ a supfluitate flegmatica mundificat. ponitur etiã in pfectõne ꝺ duriciã splenis. Isaac Sinapis humiditatez capitis ꝛ stomachi desiccat:ꝛ si cum blito esui detur:stomachũ de grossis mundat hũoribus. Razi in almasore. Sinape calidum est: In palato positum flegma incidit. pterea vermes expellit:et apostẽata maturat. Byasco:ides. Sinape elugendũ est nõ siccum valde:qꝺ fricatuz habitu viride apparet. virtus est ei calida ꝛ leptica. Succus ei⁹ cũ mulsa mixta tumorẽ faucium mitigat. scrofas spargit. asperinẽ arteriax dissemit. Fumꝰ eius est epilenticis ꝛ effocati ombus maximũ pfidium. Largicis auxiliat. schiaticꝝ ꝛ splenecticis medetur. Cum melle ꝛ axungia mixtum: vulnerationes curat. Cum aceto vero lepꝛos ꝛ zernos subuenit. Tritum ꝛ bibitum ꝓdicas febres singulariter curat. scabiem quoꝝ purgat:et incõgruos aurium sonos tritum ꝛ impositum tollit. Succus ei⁹ caligines oculis detergit. Constantin⁹ vbi supra. Sinapis calida est ꝛ sicca in medio ẽrti gradus: hũores capitis et stomachi dissoluit. grauitatem lingue ꝓpter pituitam aleuiat. Bona est tumido splei. Capiti cathaplasmata. litargiam ꝛ alopiciã curat. Gargarisata vel masticata flegma capitis ꝛ intestinox:ꝛ lingue oimꝝ instroꝝ exeludit. Naribꝰ applicata sternutatõem puocat:epilẽticos curat. Ypocras dixit. Sinapis ventrẽ soluit:sed vrinam nõ puocat. valet omni doloꝛi qui est ex flegmate ꝛ colera nigra:humores inter⁹ existentes educit.

Plini⁹ li. xx. Sinapem pitagoras ex his quoꝝ in sublime vis feratur iudicauit hẽc piscipatũ:qꝝ ñ aliud magis penetret in nares ac cerebꝝ. Ad spentiũ ict⁹ et scorpionũ ulinitur cum aceto tritum. venena quoꝝ discutit fungoꝝ. Contra pituitam in oze donec liquescat retinetur. aut cum aqua mulsa gargarisat. Ad dentiuꝝ dolores manditur. Ad uuam cuꝝ aceto ꝛ melle gargarisatur. Stomacho cõtra omia vicia pulmonibusqꝝ vtilissimum. excreatões faciles facit in cibo sumptũ. datur et suspiriosꝝ. itemqꝝ comicialib⁹ tepidum cum succo cucumerũ. Sensus ꝛ caput sternutamẽtis purgat. Aluũ ꝙꝝ purgat ꝛ mollit. vrinã ꝛ menstrua puocat. Imponitur ꝛ ydropicis tusum cum fico ꝛ cumino termis partibus ꝓmiciali morbo. vuluaꝝ puersionẽ suffitus excitat odore aceto mixto. Idemqꝝ litargicos addito cozdilo. Et si vehementioꝛ somn⁹ ꝓmat letargicos capiti vel cruribus ulinitur cum fico ꝛ aceto. Item pustulas emendat ꝛ dentũ doloꝛẽ medetur. eo quoꝝ ad alopicias ꝛ lepꝛs vtuntur. .xxix.

Idem de eodem Palladius

Sinapim ꝙuenit seri mense octobri. Terrã diligit aratam:ꝛ si põt fieri ꝙgesticiã:ꝙuis vbiqꝝ nascatur. Et illud quidez de quo semen legere disponis. suo loco esse patieris. qꝺ aũt ad escam pabis robustius facies transferendo. In sinapi vetus semen vtile est ꝛ sationi ꝛ vsui. Qꝺ dentib⁹ fractũ si intus viride videbitur nouuz est:si albuz fuerit vetustate fatet. Actor. Hoc etiã mirabile atqꝝ in extra euangeliuz notabile est in grano sinapis:qꝺ cum sit minimuz in gratis l semib⁹. germinãs tũ dilatat in ramos:et fit maior olerib⁹. Et cũ feruentissimũ ꝛ acutissimũ sit:tritũ magis feruet:ꝛ odorem diffundit. Macer. In eas quas pitagoras laudauerat herbas. Asseritur primaz laudem tribuisse sinapi. Maioꝛ vis eius in semie ꝺ cẽ Sensus exacuit vis eius:ꝛ mouet aluum. Confringit lapides:vrinam ꝛ menstrua purgat. Si tritum iungas tepide versusqꝝ palato. Ad solem:capitis purgabit flegma nocium. Sternutamentis hoc admiscere salubre

Illo nam capitis strictura resoluitur omnis. Mansuz confortat stomachũ:suspiria sedat. Morsus spentum si trito iungis acetum. Et supapponis:rali medicamine curas. Mansuz pestiferos necat intima ledere fungos Vi mimũ feruente cutem cõburere diri. Sed cum hec multis est vtilis vstio talis. Hac oculis nocꝰ capitis sedabitur humor. Et qui distillans pulmonuz concaualedit: Et stomachũ morbosqꝝ creat tussimqꝝ pysimqꝝ. Hac ꝙ vesicas coxe doloꝛ ꝓmeterat⁹ Elicit. schyalim quam greco nomine dicunt. Macꝝ tumoꝛ splenis durus tecoꝛisqꝝ fugat. Et multũ cauꝰ hec subuenit inueteratis. Utile tor cauꝰ qñ cathaplasma sinapis. Sepius a medicis variatur ꝓficiendo. Bicã hoc qualr iube at fieri menemach⁹. In mortariolo tritam bñ pone sinapis Semen. iungatur hinc panis cãdida mica. Bic vt tercia sit panis pars iuncta sinapi. Bis ficus siccas ꝛ mel iungas ꝛ acetum. Etatis quantũ vl morbi causa requirit. Nam qꝺ plus fic⁹ siccꝰ vl mellis habebit. Ille sinapin⁹ tanto solet acrioꝛ esse. Bebilioꝛ quo plus panis mittes ꝛ aceti. Nec tibi sit vil moneo cõfectio talis Effectũ cui⁹ in multis sepe ꝓbaui. Non tamen hoc iubeo cũctis apponere morbis. Sed raro magnis:ꝛ cauis inueteratis. Plin⁹ in musto cũ semine ꝑcipit hui⁹ Radices iũgi. sic postꝝ seuerit hoꝛ. Omnẽ vim vinũ inultũ putat esse salubre. Fauciꝰ ꝛ stomacho potatuz luminibusqꝝ. Plurib⁹ ꝛ capitis dicũt ꝓdesse querelis: Infuso faciũt oleũ de semine quidã. Utile lumboꝝ vicis: vtile stupidis quoꝝ neruis. Exprimitur succ⁹ tenero de caule sinapis. Quo cũ succo madẽs: dentis roꝛsum ꝛ fugabis. Uocales venas semen linire sinapis. Mã sum cõfirmãt: adipi tundendo vetusto Commixtũ sero fas dispget: si supaddas. Illi⁹ fumꝰ mltũ ꝓdesse caducis Dicitur: atqꝝ stere cãs iuuando siccare. Cũ fico tritum capiti supaddere raso: His ꝙ litargũ patiũtur magna medela est. Uel si sepe pedes vngendo fricabis eorum. Semen cõtritũ melli conũge vl vncto: Illud alopicias iuuat vngere sepe fricando. Acri cuꝝ vino lepꝛs emendat iunctum. Hoc quoꝝ curaꝛ mãso piodica febꝛs. Anteꝙ virt fiat commotio morbi. xxx

De thimi semine et vtice.

Plinius libꝛo decimonono

Thimi semen non põt depbendi cuꝝ tamen ꝓpter minutũ non fallat oꝛigani. Sed qꝺ interest occultasse naturã. In floꝛe ipo intelligitur: eo ꝙ sato nascitur. Auicenna. thimi semen fortis est caliditatis; puocat ꝛ extrahit embꝛionẽ mortuũ:ꝛ solutõne sanguinẽ educit ꝛ humoꝛem colericũ. Extrahit quoꝝ vermes. Palladius vbi sup. Thimi semen in septembꝛi mense vltimo conuenit serere: sed melꝰ plantis nascitur: ꝙuis possit ꝛ semine. Agrũ diligit apcum acrũ maritimũ. Plin⁹ li. xxi. Urtice semẽ in omib⁹ generibus est copiosum atqꝝ nigrum. Byasco:ides. Urtice semen cum melle mixtuz: ꝓpe colicis conuenit. tritũ vero cum melle poruꝝ datũ: tussim veterem emendat: et tumoꝛem ventris vel frig⁹ in pulmonib⁹ cõceptũ sedat. Caloꝛe suo omẽs hũoꝛes desiccat. Agrestis vtice semẽ est semini lini simile: sed in modico min⁹ Altera vero semen habet minutũ:ꝛ nõ sic asperũ. Semen eax bibitũ cum dulcoꝛe: venerem stimulat. melle mixtũ:ꝛ acceptũ pleureticis ꝛ pipleumonicis medetur. thoꝛacis supfluos humoꝛes purgat. Macer. Bicin⁹ vrticam quã greci acalife dicit. Illi⁹ semen colicis cum melle medetur. Et tussim veterem curat: si sepe bibatur. Frig⁹ pulmones pellit ventrisqꝝ tumoꝛem. Omnib⁹ his prodeꝛ puluis cũ melle iugatus xxxi.

De frugibus Isidorus

Prima ceres in grecia cepit vti frugibus ac segetes habere; translatis alus seminibus. Huius

meminit t ouidius i quinto methamor dicens. Prima ceres vnco glebā diuoluit aratro. Prima dedit fruges alimenta mitia terris. Dicūtur aūt fruges a fruendo siue a frumendo. hoc est a vescendo. Mā frumen summa pars gule ōr. Frumecie ppie dicūtur: ea que de frugibus p̄cerpuntur. Spicas aūt abusiue dicim⁹ de maturis frugibus. Nam ppie spica est: cum p culmi folliculum. i. extremū tumorē arist̄e adhuc tenues in modum spiculi eminent. Arista vero appellata est: eo q̄ ipa pus arescat. Culm⁹ est ip̄e calam⁹ spice q̄ a radicib⁹ nascit: t dictus culm⁹ q̄si calam⁹. Folliculū theca frumenti: in qua granū fuatur interi⁹. hec sup spicā vallo instructa munimen p̄tendit. ne autum minor⁹ morsib⁹ spica suis fructib⁹ exuatur: aut vestigijs p̄teratur. Stipule sunt folia seu vagine: q̄bus culm⁹ ambitur arq; fulciturr: ne pondere frugis curuetur: que ambiunt culmum. Et dicta stipula quasi vsta: t q̄si vstipula. Stipula ē dicta ab vsto: collecta eñ messe vrtur. ppter culturam agri. Iré stipula vl' q: ps ei⁹ vritur. ps inter dū. p palea p̄iciditur. Palea a q̄busdā vocari ōr: q̄ pala ventilet̄ur: vt frumēta purgentur. Gentiles aūt paleā a q̄dam pale fruguz inuentrice nuncupauer. quā cererem esse volunt: de q̄ Virgilius. Te quoq; magna pales: t te mēoranda canem⁹. Item alii a pabulo nuncupatā dicunt paleam: q̄ ea p̄mū sola in pascendis animalib⁹ p̄bebatur. Cui⁹ natura ex ōre tanto est frigida: vt obrutas nives fluere ñ sinat: adeo calida vt maturescere poma immatura compellat. Plin⁹ li. xxii. Paleā tritici vel ordei calidā imponi rāmi cum mōmodis iubent exprt: quaq; decocte sunt aqua foueri. Beniq; fruges nō solummō sunt cibus: sed etiā cedunt in medicinā⁹ vsus. Ex eisdē q̄s fiunt t potus videl⁹ zithus in egypto. Celia t cerea in hyspania. cereusia t plura genera in gallia ceteriq; p uincis: quor⁹ oim spuma cutem feminā⁹ nutrit. In primis aūt animaliū sapientissima ēstat esse: q̄ vescātur fruge.

.xxxii.

De frumētis et legumibus Idem in libro decimooctauo

Sunt aūt duo prima frugū genera frumēta t legumina. Frumēta videl⁹ vt triticum t ordeum legumina vero: vt cicer t faba. Differentia vero notior est q̄ vt indicari deceat. Frumēti quoq; totidem sūt genera p tpa sata diuisa. videl⁹ hiberna t estiua. hiberna sunt que circa vergiliar occasum sata: terra p hyemē nutrūtur: vt triticū. far t ordeum. Estiua vero q̄ estate aū vergiliar exortum serūtur: vt miliu⁹. sisama. borninū. trio. panicu⁹ t alie dūr aat ritu. Aliquin in grecia t in asia vergiliar occasu serūtur oīa. quedā aūt vtroq; tpe in ytalia. Ex bis q̄dam et tercio veris sez tpe seruntur. Aliqui verna milū. panicū. lentem. cicer. halicā appellant. Sementica aūt triticū. hordeum. fabam. napum. rapam. Est aūt t in frumenti genere pars aliqua pabuli q̄drupedū cā sati: vt farrago. t in legumib⁹ vicia. At vero vsui quadrupedum hominūq; lupinū est cōmune. Isidorus. Frumēta sunt pro ptie que aristas hāt. frugel aūt reliqua: t dicūtur a frumendo frumēta: sicut t fruges. sicut dictū est ō. Legumina vero dicta sunt a legendo: q̄si electa. veteres enim legebant queq; meliora. vel dicta sunt legumina: eo q̄ manu legantur. i. colligātur: nec secrōz req̄rant: sicut videl⁹ segetes in messū tpe que falcib⁹ abscindūtur.

Leguminū autem prima genera diuinguūtur: ex q̄bus faba. lenticla. pisum. faselū. cicer. lupinus. in vsu hoim gratiora esse videntur.

.xxxiii.

De p̄paratōe agrorum ad fruges Actor

Omē agror⁹ cultura multa iaz p diuersos libros p materie congruentia posita sunt supius. idcirco de ista materia breuiter ad p̄sēs trāseamus.

Plinius vbi supra. Quia de frugum ac terre generib⁹ abunde dictum⁹: nūc de arādi ratōe dicem⁹: aū oia egypti felicitate p̄mēorata. Nul⁹ ibi colon⁹ vice fungēs euagari incipit a solsticio a noua luna: t primo q̄dez lēte: deinde vehemēti⁹ q̄diu sol est in leone. Mox vero pi crescit eo i virginem transgresso: atq; in libra residet. Fames certa est si. xii. cubitos nō excesserit. nec minus si. xvi. exp̄auerit. tanto nāq; tardi⁹ decidit: q̄nto exaūdanti⁹ creuit: ac semētem arcet. Catonis sententia est. p primo agrū bñ colendū esse. p secūdo bñ arandū. p tercio stercorandum. Tepidioribus locis bruma pscindi oportet arua: t frigidioribus ab eq̄noctio verno. t matur⁹ sicca regiōe q̄ hūida: maturi⁹ terra densa q̄ soluta: pinguis q̄ macra. vbi sicce t graues sunt estates. terra cretosa vel gracil⁹: vtili⁹ inter solsticiū autūni t equinoctium aratur. vbi leues estus: freq̄ntes imbres: pingue herbosūq; solū ibi meli⁹ caloribus. Altū solū t graue moueri. placet etiā hyeme.

.xxxiiii.

De quibusdam obseruandis in agri p̄scissione. Palladius. li. ii.

Hūr pinguel ac sicci mense ianuario pscidi p̄t t apparari. Sed boues melius collo q̄ capite iungūtur: quos vbi ad versurā venerint arator retineat: t iugū ppellat: vt eor⁹ colla refrigerētur. Bulcus enī in aratōib⁹ longior q̄. cc. pedū nō esse debz. Seruandū est: ne inter sulcos ñ emota terra relinq̄tur glebe oīs volabris dissipande sunt. Sed eq̄liter terrā esse motam cognoscis si transuersā p sulcos pritam videris: ita vt nō intelligatur vtrū vomer terit. Que res sepi⁹ facta bubulcos ab hac negligētia submouebit.

Obs̄uādū est ne lutosius ager arcetur: aut q̄ sepe sit p̄ longas siccitates lemi imbre p̄fusus. Nam terra q̄ lutosa tractatur in p̄medio: fertur toto anno non posse tractari. Que aūt sup̄ lenter infusa est t subter sicca si nō aretur. asseritur p biennū sterilē fieri: t ideo mediocrit infusus ager. vt nec lutosus nec arid⁹ sit: pscindi debet si collis ē transuersus p latera sulcetur. Que forma tūc fuanda est: cū semen accipiet. Idem in li. iii. Mense februario locis repidis: aut si tpus clemens t siccū fuerit: colles pingues pscindere conuenit. Idem in li. iii. Mense marcio locis calidis colles pingues pscindere conuenit: t agros vliginosos. Idem in li. v. Mense apli pingues agros: q̄ diu tenēt aq̄m oportz pscindere post ydus videlicet: cum omnes herbas protulerit: t earū semina nōdū firmata sunt maturitate. Idem in li. vi. Mense quoq; maio pscindātur agri pingues t herbosi. Sed si agros incultos volueris apire considerabis sulcos: ā hūid⁹ sit ager. siluis. aut gramie frutectis vestit⁹: aut felice. Sed hūidus erit fossar⁹ ducib⁹ cr omnipte siccetur. sed apte fosse note sūt. Cece vero hoc genere fiūt: imp̄mūtur sulci p agrū transuersi altitudine pedum trū. postea vsq; ad mediet̄atem lapidib⁹ minutis replentur: aut glarea t sup̄ terraz quam egesseram⁹ cōtur. Sed fossar⁹ capita vnaz patentē fossam petant ad quam declives recurrant. Iraq; t hūor deducetur: et agri spacia nō p̄būt. Si dūerit lapides sarmitis i strmie subiecto coopiantur: vel q̄busc̄uq; virgultis. sed si nemorosius est. extirpatis aut raro relictis arboribus excolatur. t purgari poterit: t inde muniri: Fic⁹ t gramē t fulices freq̄nti aratōe vincentur. Sz fulicē si sepe fabaz conseras vl' lupinos: t si subinde nascentē mucrone falcis incidas: intra exiguū temp⁹ absumes. Idem in li. viii. Mense iulio agros q̄ apli fuerint p̄cip. circa kl. cōuenit iterari. Idem in li. ix. In augusto mense vltio circa kl. septēbris incipiat exarari ager plan⁹. hūidus t exilis. Idem in li. x. Mense septēbri ager pinguis t qui diu tenere ꝓsueuit hūorem: tercia vice debz arari. Nunc etiā ager humid⁹. plan⁹. exilis q̄ p̄sō augusto

arari dixim⁹. iteratur. ac sic scribitur: graciles diui nūc primū arandi sunt: ⁊ statim serendi. ¶ xxxv

¶ De lętaminis aspersione.

Eodem mense circa equinoctiū agri stercorādi sunt: sed in colle spissius. in campo rarius. Lętaminа disponētur cum luna minuit. Que nimirum res. herbis si fuerit. officiet. vnde tugero asserit columella. xviii. stercoris carpenta sufficere. in plano vero. xviii. Sed idem cumuli tot dissipandi sunt: quot ea die potuerint exarari: ne stercora exiccata nil ꝓsint. Et ciūtur q̄dem letamia e q̄libet hyemis pte: sed si tempestiuo eruci aliū ratōe nō potuerit: anteq̄ seras moze seminis p agros pulueré stercoris sparge: vt capitinū manu ꝓtice: ⁊ terrā sarculo misce: Nec ꝓdest nimiū stercorare vno tpe: sed frequēter ⁊ modice. ager aquosus plus stercoris. sicc⁹ vero miⁿ⁹ requirit. Sed si letamis copia non abundat. hoc p stercore optime cedit: vt labulos loca cretam. i. argillam spargas. cretos ac nimius spissis sabulonem. hoc ⁊ segetib⁹ ꝓficit: ⁊ vineas pulcherrimas reddit. Nam letamen in vineis saporē vini vsitatē cōsequitur. ¶ Plin⁹ li. xvii. Varro dat ꝓcipatū ex autariis fimo turdor: qō etiā pabulo bouis suumq3 magnificat nec alio cibo pinguescere celeri⁹ asseuerat. primū columella facit colūbariis. mox gallinariis. fimo natantiū alitum damnato. Alii ꝓme spurcicias suis laudant columella solus damnat. Alii cuiuscūq3 q̄drupedis fimum dicunt exitiosius. Aliq̄ vero columbar⁹ ꝓferunt. primū deinde vt fertur: capraꝝ est: Ab hoc ouiū: deinde boum: nouissim⁹q3 iumentor⁹. varro ꝓceptis adicit eq̄no: q̄ leuissimū sit alendi segetes. ꝑta vero grauiore: et qō ex ordeo fiat: mistasq3 gignit herbas. Quidā etiā iumentor⁹ fimū ꝓferr̄ bubalino. ouillūq3 caprino. omnibus vero asininū: q̄m asini lentissime mandūt. Ecōtrario aūt vsus aduersus vtrūq3 pnunciat. ¶ Idem in li. xviii. Hoc vnū in ꝓfesso est: nisi stercorato agro seri nō oportere: q̄p⁹ ⁊ huic leges sint. ꝓpric. Milū. panicus. rapa ⁊ napus. nisi in stercoratōe nō serātur. Agro nō stercorato frumēti⁹ porr⁹ q̄ ordeū serito. Item in noualibus tametsi fabam in illis seri volunt. candē vbicūq3 q̄ recentissime stercorato solo serunt. Autūno aliquid saturus septembri mense fimū inaret post imbres. Atq3 si verno erit satur⁹: p hyemē fimū disponat. Iustum est aūt veges. xviii. iugero tribui. dispgere aūt ꝓiusq̄ arescat aut iactato semine. Si hec omissa sit stercoratio seqns est priusq̄ serat ante pulueré. Sunt q̄ stercorari sub diuo putent optime. rhetib⁹ inclusa pecor⁹ mansione. Ager quidē alget si nō stercoraf Si vero nimiū stercoratus est aduritur. Satis⁹q3 est id sepe q̄ sup̄ modum facere. denīq3 quo calidi⁹ solū ē: eo min⁹ addi stercoris ratio est. xxxvi.

¶ De frugum seminatione ¶ Palladi⁹ li. i.

Juncta vero q̄ seruntur in terra: crescente luna ⁊ die⁹ tepidis sunt serenda. Mā tepor euocat. frigus includit. fruſſita q̄dem oīa magis letantur campo patenti ⁊ soluto ⁊ ad terraꝝ reclini: spissa et cretosa: ⁊ humida terra. bū far ⁊ triticum nutrit. ordeū soluto delectatur ⁊ sicco. Faꝝ si in lutoso agro spargitur: moritur. Trimestris satio locis frigidis et niuos⁹ q̄uenit. vbi q̄ltas estatis humecta est. Leteris raro respondet euentus. Semia pluſq̄ annicula esse nō dēt ne vetustate corrupta nō prodeant. ¶ Actor. Hec ⁊ alia plura de ista materia dicta sunt sup̄ libro. viii. ¶ Plinius vbi sup̄. Sententia carbonis est in agro crasso ⁊ lento seri frumentū. Si vero nebulosus sit raphanū mutū panicuꝫ. pti⁹ serendū in aquoso frigido. postea vero in calido. Si vero nō sit aquosus in solo rubricoso vl̄ pullo vl̄ harenoso lupinū. In cretoso ⁊ rubricolo: ⁊ aquosi ore agro adoreum. In sicco ⁊ nō herboso nec vmbroso triticum. In solo valido fabam. Et q̄ minūe aquoso herbidoq3 viciam. Siliginem ⁊ triticum in apto loco edito: qui sole q̄ diutissime torreatur. Lentem in frutecto ⁊ rubricoso qui non sit herbidus. Ordeum in nouali ⁊ in aruo qō restibile possit fieri trimestre: vbi sementē naturā facere non possit: ⁊ cui⁹ crassitudo restibilis sit. Subtilis ⁊ illa sententia serenda esse ea in temnore terra: que nō multo indiget succo: vt citius ac ciceris. excepti⁹ legumin⁹ que euelluntur e terra: ⁊ nō subsecant propter qō ⁊ legumina nuncupātur: q: sic ita leguntur porro in solo pingui seréda sunt: que cibi maioris sunt: vt olus. triticum. siligo. linum. Sic ergo tenue solū debitur ordeo. min⁹ enī alimenti poscit radix. leuior terra densioꝝ tritico. In loco humili far adoreū potius seretur q̄ triticum. Lpato ⁊ triticum ⁊ hordeum. Collis robustius sed min⁹ reddunt triticum. far ⁊ siligo creto sum sortiūtur: ⁊ vliginosum solum. Semen optimū est anniculum. bimū deteri⁹: trimum pessimū vltra sterile Quod in imo aree subsedit ad semen est refuandū. id enī optimū est: q: grauissimū. optimū est granū: quod rubet ac dentib⁹ fractum eundem colorem habet. deterius cui plus intus albi est: Locis humidis celeri⁹ fieri satōem ratio est: ne semen imbre putrescat. siccis autē seriūs vt pluuie sequātur: ne diu iacens ⁊ nō concipiēs euanescat. Itemq3 festinata satōe densum spargi semē q: tarde concipiat. serotina vero rarum: q: densitate nimia necetur. Artis quoq3 cuiusdā est eq̄liter spargere. Manus vtiq3 cum gradu debet ꝙgruere: semꝑq3 cum dextro pede ¶ Palladius libro. vii. Asserunt greci mē se iunio egyptios tali modo prouentū cuiusq3 seminis experiri. Aream breuem loco subacto et humido nunc ercolunt: ⁊ in ea diuisis spaciis omia frumenti vl̄ legumina genera spgunt. deinde in ortu canicule qui apud romanos. xiii. kl̄as aug⁹. die tenetur: explorant que semina ortuꝫ sidus exurat: que illesa custodiat. his absti nent. illa procurāt: q: indiciū noxe aut bōficii p annuꝫ futurum generi vnicuiq3 sidus ariduꝫ pfiti exitio vl̄ salute ꝓmisit. ¶ xxxvii.

¶ De temporum in serendo varietate. ¶ Plinius libro. xviii.

Et tpe vero fruges serendi: sequitur questio dilata ⁊ maxia indigēs cura. magnaq3 ex pte ratione siderū connexa. hesiodus princeps oīm de agricultura precipue: vnum temp⁹ a vergiliar⁹ occasu tradidit serendi. Scribebat enim in boetia belladi vbi ita dixim⁹ seri. Inter diligentissimos conuenit. vt in alitū quadrupedumq3 genitura esse quosdam ad cōceptum impetus terre: bos greci ita diffiniunt cum sit calida ⁊ humida. Virgili⁹ triticum ⁊ far a vergiliarum occasu seri iubet. hordeum inter equinoctiū autumni et brumam. vicia vero ⁊ phaseolos ac lentem occidēte bohete. Quo fit vt hor⁹ siderū aliorumq3 exortus ⁊ occasus dirigendi sint in dies suos. Sunt qui ⁊ ante vergiliar⁹ occasum iubeant seri: dumtaxat in arida terra calidisq3 prouinciis. Custodiri nempe semen: humore corrumpente: ⁊ a proxio imbre vno die erumpe. Alii vero statim ab occasu vergiliar⁹ imbres sequi a septio fere die. Aliqui aūt in frigidis ab equinoctio autumni: ⁊ in calidis serius: ne ante hyemem luxurient. Inter omēs aūt conuenit: arca brumā serendum non esse: magno q̄dem argumento: eo q̄ hiberna semina si ante brumam sata sunt: erumpant die septimo. si post brumam vix. xl. Sunt qui ꝓperent atq3 ita pronunciant: sementem faciendam festinatā sepe decipe: serotinā semꝑ. Econtrario alii etiam vere potiⁿ⁹ serendum q̄ male in autumno. Et vbi necesse fuerit inter fauonii ⁊ eq̄noctii vernū. Quidā3 obmissa celesti cura vt inutili tpib⁹ diffinūt. Vere liuū ⁊ auenā ⁊ papauer. Atq3 vti nunc etiā trāspadani

ſerbant vſq3 in quinq̃tribus fabam. Et ſiliginem men ſe nouembꝛi. far extremo ſeptembꝛi vſq3 in ydus octo bꝛis. Alii poſt hunc diem in kl̃as nouembꝛis. Ita bis nulla eſt nature cura: ill' vero nimia. Et ideo ſubtilitas ceca. cum res inter ruſticos geratur: ac ſ̃pe nō modo ſiderum erꝛes. Et ea celo maxie ꝓſtare ꝓfitendum eſt ac vero oim dierum annꝰ: morꝰq3 ſolis ratio ꝓpe eſt in explicabil'. Nec pōt tradi certa ſideruꝫ tpa: ſed accedit et rerum obſcuritas confeſſa. nunc ꝯcurrente nec pauq̃ diebus tempeſtatū ſignificatōe: qō greci vocant ꝓbe maſin. nunc poſt veniente qō epychemaſi. ⁊ plurimuꝫ q3 al's citius al's tardiꝰ celi effectu ad terram deciduo ⁊ Preterea cū hec omia ſtatutis ſideribꝰ celoq3 affixis conſtent: interueniūt ſtellaꝝ motus. grandines. imbꝛeſ q3: ⁊ ipi non leui effectu: turbantq3 cōcepte ſpei ordinē Idq3 ne nobis tm̃ putemꝰ accidere: fallit ⁊ animalia reli qua circa hoc ſagacioꝛa: vt quo vita eoꝝ ꝓſtet: Eſtiuaſ q3 alites ꝓpoſtere: aut ꝓpropere rigoꝛe: nec ante hyber nos eſtus. ⁊ idcirco virgiliꝰ errantium quoq3 ſyderum ratiōem ediſcendā ꝓcepit: admonens obſeruandū frigidę ſaturni ſtelle tranſitū. Sunt qui certiſſimū arbitrentur indiciū veris ob animalis infirmitatem. papilionis pueri tum. Ideoq3 cum hec ꝓmēt aremur notarum eſt. pueri tum coꝝ ter repertoꝛ extinctū Aduenaſq3 volu cres ad. vi. kl's. februarias ſpem veris attuliſſe. motaq3 ſeuiſſima conflictas hyeme. occaſum maturinū vergili arū beſiodus aſtrologus tradit fieri autumni eq̃noctō Thales. xxv. die ab illo. Anaximāder. xxix. Eudemon xviii. Eſt aūt vera ratio nō prius ſerendi q̃ folia decidere ceperint. Hoc ipo vergiliaꝝ occaſu fieri putant Aliq̃ ad. iii. ydus nouembꝛis fuant. Quiſquis aūt eſti uos fructus ante vergilias ſeuerit. ipſe ſe fraudabit. hoc interuallo ⁊ apicula ꝓcedens flozere fabaꝫ indicat Fabaq3 flozeſcēs eam euocat. dabitur ⁊ aliud ſimili fri goris indiciū. Cū em̃ germinare mozū videris iniuriā poſtea timere nolito frigoꝛis

XXXVIII.

De ſatoꝝ vicius uel nocumentis Idem

Ramū aūt oim̃ frumti vicium eſt auena: ⁊ boz deum in eam degenerat ſicut ipa frumēti fit in ſtar Cum illā germanie populi edāt: neq3 alia pulſe viuāt: hoc vicium euenit. ſoli maxie celiq3 humo re. Seq̃ntem cām habet ſemis imbecillitas. cum diuti ꝰ eſt terra retentū. puſq̃ erūpat: Eadem eſt ratio ſi cari oſum fuit cum ſereretur. Primaq3 ſtatim agnoſcit eru ptiōne. Ex quo apparet in radice cauſam eſſe. Eſt ⁊ aliꝰ ud et vicino auene vicium: cum amplitudine inchoato grano: ſed nondum maturo. priq̃ roboꝛetur coꝛpus af flatu noxio caſſum: ⁊ inane in ſpica euaneſcit qō aboꝛti uo. venti vero tribꝰ tpibus nocent frumento et boꝛdeo videlꝫ in floꝛe. aut ptinus cum defloꝛuere: ul' incipienti bus matureſcere. Cūc em̃ eximūt grana. hoꝛibꝰ aūt naſci ꝓhibent cauſ. Nocet ⁊ ſol creber e nube. Naſcū rur ⁊ vermiculi in radice: cum ſecutis imbꝛibꝰ ſementē incluſerit repentinꝰ calor būoꝛez. Gignūtur ⁊ in grano cum inferueſcit calor ſpice in pluuius. Eſt et cantharis victus ſcarabeus: videlꝫ paruus: erodēs frumēta. Qia quippe cum ea cibo deficiunt animalia. oleum. pix. adeps ꝓua ſunt ſemibꝰ. cauendūq3 ne illis cōtacta tunc ſeran tur. ymber in herba vtilis eſt. floꝛēribꝰ aūt frumento ⁊ boꝛdeo nocet. legumīnibꝰ eſt innocuus: ꝓterq̃ ciceri.

Maturescentia quoq3 fruīta imbꝛe ledūtur: ⁊ boꝛde um magis. Naſcitur ⁊ herba quedam alba pantico ſi milis: occupans aruа: pecoꝛi quoq3 mortifera. loliuꝫ ⁊ tribulum carduū lapamq3 ſ̃ minꝰ q̃ rubum. Inter fru gum moꝛbos potiꝰq̃ inter ipſa terre peſtes nūcraueri Celeſte frugū vineaꝝq3 malū. nullo minꝰ eſt noxiū: videlꝫ rubigo. freq̃ntiſſima hec in roſcido tractu: ⁊ con uallibꝰ ac locis ꝓflatuꝫ non būtibꝰ ꝓuenit. e diuerſo ca rent ea ventoſa ⁊ excelſa. Eſt ⁊ luxuria inter vicia ſege tum: cum onerata fertilitate ꝓcumbūt. Cōmune autez oim̃ ſatoꝝ eſt vicium vrica etiam ciceris cum ſalſilagi nem eius ablucdo imber id dulciꝰ facit. Herba q̃ voca tur oꝛobanche. hec cicer enecat ⁊ beruū circūligādo ſe Tritico facit ſili modo era. Hoꝛdeo veſtuca q̃ vocatur egylops. lenti vero herbe ſecuridaca quam greci aſili tudine pelicinon vocant: Et be quidem cōpleru necant Circa philippos aūt antramū nominā: in pingui ſolo herbam qua faba necatur. Era nonnunq̃ in maꝛo cuꝝ vdam q̃dam ventꝰ afflauerit. Ere granū minimū eſt in coꝛtice aculeato. Cum eſt in pane celerrime vertigines facit. Aiunt q3 in aſia balneatoꝛes cum velint turbam pellere: carbonibus id ſemen inicere. Naſcitur ⁊ ſpha langiꝰ i beruo beſtiola. videlꝫ aranei generis: ſi hyems aquoſa ſit limaces naſcūtur in vitia. ⁊ aliūde e terra co elce minute mirū in modū eam erodēres.

XXXIX

De ipſoꝝ remediis.

Remedia vero fruguꝫ quecunq3 ptinēt ad ber bas in ſarculo: ⁊ cuꝝ ſemē tactatur cinere. q̃ ve ro in ſemine ac circa radicē cōſiſtunt: cauentur cura ꝓcedente. Egrotare minꝰ exiſtimāt ſemia vio aū pfuſa. Turgiliꝰ nitro ⁊ amurca pfundi fabam ꝓcipit. ⁊ ſic etiā grandeſcere ꝓmittit. Quidā ſi triduo ante ſa tum vrina ⁊ aqua macereꝛetur. ꝓcipue putāt adoleſcere. Ter q̃dem ſartam modiū fracte e modio ſolide reddēr Reliqua ſemina vermicul' obnoxia non eſſe: ſi foliis cu piſſi tuſis miſceātur: nec ſi interlunio ſerātur. Alii ad multi remedia rubetā noctu aruo circūferri iubēt: priuſ q̃ ſariatur. Defodiq3 in medio incluſaꝫ vaſe ficili: nec paſſeres nec vermē nocere: ſed eruendā priꝰq̃ meꝛatur alioquin amaꝝ fieri arbitrātur. Et ſemina fieri vberi oꝛa armo talpe cōtacta. Democritus ſucco herbe q̃ ap pellatur aizoon in tegulis naſcens rabuliſ eſſum: latine vero ſeduma. vt dicit ille. medicata ſeri iubet omnia ſe mina. vulgo aūt ſi dulcedo noceat: vermeſq3 radicibꝰ inbereant. Remediuꝫ eſt amurca pura: ⁊ ſine ſale ſpar gere. deinde ſarire. Si vero i articulum ſeges ire cepit runcare ne vincant herbe. Sturnoꝝ vl' paſſeꝝ agmina ſcio abigi herba cuiꝰ nomē ignoruꝫ eſt: in quattuoꝛ an gulis ſegetis defoſſa. mirū dictu: ita vt auis nulla oīno intret: Mures abigūtur cinere muſtele vel felis diluto ⁊ ſemine ſparſo vl' decoctaꝝ aqua. Sed redoleꝛ virus animalium illoꝝ etiam in pane. ob id vtiliꝰ putant attin gi ſemina bubulo felle. Rubigo quidē eſt maxia ſegetū peſtis: ſed lauri ramis in aruo defixis trāſit in eaꝫ folia ex aruis. Luxuria ſegetū caſtigatur dēte pecoꝛis dūta xat in herba: ⁊ depaſte quidē ſuibꝰ ſepius: nullam inju riam ſentiunt in ſpica. Retonſaꝝ etiā ſel' oīno certuꝫ ē granum longiꝰ fieri: ſed inane caſſumq3 ac ſatum nō naſci. Babilone bis tm̃ ſecant: tercio depaſcūt: alioquī folia tantū fierēt. Nec ē cura difficilis: diutiſſime gau dent aquari: vt diluatur vbertas ꝓpinguis ac denſa: li mum aūt nō inuehunt eufrates ac tigris: ſicut in egip to milus. nec ipa terra herbas gignit: vbertatis tm̃ tātē ſunt: vt anno ſequenti ſponte reſtibil' fiat ſeges impreſſis veſtigio ſemibꝰ. Idem in libꝛo. xxii. Legumibꝰ inna ſcūtur beſtiole ſolifugaꝝ generis venenate que manus pungunt: ac piculum vite afferunt: aduerſus bas omia eadē medēturꝫ contra araneas ⁊ ſphalāgia demōſtrā tur. Palladius li. x. Volet humoꝛe ſalū vomere ter ra: qui ſegetes necat: ⁊ vbi hoc fit columbinum ſtercuſ aut cupſſi folia oportꝛ miſpgere: ataq3 ita vt eadē miſcea tur marare. Meliꝰ tam̃ omnibꝰ remediis erit: ſi agri ſuccus noxium deducat humoꝛez. Si modo qñ ſeritur hyeme pelle veſtieris: ⁊ ibi aliquādiu quod ſerēdum ē eſſe patiaris: ſata bñ ꝓuenire ferūtur. Idem qſi q̃dam animalia ſubterranea ſectis radicibꝰ necant: pluriməq3

frumenta: cõtra hec pderit agrestis cucumeris humor ẽpssus: t ei⁹ radix si aqua diluatur t eadem que seren da sunt humore macerẽtur. Aliqui vbi hec segetes per ferre senserunt: inter inicia vicio⁹ amurca infusa aqua pdicta sulcos t aratra pfundunt. XL.

De effectu siderum in satis.

Plinius vbi supra.

Dicunt dixere rorem inustũ sole frugib⁹ causas rubiginis t carbũculi vtilib⁹ esse. Qõ arbitror esse falsum ex pte: omneq3 vredinẽ frigore tñ: innoxio sole pstare: id manifestũ fiet attendentib⁹. Nã primũ olim hoc nõ euenire nisi noctib⁹ et ante solis ar dorem deprehendit. Totuq3 lunari constat ratõne. qa ralis iuuria ñ fit nisi iterlumio plena ve luna. hoc est pualente: vtroq3 liquidez plena est habitu. sed iterlumio omẽ lumen quod a sole accipit: celo regerit. Differẽtia vtriusq3 habitus est magna sed manifesta. Nãq3 iterlumio estate ẽ calidissima. hieme aũt gelida. Econtrario i plenilunio estate facit noctes frigidas: hyeme vero te pidas. Causa cuidẽs ẽ: sed alia redditur a fabiano gre ciscq3 autorib⁹. Estate liquidez interlumio necesse est: vt cum sole nobis ptio circulo currat: eius igne cõminus recepto candẽs. Eademq3 interlumio absit hyeme: qñ ablcedit et sol. Item in plenilunio estiuo auerse soli p cul abeat. Hyeme vero ad nos p circulũ estiuũ accedat ergo p se roscida: quotiens alget. Infimũ quantũ illo rpe cadẽtes primas pglat. Ali oia vero debent⁹ mes minisse duo genera celestis iniurie: Vnũ qõ tẽpestates vocam⁹: in qb⁹ pcelle grãines ceteraq3 sidera intelligũ tur: que cum acciderint: vis maior appellatur. Hec a si deribus eteunt horridis: veluti arcturo orione hedis. Alia vero sunt illa que silente celo seremsq3 noctibus accidunt. nullo sentiẽte nisi cum facta sunt publica hec magneq3 differentie a pcib⁹. alias rubiginẽ. alias vre dinem. alias carbunculũ appellantib⁹. oibus vero steri litatez. Due sunt aũt cause pter lunarẽ. Nam vergilie quatim ad fructꝰ attinẽt: vt ẽruz exortu estas incipiat occasu hyems. semestriq3 spacio inter se messes ac vin demias: t olim maturitatẽ complexe. Est pterea in celo lacteus circul⁹ etiã visui facilis: cui⁹ defluuio velut ex vbere aliquo sata cũcta lactescũt. Duoꝝ siderũ obfua tione: videlz aquile in septẽtrionali pte: t in austrina. canicule. Circulus ipe fertur p sagittariũ t geminos: solis centrũ infra eqnoctialẽ circulũ secans. Omissuras eoꝝ obtinente: hinc adla illinc canicula. ppter hoc vtri usq3 effectus ad omnia fugiferas terras ptinent: qñ in his tñ locis terreq3 centra cõgruũt. hoꝝ itaq3 siderũ dieb⁹: si par⁹ ac mitis aer gentalẽ illũ lacteũq3 succũ i fras transmiserit: leta qdẽ adolescũt fata. Si vero luna qua dictũ est rõne: roscidũ frig⁹ aspserit: admixta ama ritudo velut in lacte puerperum necat. Adla in ytalia oritur ad. xiii. kl's ianuarii: nec patit ratõ nature qdq3 in satis ante eum diem esse certe spei. Si vero interlu nũ incidat: omnis hibernos fruct⁹ ac pcoces ledi necesse est. Rudis fuit priscoꝝ vita atq3 sine literis nõ minus tñ ingeniosam fuisse in ullis obfuationem apparebit qñ nũc esse rõem. Tria nãq3 tpa fructib⁹ metuebãt. ppter qõ instituẽre ferias diesq3 festos. vz rubigalia. floralia. vinalia. Rubigalia rex numa cõstituit anno regni sui xi.q nunc aguntur ad. vii. kl'. maii. qz tunc fere segetes rubigo occupat. Hoc tp⁹ varro determinat sole thauri partẽ decimã obtinente sicut nunc ferebat ratio. Sed vera cã est q post dies vndeuiginti ab eqnoctio verno p id ẽtriduũ varia gentiũ obfuatõne in. iii. kl'. maii ca nis occidit: sidus t p se vehemẽs: t cui poccidere cani culam necesse sit. Idem itaq3 floralia. iii. kl'. caldez vr bis anno. d. xvi. instituẽre ex oraculi sibille vt oia bñ de florescerent. Hunc diem varro determinat: sole thauri partem quartamdecimã obtinente. Ergo si in hoc qua triduũ inciderit plenilunio fruges et oia que florebunt ledi necesse erit. vinalia priora q añ hos dies sũt. ix. kl'. marcii degustãdis vinis instituta nichil ad fructus at tinent. Hec q adhuc dixim⁹ ad vites. oleasq3 qñ carũ cõceptus ex ortu vergiliaꝝ incipit ad. vi. ydus mai: vt docuim⁹. Aliud hoc quatriduũ qõ neq3 rore fodere ve lint: exhorrent eni horriduꝫ sidus arcturi postridie occi dens: t multomin⁹ plenilunio incidere. iiii. nonas iulii Iterũ adla exoriẽ vesperi: decretorio die florẽtib⁹ oleis vitib⁹q3: si plenilunio in eum ficidat. Eadem t solsticiũ viii. kl'. iunii in sili cã dixeri: t canis ortũ: p⁹ dies a sol sticio. xxiiii. Sed interlumio accidente: qñ vapore con stat culpa: acimaq3 pcoquuntur in calluz. Rursus pleni lunium nocet ad. iiii. nonas iulii: cũ egypto canicula ex oritur. vl' certe. xvi. kl'. aug⁹. cũ ytalie. Item. iii. kl'. au gusti cũ aquila occidit: vlq3 iii. x. kl'. eusdez. Sunt t al tera vinalia que agũtur ad. xiii. kl'. septẽbris. tempesta tibus instituta lenendis. Intra hec cõstat celestis steri litas. Neq3 negaueri posse eã pmutari arbitrio lega tum locoꝝ estimantiũ naturas XLI.

De radicatione satorum et eruptione.

Iterum de eodem.

Frumenta multis radicãtur fibris sine ramis Omnia vero legumina pter fabã radices bñ singulas: easq3 surculosas: qz nõ in multa diui duntur: cicer aũt altissimas. Ordeuz crũpit a primo sa tu die. vii. legumia ẽrto vl' cũ tardissime septimo. faba a xv. ad. xx. Legumia in egypto die. iii. Ex ordeo grani caput alterũ exit in radicem. alterũ in herbã: q t prior florez Ipi⁹q3 grani ps crassior fundit radicem. tenuior florem. ceteris aũt seminib⁹ eadẽ ps t radicem t florem Frumenta hieme quidẽ in herba sunt. Verno tpe vasti giantur in stipulã q sunt hyberni generis. at miliũ t pa nicum in culmen geniculatũ t pcauũ. Sesama vero in ferulaceũ. Omnq3 satoꝝ fructus aut spicis ptinetur: vt tritici t ordei. muniturq3 vallo aristaꝝ ẽdrupici. Aut includitur siliquis vt leguminũ. aut vascul' vt sisame. vel papaueris. Milũ t panicũ tñ p indumẽto: t paruis aurib⁹ exponũtur. indefensa quippe membrants cõtinen tur. Frumenta ẽdam incipiũt in gem. iii. Incipe spicaz quedã in ẽrto sed etiã nũ occultã. Semi'a vero tritico sunt ẽterna. Farri sena. Hordeo octona. Sed non an te supdictũ geniculoꝝ nũeruz cõcept⁹ est spice. Qui et spẽ sui fecerit. iiii. aut. v. tardissime dieb⁹ florere incipi unt. totidẽq3 aut paulo plurib⁹ dies florescũt Hordea vero cuz tardissime: septẽ. Farro ẽternouens dieb⁹ fruges tradidit absolut: ac mense nono meti: Fabe in folia exe unt: ac deinde caulem emittũt nullis distinctũ interno duis. Reliq3 vero legumina surculosa sunt. Ex bis aũt cicer beruũ atq3 lens ramosa sunt. Quorundã caules spargũtur in terrã: si nõ habeãt adminiculũ vt pisoruz qõ si nõ habuere deteriora fiũt. leguminũ sola vnicaul' faba. vn⁹ et lupinis. At ceteris est caul' ptenui surculo ramosus. Omibus vero fistulosus. Folium ẽdam mit tunt a radice: ẽdam a cacumie. Frumentũ aũt t ordeũ viciaq3 t ẽdẽ in stipula est in cacumine vnũ foliũ bz. Sed ordeo sunt scabra: ceteris aũt leuia. Econtra vero multiplicata sunt fabe ac ciceri t pisa. Frumentis ẽ fo liũ harundinaceũ. Fabe rotundũ. magneq3 leguminũ parti. Longioza ervilie t pisa. fasceolis venosa. Sisame t trioni sanguinea. Cadũt folia lupino t papaueri tan tũmodo. legumina florent diutius: t ex his beruũ ac ci cer: sed diutissime faba xl. dieb⁹. nõ aũt singuli scapi tã diu: qñ alio defluente. al's desinente. alius incipit. nec tota seges sicut frumẽti pariter. Siliquãtur vero oia diuersis dieb⁹: t ab ima primũ parte paulati floze subeũ te. Palladius libro. v. In mense aprili seminaria q añ sata sunt: herbis liberẽtur ac leniter circũfodiant

Idem in libro. vi. In mense maio omia ppe florent.

que sata sunt: nec a cultore tangi debebunt. Frumentū quidē t ordeum t que singularis semis sunt viii. diebus florent. ac deinde p dies. xl. flore deposito vsq; ad maturitatis euentū grandescūt. Que vero sicut faba t pisū ceteraq; legumina duplicis seminis sunt. xl. dieb⁹ florent: siliq; grādescūt.

¶. xlii.

¶ De maturatōne ipsorum et collectōne.

¶ Plinius vbi supra.

FRumenta cum defloruere crassescūt: et maturantur cū plurimū diebus. xl. pficiūtur. Jteq; faba. Licet aūt paucissimis diebus. id em a sementi diebus. xl. pficitur. Miliu; ac panicū ac sisama omniaq; estiua. maturātur a flore diebus. xl. Magna vero terre celiq; differentia. In egypto siquidē ordeum sexto a satu mense frumenta: septimo metūtur in bellade. Ordeum in peloponensi octauo: t frumēta tardius Grana in stipula crunto textu spicantur. In faba vero t legumib⁹ alternis lateribus siliq̄ntur. Tunice frumēto pl'es sunt. Ordeō maxie nudū t balica is q̄ peiue auena Calam⁹ altior ē frumēto q̄ ordeo. arista mordatior ordeo melsp aūt ipi⁹ varia ē rō. Balliaq; latifūdiis valli p̄grādes: dentib⁹ in margine infestis: duab⁹ rotis p segetē impellūtur iumenta in p̄tium iuncto vel acto. Jta dire pte in vallum cadūt spice. Alibi stipule media falce p̄ciduntur. Atq; inter duas mergetes spica vestringit Alibi vero a radice euellūtur qō qui faciūt p̄scindi ab se obiter agrū interpantur: cū eīb̄ant succu;. Differē tia hec: vbi stipula domos p̄tegunt: q̄ longissima fuāt vbi fem inopia est. paleā straūto queīr. Panici culmo nō tegunt. milii vero culmū murūt. ordei vero stipula; bobus gratissimā fuant Panicū t milii pectine manuali gallie sigillatim legunt. legumina cum ceperint maturescere rapienda sunt: q; cito exulūt: latentq; cum decident: sicut t lupinū ¶ Palladius i li. vii. In mense iunio frigidis locis pagenda est legitimū messis. eodem vero mēse iunio p̄mit⁹ ordei messis incipitur que cōsumenda est anteq̄ refractis spicis lapsa decurrāt: q; nullis vt triticum folliculi vestiūtur. Sed ordei culmos in agris aliq̄ntulū sinam⁹ iacere: q; fertur hoc more grandescere. Tunc etiā mense postremo locis maritimis et calidioribus ac siccis abscinditur tritici messis. Quā videlicet paratā esse cognoscas: si equalr spicaq; populus maturato ruboze florescit. pars galliaru; planior hoc vtitur p̄pendio ad metendū: ac p̄ter hoīm labores opa bouis vni⁹ ablumit toti⁹ messis spaciū. Itaq; vehicl'm efficitur qō duab⁹ rotis breuibus fertur. Pui⁹ q̄drata supficies tabul' munit q̄ forinsec⁹ reclines in summo reddūt spacia longiora. Ab ei⁹ fronte carpēti breuior est altitudo tabulaq;. Jbi denticuli plumi t rari ad spicaq; mēsurā in ordine p̄stituūtur ad lupiorē p̄tem recurrunt: a tergo vero eiusdem vehicli duo figurātur temōes breuissimi. Jbi bos capite in vehiculū verso iugo aptatur t vincul: mansuet⁹ sane qui nondū excedat cōpulsoris. hic ergo vbi vehiculū p messes ipellere cepit. ois spica in carpentū denticul' p̄hensa: abruptis ac reliquis paleis cumulatur. altitudines vl' hūilitatē: plumq; bubulco moderāte qui seq̄tur. Sicq; ppauco itu ac redditu. breui hora; spacio tota messis impletur. Hoc cāpestrib⁹ locis est vtile: vel cōlib⁹ t bis q̄b⁹ necessaria palea nō habef ¶ Idem in li. viii. In mēse iulio t parts loeis tritici messis expletur: eo more quo dictum est p̄r⁹.

¶. xliii

¶ De aree preparatōe ac frugum purgatione ¶ Idem in libro. vij

MEnse iunio parāda est ad trituraz area cui⁹ primo radatur terra. deinde leuiter effossa mixtis paleis t amurca cōtur infusa q̄ res a muribus t formicis defendit frumēta. Tūc vero p̄menda est rotundo lapide vel q̄cūq; fragmento cui⁹ volutatō possit ei⁹ spacia solidare: deinde siccent sole. Aliqui vero mūdatis areis aquā spargūt: t ubi minuta pecora diu spaciare ac peulcare p̄pellūt. Cūq; terra fuerit vnguli stricta. speculatur siccitas solida ¶ Plini⁹ vbi sup̄. In area exterūtur tritici: siligo t ordeū. sic pura seruntur aliter moluntur: q; tosta nō sunt. E diuerso far milii t panicum purgari nisi tosta nō p̄sit: hec itaq; cū suis folliculis cruda seruntur. Et far in vaginul' suis suant ad sat⁹ neq; torrent. leuissimū ex bis est ordeū. far ponderosi⁹ magis etiā triticū: qō in aree ima subsedit ad semen est reseruandū: Idem est optimuz q̄n grauissimū. Abicitur spica q̄ habet semia p̄ interualla. optimū est granū qō rubet: ac dentib⁹ fractū eundem colorez habet deterius cui plus int⁹ albi est. Messis alibi tribul' in area. alibi equor; gressib⁹ exteritur. alibi vero pticis flagellatur. Triticū quo seri⁹ metitur: copiosi⁹ inueniur. Quo vero celerius: eo spectosi⁹ atq; robusti⁹. Jcer aptissima ē anteq̄ granū indurescat: et cum tā tēerit colorez. Siliginis t tritici ratio est in area t horreo. Far q̄ difficulter excutitur: q̄uenit cum palea sua cōdi. stipulaq; tūn t aristis liberatur. Palea plures gentiū vtuntur p̄ feno Ea melior est q̄ tenuior ac minutior: t puluerī p̄opior. Jdeoq; optima est ex milio. primaq; ex ordeo. pessima vero ex tritico. p̄cēq̄ iumētis ope laborātib⁹. Culmus saxos locis cū maruerit: baculo frāgunt: sub stratu animaliū. Si palea deficit t culm⁹ teritur. Ratio hec maturi⁹ desect⁹: muria diu aspergitur. deinde t in manipulos siccat⁹ conuoluitur: atq; ita bobus p̄o feno datur Sunt qui accendunt t stipulas in aruo. magno quidē Virgilii p̄conio. Sūmaq; ratio est: vt herbaz semē exurant. Ritus diuersitatē magnitudo facit messiū: et raritas operior. ¶ Plini⁹ li. i. Area longe esse nō debz et p̄pter exportādi facilitatē: vt fraus minor timeatur vīi vel p̄curatoris in ciuitate suspecta. Sit aūt strata silice vel saxo montis excīso t sub ipo triture tpe vngulis pecor; t aque admixtōe solidata. clausa deinde t robustri⁹ munita cācell' p̄ter armenta que cū terentur ducim⁹. Sit circa hāc locus alter purus t plan⁹ in quē frumēta trāsfusa refrigerent: t horreis inferātur. q̄ res in eor; durabilitate p̄ficiet. Fiat deinde vndecūq; primum tectū: maxie in humidis regionib⁹: sub quo p̄ pter imbres frumenta si coegerint raptim vel munda vel semirita ponantur. Sit enī loco sublimi t vndecūq; pflabili longe tū aboritis vineis atq; pometis. Nam; sicut radicibus virgultorum p̄sunt letamen t palee; ita insidentes frondibus perforant: atq; arefaciunt

¶. xliiii.

¶ De horreis ad frugum depositionem iuē Plinium.

MEssium rationi cōuenit est ratō frumenti suādi Horrea quidem opola: ac tripedali crassitudie latericio pariete iubent aliqui excedificari p̄ terea supne impleri nec afflar⁹ admittere: aut fenestras vllas hīe. Alii ab exortu tūn estiuo vel septemtrioē ea que construi sine calce q̄n inimicissima frumento d̄r cē Alii p̄ columnas granaria lignea suspendūt: t undiq; pflari malunt: atq; etiā fundo. Alii oio pendunt et ab efflatu extenuari granū arbitrantur: t si regulis subiaceat: cōseruescere. Nobis q̄dem referre plūm videtur tempestiuitas cōdendis. q; si pax tostum atq; robustū collectum fuit: calidum ve conditū in eo vicia: necesse ē innasci. Diuturnitatis cause plures sunt: aut in ipsius grani cortio: q̄n nūerosi⁹ est: vt milio. Aut succi pinguedie qui p̄ hūore sufficit tūn: vt sisame. Aut amaritudie vt lupino t cicercule Jn tritico maxie crescūt animalia q; spissitate sua cōcalescut: t furfure crasso vestitur. Leuior ē ordeo palea. Exilis et legumin; tōq; ñ generāt

talia. Faba crassioribus opitur tunicis. et ob hoc efferuescit. Quidā triticū grā diuturnitatis aspgunt amurca mille modios q̄dragintali Quidam absinthco vl' cbalcidica siue cariotica creta. Est et olyntbi: ac pertinti: cuboce terra: que corrūpi ñ sinat ea Nec ledūtur fere cōvita in spica. ⁊ vtilissime seruāt in scrobib⁹ quos syros vocāt. vt i capadocia vl' tracia hispania ⁊ affrica. Antecomnia vt solo sicco fiāt: curatur. Mox vt palea substernantur: Cæterea cum spica sua cōduntur. ita frumēta si nullus spūs penetret: nichil maleficū nasci certus est Autor est varro: triticū sic .q. annis. l. mlliū vero. c. durare. fabam ⁊ legumia in olearijs cadis oblita cinere fuari longo tpe. Idem fabam a perri regis etate in quodā specu ambracie duralse vsq; ad pyrraticū bellū pompei magni: videlz annis circiter. cxx. Ciceri tantū in horreis mille bestiole innascūtur Sunt qui vicecis cinere substratis: ⁊ ullius accēsū būtib⁹: leguminū acernos supingerāt: ita ñ nasci maleficia credētes. Alii vero q̄ salsamentarijs cadis gipso illinūt. Alii qui lentē aceto laserpiciato respargāt. siccatāq; oleo inungāt. Ex hac ultima est obseruatio qō vicius carere velis: legere interlunio. Itaq; plīmū refert: cōdere quis malit aut vendere. Crescēte liquiō luna grandescūt frumēta

XLV. De eodē intra palladium Palladius vbi ē

Horreor situs ⁊ supior ⁊ longe ab oi būore ac letamie: ⁊ stabil' est ponendus. frigidus. ventosus ⁊ siccus. Cui prudendū est structure diligētia: ne rimis possit abrumpi. Solum ergo oīe bipedis sternatur vel minorib⁹ lateculis: quos suffuso testaceo pauimēto debem⁹ imprimere. Tunc diuisas cellas si magn⁹ sperabitur seminū modus: grano cuiq; tribuem⁹. Si terre paupes minora. pmittūt: vl' crati podits erūt discernēda granaria: vel vimicijs vasculis peditus tenues cōgerem⁹. Ex fractis granarijs amurca luto mixta parietes linūtur cui arida oleastri folia vel olive. p paleis adiciātur Quo tectorio siccato rursus amurca respgitur: que vbi siccata fuerit: frumenta cōdenf. hec res gurgulionib⁹ et ceteris noxijs animalibus inimica ē Alii coriandri folia frumentis miscent ad fuandus p futura. Nichil tñ cōmodius erit diu custodiendis frumentis: q̄ si ex arcis in alteruz vicinū locum transfusa refrigerentur aliq̄ntis diebus. atq; ita horreis inferātur. Negat columella ventilanda esse frumēta: q; miscētur magis anialta totis aceruis: Que si nō mouēcātur in summitate intra mensurā palmi subsistent. et hec velut corrupto corio cetera illesa durabunt. Asserit idem anialia noxia intra p̄dictā mensurā nō posse generari. Herba coniza sicca. vt greci asserūt. substrata frumentis addit etati ab horreis tñ auster debet esse auersus.

XLVI. De molitura et farina Plin⁹ vbi supra

Quod aūt ex segete molendū reddit plus vl' minus de farina vel furfure. hoc constat molendi scrimine. Nam que sicca molūtur plus reddūt farine: que aūt aqua salsa spargūtur candidioré medullam: sed plus retinent in furfure. Farinā a farre dictā. apparet tpo noie. Similago laudatissima fit e tritico. Isaac. Farine modus trifarius diuiditur. pmus propter essentiā sui. Quedā em viscosa est ⁊ grauis: medulle multū bñs: corticis parum. buj⁹ nutrimētuz multuz ē. egestio tarda. digestio dura. Quedā aūt leuis ⁊ rara medulle pauce: corticis plīmi: hec parum nutrit: facile egeritur: leuiterq; digeritur. Secūdus p̄ qlitate molitionis. Nam que pfecte trita est ⁊ tota cālis: buj⁹ in stomacho facilis est cōuersio: nutrimentū plus. Que aūt pfecte trita est: nec tota cālis: sed ptim grossa: ptim tenuis moratur in stomacho ⁊ digeri dura: ⁊ egeri tarda Tercius fm̄ breuitatē vel longitudinē tpis: ex quo mola contrita est. Nā que vicini tpis est: corpus calefacit ventrem constipat. Igneam em̄ naturaz ex molendine volutōe adipiscitur. Unde stomachū calefacit: ⁊ egestionis humiditatē desiccat. Que vero longinqui tpis ē: pauc calefacit: ⁊ e stomacho cito eiicitur. Medij vero tpis que est: laudabil' est. Jus de farina tritici p̄fectuz purgatiuū est pectoris ⁊ pulmonis: cozūq; lenit asperitatem Idem facit triticū si ptysanū fiat. de ordeo fieri solet. ⁊ plus ordeaceo ad tussim ⁊ fluxū sanguis valet. Si cōq̄tur cū oleo ⁊ supponat apostēati duro: dissoluit. Si aceto mixto ⁊ melle pustulis apponatur: que nascūtur in facie remouentur. Cpata cuz succo iusquiami et cathaplasmate ex ea sup neruos facto: būores noxii in eos descendere prohibentur. de tenuissimo puluere qui e molēdino eiicitur: si fiat ius ad fluxū sanguis ⁊ saniei p os etectum: valet emoptoicis.

XLVII. De simila et furfure Isidorus libro. xx.

Simila ⁊ pollines greca sunt noia. Amoluz est flos farine tenuissim⁹. pre leuitate de mola egestus. Unde ⁊ appellatū est amolum q̄si a mola Furfures a farre dicte sunt: cui⁹ videliz purgamenta sunt. Auicenna in secūdo canone medicine. Furfur calida est ⁊ sicca in secundo gradu. In ipa est absterſio ⁊ lenificatio ⁊ mundificatio plīma. pdest cum aceto forti in inicio apostēatis calidi: ⁊ sup vlcerationē scabiei. Item absterſione sua lenit pectus. Mouet aūt intestina ad expellendū qō in eis est: ⁊ cū sorbetur ventrem lenit. Confert etiā punctureſcorpionis ⁊ serpentis more emplastri supposita. Platearius vbi ē. Furfur tritici appellatur cantabz: ⁊ est caliduz ⁊ siccū tpate dya forcticū. In aqua calida resolutū: reddit eam mitigatiuam ⁊ humidā. Unde aqua illa indicatur dyaforetica Alius em̄ talis est ꝺ yliacam passionē: ⁊ ꝺ stranguriā: ⁊ dissuriā. Cū vino subtili ⁊ albo mediocriter acido cōficitur. ita q̄ nec nimis spissuz sit: nec nimis tenue. postea vero diu coquitur. Deinde loco dolenti sup̄ pannuz apponitur: ac sepius renouatur: ⁊ sic pfecte medetur Item valet ꝺ stomachi dolorem ex frigiditate vel ventositate. Item ꝺ yliacā passionē inicitur per clystere colatura hui⁹ furfuris. mollificat em̄ satis. hac etiā aqua mollificatiua cōpetenter vtimur. cū alia mollificatiua repire non possim⁹. Contra siccā tussim ⁊ etiā factam in perypleumonia ⁊ pleuresi ⁊ sibus in aqua decoctōnis ordei bñ mundati ac triti ⁊ colati cantabz dissoluatur. iterumq; colatura sup ignem aliq̄ntuluz bulliat: ⁊ talis aqua vel aliq̄ntulū calida patienti detur. Isaac Cortex tritice⁹ calide nature est ⁊ sicce. colatiue magis ⁊ mundificatiue q̄ farina: sed nutrimentū ei⁹ paruissimuz. In aqua missus ⁊ pfricat⁹. colat⁹: ⁊ coctus vt fiat ius. pectora ⁊ pulmones viscos būorib⁹ purgat: ⁊ si vice aque mittatur in lac: nutribilior fit; ⁊ e stomacho cito eiicitur. Si furfuris aceto mixti cathaplasmata calida pustulis ⁊ vulneribus ⁊ scabiei adhibeas: resoluit ⁊ mundificat. si cuz vino aque mixto cōq̄tur: ⁊ cathaplasmata ex eo māmille ꝑpter coagulatōnem lactis dure supponatur: dissoluit. valet itidem ad ꝺpentis morsum

XLVIII. De pane. Isidor⁹ vbi ē

Panis dictus est: eo q̄ cum omni cibo apponat vel cum oīe animal cum appetat. pan em̄ grece omne dr. Panis cibari⁹ est: qui ad cibum suis datur non delicatus. Fermentace⁹ dr fermentis confectus. Azim⁹ aūt non fermentat⁹: Nam azim⁹ est sine fermēto sincerus. Acrizim⁹ aūt leuiter fermentat⁹ q̄si acro azimus. Clibanici⁹ in testa coctus. Rubid⁹ autē recoctus ⁊ rubefact⁹. Subcinerici⁹ dr cinere coctus ac reuersatus: idem ⁊ focaci⁹. Spungia dr panis aqua diutius laxatus. simila modicam frumentūq; modicum

decipit: ꝛ habet humectationis plus ꝙ̄ omnis panis. ꝓpter qđ̄ ꝛ ſfungie nomen accepit, placente ſunt que de farre fiunt quas alii quidem liba dicunt: eoꝙ libeāt ꝛ placeāt. Bulcia ſunt opis piſtorii genera ſic a ſapore dicta. melle eīm aſpſa ſumuntur. ¶ Actor. Collirida ꝺr̄ panis quadrat⁹ de ſimila factus in ſartagine cum oleo frixus vel modic⁹ panis triangulus. Lagana ſunt panes lati ac tenues. Cruſta eſt panis ſupficies. ¶ Auricema. Panis vt comedatur oportet ꝙ̄ ſit mundus. ſalitus. maſſam hūs confectam. fermentat⁹. hū decoctus ¶ De comedaſ calidus: ſed vna nocte pmanens. Calid⁹ eīm nō eſt apud naturā receptibil'. Et acceptio ei⁹ ꝙ̄ eſt de furno: ꝛ reliquoꝝ ſibi ſilliuz eſt mala. Panis de ſimila melior eſt ꝛ mundior ac nutribilior ꝙ̄ alius. Eius nutrimentū melius eſt: ſed tardioris penetrationis. Opir⁹ aūt qui eſt plurimi furfuris: velocis eſt penetrationis. ſed nutrimēti minoris ac deterioris. Ille vero ꝙ̄ non bñ coquitur: eſt pl'imi nutrimenti. ꝛ ſil'r qui pax habet fermenti. Sed eius nutrimentū opilat. niſi illos qui pl'imi ſunt exercitii: huiꝰ generis eſt panis de patella: nā eius interior pars raro bñ coquitur. Emplaſtrū ex pane factum calid⁹ eſt ꝙ̄ ex frumēto. Panis ex frumēto novo: velociter impinguat. XLIX.

¶ De medicinis ex pane.

Panis de frumento cum mellicrato ſucciſq; cōuentib⁹: valet apoſtēatib⁹ calidis. lenit eīm ꝛ infrigidat ea. Panis cū aqua ꝛ ſale decoct⁹ et impetigini infuſus: confert. Panis calid⁹ ſua calidi tate ſitum facit: ꝛ ꝓpter humiditatē ſuam vaporoſā natat ac velociter ſatiat. Eſt quiꝺ velocis digeſtionis: ꝛ tarde deſcenſionis. Panis opirus eſt lentiu⁹ nature. fermentatus quoq; ventrē lenit: ꝛ azim⁹ ſtringit. Sil'ter in patella coctus ꝛ antiqu⁹ panis ſicc⁹ vētrez ſtringit. ¶ Plin⁹ li. xxii. Panis ipe quo viuitur innumeras pene cōtinet medicinas ex aqua ꝛ oleo vel roſaceo collectōnes mollit. Ex aqua mulſa duricias: ꝛ ex vino valet ad diſcutienda que ꝑſtringi opus ſit. Cum aceto valet aduerſus occultas pituite fluctōnes: quas greci reumatiſmos vocant. Item ad pcuſſa luxata. ad omia vero eſt vtilior fermētat⁹: qui vocatur autopir⁹. Illimī ꝛ paronychys. Et callo pedum in aceto veteri nautic⁹ panis tuſus ꝛ uterum coct⁹: aluū ſiſtit. vociſq; ſtudioſ: ꝛ ꝺ̄ diſtillatōnes: ſiccum eſſe ꝓmo cibo eſt vtiliſſim⁹ Sitam⁹ hoc eſt trimeſtris incuſſam faciez aut deſquamatam cum melle aptiſſime curat. Egris leuiſſimuz cibum ꝓbet candidul': aqua calida frigida ue madefact⁹ Oculoꝝ quoq; tumor imponitur ex vino ſic ꝛ puſtulis capitis: atz adiecta mirto acida Tremulis pane ex aq̄ eſſe ieunis ſtatim a balneis demonſtrant: quin ꝛ grauitatem odoꝝ in cubicul' vſtus emendat. Illos q̄ vtūtur pane ordeaceo: tēptari negant pedum morbo L.

¶ De diuerſitate panis ex farina. Iſaac in dictis

Panem tritico calidiorē dixim⁹: cui⁹ diuerſa ſūt nutrimēta ꝗtuor modis. Primo ꝓpter farinā vnde factus eſt. Secūdo ex artificio ſui. Tercio ex igne a quo coct⁹ eſt. Quarto pro q̄litate q̄ ſumit. Farine modus trifariā diuiditur. Prim⁹ ꝓpter eſſentiam ſui. Secund⁹ pro q̄litate molitōnis. Terci⁹ ꝑm brevitatem vel longitudinē temꝑis ex quo mola ꝑtrita eſt vt ſupr⁹ dictū eſt. panis quāto mūdior eſt: tāto pluris nutrimenti: ꝛ durioris egeſtionis. Diuerſitatis panis ex artificio ſui: duo ſunt modi. vel ex forma. vel ex artificio ſimpl'r. Forma aūt triplex eſt. Magna. parua. media. Magna medulle plus habet: corticē vero ſubtilio rem et durioꝛem. Cortex ꝓterea parum nutrit: ꝛ eſt ad digerendū dur⁹. hūiditatē egeſtionis exiccat: vñ ꝛ ventrē conſtipat. Medulla groſſa eſt ꝛ viſcoſa: ꝛ inflativa flegma viſcoſum generans. panis parui ꝛ ſubtil' interioꝛa ignis pforat: ꝛ hūiditatez medulle exiccat: vñ paꝛ nutrit: et tardiuſ digeritur: ꝛ ventrē conſtipat. matie ſi eſtus ſit in ꝓmo vel ſecundo die poſt decoctōem. Unde ypocrates. Panis magn⁹ ꝛ groſſus eſt medulle multe nutrimēti pluris. ventrē ſoluit. paru⁹ aūt ꝛ tenuis: medulle eſt pauce: nutrimēti pauci. Egeſtio ei⁹ tarda ẽ ventrem ꝙ̄ſtipat. Qui aūt mēſure medie eſt in forma: ꝛ medie eſt ꝑtis L.

¶ De diuerſitate panis ex artificio ſui.

Artificiū panis quattuoꝛ diuiditur modis. Eſt eīm panis q̄ntū expedit fermēti tm̄ hūs ꝛ ſal' et bene cōfect⁹: ꝛ ſicut oportet coct⁹. Eſt parum fermentat⁹ ꝛ coct⁹: ꝛ in ceteris a neceſſaria ꝗntia imminut⁹. Eſt habens fermentū ꝛ ſal vltra ꝙ̄ ſat eſt. Eſt azim⁹ ꝛ ſale carens. Ꝑzim⁹ q̄dem moderatioꝛ eſt i omnib⁹ his ſuꝑdictis. in ſtomacho pfecte digeritur: ꝛ ſanguinem in corꝑe clariſſimū generat. vnde nature ꝑfortat actōez. ꝓpterea ꝓmod⁹ eſt qui q̄ri ſunt ꝛ deliciaꝝ delectatōne vtūt: ꝛ eis quoꝝ digeſtio defectū patitur vt ſenoꝝ ꝛ egritudines ꝓcuntū. Ars cui exhibita ꝛteri⁹ ſufficit naſe laboranti interi⁹. Exercitantib⁹ aūt ꝛ laboꝛātib⁹ ñ adꝺ̄ ꝓcuiēl ẽ ꝑꝑ ſuā ſubtilitatē ꝛ facultā tē diſſolutōis ex fibris coꝝ. Panis fermētat⁹ modicū habēs ſalis nec bene coctus: viſcoſitatē generat ꝛ groſſitatez. vnde durioꝛ eſt: et ꝓioꝛe tardioꝛ. ꝓpter hoc aptus eſt exercitantib⁹ et laboꝛantib⁹. Nam abundantia caloꝛis eoꝝ eſt cauſa fortitudinis et digeſtionis. Hz q̄ fermenti ſaliſq; ſuꝑfluū habuerit minimū nutrit et cōfortat. virt⁹ eīm ſalis hūiditatē eius deſiccat. fermentū ꝙ̄iunctōem rarificat. Azim⁹ ſil'r minimuz nutrit: et diuiſſime digeritur. tardiſſimeq; egeritur. ꝓpterea habz opilatōem et ventoſitatē generādi. idcirco incōueniēs eſt oib⁹ naturis. niſi raro eis q̄ maximis laboꝛib⁹ exercentur: vt meſſoꝛes LII.

¶ De diuerſitate ipſius ex modo coquendi.

Hocus duob⁹ modis eſt diuerſus. aut ex natura ſui. aut ex artificio cocti panis. Ex ſui natura tripliciter. aut magn⁹ eſt et fortis. aut debil' aut leuis. aut mediocris. Fortis et magnus deſiccat: et indurat exterioꝛa panis. mica vero nō bene cocta remanet: q; coꝛtex nō ꝑmittit caloꝛē penetrare interioꝛa. Inde duab⁹ de cauſ⁹ eſt illaudabil': vel q; coꝛtex eſt durus: et inde nō nutriens interioꝛa: ſicut feruoꝛe inēſſi vl' q; viſcoſa et groſſa ẽ mica: et ita vtrumq; indigeſtū diuerſoꝝ hūoꝝ eſt generatiū. Buricies corticis et incenſio ſui ſiccciſſimū ſanguinē generat: et cōſtipat ventrem. viſcoſitas et groſſicies mice humoꝛes crudos et flegmaticos facit: et inflatōnes ventris adiuuat. debilitas foci ex defectu ſui penetrare interioꝛa pigreſcit. vnde oportet diutius immoꝛari. Si eīm anteq̄ ſit coctus extraxeris: viſcoſus erit. fortis digeri. exercitātibus tamen neceſſarius. Si vſquequo coquatur dimiſeris ſiccus et durus erit digeri et ſtipticus. Mediocris ꝑfect⁹ ẽ foc⁹: q; totū coꝛp⁹ equal'r penetrat. Ex artificio duo ſunt modi. aut i furno. aut ſub teſtis. In furno ſi fm q̄ oportet coquatur: bene digeritur: et penetrat totuz coꝛpus panis. ſ. micā cum coꝛtice. Si coquatur ſub teſtis peioꝛ eſt: q; focuſ in vna parte operatur. altera vero viſcoſa et groſſa remanet. et ideo ad digerendū durus ẽ. Si ergo ſepe comedatur poſt multū tempus inflatōez et doloꝛez lateris generat. Subcinericius vero ſubter carbones vel cineres coctus velociter deſiccatur extrinſecus. Intrinſecus vero groſſum remanet et cinerem ꝛ terre admiſcetur multū: matie aūt ſi ligna mollia fuerint: et viſus obſcuritas LIII.

¶ De diuerſitate panis ex qualitate ſuſtdi.

Diuersitates panis ex ꝗlitate accipiendi quatuor sunt. alius calidus accipitur: sm qꝫ a foco egreditur. Alius frigidus sed tñ eadem die comeditur. Alius post vnū vel duos dies. Ali⁹ postꝫ est siccissim⁹. Calidus magis est nutritiu⁹. digestiu⁹. penetratiuus: qꝫ melior est ⁊ cito dissoluit: sed a stomacho ⁊ intestinis eiici dur⁹. ideo ea grauat accidentaliꝝ non naturaliꝝ. A stomacho qꝫ nō descēdit inferi⁹ ꝓpter leuitatem suam. Ab intestinis: qꝫ vias nō penetrat: vt ad intestina paꝝ trāseat: tóqꝫ grauat: accidēraliꝝ ār: qꝫ naturaliꝝ ventrē hūectat: feces dissoluit. Qui ār eadē die comeditur. min⁹ ē nutritiu⁹: ⁊ velociter digeritur: tarde descendens qꝫ intrinsec⁹ infrigidaī. ⁊ poris clauſ ⁊ calore recluso interi⁹ manet fum⁹. ⁊ inde exire nō pōt ꝓpter ipoꝝ opilatiōem: ⁊ reuertēs inuenit aliā fumositatem: quib⁹ grossicies ventositatis ⁊ inflatiōis efficitur et inde dur⁹. indigestus ⁊ inflatiu⁹ stomacho redditur. Qui post vnū vel duos dies accipitur: intus et exteri⁹ ericcatur. hic laudabil⁹ est nutrimenti: ad ꝓportiōem tñ caliđ minoris ⁊ velociuſ dissoluitur. a stomacho ⁊ intestinis cito eucitur. cito penetrat vias. a stomacho quia neqꝫ viscosus ab intestinis. qm̄ durus vias penetrat. Grossus neqꝫ adunat⁹: grauat intestina. ⁊ eucitur siccissim⁹ ⁊ leuis ⁊ rar⁹ causa ablate humiditatis. bñ hūiditatem stomachi desiccat: ⁊ mlta humiditas vt infundatur est necessariū. Digestionem desiccat ventrez constipat. LVIII.

De fermento Isidorus vbi supra

Fermentū a feruore nuncupatū est: eo qꝫ plus hora prima cōtineri ñ pōt. crescēdo eni excedit. Iaac. Fermentū diuerſ ꝓstat virtutib⁹ compositum: calorem habz paruū ⁊ frigiditatē. vnde subtilem habet virtutē hūores ex corpis interioꝝib⁹ exhēdendi: ⁊ si cum sale ⁊ oleo tpatū carbunculi apponatur: maturat ⁊ apit. Plin⁹ li. xviii. Mulu ꝑcipu⁹ est ad fermenta vsus e musto subacti in annū tempus. Simile fit ⁊ tritici furfurib⁹ minutis et optimis e musto albo triduo macerato subactis: ac sole siccatis. Inde pastillos in pane faciendo dilutos cum similagine semis fermentū fit ex ipa farina: q̄ subigitur priuſqꝫ sal addatur ad pultis modū decocta: ⁊ donec acescat relicta. Palā qꝫ natura est acore fermentari sicut ⁊ corpa q̄ pane fermentato aluntur esse validioza. quippe cum apud veteres ponderosissimo cuiqꝫ ꝑcipuo tritico salubritas sit phibita. Razi in almasore. Fermentū de farina tritici si et eo fiat emplastrū doloriꝫ qui sunt in plantis pedum auxiliatur: et apostēata maturat. LV.

De amylo vel amido Diascorides

Mulū dr eo qꝫ sine mola efficitur. Greci nāqꝫ molos molas vocant. Est aūt vtile qō fit ex tritico sicanio et cretico vel egyptio hoc mō. Triticum lotum in aqua bona infunditur. cuiqꝫ aqua limpida quiques in die mutatur. Nocte quoqꝫ aqua mutatur: et cuꝫ molle fuerit liquatur: et manibus ꝑfricatur. Confricatū quoqꝫ liquatur: et p⁹ qꝫ pliquatū fuerit ad solem colatum ponitur: sed nō multū habeat aquā cuꝫ liquatur. Est aūt optimū recens et candidū ac leue sine vllo acre et ignoso odore. ad reuma oculoꝝ abstinendum facit. alia vulnera in oculis replet: et aspredinem oculoꝝ tollit. sanguinē reticientib⁹ bibitū est singulare ꝓsidium. aspredinē arteriaꝝ dissenit. lactis iuscello mixtum: et vētri ꝓfluuiū valde sustit. pōt aūt leuiter strīgere: ppter qō et colliriis lacrias strīgētibus miscet. Plinius vbi ō Amylu⁹ ex omni tritico fit ac fuligine sed optimū ex trimestri. Inuentio eius insule chio debetur et est hodie laudatissimū: ab eo quod sine mola fiat sic appellatū. Proximuꝫ ex trimestri: qō est minime ponderoso tritico. madescit dulci aqua ita vt in vaſ ligneis integatur. quiquies in die mutata. meliuſqꝫ si ⁊ nocte mutatio fiat. ita vt misceatur pariter emolitū priuſqꝫ acescat. linteo vel sportis siccatū tegule fermēto illute infunditur: ⁊ ita in sole siccatur. post chȳū maxime laudatur creticū. mox egyptiū. ꝑbatur aūt leuitate ⁊ leuore atqꝫ vt recens sit. Idem li. xxii. Amilon oculos hebetat. gule inutile ꝺ quā creditur. Sistit aluum. epyforas inhibet odoꝝ: ⁊ vlcera sanat. Item fluctiões sanguis curat: ⁊ pustulas: ⁊ genas emollit duras. daī ⁊ cum ouo his qui reiecerit sanguinē. valet etiā ꝺ vesice dolorem. LVI

Iterum de eodem Platearius

Hordeū est tpate caliđ ⁊ humiđ frumentū in aqua frigida positum. p diem ⁊ noctem ibi moratur: ac de die in diem innouatur aqua: donec frumentū esse putrefactū videatur. postmodū aqua remota optime cōteratur: ⁊ sic eadem addita ꝓficiatur, ac per pannū exprimatur. Soliqꝫ vsqꝫ ad aque consumptionem exponatur. Et aqua frigida vsqꝫ ad eius dealbationem frequēter renouetur. Beniqꝫ qō resident desiccari vel indurari ꝑmittitur: ⁊ sic amilū efficitur. Ex ordeo mundato silr fieri pōt. valet aūt ꝺ spūalū apostēa: ⁊ tussim ac ptysim mitigat cuꝫ aqua ordei coctum: ⁊ cū lacte conditū: additis penidiis. Isaac. Amidum ē frigidum ⁊ siccum: non tñ malū generat sanguinē: sed ꝙndam habet viscositatē: ppter hoc aspritatē lenit corpis. ac pectoris ⁊ pulmonis. Et solidatiū est eoꝝ vulneris. Et si coquatur cuꝫ aqua ⁊ zucchara ⁊ amigdaleo multū valet ad siccam tussim: ⁊ ad humores qui tenues sunt. ⁊ a capite in pulmonē vel pectus descendūt. Aliqñ cū simila coctum bñ nutrit: ⁊ sanguinem generat tpatum. Sepe tñ vsum: lapidez in renibus ⁊ in vesica creat. ꝑcipue si renes calidos naturaliꝝ vel accidentaliꝝ habeant. Valet iterum ad repellēdos humores descendentes in oculis. ad vulnera quoqꝫ nascentia in eis: si oculoꝝ medicine mixtū sit. LVII.

De granis segetū ac leguminū secundū alphabetum. Actor.

Hec dicta sunt in generali de frugibus. i. segetibus ac legumibus: que omnia fruguꝫ nomine comprehēdit plin⁹: vt patet in p̄cedentib⁹: ea tñ que nunc vltimo de farina ⁊ furfure ac fermento: ⁊ pane ⁊ amilo dixim⁹: ad segetes maxime ptinent: qꝫ de illis materie talia efficiūtur. Et licet frumentū apud eos vulgari noīe triticum vocetur. Isidorus tamē hoc idem vocabulum ad reliquas etiā segetes extendit: ⁊ ꝓprie ad illas que bñt aristas. Silr plin⁹ frumentum appellare videtur omne granum: de quo fm vſuꝫ communem panis efficitur: vt est triticum. siligo. auena. ordeum: ⁊ far. et milium: ⁊ panicum: et silia. Sunt itaqꝫ ꝓprie fruges vel segetes. vt alica: ⁊ auena. triticuꝫ. siligo. selama. sisamū. panicū. ordeum. yzea. ⁊ si qua sunt similia. Legumina vero sunt: vt adoreum. cicer. ciriſuꝫ faba. faselus. lenticula. lupin⁹. orabum. pisum. risum. robelia. siliqua. vicia: ⁊ similia. Quia vero hec oīa in nomine granī cōueniunt: et de ꝙbusdā eoꝝ nichilominus ⁊ panes ⁊ pulmenta ꝓmuniter fiunt. De his oīb⁹ vniꝺ tñ ordine fm alphabetum more nostro dicemus

LVII.

De adoreo. Isidorus libro. xvii.

Horeū est tritici genus qō idem dr vulgo semi. Ador vero quondā appellatum est ab edendo qm̄ eo primitus boues vrebantur. hinc qz in sacrificio panis hui⁹ generis ad aras offerebatur. vnde ⁊ adorea dicūtur sacrificia. Palladi⁹ li. ⁊. Triticū et

adozeuz in septembri mense locis vliginoſ aut exilibus aut frigidis vel opacis circa equinoctiuz ſunt ſerenda videlz dum ſerenitas conſtat: vt radices frumenti ante hyemez conualeſcant. ¶ Idem in li.xi. Iuſta quoqz ſatio eſt ozdei ⁊ tritici a.x.kalas.nouembris vſqz ad.vi ydus decembris: regionibꝰ ꝓpris. ¶ Plinius vbi ſuꝑ In creta ⁊ rubrica lupinū. in agro aut aquoſioze adozeum. In ſicco ⁊ non herboſo nec vmbroſo triticum. In loco etiā humili ſerendum eſt adozeū potiꝰ q̄ triticum.

LIX.

¶ De alica ¶ Iſidorus.

Alica nomen grecum eſt. Alicaſtrum eſt alice ſimile. ꝑcipua bonitate ⁊ pondere ¶ Plinꝰ vbi ſuꝑ. Dicatur ⁊ alice ratio ꝑſtantiſſime ſaluberrimeqz que palma fruguz indubitāter ytaliā cōtingit Sine dubio fit ⁊ in egypto: ſed admodū ſperneda In ytalia vero pluribꝰ locis: ſicut veroneſi ⁊ pyſano agro In campania tū laudatiſſimꝰ eſt eius campꝰ. ſubiacens nymphoꝝ montibꝰ totis quidem.xl.milibꝰ paſſuū plantacie. Bꝛa terre eius vt primus ſoli natura dicatur. Puluerea ſumma inferioz bibula. ⁊ pumicis fiſtulans vice Montiū quoqz culpa in bonuz cedit. Crebroz em̄ imbꝛes ꝑolat atqz tranſmittit: nec diui aut madere volunt ꝓpter facilitatē culture. Eadem acceptū humoꝛez nullis fontibus reddat: ſed tpat. ⁊ ꝓcqens intra ſe vice fuſi ꝛtinet. Seritur anno toto panico ſemel: bis farre: ⁊ tū vere ſegetes que interq̄euerūt funduut roſam: odoꝛatioꝛē ſatiua: adeo terra parere non ceſſat. Alica fit e zea: quam ſemen appellauim⁹. Granū eius in pila lignea tunditur. Nam lapidis duricia cōteritur: iteruqz armamentis nudata medulla cōciditur. Ita fiūt alice tria genera. minimū ac ſecundariū: ⁊ granduſſimum qō epberema appellant. Mondū bñt candoꝛem ſuum: quo precellunt. tam tū alexandrine ꝓferuntur. poſtea mirum dictu admiſcetur creta que tranſit in cozpus: ⁊ colozem ac teneritatem affert. hec inter puteolos ⁊ neapolim inuentur: in colle qui leucogeos appellatur. Ex ratqz diui auguſti decretum. quo anno ad vicena milia neapolitanis ꝓ eo numerari iuſſit e fiſco ſuo: colonia deducēs capuam. adiecitqz cām afferendi. q m̄ campani negaſſent alicaz ſine illo metallo poſſe confici. In eodem repitur ⁊ ſulphur· emicantqz fontes ozaxi ocl'oꝝ claritati medicinales ac vulneꝝ medicine dentūqz firmitati. Alica fit adulteria maxie e zea que degenerat in affrica: cuiuſqz ſpice latioꝛes ſunt: ⁊ nigꝛioꝛes ac bꝛeui ſtipula. hāc piſunt cū barena: ⁊ ſic quoqz difficulter vtriculos conterunt. Et fit in dimidia modii menſura. Poſtea gypſi quarta pars inſpgitur atqz vt cohereſcit farinario cribꝛo ſubcernunt. Que in eo remanſerit appellatur excepticia: et eſt granduſſima: Que vero tranſit arcioꝛe cribꝛo ſecernitur ⁊ ſecundaria. Item cribꝛaria que ſili modo in tercio remālit cribꝛo anguſtiſſimo ⁊ tū barenas tranſmittente. Alia vbiqz ratō eſt adulterandi hoc modo. Ex tritico candidiſſima ⁊ granduſſima grana eligunt ac ſemicocta in ollis poſtea ſole areſcūt. ruriſumqz leuiter aſpſa molis frangunt. Ex zea pulerꝰ q̄ ex tritico fit granuz q̄uis alice ſit hoc viciū Candoꝛē aūt ei ꝓ creta lactis incocti confert mixtura ¶ Idem in li.xxii. Alicā fieri dixim⁹ ex zea: verioꝛ ſiꝛa habet zea ex qua alicam fieri dixim⁹. efficacioꝛ etiam videꝰ ozdeacea. Trimeſtris mollioꝛ ex vino rubꝛo valet ad ſcorpionū ictus repida: ⁊ ſanguiné excreantibus Iteꝛ arterie. Tuſſi cū ſepo caprino ul' buturo. Molliſſima omniū eſt ex feno greco. Furfures cozpis ſanat: vlceraqz manantia. ſtomachi dolores pedes arꝛ mām̄as cum vino ⁊ nitro cocta. Herma vero plus ceteris purgat vlcera vetera: ⁊ gangrenas. Cum raphano ⁊ ſale ⁊ aceto lichenas. Lepꝛas cum ſulphure ac vino: Capitiſq; dolores impoſita fronti cū adipe anſerino. Strumas ⁊ panos concoquit in fimo columbino: ⁊ limi ſeminē decocta in vino. Hec iam de alicꝫ allegata ſm̄ plinium de zea dicuntur. Nam de alica ſic dicit plinꝰ. Alica res romana eſt et nō pridem excogitata: alioqn non ꝓſani potius laudes ſcripſiſſent greci. Mondūz arbitroꝛ Pompei magni etate in vſu fuiſſe: ⁊ ideo vtꝛ q̄dq̄ de ea ſcriptū ab aſclepiadis ſchola. Eſſe quidez eximie vtilem nemo dubitet. ſiue eluta detur ex aqua mulſa ſiue in ſoꝛbitōes decocta ſiue in pulte. Eadem in aluo ſtenda toꝛꝛetur. Deinde fauoꝝ cera decoquitur. Peculiaris tū longo morbo ad tabitudinē redactū ſubuenit ternis eius ciathis in ſextariū aque ſenſim decoctis: donec omis aqua cōſumatur. poſtea ſextario lactis ouilli aut caprini addito ꝓ cōtinuos dies moꝝ adiecto melle Tali ſoꝛbitōis genere emendātur ſymptomata: q̄ ſunt ex his ſumpte.

LX

¶ De auena ¶ Iſidoꝰ

Auena eſt herba ſeminalis ſegeti ſiſis. Tū virgilius. Urit em̄ lini campū ſeges: urit auene. ponitur aliquoꝛtens ꝓ calamo. ¶ Plinius li. xviii. Primū oim̄ vicium fruīti eſt auena. ſicut videlicet iam dictū eſt ſuꝑ. ⁊ ozdeuz in eam degenerat. ſicut ipa fruīti fit inſtar. quippe cū illam germanie populi edant. nec alia pulte viuāt. hoc viciū euenit matie: ſoliq; bōꝛe. Eſt ⁊ aliud ex vicino auene vicū cuz amplitudine inchoata granuz: ſed nōduz matura. puſꝛoꝛetur coꝛpꝰ afflatu noxio caſſuz ⁊ inane in ſpica cuneſcit quodā abortiuo. ¶ Actoꝛ. De auena nōnuq̄ miratꝰ ſum: q̄ de ipꝰ natura vel opatōe medicinali pene nichil repitur in libꝛis autenticis medicoꝝ. Ex hoc ideo accidiſſe videtur: qz in cozundē autoꝝ regionibus nequaq̄ vt grana cetera repiebantur. ⁊ fortaſſe nec oli ſeminabātur cōmuniter ſicut modo fit apud nos. Unde nec yſidoꝛus eā inter fruges ponit: ſed inter herbas Nunc āt vſitatiſſim⁹ ē cib⁹ iumētoꝝ ⁊ ī plib⁹ locis boim Nam ⁊ ex ea fit panis ſuauiſſimꝰ: ⁊ granelluz ꝛgruentiſſimꝰ infirmoꝝ cibus: ⁊ cereuſia vel ptyſana que eſt cibus ⁊ potus ¶ Conſtantinꝰ in libꝛo graduū. Auena vires habet leniter laxātes: ⁊ ad omnē tumoꝛē faciētes. mollit duricias. ⁊ ideo farina eius ſi cataplaſmetur ꝓmixta cōgrue facit ad egilopas.

LXI.

¶ De brance ac bromo ¶ Plinius vbi ſupra

Brancem gallie ſuum genus farris dedere: qō apud nos ſandala pictī. ⁊ eſt nitidiſſimi grani Eſt ⁊ alia differentia: q̄ fere libꝛis quaternis plus reddit panis q̄ alud. ¶ Idem in li.xxii. Bromos eſt ſemen cuiuſdā ſpicā ferentis herbe: que naſcitur inter vicia ſegetis auene genere: ⁊ folia et ſtipula triticū imitatur paruulas veluti lobas habz in cacumnibus dependentes. Semen ipm̄ eſt vtile ad cathaplaſmata atqz ozdeū et ſiliā. Succꝰ etiā ipꝰ medicinaliter ꝓeſt tuſſientibus

LXII

¶ De candreo ac cicere ¶ Auicenna.

Candreos. alꝫ canderos. eſt triticum romanū. cuius nutrimentū eſt frigidū ac minus nutrimento tritici. cū hoc tamen eſt bone digeſtionis ac plurimi nutrimenti fortis et groſſi. ¶ Iſidoꝛus. Cicer nomen grecum eſt. genus eſt legumis. Cicer album et nigruz: ventrez molliunt. vrinā puocāt et nutriūt. ¶ Plinius li.xviii. Ciceris natura eſt cū ſalſilagine gigni. Adeoqz vtꝛ ſoluz: nec ſeri debet niſi pridie madefactū Plures ſunt eius differentie. videlz magnitudine. coloꝛe. figura. ſapoꝛe. Eſt em̄ arietino capiti ſile. vnde et arietinū appellatur. Eſt album et nigruz. Eſt et columbinum qō alii venerū vocant candidū. rotunduz. leuemin⁹ arietino. Eſt et cicercula minuti ciceris inequalis angulos habens veluti piſum. Eſt autem dulciſſimuz

id quod herua est simillimum. Firmius est qđ nigrum ⁊ rufum: q̄ qđ album. Cicer radices habet altissimas. folia multiplicia. paucissimisq; diebus maturatur. Nā a semente. xl. diebus pficitur. Silique ciceri sunt rotū de. Ceteris aūt leguminū longe ⁊ ad figuraz seminis late. Cōmune aūt oim satoz vicium est vrica etiā ciceris cuz falsuginē eius abluendo ymber dulcius id facit. Est etiā herba que cicer enecat. heruāq; circūligā do se: ⁊ vocatur orobanche. Subtilis est illa sententia qua dicū est ea serenda in tenuiorē terrā que nō multū succo indigent vt cicer ac citissus: exceptis legūmibus q̄ uelliātur e terra nō subsecātur. In pigui vero ea que ibi maioris sūt vt siligo ⁊ linuz et triticū. ¶ Palladi⁹ libro. xi. Mēse ianuario cicercula seritur loco leto: celo humido. Sed hoc genus seminis raro respondet: quia decipitur austro vel siccitate dum floret: q̄ tūc euenire prope necesse est. ¶ Idē in libro quarto. In mense marcio cicer vtrūq; serendū est loco letissimo: celoq; humido. Macerādum est aūte pridie: vt citius nasci possit. Greci quoq; dicūt cicer nasci grande. si aqua repida i fūdatur pridie. locaq; maritima amare. tempiusq; si seratur autūno puenire. Tūc etiā cicera serēda est q̄ vistat a cicercula solo colore: et q̄ sordet: ac nigrioz est.

¶ LXIII.

¶ De medicinali ciceris operatione ¶ Isaac

Ciceris eadē est differentia. viridis ⁊ sicci q̄ fabarum et siccarum ⁊ viridiū. Siccum est albū ⁊ nigrum. album calidum est in primo gradu. humidū in medio. Ideo nutrimētum est multū: nec tamē bonū sed ad digerendum duz. ventositatē ⁊ inflatōnes facit: vnde qui eo vtūtur pulere cutis fiunt. q̄a dilata ⁊ extensa caro lucescit: ⁊ clarificatur. Ciceris due sunt prātes hinc quas cum coquitur amittit: ⁊ in aquaz vbi coquitur redeunt: vnā dulcedinis: alterā salsuginis. ex dulcedine sua mundificat ⁊ excolat bñ et nutrit. lac augmentat. ventrē humectat. apostemata dissoluit maxie que i intestinis sunt: ⁊ retro auriculas. Ex salsugine autem humores grossos dissoluit ac minuit. vrinā et menstrua prouocat. ventrem humectat. valet iteruz ycteri cis et ydropicis. valz ad totius corporis ⁊ capitis pruginē si eius iure lauetur. Impetiginē serpiginemq; mundificat. Nigrum albo calidius est. humiduz minꝰ propter hec amaritudo eius dulcedine manifestioz est. Ideoq; plus albo valet in apertōne epatis ⁊ splenis. ⁊ lapidis fractura ac lumbricis. ¶ Auicenna. Cicer aliud est album. aliud rubeum. aliud nigrum. vt herbum Et harum spērum aliud est siluestre: qđ amariꝰ est ⁊ digestibilius: ac vehementioris calefactōis. Aliud vero domesticum qđ melius est nutrimento. Album quidez calidum est ⁊ siccum in primo ⁊ nigrū fortius est. Ambo sunt lenitiua ⁊ inflatiua: ⁊ in ipis est inscitio. Nutrimentum eorum fortius est q̄ fabaz et magis solidum. abstergit lētigines: et colorem efficit bonū limtū et comestum. Confert etiā apostematibus calidis et duris. ac reliquis apostematibꝰ que sunt ex eis in glandulis: ⁊ doloꝝ dorsi. vocem clarificat ⁊ nutrit pulmonē melꝰ q̄ res aliqua. Eius decoctio vrilis est ydropisi ac ycte ricie: aperit opilatōnes epatis ⁊ splenis et renuz. Oportet aūt q̄ nec comedatur in principio cibi: nec in fine sed in medio. Oleuz eius confert impetigini. ⁊ ei⁹ farina fraudulentis vlceribus et cancerosꝰ arz prurigini. Decoctio nigri frangit lapidem in vesica ⁊ renibus cum oleo amigdalino et raphano et apio. Totū quod ex eo est: extrahit fetum. Nocet autem vlceribus vesice: et vehemēter addit in coitu. Ob hoc anialia masculina nutrit et camelos. Dixerunt etiaz quidam q̄ cicer aceto infusum et a ieiuno comestum: vermes interficit. Ypocras ait q̄ i cicere sunt due substātie que separauꝰ eum decoctione: Iquz vna est salsa ⁊ lenit naturaz. Alia dulcis ⁊ puocat vrinam: Dulcedo in ipō inflatiua est: et coitum excitat.

¶ LXIIII.

¶ De eodem ¶ Diascorides

Cicer comestum vrinam prouocat. Inflat ⁊ vētrem mollit. colorem bonum facit menstrua ꝺ ⁊ lembria ⁊ lac mulieri comestum deponit. Cataplasma ex peregrino cicere: tumores testium: et fornicas ac zernas ⁊ cancros: ⁊ scabies malignas: mixto melle curat saluberrime. aliud genus qđ eruos vocāt. similem habet virtutem. Est etiā illi virtus epyspatica ⁊ calida. ex media parte cum amaritudine: propter quod ⁊ splenes cit. renes eparq; purgat. Scabies pazotidas et vulnera mala cum melle sanat: hoc quoq; duoz generum elixatura ydropicis ⁊ yctericis medetur cū libra nitide accepta. Est etiā aliud qđ vocāt cicer arietinū. omi cicere plus diureticum: ⁊ matie illud quod nigrum est: cuiꝰ decoctio bibita rumpit in renibus lapides. Est cicer agreste habens folia predictis simila odoris insci di semine dissimile. Sed tanta est illi efficacia quanta ⁊ illis. ¶ Plinꝰ libro. xxii. Est cicer etiā siluestre folius satiuo simile: graui odore: sed si largius sumatur: alui⁹ soluitur: et inflatio torminaq; contrahuntur. Tostum vero salubrius habetur. Cicercula quoq; magis in alio proficit. farina vtriusq; capitis vlcera manantia sanat: ⁊ siluestris efficacius. Itez comiciales morbos ac tocinerum tumores ac serpentiuz ictus. Et menses et vrinas grano maxie. Emendat ⁊ lichenas: ac testium inflatōnes: regiumq; morbum ⁊ ydropicos. Nec autē omnia genera ledunt exulceratā vesicam ⁊ renes. Ban gremis vulnera cum melle: ⁊ bis que cacerbe vocantur Verrucas in omni genere prima luna singulis granis singulas tangūt. Eaq; grana in linteolo deligata abiciunt post se. ita fugari vicius arbitrantes. Postri pcipiunt arietinum in aqua decoquere: ⁊ ex eo bibere in difficultatib⁹ vrine. Sic ⁊ calculos morbumq; regiuz pelli. ⁊ eiusdem folius sarmentatis atq; decoctis aqua maxime calida morbos pedum tolli.

¶ LXV

¶ De eruo et eruino ¶ Plinius vbi supra

Erui cura nō ē oposa. hoc amplꝰ q̄ vicia rum catur. Ipm vim obtinet medicaminis. Quippe diuum augustum ipsius epistolis memoria per id extat curatuz. In marcio mēse satum. bobꝰ aūt esse noxium. Item autumno graui noxium. Innoxium autem fieri vere primo satum. Est herba. sicut iā dictū est. que cicer ⁊ eruum enecat circumligando se: ⁊ vocat orobanche. Nascitur ⁊ spalangion in eruo. aranei generis bestia: si sit hyems aquosa. ¶ Idem li. xxii. Eruo non minorem potentiā veteres tribuere q̄ brasice. Contra ictus serpentiū ex aceto ad crocodilos hominūq; morsum. Si quis eruum quotidie comedat ieiunꝰ: leuem eius absumi certissime autores affirmāt. Farina eius. vt ait varro. maculas emundat ex toto corpore. Ulcera quoq; non patitur serpere. In mammis efficacissimū est. Carbunculos ex vino rumpit. vrine difficultates. inflatōem tocineris vicia tenasmon que cibū nō sentiant atropha appellata: tostum et in nucis auellane magnitudine collectum: deuoratūq; corrigit. Itē impetigines ex aceto coctum: ⁊ in quarto die solutum panos in melle suppurare prohibet impositum. Aqua decoctum pernios ac pruritus sanat fouendo. Quidam etiam si quis quotidie ieiunus bibat meliorem colorez fieri existimant corpori vniuerso. Idē vero cibis boim est alienuz. vomitiones mouet. aluum turbat capiti ⁊ stomacho est onerosū. genua quoq; grauat. Sed mitescit pluribus diebus madefactū bobus ⁊ iumentis vtilissimū. Eiusq; silique virides primū q̄ maturescant cum suo caule: foliisq; ptrite: capillos inficiūt nigro colore

Palladius libro secundo. In mense ianuario erumum seri nouissie pt in loco sicco et macro Idē in li. iii. In februario quoqz mense eruū adhuc seri potest: quoniā in marcio serendum non est. ne pastu suo pecoribꝫ no ceat: z boues insanos reddat Actor. Eruum z ervum et ozobꝫ idem sunt: vt in medicoꝝ sinonimis legitur. ideoqz de illo sub predictis nominibus adhuc inferius congruis locis dicetur Plinꝰ li. xviii. Erisimum est in alia greciaqz sesime sile granū: ademqz esset nisi pinguis existeret: Quod apud nos vocant yrionē: medicaminibꝫ potius qꝫ frugibus annūerandum.

Idem in li. xxii. Irionez inter fruges: sesame diximꝰ esse silem: z a grecis erisimon vocari quaz velarum aspellant galli. Est autem fruticosum eruce foliis paulo angustioribus: semie nasturcii: vrilissimū cū melle tussientibus. z in purulentis thoracis excreatōnibꝫ. Datur z regio morbo. lūborumqz vicis pleureticis torminibus ac celiacis. Illinitur et parotidum et carcinomatū malis: ac testium ardoribus ex aqua cum melle. Infantibus quoqz vrilissimuz est. z iterum sedis vicis z articularibus morbis cum melle z fico. Contra venena etiam efficax potu. Medetur et suspiriosꝰ. Item fistulis cū axungia veteri ne intus addatur. .LXVI

De faba Isidorus vbi supra.

Faba dꝫ a vescendo quasi faga. fage nāqz dr grece comedere. Primum autem homies hoc legumine vsi sunt Plinius vbi supꝝ. Faba erumpit a primo satu die. xv. vel. xx. Fabe in folia erexunt: ac deinde caulem nullis distinctū internodiis emittunt. Reliqua vero legumina et furculosa sunt. vnicaulis est faba. folia vero habet multiplicia. frumentis est folium harundinaceū. fabe rotundum. legumina diutius florent: ex quibus herum z cicer: sed diutissime faba diebus. xl. floret. frumenti grana in stipula crinito rectu spicantur. In faba vero leguminibusqꝫ lateribus alternis siliqntur. Inuentus est aliqndo scapus vnus centum fabis onustus. Inter legumina maxime bonos est fabe. quippe ex qua tentatus sit etiam panis. Fabe multiplex est vsus omniū quadrupedū generi: ac precipue hominū. Frumento etiam miscetur apud plurescz gentes: et maxime panico solida: et delicatiꝰ fracta Cum z qui prisco ritu fabacia sue religionis diis in sacra est prevalet pulmentarii cibo: et existimatur sensus hebetare. insomnia quoqz facere. Ob hoc pitagorica damnata est suia: vel vt alii tradidere hoc fetūm: qz mortuoꝝ anime sunt in ea. Qua de causa parentando assumitur. ob hoc quoqz varro flaminem ea non vesci tradit. et qm in eꝰ flore lugubres litere reperiantur In eadem peculiaris religio. Nanqz fabam vtiqz i frugibus referre mos est auspiciū cā: que ideo referuia dr z auctiomb⁹ eam adhiberi lucrosum putant. Sola cerre etiam frugum excisa repletur crescente luna. Aqua marina non coquitur: alia ve salsa. Seritur ante vergiliarū occasum leguminū prima: vt hyemem antecedat Virgiliꝰ per ver eaz seri iubet circūpadane ytalie ritu Sed maior pars malunt fabalia mature sationis qꝫ trimestrem fructum cuis. Sulique caulesqz gratissimi sūt pabulo pecori. Aquas in flore maxime concupiscit. ex iguas vero desiderat cum defloruit. Solum in quo est fata: stercoris vice letificat. Ideo circa macedoniam z thessaliam cum florere ceperint vertunt arua. Nascit z sponte plerisqz in locis: sicut in insulis occeani septētrionalis: quas ob id nostri fabarias appellant. Item in mauritania: passim reperitur siluestris: sed predura: z que precoqui non possit Nascitur et in egypto caule spinoso: q̄ de cā crocodili timentes aculeos effugiunt. Longitudo quattuor cubitoruz est scapo. Amplissima crassitudo octona habet genicula. molli calamo. simile caput papaueri: colore roseo. In eo fabe non supra tricenas folia vero ampla. Fructꝰ ipe amarꝰ et odore: sed radix perūm lata. cibus incolaꝝ cruda: et oleo decocta radicibꝫ harundinū silis. .LXVII.

De fabe cultura Palladius libro secundo

Faba si bis sarculetur proficiet: multū fructū et maximū redditura: vt ad mensurā modii cōplendi: fresa quoqz pro modo sicut integra respondeat. Idem li. vii. Mense iunio faba vellenda est luna minuente ante lucem sane: z anteqꝫ luna procedat. Excussa et refrigerata ponatur: siqz gurgulionez infestos non patietur. Idem in libro. xii. In principio mensis nouembris faba spargenda est: que pinguissimum vel stercoratū desiderat locum. vel vallem quam succus veniens a summitate fecundet. Primo seritur: deinde, pscinditur: z tunc sulcatur: occanda est large: vt regi plūmum possit. aliqui locis frigidis dicunt in fabe satione glebas nō esse frāgendas: vt p eas gelicidioꝝ tempore possint germina obumbrata defendi. satōe eꝰ generis. vt optimo habet. non fecundatur terra: sed minus leditur. Nam columella dicit agrū frumentis vtiliozem, pbari: qui anno superiori vacuꝰ fuerit qꝫ q̄ in calamos fabacee messis eduxit. pingue iugerum sex modii occupant. mediocre amplius. Spisso bene puenit. macrum locum nebulosumqz non patitur. Curandum precipue vt. xv. seratur si adhuc ictum solis repcussa nō sensit. Aliqui dicūt. xiiii. potius eligendam. sanguine caponis greci asserunt fabe semina macerata: herbis aduersantib⁹ non nocere. Aqua prudie infusa citius nascī. Nitrata vero aqua respersa cocturam non brē vificilē Idem in libro. xiii. In mense decembra faba circa. vii. ydus potest seri. Nam post exactam bruma male seminatur Plinius vbi supꝝ. Virgiliꝰ nitro z amurca iubet fabam perfundi: sic quoqz grandescere pmittitur. Quidam vero si triduo ante satum aqua macerentur: z vrina precipuā purāe adolescere. Ter quidez sartam. modum fracte modiū solide reddere. In solo valido: fabā zuenit serere. Fabam non anteqꝫ trium foliorum sit oportet sarire. tunc etiam leni sarculo purgare veriꝰ qꝫ fodere. florentē vero fabā pmis diebꝰ. xv. non attingere .LXVIII.

De proprietate fabe in cibo. Isaac

Fabe in sui natura frigide sunt: in siccitate vero diuerse. Nam que comeduntur virides: frigide sunt z humide in primo gradu. Manꝰ nutriunt: humores crudos z grossos generant. inflatue sunt: in superioribus ventris ventositatē faciunt. ideo stomacho valde nocive sunt. Sicce vero. id est. completo messionis sue tempore collecte: frigide sunt z sicce in primo gradu. sanguinē non laudabilē creant. ordeo magis nutriunt non naturaliter sed accidentaliter. s. propter substantie sue grossitiē z tarditatē dissolutōnis et membris. Carnem inflant z dilatāt. in inferioribus vētris ventositatē generāt: ex qua fumꝰ ascendit in capte cerebro nocens: z somnia multa z corrupta inducit: nec eis aliquo coctōnis modo ventositas potest auferri: sed rēm minui Idē libro primo. Cortices fabarum stipticī sunt: medulle solutiue. vnde ad generandā torturam z inflatōnem sunt proprie: qz discordant medulle z corticum natura. Alterum cui laborat vt soluat z ereat. alterum obuiat vt stringat Auicenna. Fabe proxime sunt equalitati: sed plus declines sunt ad frigiditatē et siccitatem. in ipsis est humiditas superflua pprieqz in viridib⁹ que frigide z humide iudicantur. Mabacie quidem vehementiꝰ stiptice sunt: et egypti ace humidiores ac minoris nutrimenti. virides sūt primē supfluitatis: ac tarde digestionis: ac milte inflatōis Et nisi bec essent eque bene nutrirent vt pulres ordei

sed sanguis eox grossior est ⁊ fortior. Fabax meliores sunt grosse ⁊ albe: que si a gurgulionib⁹ pforantur. Deteriores autem eax sunt recentes. et eax quidem rectificatio est plongatio infusionis eax. ⁊ bonitas decoctionis: ⁊ eas comedere cum pipere ⁊ sale ⁊ origano: ⁊ sic mulib⁹ abstergunt parumper ⁊ inflant valde. Sed eax decoctio vehementer iterata: remouet eax inflationem. Similiter quādo excorticantur ⁊ moluntur ac decoquuntur in vase sine motu: minorat eax inflatio: sed ⁊ que ex eis fiunt: pauce sunt inflationis: ⁊ facilioris digestionis. Ypocras quoq; testificat⁹ est bonitatem nutrimenti eax: ⁊ pfuatōem sanitatis ab eis.

LXIX.

De operatōe ipsius in medicina Ysaac

Fabe ergo ꝑm cibum quidem inflatōnem faciunt: ⁊ dure sunt digeri. ꝑm medicinam autem adiuuant excreare humores de pulmone ⁊ pectore: qz colamentum habent. ideoq; nec mozantur in stomacho sicut alii cibi grossi. vnde ⁊ curtis hominis extenuus mūdificatur: si ex eax farina abluatur. Apposte mati in māmillis vel testiculis apposite: cathaplasmate facto dissoluūt. hec omia que de eis diximus. medulle tantummodo misunt: cortici autem nichil. Cortex ꝺp pe stipticus est. colamentū nullum habet. vnde aliquando faba cum cortice coquitur in aceto; datur q; patientibus ꝺyarriam: propter defectum contentiue virtutis Electior est faba magna alba nō vetus. Cocta in aqua laudabilior est ꝙ assata ⁊ aqua plurimum ventositatis eis aufert. Cocte cum cortice dure sunt ad digerendum et grosse ⁊ inflatiue: ⁊ in ventre moza diuturna. Cocte autem sine cortice min⁹ inflant: ⁊ si ꝑm ius fiant calefactuis rebus appositis: vt pipere longo. zinzibere ꝛc: cortum excitant. sed farina earuz in inguine apposita. pueroz libidinem stringit. fabe cum rosa mixta thure ouiq; albumine ad excoriatōnem oculoz vel lippitudinem: cathaplasmate facto valent. Toste ⁊ masticate et temporib⁹ apposite humorib⁹ resistunt a capite in oculos descendentib⁹. Mammillis propter coagulatōem lactis induratis apposite eas dissoluunt Auicenna. Fabe in duo media scisse: ⁊ sup fluxum sanguis incisiōnis posite valent. Ex proprietatib⁹ eax est: qz abscindunt ova gallinax cum ex eis nutriuntur: et ꝙ faciunt videre somnia cum alienatione ꝑturbata. ꝑurituz quoq; accidere: ⁊ proprie recentes. Emplastrum ex corticibus eax factū: capillos subtilitat. ⁊ si sup femur infantis ponitur. ꝓhibet ortum pilox. Abstergunt etiā mor pheam in facie. ꝑcipue cum cortice: ⁊ pannum ac lentigines: ⁊ faciunt colorem bonuz Confert ⁊ vlceribus: ⁊ spasmo lacertox ⁊ pectori: ⁊ sputo sanguinis ⁊ tussi ac podagre: et apostematib⁹ gutturis ac testiculi et mammille. Decocte cū corticibus suis in aceto ꝓhibent vomitum: conferunt solutioni antique ac disenterie.

.LXX.

De eodem Diascorides.

Faba inflat ⁊ indigestibilis est. Tussi medetur et corpori succum addit: Cui si aqua in coctura mutata fuerit: inflatōnem stomacho non facit: viridi inflat ventrem comesta: ⁊ est cacostomacha Farina fabe cum polenta cathaplasmata ꝑcussure tumoribus occurrit. lacrimisq; ꝑfluentibus imposita stringit. mixta cuz melle ac fenugreci farina. parotidis quoq; ꝺpellit. humores corpis detergit Dentibus conquassata ⁊ imposita fronti: reuma oculis suspendit. Cum vino apposita testium tumores spargit. Est autem faba inter calidum et frigidum medie virtutis: proiectorie; atq; stiptice. Extrinsecus itaq; posita deficcat. podagricis ⁊ arthriticis in aqua cocta cum adipe āserino dolores mitigat. Neruorum contractiones ⁊ vlceratōes cum ptimelle farina eius cocta ⁊ super cathaplasmata sanat Plin⁹ libro. xxii. Faba solida fracta feruens qz in aceto iniecta: tormentis medetur. In cibo fresa et cum allio cocta contra deplorātas tussēs ⁊ suppuratōes pectoris cibo quotidiano sumitur. Et commā ducata ore ieiuno ad furunculos maturādos aut discutiendos imponitur. In vino decocta: ad testium tumores ac genitalium ꝓficit. lomento etiam ex aceto decocto tumores maturat et aperit. Item liuoribus quoq; combustis medetur. Et voci eam ꝓdesse Marcus varro fatetur. Fabalium deniq; siliquarumq; cinis ad cotendices: et ad nerozum veteres dolores ꝓdest cum vetustate suilli adipis. Per se quoq; decocte ad tercias cortices fabax sistūt aluum. .LXXI

De farre atq; farragine Ysidorus.

Far frumenti genus sic dicitur: eo ꝙ incio frā geretur. apud antiquos eni nondum erat vsus molarum: sed in pila missum frangebant frumēto tum: ⁊ hoc erat genus molendi. Plinius vbi supra Populum romanum farre tantū e frumento tricentis annis tradit verrius vsum. In loco humli serendum est far et adoreum potius ꝙ triticuz. Far ⁊ siligo creto sum sortiūtur solum et vliginosum. Que zea vtuntur si habent far Burissimū far et firmissimū cōtra hyemem frigidissimos patitur locos: minusq; subactos: vel estuosos ac sitientes. Itaq; far sicut et triticum et ordeum inter genera frumentoz hyberna: que circa vergiliarū occasum sata ꝓ hyemem nutriuntur terra. In area quidem. vt dictum est. exteruntur triticuz et ordeum. Ediuerso purgari mīsi testa non possunt far ⁊ milium et panicum. itaq; far in vaginulis suis ad satus fuant: atq; non torrent. Pistura non omniū facilis. Quippe et beturia farris tosti pisente pulo ꝓferrato: fistula serrata stellaq; int⁹ denticulata. Idem in libro. xxii. Est in farre vermiculus teredini similis: quo dentium cauis cera incluso. cadere viciati dicuntur etiam si friceantur Palladius libro secūdo. Far saritur et triticū quādo est quattuoz foliozum. Idem in libro. xxii. In mense nouembri serendum est far et triticum satione legitima et semente solemi. Jugerum seminis vtriusq; tenebitur modius quinq; Isidorus. Farrago a farre dicta est. Est enim herba ordeacea adhuc viridis: nondum granis ad maturitatem turgentibus Plinius vbi supra. Est in genere tritici pars aliqua pabuli causa sati vt farrago. Seritur autem predensa ex recremētis farris farrago admixta: et vicia aliquando. Fades aliquando in affrica fit ex ordeo. omnia hec pabularia Palladius libro decimo. Mense septembri seritur farrago in locis restibilibus. In iugero decem modii sparguntur. ordeum canterinum circa equinoctiuz: vt ante hyemes conualescat. Sed depascitur sepius: nam vsq; in maium eius pastura sufficiet. Nō si ex ea semē etiā redigere vel vsq; ad kl's Marcii: ac debinc pecora ꝓhibebis. LXXII.

De faselo. Ysidorus

Faselum sicut ⁊ cicer grecum nomen est: et est legumīnis species. In cibo sumptuz multo melius ꝙ pisa egeritur: et minus inflat: optime nutrit. Palladius libro. xi. Faselum in mense octobri serendum est: terra pingui: vel agro sterili. Ysaac faseoli calidi sunt ⁊ humidi in secundo gradu. Grossos humores gignunt: ⁊ inflatiuam ventositatem. somnuz q; plurimum: caput implentes. somnia pessima ⁊ terribilia faciūt. Sūt ār ⁊ albi ⁊ rufi. Albi minus calidi: humidi magis. Unde cox grossius nutrimentuz: ad digerendum durum: humores flegmaticos generat. Ruffi autē plus calidi sunt. humidi minus. Idcoq; fortiores sunt in operibus suis Auicenna. faseoli natura rubei

sunt calidiores:sed scom quosdam frigidi sunt ⁊ sicci. Apud me autem substantia eor est sicca:in qua est humiditas superflua. Ppter quod ad calliditatem declinant.velocis enim digestionis sunt;sed fabe plus illis inflatiue sunt. Humor faselorum humidus est ac flegmaticus:⁊ somnia mala videre facit:sed pectori et pulmoni boni sunt.humorem generant grossum:sed sinapis ꝓhibet nocumentū eorum qui cum aceto nutriti sunt:pauce humiditatis sunt. Destrua denique,quocāt:fasceoli maxie rubei,ꝓpie cum oleo ingesti. LXXIII

De fenugreco. Platearius

Fenugrecum calidum et siccum est. substantiā glutinosam habet.virtutem habet maturandi ⁊ relaxandi. Igitur ad apostema maturandum ⁊ exterius rumpendum farina eius cum vitello oui cōficitur ⁊ superponitur:sicq; maturat;et attenuat. Ad duriciam splenis herba ipa in oleo ⁊ vino macerata p quindecim dies optime decoquitur. Ad apostēata spiritualium fenugreci farina in sacello posita ⁊ in aqua decocta cum malua sepius supponitur. Ad apostemata et intestinor ex farina fenugreci et aqua ꝑdicta fiūt pultes ac supponuntur. Auicenna. Fenugrecum est in fine primi calidum: in eodem vero siccum. virtus ei⁹ est digestiua et lenitiua:ꝓpter id quod aggregatur in ipso de caliditate cum viscositate.viscositas ipius ꝓhibet dominium nocumenti caliditatis eius. Eiusq; caliditas cum facilitate operatur:et humor eius est malus:licet non sit paucus. Oleum eius quod cum mirto fit cōfert capillis:ac vestigiis vlcerum.fissuris quoq; frigidis ꝓpie cum oleo rosato valet ⁊ in panni medicinis. et colorem bonum facit.alterat odorem oris ac fetere facit odorem corporis ⁊ sudoris. Resolvit apostemata flegmatica ⁊ dura. Cum oleo roseo confert adustioni ignis. Mundatq; furfures ablutione capitis facta ex eo facit soda capiti.vocem clarificat:⁊ pulmoni aliqd nutrimentū tribuit.pectus lenit ⁊ guttur.sed atq; tussim ⁊ dysenteriam,ꝓpie quādo cum melle vel dactilis ac ficubus coquitur. Emplastrum ex eo cum nitro factum confert splen:eiusq; decoctio cum aceto debilitati stomachi. Electuariū eius nauseam facit:sed acetū ⁊ muri nocumentus expellunt eius comestionis. Eius decoctio cum aceto vlceribus intestinor conuenit.eademq; cum aqua calida:tenasmon et solutioni proficit Eius oleum est apostematib⁹ ani bonum.⁊ clysteriſat etiam ad tenasmon:et dolorem ventris pungitiuum Nec mouet fecem expellendam:nisi ꝓpter acrimoniaq; suam. Eius decoctio cuz melle facit hūiditates grossas ab intestinis descendere.vrinam ⁊ menstrua ꝓuocat. Et suppositum cum adipe anatis confert duricie matricis.facitq; generatōnem illi⁹ facilem:cui⁹ generatō difficilis est ꝓpter desiccatōnes. Est etiā bonū emorroydas hātib⁹:nec est sicut lupinū difficultate sui exit⁹.

LXXIIII.

Adhuc de eodem Palladius libro secundo

Fenugrecum in ytalia colligendi causa seminis ianuario mense vltimo circa kalendas februarias est serendū.septem modii sufficiunt iugero vni. Arandum est autem spisse sed non alte. Nam si plus ꝙ quattuor digitis obruatur;difficile nascitur Idcirco quidem minimis aratris,pscissa ꝓius terra:seminant:et statim sarculis operiūt Idem in libro.vii Fenugrecū mense iunio resecam⁹ ad pabulum Idem in libro.x. In mense septembri fenugrecū seritur causa pabuli. Plinius libro.xviii. Fenugrecum scarisatione seritur:non altiore quattuor digitor sulco. Quanto; tractatur peius:tanto ꝓuenit melius. Rarum dicetu esse aliquid cui negligentia prosit. Id autem quod secale ac farrago appellatur. occari tm desiderat. Decale thaurini sub alpibus vocant asiam:deterrimū quidem sed tm ad famem arcendā vtile. Fecunda sed gracili stipula:nigricia triste:ꝓcipuuz pondere. Admisceat huic far:vt amaritudinē eius mitiget:et tam sic quoq; ventri ingratissimū est.nascitur qualicunq; solo cū centesimo grano:ipmq; pro letamine est. Idem libro xviii. Fenugreco quod telin vocant:alii carphos:alii buceras:alii egoceras,quoniaz corniculis simile semen habet:non minime auctoritatis est. Nos siliquaz.alias siciliam vocam⁹. vis eius est siccare:mollire.dissoluere Succus decocti:feminaz plurib⁹ malis subuenit.siue vuricia.siue tumor.siue cōtractio sit matricis foueturinsidunt:infusuz quoq; prodest.⁊ extenuat in facie furfures.addito nitro decoctum ⁊ impositū medetur splen. Item ex aceto ⁊ ocimeri decoctū. Dioscles difficile parientib⁹ eius semen dedit acetabuli mensuraz tritū in nouem cyathis sepe ad tercias partes bibere:vt qui biberit in calida lauarentur:⁊ in balneis sudantib⁹ dimidium ex relicto iterum dedit mox a balneo:reliquuz pro summo auxilio. Farinam fenugreci cum ordeo aut lini semine decoctaz aqua mulsa contra vulue cruciat⁹ subuenit.item q; imposuit immo ventri. Lepras ⁊ lentigines sulphuris pari portione mixta eius farina curauit:nitro antea cute preparata:sepias p die illiniens:per ungiq; ꝓcipiens. Nec dubitatur quin eius decoctum vtilissimū sit matricib⁹:⁊ interaneis exulceratis:sicuti semen articulis ac ꝓcordiis. Si vero cum malua decoquatur.postea addito mulso potus ante cetera vulnus intraneisq; laudatur. Quippe cum vapor quoq; decocti plurimum ꝓsit. Carcinomata subacta ex vino: purgat.mox addito melle planat. Eius quoq; semen decoctum emendat alarum graueolentiaz.farina eius cum vino ⁊ nitro:celeriter tollit capitis ꝓturgines atq; furfures.aceto subacta luxatis illinitur;ac lyem:addito melle. In ydromellite decocta cuz axungia mederur genitalib⁹. Itemq; parotidi panno podagre articulis carnibusq; que ꝓcedunt ab ossibus. Sumitur ad pect⁹ exulceratum e farina eius sorbitio.longamq; tussim diu decoquitur. donec cesset amaritudo:postea mel additur Dyascorides. Fenugreci farinaz multi bucerō vel egoceras vocāt. virtus est ei malactica. Cataplasmata cum mulsa tumores interaneos ⁊ foris positos spargendo compescit.nitro et aceto imposita: splenem tumescere facit. Succus eius tumores ac constrictiones matricis fomento curat.capillos ab immunditiis lim; pidos fuat. fenugrecum quidem nimium calidum est. succus autem mediocriter,ꝓpter hoc ignitas inflationes exacerbat. int⁹ calidas vero scyroses digerit:ac relaxat efficaciter aūt ydoneū est ad omnez tūorem l'rigorē

LXXV

De gith Haimo super ysaiam

Gith est gen⁹ ligumnis simile cumino in quātitate.sz nigri coloris.⁊ i pane dulcorādo ipomf Dyascor. gith ē herba q̄ in segetib⁹ crescit:bōs sem nigrum.minutū.odore suaui. Hoc em relaxat ⁊ calefacit,ideoq; potatuz vrinā ⁊ menstrua prouocat. lumbrcos expellit.impositū vero tumores ac duricias soluit. Est etiam desiccatiuum ac leptomicū. lepras ac verrucas appositum tollit. Pingues ac glutinosos atq; cōstipatos humores digerit. Catarrum sanat.calefaciendo si puluis eius ligetur in limbeolo.et ad nares sepi⁹ apponatur:vt ex eo odoretur.lumbricos aūt enecat:commestum vel contusum extrinsecus ventri appositum

Platearius. Gith calidum est et siccum in secundo gradu.⁊ est herba que inter frumentū ꝓritur.semen nigrum ⁊ quasi triangulum facit. Aliquantulam habet amaritudinem vnde diuretica est:virtutem hz dissoluēdi et ꝓsumendi. Contra opilatōem epatis;ac splenis.⁊

renum.stranguriam:dissuriam:yliacam passionem:et dolorem stomachi ex ventositate datur vinū decoctionis eius ⁊ puluis eius in cibis.valet ⁊ contra emorroidas inflatas.⁊tra lumbricos etiam datur puluis eius cum melle:valet ⁊ ⁊tra vermes aurium. ¶Plinius libro.xx.Hirh ex grecis:alii melanthion:alii melasper mon vocant optimū q̄ excitatissimi odoris. ¶Medetur serpentium plagis ⁊ scorpionū. Illini ex melle ⁊ aceto reperto. Incēsoq3 ꝑpentes fugari. Bibitur drachma vna contra aranceos.Distillationem narium discutit:tussim in linthcolo olfactum. Capitis dolores illitum ex aceto:⁊ infusum naribus.Cum murrino oculo ꝑ epiphoris ⁊ tumoribꝰ.Ventium dolores coctum cum aceto. Ulcera oris tritum aut ꝑmanducatum.Item lepras ⁊ lentigines ex aceto.difficultates spirādi addito nitro potum.Buricias:tumores q3 veteres:⁊ suppurationes illitum. Quinimo linthcolis illigatis tm̄ granis.xxx. secundinas trahi reperto.Lac mulierum auget:primus duobus sumptum.Succus eius vt iosciami venenū est quod miremur cum semine gratissime panes condiat. oculos quoq3 purgat.vuluas ⁊ menstrua cit.Aiunt etiam cuz clauis in pedibus medentē.tritū in vnia culices suffitu necare et etiā muscas. ¶LXXVI.

¶De herbo ¶Isidorus

Erbum a greco traxit vocabulum.Hoc enim illi orobum dicunt.Qđ cum sit quibusdā pecoribus infestum:thauros tamen efficit pingues

¶Brasco:ides.Herbum vel vt alii dicunt orobus in lenticula nascitur:⁊ etiam seritur:Cuius aliud est pallidum:aliud subrufum:⁊ aliud album.vires habet alba ⁊ diureticas valde.calidas:media participans qualitate:partē bis amaritudis.Si comedantur extra ratōz caput grauant.vertemq3 turbant.sanguinem ꝑ vrinā educant.herbum elitū boues pinguescere facit.fit aūt farina ex eo hoc modo:herbum album eligitur:et vna die aqua infunditur:alia die donec corius dumtaxat corrumpatur:tunc demū in farina molitur ac reponitur.Nec farina sumpta ventrem mollit.vrinam ꝓuocat.colorez bonuz facit.Si tamen nimiū comesta vel bibita fuerit caput grauat.tortiones cū sanguine deponit.ventrez ac vesice vulnera cum melle sanat.cancros ⁊ duricias mammarū.maligna q3 vulnera ⁊ carbunculos imposita curat.tumores rūpere facit.mixtoq3 vino caninis morsibus ac venenosis succurrit.Cum aceto cocta:rozmibꝰ ⁊ stranguriis ac punctōmibꝰ medetur.sup pectinez imposita.Eiusdez elixatura pruinos ac prurigines totius corporis tollit.fomento adhibita.De illis quandoq3 q̄ albi sunt:alio modo fit farina.prius enim parum aqua spargunturet sic in patella quousq3 coquum dimittant assantur:deinde tenuissime tunduntur atq3 cribrantur

¶Auicenna.Verum dicitur granum in magnitudine lentis:non cum compressione rotundum:sed latera tumens.color est inter cinericum ⁊ citrinum. Quandoq3 est album:ad citrinitatem declinās:⁊ quandoq3 rubeum.herba est parua minuta folia habens:⁊ in theca est eius semen.Bones id comedunt:eoq3 nutriunt. Calidum est in ꝓmo ⁊ vsq3 ad secundū:⁊ in tercio siccū. Est autem abstersiuū ⁊ aperitiuū.et inest ei malus humor cui? rectificatio est sicut lupinorū.limāt sup morpheam ⁊ pannū:lentigines ac cicatrices ꝑficit.⁊ bonuz colorē efficit.Extenuatis ꝑdest:eiusq3 decoctio ponitur sup fissuras frigoris:et prurituz eius manibꝰ accidentes Lenit duricias mammillarū:⁊ vlcera cum melle mundificat.Confert igni ꝓsico ac mellino. Confert duricie mammillarū:⁊ facile efficit grosse sanies sputum.Cum aceto bibitum:vrine difficultati confert.sedatq3 tenasmon ⁊ ventris dolorem pungitiuū.Plurimus tamen vsus eius mingere facit sanguinem ꝑpter sue ꝓuocationis fortitudinem.solutiq3 naturam. Veniq3 fit emplastrum ex eo cum vino:sup morsuz vipe vel canis rabiosi:⁊ hominis ieiuni ¶Isaac.Orobū calidus est in primo gradu:siccum in secundo.vnde mundificativuz est et colativū.ventrem humectat.vrinam ⁊ menstrua prouocat.cutem clarificat.Non tam̄ plurimū assuefiat:ne forte sanguinem mingere faciat.Aliquādo etiaz ꝑ nares sanguinis efficit fluxum.Farina eius cocta cum sepotis quod est species thuris:ydropicis vetericiq3 ꝑficit.Tempate cuz vino valet sup rabidissimi canis morsum impositā.Rursumq3 cum melle tempata lentiginem mūdificat.vulneribus:aposthematibusq3 similiter valet ¶Aetor.Nota tam̄ q̄ orobū physici nostri illud esse putant:quod nos viciam esse dicimꝰ.Sed ysidorus hec ꝑ duobꝰ ponit.Et dicitur q̄ duo genera sunt:vnuz maiꝰ qđ orobū vocat.Et aliud minꝰ qđ viciā dicimꝰ.

¶LXXVII.

¶De lente siue lenticula ¶Isidorus

Lens dicta est:eo q̄ humida et lenta est.vel q̄ adheret humida.hec in cibo sumpta:deducit venerem:magis autem ⁊ vrinam. ¶Plinius libro.xviii.Lens amat tenue magis q̄ pingue solum et celum vtraq3 siccum.duo sunt eius genera:in egypto alterum rotundꝰ atq3 nigrius.alterum vero sua figura.vnde vario vsu translatum est in lenticulas nomen.Inuenio apud autores vescentibꝰ ea fieri equanimitatez lenti seminate nocet herba securidaca:quam greci plecumon vocāt a similitudine.necat enim complexu.Lentem veniq3 seri conuenit in loco fruteto rubicoso:qui herbidus non sit.lentem priusquam torrere prius oportet.deinde cum furfuribus leniter pinsi.vel addito in sextarios.xx.lateris crudi frusto.et harene semodio. beruillam quoq3 modis eiusdem:quibus ⁊ lentem

¶Palladius libro tercio.In mense februario lenticulam conuenit seri:solo tenui ac resoluto vel in pingui sed sicco maxime q̄ luxuria corrūpitur et humore vtraq3 ad duodecimā lunam bene seminatur. Que vt cito crescat atq3 grandescat:ꝑuꝰ cum fumi ariditate vtiliter miscetur:et vbi sic requieuerit quattuor diebus vel q̄nq3 tunc spargitur.Semen vniꝰ modii sufficiū implebit.

¶Idem in libro.vii.Mense iunio in locis frigidis peragenda est legumiū messis.lenticula itaq3 collecta bene seruatur cineri mixta.vel in vasis olearijs vel salsamentarijs repletis:statimq3 gipsatis. ¶LXXVIII

¶De proprietatibus eius in medicina.

¶Brasco:ides.

Lenticule virtus est stiptica:indigestibilis est et cacostomacha:ventrem inflat.intestina ledit frequenterq3 comesta:caliginem oculis facit. Cocta cum corio ventrem mollit.molita ⁊ comesta ventrem stringit. Molitam tamen cum coriis si aquam in coctura mutes:exinde ventrem mollire poteris.Illi mium comesta visiones somni superfluas facit:⁊ pulmoni ⁊ capiti est contraria.Cum polenta cathaplasmata podagris medetur.Cum melle cocta et imposita duricias ⁊ scrofas resoluit.Cū vino mellilori vel cotoneo cocta:⁊ ipposita tūoresq3 oculoꝝ curat.Oleoq3 rosaceo mixta et imposita tūores ani compescit.Putredines vulnerum et cancrenas aqua marina mixta purgat.Igni sacro ac herpetis ⁊ papulis medicinalis est.permixtis ⁊ mammis tumentibꝰ in aqua marina cocta maximus presidium est.Cum melle vulnera purgat et glutinat. Cum oleo roseo virge vicia emendat. ¶Platearius.Lenticula est in secundo gradu calida ⁊ sicca. Fructus vel semen eius competit vescendi vsui:ac medicine.vsi contra dysenteriā in aceto vsq3 ad aliquātulā denigratoz

decoquitur: ꝛ omni mane patienti ieiuno ad comedendum datur. ¶ Plinius libro. xxii. Lens optima est q̄ facillime coquit. ca q̄s que maxime aquam absorbet. acie quidem oculoꝝ obtundit ꝛ stomachū inflat. sed aluum in cibo: magisq̄s decocta celesti aqua sistit. Eadem minus percocta soluit. pustulas vlceruꝫ rumpit. et ea que intra os sūt purgat ꝛ astringit. omnes collectiones imposita sedat: maximeq̄s rimosas et exulceratas. cū melle loto. aut cotonco oculoꝝ epyfotas. Contra suppurātia cum polenta imponitur. Decocte quoq̄s succus ad oris vlceratōem ac genitaliuꝫ adhibetur. Cum polēta podagris imponitur et vulnis et rembus: permonib⁹ vlceribusq̄s cicatricem difficile trahentib⁹. In dysenteria efficacior est in tribus aquis cocta. In quo scilicet vsu melius est semper illam torrere vel tundere vt tenuissima detur. vel per se vel cum cotonco malo vel piris: aut murto: aut intubo erratico: aut beta nigra vel plantagine. In aceto decocta: duricias discutit ꝛ strumas. Decocte succus ad oris exulceratōes ꝛ genitalium adhibetur. Ad sedem cuꝫ rosaceo aut cotoneo. In his que acrius remedium exigunt cum putamine punici melle modico adiecto. Ad id demuꝫ ne celeriter imascerat: adiiciuntur ꝛ bethe folia. Imponitur ꝛ strumis pānisq̄s vel maturis vel maturescentib⁹ ex aceto discocta. Rumis ex aqua mulsa: ꝛ grangrenis cū punici germine. Propter dissolutōem stomachi triginta grana lētis deuorantur. Pulmoni est inutilis et capitis doloribus nocuosisq̄s omnib⁹: ꝛ felli nec somno faciles. Ad pustulas vrilis: ignisq̄s sacro ꝛ mammis in aqua marina decocta. Stomachi quidem causa polente modo potionibus inspergitur. Que sunt ambusta aqua semicocta curat. Postea trita ꝛ per cribruꝫ effuso furfure: mox pcedente curatōe addito melle. Ex posca coquitur ad guttura. Est etiam lens palustris per se non nascens in aq̄ non fluente refrigeratōe nature. propter quod illimis collectionib⁹: ꝛ maxime podagris. per se vel cuꝫ polenta glutinat. ꝛ interanea patientia. Est iteruꝫ siluestris agrestis a grecis dicta belyphacos ab aliis phacos leuior sativa lente. Foliisq̄s minore ac siccioꝛe. Est iterū altera species eius siluestris. odore grauiꝛ hec mitioꝛ. habet mali cotonei effigie folia: sed minora ꝛ candida que cum ramis decoquūtur. Menses ꝛ vrinas cit. ictꝰ maxime pastinace sanat. locoq̄s percusso torpoꝛem ebducit. Cum absinthio bibitur ad dysenteriam. Eadem cum vino: commorantes menses trahit: abundantes sistit. Decocto eius poto. Ipsaq̄s herba vulneruꝫ sanguinem cohibet: per se imposita. Serpentium quoq̄s morsus sanat. Et si decoquitur in vino puruꝰ testū sedat.

¶ LXXIX.

¶ Adhuc de eodem ¶ Isaac

Lenticula frigida est in p̄mo gradu: sicca in tercio. Ex duobus cōtrariis est composita. in cortice ꝛ medulla. Nam cortex eius acuitatem habet: vnde ꝛ ventrem soluit. Medulla autem stiptica et confortatiua stomachi ꝛ intestinoꝝ ac contra dyarriā valet. vniuersaliter aūt nutrimētum corporis grossum est: et ad digerendum durum. melancolicū sanguinem generat: maxime si cum cortice comedatur. Cerebrum fumo grosso ꝛ melancolico implet. vnde causa est doloris. ꝛ fallacium formidolosoꝝ q̄s somnioꝝ. ventositatē facit ꝛ constipatōnem. ideo plus ceteris granis stomacho nocet ac pulmoni. Oculis etiaꝫ officit oculis: quanto magis infirmis. Deficcationis sue causa ventrē ꝛ mēstruа constipat. lens cum cortice cocta: sicce cōplexioni est noxia: ꝛ passionem in ea melancolicā generat: sicut nigram morphean. impetiginē. spiginem. cancrū. elephanciam: et leonīam. Eis autē qui humide complexionis sunt: aliquādo prosunt. ideoq̄s si sine cortice edantur: ydropicis valent. cum cortice autem nimis nocent propter ventositatem ꝛ inflatōem quam creāt. valent etiam aliquando in catharplasmate contra apostema

¶ Auicēna. Lens. vt galieno vsum est. aut est equalis in caliditate et siccitate: aut pauꝰ declinis ad caliditatē Et illud quidem genus quod comeditur notum est: sed aliud genus est siluestre malum: et est lens amara ꝛ manifeste caliditatis i qua est siccitas et pauꝰ stipticitatis Lens quidē cōposita est ex virtute astrictiua et abstersiua. Coꝛter eius plurimū stipticus est: ꝛ tm ipse est instrictio plurima: sanguinem inspissat: et non currit in venis et ex ea melancolice generantur egritudines. Ex ea cū aceto factum emplastrum: resoluit scrofulas ꝛ apostemata dura. Item cum aceto replet vlcera profunda ꝛ corrosiua. sordes eradicat. Cum sanieb⁹ posita super podagram: confert: ꝛ eius multitudo generat lepram. minoꝛat vrinam ꝛ menstrua: q̄ sanguinem inspissat: et omnino nō prouocat. Qui eius cibo plurimū vtitur: et visus obtenebratur: propter exiccatōnis illius vehementiā. Melius est autem illa que vehementiꝰ maturatur: ꝛ est alba et lata: Que quando cadit in aquam: non denigratur: ꝛ oportet vt bene maturetur in decoctōe. Cū aqua marina valet ad formicaꝫ et fissuras accidentes ex frigore.

¶ LXXX.

De lupino ¶ Isidorus.

Lupinum et ipm sicut ꝛ cicer nomen grecuꝫ est De quo virgilius ait. Tristesq̄s lupini. Quia videlicet amaritudine contristant vultum gustantis. naꝫ et de ipis pre amaritudine nec vermis nec vllum animal comedit. Horum natura calida ꝛ fortissima est: sed cocti lenores sunt: et egeruntur: ꝛ lubricos: ac tineas ventris excludunt. ¶ Plinius libro. xviii. Cōmune est lupinum vsui quadrupedūꝫ hominiꝫ: folia cadūt ei: sicut ꝛ papaueri. Iraq̄s lupino vitis est pessimus rapis: cum sit ꝛ hominum ꝛ quadrupedū generi vngulas habenti communis. Remedū eius est: ne mentes fugiant exiliendo: vt ab imbre toliatur. Natura assensu terre mirabilior est. Primum quidem omnium cum sole quotidie circumagitur. horaliq̄s agricolis errorem nubilo demōstrat. Ter preterea floret. terrā amat. terraq̄s non vult operiri. Et vnus hoc seritur: non aratro: vbi fuerit maxime fabulosa: ꝛ sicca: ꝛ etiaꝫ arenosa. Colī vtiq̄s non vult Tellurem adeo amat: vt quamuis frutecto solo comectum inter vepres: ad terram tamē radice prouenīat. huiꝰ satu arua ꝛ vinee pinguescunt. Iraq̄s adeo fimo non eget: vt vicez optimi repleuerit nebilq̄s aliud. Nullo constat impendio vt q̄ ne serēdi quidez gratia opus sit afferre pro imus seritur ex arvo Ac ne iparqi quidem postulat decidens sponte. primū q̄s omniū seritur: nouissime colligitur. vtriq̄s fere mense septembri: q̄ si non antecesserit hyemem: frigoribus est obnoxium. Impune preterea nacer: sed derectū etiam: si non protinus securi obruant imbrices. ab omnib⁹ animalibus: amaritudine sua tutum est. plerumq̄s tamē leni sulco integunt eum. Ex densioꝛe terra: maximeq̄s rubricam amat. Ad hanc alendaꝫ post tercū floꝛē verti debet: in sabulo post secundū: Creterosa tamen limosa q̄s odit. ꝛ in his non prouenit. Maceratū aqua calida homini est in cibo. Nam bouem vnuꝫ modu singulis tiant: validumq̄s prestant. Sed ꝛ ventrib⁹ puerorū pro remedio est impositū. In fumo condi maxime cōuenit quoniā in humido vermiculi umbilicum eius in sterilitatem castrant. Et siquidem in fronde sit depastum. in arari protinus solum est opus. Derendū in terra et rubrica lupinum ꝛ aquosioꝛe agro adoreū. ¶ Palladi⁹ libro. xx. Lupinus qui radicem vnaꝫ habet: si iaculer

extinguitur. Quod nec desiderat: q̃ preter auxiliū cul tozis afligit herbas. ¶ Idem in libro. vii. Mense maio seminaria fodiuntur assidue ⁊ locis pregelidis ac pluuiosis olee putantur ⁊ eis muscus abraditur. Et si quis lupinum agri stercorādi causa seminabit: aratro illum cuertendo condet. ¶ Idem libro. vii. In mense ia nio lupinus colligitur. ⁊ si placuerit statim ex area seri tur: sed longe ab humore in horreis est ponendus: sic enim diutissime custoditur: maxime si granaria eius af flauerit fumus assiduus. ¶ Idem in libro. x. Mense se ptembri vel aliquanto maturius in qualicūq̃ terra ul crudo vel culto solo seritur lupinus. Cui hoc proderit vt seratur ante eē incipiat frigus. agro limoso nō nasci tur. cretam reformidat. exilem terram atq̃ rubricam amat. Et vt loca exilia fecundet circa ydus septembris seratur: atq̃ vbi creuerit. vertente vomere putrefiat crebius. LXXXI.

¶ De operatione ipsius in medicina. ¶ Auicenna.

Lupinus est faba egyptiaca: ⁊ est granum com prosse figure: amari saporis: in medio prusum Siluestris in omnib⁹: est fortior: sed minor. Ca lidus est in primo: siccus in secundo stipticus cuz virtu te. capillos subtiliat ⁊ abstergit pannum ac morpheas ac vestigia ⁊ occultationem ⁊ bothor abstergit faciem. quando cum aqua pluuiali decoquitur: donec dissoluat. Confert bothor in facie: ⁊ vlceribus ⁊ apostematibus caliditi: ⁊ scrofulis: ac duricieb⁹. vel cum aceto ac mel le: vel sicut oportet in vnoquoq̃ corpe. Eius decoctio fusa sup cancrenas: confert earuz corruptioi. Confert etiam scabiei: ⁊ herpete: ⁊ vlceri⁹ fraudulentis ac per sico igni. Emplastrū ex eo super scabiticaz fit. Eiusq̃ farina confert humidis vlceribus capitis. Aperit opi lationes epatis ac splenis. Ille qui non habet amaritu dinem: sedat nauseam: ⁊ dirumpit appetitum. Ille aūt cui⁹ amaritudo remota est: difficilis digestionis ac pe netrationis est. Item lupinus extrahit vermes cū mel le ⁊ aceto bibitus. ⁊ similiter vrinam prouocat et men strua. confertq̃ mulierum doloribus. In ipso est cōstri ctio ventris. dulcoratus vero fm quosdam: nec soluit: nec stringit. ¶ Constantin⁹ vbi sup. Lupinus ⁊ calidus ⁊ siccus in primo gradu est: aliquantulum ponticitatis habet. Coleram rubeam purgat. ventresq̃ cōstipatos laxat. Succus eius bibitus magis est laxatiuus. min⁹ tamen opilationis aperitiuus. Coctus autez ac despu matus prius aperit q̃ laxat. Et succo solatri commixt⁹ optimus est. In epate dolorem habentib⁹ vl apostema confert. Et contra flegmones in epate ac splene ꝓdest. yetericiā curat. ventrem humectat. Calorem extinguit Super splenem cathaplasmatus dolorem ab eo celeri ter excludit. Aures etiam ab omni putredine ⁊ putore mundat eisdem instillatus. Similiter operatur in na ribus. Succus cum oleo roseo temperatus refrigerat loca igne pusta. ¶ Isaac. Lupini sunt in secundo gra du calidi ⁊ sicci: horum farina cum ruta ⁊ pipere bibi ta splenecticis valet. aqua i qua cocti sunt lote pustule auferuntur. LXXXII.

¶ Iterum de eodem ¶ Dyascorides

Lupinus est omnibus notus: hui⁹ farina cum melle mixta lumbricos excludit comesta. vel cū aceto bibita. lupinus amarus elixus idem pre stat comestus. Similiter ⁊ aqua eius bibita. Eademq̃ ruta vel pipere admixta: splenecticos curat sumpta ⁊ fo mento adhibita. Cancris ⁊ morsibus venenatis ⁊ sca biei singulare presidiuz est. maculas nigras et liuores et papulas corporis impositus ebullire non permittit. Eius farina polenta mixta ⁊ aceto ⁊ aqua impolita: tumores spargit. Cuz aceto carbaplasmata scrofas ma turescere facit. Cum aqua celesti elixus: carbunculis p ficit. multūq̃ ad carcinomata facit. Cum cameleonta nigra coctus: scabiem omnē curat. Radix eius est diu retica: que in aqua decocta: mouet vrinam potui data. dulcorati lupini cum aceto bibiti: putredines tollunt sto machi: ac medētur indigestioni. Farina cum prasio po sita in vmbilico: expellit lūbricos. Cocta vero magnas plagas sanat: et dyafforesim facit: quia pectoriam ⁊ di gestoriam habet vim. Eius fomētatio vulnera pessima desiccat. Absq̃ mordicatōne cum aceto feruorib⁹ opti ma. Sūt ⁊ siluatici lupini similes nostris: sed amariss imi: ⁊ tantam habent efficaciam quantam et nostri.

¶ Plinius libro. xxii. Lupini sunt ⁊ siluestres omnino dō minores satiuis preterq̃ amaritudine ex omnibus que eduntur. Sicco nulli minus est ponderis: nec plus vtilitatis cinere miscent vl aqua calida. homines di scolores in cibo frequentiores exhilarant. Amari con tra aspides valent. Aridi decorticati ac triti: contra vl cera superposito linthcolo ad viuum corpus redigunt. Strumas ⁊ parotidas in aceto cocti discutiunt. Deco: ctoruz succus cum pipere ac ruta etiam in febre datur ad ventris animalia pellenda minor: ibus triginta anno rum. Ex alio genere tosti ⁊ in defruto poti vel ex melle sumpti. Idem auiditatem cibi faciunt. fastidiuz detra hunt. farina eorum aceto subacta papulas et pruritus cohibet in balneis illita et per se siccat vlcera. liuores emendat. inflationes cum polenta sedat. Siluestriuz ef ficacior est vis contra corendicum debilitatemq̃ lum/ borum. Et eisdem decocta lentigines ⁊ fouentium cu tem corrigunt. ⁊ si ad mellis crassitudinē decoquantur satiui. vitiligines nigras et lepras emendant. Satiui quoq̃ carbunculos rumpunt. impositi strumas minu unt vel muturant. ⁊ cocti ex aceto cicatricibus candidū colorem reddunt. Si vero celesti aqua decoquātur: suc cus ille smegma fit: quo solent fouere grangenas: eru ptiones putute. ad vlcera manantia vtilissimū. expedit ad lyenem bibere: et cum melle menstruis berentibus. Radix quoq̃ in aqua decocta vrinas pellit. Crudi cū fico sicca triti ex aceto imponuntur lyeni. medentur et pectori cum chameleone herba decocti: aqua in potuz collata. scabiemq̃ quadrupedum sanant in amurca de cocti. Fumus crematorum culices necat.

LXXXIII.

¶ De medica ¶ Isidorus

Medica dicta est q̃ a medis in greciam transla ta tempore quo eam xerses rex persarum inua sit. Hec semel seritur: ⁊ decem annis perma/ net: ita vt quater vel sexies p annum possit recidi.

¶ Palladius libro tercio. In februario mense ager qui acceperus est medicam est iterandus: ⁊ purgatis lapidibus diligenter occādus. Porro circa kalendas marcii subacto sicut in ortis solo. formande sunt aree decem pedibus late. Quinquagita vero pedibus lōge ita vt eis aqua ministretur: et facile runcari possint ex vtraq̃ parte. Tunc iniecto antiquo stercore: in mensez aprilem reseruentur parate. ¶ Idem in libro quinto. Mense aprili in areis vt dictum est preparis: medica serenda est. Que semel quidem seritur et decem annis pmanet: ut quater aut sexies p annū recidi possit agrū stercorat. animalia reficit macra. curat egrota. Juge rum eius anno toto abunde sufficit equis tribus. Sin guli cyathi seminis occupent locum pedibus quinq̃ latum. decem pedibus longum. Sed mox ligneis rastel lis obruantur iactata semina: q̃ sole citius cōburūtur. Post sationem ferro locum tangi non licet: sed rastris ligneis frequenter: herba ne teneram medicaz premat. Prima messis tardius fiat vt aliquātulū semē excuciat

Cetere vero messes q̄ volueris cito peragantur: t iumentis prebeātur: sed primo partius prebenda est no uitas pabuli inflat enim et multum sanguinem creat. vbi seueris sepius riga. post paucos dies cum fructificare ceperit omnes alias herbas runcato. Ita t seres p annū metis: et annis decē poterit manere p̄nuus

LXXXIIII.

Iterum de eodem Plinius li. xviii.

Edica etiaz grecie est externa: vt a medis per bella psarum, que patrius intulit: aducta. Sed in primis tanta dos eius dicēda est: vt ex vno satu amplius q̄ tricentis annis duret. Est autem trifolio similis caule: ac foliis geniculata quicquid in caule assurgit: in folia contrahitur. vnum de illa et citoso volumen amphilotus fecit confusum. Solum in quo seratur: clapidatum et purgatum. Autumno subigitur. mox aratum t occatum integitur crate: iterum: ac tercio: quinis diēb⁹ interpositis t fimo a ddito. poscit autem solum succosum vel irriguum. Ita preparatum seritē mense maio. alīs primis est obnoxia. Opus est densitate seminis omia occupari. et inter nascentes herbas excludi. Id prestant in iugera modia vicena. Cauendus est ne aduret: terraq; protinus integi debet. Si humidum sit solum aut herbosum vincitur: ac desciscit i prātum. Ideoq; protinus altitudine iniciali liberanda est herbis omnibus. manu potius q̄ sarculo. Decatur cuz florere incepit: et quotiens refloruit: id euenit p annos sexies. cum minimū: quarter In semen maturescere prohibenda est. Quia pabulum vsq; ad trimatum vtilius est. verno debz seri: liberariq; aliis herbis ad trimatū marris a solo radi. Itaq; reliquę herbe intereunt sine ipsius damno propter altitudinem radicum. si euicerit herbe remedium vnicum aratio sepius vertendo: donec omnes alie radices intereant. dari non ad satietatem debet. nec replere sanguinez oportet: t viridis vtilior est. arescit surculose: ac postremo in puluerem mutilem extenuatur Byascorides. Medica trifolio assimilatur quod inter fenum nascitur. folia quidem habz angusta. virgulamq; trifolio simlem: in qua semen est illi lenticule simlis. Semen hoc miscetur pani pro odore t salib⁹. Elixū et fomēto adhibitū est calidū: hāc herbā azim comedūt

LXXXV.

De milio et miliaria Isidorus.

Milium a multitudine fructus vocatuz est. hinc t centenum dictum: eoq; in plerisq; locis iact⁹ seminis incrementum frugis centesimum renascatur Palladius libro. viii. Mense marcio calidis t siccis regionibus milium seremus t panicum. leuem t solutam terram desiderant: nec in sabulone soluz sed in harena quoq; proueniunt Bummodo celo humido t solo serantur irriguo quia siccum t argillosum locuz reformidant. herbis liberentur assidue. Quinq; sarta; riis spacium iugeri complebitur. Idem in libro. v. In mense quoq; aprili: locis mediocriter siccis miliuz et panicum conuenit seri Plinius vbi s̄. Multa precipue campania gaudet. pulremq; candidam ex eo facit. fit et panis ex eo p̄dulcis. Barmatarum quoq; gentes hac maxime aluntur pulte. et cruda etiam farina equino lacte vel sanguine cruris venis admixto. Etbiopes non aliaz frugem nouere q̄ milii ordeiq;. Miliū t panicum sunt ex frumentis estiuis que seruntur ex ortu vergiliarum vernoq; tempore surgunt in culmuz geniculatum et concauum: paruis auibus sunt exposita: quippe membranis contumentur in defensa. Miliuz intra hos decem annos ex india in ytalia inuectum est colore nigro. amplum grano. harundineū culmo adolescit ad pedes. vii. altitudinis. pregrandib⁹ culmis lobas vocant omnium frugum fertilissimum. Ex vno siquidem grano sertarii terni gignūtur. seri debet in humidis t porro milium t omnia estiua maturantur a flore diēb⁹ q̄draginta. Nec far t miliuz purgari possunt nisi tosta. Catonis est sententia milium t panicum prius serendum in aquoso solo et frigido. postea in calido Si vero non sit aquosum in solo rubricoso vel pullo vel barenoso. Cetera quidem estiua frumenta riguis magis q̄ imbrib⁹ gaudent. milium autem et panicuz aq̄s minime cum in folia exeunt. vetant ea inter vites arbores q; frugiferas seri. terram estimantes hoc satu emacrari. Miliī precipuus est ad fermēta vsus musto subacti in annuum temp⁹. Miliū occatur et seritur: nō iteratur: non runcatur. Miliū in stercorato nō seritur

Idem in libro. xxii. Milio quidem aluus sistitur: tormina discutiuntur: in quez vsum torretur ante. Neruorum doloribꝰ feruens in sacco imponitur: nec aliud est vtilius: q; leuissimū est ac mollissimum et doloris capacissimum. Itaq; talis vsus eius est ad omnia. quib⁹ calor profuturꝰ est. farina vero eius cum pice liquida serpentium ac multipedum plagis imponitur. Isaac Milium frigidum est in primo gradu; siccum in secundo. Testatur hoc lenitas eius: et concauitas: t viscositas: atz vnctuositatis absentia minus nutrit q̄ cetera grana ex quibus panis fit. sanguinem minimū neclaudabilem generat. Sed tamen gratia siccitatis confortat stomachum: et alia membra corporis. ventremq; cōstipat. Byascorides dicit miliū esse diuretic̄u: assatum ad tortionem dolorem q; vētris suppositū calidū valet Plinius vbi supra. Miliaria vocatur herba que milium necat. Hec aūt trita: podagras tumentꝫ sanare dr cozmu cū vino infusa.

LXXXVI

De ocino et olira Plinius libro. xviii.

Olinum catbo vocat quoddam apud antiquos pabuli genus: quo sistebant alium bobus. Id erat e pabulis segete viridi desecta anteq̄ gelaret. Bura manilius id aliter interpretatur. Tradit enim decem modios fabe: duosq; vicie. et tantundem cruilie in iugero. miscerī autumno. et seri solitos: melius et auena greca: cui nō cadit semen: admixta. hocq; vocitatum ocinum. et boum causa seri solitum. Varro autem propter celeritatem proueniendi dicit ocinuz appellatum a greco: videlicet quod ocys ocios dicunt.

Olira est frumenti genus ex quo farina in egypto conficitur. Hoc siquidem est ibi tritum spice genus. Oliram autem et orizam. eandem esse quidam existimant. Idem in libro. xxii. Oliram diximus vocari arincaz. hāc decocta fit medicamentū qō aterā egypti vocāt: infantib⁹ vtilissimū. Bz eodē t adultos illinūt.

LXXXVII.

De ordei natura Isidorus

Ordeum dictum est eo q; pre ceteris frumenti generibus aridus fiat: vel q; spica eius ordies habeat. hui⁹ tria sunt genera: primum exaticū dicitur. eoq; spica eius sex ordines habeat: quod quidā canterinum appellant: eo q; animalia melius q̄ triticū pascit. t homines salubrius q̄ maluz triticum. Alterū distichum eo q; duos ordines habeat. hoc plerisq; calari cum vocant. Tercium trimense quia cum cogit necessitas verno semmatur: t celeriter colligitur. Plinius libro. xviii. Circa vergiliaz occasum satum: terra per hyemem nutrit ordeum: sicut far et triticum. Sine ratmis erumpit a satu primo die septimo. Ex ipso alterū grani caput exit in radicez. alterum in herbaz: q̄ t florem. Radicem grossior pars grani fundit et tenuior florem. ceteris autem semmibus eadem pars et florem et radicem. Ordei sati fructus sicut et tritici spicis cō

tinetur. valloq3 aristarum quadruplici munitur. Et gemicula quidem tritico sunt quaterna. farri sena. ordei octona. Sed non est spice conceptus anteq3 ternarius genticulo3 numerus aut quaternus implerur. Qui vt specie sui fecerit. quatuo2 aut quinq3 tardissime dieb9 florere incipiunt. totidęq3 vel paulo plurib9 deflorescũt Ordea vero cum tardissime: septem. ordeum ⁊ frumentum et vicia: et quicquid in stipula est: vnum solium habet. Sed ordeo quidem sunt scabra: ceteris autez lenia Magna vero terre celiq3 differentia. Siquidẽ in egypto mettur ordeum a satu mense sexto. in bellado septimo. in peloponensi octauo. leuissimuz ex frumẽtis est ordeum. Antiquissimũ etiam in cibis esse sicut atheniensium ritu menandro autore probatur. ⁊ gladiatoriũ cognomine qui ordearii vocabantur. Ordeum indis. ⁊ satiuũ ⁊ siluestre inuenim9: ex quo panis apud eos p̃cipuus. Quidam eo vruntur in vsu tumentorum quod mixt est igmbus durato ⁊ postea molito. Spice vero q̃dam ordines habent binos. quedam plures vsq3 ad senos. Ipi quoq3 grano aliquot differentie. videlicz longius aut brevi9 leuisq3 aut rotundius. candidi9 aut nigrius. vel cũ purpura est. Vtruno ad polentam contra tempestates candido maxima infirmitas. Demq3 ordeum mollissimũ est omniũ frugum Melior ex ordeo polenta fieri traditur: si nõ exacta maturitate tollatur Granũ et9 fragili stipula: ⁊ tenuissima palea.

.LXXXVIII.

De ordei cultura. Idem ī eodem

Ordeum ex omnib9 frumentis seritur: primum ipsumq3 frugum omniũ. vt predixim9: est mollissimum. Seri autem non vult nisi tm̃ sicca et soluta terra: et nisi leta. Ex optimis palea. Stramento vero eius nullum comparatur. Minimeque calamitosum est ex omni frumento: quia tollitur antequam triticum occupet rubigo. Itaq3 sapiẽtes agricole triticũ cibarius tm̃ serunt. ordeuz sarculo seri dicunt. ꝓpterea celerrime reddit. fertilissimumq3. Quod in hyspania ⁊ cartagine aprili mense collectuz est: hoc seritur ⁊ eodẽ mense: etiam in celtiberia. eodemq3 anno bis nascitur Rapitur autem omne statim a prima maturitate: festinanter9 q̃ cetera. q2 granum eius. vt dictum est. continetur fragili stipula: et tenuissima palea. Catonis sententia est ordeuz seri in nouali ⁊ in aruo quod restibile posset fieri. Ordeum denicz non est sariendũ nisi siccuz.

Palladi9 libro secundo. Mense ianuario si clemẽs fuerit hyems. ordeum galaticum quod graue atq3 cãdidum est: circa ydus seratur: ⁊ in locis temperatis octogis modius iugerum compleatur Idem in libro quarto. Mense quoq3 februario circa kalendas marcii serẽdum est ordeum galaticũ in locis frigidis. In iulio mẽse primo messis ordei inchoatur: que cõsumenda est antẽq3 refractis spicis lapsa decurruentur: q2 nullis vt triticum folliculi vestiuntur. Sed ordei culmi. vt iam supdictum est. in agris aliquantulũ sinantur iacere: quia fertur hoc more grandescere. Idem in libro decimo Mense septembri solo gracili seritur ordeum canterinum. macra ⁊ sicca terra: vel satis pingui. hac quippe vincitur aliud non habet amplꝰ quod noceat quo semen aliud ferre nõ possit.

.LXXXIX.

De operatõne ipsius in medicina et cibo Isaac.

Ordeum est frigidum ⁊ siccuz in primo gradu virtutem habet mundificatiuã ⁊ excolatiuã ꝛplus tamen faba exiccat. Ideo nutrimentum eius abinflatõe liberum. Ceteris granis nutribilius est ac laudabilius: excepto tritico. Est autem ex ordeo vtilis confectio. Eligatur enim cum aqua. deinde assatur. Inde farina facta: cum zuccaro cõficitur. hoc in estiuo tempore ad stomachi refrigerium multum valet. ⁊ epatis sitim aufert cum aqua temperatum. Fit etiam ex eo ptysanum hoc modo Constringitur ordeum donec cortex auferri possit: et mensura vna sumitur ordei: aque vero decem: ac tamdiu coquitur: donec ad vnum redigatur. deinde colatur: ⁊ potui datur. hoc valet ad sanitatem custodiendam: corpusq3 humectandum. Et si etiaz corpus refrigerium ex eo plus appetat aceti parum additur. Quod si calide nature fuerint: semis papaueris albi parum additur. hoc ptysanum dandum est sanis: q̃bus crebro vsu clarissimũ ⁊ perfectissimũ sanguinez generat. nec minus q̃ corp9 nutrit. Infirmis vero diuersis modis dandum est: prout cuiq3 infirmitati expedit. ad sitim et calorem epatis extinguendũ datur: vt supdictum est. Colatiuum et mundificatiuũ erit: si cuz cortice ipso coquatur. ꝓpter epatis constipatiõem coquitur simul radix feniculi ⁊ apii: et accipitur cum oxizucara. Plinius libro. xxii. Ordeuz optimũ est calidissimum. Succus in aqua celesti decocti in pustillos digeritur: vt exulceratis interaneis ⁊ matricibus infundatur. Limis eius ambustis illinitur: ⁊ carnib9 que recedunt ab ossibus et cruptõnibus pituite: ac murisaranet morsib9. Idem aspersio sale ac melle candorem dentib9 ⁊ suauitatẽ oris facit. Eos qui pane ordeaceo vruntur morbo pediz temptari negant. Nouemq3 granis si furunculũ quis circũducat singulis ter manu sinistra et omnia in ignem abiciat confestim sanari aiunt. Est et herba que a grecis appellatur pheneca: a nostris aũt ordeum murinũ: et hec trita pclare cit menses ex vino pota Byasco2ides. Ordeum quidem bonuz est nueum ⁊ mundum: sed nõ tantũ addit corpori quantũ triticum. Auicenna. Ordeum est frigidum et siccum in primo: et in ipso est absterſio. Eiusq3 nutrimentum est minus tritici nutrimento. aqua eius nutribilio2 est sanuch ipius. Ambo frangunt acuitatem humoz. aqua ordei alsalech humidio2 est. et omnis aqua ordei inflatiua est. Super pannuz administrat ex eo epithyma calidum: et ex eius decoctõne super apostemata dura ⁊ calida ponitur emplastrũ. linimentũ ex eo cum aceto fortis scabiem vlceratam sanat: impositũ more emplastri Iterum ex eo cum citonis et aceto super podagrã fit emplastrũ. prohibetq3 humiditatẽ ad iuncturas fluxũ Eius aqua confert egritudinibus pectoris: Et bibita cum feniculi semine: lac abundare facit Ex eius quoq3 farina cum melliloto ⁊ cortice papaueris fit emplastrũ ad dolorem lateris. Eius sanich retinet ventrez ⁊ sumiliter decoctio sanich eius: et furfur eius prouocat vrinam. Sed aqua triticei furfuris bibita vehementioris est prouocationis. Aqua eius est infrigidatiua febriũ hũectatiua. stomacho tamẽ est mala. In calidis quidem febribus danda est pura. In frigidis autem cum apio ⁊ feniculo. Datur ⁊ in potũ quod cum ficub9 est coctũ cũ mellicrato permixtũ: ad febres flegmaticas.

XC

De bis que ex ordeo fiunt et primo ō farina. Platearius.

Ordeum est frigidũ ⁊ siccum. de ordeo multa fiunt que vsui medicine competunt In aqua q̃dem ordei farina decoquitur: ⁊ fiũt pultes: optimus cibus febricitantib9: ⁊ maxime spiritualiũ apostema maturat et bene nutrit. Cõtra calida quoq3 apostemata in principio ad reperqussionẽ materie: ex faria

eius ⁊ aceto fit emplastrum: quod est repercussiuum: in parte dyasoreticum: ⁊ oui vitello conficitur ad maturi tatem eorum. Ad frigida vemiq; apostemata matu randa fit emplastrum ex eius farina ⁊ pice liquida: vt farina ⁊ terebinthina ⁊ melle. ¶ Plinius vbi supra. Farina ex ordeo ⁊ cruda ⁊ decocta collectiones impet⁹ q; discutit: lenit: ⁊ coquit. Decoquitur alias in mulsa aqua: vt fico sicca. Ad tocinozis dolores eam in posca impositam concoqui opus est aut cum vino. Cuz vero inter coquendum discutiendũq; cura est. tunc in aceto melius: aut in fece aceti: aut cotonei pirii ve decocti. Ad multipedum morsus cum melle: ad ſpentium mor sus in aceto: ⁊ contra suppurantias. Ad extrahendas vero suppurationes ex posca quidem addita resina ⁊ gal la. Ad concoctiones ⁊ vlcera vetera cum resina. Ad du ricias cuz fimo columbax ac cinere vel fico sicca. Ad neruox inflationes: aut intestinox: aut auriũm: aut vi rilium dolores cum papauere vel melliloto: ⁊ quotiẽs ab ossibus recedit caro. Ad strumas cum pice ⁊ impu bis pueri vrina. Cum oleo ⁊ fenugreco contra tumo res pcordiox vel in febrib⁹ cũ melle vel adipe vetusto ¶ Byascorides. Farina ordei cocta valet contra durici as ⁊ inflationes: podagricoq; rumores. Cocta cum ca ricis in mulsa omnes rumores spargit imposita. Cum melle ⁊ papauere imposita: dolores lateris tollit. Simi li modo inflationib⁹ cum semine limi ac ruta ⁊ fenugre co cocta, pficit. addita vero pice liquida ⁊ cera ⁊ licio i fantib⁹ subuenit. Et cum oleo post coctionem impositi ta scrofas ad sanitatẽ spargendo perducit. Cum cito: nijs ⁊ aceto cocta ⁊ impolita podagricos tũores spar git. Cum aceto inscido cocta lepros succurrit. Ipsa quoq; farina infusa in aqua ⁊ cocta cum pice liquida: ⁊ oleo matureſcere facit apostẽata. Aceto vemiq; infu sa: ⁊ cũ dura pice cocta articulox reuma abstinet acce pta polenta.

.xcii.

De ordei polenta ¶ Platearius

Ordei farina cum aqua cocta dicitur polenta. ⁊ fit competens cibus apostemate spũalium la borantib⁹. ¶ Plinius libro. xviii. Polentam greci non aliunde q̃ ex ordeo preferunt. hec aũt fit plu ribus modis. Greci ordeum aqua perfusum nocte sic cant: ⁊ postero die frigunt: deinde molis frãgunt. Sunt qui vehementi⁹ tostum aqua exigua rursus asp gant: siccentq; prius q̃ molant. Alii vero virentib⁹ spi cis decussum ordeum recens purgant: madidumq; in pila tundũt: siccatũq; sole: rursus tũdũt: ⁊ purgatũ mo lunt. Quocunq; autem genere pparato. vicenis ordei libris ternas semis limi: ⁊ coriandri selibras saliq; ace tabulo torrentes ante omnia miscent in mola: qui diu: tius eam seruare volunt cum polline ac furfuribus su is: fictilib⁹ nouis condunt. ytalia sine perfusione tostũ: in subtilem farinam molit eisdem additis atq; etiã mi lio. meliorem ex ordeo polentam fieri traditur si ordeũ ipsum. vt supradictum est. non excocta maturitate me tatur. ¶ Idem in libro. xxii. Polenta ratione locorum a farina distat ordei: eo q̃ torreatur. ad stomachuz vtil. aluum sistit: ⁊ impetus rubicundi tumoris. Illinit ocu lis et capitis dolori cum menta: vel alia refrigerante herba. Idem quoq; pniomib⁹ ac ſpentiũ plagis. Et ire rum ex vino ambustis. Inhibet quoq; pustulas. Fari na extrahendi vim habet humoris in polline subacta. propter hoc cruore suffusis in fascias vsq; sanguinem pduxit: efficacius in sapa. Imponitur ⁊ pedũ callo da usq; horro cuz oleo veteri ac pice decocta polline cõ dilomata: ⁊ omnia alia sedis vicia ãm maxime calida mirum immodum curantur. pulte vero corpus auge tur. Farina vemiq; qua carte glutinantur: repida san guinem exercantibus sorbenda: efficaciter prodest ¶ Byascorides. Polenta ex ordeo facta: ⁊ eiusdẽ suc cus optimus est cibus. asperedines arteriarum curat. humores inscidos: ⁊ austeros temperat. Vemiq; fari na. vt dictum est. ordei aceto infusa: ⁊ cuz dura pice co cta: articlox reuma abstinet: accepta polenta.

.xciii.

De ordeaceo farre et furca et alfica et pane. ¶ Platearius

Ordeaceum far: sic efficitur. Ordeum a palea mundatũ in mola ponitur: et aliquantuluz sub leuata mola conteritur: vt grossam substantiã operetur: huiusmodi far diu decoctum: optimus est ci bus febricitãtibus: ⁊ maxime laborantibus: ex apoſte mate ſpiritualium ¶ Byascorides. Furca quoq; fit ẽ ordeo: que quidem est diuretica: sed neruis contraria. ventrem inflat. humores inscidos nutrit. Ex eo fit cle fas: quod oleum infusum dicitur: quod etiam aliqui cã cruz vocant: eoq; multi pro vino in hibernia ⁊ britania vtũtur. Conficit et de tritico vñ pultes fieri solent. vir tus ei est eustomacha: corpori addens virtutez: cui suc cus digestibilis est. ventrem abstinet sed dolorem capi tis commouet. Est aũt cacochimũ neruisq; contrarũ. ¶ Palladius libro septimo. Alfica fit ex ordeo hoc modo. Ordeum seminaturuz cui adhuc supest aliquid de virore: p manipulos ligabis. et vt facili mola infrin gi possit: in furno torrebis: atq; in vno modio salis ali quantum dum molitur miscere curabis: sicq; fuabis ¶ Constantin⁹ in pantegni. Panis ordeaceus frigid⁹ est ⁊ siccus: min⁹ q̃ frumenti nutritiu⁹, totus ventositа tis generatiuus: et constipatiuus. vtendũ est eo cuz vn cruoſ. vt est caro crassa atq; buturum ¶ Plinius vbi supra. Qui pane ordeaceo vtũtur: negant illos tẽptari pedum morbo.

.xciiii.

De ordei cerevisia et ptisana ¶ Rasi

Ordei cerevisia. id ẽ. de ordeo facta: neruos im pedit. caput dolere facit: ⁊ inflat. vrinaz tamen prouocat. et dolorem ex ebrietate reprimit. Que autem de siligineo pane conficitur: habens men tam et apium melior iudicatur. Solis tamen confert calefactis et dispositõib⁹ et temporibus calidis. ¶ Isidorus libro. xx. Cerevisia quidem est a cerere. id est. fruge vocata. Est enim potio ex frumenti semnib⁹ confecta vario modo ¶ Plinius libro. xxii. Ex frugi bus iraqs fiunt ⁊ potus. Zitum in egypto. celia et cerea in hyspania. cerevisia pluraq; genera in gallia ceteris q; prouincijs. Quox omnũ spuma. cutem feminarum in facie nutrit. ¶ Platearius. Ptysana quoq; fit ex ordeo. scilicet ⁊ aqua que cibus est competens febrici tãtib⁹: et maxime spiritualiũ apostemate laborantibus Eisq; semper dari debet repida: munq̃ frigida. Ordeũ iraqs mundatuz decoquitur in aqua: donec accedat ad subtusum colorem et aliquantulam spissitudinem: ⁊ ta lis aqua est optima. ¶ Plinius libro. xviii. Ptysane bonitas est pcipua vticensi. In egypto quoq; fit ex or deo: cui bini sunt anguli. buiꝰ confitiende: vulgata ẽ ra tio. Simili modo ex tritici semine: fit tragum in campa nia: tumtaxat ⁊ egypto ¶ Idem in libro. xxii. Ptysa ne que fit ex ordeo laudes condidit ypocrates volumi ne vno: que nunc omnes in alicam transeunt. Contra quanto innocentior est alica. Ypocrates tamen sorbitio nis gratia laudauit. quoniã lubrica ex facili hauritur quoniam facile redderetur. quoniaz sitim arceret. quo niam in aluo non tumescerer: et assuetis hic cibus sol⁹ in febribus die dari possit, tantuz remotus ab illis: qui fame medicinam exercent. Sorbitõne tamen in totum pari verum. Aliud ve q̃ succum ptysane. Item veruit

q̃ viu pedes frigidi essent. tunc siquidez nec potiones esse vandam. Fit aũt e tritico glutinosior: arteriaq; ex ulcerate vrtior. ¶ Cõstãtin⁹ in pantegni. Ordeum frigidũ est in primo gradu: siccũ in secũdo. ptisane ex eo cõfecte frigide sunt et humide. hoc ptisanũ calidas cõplexionem adiuuat. Secũdum tempamentũ acutis febrib⁹ valet: digerens materiã vnde generatur. Sitim extinguit et naturaliter lauatoriũ est: vnde fit vt membris oib⁹ cito diffũdat stõacho ⁊ intestinis statiz effluat. vbi si icendẽtes humores inuenerit: facile expellit. limosa interiora siue exteriora mũdificat. Nullum rãcorẽ infirmis generat. nec inflat: nec ventositatẽ vllam apparat. sicut alia solent grana. Ordeum vnde confici tur oportet esse bonũ: necnõ vetus: sed album durũ: bene excoriatũ: atq; pistarum ¶ xciiii.

¶ De oriza et ormino et orobanche.

¶ Plinius libro decimooctano.

Riza maxime gaudent italici: ex quo ptisanã cõficiunt: q̃m ex ordeo mortales reliqui. Orize folia sunt carnosa: porro simulata: sed latiora altitudo eiusdez est cubitalis. Flos purpure⁹. radix gẽmee rotũditatis. Ormin ũ a grecis dictum eiusdez nature est cui⁹ et ervilie siue irion sed cumino simile. Seritur cum sisama et irione nullum animal vescitur his virentib⁹. ¶ Idem in libro.xxii. Orminũ semen. vt dictum est. est cymino simile cetero dodrantali altitudine. Buxi est genex. alteri semen est nigri⁹ et oblongum: idq; facit ad venerem stimulãdã et ad albugines oculor et ad argema. Alteri vero semen est cãdidius atq; rotundius: vtroq; tuso extrabũtur aculei a corpe exacta q̃ se illito Folia ex aceto imposita. pannos p se vel cum melle discutiũt. Idemq; furũculos priusq; faciãt capita et omnes acrimonias. Orobanchez appellam⁹ herbã eruis ac legumina necãtem alii cinomorion cã appellant: a similitudine canini genitalis: cuius cauliculus est sine foliis: pinguis: rubeus. Estur et p se et in patinis cum tenera est decocta. ¶ xcv

¶ De orobo. ¶ Actor

Orobum vt superi⁹ diximus ipm est heruum siue herbum. cuius naturam sub herui cũ aspiratõne vel ervi sine aspiratione nominibus tã ex magna pte superiꝰ locis pruis posuim⁹. similiter medicor⁹ nostror⁹ illud esse putauerũt orobũ: q ꝺnoſ vicã dicim⁹. Sed ysidor⁹ hec ponit p duob⁹. Et dicitur a nõnullis q̃ due species sũt quasi vni⁹ generis: vna videlicet maior: que orobum vocatur. alia vero minor q̃ vicia et vulgariter neceron appellatur. ¶ Byascorides Erbũ omne siue orobũ cum pte amaritudinis est calidum. Ideo splenem ac renes ⁊ epar purgat. scabies et impetigines sanat. vulnera quoq; curat cum melle impositum. desiccat. abundãter incidit aperit. puerit. parotidas induratoq; testiculos digerit. ¶ Isaac in dietis. Orobum est calidum in primo gradu. siccum in secundo. vnde mũdificatiuus est et colatiuum. Mundatum corticibus iureq; de eius farina facto: ventrem humectat. vrinã et menstrua puocat. cutemq; clarificat. Nõ tamen plurimũ assuefiat: ne forte sanguinez mingere faciat. Aliqñ per nares sanguis efficit fluxum. Farina eius cocta cum sepotis quod est species thuris: ydropicis: ysthericisq; valet. Temperata cum vino valet sup rabidissimi canis morsũ posita. Rursus cuz melle tempata lentiginem mundificat: vulneribus et apostematibus similiter valet. ¶ xcvi

¶ De panico ¶ Ysidorus.

Panicum dictum est eo q̃ in multis regionib⁹ ex eo panis vice hominꝰ sustentent quasi panis victuz. ¶ Plini⁹ libro.xviii. panicum et milium inter frumenta sunt estiua que seruntur ante exortum vergiliarum. et cõsurgunt in culmũ geniculatum et cõcauum. Paruis autb⁹ sunt expolita q; membranis vt pãcium est cõtinentur indefessa. Dictum est autem panicum a panniculis cacumine languido nutante. paulatim exterminato culmo pene in furculum. ꝑdensis granis accruatur. cum longissimo pedali obsimili come granum cõplexe. que fimbriato capillo curuatur. Sunt et panico genera mãmosa: epãno. paruis racemato paniculis: ⁊ cacumie gemio. Quin et colore distinguitur candido: nigro: rufo: et purpureo: panis quidez multifarie fit e milio. raro e panico. Panicuz et milium est sesima et omnia estiua maturãtur a flore diebus. xl. Triticum ⁊ ordeum exteruntur in area. panicum aũt et far et milũ purgari non possunt nisi tosta. Itaq; cum suis folliculꝰ feruntur cruda. panico vtũtur et quedã gallie: aquitania ꝓpue. põtice vero gentes nullũ panico cibuz preferunt. Et cetera quidẽ estiua frumenta riguis magis etiã q̃m imbrib⁹ gaudent. Panicum aũt et milium aqsi minime: quoniã in folia exeunt. vetãt ea inter vites arbores ve frugiferas seri. terram existimantes hoc satu emacrari. Catonis est sentẽtia panicum priuꝰ esse serendũ in aquoso frigido: postea vero in calido: et si non sit aquosum: in rubricoso: vel pullo: vel harenoso solo

¶ Palladi⁹ libro.viii. Mense martio calidis et siccis regionibus panicum serendũ est ac milium: leuem ⁊ solutã terrã deliderãt. non in sabulone solum: sed in harena queq; puemũt dũmodo celo humido et solo ferãtur irriguo: quia siccum et argillosuz locum reformidant herbis liberentur assidue. ¶ Idem in libro.v. In mense quoq; aprili locis mediocriter siccis panicũ ⁊ milũ cõuenit seri. ¶ xcvii.

¶ De operatiõe panici in cibo et medicina. ¶ Isaac in dietis.

Panicũ in forma et natura simile est milio: minꝰ tamen eo nutrit. ventrem magis cõstipat. coquitur sepe cum pinguedine vel cum lacte

¶ Constãtin⁹ in pãtegni. panicũ et miliũ frigida et sicca sunt in secũdo gradu parum nutriũt. stiptica sunt. et panis inde factus multo plus est cõstipatiuus. vrinam aũt puocant. Cum butiro vel lacte cocta sunt meliora. q̃bus admixtis humectãtur et cox siccitas expellitur

¶ Plini⁹ libro.xxii. panicũ dyocles medicus mel frugũ appellauit. effectus habet quos milũ. In vino potũ dysentericis ꝑdest. Similiter bis que vaporãda sũt calefactũ imponitur. sistit aluum in lacte caprino decoctũ et bis in die haustuz sic ꝑdest et ad tormina. ¶ Byascorides. panicum in esca omnib⁹ vtile est. Unde si pans ex eo fact⁹ et comestus fuerit. ventrez abstinet. vrinã puocat. assum vero in cacabo nouo et impositum in sacello sicut et milium ꝑdest. ¶ xcviii

¶ De piso ¶ Isidorus.

Pisa dicta est q̃ ea pensabatur auri aliq̃d minus. Nam pis dicitur aux. hec in cibo sumpta minime inflat. ideo magis et egeritur. ¶ Plini⁹ libro.xviii. pisum in apricis seri debet: frigor impatientissimũ. Ideoq; seritur in italia. ⁊ in austeriori celo nõ nisi tempe verno terraq; faculi ⁊ soluta. Frumentũ quidẽ et ordeũ ac vicia et q̃quid in stipula est in cacumie vnũ folium habet. multiplicia vero sunt econtra ciceri et fabe ac piso. Frumentis est folium harũdinaceũ. fabe rotundũ et magne leguminuz parti longiora. vt piso. Eque rotunde sunt. ciceri ceteriq; leguminũ longe ⁊ ad figuram seminis late. piso vero cilindracie. Ex leguminib⁹ vomere seritur lenticula et in grecia pisa. Thise ac pisa sunt eiusdem generis. ex qua in orbe nostro fit oriza. ¶ Palladi⁹ libro. x. In mense septembri postremo sereduz est pisum in terra faculi ⁊ soluta loco tepido celo delectatur humecto ⁊ quatuor vel tres

modios sparsisse sufficiet iugero. Actor. Miror q̄ libris medicoꝝ nostroꝝ autenticis nichil manifeste de pisoꝝ natura reperitur: sed hoc estimant quidā esse q̄ alio nomine robelie dicuntur: vel fortassis eadem ratō odtest assignari de piso quā supius assignauim⁹ ō aue na. xcix.

De riso Isaac

Risi natura calidā est in primo gradu siccum i secundo. aliquādo mola teritur: cuiusq̄ farina sicut tritici coquitur: ⁊ valet his qui mozsionē in stomacho ⁊ intestinis patiuntur. Integrum aūt cū aqua coctum. valet ad colericam ⁊ garrā. Cum lacte et amigdaleo coctum constipationez suam amittit: ⁊ p fecte nutrit. sanguinez bonum generat. Si cum eo vel aqua eius lentigines laues: auferet eas: et cutem mūdi ficat. Cōstantinus in pantegni. Risum calidum est in primo gradu. siccum in secundo. vnde ventrez stringit. non tamen multū nisi mixtum sit ibi multum lotuz quoq̄ et cum butiro et amigdalcon coctum: nō est vē/ tris constipatiuz. sed mitigat dolorem stomachi: et ar dorem intestinoꝝ. Huius nutrimentū temperatum est et indigestuum. Si cum lacte coquitur cōstipationem fa cit: sed humectat ac nutrit. Auicenna in secūdo cano ne medicine. Risum calidum est et siccum. nutrimentū prebet multum. tarde infrigidatur. et in ipso est abster sio. Decoctum cum aqua stringit vsq̄ ad terminū et i spermate facit augmentū. Idem in iiii. canone. Lor tex risi venenuz reputatur. vt enis quidā primoꝝ dixe/ rūt: ei cui in potu datur accidit statim dolor in ore ⁊ in ligua: et ipsa ligua apostemat. deiō dolor i vmbilico ex tenditur: et stomacho: intestinisq̄ eius: totumq̄ corp⁹ inflamatur curatur cuz curatione cātaridum. oportet autē q̄ in oleo eius quod ipse in potu sumit citonia sit decocta. c.

De robelia Isaac.

Robelie frigide sunt in primo gradu. medie in ter humida et sicca. Cortex eaꝝ stipticus est. Cortice vero mundate laudabiles generant chymos: nec inflationez aut ventositatē faciūt vt fabe Ad vsum edendi bone sunt in estate et in calida regio ne. Cathaplasma ex eis membris fractis appositum: solidat et dolorem aufert. Jus ex eis velut ex faba fa/ctum. valet ad cardiasim tussim et dolorem pectoris

Actor. Iste sunt videlicet robelie sicut dictuꝝ pau/lo supra que a nōnullis medicoꝝ nostoꝝ estumantur eē pisa. ci

De sesama vel sesamo Plinius vbi supra

Sesama venit ab indis: ex qua et oleū faciunt. et est candidi coloris. Est autem ex estuis fru gibus. que in estate ante vergiliaꝝ exotum fe/rūtur. eiusq̄ fructus vasculis sicut et papaueris inclu dutur. hec quidez sicut milū et panicum et omnia estiua maturantur a flore diebus. xl. Sesamam vt pinsaꝝ in calida aqua macerata conuenit exporrigi: deinde p fricari: et frigide immergi: vt palee fiat. Xent. iterūq̄ iso le super linthea exporrigi. Quod nisi festinato peraga tur: lurido coloꝝ mutescit. Ipsa vero q̄ euolutū a⁹. equal uant varia habent pisturaꝝ rationē. ac⁹ vocatur cuz p se pinsatur Spica tantū ad vsus aurificum. Si vero i arca teritur: cum stipula. palea: maioꝝ parte terrarū pabulo iumentoꝝ. Idem in libro. xxii. Sesama trita inbibet vomitiones. Aurūq̄ inflamationi illinitur ⁊ ambustis. Eadez et dum in herba est: efficit. Amplius in vino decota imponitur oculis. stomacho aūt est inuti lis cibus: et animo grauitatem facit. Strellionū morsi bus resistit. vlceribus que cocoetbe vocant. Et auriꝝ pdest oleū quod ex illa fit. Sesamoides a similitudine nomen accepit: grano amaro et minore folio: nascitur in glareosis. Bilem in aqua potum detrahit. Et eius semen illinitur igni sacro: pannosq̄ discutit. Est etiaz nunc aliud sesamoides. videlicet anticyre nascens. qđ ob hoc aliqui vocant anticyricon. Cetero simile erige ronti herbe. Granuz sesame in vino dulci ad detractio nes datur quantū tribus digitis capitur. Discent et am ellebori albi vnum et dimidiuz obolum purgatōi eam adhibentes maxime insane melancolie. comicali bus quoq̄ et podagris. etiam per se dragme pōdere eximunt. ciii

De siliginе ac siliqua Isidorus

Siligo est genus tritici: a selecto dictuz. Naz in pane species eius precipua est. Plinius libro. xviii. Siliginem dixerunt proprie tritici delicias: candor est et sine virtute: ac sine pondere con ueniens humidis tractibus: qualis italie sunt: et gal/lie comate. Sed et transalpes in allobrogum rātū auez noxq̄ agro pertinax. In ceteris ibi partibus biennio in triticum transit. Remediuz est vt grauissima queq̄ ipsius grana serantur. E siligine laudatissimus panis ac pistrinarum opera laudatissima. precellit in italia. si pisis nate misceatur campana. Rufior quidem est illa sed candidior pysana: ponderosior autem cretacea. Ju stum est e grano campane vel campanie. quā castratas vocāt. redire sextarios quatuor. siligis et modio. Jux ta sententiaz catonis siligo et triticum in aperto loco edito seruntur. qui sole q̄ diutissime torrebatur. Seren da dicitur in tenuiori terra que non multo indiget suc co. vt cicerem ac citisum. In pingui vero que cibi sunt maioris: vt siliginem ac triticum et linum. Demiq̄ far et siligo solum sortiuntur cretosum ⁊ vliginosum Sili go nunq̄ pariter matureſcit. nec vlla segetum min⁹ di lationē patitur propter teneritatez eisq̄ que maturue re protinus granum dimittentibus. Sed minus q̄ ce/ tera frumenta pigritatur in stipula. quia semper rectā habet spicam. Hec continet rorem qui faciat rubiginē Optimus est panis ex affrica Ipsaq̄ spissior q̄ faz et spica maior: eadem et ponderosior. difficulter exte/ritur in grecia. ob id dari iumentis ab homero dicta. hec est enim quā oliram vocant. Eadez in egypto faci lis atq̄ fertilis. Far sine arista est. Frez̄q̄ siligo: excep ta ea que laconica nuncupatur. Adiciuntur bis gene ra bromos: siligo excepticia: ⁊ tragos: Summa siligi/ nis laus bonitate et cribri tenuitate constat. Et galli quidem e seris equorum inuenere cribrorum genera bis pante lino excussoria ⁊ pollinaria. Egypt⁹ e papiro iū co. Siliginem quidem et ouis subigunt vel lacte. buti ro vero gentes pacate ad opis pistorii genera cura trās cunte. Idem in libro. xxii. siliginis grana combusta ⁊ trita in vino amminneo atq̄ oculis illita epyfloras se dant. Auicenna. siligo est species ordei sine cortice: ⁊ eius operatio propinqua est opationi ipsius. Glosa super lucam. siliqua est genus legumminis sonoris folli bus ⁊ vacuis quod ventrem magis onerat q̄ reficiat Rasi. in almasore. silique que in terra hierosolimi tana nascuntur tempatum calorem habent. ⁊ ventrez stringunt. Que autem in aliis terris. ventrem fortius stringunt. ⁊ calide non sunt civ.

De sisano vel sisamo

Sisanum est semen pluris vnctuositatis q̄ reli qua semina Quidam dixerunt q̄ eius oleuz si nisi melancolicis confert vt eos impinguet et humectet. Et crisimon quod est genus quoddā sisami abhominabilis saporis. Corpus eius est folio suo for/tius. ⁊ est calidum in medio primi. humidum in fine ip sius. Est autem glutinatiuz et lenificatiuz equalis calefactionis ⁊ similiter oleum eius ⁊ decoctio ipsius Est etiam mollificatiuum ⁊ in eius oleo ē grossitudo.

Et quod est torrefactum minoris est nocumenti. viridi tatem percussionis resoluit. et sanguinem congelatu3 Et confert fissure et asperitati melancolicor bibitum et limium. et est impinguatiuu3 ppie excorticatum 7 prolongat capillos. et propie succus arboris eius ac foliorum ipsius aclent eos. Remouet quoq3 furfu res Oleum eius i quo mirtus coquitur conseruat capil los: coloq3 facit fortes ac duros Item apostemata cali da resoluit. et pont super adustionem. Oleum eius bi birum aufert puritum flegmaticum 7 sanguineum p pte cum aloes infusione et aqua vuepasse. Et eo quo q3 fit emplastrum ad grossiciem neruor. Confert etiã superpositum oculi pulsationi: 7 eius apostematı: 7 bo num est constrictioni hanelitus et asmati. Malum est autem stomacho nauseam faciens: desiderium pternẽs velociter sanãs. sed quando cum melle comeditur: eius malicia remouetur eusq3 digestio tardatur. Et molli ficat viscera. Eusq3 nutrimentum est valde vnctuosũ et sutim facit. fit autez velox eius descensio cum cortice suo. Et cum excorticatur descensus eius tardatur. de niq3 confert intestino colon. Et eius infusio vehemẽs est in prouocatione menstruor: adeo q ipsa eicit fetũ. Confert iterum morsui rabiosi canis ac serpentis len ticularis ¶ Isaac. si anum caliduz est in primo gradu humidum in secundo. Quod sine cortice est vnctuosius est. Ideoq3 grossius et ad digerendu3 durius. Quam obrem stomacho officit. sitim et fastidium generat. os boni odoris fetore contaminat. maxime si inter dentes remaneat. Cum melle sũptum minus nocet. Sicũt au tem contra venenũ illud prodesse: sua enim viscositate et vnctuositate poros omnes corporis oplat. nec ad cor venenum penetrare permittit. ¶ cxxxi

¶ Adhuc de eodez ¶ Diascorides

Sesamum vel sisamum est cuctomachum. Come stum oris feroxem facit. Cathaplasma vero adhibitum neruor duricias et grossitudinem cõponit. pdest impositum parotidibus. mouetur cõbu stionibus. Tumores lyems sumptum cõpescit. tritum et oleo roseo mixtum dolorem capitis ab estu desendit Ipsius herba dolores ac tumores cõpescit oculorum. ex ipso etiam oleum fit quo maxime vescuntur egyptii Cici vel sisami agrestis semen habet simile acinis. frutex illi est vt fico arboreosa: sed minor habetq3 folia pla tano simila: sed minora: et leuia et nigricora. hastasq3 vallosas habet canne similes semem habet vt botrum compositum: sed asperum. vnde exprimitur oleum cici mũ quod valde dicitur esse vtile medicamin ib9 et epla stris. Ex quo semine si triginta grana purgata fuerint accepta: coleram et flegma ventris deponunt. vomitũ puocant. gustu non bono. hec purgatio stomachuz nõ ledit. Succus eius tritus et impositus: maculas lumpi dat. folia eius trita cum polenta tumores oculor sparguntur. Duricias omnes et mãmarum tumorem compescunt: ignem acrum sola extinguit ipsa cum aceto mixta. ¶ Palladi9 libro. x. In mense septembri serendus est sisamus putri solo vel pinguibus barenis vel terra cõgesticia Jugero quatuor l'sex sextarios seuisse conue nit ¶ Idem in libro. xi. Sisamũ vsq3 ad vdus octobris et faselum conuenit seri. terra pingui. vel agro sterili

¶ cxv.

¶ De tritico. ¶ Isidorus.

Triticum a tritura dicitur: eo q purgatissimũ horreo recõditur. vel quia granũ eius teritur et cõmolitur. plura sunt eius genera vt ador reũ: siligo: far: de quibus. s. iam dictum est supra. Tremense aũt triticum ideo dicitur quia satũ post tres mẽses colligitur ¶ Nam vbi propter aquam aliam ve causam matura satio obmissa est presidiuz ob hoc periti

¶ Plini9 libro. xviii. Triticus est ex fructibus hibernis que circa vergilias occasum seruntur: ac terra per hyemẽ nutriuntur. fructus eius sicut et ordei spicis continetur et aristar vallo quadruplici munitur. Geniculi quidem ordeo sunt octoni: tritico quaterni. sed nõ amplius ternarium vel quaternariũ geniculor numerum cõcepit est spica. que vt specie sui fecerit quatuor aut quinq3 tardissime diebus florere incipit. totidemq3 vl' paulo plurib9 defloruit Tritici genera sunt plura: italico nullũ equidez cõparauerim cãdore ac pondere q maxime discernuntur. In extremis autez principatum tenuit boetica deinde sicilia: mox affrica. Tercius põdus est thracio: sirioq3. deinde vero egiptio. Grecia vero põi cum laudauit: quod in italiam non perueniat. Ex omni eo grani genere preculit ocuentium et tragum dignes et telimuntiuz argumento crassissimi calami. Iraq3 pingui solo hec genera assignabat. Leuissimuz et maxime inane seu tenuissimi calami in humidis subebat seri: qr multo egeret alimento. Hec fuerunt sententie alexandro magno regnante: cum clarissima fuit grecia: et in orbe terrar potentissima. Ira tamen vt ante morte ei9 annis fere: cxlv. sophocles poeta in fabula. Triptole mio frumentũ italicum ante cuncta laudauerat: ad verbum translata sententia et fortunatam italiam frumẽto canescere candido. que laus peculiaris etiam hodie est italico Nunc autez ex generibus que rome vebuntur leuissimuz esse gallicum ostenditur. Lyprium fuscũ est. panemq3 facit nigruz. ideoq3 miscetur alexandrinũ candiduz. Aqua marina subigitur: quod plerisq3 locis maritimis faciunt: occasione lucrandi salis villissimuz Non alia de causa optimora morbis existunt corpora Gallia 7 hispania frumento in potum resoluto spumata concreta vtuntur pro frumento. Qua de causa panis leuior est illis q3 ceteris Differentia etiam est calami. Crassior quippe melioris est generis. plurimis tumicis thraciuz vestitur triticum. ob nimia frigora illi plage exquisitum. Eadem causa inuenit et trimestria. de trimentibus terras nuibus. Quod tercio fere satũ mẽse: sicut in reliquo metitur orbe. Notuz est hoc alpib9 toris 7 hiemalib9 puicus Nullũ h frumito leri9 Unica lamũ prerea: nec vsq3 capar. seriq3 si nisi temni terra Est et bimestre circa thracium sinuz: quod quadragesimo die q̃m satum est maturescat: nuq3 nulli frumento plus esse ponderis: et furfuribus carere. vtitur eo et sicilia et achaia: mõrolis ex vtraq3 partibus euboia q̃q3 circa caristuz. Intantuz fallitur colũella: qui nec trimestris quidem pprium genus existimauerit esse cum sit antiquissimuz. Greci trimenon vocant. tradũtq3 in bactris grana fieri tante magnitudinis: vt singula spicas nostras equent. Similago laudatissima fit e tritico. Ipsoq3 nichil est fertilius. hoc eñ natura ei tribuit quoniã maxime hominez alit: verpote cũ e modio. si aptum sit solum quale in bizantio affrice campo. centeni quinquageni modii reddãtur. Dixit diuo augusto procurator ei' ex eo loco ex vno grano vir credibile dictu quadraginta paucis minus germina: extantq3 de ea re epistole. Dixit 7 neroni simiiter. tricentas sexaginta stipulas ex vno grano Cum centesimo quidem et leontini siculie cãpi fundunt. Uliq3 et tota betica: et in primis egiptus. fertilissima tritici genera: ramosum aut quod centigranũ vocant. Triticum pisendus mago iubet aqua multa perfundi: postea euelli: deinde sole siccatum pila repeti. Triticum iuxta catonem in aperto loco edito seritur. qui sole diutissime torreatur. hui9 semine nullum est auidius: nec quod alimenti trahat amplius ¶ Palladius libro. x. Mense septembri locis vligmosis aut exilibus vel frigidis vel opacis circa equinoctiũ triticũ 7 adoreum seri oportet. dũ sez serenitas

constat vt ante hyemem conualescant radices. Idez in libro.ii. Mense ianuario triticum et far seriri oportet duz quartos foliozū est. Idē i li.vii. In tumo mense postremo locis maritimis ac siccis et calidioribꝰ tritici messis abscinditur. sicut videlicet iam dictum est superius. Idem in libro.viii. Mense iulio tempatis locis tritici messis explenda est:eo more quo dictum ē

.cvi.

De proprietate tritici in cibo. Isaac.

Triticum est cibus ad humani corporis nutrimentū precipuus:z naturaliter simile cōplexioni eius. Triticum secundum naturaz sui substantialem:in primo gradu est calidum et humidum z siccum in medio panis ex eo factꝰ calidioz est in secūdo gradu:quia calor eius augmentatur a calore ignis et coctione:sicut ordeum et faba cum in ppria natura sica sint: si in aqua coquantur humiditatem assumunt. Granum tritici masticatum vel assatum apostemati. quod ex rabidi canis morsu cōtingit.superpositū mortsum fugat. Oleum autem de grano factum ad impetiginez et serpiginem auferendam valet. Tritici recētis ac noui nutrimentū parvum existit:et crudum:et flegmaticum:et inflatiuū:rugitum ac dolorem lateribus ꝛ mouet:et in putredinem cito conuertitur: Assatuz ad ignem magis nutrit:ventositatem minus facit:et stiptricum est. In aqua coctum grauissimum est:et inflatiꝫ digestioni durum:et rugitum mouet:humorez densissimos generat z viscosos. maxime si granum est farine multum habens:furfuris paruz. Si tamen bene digeritur multum nutrit:z mēbra confortat. tarde egeritur vnde dandum est eis:qui magnis laboribus exercitātur. Granum fractum et simila sanguinem laudabilez faciunt:et multū nutriunt: Si tamen sepe vrantur:opilationem epatis faciunt. duriciam splenis:lapides i renibus vel in vesica:maxime si renes calidi inuenīātur naturaliter vel accidentaliter. Auicenna. Frumētū natura calidum est:et tempatum in humiditate et siccitate. Et ipsius sanich declinat ad siccitatem. Sanich preterea tritici est tarde descensionis et plurimū inflatiuum:indigens dulcedine faciente ipsum descendere velociter et ablutione cum aqua calida: ita vt remoueatur inflatio eius.et humor ipsius sanich est paruus. Id autem melius est:quod est magnū:pingue:rotundum:planum:medium inter duriciem et raritatez.medium inter rubedinem et albedinem. Nigrum vero malti nutrimenti est. Quod autem plurime rubedinis est:pluris est nutrimenti. Frumentū elixatum tarde digestionis est. et inflatiuz. verum cum digeritur nutrimenti plurimi est. Frumentū omnibus granis magis nutritiuum est: et sanguis ex eo generatus temperatior est: q̄ ex omnibus ceteris.

cvii

De diuersitate qualitatum ex eo. Isaac

Triticum antiqui et maxime pitagorici consenserunt esse diuersarū qualitatū quinqz modis. Primo secundū genus suum. Nam vnū spissum est et graue:ac frangi difficile:superficie lene:ac lucidum: Aliud rarum et lene frangi facile. Primuz qō ex substantia sui corticem vincit et furfurez:melius est faciende simile q̄ farine. Nutrimentū eius plus:electio a stomacho tarda. digestio dura. valentiusq3 est ad mēbroz confortationez q̄ ad sanitatis custodiam. In alio vero furfur et cortex medullam superant. Ideo qz ad corpis nutrimentū minus est.ad solutionem facili? vnde et ad sanitatis custodiaz:q̄ ad mēbroz confortationez est validius. Secundus modꝰ est ꝓpter terrā in q̄ nascit. Est em̄ terra crassa z pinguis atqz putribilis in qua nascitur granum pinguꝰ:grauiusqz in pondere:ac nutribilius. Et est terra macra z sicca naturaliter in qua nascitur macrius et siccius:leuiusqz in pondere.z minus nutriens. Est et macra accidentaliter: que scz ex adustione herbaz ubi nascentium desiccatur et macrescit vnde in superficie nitrosa fit:et salmaria et infructuosa. Si quos tamē ferat: siccissimi sunt z macerrimi.z a frumenti natura degeneres. medulle nihil habent:et zizania dicuntur. venenosamqz naturam ingressi.corporibꝰ humanis fiunt nocuissimi. Tercius modꝰ est ex regionū natura vbi nascitur. Est em̄ regio calide et sicce nature meridionalis. Est frigide z sicce septemtrionalis. Est calide et humide orientalis. Est frigide et humide occidentalis. In calida z sicca nascitur triticū calidū z siccū et durū:et paruz nutribile.qz humores pauci sunt vnde nutritur. In calida et humida est rarum et leue:quia calor ex aere vemens humiditatem eius exurit frigida aūt et humida vmbrosa est et luculenta:z hoc multiplicandoz humoz causa est:q̄ bus granum nutritur:tenerescit:z mollescit.sed interiora eiꝰ frigiditas aeris perforans extinguit.et hoc medulle minuende causa est:ac furfuris augendi. In frigida autez et sicca glacie ac nive densissimus aer interiora tritici non penetrat.exteriora claudit z spissat.p inde naturalis calor clausus exire nō sinitur. fitqz hoc causa:vt coniunctū et ponderosuz medulle plurime sit et corticis pauci.perfecte nutrit:et cito digerit. Quartus modus est:secundū tempus nascentie eius vel aeris qualitatem. Aliquando em̄ moderatum est tempꝰ et vernale.s.equale in calore et humiditate Et tunc nascitur triticuz crassum:et medulle plurime:corticis pauci. Aliquando vero immoderatuz:z tunc macruz z imperfectuz et male nutricuī generatur. Quintus modus est ꝓ sui vetustate et nouitate. Nam vetustum z longi temporis siccum est.et parum nutrit. ad digerendū etiam durum.eo q̄ humiditatē eius aeris calor exhauserit. Nouum etiam ex humiditate simul z viscositate terre humidum atqz viscosum est:densum.z digestioni durum.z inflatiuum ac ventositatem z rugitum faciens ventris. Si autem medū sit:scilicet neqz nouuz neqz vetus.i.inter multum et paucum tempus hec media species laudabilioz est.quia cito nutrit et cito digeritur.

cviii

De operatōne ipsi? i medicia. Auicēna

Triticum mundificat faciem.et eius farina z amilum cuz croco est medicamē pani. Sanich tritici z ordei grauat. Triticum crudum z etiam decoctum elixatum non molitum neqz fractum neqz coctum.ita vt sit pulis:et fractū etiam similiter quādo comeditur generat vermes. Triticum quoqz quidē tritum et pulueriz3atuz, super morsum rabiosi canis est iuuatiuū. Byascorides. Triticum vtile est recēs:ac rufum.i.aurosum. Et quod sicancum vocatur cruduz masticatum z imposituz canis rabiosi morsum curat. Farina eius addito succo iusquiami z cathaplasmata neruorum reuma compescit. Primelli mixta inflationem tollit.lentigines emendat. Furfur eius cum aceto coctaz lepras minuit.et ipositum tumores omnes cōpescit. Cum ruta coctum tumores spargit. morsibus venenatis medicatur. foxtionibus calefaciendo subuenit Fermentum eius virtutem habet calidā.tumores plātarum spargit. pustulas minutas corporis emendat

Rasi in almasore. Triticum bene coctum omnibus cibis plus nutrit.z maxime si cum lacte coctum fuerit Confert etiam natura calidis et macris.z his qui mlt tum laborant. vel qui augmento virium indigent. habentes vero dispositiones cōtrarias cito venaī replet z febres z articum dolorem.z lapides in renib? z apostemata adducit. Plin.li.xxii. Tritici grana ferro combusta bis q̄s frigꝰ visserit ꝓsentaneo sūt remedio

Tritici farina ex aceto cocta est utilis neruozum cõtra tionibus. cũ rosaceo vero et fico sicca mixtisq; decoctis. Furfures autem gargarizatione tonsillis prosunt et faucibus. Sextus pompimus pretorii viri patet hyspanie citerioris princeps. cum hozretis suis ventilãdis presideret. dolore podagre correptus sese merlit i triticum super genua: leuatusq; siccatis pedibus: mirabili modo postea hoc remedio vsus est: vis eius tanta est: vt cados plenos siccet. paleam eius calidam impositam ramicum incõmodis iubent experti: quaq; decocte sunt aqua impolita fouere.

.cxx.

De poculis ex tritico confectis. Actoz.

Riticea quoq; fit cereuisia: sicut ozdeacea et auenacea. vnde cereuisia sicut dictum est supra iuxta ysidozum est a cerere. id est a fruge vocata. quia potio est ex frumẽti seminibus vario modo confecta. Isidorus libzo vigesimo. Celia vero a cale faciendo sic est vocata: est enim potio ex succo tritici per artem confecta. Illa siquidem vis germinis madefacte frugis igne suscitatur: ac deinde siccatur et post in farinam redacta molli succo admiscetur quo fermentato sapoz austeritatis et calor ebrietatis adicitur. Nec qdem fit i hyspanie partibus. vbi ferax vini nõ est locus fex victa q; sese vas emergẽdo afficiat. Palladi9 libzo vndecimo. Fermentum autem musteoz mediante tritico sic faciendum est: ac seruandus. Ex nouo tritico farriculus efficitur et musto sub pedibus rapto infundit ita vt modio farris lagenã musti adiciant. Deinde sole siccatur. iterumq; similiter infunditur: et siccatur. Bcum tercio feceris: panes ex eo breuissimos admodum facies musteozus. et in sole siccatos vasculis nouis fictilibus recondes et gipsabis. pro fermento quo tempore anni musteos facere volueris: hoc vteris.

.cxi

De vela et vicia. Plinius vbi supra.

Velam apellant galli yrionez inter fruges sesame vel sesime simulem. quã videlicet superius diximus a grecis erbisimum vocari. Isidoz9 libzo decimoseptimo. Vicia dicta ẽ: eo q; vix ad triplicem fructum peruemat: cum alia legumina prouentũ habeant fertilem. Unde virgilius. Ut tenuis fetus vicie. Plinius libzo. xviii. Sicut in tritici genere parsest aliqua vt farrago: pabuli quadrupedum causa. sati sic ; in legumimb9 et vicia et iuxta catonis sententiã. in solo minime aquoso herbidoq; seri conuenit viciam vicia pinguescunt arua. nec ipsa quidem agricolis estopposa: vnico sulco sata. nõ saritur. nec stercoratur. nec aliud q; decoctur. Tria sunt eius sationi tempa vna circa occasum arcturi: vt mense pascat decembri. Tũc optime seritur: nam semen eq; fert depasta. Secunda satõ est mẽse ianuario. nouissia vero martio. tũc ad frõdem vtilissima. siccitatem maxime amat et omnibus que seruntur. Umbrosa etiam non aspernatur ex semine eius. et si lecta matura est palea ceteris prefertur. vtribus succum preripit languescuntq; si serantur in arbustis. Nascuntur in vicia limaces. et aliquando e terra codec minute mirum in modum ipsam erodentes. Palladius libzo secũdo. In mense ianuario vltimo seritur vicia. non pabuli secandi: sed colligendi seminis causa. Jugerum occupant modii septem. Serenda est autem in terra proscisa post horam tertiam vel secundam. cũ ros esse desierit: quem ferre non potest. sed statim cooperienda est ante noctem. Nam si nuda manserit: humoze corrumpitur noctis. Obseruandum est ne ante lunam .xxv. seratur: quia sic satam limaces persequuntur.

.cxii

De Ysia et zea et zizania. Pli. vbi sup.

Ysia est apud grecos: traduntq; ipsam et typhẽ cum sint degeneres ad frumentum redire: si piste serantur: nec prorsus: sed anno tercio. Zea semen est ex quo fit alica. granum eius pila lignea tunditur: vel lapidis duricia nobilius cõteritur excussisq; inõ tunicis. iterum armamentis nudata: conciditur medulla. Est zea que degenerat in affrica. vnõ adulterina fit alica. cuius spice latiores ac nigre sunt: et breui stipula. Isaac. Zizania nascuntur inter triticum cum siccis corruptisq; temporibus. vnde vim acutam habent et venenosam: et aliquando mentem perturbãt et inebriãt. Mixta sulphuri vino et aceto ad impetigi nem vel serpiginem valent. Cocta autem cum radicis corrice vulneribus iam putrefactis apposita: sanãt et mundificant. valent etiam ad apostemata dissoluendũ. Hieronimus super matheum. Inter triticum et zizania: quod nos lolium appellamus: ḡdiu herba est: nec dum calamus prouenit ad spicam. grandis similitudo est: et in discernẽdo aut nulla aut difficilis distantia. Auicenna zizania secundum duas res ab hominibus dicitur. Quidam enim zizaniam vocant granum simile frumento: et quo faciunt panem. et dicunt q; zizania plurima est. Alii vero rem quandam inebriantẽ malam: que in granis prouenit. Melior est illa que est leuis ponderis: non vetus nec frangibilis: sed viscosa cum masticatur declinans ad rubedinem: et in ipsa est ponticitas parua. Plinius libzo. xxii. Infelix dictũ est a virgilio lolium. hoc tamen molitum: ex aceto coctum et impositum: sanat impetigines. eo celerius quo sepius mutatũ est. Medetur et podagre ceteriq; dolozibus cuius otimelle. Curatio hec a ceteris differt: aceti sextario vno dilui. mellis vncias duas iustus est. ita tempatis sextariis tribus decocta farina lolii sextariis duobus vsq; ad crassitudinez. calidumq; imponi ipsum dolentibus membris. Eadem quoq; farina extrahit ossa fracta.

.cxiii.

De succis herbarum describendis secundum alphabetum. Actor

Sec de seminibus herbarum et granis frugũ ac leguminum diuersi generis ad presens sufficiant exposita secundum ordinem alphabeti. Ex quibus autem herbis succi quoq; medicinales colliguntur. quorum etiam plurimi nominibus propriis appellantur. vt ex scamonea dyagridium. Ex aloe succus eiusdem nominis. Et ex herba meconio similis succus meconicũ. Ex ferula vero galbanũ. Et agresti cucumere elaterũ. Opopanacis ex panace. Et ex albo papauere opium. Atq; ex diuersis herbarum generibus oleum. De bis ergo secundum ordinez alphabeti more nostro consequenter dicemus.

.cxiii.

De aloe Isidorus.

Aloes est succus amarissimus herbe eiusdem nominis sicut dictum est superius. Auicenna. Aloes est succus congelatus inter rubedinem et citrinitatem existens. sed cuz antiquatur nigrescit. Illud melius est cuius aqua est sicut aqua croci et odor eius: vt mirre splendidus: frangibilis. mundus a gypso. Est autem calidus et siccus. virtus ei stiptica est ; exiccatiua faciens somnum. Cum vino positum super capillos prohibet casum eorum: ; est conueniẽs vlceribus. difficilis consolidationis proprieq; in naso et ore: ; ano. et fistulis. Mundificat superfluitates colericas. que sunt in capite. Confert etiam dolozibus iuncturarum ; vlceribus oculi. ; apostematibus atq; dolozib9 ei9. ; cursui ãguli lacrimalis ; exiccat hũiditatẽ eius. Mundificat quoq; superfluitates colericas et

flegmaticas que sunt in stomacho.ꝛ cum aqua bibitū infrigidat appetitum falsum et corruptum.aperit opilationes epatis.sed ledit ipsum.et aufert ictericiaꝫ soluendo ipsaꝫ. Aloes indus plurimū iuuamēti est. Exiccat enim sine mordicatione.ꝛ est parum stipticus.per sicus acuit rationem.ꝛ acuit etiaꝫ os stomachi. In medicinis solutiuis positus nocumentum earum a stomacho expellit Aloes cum aqua calida solut. Cuꝫ aqua mellis solutione flegma et coleram educit. Et ablutus quidem debilioris est solutionis.sed magis stomacho confert.et eius permixtio cum melle virtutem ipsius minuit:adeo vt fortitan non soluat attrahendo:sed extrahat quod ei obuiat. Arabicus in potu sumptus cō turbat et facit dolorem vētris pungitiuum.et soluit.ꝛ aliquamdiu remanet eius virtus in tunicis stomachi. Bare autem aloen in potu diebus frigoris timoroſuꝫ est:quia quandoq; solutione sanguiem educit. positus autem cum vino dulci super emorroidas eminentes et fissuras in ano.sanguinem ex eis currentem abscindit ¶ Razi in almasore. Aloes calidus est.coleram rubeam expellit:caput et stomachum purgat:carneꝫ creat. ¶ Constantinus vbi supra. Aloes vniuersaliter calid⁹ est et siccus in secundo gradu.stomachum mundificat caput et articulos deflegmate purgat. egestiones prouocat.epatis opilationem aperit:colorem ictericum emendat.sed tamen si multum et sepius sumatur stomachum et intestina excoriat. oportet ergo vt misceatur cum co mastix,aut dragagantum,aut bdellium secūdū proprietatez vnuscuiusq; sumentis. proprietatem tamē habet soluendi recentia vulnera:aut desiccādi.aut mūdificandi eorum putredinem. Cum aqua temperatum apostema narium labiorum et oculorum sanat. Unde dyascorides. Aloen inquit cum melle temperatum affert nigrorem que sub palpebris est Mixtū cuꝫ oleo rosaceo et aceto fronte et timporibus perunctis:mitigat dolorem capitis:et pruritum oculorum extinguit. Cuꝫ vino temperatum cadentes pilos confortat. et retinet Cum vino et melle temperatum apostema lacertoruꝫ lingue et gingiuarum: toto etiam ore existentium curat.

.cxxiii.

¶ Adhuc de eodem. ¶ Platearius.

Aloen est calidum et siccum in secundo gradu fit ex herbe succo eiusdem nominis que in india:persia:grecia:et etiaꝫ in apulia reperitur fit autem hoc modo.herba teritur.succus extrahitur: ad ignem ponitur:et cum bullierit remouetur:soli exponitur et siccatur. Et nota q̄ omne quod de natura ē aromaticum:quanto aromaticius:tanto melius excepto aloen. Et omne quod de natura fetidum est:quāto fetidius.tanto melius excepto aloen. Omne etiaꝫ quāto in sapore suo naturali intensius est:tanto melius excepto aloen.quod cum sit de natura amarum: quanto minus amarum est tanto laudabilius. Habet autem virtutem purgandi flegma et coleram:et mundificandi melancoliaꝫ.confortandi membra neruosa.vnde valet contra frigidos humores stomachi.ipsumq; stomachum confortat. Caput a dolore releuat:qui fit ex fumositate stomachi. Visum clarificat. Opilationes splenis et epatis aperit Corpus discoloratum ex egritudine coloratum reddit Valet etiam contra alopiciā:ꝛ casum capillorum. Granum aloen cum melle mixtuꝫ stomachum mundificat.digestionem procurat. Et licet aloes sit amarum ore:dulce est tamen stomacho. Iteꝫ puluis eius cum melle datus lumbricos interficit. Cū succo persicarie auribus instillatus vermes necat. ¶ Dioscorides. Aloe est succus herbe:que habet folia vt sqla:sed pinguiora vt dicetur est supra. Radice incisa.p manat et colligitur:vel tota herba contusa exprimitur adulteratur autez admixto gummi. Quod facile intelligitur et gustu et odore:et quia non se partibus mundis soluit:et q̄ manibus retentus non coheret. virtus est illi stiptica et mediocriter calida et sicca:nimis ventrem mollit:putredinem purgat: coleram et flegma deducit In oximelle datus repidus aut frigidus stomatichis:et epaticis magnum est adiutorium. Sanguinem quoq; reticentibus subuenit.medetur ictericis. Eius impositus paracollesim facit:cicatricem ducit,vulneribus post secturam iuuat.fluxū sanguinis vulnerū siccat.addito melle liuores omnes tollit. prurigiem oculis amputat.stomachum super omnia iuuat.vulnera que difficile glutinantur:et maxime circa virgam l'anum curat.ad inflationes etiam ibidem factas iuuat Iterum ad oris vel narium et oculorum inflationes facit. Omnia reprimit.digerit.proficit. Cum aceto ꝛ oleo roseo solutus dolorem capitis arcet fronti illinitus Achacia multi addita cum adulterant.

.cxxv.

¶ De diuersis speciebus aloes Constantinus vbi supra.

Aloes tribus modis est:vnum rubeum de quadam insula indie veniens:que dicitur scotra, Aliud autem nigrum quod est de persia. Tercium vero citrinum: quod fit in arabia. quibus omnibus laudabilius est scotense aloes. precipue si fuerit vnctuosum:prelucidum:et rubeum:quasi color epatis etiaꝫ frangibile et odoriferum et amarissimum ¶ Platearius. Sunt herbe diuerse non genere: sed bonitate ex quibus fiunt tres maneries aloen. Optimum est citotrinum.quod discernitur ex colore citrino seu rufo.ꝛ precipue cum frangitur:cuius pulus apparet quasi croci.et habet claram ac subtilem et puram substantiā Unde et leuiter per frusta minuta frangitur. Discernitur etiam ex hoc:q̄ non est fetidum nec valde amarū Epaticum autem coloribus epatis assimilatur:ꝛ hinc inde habet foramina vt ora venarum. Obscuram habet substantiam non claram. et alia signa predicta habet omnia sed remissiora:et maxime colorem. Caballinum autem nigrum et obscurum est feculentam habēs substantiam.amarissimum et horribilem pretendens odorem.quia valde fetidum. Sophisticatur autem q̄q; vt citotrinum vel epaticum videatur. Sed discernitur:quia cum frangit et digitis confricatur: statim fetidissimuꝫ sentitur ¶ Macer.

Sunt aloes species gemine q̄ subrubet eque
Intus sicut epar cum frangitur hec epatice
Dicitur:et magnas habet in medicamine vires
Iulior est picco que fracta colore videtur
Flegmata mūdificat stomachū caput articulosq;
Lenit per aluꝫ humorem purgando nociuum
Ictericos purgat:tecoris iuuat interiora.
Vulnus quodq; recēs putredie purgat ab omni.
Illius iniectus pulus siccandoq; sanat.
Precipue ventris dicunt et resticulor
Ulcera sanari:vel vulnera puluere tali.
Si soluatur aqua:iuuat apostema labrorum.
Et naris superpositus nec non oculorum
Liuoremq; fugat:si circa lumina factum.
Aeri cum vino miscens oleoq; rosato.
Unde dolens caput et frontem mire iuuabit.

Cum vino bene contritū cathaplasmaqz factum. Continuatur retinetqz pilos quoscunqz cadentes. Lingue gingiue vicius quoqz subuenit oris. Si fricentur eo cū vino melicrato trito. Hoc sumptum per se ventrem non soluit acute. Esse tñ stomacho purgat vrbasius apteqz. Cū tedunt alioz soluentia cetera ventrem. Illius geminas cum multa sumere dragmas. Idem pcepit: coleram sic flegmaqz purgat. Unaquaqz die post cenam sumere dixit. Utile tres eius pilu as binasqz virentis. Cū succo caulis formatas vt faba crassa. Aut cicer humores nocuos cuz stercore purgat. Non corrumpendo stomachum nec vim faciendo. Purgatus puluis. fuerit si sepius iltis. Si vero uarum vis soluere largius aluum. Partibus est geminis pars admiscēda terendo. Una dyagridii sic apta solutio fiet.

¶ .cxvi. De anabula. ¶ Platearius.

Anabula. sicut dictum est supra. species est tritimalli. Habetqz virtutez dissoluendi. attrahendi: purgat principaliter flegma: secundario coleram. Jus eius colligi debet in medio veris: et in primicipio estatis hoc modo: frangantur eius summitates: et in vase vitreo recipiantur gutte lactis inde exeuntes: et hoc caute fieri oz: ne manus colligentis a lacte tangatur: quoniā exureret et excoriaret. Nec si forte manus ab ipso tangatur. locus ille solatri vel alterius herbe fricide succo fricetur. Per annos multos in efficacia manet seruatur. per se autez dari non debet: qz nimis vehementer operaretur. Fiunt tñ inde pilule auree. pilule de quinqz generibus mirabolanoz absqz omni medicina. acuuntur etiam inde medicine vt benedicta triferā: saracenica: et huiusmodi sine appositōne alterius rei laxatiue. miri nanqz medici hoc acumine neglectis aliis omnibus vtuntur: tum qz facilius laxat: tuz qz facilius habetur. Sed tamē anteq̄ alia medicina ex eo acuatur: hoc modo pparetur: vt eius malicia reprimatur Cum gummi arabico vl dragaganto in oui testa decoquatur: vt aliquantulū bulliat sup prunas. Et in medicina quantitate quattuoz dragmatū ponatur. Si quis etiā abhorruerit medicinā accipere: fiat pulis ex aqua et farina hoc acumine addito in quantitate predicta. deinqz p medicina. sic enim competenter accipi potest.

¶ .cxvii. De camphora ¶ Idem

Camphora est in tercio gradu frigida et sicca. dicunt quidam sed falso gummi esse: cuz sit succus herbe cuiusdam. teste dyascoride: milliqz aliis. herbaqz ipa dicitur camphorata: de qua videlicz dictum est supra. Camphora eligēda est alba et lucida nam turbulenta non est adeo bona. Ex admixtione autem vernicis sophisticatur: dum inter ipsius camphore frustula ponitur. Est enim vernix in substantia similis camphore: et ex admixtione similis est in odore. Dignoscitur aūt qz vernix solidam habet substantiā et difficile frangitur: cāphora vero cito. et si tractetur in manibus: de facili puluerisatur. Camphora nisi artificiose seruetur: defaculi perditur. Est eñ aromatica: et oñe aromaticū est fumosum: Idcoqz in fumositatem soluitur Seruari aūt potest in vase marmoreo: et melius in alabastreo. seruaturqz in efficacia multa: in psillio vel lini semine vel milio per annos quadraginta. Contra calefactōem epatis puluis eius cum solatri succo confitur: in quo plagelle intincte sepi epati supponūtur Contra fluxum sanguinis e naribus fiūt magdaliōes ex puluere ipsius et ex puluere seminis yrice usti atqz confecti cum succo sanguinarie et imponūtur naribus. si vero fiat fluxus ex ebullitōne sanguinis vel ex epate puluis eius camphore cum aqua frigida conficiatur. et plagelle infuse fronti: et timporibus: et gule: et epati supponantur: contra maculam oculi conficitur puluis eius cum aqua rosarum: addito feniculi succo: et in vase ponitur eneo contra faciei pannū et ad faciē clarificandā conficitur quoqz cum aqua rosaruz: addito melle albo atqz mundissimo. contra libidinem odoretur camphora per nares. Nimia eñ actōe frigiditatis spūs insipissat: corpus infrigidat: et libidinem stringit. vnde camphora per nares castrat odore marel. Nota q̄ satis cōpetenter ponitur in syzupis contra acutas egritudies In freneli competenter. quocat sternutatōes si puluis eius distemperetur cum oleo rosarum et penna intincta p nares intinguatur: et in aliis febribus acutis: quia nō augmentat calorem nec naturam

¶ .cxviii. De diagridio. ¶ Platearius.

Diagridium est in tercio gradu calidum et siccū Est aūt succus herbe cuiusdam nascentis in pratibus transmarinis: que spēs est titimalli. In canicularibus dieb⁹ summitates huius herbe rapiūtur: inde lac effluēs in paruis vasis colligitur: qđ soli exponitur ac desiccatur: et in substantiā dyagridii transmutatur. Quidā p decoctōem id faciunt: Et quādoqz dū fit ex admixtōne alterius titimalli sophisticatur: et tunc vehementer operatur: Quod vero bonum est suaue⁹ est Preterea fit vt qñqz ex admixtōe pulueris subtilis colofonie sophisticatur: et qñqz frustula colofonie inter dyagridii p dyagridio venduntur. Est autem illud eligendum: qđ est album vl nigrum vl submigrū in colore in substantia per totum clarum. Quod etiā fit frangibile: licet enim colofonia facile frangitur: nō tamē adeo facile sicut dyagridii. Nō etiaz subamarū habet saporem et non multū abhominabilē. Qđ eñ abhominabilem habet sophisticatū est ex alterius lactis admixtōe Nō aūt insipidum aut nullum saporem habet: sophisticatum est ex admixtione colofonie Nō vero quādaz potem claram et quandā obscuram habet abiciendū est. Illud aūt eligendū est quod sputo humectatū cōtinuo in album colorem convertitur. ad naturam eñ suaz redit. Grossum etiā eligendū est et in medicinis ponendū puluis eius ex admixtōne pulueris colofonie: facile sophisticari potest: et non tamdiu q̄ grossum suari valet Grossuz eñ p. x. annos vl. ix. ānos potest suari. In medicinis ponitur acuendis: qñ in pauca quātitate pōt sufficienter acuere: et qz non educit multū violenter et quia non multam abominatōem habet. Nunq̄ p se datur: sed eius violentia prius reprimitur.

¶ .cxix. Iterum de eodem ¶ Actor

Diagridū idem est quod scamonea: de qua videlicet sub hoc nomine dicetur et infra ¶ Ex libris de medicinis dissolutiuis. Dyagridū vt scamonea succus est herbe: que dī titimallus babiloni⁹: et est calide et sicce yplexionis in fine tercii grad⁹: colligitur et desiccatur: et i pastell' ad nos defertur. purgat principaliter coleram rubeam per simile. et secundario flegma. p cōtrariuz. habetqz naturā excoriandi: ac stomachi villis adherendi: et ad tisenteriā inducendi. Idcoqz op⁹ est in arte repressiua. quod fit ita. in pomo: vl coctano: vl saltem in pasta: et meli⁹ ordei involuitur: et donec bene cocta sit decoquatur: et tunc in ponderevnus. z. colerico: vl duaz aut trium flegmatico vl melancolico tribuatur. granumqz mastichis quasi medium scamonee tritū. vtraqz in oleo violaceo vel rosaceo fricentur: ac medicina acuatur. Non aūt debz dari alicui epar calefactū hūti ¶ Dyascorides. Dyagridii virtus tal' ē: Si fuerint cū melle dragme due colerā ac flegma deponit. Solutioni ventris oboli duo sufficunt: ita vt

leniter purget. Maxime vero cum aliquibus bandum est: que stomachuz restituant. Sed si fortem humorem id est. coleram nigram deponere volueris obolos eius duos vel tres. elleboti nigri duos. aloe dragmā vnam dabis ac suprādicta purgabis: cui t salem admisce

¶ Constantinus vbi supza. Dyagridium est in tercio gradu calidum t siccum. propzie coleram rubeam purgat: p contrarium flegma. Stomacho tū t epati nocz appetitum amputat. propter hoc antiqui tusserunt ami sum t daucum t apium cum eo t amigdaleon misceri teriqz vl cum cydonis coqui. Hec subtilissime debent teri: ne villi auellantur stomachi: t lenteriz generent Tritum et cum aceto temperatum: morpheam t scabiem acutam aufert. tam si assuefiat est malū.

¶ De elaterio ¶ Platearius .cxx.

Elacterium est succus cucumeris agrestis. In canicularib⁹ enim diebus fructus eius colligūtur: et conteruntur: succus expressus soli exponitur t siccatur. Calidum est t siccuz in quarto gradu t est laxatiuum. Virtutem habet purgandi principaliter flegma. secundario melancoliam. vsus eius est contra arthreticam. podagram. cyrogram. ydiacam passionem. apostemata calida. t contra vermes aurium. contra dolorem stomachi: ex frigida causa: t cōtra lentigines faciei ¶ Dyascorides. Elacteriū est agrestis cucumeris succus: non foliorum vel radicis eius: sed fructus. Qui collectus anteq̄ in plenam maturitatem venat: incidi tur: t succus in vase fictili recipitur: ac suppremitur. vt non solum humor: sed quicquid carnosum est exprimatur: deinde siccatur: ac limpidatur: t quod quasi feculentum reside leuigatur. et in pastillos redigitur. Ille vero succus vtilis est: qui est albus leuis. humecticus: t in gustu amarissim⁹. citoqz ignescit: lucerne apositus. viridis autem et asper: et quasi colore aurolus et grauis est inutilis. Elacteriuz duoz annoz: ad ventris purgationez vtile. Idemqz succus bene factus. xx. an. durare potest. Quidam ita probandum dicunt clacterium: vt lucerne admotum et incensum: si scintille ad superiora: et inferiora exiliant: pariter t vomitum: t ventrem purgabilem ostendit. Si vero in alterā partem exilierint magis q̄ in aliam. maiores fore virtutes in eadem. Obolo vno datuz perfecte quidem virtutis homines: oboli vero dimidium purgat infantes. Nam si plus acceperint necem inferre sic necessitatib⁹ infantium disciplina datur. colerā t flegma ventris deponit. vrinam puocat. dispnoicis subuenit: maxime sale additor: t post calida bibita. Solutum in aqua et cuz penna sub lingua traiectuz: facit vomituz: Quem si forti⁹ volueris facere: adde illi oleum primum: t loco pdicto traice. Sane qui purgantur eius virtute: non admittendi sunt dormire: at si puocato vomitu nimie vomuerint: aqua frigida compescēdi sunt: et polenta t pusca: t malis maciatis: t oibus que stringere possint: lacti mixtū t naribus immissum: ycteticis est singulare presidium. Mitigat dolorem capitis antiquuz. t sinanticis immunctum maximū prestat effectum: maxie oleo addito: aut melle. aut felle thaurino. Nā sic virtus ei⁹ augetur.

¶ Plinius libro. xx. Elacteriū tempestiuū est autūno nec vllum ex medicaminis longiore durat cuo. Incipit a trimatu. si quis vti recentiore velit pastillos in fictili nouo igne lento in aceto domet. eo melⁱ quo vetustius erit. Nō. cc. annis fuatuz esse: autor est theofrastus. Et vsqz ad quinq̄gesimū lucernaz lumina extinguit. et hoc veri experimentū est: si admotū pri⁹q̄ extinguat: scintillare furiuz ac deorsum cogat. Color est pallidū: ac leue herbaceo et scabro: ac leuiter amaruz.

¶ De feniculi succo ¶ Dyascorides .cxxi.

Feniculi folioz t virgaz succus in sole siccat⁹: miscetur confectionib⁹ oculoz: et caligines detergit coz. In hibernia succus hic pro lacrio venditur. oibus em̄ oculoz cauſ opitulatur. Radicis vero succus ydoneus est ad multa. maxie tam̄ ad oculorum vicia. Leniter em̄ calefacit atqz mollit. Traditum est in libris antiquoz spentem annuā senectutem feniculi gustatōne deponere. oculozūqz caligines succū ei⁹ exprimere. Unde intelligi datū est: easdē virtutes etiā humanis corporib⁹ vtiles esse: t certa postmodū experimenta docuerūt sic esse Succus ergo ipsi⁹ vetustissimā licet caligines discutit: cum attico melle mixtus. Idem quoqz succ⁹ infunditur auri⁹ purulentis: ac vermiculos in eisdē nascentes interficit.

¶ De galbano ¶ Actor. .cxxii.

Galbanū est succus ferule: sicut dicit Ysidorus: de qua scilicet ferula suo loco dictum est inter herbas superius. ¶ Dyascorides. Galbanuz est lacrimū herbe simil⁹ ferule: que in michomedia nascitur: t in syria. Cui⁹ optimū est mundissimū: t bammoniaco. ac thuri simile in colore: grana habens vt faba limpida. t quod est sine ligno: et nō est graue. adulteratur aūt resina: t faba diuisa: t gutta bammoniaci. virtus est ei ignea: t dyaforetica: aceto et nitro mixtū: lentigines tollit. Ut granū fabe glutinum: tussi medetur. et asmaticis opitulatur. De alto cadentiū: conquassatis omibus subuenit: cum vino et mirra bibitum: venenis occurrit. Infantes in vtero mortuos: acceptū excludit Impositū quoqz dolorez lateris mitigat: tortōes sparsit. Epylenticis vtiliter adhibetur. Acceptū etiā iter vrine prestruit. ¶ Platearius. Galbanū est calidus in tercio gradu. humidū in primo. Liquor est qui in estate a frutice erūpit. et circa fruticem condensatur. Quidā etiā corticem findunt: vt magis effluat. Sophisticatur aūt ex immixtōne minutoz lignoz. Alii vero miscent puluerē colofonie: t fabas fractas. Eligendū est autez quod albū est t purius. habetqz virtutem attrahendi: dissolvendi: plumendi: t lemendi. maturandi: relaxādi Contra asma frigidum datur cum aqua ordei: contra litargiam super carbones ponitur: et patiens fumū recipit. Ad apostema rumpendum et maturandū superponitur. Ad dentium dolorem fit ex eo casula: et denti superponitur. Ad lumbricos occidendos. dātur pillule et eo melle iuncte. valet t in emplastro contra splenis duriciem. ¶ Constantin⁹ vbi supza. Galbanuz est calidum in tercio gradu: siccuz in secūdo. Cathaplasmatū cum raphano et aceto sordiciem pustulaz mundificat. tussimqz t hanelitū tollit. Eius etiā suffumigatio reptilia fugat. Epithima suppositum: reptilium morsib⁹ repugnat. Super dentes dolentes at rosuram habentes positum eos curat. Si vero cum forti vino pregnāti detur: mortuū celeriter expellit. t laborioſ etiaz ipsi matricis subuenit.

¶ Iterum de eodem ¶ Auicenna .cxxiii.

Galbanum duas habet spēs: vnum est spinosū: leuis ponderis: vehementioris albedinis. Aliud vero spissius t grauꝰ. Et ex vtroqz melius est illud quod est spissi⁹. Et aūt caliduz in secundo. exiccatiuum in tercio Virtus eius est lenitiua. resolutiua. carminatiua ventositatum. Est aūt ex eis que carnem corrumpunt. et in ipso sunt calefactō. t inflamatō. t attractio. et resolutio lentigines eradicat. Confert apostematibus et scrofulis. et lassitudini. t spasmo lacertorum. et dolori molaris. ac dēti corroso subito. doloribꝰ quoqz frigidis in aure. et asmati. et tussi antique.

Confert etiaz schotomie t epylensie:nam epylenticus ipm odozando:reuulsert.prouocat menstrua foztiter:t vrine difficultate remouet. Est aut tyriaca venetis cuz vino bibitu:t fum⁹ eius fugat vermes venenosos:nec appzoximat illi q ui ex eo limitus est. Plinius libzo xii. Bat syria in amano monte galbanum:resine modo qđ maxie laudant cartilaginosu t purū ad sil'itudinem bammoniaci:minimeqz ligniosum: adulterat aut faba aut sagapeno. Sincerū si vzatur:fugat mdoze spētes Idem in libzo.xxiii. Galbanū neqz humidū neqz aridum,pbatur p se bibitur ad tussim veterez:suspiria:rupta:cōuulsa. Imponitur yschiadicis:lateris dolozibus pannis:furuncul':corpi ab ossib⁹ recedenti strumis articuloz nodis.dentiqz dolozibus.illinitur t cuz melle capitis vlcerib⁹. Purulentis infunditur auri⁹ cum rosacco.aut nardo.odore comicialib⁹ subuenit:t vulue in strangulatu:t stomachi defectu. Abortus non exēūtes trahit appositu vel suffitu Item ramis helleboti circūlitum atqz subiectū. Serpentes eiusdem cum vzitur mdoze fugātur. Fugūt t galbano punctos. Medetur et a scozpione peussis.bibitur t in difficili partu fabe magnitudine in etato vini.vuluasqz cōuersas corrigit In mirra aut t in vino mortuos partus extrahit. Adiuuatur t venenis maxie toxicis cū mirra t vino Serpētes oleo t spondilio mixto tactu necat. vrine nocere existimatur. CCXXIIII.

De glaucio Dioscozides.

Glauciuz est succus herbe eiusdem nominis habentis folia papaueris.hec siquidem folia calido cinere coopiuntur:t sic succum remittunt Alii vero herbaz ipam in ollam t in furnum feruentē mittunt:et circa circūliniunt:t sic inde.s agente calore succum eliciunt. Est aut glaucū intus crocati coloris: t gustu amaz:odoziqz grauis:vires habet stipticas: t ex parte frigidas.vñ ex aqua resolutū et inunctū pruios imper⁹ restringit lippitudinē.amscetur etiam oculoribus medicinis. CCXXV.

De laser Idem.

Laser vel laser lactuncuz herbe:que appellatur silphion.et hec in multis locis crescit in sil'itudinem ferule: habens folia circa se maioza q̄ apiuz:et semen sile. Est aut optimū laser cyrenaicū subrufum ac pluciduz:int⁹ exalbidū.odore inscidū:qđ bumore cito resolui tur:t in gustu statim humozem prouocat.vires habet acerrimas. Idcoqz cum magnis vexationibus:et calefacit:et relaxat. Adulteratur aut dum viridis est cū sagapino:vel farina fabe.qđ facile fuentur gustu.odore:visu solutōne.hic succus est necessari⁹ in medicine vsibus.virtus est illi inscida:et stomachū inflat.vino addit⁹ alopicias emendat. Idqz melli⁹ agit si piper et acetum acceperit. Suffusiones in imtio detergit. Adduo melle caligines oculorū limpidat. Per tuloz dentiū doloze mitigat. Cum thure mixtus t ore retentus:morsum rabidi canis curat. Et venenis acceptus et cancri morsib⁹ opē prestat Nitro t rute ac melli additus:singulare psidium est carbunculi. Buricias quoqz vulneꝛ soluit.clauos tollit. aceto mixt⁹:zernas tollit:et polipum;carnesqz crescentes in naribus. Aspredines faucium et voces limpidat:maxime cum aqua t melle,ppendentē vuam suspendit. Gargarizmo cū mulsa frequenter sumptus:colozem limpiāū facit.t in otoꝛsorbili:tussientib⁹ pficit. pleureticis t ydropicis cū caricis siccis auxiliatur. Cum pipere ac ruta bibitus:addito vino:topicos rigores excludit. Cere additus tetanicis ac splenecticis medetur glutit⁹. Sanguisugas bibitas aceto excludit. Lac coagulatū stomacho soluit Aspzedinem arteriaz p catarzz longi tpis;vel vocem amputatam curat. Epilenticis cum piscꝛ bibitus:mendicatur. Cū mirra t pipere bibitus imperat menstruis ventrem mollit. Cum lexiuia bibitus opitulatur de alto cadentib⁹.amigdal' amaris et rute mixtus:in omnibus cauſ necessarie comeditur. Cuz ficu et ysopo decoctus:et ozis collutioni adhibit⁹:mederur exeſ dentib⁹ Plinius libzo.xxii. Laser e silphio,pfluens inter exiimia nature dona nūeratur.pluribusqz compositōmb⁹ inseritur.p se autem algozes excalefacit. Potu extenuat vicia neruoz. Feminis in vino datur:et lanis mollibus ad ciendas menses admouetur. Cere mixtū:exhibit pedum clauos.ferro circūscarificatos. Urinā ciet cicer is magnitudine dilutū. andreas spondet copiosi⁹ sumptum.nec inflationes facere:t cōcoctione plurimū conferre semb⁹ t femis. Item hyeme estate fertur vtilius et aquā bibentib⁹.cauenduz ne qua sit exulceratio int⁹ ab egritudine recreationi efficax est in cibo. Tempesti ne eni datum cauterium obtinet. Assuetis etiā vtilius q̄ exptib⁹. venena telox ac spentiuz extinguit potum. Ex aqua vulneꝛib⁹.s.circūlinitur. Scozpionuz tm plagis ex oleo. Ulceꝛib⁹ vero nō matureſcēt⁹ cuz farina ozdeacea vel fico sicca. Carbuncul' valet cum melle vel ruta.vel per se viscꝛo suppositum vt bereat:sic et adeamis morsum. Excrescentib⁹ circa semen cuz gramine punicali ex aceto decoctuz. Clauis peduz qui vulgo morticin appellāt:mixto mixto. Aū subactas carnes replet cum vino et croco.aut pipere.aut murium fimo:et aceto. Sermones ex vino fouet;t ex oleo coctum imponit sic t callo. Clauis pedum suptaꝝ precipue vtilitatis.

Contra aquas malas.pestilentes tractus vel dies.intussi vna:fell' veteris suffusione:ydropicis raucitatib⁹ confestim cū purgat fauces:vocē quoqz reddit. podagras spongia dilutum postea lenit. Pleureticis in sorbitōne vinum poturis datur. In angina gargarizatur Precozdioꝝ vicius sinthecticis et comicialib⁹ in vino datur. In aqua mulsa lingue paralisi:lumboꝝqz doloribus cuz decocto melle illinitur. Non consuerim q̄ autozes suadent cauernis dentium in doloze indītum cera includi:magno expmento hois qui se eadem causa p̄ cipitauit ex alto. Inbelatoꝝib⁹ et in tussi vetusta cum porro et aceto datur.atqz aceto bis qui coagulū lactis sorbuerint. Lorendicib⁹ lumboꝝqz doloꝝib⁹ cuz decocto melle illinitur.qppe thauros inflamat narib⁹ illiti Serpentes auidissimas vim admixtum rumpit. Idcirco nec iungi suaserim cuz attico melle licet precipiant Quas hēat vtilitates admixtuz aliis immensuz est referre:et nos simplicia tractamus:quoniaz in his naturam esse apparet.in illis comecturā sepe fallacē. Nulli satis custodita in mixturis discordia nature ac repugnātia. CCXXVI.

De licio Platearius

Licium est caliduz in primo siccum in secundo. Dicunt quidaz q̄ gummi est:sed falsuz est. Est autez succus herbe sic appellate In principio siquidē estatis colligitur ac teritur:et succus expressus soli exponitur ac desiccatur :et in substantiaz licii transmutatur. Est autem eligenduz illud quod est duꝛ bñs quandā glutinositatē:et interius lucidum. Quod aute molle et obscuꝛ est:abiciendū est p annos.v. Fuari pt appellatur et oculus licii:vl' oculus lucidus:qz lucidos reddit oculos.valetqz puluis e⁹ ꝯ oculi maculā:et ptra lippitudines coagulatā ex flegmate congelato:exteriuſ factā. Item ptra lingue scissuraz et labioꝝ ozis vlcera tōem. Ex licio quoqz valet in acuta febre suppositoziū ac stercora dissecata:dissoluit mltū Contra tūozes gingiuarum,frequens loctio et fricatio circa gingiuas ex aceto fit in quo resolutū est licium Quicenna. Licii fortis

est indum in re capillorum ⁊ in ꝓfortatione eox. Illud aũt de mecha: fozti? est in apostematib?. In caliditate ⁊ frigiditate licium est tpatũ. ⁊ in secundo gradu siccũ Adulteratur aũt et falsificatur etiã quod probos etiã latet medicos. Et illud cũ succo azeresco. In aqua eãm coquitur: donec coaguletur. ⁊ virtus eius est ꝓpinqua substãtie subtili ignee: et terree frigide. Illud aũt qõ ꝺ mecha est: res artificialis est. In indo est resolutio ⁊ sti pticitas parua: ⁊ confert omni fluxui sanguis: ⁊ ei? resolutio est pluria stipticitate illius: ⁊ est in secũdo in resolutõe. Eiusq; stipticitas minor est ei? exiccatõne virtus subtil' est in ipo. et oĩe licium confert panariciõ.

Rubificat capillos ⁊ confortat eos. ꝓpriq; indum. ⁊ sanat pannũ. formice confert ⁊ apostematib? fluxis: ⁊ vlceribus fraudulentis. mẽbraq; cõstringit. Indũ confert fluxui sanguis ab aure: ⁊ palatũ ab alcola curat. vlceraq; gingiue: et eius egritudines sanat. Opthalmie cõfert. corneã abstergit. sanatq; scabiem oculi. Induq; bibitur ad sputum sanguis ⁊ ad tussim: ⁊ sil' ꝓbis yete riciam nigram et splenem bibitũ vel illimtũ. Confert etiã stomatico fluxui: ⁊ vulneri? ani. Bibitur quoq; vel supponitur antique solutõi. vt illi que est ex debilitate stomachi: ac dysenterie. Mẽstrua ꝓuocat: eiusq; fructus recens soluendo aquosum flegma educit Confert etiã ani vlceri? et emoꝛroidi? fructus ei? cõfert pernicios. Et mdũ in potu datur ad morsus canis

.cxxvii. De meconio Diascoꝛides

Meconii duo sunt genera: sꝫ vnũ ortiuũ: ⁊ alterum agreste: sicut dictũ est supꝛ. Succ? eox me lioꝛ est: qui grauioꝛ et in gustu amarus: ac citius resoluens in modum lactis. Et qui est mꝫ ne aspredine: lenis: ⁊ aquosus: ⁊ qui in sole ponit? spargit se. Et si quidem in lucerna ponitur incendatur: bonũ facit odorem lacti silem. adulteratur aũt glaucio mirro. vl' gummi. vel lactuce succo. Dinoscit aũt hoc modo. Si glaucium habuerit: qñ soluitur: colorem croceum ostendit. Lactuce vero succus ex odore intelligitur. gummi aũt tactu digitox. ⁊ quod odoꝛem perdidit ⁊ limpidius efficitur. Multi auaricia capti axungia mixta succũ mal sant: qꝺiu rufus appareat: ⁊ moll' inueniatur. virtus ẽ illi catartica. doloꝛem aurium mitigat. caligines oculoꝛum detergit. Andreas perhibet tantã illi esse virtutẽ. vt si pux collirus misceatur: luminib? inferre posset cecitatem. Dioscorides vero virtutem eius ponit in odore in quo catartica virtutem habet ꝓcipue. Multi quidẽ herbe ipius capitella ⁊ folia tundunt ⁊ exprimũt: liqnt ac terunt: ⁊ trociscos faciunt: hos dicunt micomum. et habent secundã efficaciã ꝓ? eius lacrimũ. Qui vide licet lacrim? ita colligitur. Cum sol clarescere ceperit aura remota: capita ipa leniter a summitate sunt scindenda. ita vt ipa scissura intrusec? non accedat: sed coꝛium ipm tantũmodo tractũ removeat. Succ? aũt digito detergente excipitur: et i ꝯcula vl' calice digito ipso traicitur: ita vt tenuitate vas bene extergatur. Be añq; in mortario teritur: ⁊ inde trociſci ad vius medicinales efficiuntur

.cxxviii. De oleo roſato et violaceo et lilino Actoꝛ

Oleum quoq; multiplex ex diuers herbax floꝛq; generib? colligitur aut cõficitur: varius vtibus medicine necessarũ: vt est oleum roſatum violaceum. mandragoꝛaceũ. rutaceũ. lilinum. nardinũ narcisinũ. raphanitinũ. auetinũ. catholicium: et sil'a

Auicenna. Oleum roſatũ valde vtile est inflamatõi cerebꝛi: ⁊ augmentat eius virtutes et intellectuꝫ. valet etiã in principio apertiõnis apostematũ. Est aũt declive ad equalitatem. et ob hoc dicit Galienus: ꝙ ipm calefacit coꝛpus vehementis frigiditatis: ⁊ infrigidat calidum. Scom me aũt coꝛpoꝛa calida que ipm tpat plura sunt: frigidisq; calefacit. Idem quandoq; soluit: quando scilicet inuenit materiã que indiget lubrificatõe

Quandoq; vero solutionem retinet colericam Palladius libꝛo. vi. Ad oleum roseum conficiendum in libras olei singulas vncias roſe addes. ⁊ septem diebus in sole ac luna suspende Platearij. Oleum roſaceuꝫ fit hoc modo Quidã roſas in oleo communi decoquũt colant ac fuant. Quidã vero vitreũ roſ et oleo implẽtes in caldario aqua pleno imponunt: ac bullire faciũt Alii roſas viridas in oleo terunt: ⁊ in vase vitreo per quinquaginta dies soli exponunt. hoc oleum bonus est quo inungitur epar cõtra sui calefactõem. Contra doloꝛem quoq; capitis ex caloꝛe facto inungũtur timpa: ⁊ frons. et cõtra dyafoꝛesim. Constantin? vbi supꝛa Oleum roſarum bibitum: ventrem humectat: ⁊ caloꝛe stomachi refrigerat. Calidum in nares distillatũ: calida sanat apostemata: cum aqua roſacea mixtum: dissentericis subuenit. Vniuersal'r etiã valet cõtra omia vulnera calida: siue sint extrinsec?: siue intrinsec? Idem Oleum violaceum calorem mitigat: ac feruoꝛem roti? coꝛpis maxime capitis: de quo sternutatõe prouocata: somnus prouocabitur Dyascoꝛides Oleum roſaceũ virtutem habet stipticaꝫ et puciendo lumbricos excludit. ifantu m capite ilimito renibus et vmbilico.

Platearius. Oleum violaceum vt conficiatur: viole in oleo decoquuntur: atq; colantur: vel decoctio fiat in duplici vase: vel melius decoquãtur et colentur et cõlature recentes addantur: sicq; p quindecim dies ad solem dimittantur: et colentur. Si secundo vel tercio sic factum fuerit: optimum erit. virtutem habet leniendi: ⁊ humectandi: refrigerandiq; atq; laxandi. Exterius inunctum: valet contra epatis calefactionem. Inunctum vero sup timpa: ⁊ frontem. valet cõtra doloꝛes et caloꝛe. Palladi? libꝛo quinto. In mense aprili oleũ violaceũ conficiendũ tot vncias viole quot libras olei mitte: et diebus sexaginta sub diuo pone Auicenna Oleum de lilio calidum est ⁊ siccum in tercio: lenitiuũ est ⁊ cõfoꝛtat mẽbra et infrigidat ea: phibetq; materias aduenientes: duriciam antiquam resoluit. Confert lassitudini: ⁊ ei quem frigus lesit. partum efficit faciles et doloꝛes matricis sedat bibitum. Palladius libꝛo sexto. In mense maio ad oleum lilinum conficiendus per libras olei singulas dena lilia curabis infundere. ⁊ vas vitreum quadraginta diebus sub diuo locare.

Actoꝛ. Be hoc etiam oleo dicit Plinius ꝙ vtilissimum est renibus: et euocandis sudoꝛibus.

.cxxix. De ceteris oleis herbaceis. Platearius

Oleum quoq; mandragoꝛaceũ sic conficitur. Poma mandragoꝛe trita cum oleo communi diu macerantur: postea sit aliquãtula decoctõ et colatur. Oleum hoc. vt dicitur. valet ad somnũ. puocandum: ⁊ doloꝛẽ capitis ex calidis humoꝛibus si frõs et timpoꝛa inungantur. Contra calida apostemata fit et co inunctio in principio: repercutit enim materiam Contra fluxum ventris et impetu colere: venter ac tota spina cum eodẽ inungitur: et cum aliquo leui clisteri: modicum inicitur. Auicenna. Oleum rutaceuꝫ resolutiuum est: sicut laurinum: sed eo calidius. ambo sunt sedatiua doloꝛ antiquoꝛ: ⁊ solutiua ventositatũ

Oleum de narcisso confert neruis. confert etiaꝫ soda humide ⁊ melancolice. Resolut apostemata dura ⁊ frigida in velamine: quando comꝑimendo inungitur super pectus. Item aperit coartatõnem oꝛis matricis

z confert doloribus eius. ¶ Oleum de vrtica calidum est in gradu primo: z humidū in secundo: ventrē soluit ¶ Oleū anetinū lassitudini confert: et ei quez frigus lesit. ¶ fert etiam febrium rigori. ¶ Dyalcozides. oleū anetinum virtutis est anathomache. matricis malacti cum est: z periodicis febrib⁹ vtile. laborem itineris tollit. dolores articulo⁹ compescit. dolorem capitis sine dubio amputat. ¶ Oleū raphaninū aspredinem de facie tollit. hoc maxime in vsu habent egyptii cibis admiscentes. pediculosis enim prodest. ¶ Oleum catholicū dicitur: quod fit ex herba catholica. id ē. aliptade: valde bonum est ad arteticos z omnes dolorez. ¶ Oleum primum calidum est ac leptinticuz. Ideoqz tumores resumit. et humores pingues subtiliando consumit. ad catarrum facit naribus illinitum. ad tinnitum aurium cum aceto z ruta z amigdalis. sinanticis etiam opitulatur gargarismo adhibitum: putredines aufert narium. ventrē mollit in mensura cyati acceptū. Lozionez viscerum clistere adhibitum placat. tumores stericos z effocatōnes sedat. emozroidas veteres aperit inunctū sive iniectum. ¶ Platearius. Oleum quoqz fit de spica nardi quod optimū est contra epylensiam. paralisim arthreticam et podagram. per os sumptum vl inunctū. Ad hoc conficiendum quidam pulverē eius in oleo p viginti dies dimittunt: postea bene bulliunt ac bene colant z seruāt. Saraceni vero aliter de spica viridi oleū conficiunt: et hoc pretiosissimū esse dicunt. ¶ Solinus. In regione pontica apparet herba qua cōficitur oleū: qō vocatur medicum. hoc aūt ad incendium excitatū si obruere aqua gestias ardet magis. nec alio sopitur: q̄ tactu pulueris.

¶ .cxxx.

¶ De opio ¶ Platearius

Opium est succus albi papaueris. frigidus in qrto gradu: et succus in primo. In estate tempore maturitatis operantur in capite albi papaueris et in foliis quasdam incisiones cum scalpello et lac emanans circa caput conuiscatur: z cultello abraditur: manibusqz conteritur: z opium dicitur. In medicinis ponitur ad reprimendū virtutem specierum acutarum. virtutem habet constringendi et mortificandi. valet in emplastris ad somnū prouocandū: et contra calida apostemata. contra dolores acutos. opium thebaicum ceteris preferrur. ¶ Dyalcozides. Opium est succus herbe et lac papaueris: qō colligitur sic. Capitella scalpello acuto inciduntur. ita tamen vt non intrinsecꝰ ledantur. et sic lac qō manat digito tergitur: et in conchulis reponitur z siccaf. optimū est opium odore grauissimū. colore subrufuz. gustu amarissimū: et qō humore cito resoluitur. Candidum accensum et aliquantulū duracem flamam emittit. z rursum extinctum proprīū odorem reseruat: adulteratur lentis z lupinoꝝ farina. et gummi nigro: z lactuce erratice succo. Sed intelligitur eo q̄ non cocant omīa in sinceritate illius. Potest autem opium sincere lacrimas restringere collyrius admixtum: z circūlinitū refrigerare. et aurū dolorem et totius corpis. illa videlicet ratione qua somnuz facere potest. ¶ Constantinus vbi supra. Opium frigidum est in quarto gradu: siccum in secundo. de quo sumptū in modum vnius oboli stupefacit sensum: ne possit sentire dolorem. prouocat z somnū. valet etiā tussientibꝰ z dissolutōnem habentib⁹. Suppositū: tpariz somnū p uocat. Multa quantitate accepta ex eo: lumen naturalis coloris extinguitur. cum oleo rosato temperatum timporibus z frontibus inunctū. colericum capitis dolorem amputat: aceto tempatum et crisipilis cathaplasmatum dolorem tollit. Mandragora eodem mō facit

¶ .cxxxi.

¶ Adhuc de eodem ¶ Auicenna

Opium est succus papaueris nigri: egiptii ipm seminant. Et quandoqz fit etiam ex semine agrestis lactuce: z ē stupefactiuū. debile. subtile quod de illo melius est grauius est. acuti odoris frangibile. facile in aqua resolubile. In sole resoluitur: et non extinguit candelam cum ex eo inflamatur. Citrinū tingens aquam: asperū. debilis est odoris: clari coloris. Tale falsificatuz est cū memithe. z quādoqz cum lacte siluestris lactuce. adulteratur quoqz cuz gummi: et est splendidum et claruz valde. In quarto frigidū et siccū narcoticum. omniqz doloris sedatiuū. sive bibitū. sive linitum. Eiusqz potio debet ē quantitas lenticule magne. Confert apostematib⁹ precipue calidis. z in ipso ē vlcerum exiccatō. Podagra quoqz ex eo cum oui vitello assato pmixto linitur: et dolor sedatur. proprieqz cū lacte. Dormire facit si supponatur. et sedat antiquā sodā. Est aūt ex eis que destruunt intellectū et sensuz. dolores sedat obtalmie. et eius apostemata cum mulieris lacte. Sedat tussim continuam. retinet solutōnem. Cōfert dysenterie et vlceribus intestinoꝝ. Interficit aūt congelando virtutes: et extinguendo calorem innatuz eiusqz tyriaca est castoreū. Eius loco ponitur semis ius quam duplū vel etiam triplū ¶ Plinius libro. xx. Experimentū opii est primū in odore. Sincerum enim perperi nō mox est. deinde i lucernis: vt pura luceat flamma aut extinctum demum oleat. Accenditur quoqz difficiliuſ: et crebro extinguitur Est sinceri experimentū z in aqua: q̄si nebula innatat: fictum in posca cit: sed maxime mirū est estiuo sole deprehendi. Sicerū em sudat: z se diluit: donec succo recenti silē fiat. Mensides id optie fugari putat hyosciami semie adiecto. alii vero in faba.

¶ .cxxxii

¶ De opopanace ¶ Isidorus

Opopanacis est succus panacis: croce⁹ pinguis odore grauis: z amarissim⁹. ¶ Dyalcozides Opopanax est succus herbe pomia illis ferule: que panax dicitur. asperisqz locis et lapidoꝰ nascit. Sic aūt succus ipse colligitur. mediis estatibus terra que circa radicem est cauatur. deinde folia eius in girū sternuntur: et sic ipa radix et ferula in longuz z in girū inciditur. Sicqz qō in folia decurrit: siccatur: z murre odorem accipit. Est aūt eligendus opopanax colorem crocum habens deforis: albū deintus. Est gustu amarus. odore grauis. lenis. pinguis. fragilis. seqz citius separans. Niger aūt mollis est inutilis: quomā adulteratur ammoniaco et cera: quod pbatur digitis cū aqua fricatis. Nā si fuerit integer vt lac solui f. Sinaūt vt viscus fiet. virtus est ei calida z malactica. Unde frigoribus medetur pyodicis: et conquassatōib⁹ ac doloꝝib⁹ lateruz: tussientibus ac tormibus: maximū prestat effectum. Inflatōes stericas z duricies soluit carbuncolos impositus rumpit. stranguriis ac vesice scabiose cum mulsa vel vino bibitus proficit. Imperat menstruis. abortum facit. melli additus: sciyaticis vnctu prelidium est salutare. Sue passe mixtus et cathaplasmat⁹ podagris medetur. dolores dentium impositus tollit. maxime si in ipso foramine dentis iniiciatur. dolorem capitis confectōi additus mitigat. pari pondere additapice: morsum canis rabidi curat. Caliginem oculorum detergit. Antiqua vulnera ad sanitatem pducit. Mist buscz nudis impositus cum melle carnes restituit.

¶ Platearius. opopanacis est succus panacis: calidus et siccus in tercio gradu. Opos enim succus panax est herba similis ferule. in estiuo tempore radix finditur. terraqz remota liquor emanat. Qui ex actōne solis indurat⁹: et post cum cultello abraditur. Eligendum est

quod claram habet substantiã: ⁊ colorem habet subru
bum. vix vnq̃ corrumpuntur. virtutem habet dissoluen
di. attrahendi. consumendi. Fumigium ex eo factum:
valet contra lytargiam. valet ⁊ contra asma frigidum
Contra ydropisim ex flegmate. contra frigora periodi
carum febrũ contra colicam passionem: cõtra lũbricos

.CXXXIII.

De scamonea Ysidorus.

Scamonea est herba succi plena qui sub cauata radice colligitur: sicut dictũ est supra. Auicẽ na. Scamonea succus est: cui⁹ virtus vsq3 ad annos triginta perdurat. Melior est illa que est varia ad albedinem declinans: et cum aqua resolutur: facit ipsam sicut lac. calida est ⁊ sicca in tercio. In ipa est ab sterssio et resolutio. Mundificat morpheaz ⁊ pannum. ⁊ ponitur cum aceto sup scabiem vlcerată. Radix eius ponitur sup antiquã soda cuz aceto ⁊ oleo rosato. Est autem ex eis que nocet cordi. nocet etiam stomacho et epati valde. Eius malicia frangitur cum assatione: et semine apii. Et ipsa quidem conturbatiua est. ac facit nauseam ⁊ sitim: ⁊ destruit appetitum. Solutõne vero coleram fortiter educit. Confert etiã puncture scorpio num bibita ⁊ lunita. Dyascorides. Eligenda est sca monea que lingua tacta fiat alba. Multi vero titimal li succum admiscent ei: sed intelligitur ex eo q⁹ lingua exardescit. Ipsa est dyagridiũ de quo scilicet dictũ est paulo supra: qõ in india nascitur ⁊ in syria sz graue ac spissũ: qõ ipsi adulterãt miscẽdo titimallũ. Platearius Scamonea principaliter purgat coleram. secundario flegma ⁊ melancoliaz. Nunquã medicina scamonee de bet dari cum aqua frigida. quoniaz ex frigiditate põt scamonea stomachi villis inuscari. Potest autez p sca moneam fieri laxatiuus potus: et fructus laxatiuus Cum enim claretũ vl nectar conficitur: inter alias spe cies scamonea ponatur. Sic etiaz si puluerizetur: ⁊ ad dito mastice in pasta ponatur ⁊ coquatur: pauis laxa tiuus efficitur. De scamonea in arbore insita nõ prope terram: sed in medio ponatur: ⁊ pannis circumpositis creta desuper ligetur. Sic humorositas arboris et nu trimentum rendens sursuz: efficaciã scamonee fert ad ramos secũ. Faciaq3 fructuz laxatiuum. Et licet scamo nea siue dyagridium principaliter coleram. secũdario flegma purget ac melancoliaz. tamẽ cum diuersis medi cinis cõmixta: diuersos humores purgat. posita nãq3 cũ electuario frigido ac trifera saracenia. purgat prin cipaliter colerã. cum benedicta vero flegmã cum thecõ. ac dyasone. melancoliã. Diutius aũt seruatur posita cum electuario cum melle facto: qz p duos annos vel tres: plusq̃ si ponatur cũ electuario ẽfecto cũ syrupo

.CXXXIIII

De sinape et sinapis succo Dyascorides.

Sinapis succus in quo omnis vis est constituta ruoꝝ corpoz. vicius auxilium prestat. sensus uit. aluum mollit. vrinam mouet. calculos frangit. menstruis imperat. caput purgat. Nunc pala to gargarizatur: vt crassioz pituita profluat. nunc nari bus admouetur vt sternutamentũ cum strictura moue atur. stomacho succurrit cõtra ardelarũ genera. Et vti lis est cibus contra fungoz venena. suspirioꝝ flegma te dissoluto liberos aeris hauriendi meatus prestat. Positus autem extrinsecus cutem vi caustica exulce rat. Raroq3 medici veniunt ad eius remedia: quoniaz vstionem pene intolerabilem suscitat: nec vero in mag nis ac vetustissimis causis tam seua sint subeuntia. Hoc siquidem torqmenti genere ⁊ humoz capitis auer titur: qui cecitatem oculis cõminatur. quiq3 stomacho ac pulmoni instillatus: iter letale ad ptysim prestruit Loxe doloz p vesicas digeritur: ac tumoz splenis soluitur. iocinerum indignatio relaxatur: Et ydropicis ina tans humoz non reuersurus hauritur. Aiunt etiam li targicos excitari. si pedes illoꝝ valde fricentur trito sinapi. Nos interim locuti sumus de succo qui exprimi tur semine admixtis scilicz vt visus exegerit: nunc aqua nunc melle. Est etiam alius qui colligitur estate. et hic cum aruerit lacteam gurtulaz facit: vtilem quidez ven tribus: si videlicet in doloze mandatur. Elegans ex eo velut antidotum fieri Plinius tradit. Nam semen sina pis eiꝝ radicesq̃ in musto conteri precipit. hocq3 cola tum putat dandum vicius faucẽ: stomachi: capitis: ocu lorum. Potionis modum statuit: quantũ manus plene mensura concludit. Fit etiaz ex sinapi oleum semine ex fusum lumboꝝ doloꝝibus ac neruis torpentibus ne cessarium.

Liber Terciusdecimus

Continentia libri tercijdecimi.

Terciusdecim⁹ liber agit primo in cō muni de arboribꝫ. postmodum ſpecia liter de arboribꝫ communibus vide licet ſiluaticis ⁊ agreſtibus. Habet. qꝫ centum duodecim capitula.

De arboribꝫ in generali .i.
De arbor creatōe vel origine .ii.
De membris vl' ptiū ei⁹ diſpōe .iii.
De mltiplici arbor varietate. ⁊ prio i radicib⁹ .iiii.
De varietate arbor in corticibus. .v.
De varietate arbor in ramis. .vi.
De arborū foliis. .vii.
De varietate arbor in foliis ꝓducendis .viii.
De arbor ⁊ frōdium coloribus uarius. .ix.
De foliis arbor quarūdam ꝑpetuis. .x.
De frōdibus deciduis. .xi.
De vmbris ear ac ſtillicidiis. .xii.
De arbor cultura ⁊ prio de ſeminatōe. .xiii.
De plātatōe ⁊ arbor trāſlatōe .xiiii.
De inſitōne. .xv.
De diuerſis ſpeciebus inſitionis. .xvi.
De temporibus ⁊ modis inſerendi. .xvii.
De arborum incremēto ⁊ magnitudine. .xviii.
De arborum germinatōe. .xix.
De arborum floribꝫ ⁊ ear varietate. .xx.
De arborum fructificatōe. .xxi.
De quarūdam feracitate. .xxii.
De varietate rēporis arbor ī ꝓferendo ⁊ maturando fructum. .xxiii.
Que loca k'tra ꝓuenīūt arbo. ad fructificādū .xxiiii.
De ſterilitate vel aborſu q̄rundā arbor .xxv.
De morbis arbor cōmunibus .xxvi.
De morbis ear ſpecialibus .xxvii.
De nocumētis arbor illatis ab hoīb⁹ l' aīalib⁹ .xxviii.
De corruptōe fructuū in arboribꝫ .xxix.
De arborum prodigiis. .xxx.
De ipſarum remediis. .xxxi.
Adhuc de eodem .xxxii.
De ſitus arborum varietate. .xxxiii.
De illis que ſite ſunt intra mare. .xxxiiii.
De his que gaudēt vel leduntur ſocietate. .xxxv.
De vniuerſo ſcru arborum. .xxxvi.
De varijs etatibus ear. .xxxvii.
De arbor pulcritudie ⁊ mltiplici ear utilitate. .xxxviii
De arboribꝫ ceduis ad pticas ⁊ palos ⁊ ſulta. .xxxix.
De rēporib⁹ ꝙgruis ad ligna ad materiē cedēda .xl.
De ꝓprietatib⁹ arbor in materia. .xli.
Adhuc de eodem. .xlii.
De q̄rūdā arbor mirabili natura k'ꝓprietate .xliii.
De abiete. .xliiii. Adhuc de eodem. .xlv.
De acere. .xlvi.
De agnocaſto. .xlvii.
De aliſo ⁊ alno. .xlviii.
De aquifolio. .xlix.
De bdellio. .l.
De buxo. .li.
De capitifico. .lii.
De cedro. .liii.
Iterum de eodem .liiii.
De virtute ipſius in medicina. .lv.
De cinoſbato. .lvi.
De cipreſſo. .lvii.
De virtute ipſi⁹ in medicina .lviii.
De cocco ⁊ corallo .lix.
De dipſco ⁊ riſibero .lx.
De ebeno ⁊ eius natura .lxi.
De virtute ipſius in medicina: .lxii.
De fago .lxiii.
De fraxino. .lxiiii.
De medicinis ex fraxino .lxv.
De geneſta ⁊ geneſtula .lxvi.
De harundine .lxvii.
De hedera .lxviii.
De medicinali ear opatōe. .lxix.
De ilice. .lxx.
De iunipero. .lxxi.
De medicinis ex iunipero. .lxxii.
De larice .lxxiii.
De lentiſco .lxxiiii.
De medicinis ex lentiſco. .lxxv.
De licio ⁊ lotho. .lxxvi.
De malabatro ⁊ malomello .lxxvii.
De murico .lxxviii.
De mirabolano .lxxix
De mirto .lxxx.
De medicinali virtute ipſi⁹ .lxxxi.
De picea .lxxxii.
De pino ⁊ ei⁹ natura .lxxxiii.
De virtute ipſius in medicina. .lxxxiiii.
De pinaſtro .lxxxv.
De piſtacia ⁊ pitbio .lxxxvi.
De platano ⁊ eius natura. .lxxxvii.
De virtute ipſius in medicina .lxxxviii.
De populo ⁊ ei⁹ natura .lxxxix
De virtute ipſi⁹ in medicina .xc.
De quercu .xci.
De ramno .xcii
De roboze. .xciii.
De rododendro ⁊ roſmarino .xciiii.
De ſalice ⁊ ei⁹ natura .xcv.
De generib⁹ ſalicū ⁊ eius cultura .xcvi.
De virtute ſalicis in medicina .xcvii.
De ſambuco et eius natura .xcviii.
De virtute ipſius in medicina .xcix.
De ſapbato ac ſentice ac ſetba .c.
De ſicomoro .ci.
De ſilere ⁊ ſiliqua .cii.
De ſpina .ciii.
De virtute ſpine in medicina .ciiii.
De ſubere vel ſuberie .cv.
De tamarice ſiue tamariſco .cvi.
De taxo .cvii.
De teda .cviii.
De terebinto .cix.
De tilia et timo .cx.
De turbith .cxi.
De vimine et vlmo .cxii.

J. De arboribꝫ in generali. Iſidorus.

Arborū nomen ſicut barbarum aruiſ creditur inflexum. eo qꝫ terre fixis radicibus adherēt. Trūcus autē ſtatura eſt arboris inſiſtens radici. Arbuſta eſt arbor nouella ⁊ tenera: in q̄ inſertio fieri pōt. Arbuſta dicta. quaſi arboris baſta. Alii arbuſtū accipe volunt locū in quo arbores ſunt: ſicut et virecta vbi virgule nouelle ſunt et virentes.

Frutex breuis appellat: eo q terrā fronde tegat: cui? plurale nomē est fruteta. Silua est spissum nem? z bre ue. Nemora vero sunt arbores maiores frondib? vm brose. Et dicit silua quasi xilua. eo q ibi cedātur ligna Nam greci ligni dicunt xilon. Nemus autē dictū est a numibus. eo q ibi pstituebant idola pagani. Porro lucus p antifrasim: dictus est locus densis arboribus septus lucem solo detrahens: quasi mime lucens. Vel etiā a luce: eo q in eo lucebant funalia vel ceri: ppter nemor tenebras. Saltus est arboris densitas alta. eo q in altum exiliat. sic vocata. Auiaria dicunt secreta nemora. eo q illuc aues frequentāt. sic appellata. Plā tas et plantaria ita distinguunt. q plante sunt rapte de arboribus. Plantaria vero que ex semibus nata sūt z cum radicibus a terra ppria transferūtur. Arbores vero genere femino dicim?. poma vero neutro genere Omnes itaq pomor arbores latie femi generis sūt. exceptis paucis. ut hic oleaster. hic siler. et hoc burū. Huius et hec buxus dicatur. Nam et supflua quidā vo lunt facere discretōez. vt hec buxus de arbore dicam? buxum vero de ligno cōpositū. Actor. De hac dif ferentia solet dici versus ille. Ard mare pone siler ru bus dum? ac oleaster. Plin? li. xu Olim sūmū datū homi munus. arbores siluesq intelligebant. hic alimē ta primū. harūq fronde mollior specus. libero vestis Huz etiā gentes sic degunt. quo magis ac magis ad miseris in marmora cedi montes. vestes a seribus pe ti. vnionē in pfundo maris rubri. smaragdum in ima tellure queri. ad hoc excogitata sunt aurium vulnera. Numirū quonā parū erat collo crumbus gestari. nisi ifoderentur etiam corpori. Quāobrem sequi par est ordinem vite. et arbores ad alia dicere. moribusq pri mordia ingerere. Arborū genera quondā numinibus suis dicata ppetue seruabantur: vt Joui esculus. Ap pollini laurus. Minerue olea. Veneri mirtus. Hercu li popul?. Quin z siluanos z faunos ac deor genera. siluis ac sua numina tanq e celo credebant attributa. Nec magis auro fulgentia. et ebore adorabant simu lacra q lucos. et in his ipsa silentia. Multos in vsus hominū assumpte sunt arbores postea. sicut videlicet infra dicetur.

De arborū creatōe vel origie. II.

Isidor?

Rborum creandarū naturaliter tria sūt gene ra. aut enim sponte nascuntur. aut ex semibus fortuito lacentibus surgunt. aut ex radicibus pullulant. Nam vsus inuenit cetera faciente natura.

Arestotiles in libro de aīalibus. Sicut opatō mul tor animaliū est emissio spermatis. sic z opatō arbor est emissio fructus et semis. Arbores quoq quedā sūt ex semine: quedā etiam sunt ex casu naturaliter ex fra videlicet putrefacta. Beniq arbor est quedaz postquā abscindunt pfecte nature sunt. z ob hoc ex arbore vna multe exeūt. Plin? libro. xvii. Arbores aut semie puciunt. aut plantis radicis: aut ppagine: aut auulsi one: aut etiam surculo: aut insito et cōserto arboris ra mo. Augustinus super genesim ad literam. v. Con sideremus pulcritudinem cuiusdā arboris i robore ra mis frondibus z pomis. Species hec non vtiq talis et tanta exorta est repente. Sed eo quo nouimus or dine. Nam a radice quidem surrexit. q primum terre germen infixit. atq inde omnia illa formata et distin cta creuerūt. Porro illud germen ex semine. In semie ergo oīa illa primitus fuerūt: nō mole corporee mag nitudinis sed vi poteci iaz causali. Nam illa magnitu do copia terre humoris q cōgesta est. Sed illa in exi guo grano mirabilior pstantiorq vis est: qua valut ad radices humor terre ōmixtus tanq materies in il lius ligni qualitate imici in ramor diffusionē: in folio rum viriditatem et figuram in fructū formas et opu lentiam: oim q ordinatissimam distinctionem. Quid enī illa arbore surgit vel pendet quod non ex quodam occulto thezauro seminis illius extractū atq deprom ptum est. At illud semē ex arbore licet nō ista sed alia atq illa rursum ex alio semine. Aliquando aūt arbor ex arbore cuz surculus demitur atq plantatur. Ergo et arbor ex semine: z semē ex arbore: z arbor ex arbore semē vero ex semine nullo modo: nisi arbore interueni ente. Alternis ergo successionibus alterum ex altero sed vtrumq ex terra. III.

De membrorū vel partiū eius dispositōe. Arestotiles vbi supra.

Rborum natura paucorum est membrorum organicorum. qm fixa est. viuunt autē ut fin gūt quidam z non habent supfluitatis locum. quo non indigent. quia cibum completum ex terra et coctum recipiunt per suas radices. Ideoq non est in eis superfluitas. quia terra et calor q est in ea faciunt in eis qō in aīalibus ventres. Itaq sicut sanguis va dit p vena s. que a ventre exeunt ad oīa membra aīa lium. sic z cibus arbor quē a terra recipiūt: p radices vadit ad arborem torā: donec digestio veniat ad finez et oplementū. Hui? rei significatō est exitus fructū. Quedā etiā aquatica non habent supfluitatem. sicut natura arbores. Plinius li. xiii. Arbor quarūdaz nature ligni totū habent loco corticis hoc est forinse cus. loco vero ligni fungosā medullā intus. ut sambu ci. quedā aūt inanitatē ut arundines. Idem li. xvi. In toto autem arboreo sicut et aīmaliū corpore. sunt cutis z sanguis z caro nerui vene ossa z medulle. pro cute siqdez arboribus cortex est. z cortica humor iest. q sanguis earum intelligi debet. Non autē oībus adi pes carnes ve large sunt. sicuti nec acerrimis aīalū. Meutruz autem habent buxus et cornus z olea. nec medullā. minimū qz sanguis. sicuti ossa nō habent sor ba. carnem sambuci: z plurimā ambe medullā. nec arū dines ex pte maiori. In quarundā arborum carnibus pulpe sunt ac vene. discrimen carū facile. vene quidez laciores. et pulpe candidiores fusilibus insūt. Ideoq fit vt aure ad caput admota quamlibet plonge trabis ict? ab altero capite grauis sentiatur: sono rectis me tib? penetrante: vnde deprehenditur an torta sit materi es: nodisq concisa. Quibusdā aūt rubera: sicut sunt in carne glandia: et his neqz pulpa: neqz vena: quodā cal lo carnis in se ꝓuoluto: z hoc pciosissimū e in acere: et cedro. Quibusdā vero pulpa sine venis mero stamine tenuiqz ꝓstat: z hec magis fissilia sūt. Alia vero fran gi celeriora q findi: quib? pulpa nō est: ut olee et vites At cōtrario totū e carne corpus est fico: tota vero e ossea ylex cornus: robur: cytisus: mor?: beben?: lotbos et que sine medulla eē diximus. Laricis ligū primuz est medulle. Cedro q durissima: que medulle pria: vt ossa in corpe derasso modo limo. Inueniūt aūt in qui busdā arborib?: sicut in marmore centra. i. duricia da no similis inimica serris. Beniq ex quarundā arbor ad iuicē collisiōe excludit ignis: sicut ex lapide. IIII.

De multiplici arborū varietate. et primo in radicib?. Actor.

Rborum multiplex est varietas i ptibus suis ut in radice: cortice: ramis: foliis: flore: fructu: z in pluribus alijs. Isidor?. Radix appellat quia quasi radiis quibusdam fixa terris in pfunda di mergit. Nam phisici dicunt paremesse altitudinem: radicum z arbor. Alii radicem a similitudine radior dici putant. vl quia si eradat non repullulat. Plin? libro. xvi. Magna est in arboribus radicū dīa. Nam copiose fico robori platano Breues et anguste malo.

Singulares abieti larici singuli eñ immittuntur: q̃q̃ minimis ſ latere diſpſis. Craſſiores lauro et ęquales Item olee cui et ramoſe. at robori carnoſe et in pfundũ acte. Si virgulto quidẽ credim⁹. eſcul⁹ q̃rum corpe eminet. tantũ radice deſcẽdit. Olee maliſq3 atq3 ciꝑſq3 per ſũma eſpitũ. aliis quoq3 recto meatu deſcendit. vt lauro ⁊ olee. Et alius flexuoſo vt fico. Quedã minutis capillamẽtis birſuta. ut abies multeq3 ſilueſtriam e quibus montani prenuta fila decerpentes ſpectabiles lagenas nectunt. Quidam non altius deſcendere radices q̃ ſolis calor repeſſaciat dicere. idq3 natura loci temperies ſiue guſtũas dicere. qđ ego falſum arbitror. apud autores inueniſ certe. abieris plantã cum tranſferretur. octo cubitoꝝ in altitudine. nec totã refoſſã. ſed abrutã. Maxima ſpacio ac plenitudine ⁊ cedri eſt Ab ea platani: roboris: et glandiferarũ. Quarundã radix eſt viuacior ſupficie. ut lauri. Itaq3 cum trunco marcuerit. reciſa etiã lert⁹ fruticat. Quidam breuitate radicũ celeri⁹ arbores ſeneſcere putãt. quod fici coarguunt. quaꝝ radices lõgiſſime ſunt. ⁊ ſenect⁹ ociſſima. falſũ arbitroꝝ. ⁊ q̃ aliq̃ pdidere: radices arboꝝ minui vetuſtate. Ulſa eſt eñ annoſa querc⁹ vi tẽpeſtatis euerſa: ⁊ ſoli ingeꝝ ãpleca Uiuũ ẽ etiã arbores. ſtratas reſtitui plerũq3: ⁊ q̃daꝝ terre cicatrice reuiuiſcere. hoc platanis familiariſſimũ. que plurimũ ventoꝝ cõcipiũt ꝓter denſitatẽ ramoꝝ. quib⁹ ãputatis. leuiato q̃dẽ onere in ſua reponũt ſcrobe. Jdq3 factũ ẽ hoc in glãdib⁹ ac oleis ac multis aliis. ¶ Ariſtotiles in libro vegeta. Radix plãte ſimil ẽ ori aĩal. ⁊ iter plantã ⁊ cibũ ẽ mediatrix. Ideoq3 vocãt eã greci cauſaꝝ vite plãtaꝝ. q̃m ipa cauſaꝝ plãtis adduat. Et quedã vnaꝝ tm radicẽ habent: vt ſquilla. Illa quippe naſcit i vno ſolo ramo: ⁊ pcedit iferi⁹ ſe dilatando Quãtociq3 magis creuerit ſoliq3 acceſſerit augebit. q̃ ſol ſurculos elicit Arbor durũ corticeꝝ habeas ſterile effecta: ſi radix ei⁹ fidaſ: ⁊ fiſſuris lapis ſimittaſ rurſ⁹ fertil efficit. Plãta que naſcit in aque ſupficie radicẽ nõ habẽs. quomã in prib⁹ duriſ terre crũt radices. ſed nec habẽs folia: q̃ longe a tempantia. ¶ Gloſa ſup oſee quarto. Arbores libant excelſe: q̃ntũ in auras vertices extollũt. tãtũ radices ad ima dimergunt. vt nulla tẽpeſtate moueãt. Unde ſcriptũ ẽ. Erũper radix ei⁹ vt libant. ⁊ ibũt eius rami ¶ Gloſa ſup epl̃a ad epbe. iii. In caritate idꝫ aplus eſtore radicati. hoc eſt firmiter ad ſilitudinẽ arboris plãtati. que quãto plus terre radicẽ ifigit: tãto plus trahit hũoreꝝ ac creſcit. ⁊ vberi⁹ fructuꝝ reddit.

.v.

¶ De varietate arboꝝ i corticib⁹. ¶ Jſido.

Ortex dicit. eo q̃ lignũ corio tegat. Liber eſt corticis parſ interior. dict⁹ a liberato cortice. i. ablato. eſt eñ mediuꝝ quoddã inter lignũ ⁊ corticẽ. ¶ Ariſtotiles vbi ſ. Cortex arboris ſimil eſt cuti aĩal. Et quedã habent vnũ corticem vt ficus Quedã multoſ vt pin⁹. Quedã vero ſũt tote cortex vt median⁹. Plãta que groſſoſ hꝫ cortices extẽdit. ꝓpter tenſionẽ hũoris: impulſionẽ caloris: ⁊ hoc in palma ⁊ pinu. Cortices arboris quãdo areſcũt demigrãtur. Arbor vt paulo ante dictũ eſt duꝝ corticẽ habẽs ſterile effecta: ſi radix eius findatur: ⁊ fiſſure lapis immittaſ rurſ⁹ fertil efficit. Cortex palme maſcule. ſi ſolus fuerit ne coheret. cito fruct⁹ eꝰ maturãſ. corũq3 caſu phibiber. ¶ Plinius in libro. xvii. Quarundam arborum natura. vt dictuꝝ eſt ſupr⁹. lignũ habẽt totũ loco corticis. hoc ẽ fozunſe⁹. loco vero ligni fungoſaꝝ medullaꝝ inuen⁹: vt ſambuci. quedã autẽ in amitatẽ: vt arũdines.

Idez in libro. xvi. Arboꝝ eſt differentia ⁊ i corticib⁹. Nã alius ẽ cortex tenuis: vt lauro ⁊ tilie. Alius craſſus: vt robori. Alius etiã lenis: vt malo ⁊ fico. Idẽ q3 ſcaber: robori ⁊ palme. Omniꝫ autẽ eſt in ſenecta rugoſior. Quibuſdã aũt ſponte rũpiũ. vt viri. q̃buſdaꝝ aũt cadit: vt malo. vnedoni. q̃buſdã eſt carnoſ⁹ vt ſuberi et poplo. q̃buſdam membranaceus: vt viti et arundini. quibuſdam libris ſimilis: vt ceraſo. quibuſdam etiã multiplex tunicis: vt vitibus. tilie. abieti. q̃buſdaꝝ ſimplex vt fico. arũdini. ꝑ cute cortex ẽ arboꝝ. ⁊ hũoꝝ. vt dictuꝝ ẽ. ineſt cortici. qui ſanguis eaꝝ debꝫ intelligi. Ceteris quidẽ arboꝝ nigricãs color eſt: fulua com⁹ in venabul' nitꝫ: inciſuris nodata ꝓpter decorẽ. Cedr⁹ aũt ⁊ larix ac iuniper⁹ rubent.

.vi.

¶ De varietate arboꝝ i ramis. ¶ Jſido.

Rami ſũt qui de trunco. i. de ipa arboris robore manãt: ſicut a ramuſculis cetera procedũt. Uirgultũ ꝓprie dicit: q̃ ad radicẽ arboris naſcit: ac velut inutile ab agricolis ãputat: hinc ⁊ virgultuꝫ appellatur: q̃ ex virga tollit. Virga ergo a ramis pullulat. Et dicit virga a virtute: q̃ multã i ſe vim habeat: vl' a viriditate: vl' q̃ pacis indiciuꝫ eſt: q̃ vim regat. Pozro ſurculi a ſerze ꝑciſione ſunt nuncupati. Flagella vero ſunt ſũme ptes arboꝝ: ex eo ſic dicte: q̃ crebros ſuſtineant flat⁹ ventoꝝ. ¶ Ariſtotiles in li. ō vegetabilib⁹. Rami ſũt q̃ naſcũtur ſupra ſurculos: qui de radice pullulãt. plantaꝝ vero ramos habẽtiuꝫ: quidã ſunt non ſẽpiterni: ſed anno poſt annũ. Diuerſitas aũt plãte in ramis eſt de ſupflua raritate. Cunq3 fuerit hũoꝝ cõpreſſi: natura calefiet ac feſti nabit in digerẽdo: formabũt q3 rami. ¶ Plinius vbi ſ. Signẽtiuꝫ fructuꝫ quedã ex lateribus ramoꝝ ferũt et cacuminibus: vt pirus punica ⁊ ficus ac mirt⁹. Arbores que dã ſunt ſimplices: quib⁹ eſt a radice caudex vn⁹ ⁊ raꝝ ſequẽtes vt olive viti ac fico Quedam vero fruticoſi generis: vt palm⁹ ⁊ mirtus. Item nuꝝ auellana. quilmo melior eſt et copioſior fructu in plures ramos diſperſa. In quibuſdam omnino nullus: ut in ſuo genere buxo et lotho trãſmarine. Quedã bifurce atq3 etiã i q̃naſ ptes diffuſe. Quedã idiuidue ramoſe: ut picee Quibuſdã eſt ordo ramoꝝ ꝓpoſit⁹. vt picee ⁊ abieti. Aliis autem inconditus: ut malo ⁊ piro ac robori. Et abieti quidem ſubiecta ꝛmiſſura: atq3 in celũ tẽdentes rami non in latera proni. Mirũq3 q̃ eaꝝ cacuminib⁹ deciſis moritur. totis vero detrũcatis durat. ⁊ ſi infra q̃m fuere rami ꝑcidaſ: quod ſupeſt viuit. ſi vero cacumen auferatur moritur. Item alia ſunt a radice brachiata vt ulm⁹. Alia vero i cacumie ramoſa: vt pin⁹ lotbos ſiue faba greca. ꝑcipue domibus expetitur petulantia ramoꝝ breui caudice latiſſima vmbra expaciãtium: et in vicinas domoſ ſepe trãſilientiuꝫ. nulla eſt opacitas breuioꝝ: nec aufert ſolẽ bieme decidẽtib⁹ foliis Nulli cortex iucũdioꝝ: aut oculos excipiẽs blãdius. Nulli rami longioꝝ validioꝝſq3 aut plures: vt dixiſſe liceat totidem arbores. Cortice pelles tingũt radice lanas Malis. ꝓpriũ eſt ramoꝝ genꝰ: ferazꝰ eñ roſtra reddũt adherentibus vni maximo minoribus. Ramoꝝ etiaꝫ quidã ſunt ceci: qui non germinãt. qđ natura fit ſi nõ eualuere: aut pena cum amputatos cicatrix ebetauit. Hue diuiduus i ramo natura ẽ: hoc uiri quidẽ i oculo: arũdini i geniculo. omi terze. ꝓcia craſſioza. In longitudinem excreſcunt abies larix palma cupreſſ⁹ vlmus et ſiqua ſunt vniuerſpia. ramoſarum ceraſus. Repitur etiã i. lx. cubitoꝝ trabes eq̃li per totũ duoꝝ cubitoꝝ craſſitudine quedaꝫ vero ſtatim in ramoſ ſpargũtur vt malus.

.vii.

¶ De arborum foliis. ¶ Jſidorus:

Folia dicũtur grece filia: Inde q3 hoc nomen ad nos trãſlatũ eſt per derivatiõcꝫ. Frondes aute dicte ſunt: eo q̃ virgulta ſ' vmbras ferũt ſunt eñ cauſa vmbraruꝫ. Oculi vero noti ſunt ex q̃b⁹

frōdes exeūt. ¶ Arestotiles vbi ꝫ. Sunt autē folia: cooperimentum fructuum a solis vehemētia. Idcoq; et folia simul sunt cum fructu. Sed humor ascēdit sup ea: et alterantur folia. Oriūtur autez in arboribꝰ folia post fluxuz: sicut ⁊ pili ⁊ plume in animalibꝰ nidificāti bus; ppter mutatōem temporuz. qz fluunt ac crescunt secūduz alteratōnē tēporis estatis et hiemis. In hoie vero non oriuntur pili post casum primoꝝ piliorꝝ qm̄ alteratō etatum homis simul ē alteratōi ḡtuor tēporū Itaq; cum humores plāte vel arboris cōpressi fuerit: calefit natura ac festīat in digerēdo: ac formāē rami. ⁊ apparēt folia. ḡrum meatꝰ anteriꝰ ampli efficiūtur. ⁊ post. idē in posteriori parte graciliant et piramidan tur ¶ Ambrosiꝰ vbi supza Tanta est vīi prouidētia. vt vbi fructꝰ ē mollior. ibi folii crassitudo validius te gimentum tuendo deferat pomo. Vbi autē est fructꝰ ualidior. ibi rārior sūt folia Folii crassitudo pficit ad tempestatis iniuriaz repellendam. ut i fico. Intercisio vero ad fructꝰ vapozādi ḡtiaz. vt i pāpino. ¶ Plinꝰ li. xii. Indi vestes lineas e foliis palme faciūt. Mola barbros habz folium zuolutū. ex quo ad vnguēta pre mitur oleum: gemina dote. Nardi celebrant spicas et folia. que pua sunt ⁊ densa. Maron habz folia breuia minuta odorata ¶ Idez in li. xiii. In asia ⁊ grecia na scitur Epicactis. quam alii embolimem vocāt paruis foliis. que potata contra venena pſunt sicut herices ꝯ serpentes ¶ Idem in libro. xv. Mirꝰ habz lata folia que ad ulceruz remedia in corpore būano siccantur in farina. Laurus. quaz pompeius appellauit mustacem folio maximo et albicante atque flaccido. ¶ Idem in li. xvi. ca. xiiii. folia fraxini tumētis mortifera. ceteris ruminātium greci pdiderūt innocua. in italia nec tumentis obsūt. Contra serpentes vero suco expresso ad potum. et inposita ulceribꝰ opifera sunt. In oricte. funes ualidos faciunt ex foliis palme. .viii.

¶ De varietate arboꝝ i foliis. Aresto tiles libro de plantis.

Arbores quedam ex radicibus suis. pducūt folia. quedā ex germinibus. quedā ex ligno. que dam ubiq; quedā ppe terrā. quedam longe. q̄ dā i medio. quedā quoq; diuersis tēporibꝰ folia pauca Item quedā. pducūt fructuz ante folia. vel cum foliis vel pꝰ folia pfecta. ¶ Ambrosiꝰ in hexamerō. Quid autez foliorum describā diuersitates. quemadmodum alia rotundiora. alia longiora. alia flexibilia. alia rigi diora sunt. alia nullis facile ventis labātia. Alia que leui motu decutiantur auraꝝ. Inexplicabile est singu lorum ppzietates exquirere. diuersitates distinguere. causasq; latentes aperire. ¶ Plinꝰ vbi supza Folia sūt latissima fico ⁊ viti et platano. Angusta vero mir to et olee ac punice. Capillata pino et cedro. aculeata ylicum generi et aquifolio. Nam iunipero spina est p folio. Carnosa sūt cupzesso thamarici. Crassissia vero alno lōga arūdini et salici. Palme etiaz duplicia. Cir cinata sunt piro. Mucro natamalo. Hedere angulosa Platano diuisa Infecta pectinū mō: picee: abieti. Si nuosa toto āburi roboꝝ. Spinosa cute rubo. Mordā cia sūt q̄busdaz. vt vticis. Pungētia vero pino picee abieti lariti cedro ⁊ aq̄folius. Pediculo breui sūt olee et ylici folia. longo vitib?. Tremulo populis. et eisdez solis inter se crepitātia iam et in ipo pomo mali q̄daz in genere pua medius emicant folia: interim et gemia pterera aliis circa ramos: aliis in cacumine ramoꝝ. Roboꝝ ⁊ in caudice ipo tam densa sunt folia et rara scīm; peraq; lata rariora. Suposita mirto. Cōcaua buxo Inordinata pomis. Plura sunt eodem pediculo exeū tia: malis piriq;z. Ramulosa vimo et cytiso ¶ IX.

¶ De arborum et frōdium coloribꝰ variis. Plinius libro. xvi.

Exceptis arboribus sicut iam dictū est supi? nigricans color est: fulua cornus in venabulis inter iu ciuris nodata. ppter decorez. Cedrus autem ⁊ Iuniperus rubent. Pozro quibusdam arboribus sunt varii colores in frōdibus. Maz foliorꝝ vmbras i suo cuiq; pmanet genere: pterq; populo ⁊ cro roni: quā et cinū diximus vocari et hedere. Unum po puli genꝰ habet folia minia nigerrima aliud vero alba tercium q; duoꝝ colorꝝ. i. superi? cādicātia ⁊ i inferiori parte viridia Quibusdam arboribꝰ foliorꝝ figure mu tantur: vt populo nigre: cui ⁊ crotoni in iuuenta folia circinate rotunditatis sunt. Ceterū in angu los exeunt. econtrario hedere anguloſa rotundantur. Populorum foliis ḡndissima lanugo: Euolat candi de. tradita folio numerositoꝝ candida: et vt villi. Gra natis autem et amigdalis: folia sunt rubentia: Mirū q; i primis. i. qō vimo tilecq; ⁊ olee ac populo albe atq; salici cuenit Circumaguntur cū eaꝝ folia pꝰ solsticiū nec alio argumento cercius intelligitur sidus esse con fectum. Est et publica oīm foliorꝝ differentia. In ipis nanq; pars inferior a terra hebidō viret colore: et ab eadē lenioza. Neruos callū ⁊ articulos in supiori būt parte. Inciſuras vero subter: instar manus humane Olee folia superne habent candidiora et minus lenia. Item hedere. Sed omniū folia quottidie ad solez osci tant: interiores partes repefieri uolentia. Superior pꝰ omniū lanugine quātulācunq; habet. que in aliis gen tium lana est. ¶ X

¶ De foliis arborum qu arundā perpetuas. Ambrosius vbi supza

Mirare autem in paruis prudentiā dei: quomō alia sp florētia refuauerit: alia mutatōis ⁊ ex poliatōis amicꝰ habere voluerit: et iter cana niuium: pruinas frigorū. viriditatem suam arua cōser uant. In ipsis quoq; generibus arborum. que diuturnis frondibus vestiuntur. non mediocris distantia est. Olea vel pinus semper indumētuz suum seruat. sed trī folia sepe ꝑmutat. Nec ea quasi diuturna: sed ōsi suc cedonea: pretendunt arboris sue pulcitudinez: ppetui vestitus integritate vice mūeris obūbrantes. Palma autem semper virens manet conseruatōe ac diuturni tate: non mutatōe foliorꝝ. nam folia que primo germi nat: ea sine vlla successione conseruat. ¶ Plinꝰ libro .xii. In insula persici maris que rhodos dicit: nulli arbo rum folia decidūt. ¶ Idem in li. xvi. Prunus etiam egiptia non dimittit folia. ¶ Idem in li. xvi. locoꝝ d nanq; tanta vis est: vt circa memphin egipti: ⁊ elephan tine thebaidis: nulli arborum decidāt folia: nec vtiq; quidem. Arborum ergo aliis decidūt folia: alie coma virent sempiterna. Quam differentiā necesse est ante cedat prior. Būt essi arboꝝ quedā omnino siluestres. Quedam vrbaniores: quas his placet noiꝰ disting uere Ergo mites que fructu aut aliqua dote vmbrarū vel officio humani? iuuant: nō impbe dicātur vrbane Urbanaꝝ generi nō decidūt. olee lauro palme mirto cupresso pino hedere rododendro. Siluestriū vero gene ri folia non decidunt. abieti lariti pinastro iunipero cedro therebinto buxo ylici aquifolio suberi taxo tha marici. Inter vtraq; genera sunt andrachne i grecia et vbiq; vuedo. bis cū reliqua folia decidūt. preterq; in cacuminibus. Non decidunt autem et in fruticum genere q̄busdā: rubo et calamo. In agro thurino vbi vrbs sibaris fuit Ex ipa vrbe. pspiciebaē vna querꝰ vnq; dimutens folia: nec ante medā estatē germias.

¶ XI.

De frondibus deciduis.

Situr omnes extra predictas folia deperdūt Obseruatūqz ē non arescere: nisi tenuia ⁊ lata et mollia Que vero nō decidunt: callo crassa ⁊ anguſta ſunt Cadunt autem plurimis i autumno: q̄dā tardi⁹ amittunt et in hiemes moras progāt. Nec interest maturius germinasse: utpote cum quedā germinent prime ⁊ inter nouissimas nudentur: vt amigdali fraxini sambuci: Hor⁹ auté nouissime germinat: ⁊ cū primis folia dimittit Magna et in hoc ē vis soli: pri⁹ enim decidunt in siccis macrisqz et veruste pri⁹ arbo ri Multis etiā anteq̄ matureſcat fruct⁹: vt i serotina ficu: et biberna piro: ac malo granato. Neqz his autē que semper comas retinēt: eadem folia durāt. sed sub nascentibus aliis: tunc arescūt vetera. qō cuenit maxime circa solſticia Sorbo decidūt vnguersa: ceteris vero paulatim Arestotiles q̄ autez quarundā arbor folia cadunt: accidit propter fluxibilitatem velocis ratis. Cum enim apparet materia cum digestione completa. frig⁹ obturat extremitates meatuū superi⁹ nec habent folia nutritiua: et ideo siccantur et cadunt In quibuſdā aūt cum vicerit frigus: colorant Occultatōe namqz caloris interius in medio plante. et apparitione frigoris exterius: fugato caloze in profundum glauca fiunt folia nec cadūt: vt oliue et mirti. Diminutio quidem humoris calidi et pīguis est causa caluicie Ideoqz non fluūt arboris folia in quibus est hūor pinguis. In cōtrariū dicit plinius li. xvi Falsa diffinitō est non decidere bis: quarū succus pinguior sit Quis enī potest in ꝓlice intelligere: decidere. Cancus auté mathematicus sole scorpione transeunte sideris vi vt q̄dā veneno aeris: putat. Cur ergo eadem causa aduersum omnes non polleat iure miremur Actor. Causa itaqz fluxus foliorum naturalis ex arbore: hec est. Recedēte solis calore sicut in hieme fit naturalis calor q̄ modic⁹ est: ad radicē arboris colligitur: ⁊ sicut potest nutrimētum attrahit. Cunqz ab exteriori atirahere nō possit: a superiorib⁹ partib⁹ arboris attrahit: et sic humore ad inferiora descendent l' recurrēte: fit i supiorib⁹ defectatio: foliorūqz defluxio. ¶.xii.

De ymbris earum et stillicidijs.

Hec de foliis arbor dicta sufficiāt. Et q̄. sicut dictū est supra iuxta isidorū. folia sunt causa umbrarū ⁊ ex foliis ꝑcipue stillicidia ꝓueniunt arbor: de vtriſq; restat cōsequēter dicendum. maxime q̄ quarūdam arbor ymbre vl' stillicidia sūt vtilia: q̄rūdā vero sūt nocia. Plinius libro decimo septimo. Umbre sunt breues q̄muis magnarū arborū: q̄ in orbem ramos circinent: vt in malis et i piris. Eedemqz enormes cerasis et lauris. Jam vero quedā vmbrarū ꝓprietas. Juglan dū grauis ⁊ nocia humano capiti: omnibusq; iuxta satis. Gramina negat et pin⁹. Sed ventis vtraqz resistit. q̄ſi et protecta vineari egent ratione. Stillicidia pinus ac quercus ⁊ ylicis sūt pōderosissima Nullū cupressi: vmbra mīma et i se circūuoluta. ficor leuis est: q̄muis sparsa. ideoqz nō vetātur inter vineas seri. Ulmor quoqz leuis est: nutriēs quecūqz opacat. Sed attico hec quoqz videt e grauissimis Nec dubito si emutatur in ramos. Jocunda et platani q̄ntū crassa licet gramini credere nō soli. baud alta letus operiēte thoros. Populo vero vmbra nulla: ludētib⁹ foliis. Alno piguis est: pascēs sata. Ulmis sibi sufficit mobili folio: iactatu qz crebro solē vmbra temperās: eodem qz graui pregēs i imbre. Oim fere leuis vmbra: quorum pediculi longi sunt. Nec fastidiēda hec quoqz scientia nec in ultimis ponēda ē: q̄ſi ūbra q̄busqz satis ā nutrix ā noverca ē. Juglandiū q̄dem et pomor ac piceari et abietis q̄cūqz attigerit: nō dubiū ē esse venenū. Porro stillicidii arbor breuis est ista diffinitō Oim q̄. plectu frondis ita diffūdunt vt per ipas nō defluant imbres stilla seua est. ¶.xiii.

De arborū cultura et primo de seminatōne.

De arborum cultura iam dictū est superi⁹ expte videlicet in septimo libro vbi actū est de terre ꝓprietatib⁹ et de feracitate. Palladius de agricultura li. iii. Mense februario letamen arbores debēt accipe luna decrescēte: ita vt subducta a radicib⁹ terra. et fimo ꝓmixta reuocet. hoc etiā tempore si que sunt in seminariis plante: circūfodiēde sunt et ei⁹ rami superflui amputādi. vl' radicule quas miserūt i superiori pte. Plinius libro xvi. Est inter arbores dīntia q̄ ea q̄ sub arantur l' ablaq̄antur celeriora sūt neglectis ac ferruginosa. et in totū adiuit omnis cura fertilitatem fertilitasq; senectā. ꝓpter hoc ꝓflorent talia ⁊ que germināt tota sunt ꝑciosa Quedā etiā restituūt ꝑstrate: ⁊ quedā viresciunt cicatrice: vt iuglans et platan⁹ olea et salix vlmus et popul⁹. Iterū i libro. xvii. Arbores vt dictū est superi⁹. aut semine. ꝓueniūt. aut plantis radicis: aut ꝓpagine. aut auulsione. aut surculo. aut ſluto et ꝓsecto arboris trūco. Semē i primis natura docuit serere: cū decidēs: exceptū terra uiresceret Sed et q̄dā non aliter ꝓueniūt: vt castanee: iuglandes: ceduis dū taxat exceptis. Semine quoqz: q̄nq̄m dissimili serūtur vites et mala ⁊ pira His namqz ꝑ semine nucleus. nō vt supradict⁹ ipse fructus. Despue quoqz semie nasci possunt Palma solus suis serit apud babilonios Ubi plinius. Nam folia palmar apud babilonios seri atqz ita in arboré ꝓuenire Trogū credidisse: demiror. Dia quidem supradicta tardo ꝓuentu sunt ac degenerātia et in sito restituēda. Interdū qz etiā castanee. Ecōtrario vero non ōgenerant. quoq̄ modo serantur. cipiſſ⁹ Larix et palma laurus ⁊ pinea Eedem baccis seruntur et plerūqz ꝓpagine. Omnia mirti genera baccis serūtur in campania. Rome vero ꝓpagine tarentina. Inf ea que semie seruntur. mago i mucib⁹ oposus ē. Amigdale in argilla molli meridiem spectāte seri iubentur ⁊ dura calidaqz terra gaudere. In pīgni vero l' humida mozi aut sterilescere. ternas aūt simul serendas esse tri anguli ratiōe palma distantes inter se. denisqz diebus donec grādescant adaquari Juglādes vero nuces pone recte serūtur. ꝓmissuris tacētib⁹. pinee nucleis septeis fere in ollas ꝓforatas additis. aut vt laur⁹ que baccis seritur. Citrea grano ⁊ ꝓpagine. Borba semie et a radice plāta ⁊ auulsione ꝓueniunt. Sed illa in caldis. Borba in frigidis et humidis. ¶.xiiii.

De plantatōne arborum et translatōne.

Isidorus.

Plantas et plantaria ita distinguunt. q̄ plāte de arboribus rapte sunt. Plantaria vero nate sunt ex semib⁹ ⁊ a terra. ꝓpria trāsferūtur cū radicibus Plinius libro. xvii. Plantaria quoque natura demonstrauit multarū radicib⁹ pullulāte sobole dēsa: et parcente matre quas enecet. cius effi vmbra turba idigesta ꝓmitur. vt in lauris: punicis. ⁊ platanis cerasis. prunis. Paucor in hoc genere rami parcunt soboli. vt ulmor atqz palmarū. Nullis vero rales pulluli ꝓueniūt. nisi quarū radices amore solis atz umbris in summa tellure spaciātur. Dia aūt hec nō stati mozis est in sua locari. sz prius nutrici dari. atqz i semiariis adolescere. iterumqz migrare. Qui trāsitus mirum in modū mitigat etiā siluestres. siue enim arborum vt et hoim natura nouitatis ac pegrinationis auida ē. siue discedentes virus relinqūt. mansuescuntqz tractatu. ceu fere dum radici cuellitur planta Bz etiā auulsionē

natura docuit. qm̃ arboꝝ aullis stolones vixerunt Quo in genere ⁊ cū parui sunt: uellūtur. ⁊ ptem aliq̃ e corpore matris auferūt secum fimbriato corpore hoc modo plātā f punice corculi. mali. sorbi mespile fraxini fici ⁊ i primis vites. Cotoneū aūt ita satū degenerat. Itaqꝫ plātas ex seminario in aliud transferre. priusq̃ in suo loco ponātur operose precipi arbitror licet trāslatiōe folia fieri latiora spōdeāt. Ante oīa ergo i siles terram aut meliorem oportet transferri. nec ex tepidis aut precocib⁹ in frigidos aut serotinos situs vt neque ex his in illos. aut quidem scrobes ante pfodiātur. vt pigut cespite obducantur. Hoc em̃ ⁊ ante annū mago fieri iubet. vt solem pluuiasq; combibāt. aut si cōditio largita nō sit. ignes i medio ante duos menses fieri. nec nisi post imbres in eis seri. Altius aūt demittātur que summa tellure gaudent vt fraxin⁹ et olea. Dec em̃ et similia. quaternos pedes oportet demitti vl infodi. Ceteris aūt sat ẽ si altitudines pedes trinos effecerit Arboꝝ nec minorem bima nec maiorē trima q̃dam transferri pcipūt. Alii vero cū annum implear. Hoc autē nō negligendū ne mora radices iarescant. Neue a septentrionib⁹: aut ab ea parte celi vsq; ad exortum brumalem vento flante effodiantur. Aut certe non aduerse his ventis radices pbeātur. ppter quod emo rium̃ ignaris cause agricolis. Item meridianam celi ptem signare in cortice: ut translata eisdem et assuetis st̄ atueretur otis ne aq̃lonie meridianis opposite solib⁹ finderentur: et algerēt meridiane aq̃lonib⁹. Cato vetos omnes ⁊ imbres in tota trāslatione damnat: et ad hoc. pderit plurimū radicib⁹: coberere terre in q̃ uixerunt: totasq; celspite circūligari: cum ob id cato iubeat in scrobib⁹ trāsferri Quidam malis punicis substrato lapide tradūt pomum in arboꝝ non rūpi: radices in flexas poni meli⁹. Arboꝝ ita locari. vt media sit tori⁹ scrobis necessariū. Interualla quoq; fuāda sūt i plantatione vl seminatōne arborum. Quidam punicas et mirtos ⁊ lauros depressiores seri iusserūt: in nouenis tamen pedib⁹: malos aūt paulo āpli⁹: magis ⁊ piros: magisq; fic⁹ et amigdalas. Optume nāq; diuidicabit iteruallaꝝ: ramoꝝ āplitudinis ratio: locorūq;. ⁊ vmbre cuiuslibet arboris. Nam bas quoq; vmbras obseruari oportet. Colles minora q̃rūt interualla: Ventosis aūt locis crebriores seri: ducit. Olea tm̃ interuallo maximo: de q̃ carbonis ytalica fūia est i. xxv. pedib⁹ mīmū p̄mum. xxx. seri. sed hoc variaf locorum differentia.

Palladi⁹ vbi sup̃. Mense nouembri locis siccis et solidis et apricis: maiores arbores sunt transferende: truncatis ramis: et illesis radicib⁹ multo stercore: atq; rigationibus adiuuande. .xv.

De insitione. Isidorus vbi supra.

Insitio dicitur cū fisso trunco: surculus arboris fecunde sterili iseritur: Aut oculoꝝ impositio: cum inciso cortice libro: arboris aliene germen immittit. Ex libro ō natura rerum Est itaqꝫ modus arbores transplantandi: et est mod⁹ eas a sua natura alterandi vt videlicet arboꝝ succisa: trūco ei⁹ ramus iseratur alteri⁹ generis: vendicet qꝫ sibi ram⁹ insertus naturam toti⁹ arboris. Nam crescentia q̃dē oīa nutrimentum habent a terra. Insertus itaqꝫ ramus trahit nutrimentum suū super truncum: truncus autem trahit duo. s. vnū qō sibi retineat. aliud qō alii transmittat: sicut stomachus. Plinius vbi supra. Inserere quoq; natura docuit. nam semen aūtū fame deuoratum: integrumq; manens: et alui tepore madidum: cum fecundo fimi medicamine: in mollib⁹ arboꝝ lecticis abiectum: et ventis sepe translatum: in aliq̃s corticum rimas vidim⁹ pullulasse. Unde cerusum iuenimus in salice: platanum i lauro: laurū in cerasso: baccasq; simul discolores. Tradunt et monedulam semina ꝑdentem in thesauros cauernaꝝ eiusdem rei prebere causas. Hinc nata est inoculatio Insitōem cas⁹ magister alius docuit agricolā. Postea ratio duplex. Pria ꝙdem fuit inter corticem et lignum inserendi. timebāt prisci truncum findere: mox ausi medio inforare ipiqꝫ medulle calamum ip̄rimebāt vnū inserentes. neqꝫ em̃ plures capiebat medulla subtilior. Postea ratio senos adiecit mortalitati eoꝝ ex numero occurrere psuasa. per media trunco leuiter fisso. cuneoq; tenui fissuram custodiente donec cuspiratim decisus descendat i rimā calamus. Multa q̃dem in hoc obseruanda sunt. Primū oīm que arboꝝ talem coitum. i. incisionem patiatur: et cui⁹ arboris calam⁹. varie quoq; ⁊ nō eisdem partib⁹ subest omnib⁹ succus. vtrib⁹ ac ficis media sectōe: ⁊ e summa parte ꝑceptus. Ideoq; illinc surculi petuntur. Oleis est circa medios succus: inde et surculi cacumia sitiunt. facilime coalescunt q̃b⁹ est eadem natura cortis eis. queqꝫ pariter sunt florentia. eiusdē bone gentōes sudorumqꝫ societatem habent. Lacrimantes calamos inseri non oportet. non hercule magis q̃ aridos. quia illo modo labat humoꝝ nimio cortex. Validius q̃dem demissi tardius ferūt. et fortius durant. Aptissimū ẽ inserere q̃ primū terre partiur nodoꝝ trunci qꝫ ratio Si crassioꝝ trunc⁹ inseratur: inter corticem et lignum inseri meli⁹ est. Quedā aūt in plantario insita: eodem die transferūtur. Eminere calami sex digitoꝝ longitudine non amplius debent. Catho argille l' crete arenā simum qꝫ bubulum admisceri: atqꝫ ita vsq; ad lentiorē subigi iubet. idqꝫ interponi et circūlini. Catho etiam ꝑcepit iseri pira ⁊ mala per ver: et post solsticiū dieb⁹ l. post vindemiā. Oleas autem et ficus p ver tantū luna siciente. i. sicca. Preterea post meridiē: ac sine vēto austro. Inserentes verno tempus vrget: incitantib⁹ se gemmis. pterq̃ in olea cui⁹ oculi diutissime parturiūt nimiumqꝫ succi bñt sub cortice: qui nimi⁹ insitis nocēt. Punica vero et ficum q̃nq; alias sicca sint: recrasti nare minimū vtile. Pirū florente inseri licet et in vnū mensem ꝓtendere insitōes. Cerasi dempto libro fundūtur. De sole et post brumā inseruntur. Dempto libro bñt veluti lanuginē: que etsi ꝑhendit insitum putrefacit. Incolumi cuneo adactū vtilissime astringit. Capacissima ysitoꝝ oīm dicit platan⁹: postea robur. Sed utraqꝫ sapores corrumpit. Quedā oīm generi inseruntur: vt ficus et punice. Vidim⁹ iuxta tiburtes tiliam oīm genere pomoꝝ onustam arboꝝ. alio quidē ramo nucib⁹ alio baccis. Aliunde vite piris ficis punicis maloꝝq; generib⁹: sed huic breuis fuit vita. Nec tamē oīes experimentis assequi naturā possum⁹. Quedā enim nascūtur nullo modo nisi sponte queunt: ea que in imitibus tantum et desertis locis puemunt. .xvi.

De diuersis speciebus insitōis Idem in eodem.

Inserere quidez firmissimū est: et fecundius q̃ serere. fertilissima vero omnū est inoculatō deinde emplastratio: sed utraqꝫ infirmissima et que cortice tm̃ nituntf: aura leui ocissime deplantāf. Est autem inoculatō fistula sutorie simili apire oculus in arboꝝ excisō cortice: semenqꝫ includere: eadē fistula sublatū ex alia. In ficis ⁊ malis hec fuit antiq̃ inoculatō virgiliana. q̃rit sinū in nodo germie corticis expulsi. gemmāqꝫ ex alia arboꝝ ꝺcludit. Et bacten⁹ ipa natura docuit. Insitōem aūt. vt dictū est. docuit casus magister: ⁊ pene numerosioꝝ ad būc modū. Agricola nempe sedul⁹ casam sepis munimento cingens q̃ mun⁹ putrescerent sudes. limen et hedere subdidit. at ille vinaci morsu appēdense. suam ex alieno fecere vitā applantatiqꝫ truncū esse ꝑ terra. Aufertur ergo serra eq̃liter

superficies.leuigatur falce trunc? Emplastri ratio ex ipa ioculatõe nata videri potest. Crasso aũt maxime cortici conuenit.sicut est ficus Ergo ramis omib? am putatis ne sucũ auocẽt. Mitidissima ĩ pte;q̃q3 pcipua cernatur hilaritas. exempta scutula ita ne descendat vlera ferũ cortici imp̃mit. Ex alia corter par cum sui germinis mamma:sic cõpage dẽsata:vt cicatrici loc? nõ sit;et statim vnitas fiat:nõ humorem:nõ afflatum recipiens. Nichilomin? et luto munire ⁊ viculo meli? Ceris emplastra nõ recipit.nec alie quibus caducus ⁊ tenuis est cortex atq3 rimosus. Nec inoculatõem sicce recipiunt aut que sũt humoris exigui:ioculatio rores amat leues. ¶ Arestotiles in li.ō plãtis. Quedã ergo in terra plãtatur:quedam ĩ arboribꝰ inserũtur. Est q3 melioz insitio simulũ in simulia ꝓportionalia:quoniam optime pueniunt talia:sicut malꝰ in ptũ.fici in ficum. ¶ Palladi? libro ꝓmo. In omni autem opere inserendi putãdi:ac recidendi:duris et acutis vtendũ est ferra mentis.et q̃ facienda sũt in vite vl̃ arbore:pagẽda sũt ante agtionem floris et gemme. ¶.XVII.

¶ Iterum de temporibus et modis inserẽdi

¶ Idem in libro tercio

In mense februario:calidis et apricis locis op tune celebratur insitio:Que trib? generibus cõstat. Sed ex his q̃dem duo possũt tunc fieri tercio refutatur estati. Sunt aũt genera hec inserendi aut sub cortice:aut in trunco:aut emplastro. Inseritur ergo sic .arbor vl̃ ram? in loco viridi ac sine cicatrice serra tortice nõ leso recidit .post serraturã vero plaga ferramentis incidatur. Inde q̃si cuneus tenuis ferre? vl̃ osseus maxime leoninus inter corticem et lignũ tribus ꝑpe digitis depon̄itur.et cõsideranter ne corticis fascia dilipef.sicq3 subducto cuneo:statim mergitur surculꝰ vna pte decisus salua medulla et cortice partis alterius:que sup̃ arborem sex vel octo digitis eminet. Duo q̃dem aut tres surculi aut plures ꝑ q̃litate trunci cõstituũtur et q̃ternis vl̃ amplꝰ digitis inter eos spacio relinq̃tur:tunc tunco l̃ culmo aut vimine stringãtur et sup lutũ musto rectus ponũtur aut ligãtur vt q̃tuor digitis sup lutũ surculi eminere possint. Plerisq3 placet strictũ primo secte arboris truncũ vinculis artioribꝰ in medio findere:et ibi surculos ex vtraq3 pte rasos in modũ cuneꝰ:vt integra sit medulla demergere:p̃misso aũt cuneolo.quo subducto ꝓsit surculꝰ:redeunte in plagã materia artiꝰ possit astringi Sed hoc vtriq3 genꝰ verũ est.⁊ fit crescẽte luna.vbi incipit arbor gẽma turgescere. Surculi aũt q̃ inserẽdi sũt : sint nouelli fertiles nodosi ō noso nati;ab orientali arboris pte ō cuis:crassitudine digiti minoris:bifurci l̃ trifurci:gemmis pluribus vberati. Bi arborem minoꝛ3 voluerit inserere in qua sine dubio meliora incremẽta ꝓmittit circa tertiam secato:et qō est melꝰ:surculos iter lignũ corticemq3 depone;tunc stringe. Quidã rasus ex vtra q3 parte surculum ꝓmentem soliditati arboris inserende sic in medio deponit:vt cortex surculi vndique cortici arboris reddat cõgis Bꝫ ĩ nouella arbore tertia mota vsq3 ad tp̃m insitum colligat .que res eã a caloe et vẽto defendet .Mibi asserunt diligẽs agricola:oẽ insitum sine dubio virtutem cõprehẽdere.si depositis surculis.uiscũ nõ rempatũ ĩ ipa plaga pariter mergã? quasi glutino quodã succos materie vtriq3 mixturum De emplastratõe dicemus postea.Quartum genus columella sic retulit Gallica terebra vsq3 ad medullã arborem perforandam:plaga interi? leuiter inclinata ibi educta oẽi scrobe :uitem vl̃ ramum ad modũ fora minis impssi delibratũ.succidum tamen et humentem stricte imprimi vna aut duabus gemmis foris relictis Tunc argilla et musto locũ diligẽter operiri. Ita uites in vlmo iseri posse ꝓmissas. Hispan? q̃dam mihi oñdit insitõis noue genus q̃ ex persico se asserebat exptũ sicut videlicet dicetur inferius ¶ Idem in libro septio Mense iunio vl̃ iulio celebratur in ramis insitio:que dicitur emplastratio. Solis arboribꝰ cõuenit:q̃bus in cortice succus ẽ pinguis .vt ficis ac oleis et simlib?:vt martialis dicit et persico. Fit aũt sic ex nouellis ramis et nitidis ac feracib?:gemma que bene apparet.pces sua:duobus digitis q̃dratis circumsignat.vt ipia in medio statuatur:⁊ ita subriliter corter acutissimo scalpro leuatur:ne gemma ledatur. Ex arbore quoq3 illa cui debet insitio fieri:similiter cũ gẽma tollit̃ ẽplastrum nitido et vberi loco. Tunc ibi ꝓcienter astringitur pressumq3 circa gẽmam viculo:absq3 germinis lesiõe coherere cogit:vt locũ gẽme ꝓtrudat ea que sic apposita redditur Tũc luto debꝫ liniri.⁊ gẽma libera relinqui: Rami eiusdem arboris secari debent ac stirpes.sic q3.xxi.diebꝰ exactis resoluto vimine viculoꝝ externi seminis gẽmã.mire in arboris aliene membra transisse reperies. ¶.XVIII.

¶ De arborũ incremento et magnitudine. Arestotiles in libro de plantis

Arbor quelibꝫ ascendit semp.donec compleat et intereat .animalia q̃dem nõ sic.q3 cuiuslibet animalis longitudo ꝓpinqua ẽ sue latitudini In planta vero remota ẽ.quia radix eiꝰ aqua et ignis festinant in ascensu ¶ Plinius vbi s. Arbores quedaꝫ tarde crescunt natura.et in primis tm̃ semie nascentia euo q3 longo durantia.que aũt citi? occidunt velocia sunt:vt ficus ⁊ punica.malus prunus.pirus.mirtus. salix et ramen diutius antecedunt. In trimatu enim ferre incipiunt ostendentes ⁊ ante. Ex his ẽ lentissima pirus. Dim ocissima cypirus ⁊ frutex pseudocapirus ꝓtinus cm̃ floret.semen q3 ꝓfert. Omnia vero celerius adolescunt stolonib? ablatis.⁊ in vnam stirpem redactis alimentis. ¶ Idem in libro.xvi: Arbor ꝑ ãplissima ab hoc eui existimatur rome visa.quam ꝓpter miraculum.tiberius cesar in ponte naumachario exposuerat aducctam cum materie reliqua.durauit q3 viq3 ad neronis principis amphiteatrum.fuit aũt trabs e larice longa pedes.cxx.bipedali crassitudine equalis.quo intelligebatur altitudo reliqua vix credibilis.fastigium ad cacumen estimantibus. Abies admirationis precipue visa in naui que ex egipto. Caii principis iussu obelisc̃um in vaticano circo statutum.quatuoꝛq3 trũcos lapidis eiusdem ad sustinendũ eũ adduxit.Qua naue mi admirabilius visum ĩ mari certum est.Lxx. modii tunc lentis ꝓ saburra ei fuere.Longitudo spaciũ obtinuit magna ex parte ostiẽsis portus latere leuo. Ibi namq3 demersa est a claudio principe tribus molibus turrium altitudine ĩ ea exedificatis obiter puteolano puluere aduectis Que arboris crassitudo q̃tuoꝛ boim vlnas complecteretur implebat. Vulgoq3 audi ẽ.lxxx. numoꝝ et pluris malos ad eos venundari vsꝰ. Rates vero cõnecti.xl. sestertiis pleraq3. In egipto et syria reges vsi feruntur ad classes maxime cedro abiectis ĩ opia hec in cipro traditur succisa. Lxxx.pedum longitudinis:⁊ ad trium hominum complexum crassitudis Germanie predones singulis arboribus cauatis nauigant:quarũ et quedã homines.xxx.ferũt. ¶.XIX.

¶ De arborũ germinatõe ¶ Isidorus.

Germen dicimus pregnantem surculum:a generando vl̃ gerendo sic appellatum. ¶ Plinius vbi supra. Ordo autem annuus nature ita se habet in arbore. Primus est conceptõe incipiẽte flare vento fauonio extunde ꝙdus februi fere sexto hoc enim

vento mãkitantur uiuescentia e terra.q̃ppe cũ etiã eã flante illo:cõcipiant i hispania. Hic ẽ gentalis mũdi spũs a fouendo dictus.vt estimauere quidã.et flat ab occasu equinoctiali:ver inchoans.hunc cathlitionem rustici uocant natura gestiente semina accipere:ea q̃s satis omnib⁹ animã inferẽte:variis diebꝰ concipiunt et p̃o sua queq̃s natura.alia p̃im⁹ vt aĩalia.Tardius aliã et diutius gũida ferũt partus.⁊ ideo germinatio vocatur.pariunt vero cũ florent.flosq̃s ille ruptis constat vinculis.et⁹ educatio in pomo est.Oĩs aũt germinant:etiã que nõ florent Magna et locorum dãtia quippe cũ ex eodẽq̃s genere que sũt i palustrib⁹ germinent p̃iora.mox vero campestria.⁊ i siluis nouissima. Per se autem tardi⁹ piri siluestres q̃ cetera.primo fauonio germinat corn⁹.p̃ime laur⁹.pauloq̃s aũ eãq̃ orum tilia et acer.Inter primas vero mus et populus et vlmus et salix ⁊ almus.festinat et platan⁹.Cetere cum cepture fiunt in vere.vt aquefoliũ therebint⁹ paliur⁹ castanea glandes:Serotino vero germine mal⁹ traditus simus aũt fuber.Quibusdam germinatur germinatio nimia solis vbertate aut iurãtis celi,voluptate:quod magis in herbis segerum euenit.In arboribus tamẽ nimia germinatio elaiescit.Sunt alie naturales quidem q̃busdã germinatõnes:pariterq̃s verne:que suis siderib⁹ constãt.hyberna quidem aũle exortu.Estiua vero canis ortu.Terciaq̃s arcturi constat:has duas quidã omnib⁹ arboribus esse cõmunes putant,sentiri aũt maxime in fico:vite ac punice:causam afferentes quoniam in thessalia et macedonia tunc ficus exeat. plurima Maxime tamen in egipto apparet hec ratio. Et reliq̃ quidem arbores p̃tinuant germinatõnem:vt primum ceperũt Robur aũt larix atq̃s abies intermittunt tripertita q̃dem ac trina germina edunt.iõ inter squamas corticem sp̃gunt:quod omibus i germinatõe cuenit arborib⁹.quia pregnantiũ cortex rumpit.Est aũt prima eaꝝ incipiẽte vere circiter.xv.dieb⁹ :Iterũ q̃s germinant:sole geminos trãseunte.Sic fit vt dum prima cacumina impelluntur.se cutis aperiat geniculato incremento .Tertia illaꝝ est ad solstitium breuissima nec diuti⁹ septenis dieb⁹:clareq̃s etiã tũc cernit excrescentiũ cacuminũ articulatio.Vitis sola bis parturit:cum primũ vuam emittit iterũq̃s cũ digerit:eorũ q̃ non florent:partus tantum est ⁊ maturitas.Quedã statum i germinatõe florent;p̃perantq̃s in eo:sẽ tarde matureſcunt vt vites.Serotino quedã germinatu florent.celeriterq̃s maturãt vt mor⁹:q̃ germinat vrbanarum nouissima:nec nisi exacto frigore:Dicta ob id arbor sapientissima:sed cũ ceperit;vniuersa germinatio subito erumpit. ¶.xx.

¶ De arborũ floribus et earum varietate.

¶ Isidorus.

Flores dicti sũt:quia cito de arborib⁹ dfluũt: quasi fluores:eo q̃ cito soluãtur. ¶ In bis duplex est gratia coloris et odoris.austro soluũt flores:zephiro fiunt. ¶ Aristotiles vbi supra: Flos.vt dictũ est superius.de subtili tantũ materia existit:qua digestio incipit.⁊ ideo fructũ in plãtis vt plurimũ precedit. Q⁹ aũt quedã.vt palme ⁊ similia.flores nõ bñt vt plurimũ fit p̃pter suaꝝ partiũ diuersitatem suamq̃s subtilitatem et asperitatem ⁊ grossitudinẽ. ¶ Finis libro sedecimo.Parũt arbores cum florẽt:et flos ille ruptis constat vinculis .Flos est gaudium arboꝝ:que tunc se nouas alias q̃ sũt ostẽdunt variisq̃s coloꝝ picturis in certamen vsq̃s luxuriãt. Non tñ florent oĩes sed sunt alique triste:queq̃s annoꝝ gaudia non sẽtiũt Nã nec ylex nec picea nec pinus nec larix ullo flore exhilarãtur;narales ue recursus pomoꝝ ãnuos versico: loze nuncio p̃mittũt.nec fici atq̃s caprifici.p̃inus eñ flores fructum gignunt.Sed nec iunipi florent.Quedam earum duo genera tradũt Alterã florem nõ ferre Que vero non floreat ferre,p̃im⁹ baccis subnascẽtib⁹ q̃ biennio bereant.Sed id falsum ẽ:omnib⁹q̃s hĩ dura facies semp.Sic et hominum multis forma sine flore est.Eorum que nõ florent : partus tantum et maturitas est Quedam statim in germinatõe florẽt :atq̃s in eo ,pperãt:sẽ tãde matureſcunt:vt vitis Serotino q̃dã gẽminatu florent celeri q̃s mafant sicut mor⁹ que urbana.p̃ nouissima germinat:nec nisi exacto frigore.ex bis que hieme aq̃la exoriẽte cõcipiũt oĩm p̃ma floret amigdala:mense ianuario pomum vero maturãt in marcio Ab ea,prime armenica florẽt.deiñ tuberes ⁊ pecoes ille peregrine be coacte.Ordine aũt nature siluestriũ prime:sambucus cui medulla ẽ plurima ⁊ corn⁹ mascula cui nulla urbanaꝝ mal⁹:puo q̃s post:vt simul videri possit:et pirus:⁊ cerasus et prunus.Sequitur laurus illã q̃s cupressus.deinde punica et fici:at vites et olee germinant:florentib⁹ iam bis.Vergiliaꝝ exortu concipiũt.id est tertio ydus octobris.hoc eñ sidus illaꝝ ẽ floret ãr solstitio vitis ⁊ olea que paulo seri⁹ icipit Be floreſcũt omnia dieb⁹ septenis non celerius:quedam tardi⁹:sẽ nulla p̃ib⁹ biseptenis ¶ Glo.sup lucã. In fico loco floris quidam fructus creſcunt:qui succreſcẽtib⁹ aliis decidũt:quidam tamẽ ex illis remanẽt:qui demẽtiora aura siluestrem naturam peioris succi exuentes ceteris specie atq̃s maturitate preferũt. ¶ Actor.Be floribꝰ aũt herbaꝝ dicta sunt quedã supi⁹:que etiã cõuenũt floribꝰ arboꝝ.et sicut flores herbacei sunt diuersicolores:alii videlicet candidi:alii rubicundi.alii crocei:alii purpurei:sic ⁊ flores arborei. ¶.xxi.

¶ De arborũ fructificatõne ¶ Aristo. vbi s

Sicut aũt opatio multoꝝ animaliũ est emissio spermatis: sic operatio arborum est emissio fructus et semis. Prima quidem virt⁹ mouẽs ẽ i semib⁹.Semina mouent ex caloꝛe naturali ac vento qui est i eis.ex bis ereunt fructus i locis suis. Triplex aũt est arboꝝ fecũditas ,pducũt eñ fructũ l ante folia:vl cũ foliis vl post folia perfecta.Quedam quoq̃s pducunt fructus sup folia sua:quedã sub foliis Et q̃rundam fructus ẽ suspensus a stipite suo:quarũdam a radice:q̃rundam fructus est in medio caꝝ:quarundã et fructus sub cortice.Fit aũt fructus amarus. qñ̃s quia caloꝛ et humoꝛ completi nõ sunt i digestione. Frigus autem ⁊ siccitas ,pbibent vt cõpleantur:et ob id ad amaritudinem cõuertuntur Arbores autẽ que i arenosa terra nascuntur fructum dulcem faciũt Iterũ arbores i aqua acetosa faciunt fructum dulcem:quia acetositas attrabitur cũ caloꝛe solis:quod fuit sue q̃litatis:hoc est frigus et siccitas.Apparent ergo aque i trinsece dulces :calefitq̃s venter arboꝛis quoniã pseuerat super eã caloꝛ solis:erit q̃s fructus acidus i succositate .⁊ q̃tum in plus digestum fuerit . dissoluet pauli tãꝝ acetositas donec ysumatur:apparebitq̃s dulcedo. erit ideo fructus dulcis tñ folia sua ⁊ extremitates acide .Omnibus autem arboꝛibus cum primo plantate fuerint dominabitur amaritudo vel ponticitas causa humoꝛ:quando fuerit i extremitatibus illaꝝ ⁊ digerit serit loca q̃ sũt in medio arboꝛ:de q̃bus erũt materie ,pueniet siccitas et ysedẽ humoꝛẽ:fit q̃s prima digestio acida vl amara vel pontica Causa est:quia cum caloꝛe et humoꝛe est digestio:cumq̃s vicerit humoꝛ et siccitas caloꝛem:erit ex eo in p̃cipio fructus non bñ digestus et ideo gñatio fructuum i principio ẽ p̃ter dulcedinem Mirabolanoꝛum tñ arboꝛis:fructꝰ in principio cũ apparent dulces sũt:ysequẽter põtici:i cõpleõne amari. Arboꝛ ẽ ñ rara est nimis:et in hora digestiois cũ sint meatꝰ ampli:seq̃tur caloꝛ humoꝛẽ et maturabit fructũ

erit ergo in principio dulcis. Deinde calor attrahit siccitatem sibi similem: & angustabit meat9 id é pozos vincuntq3 frigiditas & siccitas calorem et humorem. Alterabitur ergo fructus ad ponticitatē. viceq3 sol cuj3 calore per attractionem suptilā siccitatis i semine illo: quod est in apparēti arborū. vincet q3 frigus siccitatem. erit ergo fructus fortis ponticitatis. Deinceps ascendet calor naturalis sursum et adiuuabit cū calor solis extrinsecus. Vincent ergo calor et siccitas: & erit fruct9 amar. ¶ Idē i libro de anialib9. Arbores q̄dā nō faciūt fructum nisi per continentiam qua adiuuāt in digestione: sicut ficus agrestis et caprifici. ¶ Pal la dius libro tercio. Mense februario si vetus vrina: pomis & vitib9 affundatur et numero fructū prestat et forme. Cū etiā proderit vt amurca misceat et in sulce ē: sed hoc dieb9 frigidiorib9: āte p̄ feruoz icipiat. ¶ Plinius libro. xvi. Arbor fructū gignentiū quedā et laterib9 ramor9 ferūt et cacuminibus: vt pir9 et punica et ficus et mirtus. Cetere cadē natura q̄ frugib9 nanq3 et in eis spica i cacumine nascitur: et legumina in lateribus. Palma sola in spatulis habet fructum in racēs ppendentem. Reliq̄s sub folio pomū: vt protegatur excepta fico: cui folium est maximum et vmbrosissimum: et ideo supra id pomum et demū seri9 nascitur folium p̄ pomū. Celerime malus senescit: et i senecta deteriozem fructum gignit. Nam et minoza puenūt poma et vermiculis obnoxia. quin et i arboze nascunt ipsa. ¶ .xxii.

¶ De quarundam arborum feracitate. Aristotiles in libro de plantis.

Dorzo tam in arboribus q̄ in animaliū generibus crementum quantitatis crescit in semē et sicut ex vno coitu generāt quedā animalia multos filios: sic et arbores paulatim crescūt: quousq3 pueniant ad terminū suum naturalem et magnitudis sue finem. Deniq3 sicut aues parui corporis sūt multi coitus: et multor ouorū: sic accidit et q̄busdā arborib9 quia crementū corporis transit i humiditatem sp̄men talem. Cerum arbores que multā faciūt fructum: cito desiccātur: q2 cibus transit i semen Arbores siluestres magis fructificant q̄ ortenses: sed ortēsiuz fruct9 sunt meliores. ¶ Plinius li. xvi Arbores quedam bis āno ferunt fructus: q̄dam ter. In choo insula caprifici trifere sūt Primo fetu sequēs cuocāt: sequēti tercio. Būt & i malis & piris bifere sicut & p̄coces Mal9 siluestris bifera ē sequēs e9 fruct9 ē p9 arcturū: i apricis maxīe vites quedā & trifere sūt q̄s ob id ysanas vocāt: eo q̄ i his q̄dā mafescūt: alia fgescūt: alia florēt Marc9 varro autor ē. vitē fuisse smirne trifera: & malū i agro ylēsio Hoc etiā pperuo cuenit i frauēcesi agro. Talē ē cū fertilitas solū. Trifera est cū cipressus. Est et in ipis arboribus onustis differētia particularis. Nam sūma sui parte fertiliozi est arbur9. Quercus iferioze inglandes facit et marisce. Omnes q̄ magis senescūt: eo mali9 ferunt & in apricis locis nec pīgui terra: Siluestria q̄a tardiora: quedā ex his omino nō maturescūt Item que subarantur: aut que ablaqueant: celeriora negligentis: hec & fertiliora. Est etiā ceratis dānia. Amigdala et pir9 in senecta fertilissime sūt & glandifere: et quod dam genus ficoz: Cetere in iuuenta tardius q3 maturātes: quod maxime notatur i uitib9 Nā vetustioz ib9 q̄dem vinū est melio9: sed nouellis copiosi9. Omia vero p̄cōda celeri9 senescūt: Quin & ptinus moriūtur aliq̄ celo fecūditatem omnem eblādito: q̄ maxime viribus cuenit: Deniq3 in totū omes cura fertilitatem aducit: fertilitas senectam. Nō p̄florent alia et p̄germinant et tota fiunt precocia. Nā infirmitas omnis celo magis accidit. Ceterum quedam in terra gigni nō possunt: & in arboribus nascuntur: q2 cū sedē nascendi suā. i. ppriā non habeāt i aliena viuūt: vt viscū. Et é herba in syria que vocatur cassitas nō tātū arboribus sed ipis etiam spinis circūuoluens se. Item circa tēpla thessalica que polipodiō vocaf: et que dolichos ac serpillū Oleastro quoq3 deputato quod gignaf phaunos vocāt. ¶ Idē in libro. xii. Arbor quedam glandes ferūt: quedā vrticamenta gule nouissima. circa radices gignūt quedam viscū et mella ferūt vt robur. Cōstat q3 melleos rores celo cadentes frondibus insidere. q̄dā lanuginee ex quibus fiūt vestes p̄cioso lintee. ¶ .xxiii.

¶ De varietate tēporis arborū i proferendo et maturando fructum ¶ Idem in li. xvi.

In plerisq3 arboribus nō statim post deflorationem seqtur fructus. Cornus em̄ circa solstitia reddit fructum suū p̄timo candidum postea sanguineū. Femina in hoc genere post autumnuz baccas fert acerbas et ingustabiles cunctis animantib9: ligno quoq3 fungosa et inutilis. Therebintus semen reddit messib9: & acer. et fraxinus: nuces & mala & pira p̄cōp et hiberna aut p̄cocia. Autumno glandifere etiam num serius vergiliaz occasu. Esculus tantū autumno. Incipiente autem hieme quedam genera mali piriq3 ac suber. Abies flores croci coloze circa solstitium: semen q3 reddit post vergiliarum occasum. Pin9 autem et picea. xv. fere diebus p̄mūt germinatōne semen quoq3 post vergilias reddunt et ipe. Cedri ac iuniperus ac ylex annue fere habentur: nouq3 fruct9 i his cū autūno pendet In maxio tñ ammiratōne pin9 est: habet em̄ fructū maturescētz: habet & āno proxio ac deinde tercio venturum ad maturitatez. Nec vlla se auidius arbor promittit: quia quo mense mux ex ea decerpitur: eodem alia maturescit: Diceq3 dispensatur vt nullo non mense maturescant. Omnes aūt arbores quo magis senescunt: eo maturius ferūt: Omia vero siluestria tardiora sunt quedam etiam ex his omino non maturescunt. Amigdala et pirus in senecta ferti lissime. cetere in iuuenta tardiusq3 maturantes. Sola ficus ex omni arbor fetū maturitatis causa medicaf: Jam quidem ex portētis: qñi maiora sunt p̄cocia ppo steris ¶ Aristotiles vbi ō. Arbores in tertis tēpatis existentes accelerant maturatōnē ante dies vernales quia calor cum fuerit ppe tempantiaz: et cū sit humor apparens: aeriq3 clarus calore multo nou eget in digestione fructus. Mirabolanor vt dictuz est arbor rara est nimis: et in hoza digestionis cum sint meatus āpli sequitur calor humorem: et maturat fructum. Ideoq3 in principio dulcis est Consequenter pontici et in ypletōne amaricātur. ¶ xxiiii

¶ Que loca vel tempora magis conueniunt arborib9 ad fructificādū ¶ Plinius libro. xix.

Quidone maxime gaudent arbores dēliores ab ei9 afflatu letiores et materie firmioris. Qua in re pleriq3 falluntur: cum in vineis pedamenta nōn sint a vento eo opponenda & id tantum a septentrione seruandum Quinimo et tempestiua frigora plurimum conferunt arborum firmitati: et sic optime germināt. Alioquin si blandiantur austri dfatiscunt ac magis in florem. Nam si cū deflozuere: ptin9 imbres sequū f: i totū poma dpereūt: adeo vt amigdali et pir: ceriā si omnino nubilum fiat: gustrin9 ve flatus: amittant fet9. Circa vergilias pluere et inimicissimū est viti et oleo: quia tūc est coitus eaz Hiemes quidez aquilonias esse omnibus satis vtilissimuz est: imbres vero tunc experendi euidens causa est. Nam arbores extenuatas languidasq3 foliorū amissione: naturale est

nutō esurire. Cibus aūt eaꝝ est imber: Quare oportz hiemem tepidaz eē: vt arborꝝ ptu absumpto sequatur ptinus cōcepꝰ et germinatio: deinde folia. Qui ergo serenas hiemes optandas esse dixit: nō ꝓ arboribꝰ vota facit. Nec per solstitia vtilꝰ imbres cōducūt. Arborum vota frugumqz cōmunia sunt: niues diutinas sedere. Causa nō solum quia terre animā euanescētes exhalatōne includunt et compzimūt: retroqz agunt in vires: frugū atqz radices. Uerū qz liquores sensim prebent: purum etiā ac leuissimum: quia nix est aquaꝝ spuma celestium. Humor ergo ex his nō est vniuersus ingurgitans atqz diluens. Sed quomō sititur stillans velut exubere alens omia: non inundās. Tellus etiā hoc mō fermentescit: z succi plena. Mā tēpꝰ apit repti dis arridet oris. Sic maxime frumenta pinguescunt: ꝑterq; vbi est semp calidus aer vt in egipto. Ptinuatō siquidem z ipa ꝓsuetudo idem quod modꝰ alibi effecit In maiore orbis parte cū ꝑcoces exurāt germinatōes euocate indulgentia celi sequentis frigoribꝰ exurūtur Qua de causa serotine hiemes nocte sunt siluestribus que magis quoqz dolet vrgēte vmbra sua: nec adiuuāte medicina: quomā vestire teneras intorto stramento in siluestribus nō est. arbores que fructus suos diutiꝰ continent: longioresqz cibos desiderant. His et aque serotine sunt vtiles: vt olee: viti. punicisqz. Iurgilius ad occasū vites seri damnauit. Aliq vero sic maluere q̄ in exortu A pluribus aūt ꝓbari meridiem aduerto. Igitur ad naturam solis: ad ingēiū loci ad mores q̄qz celi dirigenda est cuilibet solertia. In affrica vineaꝝ spectare meridiem, z si viti est inutile. colono tamē est salubre quoniam ipa regio meridiane subiacet plage. Quappter ibi q̄ in occasum aut septentrionē cōferet: optimū solum celo miscebit: Multū vero ratōis obtinent z venti Quidam eclum terre partez cogūt vt que serātur i siccis orientē ac septētriones spectent. et que in humidis meridiem. Nec nō ex ipsis vitibꝰ causas mutuantur in frigidas serendo ꝑcoces: vt maturitas antecedat algorē. Que vero poma viteſqz rorem oderint cōtra ortū: vt statim auferat cū sol Que aūt amāt rorem ad occasum vl' ad septemtrionem: vt diutius co fruanī. Ceteri vero vites et arbores in aquilonē poni suasere secuti rōnem nature. Oderatōrem quoqz fieri talem fructū democritꝰ putat Et manifestum videtur salubritatis argumentum quoniam i meridiem spectantium semp decidunt folia. .xxv.

De sterilitate vel abortiū quarundam arborum. Idem in li. xvi.

Fructum arborum sole nullū ferunt: hoc ē nec semen quidem tamarix. Scopis tm̄ nascēs populus: almus. vlmꝰ attinia. Alaternꝰ cui folia inter ylicem et oliuam Infelices aūt existimant: que nec vnq̄ seruntur nec fructū ferunt. Nouelle arbores carent fructu q̄diu crescunt. facilime perdunt aī maturitatem fructus palma: ficus: amigdalus: malus et pirus Item punica que rozibus nimis z pruinis florē amittit. qua de causa ramos eius inflectunt: ne subrecti humorem infestū excipiant atqz ꝓmēāt. Pirus et amigdala etiā si nō pluat: sed austrinum celū atqz nubilum fiat: florem et primos fructus amittūt: si cum ō florere tales dies fuerint Maxime salix amittit semaſiquā oīno sentiat maturitatem. Et ob id ab homero dicta est frugipda Et in libro. xvii. idem Animaliū vepastio quasdā arbores ledit ac sterilescere facit: Oleam quidem si lambit capra sterilescere autor est varro Iterum in .xvi. idem Fiunt z quedam loci vicio ifructuosa: sicut in ꝓbaro siluecēda: que nichil ferāt Periice quoqz arbores i rhodo florēt tm̄mō Fit etiā vrēna ex serpentibus cē mares que nō ferūt. Aliq tū ō ꝓmutā tes tradūt mares cē que ferūt. facit z dēsitas sterilitatē

Idem in. xvii. Arbores fetu exinanitas: et foliorū quoqz amissione languidas: naturale est auide esurire Cibus autem eaꝝ imber Quare tepidam esse hiemez vt absumpto partu arborꝝ sequatur ꝓcinus conceptus .i. germinatō Ac deinde alia florescendi exinanitio in utilissimuz experimētis creditur. Quinimo si plures ꝓtinuētur aunt: etiā ipe moriuntur arbores quoniam ne minī dubia pena est infame laborantiū. Quibusdā vero debilitas sterilitatem affert: nō necez vt si quis auferat pomo vl' palme cacumē: sterilescunt enī nec morīunt Arestorides vbi supza Homines multe carnis multeqz pinguedinis nō spermatizant: nisi modicum: neqz coitum desiderant: raro qz generant. Sic et quedam arbores non fructificant: vt salix et nux romana. Bemqz sicut iam supius dictum ē: arbores que multū faciūt fructū cito desiccātur quia cibꝰ transit in semē

.xxvi.

De morbis arborum cōmunibus: Plinꝰ vbi supza.

Infestantur nanqz et arbores morbis. Quid enim gentium carebis malis. et siluestrium quidem pernicioſos negant esse: vexatiqz tantum eas grandine in germinatione aut flore: aduri quoqz feruore vel flatu fragiliore prepostero die quaz suo. frigora etiam obsunt Quid ergo nonne et algore vites intercūt: et hoc est quo deplendatur vicium soli quia nō nisi in frigido. Itaqz per hiemes celi rigorem ꝓbam̄. Nō solū e mīs ifirmiores: iz etiā marie arbores gelu plicitātur. Siccqz uexatis primo cacumina uaricant: quoniam humor gelu ꝑstrictus non potuit eo ꝓuenire. Arborꝝ quidā morbi cōmunes sunt quidā ꝑticeri generis. cōmunis est vermiculatio. sideratio: dolorqz mēbrorꝝ ex decruncatōne. Unde partium adhibita societate: nominum quoqz cuz hominū miseriis: truncadicim̄ certa corpora et oculos germinū exustos: multaqz simili sorte. Laborant quidem arbores et fame et rubigine que fiunt hūoris quātitate. Aliquevero obesitate: sicut omes que ferūt resinā: pinguedine nimia mutātur in tedaz. Cunqz et radices pinguescere cepe rint: intercūt: sicut alia nimio adipe: q̄to et pestilentia ꝑ genera: sicut iter boies: nūc seruitia: nūc plebes vrbana vel rustica. Uermiculātur magis minus ve quedā omnes tamen fere. Idqz aues cauī corticis expiūtur sono. Jam quidem et in hoc luxuria cē cepit. Pregrā desqz roborꝝ delicatōres vti in cibo: colles vocant: et etiā farina saginati. Hi quoqz altiles fiunt. Maxime autez arbores hec sentiunt: piri: et mali: z fici: minus qz amare sunt et odorate. Eoꝝ qui existūt in ficis: alii ex ipis nascuntur: alios parit qui ceraſtes vocaſ Omīs qz in ceraſtem figurātur. Sonumqz edūt paruuli stridoris: Sorbus vermiculis rufis atqz pilosis infestatur atqz ira emoritur. Mespila quoqz in senecta ei morbo est obnoxia. Sideratio tota constat e celo: quappter i ea debet intelligi grandinatio et carbunculatiō: et que pruina euenit iniuria. Hoc enī malū verno tempore maturatis: et crūpere audentibus: satis mollib⁹ insidens: adurit lactescētes germinū oculos. quod i flore carbūculum vocāt. Pruine perniciosior est natura: quoniaz lapsa persidet ac gelat: z nec aura quidē vlla depellit: quia non fit nisi immoto aere ac sereno: ꝓpriuz tamen sideratōis est sub ortu canis siccitatum vapor: cum in site. et nouelle arbores morīūtur: ꝑcipueqz vites z ficꝰ

Idē in li. xviii. Bemqz arborū accidūt duo genera celestis iniurie. Ꝓtimū quidem rēpestates in quibꝰ ꝓcelle grandines: ceteraqz similia intelligūtur: que cū acciderint vis maior appellatur: hec ab horridis sideribus exeūt: velut arcturo: orione: et hedis Alia vero

sunt illa que silente celo serenisq; noctib⁹ fiunt: nullo sentiente nisi cū facta sunt. Hec multū differt a priorib⁹. Altis quidem rubiginem: et aliis vredinem aliis q̄q; caniculū appellant ib⁹: omnibus autem sterilitatem.

Idem in libro sedecimo: Scabies quoq; oim cōmunis est et impetigo. Scabies gignit roris⁹ lentis p⁹ vergilias. Nam si rariores fuerint: perfundūt arborē nos scalpunt scabie: Ceterum si cadunt: sue imbres nimi fuere. ¶.xxvii.

De morbis earum specialibus.

Idem in eodem.

Caliaria sunt ficorum vitia impetigo et que cochlee adnasci solent. Nec vbiq; Sunt enim t locor egritudines quedam Verum vt hoim nerūq; cruciatus: sic et arbor. Ac duob⁹ eque modis Aut cū in pedes. i. radices crumpit vis morbi: aut in articulos: hoc est in cacuminū digitos qui longissime a corpore toto excūt. Inarescūt ergo: t sunt apud grecos sua nomina vtriq; vicio Undiq; primo est dolor mox et materies earū partium fragilis. Postremo tabes morbusq; non intrante succo: vel non perueniente Maxime q; id sentiunt fici Horro caprifico⁹ immunis est omibus: que adhuc diximus Alio etiam morbo laborat ficus madidis radicibus. Et rib⁹ p̄ter vermiculatiōnem et sideratiōnem Articulatio morbus est peculiaris que tribus accidit de causis. Una vt rēpestatum germinibus ablatis Altera vt notauit theofrastus in supinum excūs. Tercia vero culture imperitia lesis. omnes earū iniurie sentiuntur i articulis. Sideratiōnis genus est in his defloriscentib⁹ roratio. Aut cū acini prius⁹ crescant decoquūtur in callum. Egrotant t cū alsere celsis vredin: attonsa; oculis Ex calore hoc eue nit intempestiuo: quoniam oia modo constāt certo q; tempamento: fūt t vitia colentiū culpa: sicut videlicet dicē infra Olea p̄ter vermiculatiōnem: q̄ eque vt fic⁹ sentit. patitur et clauū siue fungū: dici placet: aut patellā: hec est solis adustio. Nocet etiā plerūq; viribus t oleis fertilitas nimia. Nocere tradit Catho t rubꝰ muscum. Infirmissima vero malus ē: maxime que dulcis est. Quarundam natura si necat quidem: is vl' succi mixtura ledi: vt raphanus et laur⁹ vitē. Olfactrix e in vitis intelligitur t mirum in modū tangi talium odore Ideoq; cū urtica sit auerti et recedere sapore maq; fugē inimicum. Hinc sumpsit androchides medicinā cōtra ebrietatem raphanū mandi p̄cipiēs Odit et caulem et omne olus. odit et cozilum: peul absint tristes et egre arbores. Quedā vero rēporū cause vl' locorū specialiū si ppric dicuf morbi. quia, prin⁹ necār: sic tabes cū iuasit arborem. aut vredo: aut flatus alicuius regionis prius. vt est arabulus in apulia. Olumpias in euboea hic cū si circa brumā flauerit. arbores frigore exurit: sic eas arefaciēs: vt null' postea solidus recreari possit Hoc genere cōualles t oppolita flumib⁹ laborār: precipueq; vitis et olea et ficus. Quod cū euenerit stati in germinatōne deregitur: i oliuis tardius. Si i omib⁹ signum est reuiuiscendi: si folia amisere alioquin moriuntur: quas putes prevaluisse. Beniq; nitrum t alumē et aqua marina calida et fabe putamina vl' erui vtria venena sūt inter arbor vitia. ¶.xxviii.

De nocumētis arborū illatis ab hoibus vel animalibus.

Que vero homis iniuria constant: causas secūdas habēt cortice in orbe detracto necantur arbores: excepto subere: qō sic etiā iuuatur. Crasse scens enim prestringit et strangulat. Nec andrachne offenditur si non timul et corpus incidatur. Alioquin cerasus et vitis ac tilia corticem mittunt: non tamen vitalem: nec primum corpori: sed cū qui alio subnascēte expellitur. Quibusdā vero rimosius ē cortex ut platanis. Tilie renascitur paulomin⁹ q̄ totus. Ergo bis quax cicatricem trahit: medētur luto fimoq; et aliq̄ndo p̄sunt: si non vehementior frigor vel calorum vis secuta est. Quedā tardius ita moriuntur: vt robora et quercus. Refert et tempus anni. Nā abieti t pino si quis detraxerit corticem: sole taurum vel geminos transeunte: cum germinant: statim moriuntur. Eandē iniuriam hieme passe diutius tollerāt Similiter t ylex et robur et quercus. Q; si angusta decorticatio fuerit nil noc; suprādictis. Infirmior ib⁹ quidē et in solo graculi. vel ab vna tantū p̄te detractus interemit. Similem et decacuminato rationem habz picee: cedri: cupressi: Ne nanq; cacumine detracto aut igne adusto: interemunt. Simlem habet et animalium depastio. Oleam siquidem. vt dictum est superius. si lambat capra: sterilescere autor est varro. Quedā autez. vt diximus hac i iuria moriuntur. Aliqua vero deteriora fiunt tantus vt amigdale. Ex dulcibus cū transfigurantur in amaras. Aliqua vero etiaz vtiliora: sicut apud chios: pir⁹ quaz phocida appellant. Nam detruncato quoq; quib⁹ pdessz dixim⁹ Interēūt pleraq; t fissa stirpe: excepti vite malo fico: punico Quedā l' ab vlcere tm. at fic⁹ hanc iniuriam spernit: et omnia que resinam gignunt radicibus amputatis mori. minime mirum est. Plerecq; tamen non omnib⁹: sed maximis: aut que sunt inter illas vitales: abcisis moriūtur Viciantur deniq; vites vel arbores colentium culpa: cum p̄stringūtur: aut cū circumfosso iniurioso ictu verberauit. vel etiā subarator imprudens radices laxauit: corp⁹ ve desquamauit Est et quedam contusio falcis beberioni Quibus oib⁹ causis difficilius tolerant frigora vel estus. quoniam in vlc⁹ omnis iniuria penetrat a foris: pino vl' palme si cacumē auferatur: sterilescūt q̄dem is ñ moriuntur. ¶.xxix.

De corruptione fructuū in arboribus.

Erorant aliquando t poma ipsa per se sine arbore: si necessariis temporib⁹ imbres aut tepores vl' flatus defuerint: aut econtrario abunda uerint: aut cū decidunt: aut deteriora fiūt. Pessimus est inter omnia. cum vitis et olea deflorescentes imbre percutiuntur. quoniā simul defluit et fructus. Sunt t ex eadem causa nascentes t eruce dirum animal: erodūt q; frondē. Alie florem Oliuax quoq; vt in mileto et arborem depastam turpi facie reliquūt Nascitur hoc malum tempore humido ac lento: Fit t aliud ex eodē si sol acrior insecutus ipsum vicium insserit: ideo q; mutauit. Est etiam nunc peculiare vitium oliuis ac vib⁹: quod araneum dicunt: videlicz cū veluti tele fructum inuoluunt et absumunt. Adurant et quidaz flat⁹ eas maxime: sed et alios fructus. Nam vermiculatōes t ipa pōa p se q̄busdā anniis sentiunt: mala. pira. mespila: punica. In oliua ancipiti euentu quando subeunt nati fructum adimunt Augent si in ipso nucleo fuere erodentes cum Illos gigni p̄hibēt que post arctur fiunt pluuie Eedem vero si austrine fuerit. ydropisim quoq; generāt. q̄ maturescentes tūc p̄cipue suut caduce Id magis cuent riguis. etiaz si nō ecciderint fasti diendis Sunt et culicum genera quibusdam permolesta. sicut uglaudibus et ficis: que videntur ex humore nasci tunc dulci subdito corticibus He sunt egrotatōnes accidentes per se arboribus vl' earum fructibus. ¶.xxx

De arborum prodigiis

Et et in arboribus prodigiis loc⁹. Inuenim⁹ enim eas sub foliis natas. vitem ficum t malū

punicam stirpe fructū ꝓtulisse:non palmite vel ramis ⁊ vitem vuas sine folijs:oleas quoq; amisisse folia herentibus baccis. Sunt et miracula i eis fortuita. Nā ⁊ oliua in totū ambusta reuixit:et i boetia ficus a loco stis deroſe iterū germinauere. Mutantur arbores et colore:ac fiunt ex nigris candide:nō semp prodigiose ⁊ maxime que nascūt ex semine:vt alba popul⁹ i nigrā transit. Quidā et sozbū sterilescere putāt:si in loca calidiora venerit:pdigio quoq; fiunt ex dulcibus acerba poma:vl' ex acerbis dulcia e capzifico fici et extra. Graui ostento cū in deteriora mutantur:vt olea in oleastrū ⁊ vua candida vl' ficus in nigras. vt leodicee xerſis ad uentu platanus in oleam: Apud grecos aristādri volumen scatet ostēris talib⁹ ne i infinitū abeamus. Apud nos vero. L. Epidu commentaria reperiūtur:in q̄bus arbores locute referūtur. In cumano subsedit arbor grauis ostēto. paulo añ pōpeū magn bella ciuilia:paucis eminentibus ramis Inuentum q; est libris sibullinis versibus internitōne hoim fore:tantoq; eam maiorem:q̄nto ppi⁹ postea facta esset ab vrbe. Sūt ⁊ pdigia cū aliens locis enascuntur:vt in capitib⁹ statuaꝝ vl' aris vl' cum in arboribus ipsis aliene:sicut ficus in lauro nata est: Circi añ obsidiōz Rome quoq; i capitolio bis bello persei enata palma:victoriam trūphos q; portendit: Ac tempestatibus prostrata:eodem loco ficus enata est. M. messalle. L. cassi censoꝝ lustro. a q̄ tempore pudicicias subuersas piso grauis autor prodidit.

Lxxxi.

De ipsarum remediis

Idem in eodem

Nunc expositis arborū morbis:consentaneū est dicere quoq; ō remediis. Ex his sūt quedam omnium communia:quedam vero aliquarum propria. Communia sunt ablaqatio. aculeatio:afflatu radices :aut cooperiri:riguis potu dato l' ablato:fimi su co refectis:putatōne q; onere leuiatis Iteꝝ emisso suco quibusdā veluti detractio sanguis circūrasi corticis Virium extenuatio. ⁊ palmitum gēmarūq; domitura si frigus retoꝛritas hirtas que fecerit. repumicatio et quedam politura. Arborum bis alie magis gaudent. alie minus. Nam cupressus aquam et fumū ac circūfossuram:et amputatōnem aspernat:oia q; odit remedia quin etiam bis necatur Riguis et vites ⁊ pumice precipue aluntur. Ipsa q; arbor ficus riguis aliter pomū autem inarescit Amigdale si colantur fossione:florem amittunt. Nec insitas oportet circūfodere. prusquaz valide ceperint poma ferre. Plurime aūt onerosa sibi et superuacua. amputari volunt sicut nos vngues atq; capillos. Ceteres reciduntur tote :et rursus a stolone aliquo resurgunt. sed nō autem omnes nisi quarū natura patif Rigua estiuis vaporibus vtilia sūt hieme vero inimica. Autumno varia:et hoc ē ex natura soli Quippe cum vindemiatur hispaniaꝝ vuas stagnāte solo demetat. Ceterū maiore i parte orbis etiā pluuie et omi aqua seri et arari conuenit. Circa canis ortum rigua maxime prosūt:ac ne tunc q̄dem nimia:quoniaz inebriatis radicibus nocent. Etas etiā modū tempat nouelle nunq; minus sitiunt. Desiderant aūt maxime rigari que assueuerūt. Econtra que siccis genita locis humorem non expetūt. nisi necessariū. Asperiora vina rigari vtiq; cupiunt. In sulmonensi italie agro pago fabiano:vbi et arua rigantur:mirum q⁹ herbe aq̄ illa necantur:fruges alūtur:⁊ riguis ꝑ sarculo est. In eoꝺ agro b:uma tanto magis si niues scaterāt gelet ve.ne frigus vites adurat:circumfundunt riguis:quod ibi repidare vocant:mirabili natura i amne solo. sed cadē i estate vix tolandi rigoris. Ambrosius vbi supra. Aq̄ rigua radicē arboris impīguat codicē pueblt. ramos diffūdit:folia virescere facit fructū alit. semia pomoꝝ augere ꝙsueuit. Plī. vbi s. Est ⁊ capficatō q̄dā i remediis macie corticis ex egritudie ꝓstrigere iustoq; plus arborum vitalia comprimente:exactā falcis acie veraq; manu imprimēte:ꝑpetuis incisuris deducunt ac veluti curem latant. Maximaq; ex parte simili est hominum et arboꝝ medicina: cum eaꝝ quoq; terebrātur ossa. Amigdale fiūt ex amaris dulces:si circūfosso stipite ab ima parte circumforato: pituita defluens abstergatur. Ulmis quoq; detrahitur sucus inutilis supterzam fozatis vsq; ad medullā in senecta aut cum alimento nimio abūdare sentiuntur. Idē et turgido ficorum cortice incisuris in obliquum leuibus emittitur. Ita fit:ne decidant fructus:pomiferis que germinat: et fructum non ferunt:scissa radice lapis inditur. et ferunt atq; fertiles fiunt. Hoc idem in amigdalis fit e roboꝛe cuneo adacto In picis sozbisq; e teda ac cinere et terza. cooperto radices circumcidisse prodest Virūs luxuriantium atq; ficoꝝ et circumcisis cinerē addidisse. Fici serotine fiunt si prime grossi. cum fabe magnitudine excreuerint. detrahantur. subnascuntur essi que seruus maturescūt. Eedem cum frondere incipiūt si ca cumina rami cuiusq; detrahant firmiores ac fertiliores fiunt.

Lxxxii.

Adhuc de eodem.

Am capficatōe fico maturata In ea⁊ culices nasci e grossis manifestum est. quia cuꝝ cuolauerint non inueniuntur intus grana:que i eos versa apparent. Etenim tanta ē auiditas: vt pleriq; aut pede relicto:aut pēna pariter erumpāt Est ⁊ aliud genus culicum. quos vocant centrinas. fucis apum similes ignauia maliciaq; cum pernicia verorum et vtilium interemunt enim illos :atq; ipsi moriunt Gerāt et tinee semina ficozum:contra quas est remedium in eadem scrobe defodere: italicam lentiscuz inuersa pte que fuerit a cacumine Uberrima. autem ficus lubrica amurca diluta:et cum fimo infusa radicibus frondere incipientium facit. Cauendum est ne ex remediis fiāt vicia: quod euenit si nimia vl' intempestiua fuerit medicina. Interlucatō arboꝛibus prodest: Sed oīm annoꝝ crucidatis inutilissima. Uitis annuam tantuz tonsurā q̄rit. Alternā vero mirt⁹ ⁊ olee et punice:q; fruteſcūt celerius. Cetere vere tondentur rari⁹. nil' q; aūtūno Ac ne raduntur quidem nisi vere putatōe. Plage ad vitalia sunt omnia: quecunq; non supuacua. Similis stercoratio. gaudent ea. Cauendū est autem ne admoueatur in feruoꝛe solis. et ne immaturius:ne ve rardi⁹ q̄ opus sit. Ueri vincat sullū stercus:nisi quinquēnio interposito: preterq; si rigius diluatur. Colūbino quidem ac sullo plagis arboꝝ medētur. Si mala punica nascantur acida:ablaqueatis radicibus fimum sullus adhibēt:eo quidē āno vinolēta. primoq; dulcia futura Alii vero prima hominis aqua mixta censent rigari q̄ ter anno singulis amphoris. vel cacumina vino lasere diluto spargi. pozro si findātur in arboꝛe pediculuz in torqueri. ficis amurcā affundi Ceteris arboꝛib⁹ egris vini fecem:aut lupinum circa radices eaꝝ seri Aqua quoq; lupini decocti pomis circūfusa prodest. Fici cū vulcanalibus romerit cadent. remediū est: vt ante stipula ordeacea aree stringantur Cerasos ꝓcoces facit et maturescere cogit caꝝ admota radicibus. Hec aūt ante omnia poma interuelli meli⁹ est. vt q̄ relicta sunt grandescant Quedam vero pena emendātur:aut mori su excitantur:vt palme ⁊ lentisci: salis cui aquis alūt Salis vim et ciuis:sed leniozem habet. ideo ficis aspguntur: rutaq; ne fiant vermiose ne ve radices putrescant. Quin et viti in radicibus aquam saliam iubent affundi:si lacrimose sint. Si vero fructus eaꝝ decidāt cinerē aceto aspgi ipsas q; illuni. Aut certe saudaraca

si putrescat vua. Si vero steriles non sunt aceto acri subacto cinere rigari atq; oblini. Q; si fructū nō mat̄et prius arescentem: pcisaq; ad radices plagam fibrasq; aceto acri ⁊ vria vetusta madefacere: eo q3 luto obruere ac sepe fodere. Oleaq; si purus, pmisere fructū radices nudatas hiberno frigore opponūt eaq; castigatōe pficiunt. Omnia hec annua celi ratōne ꝓstant: ⁊ alīq̄n do serius poscūtur aliq̄n celerius. Ignis preterea ꝓ dest aliq̄bus: vt arundini. Ambusta nāq; dēsior mitior q3 surgit. Sunt arborū pestes ⁊ formice has abigunt rubrica ac pice liquida perunctis radicib⁹. Necnon ⁊ pisce suspēso iuxta in vnū locum congregāt̄. Aut lupio trito cū oleo radices linūt. Multi quoq; talpas amurca necant: straq; eruca: ⁊ mala ne putrescant: lacerte viridis felle tangi cacumina iubent. Itez ne quod aīal pastu malefico frondē decerpat: fimo boū diluto aspgi folia quotiēs imber ineruenat: quia sic abluitur virus medicamintis mira quedā excogitāte solertia humana

¶ Idem in libro. xvii. Cum autem iniurias e celo sustinere dictas timueris sarmenta aut palearum acervos ⁊ cuulsas herbas frutices ꝑ vineas et campos incende, tumulosq; medebitur. Hic et ex palcis contra nebulas vbi nocent, auxiliabit. Quidam vero tres cancros vivos cremari iubēt i arbustis vt carbunculi non noccāt

¶ xxxiii.

¶ De sit⁹ arborū. varietate ¶ Idem in li. xvi.

Arborum natura etiā per situs distinguit. alie mōtes amāt vt cedr⁹ larix teda ⁊ cetere ex q̄b⁹ resina gignit. Quedam montes et valles dilīgūt: vt abies. robur: castanea: ylex tilia. Quedam ⁊ in plana descendunt vt cornus. corul⁹. quercus. orn⁹. acer fraxinus. fag⁹. caprinus. Quedam frigidis gaudent vt iozbus ⁊ magis etiam betulla gallica arbor mirabili candore atq; tenuitate: terribilis magistratuū virgis. Eadem circulis flexibilis. Item corbiū sportis. bitumen et ea gallie excoquūt. Quedam nō nisi in aquosis puenīūt. vt salices: alni. populi. suber. ligustra. Quedam sunt vrbanores: alie vero siluestres. Quinq; nō i oīb⁹ locis oīa nasci docuim⁹: nec trāslata viuere. et ꝺ alias fastidio: alias ꝓtūacia sepius eox umbecillitate q̄ trāsferūtur cuenit alias quoq; zelo inuidente: ⁊ alias solo repugnāte fastidit. Tanta q3 locox vis ē: vt circa mē phin egipti et in elephantine thebaidis nulli arborū ꝺ cidāt folia. nec virid⁹ quidē. Arbores q̄dā iuxta bellesponticum sunt. que cū intrā creuerunt vt ꝙū aspiciant. marescunt: et rursus adolescunt. ¶ Idem in libro. xii. Onesicritus tradit in conuallibus hircanie similes arbores: que occhi vocentur: ex q̄bus destillat mel horis matutinis duabus. Thilos insule maris persici arbores sunt lanigere: alio mō q̄m serum. bisq; folia fūt in fecunda: que nisi essent minora videri poterunt eē viticum. Arabie quoq; arbores cine vocate folio palme simili fūt: ex q̄b⁹ vestes factūt sic ⁊ idos ābotes sue vestiūt. In tilijs aūt et arbor alta flozet. albe viole specie. ꝛ magnitudie q̄druplici sine odore quod miremur. In eo tractu arbor est ⁊ alia similis: foliosior tamen et rosei floris: qui noctu se comprimens: aperire icipit exortu solis: meridie autem expandit. Vnde et incole dicunt eam dormire. Fert et eadem insula palmas et oleas. ⁊ vites ac ficus et similia. Nulli q3 arborum ibi decidūt folia. Arriane gentis ꝺtermine indis ē frutex pestilēs folio raphani odore lauri equos iuuante. Nam et alexandrum primo introitu pene ozbauit equitatu. Ibi q̄q3 spina esse traditur: cuius liquor aspersus oculis cecitatem infert omnibus animalibus. ¶ Idem in libro. xvii. Arborū i meridie spectātū. vt victū ē ē. sp aū decidūt folia. Similis ē in maritimis causa. Quibusdam i locis noxii sunt afflatus maris: in plurimis idez vtiles. Quibusdam satis e longinquo maria iocundum est aspicere. ꝓprius admouere satis alias satis halituz inutile. Similis est et fluminū stagnoq; q3 ratio: nebulis aduruunt: aut estuantia refrigerant opacitate. quedā etiā gaudēt rigore. Quappter experimētis optime credit in hac re. A celo est primuz terre dixisse ratōnē baud facili aure tractatu. Quippe non eadem cōuenit arboribus que et frugib⁹. Plerum q3 nec pulla qualē habz campania: vbiq3 vitibus ē optima: aut que tenues exhalat nebulas: nec lubrica quoq3 multis laudata. Argumenta quoq3 indicantium sepe fallunt. Non enim vtiq3 letum solum est: in quo ꝓcere nitent arbores preterq̄ illis ipsis arboribus. Quid enim abiete, peceris aut que alia virisse possit in eodem loco. Sed nec luxuriosa pabula pinguis soli semper indicium habent. vt ostensum est supra. nec colles opere nudantur: si quis perite fodiat. nec campi offices minus soles atq; ꝑflat quam opus sit accipiunt. et quasdam vites pruinis ac nebulis pasci diximus. Quin itaq; rerum quedam sunt in alta secreta: suo q3 cuiq3 corde prouidenda.

¶ Are stotiles vbi supra. Arbores. vt dictum est superius. in aqua acetosa facūt fructum dulcem. quia acetositas attrahit cū calore solis quod fuerit sue qualitatis: hoc est frigus et siccitas. Arbores vero que sunt in terris temperatis: accelerant maturatōnez āre dies vernales quia cum sit humor apparens: aeriq3 clarus: non eget fruct⁹ multo caloze in digestione.

¶ xxxiiii.

¶ De illis que site sūt ītra mare ¶ Li. li. xiii

Ascuntur et mari frutices arborescq3: Mimores in nostro. Rubrum enim ⁊ totus orientis occean⁹ siluis fuit refert⁹. nec habet alia lingua nomen: quod greci vocāt phicos: q̄m alga herbaq; magis vocabulum intelligitur. Hic autem est frutex. folia lata coloze viridi gignit: quod quidaz vocāt grason: alii zostera. Alteq; genus eiusdez folio capillaceo simile feniculo in saxis nascitur: superius suadit: baud procul a litoze. tempore verno: vtrumq3 ⁊ interit autūno: Circa erbetam insulam nato in petris. purpuras q̄ q3 ificiunt laudatissimo a parte aquilonis: aut spōgijs. Tercū simile ē gramini: radice geniculata ⁊ caule: vt calami. Aliud gen⁹ fruticum bzion vocatur: folia lactuce rugosiore tantum hoc tam nascens. In alto vero abies et quercus nascuntur cubitali altitudine ramis: q3 illaq; adherent cōche. Quercu ⁊ lanas tingi tradūt Blandes et quasdam ferze i alto. Palma quoq3 fruticum generis sit extra columnas herculis portri fronde. Nascitur frutex ⁊ alius lauro thymo: qui ambo erecti in pumicem transfigurantur. In mari rubro mirum ē viuere siluas: maxime laurum et oliuam ferentem bacas ⁊ cū pluit fūgos: qui sole tacti mutantur i pumicē. Ipsorumq3 magnitudo fruticum ternox ē cubitorum canicul⁹ referta: vix vt respicere e naui tutuz sit remos plerumq3 ipos inuadentiuz. Qui nauigauerūt in idos alexandri milites: frondem marinaq; arbox tradidērt in aqua fuisse viridez: exemptam q3 sole ꝓrsus in salē arescentem. Juncos etiam lapidōs: pquā similes veris per litora et in alto quasdam arbustulas coloze bubuli cornus: ramosas: cacuminibus vero rubentes: cuiq3 tractarētur vitri modo fragiles: in igne autem vt ferrum exardescentes: ac restinctas ad colorem suū redeūtes. Eodem tractatu insularuz siluas estus operit. q̄m quam altiores sint populis platanisq3 altissimis. folia sunt bis laurea: flos viole ⁊ odore atq; coloze bacce vt oleis: et ipse odoris iocūdi: ⁊ autumno nascētes foliis nunq̄ deciduis. harumq3 mare totas intrigit minores. Maximarum vero cacumina exrāt ad que religantur

naues.et cum decesserit estus ad radices. Juba tradit circa troglodytarum insulas fruticem in alto vocari ysidosplomachas cozallio simulem :sine foliis cē pcisū q3 :mutato colore in nigrū durescere:cum cadat frāgi.

¶ xxxv

¶ De his que gaudēt vel ledūtur societate

Idez ibidem

HArbores quedam simul cum quibusdā plantatē conferunt eis.vt in palmis masculus femine confert: ⁊ ficus siluestres ortensibus et balaustie oliuis. ¶ Plinus libro.xvi. Arbores hedera nec cari certum est.similemq3 ullaꝝ iniuriam in fisco ḋdaꝫ arbitrantur:⁊ si tardiorem ¶ Idem in libro.xvii. Nec cant arbores sese inuicem vmbra v̄ densitate et alimēti rapina. Necat ⁊ hedera vineas.nec viscum pdest ac citrus : nec aureo:quod alimon greci vocant. Quarundam vero natura nō necat quidem sed ledit odore sucei ve mixtura:vt raphanus ⁊ laurus vitem. Olfactrix eñ vitis intelligīt extingui mirumimodū eō odore.ideoq3 cum iurta sit auerti ac recedere saporem q3 inimicū fugere. Odit et vitis cozulū:nisi procul absint ab ea tristes et egre arbores. Itaq3:sicut dictū est sup. In arborum seminatōne vel plantatōne fuanda sunt ī terualla. Quidam punicas ⁊ mirtos et lauros depressiores seri iusserunt:in pedib? tamen nocuerūt. Malos aūt paulo ampli?:magis etiam piros: magisq3 fic? et amigdalas . Optime namq3 diuidicauit interualla ramoꝝ amplitudinis ratio locozumq3:et vmbre cuiusq3 arboris vmbra ficorū. q̄muis sparsa.leuis cē ꝓgnoscit. Ideoq3 inter vineas seri nō vetantur. Cum autem ex arborum radicib? plantarioꝝ soboles pullulauerit: nec cat mater quas peperit. Eius etenim vmbra turba pmitur indigena:vt in lauris punicis.platanis.ceraslis pruinis.paucoꝝ i hoc genere rami soboli parcūt.vt vlmoꝝ atq3 palmarum. Veniq3 quid abiete pceriꝰ aut q̄ alia virisse possit arbor in eodem loco. Nouā serēdi rōnem columella docuit:quam nusq3 excogitatam iuenisse se dicit vt diuerse inlocatibileq3 copulētur arboꝝ nature:sicut fici ⁊ olee.iurta hanc ficum iubet seri.nō ampliori quidem interuallo q̄m vt large possit contigi olee ramo q̄ maxie obedituro ac sēcti :ꝑmq3 omī rpe interim edomari:medicatōne curuādi. postea fico adepta vires.quod euenire trime atq3 vtiq3 quinquenni solet. Detruncata superficie :ꝑaq3 ꝺputata:et abraso cacumine in cruce fici defigi custoditum viculis ne fugiat curuatura. Ita quodā ppagimū ilitorūq3 rpamē to:triennio ꝓtinue iter duas matres coalescere. ⁊ āno quarto abscisum totū adoptantis esse nondum vulgata ratiōne

¶ xxxvi.

¶ De diuerso arborum sexu. ¶ Ambrosi? in hexameron.li.iiij.

ESt equidem quod mireris ī arboribus discretio sexus. Nam palma dactilos generans ramos suos indinat:⁊ subicit:atq3 ꝺcupiscentie: amplexuq3 speciem pretendit ei arbori.quam marem appellāt. Unde et ramis palmaꝝ cultores semia masculorū placūt:q̄bus illi femine arbori velut quidam sensus pfunctōnis infunditur:et experiri ꝺcubit? gra representatur:quo munere donato.rursus quia ramos suos erigit ⁊ in veterem statum comā suā attollit. De ficu quoq3:sicut de palma.eadem est opinio:videlicet q̄ in eis sit discretō sex?. Unde pleriq3 scōm domestici cam et fructiferam ficum agrestem ficulneā feruntur insrere:eo q̄ cito fruct? illius fecūde ⁊ domestice fic? vī aura temptari:vī estu defluere ferāt in terrā: Unde quari but? remediū: grossos arboris agrestis ad illam feracem alligātes: medenf ei? ifirmitati:vt possit fruct? ꝓprios refouare: Jā nāq3 si ōsiderēt remedia lapsuros

¶ Plinius li.xiii. Arborib? ergo:imo poti? oīb? que terra gignt herbisq3 :vtriusq3 sexū obligētissimi nāture tradūt ¶ Nulli tā arborib? q̄ palmis manifest?. ¶ Mas i palmite floꝝ:femīa circa florem germinat:tūc spōte edito nemore:confirmāt. Circaq3 singulos plures mutare in cum pronas blandicionibus comis. illum erectis hispidum afflatu:visu q3 ipso:et puluere: etiam reliqs maritare:hanus arbor excisa p? viduas sterilescere fetus:adeo veneris est intellectus: vti ⁊ coit? etiā excogitatus sit ab homine:et maribus flore atq3 lanugine. interim vero tantum puluere inspersо feminis. ¶ Idē in li.xvi. In omnibus autem siluestris ⁊ mascula differentia cuiusq3 generis augent ⁊ infecunda fertilibus firmioꝝ sunt:nisi quo in genere mares ferūt:sicut cupressus cozmus et abies. Ecētis est āplissima platior etiam femina:materie mollioꝝ et vtilioꝝ atq3 iocūdioꝝ Hedere quoq3 duo sunt vt reliquaꝝ genera:prima videlicet mas et femina. Mas quidem maior esse traditꝰ corpore.folio duriore ac pīguiore: et flore ad purpurā accedente ¶ Arestotiles vbi supra. Itaq3 cuz arbor sementa cerit a mare fcina.sicut in aīalibus. distingui poterit.

¶ xxxvii

¶ De varijs etatib? earū. ¶ Ambrosi. vbi ō

Eniq3 ipsis arboribus etas : aut senilis : aut nouella deprehēditur Juniorib? eñ exiliores rami: antiquioribus validioza et nodosa sunt brachia. Illis folia leuigata atq3 diffusa: istis cōtracta et aspera Sunt etiam arbores que sensu ⁊ amore sua radici successionem sui si forte cedantur reparare non nouerunt.alie quibus et viuendi virtus ⁊ natura fecundior est:quibus excisio potius lucrifit q̄ detrimēto:vt per plures sui reditiua successiōe renouentur beredes. ¶ Plin? li.xvi. Est in arboribus etatis quoq3 differentia Amigdalus enim et pirus in senecta fertilissime sunt Hic et glandifere et quoddā genus ficoꝝ Cetere vero in iuuenta:tardiusq3 maturescūt. Quod maxime notatur in viribus Vetustioribus enim vinū melius:nouellis copiosius Celerrime porro mal? senescit:⁊ in senecta deteriorem fructū gignit. Nam ⁊ in nora poma,pueniunt:et vermiculis obnoxia. Quia et in arbore ipsa nascuntur. Omnia quoq3 prefecūda cerius senescunt:quin etiam ,primus moriuntur. Non nulla e celo fecunditatem omnem expectunt : q̄ maxime virib? cōcutit. Econtra moꝝ tardissime senescit fructu minime laborans. Tarde quoq3 et ea quoꝝm crispa materies:vt acer:palma:populus. Jtē subarrata senescūt ocius:siluestria vero tardissime. Veniq3 in totū oīs cura fertilitatem adiicit;ferulta;i senectam Ideo ⁊ pflorent alia et pgerminant atq3 in totū funt ꝓcia:quomā infirmitas oīs celo magis accidit. Denescunt quidem celeriter:sed e radicib? repullulāt laurus.mali.et punice . Videntur.aūt vites aquarice celerius interire firmissime sunt ad vuēdum cunctis ānis olee Quidā breuitate radicū arbores senescere celeri? putāt sed ō ficī coarguūt :quarū radices lōgissime sūt et senectus ocissima. Porro vita quarūdā arboꝝ immensa credi potest. Di quis profunda mundi et saltus inaccessos cogiter. Verus ex his quas hoīm memoria custodit ī veteruo durant olue affricāi prioris mūdi sate Itēq3 mirtus codes loco magnitudinis conspicue specusq3 subest in quo manes eius draco tradit custodire Vetustioꝝ vrbe in vaticano ylex ī qua titulus est ereis literis. Detrusci religiōe arboꝝ tūc dignā fuisse signat Tiburtes originē mīto añ romā vrbē habēt apud q̄s extāt ylices tres :etiā tiburtino corū condito ze vetustiores apud quas lauguratus traditur Autores q̄que sunt delphicā platanū agamennonis manu

ſatam:et ī caphie archadie luco alterā. Argi olea nūc q̄que durare dicīt.ad quā iouem mutatū in vaccā alli gauerit argus. In ponto circa heracleā are ſūt iouis ſtatui cognomīe :vbi due querc⁹ ab hercule ſate.pal ma dei ab etate cōſpicīt eiuſdem dei. Econuerſo bre: uiſſima eſt vita punicis ⁊ ficis ⁊ malis:et ex bis p̄ocī bus breuior:q̄ ſerotinis:dulcibus q̄ acutis.

¶.xxxviii.

¶ De arborū pulcritudine et multiplici vtilitate. ¶ Ambroſius vbi ſupra.

Quid autem numerē:quanta varietas arborū q̄ diuerſus in ſingulis et pulcer ornat⁹.q̄ pa tule fagi:q̄ p̄cere abieres:q̄ comātes pin⁹: q̄ ūbroſe ylices:q̄ populi bicolores. q̄ nemorosa ⁊ re uiuua caſtanea que ſil' vt excisa fuerit:rang̃ ex ſe pul lulare cōſueuit. ¶ Virgilius in bucolicis.Fraxinus in ſiluis:pulcerima pinus in ortis.Populus in fluuiis abies in montibus altis. ¶ Ambroſius in hexamerō. Omnia genera arborū vtilia ſunt :alia ad fructū nata alia ad vſum data.Et quibus fructus vberior non eſt vſus tñ p̄cioſior eſt: Arborū vmbra defēdimur a ſole cibus in fructib⁹ ē:amenitas in foliis.Reliqs eē aīan tibus eſca nō mediocris eſt ī foliis corticibusq̄ ſiluel tribus.Ad vſum quoq̄ medendi proficiūt ſucci lacri/ me et ſurculi ¶ Plinius li.xii. Arbores blandiorib⁹ fruge ſuccis nitigauere boies:⁊ ex bis membra recre/ ans olei liquor.vireſq̄ potus vini totitem quoq̄ ſapo res annui ſponte venientes ei mēſe Mille p̄terea ſunt vſus eaꝝ:ſine q̄b⁹ vita degi non poſſit.Arbore nanq̄ maria ſulcam⁹:terraſq̄ admouem⁹: arbor⁹ tecta edifi cam⁹.Benq̄ quis nō iure miretur:arbor⁹ vmbre gra tantū ex orbe alieno petitā.platan⁹ hec p mare ionū ī diomedis inſulam eiuſdē tumuli gra primū ē inuecta et inde in ſiciliam trāſgreſſa : atq̄ inter primas italie donata.etiam ad mortuos vſq̄ peruecta et tributarū detinet ſolū:vt gentes vectigal ⁊ pro vmbra pendent Celebrate ſūt primū ī ābulatōne archademie athenis cubitoꝝ. xxvi. vnius radice ramos antecedēte. Nūc eſt clara.xxx.ti licia ſocia quoq̄ gelidi fōtis amenita/ te itineri appoſita domicilii mō causa octoginta ⁊ vn⁹ pedum ſpecu:vertice numeroſo:et ſe.pteḡs ramoꝝ ar boribus uaſtis.agros longis obtinens vmbris.

¶.xxxix

¶ De arboribus ceduis ad pertieas et palos Idem li.xvii.

De arborib⁹ ſerendis ⁊ inſerēdis fruct⁹ gratia ſuperius dixim⁹ in vniuerſo.hinc reſtat illarū ratio:q̄,ppter alias vineas maxime ſerū ē ceduo ligno Principatum in his obtinēt ſalices:que loco ſeruntur madido.duos pedes ac ſemi reſoſſo .Talea ſeſquipeda lis' pertica que vtilior quo plenior.Interuallo eē debēt pedes ſenos trime.Pedib⁹ binis a terra putatōne co crescentur.vt in latitudine fundentur.ac ſine ſcalis ton deantur.Salix enī eo fecūdior quo terre ꝓpior. Perti cas et ea uſtū eſt cedi:quarto fere anno. Eiuſdem rei cauſa ſcribit popul⁹ alba bipedaneo paſtinatu. Talea ſeſquipedali biduo ſiccata palmipede interuallo:terra duoꝝ cubitorum craſſitudine ſupermicta. Harūdo eē dulcior q̄ hec gaudet ſolo. ſerit q̄s radicis bulbo:quē alii vocant oculum:obliquali ſcorbe duoꝝ pedum ⁊ ſemis intuallo. Reficiūt q̄s ex ſeſe:vetere harūdineto erruptaq:quod vtili⁹ repertū q̄ caſtrare ſiē ārea Nā q̄s inſe radices ſerpūt mutuoq̄s diſcurſu necāt.Ledi f aūt decreſcēte luna:vinci ano ſiccata vtilior q̄ viridis Caſtanea pedamētis oīnibus p̄ſertur facilitate tracta tus:pdurandi pulcacia: regerminatōne cedua l' ſalice letior: Querit ſolū facile: necnon arenoſū oīnesq̄ terre fecunditatē recuſat:quā ſeri nuce dixim⁹.Sed niſi ex maximis nō pueuit. Nec niſi quinis aceruatim ſatis Interualla pedalia vndiq̄ obliquali ſulco debēt eſſe: et ex hoc ſemiario trālferunt ī aliud bipedali interual lo plus biennio Būtq̄s,ppagines nīl quidē faciliores Nudata enī radice tota in ſulco pſternitur.tunc et ea cumine ſup terrā relicto renaſcit et alia ab radice. Bs trāſlata neſcit hoſpitari:pauerq̄s nouitatē. Ledit ītra ſeptimum annum.pedamīta ingeri vnius vicenis vine arū ingerib⁹ ſufficiūt.quādo etiā bifida ea ſtirpe fiūt. durāq̄s vlera alterā ſilue ſue ceſurā .Eſcul' ſiliter pro uenit ceſura.tricnio ſenior:minusq̄s naſci mozoſa .hoc pedamītum mime putreſcit.leſumq̄s mactie fructificat Preter bec autē que dixim⁹:cedua ſunt fraxin⁹ et lau rus:ſpica:cordus: malus:ſed nō tardi⁹ naſcūtur:terrā q̄s defixa vix tolerāt:non mō humoreꝝ.Bambuc⁹ ecō tra firmiſſima ad palum:taleis ſerit:vt popul⁹ .Be ex preſſo dixim⁹ aliaſ ſatis:ceteriſq̄s:vincaꝝ velut arma mētis

¶.xl.

¶ De tēporib⁹ cōgruis ad ligna ī materiem cedēda Palladius vbi ſupra libro ij.

Menſe ianuario cedenda eſt materies ad fabri cam cum luna decreſcit:ramiceſq̄s vl' pali etiā ſunt faciendi. ¶ Idē ī libro.xii. In mēſe quo q̄s nouēbri materies ad fabricā decreſcēte lūa cōgrue pōt cedi:ſed arbores ipas primit⁹ vſq̄ ad medullā ſe curib⁹ reciſas :aliquādiu ſic ſtare patieriſ:vt per illas ptes humor.ſi quis in venis continef.excurat. Utiles aūt maxume ſunt iſte. Abies.quā gallicā vocāt.niſi p: pluatur:leuis:rigida:⁊ ī operib⁹ duris phēne durabil' Larix vtiliſſima:ex qua ſi tabulaſ ſufficiaſ tegul' in frō te atq̄ extremitate tector:cōtuliſti pſidium contra in cēdia Neq̄ enī flamas recipiūt:aut carbones poſſunt creare.Querc⁹ ad fabrice materiā apta ē:durabilis ſi terrenī operib⁹ obruatur et aliquaten⁹ palis: Eſcul⁹ edificiis et radiis apta materies. Caſtanea mira ſoli ditate pdurat ī agris et rectis ⁊ operib⁹ ceteris inteſti nis:cuius ſolū pond⁹ in vitio eſt. Fagus in ſicco vtilis humore corrūpit. Popul⁹ vtraq̄s:ſalix ⁊ tilia:in ſculp turis neceſſarie Aln⁹ fabrice inutil':iſq̄ neceſſaria:ſi būt dus ſit loc⁹ q̄ ad accipiēda fundamenta palandus eſt. Ulmus ⁊ fraxin⁹ ſi ſiccētur rigeſcunt arte curuabiles cardinib⁹ vtiles habētur:Laprin⁹ vtiliſſima.Liſſus egregia.Plinius niſi in ſiccitate non durans cui cōtra celeres putredinē operi in ſardinia hoc genere,putōri vt excise trabes etiſ aut in piſcina qualibet anno toto merſe iacerēt:poſt ope future. Aut harenis obruētur litore:aut agreſtionem qua recte eſſent alternis eſtib⁹ reciꝑans fluctus alluerer.Cedr⁹ durabilis ſi humore tangatur.Quecunq̄s autē ex pte meridiana cedūtur vtiliores ſunt Que vero ex ſeptentrionali;peciores: ſed facile viciantur ¶ Idē in libro.xiii. Benq̄s et in decēbri mēſe materies bene pōt cedi:paliq̄s ac corbes fieri ⁊c.

¶.xli.

¶ De,pprietatib⁹ arborū in materia ¶ Plu libro.xvi.

Arbores vero nouelle.nec veteres.ad materiē vtiliſſe ſūt Ex oīm materia ſpiſſiſſima quidē ⁊ iō grauiſſima iudicaſ bebē⁹ ⁊ burs.natura graciles neutra ī aquis fluitat. Nec ſuber ſi dematur corter:nec larix:Ex reliq̄ſ āt ſiccaſſia eſt lotbof. Beide robur exalbunatum:⁊ buic nigrcans color.Magiſq̄s citriſo q̄,prime accedere videſ bebēo Quanq̄ nō diſnt q̄ ſiriacas therebitho nigriores affirmēt Olee quoq̄s ⁊ oīm⁹ q̄ dixim⁹ ſpiſſa firmitas eſt Therebinto vngi vulr et melior olea fit:bis,prima eſt cornus:et ad rota rum radios vtilis eſt . Robori tanta duricies eſt : vt

terebrari nisi madefacta nō queat ⁊ nec sic q̄dē adact⁹ auelli dauus. Ē diuerso vero dauus nō retinet cedrus Mollissima tilia est eademq; videt ⁊ calidissima: cui⁹ argumentum asserūt q̄ ascias cutissime retūdat. Laricis lignum primū est medulle: nullis q; rimis fissile. Cedrus quoq; durissima ⁊ que medullis premant ossa in corpore Item est lenta materia platano: sed madida sicalno: Siccior aūt est eadē vlmo: fraxino: mozo: cerasō sed ponderosior. Rigorem fortissime seruat vlm⁹ ⁊ ob id cardinib⁹ assamentis q; portar est vtilissima. quia minime torquetur: p̄mutāda tantū: vt cacumē ab in feriori sit cardine: radix q; superior. Palma vero mollis est: ⁊ suberis materiē spissa: et malus et pir⁹ necnō et acer: sed fragil: sicut quecūq; crispa. In omnibus autē siluestria ⁊ masculā differentiā cuiuscunq; generis augent. Et infecūda sunt firmiora fertilibus: nisi quo in genere mares ferunt: sicut cipressus et corn⁹. Lariem vetustatemq; nō sentiūt: cipressus: cedrus: hebenus: lothos: buxus: taxus: iuniperus: oleaster. oleaq; et reliqua. tardissime quoq; larix: robur: suber: castanea iuglans. Rimam fissuram q; nō caput sponte cedrus cipressus olea Buxum maxime eternaq; putant: hebenū ⁊ cipressum cedrumq; daro de omibus idicō. larix in humore precipua. et alnus nigra. Fagus et cerrus vel cerasus celeriter inarescunt. Esculus quoq; būoris impatiens Ecōtra adacta in terram in palustribus alnus eterna: onerisq; ēritlibet paries. Value sunt e cipresso. Mirū q; iam quadringentis ānis ppe durare materiā oīez noue simulem. Id quoq; notandū valuas ī gluti nis cōpage quadriennio fuisse. Cupressus inter illas electa. quoniam p̄ter cetera: vno ī genere materie nitor maxime valeat eternus. In plenum vero dici potest: vtiq; que odore pellant: ea ⁊ eternitate prestare. Ꝑ poetis morus laudatur. prime: que nigrescit etiam vetustate Quedam tamē ī aliis vsibus sunt diuturniora q̄ alia Vlmus in prefata firma est. Roburq; defossū. Et in aquis quercus obruta. Eademq; super terram rimosa facit opera scle torquēdo. Robur aqua marina corrūpitur. Fagus et iuglans in aqua non impbantur. Hec quidem in his que defodiuntur principales sunt. Itez q; iuniperus eadem et subdialibus aptissima. Cerasus firma est. vlmus et fraxinus lente quidem: sed facile pāduntur: flexibiles tamen. stantesq; a circumcisura sicciate fideliores. .xlii.

Adhuc de eodem

Aricem in nauib⁹ maritimis teredini tradunt obnoxiam. Omiaq; preter oleastrum ⁊ oleam Quedam em̄ in mari: quedam ī terra vitiis ifestāri⁹ sunt oportuniora. Teredines capite ad portionem grauissimo: dentib⁹ rodunt. Hc tm̄ sentiuntur in mari nec altam putāt teredinez, pprie dici. terrestres nanq; tineas vocant. Culicibus vero simules tripbas dicūt: quorum alii e vermiculoz genere sunt: ⁊ eoz alii putrescē te succo materie nascuntur. alii parūtur: sicut in arboribus et q̄ cerastes vocantur: cum tantū eroserint vt se circumagant. alium generant. Hec aūt nasci, pbibet ī aliis duricia: vt buxo. In aliis amaritudo vt cupresso Tradunt et abietem circa germinatiōnes decorticatā diebus quattuoz, primis: quibus luna plena fuerit: aq̄s non corrumpi. Inuenitur autem ī quibusdā arboribus centra id est duricia clauo simil' inimica ferrū Lignum ligno teritur ignemq; concipit attritu. excipiente materia fomitis aridi. sicut fungi vel foliorū. Sed nichil hedera prestantius que lauro teratur. et laurum terat Frigidissima vero sunt quecunq; aquatica Porro lentissima sunt et ideo scutis faciendis aptissima: quorum plaga se protin⁹ cōrabit: suūq; vulnꝰ claudit. ⁊ ob id p̄uaci⁹ ferrū trāsmittit: vt fici betulla salix tilia sabuc⁹ Et popul⁹ vtraq; leuissima ē ex his: sicut ⁊ salix. Jōq; vtilissime. Arbores quedā architectaris aptē sūt. que sponte fundūtur: ⁊ ob id architecti eas fimo illitas siccari iubent: vt afflatus nō nocēt: Pondus valide sustinēt abies et larix etiam in trāsuersum poste Robur aūt et olea incurvātur: cedūtq; ponōri. Ille vero remittūtur nec temere rumpūtur p̄uisq; carie q̄ virtibus ōficiunt. palma arbor validissima: in diuersū em̄ curuatur. Pinus et cipressus aduersus carie tineasq; firmissime sunt: facile pāditur iuglās. fiunt enīs et ex eis trabes: et frāgi se p̄uiciat crepitu. Alni picee et pin⁹ ad aq̄rum duct⁹ in stabos cauātur: obruta tertia pluribus durant ānis. Eedem si non integāt cito senescūt: multum imoduz fortiores: si būoz quoq; extra supersit Firmissima in tectum est abies Valuar repagulis: et ad queq; libeat opera ifestima aptissima. fabrice artis genere spectabil': ramētoz crimb⁹ pāpinato sēp orbe se voluens ad incitatos rūcina r raptus. Eadē ⁊ turribus maxieq; glutino sociabilis: intm̄ vt fundatur āte q̄solida est Magna aūt et glutinatō: ppterea q; sectilib⁹ lamis: ac in alio genere operūtur Bramineā hoc vīu pbant venam: et vocāt ferruleam argumēto silicis dinis: q̄m lacunose crispa In omni genere ⁊ glutinum abdicant quedā et inter se et cū aliis insociabilia sunt glutino sicut robur Operi cuicunq; facilia sūt ⁊ flexibilia: que lenta esse dixim⁹: p̄ter q̄ morus ⁊ caprificus Durabilia sunt ac sectilia: modice būida. Aurida vero preter robur et buxū pertinaci⁹ resistunt: serrar q; dentes replēt equalitate inerti. Obedientissima est in quocūq; genere fraxinus: cadēq; bastis corilo melior: cornoq; leuior: sorbo lētior. Quez emularetur vlmus: nisi pond⁹ esset in culpa. Facilis est fag⁹: q̄nq̄ et fragil ⁊ tenera. Itez flexibilia sunt citrus terebintus: acer: buxus: palma: aquifolium: ylex: sambucus: populus: alnus: Lato uectes aāfolios laureos: vlmeos fieri iubz Oleaster: buxus: ylex: vlm⁹: fraxin⁹: vtile sunt uagimis terebroz. Auicēna in .ii. canone Serratura corrosio nis ē mūdificatia ⁊ inē ei resolutō: ⁊ exiccatō si fuerit iarboze ipa Serratura ligni corrosi cōsolidat. ⁊ illa p̄te que ex arborib⁹ stipticis ē accepta. Aggregatur em̄ cum tanto amio quāto est ipla cū quo et aduritur Deinde teritur: ⁊ cōfert vlceribus fozmicalib⁹ q̄ sup ea spargitur. .xliii

De quarūdā arboruz mirabili natura vel pprietate. Serabus super genesim.

Rboz l'ligni vite paradisi banc naturalr habent virtutem: vt qui ex ei⁹ fructu ꝓmederet: pperua soliditate firmaretur: beata imortalitate vestiretur. nulla infirmitate l'anxietate vel senuassitudine vel imbecillitate fatigaretur. Augusti. super genesim Arboz quidē vel ligni scientie boni vel mali erat corporale: sicut arbores alie ī paradiso terre sunt. nec cibo erat noxiū. Sed dictum est ligni scientie cognoscendi bonū ⁊ malū: quia post pbibitōez erat in illo futura transgressio: qua homo experiēdo disceret quid inter obedientie bonū et inobedietie malū interesset. Hieronim⁹ sup leuiticum. xxvii. Facies. iquit dñs. altare ō lignis serbim ⁊c. Ecce altaris ligna que de lignis paradisi sunt. igne vicino non cremātur: sed puriora reddūtur: Nec mirū cum etiā amithon gen⁹ ligni ēreo pl⁹ arserit: tanto mūdius inueniat. Iosa sup tercium regū. x. Cbina ligna iputribilia sunt et spinosa in similitudinez albe spine rotūda quoq; sunt et cādida Ex eis facta sunt fultra. sez ad fortitudinez tēpli sustentacula ⁊ oīa musicoz instrumēta Ibi. vbi supra Lete. ex quarūdā arboz ad inuicē collisione ignis excluditur sicut ex lapide. Calide nanq; sunt morus laurus ⁊ hedera: oīesq; quibus igniaria fiunt

Lignum itaq; sicut paulo ante dictum est. ligno teritur ignemq; cōcipit attritu excipiēte materia fomitis aru di: sicut folioꝝ aut fungi. ¶ Actor ex libro de natura rerū. Arbores i oriente sunt. vt dicit venerabil' iacob' tusculanus. que poma pulcerrima ferunt citrina colore: in quibus tamen morsus homis cum dentib' appa ret manifeste. Idcirco poma adam ab omib' appellāt. t hoc mirū ē quia deus primi hois scel' voluit adhuc i fructu pomi mortalibus demonstrare. Arbores quo q; solis et lune in ammiratōne ponuntur: eo ꝙ nō solū certe ꝛ etiā diuina scripta de his tāgere videat. Dicit em moyses de ioseph pro benedictōne dñi Terra eius de pomis fructuū solis. quod tn̄ ñ de illis ad literam i telligitur nisi methaphorice. De his etiam arboribus alexander quoq; macedo arestoli preceptor suo per epistolam scripsit: ꝙ hee arbores in oriente sunt i regi/ omibus indie centū cubitos habentes in altitudine: ad quas idem alexander accedēs: de futuris eas ꝛsuluit: ac de omib' responsum accepit: et specialiter ꝙ sororē sua curante veneno iteriret. Nec dubiū quin a malig nis spiritibus id actū sit. Vel scōz quosdam ꝙ per mi sterium angelorꝝ deo volente hoc factū sit. qui etiam i effigie pontificis iudeorꝝ et dignāter apparuit. Legit aūt ibi ꝙ dum oriente sole. splendor tangebat arboruꝫ summitatem: vsqz ad radices ꝛcuciebantur. et tunc in terrogantibus responsa dabantur. Harum pomis sa cerdores earum vescebantur: t vsque ad annos trecen tos viuebant illesi. Nec cuiqz licebat earū intrare am bitum. qui animo leuis esset et immundus de contactu mulierū. Arbores preterea sunt. vt dicit ioseph'. supra maris ripas mortui: quaꝝ poma forinsec' pulcerrima cernuntur: int' vero nichil aliud ꝙ fauilla ferida repe ritur. ¶ Actor. Hec de arborum natura i ꝙñi excerp simus. Nunc ad de scribendas nominatim species sin gulas per ordinem alphabeti transeam? ¶ XLIIII.

¶ De abiete. ¶ Isidorus.

Abies dicta: ē eo ꝙ pre ceteris arboribus lōge abeat: et in excelsū ꝙmineat. Huius natura est expers terzeni humoris: ac pinde habilis ha betur et leuis. Est autē sine nodo et ō hac fiunt naues hanc ꝓpter candorem gallicam vocant quidā. ¶ Pal ladius li. xii. Abies quā vocant gallicam vtilis est ad materiā que nisi perluatur: est leuis rigida et in opi bus siccis phemne durabilis. ¶ Ambrosius in hexame ron Abies ꝓcera nō terzenis radicib' t aereo vertice cōtenta: casus marinos tuto remigio subitura nec solū ventis: sed etiā fructib' tritaturā ꝓcessit. ¶ Glosa sup ezechielem. xxvii. Ex abietibus tabulata cedūt. quib' nauis texitur. ꝓpter leuitatem: iunctura sqz tabularum mollius inuicem sese tenentiū aꝛz mordentiū. Unde t ro dicitur ꝙ ꝓpterā. Abietib' de sanyr extraxerūt te cū omibus tabulatis maris Ex libro de natura rerū Abies arbor est leuis et absqz nodo sit at e: que difficil lime cedit putredini: vermibus aūt nūq̄. ¶ Plinius li. xiii. In alto mari nascit abies ac quercus cubitali alti tudine: ramisqz illaꝝ adherent cōche. Idem quoq; li. sextodecimo de abiete sic dicit Gignit abies canchrin videlicet pilulam in medicina vim vrendi habentem: que postq̄ hieme folia deciderint durat t ꝓtinet nucle um Is hieme crescit: et aperitur pilula tota caditqz cū folia crescere ceperint. huius arboris corter in magno vsu ē. agrestū vasa corbes qz atq; patentiora quedaz messibus conuehendis ac vindemiis ex eo faciunt: at qz preterea rugurtiorum. .XLV.

¶ Adhuc de eodem. ¶ Idem in li. xvi.

Abieti rami fere stratim a radice modici: velut brachia lateribus nimberent, expetite nauigiis

Vitus in excelso montium quasi maria fugerit. mate ries vero ꝓcipua turrib' et plib' vite opib'. Resia ei vitiū. vnō fructꝰ vn' picee exiguū qz sudat aliqñ ꝓtac tu sol' E diuerso materiel' que abieti pulcerrie: picee ad fulsitel' scādulas cupasqz t alia pauca secamēta. Abies cūctis ē āplissima: t fecina etiā. pliziorꝫ: materie mollioꝝ vtiliorqz arboꝝ: atqz rotūdiorꝫ: folio paternato: densa vt imbres nō trāsmittat: atqz bilariorꝫ. Abieti nō deci dūt folia: que pectinū mō sunt insecta. Arbores quedā germinatōnem ꝓtinuāt vt ceperūt. Abies aclarix et robur itermittūt. Triplicia q̄dez ac trina germia edūt Ideo t inter squamas corticē spargūt. Q̄z oīb' arbori b' eueniat in germinatōne: quia ꝓgnātiuꝫ rūpit corter Abiel florꝫ croci colore circa solsticiū: semen vero red dit p' vergiliarū occasum. Hinc ē ramoꝝ ordo: sicut t picee q̄dem sub recta diuisura. Rami qz i celū rēdēt nō ꝓni in latera. Mirūqz suis cacumib' decisis mori tur: totisqz detrūcatis durat. Et siq̄dē ifra q̄ rami fue rit decidātur: qō supest viuit. Si vero cacumē tātū au feraf tota morif. In lōgitudinē excrescūt abiel larix t palma t siqua sunt vmbrifera. Singulares quoq; radi ces sunt abieti sicut t larici. Itē larici t magis abieti succisus būor diu defluit. De oīm arboꝝ altiꝰ ie sunt et rectissime. sed ꝓpter leuitatem ꝓfertur abies nauiū mal' antemniscz Cōmunia vero sunt bis atq; pino vt quadripertitos habeant venaꝝ cursus: bifidos ve vel simplices oīno. Abietis q̄ ps a terza fuit exodis est. Hac q̄ ditius? ratōe fluuiata decorticaf atqz ita sappi nus vocatur. Superior ps est nodosa durioꝝqz fuster na: et in ipis aūt arboꝝ robustiores sunt pres aq̄lo nie: et in totum deteriores et humidis opaciscz: Epi siores et apricis et diufne Idcoq; rome abies iferna ꝓfertur supnare. Est eadē ꝙ gentium quoq; regiones iu bis differentia Nam alpib' appennio qz laudatis sime In corsica: bithinia: ponto: macedonia: ꝺteriores enearica t archadica. Pessime parnasia t cuboca. qñ ibi ramose et ꝓtorte: facileqz putrescētes. Abies ꝓci pue ammiratōni vila est in naui: que venit ex egipto iussu cali principis. Nā arboris ei' crassitudo q̄truoꝝ hoim vlnas ꝓplectentiū implebat. Tradūt abieté cir ca germinatōnes dieb' q̄truoꝝ ꝓximis qua luna plena fuerit decorticatā aqs n̄ corrūpi Abies t larix i trās uersum posite ualide sunt pond' sustinere Abies i tec tuꝫ firmissima: cadē qz valuaꝝ repagul': t ad quelibet opera ītestina ē aptissima: quolibet fabrice artis gene re spectabil' ramoꝝ crinibus pāpinato sp se orbe vol uens. ad incitatos rūcinaꝝ raptꝰ. maximeqz glutino sociabil'. Uiscum nasci fertur i abiete sile t in larice

Idē in li. xii. Abietis vmbra sicut ingrādū quacū qz attrigerit ē venenum. Abieti t pino si quis detrax erit corticem sole tauꝝ vel geminos transeunte cum germinant statim moriuntur ¶ .XLVI.

¶ De acere ¶ Isidorus.

Acer dicitur arbor vel lignū quoddaz colorib' impar. ¶ Plin' libro. xvi. Acer fere eiusdē cū tilia ē amplitudinis: opeꝝ elegantia t subti litate cedro simil'. Pluraqz sunt e' genera. Unū videli cet albū quod ꝓcipui candoris vocatur gallicū in trās padana italia transalpes qz nascens Alteꝝ vero gen' crispo maculaꝝ discursu: qui cū excellētior fuerit a sul tudie caude pauonū nominaf. In ystria grecia qz ꝓci puum. Quod ex vilioꝛe genere vocatur crassiuenium. Greci vero situ discernūt. Campestre siquidem quod glinō vocār: aiunt ē candidū et non crispum. Montā num vero crispi' atqz duri' ad opera lautiora Tercij genus zigiam rubentē: fissili ligno cortice liuido t sca bro. Hoc alii generis ꝓpzii ē malūt: t latine capzinū

appellãt Pulcerrimũ ẽ bruscũ:ac mlto etiã excellẽtiꝰ quam molluscum. Tuber utrũqꝫ arboris eiꝰ. Bruscũ intorti? crispum. Molluscum simplici? sparsum. Et si magnitudinẽ caperet mẽsax:haud dubio cedro pferre tur. Hũc autẽ inter pugillares lectoꝝ qꝫ silicios aut lamina vsu raro spectarut: Ex bruscо aũt ꝫ mẽse fiũt ni grescentes. Repitur et in alno tuber.tantoqꝫ deteriꝰ ẽnto ab acere ipa distat alnꝰ. Acer mares priꝰ florẽt ꝫ in siccis nate pferũtur aqꝫticis:sicut ꝫ fraxini. Aqꝫsi montibus gaudet acer sicut ꝫ fraxinus:et in plana descendit sicut queꝛ. Paulo ante equinoctiũ germinat: semẽ quoqꝫ messibus reddit. Palma quidem est mollis et suberis materies spissa nccnõ ꝫ acer. sed fragiles ꝫ quecũqꝫ crispa. Arboꝝ q̃dam sunt rubera sicut in carne glandia:ꝫ i bis nec vena nec pulpa:q̃dã callo carnis in se ꝙuoluto. ꝫ hoc pcipitissimũ in acere ꝫ cedro. Idẽ in libro.xxiiii. Aceris radix ꝙtusa tocineris doloribus vtilissime imponitur. .XLVII

De agnocasto. Plateariꝰ i li. de simplici medicina

Hagnuscastus ẽ frutex in quarto calidꝰ ꝫ siccus Omni tẽpore reperitur viridis et magis i locis aquosis:minus autem in siccis:vsu medicine cõperunt folia:nõ radix flores etiam magis. Flos eius zuccarũ nolaſ. Virgulta vero a q̃busdã salices marini dicũtur Eius naqꝫ flores qui debent in receptõne pom:vere colligũtur. ac per ãnum in efficacia multa seruantur. Et dicitur agnuscastus.quia libidinem reprimendo castum reddit hoiem.sicut est agnus Viridis maioris est efficacie q̃ siccatus. Lectus itaqꝫ ex eo factus libidinẽ reprimit. Ad hoc eciã genitalia fomẽtantur et aqua decoctõis eiꝰ:ꝫ potatur eiusdẽ succus:vt in eius succo castoreũ modicum decoquatur:et in potu detur:ac genitalib? cataplasmatur. Sciendũqꝫ q̃ dã extinguunt libidinẽ inspirando sperma: vt sunt lactuce pfilum citrulli meloues cucurbita portulaca scariola acetũ agresta sumach camphora et simulta. Alia vero inaniendo spũs ꝫ ꝙsumẽdo sperma:vt sunt ruta:agnꝰ castus ciminũ:calamintum:anetum:maiorana. Sũt e autẽ calida et aptiua ventositatẽ qꝫ soluunt et extenuant. Alnũ decoctõis floꝝ agnicasti datum leucoflegmatici. frigidã siue albã ydropisim parieti multũ ei ꝑfert Fomẽtum et aq̃ decoctõis eiꝰ supfluitates matricis exiccat:et ñstrua puocat. Contra letargiqꝫ quoqꝫ est vsus eiꝰ et ptra splenis durieem. Isaac in dietis pticularib?. Agnicasti.ppteras ẽ libidines defecare: ꝙcipiẽtiã mortificare Inflatõnem aufert sperma siccat Non solum si cibo vel potu assumatur:sed etiã si tacẽti substernatur .hãc greci pantafoliũ dicunt. Hoc aũt nomẽ agnus sirum est: et castitatẽ vel mũdiciã signat

Dyascorides. Agnus siue aligos latine vocatur alexandria. Agnus greco nomie ꝓpter castitatẽ dicitur:qꝫ corporib? veneream tollit potentiã: et id etiam semen eiꝰ potui datum operatur. Aligos aũt dictus ẽ ꝓpter suauitatem:ꝫ est frutex arboris circa flumia vel in campis aquosis nascens.longas virgas q̃ difficile frãgunt nutriens. Habetqꝫ folia oliuis maiora ꝫ mollioꝛa. Species aũt eiꝰ due sunt: Altera cum flore purpureo.altera cũ albo. Semẽ quoqꝫ tamꝑ piper habet virtutisqꝫ feruentis. Serpentũ morsui mederi phibet Semẽ quoqꝫ bibitũ ydropicis ac splenereticis medicaſ Morsibus venenatis occurrit. Lac mulieriꝰ puocat mẽstruis imperat : Cum vino bibitum vetrẽ ꝫ venerẽ stimulat:doloꝛẽ capitis cõmouet:ac somnum adhibet Inca:aplasmata cũ oleo et aceto litargicos ac freneticos iuuat. vtilꝫ quoqꝫ fomẽtatõnem capiti pstat Sub lecto positus serpentes greet longius. Sed et fumigatione sua id facit:vuriciasqꝫ restiũ tollit. .XLVIII.

De aliso et alno Plinius libro .xiiii.

Hlison intrũ a rubia in foliis distat:ꝙ rum est ramis minoribus Et hoc aũt nomẽ accepit qꝫ ex aceto potus et adalligatꝰ a cane emorsum rabiem illum sentire non patitur .Mirum qꝫ est quod additur:hoc fruticе conspecto samẽ oino siccari. Alnus. Alnus dicitur eo qꝫ amne alitur: nec facile exundas viuit:hinc et renera et molis est. Palladi? li.xxii. Alnus fabrice inutilis est.sed necessaria si locus sit humidus .qñ ad accipienda fundamẽta palandus ẽ Plinius li.xvi. Alno folia sunt crassissima:ꝫ inter primas germinant Arboꝝ sole nullo ferunt fructus hoc est ne semen quidem tamarix alnus et populus et vlmus Est leuitcia platano:sed madida sicut alno. Larix quidꝫ est i humore precipua:ꝫ alnus nigra Bene qꝫ in palustribus alnus eterna est :querisqꝫ quãlibet patiens est. Et licet alni sepes muniant ꝫ ptra erũpentium ammũ impetus:ripaꝝ maro in tutela ruris excubent .In aq̃ sate cesecqꝫ densus innumero herede,psint Alnus et pinus ad aquarũ ductus in scobos cauant obrute terra plurimis annis durant. Eedem vero si ñ integantur cito senescũt:ꝫ mirũ immodum si humor q̃qꝫ ex sit:fortiores sunt Idem in li.xvii. Inuentum est furculos abscisos serere:quod prio sepis causa factũ ẽ sambucis:moꝛ etiã causa culture populis et alnis. Idẽ in li.xxiii. Alni folia ex aqua feruenti certissimo remedio sunt tumori. XLIX

De aquifolio. Plinius li.xvi.

Hquifolium est arboꝛ bꝰ folia aculeata q̃ non decidunt. Cato vectes fieri iubet aquifoleos: sicut laureos et vlmeos. Et est aquifoliũ materie ꝓcipuum: sicut acer terebinthꝰ et buxus et citrus. Idem in li.xxiii. Arbor aquifolia in domo vi ñ vulsara arcet veneficia. Pitagoras tradit aquã ei? flore glaciari. Itaqꝫ baculum ex ea factũ in quoduis aial emissum etiã si citra ceciderit ofecta mittentis ipꝰ per se recubitu ꝓpius allabitꝝ ꝓcipuam inesse naturam arboꝛi. Actoꝛ. Foxaffis aquifolium ipa est arbor: quã dyascorides agrifoliũ dicit nisi forte vicio scriptoris acciderit. Dyascorides. Aquifolius ẽ arbor ingens vi? fortis:cuiꝰ semen simile est piperi:dulciqꝫ saporis. Aptũ ẽ stomacho ad edendum :tollit fastidiũ:vẽtrem abstinet. Scobe illius id est corrices ligni decocte ac bibite:et ano suppositе disenterice medicãt.fluxus mulieꝝ stringũt:capilliqꝫ rufum colorem faciunt.

L.

De bdellio Plinius li.xxij

Bdellium ẽ arbor nigra magnitudie olee folio roboris:fructu capparis:natura qꝫ gũmi Esse autez debet trãslucidum: cere simile:odoratũ et cum fricatur pingue; gustu amarum:vino qꝫ pfusũ odoratus. Adulteratur amigdala uuce. Cetera eius genera scordasti:ita vocatur arbor emula gumani :sed deprehenditur odore :colore,gustu pondere:igne: Est aũt bdellũ in bactriana nominatissimum Nascitur ꝫ in arabia indiaqꝫ et media ac babilone. Razi in almasore. Bdellũ calidum ẽ dura dissolute apostemata: ꝫ emoꝛoydis vtile iudicatur. Bdellium tamẽ ō mecba frigidum est et siccũ ventrem stringit. Auicenna. Bdellium indicum aliud est siculum:aliud arabicum et ambo sunt ex palmis siluestribus. Bdellium autem mechum est ex fructu arboris palmaꝝ siluestrũ: et est frigidum ꝫ siccum:aliud vero lenitiuus. Melioꝛ duaꝝ gũmaꝝ ẽ illa que ẽ varia.clara:amari saporis:munda a lignis: facilis resolutõnis.boni odoris: cuiꝰ fumus habet odorem picis. Bdellium natura lenitiuum est ꝫ maturatiuum ; disrumpit ventositates.resoluit sanguinem cõgelatum:et apostemata frigida;ppteqꝫ cum

salius teiuni dissolutum confert contusioni lacertoꝝ et spasmo: ac duricie neruorū et congelatōi ipōrum: dolorib⁹ quoq⁹ canne pulmonis: et apostematib⁹ ei⁹ et tussi antique: ac doloribus laterū: et apostematibus gutturis: et emorroydibus: et lapidi renum: ac morsui vermiū venenosorum. et quando ponitur in solutiuis phibet abrasionem intestinoꝝ: puocat vrinam et menstrua. Aperit os matricis clausum: et educit fetū: matricem q3 mundificat. Mechum aūt stringit et lapidē frangit. ¶ Constantin⁹ in li. graduum. Bellium est calidum i secūdo ⁊ humidum i primo. Disenterie de acuta farmacia facte repugnat. Apostema interius vl' exterius inunctum curat: lapidem frāgit tussim mitigat morsus reptilium curat. cum aceto tempatū crepiturā et eo inunctam sanat. Mixtumq3 cū ceruisa et sapa testiculoꝝ apostemata curat. ¶ Ex libro de natura rerū Bdellū ē arbor in oriente nobilissima colore migrāti crimā quoq3 migram habens cū in offas voluit. ciusq3 natura ē que et gummi. .LI.

¶ De buxo. ¶ Isidorus.

Buxum est nomen grecum a latinis ex pte corruptum. Pixos em̄ apud grecos arbor semp virens ē appellata: et lenitate materie elementorum apicibus apta. Unde scriptura. Scribe inquit buxo arborum. Buxus exprimendis elementoꝝ apicibus vtilis: leni materia informat vsum manus pueril'. Simul em̄ āmonet te ipa materia que semp viret: nec vnquam suis exuitur foliis: ne vnq̄ spei tue dissimulatione nuderis: sed semp tibi per fidem germinet spes salutis. ¶ Plinius li. xvi. Montes amant ilex ⁊ buxus Itaq3 buxus pirenеis ac citeriꝰ montib⁹ plurima herceynio tractu crassissima in corsica florem ñ ferēdo. Que cā amaritudinis mellis. Semen ullus cūctis iumentis animātib⁹. Nec i olimpo macedonie gracilior est sed breuis. Amat frigida aprica. In igne quoq3 q̄ ferro duritia: neq3 carbone vtil' neq3 flama. Buxo folia concaua sunt et nō decidūt. Nec arbor in plures ramos diuisa sicut et lotos trāsmarina. Spississima vero ex omni materie: et ideo grauissima iudicat. Buxꝰ sic celebenus natura gracilis: ⁊ neutra fluitat in aqis. Buxus et cornus ⁊ olea medulla ⁊ adipibus atq3 carnibus carent: minimūq3 et sanguinis habet. Carie vetustatem q3 buxꝰ nō sentit: et rimā fissuramq3 sponte non capit. Et sicut in cipresso teredines nasci, phibet amaritudo: sic et duricia in buxo. Arida em̄ lateus q̄ viridia ferus cedunt p̄ter robur et buxum que pertinacius resistunt: serrarūq3 dentes inerti equalitate replēt. s. q̄n do lamine secules ex eis fiunt. ¶ Idem in li. xvii. Prouenium buxi tenuissimis quinis senisq3 virgulis colligaris depacti. Erat q3 quondā in obpugnatōne vt defi gerentur ex imputata buxo aliter non crederi viuere

¶ Actor. Buxus ē arbor omib⁹ nota: huiꝰ ramis vtūtur in die palmaꝝ vice palmarū q̄les olearū sūt. q̄ in regiōe nr̄a nō abundāt. Huiꝰ etiā lignū ꝓpter sui soliditatem lenitatem q3 ac decorem: ad fabricādas tabellas et coclearia atq3 manubria et ad alios plurimos vsus aptissimum inuenit'. Est aūt arbor humilis ⁊ tenuis: neq3 em̄ multū ascendit: nec multū grossescit. Bꝰ aūt natura michi penit⁹ in libris medicoꝝ reperisse me memini .LII.

¶ De caprifico ¶ Isidorus.

Caprificus dicta ē: quia parietes quib⁹ inascit carpit. Rumpit em̄ et, pdit et latebris quibus recepta ē. Alii caprificū dictam putāt: eo ꝙ arbor ficus eius remedio fecūdet. ¶ Aristoteles in li. de aialib⁹. Arbores q̄dam nō faciunt fructū nisi p̄ aliud cuticā q̄ aduuāt i digestiōe. sic fic⁹ agrestes. i. caprificus. Plini⁹ libro. xvi. Culices ficarias caprificus generat. ¶ Idē libro. xv. Caprific⁹ vocatur ex siluestri genere ficus nūq̄ matureſcens: sed quod ipa nō habet alii fructuens. quia natural' est causa trāsit⁹ vt gignatur alii quid e putrescētib⁹. Itaq3 pri culices fraudari alimēto in matre. puta ei⁹ putri tabe nati ad cognatā volant: morsuq3 ficorū crebro: hoc ē auidiore pastu aperiētes ora eoꝝ: atq3 ita penetrantes intus: solem primo secū inducūt: ac cereales auras foris⁹ adapertis immittūt. moxq3 lacteū būorem. i. infantā pomi absumūt q̄ fit et sponte. Iō q3 ficetis caprific⁹ permittit ad ratōez venti: vt flat⁹ euolantes in fic⁹ ferat. Inde reptus est vt illate aliūde et inter se colligate fico inuicem ēt: quod in macro solo et aquilonio situ nō desideraſ. q3 sponte arescūt loci situ. rumiq3 eadē culicū opa causa pficit. necnō vbi multus est pulus: qō marie via frequēti apposita cuenit. nanq3 pulueri est vti siccandi: succumq3 lactis absorbendi. Que ratō puluere et caprifico hoc quoq3 pstat: ne ficus decidant būore absumpto: ⁊ cuz q̄dā fragilitate pōderoso. ¶ Idē li. xvi. Nec fici nec caprifici flore vllo exhilarantur. Protin⁹ em̄ flores fructum gignūt. In choo insula caprifici trifere sunt prio fetu sequens euocatur sequēti tertio⁹. hic fici caprificātur. caprifici aūt ab aduersis folius. Morus et caprificus durabilia sūt ac sectibilia quia modice humida. ¶ Idem in libro. xxiii. Caprificus etiam num multo efficacior fico. lactis min⁹ habet. Surcul' quoq3 e⁹ lac coagulatur in caseo: excepto id et in duriciā coactum suauitatē carnib⁹ affert. Aluum soluit: lentigines expurgat. venenatoꝝ ictus: et canis morsus: dentiū quoq3 dolori, pdest. Grossi eius ilatōnes discutiūt: et q̄ minutissima sunt ad scorpionū ictus e vino bibunt. Que autē ex foliis e⁹ mollissima sunt cū aceto vlcera manātia sanāt. Arboris ipi⁹ cinis ex melle rhagadias. Radix deferuefacta i vino dentū dolorē mitigat. Hiberna caprific⁹ in aceto cocta ⁊ trita: aperiginē tollit. Caprificus tauros quālibet feroces collo coꝝ circūdata: intīm rabidā naturā ꝓpellit vt īmobiles pster. LIII.

¶ De cedro. ¶ Isidorus.

Cedrus quam greci cedros vocāt: id ē arboris būoꝝ ardentis cuius folia ad cipressi similitudinē resplendēt. Lignū vero incūdi odoris ē diu durans. nec vnq̄ a tinea exterminatur. de qua psius. ⁊ cedro digna locut⁹ est. s. ꝓpter ei⁹ durabiles ꝓpetuitatez. Unde ⁊ in tēplis ex eo lacunaria fiunt: huiꝰ resina cedria dicit. Nascatur in cretha affrica et siria. ¶ Ambrosius. Cedrus et picea cōuenerūt. s. in altum. Est ḡ cedrus suspendendis tectoꝝ apta culmib⁹: eo ꝙ peccare sit spacius nec onerosa pretib⁹. Unde in canticis dicit ecclia. Tigna domoꝝ nostraꝝ cedria. ¶ Plini⁹ libro xiii. Habent femices cedꝝ miorez. Cui⁹ duo sunt genera. Oricedros vocatur ramosa et nodis infesta: altera vero pstat odore: fructū ferens mirti magnitudie dulcem sapore. Maioris quoq3 duo sunt genera. Que floret fructū nō fert. fructifera nō floret atq3 in ea fructum antecedentem occupat nouus. Semen eius cipressi sil'e. eternitas vero ieſt ipi materie: vnde et ex ea simulacra deoꝝ factitauerē. Ex hac resina laudatissima. Arbor est cedro simil' in archadia que frutex vocat in frigia. ¶ Idez in libro. xiiii. Crassior est vero ⁊ ad pices faciendas cedrus. ¶ Idem in libro. xv. Ex malis cedri fit oleum: quod cedroleon dicitur odoris causa. ¶ Idē in li. xvi. Montes amat cedrus ⁊ teda larix. Siluestriū generis folia ñ decidūt abieti: buxo: ac cedro. Foliaq3 pūgētia sunt cedro abieti ac pino. Cedꝝ natura dederat estuosis pib⁹: nūc aūt in liciis frigidisq3 nascatur mōtib⁹. Rubet aūt cedrus et larix ac iuniper⁹. Sunt

aũt cedri.durissime in cbreta affrica et siria. Cedrus si tenet clauum in se infixũ. Preterea rimam fissuramq; sponte si capit:cariem vetustatęq; si sentit. Oleo cedri materies pũcta:nec sętit rimã nec caręt. Eternã dicq; cedrum putant et bebenũ ac cipressum claro ỗ omib; materiis indicio. Itaq; templũ dyane i ephesso ac rectum eius ex trabibus cedrinis quadringentis duravit annis. Idẽ in li.xvii. Semẽ serere natura docuit cũ decidẽs exceptũ retia vinierit et quedaz aliter non prohibent.vt cedrus inglandes atque castanee. Decacuminatõ cedro nocet et picee ac cipresso. De siquidem intercisũ detracto cacumine vl igne adusto. .LIIII.

Iterũ de eodẽ. Ex libro de natura rerũ

Cedrus ẽ arbor nobilissima: altitudie quasi ad nubes elata odorifera:serpẽtib; inimica. Huius duo sunt genera.que floret :fructũ ñ fert.fructifera vero nõ floret:fructumq; in ea antecedentes occupat nouus. Que vero fructificant maritime vocanẽ et parue sunt.fructus eius scdm humani capitis ętntatem. Triplicem aũt substanciam habet in se pomus cedrinũ vt dicit iacob. In pria pte que dcoris ẽ substãtiã calidã habz In secda que ẽ interior tẽpatura Medũ vero pomi ponit ąsi cor ei⁹ intrinsec⁹ latẽs:frigidũ existit. Hũc aũt fructũ cẽ de q̃ dns i leuitico dicit. Sumetis vobis die prio fruct⁹ arboris pulcerrie .Circa mõtem libam cedri sunt pulcre valde:ac sublimes sed semper manẽt steriles. Palladi⁹ vbi ỗ. Cedrus in materia durabilis est.nisi humore tangatur. Glosa super.iii.regũ.ix. Prebuit salomon i hierusalem tantaz multitudinem cedroz:velut siccomoz. Cedrus siq̃dez est arbor imputribilis naturą:odore iocũda:aspectu nitida:que accensa mdore serpentes fugat et perimit.

Glosa sup psalmũ.xxviii. Cedrus ẽ arbor altissima in libano maxime:que nisi succisa sit :est inutil:nec facit vtiles fructus manens in sua radice. Sic et supbia nõ bene fructificat sua radice sz ea succisa crescũt fructus gratie. Unde scriptũ est. Vox domini confrigẽtis cedros.et ꝓfringet dns cedros libani. Glosa sup eccl. xxiii. Cedrus est arbor altitudinis et odoris ꝑcipui. cuius odor serpentes fugat et interimit. Libri quoq; qui resina eius linuti sunt:nec tinea nec senectute defi ciunt. .LV.

De virtute ipi⁹ i medicia Biasconides

Cedrus est arbor de qua pix cedria fit. sed q̃dã est pua atq; spinosa fructu unipi l' mirte sil'is Alia vero maior q̃ cedrus lata nominaf.fructum cypressi simulans sed,pmior :tñ nexabil' stomacho acrem et feruentem habẽs virtutem:de qua fit cedria que ad multa vtilis est in medicina. Fit aũt oleũ ex arbore quod est nimũ leptomere. Molles carnes absq; dolore conſuans .Dura vero longo tempore:et nigra corpora deliccans.lacrima etiã eiusdem viscide atz efficaciter piteraq; cum nexatõe refrigerat ac stringit. Nam corpora mortuoz in eadẽ arbore recõdita a tabe defendit:z inõ vita mortuoz vocaf. Cedrides aũt semen arboris cedri dicitur. Tussim sedat:plmata ꝑ bibet:reuma cõstrigit.Stringitiũ mederur:menstruũ imperat cũ pipere bibitũ. et si cum adipe ceruino mixtum fuerit oñs bestias arcet:antidotis quoq; miscet.

Plini⁹ libro.vicesimoquarto Cedri succus defuncta corpora ꝛcorrupta ꝑseruat:vivencia corrũpit Cedri scobe serpentes fugari certũ est. Cedrides.id est frutices vl fructus cedri tussim sanant:vrinam ciũt. Aluũ sistunt ruptis convulsisq; vtiles sunt.prosunt et strangurie matrici admoti .et ꝑ leporel marinos. Iremq; collectõibus et inflatõibus. .LVI.

De cinosbato: Biasconides.

Cinosbatũ.i.aigitentricũ multi vocant ciricãta et est arbor nimũ spinosa cum radice alta et i pliasim pres diuisa.fructũ habz mirte similez 3 paulo maiorẽ.rubz exteri⁹ cũ venerit ad maturitatẽ ac deint⁹ lanã asperrimã. Semẽ e⁹ siccuz sine lana:vehemẽtrem stringit.q; virtutis est coherẽtis. medetur etiaz in cibo z potu datũ: sanatq; fluores ac femineũ fluxũ. Et⁹ vero radix acriozis virtutis est:nam apposita ea thaplasmatib⁹ cuocat e corpe stirpes .folia etiam eius apposita cathaplasmatibus occurrunt apostematibus Semẽ e⁹ granatum est. Plini⁹ libro.xiii. In egipto ẽ caparis frutex firmioris ligni semimiq; ac cibi vulgari:caule quoq; vna plmq; ocrpto Lauẽda sunt ei⁹ genera pegrina. Biq̃dẽ arabicũ pestilẽs.affricum gingiuis inimicũ Marmaricum vulnus z oñm iflatõibus Apulũq; vomitus facit: stomachum et aluum mouet Quidã eñ cinosbatõ vocãt Alii aũt opheostaphilem

Idem i li.xxiii. Cinobatõ quã alii cinobastõ. Alii neurosbastõ vocãt.habet folium hois vestigio simile. fert vuã nigram in cuius acino habeẽ neruus.vnũ et neruus passus dicit. Alia ẽ caparis quã medici cinosbaron appellauerẽt huiusq; virtus ad remedia splenis: et iflatões mãditur ex aceto cõditus. Neruus ei⁹ cũ mastice chya mãducatus os purgat. Biasconides. Caparis quã mlti cinosbaron vel capzon appellauere ex luctatib⁹ ꝓpinq; virtutib⁹:habetq; ꝓcere ac purgare et extenuare z cuentare acredies siq; adducere z ꝓstringere. Est enim stiptrica:idcoq; scbrosi splenis sup oña iuuat medicamina: sicut videlicet iam dictum ẽ sup. Actor. Be hac eñ dictũ ẽ supi⁹ inter herbas qz frutex ẽ Et iõ tanq̃ media ptinet ad arbores vel ad herbas. LVII

De cipresso. Isidorus.

Cipressus grece dicit:eo q̃ caput eius a rotũditate in cacumen erigitur. Ufi z conũ vocaf.i. alta rotũditas. Hinc et fruct⁹ e⁹ conus dicitur quia rotũditas eius conũ imitatur. Huius lignũ cedro pene ꝑiam habet virtutes. Cẽplor quoq; trabibus apũ impenetrabili solidit̃ate nũq̃ onezi cedit. Antiq; ramos cipressi ꝑpe roguz ꝑstituere iolebãt. vt odoris sui iocũditate cadauer odorem dũ vrerentur opprimerẽt Hec arbor apud paganos mortuis ꝓcerata est:eo q̃ i modũ bois excisa non pullulat. Ambrosi⁹. Cipressus et pinus in alta se cacumina extulerẽt:manetq; progenies cipressis:vt nulli casi venti bonore suis despolient coronis .Hec arbor lacunarib⁹ ẽ vtilis ꝓmendãdisq; fastigiis. Ufi i cãticis dicit etiã.lacunaria nra cipressina

Palladius libro.xii. Cipressus ad fabrice materiam ẽ egregia Plini⁹ libro.xxii. In choo insula nasci traduntur cipressi florem umbrosi decussum terze alteri anni mãte. Glosa sup ecclesiasticus.xxiii. Cipressus est altitudinis et odoris ꝓcipui medendis apta corporib⁹:vel nustatęq; sue corone nullis deponit impulsib⁹. Plini. li.xiii. Cipressi fũdũt resinã sapore acerrimã. Preterea cedri vermesq; ac cipressi bacce ligni recens in musto decoquitur:z vinum efficit. Idem i libro.xv. Oleum quoq; fit ex cipresso Idẽ li.xvi. In lõgitudinẽ crescũt cipressus et alni atq; palma z siq; sunt vnisticia. Cipressi ac uglãdes et castanee sũt siccanee.i.terzã siccã amãt Cipressis et mal' et oleis p summa cespitũ radices descendunt Cipressus z robur ac pin⁹ ferũt boletos nocti os atz suillos Trifera ẽ cipressus Nã eius bacce colligũt mense ianuario z mayo ac septembri,ternasq; magnitudines eaz gerit. Post pirũ aut cerasuz primũ florz cipressus similiter et laurus. Folia sunt cipresso carnosa thamarici crassissima.nec cipresso decidũt folia Cipressus aduena z difficilime nascentium fuit.de qua verbosi⁹ ac sepius q̃ ỗ omib⁹ altis cato ꝓdiderit. natu morosa:

fructu supuacua:baccis torua:folio amara:odore vio-
lenta:ac ne vmbra quidē gratiosa. materie rara:vt pe-
ne fruticosi generis. diti sacra. Iōgq signo funebri ad
domos posita.

.LVIII.

¶ De virtute ipsius in medicina Idē li .xxiiii

Ipressi folia trita serpentū ictibus ꝓponuntur
& capiti cū polenta si a sole doleat. Iremqz ra
nci:qua de causa et bibuntur: testium quoqz
tumori cū cerato illinūt Capillum denigrant et aceto
mantis mollis et e vino aminco subacta:pedū ac ner-
uorum dolores sanant. Pilule contra serpentum ictus
bibuntur:succus quoqz mixto oleo caliginē oculorum
curat. Radix cū felle trita et pota :vellice et strigurie
medetur & contra sphalangias Ramenta quoqz pota
menses cunt et scorpionum ictib9 aduersantur. ¶ Pla
tearius . Cupressus est calida in primo gradu:sicca in
secūdo Huius arboris folia lignum & poma cōpetunt
vsui medicine Ex poma stiptica sūt & ꝓsolidatiua Lig
num & folia diuretica contra fluxū ventris et debilita
te virtutis cōtentiue. Poma ei9 recentia ꝓmeduntur.
vl puluis ponit sicci in cibis detur:cōtra stringiriaz &
disenteriam datur puluis ligni et foliox eius i vino et
maxime in musto:hoc etiā vinū ꝓfuat ab yliaca pas-
sione. ¶ Biascorides. Cupressus est arbor omibus nota
Huius semen viride vl pila bibita:medetur emoptoycis
Disentericis & yliacis maxime ꝓdest et etiā tussi valet
Ierū semē ei9 admixtis caricis duricie soluit:polipos
narib9 emēdat. Huius elixata leprosos vngues lipidat
hui9 folia cathaplasmata recentia vulnera sanant. In
aceto cocta et infusa capillos inficiūt . Trita et polenta
admixta sacrum ignem cōpescunt .vulneribus meden
tur:carbunculis opitulantur . Tumorem oculox depi-
munt :ceratis nobilibus miscentur :stomachū ꝓseruāt
et sanguinē stringunt. ¶ Auicenna Cupressus est calida
in primo:sicca in secūdo. In cuius sapore sunt acredo &
stipticitas pauca:& amaritudo plūma:et ponticitas ma
ior. Diuersificatur a reliqs calefactiuis :quia ñ attra-
hit. In ipa ē acuitas & resolutō & resoluit buiditates
Folia ei9 et nux stiptica sunt. Et nux quidem fortior ē
in oīm re ꝑ folia In ipa est uis faciendi adherere & ab
scindit sanguinez:at a ꝙ remouz putredinem. Folia ei9
delent morpheam. cū vino bibita difficultari mingēti
di conferunt. & cursui superfluitatum .ad uesicā & vlce
ribus intestinoz. Nux aūt cū vino potui datur:ad spu
tum sanguis:ad difficultatē anhelitus:et ad tussim an
tiquam. Et similiter eius decoctio cū aceto sedat dolo
rem dentiū. Nux et folia recenter collecta:consolidant
vulnera que sunt in mēbris duris .confert etiā formice
& crisipile.ꝓpteqz cū farina ordei cōfortant neruos:et
extenuant ramicem emplastri more supposita.et robo
rant mollificatōnem & stringunt eam.

.LIX.

¶ De cocco et corallo. ¶ Biascorides

Coccus vnde cocceus inficitur :est frutex car-
mentosa bacculas in ipis virgis habens rotū
das:sicut lenticulas:que colliguntur et cōficiu
untur Est aūt bon9 coccus galletic9 et armenic9:scō9
asianus et licius. Epanus autē nouissim9. Virtus ē ei
stiptica aceto tritus & impositus mulieribus pacolleti
facit. Neruis incisis maximum presidium est Nascit
in silicia et in trisilico minor q̄ cocceа:quam mulieres
colligunt et vtuntur.inde coccus appellatur.

¶ De corallo.

Corallus quam multi licodendron dicunt est
arbor i fundo maris que dum velli ceperit:ac
cepto aere grauescit. Nā moll' quidē natura
est sed post detractōnem ex aquis durescit siue lapide
scit. Nascit mltū in ꝓmotorio silicie noie cacino. Eli-
gendus est autez colore coccineꝰ aut sardinicus vnuz
colorem habens.fragil':odoris gratifici: et quasi cino
momi. Virtus ē ei frigida et stiptica. Carnes supflue
crescētes pascit:cicatrices oculi curat:alta vulnera re
plet. Emoptoycis mire subuenit:dissuris medetur .cū
aqua bibit9 splenē siccat Iteꝝ cum aqua pluuiali bibit9
stomachi ventrisqz dolorē sedat:cū cornu ceruino vsto
et aqua tepida bibit9 ptluuiū mulierū sistit. Iteꝝ cōtra
fulmis ictus vel grādinis facit. Nephandus autē est
scabrosus vel lapidosus:vl' fistulari pforatus vel diffu
sus. ¶ Constātin9 vbi supꝑ. Corallus frigid9 ē & sicc9
in .ii. gradu Valz oculoꝝ dolori & obscuritati: & putre
factōi.hec oia curat et mūdificat : si i collirio mittaf
Vulneri;atus dētes fricatos clarificat:gingiuaſ putri
das sanat.

.LX.

¶ De dipseo et drisbero ¶ Biascorides.

Dipseus ē frutex spinosa:habens virgā spinis
plenam:et folia in circuitu lactuce similia.
In singlis nodis habz bina ꝙqz oblōga et
int9 spinosa:deforis quoqz spinis plena. Habet etiam
folia ꝓtracta que pluuiam et auram in se ꝓtinent. vnō
et nomē accepit. In virgis eius singula capita surgūt
spinosa echino maritimo silia:sed oblōgiora q̄ colorez
albū facūt siccata In virga deit9 vermes nascūt. Ra
dix e9 tusa i vino cocta et sicut cirotū ꝓsita rhagadi
as et fistulas curat. Quod medicamū videlicet & i eneo
pixide seruandū est. Corporis duos mūdat:et formi
cas et vermes q̄ in capiti inueniūtur:ligata et collo su
spēsa l'brachio dicit q̄rtanā febrē penit9 curare.

¶ De drisbero.

Drisberos arbor stiptica est.sed maxie stipticū
est qō inter lignū et corū est. Coꝛtex fructum
e9 tegit.i.glādē Hui9 coctura celiacis ac dise-
tericis & emoptoycis ad reuma vētris diu fna maximū
ꝓstat effectus:stringitqz mirifice fluxū sanguis mlier.
Dem ei9 diuretici est comestū dolorē capitis ꝓmouet
inflatōnes sedat:ventriſ sumptū occurrit Elixtura e9
et corū cū lacte bubalio ꝓtra venena vtiliter adhibet
Cruda cathaplasmatibus tumores soluit:cuz axūgia
porcina et sale cōmixta vulnera sordida ad sanitatem
perducit.

.LXI.

¶ De ebeno et eius natura ¶ Isidorus.

Eben9 in india & ethiopia nascitur: q̄ cesa du
rescit in lapidem:cuius lignum nigz est: & cor
tex lenis:vt lauri . Sed indicum maculosiz ē
in paruis differōnibus albis ac fuluis Ethiopicū vero
quod ꝓstanti9 accipit:in nullo est maculatū:sed ē nigz
lene & cornicum. Est autē narcotica pal9 i india vnde
venit ebenus Sed crepūdiis illigatur vt infantiū vu9
nigra ñ terreant ¶ Arestotiles in li. de plātis Eben9
et ea que illi vicina sunt mergūtur in aquā:q: in eo ra
ritas ē pua:nec est aer in ipo qui possit ipm tollere.pl
tes eīm eius sunt multuz solide. In terris nempe valde
calidis et siccis plāte nō habet hūoreꝫ:qui materie suf
ficiat. Ideoqz ptes ꝓpacte sunt & āgusti meat9. Unde
color plātam inter albedinē et nigredinē colorat. fitqz
lignum huius nigrum:et mergitur in aqua:vt ebenus
¶ Plinius li.xii. Item arborum indie magnitudinē
vnam:quam peculiarius celebrauit virgilius ebenū a
libi nusq̄ nasci ꝓfessus Herodor9 illā ethiopie malum i
telligere . regibus persidis in vicem tributi:e materie
et9 centenas phalangas:tercio quoqz anno pensitasse
ethiopes cum auro & ebore.pdendo. Item in tributox
autozitate romani imperii tercia materies eben9 fuit
& hanc rome in triūpho mithridatico pompei9 magn9
ostendit. Hanc accendi fabianus negat:vritur tamen
odore iocundo. Duo sunt genera ei9. Rarum id quod

melius arboreū trūco enodi:materie nigri splendoris. atq; etiā sine arte,ptinus iocundi. Alterū vero citri modo fruticosum:et hoc in tota india est dispersum.

¶Idē li.xvi.Tota est ossea ebenus sicut ⁊ ylex ⁊ morꝰ Spississima vero ex omi materie ideoq; grauissima iudicat ebenus et gracil' natura buxus. neutra in aquis fluctuat:nec fuber si dematur cortex .Lariem vetusta: temq; non sentit ebenus sicut nec cipressus aut cedrus Beniq; putāt ebenum eternam et cipressum ac cedrum: claro de oīb⁹materiis indicio. ¶Ex li. de natura rerū Ebenus est arbor cui⁹ lignū durissimū et imputribile: non facile cedēs igni.Quod licet in ignem vehemētissimum ardeat quodāmō et absumatur:nunq; tñ eius cō bustio transit in flamam Cortex eius lenis est vt lauri lignum hoc puluerizatum lapidem in vesica frangit.

.LXII.

¶De virtute ipi⁹i medicīa ¶Plinius li.xxiiij

Ebenus i egipto nascit' :vt docuim⁹ nec ozbes alienos i medicina tractam⁹. Nō obmitterus tñ ꝓpter miraculum.Scobem eius oculis vnice dicunt mederi:lignoq; ad cotem tritu:cuꝰ passo caligines discutit Ex aqua vero et radice albugines oculorum Tussiq; quoq; pari modo radices cū melle adiecto. Ebenum inter erodentia medici assumunt. ¶Auicenna.Ebenus calida est et sicca in scōo Ex ea melior est nigra equal' :in qua non sunt lince ⁊ in suo tactu similatur cornu tornatili. Est aūt valide cōpacta ⁊ soli da:in cui⁹ sapore ē mordicatō.Lunq; sup carbonē ponitur:odor bonus et acut⁹ ex ea odoratur :fricat' in aq̄ sicut pulueres lapidum: ⁊ est subtilatiua et absersiua: abstergit pannū oculi et albuginem:et ad eius fricatiōnem colluria fiunt.Confert ⁊ vlceribus antiquis eius serzatura adusta ⁊ obtalmie sicce ⁊ scabiei oculi .Ferē etiā q̄ ipa frangit lapidem in renibus: ⁊ q̄ inflatiōnes ventris soluat. ¶Diascorides.Ebenus est lignū quod ex ethiopia venit colorem habens nigrum duplici caligine:tactu lene.durum et gustu stipticum In coticula confricatū ostendit colorē rufum.Est alterum ex india colore vario sed melius predictum. Multiq; amomum ligna ⁊ accantica vendūt:quia ebeno similia sunt: sed inde fiunt nota :quia mollia sunt nō grauia. Cūq; fructum ferunt bastilia corr:subrufi coloris apparent: nec odorem nec gustum talem habent Est aūt optimū quod est nigrum:et equaliter lene:vires habēs i gustu acres:et pficit mulieribus. Virtus etiā ei purgatoria est:ideoq; caliginem oculoꝝ ac reumatismū ētergit et pbibet. Puluis etiā i cacabo crudo bene munito combustus:ad oculorum claritatem facit ¶.LXIII.

¶De fago. ¶Isidorus.

Fagus sicut et esculus arbor glandifera:inde nominata fuisse credit:q olim ei⁹ boues vixerunt fructib⁹.Dicta est em̄ fag⁹ a fage grece quod est latine comedere. ¶Plinius li.xvi.Fagi pectines transuersi i pulpa fuerit apō ātiquos:imō ⁊ valis bonos. Marcus curius iurauit se ex preda nichil attigisse preter gutta fagina:quo sacrificarz .lignū in longitudinem ita fluctuat: vt que pars fuit a radice:validius sidat:fagus ac cerzus celeriter marescunt:facilis est fagus in materia q̄q̄ fragilis ac tenera. Eadēq; ficulibus laminis in tenui flexibil':capsiliq; ac scrinius sola vtilis:fagus in plana descendit sicut et quercus. Huius glans muribus gratissima est .Arborum ferti litas olim fere alternat:sed maxime fagi. Hui⁹ folium tenue atq; lenissimum.populo simile:celerime flaues cens:⁊ media parte plerūq; gignens superne paruulā baccam viridem cacumine aculeatam.In quodaz vsu sacroꝝ religios⁹ estimat⁹ fagi cortex:iz arbor ipa ñ durat Scādula vero fit exgladi:ferili alūs:fagoq;:facilie ex oīb⁹ que resinā ferunt: sed minime durant pterq̄ ex pino. ¶Idez in libro.xxiiii.Fagi folia i gingiuaꝝ et labroꝝ vicijs māducantur Glādis fagineē cinil cal cul' ulminur.Item cū melle alopicijs. ¶Palladius li. i. De fago l'fraxio diutissime tabulata durabūt si stratis sup palcis l'filice calcis hūoꝝ nusq̄ ad tabulati corpus accedat ¶Idē in li.xii. Fagus in sicco vtilis est hūore corrumpitur ¶Ex libro de natura rer.Fagus est arbor glandifera:cuius fruct⁹ est dulcis: iz pectori nociuus Oleū vero dulcissimū lampadib⁹ administrat lignū eius satis admodum duz:iz vermib⁹ pepetrabile:nisi fumo pene fuerit ꝓtinue delibutum: viride aūt in aqs positū p lōga tēpora.ferē i lapidē durescere

.LXIIII.

¶De fraxino. ¶Isidorus.

Fraxin⁹ vocari ferē eo q̄ magis i aspis locis mōtanisq; fragis nascatur.De qua ouidius Et fraxin⁹ vtilis hastis. ¶Plin⁹ libro.xvi. Materie causa reliqs arboreꝫ genuit natura:copiosissimā q̄q̄ fraxinū. Procera hec ac teres:⁊ ipa folia pēnata m'tumq; homeri ꝑconio:et achillis hasta nobilitata Materies ad plurima vtilis est.Ea quidem que est in yda troadis intantum cedro simil' est: vt emētes fallat cortice ablato.Greci duo ei⁹ genera fecere. vnā quidem lōgam enodem.alterā vero breuem durioremq; fusciozemq; laureis foliis.Bumeliam in macedonia vocāt āplissimā atq; lentissimā Alii vero situ diuisere Campestrem em̄ aiunt cē crispā.mōtanā vero spissam Eaz folia iumētis mortifera:ceteris vero ruminātiū greci,pdiderunt innocua.In italia vero nec iumentis nocet Sed ꝫ serpētes valz succo exꝑsso ad potū:⁊ ipo sita:vlceri⁹ opifera est.Tāt̄q; uis ei⁹ ē vt ne maturi nas quidē occidentes ve vmbras.Cuius lōgissime sint. serpens huius arboris attingat:sed pcul eā fugiat expti,pdim⁹:si ei⁹ frōde giro claudatur ignis ac serpēs: in ignes potius q̄ in fraxinū fugere serpentem.Mira benignitas nature:ꝓuisq̄ serpentes pdeant: fraxinus florere :nec āte ꝓditas folia dimittere. Aquosis mōtibus gaudent fraxini acer ac cerasus.sed aceris mares in siccis nate ꝓferūtur aq̄ticis:sicut et fraxini.fraxin⁹ germiat inter primas ⁊ nudatur iter nouissimas:semē q̄q̄ messib⁹ reddit Est quidē lenticia platano iz madida sicut alno Eademq; fraxino et vlmo siccior:sed ponderosior .Itaq; fraxinus ⁊ vlmus lente quidē: sed facile panduntur: flexibiles ramen atq; stantes:q̄ a circumcisura siccate fideliores. Beniq; obedientissima est in quocunq; opere fraxin⁹:eademq; bastili cornlo melior: cornlo lenior :sorbo lētior. ¶Idem i libro.xvii.Fraxinos et populos.q; gemiant festinātius.disponi quoq; ꝫuenit in trāsferēdo maturius:hoc est ab ydibus februarii:ipas quoq; nascentes plāris. Et ea quidē que sūma tellure gaudent:demittātur altr⁹:sicut olea ⁊ fraxinus. Nam hec et similia pedes et quaternos oportet dimitti:ceteris vero sufficiūt altitudis pedes terni Le dua sūt fraxin⁹ ⁊ laurus ac pfic⁹ ⁊ malus: sed nascūt tardius. Befixaq; vix tolerāt terzā:ñ mō hūore.pleriq; nō spernūt fraxinum vt portet vitem iuxta se plātatam ¶Palladi⁹ vbi.s. De fraxino l'fago diutissime durabūt tabulata: si stratis sup palcis aut filice calcis hūoꝝ nusq̄ ad tabulati corp⁹ accedat. ¶Idē in li.xii. Fraxinus ⁊ vlmus si exciderentur rigescūt: āte curuabiles cathenis vtiles habentur. .LXV.

¶De medicinis ex fraxino. ¶Platearius.

Fraxinus frigida est et sicca in secūdo gradu cuius corrices ⁊ viscositas.que da modū fugi sup eam excrescit. vsus cōpetūt medicine ꝓ fluxū vētris disenterā: lien:ꝓ vomitū ex debilitate virturis ꝓtentue;vel humoꝝ acumine ¶Auicenna

Bitdar.i.fraxin⁹ ẽ arbor cimicũ:ex q̃.ſ.capita egredẽ
tur iflata:ſicut granata:i q̃b⁹ ẽ humiditas:que gene
rat cimices: ⁊ eius folia comedũtur viridia:ſicut olera
In ipa ſunt ſtipticitas et abſterſio.huiſditas capitũ e⁹
abſtergut factem. Cortex ei⁹ pcuſſiones et vulnera cõ
ſolidat. Et decoctõne radicis et folioꝝ eius embrocã f
oſſa ꝓfracta. Cortex ei⁹ groſſius cũ aqua frigida bibit⁹
expellit flegma. ¶ Cõſtãtin⁹ i libro graduũ Arborũ
fraxini cortex ⁊ rami ſunt in ꝑmo gradu frigidi ⁊ ſicci
frondibus ei⁹ cũ aceto cataplaſmatis puſtule et plage
curãtur et ſcabies.ciuſq⁹ cortice cũ aqua l' vino potui
dato:flegmatici purgantur hũores. Cum aceto tẽpat
morpheam unatã oleo a cute mundificat.ſuppoſitus
quoq⁹ fracturã oſſiũ celeri⁹ ſolidat ¶ Plin⁹.li.xxuii.
Fraxinus quã vim aduerſus ſcorpiones habeat: indi
cauimus. Semen eius foliis ineſt que medentur tocꝰ
neris ⁊ dolorib⁹ lateris in vino. Aquã que ſubit cuté
extrahũt. Corp⁹ obeſum leuãt onere ſenſim q⁹ ad ma
ciem reducunt. .LXVI.

¶ Be geneſta et geneſtula. ¶ Pli.vbi.ẽ.

Geneſta vl' geniſta ꝑſtat vſum vinculi. Suntq⁹
flores ipius apib⁹ gratiſſimi. Dubito an hec
ſit:quã ſparton appellauerẽt autores greci: cũ
et ea lina piſcatoria docuerim apud eoſdẽ facultari: et
nũquid hãc homerus deſignauerit cum dixit nauium
ſparta diſſoluta . nondum enim affricanum l' hiſpanũ
ſpartũ fuiſſe in vſu certus ẽ.et cũ ſutiles fierent naues
lino tamẽ nõ ſparto vnq̃ fuiſſe ꝓlutas. Sẽn eius quod
greci appellant codẽ nomine: in folliculꝰ paſſiolo⁹ mõ
naſcens:purgat elleboꝝ vice dracma et dimidia:in aq̃
mulſa ciatis quattuo⁹ potum a iciuno videlicet hoĩe
Ramis ſiliter cum fronde et aceto maceratis plurib⁹
diebus et tuſis:ſuccum dant iſchiadicis vtilem ciathi
unus potu. Quidã et ſemine vruntur ad ſtringiriam.
Geniſta veniq⁹ tuſa cũ aurũgia gemma ſanat dolẽtia

¶ Actor. Tamariſcum arbores in medicoꝝ ſinonimis
legitur geneſte noĩe ꝺeſignari:quaꝝ noĩe mirice quidaꝝ
intelligunt in medicina:de quoꝝ tñ vtroq⁹.ſ.mirica et
tamariſco ꝓ ſe ſub eiſdem noĩbus dicetur infra. Nam
de geneſta et mirica in eodem capitulo ſeparatim pli.
tractat:dicens:miricam quibuſdã et amaricon appel
latam. et forſaſſe vocat amaricon: quã autores ceteri
tamariſcẽ vocãt vel tamariſcũ.l' vitio forte ſcriptoris
accidit :vt amaricõ poneret ꝓ tamariſce vl' tamariſco
vel etiã ecõuerſo ¶ Platearius in libro ꝺ ſimplici me
dicina. Geneſtula frigida et ſicca eſt ſimil' geneſte ſed
minor.facitq⁹ florem albuꝝ:geniſta vero croceũ:habꝫ
aũt:geneſtula ꝓſtringendi virtutez:valetq⁹ ꝓtra diſen
teriam. .LXVII.

¶ Be harundine ¶ Actor.

Arundinem ponit iſidorus inter arbores. ⁊ ꝺ
vt videtur.ꝓpter quaſdã ſpeciales: quaꝝ tãta
craſſitudo ⁊ magnitudo eſſe dicitur:vt ex illis
naues et edificia fabricentur. Be ceteris aũt dictum ẽ
ſuperi⁹ inter herbas incultas et inter ſatiuas ¶ Pli.
libro.xvi. Harundines primatũ tenẽt inter aquaticos
frutices: frigidis gaudentes. Belli paciſq⁹ expiñtis
neceſſarie ſunt:atq⁹ etiaꝫ in deliciis grate .bis eñ oriẽ
tales populi bella ꝓficiunt:dum ſpicula calami addũt
Null⁹ aũt ſagittis aptior eſt calam⁹:q̃ in rheno bono
menſi amne cui plurima ineſt medulla pond⁹ q⁹ volu
cre Cõra flatus quoq⁹ pticat libra. Quippe nõ cadẽ
gratia belgicis. Hec ⁊ creticis ꝑmdationibus:q̃q̃ ꝑ
ferãtur indi:quoꝝ alia quibuſdam videtur natura.qñ
et baſtaꝝ vicẽ ꝑbent additis cuſpidib⁹. Harũdo dent
q⁹ indica arboreã hꝫ ãplitudinẽ: qualẽ videtur in tẽplis
folia vero breuia. Nauigioꝝ q⁹ vicez ꝑſtãt.ſi credim⁹
internodia ſingula. ¶ Alexander in epiſtola ad areſto
tilez Poſt victoriam noſtram de Dargo rege obtentã
acceptis centũqnquagintha ducibus indoꝝ:qui bicu
tatel' itineꝝ nouerãt.cũ pgerem⁹:ꝑter flumẽ apparuit
cui⁹ ripam harũdo pedum ſexagenũ veſtiebat. pinoꝝ
abietũq⁹ vincẽs in craſſitudine roborꝫ:eaq⁹ indi vtun
tur ad edificia. Aqua vero flumis guſtu elleboro ama
rioꝝ erat:quã nec homo bibere:nec pecus etiã ſine tor
mẽto poterat. Deinde vidimus boĩes nauicul' ꝓ flumẽ
vehi rotũdis ex harũdine:qui nobis oſtẽderẽt vbi ꝺ'cez
aquam poſſemus inuenire. ¶ Solinus. Theremitanis
eſt locis inſula ferax harundinũ:que accõmodatiſſime
ſunt in cõmunem vſum tibiaꝝ. In india quoq⁹ que pa
luſtria ſunt harũdine creant ita craſſam:vt fiſſis inter
nodijs lembi vice vectitet nauigantes Eradicibuſ aũt
bũoꝝ dulcis exp̃mit ad melleã ſuauitatẽ .LXVIII.

¶ Be hedera ¶ Iſidorus.

Hedera dicta eſt:eo q̃ arboribus reptando ad
hereat .vel q̃ bedis ſup̃ lactis abundãtiam a
veteribꝰ i eſca ꝑbebat. Hedere frigide terre
indices ſunt.ſcõm ꝓbiſicos. Nã ãtiformacon ebriet⁹
tis eſt:ſi quis ad hedera coronetur ¶ Plinius lib.viii.
Apri hedera medẽtur ſibi ¶ Idem libro.xvi. Hedera
cuꝫ lauro teritur:et igniſ ſicut ex lapide exeritur He
dere quoq⁹ folia nõ decidunt:et ãguloſa ſunt Folioꝝ
quidem vnitas in ſuo ꝑmanet cuiſq⁹ genere : ꝑterq̃ po
pulo ⁊ hedere. Hedera iã in aſia dicitur naſci:quã ne
gauerat theofraſt⁹:nec india niſi in mõte mero. Alex
ander vero ob raritatẽ ita exercitu coronato ex india
victorem rediſſe liberi patris exemplo. Arbor eſt inv
mica fatis omnibus. Sepulcraq⁹ ad muros rumpens.
ſerpentum vero frigori gratiſſima:vt mirum ſit eam i
honore vllo habitam. .LXIX.

¶ Be medicinali earũ opatõne. ¶ Diaſcori.

Hedere genera tria ſũt.ſ.alba:nigra:⁊ elix.alba
flores afferet album .et nigra nigꝝ vl' croceũ
Elix vero nõ habet ſemẽ ſed folia minuta ⁊ ã
guloſa et groſſa. Dis aũt hedera virtutem habꝫ inſci
dam et ſtipticam vñ nerui eam cicius ſentũt ꝓtrariã
Flores eius bibiti medentur diſenterice. folia vero e⁹
cum cerotis mixta ꝓuſtionib⁹ maxime ꝓſunt Eadem
cuꝫ aceto cocta ⁊ impoſita ſplenẽ tumẽtẽ attenuãt Suc
cus eius naribus infuſus caput purgat :eius dolores
mitigat. Item cuꝫ oleo puro decocta doloribus auriũ
opitulatur .hedere nigre ſuccus aut ſummitas eius ſi
bibatur:amentes quoq⁹ boĩes facit Quinq⁹ grana ſe
minis ei⁹ cum oleo roſeo in corio maligranati cocti:et
auri dextre infuſa:ſiniſtro denti medentur. Cathaplaſ
matibus impoſita:capillos nigrefaciunt. Similiter ⁊
vultribus vtilia ſunt. Huius folia cum vino ꝓuſtioni
bus medentur:maculas impoſita emendant Sũmita
tes ei⁹ mẽſtruis imperant. Poſt purgatiõẽ vero mꝰlie
rum bibita generare nõ ſimt. Succus eius naribuſ in
miſſus putredinem narũ tollit. Lacrima e⁹ pediculos
occidit:et capillos nudat:euulſoſq⁹ renaſci nõ ſinit. In
dentẽ cauũ miſſum:doloꝛẽ tollit:et tñ corrũpit. Suc
cus radicis e⁹ cũ aceto bibitus:morſib⁹ ſphalãgionuꝫ
occurrit Eſt aũt hedera quam mꝰti aſterõ vocant flos
ei⁹ cum vino bibitus auſtrio diſenterie medetur. Catha
plaſmatibus adhibitus:naſcẽtia vulnera ſanat .Lera
tis admixtus medetur ꝓuſtionibus et veteriter adhibe
tur antiquis vulneribꝰ. Circa radices eius naſcit ypoq̃
ſtis ſidie roſe ſimil' cui⁹ vna ꝑs alba:et altera rufa:hec
tũditur ⁊ exprimitur :ſient achacia:eaq⁹ in medicinis
vtimur. Habet eñ achacie virtutez: ſz paulo ſtipticã
Ad ſolutõnez ventris et diſenteriã veliter adhibetur
ſpũtibuſq⁹ ſanguinẽ ſubuenit ⁊ abſtinet mẽſtrua. Eſt

ꝛ alterꝫ genus hedere:quod mlti vocant alimõ.fruteꝫ
est supza dicte simil:ſz habz folia lõgioza ꝛ integra:ac
nescio quã piguedine sup folia:huic virtus est in foliis
stiptica:supioꝛi sllis:ꝛ ex ea laudanũ colligit. Hui? si
quidẽ hedere folia:capraꝫ birci libẽter mãducãt.quaꝝ
cum depascere ceperint:pinguedo illa desup folia exu
stens.barbis eoꝝm et hũeris adheret:ex quib? collecta laudanum facũt. Quidã autem de sup ramos ipis
inter se fune extẽdẽtes trahũt. et si quid ex ipa pingue
die fum adeserit colligũt ꝛ ex eo pastillos faciẽtes Lau
danum vocant.

¶.LXX.

¶ De ilice ¶ Isidorus

Lex dicitur ab electo. Hui? em arboꝛis fruc
tum boues primũ sibi elegerunt ad victũ. Vñ
priusq; usus esset frumti:glãde vixerẽt antiqui
Actoꝛ. Hec est arboꝛ que in daniele iuxta grecum
ydeoma dicitur cinus.ꝛ lentiscus ibidem vocaꝫ prin?
ylicis aũt fructus appellatur ſoꝛ?.sicut dicetur inferi?
vbi agendũ est ꝺ fructib? ¶ Ambroſi?. Ilices vmbꝛo
se vertice pferunt: ꝛ in oriente comam hieme seruant.
Arestotiles in libro de plãtis Ilex sicut et amigda
lus fructificat mel? in senectute q̃ iuuẽtute ¶ Plini?
libro.xvi. Ilex fert glandem sicut et quercus et iuber.
Continẽtur bispido calice p genera plus minus. Itez
complectẽte folia pter ylicem:grauia:carnosa:ꝛ pcera
simosa lateribus:nec cum cadũt flauescentia:vt fagi.
Ilicis duo sunt genera. Ex bis in italia folio vero mlt
tum ab oleis distant Dulaces a quibusdã grecis dicte
In punctis aquifolie sunt:ylicis vtriusq; glãs breui
oꝛ est:atq; gracilioꝛ. Homer? aculon appellat: eoq; no
mine distinguit a glãde. Masculas aũt ilices negant
ferre:ylignm glans facit suẽ ãgustã:mitidã stri golã põ
derosã. Nigidius tradit nec ex alia solidioꝛem carnem
nasci isz durã.ylignm sues tentari nisi deſ paulatiz bãc
vero nouissimam cadere. Mõrel amat ylex sicut buxꝰ
Arboꝛ siluestrium generi folia ñ decidũt: ylici ac buxo
et abieti. Ipa quoq; folia sunt aḋfolio et ylicũ generi
aculeata Non autem florem:sed tristes sunt:ꝛ annoꝝ
gaudia non sentiunt :nec vllo floꝛe exhilarantur :ylex
et larix ꝛ picea et pin? annifere sunt. ylex et iuniperus
sunt in quib? nouus cũ ãnotino pendet fructus .ylici é
firmitas spissa: totaq; ossea est sicut morus et ebenus.
ylex etiã flexibꝫ é:coloꝛe nõ ingrata:isz maxie bis que
feruntur:vt rotaꝝ axibus fida. ad quos lẽtoꝛe fraxia?
vtilis sicut ylex duricia. Vagine quoq; terebinꝫ vtilis
me fiunt ex vimo et fraxino et buxo ꝛ ilice. Et bis ma
ioꝛ ad firmitatẽ causa tempestiue cesure. q̃ immature
Ipaq; sunt precipua materies ylex ꝛ palma:therebin
tus buxũ:sambuci radix:populus et acer Arbe roma
na vetustioꝛ fuit ylex in vaticano. Vltima quoq; luco
est ylex et ipa nobꝫ.xxxv.pedꝫ ambitu caudicis decẽ
arboꝛes metiens singulas visende magnitudis . siluã
q; sola faciens. Adnascitur et viscus in ylice sicut in
quercu ac therebinto et robore ¶ Idem i li.xvii. Ilicis
et pinus ac querc? stillicidia sunt põderosissima. Ilex
aũt et robur ac quercus si angusta fuerit: decorticato
nichil nocet

¶.LXXI.

¶ De iunipero ¶ Isidorus

Iuniperus grece dicta est: siue quia ab amplo
in angustũ finit: siue eo q̃ pceptum ignez diu
teneat: ira si prune ex e? cinere operte fuerint
vsq; ad ãnũ pueniãt.pyro em grece.i.ignis latie Juni
perus aũt alia pua est.alia magna. ¶ Plini.libro.xii
Piperis granum cuius arboꝛ in italia nascitur. Juni
peri baccis mire vim trahentibus adulterat. ¶ Idẽ i
li.xvi. Montes amat iuniper? sicut ylex ac therebint?
Et siluestriũ generi folia ñ decidũt iunipero:sicut nec
abieti l' cedro. Est aũt iunipero spina p folio. Juniperi
nõ florent Quidã thi eaꝫ duo genera tradũt:et alteꝫ
florem nõ ferre Que vero nõ floreat ptinus ferre bac
eis nascentibus que biennio hereãt:sed ꝺ falsuꝫ. Oib?
qꝫ bis dura facies semp. Sic ꝛ hominũ multis fortũa
est sine floꝛe. Juniperus ꝛ ylex habent annifere:nou?
fructus in his cum annotino pẽdet Rubet autez iuni
perus sicut et cedrus:eademqꝫ virtus est iumpero que
et cedro:cui? materies oleo punctа:nec rumã nec carie
sentit. Hasta hec i bispãia medulla e? vbicũqꝫ solidioꝛ
etiã q̃ et cedr?. Beniqꝫ cariem vetustatemqꝫ nõ sentit
iuniper?:sicut nec cipssus aut cedrus. Juniperi trabib?
durãtibus sup omnia memoꝛatur in quodã templo ãte
bellum troianũ edificato. Juniperꝰ cedrus ac cipssus
pcellũt odoꝛe:sed iuniperus eas pcellit eternitate.

¶.LXXII.

¶ De medicinis ex iunipero. ¶ Plí. li.xxiii.

Uniper? ãte oĩa cetera excalefacit ꝛ extenuat
Hui? duo sunt genera:maioꝛ et minoꝛ: vtraq;
accensa serpẽtes fugat. Semẽ ei? stomachi: pec
toris :lateris:doloꝝ? vtile. Inflatiões ꝛ algoꝛes dis
cutit:russes pcquit ꝛ duricias. Tuꝛores illitũ sistit Ire
rum aluũ sistit baccis ex vino nigro potis:ventriq; ru
mores illitis Urinas ciet.illinitur et oculis in epifoꝛis
Iteꝝ miscetur ãtidotis oxipoꝛis paturqꝫ pulsis rup
tis tormĩnibus vuluis ischiadicis. Sunt qui ꝛ eꝝ semie
pẽrũgant coꝛpus ꝺ serpentũ ictus. ¶ Auicenna Juni
perus est cipssus siluestris: et eius quidem alia é parua
alia magna. Hec arboꝛ multiplicaf in terzis romanoꝝ
ꝛ in occidẽte:ꝛ assumũt ex ea ligna ad fabricas magnas
Est aũt calefactiua subtiliatiua carminatiua et in solo
fructu eius tam hec est stipticitas: nõ i reliquis pti?
arboꝛis. Util est doloꝛibus pectoꝛis:ꝛ tussi:et inflatõi
stomachi:mũdificat et aperit opilatões. Confert etiã
pfocatõm matricis: et eius doloꝛibus et attritõibus
lacertoꝝ.expellit nocumtũ pũcture vermũ venenosoꝝ
et ex qualibꝫ arboꝛis ipi? pte facta suffumigatõ effu
gat vermes venenosos. Ipsa quidẽ arboꝛ est declinãs
ad caliditatem et siccitatem. Semẽ aũt ei? calidum est i
primo.si cum in secõo ¶ Idẽ. Abbel est fructus iumpi
simil zarui:sed vehemti? niger:et est boni odoꝛis ꝛ acu
ti. Arboꝛis eius due sunt spes. Una cuius folia sunt vt
cipssi:multas habens spinas:que dilatatur:et nõ clõga
tur Alia cui? folia sunt vt tamarisci:ꝛ sapoꝛ eius vt ci
pressi:sed siccioꝛ é et nimis calida: fructus iste vehemẽ
tis resolutõnis est. ꝛ inest ei desiccatõ cum mozdicatõe
et stipticitas lenis. Eius puluerizatio pfert vlceribus
putridis. Cum melle pbibet ãbulatõnẽ et vlcera dem
grata. ponit in oleis calefactuis:et aromaticis . Nux
eius distillatur in aurem.et pfert surditati valde. Coꝛ
tices foliaqꝫ iumperi cũ pipere valẽt venenosoꝝ mordi
catõni. ¶ Platearius. Juniperus calida est et sicca in
tercio gradu. Huius fructus in receptionib? ponitur.
Qui in vere colligitur ꝛ p duos ãnos seruatur:habz vir
tutez dissoluẽdi ꝙsumẽdi. Olius eius é otra fluxum ven
tris ex scamonia adherente stomacho ꝛ intestinis:otra
stringuiã diseteriam :et otra yliacã passionem. Ex lig
nis etiã iumperi siccis fit oleũ modicũ quidem: sed ef
ficacissimum. Valetqꝫ otra quartanã:et cõtra yliacas
passiones:contra epilentiã otra vicũ lapidũ.

¶.LXXIII.

¶ De larice ¶ Isidorus.

Larix a castello laricino dicta é: ex qua tabule
tegul' affixe flamã repellũt nec ex se carbones
exuste efficiũt. ¶ Plí. in li.xvi. Larix é arboꝛ
ex siluestri genere:cui folia nõ decidũt: sicut nec abieti
Nulloqꝫ floꝛe exhilaratur .ptinus enix e floꝛe fructus
gignit. Montes amat sicut ꝛ cedrus ac teda. Et é qui
tum genus earum que picem ferunt cui situs idem et

facies vt abieti. Huius materia lōge prestātior incorrupta: vis būor cōtumax. rubeus pterea et odore acuor. Hunc quoq; pluſculum erūpit liquoris: melleo colore atq; lentiore nunquā dureſcentis Dextū vero gen⁹ est teda. laricisq; morbus est vt teda fiat Omnia vero huius genera que picem ferunt accensa fuligine immodica repente carbonem cum eruptionis crepitu expuunt: et aculā sq; lōge: excepta larice: que nec ardet: nec facit carbones nec alio modo ignis vi consumitur: q̄ lapi dcſ. Omnia quoq; illa perpetuo virēt: nec facile etiam viscernūtur in fronde etiam a peritis. tanta natalium mixtura est. Sed picea minus alta q̄ larix: illaq; craſſior: leuioraq; cortice: folio villoſior: pīguior et denſior mollior q; fletu ac picee rariora ſiccioraq; folia: et tenuiora. et magis algēria totaq; horridior ē ac pfusa resina lignū vero abieti ſimili⁹. larix radicib⁹ vſus nō repullulat. In macedonia laricem masculam vrunt. Feminē radices tantum: vt fiat pix. Gignit et larix candidum sicut et abies. videlicz pilulam in medicina vim vrendi habentem: que cōtinet nucleum pineis ſimilem Larix et abies et robur germinationem intermittunt tripertita ternaq; germina edunt. Ideo et inter squamas corticem spargunt. In longitudinem excrescūt larix et abies atq; palma: et ſiqua ſunt vniſurpia. Radices ſunt ſingulares larici: ſimiliter et abieti. Larix rubet. feminamq; mellei coloris habet quam greci vocant cgida. Inuentum est pictorum tabellis immoratum: nulliſq; rimis fiſſilem. larici et magis abieti succis: humor diu deſuit: De ſunt omnium arborum altiſſime atq; rectiſſime Communia vero ſunt his atq; pino: vt quadripitoſ habeāt venarum curſus: bifidos vt ſimplices omnino. Fiunt autem trabs e larice longa pedum centum viginti. bipedali craſſitudine equali qua intelligebatur altitudo reliqua vix credibilis faſtigius ad cacumen eſtimātibus. Laricem vetuſtatemq; ſentit larix tardiſſime In maritimis nauibus eam tradūt ob noxiaz teredinibus. Quod⁹ ſuſtinere ſunt valide larix et abies in tranſuerſus poſite Larix in humore pcipua et alnus nigra. Vnde⁹ etiaz vī in larice naſci: ſicut et in abiete. Idez in libro. xvii. Seruntur autem ſemine nec vnq̄ degenerāt. larix ac cipſius ac palme Palladius li. xii. Larix ad materiaz eſt vtiliſſima ex qua ſit tabulas ſuffigas tegulis in fronte et extremitate tectoꝝ contuliſti pſidium contra incendia. Nec enim flammas recipiūt: aut carbones creare poſſunt .lxxiiii.

De lentiſco. Iſidorus.

Lentiſcus dictus eſt: eo q̄ cuſpis eius lentus ſit ac mollis et flexibilis Huius fructus oleū deſudat: cortex reſinaz: que maſtix appellatur. Plurima et melior in inſula chio gignitur. Ambro. Lentiſci fructus aque miſcentur: in oleī modū facili natura trāſfundūtur Gloſa ſuper danielem. xiii. Lentū latini dicunt lentiſcum: et est arbor humilis. Cuius foliorū ſuccus ſolidat cuſſuras labiorum vel manuum. Plini⁹. li. xiii. Lentiſcus reſinam fundit. que maſtix dicitur. et vt vinum quoq; fiat lentiſci bacce vel ligni recens in muſto decoquitur. Idez libro. xv. Cura q̄ cornus eadem et lentiſco adhibet: ne quid nō hominis ventri natum eſſe videatur Idem in libro. xvi. Picē terebinthinam in referuenti ſartagine coquunt: et hanc ceteris pferunt: primam et lentiſco ferūt. Idem in libro. xvii. Quedaz pena emēdant. aut motu excitātur vt lentiſci et palme. ſalis enim aquis aluntur Idem in libro. xviii. Jam ſemper viridis: ſemperq; granata lentiſcus. triplica ſolita ē glādeſcere fructu: ter fruges fundens: tria tempora monſtrat arandi. .lxxv.

De medicinis ex lentiſco Auicenna vbi ō.

Lentiſcus calida est in tercio. humida in primo et est abſterſiua: reſoluttiua: attractiua. ex profundo corporis: et gūmi eius ſicut laudanum impouitur. Est autem boni odoris: et ingredit in odoramentis mulieꝝ. Rob. i. vinum coctum lentiſci: pfert valde fluoꝝ oris et vlceribus eius. In ipſa quoque est virtus conſtringendi ventrem. Idē in eodē Arbor maſticis est compoſita ex aqueitate pauca: et terreitate plurima Omnes eius partes ſtiptice ſunt ſicut et maſticis. et ex e⁹ fructu fit oleum vehementis ſtipticitatis. Ambulatiua pzohibet ſuccus eius: et decoctō foliorū ei⁹. Oleū ei⁹ ſcabiei pfert: etiā pecudum et canū. Itez ſuccus et decoctō predicta effunditur ſuper vlcera: carnemq; generat. Et ſup oſſa fracta ſiſtit: eaq; reſtaurat Decoctō radicis e⁹ et corticis pfert tuſſi: ac ſputo ſanguinis: et apoſtematibus inteſtinis. eiuſq; folia fluxui matricis. Diaſcorides. Lentiſci ſemen et folia et cortium et ramuli cum radice virtutem habent vnam id ē ſtipticā. De cuius cozio ſucc⁹ fit. ac de radice et de foliis. ſic folia et rhumo corteꝝq; radicis in aqua vehemēter decoquuntur ad ſpiſſitudinē mellis: et est aqua ipa res ſtiptica Datur q̄ cuz frigida puſca emoptoycis ac diſentericis. Et est ſolutiui vētris ſingulare pſidium illis Fluxum matricis conſtringit: cauſas ſtericas curat: et ani. ppendentia Elixatura foliorū eius est diuretica: de qua fractura frequēter fomentata celeri⁹ ſoli datur Succus foliorum eius dentes cōmotos pfirmat ſi ſepius in oze tenetur: quia ſtiptice virtutis est: et ſili bus cauſis prodeſt: ligno eius viridi dentes cādidātur confricati. fit et eius ſemine oleum ſimilibus cauſis ne ceſſarium: vt inferius dicetur. .lxxvi.

De licio et lotho Diaſcorides

Licios est arbor que exacāton est appellata generans folia buxo ſimilia: atq; ſpinoſa. Naſcitur et i locis dumoſis. i. ſpinoſis Huiꝰ folia et gummi et radix in vnum pcunduntur: et ex aqua dulci vſq; ad craſſitudinez decoquuntur. Est autem deſiccatiue virtutis: et cōpoſita ex contrariis. videlicet habēs vim extenuatoriam et digeſtatoriā: calidam et frigidā et modice ſtipticam. Idcoq; dyaforeticum facit: piciens et purgans. facit autem ad herpetas: et ad epatis vlcera: et etiam ad paroidas et vlcera putrida Hec est arbor vñ fit liciū Succus videlicz ſtipticus: intus colore rufus: ac deforis niger. guſtu amarus multipliciter ad medicinā pficuus: ſicut in ſequenti dicetur vbi de ſuccis ac gūmis arboꝝ tractabitur Plinius libro. xvi. Lothos ſiue faba greca ſilueſtris quidem: ſed ceraſoꝝ pene natura pcipue domibus expetitur: ramoꝝ petulātia: brevi caudice: latiſſima ſpaciantium vmbra. Nulli opacitas brevior nec aufert ſolem hieme decidentibus foliis. Nullis cortex iocundior: aut oculos blandi⁹ excipiens. Nullis rami longiores: validiores q; aut plures. cortice pelles tigūt: radice lanas Actor. Lothos ipa arbor ē q̄m iſidoꝝ que apud latinos dicitur mella ſicut dicetur et infra. .lxxvii.

De malabatro et malomello Pli. li. xii.

Malabatron ſyria dat: videlicet arborem folio conuoluto: colore arido: ex quo p̄emitur oleum ad vnguenta. Fertilius est eiuſdem generis ex egipto: laudatius etiam ex india venit. In paludib⁹ ibi gigni traditur lentis modo: odoratius croco: nigri cans: et ſcabrum. quodam ſalis guſtu. Minus pbatur candidum Celerime ſitum in vetuſtate ſentit: Sapor eius nardo ſimilis eſſe debet ſub lingua. Odor vero in vino ſuberuefacti antecedat alios. Iſidorus

Malomellum a dulcedine dicitur: eo q̄ fruct⁹ e⁹ mellis ſaporem habeat, vel q̄ in melle fuctur.

Actor. Eadem videtur arbor esse malomella: que t mella: de qua dicetur infra licet isidorus de his sepati loquatur: ac p duab⁹ ponere videat. ¶ LXXVIII.

¶ De mirica. ¶ Isidorus.

Mirice quam latini tamariciā vocāt: ex amari tudie noiata est: q gustus e⁹ nimis amarus est. Hec in solitudine t saxoso humo nascitur et qua etiā arbore maleficis artibus odia ꝯcitari dicā tur ¶ Ambrosi⁹. In miricibus natura expſſit figuraz i pte calliditatis. Sicut em duplicis cordis viri vbiq⁹ pſto sunt: et gratiam atq⁹ simplicitatem ad bonos ptē dunt. viciosis seminum verbis glutinātur. Sic et in lo cis inaquosis et i desertis quodā vsu cōtrario hec vir gulta nascunt. Unde et hieremias dubia motū ex mi sterio miricibus comparat ¶ Plini⁹ libro. xxiiii. Miri cem quam et amaricen vocāt: arbitrantur quidam eē tamaricam: sed ad lienem ꝓcipua: si succus ei⁹ in vino bibat: boini splenetico cibū ponūq⁹ dāt i vas ex ea fac tis. Hoc ḡq affirmāt si ex ea factis alueis bibāt sues sine liene fuerit: Vulg⁹ hāc infelicē arborē vocat: eo q⁹ nichil ferat: nec ūq⁹ ferat. Lborit⁹ t q circa ē regio briancā vocat. Eiusq⁹ duo genera facit: silvestrē plāe sterilē: is altera ē mitior: q fert i egipto syriaq⁹ abūdan ter lignosum fructum maiorem galla: asperum gustu: quo medici vtūt vice galle in compositōnib⁹ quas an theras vocāt Lignū aūt et flos et folia et cortex in eos dem vsus adhibētur: q̄nq⁹ remissiora. Datur sanguiné reicientibus cortex tritus et ꝓta ꝓfluuia feminaruz Celiacis quoq⁹ idē tusus t ꝯpositꝰ collectōes ibibz Foliox decoctō ad dolorem dentiū t auriū salubris ē Radix ad eadē: silit folia. Semē aduersus spalāgias et aranear bibit efficax ē ꝺ serpentū mor⁹: ꝓter aspidum Necnō morbo regio phthiriasi lēdibusq⁹ decoctū ifu sū ꝓdest ¶ Actor. Nota q⁹ pli. genestā et miricā ꝓ dua bus arborib⁹ ꝓputat: nos tam candes miricā dicim⁹: quā vulgus genistam vocat Tamaricā aūt vl tamari scum aliud: de quo infra. ¶ Diascorides Mirice elixa tura passeriis adhibita matricis būores ꝓhibēdo ꝓstri git: pediculos ac lēdes peremit. cinis e⁹ siliter mistrua stringit Folioꝝ elixatura cum vino bibita splenis dolo rem compescit. dolor⁹ dentium subuenit. Ex eius ligno calix efficitur in quo vtiliter bibitur. ¶ LXXIX.

¶ De mirabolano ¶ Auicenna.

Mirabolanus est arbor magna: et quod est sup ipaz ē calidum in. ii. siccum i fine primi Aqua foliox ei⁹ interficit pediculos: et plongat cas pillos Flos e⁹ apit opilatōnē cerebri Fruct⁹ e⁹ valde nocuus est pectori: et stomacho mal⁹ est. Succ⁹ extre mitatum eius cuz melle venenis oibus resistit. Et suc cus fortasse eius etiam interficit. ¶ Arestotiles in lib. de vegetabilib⁹. Quibus autem arborib⁹ cū primo plā tare fuerint dñabitur amaritudo l' pōticitas: quia fruc tus in principio nō bene digestus est. Digestio em est cum calore et būore. Mirabolanoꝝ tñ arborꝝ fructus in principio cum apparent: dulces sunt. Consequenter pōtici: et i cōpletōne amari. arbor em rara ē: et i horā digestionis cuz sint meat⁹ ampli: sequit calor humorē et maturat fructum. ideo in principio dulcis ē Deinde calor attrahit siccitatem simulem: et angustat meatus et poros: Uincūtq⁹ frigiditas t siccitas calorē t būorē Alteratur ergo fructus ad pouticitatē Deinceps ascē dit calor naturaſ sursum: et adiuuat eque calor solis ex trinsecus. Uincent ergo calor et siccitas et erit fruct⁹ amarus ¶ Plini. libro. xii. Mirabolanus troglodytis et thebaÿde et arabie ꝓie est: nascens vnguento: vt ip so noie apparet Fructus magnitudine auellane nucis Ex his arabia nascēs candida siriaca appellat. Cōtra u thebaÿde nigra. Illa olei bonitate: sed thebaÿca co pia. Inter hec troglodytica vtilissima est. Idem i li. xxiii. Palma que mirabolanū fert i egipto ꝓbatissima nō habet modo reliquaꝝ in balanis ossa: aluum ac mē ses cit i vino austrio: vulneraq⁹ ꝯglutiat ¶ LXXX.

¶ De mirto ¶ Isidorus.

Mirt⁹ a mari dicta ē: eo q⁹ magis arbor litorea sit. Unde virgili⁹. Litora miretis letissima. et amātes litora mirte Hanc libri medicox aptā scribunt mulierꝝ necessitatibus plurimis ¶ Palladius lib. iii. Hēc februario ex baccis mirti et lauri semina ria sunt facienda: i' si facta fuerit colenda ¶ Ex libro. ō natura rex. Mirtus est arbor que calores nimios aut frigiora corporis tēperare dicitur Hec alio noie tama ricia vocat: cui⁹ decoctio vel ex eius ligni vase bibitio valet ꝓta opilatōnes splenis et epatis. Est et mirtus parua frutex potius q⁹ arbor in humidis locis nascens cui⁹ flos est odoris iocūdissimi: et ponitur in potib⁹ q fūt ex aq̄ t fruſto vel odeo. ¶ Ambrosi⁹. Ripe fūi nus ad verbū dñi se mirtis vestire ꝓcrauerūt ¶ Eloſa sup isaiam. xli. Mirtus est arbor aromatica: que fessa ꝓsolidat et repat fibra. ¶ Arestotiles in libro de plātis Quedā in primis nascūt in figura plāte granoꝝ: et po stea fūt arbores: vt plāta que vt bacca capraꝝ. t q̄nq⁹ mirt⁹ etiā: et mal⁹ et pirus. Haqq⁹ mīti et superflui sunt stipites ex eaꝝ radicib⁹. Cum aūt frigus vicerit plan tam colorabit eam tantū occultatōne caloris in medio plante et frigoris exteri⁹ in extremitatib⁹ ei⁹ apparitō ne. Indeq⁹ folia glauca sūt: nec cadūt vt mirti ac olive ¶ Idem in libro de animalibus. Apes alueare apum plā tare ꝓuenit mirtum et amigdalum ¶ Plinius libro. xii. Uenerī solet esse dicata mirtus sicut berculi populus. Idē libro. xv. Succoꝝ natura ꝓcipuam habet admi ratōnez in mirto: q̄m ex vna oīm olei vinq⁹ bina gene ra sunt Idez mirtidanū Alij aūt vsus bacce fuit apud ātiquos: ātēq̄ piper reperetur: libe obtinens vicē quo dā etiā generoso obsonii noie inde tracto: qō etiā nūc mirtatuz vocatur. Eademq⁹ origine aproꝝ sapor com mendat: plerūq⁹ additis mirtis ad intinct⁹ Arbor ipa in europa tetrore celo: quod a ceraunijs mōtib⁹ iciput p⁹ imum celeri in elpenoris tumulo visa traditur. exq⁹ nomē grecum remanet: quo pegrinā cē apparet. Idē in li. xvi Folia mirto ꝓcaua sunt: et nō decidūt Fructꝰ vero fert mirt⁹ t laterib⁹ ramoꝝ t cacuminibus.

¶ LXXXI.

¶ De medicinali virtute ipi⁹ ¶ Diascorides

Mirta frigidā habz in se extenuatoriā substātiā calefacit et fortiter desiccat Una ē alba: altera nigra. Folia eaꝝ et semen t succ⁹ stiptica sunt Nigra vero pl⁹ stringit. Unde sanguinez excreantib⁹ vel reicientibus vtiliter datur. Stomatici conueniens est et vrinam mouet: scorpionū morsib⁹ pdest Coctura eius nigro vino mixta: capillos stringit cū polline vero tritici tūores oculoꝝ cōpescit. Epilopis etiā vtil' ē Gra na eius ꝓusa et expſſa vinū facit: q⁹ facit ꝓta ebrie tatem. quia coherentis virtutis est. Valet et ad furfu res capitis: et ad caua vulnera si frequēter inde lauen tur ¶ Plinius in libro. xxiiii. Mirtus satiua candida min⁹ vtil est medicine q̄ nigra. Sem⁹ ei⁹ medetur sang uinem excreantibus. Item ꝓta fungos in vino potum vel pride ꝓmaducatum odorem oris ꝓmendat. Datur et disenterici denarij pōdere i vino Ulcera difficilia i extremitatib⁹ corpis sanat cū vio subferuefactū Impo nitur lippitudini cū polenta. Et cardiacis in māma si nistra. et ꝓta scorpionis ict⁹ in mero. et ad vesice vicia capitisq⁹ dolorib⁹ Et epilopis ātēq̄ suppurēt. Idē tūo rib⁹ Succus seminis aluū sistit: vrinā cit. Ad cruptō nem pustulaꝝ pituiteq⁹ cum cerato illinitur Et contra spbalangias. Oleum est et vinum ex eadem mirto quo

nunq̃ inebriant. Tormina sanat. Fastidiuz abigit. Foli
orũ arentiũ farina sudores inspersa cohibet. etiaz t in
febre. Utilis est celiacis et pcidẽtie vuluaz. Sedis vi
cius: vlceribus manantib9: igni sacro fotu. Capill' fluẽ
tibus folia fungis aduersantur ex vino trita. Cum ce
ra vero articularib9 morbis et collectõnib9 Eadem in
vino decocta disenthericis t ydropicis potui dant Bic
cantur in farina: que ispergitur vlceribus: aut emoz
roy. Purgãt et lẽtigines ptherigia et paronichia et epi
nichida. cõdulomata: testes tetra ulcera Item ambusta
cum cerato. Ad aures purulentas. foliis crematis vtũ
tur t succo decocto Est t mirr9 siluestri baccis rubẽti
bus: sed breuitate satiua distat. Radix ei9 in honore ẽ.
decocta vino valet ptra renũ dolores pora: et difficili
urine pcipue crasse et grauiter olenti. Sem̃ cum vino
potum vel oleo vel aceto calculos frangit. Idẽ i aceto
et rosaceo tritum capitis dolorem sanat. Platearius
Murtus frigida est in primo: sicca in secũdo Et ẽ fru
tex: cuius fructus. s. mirtilli, ppie competunt vsui me
dicine: folia et flores secundario. Fructus post maturi
tatẽ vole tũ desiccari folia debent Diutius flores sua
ri nequeunt Habent autem virtutes constringendi ex
ponticitate: et confortandi ex aromaticitate. Foliis in
aqua pluuiali decoctis: fit fomentum ptra inferia; ppter
dissolutõnem et pfluuium. circa frontem t timpora: ad
somnium puocandũ in febre acuta: et etiã, ppter reuma
et dolorem capitis ex caliditate. Cõtra fluxũ vel dolo
rem renũ valet miro mõ: siropus ex floribus vel ex aq̃
decoctõnis eaz. Aqua etiã facta ex aqua pluuiali cuz
floribus mirti ad modum aque rosacee. multũ valet ꝯ
ducta: t ptra sincopin. Pulvis eius suppositi9: vlcera
consolidat. .LXXXII.

De picea Isidorus

Picea ex pinoz genere: differũt tamen vt pini
specie Nã alias picin greci: aliũ vocãt peucen
quaz nos piceam dicim9: eo q̃ deiudet piceꝫ.
Plim. libro. xvi. Picea ẽ arbor ramosa: cui ramoz
est ordo sicut et abieti. Picea montes amat et frigora
ferat arbor: et indicio funebri ad fores posita: rogisq̃
virens. iaz tñ et in domos tõsili facilitate recepta. Nec
plex plurimã interueniente candida gẽma fundit resi
nam: iburi taz simile: vt mixta a visu discerni nõ possit
Huius arboris cortex ẽ in vsu magno. sicut abietis t
fagi ac tilie Gignit quoq̃ picea canchryn videlicz pi
lulã in medicina vim vrendi habentẽ: q̃ postq̃ folia ce
ciderint: hieme durat et ptinet nucleum pineis similem
Is hieme crescit: et aperit pilula tota: caditq̃z cũ folia
crescere ceperit. Huic etiã arbori folia sunt breui secta
et crassiore: duraq̃z sicut cypressis Rami vero pene stati
a radice modici: velut brachia lateribus iberẽt. Picea
mi9 ẽ alta q̃ larix. totis pannicul' mollib9 atz graciliori
bus: habet nucleos minimos ac nigros. ppter qõ greci
pityrophoron eã appellabãt In eadẽ quoq̃ nucamẽta
sunt matib9 ꝓssiora: minusq̃z roscida resina Ut autez
pix crear: capitur picea a pte solari: nõ plaga sed vulne
re corticis ablati: cum plurimũ hiatu bipedali: vt a ter
ra cubito cum minimũ absit: nec ipo corpori parcitur:
vt in ceteris q̃m abstula vel bastula in fructu est. Uez
hec terze prima laudatur. altior amaritudinem affert
Postea hũor omnis e tota pfluit in vicus. Habet picea
folia pungentia: nulloq̃ flore exhilaratur Porro ei9 cũ
fructus a floribus gignitur Abies quidem circa solsti
cium floret Pin9 et picea germinatoe. xv. fere diebus
pducũt. Sem̃ vero et ipe post vergilias reddũt. picea
et pinus et alnus ad aquaz ductus in scobos cauãtur
obrute terza plurimis annis durãt cito vero senescunt
si nõ integuntur. Idem in libro. xvii. Umbra picearuz
quacunq̃z arrigerit est venenũ. Idem in libro. xviii.
Picee et laricis folia trita. et in aceto decocta: dentiũ
dolori pdest. Cmisi corticem eius intertrigini t ãbusti
po9 aluũ sistit. Urinã mouz. Suffitu vulvas corrigit
picee folia priuatiz locinori sunt vtilia: dragme ponde
re in aqua mulsa pota Beniq̃z siluas illas dumtaxat: q̃
picee ac resine gratia radãtur vtilissimas cẽ ptisicis au
tumant. Uel bis qui longa egritudine viret non recol
ligũt. .LXXXIII.

De pino et eius natura. Isidorus

Pinus ab acumine folioꝝ dicta est Pinũ enim
acutũ antiqui dicebant. Hãc alii picin altam
greci peucen vocant: quã nos piceam dicimus
eo q̃ picem desudz In insul' germanie hui9 arboris lai
crima electa gignit. Gutta cũ defluẽs rigore vl repo
re in soliditatẽ durescit: et gemmã facit. De qualitate
sua t nomen accipiens. i. succinũ: eo q̃ succus arboris
sit. Pinus creditur, pdesse cunctis que sub ea sẽ̃untur
sicut fic9 nocere omnib9. Nuclei aũt pinoꝝ. vt aut ꝓ
cerates. nimis calidi sunt venerẽ ꝓmouẽt: stomachũ et
renes calefaciũt: vrinã purgãt: ex dulci vino potati vẽ
trem cõmouẽt. Ambro. Pinus comãtes sunt et in
alta se cacumina efferũt: pinus et olea semp in duratũ
suũ seruãt: is tamen folia sua sepe cõmutãt: nec ea quasi
diuturna sed quasi succedanea ptendunt. Arbores sue
pulcritudinem ppetui vestitus integritate muneris ob
umbrãtes Palladius li. xvii. Pinus nisi in siccitate
nõ durãs: cui ptra celerez putredinẽ compi in sardinia
hoc genere, puderi: vt excise trabes ei9 aut in piscina
q̃libz: anno toto merse laterent: p9 operi future: aut ha
renis obruerent in litore. aut agrestionẽ qua recte essz
alternis estibus recipeans fructus alluerent Aresto.
in libro de plãtis Pinus multos habet cortices i qua
sicut et in palma sem̃ deficit: cũ fuerit debiles. Pli.
libro. xv. Pinea corona apud bustrũ victores coronan
tur. Idem libro. xvi. Pinus est arbor in cacumie ra
mosa: cui folia sunt vt cedro cappillata Scãdula fit ex
omnib9 arboribus que fundũt resinã: sed minꝰe duras
ptereꝫ e pyrio. Ex arboribus picem ad vina ꝺdiẽda fe
rentibus. Pinus t pinaster foliũ habẽt capillamẽti mõ
ptenue lõgũ t aculeatã mucrone. Fert aũt pin9 resine
minimũ: ex ipis nucibus interdũ. Et larix ylex t picea
nullo flore exhilarant nec versicolore nũcio, pmittunt
annos natales ve pomoꝝ recursus, ptinus enim flores
gignũt fructus. Itez arbores quedã tribus ãnis ferẽt
ante maturitatẽ fructus. ex quibus etiã in admiratõne
maxima est pinus. Habet cẽm fructum matuescentem
habet et ãno primo vetuz ad maturitatem. Ac deinõ
tercio. Nec arboꝝ vlla auidi9 se, pmittit: quo cẽm mẽse
nux et ea decerpit: eodẽ alia matuescit. Que ãt i arbo
re se diuidũt zamie vocãt: ledũtq̃z ceteras: nisi ũtrabãt
pin9 quadriptitos venaz cursus habet: bifidos ve: ul
omnio simplices. Pin9 ãt et cipss9 aduersꝰ carie: tineas
q̃ sũt firmissime Pin9 t picea et aln9 ad aquaz duct9
intus cauantur. obrute vero terza plurimis durãt ãnis
Eedemq̃z si ñ integãtur cito senescunt. mirũmodus
fortiores si hũor quoq̃z extra supsit. .LXXXIIII.

De virtute ipsius in medicina Auicenna

Pinus est arbor in cui9 cortice ẽ stipticitas plu
rima. vnde sanat abrasionẽ q̃ ponitur sup eã
vt emplastz Confert etiã corticalibus: et eius
puluerizatõ ꝓfert adustioni aque calidõ. Cõsolidat etiã
loca pcussionis Sed eius folia ad hec ꝓueniẽtiora sunt
q̃m hũidiora sunt. Puluerizata facit coherere vlnera
Gargarizmus ex decoctõne corticis eius attrahit
flegma plurimũ. Et cum aceto valet ad dolores dẽtiũ
Fumus eius ꝓfert casui palpebraz et corrosioni ãguli
lacrimal'. Granũ eius ꝓfert russi ãtique: et retinet men
struũ Fructus ei9 cũ semine cucumeris in vino: puocat

et ꝓfert vlceribus et vesice. Cortex etiã eius ventrem retinet. Cortices foliorꝫ eiꝰ si bibãtur ꝓfert doloꝛi epatis Vermis viridis qui ẽ i pino: existit in natura ⁊ virture cantaridis ¶ Diascorides Arboris pini aliã picialtam greci peucen vocant. et specie quidẽ differũt: ſꝫ vnius virtutis sunt. Cortex eius virtutẽꝫ habet redarguentem. i. stipticaꝫ. Attritõibꝰ medetur. Et catbaplasmatibus mixta vulneribus corporis et cõbusturis cicatricẽ ducit Bibita ventrem stringit et sanguinis fluxores cartemqꝫ supfluam reprimit. Folia eius eiusdẽ sunt virtutis: sed paulo minoꝛis: que tusa et catbaplasmatibꝰ addita: tũoꝛes spargũt. Trita et i aceto bibita epaticis ꝓsunt Lignũ etiã coꝛtici simile i virtute fumusꝰ ꝓpter attramẽtum scriptoꝝ recens colligitur. vtilis ẽ tibie. pturigines palpebrarũ cõpescit: lacrimaꝫ oculis siccando suspendit. Ambroſi⁹. vbi supꝝ. Lacrimula pinus vulpes sibi medetur.

¶ .LXXXV.

¶ De pinastro ¶ Plin⁹ libro. xvi.

Pinaster nichil aliud est q̃ pin⁹ siluestris: mira quidẽ altitudine: et a medio ramosa: sicut pin⁹ in vertice. copiosiozem dat ista resinã. Gignit et in plantis. Eaſdem arbozes alio nomine: ꝓ ozam esse ytalie: quas stipulas vocari arbitrantur pleriqꝫ: ſꝫ graciles ac succinctoꝛes: et enodes liburnicaꝝ ad vſus: pene sine resina. Huic quoqꝫ arbori nõ decidũt folia: ⁊ ẽ ex illis generibus cognataꝝ arborum i europa que picez ferunt ad vina condienda. Sunt enim sex videlicet pinus et pinaster ac picea larix et abies ⁊ teda. Ex quibus pinus atqꝫ pinaster folium habent capillamenti mõ ꝓtenue: longũ et aculeatum mucrone. Hec aũt oia genera. ſ. que picez ferũt accensa fulgine immodica: repente carbonẽ cũ eruptõis crepitu expuũt: eiaculãturqꝫ lõge excepta que nõ ardet larice ¶ Idez i libro. xv. Est genus pinee nucis qõ pityta vocãt e pinastris: aduersus tussim remediu singularis: nucleos in melle decoctos taurini vocant aquicelos.

¶ .LXXXVI.

¶ De pistacia et pithio ¶ Isidorus.

Pistacia dicitur: eo ꝙ cortex eiꝰ pomi nardi pistici habeat odozem Huius virtus austera est et stiptica. In cibo aũt sũpta stomacho fit acõmoda ¶ Plin⁹. li. xiii. Syria peculiares habet arbores: in nucum genere pistacia nota: cũ aduersus serpentum mozsus traduntur ⁊ cibo et potu ꝓdesse ¶ Polla. lib. tercio In mẽse febꝛuario pistacie plãta statim põt ⁊ miseri et plãta castaneaꝝ aspergi. ¶ Idem in libro. xi. Pistacie seruntur autũno mẽse octobꝛi et sobole et nucibus suis. Sed melꝰ ipa pistacia iuncta ponũtur masꝰ ⁊ femina. Marem dicũt cui sub corco: velut ossi lõgi videtur latere testiculi Quid diligentius voluerit serere: ptusos qualiculos ⁊ stercorata terra repleros parabit et in his pistacia terna constituet: vt ex oibus germen quodcũqꝫ ꝓdeat Q⁹ vbi ꝙaluit: plãta trãsferaſ mẽse febꝛuario: amat locum calidum sed humectatum: et rigatõne gaudet. et soli iseritur therebintho mẽse febꝛuario vel martio: vt alii. sed et amigdalo inseri posse autumauerũt ¶ Palladius libro. xxiiii. Pithius est frutex simil picee flore paruo purpureo: quã quidã i titumalli numerant genere. Bilem et pituitam p aluũ detrahit radix decocta Folia eiꝰ in aceto decocta cutis emẽdãt furfures. mãmaſ quoqꝫ mixto ture decocto Lomina ac serpentum ictus et in totũ collectões incipientes.

¶ .LXXXVII.

¶ De platano et eiꝰ natura. ¶ Isidorus.

Platanus a latitudine foliorꝫ dicta ẽ: Vel quia arbor ipa patula et ampla est: Nã platos greci latum vocãt. Huiꝰ arboris et nom ⁊ formã exꝑsit scriptura dicẽs Quasi platanus dilatata sum in plateis. Est aũt tenerrimis foliis ac mollibus et virũ similibus ¶ Plini. libro. xii. Quis nõ miretur arboꝛẽ vmbꝛe gratia rẽ ex alieno peritam oꝛbe. Platanus ea est. hec ꝓ mare ionium in Dyomedis insulã tenuis eiusdem tumuli gratia primum inuecta. i sicilã trãsgressa atqꝫ inter primas ytalie donata: etiã ad marinos vsqꝫ puecta: ac tributariũ etiã detinens solũ: vt gentes vectigal etiã ꝓ vmbꝛa pendãt: tãqꝫ postea icreuit honoꝛis vt mero infuso enutrirꝰ. cadẽ nũc i athenis cubitoꝝ. xxxvi. vnius a radice ramos antecedente. nũc est in lycia clara socia gelidi fõtis amenitate itineri apposita: domicilii modo cauꝛa. lxxxi. pedum specu vertice nunc roso ⁊ se ꝓtegens ramoꝝ arboꝛib⁹ vastis: instar agros longis obtinens vmbꝛis. Est gortine in insula chorera iuxta fontem platanus vna insignis: vtriusqꝫ monumẽtis ligue: nũqꝫ folia dimittens. Et atinqꝫ illi grecie fabulositas supfluit: iouem sub ea cuꝫ europa ꝓbusse Est aũt boim natura nouitatis auida. multa genera platanis adiicere: qñquidẽ arboꝛis huius cõmendatio nõ alia maioꝛ est: q̃ estate solem arcere: hieme admittere.

¶ Idem in libro. xv. Inopia cogit aliqñ luminũ causa oleũ fieri et e platani baccis aq̃ et sale maceratis. Virgiliꝰ dicit platanũ insitã cerasis ¶ Idẽ libro. xvi. Gignitur ⁊ in platano cãdꝛum pilula videlicet in medicina vim vrendi habẽs postq̃ folia ceciderint: hieme durãs nucleũ simile ꝓ pinets ꝓinẽs. Platano sunt folia diuisa radices copiose. primo quidem fauonio germinat cornꝰ festinus et platanus. Arboꝛes. pstratas restitui plexꝫ et quadã terre cicatrice viuescere vulgare est: Hoc platanis familiarissimũ que plurimum ventoꝝ cõcipiunt ꝓpter densitatem ramoꝝ: quibꝰ ãputatis onere leuiato in sua scrobe reponũtur. Est lenticia platano: sed madida: sicut alno: siccioꝛ aũt vimo ⁊ fraxino

¶ .LXXXVIII.

¶ De virtute ipiꝰ i medicia ¶ Diascorides.

Platanus est arbor frigide hũideqꝫ substantie et ideo folia eius viridia trita ⁊ imposita insita mata genua curant. Cortex et pile cũ sepo vel adipe vlcera vsta sanãt Item platani folia mollia elixata cum vino ⁊ catbaplasmata oculoꝝ reuma suspẽdunt et tũoꝛes reprimunt. Semẽ eiꝰ cum vino bibitum morsibus venenaticis occurꝛit. Aruugia mixta ꝓbustionibus medetur. Huius flos si in facie sederit maculã facit. ac si in aure intrauerit: auditum pdere facit Item eius folia tenera cum aceto medẽtur hũidis gingiuis: dentiũqꝫ doloꝛi: quia coherentis virturis sunt Solutionibus etiã epythimatibꝰ mixta medentur ¶ Plinius i libro. xxiiii. Platani aduersant vesprutionibꝰ. pilule earum in vino pote. ꝓsunt oibus serpentũ et scorpionuꝫ venenis: et ambustis. Tuse etiã cum aceto acri magisqꝫ scilitino: sanguinẽ omnẽ sistunt: et lentigines et carcinomata addito melle emendãt. Cortex in aceto dẽtũ remedium est: Folia aũt tenerrima decocta i vino albo oculoꝝ vicio. Cinis pilulariuꝫ sanat ãbusta igni vel frigore. Cortex eius e vino scorpionũ ict⁹ restrigit. Folia et cortex illiniũtur collectõibꝰ et suppuratõibꝰ ⁊ decoctũ eoꝝ. lanugo foliorꝝ et oculꝰ et auriꝰ mutilis est.

¶ .LXXXIX.

¶ De populo et eiꝰ natura. ¶ Isidorus.

Populus dicta est: eo ꝙ ex eius calce multitudo nascatur. Cuius genus duplex. Maꝝ altera ẽ alba: altera nigra. Alba populꝰ dicta est: quia folia eiꝰ vna parte sunt alba: altera viridia. Est ergo bicolor habens q̃si noctis et diei notas. Generat etiã resinã q̃ electꝝ nolãt circa eridanũ fluuiũ. l' vt alii memorant in finibus syrie. ¶ Ambroſi⁹. Bicolor ẽ populꝰ arbor videlicꝫ corone vmbꝛosa victricib⁹ ¶ Plin⁹ li. xvi. Mõtes amat ppls sicut et buxꝰ: nec nisi i aquosis prouenit populꝰ: sicut nec salix nec alnus Unitas vero

foliorū cuiuslꝫ pmanet in suo genere: ꝑterꝙ populo et hedere. Tria sūt populi genera: uidelicet alba: t nigra t que libica appellatur minima folio ac nigerrima fundūtus enascentib⁹. Laudatissima alba: folio bicolore: superne candicans: inferiori parte virens. Huic vero nigre ꝙ et crotoni i iuuenta circumnate rotūditatis sunt: vetustiora in angulos exeunt. Econtra vero hedere angulosa rotundant. Populoꝝ folius ꝑdulcissima lanugo euolat. Populo albe circumagūtur folia post solsticiū nec alio argumēto certi⁹ intelligitur sid⁹ cōfectum. Pediculo tremulo sunt populis folia: et uſdē solis inter se crepitantia. Inter primas gemiant populus t ulmus. Carō qꝫ senescūt ea quoꝝ ē crispa materies: vt palma et acer ac populus.

¶ .xci.

¶ De virtute ei⁹ in medicina. ¶ Diascorides.

Opulus est arbor: quam alii leuce dicūt. Hec fortiter calefacit: humectat aūt mediocriter. Huius cortex bibita: ischiadicis medet: t strangurijs subuenit: Multi etiaꝫ dicūt ꝙ eadē bibita cū resina vl vrina burdonis generare nō pmittit. Eius folia bibita post purgatiōem mīstruoꝝ: simili modo concepturā nō admittūt. Succus foliorū eius doloribus auriū subuenit. Succus seminis ei⁹ melle mixtus: caligines oculoꝝ detergit. Item folia cum aceto cathaplasmata podagricis medētur. Semen vero cum aceto bibitum epilēticos curat. Resina ei⁹ virtute calidior est: et malagmatib⁹ vtiliter miscetur. Aliꝙ etiā phibent huius arboris lacrimum radarū distillatū t coagulatū: fecundum facere: quod tritū ac bibitum solutiones ventris pstringit: t stomachū reficit ac fluorē sanguinis reprimit. ¶ Plinius libro. xxiiii. Populi albe cortex: potus ischiadycis et stringurie prodest foliorū succus calidus auriū doloꝝ. populus nigra efficacissima habet: que i dreta nascit. Comicialib⁹ semē ex aceto vtile fūdit et illa resinā exiguam qua vruntur ad malagmata. Folia podagris in aceto decocta imponunt. Humoꝝ e cauis populi nigre effluēs verrucas et papulas arteriu odorat⁹ tollit. populi ferunt t foliū guttā ex qua apes ꝓpolim facūt. Sutta quoꝫ aque ꝓpolis remediū ꝙ efficax est. ¶ Constantinus vbi sup⁹. Populus calida et sicca in primo gradu: aliꝙtulum habens ponticitatis. Coleram rubeaꝫ purgat: prodest eis qui dolorē habēt in capite: aut apostema vl ydropisim: constipatos etiaꝫ ventres purgat.

¶ .xcii.

¶ De quercu. ¶ Isidorus.

Quercus est arbor multū annosa: sicut legitur de quercu mābre: sub qua habitauit abraam: que fertur vsqꝫ ad constantini regis imperiuꝫ per mīta secula perdurasse. Quercus dicta: eo ꝙ ex ea soliti erāt dii gentium querētib⁹ ꝑnere respōsa: bui⁹ fructꝰ appellatur galla. ¶ Plinius libro. xiii. In alto mari nascitur querc⁹ t abies cubitali altitudine: et ramis eaꝝ adherent conche. Quercu etiam tingi lanas tradūt. ¶ Idem i libro. xvi. Querc⁹ glandem fert sicut escul⁹ et robur t ylex et suber. Glans ārcina diffusam atqꝫ grauissimā facit suem: et ipa glandū dulcissima. Fortꝰ etiam lignum habet quercus t incorruptius: ꝙ bemeris que maximā glandeꝫ fert cornus pficiēdis aptissima. Romosa et ipa: peciorꝫ tū et crassiorꝫ caudice. Querc⁹ boletos ꝓbatissimos. robor aūt t cipressus noxios. Belcendit t in plana ārcus sicut acer et cornus t fraxinus. In agro turno vbi vrbs sibaris fuit ex ipsa vrbe pīcitur quercus vna unaꝰ folia diuitens: nec ante mediā estatē germinans. Querna vero folia catobūt vari ab alibus nō peraridā. Sūma sui parte sterriores sunt querc⁹ et mariscifici: ilices. Ex sūma sui parte fertiores ē arbur⁹. Arboroꝝ aūt falsum vetustate minui radices arborum. Ulsa est ēt annosa ārc⁹ vi tempestatis euersa tugerū soli amplexa. Firma est i aquis querc⁹ obruta. Eademqꝫ sup terrā torquendo se se rimosa facit opera. In ponto iuxta cradeam sūt ārcus due ab hercule sate. Uiscuꝫ etiā adnasci dicunt in quercu: sicut ēt roboze. Olea vbi querc⁹ folia sit male ponitur: qꝫ vermes qui rauce vocātur in radice querc⁹ nascunt: et transeunt. Quercus t robur ꝙbus si angusta decorticatō fuerit nichil nocet. Cortice vero i ozbes detracto morūtur tardiꝰ roborā et ārc⁹. Porro querci⁹ t ylex ac pirus stillicidia sūt pōderosissima. ¶ Bloisa sup usatam Quercu aridtate concussa deflūt folia. Unde ꝓpheta iudeis. Eritis inquit velut ārc⁹ defluentibus foliis: Et iterū. Balsan habet glādiferas querc⁹ ꝙ nō hominū sed porcoꝝ ē cibus. Unde iuxta ꝓphetam Bies dñi veniet sup quercu balsan. ¶ Palladius vbi ō Quercus ad fabrice materiam apta ē: durabilis si terrenis operibus obruatur: t aliātēn⁹ palis. ¶ Ex libro ō natura rerū. Quercus dicitur quasi querēn⁹: putredine ēm difficile cedit in sicco seruata. ¶ Auicenna. Limis querc⁹ ceteroꝝqꝫ lignoꝝ stipticoꝝ retinet sanguinem. ¶ Diascorides. Limis quercus cū oleo mixtus t iunctus mouꝫ sudores. hoc t ceteri pstāt cineres: sꝫ magis quercinus: lixiuia quoqꝫ ex cinere quercus ad vsū medicine efficacissima est boibus et pecoribus: que tēsiōe pulmonis vexantur: et quibus aliqua venenata res obsistit. Bibita namqꝫ statim salutem affert. Ulcis etiā est vulneribus humectis et i fistulis. Et vulnera difficilia ad sanandum t callosa: longis tēporibus sordida. Quotidie itaqꝫ lauāda sꝫ: t sic apto medicāmine sanāda qꝫ virtꝰ lixiuie ē sanat sꝫ ad sanitatē disponit vulnera.

¶ .xciii.

¶ De ramno. ¶ Diascorides.

Ramnus est genus rubi quā vulgo sentice vrsinā appellāt: asperū nimis t spinosū. ¶ Diascorides. Ramnus est frutex que circa ozbos nascitur. Huius virge lōge sūt t spinose. Folia quoqꝫ lōga et pīguissima atqꝫ leuia. Est aūt ramn⁹ alta: colorē habēs albū et subrufū: et virgas cubitis quinqꝫ virtutem habet minimā. Semē ei⁹ latū est ac tenue reduſū in folle. sicut afodilli. Olim vero folia cathaplasmis ad bibita: sacrū ignem corporis phibēt. ¶ Plinius libro xxiiii. Inter genera rubo: ramnus appellat a grecis cādidior frutex. Is florē ramos spargēs rectis aculeis nō vt ceteri aduncis. Alterū genus est siluestre nigrū rubētes ferēs folliculos. Huius radice decocta i aqua fit medicamētum quod licū vocatur. Semen secūdas trahit. Alter ille cādidior stringit: sed magis refrigerat collectōibus t vulneribus accōmodatior. ¶ Cōstantinus vbi sup⁹. Ramnus frigida ē in primo gradu. siccus in secūdo. Ualz pustule oris. Ventris dolorē t stomachi defectōnem curat. cataplasmat⁹ erisipilā destruit. Succus eius oculoꝝ collirio mixtus siue solus ꝙuenit dolori oculoꝝ: maximeqꝫ pānotū albedini. Bibitus autem lapidem renum frangit.

¶ .xciiii.

¶ De roboze. ¶ Actor.

Robur. scōm ysidoꝝ. generaliter dicit ex omni materia quicquid est firmissimū. Nichilominꝰ tū et arbor quedā hoc nomie nuncupatur de q̄ frequēter plinius loqꝫtur. ¶ Plinius li. xvi. Robur est glandifera sicut t quercus ac ylex: ꝑter fructuꝫ et alia gignit plurima. fert ēm et galle genus vtiqꝫ. Et qdā veluti mozā: nisi distarēt arida duricie: plerumqꝫ caput imitantia tauri quibus inest fructꝰ nucleis olive simil. Nascūtur et i eo pillule nucibus nō absimiles: intꝰ habentes flocculos molles lucernaꝝ lumibus aptos. Nā et sine oleo flagrāt. sicuti galla nigra. Fert t alia vtilē

pellulā cū capillo:verno tempore tamē melligeni succi Gignūt et alii ramoꝝ eiꝰ pillulas: corpori nō pediculo adherentes:candicantes vmbilicis Cetera nigra varie tate dispersa.media cocci colorē habent. Expertis amara inanitas est Aliqñ et culices gignit. Nec nō et e foliis ꝓuolutas pilulas:et in folio rubētes. Aquosos nucleos candicantes ac translucidos:q̄diu molles sint:in quibus et culices nascuntur. Maturescūt imodū Fert et roboza canchrin pilulaꝫ in medicina vim vrendi habētem. Is crescit bieme:aprīe vere pilula tota:caduqꝫ cum folia crescere ceperint. Tam multifera sunt et tot res ꝑter glandem roboza pariunt. Sed et boletos:suillosqꝫ nouissima irritamenta gule:que circa radices nascūtur. Roboza quoqꝫ viscum ac mella ferūt: vt autor est hesiod⁹:ostaqꝫ rores melleos e celo cadentes nō alios magis insidere frondibus Cremati quoqꝫ roboris cinerem introsum esse certum est Scandula quidez e robore fit aptissima.mox e gladiensi alius sed minꝰe durās ꝑterq̄ e pino. Montes ⁊ valles diligit robur castanea ⁊ abies Sūt aūt roboꝝ folia toto ābitu sinuosa Et sunt eis etiā in caudice ipo iam densa ac rara: sēperqꝫ late rariora:dispositā mirto. Ire robur ⁊ abies et larix nō ꝓmuant germinatōnē:sed intermittūt.et triplicia trinaqꝫ germina edūt. Ideo ⁊ iter squamas cortice spargūt quod oībus arboribus euenit in germinatōne:qz rumpitur cortex ꝓgnātiuꝫ. Roboꝝ sculsus est cortex nō lenis sed scaber. Radices copiose atqꝫ carnose:quas,in pfundum agit. Mollis ac pessima ligni pars etiā in robore facile putrescens:teredini obnoxia. Ideoqꝫ semper est amputāda. Robur et ylex ac morus ⁊ eben⁹ ⁊ que sine medulla sunt:tota ossee sunt. Robur spissam habet materiem:eiqꝫ nigricās colorē. Cāta duricia iest roboꝝ vt nisi madefactum nō queat terebrari. et ne quidē sic quit adactus dau⁹ auelli. Iraqꝫ carie vetustatēqꝫ senuit tardissime:sentit tñ teredinem celsum in vere Brūs vero neqꝫ viciatur neqꝫ finditur. Alias obnoxiuꝫ etiā vt torqueat scse fundatqꝫ quod in subere tempestiueqꝫ cesso euenit: Desolū diu durat robur ſz aḡ marina corrumpitur. Robur et olea ī trāsuersus posite incuruāt cedūtqꝫ ponderi: Iuridia ꝑter robur et buxū primaq⁹ resistūt sectōni serraꝫ qz dentes equalitate replent inserti. Sunt aūt roboza et inter se ⁊ cum aliis glutino insociabilia. Viscus adnascitur ⁊ in roborē vt in quercu et ilice. Idē libro xvii. Insuloꝝ oīm capacissima dicitur platan⁹:postea robur. Ulexꝫ vtraqꝫ sapores corrūpūt:pedamita sunt optima vitib⁹ e roboꝝ oleaqꝫ. Preterea pomiferis que germinant: nec fructū ferūt:scissa radice lapis inditur:fertilesqꝫ fiūt. Hoc idem in amigdalis e roboꝝ cuneo adacto fit. Beniqꝫ arbores q̄daꝫ ablato in totum cortice moriūtur:tardiusꝫ aūt roboza ⁊ quercus.

.xxiii.

De rododendro et rosmarino Isidorus.

Rododēdron corrupte vulgo lorādrū vocatur: eo ꝙ foliis lauri sit simili:flore vt rosa Arbor etiā venenata est:interficit etiā altera:et medet serpētum veratōnib⁹ Plin⁹ li. xvi Rododēdron vt noīe apparet a grecis venit. Alii neriū vocauerunt alii rodophanē vocauerūt.fronde sempiternū roseꝫ similitudine:caulibus fruticosum. Iumitisqꝫ captis ⁊ ouibus venenū. Idem tamē est homini:ꝓtra serpentū venena remedū. Idē li. xvii. Rododēdrū serif ꝑpagie: sicut etiā scine. Idē in libro. xxiiii. Rododēdros nec nosti apud nos inuenit latinum sed radophonē vocant aut neriuin. Mirūqꝫ folia esse quadrupedū venenum: homini vero ꝓtra serpentes ꝑsidiū:addita ruta ⁊ vino pota. Nec⁹ etiā et caper si aḡm biberit tu quo folia ea maduerint:huiusmodi mori dicūtur. Diascorides Rosmarinum quod alii libros vocant; est arbor quedam stiptica:et mediocriter extenuatoria et desiccatiua. Semen eius aut limatura ligni eius ad fluxum sanguinis mulierum et disentericos ⁊ celiacos facit Sicca ea lauatur caput.capillos cadere prohibet.

Plin⁹ vbi supꝝ Rosmarini duo genera sunt Alterū sterile. alterū cui caulis ⁊ semē resinaceū quod canchrys vocatur. Eiꝰ folius ē odor thuris Radix vulnera sanat viridis ipolita.sediqꝫ ꝑcētia ꝓlomata emorroydos Succus et fruticis et radicis morbum regium et ea q̄ repurgāda sunt Oculoꝝ aciem exacuit. semē ad vetera pectoris vicia datur potui.podagris illinitur cū farina erinea. Mēses admouet:et ea que serpunt purgat:būi daqꝫ corporis vicia:collectōnes:articulos ꝓtulos:pernliones: phrenigia :abundantiā mēstrui in femis sistit: vulueqꝫ ac sedis,pcētia Iteqꝫ oculos ⁊ oris vlcera ⁊ genitaliū. Actor. Be rosmarino etiā dictū ē supern⁹ inter herbas icultas.quia tanꝙ frutex medi⁹ esse videtur inter arbores et herbas.

.xxv.

De salice et eius natura Isidorus.

Salix dicta est eo ꝙ saliat.i.crescat. Arbor lēa viribus vinciendis habilis. Cuius semis hāc dicūt eē naturā: vt siqs in poculū illud hauserit: liberis careat:sed et feminas infecundas efficit. Est ātē sicut populus et tilia mollis materie: ⁊ ad sculpturā apte Ambrosi⁹. Salices videtur michil habere seminis habent tamē granū quoddam in folii:quo terris ꝓmisso tanꝙ semine posito surgat arbor de surculo:et tanꝙ seipam exsuscitet de semie suo. Habet iraqꝫ granū illud virtutem radicis et seminis. Unde plerīqꝫ hac ratōne incrementum sui ꝓpagauerī nemoris Glosa sup ysaiā xliii Salix est arbor mfructuosa:sed cito crescit:mactie si iuxta aquam sit. Arestotiles in lib. de plātis. Quedam in hūido loco:quedā in arido:⁊ q̄daꝫ in vtroqꝫ vt salix Idez libro. de animalibus. Quedā arbores nō fructificāt:sicut viri pingues nō multū spmatizant:talis est salix:et romana nux. Idem in libro. xvi. In aquosis tñ,puenūt salices ⁊ alni.lōgaqꝫ folia sunt vtriqꝫ. iter primas germinant. Circumagunt salicis folia post solsticiū:nec alio argumēto itelligī certi⁹ sid⁹ ꝑfectū Ocissie vero salix amittit semē anteq̄ maturitatē sētiat oīno et ob id frugifera dicta ē ab homero Sequēs vero eras scelere suo hanc sententiā interptata est ꝙ semē salicis mulieris sterilitatis medicamētuꝫ ē. Sed in hoc quoqꝫ nascenti natura puidit: ꝙ depacto surculo icuriosi⁹ semen dedit. Una tñ ꝑditur ad maturitatē ꝑuenire solita: in insula chreta.

.xxvi.

De generib⁹ salicū et eiꝰ cultura Idē ī eodē

Salicis vero plura sunt genera. Nam in proceritatem magnā ingis vineaꝝ pticas emittūt et baltheo vincula corticis parūt. ⁊ alie virgas sequacis ad iuncturas lenticie. Alie vero ꝑtenues viminib⁹ texendis spectabili subtilitate. Rursus alie firmiores corib⁹ agricolaꝝ et suppellectili. Plurime cādidiores ablato cortice: leniqꝫ tractatu molliorib⁹ vaꝑ q̄ vt e corio fiant.et etiā supinaꝝ in delicias cathedraruꝫ aptissime. Decidua salici fertilitas dēsioꝝ tōsura ex breui pugno neruis q̄ ramo nō vt remur in nouissimis arbore curuanda. Nullis quippe rectius ē rutior: miozis ve impēdii aut tempestatum securior: Tercium ei locum attribuit cato in estimatōne ruris: prioremqꝫ q̄ oliuetis: q̄mqꝫ frumēto vel pratis: nec qz desint alia vincula. Salici ꝑpua dos. Fūditur eā greca rubens amerina cādidioꝝ:ſz paulo fragiliozꝝ .ideoqꝫ ligāt neruosolido. In asia tria genera obseruant nigrā vtiliorem vimīnibus:cādidam agricolaꝝ vsibus. Tercia vero que breuissima est:belicē vocāt. Apud nos quoqꝫ mlti totidem generibus imponūt noīa. Nam viminalez vocāt eādem:que purpurea. Alterā nicelimā a colore:que sit

tenuior. Tercia vero gallica que tenuissima. Frigidissima sunt quecunqz aquatica lentissima vero: et ideo scitis faciendi aptissima. quoz plaga se ptin9 ptrahit: suumqz vulnus claudit: et ob id cōtumactus ferzū trāsmittit. In quo genere sūt salix et ficus tilia: sambucus et popul9 vtraqz. Lentissima sūt ex his fic9 et salix ideo qz vtilissime. ¶ Idem i libro. xvii. Inuētum ē surculos abscisos seri quod primo sepis causa factū ē sambucis et rubis depactis. mox ꝛ causa culture salicib9 et alnis et popul. Semē quoqz natura inferere docuit: raptum auiū fame deuoratū: solidoqz alui repore madido: cum fecūdo fimi medicamie tu mollib9 arboz leeticis abiecto: ꝛ ventis sepe in aliquas corticū rimas trāslato: Ut videm9 in salice cerasum: et i ceraso laurū. In his autē que ꝓpter alias serū f: et maxime vineas' ceduo ligni. pacipatū obtinēt salices: quarū facto fit loco madido: tamē pedes duos ac semipedem refosso. Interuallo dicunt esse pedes sen9 trime. pedib9 binis a terza putatō ne coercētur: vt sic i latitudinē se fundāt: ꝛ sine scal' tō. deātur. Salix em̄ ē fecūdior quo terze ꝓpinquior. Hal etiā omib9 annis iubēt confodi vl' cōfigi mense aprili. Viminalū hec ē cultura. ¶ Perticalis aut̄ et virga ꝛ talea serē cadē fossura. Perticas aūt cedi iustū ē q̄rto fere anno: ꝛ hec aūt senescentū ꝑtartiūt ꝓpagine locū prica immersa: et post annū recisa. Salicis viminalis iugera singula sufficiūt. xxv. vince iugerib9. ¶ Pallas dius libro. iii. In mēse februario plāte salicis obruēde sunt: et oim generū: que applicātur arbusto. xxvii.

¶ De virtute salicis i medicīa ¶ Diascor.

Salix est arboz cui9 folia glutināt vulnera cruenta. Flos etiā ei9 sine mordicatōe dīsiccatiu9 est. Cui9 cinis cū aceto sup callos pedū inductus eos tollit: et similiter verrucas emūdat. Flos eius cū aqua bibit9 omnē calorez libidinis frigefacere facit.

¶ Auicenna. Salicis fructus et folia stiptica sūt sine mordicatōe: ꝛ est i eis exiccatō sufficiēs. Cinis autez ei9 vehemētis est exiccatōis. Emplastrū ex ea factuz retinet fluxū sanguinis. Et folius eius fissis egreditur gūma vehemētis absterciois subtilitiua. Ex fructu e9 et folijs fit emplastruz ad vulnera magna. Cinis eius formicā removet quādo linit ex ea cū aceto quod ē ei9 superius. Et ex ei9 aqua sedāt soda. Succus foliozum vltim9 est in cura sanie: que curzit ex aure. Iterū fructus ei9 et aqua ponūtur sup passiōē pupille. Eius qz gūm valde cōfert visui debili. Aqua et9 cōfert opilatiōi epatis et ictericie. Fruct9 eius cōfert habētibus fluxū sanguinis. ¶ Constātinus vbi sup̄. Salices frigidi sūt in secūdo gdu: sicce i primo. Valēt dolori capitis ꝺ calore: si in naribus mittant̄. Succ9 eius vulnera soldat. Cortex eius vstus ꝛ cū aceto temperat9 verrucas et poros aufert. Sed lac corticis a salicibus florē habentibus cruti: visū clarificat: ꝺfectos ꝓfortat oculos. Succus frōdium ꝛ pomoz potatus: mulieri vt ꝺcipiat: mō ꝑmittit: bibit9 sanguinē cōstringit. ¶ Plinius li. xxiiii. Salices fructus ante maturitatē collect9, ꝑdest sanguinē reiectibus. Cinis corticis e ramis primis clauū et callū aqua mixta sanat. Vicia cutis in facie emendat, magisqz succo suo admixto. Est ā trū generū, Unū Arboz ipa gūmi mō exudat alterū manat cū flore i plaga excisō cortice trū digitoz magnitudine. Hic valet ad purgāda: que obstent oculis. Iterūqz ad spūlanda: que opus sūt: atqz ad ciendā vrinā et ad oīes collectōes intus extrahendas. Terci9 vero succus ē detrūcatōne ramoz a falce distillās. Ex his ergo aliquis cū rosaceo in calice punico calefact9 auribus infundit. Iterūqz folia cocta ꝛ cū cera trita imponunt̄ podagrīc. Ioueri nero vtilissimū ē cortice ac foliis i vino decoctis. Iterū folia cōtrita et pota intemperantiā libidinis coercēt: atz in totuz auferūt vsum eius sepius supra. Semiqz florē tritus cū folijs furfures i facie purgat. ¶ xviii.

¶ De natura sambuci. ¶ Isidorus.

Sambucus est arboz mollis et pua. ¶ Plinius li. xvi. Sambuci habēt acinos nigros et puos humoris iēri: inficiēdo maxie capillo: qui ꝛ ipi in aqua decocti mādūtur. ¶ Idē libro. xv. Arboz q̄ rundā fructus pedicul' dependent: vt piri. Alia vero racemis: vt hedere atqz sambuci. ¶ Idē li. xvi. Sābucus germinat inter primas: et nudatur iter nouissimas: et ex his que hieme aquila exoriēte ꝺcipiunt ozdine nature florent prime siluestrū sambuc9: cui medulla est plurima: et cortex cui nulla. Sambuc9 ē arboz diuidua nec ramosa lentissima. ꝛ ideo scitis faciendis aptissima: cui9 plaga se ptin9 ptrahit: suūqz vulnus claudit: et ob id ptumactus ferzū trāsmittit. Sābuci aūt z rubi generis sunt fungosi: aliter tū q̄ ferule. ꝺppe pl9 ligni aūt succi est vtriqz sambuco et qua magis canozā buccinaz tubāqz credit pastoz: ubi cese: vbi gallox cārum non exaudiat frutex ille. ¶ Idē li. xvii. Inuentū est surculos abscisos serere: quod sepis causa factū est. Sambucis ꝛ cotonco rubisqz depactis: ad palum vineaz firmissima est sambucus. taleisqz seritur vt ppls. ¶ xix.

¶ De virtute ipsi9 in medicina ¶ Auicenna.

Sambucus alba calidior est q̄ citrina et q̄ purpurea: et ē vniuersaliter in tercio calida ꝛ sicca. Est aūt subtiliatiua būditarum: sensibusqz cōfert e9 oleum. Velet aūt pannum: et facit rubedinē ei9 odoza ānitum. Oleū eius ꝓfert sensib9: ꝛ frigidis neruoz egritudinibus. Odor ei9 facit sodā: cuz hoc tñ resolutis frigidam a flegmate odorata: Semiqz purū eius oleū fluere facit sanguinē ex naribus calefactū cuz ipm odorat. ¶ Constātinus vbi sup̄. Sambuci calidi sunt i secūdo. sicci i ꝑmo dissolutiui ac neruoz mollitiui sunt. stomachū quoqz mollīt: vomitū ꝓuocāt. et cathaplasmati māmilla apostemata sanāt. Sambucolus q̄qz scabiez ac pustulas et apostemata narū sanat. vulnera clausa aperit. cucurbitasqz ad suā naturā ꝓuertit. Aurium dolorē placat. bibitūqz lūbricos ꝛ ascharydes flegmaticos excludit: ac melancolicos būores purgat. ¶ Plinius libro. xxiiii. Sambuc9 habet alterū genus magis siluestre: quod greci chamaeacten alii bellon vocāt: multo brevius. vtriusqz folioz vel semmis vel radicis decoctum in vino veteri et ad cyathos binos potū: stomacho in vtile ē: aluo detrahēs aquā. Refrigerat etiā illamatio nem maxime recentis ambusti: et canis morsum cū polenta: mollissimis foliozū illitis. Succ9: cerebri collectōnes lenit infusus. Acini ei9 ifirmiozes q̄ reliqui: capillum tīgūt. Pori acetabuli mensura vrinā mouēt. Ad omnia efficaciōr est q̄ minoz. Radix eius decocta ac pota ydropicos eximunt. Folia in vino pota: serpentum ictibus resistunt. Podagricis cum sepo hircino vehemēter prosunt cauliculi illiti. idē in aqua macerantur: vt sparsi pulices necentur. Folioz decocto si loc9 spargatur: muscē necātur. Boa appellat morbus papulaz cū rubēt corpora: sambuci ramo verberat. Cortex interior tritus: ex vino albo potus aluū soluit. ¶ c.

¶ De saphato et sentice ac setha ¶ Auicenna

Saphatū ē arboz arabica et armena et est vnū de lactucinis. Calida est in gradu tercio. et e9 siccitas est in quarto. In ipa ē stipticitas temperata: et ꝓfert impetigīm linita. Sup̄ alcola quoqz cū melle linitur et removetur. ventrem solvit: ꝛ debilitat viscera. ꝛ est quedā species e9 interficiens sedētem in e9 umbra. Cauēatur ergo ab ea: nā ꝛ lactis e9 tres spēs: et interficit in duabus earū et pulmonem frāgendo.

Isidorus. Sentix dicta est a situ: eo q̄ ē terra īculta īqua sentices spineq̄ nascuntur. Maiores aūt nostri omnem arborem spinosā dicebāt veprem: eo q̄ vi prendat. Hieronim⁹ sup ysaiā Setha est genus arboris nascentis i heremo: spine albe similitudinez hās. Cui⁹ lignū inputribile ⁊ leuissimū. oim lignox tam in fortitudine q̄ i mitore: soliditatem et pulcritudinem supat. Unde ola ligna arche et tabernaculi facta sūt ītrumēto. Haymo ibidē. Ex hac arbore terra i qua nascitur dicta ē sethim. vñ dicūtur lig̃ sethim Ex li. de natura rer. Sethim est arbor nobilissima similis albe spine: sed multo maior et altior crescit. Lignū ei⁹ album ⁊ leue: ñ facile cedēs ignit: nec vnq̄ hūore aliquo vel antiquitate corruptibile: qđ adhuc patet in archa noe: q̄ est sup mōtes armenie.

.cii.

De sicomoro. Ysidorus.

Sicomorus dicta est: eo q̄ folio sit simil' moro. Hanc latini celsā appellāt ab altitudine: quia nō est brevis vt morus Est aūt sicomorus grecum nomē: sicut et morus. Actor. Sicomorus īterpretat ficus fatua. Diascorides. Sicomor⁹ mlti ficamū dicunt ē arbor ingens: fico simil': habens circa folia pīguedinem plurimā: et folia celse similia: sēm aūt nō tale. Ter aut quater in āno pfert fructū. Semē vero in cacumīe profert: vt ficus: sed et ipis ramulis fructum fert dulcem: sicut ficus: et ei⁹ grana minuta: sicut fici Hec plurimū maturescit sed immaturus calor inest ei. Nascit apud rhodos: ys nō locis calidis. Huī⁹ fructu multi p cica vtūtur: quia sanguinez plurimum gignit. Ventrem mollit et cacostomachus est. Hec arbor si lapide pcussa fuerit: succū gummi simlē emittit: sed in altum pcussa nequaq̄. Hic succus exiens spōgia vl' lana molli colligit. et in catino siccatur et inde tortisci fiunt Huī⁹ virtus ē malactica et pacolectica vulneriby dya foeticus est cōtra morsus venenatos bibit ⁊ inūgitur tumores splenis cōpescit et stomachi dolorem. frigus corporis nō admittit. Idem succus diu fuatus tēpore perit. Hec arbor in egypto nascit. virtute dissimil' superioribus Semē habet sicamo simile: ⁊ vt coctumella dulce

.ciii.

De silere ac siliqua. Plinius vbi supra.

Ilex ē frutex: cui⁹ folia ulta hōīs capitis dolores sedāt: serpētes hūc fugiūt ⁊ ob id baculū ex eo rustici gerūt Ysidor⁹. Siliq̄ a latinis corrupte dicit' a grecis xilicon eo q̄ frutex ligni cuius sit dulc. xilō quippe lignū dicit' dulce Huius arboris pomo succus expressus a grecis acacia dicit' Plinius libro. xiii Siliqua quā pones ceraniā vocat fert pomum siliquc Idez libro. xvii. Silique grece ac plici ē tempus serendi vl' inserendi ante brumā p autūnum. Idē in libro. xiiii. Siliqua syriaca fit vinū Ex li. de natura rerum Siliqua est arbor ex cui⁹ fructu dulci: succus expss⁹ habil' est ad bibendū. ys ipse fructus magis est cibus porcox q̄ boīm Palla. li. iii. Siliqua seritur mense februario vl' novembri: et semie: ⁊ plātis amat loca maritima: sicca: calida: campestria. Tum. vt ego expertus sum. in locis calidis fecūdior fit: si aduuet hūore: potest et taleis poni. Scrobem desiderat largiorem. Inseri eam mēse februario credunt aliqui in pruno l' amigdalo Silique seruatur diutissime si expandātur in cratibus Actor. Siliqua dicitur et arbor: et eiusdem fructus et etiā quoddam legumīnis genus. ō quo videlicet dicetur inferius.

.ciiii.

De spina Ysidorus

Spina in egipto celebrat circa thebas dūrat et nigra. Qm̄ incorrupta etiā in aquis durat: et ob id vtilissima nauiū costis. Cādida facile putrescit. Acule⁹ spinax et in foliis. Semē in siliqs corta pficiūt galle vice. Flos et corōnis iocūdus: et medicamētis vtilis Manat et gūmi et ea. sed pcipua vtilitas q̄ cesa tercio anno resurgat. Arestorides li. de vegetabilibus Spine nō sunt ō genere nec natura plante: ys hūor et frigus ascendit: et cuz eis pua decoctō: illudq̄ coagulat sol: et ex illo sunt spine. Frutq̄ forma piramidalis in spina: qm̄ aer cum elongatus fuerit ab aliqua plāta augentur ptes ei⁹ cū extētione materie Plini. libro. xii. In media est spina: ys depbēla i lucernis ignē pennis trāsiliente. India fert in spinis similitudinē piperis: amaritudine pcipua: folijs paruis densisq̄: cipri mō: ramis cubitox trium: cortice pallido: radice lata ⁊ lignosa. buxei coloris. Hac in aqua cū semine excepta: in creo vase medicamētuz efficitur. quod licione vocat Eadem spina et i pelio mōte nascitur: qua medicamētū adulteratur. Gens indis pterminā vocatur ariana. ei⁹ spinax lacrima ē pciosa. mirze simil'. accessu pter acleos anxio. Laurifolia ibidē spina cē tradita est. cui⁹ liquor aspersus oculi cecitatem oibus afferibus sfert. In egipto nascitur aspalathus spina cādida. magnitudie arboris modice. flore rose. Radix ei⁹ vnguētis expetitur Tradūt in quocunq̄ frutice curuē arcus celestis cādē quecūq̄ sit aspalathus suauitatē odoris emittere. ys in aspalatho ienarzabilem quādam existere. Huius pbatō est in colore rufo vl' igneo. tactuq̄ spissō et odore castoreo Idē li. xiii. In egipto celebrat spina dum rapat nigra. qm̄ in aquis durat et incorrupta manet: ⁊ ob id nauium costis vtilissima. Cādida vero facile putrescit. acule⁹ spinax et in foliis. semē i siliquis: q̄ galle vice cozia pficiūtur. Flos ei⁹ iocūdus est cozonis ⁊ medicamīs vtil'. Manat et gūmi ex ea. Hs pcipua vtilitas existit: q̄ cesa tercio anno resurgat. Nec obmittendum est etiā: q̄ in babilone serit i spinis: q̄m non alibi viuit et est sicut vuā in arboribus: sed illud in spina tm̄ que regia vocatur. Mirūq̄s q̄ cadē die germinat quod inectum est. Inuit aūt ipō cantu ortu: ⁊ arbore celerime occupat. Gumi ex ea ꝺdūr: et ideo serit' Spina bec nascitur et athenis etiā lōgis muris Idē libro. xvii. In calabria est spina silvestris: que p infusiōez vtiliter mirtos et sorbos recipit.

.cv.

De spine virtute i medicīa Auicēna.

Spina alba frigida ē ⁊ sicca i primo pfert mollificatōni stomachi. Decoctō ei⁹ pfert īstrumētis ūcturax ⁊ podagre. Spina iudaica calida est subtiliativa resolutiua. pfert alcuzet ⁊ sputo sanguīs et ei⁹ decoctiōne colluit os ad dolorē molax. Spina egiptiaca frigida ē in primo. sicca in secūdo. Excoriatiua ē et catarros abscindēs. Cōfert apostematib⁹ gutturis et stomachi. Radix eius et ppria sem̄ ei⁹ vehementis sunt pfolidatōnis Idem i eodem. zedeguaro ē spina alba: que spinas habet simles foliis amomi: ys subtiliores et albiores: florē purpureū: semen rotūdū. Stipes eius qñq̄s puenit ad duos cubitos. In ipa est virtus resolutiua et aptiua: pptieq̄s in eius semie. quod ē calidū et subtile In ipa est retentio fluxus sanguinis. pfert a postematibus flegmaticis et spasmo: ⁊ sputo sanguis solutōni antique. Febribus flegmaticis lōgis: et oibus febribus antiqs. debilitati quoq̄s stomachi. et aperit opilatōnes. Masticata ⁊ posita sup pūcturā scorpiōis attrahit venenū. Semē eius bibitum pfert morsure venenosox reptilium. Colluto oris ex eius succo facta: sedat dolorē dentiū Radix eius est ifrigidativa exiccativa cum resolutōne q̄dā. Plin⁹ li. xxiiii. Spina arabica spissat: stringitq̄s distillatōnes oīes: et sanguinis excreatōnes: mīsliumq̄s abūdantiā. etiaz nūc radice valentior. Spine albe semī cōtra scorpiones auxiliatur. Cozona ex ea imposita capitis dolorem minuit. Huic simil' est spina illa quā greci achanthon dicūt mīoribꝰ

multo foliis aculeatis per extremitatem: t araneosa lanugine obductis. Qua collecta etiã vestes quedam in orĩe fiunt similes bombicinis. Ipsaq; folia l' radices ad remedia bibũtur Est et alia quã nos rubeam dicimus qua lane tinguñ: pelleſq; pficiũtur. In medicina vtilitatẽ est: morbũ regiũ sanat: ischiaticos ac paraliticos. Radix semẽ aq; mẽles crabũt: aliquum sistunt: et collectiones discutiũt cõtra sp̃entes rami cũ foliis imponũtur folia eius cappiliũ mitigant. Est et palmus genus ispie

Accor. de achãto t rubea t palmo superi⁹ iter herbas dictum⁹: iter quas nimirũ ponit eas ysidor⁹. .cv.

De suber vel suberie Ysidorus.

Suberies est arbor ex qua validissimus cortex naratorius extrahit: sic dicta quasi subedies. eo q̃ fructus eius sues edunt. Porcor̃ esũ fuit aliquãta nõ hominũ Plin⁹. li. xvi. Gladem fert suber sicut quercus t ylex: fungosaq; carnẽ rigidius tradit fieri suberi: sicut esculo et robore. Tardissimo germine germinat suber ac cõcipit: et incipiente hieme fructus emittit. Silvestrium generi folia nõ decidũt suberi ac buxo. t est cortex carnosus suberi ac populo. Suber tẽpestive cesa torquet sese finditq; q̃. Lariem vetustat ẽq; scant hec arbor tardissime: sicut t iuglandes aut castanee. Ceterũ in aquis nõ fluitat suber: si demaf cortex. Est autẽ suber arbor minia: glans ei⁹ pessima et rara. Cortex tñ in fructu pcrassus ac renascens: atq; etiam in denos pedes vndiq; explanatus. Eius ei⁹ maxime nauũ ancoralibus: piscãtiumq; tragul: et cadorũ obturamentis. Preterea in hiberno feminaruq; calciatu. quamobrem nõ ifacete greci cortices arbor̃ appellãt Sunt et qui femĩa ylicem vocẽt: et vbi nõ nascit ylex pro ea subere vtunt in carpentariis pcipue fabricis vt circa belgn et lacedemonẽ. Nunc ytalia nascitur tota: aut ofilmo in gallia Idem in libro. xxiii. Suberis cortex trit⁹ t aqua calida potus ex vino calido sanguinem excreãtibus magnopere laudatur. .cvi.

De tamarice siue tamarisco Idẽ i li. xxi.

Amarix est arbor crassissima: hñs folia nunq̃ decidentia. Plinius li. xxiii. Tamaricem arbitrantur quidã esse miricem: de qua videlicet dictũ est superi⁹ q̃ multis modis valet ad medicinã

Auicenna. In tamarisco est stipticitas t apertio t mundificatio: absq; vehemẽti exiccatõne. Et ei⁹ aq̃ est absersiua et desiccatiua: cui⁹ absersio plus ẽ eius exiccatõne: et eius exiccatio est cũ stipticitate. Sed fructus eius vehemẽtioris ẽ stipticitatis. In tamarisco quidẽ est subtilitas pauca t q̃dq; administratur loco viridis galle. Eius decoctio embrocatur ad pediculos t interficit eos. Et ei⁹ folius emplastrũ fit super apostemata fixa: cuiusq; fumus vaporalis exiccat: et vlcera humida Mõ ex eo tritũ est: et eius cinis spargitur super adustionem ignis. Fructus eius et cinis vlcera difficilia exiccant. et carnẽ additam corrodũt. Decoctio foliorum ei⁹ cũ vino cõfert dolori dentiũ: ore ex eo colluto: pcibenteq; corrosionẽ eor̃ pp̃riis fructib⁹. Iterũ ei⁹ fructus stat loco galle et licii i egritudinib⁹ oculi. Confert iterum antiquo sputo tamariscus: et pprie fructꝰ eius. Rami eius in aceto dissoluti cõferũt splen: emplastro ex eis facto. Ad splenem quoq; bibitum vinum: in quo decocta sunt folia eius ac virgulta. Et ex ei⁹ ligno faciũt sibi splẽtici vasa. Veniq; cõfert solutioni ãtique. et ad fluxus matricis: sederiq; in eius decoctione: bibitur q; fructus eius: qui etiã confert morsui rutele.

Plateari⁹. Thamariscus calida ẽ et sicca. Cinis decoctõnis eius valet ad opilatõnẽ splenis et epatis: strigiliaq; et disenteriã. Est cũ diureticũ. Pulvis eius in cibis positus ad eandẽ valet. Frequẽs ei⁹ bibitꝰ i vase tali valet ad idẽ. Cortex maioris ẽ efficacie .cvii.

De taxo. Ysidorus.

Taxus est arbor venenata: vñ et toxica venena exprimũt. Ex hac etiã arc⁹ pthi t alie gẽtes faciũt Plin⁹ li. xvi. Arborũ⁹ picẽ ferentibus aspectu simile est taxus: minie virens: graciliq; ac tristis: et vira: nullo succo: ex omnib⁹ sola baccifera noxio fructu mas: letale q̃ppe baccis in hispania pcipue venenũ inest. Vasa etiã viatoria ex ea vinis i gallica facta pperũ ẽ fuisse mortifera. Hãc sesti⁹ similacẽ a grecis vocari dixit. Et in archadia esse tam pñtis veneni: vt si qui obdormiãt sub ea: cibum ve capiãt: mortui ẽ Sũt t qui taxica hic appellata venena dicãt: que nũc toxica dicuntur: quibus sagitte tinguntur. Neprum est autẽ innocua fieri: si in arbore ipa clauꝰ ereus addicaf Silvestriũ folia nõ decidũt taxo: sicut nec abieti vel cedro. Veniq; carie vetustatemq; nõ sentit taxus: sicut nec cipressus aut cedrus. Idẽ in li. xxiii. Taxi arboris fumus mures necat Dyascorides. Taxus est arbor palme simili⁹ t folius altitudine. Nascitur in hispania In italia quidẽ ei⁹ semĩe ipinguantur galline. Verus si homo ide gustauerit: solutõnem ventris patiẽ Taxꝰ aũt nascens in calabria tãtaq; vim habet: vt quisq̃s sub ea dormierit aut sederit: statim periculum vite sustineat vñ illic sibi negãt trãseuntes viam. .cviii.

De teda Actor.

Teda est arbor picea flamis ac luminibus apta Ob quã causaꝫ vt estimo trãsumpto noie lampades sive faces dicũtur tede Plin. libro. xvi Sextũ gen⁹ arbor̃ picem gignẽtiũ est teda pprie dicta: abũdãtior succo q̃ reliq̃. parcior; liquidioraq; q̃m pticea. flamis ac luminibus etiã sacror̃ grata. Hãc mares duntaxat ferunt. et eã quaꝫ stacten greci vocant odoris grauissimi. Laricis morb⁹ est vt teda fiat Hec autẽ f. teda. sicut et alia genera que picem fert. accensa fuligine i modica: repẽte carboñe cuꝫ eruptõis crepitu expuũt: iaculãturq; lõge. excepta larice que nec ardꝫ nec facit carbonẽs. nec alio mõ vi ignis ysumit q̃ lapides Pix liquida in europa e teda coquitur munẽdis naualibus: multosq; alios ad vsus. lignũ ei⁹ ysum: furnis vndiq; igni extra circũdato: ferzo vt in pris sudor canali fluat aque mõ. Hoc in siria cedr̃ vocatur: eaq; in egipto corpora boim defunctor̃ pfusa seruãt. In teda cuꝫ bũor manare definit: ex alia pte cortex similit aperitur: ac deinde alia. Postea vero vt pix eliciatur: arbor tota succiditur: et eius medulla vritur. Montes amat teda et larix sicut et cedrus. .cix.

De therebinto. Ysidorus

Terebinthus est arbor generãs resinaꝫ: omniũ resinar̃ pstãtiorẽ Ambrosi⁹. Si therebinthi fructus aqua miscetur: i olei morẽ facile trãsfunditur. Glosa sup primũ regum. xvii. Therebinth⁹ est arbor de q̃ resina lacrime pstantissime manat: vnde medicinal' industria dissoluta ꝙglutinat Glosa super eccl'. Therebinth⁹ est arbor breuis et fruticosa Nascitur in siria t in damasco. flos est racemosus sicut olive sed rubens: habꝫ folia dẽsa: et folliculos emittẽtes q̃dã alalia q̃si culices. Hui⁹ resina crassissima est plenior q̃ illa que de cortice crumpit. Hui⁹ arboris masculе sine fructu sunt. Femiar̃ duo sunt genera Alteri⁹ fructus rubet lentis magnitudine. Alteri⁹ pallet nec faba grãdior: odore iocũdior: tactu resinosus Plinius lib. xii. In cocco insula nasci tradũtur terebinthi: floꝛe imbribus dẽcussuꝫ terre habitu animãte Idẽ lib. xiii. Syria terebinthũ habꝫ. et ex his mascula sine fructu est Femia rum vero duo sunt genera: alteri rubet fructus lentis magnitudine. Alteri vero pallidus maturescit cũ vite

nō faba grandior: odore iocūdior: tactu resinos circa ydam troadis. Sed et in macedonia breuis est arbor hec atq; fruticosa. In damasco syrie magna est. Maxime ei⁹ admodū lenta: et fidel' ad vetustatem magni splendoris Flos racemosus olive modo: sed rubēs folia densa. fert et folliculos emittētes aialia quedā ceu cilices. lentorem q; resinosum: qui et corticem rumpit

¶ Idem in libro. xiii. Terebinthi bacce aut lignum recens in musto decoquūtur: sicq; vinū efficitur. In orie te terebinthi fundunt resinam optimā ac tenuissimam Judaica quidem resina callosior. Therebinthina quoq; odoratior. ¶ Idez libro. xvii. Resinā terebinthinā vt fiat pix spissa in feruenti sartagine ponūt: et hāc ceteris pferūt. vt fiat pix in syria: terebintho cortices detrahūt: Ibi equidē et e ramis et radicib⁹ cū resina vānetur ex bis partibus. Montes amat terebinth⁹ atq; in niperus Nec folia decidūt terebintho: sicut nec cedro. Terebinthus in vere cōcipit: ac semi in messib⁹ reddit Nō desūt q; therebitos syriacas affirmāt nigēs. Viscus et i therebintho dicūt adnasci sicut in quercu et roboze et ylice ac pruno siluestri ¶ Idē li. xxiii. Terebinthi folia et radix collectōnibus imponunt. decoctū eorum stomachū firmat. Semē in capitis dolore bibitur i vino: et contra difficultatem vrine. ventrē leniter emollit: venerem exiccat ¶ Dyascorides Therebinthi folia semē et corium stiptica sunt. Semen ei⁹ cacostomachum est. Est cīm calidum et diureticū. ventrem leuiter stimulat: vino mixtum morsibus sphalangionū occurrit. Huius resina oibus resinis vtilior est.

.cx. Isidorus.

¶ De tilia et tilo.

Tilia vocatam dicūt: eo q; vtilis sit ad vsū telorum mitore et leuitate faciliādi. Est cīm id genus materie leuissime: ad sculpturā vtilis ¶ Plinius libro xvi. In arbore tilia differunt mas et femina. Nam et mari materies dura rufior atque nodosa. sed odoratior corteq; crassior: ac detractus inflexibilis. Nec fert semen aut florem: vt femina: que crassior arbor est materie candida pcellensq; Est aūt mirū in hac arbore fructū a nullo attingi aialium: foliorū tū corticis q; dulcem esse succū: Inter corticem et lignū tenues bz tunicas multiplici mēbrana: e quib⁹ cuocantur tilie funiculi: Tenuissimum habet corū philyre corona et lemnitis celebres: antiquorūq; honore. Materies teredines nō sentit, peritate pquāmodica. sz vtil'. Cortex est tilie in vsu magno sicut abieti et fago. Cancbryn etiaz gignitur in tilia videlicet pilula vim vrendi bīs in medicina: de qua dictus supā. Montes et valles diligit tilia: sicut et abies et castanea Mirūq; quod cuenit tilie vlmo quoq; cuenit. Circumamant cīm folia eaz p⁹ solstitiū: nec alio argumēto certius itelligit sidus cōfectū Tilia ē arbor mollissima eademq; videtur et calidissima. corticē tenuē habet. Et paulo añ eq̄noctū vernale germinat. sicut acer. Lentissima sunt et ideo scuti faciēdis aptissima: quaz plaga se ptinus cōtrahit vulnusq; suū claudit et ob id cōtumaci⁹ ferrū trāsmittit. In quo genere sunt tilia et sambuc⁹ ficus et salix et popul⁹ ¶ Idē libro. xvii. Tilia cerasus et vitis corticē mittūt sed nō vitalem corpori primū. verū cū q; alio subnascēte expellitur. Et quibusdā vt platanis est cortex rimosus. tilie vero renascitur paulo minus q; totus. ¶ Idem i li. xviii Solsticiū estiuale folia tilie vertit ad mille vsus perēde et ē cōfecti sideris signū ¶ Idem i li. xxiii. Tilia lepras sedat. Cortex potus in aqua frigida aluū purgat. Imponit⁹ et collectōnib⁹ lacrima et vulneribus ambustis. Humor in folliculis bui⁹ arboris nascēs: cuti nitorem inducit. faciēq; gnorē pstat Cauliculi foliorū pzio vino decocti tumores sanant. ¶ Ex li. ō natura rex. Tilus est arbor orientis nobilissima. Cuius generis ligna salomoni attulit regia saba. Sūt aūt imputribilia spinosa et alba: fulgentia nimis: polita. s. et ad instar eboris relucentia. Arbor aūt ipa gsi pin⁹ rotūda

.cxi. Platearius.

¶ De turbith.

Turbith ē radix cuiusdā arboris in ydia et i arabia nascentis: et est calida et sicca in tercio gradu Eligenda est illa q; in medio est pcaua: scdm longitudinem: nō habens interi⁹ fustez. Que si habet: cū in medicina ponitur: extrahi debet. Hoc etiā de ea perhibetur: q; nō facile pulueriz'. p biennū durat. ppter nimiā eius violentiā: p se non datur: sed cōperēter ide medicine acuūtur: Virtutē habet dissoluendi: et hūores ab extremis ptibus attrahēdi: ac precipue flegma. Valet pra yliacā passionē et arteticā et podagram: cū aliqua medicina cōperēti morbis hui⁹cemodi pfecta Puluis eius cū oleo rosaceo ad reprimēdu⁹ ei⁹ malicia pfect⁹: addito modico gūmi arabico ac melle despumato: carnem mortuā corrodit atq; pfumit ¶ Auicenna. Turbith melius est album visibiliter q; citrinū. Et bz foramia sicut cāne subtil': planum velociter frangibile non grossum perforatum est debile: sed eius rectificatio: vt fricetur cortex cereuceus: donec remaneat alb⁹ et quod pritum est de ipō pmiscet cū oleo amigdalio Confert egritudibus neruoz: solutōne flegma educit plurimum. Et soluit aliqd ex hūoribus parump adustis et hoc cū assumit crudum. Ecōuerso autem decoctū secundum quosdā educit hūorem cruduz ex anchis. Et quod verius est educit subtile flegmatis. et si cum zinzibere pfortetur vl' aliquo quod habeat virtutem acuitatis: educit grossum et crudum hūorez ¶ Cōstantinus vbi supā. Turbith est radix int⁹ et extra cōgrus. que aliqn est albi atz citrini coloris. Inuenit in syria et in arabia Arbor eius est quasi ferula: que in tercio gradu est calida et sicca. Flegma frigidosq; chimosi ac viscosos humores purgat. Proinde vtilis est podagre frigide ac dolori arterico: nocet tam et angustiā facit stomacho. Unde p⁹ inūgi oportz cū oleo violaceo vl' amigdalio.

.cxii. Isidorus.

¶ De vimine et vimo.

Vimen vocari dicit ideo q; vim multaz habeat virorū Natura cīm ei⁹ tal' est vt etiā arefacta abluatur et virescat. Ceu de excisa atq; in humo fixa; radicibus sese ipsa dimergat.

Vimus nomen accepit: eo q; viginosis et hūidis locis melius pficit. Nā in montanis et asperis minus leta est. ¶ Plin⁹ li. xiii. Mōtuosa subeunt vimi⁹ et malus et inter frugiferas materia virūq; amicicia recipitur vimus. Greci duo nouerit ei⁹ genera Mōtuosam que fit amplior. Et campestrez que fruticosa Altineas italia vocat excellentissimas: et ex his pferi siccanas: que rigue nō sunt. Alterū genus vocāt gallicas Tercū vranter: folio dēsiore: et ab eodē pediculo numerosiore. Quartū vero siluestre: iter quas si ferit attinee Vimus est a radice brachiata atq; in lōgitudinem excrescūt cyssilus et vimul: et sicq; sunt vnistirpia. Vimus inter pmas germinat Arbor⁹ quidē sole que nullos ferit fructus hoc est ne semi ādem et vimus et almus et ppls Humor⁹ q; quasi sanguis est in arbor⁹ corticibus: non ē idem oibus. Sz vimis saliuosus. vimeā materiem cuz effodies: luna decrescente eximito: post meridiē sine vēto austro: tūcq; tēpestiua erit: cū semi⁹ matur⁹ fuerit Est platano lēticia: sed būida. cadēq; vimo siccior: sed pōderosior. Rigorem fortissime seruat vimus. Ob id vtilissima quassamtis portar⁹ atq; cardinibus: qm minime torquetur. Permutāda tū est vt cacūm sit ab inferiori cardine. radixq; superior Ulmi est firma materies. vnde catho iubet fieri vimeos et laureos vectes. Ulm⁹ et fraxinus lēte: sz pādunt: facile tū flectibiles

stãtesq; a circumcisura: siccitate tamẽ fideliores. Idẽ xvii. Ulmorum vmbra lenis est: enutriens quecumq; occupat. In vimo iseri mox iubet religio fulgur. Nobilia vina in arbustis gignũtur. Pessimaq; olim vimus ppter nimiam frondem excipit. Ulmis detrahitur sucus inutilis supra terrã vsque ad medullam foratis: in senecta et cum alimento secuntur abundare nimio. Idem libro xviii. Ulmi et populi serãtur a die quo februarii vocatus ceperit flare siue a die. vi ydus februarii siue ã te prima solsticii estiualis die alia parte folia vimi cesũ respiciũt q̃m spectauerit pridie et est cõfecti sideris signum. Idem libro xxiiii. Ulmi folia et cortex et rami vim habent spulãdi et vulnera contrahendi: cortex vtiq; interior.

Continentia quartidecimi libri.

Quartusdecimus liber agit de arboribus cultis et frugiferis. ⁊ pcipue de illis quarum fructus in humanos sumũtur cibos. vt sũt malus: amigdalus. pirus: ceraſus: ⁊ huiusmodi. Et habet. cxv. capitula.

De arboribus frugiferis. .i.
De amigdalo et eius natura .ii.
De virtute eius in medicina. .iii.
De auellana. .iiii.
De baco. .v.
De castanea. .vi.
De ceraſo et eius natura. .vii.
De cidonio. .viii.
De citro et eius natura. .ix.
De corilo et corno. .x.
De esculo. .xi.
De ficu. .xii.
De ficu egiptiaca indica et cipria. .xiii.
De operatione ficus arboris in medicina. .xiiii.
De lauro. .xv.
De medicinis ex lauro. .xvi.
De malo. .xvii.
De malogranata siue punica. .xviii.
De flore punice. i. balaustia. .xix.
De operatione eius in medicina. .xx.
De medica vel malo assiria et meloflore. .xxi.
De mela vl̃ mella. .xxii.
De melspila. .xxiii.
De moro et eius cultura. .xxiiii.
De operatione eius medicinali. .xxv.
De nuce uglande. .xxvi.
De cultura eiusdem et medicinali virtute. .xxvii.
De olea. .xxviii.
De virtute olearum medicinali. .xxix.
De oleastro ⁊ oleomella. .xxx.
De palma. .xxxi.
De sexus in ea discretione. .xxxii.
De medicinali eius virtute. .xxxiii.
De persico. .xxxiiii.
De virtute eius medicinali. .xxxv.
De piro et cultura eiusdem. .xxxvi.
De pruno et medicina eiusdem. .xxxvii.
De rubo. .xxxviii.
De virtute eius medicinali .xxxix.
De rubi speciebus. .xl.
De sorbo. .xli.
De vite et eius natura. .xlii.
De vinearum cultura. .xliii.
De vineis veteribus ac nouellis. .xliiii.
De vitium purgatiõe. .xlv.
De vitiũ ppagatione .xlvi.
De vitium insitõne. .xlvii.
De vineaꝝ fossione. .xlviii.
De ablaque atõne atq; ligatõne .xlix.
De pampinatõne atq; rigatõne. .l.
De his que vitib9 ꝓtraria sunt l'nociua. .li.
De remediis morboꝝ ipaꝝ .lii.
De ꝓparatõne ꝯrundã vitiũ specialium. .liii.
De diuersis generibus vitum. .liiii.
De magnitudie ꝯrundã ⁊ fecunditate. .lv.
De vitis geminib9 et emissionibus .lvi.
De virtutibus eaꝝ in medicina. .lvii.
De medicinis ex vitibus siluestribus. .lviii.
De vindemiis. .lix.
De ypomelide ac zizipha. .lx.
De arboribus aromaticis .lxi.
De aloe. .lxii.
De amomo ⁊ aspalato. .lxiii.
De balsamo .lxiiii.
De medicinali ei9 virtute. .lxv.
De calamo aromatico lxvi.
De medicinis ex eo .lxvii.
De cassea lignea .lxviii.
De cinamomo. .lxix.
De medicinis ex eo. .lxx.
De cypro. .lxxi.
De fistula. .lxxii.
De libano. .lxxiii.
De matbir. .lxxiiii.
De mirra. .lxxv.
De nardo. .lxxvi.
De piperis arbore. .lxxvii.
De storace. .lxxviii.
De thure. .lxxix.
De gũmis ⁊ succis arboꝝ .lxxx.
Qualiꝰ in eis variaf aq̃ nutrix oĩm. .lxxxi.
De amonica gutta. .lxxxii.
De asa ferida. lxxxiii.
De balsamo. .lxxxiiii.
De bernice. .lxxxv.
De bidella. .lxxxvi.
De borace. .lxxxvii.
De camphora. lxxxviii.
De cedria et colofonia. .lxxxix.
De dragaganto. .xc.
De euforbio. .xci.
De gũmi arabico ⁊ gutta. .xcii.
De lzarabe. .xciii.
De lacta ⁊ licio. .xciiii.
De mastice. .xcv.
De virtute ei9 medicinali. .xcvi.
De mirra. .xcvii.
De virtute eius medicinali. .xcviii.
De opobalsamo .xcix.
De punea. .c.
De pice. .ci.
De medicinali eius operatione. .cii.
De resina. .ciii.
De sagapino et serapino. .ciiii.
De sanguine draconis. .cv.
De sarcocolla. .cvi.
De stacte et storace. .cvii.
De virtute storacis in medicina. .cviii
De therebintbina. .cix.
De thure .cx.
De operatione eius in medicina. .cxi.
De visco. .cxii.
De zuccaro et candi. .cxiii.
De eodem. .cxiiii.
De penidijs .cxv.

Incipit liber decimusquartus.
De arboribꝫ frugiferis. Actor. J.

POstquam dixim⁹ de arbor⁹ natura in ꝯmuni et etiã in speciali ꝺ arboribꝫ cõmunibus et siluestris vt de agrestibus atq; siluaticis: restat dicendum de arboribus cultis ac frugiferis: et p̃cipue de illꝭ: quarus in hũanos cibos sumũ fructus: vt sunt amigdalus: pirus: esculus: cerasus: et huiusmodi. De quaꝝ tñ fructificatõne atq; feracitate tã dictũ est in supiori libro sub q̃da generalitate. Haꝝ etem q̃dã. vt fruges in cacumie ferũt fructꝫ. Quedã. vt legumia. i laterib⁹ Quedã aũt et laterib⁹ ramoꝝ et cacumibus: vt punica pir⁹: et ficus. Palma solus fructũ hꝫ in spatis ꝑpẽdentem racemis. Reliquis. vt ꝓtegatur. ẽ sub folio pomũ excepto fico: cui foliũ ẽ maximũ et vmbrosissimus: nõq; sup̃ illud est pomũ Arbores q̃dẽ siluestres magis fructificant q̃ ortenses: sed ortensium fructꝫ sunt meliores Quedã bis ferũt in anno: quedã ter siue tercio: ita q̃ primo fetu sequẽs cuocatur fructꝫ: seqñti q̃q; tercio. Sũt aũt et in malꝫ et in piris bifere sicut et ꝑcoque. Quedã ãt summa sui pte sunt fertiliores. Quedã vero inferiori pte: vt fici et amigdal⁹ Quedã i senecta sunt fertilissie Quedaq; aũt in uuẽta: sed tard⁹ maturãtes: qõ notaf in vitibus maxie. Haq; vetustioribus vinũ ẽ meli⁹: sed nouelli⁹ copiosius: Celerime mal⁹ senescit: et i senecta deteriorem fructũ gignut. Mã et miora ꝓuenũt poma et vermiculi⁹ obnoxia. In pleriq; arborib⁹ non statim p⁹ ꝺfloratõne seqr̃ fructus. Cozn⁹ circa solsticiũ autũnt tpe. Quedã vero genera mali piriq; icipiẽte iã bieme Egrotant aliq̃ et fructus in arbore: si necessariis tẽporibus imbres aut repores aut flatus defuerint: aut ctrario abundauerint: aut em̃ decidũt aut deteriores fiunt Est peculiare viciũ oliuis ac virib⁹: quod araneũ vocant: videlz cuz velut tele fructũ inuoluũt: vermiculatõnem vero mala et pira et similia quibusdam annis sentiunt. .II.

De amigdalo et eius natura Isidorus.

AMidala grecum nom̃ est latine nux lõga dicitur. Cunctis arborib⁹ prior se flore ꝙsiit: et ad ferenda poma arbusta cetera ꝓuenit. Ex his alie sunt dulces: alie amare. Sed agricole huic generi sic mederi ferũt. Terebrãt ei⁹ radices: et i medium inserũt surculuz arboris que picea dicit: quo facto suci amaritudo deponit. Plinius libro. xvi. Arbores quedã prime germinãt et inter nouissimas mutantur: vt amigdali et fraxini et sambuci. Ex his nempe que aquila bieme oriẽte cõcipiũt. Primo omniũ amigdale florent mẽse ianuario: Pomũ vero maturãt mẽse martio Perditq; facillime fructũ añ maturitatẽ amigdala sicut et fic⁹ et palma. Amigdala siq̃dem et pirus etiã si nõ pluat: sed celum austrinũ aut nubilum fiat. amittunt florem et primos fructus: si cũ defloruerint tales dies fuerint. Beniq; pirus et amigdala ferentissime sũt in senecta. Idem in libro. xvii. Arbores quedã si cuz defloruerint: ptin⁹ imbres sequant: i totuz poma ꝏperiunt. adeo: vt amigdale et piri etiam si omnino celum nubilum fuerit vel austrinus flatus amittunt fetus.

Crestorides i libro de plãtis. Arbor amigdalus hꝫ gũmi: cũ cuius fructu stati fit sem̃: et operif operculo: et a quibusdã semibus malꝫ arbores bone ꝓdeũt: vt ab amigdal⁹ amaris. Amigdale nempe stercore porcino et aqua sup̃ rigata meliorat. clauiq; pfixe gũmi p mltũ temporis emittũt. Meliusq; fructificant in senectute q̃ in iuuentute Ex libro de natura rer. Amigdalus in locis calidis fructu abũdat: frigidioribꝫ ãt locis arbor vetusta floze feciditatem negat. .III.

De virtute ipi⁹ i medicia. Diascorides.

ARbor amigdali quoddaꝝ gen⁹ gũmi excludit: quod reuciẽtibus sanguinẽ saluberrimũ creditf Tussim quoq; mitigat: cũ mero datuz. Ea etiã vis ceteris arboris ptibus inesse traditur: vt folia vel cozter sumpta: apiãt: purgẽt: extenuẽt Radix amigdale amare elixa et trita: maculas mlras limpidat et purgat. suppositaq; mistrua, puocat Illita fróti dolores capitis tollit. Vino q̃q; mixto maculas cozpis lipidat Melli vero mixta putredief et pascẽtia vlnera ꝓficit Item in morsuz canis: cũ melle mãducata doloꝝ excludit: ventrem mollit: et somnũ puocat. Mixta cũ amilo et mẽta sanguini medef. Nefreticis etiã: ac pypleumonicis: dissuris et calculosis: epaticis quoq; tussientib⁹: et coli inflatõnibus opitulaf Di aũt a ieiuno amigdale sumpte fuerint inebriari hoies nõ sinere dicif. Irẽ et gũmi stipticũ est: emoptoycis bibitũ ꝑdest. Cum aceto mixtũ ac puncturz cernas limpidat: cũ vio aũt acceptũ tẽporali tussi subuenit. cuz dulcore vero calculosis vtiliter daf. Cõstãtin⁹ in li. graduũ. Radix amigdale amare pulueriza et cũ aceto temperata: fit bonũ vngentũ ꝓra lentigies et impetigines oĩcsq; sordicies cutis: et maxie ꝓra morpheã. Cum vino potui data: tussiz curat: lapidẽ frãgit Auicẽna. Arbor amigdala amara cũ opãie terit: atq; cũ aceto et oleo rosaceo pmiscef: et inde fit ẽplastꝝ fróti: ꝓfert soda. Radix etiã ei⁹ cocta et sup̃ pãnũ linita: fortis ẽ medicia. Eiusdẽ gũma: gũmi arabici dispositõib⁹ ꝓpria. ostrigit et calefacit Pli. lib. xxiii. Amigdale amare radix decocta: cutez in facie corrigit: et colorẽ bilariorẽ facit. Nuces ipe sanum facũt: et auiditatem vrinã et mẽses ciũt Capitis dolori illinũtur: matieq; in febri. si ab ebrietate i accto et rosaceo ex aque sextario. et sanguinẽ sistũt Cuz amilo et mẽta letargicis comicialibusq; ꝑsunt. .IIII.

De auellana. Isidorus.

AUellãa dicta ẽ ab auellão vbi ab ũdat videlicz opido cãpanie a grecis ãt appellaf põtica coq; abũdet circa põticum mare Palladius de agricultura libro. iii. Auellane nucib⁹ suis sunt ponẽde id est serende l' plãtande: nec amplius sup̃ terrã ducenda ẽ q̃ duoꝝ digitoꝝ crassitudie Plãtis tñ et sobole exp⁹ sum melius ꝓuenire. Siue aũt plãta siue semie: exeritur mẽse febꝛuario: gaudzq; loco macro et hũido et frigido et sabuloso Nozo nux auellana misse iulio circo nonas ẽ matura Plin⁹ li. xvi. Ferũt auellane villos ꝙpactali callo ad nichil vtiles. Idez libro. xvii. Tempus aũt statutũ serendi vl inserẽdi nucib⁹ wglãdis et auellanis et pineis arz castaneis est. viii. kal's. marcii Auicẽna De radice auellane frigide datur in potu ad pleuresim frigidam et tussim antiquã et sputuz sanguis: hec i suppositorio mistrua, puocat: fetũ extrahit. solutõne colerã nigrã et fleugma educit. Ictericiã et pãnuz sanat et coli cã soluit. Est etiã tiriaca morsui rutule l' scozpiõis .V.

De baceo Diascorides.

BAccus. i. rubus omnib⁹ nota est. Virtus ei stiptica est. Elixatura ei⁹ capillos inficit: ventrem abstinet: fluxum matricis stringit: morsib⁹ venenaticis occurrit Gingiual a putredie seruat: tũores oris ꝓficit: herpetas mũdat: acozas capitis purgat: tumores oculoꝝ et condilomata soluit. emoroydibus suppositus subuenit. stomaticis impositus medetur. cardiacis opitulatur. flos eius cum vino bibitus calculi ac

dysentericis pdest. flos eius albus ⁊ caniculari ortu vigens. Ipe quoqz potui datus cū vino fluores humoris cohibet: Illu⁹ cū melle medetur oculorū lippitudini et sacro igni. Hui⁹ ergo folia et flores ⁊ mora leniter tinguntur. Folia ei⁹ et thime masticata hec herpetas l' alia vlcera in ore curant. et plagas glutinãt. Mora ei⁹ matura mediocriter habent in se calorem. Immatura vero frigidã ac terrestrem in se retinẽt substantiã. Pului et ea factus sicut de flore ei⁹. desiccat. ⁊ facit ad diẽtericos et ad oẽ reuma vētris: ⁊ ad dfectõẽ stomachi sanguinez quoqz expuentib⁹ est vtilissim⁹. Radix eius stiptica est et leptomeris. Ideoqz nefreticis data: lapides rũpit. Est aũt quedã spẽs bacci que cõmunis est ⁊ oibus nota. Alta vero q̃ dicit ydea siue ityinos mollis ac lenis. Cuius succus cū vino ⁊ melle sumpt⁹ ad supriora pdest. Mora cū vino sumpta sapiẽtiam. vt antiquis dicit. nutriunt. Ipa vero cum melle et pane trita mirifice rumpũt apostema

.VI.

Ysidorus.

De castanea.

Castanea dicitur: eo q̃ fructus eius gemini in modum testiculor rotũdi sunt. q̃ dum eiciũt ẽ̃ si castrãtur. Hec arbor simul ut excisa fuerit: tanquam silua expullulare consuevit. Plinius libro. xvi. Castanea diligit mõtes et valles: sicut robur ⁊ abies. Nec amat aquosa loca cypressi et castanee: sed sunt siccanee Castanea est aceris modo crispa. et est etiam eidez firmitas spissa. Itaqz cariem vetustatemqz sentit tardius sine In vere aũt concipiunt castanea terebith⁹ ⁊ aquifolium.

Idem libro. xvii. Semen ipsa serere docuit natura. cum decidens viuiscret terra exceptuz. Nec aliter puenium iuglandes aty castanee: quibus est pro semie fructus ipse Castaneam inserunt corzellius eques romanus suomet ipo surculo i agro neapolitano. Hec inter laudatas ab eo nomẽ accepit. Postmodum heres eiusdem libertus corzellianam inseruit. Nec ẽ inter illas differentia: q̃ illa copiosior: hec corzelliana melior. Temp⁹ vero statutũ castanee ac pinee serendi ẽ septio kl's marcii. Castanea pedamẽtis oib⁹ pfertur facilitate tractatus pdurãdi puicacia regerminatõe cedua. Galice quoqz letior: querit facile solũ: nec tñ arenosũ maxi meqz sabulum buidum aut carbunculum vl' tofi etiaz farinã: q̃libet opaco septentrionaliqz et pfrigido situ vl' etiã declui. Recusat eadem galliã rubricã cretam: oẽz qz terre fecunditatem qua seri nuces vidim⁹ sed nõ pucit: nisi maximis. nec nisi quinis accruatim satis pfringi solum debet supra ex mẽse nouembri in februarium: quo solute spõte ex arbore cadũt atqz subnascũt Interualla pedalia sint: vndiqz sulco dodentali Ex hoc seminario transferunt in aliud: bipedali interuallo pl⁹ biennio Sunt et ppagines nulli q̃dem faciliores. Nudata siquidẽ tota radice in sulco psternit: ⁊ tũc ex cacumine sup terrã relicto alia quoqz ab radice renascitur. sed trãslata nescit hospitari: pauetqz nouitatẽ. biennio fere postea prosilit.

.VII.

Victor.

De ceraso et eius cultura.

Cerasus est arbor. vt legitur. hastilib⁹ apta: cuius gumi ore detẽtum et glutinosum arterias lenit. hui⁹ fructus cerasum dicit. Plin⁹ li. xv. Cerasi in egipto nulla cura gigni potuere Inter pomas sunt que in pomis colono annuã gratiã referunt. Virgilius cerasis vlmum insitum dicit. Laurea vero cerasa non ingrate sunt amaritudinis insita lauro.

Idẽ in li. xvi. Cerasus aquosis gaudet mõtib⁹ sicut acer: tilia et fraxinus. Huic cortex similis ẽ libris. P⁹ sambucum floret cerasus sicut ⁊ pirus et prunus. Ramosarum arborum cerasus excrescit in trabes. xl. cubitor. ⁊ cãli p totum reperitur crassitudie duor cubitor

Juxta romã egre puenit castanee: cerasi quoqz. Humor et cortici eax est: qui sanguis eax intelligi debet: ficis lacteus: cerasis vero gũmosus. Lenticia est planus: sed madida. cerasa siccior: sed põderositor. cerasus ⁊ fagus celeriter iarescunt. Alternãt vero fructus q̃b⁹ ẽ lignũ sicci⁹: vt olive. magis q̃ q̃b⁹ ẽ carnosus: vt cerasus

Idez lib. xvii. Semi inserere docuit naka raptũ: auũ fame duor: ato: solidoqz alui tepore madido: fecũdo fimi medicamie in mollib⁹ arbor lecticis abiecto. l' ventis quoqz i aliquas corticũ rimas trãslato. Unde vidim⁹ in salice cerasum: et in lauro platanũ: et in cerasa laur et baccas sil' discolores Cerasi libro dempto: findũtur que sole et p⁹ bumã iserunt. Cerasi quidẽ ⁊ amigdale habent vbiqz statutũ tps anni circa brumã serendi vl' inserẽdi. Itez cerasus et talea ⁊ vitis corticẽ mittunt nõ vitalẽ nec primũ corpor: sz cuz qui alio subnascẽte expellit. Imbre sunt enormes cerasis: sicut et lauris. Cerasos aũt precoci facit: et maturescere cogit: ordeacea stipula radicibus admota

Palladi⁹ libro. ii. Mense ianuario cerasus agrestis optie inseritur.

.VIII.

Biascorides.

De cidonio.

Cidonia vel cidonius ẽ arbor malor cidonior. Hui⁹ folia virtutẽ habẽt medicinalẽ: collecta et in lintheolo posita mũdior: purgata i vase vitreo mittunt. Bibinc oleo recentissimo vas vsqz ad fauces ſpletur: ac pelle coopturz in loco vmbroso siccat. Flos eius viridis et siccus in cathaplasmatib⁹ ẽ stipticus. Cuor oculor et sanguinẽ tollit. fluxui matricis cum vino bibitus subuenit.

Palladius lib. ii. Mẽse ianuario tuberes inserunt cidonio

Idẽ lib. iii. Cidonius serendi pleriqz tẽpora diversa dixerunt. tñ michi vsu cõptum est: in italia circa vibez misse februario: vel inchoãte martio. plãtis cidonior radicatas i pastinato solo tenuisse: adeo velociter: vt sepe sequẽti anno. vt frugi. gauderent: si posite maiorib⁹ statuf fuissent locis siccis et calidis. Extremo octobri vel nouẽbri ichoãre ponãt. Amãt cidonia locuz frigidũ: bumectuz. sz in tepido statuantur. opus est ill' rigatõne succurri. Fert tñ statim mediocris situs inter naturã frigoris ⁊ caloris ⁊ in planis et declinibus puenire: magis tñ inclinata et deneta desiderant Serũt aliqui cucumibus et talea: sed tardius in vtroqz puentus. Ita ponẽde sunt large arboris cidonee. ne alterã quatientẽ vento: stillicidiuz rãgat alterius. Cum mior ẽ l' ponitur: iuuetur stercore maiori: nec ſ cinere. l' certe puluere semel toto ãno radicibus misso. Plaz põa in bis et cito matura et maioris incremẽti assiduus efficit. Rigãde sunt quotiens celestis negat infusio: et circũfodiende. Locis calidis octobri misse et nouẽbri. frigidis: februario et martio. Nisi circumfodiat assidue: aut steril' efficit: aut poma ei⁹ de generãt. putãda est. sicut pdixi. et a vitiis oibus liberãda. Si arbor egra est. amurca eq̃liter aqua mixta radicibus dz affundi. aut calx viua temperata cũ terra. l' resina locularis pici liquide mixta: trũco arboris allini vel ablaqueate arbori circa radices imparis nũeri põa cidonie. p magnitudie eius ponẽda et obruenda firmãt Quod ãnis singul' factuz: custodiet a vicis: sz arboris lõge derogabit etati

Mense februario cidonia inserũtur melius in trunco: q̃ in cortice. Recipiũt in se furcalos. ppe oẽs generis: punici: sorbi: oimqz malor: que melioza pducũt. Inserãtur autez nouelle arbores: quibus succus in cortice est. Si maior est circa radicẽ melius inseretur: vbi cortex et lignum beneficio soli adherentis humescit.

.IX.

De citro et ei⁹ natura

Plin⁹ li. xiii.

Citrus est arbor apud mauros atlãti mõtis cõfines: q̃bus arbor et cedri plurima: et mensar

insania:quas femine viris cōtra margaritas regerūt. Magnitudo eīs amplissima vnius fuit:cōmisse ex ore bibul dimidiatis duob⁹ a rege mauritanie ptholomeo ⁊tuor pedū et semi pedis p medīū ābitum crassitudie quadrātali. Mausq3 in ea miraculū est artis latente iunctura:q̄ potuisset esse natura solide. Cui⁹ materia erat tuber boc est radicis vitū.maximeq3 q̄ sub terra totū fuerit laudatū:⁊ rarius q̄ superne queq3 gignūt etiā in ramis:pprieq3 quod tāti emitur arbor ē vitius quar amplitudo ac radices ex orbib⁹ estimari possunt Sūt aūt cypressello femie etiā num siluestri similes folio odore:caudice. Mensis pcipua vos in vena crispis vl in vertice parui. Illud oblōgo cuneit discursu.ideoq3 tigrine appellātur: boc ita:ro:et ideo tales panterine vocātur. Sunt ⁊ nudatim crispe maiori grā:si oculos imitent pauonū caude. Naufragia docuere:nup quoq3 materiā hāc siccatā mari duricie et maturitate icorrupta spissari:nec vllo mō vehemētius. Nutriūt optime splendescūtq3:manuq3 sicce fricātur .ab aliemis maxime ne ab accolis ledant vt ī bis genite. Theofrast⁹ magnū honorē buic arbori tribuit:memorat al ex ea referēs templor veterū cōrignatōes:et in tectis quondā im mortalitatē materie ptra omia vicia icorrupte. Radice nichil est crispt⁹ nec aliūde pciosiora opera. Idem in libro.xvi. Amifere habētur citra et iuniper⁹.nouiq3 in bis cū ānotino pendet fruct⁹. Citri radix maxia est spacio ac plenitudine. Idē li.xvii. Arbores citree puenīūt ex grano et ppagine. Diascorides. Citrus est arbor cui nō est ī omib⁹ partibus suis eadem virt⁹ nā semi inest acida et p boc stiptica. Beniq3 pegnātibus fastidio laborātib⁹ esui datū:stomachū nausea vēdicat. Tritū et in potatōne vini datuz liem medet.que relis iecoris occurit Aqua tritū ⁊ inspsum humectis vulneribus adhibetur . Inde pnitōnib⁹ ex ea singulare pſidium ē. Cortici etiā austeriot natura:que q̄rum valeat ex ipso etiā odore testat. Modice sumpta vl ī potatōne calida diuturne immersa būficiū nature digestiois operatur. Medicatōnis ventris purgatiu⁹. Succus eius admixtus turbatōnis periculū deruit. Ex citro fit antidotuz nobile quod eximie pectus exonerat et dyapasion vocatur. .x.

De corilo et corno. Papias.

Orilus est arbor nucis auellane Actor. De bac in libris philosophor legisse me nichil memini. Fertur aūt q̄ si quis virgam corili p medium findat:et ambas medietates lateribus suis.vl renib⁹ suis applicādo:diutius manibus suis aliq̄diu teneat:ita q̄ vtriusq3 lōgitudo añ factē ei⁹:cū cōiī distantia ptensa mutuo sese respiciat :quadā vi naturali ambe scissure paulatim ad se inuicez redibunt:et in vnam virgā iterū coibūt: Bicī aūt auellana scōm ysidorum ab auellano cāpanie opido vbi bec arbor abundare solet. De hui⁹ aūt fructu qui est eiusd nomis dicet inferius. Isidor⁹ li.xvii. Corn⁹ est arbor apta hastilibus. Unde virgilius.bellis bona corn⁹. Nec aūt et a cerasso pōti ciuitate dicta est cerasus. Plin.lib.xv. Cura cornis atq3 lētisco adbiberur:ne quid nō bomis ventri nata esse videat Idem li.xvi. Cornus et ylex mōtes diligūt ⁊ vallet ⁊ primo quidē fauonio germinat cornus prime laurus. Ex bis que bieme aqla exorīēte ꝓcipiūt ordine nature florēt prime siluestriū cui medulla est pluriona sambucus:et cui nulla cornus. Circa solsticiū red dit primo fructum cornus candidū:postea vero sanguineum. Ex eo genere femla post autumnuz fert baccas acerbas et ingustabiles aīalib⁹ cūctis. ligno quoq3 fū gosa est et inutilis . Nec omibus arboribus adipes sūt; carnes ue large.sicut nec aīalū acerrimis. Neutr⁹ habēt bux⁹ ⁊ corn⁹ ⁊ olea:nec medullā mūmūq3 sanguis. Lota est ossea cornus et ylex:et que sine medulla sunt. Ceteris est color nigricans:fulua cornus in venabulis niter:icituris nodata. Magna est etiā firmitas corno q̄nq̄m videri non possit materies,ppter exilitatem :sed ligni nō alio pene q̄ ad radios vtile rotar⁹:aut si qd in ligno sit cuneādū:clauis ve ferreis figēduz Beniq3 etiā infecūda in arboribus firmiora sunt ferrulib⁹ nisi q̄ in genere mares ferunt:vt cornus atq3 cipressus. Glutio vero nō coberet nisi natura simulq3. Iraq3 cornū maxie audit sorbus caprin⁹ et bucus Dyascorides Lornea est arbor scīm habēs olive simile: sed paulo oblongius atq3 viride. Nō cum matur⁹ fuerit:obruni coloris est: et cere simile:bonum in se sapore habēs. Bripticuz est. et iō dissolutōem vētris ac disentericos sanat Hui⁹ arboris folia cū ligno ī foco missa sudatōnē reddūt : que illita serpas aptas curant. Plini.libro xxiii. Sudor virge arboris corni lamina cādente ferrea exceptus ī ꝓtingēte ligno.illiraq3 inde ferugo:scapiētes lichenas sanat. .xi.

De esculo. Ysidorus.

Esculus arbor glādifera : ide vocata creditur: q̄ olim boies vixēt ei⁹ fructib⁹. Esculus enim ab esca dicta est. Plinius libro.xii. Arbor genera numib⁹ suis dicata ppetuo fuant:vt iouis esculus. Idē in libro.xvi. Ex esculo q̄ppe iouis sacra quōdā rome victores coronabant. Gladem que ppie intelligitur.fert esculus:robur:cerzus:ylex:suber ⁊ quercus Esculus aūt tm autūno dat fructū. Nigidi⁹ tradit fumosam fieri carnem esculo ⁊ robore ac subore Et si virgilio credim⁹ esculus q̄ntum eminet corpore:tm descēdit radice. Esculus būoris impatiēs est Cōtra vero ad acta in terra in paludib⁹ alnus eterna est:onerisq3 q̄libet patiens. Idem ī li xvii. Escul⁹ similiter pueuit ad palū cesura:triēnio senio:mun⁹ mozosa nasci. In q̄cunq3 terra seritur nascitur e balano: sed nō nisi esculi scrobe dodrātali: duor pedū iteruall⁹ serit leuiter q̄ter anno. Hoc pedamentum mime putrescit: lesumq3 maxie fructificat. Ex libro de natura rer. Escul⁹ est arbor spinosa et aspera cuius fructus est calculosus : habens in se lapillos q̄q3. In arbore q̄dem est durus ⁊ acerb⁹ sed collectus mollescit et dulcis fit. Actor. Nonulli putāt esculū et mespilā eādez arborē esse: sed ysidorus et plinius videnī eas ponere p duabus : ac sepatim de ill⁹ loquūtur Palladius libro.xii Escul⁹ ē edificius apta materies. .xii.

De ficu. Ysidorus.

Ficus a fecūditate vocat: feracior ē eīm ceteris arborib⁹. Nā ter q̄ter q3 p singulos ānos fructū generat: ⁊ altero maturescente:alter aborit Hinc et carice a copia noiate sunt. Ficus egipciaca fecūdior fertur:cuius lignum in aqua missum: ilico mergitur:⁊ cū limo aliq̄diu tacuerit:in supficiem extollit: versa vice nature.qm̄ madefactum debuit būoris pōdere residere. Fic⁹ a semb⁹ in cibo sepi⁹ sumpta rugas cor fertur distēdere. Thauros quoq3 ferocissimos ad arborez colligatos:repēre dicūt māsuescere Plini⁹ li. xiiii. Eīm fit e fico q̄ dicitur fit ices:quem alii palmi prunuz :alii trocin vocant:aut si dulce esse nō libeat:p aq̄ tārundem vinaceor adiicīt Ex cypria fico ⁊ acetū fit precellens: atq3 alexandrino quoq3 melius vinum. Idem libro.xvi. E reliq̄ genere pomor ficus āplissima est. Quedāq3 et piris in magnitudie emula. Ficus iudea rubet olive magnitudie :rotūdior tm̄ sapore mespile. Alexādrina hāc ibi vocant: crassitudine cubitali ramosam:materia validam:lentaz sine lacte:cortice viridi:folio tilie:sed molli. Onesicritus tradit in hircania multum nīis esse dulciores fertiliorezq3 vtq3 modios, cclxx.singule ferāt. Eiusdem et licie que sunt purpuree

ēt māmillane similitudinē māmaꝝ habēt. Iterum calli
struciē sapore prestātiores:ficoꝝ olim frigidissime. Co
litur ficus arbor in foro ipo ac comicio rome nata. sa
cra fulguribus ibi cōditis. Magisqꝫ ob memoriā eius
que nutrix fuit romuli ac remi conditorii appellata qm̄
sub ea inuēta est lupa infantibus pbens rumen. ita em̄
vocabāt māmam. ¶ Idem in libro. xvi. Multis arbori
bus folia decidūt anteq̄ matureſcāt: vt serotino fico.
Latissima quidē fico sunt folia et viti et platano. Nec
fici vero nec caprifici vllo flore exhilarantur. prin⁹ em̄
fructus florē gignūt. In ficis ⁊ abortus mirabiles sūt
qui nunq̄ matureſcūt. Facillime quoqꝫ ficus et palma
fructū ante maturitatē perdūt. Post laurū et cypressum
incipiunt florere punica: ficus etiā et vitis ⁊ oliua. Gig
nentium aūt fruct⁹ quedā ex lateribus ramoꝝ et cacu
minibus ferūt: vt ficus et pirus. Et ficus quidē folium
maximum ē et vmbrosissimū. ideo qꝫ supi id pomum ei
denum seri⁹ folū nascit q̄ pomum. Arboꝝ q̄daꝫ sunt
simplices: quib⁹ ē a radice caudex vnus et rami sequē
tes: vt ficus vitis: et oliua. Sunt aut̄ radices copiose
fico et platano et robori flexuosoqꝫ meatu descendunt
Quidaꝫ breuitate radicum celerius senescere arbores
putāt. Quod coarguunt fici quaꝝ radices lōgissime ac
senectus ocissima. Nō em̄ breuitate radicū arbores ce
lerius senescūt. Humor cortici arboꝝ ē: q̄ sanguis eaꝝ
intelligi debet. Hic ficus lacteus est: et huic ad caseos
figurādos coaguli vis est. Inferiori pte sunt fertilio
res fici et vglādes. Est aūt quoddam gen⁹ ficoꝝ in
senecta fertilissimū. ¶ Idem in eodem. Lentissima sūt
et ideo scutis faciendis aptissima: quoꝝ ptinus se con
trahit plaga: suumqꝫ vulnus claudit. Et ob id cōtuma
cius ferrum trāsmittit. In quo genere sunt ficus: et sa
lix: tilia. sambucus: et populus. Frangunt citius: q̄ fin
dantur: quibus pulpa n̄ est: vt olee ac vites. Ecōtrario
togum e carne corp⁹ est fico. ¶ .xiii.

¶ De ficu egipciaca et iudica et cipria ¶ Soli⁹.

Hacus precipua est egiptia foliis moro cōparā
da. poma nō ramis tantum: sed ⁊ caudice ges
tans. Vlqꝫ adeo sue fecunditatis angusta est:
vt vno anno septies fructificet. vnde cum vnum pomū
decerpseris: alteꝝ sine mora ptuberat. Materia ei⁹ in
aquā missa subsidit: et cum diu in aqua subsederit: leui
or facta subtollit et versa vice quod in alio ligni gene
re natura non recipit. humore sicca fit. ¶ Plinius lib.
xii. Iudie fic⁹ poma semp exilia habet: ipa se sp serens
vastis diffunditur ramis: quoꝝ adeo pondera curuan
tur in terrā vt annuo spacio ibidem infigātur: nouāq̄
sibi ꝓpaginem faciāt: circa parietem in orbē quodam
opere topiario. Intra sepem eā estiuāt pastores: opacā
pariter et munitam vallo arboris: decora specie subter
intuēti. pcul ve formicato ambitu. Superiores eiusdem
rami in excelsum emicāt: siluosa multitudie: vasto ma
tris corpore: vt .xl. passus plereqꝫ orbe colligant. Im
bre vero bina stadia operiāt foliorꝝ latitudo pelte amo
zonice habet effigiē. Ea causa fructus integēs: crescere
ꝓhiber. rarusqꝫ est: nec fabe magnitudinē excedens
sed per folia solibus coctus: predulci sapore digno ar
boris miraculo gignit circa aceſinez maxime amnem.
¶ Idem libro. xiii. In egipto multa sunt genera arboꝝ
que non alibi: ante omnia ficus egipcia ob id nomina
ta. arbor moro simil folio: magnitudie: aspectu. Pomū
fert nō ramis: sz caudice. Idqꝫ ipm ficus est pdulcis:
sine granis interioribus: per q̄m fecundo quentu scal
pendo tm̄ ferreis vnguib⁹ aliter nō matureſcit. sed cū
factū ē: q̄rto die demetitur: alio subnascēte septeno ita
numerosa ptu: ꝑ singulas estates m̄lto lacte abūdāte.
Subnascit etiā si nō scalpatur ferꝝ: q̄ter estate. Porē
qꝫ expellit imaturꝝ. Materies ꝓpii generis iter vtilissi
mas cesa statim stagnis mergit. hoc est eius siccari ⁊
ꝓno sider: postea fluitare incipit: certoqꝫ eā fugit alien⁹
hūor: qui aliā omnez rigat. ¶ Cū maturare ceperit: tempe
stiue habz signū. Huic simil ē q̄da que vocatur cipria
fic⁹ i creta. Nā ⁊ illa caudice ipo fert pomū ⁊ ramis
cū in crassitudie adoleuere. Bz hec germia emittit sine
vll⁹ foliis radici simila. Caudex arboris simulis pplo:
folū vlmo. Fructus ēternos fundit: totiēs ⁊ germiat sz
grossius e⁹ ñ matureſcit: misi iciſſura emisso lacte. Sua
uitas et interior fici. Magnitudo sorbo similis. Suiq̄
p̄ gones ceraunia vocāt. trūco ⁊ ipa fertil⁹ sed pomo si
lique. Ob id q̄daz egiptiā ficū dixere erroꝛe manifesto
Nō enim in egipto nascitur: sed in siria. vonlaqꝫ circa
gnidū: atz in rhodo: supcomāribus foliis: flore cādido
cū vehemētia odoris. plātigera imis prib⁹: Ideo supfi
cie flaueſcens: succū auferente sobole. poma añecdētis
ānī circa canis ortū detracto: statiz alteꝝ parit. postea
florē p arctuꝝ hieme fetus eius nutriēte ¶ .xiiii.

¶ De opatōe fici arboris i medicia ¶ Blasconi.

Hacus alia est agrestis: alia vsualis. Vtraqꝫ et
oīm pre recoꝛporatiue virtutis ē: magꝫ āt agre
stis. Folia ei⁹ cathaplasmata cū salibus ⁊ ace
to medent cātabrici: siue scabro. Quidā etiā aspirates
oculoꝝ ex eis fricādas pbāt. Lacrim⁹ eius siue succ⁹
instillatus necatōibus vel pcussuris serpētum aptissi
mus pbatur. Pterea ipetigines lepras maculas et
podagras admixtus cathaplasmatibus curat. Aliter
aūt succus fit ꝛtusis et expressis molliorib⁹ ramis tpe
quo fecūditate ifusa: grauide videnf. sz nec dū oculoꝝ
germia erūpunt. Hic succus in vmbra siccaf ac repōi
tur. ⁊ ex ipso lac limpidū coagulatur atz resoluit. Be
niqꝫ ramo ipi⁹ cuz lac ꝓmouetur vētriue virturis fit
Linis aūt extuſtoꝝ ramoꝝ eius admixtus aq̄: et liq̄dus
effectus: disentericis inunctōne medet. et callosos vl
ceꝝ sinus curat. Spōgius etiā ex ipo madefactis: ⁊ de
positis gangrene curātur. Ites veneno tēptatis potui
datur. Cū oleo mixtus et iunctus sudores mouet. Hoc
et ceteri ꝓstant cineres: sed magis quercinus. Ladici
vero quos olipicos vocāt crudi medent̄ miricis. Cocti
vero neruorum imersiones et scrofas emolliunt: vene
na quoqꝫ ad superficiem corporis euocant. ¶ Idem
Linis ficus ex hastis tantum effectus crescit q̄tum ei
vetustas accesserit. Gāgrenas curat: putredies carnis
ꝓhibet: purgare ac repellere vlcera potest. Recēti vul
neri appositus pacollesim facit. Gāguis mūdatōi vl
coagulatōi fert auxiliū: de alto cadentibus subuenit.
Apostematibus cum aqua celesti coctus fomito vtilis
adhibetur. Celiacis ac disentericis medetur. Neruoꝝ
ꝛtractōne soluit. Oleo admixto bibitus sudorē ꝓuocat
Bphalāgionū morsui bibit⁹ opitulatur. Reliqui q̄qꝫ
cineres arboꝝ simile habent efficaciā et maxie trium:
omnes aūt stiptice sunt. ¶ Auicēna. In ramis fici tārū
inest subtiliatōis: q⁹ q̄n caro coquitur cuz eis dissolui
tur. Succus earundē anteq̄ frōdescāt: valet i dente co
roso: et sunt ꝓpinqua virtuti lactis eius. Aqua cineris
ligni corrosiua est: et mūdificatiua vlcerum putridoꝝ
antiquoꝝ: administrata cū cortice gnati sanat panari
cium et valet ad vlcera crurium fraudulenta. Ites sup
neruos dolorosos effunditur. In potu datur ad coagu
latōne lactis in ventre. Batur et oleo mixto: ei qui bz
solutōne et disenteriā. Folia eius recentia sup morsuz
canis rabiosi posita ꝓferūt. Valēt etiā scabiei ⁊ īpetū
tur sup vlcera grossa būiditatum: ⁊ sup verrucā ⁊ mor
phea. Cuz eisdem fricatur asperitas palpebraꝝ: et sca
bies eaꝝ. Succus foliorꝝ eius exulcerat. Debemitti est
calefactōis et absterſiōis. Aput orificia venaꝝ ani-

.xv.

De lauro. Isidorus.

Laurus a laude dicta est. vnde et olim laudea dicebatur. Hac enī cū laude victor capita co ronabantur:eo q munq viriditatem deponat. Sola qdoq arbor hec vulgo fulminari minime credi tur. Plinius libro. xii. Appollini dicata est laurus. Idem in libro. xv. Laurus triumphis ppie dicata ē: grātissima domib ianitrix cesar pontificumq Sola et domos exornat:et aī lumina excubat. Huius gene ra tredecim. et hāc quidē baccalaim appellār:que vul gatissima est:baccaq fertilissima. Eterlez vero.qō maxie miror.trūphalē eaq dicūtur triumphātes vti. Ipa pacifera:vt quā ptendi etiā inter hostes armatos quietis indiciū sit. Romanis est pcipue leticie:victori arumq nuncia .literis additur:et multū lancelis:pilis q fastes impator decorat Ex his in gremio iouis op timi maxīmi depoueba: quocies leticiā nouaz attulit victoria Idq nō quia pperuo viret:nec quia pacifera est pferēda vtiq mirto et olee est. sed quia spectatissīa in parnaso mōte.ideoq grata appollini etiaz putabaf Asuetis eo dona mittere iā et regibus romanis. Pre terea q manu sataz ac receptaz in domos arborum hec sola fulmine non tacitur. Ob has causas equidem credā lerim honorem hunc habitū in triumphis.q quia sufficiūtum sit cedis hostiū et purgatio vt tradit massu rius. Veniq in pphanis vsib pollui laurū et oleā:fas non est Laurus quidem manifesto abdicat ignes crepi tu:et quadā detestatōne intrancoz etiā vitia et neruo rum ligno torquēte. Tiberiū principem tonāte eclo:fe rūt ea coronari solitū ptra metus fulminuz. Cesar q triumphans laurū in manu tenuit:et coronā in capite gessit. Ac deinde imperatores cesares cuncti:traditus q mos est ramos quos tenuēt serēdi. Et durant silue nostris sui discrete. Laurus etiā purificatōib adhibe tur Idem li. xvi. Primo etiā fauonio germinat co mus:prime laurus. Post cerasum aūt et prunū florent eyllus et laur. cōcipiūt enī bieme aquila exoriente. lauro est cortex tenuis. radices vero crassiozes et ineq les:t supficie viuaciozes:ac recto meatu non flexuoso. vt fici.descendētes. Recisa etiā leti fructificat. Huic arbori folia nō decidūt: sicut nec olee vl palme ac simili bus.calide sunt laurus t mor t bedera omesq quib ad ignem excudēdum fūt igniaria. Teritur ergo ligi num ligno:ignemq cipit attritu:sed nichil bedera pstārius :que lauro teratur:laurūq terat. velociter qdē senescit laurus:sz e radicib repullulat.sicut t punica t malus. Idem i li xvii. Laurus baccis seritur. Bacce siqdem e nise ianuario aquilonis afflatu siccante legū tur t expādunf rare:ne calefūt aceruo Postea qdem fumo patas ad seruandū vrina madefaciunt Idē in li. xviii. Rubigo maxia segetū pestis lauri rais medicaf i aruo defixi Trāsit enī i eaz folia ex aruis Palladi in libro.xii. Mēse februario ex baccis mirti et lauri se minaria sunt faciēda:vl si facta fuerint excolenda.

.xvi.

De medicinis ex lauro. Diascorides.

Laurus alia ē latior:alia tenuior: sz vtraq fer uentis ē virtutis:ac recorporatiue. Hauz elixa tura est calida. Que si in vasculo missa fuerit: ac desup sedeaf vesice matriciszq dolorē ppescat. Hui viridi folia sūt stiptica:q tusa t cathaplasmatib adhi bita:vespaz et apum pcussuram pbibent. Omesq tūo res spgunt Viridia bibita nausea puocār:stomachū q subuertunt. Huius bacca plus q folia calida est:vir turēq fortiorē hz :q tusa et in morem electuarii melle collecta :tussientes:ptisicos:et thoracis i cumatismum sanitati restituit. cum vino bibita scorpionum ictibus occurrit:maculasq nigras corporis detergit. Succus eius aurium surditatem manere non sinit .et sonos in congruos adhibita cuz vio et oleo rosaceo compescit Corū eiusdē arboris trium et bibitū calculos frangit abortum excludit. Epaticis pstat effectuz cū vino bibi tum. Succus radicis eius mi acer existit: t tñ amar minusq stipticus:ppter qō vesice lapides rūpit Cota deniq arbor vires hz acriter calefaciētes ac relaxātes t cuaporātes. Plinius.xxiii.Laur excalefactoriā hz naturā i foliis t cortice et baccis Itaq decoctū ex bis maxie e foliis,pdesse vulnī et vesicis iuenit. Illita ve ro vespaz cabroz et apiū. Item serpētum venenis re sistunt maxie sepis dipsadis et vipere. Prosunt et mise bus fēinaz cum oleo cocta Cū polenta aūt que tenera sunt trita: inflationes oculoz cum ruta :testiū cum rosa ceo:capitis dolorel:aut cū vrino. Maducata p triduū terna: liberāt a tussi. Eadē pūr suspiriū:trita cū melle Cortex radicis cauēdus est grauidis. Ipsa radix calcu los rūpit Jocinori,pdest Folia pota fomitōnes mouēt Bacce mises trabūt. Tussim veterem t orthopnoeā sa nāt bine detracto cortice in vino pote. Bi et febrib sit ex aq:aut eligmate:ex aqua mulsa aut ex passo decocte ,pluat et pthisicis eodē mō et oibus thoracis reumatis mis:pituitā extrahūt. Aduersus scorpiones quaterne ex vino bibuntur Epynictidaf ex oleo illite t lentigies et ulcera manāria:oris:et furfures:Cutis pruriginem succus baccaz ēmūdat:t thiriasim. Aurū dolori instil latur cū vino vetere et rosaceo:punctos eo fugiūt ve nenata oia. Prodest t ptra venenatoz ict por Alide ibi plura al ta Auicenna. Laurus est arbor calida et sicca in .ii. Cuius odor redolens:Oriī in locis mōtuos habens folia sicut mirti:nisi q maiora sunt. Et e fruc tus est rubens Virtusq illius est in foliis:et fructu ip sius Grana e sūt ad modum auellane pue In iha tota ē calefactō. Hz grana ei calidiora sunt foliis. Cortex vero debilior est et minus calidi tatis Et eius oleum ca lidius est oleo nucis. Cōfert aūt laurus doloribus ner uoz oibus. Linitur sup morphea cum vino. Luz pane vero t sauith pfert apostematib calidis. Resoluit et am soda. Et facit ad dolores auris frigidos. Tunitui quoq pfert et catarro. Cōfert utr stricture ābelitus t difficultati dilatōnis. deglutita cū melle similiter:t cursui supfluitatuz ad pulmonē. Urinā t mēstrua puo cat. Cōfert etiā mordicatōni scorpiōis cuz vino t rob Et est bona pctōni vespe t apis t oino venēsi oib bi bitis. Cortex eius bibitus frāgit lapidem Et iterficit fetū,ppter suā āritudinē. Cū vino āt odor fero bibit pfert dolori epatis. Decoctō foliorz eius pfert egritu dinibus vesice et matricis. Grana eius,ppie valēt cū melle ad vlcera pulmonis:et anhelitū dilationis. Itez mollificāt stomachum:t omouēt vomitū. Lapidez q frāgunt Platearius. Laurus calida ē et sicca. Cui folia virtutem habent pfortādi. Fructus et aromatici tate dissoluēdi et plumendi. Folia exiccata in loco vm broso et nō fumoso p annū in mīra efficacia fuantur. fructus p duos annos. Fomitum ex aqua decoctois fo liorz factum.matricē mūdificat et pfortat. Cōceptum q ppeditum a frigiditate adiuuat. Itez valēt folia p dolorem colicū. Et ptra dolorē stomachi ex frigiditate Et ptra frigidum reuma capitis. Ex baccis e fit oleū qō dicitur laurinum:valens ptra dolorē ex frigiditate et arteticos dolores. Razi. Jar. id est laurus aposte mari matricis t puncture scorpionis:ac dolori neruoz auxiliatur Q totum sem et oleum auxiliātur.fastidiū tñ et vomitum faciunt.

.xvii.

De malo Ysidorus.

Malus dicta est:eo q fructus eius sit omnium pomorum rotundissim. Ex his qdam ex locis

de quibus ablate sunt: nomina acceperunt. vt malum maceanū:malum punicum ꝛc. Ac illa vera sunt mala que vehemēter sunt totūda ¶ Ambrosi⁹ vbi sup. Ubi validior est fructus: ꝛ validiora sunt folia. sicut docet nos arbor mal⁹. Nā crassioris ptectōnis vmbre. pomo pl⁹ possunt nocere ¶ Aristotiles in libro de vegetabi. Nascūtur q̄dq; primū in figurā granoꝝ et postea fi unt arbores. vt mal⁹ et pirus. Hoꝝ aūt mīti sunt sup flui stipites de radicibus eoꝝ pcedentes. Melior ē ārsitio simūlū in simlia ꝓportionalia: sicut mali in pix q̄ñ oprime pueniunt talia. ¶ Plini⁹ li. xvi. Nascūtur bifere in mal⁹ et piris ꝛ ē malus siluestris bifera :seqñs eius fructus post arctuꝝ maxie in aprilis. Hermīat vero malus germie serotino:super tardissimo Ordine q̄dem nature siluestrium florent prime sambuc⁹ ꝛ corn⁹ Urbanaꝝ vero malus et pirus ac cerasus et prunus. Malo sunt radices anguste et breues. Breuissima est vita malis:et fico:punicis. Senescunt q̄dem velocius sed e radicibus repullulāt malus: et punica et laurus. Celerie malus senescit:et in senecta deteriorē fructū gignit.nam et minoꝝ pueniūt poma:et vermiculi ob noxia. Quin et in arboze nascuntur. Ante maturitatē quoq; facillime pdunt fruct⁹:amigdala:malus:et pir⁹ Cortici arboꝝ būor est:qui sanguis eaꝝ ītelligi debet Mal⁹ q̄dez pīguis et lentus. Uitib⁹ et piris aquosus. Illaq; vinacior cui lentior Idez ī lib. xvii. Semie q̄n q̄ dissimili pueniūt ea q̄ mois alijs serūt: vt vites:mala:et pira. His cūm est ꝓ semie nucleus:nō ipe fructus. et becoꝛa tarda puentu. Velociter q̄dem crescūt mal⁹ ꝛ ficus:et punica:et tamē antecedūt diuitijs tarde crescentia Nam in trimatu ferze incipiūt. Cato inseri p̄cipit mala et pira in vere:et post solsticiū die⁹ q̄nquagīta. Tempus aūt mal⁹ estuis et cotoneis est serendi post mediā biemē ī q̄dibus februarijs ¶ Glosa sup cāti ca. Malus ligna siluestria aficedit visu:gustu: odore. Unde scriptuꝝ est. Sicut malus inter ligna siluaꝝ ꝛc. ¶ Dyascorides. Arboris mali folioꝝ succus cū vīo bibitus: et cataplasmata adhibitus: venenatis occurrit morsibus. Corū eius ꝑbustū et aque mixtuꝝ leprās ex corpore mūdat. .xviii.

¶ De malo granata et punica: ¶ Ysidorus

Malus granata femī generis arbor est. Pomuꝝ vero neutri. ſ. malo granatum. flores maloꝝ a grecis quitinas dicunt. Latini vero caducum vocāt. Agrestū vero maloꝝ flores greci balaustiō dixerunt:quoꝝ alii albi:alii purpurei:alii rosei:repiuntur similes malipunici floribus ¶ Ambrosi⁹ vbi sup Malo granata plerq; cito florent: et nisi ꝙgruis peritoꝝ resecīt interioꝝ succus:ꝛ foris eꝰ ꝙspecies pulcra ꝓtendit ¶ Glosa sup iobel. i. Malagranatū est arbor medicinal⁹ cuius poma rubea sunt:ꝛ ad edendū amara. Sic dictū q; fructus eius multitudinē granoꝝ habeat Eius cortici ꝙparātur eccl'e gene que sunt sancti patres ī cantico cāticoꝝ vbi dicit sponsa ad sponsū. sic̄ cortex malipūi ci gene tue absq; occultis tuis. ¶ Pli. li. xvi. Arboꝝ gignētium fructus: q̄dam ex lateribus ramoꝝ et cacumibus ferūt:vt punica et pirus Punica q̄dem facillie fructum āte maturitatē pdit que roribus etiā nimis ꝛ pruinis florē amittit. Qua de causa ramos eius inflectunt: ne subrecti būorem infestum excipiāt atq; ꝓtineāt Punica et laurus ꝛ malus velociter senescunt:sed e radicibus repullulāt ¶ Idē libro. xvii. Arbores q̄ fruct⁹ suos diutius ꝓtinēt:lōgioresq; cibos desiderant. His et serotine vtiles sunt aque. vt punicis ac viti et olee. Punica seruñ ramo pal' meatu pri⁹ laxato. Que cito occidunt velocia sunt. vt punica et ficus:et tñ diuitijs antecedunt. In trimatu cūm ferze incipiunt. ostendētes et asi. Cato ꝓpagari tradit punicā:sicut et ficū et oleā Uites⁹ et punice ꝑcipue riguis alunt. Et vitis q̄dē tñ mō tōsurā querit ānuam. Punica vero ꝛ olea et mirt⁹ alternā:quia celeriter fruticescunt. Inuenimus vites ꝛ malumpunicū stirpe fructum tulisse:nō ramis aut palmite. Est igīt et ī arboꝛib⁹ ꝓdigii loc⁹. Si malapunica nascañt acida ablaqueatis radicibus⁹ fimum sulluꝝ ad bibent:coqꝝ anno fūt vinolenta: ꝓria vero dicta fusa Alii vero vrina boīs aqua mixta rigādum censent q̄ ternis ānis:singul' amphoris: aut aspgi cacumia vino lazere diluto. .xix.

¶ De floze punici. ſ. balaustia ¶ Dyascorides.

Malipunici flores ꝙstrictiue virtutis sunt ꝛ excicāt:vt ypoq̄stidos:ac similia possunt Agresti um aūt florel greci balaustiō dicunt.quoꝝ alii albi: alii purpurei alii rosei sunt ꝛ exiccati vehemēter ꝙstringūt. Est etiā cui⁹ flos cuhuma dr. Et est vehemētis sime stipticus.vnde et disentericos sanat.ꝛ vulnera recentia glutinat. Eadez et cortex illius facit ¶ Constātinus vbi supra Balaustia est in secundo gradu frigida ꝛ sicca.fluxū sanguinis arcet. Intestina vulnerat a curat .vētrem confortat:humoribus ad eum fluentibus repugnat .Egestionem ꝙstipat :humoribus egredientibus cum sanguine resistit .Puluerizata et super loca cutis vulnerate posita : celeriter curat ea .Oze ipsius opozimate loto humores a gingiuis fluentes exiccantur Dentesq; mobiles confirmantur. Eadē cataplasmata oīez crepituram solidat. ¶ Platearij. Balaustia. ſ. flos malipunici frigida est in secundo gradu. Ualet contra disēteriam :et fluxum ventris:et sanguinis e naribus:ꝛ ad vomitum colericum. Flores et cortices maligranati per duos annos seruari possunt :et habēt virtutem constringendi. Pulus coꝝ valet contra predicta ¶ Auicēna. Balaustia flos ē granati siluestris perfici vel egiptii. Hec quandoq; rubea est q̄ñq; alba : q̄ñq; rosea. Est aurē glutinatiua:et officiez fluxū retinet et generat melancoliam. Utilis est gingiue sanguinee Fortes efficit dētes:motos cōsolidat.plagas et vlcera et percussionē puluerizata sanat. Itē,pbibet fluxum sāguis. Stringit et ꝙfert vlceribus intestinoꝝ et fluxui matricis et sanguinis eius .xx.

¶ De operatōe eiꝰ ī medicia. ¶ Dyascorides

Aluspunica ē arbor vim habēs stipticā Elixatura radicis eiꝰ bibita lūbricos latos excludit In ipo aūt genere pomoꝝ medici dissentiunt. quoꝝ virtus q̄drifariā diuidit: sicut inferius videbis. ¶ Plini. libro xxiii. In manibus rami punicoꝝ serpentes fugāt Radix decocta succū emittit:qui tineas pellit Est ꝛ siluestre pūicū:cui⁹ radices rubro cortice ūnarii pōdere ex vino pote somnū facunt. Malipunici corticis fumo culices fugātur ¶ Isaac in dictis ꝑticularib⁹ Cortex maligñati cū radice ī vīo coct⁹ et potatus:lumbricos et ascarides ꝛ cucurbitinos de ventre mortuos elicit. .xxi.

¶ De medica vel malo assiria et melofloze. ¶ Isidorus

Medica est arbor a medis ꝓuincia ꝙportata ꝛ ide dicta. Hāc greci cedromelam :latini citream vocant.eo q̄ eius pomuꝝ ꝛ folia cedri odorem habeāt. Malum eiꝰ inimicū est venenis. Ipaq; arbor oīm pene tēpore plena ē pomis que in ea ꝑtim matura ꝑtim acerba :ꝑtim adhuc ī floze sūt posita:qō ī cetaris raꝝ est ¶ Pli. lib. xii. Malus assiria:quā alii medicaꝝ vocant:venenis medetur. folium ē vnedonis incurzēribus spinis Pomuꝝ tpm alias nō mādit Odore pcellit etiā folioꝝ qui trāsit in vestes vna ꝙditus Arceteq; noxia animalium. Arbor ipa oīmbus horis est pomifera.

aliis cadentibus: aliis maturescentib⁹. aliis subnascẽ tibus. Tenuere gentes illã ad se trãsferre: ppter re medii pstantiã. fictilibus in vasis. dato p cauernas ra: dicibus spiramẽto. Qualiter oia trãsitura lõgi⁹ seri ar tisse trãsferriq; que memisse pueniet: vt semel queq; dicãtur: sed nõ nisi apud medos ⁊ in pside nasci volunt Hec est cui⁹ gra pthox. pceres incoquere dixim⁹ escu lentis. ꝯfidendi alit⁹ gratia. Nec arbor alia laudatur in medis ¶ Isidorus. Melofios est arbor affrica pueni ca lingua vocata: ex q̃ pfluit lentus succus: qui a loco amoniacus dicitur. .XXII.

¶ De mella vel mela. ¶ Isidorus.

Mella: quã greci lotbon appellãt: vlgo ppter for mam ⁊ colorẽ faba siriaca dicitur. arbor est eñ magna: fructũ ferens ꝯmestibilẽ: pipere maio rem: gustu suauem. De qua in laude sapiẽtie dr. Et sup mella dulẽ ē ¶ Plinius li. xiii. Affrica que vergit ad nos: insignem arborez gignit lotbon: quã celtin vocãt ipam italie familiarem: sed terza mutatã. Precipua est circa syrtes atq; nasamonas. Magnitudo ei q̃ piro: q̃n q̃ cornelius nepos breuẽ tradat. Inclusure in folio cre briores: alioquĩ ilicis viderẽtur. Differentie plures sũt beq; matie fructibus fiunt. Magnitudo huic fabe: co lor croci: sed ante maturitatem alius atq; alius. Nascit dẽsus in ramis ad modũ murti: nõ vt in italia cerasi. Tã dulcis est in cibo: vt nomen etiã genti terzeq; dederit: nimi⁹ hospitali aduenaꝝ patrie oblitiõe. Fert ventris nõ sentire morbũ: qui mãdũt eũ. Melior ẽ sine interiore nucleo: qui etiã osseus videtur in genere altero. Unus quoq; exprimitur illi simile multo qõ vltro denos⁹ dies negat durare idem nepos Baccasq; ꝓtulas cũ siliqua dolus ꝑdi ad cibos. Ligno colos⁹ niger ad tibias cãtus experitur. E radice cultell⁹ capulos breueslq; alios vs⁹ excogitauit. Radicem lotbos habẽ mali coronei mag nitudie: optum nigro cortice: q̃lis et castaneas tegit. Interius cãdidum corpus: gratum cibis: sed crudum: gratius decoctũ sine aq̃: siue pruna: nec altiũde magis: quã purgamẽtis cius sues crassescũt ¶ Idem li. xvi. In plures ramos sunt dispsa: buxi et lotos trãsmarina.

¶ Idem in eodez. Lotos siue faba greca quam rome a suauitate fructus siluestris q̃dem: sed ceresoꝝ pene na tura lotbon appellãt. Pcipue domibus experti: ramoꝝ perulãtia: breui caudice. latissima exspaciantiũ vmbra: et in vicinas domos sepe trãsilientiuꝫ Nulli oppacitas breuior. Nec aufert solẽ bieme decidẽtib⁹ foliis. Nul li cortex tocundior: aut oculos blandi⁹ excipiens Nulli rami lõgiores: validioresq; aut plures: vt dixisse totidẽ arbores liceat. Cortice pelles rigũt: radice lanas Nec arbor est tota ossea sicut ylex et morus et eben⁹. Carie quoq; vetustateq; nõ sentit: sicut nec buxus nec eben⁹ et sũmilia. .XXIII.

¶ De mespila. ¶ Isidorus.

Espila est arbor spinosa fructu simil' maloꝝ: sz paulo breuiori. Unde appellata ab eo: q̃ pilu le formã habeãt ei⁹ poma ¶ Pli. li. xv. Arbor mespiloꝝ est de amplissimis. Folia ei⁹ anteq̃ decidant rubescũt radices mire ⁊ alte. iõq; fertirpabiles sũt Nõ fuit hui⁹ arboris genus i italia catonis euo ¶ Idem i li xvii Mespile semie pñt sed tardo puentu ac degenerã tia et insito restituenda: Auulsi vero q̃busdam arbo ribus stolones virere Quo in genere ⁊ cũ pue sunt auel luntur: premq; aliquã e matriq; corpore auferũt secũ fundẽtato corpore Hoc mõ plantant punici: cozli me spile et mali ac ficii: et q̃dam alie. Mespila in senectute morbo ẽ obnoxia: ⁊ aliq̃ vermiculatõnem ꝑ se sentiũt mespila ¶ Idem in libro. xv. Maloꝝ pirozũq; generi iure ãnumerẽt mespila atq; sorba. Mespil vero tria sũt genera. Primus est anthedon. Secũdum vero setania Tercũ degenerat. Anthedoni tametsi simil⁹ ẽ: quod gallicum vocant. Setanie mai⁹ est pomũ: atq; candidi⁹ acini: mollioze ligno. Ceteris pomus minus: sed odore pstãtius: ⁊ q̃ fuci dulci⁹ ¶ Palladi⁹ lib. iii. Mespila locis calidis maxie gaudent: iz irriguis ⁊ frigidis pueri unt: magis tñ sabulo pingui aut glareosa terza: cui pz mixta est arena l' argilla cũ saxis. Serenda ẽ talis mise martio vel nouembri: solo stercorato et subacto: ita vt vtrumq; caput tale stercus obducat. Dũt eꝝ incremẽta tardissima: amat putari atq; circũfodi: et pco hũore sic citates sepe jouenri. Serit et semie: sed in lõgiozẽ spgiẽ eratem. Si vermibus occupatur: stilo ereo purgande sũt ⁊ amurca: vel bũana vetere vrina: l' urina calce pfũ dendi: sed prius ppter arboris noxã: vel aqua decocta lupini. sed putaẽ hinc arbor sterilẽ fieri. Fimus et cinis vitiũ sil': si radicibus ifundãtur: sterilẽ reddunt. Si foꝝ mice moleste sunt: rubrica cuz aceto et cinere tẽperata necabuntur. Si poma labuntur frutex de eꝝ radice pci sus in media trunci pte figatur. Inserit mense febru rio in se ⁊ in piro ⁊ i melo: surcul⁹ tñ eius ex arbore me dia debz assumi Nã de sũmitatib⁹ vitiosus ẽ In trũco fussa inserẽda est. Nã corticis macies ieuna nil nutriet ¶ Dyascorides. Mespile folia et cortex Idẽqz radicis cortex tuse ⁊ ipposite: cuicũq; tuori feruoriqz sbuenit Trita ⁊ sicca cũ melle cicatricẽ vulneri adducit Hau sta cuz vino dulci: sanguinẽ reticientib⁹ opẽ fert Itẽqz cum vino ꝑparata: veneficii potoribus repugnãt. Decoctam vrina largiori lauãt. .XXIIII.

¶ De morozo et eius cultura. ¶ Isidorus.

Morus a grecis vocatur quã latini rubũ appel lant: eo q̃ fructus vel virgulta ipius rubeant Est morus siluestris afferens fructus: quibus in deserto pastoꝝ famel⁹ ac penuria cõfouetur. Huius folia si supiaceant serpenti: fertur interimi ¶ Plinius li. xvi. Et q̃nq; fit insitõ moꝝ in dissimilib⁹ generibus Nã in multas arbores inserit morus. Nõ temere vise sunt in mõtibus iuglãs ⁊ morus. inter arbores quidez nouissima germinat morus cũ in primis folia dimittat. Tardissime q̃q; senescit morus minie laborans fructu Totaqz est ossea morus: sicut ylex et cozn⁹ et hebenus Cedrus quidem ac cypressus diu durant in opere posite ꝓte laudatur morus: que nigrescit etiã uetustate Len tissima sunt quoꝝ ptin⁹ se ꝺtrahit plaga. dauditq; su um vulnus. Et ideo scutis faciendis aptissima: quia cõ tumacius trãsmittũt ferzũ: quo i genere sunt fici: salix tilia ⁊ morus. Et platano q̃dez est lenticia sed madida Eadem vero ceraso et vlmo et fraxino. ⁊ moꝛo siccior: sed põderosior. Mirum in moꝛo succum q̃runt medici fere hora secunda diei: lapide incisus manat alit⁹ frac tus videtur siccus Serotino q̃dem germinatu florent celeriteꝛq; maturãt: sicuti morus que nouissima germi nat vrbanaꝝ nec nisi exacto frigore Ob id dicta sapiẽ tissima arboꝝ: iz cũ ceperit vniuersa germinatõ subito erumpit ¶ Idẽ in li. xvii. Morus talea seritur tm: q̃m in vlmo ea inseri, phibet religio fulguꝝ. ⁊ mora q̃dem seri oportz vt inseri ab vlmo⁹ februarius in equinoctiũ ¶ Idẽ lib. xviii. Cũq; moꝝ germinare videris: postea timere noliro iniuriaꝫ frigoris ¶ Palladius libro. iii. Amica est morus et virgis Mori nascuntur ex semine. sed et poma et virgulta degenerant. Serenda ẽ taleis vel cacũmib⁹ melius aũt taleis sesquipedalib⁹: ex vtra q̃z pte leuigaris et fimo oblitis: cum locum paulo ante fecerimus: immergimus ⁊ tegim⁹ cinere terzis admit to. Nõ amplius q̃ quinq; digitos operimus. Serem⁹ a mẽse februario et toto martio Locũ vero calidioꝛib⁹ octobri postremo ul' nouembris initio: iz veruo maxime die. ix. kl'. april'. amat loca calida: fabulosa ⁊ plerumq; maritima In tofo vel argilla vix cõprehendunt Hũor

assiduus moris pdesse nō creditur .fossionib⁹ letatur et stercore Putrida in bis et arida p⁹ triēnū sūt putāda Plantam si robustā trāsferes mense octobri vel nouēbri. si teneraz februario et marcio. Scrobes desiderat altiores Interualla maiora ne vmbris pmātur alterni feracē letioremqz morī arborem ficu aliqui tradiderī. si pforato hinc inde trunco singulos ramos iseramus therebinthibic: inde lentisci Circa octobris kl' moris ablaqāda ē: et radicib⁹ e⁹ vini veteris recētissime feces infūdende. Inserīt in fico et in se trīs sub cortice Ulmo insita cōphendit: sed parturit magne infelicitatis augmenta. ¶ .xxv.

¶ De operatōe ipsius in medicina Plinius libro.xxiij.

Mora in egipto et cipro sui generis abundant Succus aduersatur venenis serpentū .Bilem tericis pdest. Panos et omes collectōes discutit. vulnera glutinat. Capitis et auriū dolores sanat. Splenēticis bibit. Illinitur cōtra pfrictōnes. Celerime terendinem sentit. Nec apud nos succi vsus minor est. Adversatur aconito et araneis i vino potū. Aluum sistit. Strutaiqz et tineas et simulia ventris afalia extrahit Hoc idem prestat et cortex tritus .Folia capillū tīgūt cū fici nigre et vitis cortice simul coctis in aqua celesti Poma vero stomachum refrigerāt. ¶ Isaac libro.ii. Mori radix cū aqua cocta et potata ventrem humectat. lumbricos et cucurbitos extinguit. Eadez valet ad dolorē dentū. Si in accto ponatur: et ad solem siccata in puluerē redigatur: dentes pforatos et putridos euellit appolita ¶ Dyascorides. Celsa quā multi siccamm: um dicunt: latini vero morū: est arbor omib⁹ nota. Cuius semen cacostomachū est et ventrifluū .i. solutor: um Succus eius in vase eneo coquit in sole vl' igne posit⁹ et fit stipticus. Huic si miscetur mel: medet oris vulneribus⁹ pascentibus: et faucū tumorem tollit. Lotium eius aqua coctū et bibitū ventrez soluit. Et lumbricos latos excludit. Eosqz qui acontū bibunt adiuuat. Folia eius rusa et imposita cū oleo ydustioni medet. Succus folioz eius morsus sphalangiōis curat. Lotū ḡqz et folioz eius coctura dentū dolorem tollit. ¶ Auicē na. Cortex arboris mori triaca ē iusquiami. Lacrima eius soluit. Et in cortice ei⁹ est mundificatō et solutio: et ei⁹ solutio plurima est. Decoctio radicis eius valet mollificatōi dētū et denti doloroso. Folia eius utilia sunt ad squmātiam et pfocatōnem. Succus eoz bibitus cōfert morsui rutele. Item folia ei⁹ et folia vitis et fici nigre cū aqua pluuie denigrāt capillos ¶ xxvi.

¶ De nuce uglande. ¶ Isidorus.

Nux appellata est eo q⁹ vmbra vl' stillicidiū folioz ei⁹ primis arbor⁹ noceat. Hanc alio nomine latini uglādem vocāt: q̄si iouis glādem Fuit em̄ hec arbor cōsecrata ioui. Cuius fructⁿ rātam habet vim: vt missus inter suspectos herbaz vl' fungorum cibos. quidquid in eis virulentū est excludat rapiat: et extinguat. ¶ Plini. libro xv. In nucib⁹ inserūtur pruna: que dicta sunt nucipruna que facie parētis succumqz adoptōis exhibent ab vtroqz appellata. ¶ Idez in li.xvi. Canchryn pilula vocatur: vrendi vim habēs in medicina: que gignitur in nuce: et etiā i abiete: lari et: picea: platano: tilia Postq⁹ folia ceciderit bieme durans: cōtinet nuc cū pineis similem. Is bieme crescit. Aperitur vero pilula tota: et cadit cū folia crescere ce perint. Siccance sunt et sine aqua volunt esse uglādes cypressi: castanee Inter primas vero festinat germinare nux: et vlm⁹ alnus: et platan⁹. In inferiori pte sunt fertiliores fici et uglādes. arbores prostratas restitui plerūqz: et quadā terre cicatrice reuiuiscere ē vulgare.

Factūqz hoc est et in uglādibus oleisqz Carie vetusta remqz uglans et castanea sentiūt tardissime .facile pā dif uglās et fiūt ex ea trabes. frāgi se pnūciat crepitu qō i andro accidit cū e balneis sono territi pfugerunt ¶ Idē libro.xvii Semen serere ipa natura docuit cum decidens exceptum terra viuisceret Nō aliter puentūt castanee et uglandes. Temp⁹ serendi statutuz mucib⁹ uglādis ac pinee atz castanee ē a kl'. marcu. Serūtur aūt nuces uglandes porrecte pmissuris tacentibus: pinee nucleis fere septenis in ollas abditis perforatas Sunt culicum genera molestia uglandibus qui nasci videnī ex hūore dlei subdito corticibus. Umbra uglādium ē grauis et morta etiā capiti hūano: olibusqz satis Umbra q̄ppe uglandiū pomoz et abietis quacunqz attigerit nō dubie venenū est. ¶ xxvii.

¶ De cultura eiusdem et medicinali virtute Palladius libro secundo.

Nucem seri oportz extremo ianuario. Amat loca mōtana :hūida et frigida plerūqz lapidosa Potest trī et locis temperatis iuuante humore nutriri Serenda est nucib⁹ suis: eo qz more q̄ et amigdale seruntur et hisdem mēsibus. Sed quas nouembri deponis: aliq̄tenus in sole siccabis: vt excetur noxiuz virus hūoris. Quas vero mēse ianuario vel februario posituras es. aqua simplici pridie macerabis Ponēde sunt aūt trāsuerse vt latus. i. canna figat in terra. Lacumen ipm cum pones in aquilonis prem diriges. Lapis subtus vel testa ponenda est: vt radicem nō simplicet sed repcussa dispgatur. Letior fiet si sepi⁹ trāsferaf In frigidi loc̄ bima In calidi loc̄ bz trima trāsferri. Radices plātax. sicuti i aliis gn̄ib⁹ solem⁹. in h gne resecare si debes. fimo bubulo ima plāta cgēda Bz meli⁹ cinis spargetur in scrobibus :ne calore stercoris adurat Et cinis creditur :l' corticis teneritudinē pcurare l' fructuū dēlitatē Altis scrobib⁹ p arboris magnitudie dfodi queritr: interualla maiora q̄z dīderat: stillicidiis folioz suoz primis: vel sui generis nocebit arboribus Bz aliqñ circumfodi: ne caua fiat vitio senectutis. Canal' lōgus a summo trunco ad ymum debz excudi: sic bene ficio solis et venti durescunt: que in putredinē trāsibāt Si dura nux erit vel nodosa: cortex circūcidendus est : vt vicium mali decuciat hūoris. Alii radicum summa pcidunt. Alii terebrate radici palum de buxo ipmūt vel ercū clauū vl' fereum Si tarentinā facere volueris solam nucis carnem laua: ppter formicas obuolutā in seminario debebis obruere . Si ferentem iā hoc genus velis mutare: lixuio p amum ymū ter rigabis i mīse Cortex i nuce dimissus: maturitatis indicū est: qualis debz et pom ¶ Idē in libro.iii. In februario quoqz muces uglandes nouent seminariis recōdi: et ipm genus inseri. ¶ Auicēna. Nucis folia pstringēria sunt fluxū sanguinis: hoz succus repidus in aurem distillatur et pfert sanici ei⁹ Summa quoqz nucis pfert apostemati bus calidis ¶ Plini⁹ li.xvi. Canchrin. vt dictū est. vocatur pilula vim vrendi habēs in medicina q̄ gignitur et in nuce. ¶ Idē in li.xviii Nuces uglādes a capitis grauedie greci vocauere. Etem̄ arboz ipaz folioqz vires in cerebrum penetrāt: hocqz minore mōnito. Bz in cibis nuclei faciunt. Sunt aūt recentes iocundiores Sicce vinosiores et stomacho iutiles difficiles pcoctu dolorem capitis inferentes: tussientibus inimice et vomituris ieiunis. Apte tenasmo solo: trahunt em̄ pituitam Eedem pīumpte venena hebetant Item anguinaz cuz ruta et olea. Item aduersatur cepis. Lentūtqz eaz saporem. Aurium iflatōi imponūt cū mellis exiguo Item cum ruta mānis et luxatis. Luz cepa aūt et sale et melle canis homisqz morsui. Lortex uglandium dissentericis pdest .Folia cum aceto trita aurium dolori.

Ysaac. Corticis vel frondium arborꝫ nucum vnum exagium eius datum cū vino stringirie optie subuenit. et si cum aceto potest repugnat febribus rigorē hūtib⁹

.xxviii.

De olea. Ysidorus

Olea est arbor pacis insignis: cuius fruct⁹ oliua. succus oleum dicitur. Ambrosi⁹ in hexameron libro. iii. Semp indumētum suum suat olea et pinus sed tñ sepe folia sua cōmutant: et q̄si successanea ꝓtendūt sui pulcritudinem vestitu integritate vice muneris obumbrātes. Idem in li. xvi. Leruus eger ramusculos oliue mādit et sanus fit. Glosa sup iob. xv. Oliua cū est in flore: si nebula immoderata tangitur: a fructu vacuatur. Ysi et de repho dicit. Ledet quasi in primo flore botrus ei⁹: et quali oliua puciens florem suum. Ex libro de natura rerū. Olea ē arbor cui⁹ succus est oleū: viride et suaue: lumē oculis ꝓbens: ⁊ amicū ifirmis. Prima eius gutta dulcissima. secūda min⁹. ⁊ tercia vero amara satis et aspera gustu. In frugidioribus quidē mūdi partib⁹ floret. sed ñ fructificat. Cuius flos odore mirabil' est: ꝫ valde noxius pgnātibus Aristotiles in libro de vegetabilib⁹ Oliue vno anno fructificant: altero reficiūt. Oliue p̄mūtur sepe fructu: quia quādo natura digesserit ascēdz primo de subtili qō nō maturauerit. Erutq; ille humor folia: et illa digestio flores: cūq; maturauerit digestio: nascēt fructus: exinitq; ad finē materie: scōm locuz qui in eo ē Plinius li. viii. Capre oliuam lambēdo sterilē faciunt. ⁊ q; ex causa minerue nō imolabatur. Idem in libro. xi. Oliue puentu plurima examina gignī certū ē Idem in li. xii. Olea minerue ppetuo dicata fuatur Oliua indie steril' est: ꝓterq̄ oleastri fructu. In arabia vero olea dotat lacrima qua medicamētum conficitur a grecis cubemon dictū singulari effectu contrabēdis vulnerū cicatricib⁹ Idem li. xv. Oleam theofrast⁹ negauit nisi ira. xl. milia passus a mari nasci. Fabian⁹ negat eā puenire in frigidissimis neq; in calidissimis. Harū genera tria dixit esse virgilius: orchites: ⁊ radios et positas: nec deliderare rastros aut falcem: vllā ve curam et in huiusmodi sine dubio solum martine eclūq; referre: verum tñ attōdentur: sicut etiā et vites atq; etiam interradi gaudent. Olee honorē maiestas romana magnū exhibuit. ydibus iulii turmas militum et ea coronādum. Minorib⁹ quoq; triūphis ouantes: athene victores olea coronāt. Catonis placita de oliuis sunt hec. In calido et pingui solo radū maiorem seri iubet In frigida aūt et macro licmā. Pingui quoq; aut ferenti eius oleum viciari. Arboremq; ipam fertilitate cōsumi: musco ꝓterea et roboze infestari. Spectari oliueta in fauonii loca exposita solibus censet. Nec alio mō laudat oliuas optime cōdi. q̄ vl' virides i muria vl' fractas in lentisco. Laur⁹ quidē perpetuo virez ⁊ pacifera est: sed ei vtraq; olea perferenda est. Quāto aute bacca maturior ē tanto pinguior succ⁹ minusq; grat⁹

.xxix.

De medicinali oleazum virtute. Plinius libro vice simotercio.

Olearū folia cōmanducata: vehemētissime astringunt: purgant: sistūt. Imposita ulcerib⁹ medētur. et capitis doloribus illita cū oleo Cum melle autem sanguinis pfluuium e neruosis partib⁹ cohibēt. Succus cor carbunculātib⁹ circa oculos ulcerib⁹ pcidentiq; pupille efficax. quappter in collirijs additur Nam et veteres lacrimatōes sanat. ⁊ genaz erosiones. Eosdem et flos eaz habet effectus Succus fruticis recētis accensi distillans sanat lichenas: furfures manantia vlcera. Ipsius olee cinis cum axungia buzmozes sanat: extrabitq; fistulis vicia et ipsas sanat.

Auicenna Humiditas curiens a lignis oliuaz cuz inflamaf ꝓuenit scabiei et impetigini. Et fex olei eaz medicamē est apostematuz calidoz in glandul': ⁊ ppte cū foliis suis. Ireż folia olive decoquūtur in aq̄ agresti donec fiet sicut mel et limitur super dentes corrosos et euellit eos. Folia oliuaz siluestrium ꝓferunt vlceribus ambulatiuis et fraudulentis sordidis et formice. Sunt etiaz bona panaricijs et pbibēt sudorem inunctā. Succus iridem foliox ꝓfert egressioni oculoz et vlcerib⁹ cornee ac fluxibus. Sed domestica ꝓuenientioza sunt oculo q̄ siluestria. Cum aūt vult aliquis adurere ramos oliuaz et folia eaz: oportet vt melle liniantur. Byascorides Cinis ex oliue sarmētis accensus est et nucleo q̄q puro acrioz est. Ex hoc lixiuia facta vulnez aufert carcinomata: ⁊ ex hac etiā sordida vlcera sunt lauāda.

.xxx.

De oleastro et oleomella Ysidorus.

Oleaster dictus ē: eo q̄ foliis sit oliue similibus sed latioribus. Arbor est inculta ac siluestris amara et ifructuosa: cui insert⁹ oliue ramus vim mutat radicis: et vertit eā in ꝓpriam qualitatem. Lacrima oleastri duplex est Alia em gūmi similat sine vlla q̄litatis morsu. alii ammoniaci guttā ex distillatō ne collectam ac remordentem Palladius libro. xiii. Si sine fruge luxuriāt oleastri. palū. vt dictū est. radicibus infige Plinius li. viii. Elephas cameleone ꝓcloti frōde deuorato: huic venēo suo occurrit oleastro Idē li. xv. Athene victores olea coronātur: greci oleastro olimpie Oleū ficticium ex oleastro. et illud tenue m⁹to qz amari⁹ q̄ olee: et tñ ad medicamē vtile. Idem in li. xvi. In maritimis nauibus ossa teredini obnoxia cē tradunt: ꝓter q̄ oleastr et oleā Idē i li. xviii. Oleastri foliox cadē est natura que et olee. Spodiumqz e cauli culis vehementi⁹ inhibet: reumatismos sedat et inflationes oculoz. Purgat vlcera: alienata expler excrescētia leniter erodit: siccat: ⁊ ad cicatricē ꝓducit. In oleis aūt peculiare ē: q̄ folia decoquūtur ex melle: danturq; cochearibus ꝓtra sanguinis excreatōnes. Oleū tñ acri⁹ et efficaci⁹. Et os quoq; illo colluitur. Ad dentium infirmitatem imponūtur folia et paronichijs et carbunculis et ꝓtra osticz collectōnem cū vino. Oleastri succ⁹ vtiliter auribus instillat cū melle. vl' etiā si pus effluat floze eius ydilomata illinūtur et epinyctides. Et oleastro cauliculi decocti et cū melle impositi cuti in capite ab ossibus recedentes ꝓmūt. Maturi in cibo sumpti aluum sistūt. Tosti aūt et cum melle triti carbunculos rumpunt Byascorides. Oleaster quā pleriq; oliuaz ethiopicam vocant: habet folia stiptica: cathaplasmis apposita vulneribus pascentibus medētur: et carbūculos sanant: unguibus panaricia tollunt. sordes vulnez addito melle ꝓsumēdo detergunt. Autem capitis et interrupta ossa reparant: dolorē ozis masticata cōpescūt. pfluuiū mulieris et omnē inꝑgruū occursum sanguis sistunt. Succus ei⁹ appositus oculoz scaphulomata ꝓhibent: et vulnera vultibus tollit et reuma suspendit. Item collirijs miscetur nobilibus ob iuges lacrimarū fluores. Idem ex vino ꝓfectus ad saniem aurium facit Lignuz huius oliue viride foco impositū et ardēs būorem acrez atz recoꝓratiū emittit: qō illimitū pthiriasim curat: ⁊ impetigines agrestis. i. zernas et scabiem. Se tñ ei⁹ cathaplasmati adhibitū pascentia vlnera sanat: et furfures capitis: et pthiriasim atq; putredines. Huius arboris lacruma duplex est. Alia em gūmi similatur siue vllo q̄litatis suc morsu. alia vero guttam ammoniaci ex distillatōe collectā. medēs obtutioni oculoz et cicatrici et albedini oculoz impetiginī q̄q et lepre Urinaz etiā ꝓuocat: et materiā semmis interi⁹ educit Item huius arboris folia igni sacro medentur Et cuz

melle putredines cohibēt.eorumq; decoctio diſenterie apta ꝓbatur.ac vehementi fluori ventris. Item ſuc⁹ eius fluori ſanguinis.et aurium humoribꝫ vl' oris ꝙc mit. ¶ Iſidorus. Oleomella in ſyria naſcitur.ſic dicta: eo q; ex trunco oleum defluat in craſſitudinem mellis odore ſuaui.

¶ .XXXI.

¶ De palma. ¶ Iſidorus.

Palma dicta eſt:quia manus victricis ornatus eſt:vl' quia expanſis eſt ramis in modū palme hominis. Eſt aūt arbor inſigne victorie procero ac decoro virgulto.diuturnusq; veſtita frondibꝫ:et folia ſua ſine vlla ſucceſſione ꝓſeruans. Hanc greci feniceꝫ dicunt:eo q; diū duret. ex nomine.ſ.illi⁹ auis arabice:que multis annis viuere dicitur; Hec cū in multis locis naſcatur:nō in omnib⁹ tñ fructus ꝓficit ad maturitatem:frequēter aūt in egipto et ſiria.fruct⁹ eius ſūt dactuli:a digitorum ſimilitudine nuncupati. ¶ Actor Palma in ſeruoꝝ eſt gracil'et aſpera:in ſuperioꝝ groſſior lata et pulcra. Multo tpe peruenit ad iceremē tū tarde cēſ ꝓficit:vt creſcat in altū. Centenarium facit fructum. ¶ Idem in libro xxiii. Palme copia inclita eſt iudea. Sunt quidem in europa: vulgoq; in italia:ſed ſterules. Ferūt in maritimiſ biſpanie fructū:ſz immitē In affrica vero dulcem:ſed ſtatim euaneſcentem: Cōtra in oriente ex his vina:gentiumq; aliquibus panis plinis vero etiā quadrupedū cibus. Quāobrem nulla eſt in italia ſpōte genita:nec in alia parte terraꝝ niſi i calida:fructifera vero ñ niſi in feruida. Signitur aūt palma ieiunioſaq; terra:maiore in parte ⁊ nitroſa Bauder et riguis totoq; anno: cū bibere amet anno ſitienti. A ſimo quidā etiā ledi purāt. Et aſſirior ꝑs alia ſi non tuis miſceaf. Genera eaꝝ plura. Et prima fruticem nō excedēria:ſterilem habz. Alicubi et ipſam femlem:breuēq; ramis obiice vmbra folioꝝ. Lectorii viciem hec prebꝫ in pleriſq; locis ꝓſtat ꝓtra aſpgines Coma oīs in cacumie ē:pomūq;:nō inter folia:ſicut in ceteris:ſed ſuos inter ramos palmitibus racemoſuz. vtraq; natura ſcz vue atq; pomi. Quedam in ſyria ⁊ in egipto i binos ſe diuidūt truncos. In cbrcta vero i ternos.Quedamq; in quinos. Eaꝝ genera ſunt nūra. Sterilibus ad materias operaq; lauriora vtif aſſiria: totaq; perſis. Fūt et cedue palmaruz ſilue:rurſus germinātes a radice ſucciſe . Bulcis ē eaꝝ medulla i cacumie quod cerebrū appellāt. Exēpraq; illa viuūt :quod nō alie. Vocārur aūt camereptes:folio latiori ac molli ad vtilia vtiliſſimo e palmis ꝓcune viuaces:igniſq; lētus. ¶ Idem i li.xvi. Palme folia ñ decidūt et in oriēte funes valid⁹ e palme foliis fieri coſq; in humore vtiliores eſſe: tradūt. Apud nos aūt palme a matre intergre decerpunf. Meliores eēſ ſunt que nō diuiſe fuerf. et ſub recto dieb⁹ quaternis ſiccantur:mox i ſole expādunf ⁊ noctib⁹ relicte donec candore marceſcāt. Poſt modū in opera diuidūtur. Palma et ſic facillime perdūt fruct⁹ ante maturitatē. Solaq; palma in ſpatiꝫ bz fructum racemis ꝓpendentē Tarde ſeneſcūt illa quoꝝ eſt criſpa materies vt palma:popul⁹ et acer. In lōgitudine ramoꝝ excreſcit palma ſicut abies:larix:ciꝑſſus: et vlmus:et ſiqua ſūt vniſurpia Cortex ſcaber roborei et palme . Palma eſt arbor valida. In diuerſum enim curuaf.et popul⁹ quidē cōtra inferiora oīnia pādit ur. Palma ecōtrario formicaf:palma deli ab eiuſdem dei etate ꝓſpicit. ¶ Ambroſi⁹ in hexameron li.iii. Palma manus victoris ornaf. Ideoq; dicit eccleſia. Aſcendā in palmā:vt oīnia inferioꝝ relinquat:et ad ſuperioꝝ. i.ad beauū xp̄i cōſcendat:et ſuaues fruct⁹ virtutū capat. palma ḡq; ſp viret nō mutatōe folioꝝ ſz ꝓuatōe. ¶ Eloſa ſuper iob. xxix. Palma quidem tarde,ꝓficit:ſz in viriditate diu ſubſiſtit. Unde ſcriptū eſt. Sicut palma multiplicabo dies: ⁊traq; naturaz aliaꝝ arboꝝ in imo graciliꝰ exiſtit.ſuperius iuxta fructus groſſeſcit: ⁊ inferi⁹ q̄dē ē aſpera:ſuperi⁹ vero tactu ⁊ viſu pulcra

.XXXII.

¶ De ſexus in ea diſcretōne ¶ Ambroſi⁹ i hexameron.

In palmis diſcernif a femina maſculus Et eſt qō miretur i arboꝝ diſcretio ſex⁹. Nā vides palmam:que dactilos generat: plexaq; inclinātem ramos ſuos: et ſubiicientem: atq; amplectus ſpēz ꝓtendentem:ei arbori:quā marem palmā pueri ruſticorum appellār. Illa ergo palma eſt femia:et ſexū ſubiectōnis ſpecie ꝓfitetur. Iñ cultores ꝓiaciunt ramis ei⁹ dactiloꝝ vel palmitum ſemia maſculoꝝ :quibus illi ſeminee arbori:velut quidaꝫ ſenſus ꝓfunctōis infūditur et expetiti ꝓcubitus gratia ꝓſentatur. Quo mūere donato: rurſus erigitur et in veterem ſtatuꝫ ramos ſuos et comā attollit. ¶ Plin⁹ li.xiii. Itaq; ſicut dictuꝫ eſt ſuperius. arboribus immo potiuſ oībus que terra gignit: herbiſq; etiā vtrūq; ineſſe ſexuꝫ diligētiſſimi naſe tradunt Nullꝰ tamen arboribus q̄ palmis manifeſtius Mas in palmite floret.femia circa flozem germinat tñ ſpine mō. Utriſq; aūt ē prima naſcīf pomi caro.poſtea lignū intus:hoc ē ſemen e⁹. In arabia lāguide dulces traduntur eſſe palme.Quāḡm uba apud ſcentas arabas ꝓfert oībus ſaporib⁹:quā vocant dabulan. Ceteri ñ ſine marib⁹ gignere femīas :ſpōte edito nemore: cō firmant. Circa ſingulos nutare plures in eum ꝓnas blandioribuſq; comis Illū erectis biſpiduꝫ.afflatu vi ſuq; tpo et puluere etiā reliquas maritare. Putaſmōi arbore excīſa femīas viduas p⁹ ſterileſcere. Adeo veneris ē intellect⁹ vti coitus etiā excogitat⁹ ſit ab boīe Ex maribus flore atq; lanugine. Interim vero inſpſo ſemis tāuꝫ puluere. ¶ Ex li.de na.re. Palme videlicet maſ ⁊ femia nūq̄ fructificant:niſi pareſ ita vicine ſint q; ramis ſuperioribus ſe inuicē inclinatis amplectārur et hoc fit tātūmodo tempore verno.

.XXXIII.

¶ De mediciali eius operatōe ¶ Auicēna

Palma ē arbor dactiloꝝ:e⁹ oēſ ꝓtes ſūt ſtiptice ¶ Pli.li.xxiii. Eſt aūt viribus oleiſq; prima nobilitas palme. Inebriant recentes: capitis dolorem affert munus ſicce vtiles. Nec ēntum videtur ſtomacho.ruſſis exaſperāt Succum decoctaꝫ āriqui,p hydromelite dabant egris:ad vires recreādas :ad ſitiꝫ ſedandā. In quē vſum ꝓferebāt thebaicas. Sanguiez quoq; excreantibus vtiles in cibo maxie. Nuclei palmaꝝ cremati in ficili nouo cinere loto:ſpodii vicem efficiunt miſcenturq; collutis Et caliblephera facīūt ad dito nardo. Palma que fert mirabolanū,pbatiſſima in egipto. Oſſa nō babet reliquaꝫ mō i balanis. Aluū ⁊ mēſes cit i vino auſtero:et vulnera ꝙglutinat. Palma elata ſiue ſtate medicine ꝓfert gramina:folia corticem Folia iponūt ꝓcordijs:ſtomacho :iocineri vlceribuſq; que ſerpunt:cicatrici repugnātia . Ploras cortex eius tener cum reſina et cera ſanat diebus vīginthi decoq;tur et ad teſtium vicia Capillum demgrat: ſuffitu ptū extrahit; Batur bibendus renum vicijs et veſice et ꝓcordioꝝ. Capiti et neruis inimic⁹ Decoctū ei⁹ vētris fluxionem ac vulue ſiſtit. Cinis ad tormia efficaꝫ pot⁹ in albo vino ¶ Solinus. Palma egiptia dicenda res ē Odor ei idē:qui et malis cidonijs. Bitim ſedat:ſi prē uſq̄ maturauerit decerpatur. Nam ſi matura ſumaf: ſenſum intercipit:greſſum ꝓpedit:liguam retardat: obeſiſq; officijs mentis ⁊ corporis ebrietatis vitiū facit ¶ Dyaſcorides. Palma que in egipto naſcif:ſemē bz mirabolano ſimile : coloris viridis: et odoris cidonio

simil. Hoc in vino austero bibitur corruptelā et fluxū sanguinis mulierū cōpescit. Carbaplasma quoq; adbibitum recentia vulnera paracollesim facit.

.xxxiiii.

De persico. Ysidorus.

Persicum dicitur: eo q̄ eius arborem primus i egipto seruit perseus: a quo se oriundos ferebāt ptholomei. Hec in pscida fructum generat in perfectorium. Apud nos aūt suauē t iocundum. Est aūt arbor femininī generis pscus. pscus aūt neutri generis fructū. Itaq; pscus arbor est cui breuis admoduz vita ꝓcessa ē. Cui genus esse fertur: Duracen⁹ t armeniac⁹ ac pscus. Duracen⁹ est nuncupat⁹: eo q̄ in gustu acorem referat pomū eius. Armeniac⁹: eo q̄ primum aduectum sit ab armenia gen⁹ eius. Persic⁹ q̄d sit ita dictum ē supꝰ Plinius li. xiii. Egiptus pscus arbor: rem sui generis habet piro simulem: folia retinentem. Huius ferilitas est assidua subnascēte crastino fructu maturitas ethesiaq; afflatu. Pomū lōgius piro iclusū amigdale putamine et cortio: colore herbido. Sed vbi nux illi: hunc pomū differēs brevitate ac mollicie. Et q̄ vis blanditiat dulcis suauitas: nō tñ innocuum. Materies vero bonitate: firmitudie nigricia quoq; nichil differens a lorbo. Idem in li. xv. Persice arbores sero t cū difficultate trāslerūt ad loca remota a perside vt que in rhodo nichil ferāt: qō primū ab egipto caruz fuit hospicū. Idem in li. xvi. Quedā loci vicio ifructuosa fiunt: sicut in pharo siluacēda que nichil fert. pscie quoq; arbores in rhodo flozēt tm. Item i tusculano persica nec nō et nuces grece cū tedio inseruntur. Terracina siluis carum scatet.

.xxxv.

De virtute ipsius in medicina Blasco.

Persici folia constrictiue virtutis sūt. Que sicca t locis patentib⁹ aspersa fluxum sanguinis cohibent. Item trita et imposita ventris asalia perimūt et expellūt. Eadē quoq; sicca et in pulverem tusa recētes plagas et cruenta vulnera claudūt. Gūmi etiā gutta: quā pscia trūc⁹ lacrimat: aluo fluēti medet. Eadem cū vino mixta lapillos in vesica frāgit. Trita ex aceto et cocta impetigines reprimit. Decocta cū croco tumores faucīū mitigat: asperaz arteriam lenificat. Toracis obstrictos sinus reserat: excrementib⁹ sanguinē subuenit: mire et vitia pulmonis expurgat.

Illac Succus frondū pscis potatus lumbricos t cucurbitinos eiicit. Si vermiose etiā apponatur auricule vermes occidit. Auicenna. Folioꝝ pscī succ⁹ in aurem instillat⁹ interficit vermes: t oleū eoꝝ emigrance ac dolorib⁹ auris calidis et frigidis cōfert. Item rumq; ex ipsis pscis: eorūq; foliis: fit emplastrum: quod vermes interficit ventri. Similiter si bibatur succ⁹ t que sunt supiora eoꝝ et foliorum ipsoꝝ.

.xxxvi.

De piro et cultura eiusdem et medicina: .Ysidorus.

Pirus vocata videf: eo q̄ pomū ei⁹ in speciem ignis formatur. ab amplo em̄ incipit: et in angustum finit. Arestotiles in libro de vegetabilibus. Quedā in primis nascunf plante i figurā granorum t postea fiunt arbores: vt mal⁹ et pirus. Multiq; sūt et superflui stipites de radicib⁹ eoꝝ. Melior quoq; ē insitio similium in similia ꝓportionalia: vt mali in piū. talia em̄ optime puemunt. Melius etiā fructificat in senecture q̄ in iuuēture pir⁹: sicut et amigdal⁹ Plin. vbi supꝰ. Crispiora que nascūf in mōtib⁹ ꝓ exceptis malis et piris. Tardi⁹ vero germināt piri siluestres: q̄ cetera. Humor est etiā cortici arboruz: qui debet intelligi sanguis eaꝝ. et hic est aquosus piris ac virib⁹ Arborū gignētiū fructi⁹: q̄dam ex lateribus ramorū ferūt t cacumib⁹ vt pirus et similiter punica et ficus et mirtus. Et quibusdaz vt abieti t picee ramoꝝ est ordo ꝓpositꝰ aliis aūt inditus: vt robori et malo ac piro: Ferrulisme sunt in senecta pirus et amigdala. At vero fructuz ante maturitatem facillime pdunt malus t pirus atq; simulia. Idē libro. xvii. Nucleo serūtur mala et pira: sed tardo puentu ac degenerātia et insito restituenda. Cato et furcis crates altitudie bois ad solem recipiēdū iubet ponī. Et ad arceda frigora culmo itegi: sicaq; malorum semina atq; pirorum nutriri. Quidā paulo āplius q̄ in pedibus nouem seri iusserūt malos vt etiā magis piros. Breues aūt sunt vmbre q̄ibus magnaꝝ arborū: q̄ ramos i orbē circinēt vt i mal⁹ ac pirus. Pirū florere licet inserere: et in malum quoq; mēlem insitōnem pēdere. Mago pira nō eodem tempore oia: q̄m neq; floreant. Eodem oblōga rotunda q; seri iubet ab occasu virgiliaꝝ ad primā. Reliqua vero genera bieme media ab occasu sagitte subsolanū aut septēriones expectantia. Velocia sunt pirus ac ficus t malus et punica et prunus ac mirtus t tñ adcedūt diuitus. In trimatu em̄ ferre incipiunt. Ex his tñ est lentissima pir⁹. Arbores si cū defloruerint: primus sequentur imbres: in totū poma deperēūt: adeo vt amigdale et piri: etiā si oīmo nubilum fuerit: austrin⁹ ve flat⁹: amittunt fetus. Aer miculatōne p se q̄busdā ām̄s sentūt mala t pira: sicut mespila et punica. Auicena. Piroꝝ folia fluxui ventris colerico ꝓsunt. Byascorides. Piri folia vulneribus admota feruorem mitigant. Radix eius alligata diu ꝓceptum impedire creditur. Aiunt et ipa poma remouenda: q̄n prus incumbit. Si em̄ i eo loco fuerint difficulter vteri claustra reserari.

.xxxvii.

De prumo et eius medicina. Ysidorus.

Prunus a latinis ob colorez appellat que alio nomine coāmella dicit: alii a multitudie fructus entri miram appellant. Cui⁹ generis damascena melior est a damasco opido dicta: vnd⁹ prus est apportata: cuius solus pomum stomacho mederi ꝓbatur. Nam cetera noxia ꝓhibentur. Nec sola arbor gummi glutinosum et ꝓpactiū distillat: quo et medici et scriptores vtuntur. Plin. li. xiii. Est prunus egiptia nō dissimil spine egiptie: pomo mespili. Bruma q̄dem maturescens: nec folia dimittens. Lignum in pomo grande: sed corpus ipm̄ natura copiaq; messiuz instar incolis. purgatum em̄ tundūt: et offas eius seruant Byascorides. Cocimella est arbor quā latini prunum vocant: oīmbus nota. Huius fructus iocūdus est: et molliens vētrem: sed cacostomachus. verū ille qui in siria domasco nascitur: si siccus fuerit custodiach⁹ est. ventre abstinet In vino elixatus: t gargarisatus: uuā ac gingiuas curat: et fauces rematisantes. Nec etiā oia facere pōt agrestis cocumella. Nam sicca in dulcore cocta custodiacha est: et ventrē abstinet. Gūmi quod in ea arbore nascitur paraplasmaticum et pinguc. cum vino bibitū lapides vesice frāgit. Cum aceto solutum zernas ifantibus tollit: q̄ glutinose et ꝓpactiue virtutis est. Arefacta etiā eius folia ꝓstrictiue virtutis sunt: t fluxib⁹ oris adbibita: ceteriq; que opus habent: ꝓstringunt. Radix etiā et folia stipticā habent virtutem.

.xxxviii.

De rubo. Ysidorus.

Rubus a latinis dicitur: eo q̄ fructus eius vel virgultuz rubet. Est em̄ morus siluestris fructus afferens: quibus in deserto pastoꝝ fames ꝓfouetur. Ambrosius in hexameron. Rubi folia serpenti supiecta cum interimunt. Arestotiles in libro de plātis. Planta que inter arbores et minutas plātas est: multos in radicibus ramos habet vt rubus. Plin. li. xvi. Moza ferunt rubi et alio genere similitudinem rose: qui vocatur cinosbatos. Tercium genus ydeum

a loco greci vocant tenuior est ceteris: minoribusq3 spinis et minus aduncis. Flos eius cõtra lippitudines illinitur: ex melle ad ignem sacrũ dat. Cõtra stomachi vitia bibitur ex aqua. ¶ Idem in libro xvii. Inuentus est surculos abscisos serere: quod primo factum septis caula est: sambucis rubisq3 depactis.

.XXXIX.

De virtute ipi9 i medicia. ¶ Idẽ i li. xvii.

Rubos nequaq3 ad maleficia natura tantus genuit: sed ex eis mora boib9 aut bestiis cibos devit: vim habẽs siccãdi et astrigẽdi: gingiuis: tõsillis: genit alib9: accõmodatissimi. Aduersantur emorroidi ac psteri sceleratissimis serpẽtibus: flos aut mora scorpionũ vulnera sine collectõnum periculo ũgũt et vrinas ciunt. Caules cox teneri tundũf: indeq3 succus exprimit: t mox in crassitudinẽ mellis sole cogitur singulari remidio cõtra oris et oculox mala. sanguinẽ excreãtes: anginas vuluas: sedes celiacos: potus aut ulitus. Oris quidem vitiis folia cõmanducata psunt et vlcerib9 manãtibus in capite illinuntur. Cardiacis etiaz imponunt p se in mãma sinistra. Itẽq3 stomachi doloribus: et ocul' pedẽtibus. Instillatur cox succ' et auribus. Sanat cõdilomata cũ rosaceo cerato. Calculorum ve ex vino decoctũ psentaneũ remedũ est. Itez per se in cibo sumpti eyme mõ: vl' decocti i vino austeri: labentes dẽtes firmãt. Aluum sistũt. Et sanguinis profluuia: disetericis psunt. Siccãtur et in vmbra: vt crematox cinis vsui reprimat. Folia etiã arefacta t cõtusa: iumentox vlcerib9 tradũtur vtilia. ¶ Auicenna. Rubus est frigidus et siccus: stipticus: desiccatiu9: cũ omnibus ptibus suis. Sed folia eius multo minora sũt propter aqueitatem suam. Decoctio stipitũ et foliox ei9 tingit capillos. Emplastrum de foliis eius pbibet ambulatõnem fraudulẽtaz formice. Et valet sup crisipilã et cõfortat stomachũ debilem. Quod ex eo exiccatuz ẽ stringit: et flos eius similiter. Radix quidẽ rubi subtilitatem habet cũ stipticitate: et ideo frãgit lapidem. Itẽ rubus pfert vlcerib9: que sũt sup caput: t psolidat vulnera. Cõfert etiã exiture oculi: et sputo sanguinis. Et morsui alic' venenosi: quod dicitur hzarites. Folia eius stringunt gingiuã: t sanãt vlcera capitis: t alcola. Succus eox sanat os caliduz. Fructus etiã maturus: t succus fructus ac foliox eius sanãt dolores gingiue. ¶ Platearius. Rubi sũmitates dicit constãtinus esse stipticas. Et valẽt cõtra vsturas et calida apostemata. Unde videt esse frigidus et sic9: licet a quibusdã dicat calid9 et siccus. Valet et ꝫ rubozes oculox et ptra diseteriaz

.XL.

De rubi speciebus. ¶ Diascorides

Rubi siue bacci. ỏ quo videlicet sub hoc nomine dictum est sup. quedã est species cõmunis et oib9 nota. Alia vero que dicit ydea: siue hzymos mollis ac lenis: cuius succus cũ vino ac melle sumptus ad superiora pdest. Mora vero cũ melle ac vino sumpta sapientiaz. vt ab antiquis dicit. nutriunt. Ipsa cum pane et melle trita mirifice rumpũt apostema. ¶ Plinius vbi sup. Inter medicamina q stiptica vocãtur nichil efficaci9 rubi mora ferẽtis. Radice in vino decocta ad tercias partes: vt eo oris vlcera colluãtur: sedesq3 foueantur. Tantaq3 vis eius est: vt ipe spõgie lapidescant. Alterũ est rubi gen9 in quo rosa nascitur. Pilulam castanee similem gignit pcipuo remedio calculosis. Alia vero ẽ cynorhoda quã volumine primo dicemus infra. Cynobaton quam alii cynosbaton: alii neurospaston vocãt: hz folũ homis vestigio simile: ỏ q. s. iã dictũ ẽ ỏ sub h notãe. Rosa rubox alopicias emẽdat cũ axũgia. Mora vero cappillũ tingunt cũ oleo omphacino. Flos ãt mori p messes colligit: cãdidus: pleureticis pcipu9 ex vino potus. Item celiacis. Radix decocta ad tercias. aluum et sanguinem sistit. Itẽq3 dẽtes colluros ex ei9 decocto. Eodẽ ãq3 succo fouẽt sedis ac geitalũ vlcera. Cinis e radice deprimit vuam. Idem rubus est appellatus: qm in yda et nõ alias nascitur. Est aũt tenerior ac minor rarioribus calamis et innocẽtioribus: sub arbox vmbra nascens. Huius flos cum melle illinit epiphoris et ignibus sacris. daturq3 ex aqua bibendus ỏ matricis. Porro cetera eadẽ prestat que supradicta. dẽq3 t rhamnus computatur. Iter ruborũ genera fruteq3 candidior et fructicosior. de quo. s. in superiori li. dictũ est. ¶ Auicenna. Species ei9 que dicitur rubus canis: habet fructũ quasi oliuam habentem iteritus lanã: que cocta stringit ventrẽ: et abscindit cursuz bũiditatis antique ex matrice. t pfert emorroidib9 natis in ano ex quibus curzit sanguis facto ex eo emplastro. Ipe ãq3 t flos pfert vlceribus intestinox et solutõni. et frãgunt lapidem subtilem in eis

.XLI.

De sorbo. ¶ Plinius li. xv.

Sorbis ãdrupler differẽtia. alius cui cox rotunditas mali. alius turbinato piri. alius ouata species ceu malox alicui9. Hec obnoxia acri odore et suauitate iocunda ceteris vim sapor. Generosissima quibus circa pediculos folia. Quax gen9 tormiale appellãt. remedio tm. pbabile: assiduũ. puentu: mimũq3 pomo: arbore dissimili: folius pene platani. Nõ fert ãte trimatũ: ex vllo genere. ¶ Idẽ in libro. xvii. Sorbus ẽ arbor: que nõ habet ossa: sicut nec carnem sambucus t plurimã ambe medullã. Sorbus arbor infestat vermiculis ruffis pilosis atq3 ita emorit9. Sorba semine t a radice planta t auulsione. puenũt et in locis frigidis et bũidis. Item sorbis t prunis statutũ tempus inserẽdi est post mediã biemem in ydus februarias. ¶ Palladius. Mense ianuario februario et martio locis frigidis: calidis vero octobri t nouẽbri: sorba serũtur egregie: ita vt matura in seminario ipa poma pangantur. Ego exptus sum multas arbores ex pomis spõte pgentas: et in crescendo et in ferẽdo extitisse felices. ¶ Plãtas etiã si q3 ponere voluerit: habebit arbitriũ dũmõ calidis locis mense nouẽbri: temperatis ianuario vel februario. frigidis marcio inclinãtem dispõat. Amat sorbus loca bũida: mõtana: frigidis pria: solum pinguissimũ: cuius indiciuz certissimum si freqs vbicũq3 nascatur. ¶ Planta est trãsferenda robustior. scrobez de siderat altiorem: et spacia lõgiora: vt qõ illi maxime p: desit a vẽtis freqntibus agitata grãdescat. Si vermes patietur infestos: qui in ea rufi ac pilosi solent medulle interna insectari. Aliquos ex his sine arboris iniuria detractos: vicino crememus incendio creduntq3 hoc genere vel fugere vl' pire. Si minus ferze ceperit: rede cuneus eius radicibus inseratur: vel circa vltimaz ptem fossa facta: cumulo ingesti cineris adaquef. Mense aprili sorba inserũtur in sem cidonio: in spina alba: vel trũco vel cortice.

.XLII.

De vite et eius natura. ¶ Isidorus.

Vitis dicta est eo q habeat vij citi9 radicandi. Alii vites: eo q inuicem se vittis innectat. vi cinisq3 arborib9 reptãdo religẽtur. Est em earum natura flexibilis et caduca. vt quasi brachiis quibusdã quidquid pphenderint. stringãt: bisq3 se erigãt et attollãt. Uitis florẽtis odore nichil grauius. Si q dem de flore eax succus expssus: poculi genus cõficit: vt voluptati: sic et saluti. ¶ Ambrosius in hexameron li. iii. Quis nõ miretur ex acini vuaci vitez vsq3 in arboris summum cacumen prumpere: q velut quondam amplexu fouet: quibusdam brachiis ligat et circundat. lacertis vestit: pampinis: sertis coronat vuax. Que ad

limitatōnem vite nostre:primum vnam radicē defigit: deinde quia natura flexibilē ē et caduca.quasi brachijs quibusdam. Ita et clauiculis quidquid cōprehenderit stringit:hisq3 se erigit et attollit. ¶Ex libro de natura rerū. Vitis est frutex inter oīa ligna fructu abundātior.cui? botriones p̄ vbertate ne cadāt oportet sustētari. Itaq3 ligamē ex ipa nascit:quo videlicet in stipite alligetur. ¶Aristoteles in libro de animalibus. Sanguis est materia tori? corporis.et ob hoc in corpore? valde maculentis nō apparet aliquid p̄ter venas:sicut accidit foliis vitis et ficui :quia quādo desiccantur nichil apparet in eis nisi vene. Accidit3 vitib? multū ferentibus ꝓpter multitudinem cibi:q̄ corrumpūtur et diminuuntur fruct? sui: sicut homines multe carnis ac pinguedinis:nō nisi modicū spermatisant :nec coitū nisi raro desiderāt. ¶Actor. Vitis est arbor humil flexibilis et caduca.Quādo floret odore suo venenata animalia fugat:laboriose colit:foditur,ppagat:pastillat ablaqueatur:et etiā vt magis fructificet purgatur.De hac quoq3 fiunt vmbracula. vite infructuosa inter cetera ligna nichil inutilius sicut scriptum ē.Fili hominis quid fiet de ligno vitis.&c.

.xliii.

¶De vinearum cultura. Actor:

Vinea.sicut iam dictū est. multipliciter atq3 laboriose colitur videlicet :plantatur vl̄ seritur: foditur,sterc?atur;ppagatur:& etiā vt magis fructificet purgatur. ¶Plinius li. xvii.Cato de omni cultura vitiū ita p̄cepit:altissimā vineā facito:recteq3 alligato :ne tamen nimium ꝓstringas:et eam hoc mō curato. Capita vitū putato:circumfodito:arato inter pita.vltra citraq3 sulcos ꝓpetuos ducito. Teneras vites q̄m primū3 ꝓpagato.veteres q̄ minimum castrato potissq3 si opus erit deuicto biennio vero post p̄cidito ¶Palladius li.i.Vineis utile solum p̄bec signa cognosces.Si coloris et corporis rari aliquatenꝰ atq3 resoluti ē Si virgulta q̄ plurimi lenia sūt nitida,pcera & fecūda:ut piros siluestres:prunos:rubos:& hꝰ cetera:neq3 torta habeat:neq3 sterilia: neq3 macra sterilitate laborantia. ¶Idem in li.ii.Vineis ponēdis.ut dictū est superius.videlicet in tractatu de natura terre: soluꝫ nec spissum nimis debꝫ esse:nec resolutum;ppius tamē resoluto:nec exile nec lentissimū:tū primum lento:nec cam pestre nec p̄cep ſ:ſz potꝰ edito cāpo:nec siccū:nec vligi nosū:modice tū roscidū:nec salsū :nec amarum: quod vitium vina ꝛtristat sapore corrupto.Celū quoq3 mediocris qualitatis ꝓuenit esse: tepidum tamē magis q̄m frigidū.siccum potꝰ q̄ nimis ibridū.Sed aīa vitis ꝓcellas ventosq3 formidat. Semiq3 plagā spectare vinea dꝫ locis frigidis meridianā: calidi septētrionalez tepidis orientem. Si tū austros vl̄ euros regio ñ habeat inimicos. Q3 si hoc ē:ibi vitium melius in aquilonē vinea dirigētur vl̄ in fauonium. Sed locꝰ qui pastinā dus est:pꝛiꝰ ipedimētis & oīb? elisis arboꝛib? liberetur ne post assiduo calcatu terra fossa solidet Si cāpꝰ pastinetur:duobꝰ et semis pedib?. si cluꝰ tribus. Collis p̄ ruptus:q̄truo?:ne terra decurat citꝰ:vallis etiā duobꝰ pedib?.Sed ager vliginosus:qui humoꝛes altꝰ fossos eructat:non amplius q̄ in pedem et semis effoditur:

¶Idem in libro iii. Vinee quidem in,puincis fiunt generibus multis. Sed optimū genꝰ est:vbi stat vitis velut arbustula:breui crure fūdata. Hic primo q̄dem calamo iuuaf:donec soliderur. sed altioꝛ sesquipede eē ñ debet:vt ubi robusta fuerit:sola ꝓsistet.Aliud uero genus est:in quo cannis plibꝰ circa depositis; ipa vitis p cānas sarmitis ligatis:i orbiculos flectit se sequentes Ultime positōnis est vitis p terram,plecta si se diffundit. Hec autem omnes & scrobibus ponuntur & sulcis

.xliii.

¶De vineis veteribus ac nouellis. ¶Pal. libro.xvii.

Vites in iuuenta fertilissime sunt:tardiusq3 maturescunt .Et hoc maxime notatur in vitibus q̄ et vetustioꝛibus est vinū melius : nouell aūt copiosius. ¶Idē in li.xvii. Vineam veterē si trāsferre volueris:dūtaxat brachiū crassiꝫ licebit. Aīe nouellā resecari tutū erit:tpl̄ ubi valebit Ubi vero frōdre ceperit vinea.palmato Vineas nouellas alligato crebꝛo ne caules p̄fringantur.Et q̄ iam in pticam iuit:et? pampinos teneꝛos leuiter alligato : atq3 vt recte stent porrigito. Nō est aūt festinādum ad putatōnē nouelle.ſz primo quidē in circulos materia colliganda est,nec nisi valide putatio admouēda. ¶Palladius li.iii. Nouellā vitem columella dicit. a primo āno ad vnam materiaz esse formandā:nec recidendam totam:sicut italie mos ē Anno scō expleto: vel q̄ intereant vites in totum re esse: uel infecūda sarmenta ꝓducant: que tamē āputato capite:pāpinaria de duro cogūt exire.Quare iurta ipsaz ꝓmissurā veteris sarmēti vnam vel duas gemmas reliquendas ē: quod est merito i vicula fortioꝛa seruādum Et sane excipiendā calamis nouellaz:vel exiguis palis vt tercio anno robustioꝛes possit accipere. Nam q̄drima nouella:vbi letū soluꝫ est:tres materias merito nutrire cogetur. Stratis p? putatōnem sarmēta decisa vineis:et rubi & impedimēta fossuris omne tollatur.

¶Idē i libro.iiii. In mēse ianuario vinea nouella:primo puluerisari debꝫ: quod tūc ac deinceps p oīes ly. vsq3 ad octobrem faciēdum est:et hoc non solum ꝓpter herbas: ſz ne tenera adhuc semina solidata terra ꝓstringat. Graminū quoq3 radices:que plurimū viriduſ obsunt:extirpāde sunt. Tunc q̄q3 locis frigidis fossio vineaꝝ celebrāda est et palande atq3 ligande sunt vites. Sz nouelle mollibus iunculis alligāde sunt: quia tenerā ipam vincula durioꝛa p̄cidunt. Palus maioꝛibus solidus:minoꝛibus exilis ponatur:ꝓpter vmbre molestiam. Stratuatur ab aquilone et plaga frigida spacio quatuoꝛ digitoꝝ uel sempedis remot? a vite: vt circū fodi possit et oīa ꝓcꝛ.Vineas vetereſ hoc mēse aliquo altius a terra trūcant reparatōi studēres: ſz vitiosum ē. Nā plexaq3 vastioꝛ plaga sole putrescit et roꝛibus. Quare hoc reparāda ē genere. Prius ablaqueabitur altius:donec nodus eiꝰ appareat. deinde infra terram supra nodū recidet; ut opta de frigoꝛe et de sole nichil timeat. Hoc faciendu3 est si optimi generis est vitis:& alte posita alioquin melꝰ erit sarmētis iserenda. Dia supdicta extoꝛquēda sunt primo mēse: locis calidis pꝰ ydus aūt ipius locis frigidis. ¶Idem in li.xii. Mēse nouembꝛi ac deinceps vinea vetus que in ugo est aut pertula si robusto et integro trūco sit ablaqueata: fimo fatietur:et angusti? putata inter quartū et tercū pedē a terra viridissima pte corticis acuto ferramenti mucro ne feriatur ac fossa freq̄tius incidetur Naꝫ vt asserit columella ex eo loco germē plexaq3 ꝓducitur ac venientē uere fundit materiā qua vitis reparet. .xlv.

¶De vitium putatione.

Vitium in mēse februario locis frigidis aliq̄n? et temperatis est multa putatio. Sed ubi multe sunt quidam. Et pars que in septentrionem respiciet verno putet. Alia pars aduersa clemētioꝛib? plagis:recidatur autūno Sed in putatōne sp mitamur vt vitis fiat in cruce robustioꝛ:ne debili utricule duo duraméta seruem?. Auferenda sunt lenta & torta:debilia malis locis nata:sarmenta uocata: Etiā qui inter duo brachia medius nascitur debet abradi. Q3 si pinguedine sua brachium q̄cunq3,primū debilitat: illi decisō ipō alter succedat. Erit tamē optimū putatoꝛi inferius sarmentū:quod bono loco natum fuerit:repande uitis

causa semper tueri et ad vnam uel duas gemmas relin quere In locis demctiozib⁹ altius vitem liceb it expãde re. In exlibus aut estuosis aut decliuib⁹ aut pcellosis humiliozq cultura est habẽda .locis pinguibus singulis brachiis vitiuz bina flagella dimitte.sed erit sapientis estimare vim uitis. Nam que alti⁹ colitur :et secũda ẽ plusq octo palmites habere nõ debet :ita ut deserem⁹ semp in inferiozi pte custodem . Circa crus quidquid nascitur amputãdum est :si nõ desideretur umca reno uari. Q⁹ si truncus uitis sole aut pluuijs aut noxijs aĩa libus est cauatus:purgam⁹ quidquid est mortuũ . Pla gasq⁹ eius amurca alumine et terra replemus quod p derit aduersus pdicta. Corter etiam recisus et pẽdens a vite tollatur: que res minoreq⁹ fecem reddit in vino. Muscus radatur ubicũq⁹ reptus. Sed plage quas in duro vitis accipiet:oblique et rotũde esse debebũt. Be cisis ut supꝰ dixi male natis ofñib⁹:et veteribus: nouel los et fructuarios serua. Ungues etiã custodi siccos: et annotinos recide:et ofñia que scabra ul' vetera repe ries. Hec que alti⁹ colunt:ut in iugo et ptula . Ubi q̃t tuoz pedibus sup terzã leuate steterit:quaterna brach ia habeãt. Si macra vitis erit in singul' brachijs singu la flagella dimittun⁹:si pinguis bina. Sed ꝓuidẽdũ est ne in vna pte sint sarmẽta que seruas:qõ cum fit vitis tanq̃ si fulgure tangatur:aresci t . Reliquẽda sunt sar mẽta:neq⁹ circa durum: neq⁹ in summo. q⁹ hec velut pampinaria min⁹ afferũt. Illa aũt nimietate fet⁹: one rant et lõgius ducũt Quare i medio loco seruanda sũt que tuemur. .XLVI.

Be vitiũ ꝓpagatõne Palladius vbi s

Vites in februario mense fũt ꝓpagãde:sed vet⁹ et excisa vinea:cui⁹ dura mita lõge pcesserũt. ut columella dicit.mergis melio⁹ repabitur:q̃m si infossione toti⁹ corporis obruatur:quod agricolis cer tum est displicere. Mergum dicim⁹:quoties sup terzã sicut arcus relinquif: alia parte vitis infossa . Naz.vt ait columella.cũ tote strate fũt plurimis radicib⁹ toti⁹ corporis fatigãtur. Mergi vero post biẽnuz recidũtur in ea pte q̃ sup est:et i loco ustas vites relinquẽt. Sed vt agricole asserũt:post biennũ si recidas plerũq⁹ ifir mas habent radices et simules veterib⁹ repente pereũt

Idem i libro xi. Mense octoberi loc q̃busdã idcireo ꝓpagato melioz est:quia firmadis radicib⁹ vitis incũ bit:cũ ꝓferẽt palmitis cã cura nõ ꝓmouet. Idem in li.xii. In nouembri quoq⁹ mẽse toto:locis calidis et sic cis vl' apricis:erit celebrãda vitium positio:tũc et ꝓpa go. Jure locisq⁹ frigidis nouellas vites circũfodere et operire cõuenit:z ita⁹ ydus. Merg⁹ hic est ꝓpagmis curuatura post triennũ q̃ pssa fuerit a vite recidetur.

Plin.libro xvi. Propagines ut dictuz est docuit na tura. Rubi nãq⁹ curuati graciltate simi⁹ et ꝑceritate nimia:rursus i terza defigunt capita. itez q⁹ nascũt ex sese repleturi omia:nisi resultat cultura. Preter vitem cato ꝓpagari tradit:ficũ oleam :puniceq⁹:maloz omia genera.lauros.ꝓnum.platanum.nuces. auellanas.z ꝓnestinas. Propagimum vero duo sũt genera. Unum fit ramo ab arboze depsso:in scrobem quatuoz quoq⁹ pedum:et post biennũ amputato flexu. Plãtaq⁹ trãsla ta post trimatũ:quas si lõgi⁹ ferre libeat:in vasis fic tilibus defodere ꝓpagines aptissimũ est :ut in his trãs ferãt. Alterũ vero gen⁹ fit luxurioslus in ipa arboze. radices solicitãdo.traiectis per uasa fictilia ramis ter ra q⁹ circũpactis:atq⁹ hoc blãdimito impetratis radici bus:inter ipa poma et cacuminũ summa .XLVII.

Be vitiũ insitõne Plin. vbi supza

Ire cato tribus modis inserit Uno mo pscetã iubet ꝑ medullam findi.et in ea surculos exa cu tos addi:medullas q⁹ vniri Altero modo si se vites co ntingãt :vtriusq⁹ in obliquum latere cõtrario adra so:medullis adiunctis colligari. Tercũ genus est tere brare vitem in obliquũ ad medullaz:calamosq⁹ addere lõgos pedes binos:et ita ligatum insitũ intritaq⁹ illi tum operire terra calamis subrectis Item vitibus in serendis dedere temp⁹ ab equinoctiõ autũno ad germi natõnis initia . Duo quidez internodia medullã vitis includunt: que medulla siue vitalis aĩma ante se tendit lõgitudinem impellens:q̃diu nodi peruia patet fistula Cum vero ꝑcreti trãsitum ademerint: repcussa erũpit ab ima sui pte iuxta ꝓtozem nodum. altermis latez sp inguinibus q̃z dextez ab imo intelligiẽ articulo.leuũ in ꝓmo:atq⁹ ita ꝑ vices.et hec vocatur in vite gem/ ma:cum ibi cespitem facit:et anteq̃ faciat oculos in q cauo:et i ipo cacumie germẽ. Sicq⁹ palmites nepotes vue.folia pampini gignũtur. Mixq⁹ firmioza esse in dextera pte genita. Hos ergo in surcul' nodos quãdo seruꝰ siue inseruntur:medios oportet secari ne ꝑfluat medulla Oculi aũt in arboz surcul' ꝓprie vocãtur.vnõ germinant;vnde vitis insitio cũ vina florent optima est

Palladi⁹ li.iii. Mense februario calidis et apricis locis celebꝛatur insitõ q̃ tribus fit generibus:sicut vi delicz iam dictuz est superi⁹ .li.xiii.ca.xvii.de diuersis spẽbus insitõnis. Mẽse martio vineas oportz miserere cum vites nõ aquato: sed spisso humore lacrimabunt. Seruabum⁹ ergo vt trũcus q̃ inserif sozdidus sit :z ali mento humoris exuberet neq⁹ vlla vetustate uel iuuia laceratus. Tunc decise viti surculi qui inserendi sunt . sint solidi rotundi:gemmis spissis et pluribus oculati. Tres tñ oculi in ĩsitõne sufficiãt. Radendum est ergo sarmentũ ad mĩsuram digitoz duoz:ut ab vna pte sit cortex Aliq̃ nõ pacũf nudã medullã:sz vitef radũr:ut incisura sensiz possit i acumẽ exire:et corticata ps corti ci noue matris aptef. Infimus ocul⁹ ita infigendus ẽ ut trũco iunctus adhereat. Qui ocul⁹ exteriozem ptez debet aspicere.vinculo salicis infuso:et paleato luto do sup alligari :tegumentoq⁹ aliquo a ventis et a sole de fendi:ne hi quatiant:hic adurat.vbi caloꝛ temporis ce perit. ligature ipi pericello circa vesperã tenuis debet freq̃ter bũoꝛ affudi:ut hoc alimẽto ꝓtra vim celi tozrẽ tis animef. Cum vero germen eruperit: et aliquod ces perit incrementum:calami adiutozio debet amectti:ne motus aliquis fragilem ꝓcedẽtis sarmenti quasset eta tem:ubi solidius q̃tulumcũq⁹ ꝑcesserit:vincula oportz abscindi:ne adolescentia mollissimi germis nodo dure cõstrictõnis angaf . Aliqui infra terzam semis spacio effosse viti surculos inferũt:et beneficio ꝓgestionis ac cumulant:ut hec quoq⁹ nouis sarmentis ꝓter nutricis alimẽta ꝓcmãt. Nõnulli circa terzã meli⁹ asserunt in serendum:q⁹ in altioze difficili⁹ ꝓprehendunt Idẽ in libro.xi. Mẽse quoq⁹ octobꝛi vites et arboꝛes locis ca lidissimis inserere ꝓsueuerũt aliqui. .XLVIII.

Be vineaꝝ fossione Idẽ in libro.iii.

Ires in mense februario locis maritimis et ca lidis sunt fodiende : uel si ꝓincie ꝓsuetudo est exarãda : z in eis locis palande aut ligand sũt vince:ꝓusq⁹ gẽma ꝓcedat: cuius ꝓfusione uel attritu grande piculum ꝓuenat. Idẽ i li.v. In mense aprili locis frigidissimis ante ydus pagenda ẽ vineaꝝ fossio et siqua restabũt de mense martio. Idem in lib.viii. Mense iulio vites nouelle mane et uespere iam caloꝛe deposito debẽt effodi :et auerso gramine puluerisari.

Plin⁹ li.xvi. Sulco vineaꝝ pale saris:est lõgitudo latitudoq⁹ scrobibus ternozum in quãcunq⁹ ptem. Al titudo in quocũq⁹ genere tripedalis sulcisq⁹ fimuz mi scere necessariũ Luuiosa scrobes poscũt altioꝛes In me dia scrobe oportet esse vitis radicem:sed ipsam solido

innitã ī oriẽtẽ equinoctialẽ ſpectare. pleriqꝫ tota eſtate poſt ſingulos rores vineam confodi iubẽt. Alii germinantem necant: Dicunt em̃ oculos decuti tactuqꝫ itrãtium deteri. Ob id etiam pcul omne pecus arcendum. ſed maxime lanatũ: coq; facillime gẽmas auferat. Inimicos et vua pubeſcẽte raſtros. Satisqꝫ eſſe vineã cõfodi ter in anno ab equinoctio verno ad vergiliarũ ex ortũ et cams ortu: et nigreſcẽte acino. Quidã ita determinãt. Ceterem ſemel fodiẽdam a vindemia ante bruma. Cuz alii quidem ablaqueare et ſtercorare ſatis putent. Iterũ ab ydib⁹ aprił anteq̃ cõcipiunt: hoc eſt ī ſerto ydus maii. Deinde priuſq̃ floreze incipiat: et cuz defloruerit ꝛ variãte ſe vua. Peritiores affirmãt ſi uſto ſepius fodiãtur: intm̃ tenereſcere acinos: vt rũpantur. Et que fodiũtur: ante feruentes horas cõuenit fodere. ſicuti lutum nec arare congruum eſt nec fodere. Nec puluerem excitatũ foſſione contra ſoles nebulaſqꝫ pdeſſe. .xlix.

De ablaqueatõne vitium ac ligatõne. Palladius libro tercio.

Vites in mẽſe ianuario tempatis locis oportet ablaqueare: quod itali appellãt excodicare: ꝟ ẽ circa vitis codices de labro terzã diligẽter apire ac purgatis omnib⁹ velut lacus efficere: ut ſolis tempribus vl̃ imbrib⁹ puocẽtur. Idem ī li. xi. Poſt ydus octobris ablaquẽda eſt oĩis nouella: ſeu in paſtino: ſeu in ſcorbibus: aut ſulcis: aut amputentur radices ſuperuacue: quaſ pduxit eſtate: que ſi ualuerit inferiores radices facũt iterire: ꝛ ita remanebit vitis ī ſũmitate ſuſpenſa: que res eam frigori faciet obnoxiam ꝛ calori. Cz be radicle nõ ad ſurcum debẽt recidi: ne aut plures naſcantur inde: aut noua plaga cor vitis impreſſa ī ſecura vi algoris vratur. Recidemus aũt relicto digito pro ſpacio. Et ſi placida ibi biems eſt. aperaſ relinquimus vites. Si violẽta: añ decembris ydus operimus. Si perfrigida aliq̃trulum colũbini ſtercoris ſub ipa bime circa viticulaz veſtigia largiemur. Quod ꝓtra frigus numum columella dicit toto eſſe quinquẽnio faciendum. Idem in libro iii. Vites. ut dictum ẽ. in febrario menſe locis maritimis et calidis palãde ſunt: aut ligãde: priuſq̃ gemma pcedat: cuius ꝓtruſione vl̃ attritu grande periculum pueniat. Idem in li. iiii. Menſe martio locis frigidis vineaz foſſio celebranda eſt. Et palande ac ligande ſũt vites: Cz nouelle mollibus vinculis alligãde ſũt quia teneras ea vincula durioza pcedunt. Palus maiorib⁹ ſolidus: minorib⁹ exilis ẽ ponẽdus ꝓpter vmbre violentiã. Beniqꝫ ſtatuatur ab aquilone: ꝛ plaga frigida: ſpacio q̃ttuoz digitoz: l̃ ſempediſ remot⁹ a vite: vt circũfodi poſſit ex oĩi parte. Plinius vbi ſup̃. Si per ſe vitis ordinabitur ſine pedamẽto: qualecunqꝫ deſiderabit amiculũ in initio: vt cõdiſcat ſtare: ac recta ſurgere: Pedamẽtum quidaz inter duas vites vtilius ſtatui putãt: et ablaqueãtur ita facilius. Melius eſt iugo vince: ſi tñ ꝛ ipi iugo ſint vires: nec ſtatui regio infeſta. In quadriptita q̃ primũ oneri aminiculũ eſſe debet: ne tñ impediẽtuz ſentiat ablaqueatio: nõ amplius abeſſe cubito. Jubentur aũt ablaqueari: priuſq̃ putari. Optima viti pedaméta ſunt e robore et olea: aut ſi nõ ſunt pali iunipero ciſſo ſambuco. In iugo ſaluberrima eſt arũdo cõnexa faſciculiſ: durat quinis annis. Juga quidem oportet ad pedamẽtum q̃ artiſſimo nodo vinciri. vitem aũt leui ꝓtineri. .l.

De pampinatõe atz rigatõe. Idẽ eodez

Vitis pampinato verna in confeſſo ẽ: ab ydib⁹ maii inter dies decem: vtiqꝫ: antequam incipiat florere: et eam infra iugum fieri debere: Beſequenti variantur ſententie. Cum defloruerit aliqui pampinandum putãt ſub ipa maturitate: nec hos ꝓtra bere cõuenit pampinos: qui ſunt cum vua. id em̃ vuas ſupplantat. preterq̃ in vinea nouella. Inutiles iudicãt latere nati: nec ab oculo. Palla. ī li. vi. Meſe maio quemẽs ẽ pãpinato. Cz tũc optima cũ teneri ramiſtrigẽtib⁹ digitis crepãt: ſine difficultate carpẽti. Dec ãt vuas piguiores efficit: et ſol̃ admiſſu maturitati ꝓſulit. Idẽ ī libro. x. Menſe quoqꝫ auguſto frigidis locis fit pãpinato. locis aũt ardentibus et ſiccis obumbraſ poti⁹ vua. ne vi ſolis areſcat. ſi aut vince breuitas: aut opaz facultas pmittat. Plí. vbi. ſ. Vites pumice rigatõnibus alunt̃ pcipue. Vitis autez emplaſtra nõ recipit nec arbores cetere q̃bus tenuis et caducus ẽ cortex atqꝫ rimoſus. .li.

De his que vtilib⁹ ꝓtraria ſunt vel nocua Idem in eodem.

Vites algore intereunt: et hoc eſt vicius ſolũ: qz nõ euenit niſi in frigido. Erit q̃qꝫ vineas ſublum ſterẽ⁹ niſi quinquennio interpoſito: ꝓterq̃ ſi riguis diluaſ. Sideratõne quoqꝫ vetant vince. Sideratõnis genus eſt in vitib⁹ defloreſcẽtibus rorato: aut cum acini priuſq̃ creſcant: decoquunt in callum. Egrotãt et cũ alĩere: vredie leſis artõſaz ocul̃. et hoc euenit calore intempeſtiuo. Fit etiã viciũ culpa colentiuz cum ſtringũtur: aut cũ foſſor iniurioſo ictu verberauit vel etiã ſubarator imprudens radices laxauit corpus vel̃ ſquamauit. Eſt et ꝓtuſio quedã falcis hebetõis. Quibus oĩbus cauſis difficilius tolerãt frigora vel eſtus: quia in ulcuſ oĩs iniuria penetrat a foris. Peſſimuz ãt eſt inter oĩia cum floreſcentez vitem et oluã ymber pcuſſerit: qz fructus ſil̃ defluunt. Quorũdã q̃dez natura vitem nõ necat: ſed ledit odore: vel ſucci mixtura: ſicut raphanus et laurus. Odit et caulem et oĩe olus: odit et cozilum niſi pcul abſint bec: triſtis egraqꝫ remanet. Propriũ ſideratõnis eſt ſub ortu canis ſiccat⁹ vapor: cũ inſite ac nouelle arbore moriunt: pcipueqꝫ vitis et ficus: vitibus pter ſiderationez ac vermiculatõnez moribus peculiaris eſt articulatõ: que tribus accidit de cauſis. Una vi tẽpeſtatum germib⁹ ablatis. Altera in ſupinũ excitis. Tercia vero culture impitia leſis. Omnes em̃ eaz iniurie ſentiunt̃ in articul̃. Nocet etiã plexqꝫ nimia fertilitas vitib⁹ et olcis. Circa vergilias immiciſſimus dicit eſſe puluis olee viti: qz tũc eſt cozi⁹ eaz. Per ſolſticia quoqꝫ vitib⁹ umbres ñ ꝺducũt. Arboreſ que fructus ſuos diuti⁹ ꝓtinẽt: lõgiozeſqꝫ cibos deſiderant: bis et aque ſerotine ſunt vtiles: vt olee viti punicis. .lii.

De remediis morborũ ipſarũ. Pal. li. iii.

Vreſqꝫ lacrimaz nimietate rabeſcunt ac deplorãdo vim ſui roboris querũt a fructu. Trunco eaz lacerato: ſignum greci vbẽt fieri: ꝛ ſi mi⁹ poterit: reſcindi iubent robor pingue radicũ: ut afferat medicinam vulnus impſſum. Tunc amurca inſulta ad medietatez decocta et refrigerata plage exciſe plnaſ et ſub hac acetũ acre fundatur. Idẽ in li. iiii. Vites egras vel q̃bus areſcit fructus circũfode: et vrinã veterem ſupfunũ. Item cinerem farinti vel querci acero mixtũ ſubtice vel inciſas circa terzã refoueto letamine et illẽ que germinãt: fortiora demitte. Cum aũt bidente vitis ledẽ aut ferzo plagaz ſi terza uncta ẽ allime ouino ſtercore vel cap: mo. Tunczqꝫ terza mixta et circũfoſſa ligare curato. Si vero leſa ẽ in radice: apiens liquidum letamẽ admiſce. Idem in li. x. Vitis cui⁹ fructus bũore putreſcit: p latera pampinanda eſt: ãte tricesimum diem vindemie: ſolaqꝫ frons illa fuãda eſt: que in ſũmitate poſita ſolẽ nimiũ defẽdit a vertice. .liii.

De ꝓparatõne quarũdam vitium ſpẽlii. Idem in libro. iii.

Vites thuriace. pfect⁹ eſt: vt vinuz ei⁹ vel acetũ

vel vua: ul' sarmētoꝝ cinis pficiat contra morsus oīm bestiaꝝ. Fit autem sic. Sarmentum quod pangēdum est: trium digitoꝝ spacio in una parte findatur: et sublata medulla ad eius uitem triace medicamen addat. Cunc terze mandetur vinculo diligenter astrictum. Aliqui eadez sarmenta tā medicamine satiata intra squille bulbum recondunt et terzis hac ratione cōmittunt. Aliqui antidoti eius affusione redices vitis infundūt. Sane sarmentum si de hac vite sumatur ad transferē dum potentiam materni medicaminis non tenebit. Poterit autē thiriace ifusione assidua: vum succi senescentis interire. Est et pulchra species vue: que gramis interioribus caret: hinc efficitur: vt summa iocunditate sine impedimento fozberi possit. Fit aūt grecis autoribus hac ratōne per artē natura succedente. Sarmētum quod obruendum est q̄tum latebit in terza tantuz debes findere: ac medulla oīm sublata: et diligēter exsculpta: interim mēbra diuise partis adunare: vinculoq; constricta deponere. Vinculum tamen e papiro asserunt esse faciendum. et sic in humida terza esse ponēdū. Diligentius quidem sarmentum reuictum: quantum exciuum est: inter squille bulbum demergunt. cuius bñficio asserūt sarta oia p̄hendere posse faciliuſ. Alii tēpe quo vites putāt: sarmētum frugiferū putate vitis in ipa vite quā ponunt: de alto sublata medulla: et cauāt. nō diuisim et calamo affixo ligāt: ne possit inueri. Tunc opium ārmaticū. quod greci sic appellāt. in excauata parte suffundūt: ex aqua prius ad sape similitudinem resolutum. et hoc trāsactis octonis diebus semp renouāt: donec vitis germina nouella p̄cedāt. Eu in gnatis malis fieri hoc posse firmatur a grecis et in cerasis opus est experiri. Ut aūt vitis botriones albos aferre possit et nigros. greci sic fieri debere iusserūt. Si vicine sunt vites nigra et alba. cum putauit sarmenta vtriusq; inter se diuisa sic iunge: vt medios vtriusq; generis oculos equando possis reddere vnitati. Tunc papiro ligabis stricto: et molli atq; humida terza curabis allinire et interiectis tnis diebus adaquare: donec germen noue frondis erūpat. Hinc ex erupto tempore si libuerit. genus efficiet per plura sarmēta.

.LIIII. De diuersis generibus vitium. Plinius libro decimoquarto.

Itū genera inumera, pdiderūt esse et infinita tem. Principat' amineis daf, pter firmitatem. Quinq; fūr caꝝ genera ex q̄b' germana: minor acinositq; dfloresct ibres tēpestatesq; tolerat. Nō ures maiores ī arbore q̄ī iugo min' obnoxia. Semellaꝝ q̄b' ō nois vue sp gemie dere: asprum' sapor: ſz virel pct pue. Et his minor austro ledit. Alta ventis alit: ut ī vertice mōte surrentinisq; collibus in reliquis italie partibus nō nisi arbori accōmodata. Quintū genus lanate: ne seres miremur aut indos: adeo lanugo eam vestit. Prima ex amineis ocissime matureſcit atq; putrescit. Apiani apes cognomē dedere: pcipue illaꝝ auidi. Ex his duo genera sūt: lanugine et upe pubescūt. Distant q̄ altera celeri' matureſcit: q̄nq; et altera, pperāte. Butus nō respuit frigidos: et tñ nulle reliquaꝝ celeri' imbre putrescit. Alba quidem primo dulcia: austeritatez annis accipiūt: et rubra fiūt. Nulla magis vite gaudz Grecula nō inferior amineis bonitate p̄tenera acino: et vua tam parua vt cōualere et coli non possit nisi pigissimo solo. Est aliquib' tār' locoꝝ amor: vt omnem in his gloriam suam relinquāt nec visā tote transeant. Quod in rhetica allobrogicaq; : quam et picatam appellauimus euenit: domi nobilibus nec agnoscendis alibi: fecunde tamen bonitatis vite copiam p̄stant. Eugeria ferentibus locis: rhetica temperatis. Allobrogicca frigidis: gelu matureſcens: colore nigra. Hz etiam e nigris vina vetustate ī albū colorem transeūt.

Palladius lib. iii. Vitium genera plura sunt: locaq; naturā pleriſq; vitib' mutant. Sole amnice vndecūq; sunt vinū pulcerrimum reddunt: calidumq; statū potq; frigidū sustinebūt: et de pingui ad macrū nisi stere' adiuuerit transferri non possunt. Harum genera sunt duo: maior et minor. Sed minor citi' defloreſcit: ac melior internodiis minoribus: et grano breuiore. Si applicetur arbori: terrā desiderat pinguē: si colatur in ordines mediocrē. Imbres contemnit et vētos. Maior sepe viciatur in flore. Sunt et apiane pcipue. Vitū genera nō attinet mirari. satis ē ista genera dixisse: Industri' vir, pbata deligat: terrisq; talibus: que imitari possunt illā: vnde sumunt mādet. Thiriace vitis pfect' est: vt vinū eius: vel acetū: vel vua: ul' sarmētoꝝ cinis: pficiat contra morsus oīm bestiaꝝ. Isidorus. Labrusta dicta ē a labris id ē extremitate terre. Est em vitis siluestris que in terre marginib' nascit. Ampelos siluestris siue brionia est quaz latini vitem albaz dicūt: siue a coloris qualitate: siue qz e' radit p̄trita: et corpori ifricata teneriorem cutem et candidiorem reddit. Nā et succus baccarum eius lac veribus reddit siccis. Ampelos melana. i. vitis nigra: eademq; labrusta: folia hz edere simlia iuoībus maior q̄ vitis alba. Baccas similiter hīs que ī maturitate nigrescūt. vnde et nomē habet. Argitis est grecula vitis generis albi fertil'. vastaz materia et brauez latūq; folū mittens. Cui' fruct' nisi primo tēpore colligas aut ad terrā cadz aut hūore putrescit. Uticomia: vuas grādes magisq; multas habet. nomē inde sumens q' multū vini fluat.

.LV. De magnitudine quarūdam et fecūditate Plinius vbi supra.

Ufes apud āriquos magnitudie q̄z inter arbores numerabātur. Naz inde simulacra et tecta etiā faciebant. In vrbe populonio ex vna ispicim' vite iouis simulacrū rot ānis incorruptū. Octauo post templuz iunonis vitigeneis stetit columnis. Nū etiam scal' tectū epheſie dyane scandit' vite vna cipria vt ferūt. qm̄ illic ad pcipuam altitudinē creuit: nec est ulli ligno eternior natura. Alex ex siluestrib' hec facta crediderim: que videliz nō q̄libet anno rondebātur: vt moderne. Ne sicadez ānua tonsura coerceant: et ois cauis vt dictū ē. uocat in palmites: aut deprimitur in pagines. In agro cāpano vites popul' nubunt: maritaq; sibi cōplete: et per ramos eaꝝ pcacibus brachus geniculato cursu scandentes cacumia equant: intim̄ subli mes: ut vindemiator autoratus rogum ac tumulū excipiat. Nullo fine crescunt: diuidiq; uel auelli potī nequeunt. Ullas et domos ābiri singulaꝝ palmitib' ac sequacibus locis memoria dignuz. Inter prima Valerianus quoq; cornelī' existimauit. Una vitis rome in liuie porticibus subdiales deambulatōnes vmbrosis operculis opacat. Eademq; duodenis amphoris musti fecunda. Stat punctaꝝ aliquaꝝ per se vitis sine ullo pedamēto: arcus suos in se colligens: ac breuitate crassitudinem pascens. Idem in lib. xvi. Ulmes quedam trifere sunt. i. ter in āno fructificant: quas ob id isanas vocant. Qm̄ in his q̄dam matureſcūt. quedā fgescūt. Alie vero florent. Hoc euenit ppetuo in frauenneſi africe agro: sed hec est fertilitas soli. Vitis sola bis parit siue floret. s. cuz primū vuaz emittit et cum digerit. Breuis aūt vita est: vitibus pcipueq; fertilib'. Idē in li. xvii. Ante crassitudinem pollicare impare viti remerariū est. Et ut dictū est sup̄: nocet plexaq; vitibus et olee fecunditas nimia. Itaq; fecūditas est inhibenda. Ea nāq; natura e' est: vt parere malit: q̄ uiuere. Quid quid materie adimitur accedit fructui. Sed illa semina

mauult q̄ fructum gigni:quam fructus caduca res est Sic pniciose luxurier:nec ap̄iat se:sed egerit. Sic ergo tempetur modus vt crescere etiam malit q̄ parere.

¶ Arestotiles in libro de animalibus ¶ Multis vitibus fertilib⁹ accidit ꝓpter multitudinez cibi:q̄ fructus sui corrumpū t:et diminuūtur sicut hominel multe carnis si spermatizāt:nisi modicū nec nisi raro ꝑsideret coitū .LVI.

¶ De vitis genimnib⁹ et emissionibus.

¶ Isidorus.

Vitis sarmentū a serendo dictū est ās serimtū ¶ Palmes ē vitis materia mollis:qui p nouella brachia emittus fructum affert. Et dicit palmes a palma. ¶ Malleolus aūt est nouell⁹ palmes imatus ꝓtotis annt flagello. Sic dictus:eo q̄ in parte qua deciditur: ex veteri sarmēto ꝓmicns:vtrinq̄ mallei speciez ꝑbet. Flagella uero dicūtur sūmitates vitiū et fructicū:eo q̄ flatu agitētur ¶ Pampinus est foliū cui⁹ subsidio fruct⁹ vitis a frigore vl' ardore defenditur:et cōtra omnē iniuriam munitur q̄ ideo alicubi intercisus est :vt et solem ad maturitatem fruct⁹ admittat:t umbrā factat Dicitur aūt pampin⁹:eo q̄ palmite pendeat. ¶ Plini⁹ vbi s Vitis sibi sufficit:mobili folio: tactatu crebro solē vmbra temperās:eodemq̄ ab imbre grauī ptegēs. Inuenim⁹ aūt in arborum ꝓdigiis vitem vuas ꝓtulisse sine foliis. Itemq̄ vitem et malūpunicum stirpe fructum ꝓtulisse nō palmite:ſ ramis. ¶ Isidorus. Capreoli dicti sūt:eo q̄ arbores capiūt. Sūt em̄ cincinni siue vncinuli quibus se innectere vites et suspendere solēt arboribus⁹.quo āminiculo freti palmites ventos ac turbines cōtinere queāt ac sine lapsu periculo⁹ fructus suos sustineāt.t sese vaga ꝓceritate diffundāt. Cozimbi sunt anuli qui ꝓxima queq̄ ligāt t conꝑhendūt:ne longius laxati palmites ventos flatib⁹ dissipētur ¶ Actor. Inter genimina quoq̄ vitis ꝓcipuum ac nobilissimum est vua. De qua videlicet inter arborū fruct⁹ dicetur infra Emittit et vitis tēpore suo recisa lacrimā ad usus medicinales ꝓficuam. .LVII.

¶ De virtutib⁹ earū in medicina ¶ Plini⁹. libro xxiii.

Vitis folio ul' pampino capitis dolores et inflationes corpo⁹ mitigātur cum polenta. Folia ꝑ se ardoꝛes stomachi ex frigida aqua Cū farina vero ordei articularios morbos. Pampini triti et impositi tumorem omnē siccāt. Succ⁹ cox disēntericis infuius medet. Ipsi quoq̄ pāpini sanguinē excreantibus ꝓsunt in potu et mulier⁹ a cōceptu ꝺfectōm diluti Cortex vitū t arida folia vulnerum sanguinē sistunt: ipaq̄ vulnera cōglutināt. Cinis sarmēto⁹ et vinacez ꝙdilomatis ac sedis vitiis medetur ex aceto:t igni sacro ex vino. Itemq̄ luxatis et ambustis ac lentis tumori cū rosaceo et ruta t aceto .Bant et bibendū cinerem sarmēto⁹ ad lienis remedia aceto cōsperſū i aqua repida Clauicule ipe q̄bus vites repūt trite vomitōnū cōsuetudinē sistūt ex aqua pote. Aurium cinis cū arūgia veteri cōtra tumores ꝓficit.fistulas quoq̄ purgat Dox etiam neruo⁹ dolores ex frigore ortos:ꝓtractō nesq̄ psanat.cōtusas vero ꝓtel sanat cū oleo. Carnes excrescētes in ossibus cū aceto t nitro. Scozpionum t canum plagas cū oleo Cozticis ꝑ se cōbust⁹ cinis pilos reddit. Lacrima uitū que veluti gūmi est:leprat t lichenas nitro aū ꝓparatas sanat Eadem cū oleo sepius ulcera pilis effectus hz psilotri:maxieq̄ aqua q̄ vites ex udār viroes accense:qua et tollūt verruce. Rasi in almasore. Vitis folia ul' capreoli trita:et emplastri more sup calidos flegmones posita: dolentiq̄ capiti conferre. Succus eozum debilibus ventrem et vomitū continuit Fumi vero ex lapide frāgit scabiēq̄ removet

Auicenna. Cinis ramo⁹ vitis ponitur in medicis cauterizātib⁹. Lacrima ex ualz sup uerrucas formicales et est utilis scabiei et impetigini. Cinis uinacii ex quod s. p⁹ exꝑssionē remanet cū aceto ualet torsioni neruo⁹ Idem ponitur super emorrhoidas.t est triaca motui vipere. Cinis ramo⁹ ex cuz oleo ponitur sup ꝓtusionē lacerto⁹ t mollificatōnem iunctura⁹. Et quādoq̄ bibitur cinis eius ꝓpter casum. Folia ex ponunt in emplastro ad soda calida.i.dolorē capitis. Folia ex in emplastro cuz sanitib ordei .i.ordeo fracto:cū aqua multa cocto:ꝑhibent fluxum ad oculum sup ipm posita Valent et ad apostemata stomachi et inflamatōnem eius Succus etiā folio⁹ ꝓfert sputo sanguinis t doloꝛi stomachi ex caliditate et disenteria Lacrima ex que est ās gūma:bibitur cū vino:et frangit lapideꝫ. Fructus ex ano ꝙemeus ē;puocat em̄ et strigit. .LVIII.

¶ De medicinis ex vitibus siluestribus.

Vitis siluestris et mōtana ramos habet lōgos ad modum domestice. Folia vero sicut vue lupine domestice.id est solatri sed latioza. Flos eius pilosus est:fructus eius sicut vua que rubeat āte maturatōnem:granum eius rotundum est:Eius folia statim cum nascuntur :comeduntur . Vitis siluestris abstergit pānus t lērigines ad quod domestica debil ē Radix eius cum aqua aut vino bibita ꝓfert ydropisi et solutōne educit aquaz. Itez radix vitis nigre et albe t siluestris est ex summa medicina⁹ abstergentiuz sordes auris. Et est ex medicinis ꝓficientib⁹ surditati Cortex ex⁹ que siluestris est cū melle sanat gingiuam sanguinēā. Lacrima ex⁹ forsan eradicat pilos cū oleo et ꝓprie q̄ assumitur ex ramis ex⁹ recentibus cum insa mauf. Oleuz aūt ex⁹ fortius est oībus oleis. Flos vitis siluestris vehemtis est stipticitatis. Fructus ex⁹ ꝑhibz apostemari vulnera . Bibitus autez ꝓfert sputo sanguinis. Ut⁹ etiā ē stomacho et nausee et ꝙturbationi et acetositati cibi. ¶ Plin. vbi. s. Labrusta que a grecis ampelosagria dicitur. spissis et candicātibus foliis geniculata cortice rimoso:fert uuas rubētes cocci modo que cutem in facie mulier⁹ purgant. Et varus coxēdi cum ac lūbo⁹ vitiis tusa cuz foliis et succo ꝓsunt. Radix decocta in aq̄ et in vino chot būorem ciet alui. Jōq̄ datur ydropicis. Hāc pot⁹ crediderīz esse:quā vulgus vuam tamineam vocat. Et ad expeditōnem sanguinis q̄z adbibent. Est huic simil ſz in salictis nascēs ideoq̄ nomie distinguitur. cum eosdem vsus habeat: q̄ salicastz vocat. Hec aceto mīso trita efficaci⁹ tollit scabiez et pruriginem boīm et q̄drupedu⁹. Vitis alba est:quā greci ampeloleucen vocāt. Alii scaphulen.alii melothron.alii psilothz appellāt. Hui⁹ sarmīta lōgis et exilibus internodus geniculata scandūt Folia vero pampinosa ad magnitudiez hedere diuidūtur:vt vinū Radix alba grādis rapbano sitio simil. Ex ea caules asparagi similitudie exeūt: qui decocti in vino aluū et vrinā ciunt. Folia et caules exulcerāt corpus. Sem̄ in vua raris acinis dependet succo rubente: postea croci ꝓuerunt id qui corta ꝓficiūt. Illo em̄ utunt ¶ Psoris illinit t lepris . abūdantiā facit lacris cū tritico coctū t potū. Radix nūerosis est vrilitatibus nobil ¶ Contra serpentū ictus duabus bibit drachmis :trita vitia cutis in facie:varosq̄ t lentigines:t suggillata emēdat et cicatrices. Eadēq̄ ꝑstat decocta i oleo decocto. datur et in comicialibus potus: Item mente cōmotis:et vertigine laboāribus drachme pōdere quottidie āno toto. Et ipla largior sensus purgat ossa fracta extrahit in aqua imposita. .LIX.

¶ De vindemiis ¶ Palladi⁹. in libro.x.

Indemia mense octobri locis tepidis aeqs maturimis ē celebrāda: frigidis aūt apparāda in

doliis picādis. Hic erit modus vt doliuꝫ ducētoꝝ ꝯgi orum duodecim libris picef: ac deinde ꝑ minoris estimatiōe subducaf. Sed maturitatem vindemie cognoscim⁹ hoc genere. Si videlicet expſſa vua: vinacia que in acinis celātur: hoc est grana: fusca sint: ⁊ nōnulla ꝓ pemodū nigra: quā rem naturalis maturitas facit: dilu gentiores in viginti libris picis vnā libram miscēt opti me cere: que ⁊ odori, pficit: ⁊ saporis: piceisq; lenitate permulcens: frigoribꝫ eā nō patit̄ vitiare. Picis tamē dulcedo gustu explorat̄ur: qꝛ sepe vina eius amaritudine viciantur. Idem i libro xi. Mense octobri optima est vindemia. Cuius tpe notāda est fecūditas vitiū: et notis quibusdā notāda: vt ex his ad ponēdū sarmenta possim⁹ eligere. Asserit aūt columella vno anno explorari sterilitatem nō posse: sed quattuor: quo nomie cognoscitur vera generositas surculoꝝ. Plinius in lib. xviii. Vindemiā antiq; numq̄ estimauere maturaꝫ aequinoctium. Jam passim rapi cerno Quāobrem bumꝰ tpa notis argumentisq; signētur. leges ita se habēt: vuā calidam ne legito: hoc ē in ei⁹ siccitate: ac nisi imber interuenerit. Quā nec legito rorulentā: hoc est: si ros nocturn⁹ fuerit. Nec pri⁹ q̄ sole discutiaf ros. Vindemiare incipito: cum ad palmites pāpin⁹ pcūbere ceperit: ul' cū exēpto acino ex densitate interuallum apparuerit. si compleri acinū nō augeri. acino plurimum refert: si cōtingat crescēte luna vindemare. Jugeribꝰ vigiti vnū sufficit torculū. Spacioſa meli⁹ premūt. Antiqui funibus vittisq; lorcis ea detrahebāt et uectib⁹. Justū vindemio temp⁹ ē ab equinoctiō ad vergiliaꝝ occasū dies cliii Sed iā et in kl'. ianuarii: defectu uasoꝝ vindemiātes vidi: plustrisq; musta condi ul' vina effundi pziora: vt reciperentur noua alias dubia. ·LX.

De ꝓpomelide ac zizifa. Pal. libro xiiij

Pomelides arbor est mediocris: flore candido. Feritur mēse decembri: nucleis in uasis positis. Mense aūt februario ꝓpomelidis plāta sꝫ pollicis magnitudine robusta trāsfertur breuissima scrobe: soluta terra. Plurimo stercore munienda est: qꝛ cito arescit: si radicei illius ventus afflauerit. Terram qualēcūq; nō respuit: amat loca repida: aprica maritima: ⁊ sepe saxosa: statum frigidū reformidat. Inseri nō potest exigua: dura estate. Actor. ꝓpomelides. vt ex predictis manifestum est ipa ē q̄ iuxta isidoꝝ. superius pomelides dicta est.

Item Palladius libro v.

Zizifa locis calidis mense aprili cōserenda est. Frigidis aūt maio vl' iunio amat loca calida: aprica. Feritur ossib⁹ ⁊ stipite: ⁊ plāta: crescit tardissime Sed si plantam ponas marcio magis terra molli. Si ossib⁹ seras i scrobe palmari. ita ut terna grana p scrobem cacuminibus ponātur inuersis: q̄b⁹ in imo et i sūmo affundatur letamē et cinis et herbis adnascētibus manu planta liberef crūpens. Cum pollicis solidităti sumlis fuerit: trāsferatur in locū pastinatum vl' in scrobem. Terram diligit nō nimis letam. sꝫ primam temi atq; ieiune. Per biemem pdest illi: vt circa codicem lapidum cumulus aggregetur: qui estate debet auferri: Si arbor hec tristis est: ferrea strigili subrasa: hilari or fiet: vl' si fimū bubulū radicib⁹ modice et frequēter affundas. Actor. Hec ō arboribus frugiferis ad p sens sufficiant. ·LXI.

De arboribus aromaticis Diascorides

Aromata sunt: que sui odorem diffundunt Nomen aūtē traxisse videntur siue ex eo q̄ artis imposita: diuinis inuocatiōib⁹ apta putēt. Vel q̄ acti iferi atq; misceri pbāt. Quid enī ē odor: nisi aer cōtract⁹ Arestotiles i li. de vegetabilib⁹. Arbor autē aromatica quarūdam radix amara aut aromatica ē: q̄rundam cortex: quarundā flores quarūdam lignum. Aliquaꝫ vero ptes offices aromatice sunt Pli. li. xii. Arabia quorundā genꝰ distinctōnem flagitat in arboribus: qm̄ bis radice: frutice: cortice: succo: lacryma: ligno: surculo: flore: folio: pomo: ꝯstat fructus. Ex siria storacem reuehunt acri ei⁹ odore in focis abigētes suorum fastidiuꝫ. Cetero nō alia ligni genera sunt in vsu q̄ odorata. Libosq; sabei coquunt ligno thuris. Alii vero murre Opidoꝝ vicoꝝq; nō alio existēte: q̄ ex artis fumo atq; nidore. Ad hunc ergo sanandum storacē in pellib⁹ hircinis vrūt: tectaq; suffūt adeo nulla est voluptas: que nō assiduitate sui fastidium pariat. Eūdeq; vrunt et ad serpētes fugandos in siluis odoriferis frequentissimos. Tradit herodotus arabes singula milia talentū annua thuris pensitasse pſarum regibus. Nō sunt coꝝ cinamomū aut casia: et tū felix appellaf in arabia falsi cognomis et ingrati. que hoc acceptū superis ferat: cū plus ex eo inferis ꝺbeat. Beatū illa fecit homiem: etiā in morte luxuria que dus intellexerat genita: adhibens vrendis defunctis. Periti rer astruxerunt nō ferre tm̄ āuo fetu q̄rum nero princeps nouissimo pōpe sue die ꝛcremauit. Estimeñ p⁹ca toto orbe singul' āis tot funera: aceruatiq; ꝯgeste honori cadauer: que dus p singulas micas danf. Actor. P⁹ q̄ ꝑ arboꝝ ꝯmunū atq; frugiferarū naturas descripsim⁹ supest vt etiā arboꝝ aromaticaꝝ quas odoris peipui suauitate nobili nata dotauit moze solito: videlicꝫ ſm alphabeti nostri ordinem: ꝓprietates atq; virtutes psequamur Ex li. de na. re. Arbores quidez eden ꝓcissimas: medicinales et aromaticas: in extremis ac excelsis ac tēperatissimis ptibus orientis ab initio mūdi plantauit in orto voluptatis deus: qual magno chaos inter nīm exiliū ⁊ ipm padisum interposito tanꝑ ligno tas describere non valemus. ·LXII.

De aloe.

Haloe est arbor aromatica: quā nasci dicit isidorus in india et i arabia. Dicūt tū magister iacob⁹ de victoriaco et platearius q̄ but⁹ ligni arborem nemo ꝓhendere potuit: sed expultione vētoruꝫ rami de mōtibus ex temporis vetustate cadētes: i flumīe babilonico retib⁹ capiunf. Unde a quibusdam dicitur: q̄ de terrestri padiso p mediterrancos fluuios lignū aloes deferaf Isidorus. Aloe est arbor odoris suauissimi ac sūmi que in india et arabia nascif. Deiq; lignum e⁹ vice thimiamatis altarib⁹ adoletur: vnde ⁊ nom̄ traxisse creditur Auicēna. Xyloaloes est vene arboris q̄ eradicanf ⁊ sepeliūf i terra: donec caꝫ lignū ⁊ cortex putrefiāt: ⁊ remaneat xyloaloes purū Unuer saliter meli⁹ ē qō magis in aqua submergitur. natans vero malū est priuatū vita et spiritu. Est aūt ut estimo caliduꝫ et siccū in. ii. subtile: aperituū opilatōnum frāgitiuum ventositatū. Remouet supfluitates humidtatuꝫ: viscera ꝓfortat: et ꝓhibet trā. Cōfert valde cerebro. Cōfortat sensus ⁊ etiā neruos Et acq̄rit eis vnctuositatem et viscositatē subtilem. Coꝛ quoq; ꝓfortat et letificat Masticatio eius facit odorem oris bonum Bibituꝫ aūt remouꝫ humiditatē stomachi putrefactā et ꝓfortat ipm: et etiā epar. In ipo est virtus ꝓstringēs naturā et ꝑfert diſenterie et melancolie. Constātin⁹ in pantegni. Lignum aloe diuerse nature est: sed tamē vniuersaliter est calidum et siccuꝫ: aduuans cerebri stomachiq; humectatiōnes et defectiōnes coꝛ. iam etiaꝫ et coꝛ et oīa interiora mēbra ꝓfortat. Platearius. Aloe lignum caliduꝫ est et siccuꝫ in secūdo gradu Ꝺ optimum est: ꝯgnoscitur ex coꝛ: q̄ valde pōderosum est: et nodosum: valdeq; aromaticum: saporis subamari: coloris subnigri: vl' subrubei: cōtritioni dentium non

oīnino resistēs. Huz etiaz ꝓmasticatuz statim odoꝛ aro/matic⁹ videtur cerebꝛum attingere: et qōammō impleꝛe. Stomachum cōfoꝛtat: digestionez ꝓcuꝛat. Valet ꝫ debilitatem cozdis et cerebꝛi: Contra cardiacā passiōz et contra syncopin. Fructus eius per nares receptus: cerebꝛum infrigidatū cōfoꝛtat et calefaciat: et vt breuiter laudes eius ꝓdudam omnia mēbꝛa toti⁹ coꝛporis debilitata valde ꝓfoꝛtat.

.LXXII.

De amomo et aspalatro Isidoꝛ

Homum dictū ē: eo q⁹ velut cinnamomi odoꝛem referat. Nascitur i syria et armenia. Fruex botruosū semē reddens sibi ꝓximum floꝛe albo: veluti viole: foliis similibus bꝛionie. odoꝛe etiā bono sōnos suauificat. Auicenna. Amomum est arboꝛ sicut botrus: ligm sicut rhete inuoluti. Flozem habet i coloꝛe simlem ematbiti: folia sicut vitis albe: coloꝛis aureꝛi. Coloꝛ ligni eius sicut hiacineti: boni odoꝛis. Et est eius speciel viridis ⁊ grossa: nascens in locis humidis et eius odoꝛ sicut odoꝛ ruthe. Et ē spēs egiptiaca que nō est longa neq; lata: neq; debilis: neq; ꝗuis ad frangendum: imo vsualis. et ei⁹ uber exuberat sup trāsitum vue. Est aūt calidū et siccū in secūdo. Iuxta ꝺya scoꝛidem ex eo meli⁹ est albū: aut ad rubedinem declinans: plenū semīe sicut botrus: grauis odoꝛis absq; feꝛe: coloꝛis vnius: nō diuersū: mozdicās liguā: in quo nō est ꝓtractō. Subtiliat et maturat: et in ipō est stipticitas. Maturat quidē apostemata calida. Cōfert pleuresi frigide: aperit opilatiōes epatis. Et est plurime digestionis. Membꝛa expulsionis ꝓuocat: et doloꝛib⁹ matricis ꝓfert. Grauat aūt caput: nociq; sodā: et ē debiliātib⁹ ac dozmire facientib⁹. Eius decoctō utilis est podagre et obtalmie calide. Et bibitur ad egritudines epaticas. In decoctōne eius sedetur ad doloꝛe rem. Emplastꝝ ex eo factum cū bethoꝛog valet cōpunctiue scoꝛpionis. Byascoꝛides. Amomū est genꝰ arboꝛ vl̄ herbe odoꝛatissime: cuius fruteꝛ botro simil in circuitu eiusdem arboꝛis nascens: ramulos habens siccos et duros virgulis simules coloꝛis subrufi. Huiꝰ aūt triplex est spēs. Unuz appellatur armenū ceteris melius auroꝛi coloꝛis vl̄ fului: odoꝛi bon. Aliud quod dicitur melicon: viride ⁊ tactu lene sapoꝛem habēs ozigani. Tercū vero pōticum ruffum et nō lōgum: neq; difficile: botrosum. semē habens plenū et odoꝛe stipticū. Eligendū est aūt recens et album ponderosum. Quod masticatū quodam acumine moꝛdet liguam: ꝺomnum pstat: Tumoꝛes etiā cathaplasmis adhibitū sedat. Cū ocimo quoq; tritum scoꝛpionū ictibus occurꝛit. Item feminaꝝ fluxus fomēto ꝓficit. Idez cū vuapassa mixtum et cathaplasmatum tumoꝛes viscerum sedat. Et eius aqua tussites oculos fomento releuat. Adulteꝛat autem heꝛba āmone: que simil est ei. sed caret odoꝛe.

Razi. Himene. i. amomū calidum est et siccuz. Opilatiōm epatis et frigiditate ꝓficit: doloꝛez matricis aufert. In capite tamē doloꝛem aꝛz grauedinē et scotomiam generat. Constantin⁹ i ii. graduum. Amomū calidum et siccum ē in tercio gradu; ꝓuocat menstrua. Apozima eius potatum: optimum est epulenticis: vel freneticis: podagricis: et inflatiōnem dissoluit. Plinius in libꝛo xii. Aspalatheos in egipto nascitur: spina cādida magnitudine aꝛboꝛis modice: floꝛe roseo. Radix eius vnguentis expetit. Tradūt i ꝗcunqz fruticē curꝛi aꝛe? celestis eandem quecūque sit aspalathꝛo extꝛere suauitatem odoꝛis: sed in aspalathꝛo quandaz i enarrabilez Quidā vocāt sceptꝛum ciꝛsi: alii sceptꝛū ciseri. Cuius probatio est in coloꝛe ruffo vel igneo tactuqz spissi et odoꝛe castoꝛeo.

.LXXIII.

De balsamo Isidoꝛus.

Balsami aꝛboꝛ in iudea tantū intra terminos. xx. iugez erat. Postq̄ aūt ea regione romani potiti sunt: Etia latissimis collib⁹ ꝓpagata ē: stirpe simil viti: foliis similis rute: sꝫ albidioꝛib⁹: semꝑqz manētibus. Aꝛboꝛ q̄dem balsamum ꝺe. ligniuz eius xilobalsamū. fructus vel semīa carpobalsamum. succus autē opobalsamū. Glosa sup cātica. Engaddi locus est vbi creuit balsamum: cuius aꝛboꝛes q; in modum vineaꝝ excoluntꝰ vince engaddi dicūtur. Plin. vbi. ꝫ. Omnib⁹ odoꝛib⁹ ꝑferꝛ balsamū. Uni terraꝝ oli iudee ꝓcessuz i duob⁹ tm̄ oꝛtis regiis: altero ugez vigiribꝰ ꝫ apli⁹: altero pauciꝛib⁹. Huc aūt iplet colles vineaꝝ mō: q̄ ſſi aminicul⁹ ſcipas sustinēt: ꝓperatqz nasci ſira tercū anuz fructifera. folū. pꝛie tuberi ꝓpetua coma ꝓceꝛioꝛ. ꝓceritas intra bina cubita subsistit. Huiꝰ aꝛboꝛis tria sunt genera. Primuz aspectu incuꝛuum: fruticosum: odoꝛati⁹. Tenui et capillacea coma: qō vocāt antheꝛicum. Alteꝝ scabꝛo. Tercū cumetes: quia reliquis ꝓcerius lem coꝛtice. Huic scōa bonitas. Nouissima aūt antheꝛico. Fertꝛo ledi: vitalia odit: primusqz moꝛitur. Eadē amputari supuacua patiēs Quappter incidentis manus artifici tpamento libꝛatur: ne quid vltra coꝛticem violet. Ligniuz huius xilobalsamuz vocatur: qō in vnguenti succo coquit. et hoc buꝛosuz est optimū. quod est odoꝛatissimum et semine maximum ⁊ pōderosissimum moꝛdens gustu: feruensqz in oꝛe. Adulteꝛat petreo hiꝑico quod arguit sua magnitudine quantitate: lōgitudine: odoꝛis ignauia: sapoꝛe piperis. Byascoꝛides. Balsam⁹ est aꝛboꝛ nimis calida et sicca: malogranato simil: ramosa: ramis tenuibus ⁊ etalbidis. Incidunt aūt ei⁹ truncus: et ramuli etiā ꝓloca et sic supponū ſ vasa que lacꝛimum fluentem excipiāt: cui⁹ optimum est recens: sinceꝝ: et exalbidum: austere et odoꝛe acuꝛum et putridus. Glosa sup ecclesiasticū Aꝛboꝛes balsami moꝛe vineaꝝ excoluntꝰ ⁊ amiculis sustinentur. Uiri cūi simliꝛes sunt: q̄ murto. ꝓpetuo coma uiligines: duob⁹ cubitis eminentes. Semīa habz vim gustū: colozem ruſum. Ramis crassioꝛ q̄ mirti. q̄ et certo anni tempoꝛe sudant balsamuz. Agricole q̄qz acutis lapidibus: vl̄ osseis cultell⁹ solent incidere. Nā ferꝛi tactus noxius est. et per incisiones manat succus odoꝛis eximii. et lacꝛimis pulcꝛe roꝛantibus. Lanis exceptus pua in cornua colligit. Gratia aūt ꝑcipua ē lacꝛime scōa semini: tercia coꝛtici debet: minima vero ligno. Solinus. Balsama sumles viribus stirpes habēt malleolis inseruntur: rastris nitescunt: aqua gaudent: amant āpuꝛari: renascib⁹ foliis sempiterno inumbrant.

.LXV.

De medicinali virtute balsami. Cōstantinus vbi supza

Balsamus est aꝛboꝛ nascens in iudea: sup tetrā vnius bꝛachii vel paulo plus mēsura. Cuius rāi sūt rubeo viridiqz coloꝛe pfusi: q̄si rami tuꝛmalli: cuiusqz frōdes sunt tenues: viridemqz coloꝛez habentes In capite faciunt quasi gingiuas: pua ꝓcedentes in modum piperis grana. Et ramoꝝ ei⁹ fissuris q̄ liber anno in diebus canicularibus succus egredit q̄si lac tꝛimali. Rami aūt et caꝛpo et liquoꝛ medicine quamenta sunt: liquoꝛ tm̄ est laudabiliꝛ. Caꝛpo laudabil. Rami vero min⁹ ceteris. Omnes tm̄ calidi sunt et sicci in secūdo gradu. Oleū aūt ceteris est calidius. Auicenna Balsamus est aꝛboꝛ egiptia nascens tm̄ in loco qui dicit⁹ oculus sol⁹. Huius folia et odoꝛ rute simulant sed ipa declinant ad albedinez. Statura ei⁹ vt aꝛboꝛis cruci. et eius quidem oleuz melius est semīe ei⁹. Semīa vero fortius ligno ipi⁹ in oībus modis ei⁹. Ligniū em̄ calidiuz ē ⁊ siccū in secūdo: et semē paꝝ calidi⁹ Oleum autē calidius est vtriqz Aperit autem opilationes. ⁊

confert visceribus grossis:et vlceribus capitis. Et epi lensie ac vertigini:debilitati quoq; digestionis ꝛ yschi atice. Mundificat caput et ulcera:et extrahit fractu: ras ossiū. Bibit e⁹ decoctō ꝓpter spasmū. Itē abstergit pānū oculi et cōfert asmati grosso: stricture anhelitus ac dolori pulmonis. Mundificat stomachū et ꝓfortat epar. Confert etiā dolori pūgitiuo .Et doloribus matri: cis. Resistit venenis:et confert morsui vipere. Semen eius cōfert peripleumonie et frigide tussi. ¶ LXVI.

¶ De calamo aromatico. ¶ Isidorus.

Calamus aromaticus a similitudine calami vsu alis vocatur. Gignitur in india multis nodis geniculatus:fulvus :fragrās spūs suauitate. Qui cū frangitur:in multas pres fit scissilis: similans gustu casiam cuz leni acrimonia remordente virtutis vnctualis et feruentis ¶ Byascorides. Calamus aro: maticus in india nascitur. Et est optim⁹ coloꝛe ruffus cū nodis spissis:et cum frangitur scissilis ꝛ arenosus ap paret ac fulvus:odoꝛe suaui:gustu et virib⁹ stiptico at q; glutinoso ¶ Plinius vbi sup. Juncus odoratꝰ nichil differt a ceteris sui generis aspectu. Sed calam⁹ odo ratus pstantioꝛ est. Odoꝛe statim e longinquo mouet molliꝰ tactu:melioꝛq; qui min⁹ fragilis. Et qui a so lo sc pot⁹ q; qui raphani mō frangit. Inest aūt fistule arancū quod vocant flozem:pstantioꝛ ē cui numerosi⁹. Reliqua pbatio est:vt niger sit:damnat alibi .Melꝰ et quo breuioꝛ et crassioꝛ et lentus in frangendo. Calo mo ꝑcum est in libram vnā iunco in quinq;. Tradunt q; iuncum odoratum in campania inueniri.

¶ LXVII.

¶ De medicinis et eo. ¶ Auicenna

Calamus aromaticus calidus est: siccus vsq; ad secūdum. Melioꝛ est ille qui est hiacinctini coloꝛis .ppinquos habēs nodos:qui ī plurima frusta frangitur:et cui⁹ canna plena re similī tele ara nee:et in masticatōne ei⁹ est acuitas. Et ptritus ē qom odoris: et est declinās ad citrinitatem et albedinē. Est aūt subtiliatiu⁹ in ipo eīm est substātia subtilis:sicut in pipere et cinamomo ac reliquis speciebꝰ butiō. In ipo est stipticitas pauca cū acredine .Et in e⁹ substātia iūt terreitas ꝛ acreitas. Et est bone ꝓmixtionis ad equali tatem primens.sed e⁹ exiccatō maioꝛ est Confert occul tationi sanguinis mozui.et ptritōi lacertoꝝ. Et apo stemati epatis .Et stomacho ac tussi. Valet etiam ad tumoꝛem.abstergit visum.apostemata resoluit. Mem bra expulsionis puocat Et cū semine apii confert reni bus ac distillatōi ruine vrine. ¶ Cōstantin⁹ ubi supra Calam⁹ est subtilis citrini coloꝛis: suauis odoris con: carnis desiccatiuus:et facillime rumpit: digitis ꝛstric tus. In india et persia nascitur:ſz laudabilioꝛ est idic⁹ Est aūt calidus et sicc⁹ in scōo gradu. Valetq; ad do lozem stomachi et epatis potui datus. Menstrua puo cat:ꝛ veteri tussi, pdest:si suffumigiū inde fiat. Ad stri gendum quoq; sanguis fluxū valet. ¶ Platearius Ca lamus aromaticus calidus est et siccus. Quidā reperi tur in persia qui citrinus ē .Et eo phisici nō vtuntur. Alꝰ ī india qui subalbidus ē et eo vtunt Est aūt radix cuiusdam fruticis valde aromatica:calamo simil.quia concaua ē. Cuz eīm colligitur:quoddam ligniū quod in terius est extrahitur. Eligendus ē aūt calam⁹ subalbi di coloris:qui cū frangitur:non facile pulueriſaf. Per tres annos seruatur habet virtutez cōfortādi. Puluis eius valet cōtra dolozem stomachi ex frigiditate ul' vē tositate.ad digestionem stomachi cōfortādum. datur puluis eius cum puluere cinamomi.hoc etiam valet ꝰ cardiacam

¶ LXVIII.

¶ De casia lignea. ¶ Isidorus

Casia nascit in arabia:virga robusti corticis et purpurei:est virtutis ciamomo simil ſz inferior potētia.vñ p ciamomi vice duplex e⁹ pōd⁹ in medicis admisceꝛ ¶ Plinius li.xii. Est casie frutex mixta cia momi cāpos nascēs:ſz ī mōtib⁹ crassioꝛi sarmēto:tenui cute verius q; cortice quē ꝓteri ꝛ extenuare ꝛ ī cinamo leuare pciuī ē Amplitudo frutici trium cubitoꝛuz est Colos eius triplex cū primuz emicat candidus pedali mēsura:deinde rubescat.addito semipedꝰ:vltra vero ni griçans.hec pars maxie laudatur:deinde pxima:dam natur vero candida. Cum secāt surculos lōgitudie bi num cubitoꝝ: moꝝ pluunt recētib⁹ coriis q̄drupedum ob id interemptoꝝ: vt ill' putrescentib⁹ vermiculi ero dant lignum et excauēt corticem turum amaritudine . ꝓbatur recens maxie: et q̄ sit odoris mollissimi : gustu ve q̄maxie feruens.potuisq; lento tepore leniter moz dens. Coloꝛe purpureo:queq; pluria minimū pōderis faciat bzeui tunicaꝝ fistula atz nō fragili. ¶ Auicena Casia calida est et sicca in secūdo: Dicitur aūt q; ē cor tex radicis mozi ascensu. et est pluriuz spēꝝ. Melioꝛ ē illa q̄ ē rubei coloꝛis:pura:plana:lōgi ligni:grosse cāne subtilis foramīs:solida:grossa:boni odoris:q̄ mozdi cat liguaz et ꝓstringit. Nigra vero mala est. Quod de ipa administratur est cortex . In ligno eīm eius nō est bonitas. In ipa quidez ē stipticitas et resolutō cū acre dine:pluria subtiliatō:multaq; incisio ꝓpter acredinez suam aduuat stiptica: Guaq; resolutōe et solutiua iu uat: ꝓfortat mēbra: Resoluit apostemata calida et fri gida in visceribus. ꝓfert pectoꝛi:et pontē in medicinis oculi. Unū ī quo infunditur ꝓfert stomacho .Syrop⁹ eius ꝓfert epati. Itē puocat mēbra expulsionis Utra: q; cōfert doloribus renū ac vesice. Grossas ventositat: tes resoluit Et ad potum daꝰ ad venenū tyrie. ¶ Con stantinus in li.graduū. Casia calida est et sicca in secū do gradu Stomachū:epar:et oīa principalia mēbra ꝓfortat. Opilatōnez aperit. Grossos hūores et vento sitatem dissoluit. Urinam et mēstrua puocat. Et vero medicine laxatiue misceatur: ad euicieduz grossos hū res iuuat: cū melle tpata ꝛ sup dura apostemata impo sita:ea soluit ꝛ curat. ¶ Platearius. Casia lignea calu da est ꝛ sicca in tercio gradu. Eligēda est que nō facile frangitur:sed plicatur Et cū frangitur coloꝛes habet intus subalbidos:distictos et plures subruffos. Sapo rem habent acutū dulceduni mixtū cum aromaticitate et potest p decem ānos fuari. Sophisticaf aūt quādo q; ex admixtōne corticis caparis.sed discernitur:quia cortex caparis ē subamari sapoꝛis. Uirtutē hz diureti cā ex subtili substātia ꝓsumēdi ex q̄litatib⁹ :ꝓfortādi et aromaticitate. Valz ꝓtra frigidū reuma:vel alias pas siones capitis:et epilensiam. cōtra stringituz et disen teriam et passionem renū:ac vesice. cōtra opilatōnes . splenis et epatis.ꝓtra frigiditatem stomachi. ꝓtra fe tozem oris vel subascellaꝝ et corruptōnem gingiuarū ꝓtra cardiacā passionē et sincopim. ¶ Razi. Salegeba i.casia lignea calida ē et sicca. Usum acuit:et vrinam puocat.

¶ LXIX.

¶ De cinamomo ¶ Isidorus.

Cinamomum dictum est:eo q̄ cortex e⁹ in mo: dum cāne sit rotūdus et graciis Gignitur aūt in india et etyopia frutice bzeui:duoꝝ tātuz cubitoꝝ:coloꝛe ſbnigro l' cinereo:tenuissimaꝝ virgaꝝ Mā quod in crassitudie distēditur :despectui est:quod autem gracilius puenit ertimum. Quod cū frangitur visibile spiramentum emittit ad imaginem nebule seu pulueris ¶ Plin⁹ in li.xii. Cinamomū frutex est duo rum altitudine cubitoꝝ amplissimus: palmiq; minus quattuoꝛ digitoꝝ crassitudinis.statim a terra sex digi tis surculosius arido similis. cum viret non odoratus:

origani folio: siccitate gaudens: imbre sterilior: ceu dire nature. Gignitur quidem in planis sed densissimis in vepribus: rubilq; difficilis collectu. Nō metitur nisi p̄miserit deus. Nec aīa solis ortū vl' post occasū metere licz Sarmenta quondā sacerdos hasta diuidebat: deoq; iouī: p̄tem reponebat. Reliquā vero p̄tem mercator i nassas ꝑdit. Est et alia fama: cū sole diuidi: fnasq; p̄tes fieri. deinde sorte germina discerni. Quodq; solū cesserit relinqui: ac spōte cōflagrare. Precipua bonitas virgultoꝝ est tenuissimis pribꝰ ad lōgitudinem palmi. Secūda vero p̄mis: breuiore tñ mensura atq; ordine. Vilissimū quod caudicibus vl' radicibus ē p̄xmum. qm̄ ibi mīmum corticis: in quo sūma gr̄e. Qua d̄ causa p̄feruntur cacumina. Quidaz cinamomi duo tradiderūt genera. s. candidus. atq; nigricās. Olim candidum p̄ferebatur. nūc ecōtra nigrum laudaī. Uarium quoq; candido p̄fertur. Certiss. ma vero estimatiōne si scabrum sit atq; vt inter sese tritus tarde frict. In primis aūt molle damnatur: aut cui cortex alber.

Auicenna. secūdo libro. Cinamomi spēs nigra ē bona: et est plana neq; nodosa. Montana est grossa et breuis: quod ex eo albū est latū est ifiatum: frangibilez habens radicem declinātem ad molliciem. Et quod declinat ad viriditatem habet casie lignee odorem. Et⁹ virtus durat tpe lōgo. si teraī et ex eo fiant torsici cū vino. Cinamomi species ammomū est. Ex libro de natura reū. Cinamomi arbor aride simlis est cuz viret et floret siccitate gaudet. Itaq; sterilis imbre fit. fecū dior aūt in densissimis uepribus fit ac p̄oucuit.

.LXX.

De medicinis ex eo. Auicenna

Cinamomum calidū est et siccum in tercio. Melius est illud quod est boni odoris: et acuti saporis: sine mordicatiōne. colozis puri ñ ꝑmixti Et vt ait dyascorides melius est nigrum ad igneitatē et rubedinem declinās. Planū ramos habēs, ꝑpinquos subtiles: i q̄ sūt dulcedo et falsedo et mordicatō paruanee est valde frangibile Et ex eⁱ quidem bonitate est vt vincat omnē odorem p̄ter suum: et nō sentiatur cuz eo. Est aūt vltimū in subtilitatōne: attractiū: aperitiū: rectificās omnē putrefactiōnez: et virtutem corruptaz Oleū eⁱ calidū ē valde: resolutiuū: liq̄factiuū. Plate. Cinamomū calidum ē in tercio gdu: siccū in scdo. Eligendum est illud quod subtile ē: acutum: habēs odorez dulcedini mixtū: cū mīta aromaticitate et subruffum. Quod aūt subalbidum ē aut nigruz abiciendū. Per decem annos potest seruari. Ex aromaticitate virtutez habet ꝓfortādi cerebrum. Et glutinositate ꝓsolidandi. Cōtra debilitatē stomachi et digestionē debilem ex frigiditate valet pulus eⁱ. Qui etiā ꝓpenter in salsamentis ponitur ad appetitū ꝓuocādum et supfluitatibus. Ad oris aromaticitatem ꝓmasticatur. Nō em̄ adeo calidus ē vt dissoluat: z os putrefaciendo corrūpat: sicut gariofilum et simlia. que mīta calida sūt. Ex boc em̄ vsu: licet os ad temp⁹ aromaticū reddatur. in posterū tñ corrumpitur: qz ex caliditate dissoluūt: vñ fit putrefactio. Cinamomū aūt nō est tra calidum. Est tñ etiā conglutinatiuū. Item pulus eius valet ad nouas scissuras labioꝝ vel alioꝝ vlcerum: contra sincopin z cardiacam. Razi. Cinamomū calidum ē z siccum. Stomachum et epar corroborando: digestiuam virtutem adiuuat et ventositatem expellit. Ysaac in tercio libro. Cinamomū calidū ē et siccū i scdo gdu. stomachū ꝓfortat: opilatiōnes aperit. vrinā z menstrua ꝓuocat.

Auicenna. Cinomomi opatiōnes z ꝓprietates Ultimum est in subtilitatōne: attractiū: aptiuum: rectificans offiem putrefactiōnem: et omnē virtutē corrupto rum. Oleum aūt eⁱ calidum est valde: resolutiuū: calefactiuū. Cinamomū ponitur sup pannum: et maculas lenti ginosas. Et est ꝓueniens cū accto bothoz lent: et impetigini et vlceribꝰ. Cōfert et cortici: pānoꝝ: et tenebrositati oculoꝝ. Et tussi: ydropisi. et doloꝝ matricis ac renum et apostematibus coꝝ: rigoꝝi quoq; febriuz et morsui vermium venenosoꝝ. Eius etiā oleum mirabile est in tremore. Caput aūt grauat: Et ipm̄ mūdat caput: attrahendo būiditates et eo. Et aurīū dolorem sedat. Lenificatiuū est et mundificat qđ est in pectore. Aperit opilatiōnes epatis. et ꝓfortat ipm̄ z stomachū et desiccat būiditatem eⁱ. Byascorides. Uirtus est oī cinnamomo calida z diuretica malactica z leptomerica et digestibilis. Potatū cū aqua secundinas mlieꝝ excludit: et mēstrua ꝓuocat meliusq; si mirre fuerit admixtum. veneno potato vl' morsibus venenatis occurrit. Caligines oculoꝝ detergit. Cum melle tritū maculas vl' lētigines e facie purgat. Tussim sedat. Catarros mitigat. ydropicis medet. Nefreticis ac diureticis vtiliter datur. Cinamomi vero genera mīta sunt. Sed oībus melius est simile casie. masselatice recens z nigr̄. quod in vino missum soluit se virgas habens teneras ac leues nodis plenas. cum odore pleno quasi rubee: acri: mordax gustu q̄si nasturcu se mē: cum quadaz salsitate et pua vicitudine. huic⁹ hastas cum fregeris: pulueres emittūt odore oia vincentem. Quas cū a terra euulseris: radices eas sequūtur Hec est ꝓbatō cinnomi Est aūt altex⁹ gen⁹ mōtanum asperius staturaz breuius z grossius: colore subruffuz: pariter simile est casie masselatice subnigr̄ colore: tactu lene: nō multos habens nodos. Quartum gen⁹ est albū: molle: fragile: in roboze grossius: z est radicibus mai⁹. Quintū gen⁹ est cortio simile casie: odore simūliter. z colore subruffū hastas mīras retinēs: sz ñ odore plenū. Sextū gen⁹ qđ appellaī lotbos z mathos: sz nec virtutē nec odorē hz Septimū est qđ a grecis xilocinnamomū. i. lignū cinnamomi: ꝺr radicē hās maiorē cum hastis nodosis: odore nō suaue: Est etiā altex⁹ gen⁹ quod aliqui pseudocinnamomū vocant. visu bonū: hastas habens grossas: odore et virtute inferius. Cōstantin⁹ in li. graduū. Cinnamomū diuersum est. Est em̄ grossum quod de arboribus abscindit: et gariofilatū: qđ ramoꝝ arboris siue cortex cē dicitur. Omnia tñ calida sunt in tercio gradu sicca in secūdo. Laudabilius ē anthinum q: stomachū ꝓfortat: et eū aromatizat. būiditatē eⁱ desiccat. Dyspatiōnem eius aput: cibum digerit: flegma dissoluit: vrinam et mēstrua ꝓuocat. Et tussim de grossa būiditate et catharz: curat ydropisim: renuz dolorem placat. et morsum reptilium. Et collirio mixtum supfluaz būiditates oculoꝝ desiccat. Tritum et accto tēperatū impetigies z lētigies extirpat. Macer. Cinama tres spēs dicūt habere: sz hanc Est ꝑciosa magis: q̄ pl⁹ sūul habet Et q̄ pl⁹ mordet mixta dulcedie liguā. Humores stomachi siccat. corroborat ipsuz. Et facit acceptas: vt digerat ocius escas. Sumptū curat epar. lotum q̄z menstrua purgat. Humida tussis eo sedabit atq; catarrus. Idropicis speciem: cui ꝑbent timpana nomē. Sumpta non modicū reprimit renumq; dolorē. Reptilium morsus curat. sed iūgitur illis Que curat oculos humores curat aquosos. Si bene ꝓtritū: fortī miscet accto Liberat appositum: terza lentigine vultum. Sicq; iuuat morbuz qui ducit ab impetu nasi Grossa magis species fluxꝰ emoroidaꝝ. Stringit: aq̄ gelida bene si ꝓtrita bibaī Cepore quo mūdus patiens iciunia fregit. De speciegeminas hec querit portio dragmas.

.LXXI.

De cipro. Byascorides.

Cipr̄us est arbor habens folia olive similia: sz viridiora et paulo grossiora. Semi nigr̄: z florem album: cum germine z odore bono. Hui⁹

folia masticata tumorem oris cōpescunt: quia virtutis coherētis sūt: ꝫ ceter a eiusdem arboris cataplasmata humores et tumores calidos tollūt. Dor etiā elixtura fomēto cōbustis medetur Eadem quoq; succo strucci mixta: si caput assidue fomentes capillos inficiet. Flos eius cū aceto cathaplasmatib⁹ adhibitus: dolorem capitis soluit ¶ Glosa sup cātica. Cipr⁹ ē arbor aromatica in egipto semine cādido et odorifero. Que coquit⁹ in oleo ⁊ exprimitur vñ paratur vnguentum regale: qđ cyperus dr ¶ Plinius in libro xii. Cyprus est arbor in egipto zizifi foliis: semine coriandri cādido et odorato hec in oleo coquit⁹ et postea p̄mitur: idq; cyperus dicit⁹ Oprimū ē in canopica in ripis nili nata. Secūm ascalonē dicē. Tercū cypro insula: odoris suauitate. Quidā hāc dicūt esse arborem que in italia ligustrū vocetur.

Idem i libro xxiii. Ex cypro fit oleum: cui⁹ natura excālefacit neruos et emollit Folia stomacho illiniunt Et vulue pcitate succ⁹ cox apponitur. Folia quoq; cōmāducata recentia medētur vlceribus in capite ma nātibus et oris collectōibus. Decoctū caruꝫ ambustis et lapatis pdest. Rufāt capillū tusa adiecto strucci mali succo. flos capitis dolores sedat cū aceto illitus. Ulcera putrescentia p se vl cū melle sanat. Odor aūt floris olei: qui somnum facit.

.LXXII.

¶ De fistula. ¶ Glosa super cantica.

Fistula que et calia arbor est aromatica: ꝫ pauca. robusti corticis purpureiq; valet ad curandum viscerum molestias. ¶ Glosa sup psalterium. Calia que et fistula dicitur: i aquosis dicit⁹ nasci Crescit in immensum. ¶ Auicenna. Fistula quid est. Scipites albi pilosi simules polio ꝫ pl⁹ pilosi: imo quasi tori sūt pili. Et odor ei⁹ sicut mirre. Est aūt calida ō dinans ad aliquantulū aromaticitatis. ¶ Dyascorides Calia fistula plures habet species: ꝫ optima ē arabica que est aspectu gratissima: colore subrubeo: corrallo similis: tenuis: tactu lenissima longa fistula gustu submordax: mescio qua calefactōne: odore aromatico plena ⁊ ore missa: vini saporem subtrahens. Nec habet hastas longam cuꝫ cortio suo. Foliaq; similia piperis arboris Est et altera subnigella: colore purpureo: odore plena: ꝫ minime suaui. Est iterū pseudocasia lappacio simulis nec in gustu suauis. Alia quoq; platea. i. lata: que siringos dicit⁹ Est eni lata: lenis: et mollis: colore subalbida et scabrosa. Virtus calie fistule calida est diuretica sicatoria: gustu submordax. Est etiaꝫ leptomeris. i. extenuatoria: satis acra aliud habens stipticū: extenuat sūl ac digerit que in corpe supflua inuenerit: ruborem imponit Ulceribꝰ vtilissima est virtusq; coracis oīb⁹ ad caligines oculoꝝ malagmatib⁹ necessaria est. Cum melle trita maculas vultus emēdat. Menstrua puocat tumores intraneoꝝ bibita sedat. Cū aq̄ bibita morsib⁹ venenatis occurrit. fomito renū dolorem compescit Eius suffumigatō matricem ad secessū deponit. Duplici pondere. p cinamomo miscetur in antidotis. et ē in oīm⁹ vtilis ¶ Auicenna. Calia fistula. Alia et hebulia. alia egiptia. Melior ē illa que sumitur a canna: et que est splendidior et pinguior. Et melior cāna ipius ē illa que splendida est ⁊ plana. Equal ē in caliditate et siccitate. Et ē humida: resolutiua: lentiua. Confert apostematibus calidis in visceribus et ꝑprie in gutture quādo ex ea fit gargarismū cū aqua solatri: et linitur sup apostemata dura ⁊ ꝑfert eis. Linūtur ⁊ ex ea podagre et ūcture dolorose. Qñ dissoluit mamb⁹ in aq̄ coriandri humidi cū spuma ptillū: et binde fit ex ea gargarism⁹. Cōfert ꝑfocatōi Mūdificat epar: ⁊ ꝑfert ictericie et doloꝝ epatis. Est lenificatiua vētri. ⁊ educit colerā adustā ⁊ flegma. ⁊ soluit sine nocumēto ⁊ absq; mordicatōne Adeo q̄ ipa ē ꝙuenies p̄gnantib⁹ ⁊ soluit eas.

.LXXIII.

¶ De libano. ¶ Glosa sup ecclesiasticum

Libanus. vt aiunt. est in arabia cortice et folio lauro simil: succū amigdali modo emittens: q̄ thus dicitur: et bis in anno colligit⁹: autūno et vere. Regio ār thurifera saba appellat⁹: vndiq; rupib⁹ inuia. et a dextera scopulis maris inaccessa. Arbores spōte nascūtur q̄bus incisis lacrima fluit. ¶ Helmād⁹ libro. x. In libano mōte nascit⁹ arbor thurifera. Hui⁹ virgulta. vt ait solin⁹. nō sunt publica: sed qō est apud barbaros nouū ius p̄ successiones transeunt familiaꝝ Qui ār dominū b⁹ arboris tenēt: sacri arabice vocātur. Hi cū lucos ist⁹ metunt vel incidūt: nō funerib⁹ intersunt: nec ꝙgressib⁹ femiaꝝ polluū ē Juba rex scripsit incoꝝ ea esse vimine et pplexo ad aceris qualitatē Amigdale vero succū fundere: incidiq; ortu canis fla grātibus solibus. ¶ Actor. Itaq; arbor ipa dicitur: ⁊ libanus: et thus. Gutta vero dicit⁹ et thus et olibanuꝫ de qua scilicꝫ sub vtroq; noīe dicetur inferi⁹ ¶ Auicēna li. secūdo. Et olibano admīstratur in medicinis minutum et cortices ⁊ fumus et ptes arboris eius offices et ꝑprie folia.

.LXXIIII.

¶ De matir. ¶ Plinius libro. xii.

Matir aduehit⁹ et india: cortex rubens radicis magne: nomine arboris sue. Qualis ea sit videtur arbor incompertus habeo. Corticis mel le decocti vsus ad disentericos habet in medicina pcipuus ¶ Dyascorides. Matir vl machir est corū ligni venientis de barbarico: coloris ruffi cum caloꝝ solido q; roboꝝ: Cui⁹ virt⁹ ē stiptica et remordens q̄ maxie in gustu. Tusa et bibita emoptoycis et disentericis et celiacis singularem p̄stat effectum. ¶ Ex li. de na. rex Matir vl machis est arbor in india: cortice ꝑprie rubeo radice magna: Et hac fluit gutta que mastix dicitur: odorifera multum: coloris punicei. Hec granomastix dicitur eo q̄ in modū granoꝝ aliis guttis est admixta Splēdorem facit ꝑfert ⁊ eam pulcrificat. Adulerat tū thure vel resina Cortex arboris machis cū melle decoctus ad disenteriam pcipuus est Vim habet astringendi: ꝑfortandi: ꝑsumendi: ꝙglutinandi et cōsolidādi Cōtra hūores fluentes a capite ad oculos vl ad dētes Jn alia vero significatōe p̄m alios dicitur macis flos muscate. vel cortex ipam nucem ꝓtinēs. ¶ Actor. Hic videtur accipi macis. p lētisco. fortasse vitio scriptoris Nam scōm isidorū et alios autores. Mastix est gutta lentisci arboris que dicta est granomastix. Hec solum reperitur in idia: ꝫ melior est in choo insula.

.LXXV.

¶ De mirra. ¶ Isidorus.

Mirra est arbor: arabie: altitudis q̄nq; cubitoꝝ simulis spine: quā achantū vocāt. Cui⁹ gutta viridis est et amara vnde nom̄ accepit. Gutta eius spōte manans ꝑciosior ē. Elicita corticis vulnere vilior. Sarmenta ei⁹ arabes ignibus fouent. Quorū fumo satis noxio nisi ad odorem storacis occurrāt. plerūq; morbos insanabiles ꝓtrahūt Glo ſr exo. Mirre arboris virgulas arabes exurunt vt melius pullulent et fructificent. Huius arboris gūmi. ꝑprie vocat⁹ stacte: mirra vero abusiue ¶ Plī. vbi. ō. Mirra mlīs locis arabie nascitur. et ē diuersi generis. ꝙhibitur et ex siluis laudata Petūtq; cā etiā a troglodytis sabbei transitu maris. Sarina quoq; ꝙmit multū siluestri plata Gaudet rastris et ablaqatōnibus. melior radice refrigerata. arboꝝ altitudo ad. v. cubita. nec ſñ spina. caudice duro et torto: crassiore q̄ thuris ¶ Solin⁹. In saltibus arabie mirra ꝙuenit: cui⁹ radicē vt vinū rastris ꝑficiunt. Ablaqueatōnib⁹ gaudēt. Nudate pinguiori lacrima fluunt. Sponte manans ex ea sudor ꝑciosior est. Elicitus corticis vulnere vilior iudicatur. Cortex

in vertiginem flexus:et spinis bispidus: foliū licet cris spi?:oliue tamē simile. Ex libro de natura rerū. Mira est arbor spinosa et aculeata:durior a radice:q̄ reliqua sui pte. Corticem habet lenem:foliū oliue sed crispius atq; rotūdius. Hui? frōdes et flores collecti ⁊ ad solem desiccati:habēt efficaciā fortādi et stringēdi. Multū quoq; valent cōtra vomitū: ac fluxum ventris et pfluuiū sanguis. Hui? gutta.s.mirra viridis est et amara.

.LXXVI.

De nardo. Plinius libro.xii.

Nardus est frutex grauis ⁊ grassa radice:q̄ bruni ac nigra fragilisq; :q̄uis pigui situ redolente:vt expressi:aspero sapore:folio paruo:denso q;. Cacumina in aristas se spargūt. Ideo gemina dote nardi spicas et folia celebrāt. Actor. De hac q̄ frutex est inter herbas et arbores media:ita inter herbas cōmunes dictū ē sup̄:et alio nomīe dicitur spica.

Macer. Esse gradu primo calidam siccamq; peritī testātur spicam:que dicit indica nardi. Cōfortat porta iecur:stomachiq; dolores. Mitigat et renes:illi? apozima purgat. Uesicam:iuuat vrinas:et menstrua pellit. Jetericis pdest. nociuis humorib? obstat. Quos caput trāsmittit:et fundit sepe p anum. Puncturas aufert. et morsus interiox. In stomacho clausū:solet hausta repellere ventū. Matricis numū restringit subita fluxum. Cū gelida si detur aqua sedare tumorem. Bicitur et cordis:et nausea sistitur inde. Excitat hec venerem cū vini sūpta liquore. Buricias stericas elixatura resoluit. Eis fomēto per ptes inferiores. Lumina si repida foueātur sepius illa. Affirmāt acri p;rigine libera reddi. Palpebraq; pili bñ confortant eadem. Est nardi species:que celtica spica vocatur. Celicax tantū que nascit in regione. Omnia q̄ narduſ valet indica:hec ista. Posse:licet vires videatur habere minores.

.LXXVII.

De piperis arbore. Jsidorus.

Piperū arbor nascitur in india: ī latere montis caucasi quod soli obuersum est. Folia habet ad iumperi similitudinem. Cuius siluas serpētes custodiūt. Sed incole regionis illi? cū mature fuerint eadem loca incendunt:et serpētes igne fugantur. sicq; piper calidū colligitur:et inde ex flama nigrū efficitur. Plinius vbi sup̄. Arbores que piper gignūt:iumperis nr̄is similes sūt. Semia a iumpero distāt paruulis siliquis. Ne prinsq̄ debiscāt decerpte soleq; toste faciunt quod vocatur piper lōgū. Paulatim vero debiscētes p maturitatē cādidū piper oñdūt: quod inde tosti solib? colore rugisq; mutat. Terū et his sua iniuria ē atq; celi itemperie carbūculātur :fruntq; semina cassa ⁊ inania :quod brachmanes sic significāte aborū vocāt indozum linguā. Hoc ex omni genere asprimū est:leuissimūq; et pallidū. gratis? nigrum:lenissq; vero cādidum. Nō est hui? arboris radix. vt quidā existimauere. quā vocant zingiberum:alii vero gingiberum q̄nq̄ sapore simili. Id em̄ in arabia et troglodytica in villis nascit: parue herbe:radice cādida. Piper lōgus facile adulteratur alexandrino sinapi. Arborem piperis taz habet italia maiorem. Murto nō ablimilē. Amaritudo grano eadem que piperi murteo creditur esse. Beest tosta illa maturitas: Jdcoq; et rugarū colorisq; similitudo. Adulteratur iumperi baccis mire vim trahentibus. Mirus piperis vsum adeo placuisse. Nam in aliis suauitas cepit. In aliis spes imutauit. Huic quidē nec pomi nec bacce cōmendatio est aliqua. Sola in eo placet amaritudo. et hac ī indos peti. Quis est ille q̄ primo cibis experiri voluit:aut cui in appetēda auiditate esurire nō fuit satius. Utrumq; siluestre gētis? suis ē:et tri pondere emitur:vt aurum vel argentum. Auicenna.

Radicis piperis est pprietas. vt dicitur. Pfert re doloribus frigidis ⁊ spasmo. Valde pfert etiā podagre. Eiq; pprietas ē quāmtū pfert re vētositatibus frigidis ⁊ colerice. Ex li. de na. re. Piperis arbor ī foliis et ligmis habet iumperi similitudiem. Hui? siluas serpētes custodientes:igne fugātur ⁊ ex flama nigr̄ piper effricitur. Jacobus tñ aliam causam nigredinis reddit. q̄ scilicet piper collectum sine adustione in clibanum mittatur:vt diutius siccretur. vel ne alijs ptibus semina pucnāt. Piperis arborē habuit italia quōdq;. vt ait plinius. sed magnā vt est myrtus:indica vero pua est. Nostro italie piper amar̄ ē. tosta quoq; maturitas illi deest. Est et in hispania piperis arbor: cuius fructus est amarissim?:⁊ indie piperi valde dissimil. Nec vnq̄ ex pip nasci credim?: nisi in india que mater veraq; speciei est.

.LXXVIII.

De storace. Jsidorus.

Storax est arbor arabie:simil malo cidonio:cū virgule inter canicule ortum cauernatim lacrimam fluunt. Plin? vbi sup̄. Etiracē arabes ex siria reuebunt:acri eius odore focis abigentes suorum fastidiū. Cetex nō alia ligni genera ī vsu q̄ odorata:cibos q; coquūt sabei thurili ligno. Alii vero myrre. opidor vico q; nō alio q̄ ex aris fumo atq; nidore. Ad hūc ergo sanādum stiracē in pellib? bircinis vrūt tectaq; suffriunt. Eundē ad serpētes vrunt fugādos in odoriferis siluis frequētissimos. pria iudee siria supra phenicem gignit stiracem circa gabala et marathūta cassiumq; seleucie mōtem. Arbor est codex noīe malo cotoneo similis lacrime ex austero iocūdioris:int? simillitudo harundinis pgnans q; succo. In hanc circa canis ortum aduolant pennati vermiculi crodentes: et ob id scobe sordescit. Auicēna. Lubue ē arbor magna:cuius ligni et folia similia sunt arbori cidonio:et habet fructū album similem galle in quo est granum pingue:et illud quod ē in ipla melius est:ex quo oleum exprimitur. Hui? arboris storax sicca est cortex. Cum aūt inciditur arbor:exit lacrima:q̄ dicitur storax liq̄da vel mel lubue. Spēx storacis melior ē illa :que p seips̄ curzit:mellina: gūmosa:boni odoris. Adulteraf q̄q; cū oliuis ⁊ melle:puentes ad citrinitatē et nō est nigra surfurea. Calida est in primo:sicca in secūdo. Inest ei virt? maturatiua:lenitiua:calefactiua:resolutiua:Fum? e? ē sicut olibani:et olei quod ex ea fit lenificat fortiter. Cōfert diuersis ī carne. Liuitur sup̄ scabiem sicca et būidam: et etiā sup̄ botbor būidum et siccū cū oleis. Mēbra pfortat:et pbibet spasmū:et ptractōnes iunctura;. bibita ⁊ linita. et ponit in oleis laxitudinis. Retinet quod ex ea būidum est. Et qō ex ea siccum ē catarzum. Ad corzitā aūt est vltima. Cōfert etiā tussi ātique: ⁊ flegmati ac dolori gutturis. Et clarificat vocem arteriaci cum lenitate vehemēti. Digerit aute et subtiliter lenit:vrinā et mēstrua puocat: Lenit duricie matricis. Quod ex ea siccū est ventrem stringit. Liq̄da vero cum amigdale gūma soluit educendo flegma vi scosum absq; impedimento. Illud aūt quod ex grauis ei? egreditur dicit sciregi storacis secce:et hui? gūma alba. et ē gūma beremurax.

.LXXIX.

De thure. Jsidorus.

Thus est arbor arabie imēsa atq; romosa :lenissimi corticis ramis ad aceris ālitatē: amigdale mō argmaticum succū fundens et albū. Dicit aūt thus a tundendo. Jdē ⁊ libanū a more arabie vbi sunt sabei. Nā mos est libanus dicitur:vbi thura colligunt. Plinius vbi sup̄. Attolluntur in arabia colles alti:in planāq; decurzunt arbores thuris nate sponte terzā argillosam esse puenit:rarie fōtibus ac nitrosis. Attringūt et minici pagus alti? : p quos euehitur vno

tramite angusto Hi primi ꝓmercũ thuris fecere maxi meq3 exercent:a quib9 ꝛ minicum dictũ ẽ Nec ꝓterea arabum alii thuris arborem vident. Ac ne hoꝛ q̃dez oĩes.ferunt.ccc.nõ amplius esse familiaꝛ:que id ius sibi vendicẽt.ideoq3 sacros eos vocari ferũt. thura ꝑ arabiam nõ insũt alicui terre.ac nec illi quidem vniuer se.In medio eỹ sũt fere attramite pago sabeoꝛ capite regni.Sabota in excelso monte:a quo octo mãsionib9 distat regio coꝛ thurifera.Saba appellatur quod sig nificare greci misterii dicũt spectãs oꝛtus solis estiui vndiq3 rupis inuia.et a dextera maris scopulis inac cessa.In estu flagrantissimo circa canis oꝛtũ vindemia ꝓioꝛ et naturalis esse dicitur :quia tũc maxime ꝓgnãs esse remissumq3 tẽdi cortex arboris videatur:laxatur hic plaga:nõ admittit. Indeq3 pfilit spuma pinguis que cõcreta densatur. Adulteratur apũ nos resine can dide gemma pẽsimili. Probatur aũt cãdoꝛe:amplitu dine:frãgibilitate:carbone:vt statim ardeat Itez i li. xiii.Thus furie masculafert:sterili femina. Ex libro de naturis rerum.Thus est arboꝛ nobilis:immensa:ar q3 ramosa:tenuissimi corticis: folio piri minoꝛe atq3 sub rutilo Naturalis eius vindemia est circa canis oꝛtum estu.s.flagrantissimo:qñ maxime videtur ꝓgnãs:tenuis simusq3 cortex eius.Tunc utq3 cortex minuto vulnere lacꝛatur.exinde pfilit spuma piguis :que cõcreta dẽsat et obduratur. Secũda vindemia est in ĩicio hiemis:sz quod tunc exit ruffum est nec ꝓioꝛi comparandum.

.LXXX.

De gũmis et succis arborum. Actoꝛ.

Hec de arborum natura dixim9. Nunc restat de gũmis vl de guttis siue succis ex eis pfluẽtib9. Isidorus. Gũma vl gũmum grecum nomez est:hoc enim illi dicũt gummi. Arestotiles in lib.de vegetabilib9.Arboꝛes quedam habẽt gũmi:vt amig dali .planta siquidem que lac emittit:lac i medio habe bit:eritq3 calꝛ subteri9 fortis:ꝛ vnctuositas fit. Cuz q3 calor digerere ceperit:vnctuositas in humoꝛẽ istuz verteꝛtur:et ipm coagulatõe parua coagulabit. Sicq3 locus calefiet et aqua vnctuosa simulis lacti fiet. Tũc elevabitur ab humoꝛe vapoꝛ :qui lac illud attrahet ad extremitates:et calorem apparentez retinebit humoꝛ. Cũq3 frigus apparens in arbore fuerit: coagulabitur lac:postꝫ a loco exieꝛit:et inde gũmi fit .Gũme sũdez calide distillando egrediũtur: et cũ acrem tetigerit:co agulabunt.Quedã vero manẽt in loco tempato:et sũt simules aq̃s.Quedã manãt et cõgelant:similes lapidi bus vl conchis.Sz quod gutratim manat remanẽs in forma sua:erit arboꝛ que dicit alcafur. Quod aũt alte ratur vt lapis erit in apparentia frigidũ valde:et ipm calꝛ faciet apparere:cũq3 emanauerit lapidesceꝛ:qõ i terra calida fit. Plinius vbi sup̃. Gũmi ex egiptia spina ꝓuenit cẽ optimũ:vermiculatũ:colore glauco:pu rum:sine coꝛtice:dentib9 adherens ꝓtiũ ei9 i libras xii.Beteri9 aũt est ex amigdalis amaris ꝛ ceraſis:pes simũ vero ex prunis.Fluit et ex vitib9 aptissimũ infan tiũ vlceꝛib9:et aliquãdo in olea dentiũ doloꝛib9 Almo etiã in coꝛico mõte ceciic ac iuniꝑo ad nichil vtiles: et ex vlmi gũma nascũtur ibidem culices.Fit etiam ex sarcocolla:sic eñ vocatur arboꝛ. gummi simile pollini thuris:pictoꝛib9 ac medicis vtilissimũ Ideoq3 melioꝛ ẽ alba q̃ ruffa:ꝛ eius ꝓcium quod sup̃. Idem i li.xiii. Arborũ succi manãtium:picem:resinamq3:alie in eu ropa serũtur:alie in oriente Asia que interest vtrimq3 quasdã habet. Idem i libro xvi. Arboꝛes que gũmi gignũt:postꝙ germinatiõnem aperuerint: et gũmi nõ nisi fructu detracto spissatur. Auicenna li.ii. Gũmi spes caliõ sũt oẽs Est ãt gũmi stipticũ ꝛ glutinatiuũ cũ extic catiõe Tussim calidã lenit:et nocumẽtũ vlcez pulmoĩs expellit:vocẽ clarificat .stomachumq3 ꝓfortat.ꝛ gũmi eligendum est quod meli9 est arabicũ .est eñ puꝛ hũs ligni modicum.

.LXXXI.

Qualiter in eis variatur aqua nutrix om nium. Ambroſius in hexameron.li.iii.

Una quidem et eadẽ est aqua que ẽ nutrix oĩm :ꝛ i diuersas plexq3 se mutat species. Aut iter floꝛulenta discoloꝛ. Aut inter lilia fulgentioꝛ : aut inter rosas rutilãtioꝛ:aut inter gramia liq̃dioꝛ:aut in palude turbidioꝛ:aut in fõte pspicacioꝛ: aut in mari obscurioꝛ Assumpto eñ locoꝛ q̃bus influit coloꝛe:de curꝛit. Rigoꝛẽ q̃q3 parit rõne ꝓmutat:vt inter vapoꝛã tia ferueat:iter vmbroſa frigescat.sole repercussa estuet nimbus rigata glaciali hũoꝛe canescat. Sed et sapoꝛ eius tempoꝛe quertitur:vt nũc asperioꝛ: nunc amarioꝛ nũc vehemẽtioꝛ:nũc asterioꝛ. Nũc dulcioꝛ:ꝑ specie reꝛ quib9 infusa fuerit q̃litate variet. Asperatuꝛ in matu rioꝛibus succis tuso coꝛticis:nucis foliisq3 ꝓtritis. Ab sinthio fit amarioꝛ:vino vehemẽtioꝛ alliis austerioꝛ Ve neno grauescit.melle dulcescit. Si aũt ei lentiscus tere bintbi quoq3 fructus vl nucis interioꝛ misceat in olei mollem naturã facile trãsfundtur. Cum sit aũt alitrix oĩm virgultoꝛ:diuersos singulis vsus mistrat. Si ra dices alat vel nubib9 fusa descendat: discretas oĩbus vires dat:radicem impinguat:radicem pucbit:ramos diffundit:folia virescere facit:fructũ alit:semia pomo rum augere ꝓsecuit. Ergo cum eadem oĩm nutrix sit quedã arboꝛ genera succus ferũt triſtioꝛes alia discolo res:alia tardos:alia ꝓmaturos. Ipse quoq3 inter se dis crepant suauitates :alia suauitas in vinea:alia in olea alia in ceraſo:alia i ficu:discreta in malo:dispar i dac tilo. Tact9 tpe aque:alibi lenis est:alibi saperioꝛ:plexq3 pinguioꝛ. Podere quoq3 frequenter distat et specie Nã alibi leuioꝛ est: alibi grauioꝛ. Nõ est ergo mirum si cum ipa in se discreꝑet: discrepẽt etiã inter se arboꝛ lacrime:que eiusdem aque alimonia generãtur.et cum vna oĩm sit causa :diuersus singuloꝛ sit vsus: diuersa natura. Aliam vim habet lacrima ceraſi:aliam lenti sci:dispaꝛe quoq3 balsami guttã:odoꝛata oriẽtis ligna sudare ꝓduntur. Diuersum quoq3 lacrimaꝛ gen9 vir gulta ferulaꝛ i egipto. Ac lilia quadã vi nature secre toꝛes illacrimant. Quid aũt referã. Clementẽ licet esse ſmonem:q3 electꝛ lacrima virgulti sit:ꝛ in tantam ma teriẽ soliditatẽ lacrima durescit.

.LXXXII.

De ammonica gutta. Isidorus.

Hammoniac9 dicitur lẽtus succus :qui pfluit ex arboꝛe in affrica:q̃ meloſlos punica lingua voꝛ. Plini9 in li.xii. Ethiopie affrica subiecta la crimam ãmoniaci stillat in aremis suis. Dicta ab ãmoꝛ nis oꝛaculo:iuxta quod arbor gignitur. Huius genera duo sunt. Trastõ q3 masculi thuris babz simulitudiem et hoc maxie ꝓbatur. Altez pingue ꝛ arenosum quod pirama dicitur. Adulteraꝛ eñ aremis velut nascendo apꝑhensis. Igitur q3 minimis et puriſſimis glebis ꝓ batur. Idẽ in lib.xxiii. Ammoniaci lacrima:mollit: calefacit:discutit:dissoluit. Claritati vsus in collyriis ꝓuenit:ꝓuritũ cicatrices:albugines oculoꝛ tollit:dẽ tiumq3 doloꝛes sedat. Pꝛodest disponoicis et pleureti cis pulmonib9:vesicis:vrine cruente:lieni: ischyadicis potũ. Articul9 podagre:cuz pari põdere picis aut cere aut roſacco coctum:aliũ sistit sed et duricias emollit. Platearius. Ammoniacum calidum est in secundo gradu:siccum i tercio .Hoc gũmi valet contra tussim antiq3 humectam:et ꝓtra virtũ splenis Auicenna. Ammoniacũ calidum est in fine tercii:siccuz in primo Aliqñ notatur id ꝓ quod aux adheret quia ꝑgamena et libri eo deaurañ. In ipo sunt resolutio et exiccatio fortes:mordicatõ nõ fortiſ.aptio vero rãta vt curꝛere

faciat sanguinem ex orificiis venarū. Et ingreditur in rectificatōe solutiuoz. In ipo est lenificatō: lenit aspe ritatē palpebraz: et abstergit albuginem. Cōfert huī ditatib⁹ oculi. Cōfert etiā vulneri⁹ malis: z corrodit carnem malā: et facit nasci bonā. Idem cōfert asme et difficultati anhelitus z ei⁹ dilatōi qñ transglutiſ cum melle: vl' aqua ordei. Mūdatqz vlcera velamis. Et cō fert pfocatōi que est ex flegmate et colera nigra. Bi bitū quoqz cōfert duricici splenis et epatis. Et simlit cū aceto limitū: et pfert ydropisi. Limitū etiā z cataplas matū cōfert scrophulis: et nodis: z apostematib⁹ Cum melle vl' aqua ordei bibitū pfert doloz ischyatice et ti ozum et iuncturaz. Itez puocat vrinā: ita ut sanguinē mingere faciat. Interficit ascarides: et solutōe educit exire facit embrionē sive viuū sive mortuū: et mēstrua puocat. Cōstantin⁹ i li. graduū. Ammoniacū calidū est in tercio gradu: siccum in secūdo. Mollitiue z dissolutiue virtutis est. Valet ischiaticis: podagricis et ar teticis: purgat de viscoso flegmate potatum. Spleneti cos curat cū oximelle. Emplastrum ex eo factū cū acē to compositum et sup splenē positū et epar durū: mox duriciam curat. Lumbricos et ascharides occidit. Uri nā z mēstrua puocat. Apostemata in articul' z i neruis nascentia: et grossas ventositates et scrofas dissoluit. Si cataplasmatū cū melle et vino fuerit albedinez ocu lorum detergit: et asperitates palpebrarum lenit.

.LXXXIII.

De asa fetida. Platearius.

Asa fetida est gūmi arboris in trāsmarinis pti bus nascētis. Et ē i q̄rto gradu calida et sicca Estiuo tempore colligit: z qz maxime fetet asa fetida: fetida dicitur. quantoqz fetidioz tanto melioz: diu absqz corruptōe seruari valet: et in loco mediocri sicco seruari debet: virtutē hz attrahēdi: dissoluēdi: cō sumēdi. Pilluleqz ex ea formate simpliciter aut cū ouo sozbili: in sero exhibite: pſunt asmaticis ex humida cau sa laborātib⁹ maxime. vl' cū sirupo violacco dētur pur gatōe pcedente. Nec aliquid vehemēter diuisiuū: aut valde siccū vl' frigidum: dari debere in pectore patien tibus: nisi pri⁹ hyatea vl' butiro vngatur locus. Con tra quartanā vl' quotidianā purgatōne pcedēte asa fe tida in vino et malo terze cauato decoquit: et colatuo melle addito vl' zuccaro ante hozam accessioni patien ti datur. Suppositoziū ex asa fetida et galbano factuz vl' ex asa sola prius oleo vel melle ul' butiro inunctum ne ledat interioza: miro mō secūdinā educit: z mēstrua. Ungentum ex asa et āmoniaco ac cera et oleo factum splenem mollificat et mūdificat. lacqz coagulatū i mā millis soluit. Itez asa foramini dentis imissa: dolorez eius placat. Gargarismū factum ex aceto et aqua de coctōis ase atqz rosaz matricem tumefactā desiccat: pcedēte tū purgatōne hytra paralisim et podagram z arteticam et appoplexiaz z hytra omne vitiū ex frigida causa. Asa fetida z petrolium simul ad ignem resoluū tur: et in tali liquore puluis castorei et euforbii ac sul furis viui apponuntur: additaqz cera cerotum efficit: et in loco patienti supponitur: vl' vngento patiens inū gitur. Si vitio cerebri fiat epilepsia: tunc inungatur pa tiens circa spatulas et spinam et collum et etiaz caput Si vitio stomachi: tūc pars illa inungatur: hytra alias etiā passiones inungātur loca simpliciter patētia. Un gentum etiam ad podagram: ciragram: arteticā ischi aticam: et hyractōnem vl' indignatōnem neruorum ab esculapio est inuentum.

.LXXXIIII.

De balsamo. Isidorus.

Balsami succ⁹ opobalsamū dicit: de quo scilicz sub hoc noīe plenius dicetur. Byasconides. Balsami succus optim⁹ est recēs: et odore ve hemēs: sincerus: serenus: lenis: remordēs: linguamqz mediocriter rodarguens. Adulterat aūt oleo cipr̄mo: vel lētiscino: vl' balanino: siue mirtino: vel melle mixto: Sed optimū est quod in aqua mūda stillatum nō ptin⁹ diffunditur. imo potius desider. et p⁹modū rotā aquam albidā facit: et lacti admixtum illud in caseum stringit Habet aūt vires acres: calefacit et relaxat: siccat: et ex tenuat. Dic succ⁹ opabalsamū dicit. Pli. li. xii. Bal sami lacrime pbato ē vt sit pinguis: tenuis: ac modice ruffa: et in fricādo odorata. Scō⁹ cādido colo⁹ ē peioz viridi: crassusqz pessimus: Niger quippe vt oleū sene scit. Maxie pbatur quod ante semē fluxit. Adulterat semīs succo. vitiatur et oleo rose cipr̄i: lētisci: balani: terebinthi: mirti: resina: galbano: cera: Cipria circulo cādido cingitur. Suma aūt ei⁹ pbatio ē: vt lac coagulet et in veste maculas nō faciat. Ut autē e ramo arboris fluat: vitro lapide vel ossets cultell' incidit. Nā si ferzo leditur ptinus moritur. Razi. Balsamū lapidem frā git: et pessariz̄atū ad impgnandū valet. Ex li. de na tura re. Liquoz balsami sup oēs liquores vim pene tratiuam habet: intrā vt cum sol incanduerit ei⁹ gutta in manu infusa sustineri nō possit: sed statim penetrat.

.LXXXV.

De bernice. Platearius.

Bernix est frigide ac sicce complexionis in scō gradu. Et est gūmi cuiusdam arboris que nas citur in ptibus transmarinis. Cepore siqdem estiuo ex arbore illa quedā gūmositas effluit: q̄ actōne calozis exiccatur et induratur ac bernix appellat. Hu⁹ tres sunt species. Quedam colozis est subcurrini: q̄daz subruffi: quedā subalbidi: et quecunqz sit eius species eligenda est vt bona: dummō lucida sit et clara Habz qz virtutem ex gūmositate sua hyglutinandi: clarifican di z hyeruandi. Quod ex hoc satis patet: quia pictores sup̄ colores alios eam ponunt: vt luceſcat: alioſqz colo res hyeruet. Diu hyuari potest: et vsus ei⁹ talis ē. Cōtra fluxū sanguis e naribus puluis ei⁹ cum albumine oui hyfectus. timporibus et frōti supponitur. z hoc simpas ma dicitur: q̄ fit ex hyglutinantibus. Puluis etiā eius inicitur naribus. Cōtra vomitus colericū ex puluere ipi⁹ emplastr̄ ex olibano et oui albumīe hficit: ac pec torii furcule supponitur Idemqz fit hytra diseteriam addito aceto: et pectini suppomit. Puluis etiā ei⁹ i ouo sozbili datur. Beniqz valet puluis eius hytra solutōne interiozem et exteriozem. Sed et salernitane mulieres apponūt eūdem ad clarificādum facie.

.LXXXVI.

De bidella. Isidorus.

Bdelle arboref idie ac arabie lacrima melior ē arabica Est em̄ lucida: albidā: lenis: pinguis equaliter cerea z q̄ facile molliat. nec ligno vl' terze hymixta: amara: bom odozis. Nā ex idia sozdida est et nigra et maiozi gleba. Adulteratur autē addito gūmi q̄ nō ita gustum amarificat. Byasconides. Bi della lacrima ē arboris q̄ in armenia nascit: z in modū resine manat. Probabilioz est arabica: q̄ indica: Pōt aūt calefacere: relaxare: z vt traditur. neruoz hnoda tōes soluere: duricias mollire: iudozes mouere: Urinā z mēstrua puocare singultus atqz ventositatē soluere lapides in vesica frangere. Miscetur etiā triacis me dicaminibus: tūnozes soluit: duricias spargit: diuersis phibet: tussim mitigat: morsibus venenatis occurrit. dolorib⁹ lateris subuenit: neruoz indignatōnem mix to vino vl' aq̄ depellit. Hec oia opatur: q̄ malactice et opatiue virtutis est: et ideo potest calefacere: strictura relaxare; z ea q̄ sinus z collectōnes habent euaporare

Auicenna. Bdellium: aliud iudaicum: aliud medū Judaicum aliud est siculum. Aliud arabicum: quod est aliud a bdellio palmaz siluestriuz: z ābo sunt ex palmis

siluestribus. Mechum autem est ex fructu palmarum siluestrium. Melior duar gũmarum est illa que ẽ varia amara: r clari saporis: r est mũda a lignis r est facilis resolutõis: boni odoris: cuius fumus habet odorem picis. Et cum antiquatur bdellium iudaicum: egredit alenificatõne ad exiccatõnem. Mechum est frigidus et siccum. Et aliud est calidũ in fine primi. Lenitiuum et ppric siculum Et arabicũ exiccat tempus Resoluit tragς sanguinem cõgelatũ. r est lenificatiuũ maturati uum: disrumpit ventositates. Et siculũ est vehemẽtis lenificatõnis. Et arabicũ est siccius eo nisi recẽs. Resoluit apostemata dura r ppric dissolutũ cũ saliua ieiunii. r similiter resoluit reliqua frigida. r valet ad pluria alia.

Actor. Bidella. vt estimo. nichil aliud ẽ q̃ bdellium de quo superi⁹ inter arbores habitũ est Nam isidorus nõ loquitur de bidello sub hoc nole sz rãtũmodo de bidella ũgẽs lacrimã cũ arbore. .LXXXVII.

De borace. Platearius.

Borax ẽ gũma cuiusdã arboris trãs mare nascẽtis. Et ẽ calida et sicca in medio quarti grad⁹ In estate siquidem effluit quedam pura visco sitas ex arbore illa: q̃ caloris actõne ꝑdensatur et indu ratur. Effluit etiã quoddã impur et aliquãtulũ molle ac feculentũ r terrenũ. Est aũt borax eligẽda q̃ alba ẽ et dura et lucida. Si vero superfluitates habeat abiicie da. Ad faciem clarificandum: et pannũ remouendum valet maxie qui post ptum fit. vel si fiat ex caloze solis puluis ei⁹ cum aqua rosacea ꝑficitur et facies illinit Ad mũdificandum faciem ac depurãdum ꝑficiunt eã mulieres cum albo melle mixto r decipumato. Ficiunt etiã cũ vngento citrino. Sed et cum axungia gallina cia resolura et puluere boracis vngentum conficiunt et facies illuminat. Ad mẽstrua puocanda: et ad fetum mortuũ educendum ac secundinaz: fit ex borace et suc co feniculi gallici coctis simul in vino suppositoriũ.

.LXXXVIII.

De camphora. Constãtinus vbi supra.

Camphora est gũma cuiusdã arboris in india: que in tercio gradu ẽ frigida et sicca. Calorem cephalicã: colericã: vl' sanguinolentã passionẽ naribus applicata vel cum sandal et aqua temperata mutgat Huiꝰ eñ cõfectio principalia mẽbra: sensusq; ꝓpter calorem defectum ꝑfortat. Odor ei⁹ affectꝰ extingit libidinez: potata vero melius opatur. Porro affectacta citius venire facit canitiem. Luz medicina stupefacit aliq̃tulũ ex ea colericã solutõem purgat. Ster nutatio vero ex eo et succo palme puocata: sanguinez de naribus fluentem ꝑstipat. Auicenna. Camphora plures habet species. Inter quas ẽ illa: que pmixta est ex ligno suo: et ex eo quod ex eodem ligno sublimatuz est Dixerũt aũt q̃daz q̃ ẽ arbor magna nõ facies boib⁹ vmbram: cui leopardi adherent Nõ ergo nisi in noto ãni tempore puenitur ad eam: et est spõgiosa marina: hoc est lcõm q̃ estimauerũt q̃dam. Lignũ ei⁹ multoties vidimus. et ẽ lignum album: frangibile: leue: in cuius rimis q̃q; ꝑtinetur aliquid de vestigiis cãphore. Est aũt frigida r sicca i tercio gradu. Laniciez accelerare facit r apostemata calida. pbibz Cũ aceto fluxũ sang uinis ex naribꝰ pbibet. et loda calide ꝓfert In febribꝰ facit vigilias. Et calefactor sensus cõfortat: et ꝓfert alcole vehementi In medicinis etiaz obtalmie calide confert. abscidit coitum. generatq; lapidem vesice ac renum Et ẽstringit fluxum ventris colericum.

.LXXXIX.

De cedria et colofonia. Isidorus.

Cedria est cedri resina: que in ꝑseruandis libris adeo vtilis est: vt ex ea perliniti nec tineas. pa ciatur: nec tẽpore cõsenescant. Plini⁹ libro xxiiii. Cedros magna: quam latini cedrelaten vocant. dat picem que cedria dicitur: dentium doloribus vtilissimam: frangit eñ eos: et extrahit ac dolores sedat.

Dyascorides. Cedria pix cedri est. Est autem illa p: babilis et vtilis que est spissa r sapida: r in odore fortissima. In qua cum digitum tinxeris pinguedie sua rarius deflut. Virtus est ei siccatiua et recorporatiua: Quapropter nimietate sui celoris inuncta pellibus vrit et siccat. Caligines oculoruz detergit. glaucomata cicatricesq; limpidat. In foramine dentiũ missa: vbi dolor fuerit: eos crepare facit. et ore diu retenta doloꝛez dentium excludit: Itez sinanticoruz causas curat: fauceseq; si deintus vnxeris tumores eaz tollit. Pedi culos et lẽdes inuncta pnecat. Cum sale et vulcore bubita morsib⁹ serpentuz occurrit. percussiuz leporil martini sanat. Strumat: eis etiam inuncta medetur. vulnera pulmois optime purgat. Multi oleum ex cedria dum coquitur desup cum pẽna colligunt: et scabies ac pedi culis asalium pdest: vulneribus etiã adhibetur.

Platearius. Colofonia est gumma cuiusdã arboris: que mlta quantitate in grecia reperitur. Unde et pix greca dicitur. Est autẽ calida in secundo gradu. sicca in primo: Eligitur illa que nigra est: et interius lucida. Virtutẽ habet calefaciẽdi: r ex gummositate cõglutinandi Usus ei⁹ ad pilos de facie rollendos: et faciẽ dealbandã. Et contra asma ex frigida causa. .XC.

De dragaganto. Idem.

Dragagantũ est gummi cuiusdã arboris vltra mare nascentis. Humiditas eñ effluens ex actõne caloris densatur. et in gummi substantia mutatur Est autem frigidum in secundo gradu: humidum in primo. Huiꝰ triplex est mancries. Est cum album quod melꝰ est si sit clarũ r purum. Est et subruf fum et citrinũ qđ nõ est adeo bonum. In medicinis frigidis album ponit Subruffuz autẽ vel citrinum in calidis. Per annos quadraginta seruatur Virtutẽ habz infrigidãdi: mundificandi: humectãdi: conglutinandi: Usus ei⁹ cõtra siccitatem pectoris. Contra calidã tussim et siccam. contra sitim: contra fissuras oris r labioꝛũ: et palati exulceratõez vel excoriatõnem. Ad faciẽ dealbandam: et pannũ superfluuz remouendũ. contra calida apostemata. contra cõbustiones. contra disenteriã.

Auicenna. Dragagantũ est natura frigiduz: ad siccitatẽ declinans. Virtus est ei sicut gummi: et in ipso similiter est pauca exiccatio. et ponitur in alcofol eo modo q̃ ponitur gummi Constantinꝰ vbi supra. Dragagantuz frigidum est in secundo gradu. humiduz in primo. In collirio mittitur: eo qz tussis placatur: et aspitas cannaliũ pulmonis r lingue mitigatur. et vox clarificatur et confortat. Hoc etiã contra punctõnem renum et vesice vulneribus factam vl' ad scabiem valet et aspitatem lingue lenit Repugnat r obstat acumini potõnis ne intestina vlcerentur. .XCI.

De euforbio. Platearius.

Euforbium est gummi cuiusdã arboris crescentis in india. Est aũt calida et sicca in ãrto gradu: subruffi vel citrini coloris. Habet virtutez laxãdi et contrahẽdi: attrahendi: et flegma purgandi. Valet cõtra arteticam: podagrã et ciragram: et cõtra fistulas Valet et epilenticis et obliuiosis. r eis qui subito amittũt loquelã in febribꝰ materia circa posteriorẽ partẽ capitis existente. Est etiã inde sternutatoriuz optimuz: q̃ cuacuatur a capite materia. Et ꝓpue valet in liturgia. Eius puluis naribꝰ insufflatur. Vel pulꝛis ei⁹ cum aqua rosacea resoluitur: r pẽna intincta naribꝰ apponitur Auicẽna Euforbiuz gummi calidum Cuiꝰ virtus post tres annos vel quatuor alteratur. et qđ antiquatur tendit ad pallidꝛitatẽ r citrinitatem: nec

dissoluitur in oleo: nisi cum difficultate: recens autem econtrario Sed dixerunt quidam q cum fabis excorticatis in vase positum: seruat virtutem suam. Quod de illo bonum est: recens est et clarum. citrinus ad pallorez declinãs. acuti odoris: et vehemẽtis acredinis. Aliud autẽ ab hoc adulteratum est cum sarcocolla et gũmi. Hui⁹ virtus est subtilis. adustiua: et abstersiua: et recens vehemẽtioris est calefactõnis q̃ asa: Cum pipere z cinamomo ac similib⁹ mixtũ ꝓfert ischiatice: cuicitqz cortices ossiuz in vna die. Inũgitur eo paralisis: et tremor: ac stupor: et confert valde. Colliriũ ex eo factum est abstersiuuz. Sed pdurat eius medicatio tota die. Idcoqz miscetur cuz reliquis collitiis: aut cum melle Confert aque citrine: et renum frigoribus: et colicam habentibus. Os matricis vehementer coartat: ita vt medicine aborsum facientes fetũ cucere ꝓhibeat. Soluendo. vt dixerunt. educit flegma viscosum in vtriqz anchis ac dorso ac intestinis retentũ. Interficiũt aũt z. tres: eius in tribus dieb⁹ exulcerando. stomachũ et intestia. Et dixit filius mesange: q̃ eius rectificatio est: vt non multum teratur: et vt cum succo liquiricie misceatur: et cum oleo amigdalino limatur: Dixerũt etiã quidaz: q̃ si cutis capitis a venenoso verme puncti: findatur z q̃d eaz sequitur: vsqzquo crancuz appareat et in ea ponatur hoc gũmi tritum: nõ ei aduenier hui⁹ rei nocumẽtum. ¶ .xciii.

¶ De gummi arabico et gutta. ¶ Platearius

Gummi arabicũ dicitur: eo q̃ in arabia reperitur. simile est dragaganto. z est calidum et humiduz in gradu primo. Excess⁹ eius nõ determinat ab autoribus: Hui⁹ triplex est differẽtia Unuz videlicet album q̃ melio⁹ est: et tale est eligendũ quod clarum est. In frigidis ponendũ est medicinis: et precipue in dyadragaganto. Est etiam citrinum et subruffum quę similiter clara: sunt eligenda: et in calidis medicis ponenda. Cum aũt simpliciter inuenat gummi arabicũ album: est ponendũ Habetqz virtutẽ relaxandi: humectandi. lenienti. Contra lingue asperitatẽ in aqua donec conglutinet: et inde lingua humectat atqz fricatur Contra vomituz ex defectu ꝓtentiue virtutis dat⁹ pulueis eius cuz puluere cinamomi Contra fluxuz muliebris datur puluis eius cũ puluere sanguinis draconis in aqua calida: Fit etiam suppositoriũ aut pessarium Idem et eodem mõ naribus iniectum sistit sanguinis fluxum. vel inde fit sinapisma circa timpora. Cõtra siccaz tussim et siccitatẽ pectoris daf aqua decoctõnis ordei cum puluere gummi arabici ¶ Auicenna. Gummi species omnes calide sunt. Inter quas melio⁹ ẽ gummi arabicum: est enim. vt dictũ est. purum habens ligni parum. Et ẽ stipticuz z glutinatiuum cum exiccatõne ¶ Constãtin⁹ vbi sup. Gũmi arabicũ similiter operatur vt dragagantũ gummi: tamen ficci⁹: ac stipticuz magis pinde confortat stomachũ: et arcet sãguinis fluxũ mixtum cũ oui albumine: contra ignis vstionẽ fit optimũ ¶ Glosa sup ecclesiasticũ. Gutta q̃ et ammoniaca dicitur quaslibet duricias curat: lacrimaf stillat in barenis ¶ Actor. Require de eo sup̃ vbi dictũ ẽ de ammoniaco. ¶ .xciiii.

¶ De Ilarabe. ¶ Ex sinonimis

Rarabe vulgo labra vocatur: et dicit gũma licet lapis esse videat ¶ Auicenna. Rarabe gũma ẽ tendens ad citrinitatẽ z albedinẽ: et q̃qz declinat ad rubedinem: attrahit paleas z fracturas plantarum ad se: z ideo nominatur Ilarabe. s. rapiens paleas per se. Est autem arboris gummi quę dicitur nux romana: quę cõposita ẽ terzeitate subtili z aqueitate sicca. z ipsa ergo ẽ ꝓposita ex aqueitate rẽpida: et terzeitate iã subtiliata. Nasa est parũp calida: i secõ gdu sicca Est aũt restrictiua q̃ppe sanguis cuiuscũqz loci fuerit Euiqz virtꝰ simil⁹ ẽ virtuti floris sue arboris: iz eo frigidior existit. Cõfert tremori cordis cũ aq̃ frigida bibitũ: ꝓhibetqz valde sanguinis sputũ. Retinet vomitum z ventris fluxũ: materiasqz malas a stomacho ꝓhibet: et cum mastice cõfortat stomachũ. Cõfert etiã tenasmõ et. vt dicunt quidã. sup apostemata calida suspensum cõfert eisdem. ¶ .xciiii.

¶ De lacta et licio. ¶ Ex sinonimis.

Lacta que et alio nomie orobo dicit⁹ est gũma de qua cũ homis vrina fit carminũ. ¶ Cõstãtin⁹ vbi. s. Lacta est in secõ gdu calida z sicca aperit oplatõnem epatis: ipmqz ꝓfortat. et pdest ictericis. Que si fuerit lota melius operatur q̃ non lota. ¶ Dyascorides. Liciũ vñ fit arbor est licios appellata sicut videlicet dictum est sup̃ Eligendum est aũt licũ int⁹ colore ruffo. deforis nigro: gustu amaro. Tale iudicum est: quod z meli⁹ est. Caligines oculi detergit: scabiem ac pruriginem oculoꝝ: et reuma ꝓhibet. Antiquas sanies aurũ purgat: faucũ tũores sedat. Stipticum. s. ẽ: et gingiuis vulneratis pdest. Ragadias ex itineris attritõe mirifice curat. Bistericis ac celiacis potus clisterisatus medetur: tussimqz sanat Emoptoycis cum aqua acceptũ est singulare ꝓsidium. Morsib⁹ rabiosi canis in modũ catapucie datũ: subuenit. Capillos inficit. Panaricio unctum sanat Pascentium vulneꝝ putredines solut. Mulieris pfluuiũ strigit. Adulteratur aũt amurga cocta et admixta vl succo absinthei vl etiã felle bubuli ¶ Cõstantinus vbi sup̃. Licium est calidum in primo gradu: siccum in secũdo. Lentigines faciei mũdat. pustulas oris et gingiuaꝝ putrefactas curat. oculosqz clarificat. Valet contra scabiem z pruritum oculoꝝ: Humiditatem ab auribus extrahit Hũores a matrice fluentes ꝓsumt. Porum aũt sup̃positum diuturnã solutõnez arcet. et intestina vulnera sanat ¶ Actor. Licium ẽ succus herbe scõm platearii ideo de ipo dictũ ẽ sup̃ vbi de succis herbaꝝ. ¶ .xcv.

¶ De mastice. ¶ Isidorus.

Mastix ẽ gutta arboris lẽtisci: q̃ z granomastix dicta est: quia in modum granoꝝ ẽ. Melior aũt in chio insula reperitur odoris boni: cãdoris cere punicee. vnde et splendorem guttis pulcrificat. Adulteratur aũt interdum resina vel thure. ¶ Plini. lib. xii. Mirra transit in masticem: que et ex alia spina fit in india. Item que in arabia vocant lamam. Bz mastice quoqz gemina est. qm̃ z in asia greciaqz herba repit. e radice folia emittens et carduum simulem alo: semis plenum lacrimaqz q̃ erũpit incisa pte summa vt vix discerni possit a mastice vera. Necnõ et tercia in ponthо est bituminis similior. Laudatissima vero chya cãdida Cui⁹ pcium in libras. xx. Nigre vero duodeci. Chya e lentisco traditur gigni gummi mõ Adulteratur aũt vt thura: resina ¶ Auicẽna. Mastix ali⁹ ẽ roman⁹ alb⁹ Et alius ẽ nabath ad nigredinem declinans Melior ẽ albus magnus et mundus Eius rectificatõ ipius ẽ resolutio: et i aceto p dies aliquos dimissio: deinde vero exiccatõ. Calidus et siccus ẽ in secundo: minoris tamẽ calefactõnis et exiccatõnis olibano. Stipticus ẽ ac resolutiuus: omnesqz ptes eius et arboris sue sunt stiptice et in ipo est maior calefactõ q̃ in arbore. Totumqz de stipticitate ac lenificatõe et exiccatõe est in ipo. et sine impedimẽto est subtile valde. et liquefacit flegma.

¶ .xcvi.

¶ De virtute ipsi⁹ i medicina ¶ Dyascorides.

Mastix ẽ resina que ex arbore cino manat. Nascitur in asperis z petrosis locis cuius alia est subuiridis. Alia est subalbida: sed optima est candidissima z plucida: q̃ diu maturatur. aliquatenus

mollis Adulteratur aūt resina expressi vl nucleis pini sed odore dephenditur. Virtus ei stiptica t malactica Stomacho vtriq3 et intestinis et epatis inflatōnib9 vtilis ē.copiose calefaciēdo. Rupturas tibiaꝝ cū axūgia sanat.sed etiam cicatrisantib9 quoq3 miscetur medicaminib9 ¶ Isaac libro tercio. Mastix calid9 est et sic ē in secūdo gdu. Stomachū cōfortat:vrinam puocat digestiōē adiuuat:stomachuz de grossis humorib9 mūdat. ¶ Platearius. Mastix eligitur que clara est et alba:non obscura vel terre admixta Virtutez habz cō stringendi:cōfortandi:ꝛglutinandi:et cōsolidādi. Ali9 eius ad dentes relaxatos confirmādos:t ꝛtra humores defluentes a capite ad oculos et ad dentes. Cōtra vomitum colericū:et fluxum ventris colericum: vel ex acumie medicine factuz. Aqua decoctōnis ei9 tepida data:digestionez ꝛfortat stomachū relaxat et corrobo rat. Mastix etiaz masticata dentes dealbat t ꝛfirmat supfluitatez vue cōsumit Cerebruz depurat:q3 excrea re facit in multa quātitate. ¶ Auicenna. Mastix est mūdis acutatis ac spissitudinis q3 reliqe gūme. Cōfert apostematib9 viscerum:et pontur in dentifriciis: et facit pulcritudinez. Nigrum autez nabati duriciis est ꝓuenientius. Iplusq3 confert apostematib9 frigidis9. Ei9 masticatio exhibit a capite flegma:ipsumq3 mundificat et similiter oris collutio ex eo facta. Astringit gingiuas:confert tussi:et sputo sanguinis. Confortat epar t stomachum:t aperit appetitum. Confert q3 statim apostematibus stomachi et epatis. Confortat et intestina Confertq3 fluxui sanguinis per inferiora diseuterie atq3 rasure. ¶ Constantinus vbi supra. Mastix calidus est et siccus in secūdo gradu. Proinde stomachuz calefacit:flegma dissoluit.appetitum excitat:vētositatē:apostemata stomachi:et tumores epatis et intestinoꝝ curat.

¶ xcvii.

¶ De mirra. Isidorus.

Mirra est gutta arboris mirre: viridis t amara vnde et nomē accepit Sponte manans precio lior est: Elicita corticis vulnere vilior iudicat Mirra autez tragodite ab insula arabie dicta est: vbi melior t purior colligitur. ¶ Plin9 vbi supra. Mirre in plebuz ꝓbatio est minutis glebis:nec rotundis in ꝓceru albicantis succi et tabescentis:vt que ꝓfracta cādidos vngues habeat:gustu leniter amara. Secunda bonitas est intus varie:pessima q3 intus nigra. Peior si sit etiam foris. Adulterat autem lentisci glebis t gūmi. Itemq3 cucumeris succo amaritudinis causa:sicut ponderis argenti spuma. Reliqua vicia rephendunt sapore:gummi dente lentescētis. Facillime vero adulterat indica mirra:que ibi colligitur ō qua dam spina Mirra transit in masticem:que t ex alia spina fit in India. Itemq3 in arabia:quā vocant lamam.

¶ Auicenna. Mirra est gumma sup arborē crescēs que dimittitur donec cōgeletur. Deinde colligit. Melior est ista que non est admixta ligno:t cui9 arbor boni odoris est. Adulteratur q3q3 cum lacticinio pnicioso t fit ipa pniciosa:q3 lacticinū alferius dicitur:et est pniciosa arbor: Est autem calida t sicca. aperitiua: resolutiua ventositatū. In ipa sunt stipticitas t adherētia t lenificatō. Fumus eius vehementioris est subtilitatis absq3 mordicatione. Et est vt fumus olibani

¶ Platearius. Mirra est calida t sicca in secūdo gradu. Eligitur que citrina est vl subruffa:interius aliqn tulum lucida: Habet autez virtutem ꝓfortandi ex glutinositate:ꝓducendo partes in vnū. Dissoluit t ꝓsumit mediocriter ex glutinatibus: Unde t cōseruat:quia q3tū dissoluit tm t cōsumit. Unde t corpora antiquoꝝ mirra cōdiebantur: vt cōseruarent. Mirra cōseruatur per centum annos.

¶ xcviii.

¶ De virtute ipsius i medicīa. Auicenna.

Mirra prohibet putrefactionem et fetorem:et extrahit supfluitates crudas. Juuat ad confortandum t inspissandū capillos. abstergitq3 vestigia vlcerum: et oris fetorem et ascellarum remouet. Confert apostematibus flegmaticis:cōsolidat et cooperit ossa nuda.admistratur cū aceto super impetigine et sanat vulnera putrefacta. Abstergit albuginem et vestigia vlcer in oculo t replet ea. Confert asperitati palpebraꝝ et etiam tussi antique humide et asmati: et anhelitui dilationis:ac doloribus lateris.et clarificat vocem ꝓpter suā absterſionē subtilē absq3 asperitate Sub lingua quoq3 posit et eius aqua glutitur:ad asperitatē gutturis. Menstrua ꝓuocat et extrahit fetus ac vermes et alcarides:ꝓpter suā amaritudinē. Ejus fabe quantitas ex eo datur in potu ad vlcera intestinoruz:et rasuram atq3 solutōnem Datur etiam potui cū vino ad pūcturas scorpionū Jté faba ex ea accepta cū pipere et aqua ad inimum rigoris febrium ꝓhibet ipm Dicit galienus :q3 odor mirre sanis efficit soda neduz pacientibus soda. Cōfert ipa ꝓcussioni auris:et facit scotomiam et sommū. Sparsa sup vlcera capitis sanat ea. Mares ex ea liniuntur ad fluxos antiquos et ꝓstrigit eos Caputpurgium ex ea fit: et mūdificat cerebrū Os ex ea cum vino et oleo colluitur. Et cōfirmat dentes valde. Prohibz corrosionez coꝝ:et stringit eos ac remouet būiditatem coꝝ ¶ Platearij. Pillule ex mirra et storace calida dantur ꝓtra catarzum .i.fluxū būorum a capite.eadem valet ad digestionem ꝓfortandaz Cōtra viscosum flegma adherens spūalib9 : vt i tussib9:et cōtra asma: Ejnū decoctōnis eius valet cōtra fetorem oris ꝓuenientem ex fumositate stomachi. Et cōtra saniem stomachi et intestinoꝝ. Puluis e9 vulneribus impositus putredinem ꝓsumit:et ea cōglutinat. Cōtra vitiuz gingiuaꝝ ex puluere e9 fricanē gingiue putredinē consumit et cōsolidat. Fumigiuz mirre p os receptum cerebrum ꝓfortat Optima est mirra illa que ē mūdissima: et tactu quasi aspera arida fragilis lenis et globulis pusillis:et extrinsecus vnius coloris.intrīsecus autē subrubea veluti nebulas habens albicātes odore suauis:gustu amara. Hec quidē in mōtibus colligitur:sed altera melior ac pinguior i planis inuenitur Potest aūt ei9 acrimonia vexabilis ꝓmouere corpus Est etiā granalis et glutinatiue virtutis ac siccatiue.

¶ Yascorides. Mirra disentericos et celiacos et bumecta tussicula vexatos: t aurium fluores medicinaliter iuuat:oris fetorez masticata pellit. cū alumine q3q3 pedorem alaꝝ tollit.facit t ad lūbricos. Oris collutōni cum vino adhibita dentes et gingiuas ꝓfirmat ¶ Constantinus in li.gra. Mirra sub lingua missa dissoluta t inglutita aspiratem cānaluz pulmonis lenit et vocem clarificat. Andromachus dixit. Mirram mūdificare vulnera:pect9 guttur:t ossa spūalia in fabe modū data Item t visum clarificat: asperitatem palpebraꝝ lenit ¶ Razi. Mirra calida est:et antique tussi ꝓgruit. voce clarificat Scotbomā tamen inducit.,ꝓpterea dormire facit:menstrua ꝓuocat. Scorpionuz puncturis bibita confert.

¶ xcix.

¶ De opobalsamo. Isidorus.

Opobalsamum est succus arboris balsami: t iō cuz adiectōne significatur quia cortex ligni p cussus ferreis virgul p cauernas eximit odoris guttam distillat. Cauerna em grece dicitur ope. Hui9 guttam adulterant admixto oleo cipr̄mo cū melle. Ꝺz sincera ꝓbatur a melle si cū lacte coagulauerit.ab oleo autem si instillatur aque vel admixta facile fuerit resoluta Preterea etiā si lanee vestes et ipa pollute fuerit nō maculauſ .Adulterat9 q3dem neq3 cū lacte coagulat

Et vt oleum in aqua supnatat: & vestē maculat. Bal-
sama aūt si pura fuerint: tantā vim habēt: vt si sol ex
cāduerit sustineri in mānu nō possint. ¶Plateari⁹ Opo
balsamū calidū est & siccum in scōo gradu. Tempore
estiuo incidunt rami balsami aliq̄ntulum cū cultello:
non penit⁹. Postea gutta inde emanans colligitur in
vase vitreo scissure suspenso. Postea rami incisi aliq̄n
tulū desiccātur et colligūtur: et dicunt xilobalsamum.
Virtutez habet calefaciendi et cōfortandi Opobalsa-
mū autez potissimam habet virtutem: sed quia carissi-
mū est: multis modis sophisticatur. Quidā vendunt p
eo therebintinā. Quidam autez admiscent. Alii vero
oleum nardinū admiscent therebintine. Sed Dyascori
des dicit: q⁹ si gutta opobalsami ponitur in lacte capri
no: lac coagulatur et gutta descendit ad fundum. Sed
multa sunt coagulantia. Sic ergo a sophistico dino-
scitur. Opobalsamū citrinum est: & multum clarū. Si
cum stilo ponaf suauiter in superiori parte aque: ibi re
manet. Est & alia ꝓbatio. Si panno imponaf subtilissi
mo et mūdissimo: q⁹ purum est ad vnam partē agregabit: velut
vnū argentez Si aliud gummi ibi fuerit in alia par-
te remanebit. Preterea si purum fuerit. panno non in-
ficietur: Eritq⁹ eiusdem ponderis cui⁹ fuit prius. Itē
si parum opobalsami ponaf in palato: cerebrū ita cale
facit: q⁹ videtur succendi. Virtutem habet dissoluendi
cōsumēdi: attrahendi Opobalsamū cum vino matricis
supfluitates mūdificat. fetum mortuū & secūdinā edu
cit. Datur et contra dissuriam: vel stringuriā vel lapi-
dem vesice. Si etiam opilatio fuerit ex frigido humo
re ꝺ dolorem yliacuz ꝙ dolorē stomachi factuz ex frigi
da causa. Contra quartanā & quotidianā facta prius
purgatōne: in bis omnib⁹ datur cum vino. Cōtra om
nes passiones capitis datur cū opiaca aliqua illi passioi
ꝛgruenti. Contra offes cicatrices remouendas mā
factū cera opobalsamū super cicatrices ponitur: & cuz
cera ꝑ decem dies seruatur. Contra vicium auriū pan
instillatur. Contra vicium dentiū ex parte dolente a-
liquid in aure mittitur. Corpora mortuoꝝ incorrupta
conseruat: quia quantum dissoluit tantum consumit.

¶Actor. Ex predictis patet q⁹ arboris balsami suc⁹
non solum dicitur opobalsamū sed etiam balsamum
ꝓpter qō & ꝺ ipso iam altius sub nomine balsami supi⁹
est ꝓlibatum. .C.

¶De pinea ¶Isidorus.

Pinee lacrima in germanie insulis electri gig
nit. Gutta enim defluens rigore vel tepore
in soliditatem durescit: et gemmā facit: que de
qualitate et nomen accepit. i. succinum: eo q⁹ succ⁹ ar
boris sit. Pinalium autē resinaꝝ alia liquida: alia ari
da: & afferunt ex tirrena colofonia: vnde & nomē colo
fonia resina sumpserit. ¶Actor. De colofonia dictuz
est supra que dicit et pix greca. Nam pinus ꝺr arbor
picea secundum ysidorum: eo q⁹ picem defudet.

Plinius libro. xxiii. Pinea resina capitis vulneribꝰ
optime medetur. ¶Dyascorides. Resine pinee diffe
rūt nō solum in ariditate & liquiditate: verū etiaz in co
lore. Nam alia est alba: alia olea. alia melina. Sed ex
aridis meliores sunt pitinie q̄ de insulis hispanie affe
rūtur. Et ꝓbabiles sunt: que meliorꝭ odoris fuerint:
aureā referentes qualitatē atq⁹ perspicuā. Ex eorum
piguioribus lignis colligitur pix: que a grecis cinamo
mos dicitur. Probabilis aūtē est splendens: lenis mun
da. Medetur aūt cum melle vt electuariū datum pti
sicis: anhelosis: sanguinē expuentib⁹: et ex torace: diffi
cilib⁹ excreatōnib⁹: venena curat: inflatōesq⁹ turgen
tes: ac matricis duricias. Ad scrophas etiā purulētas
facit cōcocta farine vrina pueri. putredines q̄q⁹ cir
cūscribit. Itē admixta vua passa & melle biatōes excal
cat q̄s greci ragadias vocāt in pede siue pollice Impe
tigines etiā ac lepsos vngues despumat. Valet etiaz
scōm q̄sdā sinaticis & ad glutinādos recētius: et ad ser
pentes: et aurium fluorem. .C.

¶De pice: ¶Isidorus.

Pix. vt quidam volunt. a pino dicitur. Pinꝰ em
picem desudat. Cuius ꝓbabilis splēdens: lenis
ac mūda ¶Plateari⁹. Pix alia liquida est q̄
picia siue picula dicitur. Et est calida & sicca in secūdo
gradu. Alia naual⁹ que ē minus calida et sicca. Dicūt
tamen quidaz q⁹ liquida sit fex naualis: q̄ dum excoq̄
tur pix liquida quasi fex residet: sed hoc falsum. Fiunt
em ex diuersis arboribꝰ: quaꝝ frusta i quibusdā vasis
excoquuntur: a quibus in alia vasa que sub terra posi
ta sunt defluit liquositas a lignis resoluta. ¶Plinius
libro. xvi. Pix liquida in europa e teda coquitur naua
libus muniendis: multosq⁹ ad alios vsus. Lignum ei⁹
cōcisum furnis ꝺponitur vndiq⁹ igni extra circūdato:
vt primus sudor aque modo fluat in cānalibus. hoc in
siria cedꝝ dicitur. Cui tanta vis ē vt in egipto corpo
ra defunctoꝝ boim co pfusa seruētur. Sequens liquor
crassior iam picē fundit. Hec rursuz in cortinas creas
cōiecta: aceto spissatur. et coagulata brucia vocāt: do
lius ac ceteris vasis vtilis: ab alia pice differēs colore
rutilante: et q⁹ pinguior est. Solippa resina de nauibus
maritimis coagulatur in picem. Pix optima vbiq⁹
ex apricis aquilonis situ. Ex opacis horridior virusq⁹
pferens: frigida bieme deterior: ac minus copiosa et
decolor. Quidam arbitrantur in mōtuosis copia pstā
tiorē ac colorationem: et dulciorē fert: odore quoq⁹ gra
tiorem: dum resina sit decoctā vero mi⁹ picis reddere

.CIII.

¶De medicinali eius operatione
Plinius libro vicesimoquarto.

Picis natura excalefacit: expleri: aduersaf. pua
tim ceraste morsibus cum polenta: sanat lichē
nas: aluū soluit: excreatōnes pectoris adiuuat
carbunculos purgat et vlcera putrescentia. ¶Diasco.
Pix liquida colligit ex lignis piguibus: sed illa melior
est que est lucida lenis et munda. bibita venenis occur-
rit: tussientibus ac ptisicis opitulatur. Emoptoycis ac
spasmaticis subuenit. Coracis pinguedinem dectua
rii more accepta dissoluit. Cuorem faucū sedat. Hue
ac squinantie penna intincta medetur cuz sale trita ac
cera imposita. Morsib⁹ venenatis opitulatur. gernas
et vngues vlcerantes emendat. Horridia quoq⁹ vulne
ra mundat Item cum mirra thure ac cera vulnera sine
osse replet. Ragadias pedum muncta curat. Melli et
vuepasse mixta carbunculi occurrit. Putredines vulne
rum tollit. Medicatōibus stipticis necessarie misce
Pix dura melior ē si limpida et piguior: et odoris bōi
fuerit ac subrufli coloris & resine similis: in vulneribꝰ
saniem remouet: altia vulnera replet. Papulis q̄q⁹ me
detur et medicaminibus adhibetur. ¶Auicenna. Pix
duaꝝ spēꝝ ē. Una ē marina liquida nigra que ponit
in emplastris. Alia mōtana siluestris: & huius alia est
liquida. s. ex arbore aliembuth alia pini. Est aūt matu
ratiua: grossoꝝ būoꝝ abstersiua: calefactiua. et būida
quidem vehementius maturatiua est: sicca vero fortiꝰ
deiccatiua. Pix extirpat albedinē vnguis. Attrahit
sanguinez ad membra: et impinguat ea. ꝓpter cū itera
tur eius adherentia: et cuulsio subito cum violētia: lini
tur super fissuras pedum ac reliquoꝝ mēbroꝝ: vt clau
dat eas. Emplastꝝ ex ea facit vasci pilos i alopicia Itē
lenit apostemata dura. ꝓpter pix būida. Cū farina ordei
valet super scrofulas. Item delet impetiginem et ge
nerat carnem in vlceribus pfundis: et mundificat ea:

Confert apostemati⁹ in lacertis. ⁊ tussi frigide ac sic
cc. Et vlceribus capitis: in pleuresi ⁊ peripleumonia
sputum facile facit ⁊ maturat cum oleo amigdalino.
Prohibet sputum sanguinis: ⁊ vomitus sanci. humi:
da palato illinita valet prefocatõi. Itez lenificatiua ẽ
Et plurim⁹ ei⁹ vsus soluit. Valet ad apostemata cali
da et dura in intestinis ⁊ matrice ⁊ testiculis. Et poni
tur in medicinis vulnerũ orificii vesice. Resistit vene
nis. Et cõfert cum limitur sup morsus vipere. ¶ Cõstan
tin⁹ vbi supra. Pix liquida calida est ⁊ sicca in tercio
gradu. contra venenũ est cuz melle accepta. Valet vul
neribꝫ pectoris ⁊ pulmonis: ⁊ tussim diuturnã habenti
bꝫ. Gargarisim⁹ eius apostemata gule dissoluit. Pix
ẽz sicca omnia supradicta operat. ⁊ sepe in vngentis
ad vulnera recipitur. ¶ Platearius. Pix liquida virtutez
habet dissoluendi: ⁊ sumendi: laxandi. Ex picula fit vn
gentũ contra scabiẽ. Usus etiã ei⁹ contra impetiginem
⁊ serpigine ⁊ contra tineam. Contra splenez ⁊ frigida
apostemata fit emplastrũ ex picula cera ⁊ oleo resoluta
Pix etiam nau alis ponitur in emplastris. ¶ .cciii.

¶ De resina. ¶ Isidorus.

Resina greci retinam vocant. Nam resi grece
dicitur ꝙdquid manat. Est em̃ lacrima sudore
exalata lignoꝝ: vt ceresi: lentisci: balsami: vl' re
liquiaꝝ arborũ siue virgultoruz: que sudare ꝓduntur: si
cut ⁊ odorata orientis ligna: vt gutta balsami ac feru:
larũ vel succinoruz cuius lacrima durescit in gemmaz
Prima est resina therebintina oim̃ ꝓstantior: hec et a
rabia: ⁊ india: ⁊ siria. cipro: et affrica. ex insulis quoqz
cicladibꝫ affertur. Secũda est lentiscina que mastix vo
catur. ⁊ hec de chyo insula deportat. Tercia pinalis q̃
ex turtena colofonia. ¶ Plin⁹ libro decimoq̃rto. In
oriente optimaz ⁊ tenuissimaz resinam fundunt there
bintbi. Deinde lentisci que mastix dicitur. postea cipri
acerrimaz sapore: liquide oms̃ extant. Crassior vero ẽ
et ad picel faciendas cedrus. Arabica resina alba est
acri odore: difficilis coquenti India callosior: ⁊ there
bintina quoqz odoratior. Siria attriti mellis habet su
mitudinẽ. Cipria antecedit melleo colore carnosa.

¶ Idem in libro .xxii. Resine species due sunt. Sicca
et liquida. Sicca e pinu et picea fit. Liquida e therebin
to larice lentisco: expresso. Nam et he ferunt in asia et
siria. Fallunt qui eam putant esse e picea atqz larice.
Picea em̃ piguem et succosam fundit. Larix gracilem
ac mellei liquoris virus redolentem. Medici liquida
raro vtunt et in ouo fere. ¶ Blasco: rides. Resina la
crimũ est arboris. Omnis autẽ resina desiccat: et cale
facit: et diuretica est. Alia quidez plus. alia vero min⁹
Meritoqz precedit omnis resina de cypro. Que ideo
mastix nominat: quia modicuz stiptica est. vnde stoma
chũ et ventrem et epar defectum corroborat: et infla
tiones eoꝝ iuuat abiqz molestia. Aliq̃ntulum autez ha
bet acredinis. et ideo leptomeris est. Preterea there
bintina excellit. Nam et ideo dyaforetica est: pluscq̃ ma
stix: ita vt scabies sanet. ⁊ pfundas plagas ac vulnera
magis repleat ⁊ purget. ¶ .ccliii.

¶ De sagapino et serapino ¶ Platearius.

Sagapinuz vel serapinum est in tercio gradu
calidum ⁊ siccũ. Est autẽ gummi cuiusdaz ar:
boris in transmarinis partibꝫ et in grecia na:
scentis. Humiditaz em̃ q̃dam fluens circa arborem in
durat: ita q̃ cuelli q̃qz sine cortice non possit: Et in lo
co sicco diu seruatur. Virtutez habet dissoluendi: con
sumendi: attrahendi: relaxandi: Cõtra litargiaz fumi
gũ factuz ex ipo et cornu capruno sup carbones posi
tis sternutatiõez ꝓuocat. et cerebrũ a flegmatica sup
fluitate mũdificat. Idẽ q̃qz mũdificatũ. vt dz patũ al
maricis laboratibꝫ ex bũiditate valz: ꝓcedentibꝫ tñ mol
lificatiuis ⁊ materie digestiuis Aliter gentiana in aq̃
decoq̃tur ordei: i q̃ colatura et serapinũ soluit: et pati
enti datur. Suppositorium vel fumigium ex eo factũ
contra precipitationem matricis valet multum. Item
qz fumus eius per os et nares receptus multuz valet
ad suffocatiõem ipius. Beniqz ꝓtra splenis duriciem
ex eo fit vnctũ l' cerotũ optimũ Siquidez in aceto per
noctem ponitur: eo qz mane decocto et colato: addita
cera et oleo: vngentum efficitur.

¶ De serapino. ¶ Auicenna.

Serapinum est arboris gũma: in qua nõ est in
uamentum: sed in eꝰ gũma. et dicitur quod est
quedã species galbani: que resoluitur et serapi
num fit. Melior est duaꝝ eius specierum illa que est
spissior et clara: cuius pars interior ad rubedinem de
clinat: et velociter resoluitur in aqua. Non sicut id qõ
adulteratum est cum galbano: cuius galbano albo sit
simile: et q̃ melius est de eo est illud de sapban. Est ãt
calidum in tercio: siccum in secũdo. et ẽ resolutiuũ: car
minatiuũ: calefactiuum: abstersiuũ. Cõfert paralisi ac
rupture lacertoꝝ ⁊ cozdaꝝ eoꝝ. soluitqz materias eoꝝ
que sunt in vtrisqz anchis. Clisterisatũ et bibitũ: simi
liter valet doloribꝫ iunctuꝝ. Resoluit sodа frigidã
atqz ventiosam. Epylensie cõfert et obscuritati oculi i
alcofol: et grossitudini palpebraꝝ: ac vestigiis i oculo
et est de medicis q̃ sunt ad aquã descendentẽ ad oculũ
Tritaqz cum aceto et posita sup ordeolum delet ipsuz
Cõfert pectori: lateriscz dolori: et antique tussi. Cum
aqua rute valet ad malicia anhelitus. fortiterqz mũdi
ficat pect⁹: et extrahit hũores crudos. Cõfert iterum
ydropisi: et aquam citrinaz extrahit. Cõfert et colice
clisterisatum et bibitum: et dolori ventris pungitiuo.
Extrahitqz lapidez ex ambob⁹: ⁊ augmentuz efficit i
coitu. Cõfert quoqz matricis doloribꝫ. Prouocat mẽ
strua cum ydromelle bibitũ. Sed interficit fetũ. Lenit
cum facilitate ventrẽ ⁊ extrahit viscosum hũores. Cõ
fert etiã febribus periodicis In vino datur ad punctu
ram vermium venenosoꝝ: et ad omnia venena mortifera
Eius operatio fortior est operatõe galbani. Et qñ
qz cõfert delimitum in omnibus locis .ccv.

¶ De sanguine draconis. ¶ Platearius

Sanguis draconis est gũma cuiusdã arboris i
India et pria nascentis. Sic dictus: quia sangui
ni simil⁹ est. Eligitur autẽ subrubicũdus et in
terius clarus: sicut minũ. ⁊ sophisticatur quandoqz ex
puluere minii cum alio succo indurato. Est autẽ frigid⁹
et siccus in tercio gradu. Per ãnos .xxx. seruat virtu:
tem habet constringẽdi. Cõtra fluxum sanguinis e na
ribus puluis eius imponitur: et nares ꝓstringũtur: vt
puluis adhereat rupture venaꝝ. Usus quoqz eius cõ
tra emoptoycam passionẽ et ꝓtra disenteriã. Constã
tinus vbi supra Sanguis draconis est de arboribꝫ i pside
⁊ armenia nascentibꝫ: qui frigidus est ⁊ siccus in tritio
tercii gradus. Loca de gladio alitisqz rebus incisa soli
dat. et vulnera intestinoꝝ curat si ex eo distersiuẽ. Ue
trem ꝓstipat. Radices huius arboris de grossis visce
rum hũoribus et viscosis mundificatiuas esse galien⁹
affirmat. Aceto tẽperata morpheam et impetiginem
inũcta sanat. Succus ex eo collirius mixtus visum cla
rificat. ¶ Auicenna. Sanguis draconis est succus ru
beus notus: nõ multum calidus. Bicũt etiã quidã q̃ ẽ
frigidus. Et usqz siccitas est in secũdo gradu. Cõstric
tiuus est: fluxũqz sanguinis ꝓhibet. Ulcera et plagas
recentes cõglutinat. stomachũqz cõfortat. Beniqz cõ
stringit ⁊ disenterie confert: amiqz fissuris. ¶ .ccvi.

¶ De sarcocolla. ¶ Auicenna.

Sarcocolla est arboris spinose gũmma: in qua
est amaritudo Et bona ẽ illa que ad citrinitatẽ

declinat: similis olibano Et dicunt quidam q̄ est calida in secundo, sicca in primo. Est aūt glutinativa: et ideo consolidat et carnem creat. In emplastris admistratur. et in ipsa est virtus adherere faciens: opilativa et amara ꝓpter hoc in ipa est resolutio et digestio Caluiciem facit frequens potꝰ ipius: et ꝓprie lembus Omia sedat apostemata ēplastri more suppolita. Corrodit mortuam carnem: recentesq; plagas consolidat: et restaurat corrosionem. Valet etiā ad aurem sanio i sā Confert obtalmie: ac ꝓprie lippitudini et fluxui oculi; ꝓprie cum lacte asine. humoꝛē crudū ac flegma grossū soluit: ꝓpriecq; ex ancba et iuncturis. Platearius Sarcocolla est in secundo gradu calida et sicca. et est gumma cuiusdā arboris ex partibꝰ trāsmarinis: Duꝰ generis alia est in puluerem redacta: que facile ex alterꝰ pulueris admixtione sophisticatur. Alia vero grossa reperitur. diu seruatur: ex glutinositate quam habet. Inest ei virtus cōstringendi et consolidādi Eligenda est illa que alba est: aut subalbida et gummosa que in maiori q̄ntitate reperit. Reducta in puluerem nō valet. Ex illa ēplastrū et albumine ouī cōfectum: valet sup timpora cōtra sanguinis e narib⁹ fluxuꝫ Contra maculā oculoꝝ. puluis eius cum aqua rosacea confictus et soli exponitur: donec aqua consumatur. Ex aqua rosaꝝ iterum appolita: si fit ac tercio vel quarto. Postea cū aqua rosacea vel p se imponit oculoruꝫ doloꝛib⁹. Item puluis eius vulnera cōsolidat suppositꝰ. Bemiq; cōtra tenasmon ex frigida causa valet fumꝰ ex puluere ipi⁹ posito super carbones a patiente p embotū receptus. Bȳascozides: Sarcocolla est vel lacrimū arboꝛis et quasi resina. nascens in persia: ruffa: et gustu amara. Virtꝰ est ei vulnerū pacollectiua. Potest etiā lacrimas stringere: et q̄ammodo vultū hilarem facere: et oculoꝝ reuma ꝓhibere. Emplastris miscetur. Adulteraf autē gummi ac resina. Sed tactu facili deꝓhendit

.CVII. Actor.

Tacte dicitur gūmi quod dfluit ex arbore mirre: qō etiā appellatur codez nomine: videlicet mirra de qua dictū est supra. Isidorus Storax dicitur et dicta est: eo q̄ sit arboꝛis gutta ꝓfluens et cōgelata. Nam greci stiriā guttā dicunt. Grece āt storax: latine storax dicitur: Arboꝛis storacis virgule intra canicule oꝛtum. caruernatum lacrimā fluūt. Bisi stillatio em̄ in terra cadens imunda. sed cum ꝓpriis corticis scrobe seruatur Illa aūt que virgis et calamis inbeserit mūda est et albida Debinc fulua fit solis causa et ipsa storax calamites: pinguis: resinosa: nocūdi odoris: humecta: et velut mellosū liquorem emittens.

Plinꝰ libro. xii. Styracem arabes ex syria reuehūt acri eius odoꝛe focis abigentes suoꝝ fastidiū Ceterū nō alia ligni genera sunt in vsu q̄ odoꝛata ciboq; coquūt sabei thuris ligno. Alii vero mirre. Ad hunc et sanandi causa: oppidoꝝ vicoꝝmq; non alio q̄ ex aris fumo atq; midoꝛe styracem in pellib⁹ bircinis vrūt tectaq; fuffumt. Eundē et ad serpentes vrunt fugandos in odoꝛiferis siluis frequētissimos. pruna iudee syria supra fenicem gignit styracem circa gabala et maratbūta et cassium seleucie montem. Arboꝛ est eodem nomine malo cidonio simulis. Lacrime ex austero iocundioꝛis: int⁹ simulitudo arūdinis p̄guans succo. In hāc circa canis oꝛtū aduolāt pēnati vermiculi coꝛrodētes: et ob id scrobe foꝛdescit Auicēna. in libro. ii. Storax gūma p se extracta est citrina: et cū antiquaf ad colorē aurcū declinat Que aūt extrabif a decoctōne corticis ipi⁹ arboꝛis est nigra Bȳascozides. Storax est lacrimū arboꝛis eiusdem nominis. Cuius virge intra oꝛtū cāicule scrobē ex se ferze silez emittūt: et cauernati lacrimuꝫ fluūt. Eligēda est āt storax ruffa: et pīguis ac resine simil: frustati subalbida: et odoꝛe plena: q̄ cū malaxatione būiditatem emittit ex se melle simulem. Est em̄ i scida nafalif et odoꝛata calefactiōs et molliēs.

.CVIII. Idem.

Be virtute storacis i medicia

Storax ad tussim facit: et catarꝛuꝫ cōpescit: raucedinem faucibus detergit: auriuꝫ tinnitus p hibꝫ Stericis effocatōib⁹ ac duricies ei⁹ effectum ꝓbet. Menstruis imperat: ventrem mollit: rbere bintine mixta et glutita. malagma tibus quoq; dyafo reticis et acopis necessarie miscetur: fumigatōnem hꝫ thuri simulem. Et tm̄ vbiq; pdest: q̄tum masculum th⁹ Est et alba storax: que calamitis appellatur et indica. Reꝓbatur aūt nigra: fragili cātabrosa Adulteratur aūt arboꝛis sectōne quā serraginem dicimus aut mixto melle: et iris illirice puluere: cera: et adipe. Sed agnoscitur q̄ non sit acrimonie maioꝛis Et q̄ mollitiue virtutis ē duras matrices: neruoꝝq; duricias relaxat Scrofas et vocis āputatōes digerit: et brancos iuuat Auicenna. Storax alia est būida: que extrabif p se. Alia que cū decoctōne: Per se extracta ē citrina. et cū antiquatur ad aurcum colorē declinat: et abūdat. Que aūt extrabitur e coꝛtice ē nigra: qm̄ extrabitur cū coꝛticis decoctōne et ipsa que extrabitur est būida. et que remanet est sicut fex et vinacia sicca Suffumigatō storacis ponitur in omni re loco suffumigatōnis thuris. Melioꝛ est aūt huiꝰ generis illa que est acutioꝛes odoris. Calida in tercio: sicca in primo Lenificatiua ē valde Permiscetur cum medicinis laxitudinis: et catarꝛo cōfert: ac coꝛize. Cōfert etiā ruffi et raucedini. Caput aūt grauat et facit soda. Oleū eius cōfert duricieī matricis: et menstrua ꝓuocat. Storax sicca stomachi būorositati confert: ac ventreꝝ retinet Platearius. Storax est calida in gradu primo: sicca in secundo. Et alia quidem est calamita: alia rubea: alia liquida. Quelibet illaꝝ est gūmi arboꝛis in india nascentis Storax liq̄da repitur in calabria. Storax vero calamita vꝛ nō a calamo: sed a calo quod est bonū: et mita quod ē gutta: q̄si bona gutta. Per decem annos durat. Eligenda ē ista que subruffa ē: vniusq; coloꝛis p totum: et sapoꝛe pontica et subamara: q̄ malaxari potest in cera. Que aūt ē dulcem sapoꝛē habet sophisticata ē Nam irim ulticaꝝ cum melle cōficiūt: et storacem calamitam. vt sophisticetur. addunt. Sed discernitur: q̄ talis habet dulcedinem nimiam: et si manibus tractetur statim fit būida et paꝝ viscosa. Si vetus est cuꝝ malaxatur: puluerizaf Sed storax rubea plus accedit ad ruboꝛē: effectꝰ simules hīs. Storax vero calamita maioꝛ ē efficacia. Virtutem habet ex pōticitate ꝓfortandi: et ex qualitatib⁹ suis ꝓsumendi. Cōtra debilitatē ac frigiditatē cerebri et catarꝛum ex ea mellū infoꝛmaf et naribus iponitur Caphala ex eadem facta sup dentes laxatos: et gingiuas cōfoꝛtat et ꝓfirmat Emplastꝝ ex eadem. oleo factum ꝓtra frigiditatem stomachi valet stomacho superpositum. Itē ꝓtra frigiditatem stomachi: et ꝓtra frigidum reuma capitis dātur pilule storacis. Suffumigatō ex eadē facta p iferioꝛa ꝓuocat mēstrua. Valet etiā suffumigatio ex eadem facta p inferioꝛa: si fiat puta i ferius ꝓtra matricis suffocatōnem. Si superius ꝫ sui ꝓcipitatiōnē. Liq̄da storax i ēplastris et vngētis maxie cōtra tineam ponitur: et diutissime seruatur. Cōtra tenasmon valet suffumigium ex ea factum Seruatur āt diutius storax rubea q̄ calamita.

.CIX. Isidorus

Be therebintina.

Therebintina est resina quā generat therebintus oīm resinaꝝ pstātioꝛ Bȳascozides The rebintina resinis oībus pcellit Nam et dyafo retica est plusq̄ mastix ita vt scabies sanet: et pfundas

plagas:et vulnera magis repleat et purget. Eligen
da est alba et limpida vitreum colorem habens:et odo
rem therebinti retinens. ¶Plinius libro.xxiiii. Placet
therebintina odoratissima atq; lenissima natōm cipria
et siriaca vtraq; mellis attici coloris. Sū cipria carno
sior siccioriq;. In sicco querūt vt sit candida:pura:plu
cida:In omni autem vt montana potius q̄ cāpestris.
Item ab aquilonio q̄m ab alio vento. Resoluitur re
sina ad vulneruz vsus et malagmata oleo. In potōnes
amigdalis amaris. Natura in medendo ꝓtrahere vul
nera:purgare:discutere collectōnes. Item pectoris vi
tia. Therebintina ulimi.t eadem calida mēbroꝝ do
loribus. Sparicis quoq; ulmitur in sole totisq; corpori
bus ¶Plateari⁹. Therebintina est calida et sicca. Eli
genda est alba vel citrina:in substantia valde clara:et
non feculenta per annos decem durat. Eirrutē habet
dissoluendi:laxandi:et maturādi:Ad apostemata fri
gida maturanda sup carbones ponitur:t ēboto impo
sito fumꝰ interius a patiente accipit. Contra suffoca
tōnes matricis mulier fumū subteriꝰ accipit:ad pcipi
tationem eiusdem fumꝰ p os accipitur. Suppositoriuz
ex hōbace factū et ea inticta matrice mūdificat. cix.

¶De thure. ¶Isidorus.

Thus a tumendo dictum est. Est autem succus
aromaticꝰ:quē arbor arabie in modū amigda
le fundit album:et masticatōne resolutuz velut
in puluerē:et cū frangitur int⁹ pingue ē:igniq; appo
situ facile ardescit:t appellatur apud nos masculꝰ:eo
q̄ sit natura rotundū in modū testiculoꝝ. Reliquum
vero planū et pene scabrosuz mīnꝰ optimū. Adultera
tur aūt admixta resina sue gummi:ꝑ ꝓprietate sua di
noscit. Nam thus igni impositus ardescit:resina fume
scit.gūmi vero calefactum liquescit. ¶Plinius libro.vii.
Thus exspectatur.vt dictum est supra.in sabotha ara
bie monte excelso:a quo octo māsionibus distat regio
cor thurifera saba appellata.qđ significare greci mi
steriū dicunt:spectans ortus solis estiui:vndiq; rupis
inuia et a dextra maris scopulis inaccessa. In estu fla
grantissimo circa canis ortus.vindemia prior et natu
ralis est:dicitur.quia tūc maxime ꝓgnans esse tenuissi
musq; tendi cortex arboris videatur. Secūda vinde
mia est vere:ad eam hieme corticibꝰ incisis. ¶Ruffum
hoc erit:nec cōparandum priori. ¶Adulteratur apud
nos resine cādide gemma pē̄ simile. Probatur autem
cādore:fragilitate:amplitudine:carbone:vt statim ar
deat Item ne dētem recipiat potius q̄ in micas frāga
tur ¶Dyascorides. Thus lacrimū est arboris:que
grece libanus dicitur. Quod quidem de arabia affer
tur candidū. Quod aūt de india subruffum:sed vtruz
q; masculū est:et terciuz valde minutum qō manus di
citur vel māna thuris. Adulteratur aūt thus masculū
picinia.i. pinali resina et gummi ꝑmixto. Sed in hoc
dēpēditur.q̄ non talem odorem emittit. ¶Glosa su
per ecclesiasticuz. Thus bis in anno colligitur. In au
tumno.s.et in vere. Sed autūnali collectōi ꝓparatur
incisio cortice in estatis feruore Inde pluit spuma pīg
uis que cōcreta densatur:nisi loci natura poscat terge
re palma excipiente. Qō in arbore desit feruo depecti
tur:ideo corticosuz videtur. Puriſſimū:hoc est thꝰ can
didus. Secūda vindemia ꝓparatur in hieme incisis corti
cibꝰ Rubrum hoc erit:nec cōparandus priori. ¶Mouel
le arboris veteris est odorariꝰ:qō ex eo pependit rotū
ditate gutte masculum vocatur cxi.

¶De operatōe thuris īmedicīa. ¶Razi.

Thus calidum est et siccuz:carnem in vulneri
bꝰ creat. Fluxuz ac vomitum arcet. Intellec
tū acuit. Be q̄ tamē si multa sumat quantitas
sanguinē adurit: t amētes t vigilātes efficit:tremori
cordis auxiliat. ¶Dyascor. Thꝰ valz ad zernas et ara
neas t ꝓbusturas t ōssatōes :t aurīū māmaꝝ dolo
res t intraneorum tūores Flux si a sano bibitū fuerit
mantā:l etiā morte incurrit. Potro māna thuris eligēda
ē alba:munda frusta babēs minuta:Cuius virtus oli
bano simil est:sed paulo fortior. Deniq; tūores oculoꝝ
et reuma suspendit:oculoꝝq; vulnera medendo limpi
dat. Simili modo facit fumus storacis ac mirre: q̄ si
miles sunt:et virtus vna est. ¶Cōstantinus vbi supra
Thus est calidū t siccum in secūdo gradu. Calefacit
et ꝓstipat:Vlcus clarificat:recentia vulnera solidat.
Fluxum sanguis vbicunq; sit ꝓstringit. Pessima vlcera
in ano vl in alio loco nascentia: si supponatur cū lacte
tempatum:dilatari nō pmittit:et grossum flegma dis
soluit. Memoriam quoq; corroborat: Item masticatū
cū origano vel staphisagria : dissolut flegma a capite
extrabendo:et ligue grauedinē alleuiat. Cū sepo ana
tis tempatum ad vulnera deficcāda fit optimū. Valet
etiaz ad vulnera ꝑpter adustionē ignis facta. Cū sapa
dissolutū t aurib⁹ instillatū mitigat dolorē earū. Ma
cer.thus calidum siccumq; gradu dixere scō. Lumia
clarificat laccinio si soluit oui Contritum:vel femineo
cuz lacte repēti. Aceti cū vino tritū pice lacteq; mirris
Vulnera pcipue curare recentia dicūt. Pigui porcio
mixtum medicabitur vstil. Admixtum melli panaricia
decurit vnguis. Thus bene contritum vinoq; repente
solutum. Affirmāt auri multum prodesse doleuti Tri
tum cum creta chimolea sicq; rosato Permixtum mā
mas dicunt curare tumentes. Nil credūt cmoptoycis
magis auxiliari Admixto vino si sumatur vel accto.
Thus cum lacte recens mulieb̄ri si superaddas. Elec
rib⁹ fieri qui sepe videntur ī ano Aut alio quocunq;
loco:medicabitur illis. Huic aloe tūges lacrimumq;
albuginis oui Sic vt sit spissum:fecte superaddito ve
ne. Aut his vulneribus nimio que sanguine manant.
Nec soluas:nisi cū credas diuisa coisse Si sit opus me
dicamē idem superadde priori. Donec firmari valeat
solidata cicatrix. Affirmat melꝰ nil sistrere posse cru
orem. Vlm memorē cerebri ꝓprio ꝓfortat odore. Oriꝝ
gano unctum siquis cōmasticet ipm. Hūores nocuos
capitis p sputa repellit Alleuat ulta grauē capitis pur
gatio linguam Anseris aut anatis mixta pinguedine
thuri. Fit catha plasma valens mēbris:q̄ leserit ignis.

cxii.

¶De viſco. ¶Dyascorides

Viscus est lacrimū arboris lene et viride: dein
subruffum:et nichil habens asperuz. Colligit
et de semie obrotūdo arboris:que diros appel
latur:bīs folia buxo similia. Dein q̄dē primo lauatur
postea decoquitur. Multi vero masticādo illud conq̄
sant. Fit etiā ex arbore mali maciāi:t et piro:t ex diuer
sis arboribꝰ. Aliq̄n in radice arboꝝ et in frutice inue
nitur. Virtus est ei dyaforetica et malactica et epima
stica et pectica. Pustulas corporis mūdat. Parotidis
necessario miscetur Oibus etiā apostematibꝰ resina t
cera mixtis equali pondere:auxiliatur Thuri masculo
mixtus vulneribus malis medetur. Splenē siccat max
ime cum calce et lapide gagate mixtus coctꝰ et impo
situs. Auripigmento vero aut sandarace mixtus scal
biosos excludit. Calce aūt aut fecibus vini mixtꝰ vir
tutem acuit Viscus in ramulis arboꝝ nascens:a q̄dā
volatili.i.turdela viscatur. Illud em̄ qō in ramis ipis
formatur:ꝓglutinatur:t ide nascūtur virgule plurime
fitq; viscus qui in se viridis inuenitur. Est aūt optimū
quod in arbore quercu nascitur et ē mundū :subuiride
putridum:et si extenditur nō rumpitur:sed vt membra
na extenuatur. Elires habz acres:t q̄ puricias mollire

possunt. Nam de pfundo extrahit hũores: non tamen subtiles sed pigues. Nõ aũt calefacit mor sed diuturno tempore impositũ vt taxia. CAXIII.

De zucharo et candi. Actor.

Uchara et candi. vt fertur. vltra mare vel i hispania ortũ habẽt et cãnis que zucharine cog nominãf. Oritur eñ zuchara intra cannas: sicut medulla intra sambucus vel arũdinẽ. Ysaac libro. zuchara calida est ⁊ humida in primo gradu. Colat dissoluit: ⁊ extenuat: Ingrẽ humectat. absq; vlla mor sura stomachus mũdificat. Non nunq; tamen in colera rubeas mutatur: si colericis detur ppter eius dulcedines. Sicut eñ acetositatis acumẽ coleras rubeas extinguit. sic dulcedo rei acetose ptraria. colerã rubeas augmentat et nigrã. Platearius. zuccar est calidum et humidũ temperate in gradu primo. Virtutes habs infrigidandi: et humectãdi: relaxandi: et nutriẽdi: Fit autẽ zuccarum de canna mellis in partib9 trãsmarinis et in sicilia. et in hispania. Nam versus festum iohannis baptiste cannã mellis accipiunt incole: que fere similis est aliis cannis: nisi q; iste sunt dulces et interi9 solide. Ille vero. s. palustres scaue sunt et insipide Incidũt eñ bas per minima frustula et pistant: postmodus in lebete ponũt et ad lentum ignes vsq; ad spissitudinẽ bullire facũt et spumant. de qua videlicet spuma fit zuccar sophisticatũ: qđ est alio leuius: intuf cauernosius: ac p hoc ab illo discernitur. Cũ ergo zucar emit: tortella frangatur: et gustetur. Nã siqdem int9 sit foraminosũ valde vl gustu nõ sentiatur valde dulce: sed quasi euanescit in ore: ac nõ crepet in cõmasticatõne: id vanũ atq; spumosũ noscitur esse. Bonum vero zucar faciũt residente spisso liquore pfato: q fere infrigidat9 ponitur in vase rotũdo. Sicq; ponitur ad solem in eo. et tam p solis calorẽ q̃ p decoctõnem longas durũ fit et album zuccar: qđ seruari potest p q̃nquenniũ et hoc in loco non nimis frigido: nec multum calido. Cui9 vsus in multis est necessarius: et in cõfectõe medicinar9 vndar9 acute febricitãtib9. In siropis si duas sint libre: vna sit aque Si etiã multũ sit de aqua nõ nocet: ppter diuturnã decoctionem. Et notãdum q; zucar valet tussientib9 et sitientib9 ac laborantib9 cum aquã i calida regione nõ habeãt. Prodest etiã prisicis cõsumptis et asmaticis: positum in potib9 cor et in cibis. Reficit eñ corum extenuationem reprimitq; siccitatem CAXIIII.

De eodem Constantinus in panteg.

Uccarũ temperatum. sed tamẽ aliqualiter calidum. Huic actõ melli vicinatur. Cum farina coctum indigestiũ est: cum oleo amigdalino nutritiuum. Sed epatis cõstipatõnem facit: et in renib9 lapides. Auicenna. zuccar est vniuersaliter in fine primi calidum. et in ipo humidum. Antiquus vero declinat ad siccitatẽ in primo et est humidus in ipo: et q̃nto magis antiquatur: tanto pl9 exiccatur. Est autes abstersiuus. lenificatiuum: sed et sulimenum magis est lenitiuum: et ppie alfenid: imo mel arũdinis ac zuccarum non sunt inferiora melle in abstergendo vel mũdificando Ipmq; zuccarum q̃to plus antiquat9 tãto subtili9 efficitur Ab arũdine sicut gũma assumptũ abstergit oculum: et est bonum stomacho in quo colera non generatur: ipm eñ ledit: eo q; ad coleram ptrif: Lenit pect9 ac remouet asperitatem ei9. et apitiuũ est opilatõnum. Sirim facit minorem q̃m facit mel ppie antiquũ. et generat sanguinẽ feculẽtũ. Flegma stomachi abstergit et soluit ppiecq; illud qđ sup arũdines sic salsuemit. Et sulimtũ ⁊ rubeũ vehemtioris sũt leificatõis Veniq; zuccarum q̃q; inflat: ⁊ quãdoq; inflatõnem sedat. zuccarum albusar est manna cadens sup albusar Et est vt salis frusta. in ipo est cũ abstersione et resolutone pticitas ⁊ amaritudo ⁊ ex ipo q̃dẽ aliud ẽ tamẽ albũ. Aliud ẽ agitiũ ad nigredinẽ declinãs Acuit visum: et est cũ pticitate abstersiuũ. Cofert pulmoni et cum lacte camele nouiter fete cofert ydropisi. Nec sirim facit vt reliqui species zuccari: q; dulcedo e9 est pua. et est bonũ stomacho et epati. Cofert quoq; renibus ac vesice: arundo zuccari in natura zuccari existit et vehemẽtioris est exiccatõnis In ipo est iuuamentũ ad vomitũ. Ex li. de na. re. zuccara calida est et hũida. Sũt ãt cãne in pribus hispanie: que cũ mature fuerint radicibus euelluntur. earumq; summitates ad mẽsuram duarum palmarum abscise ad speciem geminis terne infiguntur. Reliquum vero cannaruq; per frusta scissus terunt: et liquorẽ i vasis recipiũt: ac bulliunt. Cum totus in spumam transire videtur: exhauriũtur: et in vasis reponitur: paleaq; cooperitur et super aspergitur Citrinus aũt remanet: et multo calidius est et ob hoc in acutis poni nõ debet. Album vero frigidius est: ac laudabilius: ⁊ ptra dolores pectoris valet Siccũ quoq; pect9 humectat. Valet etiã ptra dolores capitis ex calida causa: et ad solutionẽ vẽtris CAXV.

De penidus Blasconides.

Ex zuccaro ofician̄tur penidie: quar virtus frigida est ⁊ hũida. Arteriar asperitatem comete lenit̃: oris et gutturis amaritudinem et felis temperant. Sicce tussientes humectãt: ꝓsumptis: prisicis: et ardorem in stomacho patientib9 vt rodosto mache solute et potate refrigerium pstant Acute q̃q; febrientib9 et sintectis cum micis panis ptracte ac solute calores et siccitates intolerabiles reprimũt Glocẽ etiã ex calore debilitatã cum dragaganto et aliis quibusdã sepius assumpte reformant. Platearius. Penidie sunt calide et humide: fiunt aũt sic. Aqua zuccaro admiscetur et fit decoctõ quousq; gutta lapidi supposita adeo induratur vt statum inter digitos frangatur Postea sup lapidem politum ponitur: vsq; infrigidet et dauo asseri in pariete infixo superponitur: ubiq; manibus tractatur: quousq; dealbetur Postea cum foypicib9 in frustella quedã incidũtur: ac desiccantur aspergendo desup amidi pulueri vt albi fiant penidie. Optimus est autẽ cibus iste laborãtibus ex spũaliũ apostemate et ptra tussim siccam. Valet etiã cõtra siccitatez pectoris in aqua ordei. et cõtra ꝓsumptõnem p se data vel in cibariis ptra scissuras labiorũ in aqua dragagãti penidie ponuntur. Pennaq; labia illinũtur. Byapenidion. i. electuariuz ex eis factum in acutis febribus maxie vt pleuresi ac peripleumonie cõgruus est cibus.

Auicenna. Penidii calidi sunt et humidi in primo: ppie albi. ⁊ sunt humidiores aliis: zuccaro grossiores Lenitiui sunt vẽtris ⁊ vtules tussi. Actor. Hec de arboribus earq; gũmis ⁊ lacrimis collegim9 Nũc restat vt de fructibus earũ ac succis fructuũ dicam9. Ex hec libro sequenti reseruamus.

Continentia libri decimiquinti.

Quintusdecimus liber agit de arborũ fructibus ⁊ succis a quibusdã caruz pfluentibus. Et habet iste liber. cxl. capitula.

De fructibus arborũ. .i.
De varietate fructuum. .ii.
De eodem. .iii.
De amigdala. .iiii.
De virtutibus ei9 in medicina. .v.
De eodem. .vi.
De anacardo. .vii.
De auellana. .viii.

De virtutibus ipsius in medicina .ix.
De bacca. .x.
De beltricis. .xi.
De berberis. .xii.
De caparo. .xiii.
De cardamomo et carpobalsamo. .xiiii.
De casia fistula. .xv
De castanea. .xvi.
De virtute eius medicinali. .xvii.
De ceraso. .xviii.
De medicinis ex eo. .xix.
De cidonio. .xx.
De pprietatibus ei9 in medicina et cibo. .xxi.
De citrio.i.pomo citrino. .xxii.
De cocco ⁊ coctano et como .xxiii.
De cubebe. .xxiiii.
De dactilo. .xxv.
De pprietatibus eius medicinalibus. .xxvi.
De emblico. .xxvii.
De fagina. .xxviii.
De ficu. .xxix.
De ficoꝝ custodia. .xxx.
De opatione eius in cibo. .xxxi.
De fistico. .xxxii.
De galla. .xxxiii.
De opatione eius medicinali. .xxxiiii.
De gariofilo. xxxv.
De glande. .xxxvi.
De medicinali glandis virtute. xxxvii.
De intuba. .xxxviii.
De malo. .xxxix.
De pprietatibus maloꝝ in medicina vel cibo .xl.
De malogranato. .xli.
De mespilo. .xlii.
De opatione eius in medicina. .xliii.
De mirabolano. .xliiii.
De mistillis. .xlv.
De moro. .xlvi.
De mori pprietatibus in medicina vel cibo .xlvii.
De musa. .xlviii.
De nuce iuglande. .xlix.
De medicinali eius opatione. .l.
De nuce alexandrina et indica. .li.
De nuce muscata. .lii.
De macis .liii.
De ceteris nucum generibus. .liiii.
De nucleo. .lv.
De oliua et eius speciebus. .lvi.
De collectione oliuaꝝ et expssione earum. .lvii.
De opatione oliuarum in medicina. .lviii.
De eodem. .lix.
De orifenicia. .lx.
De persico. .lxi.
De pprietatibus eaꝝ in medicina. .lxii.
De pinea. .lxiii.
De pipere. .lxiiii.
De medicinali eius pprietate. .lxv.
De piro. .lxvi.
De opatione piroꝝ in medicina .lxvii.
De pistatio. .lxviii.
De pomo. .lxix.
De opatione pomoꝝ in medicina. .lxx.
De pruno. .lxxi.
De pprietatibus prunoꝝ in medicina vel cibo .lxxii.
De punico .lxxiii
De medicinis ex eo .lxxiiii.
De roba .lxxv.
De siliqua. .lxxvi.
De sorbo. .lxxvii.
De sumath. .lxxviii.
De thamarindo et tubere. .lxxix.
De vua. .lxxx.
De multiplici vuaꝝ differentia. .lxxxi.
De vue pprietatibus in cibo ⁊ medicina. .lxxxii.
De vua matura et acerba .lxxxiii.
De ceteris vuaꝝ varietatib9 ⁊ pperatib9. .lxxxiiii.
De vuapassa facienda. .lxxxv.
De pprietatib9 ipi9 i cibo et medicia. .lxxxvi.
De rilocaracta. .lxxxvii.
De ypomelide ⁊ zizipha. .lxxxviii.
De succis fructuū. .lxxxix.
De acbacia. .xc.
De oleo in generali et ei9 natura. .xci.
De cella olearia. .xcii.
De virtute olei in medicina. .xciii.
De diuersis olei speciebus. .xciiii.
De oleo amigdalino. .xcv.
De oleo balamino et balsamino. .xcvi.
De oleo cipssino et cipzino et citreo. .xcvii.
De laurino oleo. xcviii.
De oleo lentiscino. .xcix.
De oleo masticino et melino. .c.
De oleo mirtino. .ci.
De oleo nucum. .cii.
De oleo oliuaꝝ. .ciii.
De olei oliuaꝝ expssione. .ciiii.
De ipi9 olei purgatōne. .cv.
De medicinali eius operatōne. .cvi.
De amurga.i. olei fece. .cvii.
De medicinali ei9 virtute. .cviii.
De vino. .cix.
De vini speciebus variis. .cx.
De cella vinaria. .cxi.
De mutatōne vini et emendatōne. .cxii.
De vini pprietate in potu. .cxiii.
De eodem. .cxiiii.
De vino bibendo moderate. .cxv.
De vitanda ebrietate. .cxvi.
De diuersitate vini p etatis tempore .cxvii.
De diuersitate ipi9 in colore. .cxviii.
De diuersitate ipsius in sapore. .cxix.
De diuersitate ipsius in odore. .cxx.
De diuersitate in liquore. .cxxi.
De diuersitate in fortitudine. .cxxii.
De vino multiplici. .cxxiii.
De agresta et onfacio. .cxxiiii.
De careno et sapa et passo. .cxxv.
De musto. .cxxvi. De mero .cxxvii.
De aceto ⁊ eius mira virtute. .cxxviii.
De medicinali eius operatione. .cxxix.
De eodem. .cxxx.
De fece vini et aceti. .cxxxi.
De tartaro siue granella. .cxxxii.
De vinis ficticiis et conditis. .cxxxiii.
De ōrundā pprietatib9 p noia singuloꝝ. .cxxxiiii.
Adhuc de reliquis eorum. .cxxxv.
De vinis pomoꝝ et primo malagranatoꝝ. .cxxxvi.
De vino cidonioꝝ et piroꝝ et malorum. .cxxxvii.
De vino mespilato et dactilico et de vinis fructuū ce terorum. .cxxxviii.
De visco. .cxxxix.
Q9 nichil inutile terra generat vel pducit. .cxl.

.I. De fructibus arborū. Isidorus.

Fructus dicitur a frumine, i. eminēte gutturis parte qua vescimur. Dicitur autem ppie fructus arborum et agrox: quib⁹ vtiq3 vtimur. In aīalibus vero ab usue et translatiue fructus vocatur. Poma dicta sunt ab opimo. i. a copie vbertate. Omnia autez poma mollia dicūtur mala. Nuces q̄z generalit dicūtur oīa poma cozio duro tecta vt pinee: nuces: auellane: glandes: castanee: amigdale. Ambros⁹ in hexamerō libro tercio Quāta vero dominus puidentia vt vbi mollior fructus: ibi folii crassitudo vbi cā⁹ tegumentū tuendo deferat pomo: qō videmus in ficulnea. Econtra aūt vbi fruct⁹ validior est: ibi tenerioza folia: vt arbor malus docet. Nam et ipa ptectionis crassioris vmbra pomo plus nocere posset. Deniq3 docet pampin⁹ nature gloriam et diuinaz sapientiam. Videm⁹ em̄ ita scissum ac diuisum: vt triū foliox ipe: cie videatur ostendere. media parte a ceteris distincta: vt et solem facili⁹ admittat: et vmbrā obtetat. Sicq3 vue pbetur munimē contra iniurias vel acris imbriuz q3 violentiaz: impedimentū non aufertur ad recipiēdū solis calorem quo tepefacta alitur: coloratur: augetur folū quoq3 ficulnee eque ppe. vt pampin⁹ quadrifida diuisione interscindit. qō eo quo mai⁹ est folium clari⁹ videtur Crassitudo ergo folii, pficit ad tempestatis iniuriā repellendaz: intercisio autez ad fruct⁹ gratiaz vapozandā. Deniq3 hoc gen⁹ pomi non cito grandinem sed cito maturitatē sentit: quia ⁊ latere videtur aduersum iniurias et patere ad gratiā Arestotiles. in libro de vegetabilib⁹. Q̄nibus autē arboribus cū primo plātate fuerint dñabitur amaritudo vel ponticitas. quia fruct⁹ in principio nō bene digestus est. digestio siquidē est cum calore et humore. ideo fructus in principio amari sunt quia calor et humor in digestōne completa nō sunt. Dul⁹ signuz est quia amax in ignem missum dulcescit. Mirabolanox tamē arboris fruct⁹ in principio dulces sunt: cōsequenter pontici: et in completione amari. Cuius videlicet rei cā iam: dicta est supra. De liotes aūt sunt fruct⁹ arbox ortensium q̄ siluestrium Palmi⁹ libro. xii. Arabia quandā distinctionez generū in fructibus flagitat: quia fruct⁹ bis radice: frutice cortice: succo: lacruma: ligno: furculo: floze: folio: pomo constat.

.II. De varietate fructuū Ambrosi⁹ vbi s̄

Quis autem comp̄hendere possit varietatē specierū generūq3 pomox: singuloxq3 vtilitatez fructuum: quemadmodū egris hominū viscerib⁹ amarioza poma medicētur: inflationem asperita temq3 interiorē temperent: et q̄madmodu3 humorum aspa pomox cultibus temperentur. Alia sunt poma q̄ coquūtur. Alia que testis et corticib⁹ clausa cōplētur Mala pira vuazūq3 genera omnia nuda soli obiecta sunt. Nucis autem et nuclee nucleiq3 fructus et testa opertus et cortice Alitur tamen et ipse calore solis ac nutritur: et q̄ntū pince densitate nucle⁹ absc̄ditur: tm̄ calore solis nutrit. Alia q̄z species est masculox fructuum: alia feminarum sicut in dactilis Arestotiles vbi supra Fructuum quidam compositi sunt ex carne et osse et grano vt pruna: quidam ex carne et grano vt cucumeres. Quidā ex būore et gno. vt malagnata Quidaz corticem habent exterius ⁊ carnem interius. Quidam vero carnem exterius et granū interius. Et q̄dam corticem exterius et granū interius. Item quidam sunt i siliquis vt grana. Quidā in cooptura q̄dā et tela vt triticum. Quidam in carne vt dactili. Quidam in casa vt glandes. Quidaz in calis multis et testis vt nuces. In quibusdam q̄z fit statim semē cū cooperculo quo operiuntur: vt dactili et amigdale. Quidam nō sic. Quidam etiā comestibiles sunt. Quidā nō Et quosdā alia quedā comedūr: quosdam nō. Item q̄dam cito maturant: vt moza et cerasa: Quedam vero tarde: vt oīes fructus siluestres aut plures eorum a natura plante. Quidam quoq3 durabiles sunt: q̄dā nō Quidaz citi⁹ putrescūt. Quidam tardius. Quidā molliunt. Quidam non. Quidam etiā venerem puocāt. Quidam somnum. Quidā aūt interficiūt. et quidam lac faciunt. Quidam non.

.III. Adhuc de eodem. Plin⁹ li. quidecimo

Arbox quarumdam fructus pediculis dependent: vt piri. Alii vero racemis: vt vue: palme Alii pediculis ⁊ racemis: vt bedere atq3 sambuci. Magna in baccis est differentia. Cerasis pomum primo candidum: et fere oībus baccis. Mox aliis virescit. Rubet vero moxis cerasis cornis. Deinde nigrescit moxis cerasis: oliuis. Alia siliquis gignuntur: ipsis dulcibus: semenq3 complexis amax: cuz in pluribus semina placeant: in siliqua dānent Alia gignūtur baccis: quax int⁹ lignum: et extra caro: vt oliuis cerasis. Aliquax intus bacce: foris lignuz vt in bis q̄ in egipto dicim⁹ gigni Que aūt baccis natura: eadē ⁊ pomis Alioz intus corpus: et foris lignum: vt nucum Alius foris corpus: intus lignum: vt pisicis et pruns. Putamine claudūtur nuces. cozio castanee. Betrabit b bis in mespilis mādtur Crusta tegūtur glandes: cute vue cozio et membrana punica. Carne et succo moza ꝓstat cute ⁊ succo cerasi. Quedam statim a ligno recedūt: vt nuces et palme: Quedam adherent: vt olive lauriq3. Quarundam vero generi vtraq3 natura est: vt pisicis. Etenim duracinis adheret corpus vt a ligno auelli nequit: cum in ceteris facile separetur. Quibusdā nec extra nec intus est lignum: vt in genere palmax Aliquorum vero lignum ipm in vsum ⁊ pomi vicē: vt genera nucis que in egipto gigni diximus. Quozūdam extra gemina vitia geminant: vt in castaneis et amigdalis; nucibusq3 in glandibus Quozūdaz vero natura est trū gemina: corpus primū. deinde lignum: rursusq3 semen in ligno vt in pisicis Quedā inter se sunt densa: vt vue ac sorba: que racemis uel ramis circūdata ex oīi pte vuax mō degranāt: alia vero sunt rara: vt pisicī Quedam alio ligno ꝓtinetur: vt granata. Quedam pediculis dependēt vt pira. Quedam vero racemis: vt vue ⁊ palme Quedā et pediculi et racemis: vt sambuci ⁊ bedere. Alia ramo adherent: vt in lauro. Quedam vtroq3 mō: vt olive: q̄bus et breues pediculi sunt et longi. Quedam vasculis ꝓstent: vt mespila et punica: lotheq3 i egipto et eufrate. Jam vero diuersa est gratia fructuum et cōmendatio Carne placent palme. crusta rhe baice: succo vue ⁊ carice: callo pira ac mala. cartilagie moza. nuclei grana. cute carice quedam in egipto. Betrabitur bec ficis virentibus: ut puramē. Eademq3 in siccis matie placet. In papiris ⁊ ferulis et alba spina pomum caulis ipe est Quod in siliquis mādtur: lignū est. Semen vero silique nec lignū nec corpus nec cartilago dici potest.

.IIII. De amigdala. Isidorus.

Amigdala. vt dictum est supra. Grecum nomē est: latine nut longa dicitur. Cunctis arboribus

prior se flore comestit :t ad ferenda poma ceteris arbu sta preuemt. Ex his alie sunt dulces: alie amare. Sed agricole huic generi sic mederi feruntur. Terebrant eius radicem :et in medio inserunt surculū arboris: q̄ picea dicitur : quo facto succi amaritudo deponitur. ¶ Pal ladius de agricultura libro secundo. Teneras nuces amigdali creabit :si ante florem radicib⁹ ablaqueatis per dies aliquot calida aq̄ irrigatur Ex amaris dulces fiunt. si circumfosso stipite. tribus digitis a radice fiat cauerna: p q̄m noxium desudet hūorem: vel medi trū/ cus terebretur : et cuneus ligni melle oblit⁹ imprimat vel circa radices sullum sterc⁹ affundas. Amigdala ad legendū maturitatez fatentur: cum fuerint spoliata corticib⁹: Hec sine cura hominis seruātur in longum. Si difficulter cozium dimittent: paleis obruta primo relaxabūt. Item si decoctata aqua marina lauem⁹ aut salsa: et candida fiūt: t plurimū durant. Greci asseruut nasci amigdala scripta: si aperta testa nucleū sanuz tol las: et i eo q̄d libet scribas: et iteruz luto t porcino ster core inuoluruz reponas. ¶ Idem libro. viii. In mense ulis reparis locis amigdala matura sūt ad legēdū. v.

¶ De virtute ipsius i medicīa ¶ Auicenna.

Amigdala plurimuz vnctuosa sunt. min⁹ tamē q̄ nuces. cum tamen in eis sit vnctuositas plu rima: cuius causa raucidātur. Fluxus autem ve locioris digestionis ē. t velocioris q̄uersionis ad cole ram. In omnib⁹ speciēb⁹ amigdale est mūdificatio et abstersio et aptio: sed dulcis debilior est in aptione: q̄ amara: q̄uam est subtiliatiua: abstersiua: et p accidens est inflatiua; pprietates amare sunt: q ipa omnino non cōstringit: et q vulpē interficit: et est medicina sine nus trimento. Dulcis vero bonū pbet nutrimētū :licet par uum et umpinguāt amigdale. Cū melle linūtur super ambulatiua et formicam cū aceto. Et vino sup impeti gines vtiles valde sunt dolori auris et somitui : cum ca put ablutur cum eis . Et cum acri vino purgāt humi ditatez: et furfures: et somnuz faciunt. Item cōfortāt visum: aperiūt opilationes epatis. et splenis: et renum conferunt morsui canis rabiosi Dulces q̄z proferunt co lice. pter suam abstersionez . Amare vero proferunt pā no suppolite: t sup lētigines et cicatrices et percussio nes: ante vinū bibite. prohibent ebrietatez. Eedem cum amilo tritici cōferunt sputo sanguinis: et tussi antique et asmati: et pleuresi. Aperunt opilationes renum: et eaz oleum mūdificat renes ac vesicam. Et frangit la pidē. pricipaliz cum yreos bibūt. ¶ Dyascorides. Amig dala vtraq; stiptice virtutis est. vsui tamen medicine aptior est amara: quia stringit q̄diu viridis est. Dulcis autem minorez habet virtutem q̄ amara. Que si man ducata fuerit: diuretica est et leptomerica. Viridis cū corio edita fastidium tollit. Amigdala amara extenua torie virtutis est. fel purgat: et de thorace atq; pulmo ne p tussim iactare facit. que in eis piguia sunt t giuti nosa stipata. Etiam aperit et purgat epar: t splen ac renes et collū. Jus radicis ei⁹ cathaplasmatum et coc tū fel purgat. Ipa etiam arbor tota sumlez habet vir tutem. ¶ .vi.

¶ Adhuc de eodem. ¶ Isaac in dictis li.

Amigdale dulces calide sunt et humide in me dio primi gradus. Habent aūt. vt ait galien⁹. amaritudinez. pter sui saporitatez que tñ in eis palam ostenditur accedentib⁹ ad vetustatem. et fit eaz actio velut vuezuz modicū sapore nutritiua. Bure tamen sunt et grosse substantie: digestioni inobedientes pro sue vnctuositatis egestate Non autem stomacho. velut nuces. sunt nocive. pectoris et pulmonis renum q; sordes mundificāt . Epatis cōstipationes referant Jōq; amare danf. p medicīa dulces vero p cibo. Oleū ḡq; meli⁹ ē q̄d ex eis ofici: q; corp⁹ eaz duz ē Amig dale ār uirides laudabiliores sunt: pter eaz adstrictē Jōq; sicce si i aq̄ calida vna nocte fuerit excorticate : in actōnib⁹ viridib⁹ crūt vicine Porro si virides pul q̄ cortices habeāt edant. gingiuas proborant. stōachuz in eius caloze refrigerant. Amigdale aūt amare cali de et sicce sunt in medio secundi gradus : extenuant : proborant: suntq; diuretice. et grossoz hūorū ac viscoso rum dissolutiue. Unde pectus mūdificant et pulmonē et hūoribus grossis flegmaticis. Epatis opilatōnez t splenis aperiunt. ventositatez dissoluūt. Urinā puocāt Renum sordes mundificant : corpz etiam stipatōes apiunt. Putridos hūores a corporibus expellunt. Ce tris doloribus mitigant. Lapidē frangunt cū aceto tem perate. Facit lentigines abstergunt. Potui etiā date cum vino diuersis febrib⁹ mitigatōnem pstant. ¶ Cō stantinus in pantegni. Amigdale inter caliduz hūidū et frigidum temperate sunt: pect⁹ adiuuāt. Et pulmo nem cum sint colative mundificant : mediocriter nutri unt. Luz ficubus siccis comeste solubiles sunt. amare magis colative sunt. Pectoris mūdificative: stipatō nem epatis ac splenis aperiunt: et vrinam prouocāt.

¶ Idē i libro graduū. Amigdale amare calide et sicce sunt in secūdo gradu. Opilationē epatis ac splenis ap periunt . Pectus et pulmonē de viscoso hūore t grosso flegmate mundificāt. Uesicaz et renes purgāt Urinā prouocant : grossam ventositatē colice inflationis dis soluunt. Pessarizate mēstrua puocāt. Potate cū amilo et menta fluxū sanguinis arcent ¶ Platearius. Amig dale amare cōtra asma et tussim ex frigiditate rerunt. et addito zuccaro ad reprimēdum malus saporē. Cōtra surditatem ex hūore vel sanie: oleum ex eis auribus in stillatur. ¶ .vii.

¶ De anacardo. ¶ Platearius.

Anacardi sunt in tercio gradu calidi et sicci Sūt autē fructus cuiusdam arboris i india nascen tis: ponderosi meliores sunt: diuq; seruari pōsit p. xxx. s. ānos: nisi ponātur etiā in nimis hūido loco vl sicco loco. Per se sumpti mortem vel lepram inducunt Contra oblivionem in aceto forti castoreum decoquī tur: postmodū anacardi hūorositas abiectis interioz bus additur et inde posterior ps capitis pcedente scari ficatōne mungitur. Cōtra morphēā vero saluia et aby simbeum et coloquintida puluerisantur. et cuz anacar di succo ofitur: ac supponitur. Uel usta cum aceto cō ficūtur: t decoctōne facta: ex illis ide coctis emplastz efficitur. Beniq; anacardi cōtra oblivionem valent t lepram curant. Uz t cōtra serpiginem et impetigines cum anacardi succo ofitur auripigmentuz: et abluto lo co patienti supponitur alternatim vngentū. Cauēduz est aūt ne dimittatur ibi p longam morā: q; nimiam faceret dissolutōnem et incisionem ¶ Auicenna. Ana cardus est fructus simil ossi dactuli. et medulla ei⁹ simi lis medulle nucis dulcis. Cortex ei⁹ rarus frangibilis Calidus est ac siccus in tercio gradu . Habet int⁹ mel viscosum odorifez quod est vlceratiuū apostematum . Adustuū sanguinis et hūorum. Decoctō ei⁹ eradicat verrucas et alopiciam flegmaticam sanat Apostema ta calida in interioribus cōmouz. frigori neruoz t mol lificatōni atq; paralisi atq; torture pfert. Corruptōni quoq; memorie valet sed tñ alienatōnem et melancoli am cōmouet . Emorroydes cum eo suffumigantur: t venena exiccantur ¶ Cōstantin⁹ vbi. s. Anacardi sūt in quarto gradu calidi et sicci: lutargie valent. t oibus capitis doloribus de hūoribus frigidis venientibus . Memoriā custodiūt neruos molles profortant. soli vero accepti mortem aut lepram influunt Oportet ergo vt eos tribuamus cuz aliis odoriferis speciēb⁹. ¶ .viii.

De auellana. Isidorus.

Helliane vl abellane cognoiate sunt ab abella/no campanie opido: vbi abūdant. et he quidez a grecis appellātur pontice. eo q abundēt cir ca ponticum mare. Plinius vbi supra. Nucleis quidē iuglandis est distinctio q̄drupertita linguea intersecā/te alias intercursāte membrana. Ceteris vero quidq̄ est nucleis: solidum est: vt auellanis. De etiaz in asiaz et greciaz e ponto venere. Ideoq̄z vocantur nuces pō tice. Has quoq̄z mollis ꝓtegit barba: sed putamini nu deisq̄z rotunditas inest solida. De quoq̄z torrent. vm bilic⁹ illis est intus in ventre medio. Caro maxime lau dat abellanas. traditq̄z vires seruari in terra ollis ꝑ ditas. Palladi⁹ libro tercio. Abellane. vt dictū est. s̄ ponende sunt nucib⁹ suis. Non ampli⁹ super terrā du cenda est: q̄ crassitudine digitoꝝ duorum. Plantis ta mē z sobole expert⁹ sum meli⁹ puenire. Mense februa rio seu planta seu semen exponit. Gaudent loco macro hūido frigido: z sabuloso. Mense iulio circa nonas a uellana matura est

(IX.

De virtute ipsius in medicina Auicēna

Hellana declinat ad caliditatez q̄ndam z sicci tatem paruam. Huius terreitas z stipticitas maiores sunt q̄ nucis. z est nutribilior nuceq̄z solidior. Est z min⁹ vinctuosa: tardioriq̄z digestionis. Generatur ex ea colera z inflat. facitq̄z soda: z in cere bro facit augmentum. Tarde digestionis est: z excitat vomitū. Cōfert morsib⁹ venenosis: ꝓpteq̄z cū ficub⁹ z ruta pūcture scorpionis. Comesta vero cū aqua mell' cōfert tussi antique: z aduiuat ad spuendū. Quod ex ea adustū est: stringit capillos. Cortex ei⁹ stiptic⁹ est et stringit ventrez. Idem Auellana linita super frontē pueroꝝ: velz variationē oculoꝝ. Auellana tndica calu da est et sicca: sup scrofulas cum aceto q̄uenies est epi thima. Confert etiaz scabiei atq̄z pruritui. Fit etiam caputpurgiuz ad torturam et facit hūiditatē e narib⁹ currere: ac flegma fluere. Confert etiam emigrance et soda et epilensie atq̄z mane ac melancolie. Confert uterum aque in oculo et panno. Ysaac in victis libro secundo. Auellane nucib⁹ frigidiores sunt et poten tiores. Earū em̄ corpora solidiora sunt: et spissiora vi ctuositate carentia. Hac de causa plus nucibus nutri tiue sunt: tardiores tamē ad digerendū. Inflationem in ventre generāt: maxime si cum interiore cortice ꝑmē dantur. Sed eo ablato fiunt digestibiliores et vtiles antiq̄ tussim habentib⁹. Valent et contra reuma. Cō tra venenū. ꝑtaq̄z alopicias. Locisq̄z denudatis capil los reuocant. Plinius libro. xxii. Nuces auellane ca pitis dolorez faciunt: et inflationez stomachi et ping: uedinē corpori ꝑferūt. Papias. Nuces auellane vi rides stringunt. cocte autem min⁹ In cibo sumpte ca: pitis dolorem discutiūt. Stomachiq̄z inflationē distē dunt corpori sano pinguedinez conferunt. Bysalcori des. Auellane in cibo sumpte dolorem capiti incutiūt stomachuz inflatione distendunt. Sicce in vase fictili tostate aliasq̄ contrite distillationib⁹ vtilissime offerunt. Alii tritas cum passo bibendas dederūt: ad pulmonis et iecoris vitia sananda. Item alopicijs illite: capillo rū damna restituūt. Constantin⁹ in pantegni. Auel lane calide sunt z sicce: ad digerendum dure: stomacho frigido grauissime: multum nutritiue. Quidaz medici dicunt comedentes eos cū ruta ante cibos contra ve nenuz z contra reptilium morsus esse securos. Ite mā ducate cum ficubus aduiuāt contra reptilū morsū. X.

De bacca. Plinius libro quindecimo.

Bacca fructus lauri videlicet non pediculis vt pira dependet. sed ramo adheret: et primo quidem candescit: mox virescit: sicut z oliua. Palladius li. ii. Et baccis lauri oleuz ꝑficitur. sicut videlicet infertus inf olei speciem dicetur. Idem i li. xi In octobri mēse postremo siccis et calidis loc⁹ ad oleū faciendum leguntur bacce lauri. Razi in almasore Bacce lauri calide sunt. scorpionum ictibus ꝑferunt: et insufflate narib⁹: tiriis. Dyascorides. Bacca lauri calidioz est q̄ folia: fortioriq̄z virtutis. que tusa et ele ctuarii more melle ꝑfecta: tussim et ptisim: ac torpacis reumatismum sanitati restituit. Cum vino bibita scor pionū ictib⁹ occurrit. maculas nigras corpis detergit

(XI.

De belliricis Plateari⁹.

Belirici marini sunt frigidi et sicci Sed eorum excessius non determinatur ab autoribus. Fūt aūt quasi embulici: z iuenūf circa litus maris ad faciem declarandā ponūt in vngentis: vt in vngēto citrino. et vsus eoꝝ ad faciem ē talis. Puluis eoꝝ sub tilissimus cum arungia gallinacea ꝑius resoluta re/solūtur: et hinc vngentuz efficit: potest aūt diu fuari Auicenna. Belirici sunt embulicoruz nature ꝑmq̄ eorq̄z medulla fortis est ac dulcis. Natura frigidi sē in primo: sicci in secūdo In ipis est virtus subtiliatiua et virtus contractiua. Cōfortant stomachū cum apta: tione et aggregatōne: ꝓhibētq̄z mollificatōnem ei⁹ et hūiditatem. Nichil est quod ita ꝓparet stomachuz: vt belliricī faciunt: et fortasse ventrem stringunt. Apud quosdam etiā ventrem tm̄ lenunt Ypiq̄z ꝑferunt ano et intestino recto.

(XII.

De berberis. Platearius.

Berberi sunt in secundo gradu frigidi et sicci: et sunt fructus arboris cuiusdam: rotundi alu: quātulū: sublongi: z aliq̄tulū subnigri. Eligē di aūt sunt ꝓtinui nō ꝑforati. Valēt cōtra febres di casiam: vt in sirupis. Fit em̄ coꝝ decoctō in aq̄: et adi dito zuccaro colature: fit sirupus. Contra calefactōes epatis coꝝ succ⁹ cum solatri succo ꝑficitur z epati sup ponitur. Cōtra dolorez capatis ex caloze fota nocte in aqua macerari dimittitur: z mane in potu datur. Per annos sex seruari potest. Cōstantinus in libro gādū. Berberus est calidus et siccus in secūdo gradu. Siti de caloze extinguit: epar stomachumq̄ cōfortat: et ca thaplasmatus apostemata calida refrigerat.

(XIII.

De caparo. Auicenna.

Capar⁹ est fruct⁹ habens radicem q̄ est incisi/ua: subtiliatiua: mundificatiua: aperitiua: et in ei⁹ cortice sunt amaritudo: atq̄z stipticitas: et acrimonia. Radix eius resoluit scrofulas et duricias: similiter et ei⁹ folia. Cortices eiusꝑ ponūtur sup vlcera fraudulenta et sordida. Et confert ischiatice atq̄z dolo ribus anche. Idem quoq̄z cortices masticati humidi tatem e capite extrahūt: z dolorem in eo factum sedāt Et eius succo quādoq̄z clistere fit. et cōfert paralisi ac stupori: mēbraq̄z ꝓpter stipticitatem que est in ipsa: cō stringit. Idem quoq̄z succus distillatur in aurem: ꝓp vermes ipsius. Cortex radicis ei⁹ bibitus cōfert splenī ac duricie illi⁹. Et cuz farina ordei more emplastri sup positus: educit ex splene materiā grossam melancolicā Solutione quoq̄z hūorem grossum et crudum educit. Menstrua puocat: et lūbricos ac vermes interficit in intestinis. Confert utero emorroidibus. Et quod ex eo sallitum est: sumptuz ante cibum soluit. Est aūt triaca cōtra venena. Cōstantinus in pātegni. Caparis calidi sunt in tercio gradu ac sicci. Cum aceto comesti: cōsti patōnem epatis ac splenis aperiunt. stomachū mūdifi cant: z deflegmāt. Solutōnem vētris facūt.

(XIIII.

De cardamomo et carpobalsamo.

Plinius libro duodecimo.

Cardamomū simile est amomo ⁊ amomi nomine ⁊ frutice: semine oblongo. Metitur eodem mō ⁊ in arabia Quatuor genera esse ferūt Viridissimū ac pingue acutis angulis: ꝓtumax fricanti: hoc maxime laudat. Proximū eius ruffo candicans. Cinereum brevi? et nigrius. Peius tamē varium ⁊ facile tritu: odoriq; parui: Quod aūt veri? costo vicinius esse debet hoc et apud medos nascit. Platearij. Cardamomū est fruct? vel potius semen cuiusdā arboris Et est calidum ⁊ siccum in scō gradu: Mai? melius est. ⁊ habet aliq̄tulū acuminis ⁊ dulcedinem etiam mixtam: per annos viginti potest seruari Virtutes habet ꝓfortandi ex aromaticitate: dissoluendi ⁊ cōsumendi ex qualitatib?. Valet cōtra sincopim: ⁊ cardiacā passiones ex frigida causa. ⁊ ad debilitates stomachi id est digestionem cōfortandā. Ad appetitum ꝓuocandum ⁊ cōtra vomitum ex frigida causa. cōtraq; debilitates cerebri. Ypocrates. Cardamomum hz calidam virtutē: ⁊ habet aliquid amaritudinis. quia lūbricos occidit. ⁊ scabies fortiter sanat Isidorus. Carpobalsamū est fruct? arboris balsami. Cōstantin? vbi supra Carpobalsamū bibitū plenret. pficit: flegmaticis: tussientib?: ischiaticis: epilenticis: vertiginem: scorbomiam ⁊ stringiā patientib? subuenit. morsus quoq; reptilium curat.

De casia fistula. Platearius. .XV.

Casia fistula calida est ⁊ humida ante omnem gradū: quia paru? est excessus eius ab optima tempantia. Est aūt fructus cuiusdā arboris semina longa ꝓducentis. Tempe postea succedente elongat ⁊ ingrossat. Exteriora in corticem calozis actione ꝓtrahantur: medulla interi? existente. In vna cōpula inueniūtur. xxx. vel. xl. Beligenda est que grossa est: quia multum humida est ⁊ nigra: q; matura. Hui? medulla electis seminib? ponitur in medicina purgatiua cum reubarbaro vel mirabolanis vel buiōi. Habet q; virtutem leniendi: mūdificandi: feruozem sanguis mirabiliter mitigat. colere sanguinem depurat: vnde valet in acutis febribus: Casia frigida cum aqua vel p se ante purgationez in febrib? ventrem mollit: ⁊ aptum purgatiom reddit. Auicenna. Casia fistula alia est Ebulia: alia egiptia. Melior est illa que assumitur ex canna: et que est splendidior ⁊ pinguior. Est autem equalis in caliditate ⁊ frigiditate: humida resolutiua: lenitiua. Confert apostematib? calidis in viscerib?: ꝓpter q; in gutture: si gargarisef cuz aqua solatri. Limita quoq; sup apostemata dura ꝓfert eis: Linūtur etiā ex ea podagra ⁊ iuncture dolorose: mundificat epar et confert icterico. ac doloti epatis. Lenificat ventrez: et educit coleram adustam et flegma. Soluitq; sine nocumento et mozdicatōne. vnde ꝙuenies est pregnātib?: et solut eas. In gargarismo quoq; cōfert ꝓfocationi. Cōstantin? in libro graduū. Casia mediocris est virtutis inter siccum et humidū: colerā rubeam purgat. Acumen sanguinis extinguit. et apostema ex eo generatū dissoluit. Bya scorides. Casia fistula plures habet species: sed optima est arabica: que est aspectu gratissima: coloze subrubeo: cozallo simil: tenuis: tractu lenissima longa fistula: gustu submozdax: nescio tamē qua calefactione: odoze aromatico plena. Et in oze missa vini saporem subtrahens. Nec hz hastā longā cuz cozio suo: foliaq; simulta piperis arboris. Est et altera subnigella coloze purpureo odoze plena: sed minime suauis. maxime vero arti medicine necessaria. Est et tercia q̄ vocatur plerones suaui odoze. Et iterum pseudocasia lapacio similis: nec in gustu suauis. Alia q̄q; platea. i. lata que syringos dicitur. Est cñ lata et mollis ac lenis: coloze subalbida: et scabiosa. Virtus casie fistule calida est diuretica: siccatoria. gustu submozdax. Est etiaz leptomeris. id est extenuatoria satis acra. aliquid habens stipticū. Extenuat simul ac digerit: q̄ in cozpoze superflua inuenit. Rubozem imponit. Viscoribus vtilissima est: viciisq; toracis omibus ad caligines oculoz: malagmatib? necessaria est. Cum melle trita maculas vultus emendat. Menstrua ꝓuocat. Tumores intrancoz sedat bibita. Cum aqua potata morsib? venenaticis occurrit. fomento renum dolorem cōpescit. Et? suffumigatio matricem ad secessuz deponit: duplici pondere ꝓ cinamo miscetur in antidotis. et est in omnib? vtilis. .XVI.

De castanea Isidorus

Castanea dicitur: eo q̄ fructus eius gemini in modū testiculoz intra folliculuz recōditi sunt qui dum eiciūtur quasi castrātur. Hec poma ex omnib? nucibus fortissima fiūt. Nam in cibo sumpta difficile digerūtur. Viridia stringunt: cocta autem min?. Plinius libro quindecimo. Oleuz fit ex castaneis sicut ex amigdal'. Ipasq; castaneas vocam? ⁊ nuces: q̄nq; generi glandū accōmodatiores. His est armatum spinato vel echinato calice valluz: quia glandi b? inchoatum. Mirūq; est vtilissima esse: que tanta occultauerit cura nature. Trini quibusdaz ex vno calice partus. cortexq; lentus. Proxima vero corpori membrana. ⁊ in his ⁊ in nucibus saporem. m detrahat. infestat. has torrere grati? est in cibis modulatū. Laturas ꝓstanti ieiunio feminaz quandam imaginem panis. Sardibus he primuz ꝓuenere. Idcoq; apud grecos sardianos appellant bala nos. Nunc autez plura sunt eaz genera: faciles tarentine: nec cibo sunt oposse: plane figura: rotundioq; vocatur balanitis: maxime pugabilis: et sponte ꝓsiliens. Min? tractabilis est tarentia. laudatioz cozelliana et ex ea facta: meterana quaz rube? cortex prefert. triangulis et popularibus nigris que coctiue vocātur. Iraq; cozio claudūtur castanee: ꝓ hoc illis detrahit: ac in mespilis manditur. Iterū in castaneis nucib? iuglandibus interiora geminātur:

Palladi? libro duodecimo. Castanee seruantur vel in tractib? dispositi. vel intra sabulonez. ne inuicem tāgantur immerse et in vasculis fictilib? condite: et loco sicciore defosse vl' incluse virgeis ex fago receptaculis et lutate vt spiracula nō relinquas: vl' ozdei paleis mūnutissimis obture: vel palustri vlua figuratis densioribus sportis recluse. .XVII.

De virtute castanee in medicina Isidorus

Castanee calide sunt in medio primi grad?: sicce in scō. Si sepe ꝙmedantur inflationez ⁊ capitis dolorem faciūt: ꝓpter digestionis duriciam. Sed vt eis auferatur nocumētū: ⁊ stipticoes fiant assari eas oportet: vt ea? cozp? rarificetur. Que etiā pectoris ⁊ corporis siccitatem tempant: ⁊ vrine difficultatem dissoluūt. si in aqua tepida infundantur: Sed cū modico sale terantur: et cuz melle distēpentur. Pro sunt ad rabidi canis morsum: siue anguium siue hominis. Plin? libro. xxiii. Castanee vētris fluxiones vehemēter sistunt: sanguinem excreantib? ꝓsunt. Bya scorides. Castanee ex omnib? fortissimū cibum cozpori ꝓstant. Sed qui difficile digeritur. In carbonib? cocte: ⁊ in vase fictili sicco assate: tussientib?, ꝓsunt. Aqua in qua cuz cortice sua coquūtur: ciliacis. disentericis: et sanguinem excreātib? bibenda vtiliter datur. Interior membrana q̄ fructum inter corticem discernit: ad terciam partem in aq̄ decocta ⁊ potui data: fluxū alui mire refrenat. Cōstātin? in pāregni. Castanee mi? sicce sunt q̄ glādes. et inter caliduz et frigidum tempate inflatiue. coitus mouēt. multū nutriūt. digestioni dure sunt .XVIII.

De ceraso. Isidorus.

Ceraſum dictuz eſt:eo q luculus cum ceraſum ciuitatem ponti deleſſet.hoc inde genus pomi aduexit:et ab ipſa ciuitate ceraſum appellauit Hoc etiam ante luculum erat in italia ſed durum: vnde et cornum eſt appellatum. Arestotiles in libro de plantis. Ceraſa et mora magis cito maturãtur Plinius libro.xv. Quibuſdã fructib? eſt lignũ intus et caro extra:ſicut ceraſis et olmis:et eſt ſucc? ſanguine? ceraſis. Ceraſoz aptoniana maxime rubẽt Actia vero minerrima. Leciliana vero ⁊ rotunda Julianis eſt grat? ſapoz: iz pene tm̃ ſb arboze ſua ado teneris: vt geſtatũ ſi toleret: Principat? eſt duracinis:que campania pluuiana appellat In belgica vero luſitanis Tercius bis coloze nigro ac rubenti: viridiſq3:ſimꝫ matureſcẽtib? ſemper.laurea ſunt non ingrate amplitudis inſite lauro. Idẽ i eodẽ. Ceraſis pomũ eſt primo cãdidũ: mox rubet:deinde nigreſcit. Siccatur aũt ſole: conditurq3 cadis:vt oliue. Palladi? libro.xi. Ceraſia vt ſine oſſe naſcãtur:fieri docet marcialis. hic dicit arborem teneram ad duos pedes recides: et eam vſq3 ad radices findes:medullam partis vtriuſq3 ferzo curabis abraderc:et ſtatim vtraſq3 ptes in ſe vinculo ſtringes:⁊ oblines fimo:et ſũmam ptem et laterũ diuiſuras. Poſt annũ cicatrix ducta ſolidaſ.hanc arborem ſurculis.q̃ adhuc fructũ nõ attulerint.inſeres.et.vt aſſerit.ex his ſine oſſib? poma naſcent. Ceraſia non aliter q̃ in ſole vſq3 ad rugas ſiccata ſeruantur. .xix.

De medicinis ex eo Actor.

Ceraſia.vt legi.triplicis virtutis ſunt:Quib? dam auſter? eſt ſapor:quibuſdã acidus.Aliis dulcis Auſtera ventrez reſtrigũt:ſtomachum confortãt.Acida incidunt flegma abũdantibus ſtomachoz oportuna. Nã magis ſiccant.Dulcia vero ſtomachoz contraria:citius tamen p̃ inteſtina fluũt. Byaſcorides.Ceraſa pomũ viride ventrem humectat ⁊ puocat:aridum vero ſiccat:⁊ detinet. Stomacho contrarium eſt viride: ſicũ p̃ uero vtile. Hoc quidã eſtimãt vrinam mouere. A paucis autem autoribus traditur. ſi mane recenta cum nucleis ſuis deuozata ſint: aluũ copioſe fluere et vt eadem cauſa etiam morbo pedes in triplici liberẽtur. Ex his etiam fit diaccraſtõ quod omnibus notum eſt. Galieno placet non vnam in omnib? ceraſis eſſe virtutem. Nam in quibuſdã ſapor auſter? eſt.in quibuſdam acidus:⁊ in quibuſdam dulcis apparet: et auſtera quidem ad hoc valere vult:vt ventrez cõſtringant.ſtomachum vero confirmẽt. Pozro acida iudicat ſtomachis flegmate abũdantib? oportuna. Magis eñ ſiccant et denſioris humoris craſſitudinem incidunt. dulcia vero ſtomacho pñiciat aduerſa: citius tamẽ defluere p̃ inteſtina. Iſaac. Ceraſa. ſicut et matura pruna.frigida ſunt et humida in ſecundo gradu:conuertibilia:groſſum flegma generãt ⁊ viſcoſuz:in cõcautrate epatis et ſplenis. Idcirco diuturne cauſe ſunt febrẽ:omnib? modis ſunt peſſima: Zõ ſemp ante cibum accipi debent ſtomacho manito Nã poſt cibum ſtomacho pleno in ſupiozibus natant:et in putredinem vertũtur. Oleum ex nucleis eoz expreſſuz valet emoꝛroidib?. .xx.

De cidonio Isidorus.

Cidonium malu3 nomẽ ſumpſit a quedã opido quod eſt in ſiula creta.ex quo cidonium pficitur.fit etiam et eo vinuz quo lãguentum deſiderio fallũtur. Nam ſpecie et odoze et guſtu cuiuſlibet vini veteris imaginem repſentat. Plinius libro.xv. Mala que vocam? cotonea:greci vero cidonia nuncupauerunt.vt dictuz eſt ſupius.trabunt ramos arboꝛis ſue pbidentq3 parentẽ creſcere. Plura ſunt eoruz genera Criſomella ſiquidez inciſuris diſtincta :coloze ad aurũ inclinato. Et que cãdidioza noſtratia cognoiata:odoꝛis pſtantiſſimi. Eſt et neapolitãis bonoz ſuus Mino ra et eodem genere ſcrutea vibrant odoꝛati? ſerotino puentu. Pecocia vero muſtea. Scruteis autem coronea inſita:ſuum gen? fecere mutuianũ:que ſola ex his mãdũtur vel cruda. Sunt pterea parua ſiluestria ſcruteis odoꝛatiſſima in ſepibus naſcentia. Eſt autez coroneis ſapoz aſperum? His vt ſcruẽtur incluſis oñe ſpiramẽtum adiñdum eſt aut ea incoqui melle oportet. Sunt q̃ ea cera pontica illita melle demergant Palladi? libro.iii. Legenda ſunt matura cidonia:que hoc moze ſeruanf vel inter binas tegulas poſita ſi luto et omni parte claudãtur . vel ſi defruto incoquantur aut paſſo. Alii que maioza ſunt ficã foliis inuoluta cuſtodiunt. Alii tantũ locis ſiccis exponũt:a quib? ventus excludit. Alii canna vel ebore in quatuoz partes diuiſa:ſublatis omnibus que in medio ſunt. in vaſe fictili melle obzuũt. Alii in melle ſic integra dimittunt:in q̃ genere cõdiendi ſatis matura deligũtur Alii milio obruũt:vel paleis ſeparata demergunt. Alii plenis vino vaſculis immittũt vel vini ⁊ defruti ad ſeruanda cidonia equum coꝛp? efficiũt. alii in foliis muſti mergũt atq3 ita claudunt:vt q̃ odoꝛatum eſt:vitium vim in ſe ꝛ trahant. alii in patina noua ſicco gipſo obruũt ſeparata cidonia. Idem in libro.xi. Ad cidonicũ conficiendũ:i mẽſe octobꝛi abiecto corio. mala cidonia matura in brauiſſimas ⁊ tenuiſſimaſ pticulas recides ⁊ puciet durum q̃ interi? habetur. Bebinc in melle decoques donec ad mediam mẽſuram reuertatur:⁊ coquendo pipere ſubtili cõſperges.vel aliter ſucci cidoniox ſextarios duos .aceti ſextarium vnũ ⁊ ſemis et mellis duoſ ſextarios miſces ⁊ decoques:donec tota pmixtio pigniedmẽ puri melli ſimꝫ imitetur. Tũc triti piperis atq3 gũgiberis binas vncias miſcere curabis. .xxi.

De ꝓprietatibus eius i medicina et cibo Auicenna.

Cidonium aſſatum melius eſt magiſq3 cõfert. Natura frigidu3 eſt in fine pzimi. ſiccũ in pzincipio ſcõi. Eſt autem ſtipticum fortiter ꝓportionatiuũ. Flos etiã ei? eſt ſtipticus ⁊ ſimiliter oleũ ipſius Dulce min? ẽ ſtipticum:et ſemen eius eſt ſine ſtipticitate lenituũ:ipmq3 pbibet ſupfluitatũ ad viſcera curſum. Sudoꝛem retinet. Et eius oleũ fillure frigoris et formice cõfert Ulceꝛib? quoq3 ſcabioſis idem oleũ vtile eſt. Multa comeſtio cidoniox generat doloꝛem neꝛuox. Aſſatuz ponitur ſup apoſtemata calida oculi. Eius ſucc? cõfert dilatationi anhelitus.⁊ oculis ⁊ aſmati,pbiberq3 ſputum ſanguinis. Semẽ eius cõfert aſperitati gutturis.et lenit cannam pulmonis. Cõfert vomitui et ebrietati: ac ſitim ſedat. ſtomachũq3 ſupfluitatem recipiẽtem cõfoꝛtat. Sirupus eius et ipſi? infuſio,pbibet ebrietatẽ:Idem ſirupus appetitũ delerum alias delectum cõfoꝛtat ⁊ moꝛtuũ. Cõfoꝛtat etiam ſtomachũ.et pbibet vomituz flegmaticuz. Eſt autez,puocatiuũ per accidens. Hoc eñ ad eius cõſtrictionem ẽ cõſequens et illud quod melle eſt elixatum vehemẽtius eſt puocatiuum. Uerũtamen ventrem qñdoq3 ſoluit ⁊ non ſtringit.genera atq3 colicaz et ventris doloꝛii pũgitiuũ. Bſinterie quoq3 cõfert:et fluxum mẽſtruox retinet.cõfert iterum eius oleum renibus velice.⁊ arſure vrine.poſt cibum ſoluit. Et cuz ex eo plurimũ ſumitur ante digeſtionem cibum extrahit. Iſaac. Cidonia diuidunt in duo.crudum ac liguez peſſimuz eſt:ac terze ſtre:durum ad digerendu3:groſſos humoꝛes generat et crudos.ſed nõ nutrit. Idcirco abiiciendũ eſt Maturatum aute vniuerſaliter frigidum eſt in medio primi grad? ſiccum in medio ſecũdi. Preterea ponticitaſ

et stipticitas in eo maior est q̄ in ceteris malis. Ideo valet ad sanguinis fluxum.et egestionez ac vomitum cōfortatiuū est stomachi.si moratur in eo.mītū accepti tamen facit fastidium:pīsertim post cibum. ¶Malacarī. Mala cidonia.id coccina frigida sunt et sicca. virtutem habent ǫstringendi et cōfortandi. Semia q̄ ǫs virtutez leniendi et humectādi. Unde ipa mala dāntur cocta vel cruda ad comedēduz. Contra vomitum post prandiū.contra fluxum sanguinis ex caliditate vl debilitate virtutis retentiue ante prandiuz. Aqua vero decoctionis seminū valet ptiticis et cōsumptis.vel ponitur in sirupis eorū.valent et contra asperitatem lingue. .XXII.

De citreo .id ē pomo citrino ¶Palla.li.viii.

Citreum et in arbore potest per totū annū ppe modū custodiri.melius si vasculū q̄buscūq; dauf si velis legere atq; fuare nocte vna tacente dbebis cū ramis foliatis carpere:t discreta dispone re Alii sīgula vasis singulis daudūt:vl gipso allinūt et opaco loco ordinata custodiūt ¶Plerīq; i cedri sciobe vel straminib⁹ minutis vel paleis tecta seruarunt ¶Auicenna.Citruz quid est notum est. Cortex ei⁹ est calidus in primo gradu.siccus in fine secūdi.Caro aūt eius est calida in primo:et humida in ipo. Quidam tñ dixerunt q̄ est frigida et humida in ipo primo gradu. Caro eius inflat:et folia eius inflationez sedant.eius flos subtilior et ei⁹ accetositas est stiptica frangēs colerāz rubeam. Semen eius et cortex resolutiua sunt.t ipe cortex in panniculis posit⁹ phibet tineas. Et eius odor aeris corruptionez ac pestilentiā rectificat. Accetositas ei⁹ abstergit colores vel colorem:et aufert pannū.qđ ex eius cortice est adustuz bonū est ad albaras lituum ei⁹ decoctio bonum efficit odorem oris. Et est impinguatiua corpis. Cortex etiam ipsi⁹ bonum efficit odorem ī ore retent⁹. Ei⁹ acetositas valet impetigini illita.cōfert etiam oris rotture.Et oculi remouef ictericia.collirio facto ex ei⁹ acetositate. Item ei⁹ acetositas sedat tremorem calidū cordis.t nutrimētuz bonū est gutturi ac pulmoni:sed mala est pectori. ¶Medulla citri cocta cuz aceto et potata sanguīsugas deglutitas interfecit.et eas educit.Caro ei⁹ est stomacho mala.inflatiua.digestione tarda ¶Platear⁹.Pomū citrinuz diuerse nature iudicatur.pter diuersas sui substantias: Cortex eīm eius est calid⁹ et siccus. Interior autem substantia est frigida. Media vero.calida ⁊ humida.Cortex habet virtutem mūdificādi:et ex aromaticitate sua cōfortandi.vnde et in ptyris ponitur eius pulvis.Cortex hic crudus comest⁹ digestionez ex frigiditate ppeditā cōfortat.et appetituz puocat. Valet etiam contra cardiacā. Medium substantiā quidaz comedunt cum melle:sed digeritur male. Interior autez sacetosa cum carnib⁹ vel piscibus comesta:ǫfortat appetituz ex humiditate circa stomachi os extistente ppter quod. Ponitur etiam in epithimatib⁹ vt faciliꝰ penetrent:et in vngento citrino:vt magis extergat Semia aūt calida et sicca et diuretica. Sed mihi videntur frigida et sicca.ex frigido et sicco nutrimento. Nutriuntur eīm ex aceto in quo sunt:vnde virtutez diureticam bīt ex subtilitate substantie.Contra opilationez splenis et epatis ex frigiditate detur aqua decoctionis seminum eorum.

.XXIII.

De cocco et coctano et cono. ¶Plinius libro vicesimoquarto.

Cocum ulcis vulneribꝰ ex aceto recentib⁹ imponit. Epifotis ex aqua oculis sanguine suffusis mstillatur Est aūt gen⁹ eius in attica fere ⁊ asia nascens :celeꝛrume in vermiculuz se mutans. qđ ideo scoletilon vocant impbantq; ¶Actor. Coctana ipsa sunt et cidonia:de quibus videlicet dictum est supra ¶Constātin⁹ in pātegni. Coctana frigida sunt ⁊ sicca.dolorem stomachi ǫfortantia. Matura quidē stiptica:et ad digerendum dura. Acida quidez frigidora:dulcia:t odorifera:inter calidū et humidū medioceria. Stomaticos et cardiacos ǫfortār:sed tamē neruis inutilia sunt ¶Isidorus.Conus cipressi fructus dicitur: quia rotunditas ei⁹ conum imitatur. ¶Constantin⁹ in libro graduū. Poma cipressi recentia nouam incisionē solidant: crepature valent:mollia membra deliccant. humiditatez non naturalem attrahunt .virtutez ⁊ duriciam eis pstant ¶Platearius.Poma cipressi stiptica sunt et consolidatiua. Itaq; contra fluxum ventris et debilitate virtutis ptētiue recētia ǫmedūf. .XXIIII.

De cubebe. ¶Platearius.

Cubebe est fruct⁹ cuiusdaz arboris in india nascentis Et est calida et sicca:sed tamen temperate:per decem annos potest seruari. Eligenda est que mediocriter habet saporem acutus cum multa aromaticitate.vnde valet contra sincopin. Pulvis cius datur cum succo borag inis.contra frigiduz reuma capitis.t ad cerebrum ǫfortandum odoratur.t frequēter nar⁹ apponitur.Contra frigiditatez stomachi ⁊ discolorationez ex frigiditate pulvis eius in cibis dat ¶Razi.Cubebe calide sunt:opilationez aperiunt:vrides:pozos mundant:guttur quoq; mūdificant.t vētrem stringunt ¶Auicenna.Cubebe virtutis similis est rubee:sed subtilior. Et est fere calida ⁊ sicca pueni eus vsq; ad scōm. Est autem apitiua: subtilis:ad acutatem decluis. nec ad hoc pueni:vt ponaf loco cinamomi. Bona est vlceribus putridis ac membris ⁊ gingiuis.bona est etiam alcola in ore putridis. Clarificat vocem qñdo tenetur in ore.Et fortis est ad aperiēdas opilationes in epate. Alias vtine mundificat: arenosā puocat.renumq; lapidem extrahit ac vesice .XXV.

De dactilo. ¶Isidorus

Dactili sunt palme fructus:a digitoꝝ similitudine nuncupati. Quoꝝ ⁊ nomina variantur. Nam alii appellant palmule similes mirabolanis.alii thebaici:alii mucales:quos greci ⁊ cariathos vocant ¶Arestotiles in libro de vege.Succoꝝ q̄ fructib⁹ insunt.quidam dulces sunt ac meliores:vt dactili ficus:Item fructus quidam cuz quib⁹ ſtarim semē fit aliquo opculo cooperiūtur.vt dactili. ¶Plin⁹ li.xiii. Palmaꝝ semen.i.lignuz:qđ intra dactilos est oblongum:nō vt oliuis orbiculatuz:t in alio media fissura plerisq; vmbilicatuz.vnde radix primū spargitur. Beritur autem paruū.t bina mixta se cōposita semina.superq; totidem:qm infirma singulis est planta.quaterne vero coalescunt. Idem in libro.xv. Carne placēt palme Crusta thebaice.succo vue ⁊ carice.dulcis nempe succus est palmis ⁊ vuis ac ficis. Palme fruct⁹ stratim a ligno recedit:sicut ⁊ mux. Egiptie palme.i.dactilis,idem est odor qui ⁊ cidonis. Sitim sedat si prius q̄ maturaverit decerpatur Nam si matura sumatur: sensum intercipit:gressum ppedit:linguā retardat.obsessis officiis mentis ⁊ corporis ebrietatis vitiū facit .XXVI.

De proprietatib⁹ ei⁹ in medicīa vel cibo. ¶Razi.

Dactili calidi sūt ⁊ grossi: mltūq; nutrimētū prestant. Qui si sepe comedantur sanguinem grossum in interioribus generant:dentesq; le dunt:t sanguinez ac sperma accrescere faciunt. ¶Dias scorides.Dactilus viridis stiptic⁹ est. Qui si multum comest⁹ fuerit: dolorē capitis ⁊ ebrietatez facit.Sicci

vero dactili: emoptoycis et stomaticis ac disẽtericis medentur. Cum cidonio ceriscq; cathaplasmati vesi ce dolorem cõpescunt. Item dactili cariothe ꝑmixti as peritatem arteriaꝝ delenũt. Ossa dactiloꝝ thebaico rũ in cacabo cocta: et in vino retenta: et lota: virtutẽ ha bent stipticam et periplasticam. Scapbilomata oculoꝝ et vstiones tollunt. Crescentia vulnera in cicatrices du cunt. Quibusq; dactili virtutẽ stipticam habent. Arti culos laxatos cõstringũt. Cathaplasmis adhibita ꝓpo cũdrus et stomaticis et epaticis medentur. Eoꝝ elixatu ra capillos inficit. Aqua vero eoꝝ frequẽter bibita ne fretricoꝝ ac vesice curando dolorẽ compescit. Reuma tismũ quoq; stericum vẽteris abstinet. Cum resina ve ro et dactilis mixta scabiem curat. ¶ Isaac. Dactili sũt calidi et humidi in scõo gradu. grossi sanguinis gene rationi: et digeri difficiles. vrinã puocantes. sed his as suescẽtes epatis ac splenis patiũtur cõstipatiõẽ et tũo rem. Gingiuis et dentibus nociui sunt, doloresq; in ore stomachi faciunt. diuersas tamẽ actiões habent scõm regionum varietates. Qui in calida regione nascun tur: dulcissimi sunt et viscosi. Proinde parũ nutriunt. cito tamen digerũtur: et ventrem humectant. plus ce teris ꝓstipatiõem epatis et splenis et nocumẽtum capi ti oriq; faciunt. Qui autem in frigida sicciores sunt. et min⁹ omnib⁹ nutritiui: ad digerendũ duri. a stoma cho tarde descendunt: ceteris tamẽ amplius stomachũ ꝓfortant. Qui vero in mediocri immaturitate seruari nequeũt: quia inest eis quedaq; liquoris supfluitas. vn de corp⁹ replent copia crudoꝝ humoꝝ: que sunt mate rie diuturne: et periodice febris ad dissoluendus mobe dientes. ¶ Constantin⁹ in pantegni. Dactili bene ma turati et non passi calidi sunt et humidi: satis nutritiui libidinem incitant. Passi vero solubiliores sunt. et ma gis coitum mouent: dolorem in capite generant. Nõ maturi vero sed põtici stomachi cõfortatiui sũt. Hos sepe comedentes mali sunt sanguinis. et cito putrescẽ tis. ¶ Idem in libro graduũ. Oxiphenicia sunt dactili indie: qui frigidi et sicci sunt in tercio gradu. purgant coleram rubeam et adustam. Bullientẽ sanguinem et incendẽtem refrigerant. Acutam febrem et colericum vomitum arcent.

.xxvii.

¶ De emblico. ¶ Idem in libro gradutum

Emblici sũt poma q̃ desiccãtur in arbore sua: vt in alio loco tripliciter diuidãtur: et ab ossi bus seqarent. Hoꝝ sapor amarus et ponticus est. Eoꝝq; natura in primo gradu frigida est et sicca. Stomachũ et animꝫ ꝓfortant. Emorroydes habẽtib⁹ subueniũt: et capillos ne cadant cõfirmãt: bellirici sũt eiusdem nature ac iuuamenti. Ideoq; possunt ad inuicem cõmutari. ¶ Auicenna in scõo canone. Emblicus notus est: et est debilior mirabolanis nutritis. sed i eo rũ semita est. Cumq; lacte infũditur sremblem nomi natur. Apud iudeam est natura calidus. Et apud plu res aliox est in tercio frigidus. Apud sirecl: ndum in ipo est calefactio: et fortitan veritas est: q̃ ipse siccus est parum habens frigiditatis. Caliditatem sanguinis extinguit. Radices capillox fortes efficit. ipsoq; de nigrat capillos. Neruis valde confert. oculoq; ꝓfor tat: ipmq; cor confortat et subtiliat. et augmentũ intel lectui ꝑber. Stomachũ etiam confortat: et ꝓparat ipm Situm sedat: et cibi facit appetitũ. Animꝫ quoq; con fortat. et coitum excitat. Et apud quosdam stringit vẽ trem verum qõ ex ipo nutritum est ventrẽ absq; labo re lenit. Emorroydib⁹ confert: flegma ac melancoliaꝫ solut. ¶ Platearij. Emblici fructus sunt qui vltra ma re crescunt. Melancoliã ac flegmia purgant. Ideoq; ꝓ tra talium humoꝝ egritudines valent. Frẽꝫ ptra emor roydes. si puluis cum capsi barbasti succo distempetur atq; supponatur. Item contra casum capillox puluis emblici cum aloes puluere in oleo distempat: et caput inungitur. Et siquidem ex aptione poroꝝ ex caliditate cadunt capilli multum valet: q̃m eo coartantur pori

.xxviii.

¶ De fagina. ¶ Plinius libro sedecimo

Fagina glans omniũ dulcissima est qua homi nes obsessos opido ch⁹o durasse tradit cornelius alexander. nucleis simulis. triangula cute includit. Fagina glans muribus gratissima est. et ideo alis ci⁹ vna puentus. Glires quoq; saginat expetitur et turdis. Arboꝝ fertilitas omniꝫ fere alternat: sed maxime fagi. Huius folium tenue ac lenissimũ: populo simile: celerrime flauescens: et media parte plexq; gig nens supne paruulã baccam viridem cucumie aculea tam.

.xxix

¶ De fico. ¶ Isidorus.

Ficus. vt dictum est supius. a fecũditate vocat quia ter ãterq; per annos singulos fructꝰ ipa generat: et altero maturescẽte alter aboritur

¶ Plini⁹ libro. xv. De genere pomoꝝ fic⁹ amplissima est quedãq; et piris magnitudine emula. Ficus iudea ruber: oliue magnitudine rotundior. rũi: sapore mespili Alexandrinaꝫ banc ibi vocant grossitudine cubitali: ramosam: materie validam: lentã sine lacte: cortice vi ridi. folio tilie sed molli. Quescrit⁹ tradit in bircania multũ nostris esse dulciores: fertiliores q̃s: Dũt et lidie: que sunt purpuree. Et mãmillane: que simulitudinem mãmarum habent. Item callistructe sapore ꝑstantiores ficoꝝ omniũ frigidissime. Ficis est succus dulcis: sicut et palmis et vuis: sed ficis lacteus in capite: non item in corpore. Quedam in egipto cute carice. detrahitur hec vt putamen virentib⁹ ficis. que maxime placet in eisdem siccis. ¶ Arestotiles in libro d̃ vegetabilib⁹. In quibusdã fructib⁹ est humor: vt lac: sicut in ficub⁹: qui b⁹ est dulcis fructus atq; mellaris: sicut et palmis.

¶ Idem in libro de animalibus. Lac ex coagulo et lacte fi cũ coagulatur: quomã lac ficũ in lana aggregatur. deinde lana illa cum modico lactis abluitur ac postmo dũ illud idem in residuo eicitur: et cum admiscetur lac ti coagulatur. Ficubus ac ceteris dulcib⁹ apes cibãtur qñ mel in alueari remanens modicum inuenitur. ¶ Pal ladius libro. iiii. Ficus que in mõtanis et frigidis locis nascuntur: quia min⁹ lactis habent: ad siccitatem du rare non ꝑsit. Usus illi in viridi est meliorꝭ magnitu dinis: et saporis acuti. Que nascũtur in campis et locis calidis pinguiores sunt. et in siccitate durabiles sunt.

.xxx.

¶ De ficorum custodia. ¶ Idem in eodem.

Ficus viridis seruari possunt. vl̃ melle ordina te. ne se inuicem tangant. vel singule inter vi ridem cucurbitam clause. locis. vnicuiq; cauta tis. et trẽ tessera que secatur inclusis. suspensa ea cucur bita: vbi ignis non sit aut fum⁹. Alii missas ficos recẽ tes min⁹ maturas in nouo vase fictili lectas cum pedi culis: et a se separatas recludunt. et in dolio vini pleno vas natare ꝑmittunt. Marcialis dicit caricas per ge nera multa seruari: cum ratio vna sufficiat. Ergo hoc genere quo campania tota custodit: seruare debemus In cratibus ficus siq; ad meridiem expanditur et ad huc mollis inqualum retũditur. Tunc calefacte furne ad panis coquendi modum: suppositis tribus lapidib⁹ ne ardeat qualus includitur etiaꝫ clauso furno: vbi de cocta ficus fuerit sicut est calida: foliis suis interpositis inter vas fictile conditur densius ꝓssa. et operculo di ligentius obducitur. Sed pluuius abũdantibus crates soli si non possis expandere. sub tecto eas ita pones vt semipede erigantur a terra: et cas ad inuicem sol⁹ cinis

subiectus vaporet.et subinde ficus sicut est diuisa tergatur:vt et ficor folia siccentur et pulpe:deinde sublata in cistellis seruetur:aut locul'. Alii maturas medio inter ficus et diuisas in cratibus expandūt toto sole siccandas:sed recipiunt nocte sub tecta. ¶ .xxxi.

¶ De operatione ipsorum in cibo et medicina. ¶ Isidorus.

Ficus a sensibus in cibo sumpta sepius:rugas cor disiēdere fertur ¶ Isaac Ficus ceteris fructibus est laudabilior ac nutribilior:humiditatis tamen sue causa grossos creat humores. Ficus domestica viridis et cruda.t.non perfecte matura min⁹ calida est:magis autez grossa;ppter dominationē terrestris partis in ea.habet tamen humores lactātes q̄ acuitatem ei pstant et siccitatem in scō gradu. Ideo q3 laudabilis est huiōi cocta:t cathaplasmate ex ea facto scrofulas et glandes dissoluit . Nitro et aceto commixta pustulis in capite valet. Mixta cū melle ad morsiones canis. Cera adhibita apostema dissoluit. Ficus aūt viridis pfecte matura min⁹ sicca est:et magis calida. Calor eī est in primo gradu.humiditas et siccitas in tpla temperie ex triū rerum cōpositōe cōsistit. Semen eius nullū est nutrimenti. Cortex siccus est et durissimus ad digerendū Caro autem nutribilior.et solubilior. Nec vt ait Dyascorides calorem extinguit:sitim auferr:sudorem3 puocat. Sicca fic⁹ calida est i primo scdi grad⁹:et sicca in medio primi Quamobrem calefacit t sitim creat:t in colericos mutat humores. Ceteris tamen fructib⁹ nutribilior est:minusq3 inflationis habz. Sed si supfluos humores inuenit in stomacho:dura fit ad digerendū: In corruptionez mutatur:āt̄ationē vētositatēq3 generat:t pessimū sanguinez Impfectic corpis pediculos creat Si aūt hūoris⁹ corpus mundificatū inueniat:bene digerit:ac sanguinem laudabilem generat. Animam puocat:pectusq3 mūdificat et pulmonez. Renesq3 et vesicam grossis humori⁹:non tamen inflationis ventositatisq3 est libra. Valet ad apostemata et ad tinnitus aurium ¶ Plin⁹ li⁹ bro .xxii. Fici succus lacteus aceti natura habet. Itaq3 coagulo modo cōtrahit. Podagris illinitur. Alūd soluit. Palpebras scabies emendat.et cum axungia verrucas tollit. Sicce ficus stomachum ledūt gutturi t faucibus vtiles:sitim afferunt. Aluū molliunt. velut vtiles sunt ¶ Dyascorides. Ficus nimū comeste cōturbāt stomachū.ventrem deponūt. feruorem nutriūt sitim prohibent ¶ Platearius. Fic⁹ mollis cacostomacha est.q3 si ventrē soluerit:difficile abstineri potest fluorem q̄q3 puocat. Sicce vero q̄ carice vocant:stomacho sunt vtiles ac termātice:sitim mentant.reumatisme stomachi ventrisq3 extrarie sunt.arteticis et guttule ac vesice et renibus pfunt.et asmaticis ¶ Auicenna Ficus melior est alba:deinde rubea.deinde nigra. Et cū vehementer maturata est.omib⁹ fructibus nutribilior:sed non est in robore:sicut carnes et grana. Et sic ea quidem in operationibus suis laudabilis est:sed sāguis ex ea generatus non est bon⁹.et ob hoc pediculos facit. Verum si sit cū nuce eius cdm⁹ fit bon⁹. Humida vero parū medicinalis est. Que sicca est et.ppter acris-fortis ē absterſionis:maturatiua:resolutiua: Laxativa plurime maturationis est. Et in ipa sunt glutinatio:et insitio:t subtiliatio. Et siluestris acutior est et fortior in hoc In ficu est lenificatio vltima:et expellit supfluitates ad cutem facitq3 sudare:et caliditatez sedat. Immatura liniūtur super verzucas et morpheam. Et acceptio eius rectificat colorem corruptū causa ei⁹ gritudinis et apostematuz calidor mollit̄.t maturat carbūculos. Emplastrū ex ea fit apostematib⁹ duris t erisipile Sicca quidem nocet apostematib⁹ epatis t splenis ppter suam dulcedinez. Sed quādo apostema est durus non nocet neq3 confert. Verum si cōiungat cum subtiliatiuis ac resoluentib⁹ valde confert Ires ficus que est humida et sicca confert epilensie et asperi tati gutturis. Aperit opilationes splenis et epat:s.t est conueniens pectori et cāne pulmonis. Velocis descensionis est.t velocis penetrationis ppter suaz dulcedinem Eius admistratio in vino multuz iuuat i aperiendo vias cibi. Confert renib⁹ t vesice. Et iuuat ad tolerandum retentionez vrine. Immatura posita sup morsum canis rabiosi confert. Humida velocis est nutrimēti t penetrationis in stomacho t in corpe. Sed iuxta galienū mala est stomacho.sicca vero nō .Decoctio ficus confert apostematib⁹ gutturis.t radicū aurium.gargarisata cum cortice granati.sed et cum spuma sinapis distillatur in auré in qua est tinnitus. Lac ficus coagulat liq̄factionem sanguinis t lactis:et liq̄facit coagulatum. Confert apostematib⁹ difficillime solutionis et scrofulis t lacertis et denti corroso. Idē cum melle confert panno humido.t grossitudini palpebraz. Cum vitello oui mundificat matricem.t puocat menstrua. Idem admistratum extrahit a renibus arenaz . Inunctum aūt confert puncture scorpionis et tele similter Sinum fic⁹ subtile est mali humoris.puocat autem vrinam et menstrua.t confert tussi antique ac doloribus pectoris et apostematibus canne pulmonis. Por⁹ eius confert stomacho:et incidit appetitū cibi.puocat autem et lenit:t ppter absterſionez suā velocis est descensionis t penetrationis ¶ Constantin⁹ in pantegni. Ficus in primo gradu sunt calide.virides in secūdo humide. Sicce vero inter siccitatem et humiditatez tempate:mediocriter nutriunt:t sanguinez alus fructib⁹ estiuis meliorem gignunt Cito digerūtur.colatiue namq3 sunt.et solubiles sunt maxime si mature sint tussientes adiuuant. Pect⁹ et pulmonem vesicam ac renes mundant. Non mature. ventositatē faciunt:maxumeq3 ad digerendū dure sunt .sicce vero meliores sunt. .xxxii.

¶ De fistico ¶ Ex sinonimis ¶ Auicenna.

Fisticus est quidam fruct⁹ t:stam habens t nucleum. Fisticum.vt dicitur.est vehementioris caliditatis natura q̄ nux t amigdala.t est in fine secundi calidum.licet quidaz estimauerint esse frigidum. In ipo est humiditas t ponticitas. et nutrimētū eius valde parum. Aperit opilationes epatis;ppter suam amaritudinez t aromaticā sui virtutem Bonuz est stomacho.ppzie alsemū grano pini simile :.ppter id quod est in ipo de amaritudine cum pōticitate. Epar mundificat:et aperit meatus nutrimenti. Eiusq3 oleū cōfert dolori epatis ex grossa humiditate ,puenientis Nauseam,phibet.stomachiq3 subuersionem: et os ei⁹ cōfortat. Ventrem nō lenit neq3 constringit. Confert morsui vermium venenc⁹. ppzie cum vino forti decoctum. ¶ .xxxiii.

¶ De galla. ¶ Isidorus.

Galla est fructus quercꝰ. Et hac vna est agrestis onphacites dicta:parua forma sz firmo corpore atq3 nodoso.que medicaminibus et incausis adhibetur. Altera balanis lenis ac leuis et minū pforata lucernaz tamen vsibus necessaria ¶ Plinius libro .xvi. Arbores que glandem ferunt:omnes et gallam.hemeris optimaz t cortis pficiendis aptissimam alternisq3 annis glandem.sed gallam huic similez tafoliam:sed leniorem. multoq3 min⁹ ,phatam:fert et nigram tingendis vtiorem Nascitur autem galla sole de geminis exeunte noctu semp crumpens vniuersa Crescat vno die cādidior.et si estu excepta est:protin⁹

arescit.nec ad iustum incrementū peruenit. hoc est vt fabe magnitudine nucleū habeat ¶Nigra diutius viret atq; crescit:vt interdum mali magnitudinē complecat. optima est cōmagena.Ex roboze vero dterrima.Signū eius est q̄ caueme transluceat.¶Robur p̄ter fructū plurima alia gignit.¶Nanq; fert vtrumq; genꝰ galle. ⁊ quedaz veluti mora ni distarent arida duricia:plexq; caput tauri imitantia quibus ineſt fructus simulis olime nucleis.Nascūtur et in eo pilule nucibus nō absimules.Intus habentes flocculos molles lucernaruz lūmbꝰ aptos.¶Nā ⁊ sicut galla nigra sine oleo flagrāt ¶Byascozides Galla ē semi dendzios.i.quezeꝰ.hꝰ vna species est que cōficitis dicitur.⁊ hec minoz est:sed melioz et virture fortioz:rotūda grauis:nodosa:et sine p tusura. Alia vero leuis et ptusa. Ambe stiptice sunt abundanter et catascalrice. ¶.xxxiiii.

¶De operatione galle in medicina. ¶Idez

Galle pascentia vulnera purgant. gingiuarum reuma sustendūt:et fauci medentur. In foza / mmbꝰ dentium misse dolorē tollunt.Lombuste et aceto extincte ⁊ sale aut vino profluuiū sāguinis mulierꝫ desiccant.Earum elixatura,pcidenti ano adhibē fomento.reumatismū strungit:capillos inficit.Irē aceto vel aqua infuse ⁊ in puluerem redacte et in vino date disentericis,psunt. Ictimur etiam eis vbi nimis infrigidare necesse est ¶Platearī. Galla frigida est et sicca in quarto gradu. In asta reperitur parua et nō pfozata.Inter has grossiozes plus valent: habentq; virtutem ꝓstringendi.Valet contra fluxum ventris et disenteriam. Contra fluxum sanguinis e narib⁹. Ad capillos albos vel canos denigrādos. Puluis quoq; eius vulneribus ſpositus ea cōsolidat. ⁊c ¶Auicenna.Galle sunt meliozes immature et pōderose ac dure Glauce vero molles virtutis sunt parue. Natura frugide sunt in primo,humide in secūdo. Substātia earū est frigida:terzea:vehemēter ꝓstringūt:⁊ humiditates a curſu pbibent.Aqua eaꝰ capillos denigrat. Linita cum aceto sup impetiginez auferūt eam.⁊ puluis eaꝰ stratus super carnem addzam:remouet illam.Pzobibent quoq; cursum humiditatū corruptaꝝ ad liguam ⁊ gingiuam.Cum aceto pote conferunt in cozrosione dentium. et puluis eaꝰ spſus sup aquā et bibitus ad vulnera intestinoꝝ:et fluxū antiquū ¶Cōstantinus in libzo graduum.Galla frigida est in secūdo. sicca in tercio.Huius quedaz est nondū matura que bullata ē nec pfozata .Altera vero matura tumori ac ruboꝛi pti uens. Ideoq; min⁹ frigiditatis et stipticitatis habēs Hec vsta sanguinolente valet egestioni:et de quocūq; loco manauerit :sanguis fluxui.Scissuras quoq; cal / caneoꝝ sanat.⁊ labiorum fissuras curat. Beniq; valz galla locis quib⁹ repugnatio et constipatio ac desiccatio sunt oportuna ¶.xxxv.

¶De gartofilo. ¶Plinius libzo duodecio.

Ariophilum tradunt in india gigni:piperis ḡmis simile.grādi⁹ ;fragiliusq;.Adducitur autem odoris gratia. Fert et in spinis piperis similitudinez:p̄cipua amaritudine.foliis paruis.densis / q; cipri modo:ramis trium cubitoꝝ. cozrice pallido. radice lata lignosaq; buxei coloris.hac in aqua cuz semine excepta in ereo vase medicamentū fit:quod liciō appellatur ¶Platearius. Gartofili quidē et origine p fecti ⁊ acuti saporis sunt.et bi sunt calidi et sicci in tercio gradu.Quidaz remissiores hñt q̄litates:et bi in secūdo gradu iudicantur.Sunt aūt fructus cuiusdam arboris in india:qui maturi colligi p annos q̄nq; seruantur ¶Per.x.vero sine cozruptione.et hoc in loco sicco tē pare.quia in multū humido putrescūt. In multū sicco arescunt et cozrugantur. Eligendi sunt aūt qui in superficie habent aliq̄ntulum planiciem :⁊ qui ex impzessione vnguis aliquid humiditatis emittūt. Habent virtutē cōfortandi ex aromaticitate.dissoluendi et cōsumendi ex qualitatibus.ad dolorem stomachi ex frigiditate vl ventositati. Cōfert ⁊ ad cerebrum ꝓfortandum. Contra fluxum ventris ex acumine medicine Cōtra cardiacam ⁊ sincopim ¶Byascozides. Gartofilum calidū est et siccum in scōdo gradu.ponitur in collirijs:quia visꝰ acuit. Potatum vero nauseam,pbibet ¶Ptisicos iuuat Huius arboris gumma vires habet:vt therebintina ¶Auicenna.Gartofilus calidus est et sicc⁹ in tercio. corporis odorem bonum efficit Visum acuit:et cōfert panno. Confortat stomachum et epar et confert vomitui ac nausee ¶Constātinus vbi supra. Gartofili calidi sunt et sicci in secūdo gradu. Stomachū et epar et interiora cōfortant cum sua aromaticitate.ventrem ꝓstipant.cibum digerūt ¶Macer. Gartofilum dicūt calidum siccumq; scōdo Esse gradu:iecur ⁊ stomachū corroborat haustum.Et ferme cūctis valet interioꝛib⁹ ipsum. Cum degestiuam mire iuuat abstinet aluū Accēdit venerem si dzagme pondere tritus Potatus fuerit cum vacce lacte recēti.Cum memoreꝫ cerebri cōfortat sepius hausum. ¶.xxxvi.

¶De glande. ¶Isidorus.

Glande vixerūt antiqui homines:anteq̄ frumenti vsus esset.Unde poeta Moztales primi ructabant gutture glandez ¶Plin⁹ libzo.xiii.et quindecimo Ex glande autem egiptia fit olei odoris causa ¶Idem in libzo.xvi. Glandes multaꝝ gentium etiam pace gaudērium esse cōstat opes. Necnō copia frugum arefactis farina mollitur:atq; in panis vsum spillatur. Quin ⁊ hodie quoq; per hispanias secundis mensis glans inferitur.Eadem quoq; dulcioz in cinere tosta. Cautū est p̄terea duodecima tabulaꝝ lege.vt glandem in alienum,pcidentē fūdum licere colligere. Glandiū genera sunt multa; distantq; fructu: sapore: ⁊ situ:⁊ sexu:Alia nanq; figura est glandi fagee: alia quezne:alia iligne:atq; inter se quoq; genez singulorū differētie ¶Preterea sunt alique siluestres.alie placidiozes;que culea tam obtinent. Jam etiam in mōtosis planisq; distant.Sicut ⁊ sexu mares ⁊ femine.itemq; sapore.dulcissima oim fagi:vt qua obsessi etiam homines durasse in opido ebyo tradit cornelius alexander. Non datur distinguere noibus genera:que alibi sunt alia. Quippe cum vulgo nasci videam⁹ robur quezeuz q; esculum vero nō vbiq;. Glādē.que ,ppie intelligitur.ferunt esculus ⁊ robur ac queze⁹ et ilex ⁊ suber. ac cerrus.Cōtinētur autez glādes:hispido calice p genera plus min⁹ ue. Item complectēte folia p̄ter ilicem ḡnia.carnosa;pceta:lateribus sinuosa:nec cuz cadūt vt fagi.flaueſcētia:pro differētia genez breuioza vel longioza.Glās optima quercui atq; grādissima.mox esculo:naz roboꝛi parua.Cetro tristis:⁊ horrida: echinato calice:sicut ⁊ castanee. Sed in quezna femine dulcioz atq; mollioz.maris vero spissioz.Maxime autem probātur latifolie:ex argumēto dicte . Distant inter se magnitudine:⁊ cutis tenuitate. Iremq; q⁹ alius subest tunica rubigine scabra. Alius pzotin⁹ candidū corpus: alius ouata figura:alius rotūda:alius acutioꝛ:sicut eādem ⁊ colos nigrior vel candidioz ue qui pferr. Amaritudo in extremitatib⁹ .⁊ medie dulces .Quin ⁊ pediculi brevioras,pceritasq; differētiam habz. In ipsis vero arboꝛib⁹ que maxima fert glandez hemeris est vocata:breuioꝛ:⁊ in oꝛbez comosa. Glans fagea suem facit hilarē:carnez coctibilem:ac leuē ⁊ stomacho vtilem Ilignea vero suez angustā :mitidam,strigosam:pōderosam. Porro diffusam atq; grauissimaz facit quezna. Et ipsa glandiū eque dulcissima:primā tradit nigida⁹

certeam .nec ex alia solidiorem carnem:sed duraz. Ale gna dicit tentari sues,nisi paulatim detur,et hanc no uissimā cadere.fungosam vero fieri carnem:esculo:su bere:ac roboze ¶ Pallad.⁹ libro.xii.¶ Mense nouembri glandes legēde atqz seruande sunt: qō opus femine ac pueri facile exercere possunt. .XXXVII.

¶ De medicinali opatōne glādis. ¶ Auicenna.

Glans est sicca in secundo:et frigida in primo. Striptica est:eiusqz cortex interior stiptic⁹ est Folia vero glandis vehemētioris sunt stiptu citatis:z minoris exiccatōnis In omnib⁹ his est stipti citas. Et fluxus sanguinis,prohibent,ppriezq cortex ei⁹ interior.et omnia mēbra cōfortant.Secōm galienū me lior est glans et nutribilior omnib⁹ granis.ita q ppi quor est grano panis.glans cū bedi et porci adipe sal lita:confert duriciis. Eiusqz fructus in principio con fert apostematib⁹ calidis. Ieruz adusta et administrata ulcera,prohibet ambulatiua ¶ Plagas quoqz coherere fa ciunt eius folia trita:et desup puluerisata Cōfert etiā sputo sanguinis: z humiditati stomachi. Constringit et confert disenterie: et vlceribus intestinor.z contra venena venenosor. Vrināqz multiplicat Decoctio cor ticis eis cum lacte vaccino cōfert sagittar armenarū veneno. Facit autez glans in capite soda quia naturaz cōstringendo vaporem coartat ¶ Isaac. Glādes frigi de sunt in primo gradu.sicce in secō Iōo difficiles sūt digestioni obedientes. Ventrem stipant. sed tamē vrinam prouocāt. Corpis nutritiue sunt quasi quedam grana. Carde qqz de stomacho descēdunt z capitis do lorez facunt,ppter eaz fumū in stomacho Valēt z ad sanguis fluxum:et cōtra venenum ¶ Cōstantin⁹ in pā tegni. Glandes que z celsi frigide sunt ī primo gradu sicce in secō. Striptice ad digerendū vure: multū nutri tiue:mēstruoz opitatiue. .XXXVIII.

¶ De inuba. ¶ Isaac.

Inube calide sunt z humide in primo gradu. Paruz nutrūt:et ad digerendū difficiles sūt Stomacho nocue.z sanguinis flegmatici ge neratiue. Que tamen cum sint pōtice z immature sāg uinis acumē extinguūt Et si ad maturitatis temp⁹ pe uenerint pectoris z pulmonis asperitatez humectant. ¶ Cōstantin⁹ vbi supza Inube frigide sunt z humide: digestioni dure:parum nutriue. Aqua in qua cocte sūt calorem z dolorem viscerū mitigant. Galien⁹ tamen eas iniuriat.i. vitupat dicens. Sanitati custodiēde :z infirmitati medicinande :nescio quomō subuenire pos sint. hoc tamen scio:quia dure sunt in digerendo.

¶ Auicenna. Inube meliores sunt eaz maiores. Na tura frigide sunt in primo:in siccitate z humiditate e quales:z quasi paz ad humiditatē declinātes. acuita ti sanguinis calidi conferūt:et hoc.vt estimo.quia sāg uinē ingrossant:euz qz viscosum facūt Illi autez errāt qui eas clarificare sanguinez putant. De his autē ga lien⁹ ait. Non reperi inubas in conseruāda sanitate ac remouenda egritudine aliquid opantes:sed reperi eas digestiom difficiles .XXXIX.

¶ De malo. ¶ Isidorus.

Mala sic a grecis sunt dicta:eo q sint pomoruz omniū rotūdissima Unde et hec sunt vera ma la:que vehemēter sunt rotunda. Ex his autem quedā nomina acceperūt ex locis:de quib⁹ ablata sūt. vt malummaciani:malumcidonū:malumpunicū ¶ Plin⁹ libro.xv. In vniuersum vero de pomis fuādis precipitur. Pomaria in loco frigido ac sicco contabula ri: fenestris septērionalib⁹ sereno die patere. austros specularib⁹ arcere. Aquilonis quoqz afflatu poma ru gis deturpante. Colligi oportet mala post equinoctiū autūmale:nec ante lunam sedecimā:nec ante horā pri mam. Cadiua separari stramētis storeis paleis ve sub sternī.raraqz componi:vt limites putī spiritum equa lem accipiant. Inter mala quidaz foliis ficulneis pter q̄ caduis tubent singula conuolui:cistisqz vitilib⁹ cōdi vel creta figlinaz illini. Aliqui mala in patinis fic tilib⁹ fluitantia :quo genere z vino odorem acquiri pu tant. Aliqui omnia hec in multo fuare malunt.pleriqz vero in scrobe duoz pedū altitudinis: arena substrata z ficteli operculo deinde terra operto. Creta quidez fi gulina etiam vuas ulimunt:siccataqz sole suspendunt. Mala vero generosissima eadem rone gipso vel cera crustant.que nisi maturauerint:incremito calicem rum pūt.Semp autez in pediculos ea collocant. Alii cum furculis ea decerpunt:quos in sambuci medullam ad ditos subzuūt. Alii singulis malis piriqz singula va sa fictilia assignant z opercula eoz picata. dolio iterum includunt.necnon aliqui z in floccis capsisqz:quas lu to palcato illinunt. Alii hoc idem in patinis fictilibus Aliqui z in scrobe subiecta arena:z ita sicca mox ope riunt terra. Malis succ⁹ est spume⁹ z odor acut⁹. .XL.

¶ De ꝓprietatib⁹ malorum in medicia vel cibo ¶ Isaac.

Mala que pontica sunt:z que striptica frigidio ra sunt z sicciora .et ad digerendum tardiora. Magis aūt confortatiua sunt stomachi.et ꝑ strictiua egestionis. Porro acetosa que ceteris min⁹ sicca sūt:subtiliora sunt. Necesse est et penetrabiliora esse. Quare acumen colere extinguit:defectum cordis et calorem cōfortant:sitim mitigant. Item stomachū cōfortant.appetitum excitant. egestionez vomitumqz colericum inhibent:maxime si ieiuni accipiant:quia ci bi ante comesti ad locum decoctōis ea descendere,ph bent.ideoqz in supiorib⁹ natant:os etiā stomachi supi us cōprimendo:inferi⁹ relaxando solutionem faciunt. Dulcia vero quia tempata sunt inter quatuor qualita tes media.frigido stomacho minime nocent.ad cōstri ctionē vel laratiouez in manifesto nō mutātur. Sunt et alia inter acidum et dulce media que musa dicūtur Hoc actio media est ad sitim tamē mitigandā. colere qz acumen extinguēdum acido vicina sunt. Cardiace vero que ex calore cōtingit:palaz ꝓmunt;ꝑ sapore quez habent. Sunt et quedam in sapore aquosa et abomi nabilia sunt:et fastidium faciunt:nec stomachū cōfor tant:nec ventrez soluūt:nec sapiunt:nec iuuant ¶ Bia scorides. Mala estiua sensit tra dyascorides: vt crede ret flegma nutrire:fellis ardorē excitare:inflamatōnē mouere:neruosis partib⁹ mīme cōuenire. Galien⁹ aūt nō omnia reuicienda ꝓnūciat:sed ea que sunt aūtici sa poris:aut asperi:aut acidi:aut ꝑpter suauitatē dulcia occurrūt. Austera aūt et stiptica que sola in hieme ser uātur:et matura lecta saluberiterqz custodita ꝓmunt etiam ꝓdesse languētib⁹ asserit. Ben iqz ī farina inuo luta vel in calido cinere discocta in querelis stomachi nauseantis vtiliter putāt offerri ¶ Potest et malū mar me macianū sanguinē reuicētib⁹: pulmonis et siccoris iniurie obnoxie subuenire. Mel⁹ tamē si nūq̄ ieiunis sed post cibū detur. Mus ergo malis frigida est et hūi da. Vō co maxime cōphenditur:quia succus eoz crpi s⁹ facile transit in acorem austera mala et acida trita et imposita recentia vulnera statim claudunt.tumores atqz liuores ex aqua cocta:et cum axungia trita com pescunt. .XLI.

¶ De malogranato. ¶ Isidorus.

Malogranatum eo dicitur:q̄ intra corticis ro tūditatem granoz cōtinet multitudinē. Itē et malumpunicū a regione vnde fuit trāslatuz

¶Plini⁹ vbi supra. ¶Malis que granata vocam⁹: sub cortice latet acinus. ¶Arestotiles in libro de plantis. Succo⁹ quidā potabiles sunt: vt est succ⁹ malo⁹ granato⁹. Nam malagranata sunt ex humore ⁊ grano. Ex quibusdaꝫ aūt seminib⁹ malis arbores bone puentunt: vt a granatis acidis. ¶Isaac. Malagranata vtiliora sūt medicine q̄ esui. Nutrimentuꝫ quippe co⁹ et si laudabile est: tamen parnū est: ꝓpter subtilem digestionez. Quatuo⁹ partib⁹ composita sūt: que omnes stipti ce sūt. s. cortice: carne. liq̄e: nucleo. Flos ve ro omnib⁹ stipticio⁹ est et siccior. Frigid⁹ est sed diuersis modis ſm suos sapores ⁊ liq̄ditates. Būt nāqꝫ pontica acida muza dulcia ⁊ insapora. Similiter ⁊ liquo⁹ ei⁹ tenuissim⁹ ⁊ aq̄⁹ ⁊ grossus ⁊ pu⁹ ⁊ mediocris ¶Plate. Malorum granato⁹ quedaꝫ dulcia sūt: et hec tempate calida ⁊ humida: q̄daꝫ acetosa: ⁊ hec frigida et sicca. Possūt aūt suspensa seruari per annū Dulcia plus competunt esui: q̄ medicine. Danturqꝫ colericis et febrientibus ex colera ¶Pl⁹ em̄ potest humiditas calorez reprimere q̄ caliditas intēdere. Acetosa vero pl⁹ competūt medicine q̄ esui. Baturqꝫ succ⁹ co⁹ febricitantib⁹ ex colera. Fit aute ex eodez succo et zuccaro sirupus ad modum acetosi: quem quidā oxizuccarā dicunt. Flores ⁊ cortices maligranati p duos annos seruari possunt. Virtute habēt cōstringendi: Pulus co⁹ valet cōtra vomituꝫ colericū vel disentericū Idem quoqꝫ cōtra fluxū sanguinis e naribus ſponitur Razi Malagranata dulcia non infrigidant. inflationem ac sitim faciunt: ⁊ gulaꝫ leniūt: Acetosa vero pectoris aſperitate facūt: stomachum et epar infrigidant. Coleram quoqꝫ rubeam ac sanguinis calorem extinguētia. febrem et vomitum extingnūt Constantin⁹ in pātegni. Malagranata frigida sunt humiditate et siccitate mediocria. stomachū et epar cōfortant: et abominationē remouent. Dulcia vero inter calidum et humidū tempata sunt grana eorū tussientes ex caloze aduuant. .XLII.

¶De mespilo ¶Isidorus.

¶Mespila dicuntur: eo q̄ pilule formam habeāt. ¶Plini⁹ libro. xv: Malo⁹ piroꝫqꝫ generi tu re ānumerātur mespila atqꝫ sorba. Mespilis vero tria sunt genera. Primū est anthedon Secūdum vero setania Tercium degenerat: anthedoni tamen simili⁹: qō gallicum vocant. Setanie maius est pomum atqꝫ candidi⁹ acim: mollioꝛe ligno: ceteris pomū minꝰ sed odore pstantius: ⁊ quod fuetur diutius ¶Palladi⁹ libro. xiii. Mespila ad seruandū legūtur: necdū mitia: que et in arboze diu durabūt: vel i vzeolis picatis vel in ordinem suspensa. vel. vt quidam volunt. posca q̄ dita. Bie serena legātur ac media et paleis obruantur discreta: ne vicissim tactus afficiat. Vel cum pediculis lecta seminatura et salsa aqua p dies q̄nqꝫ macerata postea sepe infūdantur: vt enatēt. sero et melle si nimis matura colligeris. .XLIII.

¶De operatione ipsius in cibo et medicina ¶.Diascorides.

¶Mespila semen habet rotūdum et minutum maciano simile: quod habet ossa tria ꝓpter quod et scorum dicitur. Stipticum et customachuꝫ est: ac ventrem abstinet. Est et alia que nascit in hispania quā multi epimelidez vocant: semen rotundum habens: hoc aprum est ad edendum: et stipticum: tardeqꝫ matureſcit ¶Idem: Mespili fructus austerissim⁹ est et ante virtutem gustui ostendit. Fluxus ventris imo / dicos potissime detinet. ⁊ stomachū dissolutum vehemēter astringit Sunt etiam q̄ putant cum dentib⁹ nō leuiter subuenire: si in doloze mādatur ¶Isaac. Mespila frigida sunt et sicca in primo gradu. Stomachuꝫ cōfortant. colericā egestionez et vomitum auferūt. vrinaꝫ puocant. ad medicinam magis q̄ ad cibum ptinēt Parū em̄ nutriunt. et grossum chimū generāt: que āte cibum meliora sunt: q̄ post cibum. quia stomachi cōfortatiua sunt. eiusqꝫ neruositati non nociua. .XLIIII.

¶De mirabolano. ¶Platearius

¶Mirabolani fructus sunt arbo⁹: ⁊ in india repe/riūtur: eiusdem maneriei sunt: sed diuersoꝛ effectuū. et diuersaꝛ formaꝛ: Horuꝫ species q̄nqꝫ sunt. Citrin⁹: Iebulus: belliricus: emblicus: indus. Omnes frigidi sūt et sicci generaliter. Sed citrini frigidi ⁊ sicci in scōo gradu. Eligitur citrin⁹ qui grossus est ⁊ ponderos⁹: cum vero frangitur: gummos⁹. huius cortices abiectis nucleis in decoctionib⁹: vel in medicinis compositis ponūtur. Similiter Iebuli. Sed alii cū nucleis ponūtur: vel quia nō possūt separari a nucleis vel quia et parui sunt nuclei. Citrini per decem annos duantuꝫ. similiter ⁊ ceteri p multa tempora. Bicūt autores q̄ omnes purgant coleram: quidam pl⁹: quidam min⁹. Citrini principaliter purgāt coleram: secūdario flegma: Iebuli ecōuerso. Emblici aute et bellirici flegma ⁊ coleram ¶Arestotiles in libro de plantis. Mirabolanoꝛ fructus in principio cum apparent dulces sunt: cōsequēter pontici. ⁊ in completione amari: sicut videlicet supius dictū est: vbi de arboze ipa actum est ¶Cōstantinus in libro graduum. Mirabolani citrini sunt in primo gradu frigidi: coleram purgāt. stomachūq̄ cōfortant. in aqua calida infusi fortē⁹ sunt laxatiui. Dicunt quidam q̄ vnⁱ arboris sunt indi et citrini. citrini quidem immaturi. Indi vero maturi: qui et ipsi sunt in primo gradu frigidi ⁊ sicci. vterqꝫ coleraꝫ adustam eque purgant: et stomachum confortāt. Rebus nascuntur in insula indie: que bolus nuncupatur. Ceteris mirabolani meliores sunt: ⁊ in primo gradu frigidi ac sicci sunt. Coleram ⁊ alios humores purgant. stomachūq̄ cōfortant. ⁊ superfluitatem humiditatū eius deseccant. Idcoqꝫ vi⁹ obscuritatem ꝓpter fumū a stomacho venētem clarificāt. Sunt ⁊ melācolicis vtiles ⁊ patiēcribus emoroydes. .XLV.

¶De mirtilis. ¶Platearius.

¶Mirtilli sūt fructus mirti: qui ꝓpe cōpetūt vsui medicine. Folia āt ⁊ flores secundario. fructi⁹ hi quanto recētiores tanto meliores. Virtute habent cōstringēdi et ponticitate. confortandi et aromaticitate Valēt cōtra fluxum ventris: ⁊ cōtra vomitum ¶Isaac. Mirtilli frigidi sunt et sicci. habent modicum amaritudinis: ⁊ tenuem dulcedinem Idcoqꝫ valent cōtra tussim de caloze ortam: ⁊ cōtra fluxum sanguinis. et colericam egestionez. Et stomachi ac vesice confortatiui sunt. Urinam puocant: et doloꝛe ventris mitigāt. Nigri autem mirtilli ceteris meliores sunt ¶Palladi⁹ libro. xi. Mense ianuario ex baccis mirti oleum et etiam vinum mirtinum cōficitur: sicut videlicet inferi⁹ dicetur: vbi de oleo ⁊ vino iter succos fructuū agetur. .XLVI.

¶De moro. ¶Isidorus.

¶Morus grece latine vocatur rubus: sicut dictū est supra. eo q̄ rubeant fructus eius vl virgulta. Siluestris mori fructibus in deserto pastorū fames ac penuria cōfouetur ¶Arestotiles i libro de plantis Fructus quidam cito maturantur: vt mora et cerasa. et succo⁹ qui sunt in fructib⁹ quidaꝫ sunt potabiles. vt est succ⁹ moro⁹ ¶Plin⁹ vbi supra. Moris est succ⁹ in carne vinosus. Trinicolores: primo scz candidus: mox rubeus. maturis vero niger. In nouissimis florent: inter prima matureſcūt. manusqꝫ succo tingūt Matura ruunt: acerba mimum Carne ⁊ succo cōstāt moza Moro quidem ⁊ piro ac mirto succ⁹ est vinosus coloroꝫ succi moris ac cerasis est sanguine ¶Palladi⁹

libro.x. Ad dyamoz cõficiendũ agrestis mori succum facies paululũ deferuere. Tuncq3 duas eius succi partes et vnã mellis admiscebis.ac mixta curabis ad piguedinẽ mellis decoquere. .xlvii.

De mori propietatib9 in medicia et cibo Platearius.

Moza domestica que sunt sicomoroz fructꝰ. calida et sicca. Siluestria que sunt fructus rubi: frigida sunt et sicca. Virtutem habẽt dissoluendi:consumendi: mundificandi. Contra squinãciam:et vuã relaxatam.brancos:ꝛ vitia fauciũ:valet electuarium quod dyamoron dicitur: Succꝰ aliquãtulum calefactus datus ventrem soluit:si cõstipatio sit ex frigida causa. Succꝰ corticis vel pulpis eius cum melle datus lumbricos necat. Vnũ decoctionis eius corticis intestina mũdificat. Casula facta ex gummis eiꝰ circa dẽtem:putrefactum sine dolore extrahit. Moza siluestria virtutem habent aliquantulũ ꝑstringendi ex qualitatib9 et diuidendi ex aliq̃ntula acetositate. Isaac. Moza celli duob9 modis sunt. Acria et matura frigida sũt et sicca.vim habent stipticam:stomachi et intestinoz cõfortatiuam. Ventrem cõstipant: Inde multũ valẽt ad dyarriam et disenteriã:maxime si colerice sint. Succꝰ coz ad gutturis dolorem vel faucium vel vue multũ valet. Matura vero et dulcia calida et hũida sunt.pl9 aũt ad hũiditatẽ mouent: vnde cito e stomacho euciuntur. Ventrem humectant. Vrinam ꝓuocant. Si tamẽ in stomacho cibum ante se mouerint.et eis obsistenti b9 cõmorentur:in coꝛruptionẽ ꝙuertũtur.et stomacho nocent et capiti. Si autem stomachũ vacuũ inuenerit bene digeruntur:sed parum nutriunt. Razi. Moza dulcia in caliditate tempata sunt:fastidiũ in stomacho faciunt. Acetosa vero frigida sunt.et que ventrem cõmouent:et sanguinẽ fortiter repmũt. Auicẽna Moroꝝ duo sunt genera. Vnum dulce:alterꝝ amarum. Bulcz quidem calidũ est et humidũ. Acetosuꝫ ad frigiditatẽ et humiditatẽ ꝺcliue. In pulei vero velocitas descẽsionis:aut ꝓpter humiditatẽ suam:aut ꝓpter acredinẽ ei admixtam.stomacho nocet:quia cito in eo coꝛrũpit. Acetosum retinet oris et gutturis apostemata. Confert vulneribus fraudulẽtis. Nec nocet stomacho sicut dulce:q̃uis in eo sit malicia:nec est in ipo nausea. Mutrimẽtum eiꝰ paruũ est:et facit appetitum cibi:ũpmoꝝ facit lubricũ:ꝛ extrahit. Et oĩno descensus eius e stomacho velox est.ex intestinis autem tardus. Omnes species mori comedende sunt.ante cibum. Et in stomacho in quo non sit coꝛruptio recipiende.et in omnibus cũ ꝓuocatio vrine. Morum sallitum et exiccatum retinet ventrem vehemẽter. Et cõfert disenterie. Succus mori stipticꝰ est: ꝛ ꝓpter q̃ decoquit̃ in vase ereo: ꝓbibet oꝝ fluxum materie ꝛ ad membra. Constantinus in pantegni. Moza frigida sunt in primo gradu:humida i ſcdo. Bene mala solubilia sũt:imatura vero stiptica a ieiuno comesta. Digestibilia sunt et bonos humores generant. Ecõtra vero cõtraria: maxime cũ in stomacho malos humoꝛes inuenint: quia conuertibilia sunt. .xlviii.

De muza. Ex sinonimus

Muza est fructus paradisi vt dicunt quidam.in quo comedendo peccauit adam: Sed alii verius dicũt ꝙ peccauit in ficu. Fertur aũt muza crescere in babilonia.alio quoq3 nomine muza ĉ opia: ca. Isaac.in dictis Muza est calida in medio primi g̃ dus.et hũida in fine ipi9. Cerebrũ humectat et ventrẽ Pectoris et pulmonis lenit asperitatem. Est autez nutrimẽti multi et grossi. Que assueta generat stomachi grauitatem;ac iplenis et epatis opilationem. Inde ꝙ eam manducãt :post eius comestionem zinziber conditum:vel oximel accipiant:si tamen frigide nature sunt. Auicenna. Muza nota est. Nutrit velociter:ac lenificatiua est multitudo eius generat opilationes:et addit in cola ac flegmate:scõm cõplexiones. Confert adustioni ignis gutturis ac pectoris Stomacho quidem cõuenies.sed multitudo eius valde grauis est. Augmentuz in spermate facit:et vrinã ꝓuocat. .xlix.

De nuce uglande. Isidorus

Nucem alio nomine latini vocant. uglandem quasi iouis glandem. Tantamq3 vim habet: vt inter suspectos herbaꝝ vel fungoz3 cibos quidq̃d in eis est virulentum excludat:rapiat ꝛ extinguat. Plinius vbi supra. Nuces uglades q̃nq3 et ip se nuptialium felicẽnioz3 comites multũ quidẽ pinetis vniuersitate minores:cadẽq3 portione nucleo amplio res:necnon et bonoz bis nature peculiaris gemino,protectis operimẽto. pulmonari primũ calicis:moq3 ligneꝫ putamis:Que causa fecit eas nuptiis religiosas:tot modis fetu munito:quod est verisimilꝰ:q̃ quia cadendo tripudium faciant somnum ve. Et has quidem e pside a regibus translatas indicio sunt greca nomina. Optimũ quippe genꝰ eaꝝ persicum atq3 basilicon vocant. Et hec fuere prima nomina. Carion a capitis grauedine;ppter odoris grauitatem cõuenit dictum. Tingũtur cortice eaꝝ lane. Ruffaturq3 capillus primum nucleis pdcũtibus Idq3 cõpertũ infectis tractatu manib9:pinguescũt vetuste. Sola differentia generũ est in putamine duro:fragili ve.tenui:aut crasso:simplici: aut loculoso. Solum id natura cõpacti operimento clausit. Sunt cẽm putaminũ carie bifide. Nucleoz3 illis quadripertica distinctio lignea intersecante membrana. Ceteris quidq̃d est solidum est:vt in auellanis. et in ipo nucum genere:quas ante abellanas appellabant patrio noie In asiam greciamq3 venerũt e põto et ideo pontice nuces vocantur.has quoq3 mollis pte gut barba.sed putaminũ nucleisq3 rotũditas inest solida.be ꝛ torrentur. Umbilicus est illis:intus in ventre medio. Tercia ab his natura amigdalis: tenuioze:sed sumili uglandium opimento sũmo. Item secundo putaminis nucleus dissimilis latitudine et acrioze callo. Claudũtur traq3 nuces putamine. statimq3 recedũt a ligno sicut et palme. Sunt qui honoꝛi nomẽ interpretantur:et iouis glandem esse dicunt. Nup audiui:cõsulaꝛ virum biferas etiam et uglandes habere se nuces ꝓfitentem. Et uglandis nucib9 fit oleum qõ vocatur carmon. Ambrosi9. Nucis fructus testa operitur:ꝛ cortice alitur vel occultur.tamẽ et ipo calore solis nutritur. Palladi9 libro.ii. Nuces seruantur:vel paleis obrute:vel arena:vel foliis suis aridis:vl̃ archa ex ligno suo facta incluse:vel cepis mixte. Quib9 hãc vicissitudinem reddũt:vt eis acredinem tollant. Martialis expertum se ait:virides nuces tm̃ libratas putamini, b9 suis melle demergi:et post annũ virides esse:ꝛ ipm̃ mel ita medicabile fieri:vt ex eo facta potio arterias curat et fauces. .l.

De medicinali eiusdẽ opatõne Plini9 li.xiii.

Nuces uglades greci a capitis grauedine appellauerũt Etem̃ arboꝝ ipsaꝝ foliorumq3 vires in cerebrũ penetrant. Hocq3 minore momento:sed in cibis nuclei faciunt. Sunt aũt recentes iocundioꝛes:sicce vinosioꝛes et stomacho inutiles.cõcoctui difficiles dolorem capitis inferentes.tussienti b9 inimice et vomituris ieiunis Venena habebant ꝓsumpte. Aduersantur etiam cepis:lenitũq3 caruz sapoꝛem:aurium inflationi imponuntur cum mellis exiguo. putamine nucis uglandis dens cauus inuritur.

Aut amē combustū:et in oleo tritum aut vino infanti/ium capite puncto:capillum nutrit. Ad alopiciam etiā eo sic vtūtur.Quo plures quis nuces ederit:carbūculis medetur Cortex tu glandium disentericis ꝓdest.cōtra rabiosi canis morsum:nuclei a ieiuno homine commāducati illitiq3 ꝑti remedio esse dicuntur ¶Isaac Nuces virides min⁹ siccis calide:aliq̄ntulu3 humoris habent; ꝓpter imperfectam maturitatē.stomacho tamē nociue sunt:que si a ieiuno comedant cum obsomogario et aceto ventrem humectant: Cum ruta manducate contra venenum fiunt. Sicce vero nuces quanto a tempe eas,producente elongātur:tanto eaꝝ humiditas cōsumitur:cuius vnctuositas dominat.Que tunc manducate cito in colericos humores cōuertūtur. Nuces auellane min⁹ nutribiles sunt;ꝓpter corpoꝝ suoꝝ raritatem et vnctuositatis et viscositatis sue copiam:t stomacho semp contrarie sunt nisi inueniāt cum frigidus vel tempatum. Tunc em̄ boni nutrimenti sunt stomacho boneq3 digestionis. Calidum vero stomachū habentib⁹:pstant vstionem et in colericos humores ac fumosos mutantur:dolorem capitis faciūt:ac vertiginē oculoꝝ Ut autem ab eis oīe nocumentum auferaf:mūdantur:et per vnaꝫ noctem in aqua calida ponūtur:vt partem humiditatis ab aqua sibi mutuent:fiantq3 q̄si virides.Si autem in cibo cum ficub⁹ edantur contra rem venenosam corp⁹ defendūt. Cathaplasma ex eis factum cum cepis et sale et melle morsui canis rabidi ꝑficit.Valent et cōtra apostema ¶Dyascorides. Nuces sicce due cum duab⁹ caricis:et viginti rute foliis: addito grano salis piter conterūtur:nulliq3 venenis opprimi poterit ea die qua quisq3 ieiunus acceperit. Circa laſ.et ydus iulii nuces fracte vt arbori fuerit ad empte cortice adherente quassant:et his alumnis scisse libre.iii.admiscentur:atq3 in nouo fictili vase imponūtur.Sup hoc et olei boni libre tres infūdūtur.et in loco nec humido nec sicco diligenter obseruātur. Post xc.dies dabitur oleum quod fluentiuꝫ damna restituet capillorum. .Lx.

¶De nuce alexādrina et īdica. ¶Diascor.

Nux alexandrina quā multi ꝑsicam dicunt.calefacit costomacha est et indigestibilis coleraꝫ nutrit dolorem capitis cōmouet:Tussientib⁹ contraria est.et a ieiūnis comesta:nauseam ꝓuocat:Item comesta venenis est cōtraria.Cum caricis sumpta lumbricos latos excludit Cathaplasmatibus adhibita:tumorem mamaꝝ compescit. Cum melle et ruta laxationib⁹ vuliter adhibef.Cuꝫ cepula et melle ac sale morsum canis sanat.Lusa cuꝫ corio t ī vmbilico posita tormībus medetur. Corium eius cōbustum et tritum cuꝫ oleo et vino capillos infantib⁹ inunctuꝫ bonos reddit Alopicias limpidat et emendat.Menstrua suspendit si caro eius cōbusta:cū aqua bibita fuerit. ¶Nux indica calida est et sicca:reperitur in india. Sanguinez bonū generat. Ex siccitate em̄ sanguis acuitur et subtiliatur:et caloze calescit. Est aūt nux magna cuius interiora in medicinis ponūtur.Cortices per decem ānos seruātur.hec ventrem nutrit.Puluis ei⁹ cum succo fucū siccaꝝ in vino decoctaꝝ.datur ꝓtra aſma frigidū ¶Auicenna. Nux indica bona est recens vehementis albedinis. Calida est in principio secūdi:sicca in primo In ipa est humiditas superflua et aqua que in ipa est suauis est.Cumq3 non inuenitur aqua in ea:signum est q̄ sit antiqua Oleū quidē veteris confert doloribꝰ dorsi et geniculoꝝ et emorroydi.Grauis est autē huiōi nux stomacho sed cum pauco nocumento suo boni nutrimenti est.Cortex medulle ei⁹ non digeritur:et ideo auferēda est. Cum antiquaf interficit vermes t ascarides t solutione educit eos comesta. .Lxi.

¶De nuce muscata. ¶Plateari⁹.

Nux muscata calida est t sicca in scdo gradu. Et est fructus cuiusdā arboris in india nascētis.Qui tempe maturitatis colligitur:t ꝑ septem annos seruatur. Eligēda est illa que plana est:t in suo genere grauis.Que cum frangitur non pulverizatur inter⁹ t acuti saporis inuenitur. Si ista defuerint in medicinis non ponitur.Habet aūt virtutem confortādi ex aromaticitate t ex qualitatib⁹ suis. Cōtra frigiditatē stomachi t indigestionē:t discolorationez ei⁹ frigiditate:data in mane multū confert. Unum decoctionis ei⁹ datur cōtra indigestionē stomachi:t epatis Valet t cōtra dolorem stomachi t intestinoꝝ et vētositatez. Itez narib⁹ applicata cerebrū ꝓfortat t spūalia ¶Auicenna. Nux muscata est qualitatis galle. facile frangibilis :subtilis corticis:bonum habēs odorem et acutum. Calida t sicca in fine secūdi.t in ipa est stipticitas.Confert lentiginib⁹:t odorem oris efficit bonuꝫ cōfortat vētriculum:epar t splen:t stomachum;ꝓpter os ei⁹. Cōstringit aūt t ꝓuocat t confert difficultati vrine.t cum in oleis pomis confert doloribꝰ t similiter in pessariis:t ꝓhibet vomitum. ¶Constantin⁹ in libro g̃ duū. Nux muscata calida est t sicca in secundo gradu fetidum os curat. Digestiuam vim ꝓfortat. Ventositatez expellit. Epatis t stomachi cōfortatiua est.t vētris cōstipatiua est. Unde dyascorides. Nux muscata cutez ab impetigine lentigine:scabie:mūdificat.Splenis t epatis tumorem dissolut .Lxii.

¶De macis. ¶Idem in eodem.

Macis muscate arboris ramoꝝ cortex ē macis que ab india venit Cuius natura calida est t sicca in secūdo gradu. Confortat epar et splen: stomachum pariter .t coꝝ putredinē mūdificat. Sternutatio ex eo facta cum oleo violaceo curat emigraneam .que fit de flegmate. ¶Platearī⁹.Macis calida ē t sicca in secūdo gradu. t scom quosdā flos est muscate.Quod videtur falsum esse:quia flores aut deciduntur aut in fructus mutantur.Sunt autez cortices quidam qui reperiūtur circa nuces muscatas sicut circa auellanas:per annos decem seruantur. Habentq3 virtutem ꝓfortandi ex aromaticitate:dissoluendi et cōsumēdi ex qualitatib⁹. Eligend⁹ est autem macis ruffus vel subruffus:acutum habens saporem cum aliquātula amaritudine.Qui vero nigricat terre⁹ est t qui saporē acutū non habet abiciend⁹ est. Contra cardiacam passionem datur puluis ei⁹ in cibo t potu. Ad cerebrum purgandum masticatur t in ore tenetur:vt fumositas inde resoluta:cerebrū penetret:ac supflua purget. Contra stomachi debilitatem et epatis ex frigiditate:t yliacā t contra vitium spūalium t asme ex flegmate viscoloremedū optimū est:vt decoctio fiat ex macis t fenicu li succo:t in fine decoctionis modicum vnū addatur: sicq3 colet⁹; et colatura patienti detur. ¶Razi.Macis calida est et sicca .fluxum sanguinis intestinoꝝ. vlcera et emorroydes removet ¶Auicenna. Macis.vt ait filius mesaue.cortex est nucis muscate. Est autez similis foliis venosis compositis siccis declinans ad rubedinem et siccitatem et citrinitatem:et liguam sicut cubebe mordicans. .Lxiii.

¶De ceteris nucum generibus ¶Idem.

Nux romana vehementer calefacit in tercio:et desiccat in primo. Summa ei⁹ est vltima calefaciendo. Et confert epulensie fructus ei⁹ cum aceto. Nux thamarisci calida est in principio primi:sicca in fine eiusdem. Abscindit sanguinis fluxum.et ex illa cum aceto colluitur os ad dolorem dentiuꝫ. Eius quoq3 decoctio valet duricicī splenis:si fiat cum aqua et aceto. Nux cipressi emplastrum est rupture. Nux

metel venenum est: et stupefactiua est. Simile est nuci vomice. Eiusq; semen est semini citri simile. Cerebro est mala: cordi inimica. Pondus dauich vnī ex illa in ebriat. et .3. vna ex illa sumpta venenū est diei sue.

¶Plateari⁹. Nux romana est calida et sicca. Interio ribus vtuntur medici: non cortice. Virtutem habet p vocandi vomitum: et purgandi flegma ⁊ coleram. Et quia cuz angustia puocat talis est vsus. Si flegma vel colera sit in ore stomachi: fit decoctio pulueris ei⁹ in a qua cum semine feniculi. Et cōtra flegma datur aqua illa cum oximelle: cōtra coleram vero cum sirupo aceto so. ¶Actor. Amigdala quoq; que latine nux longa dicitur: et auellana et pinea: glandes et castanee quia corio dure sunt tecte: inter nuces uxta ysidoꝝ purant.

.LV.

De nucleo Ex sinonimis

Nucleus qñ simpliciter pomtur: ō nucleo pinee intelligitur. ¶Isidor⁹. Nuclei pinorum. vt ait ypocras. min⁹ caldi sunt. Ventrem ꝓmouent stomachū et renes calefacūt: vemam purgāt. Ex dulci vino potati ventrem mouēt. ¶Auicenna. Nucle⁹ habet in se stipticitatem et glutinationez. Quod de ipso adustum est: fraudulentis vlceribꝰ confert et abluitur: et extinguitur et in alcofol tuchie loco ponitur. retinet qs pilos palpebraꝝ: et facit eos nasci: ⁊ bonuz est vlceribus. ¶Idem Beloū granum est pini maioris q̄ nux Et ē melioris nutrimēti iz tardioris digestionis est. Et ex aquea ter reaqs substantia cōpositum est. natura ē tēperatum. Et in ipso est caliditas pauca. Eius digestio rectificatur cum melle in infrigidatis: ⁊ cum zuccaro i calefactis. et p hoc augetur bonitas nutrimenti eius. Sanat sciatice dolores: ac neruoꝝ ⁊ dorsi: ⁊ valet mollificationi. Mūdificat pulmonez valde. et extrahit qđ est in ipō de grossis humoribꝰ ⁊ fame: excitat coitum: ꝑpue quod est ex eo nutritū. Confert sanies ⁊ lapidi vice. Confert etiam scorpionis puncture. ¶Constantinꝰ vbi supra. Nucle⁹ est calidus in secūdo: siccus in tercio. Lapides renum ac vesice frāgit. Vrinam puocat: et corpora de putridis humoribꝰ purgat. Et secūdum galienuz curaz omni leprosо certissime pstat. ¶Actor De nuce quoq; pinea adhuc sub eo nomine dicetur infra.

.LVI.

De oliua et eius spēbus. ¶Isidorus.

Oliua est fructus olee. Olive autez diuersis nominibꝰ appellātur. Quedā eñ orcades dicuntur: et a similitudine testiculoꝝ: quos greci vocant orci. Radiole autem dicūtur: eo q̄ oblonge sunt i modū radioꝝ licinie: eo q̄ optimū dent lumen. Naz lucinus lumē est: vnde et lignū nomen accepit: quia aptū est flamis et lumini. Siria dicitur eo q̄ de siria allata: vel quia nigra. Volem⁹: eo q̄ volam id est mediaz manū magnitudine compleat. ¶Plin⁹ libro .xv. Olive ꝛ stant nucleo: oleo carne amurga. Poro ex eadē oliua succi dīnt. Primū omniuz ex cruda ⁊ nōdum inchoate maturitatis. hoc eñ sapore prestantissimo. Quin et ex ea prima vnda preli est laudatissima. ac deinde p diminutiones. sue. vt nup inuentum est. exiliꝰ regulis pe de tamen incluso. Quantoq; maturior est bacco: tanto pinguior succ⁹: minusq; grat⁹. Optima vero eius etas est ad decerpendū inter copiam bonitatēq; incipiēte bacca nigrescere. Cetez distat an maturitas in rore calarib⁹: an ramis fiat. Vtrum etiam arbor rigua fuerit: an suo tm̄ bacca succo. michilq; aliud q̄ celi rores biberit. Baccas olee licinie nulla auis appetit. Quedam sunt purpuree in nigrū colorem transeūtes. Pose sie sunt et superbe ꝑter iam dicta genera. Sunt ⁊ pdulces p se tm̄ siccate vuisq; passis dulciores in affrica iz rare et circa emeritam lustanie: ¶Palladi⁹ libro .iii. Olee baccaꝝ gen⁹ neruosum est et plurū vocabulorū sicut pausia: orcas: radius: sergia: licinia: comenia: ⁊ cetere quas nominare nō attinet. Pausia tamē oleuz qō reddit duz viride est optimū: sed cito vetustate corrūpitur. Optimum licinia dat: plurimuz sergia: sed de his generaliter hoc percepisse sufficiat: maiores baccas cibo: minores oleo pfuturas.

.LVII.

De collectione oliuarum et expressione. ¶Plinius vbi supra

Oliuis. vt dictū est. optia ē etas ad decerpendū inter copiā bonitatēq; incipiēte bacca nigrescere. ¶Malum est aūt expectare vt decidant olive. Quidaz perticis eas decutiunt sed cū arboris iniuria: sequētisq; anni damno. quia secūdum antiqs olea non est stringenda vel verberāda. Iraq; qui cautissime agunt harundine ictu leui deiciūt: nec aduersos pectus ramos. Hic eñ alternare cogitur fructꝰ decussis germinibꝰ. Si vera expectes vt cadant berendo vltra temp⁹ suum absumūt alimētuz venientibꝰ: et detinent locum. Argumentum est q̄ misi ante fauoniū colligātur nouas vires nō resumūt: ⁊ difficili⁹ cadūt. Primum q̄ ab initio autūni colligitur opere nō natura: posita cui plurimū carnis. Mox orcbites que abūdant oleo post radios. Nam quia sunt tenerrime has cito quō occupat estas et amurca cogit decidere. Quedā autem colligūtur mense marcio callose. Contra humorem pugnaces: ⁊ ppter hoc sunt mime vt licinia comenia: Sergia que dicitur regia secūdum sabinos: non ante fauonii flatum nigrescit. hoc est ad. vi. idus februarii. Tunc arbitrantur eas matureſcere: ⁊ ex his fieri oleum pbatissimū. Sicūt etiam frigore sterilitatē fieri: sicut copiam maturitate: cū illa sit bonitas non tempis. sed generis tarde putrescentis in amurcam. Similis error ē oliuam collectam seruare in tabulatis: nec prius q̄ sudz ꝓmēdi: cum omni hora oleū decrescat: amurca augeat. Item error est publicus tumore olive crescere oleū esti mare: ꝑsertim magnitudine copiā olei constare: demōstrent q̄ regie vocantur ab aliis maiore. ab aliis bābie grandissime. In egipto minim⁹ succ⁹ carnosissimi et olei exiguum. Decapoli vero syrie valde parue nec cappari maiores: carne tamen ꝓmedant. Quāobrem transmarine italicis ꝑferūtur in cibis: sed oleo vincūt. Colimbades frangūtur: herbaꝝ q̄s viridium sapore ꝓ dūtur. fiunt etiaz ꝑcoces sive ꝑcoques feruēti aqua p fuse q̄libet immature. Horumq; est dulcem succū oliuas bibere: alio quoq; sapore infici. ¶Idem in libro xviii. Undecima facta oliua est rapienda: et q̄ ad oleum pertinent. queq; ad vergiliarum occasum debent. Austrum vero flantem oliueti metatoꝝ vergiliaꝝ occasu quadriduo caueat. ¶Palladi⁹ libro .xi. Mense octobri faciendū est oleum viride de oliuis: sicut videlicz dicetur infer⁹ in tractatu de fructuū succis: ¶Plin⁹ libro .xv. Cato laudat condi oliuas optime orcbites et polias q̄ vel virides in amurca vel fractas in lentisco

.LVIII.

De operatione oliuarum in medicinis

Oliue columbares in combusturis cathaplasmate: pustulas ebullire non ꝓmittunt: sordida vulnera purgant. Aqua in qua coquūtur ginguis. pdest. et dentes motos confirmat. Oliua ruffa ventrē abstinet: cacostomacha est. Nigra vero stomachum versat. ⁊ bonam dyafotesim facit. Oculis cōtraria est ⁊ capitis dolori. Assa ⁊ cathaplasmata pascētia vulnera curat. carbūculis quoq; medetur. ¶Auicenna. Uniuersaliter olive calide sunt. ⁊ eaz oleum ad humiditatē declinat temperatā. Immature vero frigide

sunt et ligna eox et folia frigida: Oliue parumper nu
triũt: t cum ex eis de aqua conditis cum aqua et sale
fit emplastrũ ad adustionem ignis nõ vesicatur t pur
gat ulcera sordida. Aqua oliuax sallitaruz distergit
ad sciaticam Summa oliuarum abstergit oculũ: t sor
des vlcerum eius: et albuginem: Oliue cum dispositõ
nib9 suis difficilis digestionis sunt. et grosse eax sub
leuant appetitum: cõfortant stomachum: t generant
humorẽ stipticum. Cuz aqua calida vel aqua ordei sol
uũt. Cum ruta coquuntur ad doloré vẽtris pũgitiuz
et vermes. et conferunt colice apostemose Oliue silue
stres erisipilam et formicã et apostemata calida solũt
Summa eax confert scabiei: et vlceribus et impetigi
ni: t ponitur in emplastris vulnerum. Confert etiã do
lori dẽtium corrosorum quãdo ea implẽtur. Oliue ni
gre cum floze suo sunt ex summa vaporum qui fiũt as
marti: t egritudinib9 pulmonis. Acetose magis recep
tibiles sunt digestionis q̃ omnes et velocius Cõstã
tin9 in pantegni. Oleax quedam emittit oleum: t hec
est magis nutritiua: quedam vero aquaz. t hec stoma/
chum cõfortant: peipne cum aceto comesta. .LIX.

Adhuc de eodem Isaac

Oliue domestice sunt et siluestres. Domestice
primo viridες sunt t pontice. Deinde cuz ma
turescere ceperint rubee. tandem cuz pfectaz
maturitatem habuerint nigre. Viridες t immature:
alie sunt aquatice: que ceteris oliuis stomachi pl9 con
fortatiue sunt: sed tamẽ ventris constipatiue: corporum
min9 omnib9 nutritiue: t ad digerẽdũ tardiores: Alie
que abusiue vocantur aquatice: p9ioꝛib9 nutribiliores
minusqz stomachum cõfortantes: ꝓpter eax vnctuosi
tates. Unde facile a stomacho descendũt. Rubee aũt
stomachum cõfortant: t vẽtrem cõstipant. Nigre aũt
i. pfecte mature calide sunt t humide: cito in humoruz
corruptionez inducũtur: stomachumqz molliũt: t vẽtrẽ
humectant. Trite autem et super loca igne vl aqua ca
lida posita ponite: vesicam vbi nascitur reprimũt Pli
m9 libꝛo. xxiii. Oliue albe stomacho vtiliores sunt Ale
tri min9 p̃clarum habeant anteq̃ cõdiantur vsum: re/
centes per se cibi modo deuorate: medentur harenose
vrine. Item dẽtibus aut attritis aut ꝓtulsis. Nigra
oliua stomacho inutilioꝛ est: venti faciliꝛ. Capiti t o/
culis nõ cõuenit. Utraqz ambustis ꝓdest trita t ulcera

.LX.

De orifencia. Platearius

Oxifencia fructus est cuiusdã arboris in india
nascentis. t assimilatur dactilis. Alio quoqz
nomine dicitur fenicon t indie dactili t tama/
rindi. Est aũt frigidus t sicc9 in secũdo gradu. Eligen
d9 est qui nec multum humid9. quia talis aut corrupt9
iudicatur: aut infectus. Eligend9 est qui nigri coloris
est: t aliq̃ rulum acetosum sapoꝛez habet. In tempoꝛe
maturitatis colligitur: ac cum seminib9 cõquassatur.
t ad nos traducitur. Coꝛticem habet tenerrimuz: t se
mina interi9: que non sunt in medicinis ponẽda: sed in
aqua resoluta colantur: p annos decem potest seruari.
Habetqz virtutem purgãdi coleram t sanguinez mũ:
dificãdi: eiusqz feruoꝛem reprimendi: ac membꝛa infri
gidandi: In coctione ponitur: sed numq̃ decoquitur: q̃
niam potius in decoctionib9 aliox cum mamb9 cõpri/
mendo t malaxãdo resoluitur: t i colatura ipi9 t casie
fistule pulpis mirabolanoꝛ citrinoruz ponitur: talisqz
colatura in mane datur. Aque etiam ipi9 in qua resol/
uitur: multũ in febꝛib9 pficit: quia corpus infrigidat t
materiam digerit. Cõstantin9 in libꝛo graduũ. Oxi
fenicia sunt indie dactili qui sunt in tercio gradu frigi
di t sicci. Coleram rubeam vstam purgant: bullientes
qz sanguinẽ et incendẽtem refrigerant. acutam febꝛez
t colericum vomitum arcent .LXI.

De persico. Isidoꝛus.

Persicum maluzin pside generatur interfecto/
rũ: apud nos autem suaue et iocũdum. Duoꝛuz
aliud pcoꝛ. aliud estiuũ. Plin9 libꝛo. xv. Persica na
tionũ habent cognomina. gallica t asiatica p9 autũni
maturescũt: estate pcocia. Intra annos. xxx. reperta t
primo denariis singula venũdata Cupuatia e sabinis
veniunt populatia vndiqz pomũ innocuũ egris expe
titur: preciumqz singulis iaz tricent nummi fuere: mul
li9 maioꝛem Fructũ quidam statim a ligno recedunt
vt nuces t palme: quidam adherent vt oliue lauroqz:
t quoꝛũdam generi vtraqz natura est: vt persici. dura
cinis eremi adheret coꝛpus: e lignoqz auelli nequit cũ
in ceteris facile sepetur. Iraqz quazundam natura est
trigemina. Coꝛpus est primũ: deinde lignum. rursusqz
semen in ligno. Odoꝛ succi malis est acut9 persicis du
lut9. Persicis tñ. i. tercio generi: qõ a persico dicitur. i
quod in persida nascitur. nullus est succ9 cum pertim
duracina succo abũdent. Palladi9 vbi supra. Persi
ca duracina cõdita in vina t melle vl detractis ossib9
ficoꝛ more in sole siccantur ac pendẽt Item sepe vidi
detractis ossibus duracina melle condita t saporis est
iocũdi. Itez bene seruantur si vmbilicũ pomi gutta pi
cis cadentis oppuleris: vt sic sepe imaturε cogãtur va
se concluso. .LXII.

De ꝓprietatibus persicorum in medicina
vel cibo. Isaac.

Persica frigida sunt t humida in secũdo gradu
flegma generant. Acidus cibus eoꝛum sto
macho inutilis est: t negantur a medicis mẽ;
bra nutrire. Olex minime grauis est: dum in intestinis
nõ diu moꝛatur: sed ad ima semper exitu celeriore festi:
nat Galien9 suadet nũq̃ post cibum ea sumere. coꝛrupti
affirmans si ceteris cibis imaturuerint. Nude9 persi
coꝛ capitis doloꝛi cum aceto et oleo tritus illinit. De
inde persica maioꝛa ventrem molliunt: maxime si ma
tura fuerint Immatura vero ventrem abstinent Eoꝛ
elixatura reuma stomachi ventrisqz compescit Mino
ra vero que latini pcocia dicũt: customacha sunt et fa
stidium tollunt. Auicenna. Persica frigida sunt in
fine secũdi. t humida infra finem primi. Et humida q̃
dem velocisime sunt putrefactionis: lenificatiua t parum
stiptica. incisa vero et siccata magis sunt stiptica Imma
tura q̃qz sunt stiptica: maxa vero stomacho sũt bona: t
faciunt appetitũ cibi: sed post cibum debẽt sumi: quia
si precedunt cibum comprimũt ipm̃ Itez matura ven
trem leniũt: Immatura stringunt: et que sicca sunt tar
de digestionis sunt. Que licet plurimi sint nutrimenti
non tamen boni. .LXIII.

De pinea Diascoꝛides

Pinea foꝛtissimus ex cibis nude9 est: humoꝛes
optimos gignit: sitim sedat. acrimoniã stoma/
chi rẽperat: vrinam purgat: veneris vsus. vt
creditur. excitat. Cum resina quam gerit tusa et in vi:
no decocta sanguinem excreantes sanat. Coꝛtices ar
boris eius in vino decocti: sanguinez excreates sanat.
Coꝛtices arboris eius in vino decocti: potionẽ effica/
cissimam cõtra ventris doꝛmia sũministrant Idẽ In
arboris pini ramis fructus reperiũtur: qui coli dicunt
Uirtus est eis stiptica. et leniter calida. Tussim miti:
gant. et thoꝛacis causas addito melle sanant Itẽ cum
dulcoꝛe et semine cucumeris: diureticis pfunt: renum
ac vesice causas compescunt. Arboꝛes vel doloꝛes sto
machi cum andr̃ine succo bibiti suppriũt: lassitudini
coꝛporis subueniunt: t reuma compescunt. Platea/
ri9. Pinea calida est et humida. Quando in medicinis
ponitur supeꝛ carboues aliquãtulũ comburitur. Post

abiectis duplicibus corticib⁹ :et etiaꝫ quadā interiori pellicula nucleus exponitur. Virtutem habet leniendi humectandi: aperiendi. Optimus eius est laborātib⁹ in spūalibus: etiam apostemate vl frigido humore. asmaticis: et sicce tussientib⁹: etbicis ⁊ cōsumptis. Sanguinez augmētat. libidinem excitat. Cortex exterior valet contra dissenteriā. Plin⁹ libro. xxiii. Nux pinea que resinam habet sanguinis excreationi medet. Nuclei eius sitim sedant: ⁊ acrimoniā stomachi. renibus et vesice vtiles. Bilem etiam pellunt: Palladi⁹ vbi supra. Nuces pinee vsqꝫ in nouembrē mensem in arbore esse possunt: et maturiores legentur. prius tamē legende sunt q̄ pareſcāt. Nuclei nisi purgati durare nō pñt tamen aliqui in vasis fictilibus nouis et terra repletis cum testis suis missos: asserunt custodiri. Actor. Bene hac quoqꝫ sub nuclei nomine dictū est paulo ante.

.LXIIII. Isidorus.

De pipere

Piper in india nascitur :cuius natura alba est: nigra ex flama et caloze ignis nigruꝫ et rugosiuꝫ efficitur: sicut videlicet superius habitum est. Unde de arbore piperis inter aromaticas dictum est. Piperis itaqꝫ diuersi⁹ est fructus. Nam q̄ immaturꝫ est piper longū vocatur: quod incorruptū ab igne pip album. Quod autem cutez habet rugosam et nigram exiguo caloze trahit et colorem et nomē. Piper si leue est vetustum est: si graue nouellum. Vtranda est ergo mercatorꝫ fraus. Solent enī vetustissimo piperi bumecto argenti spumam aut plūbum aspergere vt fiat pōderosiꝰ. Plinius libro. xii. Arbores: vt dictum est superius. que piper gignunt: iuniperis nostris similes sunt. Semina a iunipero distant paulis siliquis. Herbe paulꝫ debiscant decerpte tosteqꝫ sole faciunt q̄ vocatur piper longum. Paulatim vero dehiscētes p maturitatē: candidū piper ostendunt. quod deinde tostū soli h⁹ coloze rugisqꝫ mutatur. Nec et his sua iniuria est atqꝫ celi temperie carbūculātur. fiuntqꝫ semina cassa ⁊ inania: quod brechmasin vocant indoꝝ lingua sic significāte aboꝝtum. hoc ex omni genere aspernimuꝫ est: leuissimuꝫqꝫ et pallidum. Gratꝰ nigruꝫ leuiusqꝫ utro qꝫ candidū. Piper longum facillime adulteratur alex andrino sinapi. Arborem piperis iam habet italia matorem mirto. nec absimilem amaritudine. Granoꝝ deest tosta illa maturitas. Itaq; et rugarum coloriſqꝫ simulando. Adulterat iuniperi baccis mire vim trahē tibus. Mirum piperis vsuꝫ adeo placuisse. Nā i aliis suauitas cepit. in aliis species mutauit. Huic autem nec pomi nec bacce cōmendatio est aliqua. Sola in eo placet amaritudo: et hanc in indos peti. Quis ille cui non fuerit satius esurire q̄ illud in cibo sumere. Utrū qꝫ siluestre gentib⁹ suis est: et tamē pondere emitur vt aurum et argentū. Auicenna. piper in primis cū eligatur eius fructꝰ est longuꝫ piper. Deinde sepatur in grana piperis. Itaq; piper longum est humidius: et corrodit ac mordicat parum post intriuꝫ sui gustꝰ. Radix eius est cesto nigro similis. sed vehemētius acris: ⁊ album est caliditatis ⁊ humiditatis obliquioris. dixerūt quidam: q̄ nigrum iam exiccatū est: cecidit qꝫ virtꝰ eius acuitatis ac remansit in albo: quod nō puenit ad vehemētiꝫ exiccationis.

.LXV. Isaac.

De medicinali eiusdē pprietate.

Piper calidum est et siccum in quarto gradu. Valet humidis et frigidis stomachis: si misceatur cum electuariis. optimū fit cōtra diuīnā tussim que de grossis humoꝝ est: stomachuꝫ et pectꝰ ac pulmonez de viscoso flegmate mundat. Ventositatē ventris et inflationē aufert: vrinā puocat. Platearius

Piper calidum est in quarto gradu. siccum in medio. Est autem fructꝰ arboris in india. Que cū primo flores pduxit: flores in vnū reducūtur et cōstringūtur i lōgum: fitqꝫ piper longū quod macropip dicit. Postea pducūt interi⁹ paruos fructus: qui leucopiper. i. pip album dicūtur: quia albi sunt: sed bi apud nos non habentur. Piper autem in tempore maturitatis collectū saraceni ponūt in clibano: ⁊ vt diu seruetur: et vt i aliis partib⁹ fructificare nō possit. Efficacius est pip nigrū q̄ album vel longum: seruaturqꝫ per annos. xl. Virtutē habet dissoluendi: pſumēdi. Puluis eius naribus impositꝰ sternutationez puocat: et cerebrum a flegmatica supfluitate mūdificat. Idem puluis in cibis datus digestionem cōfortat. Vinū decoctionis eiꝰ et ficuum siccaꝝ a glutinoso humore spūalia mundat. Et miro modo valet cōtra asma frigidum. Piper album posset pon⁹ p nigro: si haberetur. quod diu seruatur. Pip lōgū per viginti annos seruatur: et amplius alios cōfortat. Sanguinem et colericis si ē vtilis vsus piperis. dissoluit em et q̄qꝫ lepram inducit. Puluis eiꝰ supfluā carnem corrodit. Bzalcorides. Hinc piper virtutem habet calidam diureticam: leptomericam. Caligines oculoꝝ limpidat. Frigoribus periodicis medetur: morsi ; bꝰ venenatis occurrit. Assidue comestum iter gentile pstruitur: maxime si post coitum comestū fuerit. Tussim et omnes causas thoracis celerrime curat. Melle mixto squinanticis. pdest. torsiones bibitum cōpescit. Piper fastidium tollit. digestionem celebrat. Picee dura admixtuꝫ scrofas faucū spargit. Addito vero nitro maculas limpidat. Eligendū est autē piper integrum graue: plenum: et non marcidū. Auicenna. Piper calidū est et siccum tendens ad quartum. In tpo est attractio et resolutio: et absterſio. Et masticatur cū vua passa: et eradicat flegma viscosum. Et est ex sedatis dolorū: et calefacit neruos: ⁊ est quenicis samis. Ipm cū nitro abstergit morphēā et extenuat. Ipm cū pice refoluit scrofulas. Calefacit neruos et lacertos: adeo q̄ in hoc nō est ei aliquid par. Cum aceto cōfert dentibus. Confert albugini posito in alcofol et abstergit. Quando admīstratur in electuariis: est cōueniens tussi et doloꝝ pectoris. Et est cōuenies positum cū melle i palato ad squinātiam et mūdificat pulmonem. Est digestiuū faciens appetitum. Et bibitur cuꝫ foliis lauri recentib⁹. Et cōfert dolori ventris pūgitiuo. Fricando fit inūctio ex ipo cū vnguento: et cōfert rigori. Pomitur illud quod est album in tiriacis: ⁊ similiter longū piper. et cōfert morsui venenosoꝝ veremituꝫ linitum cū oleo. Macer. Virtutis sicce piper ascribitur calideqꝫ. Terci⁹ esse gradus cōceditur huic in vtroqꝫ. Tres sunt huic species albū longūqꝫ nigrūqꝫ. Sed quia sunt gemine medicis tantūmodo note. De specie nīgꝝ dicam quedam michi nota. Crudum vel coctum sumptuꝫ vel melle liquatum. Alui digestiuum stomachi iccoriſqꝫ iuuabit. Morsi⁹ pestiferos curat: fastidia tollit. Occurrit variis thoracis sepe querelis. Nōqꝫ mouere solet frigꝰ periodica febres. Lōpescit febres si sumitur ante tremorem. Cum lauri baccis vel cum

foliis bene tritis. Cum mero tepido potatum tormina sedat. Et scrophas reprimit admixtum cum pice dura Et suppositus recte quoq; ungitur ill. Et purgare solet oculos caligine dura Admixtum nitro maculas cathaplasmate delet. Usti stercoris humani cuz pulue re tritum. Experti nihil vtili⁹ hoc puluere dicunt. Ne mo potest omnes piperis describere vires. Namq; pip ferme medicamine cuncta requirit. Antidotisq; solet preciosis plurib⁹ addi. Huic puto tam paucas laudes de simplice dictas. Cum sit innumeris hoc dignū lau de medelis. LXVI.

De piro. Isidorus.

Pira videtur dicta: eo q; in spem ignis sint for mata. Nam ab amplo incipiunt: et i angustuz desinunt: hec tumentis imposita: etiam si pau ca: vehemēter onerosa esse dicuntur. Plini⁹ libro. xv. Pira crustumiana p̄ cūctis ceteris sūt gratissima. pri ma his salerna a potu: q̄m tanta vis succi abūdat. Lo lorantur pira magis sole: grandescuntq;. Turbinatio bis est figura. Serotina in his ad hiemez vsq; ad ma trem pendent: gelu matureſcēria. Conduntur autem pira vt vue. et totidem modis vino et aqua coquuntur et pulmentarii vicem implent. Q̄ō non alia p̄ter coto nea. Struteа. Fuanda sunt aūt pira in vasis fictilib⁹ pi catis: quib⁹ inuersis debent obrui inter scrobes. Ta rētina serissime legi. Anniana in passo seruari. Pira dependēt pediculis. Quib⁹ est succus vinosus sicut et mozis. Pallad⁹ libro tercio. Condiēda sunt pira tra Die placito descendēte luna a. xxii. vsq; in octauaz: ea dem poma sicca et manu lecta hora secūda in q̄ntam: vel a septima in decimā. a caducis diligenter electa: in tegra et ppe dura. et aliquanto viridia: in picato vase claudūtur: quod opeculo tegitur: et deorsum os eius cli natur: atq; obruitur eo loco circa quem pbennis aqua decurrit. Item que dura sunt in carne et cute pri us in aceto posita: vbi se mollire ceperint: i fictile vas bene coctum picatumq; ponuntur: et operculo super ueniente gipsantur. et vas breui scrobe demergitur in eo loco qui quotidie sole rangatur. Plurimi pira obru ta inter paleas aut frumenta seruarunt. Alii statim lecta cum tenacibus suis picatis vzeis cōdiderunt: et ozibus vasculoz gipso vel pice clausis: ipa sub diuo ob ruta: fabulone texerunt. Alii pira que se non cōtinge rent in melle seruarūt. Item pira diuisa et purgata q̄ nis in sole siccantur. Aliqui aquam salsam cum cepe rit vndare calefacta: despumant. et ei postea frigide pi ra seruanda demergūt. tunc exempta post tempus exi guū cōdunt vzeo: et eius oblito oze cōseruant. vel no ete et die in frigida salsa manere patiūtur. Post in aq̄ pura biduo macerant. deinde in sapa vel passo vel dul ci vino mersa custodiūt: LXVII.

De operatōne pirorū in medicina vel cibo Blasiorides.

Pirorum spes multe sunt: et omnes stiptice. vn de et cathaplasmata reuma compescūt. et a ie iunis comesta ventrem abstinent. Siluatica q̄ dem acida sunt: et tarde matureſcūt: pluſq; ceteris stip tica sunt. Perbibent aliqui fungos venenū amittere: si cum piris cocti fuerint. Pira trita recentib⁹ admo ta vulneribus quidam sanguinez pfluentem sistere cre dunt. et vuln⁹ ad cicatricem p̄ducere. Galien⁹ vnam ex plurib⁹ mixtam putat esse virtutem. Quedā em̄ ex bis austera sunt: quedam dulcia: quedā acida esse debēn dit. Austera comedit stiptica. et cōstrictiua esse. Acidis aūt aliq̄d et caloris inē. vñ plerq; dissoluūt inberētez stomacho flegmatis densitatē. Dulcia vero cum sint aquari solutiq; saporis: nichil in se calidi vel frigidi p; timere. Ex quib⁹ singulis p similitudine generuz: et ne cessitate causaz: ordinanda sunt et subsidia medelaruz Austera q̄dez et acida in cibo sumpta: stomacho cōue nire existimant sed siti minime cōgruere. In dulcibus aūt vniuersa cōtraria. In piris quidem id notatur: q̄ plus q̄ cetera corp⁹ nutrire credantur. Aqua decoctio nis eaz mirifice fluxum ventris inhibet. Galienus af firmat pira ieiunis oblata ventrem cōstringere: post cibum vero dissoluere. Auicenna. In piris est terrei stritas et aqueitas Illa que nominātur scenia frigida sunt in primo. sicca in secundo. Benedictud temperate humida. lentiuscq; nature: ac boni chimi valē. Oēs aūt piroz species stiptice sunt. et intrant in emplastris retentionis materierū: et quādoq; parūper abstergūt. Plurim⁹ est humoz eoz et melioz humore pomoz. con solidant vulnera p̄prieq; siluestria exiccata Sunt etiā stomachum p̄parantia p̄prieq; scenia stomachum con fortant et abscindūt russum et coleram sedant. Preterea ventrē cōstringunt. p̄prieq; illa que exiccata sunt: At vero colicam cuentre facūt pira: ideoq; post ipa bibē dū est idromel cum spēbus: qualia sūt pip et cinamomū et similia. Cuius speciei eoz vehemētis stipticitatis et tarde maturationis est cura fungoz mortificantium: et mioratur nocumētum fungoz cum piris decoctoz. Pira quidem humorē generant viscosum: non grossuz laudabilem: paucaz superfluitatum Tussi calide cuz pul tib⁹ ordei conferunt: et sunt digestionis bone. quia cito inflant et cito dissoluūtur in decoctione. Nutrimētū eo rū non e multuz et cū viscositate q̄ in eis est soluūt. Isaac. Pira sola ante cibum nociua sunt. hec p̄sertim q̄ stiptica sunt cum aquosa dulcedine Diuidūtur autem Nam quoddā comesticuz: quoddā siluestre. et iterz do mesticoz: quoddā crudum. quoddaz maturū. Domesti cum crudum: ponticum grossū et durum est: nec nutri mēto. pdest: nec boni saporis est. Maturum aute est in primo gradu frigidū: in secūdo siccum: generat humo rez in stomacho diuersum: scom saporez et complexio nes suas: que diuerse sunt. Quoddā em̄ ponticū est: q̄ dam stipticum: quoddā dulce: quoddaz aquosum quod dam insapoz. Ponticuz min⁹ nutrit ceteris: sed plus egestionis facit. Vomitum colericuz stringit: magisq; stomachum et intestina cōfortat. p̄ suam tamē asperita tem: grossitudinez et duriciam: neruis stomachi nocet Blasiorides. Attuperāt. vt dixim⁹. pira ieiunis ac cepta: sed hoc intelligimus si non secūdum necessitatē et medicinam: sed sm̄ gule appetitum vsq; ad saturita tem assumātur: p̄cipue si pontica fuerit. hec em̄ crebro a ieiunis accepta: colericam generant passionez duraz et incurabilem Secūdum medicinā autez a ieiunis me li⁹ q̄ saturis comedūtur: Saturis em̄ solubiliora sunt et stomachum debilitant. Plini⁹ libro. xxiii. Pirorū omniū cibus etiaz valentib⁹ onerosus Egris quoq; mi ro modo negatur. Decocta eadez mire salubria et gra ta p̄cipue crustumina. Quecūq; vero cum melle deco cta: stomachum adiuuant. fiunt cathaplasmata e piris ad discutienda corporum vitia. et decocto ad duricias vtūtur. Ipa aduersantur boletis atq; fungis. pellūtq; pondere et pugnāre succo. Pirum siluestre tardissime matureſcit. Concidit̄. suspensumq; siccatur ad ssti dam aluum. Quod et decoctum eius potum pstat. de coquūtur et folia cum pomo ad eosdem vsus. Platearius. Pira frigida sunt et sicca. Domestica minus frigida sunt q̄ siluestria. Matura autem minus q̄ im matura. Pira cocta vel cruda comesta post cibum cō primunt alia cibaria: et ita comperēter euacuāt superflu um. ante cibum sumpta ventrem sistunt. Cocta cuz aq̄ pluuiali: et posita sup os stomachi. vomitum et colera debili coercent. posita super pectinem fluxum ventris stringunt. LXVIII.

De pistacio. Isidorus.

Pistacii fructus in cortice odorem habet nardi pistici. Ideoqꝫ sic est appellatꝰ. huius virtus est austera et stiptica: et in cibo sumpta stomacho sit accōmoda. Plinius libro. xiii. In nucum genere pistacia nota, pdesse aduersus serpētum tradūt morsꝰ et potu et cibo. Idem libro. xvi. pistacia in italiaꝫ vitellius primus intulit. simulqꝫ in hispaniam flaccꝰ pōpei eques romanus qui cum eo militabat. Idem libro xiii. pistacia cosdeꝫ vsꝰ et effectus habēt quos pinei nuclei: pterqꝫ ad serpētum ictus siue edantur siue bibātur. Plateariꝰ. pistacia sunt fructus vltra mare nascētes similes pinetis et sunt calidi et humidi. Nocent interiora substantia ponitur in medicina. virtutem habet calefaciendi: humectādi et leniendi: Contra frigiditatem pectoris valent comeste vt amigdale. veneremq; nutriūt et sperma augmentant. Dyascorides. pistacia que nascuntur in syria terebinthi sunt similia. Sumpta quidē stomachū lædunt: et cui vino bibita morsus venenatus occurrunt. Virtus eorum austera est et stiptica. et ppterea aromatis grata creditur inuenta. ppter hoc etiā thoraci cōmoda esse dicuntur. Item pulmonis ac iecoris vitia purgare. Palladius libro. xi. Pistacia seruntur autūno mense octobri: et sobole et nucibus suis. Sed melius ipa pistacia iuncta ponūtur mas et femina. Mas rem dicunt: cui sb cortice velut ossei longi videt latere testiculi. Qui diligentius facere voluerit: pruinosos calicibus et stercorata terra repletos parabit. et in his pistacia terna constituet: vt ex omnibus germē quod cunqꝫ procedat. .LXIX.

De pomo. Actor.

Poma. sicut iuxta ysidorum dictum est supra. ab opimo. i. a copia vbertate sunt appellata: et generaliter in fructibus omnia mollia dicūtur poma siue mala: sicut generaliter nuces dicunt omnia corio duro tecta. Palladius libro. xii. Grecis docentibus vuas vel poma in vite aut arbore si diu fuare voluerit vasculis clausa fictilibus ab vna parte pruinis diligēter a summo recta suspende: quibus poma et gipso coopta in longam fuantur etatem. Plinius libro. xv. In vniuerso sicut iam dictum est de pomis fuandis precipit pomaria in loco frigido ac sicco cōtabulari: fenestris septentrionalibus sereno die patere austro peculiarius arcere. aquilonis quoqꝫ afflatu poma rugis deturpāte.

Idem in libro. xvii: Egrotant et aliquādo poma per se sine arbore si necessarii temporibus imbres: aut repores: aut afflatus defuere: aut ecōtra abūdauere: aut essi decidunt aut deteriora fiunt. Auicenna. Poma que contracta sunt: frigidiora et humidiora sunt. ppter illud qđ habēt de aquositate. Pontica et stiptica et acetosa frigida sunt et grossa. Dulcia vero sūt quidē aquea et quibus in eis magis dominet frigus. declinatiora tamen sunt ad caliditatem q̄ alia: et omnino illud quod in substātia dñatur est humiditas superflua frigida. et fortasse illa que sunt vehementioris dulcedinis in caliditate tēperata sunt aut declinant ad eam. .LXX.

De operatione pomorum in medicina Ambrosius.

Poma egris boni ulceribus amariora medicā turat: et inflationem asperitatēqꝫ interiorem temperant. quēadmodū rursus humor asper pomis dulcibus temperant. Ysaac. libro. ii. Poma cruda. i. immatura dura et lignea male nutriūt: stomachoq; nocent: et ibi dolorem generant. ex quo ciectum venas vt oportet. non penetrat. Assuefactio eorum causa fit febris diuturne: et dure dissolui. Quod et de ceteris fructibus intelligendū est: qui in arbore sua non ꝑfecte maturati sunt. Perfecte autem maturarum in arbore sua diuersum est. p diuersitate saporum suorum. Est enim stipticū est et ponticum: est acerosum: est dulce: est insapor. Pōtici substantia frigida est et sicca: terrestris: cōueniens eis quorum stomacho calor et humiditas dominat. Stomachū et intestina confortat. in se tamen grossum est: digeri durum. Tarde penetrat venas: inflationemq; facit: neruis nocet: Hec est ei natura in suo corpore. Liquor autem eius laudabilior est vel leuior. Idcirco stomachū et intestina confortat. Valet ad sanguinis fluxum: diffenteriā: colericam egestionemq; et vomitum. Auicēna In pomis est inflatio: ppter in eis que dulcia non sunt. Poma insipida mala sunt: et parui nutrimenti: similiter et immatura. Generant flegma ac putredines et febres ppter pietate sui humoris: et sue cruditatis. Humor acetosus subtilior est humore stipticus et vinum quidem pomorum et reliquorū antiquū melius est q̄m recens: pter resolutionem malorum vapor ab eo. Folia eorum et succi eorum cōferūt inceptioni calidorum apostematuꝫ. Folia eorum consolidant et succi eorum que stiptica sunt poma, ipa cōfortant cor: ppter odorifera. Confortant etiā debilitatem stomachi assata in pasta cōferunt paucitati appetitus. Gauich eorum cōfortat stomachum: et ꝓhibꝫ vomitum. Que in massa assata sunt: cōferūt ad vermes et dissenteriaꝫ: et que ex eis dissenterie cōuenientiora sūt pontica sunt. Conferunt autem poma venis. similiter et succi et folia eorum. Assiduatio comestionis pomorum facit euenire dolorem neruorum et ppter vernalia.

.LXXI.

De pruno. Isidorus.

Pruna. sicut dictum est supra. a latinis ob colorem sic sunt appellata. Unus generis meliora sūt damascena: ab opido damasco sic dicta: vnde pri arbor ipa est asportata. Aristotiles in libro de plantis. Fructuū quidam et carne et osse et grano ꝓpositi sunt: vt pruna. Plinius libro. xiii. Habet syria pruna in damasco monte nata: et mixta vtranqꝫ iaꝫ familiarem italie. Ex myrtis in egipto et vina fiūt. Idē in libro. xv. Ingens est turba prunorum versicolor: nigri: candicans. ordearia appellata a comitatu frugis eius. Alia eodem colore seriora maioraqꝫ asinina cognominata sunt a vilitate. Laudatiora sūt nigra cerina atqꝫ purpurea. necnō ab externa gente armeniaca: que sola et odore cōmendant. Peculiaris impudentia nucis est insitor que faciem parentis: succusqꝫ adoptionis exhibent. ab vtroqꝫ appellata nucipruna. Hec aūt et psica et cerina ac siluestria: vt vue autumno cadis condita: etatem sibi ꝓrogant vsqꝫ ad alia nascentia. Reliquorum velocitas cito putrescentiū transuolat. Nup in betica ceperunt appellari malina insita malis. Aliaqꝫ amigdalina: amigdalis. Dis intus in ligno amigdale nucleus est. nec aliud pomū ingeniosius geminatum est. Damascena que a damasco syrie cognominata: iam prudes in italia sunt nascētia: q̄nq; ligno grandiore et carne exiliore. Nec vnq; in ruga siccata sunt: qz soles sui desūt. Simul autem dici possunt populares eorum myrte: que et ipe nunc ceperunt nasci rome sorbis insite. Palladius libro. xii. Pruna siccātur in sole p crates loco siccioꝛe deposita. hec sunt que damascena dicūtur. Alii in aqua marina: vel muria feruente recēta lecta pruna dimergūt: et inde sublata: aut in furno tepido faciūt. aut in sole siccari. .LXXII.

De ꝓprietate prunorum i medicina et cibo. Isidorus.

Prunorum vt dictum est meliora sunt damascena que videlicet sola stomacho mederi ꝓbantur. nam cetera noxia ꝓhibentur. Ysaac. Pruna

parum nutriunt. Hoz duplex est modus. Sunt eñ alba et nigra. Alba sunt stomacho nociua. Bigeri dura exiguũ soluitiua: ꝛ quia grossa sunt comedi non debent nisi grãdia ꝛ pfecte matura. Nigra diuidũtur: qz sunt domestica et agrestia: domestica vero trifariã. Est eñ nigrum pfecte maturatum dulce. Est et crudum: durũ viride: ponticũ: Est et ruffum medũ maturitati ꝛ cruditati habens in sapore quoddaz acuminis. Primum é frigidum ꝛ humidum in primo gradu. Stomachum humectat et mollit. Ventrem soluit: coleram rubeam pungit. Si tamen vtatur eo quis stomacho nocet Secũdum gen⁹ pessimũ est in cibo et medicina. Durum est eñ ac stomacho noxium: minime nutrit atqz fatigat. Tercium nigro frigidum est magis: humidum minus Optima sunt carnosa cortice subtili: et in sapore acredinem cum põticitate hñtia. Ante cibum sumpta non nocent. Agrestia stiptica minus sunt. Valét ad diarriam et dissenteriaz Gummi eius valere quidã dicunt ad lapidem in vesica: si cum vino accipiatur. Si autez cum aceto temperetur ad impetigines valet: Plate arij⁹. Pruna frigida sunt et humida. Sunt autẽ alba: nigra: et rubea. Que nigra sunt et aliquãtulum dura plus valent pcipue damascena. Cum colligũtur matura findũtur et aspergũtur accto⁹ soliqz exposita desiccantur: et sic in vase ligneo p annum cõseruãtur. Virtutem habent infrigidandi et leniendi intestina. vnde valent in acutis febribus ad cõstipationez ventris et siccitatem Constantin⁹ in pantegni. Pruna et cerasa frigida sunt in primo gradu: humida in secũdo Acida frigidiora sũt et solubilia: sed dulcia magis. Sicca vero min⁹ soluũt q̃ recentia. Sed tamen aqua coctaz si cum zuccaro bibatur: satis est solubilis Byasconides Prum pomũ ventrez solut. stomacho cõtrarium iudicatur Bz omne hoc incõmodũ celeri⁹ digestione fugatur. Galien⁹ putat siriaca tñ pruna min⁹ aluuz mouere: quia strictiora sunt. hispania vero plus quia dulciora. Item ex oĩbus prunis que maiora et lata sunt et tenera: digestione faciliora: ventriqz molliendo accõmoda pñsumit. minora vero omnino esse cõtraria.

.LXXIII.

De punico. Isidorus.

Punicum malum a punica regione vnde translatus est dicitur. Idem'et malũgranatuz eo q̃ inter corticis rotũditatem granoz contineat multitudinem. Negãt medici mali punici cibo corpa nfa nutriri: sed sic eo vtendũ opinãtur: vt medicari possit: non alere videãtur Plinius libro. iii. Circa cartaginem est malũ cognomine punicum siue malũgrana: tũ hoc in genera diuidunt. apyrinon cui lignos⁹ nucleus abest: sed candidior et natura et blãdior est acumi nisqz amari: membranis distincti. Nucleos habentiuz quinque sunt species. dulcia videlicet: acria: mitia: acida: vinosa. Corticis maior est vsus et acerbis ad corta pficienda Idem in libro. xiii. Vinum fit ex punicis quod rhoiten vocatur: et bi musto madidi exprimunt Palladi⁹ libro. iiii. Punica mala seruãtur: si picatis pediculis ordinata suspẽdas: aliter recta integra in aq̃ marina vel muria feruente mergantur vt combibant. Post triduũ vero siccentur: vt sub diuo nocte si maneãt post in loco frigido suspẽdantur: Cum volueris vti aqua dulci pridie macerabis. Ferf hoc vtile pomis recẽtibus emulari: Item si a tactu muicem separata paleis obruantur. Item fossa fit longa et cortex eiusdem latitudinis paratur: cui mala acutis surculis suis affigũtur. Tunc inuersus cortex supza fossam ponitur: vt mala sine tei ze tactu subtus pẽdentia ab humoze defendat. Ité si inducãtur argilla. et ea siccata loco frigido pẽdeant. Item si seriola sub diuo obruatur: ita q̃ habeat arenas vsqz ad medium. et mala cum tenacibus lecta impzimãtur cãnis singulis: vel sambuci virgultis: ꝛ ita separata in harenis figãtur. vt ipa quatuoz digitis eminecat ab harena. hoc ꝛ sub tecto in scrobe fieri potest ꝛ vtilius est ad seruandũ: si nõ ramo lõgiore tollãtur. Alter si in seriola. cui ad medũ aqua imittatur suspẽdantur mala: ne humoreꝫ tangãt. et seria clauda: tur: ne ventus irrũpat. Item in loco intra oꝛdeñ sic oꝛdinãtur: ne se muicem tãgãt: ꝛ doliuz desuper operitur

.LXXIIII.

De medicinis ex eo. Biascorides

Unicoꝝ malorum virtus quadrifariã diuiditur. Nam dulcia calozis aliquid cõtinẽt: et ex hoc stomacho inflationem mouẽt. nec ture febricitãtib⁹ dari valent. Acida stomacho cõmoda sunt Urinam mouẽt. pulmonez refrigerãt: iecoꝛ blãdiũtur Simolẽta vero de supioribus singulis equa parte cõposita: mediaz sibi vẽdicant potestatez. Acerba vero sunt illa quoꝝ cozia curata facile siccãti cõstringentiqz virtutis sunt: efferuẽtemqz pellium trita tabem et aspera cõsumũt. Cibus quidez ex punico null⁹ est. Ista si dentib⁹ mãdatur: succ⁹ ad stomachum sol⁹ hauritur Recte ergo tradiderũt qui negãt punico corpora nostra nutriri. Mala punica si in duas partes diuisa per triduũ in aqua celesti madẽtur. hec potui data celiacis sanguinez reiicientibus salutaris est: aluumqz miro modo sistit. Item punicuz in olla noua: operculo illito: in furno vstum: et in puluerem redactum: atqz in vini potatione pductũ: celiacis ac disentericis: et omnibus reumaticis causis succurrit. Plinius libro. xxii. Malum punicũ in olla noua opeculo illito in furno tostum ꝛ cõritum atqz in vino potum aluũ sistit tormina discutit. Cortices coꝝ aduersãtur scorpioni⁹. Nuclei tosti rusticz stomachum iuuãt Actor. De hoc quoqz dictum est supza diffusius sub malogranati nomine. .LXXV.

De roba. Auicenna.

Roba est auellana indica calida et sicca. Et est fructus arboris auellane magnitudis: papaueri similis: qui separatur a grano sicut nergil. Optima est cõueniens sup scrofulas cum aceto. Confert etiam scabiei ac pruritui. disrumpitqz ventositates impedientes in dorso. ad torturam quoqz fit ex eo catapurgiũ et cõfert ei plurimũ. Similiter etiã confert soda et emigrance. Et est caputpurgiũ conferens epilensie ac scotomie ꝛ manie: ac melãcolie. In tortura et pertum est caputpurgiũ quod curzere facit humiditatem e naribus ac fluere flegma plurimuz. et remouet egritudinez infra triduum Oportet autem vt patiens torturã moretur intra domũ tenebrosam Confert quoqz ventositatibus crudis. Et confert aque in oculo alcofol ex eo facto. Et ppzie succus minozis eius: ꝛ vẽtositati assebel ꝛ pannoꝝ: et caputpurgio facto ex ea cum aqua amarici. Fit etiam alcofol ex ea cuz anthimonio tortos habentibus oculos. Datur et in potu de radice ipi⁹ cuz vino ad pleuresim frigidam: et asmaꝝ: et tussim antiquã: et ad sputuz sanguinis ex pectoze; ppter id qđ est in ipa de stipticitate. Confert itez passioni colerice Preterea datur ex illa in potu ad stomachum et doloꝝ rem matricis. Succus eius menstrua ꝓuocat: et fetuz extrahit: ac solutiones: coleram nigram: et flegma: et aquositatem. Educit coleraz et corpoze toto absqz difficultate: ita q̃ sanat albaraz: et pannuz et ictericiaz et resolut colicam. Bemqz confert febribus quartanis. Et est tiriaca morsui rutele ac scorpionis. Quidam de ipi⁹ cortice superiore sicut leas accipiũt et in puncturã rẽ fissuram proiciunt. .LXXVI.

De siliqua. Isidorus.

Aliqua est fructus arboris que grece xilon dicitur: eo q̄ eiusdem ligni dulcis sit fructus. Eiusq̄ pomo succus expressꝰ a grecis acacia nūcupatur. ¶ Comestor. Siliqua fructꝰ arboris a qui; busdā esse dicitur: sonum faciens cum comeditur. ¶ Plini libro. xiii. Ex siliqua syriaca fit vinum. ¶ Idem in libro. xv. Haud peul a castaneis silique pdulces abesse videntur: nisi q̄ in his cortex ipe manditur: longitudo digitoꝝ hominis est illis: et interim falcata latitudine pollicari. In siliquis aūt quod manditur quid nisi lignū est. Semen caꝝ neq̄ corpꝰ: neq̄ lignuz: neq̄ carti lago dici pōt. ¶ Idez libro. xxiii. Silique recētes stomacho mutiles: aluū sistūt. Exsiccate pariter sistūt stomachoq̄ vtiliores fiunt: vrinam ciunt. Syriacas in dolore stomachi cernis in aqua sextarijs decoquunt. Quidam ad dimidiū: cumq̄ succum bibunt. ¶ Byascorides. Silique recentes stomachum auertūt: sicce vero in contrario possūt. Libus caꝝ ad vrinam, pficit cōmouendaz. Traditur ad stomachi dolorem non leue esse pliduz: si terne in aqua sextario coquātur ad dimidium. atq̄ succus p dies q̄nq̄ continuos hauriatur. Galien⁹ de siliquis pessime sentit: q̄ vix digerantur: et vētrem cōstringāt: et būores noxios nutriāt. LXXVII.

De sorbo. ¶ Plinius vbi supra

Sorbis quadruplex est differētia: Alius em̄ est rotūdus: aliꝰ malꝰ. Alius turbinatꝰ pirꝰ: aliꝰ ouatꝰ spēs velut malorum aliquib⁹. hec obnoxia sunt acri odore ac suauitate iocūda precellunt ceteris vini sapor: et sunt generosissima quib⁹ circa pediculos tenera folia. Quartuz genꝰ appellant rozmirale: remedio tm̄ pbabile: puentu assiduū: pomoq̄ minimū: arbore dissimili foliis pene platani: nec ante trimatū ferūt ex vllo genere. Lato et sorba condi tradit sapa ¶ Palladi⁹ libro. xi. Sorba fuantur hoc genere. lecta dū tora et posita: vbi mitescere ceperit; fictilib⁹ vsq̄ ad plenū claudūtur vrceolis: gipso desuper tectis: et bipedali scrobe loco sicco sub sole mergūtur ore puerso: et ō super spissius terra calcatur. Item secta p partes siccātur in sole: et fuantur in vasculis in hibernuz. Cum volueris vti aqua feruenti macerata reuiresciunt sapore iocundo. aliqui cum pediculis suis viridia lecta suspendūt locis opacis et siccis. Itez ex sorbis maturis sicut et pirꝰ vinuz traditur fieri: et acetuz. alii sorba in sapa asserunt diu posse seruari. ¶ Byascorides. Sorba pro medicamēto magis q̄ p cibo placet medicis pluribus esse sumenda: et quidem alba et se micruda accepta vebemēter solutioni ventris obsistūt. stomachū pgrauāt Verūtamen matura siccata subleuant stomachum: ac depellunt fastidiū. Vulnera in crancis innata delimūt Quidam ex sorbo sicco subtiliter trito in pollinem vnam soluerunt. et per polenta cum vino splene ac iecore laborantib⁹ maximeq̄ pulmonis molestiam sentiētib⁹ obtulerunt. Aqua in qua decocta sunt non minꝰ predictis causis succurrit potui oblata: et disentericis medetur mixta. Scōm alios vero melꝰ pficit sorbi polenta si offeratur: et cum ouoꝝ albuminis equali pōdere cocta. LXXVIII.

De sumach

Sumach est cuiusdam arboris fructus similis granis ex quib⁹ tingitur pannus rubeus. Ad mixtionē quoq̄ sumach sophisticātur illa gēma. Est autem sumach frigidum in gradu secūdo: siccum in tercio. Per annos quatuor seruatur. Virtutem habet constringēdi: et incitat appetitum: Contra vomitum ex calore. Spongia intincta in aceto decoctionis eius ori stomachi supponitur. Contra disenteriam in feriꝝ intestinorum vicio factam. Puluis eius cuz aq̄ decoctionis ordei cōficitur: ac p clistere iniicitur. Fit etiam emplastrum circa pectinē ac renes ex eiusdē pulvere et oui albumine et aceto. Si vero superioꝝ vitio fiat aqua decoctionis ei⁹ vel saltez puluis datur: et carnes in aqua decoctionis eiusdem decoquūtur. Contra fluxum sanguinis e naribus medulla sambuci in succo sanguinarie intingit: et puluere sumach asperſa narib⁹ immittitur. Contra emoproycam passionem e vitio spū. alium tragagantū et gummi arabicum per noctez cum pdicto pulvere dimittantur: et mastix cuz aqua rosax conficiatur: indeq̄ pillule formentur: quas patiēs sub lingua teneat: et paulatim transglutiat Contra disenteriā trex ex vitio superioꝝ intestinorum puluis sumach in olla cum anathasia datur. Suppositoriū quoq̄ factum ex illa vl' tali puluere et anathasia p̄tra fluxum valet menstruoꝝ. Contra pruritū oculoruz ex calore et humore lauantur oculi ex aqua decoctionis eius

LXXIX

De tamarido et tubere. ¶ Actor.

Tamarindi. vt dictum est supra. sunt idē q̄ indici dactuli: siue oxifenicia. Vnde de his quoq̄ dictum est superi⁹ sub illo nomine Auicenna Tamarindi meliores sūt teneri: recentes nōdum senescentes nec exiccati et quorum acetositas vera. In secundo gradu frigidi sunt et sicci. Sunt quoque soluti ui. Conferunt multitudini vomitus Stringunt stomachū ex multitudine vomit⁹ mollificatū. Solutione coleram educunt. et febrib⁹ habenti um syncopi: et conturbationez conferūt. ppriecq̄ quando necesse est naturam lenire. ¶ Palladi⁹ libro. x. Tuberes seruntur in septēbri mēse circa kl̄. octobris. Vel in februario mense nucleo vel sobole. Prosunt aūt tuberib⁹ ea que mellis memorantur supius pdesse. Tubera quidem seruabūtur: si nucleo vel vrceolis picatis et oblitis obruantur. LXXX.

De vua. ¶ Isidorus.

Vue dicte sunt: eo q̄ intrinsecus humore plene sunt. Nam humidū est quod humores habz exteri⁹: Suidū aūt quod interi⁹. Acina botr⁹ est. Racem⁹ aūt est botri pars. ¶ Palladi⁹ libro. xii. Vtilium genera numerare non attinet. Sed notū est maiores vuas pulcre speciei grani calloſi et sicciozis ad mēsam feracissimas. Minores vero et cutis teneriozis et sapore nobiliores: et maxime que citꝰ defloreſcūt vinō minus esse seruandas. ¶ Idem in eodem. Est et pulcra vue species que granis interiozib⁹ caret hinc efficitur tiriaca: vt sūma iocūditate sine impedimēto sozberi possit. Fit autem grecis autozib⁹ per artem succedentem natura ea videlicet ratione qua in tractatu de vite dictū ē supra. ¶ Idez in libro. vii. Mense iunio siluestres vuas cū florent sine roze colligim⁹: et pendem⁹ in sole: ne q̄d restet humoris et flos ad excutiendū siccior apparebit. Tunc cribello spisso cribrem⁹ vt grana non transeant: sed flos sol⁹ decidat. Hūc in melle seruam⁹ infuso. et cū dieb⁹. xxx. fuerit conditum: temperem⁹ eo genere et more: quo rosatū mozis est temperare. ¶ Idē in libro. xi. Greci dicūt si vuam trāsigu⁹ alias minꝰ imber infuderit. Postea q̄ mustū et primo ardore feruebit: vt ad alia vascula transferatur. Ita, ppter nature grauitatem remanens aq̄ subsidet. et translatū vinum pure seruabitur relicto q̄dq̄d se illi ex imbre miscuerat ¶ Idem libro. xii. Grecis afferentib⁹ vt vuam seruem⁹ i vite vsq̄ ad veris initia: circa ipam vitem que fructu plena est: loco vmbroso ierobem fodies: altitudie pedū trium: latitudine duoꝝ: et int⁹ fabulonem et ibi calamos figes in quib⁹ retoꝝques assidue sarmenta fructibus plena: et illesis botriomb⁹ alligabis: vt solē nō stringāt

ꝛ cooperies:vt imber eo penetrare nō possit Itez greis docentib⁹ vuas vl poma in vite aut arbore si diu ꝑ uare volueris:vasculis clausa fictilib⁹ ab vna parte ꝓtusis diligenter a fumo tecta suspende:ꝙuis vt poma: et gipso cooperta in longam seruantur etatem. ¶Plini⁹ libro.xviii.Aridam colligi non oportet vindemiaz quā ante equinoctiū antiqui nūq̄ estimauerūt maturā Iraqz iustum vindemie tem⁹ ab equinoctio ad vergiliaz occasum dies ꝯtinaginta quatuor. et si ros fuerit nocturn⁹:nisi p2i⁹ sole discutiatur: non est inchoanda vindemia.Cuinqz pampin⁹ ad palmites ꝓcubere ceperit:aut cum exempto acino:ex densitate interuallū nō compleri apparuerit:acinum verū etiā non augeri.

¶.LXXXI.

De multiplici vuarum differētia Isidorus.

Ue quedam subuuahane dicūtur:quia fructus caꝛ ad escam.velut pomū.in vbibus vendit Cōmendat eñ eas et species et saporis iocunditas:ex quib⁹ sunt ꝑcoque:duracine:purpuree:vnciarie:dactili:ceraunie:stephanite:Durabiles aūt per totam biemem fenicule et numesiane. Precoque dicuntur eo q̄ ante omnes sole coquātur:et cito maturescāt Purpuree a colore:vnciarie a magnitudie:Ceraunie ab igneo rubore:stephanite a rotūditate.Quedam autem vino deseruiunt:ex quibus est amminea: dicta quasi sine minco.i.rubore.albū eñ vinū reddit Aminee due gemme dicte sunt:eo q̄ duplices vuas mutūt Aminea lagena:quia plus omnib⁹ lanescit lanugine .Rubilia: na:quia ei⁹ materia rubet. Fecinea minuti acini est:ꝛ dure cutis vuas habet. Mobilitate aminеaz sequitur: fecūditate ꝑcedit.Dicitur autem fecinea:eo q̄ plus q̄ cetere fecis afferat.Apiane vinū dulce faciunt:que ni si cito colligantur pluuiis ꝛ ventis ꝛ maxime apib⁹ infestantur:quaꝛ depdatione apiane dicūtur. Balanite a magnitudine. Balanin eñ grece grande vocatur Bituricа a regione dicta: turbines et pluuias et calores fortissime sustinens. Nec in macra terra deficiens Huius meruit est ꝛ basilisca. Elbole appellātur ꝛ varie ab elbo colore:q̄ est ex nigro et candido: subalbi autez musti sunt ¶Plin⁹ libro.xiii. Quaꝛ genera differūt magnitudie:colore saporib⁹:acinis Innumera quoqz multiplicātur vino:hic lucent colore purpureo:illic fulgent roseo:nitentqz viridi. Candicans eñ color niger qz vulgares sunt.Durant alie p biemes: pensili nodo ꝯamerate.alie in sua tñi ania cōtinentur ollis ficulib⁹:ꝛ insup incluse dolūi stipate vinaceis circūdatib⁹ Alius gratiā:qui ꝛ vinis.fum⁹ affert:fabulis ꝑcipue fornacis :vt in affrica. Acinisqz passis datur nomen a patientia.cōdūtur ꝛ vue musto.ipeqz vino inebriātur suo.Alie in musto decocte dulcescunt. Alie vero sobolem nouaz in matre expectāt trāslucide ac vitrum Afferqz acinis tandē duratricem illā firmitatem austeritas pictis infuse a pediculo.Apud thasos vitis thariace vocatur:cui⁹ ꝛ vinū ꝛ vua contra serpentum ictus medetur Thasiam vuam egiptus vocat apud se ꝑdulcem que soluit aluum.Et est contraria in licia:que firmat solutū Egipt⁹ etiam ꝛ echbolinā habet vuā abortiuos facientem ¶Idem in libro.xv. Dulcis est succus vuis.sicut ꝛ ficis ꝛ palmis. .LXXXII.

De vue ꝓpietatibus ī medicina et cibo. Constantinus in pantegn.

Ue laudib⁹ ficuum vicine sunt:multoqz meliores pellem habentes tenuem:ꝛ multū interi⁹ humoꝛē:Sunt eñ solubiles.cōtrarie vero cōtrarium. In dulcedine perfecte calide sunt ꝛ humide. Acide ꝛ pontice frigide ꝛ humide. Acerbe vero frigidiores ꝛ siccіores. In bieme durātes nutribiliores sūt Item vue cum cortice ꝛ acinis comeste ad digerendū dure sunt.Sine his autem digestibiles atqz solubiles ¶Razi.Que multū dulces calide sunt min⁹ tamen q̄ dactili.nec opilationē faciunt vt ipi. Inflatiue vero et ventrem mouēt:ac cito corpus impinguant. virgeqz erectionem augmētant.Que quidē ex eis cozium habēt subtile:citius descēdunt ꝛ min⁹ inflant. Acetose vero non calefaciunt ¶Auicenna. Omis autem vua nocz vesice Nutrimētuz vue cū sua dispositiōe pl⁹ est nutrimēto succi ei⁹:sed succ⁹ ei⁹ vehemētioris penetratōis est ꝛ descēsionis ¶Isaac.Que vince tempore quo a vite carpūtur accepte:si stomachū inuenīant malis būoribus ꝛ cibis vacuū:ꝛ fortem digerere:bñ digerūtur:et in bonum sanguinē cōuertūtur. Ventris solutionē adiuuant.corp⁹qz malis humorib⁹ purgant. Econtra si stomachum malis humorib⁹ plenū inuenerint.ꝛ imbecillem digerere:in eo morātur inflationē generant:et ī humores noxios cōuertūtur ꝛ fumū noxium plurimū creant.Appense autem ꝛ in aere ab humoris supfluitate desiccate:ceteris vuis fūt laudabiliores:ꝛ subtilib⁹ dictis cōuenientes:ab inflatione longe sunt et fumositate:nec stiptice tñi:nec solubiles. ¶.LXXXIII

De vua matura et acerba. Diascorides.

Ua matura viridis comesta ventris solutionem facit ꝛ inflationē.Suspensa vero pōtica:tatez ꝙam minuit.Dozo immatura vētrem stringit:daturqz discentericis ¶Isaac. Qua acerba.i. immatura frigida est in tercio gradu: sicca in secundo Tres habz in se substātias diuersas :granoz:corticis humoris:Branoz substātia sicca est et dura:mulli⁹ cōuersionis in egestione.Farina tamen ex eis facta si bibatur:stomachū cōfortat.colericam cōstringit egestionē.maxime si assentur.Cortex grossus est ꝛ nerui⁹:nec conuertitur:nec nutrit.humoz aūt ꝑpter stipticitatem suam ꝛ ponticitatē durus est digeri:confortatiuus est stomachi.ꝛ epatis calorē extinguit.sitim aufert.Acumen colere rubee mitigat.Vomitum egestionēqz colericam stomachi vel epatis ꝑpter virtutis cōtentiue defectionē constringit.Oculis appositus palpebraꝛ humores grossos defectat.Valet etiam ad p2iginē oculoꝛ ꝛ aspritatē.Dyascorides ꝓcepit extrahere succuz ꝛ ante dies caniculares ad solē poni:donec ꝑsseuerit vt mel .Hoc valet būoribus in gulam descēdētibus.ꝛ ad gingiuas ꝛ auriculas.Qua masa sanguinē laudabilē facit.ꝛ ceteris fructib⁹ sicut ficus melior est cib⁹:ficamē plus nutrit.Habet aūt adhuc in se quatuor substantias Ossa frigida sunt ꝛ sicca ꝛ stiptica ꝛ dura.habēt tamen acumē:ob quod cito exeūt de stomacho ārte cōuersionem.Cortex frigidus est ꝛ sicc⁹:ꝛ ad digerendū durus.Unde si vua simul cum cortice ꝛ ossibus comedatur:indurat egestionē:ꝛ inflationez ac ventositatem generat.Humorezqz longinquos a sanguine laudabili.Caro etiam vue inflatiua est in sui substantia ¶Razi.Que acerbe frigide sunt. Ventrem stringūt ꝛ coleram ac sanguinem reprimunt ¶Auicenna. Qua matura minoris est nocumēti.q̄ non matura. Quando etiam non digeritur vua nutrimentum eius crudum est

¶.LXXXIIII

De ceteris vuarū varietatibus et ꝓpietatibus. ¶Idem

Ua alba laudabilior est q̄ nigra cum equent in reliquis ꝓpietatib⁹ .s.spissitudinis subtilitatis.dulcedinis et reliquoꝛ.Bimissa quoqz post collectionē duob⁹ diebus aut trib⁹: melior ē q̄ statiz collecta .Eadem eñ hora collecta ꝛ inflatiua est ꝛ mouet ventrem.Suspensa vero donec cortex ei⁹ detumescat:boni nutrimenti est:sicut ficus:minoris tñi sed ei similis in paucitate malicie.ꝛ vuam quidē stipticam speratur q̄ resoluat appensio:acetosa vero nō est

ita Isaac. Que diuerse sūt aut sapore:aut colore:aut subtilitate vel grossitudine. Sapor alius est subtilis et aquosus:vicin⁹ acerbitati.alius gross⁹ et dulcis mel; liqz vicinus. Alius medi⁹. Grossus et dulcis calidior est:et generat sirim fortiorem Grossioris est nutrimēti ad digerendum durus:inflationez faciens ⁊ rugitum: opilationem epatis et splenis Subtilis et aquosus frigidior est:et digeri leuior. cōfortatiu⁹ stomachi.⁊ mūdificatiu⁹ a colericis humorib⁹:sitis mitigatiu⁹:et cōueniens temperatis cōplexionib⁹. Melior autez sapor qui inter grossum ⁊ subtilem est medi⁹ Sicut em̄ medium est sapor:ita ⁊ potestatum. Diuersitates in colore quatuor sunt:album:nigrum:citrinū:ruffū Alba vua subtilis est:min⁹ nutrit: facile digeritur. venas cito p̄ forat. vrinam ꝓuocat vini eius ebrietas cito venit:et velociter transit. Nigra grossioris nutrimēti est et pluris:tarde autem digestionis: tamen si bene digeratur nutrimētum multuz p̄stat.stomachū confortat. Ruffe aūt vel citrine supior sunt medie. Cuiuscunqz aūt vini ebrietas velocē venit:velocit ⁊ trāsit:⁊ cūqz tarde ꝓuenit:⁊ tarde transit LXXXV

De vuapassa faciendā. Ex li. de na. re.

Uua in clibanum calidum ponitur ibidez desiccata vuapassa dicitur. Suampassā grecaz sic facieg:melioris acini et dulcis ⁊ lucidi botrionēs.in ipa vite torquebis.⁊ facies sponte marcescere. Deinde sublatos in vmbra suspendes:et vuam distinctam in vasculis cum penis substernis. Pampinos sicco algore frigentes et manu comprimis:ita ⁊ vue vas impleueris. Item pampinos addes nichilomin⁹ nō calentes ⁊ operculabis vas ac statues in loco frigido sicco:quem null⁹ fum⁹ infestet. Platearī. Ad vuampassam faciendam quidā dimittunt vuas desiccari in arbore:et postea desiccant in sole. Valernitam aūt dicunt meliora grana vuaꝝ: ⁊ prius desiccant ad solez postea in furno calido.deinde abluunt cum vino dulci.et supaspergūt pulueres cinnimi ⁊ aliaꝝ speciez aromaticaꝝ:et ligant in foliis ficus:et sic seruant p tres annos .Bibūtur autem passuli et habēt virtutem lenitiui. LXXXVI

De ꝓprietate ipi⁹ i medicīa et cibo. Auicenna.

Uapassa est amica epati:et stomacho. Cōfortetiam renib⁹ ac vesice. Sua quoqz et vuapassa cū interioribus⁹ suis vtiles sunt doloribus⁹ intestinoꝝ Razi. Quepasse q̄ in caloze temperate sunt: bene nutriētes opilationem vt dacruli non faciunt:licz ipi plus et fortiꝰ nutriant Dyascorides. Quepasse virtus customacha est et stiptica.fastidium tollit.egrotantib⁹ vtilis est aspredinem arteriaꝝ dislenit. tussientibus et nefreticis subuenit. Vesice difficultatem spargit Item cathaplasmata cuz polline fabe tumorez testiuz spargit.vino addito maculas nigras emendat. clauos corporis tollit.humorosa vulnera siccat. Lancris quoqz fert auxiliū. Sine nucleo vero trita et impolita:podagricis medetur Platearī. Suapassa calida est et humida.huiꝰ grana.sicut dictū ē.dicūt passuli:et hñt virtutem lenicudi.Valentqz comesti vel vinum decoctionis coꝝ contra tussim. Item in vino cocti et cathaplasmati valēt contra frigida apostemata :et dolorem stomachi et frigiditate. Isaac. Suapassa est quasi ficus sicca:ad compationē viridis. Est aūt triplex. Quedam em̄ p̄fecte dulcis:quedam acerbitatē habens quedam ponticitatē cōtinens et asperitatē: Dulcis calidior est ⁊ humidior:maxime si nigra sit. Ideoqz media ē inter mollitiuum et cōstipatiū. Si malos humores in stomacho inueniat:tempat. Et morsionem mitigat:p̄ sertim si carnosa sit et pīguis corticis tenuis. nerui autem ossium exigui. Huiꝰ valet ad dolorem pectoris et pulmonis.et tussim mitigat:et renes mūdificat ⁊ vesicam. Incōmodum tñ est epati et splenī. Illa que acerbitatē habz min⁹ nutrit:et dulci frigidior est:sed min⁹ humida:maxime si alba sit. Ideoqz stomachum cōfortat.caloꝛē extinguit. Ventrem constipat . Suapassa sine ossibus suis accepta cōmodior est tussientibus:et ad pectoris dolorem:pulmonis:et renum:ac vesice:vētrē soluit sed epati nocet ac splenī:p̄sertim si duriciem habeat. Accepta aūt cum ossibus:stomachumqz confortat:et splen et epar. LXXXVII

De xilocaracta. Actor.

Xilocaracta quidaz fructus dicitur qui alio nomine lignum scriptum appellatur:et alio ligneū vaginatum:quia.s.in vagine modū extēditur. Isaac. Xilocaracta moderatum habent dulcedinē multūqz stipticitatis .Nocet substantia est grossa et lignea:digestioniqz inobediens. Sed cum viridia sūt: solubiliora:stomachoqz nociua. Sicca vero sunt stiptica minusqz noxietatis inferētia.hac videlicz de causa:quia liquores coꝝ parum habent acuminis. Unde viridia sunt solubilia ventris. Cum aūt desiccantur liquorem amittunt in acumine:et fit coꝝ substātia terrestris:lignea. Proinde fit ventri causa constipationis:et vtile ꝓuocationis Est aūt eaꝝ pessimitatis:q̄ e stomacho tarde descēdunt. Propterea si assidue ꝛmedantur:causa colerice vl̄ celiace passionis sunt. Unde galien⁹. Xilocaracta inquit vrinam non mouentes in nostris partib⁹ assirie regionibus. Ibi nanqz solutiua sunt:et vt adnos venūt stiptica:coꝛpiqz nociua fūt. LXXXVIII

De ipomelide et zizipho. Palla. li. xiii.

Pomelides.vt asserit marcialis.sūt poma sorbo simila. Mediocri nascūtur arbore:et cādido floze. Huic fructui est dulcedo commixta cum sapore acredo. Seritur mēse decembri nucleis in vasculis positis. Terram qualemcūqz non respuit:loca tepida:aprica maritima:et sepe saxosa amat.statum frigidū reformidat. Poma ei⁹ aut in picatis et minutis vrceolis:aut scrobe pomi.aut molles inter vuas vinaceis obruta fuabūtur Idem in libro. v. zizifum amat loca calida aprica :seriturqz ossibus et stipite atqz planta.zizifa collecta matura:in longo fictili vase fuātur oblito:et loco siccioze cōposito vl̄ recentia lecta poma si guttis vini veteris p̄fundas:efficitur ne ea rugarū deformet attractio. Seruantur etiam decisa cuz ramis suis:aut sua fronde inuolura atqz suspēta Actor Hec de fructib⁹ arboꝝ iuxta ordinem alphabeti colligim⁹.nunc restat etiaz de succis fructuū qui ꝓprijs appellatiuis nomibus:⁊ eoꝝ ꝓprietates que a philosophis ac medicis describūtur:iuuante disseram⁹. LXXXIX

De succis fructuū. Arestotiles in libro de plantis.

Succorum qui fructib⁹ insunt:Quidaz potabiles sūt:vt succ⁹ vuaꝝ et malorū granatoꝝ :ac moroꝝ et murtoꝝ. Quidam vnctuosi:vt fructus olive:nucis:et pinee: Quidam etiam dulces:vt ficus et dactuli. Quidam vero calidi et acuti:vt sinapis et origani. Quidam aūt amari:vt centauree et absinthii.

Plini⁹ libro. xv. Communia pomis et omnibus succis saporuz genera tredecim reperiūtur.dulcis:suauis pinguis:amarus:auster⁹: acer:acutus: acerbus:sal⁹: acidus .Preter hec tria sunt genera mirabili maxime natura .Unum in quo plures pariter sentiuntur sapores vt vinis.In his etiaz et austerus: et acutus et dulcis et suauis:sentiūtur omnes alteri. Alterus est gen⁹ in quo sit et alicuius quidem:sed tamen et suus quidez

ac peculiaris: vt in lacte. Siquidem inest ei quod tamē iure dici nō potest dulce ac pingue et suaue: obtinente lentitate: que ipsa succedit in saporis vicem. Nullū hic est aquis nec succus quidem. vt tū ipo fiat aliquis: ac suum genꝰ faciat. Sentire quidem aque saporem vlū succum ve vitium est. Nam ⁊ ipe quidem aquis. vt dicū est. nullus est: aut si sentitur omino vitium est. Omnēq; sine sapore esse: sine odore: sine succo tria precipue nature elementa. videlicet aquam ignem ⁊ aera. Ergo succorum violus piro: mozo: murto: pinguis oliue: lauro: nuci: iuglandi: amar⁹ amigdalis: sulcis vuis: ficis: palmis: aquoꝰ pomis. Magna differentia est in colore succi. Sanguineus moris. ceraſis: cozmis: vuis etiam nigris. Irez albis candidꝰ. lacteꝰ: in capite ficis ⁊ in corpore non ite. Item spumeus malis: nullus pficis. i. nullius coloris. cum plerum duracia succo abundent. sed quis vllum colorem eius diterit. Sua sunt et in odore miracula. Malis est acutꝰ. pficis dilutus. dulciꝰ nullꝰ. Nam ⁊ vinum tale sine odore. Tenue odoratiꝰ: multoq; celeriꝰ ad vsum venient talia q̄ pinguia. Que odorata: in gustu non eadem sunt reuera: quia ñ sunt pariter odor et sapor. Quāobrem citreis est odor acerrimus: sapor asperrimꝰ: cui adātenus et cotoneis: nulluſq; odor ficis. .xc.

De achacia. Isidorus.

Achacia grece dicitur succus pomoꝝ arboris silicon: que a latinis corrupte siliqua dicitur. Plateariꝰ. Achacia est frigida et sicca in tercio gradu. ⁊ est succus pruneloꝝ immaturoꝝ ab eis extractus ⁊ ad solem desiccatus. Virtutem habet cōstringendi ⁊ cōfortandi: Usus eiꝰ est contra vomitum colericū. Contra fluxum ventris. Contra fluxum e naribus Contra calida apostemata. Bzasconides. Achacia est fructus arboris spinose que nascitur in egipto maxime Hic fructus velut oliua premitur ⁊ succus in sole siccatur. Est ergo achacia optia que leuis est ac subruffa: suauitate odoris subacida: et gustu valde stiptica. hec cū maxime de immaturo fructu premitur: nigra vero de maturo fructu efficitur. Omnis achacia inscide stringit: ac nimis desiccat. habundanter etiam infrigidat. De tercio gradu est sicca: in secūdo frigida. Idez succus colluris vtiliter miscetur. Ignem sacrum extinguit pernones sanat. pterigia oculis tollit. Vulneribus actumoribus oculoꝝ: mure pficit. Prosluuiū mulieris extinguit. Cadētib⁹ stericis subuenit. Fluxum ventris phibet habita vel suppositta. Capillos inficit. Constantin⁹ in libro graduū. Achacia frigida est in primo gradu: sicca in secundo. habētib⁹ erisipilam conuenit. Pustulas oris purificat. Anum exeuntē intus conuertit. Potui data vel p distere iniecta ventrē constipat. fluxum sanguinis arcet. Colluris multū vtilis est: ⁊ calida habētibus apostemata prodest .xcv.

De oleo in generali et eius natura Actor

Oleum iuxta ysidoꝝ ab olea dicitur. quia videlicet ab oleo fructu pcipuū: hoc est ab oliuis expimitur. Oleū ceteris liquoribus supenatat lucernis pabulum ignis mistrat. Pulmētis condimētū pstat. vulneꝝ dolorem mitigat: cutem nitere facit Ambrosiꝰ in hexameron. Quid aūt miramur: si dō loquente caliganti mūdo lux emicuit. quando quidem siquis inter aquas mersus oleum ore emiserit clariora faciat ea que pfundi tegebantur occultis Plinius libro xiii. Optima vngenta seruantur in alabastris. odores in oleo: quod coꝝ diuturnitati tanto est vtilꝰ: quāto pinguiꝰ: vt amigdalis. Idem in libro. xv. Vetustas oleo tedium affert. Est aūt optimū in italia oleū maxime agro venefrano: cuiusq; parte que licinianum fundit oleum. Augetur oleū ab arcturi exortu. ad. xvi. kl'. octobris. postea increscunt nuclei et caro. Longq; sūtienti imbres copiose accesserint: vitiat oleum in amurcam. Omnino quidē secūdum theofrastum olei causa calor est: quare et in torcularib⁹ ⁊ iam macellis multo igne queritur. Oleum ipm a pinguedinis vitio sale vindicatur. Existimatur et ebori oleum vtile cē vindicando a carie. Certe saturni simulacrū rome intus oleo fuit repletum. Idem in libro .xvi. Oleo cedri perūctum: nec rimā nec cariem sentit. Glosa super ps. cviii. Ago niste quoq; oleo vngūtur: vt sit fortiores Arestotiles in libro de animalibus. Si vacce mungantur cum oleo et pice: valet contra dolorē pedum ⁊ nocumētū muis. .xciii.

De cella olearia Palladius libro primo

Olearis cella meridianis sit obiecta partibus et cōtra frigus munita: vt illi per specularia lumen debeat admitti. Ita et operias que hieme futura sunt: vt nullꝰ algor impediat: ⁊ oleum cui pmetur adiutum teporibus frigore non valebit astringi. Lapetis et rotulis et plo nata est forma. quaq; consuetudo dictabit: Receptacula olei semper mūda sint ne nouas sapores infecta veteri rancore corrumpāt: ac si quis maiori diligentie studet subiectis bincinde cum culis pauimenta suspēdat. ⁊ ignem suggerat fornace succensa. Ita purus calor olei cellam sine fumi nidore vaporabit: quod sepe calore infectum corrūpitur et sapore. .xciv.

De virtute olei in medicina Plinius li. viii

Olei potu que corpori elephantis inhereſcūt decidere inuenio Idem in libro: xii. Olei liquor membra recreat. Odorata vero et pinguis lacrima abietis ad domandum oleum additur in ūgentis Idem in libro. xv. Olei natura est corpus tepefacere: et cōtra algores munire: ac feruores capitis refrigerare. Veteri quoq; oleo vsus est ad quedam genera morborum. Oleo vetustas tedium affert non vt vino. Vsum eius ad luxuriam greci vertere vitioū olim genitores in gimnasiis publicādo: hoc aūt de oliuis exprimitur. Idem in lib. xxiii. Oleo omnū mollitur corpus: vigorem'q; et robur accipit: omnia venena cohibet: tormenta pellit: et ventris asalta. Alium soluit vulneraris emplastris vtile: faciem purgat: inflationem sedat: vetus magis excalefacit corpora: magisq; discutit sudores. Buricias magis diffundit: litargiacis auxiliatur. oculoꝝ claritati confert. Capitis doloribus remedium est et ardoribus in febri. Auicenna. ii. libro. Omnes olei species corpora confortant. morum alleuiant: et extinctiue sunt Glosa sup exodum. xxvii. Olei pinguedine lassi recreantur: et infirmi. et lumen prestatur id est nutritur. .xciiii.

De diuersis olei speciebus. Actor

Oleum tragq nō solum ex herbis: herbaq; floribus conficitur vt superi⁹ dixim⁹ verum etiā ex arboꝝ fructibus: verbi gratia. Oleum amigdalinum: balsaminū cipinū ⁊ similia Plinius lib. xv. Oleum facticiū ex oleastro fit. i. tenue multoq; amarꝰ q̄ olee: et tm ad medicamēta vtile fit: et e cyci arbore in egipto copiose id in qua coquitur: imaturaq; oleum tollitur ac in egipto vbi abundat sine igne et aqua sale aspsum exprimitur. cibis sedum: lucernis vero exile Fit ⁊ oleum e citro: cipsso: nucibusq; iuglandibus quod carinon vocant. et e malis cedri quod cedrēleon. Irez ex lentisco ex castaneis et silama atq; ortza Sebibo fagi quoq; faciunt e piscibus oleum. Inopia cogit alii quando causa luminis et e platani baccis aqua et sale maceratis. Fit etiā oleum ex calamo: balsamo: cardamomo: nardo: gallico: sansuco: pannace: melilote: cinamomi radice olim succis in oleo maceratis expſſisq;. Fit ⁊

oleum e pice:quod picinum appellant. Cum coquitur em̃ pix velleribus supra eius balneũ expansis atq; ita expressis. Probatur maxime oleũ e pice bruciaq; pinguissima est ac resinosissima. Color est oleo fulvo. Spõte nascitur in siria maritimis quod eleomelli vocãt. Manat ex arboribus pingue:crassi? melle.resina tenui? sapore dulci:t hoc mediocris vtile. Glosa super exodum xxvii. Oleum fieri solet de mirto:de raphano:de nuce ac de speciebꝫ diuersis.sed nullum offerri licuit in tabernaculo nisi de oliuis:

.xxv.

De oleo amigdalino. Plinius vbi.s.

Oleum amigdalinũ:quod aliqui neopum vocãt fit ex amaris nucibus arefactis et in offaz ꝫ tusis aspersum aqua et rex tusis expriꝫ mitur. Idem in libro.xiii. Unguenta quidem optima fuantur in alabastris odores in oleo:quod cor diuturnitati tãto est vtili?:q̃to pinguio? vt amigdalis. Idem in libro xxiii. Oleum amigdalinũ purgat:mollit corpora:cutẽ erugat:nitorem cõmendat. Varos cum melle tollit e facie. Prodest t auribꝫ cum rosaceo et melle et malipunici germine decoctum. Vermiculosq; in his necat:et grauitatem auditus discutit sonos incertos et tinnitꝰ:obiter capitis dolores sedat. Medetur et oculorum furunculis:et a sole vstis cum cera. Ulcera manãtia t et furfures cum vino expurgat. Per se vero illinitum capiti somnũ allicit. Razi. Oleum amigdalarꝫ rẽpatium est pectori:pulmoni:ac vesice:et renibus auxiliaꝫ ꝓfert:fastidiũ facit. tardeq; discedit. Diascoridesꝰ Oleũ amigdalarꝫ ad dolorẽ matricis valeꝫ.t ad dolorẽ capitis. Auriꝫ quoq; dolorem mitigat t tinnitum compescit. Refreticis ac diureticis bibitum ꝓdest. Calculosis et asmaticis medet. Maculas e facie tollit. Admixtũ mellicatrices vulnerꝫ purgat. Cui etiam si lilii radices admiscueris:t cerotum ex oleo roseo feceris:rugas extendit. Caligines oculorꝫ detergit:furfures emendat.

Diascoridesꝰ Oleum amigdalarꝫ amararꝫ calidum est et humidum in secũdo. Oleum amigdalinũ et ꝓprie amarꝫ aperitiuũ est. Confert apostemati mãmille: et soda:t pulsationi auris:et tinnitui:t sibilationi in aure:t vermib? in ea factis. Utile est splen:sed grauat stomachum. Valet doloribꝫ renum:et difficultati vrine ac lapidi.et doloribꝫ vesice ac matricis. Item cum melle ꝓpriꝫ amarũ et radix lilii t cera liquefacta cõferunt rugis in facie.et panno et huiõi ac vestigijs et similibus. Valet etiam linitum cum decocto sup squamas et furfures

.xxvi.

De oleo balanino et balsamino. Diascorides.

Oleum balaninũ cõficitur vt amigdalinũ. Auritus est ei caractica.lentigines vultibus tollit. Nigras maculas emẽdat:ore acceptum euertit stomachũ. Tinnitũ aurium compescit et dolores sedat:adipe anserino admixto. Plinius vbi supra. Balaninũ oleum repurgat varos:furũculos:lentigines:gilluas. Idem in eodem. Oleum balsamũ longe preciosissimũ omniũ. Contra offes serpentes efficax.oculorꝫ claritati plurimũ confert caliginem discutit. Item dyspnoeas collectionesq; t omnes duricias lenit. Bãgunem densari ꝓhibet. Ulcera purgat. Capitis doloribꝰ tremulisq; vtile. febres cum horrore venientes punctis leuiores facit. Utẽdum est tamen modice:qm̃ aduritaugetq; vitio non fuato tempamẽto. Constantinꝰ vbi supra. Oleum balsami calidius est q̃m carpo vel rami:licet omnes calidi et sicci in secũdo gradu. Valz obscuritati oculorꝫ t epithimatũ.tollit horrorem febrium. Urinam ꝓuocat diurnam tussim mitigat.t duritiam anheliꝰ pagorizat.materiam digerit:caꝫq; per cannales expellit

.xxvii.

De oleo cipressino ac ciprino et citreo. Plinius vbi supra.

Oleum cipressinuz eosdem habet effectus quos t mirteum. Oleum etiam ex cipro fit cuius naꝫ excalefacit:ac nervos tollit. Diascorides Olei ciprini amurga vsq; ad spissitudinem mellis cocta dolorem dentium tollit.t ad alia multa medicinaliter ꝓficit:sicut videlicz videbit infra vbi ageꝫ ō amurga. Plinius in eodem vbi supra. Cipros qualis esset t quotadmodũ ex ea fieret oleum docuim?. Natura eius excalefacit:emollit nervos. Plinius vbi supra. Oleũ citreum ad illa ꝓficit ad que mirteum. E nuce iuglandiũ.quod carynũ appellam? alopicijs vtile est t surdi tari aurium infusũ. Item capitis doloribꝫ illinitum:ceterum imeris t grauis saporis corpori. Auicenna in scõdo canone.oleum citri fit ex ipo t eius cortice fortius. Et factum ex flore ipsi? est in omni capitulo debilius. Oleum ex cortice citri:nervoꝫ valet mollificationi.t confert paralisi.

.xxviii.

De oleo laurino. Palladius libro.ii.

Oleum laurinũ mense ianuario ex baccis lauri conficitur hoc modoi lauri baccas q̃ plurimas t maturitate turgentes in aqua calida bullire facies:t vbi diu feruerunt:olei quod ex se dimiserunt supnatantis vndaz prunis leuiter cogentibus in vasa transfũdes. Plinius libro.xv. oleum laurinũ quidam baccis exprimũt tm̃.alii solius modo.t alii cortice t folio baccarꝫ. Necnon t stiracem addunt aliosq; odores. Optima laurus ad id est latifolia:siluestris nigris baccis. Idem in libro.xxiii. oleum laurinũ eo vtilius:quo recentius:quoq;:viridi?: Uis ei? ercalefactoria:t ideo sparicis:suggillatis:paraliticis:capitis doloribꝰ inueteratis:distillationibꝰ auribꝰ in calice punici. calefactuz illinitur. Plateari?.oleum fit ex baccis lauri valẽs contra dolorem ex frigiditate.t arteticos dolores.

Diascorides.oleum laurinũ vtilissimuz est quod fuerit viride t subamarꝫ:ac inscicuz. Virtus est ei calida t malactica:t anastomacha. laborem itinerum corporibus soluit. Nervoꝫ indignationez compescit: In frigore necessariũ est. Aurium doloreꝫ mitigat:Catarrũ iedat:doloꝛem quoq; capitis tollit quod graui odore plenum est. Auicenna.oleum laurinuz vtile est alopicie.t doloribus capitis antiquis:vẽrositates resoluit. Idem oleum laurinũ resoluit lassitudinem t soda. Cũ vino odorifero bibitum cõfert dolori epatis. facit aũt nauseam t vomitum: t horripilationem confert inuctuz

.xxix.

De oleo lentiscino Palladius vbi supra

Oleum lentiscini ianuario mẽse matura ꝓfectio est que fit taliter Grana matura lẽtisci q̃ plurima colliges:t vna die ac nocte supra se aceruata esse patieris Deinde sportam gramis plenam circũq; vasculo supponas:t aqua calida adiecta calcabis t exprimes Hũc ex eo humore qui defluxerit supnatãs oleum lentiscinũ.sicut laurinum.colligetur. Memẽto aũt ne rigore possit astringi:aquã calidam sepe suffundere. Diascorides. De semine lentisci arboris fit oleuz similibus causis.vt arboris ipi? semen:folia:t cortium: t ramuli.necessarium. Capillis cadentibus inunctum ꝓdest:eo q̃ calidam t stipticam vim habet. Huius arboris resina mastix vocatur:de qua videlicet dictuz est supra

.d

De oleo masticino et mellino Actor.

Oleum masticinum nichil aliud estimo q̃ lentiscinuz Nam t arbor videlicet lentiscus:de cuius grano vel semine fit oleũ a mastice videlicet ei?

resina denominatur ab auicenna sicut habitū est supra
Dyascorides.oleum masticinus cōficitur sicut tamariscinū et crocinum ⁊ alie multe ꝓfectiones. Virtutez habet mastici similem. Facit autem ad causas stericas leuiter calefaciens at subnozdēs. Stomachi vuriciaz soluit:cerotis miscetur Discentericis ac solutioni ventris vtile ē. Maculas tollit:faciez lipidat:odozatis cōfectionib⁹ et cozpozatiue virtuti miscetur. Plinius libzo.xiii.oleum melinuz ex malis cotoneis fit:quod in vngenta transit. Dyascorides. Quidam ex cidonis oleū qđ appellaſ melinū faciūt:vehemēter accōmodatuz ad ea cozpis vitia que stiptica virtute pellenda sūt Maxime autē ex oleo sudozes molesti solent detineri ⁊ stomachi operta ꝓpoſit:vulneraqz nata liniri.

Be oleo mirtino. Palladius libzo.ii.

Oleum quoqz mirtinum in mense ianuario ex baccis mirti conficiunt hoc modo.vnciaz foliozꝝ per olei libzam vnam mirtis:et per vncias decem vini veteris heminaz.⁊ cuz eo bullire facies Idcirco et vino respergūtur folia ne frangātur ante q̄ coquantur. Plini⁹ libzo.xv. Oleum mirtinū diuersimode fit. Tundūtur bacce aspersa calida aqua mox decoquūtur.alii foliozꝝ mollissima decoquūt in oleo et expzimūt. Et alii decocta ea in oleum priuus sole maturant:Fit et hoc ex mirto nigra. Et hec melioz latifolia Eadez est ratio et in sativa.sed ꝓferrur siluestris minore semine:q̄m quidaz oxymirsinez vocant. Alii chamemirsinez;quia cozone habet simlitudinem Dec cū est breuis fruticosa. Oleo aūt mirtino mirum dictū inest quidam vini sapoz:simulqz pinguis liquoz ꝓcipua vi ad vsa cozrigenda saccis ante ꝓfusis. Retinet quippe feczez nec ꝓter puruz liq̄rem transire patitur:Batqz se comitem ꝓcipua cōmendatione liquato. Idem in libzo.xxiii. Olei mirtei ratio similis est laurino. Astringit:indurat:medetur gingiuis:dentium dolori:discenterie:vulne exulcerate:vesicis:vlceribus veustis: vel manātibus cum squama eris et cera Idez eruptionib⁹ ambustionibus:attritas sanat ⁊ furfures:ragadias:pdulomata:articulos luxatos:odozem grauem corporis aduersaſ cantaridi .bupzesti aliisqz malis medicamentis que exulcerando nocēt chamemirsine siue oxymirsine.

Dyascorides. Oleum mirtinū eligendum est colore viride:odore plenum:gustu amarū:ac lumpiduz.Virt⁹ est et stiptica et sicca.facit autem ad scabiem. Medicationibus miscetur vtiliter: attritōmbus vtile est. Condilomata soluit mgruos humozes vel sudozes egri ꝓpescit. Auicenna. Oleuz mirtinū ꝓstringit origines capillozꝝ:et cōfortat eos ac demigrat:vlceribus autem confert. .cii.

Be oleo nucum. Auicenna.

Oleum nucū cōfert herpeti:et erisipile.ac fistulis in ptibus oculi Oleum antiquarum nucuz dolorem gutturis facit. Razi in almasore. Oleum nucum vehemēter est calidum ac dissolutiuum. Plinius vbi supra. Oleum fit e nuce iuglandiuz qđ carinuz appellauim⁹.alopicijs vtile est et tarditati auium infusum. Item cerotis doloti illitum:ceterū ieiunis et graue sapoze cozpoz. Actoz. De hoc oleo .s. nucū iuglandium quod maxime apud nos sumit̄ in vsuz ciborum. Qđ videtur q̄ tam pax loquūtur antiqui libri medicoꝝ: nisi q; tēpoze illo vel in ptibus illis nō erat in vsu ꝓmunt:sicut in locis et temporibus nostris. Est autem talis eius natura qualis ⁊ nucum ipax: de qb⁹ videlicet dictum est supra. Nō tamen oino ꝓpter pigz uedinem vnctuosam que abundat in oleo. .ciii.

Be oleo olivarum. Isidorus.

Oleum ab olea dictuz est. Quod ex albis oliuis fuerit expssum vocatur spanum:a grecis aūt onfacion. Qđ ex fuluis et nōdum maturis viride. Qđ aūt ex nimium maturis ꝓfe. Oleuz si quis inter aquas mersus ex oze miserit clarioza facit ea que pfūdi tegūtur occulto. Glosa super exodum.xxvii. Oleū fieri solet de mirto:de raphano:de nucc.ac de specieb⁹ diuersis; sed nullum offerri licuit in tabernaculo nisi de oliuis. Plini⁹ libzo.xv. Oleum olee quidem cozticē interesse odozem accipit. Odoz autem in olea tenui est argutioz:et is tamen in optima breuis. Cum siccitas et imbres copiose accessere vtiatur oleum in amurcaz: cui⁹ color oliuam cogit nigrescere Idcoqz nigricia incipiēte minimū est amurce Aſſi illaz vero nihil. Nec est hoc maturitatis initium:sed vicii,primū. Oleum crescere oliue carne falso arbitramur: cum succus omnis tunc in corpus eat: lignumqz intus grandescat. Tunc ergo maxime rigantur et vbi cerna sūt sine multis imbribus accidit:oleum absumitur:nisi serenitas que corpus exprimet consequatur. omnino quidē olei causa calor est vt supius dictum est. .ciiii.

Be olei olivarū expressione Idē i eodē.

Oleum q̄ acerbissimū diu tradunt fieri optimū oliuamqz e terra colligendam:si inquinata sit lauandā Siccari vero triduo satis esse tradūt si gelent frigoza:quarto die premi:et sale aspergi.oleū autem in tabulato minui:deteriusqz fieri. Ité in amurcam flagibus he sunt carnes:et inde feces. Idcoqz sepe in die decapulandus:omnia hec facienda sunt ferue tribus diausisqz rotularib⁹:et q̄mme ventilatis. Jdo nec ligna ibi cedi oportere: ipaxqz e nucleis est ignis aptissimus. Et e cortinis in labra fundendū:vt feces ⁊ amurca liq̄tur.fiscinas spongia tergēdas. Vasa crebrius mundanda sunt:vt cōstet sinceritas pura.postea inuentum est:vt aqua feruenti lauentur.ꝓtin⁹ ꝓtelo solide subuicerentur.sic em̄ amurga expzimitur.vt mox trapetis fracte premerētur. Palladi⁹ libzo.xii. Mense octobzi oleum viride faciendū est hoc modo.oliuam quam recentissimā cum varia est colligis:⁊ si dieb⁹ aliquot collegeris:expādis ne calefiat. Si qua ibi putris aut sicca est:remoues;vbi vero cōpleueris modum facrotii.sales tritos vel non tritos qđ est melius in oliuā mittere: et p decem modios tres salis:et mollis primo et sic sallitam in nouis canistris esse pateris: vt ꝓnotet cum salibus: et ducat in se cosdez sapozes cū mane premi incipiat olei meliozem fluxuz redditura: salis sapoze concepto. Cānales sane et omia receptacula olei calida aqua prius lauabis:vt nichil de anni preteriti rācoze custodiant. Focos etiam non ꝓpi⁹ admouebis ne olei sapozem fum⁹ inficiat. Idem in libzo.xii.oleum primuz libumico simile fieri asserunt greci. Si i pomo viridi violam siccam ⁊ lauri folia et cipreum omnia simul tusa et subtiliter trita pmisceas cum salib⁹ torrefactis ac tritis:et diu in oleo inuecta perturbes. Hebine tribus aut aliquāto ampli⁹ diebus cū quieuerit:vtaris Greci conficiendi olei preceptis ista inserunt:tantuz legenduz esse olive q̄tum nocte sequenti possimus exprimere:Molam primo oleo debere leniter esse suspensaz Ossa em̄ confracta sordescunt. quare de solis carnib⁹ fit prima decocto. Salinis canistros fieri debere vitgultis:quia ceu⁹ hec oleum dicitur aduuare. Nobilius erit quod sponte defluxerit: Sal deinde ac vitruz rubeum oleo nouo misceri:vt bec res spissitudinem ei⁹ ab soluat Deinde cū amurca subsederit oleum purū.xxx. diebus exactis in vasa vitrea transferri.scim̄ disciplinam fieri sed mota fortioze quassari. .cv.

Be ipsius olei purgatione Idē i eodē.

Oleum si sordet frictos et adhuc calentes sales mici iubent.⁊ diligenter operiri ita mundum reddi post tempus exiguum. Si fuerit odoris

horrendi virides oliuas sine ossibus tundi ⁊ in olei metreta heminas duas mitti Si bacce defuerint: caules tenerrimos olee similiter esse tundēdos. Nōnulli itaq; permiscent adiecto etiam sale. sed omnia inter linteū clausa suspendūt: atq; ita in vas olei dumittunt. postea tribus diebus exemptis auferūt: ⁊ oleum in vasa alia trāsfundūt. Quidam mittūt vetustum latezem torrefacto. pleriq; ordeaccos panes breuiter figuratos. ⁊ raro linteo inuolutos mergūt: ⁊ nouos subinde pmutāt vbi hoc bis aut tercio fecerint sales iniciunt: ⁊ in alia vasa translatum per paucos dies subsidere patiuntur. Quod si aliquod animal forte inciderit: ⁊ oleum putrefiet ac odore viciauerit iubent greci coriandri manipulū in olei metreta suspendi. atq; ita pauci dies ma nere: si nihil de horrore decusserit: mutādus coriandrū donec superet hoc vicium. Sed maxime pderit post sex dies in vasa munda transfere: melius si acetus antea nexerunt. Quidam feni greci semen siccum tritum q; permiscent: vel incensas olee gemmas arbores in ipso oleo frequenter extinguūt. si acerbus odor fuerit vuā exprimēda quam greci gigartas vocant precipiunt tunsa et in massam redacta mersari. Oleum rancidū greci asserunt sic posse curari. Albam ceram mundo et optimo oleo resolutam: ⁊ adhuc liquētem in eo mitti iubēt. tunc sales fractos calētes addi opiri atq; gipsari. Sic fieri vt oleum purgetur sapore ⁊ odore mutato. oleum tū ossie in terrenis locis esse seruandū. ⁊ eius esse naturam vt sale nitro ue purgetur: vel aqua feruēti si simul miscentur in vasculo .CVI.

De medicinali eiusdem opatōne Ysaac.

Oleum recens nouiter expressum ab oliuis nigris ⁊ maturis calidū est ⁊ humidus mediocriter: stomachi molliriū vētrem humectans et cito in coleram rubeam traducitur. Oleum vēro quod longe ⁊ diu ab oliuis etuit: si ex oliuis fuerit immaturis omni carebit malicia. Quod autem aliquid ponticitatis retinuerit: qm̄ ea penitus ablata fit nocibile citoq; in malos humores conuertibile. mollem quoq; stomachum faciens. digestiuam tamen vim impedit. Quod si multo magis inueterauerit: vt saporis fiat asperioris ⁊ horribilioris. incōueniens fit vsui: medicine tam̄ vtile. Universaliter autem oleum laudabili? cognoscitur si sit odoriferum: ⁊ saporis optimi. Cuius sc̄z pōticitas sentitur in lingua acuminis indigens. qualitate stomacho confortat ⁊ illud antiquo rosaceo assimilauerūt atq; in multis passionib? vice olei rosei dederūt Dias scorides. Oleum olive sufficienter stringit. ⁊ inunctus capiti p singulos dies fluxem tenz capillos. ⁊ sudores plurimos: caniciemq; retardat. Cātabriones ⁊ acoras ⁊ lepras detergit. ac gigiuas humores varios cohibz ac motos reformat dentes. Oportet autem lanam mollam muoluta; oleo non feruēte tingere: ⁊ tūc gingiuis apponere donec videantur albe. Idem. Oleum quod de semicrudis oliuis fit: ⁊ onfacīn dicitur condensat autem Plin? libro. xv. Oleo vetustas tedium affert: non vt vino. Est autem olei natura corpus repe facere: ⁊ contra algores munire: feruores capitis refrigerare. Usus eius greci ad luxuriam vertere: viciosus olim gentores in gimnasiis publicando: hoc autem de oliuis exprimitur Auicenna. oleum qđq; exprimitur ex oliuis immaturis: ⁊ dicitur onfacinū. qđq; ex maturis. et quādoq; ex rubeis inter illas medius. Et huius operatio est inter illas duas res Item qđq; exprimitur ex oliuis domesticis: quādoq; ex siluestrib? Ex his aūt melius est sanis onfacinū: ⁊ melior eox gumma: est gūma siluestris: que mordicat linguā Onfacinus frigidus est et siccum in primo. oleus autem de oliuis vltimo maturis calidū est cōmēsurate: ⁊ declinat ad humiditatē omnes aūt olei species corpora confortant. motum alleuiant: extinctiuecq; sunt. oleum oliuax siluestrius est sicut oleum rosarum in plurimis intētionib?: cōseruat capillos. ⁊ phibet velocitatez canicici cuz administratur omni die. Confert gīgiue sanguinee: colluendo eos ex eo. Confirmatq; dentes motos. Item expressum de oliuis siluestrib? immaturis confert vlceribus humidis et siccis: ⁊ scabiei .CVII.

De amurca. id est olei fece Isidorus.

Amurca est olei pars aquosa a mergēdo dicta eo q̄ oleo se mergat ⁊ fex eius sit Plin? vbi supra Sup omnia cato laudat? celebrat amurcam. olearia dolia cadosq; illa imbui ne bibant oleum. Amurca subigi areas terendis messibus vt formice desint. Quin et lutum parietū ac tectoria ⁊ pauimēta et horreox frumēti. Uestiariū etiam contra teredines et noxia animalia aspergi: semina frugum pfundi. morbis q̄ dnpedum ⁊ arborū illa efficaci ad medēdum: ad vlcera interiora humani quoq; oris. loza etiam: ⁊ coria: omnia ⁊ calciamina: axesq; ea decocta vngi. atq; crassita contra erugimem. coloris graciaq; elegātioris ⁊ totā suppellectilem ligneā ⁊ vasa fictilia. Item in amurcaz. sicut dictum est supra. ⁊ flagitio? he sunt carnes: ⁊ inde feces Ideoq; sepi? die decapulādum est. Ut aūt feces amurca liquentur: vasa crebrius mūdanda sunt hac detergēda vt cōstet sinceritas pura P?ea inueteruz est vt aqua feruenti lauarentur. primus prelo solide subiicerentur. Sic em̄ oleū exprimitur: et mox trapetis fracte premātur. .CVIII.

De medicinali eiusdem virtute Plini. libro vicesimotercio

Amurca gingiuis: ⁊ oris vlceribus: dentium stabilitate efficacissime subuenit. Item ignib? sacris infusa. Nigre olive amurca vtilior. Item infātibus fouendis. Albe vero mulierum vulue ī lana admouetur. multoq; omis amurca decocta efficacior. Loquitur aūt in cupreo vase ad crassitudinē mellis vsq; eius cū accto: aut vio vetere: aut mulso: vt queq; cā exigat: in curatōne oris: dentium: aurium: vlcex manātium genitalium: rhagadum: vlceribus in linteolis imponitur: luxatis in lana. Ingens huc vsus: vtiq; inueterato medicamento. Tale em̄ fistulas sanat. Illinitur podagris incipientibus. Item articularib? morbis. Auicenna libro secūdo Fex olei ponitur in medicinis oculi ⁊ vtilis est super ventrem ydropicis Fex olei oliuarum est medicamen apostematum calidox in glandulis: et ppie cum solutis suis. Item vtilis est sup vētrem ydropici. ⁊ consolidat vlcera accidentia in corporib? siccis. Quandoq; tū pmiscetur olei fex eus cameleonta ⁊ scabiem sanat. Itaq; conuenit etiaz scabiei bestiaz: ppie in infusione lupinox Idem Fex expressionis olei est in primo calidi. ⁊ est consolidatiu? vlcerum accidentiū in corporibus siccis. .CIX.

De vino Isidorus libro vicesimo.

Unū inde dictum est q̄ eius potus venas sāguine cito replet: hoc alii ueum appellant: eo q̄ bibētem a cura soluit Aristoteles in libro topicox. iiii. Unum ait empedocles aquam putrefactā in lignis Ambrosi? libro. iii. Noe post diluuium vitē plantauit: que primo domini pcepto pullulauit: ac bibit de vino eius ⁊ obdormiuit Deus aūt pscuit q̄ vinuz sobrie potatum sanitatē daret: prudētiaz augeret. Immodice vero sumptum ad vicia causas daret: creaturā dedit: sed abūdantiam humano refutauit arbitrio Aristoteles in libro de animalib? Unū serpētes vale dissentiunt: ⁊ ideo per ipm venantur: cum unibuntur

Plinius libro. viii. Mule calcitratus crebriore vinū potu inhibetur. Duo sunt itaq; liquores humanis corporib⁹ gratissimi: intus vini: foris oleū: e genere arborū ambo sumpti. Idē i libro. xi. Cires dat vini por⁹. tantūq; honoris increuit platanis: vt mero infuso nutriātur. Idē in libro. xiiii. In medicaminibus adeo magnus locū obtinēt via vt p se se sint remedia. Vino hausto natura est calore viscera intus accēdi: foris autē infuso refrigerandi. Idē in libro. xv. In vino pariter sentiūtur plures sapores. videliet austerus: et acutus: z suauis: z dulcis. Sanguine⁹ est succus vuis nigris. Albis vero candid⁹. Odor nullus est succis dulcib⁹. nam z vinū tale est sine odore: tenue vero odoratius. Idem in libro. xviii. Semina vino pfusa ante: minus estimant egrotare. .cx.

De vini spēbus variis. Isidorus.

Vinū de roseus. i. cum rubore. Rosa eī rubet. Vinneum vero quasi sine mitto. i. sine rubore. Nam album est. Succinaciū succine gemme simile. i. fului coloris. Limpidus vinum. i. pspicuus aque specie dictum quasi liphidum. limpha eī est aq̄. Turbidum quasi terbidum. i. terra commixtum quod ē fece. Falernum vinum vocatum est a falerna regione campanie vbi optima vina nascūtur. Honorarium vinū quod regibus z potentib⁹ honoris gratia offertur. Crudum vinū est insuaue quod serui potant. Londrū vocatur qō non sit simplex sed cōmixtione pigmētoꝝ ꝓpositum. Galetus vero a regione vnde defertur: Gala eī opidum est palestine. Infertum vinū dicitur qō altario offertur atq; libatur. Spurcum quod offerre non licet: aut cui aqua admixta est: quasi spurium hoc est immūdum. Acidum vel quia acutum: vel quia aqua mixtum. Vinū eī aqua mixtum cito in hunc saporem conuertitur. Plin⁹ libro. xiii. Apamenum vinū multo ꝑcipue conuenit. Est eī hec ꝓprietas generum: vt dulcia inter se non congruāt. In ponto vinū quoddam platum cunctis: ante sextum non placet annū. Vinum grece bion dictum ad plurimos valitudinum vi⁹ excogitatū: fit hoc modo. Que paululū ante maturitatem decerpte acri sole siccantur. ter die versate per triduū quarto exprimūtur. Deinde cadis sole inuererantur. cui aqua marina largior misceī. In thessalia vasis musti in mare deiectis quo genere ꝓcor sit z vetustⁿ? Omne vinum dulce est min⁹ odoratū: z quo tenuius: eo est odoratⁿ. Palladius libro. xi. Vim naturam taliq; ratione discernūt: z hanc in eo volunt esse distantiam: vt quod dulce est grauⁿ? dicūt. Quod album aliquatinus salsum cōuenire velice z croceo colori blanditur: digestioni accommodum. Quod albū z stipticum. pdesse stomacho laxiori: transmarinū pallorem facere: z tantum sanguinem non creare. Quis nigris vinus fieri forte: rubeis suaue. Albis vero plerūq; mediocre. .cxi.

De cella vinaria et vasis. Idem in libro primo.

Vinariam cellam septentrioni habere debem⁹ oppositam: frigidam: vel obscuro. primaq; longe ab alueis: stabulis: furno: sterquiliis: cisternis: aquis: z ceteris odoris horrendi. ita instructam ne cessarius: vt non vitietur a fructu. sic aūt dispositaq; vt basilice ipi⁹ forma calcatoriū habeat loco altioꝝ constructuq; ad quod inter duos lac⁹ qui ad excipiēda vina hincide deprelli sunt: gradib⁹ tribus fere ascendat aut quatuor. ex his lacub⁹ canales fructilis imbi als fluēticulis fictiles circa extremos parietes curzant: z subiectis lateri suo dolijs per vicinos meatu manantia vina defūdant. Si copia maior est: mediū spaciuq; cuppis deputabitur. quas ne ambulatra phibeant. asselles alterorib⁹ impositas: vel supra dolia possim⁹ collocare. spacio inter se largiore distātes: vt si res exigat: curētis transitⁿ? possit admitti. Quod si cuppis locū suuq; deputabim⁹: is locus calcatorii simulitudinē podius habeb⁹ z pauimento testatio solidetur: vt etiam si ignorata se cuppa diffuderit: lacu subdito excipiantur nō pditura vina que fluxerint. Plin⁹ libro. xiiii. Celle vinarie latus aut certe fenestras obuerti oportet in aquilonē: vsq; in exortum equinoctialē. sterquilinia z arbores radices. pcul abesse conuenit. omniaq; odoris cuitādi. q; niam odor facillime transit in vina. vicos etiam et cas pificos abesse. pcul oportet. Ac dolius etiaq; interualla darī ne inter se serpant vicia: contagione vini semp ocissima. Ventrosa dolcis et patula minus sunt vitia. Picari oportere. prin⁹ a canis ortu. postea sep⁹ cellas oportet aqua marina. vel salsa pfundi. ac cinere de fūmis aspergi: vel argilla aspersa mixta suffiri. Imbecillissima vina demissis in terra dolijs sunt seruanda. valida expositis nūq; implenda et quod supsit: passo aut defruto pungendū admixto croco: pice veteri cū sapa sic coopercula doliorum medicanda addito mastice et pice. pruina vetāt aperire: ac nisi sereno die: vetant z austro flante: luna ve plena. Flos vini condit⁹ approbat rubeus triste signū est. si non sit is vini color. Sasa in calescentia opacula ue sudantia ostendūt. Quod celeriter florere ceperit: odoremq; trahere non diutinū fore. Circa alpes lignеis vasis vina condunt: circulisq; cingūt et hieme gelida ignib⁹ rigorem arcent. murum dicru: sed aliquando visum. Ibi ruptis quidem vasis stetere glaciate moles vini: modo pdigū: quia vini natura non gelascit: sed altas ad frigus tātū stupet. Mitiores autē plage dolius condūt: eaq; tota terre infodūt aut ad portionez sit⁹. Tremq; celum pbent. Albi vero rectis impositis arcent. .cxii.

De vini mutatōne et emendatione. Idem in libro. xiiii.

Vina in apotecis canis ortu quedam mutantur postea sibi restituūtur. affrica gipso musti aspritatē mitigat. z aliquib⁹ sui pribus calce. Grecia vero argilla. l' marmore: vl' sale vel mari leuitatē excitat. Italie pars aliq; pice ac resina ꝺdit musta. Non nusq̄ vero ptoris anni vina fcce aceto ve ꝺdūt. Nec non ex isto musto medicamina fiunt. Quod quidem vt dulcescat portione virū decoquitur. nec tale vltra ānū durare. pditur. Vinor⁹ deniq; medicamis tanta est cura: vt apud quosdam cinere restaurētur. sed cinerem e sarmētis vitis pterunt aut quercu. Quin et aquaz marinā eiusdem rei gratia ex alto iubent peri: ab equinoctioq; verno fuari: aut certe nocte solstitio et aquilone flante hauriri: vel si certe circa vindemiam hauriatur iubent decoqui. ꝓprium est autē inter liquores vino mulcescere aut in acetum verti. Actor. Pluribus etiam modis vina vitiata emendantur: sicut notum est plurimis. vt verbi gratia. si forte mollescens incrassetur. ō vinum p media ligno⁹ fragmenta trāsfundatur: vt olegina mollicies confringatur vel labruste vel lignorū serrata vel similia .cxiii.

De vini. ꝓprietate in potu. Isaac in dietis libro. iii.

Vinum bonū dat nutrimentū corpori. sanitatez reddit et custodit: si accipiatur vt oportet: z q̄ tū natura sustinere valet. digestionez cōfortat stomachū: et etiam secūdam que est in epate. nec vllus inuenitur cibus vel potus adeo naturalis caloris ꝓfortatiu⁹ z augmentatiu⁹: sicut vinū: ꝓpter familiaritatis consortium quod habet cum natura. et quia calor eius similis est naturali calori: citoq; conuertitur in naturalem et mūdissimū sanguinem. Turbidū quoq; sanguinez clarificat. et aditus tori⁹ corporis maxilleq; venaꝝ

aperit et mundificat. Epatis opilationem aperit: te
nebzositates aufert. fumositates tristicie generatiuã a
cozõ expellit: totq3 corpis mbra cozroborat. sed alias
ipsam facit obliuisci tristiciam: et angustiam: laborem
et dolorem: datq3 et leticiam: et audaciã: ingeniumq3:
subtiliat. Igitur conueniẽs est omnib9 etatibus: et om
nib9 regionib9. si tñ sumatur scõm sui q̃ntitatem: et bi
bentis consuetudinem: ac nature possibilitatẽ. Juuenes
eñ et viri maiozem vini q̃ntitatẽ sustinent q̃ mulieres
et adolescentuli. decrepitis autem licet optimũ videat
ad confortandũ cozpora cox: et augmẽtandũ calozem
naturalem: et excludendũ humozum suffluitatẽ. eñ mul
to minus q̃ iuuenes eius tolerant q̃ntitatem: ppter de
fectum capitis: et cozpozis ac neruox suox molliciem
Vinum mũdũ et purum si fuerit conueniet: vt hiemali
tempore et frigida regione bibatur. In estate vero ca
lida regione vini paucitas aque multaz cõmixti neces
sario congruet. Cozpora eñ refrigerat et humectat p
pter aquam ꝑmixtam. Unde antiqui assimilauerunt
vinum thriace nature quia virtutes habet cõfuatiuã
nature, pficuam: Calefacit eñ cozpora frigida et infri
gidat calida. Sicca humectat: et humida extenuat. et
tñ calefactio et deiccatio est naturaliter humectatõ
et accidentaliter infrigidatio. quia cum sui subtilitate
et pforatione portat aquaz ad membra: qua necesse est
infrigidari. et humectari. Plus etiam sitis ab eo q̃ ab
aqua extinguitur. Presertim si causa sitis est calor et
siccitas in membris a stomacho remotis. quia sui tenui
tate ducit aquam ad eadẽs membra: vnde humectãtur
et refrigerãtur: sitisq3 extinguit. ¶ Byascorides. Om
nis aũt vini natura calida est. vires ac motum cozpori
parat: eo q̃ calefacit et resumit ac reficit. ¶ .CXIIII.

Jtezũ de eodẽ ¶ Hali ī li. regalis dispositõis

Vinum calozem naturalẽ confortat: humozes co
lericos temperat. purgans per sudoremq3 vrinã
Membra dura humectat: appetitũ auat et di
gestionem. Tenuitatem quoq3 soluit. opilationem ap
erit: melancoliã mitigat. et hec maxime facit bis qui
temperate cõplexionis sunt: et inclinatur ad frigidum
si mediocriter sumatur. Nocet autẽ illi cuius cõplexio
supabundat in calore: vel qui febrẽ patitur epatis: aut
cephalcam: et cui9 nerui debiles sunt. Quod si quis oĩ
no nolit abstinere bibat album subtile cum aqua mul
ta ꝑmixtum. Si eñ ad dolorem capitis accelerat: Sta
tim post cibus potum modicũ cibi: frustaq3 coctanozum
comedat vt ascensũ vaporũ ad caput arceat. Similiter
et si stomachi debilitas p eius potationem accidat. ad
coctana cum pauco musto transeat: aut fructũ mirti re
centem vel huiõi. ¶ Razi vbi supza. Vinũ quidem sto
machũ et epar calefacit: inflationẽ dissoluit: et cibus di
gerit. Urinaz ꝓuocat et ventrem soluit. ꝓter hoc et le
tari et gaudere animã facit. et hunc vltimuz bonitatis
eius modum nondũ inuenim9 quod suppleat vicem et
us. Sed in aliis operationib9 eiusdez repiũtur quedã
que suppleant vicem licet in eis debiliora sint. .CXV.

De vino bibendo moderate. ¶ Constãtinus in practica libro primo.

Vinũ magni iuuamis est custodiẽde sanitati. si
oportune accipiatur. Calozem eñ naturalem
confortat: et per totum corp9 extendit. Coleri
cos humozes tempat. cosq3 cum sudore et egestione ex
pellit. duriciam membrox ꝑ nimio dolore laborezq3 ex
tenuatox humectat. cibos et appetere facit et digerere
humiditatez aque ꝑ membra totius corporis deriuat.
et inflationem ac ventositatem dissoluit. Opilationem
aperit. melancolicos humozes tempat: animũ confor
tat et letificat. hec omnia facit si conuenienter poretur:
ꝑut necesse est qualitati et quãtitati cõplexionis cozũ
Nocet tamẽ calidissimis natura: et assuete calozem in
epate et dolorem in capite patientib9. et neruos debi
les habẽtib9. Quod si bibendi necessitate cogantur: al
bum et subtile. vel roseum multum mixtum eligatur
¶ Hali vbi supza. Dicit autem q̃ ex multi vini potatio
ne passiones accidunt graues frigide sicut appoplexia
spasm9 epilensia: emigraneum: obstupefactio: et his si
milia Replentur eñ ventriculi cerebri vaporib9 vini:
et quod ad illud de venis ascendit. vnde calor naturalis
refrigeratur et huiõi passiones generantur. ¶ Razi
in quarta parte. Vinũ tempate bibitum nutrimẽtũ pe
netrare facit digestionẽ adiuuat: multaq3 bonitatis cã
existit in cozpore: et in sembus q̃ maxime. Superfluum ve
ro bibitum epati ac cerebzo et neruis nocet. tremozez
q3 et spasmũ et paralisim et appoplexiã ac mozrem sub
itam generat. ¶ .CXVI.

De vitanda ebrietate. ¶ Jsidorus.

Vinum antiqui vocabãt venenum. Sed postq̃ in
uentum est virus letiferi succi hoc vinum voca
tum est: illud venenum. Unde et hieronimus in
libro de virginitate dicit. Adolescentulas ita debere
fugere vinum vt venenum: ne ꝑ etatis calore feruenti
bibant et pereant. Inde est q̃ apud veteres romanos
femine non vtebantur vino nisi sacroꝝ cã certis diebus
¶ Plinius libro. xiiii. Androcides sapia clar9 ad alex
andrũ magnum scripsit cohibens intẽpantiam eius
Vinum potatur9 rex memẽto te bibere sanguinẽ terre
Sicuti cicuta homini est venenum ita et vinũ. Quib9
ꝑceptis ille si obtempasset: ꝓfecto amicos in temulẽtia
non interemisset. Prorsus vt ure dici possit: neq3 viri
bus corporis aliud vtili9: neq3 aliud voluptatib9 pnici
osi9: si mõ9 abiit Romulus non vino sed lacte libabat
et hoc ꝑpter inopiam rei. Nec vinuz feminis rome bi
bere licebat. Itaq3 cum vxor. Egnatii metentini vinuz
e dolio bibisset: a marito fuste interfecta fuit: ipmq3 ro
mul9 cedis absoluit. Cato etiam ꝑpinquos feminis da
re iussit osculum: vt scirent an olerent temeto. i. vino.
¶ Idem in libro eodem. Ebrii secreta quidem ꝓferunt
alii mortifera loquũtur: et solem ozientez nõ vidẽt. hic
pallor et pendule gene: oculox vlcera: manꝰ tremule: sõ
ni furiales: et inquies nocturna. ꝑmiz summuz ebrie
tatis: libido portentuosa: et iocunduz nephas. Postero
die halitus fetidi ex oze. ac rerum omniũ obliuio. mozs
q3 memozie. bibendi autem cõsuetudo augz auiditatẽ
¶ Constantinus vbi supza. Cauenda est ebrietas que
mentis ꝓcussiua est. et qui morbo ptisico parati sunt: ni
si caueant; ꝓcul dubio ad eum ꝓuenient. Altox etiam
mozboruz cã est: arretice. s. passionis: et tremoris: appo
plexie: suffocationis et subitanee mortis: quia vẽtricu
los cerebri et omnes venas replet. Unde nullus locus
vel spacium restat: per quod calor naturalis dilatetur:
sicut videmus in lucerna: q̃ fundit9 oleo plena: lumẽ et
suffocat et extinguit. Qui autem multuz vinuz bibere
cupiunt: et rarde inebriari; parum mãducant; et vtũtur
cibis pinguissimis et caulibus pinguibus. Caules eñ
ebrietati repugnant: quia humiditatem vini desiccãt.
Amigdale quoqq3 amare: vt dicit galien9. ante vinuz
comeste ebrietati repugnant. Sed sirup9 absinthii va
let ebrietati. .CXVII.

De diuersitate vini, ꝑ etatis tẽpora ¶ Jsaac

Vinum diuersum est plurib9 modis. Dicit galie
n9: q̃ vinum recens et toreculari vicinuz calidũ
est in primo gradu. vetus autem septez annos
transiens: calidum est in tercio. Mediocre vero quod
est a duobus vsq3 in quartum: calidum est in secundo.
Quanto autem min9 calidum est vinum: tanto bũidius

cōpbatur:et quanto calidius tanto siccius. ¶ Bȝalcorides. Una recentia vetustis calidiora sunt. et venerez ꝓcurant. Una vetera si multū bibita fuerint: ꝓ nimie tate virtutis neruis ac sensibus contraria sunt. ꝓ sua / uitate vero modicum bibitum: bonum est hoc: egrotis tamen dandum non est. Mustum aūt recens bibitum ventrem inflat: ⁊ digestibile est: sōniaqz nugacia induc it. Porro vinum meduz nouit veteriqz nutrimentum ꝑce dit. vnde causis ⁊ vsui humano necessarium est. ¶ Pal ladij libro. xi. Vinum vero vclut vetus effici dicitur ō nouo. Si amigdala amara: absinthium: pini frugifere gummi. fenū grecum simul fricas ānum sufficere esti maris. i. pariter tundas: ⁊ ex his unuz cyatū ꝓ anpho ram mittas ⁊ antiqua vina conficies. Si vero senserit peccatura: huic confectiom aloen: mirram: crocum: mā na: singula modis equalib⁹ tusa: ⁊ in pulueres redacta cum melle miscebis: ⁊ uno cyato unam amphorā cura bis. Anniculum quoqz uinū ut longam videatur sumu lare etatem: meliloti uncīā unam: glicisside uncias tres nardi celtici tantūdem. aloes cpatici uncias duas tun dis: et ternis ac in sextariis ānquaginta coclearia ser retunde: ⁊ vas pones in fumo. In album colorez vina fusca mutari asserunt: si ex faba lomētum factum vino quis adiciat. vel ouoꝝ trium lagene infūdat albozem diuqz cōmoueat. sequenti die candidū reperire. Quot si ex afra pisa lomentū adiciatur eadem die posse mu tari. .cxviii.

¶ De diuersitate ipsius colore. ¶ Isaac.

Uim iterꝝ alta diuersitas est quintupla. Una co loꝝ. Secūda sapoꝝ. Tercia odoꝝ. Quarta liqr. Quinta debilitas et fortitudo. Color vini gene raliter dinditꝝ quadrifariā. Sunt em̄ duo colores sim plices. s. albus et niger. Et duo ex his compositi. s. au reꝰ et rubeus. Palam aūt intelligim⁹ album ⁊ nigruz ceteris esse nim⁹ calida: sed album magis humiditati ptinet q̄ nigrum; ꝓ sui subtilitate ⁊ aquositate sibi do mināte ⁊ grossitate ac frestreitate nigro dñantib⁹ hoc testari videtur nigri ponticitas: albi quoqz insipiditas ⁊ aque videt in sapore vicinari. Una vero mediocres colores habēt a q̄to sunt ab vtraqz extremitate remo ta. s. albo et nigro tanto sunt calidiora. ⁊ q̄to illis sunt ꝓpinquiora: tanto frigidiora. ꝓter ruffum quod est de nigris vnis. ⁊ aureum quod est de albedine. calidiora sunt. s. in tercio gradu. Rubeum quoqz nigro in grossi tudine et duricia vicinū. Idcirco omnib⁹ nutribil⁹ est ꝓter nigrum. parū tamē vrinaz ꝓuocat: ⁊ tarde caput ascendit. Quod si ascenderit duram facit ebrietatem: dissolui difficillimā. Albū subtile est minusqz ꝓmixtio nem suscipit. Est et sensui facile. cito digestiuū. velociꝝ venaꝝ pforatiuum. ⁊ vrine ꝓuocatiuū. paruz etiam nu trit: ꝓpter sui leuitatez. Unde caput ascendit: ⁊ ideo ō bilem facit ebrietatem: ⁊ cito dissoluendā. Nigrū vero huic contrariū est: quia grossius et durio⁹ ad digerēdū difficile ad penetrandū viā venaꝝ: ⁊ vrine ꝓuocatiuū grossumqz dat nutrimētuz. Proinde tarde caput ascē dit fortem ebrietatem facit. et ad dissoluendū tardam. ¶ Bȝalcorides. Album ac leue vinum customachum est: et digestibile. ad sanguinem citi⁹ digeritur. Nigrū aūt ac spissum indigestibile est ⁊ citi⁹ inebriat: carnem addit: ⁊ ardorem facit. Ruffum vero meduū est: cui⁹ vir tus media sanitati et egretudini vtilis est. ¶ Palladi⁹ vbi supra. Utribus hanc esse naturaz dicunt: vt alba l nigra si redigantur in cinerem: vinoqz adiciantur: ei vnamquāqz formam sui coloris imponere vt ex nigra fuscū: candidum vero reddatur ex alba. .cxix.

¶ De diuersitate ipsius i sapore. ¶ Isaac.

Uim diuersitas ꝓpter saporem quatuoꝝ modis est. Est em̄ dulce: et est acerbum: est ⁊ insipidū est ⁊ in sapore et odore fortissimuz. Dulce calidum est in primo gradu. siccum in secūdo. Aliquātulum tamē humiditati ptinet. Idcirco laudabile est in omni actio ne: nisi quia ventrem soluit. pulmonem quoqz adiuuat ad mundificandū et expellendum ab eo fecē. cparis dis soluit opilationez. Cauendum est tñ illis quibus gene rat sitim: eoꝝ calorem augmētat: et humiditatē saltue desiccat et ingrossat. Corpora etiam ydropisi appara ta ab omni genere vini dulcis sunt cohibenda. Ponti cum vero quod acerbū dicitur duri⁹ est et grauius: tar diusqz digeritur. Uenas difficile pforat: neqz vrinaz neqz egestionez neqz sudorem ꝓuocat. Nō ergo bonū sanguinez generat. ventrem tñ ⁊ intestina confortat. stringit egestionem de stomachi defectōne. Insipiduz aūt melius est ponticō: quia eius cōpatione temperatuz est. Unde cōgruit calidas cōplexiones habēti⁹: maxi me stomacho: paꝝ tamen nutrit: citoqz ꝑ vrinam eiciꝰ tur. Fortissimū vero ceteris est calidi⁹ et fortioris acti onis: citoqz ad caput ascendit: humoresqz corporis fer uescere facit. vnde fum⁹ ad caput ascendens: nocet ce rebro: mentez ꝑcutit. Cauendū est ergo his quib⁹ cali da dominatur cōplexio: nisi multū fuerit cōmixtū. Tūc enim si vt decet accipiatur. i. scōm q̄ cōuenit etatibus: temporibus: regionib⁹: et cōsuetudini. laudabitur q̄ gros sos humores dissoluit: ⁊ vias venaꝝ de putredine mū dificat: ⁊ sanguinem clarificat. Semb⁹ autez cōuenit maxime si puritati sit vicinū: quia calorem coꝝ confor tat. crudoꝝqz humoꝝ abundantiam dissoluit. Proinde conuenit eis quib⁹ collecti crudi ⁊ grossi humores fūt. ¶ Bȝalcorides. Vinum dulce citi⁹ acescit: stomachuz inflat. ad vrilitatem vero renū ac vesice facit. Vinum salsuz cacostomachū est. Caput scotomat: sitim incitat ventrem mollit. neruis cōtrarium est: humorem desic cat. ¶ Palladius vbi supra. Suaue vinum de duro fa cere docēt: si ordeacei pollinis cyatos duos sil' cū vino subactos mittas in vini vasculo: et hora vna esse patia ris. Aliqui vini dulcis feces admiscent. aliqui addunt sicce aliquātum: et vtūtur cum diu vasoruz cōmotione miscuerint. Unum etiā fieri ad potandum suaue ita dicūt. feniculi vel satureie singuloꝝ cōgruū moduz vi no immergi atqz turbari. vel fructum quem due nuces pinee. pduxerint: torrefactum ⁊ linteo ligatū mitti in vasculo: ac suplimi: vsui esse ānqz dieb⁹ exactis. .cxx.

¶ De diuersitate in odore. ¶ Isaac.

Uim diuersitas ꝓpter odorē quadruplex est. Est em̄ aromaticum cito pforans sensum odorabi lem in pelliculis cerebri stantez. hoc signat sui liquorem subtilem esse ⁊ temperatum: ab omniqz sordi / cie mūdificatum. pentusqz digestum. vnde sanguinem clarū generat et mūdum. Cor confortat. animaz letifi cat. tristiciam et angustiam expellit. Est ⁊ vinum nulli⁹ odoris ꝓ sui grossicie et grauitate. hoc illaudabilis est nutrimēti. Grossos humores augmentat. cibuū tur bidum et obscuꝝ generat vnde et tristiciam creat: Sz ꝓpter suam grauitatez non cito caput ascendit: et ebri etatem generat. quod si fecerit dure tardeqz dissolui. Est ⁊ vinum inter grossuz ⁊ subtile mediocre: cui⁹ odo ris mediocris fit actio et passio bona vel mala scōm q̄ ꝓpinquū est vel remotum ab extremitatib⁹. Si em̄ re motum fuerit a bonitate: malum erit. Si a malignita te bonuz. Quod si steterit in medio: mediocre. Est ⁊ vi num horribile et graue: quod odorem habet pessimum cerebro nocet: mentem ꝑcutit: pessimū sanguinem ge nerat. ¶ Actor. Hec dicta sunt de odore quem habet vinum ex se. i. naturali vel innata ꝓprietate: sine alteri us rei admixtione. Ceterꝝ odorem accidentalē contra hunt vina pigmentoꝝ pulueribus aut rebus aliis con spsa: vt garioflatū: rosatū: et cetera de quib⁹ videlicet

nomulla dicentur infra. CCXXI.

De diuersitate in liquore. Isaac.

Uini diuersitas ꝓpter liquorem triplex est: aut ẽm subtile aquosum: aut terrestre ⁊ grossum: aut mediocre. Primus semper inuenitur cum albedine et claritate. vnde faciliter digeritur: et venas perforat. et vrinam ꝓuocat. Ideo febricitantib⁹ vtile ẽ quia non fortiter calefacit. nec mẽtem percutit: nec cerebro vel neruis infert nocumẽtum. Scõm hunc oppositum est. vnde et grossi⁹ est: et plus ceteris stomachum grauat durum est digestioni. et difficile ad venas perforandas. Urinam non ꝓuocat. Lardeq3 ad caput ascendit: propter sui fumi grauitatem et grossiciez: Ideo nõ facit ebrietatem: vel si facit cito dissoluitur. Tercium qõ mediocre est et mediam obtinet virtutem. Byasconides. Uinum album ac leue. sicut iam dictum est. custodiens. Uinum album autẽ ac spissum indigestibile. Nigrum autẽ ac spissum indigestibile. Uinum stipticum est indigestibile. Ventrem stringit et omne reuma intestinor. Molle vero neruis valde contrarium est. veneriq3 ꝓuocat mediocriter Palladi⁹ vbi supra. Greci iubent aquam marinam mundam de puro aut quieto mari: quã anno ante compleuerit: reseruari. Cuius talem dicunt esse naturam. vt et salsedine ⁊ amaritudine per hoc tẽpus carcat: et odore dulci fiat ex etate. Ergo ei⁹ octogesimã partẽ musto admiscent. et gipsi quadragesimã post tercium deinde diem fortiter cõmouent. et pollicentur non etatem solum vino: sed splendorem quoq3 coloris offerre. Oportet aũt et omni die vinum moueri. et si tardius vindemia frequens cũ respect⁹ faciet iudicare vtrum vendenda sit species aut non CXXII

De diuersitate in fortitudine Isaac

Unum autem scõm fortitudinez et debilitatez diuisum est tripliciter Nam fortissimum cuius est calidius. citoq3 caput ascendit: et mentẽ percutit: quia caput multis et calidis repletur fumis Debilissimus autem actionẽ habet superiori contrariam: qõ ypocrates dicit et dixit vinum aquosuz. Mediocre autẽ habet actionẽ scõm quod est vicinũ vel remotũ a bonitate vel malignitate extremitatũ illaruz Byasconides. Uinuz austerum. i. forte ventrem ꝓuocat. et cito infrigidat. Molle vero neruis valde contrarũ est: ac venerem ꝓuocat mediocriter Palladius vbi supra Uinũ quidam asserũt ex molli forte sic fieri Altee hoc est cuius folia vel radices. aut cuius caulem tenerem decoctum immitti. aut gipsũ aut cineres ad cõculas vuas: aut cypressi pilulas tres. aut buxi folia q̃ntum manus ceperit: aut apii semẽ: et cinerẽ sarmẽtor cui⁹ ymitio corpus relinquit exile: omni soliditate detracta. Uinũ vero ca die ex turbido et austero limpidũ atq3 optimũ fieri. si grana piperis decem pistacia. xx. adiecto modico vini simul conteras: et in vini sextarios mittas: diu omnib⁹ ante cõmoris. tunc requiescere patieris: et colore vsui mox futurum. Item feculentũ statim limpidũ reddes si septem pini nucleos in vnũ vini sextariuz mittas: duq3 ymoueas: et paululũ cessare patiaris Mox sumere puritatem colariq3 debere: et in vsum referri.

CXXIII.

De vino multiplici. Constãti. ī pãtegni.

Uinũ quoddã est merum: quoddaz de passis factum quoddã melliturz: quoddã dactilicũ: quoddam ordeaceũ vl̃ frumentinũ. i. cereuisea. Merum vniuersaliter calidum est et siccum. Nouiter quidẽ e torculari tractum in primum transit gradum. Vetus autem augmẽtatur vel minuitur natura sua ex lõgitudine vel ꝓpinquitate preloz. Ex his quedam sunt subrussa: quedam citrina: quedã alba: quedã nigra. ꝛc. Alia de passis facta superioribus vicina sunt. Melioza vero calidioza sunt et siccioza coleram generatia. frigidis ⁊ flegmaticis inutatiua. maximeq3 si sint aromatica. Nozo dactilica ceteris vinis grossioza sunt et nutribilioza. melancoliam pariunt: minusq3 calefaciunt. Omnis aũt cereuisia de vino vel quolibet grano facta grossior etiam est q̃ vina dactilica: ⁊ ad digerendũ durissima: ⁊ inflatiua: sed digerẽtes multum nutriunt.

Byasconides. Uinuz ytalum quod falernum dicitur maxime vetus digestibile est pulsum incitans ventrem abstinet. Eustomachũ est: vesice contrariuz. Caliginẽ oculis inducit. multũq3 bibitum totum corpus ledere potest. Uinũ albanum fortius est falerno. gustu subdulce. uentrem mollit et digestibile est: neruis omnib⁹ cõtrarũ. maximeq3 capiti. Razi vbi supra. Uinum ⁊ omne quod inebriat corpus calefacit. Uinum albuz ⁊ clarum: quod non multe patitur aque cõmixtionez: min⁹ est calidum: sed magis vrine ꝓuocatiuum Ignei vero coloris et amarũ: quod magis potest aquam recipere: calidius est. Uinũ uidem pingue ac dulce in quo ẽ ponticitas: grossioris est nature. vinũ nouũ ignificatõ nẽ magis generat: et venas citius implz CXXIIII.

De agresta et onfacio Actor.

Ue acerbe succus agresta dicitur. ab agresto vel acerbo sapore: quem nos generaliter virjus appellam⁹. Est autem frigidum ⁊ siccũ pectori nociuũ: sed min⁹ q̃ acerbuz. Byasconides. Uinũ onfacinum sic conficitur in lesbo ciuitate. Uuas in media maturitate colligũt: ⁊ in semeriplis maturescere post vindemias dimittunt: ficq3 calcant ⁊ exprimũt Inde vinum collectuz in vase nouo fictili reponũt. ⁊ in sole diebus aliquot suspendũt. huic est virtus stiptica et eustomacha. Indigestionibus subuenit. vẽtris solutionez stringit: ꝓgnantibus desiderium tollit Tortionibus mederuz omnibusq3 morbis bibitum occurrit

Idem. Onfacinuz est succus albaꝝ vuarum immaturaꝝ: que ante dies caniculares sunt colligende: secãde: ac reponende. Maximeq3 addita diligentia siccantur in cramine. Nam cum siccari ceperint: colligenduz est illud quod desup fuerit. cura sit ne nocte ibi remaneãt nox enim siccis est cõtraria. Eligendum est aũt ruffum ⁊ fragile ac stipticum et liguam submordens Multi vero succum actinoꝝ expressum colligunt: ⁊ siccãtes reponũt. Acceptum onfacinum faucib⁹ et gingiuis opitulat. et si habent reuma desiccat: imposituz vero cũ mele vel passo dolorem auriuz mitigat. fistulas et vulnera pascentia mordicat. dissenterieis et fluxui matricis vtiliter admouetur Inũctũ caligines oculis detergit. pũrigines palpebris tollit. empticis pistolatur. ac vene rupte succurrit. hoc medicamẽ vendum est liquidum: non amplius: sed parum. Secũduz alios est onfacinuz nostre siluatice ⁊ immature succus: qui sole siccat⁹ quousq3 frangi possit in pastillos redigitur: et sic reponitur. Optimum est aũt colore rubeastruz et fragile pastillũ in gustu stipticum: linguã valde submordens. vnõ stringit potenter et omne ꝓfluuiũ cõfestim retinet. CXXV

De careno et sapa et passo. Isidorus.

Unum careno dictũ est: eo q⁹ feruendo pte mu sti amissa: quod remansit careuz est: cui cõtraria est sapa: que feruẽdo ad terciam est redacta. Passum vero dicitur quidq̃d ex vuapassa cõpressuz effluxerit. nam pcuritur vua siccior ac decoquitur ⁊ inde passum efficitur Palladius vbi supra. In mense octobri defrutum careuum et sapa cõgruẽ confici pñt.

Cumqz omnia vno genere conficiantur et musto. mũdus his et virtutem mutauit: z nomina. Nam defrutũ a deferuendo dictuz: vbi spissitudine fortiter despuma uerit: effectum est carenuz: cuz tercia perdita dueptes remanserint. Sapa. vbi ad terciaz redacta descenderit Quã tũ meliorez facient si cidonea simul cocta fuerint z igni supposita ligna ficulnea. Passum vero nunc fa ciũt ante vindemiã. Quod affrica cõsueuit vniuersa ꝓ ficere lene atqz iocundũ: z quo ad condimẽtuz si vtaris mellis vice: ab inflatione te vendices. Legantur ergo vuepasse ꝙ plurimũ z in fiscellis clause iunco factis a liquatem? rarioze cõtextu: virgis primo fortiter verbe rentur. Deinde vbi vuaꝝ corp? ius ꝓtusionis exoluerit cole suppositis sporta competmũtur. hinc passum est ꝺ quid efluxerit: z condituz vasculo mellis more fuatur

.CXXVI.

De musto. Isidorus.

Vinuz statim e lacu sublatum dicitur mustum: dictumqz creditur mustũ: eo ꝙ in se terram li mumqz habeat mixtum. Hã mus terra vnde z hum?. cui? rauta vis feruoris est: vt vasa ꝙbus grãdia eo plena absqz spiramine repleta. illico disrumpat.

Actor. Mustum validissimũ est adeo: vt si aerez nõ habeat. Vas etiam solidissimuz penetret. Nempe fer uet ac sese rumultuose cõmouet: z mĩi respirationẽ ha beat: in vase se continere non valet. dum autem sic pa ratur purificatur: et ad bibendus aptum efficitur.

Palladius vbi supra. Mustum quod p pluuias fre quentes leue est: sic curari iusserunt. quod ꝓbari gustu ipius poterit. Omne mustũ decoqui iubent donec ps eius vicesima possit absumi. melius qz fieri si centesimã partem gipsi adicias. Lacedemonias vero ferunt eous qz decoquere: donec vini quinta pars pereat: et quar to anno vsibus ministrare. Ut autem fermentum mu stoꝝ serues z nouo trunco purgato sarculuz facies: et musto sub pedib? rapto curabis infundere. ita vt modi co farris lagenam musti adicias. deinde sole siccabis et itez similiter infundis et siccas. hoc cum tercio fe ceris: panes ex eo breuissimos admodum facies musto rũ: z in sole siccatos vasculis nouis fictilibus recõdis z gipsas. sicqz p fermento quo tempore anni musteos facere voluerit: hoc veteris Isaac. Recens vinũ ꝓ humiditatis sue abũdantia: et calozis paruitate et ꝓ pter ebullitionem: sui que turbiditatẽ malos generat chimos. terribilia inducit somnia. Ventositatem z in flationem stomacho nociuam: et opilationem in vrine vus creat.

.CXXVII.

De mero. Isidorus.

Vinum autem purũ significam? cum meruz di cim? sicut et aquam meraz nulli vtiqz rei ad mixtam Constantin? vbi supra. Merũ vni uersaliter calidum est et siccũ Quod multum calidum est in custodienda sanitate: si in aqua sit mediocre. Ca lozem naturalem cõfortat z augmẽtat: ac p omnia cor poris mẽbra dispergit. Animã quoqz refocillat. gau diũ et audaciam ꝓstat. virtutem etiaz corporis augmẽ tat. Coleram rubeam cum sudore expellit vel vrina. co leramqz migraz temperat: quia calefacit et humectat. Solida ergo ac dura membra z sicca ex labore et fati gatione nimia humectat. defectionez egrotis tollit. vi res reducit Corpora impinguat quia virtutem appeti tiuaz ꝓfortat: digestiuam adiuuat: membra numũ sic ca ex egritudine diuturna humectatione aque ac cibi recreat. Ventositatez et inflationez dissoluit: si quis tẽ perate non ad ebrietatẽ biberit Frequenter eñ inde in ebriati varias infirmitates patiũtur. turbationez mẽ tis: stultriciã virtutis z animi defectionẽ: quia ventis ce rebriqz ventriculis repletis: calor naturalis extinguit z infrigidatur. vnde appoplexia generatur. epylensia comitatur paralisis sequitur: tremor succedit: z spasm? Actiones autem meri diuersitates generant cõplectio num corporis et orgam: cuius. s. meri natura quinqz modis diuersa est in colore. liquore. odore. in sapore in tempore.

.CXXVIII

De aceto et eius natura ac mira virtute Isidorus.

Vinuz aqua mixtum cito redigitur in saporem acidum. vnde dicitur acetum quasi aciduz: vt quasi aqueum. et acidum quasi aquiduz Isaac. Acetum omne ex dulci vino fit. Nam cum coqui tur calore solis et aeris vt bulliens non habeat vim ꝙ custodiatur liquor eius. et putrescit et in acetositatem vertitur Plateari?. Acetum frigidum est et siccum in secũdo gradu. penetratiuam habet virtutem et diui suaz ex subst antia. z cõstrictiuam ex qualitatibus. Si ponatur vinũ bonuz in vase: ita ꝙ sit semiplenũ tantũ z discoopertuz sic potest fieri acetum vel etiam citius. si calefacias calibem vel lapides et pones in vino ore vasis remanente discooperto. vel si vas ponatur ad so lem ꝑ duos dies vel tres. Ut autem ꝓbetur acetuz po nitur sup terram: vel sup ferruz: si bullierit bonum est: sin aũt: non Palladius libro. viii. Fit et acetum sosl linuz hoc modo. Squille albe crude ꝓcctis duris et ꝙ extrinsecus sunt positis omnib? teneram medietatem ad libram. et sex vncias ꝑ minutas partes recides. in aceti acerrimi duodecim sextariis merges. vas signa rum quadraginta dieb? patieris esse sub sole. post abie cta squilla acetum digestioni z saluti erit accõmoduz. Squille dragmas. viii. aceti sextarios. xx. mittis in va sculo: z piperis vnciam unam mente z calie aliquãtum z post tempus vteris Plini? libro nono. Gustu aceti ferũt murenas in rabiem agi. Aceti quoqz vis z aspe ritas in thabem resolvit margaritas. Idem in libro x. Qua aceto macerata intantũ emolliũtur vt per anu los transeant. Femine porcoꝝ tempore coitus intantũ etferantur: vt hominem lacerent: candida maxime ve ste indutũ: caqz rabies mitigatur aceto. nature aspso:

Idem libro tredecimo. E cypria ficu fit acetum pre cellens. Acetis autẽ inest nequicie virtus magnos ad visus. Ceram accipientibus vasis cõpertum est acesce re vina. Sed transfere in ea vasa in quibus fuerit ace tum. vtrius est ꝙ in ea in quib? fuerit dulce vel mulsũ

Vitruby? de architectura libro. viii. Quum si in ace to diutius positum fuerit: corter eius mollescit z dissol uitur. Item plũbum quod est lentissimuz z grauissimũ si in vase collocatum fuerit: et in eo acetum suffusum dissoluetur plũbum: et fiet ceruſa. Es etiam solidi? na tura si similit curatuz fuerit: dissoluetur: z fiet erugo. Item margarita non min? saxo silicea: quaz nec ferrũ nec ignis dissoluere potest cuz ab igne ꝑ calefacta fue rit aceto sparsa dissilit et dissoluitur. Actor. De ace ti quoqz ꝓpterate dictum est supius: vbi videlicet int aeris impressiones dictũ est de vaporib? z exalationi bus.

.CXXIX.

De medicinali eiusdem opatõne Isaac vbi supra.

Vinum acidum vel acetum infrigidat in primo gradu: et desiccat in tercio. Hñ ꝓpter sue fri giditatis debilitatẽ pfozat velociter corp? vl z qz ad loca remota: z facit ibi quod in vino fecit Est ita qz cõueniens ad membra refrigeranda a stomacho re mota. dissolutiuũ est et attenuatiuũ. Biuturne tussi ex flegmate occurrit. Nocet tamen none tussi maxime ex sicco exagitate. Coctum cum cibis vel cum aliqua re si manducetur stomachum confortat. appetitũ excitat z augmentat. ac malis hũoribꝰ ad stomachũ fluentib?

repugnat. Platearius. Usus aceti contra vomitum est: et fluxum ventris. Sirupus acetosus valet ad tertianam: et duplicem tercianaz: ac quotidianam de salso flegmate. dividit em materiaz. fit autem ex aceto et succaro. daturqz contra calidam materiã. Acetosum confortat appetituz. Si invenit stomachuz plenũ: tunc laxat. Si vacuum: stringit. valet contra debilitates ex egritudine. Valet et ptra lutargiam et frenesim si fricatio fiat circa volas manuũ et pedum cum sale et aceto. Plinius libro. xxiii. Aceto summa vis in refrigerãdo: non tamẽ minor in discutiendo. Infusum terre spumat per se haustuz fastidia discutit: singultus cohibet: sternutamẽta olfactu. In balneis estus vim arcet: si ore continetur quin et si cum aqua bibatur: lepras: furfuribus vlceribusqz manãtib?: canis morsib?: scorpionũ ictib? et scolopendrarum muris araneiqz medetur: et valet cõtra venena olim aculeorum atqz pruritus. Item contra multipedum morsus. Sedis quoqz vitiis in sanguinis fluxione post excisos calculos medetur. ad pglobatum sanguinem bibitur et imponitur. Sistit aluum et reumatismos cum infunditur. Tussim quoqz veterem et guttaris reumatismos inhibet orthopnoeam ac dentium labefactionez. Itemqz potum contra aspides valet. Jesice autem ac neruor infirmitatibus nocet.

.cxxx.

De adhuc de eodem Avicenna.

Unum acidus vel acetum ex caliditate et frigiditate compositũ est: et ambe eius substantie subtiles sunt. Frigida vero magis dominatur. Est aũt fortis exiccationis. phibetqz effusiones materie ad interiora. et subtiliat. et incidit. phibz etiã fluxum sanguinis. si est exteri?: et super cuz effũditur. Item phibet apostema vbi est ppreparatio ut fiat. et adiuvat digestionez: aduersatur flegmati. Cõfert colericis. nocz melancolicis. phibet ambulationẽ omnis apostematis. et confert panaricio et formice: eter ispile: et vlceribus ambulatiuis. et scabiei et impetigini. et adustioni ignis omni re velocius. Nocet autez neruis. Valet cum sulphure sup podagram. Confert soda calide qñ lana eo infusa sup caput ponitur calida. Opis ex eo collutio confert morsui vel sanguinationi dentiuz. Evaporatio aceti confert difficultati auditus et acuit ipm. et resolut sõitum. Linitur aũt cum melle sup occultationes sanguinis que est sub oculo: sed ei? assiduatio debilitat visum. Minorat aũt vuam. et abscindit gargarismus ex eo fluxuz humoris ad guttur. Sorbetur et ad sanguisugas et ad tussim antiquam. et ad difficultatem dilatationis calefactum: conuenit aũt stomacho calido et hũido. disrumpens appetitũ. et adiuuans ad digerendum cibus quoqz evaporatio resolvit ydropisim. ei? aũt assiduatio qñqz ydropisim adducit. Effunditur aũt super morsus venenosoz. Et cõfert ei qui in potu sũpsit opium vel nisquiamũ. Bibitur etiam qñqz calefactũ post medicinas mortales et confert. Razi. Acetum frigidũ est et siccũ. Quod et maxime efficit: et vires destruit. sperma quoqz minuit. et coleram nigraz corroborat rubeam vero coleram sanguinẽqz debilitat: et cibos q̃ bus admisceatur subtiliat. Byasdorides. Acetum virtutẽ habet stipticam: customachã: fastidiuz tollit. Omnez fluxum sanguinis bibitum: et reuma ventris impositum abstinet. pulmẽtarius coctum accipi debet. Recẽtibus vulneribus. gingiuis sanguinolẽtis opitulat. Pascentia vulnera sanat. Fomẽto sacrum ignem et lepras compescit. araneas ac sernas et pterigia detergit. Cũ melle supunctuz liuores emẽdat. Fotiones cuz oleo et cum spongius impositũ iuuat. Podagricis cum burra atũgia impositum opitulatur. .cxxxi.

De fece vini et aceti Isidorus.

Uini fex dicta est eo q̃ sese vasis immergendo affigat. Plini? libro. xiiii. Fex vini siccata recipit ignes: ac sine alimento p se flagrat. Limis autem viri naturã habet: easdemqz vires. sed amplius est eo q̃ pinguior sentitur. Idem in libro. xx. Fece vini tanta vis est: vt descendentes in cupas excet. Experimẽtum dimissã p̃bet lucerna q̃diu extinguatur õ scensionis periculum denũcians. Illa miscetur medicamẽtis. Cum iridis pari pondere eruptionibus pituite illinitur. Et sicca vel madida contra sphalangias. et testium mãmarumqz inflamationes vel in quacũqz pte corporis. Item cum ordeacea farina et thuris polline in vino decocta crematur et siccatur. Indeqz experimentuz est legittime cocte vt refrigerata liguam tactu videat vrere. Clerrime exaĩmatur non incluso condita. Cremario multũ et virium adiicit. Utilissima est ad ypeseedas lichenas furfureasqz cum fico decocta. sic et lepras et vlceribus manãtibus imponitur fũgor nature cõtraria est pota: et magis cruda. Oculor medicamẽtis cocta et lota miscetur in vino contra strigirias bibitur. Cũ expirauerit quoqz lauandis corporib? et vestibus vtilis. Fex aceti p materia acrior sit necesse est. multoqz magis exulceret. Resistit suppurationũ incremẽtis stomachũ: intranea. ventrem adiuuat. Sistit eas partium reumatismos: et mulierũ mẽses: pannos discutit nondũ exulceratos et anginas. Luz cera sacros ignes vngues scabros aufert. Serpentibus contra cerastes validissima est cum polenta. cum melanthio autem cõtra crocodili morsus et canis. Razi. Fex vini calida et flagmones dissoluit. Fex autez aceti non calefacit sz flegmonum calorem sup ipos epithimata reprimit.

Avicenna. Fex melior et sanior est vini veteris deinde que similis est ei. Fex autez aceti fortior est omnib? aliis. Virtus eius abstersiois est stiptica: et adusta est adustiua et putrefactiua virtute alia. Aduritur autem sicut spuma maris in vitreata luto linita: aut in olla donec albescat et puluerizetur. Omnis aũt fex admistrãda est dũ recens est. Acet? em est debilis virtutis et oportet vt in vase cooperiatur: et ñ apparcat aeri. adsta quidem administratur in vngue albificato cum gumma pini: et rectificat ipm. Non adusta vero confert inflationi et exiccat bothor in quo sunt vlcera. phibz fluxum materie ad stomachum: et emplastrũ ex ea cõfert fluxui sanguinis menstrui. Byascorides. Vini fex eligenda est vini stiptici veteris qz. Fex aũt aceti fortior est. cõburende vero sunt sicut alidenũ. Nam ante siccate ponũtur sup carbones in testa q̃diu ignescunt. Signũ cõbustionis eas bonum est quãdo albe ac velut exanime exeunt: liguegz applicate exulcerant. virtus est ei caustica et stiptica valde. Recẽtes vsui apte sunt. Nã vetustate virtutem perdunt. et etiaz si a vento munite non fuerint. lauantur autem sicut ponfulix. fex nõ combusta pustulis pdest cum murra adhibita. Reuma ventris et stomachi abstinet. matrices similer strigit sup pectinem imposita. lactis humorem mãmar cõpescet. Combusta vero et cum resina imposita leprosos vngues excludit. Oleo citonio mixta capillos ruffos vnctione facit. Lauata vero collitriis nobilib? p spodio misscetur. Cicatrices limpidat. et caliginem oculis detergit.

.cxxxii.

De tartaro siue granella Platearius.

Unum quidem in doleo positum p ebullitionis morũ terrestres partes in essentiã grossaz mutat: que dolio adherent. id tartarum appellat. ac per annos. xx. seruatur. Virtutez habet dissoluẽdi extergendi: atque attrahendi. Sciendumqz q̃ ex vino

melior: est melius ac purio est :ad scabiez ac serpiginē litargiri puluis in aceto ponitur:et mane sup ignem re soluitur. debinc oleum nucis ⁊ tartari puluis in duplo dictorū imponitur :et ab igne statim deponitur: inde qs patiens inūgitur. Porro staphisagrie semen in aq̄ diu bulliat et ex aq̄ illa et tartaro cōmixtio fiat. hoc capitis furfuricas remouet: ipo capite ide loto vl' inunc to Item puluis eius pinguedinem cōsumit in cibis exhibit? Datur autez hic puluis addito puluere masticis ꝓpter violentiam ipsi? cum aliquo electuario vt dyapendion et similibus. Siquidem etiam hoc puluere cuz aliquo electuario vtūtur saraceni :sicut ⁊ nos laratius. Actor Id quod plateartus appellat tartarum nos granellam dolii vel alumē vocam?: de quo nichil aliud inuenisse me memini ab autorib?.

.cxxxiii.

De vinis ficticijs vel cōditis. Plin. li. xiiii.

Quia laudatissima apud antiquos erāt odore mirte cōdita. Innumerabilia quoq genera vini ficticii sunt reperta. Omnia quidem ad vsū medicine pertinētia. In archadia dicitur vinum fieri qō feminis imporat fecūditatem. viris rabiem: ac in achaya partum abigi vino ferunt. atq etiam si vuam edant grauide cū differentia in gustatu non sit. Troecenium vinum qui bibunt generare negantur. Tasii vnum vinum faciunt quo somnus concilietur. alterius quo fugetur. apud eosdem rhasos vitis thiriace vocatur: cuius et vinum et vua contra ꝓtiū ictus medetur. Palladius libr. xi. In condiendo vino aliqui grecor mustum ad medietatem vel terciam partem vino adiicīt. Quidam resine sicce trite vncias tres dolio immergūt ⁊ pmouent. ⁊ vina diuretica sic posse fieri ꝓsuadent. Item vinum qō salutare contra pestilentiam sit ⁊ stomacho plūs fieri fertur hoc genere. In optimi musti metreta vna anteq̄ ferueat rasi absinthei. viii. vncias linthleo inuolutas dimittis. Id vinū refundis lagenis mioribus: ⁊ veteris. Actor. Sunt aūt ⁊ multa vinor genera condita ex rebus quib? conficiuntur vocabula sortita: verbi gratia absinthiacū: asarinū: cameliacum: cameleacuz: daucinū: diptamnicū: eufagicū gipsatum: mandragoreticū: nardinum: squilleticū: ysopacum.

.cxxxiiii.

De quarundam ꝓprietatibus per nomina singulorum. Diascorides.

Vinum absinthiacū videlicz ex absinthio ac resina ⁊ vino cōfectum: aliq̄ntulum virtutez habet customachā. Epaticis ⁊ nefreticis et ictericis medetur. digestionem tempat. fastidium tollit. dolorem stomachi compescit. tenesmoz ypocūdriaz solvit. inflationibus stomachi subuenit. lumbricos rotundos occidit ⁊ excludit: venenis opitulatur.

Vinum asarinuz. i. asaro mixtum: ydropicos ⁊ ictericos medicatur. dissuric quoq ⁊ epaticis ac sciaticis ꝓstat effectum.

Vinum camedricum cōficitur sicut ysopacum. Virtus est ei termantica ⁊ solutoria. dolori lateris ⁊ ictericis medicatur: et inflationibus opem prestat. digestionem parat. ydropicos etiam in initio iuuat. ⁊ maxime vetus factum.

Vinum cameleacū conficitur ex camelea frutice cū ceperit florere. Flores eius et folia collecta et tusa cribrantur: ⁊ in vrceolo cum vino missa: post duos mēses fūdūtur: atq liquantur: hoc ydropicis et epaticis medetur. lassa corpora reficit. ⁊ causis quib? stiptica medicamina necessaria sunt vtiliter adhibetur.

Vinum daucinū. i. ex dauci radicibus cōfectuz sanguinez reiicientib? subuenit. tussim et lateris dolorem cōpescit. Renum quoq dolores iuuat. quassationibus ⁊ de alio cadentibus medetur. et menstruis imperat.

Vinum dyptamnicū. i. ex dyptamno cōfectum oris fetorem et stomachi compescit: menstruis imperat. secundinas excludit.

Vinum eufaginū. i. saluiaceum sanguinez reiicientibus pficit. tussim lateris q̄ dolores compescit.

Vinum gipsatum venenis omnib? est cōtrarium: Est autem calidum: neruisq contrariū acceptum. Caput etiam grauat ⁊ totū corp? simliter vesice quoq inutile.

Vinum mandragoreticū. i. ex corio radicis mādragore lino inserto confectuz: addito dulcore dari debet. facit q scaroticum. i. graue somnuz.

Vinuz nardi agrestis. i. ex ea cōfectuz dissuriis ⁊ epaticis ꝓstolatur: stomachi etiam inflatōibus opitulatur.

Vinum nectareum videlicet ex herba quam alii menalion: alii medicam: alii sumphicon: alii dcamorestin: alii nectaream vocant cōfectum dolorez stomachi cōpescit. Urinaz puocat. ⁊ causas thoracis medicādo cōponit.

.cxxxv.

Adhuc de reliquis eorum

Vinum picinum. i. ex pice liquida cōfectū. Aiutem habet termāticam et pecticam. vtile est intrancor vulneri?. Tussim sedat digestionē tempat: inflationibus medetur. asmaticis prodest atq luxationibus.

Vinum picinum videlicet quod resinā picinā habet calidus ac digestibile. emoptoycis et vomitib? ꝑrāriū.

Vinū prassiten. i. ex foliis prassii recentis cōfectū omnes causas thoracis soluit. ⁊ prassio simile est in virtute sua.

Vinū rosaceuz videlicet rosis siccis ac tusis in linthleo lo ligatis: ⁊ in musto missis datur vtiliter febricitibus. Stomachi dolorem lenit. digestionē ꝓstat. reuma quoq; ventris ac disenteriā compescit. Palladius libro vi. Ad faciendū rosatuz q̄nq libras rose pridie purgate in decē sextariis vini veteris merge: ⁊ post. xxx. dies decem libras despumati mellis adiice. Idem in libro viii. Vinū scillite sic faciendus est. In iulio mense scillā de montanis aut maritimis locis sub ortu canicularis, peul a sole siccam?. ex hac in vini amphora vnus libre mensuram mittimus: recisis tamen ante supfluis ⁊ abiectis foliis quib? pars extrema vallatur. Quidam vel lamina ipa filo inserta suspendunt: vt vino infusa mergātur ⁊ non admixta fecibus post. xl. diez spacium inserta que appēsa sunt auferātur: hoc vini gen? russi reddit. ventrem purgabit. flegma dissoluit. Splenecticis pderit. acumen ꝓstabit oculor. concitabit digestionis auxilia. Diascorides. Vinuz scilleticū est vtile digestioni: elcarumq corruptioni. Lomitum ⁊ spūtos humores stomachi cōpescit. Splenecticis ⁊ ictericis prodest. ventremq; soluit. ydropicis et dissuriis opitulatur. Inflationib? paraliticis ⁊ stomaticis prestolatur. Venenatis etiam vtiliter datur. antiqua frigora dolorem q; lateris iuuat. menstrua puocat. Hoc tamen vinum si dulce bibatur: neruis contrariū inuenitur. Hoc etiā caueatur: ne febricitibus aut intrancis vulneratis detur. Sinum ysopacum ad thoracis ⁊ lateris dolores facit. tussim antiquam compescit. asmaticis et dissuriis opitulatur frigora periodica. phibet. menstruis imperat.

Actor. Multa quoq temporibus nostris increscente luxuria cōficiuntur alia vinor genera vt gariofilatum. spicatum: florātum: et similia. Palladius libro xii. Porro conditum vel absinthiacū l' rosatum vel violaceum, pceder sponte fertur ex vitibus: vt natura suscipiat quod, pcurare sueuit iudustria. Si farmēta i vas aliquod semiplenū suprādictis potōibus mersa fuēr vt in vnam terram vinaz simul resoluas ad lixium modum donec oculi sarmētor nitantur exire. Tunc cades

sarmenta germinātia in q̄ volueris loco vitiū ceteraꝝ more deponas.

¶ CXXXVI.

De vinis pomorum et primo malorū granatorum ¶ Idem in libro.xi.

Una ex pomis in octobri mense recte conficiūtur omnia que in locis suis legūtur. Una pomoꝝ oīm vtilia sunt necessitatibus medicine: vt vinum quod ex malisgranatis tusis et expressis cōficitur: donec ad terciam redeat decoquitur. hoc intraneoꝝ reuma ꝓhibet febrientib⁹ ac disenterici⁹ vtilitez adhibetur: eustomachū est: et ventrem stringit ¶ Idem Maligranati vt supra dictum est: omnis succus customach⁹ est Duo sunt eius genera: dulce et acre. Dulcis succus est stomacho contrarius: ex parte calefaciens: sed inflationem faciens. Unde contrarius est febricitātib⁹: ē etiā virtutis diuretice et stiptice et anastomatice. In vino etiam virtutez habet mediam. Idem succ⁹ expressus et coctus admixt⁹ melle vulnera percurat oris: et nature pterigia: et pascentia vulnera recentia qz abducit: dolores auriuz tollit ¶ Palladius libro.xiii. Vinum de malisgranatis cōficies hoc modo. Grana matura purgata diligenter in palmea fiscella mittis: in colea expremis: et lenter coques vsqz ad medietatez Cum refrixerint: picatis et gipsatis vasculis claudis alui succum non excoquūt: sed singulis sextariis singulas libras mellis miscent: et in predicta vasa cōdūt et custodiunt.

¶ CXXXVII.

De vino cidoniorūz et pirorum atque malorum ¶ Diascorides

Vinum cidonitez quod .s. ex malis cidonis abintus purgatis et mastis musto commixtis cōficitur. Virtutem habet stiptică eustomachā ventrem stringit. disentericis opitulat. epaticis ac freneticis et dissuriis medetur ¶ Idem. Fit ex cidonis vnū cuius coloꝛe desideria fallūtur lāguentiū. Naz sepe gustu et odoꝛe cuiuslibet vini veteris imaginez repraesentat. Ideoqz greci hoc ydromel appellant. Ex malis aūt cōpositionib⁹ mel⁹ est hoc et vtilius traditur. Post estus caniculares aqua que p se ex imbribus nouembris infunderit: mūdo vase suscipitur: et in vmbra posita transfusa colatur. Tunc cidonia iuste maturitatis seminib⁹ ex lingno interiore purgata: et in frusta p cisa eidem aque immergūtur: et tam diu cum ea relinquūtur: donec in succum transisse maloꝝ vim coloꝛe probatur. hanc diligenter liquatam in vase seruari solēne est i loco absq3 fumo maxime. et soli negetur accessus si fieri potest. Iraqz mense septimo licebit vti p vino. Vinū quoqz piratum fit de piris nō valde maturis: sicut de cidonis tritis ¶ Palladi⁹ libro tercio. Vinum de pirꝭ fit: si cōtusa et sacco rarissimo cōdita ponderib⁹ cōprimātur aut plo. hieme durat: sed prima accepit estate. Acetum sic fit de piris Pira siluestria vl' asperi generis matura in cumulo reseruātur p triduum: deinde mittūtur in vascula: cui montana aqua vel fontana vl' pluuialis aqua miscetur. et opertum vas p triginta dies relinquitur: ac subinde q̄rum sublatū fuerit ad usuz acetū: ffi redditur aque ad repationē. liquamē de piris castimoniale sic fiet. Pira maturissima cum sale calcātur integro vbi carnes eoꝝ fuerint resolute: vl' in cupellis vel in vasculis fictilibus picatis cōduntur: post mēsem tercium suspense hec carnes liquorem demittunt saporis iocūdi: sed coloris albiduli. contra hoc illud p aderit: vt tempoꝛe quo saliunt vina nigella; p aliqua premiscas ¶ Actoꝛ. Vinū quoqz fit ex duobꝰ speciebꝰ maloꝝ in locis vbi huius fructꝰ abūdant. et est pluriū intiatiuum. appellaturqz sicera vulgariter: sed sicera teste ysidoꝛo cōmuniter dicitur omne qō inebriare potest.

¶ CXXXVIII

De vino mespilato et dactilico ac virtute fructuum ceterorum. ¶ Diascorides.

Vinum mespilatum et siliquatuz simules habent supradictis cōfectiones. Virtutez habent stipticam et eustomachā Iraqz reuma intraneoꝝ compescūt ¶ Plin⁹ libro.xiii. Vinum quoqz fit e palmis quo parthi et indi vtūtur et oziens modio in tribus aque cōgiis macerato et expresso ¶ Diascorides. Vinum dactilicum siue palmaticū cōficitur e dactilis maturis non primis missis in dolium musti in fūdo pertoratuz: limoqz operculatū. p⁹ dies viginti⁹ linthe⁹ de cauerna tollitur: et vt liquet vinū spissum dimittitur. et in vase reponitur. Est autez dulce. virtusqz illi ē suauis. et reumatismis est vtile: doloꝛem tamen cōmouet capitis et est stipticum. Ideoqz stomachis medetur: ac celiacis et emoptoycis ¶ Constantin⁹ in pāregni. Vinum dactilicum. vt supra dictum est. vinis ceteris grossi⁹ et nutribili⁹ est ¶ Melancoliā parit: minusqz calefacit ¶ Diascorides. Vinum cedrinū conficitur ex cedria dulci aqua lota et musto immixta. Virtus est illi termantica et leptomerica. non febricitib⁹ detur Tussim veterem tollit. Doloꝛem lateris et thoꝛacis cōpescit. Tortionib⁹ et vulneribꝰ intestinoꝝ medetur. vulnera ventris curat empicis et ydꝛopicis pstolatur. lūbricos occidit. morsib⁹ venenatis occurit. Doloꝛes etiā auriuum mitigat infusum. Vinum murtinū cōficitur ex mirta nigra matura tusa et expressa Multi vero mirtā in sole siccatam tundunt: cui admiscent aquam et vinū austerum et diutius infundere dimittunt: postea exprimūt ac reponūt Virt⁹ ei⁹ ē stiptica et eustomacha Reuma ventris et stomachi abstinet. intraneoꝝ vulnera curat: et capillos inficit ¶ Palladi⁹ libro sexto. In mense ianuario vinum murtice fit hoc modo. In vini veteris vbicis sextariis decem mittis grana mirti confracta sextarios vbicos tres que sint. xix. diebus infusa: postea expressis mirti gramis colabis et in eo vino medū croci scrupulū: et foliꝰ vnum scrupulū mittis: et ex mellis optimi decem libris omnia temperabis. ¶ Idem in libro tercio In februario vero mēlis intio murtice aliter facies hoc modo Mitte vini veteris decem sextarios in lagenam et baccaꝝ mirti libras quinqz miscebis. Cum viginti duoꝝ dierum spacio confusa transegerint: per quos vas quotidie conuenit agitari: tunc palmea sporta celabis. et ꝑdictis decem sextarijs mell' optimi fortiter triti pondo quinqz miscebis. ¶ Plin⁹ vbi supra. Vinum etiā fit e fico qō ficites dicitur. aut si dulce esse non libeat ꝓ aqua tantūdem vuaceaꝝ adicitur. E cipria ficu fit et accetum ꝓcellens: alexandrino quoqz melius.

¶ CXXXIX.

De visco ¶ Plinius li.xvi.

Viscus fit ex acinis qui colliguntur rēpore messium immaturi. Naz si accesserint imbres amplitudine quidez augentur: visco vero marcescūt vel marescunt. Siccantur postmodū aridiqz condiuntur: et in aqua condīti putrescunt duodecim fere diebus. vinumqz hoc rerum putrescendo gratiaz inuenit Inde vero in ꝓfluente rursius malleo tusi: amissis coꝛticibus: interioꝛe carne lentescūt. et hoc est viscū pēnis auium tactu ligandis iuglandis oleo subactum cum libet insidias moliri ¶ Actoꝛ. In summa notandū q̄ viscus siue viscum multipliciter accipitur. Si quidem et viscus nascitur: et viscus multipharie conficitur. Ideoqz de visco plurib⁹ i locis in hoc opere tāgitur Unus est qō videlicet de plantis siue de terre nascentibus colligitur. Nam viscus sicut in tractatu de herbis cōmunibus dictum est superi⁹. Est species plante q̄ nascitur

in arboribus. verbi gratia in robore: primo siluestri: therebinto:querceo:et ilice. Sic etiam in arboribꝫ crescit ac uiuit polipodium et agaricum ac serpillū. Propterea pro secūdo sicut in tractatu de gummis ac succis arborꝫ dictū est supra. Juxta diascordem est lacrima arboris lenis ac viridis:intus obruffa:ꝫ nichil aspectū habēs. Colligitur et de semine obrotūdo qō in arbore duros nascitur:habente folia simila buxo. Terciuꝫ est genꝰ visci qō non nascitur:sed ad corpora cōglutinanda ex diuersis rebus conficitur.verbi gratia. Ex grano frumēti vel ex nataroto qō inuenīt i quibusdaꝫ piscibus marinis.vel alijs etiam quibusdā rebꝰ glutinosis. Fit etiā ex corticibus quarūdam arborꝫ ad capturam auium vel muscaꝝ. Geniqꝫ sicut dictum est supra ex omni genere visci crescentis in arboribus ad aues capiendas p decoctionez fieri potest viscus. Hoc aūt dixim⁹ occasione illius visci qui ex acinis.vt dictum ē solet confici. Hec itaqꝫ nūc de fructibus arborꝫ ac succis coꝝ collecta sufficiant. ¶ CXL.

¶ Quod nichil mutile terra germinat vel producit ¶ Ambrosius in hexameron.li.iii.

Singula ergo coꝝ que generātur in terris specialem quādam rationem habēt:que,p vsi portione complent vniuersaꝫ creature plenitudinē. Alia ḡ esūt. Alia nascūt vsui. Nichil vacat nichil iane fra germinat qō tibi putas iutile:aliꝰ imo tibi pisci frequenter alio vsu est vtile.Quod escam non adiuuat suggerit medicinam:et sepe que tibi noxia sunt auibꝰ aut feris innoxium pabulū ministrāt.Sturni vescūtur et conio:nec fraudi est eis:quia,p qualitate sui corporis venenum pabuli letalis euadunt:duꝫ vim cibꝰ frigidam pcoqua digestione puentunt: priusqꝫ vitalia ipsa prempter.ellebor⁹ periti loquuntur escam esse coturni cū:eo q natur ali quodam tempamēto sui coporis vim pabuli nocentis euitent Nec illud pterit q comio plerumqꝫ furores libidinum marcuerūt. et ellebozo veteres passiones egri corporis solute sunt. Non solū ergo nulla in his rephensio creatoris:sed etiam incrementū est gratiaꝝ :Siquidez qō ad periculū putabas esse generatū:remedia tibi salutis operatur. Naꝫ et id quod periculi est p,prudentiam declinatur.et id quod salutis p industriam non amittitur. Actor. Huiusqꝫ a principio sexti libri,pcuti sumus opera tercie dieī.que omnia cum ceteris que pcedunt ad dispositionez vtrūqꝫ pertinent mūdi. Nam ꝫ si plante mutantur p augmentū terre.tam fixe adherentes neq̄quā mouentur de loco ad locum.ideoqꝫ cū ipe sint certe:dicūt ad dispositionez terre ptinere potius q̄ ad ornatū. Porro in libro sequenti,psequendū est opus quarte dieī.ꝛc.

¶ Continentia libri decimisexti.

Sextusdecimꝰ liber agit dō opere quarte dieī:hoc est de luminaribus celi.ꝫ signis ꝫ temporibꝰ et huiusmodi. Cōtinet autez capitula.c.

De formatione celestiuꝫ luminarium. .i.
De natura solis ꝫ eius magnitudine. .ii.
De motu vel cursu eiusdem. .iii.
De multiplici eius effectu in rebus inferioribꝰ .iiii.
De calefactione aeris inferioris a sole. .v.
De signis dispositionum aeris in sole .vi.
De luna .vii.
De lumine lune. .viii.
De bis que luna recipit a sole. .ix
De bis que accidunt scōm augmentū et diminutionē in luna. .x.
De motu vel cursu lune. .xi.
De signis dispositionū aeris in luna .xii.
De eclipsi solis et lune. .xiii.
De linea ecliptica. .xiiii.
Morale senece de spectaculo eclipsis. .xv.
De stellis et eaꝝ varietate. .xvi.
De stellarum origine. .xvii.
Opīo albumasar ꝫ arestotilis de hac materia. .xviii.
Refragatio eiusdem opinionis .xix.
De situ et stellaꝝ magnitudine. .xx.
De motu stellaꝝ in generali. .xxi.
De motu stellaꝝ fixaꝝ. .xxii.
De planetis: .xxiii.
De nominibꝰ et ppietatibus singuloꝝ. .xxiiii.
De motu coꝝ p,ppios circulos. .xxv.
De distantia coꝝ .xxvi.
De qualitatibus sarturni ꝫ iouis ꝫ martis .xxvii.
De causis retrogradationis coꝝ .xxviii
De qualitatibus veneris ac mercurii et eorum dispositione. .xxix.
De coꝝ retrogradatione .xxx.
De retrogradatione solis. .xxxi.
Falsa opinio de concentu celi. .xxxii.
De quatuor speris vel celis habentibꝰ stellas. .xxxiii.
De duodecim signis zodiaci .xxxiiii.
De significationibus noīm coꝝ. .xxxv.
De ratione numeri signoꝝ. .xxxvi.
De dispositione coꝝ. .xxxvii.
De ratione ordinis coꝝ .xxxviii.
De multiplici diuisione signorum .xxxix.
De domibus planetaꝝ in duodecim signis et eorum exaltationibus .xl.
De triplicitatibꝰ coꝝ ac termis et facieb⁹. .xli.
De virtutibus planetaꝝ in eisdem signis .xlii.
De qualitatibus q̄ planetis effective non,ppric aeris buūtur. .xliii.
De,ppriis effectibus solis. .xliiii.
De,ppriis effectibus alioꝝ planetarum. .xlv.
De ordinatione motuum coꝝ. .xlvi.
De ppetuitate coꝝ .xlvii
De coopatione oīm planetaꝝ .xlviii.
De opationibus eorum in dispositōne embriōnis.xlix.
Repbatio fatalis constellationis. .l.
Cur magos per stellam dōs ad se duxit .li.
De numero stellarum. .lii.
De bis que ex situ vel motu stellaꝝ creantur in rebus inferioribus. .liii.
De stellaꝝ significationibus .liiii.
De stellis signiferis. .lv.
De canicula. .lvi.
De lucifero .lvii.
De cometa. .lviii
Arestotilis sententia de cometis. .lix.
Opiones apollonii ꝫ epigenis de cometis. .lx.
Iteꝝ alioꝝ rōnes de cometis .lxi.
Sententia senece de eis .lxii.
Qualiter per celi luminaria distinguūtur tpa: .lxiii.
De quatuor anni temporibus. .lxiiii.
De hieme. .lxv
De vere. .lxvi.
De estate. .lxvii.
De autumno .lxviii.
De qualitatibus aeris scōm quatuor tpa .lxix.
De qualitatum pdictaꝝ variatione. .lxx.
De dispositionibꝰ humanoꝝ corporum scōm qualitates temporum. .lxxi.
De bis que obfuat ecclesia secūdū quatuor tpa .lxxii.
De ptibꝰ tpis et primo de momētis ꝫ horis .lxxiii.
De distinctione horaꝝ equinoctialiuꝫ i ortu et occasu signoꝝ. .lxxiiii.
De diebus in generali. .lxxv.

De die naturali .lxxvi.
De die vsuali vl artificiali .lxxvii.
De noctibus. .lxxviii.
De septimanis. .lxxix.
De mensibus .lxxx.
De numero dier in singulis mensib⁹. .lxxxi.
De kalendis et nonis et ydibus .lxxxii.
De diebus egyptiacis et canicularibus .lxxxiii.
De annis et primo de solari. .lxxxiiii
De regulari solari .lxxxv.
De concurrentibus .lxxxvi.
De litera dominicali .lxxxvii.
De bisexto. .lxxxviii
De anno lunari .lxxxix.
De aureo numero et anno lunari ꝑñi .xc.
De regulari cōmuni .xci.
De epacta et embolismo xcii.
De saltu lune .xciii.
De festis mobilib⁹ .xciiii.
De quibusdam versib⁹ ad ꝓdictor⁹ sciam vtilib⁹ .xcv.
Cur in celebratione pasce obseruam⁹ numer⁹ lune. xcvi.
De sabbati circa idē obseruatione .xcvii.
De cīclis annalibus. .xcviii.
De idictionib⁹ et lustris et olimpiadib⁹ ⁊ iubileis .xcix.
De seculis ⁊ etatib⁹ C.i. .c.

De formatōne celestium luminarium. Hugo de sex diebus.

Ostquaz in firmamēto inter aquas posito ex ipsis aquis circumpositis tantus calor innatus est vt p cū aquam stabilem in se contraberet: ac sic arida apparerz contigit naturaliter: vt ex illa multitudine aquarū ad firmamentū p terracie diei calorem cōtracta stellar⁹ corpora crearentur

Comestor. Die ergo quarto die que disposuerat deꝰ cepit ornare rebus illis: que intra mūdum cōgruis motibus agerentur. Plante ergo quia terre berent ad dispositionez eius magis quasi spectant. ⁊ sicut dispositōnez sic et ornatum a superioribus inchoauit Fecit cīm eadem die luminaria solem ⁊ lunaz ⁊ stellas: vt sol illuminaret diem. luna vero ⁊ stelle noctem. ne nox sine lumine indecora numis esset ⁊ vt operantes nocte sicut ⁊ naute et viatores solaciū luminis haberēt. Sunt ⁊ que dā auicule que lucem solis ferre non pñt et fere nocte pascuntur Nec supfluit sol licet nubes lucida pr⁹ eius vicem ageret. quia illa tenuem ⁊ insufficiētez habebat lucem: ⁊ forte non nisi superiora illuminabat: sicut nec modo stelle: de illa nube traditur vel q redierit in materiam vnde facta fuerat: sicut stella que apparuit magis. et columba in qua visus est spūsancꝰ: vel q solez sep comitetur. vel q de ea factum est corpus solare

Actor. Hec aūt tria luminariū genera ad ornatuz firmamēti spectare dicūtur: scōm q firmamentū large ꝑ tota natura que est inter speram ignis et celum aqueū sumitur. Sic aūt distinguūtur: quia stelle sunt altiores sol medius: luna inferior esse ostenditur. Item⁹ sol de luce plus habz: stelle min⁹. luna vero mediocriter. Non dico simpliciter: sed nobis: quoniā ex vicinitate sui ad nos maior est eius effectus q̄ stellaruz: et maior apparitio sui luminis. Sed mbilomin⁹. vt testantur astrologi. luna multum minor est q̄ terra. Minima vero stellarum fixar⁹ notabilium maior est q̄ tota terra: ⁊ per ꝓsequens q̄ luna. C.ii.

De natura solis et eius magnitudine. Isidorus libro tercio

Sol dicitur: qz solus apparet obscuratis fulgore suo cunctis sideribus. Huius ignem pbi dicūt aqua nutriri: et ex contrario elemēto virtutem luminis ⁊ caloris accipere. vnde accidit: vt sepe videatur madidus et rorans. Cumqz igneus sit ꝑ nimio motu sue ꝙuersiōis amplit⁹ incalescit. Solis autez magnitudo maior est terra. et ideo codez momēto quo oritur in oriente: simul et occidēte equaliter apparet. Ex ideo nobis quasi cubitalis videtur: quia valde longe a nobis remotus est Aristoteles in libro metheororꝝ primo. Corp⁹ solis maius est corporib⁹ reliquar⁹ stellarū. et est velocis motus nobis ꝓpinqu⁹: plusqz habet potētie q̄m omnes alie stelle ad caliditatem generandā: eāqz multum excitandaz. Est autem sol maior tota terra et quedā etiam stelle maiores sunt terra post solez. Sol quādo terram inflamat motu suo sug eā vapores ex vi caloris eleuat Macrob⁹ de somnio scipionis libro ꝑmo. Pbi hoc maxime in omni circa magnitudinē solis inquisitione cōsequi voluerūt: q̄to maior possit esse q̄m terra. Eratostenes in libro diuisionis sic ait. Mensura terre septies et vicies multiplicata mensurā solis efficiet Possidonius multo multoque sepius. Sed vera ratione ꝓbatur: solem octies maiorem esse terra. Secūdus pbus Quid ergo est sol. oculus celi: caloris circumitus. splendor sine occasu: diei ornatus: horar⁹ distributor Aristotiles in libro metheororꝝ. scōo Dixerunt quidā q̄ sol cibatur. i. nutritur humiditatibus ascendentibus ex diuersis locis in terra. vnde diuersificātur tēpora scōm modū diuersitatis illar⁹ humiditatū. Verū si cibaretur sol corrumperetur: et mutaret sicut mutatur ignis cibatus p augmētuz ⁊ diminutionē: per debilitatem et fortitudinez Nūc autez sempiterno more est sol ꝑm dispositionez suam Preterea si cibaretur omni die augmentatus inueniretur Nec hoc ei esset ꝓprium sed cōmunitati stellarū Inuenitur aūt huic cōtrariū .iii.

De motu vel cursu eiusdem. Ambros⁹ vbi supra.

Soli autez diuersa constituit deꝰ cursus sui tēpora. ne si semp in eisdez moraretur locis: ꝑ tridiano vapore exureret Isidor⁹. Sol cuz ignē⁹ sit ꝓ nimio motu sue cōuersionis amplit⁹ incalescit Mouetur aūt per seipm: non cum mūdo vertitur Naz si fixus celo maneret: omnes dies et noctes equales essent Sed hinc apparet eum p seipm moueri: ⁊ non cuz mūdo verti: quia loco alio cras occasurum: alto heri occidisse videm⁹ cum Spaciis etiam in equalibus orbes annuos conficit ꝓpter tempor⁹ mutationes Ex ipso cīm vicissitudines tempor⁹ distinguūtur ⁊ dies: ⁊ menses: ⁊ anni numerātur Nam oriens diem facit. occidēs noctem. Oriens cīm p meridiem iter habet ad occidentez vbi postq̄ venerit: ⁊ occeano se imerserit: per incognitas sub terra vias vadit: ⁊ rursuz ad occidentē recurrit Quādo autē p meridiem currit: vicinior terre est: quādo p septentrionē vel iuxta septētrionez sublimi⁹ attollitur Cui ideo deus diuersos curs⁹ instituit: ne eo semp i eisdem locis morante: quotidian⁹ nos eius vapor cōsumeret. Nunc aūt aeris temperies ꝑ ratōne temporum dispensatur: ⁊ ordo vicissitudinū ꝑmutationūqz seruat. Nam duz sol ad superiora cōscēderit: ver tempat. vbi aūt ad sūmum estuos calores accēdit: vt fruges maturitate durentur ⁊ que humore veris incocta sunt: ferue facta matureſcant. Rursum vero decidēs vel descēdēs autūno temperiez reddit. vbi vero ad inferiorē circulū

redierit:ex glaciali compage celi nobis rigores hiber / ni frigoris derelinquit:vt iterum hibernis humoribus ꝛ pruinis terra pinguescat. Circulum autem ab vno puncto in eundem peragit.xix.annis. Ab hoc tam luna q̄ cetera sidera illuminari dicūtur Eclipsis vero patit cū luna.xxx.ad eandem lineam qua sol vehitur pueniat:eiqs se obuciēs:lumen eius nobis abscondit. Ex libro de natura rerum Solis motus circularis est:perpetuus ꝛ cōtinuus plus morat̄ in signis estualib⁹:q̄m in hiemalib⁹:quia circul⁹ est eccentric⁹.huius corp⁹ cuꝰ positum est sup speram suam:cuius cuspis egressa est a cuspide signoꝝ duob⁹ gradib⁹ ꝛ dimidio.voluturqꝫ in eo volutione equali Huic duplex est motus scꝫ vn⁹ ab oriente in occidētem:ꝛ b est accidētalis Alⁱ⁹ ab occidēte in orientē ꝛ hic naturalis Naturali quippe motu cōtra firmamētum nititur:quotidie tamē cum firmamento ab ortu ad occasū refertur Preterea mot⁹ ei⁹ ab occidēte in orientem duo sunt.quoꝝ vnus est ei ꝓprius in suo circulo egresse cuspidis quo mouetur in omni die ꝛ nocte fere p vnum gradū Alius est mot⁹ tard⁹ qui est spere solis sup axes circuli signoꝝ:qui est equalis motui spere stellaꝝ fixarū in annis centum gradu vno Ex his duob⁹ motib⁹ colligitur cursus ei⁹:qui videtur in circulo signozū ab occidēte in orientem :p quez absicidit circulū signoꝝ in tricentis.lxv.diebus et fere quartaꝫ vnius diei

¶ xxx.

De multiplici ei⁹ effectu in reb⁹ iferioribꝰ Dionisius de diuinis nominib⁹.

Diuine bonitatis ymago significatiua est magn⁹ iste sol visibilis:qui omnia que cum participare possiunt illuminat. Ad generationez sensibiliuꝫ corpoꝝ cōmittitur ꝛ ad vitā ea mouꝫ: ꝛ nutrit:ꝛ auget:et pficit:et purgat: at renouat. Mensura est et numerus horaꝝ et tot⁹ temp⁹ luꝝ Congregat dispsa et cōuertit ad se omnia visibilia mota:ꝛ omnia sensibilia cum desiderant:aut scꝫ mouendi:ꝛ illuminādi et calefaciendi:et ideo comp̄hendi a luīe appetentia. Origenes sup ꝓn.iohannis. Si queris q̄modo in verbo dei viraliter et vniformiter et causaliter omnia subsistant. cōspicare qūo omniuꝫ rerum quas huius mūdi sensibilis globositas comp̄hendit:cause simul et vniformiter in isto sole visibili subsistūt. Inde nanqꝫ forme omniuꝫ corporum ꝓcedūt. Inde distantiuꝫ colorum pulcritudo et cetera que de sensibili natura p̄dicari possiunt Considera multiplicem et infinitam seminū virtutez :quomodo numerositas herbaꝝ:fruticum animaliū:in singulis seminib⁹ simul continetur q̄modo ex eis surgit formaꝝ pulcra varietas:et huiꝰ naturalia exempla pspice

Palladius libro duodecimo. Medi⁹ planetaꝝ fertur amplissima magnitudine ac potestate sol:nec modo tēporꝝ terrarumqꝫ:sed siderum etiam ipoꝝ celiqꝫ rector hic lucem rebus ministrat:aufertqꝫ tenebras.hic reliq̄ sidera occultat et illustrat.hic tempoꝝ vices annumqꝫ semp renascentem nature tempat.hic tristiciā discutit celi atqꝫ humani nubila serenat animi:hic suum lumen ceteris quoqꝫ serenat sideribus:pclarus exim⁹ omnia intuens. Ambrosius in hexameron libro.v. Mare ipsum ideo ferunt fallax et amaraꝫ habere aquam q̄ ea que fluminis in freta influat:calore absumatur:tantuꝫ qꝫ vapore diurno consumi:q̄ntum quotidie ex diuersis fluuioꝝ cursibus inueniatur. Quod ex solis quadaꝫ diuidicatione fieri p̄hibetur:qui q̄ purum ac leue est sibi rapit:et q̄ graue atqꝫ terreum reliquit: ex quo remanet falsum illud et aridū q̄ sine vsu et suauitate potādi sit Aristotiles in libro metheoroꝝ.ii. Causa eti am prima mouens terre et aque vapores vt ex eis elementaris fiant impressiones aeris:est motus orbium stellaꝝ scꝫ solis et aliaꝝ Sol cū dum appinquat his rebus et elongatur ab his:causa est generationis et corruptōnis accidentiū in illis.i.rerum huiꝰ que in eis generātur:ꝛ duꝫ caloꝝ eius iguit terram:eleuatur et ea vapoꝝ siccus atqꝫ in diuersas species separatur. Crisian⁹ ad cosdroe. Duplicem aūt inflamationez faciens est sol humidam.s.ꝛ fumeam.loca quibus appinquat supgrediens vaporem facit.longius aūt absistēs frigiditatis causa fit ꝛ aq̄ in aere ꝓsistens itez i ſra defertur. Per hoc ergo aque magis hieme fiunt et noctu q̄ per diem quia gelidioꝝ diebus sunt noctes Plinius libro.ii. Celebrant greci anargoraꝫ elazomenū olimpiadis septuagesimeoctaue secūdo anno p̄dixisse literaꝝ ecclesium scientia quibus diebus saxuꝫ casurū esset a sole. Idq̄ factum interdiu in tracie parte ad egos flumē. Qui lapis nunc etiam ostenditur magnitudine vehiculi:colore adusto:cometa quoqꝫ illis noctibus flagrāte. Qđ si quis p̄dictuꝫ credat:simul fateatur necesse est maioris miraculi diuinitatem fuisse anaxagore: soluiqꝫ verum natura intellectū:ꝛ confundi omnia:si aut ipe sol lapis esse:aut vn̄q̄m lapidem in eo fuisse credatur.decidere tamē crebro non erit dubiū. In abidi gimnasio ex ea causa colitur:hodieqꝫ modicus quidam:quem in media terraꝝ casurū idem anaxagoras p̄dixisse narratur. Colit ꝛ casandre que potidea vocitata ē:ob id deducta. Ego ipe vidi in vocontioꝝ agro pauloante delatum.

¶ xxxi.

De calefactōne aeris inferioris a sole. Seneca de naturalibus questionibus.

Sunt aūt multi in ea parte aeris fieri:que p: pe terram est.hanc ergo plus habere caloris ex quatuor causis.vna q̄ cum omnis terraꝝ evaporatio multū in se feruidi aridiqꝫ habeat:eoqꝫ calidior est:quo recentioꝝ. Altera vero q̄ radii solis a terra resiliunt :ꝛ in se recurzunt Horꝝ ergo duplicatione,prima queqꝫ terris calefiunt:que ideo plus habēt reporis quia solem bis sentiunt Tercia est q̄ magis superiora pflantur. que autem ꝓssa sunt min⁹ ventis verberāntur Accedit his ratio democriti. Omne nempe corpus quo solidi⁹ est eo calorem citius concipit :ꝛ diuti⁹ fuat Itaqꝫ si in sole posueris cucum vas ꝛ vitreum et argēteum eneo citius caloꝝ accedit:diutiusqꝫ habebit. His ēsi inquit corporib⁹ que duriora sunt ꝛ pressiora:necesse est minora esse foramina:ac tenuiorem in singulis spiritus Sequitur ergo vt quēadmodū minora balnearia citius calefiunt:sic ꝛ hic foramina occulta atqꝫ oculos effugientia. ꝛ caloꝝ citius sentiunt:ꝛ ꝓpter easdem angustias q̄dquid receperint tardi⁹ reddūt Omnis autem aer quo terris ꝓpior est:eo crassioꝝ. Nam sicut in aqua ꝛ omni humore ima fex est:sic etiā i aere isto spississima queqꝫ desidūt. Idcoqꝫ fidelius caloꝝ receptū custodiunt .Editoꝝ autem aer quo longius a terrarum colluuie recesserit:eo sincerioꝝ ac purioꝝ est. Itaqꝫ soles non retinet:sed velut per inane transmittit:ideo minus calefit His ergo causis plerisqꝫ placuit i illa aeris pte nuem concipi:que terris vicina est:ꝛ ideo min⁹ alligari:quia minore rigore cōit. Nam vicin⁹ aer plus habz frigoris:q̄ vt in aquam vel imbrem transeat:ꝛ minus q̄ vt duretur in grandiné. Hoc itaqꝫ frigore nō nimis intento coactis aquis nives fiunt Econtra vero quidā aiunt cacumina mōtiuꝫ eo calidioza esse debere:quo soli ꝓpinquioza sunt Sed hi michi videnſ errare q̄ alpes ꝛ altissimos montes intantū crescere putant:vt illoruꝫ magnitudo sentire possit solis vicinam:excelsa sūt ēm ista nobis comparata. Ar vbi ad vniersum orbem respexeris:omniū humilitas est manifesta:atqꝫ intantuꝫ michil attollitur vt in collatione tot⁹:nec vlla sit i maris portio Itaqꝫ qui dicit altioꝝ montes magis calere debere:quia soles ꝓpius excipiat:ille dicere potest hominez longiorem:citius q̄ pusillum debere calefieri

.vi.

De signis dispositionum aeris in sole. Et libro de presagijs tempestatū sexto.

Sol purus oriens ac non feruens serenuz annūciat diem. pallidus autem grandinez. Si autez et occidit pridie serenus z oritur: tanto certior fides serenitatis habetur. Croceus aūt oriēs: pluuias ꝓdicat: idemqz ventos cum ante ipm exorientē nubes rubescunt. Qō si rubentib⁹ interuenerit: z pluuias. Cū eius orientis aut occidentis radii coire videtur: pluuias designat. Circa occidētem cum rubescūt nubes: serenitatem future diei spondent. Si autem in eius exortu spargantur partim ad austrum. partim ad aquilonē pura licet circa eum serenitas sit: pluuias tamē cum vēto significant. Et siquidez in eius occasu pluat aut radii nubes in se trahant: aspam in prima die tempestatem significat. Si aūt in oriente radii illustres eminent: ḡnubis circū dati nube non fuerint: pluuiam ꝓtendunt. Si nubes ante solis ortuz globētur: aspam denunciant imbrem. Si ab exortu repellantur z ad occasuz abeāt: serenitatez. Si nubes solem circūdudant qui nichilominꝰ in se purus vnꝰ orbis et serenus relinquatur tanto tempestas erit turbidior. Si vero duplex cetā orbis fuerit: tanto atrocior. Qō si ex ortu vel occasu fiat ira vt rubescant nubes: maxima ostenderur tempestas. Si nō ambiūt: sed imcūbant a quocūqz vento fuerit: eum portendūt: si a meridie et imbrem. Si oriens orbe cingat et qua parte is eruperit: expectetur ventꝰ. Si totꝰ cēli ter efflurerit serenitatez dabit. Si ante ortum radu se ostendūt: pluuiam et vētum ꝓtendunt: Si circa occidētem candidꝰ circulꝰ erit: noctis leuem tempestatez: si nebula vehemētiorem. si candēte sole ventū.

.vii.

De luna Isidorus

Luna dicta est quasi lucina. z habz nomē derivatuz a solis luce: eo ꝙ ab eo lumen accipiat: ac receptūqz reddat. Huius magnitudo minor esse fertur ꝙ solis. nam cum sol luna supior sit: et tamē a nobis maior videaf ꝙ luna. tam si ppe nos accessisset: multo maior ꝙ luna cōspiceretur Sicut autez sol fortior. i. maior ē ꝙ terra: ita ſra fortior luna ꝑ aliquā ḡntitatem Secūdꝰ phus. Quid est ergo luna. Celi purpura: solis emula: malefactoruz inimica: solamen iter agētiuz: directio nauigātiuz: signuz solemnitatū: larga rotis: presaguz tempestatū Aristotiles in libro de animalibus Sol ādez facit estatē oīm āno: luna vero facit hꝰ oīm tēpore Noctes plenilunii caliciores sunt: in diminutiōe lunę dies frigidiores Comestor. Qō aūt lūa i plenilunio facta sit. ex alia ꝓpenditur translatiōne: que sic habz z luminare minꝰ in inchoatiōne noctis In principio em noctis non oritur luna nisi pansilenos .i. rotūda. viii

De lumine lune Isidor⁹.

Lunam quidā philosophi dicunt ꝓprium lumē habere: globiqz eius vnam ptem esse luciduz aliam vero obscuram: et ita paulatim se vertēdo diversas formas efficere. Alii contra aiunt lunam non suū lumen habere sed solis radiis illuminari. vnde et eclipsim patitur: si inter ipsam et solem vmbra terre interueniat Sol em illa supior est: hinc euenit vt quādo sub illo est parte supioze luceat: inferiore vero quaz habet ad terram: obscura sit. huiꝰ interluniuz est tempus illud inter deficiētem et nascentez lunam. Est autez tricesim⁹ dies qua luna non lucet: et ideo videri tunc non potest. quia soli coniuncta obscuratur Sed eodem modo renascens: paulatim ab eo recedēdo videtur: luna amissi ac recepti luminis gratia mistrui spacia moderat Que ideo obliquo incedit cursu z non recto vt sol: ne incidat in centrū terre: et frequenter patiatur eclipsim. vi

cinus est eius circulꝰ terre. Crescens autez orientē corpibus spectat: decrescens occidentē meritoqz quia ocasura est: z amissura lumen Alexander. Fallitur quoqz quoꝝdam literatoꝝ opinio: dum putant lunā tanto magis accensā esse: quanto magis distat a sole: cuz em ꝑ sex signa distat a sole dicitur ambiritricos: siue panisenos: cum aūt est monoides aut dyathomos: aut triathamos: minꝰ accēsa videtur: et ꝙto magis soli vicinatur: tanto magis illuminatur: similiter econtrario. Cuiusqꝰ supiozem eius partem non attendit: nec illustrationē ei⁹ solicitatur Idem. Radi⁹ lune p angustum foramen parietis intrās si ad vicus caballi mossatū pueneriť: mortem ei inducit: qō non faceret si sub diuo staret lux eū lune passim occuparet Albumasar. Preterea si sero vl nocte quis diu sederit aut dormierit in lumine lune: generāt in ei⁹ corpore pigricia z laxatio: z excitatur i eo catarrus z dolor capitis Carnes etiam aialium ō nocte sibi expositas luna corrumpit: z mutat odorem: et qz saporem

ix.

De his que luna recipit a sole Aristoteles vbi supra.

Luna itaqz nō habz oīno principiuz seꝛagendi in inferiora: nisi ꝓpter commutationez z receptionē luminis a sole: z sic efficitur quasi alius sol. Alfraganꝰ Sol rōnes oīniū colorꝝ habet in se. Cūqz luna fuerit cum sole: tota eius medietas nobis exposita erit tenebrosa: quia terra est inter ipsam z solem. Cūqz ambulans pcesserit solem versus orientem: obscurabitur versus orientem z augebitur lux ei⁹ versus occidentem Cumqz reflectetur lumē eius ad nos itaqz quanto plꝰ elongatur a sole: tanto plus apparet nobis ex lumine in eius corpore secundum motum suum. donec sit in solis oppositione; z tunc tota eius medietas lucida erit nobis opposita: quia terra tūc erit inter solem z lunam posita Helinād⁹ in cronicis. Hec facit ratio lunaz ſ habere suū ꝓprīū lumen: ceteras omnes stellas lucere suo lumine qz ille supra solem locate omnes in ethere purissimo sunt in quo omne ądquid est: lux naturalis et sua est. Que tota cum igne suo: spere solis incūbit: vt celi zone que. peul a sole sunt: ꝑpetuo frigore oppresse sit luna vero que sub sole est: z caducoꝝ regioni luce sua carenti ꝓxima: lucem non de supra apposito sole cui resplēdet: hꝛe nō potuit Terra quidē accepto solis lumine da rescit tārūmodo: z non relucet. luna vero ad instar speculi: lumen quo illustratur emittit. Quāuis em densius corpꝰ sit ꝙ cetera celestia: multū tamen terreno purius sit accepte luci penetrabile: adeo vt eaz rursꝰ de se emittat: nullum tamen ad nos pferens sensum caloris Nā lucis radius cum ad nos de origine sua .i. de sole pervenit: secum naturaz ignis de quo nascitur deuehit. Cuz vero luna corpoꝛi infunditur: z inde resplendet. solā refundit claritatem: non calorem: vt apparet in speculo igni oppositō

x.

De his que accidunt secundū augmentum vel diminutōnem lune. Albumasar.

Recente luna crescit omne humidum siue animatuz siue inanimatuz: vt clementū Ea quoqz crescente sunt animalium corpora fortiora: sicut patet in lupis. vnde tūc magis intendūt venationi Sunt etiam tūc reptilia venenosa magis nociua et infirmi meli⁹ habentes. Preterea dum luna est in augmento pili augmentantur z crescūt in corpore. Oīno autem e conuerso his omnib⁹ contingit in lune decremēto: z in die vl nocte dum duraverit luna venēdo ad medium celum ab oriente egredīūtur tam marina ꝙ reptilia a suis receptaculis. z itez inclinante luna recondūt se Isidor⁹ libro. xii. Omniū aūt clausoꝝ in mari animalium

atqꝫ cōcharum in incremento lune ⁊ in die vl' nocte mēbra turgescūt defectu euacuant Luna cū cū i augmto fuerit:auget:humorem: cum in defectu venerit: humores minuūtur Hurib⁹ quoqꝫ i plenilunio tecur crescit ¶ Aristoteles vbi supra. Spacia quoqꝫ impgnationis animaliū omniū:⁊ eoꝝ vite sunt scom revolutiones lune ¶ Plin⁹ libro.ii. Estus maris accedere ⁊ recipto care maxime mirus est:verum causa est in sole lunaqꝫ. Binꝫ inter vnos exort⁹ lune affluūt: binꝫ remanant vl' remeāt vicenis quaternisqꝫ semp horis. Omnia plenilunio maria purgātur.quedā ⁊ statuto tempore. Circa messanam ⁊ milias fimo similia expiantur in littus purgamenta. Cum incremento eius augētur cōchilia: ⁊ mazie spūm sentūt:qb⁹ sāguis nō est. Sed ⁊ sanguinem hominū etiam cum lumine eius augeri vel minui Frondes quoqꝫ et pabula sentire in omnia eadez pene trāre vi. Siccatur solis ardore liquor ⁊ hoc esse masculinū sidus accipim⁹:torrens:cuncta forbensqꝫ. Sic mari late patenti saporem incoqui salis. Ecōtrario ferūt lunę femineū ac molle sidus:atqꝫ nocturnuꝫ soluere humorem:⁊ trahere non auferre. Id manifestum est:q⁹ feras occisa corpora in tabez visu suo resoluat: somnoqꝫ soptis torporem contractus in caput revocet. glaciem refundat:cunctaqꝫ humifico spiritu laxet ¶ Aristoteles in libro methеororꝫ.iii. Iterum terremotus puenit apud eclipsim p lunam:quia calor solis tunc nō puenit ad terram.⁊ ideo coartatur vapor:nec ascēdit:sed agitatur ⁊ mouetur terra. ¶.xi.

¶ De motu vel cursu lūe. ¶ Isidorus.

Se autem luna vicinior terre: inde et brevior orbe celeri⁹ pagit cursum suū Nam iter quod sol in diebus tricentis.lxv. pagit. Ista diebus xxx.peurrit. Unde et antiqui menses lune:annos autē in solis cursu posuerūt. Partitur autem eclipsim luna. xv.vsqꝫ q̄dtu centrum atqꝫ vmbrā obstantis terre exeat:videatqꝫ solem vel a sole videatur ¶ Ex libro de natura rerum. Luna est cursu solis velocior:⁊ non est ei retrogradatio. Ideo quia solem attingit:et occidit in orizonte manet:transitaqꝫ cum et occidit in occidente vespe Mansio autem lune appellatur arcus circuli signorumꝫ sue spaciū illud quod ipa motu ꝓprio ad ortum suuꝫ in crastinum describit ¶ Hulptus in computo. In quo autem signo luna moretur quotidie:vel quot partib⁹ a sole le p singulos dies elongetur:hoc ordine inuestigabis. Sume semp etatem lune quotacūqꝫ fuerit:⁊ multipli ea quater:ipmqꝫ rursꝫ numez per ductio:⁊ quot in sūma reperieris: tot partib⁹ lunam a sole noueris separari.i.in eo loco esse ad quem ventur⁹ est sol p totidem dies Item luna ex q̄ prima dicitur:et a sole recedit vsqꝫ ad quindecimā:quo longi⁹ ab eo recedere nō potest:singulis noctib⁹ quaternos pūctos lucis sue cremento addit.totidemqꝫ pūctos deinceps reprimādo soli ex altera parte circuli vsqꝫ ad trigesimā minuit. ¶ xii.

¶ De signis dispositionū aeris in luna Ex libro de presagijs et temporibus.

Ira sunt plagia lune q̄m observat egiptus:q̄rtaqꝫ maxime si exsplendens.exorta puro fulserit nitore:serenitatem creditur portendere. Rubicūda ventos:nigra vero pluuiam In.xv.cornua eius obtusa pluuiam:erecta et infecta ventos signat:quarta tamen maxime Cornu nempe septentrionale acutum: rigidum:illum plagit ventum.inferius austr. Utraqꝫ vero recta noctem ventosam. Si quarta die luna recta fuerit:tempestatē magnam in mari plagit:nisi habeat circa se coronam:camqꝫ sinceraꝫ:q̄m illo modo non ante lunam plenā biematuraꝫ ostendit Si plenilunio p diem pura fuerit:dies significat serenos. si rutila:ventos. Nigrescens etiam imbres. Et si orbe aliquo nubes incluserit:ventos designat:quaꝫ si ruperit ⁊ surrexerit orbes gemini:maiorem tempestatē et minorem sim qō aut albi aut nigri quidam interrupti at distracti orbes fuerit. Nascens luna si cornu superiori ab attracto surgit pluuias decrescens dabit Si plena circa se orbē habuerit:ex ea parte ventū ostendit.ex q̄ is maxime splendebit. Si lune in ortu cornua fuerūt grossa: designat tempestas horrida. Si aūt quarta habuerit vento fauonio flante biemalis erit tota mense. Si quindecima vehemēri⁹ flame apparuerint:aspas tempestates ꝓtendit. Sunt ⁊ ipsi⁹ lune septē articuli: quotiēs in angulo solis incidit plerisqꝫ intra illos tantum obseruantib⁹ p̄sagia hec.iii.viii.xi.xv:xix.xxiii.xxv. ¶xiii.

¶ De eclipsi solis et lune ¶ Ex spera

Luna nichil habet luciditatis in se.sed corp⁹ rotundum est ac politum: vnde radu solares eam illuminār:⁊ fm appinquationemꝫ ⁊ remotionemꝫ eius a sole fit eius augmentū ⁊ decrementū. Nam q̄n infra quindecim grad⁹ est vicina soli:⁊ ei supposita: q⁹ sol multo altior est illa: tunc supior ei⁹ medietas tota illuminatur:et de inferiori nichil. vnde tūc nichil de illa vidē⁹ Quando aūt incipit elongari ab eo vltra q̄nde cim gradus:tunc inferior ei⁹ medietas incipit illuminari et hec illuminatio nobis apparet:sed minima:vñ tūc eaz dicim⁹ esse i nouilunio. Quāto magis aūt elōgatur a sole:tanto plus illuminatur de inferiore parte ⁊ minꝰ de supiori: Veniqꝫ q̄n soli opposita est:tota inferior medietas illūinatur. de supiori vero nichil:et tunc dicim⁹ lunam esse in plenilunio. Iterū autem appinquans soli paulatim illuminatur supius:donec soli vicina.xv.gradib⁹ tota ex illa parte illūinatur.⁊ tunc apud nos dicit esse in defectu. Eclipsis sol' sp habet fieri q̄n luna in directo est opposita soli in ecliptica. Sed quia citi⁹ mouetur q̄ sol:cito transit eclipticam.vnde parū durat eclipsis solis Raro etiam cōtingit:quia luna mouetur per epicicl⁹ motu amfractuoso. Eclipsis aūt lune semper habet fieri in oppositione lune ad solem. Quādo cim luna plena ē ⁊ soli opposita: tē vmbra terre opponitur in oppositam partez soli Sed quādo directe opponitur soli in ipa ecliptica:vmbra terre que a lato incipit ⁊ pteditur in acutū:pueuit vsqꝫ ad eam ⁊ radios solis impedit:ne eam illuminent:sed cito transit vmbrā terre:ideo parum durat et⁹ eclipsis. Raro etiam fit:quia raro cōtingit q⁹ opponatur soli in ipa ecliptica,ꝓpter motū ei⁹ amfractuosum ¶xiiii.

¶ De linea ecliptica ¶ Ex libro de natura re.

Ecliptica linea est que dividit zodiacuꝫ in circuitu:ita q⁹ ex vna parte relinquātur sex gradus ⁊ ex alia sex. Et dicitur ecliptica :quia quando sol et luna sūt linealiter sub ea:siue in superficie illius cōtingit eclipsis. Tunc vero contingit eclipsis solis: cum fuerit nouilunū:⁊ luna interponitur recte inter aspectū nostrum et eoꝝ⁹ solare: Eclipsis vero lune cōtingit in plenilunio:quādo sol opponitur lune dyametraliter:⁊ terra incidit media in ei⁹ dyametro. Nichil em̄ aliud est eclipsis lune nisi interpositō terre inter coꝝ⁹ solis ⁊ lune. Est aūt eclipsis lune generalis si fuerit in capite vel in cauda draconis. Particularis si ꝓpe caput vel caudam Et quia oppositio non in quolibet plenilunio est in capite vl' in cauda draconis. Ideo nō ē in quolibꝫ plenilunio eclipsis Item quando est in capite vl' in cauda vel,ꝓpe ⁊ sit in cōiunctione.cum sole vel in nouilunio tunc fieri potest eclipsis solis Unde patet q⁹ in passiōe dominī non erat naturalis solis eclipsis sed miraculosa cum esset luna q̄ndecima. Solis aūt q⁹ lune mutꝰ moratur eclipsis:quia sol a luna admodum cito p̄teritur:lūe vero magis quia vmbra magna est cuius in transitiōe cunctatur Et dicūt quidam caldei⁹ astrologi:q⁹ caput

et cauda draconis est quedā nubes solida: que non dis-
soluitur: quod apparet quādo luna obscuratur. hec im-
pedit radium solis ne lunaz illuminādo attingat. Dicit
aūt cauda draconis: quia venenosa est et nocua. Isa-
ac. Quādo eclipsis lune est: non in omni terra est: sed si
cut qñ solis ē: sez in vno climate. Est autez eclipsis solis
quādo luna ad eandē lineam qua sol mouebitur ibidem
se soli obicit. ¶ Alexander. Lūa in veritate patit eclipsi
sum: sol aūt nō. sed poti⁹ nos solis ꝓpter lune interposi-
tionez. ¶ Plin⁹. Defectus solis et lune vesprinos oriē-
tis incole non sentiunt: nec matutinos ad occasuz habi
tantes. ¶ .xv.

¶ Morale senece de spectaculo eclipsis
Seneca de naturalibus questionibus. lx.

Quandiu solita decurrūt magnitudine rerum:
cōsuetudo subducit. Ita eñ sum⁹ compositi:
vt nos quotidiana etiam si ammiratione dig-
na sint transeant. Ecōtra vero mīmaz quoqz rerum si
insolite ꝓdierint spectaculū dulce fiant. hic traqz cetus
astrorum quibus vniuersi corporis pulcritudo distingui
tur: populū non conuocat. at cum ex more mutatū est:
omniū vult⁹ in celo ek. Sol spectatorem nisi defecerit
nō habet: nemo lunam obfuat nisi laborātes. Tunc vi-
bes cōclamant. tunc ꝑ se quisqz vana superstitione trepi
dat. Quāto illa maiora sunt: qꝫ sol totidem. vt ita dicaz
grad⁹ quot dies habet. z annū circuitu suo claudit qꝫ a
solsticio statum inclinat. qꝫ sidera abscōdit. qꝫ terras cū
tanto maior sit illas nō vrit. sed calorē suū intensionib⁹
ac remissionib⁹ tempando fouet. qꝫ lunam nunqꝫ implet
nisi aduersam sibi nec obscuratur. Hoc tamē non anno
ratur: qꝫdiu ordo seruatur. Sed si quid turbatū aut ꝑter
cōsuetudinez emicuit: erspectam⁹: interrogam⁹: ostendi
m⁹. adeo naturale est. magis noua qꝫ magna mirari. ¶
Idem in libro .xv. Quotiens aūt defectionz solis deꝑhē
dere volum⁹: pelues ponim⁹ quas aut oleo aut pice im
plem⁹. quia pinguis humor min⁹ facile turbat: et ideo
quas recipit ymagines seruat. apparere autez ymagies
nō possunt: nisi in liquido et immoto. Tunc ergo nota-
re solem⁹ quomō luna se soli opponat: et illū tanto ma-
iorem subiecto corpe abscōdit: modo ex parte si ita com
pert. vt in latus eius incurrat. modo totum. Hec autē
dicitur pfecta defectio: que stellas quoqz ostendit: et lu
cem intercipit. tunc scilicet cuz orbis vteqz sub eodez
libramēto steterit. ¶ .xvi.

¶ De stellis et earum varietate ¶ Isidorus

Stelle et sidera inter se differunt. Nam stella ē
quelibz singularis. sidera vero sunt stellis plu
rimis facta: vt hyades pliades. Astra autem
sunt stelle grandes: vt orion lucifer: boetes. Sed hec no
mina scriptores cōfundūt: et astra ꝑ stellis: z stellas ꝑ
sideribus ponentes. Stelle non habere ꝓpriū lumen: is
a sole illuminari dicūtur sicut luna. Sunt autem immo
biles: z cum celo fixe perpetuo motu feruntur. Neqz
cadunt per diem sed splendore solis obscurātur. Ferun
tur quidem sidera que in celo fixa sunt: et cum celo vo-
luuntur. Mouentur vero quedā vt planete. i. erratice:
que curs⁹ suos vagos certa tamen diffinitione confici-
ūt. Stelle. ꝑ eo qꝫ ꝑ diuersos orbes celestiuz planetarū
ferūtur quedam celeri⁹ exorte serius occidunt: quedam
tardius exorte celeri⁹ ad occasuz ꝓuenīt. Alie pariter
oriūtur: z non simul occidunt. Omnes aūt suo tempore
ad cursum ꝓpriū reuertuntur. Stelle quoqz diuersis
interuallis distant a terra. ꝓpterea dispari claritate ma
gis min⁹ ve nostris oculis apparent: Naz multo maio
res sunt his: quas cōspicuas videmus: sed longi⁹ posite
parue a nobis videntur. Dicte sunt autem stelle a stan
do: quia fixe stant semꝑ in celo ne cadant. Nam qꝫ vide
m⁹ stellas e celo quasi labi nō sunt stelle: sed igniculi ab
ethere lapsi: qui fiunt dum ventus altiora petens: ethe
reum ignem secū trahit: qui tractu suo stellas cadentes
imitatur. nam stelle cadere non possunt. Sidera vero
dicta sunt: eo qꝫ nauigantes ea cōsiderādo iter dirigūt
ad cursus sui consilium: ne fallacibus ventis aut ven
tis alibi deducātur. ¶ Ex ymagine mūdi. Sunt autem
omnes stelle rotunde et ignee quaz dispositiones z cur
s⁹ et loca et tempora solus de⁹ nouit: qui numerat mul
titudinez stellaz z omnib⁹ eius nomina vocans. Sapi
entes vero mūdi noīa eis aīalium vel hominū imposue
runt: vt ab omnib⁹ dinosci possent. ¶ Alexander. Stel
le dispares sunt in ꝓprietatibus: que remote sunt a ter-
ra scintillant. et quedam coz videntur habere colorem
argenteū: quedā aureum. De die non videtur: quia ma
ius lumē cōfūdit min⁹. Quedaz eaz quasi multitudine
aliaz cozonate sunt. quedaz vero singulariter et solita
rie sūt. ¶ Ex libro de natura rerum. Omnis stella in ver
tice capitis aspicientis extis minor videtur qꝫ alio celi
loco. et qꝫto magis a vertice capitis mouetur: tāto ma
gis apparet maior: ita qꝫ in oriente maior appparet
qꝫ in alio loco: est cōmune omnib⁹ stellis remotis z nō
remotis. qō ē ꝓpter grossos vapores: qui magis sūt in
oriente. ¶ XVII

¶ De stellarum origine ¶ Helinandus.

Quod autem stellaria corpora ex aquis materi
aliter facta sint: certo argumento cōpbari pōt
Nam duo supiora elementa. s. ignem et aerez
ex natura sua ita absqz spissitudine esse manifestum est
vt nichil horz ex se z ex natura sua nisi ex accidente sui
visu pceptibile sit. sed omne corp⁹ visibile aliqui⁹ densa
tionis est que ex aqua vel terra cōtingit. Sed terrea nō
possunt vel per calorem: vl aliquo alio modo vsqz ad fir
mamētuz eleuari: hoc eñ aque nature ꝓpriū est. Om
ma ergo illa que in celo visibilia apparent: ex aquis ma
terialiter principiū sortiuntur. cuiusmodi sunt nubes et ful
gura. Similiter ergo stellaria corpora. Item omne nu-
tribile ex eodem nutriri ex quo materialiter cōstat phi
losophia vl phisica testatur. sed corpora stellaria ex hu
more nutriri phi dicunt: ergo ex humore cōstant mate-
rialiter. ¶ Guilberm⁹ de conchis. Corpora stellaruz ex
quatuor elemētis facta esse potest ꝓbari ratōne. Quod
eñ inuisibilia sunt ex visibili cōtrahunt. Nulla quippe q̄
litas suum cōtrariuz operatur. ex visibili ergo habent
qꝫ videntur. sola vero terra z aqua sunt visibiles: ignis
z aer inuisibiles. Est ergo aliquid in eis ex terra z aq̄.
Item cum tres habeant dimēsiones z visum repercutiāt
solida sunt. sed scōm platonem nulla sine terra est solidi
tas. amplꝰ quidād nutrit ex eodē nutrit ex quo materi
liter cōstruitur z. Corpora vero stellaz humore occe
ani nutriuntur. Quibus omnibus liquet: aliquid de ter
ra z aliquid de aqua in corporib⁹ stellaz cōtineri. Nō
autem sunt splendida z mobilia ex splendidis et mobi-
libus habent: igitur ex igne et aere constant igitur ex q̄
tuor elemētis. Sed tamen de supiorib⁹ ignis de infero
rib⁹ aqua in eis dominātur. Fortasse dicat aliquis: cuz
in aere sit humor spissior qꝫ in igne: et etiam calor licet
non tantus. Cur in aere similia corpora non sunt facta.
Cui ego respōdeo. qꝫuis aer sit calidus: tamen cū hoc ē
humidus. vnde non potuit qō i se erat desiccādo spissa
re: et sic lucidum et visibile creare. Nō ex vulgari exem
plo potes ꝓpendere. Aqua eñ supposita igni spissatur:
et in lapideam substātiaz mutatur. Si aūt alicui calido
et humido veluti alicui aquē bullienti supponatur cale
fit: z non spissatur. Vel iuxta cōstantinū cuz ista quatu
or elementa binas habeant qualitates vnam ex se: alte
ram ex altero. Ignis ex se calid⁹ est: a terra siccus. Aer

humidus ex se:calid⁹ ab igne. Aqua humida ex aere ℏ frigida ex se Terra vero sicca est ex se:ꝫ frigida ex aq̃ Quod vero alicui inest ex se:ꝑualet illi qđ ex alio inest Cum ergo in aere sicut ex se insit humiditas: calor ex alio:ꝑualuit in eo humiditas:vnde non potuit desiccã do corpora stellaꝝ creare. Cum eñ vicin⁹ sit terre:si in eo stelle essent ex vicinitate terrã accenderẽt: nec aliqđ in ea viuere posset. .xviii.

¶ Opinio albumasar et arestotilis de hac materia. ¶ Albumasar.

Hutoritate et ratione cõstat stellaꝝ corporum substantiã nec ex aliquo elemẽtorum hui⁹ mũdi effectam:nec ex pluribus oĩno congestam. Si eñ ex his essent hanc elemẽtaria ꝓculdubio necessitas cõsequeretur generatio:ꝫ corruptiõ: augmẽta: decremẽta:resolutio:cetereqꝫ huiõi alterationes. Que cum illic aliena sint:tam circuloꝝ celestium q̃ stellaꝝ corporum substãtias ex quinta ꝫ quadam alia natura cõsistere ratio cõcludit:qualitas aũt eoꝝ in forma.o.est. Sunt eñ corpora sperica perlucida naturali motu dẽtia ¶ Arestotiles de celo et mũdo libro scõo. Stelle sunt ex natura ra corporis quinti:quia posite sunt in eo fixe. Necessariũ enim est vt vnũquodqꝫ corporũ:sit ex natura corporis in quo est:sicut fixum Ideo etiam dicim⁹ q̃ orbicu late sunt et rotũde:quia sunt ex corpore quinto orbicu lato . Caliditas autem que venit ex stellis et lumen est ꝓpter repcussionẽ et fricationem aeris factã ex motu eaꝝ. Be aptitudine nanqꝫ motus est vt calefaciat ꝫ igniat etiam ligna lapides et ferrũ: Et huius verificatio est q̃ in hastula sagitte quando egreditur ex arcu: plũbum ex motu calefit et ignitur: et cadit ex hastula. Si autem aer igni ꝓpinquior est: prior vtiqꝫ et dignior est vt calefiat et igniatur quaꝫ res cetere:hunc ergo ꝓculdubio calefacit motus. Quoniã ergo exacuũtur ꝫ igniuntur stelle ex motu.igniter ergo et aer qui est i circuitu earum necessario:et quãdo mouentur ex motu stellaꝝ fit ignis quo calefiunt et igniũtur Precipue autem calefit ꝫ ignitur aer qui est ꝓpe nos. Idcoqꝫ caliditas solis est scõm modum ꝓpinquitatis et elongationis eius a nobis. .xix.

¶ Refragatõ eiusdẽ opinionis Guilhermus de conchis.

Platonis opinio est omne corp⁹ vel vnũ esse de quatuor elementis: vel quod est cõpositũ ex eis ignemqꝫ esse a lunari circulo sursum Alia vero tria elementa infra ipm. Arestotiles autẽ ꝑter q̃tuor elementa vnã volunt esse quintaꝫ essentiam. quatuor vero elementa esse a luna deorsum quintã essentiam ab eadem sursum. In omnibus que sunt infra lunam has quatuor qualitates esse calorem:frigus:humiditatem: siccitatem: In eis que sunt supra lunã nullaꝫ de his:eadem nec grauia nec leuia esse:nec a cẽtro nec ad centrũ mobilia.sed circa centrũ: vt si sol i medio aeris esset nec ascenderet:nec descenderet sed circũuoluceretur. Inde est q̃ semp a terra eqũali distantia corpora stellaruꝫ circũuoluũtur. Secũdum hanc opinionẽ supra lunã nec est calor:nec frigus:nec humiditas:nec siccitas. haruꝫ igitur locus est sub luna. Inde nulla ibi est diuersitas: nulla mutatio.hanc quintã essentiã in ethera et firmamẽtũ diuidit. Ex eadem in ethere vi corpora splendida que planete dicũtur:constituit in firmamẽto infinita q̃ sunt stelle infixe Stelle ergo tam erratice q̃m fixe ex q̃nta essentia:non ex quatuor constant elemẽtis. Sed q̃modo sol cum non sit calidus:fons sit caloris Saturnus q̃qz cũ ñ sit frigidus frigus generet in aere Mercurius cũ non sit humid⁹:deus tamẽ humoris dicatur. Mars calidus est et siccus:luna frigida et humida. Qui hanc sẽtiam immo dementiaꝫ tenere voluerit si potest figat.

Hoc ergo ꝑmittentes:aliud dicam⁹. .xx.

¶ De situ et magnitudie stellarum ¶ Idem

In firmamẽto stelle sunt.id est sub ethere vel in ethere cõtinentur:in quo infixe dicũtur:nõ vt gemme in auro:sed ꝺa in eo existẽtes semp in eadem eius parte vidẽtur. Quarum motus quia tardissim⁹ est:a nobis discerni non potest. ¶ Plinius libro ii. Interualla quoqꝫ siderum a terra multi indagare tẽptarũt. solem abesse a luna vnde viginti partes: q̃ntuꝫ ipam lunam a terra,pdiderunt. Pitagoras autem vir sagacis animi a terra ad lunam.cxxv.stadioꝝ esse colligit. Ab ea vsqꝫ ad solez duplus. Inde ad duodecim signa triplum vel triplicatum. in qua sententia ꝫ gallus sulpicius noster fuit ¶ Debet. Orbis in quo graditur luna:est orbi terre ꝓpinquior :sed habet altitudinez.lu: na eñ q̃m inter illos habet orbem ab ea parte:qua est altior ꝫ a terra remotior sequitur orbis mercurii.cuius ꝓprietas est sicut ꝓprietas orbis lune fm pgressionem mercurii in eo. Inferior autem locus orbis mercurii ꝓtingit altiorem locum orbis lune Deom hũc quoqꝫ modũ sequũtur hos ceteri orbes ab ea parte qua est altior loc⁹ eoꝝ orbis veneris ꝑs:post orbem solis.deinde orbis martis:post orbem iouis. deinde orbis saturni:p⁹ orbez stellaruꝫ fixaꝝ:in quo sunt signa ꝫ in quo ẽ orbis signoꝝ. Omnũ autem orbium quilibꝫ cõtingit alteruꝫ qui eum sequitur Nulla eñ ratione aliqua vacuitas ẽ inter circulos ¶ Plin⁹ vbi supra Nec vero hec tanta debent existimari q̃ta cernũtur:cum nullũ eoꝝ esse minꝰ luna tam immẽse altitudis ratõ declaret. ¶ Helinãd⁹. Non solum aũt de sole ꝫ luna sed etiam de omnib⁹ stellis volũt ꝓbare:q̃ omnes sint maiores terra ¶ Bun disolim⁹. Omnib⁹ mũdi corporibus maior est sol:ꝫ post illum quindecim stelle fixe. Tercius in magnitudine iupiter Quartus vero saturn⁹. Quintũ locũ obtinent stelle in ordinib⁹ suis posite. Sexto est mars. Septimo terra. Octauo ven⁹. Nono luna. Decimo mercurius. Cũ ergo minor ex stellis fixis maior sit terra: ꝫ tamen illa respectu terre pũctualis appareat.multo fortius terra respectu celi punctualis apparebit .xxi.

¶ De motu stellarũ i generali ¶ Plinius vbi supra

Quis autem estates aut hiemes queqꝫ in temporib⁹ annua vice intelligũtur .siderum motu fieri dubitet. Ergo vt solis natura tempando intelligitur anno. Sic reliquoꝝ siderũ ꝓpria est quib⁹ qꝫ vis: ꝫ ad suam cuiqꝫ natura fertilis. Alie sunt in liquorem soluti humoris fecunda.alia cõcreti in pruinas: aut coacti in nues:aut glaciati in grandines.alia flatꝰ teporis:alia vaporis:alia roris:alia frigoris ¶ Isidor⁹ vbi supra. Numerus aũt circularis stellaꝝ est ꝑ quem cognoscitur in quãto tempore circulus suum vnaqueqꝫ stella pcurrat. siue ꝑ longitudinem: siue ꝑ latitudinem. Nam luna.viii:annis fertur explere circulũ suũ. Mercuri⁹ annis.xx. Lucifer annis.ix. Sol annis.xix. Uesp. xv. Phetõtes.xii. Saturn⁹.xxx. Quibus pactis ad reuersionem circuli sui eisdem signis ꝫ partibus reuertũtur Quedaꝫ sidera radiis solis ꝓpedita anomola fiũt aut retrograda:aut stationaria ¶ Ex spera. Celi formã sperice esse ꝑ hoc cõpertum est:q̃ stelle que sunt in ei⁹ medio maiores describunt circulos .alie vero quãto remotiores sunt a mundi medio:tanto minores describũt et talis est natura corporis sperici. Preterea stelle que sunt in mundi medio velocissimo cursu mouentur. que autem in extremitatib⁹ firmamẽti tardissimo:cum non lineares sint ad inuicem.quod non fieret si firmamẽtuꝫ quadratum vel longũ esset. Oportet eñ q̃ quecũqꝫ sibi inuicem linearia sunt:in alia latere quadrati dum ipm quadratum mouetur:eque cito mouentur .xxii.

De motu stellarum fixarū Guilhelmꝰ de conchis

Omñ ergo stellaꝝ septem de loco ad locuꝫ mouentur: que a grecis planete a latinis erratice dicūtur. Reliquę omnes semp in eodē loco extētes impetu firmamēti circa terram cum firmamento mouentur, vnde et in firmamēto infixe dicuntur: firmamentū hoc supiorem etheris partem voco: in quo stelle vt supra dictum est infixe dicte sunt: non vt gemma in auro: vel vt radius in rota. Sed quia semp in eadē illiꝰ parte cōsistunt: Nec moueat: q supius dixi ethera ignem esse. et eūdem a centro moueri. Nunc autem etherea moueri circa centrum secūqꝫ stellas infixas circūferre. Alius est eñ motus naturalis: alius accidentalis. Naturalis motus ignis est a centro, sed q supra illuꝫ nullus motus est. a centro moueri non potest. Nozo q stare contra naturam est: vel descendere. Mouetur ergo a centro ē motꝰ eꝰ naturalis: circa centꝝ accidentalis. Et cum in superioribus videatur nil corporeū siue suo motu ꝓpio sustineri posse: nisi alicui solido sit infixuꝫ: queri potest vtrum ille stelle que nullo solido dicūtur infixe motum habeant ꝓpriū quo sustineantur: et sunt quidā qui dicūt eas motu ꝓpio moueri: ad hoc tantū vt sustineant se scz in eodem loco. Alii dicunt de loco ad locuꝫ eas moueri more planetaꝝ: nullum tamē motū earum oculis nostris sentiri quia tantuꝫ spacii in pagratione suoꝝ circulorꝝ cōsumūt q vita hominis que breuis est: etiam ad breue pūctum tam tarde ascensionis ꝓbendendus non sufficit. Et ego quoqꝫ dico eas de loco ad locum moueri: aliam tamen esse causaꝫ: quare motꝰ eꝰ tam si immortalis esset homo sentiri nō possit: que talis est. Omnis motus vel p immobile vel per minꝰ mobile discernitur. Cum eñ aliquid mouetur: si iuxta illud immobile: vel minꝰ mobile videatur: cum illud ꝓteriri vel elongari aut ꝓpinquiꝰ ferri videtur: motꝰ sentitur. Sin aūt extra illud vel immobile vel minꝰ mobile videatur non sentitur. quod p nauem currentez in mari ꝓbari potest. Motus vero stellaꝝ p immobile vel minꝰ mobile sibi suppositum sentitur. per suppositum vero munꝰ: vt signa p motum planetaꝝ discernimꝰ: modo eñ sub hoc signo: modo sub alio videtur. Sup ꝑdictas vero stellas nil est visibile: ideo non est quo motus eaꝝ discerni possit: Mouentur. ergo sed infixe dicūtur: quia motus eaꝝ non sentitur. Aristoteles. Stelle non mouentur p se: sed sunt quiete fixe: in circulis suis cōpositę cum quibꝰ mecdunt: tantum eñ circuli mouentur. Alfraganus. Stelle fixe tardiores sunt q̄ sol. vnum gradū in centuꝫ annis in firmamento pficiūt: et ita in tribus milibꝰ annoꝝ vnum signū. Cumqꝫ quodlibet signū habeat trigīta gradus et quilibet gradꝰ sex minuta. et duodecim sūt signa: patebit in triginta sex milibus annoꝝ stellas fixas cursum suū pficere: et hic est magnꝰ annꝰ de quo disserunt philosophi. .xxiii

De planetis. Isidorus vbi supra.

Quedam itaqꝫ stelle ideo planete. i. errantes dicūtur. quia p totum mūdum vario motu discurrūt. Unde. p eo q errant retrograde dicuntur vel anomala efficiuntur. i. quādo particulas addunt et detrahunt. ceteꝝ quādo tantuꝫ detrahunt: retrograde dicuntur. Stationes autem faciunt qñ stant. Planete ergo sunt stelle: que non in celo fixe sunt vt reliquę: sed in aere feruntur. Nam in septentriōes interdū: interdū in austrum: contra mundū: nō nunq̄ cum mundo feruntur. Quarum nomina greca sunt: pheton: phetonta: phitions: hesperꝰ: stelbo: has romani nominibꝰ deoruꝫ suoꝝ sacrauerūt. i. iouis: saturni: martis: veneris: et mercurii: Decepti eñ et decipere volentes in eoꝝ adulationē: qui sibi aliquid secūdū amorem ꝑstitissent. sidera in celo ostendebāt dicentes: qō iouis illud esset sidus: et illud mercurii: et cōcepta est opinio vanitatis: hāc opinionez dyabolus cōfirmauit: christus euertit. Exymagine mundi. Inethere qō purꝰ aer dicitur: et ꝑpetuo splēdore ꝑfertur. septem stelle singulis circulis cōtra mūdū feruntur. et ob vagum cursum planete. i. erratice dicuntur. he immensa celeritate firmamēti ab oriente in occidentez rapiūtur. tamen naturali cursu mundū cōtraire ꝓbātur: sicut musca si in rota circūferetur. ipa tñ ꝓpio motu contra reuolutionē eius ire videretur. hi planete nunc supius: nunc inferius ꝓpter obliquitatē signiferi vagantes: radiis solis ꝓpediti anomali vel retrogradi vel stationarii fiunt. .xxiiii

De nomibus et ꝓprietatibus singuloruꝫ

Rum itaqꝫ planetaꝝ est luna stellaꝝ minima: sed ideo maioꝝ ceteris videtur q terre ꝓpinquiu primo circulo fertur. buiꝰ corpus est globosum natura igneuꝫ: sed aqua ꝑmixtum. vnde et lumen ꝓprium non habet: sed in moduꝫ speculi a sole illuminatur. et ideo luna quasi lucina. i. a luce nata nōiatur. Nō autem quasi nubecula in ea videtur: ex aque natura eē dicitur. Dicitur eñ q si aqua ꝑmixta non esset: terram vt sol illuminaret: et ima ob vicinitatem maximo ardore vastaret. Globꝰ eius multo amplioꝝ est terra. Nec licet quotidie violentia firmamēti ab oriente i occidentē feratur: tamen contra mūdū nitens omnia zodiaci signa xxvii. diebꝰ pagaf ul' pagitur. Circulū aūt suū. xix. annis pambulare affirmatur. luna. iii. si rubeat vt aurum: vētos ostendit. Si i fūmo corniculo macul' nigrescat: pluuiā mēsis exordiū. Si i medio plenilunio serenuꝫ. Sed ꝰ est mercurius: qui et stelbon forma globosus: natura igneus: lunam magnitudine vincens: lumen a sole accipiēs signiferum tricentis. xxxix. diebus pcurrens. Tercius est venus q et hesperus: lucifer et vesper: rotundus: igneus: contra mūdum nitens vt mercurius. zodiacum percurrens tricentis. xlviii. diebus. Quartꝰ est sol: forma sphericus natura igneus: magnitudine tertia occios vincens: omnibus stellis lucem ꝓbens. hic ab oriente in occidentem impetu firmamenti fertur. Sed cōtra mūdum nitens totum zodiacum tricentis. lxv. diebus gradit. Circulum autem suum. xxviii. annis percurrere creditur. Quintus est mars: qui et pyrois: alias ꝓbrionaz: globosus igneus. pcurrit qꝫ zodiacum duobꝰ annis Sextus iupiter qui et pheronta: rotundus: tempatus zodiacum peragrās. xii. annis. Septimus saturnus q̄ et photon sphericus. zodiacum. xxx. annis pcurrēs. Suꝰ autem cuiqꝫ color est: Saturno candidus. Ioui clarꝰ. Marti igneus. Lucifero candens. Vespero refulgens Mercurio radians. Lune blandus. soli ardens. Mutāt aūt colores a circulis ꝓpinquis. Maꝫ frigidior in pallorem. Ardentior in ruborez. venetosus in horroꝛē. Ater in obscuritatem. .xxv.

De motu eorū p ꝓprios circulos Ex spera

Planete ergo septem sunt: quorum alcioꝛ et firmamento vicinior est saturnus. postea iupiter. postea mars: sol: venus: mercurius: luna: ō quibus supra. hi mouentur cōtra firmamentum ad hoc: vt dici solet: vt retardent eius impetum. Alioquin ex velocissimo motu illius posset destrui machina mundialis. Itaqꝫ in planetis duplex est motus. motu enim violento rapiūtur a firmamento ab oriente in occidentē. Naturali vero contra firmamentum ab occidente in orientem. Omnes aūt planete eccēricos habent. i. circulos quoscdaz qui būt centꝝ suū extra cērꝝ terre. Sol quidez motu corporis sui imediate describit eccentricuꝫ. Reliqui vero epiciclos. i. paruos circulos. vel ꝓpꝰ sperasf

qui terrā non circūeunt: sed tantum illum circulum q̄ eccentricus dicitur: ⁊ cum centro suo describūt. Sol quidem directe mouetur p̄tra firmamētum: Juxta illud ouidii. Nitor in aduersum ⁊c. Omnes ergo planete p̄ter solem qui pgressiuus tantū dicitur Dicuntur pgressiui retrogradi: stationarii. Progressiu⁹ dicitur planeta: qñ mouetur ab initio sui epiciculi vers⁹ finem Retrogrād⁹ vero qñ mouetur a fine vers⁹ principiū. Stationarius qñ incipit esse pgressiu⁹: ⁊ desinit esse retrograd⁹: vl ecōuerso. Directus etiam dicitur qñ mouetur in supiore p̄te epiciculi Indirect⁹ vero qñ i inferiori. Inter planetas autem duo luminaria principatū habent Ex libro de natura rerum. Retrogradatio q̄nq̄s stellaꝝ est: cū vna quaq̄s eaꝝ est circul⁹ reuolut⁹ Cum ergo fuerit stella in altitudine illi⁹ circuli: erit curs⁹ eius in eo p̄ partem oriētis qui suo cursu erit addēs in circulo signoꝝ: ⁊ ex hoc cōtingit q̄ cum fuerit in inferiore parte circuli reuoluti currit ad partem occidentalem. ⁊ cum fuerit curs⁹ hic q̄ est ad partem occidētalem: videtur planeta retrograd⁹ Sol ergo ⁊ lūe nichil hoꝝ accidit. Noꝝ ergo vniuersi planete p̄ter lunam cum fuerint in supiore parte circuli breuis: mouentur contra celum. Cū autem in inferiori: cum celo. Gressus omniū planetaꝝ scōm se ipos eq̄les sunt gradibus: qui fiunt in temporib⁹ equalib⁹: nō tamen sic apparet in circulo signoꝝ. Saturn⁹ et iupiter ⁊ mars tardiores sunt cursu sole Ven⁹ et mercuri⁹ sunt cursus velociores sole. luna est cursu sole velocior ⁊ non est ei retrogradatio: sicut iam dictum est supius.

Ex ymagine mundi. Omnes autem planete. d. xxii. annis circulos suos pagunt. et eosdem vt p̄i⁹ repetūt:

.xxvi.

De distātia eorū ad inuicem.

Oꝛo a centro terre absides. i. circuli planetaꝝ altissime sunt: saturno aūt in scorpione Jouis in virgine. martis in leone. solis in geminis. veneris in sagitario. mercurii in capricono. lune in ariete. Medius omniū partib⁹ ⁊ ecōtrario ad terre centrum humilime atq̄s p̄me a terra vtraq̄s vsq̄s ad firmamētum celestis musica mensuratur: ad cuius exemplar etiā nostra fuisse affirmatur. In terra nanq̄s fit tonus. Gamma in linea a. In mercurio b. In venere c. In sole d. In marte e. In ioue f. In saturno g. Profecto mēsura musice inuenitur: dum a terra vsq̄s ad firmamētum. vii. toni reperiūtur. A terra nanq̄s vsq̄s ad lunam est ton⁹. A luna vsq̄s ad mercuriū semitonium. Inde vsq̄s ad venerē semis. Et inde vsq̄s ad solem tria semitonia. Inde vsq̄s ad martem ton⁹. Inde ad iouē semis. Et inde ad saturnū semitonium Inde vero ad signiferū tria semitonia que. s. iuncta septem tonos efficiunt Ton⁹ autem habz xv. dc. xxv. miliaria Semitonium vero septies ccc. xii. miliaria et semissem. Unde et philosophi septem musas finxerunt. qñ a terra vsq̄s ad celum septem cōsonātias deprehenduūt quas homini naturaliter misitas iuenerunt. Sicut em̄ hic mūdus septem tonis: et nostra musica septem vocibus distinguitur Sic corporis nostri cōpago septem nodis cōiungitur: dum quatuor elemēta corp⁹: in tribus viribus aīa copulatur. vnde et homo microcosm⁹. i. minor mūdus dicitur: dum sic cum sono numeroq̄s celesti musice par cognoscit. A terra vtraq̄s ad lunā sunt. xv. dc. xxv miliaria A luna vero vsq̄s mercuriū. vii. dccc. xii. miliaria. ⁊c. Būt ergo a terra vsq̄s ad celum miliaria. c. ⁊. ix.

.xxvii.

De qualitatib⁹ saturni et iouis et martis Guilherm⁹ de conchis

Saturn⁹ vtraq̄s planeta dicitur saturn⁹ in pagina zodiaci tere. xxx. annos consumens. vnde in fabulis senex fingitur. Hec stella frigida et nociua esse dicitur. hanc esse frigidam sic probauerunt astrologi. Cuz scirent solem existentez in cancro terras frigore adurere: sentiebāt in aliquo anno mu⁹ soluto id cōtingere Scientes aūt ex natura solis hoc non esse q̄ fuerunt quis planeta in eodem signo essz cum illo reperiētes q̄ saturnus: dixerunt ip̄m causam frigiditatis esse. Ac inquis: cum omne corpus stelle sit ignee nature: quod pbat motus et splēdor quomodo potest esse stella frigida. Non em̄ illud pbo qd̄ quidam dicunt stellaz saturni inde frigidam esse: q̄ aquis cōgelatis est vicina: sicut est luna. ex vicinitate terre et aque. Probatuz est em̄ supern⁹ aquas cōgelatas ibi non esse. Cerum inām plures sunt ignis qualitates: que in quibusdaz corpori b⁹ sunt diuise: in quibusdā coniuncte Ut ergo est quod dam igneum calidum ⁊ non splendidus: sic est ⁊ quod daz splendidū et non calidum. Illa em̄ sola sunt calida que alicui spisse ⁊ humide materie in qua accendantur sunt vicina: hoc p̄ solem potest pbari: qui in cōuallibus vbi aer est spissior: magnū exercet feruorem In altissis montib⁹ ꝓpter aeris subtilitatem feruoꝛez minime operatur: cuius rei sunt indicū nives ꝓpetue ibi existētes. hac eadem rōne sup lunam feruor non potest esse pter nimia etheris subtilitate. Sed dicis: ergo sup lunam non est ignis. Dicit em̄ aristotiles non posse non calere. Aliud est calere aliud feruere. Supior ignis calet: nō fer uet. vel qū aristotiles hoc dixit de inferiore nostro ig: ne iuxta vulgarem ſmonem locutus fuit. Nomina poro sumpta a qualitatib⁹: trib⁹ modis rebus attribuuntur: vel ꝓpter sensum: vel ꝓpter effectum: vel signū. Cū ergo saturn⁹ dicitur frigidus: effectui ꝺputatur Quid aūt miraris si quod non est frigidus frigus facit. Cum etiam hoc qd̄ est calidum frequēter hoc agit Alia spilum que nemo dubitat esse calida: messores frigefaciūt Calor ignis cū sit siccus: nōne ferrum liquidum facit. Saturn⁹ igitur si non est frigid⁹ frigus generat. vel si saturnū nec frigidū esse nec frigus facere cōtendis: dic q̄ frig⁹ non facit sed significat. Unde ꝓpter illud q̄ frigus significat: frigid⁹ dicitur. hec eadem stella dicitur maliuola: vel quia facit vel q̄ significat aliq̄d mali hominib⁹ euenire: et maxime quādo est retrograda. vnde et in fabulis falcem deferre dicitur. Qui em̄ falcem gestat: si retrocedit: ledit. si antecedit non ita. Post saturnū est iupiter in pagratione zodiaci. xii. annos p̄sumēs hec stella est benuola: q̄ppe in qualitatib⁹ est tempata qd̄ ex cōiunctione e⁹ cum sole est pbatum. Sed quoniā inter saturnū ⁊ martem que stelle sunt maliuole: est media. Cū igitur in supiori vel inferiori absque sui circuli exitu. temperatur illoꝛ nocuitas: ⁊ minuitur ei⁹ benuolentia. vnde in fabulis dicitur: iupiter saturnū patrē mūdo expulisse. q̄ vicinior factus saturno: naturalem ei aufert nocuitatem Dicitur etiam adulterādo diuersos filios genuisse Collocat⁹ em̄ iter plānetas benuolos ⁊ maluolos: sicut b⁹ iouis cū satino l' marte i terrenis diuersa efficit. Tercius est mars stella calida ⁊ sicca: inōq̄s nociua: in decimo zodiaci pagrans Sed inter duas benuolas stellas videlicz iouem ⁊ venerem posit⁹: ele uat⁹ vel depressus in suo circulo: ex coꝛ vicinitate minuit est nociu⁹. In prelus dicitur dominari: quia caloreꝛ et siccitatem. ex quibus est impetus ⁊ animositas. confert Calidi nanq̄s ⁊ sicci sunt animosi.

.xxviii.

De causis retrogradationis

Cum autem naturalis motus planetaruz sit ab oriente in occidentez: quomodo retrogradari l' stare isti tres dicūtur: que inde audiui expedia nullum tamen de his affirmās. Dicunt ergo quidaz solem esse attractiue nature: cum isti planete p̄cedunt solē si, ꝓpinqui sunt: attrahit eos ad se: vt adamas ferzum vel magnes Sin autem remote cogit illos stare: donec transierit illos. Alii dicūt eos nunq̄ stare. videri tamē

q̄ stent Cum enim ignee sint nature necesse est q̄ moue antur Videntur aliquādo ex arīs et thesi stare vl retro gradari. Constat autem inter astrologos vnūquoq; de planetis p̄dictis q̄q; plus solito remoueri a terra. tunc q; eleuantur: aliq̄n plus solito veri⁹ terras descendere: qō deprimi dicim⁹. Cum em̄ sol sit fons caloris: casu aliq̄ superiora t inferiora desiccat. Hī corpa istorū pl⁹ so lito leuia ascendūt. Et item ad nutrimētuz sui plus solito humoreꝫ attrahar: reddit illa plus solito grauia. vñ pl⁹ solito descendūt. Sunt qui dicunt hoc ex qualitate circuloꝝ cōtingere: q; in quibusdā locis deprimūtur: in quibusdā exaltantur. t deprimūtur circuli aliquādo rec te: aliquando oblique. Cum ergo recto modo exaltātur vel deprimūtur. q; semp sub eadem parte signi esse di cūtur. stare creduntur: si oblique: retrogradi. Caldei ali am retrogradationis istoꝝ rationeꝫ reddiderūt: que ta lis est. Est vn⁹ circulus qui equaliter distat a terra sub quo planete discurrūt: hic est zodiac⁹. Preter hunc cō mu neꝫ circulum habet vnusquisq; triū superꝝ planeta rū duos circulos Vnū eccentricū qui in vna sui parte est remotior a terra: in alia ppinq̄or: qui circul⁹ contra fir mamētuz nititur. Alterꝝ epiciclum qui tot⁹ supapēdz hic positus in ipo eccentrico: quēadmodum t ipe cōtra firmamētuz nititur: in quo ipe planeta fixus motu ipi⁹ contra firmamentū rapitur: q; scom ipos planeta non mouetur: sed motu epicicli q̄ sit⁹ est volutur. Scimus aūt q; si maxima rota in q̄ esset cere⁹ inextinguibilis ac census: sup caput nostrum ab oriente in occidentez mo ueret: dum illa pars rote in aqua esset cere⁹ accens⁹ eēt supior: videretur cere⁹ ad orientez moueri. cū eadez ps rote descenderet: videretur ille cere⁹ nec ad orientē nec ad occidentez moueri: f stare. Cum autem eadem pars esset infima ab occidente ad orientez videretur retrogr dari p̄dictus cereus. Cum vero eadem pars rote ascen deret: videretur stare. Simile cōtingit in quolibz istoꝝ planetaꝝ. vnde et gemi⁹ est locus stationis: vn⁹ p̄gressi onis: t vn⁹ retrogradatōis (xxix.

De qualitatib⁹ veneris ac mercurij et eoꝝ dispositione

Quartus planetaꝝ iuxta platonez est venus. stel la videlicet tempata in qualitatib⁹: vnde et be niuola dicitur. modo in .xii. mensib⁹. modo in xii. zodiacum pcurrēs. Dicitur autem cū marte adul terata: quia in superiori parte sui circuli existens: facta marti vicina: min⁹ est beniuola Quint⁹ est mercurius: fere in anno cursum suum pficiens. cum quo ven⁹ adul terata dicit cū scz in inferiori parte sui circuli se illius p misceat qualitatib⁹. Ideo aūt dixi iuxta platonem quia egiptii. quos secutus est plato. dixerunt solem esse stati post lunam. supra ipm vero mercurium. supra mercurii um venerem. Caldei aūt quos secut⁹ est tullius. voluut post lunam esse mercuriū supra quē est ven⁹. supra quē sol. Quoq; de ordine istoꝝ trium diuersa senserūt ex cir culis eoꝝ cōtingit. Circuli namq; veneris ac mercurii sunt epicicli. i. supra terram exītes: nil de illa cōcluden tes Hoꝝ circuloꝝ centrum est in sole: sed mercurialis in medio solis: venere⁹ supra mediū. Cum ergo ven⁹ et etiam mercurius in superioribus circuloꝝ suoꝝ existunt vere supra solem sunt. Cum vero i inferioribꝫ circuloꝝ suoꝝ sunt: vere infra solem sunt: semp̄ mercuri⁹ ppin quior est soli. Ad hoc itaq; respicientes caldei: q̄ q̄q; inferiores sunt sole. tuncq; liberi⁹ appareant. sol em̄ ñ tantum a parentie illoꝝ oculis superpositꝰ: quantum subiectus subducit. Ideoq; dixerunt solem ullis superi⁹ ore ri. Plato vero et egiptii cōsiderantes q̄tum possint plus eleuari videūt q̄ sol non eleuatur tantum q̄tum mercurius. nec mercurius q̄tum ven⁹ t ideo solem infe riorem mercurio: t mercuriū venere iudicauerūt. Cui sententie videlicet q̄ sol sit sub venere t mercurio nos portius accedim⁹ Cum em̄ luna sit frigida t inde neces se est vt sol qui calidus est t siccus: sit ei cōiunctus: q̄ti n⁹ ex caloꝛe solis temperetur lune frigiditas. ex siccita teq; humiditas: ne cum luna terre vicina sit. t in ea ma gis dominās. si distēpati radii e⁹ ad terrā venirēt. illā distemparent. Preterea cum luna ppio careat splēdo re: illuminatur a sole. Oportet ergo q̄ fōti luminis sub tecta sit sine medio (xxx

De istorum retrogradatione.

Vti quēadmodū ceteri planete ab occidente in orientem impetu tamē firmamenti ad occasuꝫ et ortum quotidie referuntur. sic em̄ soli cōcur runt: vt mercurius plus duobus t.xxx. gradib⁹ ab eo ñ elongetur. venus plus. xlv. Sed cum in id spaciuꝫ veni unt ad solem recurrunt Mercurius fere in anno zodia cum circumit. Venus autem in illo anno in quo fre quētius stat t retrograditur. plus. xii. mensib⁹ in circu lo non cōsumit. Alio quoq; anno q̄n rectior incedit. xi. Habent etiam matutinos t vesperinos ortus. quia quā do iuncti soli splendore illius occultūtur retrogradiētes apparere incipiūt mane ante solem: que dicitur matuti na effulsio. Aliq̄n solem p̄cedunt: tuncq; sole mersо ap parere incipiunt: tuncq; dicitur vesperina effulsio. Sic ā te solem in ortu diu vise applicant se ad solem: t incipi unt non videri: dicitur matutini occasus. Acronico or tu. nunq̄ oriuntur: quia nunq̄ integro dyametro a sole distant. Venus aūt vna t eadem die ante solem videt: tunc lucifer vocatur In fine autem eiusdem post solem videtur: t tunc hesperus vocatur. Sed dicis cuꝫ plane te s̄m astrologos sint eiusdem velocitatis circuliq; isto ruꝫ fere sint equales. Unde poterit esse q̄ venus in p̄ cipio noctis videatur post solem: t in fine eiusdem ante solem. At vt supius demonstratum est: venus q̄q; so le supior est: quandoq; inferior. Unde t post solem vi dētur in vespere: t ante solem in mane. non ergo localiter in fine t in principio eiusdē noctis: solez p̄cedit t sequi tur: f altitudie sua post ipm t ante ipm videtur. Quod nunq̄ cōtingit nisi quando sole superior existit (xxxi.

De retrogradatione solis et lune.

Solem ergo sicut t alios planetas ab occidente in orientez naturali motu moueri generalis fe re semētia omniū philosophoꝝ fuit Cum em̄ aries sit positus sic: q̄ q̄q; sit in medio celi: inter illuꝫ et orientem est thaurus deinde gemini: post cancer in oriente. Inter eundem t occidētem sunt pisces: post aq̄ ri⁹ in occidente capricorn⁹. Si ergo sol ab oriente in oc cidentem tenderet: in signum versus occidentez positū. i. in pisces ab ariete transiret: inde in cetera. Cum aūt ab ariete in signa versus orientem: prius in thaurum de inde in geminos transeat. sine cūctatione iudicii ab oc cidēte in orientem credatur moueri Fuit etiam necesse q̄ sic moueretur. Cum em̄ firmamentū ab oriente i oc cidentem tendat: si planete illi nō cōtra curzerent: tūc⁹ esset in terris impetus q̄ nil stare vel viuere posset in eis Ut ergo rapido motui firmamenti obuiarent: impe tumq; illius temperarent in cōtrarietatez motus retor ti sunt Sed q̄tus contra firmamentū moueātur: quoti die ramen ad occasum t ortum secum illos refert Cum em̄ sol ab occidente in orientem motu ppio moueretur: ni si a firmamēto rapto motu ecōtrario referretur. vi. mē sibus cōtinue esset sup terram: beneficiusq; noctis care rem⁹ Aliusq; sex mensibus inferius curreus: emisperiū ad nos non ascenderet: sicq; sex mensibus die carer em⁹ Sed fortasse dicis cum planete sint extra firmamentū quo modo p̄nt a firmamento referri: t maxime lūa: que

est ab illo remotissima Respondeo. Nōne supius pbatum? ignem vl'ethera esse firmamentū. Illudq; quod homines in aque colore modo pellis extensum sibi confingunt: nichil esse. Unde etiam si extra firmamentum esset: impetu illius moueri posset. Impetu eñ alicuius maximi: videm? minima que extra ipm existunt frequenter moueri.

·XXXII.

Falsa opinio de concētu celi Ex Imagine mundi.

Deniq; signifer primus circulus. xii. signorum diuiditur in duodecim partes per latum. sub bis ferūtur. vii. planete. et bi septem orbes. vt dicitur. cum dulcissima armonia mouentur: ac suauissimū concentus cor circūtione efficitur. Qui sonus ad aures nostras ideo non puenit: quia vltra aerem fit: et ei? magnitudo nostrum auditū angustū excedit. Nullus eñ son? a nobis percipitur: nisi qui in hoc aere efficitur. Rabi moyses. Biterunt quidam plures celos facere sonū magnū et horribilem: et hoc per similitudinem. quia etiā corpora parua que inferi? sunt: i festinatione sua sonum magnum facūt. Quanto magis corpora solis et lune: atq; stellar que plus habent de magnitudinis et festinationis. vnde et pitagorici voces suaues et concordes habere crediderūt. et antiqui offices habuit cum pitagoricis cōuenerunt. Actor. Hoc ideo forsitā iudei dixerūt cornici litere semp carnaliter et inaniter adherētes. Quia scriptum est in libro iob. Quis enarrabit celor rōnem et concentum celi quis dormire faciet. Verum hec opinio a prudentib? viris nequaq; recipitur: quia cum son? materialis absq; resistentia rei solide nunq; fiat: in illo celesti spacio quo sidera voluūtur: vbi purissim? ac subtilissim? ignis: vtpote purum elementū totum occupat: son? vel cantus fieri naturaliter posse negatur. Ex hinc oritur questio difficilis: qualiter in celo empirreo vbi pculdubio purissime et quietissime sunt ale omnium sanctor iuxta beati gregorii sententiaz futura sit laus vocalis. Ob hoc autem pcipue pdicta sīlia de celor cōcentu resp̄uitur: ne antiq? ille supstitionis error de cultu celestium siderum. i. solis ac lune et vniuerse militie celi. tanq; non solum vitam et sensum ac motum: sed etiam nummis aliquid in se habentiū: apud nos etiam locum habere videatur.

·XXXIII

De quatuor celis vel speris habētibus stellas. Rabi moyses.

Celum quidem mercurii et veneris olim inter astrologos in ambiguitate fuerūt: vtr sub sole sit an supra solem. Antiqui quidem opinantes eos esse supra solem. sed postea ptolome? ordinauit eos sub sole. Qui autem supra solem eos esse dixerūt. v. speras esse putauerunt. s. lune speraz que ppinquior est nobis omni alia. Et sperā sol' que q̄ illam est et speram q̄nq; stellar erraticar: et speram stellarum fixaruz. et vltimū celum omnes circumuolās in quo nō est stella. Dicq; numerus celor siue sperar habentiū stellas est quaternari? et sup hos vltima spera. Dixerūt aūt plbi q̄ celum lune virtutem habet crementalem in elemēto aque et ad hoc dant p signo crementū maris cum lune incremento: et diminutionez similiter. In sole vero manifestū est quō radius eius crementū ignis mouet: sicut crementum frigoris in elongatione eiusdem apparet. Similiter et spera stellar erratica cōpationem habet ad aerem in existendo principiū qualitatum eius: et in mouendo ipm: et ꝓpter multitudinez mutationū ultius spere. et ipm motum. s. retrogradationis et stationis ac pgressionis. Est in aere facultor transmutatio secundum multos modos q̄ in alio elemento. Spera vero stellarū fixar est principiū motus in terra. et ideo potest esse q̄ tarderur mot? terre: ꝓpter tardationem stellar fixarū in suo motu.

·XXXIIII

De duodecim signis zodiaci Ex imagine mundi.

In medio autem firmamēti sūt duodecim signa p transuersuz dispositā: equaliter per circulum distincta. Hor dispositio grece dicitur zodiac?: latine signifer: eo q̄ in eo sunt signa que aialium habent nomina. zodiacus eñ animal dicitur. Ex composito. Sciendum est aūt q̄ sol quolibet mense intrat signū aliquod: qō scdm ecclesiam debet fieri. xv. kl's. in quolibet mense. Ad sciendum autem ordinē et nomina signorū dantur bi versus. Est aries thaur? gemini cācer leo virgo. Libraq; et scorpi? arcitenens capricor. aqua. pisces. Igitur. xv. kl'. aprilis qui dies est in martio sol intrat arietem. in quo signo mūdus factus esse dicitur et creditur. s. circa principiū veris. Xv. kl'. maii intrat taurum. Et sic per ordinem signor et mēsiuz. licet q̄ signa sint equalia: sicut dicunt astronomici: non tamen eccl'sia ponit ea equalia. Plures eñ dies q̄nq; sunt in vno signo q̄ in alio. cum vnus mensis plures habeat dies q̄ alius: vnde plures erunt gradus vni? signi q̄ alteri? Gradus autem dicitur spacium quo sol motu suo trāsit in zodiaco in die naturali. Et signum dicitur duodecima pars zodiaci. Ex iam dictis potest sciri quotto q̄ du alicuius signi sit sol in quocunq; die. Videndum est eñ vtrum sit in mense ante. xv. kl'. vel post. Si dies de quo queris in quo gradu sui signi sit sol illo die. sit ante. xv. kl'. computa quot dies transierunt a. xv. kl'. precedentis mensis: et tot gradu illius signi quod sol tūc intrauit erit sol. Si autem dies illa est post. xv. kl'. vide q̄t diebus post: et tot gradu illius signi q̄ sol tunc intrauit: erit sol.

·XXXV.

De significationibus nominū eorū. Ex imagine mundi.

Primum ergo signum est aries constans ex pluribus stellis: quia sicut aries tota estate in dextro: et tota hieme in sinistro latere cubat. Sic sol sub illo signo gradiens: dextram partem celi pambulat. Secundus dicitur taurus ob significationez: q̄ sol sub illo positus radios suos cornua sortius erexit: et terram arabilem reddit. Teraum gemin: quia sol sub illo duobus amplius diebus q̄ sub alio morat̄. Quartum cancer. et significat q̄ sicut cācer retrocedit: sic sol ad illud signuz veniens cursum suum retroflectit. Quintum leo designans sicut i anteriore parte calide nature est: et posteriore parte frigide: ita sol in illo signo mensem augustum prius facit calidum: ad extremuz tepidum. Sextum est virgo ob significationez: quia sicut virgo non parit: sic et septembus mensis illius signi nichil gignit. Septimum libra signans: q̄ sol equinoctii faciat cū sub illo signo ambulat. Octauum scorpi?: p signo gīdinum positus que illo mense scilz novembri in quibusdam terris crebrius facit. Nonum sagittarius: designans crebros fulminū ictus qui in decembri contingūt in aliquibus locis. Decimuz capricorn?: quia sicut capra alta petit: ita tunc sol ad astra cōscendit. extrema pars eius desinit in piscem qō significat finem illius cē pluuialem. Undecimū aquarius signās q̄ solutis nubibus vndosum est illud temp?. Duodecimū pisces qō tempus pluuiale designat.

·XXXVI

De ratione nūeri signorū. Albumasar.

Quidquid in hoc mundo nascitur et occidit: et q̄tuor elementis est compositus: tribus interstitiis educatum scz principio medio et fine. que. s. tria in illa quatuor ducta duodecim pducunt. Cum ergo huic numero signor numer respondere cōuenerit: duodecim signa in zodiaco esse oportuit. Presunt siquidem hec signa quatuor elemētis: eorq; tribus interstitiis

Sunt quippe stellaꝝ loca non sua: sursum substãtia generationes coꝝ et corruptiones mouentia. Sed superiorem mundum oriendo et occidẽdo stelasqꝫ discurrentes recipiendo. Sic etiam elementa non per se ipa resoluũtur. rerum nec generationes aut corruptões producunt. Sed et temporꝫ alterationes: elemẽtorꝫ resolutiones: generationũ quoqꝫ cause eadẽ cõsequũtur. Sic itaqꝫ circuli signa: mundi plũt quatuor elementis: eorũqꝫ trib⁹ interstitiis: vt re et numero necesse erat: qõ expositione plen⁹ vel planius constabit. Preest em̃ aries igni. Taurus terre. Gemini aeri. Cancer aque. Deinde mixtio repetito. Leo item igni. Virgo terre. Libra aeri. Scorpio aque. Deinde repetito ordie. Sagittarius igni. Capricorn⁹ terre. Aquarius aeri. Pisces aque. Primus itaqꝫ signorꝫ ordo elementorꝫ primũ sortitur interstitium. id est geniture initium. Secũdus ordo secũdum qõ vita medium est. Tercius tercium. Sunt ergo de signis tria quidem ignea: tria terrea. tria aerea. tria aquatica. Preest em̃ aries calido sicco ue generatõni geniture vel vegetationi ad vitam: ad incrementum atqꝫ nutrimentũ animantium atqꝫ graminuꝫ apto. Leo min⁹ temperato maturantiqꝫ rerum status. Sagittarius nocuo corrumpẽti dissoluentiqꝫ animãtium ac graminũ cõpagem. Taurus frigido sicco geniture amico: vt agro fertili graminũqꝫ et animãtiũ nutrimẽtis. Virgo inutili et inepto vt sint agri steriles: et id genus. Capricorn⁹ nocuo et dissolutiuo equale est cenum et terra ẽ uis. Gemini calido humido temperato suaui rerum geniture fomentisqꝫ apto: quales sunt odores suaues confortatiui. Libra grosso et turbulento: vt sunt venti et vapores pingues. Aquarius graui et corrupto vt vaporibus feridi grauiqꝫ aeri. Cancer humido temperato dulci nichilomin⁹ rerum naturis et nutrimentis alias incrementis ydoneo: quales sunt humores sustentatiui. Scorpius minus habili: quales sunt humores salsi animantiuꝫ gramiñũqꝫ nature inutiles. Pisces corrupto disperato et dissolutiuo: vt sunt lacune et paludes obscene. Quatuor ergo rerum generationib⁹ ꝑfũt et quatuor corruptionib⁹. Habentqꝫ ista signacula duodecim suas quoqꝫ vires et ꝓprietates in diuersis accidentibus et quatuor elemẽtorꝫ tribus interstitiis. ¶.xxxvii.

De dispositione eorum ¶ Guilhermus de conchis.

Signorꝫ itaqꝫ talis est dispositio: q̃ cãcer nobis est ꝓpinquꝰ in cõfinio nostre habitabil' et torride zone. Deinde leo aliquãto descendit versus orientem. post virgo. deinde libra in medio torride zone exñs. vltra q̃m est scorpius. deinde sagittarius. post quem est capricorn⁹ a nobis remotissim⁹. deinde obliq̃ ascendẽdo est aquarius. post illum pisces. deinde aries in medio torride libre compositus: supra quem est taurus. Deinde gemini. post cancer. et illud signum in quo quilibet planeta est creatus: eius domiciliuꝫ vocatur. Est ergo scom egiptios cãcer domiciliũ lune: leo solis: virgo mercurii. libra veneris. scorpius martis. sagittarius iouis. capricornus saturni. libra veneris. Sed quoniaꝫ adhuc restabant quinqꝫ signa: minoribus planetis attribuerunt ea: cõcedentes saturno aquariuꝫ: ioui pisces marti arietem. veneri taurum. mercurio geminos. Sol ergo et luna singula habent domicilia: reliqui bina. Ex primũ et ꝓprium domiciliuꝫ dicitur in quo est planeta creatus: reliquũ dicitur scom. Omnis planeta maiorẽ habet potestatẽ in ꝓprio domiciliꝰ q̃ in alieno. Maiorem in ꝓprio et primo: q̃ in scõario. Nec quoqꝫ duodecim signa extra qualitates elementorꝫ: astrologi in quatuor diuiserunt: asserentes arietem leonem et sagittariũ esse calidos et siccos. Thaurum virginẽ et capricornũ frigidos et siccos. Gemini libram et aquarium: calidos et humidos. Cancrum scorpionem pisces: frigidos et humidos. Quedam etiam masculini sexus. Quedam feminei esse dixerũt: que omnia quasi falsa et nugatoria ꝓterire duximus. ¶.xxxviii.

De rõne ordis eorum. ¶ Albumasar.

Mirantur autem nonnulli cur inter signa naturali ordine intermisso. post igneum non statim aereum: sed terreum succedit. Quib⁹ huiꝰ ratio non inepte respondet: q̃ elementa simpla calor: frig⁹: siccitas hũiditas: ipa q̃dez corpora ñ sũt. Ex oim corporꝫ origo etiam eorum que vulgo elementa dicuntur: quodqꝫ licet ex pluribꝰ illorꝫ congestũ sit: singula tamen ex singulis superant: vt in igne licet calida et sicca: calor tantũ supat. sic in terra licet frigida et sicca: siccitas tñ erupat. sic in aqua frigus. Hemum quoqꝫ humor in aere ꝓponderat. Sunt em̃ elementorꝫ calor et frigus actiua: siccitas et humiditas passiua. Et calor quidez rerũ generationem agit: frigus autem corruptionem. Ideoqꝫ in signorꝫ compositione ab igne sumitur initium: q̃ calor in igne superat: qui est principiũ generationis et motus animãtium. Aqua vero vltimuꝫ locum tenet in qua frigus ꝓest q̃ geniturã corrupens: vite interniciem est. primaqꝫ est in reb⁹ generatio. postrema corruptio. Idcirco merito primã extremitatez ignis secũdam aqua sortitur. Item quoniã omnes animalis vite passiones inter principiũ et finem sunt. Actiua quidem principii et finis extremitates. passiua vero medium locuꝫ obtinere debuerũt. Item cum omnis in mundo generationis celestia corpora causa existant. bis autem in ordine elementorꝫ ignis ꝓximus sit. Primũ em̃ esse debuit elementũ caloris. frigoris autem quod cõtrarium erat vltimũ. Quoniã aũt vt in igne calor: sic in terra siccitas abundat. post ignem signũ: statim terreuꝫ succedere debet: primo quidem ꝓpter cognatõnez. Est em̃ siccitas caloris cognatõne quadaꝫ consequẽs. Deinde vero ex vtriusqꝫ principalitate. vt em̃ inter actiua calor: sic ites passiua siccitas virtute quadã ꝓcedit. Cum ergo in ordine signorꝫ primũ locum ignis: quartum aqua possideat. Post ignem autez secũdo loco terra succedat: aeri tercium reliqui necesse est. Preterea cum signorꝫ virt⁹ oim generatõnum causa existat. generatio vero maris et femine coitu fiat: et actio quidẽ mascult: passio vero femine. Sic ignea et aerea signa mascula terzea vero et aquatica femmea fore cõueniebat: eo q̃ inter elemẽta duo superiora. s. ignis et aer actiua sunt: duo vero inferiora passiua. hac itaqꝫ rõne aries masculinũ signũ est: taurus femineũ. Sicqꝫ gemini masculinũ: cancer feminũ: et ita per ordinem. Item cum signorꝫ ordo quotidiana cõuertione mundũ ambiens: dies noctisqꝫ vicissitudies alternet. dies vero calide sunt nature: noctes vero frigide. noxqꝫ diem immediate sequatur: arietem diurnum: taurum nocturnuꝫ. Itemqꝫ geminos diurnum: et cancruꝫ nocturnum esse ratio postulauit ¶.xxxix.

De multiplici diuisõne signorũ ¶ Altabisis

Zodiacus ergo. i. circulus signorꝫ: diuiditur in duodecim partes equales: et he partes vocantur signa: et referuntur ad ymagines que sub eodem circulo sunt. Unumquodqꝫ istorꝫ signorꝫ dividitur in triginta partes equales que dicuntur gradus et gd⁹ dividitur i sexaginta minuta: et minutum i. lx. secũda et secũdum i. lx. tercia. Similiter que subcadunt minuendo vsqꝫ ad infinita. Et sex ex his signis ĩt septem trigonalia. i. ab initio arietis vsqꝫ in finem virginis. Et sex meridiana. i. ab initio libre vsqꝫ in finẽ pisciũ. Itez sex ex illis dicuntur directe ascendencia. i. ab initio cancri vsqꝫ in finem sagitarii. Et sex dicuntur tortuose

ascendẽtia.t.est ab initio capricorni vsq3 i finem gemi-
norum.7 tortuose ascendentia obediunt directe ascen-
dẽtib9.hoc est duo signa que fuerint vnius longitudis
a capite cancri obediunt sibi:vt gemini cancro.taurus
leoni.aries virgini.pisces libre.aquarius scorpioni.et
capricorn9 sagittario. Et duo signa que fuerint vnius
longitudinis a capite arietis dicuntur concordãtia in
itinere:vt aries:7 pisces.taurus 7 aquari9.gemini 7 ca-
pricorn9.cancer et sagittarius.leo et scorpio.virgo 7 li-
bra: Et vocatur medietas circuli que est ab initio leõis
vsq3 in finem capricorni medietas solis:quia sol in om-
ni hac medietate habet principatũ:sicut habẽt alii pla-
nete in suis terminis:et alia medietas que est ab initio
aquarii vsq3 in finez cancri:vocatur medietas minima
7 est medietas lune:quia luna similiter habet in hac me-
dietate principatũ:sicut sol in maxima. Et vocatur illa
medietas que est ab initio arietis vsq3 in finem virgi-
nis.medietas calida. Et alia que est ab initio libre vsq3
in finem piscium:medietas frigida. Et vocatur illa ps
quarta circuli que est ab initio arietis vsq3 in finem ge
minoz:quarta calida et humida vernalis puerilis ſãg
uinea. Et illa que est ab initio cancri vsq3 in finem vir-
ginis dicitur quarta calida et sicca autũnalis melãcoli
ca.et signat initiuz mediocris etatis. Et illa que est ab
initio capricorni vsq3 in finem piscis dicitur quarta frí
gida 7 humida simul hiemalis flegmatica Omnib9 au
tem planetis qui ferũtur in his signis:non q̃ sint in eis
sed quia ferũtur sub eis: hoc est in directo eorum altioz
et ꝓpriozz circulo signoz et cursu tardioz est saturnus.
deinde iupiter.mars.sol.venus.mercurius.luna que ẽ
terre ꝓpioz. et cursu omnibus velocioz. ¶.XL.

De domibus planetarũ in duodecim signis et eaz̃ exaltationib9

Habent quoq3 planete in his signis potestates
quasdã per naturam.quasdã per accidens ꝑ
naturam sunt he dom9 exaltatio termin9 tripli
citas et facies.dom9 he sunt:aries et scorpius domus
martis.Taur9 et libra dom9 veneris.Gemini et virgo
dom9 mercurii.Cancer dom9 lune.Leo dom9 solis Sa
gittari9 et pisces dom9 iouis. Capricorn9 7 aquarius
dom9 saturni.Signa autem in quib9 dum fuerint pla-
nete dicuntur gratulari. Et domi eoz secundum doza
dum sunt hi. Saturn9 dum intrat aquariũ gaudere di
citur.Et iupiter in sagittario.Mars in scorpione.Ve
n9 in tauro.Mercuri9 in virgine. Sol exaltatur in ari
ete:hoc est in.xix.gradu eius.Luna autez in tercio gra
du tauri.Saturn9 in.xxi.gradu libre.Jupiter in.xv.ẽ
du cancri.Mars in.xxviii.gradu capricorni. Ven9 in
xxvii.gradu piscis. Mercurius in xv.gradu virginis.
Caput draconis in tercio geminoz.7 cauda in quarto
gradu sagittarii. In septimo aũt signo ab exaltatione
vnius cuiusq3 planete in simili gradu erit eius distantia
verbi gratia sicut sol exaltatur in.xix.gradu arietis.ita
in.xix.gradu libre cadit.et sic de ceteris.ptolome9 aũt
ponit arietem totum exaltatõem solis.Et thaurus to
tum lune.7 sic de ceteris similiter. ¶.XLI.

De triplicitatib9 eorũ ac terminis et facieb9.

Triplicitates vero sic distinguun9 Omnia qui
dem tria signa:que in vna natura videtur con-
cordare:faciũt triplicitatem Aries ergo 7 sa
gittari9 7 leo faciũt triplicitatem primã.quia vnumq̃d
q3 istoz signoz est igneum:masculinũ:diurnuz:calidũ
s.ac siccum colericũ:sapore amarum. Est ergo hec tri
plicitas orientalis Cuius domini sunt in die sol:post iu
piter:deinde saturn9. Et in nocte iupiter:post sol.deiõ
saturnus Triplicitas secũda est ex thauro et virgine:7
capricorno:quia hec signa sũt feminea nocturna:terrea
frigida s.7 sicca melãcolica:sapore acida:meridiãa Ho
autẽ triplicitatis dom9 est:in die venus: postea luna:
deinde mars Et in nocte luna:post ven9:mars Tercia
triplicitas est ex geminis et libra 7 aquario: quia hec sig
na sunt masculina:diurna:sanguinea:calida.s. et hũida:
et aeria:accidentali aũt sapore dulcia. Cuius triplicita
tis est in die dominus saturnus:post mercurius :dein
de iupiter . Et in nocte mercurius : post saturn9 :deide
iupiter. In mane est saturnus et in meridie mercuri9:
in vespere iupiter . Quartam vero triplicitatez faciũt
cancer: scorpio: pisces ; hec enim signa sunt feminea ;
nocturna:septẽtrionalia.aquatica flegmatica:frigida:
7 humida:sapore salsa Cuius triplicitatis dña est in p
te prima diei ven9 in secunda mars:in tercia luna .In
nocte mars:post ven9:deinde lũa Quatuor ergo ex bis
signis dicũtur mobilia.i.aries:cancer:libra et capricor
n9 Et quatuor fixa.s.thaur9:leo:scorpio 7 aquari9 Re
liqua vero quatuor.i.gemini:virgo:sagittarius:et pi
ces sunt ꝯmunia. Dicuntur mobilia.quia q̃n sol intrat
aliquod istoz signoz mouetur.i.mutatur tempus Fixa
vero dicũtur:quia q̃ndo sol in eis est temp9 figitur.i.i
eodem statu perseverat. Alia sunt ꝯmunia.i. medietas
eoz erit vni9 temporis:et medietas alteri9:verbi gra-
tia Quãdo sol signum arietis ingreditur:mutatur tem
p9.i.mutatur hiems in ver.Et q̃ndo intrat taurus figi
tur.s.temp9 vernale.Quãdo vero sol ingreditur gemi-
nos:fit temp9 ꝯmune.i.dimidiũ erit veris:et dimidiuz
estatis.et sic de ceteris. Hz q̃q3 i vnoq̃q3 signo .v. ter
minos ꝑ diversos grad9 disp̃sitos Nam ab initio arie
tis vsq3 ad sextum gradũ eiusdem arietis est terminus
iouis. Et a.vi.vsq3 ad.xii.termin9 veneris.Et a.xii.vs
q3 ad.xx.termi9 mercurii. Et a.xx.vsq3 ad. xxv.termi9
martis Et a.xxv.vsq3 ad.xxx.saturni.Facies aũt sunt
he Vnũq̃q3 signum dividitur in tres partes equales
et vnaquaq3 pars ex.x. gradib9 constat.et vocatur fa
cies.Quarum initiuz a primo gradu signi arietis Pri
ma ergo est a primo gradu arietis vsq3 in.x. et datur
marti Secũda vsq3 ad.xx.graduz.7 datur soli qui suc
cedit ei in ordine circuloz.Tercia vsq3 in finem p̃dicti
signi:et est veneris.Similiter prima facies tauri 7 mer
curii.7 sic per ordinem notantur et domini istarum fa-
ciez. ¶.XLII.

De virtutibus planetarũ in eisdẽ signis

Iam tractauim9 de potestatibus planetaz in
signis:q̃ sunt dom9:exaltatõ:triplicitas:termi9
et facies. Nunc ergo tractemus de virtutib9
seu fortitudinib9 eoz in ipsis Hã domin9 dom9 habet
q̃nq3 fortitudines.et dominus exaltationis quatuor.et
domin9 triplicitatis.iii.7 domin9 termini.ii.et domin9
faciei.i.Intelligе ergo et hoc numero fortitudines pla
netaz Qui cũ magis abũdant in numero:magis abũ
dant in fortitudine Quidam aũt ꝓponunt terminũ tri
plicitati.i.volũt vt domin9 termini sit fortioz domino
triplicitatis. Sed iam supius exposuim9 in quo valet
vnusquisq3 Et in vnoquoq3 signoruz sunt gradus:qui
dicũtur lucidi et tenebrosi:fumosi:vacui.Ab initio ari
etis vsq3 in tercium gradum sunt tenebrosi.et a.iii.in
viii.et ab.viii.in:xvii.tenebrosi.et a. xvii.in.xx. lucidi.
et a.xx.in.xxiii.vacui.et a.xxiiii.vsq3 in.xxix.lucidi. et
a.xxix.vsq3 in finem arietes vacui.Et in signis sunt q̃
dam gradus qui dicũtur puteus.cuz fuerit planeta in ali
quo istoz dicitur esse in puteo.vt.vi. gradus arietis et
xi.tc. Item q̃dam gradus dicitur azamena.i. gradus
debilitationis corporis Est aũt azamena quedam obli
tras temporalis:vt est cecitas:surditas amissio mem-
broz Cum ergo fuerit luna in his gradibus in natiui
tate alicuius pueri.accidet ei p̃dicta azamena secũdum
signum loci 7 aspectus seu loca planetaz Item quidaz
gradus dicitur augmentãs fortunam ¶.XLIII.

De qualitatibus que planetis effectiue nō ppie attribuuntur. Astrologus.

Si ergo aliquis a me querat q̄s sit effect⁹ vn⁹ cuiusq; planete Respōdeo q̄ breui potero narratōe cōpendēs vn⁹ cuiusq; planete effect⁹ quosdam ppios: fm q̄ pbi inuenerūt eos certis expīmentis et rationib⁹ necessariis. Dico ergo q̄ sol est calidus siccus. igne⁹: colericus: masculin⁹: aure⁹: regnandi cupidus. auri ambitiosus: amans mūditiam: grauis in eloquio: magnific⁹: carnosus. pulcer facie. Has ppietates attribuūt pbi soli: ⁊ similiter ceteris planetis vnicuiq; suas. non quia tales ppietates insint vel inesse possīt celestibus substantiis: cum non participēt contrarietatem: nec sexum in diuersitate. nec affectū in animi mutabilitate. Sed quia celestia corpora sunt efficientia et signantia tales ppietates: et carū renouationes et defectiones in rebus mutabilibus mūdi inferioris alterabilis: et scōm omnes partes sui corruptibilis. Omnia eīm que renouātur in mūdo inferiori: ꝓter ea que causātur a supiori facie rationis nostre: habent suas causas efficientes in mundo supiori inalterabili et incorruptibili. Cui⁹ demōstratio est: quia omne qō est ꝓius in potentia: ⁊ deinde exit in actum ab aliquo actuali vel per aliquid actualiter exit de potentia ad effectus. ꝙpter omnia renouata in mūdo inferiori cum fuerint potētia ꝓius q̄ actu: per actuale aliqō quod est sep in vno mō in se: sed cōpatione ad effectum aliter et aliter se habēt necesse est ꝑdire in effectū. Omnia aūt corpora celestia sunt semp vno modo in se ipis se habentia: renouantia solum corpora tōnes situales vt in ea videlicz que sunt in mūdo inferiori. Nec reperitur in vniuersitate mūdi sensibilis aliud a corpor⁹ celestib⁹ sic se habēs: Manifestum est ergo q̄ omnia ab his renouātur. XLIIII.

De ꝓpriis effectibus solis

Sol autem virtute sua calefacit ⁊ desiccat mundū inferiorem: ⁊ generat vitam in nascentibus vegetabilib⁹ et animalib⁹: et augmentat in natis calorem et spiritū vitalem. Cuius significatio est: q̄ cū incipit ascendere a tropico hiemali p̄ punctuz vernalem ad tropicum estiuuz: renouatur generatio in terre nascentib⁹: et aialibus pleriſq; vigor⁹atur vis augmētatiua. vnde ipe est signator vite animalis: que viget per calorem temper⁹atū. Cū vero recedit a nobis: corrūpuntur pluraq; terre nascētia ⁊ animalia. et debilitatur vis augmētatiua ⁊ nutritiua ꝓpter defectū caloris vitalis: ⁊ supabundātiaz frigiditatis destruentis. Experimentū ergo sensibilib⁹ scitur: qm̄ sol est effectiue calidus et sic ꝯ. Et hoc sequitur q̄ ipe sit igne⁹. ⁊ etiam q̄ colericus. Idem est colera in homine: qō ignis in mundo. et idem effector et signator⁹ vtriusq;. Cumq; caliditas etiaz sit actiua et maritas sit per actiuitatez: et femineitas p̄ passibilitatez. Patet quomodo sol est actiue masculin⁹. Sol quoq; virtute sua mouet fumū sulphureuz mūdū: et cō miscet cum argento viuo mundo: ⁊ decoquit ea calore temperato: et sic efficitur aurum. Nichil eīm est aurum nisi fum⁹ sulphur⁹ mund⁹ cōmixtus argento viuo: decoctis calore temperato. Qō aūt hec operatio sit a virtute solis scitur per hoc: q̄ in locis quib⁹ p̄fuerit sol: et in annis quib⁹ dominatur sol magis abūdant monete auree. Quod autem affectus animi attribuūtur planetis: intelligenduz est de affectibus quos habet homo p̄ naturam: et non ex cōsuetudine: aut ex cōsuetudine: aut phi losophia. Nam affectus causantur ex planetis. q̄ planete sunt effectores et motores spirituū mouētiuz affectus. Secūdum nanq; affectus animi mouētur spūs. ⁊ secunduz mot⁹ spirituū mouētur affect⁹: verbi gratia. Cum irascitur homo accenditur sanguis et spiritus q̄ sunt in corde. et feruntur spūs sese impellentes: et supra se ipsos impetuose inundātes et cuz talis fuerit mot⁹ in spiritualib⁹ a causa aliqua extrinseca erit ira i affectu: nisi refrenetur per bonos mores. Similiter i omni affectu animi est mot⁹ spirituum appriat⁹ illi affectui: quem efficit naturaliter et significat planeta aliquis ⁊ scitur de vnoquoq; planetaz quoz affectuū: et cuius figure corporalis sit signator: p̄ q̄ cōsideraūerūt pbi dominiuz planetaz in horis natiuitatuz: et inuenerunt semp in nato sub domino solis effectus vniuersales: et figuram corporalem: quos supra diximus. Et similiter in natis sub reliquis planetis inuenerunt effectus et figuras: quas reliquis planetis suo modo illos describētes scōm ppietates vnicuiq; assignauerunt. XLV.

De ꝓpriis effectib⁹ ceterorū planetarū.

Reliquoz planetaz ppietates vt vitem plitatem absq; expositōne narrabo. quia perito i naturis ⁊ astronomicis sufficiunt que dixi i exponendis ppriet⁹ib⁹ solis. Ad exponendū ergo ppietates aliorz. Est ergo saturn⁹ frigidus et siccus: accidē taliter tamen humidus et terre⁹: melancolicus: plumbeus: obscurus: amās vestes nigras: tenaz religios⁹: agricolator. Jupiter est calidus et humid⁹: temperat⁹: aereus: dulcis: sanguine⁹: stanneus: sperans: gaudens: liberalis: eloquēs: amans vestes pulcras: rube⁹: et pulcer facie terraz ꝓspiciens. Mars est calidus ⁊ siccus: vehementer igne⁹: ferreus: inuidus: amans militiam ⁊ castra: pugnas et cedes: turpis: malign⁹: icōpositus. Venus est frigida: humida: et temperata. habens de metall' latonem: femina: amans vestimenta ornata ⁊ redimicula aurea et argentea. et cātilenas gaudia et iocos: ⁊ ipsa est lasciua. dulcis loquele. pulcra oculis et ꝓpellicis studens cōpositōnem forme: corp⁹ habens lene: plenuz carne mediocris stature. Mercurius est calid⁹ et sicc⁹ Sed quia siccitas eius est multum passiua. ideo ipe est frigidus cum frigidis. humidus cum humidis: et cum omni planeta cōuertibilis in suas qualitates. habens i metallis argentum viuū. eloquens: i genios⁹: studens: amās scientias mathematicas: et diuinatōnes. corpus habens gracile: labia subtilia: completā staturam.

Luna est frigida et humida: flegmatica: femina: argentea mediatrix mundi supioris et inferioris. amans geometriam et quidq̄d ei attinet: rotunda facie: medio cris stature. XLVI

De ordinatione motuū eorū.

Cum autem queritur vtrum in motibus planetaz sit ordinatō. Hanc questionē quontam est ambigua diuido. Potest eīm hec questio quere re: an in motibus ipoz⁹ acciderit pri⁹ et posteri⁹ in tempore. s. q̄ vn⁹ planeta prius tempore motus fuerit q̄ reliqu⁹: Vel potest querere an mot⁹ eoz sint ordinati ad inuicem fm ꝓportiones musice cōmēsuratas. Si queritur primū Dico q̄ omnes simul inceperunt mouēri. Omnes eīm spere simul tempore create erant: et i creatōne moueri ceperunt. Si queratur secūdum: Dico q̄ omnis spera et omnis planeta sicut est supior in ordine situali: sic est prior natura motus superioris natura prioz motu inferioris. Non eīm mouetur inferior: nisi participans virtutem superioris. Si vero queratur tercium. Dico q̄ i illoz motibus est ordinata. ꝓportō musice. aliter eīm non esset mundus aptissime ⁊ pulcerrime cōpositus. Porro si queratur vtrum motus vnius planete possz impediri per motum alterius. Respondeo q̄ i corporibus celestibus non est contrarietas vel inobedientia vel violentia: nec obuiant sibi ad inuicē celestia corpora. quare nullo modo possunt ad inuicem ꝓpedire se in mouendo. Si autem intendat hoc questio querere. an

effectus vnius planete impediatur per alterum: manifestus est quoniam hoc est verum. quia cuz alicui planete opponitur planeta sibi cõtrarius. aut ei continguntur a tergo l' ãterto: l' ãterno vl' sextili aspectu: impedit op' alterius. Sicut. verbi gratia. cũ saturn' opponitur marti i reuolutione anni. aut cõiungitur ei scõm aspectum aliquez et pfuerit mars anno: diminuit calorem qui ex virtute martis deberet puenire in eodem anno. Utrum autem motus planetaz sit circularis hanc questionẽ determinat aristotiles in libro de celo z mũdo: et hec questio nõ est questio sed suppositio in astronomia. but' autem demõstratio apud aristotilem hec est. Simplicis corporis simplex est motus. Omnis aũt mot' simplex. aut est circularis aut rectus. Igitur planete cuz sint corpora simplicia: aut circulariter: aut recte mouẽtur. sed non mouẽtur fm rectum: quia omne qđ mouetur scõm rectum pticipat cõtrarietatem et est corruptibile. Planeta vero non pticipat ptrarietatem: nec corruptibilis est: quare ꝛc.

XLVII.

De perpetuitate ipsorum. Ex li. de na. re.

Sicut superi' dictum est. Celũ et omnia corpora supcelestia sunt: quoz forme contrarijs carent. Ideoqz ingenerabiles et incorruptibiles sunt. z subiectum eoz ꝑmune nõ est: quia si hoc esset. ppriam formã non haberẽ. Nunc aũt ppriam formaz habet: qz et nõ separabit. Forme ergo supcelestiũ corpoz existũt in suis subiectis tali existẽtia: q' nõ dividũtur per divisiones subiecti. et hoc ideo: quia iste forme non ꝑstituuntur ꝑ subiectum: et abstracte quidem adhuc sunt in esse. Ideoqz necesse est vt forma qua mouẽtur: sit illa ad qm mouẽtur. In formis eñ ꝑstitutis per sua subiecta differt: q' scz forma qua scz subiecta mouentur: non est illa ad quaz mouẽtur. Et omnis huiõi forma qua mouẽtur ad se ipsam pficiendaz: per aliam formã necesse est moueri: vt mouere suum sit finitum: cũ non moueat nisi cũ mouetur. Et hoc est vnũ corpoz que mouẽtur aristotilem ad ponẽdum: q' supercelestiũ corpoz forme non sint pter subiecta sua cõstitute: quia tunc mot' eoz essent finiti. Cetez qđcumqz fit: finem accipere necesse est: z finalitas omnis corruptionis est. Omne aũt quod corrumpitur soluitur in hoc ex quo ẽ. Astrolog'. Si ergo queratur a me: qõo planete sint natura dissolubiles: et voluntate cõditoris indissolubiles. Respondeo cum augustino q' non solum planete sed omnis creatura ex se ipsa dissolubilis est atqz corruptibilis. Cuius ratiõ est: quia omne quod est de natura sua facit ꝓpendum in originez suam. Omnis autem creatura est ex nichilo. Ideoqz period' eius est in nichilum. Verũtamẽ dividend' est iste termin' dissolubile siue corruptibile. Dicit eñ corruptibile. qđ ex se ipso possibilitatez ad corruptiõem habz z sic omnis creatura corruptibilis est. Nulla eñ creatura ex se ipa esse potest. quia sola prima causa ex se ac per se est. Quapter ex se ipsa omnis creatura est corruptibilis. i. ad corruptiõnez possibil'. Dicitur etiaz corruptibile quod ex se ipo necessitatem habz ad corruptionez. Et sic omne et solum illud dicitur corruptibile: qđ participat naturali cõrarietate. Bonitas autem conditoris eiusqz sapientia z potentia tam immẽse sunt. q' vnũqđqz in optimo qđ ei possibile est fuant: nisi ipm a cõditoris bonitate se voluntarie subtrahat. esse autem melius est q' non esse. ꝓpetuũ q' esse temporale. ꝑpter hoc vnũ qđqz nõ habet in se necessitatem ad corruptiõnem. z qđ non volũtarie a cõditoris bonitate se subtrahat. ab ipa fuatur in perpetuo esse.

XLVIII

De cooperatiõe omnium planetarum

Queri autem potest vtruz omnes planete sint sicut vnũ efficiens ad generatiõez vniuscuiusqz vel possit vn' illoz per se aliquid efficere. Ad hoc respondeo q' omne quod efficitur in mũdo inferiori ab omnib' planetis efficitur. z omnes participant in efficientia vniuscuiusqz effectus. z etiam ꝑticipat eis in efficiendo singulare alicuius speciei ymago altiq celestis. Planete namqz sunt effectores z significatores vniuersales: nec efficiunt aliquod particulare: nisi cum eis i efficiendo cõpticipet aliqua de celestib' ymaginib': que. s. ymagines sunt effectrices spẽz spẽalissimarũ mũdi terrestris. Demõstratio autem: q' omnes planete sint sicut vnũ efficiens: z non possit aliquis coz per se agere in hec inferiora hec est. Virtus inferior nõ agit nisi per virtutem superiorem. Sed et duo que distant aliquib' medijs naturaliter interpositis non agunt vl' patiũtur ab invicem absqz medio. Propter hoc null' planeta inferior agere potest in hec terrena: nisi ꝑ virtutez sui superioris nec superior agere põt in hec terrena: nisi mediante suo inferiori. Unumquodqz igitur in mũdo inferiori effectum: ab omnib' planetis efficitur. dicitur tamen effici ꝑprio planeta illo qui maioris est sup illo virtutis in efficiendo.

XLIX

De operatione eoꝝ i dispositõe embriõis Constantinus in libro de cerebro

Habent igitur et septem planete aliquid in cõpositõne embrii in specie. Saturn' quidem frigidus est et siccus. sua frigiditate primo mẽse spermati grauitatez et sui siccitate cõpaginatiõnẽ facit. Secũdo iupiter calidus et humid' calefaciendo cõfortans z humectãdo replens in longi et rotundi figuraz sperma. pducit. Tercio mars calidus z siccus: caloze corroborans. z siccitate incidens: crura divid'it: et a lateribus brachia. collum autem caputqz informat. Quarto vero sol mun' marte calidus. coz z spar creat. et creator animam ingerens: naturaliter embrioni motũ prestat. Quinto ven' frigida et humida omnia interiora informat. Aures: os: virgam: z pudicum circulum: manuz z pedum digitos divid'it. Sexto mercurius fm caliduz et humiduz frigidum et siccum equus. componit superciliа: oculos scindit: pupillam crescere facit. capillos et vngulas pducit. Septimo luna frigida et humida replens axungias. Carnes etiam et superficiem replet. venas qz et arterias humiditatem attribuens: toti corpori nutrimentũ pstat: et quia omnia perficit: si pgnãs parturiat. salubre pdurat. Sed quia adhuc membra que i eo sunt: nec bene formata sunt. indiget alio tẽpore ad id operis implendum. Ideo octauo saturn' redit z certa vice sul' infrigidando embrioni et matrici grauitatem infert: sua siccitate humores extenuans quib' embrioni nutrimentũ partus attribuit. et ꝑpter hoc nati i hõi tempore egre pdurant. Nono autem iupiter calefaciendo infrigidata: et ita replendo tenuia embriũ corroborat: et maternos aperit aditus: et sic omnibus perfectis: cessare iubet.

L.

De Reprobatiõ fatalis cõstellatiõis. Actor

Teuscz de potestatib' et virtutib' planetaruz dixisse sufficiat. Prosi' eñ generaliaticoũ sive mathematicoz errorẽ cauere debem'. ne videlicet ea que i libero hominis arbitrio constituta sunt: necessitati fataliuz constellationũ inaniter immo pulciter ascribam' Fieri sane potest: vt quotiã inferiorum corporum dispositio naturali lege creatoris voluntati subiecta ex superiorum situ ac dispositione quodãmodo ꝑpendeat puer qualibet nascens fm cõpletionem signi' siderei i cui' dispositiõne nascitur: ad illos vel illos mores magis vel min' disponatur: et hoc dumtaxat scõm corporis qualitatem. Si quidem corpus quod corrũpitur: aggrauat animam. et econtrario corpus dispositum sublevat et iuuat eam. Quod autem fatali necessitate cogat hõi vel male agere: peccat a sana fide: q' credim' z hoiez

voluntate propria male agere: vel libertate arbitrii gratia dei adiuta bene viuere: et dei sapientiã omnia sua, uiter recteq3 disponentes inferiores causas p̃ voluntate sua et p̃ meritis hominũ commutare.

¶ Gregorius in omelia de epiphania

VErum heretici p̃filianiste: qui vnũquẽq3 hominem nasci sub stellar̃ constitutionib9 estimant, hoc in adiutoriũ sui erroris assumunt: q̃ noua stella exiit cum in carne domin9 apparuit: cuius stellam eius fatũ fuisse putant. Sed si euangelii verba pẽsem9: hoc vtiq3 inducet q̃ non puer ad stellã: sed ad puerum stella cõcurrit. Si dici liceat non stella fatum puer: sed stelle fatum is qui apparuit puer fuit. Sed absit a fidelium3 cordibus. vt esse aliquid fatum dicant Vtiq3 quippe hominũ solus conditor qui creauit ãministrat. Neq3 enĩ ꝓpter stellas homo. sed ꝓpter hominẽ stelle facte sunt Et si stella fatum hominis dicitur. ipis suis misteriis subesse homo phibetur Certe cũ iacob egrederetur de vtero r̃ priꝰis fratris plantam teneret priꝰ nequaquam perfecte egredi potuit. nisi subsequens inchoasset. et cum vno tempe eodemq3 momẽto vtruq3 mater fuderit: non tamen vna vtriusq3 equalitas vite fuit. Sed ad hec solẽt respondere mathematici: quia virtus constellatõnis est in ictu puncti Quibus nos dicimus econtra: quia magna est necessitas: si ergo in ictu puncti constellatõ ꝑmutatur: necesse iam erit: vt tot dicantur fata: quod sunt nascentũ membra. In francorũ terra regis ex genere ꝓdeunt quib9 ꝓfecto nascẽtib9 quis estimet quanti eisdem momẽtis ex seruili ꝯditione nascantur Item solent fateri mathematici: q̃ quisquis signo aquarii nascitur: piscator futurus sit: qui in libra trapezeta. Sed piscatores. vt fertur. getbulia non hz trapezetas multe ꝑuincie ignorant. Quis ergo dicat q̃ in his signis nullus ibi nascatur: vbi huiõi artes nõ exercentur. Hec de stella illa breuiter dixim9: ne mathematicor̃ stulticiã indiscussam ꝓtexisse videamur. ¶ .LI.

¶ Cur magos per stellam ad se dũs adduxit. Johãnes crisostom9 super matheũ omelia. vi

DIro si fatalem ꝟstellationem deus reꝓbauit: cur magos ꝑ stellam in natiuitate x̃pi apparentem: r̃ non potius per prophetas vel per angelum vocauit. Sed mira dispositione cor̃ saluti condescendens: per hoc eos vocabat: que eis familiaris ꝑsuetudo parefacichat. hoc r̃ paulus imitando de inspecta ara gentil9 disserebat ꝓferens testimonia poetar̃. Iudeis etiam aliq̃ndiu sine interdicto circumcisionis x̃pm annũciauit. Di ergo indignũ estimas: q̃ magi per stellas vocantur: hoc modo quoq3 omnes ceremonias omnesq3 ritus r̃ sacrificia. baptismata: remplũq3 reꝓbabis. Siquidem hec omnia sui originem de gentium occasione traxerunt: Sz tamen deus ob deceptor̃ salutem per ea ipa coli se passus est: ꝑ que illi demones aũ colucrũt r̃ aliq̃ndiu illa in melius inflectens: donec a cõsuetudine sui cult9 amicicia ligati erant: paulatim eos reuocaret: et ad philosophiam altiorẽ ꝓduceret: sic fecit r̃ magis. Beniq3 quos ad ꝓsepe stella precunte ꝓduxerat nõ iam per stellam sed p̃ angelum alloquitur gradatim eos ad meliora perducẽs: hoc etiam legitur phylisteis fecisse. Nam diuinis cor̃ consilium dantibus de dimissione arche domini in plaustro iunctis ad illud iumẽtis indomitis ꝛc. cor̃ ꝓceptuꝰ populi regionũ impleuerũt Dominus quoq3 condescensione solita: diuinor̃ sñiam cõprobauit: nec maiestati sue putauit indignuꝰ ad effectũ verba ꝓphanor̃ ꝓducere: idq3 agere vt illi viderẽtur fideliter illa persuasisse Nam ad maiorẽm dei gloriam pertinebat: si virtus eius etiam testimonio inimicoruꝰ pãderetur. r̃ ipsi quoq3 gentilitatis magistri consonam ferrẽt de dei veri potestate sententiã. In phitonisa quoq3 illud idem habet locum: tenuit namq3 dispẽsationis tenorem cum ad eius votum suscitauit samuelẽ multaq3 his similia videri dispensatõnibus dei inueni m9 Nunc ergo ipm dispensatõnis sue morem r̃ magis fuauit: quib9 ingens et clarum ostendit astrum: vt cos de magnitudine et pulcritudine necnon et de ipsa cursus nouitate admiratio moueret ad cultum Cui9 nimir̃ nouitas trib9 signis indicabatur Primo quia ad meridiem ab oriente venit. Sic enĩ iuxta locor̃ situ palestina spectat ad persidem cum solem et lunam r̃ astra cetera ab oriente in occidentem ferri videamus. Vnde quia non in nocte lucebat. vt cetere. sed clara luce ipsos quoq3 solis radios ꝓpio suo fulgore superans. Tercio ex ipa interpolatõne lucendi. Nam vsq3 ad palestinam venientibus magis quasi dux itineris semp apparuit. Cum autẽ hierosolimã venissent se abscondit: et ter̃ exeũtibus apparuit: vsq3 dum veniẽs staret supra locum vbi erat puer ¶ Gregor9 vbi supra. Itaq3 nato eodem redemptore angel9 in iudea pastorib9 apparuit: magos ad huc adorandũ: non angel9 sed stella ꝓduxit: quia iudeis tanq̃ rõne vtentib9 rõnale aliquid. i. angel9 ꝓdicare debuit. Gentiles vero qm̃ vti ratõne nesciebãt: ad cognoscendũ dominũ non p̃ voceꝫ sed p̃ signa p̃ducti sũt: quia et illis ꝓphetie tanq̃ fidelib9: r̃ istis signa tanq̃ infidelibus data sunt. ¶ LII

¶ De numero stellarum ¶ Albumasar.

MAter suprem̃ autem orbem terreq3 globum medii circuli stelliferi continẽtur. Que. s. stelle cum innumere sunt: electe sunt ex omni numero notabiliores. M̃ .et. xxix. e quib9 sunt septez velociores cursusq3 dissimiles. s. saturn9: iupiter mars: sol: ven9: mercuri9: luna: suisq3 circulis ferrũtur: q̃pter et erratice dicũtur. At vero. M̃. r̃. xxii. stabiles quia omnes vnius mot9 eiusdẽ circuli singulos gradus centenis fere peragũt annis. Deposite sunt aũt per sex ordines Maz que reliquis omnibus lucis sue quãtitate nobiliores sunt: i primo ordie residẽt. Sũtq3 numero. xv. hiis aut minus lucide. in secũdo ordine: xlv. Infra has in tercio ordine cc. et. viii. In quarto .cccc. xliii. In quinto. cc. xvii. In sexto. xlix. et ꝑ has .v. nebule similes. Vnde et nũbecule dicũtur. xx. Nouẽ vero tenebrose sunt quarum vna oblonga tanq̃ caudata. In hunc modũz sunt ordinate omnes hec. M̃. xxix. Deinde in. xlviii. ymagines ome celum pmeantes cõposite sunt. quas grece latineq3 fabule diuersis nomib9 appellauerũt ¶ Actor. Dixerunt autem quidã herbam nõ esse in terra que nõ hẽat in celo stellam: que ipam respiciat et crescere faciat. Ceterũ vniuersitates stellarũ que in celo sunt neminem estimo scire mortaliuz: scriptura testante: quia numerari ñ possunt p̃ multitudine. apud illum ergo solũmodo numer9 eaz not9 est: de quo scriptuz est. Qui numerat multitudinẽ stellar̃ et omnib9 eis nomina vocans. Et q̃ppe nõ est magnũ illi nosse numer̃ stellarum a quo create sũt. Apud quem numir̃ ipo testante: omnes etiã capilli capitis nostri numerati sunt. ¶ .LIII.

De his que ex situ vel motu stellarum creantur in rebus inferioribus.

¶ Constantin9 in pantegni.

VEris quidez mutatio ꝓpter stellas est ex earũ vicinitate ad solẽ et longitudine Si enĩ stella soli vicina fuerit. aer calefit: q̃ calori solis unitur stellẽ calor̃ naturalis: et augmẽtatur. maxime si stelle maiores sunt sue instabiles. vt iupiter: mars: ven9: sive stabiles. vt python: canicula: cor̃ leonis: oculi tauri: r̃ similes. Si vero sole lõge remoto: ẽsimul hec stelle multe cõueniũt: simuliter mutatur aer et calefit: r̃ siq̃dẽ

estas fuerit:ardor erit multus.si hyems parvus estus. Cum autem hec stelle longe sint remote a sole :nec sup nos posite omnia cõfigunt cõtrarie:vt scz pvus calor i estate:multum frigus sit in bieme. Rabi moyses. Dix erũt quoqz sapientes de gubernatione generatõnis et corruptõnis :q̃ sit per virtutes venientes a celis. Ab antiquis etiam dictũ est non esse herbam in terra que non habeat stellam in celo que eã respiciat ⁊ crescere faciat Unde dicitur in Job. Nũquid nosti ordinem celi:⁊ ponet rationes eius in terra. Albumasar. Stellaruz motuũ eam necessariaz causam intelligim⁹:vt supoztis cẽlestibus motus inferiores naturas ad agenda misceret:que scz cõmixtio ad omnes generationẽ necessaria erat. Superior em̃ mund⁹ inferiorem pperuo ambiens:cum sibi alligatum trahat: motu suo mundi materias agitans actus in passiones miscet:generationũ omniũ causas.⁊ celestibus quidẽ ñ nisi circularis aptus erat mot⁹:quia non nisi circularis est pfectus:qui cum tam principio q̃ fine careat:nescio qua parte quietem admittat. Hũ di vero inferioris corpoz duplex est motus. Alter scz rectus finem habens:quo cum pducãtur: sistunt.vt ignis et aeris sursum.aque ⁊ terre deorsum. Alter vero circularis:qui resolutiones et alterationes ex alteris in altera:rursus et illis in ista circumagitat. Hunc itaqz motũ ambientis mũdi mot⁹ trahens in rerum generationes ⁊ corruptiones agit. Sunt em̃ generationes in elemẽtis potentia. Resolutio vero ex alteris in altera genituraz actu instaurat. Verbi gratia in ligno est fum⁹ in potentia quasi motus .quem etiam ignis in lignum agens actu tpo generat. Haud sec⁹ generatõ q̃dẽ ⁊ corruptio est in elemẽtis potentia quas mot⁹ siderum elementa alterãdo in invicem resoluens:⁊ in rem ipsam p ducit. LIIII

De stellarum significatõnibus Petrus Comestor.

Entiqz p̃dicta celi luminaria.i.solem ac lunam et sidera:creator omniũ deus non solũ fieri voluit ad decorem et vsum luminis:sed etiaz vt essent in signa videlicet serenitatis.⁊ tempestatis. vl' etiam vt ex illis fierent signa maiora.xii.scõm cursuz eorũ.et posset quis metiri spaciuz.xii.signoz. et quedam signa minora plura bis.Et dicũtur signa vel sidera:tũ quia magis diligentia signauit et ꝓsiderauit ea antiq⁹ tas.tum quia adhuc cõsignant et ꝓsiderant ea homines ad tempũ designationez. Nec dicendũ est vt genethliatici vel geneatici sommiant.q̃ posita sunt in signa eventuũ ⁊ operũ nostroz. Aut q̃ stat⁹ vite nostre significẽt aut moderẽtur.qõ etiaz docent expunentis que apotelemata vocant. Non em̃ de celo credendũ est his:qui alieni sunt a patre qui in celis est. Isidorus. Quedã nãqz stelle ideo signa dicũtur:quia ortu vel occasu suo certis statõnibus tempuz qualitates signant. Has naute obſuant in gubernanchis remigiis ꝓemptates earũ aciem atqz fulgorem quib⁹ rebus stat⁹ celi futur⁹ ostẽditur:Sed et omnes homines eas intendũt ad puidendas aeris qualitates p'estates et biemes vernalezqz tẽptem. Ex libro de plagiis tempestatũ. Cũ repente stellaz fulgor obscuratur:vt id neqz nubilo:neqz caligine accidat.graues tẽpestates ꝺnũciat. Si voluntarie pluvres videbũtur quo ferantur albescentes :ventos et bis partibus nunciabũt. Si cursitabunt:certos et constantes. Si idem in pluribus partib⁹ fiat: inconstantes signant ventos Si stellaz errantiuz aliquam orbis inclu serit:ymbrem ꝓtendit. Sunt autez in signo cãri due parue stelle azelli appellate:erigũ inter se spacium obtinẽtes. Nubecula q̃qz quã appellant ꝓsepiam:hec cũ i celo serena apparere defierit:atroz biems sequitur Si altera eaz aquilonia scz caligo abstulerit auster scuz si austrinam aquilo. LV.

De stellis signiferis Isidorus

Heron signoz primus qui in ariete fix⁹.vũ.stell in se revolutis rotatur Nomen est grecum:qõ latine vna dicitur. Que quia in modũ plaustri vertitur nostri eam septentrionẽ dixerunt. Triones em̃ sunt ꝓprie boues aratozii:dicti eo q̃ terram terant:ãsi teriones Septentriones nõ occidere axis vicinitas facit:quia i eo fixe sunt. Arctofilax dicitur quod arctõ i.elicen.i.vrsam sequitur:eandez ⁊ boetem dixerunt eo q̃ plaustro herer.signũ multis spectabile stellis:inter ãs et arcturus est. Arcturus est stella post caudam maioris vrse posita in signo boetis. Unde et arctur⁹ dicta est quasi arctuzona quia boetis ꝓcordius collocata est Oritur aũt autumnali tempe. Orion astrum ante thauri vestigia fulget:⁊ dictus ẽ orion ab vna.i.ab inundatõne pluviali aut pluuiaz. Tempe em̃ hiemis oboz⁹:mare et terras aquis ⁊ tempestatib⁹ turbat.hunc latini iugulam vocant:eo q̃ sit armatus vt gladius:et stellarũ luce terribilis atqz clarissimus.in quo si bec fulgent omnia serenitas portẽditur .Si obscuratur but⁹ acies:tẽpestas imminere cernitur. Hyades dicte sunt:a poto hyan.i.a vento et pluuio. Nam pluuia grece hyatos dicitur. Ortu q̃ppe suo efficiunt pluuias. Unde et latini eas succulas appellauerũt. Sunt aũt septem in fronte tauri et oriũtur tempe vernali. Pliades a pluralitate dicte sunt. Sunt em̃ stelle. vii. ante gemia tauri:et q̃ b⁹.vi.videntur :nam latet vna.bas latini vergilias dr: cũ a tẽpis significatõne .q̃ ẽ ver q̃si oriuntur.nam occasu suo hyemẽ,ortu estatẽ primeqz nauigatõnis tẽpus ostendunt. Constantin⁹ vbi supra. Stelle que ortu vl occasu suo mutant aera tempum anni sunt pliades.cancula:cynozura elyce. Ut autem ypocras et galienus testantur pliades estatis ac medẽdis temporib⁹ oriuntur boc est in principio mai. Eaz quidez ortus est cuz a sole sepãrat. Occasus aũt eaz est hiemis seminãdiqz principiuz. Cum autez sol ascendere incipit: ⁊ ipe quasi ad occasum tendere:canicula oritur.xx.die iulii. Linosure autem ortus est inceptio autumni. Gregoriꝰ in moralib⁹. Pliades stelle vicinitate quidẽ sibi cõiuncte sunt: sed tactu disiuncte. Unde scriptum est Nũquid conjungere valebis micãtes pliades aut gyrum arcturi poteris dissipare. Arcturus. vii. stellaz radiis fulgens.nocturna tempa sic illustrat:vt in arce celi constitut⁹ per diversa se vertat:nec tamen occidat; Bemp quidez versatur et nunq⁹ mergitur.sed dum versatur:erigitur. LVI

De canicula. Isidorus.

Canicula stella que et sirius dicitur: estivis mẽsibus in medio centro celi est.et dum sol ad eã ascenderit:coniuncta cuz sole duplicatur calor eius et dissoliũtur corpa et vaporantur Unde ⁊ ea ipa stella dies caniculares dicũtur:qñ ⁊ moleste sũt purgationes. Canis aũt vocatur:eo q̃ corpa morbo afficiat vel,ppter flame candorem quem emittit:eo q̃ huiõi sit vt p̃ ceteris lucere videatur. Plin⁹ libro. ii. Canicule exortu solis vapores accendi quis ignorat. Cui⁹ sideris effectus in terra amplissimi sentiũtur: feruent maria.exoriente ea fluctuant i cell' vina:movent ur.stagna Origẽ appellat egiptus feram:quam in exortu eius ꝑstare ⁊ cõtueri tradit.ac velut adorare cum sternuerit. Canes quidem eo toto spacio maxime in rabiem agi: nulli dubium est. Constantin⁹ vbi supra. Canicula. sicut dictum est,supra.est et stellis:que ortu vel occasu suo mutant aera tempoz anni.hec oritur vicesimo.die iulii cum estas mediatur:et estus maximus est. Et cõputo. Ab hac ergo stella dicũtur dies caniculares:que sita est in fronte leonis;ppe quam est sol in diebus illis Sunt autem in vniverso.lii.in quibus ꝑpter temporis

erudelitatez.i. caloris intemperiez:malum est minuere vel portionari.Qui quãdo incipiunt.et quãdo finãtur: hiſ verſib⁹ inſinuatur.Incipiunt iulii pridie ydus cantilares.Septembris pridie nonaꝝ fine reſultant,vſſic et pridie nonas ſeptembris fine reſultant. LVII.

De lucifero. Iſidorus

Lucifer dictus eſt :eo q̃ inter omnia ſidera pluſ lucem ferat vel habeat.Eſt autez vn⁹ ex planetis:qui et ꝓpter ubar dicitur:eo q̃ rubas lucis effundat. Veſper⁹ eſt ſtella occidẽtalis quã a veſpere hyſpanie cognominataz ꝓbident. Eſt autẽ et ipſa ex.v.ſtellis planetis noctem ducens: z ſolem ſequens. Fertur autez q̃ hec ſtella oriens luciferum:occidẽs veſperum facit.De qua ſtacius Et alterno deprenditur vn⁹ in ortu. Ex libro de natura rerum. Eadem ſtella lucifer et veſper⁹ dicitur.Sed lucifer cum ante ſolem videtur in mane.Veſper⁹ autem q̃ſ poſt eandẽ videt in veſpere.Unde queſtio eſt an in eodẽ anni tempe poſſit vna et eadem ſtella et lucifer et veſperus eſſe.et dicunt quidã ꝑ eſſe ꝙ poſſe:cum eñ pars velocitatis ſit cum ſole z fere in eodem ſpacio curſum ſuũ pficiens:quo ẽ ſi vna et eadem nocte veſper ſequeret ſolem et in mane ꝓcederet.In vno ergo tempe ꝓcedit ſolem et tunc eſt lucifer in alio ſequitur et tunc eſt veſperus.Alii dicunt eaz in vno et eodem anni tempore et ante ſolis ortum:z poſt eiuſdem occaſum videri.non tamen cũ ꝓcedere vel ſubſequi:quia dicũt ſtellam illam altiorem ſole.vnde dicit⁹ in veſpe videtur et ſi ſolem nõ ſequitur citius in mane z ſi illũ non antecedat.Tercii dicũt veneris et mercurii eiuſdem fere coloris et quantitatiſ eſſe:ſemꝑq; ſolem ꝓcomitari :ita vt vna ꝓcedat reliqua ſubſequatur. Ꝓcedens in veſpe,ꝓpter ſolis ſplendorem nõ videtur:ſ ſubſequens poſt eius occaſũ apparet.econtra altera in mane videtur ꝓcedens.ſubſequẽs vero eius ſplendore occultatur. LVIII.

De cometa, Iſidorus.

Ometes ẽ ſtella ſic dicta:eo q̃ comas lumis ex ſe fũdat.quod genus ſideris q̃ſ apparuerit:aut peſtilentiã: aut famen aut bella ſignificat.hec latine appellãtur crinite :quaſ ſtoici dicũt eſſe vltra.xx. Et eaꝝ nomina et effect⁹ quidã aſtrologi ſcripſerũt. Seneca de naturalib⁹ q̃ſtionibus li.vii. Quamdiu ſolita decurzunt: conſuetudo magnitudines rerum ſubducit .Ita eñ compoſiti ſum⁹:vt nos quotidiana etiam ſi admiratione digna ſunt:tranſeant.econtra mirarum quoq; rerum ſi inſolite ꝓdierint: ſpectaculuz dulce fiãt Is itaq; cetus aſtroꝝ:quibus vniuerſi corporis pulcritudo diſtinguitur: populum non conuocat Ne cum aliquid ex more mutatum eſt:omnibuz vult⁹ in celo eſt Sol ſpectatorem niſi defecerit :ñ habet:nemo lunaz obſtupuit niſi laborantes Adeo naturale eſt magis noua q̃ magna mirari Idem z in cometis fit Bi rarus et inſolite figure ignis apparuerit:nemo non cupit ſcire quid ſit: z obſtatus altoꝝ de aduentitio querit.ignarus vtrum mirari debeat:an timere Non enim deſunt qui terreant: qui ſignificationes ei⁹ graues ꝓdicent.Itaq; ſciscitãt z cognoſcere volunt:an ꝓdigium ſit:an ſidus. Areſtotiles ait:Cometas ſignificare tẽpeſtatem ventoꝝq; et imbrium intemperiaz. Quid ergo:non iudicas ſidus eſſe:quod futura denũciat Non eñ ſic tempeſtatis ſignũ hoc eſt:qũo future pluuie putres fungos ꝓcreſcere. vel ſeuituri maris cum in ſicco ludunt fulice. Sed quo modo equinoctiũ indicat calorem:friguſq; flectentis anni demõſtrat. Ut ita ſcias eſſe non ſtatum cometes orituros ventos et pluuias minãtur vt areſtotiles ait. Et ad annũ totum aſpectuz facit. Unde apparet illuz non ex primo que in primũ daret ſigna traxiſſe.ſed habere repoſita mundi legibus et ꝓpreſſa.fecit hoc ille:qui patroclo et euopiſco conſulibus apparuit. dumq; ab areſtotile z theofraſto ꝑdicte fuerunt maxime z cõtinue tẽpeſtates:vbiq; extiterunt.ac vero in achaia et macedonia vrbes terraꝝ motu prupte ſunt. LIX.

Areſtotilis ſententia de cometis

Areſtotiles libro metheororum primo.

Dixerũt quidã:q̃ ſtelle comate ſunt ſtelle multe ĩ orbem cõgregate: mobiles non fixe. Cum eñ ſibi inuicem ꝓpinquant:videtur apparere lumẽ oblongũ ꝓtinuq; ſicut coma. Alii dicunt q̃ non ſunt niſi ſtella vna ex mobilib⁹ que apparet in quibuſdã horis Quãdo eñ oritur:quaſi fit parua. poſtea mutatur per colores. Unde quibuſdã horis videtur ſicut lumẽ quod dixim⁹. Alii quoq;:q̃ coma non eſt ex ea:ſed q̃ñ mouetur: in diuerſitate loci ſui videtur ei cẽ quaſi coma lucida:quia lucet in humiditate aeris:et inde redit ipſum lumẽ ad aerem:z videt oblongũ. Qõ accidit ei ex eo:q̃ ſol attrahit ſez vaporem. Hec autez ſtella moratur longiori tempe q̃ reliquе.et videtur q̃ ſit ei coma ex parte ſeptentrionis et meridiei;ꝓpter humiditatez que eſt in illis duabus partibus aeris.et illi quidẽ ſic opinati ſũt Nos autem videm⁹ ſtellas comatas extra orbem ſtellarũ fixaꝝ.i.citra. Qõ ſi eſſent ex ſtellis mobilib⁹ eſſent ĩ orbe ſtellaꝝ mobiliũ non extra. Et aũt come eaꝝ eſſent ab aere.ſicut dixerũt alii. oporteret q̃ viderẽtur abſq; coma.vel vt coma videretur in omni ſtella que fieret in hoc loco.z eſſent come infinite.ſicut ſtelle. Nos autem inuenim⁹ ſtellas comatas.v.tantum. Nec videntur tãtum ex parte ſeptentrionis:ſed etiam in parte alia.z videtur ineꝝ cum ſole in ortu ſuo eſtiuo. Dico ergo q̃ ſtelle comate ſunt ꝓpter aerem ꝓtinentez ſtellas.z inflamatũ ſcõm ꝓpinquũ cõtinentez calorem ignis.Quãdo eñ inflamatur fit ignis:et cõtinuatur cum lumine ei⁹ z fit oblongum. LX.

Opiniones Appollonij et Ephigenis de eiſdem. Seneca vbi ſupra

Hapollon⁹ ait:cometas in numero ſtellaꝝ errantiũ ponit:curſuſq; eaꝝ tenere. Ephigenes autẽ eas videri poſſ⁹ accendi turbine quodã aeris concitati et intorti:multa ſecuz arida humidaq; terris exalatis verſantis. Poteſt eñ ſpiritus ꝑ anguſta elatus accendere aerem ſupra ſe poſitum alimentis ignis ydoneis plenũ.et vt breuiter dicã eadem ratõne has cometas exiſtimo fieri qua fiunt ignes turbie electi. Hoc vnum intereſt q̃ illi turbines ex ſuprioꝝ pre in terras deprimũtur hũ ẽ terza ĩ ſuprioꝝ eluctãtur.aduerſ⁹ hoc multa dicuntur. Primũ ſi ventus in cauſa eſſet numq̃ cometes ſine vento apparerz. Nunc aũt et quietiſſimo aere apparz. Deinde ſi vento fierz vento cederz.z ſi vẽto inciperet:vento creſcerz eo q̃ eſſz ardentioꝝ q̃ille cõcitatioꝝ. Preterea ventus multas aeris ꝑtes impellit. cometes in vno loco apparet:et ventus inſublime non ꝓuenit.Comete autem videntur ſuꝑaire ventis.Aeriquit. Quidquid aridi humidiq; terza efflauerit: cum ĩ vnũ coit ipa diſcordia corꝑum ſpiritus verſat in turbie Tunc illa vis venti circũcũſi quidquid intra ſe ꝓhibentur curſu accendit et leuat in altum:ac tam diu manz ſplendor ignis expreſſi :q̃ diu ſufficiunt alimenta q̃b⁹ deſinentibus z tpe ſubſidit Qui hoc dicit nõ notat q̃lis ſit curſus ſideꝝ:et q̃lis cometaꝝ. Illoruz rapit⁹ et uio lentus:ipſiſq; ventus citatioꝝ eſt.cometaꝝ autem leuis et qui ꝑ diem noctemq; quantum tãſierit abſcondat. Preterea turbinũ mot⁹ vagus eſt et diſiectuſ:atq; verticoſus.Cometaꝝ aũt deſtinatum iter cõpoſit⁹ carpẽs Nõ eñ cõfuſe nec tumultuoſe ſecedũt.vt aliaſ eoſ cauſis turbulentis z inconſtantib⁹ pelli creat.Deinde etiam ſi

vertices ifti ꝓprehendere terrena humidaq; ꝛ ex humi li in altum exprimere possent : non tamen supra lunam efferent. Omnis em illis in nubilo vis est. Cometas autem imitros stellis videm? ꝑ superiora labentes Ita q; veritime nō est in rārum spaciū durare turbines qui quo maior est: mat uri? corrūpitur. Nemo quoq; toto die turbinem vidit:sed ne hora quidē Itez etiam si in summū ꝓcederet vbi sideribus interest:vtiq; ab illo mo tu qui vniuersum trahit:moueretur. Quid enim est illa cōuersione mūdi citacr?.hac enim omniū vēror in vnū cōgesta vis dissiparetur: ꝛ etiam terre solida fortisq; ꝑ pages:ne dum aeris torti ꝑticula . Nē manere nō pōt in alto ignis turbine illatus:cum ipe turbo non mane at. Quid autem de his cometis dicetur: qui sensi mensib? apparuerūt Preterea turbinis rotunda facies est in eodem enim vestigio versatur ꝛ colūne modo circum agentis se voluitur. ergo ignem qui inclus? est:similem quoq; illi esse oportet. hic autem lōgus est ꝛ dissectus: nec simul in orbem coactus. ¶.LXI

¶ Item aliorum positiones de cometis

Obtegenem ergo reliquam?: ꝛ alioꝝ opinionel ꝑsequamur. Illud tamen sciendū est in primis cometas nō i vna celi parte aspici:nec insigni fero tantum orbe:sed tam in ortu q̄ in occasu .frequen tissime tameu circa septentrionem. forma eius non est vna. Ex q̄ibus greci discrimina fecerint:eorum quib us in morem barbe flama dependz ꝛ eorum qui vndiq; cir ca se velut comam spargunt ꝛ eoꝝ quidem quib? fusus est ignis:sed in verticem tendens. isti tamē omnes eius dē nature cometeq; recte dicūtur :q̄r cū p? longū tēp? appareant forme:inter se eos cōparare difficile est Mā et illo ipo tempore quo apparent inter se spectātes de il loꝝ habitu non conueniūt: sed,put cuiq; acutior acies aut hebetior est:ita dicit aut lucidiorem aut rubicundio rē esse . Crinesq; aut i interiora deductos:aut i latera d̄ missos. Sed sint eoꝝ alique deferentie siue non:eadem ratōne stent comete necesse est. Illudq; vnū cōstare de bet preter solidum:aspici nouam sideris faciē circa se dissipatum trahentis ignem. Quibusdā autez antiquo rū hec ratio placuit. Cum ex stellis errantibus altera se alteri applicauerit:confuso in vnum duoꝝ lumine:lōgi oris sideris facies redditur. Interuallū em quod inter duas est:illustratur ab vtraq; ꝛ inflamatur. Vnde q; lon q? ignis efficitur His respondem? certum esse nunez stellaꝝ mobilium et solem in eodem tēpe et has ꝛ come tam apparere. Ex quo patet non illaꝝ coitu cometes fi eri:sed ꝓprium ac sui iuris esse. Item si cometem stella stelle supueniens facerz:momento esse desineret. Sum ma em velocitas transeuntiū est:ideo omnis sideris de fectio breuis est:quia cito illas idem cursus qui admo uerat:abstrahit. Videm? etiam solem et lunam cuz ob scurari ceperint :in breui liberari.quāto celerior esse di gressio debet in stellis tanto minorib? At vero comete aliquādo senis mensib? manent. Preterea stellis intra signiferum cursus est.comete autem vbiq; cernuntur . Nec magis certū est temp? illis quo appareant:q̄ loc? vltra quem non exeant. Placet traq; nostris cometas sicut faces trabesq; et alta ostenta celi denso aere crea ri. Ideo circa septentrionem frequentissime apparent. quia illis plurimū est aeris pinguis: Ideo vero nō stat cometes:sed ꝓcedit:quia ignium modo alimentū suum sequitur.et quāuis ad superiora visus sit. tamen defici ente materia retrorsus ipse descendit. In aere quoq; ñ dexteram leuamq; ꝑmit nec illa est ei via. Sed qua cū vena pabuli ducit: ille repit. Quare ergo per longuz rē pus apparet:et non cito extinguitur. Dez ergo mēsib? hic quem neronis principatu vidim?: spectādū se ꝓbuit In diuersum illi claudiano circumactus. Illi etenim a septentrione in verticem surgens:orientez semp obscu rior petit.hic ab eadem parte cepit Sed in occidentez tendens:ad meridiē flexit:vbiq; oculis se subduxit. Hic ergo descendit imitante materia non itinere.cum hic i dextrum motus sit:ille in sinistrum. Omnibus aūt stel lis in eadem partem cursus est sez mūdo contrari? Hic em ab ortu voluitur in occasum ille autem curzūt ab oc casu in ortum. Unde duplex est illis motus:vn? quo cūr alter quo se auferunt ¶.LXII

¶ Sententia senece de eisdem

Ego em nostris non assentior. Nō em existimo comete subitaneū ignem esse sed inter omia coꝛ pora ꝓpetue nature. Primū quidem quia que cumq; creat aer breuia sunt. Nascūtur enim in re fuga ci et mutabili. Fluit enim semp: ꝛ breuis illi quies est: nunc pluit? nunc serenus. nūc inter vtrumq; medius . Nec fieri potest vt ignis certus in coꝛpe vago sedeat: et tam ꝑtinaciter hereat. Deinde si alimento suo he re rer:semp descēderet:eo enim acr crassioꝛ est:quo terris ꝓpioꝛ. Nunq̄ enim cometes in imum vsq; demittitur nec appꝛopinquat solo. Ceterū ignis pergit:quo illū na tura sua ducit.i.sursum.aut quo trahit materia:cui ad hesit. Siderū autem ꝓprium est orbez ducere qō an co mete fecerit alii:nescio.duo nostra etate fecere. Demū vero omne qō causa temporalis accēdit:cito intereidit Nam ꝛ fax:ꝛ fulmen:ꝛ stella transcurrens :et quisquis est alius ignis aere expressus : in fuga est : nec apparet nisi dum cadit. Cometes aūt sedem suam habet:ꝛ ideo nō citu expellitur.sed spacium suū emetitur: nec extin guitur: sed excedit.ac inquit Si erratica stella eēt:in sig nifero esset. Si quis vnū limitem stellis ponit.Quis in angustum diuina cōpellit. Nempe hec ipsa sideraq̄ sola mouere creditis:alios ꝛ alios circulos habent Cur er go non etiam aliqua sint:que in ꝓprium iter ꝛ ab ilis remotum secesserint. Ceteꝝ cometes etiam sic potest a luz circulum habere: vt in signiferum tū inclinet aliq̄ sui parte. Sed cur inquis splendoꝛ eius longioꝛ q̄ cete roꝝ siderum apparet Nō enim ad vnā inq̄ natura for mā effectus ꝛ opus suū prestat:sed ipsa variegate se la crat. Euisq; potentiaz ignoꝛat:qui non ei aliquādo li cere:nisi quod sepius fecerit putat Cometas non freq̄n ter ostendit:locum alium illis attribuit.alia tempa:dis similesq; ceteris mot?. voluit ꝛ his magnitudinez ope ris sui colere. siue amplitudinē coꝛ consideres: siue ful goꝛem:qui maioꝛ est ceteris arq; ardentioꝛ. Facies eti am insigne quoddā habet ꝛ singulare Non in angustū come tractata ꝛ artata sed dimissa libertius ac multaruz stellaꝝ regionem amplexa Denique Arestotiles ait co i metas significare tempestatē ventoꝝ ꝛ imbrium inte pantiam Quid ergo non iudicas sidus esse: quod futu ra denūciat ¶.LXIII

¶ Qualiter per celi luminaria distinguuntur tempa Petrus Comestoꝛ.

Preter causas supi? expositas ad hoc quoq; d̄ us luminaria fecit: vt essent in tempoꝛa ꝛ dies ꝛ annos.i.in distinctionē tempoꝝ dieꝝq; ꝛ an noꝝ. Non est enim putādus q̄ tunc per ea incipent esse tēpoꝛa:que ceperunt cuz mūdo:ſz qz per ea fit quatuor tempoꝝ anni distinctio. Sol quoq; descendēs ad capri cornū facit solsticium hiemale.ascendens ad cancrum estiuale.inter vtrumq; pari distantia ab vtroq; equino ctia facit Et Compoto. Est autem temp? moza mot? rerum mutabilium.i.moza in qua mouentur res muta bles. Arestotiles in libꝛo pbicoꝛum.tit. Tēpus q̄dā totius motus esse dicunt Alii vero ipsam speram: qz in tempoꝛe sunt omnia et in totius spera:verum temp? est numerus motus scom prius et posterius Temp? er go non est i motu. ſz id scoz quod habz numerari mot?

simul autem et mot⁹ sentitur ⁊ temp⁹ Quod enim mo-
uet ex quodā in quoddaz mouet et cum sit magnitudo
continua:et motus erit continuus.quātusqz est mot⁹:et
temp⁹. Preterea vnuscuiusqz mutatio ⁊ motus in ipo
mutāre est solum.temp⁹ autē similiter et vbiqz et apud
omnia est. Ampli⁹ autē mutatō omnis aut tardior aut
velocior est.temp⁹ autem non:tardum em̄ et velox tem
pore determinantur. Velox enim est qđ i pauco tempe
multum mouetur. Tardum quod in multo parum. Tē
pus aūt nō determinat tempe.non est ergo motus At
vero non est temp⁹ sine motu nec econuerso. Nec solu3
motū tempe metimur.sed et motu temp⁹.umitatur enim
magnitudinez mot⁹ hunc autem temp⁹:mensuratur eti
am magnitudine motus:et econuerso. Multaz em̄ dici
m⁹ viam:si ꝓcessus est mult⁹:et econuerso. Temp⁹ inq̄
determinat motuz:cum sit ipius numer⁹: vt dictum est
Ipsum autem nunc est continuatio tempis: continuat
em̄ ꝓteritum et futurū:et oīno terminus tempis est. Est
em̄ huius quidē principiū:illius autem finis. ¶ Augu-
stin⁹ sup̄ genesim li.v. Facte igitur creature motib⁹ ab
initio ceperūt curzere tempa. Motus igitur si nullus
esset vl spiritualis vel corporalis creature:quo per pīs
preteritis futura succederent nullum esset temp⁹ oīno.
potē ergo temp⁹ a creatura:q̄ creatura cepit a tempe.
Nec hoc dico q̄ temp⁹ creatura non sit:cum sit motus
creature et alio in aliud cōsequentib⁹ reb⁹ scōm ordina
tionē āministrantis dei omnia que creauit. Itaqz opuz
dei que vsqz nūc operatus ꝓ volumina tempoꝝ explicā
doꝝ velut exordium narrādi sumens: ait scriptura: fōs
autem ascendebat ⁊c ¶ Idem in musica.li.vi. Ab eter-
nitate nullū est tempus: Fabricātuz tempa ⁊ modificā-
tur ⁊ ordinātur ipsam eternitatez imitantia:dum celi ꝓ
uersio ad eadem redit:et celestia corpora ad idem reuo
cat: diebusqz ⁊ mensib⁹ et annis ac lustris ceteriqz hu-
rum orbibus legibusqz equalitatis et vnitatis et ordi-
nationis obtempat ¶ Idē contra eplā fūdamenti. Spe
cies itaqz nostris vocib⁹ emissa ꝑterit: et tamen sermo
ex ꝑtereuntiū verboꝝ discessione ac successione pagit⁹:
⁊ moderatis silentioꝝ interuallis decenter suauiterqz
distinguitur. Ita etiam se habet tempalium naturaruz
infima pulcritudo:vt rerum transitu pagatur: ⁊ morte
nascentium distinguatur. Cuius pulcritudinis ordinez
⁊ modos si posset capere sens⁹ noster atqz memoria:ita
nobis placeret:vt defectus quib⁹ distinguitur:nec cor-
ruptiones vocare auderem⁹. Quid autē in ei⁹ pulcritu
dinis parte laboraz⁹ dum nos fluentia deserūt tempa-
lia que diligim⁹. ⁊ pctōruz penas luimus.et eterna dili
gere ꝓmouemur. ¶ Alfragan⁹. Tempus est numer⁹ nō
quo numeram⁹:sed quod numeratur. Nec solummodo
motum tempe metimur:sed ⁊ motu temp⁹ Que sempez
sunt:non sunt in tempe.non em̄ ꝓtinentur sub tempore
nec corum esse mensuratur tempe.coꝝ em̄ esse est in tem
pore:quoꝝ esse mensuratur sub tempe:ita q̄ temp⁹ sup
fluit ab eis. In tempore omnia fiunt et corrūpūtur:⁊ ē
temp⁹ corruptionis causa per se.generationis aūt ⁊ ip
sius esse secūduz accidens. ¶ Ex libro de natura rerum.
Magni vero ꝑcii videtur esse temp⁹ apud deum qui si
per partes maiores vt terras ꝑ regiones ⁊c.sed per in
stantia distribuit ipsum ¶ .LXIIII.

De quatuor anni temporibus.

Tempora anni quatuor ver estas autumn⁹ ⁊ hi
ems. ¶ Isidorus libro.v. Dicta sunt tempora a
ꝓmunionis tempamēto:eo q̄ inuicem se humo
re siccitate calore ⁊ frigore tempent Constat autem p⁹
factum mundū ex qualitate cursus solis tempora inter
nos menses fuisse diuisa Quoꝝ etiam tempoꝝ tales ve
teres discretionez faciūt: vt primo mense:ver nouuz di
catur.secūdo adultum.tercio ꝑceps. sic de estate ⁊ cete
ris. Dictum est autez ver a viroze quia viret. Tunc em̄
post hyemem tellus vestitur herbis:⁊ in florem cuncta
prumpūt. Estas dicitur ab estu.i.a calore:⁊ estas qua
si vsta.i.exusta ⁊ arida. Autumn⁹ autē a tempestate vo
catur.quando et folia arboꝝ cadunt et omnia matures
cūt. Hyemem ratio emisperii nūcupauit:quia tunc sol
breuioꝝ voluitur circulo. Unde ⁊ hoc temp⁹ bruma di
citur quasi brachia.i.breue:vel a cibo: eo q̄ tunc maioz
sit vescendi appetit⁹.edacitas em̄ grece bruma appella
tur. Unde ⁊ imbrumati dicūtur quib⁹ fastidiū est cibo
rū. Hec tempora singulis etiam celi ptibus ascribūtur
Ver q̄ppe orienti datur:quia tūc ex terris omnia oriū
tur. Estas vero meridiano:eo q̄ ea pars calore flagrā-
tioz sit. Hyems septentrioni eo q̄ frigoribus et ꝑpetuo
gelu torꝑet. Autumn⁹ occiduo:quia grauet morboꝝ hz
⁊ tunc omnia folia arboꝝ defluūt. Ut autem autumnus
abundet morbis facit hoc cōfiniuz frigoris et caloris:
et repugnātia inter se cōtrariozꝝ aerum ¶ Ex computo
Horꝝ quatuoz tempoꝝ fines ⁊ initia scōm ecclesiā his
versibus habentur. Festum clemētis caput hyemis est
venētis Cedit hyēs retro cathedrato simōe petro Ver
figit vrbanⁿ:estatem symphorianⁿ. ¶ .LXV.

De hieme ¶ Guilhermus de conchis

Quetur ergo sol et alii planete ab oriēte ad oc
identem nō recto modo: sed obliquādo.scilicz
modo descendendo ad australia:mō ad nostraz
habitabilem ascendendo:vt quatuor anni diuersitates
nobis operetur. Qđ vt melius appzobet: has diuersi
tates intimabo Cum ergo sol subintrat capricornū qđ
xv.kl'.ianuarii contingit. Sol em̄ quodlibz signū.xv.kl'
intrat:eiqz mēsi signuz tale attribuitur et quo sol illud
intrat:quia tunc remotissimus est a nobis:nostra habita
bilis frigore riget. Terra nanqz et aq̄ naturaliter sunt
frigide:⁊ si quando calefiant.fit hoc a ꝓpinquo sole. Item cum non sit quo rarescat aer frigiditate in nubes
spissatur:que in pluuias dissoluuntur. Fitqz anni pars
que hiems vocatur.est qz frigida ⁊ humida. Incipit ve
ro hiems scōm grecos ⁊ romanos.vii.ydus nouembris
et extenditur vsqz ad ydus februarii Isidorus tamē di
cit illaz.ix.kl'.decembris incipe:⁊ in.ix.kl'.marcii termi
nari. In hoc tempe pozi superficiei terre ꝓstringūtur fri
gore:⁊ non potest calor euaporare:hic intus remanēs ra-
dices herbaꝝ et arboꝝ nutrit:vicemqz matris ꝓgnan
tis obtinz. Crementū non cōfert:quia nec calor nec hu
mor ex quib⁹ est augmentū;ꝓpter frigoris ꝓstrictionez
pōt ꝑ medullas arboris vel herbe ascendere. Huic tem
pori assimilātur aqua:fleuma:etas decrepita. Būt ete
nim frigida et humida. In eodem meli⁹ se habent cole
rici.melius iuuenes:peius decrepiti. Pessime sunt infir
mitates que nascūtur ex fleumate:vt est febris quotidi
ana.min⁹ male qui ex colera: vt terciana :vtile est in eo
dem augmentare cibum:sed minuere potum. Pozi nā
qz humani corporis ex frigiditate cōstringūtur:nec po
test calor euaporare.qui intus remanens plus cōsumit
Contra ergo interiorem defectum: necesse est infunde
re exteriorem refectionem. Ideo apud antiquos:deus
hiemis pinguis ventre pingebatur: ⁊ ab unmūdicia
paludis spurius vocabatur. In eodem calidis vti ⁊ sic
cis vtile ē. Hz fortasse dicis de potu qui fit ex aqua:con
stans est.q̄ in hoc tēpore debet minui. Sed potus vini
quod est calidum ⁊ siccum:vnde frigiditati ⁊ humidita
ti hiemis repugnat.quare minuitur. Respōdeo.⁊ si vi
nū naturaliter est siccum tamē actualiter est humidum
Actualis vero būditas etiam in naturaliter siccis ig-
nē extinguit:q̄ in oleo lampadis ꝓbari potest. Igitur i
hieme mediocriter ē potādū vinū forte ⁊ rubeū LXVI

De vere.

Cum autem sol ascendendo vsq3 ad arietez pue
nerit: quē intrat. xv. kl'. aprilis nec nimis est
nobis remot9 nec nimis ꝓpinqu9: vtpote in me
dio torride zone posit9. Ita aer nostre habitabilis: nec
nimis est calidus nec nimis frigidus: nec nimis est hu
midus: nec nimis siccus. Sed inter quatuor qualitates
temperatus fitq3 temp9 anni quod ver vocatur. Veris
vero initium scōm grecos ⁊ romanos est. vii. yd9 febru
arii. Sed scōm ysidoꝝ. viii. kl'. marcii. In hoc tēpe āni
pori superficies terre frigore hyemis pri9 clausi calore sol'
aperiuntur. Sol vero ad radices herbaꝝ et arboꝝ pe
netrans: humorem quem ibi coadunatum hyeme repit
attrahit. herba vero vel arbor suaz inantiones sentiēs
a terra attrahit humorez quez ibi sui simlitudine adiu
uante calore solis transmutat: sicq3 renuiscit. unde est q
quidaz mensis huius temꝑis aprilis dicitur: quia tunc
terra ꝑdicto modo aperitur. Est aūt hui9 tꝑis ꝓprium
q' sit quantuz ad effectū primaꝝ qualitatū variabile ⁊
incōstans. pluuiosum ex vicinitate hiemis: siccuz vero
ex vicinitate estatis. Eadem ratione modo calidum: mo
do frigiduz inde est q' in marcio semp infirmātur homi
nes. Quando enī corpa humana apta sunt calore: frig9
subito ortum ad interiora penetrat ⁊ infirmitatē iuxta
materiā ꝑparatā generat. Sed si aliquis sibi in hoc rē
pore puideret: tardius in illo q' alio vel aliis infirmare
tur. Sed fortasse dicis: Cum temp9 hoc sit tempatum
vnde est q' si aliquis intret hiemē cum aliqua infirmi
tate: non tam sepe morit̄ur: q' in vere. Respondeo infir
mitates ex malis humorib9 generantur ⁊ frequentissie
frigiditate hiemis astringūtur: ne possint defluere. Ex
calore autem veris dissoluūtur: quibus ꝑ membra dis
currentib9: succūbit homo et morit̄ur: Huic tempori as
similantur: aer sanguis: puericia. Sunt enī calida ⁊ hu
mida. in illo melius se habent melācolici. peius sangui
nei: melius senes: peius pueri. Pessima est infirmitas
que venit ex sanguine: vt sinocha. minus mala que est
ex melancolia: vt quartana. In eodem est cōuenīēs vti
frigidis et siccis LXVII

De estate

Cum aūt sol vsq3 ad cancrum ascenderit quez
intrat. xv. kl'. iulii: ex ꝓpinquitate sui terrā incē
dit et desiccat. Estq3 estas que est calida et sic
ca. Cuius initium scōm grecos et romanos est. vii. yd9
maii. sed secūdum ysidoruz. ix. kl'. iunii. Huius tempoꝛis
est herbaꝝ et arboꝝ radices desiccare. cōsimile est igni
colere: iuuenturi. Hec enī calida et sicca. in eo melius se
habent fleumatici: peius colerici: mel9 decrepiti: peius
iuuenes. Pessima est infirmitas que venit ex colera: vt
causō: terciana. minus mala que ex flegmate. vt quotidi
ana. In eodem vtile est vti frigidis et humidis: augmē
tand9 est potus: cibus est minuend9. Cum enī pori cor
pis ex calore sunt aperti: euaporat calor naturalis. Si
non ita bene cib9 digeritur. Sed quia potus cito trāsit
in sanguinem augmētand9 est: Sed fortasse dicis. iste
diuersitates ex ꝓpinquitate solis contingūt. Sol vero
existens in leone tantū distat a nostra habitabili: quātū
in gemis et in virgine quantū in tauro: in libra quātuz
in ariete. Luz ergo in tribus his: ariete: tauro: geminis
sole existente est temp9 calidum et siccum: cum existit in
libra frigidum et siccum. Rādeo Sol existens in trib9
vernalib9 signis ex ꝓpinquitate sui operatur calorem.
Sed ex vicinitate hiemis ꝑcedēs est humiditas. Luz
est in leone et virgine: ex ꝓpinquitate operatur calorez
Sed quia ex calore veris et partis estatis iam est hūor
desiccatus: ideo non est quo tempetur calor. nec est vnō
fit humiditas. Inde fit temp9 calidū et siccū. LXVIII

De autumno.

Cum veto ad libram sol descenderit: quia iā de
siccatus est humor: et extinctus calor. Calor e
nim non nisi humore nutritur: quo deficiēte ex
tinguitur. operatur temp9 autūni frigidum et siccum.
Cuius initiuz est secundum grecos et latinos. vii. ydus
augusti. sed scōm ysidoꝝ. x. kl'. septembris. huic assimi
lātur terra: melācolia: senectus. quia sunt frigida ⁊ sic
ca. In eo melius se habent sanguinei: peius melācolici
melius pueri: peius senes. Pessima est infirmitas que
nascitur ex melancolia. minꝰ mala que ex sanguine. Ut
ergo generaliter dicamus: in omni tempore pessima est
infirmitas: que fit ex hūore simili tempi. Qualitate enī
temporis augmentatur morbi materia. Minus est ma
la: que venit ab humore contrario tempori. Minuitur
namq3 qualitate ꝑpia materia morbi. In illo est vtile vti
calidis et humidis. Inequale est hoc temp9 ex vicinita
te estatis et hiemis ex quo tempe ex succis fructuū tūc
abundātium periclitantur homines inoiscreti. Sed for
tasse dicis. Sol existens in scorpione tantum distat a no
bis quantū in piscibus. in sagitario ꝑtum in aquario.
Quare ergo alias operatur qualitates in istis: alias in
illis. Rādeo b9 facil' est soluto. In ꝓcedentib9 nempe. i.
in sagittario et scorpione quia calore estatis desiccatus
est humor. tamq3 sol medium torride zone transiuit est
frigiditas et siccitas. in aquario et piscibus: quia simili
ter est remotus a nobis: est frigiditas. sed quia iam du
dum defecit calor qui aera desiccat: paulisper spissatur
aer in nubes. fitq3 temp9 humidū. Non solum autez si
sol nobis semp esset ꝓpinqu9: vt est in estate: ⁊ semper a
nobis remotus vt est in hieme: sequerētur incōuenīētia
Sed ertaz semper si equinoctialez lineā curreret: liez in
ea existens oparetur temperiez qua ꝑgaudent omnia:
maxima tamē sequerentur incōmoda. Cōtinue namq3
humiditas sub luna dominaretur: vñ aqua intantū cres
ceret q' frequenter catbaclismū generaret. Nō enim es
set quod eam desiccaret. fructus etiam sine quibus ho
mo viuere non potest ad maturitatem non pueniret.
Omnibusq3 bonis estatis autumni hiemis careremus
Et libro de ꝑsagijs tempestatū Autumnū serenū ꝑsa
git ver frigidum. Si ver et estas non sine aliquo refri
gerio transierint. autumnū serenum ac densuz minusq3
ventosum facient. Autumni serenitas: ventosam hie
mez facit. LXIX

De qualitatib9 aeris scōm quatuor tpa
Constantin9 in pantegni libro quinto.

Tempora anni sunt quatuor quoꝝ vnicuiq3 est
aer ꝓprius. ver inter calidum et frigidum hu
midum et siccum. medie tempat9 est. Qō maxi
me contigit ex sole per rectam lineam exeunte que sez
ab vtroq3 polo equaliter distat. Dicunt tamen quidam
veris naturam esse calidā et humidam: quod si esset que
libet res facilius in eo putrefieret. et morbos pessimos
in eo generaret. sicut sepe videre est in ventis meridia
nis. et pluuialibus estuis. caloris enim et humoris cō
plexio magnam in corporib9 putredinez generat. Quo
modo ergo vernum temp9 calidū est et humiduz: cum i
eo omne corp9 sit sanum et omnia initientur tempa. et
ipsum sit temp9 augmentandi: sicut in hominibus pue
ricia et adolescentia. Est autem estas calida ⁊ sicca: hoc
enī tēpore sol graditur summa ascensione: nostriq3 ca
pitibus oppositus calefacit quodlibet corp9. Autumn9
vero est frigidus et siccus. sed magis in eo dominatur
siccitas: quia ibi vicina est estui solis caliditas. Hiems
autem frigida et humida est: sed magis in ea potest fri
giditas: quia iam clōgauit se sol a capitibus nostris. Si
ergo cōplexiones aeris in vnoquoq3 sunt tempore secū
dū qō natura sua expetit: et dicunt homines secūdum
qō oportet quantū ad morbos accidentes ex tempore.

salubres esse necesse est. Sin autem morbus qui ide na scitur: nō caret pessimis accidentib⁹ et molestationib⁹ Aer quidem naturalem suam cōplexionem exit: vel in quantitate: vt si estas calidior sit: vl' hiems frigidior q̄ esse debeat. Vel in qualitatum suaꝝ mutatione. vt si es stas cum debeat esse calida: sit frigida. Aut hiems na turaliter frigida: incipiat esse calida. Beniq3 anni tem pora naturas suas custodiūt Cum ver inter calidum ⁊ frigidū sit tempatum: et temp⁹ pluuiosū. Estas vero ñ calidissima paucas et raras habet pluuias. Autumnus quoq3 non siccissim⁹: et ipse aliquātulū pluuiosus. Hi ems autem frigida et pluuiosa: mensurā tamen non ex cedat. Preterea ver assimilatur hore tercie diei: estas meridiei: autumnus vesperi. hiems vero nocti. Et qui cūq3 morbus in aliquo tēpe nascatur hora diei sibi cō petenti magis nocet et augmentatur. LXX.

De qualitatum predictarum variatione Guilhermus de conchis

Quamuis hiems. vt p̄dictum est. sit naturaliter frigida et humida. in principio tamen est magis frigida: min⁹ humida: in fine magis humida: min⁹ frigida. in medio equaliter Aer aūt cum sit calidō et humidū. in principio tamen magis humidū: min⁹ ca lidum. in fine magis calidus: min⁹ humidum. in medio equaliter. Estas in principio magis calida: min⁹ sicca. econtrario in fine. in medio equaliter. Autumn⁹ in pri cipio magis siccus. minus humid⁹ et frigidus. in fine econtrario: in medio equaliter: Sed fortasse dicis: cum iste sint naturales qualitates tempum: vnde est q̄ que dam estas fit frigidior: altera calidior: vel siccior. et sic de aliis. Rideo. vt asserunt quidam phi. Alii planete alias suas estates faciunt: et suas hiemes. Unde si in estate solis: contingat hiems alterius planete: fit estas min⁹ calida et sicca: Sin autem estates cōcurrant: fit e stus solis calidus et siccus Similiter si in hieme solis: contingat estas alterius planete: fit hiems minus frigi da et min⁹ humida. Sed si hiemes cōcurrant: intendū tur qualitates hiemis. Eadem ratione de ceteris tem porib⁹ iudica: vt dictum est Illoꝝ planetaꝝ quidam est calidus. quidam frigidus: quidam humidus: quidam siccus. Si ergo in hieme sit cum sole planeta calidus ⁊ siccus: fit hiems minus frigida et humida. Si vero in estate fuerit cū sole planeta frigid⁹ ⁊ hūid⁹: fit estas mi⁹ calida et sicca. Idcirco prudenti phisico semp est obser uādum: que signa sol obtineat: et quis planeta sit cū eo in eodem signo. vt in eo ppendat qualis futura sit estas vel alia tempora vt ꝫ futurā tpis qualitatem presto sit medicamen. LXXI.

De dispositione humanoꝝ corporū secūdum qualitates temporū. Ypocras.

Ver temp⁹ est suauissimū: minimeq3 mortiferū scōm tempora veris que extremitates sunt. pue ri et ꝙoꝝ affines etatibus bene degūt: et maxi me sunt sani. cum autez estas fuerit similis veri: sudo res in febrib⁹ multis expectare oportet. Estiue quarta ne: vt multum breues fiunt autumnales vero longe: et maxime que ad hiemez cōiungūtur. Autumnus phtisi cis malus est. In autumno sunt egritudines acutissime maximeq3 mortifere. Hiems si fuerit austrina et pluuio sa et tranquilla. Aer autem siccum et boreale: mulieres quibus partus ad ver inest: ex omni occasione aborti tur. Si vero generit: morbidos et imbecilles fetus pa rūt. aut vt statim dissoluātur: aut tenues ac morbidi vi uant. si autem estas sicca et borealis fiat. autumn⁹ ve ro pluuiosus et austrin⁹: capitis dolores in hieme fiunt et russes et branchi: et corize: quibusdā etiaz ptisis. Si vero borealis fuerit et aquosa: humidis quidez natura vt mulierib⁹ confert. Reliquis aūt fiunt obtalmie sicce et febres acute: ⁊ corize diuturne. Mutationes tempo rū maxime generāt morbos. Egritudines quidē offes in omnib⁹ temporib⁹ fiunt. maxime vero quedaz scōm aliqua coꝝ et fiunt et acuūtur. Constrictōes ani sicce pluuiosis saniores sunt et min⁹ mortifere. In siccis tem porib⁹ febres acute fiunt. In pluuialibus autez vt mul tum egritudines fiunt: et febres longe: ac ventris fiur⁹ et putredines et epilensie: et apoplexie: atq3 squimantes LXXII.

De his que obseruat ecclesia secūdum .iiii. tempora Ex compoto

His ergo quatuor temporib⁹ celebrat eccle sia etiam quatuor ieiunia: q̄ etiā vocat ieiunia quatuor temporū que quādo celebranda sunt: scitur his versib⁹ Bat crux lucia cineres carismata dya Ut sit in angaria quarta sequens feria. i. quarta seq̄ns festum exaltationis sancte crucis habet ieiunium aūtē nt. Sequens autē diem lucie ieiunium hiemis. Sequēs autem diem cinerū ieiunium veris. Sequēs diem pen thecostes ieiunium estatis. In his quatuor temporibus fiunt solstitia et equinoctia. Solsticiū estiuale fit in can cro. hiemale i capricorno. Equinoctiū vernale i ariete. autumnale in libra. Sicut cm̄ testatur beda: anno i quo natus est domin⁹ ⁊ iohannes baptista solsticiū estiuale fuit in die iohannis baptiste: et octauo gradu capricor ni. Unde me. inquit iohannes. oportet minui: illum aūt crescere Equinoctia vero fuerunt in coꝝ annūciatōi b⁹. viii. gradibus libre et arietis. Nunc autē decem die bus aū p̄dicta festa sunt solsticia: Et decē dieb⁹ ante an nūciationes sūt equinoctia. Quod docetur his versib⁹ Solsticium decimo x̄pm p̄it atq3 iohannez. Et totidez sequitur parinoctia nūci⁹ hoꝝ. i. annūciatio coꝝ. Cu ius causa hec est: Julius ⁊ nos sequentes cum min⁹ da m⁹ anno solari quinta parte vnius hore. Naz sol zodia cum circūit in tricentis quiq̄ginta quinq3 dieb⁹: et sex horis Quinta parte vnius min⁹: que. v. pars in. v. ānis vnam horam ꝓficit. ⁊ in. cxx. annis vnum diem. Et i mille et ducētis annis. x. dies. Unde cum tot anni trāsierint ab incarnatione dn̄i: et etiam iaz plures: decē die bus et quatuor horis et tribus quintis: solstitia iam di cta festa p̄cesserunt LXXIII

De partib⁹ tēporis et primo de momentis et horis. Isidorus.

Tempora autem momētis: horis: diebus: men sibus: annis: lustris: seculis: etatib⁹ diuidūtur. Momētū minū atq3 angustissimū tempus: a motu siderum dictum est Est em̄ extremitas hore in hre urb⁹ intervallis cum aliud sibi cedit atq3 succedit. Ho ra grecum nomē ē et tamen latinum sonat. est em̄ finis temporis sicut et ora fines sunt maris: fluuioꝝ: vestimē toꝝ. Guilherm⁹ de conchis. Hora est spacium in quo dimidium signū oritur. Hore equinoctialis diei sūt eq̄ les: hore vero aliox inequales. Omnis dies habet duo decim horas. et omnis nox duodecim. Omni vero die sex signa oriūtur et omni nocte sex alia. Nec obstat q̄ dictum est zodiacum diuisum esse in duodecim equales partes que signa dicuntur: et quoslibez dies esse plixos: quosdā vero breues: similiter et noctes. Quāuis enim signa q̄ titate sint equalia quedā plus tamē alius mozā tur motu coꝝ. quedā oriuntur recta: et occidūt obliqua quedā oriūtur obliqua: sed occidunt recta. Que vero re cta oriuntur: plus in nascendo mozātur: q̄ que obliqua. Qō vulgari similitudine potes ppendere. Et monte q̄ opposito tres lancee ardentes incipiant ascēdere p̄ma recta: sed a transuersa: tercia obliqua. i. nec penit⁹ recta

nec penit⁹ tranluersa. Que transuersa ascendet: statim tota apparebit. Que recta pt⁹ ostendet mucronez: dei de hastile: ad vltimū extremū finē: Sed que obliqua pl⁹ morabitur: q̄ transuersa: minꝰ q̄ recta Simile est ī signis. Signa vero estualium dierum oriuntur recta: signa vero noctiū estualiū obliq̄. Ita et ꝑ uis tot signa alt noctib⁹ oriantur: quot illis dieb⁹. breuiores tamen sunt noctes dieb⁹. Econtrario est in signis hiemaliuz dierū ⁊ noctium In equinoctialib⁹ vero equalia oriūtur ⁊ occidunt: vnde dies ⁊ nocres adequātur CLXXIIII.

De distinctione horarū equinoctialiū ī ortu et occasu signorum.

Quod vt melius intelligas: dicam q̄ vnūquodq; signoꝝ morꝫ in ortu et occasu Cancer ergo scōm marcianū oritur duab⁹ horis equinoctialibus. et duodecima parte vni⁹ horꝫ: occidit hora ⁊ deūce. Leo oritur duab⁹ horis ⁊ tercia parte. occidit hora semis ⁊ sexta parte horꝫ. Virgo oritur duab⁹ horis et dimidia et sexta parte horꝫ. similiter libra: occidit hora ⁊ tercia parte. Ac scorpius diminuit ortum et auget occasum. Oritur em̄ duab⁹ horis et tercia parte. occidit hora semis ⁊ sexta parte horꝫ Sagittarius oritur duab⁹ horis et duodecima parte horꝫ. occidit hora et deunce. Hec autez sunt signa sex que recta oriuntur obliqua occidūt Alia sex obliqua oriuntur: recta occidunt vnde minus in ortu morantur. Capricornus nanque oritur hora deunce: occidit duabus horis et duodecima parte horꝫ Aquari⁹ oritur hora et dimidia et sexta parte. occidit duabus horis ⁊ quarta parte horꝫ Pisces oriuntur hora et tercia parte horꝫ. occidunt duabus horis ⁊ dimidia et sexta parte horꝫ. Similiter et aries. Taurus oritur hora et dimidia ⁊ sexta parte horꝫ. ⁊ occidit duabus horis et tercia parte horꝫ. Gemini oriuntur hora deunce. occidunt duabus horis et duodecima parte Scōm eiusdem marciani ꝓpationez, plurioꝫ dies habet. xiii. equinoctiales horas et sex minuta. Nox vero equinoctialis habet horas. ix. et dimidiam ⁊ tercia partem vni⁹ horꝫ CLXXV.

De diebus ī generali.

Itaq; sicut iam superi⁹ habitū est: naturali motu ab occidente in orientem oblique ascendēdo contra firmamentū sol nititur: quotidie tamen accidentali motu ab ortu cum firmamento ad occasum refertur. Existensq; super terrā agit splendorem qui dicitur dies. Et eodem modo exīte illo sub terra in superiori parte est obscuritas que dicitur nox: Dierum tam̄ alius est naturalis: alius vsualis. Isidorus. Itaq; dies fm egiptios incboat ab occasu solis. Sed scōm persas ab ortu solis. Secūdus athenienses a septima hora diei. Secundū romanos a media nocte tūc quādo galli cinū est: quoꝝ vox ostendit ꝓconium Dieri sunt autem dies a diis. quoꝝ nomina romam quibusdā sideribꝰ sacrauerūt. Primus em̄ diem a sole appellauerūt: qui est princeps omniuz siderum: sicut idem dies caput est cūctoꝝ dieꝝ totius septimane Secundū a luna: que soli et splendore et magnitudine ꝓxima est. Tercium a stella martis: que vesper vocatur. Quartū a stella mercurii: quem quidā cādidum circulum appellāt Quintū a stella iouis quā pheronten aiunt. Sextum a venere stella quaz luciferū asserunt. que inter omnia sidera pl⁹ lucis habet Septimum a stella saturni que sexto celo locata. xxx. annis fertur explere circulus suū. Proinde autē ex his septem stellis nomina gentiles diebus dederūt: eo q̄ per eosdem aliquid sibi effici existimarent. dicentes se a sole habere spm̄. a luna corꝑ. a marte sanguinem. a mercurio ingeniuz et linguaz. a ioue tempātiam. a venere voluptatem. a saturno humorem. Apud hebreos autem prima dies dicitur vna sabbathi: que apud nos dies dominica: quā gentiles soli dedicauerūt. Secūda sabbathi: secunda feria. et sic vsqz ad sabbatuz que est septima a die dominico: quā gentiles saturno dedicauerūt A fando autez ferie nuncupate sunt: eo q̄ sit nobis temp⁹ dictionis. i. in diuino vel humano officio fandi. Sed et his festi dies hominū causa: Feriati vero diuinoꝝ sacroꝝ causa instituti sunt. Ex libro de natura rerum. Dicunt autem in anno tres esse dies in quibus nūq̄ mulier nascitur et virorꝫ qui nati fuerint in eis corpora nunq̄ vsqz in diem iudicii putredine soluētur. hi sunt nouissim⁹ dies ianuarii. et duo primi sez dies mensis februarii: Alie sunt dies in quib⁹ arboris incise lignū a vermibus erit securum: et si vas aliquod inde fuerit factum: quidq̄d in eo reponetur: absqz vlla corruptione seruabitur. hi sunt vltimi dies veneris septembris. s. post. xv. diem eiusdem lunationis. Similiter intelligē dum est de duob⁹ vltimis dieb⁹ veneris lune. LXXVI

De die naturali. Ex compoto

Dierum ergo. vt supra dictuz est. alius est naturalis: alius vsualis siue artificial'. Dies naturalis est spacium quo sol ducitur circa totaz terrā ab oriente ad occidentem. Et dicitur dies a diis. i. planetis quos deos putabāt. Vel a dya q̄ est duo: quia ꝛ tinet duo tempora sez noctem et diem vsualem. Ex libro de natura rerum. Dies vna et nox vna fiunt a tempore quo oritur sol super nos ex nostro emisperio orientis eumqz vertit circulus superior donec iterum cū ducat ad eundem locum. Unde dicit philosoph⁹ q̄ dies ē spaciuz vni⁹ reuolutōnis solis. et hic est dies naturalis Dies ergo legitim⁹. xxiiii. est horaꝝ: spacia dico cōcludens sez meridianuz arqz nocturnū. Sed vocatur dies a parte meliori. Abusiue autem dies vn⁹ spaciū ab oriente sole vsqz ad occidētem Ex compoto. Dies naturalis continet quatuor quadrantes. et quilibet quadrans sex horas. et hora. v. puncta. et punctū: viii. momēta. et momentū duodecim uncias. et uncia. xlvii. atbamos. hunc ecclesia incboat a media nocte. quia tunc ort⁹ est verus sol xp̄⁹ Arabes ⁊ astronomi a meridie: scōm quem, pcedunt tabule astronomice. Judei a principio noctis. Secūdum illud. factū est vespere et mane dies vn⁹ Cōmunis autem plebs ab ortu solis. Guilbermus de conchis. Phi naturalem diem in quatuor diuiserunt Et a nona parte noctis vsqz ad terciam diei vsualis illuz eē calidum et humidū dicebant a tercia parte diei vsualis vsqz ad nonū eiusdem calidū et siccum. Ab illa vsqz ad terciam partem noctis frigidum et siccum. et ab illa vsqz ad nonam partem noctis frigidū et humidū. Inde cōtingit q̄ quedā infirmitates in diuersis partib⁹ eiusdem melius et peius se habent secūdum ꝓdictam ratiōnē de temporib⁹. LXXVII.

De die vsuali siue artificiali. Ex cōpoto.

Dies artificialis est spacium quo moratur sol in nostro emisperio. Et dicitur a dyan q̄ est claritas. Usualis autem vel artificialis q̄ aspect⁹ est artificibus et huiōi Isidorus. Dies ergo est presentia solis siue sol supra terram. Partes diei tres sūt Mane. i. lux matutina et plena. dictum a manu: q̄ manuz antiqui dicebant bonum. Quid est em̄ melius luce Meridies dicitur quasi medidies. id est medius dies. vel quia tunc purior est dies. merum em̄ purum dicitur. Sero vocatum est a seris clausis quando iam nox venit: vt vnusquisq; somno tutior sit. Guilbermus de conchis. Usualis dies est spacium quo sol ab ortu vsqz ad occasum refertur: Quē vt naturalez phi in quatuor diuiserunt. Prima enim ullius parte rubet sol. Secunda splendet. Tercia lucet. Quarta descendit et torpet. Inde est q̄ in fabulis poetarū quatuor equi phebo attribuūtur: nomia ꝓdictis ꝓprietatib⁹ ꝓueniēria hūtes

Primus nempe erit eus vel eous.i.rubeus dicitur Secundus lacteꝰ.i.splendens. Tercius lampas.i. ardens Quartus philogeos.i.amans terraꝫ. In his vsualibꝰ diebus tres in anno contingũt diuersitates. Aliquãdo namqꝫ sunt equales noctibus.aliquãdo plixiores.aliqñ breuiores. Cuius ratio est aperta. Cuꝫ em̃ sol est in bie malibꝰ signis :tumor terre qui est in medio totroide zo ne inter nos et ipsum positus.causa est quare tarde illũ videamꝰ.et quare cito postq̃ viderimus oculis nostris auferatur. Inde breuis est splendor sup terram et plixa vmbra. Sed quãdo est in cancro ⁊ in aliis estualibꝰ signis:quia citra tumorem terre nascitur:mane cito videt et tarde oculis nostris auffertur. Inde plixior splẽdor: vmbra breuis. Eodem vero in ariete vel i libra existẽte quia equaliter distat a nobis:equaliter est sup terram ⁊ sub terra: vnde equalis est splendor et vmbra. Duo ergo equinoctia sunt in anno:alterum quoruꝫ in marcio. xii.kl'.aprilis Alteruꝫ est in septembri.xii.kl'. octobris Similiter duo sunt in anno solsticia. alterꝫ quorꝫ ẽ i decembri.xii.kl'.ianuarii. Alterũ in iunio.xii.kl'.iulii.Primũ dicitur hiemale cuiꝰ dies est breuissimꝰ octo horaꝝ rũ equinoctialium et dimidie.noctꝫ plixa.ab hoc vsqꝫ ad solsticium estiuale crescunt dies a quo interꝫ tunc decrescere incipiunt. Et tunc est plixa dies q̃decim horaruꝫ equinoctialiuꝫ et dimidie. ¶ Ex libro de natura rerum

Quibuscunqꝫ sol ꝓpior est:eis dies longior et calidior ẽ quibꝰ autez remotior eis breuior et frigidior. Hiems apparet longior cunti versus occidentem:q̃ cunti versus orientem Et:vt ait ꝓcras.qm̃ eadem die aliqñ quidẽ estus aliquãdo frigꝰ sit autumnales egritudines exspectare oportet. In febribus aũt eadem dies critica quibusdã est ad vitaꝫ.quibusdã ad mortẽ. ¶.LXXVIII

¶ De noctibꝰ. ¶ Plinꝰ libro secundo.

Noctem nichil aliud esse patꝫ q̃m vmbraꝫ terre cuiꝰ figura non excedit latitudinem lune semꝑ qꝫ in mucronemꝫ deficit. Spacio quidẽ vmbras cõsumi volucriꝫ indicant volatꝰ pallti:ergo cõminuꝫ illis est terminꝰ aeris:et initium etheris. Supra lunam omnia pura sunt:et diuturne lucis plena. A nobis autẽ per noctem cernũtur sidera:sicut in tenebris reliqua lumina;ꝓpter has causas nocturno tempore deficit luna Non posset q̃ppe totus sol adim terris interiacẽte luna:si terra maior esset q̃ luna. ¶ Isidorus. Nox a nocẽdo dicta est. eo qꝫ oculis noceat. Noctis autem et diei alternatio ꝓpter vicissitudinẽ dormiẽdi et vigilandi. effecta est. Et vt operis diurni laborez noctis requies tẽperet. Noctis partes septem sunt.s.crepusculũ:vesper: conticiniũ:intempestũ:gallicinuꝫ:matutinũ:diluculuꝫ Crepusculũ est dubia lux. Nam creperon dubium dicimꝰ hoc est inter lucem ⁊ tenebras. Vesper a stella occidentali vocatum est:que solem sequitur occidũ:⁊ tenebras sequentes ꝓcedit Conticiniuꝫ est quãdo oĩa silẽt: cõticescere enim silere est .Intẽpestũ dicitur quasi sine tempore id est sine actu humano:ꝑ quez dinoscitur tempꝰ.est enim medium noctis quãdo nichil agi potest: et omnia sopore quieta sunt vnde est intempestiue venisti ergo intẽpesta dicit quia caret tempore id est actu. Gallicinium dicituꝫ est ꝓpter gallos lucis ꝓnuncios. Matutinũ est inter absessum tenebraꝝ et auroze aduentum: sic dictum eo qꝫ inchoante mane fit Diluculũ dicitur q̃si iam incipiens parua diei lux:Que aurora dicitur q̃si eoroza. Est em̃ ꝓmꝰ splendor aeris. qui grece dicitur eos dici.s.clarescentis exordium. ¶.LXXIX.

¶ De septimanis. ¶ Ex computo.

Septimana est spacium dierum septem naturalium:dicta a septem et mane: vt sumatur pars ꝓ toto Idem spaciũ vocatur ebdomada. ab ebda qõ est septem:et dyas quod est dies:quasi septẽ habens dies. Vel ab ebda quod est septem:et modos qõ est mensura:et secũduꝫ hoc ebdomada cõmunius est q̃ septimana. Potest em̃ dici de quolibet mensurato ꝑ septenarium:siue sint dies siue menses siue anni Unde in danele vbi dicitur.post.lxii.ebdomadas occidet xp̃s sumuntur ebdomade annoꝝ.i.lxii.anni. Sciendum vero qꝫ septimane nõ possunt habere certa nomina: quia nec habent certa initia. Singulis em̃ annis variantur ꝓpter vnum diem vel duos qui supersunt integris septimanis Judei principalem septimane diem vocãt sabbatum quasi requiem:quia in eo dominꝰ requieuit ab omni opere quod patrarat. Ecclesia vero principalem diem reputat primam feriam:quaꝫ vocat diem dominicũ:quia dñs multis eã dotauit priuilegiis. vtpote quia in illo natus:circũcisus: resurrexit et spũsanctũ misit. Ferias autez dicimꝰ:quia semꝑ feriandũ est .i.cessãduꝫ a vitiis. Verũtamẽ sabbatũ non vocamꝰ septimaꝫ feriam sed sabbatum sicut et iudei Credimꝰ enim et nos cũ eis dominũ tunc requieuisse i sup ⁊ i sepulcro Sexta vero feria vocatur parasceue:a para qõ est pre:⁊ sceue qõ ẽ paratio:quia tunc iudei ꝓparant cibaria sabbatho. et tunc similiter ꝓparatus est cibꝰ ecclesie:quo et militãs modo:et triũphans tunc in futura requie perfruetur.

¶.LXXX

¶ De mensibus.

Mensis triplex est vsualis: solaris:et lũaris: Vsualis est duodecimũ spacium kl'arum. Solaris est spaciũ quo morꝫatur in aliquo signo. Lunaris idem est quod lunatio. Dicitur autez mẽsis a mene quod est defectus:quia in singulis mẽsibꝰ luna deficit. vel a metiendo.quia bis annũ mensuramꝰ. Vel etiaꝫ a mensa.quia singulis mẽsibus cibaria mensis apponenda.vt docent phi.mutanda sunt. ¶ Isidorus. Mensis nomẽ grecum est de lune nomine dictuꝫ. luna enim grece mene vocat. Unõ apud hebreos menses lunares nõ ex solis circulo: sed ex lune cursu enumerantur:quod ẽ de noua ad nouam. Egyptii autez primi ꝓpter lune velociorem cursum:et ne errorꝫ cõpurationis eius velocitate acciderent: ex solis cursu diez mensis adinuenerũt quo tardior solis motus faciꝰ pote rat comp̃hẽdi Januariꝰ mensis a iano dictus est cui fuit a gentilibꝰ consecratus.vel quia limes et ianua sit anni. Ideꝫ et bifrõs idem iamus pingitur:vt introitus anni et exitꝰ demõstretur ¶ Februarius dicitur a februo.i.plutone cui eo mense sacrificabatur ¶ Ex comporo. Februarius dicit a februis que sunt oblationes facte ꝓ mortuis Antiq̃ enim illo mense faciebant memoriaꝫ animarꝝ. Vel a februo.i.plutone quem tunc hostiis placabãt:vt parcerꝫ animabus. Vel vt quidam volunt a februbꝰ: quia hoc mense de faculi febricitant homines. ¶ Marcius dicitur a marte deo belli:quem romul' patrem suum esse putabat. Unde ab eo primuꝫ mensem anni sui nominauit.

¶ Isidorus Vel dicitur martius.quia eo tempore cuncta animantia aguntur ad martem et ad concumbendi voluptatem Item appellatur ⁊ mensis nouoꝝ :quia anni initium est Idez et nouum ver ab initio scz germinũ ¶ Aprilis dicituꝫ quia hoc mense omnia in florẽ aperiuntur:quasi aperilis ¶ Ex cõporo. Vel aprilis oꝝ q̃si afrodilis ab afrodoꝰ quod ẽ spuma . Abꝰ dicitur venꝰ frodissa:quia de spuma maris fingitur nata. Ab hac romulus scõm anni sui mensem nominauit:quia venus mater fuit omniꝫ romanoꝝ ꝓ eneam ¶ Isidoꝝ. Maius deus est a maia matre mercurii: vel a maioribus natu:qui principes erant reipublice. Nam hunc mensem maioribus:sequentez vero minoribus romani consecrauerunt. Unde et iunius dicitur:antea enim populus in centurias seniorꝝ et iuniorꝫ diuisus erat ¶ Julius aũt

et augustꝰ de bonoꝛibus iulii et augusti cesarum nũcupati sunt. Nam priusq̃ quintilis et sextilis vocabantur. Quintilis quia quintus erat a marcio: quem principez anni testantur etiaz romani. Sextilis quia similiter sextꝰ. September nomen habet a septez et imbꝛe quia septimꝰ est a marcio ꝛ imbꝛes habet. Sic october nouembeꝛ atqz decembeꝛ et numero ꝛ imbꝛibꝰ acceperunt vocabula. LXXXI.

De numero dierum in singulis mensib⁹

Quot dies quilibet mẽsis habeat notat̃ his versibus. Sep. no. iun. au. triginta dato relictis magis vno. Sed tenet in numero viginti febꝛuius octo. Cui si bisextus fuerit supadditur vnus. Cur aũt aliqui plures et aliqui pauciozes habeãt: hec est causa Julius qui duodecim menses in anno instituit. pficiẽs annũ ex tricentis sexaginta quinque diebꝰ et sex boꝛis. Hoc modo dies distribuit. Nam cum duodecim mẽses instituisset ex tricentis sexaginta cuilibz dedit triginta reliquos q̃nq; ita distribuit. Januario vnũ dedit q̃ sm eos erat supernis cõsecratus: vt haberet in diebus numeꝛ fastũ. i. imparem qz binari⁹ primo ab vnitate recedit quasi sectionem faciens: et ideo infamem cum dicebant: et etiam quẽlibz numerũ ex partis binariis compositũ. omnez autem numerũ imparem fastum. Ideo febꝛuario nihil dedit: vt sicut inferis consecratꝰ fuerat ita etiam numerũ parem haberet. Marcio dedit vnz et alternatim maio vnum. iulio vnuz. ꝛ tũc supfuit vnꝰ dies et quinq; menses. Hunc ergo diem medio illorum scz octobꝛi dedit. Post hoc augustꝰ sextilem suo nomie appellans: noluit illũ habere infamẽ numeruz dicẽtum: ꝛ ideo febꝛuario vnum abstulit: ꝛ dedit augusto. ꝛ tunc ne numerus fastꝰ remaneret febꝛuario: alium diem illi auferens decembꝛi dedit. et sic ei remanserũt. xxviii. In bisexto autem vt patebit post. vnus dies ei additur vt aliquo modo damnuz eius cõpenseꝛtur. Omnes aũt dies mensium. vii. primis alphabeti literis inscribũtur a qua ergo quis mensis incipiat habetur his versibus.

Altitonans domin⁹ diuina gerens bonus extat.
Fraterno celi fer: aurea dona fideli.

Hax duodecim dictionum prima seruit ianuario. et sic de aliis per ordinem. Que ergo est prima litera in dictõe eadem est prima in mense cui defuit dictio. LXXXII.

De kalendis nonis et idibus. Isidorus.

Kalendas nonas et idꝰ, ꝓpter dies festos romani istituerũt: vel ꝓpter officia magistratuuz: in his em̃ diebus cõueniebatur ī vrbẽ. Et cõpoto. In quolibet ergo mense prim⁹ dies dicitur kalẽdas. quint⁹ vel septimus dicitur none. tredecim⁹ vel q̃n decimus dicitur idus. Ab his etiam alii nominantur. Dicuntur autem kalende quasi colende: quia tunc sꝛ erat festuz iunonis: Unde ouidius: Vendicat ausonias saturnia iuno kalendas. Vel a kalo qõ est voco. qz tũc vocabat p̃co populos ad nundinas: et totiens dicebat kalo: quot erant dies vsqz ad nonas. Unde pluraliter dicitur kalende a pluribus vocatõnibus. Vel kalende a kalo qõ est bonum: quia ad bonum omen p̃ totum mensem habendũ: mittebãt sibi tunc romani encenia. Quiꝰ vel septimus dies dicitur none: quasi nundine: quia tunc inchoabant publice quentiones vel mercimonia. Vel a nouem: quia dies ille nonus est ante idus in q̃libet mense. Vel a nõ: quia nullius diei festum tũc erat: Unde ouidius Nonaz tutela deo caret. Ideo aũt in aliquo mense quint⁹: et in aliquo septimus inchoat nundinas Vel quia in kalendis quoꝛũdaz mensiuz duplex erat festum. Unde romani p̃ duos vel pꝛes dies solẽnizãtes nõ poterant statim ire ad nundinas. Et ideo in his oportet remotioꝛes esse nonas a kalendis q̃ in aliis mensib⁹. Vel ne p̃dones haberent certum tempus quo possent mercatoꝛib⁹ insidiari. Quartusdecim⁹ vl quintus decim⁹ dicitur idus: quasi diuisio. iduo em̃ est idez qõ diuido. Inde vidua quasi viro ꝺuata. Omnes autem dies qui sunt inter kalendas et nonas vocãtur nominib⁹ ordinalibus siue numeralib⁹ cum hac adiectione nonas. verbi gratia. Decũd⁹ dies ianuarii dicitur quarto nonas ianuarii. Intelligitur cum supletione quarto scz die ante nonas ianuarii. Sequens illum dicitur tercio nonas. Postea ꝑdie nonas. Non em̃ dicenduz est secundo nonas: quia secũdus dicitur a sequendo. Dies autẽ ille nõ sequitur nonas: sed ꝑcedit. et est idem pridie nonas q̃ prioꝛ die ante nonas. Omnes vero qui sunt inter nonas et idꝰ nominãtur ab idibus simili modo. Et q̃ ab idibus vsqz ad finem mensis nominãtur a kalendis sequẽtis mensis. Quot autem dies nominatos a nomine quot ab idꝰ et kalendis quilibz mensis habeat scitur his versibus. Sex nonas maius october iulius et marꝰ Quattuoꝛ ac reliqui: tenet idus quilibz octo. Janus ꝛ augustꝰ necnõ mensis duodenus. Denas et nonas dicũtur habere kalendas. Julius october maiꝰ cepta decẽ qz. Junⁱ aprilis september nec ne nouẽber. Ter denas retinent febꝛuiusqz bis octo kalendas. Cui si bissextus fuerit supadditur vnus. LXXXIII.

De diebus egiptiacis et canicularibus.

Mquolibet mense sunt duo dies qui dicũtur egiptiaci: quoꝝ vnus est a principio mensis: alter a fine. Quotꝰ autem sit a principio et quotꝰ a fine scitur his versibus. Argue discernens ad lucẽ coge loquelas Ollas abbatum cole calibꝰ excute gallũ Hoꝝ doctrina talis est duodeci dictones sunt bis duodecim mensibꝰ fuientes. Prima ianuario: et sic per ordinem. Quotta est ergo litera dictionis in alphabeto: totus dies a principio mensis cui deseruit illa dictio est egiptiacus. Verbi gratia: Argue ꝺfuit ianuario. Ut cum a sit prima litera in alphabeto. primus dies illius est egiptiacꝰ. Item quotta fuerit prima lĩa scde syllabe in alphabeto totus dies a fine illius mensis est egiptiacus. B. autem prima litera secũde syllabe est septima in alphabeto: vnde septimꝰ dies a fine ianuarii est egiptiacꝰ: et sic de aliis. Sed notandum q̃ hec dictio ad. q̃ est monasyllaba primã literam primo dici egiptiaco martii attribuit: secũdam secũdo. Dicuntur aũt dies egiptiaci. vt quidam volunt. quia in his flagellauit dñs egiptum. Quãuis enim tantum decem plage principales legãtur: multe tamen secũdarie ferũtur. Dom autez alios dicũtur egiptiaci: quia egiptii astroꝝ periti inuenerũt dies male ꝛstellationis: quibus periculosũ dicebant esse minuere vel potionem sumere. Alii ecõtra: q̃ inuenerũt eos bene cõstellatos. Et ideo notauerunt vt opera talia potius fierent his diebus q̃ aliis: Alii dicunt q̃ egiptii sanguinem suum bis diebꝰ fundebant demonibꝰ: quoꝝ errorez ne sequatur ecclesia: cauet ab omnibꝰ talibus. Nos tamen dies in kalẽdariis denotat: nõ quia credat in his potius aliquid incipienduz esse vel desinẽdũ q̃ in aliis: sed ꝓpter cõmemorationẽ dieꝝ. Itez sũt quidã dies caniculares in quibusdã mensibꝰ de quibus supra tam dictum est: qui quando incipiant et q̃ finiãtur scitur his versibus. Incipiunt iulii pridie ydus canicultares. Septembꝛis pridie nonaz fine resultant. Dicũtur aũt caniculares a canicula quadã stella sita ī frõte leonis. ꝓpe quam est sol in illis diebꝰ. Sunt autem in vniuerso. lii. in qbus ꝓpter temporis crudelitatem. i. caloris intemperiem malum est minuere vel potionari. LXXXIIII.

De annis et primo de solari Isidorus.

Annꝰ solis est amfractꝰ. cum pactis. cccLxv. diebus ad eadem loca siderum redit. Sic dictus quia mensibꝰ in se recurzentibꝰ voluitur. Ut

apud egiptios ante inuentas litteras iudicabatur pcto draconc caudam suam mordente: quia in se currit Alii annū dicūt a ϙcoy anane oyctoy.i.ab innouatione quia semper renouatur ¶ Ex libro de natura rerū Annus est initium motus solis ex quibusdā locis circuli dū ablcindit duodecim signa:et reuertitur ad locum in q̄ erat Estq; quadriptitus scōm naturam quattuor elemtox: Est em̄ ver calidum et humidū secundū naturā aeris. Est calida et sicca secūdum naturā ignis. Autumnus frigidus et sicc⁹ secundū naturā terre. Hiems frigida et humida secūdum naturaz aque. ¶ Ex compoto. Est autem ann⁹ solaris ⁊ lunaris. Ann⁹ solaris est spacius quo circūit sol totum zodiacum min⁹ sex horaz ⁊ tiere. Vel plus.xviii.si sit bisextus. et dicitur ab amquod est circum et eo is. Habet autem diuersa initia secūdū diuersos Arabes et egipti a septembre incipiūt quia in creatione mūdi legūtur arbores fructū habuisse. Numa vero et romani a ianuario:quia tunc incipit sol nobis appiare vel psulo ante. Iudei a martio quia mund⁹ in eo factus est. Nos omnes in aliquo imitātur cōpotiste:quia a septembre incipiunt regulares lunares et epactas et omnes annos lunares. A ianuario vero aureū numerū:et quasdaz literas dominicales. A martio quoq; regulares solares:et ϙcurrentes:et quasdam literas dominicales. In anno solari sunt.lii.septimane et vn⁹ dies vel duo si sit bisextus.ppter illum diem variantur singulis annis initia mensium: ⁊ litera dominicalis.⁊ si bisext⁹ sit duplex erit variatō: secūda in festo sancti matbie. Ut ergo scire possent compotiste qua feria quolibet anno quilibet mensis inciperet inuenerūt duos numeros. Unū inuariabilem qui vocatur regularis ferialis Alium variabilem qui dicitur cōcurrens. primo de regulari dicendum. ¶.lxxxv.

¶ De regulari solari.

Regularis autem regularis solaris numerus quidaz ostendēs q̄ feria quilibet mēsis inceperit primo anno seculi:vel incipere debuerit Quod dicit ꝑ martio:quia in primo anno non habuit initium: nisi post alios menses omnes. Legitur em̄ mund⁹ fact⁹ fuisse in martio die qui dicitur.xv.kl. aprilis:vel octauo kalendas vt alii volunt Si ergo computes retrograde ꝑ dies septimane vsq; ad kalēdas marcii :inuenies ꝙ v.feria incepisset martius:si mundus ante fuisset factus Et hec est causa quare martius.v. habet ꝑ regulari.dicitur autem regularis quia inuariabilis et immutabil est sicut regula Nam quolibet anno idē sunt regulares mensium Dicitur autem solaris ferialis:quia iunctus ϙcurrenti facit inuenīri qua feria quilibet mēsis incipiat quolibet anno solari Oritur ergo regularis in martō et oritur ex quinario:quo martius incepisset primo anno seculi:si mund⁹ ante fuisz. Incepisset em̄ quita feria Habito autem regulari martii:qui prim⁹ est:de facili habentur regulares aliox mēsiuz hoc mō vide.quod dies habet martius supra.xxviii.inuentes tres quos iunge quinario qui est eius regularis:et si crescit numerus vltra.vii.residuū est regularis mensis sequentis. Cum em̄ in ꝑdicta cōiunctōne crescant octo:abiectis septez residuuz.i.vnitas erit regularis aprilis Iteꝝ aprilis habz duos dies supra.xxviii. Adō ergo binariū regulari suo qui est vnit⁹ ⁊ crescit ternari⁹:qui ē regularis maii Et sic semp ꝑ cōiunctiōez regularis et dierum quos habet mensis ꝑcedēs sup.xxviii.excrescet regularis seq̄ntis mensis:et semp abicientur septem quando numer⁹ excrescit vltra septem:et residuum erit regularis sequētis mensis Quem autez numerū quilibz mensis ꝑ regulari habeat scitur his versibus. Est astris data fulgentibus ara deox Grata bonis extat gratissima cuiq; fideli: He sunt duodecim dictiones. Prima deseruit martio:et sic per ordinez Vide ergo quotta sit litera prima dictionis in alphabeto:et tottum numerū habebit ꝑ regulari mensis cui deseruit dictio:et quottuz numerum ꝑ regulari:totta feria incepit in primo anno seculi.

¶.lxxxvi.

¶ De concurrente

Concurrens est quidam numerus ostendēs quot ferius distent initia mensiuz ab iniciis que habuerūt in primo anno seculi. Quottus enim alicuo anno fuerit cōcurrens:tot annis distat menses ab iniciis:verbi gratia: hoc anno sex est cōcurrens. Monstrat ergo ꝙ mensis qui in primo anno seculi icepit a prima feria:hoc anno incipit a sabbato. Sabbatuz em̄ per sex distat a prima feria:et qui tunc incepit a prima feria:mō incipit a die dominica:et sic de aliis. Dicitur autem cōcurrens: quia sibi inuicem cōcurrit:sicut videbitur in formatōne. Vel etiā ideo:quia cū regularibus curzit:vt mōstret incialem feriam mēsium singulis annis. Oritur autē cōcurrēs ab excessu illo qui est in āno solari supra integras septimanas:qui quādoq; est vnus dies:quādoq; duo. Primo ergo anno cicli solaris qui ē bisextilis est vnitas cōcurrens:que scz vnitas cōiungitur diei:que est in anno secūdo vltra integras septimanas:et fit binarius:qui est cōcurrens tercii anni: ⁊ quaternarius quarti: In quinto qui est bisextilis:additur binarius:quia tunc duo dies supersunt septimanis integris:et sic excrescet senarius:qui est cōcurrēs aunt ānti:ut sic ꝑcede ad.xxviii.annos: addendo semper vnuz In bisexto vero duas cōcurrenti ꝑcedentis ānis:et qō excrescet erit cōcurrens sequentis anni:nisi summa trā seat septenarium. Quod si acciderit eo relicto residuuz est cōcurrens:et inuenies ꝙ in vigesimonono āno erit iterum vnitas cōcurrens cuz bisexto: vnde iteruz redit ad principium. In.xxviii.em̄ ānis circularis fit hec formatio:quia numꝰ citra tot annos cadit bisextus supra quemlibet septem cōcurrentium Cōcurrens autē ideo nō excrescit supra.vii.quia nō sūt nisi septē ferie. Nota ꝙ qñ septem est cōcurrens:illo anno habent menses eadem principia: que in primo āno seculi habuerūt. Quelibet autez feria distat a semetipsa per septem: Possunt autem sciri formationes cōcurrentium per.xxviii. iuncturas in quattuor digitil manus sinistre excluso pollice quia.xxviii.loca notantur in eis iuncturis extrinsecus et intrinsecus ⁊ in sūmitatib⁹. Pone ergo vnitatem cōcurrentem cum bisexto in radice indicis interi⁹. In radice medii binariū. Medici ternarium auricularii q̄ternarium:et tūc rediens ad meditam iunctura indicis tūc dices sextus cuz bisexto:semper em̄ rediens ad indicez addes binarium. Nam illi septem bisexti qui sunt in ciclo cōcurrentium cadunt in indice: ⁊ sic ꝑcede vsq; ad radicem auricularis exteri⁹ abiciendo semp septez:dū numerus transcenderit. ⁊ inuenies ꝙ sex est cōcurrens vltimo anno in radice auricularis exterius: ⁊ tunc rediens ad radicem indicis interi⁹ duo addes. Cumq; sic excrescat octau⁹ relicto septenario vnitas que remanet est cōcurrens cuz bisexto vnde iterū ille ē ann⁹ primus.

¶.lxxxvii.

¶ De litera dominicali

Sicut autem in bis.xxviii.annis variātur ϙcurrentes: sic et litere dominicales. Primo em̄ anno.f.est litera dominicalis secundo.e.tercio.d. q̄rto.c.quinto ppter bisextū transilitur.b. ⁊.a. est litera dominicalis. Dicq; semper retrogradādo in locis indicis transilies vnam literam tenendo sequentem: ⁊ inuenies in radice auricularis exterius.a. ⁊ tunc rediens ad radicez indicis transiliens.g. ⁊ tenebis.f.sicut ī primo

ãno.7 inuenies in bis.xxviii.ãnis bisextum cecidisse su
pza quãlibet literam dominicalem. Isti.xxviii.ãni dicũ
tur ciclus solaris. Possũt autem cõcurrẽtes et litere do
minicales que p ciclum istum ordmãtur sciri bis versib9
Fert ea dur cor amat gens factor eum coluit bis. Ars
gens est de corde bono gignit ferus ensis. Dicta be
ant aqua gens fors dat cũctis bonis actor. hic sunt.xx
viii. dictõnes.xxviii.ãnis seruiẽtes. Prima primo 7 sic
p ordinem. Semp em̃ prima litera dictõnis est domini
calis illi9 ãni cui deseruit dictio: et si dictio desinat i t bi
sextilis Scira litera dominicali de facili potuerit habe
ri ocurrẽtes. Semper em̃ dum.f. est litera dominicalis
vnitas est cõcurrens. dum.c. binari9. 7 sic ordine retro
grado vsq3 ad.g. cum qua est septenarius Ãñ vers9. A
sex.b. quinq3.c. quattuor.d. duo. d. tres. Primus cõcur
rẽs.f. litera: vii. est.g. Item cõcurrẽs sciri potest bis ver
sibus i quocũq3 die celebratur festum mathie. In tali
numero cõcurrẽs seruiet ãno. Vel aliter cõcurrens tot
tus est.f. quotta martis erit. i. quottam feriam.f. repñ
tat i martio: totus numer9 est cõcurrẽs Quia vero mlt
ta est vtilitas in tribus versib9 dominicalib9 pcedenti
b9 si sciatur inueniri dicto. Ad hanc inueniẽdu3 opor
tet scire quott9 sit ann9 in ciclo solari. Ad quod sciẽdũ
addendus est nouenarius numero annor dmini: quia
natus est domin9 in anno decimo cicli solaris. Ideo no
uenari9 qui pterit est addendus: et summa totta est di
uidenda. per.xxviii. et quod residuum fuerit. demõstra
bit quott9 sit ann9 cicli solaris Si em̃ vnitas remanse
rit primus est. si binarius secũd9. et ita de aliis. Si aũt
super.xxviii. nil remanserit: vltimus est ann9 Sed quo
mã hoc sine algorismo difficile est inuenir: abiciendi
sunt de annis domini. M. cc. iiii. Illi em̃ dissimiles sũt
in.xxviii. xl. ter. Residuo addatur.ix. et si summa vltra
xxviii. creuerit: abiciantur illi quotiens potuerit: 7 resi
duum monstrabit annũ. Si nichil remanet vltimus est
ann9. Ãñ versus. Belere xpi. M. cc. iiii. annos. Adde
nouem reliquis auser tunc octo viginti. Quot poteris
vicibus: remanens tibi sit quott9 annus. Solaris mon
strat: si nil remanet vltimus exrat. Deniq3 si vis scire
de aliquo mense a qua feria incipiat: sume regulare ei9
et iunge cõcurrenti anni. et summa fuerit citra. vii. q9
erit numerus: totta feria ille mensis incipiet. si supza.
vii. abiciãtur. vii. et residuũ idẽ oñder. LXXXVIII

De bisexto.

Bisextus est dies quidaz collectus in quattuor
annis et sex horis singulor quattuor quib9 sol
morat9r in zodiaco super integros dies. Dici
tur autem bissextus: quasi a bisse momentor collectus.
Maz sol morat9r in quolibet signor zodiaci. xxx. dieb9
et. xxx. trientibus horе. et. xxx. bisse momenti. Ex duo
decies. xxx. diebus colligũtur trecenti et. lx. dies. et. xxx
trientibus horе colliguntur. x. horе in quolibet mense.
Duodecies autem decem horе faciunt. c. et. xx. horas q̃
constituũt quinq3 dies. et. xxx. bisse momẽti fiunt vigin
ti momenta. i. dimidia hora. duodecim autem dimidie
horе sunt sex integre: et bis quarto anno cõstituitur v
n9 dies qui dicitur bissextus. a quo et ann9 dicitur bisex
tilis. Collocatur autem in februario dies ille: quia men
sis ille vltim9 est in anno solari qui dicit incipere a mar
tio. et ponitur. vii. kl'. martii. Ãñ vers9 Bissextus mar
tis septenis pone kalendis. Posterior die celebrantur
festa mathie. s. viii. kl'. martii: Cur aũt ñ ponit9 potiꝰ vlti
mo die februarii cum in fine anni colligatur: causam re
quire in comporo. Si autem bissextus obmitteretur: tã
tum accideret incõueniens: q9 initium anni vsualis q̃
esse semper debet in ianuario: circumiret omnes mẽses
anni tam in quarto anno inciperet annus: vltimo die d
cembris. Jn. viii. penultimo. Et ita in. cxxxiii. annis
incipet annus in kl'. decembris: et eodem modo retro
cedendo transiret omnes mẽses ãni in mille. cccc. et. lx.
annis. Si autem vis inuenire vtrum annus sit bissextil'
diuide annos domini in quattuor partes equales: quod
si potes annus pñs est bissextilis. Sin autem: non. Unde
versus. Jn quattuor partes domini si diuidis annos.
Nilq3 superfuerit: crede bissextus erit. LXXXIX

De anno lunari

Annus lunaris quadruplex dicitur. Primo mo
do spacium quo luna circumit zodiacũ: cõtinẽs
viginti septem dies et octo horas. Secũdo mo
do spacium quod est de vno nouilunio ad aliud. et est rõ
quod lunatio 7tinens viginti nouez dies et dimidium:
Cum enim luna post coitum cu3 sole recessit 7 circumit
suum circulũ: cum ad primu3 pũctum redierit: nõ inue
nit solem vbi reliquerat. Sol em̃ illis. xxvii. diebus tã
fere vnum signum transierat. vnde cu3 nõ possit esse no
uilunium nisi post solis 7 lune coitum. luna ad hec sequi
tur solem et cõsequitur cum duobus diebꝰ et quattuor
horis ita vt iterum sit in coitu: tunc statim pcedens in
cipit illuminari in parte infer9: et fit nouilunium. Ad
quod intelligendum sciendu3: q9 semper medietas lune
illuminatur a sole: nisi sit eclipsis lune que medietas q̃
q3 superior est. quãdoq3 inferior. quãdoq3 partim sic p
tim aliter. Nouilunii igitur est quãdo post coitum solis
et lune in quo tota superior medietas illuminatur a sole
luna pcedens solem incipit illuminari ab eo in inferiori
parte: et post apparere in occidente post occasum solis
et ita magis ac magis recedens a sole: suscipit magis
ac magis lumen in inferiori parte decrescente secundũ
eandem pportionez lune partis superioris. Et cum lũa
magis non possit elongari a sole: quod est in directa op
positõne: et tunc tota medietas inferior illuminatur: et
est plenilunium. Deinde incipit iterum appinquare
soli: et q̃to magis appiauerit: tanto magis illuminatur
superius decrescente inferiori lumine: donec iterum cũ
sole cocat. Ex his patet q9 quelibet lunatio habet. xxix
dies et dimidium. Sed compotiste volentes lunatones
per dimidios dies distinguere: dederũt alii triginta di
es. Alii. xxix. et sic semp alternatim. Omnes ergo mẽ
ses impares: vt sunt p9m9 et tercius sumpto initio a la
nuario habent in lunatõne. xxx. dies. Pares vero vt se
cũd9 et quartus. 7 alii habẽt in lũatõne. xxix. dies. Ãñ
versus. Jmpar luna pare: par fit impare mense Et no
ta q9 lunatio semp est illius mensis in quo finitur Unõ
versus Jn quo completur mensi lunatio detur Huc ta
men versum qñq3 falsificant emboliſmi. Ad sciendum
ista nouilunia singulis mẽsibus per. xix. annos cicli decẽ
nouẽnalis inuentus est quidam numer9 a tullio. vt dicit
qui ppter sui valorem dicitur aureus. vel quia aureis li
teris olim scribebatur LXC.

De aureo numero et anno lunari cõmuni

Est autem hic numerus ab vnitate ad decẽno
uem ascendẽs. ciclo decẽnouẽnali deseruiens: q̃
ostendit lunam primã supza illam literam cui i
scribitur in kalendario totto anno cicli decẽnouẽnalis
quot vnitates cõtinet ipse aureus numerus verbi gra
tia primo anno cicli decemnouennal': vbicunq3 in kalen
dario reperitur vnita9 in aureo numero tbi est luna pri
ma scõm eccles1am. Jn secũdo anno vbi inuenitur bina
rius: et sic vsq3 ad. xix. a quo numero redit9r ad vnita
tem Formatur autem hoc modo habito vno aureo nu
mero: superadde. viii. et cõuenient erit sequens aure9
numerus: nisi summa excedat decemnouez: Tunc enim
xix. relictis residuum erit aureus numerus Aliter vide
si aureus numer9 sit minor. xii. Si sic adde. viii. et cõ
ctum est aureus numerus sequens. Si vero fuerit duo
decim: vel maior aufer vndecim et residuum erit sequs

aureus numer⁹. Ponend⁹ est autem duplex aure⁹ nu-
mer⁹ i februario: alioquin acciderent duplex incōuenīs
quia in anno bisextili lunatio februarii tantus habebit
xxix.dies: cum in illo anno semper debeat habere. xxx.
Et etiaz q lunatio martii habebit. xxxi. q̄rum nulla lu-
natio debeat habere. Queritur ergo quare nouilunia
ecclesie discordent a veris nouilunijs. dicit eñ ecclesia
sepe lunam esse primaz: cum sit tercia. Ad rudes fit hec
solutio: q adam tercio die post lunaz factus: duz primo
vidit eam: dixit eam esse primaz: cuius et nos eius filii
sequimur auctorit atē. Ad pdicta vtile est scire inuenire
singulis annis quotus sit ann⁹ in ciclo decemnouēnali
quia hoc scito scitur aure⁹ numerus. Vt ergo hoc sciaz
adde annis dñi vnitatē: et totta z̄ summam diuide p. xix.
et q̄ residuum fuerit mōstrabit quot⁹ sit ann⁹. Si ve-
ro nichil sit residuū vltim⁹ est. Quod quia sine algori-
mo difficile est inueniri. fiat aliter: ita q relinquantur ō
annis domini mille. ccxvi. Isti eñ sunt diuisibiles in. x
ix. lx. quater et residuo adde vnū. quia secūdo āno bu⁹
cicli natus est domin⁹: et q̄rum excreuerit mōstrabit q̄t
t⁹ sit ann⁹: donec transcendat. xix. tunc eñ illis abiectis
residuum ostendet annū. Unde vers⁹. Bescre xpi. M.
cc. octo bis annos. Adde monos reliquis tunc denos
atq; nouenos. Abstrahere si poteris: reliquuz tibi nun
ciat annū. Si nichil est reliquuz: tunc vltim⁹ ann⁹ habe
tur. Tercio modo dicitur ann⁹ lunaris ꝯmunis. Et est
annus lunaris ꝯmunis spaciū cōtinens. xii. lunationes
Unde dicitur cōmunis: quia ꝯmunicat duodenarium
cum anno solari Sicut eñ ille constat ex duodecim mē
sib⁹: sic et iste ex duodecz lunationib⁹: et continet dies. c
cclxxx. vnde minor est anno solari vndecim diebus: l duo
decim si sit ann⁹ epactalis: siue lunaris. Ultimus enim
ann⁹ lunaris ꝓpter saltum lune tantū habet cccliii. dies
nisi sit bissextus. Et ꝓpter excessum anni solaris super
annum lunarem contingit variari etatem lune singulis
annis. Ita q vbi hoc anno est prima: futuro anno vt se
pius erit ibidem. xii. Nūq; vero vndecima vel tredeci
ma: sed quia pluries duodecima datur iste versus. Qui
q; dies et sex adiungit luna futura. Et est bu⁹ versus
talis regula. Quotta est hodie luna addas vndecim: et
totta erit anno sequēti: nisi summa transeat. xxx. Quot
si acciderit illis relictis residuum erit etas Habet aūt
iste vers⁹. v. vel sex instantias p duodecim menses āni.
Alicubi eñ nō addūtur vndecim ad lunam futurā. sed
tantū decem: et quādoq; duodecim. xcii

De regulari ꝯmuni

Retera etiam inuenti sunt duo numeri per q̄s
etas lune in kalendis et p cōsequēs in aliis die
b⁹ ínotescat: quoz vnus est inuariabilis: et dici
tur regularis Alter variabilis: et dicit epacta. Regu
laris lunaris est numer⁹ ostendens quotta sit luna i ka
lendis mēsium: in primo anno cicli epactalis Et incho
atur regularis a septembre qui habet quinq; p regula
ri lunari. quia luna inuenitur quinta in kalendis eius
in primo anno cicli epactal'. Ad quod ꝓbandu⁹: sciendō
ē: q cicl⁹ epactal' z cicl⁹ decēnouēnal' eod̄ āno⁹ nūero ꝯ
plentur. vterq; eñ. xix. annos continet: sed epactalis p
cedit decemnouēnalez quattuor mensib⁹ Incipit enim
in septembre: et decemnouēnalis in ianuario. Bū ergo
in septembre est prim⁹ ānus cicli epactalis: adhuc viq;
ad ianuariu⁹ durabit vltim⁹ cicli decemnouēnalis Eñ
adhuc. xix. currit p aureo numero viq; ad ianuariū Su
matur ergo ille aure⁹ nūer⁹: qui est. xix. ante septēbrez
vbi primo reptus fuerit. et inuenitur sup quartā literā
a fine augusti: et ita patebit lunaz esse quintā illo āno i
kalēdis septēbris. Et ideo september. v. habet ꝓ regu
lari Ex hoc fo:mātur alii hoc modo Vide si mensis ille
cui⁹ regularem habes hēat plures dies q̄ sua lunatio:
vel pauciores: vel tot Si plures: adde hoc q̄ pl⁹ est re
gulari: et ꝯiunctum erit regularis seq̄ntis mensis. Si
pauciores: deme hoc quo lunatio mensē excedit a regu
lari: et residuū erit regularis mēsis seq̄ntis. Illud aūtē
scz q̄ demat⁹: solum accidit in februario: quia ille sol⁹
pauciores habet dies q̄ sua lunatō Si vero tot habeat
mensis quot lunatio: nichil mutabis sed idem regularis
erit sequentis mensis. verbi gratia. Quinari⁹ est regu
laris septembris September vero habet tot dies i mē
se: quot in lunatione: vtrobiq; xxx. Eñ idem quinari⁹
est regularis octobris qui sequitur October autem ha
bet duos dies super suam lunatōnez. adde ergo binari
um: ad regularem suū qui est quinari⁹ et septēnari⁹: ex
crescens erit regularis nouembris: et sic de aliis mensi
b⁹: nisi q̄ in februario vnitas qua lunatio excedit mensē
subtrahitur a suo regulari: et residuū est regularis mar
tii. Quem vero numeruz ꝓ regulari lunari quilis men
sis habeat: scitur his versib⁹ Estuat exurit gramē gra
uat igne kalendas Igne kalendaz lucet michi nominis
ordo. harum duodecim dictionum ꝓma defuit septem
bri et sic per ordinē Quotta ergo fuerit prima liter adi
ctionis in alphabeto tottum numerū habet ꝓ regulari
lunari mensis cui defuit dictio. Idem scitur hoc versu.
Post. c. bis. g. bis et. i. l. z. bis. Post manet ordo alpha-
beti. scz. l. m. n. o. xciii

De epacta et emboliſmo

Epacta est quidam numerus collect⁹ ex illis. xi
diebus quib⁹ solaris lunarem excedit Sic dic
ta ab epi quod est supza: et acta quasi epacta. i.
et illo supfluo anni solaris acta. Fo:mantuz aūt sic Pri
mo anno cicli epactalis nulla est epacta: quia nullus eū
in ciclo pcessit. Epacta eñ cuiuslibet anni colligitur ex
anno vel annis pcedentib⁹ In fine ergo primi anni su
pfunt. xi. dies in anno solari sup lunarez: et illi sunt epa
cta secūdi anni. Iterum in fine secundi āni supfunt. xi.
quib⁹ ūctis ad eiusdem anni epactā fiunt. xxii. qui sunt
epacta tercii anni In cuius fine iterum supfunt. xi. qui
b⁹ iunctis ad epactam fiunt. xxxii. Triginta ergo fa-
ciūt vnum emboliſmū siue lunationez emboliſmalem:
que tercio anno colligitur Ideoq; ann⁹ ille dicitur em
boliſmalis: et habet. xiii. lunatōnes scz suas. xii. sicut et
alii: et istam supadditam. Ternarius autem qui rema
net est epacta quarti anni: in cui⁹ fine ite ꝑ addūtuz. xi.
et fiunt. xiiii. qui sunt epacta quinti anni. in quo iteruz
adde. xi. et fiunt. xxv. que sunt epacta sexti anni In quo
iterum. xi. et fiunt. xxxvi. Xxx. ergo faciūt emboliſmuz
qui datur sexto anno Ex autem que remanent sūt epa
cta septimi anni. in quo iterum addūtur. xi. et fiūt. xvii
que sunt epacta octaui anni In quo iterum. xi. et fiunt
xxviii. que sunt epacta noni āni Tunc quia parum deē
emboliſmo. scz binari⁹ qui mutatur ab. xi: noni anni. et
fit emboliſm⁹ qui datur. viii. anno Nouenari⁹ autez re
manens in fine noni āni est epacta decimi āni: z sic sem
per addendo. xi. inuenies emboliſmū in āno vndecimo z
in. xiii. et in. xvii. et in. xviii. esse epactā vltimi āni scz de
cemnouez In cuius fine addūtur. xii. ꝓpter saltum lūe:
tunc eñ ānus solaris excedit lunarem. xii. dieb⁹. Addi
tis ergo. xii. ad. xviii. fiunt p̄cise. xxx. que remanentes
āno. xix. faciunt emboliſmalem Unde cum nichil rema
neat nulla est epacta primi anni sequentis Potest aūt
de facili inueniri epacta singulis annis sic Vide quot
ta sit luna. xi. kl'. aprilis et tottus numerus erit epacta.
Unde versus Que tenet vndena aprilis luna kalendas
Epacte numeruz mōstrat q quemlibet annum Dicitur
autem emboliſm⁹ ab embolon grece quod est transcen
dens latine: quia ex ꝑfato transcensu colligitur Ysido
r⁹ libro. vi. Emboliſmi aūt z ꝯmunes anni sic inueniūt

Si em̄ a .xiiii.luna paschę p̄cedētis vsq3 ad.xiiii:leḡ
tis tricenti.lxxxiii:dies fuerit est embolismalis ann?:si
cc.liii.cōmunis. .xxiii

De saltu lune Ex compoto

Saltus lune est quidam dies collectus in.xix:ā
nis:ex eo quod ō supfluo datur lunatōnb?:sub
tractus a lunatione iulii vltimi anno cicli Cū
vnuz diem super quē alijs annis lunatio iulii dicit .xx
x.subtrahim?:nō cōputantes eam nisi vigesimā nonaz
Unde saltus lune facit duas lunatiōes simul esse.xix.
dierum Ideo autem subtrahitur dies iste a lunatione
iulii: quia iulij vltimus est in anno epactali iter mensē
bñres.xxx.dies in lunatione.et annus quidem epactal'
secūdum menses semp incipit ante septembrē .iii.die?
b? Oportet em̄ omnes alios ibi incipe vbi incipit p̄m?
scōm menses.et si non secūdum lunationes.dicitur ta
mē incipere a septembre licet incipiat.iii.die? añ. Si
cut ann? solaris dicitur incipe in martio:et tñ incipit.
v.diebus ante a festo scz sancti mathie .Vide autē que
sit epacta anni:et iunge regulari lunari mensis in cui?
kalendis eratem lune queris et quantum inde creuerit:
totta in kalendis erit luna:nisi summa transeat trigita
Quod si acciderit:illis relictis residuum idem ostendit
Verūtamē in cicło epactali in.v.locis fallit hec cōmu
nio in tribus annis Unde versus. Octauo.xi.postre
mo fallit epacta. .xxiiii.

De festis mobilibus.

Sequitur de festis mobilibus que quinq3 sunt
scz.Septuagesima.Quadragesima.Pascha.
Rogationes.Penthecoste.Quodlibz istoz.xx
xv.dies habet in quib? semp celebratur.Quo autem il
loz celebranduz sit indicant claues terminoz. Est enim
clauis terminoz quidaz numerus qui debite inchoat?
et finitus indicat festum esse in p̄xima dominica sequē
te. Et dicitur clauis p̄ similitudinez.quia aptt introitū
ad festum.Formātur autem claues hoc modo. Prima
clauis est.xxvi.a qua formātur alie sic Adde.xix.et cō
iunctum erit clauis sequens nisi excrescant.xl.Quod si
acciderit.xxx.residuū erit clauis.et sic formes alias vs
q3 ad vltimū annuz scz.xix.Sunt enim.xix.claues.xix.
annis cicli deseruientes Cum em̄ veneris ad vltimum
annum:inuenies clauem eius.xxxviii.quibus adde: xv
iii.et abiectis.xxx.remanent.xxvi.que sunt clauis p̄ri
ma Sicut enim ad epactam singulis annis aduntur.
xi.vltimo autem.xii.sic ad clauem singulis ānis addū
tur xix.vltimo autem.xviii.De formatione aliaz clauī
um a prima habentur veri? hi.Tu.xxvi.p prima colli
ge clauc.Ut reliquas formes ter quinq3 et quatuoz ad
des.Si.xl.supant.xxx.rescides Qui sequitur numeruz
pones p̄ clauc sequenti Possunt etiam formari in sum
mitatib? quinq3 digitoz hoc modo vide quot? sit ān?
decēnouennal': et cōsume numeruz in summitatib? qui
q3 digitoz incipiens a pollice:et si terminatur in polli
ce adde.xxv.Si in indice.xiii. Si in medio.xxxi.Si in
medico.xix.si in articulari.vii.et si summa trāsierit ad
xl.reiectis.xxx.residuum est clauis Unde versus.Xxv
xiii.xxx.monoslq3 Unde virgin:epta digitis ,p clausibus
apta Ubi autem incipiant claues scitur his versib? In
iano prima postremaq3 marte secūda Aprilis prima.g
formar:ternaq3 clauem Omnū enim festoz claues su
per.g.incipiunt.Nam clauis septuagesime scz3 super
primā.g.ianuarii.quadragesime super vltimaz. Pas
che super secundā.g.martii Rogationū super primaz
aprilis Penthecostes sup terciam aprilis Una autem
clauis anni fuit omnibus festis Incipe ergo clauez lo
co suo et cōputa tot dies quot vnitates habet clauis:&
vbi terminatur super illum diez ō esse termin? festi:et
p̄xima die dominica sequēti erit festum.Fallunt autem
claues septuagesime si sit bisextus:et clauel terminētur
in sabbatho:tunc em̄ vnitas addetur clauī:et dominica
prima sequens erit septuagesima Idem accidit de qua
dragesima si clauis terminetur ante bisextum vel ipsa
die bisexti scz super primū.f.quod est vigilia mathie ha
bens circa se.vii.kal'.Ad pascha autem et sequentia fes
ta inuenienda nūq̄ fallunt claues: .xxiv

De quibusdā versibus ad p̄dictorum sciē
ciam vtilibus.

Item septuagesima potest his versibus inueni
ri A festo stelle numerando p̄xime lune. xl.di
es post septuagesima fiet.scz dominica ,prima
Si cadit in lucem septenam sitq3 bisextus Linque diem
primū domini retinendo secundū Quoraciūq3 em̄ luna
fuerit in die epiphanie:illi erati adde tot dies nūerando
quoad ꝓpleas .xl.et ꝓxima dominica sequēs erit septua
gesima nisi quadragenari? terminetur in sabbatho: et
sit bissextus:tunc enim obmissa ,prima dominica sequēs
erit et est septuagesima Item de pascha habētur hi ver
sus.Post martis nonas vbi sit noua lūa requiras Que
post̄q fuerit bis.vii.pascha patebit Erit enim ,prima se
quente dominica. Item nota alios versus ad multa vti
les Esse grauem nobis bello carnem caueam? Bellum
sepe gerens'etenim puto deiicit hostez Mox animę lu
crum muenies cum religiosis. His versibus primo p̄sit
sciri anni embolismales et cōmunes Si enim dictio de
sinit in.m.sequens dictō est ann embolismalis Item
per eosdem possunt sciri epacte Si em̄ dictio desinat i
m.adde.iiii.ad numeruz illum quem prima litera habz
in alphabeto et cōiunctum erit epacta Si autem nō de
sinat in.m.cōputa a prima litera dictōnis per alphabe
tū vsq3 ad.u.et illi numero adde.xiii. et cōiunctū erit
epacta:nisi excrescant.xxx.illa enim semper abicienda
sunt Item per eos possunt sciri claues sic Si dictio desi
nit.in.m.cōputa a prima litera dictionis p̄alphabetuz
vsq3 ad.x.t ille nūer? erit clauis.Si em̄ dinit in.m.ad
de xxi.ad numerū quem habet prima litera dctōnis i al
phabeto:et cōiunctuz erit clauis Item termini paschā
les possunt haberi per eosdem sic Si dictō desinit in.m
termin? paschę erit in martio toto die a fine martii q̄
ta est prima litera dictōnis in alphabeto Si vero nō ō
sinit in.m.termin? paschalis est in aprili toto die a p̄n
cipio aprilis:quotta est prima litera dictionis in alpha
beto Aduentus domi ante.v.kl'.decembris esse nō pōt
nec post ternas nonas decembris Sed quecūq3 illaruz
vii.literarum que ibi includūtur p̄tabit dominicā ibi
erit aduentus Unde versus Aduentuz dñi non est cele
brare decembris Post ternas nonas nec quinas añ kā
lendas Item aliter de eodem Andree festo vicinto: oc
dine quouis Aduentū domini prima colit feria boc est
dominica vicinio2 festo beati andree siue añ siue retro
sue ipsa die festi erit aduentus domini. .xcvi

Cur i celebratōne paschę obseruamus nu
merum lunarem. Augustinus ad ianu.ij.

Dicit autem queri cur anniuersarius dies passi
onis domini celebrande non ad eandem diem
redeat:sicut et dies natiuitatis Quia nimiruz
dies natalis nō in sacramēto:sed tantū in memoriaz re
uocare q̄ natus sit celebratur.ideo tantuz diem anni re
uolutum quo ipa res acta fuit:festa deuotione signifi
cari oportet Sic aūt agimus pascha vt non soluz quod
gestum est .videlicet q̄ mortu? est xp̄s et resurrexit i me
moriā reuocem?:sed etiam ea que circa ea testātur
ad sacramēti significatōnez cōuertere non obmittam?
Transitus quidem de morte ad vitam in dominī passio
ne et resurrectione significatus est Nam etiam pascha
nō a patn quod grece pati dicitur sumptū est:sed he
braicuz est et interpratur transitus:hic transitus nunc

a nobis agitur in fide et spe Si ꝛ resurrexistis cū xpo ꝛc. tandem pagetur in nostra resurrectione Unde sequ Mortui enim estis ꝛ vita vestra abscōdita est cuꝫ xpo in deo Et iterum Cum xp⁹ apparuerit tunc et vos apparebitis cuꝫ illo in gloria Propter hoc ergo mutū nolite vitio: quod in fide agim⁹ induentes novum hominꝫ quem iubemur induere: et exuere veterem. Cum dicit. expurgantes vetus fermentū: vt sitis nova conspersio quomā pascha nostrum immolat⁹ est xp⁹ Primus mēsis celebrationi pasche attribuitur: qui etiā dicitur mēsis novoꝝ: ꝛ quia vero nūc in toto tempe seculi tempus tercium apparuerat Primū enim fuit ante legē Secūdum sub lege Tercium sub gratia In quo iam manifestatio sacramēti prius occulti apparuit Septenarius etiam numerus qui solet in scripturis ad pfectōnē mistic⁹ apparere Tercia ebdomada lune pascha celebrat id est die qui occurrit a quartadecima vsqꝫ ad vicesimā primam Est et iam ibi aliud sacramentū Ma taltum rerū studiosi ex ipis comb⁹ lūe q̄ a sole auersa sūt siue crescēti siue decrescēti piecerūt eaꝫ a sole illustrari: ꝛ quāto magis ab eo recedit: tantomagis ab ea parte que terris apparet: radios eius excipe Et q̄tomagis ad eum post dimidiū mensem ex alio semicirculo ꝓpinquat: tāto magis a parte supiori quam terris auertit non posse radios excipere: et ideo videri decrescere Vel si habet lumen suum: illud habet ex vna parte in emisperio: quam ptem recedens a sole paulatim terris ostēdit: donec totam ostendens quasi augmenta mōstret: dum non addat quod decrat: sed pdatur quod inerat: Ac rursus paulatim absondere quod parebat: ꝛ ideo videri decrescere Ex qōlibꝫ horꝫ duoꝫ sit. illud manifestū est: quia luna nō augetur ad oculos nostros nisi a sole recedendo: neq; minuitur nisi ad solem ex alia parte ꝓpinq̄ndo Attēde ergo quod in puerbiis legitur. sapiens vt sol ꝓmanet. stultus autem vt luna mutatur Et quis est sapiens nisi ille sol iusticie: de quo dicitur. Ort⁹ est michi sol iustitie Et quis stultus nisi adaz in quo omnes peccauerūt Anima itaq; hū ana recedens a sole iusticie scz intrena ꝛemplatōne incōmutabilis veritatis omnes vires suas in terrena conuertit: et eo magis ꝛ magis obscuratur in interioribus ꝛ supioribus suis. Sed cum redire cepit ad illum incōmutabilez sapientiaz q̄tomagis ei appinquat affectu pietatis: tantomagis renouatur de die i diem Omisq; illa lux ingenii que ad inferiora vergebat ad superiora cōuertitur: ꝛ terrenis quodāmodo auferf vt magis magisq; huic seculo moriatur: ꝛ vita eius abscōdatur cū christo in deo Mutatur ergo in deteri⁹ ad exteriora pgredicns in vita sua puritiē intima sua. Et hoc certe in eis qui terrena sapiunt melius videtur: cuꝫ laudatur peccatoꝝ i desiderius anime sue. Mutatur autem in melius cum intentionez et gloriā suā a terrenis que in hoc seculo apparent paulatim auertit: ꝛ ad superiora et interioꝝ cōuertit. et hoc certe in eis qui terrena sapiunt deterius videtur Unō dicturi sunt: bi sunt quos aliquādo habuim⁹ in derisum ꝛc. Nō solū ergo ꝓpter temp⁹ tercium quod supra ꝓmemoraui: quia mdc iticipit ebdomada tercia. sed etiam ꝓpter ipsam terciaz ꝙersionem ab exteriorib⁹ ad interioꝝ a. xiiii. lūa trāsitū hunc de luna similitudo assumitur ab alia vita in aliam: qui pascha nominatur volut spiritus sanct⁹ obseruari vsqꝫ ad. xxi. verū ꝓpē nūeꝝ septenariū: quo pfectio vniuersitatis sepe figuratur. qui etiaꝫ ipi ecclesie attribuitur: ꝓpter istar vniuersitatis Unde Johānes i apocalipsi scribit. vii. ecclesiis Ecclesia vero dum adhuc in ista mortalitate cōstituta est: ꝓpter ipam mutabilitatez luna in scripturis appellatur Unde Paraverūt sagittas suas in pharetra: vt sagittēt in obscura luna rectos corde Et oriet̄ur in diebus eius iusticia et abundantia pacis ꝛc. Sed et iudei in pasche celebratione hec cadē obseruant scz mensem novoꝝ et lunā a. xiiii. vsqꝫ ad. xxi.

Capitulum xxvi

De sabbathi circa idem observatione

Ser ergo ꝓpter iudeos hoc etiam obseruam⁹ vt sabbathuꝫ oc curꝫatur. Quia illud coꝝ pascha quo passus est dom⁹ occurrit: vt inter mortē eius et resurrectionez medius esset dies sabbathi Jdo eundem diem addendū patres nostri censuerūt: vt et nostra festiuitas distingueretur: ꝛ q̄ non frustra factū est ab illo: qui opportuna sacramēta. qō cōmēdare instituerat horam exspectabat: cum diceret: Nondum venit hora mea: sed vt in anniuersaria passionis eius celebratione a posteris fuaretur Attende ergo sacratissimuꝫ triduū crucifixi sepulti suscitati Horꝝ trium quod signat crux in psenti agim⁹ vita Quod autem sepultura et resurrectio: fide et spe gerim⁹ Nunc ergo dicitur homini Tolle crucem tuam et sequere me Cruciatur autē caro: q̄ mortificātur membra nostra que sūt sup terrā. fornicatō immundicia luxuria auaricia ꝛc. Uñ ꝛ alio loco Uetus homo noster simul crucifixus est cruci ꝛc. Nūc ergo est tempus crucis cum facim⁹ opa bona: sed adhuc laboriosa: quoꝝ merces est requies Crucis latitudo est hylaritas vel tolerantia. de qua dicitur Spe gaudentes in q̄ figuntur manus. i. opa Longitudo qua totum corpus extenditur: longanimitas Altitudo: spes retributionis Profunditas secretum sacramētū Unde apostol⁹. Et possitis cōprehendere cum omnib⁹ sanctis que sit lōgitudo latitudo ꝛc. Ea vero que nondum videm⁹ et tenem⁹: sed fide et spe gerimus in alio biduo figurata sunt Hec em̄ que nunc agim⁹ sunt tanq̄ clauis ꝑceptoꝝ i ōi timore crucifixis. Sunt em̄ claui ꝑcepta quibus in dei timore configimur: Unde Confige inquit timore tuo carnes meas Post hanc vitam erit requies que significatur per sepultur aꝫ domni in sabbatho. nec interrūpetur resurrectione: sed clarificabitur Quadragesima sane ieiuniꝝ habet autoritatē: et in veteribus ex ieunio moysi et helie: et in euangelio ex ieiunio domni Unde in psona moysi lex apparuit. in psona helie ꝓphetie accipiūtur: inter quos i monte domin⁹ etiaꝫ gloriosus apparuit vt euidenti⁹ appareret: quod de illo dicit apostol⁹ Testimoniū habens a lege et ꝓphetis In qua ergo ꝑe ꝙgruentius obseruatio quadragesime cōstituetur: nisi cum finis atq; cōtigua dominice passioni sit: quia in eo significatur hec vita laboriosa: cui opus est cōtinentia siue ieiuniꝝ a mundi amicicia que vtiq; fallaciter blandiri et illecebraꝝ succos circūspgere atq; iactare non cessat. Numero autem quadragenario: vitam istā ꝓpterea figurari arbitroꝝ. quia denarius in quo est perfectio beatitudinis nostre: sicut in octonario quia redit ad primū: ita in hoc: quia creatura que septenario figuratur adheret creatori: in quo declaratur vnitas trinitatis ꝑ vniuersum mundū tempaliter annunciand: qui mund⁹ quatuor ventis delimatur et quatuor elementis erigitur: ꝛ quatuor anni tempibus variatur. decem aūt quater in quadraginta consumitur Quadragenari⁹ autem partib⁹ suis cōputatis: addit ipsum denarū et fiūt ⁊ quinquaginta tanq̄ merces laboris et continentie. Nec frustra domin⁹ post resurrectionez. xl. dies cum discipulis in hac terra et in hac vita conuersatus est ꝛ postq̄ ascendit i celum. x. diebus interpositis ꝓmissuꝫ misit spiritū sanctū. Completo die pentecostes qui dies ⁊ quinquagenari⁹ habz altez sacramentū. q̄ septies. vii. q̄dragies nouem fiunt: et cum redit̄ur ad initium qō est octau⁹ q̄ et primus dies ⁊ quinquagesima cōplentur: qui celebrāt̄ur post domni resurrectionez. tamē in signū vel figuraz nō laboris: sed quietis et letitie. ꝓpter hoc ieiunia relaxantur: et stātes adoram⁹: qō ē signū resurrectionis. Unde

in omnib⁹ diebus dominicis id ad altare obseruatur: ⁊ alla canitur: quod signat actionem nostram futuram nō esse nisi laudare dñm. Dicut scriptuz est Beati qui habitāt in domo tua domine: in secula seculoruz laudabūt te. Qui etiā dies ąnquagesim⁹ nō tantū euangelio cōmendatur: quia tunc tempis spūssanct⁹ aduenit: sed etiam in exodo Nam ab immolatione agni. l. dies numerātur vsqz ad diem quo lex data est scripta digito dei: q signat spiritūsanctum Unde vbi vnus euāgelista dicit. Si in digito dei eucio demonia. Alius dicit in spiritu dei Et magi in tercio signo deficientes: ⁊ facientes sibi aduersum esse spiritūsanctū: dicunt digitus dei est hic Dicut cū cōciliatus ⁊ placatus spūssanct⁹ requiem p̄stat mitibus ⁊ humilib⁹: ita cōtrari⁹ et aduersus immittes ⁊ superbos inquietudine exagitat: quā inquietudinem musce ille breuissime signauerūt sub quib⁹ magi pharaonis defecerunt dicentes. digitus dei ⁊c. Contrari⁹ est autem spiritussanct⁹ omnibus sua querentib⁹. et per hoc iugum asperum et sarcinaz grauem portantib⁹: nec inuenientib⁹ requiem animab⁹ suis: quia caritas nō querit que sunt sua. Vocantur autem omnes ad illam requiem alterius vite: quo ab ista transitur: quod pascha signat: in no. pa. et fi. et spiritussancti. Ideo quinquagenarius numer⁹ ter multiplicatus addito ad eminentiam sacramenti ipso ternario: in illis magnis piscibus inuenitur: quos domin⁹ tam post resurrectionez: nouam vitā demōstrāt a dextera parte leuare imperauit. XXVIII

De cliclis annalibus. Ex compoto.

Sequitur de ciclis. Ciclus est spacium aliquod annoz in se rediens secundū aliquos numeros Et dicitur ciclus per duplicem syncopaz quasi circulus Sunt autem cicli sex. Unus solaris continēs xxviii. annos incipiens a martio id est. vii. kl'. martii in festo marbie continens dominicales et regulares solares et literas dominicales et annos bisextiles et cōmunes Secūdus est ciclus decemnouēnal' cōstans ex. xix. ānis qui inchoatur a ianuario continens in se aureos numerū: et claues terminoz Tercius est ciclus lunaris sumiter incipiens a ianuario: et habens annos. xix. Incipit autem tercio anno cicli decemnouēnal': Hunc romani inuenerunt: vt scirent qua hora luna a sole accenderetur Sed quia hec inuentio peccatu tempis falsificata est: nichil opamur scōm istum ciclum. Quartus est cicl⁹ epactalis incipiens a septembre id est. v. kl'. septembris: habens similiter. xix. annos: continens in se regulares lunares: et epactas: et annos cōmunes et embolismales. Quint⁹ est ciclus magnus cōstans ex ąngentis. xxxii. annis. secunduz quem formatur tabula dionisii. Sext⁹ est ciclus indictionalis cōstans ex. xv. annis: et cōtinēs indictiones Unde videū est quid sit indictio XXIX

De indictionibus et lustris et olimpiadibus et iubileis

Olim romani toti fere mundo impātes: instituerūt tributa sibi dari ab vniuersis puincijs Et quia difficile erat singulis annis romaz venire a remotis partib⁹: statuerūt q̄ saltem singulis quinquēnis venirent: indicentes vt in primo ąnquēnio afferent ferzum p tributo ad arma fabricanda Secundo ąnquēnio argentum ad militum stipendia Tercio vero aurum ad honorem romanoz exprimendū. et ita semp post aurum quod quindecimo anno ferebatur circui⁹ fiebat ad primum illoz annoz quinquis: quib⁹ cōpletis ferrū ferebatur et quia romani sic indicerāt: illi annus indictio appellātur: et est indictio equiuocū ad illos. xv. annos: et ad quemlibet illoz. Potest autem sciri quottus sit annus in ciclo indictionis additis. iii. ad annos dñi et sic diuisa summa p. xvi. quot⁹ remanet tottus est annus? Si nichil: vltimus est Idem scitur bis versibus. Bis sene xpi. m. cc. v. ter annos. Tres reliquis iungas: quinq denos inde rescindas. Quot possis vicibus: indictio sēp habetur. Per remanēs si nichil remanet vltim⁹ annus habetur Lustrū dicebatur ąnquēnale spacium: quia cēsu in republica pacto vementib⁹ nūcius puincijs cum tributo cum cereis et aliis pomposis expēsis lustrabāt ciuitatem Isidoz⁹ libro. v. Olimpias apud grecos constituta est apud beolidem grecie ciuitatem beolus a gētibus ąnquēnale certamen quatuoz medijs annis vocantib⁹ Ob hoc beolidum certamis tempus olimpiadē vocauerūt quadriennio in vna olimpiade supputato Jubileus hebraice dicitur remissionis annus: qui sez septenis annoz ebdomadib⁹. id est. xlix. ānis texitur: in quo tube clangebantur: et ad omnes reuerrebatur antiq possessio. absoluebāt debita firmabāt libertates. Hūc nūez etiā in dieb⁹ penthecostes et ipi celebrabā⁹ p⁹ resurrectionez domini remissa culpa: et tot⁹ debiti euacuato cyrographo: ab omni nexu liberi: suscipientes adiumentum in nos gratiam spiritussancti. Ca.

De seculis et etatibus.

Secula vero nationib⁹ siue generatōnib⁹ cōstāt et inde secla dicūtur: quia sese sequūtur Abeūtibus enim alijs: alia succedunt. hoc quidaz subleum dicunt: eo q̄ hebreus ille qui propter vxoꝛ ⁊ liberos suos amās dominuz suum: aure ptusa seruitio subiugatus seruire iubeatur in seculū: hoc est vsqz ad. l. ānum. Etas dr plerumqz ⁊ p vno ano: vt i annalib⁹ Et p. viii. vt in hominib⁹ Et etiam p centum. et pro quouis tempore. Unde et etas dicitur temp⁹ quod de multis seculis instruitur: Dicta est autem etas quasi cuntas. i. cui similitudo. Nam cuum est etas ppetua: cui⁹ nec initiuz nec extremū scitur. qō greci vocāt eonas. Et aliqñ q̄dē apud nos p seculo Aliqñ ār pomf p eterno. vnō ⁊ apud latinos est derivatū Etas autem propie duob⁹ modis dicitur Aut em dicitur etas homis: sicut infāria: iuuētus: senectus. Aut mūdi sicut ille. vi. quaz discuſ⁹ p generationes et regna inspicitur Actoz. De his sex mūdi etatibus in fine huius opis deo iuuante breuiter totius mundi tempalem cursum pstringendo: dicere intēdim⁹. Hoc gō rēpib⁹ ad pñs dictū sufficiat. ppter celi luminaria que in signa et temporа et dies et menses ⁊ annos creata fuisse legūtur die quarto Nunc ad sequētū diez opa transeamus.

Contentia libri decimiseptimi.

Decimusseptimus liber agit de opere quinte dieı. id est. de volucribus celi Et habet liber iste clxxi. capitula. vt sequi⁹ ris per ordinem.

De operatione quinte dieı. id est de formatōne volatilium et natantium. .i.
De natura auium in generali .ii.
De differentia auium multiplici. .iii
De eodem .iiii.
De mutatione in colore. et plumis. et voce. et tempe. v.
De auibus rapacibus .vi.
De rostris auium .vii.
De alis et plumis eaz. .viii.
De pedibus auium et cruribus. .ix.
De vnguibus. .x.
De carnibus eaz. .xi.
De incessu et volatu auium. .xii.
De pegrinatione et mansione eaz .xiii
De cibo potu auium. .xiiii.
De vocibus auium. .xv.
De quarūdam auium sagacitate. .xvi.
De quarūdam pugnacitate. .xvii.
De nominibus et naturis auium secūdum alphabetū

et primo de accipitre .xviii. De eodem xix.
De diuersis speciebus accipitris. .xx.
De medicinis ex accipitre. .xxi
De achante et acredula. .xxii.
De aeriophylone .xxiii
De agochile et alauda .xxiiii
De alecto .xxv.
De alcione. .xxvi.
De anate. .xxvii.
De cibo et medicina ex anate. xxviii.
De anser. xxix.
De generatione anserum & ipinguatione .xxx.
De cibo et medicina ex anser. xxxi
De aquila. .xxxii
De eodem. .xxxiii.
De speciebus aquile xxxiiii
De nidis aquilax et pullificatione. .xxxv
De aquile senescentis renouatione .xxxvi.
De medicinis ex aquila. xxxvii.
De ardea et ardeola et asalon et asida xxxviii.
De achaco et auibus padisi et auriffigio. .xxxix.
De barliatbe siue bernelta. .xl.
De bustarda et bonosa. .xli.
De bubone. .xlii.
De burco et botauro. .xliii.
De caladrio et calandre. .xliiii.
De capone & caprimulgo. xlv.
De carabdrione et carduelo et carista .xlvi
De ciconia. .xlvii.
De pietate ciconiax et castimonia. xlviii
De cigno. .xlix.
De eodem. .l.
De cinomulgo et cipsedo et citramo. .li.
De cocyce. .lii.
De columba .liii
De eodem. .liiii.
De columbario. .lv.
De columbax pudicicia. .lvi.
De generatione columbina. .lvii.
De carnibus columbinis. .lviii
De operatione columbe in medicinis. .lix.
De corredulo et cornice. .lx.
De corno. lxi. De eodem .lxii.
De sagacitate corui. .lxiii
De coturnice. lxiiii.
De crocbilo. .lxv. De cubeth. lxvi.
De culculo. .lxvii.
De dyomediis auibus. .lxviii
De egitbo et emeria ercimia. .lxix
De falcone. .lxx.
De diuersis generibus falconum. lxxi.
De fasiano. .lxxii.
De fatatore .lxxiii.
De fenice. .lxxiiii.
De ficedula et philomena. lxxv.
De fulica. .lxxvi
De gallo .lxxvii
De eodem .lxxviii
De gallinacio. .lxxix.
De cibo et medicina ex gallo. .lxxx.
De medicinis ex gallinacio. .lxxxi.
De gallina et eius educatione .lxxxii.
De impregnatione galline. .lxxxiii.
De ipsius incubatione. lxxxiiii.
De generatione pullox et educatione. .lxxxv.
De cibo et medicina ex gallina. .lxxxvi.
De girofalcone et gosturdo lxxxvii.
De glute. .lxxxviii
De graculo siue gragulo. .lxxxix.
De grippe. .xc.
De grue. .xci.
De gruum volatu et pegrinatione .xcii.
De eodem. .xciii De harpia. .xciiii.
De herodio .xcv. De ibice .xcvi.
De irundine .xcvii.
De irundinum pullificatione .xcviii.
De medicinis ex irundine .xcix.
De lzicbe. et lzolzi. .c.
De lago et laro et lucidio. .ci.
De luscinia. .cii. De linacbo .ciii.
De meantba et memonide. .ciiii.
De mergo .cv.
De merillone & merope cvi
De merula. .cvii. De miluo .cviii
De monedula et muscicapa. .cix.
De nicedula. .cx
De nycticorace vel noctua. .cxi
De niso. .cxii. De onocrotalo .cxiii.
De optimacbo. .cxiiii.
De oziolo et ortigametra cxv.
De osina et ossifrago. .cxvi.
De ocbo. cxvii.
De palumbo .cxviii.
De medicinis ex palumbis .cxix.
De passere .cxx.
De cibo et medicina ex passere .cxxi.
De pauone .cxxii.
De pauonum generatione .cxxiii.
De ipsox educatione cxxiiii.
De virtute carnis pauonine .cxxv.
De pagaso et pelargo .cxxvi.
De pellicano cxxvii.
De perdice. cxxviii.
De perdicum incubatione. cxxix.
De cibo et medicina ex perdice. cxxx.
De pica. cxxxi.
De pico et pigargo. cxxxii.
De platbea et pluuiali cxxxiii.
De porpburione. cxxxiiii.
De psitaco. cxxxv.
De regulo. cxxxvi.
De sceuride et strige et strophilo cxxxvii.
De strucione. cxxxviii. De eodem. cxxxix
De strucicamelo et sturno .cxl.
De tarda & tragopa cxli. De turdela et fdo cxlii.
De turture. cxliii. De eodem. cxliiii.
De vanello. cxlv. De vespertilione .cxlvi.
De vlula cxlvii. De vpupa cxlviii.
De vulture cxlix. De eodem .cl.
De multiplici vulturum genere. .cli.
De generatione vulturum et educatione .clii.
De medicinis ex vulture .cliii.
De ybos et ydzo .et ylida et xione ac zeleutide. .cliiii.
De generatione auium clv.
De fecunditate earum clvi.
De nidificatione auium. .clvii.
De generatione ouozum. .clviii.
De complemento cox. .clix.
De natura ouox. .clx.
De varietate ouorum. clxi.
De operatione eorum in cibo. .clxii.
Iterum de operatione ipsorum in medicina. clxiii.
De eodem. .clxiii. De ouis venti .clxv.
De incubatione ouorum .clxvi.
De corruptione ouorum. .clxvii.

De complemento pullorum in ouis. clxviii.
De nutrimento pllorum. clxix.
De exclusione pullorum. clxx.
De educatione pullorum. clxxi. I.

De ope quinte diei. id est de formatione volatilium et natatilium

Quinta die ornauit deus aerē volatilib⁹ : et aq̄s natatilib⁹ Horuz vtraq3 ex aquis oz ta sunt: facilis eſſi est trāsitus aque in aera temando et aeris in aquaz ſpillando Pisces vocat moyses rep tilia: quia impetu quodā toros se ra piunt: vt serpentes Non ferunt pedibus: vt fere. bis bñdixit deus sic Crescite et multiplicami. ꝛc. Patet rō cur sub eadem die factus est ornat⁹ aeris et aque: quia sc3 hec duo elementa tenent naturaz mediam luminosi corpis. i. celi vel ignis: et opaci sc3 terre Und̄ et in hoc cōuenūt: q⁹ vtrumq3 est receptibile lumis et obscurita tis: vtrumq3 rarefactibile et densabile. vtrumq3 etiam de facili in alterum querritur: vt dictum est Ideo autē vtriusq3 ornat⁹ ex vno ꝓduct⁹ est: sc3 ex aqua volatilia sil' et natatilia : et non ex aere volatilia: cum sint ornat⁹ aeris: q⁹ in supiori pte iuxta regionē igneaz est aer li quid⁹ ac purus ac tam tenuis siue subtilis: q⁹ nichil vi uens possit ibi spirare nec respirare: ac p hoc neq3 viue re: sicut patet in monte olimpo. ideirco aer quantū ad il lam sui ptem non est ornat⁹ animalib⁹: quia non possent ibi viuere: nec posset etiam autum corpa sustinere: sicut aer iste inferior crassus et humid⁹ : qui suscipiens exala cōnes humidas: ꝛ ventis ꝓcitatus ꝓdensatur in nubes et effundit imbres. Hic ergo ornatus ē suis animalib⁹ i. volatilibus: que possunt ex eo respirare ꝑter crassitu dinem humoris : et quoz corpora potest sustinere: sicut aqua piscium. duz et pennis suis inituntur volando: sic pisces pinnulis suis aque natando . Et quia aer iste ra tione humoris tenuis: quo contextus est: nature humi de ꝺputatur. i. aque: et ideo dicitur aqua ꝓmūe ꝓducti uum vtroq3: cum dicitur. Producāt aque reptile ꝛc. Ceterum ad fieri vtroq3 ꝓuenūt aer et aqua: ceteris elementis adiunctis: que sunt extrema sc3 ignis ꝛ terra Et q̄n aqua cedit in materialem naturā: aer in actuā Jn volatilib⁹ aūt dominatur actiua sup materiale: ꝛ in piscibus ecōuerso Ideo congrue volatilia locum habi rationis sue tenent aerem: pisces vero aquam Und̄ et piscium carnes sunt aggeneratiue humoris frigidi: vo latilium aūt calidi secundū genus suum . Recte ergo a qua cōmune ꝓductiū vtroq3 dicitur : quia ex aquis eleuatis in vapores nubium existit materia volatilium ex aquis vero putrescētib⁹ inferius materia piscīū. II

De natura autum in generali.

Jsidorus libro ethimologiarū. xij.

Aues dicte sunt eo q⁹ certas viasnon habeant sed per auia queq3 discurrant. Alites autez: eo q⁹ alis alta intendant: et ad sublimia remigio alarum conscendāt. Volucres autem dicūtur a volādo Nam vnde volare inde dicim⁹ ꝛ ambulare Dicitur au tem vola pedis vel man⁹ pars media. Jn autibus itaq3 media pars alarum vola dicitur: quarū motu pēne agi tantur: inde ꝛ volucres appellantur. Aristoteles in li bro de animalib⁹. Aues autem diuersificātur secundū magis et min⁹ in suis mēbris Omnes habent plumas vel squamas vel cortices et alas et rostrum. et in mato ri parte collum sequitur crura: sc3 longum longa: et cur tum curta Preterq̄ in autibus habentib⁹ corium inter digitos Et collum earum sicut harundo piscatoz: ro strum vero sicut hamus ad capiendū cibum Habēt au tem vias nasi non diuisas manifeste prope os: propter anbelitū . Et quoniaz incuruate sunt ꝛ alate: pond⁹ ca pitis habent paucum: et corpus angustuz Habent du os tantū pedes: quia in loco pedū anteriorz habēt alas Habent autez omnes aues pectus acutum: ꝛ carnosuz Acutum quidē: quia si esset latum: multuz aeris mouer: et esset grauis volatus. quanto ergo acuti⁹ est: tan to melius volant Carnosum autē: q̄n acutuz est debile nisi habeat opimentū ex multa carne et impulsione ae ris leditur in volando Aues non habentes dentes: sed loco dentiū rostra Palpebras habent membranales: nō carneas: sc3 vt quadrupedia Habent acutum visuz ne cessario: quia vident a remotis Claudunt oculum non nisi p palpebram inferiorem: cum ambulātia claudant p superiorē Lacertaz vero genus oino non claudit Aues habent pulmonē cōcauū: spume similem et modicū Habent ꝛ vmbilicuz tempe ꝓtus: sicut et cetera ania lia: sed crescentibus illis latet Non autē mingūt aues : quia parum bibūt. et quod supest humidi: transit in plu maz Autum generib⁹ appropriatur carentia labiorum ꝛ dentium Nec habent aures vel nasum. sed habent alia mēbra sensuū. Alia nasi est i rostro. via auditus est i ca pite Et nullum illoz habet pilos vel squamas: sed tārū modo plumas Jn anteriori quarūdam autum est papa vt in gallo ac ꝓdice et columba. Nam quia non habet auis opus conueniens ad molendū cibum dentib⁹: ha bet huiusmodi membrū: vt faciat hoc opus. huic creatō est ex corio magno ꝓfundo : ꝛ est in eo cibus indigestus ꝛ i quib⁹ inuenitur ysofagus Ex libro de natura rerū Aues indigent multo visu: ꝓpter regimē vite sue. Et que claudūt oculos suos: non claudunt eos nisi p palpe brā inferiorem ꝓpter duriciam corii caput cōtinentis. Jn locis spinosis nidificant: nidosq3 rotundos ꝛ exteri us asperos: interius molles faciunt. Amissis pullis do lent : ꝛ tñ eisdem locis recidificant. percusse in altum se eleuant Et q̄n de terra surgunt versus ventū se erigūt et caudis suis se regunt : aeremq3 pennis volando per rumpunt . III

De differentia autū multiplici. Ambrosius i hexamezon.

Num autem est nomē autum: sed genera diuer sa Sunt eñ que carnes vescuntur: sunt que pa scuntur in semine repto Alie diuerso et fortui to cibo Est etiaz diuersitas copulaz quaz gratia caret que rapinis intendunt: vt accipitres ꝛ aquile Econtra vero grues et columbe gaudent plurimoz comezione: Alie quoq3 sunt incurie Alie aduenticie Alie ad manuz se subiciant: et berili mense assuescunt: tactuq3 mul centur Alie reformidant Alie quoq3 eisdez domiciliis quib⁹ homines delectantur Alie deserta frequentant: et q̄rendi sibi victus difficultatem: libertatis amore cō pensant Alie strepunt Alie canūt Columbe simplices Astute ꝓdices Gallus tractantior Pauo speciosior Jte ruz alie diligunt in cōmune consulere : collatisq3 viri⁹ quandā rempublicā curare. et tanq̄ sub rege viuere Alie sibi amant ꝓspicere : imperium recusare et si capiun tur indigno seruicio volunt exire Aues vncos vngues bñtes oino nō cōgregant: et sibi q3 ꝓdātur Quedā ād aggregatum volant: quasdam etiā quibusdaz locis ne gat natura: tanq̄ frugum fructuz ve genera Jsidor⁹ vbi supra Aues sicut differunt specie: sic et nature di uersitate Nam alie simplices: vt columbe. alie vt ꝓdi

astute.alie ad manus se subiciunt vt accipitres Alie re formidant: vt garamantes.alie conuersatõe hominũ. vt hyrundo.delectãtur.alie vitam in desertis secretam diligũt: vt turtur.alie solo semine repto.vt anser.vescũ tur. alie carnes edunt et rapinis viuũt: vt miluus. alie sunt incurie:que manẽt in locis suis semp:vt strutiones alie aduenticie que pprijs tempibus reuertũtur:vt ci ; conie et birundines.alie agregatim volantes vt sturni et cornices vel coturnices. alie soluãge ppter insidias vẽdandi:vt aquile et accipitres.alie vocibus strepunt vt hirundo.alie dulcissimos cantus edunt:vt cignus et merula.alie verba et voces hominũ imitãtur:ut psita ; ⁊ et pica Aristotiles. Animaliũ quedã habent re ; ges:eisq; obediunt:vt grues et apes. Aliũ quoq; mo dus secundũ operationes eaꝝ et regimẽ vite sue diuer sificatur Quedã carnib⁹ vescũtur.quedã grano.quedã vtroq; Quedã se cõfricant sup terraꝫ in cinere Quedã frequentãt natare.Quedam vero neutrum faciunt Et quedam in cinere confricãtur:ac se abluũt Ex libro d̃ natura rerum. In auibus ergo multiplex est differẽtia Nam quedam eaꝝ siluestres sunt:quedam domestice. Quedã semetipas regunt Quedaꝫ sub moderamĩe de gũ:vt grues. Magna quoq; differentia vocum:⁊ etiam mox Lasciuus est gallus.diligens pauo. libidinosa columba.dolosa perdix atq; zeloripa.gallia domestica

IIII

De eodem Plinius libro.xiii.

Olucrum d̃ stinctio prima pedibus maxime ; stat Aut eñ habent vngues aduncos aut di ; gitos:aut sunt palmipedes:vt anseres et aqua tice fere omnes Et eaꝝ que sunt aduncoꝝ vnguium:q̃ dam sunt diurne:vt accipitres et aquile. quedam noc ; turne:vt noctua bubo ⁊ vlule Eaꝝ quoq; quedã carne tantũmodo vescũtur:vt accipiter ac nisus Quedã non tantũ carne sed alio:vt cornix et corvus De his autẽ vi delicet vncoꝝ vnguium auib⁹:plenius dicetur inferiꝰ Secundũ genus scz digitos habituz:diuidit in duas spe cies: videlicet in oscines.i.cãtantes:et alites. Illaꝝ ge ; neri cantus ozis:his magnitudo differentiã dedit. In his scz oscinibus est pauonũ gen⁹ Cantant eñ pauo:et gallus:anseres:et grues:ciconie:et olores:coturnices: et hirundines:gluris:et citram⁹: merula:et ocbus:tur tur:ac turdus:ac sturn⁹ et huiõi. Harum quedaꝫ ꝑhen nes sunt:vt columbe:quedã semestres sunt vt hirundi ; nes Quedam trimestres:vt turdi et turtures . Quedã in locis manẽtes sunt. Quedã vt merule et turdi et stur ni.in vicina abeunt:vbi pabulum hibernum petũt. alie quoq; vt turtures et palumbe abeunt:et in his quo:in certum est. Magna quoq; admiratio est circa alites:q̃ dam mutant colorem vocemq; in anni tempe:ac re pen te fiunt alie quod in grandiore alituz genere grues tm̃ modo faciunt:nam in senectute nigrescunt Merula ⁊ lucinia colorem mutant et vocem Turdus colorẽ. Me anthe statutos habet dies latebre exoriente syrio pdit ab occasu eius:quod miremur in ipis diebus Clarió q̃ ; qs qui totus est lucens:circa solsticia ꝓcedit:hieme non visus Porro de palmipedib⁹ quod est terciuz volucrũ genus:dicetur inferi⁹: vbi scz agetur de auiũ pedib⁹ V

De mutatione in colore et plumis et vo ; ce et loco et tẽpore Aristotiles vbi supra.

Quãrũdam etiam auiuz colores ⁊ voces diver sificãtur hieme ⁊ estate. Babaron dulci sono sibylat in estate:⁊ vox eius mala est in hieme. In gruibus color plume in uuẽrute cineri⁹ est:in senec tute nigrescit.lzilze vero auis ẽ: que diversis vocib⁹ da mat:et fere quolibet die vocem mutat. Turtures non apparent nisi in estate:qm̃ in nido latẽt in hieme Simi liter miluus et yrundo:vel latent in cauernis arborum vl̃ transferunt se ad loca calida Lebe auis in estate ma net in loco oppositionis austro ⁊ in vmbza:in hieme ve ro manet vbi sol abundat Preterea quod venanť aues in estate:diversum est ab eo qõ venantur in hieme Ex libro de natura rerum Aues multe ad volatum multuz debiles:horrentes hiemez: ad cõualles in locis calidis fugunt:sed ante recessum suum se ꝑmuniũt:vt multuz ꝓmedant et impinguẽtur:ac ꝑ hoc hieme melꝰ pati fa mis mopiã possint . Jacẽt enim plereqz ꝑ totam hiemẽ in speluncis:et cauernis vallium calidis: quasi semine ces inuicez conglobate:viuũtqz sine cibo multo tempe cõferente ad calorem multitudine . Post hiemen autez veniunt successiue:secũdum debilitatem suam. Plinius lib 20.x. Nec quoq; mira nature differentia: alia vo latilia alius locis negat.tanq̃ frugum fruticũ ve genera Nam in secessu quidem auium et noctue paucis diebus latere traduntur:quaꝝ genus in creta insula non est:⁊ etiam si qua inuecta sit emoritur Bodos aquilam non habet. Perdices non transuolant boccle fines in atti ca In fidenmate agro iuxta vrbẽ ciconie nec pullos nec nidum faciunt Olcines vere mutant colorem vocemq; Merula quoq; et nigra rubescit Lucinia estate suaui modulamine cantat.mox estu aucto in totuz alia vox fit nec modulata aut varia.mutaꝫ et color. Postremo hie me ipsa non cernitur Ficedule quoq; et vpupe formaz simul et colorem mutant Philosophus Auis habens plumã albam non mutatur ad nigredinem.licet ecõuer so contingat Aues generose vt notũ est in casis ex vir gis factis mutantur Quedam vero vix oposita diligen tia veteres plumas deponũt Quib⁹ sic subuenit. Per pens in frumento triu coquatur.quo videlicet frumẽto gallia nutrita.auis illa reficiatur:sicq; decenter mutaꝫ

VI.

De auibus rapacib⁹ Ambrosius vbi supra

Hees que rapinis intendunt: copule gratia ca rent. Nam ppter auiditatem ꝑdandi vel ppter insidias explorandi:nec ipis inter se cõuenť: et ideo copulam suam declinãt Refugit eñ auaricia ꝑ sortia plurimoꝝ His ergo nichil est copulatoriuz ꝑter tugale consortium.et columbe gaudẽt plurimoꝝ ꝓnexi one. Aristotiles vbi supra Auis rapax est acuti vis⁹ qm̃ indiget vt cibum suum videat a remotis Auis aũt in terra manens vt gallina.non indiget acuto visu. A uibus autem rapacib⁹ maxime fluũt penne et redeunt ad vigorem. Aquila cetereqz rapaces aues nõ nisi du os pullos:vel semel in anno faciunt:et si plures pullifi cant eos ꝑiciunt Item quod venantur aues in estate di uersum est vt iam dictũ est superi⁹.ab eo quod venãť in hieme Non est autem auiũ vn⁹ speciei:vt se cõmedãt Passer et auicule multe similes pascũť vermib⁹ Aues carnem ꝓmedentes et vocorum vnguiuz bom volatus sunt.habent siquidem plumas multas:et alas magnas ac fortes. Ex libro de natura rerum Omnes aues pre datrices venantur ꝑdam alterius generis:q̃ de sua spe cie.et in hoc a piscibus differunt. Solus nisus exper tes est pietatis huius huiõi aues videlicet carnib⁹ vesce tes ac ꝑdatrices:quãdo fugam ineunt cum locis reuo ; cantur. .VII.

De rostris auiũ Aristotiles vbi supra.

Hees nasum non habent:quia rostra earum du os terminos non habent. et ideo qm̃ indigent cibo et vigore:habent rostra quasi de nasa ossi um Nec vias olofactus:nisi in rostris habent Loco er go nasi et labioꝝ et dentium habent rostra. et ꝑpter ci bum et ꝑpter vigorem Diuersantur autez scom̃ modũ indigentie et tuiamẽti Aluum enim ꝓmedẽtiũ carnes rostra sunt incurvata:vt possint retinere quod tenent:

Rostra vero parua auiu subtilia sunt: conuenientia ad accipiendu grana. eaq; quoq; que ꝓmedũt vermes et que corium habent inter digitos etiam multu in aq̃ morantur. Quedaz etiam habent rostra lata ad cauandũ apta: sicut porci inter animalia additamẽtuz habẽt ad cauãdum terram. Comedũt enim radices: et habẽt vitam porcoꝝ similem Figura ergo rostri est secũdum q̃ competit acquisitioni cibi vt crurium in rapacibus ad discerpendũ longum in paludosis ad extrahendu de pfundo. Breue et rectum: ad accipiendu grana Latum ad accipiendũ herbas ⁊ radices: et similia In auib⁹ nõ habentib⁹ corium inter digitos: mensura rostri ꝓportionalis est mensure crurium. Nam si crura lõga lõgum est rostrum. si curta: curtum. In auib⁹ aũt piscãtib⁹ collum est sicut harundo. i. linea piscatoria. Rostrũ vero sicut ham⁹. Vultur quãdo senescit clõgatur ei⁹ rostrum sup̃ et arcuatur

VIII.

De alis et plumis. Isidorus libro xij.

Penna dicta est a pendẽdo id est volando. Volucres enim pẽnaꝝ auxilio mouentur: quando aeri se mãdãt. Pluma quasi piluma: eo q̃ sicut pili in quadrupedib⁹: ita pluma in auib⁹. alie sunt in q̃b⁹ pẽne per ordinem fixe velandi exhibent vsuz. Sic dicte: eo q̃ his aues cõpleros alant ac foueant. Arestotiles vbi supra. Aues ideo nõ mingũt: quia parum bibunt. Et quod superest humidi transit in plumã. Omnes autez plume radices habent cõcauas: vt canne. Color autem plume quarũdã auium mutatur secũdum mutationẽ temp̃um. vt in grub⁹ color plume cinereus est in iuuentute. nigrescit in senectute. Auibus aũt maxime rapacibus fluũt penne: et redeunt ad vigorem. Bubonem vero cetere aues deplumant. Aues ꝑreca carnez comedentes et vncoꝝ vnguiũ plumas habent multas et alas magnas ac fortes: Quedaz etiam aues aquatice plumã habent corpa sua tegentem: et perueniũt vsq; ad pedes. Estq; conueniens ad natandum: quoniam est sicut remi: et ale piscium. Struthio quoq; multaz habet plumã in inferiori parte corporis. sicut auis Auis non volans ꝓpter grauitatem corpis: transit in ea pluma in grossitudinẽ corii: et ob hoc claudit oculos p palpebram inferiorẽ. Hirundo ⁊ ei similes auel sunt bona rũ alarum. et minoꝝ vel debilium pedum. Est autez et genus auium habens quodãmodo pinnes in medio capitis ex pluma: et est sicut galea: Aues nidificantes eiciunt plumã. Et huius est causa diminutio humoris caliditatis ⁊ pinguis. Ob hoc etiam ecõuerso non fluũt arboꝝ folia in quib⁹ est humor pinguis. In senectute quoq; pluma auium durescit: sicut et cortices vel cutes animaliũ: ꝑpter diminutionẽ caloris: et transitum humoris cuz calore. frigus eis̃ indurat et inspissat corpus: calor autez rarificat. Ale due sunt in auibus loco duarum manuũ in homine: et duoꝝ pedum anterioꝝ in quadrupedib⁹ Aues boni volatus habẽt corpora parua: et alas magnas Aues autem mali volatus: ecõtrario. Vel si magnas habent alas: debiles sunt. Egritudines auiuz cognoscũtur ex aliis: quãdo turbatur situs eaꝝ. Perdix ad modum galline sup̃ pullos incubat: et colligit eos sub alis. Grus dormiens caput sub alis reclinat: et alie quedã aues similiter. vultur ea que venat: vl cũ quib⁹ pugnat: stupefacit alis ꝓtiendo. Struccio non habet alas sed figuras alaꝝ: et sunt renoel sicut pili Plin⁹ libro x. Quadarum penne mixtas reliquaꝝ altum pẽnas deuorant Auicẽna. In esca vero alarum meliores sunt ale gallinarum.

IX.

De pedibus auium et cruribus. Isidorus vbi supra

Inuenim⁹ aũt pedes auium que carne pascuntur quasi incuruos ac sinuatos: velut in ꝑdaz paratos. Ea vero que natandi consuetudinẽ habent et vsum: latos pedes habent: et membrana quadã illos digitos pedũ sibi copulatos atq; ꝓiunctos In quo admirabilis patet ratio nature: vt et ille ad volandu vel ad rapiendum cibum vsu accõmoda fulciãtur: et iste ad natandũ habeant adiumenta cõpetentia quo melius aquis supnatare valeant: ⁊ quasi remis quibusdã ita pedibus suis membrane illius extensione latioꝝ aquaꝝ fluenta ꝓpulsent. Plin⁹ libro xi. Auium quoq; alie sunt digitate alie palmipedes. alie inter vtrumq; diuisis abiecta latitudine. Sed omnibus quaterni digiti: tres in superiori parte: et vnus in calce. hic deest q̃busdã longa crura habentibus Arestotiles vt supra Recte autẽ vt dictum est auis non habet nisi duos pedes. quoniam habet duas alas loco pedum anteriorũ Pauca vero auium genera duos habẽt tm̃modo digitos in anteriore parte pedum: et duos in posteriori vt bubo. Quedam vero habent calcar in inferiori parte pedum: et tales sunt graues volatus. nec aliqua curuoꝝ vnguium cum hoc cõmunicat Quedaz autem vt hirũdo et eis similes bonas habent alas et malos pedes. Quedã aues habent lõga crura: et hutõi causa est debilitas vite sue. Natura nanq; dat instrumentũ secundũ operationẽ suã qua indigetur: et non operationem ꝓparat: sed instrumentuz Iraq; auiuz generi que nec stant nec natãt in aqua: nõ posuit natura corium inter digitos pedum earũ. Et q̃ mansio eaꝝ in terra est: lõgoꝝ digitoꝝ sunt Quoniã ergo mali volatus sunt: eib⁹ qui transibat in posteri⁹ pectoris: transit in crura: et ob id crementũ est. et fũt magna. Iraq; quãdo volat hutõi genus vtitur pedib⁹ loco posterioris pectoris et caude: volatq; pedib⁹ ad posteri⁹ extensis. et secundũ hunc modum fuit creatio crurũ cõueniens sibi. Quedam aũt aues habent pedes et crura curta: et q̃ volant ad ventrez ea stringunt: ne ꝑ eos ꝓhibeantur a volatu Pedes aũt auium vncoꝝ vnguiũ cõuenientes sunt venationi et ꝑdationi Et omnes aues lõgoꝝ pedum habent collum ꝓssum et grossum: et volant extenso collo: Si vero collum habent lõgum ac debile: declinant ip̃m in volando Omnes aues habẽt ancbas: licet quidam aliter opinẽtur. Et sunt anche in parte ant: vt possint elcuare corpus. In cruribus autem non est caro ꝓpter eandem causam: qua nec in quadrupedũ pedib⁹ Etiam in quolibet pede auiũ quatuoꝝ digiti sũt ꝓterq̃ in structione: quem opinantur non esse de genere auium: ꝑter diuersitatem sue creationis. Et auis ista tres habet digitos in vtroq; pede ꝓpter alas: et ꝑpter pond⁹: et ꝓpter hoc quod accidit auibus longoꝝ cruriũ. Habet quidem struccio duos pedes vt auis: sed vngulam fissaz vt quadrupes Et libro de natura rerum Omnia volatilia digitos quidem habent: quedam continuos vt anser: quedam disiunctos: vt bubo vel pica. Omnes aues in aquis natantes pelle in digitis pedũ habentes: gregatim ambulant. Omnis auis habens crura longa: longum etiam habet collum. Que autem crura breuia: breue collum: exceptis his que corũ habent inter digitos: vt auca.

X.

De vnguibus Plinius libro x.

Heles vncos vngues habentes cibo non cõgregantur: et sibi queq; ꝑdantur. Sunt autem fere omnes altivole: ꝑter nocturnas et magis maiores. Omnibus quib⁹ ale grandes: corpus exiguũ ambulant difficulter. In petris raro consistunt: curua tura vnguiũ ꝓhibente ex parte magna vescũtur carne tm̃modo. Lomix et corui non solũ carne: sed alio Sũt et vncoꝝ vnguium aues quedam nocturne: vt noctua bubo ⁊ vlule. Omnium harum bebetes sunt interdiu oculi. picus et martius est vncoꝝ vnguium Eedem quo q̃ aues infecunde sunt. Tribuit hoc auiuz generaliter

natura:vt fecundiores essent fugaces earum:q̄ fortes.
¶ Explicto de na. rer. Aues vncor vnguiū boni volat? sunt.q̄ habent autē vngulam in crure: sicut gallus: pra ui debilisq; volatus. Item aues vncor vnguiū breuio ris colli sunt:et curtioris lingue. Benigs auel huiusmo di vt i plurimū paucor sunt ouor. ¶ Arestotiles vbi ō Aues vncor vnguiū est acuti visus:quia videt cibum suum a loco remoto. Auium aūt huiōi pedes venatōni ac p̄dationi ꝓuenientes sunt. Aues ponderosi corporis non habent vngues curuos:quia nocerent eis Inuolue rētur em̄ sup omnia sup que ābularēt. Propter hoc siq̄ dem non incedit auis vncor vnguium:vel male incedit nec sedz super lapides:quia natura vnguiz ei? est con tra duras res. Beniqs auium vncor vnguiz corpora parua sunt et subtilia,ppter alas:q; cibus transit in alas que sunt vigor et arma eax: Aues autem que mali sūt volat? ppter pondus corpis:t manent in terra:habent vnguem rectum. Nam curu? vncus impedit incessum. Quedam loco alar habēt alar inuamē vngues in cru rib? ꝓuenientes ad pugnandū:in cundo fixe sup terraz Nulla vero auis habet vngues in pedib? et cruribus. quia natura nichil facit supflue Strucio scissam habet vngulam sicut quadrupes. Item aues vncor vnguiz socīales esse non possunt:nec multum coeunt:nec potāt aquam oīno:pter paucas:et parum bibunt. Sup lapi des quoq; non diu manent:quia unicies lapidum no ; cet vnguiū incurvationi. Item aquila et omnes vnco; rum vnguiū:statim vt pullos suos posse volare vident pellunt eos alis:et a nido eiciunt.pter hauz.i.cozni: cem que cogitat de pullis etiam post.ꝙ volāt. Aues vn cor vnguiū:breuioris colli sūt:t grosse ligue:Aues au tem quedam rapacis vnguis transferūtur modicis die b? :vt milu? et glutis. Aues vncor vnguium habēt pe des fixos et fortes:et crura grossa:et acutum visum;p pter regimen vite sue. .xi.

¶ De carnibus earum

Hales plus habent carnis anterius:q̄ posteriuſ Omnes em̄ habent pectus carnosum:quia cū sit acutum:rōne supdicta debile esset et impulsi one aeris in volando lederetur:nisi et multa carne ope rem̄rum haberet ¶ Auicenna. Caro auis oīno siccior ē carne quadrupedis. Carnes pullor excitāt ꝓfocatio nem:nisi acetose. Carnes magnar auium et anser t mul nor grossa est:anatis t aquaticar caro vehemētis est bu miditatis:i hoc ꝓpinqua carni ouine. Omnes volucres magne aquatice habentes colla longa vt pauo:t milu? et quor generatio est plurima:bor caro melancolica ē Ale vero grossarum exercitātium sunt bon chum. Itē caro auium magnar facit euenire febres. Auiū carnes assate vel non assate constringunt ventrem ¶ Auicēna Pelliss q̄ intrinseca est in stomachi auiū : et in gutture eax:p̄cipue gallorum: siccata et trita et bibita confert dolori stomachi Ysaac in dietis libro.i. Volatilia sub tiliora et leuiora sunt omnib? carnem habētib? vnuer saliter:et digestibiliora omnib? ambulātib?:min? tamē nutribilia. Sed siluestria min? domesticis sunt humida et teneriorem carnem bñt . sunt etiam facilliora digestu ont. Causa raritas est carnium ꝓ laboris sui nimietate t aeris siccitate. Domestica tamē plus nutriunt:ac tē pantiora sunt ꝓpter sui humiditatē:laboriſq; temperiē et laudabilem sanguinē generant. Porro domestica cā pos inhabitantia sunt meliora comedentib? in casula: ꝓ sui motu.et qr escas recipiunt:que suis naturis suffi ciunt. Rursus volantib? ceteris sturna subtilior est:et pulli perdicum:et pulli gallinacei. Post hos perdix:fa sianus et gallina. Reliquis vero auibus duriores sunt et grossiores grues: pauones. Verum non oportet eas manducare:nisi mortui prius manserint vno die in esta te vel tribus diebus in hieme:vt caro earū tenera fiat. Humidior autem ceteris anser.anas:et sturnus:et pul li colūbini p̄cipue si sint in casula nutriti: Ideirco grol si sunt et ad digerendū duri: maxime si paludes et lac? inhabitauerint. Pulli aūt columbini meliores sūt. An ser ergo sturn? et similia stomacho nocitiora sunt:gra uant em̄ et putrefaciunt eum ꝓpter humorem nimium Nichilqs ex eis cōmodus est ꝓter alas et collum ¶ Be nanqs dissimiles sunt eis.quia faciles ad digerendū:et a corruptione longe remote:p sui laboris motusqs numi etate. Collum nichilomin? est in labore. Quin etiaz vo latilia non habent mēbra adeo depurata:vt collū t alas Aues terrestres meliores sunt aquaticis:et inter aqua ticas anates omnib? deteriores Omnib? autem auibus siccissiores sunt turtures.t omnib? calidiores sunt passe res alieqs parue aues Etiptica ergo sunt et sanguinis incensiui. Testatur galien?:extremitates volatilium b esse ad cōparationem toti? corporis quod sunt viscera animalium ad cox corpis operationem. Veter omniū volatilium lacertosus est durus ad digerendū. sed si di geratur multum dat nutrimentū Omnib? ventrib?:an seris venter laudabilior est;ꝓpter copiā humiditatis sui animalis.post hunc gallinaceus Similiter iecur t epar anseris ceteris nutribiliores sūt et ꝓuentiores. De a lis t collo supra dictum est. Colla anseris et galline me liora sūt oīniū auiū. Similiter volatilia castrata omni b? ambulantib? meliora sunt:vt galli castrati. Nam et laudabilius nutrimentū:et sanguinem generāt ꝓfectus

.xii.

¶ De incessu et volatu auiū . Plinius.

Omnibus animalib? certus et vnius modi suo cuiqs in genere est incessus. Aues autem sole vario meatu ferūtur in terra et i aere. Alique ambulant vt cornices.alique saliunt: vt merule:passe res:alie curruunt vt rusticule ac perdices: alie pedes an se iaciunt: vt ciconie:et grues:alie alas expandūt pen dēteqs raro interualla quatiūt.alie crebrius:sed et pri mas vltar.at penas.ali ex tota latera pādunt Quedā vero maiori ex parte compressis alis volant; semelqs per cusso. Alie quoq; gemino ictu aere feruntur:vel indu sum aerem iaculantur sese ꝑmentes in sublime: in rec tum:in pnum:impingi aliquas putes aut rusus ab alto cadere bas:illas salire. Quedam in sublime,ptm? se se tollunt:et e vestigio celum appetunt:vt anates et q̄ bu bus generis sunt. Brauiores autem nō nisi ex procursu vel altiori tumulo immisse nō cuolāt:vt vultur.alie cau da regūtur.alie circumspecrāt.alie colla flectunt Non nulle vescūtur ea que rapuere pedibus. Sine voce non volant multe .alie in volatu silent. Quedam subrecte: pne:in latera oblique.Quedā et in ora feruntur resupi ne ¶ Ambrosius.Omnib? autem auibus et piscib? est quedaz cognatio:eo q; vsus volandi spēs sit natantis : aīm natando t aerez celeri volatu secādo:et vtriqs ge neri caude alarumqs supperit remigius procedendo:et iter suum dirigendo. Cauda siquidem aues se vel ad su periora adducunt:vel ad ima demergūt ¶ Arestotiles vbi supra. Auis habens vncos vngues nō incedit:sed sedet super arbores. Auium aūt quedam in volādo pe des ad ventrem constringūt:quedam expādunt. Aues quedam sunt boni volatus: vt que ꝓmedunt carnes.et que sunt vncor vnguium:et ob hoc habent plumas t alas magnas:et etiam fortes. Alius etiam dedit natu ra bonitatem volatus propter saltum. Et quia transe rūtur de vna regione in aliam Quedam vero mali vo latus sunt ꝓpter pondus corporis Et quia vita carū est ex terra. Volatile quoqs qđ habz calcar ipede gus

volatus est. Aues. vt dictus est supra. boni volatus habent corpora parua. ⁊ alas magnas Aues aũt mali volatus ecõtrario: vel si magnas habent: tamen debiles sunt. .XIII.

De peregrinatione ac mansione illarum. Ambrosius.

Sunt autem genera quedam auium emportia: q̃ semper in locis suis manent. Alia vero aduenticia que in alias regiones abeunt: ac pacta bieme reuertuntur. Sunt autem ⁊ alia que pegrinantur a nobis estate ac redeunt bieme: siue quia biemis tẽpore ad caliduora loca se conferũt. Siue quia pleraq; rursꝰ estatem in his locis exigunt que amenora nouerunt Cõsiderem⁹ quoq; diuersas maris volucres: quemadmodu imminente motu ventoꝝ ad turtiora et tunc tẽporis dulciora se cõferunt stagna: ⁊ in abscõdito terrarũ sinu incognita sibi rimantur alimenta Arestotiles. Aues inter digitos habentes corium in aqua manent. Habentes autem digitos diuersos: manẽt prope aquã ⁊ cibus ex terra capiũt. aues debiles i bieme frigida fugiunt ad valles querendo calorem. Et in estate redeunt ad capita montium ꝓpter calorem. Omnes que sunt pigues ante mutationeꝫ a locis frigidis ad calida. ⁊ i vere quidem magis festinant cotrum: et inde cõmouẽtur a locis calidis ad frigida. Itẽ aues agrestres mutãt loca mansionuꝫ scõm cõuenientiã vite et euasionis pullorũ. et quedam manent in lacub⁹. quedam in lapidib⁹ et scissuris. Et quedam in montanis: quedam apparent ō nocte: et fugiunt de die. quedam etiam manent in vmbra et in locis oppositis vento. bieme vero in locis in q̃bus abundat sol. Bedit natura quibusdã. vt dictus est bonitatem volatus ꝓpter salutem: quia transferũtur ō vna regione ad aliam. Quedam vero sunt mali volat⁹ ꝓpter corporum pond⁹: quia mansio eaꝝ est super terrã. Eaꝝ cibus est grana: et quod est in terra. Biosa super bieremiã Aues itaq; sua tempa nouunt: vt sciãt quãdo ad calida loca festinantes debeant rigorem bie; mis declinare: ac principio veris ad regiones solitas redire. Unde scriptus est. Addu⁹ in celo cognouit temp⁹ suum: turtur et hirundo et ciconia coguouerunt tẽp⁹ aduentus sui ꝛc. Actor. De singulis autem huiꝰ generibus dicetur sigillatim inferi⁹. .XIIII

De cibo et potu auiũ Ambrosi⁹ vbi. S.

Quedam autem volucres. vt dictũ est. carne vescũtur: Quedam semine reperto. alie diuerso et fortuito cibo. Arestotiles Auiũ quedã comedunt carnem. quedam grana. quedã vtrumq;. Quedam vero ꝓprium gustabile: sicut apes cibãtur melle. Quedam in nocte. vt bubo. sibi querũt victum: quedaꝫ in die. Omnes hũtes vncos vngues cibantur carne. q̃dam etiam carnes ꝛmedunt et tamẽ vncoꝝ vnguiũ nõ sunt. Quedam vero ꝛmedunt vermes: vt passer. Quedam animatis non vescuntur: sed cadunt super spinas ⁊ ex eis cibantur Siuũt et ex fructu q̃dã aues: vt palũbi: et turtures: Quedaꝫ viuũt i ripis aquaꝝ lacuuꝫ vel maris et cibantur ex eis. quaꝝ autem digiti inter se q̃nt corium habẽt in aquis manãt et inde viuũt. Aues cur uoꝝ vnguium animalia omnia ꝛmedũt: que venari possunt: et sanguine viuũt. Ut vero se inuicem non comedunt: sicut pisces faciunt. Aues vncoꝝ vnguium omnino non potãt: ꝓpter paucas: tempora pluuiosa nocent auibus: quia non vrũtur multo potu. Plinius libro. x Bibunt quidem aues suctu cetere. Sed ex his quibus longa colla sunt intus intermittẽtes et capite resupinato veluti sibi infũdentes. porphirio solus moꝛsu bibit: omnemq; cibũ aqua subinde tangens. deinde pede ad rostrum velut manu afferens Grauiores omnes vescũtur fruge. altiuole tantũ carne Inter aquaticas mergi soliti sunt deuorare: ea que reddũt cetere. Ambros⁹. Quibus autem que carne vescũtur vngues asperi curuatum os ⁊ acutum: velociq; volatus sunt: quoniã rapto viuũt: vt facile possint predam quã sequentur corripere: ꝓpeq; vel ore vel vnguib⁹ euiscerare. Jozath in libro de animalib⁹. Nulli vero auiuꝫ magis accidit caducus morb⁹ q̃ passeri et coturnici: et his qui usquã amuꝫ ꝛmedũt. Ex libro de natura rerum. Quedã aues gustabile comedunt ꝓprium: vt apes comedunt mel et pauca de numero dulcium. Aues que ꝛmedunt carnes nõ ouant nisi semel in anno: ꝓter hirundines que ouãt bis Aues carnibus vescentes masculi comparib⁹ pullos i nido refouentib⁹: certis horis cibos ministrãt Qꝫ cũ ille cõpares suos vtpote maioris virtutis reformidant ad illas pipiando quasi aduentum suum ꝓtestantes cũ carnibus veniunt: cibogꝫ a matre susceptu fugiunt Aues. vt dictum est. vrinam non faciunt: quia multuꝫ sicce sunt: multumq; de humore sit ate transit in plumas ⁊ consumitur per volatum: vnde nec vesicam habent.

Philosoph⁹. Omnes aues collum habentes longum bibunt: et eleuant caput quousq; in ventrem aqua ꝺ scendat. Omnes autem aues lõgum tractum faciunt i bibendo: ꝓter gallum et hirundines: et aues que i aqua manant. Aues vncos habentes vngues: tõo nõ bibũt aquam: quia carnes comedunt que sunt humide magis q̃ aliarum auium cibi. Aues aquas claras et curẽtes diligunt: super cadauer feridum non cadunt nisi saporẽ habeat bonum: tunc cñ fetores nõ euitant. aues vncos habentes vngues carne viuunt. Cetere vero cibãt fructib⁹ et vermibus atq; reptilibus. .XV.

De vocib⁹ auiũ. Ambrosius vbi supra,

Quorum autem alie vocibus tantum strepunt alie canore sunt: suauiq; modulamie delectãtur Quedam ex natura. Quedam ex instructione diuersaꝝ obloquuntur discrimina vocum: vt cum auis locuta sit: hominez putes est loquutum. q̃ expressa vox psittaci: q̃ dulcis merulaꝝ. magnũ nobis est exemplum deuotionis incentiuum cantus ipse volatilium. Quos cñ sensum hominis gerens nõ erubescat sine psalmoꝝ celebritate diem claudere. cum etiam aues immunitissie diꝝ ac noctium ortus ꝓsequantur solenni deuotione et dulci carmie. Repetunt aues diuerse auiaria sua in vespere et in latibulis suis adducũt secum occasuꝫ diei canoro ꝓsequentes carmine ne immunes habeãtur gratiaꝝ: quibus omnis creatura collaudat creatorem suũ Habet etiam nox carmina sua quibus hominum vigilias mulcere cõsueuit decursu deniq; vl adorto tempore nocturno atq; diurno laudes referunt creatori suo.

Plinius libro. x. Minime auium cardueles impara faciunt: nec voce tantum: sed pedibus et ore ꝓ manibus Est que boum mugitus imitetur: vt auis taurus appellata in arelatensi agro: alioquin parua. Est que equoꝝ hinnitus: vt anthus nomine: herbe pabulo aduentu corum pulsa imitatur ad hunc modum vlciscens. Super omnia autem humanas voces reddit psitacus. Impatores salutat: et que accipit verba ꝓnunciat in vino pẽt pue lasciua. Humanas quoq; voces reddit sturn⁹ luscinia corvus Quedam autez vt hirundines nichil addiscunt sed indoctes sunt. quedam sine voce non volant. alie in volatu semp silent. Idem in libro. xi. Auium loquaciores sunt que minores: et maxime circa coitus. aliis in pugna vox est vt coturnicib⁹. aliis ante pugnaꝫ vt pdicibus. aliis cum deuicerunt: vt gallinaceis huiꝰ suaꝫ. ꝓpria moribus. altis cadez vt femmis: sicut et luscinie generi. quedam toto anno canunt. quedam certis temporibus Arestotiles vbi supra. Aues parue multe sunt vociferationis: ita q̃ inuicem quasdam suas intentiones cognoscunt. et hoc omnes aues secundum

magis ⁊ min⁹ agnoscunt Quedaꝫ etiã aues ab aliis ꝙ̃ dam voces addiscunt. Quium autem vociferatio magꝭ est repore coitus. Gall⁹ vociferat p⁹ prelioꝫ et victoriã Vultur quoꝫ clamosus. Lulze auis est que vociferat diuersis vocibus: et fere quolibet die mutat vocez. Quarundã etiam auiuꝫ voces et colores mutãtur in estate et hieme diuersantur Jobaꝫ auis est que imitando vocem equi stupefacit eum ac fugere cogit. Lolzis auis est in cuius morte vociferantur aues vociferatione dolorosa: suaui. Strepitus apum et cicadarum non est vox: quia non anhelant. sed fit propter aliquarum partium ofricationem. Femina cubetb audiens vocem masculi et olofaciens ipsum ouis impletur. Quod ex auibus est late ligue: latitudine parua: loqtur. Et similiter qõ et eis est lingue subtilis. Et in quibusdã generibus mas et femina vociferant vno modo. quedam diuerso. Quorũdam masculi dant voces: femine non: vt gallus ⁊ masculus coturnicum: Quedam vociferant dulce mas et femina vt bardon et femina quiescit a voce cum incubat oua. Aues parue plus vociferant et loquũtur: ꝙ̃ magne. et maxime. vt dictum est. coitus tempore Jsidorus Auium autem nomina a sono vocis constat esse composita vt grues: cozu⁹: cignus: pauo: miluus: viula: cuculus: graculus. XVI

De sagacitate quarũdam auiũ. Actor. Dtet autem mira quadã naturali solertia calere volucres in nidis construendis: in pullis educandis: in insidiis precauẽdis: in mutatõnibus aeris ac temporis explorandis et cognoscendis Jnmorbox quoꝫ remediis adhibendis et hutõi. verbi ḡtia. quedam. vt superi⁹ dictum est. pugnãtes ad inuicẽ origanum siluestre super plagas in remediuꝫ apponũt Hirundo vt legitur in nidis cõstructis solertissima ꝙdam etiam ꝓcioꝫ habens: lapsura deserit culmina: per flexuosos circũitus volans: nunꝙ̃ ceteris auibus efficit preda: pullis suis cecitate perfusis quodaꝫ medicamine reformat lumia. Hieme transmare cõmorata: nouit ad ventu suo nũciare veris initium. Plinius libro. viii. Celidoniam visui saluberrimã hirundines monstrauere. vexatis pullox oculis illa medentes. Licoma origano in morbis sibi medetur. Jdem in libro. x. Reddat et cozuis sua gratia indignatõm quoꝫ populi romani attestata non solum conscia Tiberio principe ex fetu supra castrox edem genitus pullus in oppositaꝫ turrimaꝫ deuolauit: etiaꝫ religione ꝑmendatus officine domino Is mature sermonib⁹ assuefactus omnibus maturinis euolans ĩ castra: in forum versus tiberiũ. vnde germanicũ et drusum cesares nominatim: mox trãseuntez populum romanũ salutabat. Postea ad tabernam remeãs plurium amox assiduo officio meritus. Tradendum putauere memorie quidem visum per sitim lapides cõgerentez in situlã monumẽti in qua plurima aqua durabat: sꝫ que attingi si posset: ita descendere pauentem expressisse tali cõgerie que potaturo sufficeret. Hõ ẽ aũt obmittendũ cum de ingeniis differim⁹: e volucribus hirundines indociles esse sicut e terrestrib⁹ mures. Jdẽ in codez. Auibus ingenia varia sunt: maximeqꝫ ad pastum Nam caprimulg⁹ de nocte aduolat vberibus capraꝝ ꝓpter lactis sucrum. Quedam aũt vt dictum est ĩpata faciunt nec tantum voce: sed pedibus et ore. p manib⁹: vt cardueles auium mime. Quedaꝫ etiam imitantur voces hominũ. quedam animaliuꝫ: vt equox et bouum. Alexander: Auis cuitat laqueos: si ad superiora se conferat: et terrena superuolet. Jn superioribus ẽm nemo retia tendit: nemo laqueos abscõdit. XVII

De quarũdam pugnacitate. Arestotiles vbi supra.

Hales et iam quedã contra se inuicem pugnant: ꝙ̃ vigor ⁊ arma sũt ales ⁊ vngues Fraqꝫ qdaꝫ eaꝝ. vt dictũ ẽ. hũt vngues curuos in pedib⁹ ve nationi ac predationi aptos. quedaꝫ vero in cruribus aptos ad pugnãdum in eundo fixe super terram. s. vt gallus. Non est autem auium vn⁹ speciei vt se ꝑmedant. Lozu⁹ et bubo sibi inuicem aduersantur in nidis. Bubonem quoꝫ multa pars auium odit: que et ipm ꝓlumant. Lozu⁹ amicus est vulpis: ⁊ muiat cum contra inimicum suum sez ascelon. Ascelon ẽm est auis: que cum vulpe pugnat: ipsumqꝫ deplumat et nocet: ac pullos ei⁹ interficit. Item cozu⁹ niger pugnat cum asino et tauro volansqꝫ super illos pungit coꝝ oculos rostro. Palumbi quidem naturaliter diligunt se: pugnant tamen inuicem pro nidis. Aues autem cum pugnant inter se ponũt sup plagas origanũ siluestre Plin⁹ libro. x. Bissidentes olores et aquile: cozu⁹ et cloze⁹ noctu ouа inuicez exquirentes. Simili modo cozu⁹ ⁊ milu⁹ illo ꝓripiente huic cibos. cornices et noctue. aquile et trochilus. si credim⁹. qm̃ rex auium appellatur. Noctue et cetere minores aues. Rursus cum terrestrib⁹ mustela et cornix: et turꝺ et piralis. ychneumones ⁊ vespe. sphalages ⁊ aranei: Aquatice anates et gauie: harpe et trioches accipiter Dorices et ardeole inuicem feribus insidiantes. Egyth⁹ auis minima cuz asino pugnat. spinetis ẽm se scabendi causa atterens: nidos ei⁹ dissipat: qõ illa adeo pauet: vt voce oĩo rudẽtis audita: ouа eiciat. pulli ipi metu cadunt. Ergo aduolans vlcera ei⁹ rostro excauat vulpes et milui. Ascelon auis parua est ouа cozui frangens cuius pulli infestantur a vulpibus Inuicez hec catulos eius ipamqꝫ vellit: quod vbi viderint cozui: cõtra auxiliantur: velut aduersus cõmunem hostez. Et achãtis in spinis viuit: idcirco asinos et ipsa odit: flores spine deuorantes. Jdem in libro. xi. Auibus autem. vt dictum est. aliis in pugna vox est: vt corturnicib⁹. aliis ante pugnam: vt perdicib⁹. aliis cum vicerint vt gallis

.XVIII.

De nomib⁹ et naturis auiũ secũdũ alphabetũ et primo de accipitre. Jsidor⁹ vbi. s.

Accipiter est auis animo plus armata ꝙ̃ vngnibus. Virtutem maiozem in minozi corpore gestans Hec ab accipiendo dicta: quia rapiendis aliis auibus auida. Ambrosi⁹ vbi supra. Accipitrib⁹ nichil est copulatoriuꝫ ꝓter coniugale cõsortium: ꝓpter auiditatem ꝑdendi: et ꝓpter insidias explorandi Refugit ẽm auaricia plurimox cõsortia. Accipitres duram aduersus filios ꝓpios ferunt indementiaꝫ habere in hoc: qꝺ vbi cos tẽptare principia volatus aduertunt: a nidis suis cos eiciũt: contiuuoqꝫ eliminãt. Ut si morantur pennis eos ꝓpulsant atqꝫ ꝓripitant: aliis verberant. coguntqꝫ audere qõ trepidãt. nec vlluꝫ postera mun⁹ eis alimonie deferũt. Sed in hoc magis a tenero pullos suos instituere videntur ad ꝑdam: ꝙ̃ partus abdicare cõpendiis. Cauent ẽm ne in tenera etate pigrescant: ne soluantur delicijs. ne ocio marcescãt: ne discãt cibum magis expectare ꝙ̃ querere. Ex libro de naturis rerum. Accipiter siluestris multum ciuare ꝓmittitur: et sic mansuescit. Qui vult accipitrem habere pinguẽ: det ei de carne bouis l porci et hoc masculi. qui macillentũ: det ei gallinas iuuenes aqua madefactas Qui tempatum: gallinas veteres. Qui expeditum in aucupando: faciat ei bonam vesicam gutturis: et ẽludat eũ in tenebris: cũ lumine tamen modico: et aucupet diebus alternis. De sanguine quoꝫ volucrus teneraꝝ multas vires et audaciam sumit auis in aucupando affectum. Sup lignum salicis aut abietis sedeat: cicꝫ balneũ aq̃ frigide detur. Nec multũ alas ei⁹ ꝓtingas: nisi pẽdeat

e diuerso. Si vis vt accipiter leporem vel cuniculum capiat: hoc cū in iuuentute doce: ⁊ liga gigos in cruribus ppe pedes intericcto spacio vnius palme: sicq capiet sine lesione. .XIX.

De eodem Aristotiles.

Haccipiter in altissimis mōtanis nidificat: ⁊ ꝫ medit auium corda quas capit. Congrediens cum aue que dicitur tholze cōuincitur Ipsa tñ pugnam non incipit. fel habet in epate et intestino tantum: sicut et miluus. vterq cubat. xx. diebus. Pulli accipitris pingues sunt et bone carnis valde. Vultur admiscetur in coitu cum accipitre masculo. splen paruꝰ ē in auibꝰ calidi ventris: sicut in accipitre ⁊ colūba ⁊ miluo Plinꝰ libro. x. Quādo p mare veniunt coturnices primam terre appinq̄ntem rapit accipiter. Auis autē timiugulꝰ defendit columbas ab accipitre. terret enim accipitres naturali potentia intantū: vt eius vocem vt sumq fugiāt. Accipitris audita et voce vicātur oua que cubantur. Alicubi vero accipitrum genꝰ in honore mensarum est. Idem libro. xi. In accipitre fel iungit intestino sicut in columbis et murenis Idem in libro xx. Accipitres lactucam scalpendo: succoq oculos tangendo: cum senserint obscuritatem: discutiūt. Idem i libro. xxv. Centaureā herbam triorchis nomine theophrastꝰ tradit a triorche accipitꝝ genere defendi: eāq colligentes ab ipso impugnari. Idem in libro. xxviii. Cameleon accipitrum genꝰ detrabere supuolantes ad se traditur: ac voluntariū pbere lacerandū ceteris animalibꝰ. Glosa sup leuiticum. accipitri assimilantur qui mansueti videntur: sed cum potentib⁹ ⁊ rapacibus rapere nituntur. ob hoc accipiter in lege comedi prohibetur Glosa sup iob Struciom quidē est immane corpus et rare penne: econtrario autem herodio et accipitri: qui et aues reliquas transcendūt velocitate. Accipiter singulis annis austro flante pennaꝫ veterem ꝓponit: noua nascente. Vnde scriptum est Numquid ad sapientiā tuam plumescit accipiter. et cetera. Philosoph⁹ Accipiter auez quā ei sors ꝓtra noctem offert: tota nocte sub pedibus tenet. Sed illam venēte sole ⁊ famelic⁹ auolare pmittit. Et etiam si eādem alias obuiā venans habuerit: non psequitur. accipiter colorem oculoꝝ mutat et rostrum. panis eum necat scōm augusti. .XX.

De diuersis spēb⁹ accipitris. Plī. lib. x

Haccipitrum genera ex auiditate distinguūtur. Alii non nisi e terra rapiunt auem. Alii nō nisi circa arbores. Alii in sublim sedentem alii in aperto volantem. Beniq accipitrum genera sedeci inuenim⁹. Ex bis circon altero pede claudum. Trioꝛ: de quoq dictuꝫ a numero testium hunc romani buteonem appellant. Haliaa alias epyleon greci vocāt: qui solus omni tempe apparet. Cetere siquidem hieme abeunt. Nocturnus accipiter cymindis vocatur: rarꝰ etiam in suis siluis interdiu min⁹ cernens. Bellum internecium cum aquila gerit: coherentesq sepe prēduntur Cocyx etiā ex accipitre fieri videtur Ex auiario. due sunt species accipitris: domestic⁹ et siluestris. Idez tamen diuersis temp⁹ potest esse siluestris et domesticus. Siluestris accipere consueuit domesticas aues. et domesticus siluestres. Siluestris quas rapit: primo deuorat. Domesticus captas dōmino suo reseruat: quia eaꝝ ventres apperit: cordaq accipitri in cibuꝫ tribuit et interiora ventris cum fimo eiicit: qui intus remanēs putredinem carnium cum ferore gignit. Accipiter corrigia ligatur in prica: quā quasi compedes in pedib⁹ habere consueuit: ne cum voluerit euolare possit. In sinistra manu gestari solet: vt in dextram ad aliquid capiēdum volet. Et autem dicit beatꝰ gregoriꝰ. Agrestib⁹ accipitribus moris est vt austro flante alas expandant quatin⁹ eoꝝ membra ad laxandum pennā veterem venti tepore concalescant Cū vero ventus desit: aliis cōtra radium solis expansis atq pcussis repentem sibi aurā faciunt. Sicq pcris aperti vel veteres exiliunt: vel noue succrescunt. Domesticis autem quo melius plumeſcere debeant: munita ac tepentia loca requirunt. Ex auiario. Agrestis moris accipiter aues domesticas rapere consuemit: et captas occidit: cordaq illaꝝ extrahit et comedit. Aristotiles vbi supra. Accipitrum modi sunt tres. Quidam qui columbas non petunt: nisi super terram. Quidam non nisi sup arbores. Quidaꝫ vero non nisi volantes in aere: que omnia columbe agnoscentes: cum boꝝ aliquem viderint: ad locum se transferunt in quo genus illud non petit. Ex libro de naturis rerum. Accipitruꝫ quatuoꝛ sunt genera. Primū est corpore magnū: domabile multum: oculis variis pulcidis: hilari vultu: grosso pede: longis vnguib⁹: delicioſe comedens: omnes aues inuadit: nullam timq. Secundū genus est prioꝛe min⁹: quod alietuꝫ dicere possum⁹: alas habens grossas. scōm ꝓportem sui coꝛporis breues et vngues grossos: et oculos magnos et obscuros: non cito mansuescit. et ideo pluribus odiosuꝫ. Anno primo domationis parum valet: secūdo plus tercio imitatione aucupat satis bñ Tercū genus est nisus parvꝰ quidem alioꝝ respectu. sed tamē velox: cito mansuescit: et delicate nutriri vult: et leuiter aucupat. Quartuꝫ genus est frogellus: quem muscetum dicim⁹: multo qō minoꝛ: sed coloꝛe simulis: sicut nisus accipitri cōsimilis ē in dispositione habit⁹ et coloꝛe. Hec auis cito māsuescit: et delicate nutriri vult ac leuiter aucupat. velox ad volatum. .XXI.

De medicinis ex accipitre. Plīn. li. xxix

Haccipiter in rosaceo decoctus ad omniuꝫ vicioꝝ rum in oculis accidentū iunctiones putatur efficacissim⁹. similiter et fumꝰ eius cinis cū attico melle. Idem in eodem Fimus cenchridis accipitruꝫ generis: ex melle oculoꝝ albugines extenuat: et oculis claritatem facit: hanc greci argema vocant. Ex libro empirices esculapii magistri ypocratis. Adeps accipitris si teratur in oleo. vncto quoq inde facta caliginem oculoꝝ tollit. .XXII.

De achāte et acredula. Ex li. de na, re.

Hchantis est auis parua; sed fecunda: nam duo denos simul facit pullos. herbaꝝ pabulo reficitur: et ob hoc odiosos habet equos quos vbi pascēti sibi supuenire viderit: et herbas diripere. fugit et vindicat se vltione qua potest. Eoꝛuꝫ hinitus ppriis vocibus imitans ac deridens Plinius libro. x. Achātis intantum odit auem egitbum: vt non coire credant sanguinem coꝝ. Actor. Achantis iuxta ysidoꝝ ipse est qui apud nos vocatur carduelus: de quo etiam dicetur inferius Ysidorus acredula ipa est luscinia de qua sq dicetur infra. .XXIII.

De aeriophilone Ex libro de natura re.

Heriophilon quasi amatrix aeris dicta. vulgariter aelyon appellata est. auis nobilissima: paulo maioꝛ aquila: volatu potens: et alis velocissima: pennas habet subruffas caudamq longā: vngues ac rostrum et crura maxima. aeris serena inhabitat itā tum: vt vix vnq̄ vel parū in terra resideat aut quiescat Sup nubes quoq frequenti⁹ elevatur: ita q videri nō potest ab homine: cibumq capit in aere et hoc quoq ꝑdantium auium moꝛe. Cui si se auis obuiam in aere tulerit moꝝ ab eo coꝛripitur. et de summo aere in terram deiciꝫ. Nec ab homine videri potest. quis eam ab aere occisam deiecerit. hec auis dum adhuc in pullo est: ⁊ necdum cognoscit se: ab hominib⁹ capit et domesticaꝫ

ad capturā instruitur Sicqz natura eius ab alienatione siluatica mutatur: vt altam cōditionem non putet: nisi cum hominib⁹ et in domib⁹ habitare vbi nutrita ē. vnde fit vt contra cōsuetudinez aliaꝝ auium nobilium absqz ligamentis in pticis et in domibus maneat. Nec auis capziolos ⁊ binulos capit. vnguū lamatione oculis in bestia primū excussis. sicqz terebrato cerebzo vsqz ad vite extinctionem. Socialiter aūt duo et duo volant: capramqz predam diuidūt .XXIIII.

De agochile et alauda.

Agochiles arabice dicitur latine caprimulgus. Est em̄ auis orientis magna: que duo vel tria facit ouа. Capras lacte irriguas petit: earum māmillis se supponens rostro lato. qō ad hoc creatum habet. lac ex eis velut capreol⁹ sugit: sed ex tunc in eis lac amicbilatur: eaqz māmille deteccantur. Dicit etiā plinius ꝙ eadem suctione capre visum pdunt Actor alauda est auis parua oīb⁹ nota suo modulamie cārus In estate incipit in auroza quasi nuncians ortum diei. In hieme vero capitur precipueqz tempore nimis.

Ex libzo de natura rerum. alauda est auis a laude dicta: quia mira tocūditate pennis exertis in aere vocis modulamie letioris tempis aure cōgaudet. Maz obnubilato vel pluuioso celo vix aut nunq̄ canit. diem in auroza venientem vocis iubilo pdit. Sedens in terra vix aut nunq̄ cantat. Sed in ascendēdo canit: paulatim quidem ascendit: sed instar lapidis subito descendit. In ascendēdo autem alas corpori comūgit: et leui motu cum cauda se regit: accipitrem adeo timet: vt cuz ab illo ipetitur: in terra depressa sinus hominū inuolet. vel ei⁹ manu capiendā se p̄bet. conscia satis misereri sibi potius hominez ꝙ accipitrem. Nunq̄ impuris vescatur. Nū, ꝙ auroze ortus etiam accelerantis eam fallit Alauda galeata que et cyrrita dicitur: ceteris alaudis. vt ait alexander. pferenda est in argutis systematum distinctionib⁹. Est etiā scōm musicos systema vocis pticula Razi in almasore. Caro alaude que pileata dicitur. ventrē cōstringit: cuiusqz ius ventrem fluere facit. .XXV.

De alieto. Actor.

Alietus iuxta plinū est sextum genus aquile: sicut plen⁹ dicetur inferius Secūduz altos vero scōm accipitris genus: sicut dictuz est paulo superius. Et est auis immūda secūdum legem: vt in leuitico legitur. Plinius libzo. x. Ex generibus aquilaꝝ alietus tm̄ implumes etiam pcutiens pullos suos. subide cogit auersos intueri solis radios: et si q̄nq̄ ex eis cōtuentem: humectātemqz. i. lacrimātez aniaduerterit ipm̄ e nido velut adulterinū atqz degenerē pcipitat. Illum vero cui⁹ acies firma contrasteterit educat. Est autem alietus volucris oculoꝝ acie clarissima sese ex alto librans: viscoz in mari pisce: pceps in cum ruens: ac discussis pectoze aquis rapiens Alieti suum nō habent genus: sed ex diuerso aquilaꝝ coitu nascūtur. Id quidem quod ex bis est natum in ossifragis genus habere quibus minores pgenerātur vultures: et ex bis magni q̄ oino non generant. Radulph⁹ sup leuiticū Alietus rapina pascitur: sed quia viribus destituitur: minoribus tm̄ auibus quib⁹ p̄ualet infest⁹ est. XXVI.

De alcione. Ambrosius.

Alcion est auis maritima: que in litoribus fetus suos edere solet. Nā i harentis ouа sua depōit medio fere hiemis quādo maxime mare insurgit. et littoz⁹ vehemētioz fluct⁹ illiditur: qua excubā te: mare subito mitescit: et omnes ventoꝝ pcelle cadunt Fouet autem ouа septez dieb⁹: tunc pullos educit quos alius septem diebus enutrit. Unde bos .xiiii. dies naute p̄iumpte serenitatis obſnant ꝙs alcionides vocant: eo ꝙ alcione fouente vel enutriente fetus nullos pcelle motus horrescant. Aristoteles. Alcion assimilatur pinee: nisi tantum in colore: quomā eius color declinat ad rubozem Figura eius assimilatur ventose habenti collum longum. In medio loci dura est cōcauitas ita ꝙ etiam cum ferro acuto de facili non potest scindi. Introitus eius valde paruus Ideoqz non intrat ipsuz aqua maris. Profunditas eius assimilatur profundo spongie: et dubium est ex quo componatur nidus ille. Est autz optimo ꝙ compositus sit ex spinis belonit aculeatis Nec auis post quatuoz menses coire incipit ⁊ tota vita coit Plin⁹ libzo. x. Alcion est auis paulo amplioz passere: colore cyaneo ex parte maiore tamen purpureis et candidis admixta pennis. collo gracili et pecto. Hanc videre rarissimū est: nec nisi vergiliarū occasu et circa solsticia septem diebus ante bruмā nidos faciunt: et totidem sequentib⁹ pariunt. Biel fertificatōnis eaz alcionides dicūtur. placito mari p̄ eos et nauigabili: maxime siculo. In reliquis siquidem partibus est mitus. Alterum genus earū magnitudine distinguit et cantu: minores in barūdinetis canunt. piscib⁹ viuūt ouа quina pariunt Nidi eaz admirationez habent pile figura paulo eminēte aure p̄ꝝ angusta: grandium spōgiaꝝ similitudine: ferroqz intercidi non queunt. frāgūtur autem ictu valido: vt spuma arida maris nec vnde ꝓfingantur inuenitur Ex libzo de naturis rerum. Alcion est auis minutissima in mari habitans et fetus faciens. Aues quedam domestice. vt gallina et columba indiscretis temp̄ibus fetus facūt: qm̄ ab hiemis inté perie tute sunt. Nec autem sola inter aues siluestres hiemali tempoze fetificat Nutus nidus fezro nequit incidi: sed ictu valido frangi: nec vnde confingatur potest ī uenirī. Dicturqz alcion quasi ales occeani: eo ꝙ in hieme in stagnis occani nidos facit: et pullos educat

.XXVII.

De anate. Isidorus.

Mas ab assiduitate natandi aptum nomē accepit. Et quo genere quedam germane dicūtur ꝙ p̄ ceteris nutriāt. Plin⁹ vbi supza. Aues volando iaculantur sese in sublime: in rectum: in pnum impingi putes aliquas: aut rursus ab alto cadere bas: illas salire. Anates sole queqz sunt eiusdez generis in sublime sese ꝓtinus tollunt: et e vestigio celum petunt. Iraqz in foueas quib⁹ feras venātur de lapse sole euadunt Idem in libzo. xviii. Anates ac mergi cetereqz aquatice aues: pennas rostro purgāres: ventum plagiunt Ex libzo de natura rerum. Anas est auis aliqn tulū maioz gallo: Mas caput et collum viridis coloris habet: rostrum vero latum: ⁊ alas albo viridi nigroqz distinctas. Lozquem habet album: circa collum. pedes ruffos et latos: quibus in aquis subremigat Maz aqs fluminū gaudet: difficileqz sine his viuere valet. maxie cum eam cibi sicci citius ingurgitant. Mares aliquando cum plures fuerint simul: tāta libidinis insania ferūtur: vt femiā solam coeundo vicissim ac certatim occidant. Nox pulli mox vt ouum exeunt: tanta agilitate vigent. vt etiam si matrem mori vel alienari contigerit: sine nutrice viuant. XXVIII

De cibo ac medicina ex anate.

Mas cocta pectoze melioz est ꝙ ceruice: de qua martialis ita dicit. tota quidē ponatur anas: sed pectoze tantuz ac ceruice placet: cetera rede coquo Razi vbi supza. Caro anatis plures habz superfluitates. et plus fastidire facit. ⁊ maioris est caliditatis. non tamen plus nutrit ꝙ caro gallinacea. Plin⁹ libzo. xxix. Sanguis anatum spissatur ac seruatur vinoqz contra mala medicamēta. Auicēna. Anas calidioz est omnib⁹ domesticis auibus. ⁊ dicunt quidaz ꝙ infrigidatuz calefacit. Calefactū vero febricitare facit

Clarificat autem vocem. Augmentuz facit in cortu: et spectra multiplicat. Eius pinguedo maxima est in sedã do dolorem: pariterqz mordicationẽ in pfundo corpis. Et est melior ceteris autum pinguedinib⁹. Dolorem q̃ qz clarificat. Caro eius impinguat. ventositates frangit. Tardatur autez in stomacho: et est grauis: ppterqz anseris: sed quod in ipsa leuius est et melit⁹ sunt ale. Cũ autem digeritur caro anatis et anseris: nutribilior est omnib⁹ carnibus autum. Idem. Caro anatis est vehementis humiditatis: z plurimi nutrimẽti: sed nõ adõ boni: vt galline et similes. Ventres eaz suaues sunt et epata bona ac suauia in cibo boniqz humoris. Idem ale leratis. caro anatuz emplastri more suppositа bona est neruis inflatis. Adeps anatis impinguate: panno linita cõfert. Idem. Par anatis pinguis sicut z galline sanius est ceteris. cerebrũ eius est ex medicinis apostematuz ani. Plinius libro. xxix. Sanguis anatum ponticaz aduersus omnia mala medicamẽta pollet. spissatusqz seruatur: ac vino diluitur. Quidam vero femiã anatis efficaciorem putant. Item sanguis infusus cerebro pfluenti valet similiter et adeps eius cũ rosaceo coctus. Idem in libro. xxx. Anatum quoqz masculoz sanguis aluum sistit. Mirum vero traditur in torminib⁹ anate appolita morbuz transire ventris: tpamqz ipa tem emori. .xxix.

De anssere Ysidorus

Anseris nomen anas dedit per derivationez: vel a similitudine: vel q ipsa natandi frequentiaz habeat. hec vigilias noctis assiduitate clangoris testatur. nullum autez animal est qõ ita odorem hominis sentit sicut anser Unde et eius clangore gallozz ascensus in capitolio depbensus est. Ambrosi⁹. Merito anseribus debes roma q regnas: dii tui dormiebãt: et anseres vigilabant: illis potius deberes sacrificare q̃ ioui. Cedunt eñ dii vestri anserib⁹: a qb⁹ se sentiunt esse defensos: ne et ipi ab hoste caperentur. Plin⁹ libro. x. Anseres in aqua coeunt vere pariũt. Aut si bruma coire post solsticium quadraginta ppe. Bis anno si priorem ferum galline excludant. Alias plurima ouа. xvi. pauciſſima. vii. Incubant femine tantũ tricenis diebus. Si vero tepidiores sint vicesimoqnto. pullis eoz vrtica contactu mortifera. nec minus auditas: nunc quidem facietate nimia. nunc vero suamet vi quãdo appbensa radice morsu: sepe conantes avellere: ante colla sua abrumpunt. Contra vrticaz autez est remedium stramento ab incubitu subdita radix eaz. Anseres aliena ouа non excludunt. Incubãda subduci vtilissimũ tr. vel. xi. In germania anseres candidi sed minores gãze vocantur. precium plume in libras denarii quini. coqz delicie pcessere vt sine hoc instramẽto durare tã ne virozz quidem cervices possint. Anserũ femine mutua inter se libidinis ymaginatiom cõcipiunt aut pulvere. mirum in hac alite amor. nostriqz sapientiores eos incorpis bonitate noverunt: qõ fertilibus in magnã amplitudinez crescit. Idem in libro. xxviii. Anseres ptinuo clangore intempestatiui. diras tempestates plagiunt

Aristotiles. Anseres sũt animalia verecũda seqz ob fuantia. magni z parui anseres qui ambulãt more gregis sunt. ppe flumina et lacus. Anseres autez parui volant cõgregatim. in anseribus quoqz sunt ouа venti.

Ex libro de natura rerum. anser vel auca est auis ad le magnitudinis. buti⁹ generis ille que indomite sunt z ppie libertatis: glauci coloris sunt et aeris altа petunt. Volant vt grues ordine literato: et secũ flatus ventorum: volatus suos dirigũt. aquilone flante petũt austrum. satis conscie frigidiora tempora imminere vix a volatu cessant: nisi cõmãducantes interim depascant. adeo nãqz delectabilis est ei volatus: vt raro dormiãt. ac ptra: domesticis aucis volatus est grauis: pascere officiosissimũ: quiescere ac dormire pcipuum. horas noctis et furres clangore pdunt. Est in alpium mõtib⁹ anseruz genꝰ inter aues maximaz pter structionem: sed adeo põdorosum: vt manu capiatur immobile sup terrã. Anates et anseres ceteriqz aues herba se purgant syderite.

.xxx.

De generatõe anserum et impinguatõne

Anseres vero coeũt vere: aut si bruma post solsticium. Si quis subripiat eis ouа: pariunt vno nec rumpãtur. aliena vero non excludunt Incubando vtilissimũ est. ix. aut. xi. subiicere. aliquãdo etiaz sine coitu ouant: sed ouа sine pullis sunt: p pull' defendẽdis sibilant Cõtra pluviam freqntius se balneant Carnes ad digerendum duras habent. Qñ impinguatõis causa recluse sunt. Si vna sola frustrata societate reliquatur: pre tristicia solitudinis vic vlteri⁹ impinguat. Auca vt etiam impinguetur inclusa infra novem dies terminuz impinguationis cõsequetur: vltra quem non pgreditur: etiam si pluribus diebus includatur

Arestotiles. Anseres ouant et sine coitu. In aqua natant: vt in eis fiant ouа venti Palladi⁹ de agricultura libro. i. Anser sane nec sine aq nec sine herba facile sustinetur. locis constitis inimicus est: quia sata z moris ledit et stercore. pullos pstat et plumas: quas et autũno vellere licet et vere. Uni masculo sufficiunt tres femine. albi fecundiores sunt: varii vel fusci mus⁹ quia ꝺ agresti genere ad domesticũ transierũt Incubant a lxa lendis martii vsqz ad estiuum solsticiuz. Plus parient si gallinis ouа supponas: extremuz partum tam vacature matres educare pmittũtur. Gallinis sicut pauonia sic et anseris ouа supponẽda sũt: sed anserina ne noceantur: suppositis vrtica subiiciatur. Pulli decem primis diebus int⁹ pascendi sunt. postea sereno educi poterunt: vbi nõ fuerit vrtica cui⁹ aculeos formidãt Quatuor mensium bene saginãtur. naz melius in tenera etate pinguescũt: Cer in die eis polenta datur: et large nandi licentia pbibetur. Loco claudi debent obscuro z calido. Sic maiores secundo etiam mense pinguescunt. Nam pulli sepe. xxx. die saginãtur: si ad satietatez miluz infusuz pbeatur Inter anseruz cibaria legumẽ omne porrigi potest: excepto bulbo. Cauendum est autem ne pulli eoz setas glutiant. .xxxi

De cibo et medicina ex anssere

Auicenna.

Anserum caro grossa est: adeps eoz alopicie cõfert: et ad fissuras faciei arqz labioz valet. Dedat quoqz dolorem auris: et confert matrici. Ale eaz bone digestionis ac nutrimenti sunt Nec sũt nisi leues. pter multitudinẽ motus et exercitii sui. nec eaz nutrimentũ multiplicatur. nisi pter multitudinez carnium que in eis est Plin⁹ libro. xxix. Adeps anseris cum melle impositus: valet contra morsũ rabidi canis. Sanguis eius contra leporis marini venenũ. contraqz omnia mala medicamẽta est vtilis. Adeps anserum in vase eneo cum cinamomo: et casia: et pipere albo: et herba que cõmagene vocat: et calamo: mire multa obtutis: ac gelido rigore maceratis. ad vsum pclari medicaminis sumitur: qõ cõmagenũ dicitur Est et odore iocundum: medela vtilissimũ. z ad cõfricationes convulsiones: cerebros ve subitos dolores. vnguẽtũ pariter est ac medicamentũ Idem adeps cum butiro sistit sanguinem. Igni quoqz sacro medetur anseris adeps: eoqz carbunculi curatur. Item adeps vlcera ligue labioruꝫqz sanat: z cutem in facie serenat: dolorem et granitatem aurium sedat. Cerebro pfluenti valet anseris adeps cum rosaceo coctus: et similiter sanguis infusus. Fel anseris confert oculis cõtusis: vt postmodũ usopo ac melle

imungantur. Leliacis vero pdest. Anserum trium linguas in cibo sumere Esculapius vbi supra. Adeps anseris omnes duricias soluit. Idem cum succo cepe instillatus auri aquam illapsā eicit Bzascorides. Anserū adeps summe mutificus est ob dulcedinez pinguedinis. Rimas labioz curat: totiusqz vultus factas ex frigore rimas: optie sanat z auriū dolores. XXXII

De aquila. Isidorus.

Aquila ab acumine oculoz vocata est: tanti em̄ contuit⁹ esse dicitur: vt cuz sup maria immobili penna feratur: nec humanis pateat obtutibus: de tanta sublimitate pisciculos natare videat: et stat tormenti descendens: raptam pdam pennis ad luctus ptrahat. Nam et contra radium solis fertur obtutū non flectere. Unde et pullos suos vngue suspensos radiis solis obicit: z quos immobilem aciem tenere viderit: vt dignos genere confuat: si quos vero obtutuz inflectere viderit quasi degeneres abicit Ambrosi⁹ Aquile autem pullum abiectū fulica suscipit: que grece fene dicitur: et cum cuz prole sua connectit. codēqz quo fetus ꝓprios materne sedulitatis officio pascit et nutrit. Idez Aquila cum sit acuti visus valde: cogit pullos suos autē⁹ alas cōperas habeant solem aspicere. Et siquidez oculi alicui⁹ lacrimātur: aliquādo interficit ipm. Aquila quoqz non redit ad supfluitatem sitque reliquias venatōnis sue: vt aliqui pullox comedant ex illa Jozath. aquila est auis magna regalis. de qua dicitur: q⁹ vbicunqz viderit ex alto serpentem: magno stridore oppressum vnguibus laniat. et postē⁹ extracta de visceribus venena mortifera decerpserit: adhuc sauciam deuorat: et virus qō inerat extinguit: veneno caloze decocto. hoc quoqz expuēto aut contristatur aut gloziatur. vnam sedem et vnum nidum semp habent

Arestotiles. Aquilax femie maioris corporis sunt q⁹ mares Plini⁹. li. x. Aquile rapta nō ꝓtinus ferūt: sed primo deponunt experteqz pondus. tunc demum abeunt. opperiunt autem non sento nec egritudine: sed fame: intantum supioze rostro accrescēte vt aduncitas apperiri non queat. A meridiano tēpe opārur et volāt priozibus horis diei donec impleantur hominū comōditi foza: ignaue sedent. Aquilax penne mixtas reliquarum alitum pennas deuorant Negant vnq⁹ solaz hanc alitem fulmine exanimatam. et ideo iouis armigeram cōsuetudo iudicauit. XXXIII.

De eadem. Ex libro de natura rerum.

Aquila habet alas rectas et extentas. sed in sūmitate recuruas: dextx pedem sinistro maioꝛē libenter ad solem conuersa sedet Sedens suos vngues semp respicit: ne recurui facti sint Super lapideqz quoqz ñ diu sedet: ne acies eox retundatur. hec autem sola non fulminatur. Omnes aues nobiles ea visa ptimescunt. Illaqz die audaciam perdunt: nec ad pdaz de facili volare possunt. De solo gyrfalco dicitur q⁹ aq̄lam capit: et in hoc ei⁹ audacia culpatur: tanq̄ maiestatis rea. q⁹ reginam auium ledit Aquila rapinam captā non ꝓtinus fert. Ds primo deponit: exptaqz pondus secundum vires suas abit. Predam quidem ceteris auibus partitur: easqz secum comedere patitur. Sed si cibus in medio positus ei non sufficit: vnam ex cōuescentib⁹ auib⁹ rapit et ꝓmedit Cornix aquilā insequitur: iz cum aquila diu dissimulauerit cā randē vngui⁹ appēdit. Aquila etiā suo quasi impioso clamore dicitur aliarum auium motum retardare Jeiunium diuturnū multa cibi quantitate sumpta recompēsat. Quod aquilax penne aliax auium pennis aduncte corodant illas: sepe exptum est in sagittis pennatis: his et aliax pēnis in pharetra cōiunctis Actoz. aquila ergo arduos volatus habet: et in petris manet. Rostx. vt dicūt. ad petram terit. Est rex auium: sicut leo ferarum: et bos iumentox Jeiunat vsqz ad meridiem: z tunc ad pdaz volat In nido gēmam ponit: vt pullos a serpentib⁹ defendat. Sola auium solem intuetur in rota. Pullos quoqz ad solis radium pbat: sanguinem lambit: alas innouat piscatur pisces: et quando stat respicit vngues. est autē fulua exterius: sicut milu⁹. Clamosa ē: z de raptu vivit. Unde versus. Alta volat: manet in petris: rostrum terit: est rex. Jeiunatur ieiunat: habet gēmam: rota solis. Sole ꝓbat pullos: lambit: fons innouat alas. Fulua: videns vngues pisces pdat: roboat vox. XXXIIII

De speciebus aquile. Plinius.

Aquile. ex his quas nouimus aues. maximus bonos: maxima z vis est Paruz vi. sunt genera. Melenetos alias melenotes a grecis dicta Eademqz in valeria mima magnitudine: viribus precipua: colore nigricans. Sola aquilax fer⁹ suos alit Mācetera. vt dicem⁹ fugant. Sola sine clangore: sine murmuratione. Conuersatur autem in mōtib⁹ Secūdi generis est pigargus in opidis z in campis albicante cauda Tercii morphos quā hom⁹ et pareno vocat. aliqui z plancum et anatariā: cui vita circa lacus secūda magnitudine z vi: phemone apollinis dicta filia dentes ei esse ꝓdidit. mute alias carentiqz lingua. eedemqz aquila rum nigerrima: pminētioze cauda. Consentit et boletus Ingenium est ei testudines raptas frangere e sublimi iaciendo. que sors interemit poetam Eschilum p̄dictam satis. vt ferunt. eius diei ruinam secura celi fide cauentem Item quarti generis est pcepter⁹. eadem morari per lacus vulturnia specie alis minimis: reliqua magnitudine antecellens: sed imbellis z degener: vrpote quā verberat corui⁹. Eadem ieiune semp auiditatis z grule murmuratiōis: sola aquilax exanima ferit corpora. Nam vt cetere cū occidere consuēdunt: Hec facit vt quituz gen⁹ qō genesion vocatur: verum solumqz in corrupte originis: media magnitudine: colore subfuluo rarum conspectu. Superest alietus clarissima oculoruz acie sese ex alto librans: visoqz in mari pisce: ꝓceps in eum ruens: z diffusis pectore aquis: rapiēs. Illa. q̄m terciam fecimus. aquaticas aues circa stagna appetit: mergentes se subinde: donec sopitas lassataſqz rapiat. Spectāda dimicatio aue ad pfugia littox rēdēte: maxime si cōdensa harundo sit Et aquila in deiectu alta abigente: z cum apperat in lacus cadente: vmbraq⁹ suā nanti sub aqua a littore ostēdēte rursus aue in diuersa: z vbi mīme expectari se credat: emergēte. Hec causa ē gregatim aubus natādi: quia plures simul non infestātur respso pēnax hostē occecantes. Sepe z aquile ipe ñ tolerantes pōdus appēbensum vna merguntur. Alict⁹ tantū implumes etiam pullos suos petiens subinde cogit aduersus solis radios intueri. Et si cōiuentem flentemqz aspaduerterit: velut adulterinuz z degenerē e nido ꝓcipitat. Illum vero cuius acies firma ꝓtraxerit: educat. Alieni suum gen⁹ nō habent: sed ex diverso aquilax coitu nascūtur. Id quidem qō ex his natuz est: in offifragis gen⁹ habet: e quibus vultures ꝓgenerantur m:::ores. Et ex his magni qui omnino nō generant. Quidam aduicunt genus aquile: quā barbarā vocant: thusci vero offifragam. Tribus primis: z quinto aquilax generi inedificatur nido lapis ethites: quē aliqui dicere gagiten ad multa remedia vtilē: nichil igne dispendens. Est autem lapis ille pgnans: intus cum q̄tas alio in vtero sonante Sed vis illa medica: non nisi mdo direptis. Primo ac secundo generi non minox tātum quadrupedū est rapina: sed etiam cum ceruis plia. Multumqz puluerem volutatu collectum insidens cerui corpibus excutit in oculos: eius pennis ora verberāt

donec in rupes peripiret. Acrior est cum draconē pugna: multoq3 magis anceps etiam si in aere: hic em̄ aq3 le cōfectatur ova auiditate malefica. At illa ob hoc rapit vbicūq3 visuz. Illeq3 multiplici nexu alas ligat: ita se implicans vt simul decidant. ¶.xxxv.

¶ De nidis aquile et pullificatione

¶ Idem in eodem

Aquile nidificant in petris et arboribꝫ. pariūt ova terna. Excludunt pullos binos. Vsi sunt aliqñ et tres. alterum expelliunt tedio nutrīdi. Quippe eo tempore ipsis cibum negauit natura. pspiciens ne omniū ferax ferus raperentur. Ungues quoq3 eax inuertūtur diebus bis. Albescunt media penne vt merito parꝫ suos oderint. Bz ceteros ab his cognatū genus ossifragi excipiunt et educant cum suis. Ceruz adultos quoq3 psequitur parens: et longe fugat: emulos sez rapine. Altoqn et vnuz par aquilax magno ad populandum tractu. ut satietur. indiget. Bē mināt ergo spacia: nec in primo predantur. ¶ Aristotiles. Aquila super ova sua cubat. xxx. diebus: multumq3 grauat in nido: sic vt venari nō possit. Ideoq3 plꝰq3 duos pullos pascere non sufficit. Unde tercium ouum vel tercium pullū picit. statim autem vt pullos suos posse volare videt: alis suis eos pcutit: et a nido eicit. ¶ Jozath. Aquila de pullox suox cibo solicita ponit amatistin in nido suo: et ab eis venenum fugat. Ex libro de naturis rerum. Aquila altissimis arboribus nidificat: vbi mala bestia non accedat. pullosq3 caute custodiens non relinquit donec seipsos pregere sciant ac valeant. Itaq3 contra draconem: vel hominem: vel aliud animal: si eos turbare vel rapere voluerit: mira anxietate pugnat: seq3 mortis periculo pceis exponit: quos etiam in humeris subtollit. vt eos paucet ad volatū. Fertur etiam quidam habere pscium: vt quātumcūq3 longe sit a pull: aduenire sciat aduersarios eox. Bocet etiā eos lambere sanguinem: Lapidem cubitem habet in nido: qui velut pregnans ferum habet mr̄ꝰ lapidez minutum sonantem: et hunc contra calorem nimiuz. quem habet aquila naturaliter in nido habet ne depereant ova decocta calore nimio. hunc em̄ lapidi calor ignis nocere nequit. Dicunt et alii plꝰq3 duos lapides pciosos nomine indes in suo nido collocat: sine quibus parere non pōt. Aquila multis diebus ieiunat: adultos pullos psequitur: longe fugans emulos. s. rapine. Est etiā aquile pessimū genus: quod pullos suos ante tempꝰ expellit tedio nutriendi. Ratio autem hec est sm̄ aristotilem: quia pꝰ incubationez adeo debilitatur. vt venari non possit: etiam vngues eius incuruātur: vt predam tenere non valeat. albescunt ale et aggrauātur: vt vix possit volare. Aquile pulli sine clangore sunt et sine murmuratione. Est aquila grandis in septentrione habitans duo faciens ova semp: vt dicit plinius: in cacumināb9 ramoruz suspensa captoq3 lepore vel vulpe minutatim ei cornuz detrahit. et ova sua in illo altaꝰ villo inuoluit. ac sub calore solis ponit. traq3 relinquēs ea non cubat. Sed quo usq3 naturali maturitate frangātur expectat. In egressu vero pullox redit: et tunc eos vsq3 ad robur pfectū nutrit. ¶ Aristotiles: Aquila ppter sui calorē ouis suis lapides interponit frigidissimos: ne ova suo calore dissipentur. Pullos suos radiis solaribus in alto oblatos qui eos ferre nequeūt tanqꝫ degeneres eicit: natura tamē illis necessaria ministrat. diligenter pullos suos asportat tergo insidentes: et corpus ppriū inter eos et sagittariuz quasi scutum interponit. vt si necesse est: ictū suscipiat. ¶.xxxvi.

¶ De aquile senescentis renouatione.

Augustinus super psalmuz. cij. ¶ Aquila fertur dum senio grauatur: rostri imo dice crescentis vnco: non posse os aperire: et cibum capere: et inde languescat. sed quodaz naturali modo rostrū ad petram colliditur. et rostri onus excutit. sicq3 ad cibū redit: et omnia reparantur ei: vt iuuenis fiat. vñ. re. habitur vt aquile iuuentus tua. ¶ Eloia super michēā. Aquila siquidem auiū regina: certo tempe amissis plumis remanet implumis. Unde ppbeta. Dilatata inquit calueicium tuum sicut aquila. ¶ Eloia super ezechielem. Cum em̄ senio afficitur aquila: plūas et pennas quibꝫ ad pdam solebat ire amittit. ¶ Ex papia. Physiologus dicit aquilam hanc habere naturā: cum senuerit grauātur ale eius. et obducūtur caligine oculi eius. tunc querit fontem aque viue. et contra cum euolat in altuz vsq3 ad etheraz solis. Ibiq3 alas suas incendit. simul et caliginem oculox exuit de radiis eius. Tunc demū descēdens in fontem se mergit. et statim tota renouatur: ita vt alax vigore. et oculox splendore renouetur in melꝰ. ¶ Jozath vbi supra. Aquila senescētibus pennis: et debetato visu ter sursum ascendēs: visum suum et alas cōtra solem acuit: totiensq3 descendēs in fonte semoth se mergit: ac rostrum suum ad petram acuit. Dieq3 tribꝰ vicibus redit visus eius et plume ac rostrum. Cum ad huc quarto attemptauerit: tunc moritur. ¶ Ex libro de natura rerum. Aquila est auis magna et nobilissima: vtpote auium regina: que cum senecta grauatur. super omnes nubes in sublime volat. et ex calore solis oculox eꝰ caligo consumitur: et mox impetu cū ipso calorīs estu descēdens aquis frigidissimis tercio imergitur. Indeq3 resurgens statim nidum petit. et inter pullos tam robustos ad predam in qualitate frigoris et caloris quasi q̄dam febre correpta: quodam sudore plumas exuit. foueturq3 a pullis suis et pascitur: donec pennas plumasq3 recupans innouetur. ¶.xxxvii.

¶ De medicinis ex aquila. ¶ Esculapius

Aquile fel cū melle suffusos sanat oculos. ¶ Plinius libro. xxix. Oculis inuncris aquile cerebro aut felle cum attico melle: claritatem visus dicunt restitui. ¶ Idem in eodem. Aquile felle. quā dixim9 pullos ad contrēdum soleꝫ experiri. mixto cū attico melle inūgūtur nubecule et caligationes atq3 suffusiones oculox. ¶ Idem in libro. xxx. Lumbox quoq3 dolori pedes aquile in auersum a suffragine emulsi alligantur. dexter quidem doloribus partis dextre: sinister quoq3 leue. Preterea morbo regio resistit cerebrum aquile in cyathis vini tribus. ¶ Actor. Leterū. vt dictum est superius tuta plinius quibusdam aquilax generibus inedificatur nido lapis cubites: ad multa remedia medicinalia vtil: nebil igne deperdēs. Verūtamen illa medica vis non inest: nisi nido direptis. De hoc autem lapide lector reḡ rat superi9 in tractatu de lapidibus insignioribꝫ. Hūc de ceteris auibus iuxta ordinem alphabeti. vt cepimus seriatim psequamur. ¶.xxxviii.

¶ De ardea et ardeola. et asalon et asida.

Isidorus.

Ardea dicitur quasi ardua propter arduos volatus. Unde lucan9. Quodq3 ausa volare ardua. Cum altius volauerit tempestatez significat. hanc multi tantaluz vocant. ¶ Ambrosi9. Ardea que paludibus inherere psuetur: notas sedes deserit: imbresq3 formidans supra nubes volat: vt pcellas imbriuz nō sentiat. ¶ Plinius libro. xviii. Ardea dum in medis harenis tristis extat: diras tempestates pnunciat. Ex libro de natura rerum. Ardea licet in aquis cibum suū querat. in siluis tamen et altis arboribus nidum suum collocat. Fertur autem qꝫ pullos suos miro rigore nitit defendere. Accipiter eis infestus est. Sed ardea hunc anum opponit: et sterc⁹ eicit. Ad cuiꝰ tactum accipitris penne cōputrescūt. Unicum habent sicut ciconia

intestinum .plurimeqꝫ eaꝝ colorē habent cinereuꝫ:que dam vero album. Est quoddā eaꝝ genus quarum ma res angūtur in coitu cum magna vociferatione. fūdūt qꝫ sanguinem ex oculis pre doloꝛe.nec minꝰ egre pari unt grauide. Est et quoddā ardee genus distans a cete ris tantum rostri magnitudine.quod quidē semissez cu bitum habet in anteriori parte.ꝛ plus ꝙ tres digitos in latitudine:et ad hoc solum creatum videtur:vt ex eo sibi victū comodꝰ querat. hec auis piscibꝰ viuit:quos oim frustrato conamine rostro corripit:ac ꝺeglutit. Est et eaꝝ genus vt dicit plinius:quod non nisi vnū oculū habet vnde videre possit. Inde fit vt ab aucupe citius capi possit. ¶ Plinꝰ libꝛo.x. Ardeolaꝝ tria sunt gene ra scz leucon: asterias.pellos.bi angūtur in coitu.Ma res siquidem cocundo cum vociferatu sanguinez ertaꝫ ex oculis ꝓfundūt.nec minꝰ egre grauide pariunt. So rices et ardeole dissident inuicem fetibus insidiantes. ¶ Idē in libꝛo.xvi. Inter ardeolaꝝ autem genera quaꝫ leucos vocant:altero oculo tradunt carere ¶ Ex libꝛo de natura rerum. Asalon est auis parua que corui fran git ouꝫ. huius pulli a vulpibꝰ infestantur. Ipsa vero vulpis catulos vellit:ipamqꝫ vulpem:quod vbi corui uꝰ viderit auxiliatur vulpi:quasi contra cōmunez hostē. Nec auis in spinis viuit:ꝛ ob hoc asinoꝰ odit: flores ac folia spinaꝝ deuorātes. Reperitur in diuersis codicibꝰ variatum hoc nomē. Nam aliquādo asolon:vt bic. aliquādo assalon. aliquādo aschelon.aliqñ esolon.ꝛ fortasse erroꝛe et vicio scriptoꝝ varietas talis exorta est ¶ Actoꝛ. asida iuxta ꝓbisiologū ipa est structio de qua dicetur infra. ¶.XXXIX.

¶ De gachaco et auibꝰ paradisi et aurifrigio

Hgachus de quo legitur in leuitico est auis ig nota etiam peritis iudeoꝝ ¶ Ex libꝛo de natu ris rerum:aues paradisi vulgariter sic appel lantur:nō q̄a de paradiso sint:sed ob insignem pulcritu dinē:tanti nanqꝫ sunt decoris et glozie: vt nullus esse co loꝛ credat deesse. ¶ Magnitudo eaꝝ est vt anserū. Voꝛ ita dulcis et pia:vt excitare possit in homine deuotōnē et gaudium. Quā vero capta fuerit ꝛ ullaqueata gemat nec cessat plangere donec reddita fuerit libertati. Sup fluia nūl libenter habitat et raro alias reperitur Sunt et alie aues in eisdem ꝓtibus eodē modo appellate:fusci coloꝛis ꝛ subrutili:minores ꝙ monedule. Aues autē paradisi vocantur. quia nescitur vnū veniant: aut quo vadant. Non eīm coitus eaꝝ videtur:sed certis tempo ribus aggregate:terraꝫ quas inhabitabāt trāsiture re linquāt:et sic recedunt. Aurifrigi⁹ est auis sic dicta: quasi auram frigiam sequens Habet vnū pedem cum vncis unguibus ad ꝓdandum.altrum vero latuꝫ ad na tādum. Giro multiplici vtitur in aere. nunc moze ludē tis:nunc moze insidiantis vsqꝫdum ꝓdam in aquis cer uens impetuose descendit: altero pede ꝓdam rapiens: altero natante rapientez adiuuans. ¶.XL.

¶ De barliathe siue bernelza.

Barliates sunt aues de ligno crescentes:quas vulgus bernestas siue bernelzaꝫ appellat. Ferē eīm ꝙ lignum de abiete marinis aquis incidēs qñ successu temporis putrescere ceperit:humoꝛez ex se crassū emittit:ex quo densato formātur parue spes aui um ad magnitudinē alaudaꝝ Primūqꝫ sunt nude Be inde maturātes plumescūt ac rostris ad lignū pendētes per mare fluitant vsqꝫ ad maturitatē donec se cōmouē tes abrumpāt.sicqꝫ crescant et roboꝛētur vsqꝫ ad debi tam formā Haꝝ multas et ipsi vidimꝰ. viroſqꝫ fide di gnos:q̄ eas adhuc pendēres se vidisse testati sunt. An teribꝰ minores sunt:coloꝛem habent cinereum ac nigrū Pedes vt anates :sed nigros. De his autem iacobꝰ a chonēsis epūs in ezechielē historia loquens dicit:ꝙ ar boꝛes sunt super ripas maris:de quibꝰ hec ꝓcreantur rostris infixis arboꝛibus dependēres. Tempe vero ma turitatis ex arboꝛibus decidūt:ac per incremēta ꝓficē tes:sicut aues cetere volare incipiunt Verūtamen nisi decidentes cito aquas inuenerint:viuere non ꝓfit:qñ in aquis est nutrimētum eaꝝ et vita. Notandum autez ꝙ non in ramoꝝ summitatibꝰ sed in arboꝝ corticibus ac stipitibus pendent. Crescunt autem arboris humo re:ꝛ roris infusione.donec habentes plumas ac robur vite:corticibus abrumpātur. De his itaqꝫ certum est ꝙ in oꝛbe nostro circa germaniā:nec ꝓ coitum generā nec generātur. Sed nec eaꝝ coitum apud nos vllus bo minū vidit. Unde et carnibꝰ eaꝝ in. xl.nōnulli etiā xp̄i ani in nostra etate in locis vbi auiuꝫ huiōi copia est:vt solebant. Sed innocentiꝰ papa tercius in lateranensi ꝯ cilio generali hoc vltra fieri vetuit. hec volucres her bis et gramibus.vt anseres.viuūt. Potuꝫ vero differ re sicca comedēres:nullatenꝰ possunt. Philosophus Bernelza que ex arboꝛe nascitur:in quibusdam quoqꝫ flandrie ꝓtibus inuenitur. Nec auis non habet superfluitatem:sicut nec arbores ¶.XLI.

¶ De bistarda et bonosa.

Ex libꝛo de naturis rerum.

Bistarda est auis aquiline magnitudinis:que volatu tarda.bis aut ter saltum in terra facit:an teq̄ ad etbera subleuetur. Unde ꝛ nomē habe re dicitur. Ungues habet vt aquila:et rostrum adūcuꝫ carnibus vescitur:nō tamen in volādo ꝓdam diripit:ꝙ sicubi ouem aut aliud animal in offensuꝫ inuenerit:plu res eaꝝ aggregate inuentuꝫ deiciunt et occidūt:sicqꝫ carnibus eius satiantur.cadauerib⁹ etiam libentissime vescitur. Vola vero pene inter aues que carne vescun herbam depascit. In alis ꝛ cauda albedinez habent:re liquo coloꝛe aquilam imitatur Qua sua nō in arboꝝibꝰ ponit:quoniā alte volare non potest: sed in terra depo nit:et illic ea fouet dum seges in fructu est. Bonosa est auis in germanie ꝓtibꝰ: habens carnem ceteris ni gram:interius albam:delicatam ꝓpe ad ꝓdicis sapoꝛez Habet autezfastiani magnitudinē. Cunqꝫ tempꝰ vene rem excitauerit:masculꝰ biārī oꝛe cutrit: donec oꝛe spu mer:tunc femine vemens oꝛe spumam recipit:indeqꝫ:ꝛ concipit et ouꝫ parit. ¶.XLII.

¶ De bubone. Isidorus.

Bubo a sono vocis compositū nomē habꝫ:auis feralis:onusta quidem plumis. Sed grauꝫ sem per detenta pigricie:in sepulcris nocte vieqꝫ versatur:semp cōmoꝛans in cauernis. De qua ouidius Fedaqꝫ sit volucris venturi nuncia luctus. Ignauꝰ bubo dirum mortalibꝰ omē. Deniqꝫ apud augures malū portendere fertur. Naꝫ cuꝫ i vrbe visa fuerit solitudiez significari dicunt ¶ Plinius libꝛo.x. Bubo funebris ꝛ abhominatus publicis ꝓpue auspicijs deserta incolit nec tātū desolata:sed dira quoqꝫ ꝛ inaccessa.noctis mō strum:nec cantu aliquo vocali.sed gemitu Itaqꝫ in vr bibus:aut oīno in luce visus dirum ostentum est: ꝓmaꝫ toꝝ domibꝰ insidentez plurimū scio non fuisse feralem Volat nunq̄ quo libet:sed transuersꝰ aufertur Habet autem et bubo ungues uncos:vt noctua ꝛ vlula. Oīm q̄ oculi coꝝ interdiu hebetes sunt Illaphus tradit bu bonem ꝛ noctuam ꝛ picum arbores cauare. Idem in libꝛo.xi. Pennatoꝝ animaliū bubonī tantū ꝛ otto plu me velut aures.ceteris vero cauerne ad auditū. Ra dulphus sup leuiticū. Bubo die delitescit:ꝛ noctu egre ditur eo ꝙ aues reliquas vereatur. Naꝫ omnibus odio sus est:vt visus mox ab omnibꝰ cōclametur vel etiam discerpatur ¶ Ex libꝛo ō naturis reꝝ. Bubo nom̄ hꝫ a vocis sono:fugit lucem:in ecclesiis habitat:ꝛ oleum de lampadibꝰ bibit:stercoꝛib⁹ tamen eas vefedat;ova

quoq3 columbe bibit: mures venatur. hac quoq3 volucres cetere capiũtur. Quãdo vero ab illis auib9 q̃ in luce habitant impugnatur: resupina pedu3 vnguib9 se defẽdit. Dicit enim plin9: q̃ a canda de ouo exit: quia põdere capitis posteriorem partem corporis fouendam matri applicat. Arestorides. Bubo sicut ⁊ vespertilio victũ sibi nocte acquirit: ⁊ cum paucis auiu3 generib9 habz duos tantu3 digitos in parte pedum anteriori: ⁊ duos i posteriori. Suntq3 digitum vnum ad post: et habet lingua magnã: vnguesq3 magnos aquile simile: et vociferatur fortiter. Monedula pugnat cum bubone: q̃ bubo debilis est visus apud meridiem. Ideoq3 corvus ille rapit ouа bubonis et p̃medit. corv9 q̃ppe fortior est de die: et bubo de nocte. Itaq3 bubo et corv9 inuicez si bi aduersantur in nidis. Corvus meridie comedit ouа bubonis: et bubo nocte comedit ouа corui. Ceteroq3 aues circa buboñ volant: ip̃mq3 deplumãt. Multa nãq3 pars auium cum odit. Auicenna. Sanguis bubonis valde p̃fert asmati. similiter etiã ius et caro ipsius. Philologus. Cor bubonis si appositum fuerit mulieri dormienti in parte sinistra: omnia que gessit. vt dicitur. narzabit. Plinius libro. xxix. Bubonis pedes usti cum herba pulmonaria contra fluentes auxiliantur. Oculoz cinis eius collirio mixtus claritatez oculis facere p̃mittitur. Idem in libro. xxx. Freneticis quoq3 bubonis oculoz cinerem imponunt. .XLII.

De buteo et butorio. Ex li. de na. rerum

Buteo est de genere accipitrũ: sed paulo nigrior et tarda nimiũ pigraq3 ad volandum. preda tamen vivit quam cum dolo vel languore aliq3 aut pigricia detentam assequi possit. Hec auis sapore dulcissima est. Butorius est auis sic dicta a signo vocis: habet crura longa: collum extensũ: rostrum q3 lõgũ et acutum: sicut ardea: colore tamen distans ab illa: est enim terre simillima. habitat circa stagna piscium: cibo cupida: ranas etiam comedit et venenata. hec sola veris tempe. p cantu vocem horrificaz edit. Nec hoc posse dicitur nisi caput suum aquis immergat: vt intra se densis aeris elementi conceptam vocem instar cuiusdam tonitruationis sonoram reddat. In littore sub ardore solis in loco vbi pisces frequentare nouit: adeo quieta stat: vt quasi mortua appareat. vnde fit vt cautis piscib9 minus suspecta sit. Sed cum collum lõgum habeat: breue recurvitate facit. vt cum pisces incauti9 ei quasi nichil p̃meditanti. p̃timuerint: illos ad se colli extensione trahat. Cumq3 laqueo se nouerit irreticam: quietem simulat: quã cum aduenies auceps manu se capere putat: illa inopinanter corripuit rostri iaculo quo potenter valeat lanceando vulnerat. Idem quoq3 dormiendo et vigilando rostrum longũ acutissimũ ad defendẽdã se semper erigit. et cum accipiter eum appẽdere vult: in eius rostrum ad mortem ruit. Carnes eius cum ad ignẽ torrentur mirum odorem reddũt ⁊ ob hoc in cibos diuitum sepius cedunt. Huius ergo sagina medicaminib9 vtilis esse dicitur. Philologus. Botaur9 quasi boo taur9 dicitur: eo q̃ tauri boatum. i. mugitum imitari videtur. Rostrum enim in terra paludosa defigit: ⁊ ad modum tauri clamores edit. Exclusos pullos statim mater sub ascellis collocat. Unum scz sub vna: et alterum sub altera. Pulli vero materno corpori adherentes: iuxta extremitates alaz rostra p̃ducunt. p̃minẽtia. Incedit q3 mater pullos sub alis fouens natozumq3 rostri. p̃minẽtibus cibos dulciter cõmẽdans. Actor. Hec auis mihi esse videtur onocrotal9: de quo dicetur inferius. .XLIII.

De caladrio et Kalendre.

Caladrius. vt dicitur. est immundus secundum legem. dicit philologus: q̃ auis est tota alba: nullam partem habens nigram. cuius interior fimus curat caliginem oculoz. In atrijs regum inuenitur: p hanc cognoscitur de homine infirmo vtrum viuat an moriatur. Si enim egrotat ad mortem. mox hec vt videre rit eum: auertit ab eo faciem suam. Si autez nõ ad mortẽ: intendit illa faciem suam: ⁊ assumit omnes infirmitates eius: ⁊ dispergit eas: et sanatur infirm9. Arestorides. Caladrius infirmũ si mori debeat: non respicit: is si cõualescere possit. et ipsum videre velit: ab illo omnes infirmitatem ad se trahit. Itaq3 ille san9 efficit: et auis egritudinem q̃ sepius p eo moritur. hec auis habet vnũ os grossum in crure: cuius medulla oculos caligantes si quis linierit: eos clarificatos bonos visus efficit. Ex libro de naturis rerum. Caladri9 est auis alba que si ad infirmũ sanãdum ducitur: omnes infirmitates eius intra se colligit: et in aere volans ibi eas cõburit atq3 dispergit. Pars interior femoris caliginez aufert ab oculis. hec auis alexander inuenisse fertur in persidie. Calendrius est auis parua: ppe cõsimilis alaude: colore fusca: plumis despecta: sed mira modulatione vocis audientes letificat. Omnibusq3 voces auiũ expressissime imitat. Itaq3 quãdo capta ergastulo includit: ibi quoq3 captiuitatis et calamitatis sue oblita: vix vnã diei horam sine cantu pterit: adeoq3 spaciari diversis auium cantibus gaudet. vt nec cibi solicita sit. .XLV.

De capone et caprimulgo. Actor.

Capo dicitur gallus castratus: siue gallinaceus de quo scz plenius dicetur inferius. Ideo castrantur: vt faciliꝰ impinguentur: ac teneriores p̃medantur. Byascorides. Capones vivi aperti ⁊ impositi morsib9 venenatis occurrũt: si mutentur assidue. Cerebrum caponis melius est ceteris. Acceptũ in vino fluxum sanguinis abstinet. Pellis ventriculi eius sicca tusa et bibita customacha est cum vino. Fuscellus maxime minoris estuationes stomachi mitescit simpliciter cõpositum. Fuscellum vero maioris artificialiter compositum. Ventrem mollit crudos humores. t. colecram nigram depenit. Item è tẽporalib9 scribit: ⁊ typici egritudinib9: tremoribus: et inflationib9 stomatichis: et artheticis: singulare p̃sidium est. Fel caponis albi magne virtutis est: facit ad effusionẽ oculoz: et ad caligines et asperedinẽ palpebraz. Plinius libro. x. Caprimulgi appellantur mervie grandioris aspectu: noctu in fures sunt. interdiu enim visu carent. pastoruz stabula intrant. capraz vberib9. pter fluctum lactis aculant. qua videlicz iniuria vber emoritur. capriscq3 cecitas q̃s ita mulsere: oritur. Actor. caprimulg9 ipse est quẽ arestotiles agochilem vocat: de quo supius dictum est.

Arestotiles. Est auis mõtana modicũ maior merula astuti moris. raro videtur de die. nec bene tunc videt: p̃ acuitur visus eius de nocte. lac ex mãmillis capraz sugit. Ideoq3 dicitur agochiles scz caprarum lac sugens. Unit autem nocte manet in lapidib9 de die. .XLVI.

De carabdrione et carduelo et carista Radulphus super leuticum.

Carabdrion est auis garrula: de qua legitur in leutico q̃ secundũ legem sit immũda. Actor hec auis ipsa est q̃ superius dicta calendris est. fallũtur autem qui hunc esse caladriũ putant: vt super deutero. dicit glosa interlinearis. Isidorus. Carduel9 dicitur. eo q̃ spinis et cardius pascitur. Unde et apud grecos achantis dicitur ab achantis. i. spinis quib9 alitur. Augures autem dicũt et in gestu et in moru et in volatu auium esse signa constituta. Plinius libro. x. Cardueli mime autum impara faciunt. nec voce tantum. sed pedibus et ore. p manib9. Est que boum mugit9 imitetur in arcatensi agro taurus appellata. Est q̃ equoq3 hinnitus auib9 nomie: herbe pabulo adũtu

eox pulsa imitatur ad hunc modū vlciscens. Ex libro de natura rerum. Carduel⁹ est auis parua: nigro croceoq; i corpore: rubro vero in capite colore venustata. Mirū autem videtur q̄ hec auicula carduorūq; acutis aculeis pascitur. In hac ergo nature miraculū apparz que talem astutiam ei dedit: quā nec boui nec asino magnis aialib⁹ impirti voluit. vt videlicz ergastulo claua suppositam aquā ab imo p filium vasculū suspēso ad se cum rostro trahat: pdeq; filo interdum suppositio cū attigerit vasculū: sui potu sedat. Cariste vt dicit soli n⁹: aues sūt que impune flamas inuolant: ita vt nec pluma nec carnes earū flāis ignū aliqten⁹ cedāt. XLVII

De ciconia. Isidorus.

Ciconie quasi cicanie a sono quo crepitant dicte sunt: quem sonū oris potⁱ esse cōstat q̄ vocis: quia cum rostro quatiēte faciunt. hę veris nūcie: societatis cōmites. Spentium hostes. maria trāsuolant. in aciam collecto agmine pgunt: Lornices eas ducēs pcedūt: et ipse quasi exercit⁹ psequūtur. Ambrosius: Ciconias volantes exercitum credas cum signis suis pgere: sic omnes viandi comitandiq; ordines seruant. Lornices autem deducunt eas z dirigūt ac stipāt adeo vt aduersⁱ inimicas aues bellātib⁹ auxiliari credātur. et pprio piculo aliena bella suscipere. Nam et cum vulneribus reuertētes manifesta quadā sanguinis sui voce. ceteriscq; loquūtur idicis. grauiz se certaminuz subisse cōstitcum. Solin⁹. Ciconias ferunt liguas nō habere: et sonū quo crepitant oris potⁱ q̄ vocis esse? stat nocere eis. omnib⁹ quidē locis nephas ducūt. Sed in thessalia vel maxime vbi spentum inanis est copia quos dum escandi gratia insectantur regionib⁹ thessalicis plurimum mali dererabunt. Ex libro de naturis rerum. Ciconie serpentium exitio tantus est bonor⁹ in thessalia: vt capitale fuerat occidisse ciconiā: sicut et homine. Multipharie nāq; serpentib⁹ insidiatur: cosq; premedit. et alta venenata: nec tamen moritur: Bufonem autem non nisi in magna fame comedit: in quo naturale bufonis malum notatur. Videtur autem ciconia caput habere valde reumaticū: quia rostro eius aqua fere continue distillat: et hoc hieme magis. Centricul⁹ eius contra venenata remedium est. hec nidos suos anuuo repetūt et vnuz se c fetibus suis domino loci sub quo fetificant: plumaruz quasi tributum. vt ferunt. deponunt. Sed forte causa magis est tedium nutriēdi. Abiture autem. vt dicit solin⁹. in certo loco cōgregāt: ita vt nulla sui generis nisi captiua relinquatur. In asia campus est vbi cōgregate cōmurmurant: et eam que nouissime venit: dilacerāt: sicq; recedunt. Ciconia horas diei crepitatione sua diuidit: rostro aluuz purgare nouit. vnde ad eius imitationez clistere galien⁹ admouit. In hieme latet in aquis: vere in siccum ascendit. Plin⁹ vbi supra. Ciconie quonam e loco veniāt: aut quo se referant adhuc incōpertū est. E longinquo venire nō dubium eodem modo quo grues. ille hiemis: hec estatis aduene. Nemo discedentium aut venientū agmen vidit vtrumq; nocturnis temporib⁹ fit. Ciconie nidos eosdē repetunt: et genitor senectam in vicem educāt. Idem in libro. viii. Ciconia quoq; origano sibi medetur. Idē in libro. xxix. Ciconie pullum qui ederit negatur annis cōtinuis lippire oculis. Ciconie quoq; ventriculus valet contra omnia venena. Idem in libro. xxx. furūculis etiaz dicitur mederi ciconie ventricul⁹ ex vino decoct⁹. Brasco rides. Fimus ciconie cum aqua potui datus epilenticos curat: XLVIII.

De pietate ciconiarum et castimonia.

Ambrosius.

Iconiaz quoq; pietas: et clemētia cōsiderāda est. Naz depositi patris artus p longeuū sene ctutis plumis nudatos circumstans soboles pennis p̄ prius fouet. Et quid dicam collatitō cibo pascit: quādo etiam ipsa nature reparat dispendia: vt hinc inde senez sublcuantes: fulcro alaz suaz ad volandum exerceant vt in pristinos vsus dilecta mēbra reducant. Quis nō strum patrem egrum non leuare fastidiat. Quis fratrē senem humeris suis imponat. At vero auibus graue nō est: qō pietate plenum est. Unde et auis hec romanoruz vsu auis pia vocatur. Isidorus. Eximia etiam illis ē circa filios pietas. Nam adeo nidos impensⁱ fouēt: vt assiduo incubitu plumas exuant. quātuz aūt temp⁹ impenderūt in fetibus educandis: tantū z ipse in vicē alūtur a pullis. Ex libro de natura rerum. Ciconia dicitur auis pia. cum ēm antiquiores ciconie pennis amissis. pprium sibi victum acquirere nequeant: numeroes frigida genitor membra refouentes: eos in pastu pcurant donec ala fortis redierit. Nec dubiū eas castitatis sectatrices esse: feduſq; coniugii ad inuicem seruare. Uli fertur q̄ in eminētiori loco dom⁹ cuiusdam par vnuz ciconiaz habitabat. vnde mare ad pastū recedēte: frequēter alius mas aduenēs feminā adulterino coitu polluebat. At illa statim emū⁹ in fonte se mergebat. sicq; sceleus adulterii per aque lauamētum delens: maremq; pprium deludebat. hui⁹i factum dñs habitationis frequēter aduertit: z quadaz die post adulterium eam a fonte ne lauaretur. pbibuit: nec mora masculⁱ a pastu redienti in femina sua scelus adulterii deprehendit: et ad horā dissimulās abiit. Reuersusq; secūda die maximā ciconiarū multitudiez secum adduxit: que singule adulterā aggresse: miseram crudeli laniauerunt morte. XLVIIII

De cigno. Isidorus

Ignus grece latine olor dicitur: eo q̄ tot⁹ albus sit plumis. olon ēm grece totum dicitur. Cignus autem dicitur a canēdo: eo q̄ carminis dulcedinem modulatis vocibus fundit. Idcoq; autem suauiter cum canere dicunt: q̄ collum longū et inflexū habet: et necesse est eluctātem vocem per lōgū et flexuosum iter: varias reddere modulationes. Ferunt in hiperboreis partib⁹ pcinentib⁹ citharedis olores plurimos adulare: apteq; admodum cōcinere. Naute vero sibi hanc auem bonā prognosim facere dicunt sicut emulus auz. Cignus in auspicijs semper letissim⁹ ales. Hūc optant naute: quia non se mergit in vndis. Arestoteles Cignus est de genere auium corium inter digitos hūtum. Manetq; in ripis lacuum z in locis multarū arborum. Bone vite est arz nature: et senectutis bone. huiⁱ mōi aues cōtra accipitres pugnare nō incipiūt. Sed si cum eis ille pugnare ceperit: pugnant cum ipso: cumq; vincunt. Plinius libro. x. Olor morte narratur cātus flebilis falsis. vt arbitror. experimentis. inde mutua carne vescūtur iter se. Jozarth. Cuius olor i dulci modulatione mime delectatur: sed cuz suauissime modulatur tanc signat q̄ morti sue magis vicinatur. Ambrosius Cignea carmina sub graui terrore mortis imminentis delectant. Naturales edunt modulos cantilene quibus paludes resonant dulcissima suauitate. Cignus pceriore collo vtitur vt quia paulo corpore pigrior est: nec facile aquarum interiora penetrare potest. ceruicem ad p̄dam extendat eamq; de profūdo rapiat. XLIX.

Idem de eodem. Ex libro de naturis re

Ignus habet plumas albas: sed carnes nigs fortitudinem suam in alis. colerice cōplexionis est: z oh hoc iracūdus. Dentes habz in rostro minutissimos: vnde cibos inuadit: alias incidit. Oneris impatiens est nec libenter volat: sed in stagnis requiescere delectatur. cum vno pede natat: z cum alio se regit veli modo. cum piscibus nutritus: eis est innoxi⁹. Sup aquas nidificat. in pullis educādis solicitus. tempe coit⁹

blandiuntur sibi inuicem mas ⁊ femina: ⁊ alternati capita cum suis sez collis inflectunt: velut ãplexandi gria Nec mora vbi coierint. mas ascius lesionis in femina: fugit ab ea. At illa impatiens fugientem insequitur: nequaq; tamẽ rãcor ille pseuerat in longuz: animo lesione cessante pacificatur in animo: ac a masculi psecutione cessans post coitum frequẽti caude motu et rostri se aquis immergens purificat Mlores siue cigni quando ad alia loca pabuli gratia migraturi sunt: ꝓgregati coeant tali ordine natandi: vt impetu rostrato ferantur quo facili⁹ aera findant: q; si fronte implerẽt. A tergo quidem seusim se dilatãt: et cuneo ꝓrigitur agmen. colla ꝓcedentib⁹ imponũt: fessoq; duce tergo illum recipiunt. cignus in capite pcussus facile mozitur: qui tamẽ alias multas sustinere potest lesiones. Instãte mozte pennam in cerebro figit: et sic dulciter cantat. natura inter cẽ mortem suam in cantu leticie tribulatiõisq; pit

¶ Fulgenti⁹ in libro mitologiaꝝ secundo ¶ Phisiologi ferunt huiꝰ auem ita comicus esse plenã: vt ea dama te tacente cetere aues que presto fuerint. Unde et olor dictus quasi ab oligoria qõ latine dicitur imuria ¶.LI.

¶ De cinomulgo et aspede et citramo.

¶ .Isidorus.

Cinomulg⁹ est auis arabie. sic dicta: eo q; in excelsis nemoꝛib⁹ terit nidos ex fruticibus cinami. Et quia non possunt ibi homines conscendere, ꝓpter ramoꝝ altitudines et fragilitatem. eosdẽ nidos plumbatis iaculis appetũt: ac cinama illa deponũt et precus ampliozib⁹ vendũt: eo q; illud cinamũ magis q; aliud mercatozes ꝓbent ¶ Plin⁹ libzo.x. In arabia cinomulgus auis appellatur: cinami furculis nidificat. plũbatis igitur eos sagittis decutiunt indigne merces ꝓia ¶ Arestotiles Cynomulg⁹ passere modicũ maioꝛ e: cuiusq; color celestis est cũ citrinitate: et coloꝛes ista sũt in eo distincti. Rostrum eius est longũ ad citrinitatem declinans: super arbozes magnas et cynamomis vt dicatur sperice cõponit nidum suum: habens introitũ parvum ¶ Plin⁹. Cypseli siue cypselt plurimuz volãt qui et apodes dicũtur: eo q; vsu pedum carent: hirundinũ specie: nidificant in scopulis: hec sunt que toto mari cernũtur Nec vn⁊ tam longo naues tamq; continuo cursu recedunt a terra: vt non circumvolitent eas apodes. Cetera genera resident et sistunt: his quies nisi in nido nulla: aut pendent aut tacẽt: et ingenia eoꝝ varia ad pastum ¶ Arestotiles Aurum genus quod pedes non habz: omni tempore apparet. hec auis longa gracilis et pauce latitudinis: hirundini assimilatur. Nec inter illas leuiter distinguitur: ista nidificat in estate: et hoc ꝓ⁹ lapides: vt animalia fugiat et homines ¶ Plin⁹ libzo.x Citramus alias cenchram⁹ habetur. aues remeantes comitata solicitat: ac pseueranter ad expectata⁹ sibi terras pueure festinat: eaq; nocte etiam itineris admonens excitat ¶ Arestotiles. Color eramamoz auis ꝺ nocte ceteras aues clamat: eaq; audita sciunt venatoꝛes q; in locis suis non remanebũt auel ¶ Ex libzo de naturis rerum. Citramus auis asie recedentibus hirundinib⁹ ac ciconiis instante hieme comitans eas festinãtioꝛ pseuerat: et ꝓcedens solicitat. ¶.LII.

¶ De cocice. ¶ Plinius vbi supra

Cocyx videtur ex accipitre fieri: tempore anni figuram mutans. Tunc cẽ non apparent reliqui accipitres: nisi diebus paucis. Ipse quoq; modico etatis tempore visus: postea non cernitur. Est autem neq; aduncis vngulis⁹ accipitruz solus: nec capite simulis illis neq; alio q; coloꝛe. At rictu columbe potꝛ⁹ Alii habent acrieta columbe potius simulis est capite et vngulis⁹ Quim absumuntur ab accipitre: siquãdo simul apparuerũt. sola omnium auis a suo genere interempta Mutat autem et vocẽ: ꝓcedit vere. Occultatur ortu canicule. Sempq; ponit in alienis nidis maxime palumboꝝ: maioꝛi ex parte singula oua q; nulla quirõ auis alia. Raro autem bina. Causa vero pullos subuicendi putatur: q; invisam se sciat cunctis auibus. Nam minute quoq; illam infestant: itaq; nõ foze turaz genri suo stirpem opinatur: nisi fefellerit. Quare nullus facit nidum: alioquin trepidum animal educat ergo subditũ adulterando fera nitu. Ille vero auidus ex natura reliquis pullis cibos ꝓpit. Itaq; piguescat et nitidus in se nutricem conuertit Illa vero gaudet eius specie. miraturq; se ipsam q; talem peperit: ac suos eius comꝑatõne dãnat: vt alienos. Absumi quoq; suos etiaz in se spectante patitur: donec corripiat ipsam quoq; taz volandi potens. Nulla tamen auium carnis suauitate cõparatur illi. ¶ Arestotiles. Auis coeꝝ paucoꝝ ouorum est: vn⁹ sez aut duoꝝ: quia natura eius valde frigida est. ¶.LIII.

¶ De columba. ¶ Isidorus.

Columbe dicte sunt: eo q; coꝝ colla ad singulas conuersiones mutent colores. Aues mansuete et hominuz multitudine cõuersãtes: ac sine fele: quas antiqui venerias nũcupabant: eo q; nidos suos frequẽtent: ⁊ osculo amorem ꝓcipiant. ¶ Glosa sup cantica primo capitulo. Columba felle caret: rostro non ledit. in cauernis petraꝝ nidificat: alienos pullos nutrit iuxta fluenta manet Meliora grana eligit. ꝓ cantu gemitũ reddit. gregatim volat. alis se defendit. vilum recupat. ¶ Acior. Columba. vt legitur super aquas sedz vt accipitrẽ ꝑtisa in aq̃s ũbra ꝺcluer. ¶ Phisiolog⁹ dicit eas eẽ diuersoꝝ colorꝝ: albi: nigri: sturnini: rubei: aerei: cinericii: auroſi: rufſi: Est aũt arbor in india nõe pere diction grece: latine circa dextram: cuius fructus dulcis nimis et suauis Qua sez arboze columbe delectãtur: q; ⁊ eius fructu reficiũtur ⁊ ei⁹ vmbra quiescũt: ac ramis pregũntur. Est autem draco crudelis columbaꝝ inimicꝰ. Sed adeo illam arborem euitat et timet: vt nec vmbze approinquare audeat. Sed si vmbra eius sit in parte dextra: ille stat in sinistra: ⁊ econuerso. vt siquã viderit ex columbis modicum vel leuiter ex arboze segregatam: rapiat eam ⁊ deuoret. Sed columbe scientes odiũ eius in arborem se ibi concitant ¶ Plin⁹ Proprium est generi columbaꝝ et turturum cum bibũt colla nõ resupinare: largeq; iumentoꝝ modo bibere. Uiuũt aũt columbe ⁊ turtures octonis annis, visoq; accipitre cõsidunt: vel subuolãt ꝺ naturã cꝰ auxiliãtes sibi. Quidã eẽ accipitres rapiunt e terra tantum quem. Alii tãtũ circa arbozes volitantes. Alii autem in sublimi sedentem. Alii vero in aperto volantem. ¶ Arestotiles. In auibus calidi ventris est splen pusillimus latens visum vt in columba et accipitre. Item aues quedam cõfricãtur in cinere: ⁊ ablumnt se. vt passer ⁊ columbe. Columba. sicut coturnix ⁊ hirundo. fel habet adiacens intestino. Columbe sicut turtures quando potant. caput non erigunt donec sufficiat. Ante coitum osculantur. Diuersitatem accipitrum cognoscunt: et ab eis diuersimode cauent: vt supra dictum est ¶.LIIII

¶ De eadem ¶ Ex libzo de naturis re.

Columba, vt dicit beda. felle caret. Dicit tam arestotiles qõ fel habet. Non eo loco quo ceꝛtera animalia: sed in intestino. Mozticino non viuit: sed puro grano. visum recupat noxis vicibus In alta nidificat: vbi mala bestia attingere non valeat. super aquas libenter requiescit: vt situm sedet: et vmbrã accipitris venientis in aquis ꝑspiciat. Aliquãdo vero sola sedet: colores suos varios circa collum admirans. alaꝝ planitiem testroq; plumeculas fulcit et in regimen volatus comptioꝛisq; cultus pẽnas disponit Tunc mi⁹

speculator ocultus cõgaudẽtem in huiusmõi gloria. rapit: Columbe calidissime sunt. et lapillos ꝓpter stomachi rempãtiam ꝓmedunt. fumum etiam ardentes nimis habent. quem et ipse nido eiciunt: et pullos eicere docent. Pennis eleuatis pugnãt: et columbã errantes cũ viderint: sibi aggregant. Dicit Iacobus: q trans mare versus orientem columbe sunt: que nũcios suos sub alis breui spacio plõge deportãt Ideoq valde necesse sunt: maxime qñ per terras inimicos alii nunci transire non audent. Colũbe proprium est inter aues non eleuare caput: quando potat donec ei sufficiat. .LV.

De columbario. Palladius vbi supra

Olumbarium accipere potest sublimis vna turricula in pretorio constituta: leuigatis t dealbatis parietib⁹: in qua columbe recipiãtur ac nutriantur: cui⁹ celle duo subiecta cubicula fiant: vnus breue ac ꝓpe obscurum quo turtures claudi ꝑsit: quos nutrire faciliꝰ est. Aliud vero turdos nutri. .. Be q bus scilicz duob⁹ plenius locis ꝓgrus dicetur inferi⁹ In columbariis a quattuor partib⁹ fenestrelle breuissie fieri debent: vt columbas solas ad introitũ exitumq ꝑmittant Nidi quoq interius figurẽtur. A mustelis tute fiant: si inter eas vetus sparcia, piciatur. Inducunt aliꝰ si cimino assiduo pascantur. vel birti alaꝝ balsami liquore tangantur Rute ramulos plurimos locis oportet contra animalia inimica suspendere. Pitagoras i li. romanoꝝ. xab. i. crancum dominis antiquũ: si ponaꝰ in turre columbaꝝ habitant in ea columbe atq quiescunt. Sed et si ponatur lac mulieris lactantis virginẽ suaz a bimatu in cararatu ac suspẽdatur in turri apud introitum et exitum columbaꝝ: habitãt ibi et multiplicantur. Plin⁹ libro. x. Columbis inest quidam glorie intellectus vt nosse credas colores suos: varietatemq dispositam: qua etiam ex volatu creditur in celo plaudere varieq sulcare. Qua in ostentatione: vt victe ꝓbẽtur accipiri implicatis strepitu pennis. qui non nisi ipsis alaꝝ cluditur humeris. Alioquin solito volatu multo velociorem speculatur occul⁹ fronde latro: et gaudẽtem in ipsa gloria rapit. Obid cum eis habenda est auis timiũ gul⁹ dicta: que illas defendet terrendo accipitres naturali potentia: ita vt visum eius vocemq fugiant. Hac de causa ꝑcipuus est columbis amor eorum: ferũtq si in quattuor angulis defodiantur in ollis nouis obtutis: non mutare sedes columbas: multiuaga alioqn aue. Est eñ ars illis inter se blanditi. t corrũpere alias furtoq comitatores reuerti. Quin et internũcie in rebus magnis fuere. epistolas annexas eaꝝ pedibus obsidione mutinensi in castra cõsulum mittente decio bruto Quid vallum et vigilũ obsidia atq etiam retia ane ꝓcinta ꝑfuere ãbono ꝓ celum eunte nuncio. LVI.

De columbarum pudicicia Idem.

Olumbis pudicicia prima est: vt coniugii fidẽ non violent. ꝓmunem quoq domũ seruãt: Nisi celebs aut vidua domũ nõ relinquit. Amor vtriq sobolis equalis. Sepe et ex hac causa castigato pigrius intrante femina ad pullos. Paturienti solacia et ministeria ex mare. pullis ꝓmo salliorem terraq collectam gutture in ora inspuũt: ꝓparantes tempestiuum cibo. Columbe ꝓprio rictu osculantur ante coitum: parriunt fere bina ova natura moderãte: vt alius fetus sit crebrior: alius numerosior Ex libro de naturis rerum. Columba vt fertur amisso corpore alꝰ cõsortio solitaria incedit: nec carnalem copulam vltra requirit. Certum est autem q aliq sunt columbe: que mares non nouerũt alie vero que post habitos atq perditos reuanserunt vidue. Palumb⁹ est spẽs columbe: que amissa corpali ꝓsorte solitaria incedit. nec coniugalem copulã vltra requirit. sed nec viride quicq ad requiescendum petit. Et ille quidem que celibes aut vidue manent ceteraꝝ cõsortiũ vel domũ vitant: ne vexentur a masculis eaꝝ inquieta cõib⁹ fugiuntq: et in parietinis habitant Plin⁹ vbi supra. Et etiã ex naturis rerum. Impiosos femine mares etiam inquos ferunt. Quippe suspitio ẽ adulterii q̃ius natura nõ sit: tunc plenum querela guttur: sciuq rostro ictus: mox in satisfactione exosculatio t circa veneris ꝑces crebris pedum ictibus adulatio. .LVII.

De generatiõe colũbina Ex li. de na. re.

Olumbe pullos binos educant. sempq pri⁹ marem et post triduum feminã pariunt. Incubant mas et femina vicissim quoniaꝝ amor sobolis vtriq frequenter equales Incubat femina post meridiem vsq ad matutinũ ac cetero tempore mas. Et. xviii. die excludunt. Inter pullos pleruq inueniũtur t oua Bumq alii cuolant. alii erumpũt. Ipi demum pulli tre mestres fortificant. Columba valde grauatur in ouoꝝ partu: q si parere tardauerit a mare percutitur. Mas adultos pullos a nido deiicit. sed primo cum eis coit. Palladi⁹ vbi supra. Columbe fetus frequẽtant si ocium tor. refactum vel fabam aut bubũ sepe cõsumant.

Aristoteles. Columbe toto anno ouant et pullificãt si fuerit locus mansionis calid⁹: t cibus paratus Alioqn non nisi in estate. Earumq pulli sũt meliores in vere t in autumno: peiores autem in bieme t estate. Media scal⁹ cum femina coit post vnum annum Qua columbe sunt albi coloris: sicut et perdicis. Quaq venti sunt in columbis: sicut et in gallinis ac perdicibus et pauonib⁹ t anseribus. Aues denicq pderose bene volatus sunt generationis multe: sicut columbe Palumbes quidem t turtures ouant bis in anno. columbe vero deciees. Columba senex coire nõ potest: sed tantũ osculatur Columba quoq femina saltat sup feminã: si nõ fuerit mas: t inuicem osculãtur. t ex illo quidẽ coitu ouа faciunt: sed nõ pullificãt. Colũba cetere q̃q aues multi coitus pl⁹ ceteris ouа faciunt in quib⁹ sunt duo citrina ꝓpter cõgregationes duoꝝ spermatũ ex duob⁹ coitibus Columbe mas p diem: femina p noctem ouа cubant. circa pullos tamen femina magis solicita est. Item columba quãdo vult pullos suos a nido eicere coit cum ipsis. Beniq columba t pdit viuũt t cubãt annis. xv

LVIII

De carnibus columbinis Diascorides

Olumbe volãtes quidem leuioris sunt digestionis ac melioris saporis quam pulli columbini. In pullis aũt q volare nõ possunt ẽ caliditas et etiam grossitudo. ꝓpter bũditatẽ superfluam. Qua vero columbe: mali saporis sunt: et calida valde Et lib. de naturis re. Pulli columbaꝝ in autũno et vere saniores sunt: quoniam his temporibus grano maxime vtuntur. Razi. vbi supra. Columbe sicut passeres vehemẽtis caliditatis sunt. sanguinẽ inflamatũ faciunt et febrem Auicenna. In pullis columbe que volare non possũt est caliditas t humiditas superflua. t ille que volare possunt: leuiores sunt Isaac vbi supra. Pulli columbini calidi sunt t humidi copiose Quãobrem grossum nutrimentũ dãt. Nõ eoꝝ grauitas ad volãdum testatur. sed volare inchoantes illam amittũt grauitatẽ. Sicq caro eoꝝ leuior: t ad digerendũ acceptabilior Est autem cõueniens flegmaticis: incõuenies colericis et calidis natura. Iuuenes autem columbe t seniores dure sunt digestionis. Illaudabile faciunt nutrimẽtum in pte nocumẽti generatiuũ LIX.

De opatione columbe in medicina. Esculapius.

Olumba occisa et calida supposita. omni morsui subuenit. Sanguis ei⁹ valet oculis ꝑcussis

infusus: pcipueqz de subascellis tract⁹ Sterc⁹ eius omnes dolores solvit ⁊ humores desiccat ¶ Dyascorides. Columbe sanguis abscindit fluxū sanguinis naribus: q̄ est ex velamine cerebri. Idez calid⁹ distillatur super ex coriationē cōtritam et dolorosam ¶ Plinius libro.xxix Caro recens columbe contra serpentes auxiliatur. Columbe silvestris fim⁹ valet contra potum argentinum Masculc sanguis a vena sub ala incisa: eximit ꝓdest oculis cruore suffusis ¶ Idem in libro.xxx. Fim⁹ colūbinus fluentia sanat et suggillata. Eodemqz fimo ex aceto delentur stigmata. Lelia corumqz dolores mulcet tostus ⁊ pot⁹. ⁊ aluū sistit cum melle ulcera. Idem iterum cū melle verrucas tollit. Vim habet discussoriā per se vel cuz farina ordeacea sive avenacea illit⁹. Hoc fimo carbūculus aboletur p se illito. vel cuz semine lini ex aceto mulso. Sanguinē quoqz fluentem e naribus sistit sanguis colūbinus. ob id fuatur cōcretus fronti illitus ¶ Auicēna. Sanguis columbe confert podagre. stercus columbaꝝ calidissimū stercoriz est. que admini strātur in medicina. ⁊ eaꝝ que nutriuntur in domibus Minoratur ab illaꝝ stercore que pascūt. Est aūt rube faciens: ⁊ cū farina ordei resolutiuū est. Conuenīēs est sup dolores ūcturaꝝ. ⁊ valet impetigini. Cum melle vero ⁊ semine lini vtile escare ignis perfici: ⁊ ignis adustioni Item cum semine eruce valz ad foda que galea nominatur: et est ex medicinis bonum colorem efficientibus. Confert etiam dolori colice cum administratur in clisteri ¶ Galz in secūda pte regaliū dispositionis ꝑmone secundo. Sanguis columbe. ꝓdest oculoꝝ macule fluxuiqz sanguinis e naribus si ūstillet ur fimus eius omni frigide medetur ydropisi: si cum aceto cathaplasmet ¶ Ex libro de naturis rerum. Carnes columbe recētes et birundinū stimul cōcrete vel cōcerpte contra ꝑpetes valent. Sanguis eius ala dextra acceptus oculo medetur impositus. est em̄ acutuz: ⁊ habet potentiā dissoluēdi: .LX.

De corcdulo et cornice ¶ Ex libro de na. re.

Oredul⁹ dicitur quasi cor edens. carne namqz ⁊ preda vivens. corde maxime inhiat saturari. Isidor⁹. Cornix avis ānosa apud latinos greco nomine appellatur. Quā aiunt augures hominū curas significatōib⁹ agere. insidiaꝝ vias monstrare: futura ꝑdicere: magnū nepbas hoc credere: vt de⁹ cōsilia sua cornicib⁹ mandet. his inter multa auspicia tribuūt ⁊ pluuias vocib⁹ portēdere. Unde est illud. tunc cornix plena pluuiam vocat impba voce ¶ Ambrosi⁹. Gaudēt cornices plurimoꝝ ꝑnexione. Liconias p loca sua trāsēūtes deducunt ac dirigunt: ⁊ cōtra inimicas aues adiuuant. Cuius rei indicium est: q̄ nulle p aliquātulum temporis in locis illis residere reperiuntur Et quia cum vulneribus reuertentes quadā aperta sāguinis sui voce graues se cōstitisse testantur. Biscant homines amare filios ex vsu et pietate cornicū: que etiaz volantes filios comitatu se duplo ꝓsequūtur et solicite neteneri forte deficiant: cibum suggerūt: ac plurimo tempore nutriendi officia non relinquūt. Discant etiam homines ex auib⁹ hospitalia iura seruare: cuz ciconiis cornices etiam pericula sua negare non soleant ¶ Plinius libro.x. Cornices carne ⁊ alio pabulo velcūtur: atqz duriciam nucis rostro repugnātez volantes in altū i saxa tegulas ve iaciunt iterum ac sepius donec cassatam p: frangere queant. Ipe ales est mansipicate garrulitatis Sola bec volantes etiam pullos aliq̄diu pascit. Cetere omnes ex eodem genere pellunt nidis pullos: ac volare cogunt sicut et corui. Cornicem incubantem mas pascit Hoc quoqz auis gen⁹ a cauda de ouo exire trahunt. quia pondere capitū puerfa oua posteriorem partem corporū fouendā matri applicant. Fuit in vrbe roma cornix colore miro admodū nigro plura ꝓtextu verba exprimens: aliaqz et alia crebro addiscens. ¶ Idem in libro.ix. Cum autem terrestres volucres et maxime cornix contra aquā clangorem dant: seseqz pfundunt: i breui ꝑsagiūt. ¶ Ex libro de naturis rerum. Cornix in solsticio morbo corripitur: bec nucib⁹ libēter vescitur. De nobiles aues q̄si hostes suos impugnāt: sed ille frequēter cum impugnātibus multū detulerint: tandē impacientia victe lacerāt importunas. Cornix pluuiā multo clamore ꝓnūciat. Quis columbe insidiatur: vt ea dissipet et exugat ¶ Plinius libro.xxix. Cerebrum cornicis coctum in cibo sumptū capitis doloribus est remedium. ¶ Idem in libro.xxx. Cornicis carnes esse ac nidū illinire morbis longis putant vtilissimum. .LXI

De cornio ¶ Isidorus.

Cornix sive cornix a sono gutturis nomē habet: eo q̄ voce coracinet. Fertur bec auis q̄ editis pullis escam plene non ꝓbeat: priusq̄ in eis p pennaꝝ nigredinez similitudinē ꝓpriū colorē agnoscat Postq̄ autez eos atros plumis asperierit: in toto agnitos abūdantius pascit. bic prior in cadauerib⁹ oculum petit ¶ Plin⁹ libro.x. Corui pullos e nido pellunt ⁊ volare cogunt. pariunt cū plurimos: quinos. Ore parere aut coire vulg⁹ arbitratur. Aristotiles negat. ante solsticiū generant. Egrescunt autez sexagenis diebus siti maxime ¶ Jozath vbi supra Corvus p os concipit. Et quia pullitemus ante nigredinē cōpletam non agnoscuntur a parētib⁹ suis clamant cōtinue post parentes q̄ in ore ipōrum generatur humiditas et spuma. Cui cū supsederint musce atqz cimices vt se reficiant capiūt illas et cibantur ab eis. Corui venātes cuz comederint oculos animalium: postea cum pullis extrahunt cerebrum: ⁊ comedunt ipsum ¶ Glosa sup ps. cxlvi. Pulli corvoꝝ dicūtur rore celi vesci: ⁊ beneficio eteris ignorāt patrem escas. i. fetores cadauerum ¶ Gregor⁹ in moralib⁹. Pulli corvoꝝ. vt fertur. anteq̄ nigrescant a parentib⁹ vtcumqz neglecti: media affecti: huc illucqz vagātur in nido: ac cibo⁹ expetunt apto ore subsidium. Unde scriptum est. Quis ꝓparat corvo escam ꝛc. Sed cum nigrescere illi ceperint: tanto eis alimenta ꝓbenda corvo⁹ ardēti⁹ requirit. quāto illos alere diutius⁹ distulit. .LXII

De eodem ¶ Arestotiles

Corvus semp apparēt: et loca sua nō mutāt. Corvus. sicut et aquila. ouū vel pullus si plus q̄ duo euenerint: eicit. Et est similiter auis que pullū ei⁹ piectum nutrit. Corvoꝝ gen⁹ ē pauci coitus: ⁊ pauce generationis Mutant aūt plume illius colores. ꝓpter mutationez tēpis in frigiditatez. sicut accidit ⁊ passerib⁹ ⁊ birundinib⁹: qui mutanf a nigredine tendētes aliquātulū ad albedinem. Jam em̄ apparuit nis⁹ et passer et corvus alb⁹: qō non accidit a tempore generatio: nis ¶ Ambrosi⁹. Corui quoqz gaudent plurimoꝝ ꝑnexione ¶ Ex libro de naturis rerum. Corv⁹ auis clamosa nichil aliud sonare nouit q̄ cras cras. diuersas tamē voces formar. s. lxuu. vt dicit fulgenci⁹: volādo coit aliquādo. plures semper q̄ duos pullificat. Brauid⁹ fieri dicitur: si cum ouū corvinum edere contigerit. Ore parere dicūtur ⁊ cōcipere. Femine corvoꝝ ova sole cubāt et mares eis escas dant Pulli corvoꝝ septem diebus absqz vlla cibi alimonia manere feruntur. Septima vero die nigrescunt: quoꝝ nōnullos eicūt tedio nutriendi. Fortior ē corv⁹ de die: bubo de nocte: et vicissiz ova sua comedunt. Corui parum coeūr: sed multum osculātur ad inuicem: et putant quidā q̄ alto modo nō coeant sed hoc falsum est. Cadauere corv⁹ vescitur. et vt dicit a potu se abstinet: q̄diu ficus sui fruct⁹ dulcedine gloriatur. Unde ouidius. Ac cibi dum lacteus pendebit in arbore ficus. A nullo gelido fonte bibentur aque

Plini⁹ libro.xxix. Auser et cozu⁹ ab estate in autūnū morbo conflictari dicūtur. Quū cozui in ereo vase permixtum et illitum deraso capite nigricias affert capilli. sed donec marcescat oleū in ore habendū est: ne q3 ante triduum abluendū. Alii quoq3 sanguine illius ac cerebro cum vino nigro contra alopicias vruntur.

Idem in libro.xxx. Fimus quoq3 cozui lana adalligat⁹ infantiuz tussi medetur. traduntq3 porcos illum sēq: a quo acceperunt cerebr̄ cozui. Quum cozui grauidis cauendū constat: q3 ī transgressus abortus facere dicitur. Esculapius. Cozui cerebr̄ concauo denti infusuz rumpit: ac tollit mirabiliter dolorem. LXIII.

De sagacitate corui. Plini⁹ li. octauo

Cruz occiso camelcone: qui etiam victori nocet: lauro infestum virus extinguit. Idem in libro.xij. Tradendū autem memorie quidaz putauere vilum cozuū p sitim lapides cōgerentem in situlam monumēti in qua pluuie aqua durabat: sed que attingi non posset ita descendere pauentez expssisse tali congerie quo poturo sufficeret. Idem in libro. xviii. Cozui singultu quodā latrantes: leq3 concutientes tē pestatem pfagiunt: si tamen cotinuabūt. Si vero carptim vocem relozbeant: ventosū umbraz signāt. Actor. Reuera mira sagacitate cozu⁹ callere videtur. Nam etiam pecuniā sicubi reperit: eam rostro latenter et q̄si furtiue accipe: et diligenter abscondere fertur: et cui voluerit dare. Arestotiles. cozui cum asino et tauro pugnāt: ac super eoz volantes coz oculos rostro pūgunt. Cozu⁹ niger amicus est vulpis. et circa inimicum suum aschelon cum defendit. Aduersatur autez bubon. Ab quedā species cozui meridie comedit ouaz bubonis. Et bubo nocte ꝓmedit ouaz cozui. Ex libro de naturis rerum. Est cozuz gen⁹ in oriente qō cum asino et tauro pugnat: eisq3 fugientib⁹ super eos volat: ac sic cum impetu coz oculos impūgit: et cum potuerit eos excecās rostro domis suis inutiles reddit. Itaq3 p̄sequēs occisi decozātur: et coz cadauera volatilib⁹ efferūtur sicq3 ab aue impba animalia fortia supantur. Cozuus turres inhabitat: et ibidē nidificat. cutissim⁹ est mutatōnis aeris nuncī⁹: et alta crocitatōnis voce ꝓphetat aurā tranquillā: alta tempestatez. Cozu⁹ longeu⁹ cutissime fit domestic⁹: cozuoiq3 siluestres mutos retinet ac seducit. LXIIII.

De coturnice. Isidorus.

Coturnices a sono vocis dicte sūt: quas greci ortigeas vocant: eo q̄ vise primuz fuerūt in ortigia īsula: hec ad veniendū tempa habent. Nā estate depulsa maria transmeant. Ortigometra aūt auis dicitur que gregez ducit: cuiq3 terze ꝓpinquātē accipiter videns rapit. et ꝓpterea cura est vniuersis ducem solicitare generis externi p quem prima discrimia caueant: cibos gratissimos habent semina venenozum. Quā ob causā veteres eis vesci interdixerūt. soluz cāe hoc animal sicut et homo: caducū morbum patitur.

Amb⁹sius libro. iii. Ellebor̄ periti loquūtur escam esse cozurnicū: eo q̄ naturali quodā tēpamento sui corporis vim pabuli nocentis euitent. Solinus. coturnices estate depulsa cum maria transmeant impet⁹ diffe rūt: et metu spacii longioꝛi vires suas tarditate nutrūt. Ubi autem terram plenti scūt. cateruatim cocunt: dei de ꝓglobare vehemēriuſ ꝓperant. Que festinatō plerū q3 exitiuz portat nauigātibus. Accidit eāi noctib⁹: vt vela laidāt: et ꝓponderatis fumib⁹ alueos mergant. austro nunq̄ exeunt. Nam vim flat⁹ rumidioris metuunt pleruzq3 se aquilonib⁹ credūt: vt corpora pinguiuscula et ideo tarda faculi⁹ puebat siccioꝛ ac vehemērioꝛ spūs. Plini⁹ libro.x. Coturnix est auis parua: et cum ad nos venit terrestris potiꝰ q̄ sublimis. Semper aūt etiaz antecēq̄ gruel aduenīūt: nec sine periculo nauigantiū: cū terris appinquauerit. Quippe noctu sepe vela incidūt alias velis insident. et nauigia mergunt. Iter est bis p hospicia certa. Coturnices austro non volant humido scz et grauioze vento. Aura tamen vebi volunt ꝓpter pōdus corpoꝛ: vireſq3 paruas. Aquilone ergo maxime volant orthigometra duce. Mares inter se dimicāt de siderio feminaꝛ. Comestor. Coturnix in sinu arabie ꝓpue nutritur: et est auis regia quaz nos vulgo cuiusdam dicim⁹ a curiendo. Ex libro de naturis rerum. Coturnix est auis quā vulgariter quistulā dicim⁹. hec ducem habent ortigometrā: quā in maris transitu iam terre. id est portui maris appinquātes accipitres speculati rapiunt. et ideirco cura est vniuersis: vt externi generis ducem solicitent. s. cozniceq3 p quam prima discrimina caueant: rarissimas habēt femīas in genere auium: sicut et pectines in genere piscium. In hominū vero genere pauciozes nascuntur masculi q̄ femine.

Philosoph⁹. Coturnices habēt fel adiacēs intestino sicut birundines. et colūbe: bis in pugna vor est. Auicenna. Ex comestōne carnis coturnicū timetur spasm⁹ et tetanus. LXV.

De crochilo. Ex libro de naturis re.

Crochilos in italia rex auium appellatur: oium quidez est minima: sed quāto minoꝛ tanto velociꝛ: adō animosa: vt etiā cōtra aquilaz audeat conatus āceptare. Homines quoq3 deludit: quia cum se ꝓpinquā quasi manu capiendam obtulerit: casso hominis conatu et labore ipigro ꝓfugit. Araneis vescitur. pullis fecunda est. Nam plurimos vno fetu ꝓducit. vno specu vel antro in bieme multi condūtur: vt ad calorem turba conferente: caloꝛ qui paruꝰ est in tam multis corꝑibus augmētetur. LXVI.

De cubeth. Arestotiles.

Cubeth est auis luxuriosa: cui⁹ mas si inuenerit ouaz femie sue frāgit ea: ne femia sit solicita circa ea: femia vero absēdit ea. Que: siue coeat siue nō: dolōfaciēdo vel audiendo subito ouat. Item si ꝑsenserit masculū venientez: occurrit ei et coeūt. Mas quidez pedētim ad feminā accedit sine strepitu: ne alii masculi sentiant et pugnent cum eo: nec coire ꝓmittant. Item masculi pugnant inuicem et victoꝛ cum victo coit: ac versa vice si victoꝛ victꝰ fuerit. Solitarie tamen et occulte coeunt eligente victoꝛe locum ad hoc: et victo sequente. Mas autē et femina in voluptate sua frequēter deꝑhendyntur et cadunt in manꝰ venatoꝛ. Cumq3 luxuriosa sit auis ista: singuli tamen marcs singulas feminas accipiūt. Cubeth ex ouis duas acies facit: et femina cubat vnam: et mas aliam. Sed et quando teste fusse fuerint: vteraq3 circa pullos suos solicitus erit. Cumq3 maioꝛis sit coitus sicut et gallina: maioꝛes habet testiculos: nec habet nidū sicut cetere aues: sed in locis planis vbi non nidificant aues mansionem facit ex spinis aliaq3 materia ꝓpter accipitrem: et vultures: et ꝓpter calorem. Exclusos autem pullos eicit subito: quia nō bene volare potest ad adducendū eis cibuz. Nec ouat min⁹. x. et fortē. xii. Est autez mali moꝛis et austuti. Aues que nō possiunt bene volare: sed manent sup terram vt gallina et cubeth: confricantur in cinere. Item aues pōderosi corꝑis que nō sunt boni volatus: multam hāt supfluitatez. multumq3 cocunt et multoꝛ ouoruz huiōi sunt: vt cubeth et strucio et gallina. Actoꝛ. Cubeth idē videtur esse qō perdix: que eām hic de illa dicūtur: eadē pene et ō perdice dicentur inferius. Quod forte latuit translatoꝛem. LXVII

De cuculo. Isidorus.

Cuculus a voce ꝓpria nominat⁹: temp⁹ habent et

ipſt veniendi miluor ſcapulis ſuſcepti; ppter brues et paruos volatus: ne per lōga aeris ſpacia fatigati deſiciant hor ſaliue cicadas gignunt. Qua passeris nido repta comedūt: t ſua obiciūt. Poſt hec illa ſuſcepta t fouent t nutriunt. hi alio nomine tuci dicuntur ¶ Ex libro de natura rerum. Cuculus eſt auis impba que vocem ſuam in cantando nō mutat: ſed ſemp eandez repticat. Auis pigerrima eſt t loco non ſtabilis. Turturis fere colorē habet: hieme plumis ſpoliari dicitur: intrat qz terre latibulum vel cōcauitates arborū: illic eſtate pgerit: quo hieme viuit. Qua ſua in nido minoris auicule ponit: t de ouis illius totidem demit: ne dum illa numero ſuperflua inuenerit: quaſi: aliena repudiet Itaqz cuculus ab aliena matre cum pullis eius fotus t educt?: dum adhuc in nido inualidus ſedet: quadaz tamen auditate naturali ceteris pullis cibos rapit: t hac ſagacitate p ceteris pinguescit: atqz nitidior fit. In cui? elegantiā nutrix conuerſa: gaudet eius forma: miraturqz ipſam: q talem peperit adeo deſipiens: vt magnitudine ferum a pullis minorib? nō diſcernat: ſed omnes pullos ſuos in eius pparatione damnat. Ar vbi cum edurerit et ad robur volandi nutrierit. ipſe viceuerſa t i nutricem inſurgit: t inſequentez plumi ¶ Plinius libro. x viii. ¶ Mutatur et cant? alitis rēparie quā cuculū vocāt ¶ Idem libro. xiii. Mirabile quoddā eſt de cuculo quo quis loco primū audiat alitem illam: ſi pes dexter circūſcribatur: ac veſtigiū id effodiatur ñ gigni publicē vbicūqz aſpgat. ¶ Idē in li. xxviii. Cuculi fim? in vino decoctus et pot? morſui canis rabioſi confert

¶ Ariſtotiles. Cuculus ouis ppriis incubat: ſed vnuz oūū in nido fulice ponens eiuſdem oua ſugit. Illa vero futuri euentus ignora: ouuz ſedula nutrix fouet. Sed cuculo excluſo et poſtmodū adulto nutrix a nōnullis qñqz necari phibetur. In eſtate volat et laſciuit. Idē ſemper in cantu repetens. In hieme iacet languens t ōplumat? ac bubonī ſimilis. ¶ LXVIII.

¶ De diomedijs auibus. ¶ Iſidorus.

Dyomedie aues a ſocijs dyomedis appellate ſūt quos fabule ferunt in caſdez volucres fuiſſe ꝑuerſos: forma fulice ſimiles: magnitudine cignoꝝ: colore candido: duris et grandib? roſtris. Sūt autem circa apuliaz in inſula dyomedia inter ſcopuloſ litoꝝ et ſaxa volitantes. Judicant autez inter ſuos t aduenas. Nam ſi grecus eſt ppius accedūt et blandiuntur. Si alienigena morſu impugnāt et vulnerant lacrimoſis quaſi vocib? dolentes: vel ſuam mutationez: vel regis interitum. Nam dyomedes ab illiricis interēpt? eſt. hec autem aues latine dyomedie vocantur. Greci vero eos herodios vocāt ¶ Plin? libro. x. Nec dyomedias ꝓteribo aues. Juba cataractas vocat et eis cē ventes oculoſqz igneo colore. Cetero candidas tradēs Duos ſemp bis duces. Alterum ducere agmen: alterū cogere. Scrobes excauare roſtro: inde crate conſterne re t opire terra que āre fuerit egeſta. In his fetifica re. foues binas omniū ſcrobib? Orientem ſpectare quibus exeat in paſcua: occaſuz quib? redeant. Aluum exoneraturas ſubuolare ſemp t contrario flatu. He in ſolo loco totius orbis viſuntur in inſula quā diximus nobilem. Dyomedis tumulo atqz delubro cōtra apulie oram fulicaꝝ ſimiles. Aduenas barbaros clangore infeſtant. Grecis tantum adulātur: miro diſcrimine: velut generi dyomedis hoc tribuentes. Edemqz eius quotidie pleno gutture madentib? pennis pluūt atqz purificant. Unde origo fabule Dyomedis ſocios in eaz effigies mutatos ¶ Soli?. Dyomedas aues inſula q ozā apulie videt: et tumulo ac delubro dyomedis inſignis eſt: ſola gignit cui eſt color candid?: igneiꝝ oculi: ora dētata: congregate volitant: ducezq; duces ſuut. Quaruz altera agmen ꝓit: vt ductu certum iter dirigat. altera inſequitur vt inſtantia tarditatez vigeat. Luz feſtificū temp? adeſt: roſtro ſcrobes excauāt: t ſurculis inuerſū poſitis ſubtercauata ꝓtegūt: t ne opimēta deſint. ſi forte lignoꝝ caſſa alias caſſia venti auferant. hanc ſtruem ꝓmunt terra quaz egeſſerant: ſic nidos moliūtur: biſori acceſſu. aditus qui mittit ad paſtus in ortuz deſtimatur. qui excipit reuertētes verſ? occaſū eſt: vt lux t morantes excitet et receptui non denegetur. Eidem sacraz huiōi ſtudio omni die celebrant: aquis plumas imbuūt et alis impendio madefactis rozulente confluunt: et ſic edem humore excuſſo purificant. Cūc pennis ſupplaudunt: et inde quaſi pacta religione diſcedūt. Ob hoc aues factos dyomedis ſocios ferunt. Aluum aūt exonerature aduerſis flatib? ſubuolāt: quib? pluuies longi? auferaf. ¶ LXIX.

¶ De egitho et emerio et ercinia. ¶ Plinius libro decimo.

Egithus auis minima cum aſino pugnat. Aſin? q̄ppe ſpinetis ſe cauſa ſcalpendi ꝓterēs: nidos eius diſſipat. Quem adeo pauet auicula: vt omnino voce rudentis audita oua eiciat. pulliqz ipſi metu cadant Itaqz aduolās vlcera eī roſtro excauat Dozro achantis egithum odit intīm: vt eoz ſanguinē credant non coire. ¶ Jozath. Emerie ſunt aues que de nocte volantes illuminat aerem ꝓpter pennaz ſuaruz naturam. que magis in tenebris q̄ in lumine lucent: ſicqz pduntur t capiūtur ¶ Iſidoꝝ. Ercinie aues dicte ſunt ab hercinio ſaltu germanie vbi naſcūtur: quarum penne adeo p obſcurū emicāt: vt q̄uis nox denſis tenebris obtenta ſit ad pſidium itineris dirigendi tacte interluceant: curiuſqz vie pateat indicio plumaz fulgentium. ¶ LXX.

¶ De falcone. ¶ Idem.

Falco dicitur: eo q̄ incuruis digitis ſit. hic italica ligua capus dicitur a capiendo ¶ Radulphus vbi ſupra. ¶ Herodius eſt quem vulgo falconem dicim? velox rapidusqz ad pdam ¶ Ex libro de naturis reruz. Falco eſt auis nobiliſſima: volatu impetuoſiſſima: t in cuſtodia ſui min? cauta. Idcoqz cum ad pdam dirigendus eſt: a domino ſuo retardatur nec auis et capienda oſtenditur niſi pri? aliꝫtulum elongetur vt pdam cuz impetu moderato ſubſeq̄tur. In ardea capta duo falcōes piter relaxant: quoꝝ vn? ſūma petit alius iuxta terram inuolat: vt videlicet ille volantez ardeam impulſu p̄cipiter. iſte vero p̄cipitatam accipiat

¶ Ariſtotiles. Falco renes habz debiles: pectuſqz robuſtum: delicioſ? vrtur cibis: Unica verſatione colluz girat circulariter: pectore erēcte immoto adeo vt oculi eius duo: centrum argi luminib? ratione huius vil? cui uſdaz naturalis diſcretionis videantur ex equo reſpondere. Prede quoqz que poſt tergum eſt. puncto inuigilat ¶ LXXI.

¶ De diuerſis generibus falconum Ex libro de naturis re.

Falconū genera duo ſunt. Unum nobile: quod auem viu paruo naturaliter capit aliud ignobile ac vile: quod niſi multo laboze et macerationē aſſuefactum hoc facit. Hoc vltimū genus cum arde ad terrā ſpulerit. tamqz in pmptu eſt vt eaz capiat Ardea anguillaz l' aliū piſcē quē recēt? vozauerat: euomit: t tunc falco libere eaz volare pmittens ac munus fetidum ſibi oblatum pferens et gaudens ocius appre hendit Non ſic autem falco nobilis; ſed electum mun? vilipendens. auem doloſam ſeuerius punit. Habet autem falco os acutum ac durum in pectore: quod ei natura puidens indidit ad impulſionez prede. Scripſerunt aquila ſimach? et: heodecion epiſtolā ptholomeo regi

egipti:in qua tractauerūt de auib⁹ nobilib⁹ et eaꝝ me/
dicinis:de qua tantū hic pauca cōmemorare sufficiat.
Falconū genera sunt octo. Primū est qō lanarius dici/
tur:⁊ in duo genera subdiuiditur:quoꝝ vnus habet ca
put et rostrum grossa:pedes vt aquila:quod cum gra/
ui labore habilitatur ad aucupandū.habilitatū tamen
in secundo et tercio anno egregium est in volatu. Alte
rum vero statura minoris est et vile reputatur: Secūd
gen⁹ falconū pegrinū dicitur:et hoc duabus de causis
Quaꝝ vna est:quia semper de terra in terrā pegrinaf
Secūda secūdus opiniones falconioꝝ q̄ videlicz nesci
tur nidus eius quia in altissimis pruptis montū nidos
cōstruūt.nec aditus ad nidū patet nisi desup a cacumi
ne mōtium:homine p funem submisso. Tercius genus
mōtanum dicitur breue et spissus valde in corpore:et p̄
cipue est breuis caude et spisse.pectoris valde rotūdi et
magni:et fortium crurum et breuius respectu q̄titatis
corporis sui:nodosoꝝ pedum et fortium vnguiū.⁊ hoc
in consuetudine habet q̄ frequenter respicit pedes: Et
est in dorso et exteri⁹ in alis coloris cineri. Hoc genus
ferum est.maloꝝ moꝝ et tracūdus incōstātis ire. Quar
tum gen⁹ pedib⁹ et cruribus ceruleum: vnde et nomē ac
cepit.hoc primo et secūdo anno nobile. quinto anno vi
lissimū est. Quintū gen⁹ gracile et longū est in dispositi
one:exertissimū in volatu. Dextrum gen⁹ supanicus di
citur:qō fere habz similitudinē aquile: excepto eo quod
in pedibus et alis et oculis gutteo assimulatur falconi.
Septimū genus britannicū est:qō omniū auium aucu
pantiū obtinet principatū:vt nec vlla auis coram eo au
cupari l'etiam volitare audeat ipsa desuper volitante.
hoc gen⁹ crura nodosa:pedes grossos:vngues crudeles
aspectum terribilē.flameos oculos.caput et pedes gros
sa.uga.⁊.cōplicationes alaꝝ:magna facilime habilita
tur ad volatum.multūqz ac diu volare potest.delicatis
sime pasci vult. et tantum fere q̄tum aquila comedit.
hoc genus esse credimus: quod supius ariophilō dixi⁹
Octauū gen⁹ est quod herodius aut vulgariter girfal:
cus appellatur :de quo inferius dicetur.hoc gen⁹ p̄cedē
ti communius est et carius habetur ꝓpter rempātiam
cibi ac vite. Porro tricol⁹ aucupātium volucrum mini
ma:sed p̄ seruꝝ ⁊ natura sua ad aucupādū ꝑmptissima: fal
conum generibus adiungitur. ¶ Albertus in libro de
animalibus. Genus falconum ātuor habz ꝓpria. Pri
muz figura corꝑis. Secūdum color. Tercium ꝓpri⁹ ac
tus. Quartus sonus vocis. Figura omniū cōueniens
est grossius habere caput et rotūdum:collum breuius:
breuius rostrum:pectus maius cuz osse pectoris acuto
Alas longiores:caudam cōtractioꝝ: Crura breuiora
et fortiora respectu sui corꝑis. Color cōueniens est in
facie habere maculas:nigras in maxillis: albas circa
foueas oculorum vtrimq3 et ex vtraq3 parte rostri: et
cilia habere nigra.et cinereuz siue subnigruz in cranco
in dorso:in superiori parte colli:et exteriori alaꝝ. simili
ter in exteriori caude ut in alis plenum esse varietate:
q̄si virgulatim descendentibus interruptis q̄ñ virgu
lis. Et ista varietas semper quidem habet nigredinez
p̄ colore suo. Secundus color est ruffus remisse rube
dinis.et secundum quod sepius mutatur magis ac ma
gis albescit Color autem oculoꝝ est croceitas:ita q̄ ru
fedini appinquet:et acies siue pupille nigre. Et color
pedum optimus croceus multum vergens ad albedinez
et quo minus albescunt pedes eo ignobiliori est falco.
et si vergit in colorē iacinctinum siue saphirinuz:ē color
ignobilis. Proprius act⁹ eius est:impetu ferri i predaz
Et ideo cauendum est falconario:ne statim ꝑdam falco
ni ostendat:sed pocius aue aliq̄tum remota dimittat
falconem. Bon⁹ aūt vocis generaliter grossior et plixi
or est ab acuto in grauius p̄cedens. Genera secūduz
eum decem quo ad nobiliores distinguūtur: Primū sa
crum quod si monachus britannicū vocat:alias aeliuz
vel aeriophilum. Secundū girfalco. Tercium monta
num siue montanarū Quartū pegrinuz. Quintū gyb
bosum paruū corporis q̄ntitate:sed audacia et virtute
mirabile. Gibbosum dictum:eo q̄ ꝓpter breuitatem
colli ante iuga alaꝝ suaꝝ caput vix apparet. Sextum
gradum nobilitatis possidet falco niger:aliquāto bre/
uior falcone pegrino: sed in figura similis per omnia.
Septimū locuz sibi vendicat falco alb⁹ qui venit a sep
tentrione:et mari oceano:a regionibus norwegie et sue
cie et ostomanie et finitimis siluis et montib⁹. Octauū
gradum falco rubeus obtinet:non q̄ in toto rubeus sit
sed quia gutte que in aliis albe sunt in hoc genere sunt
rubee et nigre. Nonū gen⁹ est illud quod est iacinctini
pedis et azurini. Decimuz q̄ minimuz est quantitate
vulgariter smirlin vocatū. Regimen aūt falconum in
tria diuiditur. Primū est regimez domesticatōis:quod
duos in fines ordinatur:quoꝝ vnus est vt assuescat ma
nū hominis Alter autez vt audaꝝ et ꝑceps in captura
auium efficiatur. Secundū est regimē sanitatis:⁊ maxi
me i hoc consistit vt cibetur cibo boza et quāritate quo
qua et quādo siluestris cibari consueuit:⁊ p̄cipue carne
leui auium:et adhuc caloꝝ vite spirante:⁊ vt teneatur
inter maciem et pinguedinez mediocris. Tercium aūt
est regimen infirmitatis de quo ex ꝑdicta epistola. Aq̄
le simachi et theodocionis. Albertus ⁊ liber d̄ naturis
hec q̄ sequuntur transtulerūt. Si infirmitas auib⁹ eres
cit i oculis.vnge illis oculos oleo oliue.si albugo i oculo
crescat:puluerem seminis feniculi et lac calidum mulie
ris immitte. Si p̄ senectute obscurat⁹ fuerit: accipe ba
bile ferrū et coque et pone super nares vbi vertex cōiū
git oculo ad nares si clausa nares habuerit:accipe pul
uere piperis ⁊ staphisagrie ⁊ insuffla eis i nares q̄ par
uā fistulā pēne et fricabis postea solo puluere staphisa
grie palatuz eius.si reuma in capite habuerit:pone ru
tam iuxta nares eius:⁊ carnem quā comedit intinge
in succo rute. Item alleum tusum cum vino per nares
eius immitte:⁊ in loco obscuro resideat tota die:⁊ eum
p̄ vnam diem ieiunare ꝑmitte.si papulam habuerit:ac
cipe liguā eius ⁊ cuz puluere staphisagrie condito mel
le frica eam.dabis ei butirum ꝑmedere: si dicta nō va
lent.puluis caulis desiccati ad idem valet. Si vltra mo
dum clamosꝰ fuerit:accipe vesp̄tiliones:⁊ piper tritum
int⁹ pone ⁊ da ei ꝑmedere.si etiam aliam auem accepe
ris ad idem oberit. Qui nimium clamat onerat⁹ interi
us est sepe.si fastidiū habuerit sorices vivas ei dari fa
cias.similiter ⁊ catellum in primo natum anteq̄ vivat
si cibum euomit frequenter accipe scamoniam in pōdere
quarte partis oboli:tantumq3 cimini et tritis istis as/
perge coꝝ puluere carnes porcinas pingues.⁊ da aui i
cibum.si vero ꝑmedere non potest:accipe albumen ouī
⁊ in eo pone dictum puluerem:⁊ oui eius intice. Item ad
idem si cibum eiicit:accipe oua cruda ⁊ frāge in lac ca
primū:postea facias hoc totum decoqui:et da ter ad co
medēdum accipitri et saluabitur.si pennas mutare nce
perit:exime cum ab omni labore ⁊ cibum ei in abūdan
tia tribue. Quotiens eñ esurierit:tot fracturas in pen
nis habebit ⁊ in secreto nature notatur. Valent ille gle
be virides substrate sub pedib⁹ et solis caloꝝ nisi igru
erit magnus estus si febrez habuerit da ei succum arte/
mesie ter vel quater:⁊ carnes galline in cibuz. Ad istud
liga ei tibiā dex̄ā fortiter:et in medio cruris apparebit
vena:⁊ illam diligētissime minue. In ei⁹ crure quatuor
vene sunt:vna in anteriori.altera inferius. altera exte
rius.altera posterius sup vnguem maiorem. Poteris
aūt scire si auis febricitat:si ale dependēt:⁊ caput demis
sum teneat ⁊ tremit:et quasi frigus ostendit in plumis

aut cibum cum fastidio sumit: aut auide sumit ⁊ male tamē inducit. si valde sitit accipe puluerem caulis leuistici et canne de aneto et feniculi et coque cum vino et ꝓmisceas coclear mellis: ⁊ colaturam da ei bibere. Vel mitte ori eius. Vel vna die da ei carnem limitam oleo rosax frigidam. si felle laborat: puluerez floꝛ salicis spge super cibum eius. si ale pepēderint: accipe de sanguine ⁊ adipe anseris. De sanguine frica eius alas ad solem: de carne anseris pingui da ei comedere. Itē melius: fel pozci accipe: ⁊ inde ei alas pūge Vel succo vel bene cibum eius intinge. Ad idē succus salue: si alas guttosas habuerit; bederaz terrestrē i aqua coque ⁊ folia eius cocta et bene contusa alis eius circumliga iuxta latera: et cibum eius in eadem aqua tinge. Idem si pedes guttosos habet. Si tince comedant pennas et carnes hircinas comedat in aceto tinctas: et alas eius aceto calido et oleo laurino sepius pfrica. Si pennam fractam extrahere volueris sine dolore. Accipe sāguinem parui animalis galy. s. Vel sanguinez muris rati et vnge locuz penne et cadet. Et postea ex melle ad spissitudinez decocto fac virgulas ad modū foraminis vbi penna stetit et intice foramini et exibit noua penna Itē succo papaueris calido punge pennas eius: ⁊ intingue cibum eiꝰ eidem succo. Si os fractum habuerit in crure vel in ala. Aloe calidum supliga et dimitte vna die et vna nocte. Item fimū galli in aceto coctum supliga Si inquieta sit auis et in prica vel in manu gestantis mirram in aqua coque: ⁊ ex ipsa aqua aspge coꝛpꝰ eius et intingue cibum eius vsqꝫ nomes. Si infirmitate q̄ranna dicitur infirmatur succo arthemesie cibus eiusꝺ auis intinguatur. Item sanguine agni calido pedes eius pfrica Vel vino tepido in quo decocte sint vrtice in ipso vino cibum eius intingue. Si nō potest fumare: fel galli da ei comederē vel testudines albas decoctas. Si nimiuz laxatur succum iusquiami modicū da ei bibere ⁊ intingue eodem cibo eius. Si pediculos habet: accipe succum absinthii vel aquam decoctam cū absinthio Et ad solez eo sedente infunde plūas eius et coꝛpus per totum. Si lapidē in vētre nutrierit: da ei vngūctuz comedere et butirū Ad idem aloen herbam cum puluere apii et involue coꝛdibꝰ parnaz auium: et da ei comedere Hic poteris de omni medicina que datur auibus cōmodꝰ facere. Sed multo ampliora de hac materia reperies: per albertum tradita in libro suo de animalibus Hec i epistola ꝑdicta de nobilibꝰ auibꝰ et alia multa ꝺ medicinis earum leguntur. .LXXII.

De fasiano. Isidorus.

Fasianus a faside insula dictus est: vnde ꝓmū asportatus ē. Palladiꝰ vbi supꝝ. Fasiani nouelli ad creandos fetus parandi sunt qui anno superiori editi sunt: Veteres tamē fecundi esse nō possūt feminas ineunt martio vel aprili: vel semel in anno fetus creant Viginti fere ouis pariendi ordo conducit galline bis melius incubant. Ab aque phibēdi sunt ac cessu: ne pituita concludāt. Farina tritticea sagmantur hordeacea. huius farina in bicuissimas offulas redacta: oleo aspsa leuigetur: et ita offule faucibꝰ inserantur: ne sub infima li gue parte mergātur: quod si euenerit: statim peribunt: duabus feminis vnꝰ masculꝰ sufficit: quia ceteras aues solacitate non equat. Ex libro de natura rerum. Fasianꝰ est gallus siluaticꝰ: auis pulcra valde pēnis chorusciscinstar tgnis: cerule interduz ac viridis rubeisqꝫ pennis interscribitur nitor Aures geminas videtur habere in capite plumis extantibus: qꝫ subrigit quando vult atqꝫ submittit. Cristis aūt in capite caret. et spiculis in cruribus: his tamen armis frustratus: animosus et audax est. Nō sciens auceps sciū ex panno lineo facit: in cuius medio pāniculuz rubeū ponit: quem scilicet rubozez in albo gallus attentiꝰ contemplaꝰ: insolitumqꝫ miratur. Tunc auceps berentez visu cernens: in dorsuz retrocedere cogit sciuti conamine: donec in rethia eminus parata captiuum deiciat. Hec auis in aura pluuiosa tristatur. et tunc in rubetis ac siluis latet. Circa vesperam vel aurozam de silua egreditur: et tunc de facile venatur. Rostrum in terra figēs absconditꝫ: ⁊ sic absconditū se totum credit. pennas prepinguedine nitat. Iterumqꝫ sese renouat. Carnes habet subtiliores ac leuiozes ceteris auibus siluaticis: exceptis pdicum pullis Plinius libro. x. Fasiom in colchis geminas aures ex pluma submittūt atꝫ subrigūt Idem in libro. xi. Reuibus aūt ex parte tantū altera intestino iungitur fel fasianis Arestotiles. fasiani tāmen coitus tempe simul habitant: ceteris vero tempibꝰ separatim. nec cito rubricatas habēt barbas: vel in pedibus calcaria: sicut galli domestici sed tractu temporis. fasianꝰ sic capitur. aliquādo auceps pāno i quo hec auis depingitur coopꝰ: fasiano se ostendit: qui sequens cooptum: nec fugientem nec retrocedētez: tandem a socio aucupis in insidias latitāte rethi involuitur LXXIII

De fatatore. Ex libro de na. re.

Fatator est auis in oriente: que fetuz perandoꝝ naturaliter cupida: tempus veris antici pat. quo. s. aues ceteras solent initiare cōceptꝰ Unde fit vt ouа q̄ tūc facit frigore coꝛrumpātur: ne fetuū habeant effectum. sed iterum sequenti tempe calido ponūt. ⁊ tunc pullos faciunt: qō est contra omnes fere agrestes aues: que semel in anno ouant atqꝫ pullificant LXXIIII

De fenice. Isidorus

Fenix est auis arabie sic dicta: eo ꝙ coloꝛem fenicium habeat. vel ꝙ sit in toto oꝛbe singularis ⁊ vnica. Nam arabes singularez ⁊ vnicā femeꝛ vocant. hec quingentis ⁊ vltra viuens annis: dum senuisse se viderit: collectis aromatum virgultis: rogus sibi instruit: et conuersa ad radiuz solis alaꝝ plausu voluntariū sibi incendium nutrit. sicqꝫ iterum de cineribꝰ resurgit Ambrosius libro. v. Fenix cum finem vite sibi adesse aduerterit: facit sibi thecam de thure ⁊ mirra et ceteris odoribus: in quā impleto vite sue tempe intrat ⁊ moꝛitur: de cuiꝰ humoꝛe carnis vermis exurgit: paulatimqꝫ adolescit: ac ꝓcessu statuti temporis alaꝝ remigia induit: sicqꝫ in supioris auis speciem ⁊ formā reparat. Beocat ergo nos hec auis exemplo resurrectōnem credere que sine exemplo ⁊ sine rationis ꝓceptōe sibi insignia resurrectionis instaurat Solinus. Apud arabes fenix nascitur: auis aquile magnitudine: capite onerato in comam plumis extantibꝰ: cristatis faucibꝰ circa colla fulgoꝛe aureo. postera parte purpureꝰ: extra caudam in qua roseis pennis interscribitur nitor ceruleus. Quinto plaucio. Sexto papinio ꝓsulibus. egiptū fenix inuolauit captusqꝫ anno. Dccc. vrbis cōdite iussu claudii principis in comicio publicatus. quod gestum actis etiā vrbis continetur Plinꝰ libro. x. Senator manliꝰ maximi nobilis doctrini s doctoꝛe nullo autoꝛe neminez extitisse qui viderit vel centez. facꝝ in arabia soli esse fenicem quem annis. Dclx. viuere senescentem cassia thurisqꝫ surculis nidum construere: odoribus repleꝛe: ac supemori Ex ossibus deinde ac medullis eius nasci primo sicut vermiculum: inde fieri pullum principioqꝫ iusta funeri priora redde et in totuz deferre nidū ppe pacaiam in solis vrbem ⁊ in ara ibi deponere. Cuius. s. alitis vita magni conuersionem anni ꝓdit idē manilꝰ fieri iterumqꝫ significationes tempestatuz ac siderum eodem reuerti hoc autem circa meridiez incipere quo die signum arietis sol intrauerit. Et fuisse eius cōuersionis annum prodente se Publio lucinio. Marco

cornelio cōsulib⁹ ducentesimum āntūdecimū. Cornelio valeriano fenices deuolauisse in egiptū tradit. Q. plancio. Sex. papinio cons. Allatumqz esse in vrbem. Claudii principis censura anno. dccc. Et in comicio ppositū quod actis testatum est. sed que falsa esse nemo dubitarit. ¶ Ex libro de naturis rerum. Fenix est auis in orbe sine pare per annos. cccxl. sola degens: caput habens oneratum vt pauo. caudamqz cerulei coloris in qua rosee penne interscribūtur varietate mirifica. Cuzqz etatis puida grauescere cepit: in altissimis orientis ptibus in arboze pulcerrima sup amenissimuz fontem posita: altare quasi mdum instruit: ex thure mirra et cinamomo ac ceteris aromatib⁹. Tunc feruidos solis orbes alaz agitatione in se cōcitans sup structuz ruit: ipaqz pariter accensa vermis ex eius cinere ꝓcreatur: qui in auē pristinam reformatur. Hanc aūt auem dicit ysidorus helyopolim vrbem egipti mense apulis ingressaz fuisse oneratis alis diuersis aromatib⁹: z structum sarmentoz accēdisse: qui conceptus fuerat in sacrificium a sacerdote: ibiqz seipsam inter illa aromata combussisse prima die sequenti veniens sacerdos: ligna que posuerat sup arā cōbusta reperit z scrutans cinerem: vermiculum odore suauissimo fragrātem inuenit: qui secūda die in auem formatus apparuit: que tercia in statu suo pfectissima: sacerdoti valefaciens euolauit. ¶ lxxv

¶ De ficedula et filomena ¶ Ysidorus.

Ficedule dicte sunt: eo q⁹ ficos magis edāt. Pditur illo versiculo veteri. Cum me ficus alat: cum pascat dulcibus vuis. Cur potius nomen non dedit vua mihi ¶ Plin⁹. li. x. ficedule formā simul coloremqz mutant. hoc tamē nomen habent autumno. postea vero melancoriphi vocantur. ¶ Actor. Filomena est auis parua canora omnib⁹ nota: que luscinia dicitur: de qua plen⁹ inferius dicetur. ¶ Ex libro de natura rerum. filomena dicitur a filos qd est amor: et mene quod est dulcis. hec em auis mira modulatione letificat audientem: gaudet ad ortum solis. Preitqz leticia vernientez. verno tamē tempore cantat: hiberno nunq⁹ In initio quoqz veris adeo sue vocis amenitate delectatur vt rarissime comedat: et hoc cum summa festinatione. Iraqz certāt inter se tam pertinaciter: vt victa sepe vitam finiat prius deficiente spiritu: q⁹ cantu Unde z dicitur a filos quod est amor: z mene quod est defectus: q⁹ si amor deficiens. Miramur igitur in tam paruo corpusculo tam ptinacem spm: miramur in illo pfectaz musice scientiam. Modulat⁹ em editur son⁹: et nunc continuo spiritu trahitur in longum: nunc variatur in flexo nunc distinguitur z concisio: copulatur in torto: grauis acutus: creber: extensus: vibrans: z aliquando quidem medius: summus: imus. Meditantur interim alte minores: versusqz quos miremur addiscit. audit attenta discipula: redditqz vicibus cantum Intelligitur: emendatur: z a docente quodāmō reprehenditru. Statim autez vt coire ceperit: vocis amenitatē perdit. Et vt dicit plin⁹. Alia vox fit. mutatur z color Ab exitu nanqz verni tempis aucto estu: in totum alia vox fit: mutatur et color. liguis caz tenuitas illa nō est: que ceteris auib⁹ .lxxvi.

¶ De fulica. ¶ Ysidorus.

Fulica dicta est: eo q⁹ caro eius lepozinā sapiat lago em lepus dicitur Est auis stagnensis: habens pedes in medio aque vel in petris: quas circumdāt: maximeqz pfundo semp delectatur: que dū tempestatez psenserit fugiens in vado ludit. ¶ Actor fulica vt legitur est auis magnitudine et colore cigno similis: et grandi rostro. In scopulis littoruz cōmozatur bas larum dyomedias: greci herodios vocant. ¶ Physiolog⁹. fulica auis sup omnes prudentissima: cadaueribus non vescitur: nec oberrat de loco ad locū: sed in vno loco pmanet: vsqz in finem: ibiqz escam suam circa se colligit: et quiescit ¶ Plinius libro .xi. fulicaz generi ō dit natura placabilem cristam: per medium caput a rostro residentem ¶ Idem in libro. xviii: fulice matutino clangore tempestatem psagiunt. ¶ Glosa sup psalmuz centesimumtercū. fulice dom⁹ est fortis: sed non in excelsis. Unde fulice inquit vel herodii domus ꝛc. fulica em est auis marina vel stagnēsis: cuius dom⁹. i. nid⁹ ē petra in aqua: que tusa fluctib⁹ frangit eos: sed nō frāgitur ¶ Ex libro de naturis rerū: fulica vt dicit Ambrosi⁹: pullos aquile nido delectos reuerenda demētia cum pullis suis pascit ac nutrit. hominib⁹ rōnalib⁹ exēplum pbens: q⁹ta debēt erga pegrinos z pauperes ac tribulatos pietate mouere ¶ Philosophus. fulica est auis boni moris: nigra: anati similis: nisi quia minoz est anate. In stagnis delectabiliter cōmoratur: esca et pace contenta. Unde patet si locum inueniat vbi pacem et escam habeat nō inde recedit. ¶ lxxviii.

¶ De gallo ¶ Ex libro de naturis rerum.

Gallus est auis faucib⁹ z capite cristata spiculis aduersis in cruribus armata. habet z quā doqz spicula galline. Sed hoc errore potius q⁹ opere nature. gallus nocte pfunda cārat validius: z matutino leui⁹. Cantus em cum vēro ferrur: et anteq⁹ esti mari possit longius audiri. Iraqz cantu suo equos mitigat: camelos instigat: fantasticā quoqz ppellere dicit Caudam sustollit: z ad modum semicirculi reflectit Cū pēnas circa collum erigit excutiens se audaciozem reddit dormitur⁹ in altum scandit ac super vnū pedem req escit. forma eius ecclesiaz turribus insidet: z rostrum cōtra ventum cōuertit. herbe que gallum reficiunt animalia cetera occidūt. si in vno pūctu atriu plures galli fuerint vn⁹ decertat ceteris dominaf z superbus graditur: finisqz duello sepe ꝓmorientib⁹ est. Gallus idem colecombus est terror: quia basilisco assimilatur vt qui dā volunt Vel potius. vt credun⁹ naturaliter ei insit timor galli Gallis mortuis gall⁹ meroze pfect⁹: abstinz de cantu p̄ dolore. Gallus in etate decrepita facit ouuz ex se vnde basiliscus ꝓcreatur Sed in generatione hac oportet vt multa cōcurrāt. In fimo nāqz calido et multo ponit ouum: ibiqz foueatur vice patris. z post multo temporis exit pullus z inualescit: sicut solēt anatū pulli. Habet autem caudam vt coluber. residuz vero corpozis vt gallus. Dicunt autem hi qui creationem eius se vidisse testātur: q⁹ nulla est oui testa: sed validissima pellis in tantū: vt resistere possit ictibus validissimis. Primo quoqz quoz daz est q⁹ ouum illud galli coluberaut bufo fouet. sed hoc incertum est. hoc tamen in antiquoz scriptis habem⁹: q⁹ basiliscus quoddā gen⁹ ex ouo galli decrepiti generatur. Gallus cantu suo diem pnūciat: et somnolentos excitat. Et dicitur q⁹ ita cantu suo horas distinguit: quia ex multo calore certis horis humores in ipso recipiunt ebullitionem. undeqz saliedines z sic pruritum: ex qua nascitur delectatio p quā excitatur ad cantum. In maiori nocte maiores ac fortiores cantus edit et sui ipius imagines in speculo intuens: vires ꝓsumit. leui susurrio gallinas suas vocat ad esuz grani. Beniqz inter aues mas et non femina dant voces vt gallus et coturnix Gall⁹ gallinam aduocatas pascit: et tunc eam ad labores impgnationis z partus cogit. ¶ lxxix.

¶ De eodem. ¶ Gregorius in moralibus

Gallus dicit nunci⁹: horas noctis discutit et demū vocem exhortationis emittit. Cunqz cār⁹ edere parat: prius alas excutit: ac seipm ferieꝰ vigilantiozem reddit. ¶ Ambrosi⁹. Est gallicantus suauis in noctibus et vtilis: quasi bonus cohabitator

dormientem excitat: ⁊ solicitum admonet. Quantem solatur: peccatum noctis signans. hoc canēte latro suas insidias reliquit. hoc ipe lucifer excitatus oritur: celumq illuminat. hoc canente mestitiam trepidus nauta deponit: omniq crebro vesptinus flatib⁹ excitata tempestas ⁊ procella mitescit. hoc devotus affect⁹ exilit ad pcandum legendiq mun⁹ instaurat. hoc postremo ipe ecclesie pastor petrus diluit culpam ante cantū galli tractā Justus cantu spes omnibus redit. Egris leuatur incō modum: minuitur dolor vulnerum: febrium flagrantia mitigatur: reuertitur fides lapsis: bicsus titubātes respicit: errantes corrigit. Idem Leo timet gallū: maxi meq album. Aristotiles. Ilsi sunt autem galli qui feminas suas interficiebant. Deinde soliciti circa pullos suos regebant illos: ⁊ assimilabātur femine in nutriendo illos: ita q etiam in voce. Et nolebant coire: sz etiam patiebātur. Plinius libro. x. Galli vigiles nocturni quos excitandis in opa mortalib⁹: rumpendoq somno natura genuit. Sidera notunt et ternas horas interdiu cantu distinguūt. Cum sole cūt cubitū. Quarta q castrensi vigilia ad curas laboresq reuocāt. Nec solis ortum incautis patiūtur obrepere diemq venientem cantu nūciant. Ipm vero cantum plausu laterum mortuis gallinis cax mariti vsi sunt in uicem succedētes: ac reliqua femine more facientes: seq cantu abstinētes: prime gloriam sentiunt galli post fabianos. Imperitant suo generi: et regnum in quaq sunt domo exercent. dimicatione pariter hoc inter illos velut ergo tela aguata crurib⁹ suis intelligāt. Nec simis sepe pmo; rientib⁹. Q⁹ si palma cōtigerit: statim in victoria canūt: seq ipsi principes testātur. Victus vero silens occultatur: egreq fugitium patitur. Et plebs tamen eq supbe graditur: ardua ceruice: cristis celsa. celumq sola volucrum aspicit crebro. in sublime quoq caudā falcatam erigens. Itaq terrori sunt etiaz leonib⁹ ferarū generosissimis: desimūt aute castrati canere. LXXIX.

De gallinacio. Isidorus.

Gallus autem a castratione vocat⁹ est. Naz inter aues ceteras huic soli testiculi admuntur. Veteres aūt abscisos vocabant gallos: In vētriculis gallinaciis gemma que dicitur electori⁹ reperitur: crystallina specie magnitudie fabe. Plini⁹ vbi supra. galli. vt dictum est. desinūt canere castrari: qō duobus modis fit: lumbis adustis cādente ferro aut unius cruribus mox vlcere oblito figulina creta. facilius ita q pinguescunt. Mares quium inter se dimicant desiderio femināz. victum autem venerem pari. Id quidē et gallinaci⁹ aliquādo. Idem in libro. xi. gallinaciis q q natura dedit plicabilem cristam per medū a rostro residentem. sed spectatissimū corpore cōsertum nec carnem tra esse nec cartilaginē. Idem in libro. xxii. Vlue florem si edant gallinacii: vilas nō attingunt. Piruita generis gallinacii: herba sabine traditur sanari. Idē in libro. xxviii. gallinaceos tradunt a vulpib⁹ non attigi: si vulpis iecur ariduz ederint vel si pelliculas ex eo collo indura galli intererit. Idem in libro. xxix. gallinaz membra venenū auri sunt: ipiq gallinacio circulo eramenti in collum addito nō canit. Idem in libro. xxx. Mustele cinis si detur gallinaciis tuti sunt a mustelis. Ex libro de natura rerum. gallinaci⁹ gallus testiculis viduatus dicitur: qui capo vulgariter appellat. Fertur aūt citius impinguari: qui a libidine arcetur. Cum gallinis quidē impinguatur. Sed neq eas impinguādo secundat cum eis pascitur: sed nō eas defendit. Non cantat nec horas diei vel noctis discernit. Ingitur ad nichil vtilius est nisi ad coquinā. Ilē satis elegāter quidam nuper ad cleruz in synodo loquens ait. Transferetur inquit solina scriba sicut gallus gallinaci

us: sed nusq vtiq nisi ad coquinā d⁹aboli. Et quare: quia nō generat neq cantat: Aliquādo gali⁹ post trienium castratur. postea quinq vel septem annis viuere sinitur. et sic in eius tecore lapis inuenitur electorius quem vt ibi cōceperit: nō postea bibit. vnde et si q⁹ hūc lapidē in ore suo habuerit: sitim extinguit. huic aut qui q plume in pectore suo extrahūtur et varicis ad nudū vrunt: vt pullos vice matris foueat. et ob calorem quē et eis nudato corpori prestat Itaq postq frigoris pressidium ⁊ vstionis medelaz in pullor⁹ suppositione se ad ptum esse cognouerit: maternū affectuz cōcipiens: eos fouet et pascit. formatq secūdum motem gallinarū voces: vt cōfracta voce aduocet elōgantes. Alexander. gallinaci⁹ si bene varicetur ducet pullos suos ad modū galline: qđ. vt dicitur. nō facit ꝓpter cōmodum pullorū sed ꝓpter cōmodum ꝓprium: vt ex pullor⁹ calore faciat venenum vtice euaporare. LXXX.

De cibo et medicina ex gallo. Ex libro de naturis rerum.

Galli carnes grossiores sunt ad digerendū ⁊ minoris humiditatis q⁹ galline vel gallinacii: decrepiti tamen galli carnes tenerriores sunt: q⁹m iuniores. gallinaci⁹ autem habet carnes validiores oim⁹ volatilib⁹. bonū sanguinē generant: et optimū nutrimentū. Habz quidem eius caro quidā vilcositatis sed in coquēdo dissoluitur. Plinius libro. xxix. Jus ex veteri gallo aluum dissoluit. validius. pdest et circa longas febres et torpētibus mēbris ac tremulis et articularis morbis: capitisq doloribus: ⁊ epyforie: inflamatōni vesice: et circa cruditates: atz suspiria. preterea cerebrum galli potum valet cōtra rabidi canis morsū. Ilē etiam crista eius trita ⁊ imposita ⁊ simus eius ruffus cum aceto. Jus eius valet circa venefica mustele: ⁊ circa omnia aconita modico addito sale. Auicenna. galloz. vt ait ruffus. melior est ille qui nodum cantat. Antiqui vero mali sunt. Testiculi autem gallor⁹ multū laudabiles sunt. velocis digestiōis: ius gallor⁹ confert dolori stomachi ex ventositate. ius galli veteris cum polipodio et aneto confert colice valde. Bocet autem galli eu⁹ in decoctione gallor⁹ veterum vt postq nutriri sūt. fatigentur faciendo eos currere vt cadant et decolleni. Deinde ventres eor⁹ euacuati ac sale impleri iuantur: et coquantur cum. xx. lust aque donec veniant ad tres totullas et bibatur. hoc ius confert asmati. Cōfert etiā tremori ac dolori iunctur⁹. sed oportet vt coq̄tur cuz polipodio et aneto et sale. Item ius pdictum cum polipodio soluit melancoliaz: ⁊ cum cardamomo soluit flegma. Quādoq vero coquitur cum medicinis stipticis ad diseteriam. ⁊ cū lacte ad vlcera vesice. Adeps galli sicut et cerui vehemēriorius est calefactionis. galline vero minus. Galline fisse super eor suum: aut gallus ponūtur sup locum lesum a vermibus venenosis: et quaq boza pmutatur. pbibent nocumētū venenor⁹. In venenis etiam bibitis forbetur eoruz decoctio cum aneto et sale: et euomitur. Pellis intrinseca que est in stomacho ⁊ in gutture galli. siccata: trita et bibita: cōfert dolori stomachi. Esculapius. Cerebrum galli cum vino bibitum: omnes morsus destruit. et alia multa mirabilia facit. Sanguis eius leucomata oculor⁹ ⁊ cicatrices cum aqua mixtus sanat. Eius testiculi cum aqua bibiti caducos liberant. si tamen a vino per decem dies abstineant. Pellis interioris eius vētriculi cum vino trita: pdest auribus. Et bibita ventrem stringit. sputum mouet: calculos frāgit. ac per vrinam eicit. stercus ei⁹ cum aceto mixtum furūculos et canis morsus curat.

LXXXI.

De medicinis ex gallinacio Plinius libro vicesimonono.

Gallinacii carnes tepide apposite: venena serpentiū domāt. Cerebr̄ quoq; ipi⁹ in vino potū. Partbi malūt gallie cerebr̄ plag̃ ponere Jus quoq; ex his potū medetur p̄clare: et in multis aliis vsibus est mirabile. Nam et panthere etiaz leones punctos eoz̄ attingūt: pcipue si ⁊ allium fuerit in coctum. Aluū soluit Galiden⁹ e veteri gallinacio. Pro dest et contra longinquas febres et torpentib⁹ mēbris tremulisq; et articularis morbis et capitis doloribus Epiphoris inflamationib⁹ fastidiis: incipienti tenasmo iocinori: renib⁹: vesice. Contra crudit̄tes: suspiria. Jtaq; etiam faciendi eius extant p̄cepta. Efficaci⁹ enim cocti cum olere marino aut cibo aut cappari: aut apio: aut herba mercuriali: aut polipodio: aut aneto. Utilissime aūt in congiis tribus aque ad tres heminas cum supradictis herbis: et refrigeratum sub diuo dari tempestiuis antecedēte vomitione. Gallinacior̄ fimus recens illitus alopicias replet. Fel candidi gallinacii ad suffusiones oculor̄ valet. Fim⁹ quoq; gallinacior̄ rubeus luscioſis illinitur. laudatur et gallinacii fel: sed p̄cipue adeps cōtra pustulas in pupillis. fimus etiā cādidus in oleo veteri corneis pixidib⁹ seruatur ad pupillarū albugines. Ventris gallinacior̄ mēbrana que abiici solet inueterata: et in vino trita purulentis auribus valet. Idem in libro. xxx. Jus et gallinacii dysenterie medetur ac tenasmis. Sed veteris gallinacii ius vehementi⁹ salsum mouet aluum. Porro iecur gallinacii assum aluū sistit. Omnib⁹ verrucas genex̄ sanat fimus gallinaci⁹ cuz oleo et nitro. Sanguinē autem e naribus fluentem sistit cerebellum gallinacium fronti illitum.

.LXXXII.

De gallina et eius educatione Isidorus

Gallina dicit̄ a gallo: sicut a leone leena. Huius membra ferunt quidā si auro liquescenti misceantur cōsumi Plin⁹ libro. x. Gallinar̄ generositas spectatur crista erecta interdū et gemina pēnis nigris: ore rubicūdo: digitis imparibus. aliqñ ⁊ super quatuor digitos transuerso vno. Ad rem diuinā luceo rostro pedibusq; pure nō videntur. Ad optanea sacra nigre. Est et pumilionū genus in his non sterile quod nō in alio genere alitum: sed quib⁹ certa fecunditas rara et incubatio ouis noxia. Idem in libro. xix Si auro liquescenti gallinar̄ membra misceantur cōsumūt illud in se. ita vt dici possit auri venenum gallinas esse. Ex libro de natura rerum. gallina domesticis pribus suis corpis. i. a medio dorsi superius versus imum et a pectore subtus versus imum similiter duplicez habet pennā ex vna canna nascentez. Inimicissima gallinis est pituita: que maxime est inter messis et vindemie tempus. Medicina vero est penna p̄ transuersas nares inserta: ⁊ per omnes dies cōmota. vel cibus allij

Aristoteles. Aues in terra manētes et non volātes vt gallina: eiq; similes: nō vident acuto visu: ⁊ cōfricātur in cinere. Item que sunt maioris coitus habēt maiores testiculos: vt gallina et cubeth. Item gallinę quādoq; pugnāt cum gallis et vincunt eos: tūc elenāt colla et pectora ad superius: et vociferant: ac super mares saltant: et quādoq; cristas habent paruas. Palladi⁹ vbi supra. In gallinarum educatione fimo et puluere vtendum est ac cinere. precipue que nigri ac flaui coloris sunt: albe vtanō sunt. ordeo semicocto et parere sepe cogūtur: et oua reddūt maiora. pituita his nascētes: que alba pellicula linguaz vestit extremā. Hec leniter vnguib⁹ vellitur: et locus cinere tangitur. Allioq; trito plaga mūdata conspergitur Si amarum lupinū comedant: sub oculis grana p̄cedunt: que nisi acu leniter apertis pellicul̄is auferantur: extinguūt. Tunc ergo oculos eax̄ porrulace succo foris secus: et mulieris lacte curari oportz: vel hāmoniaco sale: cui mel et cimini equale misceantur. Pediculos eax̄ permūt staphisagria et torrefactum cimmū: parta et pariter tusa cū vino et amari lupini aqua: si penetret secreta pennarū

Pli. vbi sup. Inimicissima omni generi pituita: maxi meq; inter messis et vindemie temp⁹. Medicina in fame: et cubatus in fumo. si vtiq; ex lauro aut herba sanina fiat. Penna per transuersas inserta nares: ⁊ per omnes dies moto. Cibus allium cum farre aut aqua p fusus in qua laurit noctua auis cum semine vitis albe coctus.

.LXXXIII.

De ipregnatione. Aristotiles

Gallina cum appetit coitum sedet ante gallum Coit autem sicut columba toto anno: p̄terq̄ i mensib⁹ tropicor̄. Post coitus habet horripilationes. hec et cetere aues multi coitus. plus omnib⁹ faciunt oua hāria duo citrina. ppter ꝯgregationē duorum spermatū. Hax quedaz ouant oua multa: et forte duo in die et ille cito morit̄ur. Ova quādoq; venti. i. nōdum cocuntiū non sunt nisi in auib⁹ ouantibus oua multa: sicut in gallinis. Quum gallina completur post coitum. xi. die. p maiori parte Galline veteres ouāt in principio veris: et oua iuuenis galline sūt minoris corpis Cum autem cocūt cum horripilatōne se excutiunt Multotiens quoq; paleam cū spica rostro sez deferūt et aliquādo etiam cum ouant hoc faciunt. Item aues ponderosi corpis et nondū boni volatus: vt galline: mltam habēt superfluitatez Ideoq; mares eax̄ multum cocūt: et femine multā habent materiā Plin⁹ libro x. Gallares galline ouo edito inhorrescūt: ieie excutiūt et circumactę purificant: aut aliqua festuca seſe ⁊ ova lustrant Et libro de naturis rerum. Quotidie rapiunt oua gallinis: nec ppter hoc ova pferre desistūt. qn etiam postq̄ in abscondito posuerunt: clamādo raptoribus p̄dunt Ovū autem in ouando excedentes moritur citō Ova de quibus exituri sunt masculi gallina gerit in parte ventris dextra. Ex quib⁹ autem femine in sinistra. Feminā pferunt illa que in acumis loco rotundiora sunt Oblonga vero et in fine acuta mares pariunt. et hec ipsa gratioris saporis sunt Gallus gallinā aduocans pascit: et tunc eam ad laborem impregnationis ⁊ partus cogit. In quando nanq; multum laborat ⁊ tamen post partum cantat querēdo cibum: pulueres cum pedibus vertit: ⁊ sic victum acquirit. Multe galline ⁊ pauones ⁊ anseres oua venti faciunt. i. ova sine coitu: que parua sunt ⁊ insipida: ac ceteris humidiora Et si quis aliquod eox̄ posuerit ad fouendū: nō mutabitur modus eius: sed manebit album atq; citrinū. A parte latiori primo exit ouū: ⁊ post ab acuto. Plinius autor est. q⁹ eo die quo gallina ouus ederit: aspidis ictu non morit̄ur. immo pcussis est medicina: quedā galline gemina ova pariunt: ⁊ geminos interdum excludunt. Philosoph⁹. Gallina ouat in omni tempe: p̄terq̄ in duobus mensib⁹ tropicor̄. Cum autez galline puluerīs fomento ⁊ crebra respersione fūgentes vice balnei sine coitu delectāt̄ur. Ova apala ponūt: sic dicta quasi sine pelle: sed prol' gratiā nō cōsequūt̄. LXXXIIII

De ipsius incubatione Plinius vbi. S. et ex libro de naturis rerum

Gallinis supponenda sunt ova semp impari numero luna crescente a decem vsq; ad. xv. Ova incubari intra decem dies edita vtilissimus est Nam vetera aut recētiora infecunda sunt. subtici autē debēt impari numero. Quarto vero die postq̄ ceperit incubari. si cor̄ cacumibus contra lumē in manib⁹ appēdensis: purus ⁊ vniusmodi color plucebit: estimantur sterilia: ⁊ p illis supponenda sunt alia. In aqua quoq; experimentum est. Nam ouū inane fluctuat iniectum aqua

subsidens vero plenū est. subiicienda concuti exprimen to vetant. quia non gignunt cōfusis vitalibus venis. Incubationi post. xl. lunam datur initium: quia prī in choata sepe fallunt et ſ puenīūt. Optima fotura ante vernum equinoctium. Post solsticium vero nata non im plent iustam magnitudinē: tantoq3 minꝰ: quāto puene rint seriꝰ. Uniuersaliter ſ galline ouā sua non incuba uerint: infirmātur. Et quedaꝫ galline semp faciunt ge mellos: sempq3 est vnus maior: alius minor gallina qñ cubat in estate: citius excludit pullos q̄ in hieme. Naꝫ in estate findūtur ouā in duodecim dieb⁹: hieme in .xxx. Uniuersaliter autem ſ galline nō cubauerint sup ouā sua: infirmātur ⁊ corrumpūtur. Postq̄ cubauerit ouā sua: p tres dies apparent signa pullor. Pauo gallina pullos suos sequitur sicut ⁊ pdix. Palladi⁹ vbi supra gallinis. vt dictū est supra. ⁊ pauonis sic ⁊ anseris ouā cōuenienter supponūt. sed anserina ne noceantur: sup positis vrtica subiicitur: Electe pauonū nutrices sunt: que a primo lune incremēto .ix. dieb⁹ habeant .ix. ouā suppolita. v. ſcz pauonia: ⁊ cetera sui generis. decima die ouā gallinacea subtrahenda sunt: ⁊ iterum alia to tidem gallinacia recētia supponēda: quot ablata sunt. vt .xxx. luna hoc est expletis diebus. xxx. possunt cum ouis pauonis aperiri. Ouā vero pauonū q̄ galline sub iecta sunt: sepe manu cōuertē da sunt. quia vix hec ipa facere valebit. Maiores tamē gallinas oportet eligere Nam minoribus paucioza sunt supponenda. Fasia nis quoq3 galline melius incubabūt ita vt .xv. ouā fasi anima nutrix vna cōpiat. Cetera vero sui generis sup ponenda sunt. .LXXXV.

De generatione pullorum et educatione.

Actor

Gallina ſm augustinū ac cetere volucres femi ne ouis suis incubando fouent ea: ibiq3 calor ipse materni corporis in suo genere naturali ter cooperatur: ad formanda pullor corpora. Plinius vbi supra. et ex libro de natura rerum. Omnib⁹ quidē ouis inest in medio vitelli parua velut sanguinea gut ta: qō esse autuꝫ cor existimant: primū in omni corpore id gigni semper opinantes: hec gutta in ouis salut: ip sumq3 palpitat animal. et ex omni alio liquore oui: nō incorporatur aliquid pullo. Cibus autem eius est in vi tello vel luteo. Omnib⁹ intus caput: totoq3 corpe mai us est. Oculi compressi capite maiores Increscente ve ro pullo: candor in medium vertitur. luteum circumfū ditur. xx. die Si moueatur ouum iam viuētis intra pu tamē vox auditur. Ab eodem itaq3 tempe plumescit ira positus: vt caput supra dextrum pedē habeat: et a lam dextram super caput. vitellus interim paulatim dē ficit. Qui pars acuta caput ptinet. pars aūt rotūdior posteriores pulli ptes. In egipto boues ouā stercore in uolnūt: et sabulo cooperiunt. Sicq3 debito tempe sine fotura galline complēt: et eis extractis teste fundūtur et pulli pdeunt. Item gallina qñ cubat in calida estate fundūtur ouor teste per se: vt exeant pulli: citius q̄ in frigido tempore. quedā semp gemellos facīūt. Bꝫ vnꝰ eor paruꝰ est: et alter magnꝰ: quādoq3 vero paruus a maiore compressꝰ efficitur monstruosus. In gallia vi sus est pullus galline: cum duobus capitibus et vno corpe ambo cibum capiebant: ⁊ in vnum corpꝰ trajici ebant. quattuor pedes habebār: sed duo pendebant in utiles: ceteris currebat. Pulli celeriꝰ calidis diebus ex cludūtur: ⁊ contra animalia cetera sicut aues omnes ī pedes nascūtur Si subito tonat: sepe fallunt. et accipi tris audita voce vlciantur: remedium est contra tou trus. clauus ferreus sub stramine ouor positꝰ: aut ter ra et aratro. gallina circa pullos est solertissima. frāgit eis pas aut farris minutias: eosq3 cōfracta voce aduo cat qui qñq3 superbi blandas eius alas refugiunt: ⁊ sic altribus p̄da fiunt. Augustinꝰ de questionibus euāge lior. Recte ergo mater nostra dei sapientia galline se compat: que magnū affectum habet in filios suos: ita vt eor infirmitate affecta ⁊ ipa infirmef: et qō difficilꝰ in ceteris animātibus inuenies: alis suis filios ptegēs contra miluum pugnat. Actor. Notande sunt ergo pprietates galline que xpo cōueniunt: et bis versibus ꝓhenduntur Simplex est volucris gallina domestica mitis. Hispida rauescit: affectu plena marcescit. Pro tegit: egrotat: dux. pascit: pugnat: adunat: Pullis inte dit post omnia libere scandit. .LXXXVI

De cibo et medicina ex gallina.

Gallina in cibo melior est illa que nōdum pa rit ouā. antiqua vero prava. Adeps pulloꝝ calidor est: q̄ gallinar magnar. Caro etiam gallinar clarificat vocem et iffidebeg pullor stomachi sedat inflamationē Cerebrum gallinar. phibet fluxuꝫ sanguinis narium ex cerebri velaminib⁹ accidentē Ca ro gallinar pullar. ⁊ in intellectu efficit augmentum. Alarum quoq3 aūtū meliores sunt in cibo ale gallina rum. Idem. Epar gallinar pinguū sicut et anatum sanꝰ est ceteris galline sagimis. vt dicitur. sup excoria tionem contritam ac doloroſam calidus distillatur: ⁊ p hibet apostema generari Idem. Adeps quidem gal li sicut et cerui vehemētioris est calefactionis. Adeps autem galline minꝰ calidus est: et asperitati lingue cō fert. Omnes autem adipes leues: vt galline ⁊ simdiuꝫ conferunt doloribus matricis. Antiqui vero mali sūt eis. Fimus gallinarū cōfert colice. Ipm tiriacam esse fungis strāgulantib⁹ exprtum est: ⁊ spuere facit bumo rem grossum. Qua galline recentia ceteris ouis melio ra sunt: ⁊ quod in eis melius est: ē vitellus: qui etiam ꝓfert apostematib⁹ calidis ī aure. Plinius li. xxix. Cere brum galline parbi plagis imponūt. Jus eius multis vsibus est mirabile. Fimus recens illitus alopicias re pler. Adeps illius purulentis infūditur auribus. Cete rū quo aliqui gallinas ederint die: nō interficiūtur ab aspide. Carnes quoq3 pcussis ab aspide cum sanguine testudinis illinire pdest valde Idem in libro. xxx. Mē bra gallinar cocta ⁊ in oleo et sale data celiacor dolo res mulcent. Abstinere aūt frugibus ante oportet: et gallinam ⁊ hominē. Adeps galline custodit cutem in facie. Sanat etiam vlcera labior ⁊ lingue. Omnia q̄ ı q3 vlcera pedum sanat fimus gallinar Byascoides Adeps gallinace⁹ sicut ⁊ anserinꝰ summe mirificus ē ob dulcedinem pinguedinis. Mulierū causis vtiliter adhibetur. Rimas labior curat ⁊ tortus vului frigo re factas rimas optime sanat: auriumq3 dolores.

Esculapius. ouū galline vt ad oēs dolores oculorū etiam albumen infusum oculis sedat pūctiones. Totū ouū combustū et cuꝫ vino vel aceto bibitū: omnes fluxus stringit. Quor quq3 vitella bibita cum tribus vini cyathis emoptoicis valent. Adeps gallinar pustulas oculor reprimit Tibie quoq3 cum pedibus cocte ⁊ cū sale et oleo ⁊ aceto colli dolorem sedant. Stercus eius flegmones qui nascūtur in naribus impositum sanat. .LXXXVII.

De girfalcone et gosturdo. Alexāder.

Girfalco venit a partib⁹ transmarinis in coboꝝ te multar aucar siluestrium: quarus vnam de nocte ꝓpter frigus pellens sub pedib⁹ suis: ali am de die capit in cibis Actor. girfalco idem dicitur esse quod herodius. de quo plenꝰ dicetur inferiꝰ Ex libro de natura rerum. gosturdi sunt aues admodū m parue: coloris terrei: cristam paruam et plumis hītes in capite nec altarus auium more volantes. Sed vndo sos fluctus imitantes: qui vento cogente: nūc alta: nūc

ūs petunt. De his fertur vulgo: q̄ earū ouā in terra posita a bufone foueāt. e. q̄b⁹ cū exierit pulli tūc primū eos parentes curant: eisq3 cibos ferunt quoadusq3 volatus temptare possint. .LXXXVIII.

De glute. Isidorus.

Glutis est auis grece sic nominata: quia longā exerit linguam: hec instante hieme recedētib⁹ hirundib⁹ atq3 ciconiis blandiēte sibi societate auide cum eis iter aggreditur Sed postmodū in volatu labore compto pnia ducitur. et q̄n incomitatā reuerti piget: sequitur aues aliquas tanto tamē tedio tā paruisq3 dietis vt eam incompleto itinere hiems anticipet. Econtra vero citram⁹ auis asie festinātior pseudat: et alias aues socias preit: redditq3 solicitas: et excitat de nocte somnolentas. Aristotiles. Aues galator. i. magne lingue: linguā habet pminētem valde: et hec adiungitur in redeundo cum gruib⁹ et aliis auib⁹ Plinius libro. x. glottis quidem et cenchram⁹ alias citram⁹ semper hinc remeantes. comitatum solicitant abeuntq3 simul per sua signa. glottis vero perlongaq3 exerit linguam: vnde ei nomē: hanc initio auide blandita pegrinatione pnia subit in volatu cum labore Incomitataq3 reuerti piget et sequi. Nec vnq̄ plus vno die pagit. Sed hospicium in primo deserit. Verum inuenitur et alia p̄cedente relicta anno ac p̄ singulos dies simili modo. Cenchram⁹ pseuerantior festinat etiaq3 p̄uenire ad expetitas sibi terras. Itaq3 noctibus is eas excitat admonetq3 intineris. LXXXIX

De graculo Isidorus

Graculi a garrulitate dicti sunt: non vt quidā volunt: p eo q̄ gregatim volant: cum sit manifestū eos ex voce nuncupari Est em̄ loquacissimū genus et vocibus importunū. Plin⁹ libro. viii. gracula quoq3 sicut et alie quedam aues lauri folio animum fastidium purgant. Idem in libro. decimo viii. graculi sero a pabulo recedentes hiemem plagiūt Ex libro de naturis rerum. Gracul⁹ est auis nigra p̄ totum corp⁹. Est em̄ de genere cornicis: licz corpore minor: libenter in altissimis nidificat: z̄ in tanta multitudine: vt in vna sepius arbore. viii. paria graculoꝝ nidos cōstruant. Optime nanq3 aues iste sibi inuicem cōpatiuntur. Est autem auis clamosa nimiū maxime a coitus tempore: quem scz coitum temp⁹ excitat vernū Amoris gratia masculꝰ femina ciebat. Carnes pulloꝝ eius edibiles sunt: et maxime si exoriētur. hāc auem ñ nulli falso opinātur eandem esse q̄m garrulus sed multa inter eas ē differētia. Nam graculus vt dictum est. vnius est coloris. garrulus autem colore distinctus ex diuersis plumis Victus autem est a garriēdo. de vna nanq3 arbore in aliam garriēdo transit: nec eam quisq̄ transire potest: cōtra quem non garriat. Ceteraq3 etiā auium voces vel modulos non ad delectamēta leticie sed tantum ad garriēdū dicitur imitari. Tanta pluma rū varietate distinguitur: vt nullus ei ceteraq3 auiū color desse dicatur: Captus in iuuentute clauditur vt articulata verba loqui doceatur que etiam vbi euaserit magis garrire gestit. Et q̄q3 dum garrulitate intendens sibi non p̄spicit nisus eam inopinate rapit. frequenter insanire dicitur ita q̄ plerūq3 inter furcatos arborum ramos se suspendit. .XC.

De grippe. Isidorus.

Grippes vocatur: eo q̄ sit animal pennatum z̄ quadrupes. hoc genus ferarū in yperis nascitur montib⁹ Omni corporis parte leones sūt alis et facie aquilis similes equis vehemēter infestū: nā z̄ homines visos decerpunt Solin⁹. In asiatica scythia terre sunt locupletes inhabitabiles tamen. Nam cum auro et gēmis affluant: grippes vniuersa teneant alites ferocissimi: z̄ vltra omnem rabiem desciuientes quoꝝ immanitate obsistente: aduenis accessus rarus ē Visos quippe decerpunt velut gēiti ad plectendā auaricie temeritatez. Arimaspi cū his pugnāt vt lapides qui ibi sunt intercipiant Ex quibus sunt smaragd⁹: sardonia⁹: z̄ cristallus Ex libro de naturis rerum. Grippes est auis quadrupes: capite z̄ alis aquile similis: is multo maior: tamē in nido suo lapidem agatem ponit: nec dubium quin ad aliquod remediū. bi equis et boibus maxime infesti sunt. et homines armatos pliando superant z̄ occidūt. Grippes dicūtur aurū effodere: z̄ i effossi inspectōne gaudere. .XCI.

De grue. Isidorus.

Grues nomē de ppria voce sumpserūt tali em̄ sono susurrant De dum pergūt: vna sequitur aliam ordine literato: De quibus lucanus. Et turba parit dispsis littora pēnis. Etatem in illis colorpdit: etenim senectute nigrescunt Aristotiles Gruib⁹ ēqs natura dedit placabilem cristam per medium caput a rostro residentez. Regem habent grues: eiq3 sūt obedientes. Grus dormiēs caput sub alis delinat: z̄ super vnū pedem stat. Habent autē rectorem grues: qui ceteris dormiētib⁹ et capita sub alis reclinātibus excubat eleuato capite. Grues ad inuicez pugnāt: ita q̄ in hora pugne accipi possent. In gruibus color plume in iuuentute cinereus est: z̄ nigrescit in senectute Plin⁹ libro. viii. Grues ac similes aues: iunco palustri medētur sibi Idem in libro. xviii. Grues in mediterranea festinantes tempestatez p̄sagiunt. grues autem silentō per sublime volantes serenitatez Idem in libro. xxx Gruꝝ adeps incipientib⁹ carbūculis tubera z̄ quecūq3 opus est emolliri efficaciter curat. Victor Alibi q̄ q3 legitur q̄ grus cum vesp̄tilione viderit fugit. Ex libro de natu. rer. Per grues domesticas alie capiuntur grues. habēt carnes reliquis auib⁹ gauiores. Si occisa grus vna die in estate: duob⁹ in hieme fuari debet: anteq̄ comedatur: vt caro digestibilior fiat atq3 tenerior Razi. Caro gruis grossa est: que z̄ tarde digeritur: z̄ sanguinez melancolicū generat Hali. Fel gruis calidū subtile si cum aqua sanisuci naribꝰ instilletur: paralisi p̄dest: et facit stillationem XCII

De gruū volatu et pegrinatiōe Isidor⁹

Grues excelsa petunt: quo facilius videant: aspectant terras Castigat autem voce que cogit agmē: at vbi rauescit succedit alia. Nocte autem excubias diuidunt: z̄ ordinem vigiliaꝝ per vices faciūt: tenentes lapillos suspensis digitis: quibus somnos arguant: quod cauēdum est clamor indicat. Aristotiles. Grues p̄cipue loca sua post equinoctiū autūnale fugiendo hiemem dimittūt: z̄ post vernale redeūt vna est que clamat inter illas de nocte: cuius vocez cū audiunt venatores sciunt: q̄ non remanebūt in locis suis aues iste. Grues autem in mediterranea fugientes tempestatem p̄sagiunt. Cū ār ad alia loca se trāsferūt prius ascensione multa volando ascendunt: vt considerent equalitatē aeris ad quē trasferre se volunt Am broꝰ libro. v. Amant grues pegrinari frequēter. In his etiam residentib⁹ dispositos vigiles cernas: aliis em̄ quiescētib⁹ alie circueunt z̄ explorant ne ex aliqua parte temptētur insidie. Impleto aūt tempe. vigiliarū illa que hoc officium compleuit: in somnū se premisso clamore componit. vt excitet dormientem: cui vices officii traditura est. at illa nō inuite et sponte z̄ impigre somno excusso: vicem consequitur. Et si quid cauendū fuerit vel viderit clamore hoc alios indicat Hunc etiā ordinez volantes seruant z̄ hac moderatione omnez labozem alleuiant vt per vicel ductus sui mūere fungāt Precedit em̄ vna prestituto sibi tēpore vnde cōuertitur

sequentiqz sortem ducendi agminis relinquit. ¶ Solinꝰ. Manifestum est in septẽtrionalẽ plagaz hieme grues frequẽtissimas volare: euntqz sub quodã signo militie. Me autez pgentibꝰ ad destinata vis flatuũ reuertaf barenas deuorant. sublatisqz lapillis ad moderatam grauitatez subarrãtur: põtum transiture ãgustias captant. Cumqz contra medium alueũ aduentasse se sciũt scrupulozꝫ sarcina pedes liberãt: z ita naute pdiderũt cõpluri sepe ex illo casu imbze saxatili: barenas nõ priuf reuomũt. qꝫ secure sue sedis fuerint Concors omniũ cura pfatigatis: adeo: vt si qua defecerit cõgruãt vniuerse lassataqz sustollũt: vsqz dum vires ocio reparentur. Nec in terris cura segnioꝛ excubias nocte diuidunt: vt sit exsomnis decima. queqz vigiles ponduscula digitis amplectũtur: que si forte excederint somnũ coarguant.

¶ xciii.

¶ De eodem ¶ Ex libzo de naturis rerum

Grues volando se opponũt. fidensqz flatu preit cateruas: que nunc volatu est prima. alias sine luoze fit postrema. Dimisqz volant omnes sub quodã militie signo. Et quia circa medium ponti alueum cum aduentasse se sentiunt scrupulozꝫ sarcina pedes liberãt. Inde est qꝫ aliquãdo crediderũt naute saxatiles imbres descendere. Grues aliquando vsqz ad extrema terre volant: vt terram pplexionibꝰ suis aptam inuenant. sempqz volando se vento opponunt. Dicit arestotiles qꝫ ad plagã septentrionalem vltra egiptũ in hieme veniunt: quibꝰ pigmei homines scz cubitales occurrũt z cũ eis pugnãt. Pugna gruũ adeo fortis ẽ z ptinax: vt manu capi possint. Quãdo nubes pluuiosas ꝓspiciunt clamant et vocferant: dum ducem suũ celeriozes capta re volatus solicitant. Cum aũt super terram descenderint vt comedant. dux eaꝫ caput in altum erigit in custodiam omniũ cetere vero secure depascunt. Cum vero grues ille dozmiunt alternis pedibꝰ insistunt. Fertur ãt qꝫ pꝰ hiemẽ volãtes a mõtibꝰ ozientis barenas aureas et auricalcũ lapidem trãiglutunt: et post ĩ partibus transmarinis reuomũt. Unde dixerunt qui experti sũt qꝫ lapis quem grues euomunt: ignie meditãte transit in aurum

xciiii.

¶ De harpia. Actoꝛ.

Harpie dicuntur quedã aues maxime: que nũqꝫ saciatur mãducando. ¶ Plautus in aululatia. Harpie digitos ad pdaz extendunt: cuncta tim dos vinguibus super mensas aduolant. z qõ ꝓtingũt auferunt: qõ reliquũt polluunt ¶ Ex libzo de natura reꝝ Harpia est auis in solitudine iuxta mare ponticũ: fame rabida: fere semper insatiabilis. Ungues habet adunco: set ad rapiendũ ac discerpendũ semper paratos: faciem tamẽ hz hois: sed in se nichil humane virtutis. Nã supza modũ humanũ ferocitate grassatur. Primuz homine quem in deserto viderit: occidere fertur: etiam inde cum fortuitu aquas inuenerit faciemqz suam in eis cõtemplata fuerit: moꝛ sui similem hoiem occidisse se ꝓspiciens: immodice tristatur: et hoc aliquando vsqz ad mortem: planguqz occisum omni tempe vite sue. hec auis licet careat rõne. Aliquãdo tamen domestica et docta loquitur humana voce.

¶ xcv.

¶ De herodio. Isidorus.

Herodios greci vocant quos latini ꝓmedes: de quibꝰ videlicz supza dictũ est ¶ Glosa super psalmũ. ciii. Herodius est auis rapacissima: omniũ volatilium maioꝛ et aquilã vincit ¶ Glosa. sup deutero. Herodius vulgo girfalco dicitur: et rapit aquilam ¶ Actoꝛ. Quod ergo suprapositũ est de falcone: qꝫ ipe sit herodius iuxta radulphus videtur fuisse vitiuz scriptoris: vt vbi debuit poni gyrfalco subtracta prima silla ba ponceretur falco ¶ Ex libzo de naturis rerum. Herodius qui et gyrfale vt glosa super leuiticum dicit in loco vbi aues immũde ꝓhibẽtur: siue girfalcus vt dicit liber rerum appellatur: est auis inter omnes nobilissima coloze ceruleo: in maxima tamẽ parte coꝛporis ad albedinem declinans: ꝓterꝫ in pectoze et alis vbi celestem colozem euidentꝰ imitatur. adeo fortis est: vt aquilam capiat. adeo quoqz animosus vt cum post quinqz grues l alias quasqz aues in aere volantes fuerit dimissus: ab earum persecutione non desistit: donec omnes ad terram succedsiue deiciat. Est autem canis ad hec educatus et doctus qui herodio desuper volante ipsas aues detectas capiat et occidat. Herodius cum videt predam: excutiens se animat. z discernit an ad capiendum apta sit In altũ quidẽ ascendit: z cũ impetu descendẽdo ꝑdam deiicit. ad predam etiaz volando pedes pectoꝛi ꝓtũgit: et sic predam ferit: quã si primo impetu nõ capit: in altum ascendit et pre indignatione vix ad reclamato rẽ redit. Carnes crudas et seruatas nõ comedit: sed recentes. Est genus girfalconũ quod cognominaf sacruz z hoc validiꝰ est: et habet colorem fuscum. herodiꝰ parui coꝛporis est respectu alaꝝ suaꝝ

¶ xcvi.

¶ De ibite. ¶ Isidoꝛ

Ibis est auis nili fluminis: que semetipsaz rostro purgat: in anum aquã fundens hec ꝓpentiuz ouis vescitur: gratissimam ex eis escam nidis suis deportans. ¶ Solinꝰ. Cum arabice paludes pinnatoꝝ anguiũ mittunt examina: quoꝝ tam citum virꝰ est: vt morsum ante mors qꝫ dolor insequatur: sagacitate qua ad hec valent aues ibites exercitate. in procinctum eunt vniuerse. z prius qꝫ patrios terminos externum maluz vastet: in aere occurrant cateruis pestulentibus: ibiqz agmen deuoꝛat vniuersuz Quo merito sacre sunt: et illese pariunt. Sicqz non tantuz intra fines egiptios ꝓsunt: dum ouа ꝓpentium comedũt: vnde fetus noxioꝝ rarescunt. Sed etiam externuz malum aduenientes. vt dictum est. destruũt. nigras solum pelusiuz mittit: relique partes candidas ¶ Ysidoꝛ. Ibis sp de nocte et die iuxta littoꝛa ambulat: querens cadaueꝛ aliquod qõ ab aqua tam putriduz ciectum sit: refugiẽs altioꝛes et puriozes vndas: vbi mundi pisces habitãt quia natare nescit: nec dat operam vt addiscat: duz cadaueribꝰ delectatur ¶ Plinius libzo. x. Invocãt ibites suas egiptii contra ꝓpentiũ aduentũ ¶ Glosa sup ysai. xxxiii. Ibis eñ est auis aquatica ꝓpentibus inimica. huiõi aues ioseph⁹ a moyse dilatas in bellum contra ethiopes narrat: quia ꝓpentes abundãt in terra illa pquaz aditus erat. ¶ Ex libzo de naturis rerum. Ibis est auis super nilus requiescens: aquam tamẽ nunqꝫ ingrediens: sed ciecta cadaueꝛa comedens Que cũ cibis nimis constipata fuerit: rostro de nature secretis indigestibiles cibos detrahit. Mentiũtur plane qui dicũt ibites esse ciconias: nisi forte dicãt genus esse ciconiarum in oꝛbe nostro ignotum. Nam ibites dicit plinus habere rostrum aduncum: qõ vtiqz de ciconiis nostris falsum est: que rostrum habent longũ: directuz: in summitate acutum. hec auis oꝛe parit. et eius oua si quis comederit: moꝛitur

¶ xcvii.

¶ De irundine ¶ Isidoꝛus

Irundo est auis garrula pꝓtortuosos oꝛbes ac flexuosos circuitus ꝓuolans: z in nidis construendis educandisqz pullis solertissima. habens etiam quoddã ꝓscium: quod lapsura deferat culmina: nec apperat. Dicitur autem irundo: eo qꝫ cibos non sumat residens: sed in aere edat. Alius aũt auibus non impetitur: nec vnqꝫ preda est. Maria transuolat: ibiqz hieme cõmoꝛatur. Movit autem pia auis animum ciare aduentus sui testimonio veris initium. ¶ Plinꝰ libzo. x. Abeunt irundines hibernis mensibus: sola est

auis carne vescens ex his que aduncos vngues nõ hãt Thebarum tecta subire negãtur: qñ vbi illa sepi⁹ capra sit. Nec bizecis in thracia ꝓpter scelera: volucrũz soli birũdini flexuosi volatus et velox celeritas Ideoqꝫ nec a ceteris altribus rapitur: nec nisi in volatu pascitur. E volucrib⁹ autez ꝛrundines sunt indociles: sicut e terrestribus mures. Idem in libro.xviii. ꝛrundo iuxta aquam volitans: vt penna sepe percutiat: tempestatem signat. Arestotiles. Irundo sicut et turtur et milu⁹ non nisi in estate apparet. hieme eñ se transfert ad loca calidiora: vel latet in nido vel in cauernis. Nocet autem apibus sola inter animalia carnem habẽtia et carnem comedentia. Pullificat bis in anno et binos. Cetere nanqꝫ aues carnem ꝓmedentes non nisi semel i anno ouant et pullificant Irundo sicut cotur̃nix et columba fel habet adiacens intestino. Habet etiam pedes debiles. Quedã eñ aues sunt pedum debilitaz vel malox peduz. Ideoqꝫ dicũtur habere nõ pedes vt irũdo. Item aues parue nõ habent os stomachi latuz neqꝫ papum. sed habent ventrem longuz vt irũdo et passer. Accidit autem coruis et passeribus et irundinibus ꝙ mutantur a nigredine tendentes aliquantulum ad albedinem. facit autem irundo nidum ex luto. Ex libro de naturis rerum. Irundo est auis leuissima: rostro paruo: cauda furcaca: forma grata: nigredie decẽtissima. in ventre candida: sub gutture rufa: modicaz habet carnem et nigram: plumas multas: et alas magnas. Ideoqꝫ citum habet volatum: diem ꝓnunciãdo nũciat dormiẽtes excitat: ꝛ ad laudẽ creatoris iuitat. Apricos montiũ recess⁹ hieme petit: ibiqꝫ muda et implumis reperitur. aduentus sui tempora custodit: et aduẽtu suo veris initium pdit. Quedam in iecore lapidem celidoniuz portant: hax pulli in hoc cognoscũtur: si ꝓ signo pacis ore ad os in nido conuersi sedent. Nam ceteri qui nõ habent auersis posteioribus sedent. Irundo volãdo pascitur culicib⁹ ac muscis ꝛ apiculis. Irũdinis autem fim⁹ si oculis inciderit vim habz efficacissimã ad obcecandum .XCVIII.

De irundinũ pullificatõne Ambrosius

Irundinez accipiam⁹ materne sedulitatis in filios grand̃ documentũ Irundo minuscula corpore: sed egregio ꝓsublimis affectu. In nido constituendo taz sapiens est vt hominũ domiciliis parvulos suos cõmendet: vbi nullus eos incurser. ore festucas legit: et luto illinit: vt cõglutiari possint: sed que lutum pedibus deferre nequit: aqua pennas infundit: vt eis puluis hereat et lim⁹ fiat: quo festucas sibi colligat ꝛ herere faciat. Siqua vero eius pulli fuerit cecitate perfusi: oculos vel cõpuncti: habet quoddã genus medẽdi: qꝫ cox lumina intercepto visui alias visui reformat. Plin⁹ libro.x. Irundines nidos luto cõstruunt: stramento roborãt. Si quãdo luti est inopia: madefactum multa aqua pennis pluuerẽ spargũt. ipm quoqꝫ nidũ plumis mollib⁹ flociscꝫ cõsternũt repefaciendis outs: simulqꝫ ne dur⁹ sit teneriorib⁹ pullis. In fetu summa equitate cibos alternant. Notabili mũdicia pullorum egerunt excremẽta. Adultos etiam circumagi docent et forces saturitatez. i. stercus emittere. Alteruz est irũdinũ genus agrestiũ: que raro in domibus diuersum figura: sed eadem materia ꝓfingũt nidos totos supinos faucib⁹ in angustũ porrectis, vtero capaci. mirum qua peritia occultandis pullis habiles ꝛ substerneudis molles. Tercium est eax gen⁹ que ripas excauant: siscꝫ in terra nidificant: hax pulli ad cinerem combusti mortifero faucium malo multiscꝫ aliis morbis humani corporis medentur. Non faciunt he nidos: migrantqꝫ mltis diebus ante si futurum est: vt auctus animis attingat. hirundini primo ceci pulli sunt et omnib⁹ quib⁹ ẽ numerosior fet⁹. In vẽtre pullox ei⁹ reperiũtur celidonii coloze candido atqꝫ rubenti. Philosoph⁹. Irũdines. vt dictum est. ouãt bis in anno: sed ova prima qñqꝫ ꝓpter hiemez corrumpũtur. posteriozia vero cõplentur et faciunt pullos. Irundines et passeres pullos in cõpletos faciunt: et pullificãt pullos multos. ꝓpter hoc si extrabatur oculus irundinis pulli dum paruus est: itez crescit. Et libro de naturis rerum. Irundinis femina libidinis imagine cõcipit: aut puluere celidonii vt dicit plin⁹. hebdam. s. visui saluberrimã monstrauerũt irundines: vexatis oculox pulli illa medẽtes. Irũdinũ quedam nidificãt in domib⁹: quedam in fenestris vitreis: quedam in abruptis mõtium. Et he qualitate et q̃ritate dñt. Pullus irundinis auide clamat: ꝛ ieiun⁹: et de nocte. Stipullo irundinis extrabãtur oculi. alios natura restaurante recuperat. In eius ventre lapis inuenitur multis deseruiens vtilitatib⁹: vn⁹. s. ruffus: et alius albus. .XCIX.

De medicinis ex irundie Diascorides.

Irundis pullum primo defectu ꝓprie lune aperiens inuenies in eo lapides duos. Unum beneficum: et alterum malefic̃um. Sed cũ aperis cum caue ne terrã tangat. hic in pelle vituli vl' cervi posit⁹ ꝛ in collo vel brachio sinistro patientis ligat⁹ epylensiaz curat: si hoc assidue fiat. bi comeste quasi fi cedule gustum habent. Maiozes autem irundines si ꝙ buste fuerint: pulluis eax melle mictus et inũctus: caligines oculox detergit. hec etiam synanticis ꝓdest: et vue faciumqꝫ tumozes compescit. Esculapius. Irundinis combustio vel puluis pullox eius combustozum morbos faucium curat. Vulneraqꝫ lingue et labiozum sanat. Irundo in mulso cocta pectus optime purgat. Cor eius si bibatur idem opatur. Auicenna. irundinis cinis et maxime adusti acuit visum. ꝛ dicitur ꝙ ei⁹ cerebrum cum melle confert principio aque. Palatuz ex eius cinere tangitur ad synãciam: ꝛ confert. Similiter quãdo sallitur et exiccata bibitur. Fit autem dyascorides ꝙ quãdo venter pullis irundinis funditur: in ipo duo lapides inueniũtur: quox vn⁹ habet colorem vnum: alter vero plurimos: qui positi in pelle vituli ñ dum ad coitum incitati: et epylentici collo suspensi cõferunt. Auicenna. Irunduũ stercus valet albugini ꝛ hoc ipm esse mirabile sum exprus. Gali vbi supza Irundo si supponatur locis in quibus est sanguis corrupt⁹ aut serpedo: sanguinez illum malum fugit. hiqꝫ manifeste pficit. Irundinuz quoqꝫ combustax cinis si cum melle misceatur ꝛ cathaplasme⁹ inde collum squinãcią patientis: ceteraqꝫ apostemata gutturis: pderit. Preterea si cum melle collirizentur: visum acuunt: Si vero fisse desiccentur: triteque bibantur: suffocationem curant. Plinius libro. vicesimooctauo. Fimus irundinis decoctus ꝛ potus confert morsui canis rabiosi. Idem in libro.xxix. Irundinũ caro recens cõcepta contra spentes auxiliatur. Pulli earuz combusti cõferũt morsui canis rabiosi. Similiter et glebula ex irũdinis nido illita ex aceto Palpebras quoqꝫ dicitur gignere pullox cinis cũ lacte titimalli. Pulli irundinũ plena luna: excecantur. Restituntaqꝫ acie illoñ capita cõburũtur: ꝛ cineribus cum melle ad oculox claritatem ac dolores: ac lippitudines: ꝛ ictus vtuntur. Idem in libro.xxx. Ulcera lingue labiozuzqꝫ sanant irundines in mulso decocte. Sua ꝛ faucius dolor mitigatur irũdinum cinere cum melle. Irundines in sole seruate ad anginam bibuntur: cui malo etiam nidi eax poti mederi dicũtur. Comiciali morbo medetur cum thure sanguis irundinuz vel cor recens deuoratum. Quinetiã e nido eax lapillus impositus: statim retrahere dicitur. et alligatus in ꝑpetuum tueri. Item irundinis sanguine

vel felle pili euelluntur. .a.

De kike et koki. Ex libro de natu. re.

Rches est auis que vocib⁹ diuersis vociferat: et quolibet fere die vocem suam mutat: super arbores nidificat. et glandib⁹ qñ mature sunt: cibum congregat sufficientes sibi. Educati vero pulli eius ⁊ ad volatum roborati cibant parentes suos in senectute: faciuntq; eos manere in nidis absq; vllo labore. Rolzis est auis in cui⁹ morte. vt supius dictū est. vociferantur aues: vociferatione dolorosa et suaui. Omnes quoq; aues vncorum vnguium cum viderint pullos suos volare posse. illos petunt ⁊ a nidis eiciunt. nec postq̄ completi fuerint de illis solicti sunt: p̄ter Rolzis que longo tempe de pullis suis cogitat: et cum eis volantibus volat: eisq; ad comedēdum dat.

Actor. Idem alibi de cornice dicitur: vnde hanc auē estimo cornicem esse .a.

De lago et laro et luicidio Jorath vbi. s.

Lagus est auis aquatica: mergo vicinq; moribꝰ contraria. Nam sicut mergus tempestatē maris fugit: sic lagus in tempestate letatur ⁊ ludit. Elicius supra leuiticū. Larus est animal in terra q̄ in aqua habitās volat cū et natat. Actor: Hec est auis vt fertur que vulgo vocatur rasle. Ex libro d̄ naturis rerum. Lucidi dicti sunt: quasi lucem dantes: Nam cū auium pene per obscurum in nocte lucēt: Vñ qui eas habent qñ volunt pretactis luciferis pēnis: harum gratia vias dirigunt: In hercinio germanie saltu hec auis habitat. .aii.

De luscinia Actor.

Luscinia ipsa est filomena vt in papia legitur. Isidorus. Luscinia dicitur quasi lucinia: q̄ cantu suo solet signare diei surgentis exortū: eadē et acredula a cicerone vocatur. Ambrosius. Luscinia perugil custos cum oua quodam sinu corporis et gremio fouet insomnē longe noctis laborem cantilene suauitate solatur: quo possit non min⁹ dulcibus modulis. vt michi videtur. q̄ fotu corporis oua animare que fouet. Plinius libro. x. Luscinijs diebus ac noctib⁹ primus. xv. garrulis sine intermissu cant⁹ est: densāte se frondium germine digna miratu auis. Primū tanta vox ī tam puo corpusculo: tāq; ptinax spūs. Deinde in vna musice pfecta scientia modulat⁹ editur sonus: et nūc continuo spiritu trahitur in longū: nunc variatur inflexo nūc distinguitur concisio copulatur in torto: pmittitur reuocatur: ex inopinato infuscatur. interdum ⁊ secū ipsa murmurat: plen⁹: grauis: acutus: creber: extent⁹ Vbi visum est vibrans: summ⁹: medius: imus: breuiterq; omnia tam paruulis in faucibus: que tot exquisitis tibiar. tormentis: ars hominū excogitauit. Nec idē omnib⁹: sed suus cuiq; cantus. Certant inter se palamq; animosa cōtentio est: victa morte sepe finit vitam: spiritu prius deficiente: q̄ cantu. Meditātur alie minores: versusq; quos imitentur accipiūt. Audit discipula intentōne magna ac reddit: vicibusq; retecēt. Intelligit eīm date correptio: et in docente quedā rep̄hensio. Iraq; cesaris iuuenes habebāt luscinias greco et latino sermone doctes. Preterea meditātes in diem assiduēq; noua loquentes. Visum est sepe iussa canere cepisse: et cum simphonia alternasse: Sed hec tante tamq; artifices argutie a. xv. diebus paularim desinunt: vt nec fatigatas dicere possis: aut saciatas. Mox estu aucto in totus alia vox fit: nec modulata aut varia mutatur et color. Hostremo hieme ipsa non cernitur. ligulis cax tenuitas illa prima non est: que ceteris auibus pariunt vere primo plurimū sena oua. .aiii.

De linacho. Ex libro de naturis re.

Linachos est auis acuti visus valde. que et pullos suos antequaz habeant alas completas percutit: et ad solē aspicere cogit: et si cuius oculus lacrimetur ipsum interficit: alios vero nutrit. hec etiā marinis auibus cibatur: easq; qñq; desuper in aere leuata natātes cōtemplatur: quā ille videntes se subimergūt At illa pe aquas descendit: eas vsq; ad suffocationez ī submersione manere cogit: et tunc plumis ad superficiē aque deductas rapit. .aiiii.

De meāta et memnonide.

Meanta est auis marina maior anate: cinerei coloris habēs collū et crura breuia: glaucos oculos: rostrum ex parte croceū: et ex parte rubeū a sono vocis dicta est: semp eīm clamat. Cadauex cupidissima est: et hoc humano ꝛ. Iraq; emunēte tempestate maxime clamat: quasi tam exultans p̄da caduerū inuenta: oculum autem primo petit in cadauere. Isidor⁹. Memnonides sunt auci egiptie a loco vbi mēnō perit appellate. Nam cateruatim aduolare dicuntur ex egipto ad ilium iuxta memnonis sepulcrū. Quito eīm anno illuc veniūt: et cuz biduo cirumuolauerint: tercio die pugnam incūtes: vicissim se vinguib⁹ rostrisq; dilacerant. Plinius libro. x. Autores sunt annis omnib⁹ ex ethiopia memnonides aues ilium aduolare: et ad mēnonis tumulū confligere. Hoc idem anno quoq; quinto facere illas in ethiopia circa regiam memnonis exploratum sibi Cremucius tradit. .av.

De mergo. Isidor⁹.

Mergus ab assiduitate natādi nominatur. Hi sepe demisso ī pfundū capite: auraz signa sub fluctib⁹ colligunt. ⁊ p̄uidentes equoris tempestatē ad littora cum clamore tendunt. Vnde in pelago tam grauissimā esse tempestatez aiunt cū ad littora mergi cōfugiunt. Plinius libro. x. mergi in arboribus plurimū terna pariunt: et vere nidificare incipiunt.

Idem ī libro. xi. Insatiabilia vero animalia sunt: quibus ventre. p̄inus recto intestino. cibi transeūt vt mergis. Idem in libro. xvii. Mergi sicut cetere aues aquatice pennas rostro purgantes: aut maria et stagna fugientes prelagiunt ventū. Ex libro de naturis rerum. Mergus flumina stagnaq; innatat: et pisces persequitur: sic dictus: eo q̄ in aquis se mergat: diuti⁹ tamen sub aquis morari non valet: quoniaz in aere spiritum recuperat: qñ percuti debz in aqua mergitur. Serenus Sulpicius tradit: q̄ quedam eax species est: quā a re cornutam vocant. eo q̄ rubeas plumas in capite instar cornuum habet Contra omne genus auium pedes habent in cauda: ita vt cū in terra stant sicut homo gestu pectoris eriguntur. Has aues beatus martin⁹ diuina virtute coegit aquam contra naturaz suam deserere: et arida loca desertaq; petere Harum pulli statiz vt ouа exeunt tanto vigore pollent: vt si matrem eos pdere cōtigerit: virtute. ppria viuant. Et vt dicit experimentator in hieme p̄iuguiores sunt. ꝓpter paucitatem motus. oīe eīm animal sereno aere gaudet: ⁊ in eo plꝰ vagatur .avi.

De merillone ac merope.

Merillo auis est non multo maior merula colore quoq; ꝓpe simulis: sed rostro: pedibus: vngulibusq; dissimilis: prede cupidus est. Sed ḡa paru⁹ ⁊ parui roboris: paruaz auium est p̄secutor. Disicut accipitres ⁊ herodii socialiter volant: imbuiq; q̄ tuo: ex illis possiunt: vt cignum hoc modo capiant. prim⁹ ex eis cigni caput iuadit: sco⁹ ⁊ tercius ex vtroq; latere binas alas. quartus vero collum et pectus. Et sic auis grauida cignus angustijs circūsepta mouere se non valens. ab aucupe p̄uenta capitur ⁊ occiditur.

Merops est auis habens in dorso colorem cianeuz pectore subrutilū. in vētre pallidū: hec naturali calore

abundans antra septem pedibus altitudinis in terra fodit: ubique nidificat: ac fetus facit: et eos vsque ad robur debitum ille absconditos pascit et nutrit. Isidor⁹. Meropes siue gaulos dicim⁹ qui parentes suos recondere atq; alere dicūtur. Jozath vbi supra. Meropes solliciti sunt ō pullis suis: et quādo iam senescūt et volare nequeunt: pulli fouent eos et alunt quousq; viuunt.

.cvii.

De merula. Isidorus

Merula antiquit⁹ medula vocabatur: eo q̄ modulet̄ur. Alii autem merulā aiunt vocitatam: quia sola volat: quasi mera volans. Nec cum in omnib⁹ locis nigra sit: in achaia tamen candida est. Plinius libro. viii. Merula folio lauri fastidium animū purgat. Idem in libro. x. Abeunt et merule in vicinia: sed plumaz non amittunt: nec occultātur nisi spe cibi quo hibernū pabulū petūt. Merula ex nigra rufescit. Estate canit: hieme balbutit: circa solsticium mutat. rostrum anniculis in ebur transfiguratur: dumtaxat mar⁹. Merule circa cillenē archadie nec vsq; alibi candide nascuntur. Item incedētes saliūt alique vt merule. Ex libro de naturis rerū. Merula dicebatur olim medula: q̄a mirabiles vocis modulos reddit: maxime cum vernū temp⁹ immineret̄ ꝓspexerit. Mas hieme tacet: aut tantū balbutit. Olim merula fuit spectādū in clero miraculū: que arte humana edocta nouem nomulas in ordine secūdū musicā cantabat: ita ꝓfecte vt nullus musicoz eam aliquatenus imitari posset: paululū ꝓcordātie. Hec auis croceū q̄ntulūcūq; colorez habet in pectore. reliquum vero corporis occupat nigredo. Merula domesticata ꝓ̄ra naturam carnes comedit. hec dulcius canit: libenter se balneat: et plumas rostro purgat. Cumq; nigra sit et turpis: in delectatione mouet ieiūam, ꝓpter amenitatem vocis. Merula plumas non exuit: sicut aues cetere sed rostrum suum singulis annis mutat in candorem: et in hieme vir potest volare ꝓpter pinguedinem. Est quoddam merularum genꝰ ceteris multo maius quē agobile: i. caprimulgi vocātur vt dictum est superi⁹. Plin⁹ libro. x. Caprimulgi appellantur grandiores merule aspectu: fures noctumi: interdiu em̄ visu carent. intrant pastorum stabula: capraz q; vberibus aduolāt sucū ꝓpter lactis: quā iniuria vbera emoriūtur: capriscq; cecitas quas ita mulsere obortur. Idē vbi supra. Merulaz fim⁹ qui rubi sum comedunt: si tritus sit et cum aceto distemperatus: morpheoq; nigre supponatur: eam extirpat: sic quoq; lentiginem eliminat.

.cviii.

De miluo. Isidorus.

Milu⁹ dicitur quasi mollis auis. s. viribus et volatu: rapacissim⁹ tamen est: et semp domesticis auibus insidiatur. Plin⁹ libro. x. Miluus rapacissima et famelica semper ales. Nichil esculenti rapit vnq̄ ex funere ferculis. nec olimpie ex ara. Ac ne ferentium quidez manib⁹ nisi lugubri municipioz im molantiū. ostento videtur artem gubernandi docuisse caude flexibus in celo monstrante natura: qō opus ess̄ in pfundo. Milui ex genere accipitrum sunt sed magnitudine differunt. Milui et ipi hiberms mensib⁹ latent non tamen ante irundinez abeuntes. Traduntur autem a solsticio affici podagra. Ex libro ō naturis rerum. Miluꝰ vngues pedum et rostrum aduncum habet instar accipitris. sed alas curuas et non rectas. in quo est et dissimilis. audax est in paruis. timidus in magnis. fugatur a niso q̄ tus in triplo sit maior illo. circa macellas exeubat et circa cadavera. iecur eius medicinale plinius laudat. Glosa super hieremiam viii. Aues sua tempora norunt: quando. s. ad calida loca festinantes rigorem hiemis debeāt delinare. et a principio veris ad regiones solitas redire. Unde scriptum est. Miluus in celo cognouit tempus suum. &c. Miluus nō apparet nisi in estate: sicut nec turtur et irundo. in hieme namq; manent in nido: vel latent in cauernis arborum: vel ad loca caliditoza se transferūt. Jozath. Milu⁹ cubicus cuz a nido egreditur: in cōplemēto alarum suarum aues magnas venatur. Cumq; fortior fit magis debiles capit. In cōplemēto autem virtuz suarum muscas et culices ac lumbricos terrestres venatur et tunc fame moritur. Et auiario. Miluꝰ insidiatur auib⁹ domesticis: maximeq; pullis: et quos incautos viderit: statim rapit: Circa coquinas etiā et macella volitat: vt si quid carnis crude ꝓiciatur foras velociꝰ rapiat. Plinius libro. xxii. Milui iecur ad iuncturas oculoz vicioz laudatur. Idem in libro. xxx. Et nido q̄ q; milui furculus vitis alligat⁹ cerui cib⁹: neruis et epistomano auxiliari dicitur. Comicialib⁹ etiam iecur milui deuoratum medetur.

.cix.

De monedula et muscicapa. Isidorus

Monedula dicitur quasi monetula que cum aurum inuenit aufert et occultat. Unde Cicero p̄ valeriano flacco. Non plus aurū tibi q̄ monedule cōmittendū est. Aristotiles. Monedula pugnat cum bubone quia bubo debilis est visus de die. ꝓpter hoc rapit corui⁹ ille bubonis ouа et comedit ea sicut dictum est supra. Plin⁹. In arbusto agro monedule non sunt nec octauū citra lapidem viuūt: sed extumātur. Transpadana italia extra alpes larium lacum appellat amenū arbusto agrum: ad quem ciconie non transmeant. Sicuti nec octauum citra lapidem ab eo: Immēla aliodn finitimo insubrum tractu examina monedulaz. Lui soli. s. aui mira est furacitas: ꝓcipue argenti et auri. Ex libro de naturis reruz. Monedula quasi monetam tollēs: aut diligens dicitur. auis est nigra sed formosa: et grata: hominum voces in pullo edocta imitatur. In matutino cuz ortu solis solicitius alias sola citius discreti⁹ et tenaci⁹ retinere dicit. Huius carnes pruritu capitis excitant. Nam et ipsa appetit i capite fricari. Muscicapa est auis maioꝛ colūba plumas habēs vt lanarius: pedes et rostrum vt irūdo: que licet oris rictum habeat amplissimum ꝓpter muscas et cinipbes quib⁹ solūmdo vescitur. Rostrum tamē inter aues cōparatione sui corporis habz parussimū et pedes similiter:

cx

De nicedula.

Nicedula est genus corui: que pugnat cum bubone corui⁹ em̄ ouа bubonis rapit: quia paz vider in meridie: et ea comedit: sed bubo comedit ouа corui similiter de nocte. Actor. Item dictum est antea de monedula: vnde videtur idem esse. Dz forte diuersitas illa nominis proueniat ex vicio scriptoris.

cxi.

De nicticorace vel noctua. Isidorus

Nicticoraz ipa est noctua: quia noctem amat. Est em̄ auis lucifuga. id est lucem fugiens. et solem videre nō patitur. Noctua dicitur eo q̄ nocte circūmuolet. hanc insula creteusis nō habet. et si veniat alunde: statim moritur. Ambrosius. Noctua que et nicticoraz magnis et glaucis oculoz pupillis nocturnaz tenebraz non sentit horroꝛez et quo fuerit obscuriοr noctis: eo crebriοr volatus exercet inoffēsos. Die autem videre non potest: quia exorto splendore vis⁹ eius hebetatur. Habet autem et noctua cantus suos. Glosa super psalteriū. Nicticoraz est auis vigil: teterrimus noctis habitās in parietinis: que vulgo rume dicūtur: vbi parietes stant sine fundamēto. Unde scriptum est: factꝰ sum sicut nicticoraz i domicilio. Glosa super leuiticum. Noctua est auis rapax de nocte. Plin⁹

libro decimo Uncos vngues hz noctua: sicut et cetere nocturne aues: vt bubo et vlula. Tradit autē ullaphas q̄ noctua sicut et pic⁹ et bubo arbores cauat. Noctuarum contra aues solers est dimicatio. Maiore circumdate multitudine resupine pedib⁹ repugnāt collectez in arcum rostro et vnguib⁹ tote regūtur. auxiliatur ac cipiter collegio quodam nature belliq3 partitur. Noctuas sexagenis diebus hyemis cubare: et nouem voces habere: tradit mgidi⁹. Idem in libro. xviii. Noctua quoq3 in imbre garrula vel sereno tempestatem signat Ex libro de naturis rerum. Nicticorax dicitur noctis coru⁹ lucifuga em̄ est: et nocte cibos suos querit Mazsi de die volarz. a ceteris auib⁹ impeteretur. Nocte. vt vulgus opinatur mortem hominz p̄nunciare videtur vocib⁹ importunis. caput habet ingens. Nec vt aues cetere formatū. Rostrum habet aduncuz: vt misus. Vngues hamatos et asperos. In domiciliis vt parietibus peipueq3 ruinosis. que sine tecto sunt libenter habitat: et pullos suos fouet: humanis vocib⁹ delectatur. Mures et omne gen⁹ eaz perseq̄tur. huius carnes paraliticos curant. Plini⁹ libro. xxix. Noctua est contraria apibus atq3 vespis crabronib⁹ et sanguisugis Huius cerebz coctum in vino vel cibo sumptuz: remedium est capitis doloribus Idem in libro. xxx. Qua quoq3 nocte per triduū in vino data: tediuz ei⁹ adducūt ebriosis

CXII

De niso. Ex libro de natu. rerū.

Nisus est auis nobilis forma z roboze: minoz q̄ herodi⁹: sed vnus est color plumaz ambobus: z tamē socialiter volare reculāt. Maz mutia fertur et fastu: et cū impetit auem: sol⁹ ambit honore victorie potiri. hoc quidez estimari potest: et forte merito sed reuera magis credibile est: euz solū p̄de inbyare: nedum in volatu socium habuerit: pastu quoq3 sodalem accipiat Non tm̄ dubia fides est: nisum parem sui generis dediguari: z velut alterum generis auez p̄sequi: z hoc contra omniuz autum gen⁹. Nam. vt dicit Arestotiles Omnis auis in volatu predā capiens: parcit sui generis auibus. Solus ergo nisus expers est generositatis huius et hoc cuz ipso homine: qui inter animalia terre stirpa animali sui generis insidiari non cessat Alexander. Nisus ac tricellus siue tercelus: locū eligunt in q̄ aues captas deplumāt singulis dieb⁹ multaq3 diligentia mundāt: q̄dū comparēs ouis incubant: quib⁹ z eas ministrant: Actoz. Est autem tercel⁹ aucupantiuz volucrum minima: sed p̄ sexu z natura sua ad aucupandū p̄mptissima. falconū generibus adiūgitur CXIII

De onocrotalo. Ex libro de natu. re.

Onocrotalus est auis que simul multas in ventre recondit escas: z postmodū extrahit et manducat eas Plinius. Onocrotal⁹ similitudiē oloris habet: nec distare existimarētur omnino: nisi fauci bus eius ineslet alterius veteri gen⁹: huc omnia inexplebile animal congerit. mira vt sit capacitas. mox p̄fecta rapina sensim inde in os redditur: in veram defert aluuz ruminātis more. hos gallia septentrionalis p̄xima oceano mittit Isidorus. Onocrotalon vocant aues rostro longo: quoz duo sunt genera. Actoz. Onocrotal⁹. vt legitur. auis est rostro longo similis cigno: sed maioz. Porro iuxta hieronimuz, nisi fallor. est auis illa q̄ fixo in palude rostro horrende clamat: que etiaz in ysaia vocatur vlula: quasi ab vlulatu. Et dicitur in vulgari buorius: de quo dictum est supra: que etiam de p̄fundis terre vel aque cibum trahere putatur. Alii putāt eē oriolum. Andreas autē dicit q̄ iudei dicunt esse noctuā Ex libro de naturis rerum. Onocrotalus est auis in partib⁹ orientis: que cum vocem edere voluerit: caput i aq̄s ponit: et illic instar rugitus clamorem emittit. In fauci⁹ quosdam habet folliculos in quo primo cibum concipit: z post hozam in ventrez suum mittit: ibiq3 eū digerit. Huius duo genera sunt. Unum. s. aquatile z aliud solitudinis: Bola hec autem. vt dicit arestoteles. splene caret: Et vt dicit ysidoz⁹ multas simul escas recondit. CXIIII

De opimacho. Ex libro de naturis re.

Opimachus est cōtrarius serpentib⁹ et pugnat cum eis. Ophis em̄ serpens: machus pugnās. Actoz. Opimach⁹ vt in leuitico legitur: est ex volucrib⁹ immundis sc̄m legez. et his videlz que graduūtur quidē super quattuoz pedes: sed habēt longiora retro crura: per que saliunt super terram. Estimo autē hunc inter volatilia minuta debere numerari: sicut bubum et locustam: que sunt eiusdez generis: sicut ibidē legitur. De attaco vero qui ibidem in eodem genere reputatur: nichil penit⁹ alibi legisse me memini. CXV.

De oriolo et ortigometra Ex li. d̄ na. re.

Oriolus est auis sic dicta vulgariter a sono voc̄ coloris aurei per totū: excepto q̄ malas hz pēnas: quadā cerulei varietate distinctas Fit⁹ in rāis arboz minutissimis mira subtilitate depēdit: ita vt in aere solo pendere videaf de terra cernentib⁹ Ipm q̄q3 nidum ab imbre camerat: ac densa fronde pregit.

Isidorus. Ortigometra dicitur que gregē coturnicū ducit. Unde de hac dictum est superi⁹ in capitulo de coturnice. Plinius libro. x. Coturnices aquilone volant maxime ortigometra duce: primaz eaz p̄pinquāte terre rapit accipiter: ac sepe hinc comitatum solicitant abeuntez. CXVI.

De osima et ossifrago Ex li. d̄ na. re.

Osima est auis magna vt cign⁹: fluuios ac pisc̄inas inhabitans: rostrum habet magnū z a gutture vsq3 ad pectus instar sacelli receptaculū lōgum et amplum: in quo magnā simul reponit copiā pisciū: vt. s. in tanta mole diffusa: natura nō egeat. paulatimq3 digestis in ventre cibis inuentar paratum q̄ p̄beat. Nunq̄ aues huiōi nisi in aqua diffusioz z pisc⁹ abundāti habitant: quas citissime paruaz aquaz z si pisc⁹ copiosaz ingluuie sua vacuant Isidorus. Ossifragus vulgo appellatur auis: que ossa ab alto dimittit et frangit: vnde et hoc nomē accepit Plini⁹ libro. x. Alieti quidez suum gen⁹ non habent: sed ex diuersa aquilarum coitu nascūtur. Id autem quod ex alietis natuz est ossifragi genus habet. E quib⁹ minores vultures p̄generantur. pullos autem ab aquila deiectos ossifragi gen⁹ excipiunt: et cum suis educant Idem in libro. xxx. Ossifragi venter arefactus et potus confert his qui ebos non digerunt: vel si tantū manu tenēant capientes cibum confert adalligat⁹ sed non cōtinue. Unū autez ē ossifrago intestinū omnia deuorata conficiens. cuius extrema pars adalligata p̄dest ꝯ colum. CXVII.

De otho. Plinius libro decimo

Othus est auis bubone minoz: noctuis maioz: auribus plumeis eminētibus. vnde et nomē illi Quidam latine astionem vocāt unitatrix aliarum autum ac parasita et quodā genere salcatrix capte haud difficulter: vt noctue intenta in alio circumeunte alio: q̄ si ventus agmē aduerso flatu ceperit inhibere. pondusculis lapidum appēdensis aut gutture arena repleto stabilitate volant Idem in libro. xi. Itaq3 buboni et othо plume sunt velut auris Arestotles Betiq3 quidā othum vocant bubonez Bepr̄ditur autem quando venator incipit se mouere ad oppositaz partez Ex libro de naturis rerum. Orbus est auis q̄ vulgariter buaris dicitur a sono vocis. Nocte namq3 bubo horrifice clamat impprie vocē humanā simulansita vt

hominē ꝓtractum frigore clamare credas. Sed terras speciales habet in quib⁹ huiōi voces ꝓfert. In ceteris aūt vt in plurimū muta est. Hec autꝫ bubone minor est noctua maior. aduncū habet rostrum ac pedes: et eminentib⁹ plumis habere videtur aures. Preda viuit: carnibus vescitur: mures ꝓsequitur: ⁊ ab auib⁹ ceteris odio habetur

CXVIII

De palumbo. Aristotiles

Palumbe sunt aues que naturaliter sese diligūt pugnant tamen contra se ꝓ nidis: eosqꝫ sibi inuicem auferunt. Hi sicut et turtures in anno bis ouāt: binosqꝫ pullificant. Hanc quoqꝫ cōtinentiam seruant. q⁹ si quis parē suum amiserit: vlteriuſ non coit extra nidum stercus eiciunt: ⁊ cum eoꝝ pulli creuerint ad hocipsum eos eruditunt: vt videlicet et ipsi eiciant. Est autē palumb⁹ minor columba: nec domesticatur vt columba. Color eius ad nigredinē declinat. Pedes et rubei sunt et asperi. Vnunt autē ex fructu sicut et turtur. Et palumb⁹ semper apparet: turtur aūt non. Huius generis femine nō diligūt coitū. Plinius libro. x. Locutꝫ de genere accipitris parit in alienis nidis: maxime qꝫ palumbinis. Fuere palumbas ad tricesimū: reliqs et ad q̄dragesimū aristotiles auctor est: vno tamē mcō modo vnguium: codeꝫ et argumento senecte qui circa perniciem recidūtur. Cantus oībus similis: idēqꝫ termino ꝓficitur versu: ꝓterq̄ in clausule gemitu: hieme mutis: vere vocalib⁹. Parūt autem cuꝫ solsticio: plurimū qꝫ terna ouа: nec plus q̄ bis fere. et q̄uis tria peperint nunq̄ plus duobus educant: tercium vritur. Est vtilis vocant. palumbes incubat femina post meridiana i matutinū: cetero mas. Isidor⁹. Palumba est columba siluana videlicet auis casta ex moribus appellata. est cōmes castitatis: cuꝫ amisso corporali consortio: solitaria incedat: nec carnalem vltra copulam requirat.

Auicenna: Sunt aūt palumbe dure carnis. Ex li. de naturis rerum. Palumbi femina incipit ouа cubare a medio die vsqꝫ ad manē: mas vero residuo tempore. Mas palumbaꝝ fugit terram salsam et humidam: ac ponit in os pulli vt assuescatur cibo. Palūbes amisso corporali consortio: nec viride quicq̄ in quo requiescat petit nec carnalem copulam vltra requirit. Actor. Palumbus est ipsa species columbe: que vulgo ramaria dicitur: quia videlicꝫ ramis arboꝝ insidere consuevit: ibiqꝫ nidificare.

.CXIX.

De medicinis ex palūbo. Plī. li. xxix.

Palūbin⁹ sanguis eximit pdest oculis cruore suffusis. Idem in libro. xxx. Palumbe caro decocta in aceto dysentericis ac celiacis medetur. Palumbi fetus ex posca decoctus aluꝫ sistit. Fimus palumbin⁹ in faba sumitur cōtra calculos: et alias vesice difficultates. Similiter ⁊ cunis plumaꝝ palumbiū feraruꝫ ex aceto mulso. Diascorides. Fimus palumbin⁹ calid⁹ ⁊ causticus cū aceto trit⁹ ⁊ impositꝰ: scrophas curat. et carbunculos rūpit. Mixto vero melle ac semine lini et oleo vt cathaplasma adhibitus. combustionibus medetur. maxime vero fungos venenatos bibēti⁹ ꝓficium est. id melius facies si cum vino et aceto bibatur.

CXX.

De passere Isidorus

Passeres sunt minuta volatilia a paruitate vocata. Ova passeris in nido reperta cuculi comedunt: et sua obiciūt: et post illa suscepta fouēt et nutriunt. Plinius libro. x. Passeri inest mirum vt te cui solacias par. Mares negantur anno diuti⁹ durare: argumento quia nullo veris initio appareat nigritudo in rostro que ab estate incipit. femina vero longiusculū spaciuꝫ est. Idem in libro. xviii. pestez a milio et panico sturnoꝝ passerum ve agmia scio abigi quadā herba cuius nomen est ignotuꝫ in quatuor angulis segetis defossa. mirum dictuꝫ vt auis omino nulla intret. Ex libro de naturis rerum. Passer in tectis habitat. gregatim ad pastum volat. omnib⁹ auib⁹ calidior est: cito digerit q̄dquid glutit. Unde corpus eius nequaq̄ cibo sumpto impinguat: sed tantū sustentat. Stercus etiam eius calidissimū est quādo emittitur. Supra modus quoqꝫ luxuriosus est: et in furorem citius cōcitatus sed nulla mora discordie. Dicit aristotiles q⁹ mas tantum vno anno viuit: femina vero diutiꝰ: qō de passerib⁹ oziē tis credimus. nam ⁊ illa nigredo de qua dicit q⁹ est i collo masculi: non est in eis qui sunt apud nos sez in europa: sed alba quedaꝫ in genis macula nigredine notata: et hi in vita perseverant hieme et estate: sicut et coꝝ femine. Etas passeris apparet in rostro: quia iuuenis habet illud tenerum: et circa fauces croceū. Senex vero durum et nigrum. In quibusdā oribus partib⁹ morbum caducū hec auis patitur. Et hoc vt aristotiles credit: quia semen iusquiami comedit. Huius pulli cum cuelare debent: vicini passeres cum coꝝ parentib⁹ conatus ipsoꝝ euolantiuꝫ comitātur: vt imbecilles si necesse sit plurium ꝓstipatione confortentur. Aristotiles. Passer habet vocem sibi appropriatam: sicut et turtur. Pascitur autem et vermib⁹: sicut et alie multe consimiles auicule. Accidit passeribus sicut et coturnicibus et irundinibus q⁹ mutātur a nigredine aliquantulū rendēres ad albedinez. Ulius est aliq̄ndo passer albus: et similiter coturnix. Passeres cinere confricātur et albūr se sicut et colūbe. Preterea passeres quidā sicut et irundines pullificant incompletos pullos: faciuntqꝫ pullos multos. Glosa super psalmū. cxxiii. passer aliquo strepitum magnū faciente volat. ne laqueo venantiū capiatur. Und⁹ anima inquit nostra sicut passer ꝛc. Physiolog⁹. passer est auis libidinosa. ideoqꝫ ⁊ a patiēdo nom̄ sortita: leuis vaga. et astuta: fructibus humani laboris nociua laqueos dependit gnara. fertur autem nidum de facili mutare: ⁊ columbe nidum auferre. Actor: passer est auicula valde circumspecta in tectis habitat: et in altis locis in petre fornamine nidificat. Mas nigredinez habet circa os. femina vero albedinez. Fertur aūt hec auis muscas venari et morbum caducum pati.

CXXI.

De cibo et medicīa ex passere. Auicenna

Passeres omnes male carnis sunt: et omnia q̄dem ouа: sed ꝑcipue ouа passerum in coitu faciunt augmentū. Razi. Caro passeris caldissima est: et luxuriaz cōmouet. Plinius libro. xxx. Cinis passerum sarmentis crematorum duobus cochlearib⁹ in aqua mulsa: regio morbo resistit. Ex libro de naturis rerum. passer vt dictum est. omnib⁹ auib⁹ calidior. Unde caro eiꝰ stiptica est et sanguis incitua. Stercꝰ eius. vt dictum est. calidissimū est quādo emittitur. sed citissime infrigidatur. Gal. Ova passerum augēt venerem. Fimus eius a lentigine purgat facē. q⁹ si cū hominis sputo distemperatur: eo qꝫ varices cathaplasmātur extirpantur

CXXII.

De pauone Isidorus

Pauo. sicut et grus et alie quedā volucres. a sono vocis nomen habet. Aristotiles. Ité pauo viuit annis. xxv. pullificat post triennium: semel in anno tantum. xii. ova vel min⁹. post triennium q̄ qꝫ penne eius colorātur: et pducit eas cum prima arbore folia ciciente. Deinde nascitur et pluma cum primo incipiūt follificare. Plī. pauo laudat⁹ expādit colores aduerso maxime sole. quia sic fulgenti⁹ radiant: omnes qꝫ in accruum contrahit pennaꝝ quos spectari gaudet oculos. Item cauda annuis vicibus amissa cum foliis arboꝝ: donec nascatur alia. cum floze pudibund⁹ ac merens querit latebram. Ab auctorib⁹ autez nō gloriosuz

tātum hoc animal traditur: sed et maliuolū. Vuit ānis xxv. Colores incipit fundere in trimatu. ¶ Actor. pauo serpentinū caput habet: infirmū et cristatum: voces terribilem: carnes duras: pectus saphireum: caudam oculatā et longam: alas subruffas: pedes deformes: incessum simplicem. laudat⁹ quidē caudā erigit: sed visis pedib⁹ demittit. qui cum caudaz erigit et posteriora mudat ¶ Aristolog⁹. pauo suspenso gressu nititur: et quasi furtiue pennas cuicit cū prima arbore: et postea retinet ei pluma cuz arboribus incipiunt fructificare ¶ Et libro de naturis rerum ¶ Pauo est auis pulcerrima: et pulcritudinis amica. Collum habet longuz et extentuz colore saphireum; et pect⁹ similiter. In capite vero plumas desuper instar corone: vel pot⁹ crista: caudaz quoq; longam et oculataz: qua cuz laudatur extenta: si pedū deformitatē viderit: mox deponit. Sed et si a tacito speculetur. pennas omnes quas spectari gaudet cōtractis oculis abscondit. a trimatu fundere colores gemmātes incipit: et tunc parit. Item nocte cum cui gilauerit: seqz in tenebris constituru intueri non potest. clamans pauide: suā pulcritudinez amisisse se credit: Idem clamore suo ſpentes deterret: et omnia animalia venenata depellit: nec de facili ppe habitare audent vbi vox illi⁹ frequēter auditur. Pauo quādo alte ascendit pluuie signū est. Huius oua si gallinis subiciātur pulli exeūt. Nōnulli pauones album colorez per totum hēt: et tamē gēmātes oculi qui in ceteris auro vel saphiro diuersis coloribus nitent: in his etiam albo splendore discernūtur ac resplendēt. Pauones etiam habēt deserta siluestres sed neq; in nitore colore vel cauda domesticis similes Nec mirū si caudaz eius pond⁹ natura creasset: pot⁹ videretur onerasse volantes: q; inexptos honorasse gloria volucres.

.cxxiii. De pauonū generatione. Isidorus

Pauo sicut iam dictū est. pullificat post triennium; semel in anno ponens et cubās ouа. xii. tātum vel min⁹. Mas coit cum femina sua etiaz super ouа cubante: et plerumq; frangūtur. Ideoq; ponūtur aliquādo sub gallina ad cubandū. Ponūtur aūt ouа duo ibi. quia non possunt ab illis plus extrahere. Pauonis femina prima vice qua pullificat: facit ouа octo. et quandoq; facit ouа centū. Et post q; posuerit vnuz ouū stat duob⁹ dieb⁹ aut trib⁹: et deinde ponit secundum ¶ Palladius vbi supra. Pauones ab q̄dibus februarius calere incipiunt: faba leuiter torrefacta in libidinez prouocantur: si eis quolibet quinto die tepida p̄beatur. Lupidinē quoq; cocundi masculi cōfitetur: q̄tiens circa se amictuz caude gēmāti incuruat. et singula capita occultata pennaz locis suis exerit cū stridore pcurrens. ¶ Plinius. pauo a trimatu parit primo anno vnum: aut alteruz ouum: sequenti quaterna. q̄na ve ceteris duodena nō ampli⁹. intermittens binos dies ternos ve parit: et ter in anno si gallinis subiciātur incubanda: mares ea frāgunt desiderio incubātū. Quapter noctu et i latebris pariūt: aut in excelso cubantes Et nisi molli strato excepta frangūtur. Mares singuli quinis sufficiunt cōiugibus. Cum singule aut bine fuere corrumpitur solacitate fecūditas. Partus excluditur dieb⁹ ternouenis: aut tardius trigīta. ¶ Aristologus Pauo sue cōparis ouа dissipat et cōsumit: si ad illa accedere possit. Est eni inuidus teste aresto tile. plem quoq; ppriam non dignatur agnoscere: anteq; in cristam sibi simulem ipsam venisse ꝓspexerit.

.cxxiiii. De ipsius educatione. Palla. libro. i.

Pauones nutrire facillimum est: nisi fures illis aut animalia inimica formides: qui plexq; vagari p agros spōte se pascūt: et pullos educūt: altissimaq; arbores in vespe petunt. Una his cura debetur: vt incubātes pagros femie: que hec passim faciūt a vulpe custodiātur. Ideoq; i breuib⁹ illis meliorē sorte nutriūtur. Masculi ouа pulloq; suos velut alienigenas psequūtur: anteq; illis cristaz insigne nascatur Sed ouа pauonū gallinis supponātur excusate matres ab incubatōne tribus vicib⁹ p annum fetus edunt. prim⁹ partus quinq; ouoz. secund⁹ quatruoz. tercius triū vel duoz esse consuevit. Sed electe nutrices gallinе debēt esse: maioresq; gallinas oportet eligere: causa supius dicta. Qua quoq; pauonum gallinе subiecta sepe manu oportet cōuertere: quia vix hec ipa valebit facere. Natos autem si a plurib⁹ ad vnam velis trālferre: dicit columella: vni nutrici: xxv. sufficere. mihi vero videtur. xv. satis esse; primis diebus far ordei consperſū pullis datur. postea caseus recens adicitur: sed expressus. Nam serum pullis nocet. locuste quoq; ablatis pedibus pbēātur. ita pascendi sunt vsq; ad sextum mēsez Deinde ordeum poterit pberi. tricesimoquinto tamen die post q̄ nati sunt etiam in agruz tuto demici possunt: comitāte nutrice pascendi cui⁹ singultu revocātur ad villam. pituite vero cruditates his remediis submouēde sunt: quibus gallina curatur. maximū illis periculū est cum incipit crista ꝓduci. Nam patiuntur languores infantiuz simulitudine cum illis tumentes gingiuas denticuli aperiri nituntur

.cxxv. De virtute carnis eius. Augustinus de ciuitate dei libro. xxi

Pauonis autem carni quis nisi de⁹ creator omnū dedit: vt nō putresceret: etiā mortui Hoc vtiq; cum auditum incredibile videretur: cuidā vt apud cartaginem hec auis cocta nobis apponeretur. De cuius pectore pulparū q̄tum visum est fuari iussimus: qđ post tantum diez spacium q̄tū alia q̄libet caro putresceret ꝓlatū atz oblatuz. michi nostrū offert olfactum. Itemq; repositum post dies plus q̄. xxx. id quod erat inuentum est. Idemq; post annum. nisi q̄ aliquātum corpulentie siccioris et contractioris fuit. Jō in eodem. Cum ergo dicim⁹ corpora damnatoz in gehenna sic esse punienda vt et sine detrimēto ardeant: et sine interitu doleant. homines infideles qui rationez a nobis de talibus flagitant. Ipi de multis reb⁹ mirabilib⁹ que nobis in ꝓmpto sunt rationē reddant: vt de carne non putrescente pauonis cum putruerit et platonis ¶ Isidorus. pauonis itaq; caro tam dura vt putredinē vix sentiat: nec facile coquatur. de quo q̄dā sic ait. Qui raris quotiens gemmātes explicat alas. Si potes hūc seuo tradere iure coquo ¶ Aristo⁹. Caro pauonis diu reluctatur putrefactioni. et inobediētissima est digestioni ¶ Pascorides. pauonis autem fel magne virtutis est: eiusdem sc̄z cui⁹ et perdicis: vel albi caponis: et scorpii marini: ad effusiones oculoz valet et ad caliginem aspredinemq; palpebraz ¶ Hieronim⁹ contra iouini. Finus quoq; pauonis feruorem podagre dicitur mitigare ¶ Plinius libro. xxix. Itaq; fumū suum resorbēt pauones vultratibus hominū inuidentes

.cxxvi. De pegaso et pelargo. Idē in libro. viii.

Pegasos vocant pennatos equos et cornib⁹ armatos: quos ethiopia inter alia multa mōstra generat ¶ Ex libro de naturis rerum. Pegasus est animal magnū et horrendū in ethiopia formam equi habens: et alas vt aquila Sed multo maiores. caput cornibus armatum. Ideoq; mōstruosū: vt ipso cū ceta fere animātia terreat. Cuiq; sit grauis corpore: alarum adiutus remedio: fuga mirabili potius currit: q̄ peruoleret. et aere collisо virtute pennaz ad instar turbinis ventos impellit. Escas multas deuorat: et inquietе mouetur Infestus ē animalib⁹: et homini maxime. ¶ Papias. pegas⁹ ē auis q̄ auricular eq̄ hz. pegasus q̄q;

dicitur bellorophontis equ⁹ cui⁹ velocitate chimera dicitur interempta. Hinc pegaseus fons musis dicat⁹ quem pede fecit pegasus. Pegasum etiã fingũt paganiequũ fuisse: qui de bellorofonte pẽnis volauit. hic ẽ sanguine gorgonis nat⁹ fuisse fert Plinius libro. x. Pegasos equio capite volucres: ꝛ gripbes auritos rostri aduncitate fabulosos reor: illos in scythia: hos in ethiopia Ambrosi⁹. Pelargos ciconia dicit cꝰ vocabulo gratiã relatio quã parenti reddit: nominatur. Actor. Ciconie siquidez vt superi⁹ dictum est q̃tũ tempo⁹ris impenderint fetib⁹ educandis: tantum et ipse in uicem aluntur a pullis suis.

CXXVII

De pellicano. Isidorus.

Pellican⁹ est auis egiptia: habitans in solitudine nili fluminis: vnde et nomẽ sumpsit Nã canapos egipt⁹ dicitur Fertur eam occidere uatos suos: eosq3 p triduum lugere deinde seipsam vulnerare: et aspsione sanguinis sui filios viuificare Phisiologus Pellican⁹ amator est filioꝝ nimis: qui cũ ceperint crescere petunt parentes in faciem At illi ira repetunt eos et occidũt: et per triduũ lugent. Tercia die mater eoꝝ petens costam suã3. et aperiens latus suum: incumbit super pullos et effundẽs sanguinẽ suum sup corpora eoꝝ suscitat eos a morte. Hui⁹ duo sunt genera. Unũ in aqua habitans: et esca eius piscis sunt: Aliud in solitudine: et esca eius animalia venenata. i. lacerte: serpentes: crocodili Et vocantur onocrotali i. rostra longa habentes. Actor. De onocrotalo ita3 dictum est supius: de quo tamẽ varia est opinio. Ex li. de naturis rerũ. Pellican⁹ dicitur quasi pellem hũs canam. i. plumas albas. In egipto circa nilum habitat et lacte crocodili viuit. quod vriq3 bestia pre nimia mãmillaꝝ abundãtia ĩ aliquo palustri loco in magna quantitate eiicit. Unũ ꝛ crocodilũ libẽter pellican⁹ sequitur hec auis macie semp afficitur: et qdquid glutit cito digerit: quia venter eius nullum habet diuerticulũ quo teneat cibum. solum em̃ viscera habet ductum: qui ab introitu oris vsq3 ad secreta nature ptingit. pullos suos sanguine lateris sui viuificat. cum eos ꝓpter importunitatẽ suã occiderit. vel a serpente qui eos insidiatur: iterum emptos inuenerit. Post sanguinis aũt effusionem adeo debilitatur vt exire de nido non valeat: sed eius pulli pcibatione eius ꝛ sua exire cõpelluntur Quidã tamẽ eorum segnes exire nolũt: et pereunt. quidã autẽ seipsos quidem pascunt: sed matrem penit⁹ negligũt Quod cũ illa post cõualescentiã viderit: pios filios nutrit. impios autez abicit et cõiemunt Arestoriles. Pellicanus est auis sic dicta. eo q⁹ pellis ei⁹ tractata canere videatur. hec dum pullis applaudit: illi oculos ei erure molũtur ideo ipos occidit. At illa non modico dolore affecta: seipsam postea veste plumaꝝ exuit: et rostro lat⁹ aperit: seqꝫ sanguinis sui prodiga cruentat: quo pulli eius perfusi reuiuiscunt. Hec auis macilenta est: qm̃. vt dicitur tenso p viscera intestino: qdquid escaꝝ accipit: sine aliq̃ decoctione transmittit. Indeq3 fit vt adipe. pprio minime farciatur que putissimo succo reficitur: non cõgregatum sed solitarie volat

CXXVIII

De perdice. Isidorus

Perdix de voce habet nomen: auis dolosa et immũda. Nam masculꝰ in masculum insurgit: et obliuiscitur sexum libido ꝑceps. Solinus. Perdices sane cuz vbiq3 sint libere vt aues vniuerse: in boeria nõ sũt Nõ em̃ cuz volant: sui uris sunt: sed in ipso aere metas habent: quas transire non audeant: nec in alterũ solum transmeãt Plinius libro. viii. perdices sicut et palumbes et graculi ac merule lauri folio annũ fastidiuz purgãt Idem in libro. xi. In pasagonia bina pdicibus sunt corda. perdices non pinguescũt sicut nec lepores: his ante pugnã vox est Actor. pdix ꝓpe terram volat: que cum in multis sit astuta: in hoc dicitur esse fatua: q⁹ sicubi possit caput abscondere: credat se totam latere: et cum ipa neminem videat: putat quoq3 ne minez se videre. in hoc quoq3 q⁹ alienos pullos fouet ꝛ nutrit: cum eos citius amittura sit Unde ꝓpheta hiezemias de illa in parabola dicit. Perdix fouit que nõ peperit: fecit diuicias et non in iudicio In dimidio dierũ suoꝝ derelinquet eas: et in nouissimo erit insipiens.

Physiolog⁹. pdix oua perdit: sed eius mos est ouoꝝ perditoꝝ damna reparture alterius matris ouaꝫ surripiendo Et libro de naturis rerum. perdix est auis dolosa et luxuriosa: masculis pro feminis dimicãtib⁹: victi calcantur a victoribus coitu Be nocte conuertis posterioribus perdices sedent. et libidinis tempore linguis ad inuicem extensis pre desiderio coitus estuãt. Cum autem in gurgustio rhetiali ab aucupe capiuntur: vna aliaꝫ sequitur: nec discernit misera sequẽs vl̃ retractat piculum iã captiue: socieꝝ deluse consortio.

CXXIX

De perdicum incubatione. Solinus

Perdices nidos ꝓtinuant munitõne solerti. spineis em̃ fructib⁹ receptus suos vestiũt: vt animalia que infestant: arcentur aspis surculoꝝ aculeis. ouis stragulus pulueris est. atq3 clanculo reuertũtur. ne indicium loci cõuersatio frequens faciat. plerũq3 femine transferunt partus: vt mares fallant: qui eos sepissime affligunt: impatient⁹ adulantes. dimicatur circa cõnubiũ: victosq3 credũt feminaruz vice sustinere venerem. Ipas libido sic agitat: vt si vent⁹ a masculis flauerit: fiant pregnãtes odore. Tunc si quis hominũ vbi incubant ꝓpinquauerit: egresse matres venẽtib⁹ sese sponte offerunt: et simulata debilitate pedum vl̃ alaꝝ quasi statum capi possint: gressus fingũt tardiores. hoc mẽdacio solicitãt obuios ꝛ eludũt: qad pfecti longi⁹ a nidis reuocentur. nec in pullis studiũ segnius ad cauendũ. Cum em̃ visos se psentiunt resupinati glebulas pedibus attollunt: quaꝝ obtentu tam callide ꝓteguntur: vt lateant depbẽdi Plin⁹ libro. x. Perdices spina fruticẽ sic munũt receptaculum: vt contra feras abunde vallentur. pdices ouis stragulus molli puluere ꝓmulant: nec in quo loco peperint incubãt. Sed alio transferunt: neue cui frequentio⁹ conuersatio suspecta sit. Ille quidem ꝛ maritos suos fallunt: quia libidinis intemperia frangũt earum ouaꝫ: ne cubando detineantur: tunc inter se pugnãt mares desiderio feminarũ: victum aunt pari venerem. Trogus inquit. Capiũtur q3 pugnacitate eiusdem libidinis cõtra aucupis indicẽ exunte in plium duce totius gregis: cepto eo procedit alter: ac subinde singuli Rursus circa conceptũ femine capiuntur: cõtra aucupem exeunte femina: vt rixando abigat cum: nec in animali alio par opus libidinis. Si contra mares femine steterint: aura ab his flante pgnãtes fiunt. biantes autez exerta lingua p id temp⁹ estuãt concipiũtq3 supuolantiũ affiatu: sepe voce tantuz audita masculi. Adeoq3 vincit libido etiam fetus caritatez vt illa furtim et ĩ occulto incubãs cuz sit femina: aucupe accedente ad marem recauat: reuocetq3 et vltro ꝓbeat se libidini. Perdix in coitu rabie tãta fertur: vt in capite aucupantiũ frequenter cece metu sedeant Si ad nidum is ceperit accedere: procurrit ad pedes eius: fera pregrauem aut delumbez sese simulans. subitoq3 ĩ procursu: aut breui aliquo volatu cadit fracta aut ala aut pedibus: aut procurrit ut eaꝫ prensurum effugiẽs spe frustrans: donec in diuersum abducat a nidis. cadẽ tam pauore libera: maternaq3 vacãs cura: ĩ sulco resupina gleba terre se operit pedib⁹ apprehensa. perdicuz

vita durare existimatur ad ānos.xvi. Perdices nō trās uolant bocrie fines in attica. Ambrosius. Perdix est auis astuta:que alterius perdicis ouа uripit: corpore suo fouet: sed fraudis sue fructum habere non potest qz cū pullos suos eduxerit:eos amittit: vbi em̄ vocē illi audierint que ouа generauit :relicta ea ad illam se naturali quodam munere et amore conferunt :quā veraz sibi matrem cognoscunt. Arestotiles.pdix si fuerit p pe marem et flauerit ventus impregnatur In coitu fa cit odorem fetidum. Ad modum vero gallinе sup ouа cubat et sup pullos:et colligit eos sub alis. Ex libro ō naturis rerum. Perdicuz mater volat in circumitu ve natoz quousqz pulli sui fugiant et post fugam coz fu git ipsa:tuncqz vocat eos secura ꝛc. cxxx

De abo ac medicina ex perdice.

Perdicum carnes pre ceteris auibus siluestrib⁹ sanissime sunt. Huius auis pect⁹ cum superio rib⁹ sunt valde sapida:inferiore vero non ita. Perdix restante plinio non pinguescit. Fel eius cū mel le equo pondere prodest ad oculoz claritatem. Byas scorides. Fel perdicis eiusdem virtutis est cuius et pa uonis:vnde valent ad effusionez oculoz:et ad caliginē aspredinemqz palpebraz. Galī. Spar quoqz perdicis siccatum diligenter tritum ac bibitum epilensie ꝓdest. Plinius libro.xxix. Oculis contusis valet perdicis fel cum equo pōdere mellis. Per se quoqz valet ad ocu loruz claritatem:quod in argentea pixide seruari iubēt Ova etiam perdicum in creo vase decocta cum melle vlceribus oculoz et glaucomatib⁹ medētur. Sanguis perdicis eximie prodest oculis cruore suffusis. Idez in libro.xxx. Jus perdicum recreat stomachū. Medbo etiam regio resistit cerebruz perdicis in tribus vini cya this cxxxi

De pica. Isidorus

Pica dicitur quasi poetica:eo ꝙ verba in discri mine vocis.vt homo. exprimat.p ramos enim arboz pendula importuna garrulitate sonat: et sonum humane vocis imitatur. De qua cōgrue qui dā ait. Pica loquax circa dōm te voce saluto. Si me n̄ vide as:esse negabis auem. Physiolog⁹. pica garru la breuitatez alaz cauda longiore recōpensat: niduz su um cum duob⁹ foraminib⁹ cōstruit:per quoz vnum in trat et alterum caudam emittit In hoc autez cōmenda bilis:q curte vel osto in quo nidificat:;pspicit indemni tati et insidias latrantiū mlto clamore ꝓdit:ita vt a ꝓ posito reuocētur infelici. Plinius libro.x.picaruz ge nera que longa cauda insignes appellantur varie:ppri um est bis omnib⁹ annis calescere:cum seruntur rape expressi qz aūt est loquacitas certo generi picaz. Ada mant verba que loquūtur. Nec discunt tātum sed dili gunt:meditanteſqz tacta semet cura atqz cogitatōne i tentōnez non occultant. Constat emozi victas difficul tate verbi. Ac nisi subinde eadem audiāt memoria fal li:querenteſqz mirum in modū hilarari:si interim audi erint id verbum. Nec vulgaris his forma. q̄uis non spectanda. Satis illis decoris in specie simonis huma ni est Verum addiscere alias negant posse q̄ que ex ge nere eaz sunt que vescuntur glande. Et inter eas facil⁹ quibus quiut digiti sunt in pedib⁹.latiores his sunt lingue omnib⁹ que in suo genere simonez humanū imi rantur:q̄q̄ id in omnib⁹ pene contigat auib⁹ loquēti b⁹. pica nouenos parit. Cūqz diligenti⁹ mdum ab hoie visum senserit:alibi ouа transgerit. Ex libro de natu ris rerum. pica est auis calidissima alba et nigra:varie tate distincta.linguam habēs latōrem:qua simonez imi tatur humanū. Nidum suū inter loca spinosa constru it.cumqz terra interri⁹ et spinis exterius in circumitu subtus ac desup diligentissime sepit et munit. Artissi mū vero tantuz foramē per quod ingredietur in latere relinquit.et hoc eo loco quo nid⁹ inaccessibilior est: q̄m cum ab homine visuz senserit:ouа transfert alias ꝑmo ditate digitoz iuuante. Cumqz laqueo se nouerit dep̄ hensam:toto corpore quieta est:solo rostri usu laqueū apire laborans.nec vsqz ad extremā desperationez reliq̄ parte corporis mouetur. Carnes pullor⁹ et⁹ ad acumē oculoz maudi dicuntur:qui tamen nisi prius excoriati fuerint:facile coctōm non cedunt. cxxxii.

De pico et pigargo. Isidorus.

Picus a pico saturni filio nomē sumpsit:qui eo i auspicijs vtebatur.ferunt em̄ hāc auem q̄dā habere diuinū. illo indicio:ꝙ in quacūqz arbo re nidificauerit clauū vel quidq̄d aliud fixum est here re diu non potest:q̄m statim excidat. vbi illa insederit. Plinius vbi supra. Picus marci⁹ est auis parua vn coz unguiū in auspicijs magna.pullos educat in cauis aruum sola. Adductus cauernis coz a pastore cune⁹ ad mota quadā ab his herba elabi creditur vulgo vescun tur in hoc genere glande pomisqz multi. Nec auis in agro tarentio negatur esse.picoz aliquis suspenditur i furculo primis in ramis cyatbi modo:vt nulla quadru pes possit accedere. Idem in libro.xi. Dedit et pico natura cristam plicabilem per medium caput a rostro residentem. Ex libro de naturis rerum. picus marti⁹ est auis parua:aduncos vngues habens:7 arbores ro stro penetrans. Cumqz supin⁹ corticez arboris pcutit subesse pabulū intelligit.pullos in arboribus cauis edu cat. In quas cum sagittam vel aliud tale quis miserit: picus admota quadā herba statim elicit quant alibz vi ingestum sit Ex coz genere plures nigri sunt:vt meru la:crocei:vt orioli. Sed illi speciosiores ac maiores que sunt in vertice ruffi:in pectore crocei circa collum viri des:in alis ceruleiin cauda coruscei. Pic⁹ in agro ta rentino negatur viuere. Hunc pprium est semel in āno calescere eo sez tempore quo rapa seminatur. De hac aue quidam videtur versum dixisse. Parua loqua z vo lucris:dōm te voco saluto. Si me nō videas:esse nega bis auem. Pigargus est secūdum gen⁹ aquile sm pli nium:de quo dictum est superius. cxxxiii.

De platea et plumali. Plinius libro.x.

Platea est auis que ad aues in mari ꝑ preda se mergētes aduolat:corūqz capita morsu corri pit:donec capturaz extorq̄at:eadē cū deuorauit se conchis impleuit:calore ventris coctas euomit: atz ita ex his esculenta excreās testas legit. Ex libro de naturis rer. Plumalis est auis ppe ad magnitudinez pdicis:variis pennis ornata:croceo et albo nigroqz di stincta:aere solo viuere dicitur:huius argumentuz est q̄ licet pinguescat nichil tamē vnq̄ in eiꝰ visceribus in ueniri pōt. Baculos blūbatos habent aucupes: quos alti⁹ in aere iactātes deterrēt aues:casqz in uno volare cogentes:retia sup terrā tendunt:ac fugitantes capūt cxxxiiii.

De porphirione.

Porfirio est auis contra modum aliaz vnū pe dem habens latum ad natandū:altum vero fis sum ad ambulandū. In quo notatur ꝙ vtroqz elemento gaudet:et in aqua natans vt anates:7 in ter ra ambulans vt pdices. Hic solus ꝑter plutarchum pecō suo instar man⁹ aquam suscipiens ad rostrum defert et porat:seqz humanis modo cibat:quia cuz omni cibo et cum solo morsu oportet vt bibat. Turturem em̄ appeti tus habet debilem naturaliter in attrahendo cibum 7 sibi incorporando.huius generis laudatissimi sunt:qui rostrum habent magnuz:et crura plonga. Actor Por firio. vt fertur. idem est quod pelicanus. Unde in deu tero. vbi scōm hieronim trāslatōnez iter aues imūdas

porphirio comedi phibetur. iuxta septuagint a interp̃tes pellican⁹ ponitur. ¶ Plinius. Bibunt aues sucru cetere, sed ex his quib⁹ longa sunt colla intromittẽtes capite resupinato quasi infũdentes sibi: sol⁹ porphirio morsu bibit. Idem ex pprio genere omnes cibus aqua subinde tingens. Deinde pede ad rostrum veluti manu afferens: laudatissimi sũt in commagene Rostra bis ⁊ plonga crura rubent. Baleares etiam insule nobiliorẽ supradicto porfirionem mittunt. ¶ cxxxv.

¶ De psitaco. ¶ Isidorus

Psitac⁹ in indie littoribus gignitur colore viridi: torque puniceo: grandi lingua: et ceteris auibus latiore. vnde ⁊ articulata verba exprimit: ita vt si eam non videris; hominem locutum putes. Ex natura autem salutat dicens. aue: vel ltere cetera nomina institutione discit. hinc est illud. Psitac⁹ a vobis alior⁹ nomina discam. Hoc didici per medi cere cesar aue. ¶ Solin⁹. Sola india psitacus auẽ mittit cui rostri tanta duricia est: vt cum e sublimi ꝓcipitatur in saxum: nisu se oris excipiat Caput vero valens: vt si quãdo ad discendũ plagis admonẽd⁹ sit. Nã psitacus studet ꝙ vt homines loquatur. clava saltem ferrea verberand⁹ sit. Inter nobiles vero et plebeos discretionẽ digitor⁹ facit numer⁹: nam qui pstant quinos in pedib⁹ habent digitos: ceteri ternos. Hec auis cum in pullo ẽt: atq; inter alterum etatis sue annũ: que mõstrãtur ⁊ discit velocius: et retinet tenacius. paulo senior et obliuiosus est et indocilis. ¶ Plin⁹ libro. x. Super omnia humanas voces reddunt psitaci: et quidem ſmocinantes India aũt hanc mittit. Psitacus est toto corpore viridis: torque tamẽ miniato in cervice distincta Impatores salutat: et que accipit verba, pnunciat: in vino ꝓcipue lasciua. Capiti eius duricia cadez que rostro Anõ cum loqui discit verberatur ferreo radio: aliter ict⁹ nõ sentit Cum devolat: rostro se excipit: illi nititur. ac leuiorem se ita pedum infirmitati facit. ¶ Idem in libro. xi. Itaq; capitis ossa psitacis sunt durissima. ¶ Ex libro dꝰ naturis rerum. Psitac⁹ aquas aliaſ quocũq; modo patitur: sed pluuia moritur. Idcirco in montib⁹ gelboe nidificare fertur: quia raro vel nunq̃ ibi pluit. Laudam suam summo studio custodit: pennasque rostro suo frequenti⁹ exterget. Auis est luxuriosa nimiu⁹: bibitq; vinũ. semetipam pede cibat et illo ori suo defert escas: sicut homo manu. ¶ Phisiolog⁹. psitac⁹ q̃ vulgo papagabio. i. principalis seu nobilis gabio dicitur coas siue indicas habitat oras. Montes quoq; gelboe libenter inhabitat ꝓpter eius siccitatem: quia multa humiditate supabundante in cute moritur: aliquantulũ simulis est obelo et falconi. Viridis habens plumas: pectus rotundum: rostrum aduncum: tante fortitudinis: vt caueã suã nisi ex virgis ferreis frangat: hominis voces imitatur Mire quoq; calliditatis est in excitando risum. Homines etiaꝫ osculari domesticos consuevit: admoto speculo ꝓpria forma deluditur: et nunc gaudenti: nunc dolẽti similis efficitur. In aspectu quoq; virginco multu⁹ delectatur: et cum vino inebriatur. ¶ cxxxvi.

¶ De regulo. ¶ Ex libro de natu. rerũ.

Regulus quidẽ parra quasi auis parua dicitur: multa est in prole et garritu. Condixerãt aliqñ aues inter se sicut fabula refert. vt illa pro rege haberetur: que sublimi volatu omnes alias vinceret. Cũ q; parra sub aquile ascella latitante: aquila omnes aues ceteras transcenderet: exiliens parra. insedit aquile capiti. ⁊ inde se esse victricem asserut. Fertur autem ꝙ eius corpus vero infixum: et scipm in veru girat: etiam post fata: quasi regie non immemor nobilitatis. ¶ cxxxvii

¶ De seleutide ac strige et strophilo

¶ Plinius libro decimo

Seleutides aues vocantur quaꝫ aduentũ prece⁹ impetrant incole caſini mõtis: fruges eorum locustis vastantib⁹ nec vnde veniãt: quo ve abeant. comptum est. illis nunq̃ conspectis: misi cuꝫ eaꝫ pstdio indigetur. ¶ Actor. Idem inferius de seleutide iuxta librum de natura rerum dicetur: ex quo vitũ scriptoris ex altera parte esse videtur. ¶ Isidor⁹. Strix est nocturna auis: habẽs nomen de sono vocis: quãdo emĩ clamat strider. De qua lucan⁹. Quid trepid⁹ bubo: q̃d strix nocturna querũr Hec auis vulgo dicitur ama vel amartrix: ab amãdo paruulos. vñ ⁊ lac fertur pbere nascentib⁹. ¶ Actor. Nota hoc nomẽ strix eq̃uocus est ad auem illam: de qua dictum est ⁊ ad bestiam beriacio simulẽ: de qua dicetur infer⁹ loco suo. ¶ Solin⁹. Strophilos est auis parua: que dum escas affectat os ero coduli paulatim scalpit. ac sensum scalpurigine blandiẽte: aditum sibi vsq; in fauces eius facit. Quod conspicatus ychneumon: beluaꝫ penetrat populatisq; visceribus exosa ex aluo exit. ¶ cxxxviii.

¶ De strucione ¶ Isidorus.

Strucio greco nomine dicitur: eo ꝙ animal in similitudinem auis pennas habere videatur. De terra tamen altius non eleuatur Qua sua fouere negligit: si⁹ ꝓiecta tm̃modo fotu pulueris animãtur Unde domin⁹ ad iob. Tu forsitan in puluere calefacies ea: hec a quibusdã asida vocatur Phisiolog⁹ Strucio siue asida pẽnas habz: sed nõ volat: sicut aues cetere: pedes habet similes camelo: et ideo grece camelon dicitur. hec non ponit ova: donec oriatur stella vergilia nomine: que oritur circa mẽsez iunii: quãdo estas est: tunc eleuans oculos in celum et videns eam ascendisse: fodit in terram: et ponit ova sua. et operit ea sabulo: statumq; ascendens obliuiscitur ea. Est emĩ animal obliuiosum: nec vltra redit ad ea. sed quod eis fotura erat: calore corporis sedẽs super ea. hoc eis aeris temperies pstare videtur. Naz estate calefacta arena excoquit ova: vt educat pullos. ¶ Actor. Strucio aliquando quidez alas erigit: sed volare nequit: est emĩ ingens corpore: rara in plumis. Habet autẽ alas similes herodii: et accipitris: ferrum vero comedit. ¶ Arestotiles. De strucione est opinio: ꝙ non est de genere auium ꝓpter diuersitatez sue creationis. prim emĩ quadrupedib⁹ assimulatur: partum auibus. Nõ habet alas sed figuraſ alaz. que volatui non conuenit: qz nõ sũt tenues vt pili: sed sicut quadrupedes habet palpebras superiores: et in eis pilos: habet itez plumam multã in inferiori parte corporis: et duos pedes vt auis: sed vngulam fissaz vt quadrupes. Est emĩ magni corporis cum auium corpora necesse sit esse parua: alioquin volare non possunt Tres habet digitos in vtroq; pede ꝓpter alas et propter pond⁹. Cumq; sit ponderosi corꝑis: et non boni volatus: multam habet superfluitatez: multumq; coit: sicut et gallina ⁊ perdix ¶ cxxxix

¶ De eodem ¶ Ex libro de naturis rerum

Strucio est auis pene bestialis generis Habz enim pennas: sed nunq̃ eis vtitur in volatu: alas habet tenues et plumas velut pilos. In cũ do alas erigit: adeoq; in terra currit: vt eqs celeritate ꝓcedat. Habet autem vngulas bisulcas ad cõprehẽdendos lapides: quos emittit in fuga contra insequẽtes. ferrũ comedit et digerit: ꝺa calidissime nature est: et equũ naturaliter odit: et miro modo psequitur. Equus etiã illam intantũ odit ac timet: ꝙ eam videre non audet. Officulum paruũ sub alis habet: quo se in latere pũgit et agitat: quando prouocatur ad iraz In pectore vero magnũ os ⁊ latum: ad ꝓtectionez magni corporis sibi creatuz. Porro stoliditas ei tanta est vt cũ frutice collũ

occultauerit .reliqui corporis latitudinez latere credat Naturaliter aũt calescit: ⁊ ita plũas exuit: vt et nud⁹ fere remaneat. Sed contũ habz fortissimũ:quo ipluma pregitur ab importunitate frigoris. Corp⁹ habet fere ad magnitudinẽ asini:statura mediocris. Qua q̃z ei⁹ adeo magna sunt: vt ex trãsuerso secta vasa fiant ad bibendũ ꝓ ãplitudine sua. ¶Philologꝰ.Struccio solo visu ita fouet ouа sua ĩ arena recondita:vt ex eis pulli egrediantur ĩ lucẽ.Hec iter aues ceteras duos tñ digitos ꝓtinet:ad modũ vngulaꝝ aretis:ita q̃ de concauitate pedis sui subꝝ quasi de funda ꝓcit lapides super homiem.Ferũt etiã oculo vno itueri celum:⁊ altero terrã ¶Razi.Caro struccionis oĩbus grossior iudicatur.

.cxl.

¶De struciocamelo et sturno. ¶Plinius

Struciocameli affrici vl̃ ethiopici aues sũt gñdissime:⁊ pene bestiaꝝ generis:altitudiné equitis insident es equo excedunt: celeritate vicũt: ad b̃ demũ datis pẽnis:vt curentem aduuẽt:ceteroĩ sunt volucres nec a terra tollũtur Ungule bis ceruinis similes q̃bus dimicãt:bisulce ⁊ ꝓhendendis lapidib⁹ vtiles.Quos in fuga ꝑtra insequẽtes ingerũt pedibus. Loquendi sine delectu deuorata mira natura. Sed nõ mĩꝰ stoliditas:in tãta reliq̃ corporis altitudie cũ colla fruticẽ occultauerit latere sese existimantiũ:premita ex his ouа ꝓpter amplitudinem ꝑ q̃busdam habita vasis comosq̃z bellicos et galleas ornantes penne. ¶Actor Uidetur eẽ struciocamel⁹ spẽs structionis:vel ipm etiã gen⁹ sic appellari.qz sicut dictũ est.ō: pedes bz similes pedib⁹ cameli. Caluẽt aũt vt dicit plinius lib.decimo. struciocameli. ¶Ex lib.de na.re.Sturni sunt aues pue ad volãdum extente fusco nitentes colore Lateruatim volant: ⁊ quodaz o:be circumaguntur oĩbus in medũ tendentib⁹:⁊ b̃ ꝓpter accipitres q̃ eis insidiãtur.Uesperi ãdem aggregãtur:etiã immẽlis turbis ꝓmurmurãt:nocte silent:aurora rubente murmur excitãt.Demũ vero diuise ꝑ turmas ad cibũ volãt. ¶Plinius Est autez et sturn⁹ ex auibus loq̃ntib⁹. vñ et cesares iuuenes habebãt sturnũ loquẽtem. ¶Razi. Sturne vel sturni caro grossior est q̃ pulli vel cornicis.Ventrem stringit et nigrum nutrit.

.cxli.

¶De tarda et tragopa Isidorus

Arda apud nos dr: eo q̃ tardo ⁊ graui volatu detẽta:neq̃q̃.vt cetere volucres.velocitate pẽnaꝝ arrollit:grece ãt gradipes vocatur ¶Aui cerua.Qua auis tarde.scõm quod dr.sunt tictura bõa. Expitur boza qua ꝓparata sunt ad illud.cum filo lane ĩ eis penetrãte. Idẽ.stere⁹ auis tarde ꝓfert impetigini ¶Ex li.de na.re. Tragopales est auis in ethiopia ferrugunei coloris:maioꝝ q̃z aq̃la. Caput babz vt fenix.et cepto q̃ in eo cornua bz vt aries. Unde illud armatum ꝓfert aduersus oĩes aues sibi ꝓrariãtes. ¶Solinus Tragopa est auis maioꝝ aq̃lis:cornibus arietinis:ꝓferens caput armatum.

.cxlii.

¶De turdela et turdo. Isidorus

Urdela q̃si minor turdus dr :cuius stercore viscum generari putaꝝ Turdi aũt a tarditate vocati sunt.hiemis eñ cõfinio se referunt ¶Ex li.de na.re. Turdi sunt aues pue q̃dem corpore: iꝫ prudentia magne. In cacũmib⁹ arboꝝ luto nidos edificant:et pene cõtextum.i.cõtinue p⁹ coitũ generãt.⁊ mirum qz.x.dieb⁹ ouа in vtero maturescũt.⁊ p⁹ea pariũt ¶Pli.li.x. At abeunt et turdi in vicina. Sed hi plũaz no amittũt.nec occultãtur nisi spe cibi hibernum pabulũz petunt. Itaq⁹ in germania hieme turdi maxime cernuntur. Et sũt aues trimestres sicut et turtures.his color estate circa collũ varius:hieme cõcolor. In cacũ nibus arboꝝ luto nidificantes pene cõtextum in secessu generãt.Agripina ꝓiunx claudii cesaris turdũ habuit quod nũq̃ ãte.Fmonem hominũ imitãtem ¶Palladꝰ Turdi nutriendi sunt in cubiculo: ita q̃ educãtur illesi ac recenter capti:mittis aliq̃bus ante nutritis: quoruz societate ad cibos ipos capiendos paulũ mouẽ captiui tatis mestitudinẽ cõsolẽtur.Sit aũt loc⁹ mũdus ac luci dus;⁊ vndiq̃z leuigatus:in quo trãuerse figãtur price: q̃bus pñt p⁹ inclusum volatũ sedere. Rami q̃z virẽs sepe mutẽtur. Carice tũse mittis pollimb⁹ ꝓbeantur. mirti etiã.si facultas est. lentisci oleastri cedere semina ĩ terdum ad excudẽda fastidia: maximeq̃z aqua tribuaꝝ mũda.Turdi nanq̃z si alendo saginẽtur:⁊ voluptatem cibi ⁊ redditus maximũ pstãt:parcitate beneficiũ mutãte luxuria ¶Auicẽna. Turdoꝝ stercus comedẽtũ rizi cõfert pãno et morphee ⁊ etiã ipetigini

cxliii.

¶De turture. Isidorus

Urtur a voce nomiatur :auis pudica:sempq̃z in mõtium iugis et in deptis cõmorãs Tecta eñ hoĩm et cõuersationem fugit : ⁊ cõmoratur in siluis . Que etiã hieme deplumata in trũcis arboꝝ cõcauis habitare phibet.cui⁹ ecõtrario columba:hũana hospicia diligit:domorum semp blanda habitatrix. ¶Ambr⁹ius Turtur est auis pudica que vbi cõiugalis ꝓpꝛii fuerit amissione viduata: cõmunionẽz ulterius recusat : ne iura pudoris:aut cõplaciti viri fedra resoluat.et primꝰ amoꝛ eaz decipiẽs pl⁹ doloris ex morte q̃ suauitatis ex caritate dilecti generat Discite ẽ mlieres q̃ta sit viduitatis gra q̃ etiaz in auib⁹ ꝑdicat. Turtur eñ nescit primam fidez irritã facere:q̃ prima cõnubii sorte amissa nouit castimoniã seruare . Nec auis in nido suo folia squille suptacit:ne pullos suos lup⁹ içurser Nouit eñ q̃ butiõ folia lupi fugere ꝓsueuerit ¶Ex li.ō naturaꝝ.Turtur socũ diligit:eo q̃z mortuo vl̃ capto:nec dens solitarie:siccis arboꝝ ramis insidens: gemẽs ac tristis:nulli auiũ est infesta.sed ad oĩum infestatiões paciẽtissima. In locis tutissimis ⁊ dolect abilissimis habitat:ꝑ totum hiemem in cõcauis arborib⁹ implumis iacet. Uere aũt ꝑducitur:mlte q̃dez eaꝝ terraꝝ calidas hieme petũt:et mlte remanẽt :si locuz habeãt soli oppositũ ad ꝙescendum aptũ. Aliq̃ ita debiles sũt naturaliter vt manu capi possint. Qua sepe terna pariũt:sed nunq̃ pl⁹ q̃ duos educãt:similiꝫ ⁊ palũbi :Turꝛ ouat in veribus et sepe ter. Bz hoc q̃ vnũ par ouoꝝ corruptum fuerit;aut casu pericrit. Volaq̃z autũ pullos suos ꝺ nocte pascit. buꝰ ale dextre sanguis medicinalis ẽ immissus oculis.

.cxliiii.

¶De eodem. ¶Philologus

Urtur sola estate pꝛesciit austro flãre ñ bene volare põt ꝓpter põderositatez corporis: quia ventus ille humidus est ⁊ põderosus. Ideoq̃z volãdo fatigañ ab illo vento:et ꝓpter fatigationem ñ vocaterãt:atq̃z tũc a venatorib⁹ de facili capiũtur :Cũ q̃z mouentur ab austro ad aq̃lonem nõ habẽt rectorem: cum ecõuerso habeãt. Turtur et colũba sm aristotilez ⁊ plinũ hoc habent ꝓpꝛiũ q̃ nõ ergũt caput qñ potãt quousq̃z illis sufficiat. ¶Aristotiles.Turtur ex fructu viuit sicut ⁊ palũb⁹.palumb⁹ aũt semp apparet :turtur aũt nõ.Masculi q̃dem auium vniuersaliter viuũt plus q̃ femine Masculi tñ turtuꝝ. vt dicitur.primꝰ q̃ femie mozuntur:quod ex illis cognitum est: qui in domibus creantur.Testiculi autũ tempore coitus magnificãtur ⁊ b̃ ꝑcipue apparz ꝑ dictib⁹ ⁊ sturnib⁹. Turꝛ bz vocem sibi appꝛiatam:non apparz nisi in estate. hieme nanq̃z manet in nido: vel latet in cauernis arboꝝ vel ad loca calida se trãsfert.Estate vero ad loca frigida.Sepe q̃ q̃z remanent hieme in locis suis: cum habuerint loca ĩ q̃bus opponãtur soli. vnico mari ĩ tota vita sua associatur.eo q̃z mortuo:nullo mõ secũdum admittit. Turtur

sicut palumbus et turundo bis in anno pullificant :et bi na mas et femina cubant ova . Lotę quidem turtur post tres mēses:pregnās ē vieb⁹ q̄tuordecim:et totidē cubat Aiunt aūt et cubat sicut et columba quidecim annis . ¶Palladius. Turtures vt alātur breui et ppe obscuro cubiculo claudēdi sunt :quos nutrire facillimū est: quia nichil expetūt: nisi vt estate q̄ sola maxime pīguescunt triticum aut milū mulsa maceratum semp accipiant . aqua sane frequenter eis mūdior debz offerri. ¶Auicēna Sanguis turturis calid⁹ distillatur sup aurem ꝑritaz et dolorosam. ¶Plī.lib.xxix. Turtur sanguis eximie prodest oculis cruore suffusis.fim⁹ caꝑ albugies extenuat oculoꝝ. ¶.cxlv.

¶De vanello. ¶Ex libro de naturis rerum

Vanelli sūt auel q̄s plī. simphalides vocat:satis pulchre:colūbina magnitudine: cristato capite vt pauo.collo q̄dez colore viridi ac lucenti.reliq̄ vero pte corꝑis varietate distincta .Hec auis cū hominē etiam alonge nido suo appingēre senserit egressa:statiz cum clamore occurrit Sicq̄z stulta dum hominem a nido suo amouere se credit:ipo clamoris indicio nidum prodit:quem ꝓgressus homo spoliare cōtendit. ¶cxlvi

¶De vespertilione. ¶Aristoteles

Vespertiliones habent pedes sicut aues:et carent cauda:q̄m sunt agrestes. Ipoꝝq̄z ale sunt membranales.id est corio idistincte .t si caudā habuissent:motū alaꝝ phiberet q̄z nō sunt diuise . Instar murium hūt in vtraq̄z pte mandibule dentes: et victū sibi de nocte acquirūt vt bubones. ¶Ambrosius.Vespertilio est animal volatile simul et quadrupes. dentibus etiaz vtitur qui in aliis auibus repiri nō solent. Parit autē vt quadrupedia: nō ouа sed pullos viuētes: crepusculo volare cōsueuit. volatq̄z in aere nō aliquo pennarū: sed membrane sue fulta remigio. ¶Isidorus.Vespertilio dr eo q̄ lucem fugiens vesꝑtino crepusculo circumuolet: ꝑcipiri motu acta. animal murū simile non taz voce resonans q̄ stridore. ¶Plī.Volucꝝ animal pit vespertilio tantum:cui membrana ceu penne. Eadem sola volucꝝ lacte nutrit. vbera admouens geminos volitat āplexa infantes:secumq̄z portat Eidez corendix vna traditur huic in cibatu culices gratissimi. ¶Idem in libro.xi. Volucꝝ dentes nulli nisi vespertilioni. similiter lac t mā me. Huiꝰ ale articulos habent .Idē in libro.xxix.Dā guis vespertilionis cum carduo contra ꝑpentum ictus in ter ꝑcipua laudatur. Fel eius cum aceto contra murisa rancī mozsum est remedio Coz e⁹ otra salpingas valet quod est gen⁹ formicaꝝ venenataꝝ. ¶Idem in libro.xx x.Vespertilionis caput aridum adalligatum arcet somnū. Huius quoq̄z sanguis illitus facit pilos non nasci. Beniq̄z tumentoꝝ vrine formina vespertiliōe adalligato finiuntur. ¶Ex libro de na. rerū. Vespertilio quadrupedia cetera volatu excellit In prib⁹ indie sunt vespertiliones columbis maiores:habentes quasi hominū dentes be in faciem ꝓcurunt homines:nares eis et aures alia q̄z mēbra amputantes.Fertur q̄ hec auis strepitum q̄ rit:et sanguis eius depilat. ¶Glosa sup deutero Vesꝑtilio circa terram volat:et pennis ambulat. immunda est secundū legem. ¶Auicenna.Vespertilionis lac.vt dicitur.est vrina ipsi⁹ . In ipo autem est absterſio t vehemens calefactō. Ungentum vespertilionis phibet mā millas puellaꝝ a magnitudine. Cerebruz eius cum melle confert principio aq̄ descendētis in oculum . Eius cinis acuit visum. Et sciżari aut confert vngule et albugi nī. ¶cxlvii

¶De vlula. ¶Isidoꝰ.

Vlula est auis a planctu et luctu nominata Cū cīm clamat aut fletum imitātur aut gemitum Unde apud augures si lamentetur tristiciaz: tacēs ofidere ferē ꝓsperitatē. ¶Actor.Alule.vt dicit glosa sup isaiam.sunt aues magnitudinis cornine.maculis respse:que rostro in palude fixo horrende stridunt:habētes vocē similez vlulatui lupoꝝ.vñ et nomī acceperunt: et vocantur gallice bubon. De hac iam superi⁹ dictuz est:vbi de buronio t de onocrotalo que nomina sūt eiusdem. ¶.cxlviii.

¶De vpupa. ¶Isidorus

Upupa est auis spurcissima: cristis extantibus galeata.semp in sepulcris t humano stercore ꝛmoꝛās Upupa grece dicta:eo q̄ stercora humana consideret:t fetenti pascatur fimo. Cuius sanguine qui se inunxerit dormitū p ergens demones suffocantes se videbit. ¶Plinius libro.x.Upupa vt tradit elegans picta formaz simulq̄z colorez mutat.alias obscena pastu auis:crista visenda plicatili:cōtrahens illaz subrigensq̄z:plōgitudinez capitis. ¶Glosa sup leuiticū Upupa lugubris est:et luctum amans. Unde t in lege ꝛmedi phibef:q̄ seculi tristicia morte opat. ¶Philologꝰ Upupe pulli cū parentes suos senuisse viderit ita vt neq̄z volare:neq̄z videre possint:vetustissimas parentū plumas euellunt:et oculos eoꝝ limūt:fouentq̄z eos sub alis suis:donec crescant eoꝝ penne: et reillumināt oculi eoꝝ.sicq̄z mutuam vicem parentiꝰ reddūt. ¶Jozarb in libro de animalib⁹.Upupe pulli parentes suos fouētes hanelāt super oculos ipoꝝ:vt visuz recuperēt. ¶Pitagoras in libro romanoꝝ Sanguis vpupe illit⁹ hominī dormienti:demoniaca gignit fantasmata.Pene vero vpupe posite super caput homis sedant soda.t.dolorem capitis. Hui⁹ etiam lingua sup illum suspensa qui multam obliuionez paritur:et confert. ¶Ex libro de naturis rerum. Upupa est auis admodum pulcra sed immunda.vna tamen voce sicut et cuculus importuna est bieme latet:et nuda est.vere,pducitur.hui⁹ parētes senescentes inter pullos iam adultos in nido plumas exuūt:t interim a pullis pascūtur:donec vires plumasq̄z recupent. Alia quoq̄z videtur eis inesse pietaſ erga parentes suos Cum eīm senio visum pdiderint:pulli notā naturaliter herbam colligūt:et eoꝝ cecatos oculos inūlinunt vt visū recuperent. Huius auis coꝛ malefactoꝛ ib⁹ et incantatoꝛib⁹ valere dicitur. ¶Plinius libro.xxx. Upupe coꝛ lateris doloꝛibus pꝛodest. ¶.cxlix

¶De vulture ¶Isidoꝛ

Vultur a volatu tardo noiatus putaf:magnitudine quippe corꝑis ꝑpetes volatus non habet.fertur pene viq̄z ad centum annos,pcedere Vultures autem sicut et aquile etiā vltra maria cadauera sentiunt. Altius q̄ppe volantes:que multa mōtium obscuritate celantur:ex alto illi cōspiciunt. ¶Plinius Vulturuz ꝑualent nigri.nidos nemo attīgit.ideo etiam fuere:qui putarent illos ex aduerso orbe volare falso. Putrificāt eīm i excelsissimis rupib⁹. Vultur ac fere omnes grauioꝛes:nisi ex ꝓcursu vel altioꝛi tumulo emissi se non euolant: Aquile quidem clarī⁹ cernunt:sed vultures sagaci⁹ odorant. ¶Ambrosius. Vultures dicūtur sine concubitu generare et concipere Solent etiam mortem hominis quibusdā signis ānunciare. Cum eīm lacrimabile bellum acies inter se instruunt:multo vultures sequūt agmine:et eo significant:q̄ multa hominuz multitudo bello casura sit futura preda vulturib⁹. ¶Aristoteles. Sicati cum vulture pugnat:et eius ossa frāgit Auis vero que dicitur obtix non apparens de die: quia nō ē acuti visus venatur de nocte sicut vultur: t pugnat cum eo fortiter:ita q̄ pastoꝛes multotiens ipos defendunt. ¶Glosa super leuiticū Lex vulturem comedi prohibet:qui bellis et mortibus gaudet. ¶Ex libro de naturis rerū. Vultur est auis ponderosa :sed ad volandū admodum exerta:q̄uis anteq̄ in aerem eleuetur

tres saltus faciat. Unde quandoq; agilitate canis in tercipitur priusq; ad volandū saltibus consuetis i alta aeris erigatur. Iraq; si hominem viderit: libenter in terra graditur ob pond⁹ corporis.vnō ⁊ gradipes appellatur:volādo cadauer olens recipit:et ad eius illius se deponit:in quo prius oculus petit.Et quoniā indifferenter ad omne cadauer se inclinat.pericula et laqueos venatoꝝ non cuitat.ideo facilius capitur. Exercit⁹ autem sequitur:vt mortuoꝝ cadaueriḃ⁹ satietur. Vultur cum herodio pugnat:et in ipsum ruit Sed cum herodius agilis sit:cum impetu ruenti cedit. auisq; grauida se retinere non valens semetipsaꝝ occidit. ¶Philiolog⁹ Sedet autem vultur in altissimo loco.quia retardatur i ascensu a terra ascendituq; intantum altissimū:vt videat loca remota. Iōq; dicitur:q; solus vultur est auis dei. hic etiam maiores aues rapaces vt accipitres insequitur:tanq; predationi sue debitas: minoribus parcens alitibus. ¶CL

¶De eodem ¶Arestotiles

Vultur grauis est et mali moris: famelicus: et clamosus. venatur in locis a nido remotis valde.et vt videat loca remota valde: ascendit ad locum altissimum:ubiq; sedet:quia difficilis est ei elevatio a terra. Ideoq; dicitur q; solus vultur est auis dei. Deprehendit aūt leporesːet paruos ceruos:et capras ac vulpes et animalia cetera que retinere pōt. Ea vero que venatur: vel cum quib⁹ pugnat: alis percutit atq; stupefacit:et unguibus vulnerat. Est autem quedā auis que cum videt cum tumens descendit in aquam seq; submergens expectat:vt vultur a loco transeat. Bz vultur quotiā acuti visus est: videns eam in pfundo. nec recedit a loco superuolans: donec illa fatigata vel suffocata super aquam redeat:et tunc accipit eam viuam seu mortuaz. Verūtamen quādo venatur aliquid et apprehendit:non subito fert ad nidum:donec pōdus eius temptauerit. Venatur autem vultur a meridie vsq; ad noctem:et ab ortu solis usq; ad temp⁹ illud quies cit Est autem fortis famis.Cumq; famescit multū deprehendit .CLI.

¶De multiplici vulturū genere. ¶Idem

Vulturum genera sunt plura: quoꝝ unus barbatus a quibusdā dicitur abialon: et est in locis multarum arboꝝ:et quādoq; etiam circa ciuitates. Volatuq; etiam circa montana: et in locis multe materie cibi ꝓpter confidentiaz in ea. Aliud est genus quod planoior dicitur grece:et est min⁹ primo genere. Eiusq; mansio est in montanis et in desertis. Porro secundū homerum aliud est genus quod dicitur grece tinalon:nigri coloris quantitate min⁹ aliis:sed maioris est vigoris.Et est vultur niger qui ꝓpe interficit leporesːIste solus bono nutrimento pullos suos nutrit: deinde illos extrahit.ipse quoq; cito venatur. Iterū aliud genus vulturum quod est malarum alaꝝ inuentur:quod a quibusdā pigardus dicitur.habet caudā albā:et caput album. Eiusq; quantitas quasi vulturū aliorum mediocritas Alas habet valde paruas:mediumq; sui corporis est longum:et manet in locis multaꝝ arborum.hic perciperus dicitur Vabzoq; ex malicia sicut cetere aues rapere cadauera mortua:sed nullum habet iumamentum coꝛuiq; nigri et alie similiter aues deꝑhendunt et eiciunt ipsum.Est autem grauis et mali moris: semperoq; famelicatur et vociferat. Aliud quoq; genus quod albaton dicitur.et est grossi colli:ampli pectoris ac retoꝛ tuolum alis. Manetq; in maris litoribus. ⁊ cum aliqd rapit secum fert ad pelagus. Est iterum et aliud genus vulturū:quod grece dicitur grossion.i.verum.hoc enim genus tantum est verum gen⁹ vulturum:Alia vero genera sunt admixta:vel a coitu vulturū et accipitrū:aut umq; maioris corporis generata: et iste vultur est valde magn⁹ sesquarto maioꝛ omnibus vulturib⁹ Habet fortem vocem:et citrinum coloꝛem :non autem videtur nisi raro. ¶CLII.

¶De generatiōe vulturū et educatiōe ¶Plinius.

Vultures.vt supra dictum est: nidificant in excelsissimis rupibus.fetus quidē sepe cernūtur fere bini. Ombꝛici⁹ tamen aurupic⁹ in nostro euo peritissimus parere tradit ouaꝝ.xiii.vno ex his relictā ouaꝝ nidūq; lustrare:mox abiicere.Et genere ossifragi vultures minoꝛes ꝓgenerantur. ex his vero magni qui omnino non generant. ¶Philiolog⁹. Vultures q̄sdam dicunt concubitu non misceri:ac sine copula concipere et generare.natosq; illoꝝ pene visq; ad centum annos vitam ꝓducere. Ambꝛosi⁹ autē hoc videtur ad omnes extendere ¶Arestotiles.Vultur autem.vt dictum est.nidificat in locis altissimis ⁊ multoties sup arboꝛes. Inuidet pullis suis cum impinguāturːnec pascit eos nisi de cibi sui reliquiis.⁊ illos ātequ volare possit eiicit. Est autem auis alia que ꝓceros illos cuꝝ pullis suis nutrit. Unum par vulturū occupat vnum magnū locum.⁊ ideo secū alios nidificare nō permittit. est autem longe vite:qō ex eo cognoscitur: q; nidus eius semper idem manet . Cum vero senescit elongatur rostruz ei⁹ supern⁹ ⁊ arcuatur:⁊ in fine fame moꝛitur. ¶Zorarb Vulturis pulli dum impinguāturː pater coꝛ pingue dinem remouet ab eis percussione alaꝝ atq; punctura sicq; macerantur:ne volatu deficiant ¶Ex libꝛo de natu.re. Vltur pullos suos quousq; possint volare nutrit seq; pro eis periculo exponit.dum etiam fortiorē se volentem eos diripere suis unguib⁹ vulnerat: ⁊ alis percutit Post hoc eiiciens eos a nido:locis in quib⁹ nati sūt apprimare vetat:cibi sollicitz emula quoniā vnū par vulturū magnū locum occupat. Nec venatur nido ꝓximis locis:sed remotissimis docente natura pacis amica:ne vicinaꝝ gentū odiū contra se exciteat Qō ei de cibo superfluit: in nido reponit:vt inde se ciboꝛ ⁊ pullos: quia cibū de facili non acquirit. Qō si pullos suos ociosus impinguari viderit:doleꝛ. Ideoq; rostro eos in pedib⁹ vulnerat:vt macilentos efficiat Vultur cum adult⁹ fuerit:matremq; senem et ad volatum debilem viderit eam occidit. ¶CLIII

¶De medicinis ex vultur ¶Esculapi⁹

Vulturis penne combuste fugant serpētes a domo. Iecuꝛ eius tritū cum sanguine per decem dies bibitum:caducos liberat. Sanguis eius cum succo marrubii caliginem oculoꝝ sanat. Adeps ei⁹ doloꝛem oculoꝝ sanat.⁊ doloꝛes neruoꝝ euacuat.

¶Bzasoꝛides.Fim⁹ vulturis medicinalis est. naz fumigiū ei⁹ secūdinas expellit ¶Plinius libꝛo.xx. Pēna vulturis si scalpantur dentes:acidum factunt halitum Sanguis eius cuꝝ herbe chameleonis albe radice acedria tritus.herbaq; brassica contritus: lepras sanat vulturis quoq; pulmo combust⁹ confert sanguinez reti cētib⁹ Iecur vulturis tritū cū sanguie suo ter potū septenis diebus medetur comicialibus. Similiter ⁊ coꝛ pulli vulturini adalligatuz. Adeps quoq; vulturinus cum ventre arefactus ⁊ cum adipe suillo inueterato tritꝰ:neruoꝝ doloꝛes mitigat. ¶Idem in libꝛo.xxix. Vulturis etiam fel ex aqua uulturum:albugines sanat oculoꝝ. ¶CLIIII

¶De iboꝛ.et idro.et isida.et rione.et zeleotide. ¶Ex libꝛo de naturis rerum

Ibos est auis visu debilis:que imitatur voces equi:et quandoq; super eum volans: eundem stupefacit.ipsumq; fugere cogit Arestotiles Iboꝛ ideo cum equo pugnat:quoniaz ipsum a pascuis eiicit ⁊ herbas comedit. Ideoq; stupefactō cū fugere

cogit:et forte interficit. Est autem auis pulcri coloris et vita eius bona: manetq; apud fluuios et margines eor. Idros est animal volatile i nilo flumine.satis inimicum crocodilo. Nam de natura et consuetudine cuz viderit crocodilū in littore fluminis ore apto dormīte. inuolut se limo quo faciliº possit eius faucibus illabi. Sicq; faucibº suis irrepens erosis crocodili viscerib⁹ tandem inde viuus exilit. ¶ Ex libro de naturis rerum.yfida a sono vocis dicta est. Auis quidem paruа:sed pennaꝝ venustate clarissima:in dorso colorē habet inter viridez et ceruleū. In pectore vero pfert imaginez carbonum ardentium. Guos rārum habet in pede digitos:vngues aduncos:sed rostrum paruuz ac directum. Circa aquas assidua est:pisciculis viuit: terrā rostro cauat:ubiq; nidū congerit:ac fetus facit. De hac opinaī vulgº.quia si pelleꝝ cū plumis aui mortue ētrahas ⁊ parieti infigas omni anno plumas ac si essz i corpore cōmutabit. ¶ Actor yson est auis immūda secundū legem:cuius natura nō satis est nobis nota. Est autem.vt legitur.de genere vulturū:sed minor q̄ vultur ¶ Ex libro de natura rerum. Zcleutides sunt aues.vt dicit plinius.quaꝝ suffragium a ioue deo petunt incole montis casim cum a locustis fruges illius vastantur Iraq; a deo misse locustas depopulātur:et vnō veniāt quo vt abeant ignorātur. ¶ CLV

De generatione auium. Et sacra historia.

OCreatis autem ex aqua volatilib⁹:dixit eis deus. Crescite et multiplicamini super terram. Quodcirca dicere nichil aliud fuit:q̄ virtutē generatiuam ad sui generis multiplicationē inserere. ¶ Plinius libro.x. Generatio quidem auium simplex esse videtur:cum et ipsa sua habeat miracula. Pennatorū infecunda sunt generi que aduncos vngues habēt Nulla ex his sup quaterna parit ouа Tribus: hoc autem generi natura:vt fecundiores essent fugaces earū q̄ fortes. Plurima pariunt struciocameli:galline:pdices soli. Quedā omni tempore coeunt: vt galline et pariunt:preterq̄ duobus mensib⁹ hiemis brumalib⁹ Ex his iuuence plura q̄ veteres:sed mmora. Est autem tā ta fecunditas vt alique et seragena pariant. alique q̄ die alique bis in die:alique intāruz vt effete moriātur Volucrum animal parit vespruio tantū:et lacte nutrit vbera admouēs. Columbe pariunt ouа bina palumb⁹ et turtur plurimum terna. Pauo a trimatu parit anno primo vnum vel alterum ouum:sequenti quaterna vel quina :ceteris duodena. Accipiter parit fere singulos nunq̄ plus ternos Is qui vocatur egolios quaternos. Corvus aliquādo parit et quinos Melancoriphus supra.xx.parit:semper impari numero inequalia.nec alias in pluribus tanta fecunditas: maior tamen paruis est ¶ Arestotiles. Auium coitus est modis duobus: aut femina humi considente:vt in gallinis:aut stante vt in grubus. Auium genera coeunt in fine veris ac principio estatis:et tunc ponūt ouа:et pullos extrabūt Sed alicō sua ponit in principio hiemis:et cubat. xxti diebus anteq̄ cōplcantur vt dictum est superius. Sūt autem quedaz aues caste:sicut illa que non coit:nisi semel in tempore .Oscines preter exceptas faciunt fetus ante vernum eqnoctium aut post autumnale. Ante solsticium quidem dubios:postea vitales. Generatio milta non est in auibus boni volatus:neq; curuoꝝ vnguium:quonia aues multorum ouoꝝ. multe superfluitatis sunt. In auibus autem vncoꝝ vnguium transit superfluitas in alas et plumas ⁊ vngues. corpusq; earuz est paruū:siccum:acutum:sed aues ponderosi et non bom volat⁹:vt gallina et cubetb.i.perdix:et alia simlia genera:multam habeut supfluitatē: et ob hoc mares multum cocunt:femineq; multam habent materiam Colūbe vero quasi medie sunt inter vtrumq; gen⁹ Sunt eīm boni volatus sicut vncoꝝ vnguium: ⁊ habent corpora sicut ponderose Quomā ergo boni volat⁹ sunt:de necessitate transit earum superfluitas in plumas et alas. Quaq; cap pauca sunt.id est bina. ppter corpulentiā vero suam et calorem ventris ouant multoties scz decies i anno:maxime quia cibus eaꝝ de facili inuenitur Aues autem vncorum vnguū non nisi difficile cibum acquirunt. ¶ CLVI.

Iterum de fecunditate earum.

Iterum aues modice ētō magis pauescunt tā to plurū ouorum sunt:quia corpora sua maioris sunt humiditatis:et corus crementū trāsit in sperma. Alia vero genera magis sicca sunt:ideo magis iracunda:quonia; ira fortis non est nisi in corpibus multe siccitatis Gracilitas quoq; cruriuz in paruis auibus et debilitas conuenit huiusmodi coitui et ouorum multitudini:sicut accidit hominibus: quia cib⁹ ad crura trāsiens transit eis i supfluitatē spermatum. Aues autem vncorum vnguiū habent pedes fortes :et crura grossa ppter vite sue regimen:⁊ non potant Iraq; cuz humor naturalis ⁊ accidentalis conueniens sit generationi spermatis. Aues huiusmodi non ouant ad plus : nisi ad quattuor ouа. Benq; sicut accidit arboribº:q̄ que multum fructificant cito desiccantur:qz cibus trāsit in semen:sic et galline quedam que multū ouantes: ⁊ forte duo in die:cito moriuntur: quia cib⁹ transit in sperma. Item auium femine non desiderāt coitū:sicut masculi.quia matrices earum sunt sub pariete ppe renes: masculi vero contracti sunt interius: ⁊ indigent multo coitu ppter spermatis multitudinē. Ires aues parue q̄ faciunt pullos multos:pullificant incōpletos: non emz generant cibū eorum generationi sufficientem. Ideo si oculus pulli trunditis dū paruus est extrabatur: iterū crescet. Gallina ⁊ columba coeunt ⁊ pullificāt toto anno:preterq̄ in tropicoruz mensibus. Turtur post tres menses coit.pregnans est diebus.xxti. ⁊ totidez cubat Pauo pullificat post triennium. Sola trundo inter volatilia carnes comedēs bis in anno pullificat. Iraq; turtur et palūbus ⁊ trundo bis in anno pullificant et binos. Columba sepe.pauo vero semel:gallina ⁊ anser:et anas:et perdix:et fasianus simul multos. Aquila vero ceteraq; rapaces aues:non nisi duos vel in anno semel aut si plures eos pticunt. Est autem auiū vociferatio magis in tempore coitus. Perdix in coitu facit odorez fetidum. Gallina post coitum horripilationes habet ¶ Actor. De luxuria quoq; ⁊ coitu columbe et cubetb. i.perdicis multa superius dicta sunt. ¶ CLVII.

De nidificatione auiū. ¶ Arestotiles.

Rūdo quando vult pparare nidum .miscet cū palea lutū. Qō si lutū nō inuenerit intrat aquā et postea cinerē sucq; domui parietes vt hō facit Partes dūas in fundamēto ponit: ⁊ domū adeo magnā.vt sibi sufficere possit.extruit. Aues autem graues nō habent nidum: vt alie:sed vadunt ad loca plana:ubiq; mansionem facūt ex spinis et alia materia ⁊ hoc pter accipitrem et vulturem: ⁊ ppter calorē. Quedam autem ex auibus nidificant in cauernis et lapidibus. Iziche auis nidificat super arbores et lana ⁊ pilis. Cinomolgus nidum suum facit ex cinomomo sperice sup arbores altas:ad quas nemo potest ascendere. Halzaioz.i.vpupa suū nidū facit ex homis stercore Plinº vbi supra. Alcionuz nidi figura;reliquarū quoq; solertie nos admonet. Neq; eīm auium ingenia magis aliq̄ parte sunt admiranda Irundines.vt supra dictum est luto construūt:stramento roborant. Si quando inopia est luti madefactum multa aqua pennis pulueré spgūt

Ipsum quoq; nidum mollib⁹ plumis floccisq; cōstruūt repefaciendis ouis: simul ne durus sit infantibus pullis. Alciones quoq; nidi admirationes habent. Pile figura paululū eminenti ore perq; angusto grandium spongiarum similitudine. In genere vite ripar est: cui nidus ex arido musco sic absoluta pila perficitur: vt inuenīri non possit aditus. Picor ars furculo primis in ramis suspenditur eqati modo: vt nulla quadrupes possit accedere. Galgulos quidē ipsos pedibus dependentes summum cape confirmant quia tutiores ita se esse sciant Jam publicum quidē omniū est: rabulata ramorum sustinendo nido proide elugere cameraq; ab imbri aut fronde pregere densa. In arabia cynamolgi cynnami furculis nidificat. Plumbatis igitur eos t sagittis decutiunt indigene mercis gratia. In schitis auis q̄ dam magnitudine otidis: binos parit in pelle leporina semper in ramor cacuminibus suspensa. Pice cum nidum suū ab homine videri sentiūt: alibi oua trāsgerūt In auibus autem quar digiti non sunt accomodati ꝓplectendis ac trāsferēdis ouis hec traditur solertia mirabilis. Furculo quippe super oua sua bina imposito: ac ferruminato alui glutino: subdita cerutce medio eā vtrinq; libra deportant alio. Nec bis minor solertia q̄ cunabula in terris faciunt: ꝓbibente corporis grauitate sublimia petere. Merops nidificat in specu defossa ser pedum altitudie. Perdices sic muniunt receptaculū spina et frutice: vt contra feras vallantur abunde. Oues, quoq; stragulum molli puluere cōtumulant: nec in quo loco peperint: incubant. CLVIII

De generatione ouoꝝ. Jsidorus.

Omnium aūt volucrum genera bis nascuntur. Primū cm̄ oua gignūtur: inde calore mater in corporis formātur et animantur. Plinius li. decimo. Volucrum animal parit vespertilio tantū: sola que pullos lacte nutrit admouēs vbera. In terrestribus autem oua pariūt serpentes. Arestoriles. Que dā animalia generant animalia non distincta neq; formata: et quod ex bis habet sanguinē facit oua. Cumq; generatur animal ex aliqua parte ouī: residuum erit cibus nati. Oua duos colores habēta: non sunt penitus rotunda: sed ex vna parte acuta ꝓpter diuersitatem q̄ semper in eis est: ex albo in quo est principium. Estq; pars ouī acuta inferiori pare duriori: quia debet custodire principium: quod est in ouo et exit vltimo pars acuta qr cū matrice est cōmuata. Ex animalibus ouanti bus auium genera faciūt oua completa: dure teste: nisi accidat occasio ꝓpter infirmitatem. Et oua q̄dē ex sperm̄ate fiunt: et habēt duos colores album et citrinū. Et animalib⁹ quidē quorum natura calidior est distincta sunt ista duo: et citrinum maius est albo t terrestre. In animalibus autē humidioribus et minoris caloris. Album maius est et humidius: sicut accidit habitantibus in locis aquosis: et que abundant arboribus. Tale est et genus piscium. vnde nō est in eis album separatum ꝓpter paruitatem caloris: et multitudinem partis frigide terrestris sest quasi mixtio ex albo et citrino. t ideo colorem vnū habet. Oua quoq; venti duos habent colores. Non est causa diuersitatis colorum mas et femina: tamē album sit ex mare: citrinum ex femina. Ex ambo sūt ex superfluitate femine: et ē pars calida: pars vero frigida. Cumq; fuerit in eis calor multus sepabūtur ibi duo colores. Cum autem modic⁹ non poterit ibi videre. Sperma vero maris sustentat tantum. Ideoq; prius apparent oua parua alba. postea fiunt citrina: ꝓpter multitudinem nutrimenti sanguinis. CLIX

De complemento cozū.

Hud ꝓplementum aūt exit color: t fit albus in circumitu citrini, sicut humor ebulliens circū quaq; quonia album naturaliter caliduz est: t in eo calor anie. Citrinum autem intra: quia terrestre. Deniq; si quis ouū multa miscuerit: et in vesica ponens decoxerit: inuenīet citrinum in medio: et album cōtinens ipsū. Crescit autem ouū: sicut crescit embrio per receptionē cibi: qui vadit in matricem per umbilicū. Testa vero q̄ est in circumitu ouī: quidem mollis est: t postea durescit nō tamen multum quia ponenti dolorem inducereꝛ. Cū vero exit coagulatur: et efficitur dura subito: quoniam infrigidatur. Exit autem acuta pars vltimo: quia cōtinuata est cum matrice. Et secūdum hunc modum accidit etiam seminibus arbor: t grauis que comeduntur vbi cm̄ est aggregatio duar partium vt fabe et similiū ibi est principium in cōplemento: et ibi principiū seminis. Igitur exitus ouoꝝ cōtrarius est exitui animalis. quoniam exitus aialis est super caput t principiū, ouū autem exit quasi super pedes. Et causa est huius contrarii cum principio. i. matrice. Galline quidem et columba ceteraq; multi coitus aues plus omnib⁹ faciūt oua: in quibus sunt duo citrina ꝓpter cōgregationem duor spermatum ex duplici coitu: t in talibus ouis iuuenīuntur gemelli. Oua quoq; quadrupedū sunt dure teste: t habent duos colores: et calida sunt t complentur ex calore terre et tēporis. CLX.

De natura ouorum. Jsidorus.

Ova dicta sunt ab eo q̄ sint vuida. vnde t vua dicitur eo q̄ intrinsec⁹ humore sit plena. Nam humidum est quod exterius humorem habet. vuidum quod interius. Oua autem quedā inani vento cōcipiuntur: sed nō sunt generabilia: nisi que fuerint masculino concubitu concepta: t seminali spiritu penetrata. Quoꝝ vim tantam esse dicunt: vt lignum eo perfusum non ardeat: ac nec vestis quidem contacta aduratur. Admixta quoq; calce glutinare fertur vitri fragmenta. Plinius vbi supra. oua quidez acetо macerata tantum emolliūtur: vt per annulos transeāt. Seruari ea in lomento: aut bieme in paleis: estate in furfuribus vtilissimus est. Sale autem exinaniri creduntur.

Idem in libro. xxix. Firmitas putaminis tanta est vt recta nec vi nec pondere frāgatur. Nec nisi parū isecta rotunditate tota. Et ne q̄d ouoꝝ gratie desit candidus ex his admixtū viue calci glutinat vitri fragmēta: tantaq; est vis vt lignum cuo perfusum non ardeat t ne vestis quidem aduratur. Arestoriles in libro de vegetabilib⁹. Quū in aq̄ dlci mergit: in salsa vero natat.

Idez in libro de animalib⁹. Dispositio citrini in ouo est: sicut dispositio matricis a qua exit cibus embrionis que est in matrice. Tela extrinseca est sanguinea. Testa vero dura nō est nisi ouorum custodia: ꝓpter occasiones que possent eis accidere cū exeunt extra. Citrinū tempore frigoris congelatur t postq̄ calefactū fuerit humidū efficietur. Album vero nō cōgelatur ex frigore: sed fit magis humidum: et cum assatur fit durum. Porro apud generationez pulli insp̄ssabitur: quia sustētatio pulli est ex ipso. Citrinū autem est cibus pulli. Ideoq; citrinum et album distincta sunt telis ꝓpter diuersitatem nature. Pulli autem in ouis exeunt ex parte acuta: per quaz sunt oua cum matrice cōtinuata. Et aūt dicum est oua auiuz completa sunt dure teste. omniaq; habent duos colores album scz t citrinum. Oua vero piscium vnius coloris sunt: t non sunt completa qr recipiunt crementū extra. CLXI

De varietate ouorum. Idem.

Ova volucrum quedam sunt dura: quedaz molia sicut gallinar. Oua quoq; diuersificantur in colore secūdum diuersitatem autum: quia q̄dam sunt albi coloris: vt columbarum ac perdicū. Quedam citrini: vt ꝓpe palades manentū. Quedam vero

sunt quasi picta et quedã rubea. Auium etiam extrin̄ circa fluuios oua diuersantur ab ouis in sicco manenti um: quia citrinum in istis est magis q̄ duplum ad citri nū. aliū ꝓpe ripas cōuersantiū Item oua diuersantur in figura: quia quedam sunt acuta: quedã lata. et prius quidem erat latum: post acutum. Diuersantur quoq; se cūdum animaliū genera. quia quedã faciunt oua cōple ta sicut aues et quadrupedia: pluraq; serpentium gene ra. quedã vero n̄ ꝓpleta: sicut pisces ⁊ mollis teste: ⁊ ma lalyze. Omnia em̄ oua istorum generū postq̄ ouantur crescunt. Si quidem et quadrupedia quedam quant vt lacertul⁹ et chencra. i. crocodilus et tozticа. ¶ Plinius vbi supra. Itaq; non solum aues gignūt oua sed etiam quadrupes: vt cameleon et lacerta. vipera terrestrium sola intra se parit oua. vt pisces. vniuſ coloris ⁊ mollia Quoꝝ autem alia sunt candida: vt colūbis et perdici bus. Alia pallida vt aquaticis. alia punctis distincta: vt meliagridū. alia rubri coloris. vt fasianis cenchridis Int⁹ aūt omne ouum volucrū bicolor. Piscium vero vn⁹ coloris: in quo nichil candidi. Auium oua ex calo re fragilia sunt. Serpentuꝝ ex frigore lenia: piscium ex liquore mollia. Que oblonga sunt oua gratioris sapo ris esse putat ozatius flacc⁹: feminaꝝ edunt: que rotun diora gignūtur: cetera vero marem. Itez oua aceto ma cerata intārum emolliūtur: vt per anulos trancant.

¶ CLXII

¶ De operatione ouorū in cibo. ¶ Auicēna

Alline recētia ceteris ouis meliora sūt et qō in eis est melius: est vitellus. Meliusq; caruꝝ artificium est. vt non cum aliquo coagulentur Post oua gallinarum sunt oua auium que cursu ei⁹ ꝑ cedunt. Oua vero anatis et simulū: mali humoris sūt. ¶ Razi vbi supra. Oua elixata et indurata plus nutri unt. Ad digerendū autem durioria sunt: tardiusq; de stomacho descendunt. Mollia vero velocius: que bis a quibus sanguis mult⁹ effluxit: ac vires imminute sunt conferunt ¶ Isaac in dictis. oua hoc sunt in animalib⁹ volatilibus: qō sanguis et sperma sunt in animalib⁹ ā bulantib⁹: sicut em̄ sanguis et sperma sunt materia om niū ambulantiuꝝ et nutrimenta: ita oua sunt materia ⁊ nutrimenta volatilium Oua em̄ volatilū masculis suc cūbentuꝝ: hec duo dicuntur in se retinere: sperma vide licet et nutrimentuꝝ. Proinde velociter et multuꝝ sunt nutrientia et confortatiua. velociter nutriunt ꝓpter sub stancie subtilitatē suiq; liquoris tempamentū. Loꝛpo ris sunt confortatiua. quia q̄to plus calor naturalis i eis operatur: tanto magis indurātur: sicut fieri vid̄m⁹ in exteriorib⁹. Quanto em̄ calor ignis in eis opatur: tā to indurari incipiunt. Nutrimentū multum dant: quia tota substantia coꝛ mutata: membris omnino non assi milatur: ꝑ sui natura humane nature Maximeq; coꝛ vitella: quia in calore et humiditate sunt tempata: ma gis videntur esse humane simulia cōplexioni. Sed tam̄ si assentur ab igne calorem suscipiunt et siccitatem. vñ fiūt desiccatiua: minusq; caloꝛi refrigeratiua. Si vero fuerint cum aqua elixa humiditatez sumunt. Proinde fiunt minus desiccatiua: magisq; caloris mitigatiua. Albumē autem coꝛ aliqⁱtulum frigidum et grossum. vnde est durum ad digerendū. Preterea oua inter se q̄ tuoꝛ modis discrepant. Prim⁹ ꝑ animalium est natu ris et coꝛ eratibus. Secūdus ꝓpter longinq̄tatez tem poris ouoꝝ in aere manētium. Tercium est artificium coctionis coꝛ. Quartus si plus q̄ oporteat vel min⁹ co quantur. ¶ CLXIII.

¶ De operatione ipsoꝝ in medicina ¶ Auicenna.

Oua quidez ad equalitatem tendūt: sed ipsoꝝ albumē ad frigiditatez: et vitellus ad caliditatē et ambo humida sunt: precipueq; albumen. Ex bis au tem foꝛtioꝛa sunt oua anseris ⁊ struci. In ipsis est stip ticitas: ꝓpriaq; in vitello coꝛ assato. Albumē autez se dat doloꝛi mordificatiuos: ꝓpter sui glutinationē. Co agulata quidem tardioris sunt digestionis et plurimi nutrimēti. Ex bis autem meliora sunt sorbilia in aqua cocta. Suntq; velocioris penetrationis Ex albumine oui factum ꝑstima ꝓhibet ac remouet coꝛruptionem coloris a sole. Vitell⁹ assat⁹ ac tritus est ꝑstibina vti le panno ac nigredini. Oua aūt auis tarde. secūdus q̄ dicitur. bona sunt tincture nigre: et experitur hoꝛa qua ꝓparata sunt, ad illud cum filo lane penetrante in eis: ⁊ dimittitur donec cōsideretur an nigrescat. Item oua ponūtur in emplastris apostematū et in clisteribus: p pter vlcera apostemata. Linūtur quoq; cuꝝ oleo super erisipilam. Conferūt etiam adustiom ignis et aque. Le niūt neruos. ⁊ conferunt omnib⁹ doloꝛibus iunctuꝝ et coꝛize. asperitati quoq; pectoris et gutturis. Oua sorbilia tussi conferunt et pleuresi. et etbice. raucedini vocis ex caliditate. et stricture anbelit⁹. ac sputo sang uinis: ꝓprie cum sorbetur vitellus tepidus Oua cocta in aceto ꝓhibent fluxum ventris: ac disenteriam Aspe ritatez quoq; meri ac stomachi: et effusionez materie rū ad stomachuꝝ et intestina Et coꝛ vitell⁹ confert vlce ribus renum ac vesice precipueq; si sorbeatur crudus Oua assata super cinerem sine fumo conferunt solutio ni ventris ac disenterie: si comedantur cum aliquibus stipticis et aqua agresti Conferūt etiam asperitati inte stinoꝝ ac vesice. Albumen oui sedat doloꝛē oculi. Vi tellus autem cum croco et oleo rosato valde confert ei⁹ percussioni. Et cuꝝ thure linitur super frōtē ꝓpter ocu li fluxus. Albumen vteꝝ si sorbetur crudū confert fluxui sanguis et mictui sanguis. Oua omnia preserti pas serum augmentū faciunt in coitu ¶ Mali. ouum album frigidum humiduꝝ ꝓdest obtalmie calide si oculo istil letur: et etiam tussi que est ex humoꝝ acumine. asperita ti quoq; gutturis si sorbeatur totuꝝ sorbile: et ignis ad ustiom: si super locum frangatur. Loꝛtices ouoꝝ si ab luti diligenter terantur: et eis oculus fricetur in q̄ sunt pustule vel vlcera: elimat albedinem ex eo. CLXIIII.

¶ De eodem ¶ Plinius libro xxix.

Ova cum lanis imponūtur fronti contra epyfo ras. Nec opus est aliud q̄ ex ouo candidiuꝝ in fundi ac pollinem thuris. Oua quoq; per se in fuso cādido oculis epyfoꝛas cohibent: vrenteisq; refrige rant. Infantib⁹ autem contra lippitudinē admixto re centi butiro: vix aliud remedium est. Eadem cum oleo trita ignes sacros lenīt foliis bete superligatis. Quo rum candido in oculis etiam pili reclinantur hamonia co trito et mixto: Et vari in facie cū pineis nucleis ac melle modico admixto. Ipseq; facies illite nō vruntur. Ambusta aquis si ouo statim occupentur: pustulas nō sentiunt. Ar quidam admiscent farinam ozdeaceaz: et parum salis. Ulceribus autem ex ambusto cum ouorū candido tostum ozdeum ⁊ suillo adipe mire ꝓdest Ea dem curatione ad sedis vicia vtuntur. Infantibus etiā si quid ibi ꝓcidat. Ad pedum rimas ouoꝝ candido de cocto cū cerusse duoꝝ vnarioꝝ pōdere pari spume argē ti: exiguo deinde vino. Ad ignem sacrum cādido ouoꝝ trito cum amilo. Aiunt et vulnera candido glutinari. Calculosiq; pelli lutea ouoꝝ cocta vt indurescāt admix to croco modice. Item melle ex lacte mulieris illita do loꝛes oculoꝝ mitigāt. Vel cū rosaceo ⁊ mulso lana ocu lis imposita: vel cuꝝ trito apii semine ac polēta in mul so illita lutcum oui deuoꝛatum liquidum: ita vt non at tingatur dentibus: ꝓdest tussientib⁹. Toracis distilla tionibus: et faucium scabricie. Priuatim contra emoꝛ roydum morsum illinitur: crudum quoq; sorbetur oui

luteum.et prodest renibus.vesice:rosionib⁹ exulcerati
onibus.cruentaqz excreantib⁹ Quinqz ouoz̄ lutea in
vini hemina sorbentur . Disentericis cuz iure sui puta
minis et succo papaueris aut vino dãtur. Celiacis ve
ro cum vuepasse pinguis pari pondere et malicorio p
triduum equis portionib⁹. Et alio modo lutea ouoz̄ q
trium lardi veteris et melle quadrantib⁹. Uini veteri
cyathis tribus trita ad crassitudinem mellis.et cũ op⁹
sit auellane nucis magnitudine ex aqua pota. Item ex
oleo fricta terna totis ouis pridie maceratis in aceto:
Sic et ultra licuerit. Sanguinem autem reuicientibus
cum tribus cyathis mixti. Utũtur eisdem ad luentia
si vetustiora sint cum bulbis ac melle. Distunt et mẽses
mulierum oua cocta et e vino pota. Inflationes quoqz
vulue cruda cum oleo vl̃ vino illita. Utilia sunt etiam
cerucis doloribus cum anserino adipe et rosaceo. Se
dis etiam vitiis durata igni.vt calore quoqz prosint:
Et condilomatis cum rosaceo. Item ambustis durata
in aqua mox in pruna putamiñ exustis cuz luteo ex ro
saceo illinũtur. Fiunt et tota lutea que vocant sirista
cum triduo incubata tolluntur. Stomachum dissolutũ
confirmãt pulli ouoz̄ cum galle dimidio:ita vt ne ante
duas horas alius cibus sumatur. Sant et disentericis
pullos in ipso ouo decoctos ammixta vini austeri be
mina:et parti modo olei polentaqz. Mẽbrana putami
ni detracta siue crudo siue cocto labioz̄ fissuris mede
tur. Putaminis quoqz cinis in vino potus:sanguinis
eruptionib⁹. Ac comburi sine mẽbrana oportet.sic fit
et dentifricium. Idem cinis et mulierũ menses sistit cũ
mirra illit⁹. Oua quoqz tota adiuuant partum cum ru
ta et aneto et cimino pota e vino . Scabiem corpozum
et pruritum.oleo ac cedria mixtis tollunt. Ulcera quo
qz humida in capite cyclamino ammixta. Ad puris et
sanguinis excreationes ouũ crudum cum porri sectivi
succo partiqz mensura mellis greci calefactum hauriũ
Dantur et tussientib⁹ cocta et trita cum melle et cruda
cum passo oleiqz pari modo. Infundũtur et virilitatis
vitiis singula cum ternis passi amiliqz semuncia a bal
neis. Aduersus ictus serpentiuz cocta tritaqz adiecto
nasturcio illinũtur. faucium tumozem cum transmeant
calefactu fouent.solaqz in cibo alũr:nec onerãt.et simi
vini vsum ac cibi habent. Macerator̄ in aceto molliri
putamen diximus.talibus cum farina in panem subac
tis:celiaci recreantur. Quidam ita resoluta in partibus
torrere vtilius putant.quo genere non aluos tantum:
sed et menses feminaꝝ sistunt. Aut si maior sit imper⁹
cruda cum farina ex aqua hauriũtur .et per se lutea ex
bis decocta rursum in aceto donec indurescant:tere qz
contrito pipere torreantur ad cohibẽdas aluos. Fit et
disentericis remedium singulare ouo effuso in fictili
vase nouo:eiusdemqz oui mensura vt parta sint omnia
melle mixto mox aceto. Item oleo confusis crebroqz p
mixtis quo fuerint ea excellentiora. hoc presentaneum
remediũ erit. Alii eadem mensura pro oleo et aceto:re
sinam adiiciunt rubentes:vinumqz.z alio modo tẽpe
rant.olei tantum mensura pari pineiqz corticis duab⁹
sextariis minis denariozum. Ua cius qõ rbum dixim⁹ mel
lis obolis quinqz simul decoctis ita vt cibus aliꝰ post
quattuor horas sumatur. Tormindus quoqz multi me
dentur oua bina cum alis piscis quattuor simul terẽdo
z hemina vini calefaciẽdo sicqz potando

De ouis venti. Arestotiles vbi supra.

Fit autem in auibus quãdoqz cõceptio per se z
faciunt oua venti Sed hoc nõ accidit:nisi i aui
bus multe generationis:vt in gallinis et per
dicib⁹ Non autem in auib⁹ boni volatus neqz in auib⁹
curuoz̄ vnguium. Aues que ouant ex vento: recipiũt
ventum in vere. Nec sunt oua venti nisi ꝓpter materiã
spermentalez que est in feminis:z sunt imperfecta:qm
indigẽt semine maris. Oua quoqz venti.sicut z cetera
duos habent colores:z plura sunt ouis cõuenientibus
generationi:sed minora.quia nõ sunt completa. Muno
ris etiã delectationis sunt quãdo comedũtur ꝓpter mi
titudinẽ suam:quia quod digestum est in omnibus re
b⁹ dulcius est z delectabili⁹. Sic etiam oua piscium non
cõplentur sine mari⁹. Dicunt autem aues non ouare
priusq̃ semel coeant Si vero semel coierint:semp erũt
in eis oua:iz prava valde. Propter hoc dixerũt quidã
ꝙ oua venti sint ex residuo coitus. Sed hoc falsum est
Uidim⁹ enim pullos gallinc:et aucas paruas:ãb⁹ erãt
oua sine coitu Femine quoqz cubetb id est perdicũ siue
coeant siue nõ:olofaciendo mares. vel audiendo voces
eoz̄ implentur ouis. Columba quoqz femina saltat sup
feminã z si nõ fuerit mas:inuicem osculãtur: atqz ex il
lo coitu faciũt oua:sed nõ pullificant. Sine semine nã
qz maris oua cõceptui nõ cõueniunt. Oua itaqz venti
sunt in gallinis:columbis:pdicib⁹:pauonib⁹: et eriã an
seribꝰ. Nec alterãt sub eis:iz q̃lia sũt tlia manẽt Pli
ni⁹ libro.x. Irrita oua que hypenemia dixim⁹:aut quo
qz mutua femine inter se libidinis imaginatõne cõcipi
unt:aut puluere: nõ colũbe tãtum sed et gallinc:pdices
pauones:anseres:chenalopeces. Sunt autem sterilia:
z minora:et min⁹ iocundi saporis:z magis hũida Qui
dã etiam vento putant ea generari. vñ etiã zephiri ap
pellãtur. Hec autem fiũt tm̃modo vere. Urina fiũt in
cubatione derelicta:que alii cinosura dixere

De icubatiõe ouozum. Idem i eodem

Oua incubari intra decez dies edita vtilissimũ
est Uetera aut recentiora infecũda sunt Subui
ci impari numero debent. Quarto die postq̃m
cepere incubari: si q̃ lusũ cacumie ouoz̄ apphensio vna
qz manu:purus z vniusmodi pluceat color. sterilia ext
stimãtur esse;p qz eis alia substituẽda sore. Sed z in aq̃
experimentũ est. Inane enim fluitat. Itaqz sidẽtia .i.plena
subduci volunt Cocuti vero experimento verant qm̃ non
gignãt ofusis vitalibus venis. Incubatõni datur im
tium post nouam lunam:qz priusq̃ incboata nõ ꝙmãt
In palũbis incubat femina p⁹ meridiẽ in matutinum.
reliquo tpe masculꝰ. Anseres in aqua coeũr:z incubãt
femine tãtum tricenis diebꝰ.vel.xxv.si reptidiores sint.
Aliena oua nõ excludũt. Cozuꝰ incubat aliqñ diebꝰ q̃
mo:z totidem parit. Serpentes etiam excepta vipera
oua ꝓtecta in terra cubãt:z anno sequẽti fetũ excludũt
Crocodili vicib⁹ incubãt mas z femina: Cornicẽ incu
bãtem mas pascit Arestotiles. Auiuz quedã femine
sole cubãt:z mas ꝓuidet eis cibũ. Alie partũtur tẽp⁹
cubandi. Alie quoqz ipa oua.z alia q̃dem cubat mas.
alia vero femina. Turtures vero mas z femina cubãt
oua. Colũbe quoqz cubant ea:mas p diem:femine per
nocte. Pauo cum femina coit:et iã sup oua cubãte Cu
beth aũt auis luxuriosa si inuenerit oua femine sue frã
git ea ne femina solicita sit circa illa. Ipa tñ cubeth id
est pdix duas aues aliqñ facit et ouis: z femina cubat
vnã mas altam Cuqz teste fisse fuerit:vterqz circa pul
los suos solicit⁹ erit Gallia si nõ icubauerit sup oua sua
infirmãtur et corrũpũtur. Miqz vero in sterq̃linio:vel
in terra calida:vel etiã sub puluinari:vel in sinu complẽ
tur ad pullificãdum:q̃si gallina incubãte. Est auis que
nõ cubat oua sua:iz involuit ea corio vulpis vel leporis
donec frangãtur .Oua que gallina cubat in estate:fiũ
dũtur i.xviii.diebꝰ .hieme vero in.xxv. Aq̃la et anser
et cetere aues magne:cubãt.xxx.diebꝰ.Mediocres.x
x.vt milu⁹ et accipiter. Oua q̃drupedũ calida sũt:z cõ
plentur ex calore terre:qz sup terram ouant.et ex calore
tempis ꝓpter fortitudinẽ suã. Ideoqz sedens super ea
facit hoc:nõ ꝓpter cubatõnẽ vt aues:sed ꝓpter custodiã
Oua autem auium ꝓpter debilitatem suã indigent ca
lefactione

De corruptione eorum.

Oles vnoꝝ vnguiuꝫ paucorum. vt victum est sunt ouoꝝ. et multoties inuenitur vnū corruptum. qꝫ modꝰ iste est auiū calide nature. Demqꝫ oua prima ꝙrundā auium bis ouantiū corrūpuntur ꝓpter biemē: et oua posteriora ꝓlentur. Pulloſqꝫ faciunt vt rūdinum. Gallina quoqꝫ sicut iam dictum est: si nō incubauerit sup oua infirmantur et corrumpūtur. Contrꝰ aūt ī horis cubationis supueniēs oua corrumpit. in tempe quoqꝫ calido corrūpūtur: sicut ꝛ vinū turbatur. Qđ accidit in ambobus ꝓpter ꝓes suas terrestres. In ouis scz ꝓpter citrinū in vino ꝓpter fecem: q̄ cum eo miscetur. Recte aūt accidit hoc auibꝰ ouātibꝰ oua multa: qꝫ non est facile in omnibꝰ calor sufficiens. Accidit aūt auibus vnoꝝ vnguiuꝫ. qm̄ ouant ouum vnuꝫ aut duo: ꝛ mīltoties vnum corruptum. Natura nāqꝫ citrini multuꝫ calida est in ſtis: ꝛ quasi contraria nature albumīs: et vadit ad būiditatē que est in ipo albumie quasi ebulliret. Pli. libro. x. Si in cubatu tonuerit oua peunt: et accipitris audita voce vitiantur. Remediuꝫ vero ꝓtra tonitruuꝫ est: clauꝰ ferreꝰ sub ſtramine ouoꝝ ponit: aut terra ex aratro. Preterea ꝓcuti ea experimento vetāt: qꝫ non gignāt: ꝓfusis intra vitalibus venis. CLXVIII.

De complemēto pullorum in ouis. Augustinus super gen̄. libro primo.

Sicut aūt supꝰ tam dictuꝫ est cum oua fouentur ab alitib⁹ sup ea incubātibus: calor ille materni corporis etiā in formādis pullis admiscetur: p quēdā in suo genere vilecrōnis affectuꝫ. Arestoteles. Oua qm̄ ponūtur in terra calefiunt: ꝛ ꝓplētur p se: sicut in egipto: qꝫ ibi terrā aperiunt: et ea ponunt in stercora. Sepe quoqꝫ ponūtur oua in vasis calidis: et sic extrahuntur pulli ab eis. Ex ouis q̄dez generatio pullox diuersatur ſm tempꝰ generaqꝫ aūtū. In gallis cū postq̄ cubauerint: p tres dies apparēt signa pulli: et in maioꝝib⁹ q̄dem boc fit pꝰ multos dies: in minoꝝ b⁹ post pauciores. In boc tempe citrinū ascendit versꝰ acutū: ad locū illum a quo ſcipit fissura. apparetqꝫ in albo simile gutte sanguis qđ est cor: et mouet ſm motū animati. Cū aūt trāsierūt. x. dies generatōis pulli: ꝓplebitur pullꝰ: et erunt manifeste omes ptes ei⁹. Habetqꝫ caput maꝰ toto corpe: oculi tn̄ non vident illo tempe. in die. xx. quasi fistulat pullꝰ: et si moueretur ouū: illic moueret. Lunaꝫ ante decez dies frāgitur ouuꝫ: inuenitur caput ei⁹ supra crus dextruꝫ: ante boc tempꝰ est quasi dormiēs: et ei⁹ oculi tremulāt: nec vociferatur et in ei⁹ oculis et corde iuenitur ampulla: et q̄si ambelās. Multaqꝫ gallinaꝝ et colūbaꝝ aliaꝝqꝫ auiū oua etiā coitus pullos nō faciunt. Pli. li. x. Omnib⁹ ouis medio vitelli inest parua velut sanguinea gutta: qđ cor auiuꝫ existimāt. Primū in omni corpe id gigni opinātes. Omnib⁹ aūt int⁹ caput est maꝰ toto corpe. oculi ꝓcssi capite maiores: in crescēte pullo: candor in mediū vertitur luteū circumfūditur: vicesimo die si moueatur ouū. Jā qꝫ viuētis intra putamen vox auditur. Ab eo tempe plumescit ita posit⁹ vt caput supra dextruꝫ pedez habeat. Dextrā vero alā supra caput. vitell⁹ paulati deficit. Aues omnes in pedes nascūtur ꝓtra q̄ reliqua animalia. CLXIX.

De nutrimento pullorū Arestoteles.

Sic ergo ex ouis auiuꝫ generatio fit: cum femina sup ea sederit: eaqꝫ calefecerit: qm̄ ex vna pte oui alal exit: et relidua crementuꝫ recipit: qm̄ siq̄dem auium creatio nō pōt interꝰ ꝓpleri: ponunt natura cibū pulli in ouo citrinum. s. q̄madmodū in animali lac in mām̄illa. Principiū em̄ generatōis pulli est ex albo ouī: qꝫ principium aīe est ex calido: cibꝰ aūt est ex citrino. i. vitello. Albuꝫ em̄ naturaliter est būiduꝫ et in eo est calor aīe. Et citrinū q̄dez ꝓgelatur: albū vero nō. Et primuꝫ q̄dem qđ generatur ex mēbris est cor ꝛ vena magna: ex qua fit ramificatō in duos vmbilicos q̄ꝝ alter ꝓcedit ad telam ꝓtinentē citrinū: alter ad telā ꝓtinentē al⁹ et est sub tela teste. Per vnum ergo accipit pullꝰ cibū ex citrino. s. alter aūt extenditur et puenit vsqꝫ ad telā cōtinentē pullū: et assimilatur secūdine: Tela q̄dem extrīseca sanguinea: qm̄ ei⁹ dispositio est sicut dispositio matricis: et in circumitu citrini est scōma testa ouī: et assimilatur tele cōtinenti matricē q̄si coopprium quia coopit embrionem et matricem. CLXX.

De exclusione pullorū.

Cum aūt creuerit pullꝰ diminuetur vmbilicꝰ: qꝫ debet animal illic exire. Residuū vero citrini ꝛ vmbilici qđ puenit ad citrinum. exit vltimo: qꝫ natꝰ stati debet habere cibū. Eritqꝫ citrinum adhuc intra cum vmbilico: ideo qꝫ nō pōt habere cibū ex matre nec pōt cibum statim acquirere. Cōplentur autem citio pulli in dieb⁹ calidis: qꝫ tūc tempꝰ calidū adiuuat digestionē creationis. Cum aūt. vt dictū est. ante dies decez frāgit ouū: inuenitur eiꝰ caput supra crus dextrū. Qualōga acuti capitis ꝓducunt mares. rotūda ꝛ obtusa feminas: ꝛ ex ouis q̄dez duoꝝ citrinoꝝ q̄ꝝ et duobus ſpermatib⁹ puenunt: si fuerit tela diuidens inter ſperma ꝓmi coit⁹ ꝛ ſpma ſecūdi: pulli gemelli procreātur. Si vero cōtinua fuerit: erit pullꝰ mōſtruoſ⁹. Isidoꝝ. Pulli dicūtur oēs auiū fer⁹ recēter nati: eo q̄ polluti sint. vñ etiam vestis nigra pulla dicitur. Pli. li. x. Aues autez omnes in pedes nascūtur: cōtra q̄ reliqua animalia. Traditur tn̄ noctuaꝫ: bubonē: picum: arbores cauantez: trogonē: cornicē a cauda de ouo exire: qꝫ pōdere capitum puersa oua posteriorez ptem corpum foueda matri applicent. Idem. Pulli celeri⁹ excludūtur calidis dieb⁹. Ideoqꝫ estate fetus educitur vñ vicesimo. hieme vero. xxv. Irūdini ceci primo pulli: et omnib⁹ fere q̄bus numeros⁹ est fetus. CLXXI

De educatione pullorū et carnibus eorū

Quod aūt ex alalibus est intelligentiꝫ magꝫ habet solicitudinez circa filios. Itaqꝫ post cōplementū remanet inter parentes et filios amicitia sicut accidit in homib⁹ et q̄dupedib⁹. Nō est ꝓsuetudo vt mares soliciti sint circa filios: sed femine magꝫ. Colūba tn̄ cum pullificauerit. statim mas regit pullos Et si femina tardet ad illos redire: petit eam mas: et ad nidū redire cogit. Aq̄la vero ꝓicit ouum vel pullū si pl⁹ q̄ duo euenerint. similiter et cornix. sed est auis q̄ pullum aq̄le ꝓcerū nutrit. et est que pullꝰ cornix. Ire aq̄la et omnes aues vnoꝝ vnguium statim vt vident pullos suos posse volare percutiunt eos alis. et eiciunt a nido: preter bauꝫ. i. cornicem que cogitat ō pullis: etiam postq̄ volant. Aues quoqꝫ grauis volatus eiciūt pullos suos. quoniā graue est eis adducere cibum. Est auis que cogit pullos suos solem aspicere: et cuius oculus primum lacrimatur interficit ipsum: et inde cibat ceteros. Vultur quoniā auis famelica est: inuidet pullis suis cuꝫ impinguātur. nec pascit eos nisi de cibi sui reliquiis. ipsos quoqꝫ eicit anteq̄ volare possint. Sed est auis que ꝓiectos illos nutrit cum pullis suis. Isaac in dictis libro. i. Pulli sūt leuioris digestionis ceteris volatilib⁹ domesticis. et laudabilem sanguinem generant. appetitus confortatiū et omnibus naturis cōuenientes. Actor. Columbini pulli cuius nature sint dictum est supra vbi de columba. Hec de auib⁹ dicta sufficiant.

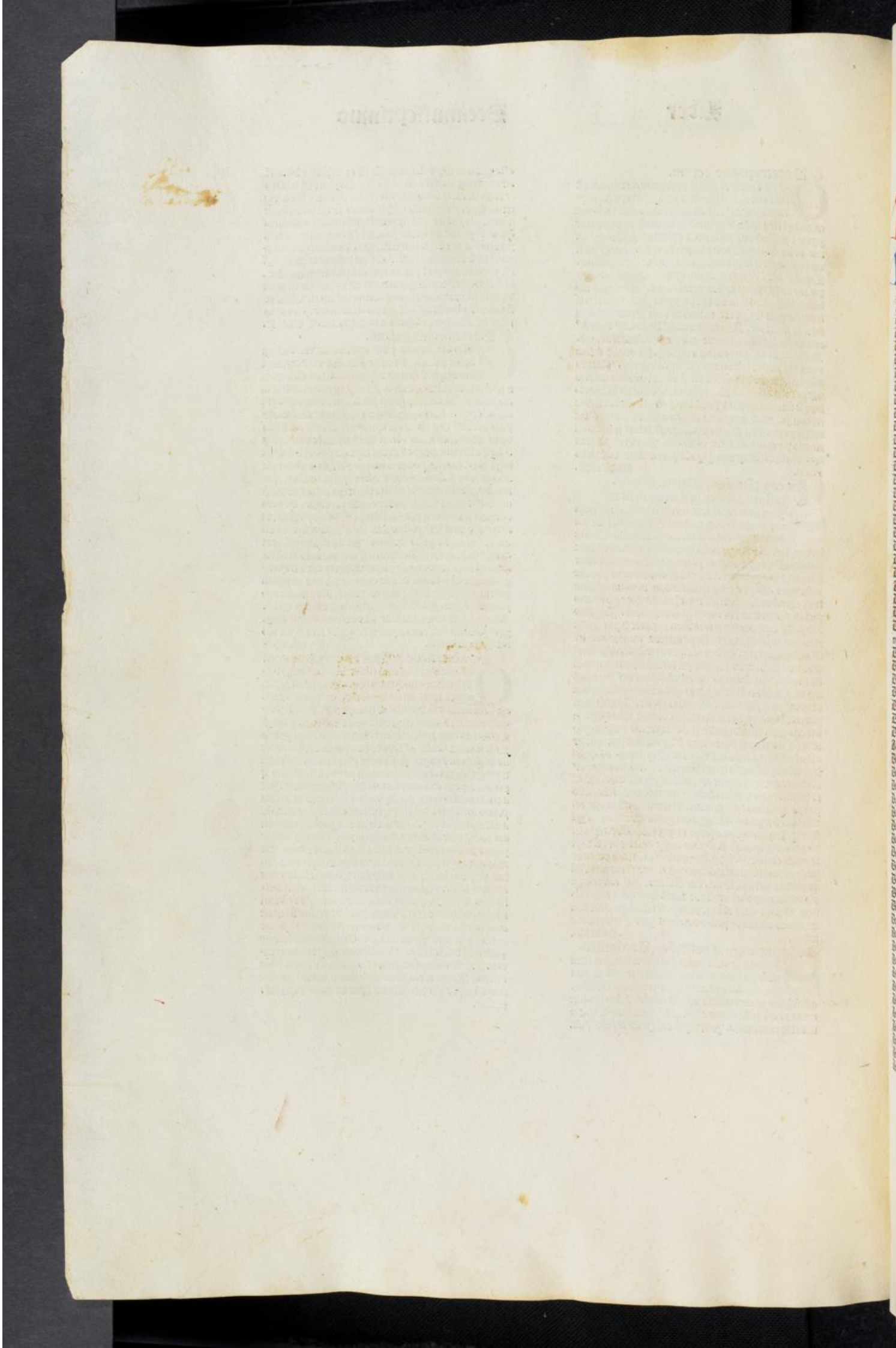

Continentia libri decimioctaui.

Decimusoctauus liber agit de piscibus et monstris marinis: ⁊ habet liber iste centū quadraginta sex capitula: sicut sequi videris per ordinem.

De creatione piscium. .i.
De corporib⁹ ⁊ membris eor. .ii.
De dentibus ⁊ linguis eor. .iii.
De branchis piscium. .iiii.
De pinnulis et caudis eor. .v.
De vita et memoria piscium. .vi.
De sensib⁹ eor. .vii.
De anhelitu ⁊ somno eor .viii.
De alimento piscium. .ix.
De piscium impinguatōe .x
De elemento aque qualr sit eis connaturale .xi.
De mansione piscium in aqua .xii.
De conuersatione piscium per aque loca. .xiii
De variatōne piscium scōm tempora .xiiii.
De vario motu piscium .xv.
De morbis ac senectute eor. xvi.
De inimicicia quorundam ad inuicem xvii.
De diuersis generib⁹ piscium xviii
De diuersis figuris piscium .xix.
De multiformi specie eor .xx.
De diuersis tegumentis piscium xxi.
De carnibus piscium ⁊ adipib⁹ eor .xxii.
De multiplici diuersitate carnium ipor xxiii
De electōe piscium melior ad comedendum xxiiii
De venatōne siue piscatōne ear. xxv
Adhuc de eodem xxvi.
De luxuria hoīm i captura ⁊ esu pisciu xxvii
De nomibus piscium .xxviii
De naturis piscīū fm ordinē alphabeti ⁊ pmo de abre mone ⁊ achande ⁊ accipendro: albire ⁊ alphoraz. xxix.
De allece xxx. De anguilla xxxi.
De aranea ⁊ ariete ⁊ arimi .xxxii.
De aspidochelone ⁊ aurata xxxiii
De balena xxxiiii
De borbotha et botha et brenna .xxxv.
De cancro xxxvi. De eodem .xxxvii.
De operatōne cancror i cibo ⁊ medicia xxxviii.
Adhuc de eodem xxxix.
De caucio et capitato et carpera. .xl.
De ceto. xli. Adhuc de eodem xlii.
De cibo ac spermate ceti xliii.
De conchis xliiii. De cocleis xlv.
De congro ⁊ corez et corno xlvi.
De ventrice et die. xlvii. De ceeloa xlviii
De ethenai vel echino xlix. De eodem .l.
De medicinis ex eodem. .li.
De effimerone et escaro. .lii.
De erocto liii.
De fastalcone et fastez et fice. .liiii.
De gardone et gladio et glauco lv
De gobione ⁊ grauo lvi.
De hamio et hyrundine lvii.
De ycino marino lviii De eodem lix.
De ialaoz et carbora et izyloch lx.
De leone et lepore lxi.
De medicis ex lepore marino lxii
De locusta lxiii.
De lucio lxiiii. De lupo lxv.
De megare ⁊ milagine et miluo lxvi.
De mugilo lxvii De multipede lxviii
De mulo lxix. De medicis ex mulo .lxx
De murena. lxxi. De eodem lxxii.
De murice lxxiii.
De mure et musculo et musteka lxxiiii
De narco et nautilo et nubo lxxv.
De orbe et ostrea lxxvi.
De medicis ex ostrea lxxvii
De pagro et pauo et pectine ⁊ perca lxxviii.
De pinna et plaice. lxxix.
De porco marino lxxx.
De pungitiuo lxxxi
De purpura lxxxii. De medicis et purpura. lxxxiii
De raithe et raba .lxxxiiii.
De rana marina lxxxv
De rumbo lxxxvi
De salmone. lxxxvii.
De scolopendra et scorpione lxxxviii
De sepia. lxxxix. De medicis ex sepia .xc.
De spbungia siue spongia xci.
De medicis ex ea xcii.
De solari et solea xciii
De spinachia et squacina xciiii.
De stella et sturione .xcv.
De tentha et thitimallo et torpedine xcvi
De trebio et tructa xcvii
De venth et vipera et vmbra xcviii.
De vranoscopo et vrtica et vulpe. xcix.
De monstris marinis .C.
De abune ci.
De barchoza cii.
De caab et cane marino ciii.
De celebi et ceruleo ciiii
De chilone et chricho .cv
De crocodilo cvi
De eodem cvii. De medicis ex eo cviii
De delphino cix. De eodem cx
De amore delphinor ad plez ipam et ad inuicem .cxi
De familiaritate delphī ad homiem cxii.
De medicis ex delphio cxiii.
De dracone marino. .cxiiii.
De equo marino et equimlo et equo flumis; cxv
De felcho et foca et galatha cxvi
De izarabone et izylione cxvii
De izolri. cxviii.
De leuiathan et ludolacha et loligine cxix
De monacho marino ⁊ monoceronte. cxx
De nereide ⁊ orcha cxxi
De perna ⁊ pistro et placamista cxxii
De polippo cxxiii De polippi sagacitate. cxxiiii
De polippor generatōne cxxv
De captura ipor vel venatōne cxxvi
De scilla et serra cxxvii
De stinco cxxviii.
De syrena. cxxix
De testeo cxxx. De testudine cxxxi
De thinno cxxxii De medicis ex thinno cxxxiii.
De tortuca cxxxiiii
De vacca et vitulo marino cxxxv.
De yppotamo cxxxvi. De eodem cxxxvii.
De zedroso et zipbio et zidrach cxxxviii
De zitirone cxxxix.
De sexu piscium cxl
De multiplici genere piscium cxli.
De coitu piscium cxlii.
De piscium impregnatōe .cxliii.
De ipor ouatōne cxliiii.
De pullificatōne .cxlv.
De tpib⁹ ouādi et pullificādi ipor piscū cxlvi.

De generatione piscium Ca. .I.

Eadem die creati sunt pisces: qua et volucres: videlicet die quinto et ex eadez materia qm̃ ex aq̃ Ideo enim sub eadē die factꝰ est ornatus aeris et aque qm̃ hec duo elemēta tenent naturam mediaz luminosi corpis id est. celi vel ignis: et opaci. scz terre. Unde et in hoc conueniunt: qꝫ vtrūqz luis et obscuritatis est receptibile. Utrumqz rarefactibile et ꝺensibile. vtrūqz in alterūz de facili ꝺuertibile. Sicut ergo aer ornatus est suis animalibus. id est. volatilibꝰ que pñt ex eo respirare. ꝓpter crassitudinē bñoris: et quoꝝ corpa pōt sustinere: sic et aq̃ suis. i. natatilibꝰ q̃ pinnul' suis immutūtur aq̃ natādo: sicut aues pennis suis aeri volādo. Et qm̃ aer iste infert oꝛ rōne bñoris tenuis quo ꝓtextꝰ est: humide nature deputatur. i. aque. Ideo ꝺr aqua ꝓmune ꝺductiuum vtro rūqz: vbi legitur. Producāt aque reptile anie viuētis: et volatile sup terrā zc̃. Isidorꝰ. Ideo aūt que i aqs natant reptilia dicūtur qꝛ reptādi spēm hñt vel naturā. Quedā vero genera piscū ideo amphibia dicunt: quia ambulandi in terris vsuz: et natādi in aquis officiū hñt Amphion em̃ grece vtrūqz ꝺr. Nam i aqs et in terris viuūt: vtpote crocodili. ꝟppotami. i. equi fluuiales. Cetera vero piscū genera viuere sine aqua nō queunt: qa emergendi spūs et respirādi naturaꝫ eis non suppetit: sicut boibꝰ qui butōi aeris spiramie vtūtur. Ꝺ cm̃ nob est spūs: ill' est aqua: q̃ viuendi mīstrat substantiā

II. De corporibus et membris eorū

Aristotiles in libro de animalibus.

Piscū genus imꝑfectū est in membris exteriorib⁹: qz nō habet alas: nec pedes: nec manus: et corpꝰ eius ꝓmuū est cuz capite et cauda. Oēs quidem modi piscū hñt caput anteriꝰ et posteriꝰ caudaſ nō sepatas. Nullum vero genus piscium hz colluz aut virgaz: siue testiculos: aut māmillas: ꝓter ꝺelphinū Nec vias coitus hñt manifestaſ: nec instrumentū manifestum sensus ꝓter oculos. Carent em̃ auribus et naribus: sed hñt vias tm̃ audit⁹ et odorat⁹. Nec hñt palpebras pilosas: qz palpebre ipoꝝ duri corii sunt. Ꝺcī pisciū duri sunt: ꝓpter grossitudinē aque. Non hñt palpebras: qz nec hñt aliud ꝓhibens: sicut animalia q̃ habitant in aere: hñt q̃si ꝓhibēria infinita. Hñt aūt linguā: sed nō diuisam: q̃ sensus būditatū est in animali aquoso paruo rpe: Cibusqz festine trālit in ventrē qz nō pōt in oze diu manere. exꝺeret em̃ hūditate p aquaz. Et si ꝺs nō declinauerit os ad vnā ꝑtem nō apparebit lingua. Eadem etiā causa ꝺentes omniū piscū acuti sunt: ꝓter escaz: qz scz ꝓpter humiditatē cibū in oze diu tenere nō pñt. Ꝺm̃e quoqz os quo indigetur ad vigorem: est multe fissure: sicut animaliuz acutoꝝ ꝺentiū et piscū. In quibusdam animalibꝰ inuenit fel sup epar: et quibusdā ab intestino pendet: qz natura fellis est ex natura ventris inferioris: et manifestatur ꝓpe in piscib⁹: qz pisces oēs habent fel: et oīne animal ocłos habet: ꝓter marina corii durum in modū teste bñtia. Quaqz animalia marina ꝑꝺes bñtia; multoꝝ hñt pedes. Quedā animalia marina nō habent auriculas: vt ꝺelphin et calane: Quedaz hñt aures viscooptas: vt cheleti et balan. Ea quippe q̃ magni corporis sunt hñt aures manifestas: et sunt boni auditus. Item animalia magna q̃ sunt in mari: vt ꝺelphinꝰ et balena: hñt māmillas et lac. Animalia vero ouantia: vt pisces nō hñt illa. Item quidā hñt orificiū in oppositō: q̃dam in anteriori: q̃dam in ꝺorso sicut ꝺelphini. Et illi q̃ dem q̃ comeduūt carnē: hñt orificia bone opatōis. Qui vero ñ comeduūt: hñt orificiū puū pauce opatōis. Quia quidem aquosa q̃ hñt os et caput infert⁹: et pastū ex ꝑte inferiori. hñt exitū superfluitatis supius in ꝺorso: vt ynicus marin⁹. In piscib⁹ ouānib⁹ natura creauit spinam. Quedā etiā genera boc ꝓpriū hñt: qꝛ spine ḡciles sunt in carnibus ossium coꝝ. Iterū genera piscū carēt voce qz carent pulmone. Preterea quidā hñt corū corticib⁹ plenū: et quidā asperū. Nullū aūt istoꝝ genꝝ habet testiculos: nec ex nec intra: sicut nec aial carens pedib⁹. Delphini quidē et silꝛa q̃ magni corpis sūt: nō habent brachos sed cannā: qz pulmonē hñt et cannalez: vt dicetur infra.

III. De dentibus et linguis piscium

Dentes. vt dictū est. oim piscū acuti sunt: vt serra: ꝓter vnū genus. s. escaꝝ: et in pluribus q̃ dem linguis et palatis piscū ꝺentes sunt: qz pisces aquā cum cibo recipiunt. Quaꝛ ꝓpter subito cib⁹ vadit ad ventrē: nec diu manere pōt in orificiis eorum Ideoqz ne intret aqua vētres eoꝝ et impleat illos. ꝓpter ꝺ oim coꝝ acuti sunt ꝺētes vt cito cibū abscindāt et in locis ꝺiuersis ferant: qz cum multitudine ꝺentium fit abscisio cibi citꝰ in ꝑtes ꝑuas: et hoc erit loco mollificatōis. Dentes quoqz piscū incuruati sunt: qz vigoꝝ illoꝝ est in eis. Itaqz piscū genꝰ habet ꝺentes: ꝓter quosdam puos: vt quid grece ꝺr escaraz. Ideoqz ꝺr qꝛ iste solus ruminat: hac videlicā: qm̃ anial ꝺentes hñs i vtraqz mādibula: nō ruminat. Et oīs quidē piscū ꝺētes acuti: vt possint abscindere cibum ac ꝺiuidere: q̃uis abscisio illa sit mala et incōpleta: qz nō pōt cibus in oze suo manere longo tpe. Ideoqz pisces molares nō hñt: et si haberēt octosi essent. Quedā genera ꝺuos hñtia culmos aperūt et claudūt eos: vt pecten et moꝝs. Pisces vt dictū est. hñt linguā: sed nō diuisam: et habent in ꝑte membꝝ sile lingue ad vsum sensus cibi. Ar in pisce nō apparet lingua: misi multa inspectōne: qz guloſi sūt valde. In pluribꝰ aūt est palatū carnosum. Et q̃daz stomacho carent oīno. Quidā vero stomachū habent paruuz ꝓpter ꝺecoctōis cibi iuuamentū. Quidā etiā pisces ñ hñt ventres carnosos: sicut ventres auiū. Et quidaz in ventrib⁹ habent ꝑtes ꝓminētes in q̃bus ꝺeponūt cibū Et ista quidē mēbra in piscib⁹ inueniūtur supi⁹: in auibus aūt inferi⁹: apud intestini ꝓplementū. Quidā itaqz ꝺentes habēt acutos subtiles. Et q̃dam habent additamenta sicut muscę: ꝑ q̃ cibū accipiunt: Et hec ita fortia sunt: vt his q̃qz testaz alioꝝ animaliū ꝑforent. Marina quedā ꝺure teste fortem habent linguā. Marinū aīal quod ꝺr Izolzi oīs ꝺentes habet acutos. Et etiā ponit vnū sup alium. sicut genus suū diuersaꝫ a generibus pisciū: qz pisces. vt dictū est. habēt ꝺentes acutos: Et nō est in istis anial habens duas acies ꝺentiū. Pisces nō habent ꝓpie linguas: sed membꝝ sile spine non absolutum: extentū: in quibusdā etiā nō apparet oīno lingua sed inueniūtur lingue locus: lenis: continuus: non apparens: nisi ꝑ magnam oris aptōem.

IIII. De branchis piscium

Nabent pisces quidā in aīalib⁹ ꝓpriū: naturam scz branchoꝝ. Et hoꝝ quidā habent branchos paucos: quidā multos fm̃ q̃ calor cordis est paucus vel multus qz semꝑ calor ponit motū velociorem ac fortiorem. Et ob hoc habentes brāchos multos

viuere possunt in terra multo tpe. Omne animal recipiens humidū habet branchos: ⁊ sepe vadit ad terrā. Quidā vero piscis aqua sordida ſtrāgulat: qz branchi eius sunt pui: ⁊ ideo piscatores turbāt aquā quādo volunt ipm venari. Quorundā piscū branchi sunt spinosi: quorundā cartilaginosi: qui puenientes sunt motui. Sunt aūt parui. tenues. ⁊ extenti pisces. vt dictū est. Multos habētes brāchos viuere possunt in terra longo tpe. Omnesqz modi quox creatio silis est creatōi serpentū: qz non indigent mlta infrigidatōne. Igitur habent pisces ppium auriculas. scilicet in capite. id ē. branchos: p quos attrahūt aquā ⁊ reiciūt. Et quidā cox habent duos: quidā quattuor in vtraqz pte flexos Delphin. vt dictū est. ⁊ silia magni corpis nō habent branchos sed cannā: qz pulmonē habent ⁊ cannalem Nullū aūt ex piscib⁹ pōt hīe brāchos ⁊ anhelare simł. Sub brāchis in labari pediculi multi inuenīūtur a q̄ bus interficūtur. ¶ Plin⁹ li. ix. Pisces brāchos habentes nō existimāt quidā anhelitū reddere: ac p vices recipe: vt arestotiles. ¶ Idem in libro eodem. Piscū alii branchias habent multiplices. alii vero simplices Per has q̄dem emittūt aquā in ore acceptā ¶ Ambrosius in exameron. Pisces brāchos habēt sicut nos pulmonē quas nūc quidem explicāt ⁊ aperiunt: nunc implicant ⁊ operiunt: sicqz aqua suscipit ⁊ trāsmittit ac penetrat: ⁊ mun⁹ respiratōnis p eas implere videt .v

¶ De pinnulis et caudis eorum

Aratilia q̄dam habēt alas siue pinnulas: et q̄ dā habent alas ūtruox. duos scz in facie. i. in latere: ⁊ duas in dorso: vt piscis cartheca dictus. Quedam vero duas habent alas: vt oēs pisces longi ac lenes: sicut anguilla ⁊ murena. Porro quedā nō habent alas: vt chelerȳ. Nullūqz q̄ ex eo est amplū habet caudam: vt baschea maris: ⁊ illud genus nō natat nisi per amplitudinem corpis eius. Rana vero marina habet alas. Et oia quox finis amplitudis ad stricturaz declinat. Hēs aūt pisces marini habentes pedes natāt cuz eis: ⁊ cum alis: vt totum genus malaxie. i. mollis carnis ⁊ ex carne tantū. Et hoc gen⁹ velociter mouetur ī natando: ita q̄ a ripa p̄cedit ad pelagus: vt archolis: ac gen⁹ multox pedum. Iarabo ex piscib⁹ pure carnis mouetur cum sua cauda motu veloci sicut motu alarux suax. Thecubea vero. i. crocodil⁹ mouetur ⁊ natat cuz suo pede ⁊ cauda: ⁊ q̄d̄ de minori cōfertur ad maius Ale piscium ad natandū cōuenientes sunt: qz remis similia sunt. Ideo aūt alas habent qz nō ambulant cum pedes non habeāt. Nec est possibile piscib⁹ hīe ūtruox alas ⁊ duos pedes. Pisces ār quidā habent branchos ⁊ pedes: ⁊ nō habent alas oīno sed caudā latā nō spissā Quidā vero pisces lati corpis habent quattuor alas: duas in ventre ⁊ duas in dorso. Porro q̄dā pisces longi nō būt alas: in dorso: neqz pedes. Quidā vero piscis longi corpis ñ habet alas. nec natat nisi p flectōes corpis: quia mouetur in aqua: sicut serpens repit in terra Pisces q̄dā habēt alas tantuz: qz cox creatio est lōga silis creatōi ſpentiuz q̄ vtuntur flexibilitate sui corpis loco duax alax. Quidā habent duas alas tātū in dorso qui nō ꝓhibentur a natatōe ꝓpter corpis longitudinem. quidā habent alas ꝓpe caput: qz .s. nō habent lōgum corp⁹. qui vero serpentib⁹ assimilantur nō habent alas: vt murena. Et eadem est cā ḡre serpentes nō habent pedes. Utūtur eni hmōi flexibilitate corpis loco duax alax: ⁊ ob hoc in terra repunt: et longo tempe viuunt. Habent ār omnes modi piscium caudas nō sepatas. ¶ Plinius vbi supᵃ. Pinnax vero piscū dicēmina fiunt: q̄ pedum vice piscib⁹ date sunt. Nullis quidem supᵃ quinas. quibusdā binas. quibusdā trinas. aliquibus nullas. In lucino tm̄ lacu piscis est qui pinnis octonis natat. Hinc q̄dem oīno longis sunt: vt lumbricis ⁊ anguillis et congris. Nulle vero murenis: q̄b⁹ nec brā chie sunt. Hec oīa flexuoso corpox impulsu ita vtuntur mari: vt serpentes terra. In sicco quoqz repunt. Jōqz talia etiaz viuaciora sunt. et e plantis quoqz aliq̄ vt pastinace: pinnas non habent. Ipsa quippe latitudine natant. Sed et que appellantur mollia: vt polypi: nō habent qz pedes illi pinnarum vicem p̄stant. ¶ Am broſi⁹ vbi supᵃ. Sicut enī auis aeriz volatu celeri secat ita piscis aquā natando incedit. et vtriqz generi caude alarumqz remigium suppetit. Itaqz pisces ad priora se aliis subrigunt et vlteri⁹ p̄cedunt. Caude quoqz gubernaclo vel quo velint facile se ꝓuertunt: vel impetu quodam e regione iter suum dirigunt .vi.

¶ De vita et memoria piscū ¶ Comestor.

Notabiles autez dicunt aīme piscium et auiuz respectu anie hoīs. ille nāqz mouent de esse ad non esse: illa vero nō qz ꝑpetua est. ¶ Isidorus Pleriqz putauere ideo aīam nō viuā: sed aīax viuarum reptilia pisces appellatos esse q̄ eis nulla mēoria sit: nec aliq̄ vita velut rōne vicmioz: iz fallit eos expientia munoz. nam piscef hīe memoriā certissimuz est quod ipe sum exp⁹: et exp⁹iatur q̄ possunt et volunt. Nam q̄ dam fons magn⁹ in bellensium regione refert⁹ est pisci bus vbi solent boues desuper intuentes eis aliquid iacere q̄ sibi vel p̄ripiant ꝓfluentes vel inter se diripiāt ꝓcertātes. Quo pastu assuefacti: deambulātib⁹ sup oza fontis boīb⁹. Ipsi quoqz cum eis gregati natādo cunt et redeunt: expectantes vnde aliquid iactent: quoꝝ p̄sentiam sentiunt. ¶ Plinius libro vndecimo. Aquatilia in ipo spiritu vitā sensum habent victus ac generatōnis et opatōnis: atqz etiam de futuro curam auditum. olofactū et gustum: exima p̄terea nature dona solertia animum: ⁊ artē. ¶ Ambrosi⁹ vbi supra. Itaqz vnusquisqz piscis vsu nature impresso: tamē in patrie finibus se retinet: et ultra incolas p̄dire suspectum habet. Aliqua tamen piscium genera nō igenti facilitate loca mutāt: sed fouendi partus necessitate. Oportuno tempore ex diuersis locis ad plurimos sin⁹ maris: quasi communi cōsilio cōuenientes: piuncto agmine aquilonis flatus captant: et mare septentrionale petunt: et ꝓpontidem sinuum violēto impetu intrant. Quis piscibus hec annūciauit loca: p̄cepta tēpora. Quis tribuit dispositionem viandi: ꝓmeandi ordinem: metas ⁊ tempora reuertendi. Agnosce quis ille sit imperator. qui sensib⁹ vniuersox iuū effundit imperiū: qui non solum magna penetrat sed p mīma quoqz se diffundit Diuine legi piscis obsequitur: ⁊ boies ꝺdicunt. Piscis solenniter obaudit mādata celestia: ⁊ boies irrita faciunt dei p̄cepta. ad ponti fretum in estate transeunt: eo q̄ sinus sit dulcioz: qz sol nō tandiu in hoc freto immoratur: vt omnē aquā dulcem exhauriat atqz potabilem: qua maritima delectātur. Itaqz nouit piscis tempus parciendi nouit temp⁹ eundi ac redeundi nature inspiratōe: que vera est magistra pietatis. ¶ Actor. Habent ergo pisces aīmā sensibilem: sicut ⁊ aues: ceteraqz animalia: qz non ītimodo viuūt sicut arbores: sed habent memoriā sensum. appetitum. ¶ Arestotiles. Est aūt marinum animal qd̄ cōmune est inter naturā arbox ⁊ animaliū. Nā qz q̄ñqz absolutuz est: ac cibatur: ⁊ sentit puenientia sibi: vturqz asperitate corpis sui ꝓpter saluatōnem. cōmunicat cum animalib⁹. Quia vero non dormit: ⁊ est applicatū lapidibus. cōmunicat cum arboꝝib⁹: nec habet supfluitatem manifestam. ¶ Idem in libro de morte et vita. Animalia quidem aquatica breuioris sunt vite: q̄ pedibus gradiētia: qz humida sunt ⁊ aquosa: et tale velociter corrumpitur: qz frigidum est ac densabile. Animal etiā qd̄ est sine sanguine ꝓpter eādem causam cito

corrumpitur. Idem in libro de animalibus. Illa tñ pi sciuz genera quoꝝ generatio est vt serpentū.longo tpe viuunt in terra qz nō multuz indigent refrigeratōne. scz vt murena ⁊ anguilla. VII

De sensibus eorū. Idem in eodem.

Usus paucus est in animalibꝫ palpebra carenti bus quoꝝ ocli nō claudunt. vt spirit⁹ visibilis adunatus confortetur. ⁊ quiescens recreetur. vnde paucus est eoꝝ visus qz oculi eoꝝ sepissime aperi untur: ⁊ foras visus emittitur:hoc in marinis bestiis ī uenitur. Pisces extremos discernūt colores. Unde pi scatores non vtuntur colobijs albis neqz nigris neqz rubeis. Est autem piscis cuꝰ aspectus in dextra parte acutior est. q̄uis non sit naturaliter acuti aspect⁹. Pi sces etiā audiunt. Unde ⁊ videm⁹ ipsos a sono fugere Item ⁊ odorant. Ideoqz rem habent quelibet genera piscium venatiōi sue appropriatā. qm̄ discōuenientem ipi olofaciunt ⁊ fugiunt. Et quidaz p fetida deprehen duntur. Cunqz piscatores volunt vt exeāt pisces in la pidibꝫ manētes ꝑfricant ora cauernaꝝ lapidū salsis q̄ cuz illi olofaciunt cito exeunt ac deprehendūtur. Qui dam etiā pisces diligunt odorem rerum cōbustaruz in fumum Ideo cremātur sepie carnes. cōprehendūturqz per odores eaꝝ. Pisces quoqz gustabilia sentiunt. Jō qz plures eoꝝ venātur aliquid quod in cibo diligunt Habent ⁊ tactus sensum. Ideoqz plures eoꝝ nō trāgūt vas quo venant: misi sit nouū. In omibus quoqz anīali bus sensus visus est sup̄ sensuz audit⁹: ⁊ sub visu olofa ctus. maxieqz in modis piscīū: qm̄ audiunt ⁊ olofaciūt ⁊ non bñt in capite aliud instrm. Animalia magni corpo ris in mari bñt aures manifestas: ⁊ sunt boni auditus Ex libro de naturis rerū. Pisces in noctib⁹ eq̄ sicut in die cernunt. Plinius li.x. Pisces quidē auditus nec membra habent nec foramia: Audire tñ eos palam est. vt patet. cum eos plausu cōgregari feros ad cibuz cōsuetudine in q̄busdā viuarijs specretur: ⁊ in piscinis celaris genera piscium ad nomen venire quosdam sin gulos. Itaqz ꝓduntur etiaz clarissime audire mugil lu pus salpa chromis: ⁊ ideo in vado viuere. Olfactum bis esse manifeste patet. Quippe non oīs eadem esca capiūtur: ⁊ priusq̄ appetāt odorātur. Quosdā ⁊ spelūc larentes salsamento illitis faucibus scopuli piscator ex pellit: velut sui cadaueris agnitōem fugientes. Sentī ne quidā nauium odorem fugiunt ꝓcul: maxie tñ piscīū sanguinē Conuenīūt quoqz ex alto etiā ad quosdā odo res: vt ad sepiam vstam: ⁊ polippū que ob id cogūtur ī vasis Idem in li.ix. ꝓtegelidā hyemem oīs sentiūt sed maxie qui lapidem in capite hñe existimātur: vt lu pi. coracin. sciena. pagri. Cum hyemes aspe fuerit mꝭ ti ceci capiūtur. bis traqz mensib⁹ iacent spelūcis cō ditī. Aristoteles. Pisces licet nō habeāt certa instra olfact⁹ olfaciūt tñ. Quidaz eñ fugiunt cum olofece rint maxie sanguinē piscium: vel qñ vas venantiuz fu erit vetus vel sordidum. Quidā etiā habent auditum. vnde in quiete oportet eos venari Venātur aūt pisces ante ascensionē solis: qz tunc nō vident. Quidam etiā in hyeme vadunt a ꝓfundo maris ad superficiem prope terram querendo calorem: ⁊ in vere reuertūtur ad pro fundum. VIII.

De anhelitu et somno piscium. Plinius libro nono.

Pisces branchos hñtes nō existimāt quidā an helitum reddere: ac ꝓ vices recipe: vt aristoti les. Accedūt apud me certe efficacie: vt credā etiā oīa in aquis spirare sue nature sorte. Sepe anno: tata est estiuo tpe piscīū quedā ambulatio: ⁊ alia tranq̄l lo velut oscitatio. Ipoꝝ quoqz qui sunt in aduersa opi mone de somno piscīū cōfessio. Quis enī sine respirati one locus somno. Preterea bullantiū aquarū sufflatō luneqz effectu Conchaꝝ quoqz corpa augescentia sup oīa est: qō esse piscib⁹ auditū ⁊ odoratū ex aeris vtriqz materia dubiū non est. Odorem quippe nō aliud q̄ in fectum aerem intelligi posse. Quamobrē opinetur q̄sqz de his vt ei libitū fuerit. Miratur archadia suū exoce tum appellatū ab eo: qr exit ī siccuz cā somni. Circa cli torīū vocal hic truditur esse sine branchis Idem in li.x. Aquatiliū quoqz exiguū quiddā: etiaz qui de cete ris dubitant: dormire tñ existimāt: nō ocloꝝ argumen to: qz non bñt genas. Clerum ipsa quiete cernuntur pla cida seu sopozata: nec alia q̄ caudas mouentia: ⁊ ad tu multū aliquē pauentia. plani vero piscium in vado ita dormiūt: vt manu sepe tollantur Aristoteles vbi ō Somn⁹ piscīū plus est de nocte q̄ de die: ideoqz instro tres dentes bñte figūtur ⁊ nō mouentur In somno qe scit piscis: ⁊ non mouetur ex eo nisi cauda solummodo motu modico. Si vero aliqd ꝑpe ipsum motum fuerit: cito euigilat ⁊ fugit. Plures aūt pisces ⁊ anialia mari na dormiūt sup terrā. arenā ⁊ lapidem: in maris ꝓfun do. Et libro de naturis rerū. Oēs pisces ⁊ anialia mollis teste. vt dicit aresto. modici sōm sunt Q⁹ tñ dor miant p clausionē palpebrarū nō ꝑpendit: qz palpebras nō bñt: sed qz manu capiūtur: ⁊ in somno ferro trudēte ꝓcutiūtur. IX.

De alimento piscium. Ysidorus

Pisces dicti sunt a pascendo. Plam pleriqz her bis pascūtur: ac minutis vermib⁹. Alii se mui cem deuorāt: ⁊ minor apud illos esca maiorꝭ ē. Non aūt vt bos ⁊ ouis ex vna tñ ꝑte dentes bñt: sed vtreqz ꝑtes armate sunt dentib⁹: quos ideo deꝑssos et acutos bñt vt edant cito ⁊ sine aliqua mora trāsmutāt ne si diuti⁹ cibum versarent: aquarū illuuione dentib⁹ eoꝝ esca possit auferri ac diluī. Beniqz nō ruminat ex cepto escaro: qui solus in his ruminare phibetur.

Ambrosius. Pisces nō vt anialia terrena nutriunt nec manus humani tactu ⁊ alimento: vlloue delinimen to delectantur: ⁊ tñ in viuarijs suis seruātur. Herbis pleriqz vermibusqz vescūtur. ⁊ q̄dam seminicē deuorāt suaqz carne pascūtur. Minor apud illos esca maioris est: ac rursus ipe maior a validiore deuozatur: fitqz sꝰ in vno ventre prede: vindicteqz cōsortiū Aristoteles vbi ō. Pisces ī maiori ꝑte carnem comedūt: omēsqz ci bātur pullis suis tpe pullificatōnis. Piscīū quidaz ha bent orificiū in oppositō: quidā in dorso sicut dephini. et oīs modi q̄ dicūtur chelety: nec recipūt cibum nisi qñ reuertūtur sup dorsum. Qō si fecit natura ꝓpter sa lutem tñ: sed vt retardent se in accipiendo cibū: qm̄ ō genus anialia comedit: ⁊ habet additamentuz tenue: p pter hoc non pōt esse bone abscisionis. Si enim esset le uis comestionis cito mozeretur ꝓpter nimiā repletiōz Anialia testea immobilia edant se ab aqua dulci. Et anialia mollis teste comedunt herbas ⁊ quodlibet: vt cācri lapidosi. Oīne vero malalzye. i. molle creatum ex carne tñ: comedit carnem. Et anialia q̄dam scz maria vt chelety ⁊ onagri. atqz cetera: vescuntur carne tantū modo. q̄dā herbis. q̄dā stercore ac luto. Oīsqz pisces sese comedunt: ꝑter falsalcon. Quidā enī non comedit carnē oīno. Et quidā cibatur a ceno. Ideoqz pondero sus est: ac sepe natat: vt carnis sue lutū abluat. Nullus marinū anīal comedit pullos suos: ⁊ ideo multiplicant Cum aūt cōplentur: ab illis comedūtur. Quidā piscis cum habet timorē: abscondit caput suū in corpe suo: ⁊ occultās caput comedit carnem. Quidā vero ruminat vt quadrupes: ⁊ alios venatur pisces: cum natāt super aquā. Quidā ex aqua sordida strangulatur: qz brācbi cius sunt paruī: ⁊ ideo turbāt aquā qñ volūt cā venari Dor⁹ piscīū fit ad mozsuos ꝓpter cibū ⁊ pastū q̄ bou⁹

est ibi ⁊ vtilis ppter aque dulcedinem. ¶ Ex libro ō natu
ris rer. ¶ Oēs pisces maris inuicem se comedunt: ex
cepto quodā ⁊ali qō arestotiles fastaleon vocat: et hoc
ideo: qz carnē nō comedit oino. Quidā vero applicant
ad petrā ⁊ absoluūtur qñ querūt nutrimentū: ⁊ hoc no
cte: postea redeūt ad petrā. Quidā cauernas in barena
parant, quidā in luto ⁊ tñi os emittūt. ¶ Oēs pisces ci
bātur a pullis suis tpe pullificatōnis: pui quoq; come
duntur a magnis. quidā pisces ex aqua clara cibatur:
⁊ aqua turbida strāgulatur

¶ De piscū impinguatōne. ¶ Arestotiles X.

Dunie cōferunt piscib⁹ pretereq; pluis. Tpa ve
ro sicca nocent piscib⁹: sicut ⁊ humida volatili
bus. Maior itaq; ps generū piscū impingua
tur in annis pluuiosis: qz tunc inuenūt cibum multum
⁊ aqua pluuie valet oibus illis: sicut cōuenit terre plā
tis. ¶ñ ergo maior pars piscū ad pluuias mutatur.
Ob hoc in flumnib⁹ ⁊ lacub⁹ impinguātur. Et ex aq̄s
pluuiaꝝ eis matie ꝙuenit aqua pluuie estualis. ꝓcipue
vero si ver ⁊ estas ⁊ autumn⁹ pluuiosa fuerint. Et vni
uersal'r cū annus hoibus bon⁹ fuerit: tunc impingua
tur pisces: sed non in locis frigidis. Multa quoq; plu
uia quosdā pisces excecat: nō ex multitudine pluuie ip
sius: sed ex frigore. Multa pluuia ꝙuenit oib⁹ testei co
riiq; inde mare dulci⁹ efficitur. ¶mib⁹ imp̄ testei corii
ꝙuenit aqua pluuial' preterq; vni, s. torcholich: qz si gu
staūerit morietur illa die. Conuenūt etiā ad impingua
cōnem ꝓpria loca piscib⁹: qñ aliq̄ ppe terrā: ⁊ q̄dam in
pfundo maris impinguātur: ⁊ q̄dā in ambob⁹. Quidā
aūt impinguantur in locis in quib⁹ est viridis aque nu
bes: ⁊ cum ibi deph̄endūtur sunt meliores. Pisces qui
carnes comedunt: cibum in aqua viridi multz inueni
unt. Non autem impinguātur pisces in locis frigidis.
Omnes pisces lapidosi pingues sunt. Pisces qui latēt
in pfundo maris in hyeme: post ei⁹ latentiā impinguāt
valde. Quidā impinguātur vento septentrionali: vt pi
sces longi: ⁊ ob hoc deph̄endūtur in estate multi. Qui
dam autem impinguātur vento meridionali: vt pisces
ampli.

¶ Qualiter elemētum aque sit in eis cōnatu rale. ¶ Isidorus XI.

Quedā genera piscium, sicut iam supdictū est.
ideo viuere sine aqua nō ꝑt: qz emergendi spi
ritus ⁊ respirādi naturaliter nō suppetit: sicut hoi
bus q̄b⁹ bu⁹ aeris spiramine vtuntur: quod cñ nobis
est spūs: illis est aqua que viuendi ministrat substantiā
Belphini quidē ⁊ sil'ia magni corpis nō hūt branchos
sed cannā: qz pulmonē habent ⁊ cannalem: ppter exitū
aque qñ accipiūt cibuz in aqua: nullusq; ex eis pōt hr̄e
branchos ⁊ anhelare sil'. Locus aūt cannal' ē in anteri
ori cerebri. Et hoc quidē genus anhelat: qñ ex ⁊alib⁹
magnis est: ⁊ indiget multo calore ad iuuamentū mot⁹
Ideoq; pulmonē habet sanguine plenū: ⁊ naturali ca
lore. Et ꝑm vnum modū est illud ⁊ial agreste careq;
pedibus: ⁊ accipit cibum ex humido sicut aquosum
Mouētur pisces. vt dictū est. ad locoꝝ ppter pastū
qui est ibi bonus ⁊ vtilis: ppter aque dulcedinē. ¶ Pli
nius li. ix. Piscium oñe genus ꝓcipua celeritate adole
scit. maxie in ponto. Causa est: amniū multitudo dulcef
aquas inferentiū. Pisces modicis imbribus gaudent
aluntur q; Quippe ⁊ harundines q̄ris in paludē nasce
nō tñi sine imbre adolescūt. Et vbiq; pisces in eadez
aqua fuerint assidui si nō affluat examinātur. ¶ Am
broſ⁹. Bona mater est aqua piscib⁹: sine qua nō est vi
uere. Nec a sue parentis ꝓsortio separi: nec a sue alitri
cis munere discerni. Qō cuiz nobis est spūs aeris: hoc
aque est illis. Pisces ova gignunt: ⁊ aquis fouenda cō
mittunt. Non nidos vt aues texunt, nō diuturni fotus
laborem induūt: nec cum sui molestia nutriūt: quin po
tius ouuz cadit: quod aqua sue quodā nature gremio:
q̄si nutrit blāda suscipit: ⁊ ⁊ial celeri fotu reddit.

¶ De mansione piscium in aqua vel terra ¶ Arestotiles XII

Quosa vero dicuntur ⁊ialia duob⁹ modis
Uno modo: qz mānsio coꝝ et nutrimentū est in
aqua: ⁊ aquā interi⁹ recipiūt ac reuomūt: nec
sine ipa viuere ꝙueunt: sicut plurib⁹ accidit piscibus.
Alio modo qz licet mansio coꝝ ac nutrimentū sit in aq̄
non tñ recipiunt aquā intus sed aera: ⁊ que interi⁹ reci
piunt aquā maris: nō gustant aliud de a; resti. Quedā
aūt viuunt in aqua deinde mutātur in aliam formam:
et viuunt extra. Quedam vero in aqua viuūt: quia ad
petram applicata sunt. Et hoꝝ quedaz a petra cui ap⁹
plicantur non descendunt nec sepantur: nisi ab aliquo
per attractōnem ex insperato ad motum cogantur.
Quedam vero sic sūt applicata: q⁹ quādo querūt nutri
mentuz suū sūt absoluta. Multa quoq; absoluta sūt: at
nō mouētur a locis suis. Item quedam manent in ripa
quedam in luto, quedam in harena. Item quedā ⁊ialia
vt dictū ē, manēt in aqua nec viuere possūt extra. vt toz
tuce aquose: crocodilus: ꝙpotam⁹: ⁊ ranarum genus
Quedam vero manent in aqua ⁊ pariunt vel creant in
terra: et quedā in terra manēt et cibātur aqua. Belphi
nus ⁊ balena ⁊ oia cannas hr̄ntia quibus hanelant: ma
nent in aqua. Media sunt inter ambulātia et marina:
et in vtroq; ꝫmu nicār: quia recipiunt aquaz p̄ cānam:
et aerem p pulmonem. Nec ⁊ialia ppter cibum et cum
cibo aquā recipiunt: ⁊ habēt instrumentū scz branchos
loco hanelitus: quo aquā eiciunt. humiditatem cibi re
cipientia cānas habent. Malaczye ac mollis teste reci
piunt cibi humiditatē: et sunt marina scōm alium mo
dum scz ppter complexionē corporis et vitam. Pisces
lapidosi manent pares mas cum femina. Quidaz etiā
piscium manēt in cauernis. ¶ Plinius vbi supra. Theo
frast⁹ tradit circa babilonis rigua fluuiis decēdēt⁹
in cauernas aquas habētes quosdaz remanere pisces.
Ide ad pabula exire pinulis gradientes crebro motu cau
de: contraq; venantes in cauernas suas refugere: et in
his obuersos stare. Capita coꝝ esse rane marie similia
reliquas partes gobioꝝ: brāchias vt ceteris piscibus.
Tradit etiaz in ponto vnum genus esse quod extremas
secretur fluminū aquas: sibiq; cauernas in terra faciat
et in his viuat etiaz recipcis amnibus siccato littore.
Effodi ergo motu demū corpoꝝ viuere eos approbāt
In paflagonia quoq; piscel gratissimos cibis: terrenos
altis scrobib⁹ effodiān his locis in quibus nulle restag
nant aque.

¶ De conuersatōe piscium per aque loca di uersa ¶ Arestotiles XIII

Quatuō animalium: q̄dam manēt in aqua ma
rina: quedaz sunt fluminea: quedā stagnea: ⁊ q̄
dam vt rane paludosa. Marinoꝝ vero quedaz
sunt pelagalia: quedā littoralia: quedā petrosa. Quedā
etiā marina in hyeme, ppe ripas sunt: estate vero in pe
lago: qñ aliq̄ calorem: ⁊ aliq̄ frigus querunt. Unde
quidā in hyeme vadunt a pfundo maris, ppe terrā que
rendo calorem: ⁊ quidā fugiētes a locis que ppe terrā
sunt intrāt, pfundum maris fugiendo calorem. Iteruz
ppe terram est, pfundo melius: qz ibi est bonus pastus.
Propter ascensionē enim solis oriunt ibi molles arbo
res. loco quoq; ppe terram magis tpata sunt. Et ideo
carnes piscium ibi cōuersantiuz fortiores sunt. Multi
vero pisces latitāt in cauernis: nec deph̄enduntur om
nino nisi in tpib⁹ determinatis. Quidā. vt dictum est.
in pfundo maris latent in hyeme: ⁊ post latentiā impi
guātur valde. Et quidā sibi cauernā parant in harena

Quidã in luto:nec emittunt nisi os tãtummodo. Non autem latent in maiori pte nisi in hyeme. Pisces itaqꝫ molles teste:t qui manent in lapidibus latent in cauernis diebus frigoris fortis. Quidam vero manent estate in cauernis:vt glauc⁹ quasi p sexaginta dies:ac deꝑ hendit̃r post ascensiones canis. Cõueniunt itaqꝫ loca ꝓpria piscibus:qñ aliqui ꝑpe terram:t aliqui in pfundum maris:t quidã in ambob⁹ impinguantur. Diuersitas vero regionuꝫ:diuersat pisces:nõ tñ in cibi abũdantia:sed in multitudine coitus t impgnatione:t in pru:sicut plantas.t arbores.t animalia. Ideoqꝫ plures frequẽter pisces ouant in quibusdã locis:t ĩ quibusdã non. Plinius vbi s. Itaqꝫ hibernis mensib⁹ iacent in speluncis conditi maxie hippur⁹ t caracin⁹.hyeme nõ capi.ꝓterq̃ estatis dieb⁹ paucis et eisdẽ sp. Itẽ murena et orphus conger:perce et saxatiles oẽs:terra quidem:hoc est vado maris excauato condi p hyemes.torpedinem pistam soleamqꝫ tradunt. Quidã rursus est⁹ impatiẽtia medius feruoribus sexagenis diebus latẽt: vt glaucus:asselli:aurate. Fluuiatiliũ sylurus canicule exortu sideratur:et alias fulgore sopitur. Hoc etiaꝫ accidere in mari cypꝛio putant:et alioquin totũ mare sentit exortũ eius sideris:qõ maxie in bosphoꝛo apparet Algẽ enĩ t pisces supferũtur ab imo versa oia. Multi quidẽ in ꝓpontide pisces estiuãt:t pontum nõ intrãt rumbi solummodo. Hera litera plini est. Itez soloc cũrũbi intrant.nec scepia est cum reperiatur loligio. Baratilũ desunt turdus t merula:sicut conchilia cum abũdant ostree. Omnia vero hibernant in mari egeo. Põtum intrantiũ soli nõ remeant triche. Sed hi soli in bystrum amnem subeunt:t ex eo subterr.ancis eius venĩ in adriaticũ mare defluũt. Itaqꝫ t illic descendentes: nec vnq̃ subeuntes e mari visuntur Isidorus. Illud sane non sine quadã dote nature manere piscib⁹ putãt q̃ vnũquodqꝫ genus ꝑscripta sibi domicilia habet que sui generis nullus excedat:nec alienus incurrat. Hoc quippe genus piscũ in illo sinu maris alitur t gignit illud in alio. Veniqꝫ nõ reperies cõfusa piscium genera sed quod hic abundat:alibi deest. Nec tamen aut interclusa montib⁹ copia:aut fluuius interlabentib⁹ transitus impeditur. Sed vsus nature impssus est tanq̃ patrie finibus vnumquẽqꝫ se retinere:t vltra incolas p:dire suspectũ. Sunt tñ aliqua piscium genera:que nõ in genti facilitate loca mutant:sed fouendi ptus necessitate. Pergunt eñ estatis tpe ad fretum ponti:eo q̃ relicta maris sinu hic sinus dulcior sit. Non eñ tãdiu sol ipi freto:q̃diu ceteris immoratur.eaqꝫ cã fit vt nõ omnes aquã exhauriat que dulcis t potabil' sit. Nec ergo causa pontũ illis facit gratiorem in quo t generare t partus emittere possint:qz teneri fetus laborem aliene regionis ferre vix possent:quos illic fouet aeris magna clementia. Itaqꝫ pacto munere:oñes simul eo quo venerant agmine reuertũtur. Quis piscibus hec loca annunciauit:aut ꝓcepta tpa vel dispositõnem viandi q̃s tribuit. Mimirũ ille qui sensib⁹ ymmersor imperiuz infundit:q̃ muris animantibus discipline naturalis ordinem tribuit. ¶ xxiii.

¶ De variatione piscium secundum anni tẽpora. ¶ Plinius vbi supra.

Mutant colorem candidũ in hyeme mene scilicz pisces quidã:t fiunt estate nigriores. Mutãt t phicis reliquo tpe cãdida vere varia. Eadẽ qꝫ piscium sola ex alga mdum facit:t in nido parit. Oñs hyemẽ ꝓgelidã sentiũt:sed maxie qui lapidẽ hẽ in capite existimãtur.vt lupi.sciena t pagri. Cũqꝫ hyemes aspere fuerint multi capiũtur ceci.quidam hyeme iacent speluncis conditi. Maxumeqꝫ hyppur⁹ t coracinus. Hyeme nõ capi.vado maris excauato p hyemes condi torpedinem t soleam tradunt Quidam vero est⁹ impatientia medius latent feruoribus:vt glaucus t asellus. Canicule exortu pisces supferũtur:t cetera:vt s̃. ¶ Aristotiles. Garamen piscis est valde moll':iz ventus t frigus indurat ipm: sicut t arborem: sed et ipse putrescit in locis valde calidis Marina quedã in hyeme ac vere ꝓpe ripas sunt:estate in pelago:qñ aliquãdo calorem:aliqñ frigus querũt. Genus quoddam ex quo lzarabo generatur anteq̃ ouã ponat est carnis bone:t male post. Hoc quoqꝫ genus ad modum serpẽtis exuit spoliuz in vere. Animalia quedã viuũt in aqua:deinde mutãtur in aliam formã:t viuũt extra. Tpa sicca vt dictum est.piscib⁹ nocent.pluuialia iuuãt eos:t impinguant. Piscibus in capite lapidem hãtibus hyems nocet:qz lapis infrigidatur in capite t coagulatur. Pisces cum accidit glacies morĩtur:t ob hoc in fluuius et lacub⁹ deꝑhendũtur. Estate quoqꝫ deꝑhendunt̃ur:maxie pisces longi:qz impinguãtur veuto septẽtrionali. Piscis rodez de die natat:t de nocte q̃escit:nisi nox lunaris fuerit:tunc enĩ natat t nõ q̃escit. ¶ xv.

¶ De vario motu piscium.

Quatilia q̃dam natãt p capita sua:vt lzarabo q̃dam vero cauda. Et q̃dam sunt inambulatoria:vt genus cancroꝝ cui⁹ natura est aquosa. Quedã etiã natãt socialiter:q̃dam solitarie. Oñs marini pisces qui hñt pedes natant cum eis t cum alis:sicut totum genus malazye.i.moll' carnis qõ.s.gen⁹ velociter in natãdo mouetur.lzarabo ex piscib⁹ dure carnis mouetur cuz sua cauda motu veloci sicut motu alarum suaꝝ. Crocodilus autẽ mouetur cum cauda sua et pede. Est etiã piscis de genere ostree.i.teste dure:q̃ cauda natat t repit. Quoddã animal marinũ habet dextrũ pedem paruũ:t sinistrũ magnũ. Ideoqꝫ cum ambulat fert totum corpus sup sinistrũ. Ale pisciuz ꝓuenientes sunt ad natandũ:qz sunt in modum remoꝝ. Quidã vero piscis longi corpis nõ habet alas:nec natat nisi per flexionem corpis. Mouetur siquidem in aqua sicut reptant serpentes in terra. Quedã aũt aquatilia petre applicata sunt:nec ab ea sepanf:misi ab aliq̃ attractõcz ad motum cogantur. Quedã vero sunt ad petrã applicata:sed q̃si querunt nutrimentũ suũ sunt absoluta. Multa quoqꝫ sunt absoluta t a locis suis nõ mouenf. Est quoddã applicatũ teste fortis applicatõne. Et cum aer clarus fuerit:boc animal erit absolutum t ambl'abit. Cunqꝫ venti mouebũtur:applicabitur petris t q̃escz nec mouebitur. Quidam vero piscis qui non mouetur vt cheleny:habet sũe radicib⁹ in terra crescẽtib⁹. Quidam etiã sine radicib⁹ oriuntur:t si moueantur a locis suis morĩtur. Quidã piscis a mari ascendit ad flumẽ t paludes:vt castonoz. Alii aũt ecõuerso:vt haloz. Rodez. vt dictum est.natat de die:et quiescit de nocte:nisi nox fuerit lunaris. Pisces sicut et aues mouent mãdibulam supius et inferius tñ:qz motus ille ꝓuenit est ad mordendũ et ad scindendũ Motus aũt in latus est cõuenies generi piscii Est piscis qui sceno cibat.ideoqꝫ ponderosus existens sepe natat:vt carnis sue lutum abluat. Animalia marina dure teste ambulant et pascũtur:et a testa capita exhuunt:et q̃s timuerint ipm reponunt. Piscium greges hñt rectorẽ:et mouẽtur ad locũ vbi bonus est cibus et pastus ꝓpter aque dulcedinem Ambrosius. Quedã piscium genera fouendi partus necessitate:mutant loca. Oportuno tpe ex diuerꝫ locis ad plurimos sinus maris quasi cõmuni consilio ꝓuenunt:agmine cõiuncto. Flatus aquilonis captant:mare septentrionale petunt:t ꝓpontidem sinum violento impetu intrant:multaqꝫ maria transeunt:vt aliquã vtilitatem generi suo q̃rant ad ponti fretum. vt sup̃ dictuz est.in estate transeunt:eo q̃ sit dulcior sinus:qz sol non

tamdiu in hoc freto morantur: vt aquā dulcem exhauri at omnes atq; potabilem qua maritima delectātur. Illō & fluuia sequūtur: & ad supiora ascendūt: sicq; pisces alieni generis frequenter in fluuiis capiūtur. Illic pro copia gruentia loci temporisq; fetificāt. ac tenecros fetus nutriunt: quo pacto simul omnes eo quo venerāt agmine reuertuntur.

Capitulum. XVI.

De morbis ac senectute illorū. Plinius.

Scorare singlos pisces manifestū facit aliquorum macies: cum eodem genere capiātur: alii pingues. Senectutis aūt eox indicium est duricia squamarū: que non sunt omibus siles. Scribit Senecca piscem in cesaris piscinis decē expirasse post. lx annos. Aristotiles. Siccitas. vt dictū est supius. nocet piscibus. q̄busdā etiā nocet pluuia: q; cecat eos q̄ fuerit multa. Non aūt apparet infirmitas pestilentialis in piscib⁹ sicut in boibus ac ceteris animalib⁹. quibusdā tñ piscibus accidunt infirmitates ppie. Sunt & pisces qui moriūtur cum a dracone mordentur. Draco q̄ppe marinus est venenosus. Sunt etiā pisces qui apud ea nis ascensionem moriūtur caloꝛe. Sub hzabari brādhis vt supꝛa dictū est. multi pediculi inueniūtur a quib⁹ interficitur. Iterum pisces cum accidit glacies moriuntur. & ppter hoc in fluuiis & lacub⁹ apprehendūtur. Est etiam piscis hīs in capite lapidem cui nocet hyems: q̄n infrigidatur in capite lapis & coagulatur. sicq; piscis ille cadit. i. moꝛitur. Piscis qui dꝛ gladius: & est scorpio mi filis pungendo: magnum dolorem inducit piscibus aliis. Idcoq; multocies saliunt sicut delphin⁹ salit suo aculeo punct⁹. Preterea quidā pisces. vt dictū est supꝛa. qui & sine radicibus oꝛiuntur. si moueantur a locis suis moꝛiuntur. Garamen aūt piscis valde mollis putrescit in locis valde calidis. Animalia quedā marina exuūt se necrutē. Nam astacoꝛ & carabo corta sua exuūt aliquādo in vere: aliq̄ in autumno. Omnes quoq; concedūt q̄ ea q̄ sunt mollis teste senectutē exuunt. Dꝛ etiā hoc illis qui sunt testei coꝛii accidere: q̄ cum exuerint: effunditur testa sua mollis valde. Pisces senes mali sunt ad salliendū: q; maior pars eius q̄ ꝛtinebatur in ventre: iam est dissolutū. Cognoscatur aūt senect⁹ piscū ex magnitudine: & ex duricia testax. Et libꝛo de naturis rerum. Pisces in glacie moriūtur: olei quoq; gustu extinguuntur.

Capitulum. XVII.

De inimicicia quoꝛūdam ad inuicem

Plinius vbi supra

Sunt aūt in piscib⁹ inimicicie atq; ꝛcordie miracula. Mugil & lupus mutuo flagrant odio. Conger & murena caudas inter se p̄rodunt. Polippum intantuꝛ locusta pauet: vt si iuxta viderit: oino moꝛiatur. Locustam conger. rursus polippus congrī lacerāt. Nigidius auctoꝛ est p̄rodere caudaꝛ mugili lupum. eosq; stabulis mensibus esse cōcoꝛdes. Omnes aūt viuere quibus sic caude amputentur. Amicicie veꝛo exempla sunt ad inuicem hīe societatē. Balene magnitudinē vada p̄natans demōstrat: oculoꝛumq; vice fungitur. Aristotiles. Multis generibus piscium cōuenit sp cuꝛ multis socioꝛ esse. Quidā separantur & solitātur p se. Multis eni non est possibile cum aliquib⁹ socioꝛ esse. Quidā eni diligunt se ad inuicem et quidam non. Omnes aūt piscium greges habēt rectoꝛes. Piscis. vt dictū est. qui dꝛ gladius scoꝛpionis filis: pungendo magnū doloꝛem aliis piscibus inducit ita q̄ cos salire facit. delphin⁹ de hac cā salit. Seneca de naturalib⁹ q̄onibus libꝛo. viii. Babillus autoꝛ ē cum ipe p̄fectus obtineret egyptum eradicato hostiumli qd est maximū: sibi spectaculo fuisse. Cephinoꝛum a mari cōcurrentiū: & crocodiloꝛ a flumine aduersum agmen: agentium velut p partibus plium. Fugax animal audaci: & audacissimū timido. ac croꝛodili ab aialibus placidis moꝛsuq; immotis incidūtur. Cū em̄ his supioꝛ coꝛpis ps dura sit & impenetrabilis: etiaꝫ maiorum aialiuꝫ dentibus: inferioꝛ tñ est mollis & tenera. hanc delphin spinis: quas doꝛso eminētes gerunt: subuerti. aut in aduersum emitti diuidebāt. Reclusis ergo hoc modo pluribꝰ: ceteri velut acie versa refugerunt

Ex libꝛo de naturis rerū. Frequenter quoq; visi sūt hzarabones ambīare sicut greges: & ad inuicē bella pturi. Huj⁹ em̄ generis monstra foꝛtissime pugnant inter se sicut aretes. munitūq; se multitudine socioꝛ aduersus partes. Fiunt aūt in huiōi aialib⁹ bella sicut & in ceteris: quattuoꝛ de causs. s. ppter naturalē supbiā. ppter cibum. ppter coitum. ppter fetum. Et omnis quidē pisciū greges habēt rectoꝛē. Nullus aūt piscis ex p̄da viuens socialr natat: vt lucius: & sui siles. Hēs aūt pisces maris inuicem se comedunt: excepto vno. vt supꝛa dictum est.

Capitulum. XVIII.

De diuersis generibus pisciū Aristotiles

Malaize dꝛ genus piscium quod est mollis carnis: creatū ex carne tñ. Habet ex membris extrinsecis pedes: & caput qd est inter ventrē et pedes. omniaq; huiōi quattuoꝛ pedes hīt diuisos in duos: ꝑter vnū genus qd dꝛ multoꝛ pedum. Malaizę natant per capita sua: & omnia testem mollem habēta: sicut hzarabo. Et animalia quedā ambulantia sicut genus cancroꝛ: q; natura eius est aquosa. Malaizę gen⁹ augmentatur in locis calidis: & magis est in pelago q̄ ꝑpe ripas: ꝑcipueq; in locis vbi multiplicantur aque inter pide. In coꝛpe malaizę non est os nec vlla pars terrestris distincta p se. Animalia marina dura teste ambulāt & pascūtur: & a testa capita extrahūt: & quādo timuerint ipm reponunt. Sunt & in mari q̄dam in quibus dubiū est vtrum animalia sint vel plante. sunt eni cōmixta cum locis in quib⁹ inueniūtur: & coꝛrūpunt si ab illis mutentur Omne quoq; coꝛii testei siles est plante: cum animali tamen confertur ambulanti. Et ex eis est qd oino sensu caret: & est qd debilē sensum habet. Animalia testea imobilia se cibant a dulci aqua. Et est piscis. vt dictum est. habēs in capite lapidem: cuiq; nocet hyems: q; lapis in capite infrigidatur & coagulatur. Sicq; piscis cadit. i. moꝛitur. Pisciū. vt dictū est. quidā sunt marini. quidā fluuiales. quidā lacuales. & quidā hīt os i oppositō. quidaꝫ in anteꝛioꝛi. quidā in doꝛso. quidā a loco suo mouētur. quidā ñ. Piscis. vt dictū est. qui dꝛ garamē est mollis valde: sed ventus & frigus indurat ipm: sicut aꝛboꝛibꝰ accidit. et ipe in locis valde calidis putrescit. In q̄busdā marinis nō est sanguis: vt est sepia & hzarabo: & oia q̄ plures hīt quattuoꝛ pedibus Plinius vbi s. Tria genera sunt aquatilū sanguie carentiū. Primū. s. q̄ appellātur mollia. Deinde crustis tenuib⁹ cōtecta. postremo testis duris cōclusa. Mollia sunt lolligo. sepia. polippi. & cetera hui⁹ generis: de quib⁹. s. dicetur infra Bilicea testa inclusis fatendū est nullum esse sensum: vt ostreis. Eadem quoq; natura q̄ fructici est multis & olothyris. pulmonibus: vt stellis. Omniq; piscium species sunt. lxxiii. ꝑter crustis intecta: q̄ sunt. xxx. Isidoꝛ Inter hec aūt animia sunt q̄dam genera piscium: sicut dicta: vt tam dictum est supꝛa: q; et in terris ambulādi hīt vsum: et in aquis natādi hīt officium.

Capitulum. XIX.

De diuersis figuris piscium.

Plinius vbi supra

Varioꝛ piscium alii sunt vt rumbi. solee. passeres: qui a rumbis situ tñ coꝛpoꝛ differunt Alii longi vt murena. conger. Ideo pinnarum quoq; fiunt discrimina que pedū vice date sūt piscib⁹ Nullis supꝛ quinas quibusdam trine. quibusdam bine.

aliquibus nulle. In fucino tñ lacu piscis ē: qui octonis pennis natat. Bine octo longis. vt lubricis: ⁊ anguill: et congris. Nulle vero vt murenis: quib⁹ nec brachie: Hec omnia flexuoso corpo⁹ impulsu ita mari vruntur vt ꝑpentes terre in sicco: ō etiā viuacioza talia. E plagis etiā aliqua nō bñt pinnas: vt pastinace. Ipa enī latitudine natāt. Et que mollia appellanf: vt polippi: q̄ pedes illis pinnarū vicem ꝓstāt. Planor⁹ pisciū quidam ꝑ spina cartilagine habent: vt rape. pastinace. turpedo. squatine: et quos bouis. lamie. aquile. ⁊ ranc: noibus appellat grecia. Quo in numero sunt squali q̄ⁱs non plani. Dia talia carnosioza sunt: et supina vescunf Cunq̄ ceteri pisces oua pariant. hoc solum genus. vt ea que cete appellant. anial parit: excepto quam ranaz appellāt. Certissima securitas est planos pisces vidisse q̄ nunq̄ sunt vbi malefice bestie. Qua de cā vrinantes sacros appellant eos. Arestotiles. Pisces longi nō natant sed serpunt in aqua: sicut serpentes in terra: ō goq̄ tpe viuunt. Pisces longi. vt sup̄ dictum est. impinguant vento septentrionali: ⁊ ideo in estate dēbendū tur cor⁹ multi. Pisces aūt ampli impinguantur vento meridionali.

De multiformi specie ipsoꝝ

XX

Arestotiles.

Animalia in aqua manentia multiplicioris formē sunt q̄ in terra: q̄ natura humidi ꝓuenientioz est creatioi q̄ terra: maxieq̄ animalia marina. Nam et in mari sunt anialia corpulenta: plusq̄m in aqua dulci: q̄ natura maris est calida: ⁊ habet communicatōem in omibus partib⁹. s. terra. humido: ⁊ vēto. Ambrosius. Aduerte homo quāto plura in mari q̄ in terra sunt: numera si potes oim piscium genera: vel minuto⁹ vel maximo⁹. Quid attexam etiam meruias ⁊ turdos ⁊ pauos. Quo⁹ colores in auibus videmus expssos: vt nigri meruli. Paui diuerso dorsa ⁊ colla picta sunt. turdi albo varii: et cetera quo⁹ terre sibi spēs ⁊ noia vendicauerit. Nam prius in mari diuersiq̄ flumib⁹ ista cepert. Siquidē aqua prioz animaz⁹ vicentium reptilia diuino nutu impata ꝓduxit. Adde ⁊ hanc grām q̄ ea que timem⁹ in terris: in aqua innocua sunt. leo terribil' in terris: sed dulcis in fluctibus. Murena quā ferūt aliud bñe notium: cisca ꝑciosioz est. Rana horrēs in paludib⁹: decora in aquis: omib⁹ fere prestat alimentū. Mustele grauis in terris odor: in aquis suauis. Quid loquor cor⁹uo⁹: quid etiaz lupo⁹ temere rudines. Nescit bos lupos agnus timere. Tanta ē aq̄rum gratia quā⁹ vitulos fugiant et leones. Quid etiam purpuras memorē que regum cōiuia cenant: amictus induunt. Aquaz⁹ ergo est quod in regib⁹ adorat' Adde porcos maris etiā videns gratos: q̄ nichil ē cōmune quod non aqua abluat. vnde cōes eos sicut i terra editos: estimare non pōt Plinius libro. ix. O⁹ ār in aquis complura sunt maioza etiā terrestrib⁹ anialia Causa cuidens est humoris luxuria. Alia foꝛs alitum quibus vita pedentibus. In mari aūt tam late supino molliq̄ ac fertili accremento accipiente cās gentales sublimi: semp̄q̄ pariente natura. pleraq̄ etiā mōstrifica repiuntur. pplexis et in semet aliter atq̄ aliter. nūc flatu. nunc fluctu ꝓuolut⁹ semibus atq̄ principiis: vt vera fiat vulgi opinio: quicquid nascitur in pte nature vlla: et in mari esse: pteraq̄ multa que nusq̄ alibi. Reruz quidem non solum animaliū simulacra inesse: licz intelligere intuentib⁹. ensem. gladium. serras. Cucumis vero et in colore et in odore silem: quo min⁹ miremur cārum capita in tam paruis emmere codcis. Piscū species sunt. lxxiiii. ꝑter crustis intecta: que sunt. xxx. piscium sanguine carentiū tria sunt genera. vt dictū est ē. bo⁹ mollibus caput est inter pedes ⁊ in ventre. pedicli octoni. Sepie aūt et loligini duos pedes ex bis lōgiores mi et asperi: quibus ad ora admouent cibos: ⁊ in fluctibus se velut anchoris stabiliūt. ceteris cirricū quibus venanf. Ex libro de naturis rerum. Piscium alii branchias bñt multiplices: alii simplices Et alii q̄dem ꝑ capita sua natant: alii ꝑ caudas. Quidā vero pisces. vt ait Plin⁹. naturaliter tante leuitatis sunt: vt nisi capita maxia portōne corpo⁹ bient: in aquis mergi ñ possent. In pfundo maris multa piscium genera sunt que nunq̄ aut vix ad visus hoi⁹ exeunt. Est piscis armat⁹ ad modū militis: et est piscis monachum representans

De diuersis tegumtis piscium.

XXI

Plinius libro nono

Quatilū quoq̄ tegumenta plura sunt. Alia cozio ⁊ pilis teguntur: vt vituli: ⁊ ꝓpotami. alia cozio tñ: vt delphin. Cortice vt testudines Silicuz duricia: vt conche ⁊ ostree. Crustis: vt locuste Crustis ⁊ spinis: vt echini. Squamis: vt pisces. Aspera cute: vt squatina: qua lignum et ebora poliuntur. Molli: vt murene. Alia nulla: vt polipes. Que pilo vestiuntur anial pariūt: vt pistis. balena. vitulus. Item pilo carentiū duo oīno sunt que anial pariunt dēbu⁹ ac vipera. Pisciū vt ꝑdictuz est genera crustis intecta sunt. xxx. senectutis indicium est squamarum duricia

Arestotiles. Piscū ac ꝑpentiū q̄dam bñt cortiz lene. quidā asperum. quidā squamosuz. quidā vero spinosum. Quidam etiā piscium cortum habēt corticib⁹ plenum. Dātes aūt cortum lene pauci sunt. Chelety vero corticem bñt: sed asperum: q̄ creatio eius est cartilaginosa atq̄ spinosa. Pars em̄ terrestris transit in cortū naturaliter. Animaliū quidem sanguinē non bñtium: quoddā est malale ye. i. molle carens testa: ⁊ eius caro ē extra. Quod aūt durum est exter⁹ in modum sepie. cō dam est mollis teste: vt cancer. quoddā vero est dure teste: vt ostrea ⁊ anuloſū. Est aūt piscis de genere ostree id est. dure teste: qui cauda natat et repit. Anial autez quod ōr thico. ml'te supfluitatis est: magis q̄ anialia cetera: q̄ totum corpus eius est absconsum in testa Creatio vero teste eius est inter creatōnem teste ⁊ cozu. Testa eius est applicata lapidib⁹. et in eius corpe sūt due vie parue que difficile videntur: ⁊ ꝑ eas recipit humiditatem. Cunq̄ finditur corp⁹ eius inuenīf vna tela cuius creatio numerosa est in circūitu teste ⁊ in illa tela ē caro. Eius aūt caro nō assimilatur carni alicui⁹ animalis marini. Tela vero extensa est ex vtraq̄ ꝑte viaz ad vias extrinsecas. s. viam ꝑ quā recipit humiditatem: ⁊ viam ꝑ quā eicit: ⁊ ꝑ vnā cap. recipit cibum suum.

Diuersitas inter anialia dure teste: et arbores hec est: q̄ humidum est ꝓpinqui⁹ vite sue: ⁊ aqua ꝓpinquior ē eis. i. conchilib⁹: q̄ terra. Et ob hoc natura animalium dure teste ꝓpinquior est vite: q̄ arbores. Et sicut est cōparatio arbo⁹ ad terrā: sic est anialiū dure teste ad humidū. Anialia quoq̄ dure teste ac mollis frigide nature sunt: ⁊ non bñt sanguinē. Omnia genera dure teste ꝑtem habent carnosam intra testam: ꝑter tricium maximum. Et quedā sunt aspe teste. Quedā habent testas laneatas: ⁊ diuersificātur in spissitudine ⁊ gracilitate. Marina dure teste ambulant ⁊ palcūtur. Quidam pisces habētes oua graclia ⁊ rara sunt debil' corticis Quod āt ex eis est longi corpis: caret cortice: nec ouat Cortices piscuz ingrossanf: ⁊ durescunt ꝓpter cor⁹ salutem. Et q̄ō in eis magis maculentuz ac senex fuerit: duriozis est corticis Ex libro de naturis rerum. Quidam pisces in cauernis latentes eiciunt senectutē. i. cozium. Qui aūt testei cozu sunt nō ex vicio senectutis in vere ⁊ autumno. In mari occidentali pisces sunt: ex quo⁹ pellib⁹ boies ampla et pulcra sibi vestimēta faciunt.

XXII.

De carnibus piscium et adipib⁹ eoꝝ Auicenna.

OMnis piscis natura frigidus est ⁊ humidus. Quidam tñ calidi sunt ad ꝓpatiõem aliorum Salliti quidẽ calidi sunt ⁊ sicci: ⁊ quanto plus antiquãtur: tanto plus in ambob⁹ augmentantur. Pisces recentes generant flegma aquosum: et mollificãt neruos: nec ꝙcuriũt: nisi stomacho valde calido. Et sãguis eoꝝ ad subtilitatẽ declinat. Spẽs pisciũ sallitoꝝ extrahunt ea que carni infixa sunt Aqua piscũ sallitorum confert vlcerib⁹: ⁊ abluit ea a sanie. Capita pisciũ sallitoꝝ exiccatoꝝ cõferunt vue apostemole. Comestio turefule cum est recens: acquirit cecitatẽ oculo: immo et oĩs pisces. Gluten vero pisciũ apponitur fozbitõnibus et ꝓhibet sputum sanguis. Omnis piscis recens comestus dum calidus est: augmentat in coitu. Ãñ cli sterizatur cum succis sallitoꝝ multociens confert valde doloꝛi anche. Omnia iura piscium leniũt ventrem. Capita sumeros sallitoꝝ adusta ponũtur sup morsum canis rabiosi: ⁊ punctura scorpionis ⁊ confert. Sil⁹ et omnes pisces ⁊ iura coꝝ. Ius omnis piscis confert venenis bibitis ⁊ puncturis. Aristotiles. Pisces aũt senes mali sunt ad salliendũ. Plin⁹ li. xxxii. Omniũ aũt piscium fluuiatiliũ marinoꝝq; adipes liquefacti oleo admixto melle oculoꝝ claritati plurimũ conferunt.

Auicenna. Adeps piscis cõfert aque oculi: et acuit visum cum melle. Bzasauides. Adeps pisciũ fluuiatilium melle mixto solut⁹ in sole: caligines oculoꝝ detergit. Auicenna. Lola de piscib⁹ calida est ⁊ sicca glutinatiua ⁊ exiccatiua. Ponitur in emplastrib⁹ ⁊ in medicis albaraz. Liniturq; sup sabaphat: et confert vesice adustioni. Ponitur etiaz in emplastris vlcerum capitis: ⁊ scabiei vlcerose. Item in potu cum aceto datur ad sputũ sanguis. Haly. Pisces dormientes si ponãtur sup illum qui cephaleã patitur; ꝑdet illi. Adeps quoq; piscis liquefact⁹ si melli misceat ⁊ colliriz̃etur: eliminat visum ⁊ confortat. Prodestq; aq̃ incipienti in oculo. Ex libro de naturis rerũ. Carnes piscium in dorso ⁊ anteri⁹ duriores sunt ceteris ꝑtib⁹ corꝑis. Omnes pisces lapidosi pingues sunt. Et oĩs quidẽ pisces qui p amplitudinẽ natant; vt borbe ⁊ pectines vento meridionali flante impinguantur. Qui vero in longuz extenduntur: vt lucii flante vento septẽtrionali. Pulmone marini piscis si fricetur lignum: ardere videbitur sicut ⁊ oleuz. Ãñ ⁊ ex quozundã pulmonibus oleum fieri cõsuetũ est. **CXXIII.**

De multiplici carnium coꝝ diuersitate Isaac.

OMnis aũt piscium natura naturaliter ẽ frigida. ⁊ humida: sl cgmatis generatiua. Quemcunq; calidam ⁊ siccam ꝙplexionẽ hñtibus ⁊ macidis. maxie in estiuo tpe: ⁊ calidã inhabitantibus regionẽ. Incõueniens est frigidis ⁊ humidis ꝙplexionib⁹ ⁊ carnos maxie si molles fuerint. Naturaliter eni corꝑ coꝝ infrigidant ⁊ humectãt. variatur aũt pisces ꝫm diuersitatẽ aquarum in quibus habitant. Et secundũ diuersitates ventoꝝ in quoꝝ plaga sunt. Aristoteles. Loca ꝓpe terram magis rꝑata sunt. Et ideo carnes pisciũ ibi cõuersantiũ fortiores sunt. Prope quoq; terrã est ꝑfundo melius: qz bonus est in eo pastus, ꝓpter ascensionẽ ẽñ solis oriũtur ibi molles arbores: maxie in ortis.

Carnes vero piscium qui in ꝑfundo maris sunt magis humide sunt. Omnesq; lapidosi pisces sunt pingues. Siccitas tpis nocet piscibus Maioꝛ vero ps coꝝ impinguatur pluuioꝝ tpib⁹. Tunc ẽñ multũ inueniunt cibum. Ipa etiã aqua pluuie valet eis omib⁹: et ob hoc impinguãtur in flumib⁹ et lacubus: maxie autẽ ꝙcumeis aqua pluuie estiual' Quidam aũt impinguantur in locis in quibus est nubes aque viridis Pisces ẽñ qui carnes comedũt: multũ in aqua viridi cibum inueniũt Unde ⁊ ibi deꝑhensi meliores sunt Quidã etiã impinguantur vento septentrionali: vt pisces longi. Quidã vero meridionali: vt pisces ampli. Non aũt impinguãtur in locis frigidis. Pisces testei coꝛii ac mollis teste cum impinguãtur boni sunt. quidã vero pisces ecõtrario sunt. Oĩs aũt pisces hñtes cozticez: cuz pullificãt in maiori ꝑte mali sunt Pisces quoq; veteres mali sũt Pisces fluuiales et lacuales boni sunt post pullificationem ⁊ coitum: maxieq; si multũ habuerint cibum In omnib⁹ aũt generib⁹ piscium mares sunt meliores feminis coꝝ Isaac. Diuersitas quoq; pisciũ ꝑ artificium coctõnis multifariã diuiditur; Aut ẽñ assi ꝙmeduntur: aut cum oleo frixi: aut cocti in aqua ⁊ oleo ⁊ cõdimentis: aut sola aqua eliꝛi. Assi quidem ⁊ frixi minoris sunt viscositatis ⁊ humiditatis. Ãñ si neutrũ sũt humefactiui sunt: duriores ad digerendum: vtpote stomachuz grauãtes. Assi tñ frixis laudabiliores: qz frixi quiddaz habent viscositatis ꝓpter oleum. Pisces aũt cum oleo ⁊ aqua ⁊ sũlibus ꝑꝑati: sunt ceteris digestibiliores: ⁊ ventris solutiui. Cũ aceto cocti: erunt refrigeratiui: min⁹ tñ humefactiui. qui vero cum aqua sola eliꝛantur: sunt omib⁹ laudabiliores: qñ coꝝ viscositatez aqua coctõis in qua cocti fuerãt abstulit: ꝓcipue si mãducẽtur cum oleo obsomagazo menta. apio. ruta. carui pipere. zinzibere: ⁊ consilibus. **CXXIIII.**

De electione piscium meliorum ad esum Auicenna.

PIsces meliores sunt, illi qui ñ sunt magni valde: nec hñt carnẽ duram nec siccam: ⁊ in qbus nõ est pinguedo superflua: nec grossa: nec acris: nec mustilago: nec malus sapoꝛ vl' odoꝛ: ⁊ quib⁹ nõ citofetoꝛ aduenit cum ab aqua sepantur. Ex piscib⁹ duraz carnem hñtibus: eligitur minoꝛ. Ex mollib⁹ aũt ille q̃ maioꝛ est ad terminũ aliquẽ. Et ille quidẽ qui carnẽ habet duraz sallitus: recens melioꝛ est. Item ꝫm locũ meliores sũt illi qui morãtur in locis petrosis. Deinde qui in harenosis ⁊ aquis dulcib⁹: in quibus nõ sunt sordes: nec sunt limose: nec lacuales: nec campestres. Item illi qui morãtur in aquis discooptis flatui ventoꝝ sup se: meliores sunt eis qui sunt ecõtrario: ⁊ qui morantur in locis multarũ agitationũ ⁊ undaꝝ: meliores sunt illis qui habitãt in aquis stantibus. Marini pisces optimi sunt: ⁊ subtilis carnis: ꝓcipue cum coꝝ habitatiõ est in littoꝛibus petrosis: vl' etiã harenosis: ⁊ illi quidẽ q̃ de mari vadunt ad flumina dulcia: quoꝝ cursui ꝛria est aqua natura subtiles sunt: ⁊ plurimi exercicii. Porro ꝫm cibũ meliores sunt illi: qui cibãtur herbis bonis ⁊ radicib⁹: ꝙ illi qui comedũt sordes, piectas e ciuitatibus: ⁊ radices plantaꝝ malaꝝ: quis sint in vltimo boni saporis. Modus aũt melioꝛ comedendi pisces est aliffidabeg. i. condimenti: sicut cum aceto: ⁊ butiro. Deinde illoꝝ qui assati sunt sup testam. Frixi vero cõuenientes sunt habentibus fortem stomachũ. Et assati quidem nutribiliores sunt: ⁊ tardioris descensionis: elixati aũt ecõtrario Quoꝝ decoctio illa melioꝛ est vt coquaꝛ aqua: donec ferueat: deinde ꝓiciantur in eam. Ex sallitis meliores sunt recentes. Deinde ꝓpinqui termino quo salliti sunt Aqua in qua elixãtur pisces salliti vehementis est mũdificationis: ⁊ ponitur in clisteribus exiccationis. **CXXV.**

De venatione siue piscatione piscium Aristotiles

PIsces. vt dictũ est. qñ audirũ hñt: oportz eos in quiete venari. Venãtur aũt melius ante sol

ascensionē:qz tunc nō bñ vident. Quodlibz aūt genus piscium habet rem venatōni sue appropriatā. Plures enī aliqd diligunt:qō eis in cibo est cognitū:z venant p ipm. Fugiunt aūt ad quozundā olofactuz. Plures uo non tangunt vas quo venātur:nisi sit nouuz. Quidam vero p fetida deprehenduntur. Multi vero pisces larēt in cauernis z nō deprehendūt oio:nisi tpib⁹ determinatis. Qñ glacies accidit:pisces moriūtur. z ppter hoc fluuiis z lacub⁹ deprehendūtur. Luz aūt venatores volūt vt pisces in lapidib⁹ manentes exeant:oza cauernaz lapidū cum falx confricant:z tunc cito pisces egrediūtur. sicqz deprehendūtur. Quidā vero diligunt odorē rerum cōbustaz:z fumū:z ideo cremātur sepe carnes ac cōprehēdunt pisces p odores eaz. Quidā aūt cum senserint voces ac strepitū fugiunt ad pfundū. Quidā piscis ex aqua sordida strāgulatur:qz branchi ei⁹ sunt parui:z ideo turbant aquā qñ volunt euz venari. Quidam vero qñ timet: abscondit in corpe suo caput suum Et quidā vt pecten:si quid appropinquerit pedib⁹ ei⁹: subito claudit oculum. Pisces longi maxie deprehendūtur in estate mlti:qñ impgnātur vel impinguātur vento septentrionali. ¶ Plin⁹ libro.ix. Omnes femine piscium ouis grauide facile cōprehēduntur. gregati fere vagātur sīmoli cuiuscūqz generis. capiunt aūt ortū solis Tunc em fallit piscū visus noctib⁹ qdē illustrib⁹ cernūt eque sicut in die. Aunt z si gurges iteretur interesse capture. utraqz plures scō tractu capi q̄ primo. gustu olei maxie vberrima est captura piscium sole trāeunte piscium signū. Lunqz aspe fuerint hyemes: mlti capiuntur ceci.

.xxvi.

Adhuc de eodē ¶ Ex libro de naturis re. Quidam aūt pisces venātur in cauernis: maxieqz vbi locus calid⁹ fuerit. Sed z qñ deliderāt cibū: excūt modicū ad pascendū: maxieqz apō lune coplemētū: z tūc venātur eos. Quidā vero manēt̄es i lapidib⁹ exire coguntᵖ b:q eoz cauerne cuz falx confricantur. Est aūt piscis quem cum aliquis exhere vult a loco suo: constringit se: ac difficile exhitur. Qō etiam facit: qñ pcutit ipm vnda vel vēt⁹ fortis: z si pes illius ceciderit: de residuo crescet: quale est ipm. qñ mare inspissatur: sepe plures pisces vno rheti deprehendūtur. quidā vero pisces non intrant in vas vetus ac sordidum: sed in nouū veniunt et a remotis. quidā etiā capiuntur p odorem rerum cōbustaz: z faciētū fumuz. Piscatores venātur pisces a mari in hyeme ad flumē fugientes: fouea facta ppe ripā: ita q̄ riuus a ripa decurrat ad foueam. supponūt enim ligna z herbā: sicqz p viā riui pisces intrātes deprehendūtur. Porro in estate venātur eos: ponētes in medio flumie ligna mlta et lapides: ita q̄ aqua transire pōt. faciuntqz in eo vnum orificiū: in quo ponūt instrumentū concauū: sicqz prendunt eos p ipm. In rheti vero sunt qdam que naturaliter ad ima tendunt: vt plumbū. qdam vero leuia que rhete ab imis eleuant: z natare faciunt. Iter pisces dormientes manu capiūtur: z in somnis ferro tridente. vt dictum est. pcutiūtur: melīusqz capiūtur ante sol ortuz qz tunc maxie fallitur visus eoz. quidā etiam qñ feriti confirmātur: z ob hoc eo tpe faciliꝰ plerūqz capiūtur. quidam non tangunt vas quo venātur: nisi recēsit. habent em sensum tactus. Alii vero qui nō habēt: citiꝰ capiūtur. Est aūt z modus venatōnis piscium: vt fiat fossa inꝑ fluuiū: ita q̄ aqua ingrediatur: ubiqz ligna ponantur: tunc em pisces a fluuio venīūt: z ibi ꝑpter q̄etem delitescūt: maxieqz in hyeme. Omnis piscis. vt dictū est. naturaliꝰ bñs i capite lapidem. hyeme magis leditur q̄ qui nō habet: qz lapis ille cerebꝝ infrigidat Ob hoc ingruente frigore pisces huiōi pfunda petūt. ¶ Actor. In summa nota: q̄ pisces aliqñ capiūtur rheti vel sagena: aliqñ hamo: aliqñ polidente: aliqñ lutre: aliqñ gurgustio siue nassa: aliqñ calatho: aliqñdo viuaris siccatōne

.xxvii.

¶ De luxuria hominū i captura et esu piscū Seneca vbi supra libro septimo

Incredibilia sunt opera luxurie. In cubili natant pisces: z sub ipa mēsa capiūtur: qui statim in mensam transferatur. Parum recens videtur mulus nisi qui in conuiuio manu moriātur: obfuscatur morientiū color quē in multas mutatōnes moris ipa lucrante spū vertit. Rubor pmuz: deinde pallor suffundi tur. longa somniculose: mertisqz luxurie expectatio. Nolunt attingere: nisi eodem die captum: qui ipm. vt aiunt. mare sapiat. Ideo cursu aduehitur. ideo gerulis cum anhelatu z clamore pperātib⁹ via datur: z ad mortem multi concurritur. quo puenere delicie. ad hunc fastum puenit delicatoꝝ venter: vt gustare nō possint: nisi quē in ipo cōuiuio natantē: palpitantemqz videāt: z oculos anteq̄ gulam pascunt. Quotidie subtilꝰ z elegantius aliquid excogitat luxurie furor vsitata contēnens. Audiebam⁹ nichil esse mulo saturatili melꝰ: ac nē audum⁹ nichil esse mouente formosiꝰ. Da michi inquit vitreum in manus: in quo exultet ac trepidet mulus. Vide quō rubor oim minio acrior exardescat. Vide quas p latera venas agat. Di utraqz nō sunt ad poptā dentib⁹. oze. ventre ꝑtenti: sed oculis quoqz gulosi.

¶ Plin⁹ vbi sup. Jam quidem ex tota rerum natura damnosissimū venīri mare est. tot modis. tot mensib⁹ tot saporib⁹ piscium: quoꝝ ꝑcia capientiū periculo fiunt.

xxviii

¶ De nominib⁹ piscium. ¶ Isidorus Decorib⁹ quid ac bestiis z volatilib⁹ antea homines imposuēr nomia q̄ piscib⁹: qz prius visa z cognita sunt. Piscium vero postea paulatī cognitis generib⁹ nomia instituta sunt: aut ex similitudine terrestriū animaliū: aut ex specie. ꝑtia. seu moribꝰ seu colore. vel figura. aut sexu. Ex similitudine terrestriū animaliū. vt rana. vituli. leones. ex moribꝰ terrestrium. vt canes in mari a terrenis cambꝰ: eo q̄ mordeāt. et lupi: eo q̄ improba voracitate alios pisces sequant. A colore vt vmbre: qz ex colore vmbre sunt Et aurate: qz in capite suo auri colorem habent. Et varia: a varietate quos vulgo tructas vocant. A figura. vt orbis: qz rotundꝰ est: totusqz in capite constat. A sexu. vt masculꝰ: eo q̄ sit ipi⁹ balene masculus. Eius cñ coitu cōcipe hec bestia ꝓhibetur. Hinc z masculi coclee. dicuntur: quaz lacte concipiunt ostree. Itaqz animaliū in agris viuentium nomia celsiui. Plin⁹ ait: diuisa in generib⁹ beluaz serpentū terre et aque cōmunium cancroz. conchaz locustaz. peloridum. polippoz. soleaz. atqz locustarum vt est loligo: et sibi sulia. Ex quib⁹ z multa quodam intellectu nature ꝓpoz suoz ordinē agnoscunt. ¶ Actor Multa quidem genera piscium: percipueqz fluuialium: atqz stagnantiuz apud nos in viu latis bñtur: de qb⁹ nichil in plioz libris sacriꝝ reperiūr. vel forsitan alios nomibus nobisqz ignotis apud eos appellantur: vt salmo. lucius. teuchia. ptica. vendesia. gardo. gobio. et cetera.

xxix.

¶ De naturis piscium in speciali secundum ordinem alphabeti: et primo de abremone: et uchande: et accipendro. albiereꝝ. alphoraꝝ.

¶ Ex libro de naturis rerum.

Abremon. alꝰ abareno est piscis. vt dicit aristoteles. multum fecundꝰ ouis: nec aliox ea more contactu maris parit: sed naturali quodam instinctu ventre suuꝝ ad harenā fricat: q̄ ꝓtactu aspa e z gustu salsa. Sicqz ova concepta parit: z post temp⁹

debitum fetus educit. ¶ Jozath in libzo de aníalibus ¶piscis abzen bozā tẽpestatis maris: natos suos in vẽ tre saluat: z post tempestatẽ euomit eos ¶ Idem. Ach andes piscis solicit⁹ de pullis suis nauib⁹ maris adhe ret: siqz ꝓpter ipm omnino fiunt immobiles naues ¶ Ex libzo de naturis rerū ¶ Accipender est. vt dicit ¶plin⁹. piscis apud antiquos nobilissim⁹ qui solus con tra mozem oim piscīū habet squamas toto cozpe ad os versas. ¶ ¶plin⁹ libzo. ix. Apud antiquos piscis no bilissimus bitus accipender: vnus oim squamis ad os verſ: ꝫ aquā nando meat. nullo nunc in honoze est: qō quidē miroz cum sit rarus inuentu. quidā eum elopem vocant. ¶ Albirez est piscis marin⁹ hīs cutem adeo spissam z durā ac firmā: vt ea milites vtātur ꝓ galeis ¶ Alphozaz est piscis qui non gignitur: sed in loco lu toso vbi ñ est aqua: ex ipi⁹ luti putredine in moduz ver miculi creatur. ¶ Postea cum ascenderit aquā: crescit in piscē. durat aūt modico tpe. citoqz dissoluit ¶ xxx

¶ De allece. ¶ Isidorus

Allec piscis est ad liquozē salsamentoz idoneus vnde z nūcupat⁹ ¶ Actor. Fertur aūt allec ex puro aque elemēto viuere: sicut salamandra ex igne. ¶ ¶plin⁹ li. xxxix. Allece scabies pectoris sanat infusa ꝓ cutez tutissam: z ꝫ canis morsus: draconis ve marini prodest ¶ Ex libzo de naturis rerū. Allec est pi scis marin⁹ admodū paru⁹ in occiduo mari qō mediter raneum est inter maiozē britanniā z germaniā. Lunqz vnūquodqz fere genus piscīū marinoz habeat temp⁹ suum: in quo solo sit bonū. ſ. ab augusto vsqz ad decem brem: qui cū recens capt⁹ fuerit: delicatiozē cibū ꝓbet. Salsus aūt in vsum boim vltra q̄ alii pisces sanus du rare pōt. Omniū quoqz fere piscīū solus aqua viuit tñ. Nec nisi in aqua viuere pōt. Nam statim vt aeris serena cōtigerit: expirat. Nec vlla mora est inf ꝓtactū aeris: z expiratiōez. Oculi ei⁹ instar lumis de nocte lucent in mari: sed hoz virtus cum ipō pisce mozitur. Ubicūqz sup aquas in mari lumen vident: gregatim adnatant. Et hoc astu dum ad rhetia dictis tpib⁹ alli ciūtur: quasi pati ad capiendū diuino munere in vsus boim deducūtur. Hibernis aūt tempib⁹ secreto maris vsqz ad tempus debitum absconditur: z hoc circa ger maniam. xxxi.

¶ De anguilla. ¶ Isidorus.

Anguilla oz ab āguis silitudine: bui⁹ origo ex limo est. Unde z qñ capitur adeo lenis est: vt q̄nto fortius ꝑsseris: tanto citius labatur. Fe runt aūt oziētis fluuiū gangen anguillas tricenis pe dibus gignere Item anguille vino necate: qui ex eo bi berint: redū vim hīt ¶ ¶plin⁹ libzo. ix. Anguille octo nis viuūt annis: Durant z sine aquis dieb⁹ semis aqui lone spirante: austro pauciozib⁹ At hyemem in exigua aqua nō tolerāt: neqz in turbida. Ideo circa vergilias maxie capiūtur. fluminibus tñ ꝑcipue turbidis. pascunt noctib⁹. exanimes piscium sole nō fluitāt. Pozro vice pedum pinne date sunt bine piscib⁹ oīno longis: vt an guillis: z congris. Item anguille scopul⁹ se attrerunt. ea qz strigmēta viuescunt: nec alia est eaz ꝓcreatio. Biu tius aūt ceteris viuūt anguille aqs exempte. ¶ Idem in libzo. x. In anguill' omib⁹: nec est masculinū: neqz fe mininū genus: q̄ nec anial nec ouuz ex se generāt: sicut neutrū est z ostreis genus. ceteriqz vado vl' saxo adhe rentibus. ¶ Ex libzo de naturis rerū. Anguilla ex ali ozum piscium limo nasci oz. Difficulter excoziatur: du rissimā habet mortē: q̄ etiā excoziata viuit: ad voces to nitrui ꝓmouetur. Aquis claris fluuialib⁹ gaudet: z in absconsiōe pliaꝝ maxie capitur qz tunc ex ventis oppo sitis aqua turbatur. ad pisciculos inferiozis prātis ra paz est: maxie tñ cum in semine reꝛiunt. Exais sola pi scium non fluitat: nisi cuz aquis putrefacta dissoluitur plus alio cibo decoquitur: aliter nociu⁹ est cibus eius. ad ignem assata plus comperit qz malicia eius illic eua pozatur: pinguedo eius aurib⁹ medetur ¶ xxxii.

¶ De aranea et ariete et arimi ¶ Isidorus

Aranea gen⁹ est piscis: dictū: coq aure feriat. Habet em̄ in ea stimulos quib⁹ pcutit primā tes. ¶ Auicenna. Aranea marina: videtur q dispositiōes eius propinque sint dispositiōib⁹ scorpi oms. Hui⁹ traqz morsus: ceteroꝝqz reptiliū marinoꝝ venenosoꝝ: dixerūt curandos esse cum tiriacis: quibus curatur venenum frigidum: z cum medicinis rutelarū z thyriaca eaꝝ. ¶ Plinius libzo. ix. Araneus aculeo spine in dorso obnoxi⁹ est ac venenosus. Aries est pi scis: qui grassatur vt latro: nunc grandioꝝ nautū in sa lo stantium occultat⁹ vmbza: si quē nandi voluptas in uitet: expectat: nunc elato extra aquā capite piscantiuz cymbas speculatur: occultusqz adnatans mergit. ¶ Esculapi⁹ in libzo de aníalibus. Arimi siue harimi piscis: cuz homo viderit eum inebriat: z mouet euz ad rixas z ꝓtentiōnes. postq̄ vero comederit placatur ira eius ¶ xxxiii.

De aspidochelone et aurata ¶ Physiologus

Aspidochelone grece oz belua quedā in mari: q̄ latine oz aspidotestudo. Est aūt cet⁹ magnus hīs sup dorsū suū tanq̄ sabulū: qō est iuxta lit tus maris. Unde plerūqz eleuato dorso suo sup vndas a nauigantibus nichil aliud creditur esse q̄ insula. Ita qz applicātes z descendētes sup eam: figunt palos: alli gant naues: accendūt focos ad coquendos cibos. Iste vero vbi sentit odorem ignis mergit naues in ꝓfundū Alia quoqz bui⁹ belue natura hec est: qñ esurit aprit os suum: z quasi quendā odorez hīs olentem exalat de ore suo: quem sentiētes minores pisces: cōfluunt in os eius Quod vt impletū fuerit: claudit: z eos transglutit

Aurata oz: ex eo q̄ i capite suo auri colorē habet

¶ De balena ¶ Isidorus

Balena est immēse magnitudis bestia ab emit tendo z fundendo aquas vocata. Ceteris enim bestiis maris altius iacit vndas. Balin autem grece oz emittere ¶ ¶plin⁹ li. ix. Balenas in gaditano occeano nō ãte brumā cōspici tradūt. Londi autē esta tis tempozibus in quodam sinu placido z capaci: mire gaudētes ibi parere. hoc scire orcas infestā his beluaz z cui⁹ imago nulla repīr atiōne alia possit exprimi: q̄ car nis immense dētib⁹ truculēte. Irrūpunt ergo i secreta vitulosqz illaꝝ aut fet⁹ vel etiā nōdum grauidas mor su lacerāt. incursuqz ceu liburnicaꝝ rostris fodiūt. Ille vero ad flectum immobiles: ad repugnādum inertes ac pōdere suo onerate. Tūc quidez in vtero graues: pa riēdi ve penis inualide. solum auxiliū nouerūt in altum ꝓfugere: seqz toto occeano defendere Ecōtra orce labo rant occurrere: seqz opponere: z cauatis angustiis tru cidare: in vada vrgere: saxis illidere Spectātur huiōi prelia: ceu ipō mari sibi irato: null' in sinu vētis. Fluctu bus vero ad anhelit⁹: ictusqz: quātos nulli turbines vol uant. Ora balene hīt in frōtib⁹. Ideoqz summa aqua annatātes: in summa nimbos efflāt. Balenis brāchie nō sunt: sicut nec delphinis. Hec duo genera fistul' spi rant: q̄ ad pulmonē ꝓtinet Balenis a fronte: delphinis a dorso Item que pilo vestiuntur aníalia parūt: vt pri stis. balena. vitul⁹ ¶ Idem in li. x. Balene ac delphini dormiūt. Nam etiā stertentes audiūtur ¶ Solin⁹. In dica maria balenas vltra spacia quattuoz iugeruz hīt Sed quos fasciturās nūcupant. Qui cuozmes sup mo lem ingentium columnaꝝ vltra nauiū antemnas se ex tollunt. haustosqz fistul' fluct⁹ ira eructant: vt nimbosa

alluuie: plerūq; nauig antiū alueos depmāt. Ex libro de naturis rerum. Balene branchias non habentes. fistula spirant: qō raro in marinis aialiḃ inuenitur: fetus suos gestant cū infirmātur: t inualidi sunt: t si pui sunt: eos in ore suscipiūt. Hoc idem imminente tempestate faciunt: t post tempestatē illos euomūt. Qñ ꝓpter defectum aque fetus impediuntur: ne matrē sequātur. mater aquā in ore receptā instar fluuii ad eos eiicit: vt sic inherētes terre liberet. adultos etiaz diu comitatur. Adolescunt aūt celeriter: t decem annis crescunt.

[XXXV.

De borbotha et botha et brenna.

Borbothe sunt pisces quidā fluuiales: aliqñ anguill' sles. ludrice nāq; sunt t excoriātur: sic anguille. Corium hñt nigrū. esum dulcem: et epar pre oībus piscib⁹ melius t efficaci⁹. Caput magnum respectu corporis. os amplū t latum valde. Cuz aūt etate duodecim ānos exceſſerit in corpus magnum crescit. Et tunc nomē eius muratur: t solaris vocatur: de quo inferius dicetur. Bothe sunt pisces fluuiales: qui ñ natāt nisi p amplitudinez corporis. Tenuissimi nāq; sunt: t lati valde. Pinas hñt in circumitu lati corpis: impinguātur vento meridionali flante. Cunq; venatur hic piscis a piscatorib⁹: fundum aque petens aquā sup se turbat vt videri nequeat. Mane q; corpe strato cum terre adheret: sup dorsum terre sil'imus est. Maculas aūt in dorso rubeas habet. Alexander. Brenna est piscis fluuial': qui cum videt sibi luciū im minere declinat ad cenosa: aquarū limpiditatem quas habet a tergo turbans.

[XXXVI

De cancro. Ysidorus.

Cancri vocati sunt: q; conche sunt: crura hñt sesamica ostreis aīalia. Eoz effi carnib⁹ viuūt miro ingenio. Tradūt aūt quidā decem cāeris cum octoni manipulo alligatis: offis qui ibi sunt scorpiones ad eum locum coituros. Duo sunt tñ genera cancroz fluuiales t marini. Ambrosi⁹. Cācer ostreis vescitur: sed q; ostreum clausuz nulla vi aperi pōt. Periculosumq; est si chelam eius ĩcludat ad arguēta cō fugit: t insidias noua fraude molitur. Explorat enīz si qñ ostreum remotis in locis ab omni vento ꝫ solis radios dypticū illud suuz aperat: vt aere libero viscez suoz voluptatē quandā capiat: t tunc clanculo calculum immittens ostree cōclusionez impedit. sicq; apta claustra repiens. tute chelas inserit. viscera q; interna depascit.

Plin⁹ libro. ix. Cancrie mollib⁹ hyeme aprica littora sectantur. Estate in opaca gurgitū recedunt. hyeme ledūtur. autumno et vere pinguescunt: t plenilunio magis: q; nocte sidus tepido fulgore mitificat. Cancris vita longa: pedes octoni. Omnes in obliquum flexi. Femine prim⁹ pes duplex: mari simplex. Preterea bina brachia denticulatis forcipib⁹. Supior ps in primoribus bis mouetur inferiore immobili. dextrum brachium omnib⁹ maī⁹: dimicāt inter se vt arietes: aduersis cornib⁹ incurrantes: Contra ſpentū ictus medentur Cancri sicut t locuste t marini: mensibus quinis latent: et occultātur eodem tpe. Ambo feris ꝓcipio senectutem exuūt: more anguiū: renouatōe tergoz. Locuste q dem viuūt petrosis locis: cācri vero mollib⁹. Aliqñ congregātur vniuersi: t cuincere non valent os ponti. Quamobrem egressi circūeunt: apparetq; tritum iter. Porro in pauore retrorsum pari redeunt velocitate. Sole cancri trāseunte signum: t ipoz cancroz cuz ex animatū sit corp⁹: in scorpiones transfiguari narrantur in sicco. Cancri et locuste cocunt ore. Idem in libro. xi. Cancroz odore si iuē apes coquant: examinantur. Cancri in obliquū aspicūt: fragili crusta oculi rigētes incluſ. Octoni sunt pedes polippis ac sepiis t loligini t cancris qui brachia mouent in ꝫrium: pedes in ordem aut in obliquū. Idem rotundi soli animaliū: cetera binos pedes duces habent: cancri tñ quaternos.

[XXXVII.

De eodem Arestotiles.

Cancer habet octo pedes p quos mouetur cū motu: caret sanguie: durum habet extra: t intus molle. Nec est illud durum cōteribile: imo recipit ignem. In ripa maris quod est intra iudeā inueniuntur cancri parui: qui dicūtur milites ꝓpter velocitatem cursus. tantū em currūt q; deprehendi nō possunt Et cum aliqs findit nō inuenitur in eius corpe cato vel supfluitas oino: q; pascua nō habēt. Hen⁹ cācri qō dr cātel: habet decem pedes cum aculeis. Et pedes omnium generū siue octo siue decem siue duodeci flectuntur ad latera: sicut pedes animal' anulosi. Aculei vero cuiusliber hñtis ipos flectūtur ad interi⁹ Genera cācrorum habēt duos aculeos: t duos pedes: t acule⁹ dexter est acutior sinistro ac fortior: vt in plurib⁹ Cācer minor .i. mas femina ascēdit retro: t tunc ad ipm declinat femina sup lat⁹: tuncq; ꝓpletur coitus Femie maior mē bror sunt q; masculi: t distātia cooptoz maior ē q; in masculi. Et ouāt p locū supfluitatis: nullum illoz hab membz intrās corpus alteri⁹ Cancer paru⁹ generat ex terra t limo intra loca vacua testarū aliorum aialium Cuiqz creuerit aliqntulū: mutat se ab illo loco ad testā maiorem. Cancer t lazarabo in senectute exuūt spoliuz Elterq; accipit pisces in pfundo maris cū duob⁹ suis labiis t diuidit eos in duas ptes: t ducit ad os suū Cācri duos habēt dentes ex pmis anteriorib⁹ inter quos est membrum: quod assimilatur lingue: deinde orificiuz deinde stomach⁹ paru⁹ respectu magnitudinis corpis: t post stomachū venter t intestina. Sunt t alii dentes in quibusdā cancris. Habent cancri duo labia. i. addamenta nō ad ambulandū: sed loco manuū ad accipiendum ac retinendū: t ori adducendū. Non manent in loco ꝓpe terrā: sed in fissuris t foramib⁹ lapidū Quod eis est pelagosuz. Habēt pedes multū debiles ꝓpter paucitatē ambulatōis. Cancri tpe in quo non bñ pñt ambulare: non expoliātur semel sed multociens. Ex libro de naturis rerum. Cācer pedes habet t brachia forcipesq; pro manib⁹: retrograd⁹ est: nec vnq; ante faciem suam ambulare nouit. Mares duas habent spias inter ventrem t caudam: quib⁹ femie carēt. Que ova in ventre habent. ictib⁹ ſpentū medentur. Coit⁹ tēpore mas ascendit in dorso sup femina. Ar illa motū eius sentiens a tergo coire volentis: inclinata sup lat⁹ ad ipsum se cōuertit Sicq; coit⁹ cōpleī. latent in hyeme mēsibus quinis. Veris tpe senectutē exuūt velut anguis: Cancer lacte potat⁹: sine aqua viuit multis dieb⁹. Cū aūt senuerit: duos lapides albi coloris ĩtermixto rubore inuenīūtur ī eis⁹ capite: quos tāte virtutis esse dicūt. vt in potū dati: cordis punctōes sanāt Cācri cornicibus suis pugnāt inter se: sole cācri signuz trāseunte. In occidentis mari. vt dicit solin⁹. cācri sunt: qui boies apprehensos submergūt. Hñt aūt terga dura velut croco dili. Cācer mutat colorem cuz coct⁹ fuerit: q; ꝙ viridis aut niger erat: rube⁹ fit.

[XXXVIII

De operatōne cancrorum in cibo vel medicina. Auicenna libro secūdo.

Cancer marin⁹ ꝓprie dr illa spēs cancri maris que habet oia membra dura vt lapis. Qđ ex eo adustū est: subtilis⁹ est rel iquis adustis: t abstergit dentes. et delet pannum ac lentigines. Ulcera quoq; desiccat. et confert scabiei. Item phibet lacrimas: et resolut cum sale ungulam. Fit quoq; ex eo collirium t fricatur cum eo scabies palpebraz. Prohibet etiā quartanā Cancer fluuiatil' ꝓsert extenuatis valde

Testa cancri marini subtilior est q̄ testa clibani. Ericeatiua est: t abstergit pannū: ac lentigines: t scabiem. Cācer fluuiat' est difficil' digestionis: ac plurimū nutrimenti: t ipm q̄dem rectificat. Decoctioq̄ cum melle. Extrahit spinas t acutas res infixas carni: ſz marin⁹ est subtilior; Dezerea cinis ei⁹ fulluris ex frigore bon⁹ est. t qđ ex eo adustū est ponitur in medicinis morphee ac pāni: t ꝓfert. Item cancer fluuiat' resoluit apostemata magna: cum ponitur sup ea. Caro ei⁹ cōfert ptysi: p ptie cū lacte azine: t ius etiā ipi⁹. Cinis ei⁹ ani fissuris est bon⁹. Et ꝓfert morsui scorpionū ac rutele. emplastri more suppositū aut comestū. Idem quoq̄ cinis cū melle ꝓfert ad morsuz canis rabiosi bibit⁹. Ex testa cancri marini fit cerotum sup scropulas. Emplastrū ex ea factum est fortis cōsolidatōis: t cōfert vlceribꝫ. Iſaq̄ scabiem abstergit. Idem in li. iiii. Cancer fluuiat' cū lacte vl' ei⁹ decoctio bibitur sup morsione venenata. Sanātur etiā strume cācro fluuiali cocto vel combusto ex melle. Cancri buiōi triti ex aqua poti aluum sistunt. Erinā cient in albo vino ademptis brachiis. Calculos etiaz pellunt cum mirra triti. Porro de azimino maxīe lacte triti rupta ꝙulsaq̄ sanant. Idem in aqua t oleo triti punctis āte accessiones in febribꝫ ꝑsunt. Marinorum t fluuialiū cineres: aqua feruēti cōbusta cuz cera sanant. Et pilos hec curatio restituit. fluuiales triti extrahunt tela inherentia corpi. Succus eoz cum ordeacea farina sanat in auribꝫ: vel in alia ꝑte corpis vlcera.

(XXXIX.

De eodem Plinius libro. xxij.

Cancroz cinis cum oleo ad lepras valet. Jus eoz ꝺ dozenū habetur efficacissimuz. Cinis eoz potꝰ: pdest ex morsu canis rabiosi pauore periclitātibꝫ. Cancri fluuiales triti potiq̄s ex aqua recentes: ꝺ venena omnia ꝑsunt: puatim ꝺ scorpionū ictꝰ cū lacte azintno vel etiā caprino. Sed t cinis eoz fumus: pdest ꝺ venena: t ꝺ canis rabidi morsus. Minus in his omibꝫ marini ꝑsunt vt traxillꝰ auctor est. Nichil aūt eque aduersari spentibꝫ q̄ cancros: suesq̄ peculiaꝫ hoc pabulo sibi mederi. Cum sol sit in cancro: torqueri spentes ictibꝫ scorpionum. carnes fluuiatiliū cochlearum resistūt crude vel cocte. Quidā ob id sallas quoq̄ asseruāt: imponūt in ipis plagis. Cancri oculos alligatos collo mederi lippitudini dicunt. Item cācroz fluuiatiliū succi cuz farina ordeacea: vulneribꝫ aurib⁹ efficacissime ꝑdest. Rupta quoq̄ t ꝙulsa fluuiatiles triti i azimino lacte maxīe sanāt. Iſaac libro tercio. Cācros t oēs pisces conchas būtes testatur galien⁹ esse solubiles ꝓpter salsitatē eoz t acumē. Proinde stomacho nociua sunt maxīe neruositati sue. (XL

De caucio et capitato: et carpera. Ex libro de naturis rerum

Caucius qui et glanis auersus mordet hamos inescatos: nec eos deuorat sed spoliat. Actor Ecōm plinū p g et l in ꝓma sillaba scribitur. vt glauci⁹. Capitat⁹ est piscis admodū paru⁹: habēs caput ꝓpe ad reliqui corpis magnitudinē. os quoq̄ rotundum t amplum. hic in fluuiis habitās libenter sub lapidibꝫ t inter saxa delitescit. Carpera piscis est quasi squamis aureis in lacis vl' fluuiis: sic dicta: quasi que carpens parit. cum em̄ oua i ventre ad pariendū apta dicrāte natura ꝑsenserit: marē suū adit: t ore inuit pulsu leui: vt adiuuet paritura: tunc ille loco seminis lac emittit: qō illa susceptēs ore: stati ouа parit in sobolem ꝑfutura. Nam ouа parere nequit: nisi ꝑ⁹ ore sem̄ receperit. Semē aūt cum receptū fuerit nō solum ad partuz iuuare videtur: sed etiā ad ouа cōcipienda t formāda. vnde soboles in anno futuro speratur. Semī carpe nonnunq̄ in anno ꝓmo natiuitatis niger vermiculus quidam post aurem suam tabificus innascitur. et hoc sepi⁹ post augustū: eaq̄s thabe moritur. Remediuz est aqua dulcis t fluuiat'. Hui⁹ soboles paucis aquis pueniunt: si in singul' fossis decem cubitoz recenter factis ponantur single carpe cum paribꝫ suis añ partū ꝓxime. Optimo vulgi est eaz sic sobolem puenire. Sed postq̄ peperint exumūtur. Soboles quoq̄s triuz vel quattuoz miliuz tpe roborata. fossis reiecta repoīt: vbi bz crescere cū pfectis. Habet hic piscis astucias multas: vt rhete capiendus euadat. cū em̄ rhete intrauerit: circūiens foramen querit: qō si nō inuenerit: saltare nititur in auras liberas sup rhete: vt extra cadat. Aliq̄s sub rheti refugium querit. Aliq̄s herbā ore tenet in fundo aque vt rhete supueniens elidatur. Aliq̄s et iā a superis veniens cum impetu caput in limo fortiꝰ figit: vt scz rhete p caudā transiens captōne frustretur. Hui⁹ cerebrum ꝝm augmentū t decrementū lune crescere vel decrescere dr. Et licet hoc sit in omni pisce: an hoc tū magis: sicut inter quadrupedia. in lupo. t cane. (XLI.

De ceto Ambrosius.

Cetus est piscis infinite magnitudinis: vt siq̄s supnatent fluctibꝫ: ambulare insulas putes. Eius nec in litoribꝫ sed athlātici maris ꝑfundo videri feruntur: vt in eoz cōspectu naute in locis illis naugādi ꝑsumptōe reuocētur. Idem. Cete grādia videlz equalia mōtibus corpa: vltra termīos orbis terrarum nozunt mare: q̄ nulle interpolant insule: vbi nauigandi vtilitatis gr̄a mare intercludit audaciā: ꝓtinere se ferūtur: t tanq̄ solum patriū diligunt. Idem. Cete quoq̄. sicut delphines ac foce. mustele ac canicule. viuos edunt fetus de suo corpe. Et si quēq̄ insidias erga illos moliri ꝑsumpserint: eos ruētur. Etatis tenere pauorez affectu materno cōpumūt. Oraq̄s aperiūt t immorio illos dente suspendūt. Interno quoq̄ corpore recipe ac genitali aluo ferūtur absc̄ōdere: donec illos ad securitatē deferāt. aut si corpis obiectu custodiant. Actor. cetus. vt fertur. qñ ludit in mari: signum est tēpestatis. Idem t balena dr. Hui⁹ generis est aspido-chelone: de quo dictū est sup. Jozath vbi sup. in ceto magis terrestris q̄ aquea dñatur natura. Qñ em̄ senescit: radices fruticesq̄ t arbusta sup se colligit que crescūt sup ipsum t multiplicātur. (XLII.

De eodem Ex libro de naturis rerū

Cetus est piscium maxim⁹: habēs os in frōte magnum t patulum: t oris meat⁹ strictos. In iuuentute dētes habet nigros: in senectute albos. Hi pisces aliq̄n fluct⁹ haustos ira eructuant: vt alluuie nimbosa. plerūq̄s classem nauigantiū deꝑmant. Sed t cum in mari tempestas oritur: se sup fluct⁹ attollunt: et commotōnib⁹ ac turbinib⁹ naues mergūt. barenas aliq̄n dorsis sustollūt: in quib⁹ ingruēte tempestate naute terram se inuenisse gaudētes: anchoris iactis falsa firmitate quiescūt: ac ignes accēsos belua sentiēs: subito cōmota se mergit: t boies cum nauib⁹ in ꝑfundum trahit. Cetus postq̄ etatē ānoz trium excedit: cum balēa coit: t in ipso mox coitu virtute virge genital' emutilatur: ita q̄ vltra coire nequit. Sed intrās alti maris pelagus intm̄ excrescit: vt nulla boim arte capi possit. in tres igitur annos etatis sue capi pōt. Capiūtur āt sic. Piscatores locū vbi cet⁹ est notātes: illic cōgregātur cum nauib⁹ multis: factoq̄s circa eum fistularuz ac tubaz cōcentu: alliciūt insequentē: q̄ gaudet buiōi sonis. cūq̄s iuxta naues berentē sono modulatōnis attonitum cernūt. instrm quoddā ad instar rastri dentibus ferreis acuminatū: in ei⁹ dorsum clam ꝓiciūt: clamq̄s diffugiūt. Nec mora si certum vulneris locum dederit fundum maris cetus petit. seq̄s ad terrā dorso fricans vulneribꝫ ferrum violenter impellit: quousq̄s perfossa

pinguedine viuam carnem interius penetrauerit. Sic q3 ferrū subsecuta salsa maris aqua vulnus intrat: ac vulneratū pimit. Mortuū ergo sup mare refluitātem piscatores cum funib⁹ adeūt; z ad litt⁹ cum magno tri pudio trahūt. .XLIII.

De cibo ac spermate ceti.

Cetus autez. vt legitur. si comedit vt alti pisces masticādo: cibūq3 dētib⁹ ꝯminuēdo: sed tātum modo gluttiēdo: z ira corp⁹ retinendo. Ex libro de naturis rerū. Habet enī ozis meat⁹. vt dictū est. strictos vsi nō nisi paruos pisciculos deglutit: quos odozifero banelitu suo attrahens ad se: ac deuozās in ventrem suuz mittit. Habet enī in gutture quādaz pel lem mēbrane simulem: q multis meatib⁹ pforata: si sint quicq̄ magni ingredi ventrē Jozath. Cum aūt cet⁹ sperma fecit in coitu suo cum femia qō supfluit ex ip so spmate: supnatat aque: z colligitur ambza. Plate rius. Ambza dr esse sperma ceti. i. balene. Et est calida z sicca in secūdo gradu. Est autem alba: z si inueiatur coloris gipsei melioz est. Sophisticatur aūt cum pulue re ligni aloes z storace z musco z quibusdā aliis. Sed hoc agnoscitur: qz sophisticata pōt malaxari vt cera Ambza vero nō pōt. Habet autem virtutē cōfortādi: z valet cōtra syncopin z epylensiā. Auicenna. Am bza. vt estimo. est manatio fortis in mari: melioz ē gri sea fortis: deinde varia: post citrina. Et adulterat cum gypso z cera z ladano. Nigra species mala est Multo ciens aūt assumitur ex ventre piscis: qui eam comedit moritur. Est aūt calida et sicca: z videtur esse calida in secundo gradu: sicca in pmo. Confert aūt decrepitis: ppter subtilitatem sue calefactōis: Confert aūt cere bro z sensib⁹ et cordi. Constantinus in libro graduū Ambza ō ventre cuiusdā magne bestie egreditur. Qui dam tamen dicūt: q in fundo maris nascatur calida et sicca: in secūdo gradu existens: frigidas naturas pfor tat. .XLIIII.

De conchis Plinius li. ix

Ostrarū genera firmiozis sunt teste in qbus magna varietas apparet ludentis nature. Tot colop differētie: tot figure: inter quas pn cipatum tenent margarite Jsidor⁹. Cōche z cochlee inde vocate sunt: qz deficiente luna cauātur. i. euacuan tur. Omniū enī clausop maris animaliū arq3 cōchariz incremento lune membra turgescunt: defectu euacuanf Nam luna cum i augmento fuerit: auget humozem: et cum in defectū venerit: humozes minuūtur Conche āt prime positōnis nomen est. Cochlee vero p diminutio nem quasi cōchule. Conchap multa genera sunt: inter quas z margaritifera que ecclesia vr: de qua videlz ife rius dicetur Fulgentⁱ⁹ in libro mitologiarū. Cōcha marina toto corpe simul apto miscetur in coitum: sicut tuba refert in phisiologis. Haly vbi sup. Sadephū id est. cōcha marina melius est album. Razi in alma sore. Conche marine aduste abzadendo purgāt dētes Et nō adustis aut attritis emplastrum factum: adusti onem ignis sanat. .XLV.

De cochleis Plinius libro nono

Cochlee aquatiles terrestresq3 sunt exerentes se domicilio: bnaq3 ceu cornua prendentes cō trahentesq3: ocul' carent. Jdcoq3 cornicul' eap ptentāt iter. Idem in li. xxx. Cochleap cibus stoma cho est vtil'. Sed in aqua oportet eas intacto eap cor pe subferuefieri: mox in pīna torreri: z e vino garoq3 sumi. laudatissime sunt affricane: et ex insulis capreap. Nup hoc comptum plurimis pdesse. Jd quoq3 obser uant: vt numero impari sumāt. Virus tñ eap grauita tem balitus facit. Prosunt et sanguinē excreātib⁹ dem pta testa trite i aqua pote. Laudatissime aūt sunt affri cane. Sicule mōdice: qñ magnitudo dukas facit: z si ne succo. Balearice quas cauaticas vocant: qñ spelū cis nascūtur. laudate z ex insulis capreap. Nulle vero eap cibis grate: neq3 veteres neq3 recētes. fluuiatiles z albe virus habēt nec non siluestres stomacho vtiles: aluumq3 soluūt. Ecōtra vero sunt stomacho vtiliores marine. Efficacissime tñ in dolore stomachi. laudatio res tñ tradūtur quecūq3 viue cum aceto deuozate Co chlee in cibo bis quos anim⁹ inquietat: aut quoz alie natur mens: aut quibus vertigines expssi sunt ex cya tis passi tribus conferūt. Singule quoq3 cochlee cōtri te: z cum sua testa calefacte in potu date. Item cibi ipi sap cochleap in typsana decoctap laudātur doloribus laterū. Cedez quoq3 sistūt aluū. Jnflamatōem discutit cibus eap. Et eedem in cibo sumpte accelerāt partum Quartanis dicūtur mederi cochlee fluuiales in cibo re centes. Eedem aūt venerem cōcitāt sale asseruate: z in potu ex vino date. Omniū cochleap cinis spissat et ca lefacit. Item cinis cocleap cuz melle que passim inue niūtur late et minute vicia tollit e facie. Prosunt z co chlee sanguinē excreātibus: dempta testa trite in potu aque. Efficacissime vero sunt quedā in stomachi dolo re cum aceto deuozate. Cochlee crude deuozate vel tri te cum aqua tepida cyatis trib⁹ si sorbeantur tussim se dent. Lumboz quoq3 medentur dolori cum suis testis cōtrite: z in vino cum pipere cocte. Cinis eap cū vino sumpt⁹ dysenterice est vtilis: z ex vino austero potus aluuz sistit. Idem quoq3 cinis. s. cochleap que viue cō buste sunt: omia sanat vlcera pedum. Addito semie lū z vrice cum melle limitum: comiciales sanat. Coch, lee late pore: pedum z articulop dolores dicūtur tollē Quedam etiā cōtuse z impolite vtiles sunt ad harundi nes et alia tela quecūq3 corpi extrahenda sunt Jdē in libro. xxxii. Jctib⁹ scorpionū carnes fluuialiuz coch learum resistūt crude vel cocte. Quidē ob id salsas quo q3 obfuāt: z imponūt ipē plagis. Precipiūt z cochlee crude carnem tritam bibere ex aqua calida in tussi cruē enta. .XLVI

De congro et corez et corino. Ex libro de naturis rerum.

Conger est piscis marin⁹: vt murena long⁹: sed corpe multo maioz. hic vento flāte vehementi: impinguatur: z eius carnes dulcissime sunt ad edendum. Cuz murena ceterisq3 piscib⁹ inimicicias h3 z intantū robust⁹ est: vt polippū fortitudine dentium laceret. Plin⁹ libro. ix. Conger est piscis long⁹ vt anguilla vel murena: flexuoso impulsu corpis. ita mari vtens natādo vt pens terra rependo. Cōger z mure na: mutuo odio flagrāt. caudam inter se pzodentes. Cōgri mīsib⁹ hibernis iacēt in spelunē cōditi: nec capi untur nisi vieb⁹ estatis. Pinne q vice pedum date sunt piscib⁹. hinc sunt oino longis: vt anguillis z congris. Polippum sua rodere brachia falsa opio est. id enim a cōgris cuenit ei. Nam polippū lacerāt cōgri. Polippū vero locusta pauet. locustam conger: in siccū repūt etiā cōgri. Esculapius vbi sup. Corez piscis est qui tpe pluuie in cauernis occultat se. Nam dum pluuia cadit sup eum: z haurit eam: excecatur: z postea moritur. Jsidorus. Corvus a cordis voce dict⁹ est: qz pectore grunnit: suaq3 voce, pditus capitur Jozath vbi sup Pisces qui dicūtur corin qñ pullificāt: voce sua, pdun tur: qz semp gemit⁹ vel grunnit⁹ proferūt: z sic capiun tur. .XLVII

De dentrice et die. Ex libro de naturis rerū

Dentrix. als dentrix. vel pagrus a re nomen h3: qz dētes habet magnos multos ac duros qb⁹ grassat in ostreas: z pisces innocuos Actor Nota ergo q dentrix idem est qō pagrus: de quo etiaz

loco suo dicetur inferius. ¶ Bies est piscis marinus. vt dicit arestotiles. sic dictus: qz post pfectõem suã nõ viuit nisi p vnã diẽ: habet tñ alas duas: z duos pedes: et sanguie caret. ¶ .xlviii.

¶ De eceloa ¶ Isidorus.

Eceloa dr concha margaritifera: in cui⁹ carne secz pciosus calculus solidatur. De his eñ tradunt hi qui de animãtũ naturis scripserũt: q̃ nocturno tpe litora appetũt: z ex celesti rore margaritã cõcipiunt. vñ z eceloe nominantur. ¶ Solin⁹. Cõche certo anni tpe luxuriãte cõcepta facũt rorem velut maritũ: cui⁹ desiderio hiant. z cum marie linquitur imber lunaris: oscitatõne quadã hauriũt humorẽ cupitaz. Hic ergo cõcipiunt grauidezq fiunt: z de sagine qualitate: redit habit⁹ vnionis. Nam si clarum fuerit qõ acceperũt candicãt orbicli. Si vero turbidũ: aut palloze languẽt: aut rufo inumbilãtur. ita de celo magnq̃ de mari ptus hñt: Beniqz quotiẽs aeris matutini semen excipiunt: fit margarita clarioz magis: quoticus vespe: fit obscurioz. Si repente micauerit chorruscatio: motu corrumpũtur interpestiuo: clausecz formidine: subito vicia contrahũt aborriua. Aut eñ paruuli fient scrupuli: aut inanes. hic lapis i aqua moll'est: duratur exempt⁹. Mũq̃ vero simul inueniũtur duo. vñ z vniones dicũtur. Huiusmodi cõchis tal' est sensus: vt ptus suos maculari timeãt. Itaqz cum sol feruescẽs emiserit orbes: ne calore nimio fuscentur lapides: conche in pfundũ subsidunt. huic tñ prudentie opitulat' etas. Candoz eñ senecta operit: z grandescentib⁹ cõchis margarita flauescit.

Piscantũ quoqz timẽt insidias: z ob hoc inter scopulos frequenti⁹ delitescũt Gregatim natãt: z q̃ magis inter illas expta est: gregem: ducit: que si capta fuerit: cetere diffugiunt. ¶ .xlix.

¶ De ethenat vel echino ¶ Isidorus

Ethenais paru⁹ z semipedal' piscicul⁹: nomen sumpsit: ex eo q̃ nauem adherendo retineat.

Ruant licet venti: seuiãt pcelle. Nauis tñ radicata in mari stare videt: nec moueri: nõ retinẽdo sed tantũmodo adherẽdo. hunc latini morazq appellauerũt eo q̃ cogat stare nauigia tpa. ¶ Plin⁹ li.xx. Ethenay carinis adherente naues tardi⁹ ire creduntur: inde noie impoluto. Quã ob causam amatoriis quoqz veneficiis infamis est: z iudicioz aclitiuz moza: q̃ crimia vna lande pensat. fluxq⁹ grauidazq vtero sistens: ptusqz cõtinẽs ad puerperiũ: tñ in cibos si admittitur. ¶ Mucian⁹ dicit hunc esse muricem purpura latioꝛem: nec aspꝛo oze: nec rotũdo: nec in angul'pdcũte rostro: sed cõcha simplice in vtroq̃ latere sese colligente. Trebi⁹ niger dicit eum pedalem esse: z crassitudine quinq̃ cubitoz: naues morari. Hãc quoqz vim esse illi⁹ in sale fuati: vt aurũ qõ i altissimos puteos deciderit: admot⁹ eẽ. Hoc documentũ immensum z occultũ potentia semetipam vincente natura. ¶ Idem in li.xxxii. Heu vanitas hũana cum illa rostra nauiũ ere ferroq̃ ad ictus armata: sempedalis pisciculus inhibere possit: ac tenere deuincta. fertur remisse: ptoriã nauem anthonii. pperãtis circũire suos z exhortari: donec trãsiret in aliã. Itaqz cesariana classis impetu maioze ptinus cum ptrãsiit. Tenuit etiã nauẽ Gaii principis. Quidãqz exilientes de naui inuenerũt gubernaculo adherenté pisciculũ: ostendeꝛt Gaio indignãti hoc fuisse qõ retineret ipm: cum q̃dringentoꝛ incederet obsequio remigum. Qui tunc cum postea viderunt: limaci magne silem dixerũt. ¶ Idem in li.ix. Hãc arbitraturaꝛ arestotiles pedes hẽ ita posita pinnarum similitudine. Arestotiles. Piscis paru⁹ in mari: phibet nauem recedere potentia naturali. pluresq̃ boues ipso vtũtur in multos ad odiũ z amoꝛẽ. Ale illi⁹ assimilãtur pedib⁹: nam reuera pedes nõ habet. ¶ .l.

¶ De eodem. ¶ Ambrosius.

Echinus est animal in mari exiguus vile z despicabile. hic tñ cum ventoꝛ procellam presenserit: calculum validũ arripit: eũq̃ velut saburram vehit: z tanq̃ anchoꝛã trahit: ne excutiatur a fluctibus sicq̃ qui non põt se suis viribus liberare: alieno regitur ponderе. Quo iudicio etiaz naute velut signũ future perturbatõnis capescunt: z sibi pcauent: ne hos impitos turbo inueniat. Maxias quoqz nauiũ plenis currẽtes velis in mediis fluctib⁹ q̃si radicatas sistit: nec sine munere creatoꝛis tantũ ei põt suppetere virtutis. ¶ Plinius vbi supꝛa. Echini sunt ex genere cancroꝛ in quib⁹ spine pro pedib⁹. Ingredi est his in orbez volui. Itaqz detritis sepe aculeis inueniũtur. Qua oim amara: anumero. Oza in medio corpe in terrã versa. Tradunt se uicias maris eos plagire: correptisqz lapill' opiri. Mobilitateq̃ ponderе: stabilientes nolũt volutatõe spinas atterere. Qõ vbi videt nautici statim nauigia pluribus anchoris infrenãt. ¶ Alexãder. Echin⁹ ergo in medio maris stabilimẽtũ dat alii qõ ñ põt dare sibimetipsi. Si bi eñ a lapill' mendicat: qõ nauib⁹ abundãter tribuere põt. ¶ Ex libro de naturis rerũ. Echin⁹ est pisciculus spinas his p pedib⁹: sicut cãcer. alas aũt sub ventre: q̃ pedib⁹ assimilãtur. In oze vero dentiuz loco gues aculeos. Hoc aũt sup̃ modus mirabile est: q̃ cuz sit semper dalis ñ vlla violentia: sed adhesiõe tñ nauem. cc. pedũ cum suis intus ponderib⁹ retinet: ita q̃ nec ad punctũ moueri valet. Nec est alia ratio in taz stupẽdo pdigio nisi q̃ deus in creaturis pdicetur mirabil'. Piscis iste comedi nõ põt q: hostem a statu dispositõnis sue dissoluendo: mortem infert. ¶ .li.

¶ De medicinis ex eodẽ ¶ Diascorides.

Echini marini sapoꝛ customach⁹ é: ventrẽ mollit: z dyafoꝛetic⁹ est. Hmõi cozticz crudũ miscetur vtiliter medicaminib⁹ aut scabiũ. Combustũ vero: sordida vulnera purgat: crescẽtia quoqz vulnera residere facit. ¶ Plinius libro.xxii. Erbenas vel echinus grauidis adalligat⁹ vsqz ad maturitatẽ continet lubricos part⁹: ideoqz asseruatur sale. Idem quoqz piscis venerem inhibet. Preterea cõtra doriciũ echini maxie pfunt: z bis qui carfati succum biberẽt: precipue eius iure sumpto. Ideꝛ etiã ex aceto epinictidas tollũt Echini cum spinis suis contusi: z e vino poti calculos tollunt: z alias in cibo ad hoc pficiunt. Echinoꝛ teste cõtuse ex aqua illite incipiẽtib⁹ pannis resistunt. Echini quoqz viuentes vsti: z in vino dulci potati: pfluuia sistũt. Echini cinis cum carnib⁹ suis cremati cum oleo alopicias repler. ¶ .lii.

¶ De effemerone et escaro ¶ Iozath vbi supꝛa

Effimeron piscis est: qui sine coitu nascitur: et cum p tres horas diei vixerit moꝛitur. ¶ Isidoꝛus. Escarus dict⁹ est: eo q̃ solus escã rumi nare phibetur: alii eñ pisces nõ ruminãt. Tradũt aũt hunc ingeniosum esse: inclusum quippe nassis: nõ fr̃ote crumpe: nec infestis vimibus caput inferere: is auersũ cande ictib⁹ crebris laxare fores: z ita retroꝛsum redire. Quem luctatũ ei⁹ si forte alius escarus extrinsecus videat: apphensa mozdic⁹ cauda: nisus crumpẽtis adiuuare doꝛ. ¶ Plin⁹ libro.ix. Escaro vel scaro pncipatus nunc datur q̃sol⁹ piscũ ruminare dr: herbisq̃ vesci nõ aliis piscib⁹. Carpathio mari maxie frequens. Promõtoꝛium troadis tectũ nunq̃ spõte trãsit. Inde aũt aductos a tiberio claudio pncipe. Optat⁹ eliptius prefect⁹ classis inter ostienses z campanie oꝛã sparsos dissimiliter: quiquennio fere cura est adhibita: vt capti redderẽtur mari: Postea frequentes inueniũtur in litoꝛib⁹ vtique non ante ibi capti. ¶ Idem in li.xi. Omnib⁹ piscib⁹ sunt dentes frati pter scaruz: cui.s.yni aquatiliũ: plei

hic vtitur pedibus vt manibus cibum ori ad mouentibus. LIII

De erocoto Idem in libro nono

Exoccetum suum archadia miratur: appellatuz ab eo q̄ in siccū somni causa exeat Et libro de naturis rerum. Exox est piscis danubii maxim⁹: ita vt vix in biga trahi possit ab equis quattuor: aut tribus. vnum habet intestinum: ossa pauca: t parua in corpe cartilaginosa potius q̄ solida: sz in capite mlta fertur hīe ossa. Carnes vero fertur hīe dulcissimas gustu: vl specie carnibus porci simillimas. Per omne corpus lenis est. nec aliquid asperitatis in corpe vl in moribus habz: sed est mitissim⁹ ac timoroſus Quippe qui nec a mimo pisciculo se defendere pōt: sed statī agitaf ad fugam. Huic sturio libentissime iocādi gr̄a se affricat. Quē exox statī vt sentit: ad latibula fugit: q̄ sibi solet ad tutamen in littoribꝰ effodere: sz q̄nq̄z sturio ipor tun⁹ eiicit latitantē: seq̄turq̄z fugientē. t q̄ magni sunt ambo: nec etiaz i validissimis aq̄s latere possunt: discurrendo t añ se aquas agitādo: sepe simul a piscantibus capiūtur. Piscis iste capt⁹ vino fortissimo vel lacte potatur: q̄ vino inebriat⁹ viuere pōt plurimis dieb⁹: t Bvt ad remotas terras cibi gr̄a deferatur. Bibit autez vini sextaria quattuor anteq̄ inebrietur. LIIII.

De fastaleone et fastez et fice Arestoti.

Fastaleon est genus piscis: qō solum inter cetera genera genus suum nō comedit. Maz ossa pisces sese comedunt: pter fastaleon Zoratb in libro de animalib⁹. Fastez piscis est: qui cū i ore suo coarctat aquā: fit ex eo dulcis. Unde pisces miores sequūtur illam in os ipi⁹: ille vero sic eos capit atz deglutit.

Plin⁹ libro. ix. Ficis est piscis qui colorē suū mutat: reliquo tpe cādida: vere aūt varia. Eadē sola piscium ex alga nidum facit: atq̄z in ipo nido parit. LV

De gardone et gladio et glauco Actor.

Gardo piscis est fluuialis: gratissimi saporis vēdesie simil: sed p̄ ruborē ocl⁹ ab ea discernit. Uterq̄z aūt mediocris q̄ntitatis est Isidor⁹ Gladi⁹ dictus est: eo q̄ rostro mucronato sit: t ob hoc naues pforas mergit. Arestotiles. Hastaleos. al's hastaros. i. gladius marinus est sil's scorpioni: t equalis arancē: t inducit magnum dolorem piscib⁹. Ideoq̄z saliunt multocies. Nam t delphin⁹ ꝓpter dolorē salit q̄ sub pinna pungitur eius aculeo: qui gladius vocat.

Plin⁹ libro. ix. Est paruū animal scorpionis effigie: aranei magnitudine. hoc se t thynno t ei qui vocatur gladi⁹: crebro delphini magnitudinē excedenti sub pinna aculeo affigit: tantoq̄z dolore infestat: vt naues sepe nūero eciūāt Isidorus. Glauc⁹ a colore dictus ē eo q̄ sit albus. Greci enim album glaucon dicunt: hic estate raro apparet: nisi trīs in nubilo. Plinius vbi ō Quidam em̄ pisces estate impatientes: ex agentis diebus medius latent feruoribus: vt glauc⁹ t asellus.

Arestotiles. Quidā eteni pisces in cauernis manēt in estate: sicut glauc⁹ p. lx. dies: ac dēpēdit post alcē tionem canis. LVI.

De gobione et grauo Actor

Gobio ē piscicul⁹ fluuial' albus: sz nigris maculis respsus: Quē quidā dixerunt vesci cadauribus: sed a piscatoribus dēpheditur hoc esse fabulosum: q̄n pot⁹ dicūtur in aqua liquidissima ꝙerī t pabulo nutriri. in cibo trīs viles ac despicabiles reputārur: q̄ aquosi t mime solidi Et libro de naturis rerum. Gobio piscicul⁹ est forma rotūda: squamis paruis argento sil'ibus. hic vbi aquas arenosas lapilul' in nutrimentū habet accōmodatōrem vtiq̄z cibuz p̄bet Grauus est piscis marin⁹: qui cōtra naturā oīm animaliū vnum oculum in summo capitis habet: quo suptintendens semp insidias cauet. LVII.

De hamo et hirundine. Ysidorus

Hamo piscis est saxatil': dextra sinistraq̄z laterib⁹: virgis punicēis perpetuis aliisq̄z discoloribꝰ designat. t dict⁹ est hamo: q̄ nō capit: nisi hamo. Plinius vbi sup̄. Amiam siue hamiam vocant piscem: cui⁹ incrementū dieb⁹ singul' intelligit cum thynnis. hec t palamides in pōtum intrāt gregatim ad dulciora pabula cū suis queq̄z ducibus. Et libro de naturis rerum. Hami⁹ est piscis saxatil'. vt ait Ysidorus. i. lapidem gerit interius. hic admodū speciosus est: hīs in vtroq̄z latere q̄ virgulas ꝓpetuo colore punicēas. reliquo vero corpe diuersꝰ quidē t gratis colorib⁹: totus in modum pānī sertici variat⁹. Hirūdo maris simil' est aui buī nomīs: hec ad modū loligines in aqua manat: vt piscis t alas hīs ad amena eleuat etheris. LVIII

De icino marino. Ysidorus

Icinus marinus ab icino terrestri nomen traxit: quē vulgus ericium vocat: cui⁹ testula dicit spinis aculeata in modum castaneoꝝ q̄n adhuc opte de arboribꝰ cadunt. Caro ei⁹ moll' t minuta simil'.

Actor. Icinus ipe est echin⁹: de quo dictū est supra Idem etiā vidz esse ethenais: licz ysidor⁹ de his agat separatim tanq̄ de duobus. idem etiā dz ericī⁹ siue iricī⁹

Ex libro de naturis rerū. Ericī⁹ est piscis marinus: hīs caput et os infer⁹. vt ait Arestotiles. t exitū sup fluitatū superi⁹: qō est cōtra morē animaliū ceterorum Utitur ār spinis loco pedū. Et⁹ anteriora separata sunt t inferiora ꝓtinua. horroꝛ est ceteris piscib⁹: q̄ spinis hispidus. vnde nō deficit fit vlli piscium pda. Carnes eius vehemēter rubee sunt: coloꝛe munio sil'es. vt dicit plinius. LIX.

De eodem secundum arestotilē.

Iricius marin⁹ nō habet carnē. Nam omnia q̄dem animalia dure teste partem habent carnosam intra testam in ventre: pter iricium marinū. hic eni caret oīno carne: t hoc est ei ꝓprium Habet aūt in ventre ptes nigras: Et hui⁹ genera mlta sunt: ex quib⁹ est gen⁹ quod comeditur: in qua ouа mlta inueniūtur. Alia aūt sunt duo genera: que inueniūtur in pelago. t sunt pauca. t ex his est aliud genus corporis magni: aliud parui: multarūq̄z spinarū t duraꝝ. In quadā regiōe grecie est ericii gen⁹ albe teste ac spine: t ouoꝝ q̄ est maī ceteris generib⁹. Iricī⁹ q̄ comeditur multū mouetur: t habet signum in spina manifestum. Omniaq̄z iricii genera hīt ouа: sed in q̄busdam sunt parua: t nō comedūtur. Iricī⁹ debiliter audit: minusq̄z animali ex testa coniū hīti: ac sup pedes ambulanti. Omnia animalia dure teste apparent plena ouis i vere t sil'r in autūno: pter iricū comest⁹ hyemē. Ille siquidez apparet in quolibet tpe: maxīeq̄z in cōplemento lune t diebus calonis. t hoc pter quoldā loci cuiusdā: qui nō generāt nisi hyeme: suntq̄z parui corpis: plena ouis. Sūt aūt in ventrib⁹ iricii ouа multa distincta: t quodlibet per se ponitur in vna tela. suntq̄z nigri coloris: t i omnibus generib⁹ parua: Iricius ꝓpter calidus est: q̄ testa circūdat eum. Sed q̄n est animal sanguinē hīs: ideo sentit frigus multū: t indiget calore. In oī genere sūt ouа equalia nūero impari. i. quinq̄z. Sil'r t nūer⁹ dentium. sil'r t ventriū. Et ouа quorūdaz sunt maiora: quorundam miora. Est aūt circūquaq̄z rotundi corpis iricius: t vtitur spinis sicut animalia cetera pedib⁹ t manibus. Iricii caput et os sunt infer⁹: t exit⁹ supfluitatis supius. s. in dorso. Habet aūt q̄nq̄z dentes: t inter illos partes carnosas loco lingue post illā orificiū stomachi hz. Deinde ventrē diuisuz in q̄nq̄z plenos supfluitate. Iricu genus est ex inferiori parte ꝓtinuū. In pte vero

supiori vbi spinetus est :sepatū: ꝛ vtitur spinis loco pē dum:ꝛ magnitudo spinarū ex hoc est:qꝛ crementus cor poris trāsit in eas: ꝓpter paucitatē caloris naturalꝫ. Nam qꝛ cibus nō digeritur:generatur in corpib⁹ cor multa superfluitas. Pili aūt ꝛ sylla non nisi ex superfluita te generātur. Buricies spinaꝝ ꝛ esse eaꝝ est sicut lapis ꝓpter multitudinē frigiditatis cōgelatā. Ob hanc eīm accidit:vt crescētes tricii terrestres fiāt valde duri simi les lapidi:marie in pte septētrionali:qm̄ ibi sunt buiōi tricii plusq̄ in meridionali: ꝛ in parte multoꝝ ventorū plusq̄ in plano.qꝛ plus infrigidantur in buiōi locis.et exit ab eis humor qui cum caloze dissoluitur:quia non pōt esse tricius sine caloze. frigus aūt nō indurat tm̄: sed mispilat corpus .LX.

De Izalaoz et Izalzora et Izilolz.

Ralaoz est piscis maris:specie mistiformis:plu uia que ceteris piscib⁹ ad vite remediū ꝛ impi guationis iuuamen esse solet:huic ꝓ extio da tur. Nam si multa pluuia fuerit:oculꝫ cecatur.ac ꝓ con sequens cum cibum ꝛrere nō possit:fame moritur

Izalzora vero piscis est:qui postq̄ deꝑhenditur mul to viuit tpe:ꝛ cibat se ex se:qꝛ sup eius intestina est nidor aque. Izilolz est piscis maris⁹ in testa multū aspa latens:cui⁹ orificiū est in medio corpis. Sentit autē q̄c quid ei appꝛopinqꝫ et applicatur lapidib⁹ cum suis pe dibus posterioꝝ⁹. Anteriozū⁹ aūt quibus ꝓ mamb⁹ vtitur:quicquid ꝓ eum transit ex piscib⁹:deꝑdatur. Si quid vero trāsit:qđ nequaq̄ vincere se posse credit tumescit:seqꝫ ꝯbit:ꝛ adheret forti⁹ lapidi cui applica tur. .LXI.

De leone et lepoze Isidorus.

Leo marinus dict⁹ est a sili tudine terrestris Ambros⁹. Leo terribil' est in terris:sed bul cis in fluctib⁹. Lep⁹ est aial timidum i terris in mari formidabile.nam citam:ꝛ q̄ nō facile possit au ferri:corruptelam inuehit. Isidoꝝ⁹. Lepus a silitudi ne leporini capitis nuncupat⁹ est. Plinius. Venena dira nō cessant in lepoze:qui in indico mari etiā tactu pestilens: vomitus dissolutōemqꝫ stomachi,ptinus cre at. Idem in li.xxxii. Lepus marin⁹ venenū est i cibo vel potu datus. Nullum est aial quin eius tactu inue reat. Homo tactus ab eo:piscem olet ꝛ moꝛitur. ꝛ lep⁹ silr ex eo tactus moꝛitur. Sic vteꝛq̄ alteri venenū est. In india nō capi viuentē affirmant Auicenna in q̄r to canone. Lepus marin⁹ est venenosus:si de ipo in po tu datur:accidunt cōstrictio hanelit⁹:ꝛ rubedo oculoꝝ tussis sicca.sputū sanguis. difficultas vrine. minct⁹ sā guis. vrina violacea. ꝛ egestio silr.vel dolor in stoma cho.vomitus supflu⁹ colere ꝛ sanguis.ictericia ꝛ angu stia:ac dolor renū.sudoꝝ fetidus.horroꝝ cibi. Et cuꝫ vi det eger pisces:terretur ab eis:ꝛ inuenit saporē fetidi piscis in oze suo:ꝛ in eructuatōe cum salsedine. Pluresq̄ aūt qui ex eo euadūt:in pysim cadūt. Cōfert aūt eius curatōi lac capruⁿ:qđ est iuuamentū vltimū. Lac q̄ꝫ azinuⁿ:ꝛ lac mulieris ex māmilla:ꝛ ius cāri fluuialis ꝛ cricius assatus:aut sanguis eius.fortes aūt medicie sunt calamentū fluuiale caliduꝫ:recens ꝛ sanguis anse ris:ꝛ vrina bois antiqua:ꝛc. Signum vero sanitatis est:qñ videns pisces nō terretur ab eis:ꝛ comedit. Cū qꝫ cadit in pysim:curetur ꝑ ysis. .LXII.

De medicinis ex lepoze marino Auicenna in secundo canone

Lepus marin⁹ est aial ostreatū. lutosum.decli nans ad rubedinē aliq̄ntulū. Sanguis eis cali dus est mundificās pannū Caput eius adustū generat pilos in alopicia ꝓpte cum adipe vsi:ꝛ in ty ria valde. Luꝫ aūt ex eo fit emplastrū sicut est:abradit ethines ꝛ pilos Item abstergit vilum emplastri more su perpositum ꝛ sicut colluriū Numeratur aūt inter medi cinas venenosas:ꝛ interficit cum vlceratōe pulmonis

Plin⁹ li.xxxii. Lepoꝝ marini feminaꝫ si mulieres grauide asperserint:stomacho nausēare stati aboꝛtū fa ciunt. Remedio est mas.ob id indurat⁹ sale:vt in hꝛa chialib⁹ habeatur. Lepus marin⁹ venenat⁹ quidem est Sed eius cinis in palpebris pilos inutiles cuulsos co bibet. Idem lepus strumas sanat:ita vt celeriter remo neantur. Et lepoze quoqꝫ marino recenti:iubent quidā podagram fricari. Sāguis eius ꝛ fel:si necetur in oleo valet contra carbūculos ꝛ carcinomata. .LXIII.

De locusta. Philologus

Locusta marina iuxta plinū quattuoꝝ habꝫ cu bitos in longitudine:hyeme leditur:autumno ꝛ vere pinguescit:ꝛ plenilunio magis. Plinius li.ix. Locuste pisces crusta fragili muniuntur. In eo genere qđ caret sanguine:latent mensib⁹ quinis. Si militer ꝛ cāeri qui eodeꝫ tpe occultātur Et ambo veris ꝓncipio senectutē more anguiū exuunt:renouatōe ter goꝝ. Ceterus in vndis natāt.locuste reptātiū more flu tant. Si nullus ingruat metus:recto meatu corpibus q̄ sunt rotunditate ꝑpilata ad latera porrectis:ꝛ eisdē erectis pauoꝛe:oblique in latera ꝓcedunt. Corpib⁹ in ter se dimicāt Vnū hoc animaliuꝫ nisi viuū aqua feruen ti incoquatur:fluida carne nō habet callū. Viuūt autē buiōi locuste in petroſ locis. In indico mari locuste q̄ terna cubita implent. Polippū intantū locusta pauet: vt si iuxta viderit:oīno moꝛiatur. Locustam quoqꝫ cō ger inimic⁹ lacerat Ex libro de naturis rerum. Locu sta fluuial' ecōtrario q⁹ locusta cāpestris pedes anterio res habꝫ longioꝛes:nec ruminat.in anteriori pte sicut animalia cetera:ꝫ ad posteriꝰs.seꝫ in extremo stomachi sui:cū dentib⁹ in ventre sibi herētibus .LXIIII.

De lucio Actoꝛ

Lucus est piscis fluuialis oꝛe lato: ꝛ dentibus acutissimis:minoꝝ piscium deuoꝛatoꝛ. Cui tū pꝛea squamis ꝛ brachiis aspꝛimis armata re sistit:vt nō ei ꝑualeat:nec dentib⁹ eius preda fiat. Se scitur aūt lucius venenoſ:vt bufonib⁹:ꝛ buiōi.et tū in firmis oꝛ esse in cibo san⁹. Si q̄ vasa in qua inclusus fuerit:ex aqua leuat a lucem diei viderit:raro vel nūq̄ accidit vt postea diuti⁹ remaneat:sed q̄sita sibi via cua dit Ex libro de naturis rerū. Lucius est piscis.vt di cit liber rerū:qui ꝛ lup⁹ aquatil' appellatur. hic si fluui ales aquas cibumq̄ ꝓ vita sufficientē habuerit:per successus tēpoꝝ in longitudinē maximā cualescit. Lib⁹ eius sunt pisces:ꝛ quicquid ramaꝝ more repit. Piscē ad magnitudinē ꝓpe sui comedit. Nam vbi victū subege rit:caput ꝓmū oꝛe deuoꝛat:quo digesto paulatim adit sequēria:donec totū cōsumat. Pari quoqꝫ generis sui parcere recusat:vel ob naturalez crudelitatē: vel qꝛ aui dus est cibi:rapineqꝫ impatiens. Nam ꝛ ꝓpria semina psequitur:vbi piscis formā susceperint. Est aūt piscis quidam hīs acres squamas ꝛ pinnulas acutas:quē si lupus aquaticus p caput apprehenderit:cito transglu tit. Si vero a parte caude nō pōt: qm̄ in ꝺrium aspa ri gescunt. Lucius in cerebro lapidez cristallo silem gerit sed hoc cū cuū in longū duxerit Impgnatur hic piscis vt dicit arestoteles. flāte vento septentrionali.silr ꝛ pi sces qui in longitudinē cualescūt.feia pgnans aquas ascendit q̄nto pōt remoti⁹ a loco suo in quo bitare con suevit:ubiq̄ ova parit:vt filii sui nō sint ei impedimen tum p̄de. Et hoc ꝓpter crudelitatē naturalē:vel ꝓpter cibi rapieqꝫ invidiā. Alii dixerūt q⁹ ascenderet ꝓpter dulciozē aquā:qm̄ aq̄ rāro semp ē dulcioꝝ:q̄to fōti ꝓxi mioꝝ. Lucius tante auiditatis est:vt piscē quem totū q̄tas ei⁹ deglutire nō sustinet;dimidiū icoꝛpet .LXV

De lupo. Isidorus

Lupus a voracitate appellatur: in quo lupo terrestri assimilat̃ qz sez improba voracitate alios psequitur. Est aũt piscis captura ingeniosus. Nam z rheti circũdat? fertur harenas arare cauda: z ita cõditus transire rhete. Plini? libro. xxxii. Lup? marinus in pudendo min? habet solertie: sed magnuz robur in pentendo. Nã vt refert in hamo. tumultuoso discursu laxat vulnera: donec excidãt insidie. Idẽ li. ix. Pegelidam hyemem oms̃ sentiũt pisces: sed maxime qui lapidem i capite exstumãtur hẽc: vt lupi z pagri. Cunqz aspe fuerint hyemes: multi capiuntur ceci Lupoz vero sunt laudatissimi qui appellãtur lanati. cãdore mollicieqz carnis. Meliores sunt lupi in amne tiberi inter duos pontes q̃ alibi. Piscũ lup? bis i anno parit. Frigidi? est autoz lupum mugilu caudaz prodere cosdemqz mensib? estatis cõcordes esse. Idem in li. x Prodũtur: vt dictũ est: mugil z lup? clarissime audire. Et ideo in vado vivere. Idem in li. xxxii. Tradit etiã ouidi? lupum rheti circũdatũ: cauda arenas arare atz ita cõditũ trãsire rhete. Arestotiles. Lupi marini cũ intrant pelagus: postea redeunt et ascendũt supi? magñ velocitate sicut delphin?. Omes aũt lupi magnoz corpoz banclaut: acrem attrahẽtes. Ambrosius. Lupi deniqz in mari sunt teneri quos nescit agnus timere. Et sin ẽ istã sil̃ pascãtur lupi z agni. .LXVI.

De megare et milagine et mulo Ex libro de naturis reum.

Megaris est piscis marin? duaz palmaz longitudis. Ulr̃ hẽtur in ptib? in q̃bus capitur: iz cũ ad remotioza salsus reducitur: raritas et? precium facit. Recenter tñ capt?: z sine sale delicatiorem cibum edentib? facit. Est aũt. vt fertur. nociu? pcipue febricitãtibus. Vñ poeta dicit. Et megaris noxi? omnis erit. Jozath vbi supr̃. Milago cum et? pulli volant: significatio est sup tempestatẽ maris. Isidorus Milago piscis est sic noiat?: qz sup aquã cuolat. Quotiens aũt cernitur extra aquam volitãs tẽpestates mutari deligt. Ex libro de naturis reruz. Milago volitat sup vndas: in signũ letitie: q̃ cessauit tẽpestas. hoc ẽ morem aliozum piscium: z monstroz marinoz: qui oriẽte tempestate videntur q̃si sup aquas ludere. Plini? libro. ix. Miluus subit i summa maris: piscis ex arguento appellat? lucerna: liguaqz ignea pos exerta tranq̃lle noctib? relucet. Attollit e mari squipedalia fere corpora: ab hisqz nomen traxit. Jozath. Miluus piscis q̃ grauid? est: visus bois stupefacit z obfuscat: atqz i eo qui videt ipm luxuriam prouocat. LXVII.

De mugile. Isidorus

Mugil ex eo nomẽ habet: q̃ sit multũ agil̃. Naz vbi dispositas senserit piscatorũ insidias: cõfestim retro: sum rediens ita rhete transilit: vt volare pisdem videas. Plini? libro. ix. Mugilũ natura ridetur in metu: capite abscõdito: totos se occultare credentiũ. Isdem tñ tãta facilitas: vt i pheice z narbonensi puincie: z in nemu sensi agro: stagno sez laterna appellato: vbi boies del phin societate z mugilũ piscãtur. Popul? eñ e littore quãto põt clamore simonẽ cõcict ad spectaculi euentuz cui? desideria delphin celeriter exaudiunt aquilonis flatu vocem, psequẽte: austro vero tardi? ex aduerso referente. Et tuz quoqz ex improuiso in auxiliũ aduolãt acies q̃ ppere apparet: ptin? disponitur in loco vbi in mugilum cõiecta est pugna opponũt sese ab alto trepidosqz in vada vrgent. Tũc piscatores rhetia circũdãt furciscz subleuant. Mugilũ tñ nichilomin? velocitas transilit. At illos delphini excipiũt: z occidisse ad pñs contẽti: cibos in victoriã differt. Mugilus z lup? odio flagrãt mutuo. Juxt̃ nigidium lupus caudam mugil̃ p rodit: eosdẽqz cõcordes esse mensib? estatis. Mugiles alioz pisciũ vim timẽtes sup naues exiliunt: z tam pci pue velocitatis sunt: vt transuersa naugia interim supiactent. Idem in li. x. Prodũtur autẽ mugil z lup? clarissime audire: ideoqz in vado vivere. Idem in li. xxxii. Mugil scit in esca hamũ esse: atqz insidias nõ ignorat. rãta tñ est ei auditas: vt cauda verberãdo cibos excutiat. Jozath. Mugil̃ est piscis velocissim? in aqis fluuialib?. Iz naturalr̃ incaut?. Nam deridetur et? stulticia: cum in metu capite abscõso: totum corp? abscõsum ac securuz credit: hic cum lucio inimicicias habet hyeme tñ: z huiõi cã creditur: qz tunc rarus est cib? p quo dimicant. Estate vero abundãt: z ideo tunc ad cõcordiam redigũtur. Plinius li. xxxii. Limis e capite mugilum z mulos scbiaticos liberat. LXVIII

De multipede Ex libro de naturis rerũ.

Multipes piscis marin? est: a re nomen hz: huic pedes a latere, pcedũt. in hyeme coit: z inter ceteros pisces sibi mduz ex surcul̃ cõstruit. p duos menses ouat: z hoc vnũ ouũ tñ ad instar nucis parum. femia p q̃draginta noctes sedet: z ouum a se edi tum fouet: ex quo fiunt pisces innũerabiles. Quod si ñ esset: multum coz genus decresceret: qz seipos inuicez cõsumunt: z multe comestiois sunt. Multipes astucia magisq̃ fortitudie vicit. Iarabo monstrũ marinũ: quod validum est ac robustuz: Cui? victorie signum est. Nã dum timul capti i rheti reperiunt: Iarabo frequẽter mortuus inuenitur: aut letal̃r vulnerat?. Est etiã quoddam genus multipedis natural̃r astutum quod in aque superficie natat: z dorsi testam ad solem ponit: vt deliccetur ac durioz fiat: sic vt salsas maris aquas: z aduersa scopulor pati valeat. Actor. Multipes ipe est polipp? uxt̃ plinũ: de quo plenj? dicetur inferj? vbi de mõstris marinis agetur. .LXIX.

De mulo Ex libro de naturis rerum.

Mulus vl̃ mullus est piscis marin?: vt ait plini? modice ãnitatis: gra nobilitatis: in eum tantum datus nobilib?. Rarissim? tñ est: quem septentrional̃ tñ gignit occeanus: Dox tñ genera plura sunt. Quidã alga et ostreis ac limo: ceteroz̃ pisciuz carne vescũtur. Nobiliozes aũt in inferiori labio vl̃ labro gemia barba insignũtur. Victusqz eoz est: qõ uxt̃ ripas acris serenitate cõcreuerit. Mulum nobilẽ experantem nũerosa color varietate spectari ,pceres gule narrãt. Seneca de natural̃. qõnib? libro. vii. Incredibilia: sicut iam supi? dictũ est: sunt opa luxurie. in cibili pisces natãt: z sub ipa mensa capitur qui statim in mensam transferatur. Parum recens vix mul?: nisi q̃ in suiue manu moritur. Obfuatur mozientiũ color: q̃z in multas mutatões mozes ipa luctãte spũ vertit. Rubor primũ: deinde palloz suffunditur: longa somniculo se mertisqz luxurie expectatio. Nolit attingere: nisi eodem die captum: qui ipm. vt aiunt. mare sapiat: iõ cursu aduehitur. Ideo gerul̃ cum hanelitu z clamore ppe rantibus via datur: z ad mortẽ muli concurritur. Quo puenere delicie. Audiebamus nichil esse mulo saxatili melius. Ac nunc audiuim? nichil esse moriẽte formosi? Va michi inquit virrem in man? in quo exultet ac trepidet mulus. Vide quõ rubor omi minio acrior exardescat: vide quas p latera venas agat. Hi iraqz nõ sunt ad popinam dentib?: ore: z ventre cõtenti: sed oculoli. Oculos eñ ante q̃ gulam pascunt. Plini? libro. ix. Ex reliqua nobilitate z gra maxia est et copia mull̃ sicut magnitudo modica; binasqz libras ponderis raro

admodum expupant:nec in vivariis piscinisq; crescūt. Septentrionalē tm̄ hos:t pruina occidentis pre gignit occeanus. Cetera coꝝ genera plura. Nam t alga vescuntur t ostreis t limo:t aliox pisciū carne:et barba gemina insignīuntur inferiori labro. Lutariū ex bis vilissimi generis appellant.hūc semp comitatur sarg⁹ nomine ali⁹ piscis:t cenus fodiēte eo excitatū deuorat pabulum:nec littoralib⁹ gra laudatissimi cōbulus sapiūt Nomen bis fenestella a colore molliū calciamētoꝝ datum putant. Pariunt ter anno. Bis certe tociē fetura apparet. Mullum expir autem versicolori quadam t nūerosa varietate spectari;pceres gule narrant.rubētium squamaꝝ multiplici mutatōne pellescentē. vtiq; si vitro spectetur inclusus. Mullum.lxx.libraꝝ in mari rubro captū Lucin⁹ mucian⁹ pdidit:q̄ta mercatura cum luxuria suburbanis litoralib⁹ inuentū est:t hec natura vt alibi alii pisces principatū obtineant. Idem in lib̄. xxxii. Mulus tactu leporis marini tenere scit:t ingratior uilioriq; fit. Isidorus . Mulus vocat⁹ est eo q̄ molli⁹ sit atq; tenerrim⁹ cui⁹ cibo tradunt libidinē inbiberi:t ocl'oꝝ aciez bebetari.boies vero qui bis sepe pasti sunt:pisces olent.Mulo in vino necato:qui inde biberint:tedium vini bīt Alexander.Mulus bonis fimo delectatur:adeo ut in ipo iaceat:t tinctura caro piscis ex fimo mutuetur .lxx.

De medicinis ex mulo. Plini⁹ li. xxxii.

Mulus ꝑ pastinacas:t scorpiones terrestres:sive marinos:t dracones:atq; sphalagia pdest illitus:aut in cibo sumpt⁹. Eiusdemq; recētis e capite cinis ꝑ omia venena valet:t puatim ꝑ fungos Iterum cinis e capite mulox attritus yschiaticos liberat.Comburūtur aūt in vase ficili:t cum melle bīt illini.Mulos aūt in cibo inutiles neruis inuento. Eoꝝ quoq; cibo tradūt oculox aciem bebetari.In menstruis vero mulierū auxiliatur mulus.Inueteratī muli:et in portione triti:vomitatōnes ciant.Mulox salsamēti cinis carbunculos discutit.Mulus aūt in vino necatus.vt dictū est.bis qui biberint inde:vini tediū affert .lxxi.

De murena Ysidorus

Murenam greci mirenam vocant:eo q̄ plicet se in circulos:hanc femini tm̄ sexus tradūt:et a spēte capi.Ob id a piscatorib⁹ tanq̄ a spē te sibilo euocatur t capitur Ictu fustis difficulter interimitur:ferula vero ꝓtin⁹.animā eam bīe in cauda certum est.Nam capite pcusso vir interimitur:cauda statim exanimat Plini⁹ li.ix.Murena est piscis lōg⁹: molli cute intectus:hyeme later:nec capitur:nisi diebus estatis:sicut conger t ossis saxatiles.Exit in terram sicut et polippus:huic emula est mustela . Quibusdaꝝ piscibus date sunt pinne vice pedum:quibusdā vero nulle sunt:vt murenis:quib⁹ nec brāchie.Nec fletuoso impulsu corpox ita mari vtunt:vt serpentes terra.In sico quoq; repunt.Murena quocūq; mense parit cū ceteri pisces statuto tpe pariant.Oua eius citissime crescunt.In sicco littore elapsas:vulg⁹ coitu spentiū impleri putat. Arestatiles.Zumirum.al's hētur minirum vocat marem:qui generat.Discrimen aūt esse:q̄ murena varia t infirma sit. zumir⁹ vnicoloz t robustus.dentesq; ex os habeat.ferunt aceti gustu peipue eas in rabiem agi.Inuenit in hoc animali documēta sentīcie Cedius pollio eques roman⁹ ex amicis diui augusti vinariis eax immergēs damnata mācipia:nō tanq̄ ad boc feris terraꝝ nō sufficientib⁹:sed q̄ in alio genere totū hominē distrahi spectare nō poterat. Plinius libro xxxii. Pirbeas tradit murenā cum hamo capta sit:se īuertere:t spina quā in dorso cutellatā habet lineaꝝ plicare.Lucin⁹ macer tradit murenas seru esse tm̄ femini:t concipe a spentibus:t ob id sibilo a piscatoribus tanq̄ spentib⁹ euocari t capi. Idem libro.ix. Triarium aūt murenaꝝ pm⁹ excogitauit chirrus:qui mille murenas in vna truphali cena appendit.Has pmutare quidem pcio noluit alia ve merce.In gallia septētrionali murenis omibus in dextera maxilla septene macule sunt:ad formā septētrionis aureo fulgentes colore: dūtaxat viuentib⁹:piter cū ania extinguūtur.Tenuissimum est bis tergus:eō vero ā gulā crassi⁹.Polippoū generis origena dicta grauī capitis odore:ob hoc murenis eam maxie cōsectāt⁹.Item murena melior est in sicilia q̄ alibi.Huius oua in mari crescūt celeritate summa Odio mutuo flagrāt conger t murena:caudaq; inter se prodentes. Idem in libro.xxxii.Murenaꝝ irritatam maculas appeti tpas cōsciam:teretis aculei tergi multiplici flexu rhete laxat donec euadat:vt tradit ouidius. .lxxii.

De eodem Ex libro de naturis rerum.

Murene.sicut dicit plin⁹. libēter se tenent in bacrundines t ligna:vt si forte rheti cōcludantur flexu multiplici euadāt:hec morsuq; venenosuq; habent:sed capitis eorundem cinere morsus sanatur. Periculosū est eas in cibum sumere:nisi prius in vino optime ac diutissime decoquātur:t spēbus aromaticis maxieq; pipe cōdiant:venenoso namq; habundāt hūore:vñ nec defaculi cecūt coctōni. Item murenaꝝ.iuē basilium.vipa ex aquis in siccum euocat ad coitum Jo rath vbi sup̄.Murena nō a suo sibi silī:sed a spente sibilo ad siccum euocata cōcipit:nec aliquid tm̄ spenti:sq; sibi sile gignit Ambros.Supera quidē ad littus maris sibilo murenā euocat. Venenūq; suum vomit.illa statim venit:t cum eo coit.Et post vipā venenū suū resumit.Ceterū murena quā aliquid hīe noxium ferunt esca pciosior est Plinius vbi sup̄.Murene morsus: capitis ipi⁹ cinere sanatur.Lichenas etiā et lepas soluit murenaꝝ cinis cū ternis obul' mell'. .lxxiii.

De murice Isidorus

Murex est cochlea maris:ab acumie t aspritate dicta:q̄ alio noīe conchilīū dr: eo q̄ circumcisa ferro:lacrīas purpurei coloris emittat: ex q̄b⁹ purpura tinguitur:t inde ostrum appellatuꝝ est:q̄ hec tinctura ex humore teste elicitur. Mucian⁹ aūt tradit muricem echinēū:de q̄ scꝝ dictū est ō Plini⁹ libro.ix Murices cōbe marine sunt q̄ latent circa canis ortū tricenis diebus.t statuto tpe exeunt.pciosuq; liquore tinguendis vestib⁹ i medijs faucib⁹ bīt vtilez.Ex is color i sola vena cādida reperitur.Reliquū vero corp⁹ sterile est.Viuis quoq; tm̄ hic color exprimitur:qz morientes cuꝝ vita succū euomūt:non habent sperieū os neqꝫ rotundum:nec in angulos pdeunt rostro:sed ad concbe modū vtroq; latere clauditur Idem in eod̄. Animalia maria q̄ sunt dure teste:vt murices:aut purpure salvario lentiore puentūr.sicut accescente hūore culices.atq; spuma maris incalescēte cū admissus est imber:et bee pariunt in vere. Idem in li.xxxii.Muricū teste cinis vtiliter cū melle illinitur vlceribus capitis. Idem quoq; cinis bonū est:dentifriciū:t macīas purgat i facie mixtum cū melle illit⁹:cutēq; erugat:extenditq; septenis diebus illit⁹:ita vt octauo candido ouox foueat Idem ex oleo valet ad parotidas:t strumas Pānisq; resistit vtroq; modo:sive op⁹ sit incipientes discutere:sive cōcoctos emittere. Item muricū cinis cum oleo tumores tollit.Cinisq; restax eax cuꝝ melle māmas mulierox efficaciter sanat .lxxiii.

De mure ac musculo et mustela.

Plinius libro nono.

Mus marin⁹ ad terrā exit:ibiq; fossam faciens ova pit:ac rursus terra obruit.Post.xxx.vero

diem rediens iterũ fossam aperit: ꝛ fetus in aquã ducit
Horum ferus inter inicia victu carent: sicut fetus omnium fere aquatilũ ¶ Isidor⁹. Musculus dict⁹ ẽ: eoꝙ sit balene masculus. Eius ẽm cortu bec belua concipe phibetur. Sunt aũt musculi cochlee quoꝝ lacte ꝓcipiunt ostree. ¶ Plin⁹ li. ix. Amicicie sunt exempla musculus ꝛ balena. Q̃q̃ ꝑgraui supcilioꝝ põdere: obtutis eius oculis infestantia magnitudinẽ in vada pena rans demonstrat: oculoꝝ̃q̃ vice fungitur. ¶ Idem in li. xi. musculus marin⁹ qui balenã antecedit: nullos habet dentes: sed ꝑ bis seras intus. ob id etiã hirsutã dicunt appellatã. ¶ Idem in li. ix. mustele pisces mense decembri: quas inter alpes lacus rhetie bigrantin⁹ emulas murenis generat ¶ Arestotiles. mustela sicut delphin⁹ ꝛ foca vivos fetus de corpe suo edunt et cum ptus ediderint. si erga suos catulos insidias quẽꝫ moliri ꝑsenserint: ꝙos tuentur: etatis tenere pauorẽ affectu materno compatiunt. oraq̃ apiunt: ꝛ inmoꝛtio dente ptus suos suspendunt. Interno quoq̃ corpe recipe: ac genitali aluo feruntur absondere: donec illos ad se curitatem deferant: aut sui corporis obiectu defendãt

.LXXV.

De narco et nautilo et nube.

Narcos. teste arestotile. tãte virtutis est piscis: vt mediãte limo ꝛ calamo ad manuꝝ piscatoris hamũ tenentis accedat stupoꝛ ꝛ insensibilitas. Immo et totũ corp⁹ obstupescit: nisi cicꝛ hamũ detiet ar. Inde est: q̃ etiã stupozifera: vt papauer: ꝛ huiõi ceꝛa dicũtur narcotica ¶ Plin⁹ libro. ix. Nautilos q̃ ab aliis vocatur pompilos: inter ꝓcipua miracula maris computatur. Naꝝ supinus in summa equoꝝ peruenit: ita se paulati subrigens: vt emissa oi per fistulaꝝ aq̃ velut eroneraꝛ⁹ sentina facile nauiget. Postea ꝓma duo brachia retoꝛq̃ns: mẽbranam inter illa mire tenuitatis extendit: qua velificãte in auras ceteris brachiis subremigãs: media cauda vt gubernaculo se dirigit. Ita vadit alto luburnicarũ gaudens imagine: si quid pauoꝛis interueniat hausta se mergens aqua. ¶ Ex libro de naturis rerum. Nubes ſm arestotilẽ. est piscis: in aqua viuens: applicat⁹ ad petrã. Aqua nõ descẽdit nec separatur: nisi ꝑ attractõem inspiratõnis coactus

.LXXVI

De orbe et ostrea ¶ Isidorus

Orbis dict⁹ est a figura. seꝙ qꝛ rotund⁹ est: ꝛ totus in capite cõstat ¶ Plinius li. xxxii. Buriſ sumũ esse piscẽꝝ ostat cum: qui orbis vocatur rotũd⁹ est sine squamis ¶ Isidor⁹. Ostrea dicta est a testis: q̃bus mollicies interioꝛ carnis munit. Greci enꝝ testam ostreã vocant: ostrea vero neutro carnes femineo dicũt. Est aũt in ostrea ꝓciosissima margarita naturaliter infixa: q̃ maris aqua in ea solidatur: Que etiã difficile apud reges inuenit: ꝛ in litoꝛib⁹ q̃si vil' iacens: a vulgo saꝛis aspis ꝛ cautib⁹ colligitur ¶ Ex libro de naturis rerũ. Ostreum. vt dicũt ambroſ. ꝛ ysido. q̃q̃ restam aperit: vt clementioꝛis aure deliciis gloꝛietur. Ex cancer insidias ei repentinas ꝓtendit: et lapidem inter eius testas picit: ne illas cõiungere possit: ꝛ sic ostree carnes coꝛrodit. Ostreum siquid in siccum vel in sicco iacens. iam vt in domo cõchas tpe successionis maris aperit ¶ Plin⁹ li. ix. Silicea testa inclusis farendum est nullum inesse sensum: vt ostreis: putresceꝛe limo, puriunt ac spuma: circa nauigia diuin⁹ stantia defixosq̃ palos et ligna, Nuper comptum in ostrearijs bũoꝛum his fetificum effluere in modũ lactis. ¶ Idem in libro x. In marinis ostreis audituꝝ esse nõ est dubium: ꝙs ad sonum dicuntur se mergere. Tact⁹ q̃dem sensus inest omnibus etiã quib⁹ alij⁹ nullus. Naꝝ et ostreis ꝛ terrestribus vermibus quo existimauerim omnib⁹ sensum inesse gustus. ¶ Idem in li. xi. Oculi quidem ostreis nulli: quibusdam conchaꝝ dubii. ¶ Idem in li. xxxii. Ostree dulcibus aquis gaudent: ꝛ vbi plurimi amnes influunt. Gignuntur tñ et in petroſ: carentibusq̃ dulciꝝ aquarum aduentu. Grandescunt sideris ratõne circa estatis inicium multo lacte ꝓgnantia ꝛ latentia: ꝛ vbi sol penetrat in vada. Nec vtiq̃ ratio ꝗre minoꝛa in aliis loc̃ reꝑiuntur. opacitas ẽm ꝓhibet incrementum: tristiciaq̃ minus appetunt cibos: variãtur corpib⁹ hyspania ruſſa: in illirico fusca. nigra ꝛ carne ꝛ testa circeis ꝓcipua in quacũq̃ gente vbicunq̃ hõtur spissa. nec salua sua lubrica: crassitudie potꝫ q̃ latitudine spectãda: nec i luto: nec in harenoſ: sed solido vado capta spondylo breui et nõ carnoso: nec fibris lacinioso: ac tota in aluo Gaudent et pegrinatõne transferriq̃ in ignotas aq̃s. in indico mari reꝑiuntur pedalia.

.LXXVII.

De medicinis ex ostrea

Ostree spãlurer ꝺ venena leporis marini aduerſãtur. eiſq̃ mensaꝝ diuitum palma tribuitur: stomachũ vnice reficiunt: fastidijs medentur. Additq̃ luxuriã frigus obtutis niue: summa montiuꝝ ꝛ maris ima miscens. Aluum leniter emolliunt. cocta q̃ multo tenalmo: qui sine exulceratõne sit liberant. Veſicarũ etiã vlcera repurgant. Cocta vero in cõchis suis sicuti venerint clausa mire distillatoꝝ⁹ ꝓsunt. Narium teste cinis vuam sedat: ꝛ tonsillas admixto melle. Eodem modo parotidas. panos. mãmarũq̃ duricias vlcera capitũ ex aqua. Lutem aũt mulierũ extendit Inspergitur ꝛ ambustis: ac dentifricio placet. Pzuritib⁹ ꝛ eruptionib⁹. pituite ex aceto medetur. Ostree crude si tundãtur strumas sanãt: ꝛ pustules pedũ ¶ Arestotiles Est aũt piscis de genere ostree. i. rest: ꝛ durc: q̃ cauda natat ꝛ repit. ¶ Byasozides. Ostree porphire vñ purpura tingitur: cochlee sunt: q̃ vste deliccatiue virtutis sunt: quib⁹ ꝛ ceteraꝝ cochleaꝝ virtute sunt siles. Naꝝ et ego eis vsus sum in reumatica ꝛ diuturna: et q̃ difficile cõcarnãtur vulnera: ꝛ cauꝫ et nimis ꝓfunda: quasvstas appoſui cum adipe veteri

.LXXVIII.

De pagro pauo pectine et perca ¶ Isidorus

Pagrus piscis est quem greci fagrum ideo nuncupant: q̃ duros dẽtes habeat: ita vt ostreis i mari alatur. ¶ Actoꝛ. Pagrus et ipe est dentix: de quo dictũ est supi⁹ ¶ Plin⁹ libro. ix. Oms quidem pisces ꝓgelidã hyemẽ sentiunt: sed maxie qui lapidem hẽ in capite existimãtur: vt lupi ꝛ pagri. Lungꝝ aspe fuerint hyemes: multi ex eis ceci capiunt: sicut de lupo iam dictũ est supi⁹ ¶ Ex libro de naturis rerum. Pauus maris dictus est a pauone volucre: q̃m ei similis ẽ i coloribus. Corpo ẽm ꝛ collo pict⁹ est colore diuerso. ¶ Pectines maris armãtur vnguib⁹: lucent in tenebris ignium more. In magnis frigoꝛibus ꝛ magnis estib⁹ recondũtur: q̃ ꝛpatuꝝ aerem oportet eos hic: vt viuant: cum excessum passionũ in elemẽtis vnguel corpoꝛ non pati valeant ¶ Arestotiles. Animal marini q̃ dicitur pecten pedib⁹ si quid appropinq̃uerit: oculum subito claudit ¶ Plin⁹ vbi ꝺ. pectines sponte nature branenoſ puenĩt. ¶ Actoꝛ. perca est piscis fluuial' varii coloꝛis: cursu velocissimus: squamis ꝛ pinnul' acutis et aspꝛimis armat⁹: quib⁹ etiã se defendit ꝺ pisces maioꝛes: ne ꝑdantes eã inuadãt. ꝑ ceteris piscib⁹ fluuialib⁹ ꝛ stagnensib⁹ infirmis in cibo ꝓcipue conuenit ¶ Alexander. perca videns sibi lucium immineꝛe: horꝛet pinnis: ꝛ sic euadit

.LXXIX

De pinna et placa ¶ Plinius libro. ix.

Pinna est piscis conchaꝝ generis: nascitur in limoſ subꝛecta semp: nec vnq̃ sine comite: quẽ pinotheꝛẽ vocant. Alii pinnophilacez. i. custila parua: aliqbi cancer: dapis assectatoꝛ. Gaudit autez se

luminibus:ozbum corpus:tactus minutis piscibus pre bés. Assultant alii protinus:et vbi licentia audacia creuit:implent ezis. At illa ore cõpresso quicquid pclu serit examinat:partẽqz socio tribuit. Quo magis miror existimasse quosdã :aquatilib⁹ nullus messe sensus.

¶ Ex libro de naturis rerũ. Pinna de genere cõchariũ est:corpusqz rotũdum habet:Mas t femia socialr ambulant.apperit pinna conchas suas ad lunã.seqz puis piscib⁹ offert quasi mortuã.Qui ptinus exultãtes.vbi licentia.sicut dictũ est.audacia creuit implet eius conchas.Mox vero pinna se plenã sentiens: appehensum quicquid incluserit examinat ¶ Actor. Platis est piscis notus:et vsitat⁹ apud nos:plan⁹.i.et bicolor. Nam ex vna parte albus:ex altera niger:de quo sicut t de pluribus aliis nichil in pnominatis autoribus reperi:nisi forte alius noib⁹ vocentur ab eis q̃ a nobis ¶ LXXX

¶ De porco marino. ¶ Isidorus.

Porcus marin⁹ est qui vocatur suillus:qz duz escam querit:more suis terraz sub aquis fodit Circa guttur eñ habet oris oztificũ:et nisi rostrum harenis immergat pastũ nõ colligit. ¶ Ex libro de naturis rerũ Porcus maris est piscis cibil' porco terrestri ex magna pte silis: Nam et caput habet simi limum:et mẽbra in corpe:costaqz sili modo dispositas Tota fere caro eius in pinguedinẽ transit. Lingua eius absoluta est vt porci:sed voce differt. Circa guttur ozificiuz habet:et escam in fundo maris fodiens querit. In eius dorso quedã spine sunt:venenũ efficacissimuz bñtes:t punctõib⁹ suis valde cruciãtes: Sed fel eorum puncturis remedio est ¶ Plin⁹ in libro.xxxii. Inf venena piscium:sunt porci marini:spine in dorso cruciatu magno lesor. Remedio autẽ est lim⁹ ex reliquo corpore piscii corp ¶ LXXXI

¶ De pungitiuo ¶ Ex libro de naturis rerũ

Pungitiu⁹ vero est omniũ fere piscii minimus quibusdã spinis sm nomen suum pungens. Mas in eis circa fauces rubeus est. Femina vero illa rubedine caret. Ambo vero maculi nudati sũt hos vulgus opinatur sine semine in aquis crescere Et quod mirabil⁹ est:Alios etiã hoz semie ppagari. Alii t hunc piscem mrem piscii vocãt. Dicũt eñ si stagnũ nouum fiat:nullusqz piscis immittatur:Hos pisciclos ãno primo in eo inuenirí:t ãno secũdo diuersi generis pisces ex eisdem ppagari ¶ LXXXII.

¶ De purpura ¶ Plinius libro nono

Purpura florem illuz tingẽdis vestib⁹ expetitũ in mediis habet fauceib⁹.liquoris hoc minimi est in candida vena. Alii preciosus ille bibitur nigrantis rose colore subluces. Reliquũ corp⁹ sterile. Viuũt aũt purpure plurimũ annis septem. Latent sicut murices circa canis ortũ tricenis diebus. Mutuo qz attritu lentorẽ cuiusdã cere saluãt: Dilr t murices Purpuras aut vivas capi cõtendũr:qr cũ vita sua succum illum cuomũr:t maiorib⁹ quidẽ conchis detracta concha auferunt. Minores vero cum testis frangunt. ita demũ rorem eoz excipiẽtes tyrii lingua purpure lõgitudine digitali:q̃ pascitur pforando reliqua cõchilia tanta est aculeo duricia. Aqua dulci enecãtur.t sicubi fluminii immergunt.alioqn capte etiã dieb⁹ qnquageis viuunt saliua sua. Conche omẽs celerrime crescũt pcipueqz purpure.anno magnitudinẽ implent. Laptũ tur aũt purpure paruul' rariqz cõchis textu veluti nassis in alto tractis. Inest aũt his esca clusiles mordaces qz concharũ:quales videmus has semincces:sed mari redditas auido hyatu reuiuiscentes.appetunt eas pure.porrectisqz linguis infestãt:at ille aculeo extimulato claudunt sese:cõprimũtqz mordentia Ita pendentes auiditate sua purpure tollũtur:t vena pfata exti

tur.laus summa in colorez sanguinis concreti aspectu nigricans: Idemqz suspectu refulgens. Concharuz ad purpuras t cõchilia eadem est materia:sed tpamento distant.duo sunt genera. Buccinũ minor cõcha ozi:ad similitudinẽ eius buccine qua sonus editur. alterũ purpura vocatur.caliculatim,pcurrente rostro.t caliculi late re introrsus rabulato quo lingua,pferatur. ppterea claruatum est ad turbinem vsqz aculeis in orbem septemis fere:qui non sunt in buccino. Sed vtrisqz sunt orbes totidem:quot bñt annos. Buccinuz non nisi petris adheret:circaqz scopulos legitur,purpure alio nomie vocantur pelagie. Plura sunt earum genera:pabulo t solo discrera.lutense putri limo et algense. Utrisqz mel⁹ temcuse in tenet maris ora collectũ. Hoc quoqz tamen etiã leui⁹ atqz dilucius. Calculose appellãtur a calculo maris mire apta conchilis:t longe optimo purpuris. Gyalutense.i.vario soli genere pastuz. Alga enutritũ vilissimũ. Purpuras aũt capi post canis ortum est vtilissimũ:aut ante vernum temp⁹:qz cum fetificauere suos bñt fluxus. Tantoqz vis succi maior: ẽnto recẽtior Que durioziꝰ teste sunt:vt murices:ac purpure lentore ꝓcuũt spuma maris incalescente cum admissus ẽ imber. Item purpure cõtinua regũ adornãt amictus imbuũt. Aquaz ergo est qõ adoratur in regib⁹:t aquaz est illa species q̃ fulget in vestibus ¶ Ex libro de naturis rerũ. Purpure sunt conche marine:q̃ verno tempore congregãtur:t attrite liquorẽ ore saliuãt quẽ in medijs fauceib⁹ bñt. Hoz piscũ cõche infra annũ magnitudinẽ implent:qr si añ in crescendo transcurrãt vim libidinis auferũt nec vltra coire pñt:vt in tpe pciosuz liquorẽ pariant. Añ summa diligentia'pmo anno detrahũtur eis conche vel cõfrngũtur:ne crescãr.hoc liquore vestis purpurea tingi solet:qui color nigricãtis rose more sublucet. Purpure sm plinũ fetidis odoribus capiũtur:t cũ semineces fuerint mari reddite reuiuiscũt.

¶ LXXXIII.

¶ De medicinis ex purpura ¶ Plin.li.xxxij

Purpure ꝺ venena psunt. Haz teste cinis vtilr cum melle illinitur vlceribꝰ capitis. Idem quoqz cinis cum melle efficaciter sanat mulierũ mammas. Pannis etiã resistit vtroqz modo. idem cinis siue opus sit incipientes discutere: siue coctos emittere. Purpuraz siue muricũ minora genera sunt efficaciora:t ozis halitũ custodientia. ¶ Gyalcorides. Purpura maritima t blata appellat:qr q̃si blitula sãguis apparet. Hui⁹ virtus sicca est:vñ vulnera putrida gingiuaz in puluerẽ redacta t imposita:purgat t cicatrizat Et si in eis mala caro supercreuerit: puluerisata adhibita depascit eam t extirpat:hoc t ei⁹ vngule cõbuste faciunt. Eedem vngule t cooptoziũ cõchilii album fumigata:castoreꝰ odorem bñt:ac fumigatõe sua:strericis et focarõib⁹ laborãtes liberãt. Epylenticos curant. bibita ventrẽ mouent. Conchilii tpm ꝺbustũ oia supdicta facere nouit. ¶ LXXXIIII

¶ De raithe et raha ¶ Ex li. de naturis rerũ

Raithe q̃ rais gallicẽ dicitur est piscis maris inter pisces nobiles reputat⁹:admodum vilis et hoc vbi est piscii copia. ppmodũ rotund⁹ est:t in longitudine t latitudine fere cẽlis. Oculos hz horribiles. Os quoqz deformitate liuidum:t hoc non eo loco quo pisces ceteri:sed loco ventris.vbi vero caput t oculi sunt os nõ habet. Caudam habet plongaz vt coluber:t in ea spinulas quasdã acutas valde. Habet et q̃qz in capite lapidem: nec credimus q̃ natura creauerit cum mutilem. Huius carnes mdigestibiles sunt:vt carnes boume Impinguatur.vt dicit arestorił. vento meridionali flante ¶ Zozath. Est aũt piscis noie rabas stupefaciens:ita q̃ cum rheti portatur peruent

stu p̃or eius ad manus qua portatur. ¶Hic occultatur in arena ⁊ luto. Senaturq; totũ quod ex piscib⁹ appropi quar ei:⁊ q; stupefacit eos:ita q̃ non pñt moueri.ipse q; consequit illos:⁊ comedit eos. LXXXV

¶De rana marina ¶Ambrosius

RAna horrens in paludib⁹: decora in aquis in quib⁹ omnib⁹ fere præstat elementis ¶Aristoteles. Rana marina habet alas sicut ⁊ omnia cetera:quor̃ finis tendit ad strictura. Habet etiaz brã chos ad vnam partẽ declinãtes:aspos:spinis sil'es:et cooptoriũ habet. In ramis maior est femina:sicut ⁊ in ceteris quantib⁹:vt in lacertis ac ꝓpentib⁹. habz rana marina sup̃ oculos partes pendẽtes quasi pilos:hũtes capita rotunda:quas ei ꝓparat natura cibi causa. Cũ cĩ rana mouet aliquid aquosum cũ luto ⁊ harena:tũc ptes illas que sunt quasi pili erigit:easq; cum piscibus paruis inuolutis:⁊ ad orificiũ suuz cum eis adducit:sic q; comedit. Et si p ptes illas que sunt sup̃ oculos:non venatur:quãdo dep̃henditur:debil' et egra inuenitur. Ex his etiã que latent est rana.cũq; latuerit:vadit ad viride sup̃ aquã:⁊ cibatur piscib⁹ puis qui sunt in ea: Rana continue generatónis est:⁊ ouat extra vnum ouum cõpletum tm̃. Et est dure teste: ꝓpter salutem q̃ exteri⁹ indiget.huic cã est natura sui corpis:q; caput eius est in q̃ntitate multiplex ad suum corp⁹:⁊ est spinosum. Idcoq; nõ recipit pullos suos in vltimo. Omnes aũt pisces nutriũt filios suos:ꝓter rana. ¶Plinius li bro.ix. Rana sicut ⁊ q̃dam cetera marina:cartilagiñ habet ꝓ spina. In coitu supuenit horib⁹ pedib⁹ alas femine mare ap̃hendente posterioꝛib⁹ clunes:sicut ⁊ re studo. Piscũ vero diuersa genera nõ coeunt insimul: ꝓter squatinã ⁊ ranã:Ex quib⁹ nascitur piscis pte pri ori rane simil'. Nec pua est solercia ranẽ:que in mari pi scatrix appellatur. Eminẽtia quippe sub ocul' cornicã turbato limo exerit:assultãtes pisciculos ptrahens:do nec tam ꝓpe accedãt: vt in eos assiliat ¶Idẽ in li.xxxii Ranaz marinaz ex vino ⁊ aceto decoctaz succ⁹:ꝑ ve nena bibitur:⁊ ꝑ rane rubete venenuz. Ranaz adeps instillat⁹ auri⁹ stati dolores tollit. Rane quoq; singule i aceto decoquũtur:vt dentes inde colluãtur:⁊ suc cus in ore contineat. Quedã etiaz ranaz binaz corpa ꝓcisis pedib⁹ in vino macerant:⁊ inde colluũt dentes labentes iubent. Hec aũt omnia efficaciora sunt ex rana marina. ¶Isicul⁹ e cauda rane marine:ad strumas valet:ita vt nõ vulneret. Idq; quotidie faciendum est:do nec ꝑcurentur ¶Auicẽna in tercio canone. Rana marina rubea.sicut narrauerũt sapientes.maligna est inua dens animalia. Nam ex longinquo ad ea salit: vt mordeat:⁊ si mordere nõ pot:exinflatõem nociuam ad ea suf flat. Ex eius morsu accidit apostema magnũ:et pditio veloꝛ. Cura eⁱ est cũ tyriaca magna:⁊ q̃ est eⁱ generis. ¶Actoꝛ. Rana marina rubea:venenosa est:⁊ ei potu accidit obfuscatio coloꝛis:et apostemacio corpis: ⁊ alia multa incõmoda. ¶Idem. De hac ⁊ aliis ranaz ꝓpꝛiis dicẽt infra plenꝰ in tractatu de vermibus

LXXXVI.

¶De rumbo ¶Plinius libro nono

RUmbus est piscis planus: sicut passer:et solea:hi a passeribꝰ tm̃ situ corpoꝛ differt. Vtꝛ hic resupinatus est ill⁹:passeri leuius ¶Idem in lib.xxxii. Rumbi carnes trite:⁊ ex aqua multa date febricitantib⁹ pficiunt. ¶Ex libro de naturis rerum. Rumbus est piscis magn⁹:⁊ fortis:⁊ astut⁹:sed rar⁹ Hic quoq; piscis vt rana marina sili modo depꝛdatur. Nam in limo turbato absc̃dit⁹:pinas exertas mouet ⁊ vbi pisces appꝛoꝛimare viderit:mox eos corripit ⁊ dꝛoꝛat. Argumentũ est eⁱ solertie:q; cũ sit tardissimus omniũ piscium:mugilum tamen velocissimũ in ventre se pissime reperitur habere. LXXXVII

¶De salmone ¶Physiologus

SAlmo dr: a saltu:caudam eni oze replicat:⁊ re flectit:firmiter eaz oze tenẽs:donec saltus agilitate locum etiã abruptum cõscendit. Sed nec colore multũ valet:aut sapoze:ãteq; gustauerit mare: Ad qõ tendens ꝑ flumis impetuz:a ꝓposito nõ desistit:quousq; reficiatur. Deinde ad nota domicilia reuertitur

¶Ex libro de naturis rerũ. Salmo piscis est in lõgitudinem ⁊ latitudinem magnã excrescens. Roboze quoꝛ q; fortis est:sed ponderosus ⁊ ẽuis. Omnibusq; quã habet agilitas a potẽtia virtutis eⁱ est: potiusq; a leuitate corpis. hic.ut dicit ¶Plinꝰ. olim ꝑferebat̃ omnibus piscib⁹ fluuialib⁹ ⁊ maxie in aũtania. Carnes eⁱ rubee sunt:q̃ licet dulces ⁊ grate sint valde:tñ facietatez cito mãducãtib⁹ ingerũt. ¶Piscis iste fetus facit: Nec diu viuere põt in aquis dulcib⁹ stagnoꝛ:nisi libeꝛ habeat transitũ ad dulces vndas fluuioꝛ. Quin etiam vbi in transitu sepem:vel aliquid hmõi obstaculũ inuenerit; caput caude cõiungit.flexoq; coꝛpe puolat ad optata. Hoc ipm etiam facit cũ irreticum se senserit. ¶Salpa piscis est obscen⁹ ⁊ vil'.hic miraculũ sin̄ ꝓbet:ut nunq̃ decoqui possit:nisi ꝑus fortiter fuste vel ferula verberetur. LXXXVIII

¶De scolopendra et scorpione ¶Plinius libro nono

SColopendre marine terrestrib⁹ sil'es:quas centipedes vocãt.hamo deuorato omia interanea euomunt:donec hamum egerant:deinde resorbent. ¶Isidor⁹. Scorpio dict⁹ est:q; ledit dum manu tollitur. Tradunt aũt decem cancris cum manipulo oci mi alligatis:omnes qui ibi sunt scorpiones: ad eũ locũ congregari ¶Aristoteles. Scorpio marin⁹ ouat in vere sel':⁊ ireꝫ autumno ¶Plinius libro.ix. Cancri mortui in scorpiones figurantur in sicco. ¶Idem ut li.xx Mente succ⁹ ꝑ scorpiones marinos sumitur. ¶Idem in li.xxxii. Mul⁹ etiã illic⁹ vl' in cibo sũpt⁹ ꝑ scorpiõs marios sumitur:⁊ auxiliat. Scorpiois autẽ marini fel alopicias repler. Fel marini scorpionis ruffi cũ oleo vetert: aut melle attico incipiẽtes suffusiones discutit. Iterumq; fel scorpionis marini cicatrices tollit. Scorpius marin⁹ necat⁹ in vino:⁊ oboli pondere potꝰ velice vicia et calcios sanat. Lapis quoq; q̃ inuenitur in scorpionis marini cauda. Cuz sol est in cãcro torquẽtur ꝓpentes ictib⁹ scorpionũ. Ictib⁹ scorpionuz carnes fluuiatiliũ cochleaz resistunt crude vl' coctę. Quidam ob id salsas quoq; adhũt:⁊ ipis plagis imponũt.

¶Byascorides. Scorpiões maritimi colerã deponũt Suffusiones oculoꝛ detergũt:caligines ⁊ glaucoma ta tollunt ¶Idem. Marini scorpii fel:magnam habz virtutẽ:⁊ ãte fella q̃drupedũ primũ. Facit aũt effusiones oculoꝛ:⁊ ad caliginẽ:⁊ ad aspredinẽ palpebꝛarum ¶Auicenna in secũdo can̄. Cerusa stãni cõfricata sup marini scorpionis punctura:cõfert ¶Idem in quarto Ex morsu scorpionis marini accidit inflatio ventris et forma ydropica:⁊ q̃q; ventositatis exitus ablq; voluntate. Cura eius est cura draconis marini ⁊ rutele

LXXXIX.

¶De sepia. ¶Isidorus

SEpia dr:q; sepib⁹ intercluſa:facili⁹ capitur.i coeundo obscenũ gen⁹. Nam ore cõcipit:sicut vipera.huic attramẽti tãta vis est:vt lucerne adducta:ethiopes videri:ablato ꝓ lumĩe quidã tradũt ¶Plinꝰ li.ix. Sepia piscis est ex genere mollium sanguine carentiũ:quib⁹ caput est inter pedem ⁊ ventrez:omnibus pediculi octoni. Sepie ⁊ loligini pedes duo ex his longissimi ⁊ asperi:quib⁹ ad ora admouẽt cibos:et i fluctib⁹ se velut anchoris stabilĩt. Ceteri curti:q̃b⁹

venantur. Sepie coeunt lunguis inter se brachia cōpo nentes: ⁊ in ꝟtium natātes: ⁊ ore pariunt. Sepia omnt bus mensib⁹ parit ouā. Qua ex⁹ glutino attramenti ad spēm vue coherentia ¶ Masculus ea ꝓsequitur afflatu: alias sterulescunt. In terreno inter harundines aut si: cubi enata alga pit: et. xv. die excludit. Sepie nec ossa sunt nec spine. Ad odorem vste sepie pisces ꝙueniunt: ⁊ ob hoc in nassis ponitur: vt inde capiantur. Trebius dicit in littore carcere sepias esse duoꝝ cubitoꝝ. Nec viuūt vltra bimatū Sepiaꝝ generis mares varii sūt: ⁊ nigriores ꝓstantieqꝫ maioris: bi pcusse tridente femie auxiliātur. At femina icto mare fugit. Ambo aūt vbi se senserint apphendi: effuso attramento qō ꝑ sanguie bis est: in fuscata aqua abscondūtur ¶ Ex libro de natu ris reruꝫ. Sepia cōcipit ore: sicut et vipera. Qua eius dura sūt. hec nō natāt i mari nisi par ⁊ par: masculꝰ ⁊ fcia Oi tpe ouāt: ⁊ in. xl. noctib⁹ oua sua ꝓplent. Femi na cum ouat: mas eam sequitur: ⁊ sup oua semen insuf flat: vt viuificētur ¶ Aristoteles. Sepia menbꝝ habꝫ sub ore positū: qō dr mastiꝫ: in quo est spūa magnum: ⁊ qñ accidit tunc: eicit illud in aquā: ⁊ turbat eaꝫ Ha bet etiā in interiori suo vasa duo plena ouis in albedie silia grādini. Corpa vero mariū magis aspa sunt q̄ fe minaꝝ. Pullus sepie cōtinuus est cum ouo in anterio ri corpis pte. Nec pōt aliter esse. Anterior em̄ ps ⁊ po sterioꝝ in eodem loco conueniunt. ¶ .xc.

¶ De medicinis ex sepia ¶ Diascoridel

Sepia cuꝫ attramento suo cocta cacostomacha est: ventrem mollit. Qō molle est ossis eius col liriis cracomaticis necessarie miscet. Itē ossa tusa omiguinē dentib⁹ tollunt maculas carnis integro colori restituūt. Glaucomata hoim vel aīaliuꝫ in ocul' sufflando maxīe cum sale ad sanitatē pducunt. Itez os eius trituꝫ: ⁊ cum aqua bibitū: tozacis vicis: ⁊ asmati cis oino ꝓdest. ¶ Plin⁹ in libro. xxvii. Oculoꝝ tumorē rubozēqꝫ sepie cortex cum lacte mulieris ulli⁹ sanat: et per se scabricias emendat. Cinis eiusdez corticis cica trices oculoꝝ sanat: ⁊ albugines iumentoꝝ emendat Sepie in cibo soluūt: ꝛcarūqꝫ teste ex aqua salsamentoꝝ inherentia corpi: tela exhūt ¶ Medentur ⁊ lentigini ce teriqꝫ vicis ex ossibus sepiaꝝ vstis. Idem cinis ⁊ car nes excrescentes tollit: Et humida vlcera ¶ Plateari⁹ Os sepie qō in eius ventre inuenitur: ad albandos dē tes valet: si puluere eius subtili in panno lineo posito fricentur. Ad faciem quoqꝫ dealbandā: Puluis eius cum vnguento citrino confīcitur. ¶ .xci.

¶ De sfungia sine spongia ¶ Isidorus

Sfungia dicta est a fingere. i. mitigare vel extet gere. Vñ cicero. Et fingebatur sfungiis san guis. i. extergebatur. Aīal aurē esse docetur; cruore petris inherente. Vnde et dum abscinditur san guinem remittit. Nam alia sunt viuentia in aquis que discurrūt vt pisces. Alia q̄ stant fixa. vt ostree. icuus. sfungie. Ex his alie mares dicuntur: eo q̄ tenues sint fistule: spissioresqꝫ Alie femine q̄ maioꝝ⁹ fistul' ac per petuis sunt. Alie durioꝝes quas greci appellāt tragos ⁊ nos hircosas dicere possumus ob asperitatem sui Nouissimum genus earum penicilli vocātur: eo q̄ apte sunt ad oculoꝝ tumores: et ad tergendas lippi tudines vtiles. Caudide sfungie cura fiunt. Per esta tem em̄ ad solem sternūtur: ⁊ sicut cera puntca cādoꝛē bibunt. ¶ Plin⁹ li. ix. Sfungiaꝝ tria sunt genera vt accepim⁹ spissum ac ꝑdurum et asperum: tragos id vo catur spissum ⁊ molli⁹. magis tenue densumqꝫ ex quo penicilli achilleum: nascūtur oēs in petris. Aluntur cō chis. pisce. lio. Intellectū bis esse appet: qz vbi auulso rem senserint: ꝛtracte mīto difficili⁹ abstrahuntur. hoc idē fluctu pulsante faciunt. Esca eas vivere manifeste conche minute in his repte oīdunt Circa turonem ve sci illis auulsas etiā aūr: ⁊ ex relictis radicib⁹ recrescē re in petris. Inter sunt aūt fistule quedā inanes quater ne fere aut quine ꝑ quas pasci existimātur Subesse au tem membrana quedā radicib⁹ eaꝝ intelligitur: viuūt longo tpe. ¶ Idem in libro. xxxi. In sfungiis sunt mas ⁊ femina. Salis spuma tincte: ꝑ estatem ad lunā ⁊ pri mas sternūtur inuerse. i. qua pte adhesere vt bibāt can dorem. Aīal esse docuim⁹ cruore petris inherente: au ditu eas regi narrāt aliqui: ⁊ ad sonū ꝟbi exprimentes abundantiā humoris: nec auelli petris posse: ideoqꝫ ab scindi ⁊ saniem remittere. Aquilonares ceteris ꝓferūt sfungie ꝟ solem apte capita ꝓtegūt. ¶ Idem in li. xxxii. In mari campanie vicino panem abiectuꝫ rapiūt: ⁊ ibi dem ad nullum cibum in quo hamus sit accedunt.

¶ .xcii.

¶ De medicinis ex ea. ¶ Isidorus.

Sfungiaꝝ gen⁹ mollissimū penicilli vocātur: eo q̄ apte sunt ad oculoꝝ tumores: ⁊ ad extergen das lippitudines vtiles ¶ Plin⁹ vbi ꝟ. Aquilonares vt dictū est sfungias ceteris ꝓferūt: nec vsq̄ di utius durare spiritū medici asserūt. Harū genus nobi lissimū penicilli: tumores oculoꝝ sedant ex mulso impo siti. abstergende quoqꝫ lippitudini vtilissimi. Imponū tur ⁊ ipe sfungie epiforis ex posca. ⁊ ad dolores capitis ex acero calido. Recentes discutiūt. mollīt. mitigant Ceteres aūt vulnera glutinā. Ulcera quoqꝫ humida et sicca imposite siccāt. Fracture ⁊ vulnera sfungiis vti lissime fouentur qz sanguis rapitur in secādo: vt ꝓspici possit curatio. Imponūtur vulneribus nūc sicce. nūc ex aceto aspse. nūc vino. nūc ex aqua frigida. Ex aq̄ vero celesti impositę: vulnera recētia siccāt: nec patiūtur ir̄u mescere. Imponūtur etiā ad apostemata discutienda decocto melle puncte: et articularis iteruꝫ ex aceto sal se madide: vel ex posca. si ferucat impetus ex aqua eaꝫ e callo salso madide Imponunt quoqꝫ ꝟ scorpionū ict⁹ ex acero. In vulnerū aūt curatōe vicem implēt succide lane. nisi q̄ lane molliunt: sfungie vero coartāt ⁊ vicia vulnerū rapiūt. ꝓterea sfungie circūligātur ydropicis sicce: ⁊ stomacho ꝓsunt imposite. Item ex aceto vel aq̄ frigida imposite: sanguis ꝓfluuiū sistunt: ⁊ liuorem ab ictu recētem ex aqua salsa calida sepi⁹ immutata tollūt Testium quoqꝫ rumorem ac dolorem ex posca auferūt Ad canum morsus vtiliter imponūtur ex aceto ꝛcise. aut aqua frigida vel melle humectate. Cinis affricane cum porri succo sanguinē reuicētibus: haustu sal' ex aq̄ frigida. pdest. Idem quoqꝫ cinis afficane ex posca tūo rem discutit. Olim aūt cinis cum pice cremataꝝ sāgui nem vulnerū sistit. Item sfungie cinis cum oleo vl' ace to ulitus: fronti tercianas tollit. ¶ Idem in li. xxxiii. Infantiuꝫ quoqꝫ suriasim. i. capitis vlcera. sfungia fri gida cerebro bucfacto sanat ¶ .xciii.

¶ De solari et solea ¶ Ex li. de natis reruꝫ

Solaris dicꝰ est: eo q̄ in sole libenter in ripis fluminū iacet. caput habet magnū. orificiuꝫ la tum. cutem nigram ac lubricam: qual' est āguil laꝝ. Epar habet dulcissimū: ⁊ esibilitate ꝓcipuū. in va stitatem ac longitudinē maximā crescit. ¶ Plin⁹ libro ix. Solea est piscis planus sicut ⁊ rumbus. ¶ Isidor⁹ Solea a figura denominata est: eo ses q̄ calciamentoꝝ solcis assimilet. ¶ Actor. Solea piscis est marinoꝝ pisciū: tuē medicos infirmis in cibo saniss⁹: qz minus ceteris flegmatic⁹. Est etiā sapore ḡtus. ¶ .xciiii.

¶ De spinachia et squatina. ¶ Ex li. d na. reruꝫ

Spinachia corpe quidē est pusilla: isꝫ vtilissime vndiqꝫ spinis extrinsec⁹ munita: a morsu cuius ſiber alterius piscis est tutissima ¶ Isidorus Squatus dictus eo q̄ squamis sit acutus. vnde ⁊ eius

cute lignum politur. ¶Plinius libro.xi. Squatina est ex piscū genere: qui pro spina cartilagine habent. Omnia q̄ talia carnosiora sunt: & supina vescunt. Diuersa piscium genera nō coeūt insimul: præter squatinā & ranā ex quib⁹ nascitur piscis: pte prori rane simil'. Et nomen ex vtroq; cōpositū apud grecos trahit. Piscium q̄dā ter in anno pariunt: quidam bis. vere & autumno. Ex plānis sola squatina bis. autumno. occasuq; vergiliarū. Squatina vero intra se parit oua p̄mollia: in aliū locū vteri transferens: ibiq; excludens. Simili modo & omnia q̄ appellauim⁹ cartilaginea: ita fit vt sola pisciū & anīal pariāt & oua cōcipiāt. ¶Ex libro de naturis rerū. Squatina piscis est in mari: quīq; cubitos habēs lōgitudinis: & caudam pedalem. hic abscondit⁹ in limo pisces corripit subito. Cutem tam asperā habet: vt ex ea lignum & eboza politur. pilus ip⁹ cutis brevis & niger est. hūc adeo durum natura creauit: vt ferri vel calibis acumie vix incidi possit. ¶.xxv.

¶De stella et sturione. ¶Plinius libro nono. Stellam in mari sapia claros autores video mirari. Cui⁹ figura hec est: parua admodū caro intus: extra durioze callo: huic tam igneus fer uorem esse tradunt: vt omia in mari contacta adurat: omnē cibum statim peragat. ¶Idē in li.xxxi. Carnes aūt marine stelle ꝯ marinū draconis ictus valent appositē. ¶Ex libro de naturis rerū. Stella piscis est in mari occidentali: cui⁹ figura est ad modum stelle. hec cum aliquod anīal comederit: mox inuenitur in ei⁹ vētre durum quasi bis coctus panis. Sturio est piscis magn⁹ habitās in aquis fluuialib⁹ q̄ magne sūt & diffuse. Ui uere diuti⁹ nō potest in stagnis: nisi ad dulces fluuiorū aquas transitū habuerit. Cibi pax. aut nichil admittit in corpe. Cui quippe cibus in nutrimentū sufficies est ipa sola aeris serena tranquillitas: Quapropter & modicum habet ventrem ac ꝓpemodū solidus in loco ventris: sicut in reliqua corpis pte. habet intestina licz pauca respectu sue magnitudinis. Epar vero satis magnū et adeo dulce: q̄ vix comedi sine stomachi abominatōne possit. Unde eius felle qō ꝓtiguū ē: epar fricari solet: vt excessus dulcoris in epate. temperet excessu amaritudinis in felle. Ore caret: & ulla pars integra est: q̄ in ceteris aīalib⁹ os occupare solet: nec nisi modicū sub gutture foramen habet clausum: cum volverit aptū aeris serenitati. Austro cicius unpinguescit. Aquilone vero flante subsidet in p̄fundis. Idem in lacte positus diu sicut in aqua viuit. ¶.xxvi.

¶De teucha et tutimallo et torpedine Actor.

Teucha piscis est fluuiat' vel stagnen⁹ omibus notus: in limo sicut anguilla nutrit⁹. vñ & eius coloris ē. s. lutei siue nigri. Uterq; piscis dulcis saporis ē: ꝫ male digestiois. ¶Isidor⁹. Tutimallus nomen ex flore accepit. Timū quippe flos appellatur. Nam cum sit spē grat⁹ & sapore iocūd⁹ tamē sicut flos fragrat: & corpe odores aspirat. Torpedo dicta est: eo q̄ corp⁹ torpescere faciat: si eum quisq; viuentē tāgit. Narrat plin⁹ q̄ ex indico mari torpedo etiā elongiū si hasta virgaq; attingatur: quatenꝰ pualidos lacertos torpescere. quālibet ad cursum veloces pedes alligari. Tāta em̄ vis est eius: vt etiam aura corpis sui afficiat membra. ¶Plinius libro.ix. Torpedo sicut & squatina ē ex genere piscū qui cartilaginem habent ꝓ spina. Omnia talia carnosa sunt: & supina vescūtur. Tradūt torpedinem excauato maris vado condi p̄ hyemem. circa equinoctiū parit. Octogenos habz fetus. oua intra se parit p̄mollia in alium vteri locum trāsferens: ibiq; excludens. Simili modo & omia q̄ appellamus cartilaginea: vt rapa pastinaca. squatina. & lilia. Ita fit vt sola piscium & anīal pariant: et oua ꝓcipiant. Mouit torpedo vim suam: ipa nō torpens: mersaq; in limo se occultat. Pisces qui secuti natātes obtorpuere corripiēs hui⁹ iecoris teneritas nulla p̄fertur. ¶Idem in li.xxxii. Torpedo emollit aluū in cibo sumpta: & lieni medetur impolita. pedentis quoq; morbum interanei quoq; p bibet apposita. Benuq; si torpedo dū sol ē in libra capiatur: triduoq; sub diuo asseruetur: faciles efficit partus. Postea quotiens infertur: felle viue torpedinis illito genitalia cōcitātur. Huiōi quoq; cerebꝝ cum a luce luna. vi. illitū medetur genitali mulierum. ¶.xxvii.

¶De trebio et tructa. ¶Ex li. ō naturis rerū. Trebius est piscis niger: pedal' tm̄ in lōgitudine bōs tamē quīq; digitos in crassitudine. Hanc ei vim messe plin⁹ recitat vt pars eius in sale seruata: aurū q̄ō in altissimos puteos deciderit admota extrahat: ac fluctuare faciat. hic colorem cādidus i hyeme mutat: & estate nigrior fit. Solus inter oēs pisces ex alga nidificat: & oua in nido parit. Trebi⁹ est in oceano qui duro naues p̄forat rostro. ¶Actor. Tructa exteri⁹ quidē varia est: sicut & perca: ꝫ interi⁹ rubea. Que quidem. vt fertur. q̄diu miōris etatis & corporis existit. in aquis tm̄ dulcib⁹ nutritur. & tructa vocatur. Cum aūt excreuerit: & descendēs usq; ad p̄linia maris de salsedine illi⁹ biberit: salmo efficitur. qō tamē verū esse nequaq̄ ab omnib⁹ asseritur. Est aūt vterq; piscis deliciosus & sapid⁹. ¶Ex libro de naturis rerū. Tructa piscis est habitās in fluuiis dulcib⁹: qui magno impetu currūt de montibus. Squamas habet ut salmo: carnesq; similimas: sed multo efficaciores. & hoc in estate tm̄ a mense iulio usq; ad nouēbrem. hyeme vero carnes habet albas: ut ceteri pisces: miozisq; saporis, maculas habet in dorso croceas atq; sanguineas. ¶.xxviii.

¶De yenth et vipera et vmbra.

Uenth piscis est: vulgariter sic dict⁹: latin⁹ vero aristotiles: q̄ aristis inmūeris armatur caro ei⁹ ita vt incōmode edi possit: & non sine fastidio. vnde pauperū cib⁹ est: tamē q̄m oim piscium est bilis vilissima. In aquoso dulcib⁹ frequēter habitat: in his tamen q̄ fluxu & refluxu maris amaricātur. ¶Capitur aūt sic. Rhetia tenduntur in longū aq̄ vl' in trāsuersum: & āte rhetia sup aq̄s instrumentum instar arc⁹: ita vt fluitet sup undas. In supiori aūt ei⁹ parte nola suspenditur: cui⁹ sonū piscis audiēs gregati aduentat: timitū nole stulti seq̄nt. Et hoc indicio patet: q̄ sensus bñt audit⁹. incidēntes ergo in rhetia: capiūtur multitudine magna. Uipera marina piscis est paru⁹ paulo pl⁹ q̄ cubiti vn⁹. In capite sup oculos vnū cornu fert paruū: acutus & mortifer. Eo nāq; q̄cūq; vulnerat: veneno inficit. qō cauentes piscatores: capto pisce caput ei amputāt. Reliquū vero corp⁹ in usus bonos cedit. ¶Isidorus. Umbra dr a colore: coq; sit color umbre. ¶.xxix.

¶De granoscopo et ortica et vulpe. ¶Plinius libro xxxij.

Granoscop⁹ vocat ab oculo quē habz in capite a quo subter & sup̄ intēdit. Alio nomie gallionū cupatur. Hui⁹ fel cicatrices sanat & carnes oculoz supuacuas cōsumit: vt dicit menāder i comediis. ¶Idem in li.ix. Ortica noctu vagat: noctuq; mutat. Carnose frōtis ē: carne vescitur. Uis ei⁹ pruritu mordax: eademq; q̄ terrestris ortice. Contrahit ergo se q̄ maxie rigens: ac p̄natante pisciculo frontem suam spargit cōplectens q̄m deuoret. Aliās marcenti simil' et iacenti se passa fluctu alge vice: ꝫcros pisces ꝓtinusq; petre scalpentes pruritu iuuat. Eadēq; noctu pectines & echinos requirit. Cū aūt admoueri sibi manum sentit: colores mutat: & ꝫbif. Tacta vredine mittit. paululūq;

si fuerit interualli absconditur. Ora ei radices esse tradunt: et excrementa p summa tenui fistula reddi. Et his ergo inesse sensum arbitror: qui nec animalium neqs fructui: sed terciaqs quandam ex utroqs naturā habent: ut ticis dico et spongiis. ¶ Aristoteles. Animalis genꝰ quod grece vocat alcalabia: et creditur esse vtica maris. est tungens alias murenas p se. Nec habet testam: sed eius cura tio est sicut carnis. Et hoc genꝰ sentit et rapit quicquid appropinquat manibus: et applicatur lapidi cum suis pedibus: sicut animal multos pedū. Et forte tumescit corpus eius qñ applicat alicui rei. Habet aūt orificiū in medio corpis ei⁹: et venatur quicquid trāsit p ipm ex piscibus paruis: et comedit triciū et pecten. id est. plais. Nec in eius corpe supfluitas inuenitur oīno: et in hoc assimlatur arboribus. ¶ Plinius libro. ix. Vulpes marine in periculo capture glutiūt nō tm hamū: sed amplius vsqs ad infirma linee: q facile prodāt. ¶ Actor. Hec de piscibus dicta sunt: qui pure naturā ac spēm piscis hūt. ¶ a

¶ De monstris marinis. ¶ Plinius vbi supra.

In mari aūt tam late supino: molliqs ac fertili accremēto accipiente eās gentales sublimi spiqs pciente natura. pleraqs eē mōstrifica reperiuntur. pplexis et in semet aliter atqs aliter. nūc flatu. nunc fluctu. nunc uoluitis semibus atqs principiis: ut vera fiat vulgi opio: quicqd nascatur in pte nature vlla etiam in mari esse: pterqs multa q nusqm alibi. Rerum qdem nō solus animalium simulacra inesse licet intelligere intuentibus. uuam. gladium. serras. Cucumim vero et in colore et odore silem: quo mun⁹ miremur equoꝝ capita in tā paruis eminere cochleis. pluria aūt et maxia animalia i indico mari esse: ex qbus balene ternū iugeruꝝ. pistes ducenum cubitoꝝ. Quippe ibi locuste quaterna cubita implēt. Anguille qs in gange amne triceuos pedes. Cedrosii qui amne arabin accolunt: alexādri magni classium pfecto pdidere. In domibus fores maxille beluaꝝ facere. ossibus tecta cōtignare. ex qbus multa quadragena cubitoꝝ repta sunt longitudis. Exeūt et pecora siles belue ibi i terram. pasteqs radices fruticū remeāt. Maximū autem animal i indico mari pristis et balena est. Nereio falsa opinio nō est squamis modo hispido corpe etiam: in q humanā effigiem hūt. Nam et hec in littore spectata ē. Cui⁹ motiētis etiā gannitū tristem accole audiuere lōge. Et diuo augusto legato gallie oplures in littore apparere nereidas examines scpsit. Autores habeo in cōstri ordine splendentes: visum ab his in gaditano occeano marinū hoiem toto corpe absoluta silitudie ascendere nauigia nocturni tpis. statiqs degrauari qs insederit pres: et si diutius pmaneat etiā mergi. Tyberio principe q litē insulaꝝ lugdunēs puincie trecētas āplius beluas reciprocās occeanus destituit mire varietatis et magnitudis. Nec pauciores in sātonū littore. Interqs reliquos elephātes marinos et arietes cādore tm cornibus assimlatis: nereidas vero miras. Turanius pdidit in gaditana littora beluā expulsaqs: cui⁹ inter duas pennas vltime caude cubita. xvi. fuisse. Dentes eiusdē. ex maxim⁹ dodrantū mensura: minimi semipedū. Bestie cui dicebatur exposita fuisse andromeda. ossa rome aspportata ex opido iudee ioppe ostdit inter reliq miracula in edilitate sua. xl. cubitoꝝ longitudine pedum. xl. altitudine costaꝝ. indicos elephātes excedēte: ipme crassitudine cesquipedali. ¶ Ex libro de naturis rerū. Omne aūt marinū animal: et omne genꝰ piscium qd ambulat p consequens anhelat. ¶ a

¶ De ahune

Hune mōstrū est maris: gulosius cūctis marinis beluis. pda viuit: et in crassitudie corporis sui vertitur ei quicqd ꝓmedit. vñ qz stomacho caret: venter ei⁹ qñ comedit multū extenditur: et inflat supra modum: et cum amplius extēdi nequit: pisces p os eucit: et hoc defaculi: qz cū collo careat: sicut et ceteri pisces: os eius ꝓtinuū est vētri. Est aūt adeo crassus animal: q qñ piculus timet pellem et carnes suas ꝓbens replicat: et extremitates sui corpis intra se sicut triciuꝰ abscōdit: ita vt nō appareāt. Qō tñ aliqñ sine sui detrimēto nō facit. Mortem eīm adeo timet: q cum piculū sēserit nō laxari: nec abscedere bestiā que in undis latet nequaqm caput foras exhibit qō intra corpus suū abscōdit sed cum affligitur fame: carnes suas devorat: magis eligens in pte absumi q̄ preda facta beluis in toto consumi. ¶ a

¶ De barchora.

Barchora est aīal marinū hūs orificiū p cibus aīalib⁹ fortissimū. Plaz et lapidem si in ore suo acceperit: eum frāgit: hec qñqs ad ripas exit: et herbas depascit. et qñ oportet in aquam reuertitur. Ibiqs submergitur: ne cutis dorsi ei⁹ a sole exiccetur. et ad nutum debitū deflectere se nō possit. Pisciculos qs comedit: et p illos deprehenditur. Piscatores nāqs pisciculos paruos vivos filo consutos in mare proiciūt: qui duz effugere nō valent: sed insimul fluitāt. animalis pdicti morsib⁹ patēt. At ipm animal duz vnū post aliū trāsglutire laborat: interim occupatus deprehenditur. ¶ a

¶ De caab et cane marino.

Caab est animal marinū: hūs pedes puos respectu sui corpis: qō vtiqs magnū est. Sunt autē pedib⁹ vacce siles: horꝝ vn⁹ longꝰ est: cartilaginosus: osse carens: quo vtitur loco manꝰ in omib⁹. Per ipm eīm eradicat qō vult. et cibaria p eum accipit: eaqs ori suo reddit. Et cum natat in aqua spirat in ea. Sed spirādo hanclutu suo aquā in corpus suū trahit: q̄ cuz repletus fuerit: ad aerem recurrēs eam reiicit: et sic respirat. ¶ Canis est marina belua: terribil⁹ et hostil⁹ omi animāti qō eī⁹ verberib⁹ cedit: robustissimos hz brāchos: clauoꝝ modo formatos. Hi venātur p mare greges piscium: instar canum in terra feras venantiū: excepto q latrare nequēt: sed p latratu afflatū horribilē habēt. Insequntes ergo pisciū gregēs ad loca angusta coartāt et sic in coartatos crudeli morte grassātur. Piscatores vero loca notātes in qb⁹ absconditi pisces a fuga latebant: rhetib⁹ capiunt circūclusos. hec vero belue differunt culter multis tridentib⁹ cōfici pōt. ¶ Isidorus. Canis marinus a simlitudine moꝝ canis terrestris vocat: eo. s. q mordeat. ¶ Auicenna. Fel canis aque dixerunt esse venenuz de quo si quis comederit q̄ntitatez lentis vnius interficit post ebdomadā. Sed cura eius est: ut bibatur butirum coctū vaccinū cum gentiana romana: et cyna momo et iterū coagulum leporis. ¶ a

¶ De celethi ac ceruleo. ¶ Ex libro de na. re.

Celethi sm Aristotilem est animal marinū: qō p ter morem aliox ova in matrice sua generat. Quib⁹ illic debito tpe fotis: exeunt vermes ex illis. Quos cum peperit incredibili celeritate fiunt animalia perfecta parentib⁹ silia. Cor habz magnuz: et tm est valde tumorosū. Grauiter dormit: ita vt manu capi possit. ¶ Aristoteles. Celethy est ex animalib⁹ carnez comedentib⁹. Celethy qdem habet ova: vnum completū intra: quod et parit extra. Ceteri vero pisces ouāt extra ova incōpleta: excepta rana marina. Qua hec post paucitatē cito crescunt: sicut vermes qui generātur ex animali paruo valde: deinde crescit p se. Celethi nō habz alas: sed habet simile radicib⁹ in terra crescentib⁹. Benerat aūt multocies. s. vi. mensib⁹. Exit a pfundo maris: et pullificat prope terrā: qō facit ppter calorez: et vt a pull' suis auferat timorem. ¶ Ex libro de naturis rer. Ceruleum est monstrum in flumine gange instar cācri:

habens brachia longitudine septem cubitoꝝ quib⁹ ele phantē corripit:ꝛ vndis submergit. ¶Plinius libro.ix In gāge indie stacius sebos⁹ haud modico miraculo af fert.vermes branchijs binis.lx. cubitoꝝ cerulcos:qui nosīa facie traxerūt:bis tātas esse vires:vt elephātos ad potū venientes mordic⁹ comphensa manu abstrahāt in profundum. .cv.

¶De chilone et cirdo ¶Ex li.viii.de natu. rerū

Chilon inter oīa animaliū genera nō pascitur:ſz tīm humiditate viscosa:que exit ab eo:cibaſ et nutritur:vnde fit vt hoc aial semp sit ieiunū ꝛ tū corpe validū. Nam ꝛ in femio videm⁹ plus posse differi ieiunū p multos dies q̄ in viris,ppter supflui tates humidas ꝛ viscosas:q̄ magis abundāt in eis.id est.femis. ¶Cirdos.al's cridos habet cutē testeā.lenē nigram.ꝛ in aliq̄ pte rubeā.fulluras duas in pede:que tres digitos faciūt.pedem dextruz habet paruuz:sinistrū vero magnuz. Et ideo cū ambulat totū corp⁹ fert sup sinistrum:aere claro absolut⁹ incedit. Cōmoris āt ventis applicatur lapidib⁹:ꝛ immot⁹ q̄scit. Cuicūq; vero rei adheret:fortis applicatōe adheret. Et hoc mir est:qō claro q̄dem tpe sui prātes habet.tempestuoso āt debilitatur ꝛ infirmatur. .cvi.

¶De crocodilo ¶Ysidorus.

Crocodilus a crocco colore dictus est. Signi tur in nilo:ꝛ est aial quadrupes:in terra ꝛ in aqua valens.longitudine plerumq; xx. cubito rum.dentiū ꝛ vnguiū immanitate armatū:tantaq; cu ris duricia:vt q̄uis fortium ictib⁹ lapidū tergo reper cussus sit:non sentiat. Nocte in aquis:die humi q̄scit Oua in terra fouet. Masculus ꝛ femia vices seruant. Hunc quidā pisces serratā hītes cristam:tenera vētri um desecātes interimūt. Solus ex aialib⁹ supiore ma xillam mouere dr. ¶Auicēna. Morsus autem crocodi li regitur sicut morsus canis nō rabiosi cum attractōe venenī:a quo morsus ipe vacu⁹ nō est:q̄uis crocodilus salu⁹ sit a veneno vel rabie. ¶Plin⁹ in li.xxiii. Cōtra morsum crocodili valet cum melantio fex accti. ¶Idez in libro.xxvi. Poramogicon herba crocodil' aduersat. ideoq; secum habēt illam qui eos venātur. ¶Plin⁹ li bro.xxiii. Adipem etiā ꝛ fel columbe aquatice hītes: qui crocodilos venātur:mirabil' adiuuari dicūtur Cō tra crocodilos vero morsus fuatis piscib⁹ salsamenta comedere prodest. ¶Dolin⁹. Crocodil⁹ malum quadru pes linguā nō habz: Maxillam supiorē mouet. Mor sus ei⁹ horribili tenacitate cōueniūt stipāte se pectina rum serie dentiū. Qualia anseres edit oua. Metatur lo cum nido natural' puidentia. Nec alibi fetus ponit:q̄ quo uli crescentis aque non possint peuenire. In partu fouēdo mas ꝛ femia vices fuāt.his ychneumon ꝛ delphines aduersantur. Habitāt in insula nili homines for ma perigui:sed audacia consiq; ptingūt.vt crocodilos obuios se offerāt. Nam hec mōstra fugientes sequūtur formidāt resistentes. Capiūtur ergo ꝛ mett pdomiti: victores suos in equitātes dorso vehunt. hanc ergo in sulā ꝛ hanc gentem vbicūq; odoris iudicio psenserint: peul fugiunt: In aqua obtusi⁹ vident:in terra acutissi me:hyeme cibum nullum capiūt. ¶Phisiolog⁹. Croco dilus si q̄ inuenerit homines:ꝛ pot eum vincere come dit eum:ꝛ postea sup eum plorat. Solus in animalibus oris supioza mouet:ꝛ inferioza manēt immota De ster core eius fit vnguentū vnum quo vetule ꝛ rugole muli eres facies suas pungūt:fiuntq; pulcre donec sudor ō fluens faciem lauet. .cvii.

¶Item de eodem. ¶Ex li. ō naturis rerū

Crocodilus lingua carēt:os parulum ꝛ aptuz habet:ꝛ hyarū vsq; ad aures. per diem in ter ra quiescit:adeo immobil':vt mīt ysuetudinez eius pcognoscas mortuuz illum credas. Oculis clauſ dormire se simlat:ꝛ aues hiatu suo pabuli gra inuitat quas ad escam descendētes prinit ꝛ trāsglutit Quidaz hoc aial.sicut vsaz.semp crescere credidēt. Circa ni li ripas habitat in insula gens boim parua quidem:ſz aniosa:bis belluis inimica. Boli cū innatare flumē au dent:in quo crocodili habitāt.saluūtq; sup dorsa eoꝝ:ꝛ illos inquietāt.hiantib⁹ ergo beluis resupinato capite sessores dextra leuaq; clauaz in ore hiantiū quasi p fre no tenent:ꝛ in terrā captiuos agūt: solaq; cū voce terri tos cuomere receter absumpta corpa cogūt. Hoc aial aullo corde p̄ea viuit aliqntulū q̄ō ē vtiq; ō naturā oīm aialiuz:que vitaz hīt a corde:hui⁹ carnes sarace ni mādūcāt. ¶Aristotiles. Crocodil⁹ in aqua puersaſ nō tū recipit aquā intra se:sed aerem:ꝛ parit ex. Habz sanguinē:duosq; pedes maiores:ꝛ caudā. Quaq; talia sunt fissi pedis:multozumq; digitoꝝ:ꝛ ptricpāt instm sensus in lingua:pter crocodilum:cui⁹ lingua simil' est lingue quozūdaz piscium. Hoc etiā aial nō hz aures: sed foramia tīm:q̄ sunt vt audit⁹. Nec habz māmillas nec testiculos:nec virgam apparentē ex:sed intra.nec hz pilos:sed per totum corp⁹ est cozi squamosi. Habetq; dentes magnos ꝛ acutos ꝛ distinctos.habet etiā ocłos silles porcoꝝ:ꝛ habet culmos. In aqua quidē debil'r,vi der:qz spissior est aere. Hz eius visus ex aquā est acut⁹ valde. Maior est eius mansio in die sup terrā:et nocte in aqua:qm̄ aqua calidior est de nocte:q̄ aer ex. Amicū habet ventrē:sicut ꝛ cetera q̄drupedia quantia:vt har don ꝛ lacertul⁹. Crocbilos auis os eius apertū intrat ꝛ eius dentes mundificat:illoꝝq; sordib⁹ se cibat.

Crocodilus aūt in hoc sentiens iuamentū:non nocet eis:ſz cum vult eas exhere.mouet collum:nec eas ꝑmedit. Solus ex animalib⁹ sanguinem habentib⁹ lingua caret. Nam qz est aial agreste:locum quidē lingue hz ꝛ qm̄ aquosum lingua caret. Hui⁹ squame sūt sicut na tura ossium:ꝛ multis ossib⁹ fortiores. Ideo aūt mouet superiorē mandibulam tīm:qz pedes ei⁹ cum sint parui valde:nō sunt ꝓuenientes ad accipiendū ꝛ retinendum. Idcoq; natura parauit ei loco pedum:duab⁹ operatō nib⁹ cōueniens officium. Item,ppter indigentiaz pul monis habet collum:recipitq; cum canna spiritum.

¶Plinius libro.viii. Crocodilus plerūq; duo de vigi ti cubita excedit magnitudine. Angul' hic quidē arma tus ō oīs ict⁹ cute inuicta. Parit oua q̄ traulferēs ex locum illum incubat semper.p̄ diuinatōe quadā q̄ ad il luz summo auctu eo anno nilus egressur⁹ est. Nec ali; ud aial ex minore origine in maiores crescit magnitudi nem. In ventre quidem est ei moll'tenuisq; cutis. Iōq; vt territi se delphini mergūt:aluūq; illi⁹ pinna cultella ta.quā in dorso tanq̄ ad viaz huiōi habēt.secāt. Bicq; illum pda tanq̄ in suo tīm amne regnātē abigūt:ꝛ q̄q̄ impares viribus astu tali perimūt. Crocodilū saturū ci bo piscium:ꝛ semp esculento ore in litore somno datuz parua auis q̄ trochilos ibi vocatur.rex autem in yta lia mutat ad biandū pabli sui gra.mox dētes ei⁹ ꝛ ip⁹ fauces:ad hāc scabēdi dulcedinē biant. In qua volup tate somno pstum cōspicat⁹ ychneumon per calidē fau ces:vt telum aliud immittum erodit aluuz .cviii.

¶De medicinis ex crocodilo
Idem in libro.xxviij

Crocodilor⁹ gen⁹ cui vita est in aqua ꝛ in terra cōmunis:dentes e maxilla dextra dextro lacer to adalligati:coitus stimulare dicuntur. Lami ni quoq; dentes arcent febres. Lapillos etiā in ventre illius exemptos aduersus horrores febriū venētes pos lere tradūt:ꝛ ob hoc egyptii suos egros ipi⁹ adipe pun gūt. Alter vero minor illi valde simil'i terra tīmodo cōsistit:odoratissimis floribus viuit. Ob id ei⁹ diligēter

exquirunt intestina odore iocundo referta. Crocodilea vocant oculoꝝ vicijs cū porri succo inunctis: ⁊ ꝫ suffusiones vl' caligines vtilissimā Illita quoq; ex aqua tollit a facie lentigines maculasq; omnes. Cōtraq; comiciales morbos bibitur ex aceto mulso binis obol'. Apposita quoq; menstrua mouet. Optima vero friabil' cādidissima ⁊ leuis cum teratur inter digitos fermēteſcēs. Ceterū eius felle inungūtur ocli ex melle ꝫ suffusiones. Intestinis ac reliquo ei⁹ corpe suffiri vulua laborātes tradunt salutare. velleribusq; circundari eiusdem infectis vapore. Cortii vtriusq; cinis ex aceto illit⁹ bis pritibus quaꝫ secari opus sit: aut midor cremati seniꝫ omnem scalpelli aufert. Sanguis vtriusq; claritatē vitus dat: ⁊ inunctis oculoꝝ cicatrices emēdat. Corp⁹ ipm ex empto capite ac pedib⁹ elixū manditur iscbiadicis. Et tussim veterem sanat pcipue in pueris. Item lumboꝝ dolores. Adipem bñt quo tact⁹ pilus defluit hic puctos a crocodil' tuetur Cor ei⁹ valet ad q̄rtanas ¶ Dyoscorides. Fim⁹ crocodili terreni collect⁹: ⁊ succ⁹ adhibitus gratū vultū ac mitē facit. maxie si alb⁹ ac leuis fuerit: ⁊ in aqua missus cito se soluerit. ¶ Auicenna in secundo libro. Stercus crocodili valet albugini oculi

.xix.

De delphino ¶ Isidorus

Delphini certiꝫ habent vocabulū: q̄ voces hominiꝫ sequātur. Vel q̄ ad symphoniā gregati conueniūt. Nichil in mari velocius istis. Naꝫ plerūq; salientes naues trāsuolant. Q̄n aūt pludūt in fluctibus: ⁊ vndaꝝ se molib⁹ p̄cipiti ferūt: tempestates significare videntur. hi ꝑpe simones nōiantur. ¶ Plinius libro. ix. Velocissimū oim animaliuꝫ: nō solum marinorum: est delphinus. ocior volucre. acrior telo. ac nisi mītū infra rostrum os illi medio. pene in ventre foret. nullus piscium celeritatē ei⁹ euaderet. Sed affert moraꝫ prudentia nature: q; nisi resupini atq; cōuersi nō rapiunt: quecūq; p̄cipue velocitatē illoꝝ offendit. Nam cum fame cōcitati i ima vada fugientes psecuti piscem diutius ꝓtimuerint spīm. vt arcu emissi emicāt ad respirandum. Tāraq; vi exiliunt: vt plerūq; nauiū vela vento trāsuolent. Abdūtur tricenis diēb⁹ circa canis ortum occultāturq; incognito modo. Quod eo magis mirum est: si spirare in aqua nequeūt. Volent in terraꝫ erūpe incerta de cā. nec statim tellure tacta moriūtur: multoq; ocius fistula obturata. lingua est his ꝫ naturā aqua rātum. mobil'. breuis. ⁊ lata. haud differens suille. Puo voce gemit⁹ hūano simil'. dorsum repandū. rostr⁹ simū. Qua de cā simonis nomen offis agnoscūt. his brāchie nō sunt: sicut nec balenis. vt ꝫ dictū est ¶ Idem in eodem. Que p spīma cartilagine habēt: carnosioꝝ sunt: ac resupina volcūtur. vt delphin⁹. Et hoc genꝰ solū vt cete animal parit. excepta rana. nam ceteri oua pariūt ¶ Arestotiles. Delphin⁹ nō habet fel. viuit annis. cxx vel pl⁹. Probat aūt hoc cum capt⁹ est: ⁊ amputata cauda dimittit. Sicq; post multa tpa inuenit. pgnās est. x. mensib⁹: ⁊ crescit. x. ānis. Itez delphin⁹ spirat: qō alii pisces nō faciūt. nō aūt in aqua: sed in supficie aque. Item velocior est ⁊ leuior omib⁹ animalib⁹. Non hz spinas: sed ossa. Nec virgam habet. pminentē extra: sicut homo ⁊ equ⁹: sed intra. Et q̄uis habeat auditū: nō tn instīm audit⁹ olno manifestū. māmillas habet nō sup̄: sed ꝑpe ūcturas. Nec conos manifestos: sed duo. pfunda canalib⁹ assimilata: q̄b⁹ lactat fet⁹. Parit estate tātummodo: ⁊ amblat sub pelago pull' suis seq̄ntib⁹ cum longo tpe. Recipit aquaꝫ p cannaꝫ: sicut marina: ⁊ aerem p pulmonē: sicut ambulātia. Ideo aūt nō habz spinas sed ossa: q; generat alia. Quedā aūt orificiū oris bñt in opposito. q̄dam in anteriori: ⁊ q̄dam in dorso vl' in ventre: sicut delphin⁹ et omne genꝰ animalis: qō dī ce

letibꝰ. huiōi nō accipiūt cibum: nisi q̄n reuersantur sup dorsum. Et hoc fecit natura: nō ꝓpter salutē: sed vt retardetur in accipiendo cibum: q̄m hoc genꝰ animalia comedit. Et habet additamentū tenue rotundum: nec est bone abscisionis: q; cito moritꝰ p nimiā repletiōem. Cetic⁹ ei⁹ ⁊ oim marinoꝝ magni corporis: sunt intra corpus: q; natura corii coꝝ nō est cōuenīēs ꝓpter duriciā ad coopiendum eos si essent exteri⁹ ¶ ax

Item de eodem ¶ Physiologus

Delphini oculos bñt in dorso: ⁊ oza in pte opposita. Unde nō bñ ꝑdam suam capiūt ꝓpter diſtortōem oris a parte oculorum. Hinc est q̄ oza sua ꝙuertūt ad celum: ⁊ dorsum oculosq; ad terrā: vt prędam suam ꝙsequātur. Imminēte tempestate ludūt apparētes in vndaꝝ supficie. Subtilidium vero naufragātib⁹ exhibuisse dicūtur. Ferūtur etiā plorare q̄n capiūtur ¶ Plin⁹ li. x. Delphini dormiunt: ita q; etiā sterten tes audiūtur ¶ Idem in li. xi. Delphin⁹ aures nō habz quem tamē audire manifestum est. Nam ⁊ cātu mulcēt ¶ Idē in li. xviii. Delphini flatu ex qua parte veniat plagiunt. mari lasciuientes: ⁊ iterū aquam spargētes. Itemq; trāquillitatē turbantes ¶ Idem in li. viii. Delphini quoꝝ dorso tāq̄ ad hūc vsum cultellata inest pēna. crocodilos q̄ q̄ impares virib⁹: astutia tū interimūt ¶ Ex libro de naturis rerū. Puo voce gemit⁹ est ill' humano simil'. ⁊ hoc q; pulmonē habent ⁊ venā asperaꝫ ⁊ coꝝ lingua nō est absoluta: nec coꝝ labia ꝙueniūt vl' ꝓminent ad distinguendā vocem. Aures nō bñt: sed aurium loco foramen. Uoꝝ aūt olofacit⁹ nec vestigia quidem habet: cum tamē sagacissime olofaciūt. Dormiūt sup aquas: vt possint audire stertere. Viuunt vsq; ad annos. cxl. Mulcent musica. vnde artificem cytaristā in mari nautis interficere parantib⁹. obtinuit ab ill' vt pri⁹ cythara caneret. Ad cui⁹ cātum delphinoꝝ gregibus cōgregatis: cum in mari se piscisset ab vno exceptus est: ⁊ ad littus ꝙuect⁹. Solus delphin⁹. vt dicit arestotiles. inter pisces felle caret ¶ Solin⁹. Delphices plerumq; salientes: vela nauiū trāsuolāt: ⁊ quoquo cāt cōtuges euagātur. Catulos edunt. Decim⁹ mens⁹ facit ꝓtum maturū. Cōtra naturā aquatilū soli linguas suas mouent. Aculeate sunt pinne dorsuales. Cum ira subiacet: inhorrescūt: cum animo ꝙcuerint q̄busdā receptaculi opūtur. Spirare cos in aquis negāt: ⁊ vitales auras nō nisi in aere supero respirare. Certum bñt vocabulum: quo accepto vocantes sequūtur. Nam ꝓprie simones nominātur: voces homis aquilonis flatu celeriꝰ hauriunt. Cōtra spirāte austro audit⁹ obstruūtur. Mulcētur a musica. gaudent cātib⁹ tibiaꝝ: et vbicūq; symphonia est gregibus aduenāt. Est autem delphini genus in nilo: quoꝝ dorsa serratas habent cristas. Hi crocodilos studio elicunt ad natādum: demersiq; astu fraudulento ventrū subterīātes secāt teneraꝫ ⁊ interimunt. .xxi.

De amore delphinorum ad ꝓlē et ad inuicē ¶ Arestotiles

Delphin⁹ valde diligit filios suos. et ideo lōgo tpe pascit eos. Solus inter pisces animal cōpletum generat: ⁊ habet māmillas: lacta q; fet⁹. ¶ Plin⁹ li. ix. Delphini cōtugia vere agunt: decimo mense pariunt: estiuo tpe tm̄. catulos interdum binos vberibus nutriunt. Atq; etiā gestāt fetus in infantia infirmos. quin et adultos diu comitātur: magna erga partus charitate. adolescunt celeriter. decē ānis ad sūmam puenire magnitudinē creditur. viuūt ⁊ tricenis: q̄b ꝙgnitū piscilla cauda expimentū. ¶ Solin⁹. Delphini vberib⁹ fetus alunt. teneros in faucibus receptant: invalidos aliq̄ntisper psequuntur. ¶ Et libro de naturis rerum. Delphini solo estatis tpe pariunt. hiberno

punc̃. Pares femine parientibus catulos deuorant sed matres cum ferib⁹ se occultãt. Diligunt em̃ eos ternerime: longoqz tpe ducũt post se: z illi sub aqua nisi sequũtur. At vbi ad robur etatis peruenerunt: nisi sint valide: eas etiã mares psequũt. Fet⁹ cor vt dicit aresto. cito crescũt: et sp crescũt vsqz ad ãnos. x. s3. x. mẽsib⁹ cõpletis coeũt z impgnãtur. Delphini pui sp sil' sũt tarẽ greges: z hñt duos magnos delphios custodes q si qs cor moztu⁹ fuerit: alii super scapulas eus efferũt: ipm qz custodiũt: ne ab aliis piscib⁹ comedatur: donec tem pestate maris ad litt⁹ eiciatur. Inuicez em̃ se miro mõ diligũt. Vñ plinio testãte narratur: q delphino capto a rege charie: quent inges multitudo reliquor ad por tum vbi delphin⁹ ligatus tenebaf: qb⁹ plãgentib⁹ z q miseratõem poscentib⁹: rex eus dimitti pcepit. Delphi nos sequitur alior piscium multitudo: qõ scientes pi scatores venãtur pisces vbi illi transiert. Si quis car nes delphini gmederit: z in mari lapsus fuerit: si a del phinis inuenias: statim ab eis deuoratur. Si vero non comederit: super rostra eum elcuantes ad terram tra bunt: z ab alus piscib⁹ defendũt. Aristoteles. Mor tuo deniqz delphino: ceteri delphini gcurrũt: ipmqz cir cũdantes in pfunda deferũt: atqz sepelũt: ne a piscib⁹ comedatur. .cxii.

De familiaritate delphini ad hoies Actor

Delphin⁹ frater hois vr: qz morib⁹ hũanis quo dammodo assimilaf. Hinc em̃ exempla multa in diuers⁹ autorib⁹ legũtur. Plinius vbi sup Delphin⁹ nõ tm̃ hois amicus aimal. Verum z musica arte mulcetur symphonie cãu: z pcipue hydrauli sono. Delphin⁹ hominẽ nequaq̃ vt alienũ expauescit: sed ob uiam nauigiis venit. exultãs alludit. certat etiam: z q̃ uis plena pterit vela. In narbonens⁹ puincie z in nemu riensi agro stagnus est laterna appellatũ: vbi cus homi nes delphini societate piscãtur: innumera vis mugilus staruto tpe angustis faucib⁹ stagni i mare erumpit ob fuata estus recipzocatõe: qua ꝺ causa pretendi nõ que unt rhetia: que molem ponderis nullo modo tolerẽt: eti am si nõ solertia insidiet⁹ tempori. Sili rõne in altus ptus tendũt qõ vicino gurgite efficere. locũqz solũ pã dentis rhetib⁹ habilem effugere festinãt: qõ vbi anim aduertere piscates. cõcurrit aũt multitudo tpis guara z magis etiã voluptatis hui⁹ auida. Populus em̃ elit toze simonem clamat: cui⁹ desideria delphini exaudiũt adloms flatu vocem. psequẽte: austro vero tardi⁹ ex ad uerso referente. Et tunc ex impulso in auriliũ aduolãt. Aries, ppere apparet: ac primus disponitur in loco vbi cõtecta est pugna opponũt sese ab alto: trepidosqz i va da vrgent. Tunc piscatores rhetia circũdant: furcisqz subleuãt. At mugilum mobilomin⁹ velocitas transilit. At illos delphini excipiũt: z occidisse ad pñs cõtenti: ci bos in victoriam differũt. ope plium feruet. includiqz rhetib⁹ se fortiter vrgentes gaudent. z ne id ipm fugã hostiũ stimulet: inter nauigia z rhetia: hoies ve natan tes sensim elabũtur: vt exir⁹ nõ appareat. Tolin⁹. Si uo augusto pncipe in cãpania: Delphinũ puer fragmẽ tis panis pmo allexit: z intim̃ cõsuetudo valuit: vt alen dum etiã se manu illi⁹ crederet. Mox cum puerũ auda cia pstitisset: cuz inter spacia lucrimi lac⁹ cucurrit. Vñ factum est: vt a baiano littore puerũ equitãtes vsqz pu teolos veheret. Hoc p annos plurimos tamdiu gestuz est: donec assiduo spectaculo desineret esse miraculum Sed vbi puer obiit: sub oculis publicis desideri mero re delphin⁹ interiit. In affrico quoqz littore delphinus ab ꝟponẽtib⁹ pastus est: tractandũqz se pbuit: impositos quoqz freqnter gestauit. Procõsul etiam affrice flauian⁹: ipe eum cõtigit: z ungẽtis delibuit. Qui odoris nouitate obsop⁹it⁹: aliquãtisp p examini iactus est: multisqz mẽsib⁹ destitut⁹ a solita puersatõne. Apud ta sum vel talsum vrbem babilonie puer delphinus ada mauit: quẽ cum post assueta colludta impatient⁹ seq retur recedentẽ: barenis inuent⁹ hesit. Alexãder autẽ magn⁹ illum amorez numinis fuisse interpr̃at⁹: profe cit puerũ neptuni sacerdocio. Juxta eandem vrbez ali um puerũ p marina sil' insidentẽ cum vndosior fluctus necauisset delphin⁹ ad terrã reuexit: z velut reatũ suuz fateretur penitẽtiam suam morte mulctauit: nec ãplius in pfunda reuerti voluit. .cxiii.

De medicinis ex delphino Plinius li. xxxij.

Delphini cinis ex aqua illitus: lichenas z leps sanat. Porro exulceratões sequi debet curatõ que pducit ad cicatricẽ. Quidã vero delphinũ in fictili donec pinguedo simil' oleo fluat: ponũt vel co quũt ac pungunt. Circũt⁹ aũt febriũ tollit delphini ie cur aũ accessionẽ gustatuz. Adeps delphini liquat⁹: et cum vino potus ydropicis medetur. Gingiuis aũt atqz dentitionib⁹ plurimum cõfert dentium delphini cinis cum melle: z si dente ipo tangãtur gingiue. Idem adal ligatus: pauores tollit repentinos. .cxiiii.

De dracone marino Isidorus

Draco marin⁹ in brãchiis aculeos habz ad cau dam spectãtes. Qui dum peussert: q̃q ferit: ve nenum fundit: vnde z vocat⁹ est. Ex libro de naturis rer. Braco marin⁹ est monstrũ crudelitate horridum. instar draconis terrestris in longitudie extẽditur: alis caret. caudam habz tortuosaz: caput fm magnitudiez corpis parũ. sed hiatuz oris horridum. squamas z cu tem duram. Pinnas aũt habz p alis: quib⁹ vritur i na tando: vno impetu magna maris spacia transcurrit: z hoc pot⁹ robore virium q̃ remigus pinnaz. Pestifer est omibus z etiam piscibus mortus eius. Mortez em̃ infert. Cinis aũt ostium eius dolores dentium sanat

Plinius li. xx. Braco marinus captus z immissus in barenam: cauernã sibi rostro mira celeritate excauat

Idem in li. xxvii. Absinthiũ aduersatur draconi marino.

Idem in li. xxxii. Carnes etiã stelle marine va lent ꝺ marini draconis ict⁹ ipositę. imponũtur quoqz ꝺ eum salsamenta ex aceto. Item draco marin⁹ ad spie sue qua ferit venenũ: ipe pdest impolit⁹.

Auicenna. in q̃rto canone. Mortus draconis marini similiumqz magni corpis ꝟpentiũ curatur: inquãtum est vlcus tm̃ nõ inquãtum est venenũ: de quo sit curãduz. Draconis quidem marini mortus. vt dixerũt. liniatur cuz sulphu re z aceto. Cõferunt ei adeps crocodili emplastrat⁹: et plumbum fricatum sup ipm.

Idem in libro. u. Bra co marinus. vt ait galienus. findatur: z ponatur super morsum suũ: z cõfert. Succus etiã absinthii confert eius morsui. Granni quoqz cerusa cõfert sup pcturaz eius cõfricata .cxv.

De equo marino et equonilo et equo fluminis Isidorus.

Equi marini vocati sunt: eo q̃ ꝑma pte eẽ sunt postrema vero solvũtur in piscem. Ex libro de naturis rerũ. Equus marinus est monstrũ fortissimũ: michil extra aquã põt. vt dicit arestoteles: is statim vt aquaz carnerit natura: carebit z vita. Alio rum piscium carnibus viuit. In pugna crudelis ẽ: is bo minẽ timet: z ꝺ cum partiri bella formidat. Equonil⁹ vt dicit michabel: mostrũ est ingens ac ferocissimũ in nilo habitans. Crura. pedes: z vngues habet: vt cro codilus: sed multo maiora. Nũanaz mortium cupidissi mum est. Nam cum ei nauis in portu occurrerit: vnũ pedem in terra figens: altero nauez in anteriori arripi ens facillime scindit: vel inclinatã aliqñ mergit. Unde

in locis in quibus habitat immanis multitudo hoim: pdiē p eūz: sed hoc malū rarissime inuenit. Nullus capi posset instrīs: nisi rhethi ferreo ex cathenis apud da masceno in hoc opus fabricato. Captū quoq; malleis tīm ferreis occiditur. Pell' eius vni⁹ cubiti spissitudinē hāe dr: tanteq; esse puticie: vt nullo iaculo z armatura penetrari possit. ¶ Equ⁹ fluuiis. vt dicit aresto. est mōstrū in oriente: forma mirabili. sublimis facie. Crines habz vt equ⁹. pedes fissos z solulares: vt vacca. caudā vt porc⁹. Corium eius valde grossuz est. interiora eius vt equi. magnitudo aūt vt azini. binnit vt equ⁹: in terra z in aquis eqliter manere dr. CXVI.

¶ De felcho et foca et galata.

Felchus: qui z vitulus marin⁹ appellat. Cutez habet pilosam: albis nigrisq; macul' distinctā In terra pecuduz more parit: z nunq̄ geminū plures educat. Fetus etiā lactat mammis: nec ante xii diem in mare deducit: his in sono mugit⁹ est. Nullum anial grauiori somno ꝓmitur. Ali dextris pinnis quib⁹ vtūtur in mari: vim somniferam messe dicūt: si cuiusq̄ capiti subdātur. Difficulter aūt nisi capite elisо interficiunt. De hoc etiā aiali illud mirabile fertur: q eo mortuo z excoriato: pilus in pelle vbicunq; fuerit: naturali quodā instinctu. put mare se habet: ita se gerit. Haz si mare turbatū in fluct⁹ surrexerit: et pilus sibi erect⁹ erigit. Si vero mare pacificatū fuerit: pilus in planum sternitur: sicq; maris stat⁹ in re insensata z mobilicima deprehendit. ¶ Isidorus. Focas siue bocas dicunt esse boues marinos: quasi boacas. ¶ Ex libro de naturis rerū. Foca bos est marin⁹: anial sez in suo genere fortissimū: animosuz: z iracundū: nō tīm ad alia animantia: sz etiam ad sua domestica. Semp em̄ cuz femia sua pugnat donec eam interficiat. Interfectā aūt a loco eucit: z sic aliā supducit: nec sic cessat eas feias supducere: donec eū cōtingat ꝓpria morte defungi: vel a feia sua supatū interimi. Nec mutat locum suū de facili: sed illic semp manet: vbi euz natura cōdiderit. huic⁹ pricie emuli filii rapina viuūt. ¶ Byasozides. Coagulus foce marine virtutem habet castorео similem. Epilenticis prodest. Mulierū quoq; stericis. i. pfocationib⁹ matricis bibiti valet. Probatur aūt sic. verum de foca sit coagulus si coagulus agni solut⁹ in aquā vna hora dimittat: nec se digerat: z post hec aqua ipa coagul⁹ foce pfundatur. Nam si ea accepta soluatur verus nō est. verus em̄ accepta aqua non se soluit. ¶ Ex libro de naturis rerum. Galata ex more oim anialiuz: cum fetus in aluo suo viuere senserit: illos exhibit. Et siquidez eos ad vitā maturos inuenerit: foris relinquit. Sin aūt eos in matricez vt foueatur reponit. CXVII.

¶ De karabone et kilone.

Rarabo stercore viuit z luto: fedaturq; cibo: ꝓpter hoc anial pōderosuz est. caudā habz larā Et ideo qñ pugnat leuiter se vertit. Hui⁹ enim generi monstra fortissime pugnāt iter se: velut arietes minutūtq; se multitudine socioz aduerse ptes: vñ frequenter visi sūt ābulare sicut greges: ad iuicēq; bella parturi. Fiunt aūt in aialib⁹ bella ꝓpter naturalē supbiaz. ꝓpter cibum. ꝓpter coitum. ꝓpter fetum. sicut gallina ꝓpter fetum cuz coruo pugnat: z auser cum cornice. ¶ Arestotiles. Karabo sicut z cācer sāguinez nō habet. durum habet ex: z molle intra. nec est nutribile illud durum: imo recipit ignem. Recipit aūt pisces sicut cancer in pfundo maris cum duob⁹ labiis suis: eosq; in duas partes diuidit: z ad os suū ducit. Item karabo z omia que testem mollem hūt: ꝓpter capita sua natant. Karabo ex piscib⁹ dure carnis mouetur cuz cauda sua motu veloci: sicut motu alarum suarum. Est aūt genus quoddā ex quo generatur karabo qō est bone carnis anteq̄ ova ponat: postea vero male. Hoc genus exuit spoliū in vere: sicut fpens. Ita cācer z karabo senecture exuūt: z q̄ moll' teste sunt. Marinuz anial moll' teste karabo coit z unꝑgnatur: z malalqe sil' accidit. karabo z sibi simile in genere. s. anial moll' teste: ouāt coitu. Fil' est generatio malalqe: vt sepia et sibi sile. Mares q; karabo tīm custodiūt ova. Malalqe ät ouat ex: z mas eucit sup feminas sperma: sicut mares pisciū sup ova. ¶ Ex libro de naturis rerū. karabo fm arestotilem est piscis: qui qñ timet retrocedit: qñ vero fugit ambulat ad anterius natural'. ¶ Karlon est anial marinū: qō ꝫ nature ꝓmunis ordinem habet epar in sinistro: splen in dextro. Hā in omib⁹ aiantib⁹ terre magnis z paruis ē ecōuerso. CXVIII.

¶ De karoli ¶ Arestotiles.

Karoli est marinum anial hūs dentes acutos: z etiā ponit vnum sup alium. sic em̄ gen⁹ suuz diuersatur a generib⁹ piscium: q; pisces hūt quidem dentes acutos: z nō est in eis aial duas hūs acies dētium. ¶ Actor karoli ipe est felch⁹. de quo dictuz est paulo sup: idemq; vitulus marin⁹. de quo dicē infra. ¶ Ex libro de naturis rer. Karoli est anial in terra sicut in mari manens. cartilagino suz habet corpus: vt sepia Ossaq; min⁹ debito robusta. vnde fit vt ꝓ infirmitate cruriuz aliqñ vix ābulare possit: seq; in pedib⁹ sustētat. Ambulatio q̄ ipi⁹ est pot⁹ ex vigore spūs z leuitate corpis q̄ ex virtute. Dentes hz acutos valde. caudā pua vt cervus: renes vt vacca. Venter eius sanguie caret: q; due vene q̄ ramificātur sup renes: vsq; ad ventrem i eis nō pueniūt. Cetera vero corpis membra sanguinez hūt qui nunq̄ ingelatur. hoc aial habz quattuor pedes z hūt inflectōes digiti q̄q; in vtroq; pede. figuraq; pedis est. vt cauda piscis. In aquis spirare non valet. dormit aūt ꝓpe mare sup terrā. ubiq; fetus suos parit duos aut tres. Trāsacto vero die. xii. post partū sequitur fetus matrē suam ad mare. z hoc multotiens i die vt aquis marinis assuescat. hoc anial māmillas habet: vnde fetus lacter. Vox eius est sicut tauri: maximeq; cum interficitur: difficulter aūt interimi potest nisi cuz malleis. CXIX

¶ De leuiathan et ludolachra et loligine

Leuiathan siue leuiathan est piscis spentin⁹ de quo sez infer⁹ dicetur in tractatu de spentib⁹.

Ludolachra est aīmal natura z forma mirabile: duas hūs alas in facie; duas in dorso: quib⁹ mira velocitate nitit̄ur: quocūq; voluntas eam impulerit.

Loligo est monstrum in quo natura lusisse videt. Hā cute squamosum: cum gregib⁹ piscium maris ꝓfunda scrutatur. Cum aūt aquas fastidierit: leuat se cuz alis pennigeris quas in hoc illi natura dedit: z cuz volucribus etherа scandit. Sed q; flat⁹ ventoz sustinere non pōt. post modicū vbi ventis cōcutitur ad aquas redire cogitur: z in profundū relabitur. ¶ Plinius libro. ix. Loligo est piscis mollis sanguie caret: sicut z sepia. pedicul octonis. Caput habet sicut z sepia inter ventrez z pedes. Sepie z loligini pedes duo ex his longissimi sunt: z asperi; quibus ad ora cibos admouent. z in fluctib⁹ se velut anchoris stabilūt. loligo etiaz volitat ex aquam se efferēs. Sepia quidez in terreno parit inter arundines: ac in alto cōfuata ova edunt loligines. Itē loligines sic z sepie coeūt linguis. brachia iter se ꝓponētes: z in ꝫtum natātes. ore quoq; parūt. Loligines etiam in littore carecie mire magnitudis sunt: sed in mari nostro. v. cubitoz. nec ossa. nec spinas habēt. ¶ Idē in li. xviii. Loligo volans signū est tempestatis. Isidorus. Tradunt in occeano mauritanie tantā multitudinem loliginū ex aqua euolare: vt etiā naues demergē possint. ¶ Philologꝰ. Loligo capitur aliqñ. v. cubitoz

Caput habet inter pedes ⁊ ventrez. Ultra duos ānos rara est eaꝝ vita. Aliqñ eaꝝ genꝰ aspꝛimuz est: que pugnature turmis se munientes stabiliunt ¶ cxx.

¶ De monacho marino et monocerote.

¶ Ex libro de naturis rerum

Monachi maris dicti sunt: qꝛ caput bñt in modum monachi recenter rasi: cozonam desup rasam ⁊ candidā: ⁊ circulū in modum crinium super loca auriuz: faciem tamē nō habet in toto sile3 boi qꝛ nasum habet pisci sil'em: ⁊ os naso ꝓtinuū. Ceterum in inferioꝛib⁹ habet formā piscis. Hoc monstrū boies sup ripas maris ambulantes libenter allicit: ⁊ cozā eis sup aquas ludit. Qz si homiem admirantē ꝓpinquare viderit: appꝛopinquat ⁊ ipe: ⁊ si datur facultas: hoiem rapit ⁊ trahit in pfundū: sicqꝫ carnib⁹ eꝰ satiatur.

¶ Monoceros est monstrū marinū bñs in frōte cornu maximū: quo naues obuias penetrare possit: ac destruere: ⁊ hominū multitudinem pdere. Sed in hoc pietas creatoris bñano generi ꝓuidit: qꝛ cum tardum animal creatū sit: naues eo viso psit effugere. ¶ cxxi

¶ De nereide et orcha.

Nereides sunt belue marine toto corpore hirsutis hispide. Pōtqꝫ spēm aliquā formatā cum homie. Nec aliqua cum mortalis cōditionis imitatrix emoꝛi debet: auditur ꝓcul gemitꝰ eius ac plāctus. ¶ Actoꝛ. De his aūt supius dictum est plenius in capitulo de monstris marinis. ⁊ etiā de orchis: in capitulo de balenis ¶ Ex libro de naturis rerum. Orcha monstrū marinū est. vt ait plinⁱ⁹. cuiꝰ imago nulla pōt expleri repntatione: nisi q̄ sit moles carnis immense. hec balenas graui odio psequitur. dentib⁹ truculentis secreta femmaꝝ irrumpit. ac morsu lacerat. Ille vero ad flctum immobiles: ad repugnādū inertes: pondere suo onerate: ac primis mualt le. Solum nouerūt auxilium in altum mare refugere: sicqꝫ toto occeano defendere. Ecōtra vero orche in malicia ꝓtinaces laborant fugientib⁹ occurrere: ⁊ incautas angustiis trucidare: in vada vrgere. saxis illidere ꝛc̄. ¶ cxxii

¶ De perna et pistro et plataniſta

Perna mōstrū ē magnū: qđ ostreaꝝ more nascit inter conchas: colozem cerulcum habentes: ⁊ inter illas vestitur nobilissimo vellere fulvo nimis ac rutilo. vnde vestes ꝑciose conficiūtur in decorē ⁊ ornatum viroꝝ ac mulieruz. pepla quoqꝫ capitib⁹ feminarū ¶ Pister est in illa parte occeani: que galliam respicit. belua tante altitudis: vt attollens se sup fluctꝰ ingentis columne sil'itudinē ꝓferat: altioꝛqꝫ nauium velis: diuuiū quoddā eructuās: pauefaciat fluctuātes ¶ Plataniſta belua in gange fluuio indie nascitur: rostrum bñs delphini: caudā. xvi. cubitoꝝ longitudinem bñtem: Quib⁹ socie sunt belue quas stacios vocā: brachijs binis. His rātas vires inesse dicūt: vt elephātes ad potum venientes morsib⁹ suis infestent: ⁊ coꝝ ꝓ muscides abstrahāt. ¶ cxxiii.

¶ De polippo Aresotiles

Polippus siue multipes habz inuamentū squamositatē pduz. p ullam cm̄ involuit osse quod sibi appꝛopinquat. Animal cm̄ bñs sāguinem habet cerebꝝ: nisi habeat aliud membꝝ cerebꝛo ꝓximum: sicut anial multipes ac sibi sile. Membra vēris in sepia ⁊ multipede ysilia sunt in figura ⁊ tactu. Multipes habet sperma in supioꝛi parte: ⁊ accidit ei sperma tis exitus ex timoꝛe: sicut etiā accidit ei ꝓpter timoꝛem quod mutatur in colore. Quicquid comedit aggregat in cauernis: vbi manet. Et postqꝫ osse idoneuz sibi comederit: tunc testas reliduas ⁊ cortices etiā cācroꝝ eiicit. Mutatur colꝛ eiꝰ: ⁊ colore lapidū qui sunt ppe illum fit colꝛatus: qđ ei accidit cum timuerit. Multi pedes in maioꝛi parte nō viuūt ꝓ duos ānos: qꝛ cuz ex illis aliqua humiditas exierit: moꝛiūtur naturaliꝛ. Et simiꝛ accidit femis post partū: qꝛ stupefacte fiunt: ⁊ sic moꝛiūtur. Marium vero carnes durescūt: ⁊ viscosas. Multipes habet quattuoꝛ medios pedes magnos: et in totum habet octo. Paruum quidem habet corpus: ⁊ qđ in corpe natura diminuit: augmentat in pedibus. habet addictam sitā ꝓ que ācbozat: ⁊ ꝓ ipā mouetur sicut nauis: ac ꝓ eadem apphendit: quicquid a se remotū fuerit. Membꝝ quoqꝫ qđ habet vt sustentet: strictum est ꝓpter paruitatem corporis: nec visui manifestatur. Est aūt frigidū naturaliꝛ ꝓpter corpis sui longitudinem. Multipes vincit ⁊ comedit lzarabonē Jonagros autē multipedem ¶ Tolin⁹. Polippi quidez in mari sunt: sicut cemeleontes in terra. cuiqꝫ rei ꝓximauerint: lenitate cutis assimilantur: licet ut natura sua sint glabrea.

¶ Plinius li. ix. Polippoꝝ multa sunt genera: Terreni maioꝛes q̄ pelagici. Hia brācbus vt pedib⁹ ac manibus vtūtur. Cauda vero que bisulca est ⁊ acuta i corpe. Est aūt polippis in dorso fistula qua trāsmittūt mare: camqꝫ modo in dextrā ptem: modo in sinistram trāsferūt. natāt obliqui in caput: qđ durum est sufflatōne viuentib⁹. Ceterum ꝓ brachia velut acceptabul' piscē hausto quodāmō cui adheseꝛit tenēt supini: vt auelli nō queāt. vada vbi apphēdūt. Et grādib⁹ minoꝛ ē tenacitas. Soli molliū in siccū ereūt dumtaxat asperum nam lenitatem odere. Uescūtur cōchilioꝝ carne: quoꝝ cōchas cōplexu crurium frangūt. Itaqꝫ piacēribus testis coꝝ cubile deprehendūt. Polippi binis mensibus cōdūtur. Ultra bimatū nō viuūt: pcunt aūt thabe sēp femie celeriꝰ: ⁊ fere a partu. Murat polippus colorem ad loci sil'itudinē: maxiqꝫ in metu. ipm brachia sua rodere falsa opio est. Id cm̄ a congris cuenit ei: sed rena scūtur eis sicut caude lacertis: molli tegūtur cute: sicut ⁊ murene. Pinnas nō bñt sed pedes carū loco. Polippoꝝ generis origena dicta graui capitis odore ob hoc marie murenis eam ꝓsectātib⁹. Piscium sanguīe carētium. vt dictū est sup. Nunū genꝰ est eoꝝ que appellātur mollia: vt polippⁱ⁹ ⁊ loligo ac sepia. his caput est inter pedes: ⁊ in ventre pediculi octoni. ¶ Idem in li. x. Non pōt a pueris auelli polippⁱ⁹. Idem cuniculo admota ꝓnus ab odore resilit. ¶ cxxiiii.

¶ De polippi sagacitate Ysidorus.

Polippus. i. multipes plurimos nexus habz ingeniosus est. hamum appetens brachijs complectitur: nō morsu: nec pus dimittit: q̄ escam circūroserit. ¶ Ambꝛosⁱ⁹. Polippus vadoso in littoꝛe petram nactus ei affigitur: atqꝫ eius nebuloso colore terga obducⁱ⁹: plurimos piscez sine vlla suspitōe fraudis adlapsos: dum natādo nō precaueꝛ: ⁊ saxum opinātur: cassib⁹ furtiue artis includit: ⁊ sumꝫ quodaꝫ sue carnis intercipit. Habet cm̄ nexus plures quibus irretit. qcḋ in scopulos sue frandis incideꝛit. ¶ Ex libro de naturis reꝝ. Polippus est piscis tantā bñs virtutez in brachijs: vt nauta aliqñ ō nauī icaute stantē vi rapiat ⁊ i mare trahat: ei qꝫ carnib⁹ satietur Carnib⁹ cm̄ libēter vescatur Supinⁱ⁹ adheret scopul: ⁊ auelli nequit cui si ferula res admota fuerit ab eius odore protin⁹ resilit Di in mari iuxta venecia frequētissimi sunt. ¶ Arestotiles. Multipes. vt di ārū est. lzarabo vincit: ipmqꝫ comedit. Unde ⁊ si ambo simul in vnum rhete capiāt̄ur. lzarabo ꝓpter comitatū eius mortuⁱ⁹ inuenitur. Jonagroz aūt multipedē comedit: cumqꝫ ꝓpter ipⁱ⁹ viscositatem vincit. ar in ozifoz qui locus valde frigidⁱ⁹ est neqꝫ lzarabo neqꝫ multipes est ¶ Plinⁱ⁹ li. ix. Polippus cum alias brutū anial habeat: vt q̄ ad manū hominis admoueat: in re quodāmodo familiari caller. Hia sicḋez

in domum ꝓportat. Deinde rosa carne putamina egerit: adnatãtesq; piscid'os ad ea venatur. Demiq; polippum locusta intrãm pauet: vt si iuxta eũ viderit moriat. At polippũ ægri lacerãt. Magna est solertia polippis anialib⁹: videlz bebetissimis. Trebius niger, ꝓdidit polippos esse cõcbaz auidissimos. Illas ad tactum comꝑ m ꝑcidentes brachia eoz. vltroq; escam ex ꝑdante capere: carent ꝓbe visu ommiq; sensu alio q̃ cibi z piculi. Insidiantur ergo polippi aptis: impositoq; lapillo eẽ corpus ne palpitatu eiciatur: ita securi grassantur: eẽ buntq; carnes. Ille vero se ꝛhunt: sed frustra discumbere: tãta est polippi solertia: ꝓterea negat vllum atrocẽ esse anial ad ꝓficiẽdus hoiem in aqua. luctatur eẽm ꝓplexu: z sorbet acceptabil': ac nũeroso suctu detrahit cum. In naufragos vtinãtis ve impetũ capit: sed si inuertatur elanguescit vis: exporrigũt eẽm se resupinati.

.cxxv

De polipporum generatione

Idem in libro nono

Polippi crine vno femine narib⁹ amexto coeũt z i terrã verso capite z in hyeme, vere aut̃ pariunt. femine aliq̃ super ouа incubãt. aliq̃ ca uernã cancellato brachioz implexu claudũt. Perũt ãt vt dictũ est. polippi semp habe: z femie celeri⁹ a partu fere: ita q̃ vltra bimatũ nõ viuũt. Arestoteles. Multipes caput sup terrã ponit: pedesq; cum femie pedib⁹ extendit: ita q̃ cõiungũtur officia venaz suazu, sicq; complent coitum suum: z hoc faciũt in hyeme. ouãt autem siue pariũt in vere. Caput maris longi⁹ est capite femie, p duos menses nidificat: z vnum ouulum tantũ modo sile fructui nucis ouat. atq; ex ouo illo multi oriuntur pisces sine nũero. Cũq; ouauerit femia: sedet super oua. Idcoq; male carnis est in illo tpe: q; nõ pascit neq; saturatur. Oĩs tñ pisces apud ꝓcipiuz impgnationis boni sunt: etiã multipes. Oua vero ponit in aliq̃ re testea vl' ꝓfunda. illa quoq; oua pendent a nidi capite: z sunt tot quot vas mat⁹ capite femie ab eis impregnate pfit implere. Findũtur aũt post dies .l. et exit ab eis paruũ anial multipes qđ ambulat sicut aranea: nec apparet membroz eius figura: sed tota ei⁹ apparet forma. ꝓpter debilitatẽ vero z puritatem talia cito corrum pũtur. femis. vt dictum est. accidit post partuz q̃ stupefacte fiunt: z vndas nõ sentiũt: nec de facili rem pedib⁹ accipiũt. Earũq; caro viscosa efficitur: nec aliq̃ venantur: z ideo moriũtur. Marium vero carnes durescũt: z viscosant: Iraq; nõ viuit hoc anial duob⁹ annis. buiꝰ rei argumentũ est: q̃ qñ pariũtur parui ml'tipedes i vere z autumno: nõ inueniũ fere aliquid de magnis: cum paz ãte illud inueniretur multũ ex eis. Et vt q̃ cũ ouãt natãt z mares ac femie debilitãtur mtrim: vt a piscibus paruis comedãtur: z in cauernis facile deꝓhenduntur qđ tñ nõ accidit eis ante pullificatõem. Hoc aũt nõ accidit iuuenib⁹ z paruis. immo fortiores sunt magnis.

Ex libro de naturis rer. Polippi verso in terram capite cocunt: oua atq; tam multa fecunditate faciũt: q̃ homis occisi testa capi nõ pfit. supq; sedẽtes z incumbantes quasi cancellatis brachiis cameram faciunt

.cxxvi

De captura ipsorum vel venatõne

Polippus vel ml'tipes cornu cerui: vel storacis sicci fumo deluditur et deꝓhenditur: q; diligit ipm: z ob hoc intrat vasa venãtiuz. Ex ipo etiam assato in hamo posito venatores multos capiunt pisces. Multipes z lzarabo si simul ir retineti fuerint. lzarabo mortuus inuenitur. Plinius libro .ix. Mire siquidem omia marina odorem polippoz expetũt qua de cã z piscatores eos nassis illiuũt. Lucull⁹ narrat q̃ carteie in cetariis polipp⁹ quidã assuet⁹ erat exire in lac⁹ eoz aptos e mari: ibiq; pisces z salsamẽta populari. Custodes aũt estimãtes: q̃ alii fures caperent pisces: fecerũt ibi magnas sepes. Polipp⁹ vero p vnam magnã arboꝛ trãscendebat. nec nisi canuz sagacitate ꝓpi poterat. tandẽ custodes indignati redeũtem polippuz octu circũuaserũt: ꝓcitatiq; nouitatẽ expauerit. pus etenim inauditũ erat qualr odore viro: afflatuq; terribili qualr etiã extremis crimib⁹ z brãchiis clauaz modo canes flagellans cum ipis pugnabat. Egre itaq; multis tridentib⁹ ꝓfici potuit. Offerũt lucullo caput eius volũ magnitudine. capaz ãphoraz. xv. barbasq; vir vtroq; brachio posse complecti clauarum modo torosas. longasq; pedum. xxx. Acceptabul' siue calicul' vtralibus peluium modo. dentes vero magnitudini rñdentes Reliquie vero asſuate pondo. dcc. pependere. Idez in li. xxxii. Polippo tuso z illito sanguiné sisti putãt

.cxxvii

De scilla et serra

Er li. ō naturis rerũz

Scilla monstrũ est habitãs in eo mari: qđ vtralem vocãt: z silicia intercludit. Mauris quidez z omnib⁹ homib⁹ inimicuz est: z coz sanguine carnibusq; delectatur. Caput z pedes habet ad moduz virginis formata: sicut syrenes: z rictus z oris hiatus ac dẽtes horridos. vterum bestialem: z delphini caudã. Mire fortitudis est: nec in aqua facile vincitur. in terra vero ꝓpe imbell' est. habet z vocem aliquantulũ musicam. ipaq; belua carnẽ mirifice delectat. Isidorus. Serra dicta est: q; serratã habet cristam: z subtus natãs nauem secat. Physiologus. Serra est marina belua pennas hãs immanes: q̃ cum viderit in mari nauem velificantes: eleuat pennas suas: z cõtendit velificare cum naue. Vbi aũt cucurrerit stadiis. xxx. vel. xl. laborez sustinẽs deficit: z pennas deponẽs ad se trahit. Unde vero maris eam iam lassam reportãt ad pstinuz suum locum in ꝓfundum. Ex libro de naturis rerũ Serra cristam habet serratã: qua nauib⁹ occulte supernatãs eas in fundo secat: vt intrãte aqua homines astucia dolosa mergat eozũq; carnib⁹ satietur. Alia quoq; est eiusdem nois marina belua ingens: pinnasq; latissimas habẽs: quibus cõtra naues velificare contendit.

.cxxviii.

De stinco.

Stincus est belua circa nilum frequẽtissima crocodilo simil': sed forma multo minori z ãgusta. Tempestates ꝓuidet. obturatisq; qua spiratus est vent⁹ cauernis: ex alia pte foraz aperit. huic q̃s villosior cauda ꝓ tegumẽto est: z eius carnibus infecta pocula vini: veneno extinguũt. Auicenna. Stincus est guarũ de nilo: qui capitur in egypto: z estimauerũt quidaz q̃ sit de partu crocodili. Melius aũt de ipo est illud qđ est in pte renum: auget qñq; coitum: ita vt non sedetur: nisi sorbitõe iuris lactucaz z lentium. Bya scorides. Stincus est anial qđ inuenitur in india: quadrupes z sile lacerte: sed longi⁹ atq; ventrosi⁹. hoc aũt sallit: z ad veternos vsus facit: si caro eius ex vini cyato potetur. Nam si plus sumatur: neruos ledit.

.cxxix.

De sirena

Physiologus

Syrene sunt animalia mortifera: vsq; ad umbilicum figuram homis hãtia. extrema vero ps: vsq; ad pedes volatil': z piscis habet figuram. Musicum quoddã ac dulcisonũ melodie carmen canũt ita vt auditus hominũ longe nauigãtiũ ad se trahant. nimiaq; suauitate plite modulatõnis aures coz ac sensus delinientes in somnũ vertãt. Tũc demũ cum vidẽt eos grauissimo somno sopitos: ignaros ac p insipiẽtiã suam deceptos inuadunt: z carnes eorum deuorant.

Ex libro de natu. rerũ. Syrene sunt ãalia mortifera

tque a capite vsq; ad vmbilicum habent figuraz mulieris in pcere magnitudis horrenda facie: crinibus capitis lõgissimis atq; squalentibus. Apparent aũt cũ fetibus quos in brachijs portant: mammis eteni ferus lactant: quas in pectore magnas hñt. Vas quãdo videt naute multũ timent: ciscq; lagenã vacuaz pticũr: t ipa cum lagena ludit: donec nauis ptrãseat. reliquaz vero partem corpis habent vt aquila: t in pedibus vngues ad laniendũ habilef. Porro in fine corpis hñt squamosas pisciuz caudas q̃b9 vt remigijs in gurgitib9 natãt. Quoddã etiã musicũ ac dulcissimũ melos hñt in voce: quo delectati nauigãtef t attracti resoluũtur in somnũ sopitiq; sirenaz vnguib9 dilacerãtur. Sed nõnulli nauigantiũ sapienti vsi consilio: fortiter aures suas obturant: t sic immunes trãseunt: ne mortifero syrenaz cãtu illiciãtur ad somnũ. he quidẽ belue in quibusdã pfũdi gurgitis insul: t aliq̃n in fluctib9 ꝓmorantur. Et qõ de lagena dictũ est illi testati sunt qui eas se vidisse dixerũt. Syrenas tamẽ has nõ in veritate beluas: sed meretrices quasdã ysidoz9 fuisse descripsit: que transeuntes ad egestatẽ deducebãt. Sed t pbi t sanctoz expositoz nõnulli ꝟrium sentiũt: vera monstra marina esse dicentes. Sunt et syrene ꝓpentes in arabie pribus habitãtes: equi cursu validiozes: quaz etiã quedã alas hñtes volare pñt. haz tñ virus est: t sic efficacissimũ ad nocendum vt morsum ante moꝛ q̃ doloꝛ sequatur.

.cxxx. De testeo.

Esteũ est monstrũ marinũ: sic dictum: q; testeã habet cutez: In arabico mari nascitur: t aliq̃n infirmaf: ex eo q̃ caloꝛ interius in corpe ꝓpter cutis spissitudinẽ atq; duricie respiraculũ hẽ nõ potest. Cum aũt infirmatur: aquas dulces petit: t ex eis p aliquod temp9 bibit: earũq; mutatiõe cutis efficitur subtilis: t reludat a poris angustis t cõualescit. Sanatus ergo reuertitur ad aquas salsas: t ad primã suã dispositionem redit. Q; aqua dulcis in mari sit: sic phari potest. Accipiaf vas ceream: t ex omni parte claudatur: vacuũq; ꝓiciatur in mare: p spaciũ dies t noctis: postea plenũ aqua dulci repiet. Hoc animal maximum est in mari rubro.

.cxxxi. De testudine marina

Estudines marine: pecudum more coeunt: t i terram egresse: oua vsq; ad centũ: ouis anseris paruũt: que t quidã ab illẽ tñ oculi spectando foueri dicũt. Isidorus. Testudo aũt dicta est: eo q; tegmine teste in modum camere adoperta est. Horũ quattuoz sunt genera: quoꝝ vnũ est de quo hic agitur. testudo marina. Aliud vero est testudo lutaria: de qua in tractatu de vermib9 agetur infra. Quin etiã ibidez dicetur plen9 de omnib9 testudinũ spẽbus. Solinus Tracie populi marmas testudines capere gaudent: q̃rum tãta est magnitudo: vt supficies eaz domũ faciat et numerosaz familiã nõ arcte receptat. Plinius li. ix Testudines tante magnitudinis indicuz mare emittit vt supficie singulaz habitabiles casas integant: t inf insulas rubri pcipue maris his nauigent cymbis. Capiũtur aũt multis quidem modis: maxie euecte in summa pelagi emnẽte toto dorso p trãquilla fluitãtes: que voluptas libeſ spirãdi intrã fallit oblitas sui: vt sol vapoze siccato coꝛtice nõ queãt mergi: inuite fluitẽt oportune venantiũ prede. Testudines spirãt t dormiũt. Ferũt aũt t pastu egressas noctu. auideq; saturatas lassari: t vt remeauerint matutino tpe sũma in aqua obdoꝛ miscere. Id pdit terrentium somnus. leuiterq; singule capiũtur a ternis hominibus. A duob9 siquidẽ in dorsũ vertitur. Tercius laqueum iniicit: sicq; a pluribus ad terram trahitur. In pheniceo mari capiũtur sine vlla difficultate. vtroq; veniũt statuto anni tpe in amnem elcutherũ: fusa multitudine. quidã oculi specrãdo quoq; ouа ab his foueri putãt. femiasq; coiti fugere: donec mas festucaz imponat aduerse. als ori auerie. Traglodite cornigeral hñt. vt in ira annexũ cornib9 latis mobilibus: quoꝝ remigio in natãdo se adiuuãt. Hñt etiã terrestres in desertis affrice roscido viuentes humoꝛe. Coꝛtice testudines integũtur. in coitu supueniũt. ouaq; illaz in sicco maturãtur. Dentes nõ sunt testudini: sed rostri margines acuti. supioꝛi parte inferioꝛes claudente pixidum modo. In mari ꝓbilis viuit. tãta oꝛis duricia vt lapides ꝟminuãt. In terram egresse in herbã paruũt. ouа ouis auiũ sillã ad centena numero: eaq; de fossa extra aquas: t coopta terra incubãt noctib9: educunt aũt fetus anno spacio. Idem in li. xi. Testudini marine lingua nulla: nec dentes: sed rostri acie comminuunt omia. et q̃uis ꝓgrandem habeant pulmonẽ sub tuto tegmie: hñt tñ sine sanguie. Qua parientiũ renes habet testudo sola: que t oĩa quoq; habet alia viscera. Item ouа pariẽtib9 est sibulus obꝛupt9 testudini: ꝓpentibus aũt longus.

.cxxxii. De thinno Ex libro de naturis rerum.

Thinnus est monstrũ marinũ caudam hñs duorum latitudis cubitoꝝ. In mari fertilicat tãtũ sed in terrã exit ad pastum. Est aũt thinn9 ſm Isidoꝛũ nomẽ grecum. hic aũt iuxta plinũ naues ob curiositatem videndi vela vento agitari pſequitur: et cursupoze intrã afficitur: vt etiã tridente in eaz iacto: terroꝛe nõ moueatur. hiberno tpe latet. gurgitib9 pingue fit intrã: vt vita longissima p triennũ sit. Plin9 li. ix In indico mari magna est thinnoꝝ multitudo. Inuenimus in ꝑcipua magnitudine thinnũ talenta. xv. pependisse: cuiusq; caude longitudinẽ duo cubita t palmam. Mares sub vẽtre nõ hñt pinnã. Intrãte magno mari pũtũ verno tpe gregati: nec alibi fertilicãt. Lozula partus appellatur: qui fetas reduentes in mare autumno comitatur. Lunose vero aut e luto palamides incipiunt vocari. t cum ãnũ temp9 excessere. thinni oculos hñt hebetes. aspectuq; fari cuiusdã miri candoris a vado ad summa plucẽtis repẽte territi: aduersus bizãcii prohontoriuz ꝑcipiti agmine petũr. Bizãcii vero magna est captura. Oppiũtur aũt aquilonis flatuz: vt secũdo fluctu e põto egrediãtur: nec nisi põtum bizãtiuz intrãtes capiũtur. Buma nõ vagãtur: vbicũq; deprhensi vsq; ad equinoctiũ hibernãt ibi. Pinguescũt aũt intrã vt debiscãt. Thinnoꝝ captura est a vergiliaz exoꝛtu: ad arcturi occasum. Reliquo tpe hiberno latẽt in gurgitibus imis: nisi tpe aliquo euocati: aut plenilunis Bextera ripam intrant: leua exeũt. Id accidere existimaf: aq; dextro oculo plus cernãt. vtroq; natura hebete vita lõgissima his biennio. Idem in li. x. Thinni uẽ ripas: aut petras dormiũt. Solin9. Plurim9 thinnus est in põto: nec alibi fetificãt. Musq; cũ citꝝ adolescũt. s. ob aquas dulciozes ingrediũtur veris tpe dextro latere: leuo exeũt.

.cxxxiii. De medicinis ex thinno Diascorides.

Thinnus salsus si plurimũ fuerit comestus mitigat vipe morsus. Cathaplasmatib9 adhibit9 medetur canimis morsib9. Plin9 libro. xxxii Thinni adipẽ recenti attalus ad oris vicera est vsus. Psilotruz est thinni sãguis t fel ac iecur sine recẽtia siue fuata. Iecur etiã tritum atq; mixtũ cedro plumbea pixide asseruatum. Emẽdatq; palpebras psilotruz mutilibus pilis exemptis in vestigia cuiusdam istillatũ.

.cxxxiiii. De tortuca Ex libro de naturis rerũ.

Tortuca maris est monstrũ ingens: formatũ ad instar roꝛtuce terrestris; sed eius magnitudinẽ

in immensuz excedens. Nam octo cubitoz est eius longitudo: quattuoz latitudo. Clippeū habet quo ꝫ iacula regitur. Ad instar vsualis scuti triangulare: sed multo maioze: vtpote. v. cubitoz. Crura etiam habet magna vngues magnos: et digitos in pede maiozes q̄ sint in leombus. Fortitudine quoq; t audacia mirabil' viget quippe que tres homines inuadere nō timet. Fortitudine quoq; frustratur si dorsum ad terrā vertatur. Biffi culter cū surgit in dorsum conuersa ꝓpter latitudinem clippei: quo a dorso tanta belua includitur. Arestoteles. Tortuca postq̄ ꝫmederit viperā: comedit origanū agreste ne moriatur.

.cxxxv.

De vacca et vitulo marino Et li. de na. re.

Uacca marina monstrū est magnuz ac validū: et ad iniurias iracundū. nō habet ouaria facit fetum: vnum quidē sepius: vel duos ad plus. fetū tenere diligit: t secū ducit vbicunq; vadit. Uiuit hoc hoc animal. xxx. āmis: qō ꝓbatū ē amputatis coxis caudis

Isidorus. Uitul' marinus a silitudine terrestris vocat.

Arestoteles. Uitulus marin' habet corpus durum t carnosuz. ideoq; grauiter interficitur: nisi cum vulnere in maxillis. vox eius est vt tbauri. Quattuoz habet pedes: nō aūt auriculas: qz regimē vite illius est mālio est in aqua. Nam si essent ei auricule sup vias posite: multū humoze recipent: ac motū t natatōnem in aqua ꝓhiberent. Animal generat cōpletuz. Eiusq; partus est omni tpe sicut homis: t ꝑcipue tpe partus capzarum.

Plinius libzo. ix. Uitulus marin' pilo vestitus est: Parit animal in terra more pecudum. Nunq̄ parit plures gemmis. fetum nō ante. xii. diemin mare deducit: ex eo subinde assuefaciens. Interficiūtur difficulter nisi capite elisō. Ipsis in sono mugitus: vnde t nomen vituli accipiunt. Cū disciplina t voce populū salutant t noīe vocati rident. Nullum animal grauioze somno ꝓmitur. pennis quidē in mari vtunf: bum quoq; pedum vice serpunt. Pelles coz etiā detractas corpi sensum equoz retinere tradunt: sempq; estu maris recedente inhorrescere. Preterea dentes pinne vim soporiferaz inesse: subditāq; capiti somnum allicere.

Idem in libzo. ii. Pauidi fulminū tutissima putāt tabernacula de pellibus beluaz: quas vitulos marinos appellāt: eo q̄ hoc solum animal e marinis fulmen nō petunt: sicut nec e volucribus aquilam.

Suetoni' in libzo secundo de xii. cesarib'. Octauian' augustus licet nō min' seuer' q̄ facilis t clemēs patron' acq̄sis esset: tonitrua fulgura q; paulo infirm' expauescebat: ita vt semp et vbiq; pellem vituli marini ꝓ remedio circūferret.

Plinius libzo. xxxii. Expauescentib' morsum canis rabidi facie pungunt adipe vituli marini. Idem quoq; adeps lichenas t lepras soluit. Coagulū eiusdez vituli comicales bibunt cū equino lacte vel azinino. Eodez coagulo in litargiā vergentib' ad olofactū vtunf. Theutonicos adiuuat. Idem coagulū ex vino sumptuz. Item adeps vituli marini instillatur inguinarib' intermottuaz: fulue vicio: t cum coagulo eiusdem in vellere imposito.

Actoz. Uitulus marin'. vt sup̄ dictū est. ipe est febribus de quo plenius actū est. ipe est quē vocat arestoteles lizolzy: de quo etiā supius dictū est

.cxxxvi.

De ippotamo Ex libro ō naturis rerum

Ippotamus est belua in terra nascens: sed in aq̄ t terra equalr potens. Elephantib' plerumq; maioz. Rostrū habet resupinum. Dentes aduncos. noctib' segetes depascit: ad aquas quasi retrogradus ꝓgit. libenti' aūt pre ceteris ptib' corporis in pedib' vulnera recipit. In nilo habitat t in ptib' indie ꝑcipue reperitur: ex ei' cute tornātur haste.

Isidoz'. Ippotam' vocat' est: eo q̄ sit equo similis. dorso. uba: t binitu. rostro resupinato a pmis dentib'. cauda tortuosa

Bic in aquis ꝫmoratur. nocte segetes depascit. hūc nilus gignit.

Solin'. Ippotam' vngulas habet bifidas: noctib' ad depascēdas segetes pgit auersus. astu dolo so vt fallente vestigio reuertēti ei nulle insidie ꝓparent. Idem cum nimia sacietate distendit' harundines recenter cesas petit: p quas tādiu obuersat: quoad stipitum pedes acuta vulnerent: vt pfluuio sanguinis leuiet sagina. m. plagā deinde ceno oblinit: vsq; dum vuln' coducatur in cicatricem.

.cxxxvii.

De eodem Arestotiles

Ippotam'. i. equus fluuialis habet equinos crines. fissos pedes. solulares vt vacca. t est sine facie: habens in pedibus vngulas habet. Cauda eius vt porci. humit' vt equi. magnitudo vt azini. Corium eius grossum valde: ideoq; parantur ex eo solulares t corrigie. Interiora ei' assimilant interioribus equi t azini. Et licet in terra maneat: sine aqua tñ viuere nō pōt sicut tortuca t rana marina t crocodilus.

Plinius libzo. octauo Ippotam' est in nilo belua altioz crocodilo vngul' binis in modū bouis. dorso equi. t tuba. t hinnitu. rostro resupino. cauda torta. t dentib' aprozū aduncq; sed minoz. noxius. tergoris ad scuta galeasq; impenetrabil'. ꝓterq̄ si būore madeat. hic in quadaz pte medendi magister exstitit: assidua nāq; sacietate obesus exit ī litus: recentē harundinū cesurā speculatur: t vbi acutis simū videt stipitē impmens corp': venā q̄ndaz in crure vulnerat: sicq; pfluuio sanguis altas morbidū corpus exonerat: t plagam limo rursus obducit.

Idem in libzo. ix. Non solū aūt corio: sed t pilis integūtur ippotami: sicut t vituli marini.

Idem in li. xi. Corii vero crassitudo talis est ippotamis: vt inde tornentur haste cum ingenio quadā medica diligentia.

Idem in libzo xxviii. Cinis corii ippotami cū aqua illit': pānos sanat adeps eius febres frigidas. Pellis eius e sinistra parte frontis adalligata ventrē inhibet: t eiusdē cinis alopicias explet. Testiculi dragma ex aqua bibitur ꝫ fpētes. fum' suffitans dentes e parte leua: doloze dentū scarificatis gingiuis sanat

.cxxxviii

De zedroso et zidrach et zephio.

Ex libzo de naturis rerum

Zedrosi belue marine sunt arabiam incolentes. Quaz ossa adeo magna sunt: vt fozes in domibus t palacii tigna t alia structure necessaria de illis cōmode secentur. xl. nāq; cubitoz magnitudis reperiūtur.

Zidrach est monstrū forma mirabile: quod ꝓtendit malicia in sua figuratōne: sed innocuū reputur. Caput habet vt equus: sed forma minoz. corp' autē ex omni parte draconi simillimum est: totumq; diuersi: mode colozatū. Caudam habet longam fm q̄ntitatem corpis sui: gracilē t tortuosam: vt anguis. pinnas quoq; habet sicut piscis aliquis.

Zephius est marina belua valde formidabil': t oim animaliuz generi valde dissimilis: forma singularis. huī nāq; caput si videris: mō struosum est oīno. Si oris abissum: fugies velut imagi nem mortis: si oculos horrebis. Si reliquū corp' nichil in rebus sile te vidisse fateberis.

.cxxxix

De zitirone.

Zitiron monstrū est: qō vulg' milites vocat: et est ingens atq; fortissimū. In anteriori pte q̄si formā armati militis ꝓfert. t caput quasi cassidē galeatū: et cute rugosa t dura ac firma nimis. Ab eius collo dependet scutū longum: t latum ac magnum: t interi' cauū vt in eo possit ictus pugnantiū more defendi. Est cēi forma triangulare: firmiter duricia q; tam validum: vt vix vnq̄ possit iaculo penetrari De collo eius t de spondilib' vene q̄dam ac nerui fortissimi ꝓtendūtur in humerū: quib' ꝓdictū scutū pēdet in scapula. Brachia quoq; fortissima nimis habet: et

quasi manuz bisulcã: cum qua validissime pcutit. vnde fit vt difficulter nimis ab homie capi possit: z si captus fuerit difficulter etiam necari: nisi cuz malleis poterit.

.cxl

De sexu piscium. Actor

Hec de nomib⁹ pisciũ ac monstroz aquatilium z naturis breuiãdo trãscurrim⁹. nunc etiaz de sexu a generatõne illoz pauca subiungamus

Ex libro de naturis rer. Piscius femie maiores sũt marib⁹ ac longiores: z carnes duriores hñt. Ante tempus partus z coit⁹ mares ac femie vagãtur: natãtq; p greges sil'. Tpe vero coitus z part⁹ ambulat par cum pari. Omis aũt ordinẽ seruant nature in sexu z i genere. Nunq̃ em videbitur piscis cum alteri⁹ generis pisce coire. Nullus piscis habet colluz. aut virgam. aut testiculos. aut mãmillas. vt dicit arestotiles. De his tñ excipimus delphinũ: z cetũ: z cetera monstra maris. z hoc est: q; sibi sile generãt. vnde z mãmillas hñt: quibus fetus lactãt. nõ tñ sup sed uxe iunctura. Itaq; non eminent: sed hñt duo canalia quibus egreditur lac: z filii mres sequũtur. Masculi piscũ hñt vias semie plenas ita q; videt sepi⁹ ex decurrere. licet aũt fele sint masculi longiores: z carne duriores: masculi tñ femis sunt meliores: pter habahot: z nõ dico femiaz nisi fm nomẽ: qm in veritate nõ sunt ita: sed diuersi sunt in aspectu. In q̃ busdam siquidem piscib⁹ nõ sunt mares ac femine: sed quedã genera sunt tantũmodo femie. Ysiologus. Femiaz aquatiliũ alie ꝑmixtõe masculi tantũmodo cõcipiunt z pariũt catulos: alie ponũt ova sine masculi susceptõe cõcepta. Nunq̃ vero repitur in piscib⁹ innaturali coitus. nec vna spes vnq̃ accedit ad spem alteri⁹ generis: nisi murena. Verũtñ z murenã nõ excipit plus Unde fm ipm videtur q murena non sit piscis. Arestotiles. Piscũ in quib⁹ mares ac fele sunt: mares hñt vas in quo est semen: femia vero matricẽ. nec ꝓplentur cor ova: donec exeant ex: z tunc sequũtur ea mares: et eucũt spma sup illa: ut virtutem suã recipiãt z crescãt. Marinũ vero aial dure teste: nõ habet marẽ aut feminam. Quedã etiã duri cozi sunt: vt arbores: quoniam ex eis est quod generat sine coitu maris z femine.

Plinius li. ix. Piscũ femine maiores sunt q̃ mares. In quoꝝdam vero genere non sunt mares oino: sicut in erythinis z chromib⁹. Omis em ouis grauide capiuntur. Idem in li. x. In anguill' etiã omib⁹ nec est masculinũ nec femininũ gen⁹: que nec anial nec ouuz ex se generãt: sicut neutrũ est z ostreis gen⁹: ceteriq; vado vel saxo adherentib⁹.

.cxli.

De multiplici generatõe piscũ. Actor

Piscibus itaq; sicut et auibus ab initio creationis sue bñdictõem ꝓpagatõnis sui generis dedit etiã deus dicens: Crescite z multiplicamini z replete aquas maris. Ambrosi⁹. Piscius alii ova generant: vt varii maiores quos tructas vocãt. alii vivos fetus de corpe suo emittũt: vt mustele. canicule. ceti. delphines. foce: z huiõi. Et qui ova generãt: non nidos texunt: vt aues. Nec sic cum molestia nutriũt: sed aquis ova fouenda cõmittunt. Itaq; aqua fetus animat z creat: tanq̃ blanda quedã mater aiantũ. Ut ergo ouum cadit aqua quodã nature sue gremio: q̃si blãda nutrix illud suscipit: z anial celeri fotu reddit. continuo em tactu parentis aiatũ cecidit: z piscis exiuit. Qui aũt vivos fetus emittũt cum partus ediderint si quid forte terroris ꝓsenserint: insidiarũq; circa catlos quẽq̃ moliri: quo tueãtur eos vel tenere etatis pauore vel materno amore ꝓmant. apire ora: z fetus suos in notio dente suspendere: interno quoq; corpe recipere. ac genitali aluo ferũtur abscondere: atq; iterum fotu quodam eos sui caloris aiare: z spũ alere: tutosq; in vno corpe viuere: donec aut in securitatem deferant: aut obiecto suo corpe natos suis pericul' defendant. Quis bũanus affectus hanc piscium pietatez imitari possit. Ecce natura seruat in piscibus: qõ nõ fuat i bominibus. Arestotiles. Aialia magna ex marinis generãt anial: vt delphin⁹. et ex his etiã q̃ gignũt aialia pus in matrice sua generãt ova: Que q̃n pficiũtur q̃dam ex eis sile vermi efficitur. z q̃n vermis ille paritur recipit formã pfectã: fitq; ex huiõi marinũ aial: quod grece chelere dr. Marinũ anial dure teste nõ coit oino sed crescit ex limo z putredine. Universal'r em omne qõ est dure teste generatur in limo p se Quidam aũt ex piscibus generãtur in harena: quidã in lapidib⁹: quidaz natando sup aquã. Et quidã qui nõ mouẽtur: sicut chelerti: hñt sile radicib⁹ in terra crescentib⁹. In quodaz loco ab aquis desiccato: cũ incipit canis apparere: auferetur inde limus z putredo. Et cum ibi reuertitur aqua: pisces parui qui nõ hñt ouum aut sperma generantur. sicq; p se sue coitu z ouis orũtur. z quidã a limo. q̃daz ab harena. quidã per putrefactiõez que est sup aquas: vt affroz: qui est ex aqua: q̃n morit⁹ alius ab eo generatur. quidã etiã pisces a terra generatur: cui⁹ signum é q̃ q̃n tp⁹ frigidũ est venari ñ põt Cuz aũt dies clar⁹ fuerit: ascendit de terra z calore petit: z tũc venari põt Quidam vero pisces sunt ex spuma: que vent ex aqua pluuie: z dicũtur spumoli. visiq; sũt in illa spuma ebullire: sicut ebulliunt vermes in stercore. Cũq; fuerit annus pluuiosus z caliduse: erit abundãtia generis istius

Plin⁹ libro. ix. Pectines ac vituli sponte nature in harenosis puenũt. Que aũt durioris sunt teste. vt murices. purpuree. saluiario lentore: sicut acescente hũore culices atq; spuma maris incalescẽte cũ admixtus é imber. Que vero siliceo tegmie opiuntur: vt ostrea putrescente limo: aut spuma circa nauigia diuti⁹ stante: defixosq; palos z lignũ maxie. Nup cõptuz in ostreis hũorem bis fetificuz lactis modo effluere. Anguille se scopulis atterunt: eaq; strigmẽta viuescunt: nec alia est illoz procreatio. ex squatina z rana siml' cocuntib⁹ nascit' piscis parte pori rane siml'. Cetera vero genera nõ cõmiscẽtur. Tradit theofrast⁹ circa craclã lsco amne recedente: ouis relictis in limo generati pisces qui ad pabula petẽda palpitent exiguis branchiis.

.cxlii.

De coitu piscium. Idem in eodem.

Pisces attritu ventrũ cocunt: tãta celeritate: vt visum fallant. Delphini z reliqua: cete sili mõ z paulo diuti⁹. femia piscis coitus tpe marem sequitur: ventrem eius rostro pulsans. Sub partu vero mares sequũtur femias: sil'r cap ova vescentes: nec satis est generatõni p se coitus: multi editi ouis inter se versando mares z fele vitale aspserint virus. Nõ omnibus id cõtingit ouis in tanta multitudine. alioqn maria z stagna replerentur: cum singuli vteri innumerabilia cõcipiant. Plani piscũ quib⁹ cauda nõ obest. aculeatiq; vt testudines: z raye in coitu supueniunt. polippi crine vno femie narib⁹ annexo. Sepie ac loligines linguis inter se brachia cõponentes: z in ꝟtrum natantes ore z pariunt: sed polippi verso in terrã capite coeunt. Reliqua mollia tergis: vt cancs z squille. locuste. Cancri ore. rane vero supueniũt supiozib⁹ pedib⁹ alas fele mare appbendente posteriozib⁹ dunes. pariũt mimas carnes nigras quas gyrmos vocãt: oculi tñ z cauda illis gnes: mox pedes figurãt cauda findẽte se i posteriozes Mirumq; semestri vita resoluũtur in limũ nullo cernente: et rursus vermis aquis renascũtur que fuere nate. ꝓnde occulta rõne cuz oib⁹ ãnis id cucniat. Diuersa vero piscũ genera nõ coeũt inuicẽ: ꝓter squatinã et ranã ex quib⁹ nascitur pori parte sili rane Et nom̃ ex vtroq; ꝓpositũ apud grecos trahit. Arestotiles. Omnes

masculi pisciuꝫ habent semen: preter quendam qui dicitur babalozꝫ: nec habet sperma vel oua. Pisces velocis sunt coitus: coeunt enim cum vnus alterū tangit: & sperma velociter eiciunt. & sicut animalia cetera retinent ambitus ante spermatis emissionē: ita & pisces tūc aquā maris nō recipiunt: et qñ faciūt hoc citꝰ corrumpunt. Fiūt aūt vias sicut homines: qz sperma est in vltia parti um femie. Itaqꝫ pisces magni aliqñ coeunt: & appropinquant in locum qui dr̄ vmbilicꝰ: & ex illa via exhibit mas sperma: femia oua. Malalꝛye & vacca & aquila & lamie marine coeunt dorso ad dorsuꝫ. Femie sequūtur mares tpe luxurie: & coitus semenqꝫ pos. vt dr̄. accipiūt: ipm qꝫ sub ventre ponūt. Benꝰ quidem malalꝛye: vt sepia & moll' reste: vt lꝛarabo & sil'ia sunt ex coitu. Eozūqꝫ coitꝰ sicut anulosoꝝ tardioz est: qz sāg̃uie carent: ideo naturam frigidā hñt. Nec faciūt nisi duo ouа in estate quia matrix in eis in duo diuisa est. Quidā pisces generat sine coitu. Piscis aūt dictus renobarez ex coitu duaruꝫ specieꝝ generatur. Ambrosiꝰ. Nullus piscū cōmiscetur alteri: ſz q̄libet suo generi, ritum allus ritum allo. lupꝰ lupo. scorpena quoqꝫ suo generi seruat immaculati castitatem cōnubii.

De piscium impregnatōne. CXLIII. Isidorus

Eliaꝝ in piscib⁹ alie. sicut p̄dictū est. ꝯmixtōne masculi ꝯcipiunt: & catulos pariunt. Alie ouа sine masculi susceptōe cōcepta ponūt: que vdē masculi in scānti semis sui iactu pfundūt: & sic generabilia fiunt. Que aūt semie maris pfusa nō fuerint: ste rilia pficerār: aut putrescūt. Arestotiles. Sicut ergo in quibusdā femis auiuꝫ sunt ouа venti. Sic & in generib⁹ piscium sunt ouа p se. nec ꝯcipiūt generatōi p ter illa sup que mas eicit sperma. nō oēs aūt pisces fetum faciūt vno tpe. nec est temp⁹ impgnatōis eoꝝ eē le. Quidā em̄ p. xxx. dies impgnātur. & quidā. xx. dieb⁹ oīesqꝫ pullificāt ad certū temp⁹. Quidā vero habent paruos vermes alatos in matricib⁹ que destruūt impregnatōem aīs pullificatōis temp⁹. Errāt aūt qui fingūt fcias ꝯcipe pisciū: trālglutiēdo sperma mariū. Quoꝝ errorē adiuuat velocitas coitus pisciū nec cogitant: qz qđ intrat in os trālit in stomachū: non in matricē: & ne cessario digeritur: ac cib⁹ efficitur. Marinū animal mollis teste: vt lꝛarabo: coit & impregnatur. Sil'r accidit et malalꝛye. Pisces testei cozu ac moll' reste: cū impgnantur boni sunt. Cū aūt elongatur impgnationis tempus quidā boni sunt quidā mali. Oīes aūt pisces ouāt p̄ter chelcon: qđ generat animal. Ex libro de naturis rerū. Non aūt inuenīūtur ouа nisi in illis qui coēūt. Quidā pisces impgnanf in vento australi: quidaꝫ aquilonari. Pisces paludū impgnantur ex maiori parte post ānqꝫ menses. Oīes aūt pisces generalr post vnum annum fetificant.

De ipsorum ouatione. CXLIIII. Arestotiles

Ova nō inuenīūtur in piscib⁹: nisi in bis q̄ coeunt. et qñqꝫ sine coitu inuenīūtur: vt in fluuialib⁹. Maiorqꝫ pars ouoꝝ. vt dr̄. a fcia trālglutitur. Ova multa in humido dānantur: nec saluātur ex eis nisi que ouāt in locis vbi fetus eicitur. Sed nec ex ouis fetus fit: nisi ex eis sup q̄ mas spma suum eicit. Cum aūt ouauerit femia: sequitur eam mas: & sup ouа eicit spma: quodqꝫ ab ipo spmate rāgitur: piscis puus efficitur. Mas piscis manet in loco: vbi ouat fcia ouа multa custodiēs dum vagatur femia. Masculꝰ legimoꝫ manet. xl. vel. l. dieb⁹ sup ouа sua: qz nō cito cōplentur nec pisces qui ex eis fiunt. Ouа oīa que rāgunf ex spmate cito apparēt magis alba post diē vnū: & pꝰ temp⁹ modicū apparēt in eis oculi pisciū. Maior pars ouoꝝ dānatur cum femia ouat vagādo. Illa ꝝ ouа q̄ exeunt in cursu aque: dammātur: nisi cadāt in aliquā materiaꝫ

Omēs pisces corticales. i. squamosi ouāt. Vulpes marine ac tortuce: q̄ dicūtur leues: hñt ouа in medio matricis: sicut canes marini. Ouа pisciū nō sūt duoꝝ coloꝝ separatoꝝ: albi scz & citrini: ſz vnꝰ coloris quasi ex vtroqꝫ mixti. Nec sunt ꝯpleta sicut auiū: sed incōpleta: qa recipiūt crementū. Itaqꝫ pisces eiciūt ouа incōpleta: p̄ter modū qui dr̄ rana. Cōplentur aūt eē: & huiꝰ cā est. qz pisces multoꝝ sunt ouoꝝ. Ideoqꝫ natura ꝓpter multitudinē coꝝ ꝺicit extrinsece corruptōi. Et q̄daꝫ genera pisciū crescūt aīs ouēt: vt genꝰ qđ dr̄ acule⁹. ouaqꝫ huiꝰi generis magna sunt: qz natura ānto diminuit in multitudine: tāto augmētat in magnitudīe. Pisces enī animalia generātes: pꝰ ouāt interi⁹. Oīesqꝫ pisces ouāt p̄ter chelcon qui generat animal: qui etiā p̄mo ouat in se. Errāt vero qui fingūt q̄ fcie pisciū trālglutiūt ouа marium: qz in eodem tpe inuenīf spma in maribꝰ: & ouа i fcis. Crementū quoqꝫ spmatis maris et fcie est in eoꝺ tpe: nec ouāt fcie subito ſz successiue: nec mares eiciūt spma subito ſz successiue: Cōsumf aūt spma mariū cū ouis fciaꝝ. Generatio malalꝛye vt sepie: ac sil'is: & animal' reste moll': vt lꝛarabo: custodiūt ouа tm̄modo. Malalꝛye ouat eē: & mas eicit sup fcias sperma: sicut mares pisciū sup ouа. Ouа pisciū in mari crescunt: q̄dam summa celeritate: vt murenaꝝ. quedā vero paulo tardius. Femia. vt dictū est. ouāte: subito mas sequitur ouа & eicit sperma super illa: vt fiāt animalia. Ex masculo enī est pīn⁹ motus. Itaqꝫ ꝯplementū ouoꝝ auiū & pisciū nō erit nisi ex maribꝰ: sed animum intra. pisciū. eē. rōne p̄dicta. Malalꝛye ac moll' reste non faciūt nisi duo ouа in estate: qz matrix in eis in duo diuisa est. Pullꝰ sepie ꝛtrunꝰ est cum ouo in āteriozis corpis pte. Nec pōt alr esse. anteriozi enī pars & posteriozi in eoꝺē loco ꝛueniūt. Chelcri quidē ouat intra ouū vnū ꝯpletum: & parit eē. Alii vero pisces ouāt eē ouа incōpleta: p̄ter ranā marinam: q̄ ouat eē vnū ouū cōpletum tm̄. & est dure teste p̄ter salutē: qua exteri⁹ indiget. Huiꝰ cā est natura corporis. qz caput ei⁹ est in q̄ntitate multiplex ad suuꝫ corpus: & est spinosum. ideoqꝫ nō recipit pullos suos in vltimo. Ova hec post paruitatē cito crescūt: sicut vermes qui generātur ab animali parui valde: Deinde crescūt p se. Crescūt aūt ouа ꝓpter caloꝛē spermaticū: qz superfluitas hec silis est fermēto.

De pullificatione. CXLV. Idem.

Empe partꝰ pisciū. vt iaꝫ dictū est sup. mas sequitur feminā & trālglutit. vt dr̄. p maiori pte ouа. Et ex ouis remanētib⁹ fit generatio pisciū. Cum aūt efficiunf in piscib⁹ animalia intra: ponunf in tela subtili: eruntqꝫ in ꝓncipio ocli coꝝ magni. Piscium vero qui generātur ex vermib⁹: sunt partes inferiores p̄mo maiores: & in fine generātur ocli et caput. Et qñ ꝑuatur humiditas: q̄ est in ouo. tunc nō cibatur pullus. Cūqꝫ modicum creuerit: cibatur ab aqua riui. Pisces paludum ac fluuioꝝ pullificant in ripis fluuioꝝ ac lacuū: ac ꝓcipue vbi materiā inuenīūt arboꝝ & cannaꝝ. Quidā vero pullificāt in loco cui⁹ pfunditas est vnius stadii. Parui pullificāt in locis vbi est aqua pauca: et ꝓcipue vbi sunt radices salicū: aut aliaꝝ arboꝝ vl' cannaꝝ. Item quidā pisces marini pullificāt in ripa fluuii qz locus ille calidus est: nec est ibi ventus: & recipiūt in se dulces aquas. Est quidā piscis cui⁹ ouа qñ venit hora partus findunf in suo interiori: ac deide exeunt pulli. Pisces ex ouis paruoꝝ pisciū generati: crescūt i tribus dieb⁹: & ouа que tanguntur a multo spermate: crescūt i vna die. Piscis q̄ grece dr̄ ballaz: oēs suos i loco aque multe pullificat: & trahit eos post se sicut gregez. Quidā vero qui dr̄ tylon pullificat ꝓpe ripam maris. in locis in quibus semp ventus ꝑcutit. & hoc genus in modū gregis discurrit. Quidā aūt partꝰ tpe vadūt ad

loca pauce aque. Unam feminam aliqñ sequuntur mares. xii. vl'. xiii. Diuersitas aũt regionũ diuersat pisces etiã in multitudine coitus ⁊ impgnatõne ⁊ partu: sicut plantas ⁊ arbores ⁊ alia. Jõqz plures sepe pisces ouãt vel pariũt in quibusdã locis: ⁊ in quibusdã nõ. Et animalib⁹ aquos illud qõ est magni corpis est paucor fili or: ⁊ qõ parui corpis ecõtra multor. Pullificatio quidem piscũ est magis in mari quieto a ventis ⁊ calido: ⁊ vbi multas recipit aquas dulces. oñsqz pisces nutriunt pullos suos pter ranã. Quidaz vero cibant pullis suis tpe pullificatõis. Delphin⁹ solus inter pisces generat anial habẽs mammillas: ⁊ lactat catulos suos ¶ Plinius vbi ẽ. Pisces stagna ⁊ amnes transeunt: vt tutos ferul edant: vbi nõ sunt qui part⁹ deuozẽt: fluctusqz min⁹ seuiãt. Piscium sola phycis ex alga nidificat: ⁊ in nido parit. Corpedo fer⁹ octogenos hũs inuenitur Ea q̃ intra se parit ouã pmollia in aliũ vteri locũ transferens: ibiqz excludens. Silꝰ modo cetera q̃ sunt cartilaginea Ita fit vt sola piscũ ⁊ anial pariãt: ⁊ ouã cõcipiant. Silurus mas solus olim edita ouã quinq̃genis sepe diebꝰ custodit: ne absũmãtur ab aliis. Cetere vero femie in triduo excludũt: si mas attigit. Acus siue belone vn⁹ piscũ dehiscẽte pter mltitudinẽ vtero parit: ⁊ a partu sanatur alꝰ calleſcit vulnus. Olim aũt aquatilũ fetus inter inicia visu carent ¶ Ambrosius. Igitur alii pisces ouã generãt: ⁊ aquis fouenda cõmittunt: vt varii ⁊ buiõi. Alii fet⁹ vmos de corpe suo edũt vt muſtele. canicule. cete. delphines. ac foce: ⁊ huiusce modi. sicut iam supi⁹ dictũ est ¶ Ex libro de natu. rerũ Maior piscũ pars in ripis fluminũ fetificat si assit eis q̃ in eo loco nõ est vem⁹: ⁊ est in se calid⁹. Pisces putrefactificãt ubi pauca est aqua: ⁊ pcipue circa radices salicum. vel aliar arbor. Plurima vero pars ouor occasione multimoda perit: qz si oñia ꝓuenirẽt: multiplicarentur nimis. Itaqz pcipue q̃ femina ouat vagando: maior pars ouor perit. Quidã aũt pisces vt pullificãt infirmãtur. Et quidã hñt vermes in mricib⁹: q̃ destruunt pullos.

¶ xlvi.

De tempozib⁹ ouãdi et pullificãdi ¶ Aristo.

On aũt vno tpe oñs pisces ouãt vel fetificãt. Scorpio marin⁹ ouat semel in vere: ⁊ iteruz in autumno: quidã ouãt semel tñmodo: sed qz ponit ouã successiue: putãt boies cum bis ouare. ⁊ primo quidem ouat in vltimo hyemis: ⁊ finit in pncipio veris Marina q̃dam ouãt omni tpe: ⁊ ouã pua faciũt huiõi femie. Postea findũtur ac crescũt cito valde. Inde omniũ ouor marinor piscũ festinũ ac velox est crementũ Quidã ouãt sup terrã inter graciles herbas ⁊ virides que in aqua sunt. Quidã apud cursus fluuior. Et quidam in pelago maris: ⁊ hoc tñ in tpe veris. In tpe vero autũnali nõ ouãt: nisi pauc: sed quidã ouãt in hyeme quidã in estate. ⁊ quozũdam vt falcaroz: pars quedam ouat in hyeme: quedã in estate. Et quidã generãt multociens: sicut cheleti multocies in. vi. mensib⁹. Quidã vero pisces bis in anno: vt galeon sic dict⁹ in greco. Nemqz pisces ouãtes nõ faciũt fetus nisi semel in ãno pter falzadon paruũ: qui pullificat bis in ãno: malalaz ouant sup terraz: Et quidã alii pisces sup lapidẽ. Quidam pisces cum pullificãt infirmãtur. Quidã añ pullificatõnem multũ in motu vagãtur: ⁊ postq̃ pullificauerunt: quiescũt. Quidã in mricib⁹ hñt vermes puos alatos: qui destruũt impgnatõnem ac pullos. Pisces in pfundo maris existentes pullificãt in estate: qz tunc non dependũtur ¶ Plinius li. ix. Quedã anni tpis gignũtur: ⁊ in hũore sicut in terra: vere pectines: limaces: hyrundies eodem tpe euanescũt. Piscũ lupus ⁊ trichias bis in anno parit: ⁊ saxatiles oñs. Quidã ter pariunt vt mulli chalcbys: cyprinus. Quidã bis: vt sargi. s. vere ⁊ autumno. Ex planis squatina sola autumno occasu vergiliar. Plurimi piscũ tribus mensib⁹ aprili. maio. iunio. Salpe autumno. Spari ⁊ torpedo circa equinoctium: molles vero. sepia oibus mensib⁹ Item polipi hyeme cocũt Locuste ac reliqua tenuiozis cruste ouant sup ouã ponũt vel pariũt: ⁊ ita incubãt. Sepia in terreno parit inter arundines: ⁊ in alto ꝓfunda. alias cõtra ouã edunt loligines. Item purpura ⁊ murices pariunt vere. Echini equidem ouã plenilunio hñt in hyeme: ⁊ cochlee nascũtur hiberno tpe ¶ Ambrosi⁹. Novit itaq̃ piscis pariẽdi tpa: novit tempus eundi ac redeundi: nature inspiratõe: q̃ vera est pietatis magistra. Oportuno tpe ex diuers locis ad plurios sinus maris agmine cõiuncto: quasi ꝯmuni cõsilio ꝯueniunt: ⁊ mare septentrionale petũt. Ad pontũ fretũ in estate trãsiunt: eo q̃ dulcior sit⁹ existat: qz sol tãdiu in hoc fretu immoratur: vt omnẽ aquã dulcem atqz potabilez qua maritia delectãtur exhauriat. Illic ꝑ tpis ⁊ loci cõgruentia fetificãr: ⁊ teneros fetus nutriũt: quo pacto simꝫ omnes eo quo venerant agmine redeunt.

LANDES-UND STADT-BIBLIOTHEK DÜSSELDORF

M. Theol. x. Vol. 286

Inches
Centimetres
TIFFEN Color Control Patches
© The Tiffen Company, 2007
Blue
Cyan
Green
Yellow
Red
Magenta
White
3/Color
Black
TIFFEN Gray Scale
© The Tiffen Company 2007